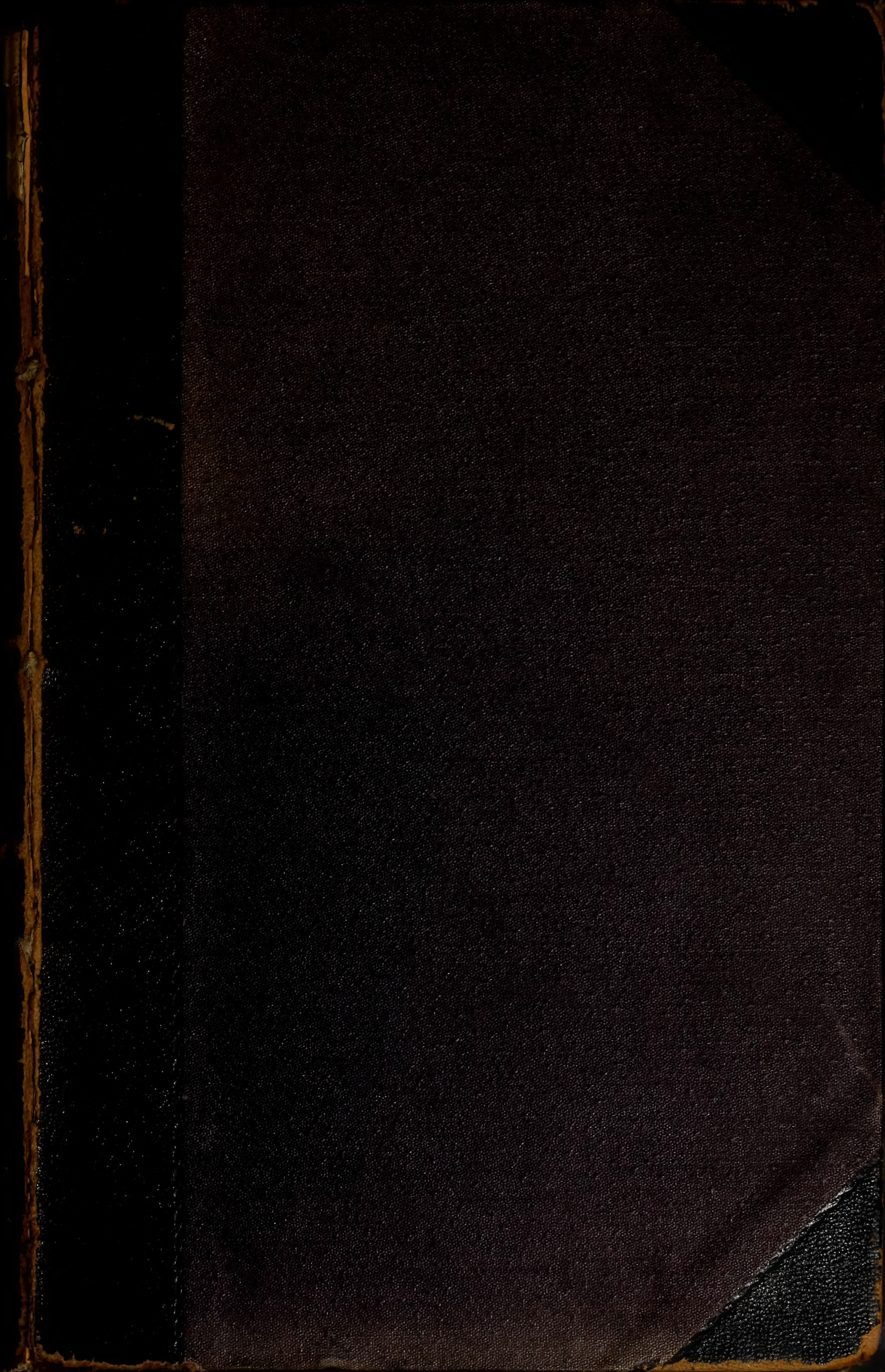

HET

NIEUWE TESTAMENT,

VAN WEGE DE

ALGEMEENE SYNODE DER NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK

OP NIEUW UIT DEN GRONDTEKST OVERGEZET,

EN VAN

INLEIDINGEN, INHOUDSOPGAVEN, GELIJKLUIDENDE PLAATSEN EN AANTEEKENINGEN VOORZIEN.

DE NEDERLANDSCHE BIJBEL-COMPAGNIE,

TE AMSTERDAM,

J. BRANDT EN ZOON.

TE HAARLEM,

JOH. ENSCHEDÉ EN ZONEN.

1 8 6 8.

De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk erkent geene afdrukken der Nieuwe Bijbelvertaling (Nieuw Testament) voor echt, die niet van de handteekening van haren President, Vice-President of Secretaris zijn voorzien.

G Bruna vice-pres.

VOORBERICHT.

De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, uitvoering gevende aan de besluiten van hare voorgangsters ter zake van de door hare zorg ondernomen nieuwe Bijbelvertaling, om, wegens de meerdere moeijelijkheden, aan de vertaling des Ouden Testaments verbonden, met de uitgave van die des Nieuwen niet te wachten totdat het gansche werk voltooid zal zijn, legt hierbij de hernieuwde verklaring af, dat zij zich van alle beoordeeling van dezen arbeid onthouden heeft en daarvoor derhalve niet aansprakelijk gesteld kan worden. In hare bemoeijingen met opzigt tot de nieuwe Bijbelvertaling alleen gedreven door het besef van haren pligt om, zooveel van hare bevoegdheid is, in de tegenwoordige godsdienstige behoeften der gemeenten te helpen voorzien, en afkeerig van allen dwang of aanmatiging van gezag, koestert de Synode de verwachting, dat deze Bijbelvertaling zich door hare eigene deugdelijkheid boven elke andere zal aanbevelen voor huiselijk en kerkelijk gebruik.

'S GRAVENHAGE, den 9den Julij 1866.

De Algemeene Synode
der Nederlandsche Hervormde Kerk.
R. J. KONING,
President.
S. F. VAN HASSELT,
Secretaris.

INHOUD.

Voorrede	Bladz.	I.
Algemeene Inleiding tot het Nieuwe Testament	»	1.
Het Evangelie volgens Mattheüs	»	5.
Het Evangelie volgens Marcus	»	73.
Het Evangelie volgens Lucas	»	107.
Het Evangelie volgens Johannes	»	169.
De Handelingen der Apostelen	»	224.
De Brief aan de Romeinen	»	293.
De eerste Brief aan de Korinthiërs	»	325.
De tweede Brief aan de Korinthiërs	»	357.
De Brief aan de Galatiërs	»	380.
De Brief aan de Efeziërs	»	391.
De Brief aan de Filippiërs	»	405.
De Brief aan de Kolossers	»	413.
De eerste Brief aan de Thessalonikers	»	422.
De tweede Brief aan de Thessalonikers	»	430.
De eerste Brief aan Timotheüs	»	434.
De tweede Brief aan Timotheüs	»	444.
De Brief aan Titus	»	452.
De Brief aan Philémon	»	456.
De Brief aan de Hebreërs	»	459.
De Brief van Jacobus	»	487.
De eerste Brief van Petrus	»	498.
De tweede Brief van Petrus	»	509.
De eerste Brief van Johannes	»	516.
De tweede Brief van Johannes	»	525.
De derde Brief van Johannes	»	527.
De Brief van Judas	»	529.
De Openbaring van Johannes	»	532.

VOORREDE.

Bij alle deskundigen, zonder onderscheid van denkwijze, stond sedert lang in ons vaderland de overtuiging vast, dat de Statenoverzetting des Bijbels, onder ons in gebruik, hoe voortreffelijk ook, voor verbetering vatbaar was en de gemeente, na verloop van meer dan twee eeuwen, behoefte had aan eene nieuw bewerkte vertaling, ook van het N. T. Er zijn dan ook, vroeger en later, door bekwame mannen verschillende lofwaardige pogingen aangewend, om in deze erkende behoefte eenigermate te voorzien. Boven den arbeid van enkelen verdient echter, naar het voorbeeld der vaderen, de eendrachtige samenwerking van meerderen, aan hoe groote bezwaren ook onderhevig, verreweg de voorkeur, omdat zij betere waarborgen oplevert voor de vereischte onpartijdigheid, deugdelijkheid en getrouwheid. Zoo is allengs het plan tot stand gekomen en, onder Gods zegen, ten uitvoer gelegd, waarvan de vrucht thans aan allen wordt aangeboden, die prijs stellen op de kennis en het onderzoek der waarheid.

Aan deze belangrijke zaak heeft de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk het eerst ten jare 1848 hare aandacht gewijd. Aanleiding daartoe vond zij in een drietal bij haar ingekomen adressen, waarin eenige leeraren en lidmaten der kerk het verlangen te kennen gaven, „dat zij de hand mocht leggen aan eene nieuwe Bijbelvertaling, volgens den hedendaagschen stand der uitlegkunde." Niet dan na herhaald beraad en in het levendig besef van het gewicht der zaak, heeft zij in 1850 de Synodale Commissie gemachtigd, om te doen, wat zij tot voorbereiding van dit werk zou mogen dienstig rekenen. Van den beginne aan stond onder de bepalingen, door deze Commissie voorloopig vastgesteld, op den voorgrond, „dat de oude Statenvertaling bij deze nieuwe ten grondslag liggen zou en daarvan niet zou worden afgeweken dan waar het noodig zou zijn; voorts dat de nieuwe vertaling voorzien zou worden, vooral voor huiselijk gebruik, van Inleidingen, aanwijzing der gelijkluidende plaatsen en korte aanteekeningen van taal-, geschied- en oudheidkundigen, niet van leerstelligen aard; eindelijk dat de invoering zou worden vrijgelaten." Nadat gezegde Commissie over deze en andere bepalingen, hiertoe betrekkelijk, het oordeel had ingewonnen der drie godgeleerde Faculteiten van Leiden, Utrecht en Groningen, als zijnde te dezer zake meest bevoegd, heeft zij een gewijzigd plan ontworpen, den Hoogleeraar van Hengel uitgenoodigd, om de grondslagen voor deze nieuwe nederduitsche vertaling van het N. T. nader vast te stellen, en tevens

1

eene aanbevelingslijst van vertalers overgelegd, aan wie dit werk zou kunnen worden opgedragen. Er is dan ook eene Proeve van grondslagen voor eene nieuwe nederduitsche vertaling van het N. T. naar den leiddraad van den Statenbijbel en volgens den gewonen griekschen tekst, in 1852 te 's Hertogenbosch bij Gebr. Muller verschenen en alom verspreid; maar de voortzetting der voorbereidende werkzaamheden werd door omstandigheden nog vertraagd, zoodat de Synode eerst in 1853 kon overgaan tot de benoeming der aanbevolen geleerden en hare Commissie machtigde, om hen weldra bijeen te roepen tot eene samenkomst, ten einde alles, wat de uitvoering betrof, met elkander te overleggen en vast te stellen.

Deze bijeenkomst werd in April 1854 te 's Gravenhage gehouden en door veertien Gecommitteerden bijgewoond (1), die in acht zittingen de grondslagen en regelen voor de vertaling des N. T. vastgesteld en den arbeid onderling verdeeld hebben. Eenparig besloot men, den gewonen griekschen tekst te volgen, zonder echter blijkbaar valsche lezingen in de vertaling op te nemen, en zulke grootere of kleinere gedeelten, die ontwijfelbaar onecht of hoogst verdacht zijn, als zoodanig aan te duiden. Voorts zou de Statenvertaling in zóóverre de leiddraad der nieuwe zijn, als de getrouwheid, juistheid, duidelijkheid of welluidendheid het niet verboden. Omtrent de Inleidingen, de inhoudsopgave der Hoofdstukken en de aanwijzing der gelijkluidende plaatsen bestond geen verschil; maar met betrekking tot de verlangde aanteekeningen liepen de gevoelens uiteen en werd vooralsnog geene eenstemmigheid verkregen. Eindelijk, na de boeken des N. T. in vier deelen verdeeld te hebben, droeg men elk gedeelte aan een drietal geleerden op (2) en was men tevens bedacht op het werk der latere revisie, bepaaldelijk ook der taalrevisie. Met den uitslag dezer samenkomst bekend geworden, aarzelde de Synode in 1854 niet, na gezet onderzoek, de gemaakte bepalingen met hare goedkeuring te bekrachtigen. Naar aanleiding van aan haar gerichte adressen, besloot zij tevens omtrent hare verhouding tot deze nieuwe vertaling de duidelijke verklaring af te leggen, die, volgens een later besluit, in 1864 genomen, aan deze Voorrede voorafgaat.

Van toen af is de arbeid begonnen. Eene tweede bijeenkomst, in April 1855 door vier Gecommitteerden, uit elk der genoemde drietallen een, onder de leiding van den Voorzitter gehouden (3), moest dienen, om eenige proeven van bewerking, uit verschillende gedeelten des N. T. met zorg gekozen en vóóraf ingezon-

---

(1) Zij waren de Heeren Dr. W. A. van Hengel, Dr. N. C. Kist, Dr. J. H. Scholten, Dr. A. Niermeijer, Dr. P. Hofstede de Groot, Dr. L. G. Pareau, Dr. W. Muurling, Dr. C. H. van Herwerden CHz., Dr. H. J. Spijker, Dr. J. J. Prins, Dr. A. H. Blom, Dr. A. des Amorie van der Hoeven, Dr. D. Harting en Ds. G. Vissering. Tot President werd Dr. W. A. van Hengel benoemd, tot Vice-President Dr. H. J. Spijker en tot Secretaris Dr. J. J. Prins, die deze betrekkingen ook later, ten einde toe, vervuld hebben. Tot Taalrevisor was Dr. A. de Jager door de Synode aangewezen.

(2) De Hoogleeraar v. Hengel moest, wegens zijn gevorderden leeftijd, aan het eigenlijk vertaalwerk zich onttrekken, doch nam op zich algemeen Adviseur te zijn.

(3) Deze samenkomst werd bijgewoond, behalve door Dr. W. A. van Hengel, door de Heeren Dr. D. Harting, Dr. J. H. Scholten, Dr. H. J. Spijker en Dr. P. Hofstede de Groot

den, in gezette overweging te nemen, onderling te vergelijken en tot de meest mogelijke eenparigheid te brengen. Bestemd, om tot leiddraad te strekken voor den verderen arbeid, gaven zij tevens aanleiding tot eenige nadere Opmerkingen betreffende de vroeger vastgestelde Grondslagen en Regelen en tot het verkrijgen van de gewenschte overeenstemming omtrent de aanteekeningen, die nog ontbrak.

Inmiddels was de Hoogleeraar NIERMEIJER aan zijne taak, eer hij haar aanvaard had, ontvallen (1), en weinig later werd ook de Hoogleeraar DES AMORIE VAN DER HOEVEN, gelijk in 1859 mede de Hoogleeraar KIST, door den dood weggenomen, beiden zonder aan den begonnen arbeid rechtstreeks te hebben deelgenomen. Ofschoon nu al de overigen, met den hoogbejaarden Voorzitter, in het leven gespaard gebleven zijn, totdat eerst onlangs de Hoogleeraar PAREAU bezweek, is echter het werk, hoe regelmatig ook voortgezet, van jaar tot jaar slechts zeer langzaam gevorderd. Deze trage voortgang had voor een deel toevallige oorzaken, maar laat zich overigens verklaren uit den omvang en de groote moeilijkheid der taak, uit de bezwaren, aan de verplichte samenwerking verbonden, en vooral daaruit, dat de medewerkers den beschikbaren tijd voor dezen buitengewonen arbeid, dien zij vrijwillig op zich genomen hadden, moesten uitzuinigen van hunne gewone ambtsbezigheden, waarvan de Statenvertalers indertijd, gedurende hunnen arbeid, ontslagen zijn geweest.

Toen de bewerking van het N. T. hare voleindiging naderde, is er op nieuw besloten tot eene samenkomst, niet ongelijk aan de vorige en in April 1861 gehouden (2). Men nam er een achttal Hoofdstukken, als proeven van bewerking ingeleverd, achtervolgens in behandeling. Daaruit vloeide niet slechts een Vervolg van Opmerkingen voort, maar bleek ook, meer dan men vermoed had, dat aan den arbeid der geleerden, hoe zorgvuldig overigens verricht, de vereischte eenparigheid of gelijkmatigheid nog maar al te zeer ontbrak. Ten einde hieraan, behoudens de latere revisie, zooveel mogelijk te gemoet te komen, achtte men het geraden, aan een tweetal leden bepaaldelijk op te dragen, om, volgens de vastgestelde grondslagen en in overleg met de respectieve vertalers, den ganschen, door hen gereed gemaakten en weldra in te zenden arbeid nader te redigeeren.

Deze Commissie van eindredactie (3) heeft hare omslachtige taak eerst in den loop van 1862 kunnen aanvaarden en tot in 1865 voortgezet, als wanneer, onder haar toezicht, overeenkomstig het inmiddels met de Heeren Uitgevers gesloten contract, de voorloopige druk begonnen is, die omstreeks het midden van Julij 1866 was voltooid. Door den arbeid dezer Commissie was het werk der voorgenomen revisie wel niet overbodig geworden; maar deze kon thans op kleiner

---

(1) Tot vervulling dezer opengevallen plaats is Dr. F. W. B. VAN BELL benoemd en opgetreden.

(2) Tegenwoordig waren de Heeren Dr. W. A. VAN HENGEL, Dr. H. J. SPIJKER, Dr. J. J. PRINS, Dr. D. HARTING, Dr. J. H. SCHOLTEN en Dr. W. MUURLING.

(3) Zij bestond uit de Heeren Dr. G. VISSERING en Dr. J. J. PRINS.

schaal en volgens nieuw ontworpen bepalingen in korter tijd volbracht worden, terwijl gezegde voorloopige druk gelegenheid gaf ook tot het houden der taal-revisie.

Tot de bedoelde revisie zijn de ondergeteekenden benoemd geworden (1). In het volle besef hunner verantwoordelijkheid hebben zij, na behoorlijke voorbereiding, die taak aanvaard en zijn, nu en dan ook met den taalrevisor, bij herhaling te Leiden bijeengekomen, om haar ten einde te brengen. Aan de eenmaal vastgestelde Grondslagen en Regelen en de later daaraan toegevoegde Opmerkingen hebben zij, zooveel immer mogelijk, zich gehouden. Leerstellige en polemische redeneeringen hebben zij, dienovereenkomstig, zorgvuldig geweerd. Aan de beoordeeling van historisch-kritische onderzoekingen, van welken aard ook, hebben zij in de Inleidingen zoomin als in de Aanteekeningen eene plaats ingeruimd. Nog hangende geschilpunten hebben zij onaangeroerd, of althans onbeslist gelaten. Daarentegen hebben zij streng in het oog gehouden en zorgvuldig aangebracht al wat dienen kon, om den nadenkenden bijbellezer, van hoedanig gevoelen hij ook zijn mocht, het gelezene recht te doen verstaan. In alles hebben zij zich steeds toegelegd op beknoptheid en eenvoudigheid. Ligt, overeenkomstig het daaromtrent genomen besluit, de spelling van het Nederlandsch Woordenboek, die zich door de volledigheid van haar stelsel aanbeval, op eenige weinige uitzonderingen na, door den taalrevisor aanbevolen, bij de uitgave ten grondslag, ook hierdoor, gelijk in alle andere opzichten, hebben zij zich bevlijtigd, om den veeljarigen arbeid, aan hunne revisie onderworpen, tot die mate van volkomenheid te brengen, die voor hen bereikbaar was. En met het oog op de aanmerkingen, waaraan een werk als dit, uit den aard der zaak, meer dan eenig ander is blootgesteld, vinden zij hunne vrijmoedigheid in de getuigenis van hun geweten, dat zij, onder het oog van God, in alles en bovenal waarheid hebben gezocht. Op grond hiervan en van al het medegedeelde mogen zij verwachten, dat de gemeente, ten wier behoeve zóóveel arbeids is verricht, overtuigd, hoezeer men door samenwerking van velen getracht heeft haar iets deugdelijks aan te bieden, van dezen gemeenschappelijken arbeid tot hare verlichting, heiliging en vertroosting een getrouw gebruik zal maken, en voorts voor hetgeen daarin goeds en godewelbehagelijks gevonden wordt, met hen lof en eere zal toebrengen aan den God en Vader van onzen Heer Jezus Christus, uit en door en tot wien alles is!

LEIDEN,
den 18den April 1867.

J. J. PRINS.
W. MUURLING.
H. G. J. VAN DOESBURGH.

---

(1) Benoemd waren tot hunne plaatsvervangers, bij mogelijke ontstentenis, de Heeren Dr. A. H. BLOM, Dr. H. J. SPIJKER, Ds. J. P. BRIËT en Ds. W. H. VAN DE SANDE BAKHUIJZEN, die echter niet zijn opgetreden.

ALGEMEENE INLEIDING

TOT HET

NIEUWE TESTAMENT.

Het Nieuwe Testament is de naam, dien het tweede gedeelte des Bijbels draagt, in onderscheiding van het eerste, dat het Oude Testament genoemd wordt.

Het woord testament is gevormd naar de latijnsche vertaling van een grieksch woord, dat in het Hebreeuwsch verbond beteekent, en komt als zoodanig hier en daar in de Statenoverzetting des Bijbels voor, b. v. Matth. XXVI:28, 2 Kor. III:6, Hebr. IX:15. Men kan dus zoowel spreken van de schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds, als van die des Ouden en Nieuwen Testaments.

De boeken des O. T. behooren tot den tijd der vroegere betrekking, waarin het israëlietische volk tot God stond; en deze betrekking werd eigenaardig eene verbintenis of een verbond genoemd, door Mozes tot stand gekomen. Evenzoo behooren de boeken des N. T. tot den tijd der latere en betere betrekking tusschen den mensch en God, door Jezus tot stand gebracht. Wordt deze betrekking in oneigenlijken zin mede een verbond genoemd, dan heet dit, bij tegenstelling, het nieuwe verbond, omdat het oude er door vervuld en afgeschaft is (vgl. Hebr. VIII:6—13). Van den oorsprong nu, de stichting en eerste verbreiding dezer nieuwe godsdienstbedeeling, door Jezus en zijne apostelen, behelzen de schriften des N. T. de alleroudste en belangrijkste oorkonden of getuigenissen.

Deze schriften zijn zeven en twintig in getal. De eerste vijf, waartoe, nevens de vier Evangeliën, ook de Handelingen der Apostelen behooren, zijn van geschiedkundigen inhoud; daarop volgen een en twintig brieven; terwijl het laatste boek in deze verzameling, de Openbaring van Johannes, van profetischen inhoud is. Men bemerkt hieruit, dat de samenvoeging dezer schriften in de genoemde volgorde oudtijds naar hunnen inhoud geschied is, niet naar hunnen ouderdom, daar toch de meeste brieven vroeger geschreven zijn dan de Evangeliën, en deze waarschijnlijk wederom later dan de Openbaring. Al deze schriften zijn afkomstig deels van de hand der apostelen, deels van hunne leerlingen en de vroegste belijders van Jezus, en dagteekenen, misschien op enkele na, van de eerste eeuw onzer jaartelling. Tot éénen bundel, zooals wij dien thans bezitten, zijn ze uit den bestaanden voorraad der oudste christelijke geschriften allengs, en wel in den loop der drie of vier eerste eeuwen, verzameld. Tegen het einde der vierde eeuw is die verzameling, omtrent welker inhoud tot aan dien tijd toe nog altijd verschil had bestaan, gesloten geworden, en wel met bepaalde bestemming voor kerkelijk gebruik.

Overeenkomstig die bestemming zijn deze schriften de kanonieke boeken des N. T. genoemd, naar het grieksche woord kânon, dat regel beteekent. Men gaf daarmede te kennen, dat zij den christenen niet alleen, gelijk vroeger, tot leering en stichting, maar nu ook, en wel vooral, tot richtsnoer van geloof en wandel dienen moesten. Met dien naam werden zij onderscheiden van allerlei andere geschriften der christelijke oudheid, die, in dezen kânon niet opgenomen, eveneens naar een grieksch woord, dat verborgen beteekent, apokriefe genoemd werden, omdat men meende, deze, wegens hunnen inhoud, van het kerkelijk gebruik te moeten uitsluiten en voor de gemeente verborgen te moeten houden. Ook van die apokriefe schriften zijn nogtans verscheidene tot ons gekomen.

De taal, waarin de boeken des N. T. oorspronkelijk geschreven zijn, is de grieksche, of liever de hellenistische, d. i. de grieksche, zooals zij bij de Joden, onder den invloed der grieksche heerschappij en beschaving, allengs gewijzigd en met hebreeuwsche en andere bestanddeelen vermengd, in gebruik gekomen was. In het belang van hen, die deze grieksche taal niet verstonden, werden er reeds vroeg allerlei overzettingen vervaardigd. Van de tweede eeuw af is dit door alle tijden heen geschied, en men gaat daarmeê in onze dagen nog altijd voort. De oudste van deze overzettingen zijn de syrische, de latijnsche, de gothische, de koptische en de ethiopische, afkomstig uit de derde en vierde eeuw. Onder de nieuwere overzettingen is die van Luther de meest beroemde. In ons vaderland moest de Statenvertaling, op last der Synode van Dordrecht vervaardigd en in 1637 verschenen, bepaaldelijk dienen, om andere, ten deele hoogst gebrekkige vertalingen, die in omloop waren, te vervangen. Daar echter deze vertaling, in weerwil van hare voortreffelijkheid, hare gebreken heeft, en deze, bij de voortgezette beoefening der uitlegkunde en de vermeerdering harer hulpmiddelen, allengs duidelijker aan het licht kwamen, zijn er sedert lang verschillende pogingen aangewend tot gewenschte verbetering. Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat uit zoodanige poging geen ander N. T. ontstaat, maar dat het altijd hetzelfde overoude N. T. blijft, hetwelk men langs dezen weg slechts meer verstaanbaar zoekt te maken voor de gemeente. Zij toch heeft te allen tijde rechtmatige aanspraak op het genot van de vorderingen, die men allengs maakt in de kennis van hetgeen tot eene getrouwe uitgave en nauwkeurige vertaling dezer schriften behoort.

Bij elke vertaling moet de grondtekst, en dus bij die van het N. T. de grieksche, ten grondslag liggen. Daar echter de oorspronkelijke geschriften des N. T., die van de schrijvers zelve afkomstig waren (autographa), reeds zeer vroeg verloren zijn gegaan, moet men zich thans, gelijk sedert eeuwen, van afschriften (apographa) bedienen, waarin de tekst niet overal zuiver bewaard is gebleven. Evenals andere geschriften der oudheid, zoo werden ook de schriften des N. T. van de vroegste tijden af tot aan de uitvinding der boekdrukkunst in de vijftiende eeuw toe, ook in de grieksche taal afgeschreven en in zoogenaamde handschriften (Hss.) bewaard en verspreid. Van zulke Hss., die òf al de boeken des N. T., òf slechts een kleiner of grooter gedeelte daarvan bevatten, en welker betrekkelijke waarde grootendeels afhangt van hunnen ouderdom, bestaat er een zeer groot aantal, en daaronder zijn zeer oude, afkomstig uit de vijfde, misschien zelfs uit de vierde eeuw onzer jaartelling. Het kon echter wel niet anders, of er werden onder het afschrijven dikwijls veranderingen gemaakt, hetzij uit onkunde of door vergissing, hetzij

met opzet, om den zin te verduidelijken, aan te vullen of te verbeteren. Zulke veranderingen, eenmaal opgenomen, gingen allengs ook in latere afschriften en vertalingen over en vermenigvuldigden zich onwillekeurig. Hierdoor zijn de verschillende lezingen ontstaan en is de tekst op sommige plaatsen verminkt, door toevoegselen vermeerderd en bedorven geworden, zoodat het vaak zeer moeilijk valt, soms onmogelijk schijnt, met genoegzame zekerheid aan te wijzen, wat hier of daar door den schrijver zelven mag geschreven zijn. Om nu dien oorspronkelijken tekst zooveel mogelijk te herstellen, bewijzen allereerst deze grieksche Hss., voorts de oude overzettingen, waarvan reeds sprake was, en verder ook de aanhalingen uit het N. T., die in de schriften der oudste kerkvaders of van andere schrijvers uit dien tijd voorkomen, uitstekende diensten.

Van al deze hulpmiddelen is bij de vertaling, die hier volgt, te eerder een getrouw gebruik gemaakt, omdat de gewone grieksche tekst, door de Statenvertaling doorgaans teruggegeven, niet onvoorwaardelijk gevolgd kan worden. Onder den gewonen tekst verstaat men dien, welke in 1624 bij de Elzeviers te Leiden het eerst verschenen en daarna tallooze malen herdrukt is. Dezen placht men vroeger vrij algemeen te volgen, zonder zich daarvan bijkans eenige afwijking te veroorloven, ofschoon zijn oorsprong in het donker ligt en er reeds lang gewichtige bedenkingen tegen zijne deugdelijkheid bestonden. Nadat er echter in vervolg van tijd een groote voorraad van oude grieksche Hss. en andere oorkonden was ontdekt, en deze met de vereischte nauwkeurigheid onderling vergeleken waren, werd men allengs beter in staat gesteld, om de gebreken van den zoogenaamden gewonen tekst op te merken en te herstellen. Vandaar dat men thans een veel beteren tekst bezit, dan ook onze Statenvertalers zich bij mogelijkheid konden verschaffen, en eene vertaling geven kan, die veel meer overeenkomt met hetgeen oorspronkelijk geschreven was, dan zij, ook bij de meeste zorg, vermochten. Men legt desniettemin bij de vertaling doorgaans den gewonen tekst nog altijd ten grondslag en wijkt daarvan niet af, dan waar het uitwendig gezag der oorkonden, door inwendige gronden ondersteund, dit vordert; terwijl men elke, voor den bijbellezer eenigszins belangrijke, afwijking van dien tekst zorgvuldig vermeldt.

De verdeeling van den tekst in hoofdstukken en verzen is niet van de schrijvers zelve afkomstig, maar eerst vele eeuwen later, en vaak met weinig oordeel, aangebracht. Het algemeen gebruik, dat daarvan gemaakt wordt, verplicht ons, haar te behouden en met de gebruikelijke cijfers aan te wijzen. Het staat echter volkomen vrij, zoo dikwijls de samenhang dit vordert, één of meer vss. van een volgend hoofdstuk met een voorgaand, of van een voorgaand met een volgend hoofdstuk te verbinden. Voor het recht verstand der rede is daarenboven niets nadeeliger dan, zooals men placht, met elk vers een nieuwen regel aan te vangen, ook daar, waar de voorstelling of redeneering kennelijk doorloopt.

Zal de Bijbel, en dus ook het N. T., met vrucht gelezen worden en wijs maken tot zaligheid, dan komt het vooral aan op het recht verstand van hetgeen men leest. Vóór alle dingen, en veelmeer dan men doorgaans vermoedt, wordt daartoe een hart vereischt, dat niet alleen openstaat voor den indruk der godsdienstige waarheid, die uit den Bijbel tot ons spreekt, maar dat ook begeerig is, zich die hoogste waarheid ten nutte te maken en haar in het leven te beoefenen. Voorts is noodig, dat men met den geest des onderscheids leest en zich daarbij zooveel mogelijk ver-

plaatst in den tijd, waarin de sprekers, die hier optreden, en de schrijvers zelve leefden, in de omstandigheden, waarin zij verkeerden, en in de denkbeelden en spreekwijzen, die hun als Oosterlingen eigen waren, doch ons, Westerlingen, vreemd zijn, opdat men alzoo het tijdelijke, plaatselijke en persoonlijke wèl onderscheide van het algemeene, voor allen overal en in alle tijden geldende. Verder vergete men niet, dat elk schrijver zijne eigene opvatting van de waarheid had en daarvoor zijne eigene uitdrukking bezigde, en verklare daaruit de verscheidenheid in bijzonderheden, die zich, ook bij overeenstemming in het algemeen, duidelijk voordoet en van den rijkdom van het evangelie getuigt, hetwelk zijne goddelijke kracht tot zaligheid, ook bij verschil van opvatting, niet verloochent. Daarenboven houde men steeds voor oogen, dat hetgeen men in deze schriften leest, niet te beschouwen is als het woord van God in eigenlijken zin, rechtstreeks tot ons, die thans leven, gesproken; maar dat deze schriften bovenal moeten dienen, om ons de genade en waarheid Gods, in Jezus Christus geopenbaard, te doen kennen, en de eenvoudige, reine en redelijke godsdienst, door Jezus zelven beoefend en aanbevolen, tot het eigendom van ieder mensch en van geheel het menschdom te doen worden. Bovenal behartige men de les, door den apostel Paulus gegeven, toen hij schreef: Als tot verstandigen spreek ik; beoordeelt gij hetgeen ik zeg (1 Kor. X:15).

Worden de schriften des N. T. in zoodanige gemoedsstemming gelezen, dat men aan liefde tot de waarheid eerbied voor het heilige en aan biddenden ernst behoorlijk nadenken paart, dan zullen ze, te midden van al het bestaande verschil van gevoelen, met vrucht gelezen en in hunne blijvende waarde geschat worden, niet alleen als de oorkonden van het oorspronkelijk christendom, maar ook, en vooral, als de onuitputtelijke bron van licht, kracht, troost en zielevreê, in leven en sterven.

HET EVANGELIE

VOLGENS

MATTHEÜS.

INLEIDING.

Het grieksche woord evangelie beteekent blijde boodschap. In het N. T., waar dit woord dikwijls voorkomt, duidt het doorgaans geen boek of geschrift aan, maar het heuglijk bericht aangaande het koninkrijk Gods op aarde en den zegen, daardoor aangebracht. Het evangelie was de inhoud der christelijke prediking, en evangelisten werden zij genoemd, die predikers daarvan waren, zonder zelve apostelen te zijn. Maar deze woorden kregen later eene andere beteekenis, en men verstond onder evangelie een boek of geschrift, dat de geschiedenis van Jezus behelsde, en onder evangelist den vervaardiger van zulk een geschrift. Zoo werden dan ook de oudste levensbeschrijvingen van Jezus, die onder de boeken van het N. T. zijn opgenomen, evangeliën genoemd. Deze zijn vier in getal. De eerste drie onderscheiden zich in menig opzicht van het vierde (vgl. Inl. op h. Ev. v. Joh.), doch hebben onderling zooveel overeenkomst in aanleg, inhoud en vorm, dat zij de synoptische genoemd worden. Nogtans verschillen zij wederom genoeg van elkander, om ieder op zich zelf gehouden te worden voor vrije bewerkingen van dezelfde stof. Die stof is het leven van Jezus, waarvan al de evangelisten de merkwaardigste bijzonderheden hebben willen te boek stellen, zooals zij die vonden deels in geschreven gedenkstukken van vroegeren tijd, deels in de mondelinge overlevering (vgl. Inl. op h. Ev. v. Luc.). Van de geloofwaardigheid dier gedenkstukken en van de zuiverheid dier overlevering hangt de geschiedkundige waarde onzer Evangeliën af. De eenheid van hun onderwerp zoowel als het verschil van behandeling wordt eigenaardig uitgedrukt door het opschrift, dat zij dragen: het Evangelie volgens, of naar de beschrijving van, Mattheüs, Marcus, Lucas en Johannes.

Mattheüs, naar wien dit eerste evangelie genoemd wordt, schijnt ook den naam van Levi gedragen te hebben en de zoon van zekeren Alpheüs geweest te zijn (Marc. II : 14; Luc. V : 27). Vroeger bekleedde hij het ambt van tollenaar te Kapérnaüm (Matth. IX : 9), totdat hij door Jezus zelven geroepen en onder het getal zijner twaalf apostelen opgenomen werd (Matth. X : 3; Marc. III : 18; Luc. VI : 15; Hand. I : 13). Van zijne latere lotgevallen en verrichtingen is ons niets met zekerheid bekend. De christelijke oudheid bericht van hem, dat hij het eerst van allen, en wel in het Hebreeuwsch, d. i. in het arameesch-joodsche dialekt van zijnen tijd, geschreven heeft. Zijn oorspronkelijk geschrift is echter verloren gegaan, en het bewijs ontbreekt, dat het grieksche evangelie, zooals wij het bezitten, daarvan eene bloote vertaling zijn zou, door hem zelven of door een ander vervaardigd. Toch moet het tot dat geschrift, waarvan het den naam geërfd heeft, in zeer nauwe betrekking hebben gestaan. Waarschijnlijk heeft de grieksche schrijver, behalve andere bronnen, die hem ten dienste stonden, dat oorspronkelijk hebreeuwsche evangelie als hoofdbron gebruikt.

De evangelist vangt aan met eenige mededeelingen aangaande de afkomst, geboorte en kindschheid van Jezus (H. I, II), en geeft dan eenig bericht van de voorbereidende werkzaamheid van Johannes den Dooper en van hetgeen aan Jezus' openlijk optreden onmiddellijk is voorafgegaan (H. III, IV : 1—11). Het grootste gedeelte van het boek is toegewijd aan de beschrijving van 's Heeren werkzaamheid in Galiléa (H. IV : 12 — XVIII : 35), en behelst vooral meer uitvoerige proeven van zijne openbare prediking (H. V—VII), zijne leerwijze (H. XI—XIII), zijn bijzonder onderwijs (H. X, XVI—XVIII), en zijne wondermacht (H. VIII, IX, XIV, XV). Daarop volgt het verhaal van zijne reis naar Jeruzalem (H. XIX, XX), zijn intocht in de hoofdstad, zijne twistgesprekken met de Joden (H. XXI—XXIII), en voorspellingen aangaande de komst van den Zoon des menschen in zijne heerlijkheid (H. XXIV, XXV). Het werk wordt besloten met de beschrijving van zijn lijden en sterven (H. XXVI, XXVII), en een beknopt bericht aangaande zijne opstanding (H. XXVIII).

De tijdorde der gebeurtenissen is niet overal in acht genomen. Men vindt hier doorgaans het gelijksoortige bijééngevoegd, en zoowel de uitspraken en redenen als de daden des Heeren in zekere hoofdgroepen gerangschikt. Vooral beijvert zich de schrijver, om, ook door menigvuldige aanhalingen uit de schriften des O. T., het bewijs te leveren, dat Jezus van Nazaret de ware Messias is, vanouds aan de vaderen beloofd. Hij schijnt bij zijn schrijven meer bijzonder de behoeften der christenen uit de Joden in Palestina in het oog gehouden te hebben. Ofschoon van oorsprong blijkbaar een Israëliet en niet vrij van joodsche bekrompenheid, doet hij nogtans den geestelijken aard en de algemeene strekking des christendoms kennen.

HOOFDSTUK I.

Geslachtregister van Jezus Christus (vs. 1—17). Zijne geboorte uit de maagd Maria (vs. 18—25).

1. Geslachtboek van Jezus Christus,
zoon van David, zoon van Abraham.
2. Abraham verwekte Izaäk, en Izaäk
verwekte Jakob, en Jakob verwekte
3. Juda en zijne broeders, ' en Juda
verwekte Peres en Zera bij Thamar,
en Peres verwekte Hesron, en Hes-
4. ron verwekte Ram, ' en Ram verwek-
te Amminadab, en Amminadab ver-
wekte Nahesson, en Nahesson verwekte
5. Salmon, ' en Salmon verwekte Boas
bij Rachab, en Boas verwekte Obed
bij Ruth, en Obed verwekte Izaï, '
6. en Izaï verwekte David, den koning.
En David, de koning, verwekte
7. Salomo bij de vrouw van Uría, ' en
Salomo verwekte Rehabeam, en Re-
habeam verwekte Abía, en Abía ver-
8. wekte Aza, ' en Aza verwekte Joza-
fat, en Jozafat verwekte Joram, en
9. Joram verwekte Uzzía, ' en Uzzía
verwekte Jotham, en Jotham verwekte
Achas, en Achas verwekte Hiskía, '
10. en Hiskía verwekte Manasse, en Ma-
nasse verwekte Amon, en Amon ver-
11. wekte Jozía, ' en Jozía verwekte Je-
chonia en zijne broeders, ten tijde
der wegvoering naar Babel.
12. En na de wegvoering naar Babel
verwekte Jechonia Sealthiël, en Seal-
13. thiël verwekte Zerubbabel, ' en Ze-
rubbabel verwekte Abiud, en Abiud
verwekte Eljakim, en Eljakim ver-
14. wekte Azor, ' en Azor verwekte Zadok,
en Zadok verwekte Achim, en Achim
15. verwekte Eliud, ' en Eliud verwekte
Eleazar, en Eleazar verwekte Mat-
than, en Matthan verwekte Jakob, '
16. en Jakob verwekte Jozef, den man
van Maria, uit welke geboren is Je-
zus, genaamd Christus.
17. Al de geslachten dus van Abraham
tot David zijn veertien geslachten,
en van David tot de wegvoering naar
Babel veertien geslachten, en van de
wegvoering naar Babel tot Christus
veertien geslachten.

Vs. 1—17. Luc. III : 23—38. — Vs. 2—6. Gen. XXI : 1—3, XXV : 26, XXIX : 35, XXXVIII : 29, 30; 1 Kron. II : 1—12; Ruth IV : 18—22. Vs. 6. 2 Sam. XII : 24. — Vs. 7—12. 1 Kron. III : 10—19; Ezr. III : 2. — Vs. 16. H. XXVII : 17, 22.

1. *Geslachtboek.* Dit woord heeft betrekking, niet op het geheele Evangelie, maar alleen op H. I : 1—17. De schrijver opent zijn verhaal met eene geslachtlijst der voorvaderen van Jezus, ten bewijze dat hij van Abraham en David afstamt. Tot dat einde splitst hij (vgl. vs. 17) de geschiedenis van zijn volk in drie groote tijdperken en brengt, uit zucht naar eenparigheid, op elk daarvan veertien geslachten. De geslachtlijst bij Lucas verschilt van deze in meer dan één belangrijk opzicht. Zie op Luc. III : 23—38.

Jezus Christus. Zie over deze beide namen op vs. 16 en 21. Opmerking verdient, dat wij hier een geslachtregister van Jezus zelven voor ons hebben, waaruit blijkt, dat hij, ten gevolge van zijne betrekking tot Jozef (vs. 16), uit het stamhuis van David afkomstig en een nakomeling van Abraham was. Dat Maria uit het stamhuis van David was, blijkt uit de Evangeliën niet (vgl. Luc. I : 5, 36).

3. *Thamar.* Tegen het gebruik der oosterlingen, om bij geslachtrekeningen alleen het vaderschap in aanmerking te nemen, wordt hier en vs. 5, 6 ook van de moeder gewag gemaakt, naar 't schijnt omdat de hier genoemde vrouwen langs buitengewone wegen in de rij der voorvaderen van den Christus eene plaats verkregen hadden, evenals Maria, door eene bijzondere beschikking van God, moeder mocht worden van den Heiland der wereld.

5. *Rachab.* Dezelfde, van wie Joz. II gewag gemaakt wordt. Naar de hier gevolgde overlevering is zij later gehuwd geweest met Salmon, zoon van Nahesson, Num. II : 3 vermeld.

6. *den koning*, d. i. den koning bij uitnemendheid. Zoo wordt David hier genoemd als stichter van het koninklijk stamhuis, waaruit, volgens deze geslachtlijst, Jozef, de man van Maria, is voortgesproten.

6. *de vrouw van Uría*, d. i. die vroeger de vrouw van Uría geweest was, t. w. Bathséba. Uit Davids wettig huwelijk met deze, na den dood van Uría, is Salomo geboren. Zie 2 Sam. XII : 24.

8. *Joram—Uzzía.* Hier zijn drie koningen, en daarmede drie geslachten overgeslagen, t. w. Ahazia (2 Kon. VIII : 24), Joas (2 Kon. XI : 2, 12) en Amazia (2 Kon. XIV : 1). Zoon en opvolger van laatstgenoemde was Uzzía, ook wel Azaria geheeten. Vgl. 1 Kron. III : 11, 12; 2 Kron. XXVI : 1.

11. *Jozía—Jechonia.* De zoon van Jozía was Jojakim, en deze de vader van Jechonia (1 Kron. III : 15, 16).

zijne broeders. Waarschijnlijk zijn bedoeld de broeders van Jojakim, 1 Kron. III : 15 vermeld.

wegvoering. Gr. *verhuizing.*

12. *na de wegvoering*, d. i. ten tijde van de babylonische ballingschap.

Sealthiël—Zerubbabel. Volgens 1 Kron. III : 17—19 heette de zoon van eerstgenoemde Pedaja, en was deze de vader van Zerubbabel. Van dezen Pedaja wordt echter ook Ezr. III : 2, Hagg. I : 1 geen gewag gemaakt.

16. *Christus.* Dit woord is de grieksche overzetting van het hebreeuwsche Messias (Joh. I : 42), en beteekent *gezalfde.* Deze naam, oudtijds aan de israëlietische koningen wegens hunne zalving gegeven (1 Sam. XII, XXIV : 7, 11), was, vooral naar aanleiding van Ps. II : 2, bij de Joden in zwang gekomen, om den grooten heilvorst uit Davids stam aan te duiden, wiens komst de profeten hadden aangekondigd.

17. *veertien geslachten.* Aan de derde reeks ontbreekt één geslacht. Dit moet waarschijnlijk daaruit verklaard worden, dat Jechonia, met wien de tweede eindigt, nog eenmaal geteld wordt aan het hoofd der derde.

18. De geboorte nu van Jezus Christus
was aldus. Toen namelijk Maria, zijne
moeder, met Jozef ondertrouwd was,
werd zij, eer zij waren samengeko-
men, zwanger bevonden uit den Hei-
19. ligen Geest. ' Jozef nu, haar man,
daar hij rechtvaardig was en haar niet
wilde ten toon stellen, vatte het voorne-
men op, haar heimelijk te verstoo-
20. ten. ' Doch terwijl hij hierover dacht,
zie, een engel des Heeren verscheen
hem in den droom, zeggende: Jozef,
zoon van David! schroom niet Ma-
ria, uwe vrouw, tot u te nemen;
want hetgeen in haar is verwekt ge-
worden, is uit den Heiligen Geest. '
21. En zij zal een zoon baren, en gij
zult zijnen naam noemen J e z u s;
want hij zal zijn volk behouden van
22. hunne zonden. ' Deze geheele zaak nu
is geschied, opdat vervuld zou worden
hetgeen de Heer gesproken heeft door
23. den profeet, die zegt: ' Zie, de maagd
zal zwanger worden en een zoon
baren, en men zal zijnen naam
noemen Immanuël, dat is, overge-
24. zet: G o d m e t o n s. ' Jozef dan, uit
den slaap ontwaakt zijnde, deed, ge-
lijk de engel des Heeren hem bevolen
had, en nam zijne vrouw tot zich. '
25. En hij bekende haar niet, totdat zij
haren eerstgeboren zoon gebaard had,
en hij noemde zijnen naam J e z u s.

HOOFDSTUK II.

Komst van eenige oostersche wijzen (vs. 1—12). Vlucht van Jozef met Maria en het kind Jezus naar Egypte (vs. 13—15). Kindermoord te Bethlehem (vs. 16—18). Terugkeer van Jozef met de zijnen uit Egypte, en zijne vestiging te Nazaret (vs. 19—23).

1. Toen nu Jezus geboren was te Beth-
lehem in Judéa, in de dagen van
koning Herodes, zie, daar kwamen
wijzen van het Oosten te Jeruzalem '
2. en zeiden: Waar is de koning der

Vs. 18—25. Luc. I : 26—35, II : 4—7, 21. — Vs. 12. Hand. IV : 12, V : 31. — Vs. 23. Jez. VII : 14.

Vs. 1. Luc. II : 4. — Vs. 2. Num. XXIV : 17; Jez. LX : 3.

18. *geboorte.* Eig. *wording, oorsprong.* Gew. t. *verwekking.*

eer zij — samengekomen, d. i. nog vóór de huwelijksvoltrekking.

zwanger — uit den Heiligen Geest. Het bleek, dat Maria zwanger was, zonder dat Jozef nog wist, wat hem eerst later werd bekend gemaakt (vs. 20), dat hare zwangerschap aan Gods onmiddellijke werking moest worden toegeschreven. Vgl. Luc. I : 34, 35.

19. *haar man.* Verloofden droegen in Israël, gelijk nu nog onder de Joden, den naam van man en vrouw. Vgl. vs. 20.

rechtvaardig. Vgl. Luc. I : 6.

heimelijk, d. i. wel door middel van een scheidbrief (Deut. XXIV : 1), doch zonder opgave van redenen, en althans met vermijding van alle opzien.

20. *engel des Heeren.* Het woord e n g e l, aan de grieksche taal ontleend, beteekent oorspronkelijk *bode* of *afgezant.* In 't algemeen versta men dus onder de engelen Gods, in de Schrift, dienende geesten, welke God uitzendt om zijn wil op aarde te volbrengen (Ps. CIII : 20, CIV : 4; Hebr. I : 14). De uitdrukking *engel des Heeren*, die meermalen in het O. T. (bijv. Gen. XIV : 7; Exod. XXXII : 34) en ook in het N. (vgl. Matth. II : 13, 19; Hand. V : 19) voorkomt, kenmerkt den hier bedoelden hemelbode als den vertegenwoordiger van God. Vgl. Exod. XXIII : 20, 21.

21. *Jezus.* Deze naam, eig. *J e z u a*, een latere vorm van het vroegere *Jozua* (Exod. III : 2, vgl. Hagg. I : 1), beteekent J e h o v a i s h u l p, en moest dus dienen, om Maria's zoon te kenmerken als dengene, door wien God hulp en verlossing zou teweegbrengen.

zijn volk — zonden, d. i. verlossen van hunne zonden en bevrijden van de daaruit voortvloeiende ellende. Door *zijn volk* wordt hier Israël bedoeld.

22. *opdat vervuld zou worden.* Deze uitdrukking, die in het N. T. en vooral in dit Ev. dikwijls voorkomt, geeft te kennen, dat men eene gebeurtenis niet voor toevallig hield, maar haar beschouwde als door God beschikt en, dien overeenkomstig, door de profeten te voren aangekondigd.

25. *bekende haar niet*, d. i. hield geen huwelijksgemeenschap met haar. Vgl. Luc. I : 34.

haren eerstgeboren zoon. And. lez. *eenen zoon.*

1. *Bethlehem in Judéa*, dus aangeduid, ter onderscheiding van een ander Bethlehem in den stam Zebulon (Joz. XIX : 15). Het lag op ongeveer twee uren afstands ten zuiden van Jeruzalem.

koning Herodes. Deze eerste Vorst uit het geslacht der Herodessen was geboortig uit Askalon, en werd, hoezeer Idumeër van afkomst, door de Romeinen tot koning over het joodsche land verheven. In weerwil van den eernaam d e g r o o t e, hem wegens groote bekwaamheden door zijne hovelingen gegeven, heeft hij zijne regeering geschandvlekt door vele daden van dwingelandij en onmenschelijke wreedheid.

wijzen, eig. *Magiërs.* Zoo werden oorspronkelijk bij de Perzen en Mediërs, en later ook bij de Babyloniërs, de leden eener in hoog aanzien staande priesterkaste genoemd, die zich met wetenschappelijke onderzoekingen, vooral op het gebied der natuur- en sterrekunde, bezig hield. Van haar is die naam in vervolg van tijd op alle oosterlingen overgegaan, die zich aan de beoefening dier vakken toewijdden, ook op hen, die, hunne meerdere kennis en ervaring aan winzucht dienstbaar makende, van de eene plaats naar de andere trokken, om door tooverkunst en sterrewigchelarij de zinnen der menigte te begoochelen (vgl. Hand. VIII : 9—11, XIII : 6, 8). De overlevering, die de namen der hier bedoelde wijzen noemt en zegt, dat zij drie in getal en van koninklijken rang geweest zijn (vgl. Ps. LXXII : 10), verdient geen geloof.

van het Oosten, d. i. afkomstig uit een land of landen, oostwaarts van Palestina gelegen.

Joden, die geboren is? Want wij
hebben zijne ster gezien in haren op-
gang, en zijn gekomen om ons voor
3. hem neder te buigen. ' Koning He-
rodes nu hoorde dit en ontroerde,
4. en gansch Jeruzalem met hem. ' En
hij riep al de overpriesters en schrift-
geleerden des volks samen, en vroeg
hun, waar de Christus zou geboren
5. worden. ' En zij zeiden tot hem: Te
Bethlehem in Judéa; want zóó is ge-
6. schreven door den profeet: ' En gij,
Bethlehem, land van Juda!
zijt geenszins de minste on-
der de vorsten van Juda; want
uit u zal een heerscher voort-
komen, die mijn volk Israël
weiden zal.
7. Toen riep Herodes heimelijk de wij-
zen, en vernam van hen nauwkeu-
rig den tijd van het verschijnen der
8. ster. ' En hij zond hen naar Bethle-
hem, zeggende: Gaat heen en doet
nauwkeurig onderzoek naar het kind,
en wanneer gij het gevonden hebt,
zoo boodschapt het mij, opdat ook ik
9. kome en er mij voor nederbuige. ' Zij
nu, den koning gehoord hebbende,
gingen heen. En zie, de ster, die
zij in haren opgang gezien hadden,
ging hun voor, totdat zij kwam en
stond boven de plaats, waar het kind
10. was. ' Toen zij nu de ster zagen,
verheugden zij zich met zeer groote
11. vreugde. ' En in het huis gekomen,
zagen zij het kind met Maria, zijne
moeder, en vielen neder en bogen
zich voor hem; en zij ontsloten hun-
ne schatten en brachten hem geschen-
ken, goud en wierook en mirre. '
12. En nadat zij in den droom eene god-
spraak ontvangen hadden, om niet
tot Herodes terug te keeren, ver-
trokken zij langs een anderen weg
naar hun land.
13. Toen zij nu vertrokken waren, zie,
een engel des Heeren verscheen in
den droom aan Jozef, zeggende: Sta
op, en neem het kind en zijne moe-
der met u, en vlucht naar Egypte,
en wees aldaar, totdat ik het u zeg;
want Herodes zal het kind zoeken,
14. om het te dooden. ' En hij stond op,
en nam het kind en zijne moeder
's nachts met zich, en vertrok naar
15. Egypte, ' en was aldaar tot den dood
van Herodes; opdat vervuld zou wor-
den hetgeen de Heer gesproken heeft

Vs. 5, 6. Joh. VII : 42; Mich. V : I.

Vs. 11. Jez. LX : 6. — Vs. 15. Hoz. XI : 1; Exod. IV : 22.

2. *zijne ster*, d. i. de ster, die door haren opgang of eerste verschijning aanduidt, dat zijne geboorte heeft plaats gehad. Bedoeld wordt eene of andere glansrijke ster, vroeger door de Magiërs niet waargenomen, in welker verschijning zij, volgens hunne sterrekundige berekeningen, het teeken gezien hadden, dat de koning der Joden, wiens komst verwacht werd, geboren moest zijn.

in haren opgang. And. *in het Oosten*.

ons — neder te buigen, d. i. hem hulde te brengen. Zie verder op vs. 11.

4. *de overpriesters en schriftgeleerden*. Tot de *overpriesters* behoorden in Israël, met den hoogepriester, allen, die de hoogepriesterlijke waardigheid bekleed hadden, alsmede, naar 't schijnt, de hoofden der vier en twintig orden of klassen, waarin de priesters verdeeld waren (1 Kron. XXIV : 4; 2 Kron. XXVI : 14. Vgl. Luc. I : 5). Aan de *schriftgeleerden*, ook wel *leeraars der wet* genoemd, was de verklaring der H. Schriften opgedragen. *Overpriesters en schriftgeleerden* maakten te zamen, met de oudsten des volks, de groote raadsvergadering uit (vgl. H. XXVII : 1; Marc. XIV : 53; Luc. XXII : 66), die den naam van *synedrium* of *sanhedrin* droeg. Zie op H. V : 22.

6. *de vorsten*, in het Hebr., even als in de gr. vertaling, *de duizendtallen*, d. i. de onderafdeelingen, waarin de israëlietische stammen gesplitst waren, en die elk hare hoofdplaatsen, gelijk ook hare bijzondere hoofden of aanvoerders, hadden. Hier is aan laatstgenoemden gedacht.

6. *weiden*. Beeldspraak, aan het herdersleven ontleend, waardoor het bestuur van vorsten over hunne onderhoorigen wordt voorgesteld. Vgl. 2 Sam. V : 2; Jer. XXIII : 2, 4; Ezech. XXIV : 2; Mich. V : 3.

8. *hij zond — Bethlehem*, d. i. Herodes zelf deed, na ontvangen inlichting, hun de noodige aanwijzing omtrent hunnen verderen tocht, met bevel om zich derwaarts te begeven.

9. *de ster — ging hun voor*. De voorstelling is deze, dat de ster hun op hunne reis bij nacht tot gids verstrekte.

11. *zagen*. Gew. t. *vonden*.

vielen neder. Naar oostersch gebruik bewees de mindere zijnen meerdere, inzonderheid de onderdaan zijnen vorst, hulde, door zich voor hem op de knieën te werpen en het aangezicht naar den grond te buigen.

schatten. Eig. *schatkoffers*, d. i. de grootere of kleinere kistjes, waarin hunne kostbaarheden vervat waren.

geschenken. In het Oosten placht men geen koning zonder een geschenk te naderen. Vgl. Gen. XLIII : 11; 1 Sam. X : 24; 1 Kon. X : 2.

goud — mirre, de kostbaarste voortbrengselen van hun land. Vgl. Jez. LX : 6.

12. *langs een anderen weg*, t. w. dan over Jeruzalem.

13. *Egypte*. Dit nabijgelegen land bood voor het kind eene veilige wijkplaats aan. Een ander doel van deze vlucht wordt vs. 15 vermeld.

door den profeet, die zegt: Uit Egypte
heb ik mijnen zoon geroepen. '
16. Toen werd Herodes, ziende dat hij
door de wijzen bedrogen was, zeer
vertoornd, en hij zond heen en bracht
om al de jongskens te Bethlehem en
in die gansche landstreek, van twee
jaren en daar beneden, naar den tijd,
dien hij van de wijzen nauwkeurig
17. vernomen had. ' Toen werd vervuld
hetgeen gesproken is door den pro-
18. feet Jeremia, die zegt: ' Eene stem
werd te Rama gehoord, ge-
ween en veel gekerm: Rachel
beweende hare kinderen, en
wilde niet vertroost worden,
omdat zij niet meer zijn.
19. Toen nu Herodes gestorven was,
zie, een engel des Heeren verscheen
in den droom aan Jozef in Egypte, '
20. zeggende: Sta op, en neem het kind
en zijne moeder met u, en ga naar
het land van Israël; want die de
ziel van het kind zochten, zijn dood. '
21. En hij stond op, en nam het kind
en zijne moeder met zich, en kwam
22. in het land van Israël. ' Maar toen
hij hoorde, dat Archelaüs over Judéa
koning was, in de plaats van zijnen
vader Herodes, vreesde hij daarheen
te gaan; doch nadat hij eene god-
spraak in den droom ontvangen had,
vertrok hij naar de streken van Ga-
23. liléa. ' En hij ging wonen in eene
stad, genaamd Nazaret, opdat ver-
vuld zou worden hetgeen gesproken
is door de profeten, dat hij de Na-
zarener heeten zou.

HOOFDSTUK III.

Optreding en prediking van Johannes den dooper (vs. 1—12). Ook Jezus wordt door hem gedoopt (vs. 13—17).

1. In die dagen trad Johannes de doo-
per op, predikende in de woestijn
2. van Judéa ' en zeggende: Bekeert u;
want het koninkrijk der hemelen is
3. nabij! ' Want deze is 't, van wien
gesproken is door den profeet Jezaja,
die zegt: De stem eens roepen-
den in de woestijn: Bereidt
den weg des Heeren, maakt

Vs. **18**. Jer. XXXI : 15. — Vs. **20**. Exod. IV : 19. — Vs. **23**. Jez. XI : 1; Zach. III : 8, VI : 12; Joh. I : 46, 47.

Vs. **1—12**. Marc. I : 1—8; Luc. III : 1—18; Joh. I : 6—8, 19—28. — Vs. **2**. Joh. III : 3; Hand. II : 38. — Vs. **3**. Jez. XL : 3; Joh. I : 23; Matth. XI : 10.

15. *Uit Egypte — geroepen.* In deze woorden, door Hozéa gesproken met het oog op het israëlietische volk, dat ook elders (Exod. IV : 22) de eerstgeboren zoon des Heeren heet, ziet de evangelist eene profetie aangaande Jezus, die de Zoon van God bij uitnemendheid was.

16. *dat hij — bedrogen was.* Eig. dat de spot met hem gedreven was, daar de wijzen niet terugkeerden, om hem hun wedervaren mede te deelen.

hij zond heen en bracht om, d. i. hij liet door zijne afgezondenen ombrengen.

naar den tijd — vernomen had. Vgl. vs. 7.

17. *door den profeet Jeremia.* Door dezen wordt Rachel, de stammoeder van Benjamin, voorgesteld als treurende over het lot harer kinderen, omdat zij in ballingschap werden weggevoerd. Dit treuren kon te eerder op de vermoording der kinderen te Bethlehem toegepast worden, omdat Rachel nabij deze stad begraven lag. Zie Gen. XXXV : 19.

18. *geween.* Gew. t. *geklag en geween.*

20. *de ziel van het kind zochten*, d. i. het kind naar het leven stonden. Bedoeld worden Herodes en zijne handlangers.

22. *Archelaüs — koning was.* Ofschoon Herodes aan hem het koningschap had vermaakt en hij dus ook aanvankelijk als koning optrad, gaf Augustus hem slechts, onder den titel van ethnarch, het bewind over Iduméa, Judéa en Samarië.

vreesde hij, omdat het bekend was, dat Archelaüs in gruwzaamheid naar zijnen vader geleek.

de streken van Galiléa. Deze stonden onder het bestuur van Herodes Antipas, een anderen zoon van Herodes, die van zachter geaardheid was dan Archelaüs.

23. *de Nazarener.* Het blijkt niet met zekerheid, welke profetiën hier bedoeld zijn. Meestal wijst men op Jez. XI : 1 (vgl. Zach. III : 8, VI : 12), waar het hebr. woord nezer, d. i. *spruit*, van den Messias gebezigd wordt, terwijl de stad Nazaret aan datzelfde woord haren naam schijnt ontleend te hebben.

1. *In die dagen.* Men verstaat deze onbepaalde tijdsopgave het best van de dagen, toen Jezus met zijne ouders te Nazaret woonde (H. II : 23).

Johannes de dooper. Als voorlooper van den Messias, moest hij het israëlietische volk op zijne komst en de oprichting van zijn koninkrijk voorbereiden (zie vs. 3; Marc. I : 3; Luc. III : 4; Joh. I : 21—23). Hij kreeg van zijne tijdgenooten ter onderscheiding den bijnaam van *de dooper*, naar den doop, dien hij, in verband met zijne prediking, bediende. Vgl. Matth. XXI : 25.

de woestijn van Judéa, d. i. de rotsachtige, schaars bewoonde streek, die zich langs de westzijde der Doode Zee tot aan den mond der Jordaan uitstrekte.

2. *Bekeert u.* Gr. *Verandert uwen zin*, d. i. komt tot inkeer en betert u.

het koninkrijk der hemelen, d. i. het van ouds beloofde koninkrijk van den Messias, dat bij Mattheüs het koninkrijk *der hemelen* heet, omdat het van hemelschen, d. i. goddelijken, oorsprong was en zich kenmerken zou door de bereidvaardigheid zijner burgers, om den wil van God te volbrengen, gelijk dit in den hemel geschiedt. Vgl. H. VI : 10.

3. *De stem eens roependen* enz. Bij Jezaja zinnebeeldige voorstelling van een heraut of voorlooper, die voor Jehova, Israëls koning, uitgaat, om hem eene waardige ontvangst te bereiden.

4. zijne paden recht! ' Johannes nu
had een kleed aan van kemelshaar,
en een lederen gordel om zijne len-
de; en zijn voedsel was sprinkhanen
5. en wilde honig. ' Toen ging tot hem
uit Jeruzalem en geheel Judéa en de
6. geheele omtrek der Jordaan; ' en zij
werden door hem gedoopt in de Jor-
daan, belijdende hunne zonden.
7. Toen hij nu velen van de Fari-
zeërs en Sadduceërs tot zijnen doop
zag komen, zeide hij tot hen: Gij
adderenteelt! wie heeft u aangewezen,
dat gij den toekomenden toorn ont-
8. komen zult? ' Brengt dan vrucht voort,
9. der bekeering waardig! ' En meent
niet bij u zelven te kunnen zeggen:
Wij hebben Abraham tot vader; want
ik zeg u, dat God uit deze steenen
Abraham kinderen kan verwekken. '
10. En reeds ligt de bijl aan den wortel
der boomen. Iedere boom dan, die
geen goede vrucht voortbrengt, wordt
omgehouwen en in het vuur gewor-
11. pen. ' Ik doop u wel met water tot
bekeering; maar die na mij komt, is
machtiger dan ik, wiens schoenen ik
niet waardig ben aan te dragen: hij
zal u doopen met heiligen geest en
12. vuur. ' Zijne wan is in zijne hand,
en hij zal zijnen dorschvloer zuiveren,
en zijne tarwe in de schuur verza-
melen, maar het kaf met onuitblusch-
baar vuur verbranden.
13. Toen kwam Jezus van Galiléa aan
de Jordaan tot Johannes, om door
14. hem gedoopt te worden. ' Doch Jo-
hannes hield hem tegen, zeggende:
Ik heb noodig door u gedoopt te
15. worden, en gij komt tot mij? ' Maar
Jezus antwoordde en zeide tot hem:
Laat thans af! want zóó betaamt het
ons alle gerechtigheid te volbrengen.
16. Toen liet hij van hem af. ' En ge-

Vs. **4.** H. XI : 7—9, 18. — Vs. **7.** H. XII : 34, XXIII : 33. — Vs. **8.** H. VII : 20, XII : 33; Luc. VI : 43, 44. — Vs. **9.** Joh. VIII : 39. — Vs. **10.** H. VII : 19; Joh. XV : 6.

Vs. **11.** Joh. I : 15, 26—33; Hand. I : 5, XI : 16, XIII : 25, XIX : 4. — Vs. **12.** Mal. IV : 1—3; Matth. XIII : 30, 39—42. — Vs. **13—17.** Marc. I : 9—11; Luc. III : 21, 22; Joh. I : 31—34. — Vs. **15.** H. V : 17; Gal. IV : 4. — Vs. **16.** Jez. XI : 2.

4. *Johannes nu.* Gr. *Hij nu, Johannes,* d. i. die Johannes, van wien gesproken is.

een kleed . . . van kemelshaar. Zulk een ruw opperkleed, vroeger door de profeten (Zach. XIII : 4), wellicht in navolging van Elia (2 Kon. I : 8), gedragen, deed, evenals de lederen gordel, die het om zijne heupen samenbond, Johannes ook uitwendig kennen als den boetprediker, die kwam in den geest en de kracht van Elia. Vgl. H. XI : 14; Luc. I : 17.

sprinkhanen. Een in het Oosten niet ongewoon en bij de wet veroorloofd voedsel van arme lieden (Lev. XI : 22).

Wilde honig. De honig van in 't wild zwermende bijen, die vooral in boomstammen en rotsspleten gevonden werd (Richt. XIV : 8; 1 Sam. XIV : 25—27). Volg. and. zeker zoet vocht, dat uit palm- en vijgeboomen druipt.

5. *de geheele omtrek der Jordaan,* d. i. de geheele vlakte, door welke de Jordaan vloeit.

6. *gedoopt.* Eig. *in-* of *ondergedompeld.* De reiniging des ligchaams door water was een licht verstaanbaar zinnebeeld van de reiniging des gemoeds door de vergeving der zonden. Vgl. Ezech. XXXVI : 25—27.

7. *Farizeërs en Sadduceërs:* twee machtige partijen onder de Joden, die elkander het hoogste gezag in het godsdienstige en in het burgerlijke betwistten. De eersten hadden hunnen aanhang meest onder het volk. Tot de anderen behoorden de meer aanzienlijken. Eene derde, uitsluitend godsdienstige partij of sekte, die der *Esseërs,* wordt in het N. T. niet vermeld.

Gij adderenteelt, d. i. gij giftig ras, vol van bedrog en arglistigheid!

aangewezen, d. i. geleerd of het uitzicht geopend. Vgl. H. XXIII : 33.

den toekomenden toorn, d. i. het strafgericht, waarmede de Messias, als hij komt, tegen Gods vijanden zal optreden. Vgl. vs. 12, H. XXIII : 33; 1 Thess. I : 10.

8. *vrucht.* Gew. t. *vruchten.*

der bekeering waardig, d. i. waaruit blijkt, dat gij waarlijk tot inkeer zijt gekomen.

9. *meent niet — zeggen,* d. i. weest niet zóó hoogmoedig, dat gij u gerust zoudt stellen door de gedachte.

want ik zeg u — verwekken. Al zijt gij door afkomst kinderen der belofte, gij zult zonder oprechte bekeering het dreigend strafgericht niet ontkomen, terwijl het Gode, in weerwil daarvan, aan geene middelen zal ontbreken, om zijne beloften gestand te doen, zelfs al moesten deze steenen der Jordaan tot dat einde in kinderen Abrahams herschapen worden.

10. *reeds ligt — boomen,* d. i. alles is gereed tot het strafgericht, dat de onbekeerlijken bij de komst van den Messias wacht. Gew. t. *ook ligt reeds* enz.

11. *tot bekeering,* d. i. opdat gij u bekeeren zoudt.

schoenen — aan te dragen. Het aanbrengen en vastbinden of losmaken der schoenen was in het Oosten het werk der geringste slaven.

doopen met heiligen geest, d. i. met den Geest van God vervullen en daardoor reinigen van de zonde.

vuur. Beeld van de straf, die de Messias over de onboetvaardigen brengen zou. Vgl. vs. 12.

12. *wan,* of *wanschop.* Het wannen placht in het Oosten te geschieden met een schop, waarmede men in de open lucht het koren opwierp, opdat het kaf door den wind meêgevoerd en er van afgezonderd zou worden.

tarwe . . . kaf. Beeld van *goeden* en *boozen,* vooral met het oog op het lot, dat hen wacht. Vgl. H. XIII : 38, 40; Jez. V : 24; Mal. IV : 1.

14. *hield hem tegen,* d. i. wees hem, niet enkel met woorden, af en trachtte hem alzoo te weren.

15. *Laat thans af,* d. i. Houd thans op, mij als uwen meerdere te behandelen en mij op dien grond den doop te weigeren.

alle gerechtigheid, d. i. al wat met Gods wil overeenkomt en daarom betaamt.

doopt zijnde, klom Jezus terstond uit
het water; en zie, de hemelen werden
hem geopend, en hij zag den Geest
Gods nederdalen gelijk eene duif, en
17. op hem komen. ' En zie, eene stem
uit de hemelen, zeggende: Deze is
mijn geliefde Zoon, in wien
ik welbehagen heb!

HOOFDSTUK IV.

Jezus wordt verzocht in de woestijn (vs. 1—11), vestigt zich te Kapérnaüm en vangt er zijne prediking aan (vs. 12—17), roept een viertal leerlingen (vs. 18—22) en wordt door groote scharen gevolgd (vs. 23 -25).

1. Toen werd Jezus door den Geest
heengevoerd naar de woestijn, om door
2. den duivel verzocht te worden. ' En
nadat hij veertig dagen en veertig
nachten gevast had, hongerde hem
3. ten laatste. ' En de verzoeker kwam
tot hem en zeide: Indien gij Gods
Zoon zijt, zeg, dat deze steenen
4. brooden worden. ' Doch hij antwoordde
en zeide: Er staat geschreven: De
mensch zal niet bij brood alleen leven, maar bij alle woord,
dat den mond Gods uitgaat. '
5. Toen nam de duivel hem met zich
naar de heilige stad, en stelde hem
6. op de tinne des tempels, ' en zeide
tot hem: Indien gij Gods Zoon zijt,
werp u naar beneden; want er staat
geschreven, dat hij zijne engelen
aangaande u bevel zal geven,
en dat zij u op de handen zullen nemen, opdat gij uwen
voet niet soms aan een steen
7. stoot. ' Jezus zeide tot hem: Wederom staat er geschreven: Gij zult
den Heer uwen God niet ver-
8. zoeken. ' Wederom nam de duivel
hem met zich naar een zeer hoogen
berg, en toonde hem al de koninkrijken der wereld en hunne heerlijk-
9. heid, ' en zeide tot hem: Dit alles
zal ik u geven, indien gij nedervalt
10. en mij aanbidt. ' Toen zeide Jezus tot
hem: Ga weg, satan! want er staat
geschreven: Den Heer uwen God
zult gij aanbidden, en hem al-
11. leen dienen. ' Toen liet de duivel

Vs. 17. Ps. II : 7; Jez. XLII : 1; Matth. XII : 17, 18, XVII : 5; Luc. IX : 35; Joh. XII : 28-30.
Vs. 1-11. Marc. I : 12, 13; Luc. IV : 1-13.

Vs. 2. Exod. XXXIV : 28; 1 Kon. XIX : 8. — Vs. 4. Deut. VIII : 3. — Vs. 6. Ps. XCI : 11, 12. — Vs. 7. Deut. VI : 16. — Vs. 10. Deut. VI : 13, X : 20.

16. *de hemelen.* Zie over het meervoud, waarin dit woord meermalen voorkomt, op 2 Kor. XII : 2.
werden — geopend. Niet ongewone voorstelling, die ook Ezech. I : 1, Joh. I : 52, Hand. VII : 56, X : 11, Openb. XIX : 11 voorkomt.
hij zag. Dit schijnt, evenals het voorafgaande *hem*, op Jezus, volg. and. op Johannes, te slaan.
gelijk eene duif, d. i. volg. sommigen: in de gedaante van eene duif, vgl. Luc. III : 22; volg. and. op de wijze van eene duif.
17. *mijn — Zoon.* De benaming *Zoon van God* was door de Joden aan Ps. II : 7 ontleend, om den Messias aan te duiden als den vertegenwoordiger van God onder zijn volk. Ook hier heeft zij, gelijk doorgaans in de drie eerste Evv., deze beteekenis.
1. *Toen*, d. i. Nadat Jezus gedoopt was (H. III : 13-17, vgl. Luc. IV : 1).
den Geest, d. i. den Geest Gods, die op hem was nedergedaald (H. III : 16), vgl. Hand. VIII : 39.
heengevoerd. Eig. *opgevoerd*, t. w. naar de hooger gelegen woestijn.
de woestijn. Naar 't schijnt, dezelfde, die H. III : 1 vermeld is. Eene latere overlevering wees daarvoor de woeste bergvlakte aan, die zich ten noordwesten van Jericho uitstrekt, en gaf haar den naam van *Quarantania.*
den duivel. De duivel komt in den Bijbel voor als het hoofd der booze geesten. Het gr. woord beteekent *lasteraar*, en dien naam draagt de duivel als de vijand der menschen, hier en daar ook als hun aanklager bij God. Zie verder op vs. 10.
2. *gevast had*, d. i. van het gebruik van alle spijze zich onthouden had. Vgl. Luc. IV : 2.
3. *Gods Zoon.* Toespeling op de getuigenis aangaande Jezus, H. III : 17 vermeld.
4. *alle woord — uitgaat*, d. i. al hetgeen God door zijn scheppend en gebiedend woord tot voedsel voor den mensch beschikt. Met dit woord laat Jezus de zorg voor zijn onderhoud aan God over. Volg. and. heeft Jezus hierbij gedacht aan al wat God spreekt tot openbaring van zijnen wil.
5. *de heilige stad*, t. w. Jeruzalem, dus genoemd als zetel van den tempeldienst (H. XXVII : 53. Vgl. 2 Makk. IX : 14; Openb. XXI : 2, 10).
de tinne des tempels. Eig. *den vleugel des heiligdoms.* Waarschijnlijk is hier de geveltop van het tempelgebouw zelf bedoeld. Volg. and. de top van een der tot den tempel behoorende bijgebouwen, en wel van de dusgenaamde galerij of voorhof van Salomo (Joh. X : 23; Hand. III : 11, V : 12), die met hare oostelijke zijde aan den rand van een steilen afgrond stond.
6. *er staat geschreven* enz. De aangehaalde psalm spreekt in 't algemeen van Gods getrouwe zorg voor zijne vrome dienaren.
7. *verzoeken*, d. i. Gods macht en gezindheid, om op wonderdadige wijze te hulp te komen, roekeloos op de proef stellen.
8. *al de koninkrijken der wereld.* De heidenwereld, met al de daartoe behoorende rijken en staten, werd geacht aan de heerschappij van den duivel en zijne trawanten onderworpen te zijn.
10. *satan.* Dit hebr. woord beteekent *tegenstander*, en drukt dus ongeveer hetzelfde uit als het gr. woord, door *duivel* vertaald. Zie op vs. 1, en vgl. Job II : 3; Zach. III : 1; 1 Petr. V : 8; Openb. XII : 9.

van hem af, en zie, er kwamen en-
gelen tot hem en dienden hem.
12. Toen hij nu gehoord had, dat Jo-
hannes was overgeleverd, vertrok hij
13. naar Galiléa. ' En hij verliet Nazaret
en ging wonen te Kapérnaüm, dat
aan de zee ligt, in de landstreek van
14. Zébulon en Náftali; ' opdat vervuld
zou worden hetgeen gesproken is door
15. den profeet Jezaja, die zegt: ' Het
land Zébulon en het land Náf-
tali, den weg langs de zee,
aan de overzijde der Jordaan,
het Galiléa der heidenen; '
16. het volk, dat in duisternis
zat, heeft een groot licht ge-
zien, en dengenen, die zaten
in een land en schaduw des
doods, hun is een licht opge-
17. gegaan. ' Van toen af begon Jezus
te prediken en te zeggen: Bekeert
u; want het koninkrijk der hemelen
is nabij!
18. En langs de zee van Galiléa wan-
delende, zag hij twee broeders, Si-
mon, genaamd Petrus, en Andréas,
zijnen broeder, die het net in de zee
uitwierpen; want zij waren visschers. '
19. En hij zeide tot hen: Komt achter
mij, en ik zal u visschers van men-
20. schen maken. ' Zij dan verlieten ter-
stond de netten, en volgden hem. '
21. En vandaar voortgegaan zijnde, zag
hij twee andere broeders, Jacobus,
den zoon van Zebedeüs, en Johan-
nes, zijnen broeder, die in het schip
met hunnen vader Zebedeüs hunne
netten verstelden, en hij riep hen. '
22. Zij dan verlieten terstond het schip
en hunnen vader, en volgden hem.
23. En Jezus trok geheel Galiléa rond,
leerende in hunne synagogen, en pre-
dikende het evangelie des koninkrijks,
en genezende elke ziekte en elke
24. kwaal onder het volk. ' En het ge-
rucht van hem ging uit in geheel
Syrië, en men bracht tot hem al de
kranken, lijdende aan allerlei ziek-
ten en pijnen, en bezetenen, en
maanzieken, en verlamden, en hij
25. genas hen. ' En hem volgden vele
scharen van Galiléa en Decápolis en
Jeruzalem en Judéa en de overzijde
der Jordaan.

Vs. **12**. H. XIV : 3; Marc. I : 14; Luc. III : 19, 20, IV : 14. — Vs. **13**. Luc. IV : 16, 31. — Vs. **15**, **16**. Jez. VIII : 23, IX : 1; Luc. I : 79. — Vs. **17**. Marc. I : 14, 15; Luc. IV : 15–21.

Vs. **18**–**22**. Marc. I : 16–20; Luc. V : 1–11; Joh. I : 35–43. — Vs. **23**. H. IX : 35. — Vs. **24**, **25**. Marc. III : 7, 8; Luc. IV : 14, VI : 17.

11. *dienden hem.* Eig. *bedienden hem*, d. i. voorzagen in zijne behoeften.
12. *overgeleverd*, t. w. in de gevangenis.
13. *Kapérnaüm.* De naam schijnt eig. Kepharnahum geweest te zijn, gelijk nog vele Hss. hier en elders lezen.
de zee, t. w. van Galiléa. Zie op vs. 18.
14. *die zegt* enz. De streken van noordelijk Palestina, die Jezaja opnoemt, hadden vreeselijk geleden door den inval der Assyriërs. Wat de profeet van hare herleving voorspeld had, zag de evangelist vervuld, toen Jezus onder hare bewoners optrad, om te midden van hunne duisternis het heerlijkst licht voor hunnen geest te doen rijzen.
15. *den weg langs de zee*, t. w. de zee van Galiléa, langs welker westkust het voormalige stamgebied van Náftali zich uitstrekte. Gr. *den weg der zee.*
het Galiléa der heidenen. Een gedeelte van Galiléa, dat ten noorden aan Fenicië grensde, en reeds tijdens het O. V. door eene gemengde bevolking van Joden en heidenen bewoond werd.
16. *in een land en schaduw des doods*, d. i. in een stikdonkeren nacht van geestelijke blindheid en ellende.
17. *Bekeert u* enz. Zie op H. III : 2.
18. *de zee van Galiléa*, elders ook genaamd *de zee van Tibérias* (Joh. VI : 1). Zij was in het binnenland gelegen en dus eig. een *meer*, gelijk zij dan ook Luc. V : 1 genoemd wordt *het meer van Gennézaret.*
Petrus. Zie op H. XVI : 18.
het net. Men denke hier aan zekere groote soort van trek- of werpnet, terwijl vs. 20 en 21 van netten in 't algemeen gesproken wordt.
19. *Komt achter mij*, d. i. Wordt mijne leerlingen.
visschers van menschen. Figuurlijke beschrijving van de taak dergenen, die anderen voor het godsrijk zouden winnen. Vgl. H. XIII : 47–50; Spreuk. XI : 30.
21. *den zoon van Zebedeüs.* Dit wordt er bijgevoegd, om dezen Jacobus te onderscheiden van een anderen Jacobus, den zoon van Alpheüs. Vgl. H. X : 2, 3.
23. *synagogen.* Godsdienstige vergaderplaatsen, waar de Joden, sedert den tijd der babylonische ballingschap, op feest- en sabbatdagen bijeenkwamen tot het gemeenschappelijk gebed, en waar bepaalde gedeelten uit de wet en de profeten voorgelezen en verklaard werden.
het evangelie des koninkrijks, d. i. de blijde boodschap aangaande het welhaast op te richten koninkrijk der hemelen. Vgl. op H. III : 2.
24. *bezetenen*, t. w. door booze geesten, aan wier invloed verschillende ziekten, inzonderheid de dusgenaamde vallende ziekte en krankzinnigheid, werden toegeschreven. Vgl. H. VIII : 28, IX : 32, XII : 22, XVII : 15; Luc. IV : 33–35, XIII : 11.
maanzieken, d. i. lijders aan vallende ziekte. De verschijnselen dezer ziekte werden geacht met het wassen der maan in hevigheid toe te nemen. Vgl. H. XVII : 15.
verlamden of *geraakten*, die, ten gevolge van eene beroerte of andere soortgelijke oorzaak, het gebruik van een of meer ledematen verloren hadden. Vgl. H. IX : 1–6.
25. *Decápolis.* Benaming van een tiental steden, op eene enkele uitzondering na in het Overjordaansche gelegen en schier uitsluitend door heidenen bewoond.

HOOFDSTUK V.

Bergrede (H. V—VII). De gelegenheid, waarbij zij gehouden werd (H. V : 1, 2). Zaligsprekingen (vs. 3—12). Hooge roeping van 's Heeren volgelingen (vs. 13—16). Blijvende waarde der wet (vs. 17—20). Ongeldigheid der overlevering ten aanzien van verschillende geboden en wetsverklaringen (vs. 21—48).

1. Toen hij nu de scharen zag, klom
hij den berg op, en nadat hij zich
had nedergezet, kwamen zijne leer-
2. lingen tot hem. ' En hij opende zijnen
mond en leerde hen, zeggende:
3. Zalig de armen van geest, want
hunner is het koninkrijk der heme-
4. len! ' Zalig die treuren, want zij zul-
5. len vertroost worden! ' Zalig de zacht-
moedigen, want zij zullen het aardrijk
6. beërven! ' Zalig die hongeren en dor-
sten naar de gerechtigheid, want zij
7. zullen verzadigd worden! ' Zalig de
barmhartigen, want hun zal barm-
8. hartigheid geschieden! ' Zalig de rei-
nen van hart, want zij zullen God
9. zien! ' Zalig de vredelievenden, want
zij zullen zonen Gods genoemd wor-
10. den! ' Zalig de vervolgden om der
gerechtigheid wil, want hunner is het
11. koninkrijk der hemelen! ' Zalig zijt
gij, als men u smaadt en vervolgt
en, liegende, allerlei booze woorden
12. tegen u spreekt om mijnentwil! ' Ver-
heugt u en weest blijde, want uw
loon is groot in de hemelen; zóó toch
vervolgde men de profeten, die vóór u
geweest zijn.
13. Gij zijt het zout der aarde. In-
dien nu het zout smakeloos wordt,
waarmede zal het gezouten worden?
Het deugt tot niets meer, dan om
buitengeworpen en door de menschen
14. vertreden te worden! ' Gij zijt het
licht der wereld. Eene stad, boven

H. V, VI, VII. Luc. VI : 17—49, XI : 2—4, 9—13, XII : 22—31. — Vs. 3, 4. Luc. VI : 20, 21. — Vs. 3. Jez. LXVI : 2. — Vs. 4. Luc. XVI : 25; Ps. CXXVI : 5; Jez. LXI : 2. — Vs. 5. 1 Petr. III : 4; Ps. XXXVII : 11. — Vs. 6. Luc. VI : 21; Joh. IV : 14, VI : 35, VII : 37; Ps. XLII : 3. — Vs. 7. Jac. II : 13.

Vs. 8. Ps. XV : 1, 2, XXIV : 3—5, LI : 12, LXXIII : 1, 28; Hebr. XII : 14; 1 Joh. III : 2, 3. — Vs. 9. Rom. XII : 18—21; Hebr. XII : 14. — Vs 10. 1 Petr. III : 14. — Vs. 11, 12. Luc. VI : 22, 23; Joh. XVII : 14; 1 Petr. II : 20, III : 14, IV : 14. — Vs. 12. H. XXIII : 37; Hand. VII : 52. — Vs. 13. Marc. IX : 50; Luc. XIV : 34, 35. — Vs. 14. Fil. II : 15.

1. *den berg.* Uit H. VIII : 1, 5 blijkt, dat wij hier aan een bepaalden, ons overigens niet met zekerheid bekenden berg van Galiléa, in den omtrek van Kapérnaüm, te denken hebben.

2. *hij opende zijnen mond.* Deze spreekwijze geeft te kennen, dat het volgende eene plechtige rede is. Vgl. Hand. VIII : 35. Vele gezegden van Jezus, die in deze rede — naar de plaats, waar zij gehouden werd, *bergrede* genoemd — tot één geheel samengevoegd zijn (vgl. de Inl.), komen bij Marcus en Lucas verstrooid voor en schijnen bij andere gelegenheden door hem gesproken te zijn.

3. *Zalig.* Zoo worden hier vs. 3—10 de heilbegeerigen in Israël genoemd, omdat nu in hunne hoogste behoeften stond voorzien te worden. In deze zaligsprekingen heeft Jezus, als in wonderspreuken, het geluk juist van hen geroemd, die gewoonlijk ongelukkig gerekend of gering geacht werden.

de armen van geest, eig. *naar den geest.* Zulken worden bedoeld, die hun gemis van kennis en inzicht op geestelijk gebied gevoelden.

hunner — hemelen, omdat het hun niet, als anderen, aan de vereischte vatbaarheid voor het hier beloofde heil ontbrak. Vgl. H. XI : 25, 28; Joh. VII : 48, 49.

4. Dit vs. wordt volg. eene and. lez. door sommigen achter vs. 5 geplaatst.

5. *aardrijk.* And. *land*, d. i. het land Kanaän. Het bezit daarvan was voor den Israëliet het zinnebeeld van het hoogste geluk. Vgl. Gen. XII : 3; Ps. XXV : 13, XXXVII : 11; Rom. IV : 13.

6. *de gerechtigheid*, d. i. al hetgeen God van den mensch eischt, de door de wet Gods bedoelde zedelijke volkomenheid. Vgl. vs. 10, 20, VI : 33; 2 Petr. III : 13.

8. *de reinen van hart.* Gelijk uitwendige reinheid van ieder gevorderd werd, die in de nabijheid eens konings werd toegelaten (vgl. Gen. XLI : 14), zoo wordt hier den reinen van hart het voorrecht van Gods gemeenschap toegezegd.

9. *vredelievenden.* And. *vredestichters.*

zonen Gods genoemd worden, d. i. den eertitel dragen van *zonen Gods* wegens hunne gelijkvormigheid aan den God des vredes (1 Kor. XIV : 33; 2 Kor. XIII : 11), en daardoor in de nauwste betrekking tot God blijken te staan. Vgl. Ef. IV : 32, V : 1; Hebr. XII : 14.

11. *liegende . . . woorden.* Onechte bijvoegsels volg. sommigen, die, met weglating daarvan, vertalen: *allerlei kwaad tegen u spreken.*

12. *uw loon — hemelen*, d. i. bij uwen Vader in de hemelen is een overvloedig loon voor u bestemd en gereed. Vgl. H. VI : 1.

de profeten, die vóór u geweest zijn. De leerlingen van Jezus worden hier, met hooge onderscheiding, als opvolgers der vroegere profeten voorgesteld.

13. *het zout der aarde.* Zoo worden zij genoemd, om hunne kracht tot wering van het geestelijk en zedelijk bederf, waaraan de menschheid ter prooi was.

smakeloos wordt, d. i. zijne prikkelende en bederfwerende kracht verliest; iets, voor den Oosterling niet ondenkbaar wegens de vreemde bestanddeelen, waarmede het door hem gebruikte zout doorgaans vermengd was en die overbleven, wanneer de eigenlijke zoutdeelen waren verloren gegaan.

waarmede — worden, d. i. hoe zal men aan hetgeen geen zout meer is, de kracht van zout teruggeven? Vgl. Marc. IX : 50.

14. *het licht der wereld.* Zoo worden zij genoemd, omdat zij, door de kracht der waarheid, de duisternis van dwaling en zonde, die over de wereld lag uitgespreid, verdrijven zouden. Vgl. Fil. II : 15; Joh. VIII : 12.

op een berg gelegen, kan niet ver-
15. borgen blijven. ' Ook steekt men geen
lamp aan en zet haar onder de koren-
maat, maar op den luchter, en zij
schijnt voor allen, die in het huis
16. zijn. ' Zóó schijne uw licht voor de men-
schen, opdat zij uwe goede werken
zien en uwen Vader, die in de he-
melen is, verheerlijken.
17. Meent niet, dat ik gekomen ben,
om de wet of de profeten te ontbin-
den. Ik ben niet gekomen om te
ontbinden, maar om te vervullen. '
18. Want voorwaar, ik zeg u, totdat de
hemel en de aarde zijn voorbijge-
gaan, zal er van de wet niet één
jota of één tittel voorbijgaan, totdat
19. het alles is geschied. ' Wie dan één
van de minste dezer geboden ontbindt
en de menschen aldus leert, zal de
minste genoemd worden in het ko-
ninkrijk der hemelen; maar wie ze
doet en leert, die zal groot genoemd
worden in het koninkrijk der heme-
20. len. ' Want ik zeg u, dat, zoo uwe
gerechtigheid niet overvloediger is dan
die der schriftgeleerden en Farizeërs,
gij het koninkrijk der hemelen niet
zult ingaan.
21. Gij hebt gehoord, dat den ouden
gezegd is: G i j z u l t n i e t d o o d-
s l a a n; m a a r w i e d o o d t, z a l
s c h u l d i g z i j n v o o r h e t g e r i c h t. '
22. Maar ík zeg u, dat ieder, die op
zijnen broeder toornig wordt, schul-
dig zal zijn voor het gericht; en wie
tot zijnen broeder zegt: Raka! zal
schuldig zijn voor den grooten raad;
en wie zegt: Gij dwaas! zal schuldig
23. zijn tot het helsche vuur. ' Zoo gij
dan uwe gave bij het altaar brengt
en dáár indachtig wordt, dat uw broe-
24. der iets tegen u heeft, ' laat uwe gave
daar vóór het altaar, en ga heen, ver-
zoen u eerst met uwen broeder, en kom
25. dan en offer uwe gave. ' Wees haastig
welgezind jegens uwe tegenpartij, ter-
wijl gij nog met hem op den weg

Vs. **15**. Marc. IV : 21; Luc. VIII : 16, XI : 33. — Vs. **16**. 1 Petr. II : 12. — Vs. **18**. Luc. XVI : 17; Gal. III : 24.

Vs. **21**. Exod. XX : 13; Lev. XXIV : 17; Deut. V : 17. — Vs. **22**. Ef. IV : 26; 1 Joh. III : 15. — Vs. **23**, **24**. H. VI : 14; Marc. XI : 25. — Vs. **25**, **26**. Luc. XII : 58, 59; Matth. XVIII : 34.

15. *lamp*. And. *kaars;* doch het gebruik van kaarsen schijnt toen nog onbekend geweest te zijn, en het gr. woord heeft eene meer algemeene beteekenis.

16. *uw licht*, t. w. het licht, dat in u is; het in u, als mijne leerlingen, ontstoken licht (vs. 14).

17. *de wet*, d. i. de wet van Mozes, vervat in de boeken, naar hem genoemd. Er wordt hier op den zedelijken inhoud der wet gedoeld.

de profeten, d. i. hetgeen de profeten, als handhavers van den geest der wet, van Godswege getuigd en gesproken hebben. Onder de uitdrukking *de wet en de profeten*, waarbij Luc. XXIV : 44 *de psalmen* gevoegd worden, heeft men doorgaans den geheelen inhoud van de Schrift des O. V. te verstaan. Vgl. H. VII : 12, XXII : 40; Luc. XVI : 16, 31, XXIV : 27; Hand. XXVIII : 23.

te ontbinden, d. i. van verbindende kracht te berooven.

om te ontbinden. And. *om ze te ontbinden*.

te vervullen, d. i. te voltooijen of volledig te maken. Op de wet en de profeten toegepast, gelijk hier, beteekent dit: de wet, gelijk zij door de profetie nader is verklaard en toegelicht, naar beider geest en bedoeling te doen kennen en betrachten.

18. *voorwaar*. Gr. *amen*, een woord, uit het Hebr. overgenomen, en van oudsher onder de Joden ook bij lofzegging, gebed en zegenspraak in gebruik.

jota, hier genoemd als de kleinste letter van het grieksche Alfabet, evenals de Jod van het hebreeuwsche.

tittel. And. *stip* of *letterstreep*. Er wordt gedoeld op kleine haakjes of streepjes, waardoor sommige hebr. medeklinkers van elkander onderscheiden worden. *Tittel* en *jota* beteekenen, in het verband dezer rede, het schijnbaar geringste deel van den inhoud der wet.

19. *ontbindt*, d. i. verwaarloost, zich en anderen er van ontslaat.

19. *de minste*. Gr. *een minste* of *zeer geringe*, d. i. een, die nauwelijks in het koninkrijk der hemelen wordt toegelaten. Vgl. H. XI : 11.

20. *schriftgeleerden en Farizeërs*. Zie op H. II : 4, III : 7.

21. *den ouden*, d. i. den voorvaderen. And. *door de ouden*, d. i. door de oude leeraars. Zoowel bij de eene als bij de andere opvatting stelt Jezus zijne uitspraken hier tegenover die der oude overlevering.

gericht, d. i. hier, evenals in het volgende vs., waar het tegenover g r o o t e n r a a d gesteld wordt, zulk eene lagere rechtbank, als er, volgens Deut. XVI : 18, in elke stad van Palestina gevonden werd.

22. *die op zijnen broeder*. Gew. t. *die zonder reden op zijnen broeder*.

Raka! Een scheldwoord, toen in gebruik, dat eig. *leeg-* of *slechthoofd* beteekent.

grooten raad. Gr. *synedrium*, d. i. het joodsche S a n h e d r i n of opperste gerechtshof. Zie op H. II : 4.

dwaas, d. i. naar hebr. spreekmanier (vgl. Ps. XIV : 1), *goddelooze* of *booswicht*.

tot het helsche vuur, d. i. om daarin geworpen te worden (vgl. vs. 29, 30). Eig. *tot de gehenna des vuurs*. G e h e n n a of, zoo als het oorspronkelijk luidde, G e - H i n n o m, was de naam van een dal nabij Jeruzalem, waar oudtijds den Moloch was geofferd (2 Kon. XXIII : 10, Jer. VII : 31), en waar ook later nog lijken zijn verbrand geworden. Dit afschuwelijk oord had in het toenmalig spraakgebruik zijnen naam geleend aan de plaats, voor de pijniging der goddeloozen bestemd.

23. *iets tegen u heeft*, d. i. zich over u te beklagen heeft.

25. *terwijl — op den weg zijt*, d. i. eer gij met uwe tegenpartij bij den rechter komt, dewijl daarna alle minnelijke schikking onmogelijk en strenge voldoening der schuld onvermijdelijk is.

zijt, opdat niet misschien de tegen-
partij u overlevere aan den rechter,
en de rechter u overlevere aan den
dienaar, en gij in de gevangenis ge-
26. worpen wordt. ' Voorwaar, ik zeg u,
gij zult daar niet uitkomen, vóórdat
gij den laatsten penning betaald hebt.
27. Gij hebt gehoord, dat er gezegd is:
Gij zult geen overspel doen. '
28. Maar ík zeg u, dat ieder, die eene
vrouw aanziet om haar te begeeren,
reeds overspel met haar gedaan heeft
29. in zijn hart. ' Indien uw rechter-
oog u ergert, trek het uit en werp
het van u; want het is u goed, dat
één uwer leden verloren gaat, en niet
uw geheele ligchaam in de hel gewor-
30. pen wordt. ' En indien uwe rechter-
hand u ergert, houw ze af en werp
ze van u; want het is u goed, dat
één uwer leden verloren gaat, en niet
uw geheele ligchaam ter helle vaart. '
31. Er is ook gezegd: Wie zijne vrouw
verstoot, geve haar een scheid-
32. brief. ' Maar ík zeg u, dat, wie
zijne vrouw verstoot, anders dan ter
zake van hoererij, die maakt, dat zij
overspel doet; en wie eene verstootene
trouwt, doet overspel.
33. Wederom hebt gij gehoord, dat den
ouden gezegd is: Gij zult geen
valsche eeden doen, maar den
34. Heer uwe eeden voldoen. ' Maar
ík zeg u: Zweert in 't geheel niet;
noch bij den hemel, want hij is de
35. troon Gods; ' noch bij de aarde, want
zij is de voetbank zijner voeten; noch
bij Jeruzalem, want het is de stad
36. des grooten konings; ' zweert ook bij
uw hoofd niet, want gij kunt niet
37. één haar wit of zwart maken. ' Maar
uw woord zij: Ja, ja; neen, neen;
wat meer is dan dit, is uit den
booze.
38. Gij hebt gehoord, dat er gezegd is:
Oog om oog, en tand om tand. '
39. Doch ík zeg u: Wedersta den booze
niet, maar wie u op de rechterwang

Vs. **27.** Exod. XX : 14; Lev. XX : 10; Deut. V : 18. — Vs. **28.** Job XXXI : 1; Exod. XX : 17. — Vs. **29**, **30.** H. XVIII : 8, 9; Marc. IX : 43–48. — Vs. **31.** Deut. XXIV : 1; Matth. XIX : 7. — Vs. **32.** H. XIX : 9, Marc. X : 11, 12; Luc. XVI : 18; 1 Kor. VII : 10.

Vs. **33.** Lev. XIX : 12; Deut. XXIII : 21, 23. — Vs. **34 – 37.** Jac. V : 12; Matth. XXIII : 16 – 22. — Vs. **34**, **35.** Jez. LXVI : 1; Hand. VII : 49; Ps XLVIII : 3. — Vs. **38.** Exod. XXI : 24; Lev. XXIV : 20; Deut. XIX : 21. — Vs. **39**, **40.** 1 Kor. VI : 7; Luc. VI : 29; Spr. XXIV : 29.

26. *penning.* Gr. *kodrant*, eene romeinsche munt, waarvan vier de waarde hadden van den penning, H. X : 29 vermeld. Zie de Aant. aldaar.

27. *gezegd is.* Gew. t. *den ouden* (of *door de ouden*) *gezegd is.*

28. *aanziet — begeeren*, d. i. met onkuische blikken gadeslaat.

29. *rechteroog.* Het *oog* wordt, evenals vs. 30 *de hand*, genoemd als werktuig van den boozen lust, en wel het rechteroog en de rechterhand, omdat deze geacht worden boven het linkeroog en de linkerhand in waarde veel vooruit te hebben.

ergert, d. i. tot zonde verlokt.

trek het uit, even als vs. 30 *houw ze af*, eene beeldspraak, die te kennen geeft, dat wij het liefste en kostbaarste eer moeten prijs geven, dan te luisteren naar de stem van den in ons opgewekten zondigen lust. Vgl. Gal. V : 24, Kol. III : 5.

hel. Gr. *gehenna.* Zie op vs. 22.

30. *ter helle vaart.* Gew. t. *in de hel geworpen wordt.*

31. Dit gebod, dat oorspronkelijk strekte, om het door de gewoonte den man toegekende recht tot verstooting zijner vrouw te regelen en te beperken, werd door latere schriftgeleerden in den ruimeren zin verklaard, dat het den man vrijstond, zich, om welke reden ook, van zijne vrouw te ontdoen, mits de wettelijke vormen slechts door hem werden in acht genomen. Vgl. H. XIX : 3–8.

32. *die maakt — overspel doet*, t. w. indien zij een ander trouwt, daar toch het huwelijk met haren wettigen man niet als verbroken kan worden aangemerkt.

33. *geen valsche eeden doen*, of *niet valschelijk zweren*, t. w. met het bedriegelijk voornemen, om u aan uwe eeden niet te houden.

33. *den Heer.* Het schijnt, dat de joodsche leeraars van dien tijd een even spitsvindig als willekeurig onderscheid maakten tusschen verbindende en niet verbindende eeden, en die, waarbij de naam des Heeren niet genoemd was, voor niet verbindend verklaarden.

uwe eeden, d. i. uwe met een eed bekrachtigde geloften.

35. *des grooten konings*, d. i. van Jehova, wiens tempel te Jeruzalem stond.

36. *gij kunt — maken*, d. i. gij kunt niet eens over de kleuren van uw hoofdhaar beschikken, veel minder over uw hoofd zelf. Om de betrekking, waarin het hier opgenoemde stond tot God, was het even ongeoorloofd, daarbij gezworen hebbende, den eed te breken, als wanneer die bij God zelven gezworen was. Vgl. H. XXIII : 16 – 22.

37. *uw woord zij* enz., d. i. gebruikt geen andere woorden ter bevestiging of ontkenning dan een eenvoudig of herhaald *Ja* en *Neen.* And. *uw woord ja zij ja, neen zij neen.*

is uit den booze, d. i. heeft zijn oorsprong uit hem, die Joh. VIII : 44 *de vader der leugenen* genoemd wordt. Vgl. 1 Joh. III : 12 en op H. VI : 13.

38. *Oog om oog, en tand om tand.* Het recht van wedervergelding, in deze woorden uitgesproken als het richtsnoer voor den rechter, werd door de latere leeraars geacht aan ieder de vrijheid te geven, om zijne persoonlijke wraakzucht in te willigen. Daartegenover dringt Jezus aan op zelfverloochening, die liever onrecht verdraagt, dan kwaad met kwaad vergeldt.

39. *den booze*, d. i. den boozen, u vijandigen mensch.

slaat, keer hem ook de andere toe; '
40. en wie met u wil rechten en uwen
rok nemen, laat hem ook den man-
41. tel; ' en wie u prest voor ééne mijl,
42. ga met hem twee. ' Geef aan wie
u vraagt, en wend u niet af van hem,
die van u leenen wil.
43. Gij hebt gehoord, dat er gezegd
is: Gij zult uwen naaste lief-
hebben, en uwen vijand haten. '
44. Maar ik zeg u: Hebt uwe vijanden
lief en bidt voor hen, die u ver-
45. volgen; ' opdat gij zonen moogt zijn
van uwen Vader in de hemelen; want
hij doet zijne zon opgaan over boo-
zen en goeden, en regent over recht-
46. vaardigen en onrechtvaardigen. ' Want
indien gij liefhebt die u liefhebben,
wat loon hebt gij? Doen de tolle-
47. naars ook niet hetzelfde? ' En indien
gij alleen uwe broeders groet, wat
doet gij bijzonders? Doen de heide-
48. nen ook niet hetzelfde? ' Weest gij
dan volmaakt, gelijk uw hemelsche
Vader volmaakt is!

HOOFDSTUK VI.

Vervolg. Waarschuwing tegen uiterlijk vertoon bij de beoefening der godsvrucht (vs. 1), in 't bijzonder bij het geven van aalmoezen (vs. 2—4), bij het bidden (vs. 5—15) en het vasten (vs. 16—18). Waarschuwing tegen aardschgezindheid (vs. 19—23) en tegen wereldsche bezorgdheid (vs. 24—34).

1. Neemt u in acht, dat gij uwe ge-
rechtigheid niet doet voor de men-
schen, om van hen gezien te worden;
anders hebt gij geen loon bij uwen
2. Vader, die in de hemelen is. ' Wan-
neer gij dan eene aalmoes geeft, ba-
zuin niet voor u uit, gelijk de ge-
veinsden doen in de synagogen en op
de straten, opdat zij door de men-
schen mogen geprezen worden. Voor-
waar, ik zeg u, zij hebben hun loon
3. weg. ' Maar als gij eene aalmoes geeft,
zoo wete uwe linkerhand niet, wat
4. uwe rechter doet, ' opdat uwe aalmoes
in 't verborgen zij; en uw Vader, die
in 't verborgen ziet, die zal het u
vergelden.

Vs. 42. Luc. VI:35; Lev. XXV:36; Deut. XV:8. — Vs. 43. Lev. XIX:18; Luc. X:27; Jac. II:8. — Vs. 44—48. Luc. VI:27, 28, 35, 32—34, 36. — Vs. 44. Luc. XXIII:34; 1 Petr. II:23; Hand. VII:59, 60; 1 Kor. IV:12.

Vs. 48. Lev. XIX:2; Ef. V:1.
Vs. 1. H. XXIII:5. — Vs. 2. Rom. XII:8. — Vs. 4. H. XXV:34, 40; Luc. XIV:14.

40. *rok ... mantel*, van elkander onderscheiden als onder- en bovenkleed. Het opperkleed, dat de arme ook tot dekking bij den nacht gebruikte, mocht, volgens de wet, niet langer dan tot zonsondergang in pand gehouden worden (Exod. XXII:26, 27).

41. *prest.* Het gr. woord, dat ook H. XXVII:32 voorkomt, is aan de perzische taal ontleend en beschrijft den dienst, welken perzische onderdanen verplicht waren aan doortrekkende hofbeambten te verleenen, hetzij door hen een bepaald eindweegs te begeleiden, hetzij door hun de noodige vervoermiddelen te verschaffen.

42. *u vraagt*, t. w. om eene gunst of dienstbetooning.
leenen wil. Vgl. Exod. XXII:25, Lev. XXV:37.

43. *en uwen vijand haten.* Deze woorden werden in de wet niet gevonden. De latere schriftverklaarders echter, het woord naaste opvattende, als ware het gelijkbeduidend met vriend, leidden daaruit bij tegenstelling af, dat haat jegens den vijand geoorloofd, zelfs plichtmatig was. Vgl. Luc. X:29—37.

44. *Hebt — vervolgen.* Gew. t. *Hebt uwe vijanden lief, zegent wie u vloeken, doet wèl aan wie u haten, en bidt voor hen, die u smadelijk bejegenen en u vervolgen.* Vgl. Luc. VI:27, 28.

45. *zonen.* Zie op vs. 9.

46. *liefhebt*, d. i. bij uitsluiting alleen dezulken liefhebt.
wat loon hebt gij? d. i. wat doet gij, dat u, wegens zijne voortreffelijkheid, loon kan doen verwachten?
tollenaars. Benaming van hen, die door de Romeinen tot het innen van tolgelden en andere belastingen waren aangesteld, en die den haat, welken zij als dienaars eener gehate overheersching ondervonden, niet zelden bevorderden door hun onrechtmatig winstbejag en zedeloos leven.

47. *groet*, d. i. vriendelijk bejegent.
de heidenen. Gew. t. *de tollenaars.*
hetzelfde. Gew. t. *zoo.*

1. *gerechtigheid.* Jezus spreekt hier van de godsvrucht in 't algemeen, en noemt dan vs. 2, 5, 16 de voornaamste handelingen, waarin de Joden haar gelegen achtten, afzonderlijk op. Gew. t. *aalmoes.*
voor, d. i. voor het oog van.

2. *eene aalmoes geeft.* Gr. *barmhartigheid doet*, waarbij echter bepaaldelijk aan het uitreiken van liefdegaven gedacht moet worden. Ook ons aalmoes is slechts eene verbastering van het gr. woord, dat *barmhartigheid* beteekent.
bazuin niet voor u uit. Meer figuurlijk dan letterlijk op te vatten, in dezen zin: Maak er geen noodeloozen ophef van, zoek de aandacht niet op u te vestigen.
geveinsden. Eig. *tooneelspelers*, die, om toejuiching te verwerven, in eene of andere rol optreden. Zoo noemt Jezus hen, die om den lof der menschen den schijn eener godsdienstigheid aannamen, die hun niet eigen was.
zij hebben hun loon weg, d. i. zij hebben op niets meer te hopen boven het loon, dat hun van de zijde der menschen ten deel valt.

3. *zoo wete — doet.* Spreekwoordelijk gezegde, op te vatten alsof er stond: Zoo geschiede zulks zooveel mogelijk onopgemerkt.

4. *vergelden.* Gew. t. *in 't openbaar vergelden.* Zoo ook vs. 6, 18.

5. En wanneer gij bidt, wees niet ge-
lijk de geveinsden; want zij staan
gaarne in de synagogen en op de hoe-
ken der straten te bidden, opdat zij
den menschen in 't oog mogen vallen.
Voorwaar, ik zeg u, zij hebben hun
6. loon weg. ' Maar gij, wanneer gij bidt,
ga in uwe binnenkamer, en sluit uwe
deur, en bid tot uwen Vader, die in
't verborgen is; en uw Vader, die in
't verborgen ziet, zal het u vergel-
7. den. ' En als gij bidt, zoo gebruikt
geen omhaal van woorden, gelijk de
heidenen; want zij meenen, dat zij
om hunnen woordenvloed zullen ver-
8. hoord worden. ' Wordt dan niet aan
hen gelijk; want uw Vader weet wat
gij van noode hebt, vóórdat gij hem
9. bidt. ' Gij dan bidt aldus: Onze Vader,
die in de hemelen zijt! Uw naam
10. worde geheiligd! ' Uw koninkrijk ko-
me! Uw wil geschiede, gelijk in den
11. hemel, zoo ook op aarde! ' Geef ons
12. heden ons dagelijksch brood! ' En
vergeef ons onze schulden, gelijk ook
13. wij vergeven onzen schuldenaren! ' En
leid ons niet in verzoeking, maar ver-
14. los ons van den booze! * ' Want in-
dien gij den menschen hunne over-
tredingen vergeeft, zal uw hemelsche
15. Vader ook u vergeven. ' Maar indien
gij den menschen hunne overtredingen
niet vergeeft, zal ook uw Vader uwe
overtredingen niet vergeven.
16. En wanneer gij vast, ziet niet som-
ber gelijk de geveinsden; want zij
maken hun aangezicht onkenbaar, op-
dat de menschen mogen zien, dat zij
vasten. Voorwaar, ik zeg u, zij heb-
17. ben hun loon weg. ' Maar gij, als gij
vast, zalf uw hoofd en wasch uw aan-
18. gezicht, ' opdat niet de menschen zien
dat gij vast, maar uw Vader, die in
't verborgen is; en uw Vader, die in
't verborgen ziet, zal het u vergelden.
19. Verzamelt u geen schatten op aar-
de, waar mot en roest vernielt, en
waar dieven doorgraven en stelen; '

13. Gew. t. * Want u is het koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid tot in eeuwigheid. Amen!

Vs. **5.** Luc. XVIII : 11. — Vs. **6.** Hand. X : 4. — Vs. **7.** Jez. I : 15; Sirach VII : 14; 1 Kon. XVIII : 26. — Vs. **9—13.** Luc. XI : 2—4. — Vs. **9.** Jez. VIII : 13, XXIX : 23. — Vs. **10.** Ps. CIII : 20; Matth. XXVI : 39, 42

Vs. **11.** Spr. XXX : 8. — Vs. **13.** H. XXVI : 41. — Vs. **14**, **15.** Marc. XI : 25, 26; Matth. XVIII : 21—35. — Vs. **16.** Jez. LVIII : 5; Matth. IX : 14. — Vs. **19—21.** Luc. XII : 33, 34; Matth. XIX : 21; Jac. V : 1—3; 1 Tim. VI : 17—19.

5. *op de hoeken der straten*, waar zij nog meer dan elders in het oog vielen.

7. *gelijk de heidenen*, van wie het bekend was, dat zij door hunne lang gerekte gebeden, vol van herhalingen, de Godheid zochten te vermoeijen en langs dien weg tot verhooring te bewegen.

9. *Gij*, in tegenstelling van de *geveinsden* en *heidenen*, vs. 5 en 7 genoemd.

aldus, d. i. op deze wijze en in dezen geest.

worde geheiligd, d. i. worde erkend en geëerbiedigd als de éêne heilige naam, die aller aanbidding waardig is.

10. *koninkrijk.* Zie op H. III : 2.

in den hemel, d. i. door de engelen en hemelsche geesten. Vgl. Ps. CIII : 21. De zin der bede is, dat Gods wil, die in den hemel op volmaakte wijze geschiedt, evenzoo door de burgers van het godsrijk op aarde volbracht worde.

11. *heden.* Dit woord sluit de bezorgdheid uit, waarvan Jezus spreekt vs. 25—34.

dagelijksch. And. *dat tot morgen strekt.* Het gr. woord is van onzekere beteekenis, doch geeft waarschijnlijk te kennen *hetgeen toereikend is voor ons onderhoud.*

12. *vergeven.* And. lez. *vergeven hebben.*

13. *in verzoeking*, d. i. in omstandigheden des levens, waardoor wij licht tot zonden zouden vervallen. Vgl. H. XXVI : 41, 1 Kor. X : 13, Jac. I : 13—15.

verlos, d. i. red ons van het gevaar, dat ons dreigt.

den booze, d. i. den duivel of satan, die geacht werd zijne vijandschap tegen de menschen ook daardoor te toonen, dat hij hen tot het kwade zoekt te verlokken. Zie op H. IV : 1, 10, V : 37, en vgl. Joh. XVII : 15, 1 Joh. II : 13, 14, V : 18. And. *het booze.*

13. [*want — Amen.* Deze woorden ontbreken in de beste Hss. en oudste vertalingen. Geen der latijnsche en slechts enkele grieksche kerkvaders hebben ze gekend of althans als echt gebruikt. Ook Luc. XI : 4 komen zij niet voor. Men houdt ze daarom thans vrij algemeen voor een oud en eerwaardig bijvoegsel, dat aan het kerkelijk gebruik van dit gebed in vroegeren tijd zijn oorsprong verschuldigd is.

het koninkrijk, d. i. de koninklijke heerschappij.

Amen. Zie op H. V : 18.]

16. *vast.* De wet schreef geen ander vasten voor dan op den grooten verzoendag; maar de Farizeërs vastten tweemaal 's weeks (Luc. XVIII : 12), en wel op donderdag en maandag, omdat Mozes op genen den berg Sinaï bestegen zou hebben, op dezen vandaar zou teruggekeerd zijn.

zij maken — onkenbaar, t. w. door al hetgeen zij doen, om zich het voorkomen van rouw en droefheid te geven. Daartoe behoorde, dat zij hoofd en aangezicht met asch bestrooiden, en een rouwkleed aantogen, waardoor het gelaat grootendeels bedekt werd. Vgl. 1 Kon. XX : 38, Jez. LVIII : 5, LXI : 3, Jer. VI : 26.

17. *zalf uw — aangezicht*, d. i. bereid u voor, als gingt gij ter maaltijd. Vgl. Ps. XXIII : 5, Luc. VII : 46, XI : 38. De zin is: Geef u zooveel mogelijk het voorkomen van vreugde en opgeruimdheid. Vgl. 2 Sam. XII : 20.

18. *vergelden.* Zie op vs. 4.

19. *Verzamelt — aarde*, d. i. Laat het verkrijgen en vermeerderen van aardsche goederen uw levensdoel niet zijn. Vgl. Luc. XII : 16—21.

roest. Gr. *invreting.* And. *schietworm.*

doorgraven, t. w. om de onderaardsche schatkamers te berooven.

20. maar verzamelt u schatten in den he-
mel, waar noch mot, noch roest ver-
nielt, en waar geen dieven doorgra-
21. ven of stelen; ' want waar uw schat
is, daar zal ook uw hart zijn.
22. Het oog is de lamp van het lig-
chaam. Zoo dan uw oog zuiver is,
zal uw geheele ligchaam licht zijn; '
23. maar zoo uw oog slecht is, zal uw
geheele ligchaam duister zijn. Indien
dan het licht, dat in u is, duisternis
is, hoe groot is die duisternis!
24. Niemand kan twee heeren dienen;
want hij zal òf den eenen haten en
den anderen liefhebben, òf den eenen
aanhangen en den anderen verachten.
Gij kunt God niet dienen en Mam-
25. mon. ' Daarom zeg ik u, zijt niet be-
zorgd voor uw leven, wat gij eten en
wat gij drinken zult, noch voor uw
ligchaam, waarmede gij u kleeden
zult. Is niet het leven meer dan het
voedsel, en het ligchaam dan het
26. kleed? ' Ziet op de vogelen des he-
mels, dat zij zaaijen noch maaijen,
noch in schuren verzamelen, en uw
hemelsche Vader voedt ze; gaat gij
27. hen niet verre te boven? ' Wie toch
van u kan, door bezorgd te zijn,
ééne el aan zijnen leeftijd toevoegen? '
28. En wat zijt gij bezorgd over klee-
ding? Let op de leliën des velds,
hoe zij wassen; zij arbeiden niet en
29. spinnen niet, ' en ik zeg u, dat zelfs
Salomo in al zijne heerlijkheid niet
gekleed was, gelijk ééne van deze. '
30. Indien nu God het gras des velds,
dat heden is en morgen in den
oven geworpen wordt, zóó kleedt,
zal hij 't niet veelmeer u doen,
31. gij kleingeloovigen? ' Weest dan
niet bezorgd, zeggende: Wat zul-
len wij eten, of wat zullen wij
drinken, of waarmede zullen wij ons
32. kleeden? ' Want dit alles zoeken de
heidenen; want uw hemelsche Vader
33. weet, dat gij dit alles behoeft. ' Maar
zoekt eerst het koninkrijk Gods en
zijne gerechtigheid, en dit alles zal
34. er u worden bijgevoegd. ' Weest dan
niet bezorgd voor den dag van mor-
gen; want de dag van morgen zal
zijne eigene zorgen hebben. Elke dag
heeft genoeg aan zijn eigen kwaad.

Vs. **22**, **23**. Luc. XI : 34—36. — Vs. **24**. Luc. XVI : 13; Jac. IV : 4; 1 Joh. II : 15. — Vs. **25—33**. Luc. XII : 22—31; Fil. IV : 6; 1 Petr. V : 7.

Vs. **26**. H. X : 31; Job XXXIX : 3. — Vs. **30**. Ps. XC : 5, 6. — Vs. **33**. 1 Kon. III : 13; Ps. XXXVII : 25; 1 Tim. IV : 8. — Vs. **34**. Jac. IV : 13, 14.

20. *in den hemel*, waar den godvruchtige het loon der gerechtigheid is weggelegd. Vgl. H. V : 12, VI : 1, Luc. XII : 21.

22, 23. Het vermogen van den menschelijken geest, om de waarheid te verstaan (*het licht in u*), wordt hier bij het oog vergeleken, dat van nature bestemd is, om de lichtstralen van buiten op te vangen. Van de gesteldheid van het oog en van de wijze, waarop het dien ten gevolge aan zijne bestemming voldoet, hangt af, of de mensch het licht ziet, dan wel of hij in den blinde rondtast. Zóó is het ook tot de kennis der waarheid volstrekt noodig, dat het verstand niet door aardschgezindheid beneveld zij.

22. *zuiver* of *onbedorven*. And. *eenvoudig*.

23. *slecht*, d. i. in slechten staat en daardoor onbruikbaar.

duisternis is, d. i. in duisternis veranderd is.

hoe groot is die duisternis, t. w. waarin gij dan verkeert!

24. *Niemand — dienen*, d. i. zich geheel toewijden aan den dienst van twee meesters, die strijdige bedoelingen of belangen hebben.

Mammon. Een chaldeeuwsch woord, dat *rijkdom*, en hier, door verpersoonlijking, *den god des rijkdoms* beteekent.

25. *Daarom*, t. w. omdat men God niet kan dienen en te gelijk een knecht van Mammon zijn.

bezorgd, d. i. angstig bekommerd.

leven. Gr. *ziel*, welk woord echter niet zelden als gelijkbeteekenend met l e v e n gebezigd wordt. Vgl. op H. II : 20.

Is niet het leven enz., d. i. Zou hij, die u het meerdere, het leven, gaf, u niet tevens het mindere, het voedsel, geven, waardoor dat leven onderhouden wordt?

26. *en — voedt ze*, d. i. toch komen zij niet van gebrek om; want God voorziet in hun onderhoud.

27. *leeftijd.* Deze wordt hier als een baan of weg gedacht, alsof er stond: Wie van u kan de dagen zijns levens ook maar met de kleinste maat verlengen? Vgl. Job XIV : 5, Ps. XXXIX : 5, 6. And. *ligchaams lengte*, in welke beteekenis het gr. woord soms (bijv. Luc. XIX : 3) voorkomt. Vgl. Luc. XII : 25, 26.

30. *het gras des velds.* Hieronder zijn de in 't wild wassende leliën des velds (vs. 28) mede begrepen.

in den oven geworpen wordt. Bij gemis van hout en andere brandstoffen bedient men zich in het Oosten niet zelden van hooi en stoppelen, om er den oven meê te stoken.

32. *want — heidenen.* Men voege hier in gedachte bij: zij doen zulks, omdat zij God niet kennen.

33. *zoekt — Gods*, d. i. streeft eerst en vooral naar het burgerschap van Gods koninkrijk.

zijne gerechtigheid, d. i. Gods gerechtigheid, of de vroomheid, die aan God behaagt en den burger van zijn koninkrijk kenmerkt. Zie verder op H. III : 2, 15, V : 6, VI : 1.

dit alles, t. w. wat gij voor het aardsche noodig hebt (vs. 31, 32).

bijgevoegd, t. w. bij het koninkrijk Gods en zijne gerechtigheid, als toegift.

34. *Elke dag.* Gr. *De dag.*

heeft — kwaad, d. i. brengt moeiten en lasten genoeg aan, om deze niet met die van den volgenden dag nog te vermeerderen.

HOOFDSTUK VII.

Vervolg. Vermaning om anderen niet te oordeelen (vs. 1—5), en om bedachtzaam te zijn in het spreken over het heilige (vs. 6). Opwekking tot het gebed (vs. 7—11), tot liefde jegens den naaste (vs. 12) en tot het betreden van den weg des heils (vs. 13, 14). Waarschuwing tegen de valsche profeten (vs. 15—20) en tegen eene bloot uitwendige belijdenis (vs. 21—23). Besluit der bergrede (vs. 24—27). Haar indruk op de hoorders (vs. 28, 29).

1. Oordeelt niet, opdat gij niet ge-
2. oordeeld wordt; ' want met het oor-
deel, waarmede gij oordeelt, zult gij
geoordeeld worden, en met de maat,
waarmede gij meet, zal u toegemeten
3. worden. ' En wat ziet gij den splin-
ter in het oog uws broeders, maar
den balk in uw oog bemerkt gij niet? '
4. Of hoe zult gij tot uwen broeder zeg-
gen: Laat toe, dat ik den splinter
uit uw oog wegdoe, en zie, de balk
5. is in uw oog! ' Geveinsde! doe eerst
den balk uit uw oog weg, en dan
moogt gij den splinter uit het oog
uws broeders zien weg te doen.
6. Geeft het heilige niet aan de hon-
den, en werpt uwe paarlen niet voor
de zwijnen, opdat zij die niet mis-
schien met hunne voeten vertreden,
en zich omkeeren en u verscheuren.
7. Bidt, en u zal gegeven worden;
zoekt, en gij zult vinden; klopt aan,
8. en u zal opengedaan worden. ' Want
een ieder, die bidt, ontvangt, en
die zoekt, vindt, en die aanklopt,
9. dien zal opengedaan worden. ' Of welk
mensch is er onder u, die, als zijn
zoon hem om brood vraagt, hem een
10. steen zal geven, ' of ook, als hij om
visch vraagt, hem een slang zal ge-
11. ven? ' Indien dan gij, die boos zijt,
goede gaven weet te geven aan uwe
kinderen, hoeveel te meer zal uw
Vader, die in de hemelen is, goede
gaven geven aan degenen, die hem
bidden!
12. Alles dan, wat gij wilt, dat de
menschen u doen, doet gij hun ook
zoo; want dit is de wet en de pro-
feten.
13. Gaat in door de enge poort; want
wijd is de poort en breed de weg,
die tot het verderf leidt, en velen
14. zijn er, die daardoor ingaan. ' Want
eng is de poort en smal de weg, die
tot het leven leidt, en weinigen zijn
15. er, die hem vinden. ' Doch neemt u
in acht voor de valsche profeten, die
in schaapskleederen tot u komen, maar
van binnen roofgierige wolven zijn. '
16. Aan hunne vruchten zult gij hen ken-
nen. Men leest toch van doornen
geen druif, of van distelen vijgen? '

Vs. 1—5. Luc. VI : 37—42. — Vs. 1. Rom. II : 1. — Vs. 2. Marc. IV : 24. — Vs. 6. Spr. IX : 8, XXIII : 9; Matth. X : 11—14; 2 Petr. II : 21, 22. — Vs. 7—11. Luc. XI : 9—13. — Vs. 7. H. XXI : 22; Marc. XI : 24; Joh. XVI : 23; 1 Joh. III : 22. — Vs. 8. Spr. VIII : 17; Jer. XXIX : 12, 13; 1 Joh. V : 14, 15.

Vs. 11. Jac. I : 5, 17. — Vs. 12. Luc. VI : 31; Matth. XXII : 39, 40; Gal. V : 14; Jac. II : 8. — Vs. 13. Luc. XIII : 24. — Vs. 14. Hand. XIV : 22. — Vs. 15. H. XXIV : 4, 24; Hand. XX : 29; 1 Joh. IV : 1; Deut. XIII : 1—3; Jer. XXIII : 14. — Vs. 16—20. Luc. VI : 43, 44. — Vs. 16. Jac. III : 12.

1. *Oordeelt niet*, d. i. Werpt u niet op tot rechters over het zedelijk bestaan van anderen.

2. *geoordeeld . . . toegemeten*, t. w. in den dag der wedervergelding of van het jongste gericht. Vgl. H. VI : 15, VII : 22.

toegemeten. Gew. t. *wedergemeten*.

3. *splinter*. Beeld van een kleiner, even als *balk* van een veel grooter zedelijk gebrek.

5. *Geveinsde*. Wie zich tot rechter van anderen opwerpt, geeft zich het voorkomen, alsof hij zelf vrij ware van gebreken, en veinst alzoo eene volkomenheid te bezitten, die zijn geweten hem ontzeggen moet.

6. Jezus vermaant hier zijne leerlingen, niet roekeloos te werk te gaan met het spreken over godsdienstige zaken (*het heilige*, *uwe paarlen*), en wél toe te zien, dat zij haar niet aan versmading, en zich zelve niet aan noodeloos gevaar prijs geven. Vgl. H. X : 16.

honden . . . zwijnen. Onwaardigen, die niet vatbaar zijn voor de waarheid, en daarom haar verachten en hare verkondigers vervolgen.

7. *Bidt . . . zoekt . . . klopt aan*. Drie verschillende vormen van dezelfde zaak, om de vermaning tot bidden te sterker aan te dringen.

9. *brood . . . steen*. In uiterlijk voorkomen had de broodkoek iets van een steen. Vgl. H. IV : 3. Dat sommige soorten van visch naar slangen gelijken, is bekend.

11. *die boos zijt*. De zondige mensch wordt hier geplaatst tegenover den volmaakt goeden God. Vgl. H. XIX : 17.

die hem bidden. And. *die er hem om bidden*.

12. *de wet en de profeten*, d. i. de inhoud en geest van wet en profetie. Zie op H. V : 17.

14. *smal*. Eig. *benauwd* of *gedrongen*. Het beeld is ontleend aan een weg, die tusschen hooge rotsen heenloopt.

15. *valsche profeten*. Volg. sommigen: valsche leeraars, die later in de gemeente zouden opstaan (2 Petr. II : 1); volg. and. volksverleiders, zooals Theudas en Judas de Galileër (Hand. V : 36, 37), of bedriegers, zooals Simon de Magiër (Hand. VIII : 9, 10) en Bar-Jezus (Hand. XIII : 6).

in schaapskleederen, d. i. onder den uiterlijk schoonen schijn van oprechtheid en zachtmoedigheid.

roofgierige wolven, d. i. door baatzucht gedreven zielemoordenaars. Vgl. Joh. X : 1, 8, Hand. XX : 29.

16. *Aan hunne vruchten*, d. i. Aan de strekking en uitwerking hunner leeringen, en aan hunnen wandel.

17. Zoo brengt iedere goede boom goede
vruchten voort; maar de slechte boom
18. brengt slechte vruchten voort. ' Een
goede boom kan geen slechte vruch-
ten voortbrengen, en een slechte boom
kan geen goede vruchten voortbren-
19. gen. ' Iedere boom, die geen goede
vrucht voortbrengt, wordt omgehou-
20. wen en in het vuur geworpen. ' Zoo
zult gij hen dan aan hunne vruchten
kennen.
21. Niet ieder, die tot mij zegt: Heer,
Heer! zal het koninkrijk der heme-
len ingaan, maar die den wil doet
22. mijns Vaders in de hemelen. ' Velen
zullen te dien dage tot mij zeggen:
Heer, Heer! hebben wij niet in uwen
naam geprofeteerd, en in uwen naam
booze geesten uitgedreven, en in uwen
23. naam vele krachten gedaan? ' En dan
zal ik hun verklaren: Ik heb u nooit
gekend; gaat weg van mij, gij die
de ongerechtigheid werkt!
24. Ieder dan, die deze mijne woorden
hoort en ze doet, dien zal ik verge-
lijken bij een wijs man, die zijn huis
25. op de rots gebouwd had. ' En de
regen stroomde neder, en de stort-
vloeden kwamen, en de winden blie-
zen en sloegen tegen dat huis aan,
en het viel niet; want het was op de
26. rots gegrond. ' En ieder, die deze
mijne woorden hoort en ze niet doet,
zal vergeleken worden bij een dwaas
man, die zijn huis op het zand ge-
27. bouwd had. ' En de regen stroomde
neder, en de stortvloeden kwamen,
en de winden bliezen en sloegen tegen
dat huis aan, en het viel, en zijn
val was groot.
28. En het geschiedde, toen Jezus deze
woorden geëindigd had, dat de scha-
ren verslagen stonden over zijne leer. '
29. Want hij leerde hen als machthebben-
de, en niet gelijk de schriftgeleerden.

Vs. 17, 18. H. XII:33. — Vs. 19. H. III:10; Luc. III:9, XIII:7. — Vs. 21. Luc. VI:46; Rom. II:13; Jac. I:22—25. — Vs. 22, 23. Luc. XIII: 25—27. — Vs. 22. H. XXIV:24; Luc. IX:49; Hand. XIX:13.

Vs. 23. H. XXV:12, 41; Ps. VI:9. — Vs. 24—27. Luc. VI:47—49. — Vs. 27. Ezech. XIII: 11. — Vs. 28, 29. Marc. I:22; Luc. IV:32. — Vs. 29. Luc. IV:22; Joh. VII:46.

HOOFDSTUK VIII.

Jezus geneest een melaatsche (vs. 1—4), den knecht van een heidenschen hoofdman te Kapérnaüm (vs. 5—13), de schoonmoeder van Petrus (vs. 14, 15) en een aantal andere lijders (vs. 16, 17). Hij vertrekt naar de overzijde (vs. 18—22), stilt een storm op het meer (vs. 23—27), en geneest twee bezetenen in den omtrek van Gadara (vs. 28—34).

1. Toen hij nu den berg was afgeko-
2. men, volgden hem vele scharen. ' En
zie, een melaatsche kwam en boog
zich voor hem neder, zeggende: Heer!
indien gij wilt, gij kunt mij reini-
3. gen. ' En Jezus strekte de hand uit
en raakte hem aan, zeggende: Ik wil,
word gereinigd! En terstond werd

Vs. 1—4. Marc. I:40—45; Luc. V:12—15.

17. *de slechte boom.* Eig. *de vermolmde* of *verrotte boom.* Bedoeld is iedere boom, die, ten gevolge van ouderdom of kwaadsappigheid, geene andere dan voor het oog en den smaak onaangename vruchten kan voortbrengen, en daarom zijne plaats nutteloos beslaat (vs. 19).

21. *die tot mij zegt: Heer, Heer!* d. i. die voor de menschen mij als Heer belijdt.

22. *te dien dage*, d. i. in den dag des oordeels. Zie op vs. 2.

in uwen naam. Wie iets in iemands naam verricht, geeft zich daarmede, te recht of ten onrechte, het voorkomen van, op een ontvangen last, en in het belang zijns lastgevers werkzaam te zijn. And. *door uwen naam*, d. i. door de kracht of met behulp van uwen naam.

booze geesten. Het gr. woord, hier en elders gebezigd, luidt eig. démons.

krachten, d. i. buitengewone of wonderbare daden.

23. *verklaren.* Gr. *bekennen*, *er voor uitkomen.*

Ik heb u nooit gekend, d. i. Tusschen u en mij bestond nooit eenige gemeenschap.

25. *stortvloeden.* In Palestina plegen, vooral in den regentijd, geweldige waterstroomen van de bergen af te dalen, die, door de winden voortgejaagd, groote verwoestingen aanrichten.

29. *als machthebbende*, d. i. als een, die toonde, door de waarheid van hetgeen hij leerde, recht van spreken te hebben, zonder zich op het gezag van anderen te beroepen, zooals de schriftgeleerden gewoon waren te doen.

1. *den berg.* Zie op H. V:1.

2. *een melaatsche.* De melaatschheid was eene afzichtelijke huidziekte, die nog dikwijls in het Oosten voorkomt. Zij was overerfelijk en werd besmettelijk geacht; waarom ook de wet de melaatschen uit het maatschappelijk leven verbande en hun eene kenmerkende kleederdracht voorschreef. Doorgaans had zij na vele smarten den dood ten gevolge. Mocht iemand herstellen, dan moest de priester hem, na gedaan onderzoek, voor rein verklaren en hij een offer brengen, vóórdat hij weder in de maatschappij werd toegelaten. Zie Lev. XIII en XIV.

boog — neder. Het gr. woord doelt op de, in het Oosten gewone, plechtige begroeting, waardoor, zoo als bijv. H. II:2, 8, 11, de mindere zijnen meerdere eer bewijst, of waarmede, zooals hier, de smeekeling dengene nadert, van wien hij hulp begeert of verwacht.

3. *raakte hem aan*, terwijl anders reeds de nabijheid eens melaatschen geschuwd en zijne aanraking besmettend en verontreinigend gerekend werd.

4. zijne melaatschheid gereinigd. ' En
Jezus zeide tot hem: Zie toe, dat
gij 't niemand zegt; maar ga heen,
vertoon u aan den priester, en offer
de gave, die Mozes geboden heeft,
hun tot eene getuigenis.
5. En toen hij Kapernaüm ingegaan
was, kwam tot hem een hoofdman,
6. die hem bad ' en zeide: Heer! mijn
knecht ligt te huis verlamd neder en
7. lijdt vreeselijk. ' En Jezus zeide tot
hem: Ik zal komen en hem gene-
8. zen. ' En de hoofdman antwoordde en
zeide: Heer! ik ben niet waardig,
dat gij onder mijn dak binnentreedt;
maar zeg 't slechts met een woord,
en mijn knecht zal gezond worden. '
9. Want ook ik ben een mensch, die
onder anderen sta, en heb zelf krijgs-
knechten onder mij. En ik zeg aan
dezen: ga! en hij gaat, en aan een
anderen: kom! en hij komt, en aan
mijnen dienstknecht: doe dit! en hij
10. doet het. ' Jezus nu hoorde dit en
verwonderde zich, en zeide tot hen,
die volgden: Voorwaar, ik zeg u,
zoo groot een geloof heb ik zelfs in
11. Israël niet gevonden. ' Doch ik zeg
u, dat velen van Oosten en Westen
zullen komen, en aanliggen met Abra-
ham en Izaäk en Jakob in het ko-
12. ninkrijk der hemelen; ' maar de kin-
deren des koninkrijks zullen uitge-
worpen worden in de duisternis daar-
buiten: dáár zal het geween zijn en
13. het tandengeknars. ' En Jezus zeide
tot den hoofdman: Ga heen, en u
geschiede gelijk gij geloofd hebt! En
zijn knecht werd te dier ure gezond.
14. En toen Jezus in het huis van
Petrus gekomen was, zag hij diens
schoonmoeder nederliggen met de
15. koorts. ' En hij vatte hare hand, en
de koorts verliet haar; en zij stond op
16. en bediende hem. ' En toen het avond
geworden was, bracht men vele bezete-
nen tot hem. En hij dreef de geesten
uit met een woord, en al de kranken
17. genas hij; ' opdat vervuld zou worden
hetgeen gesproken is door den profeet
Jezaja, die zegt: Hij heeft onze
krankheden op zich genomen
en onze ziekten gedragen.
18. Toen nu Jezus vele scharen rond-
om zich zag, beval hij naar de over-
19. zijde af te varen. ' En een schriftge-
leerde kwam tot hem en zeide: Mees-
ter! ik zal u volgen, waar gij ook
20. henengaat. ' En Jezus zeide tot hem:
De vossen hebben holen en de voge-

Vs. **5—10**, **13**. Luc. VII : 1—10; Joh. IV : 46—54. — Vs. **11**, **12**. Luc. XIII : 28, 29. — Vs. **11**. Joh. X : 16. — Vs. **12**. H. XIII : 38, 42, 50, XXI : 43, XXII : 13, XXIV : 51, XXV : 30; Luc. XIII : 28.

Vs. **14—16**. Marc. I : 29—34; Luc. IV : 38—41. — Vs. **17**. Jez. LIII : 4. — Vs. **18**, **23—27**. Marc. IV : 35—41; Luc. VIII : 22—25. — Vs. **19—22**. Luc. IX : 57—60.

4. *de gave.* Zie Lev. XIV : 10 volgg.

hun tot eene getuigenis. Men denke hierbij òf aan de priesters, òf liever aan de menschen in 't algemeen, die geen melaatsche rein zouden geacht hebben, vóórdat hij aan het voorschrift der wet voldaan had.

5. *hoofdman*, die, zoo als het gr. woord aanduidt, honderd man onder zijne bevelen had. Hij was een heiden (vs. 10), en stond in den dienst van Herodes Antipas.

8. *zeg — woord.* Gew. t. *spreek slechts een woord.*

9. *die — sta.* Eig. *onder gezag*, d. i. die eene ondergeschikte betrekking bekleedt en dus weet, wat gehoorzamen is.

10. *in Israël*, d. i. onder de Israëlieten, van wie dit eerder te verwachten geweest ware.

11. *van Oosten en Westen.* Gr. *van den opgang en den ondergang der zon*, d. i. uit alle deelen der (heiden-)wereld. Vgl. Jez. XLV : 6, Mal. I : 11.

aanliggen. Jezus vergelijkt hier, evenals elders (Luc. XIV : 16—24, XVI : 22, 23, vgl. Openb. XIX : 9), de zaligheid van het godsrijk bij de vreugde van een gastmaal. Men was in het Oosten gewoon zich, in half liggende houding, op rustbedden of matrassen om den disch te scharen. Vgl. Joh. XIII : 23.

12. *de kinderen des koninkrijks*, d. i. de Joden, die, wegens hunne afkomst van Abraham, tot het burgerschap van het godsrijk oorspronkelijk bestemd en geroepen waren. Vgl. Joh. IV : 22, Rom. IX : 4, 5, XI : 16, 17.

12. *de duisternis daarbuiten.* Buiten het koninkrijk, hier met eene verlichte feestzaal vergeleken, heerscht eene donkerheid als van den nacht.

het geween en het tandengeknars. De bitterste smart en het vreeselijkst naberouw worden hierdoor aangeduid.

14. *diens schoonmoeder.* Dat Petrus gehuwd was, blijkt ook uit 1 Kor. IX : 5.

15. *bediende hem*, d. i. richtte de tafel voor hem aan.

hem. Gew. t. *hen.*

16. *met een woord*, d. i. door zijn bevel alléén, zonder eenig uitwendig hulpmiddel, waarvan de toenmalige duivelbanners zich bedienden.

17. *die zegt* enz. De aangehaalde plaats wordt, buiten haar verband, in letterlijken zin opgevat. *Hij heeft — gedragen* beteekent hier: Hij heeft, door medelijden gedreven, zich den last getroost, om overal, waar zijne hulp voor zieken werd ingeroepen, deze ook te verleenen.

18. *de overzijde*, d. i. de oostzijde van het meer Gennézaret, aan welks westelijken oever Jezus zich tot hiertoe had opgehouden. Zie verder op H. IV : 18.

19. *Meester.* Het gr. woord, hier en elders voorkomende, beteekent eig. leeraar.

len des hemels nesten; maar de Zoon
des menschen heeft niet, waar hij het
21. hoofd nederlegge. ' En een ander zij-
ner leerlingen zeide tot hem: Heer!
sta mij toe, eerst heen te gaan en
22. mijnen vader te begraven. ' Maar Jezus
zeide tot hem: Volg mij, en laat
de dooden hunne dooden begraven.
23. En toen hij in het schip gegaan
was, volgden hem zijne leerlingen. '
24. En zie, er ontstond groote beweging
in de zee, zoodat het schip door de
golven bedekt werd; doch hij sliep. '
25. En de leerlingen kwamen tot hem en
wekten hem, zeggende: Heer, help!
26. wij vergaan! ' En hij zeide tot hen:
Waarom zijt gij vreesachtig, gij klein-
geloovigen? Toen stond hij op en
bestrafte de winden en de zee, en er
27. kwam groote stilte. ' En de menschen
verwonderden zich en zeiden: Welk
een is deze, dat ook de winden en
de zee hem gehoorzamen!
28. En toen hij aan de overzijde ge-
komen was, in het land der Gadare-
ners, ontmoetten hem twee bezetenen,
die uit de grafsteden kwamen en zeer
woest waren, zoodat niemand langs
29. dien weg voorbij kon gaan. ' En zie,
zij schreeuwden, zeggende: Wat heb-
ben wij met u te doen, Zoon Gods?
Zijt gij hier gekomen, om vóór den
30. tijd ons te pijnigen? ' Daar was nu
ver van hen eene kudde van vele
31. zwijnen, weidende. ' En de booze
geesten baden hem, zeggende: In-
dien gij ons uitdrijft, zoo sta ons
toe in de kudde zwijnen te varen. '
32. En hij zeide tot hen: Gaat! En zij,
uitgevaren zijnde, voeren in de kudde
zwijnen. En zie, de geheele kudde
zwijnen stortte van de steilte af in
de zee, en zij kwamen in de wateren
33. om. ' En de hoeders vluchtten en gin-
gen naar de stad, en berichtten alles,
ook wat er met de bezetenen geschied
34. was. ' En zie, de geheele stad liep
uit, Jezus te gemoet; en hem ziende,
baden zij, dat hij van hun grondge-
bied mocht weggaan.

HOOFDSTUK IX.

Jezus geneest een verlamde en vergeeft hem de zonden (vs. 1—8); roept Mattheüs (vs. 9—13); geeft reden, waarom zijne leerlingen niet vasten (vs. 14—17); wekt de dochter van een overste op, en geneest eene vrouw, die aan bloedvloeijing lijdt (vs. 18—26); geeft aan twee blinden het gezicht (vs. 27—31) en aan een stomme de spraak terug (vs. 32—34); gaat het land goeddoende door en is bewogen met den verlaten toestand der schare (vs. 35—38).

1. En in het schip gegaan zijnde,
stak hij over en kwam in zijne stad. '
2. En zie, zij brachten tot hem een ver-
lamde, die op een bed nederlag. En
Jezus zag hun geloof en zeide tot
den verlamde: Zoon, wees goeds-

Vs. 28—34. Marc. V : 1—20; Luc. VIII : 26—39.

Vs. 1—17. Marc. II : 1—22; Luc. V : 17—39. — Vs. 1. Marc. V : 21. — Vs. 2. Joh. V : 14, IX : 2.

20. *nesten.* Gr. *woonplaatsen* of *verblijven.*
de Zoon des menschen. Eene benaming, waarmede Jezus, volgens de Evangg. (met bijzonderen nadruk H. XXVI : 64), gewoon was van zich zelven te spreken, maar die elders in het N. T. alleen Hand. VII : 56 voorkomt. Zij is waarschijnlijk ontleend aan Dan. VII : 13, waar men den Messias zag voorgesteld, als in de gedaante van eens menschen zoon (d. i. in menschelijke gestalte) op de wolken verschijnende. And. zijn van oordeel, dat Jezus zich daardoor aanduidde als een mensch gelijk andere menschen, of wel als den mensch bij uitnemendheid.
heeft niet — nederlegge, d. i. heeft geene rustplaats; wordt, ter vervulling zijner taak, geroepen om rusteloos voort te werken.
21. *leerlingen.* Hier, evenals vs. 23 en meermalen elders, in ruimeren zin te verstaan van hen, die Jezus volgden, om zijn onderwijs te hooren.
22. *de dooden*, d. i. in onderscheiding van de ligchamelijk dooden, terstond daarna bedoeld, dezulken, die door onverschilligheid of onvatbaarheid nog in geestelijken doodslaap verkeeren. Vgl. Ef. II : 1, 1 Tim. V : 6, Openb. III : 1.
24. *beweging*, ten gevolge van een plotseling opgestoken storm.

26. *bestrafte*, d. i. beval hun op dreigenden toon te bedaren. Vgl. H. XX : 31.
27. *de menschen*, die met de leerlingen in het schip waren.
28. *Gadareners*, d. i. inwoners der zuidoostwaarts van het meer Gennézaret gelegen stad Gadara met haren omtrek. Gew. t. *Gergeseners.* And. lez. *Geraseners.*
grafsteden. Men denke hier aan grotten, die, hetzij door de natuur gevormd, of kunstmatig in de rotsen uitgehouwen, tot rustplaats voor de dooden gebruikt werden.
bezetenen. Zie op H. IV : 24.
29. *Wat — te doen?* d. i. Wat moeit gij u met ons?
Zoon Gods? Gew. t. *Jezus, Zoon Gods?*
vóór den tijd, t. w. van het strafgericht, door den Messias te houden.
30. Uit den inhoud van dit vs. schijnt te blijken, dat de bewoners dezer landstreek heidenen waren. Vgl. Lev. XI : 7.
31. *booze geesten.* Zie op H. VII : 22.
1. *zijne stad*, d. i. Kapernaüm, waar hij zich metterwoon had nedergezet. Zie H. IV : 13.
2. *hun geloof*, d. i. het geloof zoowel van den lijder als van zijne dragers.

moeds! uwe zonden zijn vergeven. '
3. En zie, sommige der schriftgeleer-
den zeiden bij zich zelve: Deze
4. lastert God. ' En Jezus, hunne ge-
dachten ziende, zeide: Waarom denkt
5. gij kwaad in uwe harten? ' Wat toch
is lichter, te zeggen: uwe zonden zijn
vergeven, of te zeggen: sta op en
6. wandel? ' Doch opdat gij moogt we-
ten, dat de Zoon des menschen macht
heeft, om op aarde zonden te verge-
ven — toen zeide hij tot den ver-
lamde: Sta op, neem uw bed op en
7. ga naar uw huis! ' En hij stond op
8. en ging heen naar zijn huis. ' De
scharen nu, dit ziende, werden be-
vreesd en verheerlijkten God, die
zulk eene macht aan de menschen
gegeven had.
9. En Jezus ging vandaar weg en zag
een mensch aan het tolhuis zitten,
Mattheüs genaamd, en zeide tot hem:
Volg mij! En hij stond op en volgde
10. hem. ' En het geschiedde, toen hij
in het huis aanlag, dat, zie, vele
tollenaars en zondaars kwamen, en
met Jezus en zijne leerlingen aanla-
11. gen. ' En de Farizeërs, dit ziende,
zeiden tot zijne leerlingen: Waarom
eet uw Meester met de tollenaars en
12. zondaars? ' Doch Jezus hoorde dit en
zeide: De gezonden hebben geen ge-
neesmeester noodig, maar de kran-
13. ken. ' Maar gaat heen en leert wat
het zegt: Barmhartigheid wil
ik, en niet offerande; want ik
ben niet gekomen om rechtvaardigen
te roepen, maar zondaars.
14. Toen kwamen tot hem de leerlin-
gen van Johannes en zeiden: Waar-
om vasten wij en de Farizeërs veel,
maar vasten uwe leerlingen niet? '
15. En Jezus zeide tot hen: Kunnen
wel de bruiloftsgezellen treuren, zoo-
lang de bruidegom bij hen is? Maar
er zullen dagen komen, dat de brui-
degom van hen is weggenomen, en
16. dán zullen zij vasten. ' Doch niemand
zet een stuk van een ongevolden lap
op een oud kleed; want het ingezette

Vs. 3. Luc. VII:49. — Vs. 10, 11. Luc. VII:34, XV:2.

Vs. 13. Hoz. VI:6; Mich. VI:7, 8; Matth. XII:7, XXIII:23; Luc. XIX:10; 1 Tim. I:15. — Vs. 14. Luc. XVIII:12. — Vs. 15. Joh. III:29.

2. *vergeven.* Gew. t. *u vergeven.*
3. *zeiden bij zich zelve.* Oostersche spreekwijze ter aanduiding, dat iemand gedachten koestert, zonder ze uit te spreken.
Deze lastert God. Jezus werd van godslastering beschuldigd, omdat men meende, dat hij zich een recht aanmatigde, hetwelk Gode alleen toekwam.
4. *hunne gedachten ziende*, t. w. op hun gelaat.
denkt gij kwaad, d. i. voedt gij zulke booze gedachten.
5. Het tweede was inderdaad niet lichter dan het eerste, omdat het door eene daad van buitengewone macht onmiddellijk gestaafd moest worden.
6. *de Zoon des menschen.* Zie op H. VIII:20.
macht heeft, d. i. door God in staat gesteld en gevolmachtigd is. Vgl. vs. 8.
8. *werden bevreesd.* Gew. t. *verwonderden zich.*
aan de menschen. De omstanders, in Jezus één hunner ziende, beschouwden ook de gaven en krachten, die zij hem zagen ten toon spreiden, als in 't algemeen aan het menschelijk geslacht, waartoe hij behoorde, door God verleend.
9. *tolhuis*, d. i. het huis, dat, aan den ingang der stad gelegen, bestemd was voor de ontvangst der tolrechten en andere belastingen. Dat Mattheüs tot den stand der tollenaars of tolbeambten (vgl. H. V:46) behoorde, blijkt ook uit H. X:3.
Mattheüs. Waarschijnlijk dezelfde, die elders (Marc. II:14, Luc. V:27) onder den naam *Levi* voorkomt. Geen der apostellijsten vermeldt echter dezen naam (H. X:3, Marc. III:18, Luc. VI:15). Men vermoedt, dat de voormalige tolbeambte, bij zijne intrede in den kring der apostelen, den toenaam *Mattheüs* verkregen of aangenomen heeft, en daaronder sedert bekend is gebleven.
Volg mij. Waarschijnlijk hetzelfde als: Word mijn leerling. Vgl. Luc. V:27, 28.
10. *aanlag*, d. i. het middagmaal gebruikte. Zie op H. VIII:11.
zondaars, d. i. zulken, die om eigenlijke zonden of doorgaande overtreding van de voorschriften der wet, niet minder dan de tollenaars, met wie zij te gelijk genoemd worden, door de Farizeërs werden geschuwd. Vgl. vs. 11.
12. *De gezonden* enz. Spreekwoordelijk gezegde, door het slot van vs. 13 verklaard.
13. *wat het zegt* enz. Jezus beschaamt met deze woorden menschen, die, in eigen oog rechtvaardig, niet bedachten, dat hunne offers Gode een gruwel moesten zijn, zoolang zij, in hoogmoedige zelfverblinding, den plicht der barmhartigheid jegens dwalenden of gevallenen nalieten.
zondaars. Gew. t. *zondaars tot bekeering.*
14. *leerlingen van Johannes*, den dooper. Vgl. Hand. XIX:1.
veel. Zie op H. VI:16.
15. *bruiloftsgezellen.* Gr. *zonen der bruidskamer*, d. i. vrienden of speelnooten van den bruidegom.
de bruidegom — weggenomen. Zinspeling van Jezus op zijn eigen heengaan, en op het gemis, dat zijne leerlingen daardoor gevoelen zouden.
dán zullen zij vasten, d. i. dán zal de tijd voor hen gekomen zijn, om de treurige stemming huns gemoeds door vasten te openbaren.
16. *van een ongevolden lap*, die nieuw en nog aan krimping onderhevig is. Jezus achtte (vgl. vs. 17) het een dwaas en ijdel pogen, zijne leerlingen aan de voorschriften eener verouderde overlevering omtrent vasten en dergelijke te binden. Zijne leer toch was te geestelijk van aard, om zich met farizéschen letterdienst te kunnen verdragen.
ingezette stuk. Eig. *aanvulsel daarvan.*

stuk trekt iets af van het kleed, en
17. er ontstaat een erger scheur. ' Ook
doet men geen jongen wijn in oude
zakken; anders barsten de zakken, en
de wijn vloeit weg, en de zakken
gaan verloren. Maar men doet jongen
wijn in nieuwe zakken, en beiden
blijven bewaard.
18. Terwijl hij dit tot hen sprak, zie,
een overste kwam binnen en boog
zich voor hem neder, zeggende: Mijne
dochter is zoo even gestorven; doch
kom en leg uwe hand op haar, en zij
19. zal leven. ' En Jezus stond op en
volgde hem, met zijne leerlingen.
20. En zie, eene vrouw, die twaalf
jaren lang het bloedvloeijen gehad had,
kwam van achteren tot hem, en raakte
21. den kwast van zijn kleed aan. ' Want
zij zeide bij zich zelve: Indien ik
slechts zijn kleed aanraak, zal ik ge-
22. zond worden. ' En Jezus keerde zich
om, zag haar en zeide: Wees goeds-
moeds, dochter! uw geloof heeft u
behouden. En de vrouw was gezond
van die ure af.
23. En toen Jezus in het huis des
oversten kwam en de fluitspelers zag
en de jammerende menigte, zeide hij
24. tot hen: ' Gaat weg! want het meisje
is niet gestorven, maar slaapt. En
25. zij belachten hem. ' Doch nadat de
menigte was uitgedreven, ging hij
binnen, en vatte hare hand, en het
26. meisje stond op. ' En het gerucht
hiervan ging uit door dat gansche
land.
27. En toen Jezus vandaar wegging,
volgden hem twee blinden, roepende
en zeggende: Ontferm u onzer, Zoon
28. Davids! ' En nadat hij in huis gegaan
was, kwamen de blinden tot hem. En
Jezus zeide tot hen: Gelooft gij, dat
ik dit doen kan? Zij zeiden tot hem:
29. Ja, Heer. ' Toen raakte hij hunne
oogen aan en zeide: U geschiede
30. naar uw geloof. ' En hunne oogen
werden geopend. En Jezus gaf hun
een streng verbod, zeggende: Ziet
toe, dat niemand het te weten kome. '
31. Doch zij gingen uit en maakten hem
ruchtbaar door dat gansche land.
32. Terwijl dezen nu uitgingen, zie,
daar bracht men tot hem een stomme,
33. die bezeten was. ' En toen de booze
geest was uitgedreven, sprak de stom-
me. En de scharen verwonderden zich
en zeiden: Zóó is het nooit in Israël
34. gezien! ' Maar de Farizeërs zeiden:
Door den overste der booze geesten
drijft hij de booze geesten uit.
35. En Jezus trok al de steden en vlek-
ken rond, leerende in hunne synago-
gen, en predikende het evangelie des
koninkrijks, en genezende elke ziekte
36. en elke kwaal. ' Toen hij nu de scha-

Vs. **18—26.** Marc. V:22—43; Luc. VIII:40—56. — Vs. **20—22.** Marc. V:25—34; Luc. VIII:40, 43—48. — Vs. **21.** H. XIV:36; Marc. III:10. — Vs. **22.** Luc. VII:50, XVII:19. — Vs. **24.** Joh. XI:11.

Vs. **30.** H. XII:16; Marc. I:44. — Vs. **32—34.** H. XII:22—24; Marc. III:22; Luc. XI:14, 15. — Vs. **35.** H. IV:23; Marc. VI:6; Hand. X:38. — Vs. **36.** Num. XXVII:17; Jer. L:6, 7; Marc. VI:34; 1 Petr. II:25.

17. *zakken.* In het Oosten werden, en worden nog, zakken, uit geitenvellen vervaardigd en met de ruwe zijde naar binnen gekeerd, tot bewaring en verzending van wijn gebruikt.

18. *een overste*, t. w. der synagoge, d. i. één van hen, aan wie (zie Hand. XIII:15) het opzienersambt in de godsdienstige vergaderingen was opgedragen.

20. *den kwast.* Gr. *zoom* of *boordsel.* Naar 't schijnt, is één der vier kwasten bedoeld, die de Jood, tot aandenken aan de wet Gods, aan de hoeken van zijn bovenkleed dragen moest (Num. XV:38, 39). Vgl. H. XXIII:5.

23. *de fluitspelers.* Volgens een gebruik, door de Joden aan de Grieken en Romeinen ontleend, mochten dezen bij geene begrafenis ontbreken.

de jammerende menigte. Men denke niet slechts aan de schreijende verwanten en vrienden, die in het sterfhuis bijéénwaren, om den lijkstoet te volgen, maar inzonderheid aan de dusgenaamde klaagsters of gehuurde vrouwen, die bij eene begrafenis, op het geluid der treurmuziek, klaagliederen aanhieven.

27. *Zoon Davids!* In den mond dezer blinden doelt deze benaming minder op de afkomst van Jezus, dan op zijne waardigheid als Messias.

28. *dit doen kan*, t. w. u genezen.

33. *Zóó — gezien.* Het uitdrijven van booze geesten was den Joden op zich zelf niet vreemd, omdat zij meenden, dat sommigen het vermogen daartoe bezaten; maar dat Jezus dit deed zonder bezwering, alleen door de macht van zijn woord, dit wekte de algemeene verwondering.

34. *Door.* Gr. *In*, d. i. in de gemeenschap met, of met de hulp van. De Farizeërs verwijten Jezus, dat hij zijne macht niet van God, maar van den overste der booze geesten (volgens H. XII:24 Beëlzebul) ontvangen zou hebben, en dus een bondgenoot van dezen zijn zou.

35. *elke kwaal.* Gew. t. *elke kwaal onder het volk.*

ren zag, werd hij innerlijk met hen
bewogen, omdat zij gekweld en uit-
geput waren, gelijk schapen, die geen
37. herder hebben. ' Toen zeide hij tot
zijne leerlingen: De oogst is wel
groot, maar de arbeiders zijn weinige. '
38. Bidt dan den Heer des oogstes, dat
hij arbeiders in zijnen oogst uitzende.

HOOFDSTUK X.

Jezus zendt zijne twaalf apostelen uit (vs. 1—6); geeft hun zijne bevelen (vs. 7—15); spreekt tot hen over de bezwaren, aan hunnen arbeid verbonden; bemoedigt hen tot den strijd, die hen wacht, en spoort hen tot volharding aan (vs. 16—42).

1. En hij riep zijne twaalf leerlingen
tot zich, en gaf hun macht over on-
reine geesten, om ze uit te drijven
en elke ziekte en elke kwaal te ge-
2. nezen. ' De namen nu der twaalf
apostelen zijn deze: De eerste Simon,
genaamd Petrus, en Andréas zijn
broeder; Jacobus, de zoon van Zebe-
deüs, en Johannes zijn broeder; '
3. Philippus en Bartholomeüs; Thomas
en Mattheüs de tollenaar; Jacobus,
de zoon van Alpheüs, en Lebbeüs,
4. bijgenaamd Thaddeüs; ' Simon de Ka-
naneër en Judas Iskariot, die hem
ook heeft overgeleverd.
5. Deze twaalf zond Jezus uit en gaf
hun last, zeggende: Gaat geen weg
op tot de heidenen, en treedt geen
6. stad der Samaritanen in; ' maar gaat
veeleer tot de verlorene schapen van
7. het huis Israëls. ' Gaat heen en pre-
dikt, zeggende: Het koninkrijk der
8. hemelen is nabij! ' Geneest kranken,
reinigt melaatschen, drijft booze gees-
ten uit. Om niet hebt gij het ont-
9. vangen, geeft het om niet. ' Voorziet
u niet van goud, of zilver, of koper

Vs. 37, 38. Luc. X : 2; Joh. IV : 35.
Vs. 1. Marc. III : 14, 15, VI : 7; Luc. VI : 13, IX : 1. — Vs. 2—4. Marc. III : 16—19; Luc. VI : 14—16; Hand. I : 13. — Vs. 6. H. XV : 24; Hand. III : 26, XIII : 46.

Vs. 7. H. III : 2, IV : 17; Luc. IX : 2, X : 9, 11. — Vs. 8. Marc. VI : 12, 13; Luc. IX : 6. — Vs. 9—15. Marc. VI : 8—11; Luc. IX : 3—5, X : 4—12, XXII : 35.

36. *gekweld.* Gew. t. *vermoeid.*
uitgeput. Gr. *nedergeworpen*, t. w. door vermoeidheid. And. *verstrooid.* De volksmenigte, door hunne leeraars verwaarloosd en aan zich zelve overgelaten, vond geen bevrediging voor hunne hoogere behoeften, en was dien ten gevolge aan allerlei geestelijke ellende ter prooi, ja, een geheel verderf nabij.
37. *De oogst — groot*, d. i. er is wel veel te oogsten.
oogst . . . arbeiders. Beeld van de menigte dergenen, die rijp waren voor het messiasrijk, en van de leeraars, die de boodschap des heils tot hen moesten overbrengen.
38. *den Heer des oogstes*, d. i. God. Vgl. 1 Kor. III : 9.
uitzende. Gr. *uitdrijve*, waardoor de dringende behoefte aan arbeiders te sterker wordt uitgedrukt.
1. *hij riep.* De eigenlijke roeping der apostelen, ofschoon slechts van sommigen hunner vermeld (H. IV : 18—22), wordt hier, waar van hunne uitzending sprake is, ondersteld reeds geschied te zijn. Vgl. voorts H. IX : 36—38.
onreine (t. w. in zedelijken zin), d. i. booze. Vgl. H. VII : 22.
2. *apostelen*, d. i. *gezanten* of *zendelingen.* Vgl. Luc. VI : 13.
de eerste. Hiermede begint eene telling, die niet wordt voortgezet.
Petrus . . . en Andréas. Vgl. H. IV : 18, en de Aant. ald.
Jacobus . . . en Johannes. Vgl. H. IV : 21 en de Aant. ald.
3. *Philippus.* Vgl. Joh. I : 44.
Bartholomeüs, d. i. zoon van Tholmai. Zijn eigen naam was, naar 't schijnt, Nathanaël. Vgl. Joh. I : 46, XX : 3.
Thomas. Een naam, die Gr. *Didymus*, Ned. *tweeling* luidt. Zie op Joh. XI : 16.
de tollenaar, d. i. die vroeger tolbeambte was geweest. Zie op H. IX : 9.
Alpheüs. Volg. sommigen dezelfde als *Klopas.* Vgl. H. XXVII : 56, Joh. XIX : 25.
3. *Lebbeüs.* Deze komt Marc. III : 18 onder den naam van *Thaddeüs*, Luc. VI : 16 en Hand. I : 13 onder dien van *Judas*, *de zoon van Jacobus*, voor. Vgl. Joh. XIV : 22.
bijgenaamd Thaddeüs. Volg. sommigen een onecht toevoegsel.
4. *de Kananeër.* Gew. t. *de Kananiter.* Deze bijnaam, aan Simon gegeven, om hem te onderscheiden van Simon Petrus, schijnt in beteekenis overeen te komen met dien van de ijveraar, waarmede Lucas hem noemt (H. VI : 15.)
Iskariot. Men leidt dit woord af van *Kariot*, eene stad in Juda, of van een hebr. woord, dat verworging beteekent, of van nog andere woorden.
5. *Gaat — heidenen*, d. i. Betreedt geen weg, die naar de landen der heidenen leidt. Deze last was geen voor alle volgende tijden geldend gebod (vgl. H. XXVIII : 19, Hand. I : 8), maar had alleen ten doel, om de leerlingen bij de taak te bepalen, die op dit oogenblik voor hen geschikt en met den aard der tijden en omstandigheden het meest overeenkomstig was.
der Samaritanen, d. i. der bewoners van het voormalig rijk der tien stammen, voor een deel oorspronkelijk Israëlieten, voor een ander deel afkomstig van de heidensche volkplantelingen, door den koning van Assyrië derwaarts overgebracht (2 Kon. XVII : 24 volgg.). Ofschoon zij de wet van Mozes hadden aangenomen, werden zij door de Joden met de heidenen gelijk gesteld, en daarom na de ballingschap van den tempelbouw uitgesloten (Ezr. IV). Hieruit ontstond een onverzoenlijke volkshaat, ten gevolge waarvan nog in Jezus' tijd de Joden geen de minste gemeenschap met hen onderhielden (Joh. IV : 9), en ieder blijk van toenadering tot hen als eene beleediging van het nationaal gevoel aanmerkten (Joh. VIII : 48).
6. *verlorene schapen.* Vgl. H. IX : 36.
huis, d. i. geslacht.
8. *melaatschen.* Gew. t. *melaatschen*, *wekt dooden op.*
hebt gij het ontvangen, t. w. de gaven en krachten, vs. 1 bedoeld.

10. in uwe gordels, ' of reiszak, of twee
rokken, of schoenen, of staf; want
de arbeider is zijn onderhoud waar-
11. dig. ' En in wat stad of vlek gij komt,
onderzoekt, wie daarin waardig is; en
12. blijft aldaar, totdat gij weggaat. ' En
als gij de woning inkomt, zoo groet
13. haar. ' En indien die woning 't waar-
dig is, zoo kome uw vrede over haar;
maar indien zij 't niet waardig is,
14. zoo keere uw vrede tot u terug. ' En
wie u niet ontvangt, noch naar uwe
woorden hoort — schudt, bij het
weggaan uit die woning of die stad,
15. het stof uwer voeten af. ' Voorwaar, ik
zeg u, het zal voor het land van So-
dom en Gomorra dragelijker zijn ten
dage des oordeels, dan voor die stad.
16. Zie, ík zend u uit als schapen te
midden van wolven; weest dan voor-
zichtig als de slangen, en eenvoudig
17. als de duiven. ' En neemt u in acht
voor de menschen; want zij zullen u
aan rechtbanken overleveren, en in
hunne synagogen zullen zij u geese-
18. len; ' en ook voor landvoogden en
koningen zult gij gebracht worden
om mijnentwil, hun en den heidenen
19. tot eene getuigenis. ' Doch wanneer
zij u overleveren, weest niet bezorgd,
hoe of wat gij spreken moet; want
het zal u in die ure gegeven worden
20. wat gij spreken zult; ' want gíj zijt
het niet, die spreekt, maar het is de
Geest uws Vaders, die in u spreekt. '
21. En de broeder zal den broeder ter
dood overleveren, en de vader zijn
kind, en de kinderen zullen tegen
hunne ouders opstaan en hen dooden. '
22. En gij zult van allen gehaat zijn om
mijnen naam; maar wie ten einde toe
volhardt, die zal behouden worden. '
23. Wanneer zij u dan vervolgen in de
eene stad, vlucht naar de andere;
want voorwaar, ik zeg u, gij zult de
steden Israëls niet ten einde zijn,
vóórdat de Zoon des menschen ge-
24. komen is. ' Een leerling is niet
boven zijn leermeester, noch een
25. dienstknecht boven zijn heer. ' Het
zij den leerling genoeg, dat hij worde
gelijk zijn leermeester, en de dienst-

Vs. **10**. H. IX : 38; 1 Kor. IX : 14; 1 Tim. V : 18. — Vs. **14**. Hand. XIII : 51, XVIII : 6. — Vs. **15**. H. XI : 24. — Vs. **16**. Luc. X : 3. — Vs. **17**. H. XXIII : 34, XXIV : 9, 10; Luc. XXI : 12; Joh. XVI : 2. — Vs. **18**. Hand. IX : 15.

Vs. **19**, **20**. Marc. XIII : 11; Luc. XII : 11, 12, XXI : 14, 15; Hand. IV : 8, VI : 10. — Vs. **21**, **22**. Marc. XIII : 12, 13; Luc. XXI : 16, 17. — Vs. **22**. H. XXIV : 13. — Vs. **23**. H. XXIV : 30. — Vs. **24**, **25**. Luc. VI : 40; Joh. XIII : 16, XV : 20. — Vs. **25**. H. IX : 34, XII : 24; Joh. VIII : 48.

9. *gordels.* Voor joodsche reizigers de gebruikelijke bewaarplaats van het geld, dat zij bij zich droegen.

10. *twee rokken*, d. i. een ander kleed (*rok* heet bepaaldelijk het onderkleed, zie op H. V : 40) dan dat, hetwelk door hen gedragen werd. Ook buiten de *schoenen*, die zij aan hunne voeten hadden, mochten zij geene andere met zich nemen, en evenmin een *staf* buiten dien, waarmede zij den tocht zouden aanvaarden.

11. *waardig*, t. w. om u te ontvangen. Jezus wil, dat de door hem uitgezonden boden hun intrek zullen nemen bij menschen, wier vatbaarheid voor de prediking des heils hun gebleken was. Vgl. H. VII : 6.

weggaat, d. i. die stad of dat dorp verlaat.

12. *groet haar.* De gewone groet, waarmede de Israëlieten elkander tegenkwamen of eene woning binnentraden, was: *Vrede zij ulieden!* Vgl. Gen. XLIII : 23, Richt. XIX : 20, Luc. XXIV : 36, Joh. XX : 19, 26.

13. Jezus wil zeggen: Naardat de door u binnengetreden woning dit waardig is of niet, moge de haar gebrachte zegenwensch (uw vredegroet) al of niet vervuld worden.

14. *schudt ... het stof uwer voeten af*, d. i. breekt de gemeenschap met de bewoners zoo geheel af, dat geen spoor daarvan overblijft. De oorsprong dezer zinnebeeldige handeling ligt hierin, dat ijverende Joden, als zij eene heidensche plaats betreden hadden, zich zelfs door het stof, dat aan hunne voeten kleefde, verontreinigd rekenden.

16. *ik*, d. i. met nadruk: I k ben 't, die u zend, en als m ij n e gezanten zult gij met veelvuldige bezwaren te kampen hebben.

16. *eenvoudig*, d. i. wars van alle valsche streken, oprecht. Jezus wil, dat zijne gezanten eene wijze voorzichtigheid tegenover de menschen zullen in acht nemen, zonder zich daarom van kunstgrepen te bedienen, die den toets der waarheid en zedelijkheid niet kunnen doorstaan.

17. *rechtbanken.* Gr. *synedriën.* Zie op H. V : 22.

geeselen. Eene straf, ter zake van ongehoorzaamheid aan het gezag der oversten destijds meermalen opgelegd, en vooral ook op de volgelingen van Jezus toegepast. Zie Hand. XXII : 19, XXVI : 11. Vgl. Hand. V : 40, 2 Kor. XI : 24.

18. *landvoogden.* And. *stadhouders.* Het gr. woord, dat op zich zelf eene meer algemeene beteekenis heeft, doelt hier bepaaldelijk op gezaghebbers, als Pilatus, Sergius Paulus, Felix en Festus, die het bewind voerden over een der wingewesten van het romeinsche rijk.

koningen. Men denke bijv. aan Agrippa, Hand. XXVI : 1.

hun — getuigenis, d. i. om voor Jood (vgl. vs. 17) en heiden van mij te getuigen.

21. De zin is, dat de teederste banden den haat niet zouden keeren, dien de belijdenis der waarheid voor volgelingen van Jezus zou te weeg brengen. Vgl. vs. 34—36.

23. *gekomen is.* Men denke aan zijne komst in heerlijkheid, waarop ook elders het uitzicht gegeven wordt. Vgl. H. XVI : 27, 28, XXIV : 3, 30, XXVI : 64.

24. *is niet boven* enz., d. i. heeft geen rechten boven, mag voor zich niets beters eischen dan te beurt valt aan enz.

25. *dat hij worde*, d. i. dat het hem ga.

knecht gelijk zijn heer. Indien zij
den heer des huizes Beëlzebul hebben
bijgenaamd, hoeveel te meer zijne
26. huisgenooten! ' Vreest hen dan niet;
want er is niets bedekt, dat niet
ontdekt zal worden, en verborgen,
27. dat niet bekend zal worden. ' Wat
ik tot u zeg in de duisternis, spreekt
dat in het licht; en wat gij in 't oor
28. hoort, predikt dat op de daken. ' En
vreest niet voor hen, die het ligchaam
dooden, doch de ziel niet kunnen
dooden; maar vreest veeleer hem, die
èn ziel èn ligchaam kan verderven in
29. de hel. ' Worden niet twee muschjes
voor een penning verkocht? En niet
één van hen zal ter aarde vallen zon-
30. der uwen Vader. ' Doch van u zijn
zelfs al de haren des hoofds geteld. '
31. Vreest dan niet! gij gaat vele musch-
32. jes te boven. ' Ieder dan, die mij be-
lijdt voor de menschen, dien zal ik
ook belijden voor mijnen Vader in de
33. hemelen. ' Maar wie mij verloochent
voor de menschen, dien zal ik ook
verloochenen voor mijnen Vader in
de hemelen.
34. Meent niet, dat ik gekomen ben
om vrede te brengen op aarde; ik
ben niet gekomen om vrede te bren-
35. gen, maar het zwaard. ' Want ik ben
gekomen om te verdeelen den zoon
tegen zijnen vader, en de dochter
tegen hare moeder, en de schoon-
dochter tegen hare schoonmoeder. '
36. En 's menschen huisgenooten zullen
37. zijne vijanden zijn. ' Wie vader of
moeder liefheeft boven mij, is mijns
niet waardig; en wie zoon of dochter
liefheeft boven mij, is mijns niet
38. waardig; ' en wie zijn kruis niet op
zich neemt en mij volgt, is mijns
39. niet waardig. ' Wie zijn leven vindt,
zal het verliezen; en wie zijn leven
verliest om mijnentwil, zal het vin-
40. den. ' Wie u ontvangt, ontvangt mij;
en wie mij ontvangt, ontvangt hem,
41. die mij gezonden heeft. ' Wie een
profeet ontvangt om zijn naam van
profeet, zal het loon van een profeet
verkrijgen; en wie een rechtvaardige
ontvangt om zijn naam van recht-
vaardige, zal het loon van een recht-
42. vaardige verkrijgen. ' En zoo wie aan
één van deze kleinen slechts een be-
ker koud water te drinken geeft om

Vs. **26**—**33**. Luc. XII : 2—9. — Vs. **26**. Marc. IV : 22; Luc. VIII : 17, XII : 2; Job XII : 22; Dan. II : 22. — Vs. **28**. Jer. I : 8; Hand. IV : 19, V : 29. — Vs. **30**. Luc. XXI : 18; Hand. XXVII : 34; 1 Sam. XIV : 45. — Vs. **31**. H. VI : 26. — Vs. **32**. Rom. X : 9, 10. — Vs. **33**. 2 Tim. II : 12; Luc. IX : 26.

Vs. **34**—**36**. Luc. XII : 49, 51—53; Mich. VII : 6. — Vs. **34**. Luc. II : 34, 35. — Vs. **37**. H. XIX : 29; Luc. XIV : 26. — Vs. **38**. H. XVI : 24; Luc. XIV : 27. — Vs. **39**. H. XVI : 25; Luc. IX : 24, XVII : 33; Joh. XII : 25. — Vs. **40**. Joh. XIII : 20; Luc. X : 16. — Vs. **42**. Marc. IX : 41; Matth. XXV : 40.

25. *heer des huizes . . . huisgenooten.* Hiermede bedoelt Jezus zich zelven en de leerlingen, die met en om hem waren.

Beëlzebul. Zie op H. IX : 34. And. lez. *Beëlzebub*, d. i. Vliegengod, oorspronkelijk de naam van een afgod der Ekronieten.

bijgenaamd. Gew. t. *geheeten.*

27. *in de duisternis*, d. i. in het verborgen.

in het licht, d. i. in het openbaar.

in 't oor hoort, d. i. zóó hoort, dat gij alleen het verneemt.

predikt dat op de daken, d. i. maakt dat allerwegen en aan allen bekend. Men denke aan het platte, van leuningen of borstweringen voorziene dak van een oostersch huis. Vgl. 2 Sam. XI : 2, Hand. X : 9.

28. De leerlingen moesten eene keuze doen tusschen de menschen, die hun het prediken verbieden zouden, en tusschen God, die 't hun beval, en daarom wél bedenken, wat zij bij ongehoorzaamheid aan genen of aan dezen te wachten hadden.

29. *muschjes.* Eig. kleine vogeltjes in 't algemeen.

penning. Er wordt hier eene romeinsche munt, een *as*, aangeduid, destijds ook in Palestina gangbaar, die vroeger bijkans vier, later ruim twee centen gold.

zonder uwen Vader, d. i. zonder den wil of het toedoen van uwen hemelschen Vader.

34. *het zwaard*, d. i. twist, verdeeldheid, strijd. Het onvermijdelijk gevolg van de komst van Jezus zou verdeeldheid onder de menschen zijn (vgl. Luc. II : 34). Ofschoon door de zonde der menschen veroorzaakt, was zij echter niet in strijd met den raad van God, die ook het kwade aan de zegepraal van het goede dienstbaar maakt.

35. *zoon.* Gr. *mensch.*

de schoondochter. Eig. *de verloofde* of *jonggehuwde vrouw.*

38. *zijn kruis niet op zich neemt*, d. i. zich niet bereidwillig aan alle lijden onderwerpt. De beeldspraak is aan de gewoonte ontleend, dat de misdadiger zelf zijn kruis naar de strafplaats dragen moest.

39. *zijn leven vindt*, d. i. door schikken en plooijen naar den zondigen eisch der wereld, zijn leven heeft weten te redden.

zal het verliezen, d. i. zal zelf oorzaak zijn van zijn verderf, daar hem het eeuwige leven ontgaat.

zal het vinden, d. i. zal het ware, eeuwige leven deelachtig worden. Vgl. H. XIX : 29.

41. *om zijn naam van profeet*, d. i. omdat hij datgene is, wat de naam beduidt, t. w. een profeet. Vgl op Hand. XI : 27.

het loon van een profeet . . . van een rechtvaardige, d. i. het loon, dat in het messiasrijk voor een profeet, voor een rechtvaardige is weggelegd.

42. *kleinen.* Zinspeling op den geringen staat van 's Heilands vroegste gezanten, en op de verachting, die zij van den kant der wereld ondervinden zouden.

een beker koud water, hier genoemd als de allergeringste weldaad, die men iemand bewijzen kan.

zijn naam van leerling, voorwaar, ik
zeg u, hij zal zijn loon niet verliezen.

HOOFDSTUK XI.

Naar aanleiding eener vraag van Johannes den dooper (vs. 1—3), legt Jezus getuigenis af aangaande zich zelven (vs. 4—6), zijnen voorlooper (vs. 7—15), zijne tijd- en landgenooten (vs. 16—24). Hij prijst het welbehagen zijns Vaders (vs. 25—27), en roept vermoeiden tot zich (vs. 28—30).

1. En het geschiedde, toen Jezus geëindigd had last te geven aan zijne
twaalf leerlingen, dat hij vandaar
vertrok, om te leeren en te prediken
in hunne steden.
2. Johannes nu, toen hij in de gevangenis gehoord had van de werken
van den Christus, zond zijne leerlin-
3. gen en liet hem zeggen: ' Zijt gij
degene die komen zou, of hebben wij
4. een ander te verwachten? ' En Jezus
antwoordde en zeide tot hen: Gaat
heen en bericht aan Johannes hetgeen
5. gij hoort en ziet. ' Blinden worden
ziende, en kreupelen wandelen; melaatschen worden gereinigd, en dooven hooren; dooden worden opgewekt,
en armen hooren het evangelie ver-
6. kondigen; ' en zalig is hij, die zich
aan mij niet ergert.
7. En toen dezen heengingen, begon
Jezus tot de scharen te zeggen aangaande Johannes: Wat zijt gij in
de woestijn gaan aanschouwen? een
riet, dat door den wind geschud
8. wordt? ' Maar wat zijt gij gaan zien?
een mensch, in zachte kleederen gekleed? Zie, die zachte kleederen dragen, zijn in de huizen der koningen. '
9. Maar wat zijt gij gaan zien? een
profeet? Ja, zeg ik u, nog meer
10. dan een profeet! ' Want deze is 't,
van wien geschreven staat: Zie, ik
zend mijnen engel voor uw
aangezicht, die uwen weg voor
11. u uit bereiden zal. ' Voorwaar,
ik zeg u, onder die van vrouwen geboren zijn, is er geen meerdere dan
Johannes de dooper opgestaan; doch
de minste in het koninkrijk der he-
12. melen is meerder dan hij. ' Maar van
de dagen van Johannes den dooper
af tot nu toe wordt aan het koninkrijk der hemelen geweld gepleegd, en
13. geweldenaars rooven het weg. ' Want

Vs. 2—19. Luc. VII:18—35. — Vs. 2. H. IV:12, XIV:3. — Vs. 3. Mal. III:1. — Vs. 5. H. XV:30; Jez. XXIX:18, XXXV:5, LXI:1. Vs. 6. H. XIII:54—57. — Vs. 9. Luc. I:76. — Vs. 10. Mal. III:1; Marc. I:2. — Vs. 11. H. XIII:16, 17; 1 Petr. I:10—12. — Vs. 12, 13. Luc. XVI:16.

1. *vandaar.* De plaats, vanwaar hij zijne leerlingen had uitgezonden, wordt niet nader aangeduid.
hunne steden, d. i. de steden der bewoners van het landschap Galiléa, waar Jezus zich destijds ophield, van welke vs. 21 en 23 een drietal wordt opgenoemd.
2. *zijne leerlingen.* Gew. t. *twee zijner leerlingen.*
3. *die komen zou*, d. i. de Messias, wiens aanstaande komst werd te gemoet gezien.
5. Jezus beroept zich op den aard zijner werkzaamheid, als juist beantwoordende aan hetgeen, overeenkomstig de profetiën, van den Christus te verwachten was. Vgl. Jez. XXIX:18, XXXV:5, 6, LXI:1.
evangelie. Zie op H. IV:23.
6. *zich ... niet ergert*, of *geen aanstoot neemt*, d. i. in hetgeen ik doe of spreek, al komt dit wellicht met zijne inzichten en wenschen niet overeen, geen hinderpaal vindt voor het geloovig vertrouwen, waarop ik bij hem aanspraak maak.
7. *woestijn.* Zie op H. III:1.
een riet — geschud wordt. Het riet, dat aan de oevers der Jordaan groeide, wordt gebezigd als beeld van den man, die, bij gemis van wèlgegronde overtuiging of vaste beginselen, zich door de meeningen van anderen of den invloed der omstandigheden heen en weêr laat slingeren. And. *riet — geschud wordt*, d. i. het kan u toch niet te doen zijn geweest om het riet aan den oever der Jordaan, het éénige, wat dáár in de woestijn te zien was.
8. *Maar* enz. Men vulle in gedachte in: Zulk een riet was hij wel niet, dien gij zocht, toen gij naar de woestijn uitliept. Maar wat zijt gij daar dan gaan zien?
8. *een mensch — gekleed.* Schets van een hoofschen pronker, vol ijdelheid en zucht naar weelderig genot.
in de huizen der koningen, en dus niet in de eenzaamheid en te midden van de ontberingen eener woestijn.
10. *engel*, d. i. hier: een afgezant of bode van God in 't algemeen. Zie verder op H. I:20.
11. *die van vrouwen geboren zijn.* Omschrijving van de menschen in 't gemeen, gedacht naar hunne ligchamelijke afkomst en de beperkingen, waaraan zij dien ten gevolge onderworpen zijn. Vgl. Job XIV:1.
geen meerdere. Johannes wordt hier als de grootste der stervelingen aangeduid, omdat hij niet alleen den weg voor den Messias had gebaand, maar ook helderder inzichten, dan één zijner voorgangers, had in den aard van het messiasrijk.
de minste — hemelen, d. i. die, wat zijne ontwikkeling in den geest van Jezus betreft, beneden de overige burgers van het godsrijk staat.
is meerder dan hij, d. i. staat nogtans hooger dan Johannes, die geen burger van het godsrijk was naar den geest en de bedoeling van Jezus.
12. *geweld gepleegd*, t. w. door dezulken, die, zonder den geestelijken aard van het door Johannes aangekondigde koninkrijk der hemelen te verstaan, dit aanstonds en met geweld wilden zien opgericht. Ten onrechte denken sommigen aan de vervolging, waarmede dat rijk van den aanvang af zou te kampen gehad hebben.
rooven het weg, d. i. vallen er roofgierig op aan, om het in hun bezit te krijgen.

al de profeten en de wet hebben tot
14. op Johannes geprofeteerd. ' En zoo
gij 't wilt aannemen, hij is de Elia,
15. die komen zou. ' Wie ooren heeft,
om te hooren, die hoore!
16. Doch waarbij zal ik dit geslacht
vergelijken? Het is gelijk aan kinderen,
die op de markten zitten en
17. hunnen makkers toeroepen, ' zeggende:
Wij hebben voor u op de fluit gespeeld,
en gij hebt niet gedanst; wij
hebben klaagliederen gezongen, en gij
18. hebt geen misbaar gemaakt. ' Want
Johannes is gekomen, noch etende,
noch drinkende, en zij zeggen: Hij
19. is bezeten! ' De Zoon des menschen
is gekomen etende en drinkende, en
zij zeggen: Ziedaar een brasser en
zwelger, een vriend van tollenaars en
zondaars! En de wijsheid is gerechtvaardigd
geworden van hare kinderen.
20. Toen begon hij de steden, in welke
zijne meeste krachten geschied waren,
te verwijten, dat zij zich niet be-
21. keerd hadden. ' Wee u, Chorazin!
wee u, Bethsaïda! Want zoo in Tyrus
en Sidon de krachten geschied
waren, die in u geschied zijn, zij
zouden zich reeds lang in zak en asch
22. bekeerd hebben. ' Maar ik zeg u, het
zal Tyrus en Sidon dragelijker zijn
23. ten dage des oordeels, dan u. ' En
gij, Kapérnaüm! die tot den hemel
toe verhoogd zijt, tot het doodenrijk
toe zult gij worden nedergestooten;
want zoo in Sodom de krachten geschied
waren, die in u geschied zijn,
het zou tot op den dag van heden
24. zijn blijven staan. ' Maar ik zeg u,
dat het den lande van Sodom dragelijker
zijn zal ten dage des oordeels,
dan u.
25. Te dier tijd antwoordde Jezus en
zeide: Ik loof u, Vader, Heer des
hemels en der aarde! dat gij deze
dingen voor wijzen en verstandigen

Vs. **14.** Mal. IV: 5; Matth. XVII: 10—12; Luc. I: 17; Joh. I: 21. — Vs. **18.** H. III: 4. — Vs. **19.** H. IX: 10, 11; Luc. XV: 2; Joh. II: 2—10. — Vs. **20—24.** Luc. X: 12—15.

Vs. **21.** Jer. VI: 26; Jon. III: 5, 6. — Vs. **22, 24.** Joh. XV: 22—24. — Vs. **23.** H. IV: 13; Jez. XIV: 11, 12. — Vs. **24.** H. X: 15. — Vs. **25—27.** Luc. X: 21, 22. — Vs. **25.** H. V: 3; 1 Kor. I: 26, 27; Jez. XXIX: 14.

14. *aannemen*, d. i. erkennen. De letterlijke opvatting der profetie, Mal. IV: 5, was oorzaak, dat 's Heeren tijdgenooten, zonder in Johannes den beloofden Elia te zien, de wederverschijning van dezen godsgezant bleven verwachten. Vgl. op H. III: 4.

15. Door de hier gebezigde spreekwijze zocht Jezus meermalen (H. XIII: 9, 43 en elders) zijne hoorders tot ernstig nadenken over het gesprokene op te wekken.

16. *dit geslacht*. Jezus doelt bepaaldelijk op diegenen onder zijne tijdgenooten, die zoomin aan zijne prediking, als aan die des doopers, gehoor gegeven hadden.

Het is gelijk aan kinderen, die enz. Jezus wil zeggen: Het is hun niet naar den zin te maken, zij verlangen een Messias naar eigen smaak; daar die smaak echter strijdig is met het welbehagen Gods, zoo kunnen zij daarvoor ook geen bevrediging vinden in hetgeen hun van Godswege, hetzij op strengen of zachten toon, verkondigd wordt.

17. *geen misbaar gemaakt*, als bij de begrafenis van een doode, gelijk door de kinderen in hun spel werd voorgesteld. Gr. *niet op de borst geslagen*, d. i. het gebruikelijke teeken van rouw en droefheid niet gegeven. Zie verder op H. IX: 23.

18. *noch etende, noch drinkende*, d. i. door strenge onthouding zich kenmerkende als boetgezant. Vgl. H. III: 4.

hij is bezeten. Gr. *hij heeft een boozen geest.*

19. *etende en drinkende*, d. i. deelnemende aan de genoegens van het gezellig verkeer, en zelfs aan de bijwoning van gastmalen zich niet onttrekkende. Vgl. H. IX: 10, Luc. VII: 36, XIV: 1, Joh. II: 1—10.

de wijsheid, d. i. de wijsheid Gods, gelijk zij in de zending van Johannes en Jezus, en in de wijze van beider werkzaamheid gebleken is.

van hare kinderen, d. i. van de zijde van hen, die innerlijke verwantschap met haar hadden en daarom naar hare stem wilden hooren (vgl. Joh. VII: 47, XVIII: 37). Door dezen werd de wijsheid, in weerwil van hare miskenning bij anderen, gerechtvaardigd, voor zoover zij haar bereidwillig erkenden. Vgl. Joh. VII: 17.

21. *Tyrus en Sidon*. Twee voormaals zeer bloeijende steden van het naburig Fenicië (Jez. XXIII, Ezech. XXVI, XXVII), hier als heidensche steden genoemd naast plaatsen, die, als Chorazin en Bethsaïda, in 's Heilands eigen vaderland gelegen en van zijne werkzaamheid getuigen waren.

in zak en asch. Als treurgewaad bezigde de Oosterling een zwart kleed van grove stof, dat, van armsgaten in plaats van mouwen voorzien, veel naar een zak geleek. Vgl. Jer. VI: 26, Jon. III: 5, 6. Over het zich met asch bestrooijen tot teeken van droefheid zie op H. VI: 16. *Zich in zak en asch bekeeren* beteekent: het berouw, dat men gevoelt, op ondubbelzinnige wijze aan den dag leggen.

23. *tot den hemel toe verhoogd*, d. i. boven alle andere steden met eere gekroond, als de woonplaats van Jezus en het schouwtooneel zijner werkzaamheid. Vgl. H. IV: 13.

het doodenrijk. And. *de hel*. Gr. *Hades*, d. i. de verblijfplaats der afgestorvenen in de benedenwereld, hier gebezigd voor de diepste diepte.

worden nedergestooten. And. lez. *nederdalen*. Vgl. Jez. XIV: 12—15, Ezech. XXXI: 16.

25. *antwoordde*. Antwoorden wordt hier en meermalen elders gebezigd van het opnemen van het woord naar eene of andere aanleiding. Welke die aanleiding hier was, is onbekend.

deze dingen, d. i. den inhoud van het evangelie aangaande Gods koninkrijk.

voor wijzen — hebt. Men versta onder *kinderkens* eenvoudigen, die niet veel zijn in eigen oog en zich niet laten voorstaan op hetgeen zij zijn, en onder *wijzen en verstandigen* zulken, die wijs en verstandig meenen te zijn en daardoor in hunnen hoogmoedigen waan onleerzaam zijn. Jezus erkent daarin Gods wijsheid en liefde, dat het evangelie, terwijl het voor dezen eene verborgenheid bleef, daar zij het miskenden, voor genen duidelijk werd, daar zij het naar eisch waardeerden.

verborgen en ze aan kinderkens ge-
26. openbaard hebt. ' Ja, Vader! want
zoo is het uw welbehagen geweest. '
27. Alles is mij overgegeven door mijnen
Vader, en niemand kent den Zoon
dan de Vader, en niemand kent den
Vader dan de Zoon en wien de Zoon
28. het openbaren wil. ' Komt tot mij,
allen die vermoeid en belast zijt, en
29. ik zal u rust geven. ' Neemt mijn
juk op u en leert van mij, want ik
ben zachtmoedig en nederig van hart;
en gij zult rust vinden voor uwe zie-
30. len. ' Want mijn juk is zacht, en
mijn last is licht.

HOOFDSTUK XII.

Jezus verdedigt zijne leerlingen (vs. 1—8) en zich zelven tegen de beschuldiging van sabbatschennis (vs. 9—14); gaat met weldoen voort (vs. 15—21); wederlegt den boozen laster der Farizeërs (vs. 22—37); weigert hun het gevraagde teeken (vs. 38—42); richt eene ernstige waarschuwing tot zijne hoorders (vs. 43—45), en verklaart zijne leerlingen voor zijne geestelijke maagschap (vs. 46—50).

1. Te dier tijd ging Jezus op den
sabbat door het korenveld; en zijne
leerlingen hadden honger, en begon-
2. nen aren te plukken en te eten. ' De
Farizeërs nu zagen dit en zeiden tot
hem: Zie, uwe leerlingen doen wat
niet geoorloofd is te doen op sabbat. '
3. Doch hij zeide tot hen: Hebt gij
niet gelezen, wat David deed, toen
hij honger had, en zij die met hem
4. waren? ' hoe hij in het huis Gods
ging, en de toonbrooden at, hoewel
het hem niet geoorloofd was die te
eten, noch hun die met hem waren,
5. maar den priesters alleen? ' Of hebt
gij niet in de wet gelezen, dat op
den sabbat de priesters in den tempel
den sabbat ontheiligen, en toch on-
6. schuldig zijn? ' En ik zeg u, meer
7. dan de tempel is hier. ' Maar zoo gij
begrepen hadt, wat het zegt: Barm-
hartigheid wil ik, en niet of-
ferande, gij zoudt de onschuldigen
8. niet veroordeeld hebben; ' want de
Zoon des menschen is heer van den
sabbat.
9. En hij ging vandaar weg en kwam
10. in hunne synagoge. ' En zie, daar
was een mensch, die eene stijve hand
had. En zij vroegen hem, zeggende:
Is het geoorloofd op den sabbat te
genezen? opdat zij hem mochten aan-
11. klagen. ' En hij zeide tot hen: Welk
mensch zal er onder u zijn, die één
schaap heeft en, als dit op den sab-

Vs. 27. H. XXVIII: 18; Joh. I: 18, III: 35, VI: 46, XVII: 2; 1 Kor. XV: 27; Ef. I: 22. — Vs. 28. Jez. LV: 1—3. — Vs. 29. Jer. VI: 16. — Vs. 30. H. XXIII: 4; 1 Joh. V: 3.
Vs. 1—8. Marc. II: 23—28; Luc. VI: 1—5.

Vs. 1. Deut. XXIII: 25. — Vs. 3. 1 Sam. XXI: 1—6. — Vs. 5. Num. XXVIII: 9, 10; Joh. VII: 22, 23. — Vs. 6. H. XII: 41, 42. — Vs. 7. Hoz. VI: 6; Matth. IX: 13. — Vs. 9—14. Marc. III: 1—6; Luc. VI: 6—11. — Vs. 10. Luc. XIII: 14, XIV: 3; Joh. V: 16.

25. *geopenbaard.* Zie op Rom. I: 17.
26. *want* enz. Men vulle in gedachte in: *ik loof u, want* enz.
uw welbehagen. Gr. *het welbehagen voor u.*
28. *vermoeid en belast.* Jezus denkt aan hen, die zich, in het smartelijk gevoel hunner zonden, tot hunne schriftgeleerden gewend en de lasten, door dezen opgelegd (H. XXIII: 4, Hand. XV: 10), gewillig op zich genomen hadden, maar onbevredigd gebleven waren.
29. *Neemt mijn juk op u,* d. i. Onderwerpt u aan mij als uwen leidsman, en volgt mijne voorschriften gewillig op.
zachtmoedig, d. i. niet heerschzuchtig, als de hoogmoedige, op hun gezag naijverige schriftgeleerden.
30. *zacht ... licht,* omdat het, in tegenstelling met het hatelijk en zwaar te dragen juk der schriftgeleerden (zie op vs. 28), aan hunne hoogste behoeften volkomen beantwoordde.
1. *sabbat,* d. i. *rustdag,* waartoe de zevende dag der week geheiligd was (Exod. XX: 8—10).
het korenveld. Gr. *het gezaaide.*
aren te plukken. Uit Deut. XXIII: 25 blijkt, dat zulk aren plukken op zich zelf niet ongeoorloofd was.
2. *niet geoorloofd,* t. w. naar de bekrompene wetsduiding der schriftgeleerden, die het gebod, om op sabbat geen werk te doen (Exod. XX: 10), tot de nietigste zaken, o. a. ook tot zulk aren plukken, uitstrekten.
4. *het huis Gods,* d. i. de heilige tabernakel of tent, die zich destijds te Nob bevond.
de toonbrooden. Benaming der twaalf broodkoeken, die, als een offer aan den Heer, op eene tafel in het heilige nedergelegd en op iederen sabbat door andere vervangen werden. Zie Lev. XXIV: 5—9.
den priesters alleen. Volgens Exod. XXIX: 33, 34.
5. *ontheiligen,* t. w. door het verrichten der werkzaamheden, die hun door de wet zelve zijn voorgeschreven.
6. *meer.* Gew. t. *een meerdere.* Jezus wil zeggen: Met hoeveel te meer recht mag hij voor onschuldig gehouden worden, die den sabbat ontheiligt in de vrije natuur, dan die het doet in den tempel.
7. *barmhartigheid* enz. Zie op H. IX: 13.
8. *is heer van den sabbat,* d. i. staat boven den sabbat, zoodat de geboden, tot de sabbatsviering betrekkelijk, niet voor hem geschreven zijn. Zie verder op vs. 6, vgl. vs. 12. Gew. t. *is heer ook van den sabbat.*
10. *stijve.* Gr. *dorre* of *verdroogde.* Vgl. 1 Kon. XIII: 4.
aanklagen, t. w. van sabbatschennis. Vgl. Joh. V: 18, IX: 16, Luc. XIII: 14.

bat in een kuil mocht vallen, het
niet zal grijpen en er uit halen? '
12. Hoeveel dan gaat een mensch een
schaap te boven! Het is dus geoor-
loofd op den sabbat wèl te doen. '
13. Toen zeide hij tot den mensch: Strek
uwe hand uit! En hij strekte haar
uit, en zij werd weder gezond gelijk
14. de andere. ' De Farizeërs nu, uitge-
gaan zijnde, beraadslaagden tegen hem,
15. om hem te dooden. ' Maar Jezus be-
merkte dit en vertrok vandaar.
En hem volgden vele scharen, en
16. hij genas hen allen. ' En hij gebood
hun, dat zij hem niet openbaar zou-
17. den maken; ' opdat vervuld zou wor-
den hetgeen gesproken is door den
18. profeet Jezaja, die zegt: ' Zie, mijn
knecht, dien ik verkoren heb,
mijn geliefde, in wien mijne
ziel welbehagen heeft! Ik zal
mijnen Geest op hem leggen,
en hij zal den heidenen het
19. recht verkondigen. ' Hij zal
niet twisten noch schreeuwen,
en niemand zal op de straten
20. zijne stem hooren. ' Het ge-
knakte riet zal hij niet verbre-
ken, en de rookende vlaspit
niet uitdooven, totdat hij het
recht gebracht heeft tot over-
21. winning. ' En op zijnen naam
zullen de heidenen hopen.
22. Toen werd een bezetene tot hem
gebracht, die blind en stom was; en
hij genas hem, zoodat de blinde en
23. stomme èn sprak èn zag. ' En al de
scharen ontzetten zich en zeiden: Is
deze misschien de Zoon Davids? '
24. Maar de Farizeërs, dat hoorende,
zeiden: Deze drijft de booze geesten
niet uit dan door Beëlzebul, den
25. overste der booze geesten. ' Doch
Jezus, daar hij hunne gedachten wist,
zeide tot hen: Ieder koninkrijk, dat
tegen zich zelf verdeeld is, wordt
verwoest; en geen stad of huis, dat
tegen zich zelf verdeeld is, zal staande
26. blijven. ' En indien de satan den sa-
tan uitdrijft, zoo is hij tegen zich
zelven verdeeld; hoe zal dan zijn ko-
27. ninkrijk staande blijven? ' En indien
ik door Beëlzebul de booze geesten
uitdrijf, door wien drijven uwe zonen
hen dan uit? Daarom zullen die uwe
28. rechters zijn. ' Doch indien ik door
den Geest Gods de booze geesten uit-
drijf, zoo is dan het koninkrijk Gods
29. tot u gekomen. ' Of hoe kan iemand
in het huis eens sterken komen en
zijn huisraad wegrooven, indien hij
niet eerst den sterke bindt? en dan
30. zal hij zijn huis berooven. ' Wie niet
met mij is, is tegen mij, en wie niet
31. met mij verzamelt, verstrooit. ' Daar-
om zeg ik u, iedere zonde en laste-

Vs. **14**. Joh. V:18, IX:16, XI:53. — Vs. **16**. H. IX:30; Marc. VIII:30; Luc. V:14. — Vs. **17**–**21**. Jez. XLII:1–4. — Vs. **18**. H. III:17, XVII:5. — Vs. **20**. H. XI:28, 29; Luc. VII:39, 48, XXIII:40–43.

Vs. **21**. Rom. XV:12; Hand. XI:18. — Vs. **22**–**30**. Luc. XI:14–23; Marc. III:22–30. — Vs. **22**. H. IX:32, 33. — Vs. **24**. H. IX:34. — Vs. **25**. H. IX:4. — Vs. **27**. Hand. XIX:13. — Vs. **30**. Marc. IX:40; Luc. IX:50. — Vs. **31**. Marc. III:28, 29.

14. *uitgegaan zijnde*, t. w. uit de synagoge.
te dooden, of *te verderven*, d. i. in het verderf te storten.
15. *hen allen*, d. i. al de kranken, die onder hen waren.
18. *het recht verkondigen*, d. i. het recht of de geboden Gods bekend maken. And. *het oordeel aankondigen.*
20. *het geknakte riet* . . . *de rookende vlaspit*. Beeldspraak, op hen toepasselijk, die, schoon geestelijk arm, toch nog eenige hoop op redding gaven. Hoe flauw die hoop mocht wezen, de knecht des Heeren (d. i. de Messias) zou toch, wel verre van hen hoogmoedig te verwaarloozen, in liefde werkzaam zijn tot hunne behoudenis. Vgl. op Hand. III:13.
totdat — tot overwinning, d. i. totdat hij aan het recht Gods de volkomene zegepraal over allen tegenstand verschaft heeft. And. *totdat hij het oordeel heeft uitgebracht ter overwinning*, d. i. volkomen heeft uitgevoerd.
21. *op zijnen naam*, d. i. op hem, die is, wat zijn naam aanduidt, knecht des Heeren. And. *in zijnen naam.*

23. *Is deze misschien de zoon Davids?* Uit de vraag spreekt een onwillekeurig opgekomen, maar nog met veel twijfel gemengd vermoeden, dat Jezus de Messias kon zijn.
24. *door Beelzebul.* Zie op H. IX:34, X:25.
25. *huis*, d. i. huisgezin.
26. *de satan den satan*, d. i. niet: de eene satan den anderen, maar: de satan zich zelven, voor zoover hij vertegenwoordigd wordt door de booze geesten, die zijne dienaars zijn.
27. *uwe zonen*, d. i. uwe leerlingen. Men denke aan joodsche duivelbezweerders, zooals Hand. XIX:13 vermeld worden. Vgl. Luc. IX:49.
uwe rechters, die, niet door u gewraakt, u wegens laster veroordeelen. Als dezen toch zonder Beëlzebul booze geesten kunnen uitdrijven — hetgeen gij niet ontkennen zult — waarom zou ik het niet vermogen?
30. *verzamelt*, *verstrooit.* Het beeld is ontleend aan eene kudde, die bij verstrooiing aan het verderf is prijs gegeven.

ring zal den menschen vergeven wor-
den; maar de lastering van den Geest
zal den menschen niet vergeven wor-
32. den. ' En wie een woord spreekt tegen
den Zoon des menschen, het zal hem
vergeven worden; maar wie het spreekt
tegen den Heiligen Geest, het zal
hem niet vergeven worden, noch in
deze eeuw, noch in de toekomende. '
33. Of houdt den boom voor goed, en
zijne vrucht voor goed; òf houdt den
boom voor slecht, en zijne vrucht
voor slecht; want uit de vrucht wordt
34. de boom gekend. ' Gij adderenteelt!
hoe kunt gij het goede spreken, daar
gij boos zijt? want uit den overvloed
35. des harten spreekt de mond. ' De
goede mensch brengt uit den goeden
schat het goede te voorschijn, en de
booze mensch brengt uit den boozen
36. schat het booze te voorschijn. ' Doch
ik zeg u, elk ijdel woord, hetwelk
de menschen spreken, daarvan zullen
zij rekenschap geven ten dage des
37. oordeels. ' Want uit uwe woorden
zult gij gerechtvaardigd worden, en
uit uwe woorden zult gij veroordeeld
worden!
38. Toen antwoordden hem sommige
der schriftgeleerden en Farizeërs, en
zeiden: Meester! wij wilden van u
39. een teeken zien. ' Maar hij antwoordde
en zeide tot hen: Een boos en over-
spelig geslacht verlangt een teeken,
en er zal geen teeken aan gegeven
worden, dan het teeken van den pro-
40. feet Jona. ' Want gelijk Jona drie
dagen en drie nachten in den buik
van den visch was, zóó zal de Zoon
des menschen drie dagen en drie
nachten in het hart der aarde zijn. '
41. De mannen van Ninevé zullen in het
oordeel opstaan met dit geslacht, en
zullen het veroordeelen; want zij heb-
ben zich bekeerd op de prediking
van Jona — en zie, meer dan Jona
42. is hier! ' De koningin van het Zui-
den zal in het oordeel opstaan met
dit geslacht, en zal het veroordeelen;
want zij is gekomen van de einden
der aarde, om de wijsheid van Salo-
mo te hooren — en zie, meer dan
Salomo is hier!
43. Wanneer de onreine geest van den
mensch is uitgevaren, trekt hij door
dorre plaatsen, zoekende rust, en
44. vindt haar niet. ' Dan zegt hij: Ik
zal wederkeeren naar mijn huis, van-
waar ik ben uitgevaren. En als hij
komt, vindt hij het ledig, geveegd

Vs. **32**. Luc. XII:10; Hebr. VI:4—6, X:26; 2 Petr. II:20; 1 Joh. V:16. — Vs. **33—37**. Luc. VI:43—45; Matth. VII:17—20. — Vs. **34**. H. III:7. — Vs. **35**. H. XV:19. — Vs. **36**. Ef. IV:29. — Vs. **38—42**. Luc. XI:29—32.

Vs. **38**. Luc. XI:16; Matth. XVI:1; Marc. VIII:11; Luc. XXIII:8; 1 Kor. I:22. — Vs. **39**. H. XVI:4; Luc. XXIII:9. — Vs. **40**. Jon. I:17. — Vs. **41**. Jon. III:5. — Vs. **42**. 1 Kon. X:1—9. — Vs. **43—45**. Luc. XI:24—26.

31. *zal -- vergeven worden*, omdat daarbij de mogelijkheid van bekeering, en dus ook van vergeving, overblijft.

de lastering van den Geest, d. i. de zonde dergenen, die uit boos opzet, tegen beter weten aan, de werking van Gods Geest loochenen of miskennen, en waar deze zich openbaart, door woorden of daden van hunnen afkeer en haat doen blijken.

32. *het zal hem vergeven worden*, omdat het niet voortspruit uit boos opzet, maar uit dwaling des verstands, zinnelijk vooroordeel, of dergelijke oorzaken, die nog tijdig overwonnen kunnen worden.

deze eeuw ... de toekomende. Benaming der twee tijdperken, waarin de Joden van dien tijd de wereldgeschiedenis verdeelden, en waarvan het eerste (*deze* eeuw) al de tijden omvat, die aan de oprichting van het messiasrijk voorafgingen, het laatste (de *toekomende* eeuw) al de tijden, die daarop volgen zouden. Vgl. H. XXIV:3, 36—39, 1 Kor. XV:32, 1 Thess. IV:15—17, 2 Thess. II:1, enz.

33. Jezus wil zeggen: Een goede boom en goede vruchten behooren even onafscheidelijk bijéén, als een slechte boom en slechte vruchten, en hij doelt daarmede op het nauwe verband, dat er is tusschen de gesteldheid van 's menschen hart en zijne woorden en daden.

35. *den goeden schat.* Men versta onder *schat* (eig. *schatkamer*) het gemoed van den mensch. Zie verder op vs. 33. Gew. t. *den goeden schat des harten.*

36. *ijdel.* Eig. *werkeloos* (t. w. ten goede) d. i. onnut, schadelijk, kwaad.

37. De *woorden*, die de mensch spreekt, maken, als de tolken van zijn gemoed, den grond uit, waarop hij *vrijgesproken* of *veroordeeld* zal worden.

38. *een teeken*, d. i. een wonder, waardoor de goddelijkheid uwer zending bewezen wordt. Zie verder op H. XVI:1.

39. *overspelig.* Eig. naar het spraakgebruik des O. T. *afgodisch*, en vandaar *goddeloos.* Vgl. Exod. XXXIV:15; Lev. XVII:7; Ps. LXXIII:27; Jez. XXIII:17; Jer. II:32, 33, enz.

40. *visch.* Het gr. woord wordt gebruikt van elk groot zeedier in 't gemeen.

41. *zullen het veroordeelen*, t. w. door hun voorbeeld.

42. *De koningin van het Zuiden*, d. i. de koningin van Scheba in Zuid-Arabië.

de einden der aarde. Overdrachtelijk voor: zeer ver verwijderde oorden.

43. *dorre plaatsen.* Zulke streken dacht men zich ten tijde van Jezus als de woonplaats van booze geesten. Vgl. Openb. XVIII:2.

44. *ledig, geveegd en versierd*, dus in zoodanigen staat, dat hij het gaarne op nieuw gaat betrekken.

45. en versierd. ' Dan gaat hij heen, en
neemt met zich mede zeven andere
geesten, boozer dan hij zelf, en zij
gaan binnen en wonen daar; en het
einde van dien mensch wordt erger
dan het begin. Zóó zal het ook zijn
met dit boos geslacht.
46. En terwijl hij nog tot de schare
sprak, zie, zijne moeder en broeders
stonden buiten en zochten hem te
47. spreken. ' En iemand zeide tot hem:
Zie, uwe moeder en uwe broeders
staan buiten en zoeken u te spreken. '
48. Maar hij antwoordde en zeide tot
dengene, die hem dat zeide: Wie is
mijne moeder, en wie zijn mijne broe-
49. ders? ' En met zijne hand uitgestrekt
over zijne leerlingen, zeide hij: Zie-
daar mijne moeder en mijne broeders! '
50. Want wie den wil doet mijns Vaders
in de hemelen, die is mijn broeder,
en zuster, en moeder.

HOOFDSTUK XIII.

Jezus onderwijst de scharen door gelijkenissen, en geeft reden daarvan (vs. 1—3, 10—17, 34, 35, 51, 52). Gelijkenis van den zaaijer (vs. 3—9, 18—23), van het onkruid onder de tarwe (vs. 24—30, 36—43), van het mosterdzaad (vs. 31, 32), het zuurdeeg (vs. 33), den schat in den akker (vs. 44), de parel (vs. 45, 46) en het vischnet (vs. 47—50). Jezus treedt te Nazaret op (vs. 53—58).

1. En te dien dage ging Jezus het
huis uit, en zette zich neder aan de
2. zee. ' En er verzamelden zich tot hem
vele scharen, zoodat hij in het schip
ging en zich nederzette; en de ge-
heele schare stond op den oever. '
3. En hij sprak veel tot hen in gelij-
kenissen, zeggende:
Zie, een zaaijer ging uit om te
4. zaaijen. ' En terwijl hij zaaide, viel
een deel bij den weg; en de vogelen
5. kwamen, en aten het op. ' En een
ander deel viel op den rotsgrond,
waar het niet veel aarde had; en het
kwam terstond op, omdat het geen
6. diepte van aarde had. ' Doch toen de
zon was opgegaan, verschroeide het,
en omdat het geen wortel had, ver-
7. dorde het. ' En een ander deel viel
op de doornen; en de doornen scho-
8. ten op en verstikten het. ' En een
ander deel viel op den goeden grond
en gaf vrucht, het eene honderd-,
het andere zestig-, het andere der-
9. tigvoud. ' Wie ooren heeft om te
hooren, die hoore!

Vs. 45. 2 Petr. II : 20. — Vs. 46—50. Marc. III : 31—35; Luc. VIII : 19—21. — Vs. 50. Luc. XI : 27, 28; Joh. XV : 14.

Vs. 1—23. Marc. IV : 1—20; Luc. VIII : 4—15. — Vs. 4—8. H. XIII : 18—23.

45. *het einde.* Eig. *het laatste*, d. i. de toestand, waarin hij eindigt; *het begin*, eig. *het eerste*, d. i. de toestand, waarin hij vroeger verkeerde, toen hij slechts door één boozen geest bezeten was. Jezus wil te kennen geven, dat wie van de waarheid, waarvoor hij gewonnen was, weder afvalt, in nog dieper bederf verzinkt dan vroeger. Vgl. 2 Petr. II : 20, Hebr. VI : 4—6.

Zóó — geslacht, d. i. Het zal voortgaan van kwaad tot erger.

46. *broeders*, d. i. broeders van Jezus uit het huwelijk van Jozef met Maria geboren. Vgl. H. I : 25, XIII : 55, 56. And. verstaan er bloedverwanten van Jezus in 't algemeen onder.

buiten. Jezus was derhalve in een of ander huis binnengegaan. Zie Marc. III : 20, vgl. Matth. XIII : 1.

zochten enz., d. i. deden vergeefsche moeite, om tot hem door te dringen, ten einde hem te kunnen spreken. Vgl. Luc. VIII : 19.

48. Jezus verklaart in dit en de beide volg. vss., dat hij voor zijne wezenlijke verwanten erkent, wie met hem overeenstemmen in gehoorzaamheid aan den wil zijns hemelschen Vaders, en dat van de behartiging hunner belangen geene aardsche banden, hoe teeder ook, hem mogen aftrekken.

1. *aan de zee*, d. i. aan den oever der Galilésche Zee. Vgl. H. IV : 13, IX : 1.

2. *zoodat* enz. Jezus ging in het daar aanwezige vaartuig, om den aandrang der menigte te ontwijken en te beter door allen verstaan te worden.

3. *gelijkenissen*, d. i. verdichte verhalen, door Jezus aan de natuur of het dagelijksche leven ontleend, of ook, in ruimeren zin, allerlei figuurlijke gezegden, strekkende om de verborgenheden van Gods koninkrijk aanschouwelijk voor te stellen, tot eigen nadenken daarover te nopen, en zóó den indruk van zijn onderwijs te bevorderen.

4. *bij den weg.* Men denke aan het harde voetpad, dat langs of door den akker heenliep.

5. *den rotsgrond*, d. i. een bodem, waarvan de rotsachtige ondergrond slechts met een dunne laag teelaarde bedekt is, en die daarom, ofschoon voor bebouwing niet ongeschikt, spoediger dan andere van de zomerhitte te lijden heeft. Vgl. Luc. VIII : 6.

7. *op de doornen*, d. i. op een plek met wortels van doornstruiken bezet, die, eerst niet zichtbaar, straks weer zouden uitloopen.

8. *op den — grond.* And. *in de — aarde.* Er is hier echter sprake van de meerdere of mindere deugdelijkheid van den goeden grond of bodem, die van de samenwerking van verschillende omstandigheden afhankelijk is. In deze gelijkenis wordt ondersteld, dat de grond óf platgetreden, óf te arm aan aarde, óf met doornen bezet, óf eindelijk juist geschikt is voor den wasdom van het zaad.

9. *Wie — hoore!* Zie op H. XI : 15.

10. En de leerlingen kwamen tot hem
en zeiden: Waarom spreekt gij tot
11. hen in gelijkenissen? ' En hij ant-
woordde en zeide tot hen: Omdat
het ú gegeven is, de verborgenheden
van het koninkrijk der hemelen te
verstaan, maar hun is het niet gege-
12. ven. ' Want wie heeft, dien zal ge-
geven worden, en hij zal overvloed
hebben; maar wie niet heeft, van
dien zal ook hetgeen hij heeft wor-
13. den weggenomen. ' Daarom spreek ik
tot hen in gelijkenissen, omdat zij
ziende niet zien, en hoorende niet
14. hooren noch verstaan. ' En aan hen
wordt de profetie van Jezaja vervuld,
die zegt: Met het oor zult gij
hooren, en niet verstaan; en
ziende zult gij zien, en niet
15. opmerken. ' Want het hart van
dit volk is verstompt gewor-
den, en met de ooren hebben
zij bezwaarlijk gehoord, en
hunne oogen hebben zij toe-
gesloten; opdat zij niet soms
met de oogen zien, en met
de ooren hooren, en met het
harte verstaan, en zich be-
keeren, en ik hen geneze. '
16. Doch zalig úwe oogen, omdat zij
zien, en úwe ooren, omdat zij hoo-
17. ren. ' Want voorwaar, ik zeg u, dat
vele profeten en rechtvaardigen ver-
langd hebben te zien hetgeen gij ziet,
en hebben 't niet gezien, en te hoo-
ren hetgeen gij hoort, en hebben 't
niet gehoord.
18. Gij dan, hoort de gelijkenis van
19. den zaaijer! ' Als iemand het woord
des koninkrijks hoort en niet ver-
staat, zoo komt de booze en rooft
weg hetgeen in zijn hart gezaaid was.
Deze is het, die bij den weg is ge-
20. zaaid. ' En die op den rotsgrond ge-
zaaid is, deze is het, die het woord
hoort en het terstond met vreugde
21. aanneemt; ' doch hij heeft geen wor-
tel in zich zelven, maar is voor een
tijd; en komt er verdrukking of ver-
volging om des woords wil, dan er-
22. gert hij zich terstond. ' En die in
de doornen gezaaid is, deze is het,
die het woord hoort; en de zorg der
wereld en de verleiding des rijkdoms
verstikt het woord, en hij wordt on-
23. vruchtbaar. ' En die op den goeden
grond gezaaid is, deze is het, die
het woord hoort en verstaat; die al-
zoo vrucht draagt en voortbrengt, de
een honderd-, de ander zestig-, de
ander dertigvoud.
24. Eene andere gelijkenis stelde hij
hun voor, zeggende: Het koninkrijk
der hemelen is gelijk aan een mensch,

Vs. 11. Joh. VI : 65; 1 Kor. II : 14, 15. — Vs. 12. H. XXV : 29; Marc. IV : 25; Luc. VIII : 18, XIX : 26; Joh. XV : 2.

Vs. 14. Jez. VI : 9, 10; Joh. XII : 40; Hand. XXVIII : 26, 27; Rom. XI : 8. — Vs. 16, 17. Luc. X : 23, 24; 1 Petr. I : 10–12. — Vs. 22. 1 Tim. VI : 9.

11. *Omdat het ú gegeven is*, t. w. door God, die hen daartoe in staat gesteld had.
de verborgenheden van het koninkrijk der hemelen, d. i. de godsdienstige waarheden, tot welker kennis men vroeger niet was doorgedrongen, en die ook nu nog verborgen bleven voor zoovelen, als het nog aan de vatbaarheid daarvoor ontbrak. Zie vs. 13.
12. *wie heeft*, *dien zal gegeven worden* enz. Eene spreuk, niet slechts op het dagelijksche leven met zijne stoffelijke belangen, maar ook op het gebied des geestes van toepassing. Aanvankelijk bezit van kennis leidt tot steeds helderder inzichten.
15. *verstompt*. Gr. *vet geworden*, en daardoor in een staat van gevoelloosheid gebracht.
opdat zij enz. De oorzaak, dat zij zagen noch hoorden, lag dus in onwil, die uit onverschilligheid voor de waarheid was voortgesproten.
16. *zalig úwe oogen* enz. Levendig schilderende uitdrukking voor: *Zalig gij*, *omdat gij* enz.
zien . . . hooren, t. w. zóó, dat gij het verstaat.
17. *hetgeen gij ziet . . . hetgeen gij hoort*, t. w. de verschijning en prediking van hem, die gekomen is, om de door God beloofde heilsordening tot stand te brengen. Vgl. 1 Petr. I : 10—12.
18. *Gij dan*, *hoort* enz. Toespraak aan de leerlingen, waaruit schijnt te blijken, dat dezen met hunne vraag vs. 10 ook de bedoeling hadden, om Jezus tot eene verklaring van den zin der gelijkenis uit te lokken. Vgl. vs. 36.
19. *het woord des koninkrijks*, d. i. het evangelie.
Deze — gezaaid, d. i. deze is het, bij wien als aan den weg gezaaid is. Jezus bedoelt zulken, wier ongevoeligheid hen onvatbaar maakt, om het woord ter harte te nemen.
20. *met vreugde*, omdat de beloften des evangelies hem bekoren.
21. *hij . . . is voor een tijd*, d. i. hij blijft aan het woord slechts voor een tijd getrouw. Vgl. Luc. VIII : 13.
ergert — terstond. Omdat zulk een mensch den geestelijken aard van het aangekondigde heil niet heeft verstaan, maakt de tijdelijke druk, die hem wedervaart, hem terstond afvallig.
22. *der wereld*. Gr. *der eeuw*. Gew. t. *dezer eeuw*.
de verleiding. Gr. *het bedrog*, d. i. de bedriegelijke glans, waardoor de rijkdom het hart verlokt.
verstikt, d. i. verhindert den wasdom van enz.
24. *is gelijk aan*, d. i. het is er mede gelegen als met enz.

die goed zaad zaaide in zijnen akker. '
25. Doch terwijl de menschen sliepen,
kwam zijn vijand, en zaaide onkruid
midden onder de tarwe, en ging heen. '
26. Toen nu het kruid opschoot en vrucht
voortbracht, toen openbaarde zich ook
27. het onkruid. ' En de dienstknechten
van den heer des huizes kwamen en
zeiden tot hem: Heer! hebt gij niet
goed zaad in uwen akker gezaaid?
Vanwaar heeft hij dan onkruid? '
28. En hij zeide tot hen: Een vijandig
mensch heeft dat gedaan. En de dienst-
knechten zeiden tot hem: Wilt gij
dan, dat wij heengaan en het bijéén-
29. lezen? ' Doch hij zeide: Neen! op-
dat gij niet soms, het onkruid bijéén-
lezende, te gelijk daarmede de tarwe
30. uittrekt. ' Laat beide te zamen op-
wassen tot aan den oogst; en in den
oogsttijd zal ik tot de maaijers zeg-
gen: Leest eerst het onkruid bijéén
en bindt het aan bossen, om het te
verbranden; maar verzamelt de tarwe
in mijne schuur.
31. Eene andere gelijkenis stelde hij
hun voor, zeggende: Het koninkrijk
der hemelen is gelijk aan een korrel
mosterdzaad, die een mensch nam en
32. in zijnen akker zaaide; ' 't welk wel
het kleinste is van al de zaden, maar
wanneer het is opgeschoten het grootste
is van de tuingewassen en een boom
wordt, zoodat de vogelen des hemels
komen en in zijne takken nestelen.
33. Eene andere gelijkenis sprak hij tot
hen: Het koninkrijk der hemelen is
gelijk aan zuurdeeg, hetwelk eene
vrouw nam en onder drie maten meel
verborg, totdat het geheel gezuurd
was.
34. Dit alles sprak Jezus tot de scharen
in gelijkenissen, en zonder gelijkenis
35. sprak hij tot hen niet; ' opdat ver-
vuld zou worden, hetgeen gesproken
is door den profeet, die zegt: Ik
zal mijnen mond opendoen in
gelijkenissen; ik zal dingen
uitspreken, die van de grond-
legging der wereld af verbor-
gen zijn geweest.
36. Toen liet Jezus de schare van zich,
en ging naar huis. En zijne leer-
lingen kwamen tot hem en zeiden:
Verklaar ons de gelijkenis van het
37. onkruid des akkers. ' Hij nu ant-
woordde en zeide tot hen: Die het
goede zaad zaait, is de Zoon des
38. menschen; ' de akker is de wereld;
het goede zaad, dat zijn de kinderen
des koninkrijks; het onkruid zijn de
39. kinderen des boozen; ' de vijand, die
het gezaaid heeft, is de duivel; de
oogst is de voleinding der eeuw, en
40. de maaijers zijn engelen. ' Gelijk dan
het onkruid bijééngelezen en met

Vs. **31, 32.** Marc. IV: 30—32; Luc. XIII: 18, 19. — Vs. **33.** Luc. XIII: 20, 21.

Vs. **34.** Marc. IV: 33, 34. — Vs. **35.** Ps. LXXVIII: 2. — Vs. **38.** 1 Kor. III: 9; 1 Joh. III: 8.

25. *onkruid.* Eig. *zizanium*, eene grassoort met aren, die dikwijls onder de tarwe groeit en daarop in den aanvang zeer gelijkt.

26. *openbaarde zich*, t. w. aan de vrucht, die van de goede tarwe eenigszins verschilt.

30. *in den oogsttijd.* Dan eerst zouden onkruid en tarwe met zekerheid kunnen onderscheiden worden. Zie op vs. 26.

31. De gelijkenis van het mosterdzaad wijst op de groote uitgebreidheid, die het koninkrijk der hemelen, hoe klein ook in aanvang, verkrijgen zou; die van het zuurdeeg (vs. 33) op de verborgene, alles doordringende kracht, die het bezit en uitoefent.

32. *het kleinste.* De kleinheid van het mosterdzaad was onder de Joden tot een spreekwoord geworden. Vgl. H. XVII: 20.

de tuingewassen, tot welke, in onderscheiding van de eigenlijke veldgewassen, de mosterdplant hier gerekend wordt.

een boom wordt. Sommigen denken hier aan den zoogenaamden mosterdboom, die in het Oosten zou voorkomen. Maar Jezus bedient zich hier met opzet van eene sterke bewoording, en in Palestina bereikte de mosterdplant eene veel aanzienlijker hoogte dan hier te lande.

33. *maten.* Er wordt eene inhoudsmaat bedoeld, die de Joden seah noemden, en die het derde van een epha was. Vgl. Gen. XVIII: 6, Richt. VI: 19.

34. *sprak hij niet*, t. w. bij deze gelegenheid. Men meene daarom echter niet, dat al de gelijkenissen, in dit Hoofdst. vervat, door Jezus terzelfder tijd zouden zijn uitgesproken.

35. *die zegt*, t. w. Azaf, die 2 Kron. XXIX: 30 de ziener genoemd wordt.

die — verborgen geweest zijn. Zie op vs. 11.

36. *naar huis.* Vgl. vs. 1.

38. *de kinderen des koninkrijks.* Hier de echte burgers van het messiasrijk, en dus wèl te onderscheiden van de H. VIII: 12 bedoelden. Vgl. de Aant. ald.

de kinderen des boozen, d. i. de burgers van het rijk der duisternis, waarover de booze heerscht.

39. *der eeuw.* Zie op H. XII: 32.

vuur verbrand wordt, zóó zal het zijn
41. in de voleinding der eeuw. ' De Zoon
des menschen zal zijne engelen uit-
zenden, en zij zullen uit zijn konink-
rijk bijéénlezen al wat ergernis geeft,
en hen die de ongerechtigheid doen, '
42. en zullen hen in den vuuroven wer-
pen; dáár zal het geween zijn en
43. het tandengeknars. ' Alsdan zullen de
rechtvaardigen schitteren gelijk de
zon, in het koninkrijk huns Vaders.
Wie ooren heeft om te hooren, die
hoore!
44. Wederom is het koninkrijk der he-
melen gelijk aan een schat in den
akker verborgen, welken een mensch
vond en verborg; en in zijne blijd-
schap gaat hij heen, en verkoopt al
wat hij heeft, en koopt dien akker.
45. Wederom is het koninkrijk der he-
melen gelijk aan een koopman, die
46. schoone paarlen zocht. ' Toen hij nu
ééne zeer kostbare parel gevonden
had, ging hij heen, en verkocht al
wat hij had, en kocht haar.
47. Wederom is het koninkrijk der he-
melen gelijk aan een sleepnet, dat in
de zee werd geworpen en van allerlei
48. soort samenbracht. ' En toen het vol
geworden was, trokken zij het op den
oever, en nederzittende lazen zij het
goede in vaten bijéén, maar het slechte
49. wierpen zij weg. ' Zóó zal het zijn in
de voleinding der eeuw: de engelen
zullen uitgaan, en de boozen afschei-
den uit het midden der rechtvaardi-
50. gen, ' en zullen hen in den vuuroven
werpen; dáár zal het geween zijn en
het tandengeknars.
51. Jezus zeide tot hen: Hebt gij
dit alles verstaan? Zij zeiden tot
52. hem: Ja! ' En hij zeide tot hen:
Daarom is ieder schriftgeleerde, die
een leerling geworden is van het
koninkrijk der hemelen, gelijk aan
een heer des huizes, die uit zijnen
schat nieuw en oud te voorschijn
brengt.
53. En het geschiedde, toen Jezus deze
gelijkenissen geëindigd had, dat hij
54. vandaar vertrok. ' En in zijne va-
derstad gekomen, leerde hij hen in
hunne synagoge, zoodat zij versla-
gen stonden en zeiden: Vanwaar
heeft deze die wijsheid en krachten? '
55. Is deze niet de zoon des timmermans?
Heet zijne moeder niet Maria, en
zijne broeders Jacobus, en Jozef, en
56. Simon, en Judas? ' En zijne zusters,
zijn zij niet allen bij ons? Vanwaar
57. heeft dan deze dit alles? ' En zij er-
gerden zich aan hem. Doch Jezus
zeide tot hen: Een profeet is niet
ongeëerd dan in zijne vaderstad en in
58. zijn huis. ' En hij deed dáár niet vele
krachten wegens hun ongeloof.

Vs. **41.** H. XXIV : 31, XXV : 32. — Vs. **42.** H. VIII : 12. — Vs. **43.** Dan. XII : 3. — Vs. **44.** Fil. III : 7, 8.

Vs. **46.** Spr. VIII : 11. — Vs. **53—58.** Marc. VI : 1—6; Luc. IV : 16—30; Joh. VI : 42. — Vs. 57. Joh. IV : 44.

40. *der eeuw.* Gew. t. *dezer eeuw.*
41. *al wat ergernis geeft.* Gr. *al de ergernissen*, d. i. bepaaldelijk degenen, die door woord of voorbeeld anderen van het geloof aftrekken, in onderscheiding van hen, die, daardoor verleid, *de ongerechtigheid doen.*
42. *vuuroven.* Gr. *oven des vuurs*, d. i. de gehenna of hel. Zie op H. V : 22. Vgl. Dan. III : 6. *het geween* enz. Zie op H. VIII : 12.
43. *schitteren gelijk de zon.* Beeld der heerlijkheid, die de vromen wacht.
44. Deze en de vs. 45, 46 volgende gelijkenis stellen beiden de alles overtreffende waarde van het godsrijk in het licht; maar in de eene staat het ongezocht vinden, in de andere het ijverig zoeken en daarop gevolgde vinden van het begeerde heil op den voorgrond. *in zijne blijdschap.* And. *van blijdschap over denzelven.*
47. *een sleepnet*, d. i. een net, hetwelk langs den bodem der zee wordt gesleept, en op deze wijze alles opneemt, wat zich dáárvoor bevindt.
48. *het slechte.* Men denke aan allerlei onbruikbare visch en ander gedierte, dat in het net werd opgetrokken.
51. *Ja.* Gew. t. *Ja, Heer!*
52. Jezus wil zeggen: Daarom is ieder, voor het koninkrijk der hemelen opgeleid, zooals gij, bij veel omvattende schriftkennis daarvoor zóó werkzaam, dat hij oude en nieuwe denkbeelden voortbrengt, of ook de oude in nieuwe vormen kleedt, en daardoor aan zijn onderwijs de vereischte verscheidenheid bijzet. *schat.* Gr. *schatkamer.*
54. *zijne vaderstad*, d. i. Nazaret.
55. *Jozef.* Gew. t. *Jozes.* And. lez. *Johannes.*
57. *zij ergerden zich aan hem*, d. i. zij weigerden hem geloof, omdat zij zijne aanspraak daarop met zijne nederige afkomst en opvoeding niet wisten overeen te brengen. Vgl. op H. XI : 6. *in zijn huis*, d. i. onder de leden van zijn geslacht.
58. *wegens hun ongeloof.* Door hun ongeloof begeerden zij evenmin zijne wonderdadige zegeningen, als zij vatbaar waren om ze te ontvangen.

HOOFDSTUK XIV.

Het gerucht van 's Heeren wonderdaden verontrust Herodes (vs. 1, 2), die Johannes den dooper had laten onthoofden (vs. 3—12). Jezus spijzigt vijf duizend menschen (vs. 13—21); wandelt op de zee (vs. 22—33), en is werkzaam in het landschap Gennézaret (vs. 34—36).

1. Te dier tijd hoorde de viervorst
2. Herodes het gerucht van Jezus. ' En
hij zeide tot zijne dienaars: Deze is
Johannes de dooper; hij is van de
dooden opgewekt, en daarom werken
die krachten in hem.
3. Herodes, namelijk, had Johannes
gevat en gebonden, en hem in de
gevangenis gezet, om Heródias, de
vrouw van Philippus, zijnen broeder. '
4. Want Johannes had tot hem gezegd:
Het is u niet geoorloofd haar te heb-
5. ben. ' En hij wilde hem ter dood
brengen, maar vreesde de schare, de-
wijl zij hem voor een profeet hiel-
6. den. ' Doch toen het geboortefeest van
Herodes gevierd werd, danste de doch-
ter van Heródias in het midden, en
7. behaagde aan Herodes; ' waarom hij
haar met een eed beloofde te geven,
8. wat zij ook vragen mocht. ' Zij nu,
opgezet door hare moeder, zeide:
Geef mij hier op een schotel het
9. hoofd van Johannes den dooper! ' En
de koning werd bedroefd; doch om
de eeden en de dischgenooten gebood
hij, dat het gegeven zou worden. '
10. En hij zond heen en onthoofdde Jo-
11. hannes in de gevangenis. ' En zijn
hoofd werd op een schotel gebracht
en aan het meisje gegeven, en zij
12. bracht het aan hare moeder. ' En
zijne leerlingen kwamen en namen
het ligchaam weg, en begroeven het;
en zij kwamen en berichtten het aan
13. Jezus. ' En Jezus hoorde dit en ver-
trok vandaar afzonderlijk te scheep
naar eene woeste plaats.
En toen de scharen dat hoorden,
volgden zij hem over land uit de ste-
14. den. ' En uitgegaan zijnde, zag hij

Vs. **1**, **2**. Marc. VI : 14—16; Luc. IX : 7—9. — Vs. **2**. H. XVI : 14. — Vs. **3—12**. Marc. VI : 17—29. — Vs. **3**. H. IV : 12; Luc. III : 19, 20. — Vs. **5**. H. XI : 9, XXI : 26.

Vs. **9**. Richt. XI : 35. — Vs. **13—21**. Marc. VI : 30—44; Luc. IX : 10—17; Joh. VI : 1—13; Matth. XV : 32—39. — Vs. **14**. H. IX : 36, XV : 32.

1. *Te dier tijd*, d. i. Omstreeks den tijd, waarop plaats had het verhaalde H. XIII : 54—58.

de viervorst. Deze titel werd oorspronkelijk aan zulke vorsten gegeven, die over het vierde gedeelte van een landschap gebied voerden, maar door de romeinsche regeering ook somtijds verleend aan andere, door haar aangestelde vorsten. Zoo ontvingen de hier bedoelde Herodes Antipas en zijn broeder Philippus, bij den dood van hunnen vader, Herodes den Groote, elk een gedeelte van zijn rijksgebied, als tetrarch of viervorst, terwijl aan een derden zoon, Archelaüs, het eigenlijke Judéa, met de waardigheid van ethnarch, werd toegekend. Vgl. op H. II : 22.

2. *dienaars*, d. i. hovelingen.

daarom — in hem. Het volksbijgeloof der Joden, dat oudtijds reeds aan sommigen de macht toekende, om door hunne bezweringen dooden uit hunne graven op te roepen en hen de toekomst te doen voorspellen (Deut. XVIII : 11, vgl. 1 Sam. XXVIII : 8 enz.), schijnt het er ook voor gehouden te hebben, dat zulke opgewekte dooden wonderen konden verrichten.

die krachten. Gr. *de krachten.* Misschien heeft men hierbij te denken aan de krachten, d. i. de hoogere machten, waarvan ook Rom. VIII : 38 en 1 Petr. III : 22 gesproken wordt, zoodat dan, volgens de meening van Herodes, de opgestane Johannes met de geestenwereld in betrekking zou gebleven zijn.

3. *de gevangenis.* Volg. Josephus het slot Machérus in het Overjordaansche, waar Herodes zelf zich tijdelijk ophield.

Heródias, dochter van Aristobúlus, een anderen zoon van Herodes den Groote.

Philippus, insgelijks een zoon van Herodes den Groote, die, door zijnen vader onterfd, als ambteloos burger te Jeruzalem leefde. Hij was een halve broeder van zijnen naamgenoot, in de Aant. op vs. 1 vermeld.

4. *Het is u niet geoorloofd.* Herodes had zijne wettige vrouw, eene dochter van den arabischen koning Aretas, te haren gevalle verstooten, en was met haar gehuwd, terwijl haar echtgenoot nog in leven was. Vgl. Lev. XVIII : 16.

6. *de dochter van Heródias*, t. w. uit haar huwelijk met Philippus. Volgens Josephus heette zij Salomé.

in het midden, t. w. der feestzaal of der gasten. Men denke hier aan een dans, die door Salomé alleen uitgevoerd werd.

9. *de koning.* Deze titel wordt oneigenlijk aan Herodes gegeven. Zie op vs. 1.

werd bedroefd. Door hartstocht verblind, had Herodes den vrijmoedigen prediker eerst willen ter dood brengen (vs. 5), doch was daarvan teruggehouden ook door de achting, die hij zijnen gevangene nog toedroeg. Vgl. Marc. VI : 20.

10. *onthoofdde.* Vgl. Marc. VI : 27, 28.

13. *vertrok vandaar* enz. Jezus achtte het raadzaam, ten einde de lagen van Herodes (vs. 1, 2) te ontgaan, tijdelijk de wijk te nemen naar eene streek, die niet tot het gebied van Herodes, maar tot dat van zijnen broeder Philippus behoorde.

vandaar, t. w. uit Nazaret of den omtrek dier stad, waar Jezus zich destijds ophield. Zie H. XIII : 54.

afzonderlijk, d. i. door geene anderen dan zijne leerlingen vergezeld.

eene woeste plaats. Volg. Luc. IX : 10 de omstreken der stad Bethsaïda.

over land, langs de oevers van het meer Gennézaret, dat Jezus overgevaren was.

uit de steden, t. w. van Galiléa.

14. *uitgegaan*, òf uit het schip, d. i. bij zijne komst aan wal; òf liever uit de eenzame verblijfplaats, die hij zich gekozen had. Vgl. Joh. VI : 1—5.

eene groote schare, en hij werd in-
nerlijk met hen bewogen en genas
15. hunne kranken. ' En toen het avond
geworden was, kwamen zijne leerlin-
gen tot hem en zeiden: De plaats
is woest, en de tijd is reeds voorbij;
laat de scharen van u, opdat zij naar
de vlekken gaan en voor zich zelve
16. spijzen koopen. ' Maar Jezus zeide
tot hen: Zij behoeven niet heen te
17. gaan: geeft gij hun te eten. ' Doch
zij zeiden tot hem: Wij hebben hier
niets dan vijf brooden en twee vis-
18. schen. ' En hij zeide: Brengt ze mij
19. hier. ' En nadat hij de scharen ge-
boden had zich neder te zetten op
het gras, nam hij de vijf brooden en
de twee visschen, en zag op naar den
hemel en dankte; en de brooden ge-
broken hebbende, gaf hij ze aan de
leerlingen, en de leerlingen aan de
20. scharen. ' En zij aten allen en wer-
den verzadigd. En zij namen het over-
schot der brokken op, twaalf korven
21. vol. ' Zij nu, die aten, waren om-
streeks vijf duizend mannen, behalve
de vrouwen en kinderen.
22. En terstond dwong hij de leerlin-
gen in het schip te gaan en hem
vooruit te gaan naar de overzijde,
totdat hij de scharen van zich gela-
23. ten had. ' En nadat hij de scharen
van zich gelaten had, klom hij afzon-
derlijk den berg op, om te bidden.
En toen het avond was geworden,
24. was hij daar alléén. ' Het schip nu
was reeds midden in zee en werd
door de golven geteisterd; want de
25. wind was tegen. ' En in de vierde
nachtwake kwam hij tot hen af, wan-
26. delende over de zee. ' En de leerlin-
gen, hem op de zee ziende wandelen,
ontroerden en zeiden: Het is een
spook! en zij schreeuwden van vrees. '
27. Maar terstond sprak Jezus hun toe
en zeide: Weest goedsmoeds, ik
28. ben 't, vreest niet! ' En Petrus ant-
woordde hem en zeide: Heer! in-
dien gij 't zijt, zoo gebied mij tot u
29. te komen over het water. ' En hij
zeide: Kom! En Petrus klom af
van het schip en wandelde over het
30. water, om tot Jezus te komen. ' Doch
toen hij den sterken wind zag, werd
hij bevreesd; en toen hij begon te
zinken, riep hij, zeggende: Heer,
31. behoud mij! ' En Jezus strekte ter-
stond de hand uit, greep hem en
zeide tot hem: Gij kleingeloovige!
32. waartoe geweifeld? ' En toen zij in
het schip gegaan waren, bedaarde de
33. wind. ' Zij nu, die in het schip wa-
ren, kwamen en bogen zich voor hem
neder, zeggende: Waarlijk, gij zijt
Gods Zoon!
34. En nadat zij overgestoken waren,
kwamen zij in het land Gennézaret. '
35. En toen de mannen van die plaats
hem herkenden, zonden zij naar dien
geheelen omtrek, en brachten al de
36. kranken tot hem. ' En zij baden hem,
dat zij maar den kwast van zijn kleed
mochten aanraken; en zoovelen dien
aanraakten, werden gezond.

Vs. **22**–**33**. Marc. VI : 45–52; Joh. VI : 14–21. — Vs. **23**. Luc. VI : 12. — Vs. **26**. Luc. XXIV : 37. — Vs. **31**. H. VIII : 26, XVII : 20, XXI : 21; Jac. 1 : 6. — Vs. **34**–**36**. Marc. VI : 53—56. — Vs. **36**. H. IX : 20—22.

15. *avond*, d. i. tusschen drie en zes uur in den namiddag. Zie op vs. 25.

woest, d. i. niet: dor en onvruchtbaar, maar eenzaam en onbewoond. Vgl. Joh. VI : 10.

19. *zich neder te zetten.* Gr. *aan te liggen*, als tot den maaltijd.

dankte. Gr. *zegende*, t. w. door het vóóraf uitgesproken dankgebed.

brooden. Men denke aan brooden, die ongeveer de dikte van een duim en den omvang van een tafelbord hadden.

20. *zij namen*, t. w. de leerlingen. Vgl. Joh. VI : 12, 13.

25. *de vierde nachtwake*, d. i. des morgens tusschen drie en zes uur. Naar romeinsch gebruik verdeelden de Joden van dien tijd den nacht, die gerekend werd des avonds te zes uur aan te vangen, in vier dusgenaamde waken, elk van drie uren. Vgl. Marc. XIII : 35 en de Aant. ald.

31. *geweifeld*, t. w. in het geloof aan de mogelijkheid, om datgene te volbrengen, wat gij op mijn woord ondernomen hebt.

33. *bogen zich voor hem neder*, omdat zoowel zijn wandelen op de zee, als het plotseling bedaren van den storm hen getroffen had.

Gods Zoon. Zie op H. III : 17.

34. *het land Gennézaret.* Benaming van eene strook lands, die zich langs den westelijken oever van het meer uitbreidde.

35. *de mannen*, d. i. de bewoners.

hem herkenden, d. i. bemerkten, wie hij was.

36. *den kwast van zijn kleed.* Zie op H. IX : 20.

HOOFDSTUK XV.

Jezus voert met de schriftgeleerden en Farizeërs strijd over het eten met ongewasschen handen (vs. 1—20); verhoort de bede eener fenicische vrouw door de genezing harer dochter (vs. 21—28); geneest allerlei lijders (vs. 29—31), en spijzigt vier duizend menschen (vs. 32—39).

1. Toen kwamen tot Jezus de schrift-
geleerden en Farizeërs van Jeruzalem
2. en zeiden: ' Waarom overtreden uwe
leerlingen de overlevering der ouden?
want zij wasschen hunne handen niet,
3. wanneer zij brood eten. ' Doch hij
antwoordde en zeide tot hen: Waarom
overtreedt ook gij Gods gebod om
4. uwe overlevering? ' Want God heeft
geboden, zeggende: Eer uw vader
en moeder! en Wie vader of
moeder vloekt, sterve den
5. dood! ' Maar gij zegt: Zoo iemand
tot vader of moeder zegt: Het is
eene offergave, wat gij van mij zoudt
kunnen genieten . . . en hij zal zijnen
vader en zijne moeder niet eeren. ' En
6. gij hebt de wet van God krachteloos
7. gemaakt om uwe overlevering. ' Gij
geveinsden! te recht heeft Jezaja van
8. u geprofeteerd, zeggende: ' Dit volk
eert mij met de lippen; maar
hun hart is verre van mij. '
9. Doch te vergeefs vereeren zij
mij, daar zij leeringen leeren,
die geboden van menschen
10. zijn. ' En hij riep de schare tot zich
en zeide tot hen: Hoort en verstaat! '
11. Niet wat den mond ingaat, verontreinigt
den mensch; maar wat den
mond uitgaat, dat verontreinigt den
mensch.
12. Toen kwamen zijne leerlingen tot
hem en zeiden: Weet gij wel, dat
de Farizeërs, dit woord hoorende,
13. zich geërgerd hebben? ' Doch hij ant-
woordde en zeide: Iedere plant, die
mijn hemelsche Vader niet geplant
14. heeft, zal uitgeroeid worden. ' Laat
ze varen! Het zijn blinde leidslieden
van blinden. Indien nu de blinde
den blinde leidt, zullen beiden in
15. den kuil vallen. ' En Petrus antwoord-
de en zeide tot hem: Verklaar ons
16. deze gelijkenis! ' En Jezus zeide:
Zijt ook gijlieden nog onverstandig? '
17. Begrijpt gij nog niet, dat al wat den
mond ingaat, in den buik komt en
in de heimelijkheid wordt uitgewor-
18. pen? ' Maar hetgeen den mond uit-
gaat, komt voort uit het hart, en
19. dat verontreinigt den mensch. ' Want
uit het hart komen voort booze over-
leggingen, moord, overspel, hoererij,
diefstal, valsche getuigenis, lastering. '
20. Deze dingen zijn 't, die den mensch
verontreinigen; maar het eten met
ongewasschen handen verontreinigt den
mensch niet.
21. En Jezus ging vandaar heen en
vertrok naar de streken van Tyrus en

Vs. **1—20.** Marc. VII : 1—23. — Vs. **4.** Exod. XX : 12, XXI : 17. — Vs. **5.** Spr. XXVIII : 24. — Vs. **8**, **9.** Jez. XXIX : 13.

Vs. **11.** Hand. X : 14, 15; Rom. XIV : 14; Tit. I : 15. — Vs. **14.** H. XXIII : 16; Luc. VI : 39; Rom. II : 19. — Vs. **21—28.** Marc. VII : 24—30.

1. *van Jeruzalem*, d. i. die te Jeruzalem te huis behoorden en vandaar naar Galiléa, waar Jezus zich thans bevond (H. XIV : 34), gekomen waren.

2. *de overlevering*, d. i. de verklaringen van en bijvoegselen tot de wet van Mozes, die, meerendeels in lateren tijd ontstaan en mondeling of in geschrifte voortgeplant, allen gelijkelijk van de vaderen (*de ouden*) afkomstig geacht, en door de Farizeërs en schriftgeleerden met de wet zelve gelijk gesteld werden.

want zij wasschen enz. Het voorschrift der overlevering, om vóór elken maaltijd de handen te wasschen, werd door de Farizeërs en schriftgeleerden als bijzonder heilig beschouwd. Vgl. Marc. VII : 3, 4.

3. *om uwe overlevering*, d. i. om het met Gods gebod strijdige voorschrift uwer overlevering te kunnen opvolgen.

5. De volzin, die plotseling wordt afgebroken, kan worden aangevuld door er in gedachte bij te voegen: *die doet wèl, die doet genoeg*, of iets dergelijks. Jezus wil zeggen: Naar uw oordeel voldoet hij aan zijne verplichting, die zegt, dat hetgeen hij aan zijne behoeftige ouders zou kunnen en moeten geven, voor den tempel bestemd is.

6. *de wet.* Gew. t. *het gebod.*

7. *te recht — geprofeteerd*, d. i. wèl past op u hetgeen Jezaja eertijds gezegd heeft tot zijne tijdgenooten.

8. *eert mij.* Gew. t. *genaakt mij met den mond en eert mij.*

9. *te vergeefs — mij*, d. i. hunne godsvereering, hoe schijnbaar nauwgezet, is ijdel, zonder waarde of vrucht.

12. *dit woord*, d. i. de uitspraak, in vs. 11 vervat.

13. *plant*, fig. voor *leer.* Van deze zegt Jezus verder, dat, zoo zij niet uit God is, zij eenmaal te niet zal gedaan worden.

14. *Laat ze varen!* d. i. Stoort u niet aan hen, noch bekommert u over hunnen tegenstand!

zullen beiden — vallen. Voorganger en volgeling loopen beiden in hun verderf.

15. *deze gelijkenis*, t. w. de eenigszins raadselachtige en verbloemde uitspraak in vs. 11. Zie op H. XIII : 3.

19. *moord.* In het Gr. staat dit, evenals de volgende woorden, in het meervoud, ter aanduiding, dat Jezus de bijzondere gevallen bedoelt, waarin de door hem opgenoemde zonden in daden te voorschijn treden.

22. Sidon. ' En zie, eene kananésche
vrouw kwam uit die landstreek en
riep luide tot hem, zeggende: Ont-
ferm u mijner, Heer, Zoon Davids!
23. mijne dochter is erg bezeten. ' Doch
hij antwoordde haar geen woord. En
zijne leerlingen kwamen tot hem en
baden hem, zeggende: Laat haar van
24. u! want zij roept ons na. ' Doch hij
antwoordde en zeide: Ik ben niet
gezonden dan tot de verlorene scha-
25. pen van het huis Israëls. ' En zij
kwam en boog zich voor hem neder,
26. zeggende: Heer, help mij! ' Doch
hij antwoordde en zeide: Het past
niet het brood der kinderen te nemen
en den hondekens toe te werpen. '
27. Maar zij zeide: Ja, Heer! want
de hondekens eten ook van de krui-
mels, die van de tafel hunner mees-
28. ters vallen. ' Toen antwoordde Jezus
en zeide tot haar: O vrouw! groot
is uw geloof; u geschiede, gelijk gij
wilt! En hare dochter was genezen
van die ure af.
29. En vandaar weggegaan, kwam Je-
zus aan de zee van Galiléa; en hij
klom den berg op en zette zich daar
30. neder. ' En tot hem kwamen vele
scharen, bij zich hebbende kreupelen,
blinden, stommen, lammen en vele
anderen; en zij wierpen hen neder
aan zijne voeten, en hij genas hen; '
31. zoodat de scharen zich verwonderden,
ziende, dat stommen spraken, lam-
men gezond waren, kreupelen wan-
delden en blinden zagen. En zij ver-
heerlijkten den God van Israël.
32. En Jezus riep zijne leerlingen tot
zich en zeide: Ik ben innerlijk be-
wogen met de schare; want het is
reeds drie dagen, dat zij bij mij blij-
ven, en zij hebben niet te eten; en
ik wil hen niet nuchter laten gaan,
opdat zij niet misschien onderweg
33. bezwijken. ' En zijne leerlingen zeiden
tot hem: Vanwaar bekomen wij in
eene woestijn zooveel brooden, om
eene zoo groote schare te verzadigen? '
34. En Jezus zeide tot hen: Hoeveel
brooden hebt gij? Zij nu zeiden:
Zeven, en eenige weinige vischjes. '
35. En hij beval de scharen zich neder
36. te zetten op den grond. ' En hij nam
de zeven brooden en de visschen, en
nadat hij gedankt had, brak hij ze
en gaf ze aan zijne leerlingen, en
37. de leerlingen aan de schare. ' En zij
aten allen en werden verzadigd. En
zij namen het overschot der brokken
38. op, zeven manden vol. ' Zij nu, die
aten, waren vier duizend mannen,
behalve de vrouwen en kinderen. '
39. En nadat hij de scharen van zich ge-
laten had, ging hij in het schip en
kwam in de landstreek van Magdala.

HOOFDSTUK XVI.

Jezus bestraft de Farizeeërs en Sadduceërs, die een teeken uit den hemel vragen (vs. 1—4); waarschuwt de twaalve voor hunne leer (vs. 5—12); prijst Petrus zalig wegens zijne belijdenis van hem als den Christus (vs. 13—20); maakt zijne leerlingen met zijn aanstaande lijden en sterven bekend, en roept hen tot zelfverloochening (vs. 21—28).

1. En de Farizeeërs en Sadduceërs
kwamen tot hem, en hem verzoekende

Vs. 24. H. X:6; Hand. XIII:46. — Vs. 28. H. VIII:10, 13. — Vs. 29—39. Marc. VII:31; VIII:1—10.

Vs. 31. H. XI:5. — Vs. 32—39. H. XIV:15—22; Joh. VI:5—13.
Vs. 1, 4. Marc. VIII:11—13; Matth. XII:38, 39.

22. *kananésche.* De inwoners van Fenicië, waartoe Tyrus en Sidon behoorden, werden nog vaak Kanaänieten genoemd, omdat zij geheel of ten deele van dezen volksstam afkomstig waren.

24. *Ik ben niet gezonden* enz. Jezus wijst hiermede op de roeping, die hem door God gegeven was, om bepaaldelijk aan de behoudenis zijner landgenooten te arbeiden.

26. *kinderen . . . hondekens.* De Joden waren gewoon zich zelve te beschouwen als *kinderen* des huizes, d. i. van God, van wege hunne afkomst uit Abraham (zie op H. III:9), terwijl zij de heidenen verachtenderwijze met den naam van *honden* bestempelden.

27. *Ja, Heer! want* enz., d. i. Het zou gewis niet billijk zijn, den hondekens ook nog het brood der kinderen te geven; maar de kruimels plegen hun toch ten deel te vallen. De vrouw ontleent juist aan de vergelijking, waardoor Jezus hare bede scheen afgewezen te hebben, den grond harer hoop op de gewenschte hulp.

30. *lammen.* Eig. *gekromd* of *samengetrokken* (bijv. door jicht); elders *verminkt.*

39. *Magdala.* Een vlek, aan de westzijde der Galilésche Zee gelegen. And. lez. *Magadan.*

1. *de Farizeeërs en Sadduceërs.* Zie op H. III:7. Hunne onderlinge geschillen voor een oogenblik vergetende, hadden zij zich nu vereenigd tegen Jezus. Vgl. H. XXII:15 volgg.

hem verzoekende, d. i. iets van hem verlangende, dat strijdig was met zijne roeping.

vroegen zij hem, dat hij hun een
teeken uit den hemel toonen zou. '
2. Doch hij antwoordde en zeide tot hen:
Des avonds zegt gij: Schoon weder,
3. want de hemel is rood; ' en des mor-
gens: Heden storm, want de hemel
is somber rood. Gij geveinsden! het
voorkomen des hemels weet gij wel
te onderkennen, en kunt gij 't de
4. teekenen der tijden niet? ' Een boos
en overspelig geslacht verlangt een
teeken, en er zal geen teeken aan ge-
geven worden, dan het teeken van
Jona. En hij verliet hen en ging
weg.
5. En naar de overzijde gaande, had-
den de leerlingen vergeten brood mede
6. te nemen. ' En Jezus zeide tot hen:
Ziet toe, en wacht u voor het zuur-
deeg der Farizeërs en Sadduceërs! '
7. En zij overleiden bij zich zelve,
zeggende: Het is, omdat wij geen
8. brood medenamen. ' Doch Jezus be-
merkte dit en zeide: Wat overlegt
gij bij u zelve, gij kleingeloovigen,
9. dat gij geen brood medenaamt? ' Be-
grijpt gij het nog niet, en herinnert
gij u niet de vijf brooden der vijf-
duizend, en hoeveel korven gij op-
10. naamt? ' noch de zeven brooden der
vierduizend, en hoeveel manden gij
11. opnaamt? ' Hoe begrijpt gij niet, dat
ik niet van brood tot u sprak, toen
ik zeide: Wacht u voor het zuur-
deeg der Farizeërs en Sadduceërs! '
12. Toen begrepen zij, dat hij hun niet
zeide, dat zij zich zouden wachten
voor het zuurdeeg des broods, maar
voor de leer der Farizeërs en Sad-
duceërs.
13. Toen Jezus nu in de streken van
Cesaréa Philippi gekomen was, vroeg
hij zijne leerlingen, zeggende: Wie
zeggen de menschen, dat de Zoon des
14. menschen is? ' En zij zeiden: Sommi-
gen: Johannes de dooper; anderen:
Elia; anderen: Jeremia, of een der
15. profeten. ' Hij zeide tot hen: Maar gij,
16. wie zegt gij, dat ik ben? ' En Simon
Petrus antwoordde en zeide: Gij zijt
de Christus, de Zoon des levenden
17. Gods! ' En Jezus antwoordde en zeide
tot hem: Zalig zijt gij, Simon, Bar-
Jona! want vleesch en bloed heeft u

Vs. **2**, **3**. Luc. XII : 54—56. — Vs. **5**—**12**. Marc. VIII : 14—21. — Vs. **6**. Luc. XII : 1; 1 Kor. V : 6; Gal. V : 9. — Vs. **9**. H. XIV : 16—20. — Vs. **10**. H. XV : 32—38. Vs. **11**. Vs. **6**. — Vs. **13**—**16**. Marc. VIII : 27—29; Luc. IX : 18—20. — Vs. **16**. Joh. VI : 68, 69. — Vs. **17**. H. XI : 25; Gal. I : 16; 1 Kor. II : 10, 14.

1. *een teeken uit den hemel*, d. i. een teeken (zie op H. XII : 38), dat van of aan den hemel geschiedde (Exod. XVI : 4, Joz. X : 12, 1 Kon. XVIII : 37, 38, 2 Kon. I : 10, Jez. XXXVIII : 8), en uit dien hoofde geacht kon worden onmiddellijk door God zelven gegeven te zijn.

3. *Gij geveinsden.* Volgens sommigen onecht.

het voorkomen — onderkennen. Jezus wil zeggen: Gij weet de verschijnselen, die op het weder betrekking hebben, behoorlijk te onderscheiden, en daaruit, ook naar de verschillende tijden van den dag, waarop zij door u worden waargenomen, de weersgesteldheid te voorspellen.

de teekenen der tijden, d. i. zulke gebeurtenissen en verschijnselen, die den geest des tijds bijzonder kenmerken en daarom ook een blik in de toekomst vergunnen. De Farizeërs en Sadduceërs miskenden, volgens Jezus, dien geest maar al te zeer, en bleven daardoor blind voor de strekking zijner werkzaamheid, om hunne ware behoeften te bevredigen.

4. *Een boos — geslacht.* Zie op H. XI : 16, XII : 39. *Jona.* Gew. t. *Jona, den profeet.*

5. *naar de overzijde*, t. w. van het meer Gennézaret, waarheen Jezus hun schijnt te zijn voorgegaan.

7. *Het is.* Deze woorden, in de vertaling ingelascht, geven te kennen, wat blijkbaar in de bedoeling der leerlingen lag: Hij zegt dit (vs. 6), omdat enz. Zij meenden namelijk, de woorden van Jezus letterlijk verstaande, dat hij alle gemeenschap met de hem vijandig gezinde Farizeërs en Sadduceërs wilde zien afgebroken, en hen daarom vermaande geen brood van hen te gebruiken.

12. *de leer der Farizeërs en Sadduceërs*, door Jezus met het zuurdeeg vergeleken van wege haren bedekten, doch krachtig werkenden invloed.

13. *Cesaréa Philippi* (d. i. van Philippus). Eene stad in het noorden van Palestina, niet ver van de bronnen der Jordaan gelegen, en naar den romeinschen Cesar of keizer Tiberius aldus genaamd door den viervorst Philippus (zie op H. XIV : 1), die haar uitbreidde en verfraaide. Over een ander Cesaréa, aan de Middellandsche Zee gelegen, zie op Hand. VIII : 40.

dat de Zoon des menschen is? Gew. t. *dat ik, de Zoon des menschen, ben?*

14. *Johannes de Dooper.* Vgl. H. XIV : 2.

een der profeten, d. i. in 't algemeen een van de profeten. De Joden van dien tijd verwachtten, dat hetzij Elia, hetzij de niet minder in aanzien staande Jeremia, of althans een der voormalige godsgezanten als voorlooper van den Christus zou wederkomen.

16. *des levenden Gods.* Leven, d. i. waarachtig zijn en werken, werd aan God toegekend, in tegenstelling van de afgoden der heidenen, die dood werden genoemd, omdat zij alleen in de verbeelding hunner vereerders bestonden. Vgl. op Hand. XIV : 15.

17. *Bar-Jona*, d. i. *zoon van Jona.* Vgl. Joh. I : 43, XXI : 15, 16, 17.

vleesch — geopenbaard, maar enz., d. i. menschen hebben u dit inzicht niet gegeven, maar in uw eigen hart is het, door de werking van Gods Geest, ontstaan, ten gevolge van hetgeen gij van mij gezien en gehoord hebt. Door *vleesch en bloed* worden ook elders menschen aangeduid, vooral als zinnelijke wezens (Vgl. Gal. I : 16, Ef. VI : 12).

dat niet geopenbaard, maar mijn Va-
18. der in de hemelen. ' En ik zeg u
ook: Gij zijt Petrus, en op deze petra
zal ik mijne gemeente bouwen, en
de poorten van het doodenrijk zullen
19. haar niet overweldigen. ' En ik zal u
geven de sleutelen van het koninkrijk
der hemelen, en wat gij op aarde
bindt, zal in de hemelen gebonden
zijn; en wat gij op aarde ontbindt,
zal in de hemelen ontbonden zijn. '
20. Toen gebood hij den leerlingen, dat
zij aan niemand zouden zeggen, dat
hij de Christus was.
21. Van toen af begon Jezus aan zijne
leerlingen te toonen, dat hij naar Je-
ruzalem moest gaan, en veel lijden
van de oudsten en overpriesters en
schriftgeleerden, en gedood worden,
en ten derden dage worden opgewekt. '
22. En Petrus, hem tot zich nemende,
begon hem te bestraffen en zeide:
God zij u genadig, Heer! dat zal u
23. niet geschieden. ' Doch hij keerde
zich om en zeide tot Petrus: Ga
weg, achter mij, satan! gij zijt mij
eene ergernis; want gij bedenkt niet
hetgeen Gods, maar hetgeen der men-
24. schen is. ' Toen zeide Jezus tot zijne
leerlingen: Zoo iemand achter mij
wil komen, die verloochene zich zel-
ven, en neme zijn kruis op en volge
25. mij! ' Want wie zijn leven wil be-
houden, zal het verliezen; maar wie
zijn leven verliest om mijnentwil, zal
26. het vinden. ' Wat toch baat het een
mensch, zoo hij de geheele wereld
wint, maar zijn leven er bij verliest?
Of wat zal een mensch geven in ruil
27. voor zijn leven? ' Want de Zoon des
menschen zal komen in de heerlijk-
heid zijns Vaders met zijne engelen,
en dan zal hij een iegelijk vergelden
28. naar zijn doen. ' Voorwaar, ik zeg
u, er zijn sommigen van die hier
staan, die den dood niet smaken zul-

Vs. **18**. Joh. I:43; 1 Kor. III:11. — Vs. **19**. H. XVIII:18; Joh. XX:23. — Vs. **20**. Marc. VIII:30; Luc. IX:21. — Vs. **21**-**23**. Marc. VIII:31—33.

Vs. **21**. Luc. IX:22; Matth. XVII:22, 23, XX:18. — Vs. **24**—**28**. Marc. VIII:34—IX:1; Luc. IX:23—27. — Vs. **24**, **25**. H. X:38, 39. — Vs. **26**. Ps. XLIX:7—11. — Vs. **27**. H. XXV:31—33; 2 Kor. V:10.

18. *Petrus...petra.* Beide woorden strekken in het Gr. tot overzetting van het araméesche *Kéfa*, d. i. rots. Zie verder op Joh. I:43.

op deze petra, enz. Men meent, dat Jezus òf met den vinger op zich zelven gewezen, òf de door Petrus afgelegde belijdenis bedoeld, òf van zijnen leerling als rotssteen der gemeente (zie hierond.) gesproken heeft. Naar laatstgenoemde opvatting, de éénige, die in den samenhang past, wordt te kennen gegeven, dat Petrus, door al de apostelen in de prediking van het evangelie vóór te gaan, de christengemeente op aarde grondvesten zou, gelijk hij dit nu door zijne belijdenis van Jezus als den Christus had voorbereid.

mijne gemeente, d. i. de vereeniging van 's Heeren geloovige belijders, hier voorgesteld onder het beeld van een gebouw.

doodenrijk. Gr. *Hades*, d. i. het rijk van den dood, en daardoor ook van alle andere God en den mensch vijandige machten in de benedenwereld. Vgl. op H. XI:23, Luc. XVI:23, 1 Kor. XV:55. De uitdrukking *poorten des doodenrijks*, die gelijk staat met macht der duisternis, is aan oostersche steden of paleizen ontleend, in welker poorten men gewoon was te beraadslagen, en vanwaar dus ook alle plannen, tegen een vijand gesmeed, geacht werden uit te gaan.

zullen — overweldigen. Eig. *zullen niet sterker* of machtiger *zijn dan zij*. De bedoeling is, dat, in den strijd tusschen het rijk des lichts en het rijk des doods of der duisternis, het laatste in zijne machteloosheid openbaar zou worden.

19. *de sleutelen van* enz. Fig. voor: de macht, om den toegang tot het koninkrijk der hemelen te openen of te sluiten (vgl. Luc. XI:52). Het beeld is ontleend aan de hofmeesters of huisverzorgers der israëlietische koningen (Jez. XXII:22. Openb. III:7). Elders worden de apostelen, de opzieners, en zelfs de christenen in 't gemeen, *uitdeelers der verborgenheden Gods* (1 Kor. IV:1), *huisverzorgers Gods* (Tit. I:7) *en uitdeelers der menigerlei genade Gods* (1 Petr. IV:10) genoemd.

19. *bindt...ontbindt.* Volg. sommigen hetzelfde als *verbieden*, *geoorloofd verklaren;* volg. and. te verstaan van het *niet* of *wél vergeven der zonden* (vgl. Joh. XX:23). De macht, hier aan Petrus verleend, wordt H. XVIII:18 aan al de apostelen toegekend.

20. *de Christus.* Gew. t. *Jezus de Christus.*

21. *te toonen*, t. w uit de Schriften, die alleen op zulk eene wijze vervuld konden worden. Vgl. Luc. XXIV:26, 27.

oudsten — schriftgeleerden. Zie op H. II:4.

22. *tot zich nemende*, d. i. ter zijde nemende.

God zij u genadig! d. i. daarvoor beware u God! And. *Wees u genadig!* d. i. spaar u zelven.

23. *satan*, d. i. wederpartijder of tegenstander. Zie op H. IV:10. Vgl. 2 Sam. XIX:22.

gij bedenkt niet enz. Jezus wil zeggen: Gij bedoelt, zoo sprekende, niet de vervulling van hetgeen God in zijnen raad heeft bepaald, maar hetgeen aan menschen, op hun beperkt standpunt en naar hunne zinnelijke begeerte, noodig of wenschelijk toeschijnt.

24. *achter mij wil komen*, d. i. mijn leerling wil worden. Zie verder op H. X:38.

verloochene zich zelven, d. i. achte niet op eigen tijdelijk belang, noch plege raad met eigen zin of lust, maar onderwerpe zich gewillig aan hetgeen hem door zijne roeping wordt opgelegd.

25. Zie op H. X:39.

26. *in ruil voor zijn leven*, d. i. als losprijs, om zijn leven, wanneer hij het verloren heeft, terug te koopen.

27. *in de heerlijkheid zijns Vaders*, d. i. bekleed met de macht en majesteit zijns Vaders.

28. *hier staan*, d. i. hier tegenwoordig zijn.

len, totdat zij den Zoon des menschen hebben zien komen in zijn koninkrijk.

HOOFDSTUK XVII.

Jezus wordt verheerlijkt op den berg (vs. 1—8); beantwoordt eene vraag omtrent de komst van Elia (vs. 9—13); geneest een maanzieken knaap (vs. 14—18); bestraft het ongeloof der leerlingen (vs. 19—21); kondigt hun zijn dood en opstanding aan (vs. 22, 23), en voldoet de van hem gevraagde tempelschatting (vs. 24—27).

1. En na zes dagen nam Jezus met
zich Petrus en Jacobus en Johannes,
zijnen broeder, en bracht hen op een
2. hoogen berg, afzonderlijk. ' En hij
werd van voorkomen veranderd voor
hunne oogen, en zijn aangezicht glinsterde
gelijk de zon, en zijne kleederen
werden wit gelijk het licht. '
3. En zie, hun verschenen Mozes en
4. Elia, met hem sprekende. ' En Petrus
antwoordde en zeide tot Jezus: Heer!
't is goed, dat wij hier zijn; zoo gij
wilt, laat ons hier drie hutten maken,
voor u ééne, en voor Mozes
5. ééne, en voor Elia ééne. ' Terwijl hij
nog sprak, zie, eene lichtende wolk
overschaduwde hen; en zie, eene stem
uit de wolk, zeggende: Deze is mijn
geliefde Zoon, in wien ik welbehagen
6. heb; hoort naar hem! ' En de leerlingen,
dit hoorende, vielen op hun
aangezicht en werden zeer bevreesd. '
7. En bij hen komende, raakte Jezus
hen aan en zeide: Staat op, en vreest
8. niet! ' En toen zij hunne oogen opsloegen,
zagen zij niemand dan Jezus
alleen.
9. En terwijl zij den berg afkwamen,
gebood Jezus hun, zeggende: Spreekt
tot niemand van dit gezicht, totdat
de Zoon des menschen uit de dooden
10. is opgewekt. ' En zijne leerlingen
vroegen hem, zeggende: Wat zeggen
dan de schriftgeleerden, dat eerst Elia
11. moet komen? ' En hij antwoordde en
zeide: Elia komt wel, en zal alles
12. herstellen; ' maar ik zeg u, dat Elia
reeds gekomen is, en zij hebben hem
niet erkend, maar met hem gedaan
al wat zij wilden: zóó zal ook de
Zoon des menschen door hen lijden. '
13. Toen begrepen de leerlingen, dat hij
over Johannes den dooper tot hen
sprak.
14. En toen zij bij de schare gekomen
waren, kwam tot hem een mensch,
15. die voor hem op de knieën viel ' en
zeide: Heer! ontferm u over mijnen
zoon, want hij is maanziek en lijdt
erg; want dikwijls valt hij in het
16. vuur, en dikwijls in het water; ' en
ik heb hem tot uwe leerlingen gebracht,
en zij hebben hem niet kun-
17. nen genezen. ' Jezus nu antwoordde
en zeide: O ongeloovig en verkeerd
geslacht! hoe lang zal ik bij u zijn?
hoe lang zal ik u verdragen? Brengt
18. hem mij hier! ' En Jezus bestrafte

Vs. 1—9. Marc. IX : 2—9; Luc. IX : 28—36; 2 Petr. I : 16—18. — Vs. 1. H. XXVI : 37; Marc. V : 37, XIII : 3. — Vs. 5. H. III : 17; Deut. XVIII : 15.

Vs. 10—13. Marc. IX : 11—13. — Vs. 10—12. H. XI : 14, XVI : 14; Joh. I : 21, V : 35; Mal. IV : 5. — Vs. 14—18. Marc. IX : 14—27; Luc. IX : 37—42.

28. *in zijn koninkrijk*, d. i. als heerscher in zijn koninkrijk, of in zijne koninklijke waardigheid.

1. *na zes dagen*, d. i. zes dagen na het onderhoud tusschen Jezus en de leerlingen, H. XVI medegedeeld. Vgl. Luc. IX : 28.

een hoogen berg. De overlevering noemt den Thabor. Men kan ook denken aan een anderen berg, meer dan de Thabor in den thans door Jezus bezochten omtrek gelegen. Vgl. H. XVI : 13.

4. *antwoordde*, d. i. brak van den kant der leerlingen het stilzwijgen af. Vgl. op H. XI : 25.

wij, t. w. uwe leerlingen, om u de noodige diensten te bewijzen.

hutten, of *loofhutten*, uit takken en loof vervaardigd, en geschikt tot afwering der brandende zonnestralen.

5. *overschaduwde hen*, t. w. Jezus en de beide godsgezanten, wier gedaanten thans met de wolk van licht, die hen overstraalde, schenen inéén te smelten en daardoor allengs onzichtbaar werden. Vgl. Luc. IX : 34.

9. *dit gezicht*, d. i. hetgeen gij gezien hebt. Vgl. Marc. IX : 9.

10. *dat — komen.* Zie op H. IX : 14, XVI : 14.

11. *wel.* Gew. t. *wel eerst.* Zie verder op vs. 13.

12. *al wat zij wilden*, d. i. al wat hun door zondigen lust en booze luim werd ingegeven.

13. *Johannes den dooper.* Deze toch was gekomen, wel niet om te doen al wat de Joden van Elia bij zijne wederkomst verwachtten, maar om, door zijne werkzaamheid in den geest en de kracht van Elia, den godsdienstig-zedelijken toestand des volks te herstellen. Vgl. vs. 11.

15. *maanziek.* Zie op H. IV : 24.

16. *uwe leerlingen*, t. w. hen, die achtergebleven waren, toen Jezus met Petrus, Johannes en Jacobus den berg beklom.

17. *zeide*, t. w. tot de leerlingen, gelijk blijkt uit vs. 20.

18. *bestrafte hem*, t. w. den boozen geest. Vgl. Luc. IX : 42.

hem; en de booze geest voer van
hem uit, en de knaap was genezen
van die ure af.
19. Toen kwamen de leerlingen tot
Jezus afzonderlijk en zeiden: Waar-
om hebben wij hem niet kunnen uit-
20. drijven? ' En hij zeide tot hen: Om
uw ongeloof. Want voorwaar, ik
zeg u, indien gij een geloof hebt als
een mosterdkorrel, gij zult tot dezen
berg zeggen: Ga heen vanhier der-
waarts! en hij zal heengaan; en niets
21. zal u onmogelijk zijn. ' Doch dit ge-
slacht vaart niet uit, dan door gebed
en vasten.
22. En terwijl zij zich in Galiléa ophiel-
den, zeide Jezus tot hen: De Zoon
des menschen zal overgeleverd wor-
23. den in handen van menschen, ' en
zij zullen hem dooden, en ten der-
den dage zal hij opgewekt worden.
En zij werden zeer bedroefd.
24. Toen zij nu te Kapernaüm geko-
men waren, kwamen de ontvangers
der didrachmen tot Petrus en zeiden:
Betaalt uw Meester de didrachmen
25. niet? ' Hij zeide: Ja wel! En na-
dat hij in huis gekomen was, voor-
kwam Jezus hem, zeggende: Wat
dunkt u, Simon? De koningen der
aarde, van wie nemen zij tollen of
schatting? Van hunne zonen, of van
26. de vreemden? ' Petrus zeide tot hem:
Van de vreemden. Jezus zeide tot
hem: Zoo zijn dan de zonen vrij. '
27. Doch opdat wij hun geen ergernis
geven, ga naar zee, werp den angel
uit, en den eersten visch, die op-
komt, haal dien op, en als gij zijnen
mond opent, zult gij een stater vin-
den: neem dien en geef hem aan hen
voor mij en u.

HOOFDSTUK XVIII.

Aanwijzing, wie in het koninkrijk der hemelen de meeste is (vs. 1—4). Waarschuwing tegen het geven van ergernis (vs. 5—11). Gelijkenis van het verloren schaap (vs. 12—14). Hoe men zich gedragen moet omtrent den broeder, door wien men verongelijkt is (vs. 15—20). Gelijkenis van den onbarmhartigen dienstknecht (vs. 21—35).

1. Te dier ure kwamen de leerlingen
tot Jezus en zeiden: Wie is toch
de meeste in het koninkrijk der he-
2. melen? ' en Jezus riep een kind tot
zich en stelde het in hun midden, '
3. en zeide: Voorwaar, ik zeg u, in-
dien gij u niet verandert en wordt ge-
lijk de kinderen, gij zult het konink-
4. rijk der hemelen niet ingaan. ' Wie
dan zich zelven vernedert gelijk dit
kind, die is de meeste in het ko-
5. ninkrijk der hemelen. ' En wie één

Vs. **19**, **21**. Marc. IX:28, 29. — Vs. **20**. H. XXI:21; Luc. XVII:6; 1 Kor. XIII:2. — Vs. **22**, **23**. H. XVI:21; Marc. IX:30-32; Luc. IX:43-45. — Vs. **24**. Exod. XXX:13—16.

Vs. **27**. H. III:15, XXII:21; Luc. XXIII:2; Rom. XIII:7. — Vs. **1**—**5**. Marc. IX:33-37; Luc. IX:46-48. — Vs. **3**. H. XIX:14; 1 Kor. XIV:20. — Vs. **4**. H. XXIII:12; 1 Petr. V:5, 6.

20. *mosterdkorrel.* Beeld van het kleinste, gelijk *berg* van het grootste. De zin is: Zoo gij slechts geloof hebt, al is dit nog zoo klein, gij zult de grootste dingen kunnen volbrengen.

21. *dit geslacht*, d. i. deze soort van kwelgeesten.

gebed en vasten, hier genoemd, als middelen om aan het geloof dien graad van kracht te geven, die tot het uitdrijven van zulke machtige kwelgeesten vereischt werd.

24. *didrachmen.* De didrachme, d. i. dubbele drachme, had de waarde van twee enkele drachmen of een halven sikkel. Alle Israëlieten waren van hun twintigste jaar af verplicht, jaarlijks zooveel te betalen, als bijdrage ter voorziening in de behoeften van den tempeldienst (Exod. XXX:13—16, vgl. 2 Kron. XXX:9). De geheele sikkel bedroeg iets meer dan $1^1/_2$ gl.

25. *tollen*, d. i. allerlei belasting op koopwaren en andere goederen; *schatting*, d. i. hoofdgeld.

hunne zonen, d. i. de leden van het vorstelijk gezin, overgesteld tegen *de vreemden*, d. i. in 't gemeen de onderdanen.

26. *Zoo zijn dan de zonen vrij*, en, wil Jezus zeggen, zoo behoorde dan ik ook vrij te zijn als Zoon van hem, aan wien de tempelschatting wordt opgebracht.

27. *hun geen ergernis geven*, d. i. de verdenking niet bij hen wekken, alsof wij den tempeldienst verachtten.

stater. Een geldstuk, dat twee didrachmen of vier enkele drachmen gold, en dus in waarde met den sikkel gelijk stond. Zie op vs. 24.

1. *Te dier ure*, d. i. onmiddellijk na, en wellicht ook naar aanleiding van het verhaalde H. XVII. Men denke aan de onderscheiding, deels aan Petrus alleen (H. XVII:24—27), deels aan hem en de twee zonen van Zebedeüs (H. XVII:1) te beurt gevallen. Vgl. Marc. IX:33, 34, Luc. IX:46.

de meeste, d. i. naar hunne bedoeling, in eer en macht.

3. *u niet verandert.* Gr. *niet omkeert*, d. i. eene richting volgt, tegenovergesteld aan den weg, thans door u bewandeld.

gelijk de kinderen, d. i. den kinderen gelijk, wat eenvoudigheid en nederigheid van hart betreft.

4. *zich zelven vernedert.* Vgl. Marc. IX:35.

gelijk dit kind, d. i. zoodat hij aan dit kind gelijk wordt. Vgl. vs. 3.

zoodanig kind ontvangt in mijnen
6. naam, ontvangt mij. ' Maar wie één
dezer kleinen, die in mij gelooven,
ergert, het ware hem goed, dat hem
een molensteen aan den hals gehan-
gen en hij verdronken werd in de
7. diepte der zee. ' Wee der wereld van
wege de ergernissen! Want het is
noodzakelijk, dat de ergernissen ko-
men; maar wee dien mensch, door
8. wien de ergernis komt! ' Indien nu
uwe hand of uw voet u ergert, houw
hem af en werp hem van u! Het is
u beter, kreupel of verminkt tot het
leven in te gaan, dan twee handen
of twee voeten te hebben en gewor-
pen te worden in het eeuwige vuur. '
9. En indien uw oog u ergert, trek het
uit en werp het van u! Het is u
beter, met één oog tot het leven in
te gaan, dan twee oogen te hebben
en geworpen te worden in het helsche
10. vuur. ' Ziet toe, dat gij niet één dezer
kleinen veracht! Want ik zeg u,
dat hunne engelen in de hemelen te
allen tijde het aangezicht zien mijns
11. Vaders in de hemelen. ' Want de
Zoon des menschen is gekomen, om
12. het verlorene te behouden. ' Wat
dunkt u? Indien eenig mensch hon-
derd schapen heeft, en één daarvan
verdwaalt, laat hij niet de negen en
negentig op de bergen, en gaat heen
13. en zoekt het dwalende? ' En gebeurt
het, dat hij het vindt, voorwaar, ik
zeg u, dat hij zich meer verblijdt
over dit, dan over de negen en ne-
gentig, die niet verdwaald zijn ge-
14. weest. ' Zóó is het de wil niet uws
Vaders in de hemelen, dat één dezer
kleinen verloren ga.
15. Indien nu uw broeder tegen u zon-
digt, ga heen, bestraf hem tusschen
u en hem alleen: indien hij naar u
hoort, hebt gij uwen broeder gewon-
16. nen. ' Doch hoort hij niet, zoo neem
nog één of twee met u mede, opdat
op het woord van twee of drie ge-
17. tuigen iedere zaak vaststa. ' En geeft
hij hun geen gehoor, zeg het aan de
gemeente. En geeft hij ook de ge-
meente geen gehoor, hij zij u als de
18. heiden en de tollenaar. ' Voorwaar,
ik zeg ulieden, wat gij op aarde
bindt, zal in den hemel gebonden
zijn; en wat gij op aarde ontbindt,
zal in den hemel ontbonden zijn. '
19. Wederom zeg ik u, indien twee van
u overeenstemmen op aarde, over
welke zaak ook die zij mochten vra-
gen, zij zal hun geworden van mijnen
20. Vader in de hemelen; ' want waar
twee of drie vergaderd zijn tot mijnen
naam, daar ben ik in hun midden.

Vs. **6**, **7**. Luc. XVII : 1, 2. — Vs. **6**. Marc. IX : 42. — Vs. **8**, **9**. H. V : 29, 30; Marc. IX : 43–47. — Vs. **10**. Hand. XII : 15; Luc. I : 19. — Vs. **11**. Luc. XIX : 10. — Vs. **12**, **13**. Luc. XV : 3–7. — Vs. **14**. 2 Petr. III : 9; 1 Tim. II : 4; Ezech. XXXIII : 11.

Vs. **15**. Luc. XVII : 3. — Vs. **16**. Deut. XIX : 15; Joh. VIII : 17; 2 Kor. XIII : 1; 1 Tim. V : 19. — Vs. **17**. 2 Thess. III : 14; 2 Joh. 10, 11. — Vs. **18**. H. XVI : 19. — Vs. **19**. Joh. XVI : 23. — Vs. **20**. H. XXVIII : 20.

5. *één zoodanig kind*, d. i. één, die in nederigheid op zulk een kind gelijkt. Vgl. vs. 6. And. willen hier tot aan vs. 14 aan eigenlijke kinderen gedacht hebben.
ontvangt, d. i. zich zijner in liefde aantrekt.
in mijnen naam. Gr. *op mijnen naam*, d. i. omdat hij mij toebehoort.
6. *ergert*, d. i. door woord of daad, of hoe dan ook, oorzaak is, dat hij in zijn geloof aan het wankelen geraakt en afvalt.
het ware hem goed enz. Spreekwoordelijk gezegde, waarvan de bedoeling is: Voor hem ware 't wenschelijk, zijn leven te verliezen, opdat hij verhinderd wierd voort te gaan met kwaad te stichten.
7. *van wege de ergernissen*, d. i. van wege hetgeen gedaan zal worden, om de geloovigen van hun geloof af te trekken. Vgl. op H. XIII : 41.
noodzakelijk, d. i. wegens de bedorvenheid van veler hart en wandel onvermijdelijk.
8. Zie bij dit vs. op H. V : 29.
10. *hunne engelen*, d. i. hunne beschermengelen. Vgl. Hand. XII : 15. Jezus geeft hiermede zinnebeeldig te kennen, hoe hoog die kleinen bij den hemelschen Vader staan aangeschreven.
10. *het aangezicht zien*, d. i. in de onmiddellijke nabijheid verkeeren. Vgl. Luc. I : 19.
11. De echtheid van dit vs. is aan bedenking onderhevig. Velen meenen, dat het uit Luc. XIX : 10 is overgenomen.
15. *uw broeder*, d. i. uw geloofsgenoot.
bestraf hem, d. i. breng hem zijn ongelijk onder het oog.
16. *opdat — vaststa*. Uitdrukking, ontleend aan het voorschrift der wet (Deut. XIX : 15), volgens hetwelk iedere aanklacht, om bij den rechter gehoor te vinden, door de verklaring van ten minste twee of drie getuigen gestaafd moest worden. Vgl. 2 Kor. XIII : 1.
op het woord. Gr. *op den mond*.
17. *de gemeente*. Zie op H. XVI : 18.
als de heiden en de tollenaar, d. i. als een vreemde, met wien gij geene broederlijke gemeenschap kunt onderhouden.
18. *bindt ... ontbindt*. Zie op H. XVI : 19.
20. *tot mijnen naam*, d. i. tot bevordering van de eer mijns naams.
ben ik in hun midden, t. w. in en door mijnen geest.

21. Toen kwam Petrus tot hem en
zeide: Heer! hoeveel malen zal mijn
broeder tegen mij zondigen, en ik
22. hem vergeven? Tot zevenmaal? ' Jezus
zeide tot hem: Ik zeg u niet tot
zevenmaal, maar tot zeventigmaal
23. zevenmaal. ' Daarom is het koninkrijk
der hemelen gelijk aan een koning,
die wilde afrekenen met zijne dienst-
24. knechten. ' Toen hij nu begon af te
rekenen, werd er één tot hem ge-
bracht, die tienduizend talenten schul-
25. dig was. ' Doch daar hij niet had om
te betalen, beval zijn heer, dat men
hem zou verkoopen, en zijne vrouw
en kinderen en al wat hij had, en
26. dat er betaald zou worden. ' De dienst-
knecht dan viel neder en boog zich
voor hem en zeide: Heer! wees lank-
moedig jegens mij, en ik zal u alles
27. betalen! ' En de heer van dien dienst-
knecht, innerlijk bewogen, ontsloeg
hem en schold hem de schuld kwijt. '
28. Maar toen die dienstknecht heenge-
gaan was, vond hij een zijner mede-
dienstknechten, die hem honderd de-
nariën schuldig was, en hij greep
hem bij de keel en zeide: Betaal
29. wat gij schuldig zijt! ' Zijn mede-
dienstknecht dan viel neder en bad
hem, zeggende: Wees lankmoedig
jegens mij, en ik zal u betalen! '
30. Doch hij wilde niet, maar ging heen
en wierp hem in de gevangenis, tot-
dat hij het verschuldigde betaald zou
31. hebben. ' Toen nu zijne mededienst-
knechten zagen wat er geschied was,
werden zij zeer bedroefd; en zij gin-
gen en maakten hunnen heer bekend
32. met al wat er geschied was. ' Toen
riep zijn heer hem tot zich en zeide
tot hem: Gij booze dienstknecht!
die geheele schuld heb ik u kwijtge-
scholden, dewijl gij mij gebeden hebt. '
33. Hadt gij u ook niet over uwen mede-
dienstknecht moeten ontfermen, even-
34. als ik mij over u ontfermd heb? ' En
vertoornd zijnde, gaf zijn heer hem
over aan de pijnigers, totdat hij al
het hem verschuldigde betaald zou
35. hebben. ' Zóó zal ook mijn hemelsche
Vader ulieden doen, indien gij niet,
een iegelijk zijnen broeder, van harte
vergeeft.

HOOFDSTUK XIX.

Vertrek van Jezus uit Galiléa naar Judéa (vs. 1, 2). Redetwist met de Farizeërs over de echtscheiding (vs. 3—12). Kinderen worden door hem gezegend (vs. 13—15). Ontmoeting met den rijken jongeling (vs. 16—22). Ernstig woord over de gevaren van aardschen rijkdom (vs. 23—26), en belofte van de toekomstige vergelding der opofferingen, voor hem gedaan (vs. 27—30).

1. En het geschiedde, toen Jezus deze
woorden geëindigd had, dat hij uit
Galiléa vertrok en kwam in de land-
streek van Judéa over de Jordaan. '
2. En vele scharen volgden hem, en
hij genas hen aldaar.
3. En de Farizeërs kwamen tot hem
en verzochten hem, zeggende: Is het
een mensch geoorloofd, zijne vrouw
4. te verstooten om iedere reden? ' Doch
hij antwoordde en zeide: Hebt gij
niet gelezen, dat hun Maker hen van
den beginne man en vrouw gemaakt '
5. en gezegd heeft: D a a r o m z a l e e n
m e n s c h v a d e r e n m o e d e r v e r-

Vs. 22. Luc. XVII:4. — Vs. 35. H. V:7, VI:15; Marc. XI:25; Jac. II:13.

Vs. 1—9. Marc. X:1—12. — Vs. 5. Gen. II:24; Ef. V:31.

21. *Tot zevenmaal?* Volgens de joodsche leeraars was iemand slechts gehouden tot driemaal toe aan denzelfden beleediger vergiffenis te schenken.

22. *zeventigmaal zevenmaal.* Dit groote getal wijst aan, dat er eene onbegrensde vergevensgezindheid gevorderd wordt.

23. *dienstknechten*, t. w. hooggeplaatste beambten, aan wie eenig geldelijk beheer, of wel het bestuur over een gewest was opgedragen.

24. *talenten.* Het hier bedoelde talent bedroeg ongeveer *f* 2500 van onze munt.

25. *dat men — verkoopen.* Deze maatregel tegen een niet betalenden schuldenaar was in overeenstemming met de wet. Zie Lev. XXV:39, vgl. 2 Kon. IV:1.

28. *honderd denariën.* Eene waarde van ruim *f* 40. Zie verder op H. XX:2.

29. *betalen.* Gew. t. *alles betalen.*

34. *de pijnigers.* Gerechtsdienaars, wier taak het was, kwaadwillige en hardnekkige misdadigers te pijnigen.

35. *vergeeft.* Gew. t. *zijne overtredingen vergeeft.*

1. *in de — Jordaan.* Even als Galiléa, strekte Judéa zich oostwaarts uit tot aan de Jordaan. Aan gene zijde lag Peréa, in welke landstreek Jezus hier gezegd wordt zich te hebben opgehouden, vóórdat hij zijnen tocht naar Jeruzalem voortzette. Vgl. H. XIX:15, XX:17, XXI:1.

3. *verzochten hem.* Het gold hier eene twistvraag tusschen de twee voornaamste scholen der schriftgeleerden, die van H i l l e l en S c h a m m a ï, zoodat het er op was toegelegd, om Jezus partij te doen kiezen.

om iedere reden. Zie op H. V:31, 32.

4. *van den beginne.* Vgl. Gen. I:27.

laten en zijne vrouw aanhan-
gen, en die twee zullen tot
6. één vleesch zijn: ' zoodat zij niet
meer twee zijn, maar één vleesch?
Hetgeen God dan heeft samengevoegd,
7. scheide de mensch niet! ' Zij zeiden
tot hem: Waarom heeft Mozes dan
geboden een scheidbrief te geven en
8. haar te verstooten? ' Hij zeide tot
hen: Mozes heeft wegens uwe hard-
heid van hart u wel toegestaan, uwe
vrouwen te verstooten; maar van den
9. beginne is het zóó niet geweest. ' Doch
ik zeg u, wie zijne vrouw verstoot,
niet om hoererij, en eene andere
trouwt, doet overspel; en die eene
verstootene trouwt, doet overspel. '
10. Zijne leerlingen zeiden tot hem: Als
de zaak van den mensch met de
vrouw zóó gelegen is, dan is het niet
11. geraden te trouwen. ' Doch hij zeide
tot hen: Niet allen vatten dit woord,
12. maar zij, wien het gegeven is. ' Want
er zijn gesnedenen, die uit den moe-
derschoot zóó geboren zijn; en er zijn
gesnedenen, die door de menschen
gesneden zijn; en er zijn gesnede-
nen, die zich zelve gesneden hebben
om het koninkrijk der hemelen. Die
het vatten kan, vatte het!
13. Toen werden er kinderkens tot hem
gebracht, opdat hij hun de handen
mocht opleggen en bidden; en de leer-
14. lingen bestraften ze. ' Maar Jezus
zeide: Laat de kinderkens begaan,
en verhindert ze niet tot mij te ko-
men; want derzulken is het konink-
15. rijk der hemelen. ' En toen hij hun
de handen opgeleid had, ging hij
vandaar.
16. En zie, er kwam een tot hem,
die zeide: Meester! wat zal ik goeds
doen, opdat ik het eeuwige leven
17. hebbe? ' En hij zeide tot hem: Wat
vraagt gij mij naar hetgeen goed is?
Goed is er maar één. Doch zoo gij
tot het leven wilt ingaan, onderhoud
18. de geboden! ' Hij zeide tot hem:
Welke? En Jezus zeide: Deze: Gij
zult niet doodslaan; gij zult
geen overspel doen; gij zult
niet stelen; gij zult niet
19. valsch getuigen; ' eer uw va-
der en moeder; en gij zult
uwen naaste liefhebben als u
20. zelven. ' De jongeling zeide tot
hem: Dat alles heb ik waargenomen:
21. wat ontbreekt mij nog? ' Jezus zeide
tot hem: Wilt gij volmaakt zijn,
ga heen, verkoop uwe goederen en
geef het den armen, en gij zult een
schat hebben in de hemelen; en kom
22. herwaarts, volg mij! ' Toen nu de
jongeling dit woord hoorde, ging hij
bedroefd weg; want hij had vele be-
zittingen.
23. En Jezus zeide tot zijne leerlingen:
Voorwaar, ik zeg u, dat een rijke
bezwaarlijk het koninkrijk der heme-
24. len zal ingaan. ' En wederom zeg ik

Vs. **6**. Ef. V:28; 1 Kor. VI:16, VII:10. — Vs. **7**. Deut. XXIV:1; Matth. V:31. — Vs. **9**. H. V:32; Luc. XVI:18. — Vs. **12**. 1 Kor. VII:25—29. — Vs. **13--15**. Marc. X:13--16; Luc. XVIII:15—17. Vs. **14**. H. XVIII:3. — Vs. **16—30**. Marc. X:17—31; Luc. XVIII:18—30. — Vs. **18**, **19**. Exod. XX:12—16; Deut. V:16—20; Lev. XIX:3, 11, 18. — Vs. **21**. H. VI:20; Luc. XII:33. — Vs. **24**. H. XIII:22.

5. *tot één vleesch*, d. i. bestemd, om als 't ware slechts éénen mensch uit te maken.

7. *geboden*. Omtrent dit gebod zie op H. V:31.

9. *niet om hoererij*, d. i. om eenige andere reden, dan om hoererij.

10. *Als de zaak* enz., d. i. Als de man zóó onafscheidelijk aan zijne vrouw gebonden is.

11. *vatten dit woord*, d. i. nemen het zóó in zich op, dat zij 't ook in beoefening brengen.

wien het gegeven is. Zie op H. XIII:11.

12. *gesnedenen*. Dit woord, dat hier driemalen voorkomt, moet de laatste maal oneigenlijk opgevat worden van zulken, die uit godsdienstige beweegredenen zich onthouden van het huwelijk.

13. *de handen — opleggen en bidden*. De handoplegging, bij gebed of zegenspraak, was een zinnebeeld van geestelijke gemeenschap. Vandaar, dat eene buitengewone kracht aan haar werd toegekend, wanneer zij verricht werd door zulken, die voor bijzonder heilig en eerwaardig gehouden, of althans gerekend werden bij God in hooge gunst te staan. Zie Gen. XLVIII:14, Hand. VI:6. Vgl. Joh. IX:31.

14. *derzulken*, d. i. van hen, die door gezindheid aan deze kinderen gelijk zijn. Vgl. H. XVIII:3.

16. *Meester*. Gew. t. *Goede Meester*.

17. *Wat vraagt — één*. De jongeling wilde van Jezus leeren, wat waarlijk goed was, ten einde door de betrachting daarvan gelukkig te worden. Jezus wijst hem in zijn antwoord op God als den volstrekt goede of volmaakte, om hem te doen gevoelen, dat niets waarlijk goed kan heeten, dan wat uit onverdeelde liefde tot God geschiedt en tot gelijkvormigheid aan hem leidt. Gew. t. *Wat noemt gij mij goed? Niemand is goed dan God alleen.*

18. *Welke?* De jongeling meende, dat Jezus het oog had op eene bepaalde, bijzonder moeilijke soort van geboden.

20. *waargenomen*. Gew. t. *waargenomen van mijne jeugd af*.

wat ontbreekt mij nog? Gr. *waarin*, d. i. in welk opzicht, *ben ik nog ten achter?*

u, het is lichter, dat een kameel
gaat door het oog eener naald, dan
dat eén rijke ingaat in het konink-
25. rijk Gods. ' Toen nu de leerlingen
dit hoorden, stonden zij zeer versla-
gen en zeiden: Wie kan dan behou-
26. den worden? ' En Jezus zag hen aan
en zeide tot hen: Bij menschen is
dit onmogelijk, maar bij God is alles
27. mogelijk. ' Toen antwoordde Petrus
en zeide tot hem: Zie, wij hebben
alles verlaten en zijn u gevolgd; wat
28. zal ons dan geworden? ' En Jezus
zeide tot hem: Voorwaar, ik zeg u,
dat gij, die mij gevolgd zijt, bij de
wedergeboorte, wanneer de Zoon des
menschen gezeten is op den troon
zijner heerlijkheid, ook gij op twaalf
troonen zult zitten, oordeelende de
29. twaalf stammen Israëls. ' En al wie
verlaten heeft huizen, of broeders,
of zusters, of vader, of moeder, of
vrouw, of kinderen, of akkers om
mijns naams wil, zal honderdvoud
ontvangen en het eeuwige leven be-
30. erven. ' Doch vele eersten zullen laat-
sten zijn, en laatsten eersten.

HOOFDSTUK XX.

Gelijkenis der arbeiders in den wijngaard (vs. 1–16). Jezus zet den tocht naar Jeruzalem voort, en kondigt zijn dood en opstanding nogmaals aan (vs. 17–19); antwoordt op eene bede van de moeder der zonen van Zebedeüs (vs. 20–23); bestraft de ijverzucht der leerlingen (vs. 24–28), en geneest te Jericho twee blinden (vs. 29–34).

1. Want het koninkrijk der hemelen
is gelijk aan een heer des huizes,
die met den morgenstond uitging,
om arbeiders te huren voor zijnen
2. wijngaard. ' Toen hij nu met de ar-
beiders was overeengekomen tegen een
denarie den dag, zond hij hen in
3. zijnen wijngaard. ' En uitgegaan om-
streeks de derde ure, zag hij andere
4. op de markt ledig staan. ' Ook tot
dezen zeide hij: Gaat ook gij in
den wijngaard, en wat recht is zal ik
5. u geven. En zij gingen heen. ' En
wederom uitgegaan omstreeks de zesde
en de negende ure, deed hij even-
6. zoo. ' En omstreeks de elfde uitge-
gaan zijnde, vond hij anderen staan,
en hij zeide tot hen: Waarom staat
7. gij hier den geheelen dag ledig? ' Zij
zeiden tot hem: Omdat niemand ons
gehuurd heeft. Hij zeide tot hen:
8. Gaat ook gij in den wijngaard! ' Toen
het nu avond geworden was, zeide
de heer van den wijngaard tot zijnen
opzichter: Roep de arbeiders en betaal
hun het loon, beginnende van de
9. laatste tot de eerste. ' En die om-
streeks de elfde ure gehuurd waren,
kwamen en ontvingen elk een denarie. '
10. Toen nu de eersten kwamen, meen-
den zij, dat zij meer zouden ontvan-
gen; en ook zij ontvingen elk een
11. denarie. ' En toen zij dien ontvingen,
morden zij tegen den heer des hui-
12. zes, ' en zeiden: Deze laatsten heb-
ben maar één uur gewerkt, en gij
hebt hen gelijk gesteld met ons, die
den last van den dag en de hitte ge-
13. dragen hebben! ' Maar hij antwoordde
en zeide tot één van hen: Vriend!

Vs. 27. H. IV:20, 22; Luc. V:11. — Vs. 28. Luc. XXII:30.

Vs. 30. H. XX:16; Marc. X:31; Luc. XIII:30.

24. *een kameel — eener naald.* Oostersch spreekwoord, ter aanduiding van iets, dat met schier onoverkomelijke zwarigheden gepaard gaat.

28. *bij de wedergeboorte*, d. i. bij de vernieuwing der wereld, waardoor het messiasrijk in zijnen vollen luister openbaar wordt. Vgl. Hand. III:21, 2 Petr. III:13.

op den troon zijner heerlijkheid, d. i. als rechter op zijnen zetel met heerlijkheid bekleed. Vgl. H. XXV:31.

op twaalf troonen zult zitten enz. Zij, die nu om zijnentwil alles verlaten hadden, zouden eenmaal met hem verheerlijkt worden en deelnemen aan het oordeel over hunne ongeloovige landgenooten. Vgl. Rom. VIII:17, 2 Tim. II:12, 1 Kor. VI:2.

29. *zal — ontvangen*, d. i. zal in de vermeerdering van zijn geestelijk heil en in de liefde van hen, die door hetzelfde geloof met hem verbonden zijn, de ruimste vergoeding ontvangen voor hetgeen hij om mijnentwil heeft opgeofferd.

30. De zin is: Velen, die het eerst in het koninkrijk der hemelen zijn ingegaan, zullen gelijk gesteld worden met hen, die het laatst daartoe gebracht zijn. De gelijkenis, die onmiddellijk volgt, moet dienen, om deze uitspraak, die H. XX:16 herhaald wordt, in het licht te stellen.

2. *denarie*, d. i. ruim veertig cents van onze munt, het gewone dagloon van dien tijd.

3. *de derde ure*, d. i. te negen uren in den voormiddag, daar de dag onder de Joden gerekend werd, 's morgens te zes uren aan te vangen. *De zesde ure* (vs. 5) stond dus gelijk met ons: twaalf uren of middag; *de negende* (ald.) met ons: drie uren, en *de elfde* (vs. 6) met ons: vijf uren van den namiddag. Nog één uur later, en de dag was ten einde (vs. 8). Zie op H. XIV:25, vgl. Joh. XI:9.

6. *anderen staan.* Gew. t. *anderen ledig staan.*

7. *wijngaard.* Gew. t. *wijngaard, en wat recht is, zult gij ontvangen.*

ik doe u geen onrecht; zijt gij niet
voor een denarie met mij overeenge-
14. komen? ' Neem het uwe en ga heen;
ik wil aan dezen laatste geven gelijk
15. als aan u. ' Of staat het mij niet
vrij, met het mijne te doen wat ik
wil? Of is uw oog boos, omdat ik
16. goed ben? ' Zóó zullen de laatsten
eersten zijn, en de eersten laatsten;
want geroepenen zijn er vele, maar
uitverkorenen weinige.
17. En toen Jezus naar Jeruzalem op-
ging, nam hij onderweg de twaalf
leerlingen afzonderlijk tot zich, en
18. zeide tot hen: ' Zie, wij gaan op naar
Jeruzalem, en de Zoon des menschen
zal overgeleverd worden aan de over-
priesters en schriftgeleerden, en zij
zullen hem ter dood veroordeelen, '
19. en hem aan de heidenen overleveren,
om hem te bespotten en te geeselen
en te kruisigen; en ten derden dage
zal hij opgewekt worden.
20. Toen kwam tot hem de moeder der
zonen van Zebedeüs met hare zonen,
en zij boog zich voor hem neder en
21. vroeg iets van hem. ' En hij zeide
tot haar: Wat wilt gij? Zij zeide
tot hem: Zeg, dat deze mijne twee
zonen in uw koninkrijk zullen zitten,
de een aan uwe rechter- en de ander
22. aan uwe linkerzijde. ' Maar Jezus
antwoordde en zeide: Gijlieden weet
niet, wat gij vraagt. Kunt gij den
drinkbeker drinken, dien ik drinken
zal? Zij zeiden tot hem: Wij kun-
23. nen. ' En hij zeide tot hen: Mijnen
drinkbeker zult gij wel drinken;
doch het zitten aan mijne rechter- en
aan mijne linkerzijde staat aan mij
niet te geven, maar is voor hen,
wien het door mijnen Vader bereid
24. is. ' En toen de tien dit hoorden,
werden zij verstoord op de twee broe-
25. ders. ' Doch Jezus riep hen tot zich
en zeide: Gij weet, dat de oversten
der volken over hen heerschen, en
de grooten gezag over hen voeren. '
26. Zóó zal het onder u niet zijn; maar
wie onder u groot wil worden, zij
27. uw dienaar, ' en wie onder u de eerste
28. wil wezen, zij uw dienstknecht; ' ge-
lijk de Zoon des menschen niet ge-
komen is, om gediend te worden,
maar om te dienen en zijne ziel te
geven tot een losprijs voor velen.
29. En toen zij Jericho uitgingen,
30. volgde hem eene groote schare. ' En
zie, twee blinden, die aan den weg
zaten en hoorden, dat Jezus voorbij-
ging, riepen, zeggende: Ontferm u
31. onzer, Heer! Zoon Davids! ' En de

Vs. **16**. H. XIX:30, XXII:14; Marc. X:31. — Vs. **17—19**. H. XVI:21, XVII:22, 23; Marc. X:32—34; Luc. XVIII:31—33. — Vs. **20—28**. Marc. X:35—45. — Vs. **22**. Joh. XVIII:11; Luc. XII:50. — Vs. **23**. H. XXV:34. — Vs. **25—27**. Luc. XXII:25—27.

Vs. **26**. H. XVIII:4, XXIII:11; 2 Kor. I:24; 1 Petr. V:3. — Vs. **27**. Marc. IX:35. — Vs. **28**. Joh. XIII:14; Fil. II:7; Gal. I:4; 1 Tim. II:6; Tit. II:14; 1 Petr. I:18, 19; 1 Kor. VI:20; 1 Joh. III:16. — Vs. **29—34**. Marc. X:46—52; Luc. XVIII:35—43; Matth. IX:27—30.

15. *is uw oog boos*, *omdat* enz., d. i. ziet gij 't met een afgunstig oog aan, dat enz.?

16. *want — weinige*. Deze woorden, die ook H. XXII:14 voorkomen, worden h. t. pl. in zeer geachte Hss. niet gevonden. Brengt men ze in verband met de gelijkenis, die voorafgaat, dan verdient het opmerking, dat al de arbeiders (*geroepenen*) hun loon ontvangen, terwijl slechts weinige het brengen tot eene bijzondere onderscheiding (*uitverkorenen*).

17. *naar Jeruzalem opging*. Zie op H. XIX:1.

19. *aan de heidenen*. Vgl. H. XXVII:2.

20. *de moeder der zonen van Zebedeüs*, d. i. Salomé. Vgl. H. XXVII:56 met Marc. XV:40.

hare zonen, Johannes en Jacobus. Zie H. IV:21, Marc. X:35.

vroeg iets van hem, t. w. niet met woorden, maar door hare houding en gebaren.

21. *in uw koninkrijk*, d. i. wanneer gij uwe koninklijke heerschappij aanvaard zult hebben.

rechter ... linkerzijde. De beide hoogste eereplaatsen voor hen, die tot een oostersch vorst werden toegelaten. Vgl. Ps. CX:1, 1 Kon. II:19.

22. *drinkbeker*. Beeld van het lijden, dat Jezus te gemoet ging. Zie H. XXVI:39—42. In het O. T. wordt het lot, den menschen door God beschikt, vaak dichterlijk voorgesteld als een drinkbeker, die, met hetgeen hij aangenaams of bitters bevat, geledigd moet worden. Vgl. Ps. XXIII:5, Jez. LI:17.

22. *drinken zal?* Gew. t. *drinken zal, of gedoopt worden met den doop, waarmede ik gedoopt word?*

23. *drinken*. Gew. t. *drinken, en gedoopt worden met den doop, waarmede ik gedoopt word.*

maar is voor hen enz., d. i. het staat aan mijnen Vader, over de eereplaatsen in mijn koninkrijk te beschikken.

25. *oversten ... grooten*. De eerste benaming doelt op regeerende vorsten, de tweede op ondergeschikte bewindvoerders, als landvoogden of stadhouders.

26. *Zóó zal het onder u niet zijn*, omdat gij niet in zulk eene verhouding (van gebieders tot hunne onderhoorigen) tot elkander geplaatst zijt.

28. *om gediend te worden*, gelijk de vorsten en grooten, vs. 25.

ziel, d. i. leven.

losprijs, of *rantsoen*. Beeldspraak, ontleend aan den prijs, die betaald werd, om een gevangene of slaaf vrij te koopen.

schare bestrafte hen, opdat zij zwij-
gen zouden. Doch zij riepen nog
sterker, zeggende: Ontferm u onzer,
32. Heer! Zoon Davids! ' En Jezus stond
stil en riep hen en zeide: Wat wilt
33. gij, dat ik u doen zal? ' Zij zeiden
tot hem: Heer! dat onze oogen mo-
34. gen geopend worden! ' En Jezus, in-
nerlijk bewogen, raakte hunne oogen
aan; en terstond werden zij ziende,
en zij volgden hem.

HOOFDSTUK XXI.

Intocht van Jezus in Jeruzalem (vs. 1—11). Uitdrijving der kooplieden en wisselaars uit den tempel (vs. 12, 13), en verdediging zijner daden tegen de overpriesters (vs. 14—17). Vervloeking van den vijgeboom (vs. 18—22). De overpriesters door Jezus beschaamd (vs. 23—27). Gelijkenis van de twee ongelijke zonen (vs. 28—32) en van de goddelooze landlieden (vs. 33—41). Hare toepassing op de oversten des volks (vs. 42—44), en de uitwerking daarvan (vs. 45, 46).

1. En toen zij Jeruzalem naderden en
te Bethfagé, aan den Olijfberg, kwa-
men, toen zond Jezus twee leerlin-
2. gen en zeide tot hen: ' Gaat naar het
vlek, dat vóór u ligt, en terstond
zult gij eene ezelin vastgebonden vin-
den, en een veulen bij haar; maakt
3. ze los en brengt ze mij. ' En indien
iemand u iets zegt, zoo zult gij zeg-
gen: De Heer heeft ze van noode;
4. en terstond zal hij ze zenden. ' Deze
geheele zaak nu is geschied, opdat
vervuld zou worden hetgeen gespro-
ken is door den profeet, die zegt: '
5. Spreekt tot de dochter Sions:
Zie, uw koning komt tot u,
zachtmoedig, en gezeten op
eene ezelin en op een veulen,
6. het jong van een lastdier. ' De
leerlingen nu gingen heen, en doende
7. zooals Jezus hun gelast had, ' brach-
ten zij de ezelin en het veulen; en
zij leiden er hunne kleederen op, en
8. hij ging er op zitten. ' En de grootste
menigte spreidde hunne kleederen op
den weg; en anderen hieuwen tak-
ken van de boomen en spreidden die
9. op den weg. ' En de scharen, die
hem voorgingen en die volgden, rie-
pen, zeggende: Hozanna den Zone
Davids! Gezegend hij, die komt in
den naam des Heeren! Hozanna in
10. den hooge! ' En toen hij Jeruzalem
inkwam, geraakte de gansche stad in
opschudding en zeide: Wie is deze? '
11. En de scharen zeiden: Deze is Jezus,
de profeet van Nazaret in Galiléa.
12. En Jezus ging in den tempel Gods,
en dreef allen uit, die in den tempel
verkochten en kochten, en keerde de
tafels der wisselaars om en de zitban-
ken van hen, die de duiven verkoch-
13. ten. ' En hij zeide tot hen: Er staat
geschreven: Mijn huis zal een
huis des gebeds genoemd wor-
den; en gij maakt het tot een roo-
14. vershol. ' En er kwamen blinden en
kreupelen tot hem in den tempel,

Vs. **1—11**. Marc. XI:1—11; Luc. XIX:28—38; Joh. XII: 12—18. — Vs. **5**. Zach. IX: 9: Jez. LXII:11.

Vs. **9**. Ps. CXVIII:25, 26. — Vs. **12**, **13**. Marc. XI:15—17; Luc. XIX:45, 46; Joh. II:14—17. — Vs. **13**. Jez. LVI:7; Jer. VII:11.

34. *werden zij.* Gew. t. *werden hunne oogen.*

2. *het vlek, dat vóór u ligt*, t. w. Bethfagé.

terstond, d. i. zoodra gij het zijt ingetreden, aan den ingang. Vgl. Marc. XI:2.

3. *u iets zegt*, d. i. aanmerking maakt op hetgeen gij doet.

5. *de dochter Sions.* Dichterlijke benaming der stad Jeruzalem, ontleend aan den berg Sion, waarop zij voor een gedeelte gebouwd was.

gezeten op eene ezelin, als vredevorst. Op een paard of muildier gezeten stelde men zich den veroveraar voor, die ten strijde trok. De ezel daarentegen werd niet tot den oorlog, maar tot werkzaamheden des vredes gebruikt.

7. *hij ging — zitten.* Gew. t. *zij zetten hem er op.*

8. *spreidde — op den weg.* Een vreugde- en huldebetoon, bij de uitroeping eens konings of bij zijne verschijning in het midden zijner onderdanen, in het Oosten gebruikelijk. Vgl. 2 Kon. IX:13, 1 Makk. XIII:51.

9. *hem voorgingen.* Gew. t. *voorgingen.*

9. *Hozanna.* Hebr. woord, aan Ps. CXVIII:25 ontleend, en overeenkomende met ons *Heil!*

in den hooge. Gr. *in de hoogste* (plaatsen), d. i. in de hemelen. De uitroep schijnt te bedoelen, dat de hemel weerklinken moge van den heilgroet, den vredevorst op aarde toegebracht.

12. *die — kochten*, d. i. de handelaars in offervee, die, met vergunning der priesters, van den *tempel*, d. i. het zoogenaamde voorhof der heidenen, eene soort van marktplaats maakten, waar de feestgangers zich van het noodige tot hunne offers voorzagen.

de wisselaars. Bedoeld zijn zij, die het gewone geld der feestgangers met winst inwisselden tegen de didrachme of halven sikkel, waarin de tempelschatting placht voldaan te worden. Zie op H. XVII:24.

de duiven, het gewone offer van behoeftigen. Vgl. Lev. V:7, XII:8, Luc. II:24.

13. *een roovershol.* Uitdrukking aan Jer. VII:11 ontleend, door Jezus gebezigd om het ergerlijke winstbejag en de bedriegerijen, die hier gepleegd werden, ten toon te stellen.

15. en hij genas hen. ' Toen nu de over-
priesters en de schriftgeleerden de ver-
wonderlijke dingen zagen, die hij
deed, en de kinderen, die in den
tempel riepen, zeggende: Hozanna
den Zone Davids! werden zij ver-
16. stoord ' en zeiden tot hem: Hoort
gij, wat dezen zeggen? En Jezus
zeide tot hen: Ja. Hebt gij nooit
gelezen: Uit den mond van kin-
deren en zuigelingen hebt gij
17. u lof bereid? ' En hij verliet hen
en ging de stad uit naar Bethanië,
en vernachtte aldaar.
18. En toen hij des morgens naar de
19. stad terugkeerde, hongerde hem. ' En
een vijgeboom aan den weg ziende,
ging hij op hem toe en vond aan
hem niets dan alleen bladeren. En
hij zeide tot hem: Van u kome in
eeuwigheid geen vrucht meer! En
20. dadelijk verdorde de vijgeboom. ' En
toen de leerlingen dit zagen, ver-
wonderden zij zich en zeiden: Hoe
is de vijgeboom zoo dadelijk verdord? '
21. Doch Jezus antwoordde en zeide tot
hen: Voorwaar, ik zeg u, zoo gij
geloof hebt en niet twijfelt, gij zult
niet alleen doen, hetgeen met den
vijgeboom geschied is; maar al zegt
gij ook tot dezen berg: Hef u op
en werp u in de zee! het zal ge-
22. schieden. ' En al wat gij in het gebed
geloovig vraagt, zult gij ontvangen.
23. En toen hij in den tempel gegaan
was, kwamen tot hem, terwijl hij
leerde, de overpriesters en de oud-
sten des volks, en zeiden: Door
welke macht doet gij deze dingen,
en wie heeft u die macht gegeven? '
24. Doch Jezus antwoordde en zeide tot
hen: Ik zal u ook één ding vragen,
en indien gij mij dat zegt, zal ik u
ook zeggen, door welke macht ik
25. deze dingen doe. ' De doop van Jo-
hannes, vanwaar was die? Uit den
hemel, of uit de menschen? En zij
overleiden bij zich zelve, zeggende:
Als wij zeggen: uit den hemel, zoo
zal hij ons zeggen: Waarom hebt
26. gij hem dan niet geloofd? ' Maar als
wij zeggen: uit de menschen, zoo
vreezen wij het volk; want allen hou-
27. den Johannes voor een profeet. ' En
zij antwoordden Jezus en zeiden: Wij
weten 't niet. Zoo zeide ook hij tot
hen: Dan zeg ík u ook niet, door
welke macht ik deze dingen doe. '
28. Doch wat dunkt u? Een mensch had
twee zonen, en hij kwam tot den
eersten en zeide: Zoon, ga heen,
29. werk heden in den wijngaard! ' Hij
nu antwoordde en zeide: Ik wil niet.
Doch later kreeg hij berouw, en
30. ging. ' En hij kwam tot den ande-
ren, en sprak evenzoo. Hij nu ant-
woordde en zeide: Ik ga, Heer! en
31. hij ging niet. ' Wie van de twee
heeft den wil des vaders gedaan? Zij
zeiden: De eerste. Jezus zeide tot
hen: Voorwaar, ik zeg u, dat de
tollenaars en de hoeren u voorgaan
32. in het koninkrijk Gods. ' Want Jo-
hannes is tot u gekomen op den weg
der gerechtigheid, en gij hebt hem
niet geloofd; maar de tollenaars en
de hoeren hebben hem geloofd, en
gij, dit ziende, hebt later geen be-
rouw gehad, om hem te gelooven.
33. Hoort eene andere gelijkenis! Daar
was een heer des huizes, die een
wijngaard plantte; en hij zette er
eene heining om, en groef er een
persbak in, en bouwde een toren, en

Vs. 16. Ps. VIII:3. — Vs. 17. Marc. XI:11, 19. — Vs. 18—22. Marc. XI:12—14, 20—24. — Vs. 21. H. XVII:20. — Vs. 22. H. VII:7, XVIII:19; Joh. XVI:23; Jac. I:6. — Vs. 23—27. Marc. XI:27—33; Luc. XX:1—8.

Vs. 23. Joh. II:18; Hand. IV:7. — Vs. 26. H. XIV:5. — Vs. 32. Luc. III:12, VII:28, 29. — Vs. 33—46. Marc. XII:1—12; Luc. XX:9—19. — Vs. 33—39. Ps. LXXX:9—17; Jez. V:1—7; Jer. II:21.

16. *Uit — bereid.* Jezus geeft te kennen, dat hij zich een lof niet behoefde te schamen, door God zelven niet versmaad.
19. Zie op Marc. XI:13.
23. *deze dingen.* Zie op vs. 15.
24. *De doop van Johannes* enz. De zin der vraag is: Heeft Johannes op eigen of op Gods gezag den doop der bekeering gepredikt?
32. *op den weg der gerechtigheid*, d. i. om door leer en voorbeeld u tot gerechtigheid op te leiden.

32. *niet geloofd*, d. i. door uwe onbekeerlijkheid getoond, hem niet als godsgezant te erkennen.
33. *persbak*, d. i. een in den grond gegraven bak, dienende om den most te ontvangen, die uit de daarboven geplaatste perskuip vloeide. Vgl. Openb. XIV: 19, 20, XIX:15.
een toren, d. i. een steenen gebouw ter bewaking van den wijngaard. Vgl. bij dit geheele vs. Jez. V:2.

verhuurde hem aan landlieden, en
34. ging buitenslands. ' Toen nu de tijd
der vruchten naderde, zond hij zijne
dienstknechten tot de landlieden, om
35. zijne vruchten te ontvangen. ' En de
landlieden namen zijne dienstknech-
ten, en sloegen dezen, doodden genen,
36. steenigden een anderen. ' Wederom
zond hij andere dienstknechten, meer
in getal dan de eerste, en zij deden
37. hun evenzoo. ' En ten laatste zond
hij tot hen zijnen zoon, zeggende:
Zij zullen voor mijnen zoon ontzag
38. hebben. ' Doch de landlieden, toen
zij den zoon zagen, zeiden onder elk-
ander: Deze is de erfgenaam: komt,
laat ons hem dooden en zijne erfenis
39. aan ons houden! ' En zij namen hem,
en wierpen hem buiten den wijngaard,
40. en doodden hem. ' Wanneer dan de
heer des wijngaards komt, wat zal
41. hij dien landlieden doen? ' Zij zeiden
tot hem: Hij zal die kwaden een
kwaden dood doen sterven, en den
wijngaard zal hij verhuren aan andere
landlieden, die hem de vruchten zul-
42. len opbrengen op haren tijd. ' Jezus
zeide tot hen: Hebt gij in de Schrif-
ten nooit gelezen: De steen, dien
de bouwlieden verworpen heb-
ben, deze is tot een hoeksteen
geworden; van den Heer is
dat geschied, en het is won-
43. derbaar in onze oogen? ' Daar-
om zeg ik u, dat het koninkrijk
Gods van u zal worden weggenomen
en aan een volk gegeven, dat zijne
44. vruchten voortbrengt. ' En wie op
dezen steen valt, zal verpletterd wor-
den; en op wien hij valt, dien zal
hij vermorzelen.
45. En toen de overpriesters en Fari-
zeërs zijne gelijkenissen hoorden, be-
grepen zij, dat hij van hen sprak. '
46. En zij zochten hem te vatten, doch
vreesden de scharen, dewijl zij hem
voor een profeet hielden.

HOOFDSTUK XXII.

Gelijkenis van het bruiloftsmaal (vs. 1—14). Jezus beantwoordt eene vraag van de Farizeërs en Herodianen over het betalen van schatting aan den keizer (vs. 15—22); van de Sadduceërs over de opstanding (vs. 23—33); van een wetgeleerde over het groote gebod (vs. 34—40), en stelt zelf aan de Farizeërs eene vraag over den Christus ter beantwoording voor (vs. 41—46).

1. En Jezus antwoordde, en sprak
wederom tot hen in gelijkenissen,
2. zeggende: ' Het koninkrijk der heme-
len is gelijk aan een koning, die
voor zijnen zoon eene bruiloft aan-
3. richtte. ' En hij zond zijne dienst-
knechten, om de genoodigden ter
bruiloft te roepen, en zij wilden niet
4. komen. ' Wederom zond hij andere
dienstknechten en sprak: Zegt aan
de genoodigden: Zie, mijnen maal-
tijd heb ik gereed gemaakt; mijne
stieren en het mestvee zijn geslacht,
en alles is gereed: komt ter bruiloft! '

Vs. 35, 39. H. V:12, XXIII:37; Hand. VII: 52. — Vs. 42. Ps. CXVIII:22, 23; Jez. XXVIII: 16; Hand. IV:11; Ef. II:20; 1 Petr. II:6, 7. — Vs. 43. H. VIII:11, 12, XXII:8, 9.

Vs. 44. Jez. VIII:14; Rom. IX:33; 1 Petr. II: 7; Dan. II:44. — Vs. 46. Luc. VII:16.
Vs. 2—14. Luc. XIV:16—24.

34. *zijne vruchten*, d. i. de vruchten, die hem als eigenaar toekwamen.

42. *verworpen*, d. i. als onbruikbaar tot den bouw afgekeurd.

hoeksteen. Gr. *hoofd des hoeks*, d. i. een dier steenen, door welke twee zijwanden aan elkander verbonden werden, en op welker deugdelijkheid het derhalve, meer nog dan op die van andere, aankwam. Deze beeldspraak werd op den Messias toegepast, zooals hij, na door de hoofden zijns volks (*de bouwlieden*) versmaad te zijn, door God (*van den Heer*) tot de hoogste eer en macht stond verheven te worden.

is dat geschied, en het is. And. *is hij dat geworden, en hij is*.

43. *een volk*. Zij, die later in den Christus gelooven zouden, worden hier als *een ander volk* tegen het israëlietische overgesteld.

zijne vruchten, t. w. de vruchten des koninkrijks, die de Heer van de burgers van dat koninkrijk met recht verwachten mag. Vgl. vs. 34.

44. Sommigen houden dit vs. voor onecht en achten het uit Luc. XX:18 hier ingevoegd.

op dezen steen valt, d. i. zich aan den Christus ergert en hem wederstreeft.

vermorzelen. Gr. *als kaf doen verstuiven*. De zin van dit vs. is: De Messias zal al zijne vijanden en tegenstanders vernietigen.

1. *tot hen*, t. w. de overpriesters en oudsten, die zich met hem in den tempel bevonden. Zie H. XXI: 23, 45.

2. *eene bruiloft*. Eig. *bruiloftsfeesten*, die in het Oosten gemeenlijk zeven dagen duurden en met den maaltijd, vs. 4 vermeld, een aanvang namen.

3. *ter bruiloft te roepen*. Zulk eene herhaalde noodiging was toen gebruikelijk. Zie Luc. XIV: 16, 17.

4. *maaltijd*. Zie op vs. 2.

mestvee. Men denke aan het kleinere vee, als kalveren, geiten, schapen enz. Vgl. 2 Sam. VI:13, Luc. XV:23, 29.

5. Doch zij sloegen daarop geen acht en
gingen heen, deze naar zijnen ak-
6. ker, gene tot zijnen koophandel. ' En
de overigen grepen zijne dienstknech-
ten, en mishandelden en doodden hen. '
7. Toen nu de koning dit hoorde, werd
hij vertoornd, en hij zond zijne krijgs-
benden, en verdelgde die moorde-
naars, en stak hunne stad in brand. '
8. Toen zeide hij tot zijne dienstknech-
ten: De bruiloft is wel gereed,
doch de genoodigden waren 't niet
9. waardig. ' Gaat dan naar de uitgan-
gen der wegen, en zoovelen gij er
10. vindt, noodigt ze ter bruiloft. ' En
die dienstknechten gingen uit naar
de wegen, en brachten allen bijeen,
die zij maar vonden, boozen zoowel
als goeden; en de bruiloft werd vol
11. gasten. ' Toen nu de koning inkwam,
om de gasten in oogenschouw te ne-
men, zag hij daar een mensch, die
12. geen bruiloftskleed aanhad. ' En hij
zeide tot hem: Vriend! hoe zijt gij
hier ingekomen zonder bruiloftskleed?
13. En hij verstomde. ' Toen sprak de
koning tot de dienaars: Bindt hem
handen en voeten, en neemt hem op,
en werpt hem uit in de duisternis
daarbuiten: dáár zal het geween zijn
14. en het tandengeknars. ' Want geroe-
penen zijn er vele, maar uitverkore-
nen weinige.
15. Toen gingen de Farizeërs heen en
beraadslaagden, om hem met woorden
16. te verstrikken. ' En zij zonden hunne
leerlingen tot hem met de Herodia-
nen, en zeiden: Meester! wij weten,
dat gij waarachtig zijt, en den weg
Gods in waarheid leert, en u aan
niemand stoort; want gij ziet niet op
17. den persoon der menschen. ' Zeg ons
dan, wat dunkt u? Is het geoorloofd,
den keizer schatting te geven of niet? '
18. Maar Jezus bemerkte hunne boos-
heid en zeide: Wat verzoekt gij mij,
gij geveinsden? Toont mij de schat-
19. tingmunt! ' Zij nu brachten hem
20. een denarie. ' En hij zeide tot hen:
21. Wiens beeld en opschrift is dit? ' Zij
zeiden tot hem: Des keizers. Toen
zeide hij tot hen: Geeft dan den
keizer wat des keizers, en Gode wat
22. Gods is. ' En toen zij dit hoorden,
verwonderden zij zich; en zij verlie-
ten hem en gingen weg.
23. Te dien dage kwamen er Saddu-
ceërs tot hem, die zeggen, dat er

Vs. **13.** H. VIII : 12, XIII : 50. — Vs. **14.** H. XX : 16. — Vs. **15**–**22.** Marc. XII : 13–17; Luc. XX : 20–26.

Vs. **15**, **16.** Marc. III : 6. — Vs. **21.** Rom. XIII : 7. — Vs. **23**–**33.** Marc. XII : 18–27; Luc. XX : 27–40. — Vs. **23.** Hand. XXIII : 8.

5. *koophandel.* Bedoeld is een handel, die reizende gedreven werd, zoodat *daartoe heengaan* ongeveer hetzelfde is als zich voor handelsbelangen op reis begeven.

9. *de uitgangen der wegen.* Waarschijnlijk worden zulke plaatsen bedoeld, waar verschillende wegen op uitliepen of elkander sneden, en die dus het drukst bezocht werden.

10. *boozen zoowel als goeden.* Spreekwoordelijk gezegde, hier niet ongelijk aan ons rijp en groen. Vgl. H. XIII : 47.

gasten. Gr. *aanliggenden.* Zie op H. VIII : 11, IX : 10.

11. *bruiloftskleed*, d. i. een voor de bruiloft passend feestgewaad. Volg. sommigen zou het gebruikelijk geweest zijn, dat de gastheer zijnen gasten zulk een gewaad liet aanbieden, vóórdat zij in de feestzaal kwamen.

13. *de duisternis daarbuiten.* Zie op H. VIII : 12.

14. Die van Godswege, door Jezus, tot het genot van het messiasrijk genoodigd werden, worden *geroepenen*, die aan deze noodiging gehoor gaven, *uitverkorenen* genoemd. Het getal der laatsten was klein, tegenover dat der eersten.

15. *met woorden te verstrikken*, d. i. door middel van redewisseling hem, als in een strik, te vangen.

16. *Herodianen*, d. i. de aanhangers van het stamhuis van Herodes, die als zoodanig eene staatkundige (romeinsche) partij vormden tegenover de voorstanders van de aloude theocratie of godsregeering, waartoe ook de Farizeërs behoorden. Beiden vereenigden zich echter nu in de poging, om Jezus ten val te brengen.

16. *den weg Gods*, d. i. den door God voorgeschreven weg, zijn wil en welbehagen. Vgl. Hand. XVIII : 26.

gij ziet — menschen, d. i. in dit verband: gij zegt of verzwijgt niets met het oogmerk om iemand te ontzien of te believen.

17. *Is het geoorloofd* enz. Deze vraag werd door de Herodianen, die bij de bescherming der Romeinen belang hadden, toestemmend beantwoord; ontkennend daarentegen door de voorstanders der theocratische beginselen, die zulk eene schatting of cijns aan een vreemden en heidenschen overheerscher onbestaanbaar achtten met de aan God verschuldigde gehoorzaamheid. Vgl. Deut. XVII : 15.

18. *geveinsden.* Onder den schijn van oprechte begeerte naar onderricht, bedoelden zij Jezus iets te doen zeggen, waardoor hij òf hunne verplichting tot gehoorzaamheid aan God, òf die tot onderdanigheid aan den keizer scheen te loochenen.

de schattingmunt, d. i. eene dier romeinsche muntspeciën, destijds in Palestina gangbaar, waarin de schatting aan den keizer alleen betaald kon worden.

19. *denarie.* Zie op H. XX : 2.

21. *wat Gods is*, d. i. wat Gode toekomt.

geen opstanding is, en zij vroegen
24. hem, ' zeggende: Meester! Mozes
heeft gezegd: Zoo iemand kinderloos
sterft, zal zijn broeder zijne vrouw trouwen, en
zijnen broeder kroost verwek-
25. ken. ' Nu waren er bij ons zeven
broeders; en de eerste, gehuwd zijnde,
stierf, en daar hij geen kinderen
had, zoo liet hij zijne vrouw na voor
26. zijnen broeder. ' Evenzoo ook de tweede,
en de derde, tot al de zeven toe. '
27. En het laatst van allen stierf ook de
28. vrouw. ' Bij de opstanding dan, wien
der zeven zal zij tot vrouw zijn?
want allen hebben zij haar gehad. '
29. Doch Jezus antwoordde en zeide tot
hen: Gij dwaalt, omdat gij de Schriften
niet kent, noch de kracht Gods; '
30. want bij de opstanding huwen zij
niet, noch worden uitgehuwd, maar
zij zijn als engelen Gods in den he-
31. mel. ' Wat nu de opstanding der dooden
aangaat; hebt gij niet gelezen,
hetgeen door God tot u gesproken is,
32. als hij zegt: ' Ik ben de God van
Abraham, en de God van Izaäk,
en de God van Jakob? God is
geen God van dooden, maar van le-
33. venden. ' En toen de scharen dit hoorden,
stonden zij verslagen over zijne
leer.
34. Toen nu de Farizeërs hoorden, dat
hij den Sadduceërs den mond gestopt
35. had, kwamen zij bijéén. ' En een uit
hen, een wetgeleerde, vroeg, hem ver-
36. zoekende, en zeide: ' Meester! welk
37. gebod is groot in de wet? 'En Jezus
zeide tot hem: Gij zult den Heer
uwen God liefhebben met geheel
uw hart, en met geheel
uwe ziel, en met geheel uw
38. verstand. ' Dit is het groote en
39. eerste gebod. ' En het tweede, daaraan
gelijk, is: Gij zult uwen
naaste liefhebben als u zel-
40. ven. ' Aan deze twee geboden hangt
de gansche wet en de profeten.
41. Terwijl nu de Farizeërs bijeenwaren,
vroeg Jezus hun, zeggende: '
42. Wat dunkt u van den Christus?
Wiens zoon is hij? Zij zeiden tot
43. hem: Davids zoon. ' Hij zeide tot
hen: Hoe noemt dan David in den
44. Geest hem Heer, zeggende: ' De
Heer heeft gezegd tot mijnen
Heer: Zit aan mijne rechterzijde,
totdat ik uwe vijanden
onder uwe voeten gezet heb. '
45. Indien dan David hem Heer noemt,

Vs. **24**. Deut. XXV: 5. — Vs. **29**, **30**. 1 Kor. XV: 50. — Vs. **32**. Exod. III: 6; Hebr. XI: 16. — Vs. **34—40**. Marc. XII: 28—34; Luc. X: 25—28. — Vs. **37**. Deut. VI: 5. — Vs. **39**. Lev. XIX: 18; Matth. V: 43. Vs. **40**. Rom. XIII: 8—10; Gal. V: 14. — Vs. **41—46**. Marc. XII: 35—37; Luc. XX: 41—44. — Vs. **42**. Joh. VII: 42. — Vs. **44**. Ps. CX: 1; Hand. II: 34, 35; 1 Kor. XV: 25; Hebr. I: 13.

24. *Mozes — gezegd* enz. Het hier bedoelde plicht- of zwagerhuwelijk (zie Deut. XXV: 5) had ten doel, om het uitsterven der geslachten in Israël zooveel mogelijk te voorkomen. Vgl. Ruth I: 11, III: 9, 12, IV: 1—10.

kroost verwekken, d. i. een zoon verwekken. Deze werd dan ingeschreven in het geslachtregister des overledenen en trad als diens stamhouder en erfgenaam op.

25. *Nu waren er bij ons* enz. Dit geval was denkelijk wel niet zóó voorgekomen, maar slechts verdicht, om de ongerijmdheid van de leer der opstanding, zooals die destijds door velen werd opgevat (vgl. op vs. 29), in het licht te stellen.

daar hij geen kinderen had. Gr. *geen kroost hebbende.*

29. *de Schriften*, t. w. des O. T., die, volgens vs. 31, 32, een leven na den dood leeren.

de kracht Gods. De Sadduceërs miskenden haar door uit te gaan van de onderstelling der Farizeërs, dat de mensch niet anders dan met zijn aardsche ligchaam kon opstaan, alsof God niet machtig ware hem een hooger leven te geven. Zie vs. 30. Vgl. 1 Kor. XV: 35—49.

31. *Wat — aangaät*, d. i. Tot uwe overtuiging, dat er volgens de Schrift zelve, waarop gij u beroept (vs. 24), eene opstanding der dooden is.

32. *van dooden*, d. i. van zulken, die, na gestorven te zijn, hebben opgehouden te bestaan. Jezus bedoelt, dat de genoemde aartsvaders ook na hunnen dood niet opgehouden hadden te leven, daar God, toen hij dit zooveel later tot Mozes sprak, zich anders niet hun God had kunnen noemen. Vgl. Luc. XX: 38.

35. *een wetgeleerde*, d. i. een beoefenaar van het recht, volgens de wet van Mozes en de daarvan door latere leeraars gegeven verklaringen, een joodsch rechtsgeleerde.

36. *groot*, t. w. bij uitnemendheid, zoodat het de overige overtreft in beteekenis en gewicht. De joodsche wetgeleerden, die een vaak zeer spitsvondig onderscheid tusschen dusgenaamde groote en kleine geboden maakten, verschilden niet weinig in de bepaling, welke tot deze of gene soort behoorden.

38. *het groote en eerste.* Gew. t. *een eerst en groot.*

40. De zin is: In deze twee geboden saamgenomen staat het groote beginsel uitgedrukt, dat aan de geheele wet ten grondslag ligt, en zonder hetwelk dus ook de rechte naleving der wet onmogelijk is.

42. *den Christus*, d. i. den beloofden Messias.

43. *Hoe*, d. i. met welk recht? op welken grond?

in den Geest, d. i. door den Geest gedreven. Vgl. Hand. I: 16.

44. *onder uwe.* Gew. t. *tot een voetbank uwer.*

46. hoe is hij zijn zoon? ' En niemand
kon hem een woord antwoorden, en
ook durfde niemand hem van dien
dag af iets meer vragen.

HOOFDSTUK XXIII.

Oordeel van Jezus over de schriftgeleerden en Farizeërs (vs. 1—12), en strafrede tegen hen (vs. 13—36). Toespraak aan het profeten doodende Jeruzalem (vs. 37—39).

1. Toen sprak Jezus tot de scharen
2. en tot zijne leerlingen, ' zeggende:
De schriftgeleerden en Farizeërs zijn
gezeten op het gestoelte van Mozes. '
3. Doet en onderhoudt dus al wat zij u
zeggen, maar doet niet naar hunne
werken; want zij zeggen, en doen het
4. niet. ' En zij binden zware en ondragelijke
lasten samen, en leggen ze
den menschen op de schouders; doch
met hunnen vinger willen zij ze niet
5. verroeren. ' En al hunne werken doen
zij, om van de menschen gezien te
worden. Want zij maken hunne gedenkcedels
breed en de kwasten hun-
6. ner kleederen groot. ' En zij zijn gesteld
op de hoogste plaats aan de
maaltijden, en op de voorste gestoel-
7. ten in de synagogen, ' en op de begroetingen
op de markten, en om
door de menschen Rabbi! Rabbi! ge-
8. noemd te worden. ' Doch gij, laat u
niet Rabbi noemen; want één is uw
voorganger, en gij zijt allen broe-
9. ders. ' En noemt niemand op aarde
uw vader; want één is uw vader,
10. hij, die in de hemelen is. ' Laat u
ook niet voorgangers noemen; want
één is uw voorganger, de Christus. '
11. Maar de meeste van u zal uw die-
12. naar zijn. ' En wie zich zelven verhoogt,
zal vernederd worden; en wie
zich zelven vernedert, zal verhoogd
worden.
13. Maar wee u, schriftgeleerden en
Farizeërs, gij geveinsden! want gij
sluit het koninkrijk der hemelen voor
de menschen; want gij gaat niet binnen,
en ook hen, die zouden binnengaan,
laat gij niet binnengaan. ' * '
15. Wee u, schriftgeleerden en Farizeërs,
gij geveinsden; want zee en land trekt

14. Gew. t. * Wee u, schriftgeleerden en Farizeërs, gij geveinsden! want gij eet de huizen der weduwen op, en dat wel terwijl gij voor den schijn lange gebeden doet; daarom zult gij te zwaarder oordeel ontvangen.

Vs. 1. Luc. XX:45. — Vs. 3. H. V:17, 20, XXIII:23. — Vs. 4. Luc. XI:46; Hand. XV:10. — Vs. 5. H. VI:1. — Vs. 6, 7. Marc. XII:38, 39; Luc. XI:43, XX:46.

Vs. 9. Mal. II:10. — Vs. 11. H. XX:26. — Vs. 12. Luc. XIV:11; XVIII:14. — Vs. 13. Luc. XI:52. — Vs. 14. Marc. XII:40; Luc. XX:47.

45. *hoe is hij zijn zoon?* d. i. hoe kan hij dan te gelijk zijn zoon wezen?

2. *zijn gezeten — Mozes*, d. i. nemen, als uitleggers der wet, de plaats in, oorspronkelijk door den wetgever zelven bekleed.

3. *zeggen.* Gew. t. *zeggen, dat gij onderhouden moet.*

4. *En.* Gew. t. *Want.*

zij binden — lasten samen. Figuurlijke uitdrukking, aan verschillende pakken of bundels ontleend, die men aan elkander hechtte en op lastdieren leide. Zij duidt de eindelooze reeks van voorschriften aan, met welke de toenmalige leeraars der wet, deels op eigen gezag, deels op dat der overlevering, de gewetens der menschen belastten.

met hunnen vinger — verroeren, d. i. zij zijn onwillig tot de geringste inspanning, om zelve die lasten te dragen. Zelve onttrekken zij zich geheel en al aan het doen der geboden, die zij anderen opleggen.

5. *gedenkcedels*, d. i. perkamenten strooken, met eenige woorden uit de wet beschreven en bestemd, om bij het gebed aan den linkerarm en aan het voorhoofd gebonden te worden. Deze gewoonte steunde op eene letterlijke opvatting van Exod. XIII:9, 16, Deut. VI:8, XI:18, en schijnt, te oordeelen naar den hier gebezigden naam (die voorbehoedmiddel beteekent) in den loop des tijds een bijgeloovig karakter te hebben aangenomen.

5. *kwasten.* Zie op H. IX:20.

breed... groot, om des te meer in het oog te vallen.

7. *Rabbi.* De beteekenis van dit hebr. woord is *leeraar*, of eig. *Heer:* de titel, waarmede men degenen aansprak, die tot den geleerden stand behoorden.

8. *voorganger.* Gew. t. *voorganger, de Christus.*

9. *vader.* Een titel der joodsche leeraars van dien tijd. Daaraan beantwoordde de benaming *zonen*, aan hunne leerlingen gegeven. Zie op H. XII:27.

13. *sluit.* Beeldspraak, ontleend aan de deur eener woning, waarmede het koninkrijk der hemelen hier ter plaatse vergeleken wordt.

hen, die zouden binnengaan. Gr. *de binnengaanden*, d. i. die bezig waren met of op het punt stonden van binnen te gaan.

14. [Dit vs. ontbreekt in de meeste geachte Hss., en schijnt uit Marc. XII:40 (vgl. Luc. XX:47) met eenige wijziging overgenomen te zijn.

gij eet — op, d. i. dringt u op allerlei wijze in de gunst der weduwen in, om u door haar goed (men denke aan giften en erfmakingen) te verrijken. Vgl. 2 Tim. III:6.

terwijl gij — gebeden doet, d. i. uwe schuld is te grooter, omdat gij, ter bereiking van uw baatzuchtig doel, langgerekte gebeden doet, ten einde u daardoor den schijn te geven eener godsvrucht, die gij niet bezit.

te zwaarder. Gr. *te overvloediger.*]

gij rond, om éénen bekeerling te
maken; en wanneer hij het geworden
is, maakt gij hem tot een kind der
16. helle, tweemaal meer dan gij. ' Wee
u, gij blinde leidslieden, die zegt:
Wie zweert bij den tempel, dat is
niets; maar wie zweert bij het goud
17. des tempels, die is gehouden. ' Gij
dwazen en blinden! Wat toch is meer,
het goud, of de tempel, die het goud
18. heiligt? ' En: Wie zweert bij het
altaar, dat is niets; maar wie zweert
bij de gave, die daarop is, die is
19. gehouden. ' Gij dwazen en blinden!
Wat toch is meer, de gave, of het
20. altaar, dat de gave heiligt? ' Die dan
zweert bij het altaar, zweert daarbij
21. en bij al hetgeen daarop is; ' en die
zweert bij den tempel, zweert bij de-
zen en bij hem, die daarin woont; '
22. en die zweert bij den hemel, zweert
bij den troon Gods en bij hem, die
23. daarop gezeten is. ' Wee u, schrift-
geleerden en Farizeërs, gij geveins-
den! want gij geeft tienden van de
munte en de dille en het komijn, en
het zwaarste der wet laat gij na, het
recht en de barmhartigheid en de
trouw. Dit nu moest men doen, en
24. dát niet nalaten. ' Gij blinde leids-
lieden, die de mug uitzift, maar den
25. kameel doorzwelgt! ' Wee u, schrift-
geleerden en Farizeërs, gij geveins-
den! want gij reinigt het buitenste van
beker en schotel, maar van binnen zijn
26. zij vol van roof en onmatigheid. ' Gij
blinde Farizeër! reinig eerst het in-
wendige van beker en schotel, opdat
ook het uitwendige daarvan rein wor-
27. de. ' Wee u, schriftgeleerden en Fa-
rizeërs, gij geveinsden! want gij ge-
lijkt op gewitte graven, die van buiten
wel fraai schijnen, maar van binnen
vol zijn van doodsbeenderen en al-
28. lerlei onreinheid. ' Zoo ook schijnt gij
van buiten wel den menschen recht-
vaardig, maar van binnen zijt gij vol
29. geveinsdheid en ongerechtigheid. ' Wee
u, schriftgeleerden en Farizeërs, gij
geveinsden! want gij bouwt de graven
der profeten op, en versiert de graf-
30. steden der rechtvaardigen, ' en zegt:
Waren wij in de dagen onzer vade-
ren geweest, wij zouden hunne me-
deplichtigen niet geweest zijn aan het
31. bloed der profeten. ' Zoo geeft gij dan

Vs. 16—22. H. V:33—36. — Vs. 23. Luc. XI:42; Mich. VI:8. — Vs. 25, 26. Luc. XI:39—41; Marc. VII:4.

Vs. 27, 28. Luc. XI:44. — Vs. 29—36. Luc. XI:47—51. — Vs. 31, 32. H. XXI:34, 35; Hand. VII:51, 52; 1 Thess. II:15.

15. *bekeerling.* Gr. *proseliet*, d. i. een heiden, die het geloof der Joden aanneemt.
kind der helle, d. i. die in de hel te huis behoort en waardig is, om daarin geworpen te worden.
tweemaal meer dan gij. Bekeerlingen onderscheiden zich dikwijls door overdreven ijver in het belang der partij, die hen voor zich gewonnen heeft.
16. *dat is niets*, d. i. die is door zijnen eed niet gebonden.
goud des tempels. Sommigen denken hier aan de gouden vaten en andere kostbaarheden, die tot den tempel behoorden. And. aan den tempelschat, die door de Farizeërs en schriftgeleerden uit hebzuchtige bijoogmerken als bijzonder heilig werd voorgesteld.
is gehouden, t. w. om zijne belofte te volbrengen.
17. *het goud heiligt*, d. i. aan dat goud waarde en wijding geeft.
18. *de gave*, d. i. de offerande. Vgl. H. V:23.
23. *geeft tienden* enz. De wet eischte van alle velden boomvruchten tienden ten behoeve der Levieten (Lev. XXVII:30, Num. XVIII:21—24, Deut. XIV:22). De Farizeërs en schriftgeleerden echter pasten dezen eisch zelfs op de minste tuingewassen toe, waarmede de spijzen gekruid werden en waarvan enkele hier door Jezus worden opgenoemd.
het zwaarste, d. i. wat zwaarder weegt, naar inhoud en strekking veel gewichtiger is.
het recht, d. i. een oordeel naar recht en billijkheid.
de trouw, d. i. de goede trouw in woorden en daden.

24. *de mug uitzift* enz. Spreekwoordelijk gezegde, dat op zulken ziet, die in het kleine uiterst nauwgezet zijn, doch lichtvaardig omtrent hetgeen waarlijk groot en belangrijk is. Het *uitziften der mug* doelt op hetgeen geschiedde, om iedere onreinheid, ook het geringste insekt, uit den wijn te verwijderen en dezen alzoo te zuiveren. Daartegenover wordt *den kameel doorzwelgen* bij wijze van opzettelijke vergrooting gezegd.
25. *gij reinigt* enz. Vgl. Marc. VII:4.
vol van — onmatigheid, d. i. vol van spijs en drank, door onrecht verkregen of met onmatigheid gebruikt.
26. *reinig eerst het inwendige* enz., d. i. maak eerst, dat aan hetgeen in beker en schotel is, geen smet van roof of onmatigheid kleeft. Is dát gedaan, dan zullen ook beker en schotel zelve eerst waarlijk rein zijn, terwijl anders al uw wasschen u niet baat.
27. *gewitte graven.* Jaarlijks, op een bepaalden dag, werden de grafsteden met kalk gewit. Zij werden daardoor niet alleen kenbaar gemaakt als plaatsen, door welker aanraking men verontreinigd werd, maar verkregen er zelfs een meer of min bevallig aanzien door.
29. *gij bouwt — op*, d. i. gij brengt de noodige herstellingen aan, om die grafsteden in stand te houden.
versiert, d. i. verfraait.
der rechtvaardigen, d. i. der vromen van den ouden tijd.
30. *medeplichtigen.* Gr. *deelgenooten.*
31. *Zoo*, d. i. òf door de schijnheiligheid zelve, die uit deze uwe woorden spreekt, òf door de moordenaars der profeten uwe *vaderen* te noemen.

u zelven getuigenis, dat gij zonen
zijt van hen, die de profeten ver-
32. moord hebben. ' Ook gij dan, maakt
33. de maat uwer vaderen vol! ' Gij slan-
gen! gij adderenteelt! hoe zoudt gij
34. het vonnis der hel ontkomen? ' Daar-
om, zie, ik zend tot u profeten en
wijzen en schriftgeleerden, en eenigen
uit hen zult gij dooden en kruisigen,
en anderen uit hen zult gij geeselen
in uwe synagogen, en vervolgen van
35. stad tot stad; ' opdat op u kome al
het rechtvaardige bloed, dat op aarde
vergoten werd, van het bloed des
rechtvaardigen Abels af, tot op het
bloed van Zacharía, den zoon van
Baráchia, dien gij vermoord hebt tus-
schen den tempel en het altaar. '
36. Voorwaar, ik zeg u, dit alles zal
37. komen over dit geslacht. ' Jeruzalem!
Jeruzalem! gij, die de profeten doodt
en steenigt die tot u gezonden zijn,
hoe menigmaal heb ik uwe kinderen
willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs
eene hen hare kiekens bijeenvergadert
onder de vleugelen, en gij hebt niet
38. gewild! ' Zie, uw huis wordt u woest
39. overgelaten. ' Want ik zeg u, gij
zult mij van nu aan niet zien, tot-
dat gij zegt: Gezegend hij, die komt
in den naam des Heeren!

HOOFDSTUK XXIV.

Jezus voorspelt de verwoesting des tempels (vs. 1, 2); beschrijft de voorteekenen der komst van den Zoon des menschen (vs. 3—28) en die komst zelve (vs. 29—35), en vermaant tot waakzaamheid (vs. 36—44), ook door de gelijkenis van den ontrouwen dienstknecht (vs. 45—51).

1. En Jezus ging uit en vertrok van den
tempel. En zijne leerlingen kwamen
tot hem, om hem de gebouwen des
2. tempels te toonen. ' Doch hij ant-
woordde en zeide tot hen: Ziet gij
dit alles niet? Voorwaar, ik zeg u,
geen steen zal hier op den anderen
gelaten worden, die niet wordt afge-
3. broken. ' En toen hij op den Olijf-
berg nederzat, kwamen de leerlingen
tot hem, afzonderlijk, en zeiden:
Zeg ons, wanneer zal dit zijn? en
wat is het teeken van uwe komst en
4. de voleinding der eeuw? ' En Jezus
antwoordde en zeide tot hen: Ziet
toe, dat niet iemand u misleide; '

Vs. **33**. H. III : 7; Rom. III : 13. — Vs. **34**. H. X : 16, 17; Joh. XVI : 2; Hand. V : 40. — Vs. **35**. Gen. IV : 8—10; 2 Kron. XXIV : 20—22. — Vs. **37—39**. Luc. XIII : 34, 35. — Vs. **37**. Neh. IX : 26.

Vs. **39**. H. XXI : 9; Ps. CXVIII : 26.
Vs. **1—14**. Marc. XIII : 1—13; Luc. XXI : 5—19. — Vs. **2**. Luc. XIX : 44. — Vs. **4**. H. VII : 15; Ef. V : 6; 1 Joh. IV : 1.

31. *zonen*, niet alleen door ligchamelijke afstamming, maar ook door verwantschap naar den geest. Vgl. Luc. XI : 48.

32. *Ook gij dan* enz. Jezus wil zeggen: Gaat ook gij dan voort op den weg der ongerechtigheid, reeds door uwe vaderen ingeslagen, en voleindigt zóó het werk, door dezen begonnen. Een scherp verwijt, vol van verontwaardiging en heiligen toorn.

33. *het vonnis der hel*, d. i. de veroordeeling tot de helsche straf. Zie verder op H. III : 7.

34. *Daarom*, d. i. opdat gij den eenmaal ingeslagen weg ten einde toe zoudt kunnen bewandelen en de vruchten uwer onbekeerlijkheid inoogsten. Vgl. vs. 32.
ik zend enz. In het volle gevoel zijner waardigheid, spreekt Jezus hier onder de benamingen *profeten*, *wijzen*, *schriftgeleerden*, van zijne toekomstige gezanten als opvolgers van hen, die onder Israël deze namen droegen. Sommigen meenen hier de aanhaling eener verloren gegane profetie te vinden, waarin God sprekende werd ingevoerd.

35. *op u kome*. Zie op H. XXVII : 25.
al het rechtvaardige bloed, d. i. het bloed van al de rechtvaardigen, die om hunne godsvrucht zijn ter dood gebracht. Vgl. 1 Joh. III : 12.
Abels... Zacharía. Dezen zijn hier genoemd als de eerste en de laatste der rechtvaardigen, van wier vermoording de schriften des O. T. gewag maken. Men houde in het oog, dat de boeken der Kronieken, waarin de steeniging van Zacharía wordt verhaald (2 Kron. XXIV : 20—22), in de verzameling dier schriften door de Joden achteraan waren geplaatst.
den zoon van Baráchia. Volgens 2 Kron. XXIV : 20 was hij de zoon van Jójada.

35. *tusschen den tempel en het altaar*. Het brandofferaltaar stond in het voorhof der priesters tegenover den ingang van het eigenlijke tempelgebouw. De heiligheid dezer plek verhoogde nog den gruwel, aan Zacharia gepleegd.

37. *tot u*. Gr. *tot haar*.
kinderen, d. i. bewoners.
bijeenvergaderen, d. i. in bescherming nemen tegen het dreigend gevaar.

38. Jeruzalem zou verwoest worden, omdat hare inwoners den Messias verwierpen.

39. *totdat* enz. Jezus doelt hier op den tijd, H. XXIV : 3, 30 nader aangekondigd.

1. *vertrok van den tempel*, d. i. verwijderde zich vandaar, met het plan, om niet weder te keeren. Vgl. H. XXIII : 38, 39.
om hem — toonen, d. i. om hem te wijzen op de pracht en hechtheid der verschillende tempelgebouwen, en hierdoor lucht te geven aan het gevoel van verbazing en smart, door de woorden van Jezus in hen opgewekt.

2. *hij antwoordde en zeide*. Gew. t. *Jezus zeide*.

3. *komst*. Gr. *tegenwoordigheid* of *aanwezigheid*. Dit woord wordt in het N. T. gebezigd van de verschijning van den Christus in den vollen luister van de hem door God geschonken heerlijkheid. Vgl. vs. 30. Onder het *teeken zijner komst* dachten de leerlingen zich een teeken of voorteeken, waaraan zij weten konden, dat die komst ophanden was.
voleinding der eeuw, t. w. der tegenwoordige. Zie verder op H. XII : 32.

4. *misleide*, d. i. op een dwaalspoor brenge en van mij aftrekke.

5. want velen zullen komen onder mij-
nen naam, zeggende: Ik ben de
Christus, en zullen velen misleiden. '
6. En gij zult hooren van oorlogen en
geruchten van oorlogen: ziet toe,
verschrikt niet! want het moet alles
geschieden, maar 't is nog het einde
7. niet. ' Want volk zal tegen volk en
koninkrijk tegen koninkrijk opstaan,
en er zal hongersnood en pest en
aardbeving zijn, van oord tot oord. '
8. Doch dit alles is een begin der
9. weeën. ' Alsdan zullen zij u overle-
veren tot verdrukking en u dooden,
en gij zult gehaat zijn van al de vol-
10. ken om mijnen naam. ' En alsdan
zullen velen zich ergeren, en zij zul-
len elkander overleveren en elkander
11. haten. ' En er zullen vele valsche
profeten opstaan en velen misleiden. '
12. En omdat de ongerechtigheid ver-
meerdert, zal de liefde der menigte
13. verkoelen. ' Doch wie volhardt ten
einde toe, die zal behouden worden. '
14. En dit evangelie des koninkrijks zal
gepredikt worden in de geheele we-
reld, tot eene getuigenis voor al de
volken; en alsdan zal het einde ko-
15. men. ' Wanneer gij dan den gruwel
der verwoesting, waarvan gesproken
is door den profeet Daniël, ziet staan
ter heilige plaats (die het leest, lette
16. er op!), ' dat alsdan, die in Judéa
17. zijn, vluchten naar de bergen; ' die
op het dak is, niet afkome, om het-
geen in zijn huis is weg te halen, '
18. en die op den akker is, niet terug-
keere, om zijne kleederen weg te
19. halen. ' Doch wee de zwangeren en
20. de zogenden in die dagen! ' En bidt,
dat uwe vlucht niet geschiede des
21. winters of op sabbat. ' Want alsdan
zal er eene groote verdrukking zijn,
gelijk er niet geweest is van het begin
der wereld tot nu toe, en ook niet
22. meer zijn zal. ' En indien die dagen
niet verkort waren, geen vleesch zou
behouden worden; maar om de uit-
verkorenen zullen die dagen verkort
23. worden. ' Alsdan, zoo iemand tot u

Vs. 5. Joh. V:43. — Vs. 7. Jez. XIX:2; Hand. XI:28. — Vs. 9. H. X:17, 22; Joh. XVI:2. — Vs. 11. 2 Petr. II:1. — Vs. 12. 2 Tim. III:1—5. — Vs. 13. H. X:22; Jac. I:12; Openb. II:10, III:10. — Vs. 14. Rom. X:18; Kol. I:23.

Vs. 15—21. Marc. XIII: 14—19; Luc. XXI: 20—24. — Vs. 15. Dan. IX:27. — Vs. 17. Luc. XVII:31. — Vs. 21. Dan. XII:1. — Vs. 22—27. Marc. XIII:20—23. — Vs. 23, 27. Luc. XVII: 23, 24.

5. *komen onder mijnen naam*, d. i. zich uitgeven voor den Christus en zich alzoo de waardigheid aanmatigen, die mij alleen toekomt. Vgl. vs. 23 en 24.

6. *oorlogen en geruchten van oorlogen*, d. i. oorlogen van nabij en van verre, zoowel die reeds gevoerd worden, als die nog dreigen.

7. *van oord tot oord.* De eene plaats of streek na de andere zal door de hier genoemde plagen bezocht worden.

8. *een begin der weeën.* De jammeren en beroeringen, die aan de komst van den Christus op aarde zouden voorafgaan, worden hier naar het toenmalig spraakgebruik, waarvan Jezus zich bedient, vergeleken met de barensweeën eener vrouw.

10. *zich ergeren.* Zie op H. XIII:21.

11. *valsche profeten.* Zie op H. VII:15.

12. *omdat* enz. Hoe meer verwijdering van God, des te meer verwijdering ook tusschen de menschen onderling.

der menigte, d. i. der meerderheid.

14. *dit evangelie*, d. i. het evangelie, hetwelk u door mij verkondigd is.

tot eene getuigenis, t. w. aangaande hem, die met dat evangelie in de wereld opgetreden is.

het einde, t. w. der weeën, waardoor de komst van den Christus zou voorafgegaan en aangekondigd worden. Vgl. vs. 8.

15. *den gruwel der verwoesting*, d. i. den gruwel, die door ontwijding van het heilige de vreeselijkste verwoesting veroorzaakt. Zoo had Antíochus Epífanes vroeger den jeruzalemschen tempel, met het zich daarin bevindende altaar, verontreinigd en in een afgodstempel voor Júpiter Olympius herschapen (1 Makk. I:54). Een gelijksoortig gruwelfeit zou later plaats hebben, wanneer niet alleen de stad Jeruzalem verwoest, maar ook de tempel met al zijne pracht en kostbaarheden aan de vlammen werd prijs gegeven.

15. *ter heilige plaats*, d. i. op den gewijden grond des tempels.

(*die het leest, lette er op!*). Deze woorden zijn waarschijnlijk niet van Jezus zelven, maar van den evangelist, die de opmerkzaamheid zijner lezers daardoor wilde vestigen op de moeilijke tijden, die voor hen in aantocht waren.

17. *het dak*, vanwaar men over de daken der belendende huizen ontvluchten kon, zonder het huis door te gaan. Vgl. verder op H. X:27.

hetgeen in zijn huis is. Gew. t. *iets uit zijn huis.*

18. *zijne kleederen*, die hij, uitgaande tot zijn akkerwerk, had afgelegd en achtergelaten.

19. *de zwangeren en de zogenden*, voor wie geen vluchten of ontkomen mogelijk zou zijn.

20. *des winters*, omdat in den regentijd de wegen onbruikbaar waren.

op sabbat, omdat de Joden het strijdig achtten met de wet (vgl. Exod. XVI:29), zich op dien dag verder dan ongeveer een kwartier uur gaans van huis te begeven (Hand. I:12).

22. *verkort waren*, t. w. in den raad Gods. Vgl. Marc. XIII:20. Het verkorten heeft blijkbaar betrekking op de vermindering van het aantal dier dagen.

geen vleesch, d. i. geen sterveling.

om de uitverkorenen (d. i. opdat ook dezen niet zouden vergaan), t. w. de geloovigen, voor wie het genot der zegeningen van het messiasrijk bestemd is. Vgl. op H. XXII:14.

zegt: Zie, hier is de Christus, of
24. hier! gelooft het niet. ' Want er zul-
len valsche christussen en valsche
profeten opstaan, en zij zullen groote
teekenen en wonderen doen, zoodat
zij, zoo mogelijk, ook de uitverko-
25. renen zullen misleiden. ' Zie, ik heb
26. het u voorzegd. ' Zoo zij dan tot u
zeggen: zie, in de woestijn is hij!
gaat niet uit; zie, in de binnenka-
27. meren! gelooft het niet. ' Want ge-
lijk de bliksem uitgaat van het oos-
ten en schijnt tot het westen, zóó
zal de komst van den Zoon des men-
28. schen zijn. ' Want waar het doode
ligchaam is, daar zullen de arenden
zich verzamelen.
29. Terstond nu na de verdrukking
dier dagen zal de zon verduisterd
worden, en de maan zal haar schijn-
sel niet geven, en de sterren zullen
van den hemel vallen, en de krach-
ten der hemelen zullen bezwijken. '
30. En alsdan zal het teeken van den
Zoon des menschen aan den hemel
verschijnen, en alsdan zullen al de
geslachten der aarde weeklagen, en
zij zullen den Zoon des menschen
zien, komende op de wolken des he-
mels, met groote kracht en heer-
31. lijkheid. ' En hij zal zijne engelen
uitzenden met luid bazuingeschal, en
zij zullen zijne uitverkorenen bijeen-
vergaderen uit de vier windstreken,
van het eene uiteinde der hemelen
tot het andere.
32. En leert van den vijgeboom de ge-
lijkenis: Zoodra zijn tak zacht wordt
en de bladeren uitspruiten, dan weet
33. gij, dat de zomer nabij is. ' Zoo ook
gij, wanneer gij dit alles ziet, weet,
dat hij nabij is, voor de deur! '
34. Voorwaar, ik zeg u, dit geslacht zal
niet voorbijgaan, totdat dit alles is
35. geschied. ' De hemel en de aarde
zullen voorbijgaan, maar mijne woor-
36. den zullen niet voorbijgaan. ' Doch
van dien dag en ure weet niemand,
ook niet de engelen der hemelen,
37. dan mijn Vader alleen. ' En gelijk
de dagen van Noach, zóó zal ook de
komst van den Zoon des menschen
38. zijn. ' Want gelijk zij waren in de
dagen vóór den zondvloed, etende en
drinkende, huwende en ten huwelijk
gevende, tot op den dag dat Noach
39. in de ark ging, ' en het niet begre-
pen, totdat de zondvloed kwam en
allen wegnam: zóó zal ook de komst
van den Zoon des menschen zijn. '
40. Alsdan zullen twee op den akker
zijn: de één wordt medegenomen, de

Vs. **24**. H. VII:22; 2 Thess. II:9; Deut. XIII:1—5. — Vs. **28**. Job XXXIX:33. — Vs. **29**—**36**. Marc. XIII:24—32; Luc. XXI:25—33. — Vs. **29**. Jez. XIII:10; XXIV:4; Ezech. XXXII:7, 8; Joël II:30, 31; Openb. VI:12, 13. — Vs. **30**. Dan. VII:13; Matth. XXVI:64, XXV:31; 2 Thess. I:7; Openb. I:7.

Vs. **31**. 1 Kor. XV:52; 1 Thess. IV:16. — Vs. **33**. Jac. V:9. — Vs. **34**. H. XVI:28. — Vs. **35**. Jez. LI:6; 2 Petr. III:7. — Vs. **36**. Hand. I:7. — Vs. **37**—**41**. Luc. XVII:26, 27, 30, 34—36. — Vs. **38**, **39**. Gen. VI:11—13, VII:5—23; Hebr. XI:7; 1 Petr. III:20; 2 Petr. II:5.

26. *hij*, t. w. de Christus.

de woestijn ... de binnenkameren. Afgelegene of verborgene plaatsen, waar de volksleiders de menigte rondom zich verzamelden, zonder dat dit terstond in het oog viel.

27. *zóó zal* enz. De zin is: De komst van den Zoon des menschen zal daarin aan den bliksem gelijk wezen, dat zij zich in hare heerlijkheid gelijktijdig allerwegen en voor allen zichtbaar vertoont.

28. Spreekwoordelijk gezegde, hetwelk hier schijnt aan te duiden, dat, evenals de gier (die oudtijds tot het geslacht der arenden gerekend werd) niet ontbreekt, waar een aas te verslinden valt, zóó ook de komst van den Christus allerwegen herkenbaar zijn zou door zijne strafgerichten.

29. *na de verdrukking dier dagen*, waarvan gesproken is vs. 21, 22.

de krachten der hemelen, d. i. de krachten, waardoor de hemelligchamen in stand blijven en hunnen geregelden loop behouden. And. het heir des hemels, d. i. het firmament.

30. *het teeken van den Zoon des menschen*, d. i. het teeken zijner ophanden zijnde komst.

weeklagen. Eig. *zich op de borst slaan.* Zie op H. XI:17.

31. *uit de vier windstreken*, d. i. uit alle deelen der wereld.

32. *de gelijkenis*, t. w. die zich aan den vijgeboom laat ontleenen en hier volgt.

33. *hij*, t. w. de Zoon des menschen. And. *het*, d. i. de vervulling van hetgeen vroeger door Jezus is aangekondigd.

35. *niet voorbijgaan*, d. i. niet onvervuld blijven.

36. *dien dag en ure*, waarop de Zoon des menschen komen zal. Vgl. vs. 30, 33, 37.

38. *etende* enz., d. i. in zorgeloosheid voortlevende, alsof geen doodsgevaar hen van nabij bedreigde.

39. *het niet begrepen*, dat het hun aangekondigde verderf ophanden was.

40. *medegenomen*, t. w. door de engelen (vs. 31), en wordt alzoo gered, behouden; *achtergelaten*, d. i. aan het verderf overgelaten.

41. ander achtergelaten; ' twee zullen met
den molen aan het malen zijn, de
ééne wordt medegenomen, de andere
42. achtergelaten. ' Waakt dan, want gij
weet niet, op welken dag uw Heer
43. komt. ' Doch dit erkent gij, dat, zoo
de heer des huizes geweten had, in
welke nachtwake de dief zou komen,
hij gewaakt en niet toegelaten zou
hebben, dat zijn huis doorgraven
44. werd. ' Daarom weest ook gij gereed;
want ter ure, dat gij 't niet meent,
komt de Zoon des menschen.
45. Wie is alzoo de getrouwe en wijze
dienstknecht, dien zijn heer over zijne
dienstboden gesteld heeft, om hun
de spijze te geven op zijn tijd? '
46. Zalig die dienstknecht, welken zijn
heer, als hij komt, vinden zal zóó
47. doende! ' Voorwaar, ik zeg u, dat
hij hem over al zijne goederen stel-
48. len zal. ' Maar indien die kwade
dienstknecht in zijn hart zegt: mijn
49. heer toeft te komen, ' en zijne me-
dedienstknechten begint te slaan, en
eet en drinkt met de dronkaards, '
50. zoo zal de heer van dien dienstknecht
komen ten dage, dat hij 't niet ver-
wacht, en op een uur, dat hij niet
51. kent, ' en zal hem in stukken hou-
wen, en zijn deel stellen bij de ge-
veinsden. Dáár zal het geween zijn
en het tandengeknars.

HOOFDSTUK XXV.

Gelijkenis van de wijze en dwaze maagden (vs. 1—13), en van de talenten (vs. 14—30). Het toekomstig wereldgericht (vs. 31—46).

1. Alsdan zal het koninkrijk der he-
melen gelijk zijn aan tien maagden,
die hare lampen namen en uitgingen,
2. den bruidegom te gemoet. ' Vijf nu
van haar waren dwaas, en vijf waren
3. wijs. ' Want de dwaze namen wel
hare lampen, doch namen geen olie
4. met zich; ' maar de wijze namen met
hare lampen olie mede in hare vaten. '
5. Toen nu de bruidegom toefde, wer-
den zij allen sluimerig en vielen in
6. slaap. ' Doch midden in den nacht
ontstond er een geroep: Zie, de
bruidegom! gaat uit, hem te gemoet! '
7. Toen stonden al die maagden op en
8. brachten hare lampen in orde. ' En
de dwaze zeiden tot de wijze: Geeft
ons van uwe olie; want onze lampen
9. gaan uit. ' Doch de wijze antwoord-
den en zeiden: Dan zou er wellicht
voor ons en voor u niet genoeg zijn.
Gaat liever tot de verkoopers, en
10. koopt voor u zelve. ' Toen zij nu
heengingen om te koopen, kwam de
bruidegom; en die gereed waren,
gingen met hem in ter bruiloft, en
11. de deur werd gesloten. ' En later
kwamen ook de overige maagden en

Vs. 42. H. XXV:13; Marc. XIII:33, 35. — Vs. 43—51. Luc. XII:39—46. — Vs. 43, 44. 1 Thess. V:2, 4; 2 Petr. III:10; Openb. III:3, XVI:15.

Vs. 47. H. XXV:21. — Vs. 51. H. XXV:30; Luc. XII:47.
Vs. 10—12. Luc. XIII:25—27.

41. *met den molen aan het malen zijn.* Het werk van dienstmaagden of slavinnen (vgl. Exod. XI:5, Jez. XLVII:2). Men denke aan handmolens, in het Oosten tot huiselijk gebruik gebezigd en uit twee steenen bestaande, waarvan de bovenste over den ondersten werd heenbewogen.
42. *op welken dag.* Gew. t. *in welk uur.*
43. *nachtwake.* Zie op H. XIV:25.
doorgraven. Zie op H. VI:19.
48. *toeft te komen*, d. i. komt vooreerst nog niet.
49. *eet en drinkt.* Gew. t. *te eten en te drinken.*
51. *in stukken houwen.* Sterke uitdrukking voor de allergestrengste straf doen lijden. Vgl. 1 Sam. XV:33, Dan. II:5.
zijn deel stellen bij de geveinsden, d. i. hem een gelijk lot als de geveinsden doen ondergaan. Vgl. H. XXIII:33.
1. *Alsdan*, d. i. bij de komst van den Christus. Vgl. H. XXIV:50.
maagden, d. i. speelnooten der bruid.

1. *den bruidegom te gemoet.* Het was de gewoonte onder de Joden, dat de bruidegom zich op den avond van den trouwdag, door zijne vrienden vergezeld, naar het huis zijner bruid begaf, om haar in plechtstatigen optocht, bij lamp- en fakkellicht, vandaar af te halen en naar zijne woning, waar de bruiloft gevierd werd, over te brengen. De jonggehuwde werd bij die gelegenheid door hare speelnooten begeleid. De gelijkenis gaat uit van de voorstelling, dat laatstgenoemden zich tegen den tijd, waarop de bruidegom verwacht werd, een eind op weg begeven hadden, om hem te gemoet te gaan en hem feestelijk in te halen.
2. *dwaas.* Gew. t. *wijs.*
wijs, d. i. bedachtzaam. Gew. t. *dwaas.*
3. *Want de dwaze.* Gew. t. *Die dwaas waren.*
4. *vaten.* Men denke aan eene soort van kruiken of kannen.
10. *gingen met hem in ter bruiloft*, d. i. vergezelden hem uit de woning der bruid naar de zijne, en namen deel aan het dáár aangerichte bruiloftsmaal.

zeiden: Heer, Heer, doe ons open! '
12. Maar hij antwoordde en zeide: Voor-
waar, ik zeg u, ik ken u niet. '
13. Waakt dan! want gij weet den dag
niet, noch het uur.
14. Want het is evenals een mensch,
die, buitenslands gaande, zijne dienst-
knechten riep en hun zijne goede-
15. ren overgaf. ' En den een gaf hij
vijf talenten, den anderen twee, den
derden één, een iegelijk naar zijne
bekwaamheid; en hij vertrok terstond. '
16. Die nu de vijf talenten ontvangen
had, ging heen, en dreef er handel
mede, en won vijf andere talenten. '
17. Evenzoo ook die de twee ontvangen
18. had; ook hij won twee andere. ' Maar
die het éene ontvangen had, ging
heen, en groef in den grond, en
verborg het geld van zijnen heer. '
19. Na langen tijd nu kwam de heer
van die dienstknechten, en rekende
20. met hen af. ' En die de vijf talenten
ontvangen had, kwam en bracht hem
vijf andere talenten, zeggende: Heer!
vijf talenten gaaft gij mij; zie, vijf an-
dere talenten heb ik daarboven gewon-
21. nen. ' Zijn heer zeide tot hem: Wèl
gedaan, gij goede en getrouwe dienst-
knecht! Over weinig waart gij ge-
trouw, over veel zal ik u stellen:
ga in tot de vreugde uws heeren! '
22. En ook die de twee talenten ontvangen
had, kwam tot hem en zeide: Heer!
twee talenten gaaft gij mij: zie, twee
andere talenten heb ik daarboven
23. gewonnen. ' Zijn heer zeide tot hem:
Wèl gedaan, gij goede en getrouwe
dienstknecht! Over weinig waart gij
getrouw, over veel zal ik u stellen:
ga in tot de vreugde uws heeren! '
24. En ook die het éene talent ontvan-
gen had, kwam tot hem en zeide:
Heer! ik kende u, dat gij een hard-
vochtig mensch zijt, die maait, waar
gij niet gezaaid hebt, en inzamelt,
25. waar gij niet hebt uitgestrooid; ' en
bevreesd zijnde, ging ik heen en
verborg uw talent in den grond. Zie,
26. daar hebt gij het uwe. ' Maar zijn
heer antwoordde en zeide tot hem:
Gij booze en luije dienstknecht! gij
wist, dat ik maai, waar ik niet ge-
zaaid heb, en inzamel, waar ik niet
27. heb uitgestrooid. ' Gij hadt dan mijn
geld bij de wisselaars moeten beleg-
gen, en ik zou, als ik kwam, het
mijne met rente hebben teruggekre-
28. gen. ' Ontneemt hem dan het talent,
en geeft het aan hem, die de tien
29. talenten heeft. ' Want aan een ieder,
die heeft, zal gegeven worden, en
hij zal overvloed hebben; maar wie
niet heeft, dien zal ook hetgeen hij
30. heeft ontnomen worden. ' En werpt
den onnutten dienstknecht uit in de
duisternis daarbuiten! Dáár zal het
geween zijn en het tandengeknars.
31. Wanneer nu de Zoon des menschen
komt in zijne heerlijkheid, en al de
engelen met hem, alsdan zal hij zich
zetten op den troon zijner heerlijk-
32. heid. ' En al de volken zullen voor
hem vergaderd worden, en hij zal ze
van elkander scheiden, gelijk de her-
der de schapen van de bokken scheidt; '

Vs. **13.** H. XXIV:42; Luc. XII:35–37; Marc. XIII:35, 36. — Vs. **14**–**30.** Luc. XIX:12–27. — Vs. **14.** Marc. XIII:34. — Vs. **29.** H. XIII:12; Marc. IV:25; Luc. VIII:18.

Vs. **31**—**33.** H. XIII:41, 42, XVI:27; 1 Thess. IV:16. — Vs. **31.** H. XIX:28. — Vs. **32.** Hand. X:42, XVII:31; Rom. XIV:10; 2 Kor. V:10.

12. *ik ken u niet*, d. i. gij waart niet onder de speelnooten der bruid, en kunt als vreemden niet onder de bruiloftsgasten ontvangen worden.

13. *noch het uur.* Gew. t. *noch het uur*, *waarin de Zoon des menschen komt*, welke woorden aan H. XXIV: 42, 44 schijnen ontleend te zijn.

14. *overgaf*, t. w. om te beheeren.

15. *talenten.* Zie op H. XVIII:24.

naar zijne bekwaamheid. Gr. *naar zijn eigen vermogen.* De uitdeeling geschiedde dus niet willekeurig.

21. *ga in tot de vreugde uws heeren*, d. i. neem deel aan het vreugdefeest, tot viering mijner terugkomst voor mijne vrienden aangericht.

24. *die maait* enz. Spreekwoordelijk gezegd van iemand, die aan anderen onbillijke eischen doet, ten einde zich zelven te bevoordeelen. De dienstknecht spreekt, alsof hij misdeeld was en met één talent in geen geval aan zulke eischen had kunnen voldoen.

27. *de wisselaars*, d. i. de geldhandelaars van dien tijd.

29. De zin is: Naarmate iemand in het gebruik der hem verleende gaven meer ijver betoond en daardoor meer verworven heeft, naar die mate zal hij ook tot grooter werkkring geroepen worden. Vgl. op H. XIII:12.

30. *onnutten*, d. i. onbruikbaren, nietswaardigen.

31. *engelen.* Gew. t. *heilige engelen.*

op den troon zijner heerlijkheid. Zie op H. XIX:28.

32. *de schapen ... de bokken.* Eigenaardig beeld van de rechtvaardigen en de goddeloozen, van wege de volgzaamheid der eersten en de wederspannigheid der laatsten.

33. en hij zal de schapen stellen aan zijne
rechter- en de bokken aan zijne lin-
34. kerzijde. ' Alsdan zal de koning zeg-
gen tot die aan zijne rechterzijde:
Komt, gij gezegenden mijns Vaders!
beërft het koninkrijk, dat u bereid
is van de grondlegging der wereld
35. af. ' Want ik was hongerig, en gij
hebt mij te eten gegeven; ik was
dorstig, en gij hebt mij gedrenkt;
ik was vreemdeling, en gij hebt mij
36. opgenomen; ' naakt, en gij hebt mij
gekleed; ik was krank, en gij hebt
mij bezocht; ik was in de gevange-
nis, en gij zijt tot mij gekomen. '
37. Alsdan zullen de rechtvaardigen hem
antwoorden en zeggen: Heer! wan-
neer hebben wij u hongerig gezien,
en u gespijzigd? of dorstig, en u ge-
38. drenkt? ' En wanneer hebben wij u
als vreemdeling gezien, en u opgeno-
39. men? of naakt, en u gekleed? ' En
wanneer hebben wij u krank gezien,
of in de gevangenis, en zijn tot u
40. gekomen? ' En de koning zal ant-
woorden en tot hen zeggen: Voor-
waar, ik zeg u, voor zoover gij dit
aan één van deze mijne geringste
broeders gedaan hebt, hebt gij 't aan
41. mij gedaan. ' Alsdan zal hij ook tot
die aan zijne linkerzijde zeggen:
Gaat weg van mij, gij vervloekten!
in het eeuwige vuur, dat den duivel
42. en zijnen engelen bereid is. ' Want
ik was hongerig, en gij hebt mij
niet te eten gegeven; ik was dorstig,
43. en gij hebt mij niet gedrenkt; ' ik
was vreemdeling, en gij hebt mij niet
opgenomen; naakt, en gij hebt mij
niet gekleed; krank, en in de ge-
vangenis, en gij hebt mij niet be-
44. zocht. ' Alsdan zullen ook zij ant-
woorden en zeggen: Heer! wanneer
hebben wij u hongerig gezien, of
dorstig, of als vreemdeling, of naakt,
of krank, of in de gevangenis, en
45. hebben u niet gediend? ' Alsdan zal
hij hun antwoorden en zeggen: Voor-
waar, ik zeg u, voor zoover gij dit
aan één van deze geringsten niet ge-
daan hebt, hebt gij 't ook aan mij
46. niet gedaan. ' En dezen zullen heen-
gaan ter eeuwige pijniging, maar de
rechtvaardigen ten eeuwigen leven.

HOOFDSTUK XXVI.

Jezus voorspelt zijn naderend uiteinde (vs. 1, 2). De joodsche raad besluit om hem te dooden (vs. 3—5). Hij wordt te Bethanië gezalfd (vs. 6—13). Judas biedt zich aan, om hem over te leveren (vs. 14—16). Hij viert het Pascha met zijne leerlingen (vs. 17—20); ontdekt den verrader (vs. 21—25); stelt het Avondmaal in (vs. 26—29); voorspelt de ontrouw zijner leerlingen en de verloochening van Petrus (vs. 30—35); bidt onder hevigen zielestrijd in Gethsémané (vs. 36—46); wordt verraden en gevangen genomen (vs. 47—56), terechtgesteld voor den joodschen raad (vs. 57—66), bespot (vs. 67, 68) en door Petrus verloochend (vs. 69—75).

1. En het geschiedde, toen Jezus al
deze woorden geëindigd had, dat hij
2. tot zijne leerlingen zeide: ' Gij weet,
dat het over twee dagen Pascha is,
en de Zoon des menschen wordt over-
geleverd, om gekruisigd te worden.
3. Toen vergaderden de overpriesters
en de oudsten des volks in het hof

Vs. **34**. H. XX : 23. — Vs. **35**. Jez. LVIII : 7. — Vs. **40**. H. X : 40, 42; Hebr. VI : 10. — Vs. **41**. Openb. XX : 10.

Vs. **46**. Dan. XII : 2; Joh. V : 29.
Vs. **2—5**. Marc. XIV : 1, 2; Luc. XXII : 1, 2; Joh. XI : 47—53.

34. *gij gezegenden mijns Vaders*, d. i. gij, die door mijnen Vader gezegend zijt.
35. *opgenomen*, t. w. in uwe woning, om mij gastvrijheid te bewijzen.
36. *in de gevangenis*. Deze woorden doen ons aan een tijd van vervolging om Christus' wil denken.
40. *broeders*. Belijders van Jezus, wier liefderijke verpleging in dagen van verdrukking niet mogelijk zijn zou, zonder een levend geloof in denzelfden Heer.
41. *zijne engelen*. Dienende geesten of trawanten, ook elders aan den duivel toegekend. Vgl. Openb. XII : 7.
1. *al deze woorden*, d. i. de uitvoerige rede, vervat in H. XXIV, XXV.
2. *Pascha*. Hebr. benaming van het eerste der drie groote israëlietische feesten. Het woord beteekent *voorbijgang*, en doelt op de verschooning, die de eerstgeborenen der Israëlieten ondervonden, toen God die der Egyptenaren sloeg (Exod. XII : 12—14). Niet alleen echter aan de herdenking hiervan, maar ook van Israels verlossing uit de egyptische slavernij was dit feest, dat zeven dagen duurde, gewijd (Exod. XII : 17).
3. *Toen*, d. i. Omstreeks dienzelfden tijd, misschien op denzelfden dag.
de overpriesters. Gew. t. *de overpriesters en de schriftgeleerden*.
het hof. Men denke hier aan het binnenplein van een deftig oostersch huis, met de vertrekken, die van de verschillende zijden daarop uitkwamen. Het vertrek tegenover den ingang, dat doorgaans tot het ontvangen van gasten, het vieren van bijzondere feesten of het houden van meer talrijke samenkomsten gebruikt werd, was waarschijnlijk de plaats der hier vermelde raadsvergadering. Dat deze hier gehouden werd, kenmerkt haar als geheim en buitengewoon, daar voor de gewone bijeenkomsten van den grooten raad een der zijgebouwen van den tempel bestemd was.

van den hoogepriester, genaamd Kájafas,
4. ' en beraadslaagden, om Jezus
met list te vatten en te dooden. '
5. Doch zij zeiden: Niet op het feest,
opdat er geen opschudding kome onder het volk.
6. Toen nu Jezus te Bethanië was,
ten huize van Simon den melaatsche, '
7. kwam tot hem eene vrouw, die eene
albasten flesch met kostbaren balsem
had, en zij goot dien uit over zijn
8. hoofd, terwijl hij aanlag. ' En toen de
leerlingen dat zagen, werden zij verstoord en zeiden: Waartoe dit ver-
9. lies? ' Want dit had duur verkocht
en den armen kunnen gegeven wor-
10. den. ' Doch Jezus bemerkte dit en zeide
tot hen: Waarom doet gij de vrouw
moeite aan? Want zij heeft een goed
11. werk aan mij verricht. ' De armen
toch hebt gij altijd bij u; maar mij
12. hebt gij niet altijd. ' Want dat zij
dezen balsem op mijn ligchaam uitstortte, deed zij, om mij ter begra-
13. fenis te bereiden. ' Voorwaar, ik zeg
u, waar ook dit evangelie gepredikt
wordt in de geheele wereld, daar zal
ook van hetgeen zij gedaan heeft gesproken worden tot hare gedachtenis.
14. Toen ging een van de twaalve,
genaamd Judas Iskariot, tot de over-
15. priesters ' en zeide: Wat wilt gij
mij geven, en ik zal hem aan u
overleveren? Zij nu wogen hem der-
16. tig zilverlingen toe. ' En van toen
af zocht hij eene geschikte gelegenheid, om hem over te leveren.
17. En op den eersten dag der ongezuurde brooden kwamen de leerlingen
tot Jezus, en zeiden tot hem: Waar
wilt gij, dat wij toebereidselen voor
u maken, om het pascha te eten? '
18. En hij zeide: Gaat naar de stad tot
zeker iemand, en spreekt tot hem:
De Meester zegt: Mijn tijd is nabij;
bij u houd ik het Pascha met mijne
19. leerlingen. ' En de leerlingen deden,
zooals Jezus hun gelast had, en bereidden het pascha.
20. Toen het nu avond geworden was,
21. lag hij aan met de twaalve. ' En terwijl zij aten, zeide hij: Voorwaar,
ik zeg u, dat één van u mij zal
22. overleveren. ' En zeer bedroefd wordende, begon ieder van hen tot hem
te zeggen: Ik ben het toch niet,

Vs. **6—13**. Marc. XIV:3—9; Joh. XII:1—8. — Vs. **11**. Deut. XV:11. — Vs. **14—16**. Marc. XIV:10, 11, 16; Luc. XXII:3—6. — Vs. **15**. Zach. XI:12.

Vs. **17—19**. Marc. XIV:12—16; Luc. XXII:7—13. — Vs. **17**. Exod. XII:14—20. — Vs. **20—25**. Marc. XIV:17—21; Luc. XXII:21—23; Joh. XIII:21—30.

3. *genaamd Kájafas.* De naam van dezen man was eig. *Jozef.* Hij schijnt echter doorgaans bij den hier vermelden bijnaam, welks beteekenis onzeker is, genoemd te zijn. Zie over hem Joh. XI:49, XVIII:3.

5. *Niet op het feest.* Openbare strafoefeningen werden bij de Joden niet zelden op een der groote feesten ten uitvoer gelegd, opdat ook velen uit andere oorden des lands daarvan getuigen zouden zijn. Bij deze gelegenheid echter duchtte de raad den toevloed van feestgangers, vooral uit Galiléa.

6. *Bethanië.* Vgl. H. XXI:17.

den melaatsche, d. i. die vroeger melaatsch geweest, doch van deze krankheid, misschien door Jezus zelven, gereinigd was.

7. *balsem*, d. i. eene soort van welriekende zalfolie. Zie verder op Marc. XIV:3.

goot dien uit. Terwijl oostersche hoffelijkheid alleen voorschreef, gasten het hoofd te zalven, was het hier vermelde eerbewijs grooter, naar de mate van de kostbaarheid van den balsem en van de hoeveelheid, die over Jezus werd uitgestort.

9. *dit.* Gew. t. *deze balsem.*

duur. Vgl. Marc. XIV:5.

10. *goed*, d. i. lofwaardig, edel.

11. *niet altijd.* Zinspeling op zijn naderenden dood, zooals blijkt uit vs. 12.

12. *deed zij*, *om* enz. Jezus wil zeggen: Hare handeling moet beschouwd worden als geschied, om enz.

12. *om mij — bereiden.* Zinspeling op de gewoonte der Oosterlingen, om lijken van aanzienlijke personen te balsemen en ze daardoor te bereiden, om in het graf gelegd te worden. Vgl. Gen. L:2, Marc. XVI:1, Joh. XIX:39, 40.

15. *wogen — toe.* Geld toewegen, in plaats van toetellen, was eene gewoonte, uit den tijd afkomstig, toen het geld nog door geen muntslag tot eene bepaalde waarde gestempeld was. Deze gewoonte schijnt in Jezus' tijd nog bij uitgaven, die uit den tempelschat gedaan werden, gevolgd te zijn. De uitdrukking is er althans aan ontleend. Vgl. Gen. XXIII:16, Jez. LV:2, Jer. XXXII:9, 10, Esth. III:9.

zilverlingen, d. i. heilige sikkels. Zie verder op H. XVII:24.

17. *den eersten dag der ongezuurde brooden*, d. i. den eersten dag van het Pascha, gedurende welk feest het den Israëlieten verboden was, anders dan ongezuurd brood te eten. Zie Exod. XII:15.

het pascha, d. i. de paaschmaaltijd, welks voornaamste gerecht het paaschlam was, dat op den 14den dag der maand Nisan vóór zonsondergang in den tempel geslacht, en aan den avond van dienzelfden dag genuttigd werd. Zie Exod. XIII:3—6.

18. *tot zeker iemand*, wiens naam door Jezus wellicht niet genoemd werd, en althans, om ons onbekende redenen, hier verzwegen wordt. Eene dergelijke spreekwijze vindt men Ruth IV:1.

Mijn tijd, d. i. de tijd van mijnen dood.

23. Heer? ' En hij antwoordde en zeide:
Die met mij de hand in den schotel
heeft ingedoopt, die zal mij overle-
24. veren. ' De Zoon des menschen gaat
wel heen, gelijk van hem geschreven
staat; doch wee dien mensch, door
wien de Zoon des menschen wordt
overgeleverd! Het ware hem goed,
zoo die mensch niet geboren was. '
25. Judas nu, die hem zou overleveren,
antwoordde en zeide: Ik ben het
toch niet, Rabbi? Hij zeide tot hem:
Gij hebt het gezegd.
26. Terwijl zij nu aten, nam Jezus
het brood, en, gedankt hebbende,
brak hij het, en gaf het aan de leer-
lingen, en zeide: Neemt, eet! dit
27. is mijn ligchaam. ' En hij nam een
drinkbeker en, gedankt hebbende,
gaf hij hun dien, zeggende: Drinkt
28. allen daaruit! ' Want dit is mijn
bloed, het bloed des verbonds, dat
voor velen vergoten wordt tot verge-
29. ving van zonden. ' En ik zeg u, dat
ik van nu aan niet zal drinken van
deze vrucht des wijnstoks, tot op dien
dag, wanneer ik ze nieuw met u
drinken zal in het koninkrijk mijns
Vaders.
30. En nadat zij den lofzang gezon-
gen hadden, gingen zij uit naar den
31. Olijfberg. ' Toen zeide Jezus tot hen:
Gij zult u allen in dezen nacht aan
mij ergeren; want er staat geschre-
ven: Ik zal den herder ver-
slaan, en de schapen der kud-
de zullen verstrooid worden. '
32. Maar nadat ik ben opgewekt, zal ik
33. u voorgaan naar Galiléa. ' Doch Pe-
trus antwoordde en zeide tot hem:
Al ergeren zij zich allen aan u, ik
34. zal mij nimmer ergeren. ' Jezus zeide
tot hem: Voorwaar, ik zeg u, dat
gij nog in dezen nacht, eer de haan
kraait, mij driemaal zult verlooche-
35. nen. ' Petrus zeide tot hem: Al
moest ik ook met u sterven, ik zal
u niet verloochenen. Op gelijke wijze
spraken ook al de leerlingen.
36. Toen kwam Jezus met hen aan
eene landhoeve, genaamd Gethsémané;
en hij zeide tot de leerlingen: Zet
u hier neder, totdat ik dáár zal zijn
37. gaan bidden. ' En hij nam Petrus en
de twee zonen van Zebedeüs met zich
en begon bedroefd en beangst te wor-
38. den. ' Toen zeide hij tot hen: Mijne
ziel is diep bedroefd, tot stervens
toe: blijft hier, en waakt met mij! '
39. En een weinig voortgegaan zijnde,
viel hij op zijn aangezicht en bad,
zeggende: Mijn Vader! indien het
mogelijk is, laat dezen drinkbeker
van mij voorbijgaan! doch niet ge-

Vs. **26—29.** Marc. XIV : 22—25; Luc. XXII: 14—20; 1 Kor. XI : 23—25. — Vs. **30—35.** Marc. XIV : 26—31; Luc. XXII : 31—34; Joh. XIII : 36—38, XVIII : 1.

Vs. **31.** Zach. XIII : 7; Joh. XVI : 32. — Vs. **32.** H. XXVIII : 7. — Vs. **36—46.** Marc. XIV : 32—42; Luc. XXII : 39—46; Joh. XVIII : 1, 2. — Vs. **38.** Luc. XII : 50; Joh. XII : 27. — Vs. **39.** H. XX : 22.

23. *Die met mij — ingedoopt.* Volg. sommigen zooveel als mijn dischgenoot, d. i. iemand, die dagelijks met mij pleegt om te gaan. Waarschijnlijk echter doelt Jezus meer bijzonder op één der leerlingen, die het dichtst ter zijde van hem of tegenover hem gezeten waren. Tot de gerechten van het paaschmaal behoorde overigens ook zeker mengsel, uit dadels, vijgen en andere vruchten toebereid, waarin de gasten met de hand hun brood indoopten.

24. *gaat . . . heen,* d. i. verlaat deze wereld.

hem, d. i. dien mensch. And. den Zoon des menschen.

25. *Gij hebt het gezegd,* d. i. Het is gelijk gij zegt. Zie vs. 64, vgl. met Marc. XIV : 62.

26. *gedankt.* Gr. *gezegend.* Zie op H. XIV : 19.

dit is mijn ligchaam. Dat wil zeggen: dit is, zinnebeeldig opgevat, mijn ligchaam.

27. *een drinkbeker.* Gew. t. *den drinkbeker.*

28. *dit is — verbonds.* Eig. *dit is mijn bloed des verbonds,* of *mijn verbondsbloed,* d. i. mijn bloed, waardoor het verbond tusschen u en God (d. i. de betrekking, waarin gij voortaan tot God zult geplaatst zijn) ingewijd wordt. Er is hier eene zinspeling op de inwijding des O. Verbonds door middel van bloedsprenging (Exod. XXIV : 4—8, vgl. Hebr. IX : 18—20). Gew. t. *dit is mijn bloed, het bloed des nieuwen verbonds.*

29. *tot op dien dag.* Jezus opent hier onder beeldspraak het vooruitzicht op een nieuw en schooner Pascha of verlossingsfeest, dat zijne leerlingen met hem vieren zouden, wanneer hij tot zijne heerlijkheid zou zijn ingegaan.

30. *den lofzang.* Tot de gebruiken van den paaschdisch behoorde het zingen van het dusgenaamde groote Hallel, hetwelk bestond uit Ps. CXIII—CXVIII. Van deze liederen werden de twee eerste bij het begin, de vier laatste aan het einde van den maaltijd aangeheven.

31. *u . . . aan mij ergeren,* d. i. in uw geloof geschokt worden en mij verlaten, omdat hetgeen met mij staat te gebeuren, met uwe verwachting in strijd is. Vgl. op H. XI : 6.

34. *eer de haan kraait.* De tijdruimte van 12 tot 3 uren 's nachts of, gelijk men gewoon was te zeggen, tusschen *middernacht* en *morgenstond* (vgl. op Marc. XIII : 35), werd *het hanengekraai* genoemd.

37. *de twee zonen van Zebedeüs,* t. w. Jacobus en Johannes. Vgl. H. X : 2.

38. *tot stervens toe.* Gr. *tot den dood toe.*

39. *dezen drinkbeker,* d. i. dit lijden, dat voor mij aanstaande is. Zie op H. XX : 22. And. verstaan deze uitdrukking uitsluitend van den angst, die Jezus nu beklemde.

lijk ik wil, maar gelijk gij wilt! '
40. En hij kwam tot de leerlingen en
vond hen slapende; en hij zeide tot
Petrus: Zoo kondet gijlieden dan
41. niet één uur met mij waken? ' Waakt,
en bidt dat gij niet in verzoeking
komt! de geest is wel gewillig, maar
42. het vleesch is zwak. ' Wederom, ten
tweeden male, ging hij heen en bad,
zeggende: Mijn Vader! indien deze
drinkbeker niet van mij kan voorbij-
gaan, tenzij dat ik hem drinke, uw
43. wil geschiede! ' En hij kwam en
vond hen wederom slapende; want
44. hunne oogen waren bezwaard. ' En
hen verlatende, ging hij wederom
heen en bad ten derden male, spre-
45. kende dezelfde woorden. ' Toen kwam
hij tot de leerlingen en zeide tot
hen: Slaapt nu voort en rust! Zie,
de ure is nabij, en de Zoon des
menschen wordt overgeleverd in han-
46. den van zondaren. ' Staat op, laat
ons gaan! Zie, die mij overlevert,
is nabij.
47. En terwijl hij nog sprak, zie, daar
kwam Judas, één van de twaalve,
en met hem eene groote schare met
zwaarden en stokken, van wege de
overpriesters en oudsten des volks. '
48. En die hem overleverde, had hun
een teeken gegeven, zeggende: Wien
ik kussen zal, die is 't: grijpt hem! '
49. En terstond kwam hij op Jezus toe
en zeide: Wees gegroet, Rabbi! en
50. hij kuste hem. ' Maar Jezus zeide tot
hem: Vriend! waartoe zijt gij hier?
Toen traden zij toe, en sloegen de
handen aan Jezus, en grepen hem. '
51. En zie, één dergenen, die met Jezus
waren, strekte de hand uit, en trok
zijn zwaard, en trof den dienstknecht
des hoogepriesters, en hieuw hem het
52. oor af. ' Toen sprak Jezus tot hem:
Breng uw zwaard weder op zijne
plaats! want allen, die het zwaard
nemen, zullen door het zwaard om-
53. komen. ' Of meent gij, dat ik mijnen
Vader thans niet bidden kan, en hij
zal mij meer dan twaalf legioenen
54. engelen ter zijde stellen? ' Hoe zou-
den dan de Schriften vervuld worden,
die zeggen, dat het zóó geschieden
55. moet? ' Te dier ure sprak Jezus tot
de scharen: Als tegen een roover
zijt gij uitgetogen met zwaarden en
stokken, om mij gevangen te nemen;
dagelijks zat ik bij u, leerende in
den tempel, en gij hebt mij niet ge-
56. grepen. ' Doch deze geheele zaak is
geschied, opdat de schriften der pro-
feten zouden vervuld worden. Toen
verlieten hem al de leerlingen en
vloden.
57. Die nu Jezus gegrepen hadden,
leidden hem weg naar Kájafas, den
hoogepriester, waar de schriftgeleer-
den en de oudsten vergaderd waren. '
58 En Petrus volgde hem van verre tot
aan het hof des hoogepriesters, en
binnengegaan zijnde, ging hij zitten
bij de dienaars, om den afloop te
59. zien. ' De overpriesters nu, en de
oudsten, en de geheele raad zochten

Vs. **42**. Joh. VI: 38. — Vs. **47—56**. Marc. XIV: 43—50; Luc. XXII: 47—53; Joh. XVIII: 1—11. — Vs. **52**. Gen. IX: 6; Openb. XIII: 10.

Vs. **57, 58**. Marc. XIV: 53, 54.; Luc. XXII: 54, 55; Joh. XVIII: 12, 13, 15, 16, 18, 24. — Vs. **59—66**. Marc. XIV: 55—64.

41. *Waakt*, d. i. blijft wakker.
de geest enz., d. i. uw wil is wel goed, om mij getrouw te blijven; doch door uwe zinnelijke natuur (*het vleesch*) zijt gij in groote verzoeking, om van mij afvallig te worden.
42. *drinkbeker*. Dit woord is waarschijnlijk onecht.
44. *hen verlatende*, zonder hen evenals vroeger wakker te maken.
45. *nu voort*. Eig. *den overigen tijd*, als wilde hij zeggen: Ik heb uwe toespraak niet meer noodig.
50. *Vriend! waartoe zijt gij hier?* And. *Vriend! waartoe gij hier zijt...*, als had Jezus er willen bijvoegen: *doe dat*, of iets dergelijks, toen hij aangegrepen en daardoor verhinderd werd voort te gaan.
51. *zijn zwaard*. Vgl. Luc. XXII: 38.
den dienstknecht des hoogepriesters, wellicht één der eersten, die de hand aan Jezus sloegen. Vgl. Joh. XVIII: 10.
52. *die het zwaard nemen*, t. w. om zich te wreken of zich op gewelddadige wijze recht te verschaffen.
zullen door het zwaard omkomen, d. i. de gevolgen van hun roekeloos en gevaarlijk bedrijf komen op hun eigen hoofd neder.
53. *legioenen*. Benaming eener romeinsche keurbende, oorspronkelijk 3 à 4000, later 5 à 6000 manschappen sterk. Het getal *twaalf* slaat waarschijnlijk op dat der leerlingen terug.
54. *die zeggen*, *dat*. Gr. *dat*.
59. *zochten — dooden mochten*, d. i. zochten eene getuigenis, die echter uit den aard der zaak slechts valsch kon zijn, op grond waarvan zij hem, met eenigen schijn van recht, des doods schuldig konden verklaren. De gew. t. voegt er bij: *en vonden ze niet*.

valsche getuigenis tegen Jezus, op-
60. dat zij hem dooden mochten. ' En zij
vonden er geen, hoewel er vele val-
sche getuigen kwamen. Doch ten
laatste kwamen er twee valsche ge-
61. tuigen, ' die zeiden: Deze heeft ge-
zegd: Ik kan den tempel Gods af-
breken, en in drie dagen hem op-
62. bouwen. ' En de hoogepriester stond
op en zeide tot hem: Antwoordt gij
niets? Wat getuigen dezen tegen u? '
63. Doch Jezus zweeg. En de hooge-
priester antwoordde en zeide tot hem:
Ik bezweer u bij den levenden God,
dat gij ons zegt, of gij de Christus,
64. de Zoon Gods zijt? ' Jezus zeide tot
hem: Gij hebt het gezegd; doch ik
zeg ulieden, van nu aan zult gij den
Zoon des menschen zien, gezeten ter
rechterzijde der Almacht en komende
65. op de wolken des hemels. ' Toen
scheurde de hoogepriester zijne klee-
deren en sprak: Hij heeft God ge-
lasterd; wat hebben wij nog getuigen
van noode? Zie, nu hebt gij zijne
godslastering gehoord. Wat dunkt
66. u? ' En zij antwoordden en zeiden:
67. Hij is des doods schuldig. ' Toen
spuwden zij hem in het aangezicht,
en gaven hem vuistslagen; en ande-
ren sloegen hem op het kinnebakken '
68. en zeiden: Profeteer ons, Christus!
wie is 't, die u geslagen heeft?
69. Petrus nu zat buiten, in het hof.
En eene dienstmaagd kwam tot hem
en zeide: Gij waart ook met Jezus
70. den Galileër. ' Doch hij loochende het
ten aanhooren van allen, zeggende:
71. Ik weet niet, wat gij zegt. ' En toen
hij uitging naar de voorpoort, zag
hem eene andere en zeide tot dege-
nen, die daar waren: Deze was ook
72. met Jezus den Nazarener. ' En we-
derom loochende hij het met een eed:
73. Ik ken den mensch niet! ' En kort
daarna kwamen zij, die daar ston-
den, op Petrus af en zeiden tot hem:
Waarlijk, gij zijt ook een van hen;
want zelfs uwe spraak maakt u be-
74. kend. ' Toen begon hij zich te ver-
vloeken en te zweren: Ik ken den
mensch niet! En terstond kraaide de
75. haan. ' En Petrus werd indachtig aan
het woord van Jezus, die gezegd
had: Eer de haan kraait, zult gij
mij driemaal verloochenen. En hij
ging naar buiten en weende bit-
terlijk.

Vs. 61. Joh. II:19; Hand. VI:13, 14. — Vs. 63—66. Luc. XXII:66—71. — Vs. 64. H. XXIV: 30; Ps. CX:1; Dan. VII:13. — Vs. 65. Lev. XXI: 10; 1 Makk. XI:70. Vs. 66. Lev. XXIV:16. — Vs. 67, 68. Marc. XIV:65; Luc. XXII:63—65. — Vs. 69—75. Marc. XIV : 66—72; Luc. XXII : 55—62; Joh. XVIII: 16—18, 25--27. — Vs. 75. H. XXVI:34.

60. Ook door de opgeroepen getuigen gelukte het den raad niet, eene aanklacht te doen uitbrengen, waardoor een doodvonnis gewettigd werd.

63. *Ik bezweer u*, d. i. ik roep u op, om onder eede te verklaren.

bij den levenden God, d. i. bij God, die, zoo waarachtig als hij leeft, den meineedige straft. Vgl. Hebr. X:31.

64. *ter rechterzijde der Almacht.* Zie op H. XX:21.

komende op de wolken des hemels, t. w. ten gerichte. Vgl. H. XXIV:30.

65. *scheurde — zijne kleederen.* Een bij de Joden gebruikelijk teeken der diepste smart (vgl. Gen. XXVII: 34; 2 Kon. XVIII:37, XIX:1; 1 Makk. III:47). Het verbod, den hoogepriester gegeven Lev. X:6, XXI:10, schijnt alleen betrekking gehad te hebben op zijn ambtsgewaad, waarmede hij nu niet bekleed was, daar de vergadering niet in den tempel, maar in zijn paleis gehouden werd.

Hij heeft God gelasterd, t. w. omdat hij, die naar hun oordeel een verachter der wet was, zich de messiaswaardigheid had toegekend.

68. *sloegen hem op het kinnebakken.* And. *gaven hem stokslagen*, of *sloegen hem met roeden.*

Profeteer ons, Christus! d. i. Gij, die de Christus zijn wilt, toon ons, dat gij een profeet zijt, door ons te zeggen, wat gij alleen als profeet weten kunt.

69. *buiten*, op het open binnenplein, waarop de zaal uitkwam, in welke de zitting van den raad gehouden werd. Zie op vs. 3.

den Galileër. In Judéa, vooral te Jeruzalem, gold die naam als een blijk van minachting, daar men de Galileërs in het algemeen voor minder beschaafd en godsdienstig hield. De vijanden noemden Jezus opzettelijk zóó, omdat zij niet alleen hem uit Galiléa afkomstig achtten, maar ook meenden, dat hij reeds daarom de Christus niet zijn kon. Vgl. Joh. VII: 41, 42.

71. *de voorpoort*, die door een gang, Marc. XIV: 68 *voorhof* genoemd, met het binnenplein gemeenschap had.

73. *uwe spraak*, d. i. uitspraak of tongval. De Galileërs onderscheidden zich van de bewoners van Judéa door de eigenaardige wijze, waarop zij sommige letters en klanken uitspraken.

74. *zich te vervloeken*, d. i. allerlei verwenschingen over zich uit te spreken, indien zijne verklaring niet met de waarheid overeenstemde.

75. *gezegd.* Gew. t. *tot hem gezegd.*

ging naar buiten, d. i. verliet het huis.

HOOFDSTUK XXVII.

Jezus wordt aan Pilatus overgeleverd (vs. 1, 2). Uiteinde van Judas (vs. 3—10). Jezus wordt door Pilatus verhoord (vs. 11—14); tegenover Barabbas gesteld (vs. 15—19); door het volk verworpen (vs. 20—23); door Pilatus ter kruisstraf verwezen (vs. 24—26); door de krijgsknechten bespot en naar Golgotha weggeleid (vs. 27—32); aldaar gekruisigd (vs. 33—38), en door velen gehoond (vs. 39—44). Hij sterft onder buitengewone verschijnselen (vs. 45—56), en wordt begraven (vs. 57—61). Zijn graf wordt verzegeld en bewaakt (vs. 62—66).

1. Toen het nu dag geworden was,
beraadslaagden al de overpriesters en
de oudsten des volks tegen Jezus,
2. om hem te dooden. ' En nadat zij
hem gebonden hadden, leidden zij
hem weg, en leverden hem over aan
Pontius Pilatus, den landvoogd.
3. Toen kreeg Judas, die hem had
overgeleverd, ziende dat hij veroordeeld was, berouw, en hij bracht de
dertig zilverlingen aan de overpries-
4. ters en de oudsten terug, ' en zeide:
Ik heb gezondigd en onschuldig bloed
overgeleverd. Doch zij zeiden: Wat
gaat ons dat aan? Gij moogt toe-
5. zien! ' En hij wierp de zilverlingen
in den tempel en vertrok, en hij
6. ging heen en verhing zich. ' De over-
priesters nu namen de zilverlingen
en zeiden: Het is niet geoorloofd,
ze in de offerkist te werpen, dewijl
7. het een bloedprijs is. ' En na beraadslaagd te hebben, kochten zij
daarvoor den akker des pottebakkers
tot eene begraafplaats voor de vreem-
8. delingen. ' Daarom is die akker
Bloedakker genoemd, tot op den
9. dag van heden. ' Toen is vervuld geworden hetgeen gesproken is door
den profeet Jeremia, die zegt: En
zij namen van de kinderen
Israëls de dertig zilverlingen, den prijs des gewaardeerden, dien zij gewaardeerd
10. hebben, ' en gaven ze voor
den akker des pottebakkers,
gelijk de Heer mij heeft gelast.
11. Jezus nu stond voor den landvoogd. En de landvoogd vroeg hem,
zeggende: Zijt gij de koning der
Joden? En Jezus zeide tot hem:
12. Gij zegt het. ' En terwijl hij door
de overpriesters en de oudsten beschuldigd werd, antwoordde hij niets. '
13. Toen zeide Pilatus tot hem: Hoort
gij niet, hoeveel zij tegen u getui-

Vs. 1, 2. Marc. XV:1; Luc. XXII:66, XXIII:1; Joh. XVIII:28. — Vs. 5, 8. Hand. I:18, 19.

Vs. 9, 10. Zach. XI:12, 13. — Vs. 11—14. Marc. XV:2—5; Luc. XXIII:2—5; Joh. XVIII:29—38.

1. *beraadslaagden* enz., d. i. zij namen een besluit omtrent hetgeen hun thans verder te doen stond, ten einde den dood van Jezus te bewerken. Zie vs. 2.

2. *den landvoogd.* Deze oefende, in naam van den romeinschen keizer, het hoogste gezag in Judéa uit, hetwelk destijds een romeinsch wingewest was. Evenals zijne voorgangers, hield Pilatus zijn verblijf te Cesaréa, doch bevond zich nu met het paaschfeest te Jeruzalem, waarschijnlijk om door zijne tegenwoordigheid tot de handhaving van de rust en orde aldaar mede te werken.

3. *ziende, dat* enz. Dit bleek hem uit de wegleiding van Jezus naar den landvoogd.

4. *onschuldig — overgeleverd*, d. i. een onschuldige ter doodstraf overgeleverd.

Gij moogt toezien, d. i. gij moet weten wat gij doet; dat is úwe zaak, niet de onze.

5. *in den tempel.* Bedoeld is het eigenlijke tempelgebouw, dat alleen door de priesters mocht betreden worden.

6. *Het is niet geoorloofd* enz. Een uitdrukkelijk verbod daarvoor werd niet in de wet gevonden; doch wellicht beriep men zich op Deut. XXIII:18.

de offerkist, bestemd om de vrijwillige of door de wet voorgeschreven tempelgaven te ontvangen. Vgl. Luc. XXI:1.

7. *den akker des pottebakkers*, d. i. een stuk grond, onder dien naam, naar het schijnt, destijds algemeen bekend.

7. *de vreemdelingen.* Waarschijnlijk de buitenlandsche Joden, die zich tijdelijk te Jeruzalem ophielden en dáár kwamen te sterven. Volgens and. de heidenen.

8. *tot op den dag van heden*, d. i. en dit is zoo gebleven tot den tijd toe, waarop dit verhaal werd te boek gesteld.

9. *Jeremia.* De hier aangehaalde woorden komen niet bij Jeremia voor, maar zijn, met eenige wijziging, ontleend aan Zach. XI:12, 13. De naam Jeremia schijnt derhalve in den tekst gekomen te zijn door eene vergissing, hetzij van den schrijver zelven, of van latere afschrijvers, wien de onduidelijke herinnering van eene plaats als Jer. XVIII:2 daartoe licht aanleiding geven kon.

de prijs enz. De prijs van 30 zilveren sikkels, waarvan Zacharía gewaagt, was het loon, waarop het volk zijne herderlijke zorgen, en daarmede als 't ware God zelven, wiens profeet hij was, had *gewaardeerd*, d. i. geschat. Evenzoo bepaalde dus de betrekkelijk geringe som, die de overpriesters aan Judas uitbetaalden, de waarde, waarop Jezus door zijne landgenooten geschat werd.

11. *Zijt gij — Joden?* Deze vraag van Pilatus was het gevolg van de beschuldiging der Joden, dat Jezus zich tot koning had willen opwerpen. Vgl. Luc. XXIII:2, Joh. XVIII:33—35.

13. *hoeveel.* Vgl. Luc. XXIII:2.

14. gen? ' En hij antwoordde hem op
niet één woord, zoodat de landvoogd
zich zeer verwonderde.
15. Op het feest nu was de landvoogd
gewoon het volk éénen gevangene los
16. te laten, welken zij wilden. ' En zij
hadden toen een beruchten gevangene,
17. genaamd Barabbas. ' Toen zij dan
bijeenwaren, zeide Pilatus tot hen:
Welken wilt gij, dat ik u zal losla-
ten? Barabbas of Jezus, die genoemd
18. wordt Christus? ' Want hij wist, dat
zij hem uit nijd hadden overgele-
19. verd. ' Toen hij nu op den rechter-
stoel gezeten was, zond zijne vrouw
tot hem en liet hem zeggen: Heb
toch niets te doen met dien recht-
vaardige! want ik heb heden in den
20. droom veel om hem geleden. ' Doch
de overpriesters en de oudsten over-
reedden de scharen, dat zij Barabbas
21. zouden eischen en Jezus dooden. ' De
landvoogd nu antwoordde en zeide
tot hen: Welken van de twee wilt
gij, dat ik u zal loslaten? En zij
22. zeiden: Barabbas! ' Pilatus zeide tot
hen: Wat zal ik dan doen met Je-
zus, die genoemd wordt Christus?
Zij zeiden allen: Dat hij gekruisigd
23. worde! ' En de landvoogd zeide: Wat
kwaad heeft hij dan gedaan? Doch
zij schreeuwden geweldig, zeggende:
24. Dat hij gekruisigd worde! ' Toen nu
Pilatus zag, dat hij niets vorderde,
maar dat er veeleer opschudding kwam,
nam hij water en wiesch zich de han-
den voor de oogen der schare, zeg-
gende: Ik ben onschuldig aan het
bloed van dezen rechtvaardige: gij
25. moogt toezien! ' En al het volk ant-
woordde en zeide: Zijn bloed kome
26. op ons en op onze kinderen! ' Toen
liet hij hun Barabbas los; maar Je-
zus gaf hij, na hem gegeeseld te heb-
ben, over om gekruisigd te worden.
27. Toen namen de krijgsknechten van
den landvoogd Jezus met zich in het
rechthuis, en vergaderden tegen hem
28. de geheele bende. ' En zij ontkleed-
den hem en deden hem een scharla-
29. ken mantel om, ' en zij vlochten eene
kroon van doornen en zetten die op
zijn hoofd, en een rietstok in zijne
rechterhand; en zij vielen voor hem
op de knieën en bespotten hem, zeg-
gende: Wees gegroet, koning der
30. Joden! ' En zij spuwden op hem, en
namen den rietstok en sloegen hem
31. op zijn hoofd. ' En nadat zij hem
bespot hadden, deden zij hem den

Vs. **15—26.** Marc. XV: 6—15; Luc. XXIII: 17—25; Joh. XVIII: 39, 40, XIX: 12—16.

Vs. **27—31.** Marc. XV: 16—20; Joh. XIX: 2, 3.

14. *op niet één woord*, t. w. van hetgeen door zijne beschuldigers aangevoerd of door Pilatus gevraagd werd.
15. *het feest*, d. i. het paaschfeest. Vgl. Joh. XVIII: 39.
16. *beruchten*. Gr. *een, die zich* door zijne misdaden *onderscheiden had*. Vgl. Marc. XV: 7, Luc. XXIII: 19, 25. Het liet zich op dien grond wel niet verwachten, dat het volk dezen kiezen zou.
Barabbas, d. i. zoon van Abbas. Zijn naam schijnt *Jezus Barabbas* geweest te zijn, zooals nog in enkele Hss. gelezen wordt. Wellicht werd de naam *Jezus*, uit eerbied voor den Heer, door de afschrijvers weggelaten.
18. *uit nijd*, d. i. uit naijver op het gezag, dat hij bij het volk verkregen had.
19. *rechterstoel.* Zie op Joh. XIX: 13.
zijne vrouw. De overlevering noemt haar Claudia Procula.
Heb toch niets te doen met, d. i. laat u toch niet in met de zaak van.
dien rechtvaardige, d. i. dien onschuldige. Omdat zij Jezus daarvoor hield, duchtte zij voor haren echtgenoot de wraak der goden, indien hij hem veroordeelde.
20. *overreedden de scharen.* Het tijdelijk oponthoud, door de ontvangen boodschap te weeg gebracht, gaf hun daartoe gelegenheid.
22. *Dat hij gekruisigd worde!* d. i. dat hij de straf onderga, waartoe Barabbas, als oproermaker, door de romeinsche overheid verwezen is.
24. *wiesch zich de handen* enz. Eene voor Joden zeer verstaanbare zinnebeeldige handeling, ter betuiging van onschuld aan een gepleegden moord. Vgl. Deut. XXI: 6, 7, Ps. XXVI: 6.
het bloed, dat onschuldig staat vergoten te worden.
gij moogt toezien. Vgl. op vs. 4.
25. *kome op ons*, d. i. worde aan ons gewroken, zoodat de straf, die gij ducht, op o n s hoofd nederkomt! Vgl. Hand. V: 28.
26. *gegeeseld*, overeenkomstig de gewoonte der Romeinen, die deze pijniging aan de straf der kruisiging deden voorafgaan.
27. *rechthuis.* Eig. *praetorium*, d. i. het gebouw, waarin een romeinsch landvoogd, die doorgaans den rang van praetor of propraetor bekleedde, zijnen zetel had.
de geheele bende, het krijgsvolk, dat de wacht had bij het rechthuis.
28. *ontkleedden hem*, d. i. ontdeden hem van zijn bovenkleed.
een — mantel, d. i. een krijgs- of soldatenmantel van dezelfde snede en kleur, schoon niet van dezelfde stof, als het kleed, dat door vorsten en veldheeren in den oorlog gedragen werd.

mantel af, en deden hem zijne klee-
deren aan, en leidden hem weg, om
hem te kruisigen.
32. En uitgaande vonden zij een man
van Cyréne, met name Simon; dezen
presten zij, om zijn kruis op zich
33. te nemen. ' En toen zij gekomen wa-
ren aan eene plaats, genaamd Gol-
gotha, wat zeggen wil Schedel-
34. plaats, ' gaven zij hem edik met
gal gemengd te drinken; en nadat
hij het geproefd had, wilde hij niet
35. drinken. ' En toen zij hem gekrui-
sigd hadden, verdeelden zij zijne klee-
deren, door het lot te werpen *. '
36. En nederzittende bewaakten zij hem
37. aldaar. ' En zij stelden boven zijn
hoofd zijne beschuldiging, aldus ge-
schreven: Deze is Jezus, de ko-
38. ning der Joden. ' Toen werden
met hem twee roovers gekruisigd, één
ter rechter- en één ter linkerzijde.
39. En de voorbijgangers lasterden hem,
40. hunne hoofden schuddende ' en zeg-
gende: Gij, die den tempel afbreekt
en in drie dagen opbouwt, verlos u
zelven! Indien gij Gods Zoon zijt,
41. kom af van het kruis! ' En desge-
lijks bespotten hem ook de over-
priesters met de schriftgeleerden en
42. oudsten, zeggende: ' Anderen heeft
hij verlost, zich zelven kan hij niet
verlossen. Indien hij de koning Is-
raëls is, hij kome nu af van het
kruis, en wij zullen in hem geloo-
43. ven. ' Hij heeft op God vertrouwd:
dat die hem nu redde, als hij hem
genegen is; want hij heeft gezegd:
44. ik ben Gods Zoon! ' En hetzelfde
verweten hem ook de roovers, die
met hem gekruisigd waren.
45. En van de zesde ure af kwam er
duisternis over de gansche aarde, tot
46. de negende ure toe. ' En omstreeks
de negende ure riep Jezus met lui-
de stem uit, zeggende: Eli, Eli!
lama sabachtani, dat is: Mijn
God, mijn God! waarom hebt
47. gij mij verlaten? ' Eenigen nu
dergenen, die daar stonden, zeiden,
48. dit hoorende: Deze roept Elia. ' En
terstond liep één van hen, en nam

35. Gew. t. * opdat vervuld zou worden hetgeen gesproken is door den profeet: Zij hebben mijne kleederen onder zich verdeeld, en over mijne kleeding hebben zij het lot geworpen.

Vs. **32—38.** Marc. XV : 21—27; Luc. XXIII : 26, 32—34, 38; Joh. XIX : 16—24. — Vs. **35.** Ps. XXII : 19. — Vs. **39—44.** Marc. XV : 29—32; Luc. XXIII : 35—37, 39. — Vs. **39.** Ps. XXII : 8.

Vs. **40.** H. XXVI : 61. — Vs. **43.** Ps. XXII : 9. — Vs. **44.** Luc. XXIII : 39—43. — Vs. **45—50.** Marc. XV : 33—37; Luc. XXIII : 44—46. — Vs. **46.** Ps. XXII : 2. — Vs. **48.** Joh. XIX : 28, 29.

32. *uitgaande*, d. i. buiten de poort der stad komende. Vgl. Joh. XIX : 17, Hebr. XIII : 12.
man van Cyréne, d. i. afkomstig van Cyréne, eene stad aan de noordkust van Afrika. Vgl. Marc. XV : 21.
presten. Zie op H. V : 41.
33. *Golgotha — Schedelplaats.* Een heuvel buiten Jeruzalem, zóó genoemd niet zoozeer als plaats van terechtstelling der ter dood veroordeelde misdadigers, als wel omdat hij, naar men wil, door zijnen bolronden vorm eenigermate naar een menschelijken schedel geleek.
34. *edik*, d. i. een soort van zuren wijn, gelijk de soldaten dronken. Vgl. Marc. XV : 23.
35. *hem gekruisigd hadden*, d. i. hem met de handen en, gelijk velen meenen, ook met de voeten, hadden vastgenageld aan een kruis, dat uit een paal met een daaraan bevestigden dwarsbalk bestond.
verdeelden zij enz. De kleederen der terechtgestelden vielen gemeenlijk aan de uitvoerders van het vonnis ten deel.
[*opdat — geworpen.* Deze woorden zijn voor een onecht bijvoegsel te houden, aan Joh. XIX : 24 ontleend.]
36. *bewaakten zij hem aldaar*, d. i. hielden zij de wacht bij zijn kruis.
37. *zijne beschuldiging*, d. i. de aanwijzing van het misdrijf, waarvan hij beschuldigd was. De gewoonte schijnt anders slechts medegebracht te hebben, dat veroordeelde misdadigers, bij hunne wegleiding naar de strafplaats, een bord droegen, waarop hunne overtreding te lezen stond.
38. *roovers*, vermoedelijk behoord hebbende tot gewapende benden, die in dien tijd het land verontrustten.
39. *hunne hoofden schuddende*, ten teeken van minachting en spot. Vgl. Job XVI : 4, Jez. XXXVII : 22.
40. *Gij, die — opbouwt*, d. i. gij, die voorgaaft daartoe de macht te bezitten.
42. *zich zelven — verlossen.* And. vatten dit vragenderwijze op.
in hem. Gew. t. *hem.*
45. *van de zesde — negende ure*, d. i. van twaalf tot drie uren 's namiddags. Zie op H. XX : 3.
duisternis. Er kan geen gewone zonsverduistering bedoeld zijn, omdat het paaschfeest altijd gevierd werd bij volle maan.
over de gansche aarde. Vergrootenderwijze voor over het geheele omliggende land (Vgl. Luc. IV : 25).
46. *Eli, Eli* enz. Deze woorden worden in de landtaal, waarin zij door Jezus gesproken zijn, vermeld, om de spottende woordspeling in vs. 47 begrijpelijk te maken.

eene spons en vulde die met edik,
en stak haar op een rietstok, en gaf
49. hem te drinken. ' Doch de overigen
zeiden: Laat af! Zien wij, of Elia
komt, om hem te verlossen!
50. En Jezus riep wederom met luide
51. stem en gaf den geest. ' En zie, het
voorhangsel des tempels scheurde in
twee, van boven tot beneden; en de
aarde beefde, en de rotsen scheur-
52. den, ' en de grafsteden gingen open,
en vele ligchamen van ontslapen hei-
53. ligen werden opgewekt. ' En uitge-
gaan zijnde uit de grafsteden na zijne
opstanding, kwamen zij in de heilige
stad en verschenen aan velen.
54. De hoofdman nu en die met hem
Jezus bewaakten, toen zij de aard-
beving zagen en wat er geschied was,
werden zeer bevreesd en zeiden:
55. Waarlijk, deze was Gods Zoon! ' En
vele vrouwen, die Jezus uit Galiléa
gevolgd waren om hem te dienen,
waren daar en aanschouwden het van
56. verre; ' onder dezen was Maria Mag-
daléna, en Maria, de moeder van
Jacobus en Jozes, en de moeder der
zonen van Zebedeüs.
57. Toen het nu avond geworden was,
kwam een rijk man, van Arimathéa,
met name Jozef, die ook zelf een
leerling van Jezus geworden was. '
58. Deze kwam tot Pilatus, en verzocht
om het ligchaam van Jezus. Toen
beval Pilatus het ligchaam af te ge-
59. ven. ' En Jozef nam het ligchaam,
en wikkelde het in rein lijnwaad, '
60. en leide het in zijne nieuwe graf-
stede, die hij in de rots had uitge-
houwen; en nadat hij een grooten
steen tegen den ingang der grafstede
61. gewenteld had, ging hij weg. ' En
Maria Magdaléna en de andere Maria
zaten daar, tegenover het graf.
62. Des anderen daags nu, dat is daags
na de voorbereiding, kwamen de over-
priesters en de Farizeërs te zamen
63. tot Pilatus, ' en zeiden: Heer! wij
zijn indachtig geworden, dat die be-
drieger bij zijn leven gezegd heeft:
Na drie dagen word ik opgewekt. '
64. Beveel dan, dat het graf verzekerd
worde tot den derden dag, opdat
zijne leerlingen niet misschien ko-
men, en hem stelen, en tot het volk
zeggen: Hij is van de dooden op-
gewekt; en zóó zal het laatste be-
65. drog erger zijn dan het eerste. ' En
Pilatus zeide tot hen: Gij hebt eene
wacht: gaat heen, verzekert het, zoo
66. goed gij kunt. ' Zij nu gingen en
verzekerden het graf, nadat zij den
steen verzegeld hadden, met de
wacht.

Vs. **50**. Marc. XV: 37; Luc. XXIII: 46; Joh. XIX: 30. — Vs. **51**, **54**. Marc. XV: 38, 39; Luc. XXIII: 45, 47. — Vs. **55**, **56**. Marc. XV: 40, 41; Luc. XXIII: 49, 55, XXIV: 10; Joh. XIX: 25.

Vs. **57—61**. Marc. XV: 42—47; Luc. XXIII: 50—56; Joh. XIX: 38—42. — Vs. **60**. Jez. LIII: 9. — Vs. **63**. H. XVI: 21; Joh. II: 19—22.

51. *het voorhangsel*, d. i. het prachtig geborduurde tapijt of gordijn van zware en kostbare stof, waardoor het heilige van het allerheiligste was afgescheiden. Vgl. Exod. XXVI: 31—33, 2 Kron. III: 14.

53. *na zijne opstanding, kwamen zij*. And. *kwamen zij na zijne opstanding*.

de heilige stad, d. i. Jeruzalem. Zie op H. IV: 5.

54. *De hoofdman*, d. i. de romeinsche bevelhebber van de wacht op den kruisheuvel. Vgl. op H. VIII: 5.

55. *om hem te dienen*. Vgl. Luc. VIII: 2, 3.

56. *Magdaléna*, d. i. van Mágdala, een vlek in de nabijheid van het meer Gennézaret. Vgl. over deze Maria Luc. VIII: 2.

Maria, de moeder van Jacobus en Jozes. Waarschijnlijk dezelfde, die Joh. XIX: 25 de vrouw van Klopas (of Alpheüs) genoemd wordt.

de moeder — Zebedeüs. Zie op H. XX: 20.

57. *van Arimathéa*, t. w. geboortig of afkomstig. Vgl. Luc. XXIII: 51.

57. *een leerling*, in den ruimeren zin des woords.

60. *in de rots*. Zie op H. VIII: 28.

62. *de voorbereiding*, d. i. de dag, die den sabbat voorafging. Vgl. Luc. XXIII: 54.

64. *komen*. Gew. t. *des nachts komen*.

het laatste bedrog, d. i. het bedrog, door de als mogelijk voorgestelde ontvreemding van het lijk gepleegd.

het eerste, d. i. het bedrog, dat Jezus zelf zou gepleegd hebben, door zich voor den Christus uit te geven.

65. *Gij hebt eene wacht*. Waarschijnlijk eene wacht van romeinsche soldaten (vgl. H. XXVIII: 14), die bij gelegenheid van het paaschfeest ter beschikking van het sanhedrin was gesteld. And. *Hebt eene wacht!* d. i. u zal eene wacht gegeven worden.

zoo goed gij kunt. Gr. *zooals gij 't weet*, d. i. naar uw beste weten.

66. *verzegeld*, om iedere schennis van het graf te meer te voorkomen. Vgl. Dan. VI: 18.

HOOFDSTUK XXVIII.

De vrouwen komen bij het graf (vs. 1), ontvangen van een engel het bericht, dat Jezus is opgestaan (vs. 2—7), en ontmoeten hem, als zij naar de stad terugkeeren (vs. 8—10). De wachters worden omgekocht (vs. 11—15). Jezus verschijnt aan de elve, en geeft hun zijne laatste bevelen (vs. 16—20).

1. En laat op den sabbat, bij het
aanlichten van den eersten dag der
week, kwam Maria Magdaléna en de
andere Maria, om het graf te be-
2. zien. ' En zie, er geschiedde eene
groote aardbeving; want een engel
des Heeren daalde uit den hemel
neder, en kwam toe, en wentelde
3. den steen af, en zat daarop. ' En
zijn voorkomen was gelijk de blik-
sem, en zijn kleed wit gelijk sneeuw. '
4. En van vrees voor hem beefden de
wachters en werden als dooden. '
5. Doch de engel antwoordde en zeide
tot de vrouwen: Vreest gij niet!
want ik weet, dat gij Jezus, den
6. gekruisigde, zoekt. ' Hij is niet hier;
want hij is opgewekt, gelijk hij ge-
zegd heeft. Komt, ziet de plaats,
7. waar de Heer gelegen heeft. ' En
gaat schielijk heen, en zegt aan zijne
leerlingen: Hij is van de dooden
opgewekt, en zie, hij gaat u voor
naar Galiléa: dáár zult gij hem zien.
8. Zie, ik heb het u gezegd. ' En zij
gingen schielijk weg van de grafstede
met vreeze en groote blijdschap, en
liepen heen, om het aan zijne leer-
lingen te boodschappen.
9. * En zie, Jezus ontmoette haar en
zeide: Weest gegroet! En zij traden
toe en grepen zijne voeten en aan-
10. baden hem. ' Toen sprak Jezus tot
haar: Vreest niet! Gaat heen, bood-
schapt aan mijne broederen, dat zij
naar Galiléa gaan; en dáár zullen zij
mij zien.
11. Terwijl zij nu heengingen, zie,
eenigen van de wacht kwamen in de
stad, en berichtten aan de overpries-
12. ters alles wat er geschied was. ' En
zij vergaderden met de oudsten, en
nadat zij beraadslaagd hadden, gaven
13. zij den krijgsknechten veel geld ' en
zeiden: Zegt: zijne leerlingen zijn
des nachts gekomen en hebben hem
14. gestolen, terwijl wij sliepen. ' En zoo
dit den landvoogd mocht ter oore ko-
men, dan zullen wíj hem tevreden
stellen en maken, dat gíj zonder
15. zorg zijt. ' Zij nu namen het geld
en deden gelijk hun geleerd was. En
dit verhaal is onder de Joden ver-
breid tot op den dag van heden.
16. De elf leerlingen nu gingen heen
naar Galiléa, naar den berg, waar
17. Jezus hen bescheiden had. ' En toen
zij hem zagen, aanbaden zij hem;
18. doch sommigen twijfelden. ' En Jezus

9. Gew. t. * Terwijl zij nu heengingen, om het aan zijne leerlingen te boodschappen, zie enz.

Vs. 1—8. H. XXVII : 56; Marc. XVI : 1—8; Luc. XXIV : 1—10. — Vs. 1, 2. Joh. XX : 1. — Vs. 3. Dan. VII : 9; Hand. I : 10. — Vs. 6. H. XVI : 21. Vs. 7. H. XXVI : 32. — Vs. 9, 10. Joh. XX : 17. — Vs. 16. vs. 7, 10. — Vs. 18. H. XI : 27; Marc. XVI : 19; Luc. XXIV : 26; Joh. XIII : 3; Fil. II : 9—11.

1. *laat op den sabbat.* De sabbat eindigde wel met zonsondergang, maar naar de gewone burgerlijke rekening duurde de dag, waartoe de sabbat behoorde, het geheele etmaal door. And. *laat na den sabbat.*

2. *aardbeving.* And. *beweging, opschudding.*

af. Gew. t. *van den ingang af.*

3. *zijn voorkomen*, d. i. niet zijne gestalte, maar zijn uitzicht, hetwelk met den bliksem vergeleken wordt van wege beider schitterenden glans.

5. *antwoordde*, t. w. op de stomme taal der ontroering, die ook uit het gelaat en de houding der vrouwen sprak. Vgl. op H. XI : 25.

7. *ik heb het u gezegd*, d. i. gij weet thans, wat er van de zaak is; doet derhalve, wat u is aanbevolen.

9. [*Terwijl — boodschappen.* Deze woorden zijn waarschijnlijk onecht.]

10. *mijne broederen.* Een naam, reeds vroeger door Jezus op zijne leerlingen toegepast (H. XII : 50), om de nauwe betrekking, waarin hij tot hen stond, en ook hier in dien zin op te vatten. Vgl. Joh. XX : 17.

14. *hem tevreden stellen*, zoodat hij aan de zaak geen verder gevolg geeft. And. *hem doen gelooven*, of wijs maken, dat de zaak zich werkelijk zóó heeft toegedragen.

15. *dit verhaal*, of *sprookje*, t. w. het verzinsel omtrent de ontvreemding van het lijk.

tot op den dag van heden. Zie op H. XXVII : 8.

16. *de elf leerlingen.* Met nadruk gezegd, om te doen opmerken, dat Judas aan den kring der twaalve ontbrak.

den berg enz. Het laat zich niet bepalen, aan welken berg wij hier te denken hebben.

17. *aanbaden zij hem.* Gr. *bogen zij zich voor hem neder.*

twijfelden, t. w. of het de Heer was, dien zij aanschouwden. Vgl. Marc. XVI : 11, 13, Luc. XXIV : 37, Joh. XX : 25.

kwam tot hen en sprak, zeggende:
Mij is gegeven alle macht in hemel
19. en op aarde. ' Gaat heen, maakt al
de volken tot mijne leerlingen, hen
doopende tot den naam des Vaders,
en des Zoons, en des Heiligen Gees-
tes, hen leerende onderhouden al wat
20. ik u geboden heb. ' En zie, ik ben
met u al de dagen, tot aan de vol-
einding der eeuw.

Vs. 19. Marc. XVI:15, 16; Luc. XXIV:47; Joh. XX:21.

Vs. 20. H. XVIII:20; Marc. XVI:17, 18, 20; Joh. XIV:18.

19. *Gaat heen.* Gew. t. *Gaat dan heen.*

maakt — tot mijne leerlingen, d. i. brengt ze door uw onderwijs tot denzelfden kring, waartoe gij, als mijne leerlingen, behoort.

al de volken. Vroeger alleen tot Israël gezonden (H. X:5, 6), zouden de apostelen voortaan het evangelie aan alle volken moeten brengen.

tot den naam, d. i. tot belijdenis van den naam. Door het ontvangen van den doop zou op den gedoopte de verplichting rusten, om den naam te belijden *des Vaders* enz.

20. *ik ben met u.* In de vervulling der hun opgelegde moeilijke taak zouden zijne gezanten niet aan zich zelve overgelaten zijn, daar de Heer voortdurend zijne kracht in en door hen openbaren zou. Vgl. Hand. XVIII:10, 2 Kor. XII:9, 10.

der eeuw. Zie op H. XII:32. Gew. t. *der eeuw. Amen.*

HET EVANGELIE

VOLGENS

MARCUS.

INLEIDING.

Dit tweede Evangelie wordt door de christelijke oudheid aan Marcus toegekend, en deze Marcus wordt nader aangewezen als dienaar en tolk van den apostel Petrus, onder wiens onmiddellijken invloed hij zijn geschrift zou vervaardigd hebben (vgl. 2 Petr. I:15). In overeenstemming hiermede komt dan ook in den eersten brief van Petrus (H. V:13) iemand met name Marcus voor, die daar de zoon, d. i. de leerling van Petrus genoemd wordt. Bovendien wordt elders in het N. T. nog gewag gemaakt van zekeren Johannes Marcus (Hand. XII:12, 25, XV:37), den neef van Barnabas (Kol. IV:10), die ook soms enkel Johannes (Hand. XIII:5, 13) of, naar zijnen bijnaam, enkel Marcus heet (H. XV:39) en wiens moeder Maria, eene aanzienlijke christin, woonachtig was te Jeruzalem (H. XII:12). Van dezen wordt bericht, dat hij op de zendingsreis, die hij met Barnabas en Paulus als hun dienaar ondernam (H. XII:25, XIII:5), hen halverwege verlaten heeft (H. XIII:13), en dat, toen Paulus daarna, op grond van het gebeurde, bezwaar maakte, om hem andermaal mede te nemen (H. XV:37, 38), hij alleen met Barnabas eene nieuwe reis heeft aanvaard (vs. 39), maar later toch weêr tot den genoemden apostel is teruggekeerd en hem in zijne gevangenschap te Rome met veel getrouwheid heeft bijgestaan (Kol. IV:10; Phil. 24; 2 Tim. IV:11). Doch er bestaat geen afdoende reden, om dezen te houden voor denzelfden Marcus, aan wien dit Evangelie zijn naam ontleent.

Welke waarde nu ook aan deze kerkelijke overlevering te hechten zij, de groote, vaak letterlijke overeenkomst van dit geschrift met het eerste Evangelie, ook wat aanleg, orde van verhalen en woordvoeging betreft, leidt veeleer tot het vermoeden, dat, zoo niet het tweede Evangelie tot de bronnen van den eersten evangelist behoord heeft, beide schrijvers zich bediend hebben van dezelfde hoofdbron, waaruit ook het eerste Evangelie (vgl. de Inl.) gevloeid is. Maar tevens heeft het weder te veel eigenaardigs en oorspronkelijks, dan dat het zou moeten gehouden worden voor een verkort opstel en uittreksel van het eerste. Het bevat een viertal bijzonderheden uit het onderwijs en leven van Jezus, die door geen der andere evangelisten vermeld worden (H.

IV:26—29, VII:31—37, VIII:22—26, XIV:51, 52), en wat deze verhalen, wordt door Marcus vaak met velerlei bijvoegselen vermeerderd en toegelicht.

Aangaande de afkomst en geboorte van Jezus en zijne vroegste lotgevallen deelt hij niets mede. Hij vangt aan met de prediking en den doop van Johannes, en beschrijft dan verder vooral Jezus' openbare werkzaamheid, eerst gedurende zijne omwandeling in Galiléa (H. I—IX, vgl. H. I 14), en daarna op zijne reize naar Judéa en bij zijn verblijf te Jeruzalem (H. IX—XIII), terwijl het overige van zijn geschrift het verhaal bevat van 's Heeren lijden, sterven en herleven (H. XIV—XVI:8). Ofschoon daarbij de prediking van Jezus niet geheel in de schaduw treedt (vgl. H. IV, XII, XIII), worden toch vooral zijne daden op den voorgrond geplaatst en met groote aanschouwelijkheid geteekend. In verband met vele bijzonderheden van taal-, aardrijks- en oudheidkundigen aard, pleit geheel het karakter van dit Evangelie er voor, dat het oorspronkelijk ten behoeve van christenen uit de heidenen vervaardigd is, gelijk dan ook Rome genoemd wordt als de plaats, waar het geschreven zal zijn. Dat de schrijver zelf een ooggetuige van Jezus' omwandeling op aarde zou geweest zijn, blijkt overigens uit dit Evangelie niet.

HOOFDSTUK I.

Opschrift (vs. 1). Johannes de dooper en zijne werkzaamheid (vs. 2—8). Jezus wordt gedoopt (vs. 9—11), en in de woestijn verzocht (vs. 12, 13). Hij vangt zijne prediking in Galiléa aan (vs. 14, 15); roept een viertal leerlingen (vs. 16—20); leert in de synagoge te Kapernaüm en geneest aldaar een bezetene (vs. 21—28); herstelt de kranke schoonmoeder van Petrus (vs. 29—31) en een aantal andere lijders (vs. 32—34); predikt door geheel Galiléa (vs 35—39), en reinigt een melaatsche (vs. 40—45).

1. Begin van het evangelie van Jezus
Christus, den Zoon Gods.
2. Gelijk geschreven staat in den pro-
feet Jezaja: Zie, ik zend mij-
nen engel voor uw aange-
zicht, die uwen weg bereiden
3. zal. ' De stem eens roependen
in de woestijn: Bereidt den
weg des Heeren, maakt zijne
paden recht!
4. Johannes kwam, doopende in de
woestijn en predikende den doop der
bekeering tot vergeving van zonden. '
5. En tot hem ging uit het geheele
land van Judéa, en al de inwoners
van Jeruzalem; en zij werden door
hem in de rivier de Jordaan gedoopt,
6. belijdende hunne zonden. ' En Jo-
hannes was gekleed met kemelshaar,
en een lederen gordel om zijne lende,
en hij at sprinkhanen en wilden ho-
7. nig. ' En hij predikte, zeggende: Na
mij komt hij, die machtiger is dan
ik, wien ik niet waardig ben neder-

Vs. 1—8. Matth. III:1—12; Luc. III:1—18; Joh. I:6—8, 15—28. — Vs. 2. Mal. III:1; Matth. XI:10; Luc. VII:27.

Vs. 3. Jez. XL:3. — Vs. 4. Hand. XIX:4. — Vs. 7. Hand. XIII:25.

1. Marcus vangt niet, zooals Mattheüs, met de geboorte van Jezus aan, maar met het optreden en de werkzaamheid van Johannes den dooper, die, volgens de profetieën (vs. 2, 3), de komst van den Messias had aangekondigd en voorbereid.

het evangelie. Er wordt hier met dit woord bepaaldelijk gedoeld op de geschiedenis van Jezus Christus, den Zoon van God. Vgl. echter Inl. op h. Ev. v. Matth., en zie verder op Matth. IV:23.

Jezus Christus. Zie op Matth. I:16, 21.

2. *in — Jezaja.* De eerste der hier aangehaalde plaatsen is niet aan Jezaja, maar aan Maleachi ontleend. Gew. t. *in de profeten.*

mijnen engel. Zie op Matth. I:20, XI:10.

2. *bereiden.* Gew. t. *voor u uit bereiden.* Vgl. bij dit vs. op Matth. III:3.

4. *Johannes . . de woestijn.* Zie op Matth. III:1.

doopende. Zie op Matth. III:6.

den doop der bekeering. Wie zich aan de hier bedoelde indompeling onderwierp, verbond zich tot *bekeering*, d. i. zinsverandering.

tot vergeving van zonden, d. i. om langs dien weg deel te erlangen aan de vergeving van zonden en burgers van het godsrijk te worden.

5. *al de inwoners.* Gew. t. *de inwoners.*

zij werden. Gew. t. *zij werden allen.*

6. *met kemelshaar*, d. i. met een kleed, van deze stof vervaardigd. Zie verder op Matth. III:4.

bukkende den riem zijner schoenen
8. te ontbinden. ' Ik heb u met water
gedoopt; maar hij́ zal u doopen met
heiligen geest.
9. En het geschiedde in die dagen,
dat Jezus kwam van Nazaret in Ga-
liléa, en door Johannes gedoopt werd
10. in de Jordaan. ' En terstond uit het
water opklimmende, zag hij de he-
melen scheuren en den Geest gelijk
11. eene duif op hem nederdalen. ' En
er kwam eene stem uit de hemelen:
Gij́ zijt mijn geliefde Zoon; in ú heb
ik welbehagen.
12. En terstond dreef de Geest hem
13. naar de woestijn. ' En hij was in de
woestijn veertig dagen, verzocht wor-
dende door den satan; en hij was bij
de wilde dieren, en de engelen dien-
den hem.
14. Nadat nu Johannes overgeleverd
was, kwam Jezus in Galiléa, predi-
15. kende het evangelie van God ' en
zeggende: De tijd is vervuld, en het
koninkrijk Gods is nabij; bekeert u
en gelooft aan het evangelie!
16. En langs de zee van Galiléa gaan-
de, zag hij Simon en Andréas, den
broeder van Simon, die het net in
de zee uitwierpen; want zij waren
17. visschers. ' En Jezus zeide tot hen:
Komt achter mij, en ik zal u vis-
schers van menschen doen worden. '
18. En terstond verlieten zij de netten
19. en volgden hem. ' En een weinig
voortgegaan zijnde, zag hij Jacobus,
den zoon van Zebedeüs, en Johan-
nes, zijnen broeder, die in het schip
20. de netten verstelden. ' En terstond
riep hij hen; en zij lieten hunnen
vader Zebedeüs in het schip met de
huurlingen, en gingen heen, hem
achterna.
21. En zij gingen Kapernaüm binnen,
en terstond op den sabbat ging hij
22. in de synagoge en leerde. ' En zij
stonden verslagen over zijne leer;
want hij leerde hen als machthebben-
de, en niet gelijk de schriftgeleer-
23. den. ' En er was in hunne synagoge
een mensch met een onreinen geest,
24. en hij schreeuwde, zeggende: ' Ha!
wat hebben wij met u te doen, Je-
zus de Nazarener? Zijt gij gekomen
om ons te verderven? Ik weet, wie
25. gij zijt, de Heilige Gods. ' En Jezus
bestrafte hem, zeggende: Zwijg en
26. vaar uit van hem! ' En nadat de
onreine geest hem heen en weder ge-
trokken en met luide stem geroe-
27. pen had, voer hij van hem uit. ' En
allen stonden verbaasd, zoodat zij
onder elkander vroegen, zeggende:
Wat is dit? Welke is deze nieuwe
leer, dat hij met macht ook den on-
reinen geesten bevelen geeft en zij

Vs. **9—11**. Matth. III : 13—17; Luc. III : 21, 22. — Vs. **10**. Joh. I : 32. — Vs. **12**, **13**. Matth. IV : 1—11; Luc. IV : 1—13. — Vs. **14**, **15**. Matth. IV : 12, 17; Luc. IV : 14, 15. — Vs. **15**. Gal. IV : 4.

Vs. **16—20**. Matth. IV : 18—22; Luc. V : 1—11; Joh. I : 35—43. — Vs. **21—28**. Luc. IV : 31—37. — Vs. **22**. Matth. VII : 28, 29; Joh. VII : 46. — Vs. **24**. Matth. VIII : 29; Luc. IV : 41; Marc. V : 7. — Vs. **26**. H. IX : 26.

7. *den riem — ontbinden.* Zie op Matth. III : 11.
9. *Nazaret in Galiléa*, de stad, waar hij opgevoed was en tot op dien tijd met zijne ouders woonde. Vgl. Luc. II : 39.
10. *scheuren.* Dichterlijk voor opengaan. Zie verder op Matth. III : 16.
11. *in ú — welbehagen.* Gew. t. *in wien ik welbehagen heb.*
12. *de woestijn.* Zie op Matth. IV : 2.
13. *satan ... dienden.* Zie op Matth. IV : 10, 11.
14. *overgeleverd.* Zie op Matth. IV : 12.
het evangelie van God, d. i. van God afkomstig. Gew. t. *het evangelie van het koninkrijk Gods.*
15. *De tijd*, d. i. de tijdruimte, die naar Gods raad aan de komst van zijn koninkrijk op aarde moest voorafgaan. Vgl. op Matth. XII : 32.
is vervuld, of vol geworden, d. i. is ten einde.
bekeert u. Zie op Matth. III : 2.
16. *de zee van Galiléa.* Zie op Matth. IV : 18.
gaande. Gew. t. *wandelende.*
16. *den broeder van Simon.* Gew. t. *zijnen broeder.*
17. *Komt achter mij ... visschers van menschen.* Zie op Matth. IV : 19.
21. *terstond op den sabbat*, d. i. zoodra de sabbat kwam, of op den eerstkomenden sabbat. Zie verder op Matth. XII : 1.
synagoge. Zie op Matth. IV : 23.
22. *zij*, t. w. de menschen, die hem hoorden. Vgl. Matth. VII : 28.
machthebbende. Zie op Matth. VII : 29.
23. *een mensch — onreinen geest.* Zie op Matth. X : 1. Uit het verhaal zelf schijnt te blijken, dat de bezetene aan vallende ziekte leed.
24. *de Heilige Gods.* Benaming van den Christus, als dengene, dien God geheiligd, d. i. uitverkoren en afgezonderd had. Vgl. Joh. VI : 69, Hand. IV : 27.
25. *Zwijg.* Zie op vs. 34.
26. *nadat — geroepen had.* Beschrijving der hevige stuiptrekkingen, waaraan de bezetene ter prooi was, toen de onreine geest van hem uitvoer.

28. hem gehoorzamen? ' En terstond ging
alom het gerucht van hem uit, in
den geheelen omtrek van Galiléa.
29. En zoodra zij uit de synagoge gegaan
waren, kwamen zij in het huis
van Simon en Andréas, met Jacobus
30. en Johannes. ' De schoonmoeder nu
van Simon lag aan de koorts; en
terstond zeiden zij 't hem van haar. '
31. En hij ging naar haar toe, en vatte
haar bij de hand en richtte haar op;
en de koorts verliet haar terstond,
32. en zij bediende hen. ' Toen het nu
avond geworden en de zon ondergegaan
was, brachten zij al de kran-
33. ken en de bezetenen tot hem. ' En de
geheele stad was bijeenvergaderd bij
34. de deur. ' En hij genas velen, die
lijdende waren aan allerlei ziekten,
en hij dreef vele booze geesten uit,
en liet den boozen geesten niet toe
te spreken, omdat zij hem kenden.
35. En vroeg, terwijl het nog diepe
nacht was, stond hij op en ging uit,
en begaf zich naar eene woeste plaats,
36. en dáár bad hij. ' En Simon en die
met hem waren, gingen hem achter-
37. na. ' En toen zij hem gevonden hadden,
zeiden zij tot hem: Zij zoeken
38. u allen. ' En hij zeide tot hen: Laat
ons elders heengaan, naar de nabijgelegen
marktvlekken, opdat ik ook
dáár predike; want daartoe ben ik
39. uitgegaan. ' En hij predikte in hunne
synagogen, geheel Galiléa door, en
dreef de booze geesten uit.
40. En er kwam tot hem een melaatsche,
die hem bad, en voor hem op
de knieën viel, en tot hem zeide:
Indien gij wilt, gij kunt mij reini-
41. gen. ' En Jezus, innerlijk bewogen,
strekte de hand uit, raakte hem aan
en zeide tot hem: Ik wil, word
42. gereinigd. ' En zoodra hij dat zeide,
week de melaatschheid van hem, en
43. hij werd gereinigd. ' En na hem een
streng verbod gegeven te hebben,
44. zond hij hem terstond weg, ' en zeide
tot hem: Zie toe, dat gij er niemand
iets van zegt! Maar ga heen,
vertoon u aan den priester, en offer
voor uwe reiniging hetgeen Mozes
geboden heeft, hun tot eene getui-
45. genis. ' Doch hij ging uit en begon
het luide te verkondigen en de zaak
ruchtbaar te maken, zoodat hij niet
meer openlijk in de stad kon komen;
maar hij was buiten in woeste plaatsen,
en men kwam van alle kanten
tot hem.

HOOFDSTUK II.

Jezus geneest een verlamde en vergeeft hem de zonden (vs. 1—12); roept Levi (vs. 13—17); geeft reden, waarom zijne leerlingen niet vasten (vs. 18—22), en verdedigt hen tegen de beschuldiging van sabbatschennis (vs. 23—28).

1. En hij kwam na eenige dagen we-

Vs. 28. Matth. IV : 24. — Vs. 29—31. Matth. VIII : 14, 15; Luc. IV : 38, 39. — Vs. 32—39. Luc. IV : 40—44; Matth. VIII : 16.

Vs. 40—45. Matth. VIII : 1—4; Luc. V : 12—16. — Vs. 43, 44. H. III : 12, V : 43; Matth. XII : 16. — Vs. 44. Lev. XIV : 2—32.

Vs. 1—12. Matth. IX : 1—8; Luc. V : 17—26.

28. *ging alom.* Gew. t. *ging.*
den geheelen omtrek van Galiléa, d. i. Galiléa zelf met de landschappen, die aan de grenzen daarvan gelegen waren.
30. *De schoonmoeder . . van Simon.* Zie op Matth. VIII : 14.
32. *de zon ondergegaan was.* Men had namelijk gewacht met 's Heeren hulp in te roepen, totdat de sabbat (vs. 21) voorbij was.
de bezetenen, t. w. door booze geesten. Zie verder op Matth. IV : 24.
34. *booze geesten.* Zie op Matth. VII : 22.
omdat — kenden, t. w. als den Christus, den Zoon Gods (vgl. vs. 24). Jezus wilde als zoodanig om wijze redenen niet door bezetenen openbaar gemaakt zijn. Vgl. Hand. XVI : 16—18.
35. *vroeg*, d. i. in de vierde nachtwake. Zie op Matth. XIV : 25.
woeste, of eenzame. Zie op Matth. XIV : 15.
36. *die met hem waren*, bepaaldelijk zijne vs. 29 genoemde medeleerlingen.
gingen hem achterna, of volgden hem op het spoor.
38. *elders heengaan.* Gew. t. *gaan.*
marktvlekken, of landsteden. Men denke aan zulke plaatsen, die, wat grootte en zielental betrof, het aanzien van steden hadden, doch zonder, zooals dezen, met een muur omgeven te zijn.
daartoe — uitgegaan, d. i. juist daartoe heb ik dezen tocht ondernomen, of, volg. and., daartoe ben ik van mijnen Vader uitgegaan, d. i. door hem gezonden. Vgl. Luc. IV : 43.
40. *een melaatsche.* Zie op Matth. VIII : 2.
43. *een streng verbod*, t. w. om niet van het gebeurde te spreken (Vgl. vs. 44).
zond — weg. Gr. *dreef* of *wierp uit.* Jezus liet den herstelden kranke niet toe, een oogenblik te toeven.
44. *hun — getuigenis.* Zie op Matth. VIII : 4.
45. *het — verkondigen*, t. w. hetgeen hij van Jezus gezien, gehoord en ondervonden had.
zoodat hij, t. w. Jezus.
de stad, d. i. Kapernaüm, waar hij zich (Matth. IV : 13) metterwoon gevestigd had. Vgl. H. II : 1.

der te Kapernaüm, en men hoorde,
2. dat hij te huis was. ' En terstond
verzamelden zich velen, zoodat zelfs
de plaats bij de deur hen niet meer
kon bevatten; en hij sprak het woord
3. tot hen. ' En zij kwamen en brach-
ten tot hem een verlamde, die door
4. vier gedragen werd. ' En daar zij
hem niet konden genaken wegens de
schare, ontblootten zij het dak, waar
hij was, en toen zij het hadden op-
gebroken, lieten zij het bed neder,
5. waar de verlamde op lag. ' En Jezus,
hun geloof ziende, zeide tot den ver-
lamde: Zoon! uwe zonden zijn ver-
6. geven. ' Er waren nu sommige der
schriftgeleerden daar gezeten, die in
7. hunne harten overleiden: ' Wat spreekt
deze daar voor godslastering? Wie
kan zonden vergeven dan God alleen? '
8. En Jezus bemerkte terstond in zijnen
geest, dat zij aldus bij zich zelve
overleiden, en zeide tot hen: Waarom
9. overlegt gij dit in uwe harten? ' Wat
is lichter, te zeggen tot den verlam-
de: Uwe zonden zijn vergeven, of
te zeggen: Sta op, en neem uw bed
10. op, en wandel? ' Doch opdat gij moogt
weten, dat de Zoon des menschen
macht heeft, om op aarde zonden te
vergeven — zeide hij tot den ver-
11. lamde: ' Ik zeg u, sta op, neem uw
12. bed op, en ga naar uw huis! ' En
hij stond dadelijk op, en nam het
bed op en ging uit voor aller oogen,
zoodat allen zich ontzetten en God
verheerlijkten, zeggende: Zóó hebben
wij 't nooit gezien!
13. En hij ging weder uit langs de
zee; en de gansche schare kwam tot
14. hem, en hij leerde hen. ' En voor-
bijgaande zag hij Levi, den zoon van
Alpheüs, aan het tolhuis zitten, en
zeide tot hem: Volg mij! En hij
15. stond op en volgde hem. ' En het
geschiedde, terwijl hij in zijn huis
aanlag, dat vele tollenaars en zon-
daars met Jezus en zijne leerlingen
aanlagen; want er waren er velen,
16. en zij waren hem gevolgd. ' En de
schriftgeleerden en de Farizeërs, toen
zij hem zagen eten met de zondaars
en tollenaars, zeiden tot zijne leer-
lingen: Waarom eet en drinkt hij
17. met de zondaars en tollenaars? ' En
Jezus hoorde dit en zeide tot hen:
De gezonden hebben geen genees-
meester noodig, maar de kranken;
ik ben niet gekomen om rechtvaar-
digen te roepen, maar zondaars.
18. En de leerlingen van Johannes en
de Farizeërs hielden vasten. En zij
kwamen en zeiden tot hem: Waar-
om vasten de leerlingen van Johan-
nes en die der Farizeërs, maar vas-
19. ten uwe leerlingen niet? ' En Jezus
zeide tot hen: Kunnen wel de brui-
loftsgezellen vasten, terwijl de brui-
degom bij hen is? Zoolang zij den
bruidegom bij zich hebben, kunnen

Vs. **13—17.** Matth. IX : 9—13; Luc. V : 27—32. — Vs. **16.** Luc. XV : 2.

Vs. **18—22.** Matth. IX : 14—17; Luc. V : 33—38. — Vs. **18.** Luc. XVIII : 12. — Vs. **19.** Joh. III : 29.

1. *te huis.* Men denke aan het huis, waar hij zijn intrek genomen had. Zie op H. I : 45.
2. *de plaats bij de deur*, d. i. het voorhof of voorportaal.
het woord, t. w. des evangelies.
4. *ontblootten — dak*, d. i. zij namen de tegelen en planken weg, waarmede het platte dak van een oostersch huis placht bevloerd te zijn. Tot dit dak klom men langs een buitentrap op.
waar hij was, d. i. ter hoogte van de plaats, waar Jezus zich bevond.
opgebroken. Gr. *uitgegraven.*
5. *hun geloof*, t. w. dat van den lijder en zijne dragers.
6. *in hunne harten overleiden*, d. i. bij zich zelve dachten.
7. *godslastering.* Zie op Matth. IX : 3.
8. *in zijnen geest*, of *door zijnen geest*, d. i. door het vermogen van zijnen geest, om in de harten der menschen te lezen. Vgl. Joh. II : 24, 25.
9. *Wat is lichter* enz. Zie op Matth. IX : 5.
10. *de Zoon des menschen.* Zie op Matth. VIII : 20.
macht heeft. Zie op Matth. IX : 6.
13. *ging — de zee*, d. i. ging Kapernaüm weder u't en wandelde langs de zee, t. w. van Galiléa.
14. *Levi*, waarschijnlijk dezelfde als Mattheüs. Zie verder op Matth. IX : 2.
Alpheüs, wel te onderscheiden van Alpheüs, den vader van den apostel Jacobus, Matth. X : 3 vermeld.
15. *aanlag . . . zondaars.* Zie op Matth. IX : 10.
16. *tollenaars.* Zie op Matth. V : 46.
17. *De gezonden* enz. Zie op Matth. IX : 12.
zondaars. Gew. t. *zondaars tot bekeering.* Vgl. op Matth. IX : 13.
18. *de Farizeërs.* Gew. t. *die* (t. w. de leerlingen) *der Farizeërs.*
hielden vasten. Gr. *waren vastende*, d. i. waren daar toen juist mede bezig, of, volg. and., waren gewoon dikwijls te vasten. Zie verder op Matth. VI : 16.
19—22. Zie op Matth. IX : 15—17.

20. zij niet vasten; ' maar er zullen da-
gen komen, dat de bruidegom van
hen is weggenomen, en dán zullen
21. zij vasten te dien dage! ' Niemand
naait een stuk van een ongevolden
lap op een oud kleed; anders trekt
het ingezette stuk, dat nieuw is,
iets af van het oude, en er ontstaat
22. een erger scheur. ' En niemand doet
jongen wijn in oude zakken; anders
doet de wijn de zakken barsten, en
de wijn vloeit weg, en de zakken
gaan verloren; maar jongen wijn moet
men in nieuwe zakken doen.
23. En het geschiedde, dat hij op den
sabbat door het korenveld ging; en zijne
leerlingen begonnen een pad te maken,
24. de aren plukkende. ' En de Farizeërs
zeiden tot hem: Zie, waarom doen
zij op den sabbat wat niet geoorloofd
25. is? ' En hij zeide tot hen: Hebt gij
nooit gelezen wat David deed, toen
hij gebrek had en honger leed, hij
26. en die met hem waren? ' hoe hij ging
in het huis Gods, ten tijde van den
hoogepriester Abjathar, en de toon-
brooden at, hoewel het niet geoor-
loofd is die te eten dan den pries-
ters, en ook aan hen gaf, die met
27. hem waren? ' En hij zeide tot hen:
De sabbat is er om den mensch, niet
28. de mensch om den sabbat. ' Zoo is
dan de Zoon des menschen heer ook
van den sabbat.

HOOFDSTUK III.

Jezus verricht op sabbat eene genezing en ergert daardoor de Farizeërs (vs. 1—6). Hij wordt door eene ontelbare menigte gevolgd, en geneest hunne kranken (vs. 7—12). Hij kiest zich twaalf apostelen (vs. 13—19). Te huis gekomen, wijdt hij zich weder geheel aan het heil der schare (vs. 20, 21); wederlegt den boozen laster der schriftgeleerden (vs. 22—30), en verklaart zijne leerlingen voor zijne geestelijke maagschap (vs. 31—35).

1. En hij ging wederom in de syna-
goge, en aldaar was een mensch, die
2. eene verstijfde hand had. ' En zij be-
spiedden hem, of hij op den sabbat
hem genezen zou, opdat zij hem moch-
3. ten aanklagen. ' En hij zeide tot den
mensch, die de stijve hand had: Sta
4. op in het midden! ' En hij zeide tot
hen: Is het op den sabbat geoor-
loofd, goed te doen of kwaad te doen?
eene ziel te behouden of te dooden?
5. Doch zij zwegen. ' En nadat hij hen
in het rond met toorn had aangezien,
begaan zijnde met de verharding van
hun hart, zeide hij tot den mensch:
Strek de hand uit! En hij strekte
ze uit, en zijne hand was hersteld. '
6. En de Farizeërs gingen uit en be-
raadslaagden terstond met de Herodia-
nen tegen hem, om hem te dooden.
7. En Jezus vertrok met zijne leer-
lingen naar de zee. En eene groote
menigte volgde van Galiléa, en van
8. Judéa, ' en van Jeruzalem, en van
Iduméa, en van over de Jordaan, en
die van den omtrek van Tyrus en
Sidon, eene groote menigte, na ge-
hoord te hebben, wat groote dingen
9. hij deed, kwamen tot hem. ' En hij
zeide aan zijne leerlingen, dat er een
scheepje bij hem moest blijven om
de schare, opdat men hem niet zou
10. verdringen. ' Want hij genas er ve-

Vs. 20. Joh. XVI : 20. — Vs. 23—28. Matth. XII : 1—8; Luc. VI : 1—5. — Vs. 25. 1 Sam. XXI : 6; Lev. XXIV : 9.

Vs. 1—6. Matth. XII : 9—14; Luc. VI : 6—11. — Vs. 7—12. Luc. VI : 17—19; Matth. XII : 15, 16. — Vs. 7, 8. Matth. IV : 24, 25. — Vs. 10. Matth. XIV : 36, IX : 35.

20. *te dien dage.* Gew. t. *in die dagen.*
23—28. Zie op Matth. XII : 1—8.
23. *het korenveld.* Gr. *het gezaaide.*
een pad te maken, de aren plukkende, d. i. door het uittrekken der aren, die hun in den weg stonden, zich een pad te banen. And. *al voortgaande, aren te plukken.*
24. *wat niet geoorloofd is*, t. w. op den sabbat te doen.
26. *Abjathar.* Het geschiedverhaal, 1 Sam. XXI : 1—6, noemt Achimélech, den vader van Abjathar (1 Sam. XXII : 20); maar beider namen worden reeds 2 Sam. VIII : 17 verwisseld.
27. De zin is: De sabbat is door God ingesteld ten behoeve van den mensch; maar de mensch is niet door God geschapen, opdat de sabbat gevierd zou worden.

1—6. Zie op Matth. XII : 10—14.
1. *wederom.* Dit woord slaat terug op hetgeen verhaald is H. I : 21.
2. *zij*, t. w. de Farizeërs, die daar tegenwoordig waren. Vgl. vs. 6, Luc. VI : 7.
3. *Sta op* enz., d. i. Sta op en plaats u enz.
4. *eene ziel*, d. i. een menschenleven.
5. *toorn*, d. i. heilige verontwaardiging.
was hersteld. Gew. t. *werd weder gezond gelijk de andere.*
6. *Herodianen.* Zie op Matth. XXII : 16.
8. *Iduméa.* Het voormalige Edom, dat vroeger buiten Palestina gelegen was, doch waaronder, ten tijde van Jezus, ook het zuidelijk gedeelte van Judéa tot Hebron toe begrepen werd.
Tyrus en Sidon. Zie op Matth. XI : 21.

len, zoodat allen, die kwalen had-
den, zich op hem wierpen, om hem
11. aan te raken. ' En de onreine gees-
ten, wanneer zij hem zagen, vielen
voor hem neder en schreeuwden, zeg-
12. gende: Gij zijt de Zoon Gods! ' En
hij gebood hun nadrukkelijk, dat zij
hem niet zouden openbaar maken.
13. En hij klom den berg op, en riep
tot zich, die hij zelf wilde, en zij
14. kwamen tot hem. ' En hij stelde er
twaalf aan, opdat zij met hem zouden
zijn, en opdat hij hen zou uitzenden
15. om te prediken, ' en om macht te
hebben tot het uitdrijven der booze
16. geesten. ' En hij gaf aan Simon den
17. naam Petrus; ' en Jacobus, den zoon
van Zebedeüs, en Johannes, den broe-
der van Jacobus, en hij gaf hun den
naam Boanerges, dat is, zonen des
18. donders; ' en Andréas, en Philippus,
en Bartholomeüs, en Mattheüs, en
Thomas, en Jacobus, den zoon van
Alpheüs, en Thaddeüs, en Simon den
19. Kananeër, ' en Judas Iskariot, die
hem ook heeft overgeleverd.
20. En zij kwamen in huis. ' En de
schare kwam weder bijeen, zoodat zij
21. zelfs geen brood konden eten. ' En
nadat de zijnen dat gehoord hadden,
gingen zij uit, om hem te vatten;
want zij zeiden: Hij is uitzinnig. '
22. En de schriftgeleerden, die van Je-
ruzalem afgekomen waren, zeiden:
Hij heeft Beëlzebul! en: Door den
overste der booze geesten drijft hij
23. de booze geesten uit! ' En hij riep
hen tot zich en zeide tot hen in ge-
lijkenissen: Hoe kan de satan den
24. satan uitdrijven? ' En is een konink-
rijk tegen zich zelf verdeeld, dat
koninkrijk kan niet staande blijven. '
25. En is een huis tegen zich zelf ver-
deeld, dat huis zal niet kunnen
26. staande blijven. ' En indien de satan
tegen zich zelven opstaat en verdeeld
is, zoo kan hij niet staande blijven,
27. maar heeft een einde. ' Doch niemand
kan in het huis eens sterken komen
en zijn huisraad wegrooven, indien
hij niet eerst den sterke bindt, en
28. dan zal hij zijn huis berooven. ' Voor-
waar, ik zeg u, dat alle zonden den
kinderen der menschen zullen verge-
ven worden, en alle lasteringen,
waarmede zij mogen gelasterd heb-
29. ben; ' doch wie tegen den Heiligen
Geest lastert, heeft in eeuwigheid

Vs. 11. Marc. I:24. — Vs. 13–19. Luc. VI: 12–16; Matth. X:1–8; Hand. I:13. — Vs. 14, 15. Luc. IX:1, 2. Vs. 16. Joh. I:43; Matth. XVI:18. — Vs. 19. Joh. VI:71. — Vs. 20. H. VI:31. — Vs. 22–30. Matth. XII:24–32; Luc. XI:15–22.

10. *kwalen*, of *plagen*. Gr. *geesels*, dus genoemd, omdat men ligchamelijke kwalen beschouwde als straffen, waarmede God de menschen bezoekt.

zich op hem wierpen. Dit woord teekent het onstuimig ongeduld, waarmede de kranken Jezus zochten aan te raken. Vgl. Luc. VI:19.

11. *de onreine geesten*, d. i. de menschen, die van onreine geesten bezeten waren.

vielen voor hem neder, ten teeken van ontzag.

12. *gebood — nadrukkelijk*. Zie op H. I:34.

13. *den berg*. Zie op Matth. V:1.

die hij zelf wilde. Hieruit blijkt, dat Jezus zelf uit degenen, die hem volgden, zijne twaalf apostelen gekozen heeft. Vgl. op H. IV:10.

14. *opdat zij met hem zouden zijn*, ten einde door hem gevormd te worden en van hem te kunnen getuigen (vgl. Hand. I:8, 21).

15. *om macht te hebben*, d. i. om in voorkomende gevallen in staat te zijn.

tot het uitdrijven. Gew. t. *tot het genezen der ziekten en het uitdrijven*.

16–19. Zie op Matth. X:2–4.

16. *Petrus*. Zie op Matth. XVI:18.

17. *en Jacobus*. Men vulle hier, evenals vs. 18, in: hij riep, of stelde aan.

Boanerges. Verbastering van een arameesch woord, dat de hier vermelde beteekenis heeft. De oorzaak is niet bekend, waarom Jezus aan de zonen van Zebedeüs dien naam heeft gegeven. Sommigen zoeken haar in hunne krachtvolle welsprekendheid; anderen, met meer waarschijnlijkheid, in hunne vurige, tot hartstochtelijke drift neigende, geaardheid. Vgl. H. IX:38, Luc. IX:54. In geen geval hechte men er eene ongunstige beteekenis aan.

18. *Kananeër*. Gew. t. *Kananiter*.

20. *in huis*. Zie op H. II:2.

zoodat — eten. Jezus en die met hem waren, werden door de schare rusteloos bezig gehouden, zoodat zij er zelfs niet aan denken konden, om, door het gebruik van spijze, in hunne behoefte te voorzien.

21. *de zijnen*. Gr. *die van hem waren*. Bepaaldelijk wordt aan zijne naaste bloedverwanten gedacht. Vgl. vs. 31 en 32.

uitzinnig, of *krankzinnig*. Gr. *buiten zich zelven*, d. i. in een staat van overspanning en opgewondenheid, waardoor het verstand verbijsterd wordt. De nabestaanden van Jezus, vernemende, hoe hij, nauwelijks te huis gekomen, zich zelfs geen tijd gunde om te eten of uit te rusten, maar zonder eenige verpoozing met de schare bezig was (vgl. Joh. IV:32), meenden met velen (vgl. vs. 30), dat hij in zulk een staat verkeerde en daaraan hoe eer hoe beter ontrukt moest worden.

22–30. Zie op Matth. XII:24–31.

23. *gelijkenissen*. Zie op Matth. XIII:3.

26. *heeft een einde*, d. i. de tijd komt, waarop zijne macht een einde neemt.

27. *Doch niemand*. Gew. t. *Niemand*.

geen vergeving, maar is schuldig aan
30. eene eeuwige zonde. ' Want zij zeiden:
Hij heeft een onreinen geest.
31. Zijne broeders en zijne moeder dan
kwamen en, buiten staande, zonden
32. zij tot hem en riepen hem. ' En er
zat eene schare om hem heen, en zij
zeiden tot hem: Zie, uwe moeder
en uwe broeders, daarbuiten, zoe-
33. ken u. ' En hij antwoordde en zeide
tot hen: Wie is mijne moeder of
34. mijne broeders? ' En hij zag hen,
die om hem gezeten waren, in 't rond
aan en zeide: Ziedaar mijne moeder
35. en mijne broeders! ' Want wie den
wil van God doet, die is mijn broe-
der, en zuster, en moeder.

HOOFDSTUK IV.

Jezus onderwijst door gelijkenissen, welker zin en strekking hij voor zijne leerlingen verklaart (vs. 1, 2, 10—13, 21—25, 33, 34). Gelijkenis van den zaaijer (vs. 3—9, 14—20), van het zaad, dat ongemerkt rijpt voor den oogst (vs. 26—29), en van het mosterdzaad (vs. 30—32). Jezus stilt een storm (vs. 35—41).

1. En hij begon wederom te leeren
bij de zee. En er verzamelde zich
tot hem eene zeer groote schare,
zoodat hij in het schip ging en zich
nederzette op de zee; en de geheele
schare was aan de zee, op het land. '
2. En hij leerde hen veel in gelijkenis-
sen, en zeide in zijne leering tot hen:
3. Hoort! Zie, een zaaijer ging uit
4. om te zaaijen. ' En het geschiedde
onder het zaaijen, dat een deel bij
den weg viel; en de vogelen kwamen
5. en aten het op. ' En een ander deel
viel op den rotsgrond, waar het niet
veel aarde had, en het kwam ter-
stond op, omdat het geen diepte van
6. aarde had. ' En toen de zon was op-
gegaan, verschroeide het, en omdat
het geen wortel had, verdorde het. '
7. En een ander deel viel in de door-
nen; en de doornen schoten op en
verstikten het, en het gaf geen vrucht. '
8. En een ander deel viel in den goe-
den grond, en gaf een vrucht, die
opschoot en wies; en het droeg, het
eene dertig-, en het ander zestig-,
9. en het ander honderdvoud. ' En hij
zeide: Wie ooren heeft om te hoo-
ren, die hoore!
10. En toen hij alléén was, vroegen
hem degenen, die bij hem waren,
met de twaalve naar de gelijkenissen. '
11. En hij zeide tot hen: U is de ver-
borgenheid van het koninkrijk Gods
gegeven; maar hun, die buiten zijn,
gewordt het alles in gelijkenissen, '
12. opdat zij ziende zien en niet
opmerken, en hoorende hoo-
ren en niet verstaan; opdat
zij zich niet soms bekeeren
13. en hun vergeven worde. ' En
hij zeide tot hen: Weet gij deze ge-
lijkenis niet? En hoe zult gij dan
14. al de gelijkenissen begrijpen? ' De

Vs. 30. Joh. VIII: 48; X: 20. — Vs. 31—35. Matth. XII: 46—50; Luc. VIII: 19—21. — Vs. 32. Matth. XIII: 55, 56.

Vs. 1—20. Matth. XIII: 1—23; Luc. VIII: 4—15. — Vs. 12. Jez. VI: 10.

29. *eene eeuwige zonde*, d. i. eene zonde, die, voor geen genezing vatbaar, eeuwig voortduurt en daarom ook nimmer vergeven kan worden. Gew. t. *een eeuwig* (durend) *oordeel.*
30. *een onreinen geest.* Het tegenovergestelde van den Heiligen Geest, die in hem woonde.
31—35. Zie op Matth. XII: 46—50.
31. *Zijne broeders — dan.* Hier wordt de draad van het verhaal, bij vs. 21 afgebroken, weder opgevat.
1—12. Zie op Matth. XIII: 1—15.
1. *zeer groote.* Gew. t. *groote.*
het schip. Vgl. H. III: 9.
2. *in zijne leering*, d. i. in zijn onderwijs.
4. *de vogelen.* Gew. t. *de vogelen des hemels.*
8. *opschoot en wies*, t. w. in den halm, zoodat de vrucht, te gelijk met dezen, groeide en zich ontwikkelde.
10. *die bij hem waren*, d. i. die naast de twaalve tot zijnen gemeenzamen omgang waren toegelaten, en dus tot den meer uitgebreiden kring zijner aanhangers behoorden. Vgl. Luc. X: 1.
naar de gelijkenissen, d. i. naar den zin en het doel der door Jezus voorgedragen gelijkenissen. Vgl. Matth. XIII: 10. Gew. t. *naar de gelijkenis.*
11. *U — gegeven*, doordien gij de vatbaarheid verkregen hebt, om te verstaan hetgeen aangaande het koninkrijk Gods geopenbaard wordt. Vgl. op Matth. XIII: 11. Gew. t. *U is het gegeven de verborgenheid — te verstaan.*
die buiten zijn. Jezus bedoelt hen, die niet tot den kring zijner aanhangers en leerlingen behoorden, d. i. de menigte.
gewordt het, of *geschiedt het*, d. i. wordt het... medegedeeld.
12. Door hunne onvatbaarheid verstonden zij uit zijne gelijkenissen de verborgenheid van het godsrijk niet; en deze uitkomst wordt hier geplaatst in het licht van Gods bestuur en voorgesteld als doel dier gelijkenissen.
vergeven worde. Gew. t. *de zonden vergeven worden.*
13. *al de gelijkenissen*, die ik u nog verder zal voordragen.

15. zaaijer zaait het woord. ' Dezen nu
zijn het, die bij den weg gezaaid
worden: waar het woord gezaaid wordt
en zij het hooren, komt terstond de
satan en neemt het woord weg, dat
16. in hen gezaaid is. ' En desgelijks zijn
het dezen, die op den rotsgrond ge-
zaaid worden, die, zoodra zij het
woord gehoord hebben, het met vreug-
17. de aannemen, ' en geen wortel heb-
ben in zich zelve, maar voor een
tijd zijn; daarna, als er verdrukking
of vervolging komt om des woords
18. wil, ergeren zij zich terstond. ' En
anderen zijn het, die in de doornen
gezaaid worden: dezen zijn het, die
19. het woord hebben gehoord, ' en de
zorgen dezer wereld, en de verleiding
des rijkdoms, en de begeerten naar
het overige dringen binnen en ver-
stikken het woord, en het wordt on-
20. vruchtbaar. ' En die op den goeden
grond zijn gezaaid, zijn zij, die het
woord hooren, en aannemen, en
vrucht dragen, het eene dertig-, het
ander zestig-, het ander honderdvoud.
21. En hij zeide tot hen: De lamp
komt immers niet, om onder de ko-
renmaat gezet te worden, of onder
het bed? Is het niet, om op den
22. luchter gezet te worden? ' Want er
is niets verborgen, of het wordt open-
baar, en er gebeurt niets heimelijk,
dan om aan het licht te komen. '
23. Zoo iemand ooren heeft om te hoo-
24. ren, die hoore! ' En hij zeide tot
hen: Ziet toe, wat gij hoort! Met
de maat, waarmede gij meet, zal u
toegemeten worden, en er zal u wor-
25. den bijgevoegd. ' Want die heeft,
dien zal gegeven worden; en die niet
heeft, van dien zal ook hetgeen hij
heeft worden weggenomen.
26. En hij zeide: Zóó is het konink-
rijk Gods, gelijk wanneer een mensch
het zaad in de aarde gestrooid heeft, '
27. en slaapt, en opstaat, nacht en dag,
en het zaad uitspruit en lang wordt,
28. hij weet zelf niet hoe. ' Van zelf
brengt de aarde vrucht voort, eerst
den stengel, daarna de aar, daarna
29. het volle koren in de aar. ' En wan-
neer de vrucht het toelaat, zendt hij
er terstond de sikkel in; want de
oogst is daar.
30. En hij zeide: Hoe zullen wij het
koninkrijk Gods vergelijken, of on-
der welke gelijkenis zullen wij het
31. voorstellen? ' Als eene korrel mos-
terdzaad, dat, wanneer het in de

Vs. **21**—**25**. Luc. VIII: 16—18, XI: 33. — Vs. **21**. Matth. V: 15. — Vs. **22**. Matth. X: 26, 27; Luc. XII: 2.

Vs. **24**. Matth. VII: 2; Luc. VI: 38. — Vs. **25**. Matth. XIII: 12, XXV: 29. — Vs. **30**—**32**. Matth. XIII: 31—33; Luc. XIII: 18, 19.

15—20. Zie op Matth. XIII: 19—22.
15. *in hen.* Gew. t. *in hunne harten.*
18. *anderen.* Gew. t. *dezen.*
19. *naar het overige*, d. i. naar hetgeen, behalve rijkdom, nog verder waarde heeft voor den aardschgezinden mensch: zingenot, eer enz. Vgl. Luc. VIII: 14.
dringen binnen. Gr. *komen in*, t. w. in het hart.
21. *En hij zeide tot hen.* Al waren zijne leerlingen en vrienden tot nog toe de eenigen, wien het niet aan de vereischte vatbaarheid ontbrak, om de waarheden zijns koninkrijks te verstaan, zij mochten daarom toch niet meenen, dat het door hem ontstoken licht niet bestemd was om, met hen, de gansche wereld eenmaal te verlichten. Hen tegen dit dwaalbegrip te waarschuwen, is het doel der hier volgende korte gelijkenis. Zie verder op vs. 22.
De lamp komt ... niet, d. i. wordt niet ontstoken en in het vertrek gebracht. Zie verder op Matth. V: 15.
het bed, d. i. het rustbed, waarop de Oosterling bij den maaltijd aanlag.
22. De waarheden van het koninkrijk der hemelen waren niet bestemd, om slechts door enkele ingewijden, maar om door de menschen in het algemeen gekend en verstaan te worden. Zij werden daarom door Jezus aan zijne leerlingen medegedeeld, opdat zij ze verder zouden bekend maken en verspreiden. Vgl. Matth. V: 14—16.
24. *Ziet — hoort*, d. i. geeft wèl acht op hetgeen gij van mij hoort.
24. *Met de maat* enz. De samenhang is hier niet duidelijk. Volg. sommigen zou de bedoeling zijn: Hoe meer gij van den door u verzamelden geestelijken schat aan anderen mededeelt, des te meer zult gij uw eigen schat zien toenemen. Vgl. op Matth. XIII: 12.
er zal u. Gew. t. *er zal u, die hoort.*
26. *Zóó is* enz., d. i. Het is gelegen met enz. In deze gelijkenis toont Jezus aan, dat, gelijk de landman, na het graan in den grond geworpen te hebben, verder den wasdom deels aan de groeikracht van het zaad, deels aan de vruchtbaarheid van den bodem moet overlaten, zoo ook de vrucht der evangelieprediking afhankelijk moet gesteld worden van de levenskracht van het woord en de gezindheid van het hart, waarin het werd uitgestrooid.
27. *slaapt — dag*, d. i. zijne gewone levenswijze volgt, zonder aan het eenmaal uitgestrooide zaad verder iets te doen.
28. *Van zelf*, d. i. zonder 's menschen toedoen. Gew. t. *Want van zelf.*
29. *wanneer — toelaat*, d. i. wanneer de vrucht tot genoegzame rijpheid gekomen is.
zendt — in, d. i. haast hij zich om het te maaijen.
30. *Hoe.* Gew. t. *Waarbij.*
onder welke gelijkenis ... voorstellen. Gew. t. *met hoedanig eene gelijkenis ... vergelijken.* Zie over den zin der gelijkenis op Matth. XIII: 31, 32.

aarde gezaaid is, het kleinste is van
32. al de zaden op aarde, ' en, wanneer
het gezaaid is, opschiet, en het grootste
wordt van al de tuingewassen,
en groote takken maakt, zoodat de
vogelen des hemels onder zijne schaduw
kunnen nestelen.
33. En in vele zoodanige gelijkenissen
sprak hij het woord tot hen, zooals
34. zij het konden hooren, ' en zonder
gelijkenis sprak hij tot hen niet; maar
hij verklaarde alles afzonderlijk voor
zijne leerlingen.
35. En hij zeide tot hen te dien dage,
toen het avond geworden was: Laat
ons overvaren naar de andere zijde! '
36. En de schare verlatende, namen zij
hem, zooals hij was, in het schip
mede; en er waren nog andere sche-
37. pen bij hem. ' En er kwam een hevige
stormvlaag, en de golven sloegen
over in het schip, zoodat het schip
38. reeds vol werd. ' En hij was op den
achtersteven, slapende op het kussen.
En zij wekten hem, en zeiden tot
hem: Meester! bekommert gij er u
39. niet om, dat wij vergaan? ' En ontwaakt
zijnde, bestrafte hij den wind,
en sprak tot de zee: Zwijg! wees
stil! En de wind bedaarde, en er
40. kwam groote stilte. ' En hij zeide tot
hen: Waarom zijt gij zoo vreesachtig?
41. Hoe hebt gij geen geloof? ' En zij
vreesden met groote vreeze, en zeiden
tot elkander: Wie is toch deze,
dat ook de winden en de zee hem
gehoorzamen?

Vs. 33, 34. Matth. XIII : 34. — **Vs. 35—41.** Matth. VIII : 18, 23—27; Luc. VIII : 22—25.

HOOFDSTUK V.

Jezus geneest een bezetene in den omtrek van Gádara (vs. 1—20), eene vrouw, die aan bloedvloeijing leed (vs. 25—34), en wekt het dochtertje van Jaïrus op (vs. 21—24, 35—43).

1. En zij kwamen aan de overzijde
der zee, in het land der Gadareners. '
2. En zoodra hij uit het schip gegaan
was, kwam hem uit de grafsteden
een mensch met een onreinen geest
3. te gemoet, ' die zijn verblijf had in
de grafsteden; en zelfs met ketenen
4. kon niemand hem meer binden, ' daar
hij dikwijls met voetboeijen en ketenen
gebonden was geweest, en de
ketenen door hem vaneengereten en
de voetboeijen verbrijzeld waren; en
niemand was in staat hem te temmen. '
5. En altijd door, nacht en dag, was
hij in de grafsteden en in de bergen,
schreeuwende en zich zelven
6. slaande met steenen. ' En toen hij
Jezus van verre zag, liep hij toe,
7. en boog zich voor hem neder, ' en
schreeuwde met luide stem en zeide:
Wat heb ik met u te doen, Jezus,
Zoon des allerhoogsten Gods? Ik bezweer
u bij God, pijnig mij niet! '
8. Want hij zeide tot hem: Gij onreine
geest, vaar uit van den mensch! '
9. En hij vroeg hem: Hoe is uw naam?
En hij zeide tot hem: Mijn naam is
10. Legioen; want wij zijn velen. ' En
hij bad hem zeer, dat hij hen niet
11. buiten het land mocht zenden. ' Er
was nu aldaar aan den berg eene

Vs. 1—17. Matth. VIII : 28—34; Luc. VIII : 26—37.

33. *vele — gelijkenissen.* Vgl. Matth. XIII, waar nog meer zulke gelijkenissen worden medegedeeld.
het woord, t. w. des koninkrijks, het evangelie.
tot hen, t. w. de schare. Zie vs. 2.
zooals zij het konden hooren, d. i. overeenkomstig hunne geschiktheid om dergelijke verdichte voorstellingen te volgen en te verstaan, al konden zij den vollen zin daarvan nog niet bevatten.
34. *sprak hij niet*, t. w. bij deze gelegenheid.
35. *de andere zijde.* Zie op Matth. VIII : 18.
36. *zooals — schip*, d. i. zonder verdere toebereidselen tot de reis te maken.
38. *bekommert gij er u niet om*, of *gaat het u niet aan.*
39. *bestrafte.* Zie op Matth. VIII : 26.
1—20. Zie op Matth. VIII : 28—34.
1. *Gadareners.* And. lez. *Gergeseners*, *Geraseners.*
2. *met een onreinen geest.* Zie op Matth. X : 1. Het verhaal leert, dat de bezetene krankzinnig was.

3. *niemand . . . meer.* Gew. t. *niemand.*
5. *in de bergen*, d. i. in de spelonken en holen der bergen.
6. *boog zich — neder.* Zie op Matth. VIII : 2.
7. *Ik bezweer u.* Bezweren beteekent hier: onder aanroeping van Gods naam iets aan iemand gelasten of van hem vragen. Vgl. op Matth. XXVI : 63.
9. *hij zeide tot hem.* De bezetene vereenzelvigt zich met den boozen geest, die hem beheerscht.
Legioen. Zie op Matth. XXVI : 53.
wij zijn velen. De ongelukkige waant zich niet door een enkelen, maar door een heir van démonen of booze geesten bezeten, en spreekt hetgeen hem, zoo hij meent, door dezen wordt ingegeven.
10. *hen*, t. w. de booze geesten, in wier macht hij zich waant.
buiten het land, t. w. het gadareensche land.
11. *aan den berg*, d. i. op den rand of de afhelling van het gebergte. Gew. t. *aan de bergen.*

12. groote kudde zwijnen, weidende. ' En
al de booze geesten baden hem, zeg-
gende: Zend ons in de zwijnen, op-
13. dat wij in hen varen. ' En Jezus
stond het hun dadelijk toe. En de
onreine geesten, uitgevaren zijnde,
voeren in de zwijnen, en de kudde
stortte van de steilte af in de zee,
ongeveer twee duizend, en zij ver-
14. smoorden in de zee. ' En die ze hoed-
den, vluchtten en berichtten het in de
stad en in de dorpen; en zij kwamen
om te zien, wat er gebeurd was. '
15. En zij kwamen tot Jezus, en zagen
den bezetene, nederzittende en ge-
kleed en goed bij zijn verstand, hem
die het legioen gehad had; en zij
16. werden bevreesd. ' En die 't gezien
hadden, verhaalden hun, hoe het den
bezetene gegaan was, en ook van de
17. zwijnen. ' En zij begonnen hem te
bidden, om van hun grondgebied weg
18. te gaan. ' En toen hij in het schip
ging, bad hem degene, die bezeten
geweest was, dat hij met hem mocht
19. zijn. ' En hij liet het hem niet toe,
maar zeide tot hem: Ga naar uw
huis tot de uwen, en bericht hun,
wat al groots de Heer u gedaan, en
hoe hij zich over u ontfermd heeft. '
20. En hij ging heen, en begon in De-
cápolis te verkondigen, wat al groots
Jezus hem gedaan had; en allen ver-
wonderden zich.
21. En nadat Jezus weder in het schip
naar de andere zijde was overgesto-
ken, verzamelde zich eene groote
schare bij hem; en hij was bij de
22. zee. ' En er kwam een van de over-
sten der synagoge, met name Jaïrus,
en, hem ziende, viel hij aan zijne
23. voeten, ' en bad hem zeer, zeggende:
Mijn dochtertje ligt op haar uiterste:
kom toch, en leg haar de handen op,
opdat zij behouden worde en leve! '
24. En hij ging met hem heen, en eene
groote schare volgde hem, en zij ver-
drongen hem.
25. En eene vrouw, die twaalf jaren
lang eene bloedvloeijing gehad had, '
26. en van vele geneesmeesters veel gele-
den, en al het hare te koste gelegd,
en geen baat gevonden had, maar
27. veeleer erger geworden was, ' kwam,
toen zij van Jezus gehoord had, on-
der de schare van achteren, en raakte
28. zijn kleed aan. ' Want zij zeide: In-
dien ik ook maar zijne kleederen aan-
29. raak, zal ik gezond worden. ' En ter-
stond droogde de bron haars bloeds
op, en zij bespeurde aan haar lig-
chaam, dat zij van de kwaal genezen
30. was. ' En zoodra Jezus bij zich zelven
bemerkte, dat er kracht van hem was
uitgegaan, keerde hij zich om onder
de schare, en zeide: Wie heeft mijne
31. kleederen aangeraakt? ' En zijne leer-
lingen zeiden tot hem: Gij ziet, dat
de schare u verdringt, en gij zegt:
32. Wie heeft mij aangeraakt? ' En hij
keek rond, om haar te zien, die dit
33. gedaan had. ' De vrouw nu, bevreesd
en bevende, daar zij wist wat aan
haar geschied was, kwam en viel voor
hem neder, en zeide hem de gansche
34. waarheid. ' Doch hij zeide tot haar:
Dochter! uw geloof heeft u behouden:
ga heen in vrede, en wees hersteld
van uwe kwaal!
35. Terwijl hij nog sprak, kwamen er
van den overste der synagoge, die
zeiden: Uwe dochter is gestorven.

Vs. 17—20. Luc. VIII : 38, 39.

Vs. 21—43. Matth. IX : 18—26; Luc. VIII : 40—56.

14. *en zij*, t. w. de inwoners der hier bedoelde plaatsen. Zie ook vs. 15.
15. *nederzittende*, d. i. nu rustig neergezeten.
16. *van de zwijnen*, d. i. wat er van de zwijnen geworden was.
18. *met hem . . . zijn*, d. i. hem als leerling vergezellen.
19. *En hij.* Gew. t. *Doch Jezus.*
de Heer, d. i. God, aan wien Jezus de door hem verrichte weldaad toeschrijft.
20. *Decápolis.* Zie op Matth. IV : 25.
Jezus hem gedaan had. De bezetene, gehoorzamende aan het ontvangen bevel, liet niet na, ook den naam van Jezus, door wien God hem gered had, onder zijne heidensche landgenooten bekend te maken.
21. *bij de zee*, aan welker westelijken oever Kapérnaüm gelegen was. Zie op Matth. IX : 1.
22. *oversten der synagoge.* Zie op Matth. IX : 18.
23. *en leve.* Gew. t. *en zij zal leven.*
28. *zij zeide*, t. w. bij zich zelve.
29. *kwaal.* Zie op H. III : 10.
33. *daar zij wist wat — geschied was*, en dat derhalve het rondzien van Jezus haar gold.
de gansche waarheid, al wat zij in de laatste oogenblikken gedacht en gedaan had.
35. *van den overste*, d. i. van zijn huisgezin of nabestaanden.

Waarom doet gij den Meester nog moeite
36. aan? ' Doch Jezus, zoodra hij het
woord, dat gesproken werd, hoorde,
zeide tot den overste der synagoge:
37. Vrees niet, geloof slechts! ' En hij
liet niemand toe hem te vergezellen
dan Petrus en Jacobus en Johannes,
38. den broeder van Jacobus. ' En zij
kwamen in het huis van den overste
der synagoge, en hij zag gejammer
en luidkeels schreijenden en weekla-
39. genden. ' En binnengegaan zijnde zei-
de hij tot hen: Waarom jammert en
schreit gij? Het kind is niet gestor-
40. ven, maar slaapt. ' En zij belachten
hem. Maar hij, nadat hij ze allen
had uitgedreven, nam met zich den
vader van het kind, en de moeder,
en degenen, die bij hem waren, en
ging naar binnen, waar het kind was. '
41. En hij vatte het kind bij de hand
en zeide tot haar: Talítha kumi!
dat is, overgezet: Meisje, ik zeg
42. u, sta op! ' En dadelijk stond het
meisje op en wandelde; want het was
twaalf jaren oud. En zij ontzetten
zich terstond met groote ontzetting. '
43. En hij gebood hun nadrukkelijk, dat
niemand dit weten mocht, en zeide,
dat men haar te eten zou geven.

HOOFDSTUK VI.

Jezus treedt te Nazaret op (vs. 1—6), en zendt zijne twaalf leerlingen uit (vs. 7—13). Herodes houdt hem voor Johannes den Dooper (vs. 14—16), dien hij had laten onthoofden (vs. 17—29). Terugkeer der twaalve (vs. 30—32). Jezus spijzigt vijf duizend mannen (vs. 33—44); wandelt op de zee (vs. 45—52), en is werkzaam in het landschap Gennézaret (vs. 53—56).

1. En hij ging uit vandaar en kwam
in zijne vaderstad; en zijne leerlingen
2. volgden hem. ' En toen het sabbat
was, begon hij in de synagoge te
leeren; en velen, hem hoorende, ston-
den verslagen en zeiden: Vanwaar
heeft deze dit, en welke wijsheid is
het, die hem gegeven is? En zulke
krachten geschieden door zijne han-
3. den! ' Is deze niet de timmerman,
de zoon van Maria, en de broeder
van Jacobus en Jozes en Judas en
Simon? En zijn zijne zusters niet
hier bij ons? En zij ergerden zich
4. aan hem. ' En Jezus zeide tot hen:
Een profeet is niet ongeëerd dan in
zijne vaderstad, en onder zijne bloed-
5. verwanten, en in zijn huis. ' En hij
kon aldaar geenerlei kracht doen, dan
dat hij aan eenige weinige kranken
de handen oplegde en hen genas. '
6. En hij verwonderde zich over hun
ongeloof. En hij trok in het rond
de vlekken door, leerende.
7. En hij riep de twaalve tot zich,
en begon hen uit te zenden, twee
aan twee; en hij gaf hun macht over
8. de onreine geesten. ' En hij gebood
hun, dat zij niets op reis zouden
medenemen, dan alleen een staf: geen
reiszak, geen brood, geen koper in
9. den gordel, ' maar met schoenen aan
de voeten, en, zeide hij: trekt geen
10. twee rokken aan. ' En hij zeide tot

Vs. 1—6. Matth. XIII: 53—58; Luc. IV: 16—30. — Vs. 4. Joh. IV: 44.

Vs. 7—13. Matth. X: 1, 5—15; Luc. IX: 1—6.

35. *Waarom doet — moeite aan*, t. w. door eene hulp van hem te vragen, die in elk geval thans te laat komt.
38, 39. Zie op Matth. IX: 23, 24.
38. *zij kwamen.* Gew. t. *hij kwam.*
40. *die bij hem waren.* Vgl. vs. 37.
het kind was. Gew. t. *het kind nederlag.*
41. *Talitha kumi.* Marcus geeft bij deze en meer andere gelegenheden (vgl. H. III: 17, VII: 11, 34, XIV: 36) een gewichtig woord van Jezus terug in de taal zelve, waarvan deze zich heeft bediend, d. i. het Arameesch.
42. *terstond met.* Gew. t. *met.*
1. *vandaar*, t. w. uit het huis van Jaïrus. Vgl. H. V: 38.
zijne vaderstad, d. i. Nazaret. Vgl. op Matth. XIII: 54.
2. *welke wijsheid* enz., d. i. hoe heeft hij die wijsheid kunnen verkrijgen?
En zulke. Gew. t. *dat ook zulke.*

3. *de timmerman.* Het was gewoonte onder de Joden, dat zij, die voor het leeraarsambt bestemd waren, ook een of ander handwerk aanleerden (Hand. XVIII: 3). De overlevering zegt, dat Jezus zich vooral met het vervaardigen van jukken en ploeghouten zou hebben bezig gehouden. Uit Matth. XIII: 55 blijkt, dat het timmermansbedrijf door zijn vader werd uitgeoefend.
de broeder. Zie op Matth. XII: 46, vgl. H. XIII: 55.
zij ergerden zich aan hem. Zie op Matth. XIII: 57.
4. *in zijn huis.* Zie op Matth. XIII: 57.
5. *hij kon — doen*, omdat geloof noodig was tot het ontvangen zijner weldaden. Vgl. vs. 6.
8—11. Zie op Matth. X: 9—14.
8. *koper*, d. i. kopergeld, hier voor geld in 't gemeen.
9. *en, zeide — aan.* Zie op Luc. V: 14. Gew. t. *en dat zij geen twee rokken zouden aantrekken.*

hen: Waar gij in een huis komt,
blijft daar, totdat gij vandaar weg-
11. gaat. ' En zoovelen u niet ontvangen,
noch naar u hooren, schudt, bij uw
vertrek vandaar, het stof, dat onder
uwe voeten is, af, hun tot eene ge-
12. tuigenis. * ' En uitgegaan zijnde, pre-
dikten zij, dat men zich bekeeren
13. moest, ' en zij dreven vele booze
geesten uit, en zalfden vele kranken
met olie, en genazen hen.
14. En koning Herodes hoorde het;
want zijn naam was openbaar gewor-
den. En hij zeide: Johannes de doo-
per is uit de dooden opgewekt, en
daarom werken die krachten in hem. '
15. Doch anderen zeiden: Het is Elia;
en anderen zeiden: Het is een pro-
16. feet, gelijk een der profeten. ' Maar
toen Herodes het hoorde, zeide hij:
Johannes, dien ik onthoofd heb, deze
is opgewekt.
17. Herodes namelijk had heengezonden
en Johannes gevat, en hem gevangen
gezet, wegens Heródias, de vrouw
van Philippus, zijnen broeder, omdat
18. hij haar getrouwd had. ' Want Johan-
nes zeide tot Herodes: Het is u niet
geoorloofd, de vrouw uws broeders
19. te hebben. ' Heródias nu had het op
hem gemunt en wilde hem dooden,
20. en zij kon het niet; ' want Herodes
vreesde Johannes, wetende dat hij
een rechtvaardig en heilig man was,
en hij bewaakte hem; en als hij hem
gehoord had, deed hij veel, en hij
21. hoorde hem gaarne. ' En toen er een
geschikte dag gekomen was, en He-
rodes op zijn geboortefeest een maal-
tijd aangericht had voor zijne grooten
en de krijgsoversten en de voornaam-
22. sten van Galiléa, ' kwam de dochter
van Heródias binnen en danste, en
behaagde aan Herodes en de disch-
genooten. En de koning zeide tot
het meisje: Vraag van mij wat gij
23. wilt, en ik zal het u geven. ' En hij
zwoer haar: Wat gij ook van mij
vraagt, ik zal het u geven, tot de
24. helft van mijn koninkrijk toe! ' En
zij ging naar buiten en zeide tot
hare moeder: Wat zou ik vragen?
En deze zeide: Het hoofd van Jo-
25. hannes den dooper. ' En zij kwam
terstond met haast bij den koning
binnen en vroeg, zeggende: Ik wil,
dat gij mij aanstonds op een schotel
geeft het hoofd van Johannes den
26. dooper. ' En de koning werd diep be-
droefd; doch om de eeden en de
dischgenooten wilde hij haar niet af-
27. wijzen. ' En terstond zond de koning
een trawant en beval, dat zijn hoofd
28. gebracht zou worden. ' Deze nu ging,
en onthoofdde hem in de gevangenis,
en bracht zijn hoofd op een schotel,
en hij gaf het aan het meisje, en het
29. meisje gaf het aan hare moeder. ' En
toen zijne leerlingen dit hoorden,

11. Gew. t. * Voorwaar, ik zeg u, het zal voor Sodom en Gomorra dragelijker zijn in den dag des oordeels dan voor die stad!

Vs. 11. Hand. XIII: 51, XVIII: 6. — Vs. 13. Jac. V: 14. — Vs. 14—16. Matth. XIV: 1, 2; Luc. IX: 7—9. Vs. 15. H. VIII: 27, 28. — Vs. 17—29. Matth. XIV: 3—12; Luc. III: 19, 20. — Vs. 18. Lev. XVIII: 16. — Vs. 23. Esth. V: 3.

10. *vandaar*, d. i. uit die stad of dat vlek.
11. *vandaar*, d. i. uit die woning of die stad. Vgl. Matth. X: 14.
hun tot eene getuigenis, d. i. tot een teeken voor hen, dat gij alle gemeenschap met hen hebt afgebroken. Vgl. op Matth. X: 14.
[*Voorwaar — die stad.* Deze woorden zijn in den gew. t. uit Matth. X: 15 overgenomen.]
13. *zalfden — met olie.* Veelvuldig was destijds, vooral in het Oosten, het uitwendig gebruik van geneeskrachtige oliën tot herstel van kranken. De heilzame uitwerking van dit middel wordt hier echter afhankelijk gesteld van de wondermacht der apostelen.
14—29. Zie op Matth. XIV: 1—12.
14. *hoorde het*, t. w. hetgeen de apostelen als zendelingen van hunnen Meester verrichtten. Zie vs. 13.
15. Zie op Matth. XVI: 14.
gelijk een der profeten. Gew. t. *of gelijk een der profeten.*
16. *Johannes..., deze is opgewekt.* Gew. t. *Deze is Johannes..., die is uit de dooden opgewekt.*
20. *bewaakte hem*, t. w. tegen de lagen van Heródias. And. *hield hem in waarde.*
deed hij veel, t. w. overeenkomstig hetgeen Johannes tot hem sprak.
21. *een geschikte dag*, t. w. voor Heródias, om hare wraakzuchtige plannen uit te voeren.
zijne grooten. Men denke aan hooge staatsbeambten in dienst van Herodes.
de krijgsoversten. Gr. *de oversten over duizend.*
de voornaamsten, d. i. die, zonder in dienst van Herodes te staan, door geboorte of stand tot de aanzienlijksten des lands behoorden.
27. *trawant.* Bedoeld is een dier krijgsknechten, die bij de Romeinen de bijzondere bevelen van den aanvoerder ontvingen, en aan wie ook de voltrekking van doodvonnissen was opgedragen.

kwamen zij, en namen zijn lijk weg,
en leiden het in het graf.
30. En de apostelen verzamelden zich
tot Jezus, en verhaalden hem alles,
wat zij gedaan en wat zij geleerd had-
31. den. ' En hij zeide tot hen: Komt
mede, gij afzonderlijk, naar eene woeste
plaats, en rust een weinig! Want
er waren velen, die kwamen en die
gingen, en zij hadden zelfs geen tijd
32. om te eten. ' En zij vertrokken af-
zonderlijk te scheep naar eene woeste
33. plaats. ' En men zag hen weggaan,
en velen bemerkten het, en liepen
over land van alle steden daar samen,
34. en kwamen samen tot hem. ' En uit-
gegaan zijnde, zag Jezus eene groote
schare, en hij werd innerlijk met hen
bewogen, omdat zij waren als scha-
pen die geen herder hebben; en hij
begon hen veel te leeren.
35. En toen het reeds laat geworden
was, kwamen zijne leerlingen tot hem
en zeiden: De plaats is woest, en
36. het is reeds laat; ' laat hen van u,
opdat zij naar de omliggende dorpen
en vlekken gaan en voor zich zelve
brood koopen, want zij hebben niet
37. om te eten. ' Doch hij antwoordde
en zeide tot hen: Geeft gíj hun te
eten. En zij zeiden tot hem: Wij
zouden voor tweehonderd denariën
brood gaan koopen en hun te eten
38. geven? ' En hij zeide tot hen: Hoe-
veel brooden hebt gij? Gaat heen,
ziet het! En toen zij 't waren te
weten gekomen, zeiden zij: Vijf, en
39. twee visschen. ' En hij beval hun,
allen bij partijen te doen nederzitten
40. op het groene gras. ' En zij zaten
neder in groepen, bij honderden en
41. bij vijftigen. ' En hij nam de vijf
brooden en de twee visschen, en zag
op naar den hemel en dankte, en hij
brak de brooden, en gaf ze aan de
leerlingen, om ze hun voor te zetten;
ook de twee visschen deelde hij on-
42. der allen. ' En zij aten allen, en wer-
43. den verzadigd. ' En zij namen twaalf
volle korven met brokken op, ook
44. van de visschen. ' En die de brooden
gegeten hadden, waren vijf duizend
mannen.
45. En terstond dwong hij zijne leer-
lingen in het schip te gaan en voor-
uit te gaan naar de overzijde, naar
Bethsaïda, terwijl hij de schare van
46. zich liet. ' En nadat hij afscheid van
hen genomen had, ging hij naar den
47. berg, om te bidden. ' En toen het
avond was geworden, was het schip
midden in zee, en hij alleen op het
48. land. ' En ziende, dat zij met veel
moeite voortroeiden — want de wind
was hun tegen — kwam hij omstreeks
de vierde nachtwake tot hen, wande-
lende op de zee; en hij wilde hen
49. voorbijgaan. ' Zij nu, hem op de zee
ziende wandelen, meenden dat het
een spook was, en schreeuwden het
50. uit; ' want allen zagen zij hem en
ontroerden. En terstond sprak hij met
hen en zeide tot hen: Weest goeds-
51. moeds, ík ben 't, vreest niet! ' En
hij klom bij hen in het schip, en de
wind bedaarde. En zij waren inner-
lijk uitermate zeer ontsteld en ver-
52. wonderden zich. ' Want zij hadden
niet opgelet bij de brooden, maar
hun hart was verhard.

Vs. **30**, **31**. Luc. IX:10. — Vs. **32**—**44**. Matth. XIV:13—21; Luc. IX:10—17; Joh. VI:1—13.

Vs. **34**. Matth. IX:36. — Vs. **45**—**52**. Matth. XIV:22—33; Joh. VI:14—21.

30. *apostelen.* Zie op Matth. X:2.
verzamelden zich enz., t. w. na hunne zending (vs. 7) volbracht te hebben.
32—56. Zie op Matth. XIV:13—36.
33. *men zag.* Gew. t. *de scharen zagen.*
bemerkten het. Gew. t. *herkenden hem.*
37. *tweehonderd denariën*, d. i. ruim *f* 80 van onze munt. Zie verder op Matth. XX:2.
39. *bij partijen.* Gr. *bij maaltijden.* De uitdrukking is ontleend aan hetgeen bij groote maaltijden het geval was, dat de gasten aan verschillende tafels verdeeld werden.
40. *groepen — vijftigen*, of afdeelingen van honderd en van vijftig. Het geheele getal der aanwezigen liet zich hieruit berekenen. Vgl. vs. 44.
41. *dankte.* Gr. *zegende.* Zie op Matth. XIV:19.
44. *vijf duizend.* Gew. t. *omstreeks vijf duizend.*
45. *Bethsaïda.* Eene stad aan den westelijken oever van het meer Gennézaret gelegen (vgl. vs. 53), wel te onderscheiden van eene andere stad van denzelfden naam, die o. a. H. VIII:22 voorkomt. Zie verder op Luc. IX:10.
51. *innerlijk.* Gr. *in zich zelve.* De ontroering der toeschouwers was niet geringer dan bij eene soortgelijke vroegere gelegenheid (vgl. H. IV:41), al spraken zij haar ook niet in woorden uit.
52. *bij de brooden*, d. i. bij het wonder der spijziging, dat juist te voren had plaats gehad.
maar. Gew. t. *want.*
hun hart was verhard, d. i. hun geest was traag en stug, en daardoor even onvatbaar als onopmerkzaam.

53. En toen zij overgestoken waren,
kwamen zij aan het land Gennézaret
54. en leiden aan. ' En toen zij uit het
schip gegaan waren, herkende men
55. hem terstond. ' En men liep die ge-
heele landstreek rond en begon de
kranken op de bedden om te dragen,
daar waar men hoorde, dat hij was. '
56. En waar hij ook binnenging in vlek-
ken, of steden, of dorpen, leiden zij
de lijders op de markten, en baden
hem, dat zij ook maar den kwast
van zijn kleed mochten aanraken;
en zoovelen hem aanraakten, werden
gezond.

HOOFDSTUK VII.

Jezus voert met de Farizeërs en schriftgeleerden strijd over het eten met ongewasschen handen (vs. 1—23); verhoort de bede eener fenicische vrouw, door de genezing harer dochter (vs. 24—30), en geeft aan een doofstomme het gehoor en de spraak terug (vs. 31—37).

1. En tot hem verzamelden zich de
Farizeërs en sommige der schriftge-
leerden, die van Jeruzalem gekomen
2. waren, ' en gezien hadden, dat som-
mige van zijne leerlingen met on-
reine, dat is ongewasschen, handen
3. hun brood aten. ' Want de Farizeërs
en al de Joden eten niet, als zij de
handen niet zorgvuldig gewasschen
hebben, daar zij aan de overlevering
4. der ouden vasthouden. ' En van de
markt komende, eten zij niet, ten-
zij dat zij zich gebaad hebben. En
vele andere dingen zijn er, waaraan
zij bij overlevering vasthouden, —
wasschingen van bekers, en van kan-
nen, en van kopergoed, en van bed-
5. den. ' En de Farizeërs en de schrift-
geleerden vroegen hem: Waarom ge-
dragen zich uwe leerlingen niet naar
de overlevering der ouden, maar eten
hun brood met ongewasschen han-
6. den? ' Doch hij zeide tot hen: Te recht
heeft Jezaja van u, geveinsden, gepro-
feteerd, gelijk geschreven staat: Dit
volk eert mij met de lippen,
maar hun hart is verre van
7. mij. ' Doch te vergeefs veree-
ren zij mij, daar zij leeringen
leeren, die geboden van men-
8. schen zijn. ' Het gebod Gods hebt
gij verlaten, en aan de overlevering
der menschen houdt gij vast; was-
schingen van kannen en bekers, en
vele andere dergelijke dingen doet
9. gij. ' En hij zeide tot hen: Het staat
u fraai, Gods gebod te niet te doen,
om uwe overlevering te bewaren! '
10. Want Mozes heeft gezegd: Eer
uwen vader en uwe moeder,
en: Die vader of moeder
vloekt, sterve den dood! '
11. Maar gij zegt: Zoo een mensch tot
vader of moeder zegt: Het is Kor-
ban — dat is: een offergave — wat
gij van mij zoudt kunnen genie-
12. ten....! ' En gij laat hem niet meer
toe, iets aan zijnen vader of zijne moe-
13. der te doen, ' en maakt zoo door uwe

Vs. **53—56.** Matth. XIV : 34—36. — Vs. **56.** H. V : 28; Luc. VI : 19.
Vs. **1—23.** Matth. XV : 1—20.

Vs. **4.** Luc. XI : 38; Matth. XXIII : 25. — Vs. **6**, 7. Jez. XXIX : 13. — Vs. **10.** Exod. XX : 12, XXI : 17; Spr. XX : 20, XXVIII : 24.

53. *het land Gennézaret.* Zie op Matth. XIV : 34.
55. *daar waar men hoorde*, d. i. naar de plaats, waar men hoorde.
1—23. Zie op Matth. XV : 1—20.
2. *en gezien hadden ... aten.* Gew. t. *en gezien hebbende ... aten, berispten zij het.*
onreine. Dit woord, dat in 't Gr. eig. *gemeen* beteekent, moet, evenals *verontreinigen* (vs. 15 enz.), worden opgevat overeenkomstig het toenmalige joodsch-wettische spraakgebruik. Vgl. Hand. X : 14.
hun brood. Gr. *de brooden.*
3. *al de Joden*, d. i. de Joden in 't algemeen.
zorgvuldig. Gr. *met de vuist*, d. i. naar 't schijnt, door wrijving der handen tegen en over elkander.
4. *als zij — gebaad hebben.* Na op de markt met allerlei menschen, ook heidenen, verkeerd en allerlei, ook onreine, voorwerpen aangeraakt te hebben, meende men met eene gewone handwassching niet te kunnen volstaan.

4. *waaraan zij — vasthouden.* Gr. *wat zij hebben ontvangen* of *overgenomen* (t. w. van de vaderen), *om vast te houden.*
wasschingen, waarbij de voorwerpen geheel in het water gedompeld werden.
kopergoed, d. i. koperen huisraad, vooral vaatwerk.
bedden. In 't algemeen rustbedden, waarop de Oosterlingen gewoon waren aan den maaltijd aan te liggen; hier meer bepaaldelijk de houten rustbanken, waarop de bedden of matrassen gespreid werden.
5. *En de Farizeërs — vroegen hem.* Gew. t. *Daarop vroegen hem de Farizeërs en schriftgeleerden.*
gedragen zich. Gr. *wandelen.*
9. *Het staat u fraai* enz. Er spreekt in deze woorden eene scherpe ironie, die de uitdrukking van heilige verontwaardiging is.
12. *gij laat — toe* enz., d. i. gij zijt door uwe wetsduiding oorzaak, dat hij er zich in zoodanig geval van ontslaat.

overlevering, die gij overgeleverd
hebt, het woord Gods krachteloos;
en vele dergelijke dingen doet gij. '
14. En hij riep de schare wederom tot
zich en zeide tot hen: Hoort mij
15. allen en verstaat! ' Er is niets van
hetgeen van buiten af in den mensch
komt, dat hem kan verontreinigen;
maar wat van den mensch uitgaat,
dat is 't, wat den mensch veront-
16. reinigt. ' Zoo iemand ooren heeft om
te hooren, die hoore!
17. En nadat hij van de schare in huis
gekomen was, vroegen zijne leerlin-
18. gen hem naar de gelijkenis. ' En hij
zeide tot hen: Zoo zijt dan ook gij
onverstandig? Begrijpt gij niet, dat
al wat van buiten af in den mensch
komt, hem niet kan verontreinigen, '
19. omdat het niet in zijn hart komt,
maar in zijn buik, en in de heime-
lijkheid uitgaat, hetgeen al de spij-
20. zen reinigt? ' En hij zeide: Hetgeen
uit den mensch uitgaat, dat veront-
21. reinigt den mensch. ' Want van bin-
nen, uit het hart der menschen,
gaan de kwade overleggingen uit,
22. overspel, hoererij, moord, ' diefstal,
hebzucht, slechtheid, list, ongebon-
denheid, afgunst, lastering, hoovaar-
23. dij, onverstand. ' Al deze booze din-
gen gaan van binnen uit, en veront-
reinigen den mensch.
24. En hij stond op en vertrok van-
daar naar de omstreken van Tyrus.
En in een huis gegaan zijnde, wilde
hij niet, dat iemand het te weten
kwam, en toch kon hij niet verbor-
25. gen blijven. ' Maar eene vrouw, wier
dochtertje een onreinen geest had, zoo-
dra zij van hem gehoord had, kwam
26. en viel aan zijne voeten. ' De vrouw
nu was eene grieksche, eene syro-
fenicische van geboorte; en zij bad
hem, dat hij den boozen geest uit
27. hare dochter mocht uitdrijven. ' En
hij zeide tot haar: Laat eerst de
kinderen verzadigd worden; want het
past niet, het brood der kinderen te
nemen en den hondekens toe te wer-
28. pen. ' Maar zij antwoordde en zeide:
Ja, Heer! want de hondekens onder
de tafel eten ook van de kruimels
29. der kinderen. ' En hij zeide tot haar:
Om dezes woords wil ga heen! De
booze geest is uit uwe dochter uit-
30. gevaren. ' En zij ging naar haar huis
en vond het kind te bed liggende,
en den boozen geest uitgevaren.
31. En nadat hij weder weggegaan was
uit het gebied van Tyrus, kwam hij
over Sidon aan de zee van Galiléa,
midden door het gebied van Decápo-
32. lis. ' En zij brachten tot hem een
doove, die zwaar bespraakt was, en
zij baden hem, dat hij hem de hand
33. mocht opleggen. ' En hij nam hem
van de schare ter zijde en stak zijne
vingers in zijne ooren en, gespuwd
hebbende, raakte hij zijne tong aan. '
34. En opziende naar den hemel zuchtte
hij en zeide tot hem: Effatha! dat
35. is: Ga open! ' En terstond gingen
zijne ooren open, en de band zijner

Vs. **15.** Rom. XIV:14; 1 Tim. IV:3–5; Tit. I:15. — Vs. **21.** Jac. I:14, 15.

Vs. **24–31.** Matth. XV:21–29. — Vs. **32–37.** Matth. IX:32, 33; Luc. XI:14.

13. *die gij overgeleverd hebt*, d. i. die gij, zooals gij haar van de vaderen ontvangen hebt, op uwe beurt voor anderen verbindend verklaart.
14. *En de schare wederom.* Gew. t. *En de geheele schare.*
15. *van den mensch.* Gew. t. *van hem.*
17. *naar de gelijkenis*, d. i. naar den zin van het verbloemd gezegde vs. 15.
19. *hetgeen — reinigt*, d. i. door middel waarvan de onreine bestanddeelen worden afgezonderd van de voedzame spijze, die in het ligchaam achterblijft.
21. *overspel* enz. Vgl. op Matth. XV:19.
22. *slechtheid.* Men denke hier aan zulke daden of gedragingen, die het kenmerk der boosaardigheid en verachtelijkheid dragen.
afgunst. Gr. *een boos oog.* Vgl. op Matth. XX:15.
24–30. Zie op Matth. XV:21–28.
24. *Tyrus.* Gew. t. *Tyrus en Sidon.*
25. *Maar.* Gew. t. *Want.*
26. *eene grieksche*, d. i. eene heidensche, of van heidensche afkomst. Grieken heetten in 't algemeen dikwijls zij, die geen Joden waren. Vgl. Kol. III:11.
eene syro-fenicische van geboorte, d. i. geboortig uit syrisch Fenicië, zoo genoemd ter onderscheiding van een ander Fenicië in Lybië.
29. *Om dezes woords wil*, d. i. ter wille van dit woord, waarin de kracht van uw geloof zoo duidelijk spreekt.
30. *het kind.* Gew. t. *hare dochter.*
31. *Tyrus, kwam hij over Sidon.* Gew. t. *Tyrus en Sidon, kwam hij.*
over Sidon. Sidon lag nog eenige mijlen ten noorden van Tyrus, zoodat Jezus een vrij aanmerkelijken omweg maakte, om naar Galiléa terug te keeren.
Decápolis. Zie op Matth. IV:25.
34. *zuchtte hij.* Een zucht van medelijden met de veelsoortige menschelijke ellende, die hij rondom zich zag.
Effatha. Zie op H. V:41.

tong ging los, en hij sprak behoor-
36. lijk. ' En hij gebood hun, dat zij 't
aan niemand zeggen zouden; doch
wat hij hun ook gebood, zij verkon-
37. digden het nog veelmeer. ' En zij
stonden uitermate verslagen en zeiden: Hij heeft alles wèl gedaan; en de dooven doet hij hooren, en de stommen spreken.

HOOFDSTUK VIII.

Jezus spijzigt vier duizend menschen (vs. 1—9); weigert een teeken uit den hemel te geven (vs. 10—13); waarschuwt zijne leerlingen tegen de grondstellingen der Farizeers en Herodianen (vs. 14—21); geneest een blinde te Bethsaida (vs. 22—26); wordt door Petrus beleden als de Christus (vs. 27—30); kondigt zijn lijden en sterven aan (vs. 31—33), en roept zijne volgelingen tot zelfverloochening (vs. 34—IX: 1).

1. Toen er in die dagen eene zeer
groote schare was, en zij niet hadden
om te eten, riep hij zijne leerlingen
2. tot zich en zeide tot hen: ' Ik ben
innerlijk bewogen met de schare; want
het is reeds drie dagen, dat zij bij
mij blijven, en zij hebben niet om te
3. eten; ' en, laat ik hen nuchter naar
huis gaan, zoo zullen er onderweg
bezwijken; want sommigen hunner
4. komen van verre. ' En zijne leerlin-
gen antwoordden hem: Vanwaar zal
iemand dezen hier, in eene woestijn,
5. met brood kunnen verzadigen? ' En
hij vroeg hun: Hoeveel brooden hebt
6. gij? Zij nu zeiden: Zeven. ' En hij
gebood de schare, zich neder te zet-
ten op den grond. En hij nam de ze-
ven brooden en dankte, en hij brak
ze en gaf ze aan zijne leerlingen, om
ze voor te zetten; en zij zetten ze
7. aan de schare voor. ' En zij hadden
eenige weinige vischjes; en nadat hij
gedankt had, zeide hij, dat men ook
8. deze zou voorzetten. ' En zij aten en
werden verzadigd; en zij namen aan
overgeschoten brokken zeven manden
9. op. ' Er waren nu ongeveer vier dui-
zend; en hij liet hen gaan.
10. En terstond in het schip gegaan
zijnde, met zijne leerlingen, kwam
hij in de streken van Dalmanútha. '
11. En de Farizeërs gingen uit en begon-
nen met hem te twisten, verlangende
van hem een teeken van den hemel,
12. hem verzoekende. ' En hij zuchtte in
zijnen geest en zeide: Wat begeert
dit geslacht een teeken? Voorwaar,
ik zeg u, zoo aan dit geslacht een
13. teeken zal gegeven worden! ' En hij
verliet hen en ging weder in het schip,
en vertrok naar de overzijde.
14. En zij hadden vergeten brood mede
te nemen, en hadden niets dan één
15. brood bij zich in het schip. ' En hij
gebood hun, zeggende: Ziet toe,
wacht u voor het zuurdeeg der Fari-
zeërs en voor het zuurdeeg van He-
16. rodes! ' En zij overleiden onder elk-
ander, zeggende: Het is, omdat
17. wij geen brood hebben. ' En Jezus
bemerkte dit en zeide tot hen: Waarom
overlegt gij, dat gij geen brood hebt?
Begrijpt gij 't nog niet, en verstaat
gij 't niet? Hebt gij nog uw ver-
18. harde hart? ' Hebt gij oogen, en
ziet gij niet, en hebt gij ooren, en

Vs. 37. Matth. XV: 31.
Vs. 1—9. Matth. XV: 32—38. — Vs. 9—21. Matth. XV: 39—XVI: 12.
Vs. 12. Matth. XII: 39; Luc. XI: 29. — Vs. 15. Luc. XII: 1; 1 Kor. V: 6; Gal. V: 9. — Vs. 17. H. VI: 52.

36. *zij verkondigden* enz., d. i. zij overtroffen de gestrengheid van zijn verbod door den ijver, waarmede zij daartegen handelden.
1. *In die dagen*, d. i. omstreeks denzelfden tijd, waarop het wonder plaats had, H. VII: 32 vermeld.
6. *brooden ... dankte.* Zie op Matth. XIV: 19.
8. *zij namen*, t. w. de leerlingen. Vgl. vs. 20.
9. *Er waren nu.* Gew. t. *Die nu gegeten hadden, waren.*
10. *Dalmanútha.* De ligging dezer plaats is onbekend; doch waarschijnlijk moet zij gezocht worden in den omtrek van Mágdala. Vgl. Matth. XV: 39.
11. *gingen uit*, t. w. uit hunne huizen. Zij waren vermoedelijk in de thans door Jezus bezochte streek woonachtig.
een teeken van den hemel. Zie op Matth. XVI: 1.
12. *in zijnen geest zuchtende*, d. i. een zucht slakende, die uit zijn binnenste was opgeweld, over de boosheid en onvatbaarheid zijner tijdgenooten. Vgl. op H. VII: 34.
dit geslacht. Zie op Matth. XI: 16.
zoo — worden! d. i. volgens eene bij eedzwering gebruikelijke spreekmanier (vgl. Hebr. III: 11): In geen geval zal aan dit geslacht een teeken gegeven worden.
15. *het zuurdeeg der Farizeërs.* Zie op Matth. XVI: 12.
het zuurdeeg van Herodes. Men denke hierbij aan de verderfelijke grondstellingen der partij van Herodes of der dusgenaamde Herodianen. Zie op Matth. XXII: 16.
16. *Het is* enz. Zie op Matth. XVI: 7.
17. *Hebt gij — hart?* Zie op H. VI: 52.

hoort gij niet, en herinnert gij 't u
19. niet? ' Toen ik de vijf brooden brak
voor de vijf duizend, hoeveel korven
vol brokken naamt gij op? Zij zei-
20. den tot hem: Twaalf. ' En toen ik
de zeven brak voor de vier duizend,
hoeveel volle manden met brokken
naamt gij op? En zij zeiden: Zeven. '
21. En hij zeide tot hen: Verstaat gij
't nog niet?
22. En zij kwamen te Bethsaïda. En
men bracht tot hem eenen blinde,
en bad hem, dat hij hem mocht aan-
23. raken. ' En hij nam den blinde bij
de hand en bracht hem buiten het
vlek; en nadat hij in zijne oogen
gespuwd en hem de handen opgelegd
had, vroeg hij hem, of hij iets zag. '
24. En hij zag op en zeide: Ik zie de
menschen; want als boomen zie ik
25. ze wandelen. Daarna leide hij de
handen wederom op zijne oogen, en
hij staarde, en was hersteld, en zag
26. alles duidelijk van verre. ' En hij
zond hem naar zijn huis, en zeide:
Ga niet in het vlek, en zeg het ook
aan niemand in het vlek.
27. En Jezus en zijne leerlingen gingen
uit naar de vlekken van Cesaréa Phi-
lippi. En onderweg vroeg hij zijne
leerlingen en zeide tot hen: Wie
zeggen de menschen, dat ik ben? '
28. En zij spraken tot hem en zeide:
Johannes de dooper; en anderen:
Elia; en anderen: Een der profeten. '
29. En hij vroeg hun: Maar gij, wie
zegt gij, dat ik ben? En Petrus
antwoordde en zeide tot hem: Gij
30. zijt de Christus. ' En hij gebood hun,
dat zij tot niemand over hem spre-
31. ken zouden. ' En hij begon hun te
leeren, dat de Zoon des menschen
veel moest lijden, en verworpen wor-
den door de oudsten en de overpriesters
en de schriftgeleerden, en gedood
worden, en na drie dagen opstaan; '
32. en hij sprak dit woord vrijuit. En
Petrus, hem tot zich nemende, begon
33. hem te bestraffen. ' Doch hij keerde
zich om en, op zijne leerlingen zien-
de, bestrafte hij Petrus en zeide: Ga
weg achter mij, satan! want gij be-
denkt niet hetgeen Gods, maar het-
geen der menschen is.
34. En nadat hij de schare met zijne
leerlingen tot zich geroepen had, zeide
hij tot hen: Wie mij volgen wil,
verloochene zich zelven, en neme zijn
35. kruis op, en volge mij! ' Want wie
zijn leven wil behouden, zal het ver-
liezen; maar wie zijn leven verliest
om mij en om des evangelies wil,
36. zal het behouden. ' Wat toch zal het
den mensch baten, zoo hij de geheele
wereld wint en zijn leven er bij ver-
37. liest? ' Want wat zal een mensch ge-
38. ven in ruil voor zijn leven? ' Want
wie zich mijns en mijner woorden
schaamt onder dit overspelig en zon-
dig geslacht, diens zal ook de Zoon
des menschen zich schamen, wanneer
hij komt in de heerlijkheid zijns Va-
IX:1. ders met de heilige engelen. ' En
hij zeide tot hen: Voorwaar, ik zeg
u, dat er sommigen zijn van die hier
staan, die den dood niet smaken zul-
len, totdat zij het koninkrijk Gods
hebben zien komen met kracht.

Vs. **19**. H. VI : 35—44. — Vs. **22**. Matth. XIV : 36. — Vs. **23**. H. VII : 33; Joh. IX : 6. — Vs. **27**—IX : **1**. Matth. XVI : 13—16, 20—28; Luc. IX : 18—27.

Vs. **28**. H. VI : 14. — Vs. **34**, **35**. Matth. X : 38, 39. — Vs. **38**. Matth. X : 33.

21. *Verstaat gij 't nog niet?* Gew. t. *Hoe? verstaat gij 't niet?*
22. *zij kwamen.* Gew. t. *hij kwam.*
23. *de handen opgelegd had*, t. w. op zijne oogen. Zie vs. 25.
24. *als — wandelen.* De blinde herkende de voorbijgangers voor menschen aan de beweging, die zij maakten, doch zonder nog hunne gedaante met juistheid te kunnen onderscheiden.
25. *hij staarde.* De blinde begon allengs beter te zien en de voorwerpen scherper te onderscheiden. Gew. t. *hij* (t. w. Jezus) *deed hem opzien.*
alles. Gew. t. *allen.*
26. *Ga niet* enz. Om opzien te vermijden, eischte Jezus, dat hij onverwijld tot zijne elders wonende betrekkingen zou terugkeeren, zonder Bethsaïda binnen te gaan of met iemand uit dat vlek over het gebeurde te spreken.
27—IX : 1. Zie op Matth. XVI : 13—28.
27. *gingen uit*, t. w. uit Bethsaïda (vs. 22).
de vlekken van, d. i. in den omtrek en op het grondgebied van.
29. *hij vroeg hun.* Gew. t. *hij zeide tot hen.*
30. *over hem*, t. w. als den Christus (vs. 29).
32. *vrijuit*, d. i. zonder zich van beeldspraak of gelijkenis te bedienen. Vgl. Joh. XVI : 25, 29.
34. *mij volgen wil.* Gew. t. *achter mij wil komen.*
volge mij, t. w. ook op den weg van lijden.
37. *Want wat.* Gew. t. *Of wat.*
38. *overspelig.* Zie op Matth. XII : 39.
met — engelen. Vgl. Matth. XXV : 31.
1. *met kracht*, d. i. krachtig, zoodat het den tegenstand, die zich daartegen verheft, overwint.

HOOFDSTUK IX.

Jezus wordt verheerlijkt op den berg (vs. 2—8); beantwoordt eene vraag omtrent de komst van Elia (vs. 9—13); geneest een bezetene (vs. 14—29); kondigt den leerlingen zijn dood en opstanding aan (vs. 30—32); vermaant hen tot nederigheid en kinderzin (vs. 33—37); waarschuwt tegen een verkeerden ijver en tegen het geven van ergernis (vs. 38—42), en dringt op zelfverloochening aan (vs. 43—50).

2. En na zes dagen nam Jezus met
zich Petrus en Jacobus en Johannes,
en bracht hen op een hoogen berg afzonderlijk,
alléén. En hij werd van
voorkomen veranderd voor hunne
3. oogen. ' En zijne kleederen werden
blinkende, zeer wit, zóó als geen
voller op aarde ze wit kan maken. '
4. En hun verscheen Elia met Mozes, en
5. zij waren in gesprek met Jezus. ' En
Petrus antwoordde en zeide tot Jezus:
Rabbi! 't is goed, dat wij hier zijn;
en laat ons drie hutten maken, voor
u ééne, en voor Mozes ééne, en voor
6. Elia ééne. ' Want hij wist niet, wat
hij zeggen zou; want zij waren ver-
7. schrikt. ' En daar kwam eene wolk,
die hen overschaduwde; en er kwam
eene stem uit de wolk: Deze is mijn
8. geliefde Zoon; hoort naar hem! ' En
plotseling rondziende, zagen zij niemand
meer, maar Jezus alleen bij
zich.
9. Terwijl zij nu den berg afgingen,
gebood hij hun, dat zij aan niemand
verhalen zouden wat zij gezien hadden,
dan wanneer de Zoon des menschen
uit de dooden zou zijn opge-
10. staan. ' En dit woord hielden zij vast,
onder elkander vragende, wat het
11. was, uit de dooden opstaan. ' En zij
vroegen hem, zeggende: Waarom
zeggen de schriftgeleerden, dat eerst
12. Elia moet komen? ' En hij zeide tot
hen: Elia komt wel eerst en herstelt
alles; en hoe staat er van den Zoon
des menschen geschreven? Dat hij veel
13. moet lijden en veracht worden. ' Maar
ik zeg u, dat Elia ook gekomen is,
en zij hebben hem gedaan al wat zij
wilden, gelijk van hem geschreven
staat.
14. En toen hij bij de leerlingen gekomen
was, zag hij eene groote schare
rondom hen en schriftgeleerden, die
15. met hen twistten. ' En de gansche
schare, zoodra zij hem zag, was verbaasd,
en zij liepen toe en begroet-
16. ten hem. ' En hij vroeg hun: Waar-
17. over twist gij met hen? ' En een uit
de schare antwoordde hem: Meester!
ik heb mijnen zoon tot u gebracht,
18. die een stommen geest heeft. ' En
waar hij hem ook aangrijpt, scheurt
hij hem, en hij schuimbekt, en knarst
met de tanden, en verstijft. En ik
heb 't aan uwe leerlingen gezegd, op-

Vs. 2—10. Matth. XVII:1—9; Luc. IX:28—36. — Vs. 2, 3. Exod. XXXIV:29, 30. — Vs. 7. 2 Petr. I:17, 18.

Vs. 11—13. Matth. XVII:10—13. — Vs. 11. Mal. IV:5. — Vs. 14—32. Matth. XVII:14—21; Luc. IX:37—43.

2—9. Zie op Matth. XVII:1—9.
3. *zeer wit.* Gew. t. *zeer wit, gelijk sneeuw.*
5. *Rabbi.* Zie op Matth. XXIII:7.
10. *hielden zij vast*, d. i. het maakte indruk op hen, zoodat zij het onthielden en er door tot nadenken en samenspreking werden opgewekt. And. *hielden zij voor zich*, d. i. verzwegen zij.
wat het was — opstaan, d. i. wat Jezus met die opstanding van den Zoon des menschen bedoelde. De leerlingen waren 't onderling oneens, of zij dat woord letterlijk of figuurlijk moesten verstaan, en konden aan eene eigenlijke opstanding niet gelooven, omdat het hun onmogelijk toescheen, dat de Christus sterven zou.
11—13. Zie op Matth. XVII:10—13.
12, 13. De bewering der schriftgeleerden, wil Jezus zeggen, steunt werkelijk op de getuigenis der Schrift (Mal. IV:5, 6); maar op dienzelfden grond moet ook het lijden en sterven van den Christus verwacht worden. Daar nu in den persoon van Johannes den dooper (Matth. XVII:13) Elia reeds verschenen is, en de Schrift dus met opzicht tot hem vervuld is geworden, zoo kunt gij hieruit besluiten, dat ook de Christus, naar Gods raad, zal verworpen worden.
13. *gelijk van hem geschreven staat.* Was Johannes de dooper de tweede Elia geweest, zijn lot had dan ook geen ander kunnen zijn, dan dat van zijn voorganger (Vgl. 1 Kon. XIX).
14. *de leerlingen.* Zie op Matth. XVII:16.
15. *was verbaasd*, t. w. over de even onverwachte als tijdige komst van Jezus; volg. and. over het indrukwekkende, dat zijn voorkomen zou behouden hebben, na hetgeen op den berg met hem gebeurd was.
16. *vroeg hun.* Gew. t. *vroeg den schriftgeleerden.*
17. *tot u.* De man had gemeend, Jezus zelven bij zijne leerlingen te zullen aantreffen.
die een stommen geest heeft, d. i. wien door een boozen geest, die hem beheerscht, de spraak ontnomen is.
18. *waar hij hem ook aangrijpt.* De kwaal des bezetenen openbaarde zich nu eens in dit, dan weer in een ander ligchaamsdeel het eerst en het hevigst, doch had steeds de verschijnselen, die verder worden opgenoemd, ten gevolge.
scheurt hij hem. Beschrijving der schokken en stuiptrekkingen, waardoor het ligchaam des lijders als vaneengereten werd. Vgl. vs. 20.
verstijft. Gr. *verdort* of *verdroogt*, d. i. verliest alle teekenen van leven.

dat zij hem zouden uitdrijven, en zij
19. konden 't niet. ' En hij antwoordde
en zeide tot hen: O ongeloovig geslacht!
Hoe lang zal ik bij u zijn?
hoe lang u verdragen? Brengt hem tot
20. mij! ' En zij brachten hem tot hem.
En zoodra hij hem zag, trok de geest
hem heen en weder, en op den grond
gevallen, wentelde hij zich schuim-
21. bekkend om. ' En hij vroeg zijnen
vader: Hoe langen tijd is 't, dat
hem dit overkomt? En hij zeide:
22. Van kindsbeen af. ' En hij heeft hem
dikwijls èn in het vuur geworpen èn
in het water, om hem te dooden.
Maar indien gij iets kunt, ontferm
23. u onzer en help ons! ' En Jezus zeide
tot hem: Indien gij kunt? Alles is
24. mogelijk voor wie gelooft. ' En terstond
riep de vader van het kind
uit en zeide: Ik geloof; kom mijn
25. ongeloof te hulp! ' Toen Jezus nu
zag, dat er eene schare op toeliep,
bestrafte hij den onreinen geest, zeggende
tot hem: Stomme en doove
geest! ik beveel u, vaar van hem
26. uit, en kom niet meer in hem! ' En
nadat hij geschreeuwd en hem veel
heen en weder getrokken had, voer
hij uit; en hij werd als een doode,
zoodat de menigte zeide, dat hij ge-
27. storven was. ' Doch Jezus vatte hem
bij de hand en richtte hem op, en
28. hij stond op. ' En toen hij in huis
gegaan was, vroegen zijne leerlingen
hem afzonderlijk: Waarom konden
29. wij hem niet uitdrijven? ' En hij
zeide tot hen: Dit geslacht kan door
niets uitvaren, dan door gebed en
vasten.
30. En zij gingen vandaar weg en trokken
door Galiléa heen, en hij wilde
niet, dat iemand het te weten kwam. '
31. Want hij leerde zijne leerlingen en
zeide tot hen: De Zoon des menschen
wordt overgeleverd in handen
van menschen, en zij zullen hem
dooden, en gedood zijnde zal hij na
32. drie dagen opstaan. ' Doch zij verstonden
dit woord niet, en schroomden
er hem over te vragen.
33. En hij kwam te Kapérnaüm. En
toen hij te huis was, vroeg hij hun:
Waarover spraakt gij onderweg? '
34. Doch zij zwegen; want zij waren onderweg
met elkander in woorden ge-
35. weest, wie de meeste was. ' En toen
hij zich nedergezet had, riep hij de
twaalve en zeide tot hen: Indien
iemand de eerste zijn wil, die zij de
36. allerlaatste en aller dienaar. ' En hij
nam een kind, en stelde het in hun
midden, en omarmde het, en zeide
37. tot hen: ' Wie één van zulke kinderen
ontvangt in mijnen naam, ontvangt
mij; en wie mij ontvangt,
ontvangt niet mij, maar hem, die
mij gezonden heeft.
38. Johannes sprak tot hem, zeggende:
Meester! iemand, die ons niet volgt,
hebben wij in uwen naam booze geesten
zien uitdrijven, en wij hebben
't hem verboden, omdat hij ons niet
39. volgt. ' Doch Jezus zeide: Verbiedt
't hem niet! Want er is niemand,
die eenige kracht zal doen in mijnen

Vs. 33—37. Matth. XVIII: 1—5; Luc. IX: 46—48. — Vs. 35. Matth. XX: 26, 27; Marc. X: 43.

Vs. 37. Matth. X: 40; Joh. XIII: 20. — Vs. 38—40. Luc. IX: 49, 50. — Vs. 39. 1 Kor. XII: 3.

19. *tot hen.* Gew. t. *tot hem.* Vgl. voorts op Matth. XVII: 17.
20. *toen hij hem zag*, d. i. toen de booze geest Jezus zag.
23. *Indien gij kunt?* Gew. t. *Indien gij kunt gelooven.*
24. *zeide.* Gew. t. *zeide met tranen.*
Ik geloof. Gew. t. *Ik geloof, Heer!*
kom mijn ongeloof te hulp, d. i. kom mij, ongeloovige, te hulp, of verleen mij uwe hulp, in weerwil van mijn ongeloof. Ofschoon zich zijns geloofs bewust, vreest de man, dat het voor zoo groote redding, als hij vraagt, zal te kort schieten, en bestempelt het, van wege hetgeen er aan ontbrak, met den naam van ongeloof.
26. *nadat — getrokken had.* Zie op H. I: 26.
26. *de menigte.* Gew. t. *velen.*
29. Zie op Matth. XVII: 21.
31. *Want* enz. Het schijnt, dat de ernstige aard der gebeurtenissen, waarop Jezus zijne leerlingen wilde voorbereiden, eene reden voor hem geweest is, waarom hij thans liefst met hen alleen wilde zijn.
na drie dagen. Gew. t. *ten derden dage.*
37. *ontvangt niet mij, maar* enz., d. i. ontvangt in mij hem, dien ik als gezant vertegenwoordig. De mij betoonde liefdedienst kan beschouwd worden, als onmiddellijk aan mijnen Zender bewezen. Zie verder op Matth. XVIII: 5.
38. *ons niet volgt*, d. i. niet met ons tot den kring uwer volgelingen behoort.
in uwen naam. Zie op Matth. VII: 22.

naam en weldra kwaad van mij zal
40. kunnen spreken. ' Want wie niet tegen
41. ons is, is voor ons. ' Want wie u
een beker water te drinken geeft in
den naam, dat gij van Christus zijt,
voorwaar ik zeg u, dat hij zijn loon
42. niet zal verliezen. ' En wie één der
kleinen, die in mij gelooven, ergert,
het ware hem beter, indien hem een
molensteen om den hals gedaan en
43. hij in zee geworpen was. ' En zoo
uwe hand u ergert, houw haar af!
Het is beter, dat gij verminkt tot
het leven ingaat, dan dat gij, beide
handen hebbende, ter helle vaart, in
45. het onuitbluschbare vuur. ' * ' En zoo
uw voet u ergert, houw hem af!
Het is beter, dat gij kreupel tot het
leven ingaat, dan dat gij, beide voe-
ten hebbende, in de hel geworpen
47. wordt. ' * ' En zoo uw oog u ergert,
trek het uit! Het is beter, dat gij
met één oog het koninkrijk Gods in-
gaat, dan dat gij, twee oogen heb-
bende, in de hel geworpen wordt, '
48. waar hun worm niet sterft, en het
49. vuur niet wordt uitgebluscht. ' Want
ieder zal met vuur gezouten worden,
en ieder offer zal met zout gezouten
50. worden. ' Het zout is goed; doch als
het zout onzout wordt, waarmede
zult gij het smakelijk maken? Hebt
zout in u zelve, en houdt vrede
onder elkander!

44. Gew. t. * waar hun worm niet sterft, en het vuur niet wordt uitgebluscht.
46. Gew. t. * waar hun worm niet sterft, en het vuur niet wordt uitgebluscht.

Vs. 40. Matth. XII : 30. — Vs. 41. Matth. X : 42. — Vs. 42. Matth. XVIII : 6; Luc. XVII : 2. — Vs. 43—48. Matth. XVIII : 8, 9.

HOOFDSTUK X.

Komst van Jezus in Judéa (vs. 1). Redetwist met de Farizeërs over de echtscheiding (vs. 2—12). Kinderen worden door hem gezegend (vs. 13—16). Ontmoeting met den rijken jongeling (vs. 17—22). Ernstig woord over de gevaren van aardschen rijkdom (vs. 23—27), en belofte van toekomstige vergelding der opofferingen, voor hem gedaan (vs. 28—31). Aankondiging van zijn dood en opstanding (vs. 32—34). Antwoord op de bede der zonen van Zebedeüs (vs. 35—45). Genezing van den blinden Bartiméüs (vs. 46—52).

1. En hij stond op en ging vandaar
naar de landstreek van Judéa, en
wel over de Jordaan; en er kwamen
weder scharen bij hem samen en, ge-
lijk hij gewoon was, leerde hij hen
2. weder. ' En daar kwamen Farizeërs
tot hem en vroegen, hem verzoeken-
de: Is het een man geoorloofd, zijne
3. vrouw te verstooten? ' Hij antwoordde
en zeide tot hen: Wat heeft Mozes
4. u geboden? ' En zij zeiden: Mozes
heeft toegestaan, een scheidbrief te
5. schrijven en te verstooten. ' Doch Jezus
zeide tot hen: Wegens uwe hardheid
van hart heeft hij u dit gebod wel
6. voorgeschreven; ' maar van het begin
der schepping heeft God hen man en
7. vrouw gemaakt. ' Daarom zal een
mensch zijn vader en moeder
verlaten en zijne vrouw aan-
8. hangen, ' en de twee zullen

Vs. 44, 46, 48. Jez. LXVI : 24. — Vs. 49. Lev. II : 13. — Vs. 50. Luc. XIV : 34; Matth. V : 13; Rom. XII : 16—18; Kol. IV : 6.
Vs. 1—12. Matth. XIX : 1—9.

40. De beteekenis van dit gezegde is: Wie, in plaats van mij openlijk te belijden, mijnen naam over bezetenen aanroept en daardoor de kracht van dien naam voor de menschen belijdt, die werkt, al sluit hij zich niet aan ons aan, het doel mijner zending te zeer in de hand, om een tegenstander te heeten.

41. *een beker water.* Zie op Matth. X : 42.

in den naam, dat. Gew. t. *in mijnen naam, omdat.*

van Christus zijt, d. i. aan Christus, als zijne leerlingen, toebehoort.

42. Zie op Matth. XVIII : 6.

43, 45, 47. Zie op Matth. V : 22, 29.

[44, 46. Deze woorden zijn waarschijnlijk later uit vs. 48 hier ingelascht.]

45. *wordt.* Gew. t. *wordt, in het onuitbluschbare vuur.*

47. *de hel.* Gew. t. *het helsche vuur.*

49. Het israëlietisch spijsoffer werd met zout, het zout des verbonds genaamd, besprengd en, na aldus aan God gewijd te zijn, door vuur verbrand (Lev. II : 13—16). Zóó — dit schijnt de beteekenis van dit raadselachtig gezegde te zijn — moest ook ieder aanhanger van Jezus, om het toekomstig verderf te kunnen ontgaan, in zelfverloochening geoefend en daardoor Gode als ten offer geheiligd worden.

50. *goed*, d. i. eene goede, voortreffelijke zaak.

onzout wordt. Zie op Matth. V : 13.

Hebt — elkander! Jezus waarschuwt zijne leerlingen nogmaals tegen alle eer- en zelfzuchtig streven (vs. 34), omdat zij daardoor het ware zout missen zouden, en vermaant hen tot eene daartegen overgestelde vreedzame gezindheid.

1—12. Zie op Matth. XIX : 1—9.

1. *vandaar*, t. w. van Kapernaüm. Zie H. IX : 33.

en wel over de Jordaan, d. i. door het Overjordaansche. Gew. t. *door de overzijde der Jordaan.*

er kwamen — samen. Het Gr. duidt aan, dat onder het voortgaan gansche scharen zich bij hem aansloten en met hem medegingen.

2. *Farizeërs.* Gew. t. *de Farizeërs.*

hem verzoekende, waardoor blijkbaar het booze opzet wordt te kennen gegeven, waarmede de vraag gedaan werd.

tot één vleesch zijn, zoodat zij
niet meer twee zijn, maar één vleesch. '
9. Hetgeen God dan heeft samengevoegd,
10. scheide de mensch niet! ' En te huis
vroegen weder zijne leerlingen hem
11. hierover. ' En hij zeide tot hen: Wie
zijne vrouw verstoot en eene andere
trouwt, doet overspel tegen haar; '
12. en zoo eene vrouw haren man verstoot
en een ander trouwt, doet zij
overspel.
13. En zij brachten kinderkens tot
hem, opdat hij ze mocht aanraken;
en de leerlingen bestraften hen, die
14. ze brachten. ' Maar Jezus, dat ziende,
werd verstoord en zeide tot hen:
Laat de kinderkens tot mij komen,
verhindert ze niet; want derzulken
15. is het koninkrijk Gods. ' Voorwaar,
ik zeg u, wie het koninkrijk Gods
niet ontvangt gelijk een kindeke, zal
16. er niet ingaan. ' En hij omarmde
hen, en leide hun de handen op en
zegende hen.
17. En toen hij op weg ging, liep er
een op hem toe, die voor hem op de
knieën viel en hem vroeg: Goede
Meester! wat zal ik doen, opdat ik
18. het eeuwige leven beërve? ' En Jezus
zeide tot hem: Waarom noemt gij mij
goed? Niemand is goed dan God
19. alleen. ' Gij kent de geboden: Gij
zult geen overspel doen; gij
zult niet doodslaan; gij zult
niet stelen; gij zult niet
valsch getuigen; gij zult niemand
te kort doen; eer uw
20. vader en moeder. ' En hij antwoordde
en zeide tot hem: Meester!
dat alles heb ik waargenomen van
21. mijne jeugd af. ' En Jezus, hem aanziende,
kreeg hem lief, en zeide tot
hem: Één ding ontbreekt u: ga
heen, verkoop wat gij hebt en geef
het den armen, en gij zult een schat
hebben in den hemel; en kom herwaarts,
neem het kruis op en volg
22. mij! ' Doch hij werd treurig over dat
woord en ging bedroefd weg; want
hij had vele bezittingen.
23. En Jezus zag rond en zeide tot
zijne leerlingen: Hoe bezwaarlijk zullen
zij, die gegoed zijn, het konink-
24. rijk Gods ingaan! ' En de leerlingen
stonden verbaasd over zijne woorden.
Doch Jezus antwoordde wederom en
zeide tot hen: Kinderen! hoe bezwaarlijk
is het, dat zij, die op hun
goed vertrouwen, het koninkrijk Gods
25. ingaan! ' Het is lichter, dat een kameel
gaat door het oog der naald,
dan dat een rijke het koninkrijk Gods
26. ingaat. ' En zij stonden uitermate
verslagen en zeiden tot elkander:
Wie kan dan behouden worden? '
27. Jezus zag hen aan en zeide: Bij
menschen is 't onmogelijk, maar niet
bij God; want bij God is alles mo-
28. gelijk. ' Petrus begon tot hem te zeggen:
Zie, wij hebben alles verlaten
29. en zijn u gevolgd. ' Jezus antwoordde
en zeide: Voorwaar, ik zeg u, daar
is niemand, die verlaten heeft huis,
of broeders, of zusters, of vader, of
moeder, of vrouw, of kinderen, of
akkers om mijnentwil en om des evan-
30. gelies wil, ' of hij ontvangt nu, in
dezen tijd, huizen, en broeders, en
zusters, en moeders, en kinderen,
en akkers, onder vervolgingen, en

Vs. 11. Luc. XVI : 18. — Vs. 13—16. Matth. XIX : 13—15; Luc. XVIII : 15—17.

Vs. 17—31. Matth. XIX : 16—30; Luc. XVIII : 18—29.

10. *te huis*, d. i. nadat zij te huis gekomen waren.
12. Volgens het joodsche recht kon wel de man aan zijne vrouw een scheidbrief geven, maar niet wederkeerig de vrouw aan haren man. Het hier gezegde zag derhalve op het geval, dat de vrouw haren man willekeurig verliet en met een ander trouwde, zooals bijv. Heródias. Zie op Matth. XIV : 3.
13. *aanraken*, d. i. de handen opleggen en zegenen. Vgl. vs. 16, en zie verder op Matth. XIX : 13.
14. *derzulken*. Zie op Matth. XIX : 14.
17—31. Zie op Matth. XIX : 16—30.
17. *op weg ging*, d. i. de woning, vs. 10 bedoeld, verlaten hebbende, zijne reis vervolgde.
18. *goed*. Jezus hecht blijkbaar aan dit woord eene veel hoogere beteekenis, dan de jongeling, die het onnadenkend gebezigd had, en geeft te kennen, dat het in dien zin alleen op God, als den volmaakt goede, toepasselijk is.
19. *gij zult niemand te kort doen*. Dit gebod vermaant in 't algemeen tegen oneerlijkheid en bedrog, doch schijnt in 't bijzonder gericht tegen de onthouding van het verschuldigde loon aan werklieden. Zie Deut. XXIV : 14, 15. Vgl. Mal. III : 5, Jac. V : 4.
21. *kreeg hem lief*, om de oprechtheid en den ernst, die uit zijne woorden sprak.
30. *onder vervolgingen*. De verdrukkingen, die aanstaande waren, zouden voor de belijders van Jezus geene oorzaak zijn, dat zij het hier opgenoemde moesten derven; want, wat hun daardoor ook ontnomen wierd, de liefde hunner geloofsgenooten zou 't hun overal doen wedervinden of ruimschoots vergoeden.

in de toekomende eeuw het eeuwige
31. leven. ' Doch vele eersten zullen laat-
sten zijn, en de laatsten eersten.
32. En zij waren onderweg, opgaande
naar Jeruzalem, en Jezus ging voor
hen uit, en zij waren verbaasd en,
terwijl zij hem volgden, waren zij
bevreesd. En nadat hij de twaalve
weder tot zich genomen had, begon
hij hun te zeggen hetgeen hem over-
33. komen zou: ' Zie, wij gaan op naar
Jeruzalem, en de Zoon des menschen
zal overgeleverd worden aan de over-
priesters en de schriftgeleerden, en
zij zullen hem ter dood veroordeelen,
en hem aan de heidenen overleveren, '
34. en zij zullen hem bespotten, en hem
geeselen, en hem bespuwen, en hem
dooden, en na drie dagen zal hij opstaan.
35. En Jacobus en Johannes, de zonen
van Zebedeüs, gingen tot hem en
zeiden: Meester! wij wilden, dat gij
ons deedt, wat wij u vragen zullen. '
36. En hij zeide tot hen: Wat wilt gij,
37. dat ik u doen zal? ' En zij zeiden
tot hem: Geef ons, dat wij, de één
aan uwe rechter- en de ander aan
uwe linkerzijde zitten mogen in uwe
38. heerlijkheid. ' Maar Jezus zeide tot
hen: Gij weet niet, wat gij vraagt.
Kunt gij den drinkbeker drinken,
dien ík drink, of gedoopt worden
met den doop, waarmede ík gedoopt
39. word? ' En zij zeiden tot hem: Wij
kunnen. En Jezus zeide tot hen:
Den drinkbeker, dien ík drink, zult
gij drinken, en met den doop, waar-
mede ík gedoopt word, zult gij ge-
40. doopt worden; ' doch het zitten aan
mijne rechter- of aan mijne linker-
zijde staat aan míj niet te geven,
maar is voor hen, wien het bereid is.
41. En toen de tien dit hoorden, be-
gonnen zij verstoord te worden op
42. Jacobus en Johannes. ' En Jezus riep
hen tot zich en zeide tot hen: Gij
weet, dat zij, die geacht worden
oversten der volken te zijn, over
hen heerschen, en dat hunne groo-
43. ten gezag over hen voeren. ' Doch
zóó is het niet onder u; maar wie
onder u groot wil worden, zal uw
44. dienaar zijn, ' en wie de eerste van
u wil worden, zal aller dienstknecht
45. zijn. ' Want ook de Zoon des men-
schen is niet gekomen, om gediend
te worden, maar om te dienen en
zijne ziel te geven tot een losprijs
voor velen.
46. En zij kwamen te Jericho. En
toen hij met zijne leerlingen en eene
talrijke schare Jericho uitging, zat
de zoon van Timéüs, Bartiméüs,
een blinde bedelaar, aan den weg. '
47. En toen hij gehoord had, dat het
Jezus de Nazarener was, begon hij
te roepen en te zeggen: Zoon Da-
48. vids, Jezus! ontferm u mijner! ' En
velen bestraften hem, opdat hij zwij-
gen zou; maar hij riep nog veel-
meer: Zoon Davids! ontferm u mij-
49. ner! ' En Jezus stond stil en zeide:
Roept hem! En zij riepen den blinde,
en zeiden tot hem: Wees goeds-
50. moeds, sta op, hij roept u. ' En hij
wierp zijnen mantel af, en sprong
51. op en kwam tot Jezus. ' En Jezus
antwoordde hem en zeide: Wat wilt
gij, dat ik u doen zal? En de blinde
zeide tot hem: Rabbouni! dat ik
52. ziende mag worden! ' En Jezus zeide
tot hem: Ga heen! uw geloof heeft
u behouden. En terstond werd hij
ziende, en volgde hem op den weg.

Vs. **32—34.** Matth. XX : 17—19; Luc. XVIII : 31—33. — Vs. **35—45.** Matth. XX : 20—28.

Vs. **46—52.** Matth. XX : 29—34; Luc. XVIII : 35—43.

33. *aan de heidenen.* Vgl. H. XV : 1.
34. *na drie dagen.* Gew. t. *ten derden dage.*
37. *rechter — linkerzijde.* Zie op Matth. XX : 21.
38. *drinkbeker.* Zie op Matth. XX : 22.
gedoopt worden met enz. Jezus geeft met deze beeldspraak te kennen, dat hij door het lijden, 't welk hem wachtte, geheel overstelpt zou worden. Vgl. H. XIV : 33, 34.
40. *maar is voor hen* enz. Zie op Matth. XX : 23.
42—45. Zie op Matth. XX : 25—28.

42. *die geacht worden*, d. i. die daarvoor in het oog der menschen gelden.
46. *Bartiméüs*, d. i. zoon van Timéüs. Vgl. op Matth. XVI : 17.
een blinde bedelaar, aan den weg. Gew. t. *de blinde, aan den weg, bedelende.*
49. *Roept hem!* Gew. t. *dat men hem roepen zou.*
50. *sprong op.* Gew. t. *stond op.*
51. *Rabbouni*, d. i. leeraar of Meester (Joh. XX : 16), en dus hetzelfde als *Rabbi.* Vgl. op Matth. XXIII : 7.

HOOFDSTUK XI.

Intocht van Jezus in Jeruzalem (vs. 1—11). Vervloeking van den vijgeboom (vs. 12—14). Uitdrijving der kooplieden en wisselaars uit den tempel (vs. 15—19). Verdorring van den vijgeboom (vs. 20—26). De overpriesters door Jezus beschaamd (vs. 27—33).

1. En toen zij Jeruzalem naderden,
tot aan Bethfagé en Bethanië aan
den Olijfberg, zond hij twee van
2. zijne leerlingen ' en zeide tot hen:
Gaat naar het vlek, dat vóór u ligt,
en zoodra gij het ingaat, zult gij een
veulen vastgebonden vinden, waarop
geen mensch gezeten heeft; maakt het
3. los en brengt het. ' En indien iemand
tot u zegt: Waarom doet gij dit?
zoo zegt: Omdat de Heer het van
noode heeft; en terstond zendt hij
4. het hierheen. ' En zij gingen heen,
en vonden een veulen vastgebonden
bij de deur, buiten aan den weg,
5. en zij maakten het los. ' En sommigen van die daar stonden, zeiden tot
hen: Wat doet gij, dat gij het veu-
6. len losmaakt? ' Zij nu zeiden tot hen,
gelijk Jezus gezegd had, en zij lie-
7. ten hen begaan. ' En zij brachten het
veulen tot Jezus, en zij wierpen er
hunne kleederen over, en hij ging
8. er op zitten. ' En velen spreidden
hunne kleederen op den weg, en anderen loof, dat zij van de velden af-
9. hieuwen. ' En die voorgingen, en die
volgden, riepen: Hozanna! Gezegend
hij, die komt in den naam des Hee-
10. ren! ' Gezegend het koninkrijk van
onzen vader David, dat komt! Ho-
11. zanna in den hooge! ' En hij kwam
binnen Jeruzalem, in den tempel;
en nadat hij alles in het rond bezien
had, ging hij, daar het reeds laat op
den dag was, naar Bethanië met de
twaalve.
12. En des anderen daags, toen zij uit
13. Bethanië gingen, hongerde hem. ' En
van verre een vijgeboom ziende, die
bladeren had, ging hij, of hij ook
iets aan hem vinden zou. En hij
ging op hem toe en vond niets dan
bladeren; want het was de tijd der
14. vijgen niet. ' En hij antwoordde en
zeide tot hem: Niemand ete in eeuwigheid meer vrucht van u! En zijne
leerlingen hoorden het.
15. En zij kwamen te Jeruzalem. En
toen hij in den tempel gegaan was,
begon hij hen, die in den tempel
verkochten en kochten, uit te drijven, en de tafels der wisselaars en
de zitbanken van hen, die de duiven
16. verkochten, keerde hij om, ' en hij
liet niet toe, dat iemand een vat
17. door den tempel droeg. ' En hij leerde
en zeide tot hen: Staat er niet geschreven: Mijn huis zal een
huis des gebeds genoemd worden voor al de volken? Maar
gij hebt het tot een roovershol ge-
18. maakt. ' En de overpriesters en de
schriftgeleerden hoorden 't, en zochten, hoe zij hem dooden zouden;

Vs. **1—11.** Matth. XXI : 1—11; Luc. XIX : 29—38; Joh. XII : 12—15. — Vs. **12—14.** Matth. XXI : 18, 19.

Vs. **15—17.** Matth. XXI : 12, 13; Luc. XIX : 45, 46; Joh. II : 14—17. — Vs. **17.** Jez. LVI : 7; Jer. VII : 11. — Vs. **18.** Matth. XXI : 45, 46; Luc. XIX : 47, 48.

1—10. Zie op Matth. XXI : 1—9.

2. *waarop — gezeten heeft.* Tot het gewijde gebruik van een dier werd vereischt, dat het nog geen gewonen arbeid had verricht. Vgl. Num. XIX : 2, Deut. XXI : 3, 1 Sam. VI : 7.

4. *een veulen.* Gew. t. *het veulen.*

aan den weg. Het Gr. schijnt te doelen op de ruimte voor de huizen, ter zijde van den grooten weg. And. *de wegscheiding.*

8. *loof — afhieuwen.* Men denke aan loof en ander groen, dat op de akkers en aan de heggen langs den weg gevonden werd. Gew. t. *zij hieuwen loof van de boomen en spreidden 't op den weg.*

10. *dat komt.* Gew. t. *dat komt in den naam des Heeren.*

11. *en nadat hij* enz. Reeds nu werd de verontwaardiging van Jezus opgewekt door de schromelijke misbruiken, die in den tempel plaats grepen. Wegens het vèr gevorderde uur van den dag echter ging hij er thans nog niet toe over, om naar zijne roeping daartegen op te treden.

13. *ging hij*, t. w. om te zien.

of hij ook iets (d. i. eenige vrucht) *aan hem vinden zou.* Ofschoon het geen jaargetijde was, waarin de vijgeboom vrucht droeg, liet het zich toch verwachten, dat deze vijgeboom daarop eene uitzondering maken zou, omdat hij reeds in blad stond, dewijl de bladeren van den vijgeboom zich pas ontwikkelen, als de vrucht zich gezet heeft. Daarom kon men in dezen boom een zinnebeeld zien van de joodsche natie, die, in weerwil van hare uiterlijke godsdienstigheid, de billijkste verwachting teleurstelde en het vreeselijkst lot te gemoet ging.

15, 17. Zie op Matth. XXI : 12, 13.

16. *dat — door den tempel droeg.* Het was in strijd met de godsdienstige bestemming van het tempelgebouw, wanneer men met eenig voorwerp van gewoon huiselijk gebruik (*een vat*) de voorhoven doorliep, bijv. om op deze wijze een korteren weg te gaan.

want zij vreesden hem, omdat de
gansche schare verslagen stond over
19. zijne leer. ' En toen het avond ge-
worden was, ging hij de stad uit.
20. En des morgens voorbijgaande, za-
gen zij den vijgeboom verdord van
21. den wortel af. ' En Petrus, daardoor
indachtig geworden, zeide tot hem:
Rabbi! Zie, de vijgeboom, dien gij
22. vervloekt hebt, is verdord. ' En Jezus
antwoordde en zeide tot hen: Hebt
23. geloof in God! ' Want voorwaar, ik
zeg u, dat wie tot dezen berg zegt:
Hef u op en werp u in de zee! en
niet twijfelt in zijn hart, maar ge-
looft, dat hetgeen hij zegt geschiedt,
24. het zal hem geworden. ' Daarom zeg
ik u, alles wat gij bidt en vraagt,
gelooft, dat gij het verkregen hebt,
25. en het zal u geworden. ' En wanneer
gij staat te bidden, zoo vergeeft, in-
dien gij iets tegen iemand hebt, op-
dat ook uw Vader in de hemelen
26. uwe overtredingen u vergeve. ' Maar
indien gij niet vergeeft, zoo zal ook
uw Vader in de hemelen uwe over-
tredingen niet vergeven.
27. En zij kwamen wederom te Jeru-
zalem. En terwijl hij in den tempel
rondwandelde, kwamen tot hem de
overpriesters, en de schriftgeleerden,
28. en de oudsten, ' en zeiden tot hem:
Door welke macht doet gij deze din-
gen, en wie heeft u die macht gege-
29. ven, om deze dingen te doen? ' Doch
Jezus zeide tot hen: Ik zal u één
ding vragen, en antwoordt mij; zoo
zal ik u zeggen, door welke macht
30. ik deze dingen doe. ' De doop van
Johannes, was die uit den hemel of
uit de menschen? Antwoordt mij! '
31. En zij overleiden onder elkander, zeg-
gende: Als wij zeggen: Uit den
hemel, zoo zal hij zeggen: Waarom
32. hebt gij hem dan niet geloofd? ' Maar
zullen wij zeggen: Uit de menschen...?
Zij vreesden het volk; want allen
hielden 't er voor, dat Johannes waar-
33. lijk een profeet was. ' En zij ant-
woordden en zeiden tot Jezus: Wij
weten 't niet. En Jezus zeide tot
hen: Dan zeg ik u ook niet, door
welke macht ik deze dingen doe.

HOOFDSTUK XII.

Gelijkenis van de goddelooze landlieden (vs. 1—12). Jezus beantwoordt eene vraag van de Farizeërs en Herodianen, over het betalen van schatting aan den keizer (vs. 13—17); van de Sadduceërs, over de opstanding der dooden (vs. 18—27); van een schriftgeleerde, over het eerste gebod (vs. 28—34); stelt hun zelf eene vraag over den Christus ter beantwoording voor (vs. 35—37); waarschuwt tegen de schriftgeleerden (vs. 38—40), en roemt de mildheid eener arme weduwe (vs. 41—44).

1. En hij begon in gelijkenissen tot
hen te zeggen: Een mensch plantte
een wijngaard, en zette er eene om-
heining om, en groef een persbak,
en bouwde een toren; en hij ver-
huurde dien aan landlieden, en ging
2. buitenslands. ' En toen de tijd daar
was, zond hij een dienstknecht tot
de landlieden, om een deel van de
vruchten des wijngaards van de land-

Vs. 19. Matth. XXI: 17. — Vs. 20—24. Matth. XXI: 18—22. — Vs. 23: Matth. XVII: 20, XXI: 21, 22; Luc. XVII: 6. — Vs. 25, 26. Matth. V: 23, 24, VI: 14, 15.

Vs. 27—33. Matth. XXI: 23—27; Luc. XX: 1—8. — Vs. 28. Joh. II: 18. — Vs. 32. Matth. XIV: 5.
Vs. 1—12. Matth. XXI: 33—46; Luc. XX: 9—19.

18. *want zij vreesden* enz. Er wordt hiermede aangewezen, waarom het noodig was, dat een listig plan door hen werd uitgedacht, om Jezus ten verderve te brengen.
21. *indachtig geworden*, t. w. aan den vloek, den vorigen dag door Jezus uitgesproken (vs. 14).
22. *tot hen*, d. i. tot de leerlingen, uit wier naam Petrus mede gesproken had.
Hebt geloof in God! d. i. verlaat u op God met volkomen vertrouwen.
23. *geworden*. Gew. t. *geworden, wat hij zegt.* Vgl. verder op Matth. XVII: 20.
24. *verkregen hebt.* Gew. t. *verkrijgt.* De zin is: Gelooft, dat God uwe bede verhoord heeft en u het gevraagde zekerlijk geven zal.
26. Dit vs. wordt door sommigen, niet zonder grond, voor onecht gehouden.

30. Zie op Matth. XXI: 24.
32. *Maar zullen wij zeggen* enz. Hier breekt hunne rede plotseling af, daar zij iets dergelijks uit menschenvrees niet durfden zeggen, al hadden zij 't ook willen doen. Gew. t. *Maar zoo wij zeggen* enz.
1—11. Zie op Matth. XXI: 33—42.
1. *in gelijkenissen... zeggen.* Dit duidt niet aan, dat hier veel zulke verdichte verhalen (zie op Matth. XIII: 3) volgen, maar dat Jezus zich ook bij deze gelegenheid van dien leervorm bediende.
2. *toen de tijd daar was*, of *op den rechten tijd*, d. i. toen de vruchten werden ingezameld. Vgl. Matth. XXI: 34.
een deel, dat bepaalde gedeelte van de opbrengst, waartegen hij den wijngaard aan de landlieden in gebruik had afgestaan.

3. lieden te ontvangen. ' Doch zij namen
en sloegen hem, en zonden hem ledig
4. weg. ' En wederom zond hij een anderen dienstknecht tot hen; en dezen
verwondden zij aan het hoofd en be-
5. handelden zij smadelijk. ' En hij zond
een anderen, en dien doodden zij; en
vele andere, van welke zij sommigen
6. sloegen en sommigen doodden. ' Daar
hij dan nog een éénigen geliefden
zoon had, zond hij ook hem ten
laatste tot hen, zeggende: Zij zullen
voor mijnen zoon ontzag hebben. '
7. Doch die landlieden zeiden tot elkander: Deze is de erfgenaam; komt,
laat ons hem dooden, en de erfenis
8. zal aan ons zijn. ' En zij namen en
doodden hem, en wierpen hem bui-
9. ten den wijngaard. ' Wat zal dan de
heer des wijngaards doen? Hij zal
komen en de landlieden dooden, en
den wijngaard aan anderen geven. '
10. Hebt gij ook deze Schrift niet gelezen: De steen, dien de bouwlieden verworpen hebben,
deze is tot een hoeksteen ge-
11. worden; ' van den Heer is dat
geschied, en het is wonder-
12. baar in onze oogen? ' En zij
zochten hem te vatten, en vreesden
de schare; want zij begrepen, dat
hij de gelijkenis op hen gezegd had.
En zij verlieten hem en gingen weg.
13. En zij zonden tot hem eenige van
de Farizeërs en van de Herodianen,
om hem met woorden te vangen. '
14. Dezen nu kwamen en zeiden tot hem:
Meester! wij weten, dat gij waarachtig zijt en u aan niemand stoort;
want gij ziet niet op den persoon
der menschen, maar leert in waarheid den weg Gods. Is het geoorloofd den keizer schatting te geven,
of niet? Zullen wij geven, of niet
15. geven? ' Maar hij kende hunne geveinsdheid en zeide tot hen: Wat
verzoekt gij mij? Brengt mij een
16. denarie, dat ik hem zie. ' Zij nu
brachten hem er een. En hij zeide
tot hen: Wiens beeld en opschrift
is dit? En zij zeiden tot hem: Des
17. keizers. ' En Jezus antwoordde en
zeide tot hen: Geeft den keizer wat
des keizers, en Gode wat Gods is.
En zij verwonderden zich over hem.
18. En er kwamen Sadduceërs tot hem,
die zeggen, dat er geen opstanding
is, en zij vroegen hem, zeggende: '
19. Meester! Mozes heeft ons voorgeschreven, zoo iemands broeder
sterft, en eene vrouw achterlaat, en geen kind nalaat,
dat dan zijn broeder de vrouw
zal nemen en zijnen broeder
20. kroost verwekken. ' Er waren
zeven broeders, en de eerste nam
eene vrouw, en liet bij zijn sterven
21. geen kroost na. ' En de tweede nam
haar, en stierf, en ook hij liet geen
kroost na, en de derde desgelijks. '
22. En al de zeven lieten geen kroost
na. Het laatst van allen stierf ook
23. de vrouw. ' Bij de opstanding, wanneer zij opstaan, wien van hen zal
zij tot vrouw zijn? want al de zeven
24. hebben haar tot vrouw gehad. ' Jezus
zeide tot hen: Dwaalt gij niet daarom, dat gij de Schriften niet kent,
25. noch de kracht Gods? ' Want wanneer zij uit de dooden opstaan, dan
huwen zij niet, noch worden uitgehuwd; maar zij zijn als de engelen
26. in de hemelen. ' Wat nu de dooden
aangaat, dat zij opgewekt worden;
hebt gij niet gelezen in het boek van
Mozes, bij het braambosch, hoe God

Vs. **10**, **11**. Ps. CXVIII : 22, 23. — Vs. **13–17**. Matth. XXII : 15–22; Luc. XX : 20–26.

Vs. **18–27**. Matth. XXII : 23–32; Luc. XX : 27–38. — Vs. **19**. Deut. XXV : 5, 6. — Vs. **26**. Exod. III : 6.

3. *ledig*, d. i. zonder de vruchten, waarop zijn heer aanspraak had.
4. *verwondden zij — smadelijk.* Gew. t. *steenigden zij, en verwondden zij aan het hoofd, en zonden zij smadelijk behandeld weg.*
8. *wierpen — wijngaard.* Na hem gedood te hebben, bejegenden zij nog zijn lijk met verachting en smaad.
10. *deze Schrift*, d. i. deze schriftplaats.
12. *want zij begrepen* enz. Met listig overleg verkropten zij hunnen toorn en veinsden zich onverschillig, vreezende de reeds verzwakte volksgunst geheel te zullen verliezen, indien zij door maatregelen van geweld het bewijs gaven, dat zij in de gelijkenis hun eigen beeld herkend hadden.
13–17. Zie op Matth. XXII : 15–21.
18–27. Zie op Matth. XXII : 23–33.
19. *kind.* Gew. t. *kinderen.*
22. *al de zeven.* Gr. *de zeven.* Zoo ook vs. 23.
26. *bij het braambosch*, d. i. ter plaatse, waar het gebeurde bij het braambosch beschreven wordt.

tot hem gesproken heeft, zeggende:
Ik ben de God van Abraham,
en de God van Izaäk, en de
27. God van Jakob? ' Hij is geen
God van dooden, maar van levenden.
Gij dwaalt zeer.
28. En een der schriftgeleerden, die
hen had hooren redetwisten, kwam
tot hem en, wetende dat hij hun
goed geantwoord had, vroeg hij hem:
29. Welk is het allereerste gebod? ' En
Jezus antwoordde hem: Het eerste
is: Hoor Israël! De Heer
onze God is een éénig Heer. '
30. En gij zult den Heer uwen
God liefhebben uit geheel uw
hart, en uit geheel uwe ziel,
en uit geheel uw verstand,
en uit geheel uwe kracht. '
31. Het tweede is dit: Gij zult uwen
naaste liefhebben als u zel-
ven. Geen ander gebod is grooter
32. dan deze. ' En de schriftgeleerde zeide
tot hem: Juist, Meester! naar waar-
heid hebt gij gezegd, dat hij éénig
is, en dat er geen ander is dan hij; '
33. en hem lief te hebben uit geheel het
hart, en uit geheel het verstand, en
uit geheel de ziel, en uit geheel de
kracht, en den naaste lief te hebben
als zich zelven, is meer dan al de
34. brandoffers en slachtoffers. ' En Jezus,
ziende dat hij verstandig geantwoord
had, zeide tot hem: Gij zijt niet
verre van het koninkrijk Gods. En
niemand durfde hem iets meer vragen.
35. En Jezus antwoordde en zeide,
leerende in den tempel: Hoe zeggen
de schriftgeleerden, dat de Christus
36. Davids zoon is? ' David zelf heeft,
in den Heiligen Geest, gezegd: De
Heer heeft gezegd tot mijnen
Heer: Zit aan mijne rechter-
zijde, totdat ik uwe vijanden
gezet heb tot eene voetbank
37. uwer voeten. ' David zelf noemt
hem Heer; en vanwaar, dat hij zijn
zoon is? En de talrijke schare hoorde
hem gaarne.
38. En hij zeide in zijne leering tot
hen: Wacht u voor de schriftgeleer-
den, die gaarne in tabberden omwan-
delen, en de begroetingen op de
39. markten verlangen, ' en de voorste
gestoelten in de synagogen, en de
hoogste plaatsen aan de maaltijden, '
40. die de huizen der weduwen opeten
en voor den schijn lange gebeden
doen. Dezen zullen te zwaarder oor-
deel ontvangen.
41. En hij zette zich tegenover de
schatkist neder en zag, hoe de schare
geld in de schatkist wierp; en vele
42. rijken wierpen er veel in. ' En daar
kwam eene arme weduwe, die er twee
penningskens inwierp, dat is een ko-
43. drant. ' En hij riep zijne leerlingen
tot zich en zeide tot hen: Voorwaar,

Vs. 28—34. Matth. XXII : 34—40; Luc. X : 25—28. — Vs. 28. Luc. XX : 39. — Vs. 29, 30. Deut. VI : 4, 5. — Vs. 31. Lev. XIX : 18. — Vs. 32. Deut. VI : 5; Jez. XLV : 5, 6. — Vs. 33. 1 Sam. XV : 22; Ps. XL : 7; Hoz. VI : 6. — Vs. 34. Matth. XXII : 46; Luc. XX : 40.

Vs. 35—37. Matth. XXII : 41—45; Luc. XX : 41—44. — Vs. 36. Ps. CX : 1. — Vs. 38—40. Matth. XXIII : 6, 7, 14; Luc. XX : 45—47. — Vs. 41—44. Luc. XXI : 1—4. — Vs. 41. Joh. VIII : 20; 2 Kon. XII : 9. — Vs. 43. 2 Kor. VIII : 12.

28. *het allereerste*, d. i. het voornaamste en grootste, op welks betrachting het dus boven alles aankomt. Vgl. verder op Matth. XXII : 36.

29. *Het eerste.* Gew. t. *Het eerste van al de geboden.*

30. *kracht.* Gew. t. *kracht. Dit is het eerste gebod.*

31. *Het tweede is dit.* Gew. t. *Het tweede, daaraan gelijk, is.*

32. *dat hij éénig is.* Gew. t. *dat er een éénig God is.*

33. *brandoffers en slachtoffers*, daardoor van elkander onderscheiden, dat de brandoffers geheel, de slachtoffers slechts voor een gedeelte op het altaar verbrand werden. Vgl. Lev. I en III.

34. *verstandig.* Zijn antwoord getuigde van zedelijken ernst en vatbaarheid voor eene daaraan geëvenredigde geestelijke opvatting der wet.

Gij zijt niet verre van enz., d. i. U ontbreekt niet veel, om geschikt te zijn voor het deelgenootschap aan het godsrijk, met het daaraan verbonden heil. Daartoe wordt bij u nog slechts een enkele stap, maar toch altijd nog één, vereischt.

durfde, uit vrees van beschaamd te worden.

35—37. Zie op Matth. XXII : 42—45.

36. *in den Heiligen Geest*, d. i. door dien Geest bezield en bestuurd.

37. *de talrijke schare*, d. i. de daar aanwezige volksmenigte, in tegenstelling van hare vijandig gestemde leiders.

38. *in zijne leering*, waarvan hier slechts enkele proeven worden medegedeeld. Vgl. Matth. XXIII.

in tabberden omwandelen. Er wordt gedoeld op het lange, tot de enkels reikende opperkleed, dat de schriftgeleerden en priesters, uit kracht van hun ambt, mochten dragen, en waarin de eerstgenoemden zich gaarne aan de volksmenigte vertoonden, om door haar opgemerkt en geëerd te worden.

39. *de hoogste plaatsen.* Zie op Matth. XXIII : 6.

40. Zie op Matth. XXIII : 14.

41. *schatkist.* Hetzelfde als *de offerkist*, Matth. XXVII : 6 genoemd. Zie de aant. aldaar.

hoe de schare enz. Het naderend Paaschfeest gaf daartoe aanleiding.

geld. Gr. *koper*, d. i. kopergeld.

42. *kodrant.* Zie op Matth. V : 26.

ik zeg u, dat deze arme weduwe er
meer in heeft geworpen dan allen,
44. die in de schatkist wierpen. ' Want
allen hebben er van hunnen overvloed
ingeworpen; maar zij heeft van haar
gebrek, al wat zij had, er ingeworpen, haar ganschen schat.

HOOFDSTUK XIII.

Jezus voorspelt de verwoesting des tempels (vs. 1, 2); beschrijft de voorteekenen en de omstandigheden der komst van den Zoon des menschen (vs. 3—27), en vermaant tot waakzaamheid door de gelijkenissen van den vijgeboom (vs. 28—31) en van den deurwachter (vs. 32—37).

1. En toen hij uit den tempel ging,
zeide een van zijne leerlingen tot
hem: Meester! zie, welke steenen
2. en welke gebouwen! ' En Jezus ant-
woordde en zeide tot hem: Ziet gij
deze groote gebouwen? Geen steen
zal op den anderen gelaten worden,
3. die niet wordt afgebroken. ' En toen
hij op den Olijfberg, tegenover den
tempel, nederzat, vroegen Petrus en
Jacobus en Johannes en Andréas
4. hem afzonderlijk: ' Zeg ons, wanneer
zal dit zijn? en wat is het teeken,
wanneer dit alles zal voleindigd wor-
5. den? ' En Jezus begon tot hen te
zeggen: Ziet toe, dat niet iemand
6. u misleide; ' want velen zullen ko-
men onder mijnen naam, zeggende:
Ik ben 't, en zullen velen mislei-
7. den. ' En wanneer gij hoort van oor-
logen en geruchten van oorlogen,
verschrikt niet! want het moet ge-
schieden, maar 't is nog het einde
8. niet. ' Want volk zal tegen volk
en koninkrijk tegen koninkrijk op-
staan, en er zal aardbeving zijn van
oord tot oord, en er zal hongersnood
9. en beroerte zijn. ' Dit zijn beginse-
len der weeën. Maar gij, ziet toe
op u zelve! Want zij zullen u aan
rechtbanken overleveren, en in syna-
gogen zult gij geslagen worden, en
gij zult voor landvoogden en konin-
gen gesteld worden om mijnentwil,
10. hun tot eene getuigenis. ' En eerst
moet het evangelie onder al de vol-
11. ken gepredikt worden. ' En wanneer
zij u wegleiden, om u over te leve-
ren, weest niet vooruit bezorgd wat
gij spreken zult, en overdenkt het
niet; maar wat u in die ure gege-
ven wordt, spreekt dat; want gij
zijt het niet, die spreekt, maar de
12. Heilige Geest. ' En de broeder zal
den broeder overleveren ter dood,
en de vader zijn kind, en de kinde-
ren zullen tegen hunne ouders op-
13. staan en hen dooden. ' En gij zult
van allen gehaat zijn om mijnen
naam; maar wie ten einde toe vol-
hardt, die zal behouden worden. '
14. Wanneer gij nu den gruwel der ver-
woesting ziet staan, waar het niet be-
hoort (die het leest, lette er op!), dat
alsdan, die in Judéa zijn, vluchten
15. naar de bergen; ' die op het dak is,
niet in het huis afkome, noch er in-
ga, om iets uit zijn huis weg te ha-
16. len; ' en die naar den akker is, niet
terugkeere, om zijn kleed weg te
17. halen. ' Doch wee de zwangeren en
18. de zogenden in die dagen! ' En bidt,

Vs. 1—31. Matth. XXIV : 1—35; Luc. XXI : 5—33. — Vs. 2. Luc. XIX : 43, 44.

Vs. 9, 11—13. Matth. X : 17—22; Joh. XVI : 2. — Vs. 14. Dan. IX : 27. — Vs. 15. Luc. XVII : 31.

44. *van haar gebrek* enz., d. i. terwijl zij reeds niet genoeg heeft, om in haar eigen levensonderhoud te voorzien.

1—37. Zie bij dit geheele Hoofdstuk op Matth. XXIV.

1. *uit den tempel ging*, met het doel, om zich naar Bethanië te begeven. Zie vs. 3, XIV : 3.

welke — gebouwen! Uitroep der verbazing over de hechtheid, pracht en kostbaarheid van den tempel met de daartoe behoorende gebouwen. Zie over de aanleiding daartoe op Matth. XXIV : 1.

3. *tegenover den tempel*, dus aan de westelijke helling van den Olijfberg, vanwaar de geheele stad en vooral de hooger gelegen tempelgebouwen zich, in al hunnen omvang en grootte, aan zijn oog vertoonden.

4. *wanneer zal — worden?* d. i. wanneer zal die verwoesting plaats grijpen, en aan welk teeken of voorteeken kan men weten, dat de vervulling van deze voorspelling ophanden is?

5. *En Jezus.* Gew. t. *En Jezus, antwoordende.*

6. *Ik ben 't*, t. w. de Christus, wiens naam zij zich zouden aanmatigen. Vgl. Matth. XXIV : 5.

8. *beroerte.* Men denke aan groote volksbewegingen, waardoor de staat van zaken dreigt omgekeerd te worden.

9. Zie op Matth. X : 17, 18.

10. *eerst*, d. i. vóórdat het einde komt. Vgl. op Matth. XXIV : 14.

11. *overdenkt het niet*, d. i. bereidt u niet voor op het houden eener rede tot uwe verdediging.

12. Zie op Matth. X : 21.

14. *verwoesting.* Gew. t. *verwoesting, waarvan gesproken is door den profeet Daniël.*

dat het niet des winters geschiede! '
19. Want die dagen zullen zulk eene
verdrukking zijn, als er niet geweest
is van het begin der schepping, die
God geschapen heeft, tot nu toe, en
20. ook niet zijn zal. ' En indien de Heer
die dagen niet verkort had, geen
vleesch zou behouden worden; maar
om de uitverkorenen, die hij heeft
uitverkoren, heeft hij die dagen ver-
21. kort. ' En alsdan, zoo iemand tot u
zegt: Zie, hier is de Christus! of:
Zie, hij is dáár! gelooft het niet. '
22. Want er zullen valsche christussen
en valsche profeten opstaan, en zij
zullen teekenen en wonderen doen,
om, zoo mogelijk, ook de uitverko-
23. renen te doen afdwalen. ' Gij nu,
ziet toe! Zie, ik heb het u alles
voorzegd.
24. Maar in die dagen, na die ver-
drukking, zal de zon verduisterd wor-
den, en de maan zal haar schijnsel
25. niet geven, ' en de sterren zullen
van den hemel vallen, en de krach-
ten in de hemelen zullen bezwijken. '
26. En alsdan zullen zij den Zoon des
menschen zien, komende in wolken
met groote kracht en heerlijkheid. '
27. En alsdan zal hij de engelen uitzen-
den, en zijne uitverkorenen bijéén-
vergaderen uit de vier windstreken,
van het uiteinde der aarde tot het
uiteinde des hemels.
28. En leert van den vijgeboom de ge-
lijkenis: Zoodra zijn tak zacht wordt
en de bladeren uitspruiten, weet gij,
29. dat de zomer nabij is. ' Zoo ook gij,
wanneer gij deze dingen ziet geschie-
den, weet, dat hij nabij is, voor de
30. deur. ' Voorwaar, ik zeg u, dit ge-
slacht zal niet voorbijgaan, totdat dit
31. alles is geschied. ' De hemel en de
aarde zullen voorbijgaan, maar mijne
32. woorden zullen niet voorbijgaan. ' Doch
van dien dag of die ure weet nie-
mand, ook de engelen in den hemel
niet, ook de Zoon niet, dan de Va-
33. der. ' Ziet toe, waakt en bidt! want
gij weet niet, wanneer de tijd dáár
34. is. ' Gelijk een mensch, die, buitens-
lands gaande, zijn huis verliet en
aan zijne dienstknechten het beheer
gaf, aan elk zijn werk, en den deur-
wachter gebood, dat hij zou waken. '
35. Zoo waakt dan! want gij weet niet,
wanneer de heer des huizes komt,
of des avonds, of te middernacht, of
met het hanengekraai, of des mor-
36. gens; ' opdat hij niet onvoorziens
37. kome en u slapende vinde. ' En wat
ik tot ú zeg, zeg ik tot allen: Waakt!

HOOFDSTUK XIV.

De overpriesters en schriftgeleerden beraadslagen, om Jezus te dooden (vs. 1, 2). Hij wordt te Bethanië gezalfd (vs. 3—9). Judas biedt zich aan, om hem over te leveren (vs. 10, 11). Hij viert het Pascha met zijne leerlingen (vs. 12—17); ontdekt den verrader (vs. 18—21); stelt het Avondmaal in (vs. 22—25); voorspelt de ontrouw zijner leerlingen en de verloochening van Petrus (vs. 26—31); bidt onder hevigen zielestrijd in Gethsémané (vs. 32—42); wordt verraden en gevangen genomen (vs. 43—52), terechtgesteld voor den joodschen raad (vs. 53—64), bespot (vs. 65) en door Petrus verloochend (vs. 66—72).

1. Het Pascha nu en de tijd der on-
gezuurde brooden was over twee da-
gen, en de overpriesters en de schrift-

Vs. 21. Luc. XVII : 23. — Vs. 26. Dan. VII : 13. — Vs. 27. Matth. XIII : 41. — Vs. 29. Jac. V : 9. — Vs. 30. H. IX : 1; Matth. XVI : 28. — Vs. 32. Matth. XXIV : 36.
Vs. 33—36. Matth. XXIV : 42, 45—51; Luc. XXI : 34—36. — Vs. 33, 34. Matth. XXV : 13—15. — Vs. 35, 36. Luc. XII : 35—38. — Vs. 36. 1 Thess. V : 6.
Vs. 1—72. Matth. XXVI : 1—75; Luc. XXII : 1—62.

18. *dat het.* Gew. t. *dat uwe vlucht.*
19. *die dagen — zijn*, d. i. die dagen zullen gekenmerkt zijn door eene aaneenschakeling van allerlei verdrukkingen.
20. *verkort had*, t. w. in zijnen raad.
25. *de krachten in de hemelen.* Hetzelfde als *de krachten der hemelen*, Matth. XXIV : 29. Zie de aant. ald.
27. *van het uiteinde — hemels*, d. i. van het eene punt, waar de hemel en de aarde elkander schijnbaar raken (den gezichteinder), tot het daartegenover gelegen andere. De zin is: van de uiterste einden der aarde.
29. *hij*, t. w. de Zoon des menschen (vs. 26). Zie verder op Matth. XXIV : 33.
33. *de tijd*, t. w. van de komst van den Zoon des menschen. Vgl. Matth. XXIV : 42.
35. *of des avonds.* Gew. t. *des avonds.* In dit vs. worden de verschillende waken opgenoemd, waarin men gewoon was den nacht te verdeelen. Van zes tot negen ure heette *avond;* van negen tot twaalf *middernacht;* van twaalf tot drie het *hanengekraai;* van drie tot zes de *morgenstond.* Vgl. op Matth. XIV : 25, XXVI : 34.
1, 2. Zie op Matth. XXVI : 3—5.
1. *de tijd der ongezuurde brooden.* Gr. *de ongezuurde brooden*, d. i. de jaarlijks wederkeerende tijd van het eten der ongezuurde brooden. Zie verder op Matth. XXVI : 17.

geleerden zochten, hoe zij hem met
2. list vatten en dooden zouden. ' Want
zij zeiden: Niet op het feest, opdat
er niet misschien opschudding kome
onder het volk.
3. En toen hij te Bethanië was, ten
huize van Simon den melaatsche, kwam
er, terwijl hij aanlag, eene vrouw,
die eene albasten flesch met echten,
kostbaren nardusbalsem had, en zij
brak de albasten flesch en goot dien
4. uit over zijn hoofd. ' En er waren
eenigen, die, in zich zelve verstoord,
zeiden: Waartoe dit verlies van den
5. balsem? ' want deze balsem had voor
meer dan driehonderd denariën verkocht,
en den armen kunnen gegeven
worden. En zij werden gramstorig
6. tegen haar. ' Doch Jezus zeide: Laat
af van haar! Waarom doet gij haar
moeite aan? Zij heeft een goed werk
7. aan mij verricht. ' Want de armen
hebt gij altijd bij u, en wanneer gij
wilt, kunt gij hun weldoen; maar mij
8. hebt gij niet altijd. ' Zij heeft gedaan
wat zij kon: zij heeft mijn ligchaam
bij voorbaat gebalsemd ter begrafe-
9. nis. ' En voorwaar, ik zeg u, waar
ook het evangelie gepredikt wordt in
de geheele wereld, daar zal ook van
hetgeen zij gedaan heeft gesproken
worden tot hare gedachtenis.
10. En Judas Iskariot, één van de
twaalve, ging heen tot de overpriesters,
om hem aan hen over te leve-
11. ren. ' En zij, dat hoorende, verblijdden
zich en beloofden hem geld te
geven; en hij zocht, hoe hij hem te
gelegener tijd zou overleveren.
12. En op den eersten dag der ongezuurde
brooden, wanneer men het
pascha slachtte, zeiden zijne leerlingen
tot hem: Waar wilt gij, dat
wij toebereidselen gaan maken, opdat
13. gij het pascha moogt eten? ' En hij
zond twee zijner leerlingen uit, en
zeide tot hen: Gaat naar de stad,
en u zal een mensch ontmoeten, die
een kruik water draagt; volgt hem. '
14. En waar hij ingaat, zegt daar tot
den heer des huizes: De Meester
zegt: Waar is mijn vertrek, waar
ik met mijne leerlingen het pascha
15. eten zal? ' En hij zal u eene groote
bovenzaal wijzen, gespreid en gereed;
16. en bereidt het ons aldáár. ' En zijne
leerlingen gingen uit, en kwamen in
de stad, en vonden het, gelijk hij
hun gezegd had, en bereidden het
pascha.
17. En toen het avond geworden was,
18. kwam hij met de twaalve. ' En terwijl
zij aanlagen en aten, zeide Jezus:
Voorwaar, ik zeg u, dat één
uit u, die met mij eet, mij zal over-
19. leveren. ' En zij begonnen bedroefd
te worden en één voor één tot hem
te zeggen: Ik toch niet? en een
20. ander: Ik toch niet? ' En hij zeide
tot hen: Eén uit de twaalve, die
21. met mij in den schotel indoopt. ' De
Zoon des menschen gaat wel heen,
gelijk van hem geschreven staat; doch
wee dien mensch, door wien de Zoon
des menschen wordt overgeleverd! Het
ware hem goed, zoo die mensch niet
geboren was.
22. En terwijl zij aten, nam Jezus
brood en, gedankt hebbende, brak
hij het, en gaf het hun, en zeide:
23. Neemt! dit is mijn ligchaam. ' En
hij nam een drinkbeker en, gedankt

2. *Want.* Gew. t. *Doch.*
3—9. Zie op Matth. XXVI: 6—13.
3. *nardusbalsem.* Eene oudtijds zeer gezochte soort van zalfolie, uit de in Arabië en Indië groeijende nardusplant getrokken. Zij werd vooral te Tarsus in Cilicië bereid, en placht in kleine albasten reukflesschen verzonden en bewaard te worden. Wegens hare groote kostbaarheid (vgl. vs. 5) werd zij niet zelden op verschillende wijze vervalscht in den handel gebracht.
5. *driehonderd denariën*, d. i. ruim *f* 120 van onze munt. Zie verder op Matth. XX: 2.
10. *om — over te leveren*, d. i. om over zijne overlevering te onderhandelen. Vgl. Matth. XXVI: 14, 15.
11. *zocht — overleveren*, d. i. zocht naar eene geschikte gelegenheid, om hem over te leveren.
12—21. Zie op Matth. XXVI: 17—25.
12. *het pascha*, d. i. het paaschlam.
13. *die — draagt*, een dienstknecht of slaaf. Vgl. Deut. XXIX: 11, Joz. IX: 21.
14. *mijn vertrek*, d. i. het verblijf, dat voor mij beschikbaar is. Daar de heer des huizes tot de vrienden van Jezus schijnt behoord te hebben, wist deze, dat hij ook nu op zijne gastvrijheid rekenen kon. Gew. t. *het vertrek.*
15. *gespreid*, d. i. van rustbanken en aanligbedden voorzien.
18. *die met mij eet*, d. i. die ook nu met mij aanligt aan denzelfden disch, en dus tot den kring mijner vertrouwde vrienden behoort.
19. *en een ander: Ik toch niet?* Deze woorden worden door sommigen voor onecht gehouden.
22—25. Zie op Matth. XXVI: 26—29.
22. *Neemt!* Gew. t. *Neemt, eet!*
23. *een drinkbeker.* Gew. t. *den drinkbeker.*

hebbende, gaf hij hun dien, en zij
24. dronken allen daaruit. ' En hij zeide
tot hen: Dit is mijn bloed des
verbonds, dat voor velen vergoten
25. wordt. ' Voorwaar, ik zeg u, dat
ik niet meer zal drinken van de
vrucht des wijnstoks, tot op dien
dag, wanneer ik ze nieuw zal drin-
ken in het koninkrijk Gods.
26. En nadat zij den lofzang gezongen
hadden, gingen zij uit naar den Olijf-
27. berg. ' En Jezus zeide tot hen: Gij
zult u allen ergeren; want er staat
geschreven: Ik zal den herder
verslaan, en de schapen zul-
28. len verstrooid worden. ' Maar
nadat ik ben opgewekt, zal ik u voor-
29. gaan naar Galiléa. ' Doch Petrus zeide
tot hem: Al ergeren zij zich ook
30. allen, ik toch niet. ' En Jezus zeide
tot hem: Voorwaar, ik zeg u, dat
gij heden, in dezen nacht, eer de
haan tweemaal kraaït, mij driemaal
31. zult verloochenen. ' Maar hij sprak
des te meer: Al moest ik met u
sterven, ik zal u niet verloochenen.
En op gelijke wijze spraken zij ook
allen.
32. En zij kwamen aan eene landhoeve,
welker naam was Gethsémané; en hij
zeide tot zijne leerlingen: Zet u
hier neder, totdat ik zal gebeden
33. hebben. ' En hij nam Petrus en Ja-
cobus en Johannes met zich, en be-
gon ontroerd en beangst te worden. '
34. En hij zeide tot hen: Mijne ziel is
diep bedroefd, tot stervens toe; blijft
35. hier en waakt! ' En een weinig voort-
gegaan zijnde, viel hij ter aarde en
bad, dat, zoo het mogelijk ware, de
36. ure van hem mocht voorbijgaan. ' En
hij zeide: Abba, Vader! alles is u
mogelijk. Neem dezen drinkbeker
van mij weg; doch niet wat ík wil,
37. maar wat gíj wilt! ' En hij kwam
en vond hen slapende; en hij zeide
tot Petrus: Simon, slaapt gij? kon-
38. det gij niet één uur waken? ' Waakt,
en bidt, dat gij niet in verzoeking
komt! de geest is wel gewillig, maar
39. het vleesch is zwak. ' En wederom
ging hij heen en bad, sprekende de-
40. zelfde woorden. ' En teruggekomen
vond hij hen wederom slapende, want
hunne oogen waren bezwaard; en zij
wisten niet, wat zij hem zouden ant-
41. woorden. ' En hij kwam ten derden
male en zeide tot hen: Slaapt nu
voort en rust! Het is genoeg! De
ure is gekomen; zie, de Zoon des
menschen wordt overgeleverd in de
42. handen der zondaren. ' Staat op, laat
ons gaan! Zie, die mij overlevert,
is nabij.
43. En terstond, terwijl hij nog sprak,
kwam Judas, één van de twaalve,
en met hem eene groote schare met
zwaarden en stokken, van wege de
overpriesters en de schriftgeleerden
44. en de oudsten. ' En die hem overle-
verde, had hun een teeken gegeven,
zeggende: Wien ik zal kussen, die
is 't; grijpt hem, en leidt hem wèl
45. verzekerd weg! ' En toen hij gekomen
was, ging hij terstond op hem toe en
zeide: Rabbi, Rabbi! en hij kuste
46. hem. ' En zij sloegen de handen aan
47. hem, en grepen hem. ' En één der-
genen, die daarbij stonden, trok het
zwaard, en trof den dienstknecht des

Vs. 26. Joh. XVIII:1.

Vs. 43—50. Joh. XVIII:2—12.

24. *Dit is mijn bloed des verbonds*, of *mijn verbondsbloed.* Zie op Matth. XXVI:28. Gew. t. *Dit is — nieuwen verbonds.*
26—31. Zie op Matth. XXVI:30—35.
27. *ergeren.* Gew. t. *in dezen nacht aan mij ergeren.*
31. *sprak.* Gew. t. *zeide nog.*
32—52. Zie op Matth. XXVI:36—56.
32. *landhoeve.* Gr. *plaats.*
34. *tot stervens toe.* Gr. *tot den dood toe.*
35. *de ure*, d. i. de lijdensure.
dat — mocht voorbijgaan, d. i. dat hij van het doorstaan daarvan verschoond mocht worden.
36. *Abba.* Dit araméschc woord, dat vader beteekent, behield voor de eerste christenen eene eigenaardige waarde, omdat Jezus zich daarvan in zijne gebeden tot God bediend had. Zij gebruikten het daarom niet zelden onveranderd, en plaatsten het somwijlen zelfs, zooals hier, naast het grieksche woord, waardoor het wordt overgezet. Vgl. Rom. VIII:15, Gal. IV:6.
Neem — weg. Gr. *Draag — voorbij*, d. i. Wend van mij af het bitter lijden, dat mij dreigt.
41. *Het is genoeg!* d. i. Het is nu lang genoeg geslapen en gerust! Wellicht dat tusschen het spreken dezer woorden en de naast voorafgaande eenige tusschenruimte van tijd gedacht moet worden. And. *Het* (d. i. het uur van angst en vreeze) *is voorbij.*
43. *één.* Gew. t. *zijnde één.*
44. *een teeken*, d. i. een sein, hetwelk zij onder elkander verstonden.
wèl verzekerd, opdat hij u op geenerlei wijze ontkome.

hoogepriesters, en hieuw hem het oor
48. af. ' En Jezus antwoordde en zeide
tot hen: Als tegen een roover zijt
gij uitgetogen met zwaarden en stok-
ken, om mij gevangen te nemen. '
49. Dagelijks was ik bij u, leerende in
den tempel, en gij hebt mij niet ge-
grepen; maar zoo moeten de Schrif-
50. ten vervuld worden. ' En zij verlie-
51. ten hem allen en vloden. ' En een
zeker jongeling volgde hem, een lijn-
waad om het naakte lijf geslagen, en
52. zij grepen hem. ' Doch hij liet het
lijnwaad achter en ontvlood hun naakt.
53. En zij leidden Jezus weg naar den
hoogepriester; en met hem kwamen
al de overpriesters en de oudsten en
54. de schriftgeleerden. ' En Petrus volgde
hem van verre, tot binnen het hof
van den hoogepriester, en hij zat
mede onder de dienaren neder, en
55. warmde zich bij het vuur. ' De over-
priesters nu en de geheele raad zoch-
ten getuigenis tegen Jezus, om hem
te dooden; en zij vonden er geen. '
56. Want velen getuigden valsch tegen
hem, en de getuigenissen waren niet
57. eenparig. ' En er stonden eenigen op,
die valsch tegen hem getuigden, zeg-
58. gende: ' Wij hebben hem hooren
zeggen: Ik zal dezen tempel, die
met handen gemaakt is, afbreken,
en in drie dagen een anderen, niet
59. met handen gemaakt, bouwen. ' En
ook zóó was hunne getuigenis niet
60. eenparig. ' En de hoogepriester stond
op in het midden en vroeg Jezus,
zeggende: Antwoordt gij niets? Wat
61. getuigen dezen tegen u? ' Doch hij
zweeg, en antwoordde niets. Weder-
om vroeg hem de hoogepriester en
zeide tot hem: Zijt gij de Christus,
62. de Zoon des Hooggeloofden? ' En
Jezus zeide: Ik ben 't; en gij zult
den Zoon des menschen zien, geze-
ten ter rechterzijde der Almacht en
komende met de wolken des hemels. '
63. En de hoogepriester scheurde zijne
kleederen en zeide: Wat hebben wij
64. nog getuigen van noode? ' Gij hebt
zijne godslastering gehoord. Wat
dunkt u? En zij veroordeelden hem
65. allen als des doods schuldig. ' En
eenigen begonnen hem te bespuwen,
en zijn aangezicht te bedekken, en
hem vuistslagen te geven, en tot hem
te zeggen; Profeteer! En de die-
naren ontvingen hem met kinnebak-
slagen.
66. En terwijl Petrus beneden in het
hof was, kwam eene van de dienst-
67. maagden des hoogepriesters, ' en zien-
de Petrus zich warmen, keek zij hem
aan en zeide: Gij waart ook met
68. Jezus den Nazarener. ' Doch hij loo-
chende 't, zeggende: Ik weet niet
en versta niet wat gij zegt. En hij
ging naar buiten in het voorhof; en
69. de haan kraaide. ' En de dienstmaagd,
hem wederom ziende, begon te zeg-
gen tot degenen, die daarbij stonden:
70. Deze is één van hen. ' Doch hij loo-
chende het wederom. En een weinig
daarna zeiden wederom die daarbij
stonden tot Petrus: Waarlijk, gij
zijt één van hen; want gij zijt ook
71. een Galileër. ' Doch hij begon zich
te vervloeken en te zweren: Ik ken
dezen mensch niet, van wien gij
72. spreekt. ' En de haan kraaide ten
tweeden male. En Petrus werd in-
dachtig aan het woord, hoe Jezus tot

Vs. **66—72**. Joh. XVIII: 15—18, 25—27.

51. *een lijnwaad.* Gr. *sindon.* Men denke aan een los omgeslagen linnen kleed of laken, dat de ons onbekende jongeling droeg, toen hij, misschien door het gedruis der voorbijtrekkende bende uit den slaap gewekt, in haast opstond en uitliep, om te zien wat er gaande was.
zij. Gew. t. *de jongelingen.*
52. Deze bijzonderheid schijnt vermeld te worden als proeve van de baldadigheid der bende, die Jezus wegleidde.
53—65. Zie op Matth. XXVI: 57—68.
54. *bij het vuur.* Gr. *bij het licht* of *schijnsel.*
56. *valsch*, d. i. blijkbaar onwaarachtig, zoodat van hunne getuigenis geen gebruik gemaakt kon worden.
waren niet eenparig, d. i. stemden niet met elkander overeen. Vgl. op Matth. XVIII: 16.
62. *met de wolken*, d. i. omgeven of omstuwd van de wolken.
63. *kleederen.* Gr. *onderkleederen* of *rokken* (zie op Matth. V: 40), waarvan aanzienlijken er twee over elkander droegen.
65. *ontvingen.* Gew. t. *troffen.* De bedoeling is, dat zij de raadsleden, uit wier handen zij hem overnamen, om hem tot aan den morgenstond te bewaren, navolgden in baldadigen spot.
66—72. Zie op Matth. XXVI: 69—75.
68. *het voorhof*, d. i. den gang tusschen de voorpoort en het binnenplein.
70. *Gij zijt — een Galileër.* Waaruit zij dit opmaakten, blijkt uit Matth. XXVI: 73. De gew. t. voegt er bij: *en uwe spraak gelijkt.*
72. *hoe.* Gew. t. *dat.*

hem gezegd had: Eer de haan tweemaal kraait, zult gij mij driemaal verloochenen. En tot bezinning gekomen, weende hij.

HOOFDSTUK XV.

Jezus wordt aan Pilatus overgeleverd (vs. 1); door hem verhoord (vs. 2—5); tegenover Barabbas gesteld (vs. 6—10); door het volk verworpen (vs. 11—14); door Pilatus ter kruisstraf verwezen (vs. 15); door de krijgsknechten bespot en naar Golgotha weggeleid (vs. 16—22); aldaar gekruisigd (vs. 23—28), en door velen gehoond (vs. 29—36). Hij sterft onder buitengewone verschijnselen (vs. 37—41), en wordt begraven (vs. 42—47).

1. En terstond tegen den morgen beraadslaagden de overpriesters met de
oudsten en schriftgeleerden, en de
geheele raad; en nadat zij Jezus gebonden hadden, brachten zij hem weg,
en leverden hem over aan Pilatus. '
2. En Pilatus vroeg hem: Zijt gij de
Koning der Joden? En hij antwoordde en zeide tot hem: Gij zegt
3. het. ' En de overpriesters beschuldig-
4. den hem van vele dingen. ' Pilatus
nu vroeg hem wederom, zeggende:
Antwoordt gij niets? Zie, van hoe-
5. veel beschuldigen zij u! ' Doch Jezus
antwoordde niets meer, zoodat Pilatus zich verwonderde.
6. Op het feest nu liet hij hun éénen
gevangene los, welken zij ook eisch-
7. ten. ' En er zat een, die Barabbas
genoemd werd, met de oproermakers
gevangen, die in het oproer een moord
8. gepleegd hadden. ' En met luid geschreeuw begon de schare te eischen,
9. dat hij hun deed gelijk altijd. ' Pilatus nu antwoordde hun, zeggende:
Wilt gij, dat ik u den koning der
10. Joden zal loslaten? ' Want hij bemerkte, dat de overpriesters hem uit
11. nijd hadden overgeleverd. ' Doch de
overpriesters ruiden de schare op,
dat hij hun liever Barabbas zou los-
12. laten. ' Pilatus nu antwoordde en zeide
wederom tot hen: Wat wilt gij dan,
dat ik met hèm doen zal, dien gij
13. den koning der Joden noemt? ' En
zij schreeuwden wederom: Kruisig
14. hem! ' En Pilatus zeide tot hen:
Wat kwaad heeft hij dan gedaan?
Doch zij schreeuwden nog te meer:
15. Kruisig hem! ' Pilatus nu, de schare
willende tevreden stellen, liet hun
Barabbas los, en gaf Jezus, na hem
gegeeseld te hebben, over, om gekruisigd te worden.
16. De krijgsknechten nu leidden hem
weg, het hof, dat is het rechthuis,
binnen, en zij riepen de geheele bende
17. samen. ' En zij deden hem een purperen kleed aan, en vlochten eene
doornenkroon en zetten hem die op, '
18. en zij begonnen hem te begroeten:
Wees gegroet, koning der Joden! '
19. En zij sloegen hem met een rietstok
op het hoofd, en bespuwden hem,
en wierpen zich op de knieën en bo-
20. gen zich voor hem neder. ' En nadat
zij hem bespot hadden, deden zij hem
het purperen kleed af, en deden hem
zijne eigene kleederen aan.
En zij leidden hem uit, om hem
21. te kruisigen. ' En zij presten iemand,
die voorbijging, Simon van Cyréne,
die van het land kwam, den vader
van Alexander en Rufus, om zijn
22. kruis op zich te nemen. ' En zij

Vs. **1—47**. Matth. XXVII : 1—61; Luc. XXII : 66—71, XXIII : 1—56.

Vs. **1—20**. Joh. XVIII : 28—XIX : 18.

72. *tot bezinning gekomen*, of *er op gelet hebbende*. And. *zich vandaar makende*. And. *er op invallende* (t. w. op het hanengekraai). And. *hij begon te*, of *sloeg aan 't weenen*. Het grieksche woord is van onzekere beteekenis.

1—20. Zie op Matth. XXVII : 1, 2, 11—32.

1. *en de geheele raad*. Hiermede schijnen de afzonderlijk opgenoemde deelen, waaruit de joodsche raad bestond (zie op Matth. II : 4), nog eenmaal samengevat te worden.

4. *van hoeveel beschuldigen zij u!* Gew. t. *hoeveel getuigen zij tegen u!*

6. *liet hij — los*, d. i. was hij gewoon los te laten. Vgl. vs. 8, Matth. XXVII : 15.

7. *oproermakers*. Gew. t. *medeoproermakers*.

7. *het oproer*. Men denke aan een ons niet nader bekenden opstand, die kort geleden in Palestina had plaats gehad, doch door het romeinsch gezag onderdrukt was geworden.

8. *dat hij hun deed gelijk altijd*. Gr. *gelijk hij hun altijd deed*.

11. *ruiden — op*, d. i. bewogen de schare, om van Pilatus te eischen.

16. *rechthuis*. Eig. *praetorium*. Zie verder op Matth. XXVII : 27.

20—28. Vgl. op Matth. XXVII : 32—38.

21. *Alexander en Rufus*. Een broederpaar, dat destijds in de gemeente zeer bekend moet geweest zijn. De laatstgenoemde schijnt ook Rom. XVI : 13 bedoeld te worden.

brachten hem naar de plaats Golgo-
tha, dat is, overgezet, Schedel-
23. plaats. ' En zij gaven hem met mirre
gemengden wijn; doch hij nam dien
24. niet. ' En toen zij hem gekruisigd
hadden, verdeelden zij zijne kleede-
ren, door het lot er over te werpen,
25. wat ieder nemen zou. ' En het was
de derde ure, toen zij hem kruisig-
26. den. ' En het opschrift zijner beschul-
diging, er op geschreven, was: De
27. Koning der Joden. ' En met hem
kruisigden zij twee roovers, éénen
aan zijne rechter- en éénen aan zijne
linkerzijde. ' *
29. En de voorbijgangers lasterden hem,
hunne hoofden schuddende en zeg-
gende: Ha! gij, die den tempel af-
breekt en in drie dagen opbouwt, '
30. verlos u zelven en kom af van het
31. kruis! ' Desgelijks bespotten hem ook
de overpriesters onder elkander met
de schriftgeleerden, en zeiden: An-
deren heeft hij verlost, zich zelven
32. kan hij niet verlossen; ' de Christus,
de Koning Israëls, kome nu af van
het kruis, opdat wij het zien en ge-
looven! En ook die met hem ge-
kruisigd waren, smaadden hem.
33. En toen de zesde ure gekomen
was, kwam er duisternis over de gan-
sche aarde, tot de negende ure toe. '
34. En ter negende ure riep Jezus met

28 Gew. t. * En de Schrift werd vervuld, die zegt: En hij is onder de misdadigers gerekend.

luide stem, zeggende: Eloï, Eloï!
lama sabachtani, dat is, overge-
zet: Mijn God, mijn God! waar-
35. om hebt gij mij verlaten? ' En
eenigen van die daarbij stonden, dit
hoorende, zeiden: Zie, hij roept
36. Elia. ' En één liep, en vulde eene
spons met edik, en stak haar op een
rietstok en gaf hem te drinken, zeg-
gende: Laat toe, dat wij zien, of
Elia komt, om hem af te nemen!
37. En Jezus slaakte een luiden kreet en
38. blies den adem uit. ' En het voor-
hangsel des tempels scheurde in twee,
39. van boven tot beneden. ' En toen de
hoofdman, die tegenover hem daarbij
stond, zag, dat hij zóó roepende den
adem had uitgeblazen, zeide hij:
Waarlijk, deze mensch was Gods
40. Zoon! ' En ook vrouwen aanschouw-
den het van verre; onder deze was
ook Maria Magdaléna, en Maria, de
moeder van Jacobus den kleine en
41. van Jozes, en Salomé; ' die ook,
toen hij in Galiléa was, hem volg-
den en hem dienden; en vele andere,
die met hem waren opgegaan naar
Jeruzalem.
42. En toen het reeds avond geworden
was, vermits het de voorbereiding,
43. dat is de vóórsabbat, was, ' kwam
Jozef, die van Arimathéa was, een
aanzienlijk raadsheer, die ook zelf
het koninkrijk Gods verwachtte; en
hij verstoutte zich en ging tot Pila-
tus en verzocht om het ligchaam van

Vs. 24. Joh. XIX : 23, 24. — Vs. 28. Jez. LIII : 12.

Vs. 37. Joh. XIX : 30. — Vs. 42–46. Joh. XIX : 38–42.

23. *met mirre gemengden wijn.* Eene soort van verdoovenden drank (zie op Matth. XXVII : 34). Gew. t. *met mirre gemengden wijn te drinken.*
25. *de derde ure*, d. i. negen uren in den voormiddag.
28. [Dit vs. is een onecht bijvoegsel, aan Luc. XXII : 37 ontleend].
29–37. Zie op Matth. XXVII : 39–50.
31. *bespotten hem ... onder elkander*, d. i. dreven onder elkander den spot met hem.
34. *Eloï.* Een andere, aan het Syrisch ontleende, vorm van *Eli*, dat Matth. XXVII : 46 gelezen wordt. Zie ald.
38–41. Zie op Matth. XXVII : 51–56.
39. *zóó roepende.* Om den luiden kreet, dien Jezus geslaakt had, en die van nog niet geheel uitgeputte levenskracht getuigde, schijnt de hoofdman zijnen onmiddellijk daarop gevolgden dood aan eene bijzondere gebedsverhooring toegeschreven te hebben, waardoor hij in het geloof aan zijne hoogere afkomst bevestigd werd.
40. *den kleine*, d. i. volgens sommigen, den jongere. Mogelijk is deze Jacobus wel dezelfde, die Matth. X : 3 de zoon van Alpheüs genoemd wordt.
42–47. Zie op Matth. XXVII : 57–61.
42. *de vóórsabbat*, d. i. de vrijdag, die aan den sabbat voorafging, en welks laatste uren gebezigd werden tot voorbereiding van den wekelijkschen feestdag.
43. *raadsheer*, d. i. lid van den joodschen raad. Vgl. Luc. XXIII : 51.
die — verwachtte, d. i. in de verwachting leefde, die ook anderen destijds vervulde (Luc. II : 38), dat het koninkrijk Gods welhaast zou worden opgericht, en er verlangend naar uitzag. Elders wordt Jozef zelfs een leerling van Jezus genoemd (Matth. XXVII : 57, Joh. XIX : 38).
verstoutte zich. Hij had tot hiertoe, uit vrees voor de Joden, voor zijn geloof in Jezus niet durven uitkomen. Zie Joh. XIX : 38.

44. Jezus. ' Pilatus nu verwonderde er
zich over, dat hij reeds zou gestor-
ven zijn; en hij riep den hoofdman
tot zich en vroeg hem, of hij reeds
45. lang dood was. ' En toen hij het van
den hoofdman vernomen had, schonk
46. hij het lijk aan Jozef. ' En hij kocht
lijnwaad en, nadat hij hem afgeno-
men had, wikkelde hij hem in het
lijnwaad, en leide hem neder in eene
grafstede, die uit eene rots gehou-
wen was; en hij wentelde een steen
47. tegen den ingang der grafstede. ' Maria
Magdaléna nu en Maria, de moeder
van Jozes, aanschouwden, waar hij
gelegd was.

HOOFDSTUK XVI.

De vrouwen komen bij het graf en vernemen, dat Jezus is opgestaan (vs. 1—8). Hij verschijnt aan Maria Magdaléna (vs. 9—11); aan twee wandelaars (vs. 12, 13); aan de elve (vs. 14—18), en wordt ten hemel opgenomen (vs. 19, 20).

1. En toen de sabbat voorbij was,
kochten Maria Magdaléna en Maria,
de moeder van Jacobus, en Salomé
specerijen, om hem te gaan zalven. '
2. En zeer vroeg op den eersten dag
der week gingen zij naar de graf-
stede, toen de zon was opgegaan. '
3. En zij zeiden tot elkander: Wie zal
ons den steen afwentelen van den in-
4. gang der grafstede? ' En toen zij op-
zagen, ontwaarden zij, dat de steen
afgewenteld was; want hij was zeer
5. groot. ' En de grafstede binnengegaan
zijnde, zagen zij een jongeling zitten
ter rechterzijde, gekleed in een lang
6. wit gewaad; en zij ontstelden. ' Doch
hij zeide tot haar: Weest niet ont-
steld! Jezus zoekt gij, den Naza-
rener, den gekruisigde: hij is opge-
wekt, hij is hier niet; zie, de plaats
7. waar ze hem gelegd hadden. ' Maar
gaat heen, zegt aan zijne leerlingen
en aan Petrus: Hij gaat u voor
naar Galiléa; dáár zult gij hem zien,
8. gelijk hij u gezegd heeft. ' En uitge-
gaan zijnde, vloden zij weg van de
grafstede; en beving en ontzetting
had haar bevangen, en zij zeiden aan
niemand iets; want zij waren bevreesd.
9. [Toen hij nu des morgens op den
eersten dag der week was opgestaan,
verscheen hij eerst aan Maria Mag-
daléna, van wie hij zeven booze gees-
10. ten had uitgedreven. ' Deze ging heen,
en boodschapte 't aan hen, die met
hem geweest waren, welke treurden
11. en weenden. ' En toen die hoorden,
dat hij leefde en door haar gezien
12. was, geloofden zij 't niet. ' Daarna
openbaarde hij zich in eene andere
gestalte aan twee van hen, die wan-
13. delden, naar het veld gaande. ' En
dezen gingen heen en boodschapten 't
aan de overigen; doch ook dezen ge-
14. loofden zij niet. ' Later openbaarde
hij zich aan de elve zelf, terwijl zij
aanlagen, en verweet hun hunne on-
geloovigheid en hardheid van hart,
dat zij degenen, die hem gezien had-
den, nadat hij was opgewekt, niet
15. hadden geloofd. ' En hij zeide tot
hen: Gaat henen in de geheele we-
reld, en predikt het evangelie aan

Vs. **1—8**. Matth. XXVIII : 1—8; Luc. XXIV : 1—10. — Vs. **1**, **2**. Joh. XX : 1. — Vs. **9**, **10**. Joh. XX : 11—18. — Vs. **9**. Luc. VIII : 2. — Vs. **11**. Luc. XXIV : 9, 11.

Vs. **12**. Luc. XXIV : 13—35. — Vs. **14**. Luc. XXIV : 36—49; Joh. XX : 19—23, 26—29. — Vs. **15**. Matth. XXVIII : 19; Luc. XXIV : 47; Joh. XX : 21; Kol. I : 23.

44. *verwonderde — zijn.* Pilatus kon niet gelooven, dat Jezus reeds dood was, omdat kruiselingen anders niet zoo spoedig onder de hun opgelegde straf bezweken.
45. *het lijk.* Gew. t. *het ligchaam.*
1—8. Zie op Matth. XXVIII : 1—8.
1. *te gaan zalven.* Bij dit zalven werd de balsem of zalf, die met welriekende kruiden (*specerijen*) vermengd was, in het ligchaam ingewreven. Vgl. verder op Matth. XXVI : 12.
4. *want hij was zeer groot*, en zou haar dus, niet afgewenteld, groote moeite gebaard hebben. And. vinden hier de reden opgegeven, waarom de afgewentelde steen haar terstond, toen zij opzagen, in het oog viel.
7. *en aan Petrus*, d. i. aan Petrus in 't bijzonder. *gezegd heeft.* Zie H. XIV : 28.
8. *uitgegaan.* Gew. t. *schielijk uitgegaan.*
9—20. In de oudste Hss., die wij bezitten, eindigt dit Evangelie met vs. 8, en de volgende vss. vertoonen bovendien duidelijke kenmerken, dat zij van eene andere hand afkomstig zijn. Men houdt ze daarom voor een oud aanhangsel, later aan dit boek toegevoegd, om het slot, dat scheen te ontbreken, eenigermate aan te vullen.
9. *van wie* enz. Zie op Luc. VIII : 2.
10. *die met hem geweest waren*, d. i. zijne leerlingen en vrienden.
12. *twee van hen*, de dusgenaamde Emmaüsgangers, van wie Lucas, H. XXIV, uitvoeriger spreekt.
13. *de overigen*, d. i. de overigen, die met hem geweest waren. Zie op vs. 10.
14. *de elve.* Zie op Matth. XXVIII : 16.

16. alle schepselen. ' Wie gelooft en zich
laat doopen, zal behouden worden;
maar wie niet gelooft, zal veroor-
17. deeld worden. ' En hen, die geloo-
ven, zullen deze teekenen vergezellen:
in mijnen naam zullen zij booze gees-
ten uitdrijven; met nieuwe tongen
18. zullen zij spreken; ' slangen zullen
zij opnemen; al drinken zij iets doo-
delijks, het zal hun niet schaden;
kranken zullen zij de handen opleg-
gen, en zij zullen gezond zijn.
19. De Heer dan, nadat hij tot hen
gesproken had, werd opgenomen in
den hemel, en zette zich aan de
20. rechterzijde van God; ' en zij gingen
uit en predikten overal, terwijl de
Heer medewerkte en het woord be-
krachtigde door de teekenen, die er
op volgden].

Vs. 16. Joh. III:36. — Vs. 17, 18. Matth. X:1, 8; Luc. X:19. — Vs. 17. Hand. XVI:18, II:4. Vs. 18. Hand. XXVIII:3–5, 8, 9. — Vs. 19. Luc. XXIV:50, 51; Hand. I:9–11.

15. *alle schepselen*, d. i. al de volken, zonder onderscheid van Jood of heiden. Zie op Matth. XXVIII: 19. Vgl. Hand. I:8, Kol. I:23. Gr. *al het schepsel.*
16. *wie niet gelooft.* De doop zou slechts begeerd worden door en toegediend aan een iegelijk, die geloofde. Wie dus niet geloofde, van dien behoefde hier niet gezegd te worden, dat hij zich ook niet doopen liet.
17. *hen — vergezellen*, d. i. de geloovigen zullen deze teekenen verrichten.
nieuwe tongen. Zie op Hand. II:4.
18. *opnemen*, t. w. zonder daarvan schade te ondervinden. And. *dooden.*
iets doodelijks, d. i. iets vergiftigs.
20. *volgden.* Gew. t. *volgden. Amen.*

HET EVANGELIE

VOLGENS

LUCAS.

INLEIDING.

De eenparige getuigenis der oudheid noemt Lucas den schrijver van dit derde Evangelie. Hij was zelf geen ooggetuige geweest van 's Heeren omwandeling op aarde (H. I:2), maar eerst later tot het getal zijner belijders toegetreden. Velen meenen, dat hij dezelfde is, die door Paulus onder zijne medearbeiders geteld (Philem. 24), van zijne medehelpers uit de Joden onderscheiden (Kol. IV:14, vgl. vs. 11) en de geneesmeester genoemd wordt (ald.), en die den apostel, op zijne tweede zendingsreis, van Troas af tot Philippi (Hand. XVI:10), en op zijnen derden tocht, van Philippi tot Jeruzalem (Hand. XX:5—XXI:18) en vandaar naar Cesaréa en naar Rome vergezeld heeft (Hand. XXVII:1—XXVIII:16), waar hij hem in zijne gevangenschap getrouw ter zijde stond (2 Tim. IV:11). Anderen evenwel zijn van oordeel, dat een zóó vroege oorsprong van dit Evangelie niet is overeen te brengen met zijnen inhoud en met de betrekking, waarin het staat tot de beide vorige. Hoe dit zij, de schrijver onderscheidt zich, vooral waar hij vrij is van den invloed van anderen, door meerdere zuiverheid van taal en stijl. Ook draagt zijn geschrift opmerkelijke sporen van zijne opvatting des christendoms in den geest van Paulus, wat echter niet bewijst, dat dit Evangelie, zooals de overlevering wil, onder de leiding van dien apostel zou geschreven zijn, of dat deze, wanneer hij van *zijn* evangelie spreekt (Rom II:16, XVI:25, 2 Tim. II:8), daaronder dit Evangelie verstaan zou hebben.

Het was oorspronkelijk bestemd voor Theophilus (H. I:4), een aanzienlijk man van heidensche afkomst, denkelijk te Rome woonachtig, wien Lucas, na diens overgang tot het christendom, nog nader wenschte in te lichten omtrent hetgeen Jezus gedaan en gesproken had (vgl. Hand. I:1). Aangelegd naar een geregeld plan,

laat het zich in drie gedeelten splitsen, waarvan het voornaamste en uitvoerigste, betreffende 's Heeren openbare leven en leer, het groote middenvak vormt (H. III—XXI). Dit middenvak wordt voorafgegaan door berichten aangaande de geboorte zoowel van Johannes den dooper als van Jezus, en van eene enkele bijzonderheid uit 's Heeren kindschheid (H. I, II), en gevolgd door het verhaal van zijn lijden en sterven, zijne opstanding en hemelvaart (H. XXII—XXIV). In dat groote middenvak echter laten zich weder twee of drie gedeelten onderscheiden, t. w. het verhaal van de daden en prediking des Heeren, gedurende den eersten tijd zijner omwandeling, meest in Galiléa (H. III : I—IX : 50); een afzonderlijk reisverhaal, waarin vele proeven zijner leer en leerwijze voorkomen (H. IX : 51—XVIII : 30), en de mededeeling van eenige bijzonderheden, aan zijn lijden kort voorafgegaan (H. XVIII : 31—XXI : 38).

Verschillende bronnen stonden Lucas bij het vervaardigen van zijn geschrift ten dienste. Zelf noemt hij de mondelinge overlevering, afkomstig van hen, die van den beginne ooggetuigen en dienaren des woords geweest waren, de hoofdbron, waaruit hij putte (H. I : 2). Ook bestonden er toen reeds schriftelijke opstellen van 's Heeren leven, door anderen vervaardigd, die hij, al bevredigden zij hem niet, zich, na eigen nauwkeurig onderzoek (H. I : 3), ten nutte zal gemaakt hebben (H. I : 1). Men vermoedt zelfs niet zonder grond, dat hij het tweede Evangelie, althans grootendeels, gekend en tot zijn oogmerk gebruikt heeft. Wat voorts den inhoud en het karakter van dit derde Evangelie betreft; het bevat, vooral in vele gelijkenissen, hoogstbelangrijke bijdragen tot rechte kennis van den Heer Jezus Christus, die elders niet gevonden worden, en handhaaft, tegenover joodsche bekrompenheid en geesteloozen godsdienstijver, den ruimen en vrijen geest van het onderwijs van Jezus.

HOOFDSTUK I.

Voorrede en opdracht (vs. 1—4). Aankondiging der geboorte van Johannes den dooper aan Zacharía (vs. 5—25), en van Jezus aan Maria (vs. 26—38). Bezoek van Maria bij Elizabet (vs. 39—45). Haar lofzang (vs. 46—55). Geboorte van Johannes (vs. 56—66). Lofzang van Zacharía (vs. 67—79). Jeugd van Johannes (vs. 80).

1. Nademaal velen ondernomen hebben een verhaal op te stellen aangaande de dingen, die onder ons vol-
2. bracht zijn, ' gelijk zij ze ons overgeleverd hebben, die van den beginne ooggetuigen en dienaren des woords
3. geweest zijn: ' zoo heeft het ook mij goedgedacht, na alles van voren af nauwkeurig te hebben nagegaan, het achtereenvolgens aan u te schrijven,
4. voortreffelijke Theophilus! ' opdat gij de zekerheid moogt kennen van de zaken, waarin gij onderwezen zijt.
5. Er was in de dagen van Herodes, den koning van Judéa, zeker priester, met name Zacharía, uit de orde van Abía, en hij had eene vrouw uit de dochteren van Aäron, en haar
6. naam was Elizabet. ' En zij waren

Vs. 1—4. Hand. I : 1—3.

Vs. 6. Job I : 1.

1. *velen.* Vgl. de Inleiding.
onder ons volbracht zijn, d. i. tot vervulling gekomen zijn, of hun volle beslag verkregen hebben. Er schijnt gedoeld te worden op de groote gebeurtenissen, die op de vestiging en uitbreiding des christendoms betrekking hadden en, voor zooveel Jezus zelven betreft, met zijne hemelvaart voleindigd waren. And. *onder ons volkomene zekerheid hebben.*

2. *gelijk*, d. i. naar of volgens hetgeen.
overgeleverd, d. i. mondeling medegedeeld en langs dien weg te onzer kennis gebragt.
die enz. Men denke hier aan 's Heeren eerste leerlingen, die later met de verkondiging des evangelies zijn opgetreden. Vgl. Joh. XV : 27, Hand. I : 21, 22, X : 41, 1 Joh. I : 1—3.

3. *van voren af.* Hiermede schijnt Lucas te kennen te geven, dat zijn onderzoek zich, in onderscheiding van dat zijner voorgangers, ook had uitgestrekt tot hetgeen aan Jezus' optreding in het openbaar voorafgegaan was. Vgl. H. I, II.
achtereenvolgens, d. i. in geregelden samenhang.
voortreffelijke. Gr. *machtigste.* Gebruikelijke titel bij het schrijven aan, of toespreken van geachte en vooral van aanzienlijke personen. Vgl. Hand. XXIII : 26, XXIV : 3, XXVI : 25.
Theophilus. Zie de Inleiding.

4. *de zekerheid*, d. i. de geschiedkundige geloofwaardigheid.
de zaken, waarin gij onderwezen zijt, d. i. het onderricht aangaande 's Heilands leer, daden en lotgevallen, dat gij ontvangen hebt.

5. *Herodes.* Zie op Matth. II : 1.
de orde van Abía. De achtste der vier en twintig orden of klassen, waarin de priesters verdeeld waren, en die bij beurten (vgl. vs. 8) den dienst in den tempel eene week lang verrichtten. Vgl. 1 Kron. XXIV : 10.
uit de dochteren van Aäron. Daar al de priesters van Aäron afstamden, was zij, evenals haar man, van priesterlijk geslacht.

beiden rechtvaardig voor God, wande-
lende in al de geboden en inzettin-
7. gen des Heeren, onberispelijk. ' En
zij hadden geen kind, vermits Eliza-
bet onvruchtbaar was, en zij waren
8. beiden zeer bedaagd. ' Het geschiedde
nu, terwijl hij in de beurt zijner
orde het priesterambt voor God be-
9. diende, ' dat, naar de gewoonte van
het priesterschap, het lot op hem viel,
om in den tempel des Heeren te
gaan en het reukoffer te ontsteken; '
10. en de geheele menigte des volks was
buiten, biddende ter ure des reukof-
11. fers. ' En hem verscheen een engel
des Heeren, staande ter rechterzijde
12. van het reukaltaar. ' En toen Zacha-
ría hem zag, ontroerde hij, en vreeze
13. viel op hem. ' Doch de engel zeide
tot hem: Vrees niet, Zacharía! want
uw gebed is verhoord, en uwe vrouw
Elizabet zal u een zoon baren, en
gij zult zijnen naam noemen Johan-
14. nes. ' En gij zult vreugde en blijd-
schap hebben, en velen zullen zich
15. over zijne geboorte verheugen. ' Want
hij zal groot zijn voor den Heer, en
wijn noch sterken drank zal hij drin-
ken, en van heiligen geest zal hij
vervuld worden, reeds van den schoot
16. zijner moeder af. ' En vele der kin-
deren Israëls zal hij wederbrengen
17. tot den Heer, hunnen God. ' En hij
zal voor hem uit gaan in den geest
en de kracht van Elia, om de harten
der vaders weder te brengen tot hunne
kinderen, en de ongehoorzamen tot
de verstandigheid der rechtvaardigen,
om den Heer te bereiden een wèltoe-
18. gerust volk. ' En Zacharía zeide tot
den engel: Waaraan zal ik dit we-
ten? want ik ben een oud man, en
19. mijne vrouw is zeer bedaagd. ' En
de engel antwoordde en zeide tot
hem: Ik ben Gabriël, die voor God
sta, en ben gezonden, om tot u te
spreken en u deze blijde boodschap
20. te brengen. ' En zie, gij zult zwijgen
en niet kunnen spreken, tot op den
dag dat dit geschiedt, daarom dat
gij mijne woorden niet geloofd hebt,
die vervuld zullen worden op hunnen
21. tijd. ' En het volk was wachtende op
Zacharía, en zij verwonderden zich,
dat hij zoo lang in den tempel bleef. '
22. En toen hij buiten kwam, kon hij
tot hen niet spreken; en zij begre-
pen, dat hij in den tempel eene ver-
schijning gezien had; en hij stond
hun toe te wenken, en bleef stom. '

Vs. **12**. Richt. VI:22, 23; Dan. VIII:16, 17. — Vs. **15**. Richt. XIII:4, 5; 1 Sam. I:11.

Vs. **17**. Mal. IV:5, 6; Matth. XI:14. — Vs. **18**. Richt. VI:17. — Vs. **19**. Dan. IX:21.

6. *rechtvaardig.* Zie op Matth. I:19. De bijvoeging *voor God*, d. i. *voor Gods aangezicht*, geeft te kennen, dat hunne getrouwe naleving der wet de vrucht was van ongeveinsde vroomheid.

8. *voor God*, d. i. in den tempel te Jeruzalem.

9. *naar — priesterschap*, d. i. naar de gewoonte, volgens welke de priesters de werkzaamheden van den tempeldienst onderling dagelijks bij loting verdeelden.

den tempel, d. i. het eigenlijke tempelgebouw. Het reukaltaar (vs. 11) stond in het heilige, tegenover de verbondskist, die in het heilige der heiligen geplaatst was. Vgl. Exod. XXX:1–6.

het reukoffer te ontsteken. Dit geschiedde tweemaal daags, t. w. 's morgens en, bij het aansteken der lampen, 's avonds. Vgl. Exod. XXX:7, 8.

10. *buiten*, d. i. in de voorhoven, die het heiligdom omgaven.

ter ure des reukoffers, d. i. terwijl het ontstoken reukoffer brandde.

13. *Johannes.* De naam beteekent in het Hebr. God is genadig of God heeft genadiglijk gegeven.

15. *groot ... voor den Heer*, d. i. uitstekend door gaven, gelijk door werkzaamheid en ijver in den dienst van God. Vgl. Matth. XI:11.

wijn — drinken. Terwijl deze onthouding door den Nazireër, volgens de wet (Zie Num. VI:3), slechts zóó lang in acht genomen werd, als hij zich, ter volbrenging zijner gelofte, tot den dienst van God afzonderde, zou Johannes zijn leven lang daardoor als een godgewijde gekenmerkt zijn. Vgl. Richt. XIII:5, 7, 1 Sam. I:11.

15. *reeds.* Gr. *nog.* Vgl. vs. 41, 44.

17. *voor hem*, t. w. voor God, die geacht werd in den Messias aan zijn volk te verschijnen. Vgl. Mal. III:1.

in den geest — van Elia, d. i. bezield door denzelfden blakenden ijver voor Gods eer, en even gestreng en onverschrokken in het bestrijden van de zonden des volks, als Elia geweest was.

om de harten — kinderen. Op deze woorden volgt Mal. IV:6, vanwaar zij ontleend zijn: *en het hart der kinderen tot hunne vaders*, waarmede blijkbaar gedoeld wordt op eene der zegeningen, aan Elia's wederverschijning verbonden en daarin bestaande, dat de jammerlijk verwoeste vrede in de huisgezinnen door de herstelling van den waren godsdienst zou terugkeeren.

wèltoegerust, t. w. om den Heer, bij zijne verschijning, waardig te ontvangen.

19. *Gabriël.* Een der zeven engelen, die, naar het gevoelen der Joden in dien tijd, den troon van God het naast omringden, en aan wie bijzondere bedieningen waren opgedragen. Vgl. Tob. XII:15, Openb. VIII:2.

21. *wachtende*, t. w. om den priesterlijken zegen (Num. VI:23) van hem te ontvangen.

22. *toe te wenken*, d. i. door gebaren te kennen te geven, dat hij niet spreken kon.

23. En het geschiedde, toen de dagen
van zijnen dienst vervuld waren, dat
24. hij naar zijn huis ging. ' En na die
dagen werd Elizabet, zijne vrouw,
zwanger, en zij verborg zich vijf
25. maanden lang, zeggende: ' Zóó heeft
de Heer mij gedaan in de dagen,
waarin hij mij heeft aangezien, om
mijnen smaad onder de menschen weg
te nemen.
26. En in de zesde maand werd de
engel Gabriël door God gezonden
naar eene stad van Galiléa, genaamd
27. Nazaret, ' tot eene maagd, die onder-
trouwd was met een man, wiens naam
was Jozef, uit den huize Davids, en
28. de naam der maagd was Maria. ' En
bij haar binnengekomen, zeide hij:
Wees gegroet, gij begenadigde! de
29. Heer is met u. ' Zij nu ontroerde
over dat woord, en overleide, welk
30. eene begroeting dit zijn mocht. ' En
de engel zeide tot haar: Vrees niet,
Maria! want gij hebt genade bij God
31. gevonden. ' En zie, gij zult zwanger
worden en een zoon baren, en gij
zult zijnen naam noemen Jezus. '
32. Deze zal groot zijn, en Zoon des
Allerhoogsten genoemd worden; en
God de Heer zal hem den troon van
33. zijnen vader David geven; ' en hij
zal over het huis Jakobs koning zijn
tot in eeuwigheid, en aan zijn ko-
34. ninkrijk zal geen einde zijn. ' Maria
nu zeide tot den engel: Hoe zal
dit zijn, daar ik geen man heb? '
35. En de engel antwoordde en zeide tot
haar: De Heilige Geest zal over u
komen, en de kracht des Allerhoog-
sten zal u overschaduwen; daarom
zal ook het heilige, dat verwekt wordt,
36. Gods Zoon genoemd worden. ' En
zie, Elizabet, uwe bloedverwante,
ook zij is in haren ouderdom zwan-
ger van een zoon, en dit is de zesde
maand voor haar, die onvruchtbaar
37. heette. ' Want bij God zal geen ding
38. onmogelijk zijn. ' En Maria zeide:
Zie, de dienstmaagd des Heeren: mij
geschiede naar uw woord! En de
engel ging van haar weg.
39. Maria nu stond op in die dagen,
en reisde met spoed naar het ge-
bergte, naar eene stad van Juda. '
40. En zij kwam in het huis van Zacha-
41. ría en groette Elizabet. ' En het ge-
schiedde, toen Elizabet de begroeting
van Maria hoorde, dat het kindeke
opsprong in haren schoot. En Eli-
zabet werd van heiligen geest ver-
42. vuld, ' en riep uit met luide stem,
en zeide: Gezegend zijt gij onder
de vrouwen, en gezegend is de vrucht
43. van uwen schoot! ' En vanwaar we-
dervaart mij dit, dat de moeder mijns
44. Heeren tot mij komt? ' Want zie,
toen de klank uwer begroeting in
mijne ooren kwam, sprong het kin-

Vs. 25. Gen. XXX:23; Ps. CXIII:9. — Vs. 27. H. II:4, 5; Matth. I:16, 18. — Vs. 31. Matth. I:21.

Vs. 32, 33. 2 Sam. VII:12, 13, 16; Ps. LXXXIX:4, 5; Jez. IX:6; Jer. XXXIII:14—17; Dan. VII:14. — Vs. 35. Matth. I:18, 20. — Vs 37. H. XVIII:27; Rom. IV:21. — Vs. 42. H. XI:27.

23. *de dagen van zijnen dienst*, d. i. de week, gedurende welke hij met de leden zijner orde den tempeldienst moest verrichten. Zie vs. 5.
vervuld, d. i. ten einde.
25. In het vaste geloof, dat het de Heer zelf is, die den smaad, welke geacht werd op haar als eene onvruchtbare te rusten (vgl. Gen. XXX:23, Ps. CXXVII:13, Jez. IV:1), heeft weggenomen, houdt Elizabet zich zoo lang verborgen, totdat zij onmiskenbaar op haar voorrecht zal kunnen roemen.
26. *in de zesde maand*, t. w. der zwangerschap van Elizabet.
27. *den huize*, d. i. het geslacht.
28. *begenadigde*, d. i. die genade of gunst bij God gevonden hebt. Zie vs. 30.
met u. Gew. t. *met u. Gezegend zijt gij onder de vrouwen!*
29. *Zij nu.* Gew. t. *Zij nu, hem ziende.*
welk eene begroeting enz., d. i. wat de beteekenis mocht zijn van zulke woorden uit zulk een mond.
31. *Jezus.* Zie op Matth. I:21.
32. *Zoon des Allerhoogsten.* Zie op Matth. III:17.
32. *genoemd worden*, d. i. als zoodanig erkend worden.
God de Heer. Gr. *de Heer God.*
zal hem — geven. Oude voorspellingen verbonden de herstelling van Israël aan de heerschappij van een afstammeling van David.
33. *het huis Jakobs*, d. i. Israël.
34. *heb*, d. i. gemeenschap heb met. Gr. *ken.*
37. *geen ding.* Gr. *geen woord*, d. i. niets van hetgeen God gesproken heeft.
39. *het gebergte*, d. i. het hoogland of bergachtige gedeelte van Judéa.
eene stad van Juda, hier niet nader aangeduid. Sommigen vermoeden, dat, in plaats van *Juda*, gelezen moet worden *Juta* of *Jutta*, welke stad in het gebergte van Juda gelegen en, met meer andere, aan Äärons afstammelingen ter bewoning gegeven was. Zie Joz. XV:55, XX:16. Volgens oude joodsche schrijvers is Johannes te Hebron geboren.
42. *Gezegend — vrouwen*, d. i. Gij zijt de meest gezegende der vrouwen.
43. *vanwaar wedervaart mij dit*, d. i. waaraan heb ik de eervolle onderscheiding te danken.

deke van blijdschap op in mijnen
45. schoot. ' En zalig zij die geloofd heeft;
want volbracht zal worden hetgeen
haar gezegd is van den Heer!
46. En Maria sprak: Mijne ziel maakt
47. den Heer groot, ' en mijn geest ver-
heugt zich in God, mijnen Heiland, '
48. omdat hij heeft gezien op de verne-
dering zijner dienstmaagd. Want zie,
van nu aan zullen al de geslachten
49. mij zalig prijzen, ' omdat de Almach-
tige groote dingen aan mij gedaan
50. heeft; ' en heilig is zijn naam, en
zijne barmhartigheid is van geslacht
tot geslacht over degenen, die hem
51. vreezen. ' Hij heeft een krachtig werk
gedaan door zijnen arm; hij heeft
verstrooid, die hoogmoedig zijn in
52. de overdenking huns harten. ' Hij
heeft machtigen van den troon ge-
gestooten en nederigen verhoogd. '
53. Hongerenden heeft hij met goederen
verzadigd, en rijken ledig weggezon-
54. den. ' Hij heeft Israël, zijnen knecht,
zich aangetrokken, om gedachtig te
55. zijn aan de barmhartigheid — ' ge-
lijk hij tot onze vaderen gesproken
heeft — jegens Abraham en zijn na-
kroost tot in eeuwigheid.
56. Maria nu bleef bij haar omtrent
drie maanden, en zij keerde terug
57. naar haar huis. ' En Elizabets tijd
werd vervuld, dat zij baren zou, en
58. zij bracht een zoon ter wereld. ' En
die daar rondom woonden en hare
bloedverwanten hoorden, dat de Heer
zijne barmhartigheid aan haar groot
gemaakt had, en zij verblijdden zich
59. met haar. ' En het geschiedde op den
achtsten dag, dat zij kwamen om het
kind te besnijden, en zij noemden
het, naar den naam zijns vaders,
60. Zacharía. ' En zijne moeder antwoord-
de en zeide: Neen! maar het zal
61. Johannes heeten. ' En zij zeiden tot
haar: Daar is niemand van uwe
maagschap, die met dezen naam ge-
62. noemd wordt. ' En zij wenkten zij-
nen vader, hoe hij wilde, dat het
63. heeten zou. ' En hij vroeg om een
schrijfbordje en schreef: Johannes
is zijn naam; en zij verwonderden
64. zich allen. ' En dadelijk werd zijn
mond en tong ontsloten, en hij sprak,
65. lovende God. ' En er kwam vreeze
over allen, die in hunne nabuurschap
woonden; en in het gansche gebergte
van Judéa werden al deze dingen be-
66. sproken. ' En allen, die het hoorden,
leiden het weg in hun hart en zei-

Vs. 50. Ps. C:5, CIII:13, 17. — Vs. 51. Ps. XXXIII:10. — Vs. 52. Job V:11; Ps. CXIII:7, 8, CXLVII:6; 1 Petr. V:5.

Vs. 53. Ps. XXXIV:11. — Vs. 54, 55. Gen. XVII:7, 8; Deut. VII:7, 8; Jez. XLI:8,9; Jer. XXXI:20. — Vs. 59. Lev. XII:3. — Vs. 60. H. I:13.

45. *want volbracht zal worden* enz. Elizabet spreekt als eene, die de beloften kent, welke Maria aangaande haren zoon ontvangen had, en die de vervulling daarvan met zekerheid te gemoet ziet.

46—55. Deze lofzang van Maria heeft in toon, denkbeelden en bewoordingen groote overeenkomst met dien van Hanna, 1 Sam. II:1—10.

47. *Heiland*, of *Verlosser*, t. w. van het leed en den druk, waarin zij met haar volk deelde. Zie vs. 48.

48. *vernedering*, d. i. den vernederden staat.

51. *een krachtig werk.* Gr. *kracht.* Maria stelt zich in hare verbeelding voor als reeds geschied, hetgeen zij verwacht, dat door de heerschappij haars zoons zal worden uitgewerkt.

verstrooid, als kaf, dat voor den wind verstuift.

die hoogmoedig — harten, d. i. wier hart zich trotsch en overmoedig verheft tegen den Heer. Deze hoogmoedigen zijn de heidenen en de afvalligen in Israël, die zich verzetten tegen God, zijn volk verdrukten en daardoor hunne macht en rijkdom uitbreidden. Door de komst van den Messias zouden hunne raadslagen verijdeld, en daarentegen het ware Israël tot eer en heerschappij verheven worden.

53. *verzadigd.* Gr. *vervuld*, d. i. overvloedig begiftigd.

54, 55. *om gedachtig te zijn* enz., d. i. om getrouw te zijn aan de belofte, den vaderen vanoudsher gegeven, dat de geheele nakomelingschap van Abraham, evenals die aartsvader zelf, het voorwerp van zijne barmhartigheid en gunst zou zijn.

59. *zij noemden.* Men placht onder de Joden met de plechtigheid der besnijdenis die der naamgeving te verbinden (vgl. H. II:21, Gen. XXI:3). Ook was het reeds in zwang gekomen, om den zoon naar zijnen vader (vgl. Tob. I:9) of althans naar een lid van zijn geslacht te noemen (vgl. vs. 67).

60. *antwoordde*, t. w. op de vraag, haar deswege gedaan. Vgl. op Matth. XI:25.

61. *van uwe.* Gew. t. *onder uwe.*

62. *zij wenkten zijnen vader*, dat hij door een teeken zijnen wil zou te kennen geven.

63. *een schrijfbordje*, d. i. een houten bordje, met was bestreken, waarop met behulp van een griffel of stift geschreven werd.

schreef. Gr. *schreef, zeggende:* hebreeuwsche spreekwijze voor schreef deze woorden. Vgl. 2 Kon. X:6.

zij verwonderden zich allen, t. w. over de eenstemmigheid tusschen Zacharía en Elizabet op een punt, dat zoozeer met de gewoonte streed.

66. *leiden — hun hart*, d. i. bleven er over nadenken.

den: Wat zal toch dit kind wezen? Want ook de hand des Heeren was met hem.
67. En Zacharía, zijn vader, werd van heiligen geest vervuld en profeteerde,
68. zeggende: ' Geloofd zij de Heer, de God Israëls! want hij heeft zijn volk bezocht en redding te weeg gebracht, '
69. en een hoorn der verlossing ons verwekt in het huis van David, zijnen
70. knecht, ' gelijk hij gesproken heeft door den mond zijner heilige profe-
71. ten vanoudsher: ' verlossing van onze vijanden en uit de hand van allen,
72. die ons haten; ' om barmhartigheid te doen aan onze vaderen, en gedachtig te zijn aan zijn heilig ver-
73. bond, ' aan den eed, dien hij aan Abraham, onzen vader, gezworen
74. heeft, om ons te geven, ' dat wij, uit de hand onzer vijanden bevrijd,
75. onbevreesd hem dienen zouden ' in heiligheid en gerechtigheid voor zijn
76. aangezicht, al onze dagen. ' En ook gij, kindeke! zult een profeet des Allerhoogsten genoemd worden; want gij zult voor het aangezicht des Heeren uit gaan, om zijne wegen te be-
77. reiden, ' om aan zijn volk kennis der verlossing te geven in vergeving
78. hunner zonden, ' wegens de groote barmhartigheid onzes Gods, waardoor ons het rijzend licht uit den hooge
79. bezocht heeft, ' om te verschijnen aan hen, die in duisternis en schaduw des doods gezeten zijn, om onze voeten te richten op den weg des vredes.
80. Het kind nu wies op en werd gesterkt naar den geest, en hij was in de woestijnen tot op den dag zijner aanstelling bij Israël.

HOOFDSTUK II.

Jezus wordt geboren te Bethlehem (vs. 1—7). Zijne geboorte wordt aan herders bekend gemaakt (vs. 8—12), en door engelen bezongen (vs. 13, 14). De herders bezoeken hem te Bethlehem (vs. 15—20). Hij wordt besneden (vs. 21), en in den tempel voorgesteld (vs. 22—24), waarbij Simeon en Anna God loven (vs. 25—38). Zijne ouders keeren met hem terug naar Nazaret (vs. 39, 40). Op zijn twaalfde jaar komt hij met hen te Jeruzalem, bij gelegenheid van het Paaschfeest (vs. 41—50), en te Nazaret teruggekeerd, groeit hij voorspoedig op (vs. 51, 52).

1. Het geschiedde nu in die dagen, dat er een besluit uitging van keizer Augustus, dat de geheele wereld op-

Vs. 68. Ps. XLI:14, CXI:9. — Vs. 70. Hand. III:21. — Vs. 71. Jez. XXXV:4; Jer. XXIII:6; Ps. CVI:10. — Vs. 72, 73. Gen. XXII:16–18; Lev. XXVI:42, 45; Ps. CV:8—11; Mich. VII:20. Vs. 74, 75. Jer. XXXII:37—40. — Vs. 76. H. III:4. — Vs. 77. Jer. XXXI:34; Luc. III:3. — Vs. 78. Joh. III:16. — Vs. 79. Jez. IX:1; Matth. IV:14—16.
Vs. 1, 2. Hand. V:37.

66. *Want ook de hand* enz. Deze opmerking moet dienen ter verklaring van de groote verwachtingen, die men van den aanvang af omtrent dit kind opvatte. Gew. t. *En de hand* enz.

67. *profeteerde*, d. i. sprak in heilige verrukking uit, wat Gods Geest hem van de bestemming zijns kinds deed verstaan.

68. *Geloofd zij.* Gr. *Te loven is.*

zijn volk bezocht en redding. Gr. *bezocht en redding voor zijn volk.*

69. *hoorn der verlossing.* De hoorn, die aan sommige dieren tot een geducht wapen verstrekt, was bij de Oosterlingen een zinnebeeld van kracht, dat daarom ook van koningen, en van God zelven (vgl. Ps. XVIII:3), door hen gebezigd werd. *Hoorn der verlossing* beteekent dus hier, evenals Ps. CXXXII:17, waaraan de uitdrukking ontleend is, een machtigen heilvorst.

72. *aan onze vaderen*, alsof dezen treurden over den staat van diep verval, waarin hunne nakomelingen verkeerden, en thans verblijd werden door de vervulling der beloften, hun voortijds gedaan.

76. *des Heeren*, d. i. van God. Vgl. op vs. 17.

om — bereiden. Zie op Matth. III:3.

77. *om aan zijn volk* enz., d. i. om zijn volk tot de erkenning te brengen van het heil, dat hun geschonken wordt in de vergeving hunner zonden.

78. *groote barmhartigheid.* Gr. *ingewanden der barmhartigheid.*

waardoor, d. i. aan welke barmhartigheid Gods het is toe te schrijven, dat.

het rijzend licht. Gr. *de opgang*, t. w. der zon. Beeldspraak, van den Messias gebruikt, dien men Mal. IV:2 vond aangeduid als *de zon der gerechtigheid.* Vgl. Num. XXIV:17, Jez. LX:1.

79. *schaduw des doods.* Zie op Matth. IV:16.

den weg des vredes, d. i. den weg, waarop het beloofde heil, en daarmede boven alles vrede gevonden wordt.

80. *werd gesterkt naar den geest*, d. i. werd krachtig van geest door de ontwikkeling zijner voortreffelijke gaven van verstand en hart.

tot op den dag enz., d. i. tot op den dag, dat hij op Gods bevel is opgetreden als profeet en wegbereider van den Messias. Vgl. H. III:2.

1. *in die dagen*, d. i. omstreeks den tijd, waarop het H. I vermelde was voorgevallen. Vgl. H. I:5.

Augustus. Caesar Octavianus Augustus was de eerste keizer van het romeinsche rijk, en omstreeks 30 jaren vóór onze tijdrekening tot die waardigheid verheven.

de geheele wereld. Gr. *de geheele bewoonde aarde:* de gewone benaming van het wijd uitgestrekte romeinsche rijk.

2. geschreven zou worden. ' Deze eerste
opschrijving geschiedde, toen Quiri-
3. nus landvoogd over Syrië was. ' En
zij gingen allen om opgeschreven te
worden, een iegelijk naar zijne stad. '
4. En ook Jozef ging op van Galiléa,
uit de stad Nazaret, naar Judéa,
naar de stad Davids, die Bethlehem
genoemd wordt, omdat hij uit het
huis en geslacht van David was, '
5. om zich te laten opschrijven met Ma-
ria, zijne verloofde, die zwanger was. '
6. En het geschiedde, terwijl zij daar
waren, dat de dagen vervuld werden,
7. dat zij baren zou. ' En zij baarde
haren eerstgeboren zoon, en wikkelde
hem in doeken, en leide hem neder
in eene kribbe, omdat er voor hen
geen plaats was in de herberg.
8. En in diezelfde landstreek waren
herders, die in het open veld des nachts
wacht hielden over hunne kudde. '
9. En zie, een engel des Heeren stond
bij hen, en de heerlijkheid des Hee-
ren omscheen hen; en zij vreesden
10. met groote vreeze. ' En de engel zeide
tot hen: Vreest niet! want zie, ik
verkondig u groote blijdschap, voor
11. het geheele volk bestemd, ' dat u he-
den een Heiland geboren is, namelijk
Christus de Heer, in de stad Davids. '
12. En dit is u het teeken: gij zult een
kindeke vinden, in doeken gewik-
13. keld, liggende in eene kribbe. ' En
op ééns was er met den engel eene
menigte van het hemelsch heirleger,
14. lovende God en zeggende: ' Eere zij
God in den hooge, en vrede op aar-
de, in menschen welbehagen!
15. En het geschiedde, toen de enge-
len van hen weggevaren waren naar
den hemel, dat de herders tot elk-
ander zeiden: Komt, laat ons naar
Bethlehem gaan, en zien deze zaak,
die geschied is, welke de Heer
16. ons heeft bekend gemaakt. ' En zij

Vs. 4. 1 Sam. XVI:1, 4; Mich. V:1; Joh. VII:42. — Vs. 7. Matth. I:25.

Vs. 13. Dan. VII:10. — Vs. 14. Jez. LVII:19; Ef. II:14, 17.

1. *opgeschreven — worden.* Dit woord doelt op eene volkstelling, destijds, volgens Lucas, door den romeinschen keizer verordend.

2. Uit de geschiedenis is bekend, dat Publius Sulpicius Quirinus (Gr. *Cyrenius*) eerst ongeveer tien jaren later tot landvoogd (vgl. op Matth. X:18) over Syrië is aangesteld, en dat onder zijn bestuur eene volkstelling en daarmede gepaard gaande volksschatting heeft plaats gehad, die tot vele woelingen aanleiding gegeven heeft (vgl. op Hand. V:37). Hiermede laat zich het bericht van Lucas niet wel overeenbrengen. Volgens sommigen zou de door hem genoemde *eerste* opschrijving van eene telling te verstaan zijn, die reeds vroeger onder de leiding van Quirinus, als buitengewoon gevolmachtigde des keizers, geschied was, en later door hem, als landvoogd van Syrië en Palestina, aan het door hem ingevoerde belastingstelsel geheel of ten deele ten grondslag gelegd werd. Doch ook in dit geval is de hier gebezigde uitdrukking niet nauwkeurig. And. vertalen: *eer Quirinus landvoogd over Syrië was.* And. meenen hier aangeduid te vinden, dat de bedoelde telling eerst werkelijk *tot stand kwam*, toen Quirinus landvoogd werd. Misschien is het geheele vs. een bijvoegsel van lateren tijd.

3. *allen*, t. w. alle bewoners van het joodsche land.
zijne stad, d. i. de stad, waaruit zijn geslacht afstamde. Vgl. vs. 4.

4. *huis en geslacht.* Gelijk de stammen in geslachten, zoo werden de geslachten weder in huizen of familiën afgedeeld.

5. *verloofde*, of *ondertrouwde*. Gew. t. *ondertrouwde vrouw.*

7. *eene kribbe*, d. i. een voederbak voor het vee. Het schijnt, dat Jozef en Maria hun intrek genomen hadden in een stal, die echter niet nader wordt aangeduid. De overlevering spreekt van eene spelonk. Gew. t. *de kribbe.*

7. *herberg*, of dusgenaamde *karavanseraï*, bepaaldelijk tot het ontvangen van doortrekkende vreemdelingen ingericht. De toevloed van gasten was ditmaal oorzaak, dat zij al spoedig geheel bezet was en de later aankomenden verplicht waren elders een verblijf te zoeken.

8. *wacht — kudde*, om ze tegen den aanval van rondzwervend roofgedierte te beveiligen.

9. *de heerlijkheid des Heeren*, d. i. de hemelsche lichtglans, waarmede ook elders de engel, die God vertegenwoordigt, omstraald wordt voorgesteld. Vgl. Exod. III:2.

10. *het geheele volk*, t. w. van Israël.

11. *Heiland.* Zie op H. I:47.
Christus. Zie op Matth. I:16.
de stad Davids. Zie vs. 4.

12. *het teeken*, waaraan gij den geboren heilvorst herkennen kunt.

13. *eene menigte — heirleger*, d. i. eene menigte van engelen, ook elders voorgesteld als een lijfwacht of legermacht, die Gods troon omringt en zijnen dienst volbrengt. Zie 1 Kon. XXII:19, Ps. CIII:21. Vgl. Matth. XXVI:53.

14. *in den hooge.* Gr. *in de hoogste* (plaatsen), d. i. de hemelen. Vgl. Job XVI:19, Luc. XIX:38.
vrede op aarde. Met deze woorden wordt het heil geroemd, dat aan de aarde beschoren was door de geboorte van den vredevorst. And. verstaan het woord *vrede* in den zin van lof (vgl. H. XIX:38), zoodat de aarde zou zijn aangespoord, om met den hemel samen te stemmen in de verheerlijking van God.
in menschen welbehagen. De grond van het hier bedoelde heil was gelegen in het nu kennelijk geopenbaarde welbehagen Gods in menschen. And. lez. *in menschen van welbehagen* of *des welbehagens*, d. i. in wie God welbehagen heeft.

15. *de herders.* Gr. *de menschen, de herders*, in tegenstelling van de engelen.

kwamen met spoed, en vonden Maria
en Jozef, en het kindeke, liggende
17. in de kribbe. ' En toen zij het ge-
zien hadden, maakten zij bekend het
woord, dat aangaande dit kind tot
18. hen gesproken was. ' En allen, die
het hoorden, verwonderden zich over
hetgeen door de herders tot hen ge-
19. sproken werd. ' Doch Maria bewaarde
al deze dingen en overwoog ze in
20. haar hart. ' En de herders keerden
terug, verheerlijkende en lovende God
over alles, wat zij gehoord en gezien
hadden, gelijk tot hen gesproken was.
21. En toen er acht dagen vervuld
waren, dat men hem besnijden zou,
werd zijn naam genoemd Jezus,
welke door den engel genoemd was,
vóórdat hij in den moederschoot ont-
vangen was.
22. En toen de dagen hunner reiniging
vervuld waren, naar de wet van Mo-
zes, brachten zij hem naar Jeruza-
lem, om hem den Heere voor te stel-
23. len, ' gelijk geschreven staat in de
wet des Heeren: Al het manne-
lijke, dat den moederschoot
opent, zal den Heere heilig
24. genoemd worden, ' en om een
offer te geven, naar hetgeen gezegd
is in de wet des Heeren, een paar
torteldu iven, of twee jonge duiven.
25. En zie, daar was te Jeruzalem een
mensch, genaamd Simeon, en deze
mensch was rechtvaardig en vroom,
de vertroosting Israëls verwachtende,
en de Heilige Geest was op hem. '
26. En hem was eene godspraak gege-
ven door den Heiligen Geest, dat hij
den dood niet zien zou, eer hij den
27. Christus des Heeren gezien had. ' En
hij kwam door den Geest in den
tempel. En toen de ouders het kind
Jezus binnenbrachten, om naar de
gewoonte der wet met hem te doen, '
28. zoo nam hij het in zijne armen, en loof-
29. de God en zeide: ' Nu laat gij, Heer!
uwen dienstknecht, naar uw woord,
30. in vrede heengaan; ' want mijne oogen
31. hebben uw heil gezien, ' dat gij be-
reid hebt voor het aangezicht van al
32. de volken, ' een licht tot openbaring
voor de heidenen, en eene heerlijk-
33. heid van uw volk Israël. ' En zijn
vader en zijne moeder verwonderden
zich over hetgeen aangaande hem ge-

Vs. 19. Gen. XXXVII: 11. — Vs. 21—24. Lev. XII; Exod. XIII: 2, 12-15. — Vs. 21. H. I: 31.

Vs. 29. Gen XLVI: 30. — Vs. 30—32. Jez. XI: 10, XXV: 6-9, XLII: 6, XLIX: 6, LII: 10.

19. Zij onthield ze niet alleen, maar zocht ook door ernstig nadenken, en door vergelijking met hetgeen haar vroeger wedervaren en tot haar gesproken was, den zin er van te verstaan.

20. *gelijk — gesproken was.* Alsof er stond: en dat zoo geheel overeenkwam met hetgeen de engel gezegd had.

21. Zie op H. I: 59, Matth. I: 21.

22. *hunner reiniging*, d. i. die van Maria en Jozef. Het reinigingsgebod betrof wel alleen de moeder, die, een zoon gebaard hebbende, gedurende veertig dagen onrein was naar de wet (Lev. XII: 2—4), en dan tot hare reiniging het offer brengen moest, waarvan vs. 24 gesproken wordt; doch de vader wordt hier, naar 't schijnt, mede genoemd, met het oog op de voorstelling van het kind, die door beide ouders geschiedde. And. verstaan *hunner* van de moeder en het kind, voor hetwelk nu te gelijk een offer gebracht werd. Nog and. denken aan de Joden, alsof er stond: de door de wet voorgeschreven reinigingstijd der Joden. Gew. t. *harer reiniging*, d. i. die van Maria.

den Heere voor te stellen. Alle eerstgeborene kinderen van het mannelijk geslacht waren den Heere heilig, en werden als zijn bijzonder eigendom beschouwd. Zie Exod. XIII: 2, 12—15, Num. VIII: 16, XVIII: 12. Zij konden echter, na als zoodanig plechtig voorgesteld te zijn, door de ouders gelost worden tegen voldoening eener tempelgave, door de wet op vijf heilige sikkels bepaald.

24. *een paar — duiven.* Dit was het reinigingsoffer der armen (Lev. XII: 8). Rijkeren mochten niet anders dan met een éénjarig lam ten brandoffer, en met eene jonge duif of tortelduif ten zoenoffer, voor God verschijnen (Lev. XII: 6).

25. *de vertroosting Israëls*, d. i. de komst van het beloofde messiasrijk, die door den vromen Israëliet, als het einde van zijn leed, verlangend werd te gemoet gezien. Vgl. vs. 38, Marc. XV: 43.

de Heilige Geest was op hem, d. i. rustte op hem. De uitdrukking geeft te kennen, dat God zich meermalen aan hem openbaarde, gelijk aan de profeten van den ouden dag. Vgl. vs. 26.

26. *den dood niet zien.* Hebreeuwsche spreekwijze voor niet sterven.

27. *door den Geest*, t. w. gedreven. Vgl. Matth. IV: 1, en de gelijkluidende plaatsen.

29. *Nu laat gij — heengaan*, d. i. Nu vergunt gij uwen dienstknecht in vrede te sterven, daar uw woord aan hem vervuld is. And. *Nu ontslaat gij uwen dienstknecht*, t. w. uit zijnen dienst.

Heer. Gr. *Gebieder*, *Albeschikker.*

30. *uw heil*, d. i. den door u beloofden heilvorst. Vgl. H. I: 69 enz.

31. *voor het aangezicht*, d. i. ten aanschouwen.

32. De nu geboren Messias, in wien ook voor de heidenen een licht zou opgaan, waardoor God zich aan hen openbaarde, zou Israël zelf in nadruk tot Gods volk verheffen en daardoor zijn hoogsten roem uitmaken.

33. *zijn vader.* Gew. t. *Jozef.*

34. sproken werd. ' En Simeon zegende
hen en zeide tot Maria, zijne moeder: Zie, deze is gesteld tot val en opstanding van velen in Israël, en tot een teeken, dat wedersproken
35. wordt; ' en ook u zelve zal een zwaard door de ziel gaan — opdat uit vele harten de overleggingen openbaar worden.
36. En er was eene profetes, Anna, eene dochter van Phanuël, uit den stam van Azer. Deze was hoogbedaagd, en had van haren maagdelijken staat af zeven jaren geleefd met
37. haren man. ' En zij was eene weduwe van omstreeks vier en tachtig jaar, die niet week van den tempel, en met vasten en gebeden God diende
38. nacht en dag. ' En terzelfder ure toegetreden, loofde zij insgelijks den Heer, en sprak van hem tot allen, die de verlossing verwachtten te Jeruzalem.
39. En toen zij alles volbracht hadden, wat de wet des Heeren voorschreef, keerden zij terug naar Galiléa, naar
40. hunne stad Nazaret. ' En het kind wies op en werd gesterkt, vervuld met wijsheid, en Gods gunst was op hem.
41. En zijne ouders reisden jaarlijks naar Jeruzalem op het Paaschfeest. '
42. En toen hij twaalf jaren oud was, gingen zij op, naar de gewoonte van
43. het feest; ' en nadat zij de dagen ten einde gebracht hadden, bleef het kind Jezus, bij hun terugkeeren, te Jeruzalem achter. En zijne ouders wis-
44. ten 't niet; ' maar meenende, dat hij bij het reisgezelschap was, gingen zij eene dagreize ver, en zochten naar hem onder hunne bloedverwanten en
45. bekenden. ' En daar zij hem niet vonden, keerden zij terug naar Jeruza-
46. lem, om naar hem te zoeken. ' En het geschiedde na drie dagen, dat zij hem vonden in den tempel, zittende te midden der leeraren, en hen hoo-
47. rende, en hun vragen doende. ' En allen, die hem hoorden, ontzetten zich over zijn verstand en zijne ant-
48. woorden. ' En hem ziende, stonden zij verslagen; en zijne moeder zeide tot hem: Kind! waarom hebt gij zóó met ons gedaan? Zie, uw vader en ik hebben u met smart gezocht. '

Vs. 34. Jez. VIII : 14, 15; Rom. IX : 32, 33; 1 Kor. I : 23, 24; 1 Petr. II : 7, 8.

Vs. 35. Joh. XIX : 25. — Vs. 37. 1 Tim. V : 5. — Vs. 39. Matth. II : 22, 23.

34. *is gesteld*, of *bestemd*, waarbij het noodzakelijk gevolg wordt voorgesteld als het doel zijner zending.
tot val en opstanding, d. i. tot eene oorzaak, dat velen, die hoogmoedig weigeren in hem te gelooven, geheel verzinken in hunne ellende; terwijl vele anderen, die hem met blijdschap aannemen, uit hunne vernedering worden opgericht.
een teeken, t. w. van Gods heiligheid en genade; doch dat door den verkeerden zin van velen zou miskend en verworpen (*wedersproken*) worden.
35. *u zelve — gaan*, d. i. uwe ziel zal als met een scherp gepunt zwaard doorboord worden. Beeld der moedersmart, die Maria ondervinden zou, wanneer zij haren zoon door de natie zou verworpen zien.
opdat — openbaar worden, d. i. opdat de ware gezindheid blijke van hen, onder wie de Christus zijne werkzaamheid volbrengt.
36. *eene profetes*, d. i. eene door Gods Geest gedreven en met goddelijke openbaringen begunstigde vrouw. Vgl. op vs. 25.
en had — man. Dat zij, na slechts zeven jaren gehuwd geweest te zijn, later niet weder in den echt getreden was, gaf haar iets bijzonder eerwaardigs in de oogen harer landgenooten.
37. *niet week van den tempel*, d. i. een groot deel harer dagen in den tempel doorbracht, en ook daardoor hare godsdienstigheid aan den dag leide.
38. *den Heer*, d. i. God.
van hem, d. i. van Jezus, den toekomstigen verlosser der natie.
die — verwachtten. Zie op Marc. XV : 43.
40. *gesterkt.* Gew. t. *gesterkt naar den geest.*
41. *reisden jaarlijks.* Volgens de wet moesten alle israëlietische mannen (omtrent de vrouwen was niets bepaald) driemalen 's jaars, op het Paasch-, Pinkster- en Loofhuttenfeest, naar het heiligdom opgaan, om voor het aangezicht des Heeren te verschijnen. Exod. XXIII : 14—17, XXXIV : 23.
het Paaschfeest. Zie op Matth. XXVI : 2.
42. *twaalf jaren oud.* De leeftijd, waarop de knaap onderwijs begon te ontvangen in de wet, en als zoon der wet, gelijk hij van nu af genoemd werd, verplicht was, hare voorschriften omtrent feest- en sabbatsviering na te leven.
opgingen. Gew. t. *naar Jeruzalem opgegaan waren.*
43. *de dagen voleindigd hadden.* Het Paaschfeest duurde zeven dagen achtereen.
zijne ouders. Gew. t. *Jozef en zijne moeder.*
44. *bij het reisgezelschap.* De feestgangers uit de zelfde of nabijgelegene plaatsen plachten zich te vereenigen, ten einde den tocht heen en weder in gezelschap te doen.
46. *na drie dagen*, waarschijnlijk te rekenen van den tijd, waarop zij Jeruzalem met hun gezelschap verlaten hadden.
in den tempel, d. i. in een der voorhoven of bijgebouwen van het heiligdom, bestemd tot het geven van godsdienstonderwijs door de joodsche leeraars.
hun vragen doende. De gewoonte bracht mede, dat ook de leerlingen, die onderwezen werden, zich met vragen tot hunne leeraars richtten.
48. *zij*, t. w. Jozef en Maria, die niet verwacht hadden, hem aan deze plaats te zullen vinden.

49. En hij zeide tot hen: Waarom hebt
gij mij gezocht? Wist gij niet, dat
ik in het huis mijns Vaders moet
50. zijn? ' En zij begrepen het woord
51. niet, dat hij tot hen sprak. ' En hij
ging met hen af, en kwam te Naza-
ret, en was hun onderdanig. En
zijne moeder bewaarde al deze dingen
52. in haar hart. ' En Jezus nam toe in
wijsheid, en in grootte, en in gunst
bij God en menschen.

HOOFDSTUK III.

Optreding en prediking van Johannes den dooper (vs. 1—18). Zijne gevangenneming (vs. 19, 20). Doop en geslachtregister van Jezus (vs. 21—38).

1. In het vijftiende jaar nu der re-
geering van keizer Tiberius, toen
Pontius Pilatus landvoogd was over
Judéa, en Herodes viervorst over Ga-
liléa, en Philippus, zijn broeder,
viervorst over Ituréa en het Tracho-
nitische land, en Lysanias viervorst
2. over Abiléne, ' ten tijde van den
hoogepriester Annas en Kájafas, kwam
het woord Gods tot Johannes, den
zoon van Zacharía, in de woestijn. '
3. En hij kwam in den geheelen om-
trek der Jordaan, predikende den
doop der bekeering tot vergeving van
4. zonden; ' gelijk geschreven staat in
het boek der woorden van den pro-
feet Jezaja: De stem eens roe-
penden in de woestijn: Be-
reidt den weg des Heeren,
5. maakt zijne paden recht! ' Ie-
der dal zal gevuld, en iedere
berg en heuvel zal vernederd
worden; en het kromme zal
tot een rechten, en de hobbe-
lige wegen tot effene worden. '
6. En alle vleesch zal het heil
Gods zien.
7. Hij zeide dan tot de scharen, die
uitgingen om door hem gedoopt te
worden: Gij adderenteelt! wie heeft
u aangewezen, dat gij den toekomen-
8. den toorn ontkomen zult? ' Brengt
dan vruchten voort, der bekeering
waardig, en begint niet bij u zelve
te zeggen: Wij hebben Abraham tot
vader; want ik zeg u, dat God uit
deze steenen Abraham kinderen kan
9. verwekken. ' En reeds ligt ook de
bijl aan den wortel der boomen. Ie-
dere boom dan, die geen goede vrucht
voortbrengt, wordt omgehouwen en
10. in het vuur geworpen. ' En de scha-
ren vroegen hem, zeggende: Wat
11. moeten wij dan doen? ' En hij ant-
woordde en zeide tot hen: Wie twee
rokken heeft, deele mede aan hem,
die er geen heeft, en wie spijs heeft,
12. doe evenzoo. ' En er kwamen ook
tollenaars om gedoopt te worden, en
zij zeiden tot hem: Meester! wat

Vs. **52.** 1 Sam. II : 26; Hebr. II : 17.
Vs. **1—17.** Matth. III : 1—12; Marc. I : 1—8; Joh. I : 6—8. — Vs. **3.** Hand. XIX : 4.

Vs. **4—6.** Jez. XL : 3—5; Joh. I : 23; Luc. VII : 27. — Vs. **8.** Joh. VIII : 39. — Vs. **11.** 1 Joh. III : 17. — Vs. **12, 13.** H. XIX : 7, 8; Lev. XIX : 13.

49. *in het huis mijns Vaders*, d. i. in den tempel (vgl. Joh. II : 16). And. *in de dingen mijns Vaders*, d. i. bezig in hetgeen tot de kennis en den dienst mijns Vaders behoort.

1. *Tiberius*, den opvolger van keizer Augustus, H. II : 1 vermeld.

Pontius Pilatus. De vijfde der landvoogden, door wie het romeinsche oppergezag over Judéa werd uitgeoefend, nadat Archelaüs, die zijnen vader, Herodes den groote, was opgevolgd (vgl. op Matth. II : 1, 22), van de koninklijke waardigheid was ontzet geworden.

Herodes viervorst ... Philippus. Zie op Matth. XIV : 1. De hier genoemde landschappen, waarvan Ituréa, Trachonítis en Abiléne deels ten oosten, deels ten noord-oosten van Palestina gelegen waren, hadden gezamenlijk tot het rijksgebied van Herodes behoord.

2—9. Zie op Matth. III : 3—10.

2. *den hoogepriester Annas en Kájafas.* Ofschoon destijds eigenlijk Kájafas de hoogepriesterlijke waardigheid bekleedde, oefende zijn schoonvader Annas, die daarmede vroeger was bekleed geweest, nog altijd grooten invloed uit, en schijnt deze daarom door Lucas hier en elders (Hand. IV : 6) te worden aangeduid als de hoogepriester. Volg. sommigen droeg hij dezen naam als voorzitter van den joodschen raad. Gew. t. *de hoogepriesters Annas en Káiafas.*

2. *kwam het woord Gods tot Johannes*, d. i. werd hij door God geroepen, om zijn profetisch ambt te aanvaarden. Vgl. op H. I : 80.

3. Zie op Marc. I : 4.

5. *vernederd*, d. i. geslecht en met den grond gelijkgemaakt. Al wat de komst van den Messias kon belemmeren, moest uit den weg geruimd worden.

het kromme. Men denke aan veelvuldig kronkelende wegen.

6. *alle vleesch*, d. i. alle volken (H. II : 31), of geheel het menschelijk geslacht.

het heil Gods. Zie op H. II : 30.

11. *rokken.* Zie op Matth. V : 40 en Marc. XIV : 63.

spijs. Gr. *spijzen.* Johannes wil zeggen: Wie meer heeft dan hij tot eigene voeding behoeft, spijzige den nooddruftige uit zijnen overvloed.

12. *tollenaars.* Zie op Matth. V : 46.

13. moeten wij doen? ' En hij zeide tot
hen: Vordert niets meer dan hetgeen
14. u gelast is. ' En hem vroegen ook
krijgslieden, zeggende: Wat moeten
ook wij doen? En hij zeide tot hen:
Kwelt en berooft niemand, en ver-
genoegt u met uwe bezoldiging.
15. Daar nu het volk in verwachting
was, en allen in hunne harten aan-
gaande Johannes overleiden, of hij
16. niet misschien de Christus was, ' ant-
woordde Johannes aan allen, zeggen-
de: Ik doop u wel met water, maar
hij komt, die machtiger is dan ik,
wien ik niet waardig ben den riem
zijner schoenen te ontbinden; hij zal
u doopen met heiligen geest en vuur. '
17. En zijne wan is in zijne hand, en
hij zal zijnen dorschvloer zuiveren,
en de tarwe in zijne schuur verza-
melen, maar het kaf met onuitblusch-
baar vuur verbranden.
18. Nog vele andere vermaningen dan
gaf hij, en verkondigde aan het volk
19. het evangelie. ' Doch Herodes, de
viervorst, toen hij door hem bestraft
werd over Heródias, de vrouw zijns
broeders, en over al wat Herodes
20. kwaads gedaan had, ' voegde bij al-
les nog dit, dat hij Johannes opsloot
in de gevangenis.
21. En het geschiedde, toen al het
volk gedoopt werd, en ook Jezus ge-
doopt was en bad, dat de hemel ge-
22. opend werd, ' en de Heilige Geest
in ligchamelijke gedaante, gelijk eene
duif, op hem nederdaalde, en er
eene stem uit den hemel kwam: Gij
zijt mijn geliefde Zoon; in u
heb ik welbehagen.
23. En Jezus was omstreeks dertig ja-
ren oud, toen hij begon, zijnde,
naar men meende, een zoon van Jo-
24. zef, den zoon van Eli, ' den zoon
van Matthat, den zoon van Levi,
den zoon van Melchi, den zoon van
25. Janna, den zoon van Jozef, ' den
zoon van Mattathías, den zoon van
Amos, den zoon van Nahum, den
zoon van Esli, den zoon van Naggaï, '
26. den zoon van Maäth, den zoon van
Mattathías, den zoon van Semeï, den
zoon van Jozef, den zoon van Juda, '
27. den zoon van Jóanan, den zoon van
Reza, den zoon van Zerubbabel, den
zoon van Sealthiël, den zoon van
28. Neri, ' den zoon van Melchi, den
zoon van Addi, den zoon van Ko-
zam, den zoon van Elmódam, den
29. zoon van Er, ' den zoon van Jozes,
den zoon van Eliëzer, den zoon van
Jorim, den zoon van Matthat, den
30. zoon van Levi, ' den zoon van Sime-
on, den zoon van Juda, den zoon
van Jozef, den zoon van Jonan, den
31. zoon van Eljakim, ' den zoon van
Meleas, den zoon van Maïnan, den
zoon van Mattatha, den zoon van
32. Nathan, den zoon van David, ' den
zoon van Izaï, den zoon van Obed,

Vs. **15--17.** Joh. I:19—28; Hand. XIII:25. — Vs. **18—20.** Matth. XIV:3—12; Marc. VI:17—29.

Vs. **21, 22.** Matth. III:13—17; Marc. I:9—11; Joh. I:32—34. — Vs. **23—38.** Marc. I:1—16.

13. *Vordert — gelast is.* De tollenaars, in plaats van zich te bepalen tot invordering van het wettig verschuldigde, zochten zich niet zelden ook door ongeoorloofde knevelarijen te verrijken.

14. *krijgslieden.* Waarschijnlijk zulken, die in dienst van den romeinschen landvoogd stonden, en de overheerschte Joden vaak hunne overmacht deden gevoelen.

Kwelt. Het Gr. woord doelt op geldafpersing, brandschatting en dergelijke gewelddadigheden.

berooft. Dit woord, hier in meer algemeenen zin op te vatten, werd eigenlijk gebruikt van valsche aangiften en andere bedriegelijke middelen, om de belastingplichtigen meer te doen betalen dan zij schuldig waren.

15. *in verwachting was*, t. w. van hetgeen nog verder volgen en, zoo men hoopte, het buitengewone in de optreding van Johannes verklaren zou.

16, 17. Zie op Matth. III:11, 12.

18. *het evangelie*, d. i. de blijde boodschap van het naderend godsrijk. Vgl. op Matth. IV:23.

19, 20. Zie op Matth. XIV:3, 4.

21, 22. Zie op Matth. III:16.

23—38. Deze vss. bevatten een geslachtregister van Jezus, dat zich niet alleen door meerdere volledigheid en uitvoerigheid, maar ook in andere opzichten van dat bij Mattheüs (H. I:1—17) onderscheidt. Lucas volgt de opgaande, Mattheüs de nederdalende lijn. Lucas sluit zijne lijst niet, gelijk Mattheüs, met Abraham, maar zet haar voort tot Adam, den zoon van God. Lucas leidt de afkomst van Jezus uit David niet, gelijk Mattheüs, door Salomo af, maar door een anderen zoon van David, Nathan; en dit laatstgenoemde verklaart tevens het verschil in de geslachtsnamen zelve, die alleen in de reeks van Abraham tot op David geheel of grootendeels overeenkomen. Omtrent enkele dier namen bestaat in de Hss. en uitgaven van den oorspronkelijken tekst verschil van lezing, bijv. vs. 29 *Jezus* voor *Jozes*, vs. 33 *Admin*, *den zoon van Arni*, voor *Ram*.

23. *En Jezus — begon*, t. w. te leeren. And. *En Jezus begon omstreeks dertig jaren oud te wezen.*

27. *Zerubbabel . . . Sealthiël.* Deze twee namen komen ook op de stamlijst bij Mattheüs (H. I:12), maar midden in eene reeks van geheel andere namen, voor.

den zoon van Boas, den zoon van
Salmon, den zoon van Nahesson, '
33. den zoon van Ammínadab, den zoon
van Ram, den zoon van Hesron, den
zoon van Peres, den zoon van Juda, '
34. den zoon van Jakob, den zoon van
Izaäk, den zoon van Abraham, den
zoon van Terah, den zoon van Na-
35. hor, ' den zoon van Serug, den zoon
van Rehu, den zoon van Peleg, den
zoon van Heber, den zoon van Se-
36. lah, ' den zoon van Kaïnan, den zoon
van Arphachsad, den zoon van Sem,
den zoon van Noach, den zoon van
37. Lamech, ' den zoon van Methusalah,
den zoon van Henoch, den zoon van
Jered, den zoon van Mahalaleël, den
38. zoon van Kenan, ' den zoon van
Enos, den zoon van Seth, den zoon
van Adam, den zoon van God.

HOOFDSTUK IV.

Jezus wordt verzocht in de woestijn (vs. 1—13); keert terug naar Galiléa, en vangt zijne prediking aan (vs. 14, 15); wekt te Nazaret groote ergernis (vs. 16—30); geneest te Kapérnaüm een bezetene (vs. 31—37), de schoonmoeder van Simon Petrus (vs. 38, 39) en een aantal andere lijders (vs. 40, 41), en vertrekt vandaar, om ook elders in Galiléa te prediken (vs. 42—44).

1. En vol van heiligen geest, keerde
Jezus van de Jordaan terug, en werd
door den Geest gevoerd in de woes-
2. tijn, ' en veertig dagen verzocht door
den duivel. En hij at niets in die
dagen; en toen zij voleindigd waren,
3. hongerde hem. ' En de duivel zeide
tot hem: Indien gij Gods zoon zijt,
zeg tot dezen steen, dat hij brood
4. worde! ' En Jezus antwoordde hem,
zeggende: Er staat geschreven, dat
de mensch niet bij brood al-
leen zal leven, maar bij alle
5. woord Gods. ' En de duivel voerde
hem op een hoogen berg, en toonde
hem in een punt des tijds al de ko-
6. ninkrijken der wereld. ' En de duivel
zeide tot hem: U zal ik al deze
macht en hunne heerlijkheid geven;
want mij is zij overgegeven, en ik
7. geef haar aan wien ik wil. ' Zoo gij
dan voor mij nederknielt, zal zij ge-
8. heel de uwe zijn. ' En Jezus ant-
woordde hem en zeide: Er staat ge-
schreven: Gij zult den Heer
uwen God aanbidden, en hem
9. alleen dienen. ' En hij voerde
hem naar Jeruzalem, en stelde hem
op de tinne des tempels, en zeide
tot hem: Indien gij Gods Zoon zijt,
10. werp u vanhier naar beneden; ' want
er staat geschreven, dat hij zijnen
engelen aangaande u bevel
zal geven om u te behoeden; '
11. en dat zij u op de handen zul-
len nemen, opdat gij uwen
voet niet soms aan een steen
12. stoot. ' En Jezus antwoordde hem
en zeide: Er is gezegd: Gij zult
den Heer uwen God niet ver-
13. zoeken. ' En toen de duivel alle
verzoeking voleindigd had, week hij
van hem voor een tijd.
14. En Jezus keerde door de kracht
des Geestes terug naar Galiléa; en
er ging een gerucht van hem uit
15. door den geheelen omtrek. ' En hij
leerde in hunne synagogen, en werd
16. door allen geroemd. ' En hij kwam
te Nazaret, waar hij opgevoed was;
en hij ging, naar zijne gewoonte,

Vs. 1—13. Matth. IV:1—11; Marc. I:12, 13. — Vs. 2. Exod. XXXIV:28. — Vs. 4. Deut. VIII:3. — Vs. 6. Joh. XII:31; 2 Kor. IV:4. — Vs. 8. Deut. VI:13, X:20. Vs. 10, 11. Ps. XCI:11, 12. — Vs. 12. Deut. VI:16. — Vs. 14, 15. Matth. IV:12, 23—25; Marc. I:14. — Vs. 16—30. Matth. XIII:54—58; Marc. VI:1—6.

38. *den zoon van God.* Zoo wordt Adam genoemd, omdat hij, volgens Gen. II:7, als de eerste mensch het aanzijn onmiddellijk van God zelven ontvangen had.
1—13. Zie op Matth. IV:1—11.
1. *in de woestijn.* Gew. t. *naar de woestijn.*
2. *hongerde hem.* Gew. t. *hongerde hem ten laatste.*
5. *in een punt des tijds*, d. i. gelijktijdig of in één oogenblik.
6. *hunne heerlijkheid*, d. i. die der koninkrijken, vs. 5 bedoeld.
mij is zij overgegeven. De verzoeker doet zich voor als dienstknecht of vertegenwoordiger van God, en door hem in het bezit gesteld van de heerschappij der wereld.
7. *zal zij geheel de uwe.* Gew. t. *zal het alles het uwe.*
8. *zeide: Er.* Gew. t. *zeide: Ga weg, achter mij, satan! want er.*
13. *voor een tijd*, of *tot tijd en wijle*, d. i. tot een gelegener of geschikter tijd. Men denke aan latere verzoekingen, waaraan Jezus was blootgesteld (Hebr. IV:15), vooral aan de ure zijns lijdens (Luc. XXII:3, 53).
14. *door de kracht des Geestes*, d. i. gehoorzamende aan de inspraak van den Geest. And. *in de kracht des Geestes*, d. i. terwijl de Geest krachtig in hem was en hem geheel vervulde.
15. *synagogen.* Zie op Matth. IV:23.

op den dag des sabbats in de synagoge, en stond op om voor te lezen. '
17. En hem werd het boek van den profeet Jezaja gegeven; en toen hij het boek ontrold had, vond hij de plaats,
18. waar geschreven stond: ' De Geest des Heeren is op mij, dewijl hij mij gezalfd heeft, om aan armen het evangelie te ver-
19. kondigen. ' Hij heeft mij gezonden, om aan gevangenen loslating te prediken, en aan blinden het gezicht, om verslagenen heen te zenden in vrijheid, om te prediken een aangenaam jaar des Heeren. '
20. En nadat hij het boek opgerold en aan den dienaar wedergegeven had, zette hij zich neder; en aller oogen in de synagoge waren op hem geves-
21. tigd. ' En hij ving aan tot hen te zeggen: Heden is deze Schrift in
22. uwe ooren vervuld. ' En allen gaven hem getuigenis en verwonderden zich over de liefelijke woorden, die uit zijnen mond kwamen, en zij zeiden:
23. Is deze niet de zoon van Jozef? ' En hij zeide tot hen: Zeker zult gij mij dit spreekwoord toevoegen: Geneesmeester, genees u zelven! Al wat wij gehoord hebben, dat te Kapérnaüm geschied is, doe dat ook hier
24. in uwe vaderstad! ' Doch hij zeide: Voorwaar, ik zeg u, dat geen profeet aangenaam is in zijne vaderstad. '
25. Maar naar waarheid zeg ik u, er waren vele weduwen in Israël in de dagen van Elia, toen de hemel voor drie jaren en zes maanden gesloten werd, zoodat er een groote hongersnood kwam over de gansche aarde; '
26. en tot geene van die werd Elia gezonden dan naar Zarfat bij Sidon,
27. tot eene weduwvrouw. ' En er waren vele melaatschen in Israël, ten tijde van den profeet Eliza; en geen van die werd gereinigd dan Naäman, de
28. Syriër. ' En terwijl zij dit hoorden, werden zij allen in de synagoge met
29. toorn vervuld; ' en zij stonden op en dreven hem ter stad uit, en voerden hem naar den rand van den berg, waarop hunne stad gebouwd was, om
30. hem naar beneden te werpen. ' Doch hij ging midden door hen heen en vertrok.
31. En hij ging af naar Kapérnaüm, eene stad van Galiléa; en hij leerde

Vs. **18**, **19**. Jez. LXI : 1, XLII : 7. — Vs. **21**. Marc. I : 15. — Vs. **22**. Joh. VI : 42. — Vs. **23**. Joh. IV : 46—54. — Vs. **24**. Joh. IV : 44.

Vs. **25**, **26**. 1 Kon. XVII : 1, 7—16, XVIII : 1; Jac. V : 17. — Vs. **27**. 2 Kon. V : 1—14. — Vs. **31**—**37**. Marc. I : 21—28. — Vs. **31**. Matth. IV : 13.

16. *om voor te lezen.* Deze voorlezing uit de Schrift werd op iederen sabbat verricht door iemand, die daartoe van den overste der synagoge verlof bekomen had of uitgenoodigd was. Zij geschiedde staande, maar de daaraan toegevoegde verklaring werd zittende (vs. 20) gegeven.

17. *ontrold.* Deze uitdrukking is ontleend aan de gewoonte der ouden, om hunne boeken te schrijven op papieren of perkamenten bladen, die om een stok werden opgerold (vgl. Jer. XXXVI : 2, 4). Naar het schijnt, waren de profetieën van Jezaja op eene afzonderlijke boekrol geschreven, die daarom *het boek van den profeet Jezaja* genoemd wordt.

18. *gezalfd*, d. i. tot profeet gewijd.

armen. Vgl. Matth. XI : 5.

19. *gezonden.* Gew. t. *gezonden, om de gebrokenen van hart te genezen.*

verslagenen. Men denke aan de slachtoffers van geweld en onderdrukking, wier banden worden losgemaakt.

een aangenaam jaar des Heeren, d. i. een tijd, waarin de Heer zijn bijzonder welgevallen zou openbaren. Zinspeling op het aloude jubeljaar, waaraan vooral voor armen en verdrukten groote voorrechten verbonden waren. Zie Lev. XXV : 8—13.

20. *zette — neder.* Zie op vs. 16.

21. *Heden — vervuld*, d. i. Gij hoort heden dengene tot u spreken, in wien de voorgelezen godspraak van Jezaja hare vervulling vindt.

22. *gaven hem allen getuigenis*, d. i. prezen hem om zijne uitstekende gaven als leeraar en uitlegger der Schrift.

22. *liefelijke woorden.* Gr. *woorden der liefelijkheid* of *der bevalligheid.*

23. *mij . . . toevoegen.* Gr. *tot mij . . . zeggen.*

spreekwoord. Gr. *gelijkenis.*

Geneesmeester, genees u zelven! De zin is: Gij, die wilt, dat wij naar u hooren zullen, toon zelf eerst door daden, dat gij recht van spreken hebt. And. verklaren: Begin met ons, uwe medeburgers en die u de naasten zijn, in de beloofde zegeningen te doen deelen.

te Kapérnaüm, waar Jezus zich derhalve reeds vroeger (vs. 14, 15) had opgehouden en werkzaam was geweest.

uwe vaderstad. Zie op Matth. XIII : 54.

25. *naar waarheid zeg ik u*, d. i. ook aan u blijkt wederom waarheid te zijn, wat in vroeger dagen meermalen gebleken is, t. w. dat God zijne gunst, met voorbijgang van hen, die daarop in de eerste plaats aanspraak maakten, aan vreemden betoont.

over de gansche aarde. Zie op Matth. XXVII : 45.

26. *bij Sidon.* Gr. *van Sidon*, d. i. behoorende tot het gebied van Sidon. Zie op Matth. XI : 21.

29. *den rand van den berg*, die, gelijk de plaatselijke gesteldheid thans nog doet zien, eene loodrechte steilte vormde van 40 à 50 voet.

31. *hij ging af naar Kapérnaüm.* Dit wordt hier verhaald, alsof Jezus zich nu eerst te Kapérnaüm vestigde; doch zie vs. 23.

32. hen op den sabbat. ' En zij stonden
verslagen over zijne leer; want zijn
33. woord was met macht. ' En er was
in de synagoge een mensch, door
een onreinen geest bezeten, en hij
34. schreeuwde met luide stem, ' zeg-
gende: Ha! wat hebben wij met u
te doen, Jezus de Nazarener? Zijt
gij gekomen, om ons te verderven?
Ik ken u, wie gij zijt, de Heilige
35. Gods. ' En Jezus bestrafte hem, zeg-
gende: Zwijg, en vaar van hem uit!
En nadat de booze geest hem in het
midden nedergeworpen had, voer hij
van hem uit, zonder hem iets te scha-
36. den. ' En er kwam verbazing over
allen, en zij spraken onder elkander,
zeggende: Welk een woord is dit,
dat hij met macht en kracht den on-
reinen geesten bevelen geeft, en zij
37. varen uit? ' En er ging een gerucht
van hem uit naar alle plaatsen van
den omtrek.
38. En hij stond op en ging van de
synagoge in het huis van Simon. De
schoonmoeder nu van Simon was lij-
dende aan eene harde koorts, en zij
39. vroegen hem voor haar. ' En over
haar heen staande, bestrafte hij de
koorts, en deze verliet haar; en da-
delijk stond zij op en bediende hen.
40. En toen de zon onderging, brach-
ten allen, die lijders hadden aan al-
lerlei ziekten, ze tot hem; en hij
leide een iegelijk van hen de handen
41. op, en genas hen. ' En er voeren
ook booze geesten van velen uit,
schreeuwende en zeggende: Gij zijt
de Zoon Gods! En hij bestrafte hen,
en liet hun niet toe te spreken, om-
dat zij wisten, dat hij de Christus
was.
42. En toen het dag geworden was,
ging hij uit en vertrok naar eene
woeste plaats. En de scharen zoch-
ten hem op, en kwamen bij hem;
en zij hielden hem tegen, opdat hij
43. niet van hen zou weggaan. ' Doch
hij zeide tot hen: Ik moet ook aan
de andere steden het evangelie van
het koninkrijk Gods verkondigen;
44. want daartoe ben ik gezonden. ' En
hij predikte in de synagogen van Ga-
liléa.

HOOFDSTUK V.

Jezus roept Petrus, na eene wonderdadige vischvangst, tot het apostelschap (vs. 1—11); reinigt een melaatsche (vs. 12—16); geneest een verlamde en vergeeft hem de zonden (vs. 17—26); roept Levi, den tollenaar (vs. 27—32), en geeft reden, waarom zijne leerlingen niet vasten (vs. 33—39).

1. En het geschiedde, terwijl de schare
op hem aandrong, om het woord Gods
te hooren, dat hij stond bij het meer
2. van Gennézaret. ' En hij zag twee
schepen aan het meer liggen; en de
visschers waren er afgegaan en spoel-
3. den de netten. ' En hij ging in een
dier schepen, dat van Simon was,
en verzocht hem een weinig van land
af te steken; en hij zette zich neder
en leerde de scharen uit het schip. '
4. Toen hij nu opgehouden had met
spreken, zeide hij tot Simon: Steek
af naar de diepte, en werpt ulieder
5. netten uit tot de vangst. ' En Simon

Vs. **32**. Matth. VII : 28, 29. — Vs. **38**, **39**. Matth. VIII : 14, 15; Marc. I : 29—31. — Vs. **40**, **41**. Matth. VIII : 16, 17; Marc. I : 32—34.

Vs. **41**. Marc. III : 11. — Vs. **42**—**44**. Marc. I : 35—39.
Vs. **1**—**11**. Matth. IV : 18—22; Marc. I : 16—20. — Vs. **4**—**7**. Joh. XXI : 6.

32. *met macht.* Vgl. op Matth. VII : 29.
33. *een onreinen geest.* Gr. *een geest van een onreinen dèmon.* Vgl. op Matth. X : 1.
34. *wat — doen.* Zie op Matth. VIII : 29.
de Heilige Gods. Zie op Marc. I : 24.
35. *in het midden*, t. w. der synagoge.
36. *met macht en kracht*, d. i. met de macht eens gebieders en de kracht eens wonderdoeners.
38, 39. Zie op Matth. VIII : 14, 15.
38. *Simon.* Vgl. Matth. IV : 18.
voor haar, d. i. dat hij haar genezen zou.
40. *toen — onderging.* Zie op Marc. I : 32.
41. *de Zoon Gods.* Gew. t. *de Christus*, *de Zoon Gods.*
41. *omdat zij wisten* enz. Zie op Marc. I : 34.
43. *het evangelie van het koninkrijk Gods.* Zie op Matth. IV : 23.
gezonden, t. w. door God.
1. *het meer van Gennézaret.* Zie op Matth. IV : 18.
2. *schepen.* Kleinere vaartuigen, voor de vischvangst bestemd.
aan het meer, d. i. aan den oever van het meer. Vgl. vs. 11.
spoelden de netten. Het werk was dus voor ditmaal afgeloopen, of liever opgegeven.
4. *steek af.* Dit werd tot Simon, als den eigenaar, gezegd; *werpt . . . uit* tot hem en de overige schepelingen.

antwoordde en zeide tot hem: Mees-
ter! den geheelen nacht door hebben
wij gearbeid en niets gevangen; doch
op uw woord zal ik het net uitwer-
6. pen. ' En toen zij dit gedaan had-
den, omsloten zij eene groote menigte
7. visschen, en hun net scheurde. ' En
zij wenkten hunne makkers in het
andere schip, om hen te komen hel-
pen, en zij kwamen en vulden beide
8. de schepen, zoodat zij zonken. ' Si-
mon Petrus nu, dat ziende, viel
neder aan de knieën van Jezus, en
zeide: Ga uit van mij; want, Heer!
9. ik ben een zondig man. ' Want ver-
bazing had hem en allen, die met
hem waren, bevangen over de vangst
der visschen, die zij gedaan hadden; '
10. en zoo ook Jacobus en Johannes,
zonen van Zebedeüs, die metgezel-
len van Simon waren. En Jezus
zeide tot Simon: Vrees niet! van
nu aan zult gij menschen vangen. '
11. En nadat zij de schepen aan land
gebracht hadden, verlieten zij alles en
volgden hem.
12. En het geschiedde, terwijl hij in
zekere stad was, zie, daar was een
man vol melaatschheid. En Jezus
ziende, viel hij op het aangezicht
en bad hem, zeggende: Heer! in-
dien gij wilt, gij kunt mij reinigen. '
13. En hij strekte de hand uit, en raakte
hem aan en zeide: Ik wil, word
gereinigd! En terstond week de me-
14. laatschheid van hem. ' En hij beval
hem, het aan niemand te zeggen,
maar ga heen, zeide hij, vertoon u
aan den priester, en offer voor uwe
reiniging, gelijk Mozes geboden heeft,
15. hun tot eene getuigenis. ' Doch de
mare van hem verbreidde zich te
meer, en er kwamen vele scharen

Vs. 12 -16. Matth. VIII : 2—4; Marc. I : 40—45.

samen, om te hooren en van hunne
16. krankheden genezen te worden. ' Maar
hij nam de wijk in de woestijnen,
en was aldaar biddende.
17. En het geschiedde op zekeren dag,
dat hij bezig was te leeren. En er
zaten Farizeërs en leeraars der wet,
die uit alle vlekken van Galiléa en
Judéa en uit Jeruzalem gekomen wa-
ren; en er was kracht des Heeren,
18. om hen te genezen. ' En zie, eenige
mannen brachten op een bed een
mensch, die verlamd was; en zij
zochten dien binnen te brengen en
19. voor hem neder te leggen. ' En toen
zij wegens de schare geen weg von-
den, om hem binnen te brengen,
klommen zij op het dak en lieten
hem met het bed door de tegelen
neder, in het midden, vóór Jezus. '
20. En hun geloof ziende, zeide hij:
Mensch! uwe zonden zijn u verge-
21. ven. ' En de schriftgeleerden en de
Farizeërs begonnen te overleggen,
zeggende: Wie is deze, die gods-
lastering spreekt? Wie kan zonden
22. vergeven, dan God alleen? ' Doch
Jezus bemerkte hunne overleggingen,
en antwoordende zeide hij tot hen:
Wat overlegt gij in uwe harten? '
23. Wat is lichter, te zeggen: uwe zon-
den zijn u vergeven, of te zeggen:
24. sta op en wandel? ' Doch opdat gij
moogt weten, dat de Zoon des men-
schen macht heeft, om op aarde zon-
den te vergeven — zeide hij tot den
verlamde: Ik zeg u, sta op, en
neem uw bed op, en ga naar uw
25. huis! ' En hij stond dadelijk op voor
hunne oogen, en nam op hetgeen
waarop hij gelegen had en ging heen
naar zijn huis, God verheerlijkende. '
26. En ontzetting beving allen, en zij

Vs. 17—26. Matth. IX : 1—8; Marc. II : 1—12.

5. *Meester*. Gr. *voorganger* of *opziener*, welk woord door Lucas soms gebezigd wordt ter vertaling van het Hebr. *Rabbi*. Zie op Matth. XXIII : 7.

op uw woord, d. i. omdat gij het wilt of verlangt.

7. *in het andere schip*, t. w. het schip van Zebedeüs en zijne zonen. Zie vs. 9.

zonken, d. i. tot zinkens toe beladen waren.

8. *Ga uit van mij*, d. i. Ik ben niet waardig, dat gij langer bij mij vertoeft. Getroffen door het gebeurde (vgl. vs. 9), gevoelt Petrus tegenover Jezus zijne onreinheid en vreest, dat hem in de tegenwoordigheid van dezen heilige eenig onheil bedreigt. Vgl. 1 Kon. XVII : 18.

10. *menschen vangen*. Zie op Matth. IV : 19.

12—14. Zie op Matth. VIII : 2—4.

14. *zeide hij*. Deze woorden zijn hier duidelijkheidshalve ingelascht, evenals ook Marc. VI : 9, Hand. I : 4, XVII : 3.

17—26. Zie op Matth. IX : 8, Marc. II : 1—12.

17. *om hen te genezen*, t. w. zoovelen onder hen dit noodig hadden en begeerden, of, volg. and., de kranken, die (vgl. vs. 15) tot hem gebracht werden.

19. *in het midden*, t. w. van de vergaderplaats of de vergaderde menigte.

verheerlijkten God; en zij werden
vervuld met vreeze en zeiden: Wij
hebben heden ongelooflijke dingen
gezien!
27. En daarna ging hij uit, en zag
een tollenaar, met name Levi, aan
het tolhuis zitten; en hij zeide tot
28. hem: Volg mij! ' En hij verliet al-
les, en stond op en volgde hem. '
29. En Levi richtte hem in zijn huis een
groot gastmaal aan; en er was eene
groote schare van tollenaars en ande-
30. ren, die met hen aanlagen. ' En hunne
Farizeërs en schriftgeleerden morden
tegen zijne leerlingen, zeggende:
Waarom eet en drinkt gij met de
31. tollenaars en zondaars? ' En Jezus
antwoordde en zeide tot hen: De
gezonden hebben geen geneesmeester
32. noodig, maar de kranken. ' Ik ben
niet gekomen, om rechtvaardigen,
maar om zondaren tot bekeering te
33. roepen. ' Zij nu zeiden tot hem:
Waarom vasten de leerlingen van Jo-
hannes dikwijls en doen gebeden,
desgelijks ook die der Farizeërs,
34. maar eten en drinken de uwe? ' En
hij zeide tot hen: Kunt gij de brui-
loftsgezellen, terwijl de bruidegom
35. bij hen is, wel doen vasten? ' Maar
er zullen dagen komen, dat de brui-
degom van hen is weggenomen; dán
36. zullen zij vasten, in die dagen. ' En
hij sprak ook eene gelijkenis tot hen:
Niemand scheurt een stuk van een
nieuw kleed af, en zet dat op een
oud kleed; anders zou hij het nieu-
we scheuren, en bij het oude zou
het stuk van het nieuwe niet voe-
37. gen. ' En niemand doet jongen wijn
in oude zakken; anders zou de jonge
wijn de zakken doen barsten, en hij
zou wegvloeijen, en de zakken zou-
38. den verloren gaan. ' Maar jongen wijn
moet men in nieuwe zakken doen,
39. en beiden blijven bewaard. ' En nie-
mand, die ouden gedronken heeft,
begeert terstond jongen; want hij zegt:
De oude is beter.

HOOFDSTUK VI.

Jezus verdedigt zijne leerlingen (vs. 1–5) en zich zelven tegen de beschuldiging van sabbatschennis (vs. 6–11), kiest zich twaalf apostelen (vs. 13–16), en is omgeven van eene groote schare (vs. 17), wier kranken hij geneest (vs. 18, 19), en die hij in eene uitvoerige rede leert (vs. 20–49).

1. En het geschiedde op een sabbat,
dat hij door het korenveld ging, en
zijne leerlingen plukten de aren, en
aten die, ze wrijvende met de han-
2. den. ' En sommige der Farizeërs
zeiden: Waarom doet gij, wat niet
3. geoorloofd is op den sabbat? ' En
Jezus antwoordde hun en zeide: Hebt
gij ook dit niet gelezen, wat David
deed, toen hij honger had, hij en
4. die met hem waren? ' Hoe hij ging
in het huis Gods, en de toonbrooden
nam en at, en ze ook gaf aan hen,
die met hem waren, hoewel 't niet
geoorloofd is die te eten dan alleen
5. den priesters? ' En hij zeide tot hen:
De Zoon des menschen is heer ook
van den sabbat.

Vs. 27–39. Matth. IX : 9–17; Marc. II : 13–22.

Vs. 1–5. Matth. XII : 1–8; Marc. II : 23–28. — Vs. 3. 1 Sam. XXI : 6. — Vs. 4. Lev. XXIV : 9.

26. *ongelooflijke dingen*, d. i. die niemand had kunnen denken of verwachten.

27–38. Zie op Matth. IX : 9–17, Marc. II : 13–17.

30. *hunne Farizeërs en schriftgeleerden*, d. i. die der Joden in het algemeen, of van hen, die daar in den omtrek te huis behoorden.

33. *doen gebeden*, op vastgestelde tijden en naar bepaalde voorschriften. Vgl. H. XI : 1.

eten en drinken, d. i. houden zich niet aan de bestaande voorschriften omtrent het vasten.

36. *scheurt een stuk van een nieuw kleed af, en zet dat.* Gew. t. *zet een stuk van een nieuw kleed.*

zou hij ... het nieuwe scheuren, t. w. het nieuwe kleed, waarvan het stuk genomen is, en dat daardoor, ten gevalle van het oude, bedorven wordt. And. *zou ... het nieuwe scheuren*, d. i. zou het nieuwe inzetsel het oude kleed doen scheuren.

39. In dit vs. wijst Jezus een der redenen aan, waarom velen voortgingen hem geloof te weigeren. Zij waren aan het oude gewoon en gehecht, en zagen in al wat daarvan afweek eene gevaarlijke nieuwigheid.

1–5. Zie op Matth. XII : 1–8.

1. *op een sabbat.* Gew. t. *op den tweeden eersten sabbat*, of *den tweeden na den eersten sabbat*, of *den op één na eersten sabbat*, waarmede bedoeld zou zijn de tweede der zeven sabbatdagen, die tusschen het Paasch- en het Pinksterfeest moesten verloopen (Lev. XXIII : 15), omstreeks welken tijd het graan meerendeels rijp op het veld stond. And. *op den eersten sabbat na den tweeden*, d. i. na den tweeden dag van het Paaschfeest, van welke de gezegde sabbatdagen begonnen geteld te worden.

korenveld. Gr. *gezaaide.*

ze wrijvende, om de korrels van hare bekleedsels los te maken.

6. En het geschiedde ook op een an-
deren sabbat, dat hij in de synagoge
ging en leerde; en er was daar een
mensch, en zijne rechterhand was
7. stijf. ' En de schriftgeleerden en de
Farizeërs bespiedden hem, of hij op
den sabbat genezen zou, om eene
8. aanklacht tegen hem te vinden. ' Doch
hij kende hunne overleggingen, en
zeide tot den mensch, die de stijve
hand had: Rijs op en sta in het
midden! En hij richtte zich op en
9. stond. ' Jezus dan zeide tot hen: Ik
vraag u, is het geoorloofd op den
sabbat goed te doen, of kwaad te
doen? eene ziel te behouden, of te
10. verderven? ' En nadat hij hen allen
in het rond had aangezien, zeide hij
tot hem: Strek uwe hand uit! Hij
nu deed het, en zijne hand was her-
11. steld gelijk de andere. ' En zij wer-
den vervuld met onzinnigheid, en
bespraken met elkander, wat zij Je-
zus toch doen zouden.
12. En het geschiedde in deze dagen,
dat hij uitging naar den berg, om
te bidden; en hij bracht den nacht
13. door in het gebed tot God. ' En toen
het dag geworden was, riep hij zijne
leerlingen tot zich, en koos van hen
twaalf uit, die hij ook apostelen
14. noemde: ' Simon, dien hij ook Petrus
noemde, en Andréas, zijnen broeder,
en Jacobus, en Johannes, en Philip-
15. pus, en Bartholomeüs, ' en Mattheüs,
en Thomas, en Jacobus, den zoon
van Alpheüs, en Simon, genaamd de
16. ijveraar, ' en Judas, den zoon van
Jacobus, en Judas Iskariot, die de
17. verrader geworden is. ' En nadat hij
met hen afgekomen was, stond hij
op eene vlakke plaats, alsmede eene
schare zijner leerlingen, en eene groote
menigte volks van geheel Judéa en
Jeruzalem en de zeekust van Tyrus
en Sidon, die gekomen waren, om
hem te hooren en genezen te worden
18. van hunne ziekten. ' En die gekweld
werden van onreine geesten, werden
19. genezen. ' En de gansche schare zocht
hem aan te raken; want er ging kracht
van hem uit; en hij genas ze allen.
20. En hij sloeg zijne oogen naar zijne
leerlingen op en zeide: Zalig gij
armen, want uwer is het koninkrijk
21. Gods! ' Zalig gij, die nu hongert,
want gij zult verzadigd worden! Za-
lig gij, die nu weent, want gij zult
22. lagchen! ' Zalig zijt gij, wanneer de
menschen u haten, en wanneer zij u
afsnijden en smaden, en uwen naam
als boos uitwerpen om den wil van
23. den Zoon des menschen. ' Verblijdt
u te dien dage en springt op van
vreugd; want zie, uw loon is groot
in den hemel; op dezelfde wijze toch
deden hunne vaderen den profeten. '
24. Maar wee u, rijken, want gij hebt
25. uwen troost weg! ' Wee u, verzadig-
den, want gij zult hongeren! Wee
u, die nu lacht, want gij zult treu-
26. ren en weenen! ' Wee u, wanneer

Vs. **6—11**. Matth. XII : 9—14; Marc. III : 1—6. — Vs. **12—16**. Matth. X : 2—4; Marc. III : 13—19. — Vs. **14—16**. Hand. I : 13. — Vs. **17—19**. Matth. IV : 24, 25, V : 1; Marc. III : 7—13. — Vs. **20—49**. Matth. V—VII.

Vs. **20—23**. Matth. V : 1—12. — Vs. **20**. Jac. II : 5. — Vs. **21**. Jez. LXI : 3; Openb. VII : 16. — Vs. **22**. 1 Petr. IV : 14. — Vs. **23**. Jac. V : 10. — Vs. **24**. Jac. I : 10, V : 1; Matth. VI : 2. — Vs. **26**. Joh. XV : 19.

6—11. Zie op Matth. XII : 9—14, Marc. III : 1—6.

6. *stijf.* Gr. *dor* of *verdroogd.*

8. *stond*, d. i. bleef in staande houding afwachten, wat èr verder met hem gebeuren zou.

10. *gelijk de andere.* Gew. t. *gezond gelijk de andere.*

11. *werden vervuld met onzinnigheid*, d. i. geraakten buiten bezinning van woede en drift.

12. *den berg.* Zie op Matth. V : 1.

13—16. Zie op Matth. X : 2—4.

14. *dien — noemde.* Zie op Matth. XVI : 18.

en Jacobus. Gew. t. *Jacobus.*

en Philippus. Gew. t. *Philippus.*

15. *en Mattheüs.* Gew. t. *Mattheüs.*

en Jacobus. Gew. t. *Jacobus.*

16. *en Judas.* Gew. t. *Judas.*

17. *eene vlakke plaats.* Misschien eene bergvlakte of een zachtglooijend gedeelte van den berg, vs. 12 bedoeld. Vgl. Matth. V : 1.

17. *leerlingen*, in den ruimeren zin van volgelingen.

Tyrus en Sidon. Zie op Matth. XI : 21.

20. *zijne leerlingen.* Vgl. vs. 17.

Zalig enz. Zie op Matth. V : 3.

21. De zin is: Uw gebrek zal in overvloed, uwe smart in blijdschap veranderd worden.

22. *u afsnijden*, d. i. alle godsdienstige gemeenschap met u afbreken.

uwen naam als boos uitwerpen, d. i. u als nietswaardig en goddeloos ten toon stellen en uit hunnen omgang bannen.

24. *gij hebt — weg*, d. i. gij hebt nu wel het door u begeerde goed, doch juist door uwe aardschgezindheid blijft gij verstoken van den beteren schat, waardoor de armen vertroost worden. Vgl. vs. 20.

alle menschen wèl van u spreken;
want op dezelfde wijze deden hunne
vaderen den valschen profeten!
27. Maar tot u, die hoort, zeg ik: Hebt
uwe vijanden lief, doet wèl aan wie u
28. haten, ' zegent wie u vloeken, bidt
voor hen, die u smadelijk bejegenen. '
29. Wie u op de wang slaat, bied hem
ook de andere, en wie uwen mantel
neemt, weiger hem ook den rok niet. '
30. Geef aan ieder, die u vraagt, en wie
het uwe neemt, eisch het niet van
31. hem terug. ' En gelijk gij wilt, dat
de menschen u doen, doet ook gij
32. hun evenzoo. ' En indien gij liefhebt
die u liefhebben, wat dank hebt gij?
want ook de zondaars hebben lief die
33. hen liefhebben. ' En zoo gij goed-
doet aan wie u goeddoen, wat dank
hebt gij? want ook de zondaars doen
34. hetzelfde. ' En zoo gij leent aan hen,
van wie gij hoopt terug te ontvan-
gen, wat dank hebt gij? want ook
zondaars leenen aan zondaars, opdat
35. zij het gelijke terugontvangen. ' Maar
hebt uwe vijanden lief, en doet goed,
en leent, zonder iets terug te hopen,
en uw loon zal groot zijn, en gij
zult zonen des Allerhoogsten wezen;
want hij is goedertieren over de on-
36. dankbaren en boozen. ' Weest dan
ontfermend, gelijk ook uw Vader
ontfermend is!
37. En oordeelt niet, en gij zult niet
geoordeeld worden; veroordeelt niet,
en gij zult niet veroordeeld worden;
spreekt vrij, en gij zult vrijgesproken
38. worden. ' Geeft, en u zal gegeven
worden: eene goede, aangestampte,
geschudde, overloopende maat zal men
in uwen schoot geven; want met de-
zelfde maat, waarmede gij meet, zal
u weder toegemeten worden.
39. En hij sprak ook eene gelijkenis tot
hen: Kan wel een blinde eenen
blinde leiden? zullen zij niet beiden
40. in den kuil vallen? ' Een leerling is
is niet boven zijnen leermeester; maar,
volleerd, zal ieder zijn gelijk zijn
leermeester.
41. En wat ziet gij den splinter in het
oog uws broeders, maar den balk in
42. uw eigen oog bemerkt gij niet? ' Of
hoe kunt gij tot uwen broeder zeggen:
Broeder! laat toe, dat ik den splinter,
die in uw oog is, wegdoe, terwijl
gij zelf den balk in uw eigen oog
niet ziet? Geveinsde! doe eerst den
balk uit uw oog weg, en dan moogt
gij den splinter zien weg te doen,
die in het oog uws broeders is. '
43. Want er is geen goede boom, die
slechte vrucht voortbrengt, en ook
geen slechte boom, die goede vrucht
44. voortbrengt. ' Want elke boom wordt
aan zijne eigene vrucht gekend; want
men leest van doornen geen vijgen,
en men oogst van een braamstruik
45. geen druif. ' De goede mensch brengt
uit den goeden schat zijns harten het
goede voor den dag, en de booze
brengt uit den boozen schat zijns

Vs. **27**, **28**. Matth. V : 44. — Vs. **29**, **30**. Matth. V : 39—42. — Vs. **31**. Matth. VII : 12. — Vs. **32—36**. Matth. V : 43—48. — Vs. **37**, **38**. Matth. VII : 1, 2. — Vs. **38**. Marc. IV : 24.

Vs. **39**. Matth. XV : 14. — Vs. **40**. Matth. X : 24; Joh. XIII : 16, XV : 20. — Vs. **41**, **42**. Matth. VII : 3—5. — Vs. **43**, **44**. Matth. VII : 16—18, XII : 33. — Vs. **45**. Matth. XII : 34, 35.

27. Al werd aan de onbekeerlijke vijanden van het godsrijk eene geduchte vergelding aangekondigd, daarom mochten zij, die naar Jezus *hoorden* (zijne dienaars en leerlingen), hen nog niet als vijanden bejegenen, maar moesten veeleer den haat, waaraan zij ten doel stonden, van hunne zijde met liefde beantwoorden.

29. *mantel...rok.* Zie op Matth. V : 40.

30. *vraagt.* Zie op Matth. V : 42.

eisch — terug, d. i. daag hem niet voor den rechter, om hem tot teruggave van het uwe te dwingen.

32. *wat dank hebt gij?* d. i. op welke wedervergelding zoudt gij bij God kunnen hopen? Zie bij dit geheele vs. op Matth. V : 46.

34. Zie op Matth. IX : 10.

35. *zonen des Allerhoogsten.* Zie op Matth. V : 9.

37, 38. Zie op Matth. VII : 1, 2.

38. *eene — maat.* Het heil, waarop de barmhartige hopen mag, zal hem niet karig, maar in de onbekrompenste mate verleend worden.

38. *schoot.* Dat gedeelte van het wijde bovenkleed, den mantel der Oosterlingen, dat zich onmiddellijk boven den gordel bevond en daar eene soort van zak vormde, geschikt en ook gebruikt om allerlei voorwerpen te bergen.

39. Zie op Matth. XV : 14. Dit en het volg. vs. staan in geen verband met de voorafgaande rede, welker draad vs. 41 weder schijnt te worden opgenomen.

40. Zie op Matth. X : 24.

maar — leermeester, d. i. wanneer hij het zoo ver gebracht heeft, als hij 't onder zulk eene leiding brengen kan, dan staat hij nog slechts met zijnen onderwijzer gelijk. Er is dus, wil Jezus zeggen, van de leeraars uws volks geen hulp te verwachten, omdat zij zelve onkundig zijn van den weg des levens.

41, 42. Zie op Matth. VII : 3—5.

43, 45. Zie op Matth. VII : 16, 17, XII : 33, 35.

harten het booze voor den dag; want
uit den overvloed des harten spreekt
zijn mond.
46. En wat noemt gij mij Heer, Heer!
47. en doet niet wat ik zeg? ' Ieder,
die tot mij komt en mijne woorden
hoort en ze doet, ik zal u aanwij-
48. zen, wien hij gelijk is. ' Hij is gelijk
aan een mensch, die een huis bouw-
de, die groef en uitdiepte en het
fundament leide op de rots. Toen
er nu eene overstrooming kwam, brak
de stortvloed tegen dat huis los, en
vermocht niet het te doen wankelen,
49. omdat het goed gebouwd was. ' Maar
die ze hoort en niet doet, is gelijk
aan een mensch, die een huis op de
aarde gebouwd had, zonder funda-
ment; waar de stortvloed tegen los-
brak, en het viel terstond, en de
breuk van dat huis was groot.

HOOFDSTUK VII.

Jezus geneest den knecht van een heidenschen hoofdman te Kapérnaüm (vs. 1—10); wekt te Naïn een jongeling uit de dooden op (vs. 11—17); legt, naar aanleiding eener vraag van Johannes den dooper, getuigenis af aangaande zich zelven (vs. 18—23), zijnen voorlooper (vs. 24—28) en zijne tijd- en landgenooten (vs. 29—35); wordt door een Farizeër ter maaltijd genoodigd, en aldaar door eene boetvaardige zondares gezalfd (vs. 36—50).

1. Nadat hij nu al zijne woorden ten
aanhooren des volks geëindigd had,
2. ging hij Kapérnaüm binnen. ' En van
zekeren hoofdman was een dienst-
knecht, die hem veel waard was,
3. krank en lag op sterven. ' En daar
hij van Jezus gehoord had, zond hij
oudsten der Joden tot hem en liet
hem verzoeken, dat hij mocht komen
en zijnen dienstknecht gezond ma-
4. ken. ' Dezen nu, toen zij bij Jezus
kwamen, baden hem dringend, zeg-
gende: Hij verdient, dat gij dit voor
5. hem doet; ' want hij heeft ons volk
lief, en de synagoge heeft hij ons
6. gebouwd. ' En Jezus ging met hen.
Toen hij nu niet ver meer van het
huis af was, zond de hoofdman vrien-
den tot hem en liet hem zeggen:
Heer! geef u de moeite niet; want
ik ben niet waardig, dat gij onder
7. mijn dak binnentreedt. ' Daarom heb
ik ook mij zelven niet waardig ge-
acht, om tot u te komen; maar
zeg 't met een woord, en mijn knecht
8. zal gezond worden. ' Want ook ik
ben een mensch, aan anderen onder-
geschikt, en heb zelf krijgsknechten
onder mij. En ik zeg aan dezen:
ga! en hij gaat; en aan een ander:
kom! en hij komt; en aan mijnen
dienstknecht: doe dit! en hij doet
9. het. ' Jezus nu, dit hoorende, ver-
wonderde zich over hem, en hij keerde
zich om, en zeide tot de schare, die
hem volgde: Ik zeg u, zoo groot
een geloof heb ik zelfs in Israël niet
10. gevonden. ' En toen de gezondenen
naar huis teruggekeerd waren, von-
den zij den kranken dienstknecht ge-
zond.
11. En het geschiedde op den volgen-
den dag, dat hij ging naar eene stad,
genaamd Naïn; en met hem gingen
zijne leerlingen en eene groote scha-
12. re. ' Toen hij nu de poort der stad
genaderd was, zie, daar werd een
doode uitgedragen, een éénige zoon
zijner moeder, en zij was weduwe;
en eene talrijke schare der stad was
13. met haar. ' En de Heer zag haar en
werd innerlijk met haar bewogen en

Vs. 46—49. Matth. VII: 21—27.

Vs. 1—10. Matth. VII: 28, VIII: 5—13.

46—49. Zie op Matth. VII: 21—27.
48. *uitdiepte*, d. i. zoolang doorgroef, totdat hij den vasten rotsgrond aantrof.
overstrooming, teweeggebracht door buiten hare oevers getreden beken.
de stortvloed, of rivier, waartoe de beken, hier bedoeld, door den van de bergen afstroomenden regen waren aangewassen.
omdat het goed gebouwd was. Gew. t. *want het was op de rots gegrond.*
49. *op de aarde*, d. i. op den onvasten grond.
de breuk — groot. Gescheurd, verwoest en ten deele ingestort, was het huis op ééns tot een bouwval geworden.

1—10. Zie op Matth. VIII: 5—10.
1. *al zijne woorden*, d. i. de uitvoerige rede, H. VI medegedeeld.
3. *oudsten.* Zie op Matth. II: 4.
5. *hij heeft — lief*, waaruit blijkt, dat de hoofdman een heiden was. Vgl. vs. 9.
de synagoge — gebouwd, d. i. hij heeft het bouwen of herbouwen onzer synagoge bevorderd, door de kosten daarvan geheel of gedeeltelijk te dragen.
11. *zijne leerlingen.* Gew. t. *vele van zijne leerlingen.*
12. *uitgedragen*, t. w. naar buiten de stad, waar de Joden hunne begraafplaatsen hadden. Vgl. Joh. XIX: 41, Hand. V: 6.

14. zeide tot haar: Ween niet. ' En hij
trad toe, en raakte de baar aan —
de dragers nu stonden stil — en
zeide: Jongeling, ik zeg u, sta op! '
15. En de doode rees overeind en begon
te spreken; en hij gaf hem aan zijne
16. moeder. ' En vrees beving allen, en
zij verheerlijkten God, zeggende: Een
groot profeet is onder ons opgestaan,
17. en: God heeft zijn volk bezocht. 'En
deze mare van hem ging uit in geheel
Judéa en in den ganschen omtrek.
18. En de leerlingen van Johannes ga-
19. ven dezen van dit alles bericht. ' En
Johannes riep zekere twee zijner leer-
lingen tot zich, en zond hen tot Je-
zus, om te zeggen: Zijt gij degene,
die komen zou, of hebben wij een
20. ander te verwachten? ' Toen nu die
mannen bij hem gekomen waren, zei-
den zij: Johannes de dooper heeft
ons tot u gezonden, om u te zeggen:
Zijt gij degene, die komen zou, of
hebben wij een ander te verwachten? '
21. En te dier ure genas hij velen van
ziekten en kwalen en booze geesten,
en aan vele blinden schonk hij het
22. gezicht. ' En Jezus antwoordde en
zeide tot hen: Gaat heen en bericht
aan Johannes hetgeen gij zaagt en
hoordet, dat blinden ziende worden,
kreupelen wandelen, melaatschen ge-
reinigd worden, dooven hooren, doo-
den opgewekt worden, armen het
23. evangelie hooren verkondigen; ' en
zalig is hij, die zich aan mij niet
ergert!
24. En toen de boden van Johannes
weggegaan waren, begon hij tot de
scharen te zeggen aangaande Johan-
nes: Wat zijt gij in de woestijn
gaan aanschouwen? een riet, dat door
25. den wind geschud wordt? ' Maar wat
zijt gij gaan zien? een mensch, in
zachte kleederen gekleed? Zie, die
in kleederpracht en weelde leven,
26. zijn in de paleizen. ' Maar wat zijt
gij gaan zien? een profeet? Ja, zeg
ik u, nog meer dan een profeet! '
27. Deze is 't, van wien geschreven staat:
Zie, ik zend mijnen engel voor
uw aangezicht, die uwen weg
28. voor u uit bereiden zal. ' Want
ik zeg u, onder die van vrouwen
geboren zijn, is niemand grooter pro-
feet dan Johannes de dooper; doch
de minste in het koninkrijk Gods is
29. meerder dan hij. ' En al het volk,
toen het hem hoorde, en de tolle-
naars hebben God gerechtvaardigd,
daar zij zich lieten doopen met den
30. doop van Johannes; ' maar de Fari-
zeërs en de wetgeleerden hebben voor
zich den raad Gods verworpen, daar
zij zich niet door hem lieten doopen.
31. Waarbij dan zal ik de menschen
van dit geslacht vergelijken, en waar-
32. aan zijn zij gelijk? ' Zij zijn gelijk
aan kinderen, die op de markt zitten
en elkander toeroepen, zeggende:
Wij hebben voor u op de fluit ge-
speeld, en gij hebt niet gedanst; wij
hebben klaagliederen voor u gezon-
33. gen, en gij hebt niet geweend. ' Want
Johannes de dooper is gekomen, noch
brood etende, noch wijn drinkende,
34. en gij zegt: Hij is bezeten! ' De
Zoon des menschen is gekomen, eten-
de en drinkende, en gij zegt: Zie-
daar een brasser en zwelger, een
vriend van tollenaars en zondaars. '

Vs. 18—28. Matth. XI: 2—11. — Vs. 27. Mal. III: 1. Vs. 29, 30. Matth. XXI: 31, 32. — Vs. 31–35. Matth. XI: 16—19.

14. *baar.* Eene soort van kist zonder deksel, waarin de Joden hunne lijken, in lijnwaad gewikkeld, grafwaarts droegen.

16. *God — bezocht,* d. i. God is tot zijn volk gekomen, om het zijne gunst door ongewone zegeningen te doen genieten. Vgl. H. I: 68.

17. *in geheel Judéa.* Dus niet slechts in Galiléa, waartoe Naïn behoorde, maar ook daarbuiten.

18—28. Zie op Matth. XI: 2—11.

25. *in kleederpracht ... leven.* Gr. *in prachtige kleeding ... zijn.*

29. De rede van Jezus schijnt hier onafgebroken door te loopen. Gewagende van de verschillende ontvangst, die de prediking van Johannes bij zijne landgenooten gevonden had, stelt hij de betere gezindheid van het eigenlijke volk, zelfs van de tollenaars, tegenover de hoogmoedige verblinding der Farizeërs en wetgeleerden, in het licht. And. meenen, dat vs. 29, 30 eene tusschengevoegde aanteekening van Lucas behelzen.

29. *hebben God gerechtvaardigd* enz., d. i. hebben, door zich aan den doop der bekeering te onderwerpen, getoond, dat zij den wil van God in de zending van Johannes billijkten. Het tegenovergestelde wordt vs. 30 van de Farizeërs en wetgeleerden gezegd.

30. *de wetgeleerden.* Zie op Matth. XXII: 35.

31—35. Zie op Matth. XI: 16—19.

31. *Waarbij.* Gew. t. *En de Heer zeide: Waarbij*

35. En de wijsheid is gerechtvaardigd ge-
worden van al hare kinderen.
36. En een van de Farizeërs noodigde
hem bij zich ten eten; en in het
huis des Farizeërs gegaan zijnde, lag
37. hij aan. ' En zie, daar was in de
stad eene vrouw, die eene zondares
was; en toen zij vernomen had, dat
hij in het huis des Farizeërs aanlag,
bracht zij eene albasten flesch met
38. balsem, ' en achter bij zijne voeten
staande, begon zij, weenende, zijne
voeten met hare tranen te besproei-
jen, en droogde ze af met de haren
haars hoofds, en kuste zijne voeten
39. en zalfde ze met den balsem. ' Toen
nu de Farizeër, die hem genoodigd
had, dit zag, sprak hij bij zich zel-
ven, zeggende: Deze, indien hij een
profeet ware, zou wel weten, wie en
hoedanig eene de vrouw is, die hem
aanraakt, dat het eene zondares is. '
40. En Jezus antwoordde en zeide tot
hem: Simon! ik heb u wat te zeg-
gen: Hij nu zeide: Meester, spreek! '
41. Zeker geldschieter had twee schulde-
naars: de één was vijfhonderd dena-
riën schuldig, en de ander vijftig. '
42. Toen zij niet hadden om te betalen,
schold hij het beiden kwijt. Zeg,
wie van hen zal hem dan het meest
43. liefhebben? ' Simon antwoordde en
zeide: Ik denk, degene, wien hij
het meest heeft kwijtgescholden. En
hij zeide tot hem: Gij hebt juist
44. geoordeeld. ' En zich keerende naar
de vrouw, zeide hij tot Simon: Ziet
gij deze vrouw? Ik kwam in uw
huis. Gij gaaft mij geen water voor
de voeten; maar deze besproeide mijne
voeten met hare tranen en droogde
45. ze met hare haren af. ' Gij gaaft mij
geen kus; maar deze, van dat ik in-
kwam, hield niet op, mijne voeten
46. te kussen. ' Gij zalfdet mijn hoofd
niet met olie; maar deze zalfde mijne
47. voeten met balsem. ' Daarom zeg ik
u, hare vele zonden zijn vergeven,
omdat zij veel heeft liefgehad; maar
wien weinig vergeven wordt, die heeft
48. weinig lief. ' En hij zeide tot haar:
49. Uwe zonden zijn vergeven! ' En de
dischgenooten begonnen bij zich zel-
ve te zeggen: Wie is deze, dat
50. hij ook zonden vergeeft? ' En hij
zeide tot de vrouw: Uw geloof heeft
u behouden: ga heen in vrede!

HOOFDSTUK VIII.

Jezus reist het land door met zijne leerlingen en gevolgd door eenige hem dienende vrouwen (vs. 1—3). Hij spreekt de gelijkenis van den zaaijer en verklaart haar daarna (vs. 4—15); spoort zijne volgelingen aan tot een waardig gebruik van zijn onderwijs (vs. 16—18), en noemt hen zijne geestelijke maagschap (vs. 19—21). Hij stilt een storm op het meer (vs. 22—25); geneest een bezetene in den omtrek van Gadara (vs. 26—39), alsmede eene vrouw, die aan bloedvloeijing leed (vs. 43—48), en wekt het dochtertje van Jaïrus op (vs. 40—42, 49—56).

1. En het geschiedde vervolgens, dat
hij rondreisde door stad en vlek,
predikende en verkondigende het

37, 38. Eene gelijksoortige betooning van liefde aan Jezus wordt vermeld Matth. XXVI : 6, 7, Marc. XIV : 3, Joh. XII : 3.

37. *daar — zondares was.* Zij stond in de stad bekend als eene vrouw van ontuchtig levensgedrag. Ongegrond is de meening, dat zij Maria Magdaléna (vgl. H. VIII : 2) zou geweest zijn.

eene albasten flesch met balsem. Zie op Matth. XXVI : 7, Marc. XIV : 3.

38. *achter — staande.* Men was gewoon aan den disch aan te liggen, met de ongeschoeide voeten achterwaarts uitgestrekt. Vgl. op Matth. VIII : 11.

de haren haars hoofds, die tot een teeken van diepen rouw in losse vlechten nederhingen.

kuste zijne voeten. Het kussen der voeten gold bij de ouden voor een teeken van het eerbiedigst ontzag.

39. *die hem aanraakt.* De Farizeërs oordeelden, dat men door de aanraking van een zedeloos mensch, niet minder dan door die van eenig onrein voorwerp, besmet werd. Vgl. op Marc. VII : 4.

eene zondares. Zie op Matth. IX : 10.

40. *antwoordde.* Jezus had uit Simons gemompel en afkeurende gebaren zijne gedachten verstaan, en vatte thans het woord op, om wederkeerig ook zijn oordeel te kennen te geven.

41. *denariën.* Zie op Matth. XX : 2.

44. *water voor de voeten.* Oostersche wellevendheid schreef voor, den gast, vooral wanneer hij van de reis kwam, water tot wassching der voeten aan te bieden, hem met een kus te verwelkomen en zijn hoofd en baard met eenig welriekend vocht te besproeijen. Het verzuim van dit alles bewees, hoe weinig hartelijk de ontvangst van Jezus ten huize van Simon geweest was.

45. *van dat ik inkwam.* De vrouw moet dus reeds spoedig na Jezus zelven zijn binnengetreden. And. lez. *van dat zij inkwam.*

46. *balsem*, geuriger en kostbaarder dan de gewone zalfolie.

47. *hare vele zonden* enz. De zin dezer woorden is: Haar overvloedig liefdebetoon, dat van zoo groote dankbaarheid jegens mij getuigt, spruit voort uit de boetvaardige erkenning van de veelheid der zonden, die haar vergeven zijn.

zijn vergeven. Door de vrouw niet van zich te weren, had Jezus reeds stilzwijgend getoond, dat hij in haar niet meer de zondares van vroeger zag, en nu stond hij gereed, om haar ten aanhooren van allen te verzekeren van de vergeving harer zonden.

49. Zie op Matth. IX : 3.

evangelie van het koninkrijk Gods;
2. en de twaalve waren met hem, ' alsmede
eenige vrouwen, die van booze
geesten en krankheden genezen waren:
Maria, genaamd Magdaléna,
van wie zeven booze geesten waren
3. uitgevaren, ' en Johanna, de vrouw
van Chuzas, rentmeester van Herodes,
en Suzanna, en vele andere,
die hen dienden van hare goederen.
4. Toen er nu eene groote schare bijeengekomen
was, ook van degenen,
die zich van stad tot stad bij hem
voegden, zeide hij door gelijkenis: '
5. Een zaaijer ging uit om zijn zaad te
zaaijen. En terwijl hij zaaide, viel
een deel bij den weg, en het werd
vertreden, en de vogelen des hemels
6. aten het op. ' En een ander deel
viel op de rots en wies op en verdorde,
omdat het geen vochtigheid
7. had. ' En een ander deel viel te midden
der doornen, en de doornen
wiesen mede op en verstikten het. '
8. En een ander deel viel in den goeden
grond en, opgewassen zijnde,
bracht het honderdvoudige vrucht
voort. Dit zeggende, riep hij: Wie
ooren heeft om te hooren, die hoore!
9. En zijne leerlingen vroegen hem,
wat deze gelijkenis beteekenen mocht. '
10. En hij zeide: U is het gegeven de
verborgenheden van het koninkrijk
Gods te kennen; maar aan de overigen
gewordt dit in gelijkenissen,
opdat zij ziende niet zien en hoorende
11. niet verstaan. ' De gelijkenis
nu beteekent dit: Het zaad is het
12. woord Gods. ' En de bij den weg
gezaaiden zijn zij, die hooren; daarna
komt de duivel en neemt het
woord weg van hun hart, opdat zij
niet gelooven en behouden worden. '
13. En de op de rots gezaaiden zijn zij,
die het woord, wanneer zij het gehoord
hebben, met vreugde ontvangen;
en dezen hebben geen wortel,
daar zij voor een tijd gelooven en
ten tijde der verzoeking afvallen. '
14. En hetgeen in de doornen viel, dat
zijn zij, die gehoord hebben, en
door de zorgen en den rijkdom en
de genietingen des levens, gaandeweg,
verstikt worden en niet voldra-
15. gen. ' En hetgeen in den goeden
grond viel, dat zijn zulken, die het
woord, nadat zij het gehoord hebben,
in een rein en goed hart bewaren
en met volharding vrucht dragen.
16. En niemand, als hij eene lamp
heeft aangestoken, bedekt die met een
vat, of zet haar onder een bed; maar
hij zet ze op een luchter, opdat
de binnenkomenden het licht zien
17. mogen. ' Want er is niets verborgen,
dat niet openbaar zal worden, noch
geheim, dat niet bekend zal worden
18. en aan het licht komen. ' Ziet dan
toe, hoe gij hoort! want wie heeft,
dien zal gegeven worden; en wie niet
heeft, ook hetgeen hij meent te hebben
zal van hem worden weggenomen.
19. En zijne moeder en broeders kwa-

Vs. **2.** Marc. XVI : 9. — Vs. **4—15.** Matth. XIII : 1—23; Marc. IV : 1—20. — Vs. **10.** Jez. VI : 9. — Vs. **16—18.** Marc. IV : 21—25. — Vs. **16.** H. XI : 33; Matth. V : 15.

Vs. **17.** H. XII : 2; Matth. X : 26. — Vs. **18.** H. XIX : 26; Matth. XIII : 12, XXV : 29. — Vs. **19—21.** Matth. XII : 46—50; Marc. III : 31—35.

2. *Maria Magdaléna.* Zie op Matth. XXVII : 56.

van wie — uitgevaren, t. w. op het machtwoord van Jezus. Vgl. Marc. XVI : 9. Naar het joodsche volksgeloof, kon een mensch door meer dan éénen boozen geest bezeten zijn (vgl. vs. 30, Matth. XII : 43 enz.), en was, naar de mate van hun grooter getal, zijn lijden des te heviger. Zie verder op Matth. IV : 24.

3. *Johanna . . . Suzanna.* Omtrent deze vrouwen is ons niets naders bekend.

rentmeester, d. i. die het opzicht had over de inkomsten en grondbezittingen van Herodes.

Herodes. Waarschijnlijk Herodes Antipas, over wien zie op Matth. XIV : 1.

die — goederen, d. i. die uit erkentelijkheid in het levensonderhoud van hem en de zijnen hielpen voorzien.

3. *hen.* Gew. t. *hem.*

4—15. Zie op Matth. XIII : 2—23.

4. *ook — begaven.* De schare groeide aan, hoe meer steden hij bezocht.

zeide — gelijkenis, d. i. bediende hij zich voor zijn onderwijs van de volgende gelijkenis.

10. *U is het gegeven* enz. Zie op Marc. IV : 11.

14. *niet voldragen*, d. i. niet tot rijpheid komen, 't niet zóó ver brengen, dat zij rijpe vrucht geven. Vgl. vs. 15.

15. *rein en goed.* Gr. *schoon en goed*, d. i. oprecht, zuiver, en daardoor voor het goede ontvankelijk.

met volharding. And. *door volharding*, d. i. door standvastigheid, ook onder verzoeking en beproeving.

16—18. Zie op Marc. IV : 21—25.

18. *want wie heeft* enz. Vgl. op Matth. XIII : 12.

19—21. Zie op Matth. XII : 46—48.

men tot hem, en konden hem niet
20. genaken wegens de schare. ' En het
werd hem bericht, daar men zeide:
Uwe moeder en uwe broeders staan
21. buiten, en wenschen u te zien. ' Doch
hij antwoordde en zeide tot hen:
Mijne moeder en mijne broeders zijn
zij, die het woord Gods hooren en
doen.
22. En het geschiedde op zekeren dag,
dat hij in een schip ging, en zijne
leerlingen met hem; en hij zeide tot
hen: Laat ons overvaren naar de
andere zijde van het meer. En zij
23. staken af. ' En terwijl zij voeren,
sliep hij in; en er kwam een storm-
vlaag over het meer, en zij liepen
24. vol en waren in nood. ' En zij kwa-
men tot hem en wekten hem, zeg-
gende: Meester, Meester! wij ver-
gaan! En hij, ontwaakt zijnde, be-
strafte den wind en den golfslag des
waters; en zij bedaarden, en er kwam
25. stilte. ' En hij zeide tot hen: Waar
is uw geloof? En zij vreesden en
verwonderden zich, en zeiden tot elk-
ander: Wie is toch deze, dat hij
ook den winden en het water beve-
len geeft, en zij gehoorzamen hem?
26. En zij voeren naar het land der
Gadareners, hetwelk tegenover Gali-
27. léa ligt. ' En toen hij aan land ge-
gaan was, ontmoette hem een zeker
man uit de stad, die sinds geruimen
tijd bezeten was, en geen kleed aan
had, en in geen huis zijn verblijf
28. hield, maar in de grafsteden. ' Toen
hij nu Jezus zag, schreeuwde hij het
uit, en viel voor hem neder, en zeide
met luide stem: Wat heb ik met u
te doen, Jezus, Zoon des allerhoog-
sten Gods? Ik bid u, pijnig mij
29. niet! ' Want hij beval den onreinen
geest van den mensch uit te varen;
want sedert langen tijd had hij hem
voortgesleept, en hij werd gebonden
met ketenen en voetboeijen, om be-
waard te worden; en de banden ver-
brekende, werd hij door den boozen
geest naar de woestijnen gedreven. '
30. Jezus nu vroeg hem, zeggende: Hoe
is uw naam? En hij zeide: Legi-
oen; want er waren vele booze gees-
31. ten in hem gevaren. ' En hij bad
hem, dat hij hun niet mocht gebieden
32. naar den afgrond te varen. ' Er was
nu aldaar eene kudde van vele zwij-
nen, die weidden op den berg; en
zij baden hem, dat hij hun mocht
toestaan in deze te varen; en hij
33. stond het hun toe. ' En de booze
geesten, van den mensch uitgevaren
zijnde, voeren in de zwijnen; en de
kudde stortte van de steilte af in het
34. meer, en verstikte. ' Toen nu de
hoeders zagen hetgeen er geschied
was, vluchtten zij en berichtten het
35. in de stad en in de dorpen. ' En zij
gingen uit, om te zien hetgeen er
geschied was. En zij kwamen tot
Jezus, en vonden den mensch, van
wien de booze geesten waren uitge-
varen, gekleed en goed bij zijn ver-
stand, aan de voeten van Jezus; en
36. zij werden bevreesd. ' En ook zij,
die gezien hadden, hoe de bezetene
was verlost geworden, verhaalden het
37. hun. ' En de gansche menigte van
den omtrek der Gadareners verzocht
hem van hen weg te gaan; want zij
waren met groote vrees bevangen.
En hij ging in het schip en keerde
38. terug. ' En de man, van wien de
booze geesten waren uitgevaren, bad
hem, om met hem te mogen zijn;
doch hij liet hem gaan, zeggende: '
39. Keer terug naar uw huis, en ver-
haal, wat al groots God u gedaan

Vs. **21.** II. XI:28; Joh. XV:14. — Vs. **22–25.** Matth. VIII:18, 23–27; Marc. IV:35–41.

Vs. **26–39.** Matth. VIII:28–34; Marc. V:1–20.

22. *de andere zijde van het meer.* Vgl. op Matth. VIII:18.

24. *bestrafte.* Zie op Matth. VIII:26.

26–39. Zie op Matth. VIII:28–34, Marc. V:1–20.

26. *Gadareners.* And. lez. *Geraseners.* And. *Gergeseners.* Vgl. op Matth. VIII:28.

29. In dit vs. slaat het eerste *hij* op Jezus, het tweede op den onreinen geest, het derde en vierde op den bezetene.

31. *den afgrond.* Hiermede is bedoeld de verblijf- en strafplaats, zoowel van den duivel en zijne dienaren als van de veroordeelde goddeloozen, die men zich in de onderwereld voorstelde.

34. *berichtten.* Gew. t. *gingen heen en berichtten.*

36. *zij, die gezien hadden.* De leerlingen, en wellicht ook anderen, die van het gebeurde ooggetuigen geweest waren.

37. *keerde terug*, naar de westzijde van het meer, vanwaar hij gekomen was.

heeft. En hij ging weg en verkon-
digde door de gansche stad, wat al
groots Jezus hem gedaan had.
40. En het geschiedde, toen Jezus te-
rugkwam, dat de schare hem ont-
ving; want zij waren allen hem ver-
41. wachtende. ' En zie, daar kwam een
man, wiens naam was Jaïrus, en hij
was een overste der synagoge. En
hij viel aan de voeten van Jezus, en
bad hem in zijn huis te komen; '
42. want hij had eene éénige dochter van
omstreeks twaalf jaren, en deze lag
op sterven. En terwijl hij heenging,
verdrongen hem de scharen.
43. En eene vrouw, die sedert twaalf
jaren eene bloedvloeijing had, die
haar gansche vermogen aan genees-
meesters had te koste gelegd en door
niemand had kunnen genezen wor-
44. den, ' kwam van achteren en raakte
den kwast van zijn kleed aan; en
dadelijk hield hare bloedvloeijing op. '
45. En Jezus zeide: Wie is 't, die mij
heeft aangeraakt? En daar allen 't
ontkenden, zeide Petrus en die met
hem waren: Meester! de scharen
drukken en dringen u, en gij zegt:
Wie is 't, die mij heeft aangeraakt? '
46. Doch Jezus zeide: Iemand heeft mij
aangeraakt; want ik heb bemerkt,
47. dat er kracht van mij uitging. ' Toen
nu de vrouw zag, dat zij niet ver-
borgen gebleven was, kwam zij be-
vende, en viel voor hem neder, en
gaf voor al het volk te kennen, om
welke reden zij hem had aangeraakt,
en hoe zij dadelijk genezen was. '
48. En hij zeide tot haar: Dochter!
uw geloof heeft u behouden: ga heen
in vrede!
49. Terwijl hij nog sprak, kwam er
een van den overste der synagoge,
die tot hem zeide: Uwe dochter
is dood; doe den Meester geen moeite
50. aan. ' Doch Jezus, dit hoorende, ant-
woordde hem en zeide: Vrees niet,
geloof slechts, en zij zal behouden
51. worden. ' En hij kwam in het huis,
en liet niemand met zich binnenko-
men dan Petrus en Johannes en Ja-
cobus, en den vader en de moeder
52. van het meisje. ' En zij schreiden
allen en maakten misbaar over haar.
Doch hij zeide: Schreit niet! Zij is
53. niet gestorven, maar slaapt. ' En zij
belachten hem, wetende dat zij ge-
54. storven was. ' Maar hij vatte hare
hand en riep, zeggende: Meisje, sta
55. op! ' En haar geest keerde weder,
en zij stond dadelijk op. En hij gaf
last, dat men haar te eten zou ge-
56. ven. ' En hare ouders ontzetten zich;
doch hij beval hun, aan niemand te
zeggen hetgeen er geschied was.

HOOFDSTUK IX.

Jezus zendt zijne leerlingen uit (vs. 1—6). Herodes hoort van hem en verlangt hem te zien (vs. 7—9). Hij neemt met de twaalve de wijk naar Bethsaïda, waar hij vijf duizend menschen spijzigt (vs. 10—17). Hij wordt door Petrus beleden als de Christus (vs. 18—21); kondigt zijn dood en opstanding aan (vs. 22), en vermaant zijne volgelingen tot zelfverloochening (vs. 23—27). Hij wordt verheerlijkt op den berg (vs. 28—36), geneest een bezetene (vs. 37—42), en voorspelt nogmaals zijn lijden (vs. 43—45). Hij spoort zijne leerlingen aan tot nederigheid (vs. 46—48), en waarschuwt hen tegen verkeerden ijver (vs. 49, 50). Hij vangt zijne laatste reis naar Jeruzalem aan (vs. 51), betoont zich zachtmoedig jegens de Samaritanen, die hem gastvrijheid weigeren (vs. 52—56), en wijst op hetgeen vereischt wordt om hem te volgen (vs. 57—62).

1. En hij riep de twaalve samen en
gaf hun kracht en macht over al de
booze geesten, en om ziekten te ge-
2. nezen. ' En hij zond hen uit, om
het koninkrijk Gods te prediken en
3. de kranken gezond te maken. ' En
hij zeide tot hen: Neemt niets mede

Vs. **40—56.** Matth. IX : 18—26; Marc. V : 21—43.

Vs. **1—6.** Matth. X : 1, 5, 7—14; Marc. VI : 7—13.

40. *hem ontving.* De menigte, die wel had vermoed, dat Jezus spoedig van gene zijde des meers zou terugkeeren, bevond zich, toen het schip den wal naderde, reeds aan den oever, om hem op te wachten.

41. *overste der synagoge.* Zie op Matth. IX : 18.

44. *den kwast.* Zie op Matth. IX : 20.

47. *voor al het volk,* d. i. ten aanhooren van al het volk.

48. *Dochter!* Gew. t. *Wees welgemoed, dochter!*

49. *van den overste,* d. i. van zijn gezin of nabestaanden.

doe — aan. Zie op Marc. V : 35.

52, 53. Zie op Matth. IX : 23, 24.

54. *Maar hij.* Gew. t. *Maar hij, nadat hij ze allen had uitgedreven.*

1—6. Zie op Matth. X : 1—14, Marc. VI : 7—13.

1. *de twaalve.* Gew. t. *zijne twaalf leerlingen.*

over — geesten, t. w. om ze uit te drijven.

op reis, noch staven, noch reiszak,
noch brood, noch geld, en dat nie-
mand voor zich twee rokken hebbe. '
4. En in welk huis gij komt, blijft
5. daar en gaat vandaar weg. ' En zoo-
velen u niet ontvangen, schudt, bij
het heengaan uit die stad, ook het
stof van uwe voeten af, tot eene ge-
6. tuigenis tegen hen. ' En zij gingen
uit en trokken vlek aan vlek door,
overal het evangelie verkondigende en
genezende.
7. De viervorst Herodes nu hoorde
alles wat er geschiedde, en was in
verlegenheid, omdat er door sommi-
gen gezegd werd, dat Johannes uit
8. de dooden was opgewekt, ' en door
sommigen, dat Elia verschenen was,
en door anderen, dat een van de
9. oude profeten was opgestaan. ' En
Herodes zeide: Johannes heb ik ont-
hoofd; wie is nu deze, van wien ik
zulke dingen hoor? En hij zocht
hem te zien.
10. En toen de apostelen teruggeko-
men waren, verhaalden zij hem, wat
zij al gedaan hadden. En hij nam
hen met zich en ontweek afzonder-
lijk naar eene stad, genaamd Beth-
11. saïda. ' Doch de scharen bemerkten
dit en volgden hem; en hij ontving
ze, en sprak tot hen van het ko-
ninkrijk Gods, en die genezing noo-
12. dig hadden maakte hij gezond. ' De
dag nu begon te dalen; en de twaalve
kwamen tot hem en zeiden: Laat
de schare van u, opdat zij in de om-
liggende vlekken en dorpen hun in-
trek gaan nemen en voedsel vinden;
want hier zijn wij aan eene woeste
13. plaats. ' Maar Jezus zeide tot hen:
Geeft gij hun te eten. Doch zij zei-
den: Wij hebben niet meer dan vijf
brooden en twee visschen; of wij zou-
den moeten henengaan en voor al dit
14. volk spijs koopen. ' Want er waren
omtrent vijf duizend mannen. En hij
zeide tot zijne leerlingen: Doet hen
nederzitten aan rijën, elk van vijftig. '
15. En zij deden zoo, en lieten allen
16. nederzitten. ' En hij nam de vijf broo-
den en de twee visschen, en zag op
naar den hemel, en zegende ze, en
brak ze, en gaf ze aan de leerlingen,
om aan de schare voor te zetten. '
17. En zij aten allen en werden verza-
digd; en hetgeen hun aan brokken
overschoot werd opgenomen, twaalf
korven.
18. En het geschiedde, terwijl hij in
eenzaamheid bad, dat de leerlingen
bij hem waren. En hij vroeg hun,
zeggende: Wie zeggen de scharen
19. dat ik ben? ' Zij nu antwoordden en
zeiden: Johannes de dooper; en an-
deren: Elia; en anderen, dat een
van de oude profeten is opgestaan. '
20. En hij zeide tot hen: Maar gij, wie
zegt gij dat ik ben? En Petrus
antwoordde en zeide: De Christus
21. Gods! ' Hij nu beval hun gebiedend,
22. dit aan niemand te zeggen, ' en zeide:
De Zoon des menschen moet veel lij-
den, en verworpen worden van de
oudsten en overpriesters en schrift-
geleerden, en gedood worden, en ten
derden dage opgewekt worden.
23. En hij zeide tot allen: Indien

Vs. **7—9.** Matth. XIV : 1, 2; Marc. VI : 14—16. — Vs. **10—17.** Matth. XIV : 13—21; Marc. VI : 30—44; Joh. VI : 1—13.

Vs. **18—27.** Matth. XVI : 13—28; Marc. VIII : 27—IX : 1. — Vs. **23.** H. XIV : 27.

3. *geld.* Gr. in 't algemeen *zilver*, meer bepaald *gemunt zilver*, d. i. zilvergeld.
4. *blijft — weg*, d. i. blijft daar, totdat gij de stad verlaat, om naar elders te vertrekken. Vgl. H. X : 7.
7. *De viervorst Herodes.* Zie op Matth. XIV : 1.
geschiedde. Gew. t. *door hem geschiedde.*
was in verlegenheid, niet wetende, waarvoor Jezus te houden, en verontrust door de geruchten, die aangaande den wonderdoenden leeraar in omloop waren. Vgl. vs. 9.
8. Zie op Matth. XVI : 14.
10—17. Zie op Matth. XIV : 13—20, Marc. VI : 30—44.
10. *afzonderlijk*, d. i. door geene anderen buiten de twaalve vergezeld.
eene stad. Gew. t. *eene woeste plaats der stad.* De hier bedoelde stad is eene andere dan die, waarvan Marc. VI : 45 gesproken wordt, en wel Bethsaïda Julias, ten noorden van het meer Gennézaret, tegenover Kapérnaüm gelegen.
11. *hij ontving ze.* Ofschoon Jezus de eenzaamheid had gezocht, hij wees toch de scharen niet van zich, maar voegde zich naar haar verlangen, om door hem geleerd te worden.
16. *zegende ze*, d. i. sprak er het dankgebed over uit.
19. Vgl. vs. 8 en de aant. ald.
22. Zie op Matth. XVI : 21.

iemand achter mij wil komen, die
verloochene zich zelven, en neme zijn
kruis dagelijks op, en volge mij! '
24. Want wie zijn leven wil behouden,
zal het verliezen; maar wie zijn le-
ven verliest om mijnentwil, die zal
25. het behouden. ' Wat toch baat het
een mensch, dat hij de geheele we-
reld wint, maar zich zelven verliest
26. of te gronde richt? ' Want wie zich
mijns en mijner woorden schaamt,
diens zal de Zoon des menschen zich
schamen, wanneer hij komt in zijne
heerlijkheid en die des Vaders en der
27. heilige engelen. ' Doch ik zeg u,
waarlijk, er zijn sommigen van die
hier staan, die den dood niet sma-
ken zullen, totdat zij het koninkrijk
Gods hebben gezien.
28. En het geschiedde omtrent acht da-
gen na deze woorden, dat hij Petrus
en Johannes en Jacobus met zich nam,
29. en den berg opging om te bidden. ' En
terwijl hij bad, veranderde het voor-
komen van zijn aangezicht, en zijne
30. kleeding werd glinsterend wit. ' En
zie, twee mannen spraken met hem,
31. welke waren Mozes en Elia, ' die,
in heerlijkheid verschenen, hem zei-
den, welk een uitgang hij volbrengen
32. zou te Jeruzalem. ' Petrus nu en die
met hem waren, waren door slaap
bezwaard, doch bleven wakker en
zagen zijne heerlijkheid en de twee
33. mannen, die bij hem stonden. ' En
het geschiedde, toen zij van hem
scheidden, dat Petrus tot Jezus zeide:
Meester! het is goed, dat wij hier
zijn, en laat ons drie hutten maken,
ééne voor u, en éénc voor Mozes,
en éénc voor Elia; niet wetende,
34. wat hij zeide. ' En toen hij dit zeide,
kwam er eene wolk en overschaduwde
hen; en zij werden bevreesd, toen
35. zij de wolk ingingen. ' En er kwam
eene stem uit de wolk, die zeide:
Deze is mijn uitverkoren Zoon; hoort
36. naar hem! ' En toen de stem geko-
men was, werd Jezus alléén gevon-
den. En zij zwegen, en verhaalden
in die dagen aan niemand iets van
hetgeen zij gezien hadden.
37. En het geschiedde 's daags daaraan,
toen zij den berg afkwamen, dat
eene groote schare hem te gemoet
38. kwam. ' En zie, een man van de
schare riep uit, zeggende: Meester!
ik bid u mijnen zoon aan te zien;
39. want hij is mijn éénige. ' En zie,
een geest neemt hem, en op ééns
schreeuwt hij; en hij trekt hem schuim-
bekkend heen en weder, en bezwaar-
lijk wijkt hij van hem, terwijl hij
40. hem beukt. ' En ik heb uwe leerlin-
gen gebeden, dat zij hem zouden uit-
41. drijven; en zij konden 't niet. ' En
Jezus antwoordde en zeide: O on-
geloovig en verkeerd geslacht! hoe
lang zal ik bij u zijn en u verdra-
42. gen? Breng uwen zoon hier. ' En
nog terwijl hij aankwam, scheurde
hem de booze geest, en trok hem
heen en weder; doch Jezus bestrafte
den onreinen geest, en genas den
knaap, en gaf hem aan zijnen vader
43. terug. ' En zij stonden allen versla-
gen over de majesteit Gods.
Toen nu allen zich verwonderden

Vs. 24. H. XVII: 33; Matth. X: 38, 39; Joh. XII: 25. — Vs. 26. H. XII: 9; Matth. X: 33, XXV: 31.

Vs. 28—36. Matth. XVII: 1—9; Marc. IX: 2—9. — Vs. 35. 2 Petr. I: 17, 18. — Vs. 37—43. Matth. XVII: 14—21; Marc. IX: 14—29.

23. *neme zijn kruis... op.* Zie op Matth. X: 38. *volge mij.* Zie op Marc. VIII: 34.
25. *zich zelven... te gronde richt.* Gr. *de schade van zich zelven lijdt*, d. i. zijn eigen leven er bij inschiet.
28—36. Zie op Matth. XVII: 1—9.
31. *welk een uitgang*, t. w. uit het leven, waarvoor de door God bestemde tijd thans weldra zou gekomen zijn, en die te Jeruzalem moest plaats hebben.
32. *bleven wakker.* And. *werden wakker.*
34. *toen zij*, t. w. Mozes en Elia, die de wolk ingegaan en alzoo weggevaren waren. Gew. t. *toen die.*
35. *uitverkoren.* Gew. t. *geliefde.*
36. *in die dagen*, vóór zijne opstanding. Vgl. Matth. XVII: 9.
38. *een man van de schare*, d. i. iemand, die zich onder de menigte bevond.
mijnen zoon aan te zien, d. i. u over hem te ontfermen, door hem van zijn lijden te verlossen.
39. *terwijl hij hem beukt.* De voorstelling schijnt te zijn, dat de booze geest er een wreed behagen in schepte den knaap te mishandelen en, daarmede bezig, er nauwelijks mede kon ophouden. Vgl. bij dit vs. verder op Matth. IV: 24.
41. *en zeide.* Zie op Matth. XVII: 17.
42. *scheurde — geest.* Zie op Marc. IX: 18.
trok — weder. Zie op Marc. I: 26.
43. *de majesteit Gods*, in het door Jezus verrichte wonder voor aller oog ten toon gespreid.

over alles wat Jezus deed, zeide hij
44. tot zijne leerlingen: ' Legt gij deze
woorden weg in uwe ooren! want de
Zoon des menschen zal overgeleverd
worden in handen van menschen. '
45. Doch zij verstonden dit woord niet,
en het was voor hen bedekt gewor-
den, opdat zij het niet begrijpen
zouden; en zij schroomden hem over
dit woord te vragen.
46. En er kwam eene overlegging bij
hen op, wie wel de meeste van hen
47. zijn mocht. ' Maar Jezus zag de over-
legging huns harten, en nam een
48. kind, en stelde het bij zich, ' en
zeide tot hen: Wie dit kind ont-
vangt in mijnen naam, ontvangt mij;
en wie mij ontvangt, ontvangt hem,
die mij gezonden heeft. Want wie
de minste is onder u allen, die is
49. groot. ' En Johannes antwoordde en
zeide: Meester! wij hebben iemand
in uwen naam booze geesten zien uit-
drijven, en hebben 't hem verboden,
50. omdat hij ons niet volgt. ' En Jezus
zeide tot hem: Verbiedt het niet!
want wie niet tegen ulieden is, is
voor u.
51. En het geschiedde, toen de dagen
zijner opneming vervuld werden, dat
hij zijn aangezicht richtte, om naar
52. Jeruzalem te reizen; ' en hij zond
boden uit voor zijn aangezicht. En
zij gingen heen en kwamen in een
vlek der Samaritanen, om voor hem
53. plaats te bereiden. ' En zij ontvingen
hem niet, omdat zijn aangezicht naar
54. Jeruzalem gekeerd was. ' Toen nu
zijne leerlingen Jacobus en Johannes
dat zagen, zeiden zij: Heer! wilt
gij, dat wij zeggen, dat er vuur van
den hemel nederdale en hen vertere,
55. gelijk ook Elia gedaan heeft? ' Doch
hij keerde zich om en bestrafte hen*.
56. En zij gingen naar een ander vlek.
57. En terwijl zij op den weg voort-
gingen, zeide iemand tot hem: Ik
zal u volgen, Heer! waar gij ook
58. henengaat. ' En Jezus zeide tot hem:
De vossen hebben holen en de voge-
len des hemels nesten; maar de Zoon
des menschen heeft niet, waar hij het
59. hoofd nederlegge. ' En hij zeide tot
een ander: Volg mij! Doch hij zeide:

55, 56. Gew. t. * en zeide: Gij weet niet, van welk een geest gij zijt! ' Want de Zoon des menschen is niet gekomen, om de zielen der menschen te verderven, maar te behouden.

Vs. **44, 45**. Matth. XVII : 22, 23; Marc. IX : 31, 32. — Vs. **46—48**. Matth. XVIII : 1—5; Marc. IX : 33—37. — Vs. **48**. Joh. XIII : 20.

Vs. **49, 50**. Marc. IX : 38—40. — Vs. **50**. Matth. XII : 30. — Vs. **53**. Joh. IV : 9. — Vs. **54**. 2 Kon. I : 10, 12. — Vs. **57—62**. Matth. VIII : 18—22.

44. *deze woorden*, t. w. die hij, naar aanleiding van de pas ontvangen toejuiching, gereed stond tot hen te spreken, en die hij wilde, dat zij diep in hun geheugen zouden prenten. And. achten de hier niet vermelde woorden, waarin de schare hare bewondering uitgesproken had, bedoeld.

45. *het was — opdat* enz. Er wordt hier gewezen op Gods wijze beschikking, daarin zichtbaar, dat zij voor alsnog geen helder inzicht verkregen in den vreeselijken aard der gebeurtenissen, die hem boven 't hoofd hingen, en waarvan het duister vermoeden alleen hun reeds schrik aanjoeg.

46—48. Zie op Matth. XVIII : 1—5, Marc. IX : 33—37.

46. *eene overlegging*. Gedachten, die bij sommigen of allen opkwamen, zonder bij deze gelegenheid, naar 't schijnt, door hen in woorden uitgesproken te worden. Vgl. vs. 47.

48. *is groot*. Gew. t. *zal groot zijn*.

49, 50. Zie op Marc. IX : 38—40.

49. *antwoordde*, t. w. op hetgeen Jezus vs. 48 gezegd had omtrent het ontvangen in zijnen naam, en waarop hij, bij het hier vermelde geval, met recht eene uitzondering meende gemaakt te hebben.

50. *tegen ulieden . . . voor u*. Gew. t. *tegen ons . . . voor ons*. De zin is: In een dergelijk geval is ieder uw bondgenoot, die uwe werkzaamheid voor mij niet belemmert of bestrijdt. Vgl. verder op Marc. IX : 40.

51. *toen — vervuld werden*, d. i. toen de door God bepaalde tijd, die aan zijne opneming van de aarde (vgl. Hand. I : 11, 22) vooraf moest gaan, welhaast vol (d. i. geëindigd) zou zijn.

51. *dat hij — reizen*, d. i. dat hij den tocht aanvaardde, welks einddoel Jeruzalem was. Van hier af tot H. XVIII : 30 toe, loopt het verhaal van hetgeen, volgens Lucas, op deze laatste reis van Jezus naar de hoofdstad geschied is.

52. *kwamen — Samaritanen*. De kortste en ook meest gewone reisweg der galiléesche feestgangers naar Jeruzalem liep door Samarië.

53. Zij weigerden hem gastvrijheid, omdat hij met de overige feestgangers opging naar Jeruzalem, en zich daardoor openlijk tegen de Samaritanen scheen te verklaren, in den twist over de plaats der aanbidding (Joh. IV : 20).

54. *gelijk — heeft*. De echtheid dezer woorden is aan bedenking onderhevig.

55, 56. [*en zeide — te behouden*. Deze woorden ontbreken in zeer vele, en daaronder de oudste en beste, Hss. en vertalingen, en moeten op dien grond voor een later bijvoegsel gehouden worden. Vooral geldt dit van de eerste zinsnede van vs. 56 (*Want — behouden*), die bovendien zeer licht van elders ontleend kan zijn. Vgl. H. XIX : 10, Matth. XVIII : 11.

55. *Gij weet niet — zijt*, d. i. Zoo sprekende, zijt gij in strijd met den geest van zachtmoedig geduld, die u als mijne volgelingen bezielen moet.]

57—60. Zie op Matth. VIII : 19—22.

57. *En . . . zeide iemand tot hem*. Gew. t. *En het geschiedde . . . dat iemand tot hem zeide*.

Heer! sta mij toe, heen te gaan en
60. eerst mijnen vader te begraven. ' En
Jezus zeide tot hem: Laat de dooden
hunne dooden begraven; maar gij,
ga heen en verkondig het koninkrijk
61. Gods. ' En ook een ander zeide: Ik
zal u volgen, Heer! doch sta mij
toe, eerst afscheid te nemen van mijne
62. huisgenooten. ' Doch Jezus zeide tot
hem: Niemand, die zijne hand aan
den ploeg geslagen heeft en achter-
omziet, is geschikt voor het konink-
rijk Gods.

HOOFDSTUK X.

Jezus roept nog zeventig leerlingen en zendt hen uit (vs. 1—16). Teruggekeerd, doen zij hem bericht van hun wedervaren (vs. 17—20). Hij roemt het welbehagen zijns Vaders en het geluk zijner leerlingen (vs. 21—24). Hij onderwijst een wetgeleerde in den weg des heils, ook door de gelijkenis van den barmhartigen Samaritaan (vs. 25—37). Hij vertoeft in het huis van Martha en Maria, en prijst deze boven gene (vs. 38—42).

1. En daarna stelde de Heer nog ze-
ventig anderen aan, en zond hen,
twee aan twee, voor zijn aangezicht
uit naar iedere stad en plaats, waar
2. hij zelf komen zou. ' En hij zeide tot
hen: De oogst is wel groot, maar
de arbeiders zijn weinige. Bidt dan
den Heer des oogstes, dat hij arbei-
3. ders in zijnen oogst uitzende. ' Gaat
heen! Zie, ik zend u uit als lam-
4. meren te midden van wolven. ' Draagt
geen geldbuidel, geen reiszak, noch
schoenen, en groet onderweg nie-
5. mand. ' En in welk huis gij komt,
zegt eerst: Vrede zij dezen huize! '
6. En zoo daar een zoon des vredes is,
zal uw vrede op hem rusten; maar
indien niet, zoo zal hij tot u weder-
7. keeren. ' Doch blijft in dat huis, en
eet en drinkt het hunne; want de
arbeider is zijn loon waardig. Gaat
niet over van het eene huis in het
8. andere. ' En in welke stad gij komt
en zij u ontvangen, eet wat u wordt
9. voorgezet, ' en geneest de kranken,
die daar zijn, en zegt tot hen: Het
10. koninkrijk Gods is u nabij! ' Maar
in welke stad gij komt en zij u niet
ontvangen, gaat uit op hare straten
11. en zegt: ' Ook het stof, dat ons van
uwe stad aan de voeten kleeft, vegen
wij u af: maar weet dit, dat het
12. koninkrijk Gods nabij is! ' Ik zeg
u, dat het Sodom te dien dage dra-
13. gelijker zijn zal dan die stad. ' Wee
u, Chorazin! wee u, Bethsaïda! want
zoo in Tyrus en Sidon de krachten
geschied waren, die in u geschied
zijn, zij zouden reeds lang in zak
en asch gezeten en zich bekeerd heb-
14. ben. ' Maar het zal Tyrus en Sidon
dragelijker zijn in het oordeel dan
15. u! ' En gij, Kapérnaüm! die tot den
hemel toe verhoogd zijt, tot het doo-
denrijk toe zult gij worden nederge-
16. stooten! ' Die naar u hoort, hoort

Vs. 61, 62. H. XIV : 33; 1 Kon. XIX : 20.
Vs. 1. H. IX : 2. — Vs. 2. Matth. IX : 37, 38; Joh. IV : 38.

Vs. 3—12. Matth. X : 9—16; Marc. VI : 7—11. — Vs. 13—15. Matth. XI : 21—23. — Vs. 16. Matth. X : 40; Joh. XIII : 20.

62. Spreekwoordelijk gezegde, om te kennen te geven, dat de dienst van het koninkrijk Gods eene volkomene toewijding vordert. Wie, als hij zich daartoe verbindt, niet alle andere banden kan verbreken, is voor de hem opgelegde taak ongeschikt.

1. *zeventig anderen*, t. w. boven de twaalf, die hij vroeger tot het apostelschap geroepen had (H. VI : 13).

voor zijn aangezicht, d. i. om zijne komst voor te bereiden.

2. Zie op Matth. IX : 37, 38.

3—12. Zie op Matth. X : 9—16.

4. *groet — niemand.* Hunne zending vereischte zóó grooten spoed, dat zij zich door niets, ook niet door de tijdroovende vormen der toenmalige hoffelijkheid, noodeloos mochten laten ophouden. Een dergelijk verbod, met een gelijksoortig doel, gaf Eliza aan Gehazi, 2 Kon. IV : 29.

6. *een zoon des vredes*, d. i. een mensch, die voor het heil, door u hem toegewenscht, vatbaar is.

7. Hoedanig de ontvangst ook zijn mocht, bij den spoed, dien zij in acht te nemen hadden, mochten zij naar geen ander verblijf omzien, noch aarzelen, om van de hun aangeboden gaven gebruik te maken.

8. *eet — voorgezet*, d. i. zijt daarmede tevreden.

9. *tot hen*, d. i. tot de inwoners dier stad.

11. *aan de voeten kleeft.* Gew. t. *aankleeft.*

vegen wij u af, om het u als 't ware terug te geven, en alzoo niets, ook het geringste niet, met ons te dragen, waardoor de gemeenschap tusschen u en ons zou blijven voortbestaan.

nabij. Gew. t. *u nabij.*

12. *te dien dage*, d. i. ten dage des oordeels. Vgl. Matth. X : 15.

13—15. Zie op Matth. XI : 21—23.

16. Jezus richt zich in dit vs. nogmaals tot de zeventig, met de bemoedigende verzekering, dat, al mochten zij denzelfden tegenstand aantreffen, dien hij ondervonden had (vgl. vs. 8—12 met vs. 13—15), hunne zaak de zaak was van hem en den Vader, die hem gezonden had.

naar mij, en die u verwerpt, verwerpt mij; en die mij verwerpt, verwerpt hem, die mij gezonden heeft.
17. De zeventig nu kwamen terug met blijdschap en zeiden: Heer! ook de booze geesten onderwerpen zich aan
18. ons in uwen naam. ' En hij zeide tot hen: Ik zag den satan gelijk den bliksem uit den hemel vallen. '
19. Zie, ik geef u de macht, om op slangen en schorpioenen te treden, en over al de kracht des vijands; en hij zal u geenerlei schade doen. '
20. Doch verblijdt u niet hierover, dat de geesten zich aan u onderwerpen; maar verblijdt u, dat uwe namen opgeschreven staan in de hemelen.
21. Te dier ure verheugde Jezus zich in den geest en zeide: Ik loof u, Vader, Heer des hemels en der aarde! dat gij deze dingen voor wijzen en verstandigen verborgen en ze aan kinderkens geopenbaard hebt. Ja, Vader! want zóó is het uw welbeha-
22. gen geweest. ' En hij keerde zich tot de leerlingen en zeide: Alles is mij overgegeven door mijnen Vader, en niemand weet, wie de Zoon is, dan de Vader, en wie de Vader is, dan de Zoon en wien de Zoon het open-
23. baren wil. ' En hij keerde zich tot de leerlingen afzonderlijk en zeide: Zalig de oogen, die zien wat gij ziet! '
24. Want ik zeg u, dat vele profeten en koningen gewenscht hebben te zien wat gij ziet, en zij hebben 't niet gezien, en te hooren wat gij hoort, en zij hebben 't niet gehoord.
25. En zie, een zeker wetgeleerde stond op en zeide, hem verzoekende: Meester! wat doende zal ik het eeuwige
26. leven beërven? ' En hij zeide tot hem: Wat staat er in de wet ge-
27. schreven? hoe leest gij daar? ' Hij nu antwoordde en zeide: Gij zult den Heer uwen God liefhebben uit geheel uw hart, en uit geheel uwe ziel, en uit geheel uwe kracht, en uit geheel uw verstand, en uwen naaste als
28. u zelven. ' En hij zeide tot hem: Gij hebt recht geantwoord; doe dat,
29. en gij zult leven! ' Doch hij, zich zelven willende rechtvaardigen, zeide tot Jezus: En wie is mijn naaste? '
30. En Jezus hernam en zeide: Een zeker mensch ging af van Jeruzalem naar Jericho, en viel onder roovers; en dezen schudden hem uit, en brachten hem slagen toe, en gingen weg,
31. hem half dood latende liggen. ' Bijgeval nu kwam zeker priester dien weg af, en hem ziende, ging hij te-
32. genover hem voorbij. ' En desgelijks

Vs. **18.** Joh. XII : 31. — Vs. **19.** Marc. XVI : 18; Ps. XCI : 13. — Vs. **20.** Fil. IV : 3; Openb. XX : 15. — Vs. **21**, **22.** Matth. XI : 25—27. — Vs. **23**, **24.** Matth. XIII : 16, 17; 1 Petr. I : 10.

Vs. **25—28.** Matth. XXII : 35—40; Marc. XII : 28—34. — Vs. **27.** Deut. VI : 5; Lev. XIX : 18. — Vs. **28.** Lev. XVIII : 5; Rom. X : 5.

17. *kwamen terug*, na volbrachte zending.
ook enz. De macht tot uitdrijving van booze geesten was hun niet uitdrukkelijk door Jezus gegeven, gelijk den apostelen (H. IX : 1).
18. *den satan.* Zie op Matth. IV : 10.
uit den hemel vallen, d. i. van de hoogte zijner macht nederstorten. Jezus geeft te kennen, dat, terwijl de zeventig in zijnen naam werkzaam waren, hij den aanstaanden val van al, wat zich vijandig tegen God verhief, in den geest had aanschouwd. Vgl. Openb. XII : 9.
19. *slangen en schorpioenen.* Dieren, die om hun vergiftigen beet zinnebeelden zijn van de macht des kwaads, welke zich ook in de booze geesten openbaart. *Daarop treden* beteekent: over die macht zegevieren. Vgl. Ps. XCI : 13.
des vijands, d. i. des satans. Zie vs. 18.
20. De zin is: Roemt niet in hetgeen gij door mijne kracht vermoogt, maar in het deelgenootschap aan de groote zegeningen van het godsrijk, die voor u zijn weggelegd.
maar verblijdt u. Gew. t. *maar verblijdt u veeleer.*
in de hemelen, t. w. in het boek des levens. Zie op Fil. IV : 3.
21. Zie op Matth. XI : 25, 26.
22. *En hij — zeide.* Deze woorden ontbreken in den gew. t.
23, 24. Zie op Matth. XIII : 16, 17.
23. *tot de leerlingen afzonderlijk.* Het volgende gold uitsluitend de leerlingen, terwijl de uitspraak in vs. 22 wel vooral tot hen, maar toch ook tot de omstanders gericht was.
24. *koningen*, als David, Salomo, Hiskia en anderen.
25. *wetgeleerde.* Zie op Matth. XXII : 35.
hem verzoekende, d. i. om hem op de proef te stellen, of hij ook soms een antwoord zou geven, dat met de letter der wet strijdig was.
28. *leven*, d. i. het eeuwige leven beërven.
29. *zich zelven willende rechtvaardigen*, d. i. om te doen zien, dat hij, in weerwil van het bekende gebod der wet, zijne vraag toch niet zonder reden gedaan had, daar de moeijelijkheid juist gelegen was in de bepaling, wien men als naaste had aan te merken. And. verklaren: Zich vleijende, dat het door Jezus te geven antwoord hem aan de omstanders als rechtvaardig in zijnen wandel zou doen kennen.
30. *kwam af.* Deze uitdrukking wordt gebezigd, omdat Jeruzalem hooger lag dan Jericho. Zie ook vs. 31.

kwam ook een Leviet aan die plaats
en zag hem, en ging tegenover hem
33. voorbij. ' Maar zeker Samaritaan, die
op reis was, kwam bij hem en werd,
toen hij hem zag, innerlijk bewogen. '
34. En hij ging naar hem toe, en verbond zijne wonden, en goot er olie
en wijn op; en hij tilde hem op zijn
eigen lastdier, en bracht hem naar
35. eene herberg, en verzorgde hem. ' En
des anderen daags, toen hij vertrok,
haalde hij twee denariën uit, en gaf
ze aan den waard, en zeide tot hem:
Verzorg hem, en wat gij meer besteden mocht, zal ik u bij mijne te-
36. rugkomst wedergeven. ' Wie dan van
deze drie dunkt u de naaste geweest
te zijn van hem, die onder de roo-
37. vers gevallen was? ' Hij nu zeide:
Die barmhartigheid aan hem gedaan
heeft. En Jezus zeide tot hem: Ga
heen en doe gij evenzoo!
38. En het geschiedde, terwijl zij reisden, dat hij in zeker vlek kwam.
En zekere vrouw, met name Martha,
39. ontving hem in haar huis. ' En zij
had eene zuster, genaamd Maria, en
deze zette zich neder aan de voeten
des Heeren en hoorde zijn woord. '
40. Doch Martha was druk bezig met
veel bedienens; en zij trad toe en
zeide: Heer! trekt gij het u niet
aan, dat mijne zuster mij alléén laat
dienen? Zeg haar dan, dat zij mij
41. helpe. ' Maar Jezus antwoordde haar
en zeide: Martha, Martha! gij zijt
bezorgd en ontrust over vele dingen; '
42. doch er is één ding noodig. Maria
nu heeft het goede deel gekozen, dat
niet van haar zal worden weggenomen.

HOOFDSTUK XI.

Jezus leert zijne leerlingen bidden (vs. 1—4), en wekt hen daartoe ook door eene gelijkenis op (vs. 5—13). Hij wederlegt de lasterlijke beschuldiging van gemeenschap met Beëlzebul (vs. 14—23), en richt, naar aanleiding daarvan, eene ernstige waarschuwing tot zijne hoorders (vs. 24—26, 29—32). Hij prijst zalig, die Gods woord hooren en bewaren (vs. 27, 28), en wijst zijne leerlingen op hunne hooge roeping (vs. 33—36). Bij een Farizeër ter maaltijd, houdt hij eene strafrede tegen de geveinsden (vs. 37—54).

1. En het geschiedde, terwijl hij aan
zekere plaats biddende was, dat, toen
hij ophield, een zijner leerlingen tot
hem zeide: Heer! leer ons bidden,
gelijk ook Johannes zijne leerlingen
2. geleerd heeft. ' En hij zeide tot hen:
Wanneer gij bidt, zoo zegt: Onze
Vader, die in de hemelen zijt! Uw
naam worde geheiligd! Uw koninkrijk kome! Uw wil geschiede, gelijk
in den hemel, zoo ook op aarde! '
3. Geef ons elken dag ons dagelijksch
4. brood! ' En vergeef ons onze zonden;
want ook wij vergeven aan ieder,
die ons schuldig is! En leid ons
niet in verzoeking, maar verlos ons
van den booze!
5. En hij zeide tot hen: Wie van u
zal een vriend hebben, en te middernacht tot hem gaan, en hem zeggen: Vriend! leen mij drie broo-
6. den, ' daar een vriend van mij van
de reis bij mij gekomen is en ik

Vs. 38, 39. Joh. XI:1, 20, 21, 32, XII:2, 3. — Vs. 42. Ps. XXVII:4; Matth. VI:31—33.

Vs. 2—4. Matth. VI:9—13.

32. *een Leviet.* De stam van Levi was met den tempeldienst belast. Het schijnt, dat, met een groot deel der priesters (vs. 31), ook vele Levieten metterwoon te Jericho gevestigd waren.

33. *zeker Samaritaan.* Vgl. over de vijandschap tusschen Joden en Samaritanen op Matth. X:5.

die op reis was, en daardoor zich op dien voor hem afgelegen weg bevond.

34. *olie en wijn.* Beide werden in dien tijd veel gebruikt tot zuivering en genezing van wonden.

35. *denariën.* Zie op Matth. XX:2.

36. *de naaste geweest te zijn*, d. i. zich als naaste gedragen te hebben.

38. *terwijl zij reisden*, zonder nadere bepaling van den tijd, wanneer dit geschied mag zijn.

zeker vlek, Bethanië, volgens Joh. XI:1.

39. *aan de voeten des Heeren*, als een leerling. Vgl. op Hand. XXII:3. Gew. t. *aan de voeten van Jezus.*

40. *Zeg haar dan.* Alsof zij reeds door Jezus in het gelijk was gesteld!

42. *er is één ding noodig.* In tegenstelling met de velerlei aardsche zorgen, die Martha's gemoed bezig hielden (vs. 41), komt het boven alles aan op de zorg voor het hemelsche. And. lez. *weinige dingen* (d. i. gerechten) of *één is noodig.*

het goede deel, d. i. het hemelsche.

dat — weggenomen, d. i. dat zij ongestoord zal mogen genieten en behartigen.

1. *leer ons bidden.* De leerlingen verlangden van Jezus een gebedsformulier, gelijk Johannes er een aan zijne leerlingen gegeven had.

2—4. Het *Onze Vader* komt hier ongeveer in denzelfden vorm voor als Matth. VI:9—13. Er bestaat echter gegronde reden van twijfel aan de echtheid der woorden: *Onze... die in de hemelen zijt... Uw wil — op aarde!... maar — booze*, die door de afschrijvers aan de gelijkluidende plaats ontleend kunnen zijn. Vgl. verder op Matth. t. a. p.

niets heb, om hem voor te zetten; '
7. en zou deze dan van binnen antwoor-
den en zeggen: Doe mij geen moeite
aan; de deur is al gesloten, en mijne
kinderen zijn met mij te bed, ik kan
8. niet opstaan, om u te geven? ' Ik
zeg u, al zal hij ook niet opstaan
en hem geven, omdat het een vriend
van hem is, hij zal toch om zijne
onbeschaamdheid opstaan en hem ge-
9. ven zooveel hij noodig heeft. ' En ik
zeg u: Bidt, en u zal gegeven wor-
den; zoekt, en gij zult vinden; klopt
aan, en u zal opengedaan worden. '
10. Want een ieder, die bidt, ontvangt;
en die zoekt, vindt; en die aanklopt,
11. dien zal opengedaan worden. ' En welk
vader onder u, als zijn zoon hem om
brood vraagt, zal hem een steen ge-
ven? of ook om visch, zal hem, in
plaats van een visch, een slang ge-
12. ven? ' of ook zoo hij om een ei
vraagt, zal hem een schorpioen ge-
13. ven? ' Indien dan gij, die boos zijt,
goede gaven weet te geven aan uwe
kinderen, hoeveel te meer zal de Va-
der uit den hemel den Heiligen Geest
geven aan degenen, die hem bidden!
14. En hij dreef een boozen geest uit,
en die was stom. En het geschied-
de, toen de booze geest was uitge-
varen, dat de stomme sprak; en de
15. scharen verwonderden zich. ' Doch som-
migen uit hen zeiden: Hij drijft de
booze geesten uit door Beëlzebul,
16. den overste der booze geesten. ' En
anderen, hem verzoekende, verlang-
den een teeken uit den hemel van
17. hem. ' Doch hij wist hunne gedach-
ten en zeide tot hen: Ieder konink-
rijk, dat tegen zich zelf verdeeld is,
wordt verwoest, en een huis, dat
tegen zich zelf verdeeld is, valt in. '
18. Indien nu ook de satan tegen zich
zelven verdeeld is, hoe zal zijn ko-
ninkrijk staande blijven! Want gij
zegt, dat ik door Beëlzebul de booze
19. geesten uitdrijf. ' En indien ík door
Beëlzebul de booze geesten uitdrijf,
door wien drijven uwe zonen ze dan
uit? Daarom zullen zij uwe rechters
20. zijn. ' Doch indien ik door den vin-
ger Gods de booze geesten uitdrijf,
zoo is dan het koninkrijk Gods tot
21. u gekomen. ' Wanneer een sterke ge-
wapend zijn hof bewaakt, zijn zijne
22. goederen in veiligheid. ' Doch als een,
die sterker is dan hij, hem overvalt
en overwint, zoo neemt deze zijne
wapenrusting, waarop hij vertrouwde,
23. weg en verdeelt zijnen buit. ' Wie
niet met mij is, is tegen mij, en
wie niet met mij verzamelt, verstrooit.
24. Wanneer de onreine geest van den
mensch is uitgevaren, trekt hij door
dorre plaatsen, zoekende rust, en als
hij haar niet vindt, zegt hij: Ik
zal wederkeeren naar mijn huis, van-
25. waar ik ben uitgevaren. ' En als hij
komt, vindt hij het geveegd en ver-
26. sierd. ' Dan gaat hij heen, en neemt
zeven andere geesten mede, boozer
dan hij zelf, en zij gaan binnen en
wonen daar; en het einde van dien
mensch wordt erger dan het begin.
27. En het geschiedde, toen hij dit zeide,
dat zekere vrouw uit de schare hare
stem verhief en tot hem zeide: Za-
lig de schoot, die u gedragen heeft,
en de borsten, die gij gezogen hebt! '

Vs. **9—13.** Matth. VII : 7—11; Marc. XI : 24. — Vs. **14—23.** Matth. XII : 22—30; Marc. III : 22—27. — Vs. **14**, **15.** Matth. IX : 32—34.

Vs. **16.** Matth. XII : 38, XVI : 1; Marc. VIII : 11. — Vs. **23.** Marc. IX : 40. — Vs. **24—26.** Matth XII : 43—45. — Vs. **27.** Luc. I : 42.

8. *om zijne onbeschaamdheid*, blijkbaar uit het ongelegen uur (vs. 5), waarop hij zich bij zijn vriend aanmeldde. Daarom moest deze wenschen, zoo spoedig mogelijk van hem ontslagen te worden. Vgl. H. XVIII : 4, 5.

11—13. Zie op Matth. VII : 9, 11.

14. *die was stom.* Zie op Marc. IX : 17.

15. *door Beëlzebul* enz. Zie op Matth. IX : 34.

16. Zie op Matth. XVI : 1.

17. *een huis — valt in.* And. *huis valt tegen huis.* Zie verder op Matth. XII : 25.

19. Vgl. op Matth. XII : 29.

20. *door den vinger*, d. i. door de kracht. Vgl. Exod. VIII : 19.

21, 22. De zin is: Een sterke kan alleen door een sterkere ontwapend en overweldigd worden. Zoo strekt het uitdrijven der booze geesten ten bewijze, dat de kracht, die in mij werkt, de hunne overtreft, en dat de macht der duisternis derhalve van nu aan voor goed overwonnen is.

21. *in veiligheid*, zoodat althans geen zwakkere het wagen zal, er de hand naar uit te steken. Gr. *in vrede.*

23. Zie op Matth. XII : 30.

24—26. Zie op Matth. XII : 43—45.

28. En hij zeide: Ja, maar zalig zij,
die het woord Gods hooren en be-
waren!
29. En terwijl de scharen toevloeiden,
begon hij te zeggen: Dit geslacht
is een boos geslacht. Het verlangt
een teeken, en er zal geen teeken
aan gegeven worden dan het teeken
30. van Jona. ' Want gelijk Jona een
teeken voor de Ninevieten geweest
is, zóó zal ook de Zoon des men-
31. schen het zijn voor dit geslacht. ' De
koningin van het Zuiden zal in het
oordeel opstaan met de mannen van
dit geslacht, en zal hen veroordee-
len; want zij is gekomen van de ein-
den der aarde, om de wijsheid van
Salomo te hooren — en zie, meer
32. dan Salomo is hier! ' De mannen van
Ninevé zullen in het oordeel opstaan
met dit geslacht, en zullen het ver-
oordeelen; want zij hebben zich be-
keerd op de prediking van Jona —
en zie, meer dan Jona is hier!
33. En niemand, als hij eene lamp
heeft aangestoken, zet die in den kel-
der of onder de korenmaat, maar op
den luchter, opdat de binnenkomen-
34. den het schijnsel zien mogen. ' De
lamp des ligchaams is uw oog. Wan-
neer uw oog zuiver is, is ook uw
geheele ligchaam licht; maar indien
het slecht is, is ook uw ligchaam
35. duister. ' Zie dan toe, dat niet het
36. licht in u duisternis zij! ' Indien dan
uw ligchaam geheel licht is, zonder
eenig duister deel te hebben, zoo zal
het geheel licht zijn, gelijk wanneer
de lamp u met haar schijnsel verlicht.
37. En terwijl hij sprak, noodigde hem
zeker Farizeër bij zich ter maaltijd;
38. en hij ging binnen en lag aan. ' De
Farizeër nu, dit ziende, verwonder-
de zich, dat hij zich vóór den maal-
39. tijd niet eerst gewasschen had. ' Doch
de Heer zeide tot hem: Gij Fari-
zeërs! nu reinigt gij het buitenste
van beker en schotel; maar het bin-
nenste van u is vol van roof en boos-
40. heid. ' Gij onverstandigen! Heeft hij,
die het buitenste gemaakt heeft, ook
41. het binnenste niet gemaakt? ' Doch
geeft aan aalmoezen hetgeen er in is,
42. en zie, alles is u rein. ' Maar wee
u, Farizeërs! want gij geeft tienden
van de munte en de ruit en van ieder
tuingewas, en het recht en de liefde tot
God gaat gij voorbij. Dít moest men
43. doen, en dát niet nalaten. ' Wee u,
Farizeërs! want gij zijt gesteld op het
voorste gestoelte in de synagogen, en
op de begroetingen op de markten. '
44. Wee u! want gij zijt als de verbor-
gene grafsteden, en de menschen, als
zij er overheen wandelen, weten 't
45. niet. ' Een van de wetgeleerden nu
antwoordde en zeide tot hem: Mees-
ter! door dit te zeggen, hoont gij
46. ons ook. ' En hij zeide: Wee ook
u, wetgeleerden! want gij belast de
menschen met ondragelijke lasten, en
zelve roert gij die lasten niet aan

Vs. **28.** Luc. VIII:21. — Vs. **29—32.** Matth. XII:38—42, XVI:4. — Vs. **33.** H. VIII:16; Matth. V:15; Marc. IV:21. — Vs. **34—36.** Matth. VI:22, 23. — Vs. **37.** H. XIV:1.

Vs. **38.** Matth. XV:2; Marc. VII:2—4. — Vs. **39—52.** Matth. XXIII:25, 26, 23, 6, 7, 27, 28, 4, 29—36, 13. — Vs. **41.** H. XII:33. — Vs. **42.** H. XVIII:12. — Vs. **43.** H. XX:46.

28. *Ja, maar zalig* enz. De zin is: Wordt mijne moeder niet zonder reden gelukkig geprezen, hooger nog is het geluk van hen te roemen, die het woord van God, dat zij hooren, ook ernstig ter harte nemen.

29. *een teeken.* Zie op Matth. XII:38.
Jona. Gew. t. *den profeet Jona.*

31. Zie op Matth. XII:41, 42.

33. Zie op Marc. IV:21.

34—36. Zie op Matth. VI:22, 23.

34. *uw oog.* Gew. t. *het oog.*

37. *maaltijd.* Gr. *ontbijt*, wat bij de Joden van dien tijd gewoonlijk niet vóór het eerste gebedsuur (d. i. negen uren 's morgens), en bij de meer aanzienlijken eerst tegen den middag placht gebruikt te worden. Vgl. op H. XIV:12.

38. Vgl. Marc. VII:2—4 en de aant. ald.

39—52. Zie op Matth. XXIII:4—35.

39. *nu.* Waarschijnlijk in tegenstelling met hetgeen vroeger placht te geschieden.

40. De zin is: Meent gij door uiterlijke reinheid Gode te behagen, terwijl gij u niet bekommert om de reiniging van uw hart, waarop het toch wel boven alles aankomt?

41. De zin is: Oefent barmhartigheid met den inhoud uwer bekers en schotels, en gij zult, ook zonder uiterlijke reiniging, God door hetgeen gij gebruikt verheerlijken.

42. *gaat gij voorbij*, d. i. verwaarloost gij, alsof het voorschrift daartoe u niet gold.

44. *Wee u!* Gew. t. *Wee u, schriftgeleerden en Farizeërs, gij geveinsden!*
verborgene grafsteden, d. i. grafsteden, die als zoodanig door geen uiterlijk teeken kenbaar zijn. Beeld der bedriegelijke geveinsdheid.

45. *hoont gij ons ook*, omdat gij den Farizeërs de naleving van voorschriften verwijt, welker wettelijk gezag door ons, wetgeleerden, beweerd en gehandhaafd wordt. Vgl. op Matth. XXII:35.

47. met één uwer vingeren. ' Wee u!
want gij bouwt de grafsteden der pro-
feten op, en uwe vaderen hebben
48. hen gedood. ' Zoo geeft gij dan ge-
tuigenis en toont welgevallen te heb-
ben aan de werken uwer vaderen;
want zij hebben hen gedood, en gij
49. bouwt hunne grafsteden op. ' Daarom
zegt ook de wijsheid Gods: Ik zal
tot hen zenden profeten en apostelen,
en van hen zullen zij eenigen doo-
50. den en anderen uitdrijven, ' opdat
van dit geslacht worde afgeëischt het
bloed van al de profeten, dat van de
grondlegging der wereld af vergoten
51. werd: ' van het bloed van Abel af
tot op het bloed van Zacharía, die
omgebracht is tusschen het altaar en
den tempel. Ja, zeg ik u, het zal
van dit geslacht worden afgeëischt! '
52. Wee u, wetgeleerden! want gij hebt
den sleutel der kennis weggenomen;
gij zijt zelve niet binnengegaan, en
hen, die zouden binnengaan, hebt
gij geweerd.
53. En toen hij vandaar was uitgegaan,
begonnen de schriftgeleerden en de
Farizeërs 't scherp op hem toe te
leggen en hem omtrent vele dingen
54. uit te hooren, ' hem belagende, om
uit zijnen mond iets op te vangen.

HOOFDSTUK XII.

Jezus waarschuwt zijne leerlingen tegen de Farizeërs (vs. 1); vermaant hen God te vreezen en op hem te vertrouwen (vs. 2--12); bestrijdt de hebzucht door de gelijkenis van den rijken dwaas (vs. 13--21); wekt zijne volgelingen op tot onbezorgdheid omtrent het aardsche (vs. 22—31); wijst hen op den beteren schat, in de hemelen voor hen weggelegd (vs. 32—34), en spoort hen aan tot waakzaamheid (vs. 35—48). Hij spreekt over de verdeeldheden, die het gevolg van zijne komst zouden zijn (vs. 49—53), en bestraft de scharen over hunne zorgeloosheid en onverschilligheid (vs. 54—59).

1. Toen middelerwijl de duizenden der
schare bijeenvergaderd waren, zoodat
zij elkander vertraden, begon hij tot
zijne leerlingen te zeggen: Wacht
u allereerst voor het zuurdeeg der
2. Farizeërs, dat is geveinsdheid. ' En
er is niets bedekt, dat niet ontdekt
zal worden, en verborgen, dat niet
3. bekend zal worden. ' Weshalve al
hetgeen gij in de duisternis gezegd
hebt, in het licht gehoord zal wor-
den, en wat gij aan het oor gespro-
ken hebt in de binnenkameren, ge-
predikt zal worden op de daken. '
4. En ik zeg ú, die mijne vrienden
zijt: Vreest niet voor hen, die het
ligchaam dooden en daarna niet bij
5. machte zijn iets meer te doen. ' Doch
ik zal u aanwijzen, wien gij te vree-
zen hebt. Vreest hem, die, na ge-
dood te hebben, macht heeft om in
de hel te werpen, ja, zeg ik u,
6. vreest dien! ' Worden niet vijf musch-
jes voor twee penningen verkocht?
en niet één van hen is bij God ver-
7. geten. ' Ja, zelfs de haren uws hoofds
zijn alle geteld. Vreest dan niet!
8. gij gaat vele muschjes te boven. ' En
ik zeg u, ieder, die mij belijdt voor
de menschen, dien zal ook de Zoon
des menschen belijden voor de enge-
9. len Gods; ' maar wie mij verloochent
voor de menschen, die zal verloo-

Vs. 47. H. XIII : 34.
Vs. 1. Matth. XVI : 6; Marc. VIII : 15.

Vs. 2—9. Matth. X : 26—33. — Vs. 2. H. VIII : 17; Marc. IV : 22. — Vs. 7. H. XXI : 18.

48. *geeft gij ... getuigenis ... aan de werken*, d. i. verklaart ze voor goed en lofwaardig door de gedachtenis er van te vernieuwen.

49. *zegt ... de wijsheid Gods.* Men kan hierbij in gedachte invullen: door mijnen mond. Volg. sommigen echter zou Jezus zelf zich met deze woorden op eene zijner vroegere uitspraken beroepen. Volg. and. op eene plaats uit een verloren geschrift, dat dien titel droeg, of waarin de wijsheid Gods sprekende werd ingevoerd. Nog and. meenen, dat Lucas, de hier voorkomende uitspraak uit Mattheüs (H. XXIII : 34, vgl. de aant. ald.) overnemende, haar met die woorden als een gezegde van Jezus heeft aangeduid.

50. *van dit — afgeëischt*, d. i. op dit geslacht verhaald of gewroken worde.

51. *den tempel.* Gr. *het huis*, d. i. het huis Gods.

53. *vandaar was uitgegaan.* Gew. t. *dit tot hen zeide.*

53. *'t scherp — toe te leggen.* And. *sterk — aan te houden.* Het Gr. schijnt te beteekenen, dat zij zich van nu af met vijandige bedoelingen aan zijne schreden hechtten, om hem ten val te brengen.

54. Gew. t. *hem belagende en uit zijnen mond iets zoekende op te vangen, opdat zij hem beschuldigen mochten.*

1. *middelerwijl.* Terwijl Jezus in het huis des Farizeërs vertoefde, was de reeds vroeger aanzienlijke menigte (H. XI : 29) tot duizenden aangegroeid, die zijne terugkomst met ongeduld verbeidden.

het zuurdeeg der Farizeërs. Zie op Matth. XVI : 12. De bijvoeging: *dat is geveinsdheid*, geeft te kennen, dat hunne leeringen en voorschriften niet tot ware godsvrucht, maar alleen tot zeker schijnvertoon daarvan leidden.

2. Zie op Marc. IV : 22.

3—7. Zie op Matth. X : 27—29.

chend worden voor de engelen Gods. '
10. En ieder, die een woord zegt tegen
den Zoon des menschen, het zal hem
vergeven worden; maar wie tegen
den Heiligen Geest lastert, dien zal
11. het niet vergeven worden. ' En wanneer
zij u brengen voor de synagogen
en de overheden en de machten,
weest niet bezorgd, hoe of waarmede
gij u verantwoorden, of wat gij zeg-
12. gen zult; ' want de Heilige Geest
zal u in die ure leeren, wat gij zeggen
moet.
13. En iemand uit de schare zeide tot
hem: Meester! zeg aan mijnen broeder,
dat hij de erfenis met mij deele! '
14. Doch hij zeide tot hem: Mensch!
wie heeft mij tot rechter of scheids-
15. man over ulieden aangesteld? ' En
hij zeide tot hen: Ziet toe en wacht
u voor alle hebzucht; want het is
niet door overvloed te hebben, dat
16. iemand van zijne goederen leeft. ' En
hij sprak tot hen eene gelijkenis,
zeggende: Het land van zeker rijk
17. mensch had goed gedragen. ' En hij
overleide bij zich zelven, zeggende:
Wat zal ik doen, daar ik niet heb,
waar ik mijne vruchten kan verza-
18. melen? ' En hij zeide: Dit zal ik
doen. Ik zal mijne schuren afbreken
en grootere bouwen, en ik zal
daar al mijn gewas en mijne goede-
19. ren verzamelen, ' en ik zal tot mijne
ziel zeggen: Ziel, gij hebt vele goederen,
opgelegd voor vele jaren: neem
20. rust, eet, drink, wees vrolijk! ' Maar
God zeide tot hem: Gij dwaas! in
dezen nacht eischt men uwe ziel van
u af, en wat gij bereid hebt, wiens
21. zal het zijn? ' Zóó is 't met hem,
die zich zelven schatten verzamelt
en niet rijk is in God.
22. En hij zeide tot zijne leerlingen:
Daarom zeg ik u, weest niet bezorgd
voor het leven, wat gij eten, noch
voor het ligchaam, waarmede gij u
23. kleeden zult. ' Het leven is meer dan
het voedsel, en het ligchaam dan het
24. kleed. ' Let op de raven, dat zij zaaijen
noch maaijen, die geen spijskamer
hebben, noch voorraadschuur,
en God voedt ze. Hoeveel gaat gij
25. de vogelen te boven! ' En wie van
u kan, door bezorgd te zijn, ééne
26. el aan zijnen leeftijd toevoegen? ' Indien
gij dan ook het geringste niet
kunt, waarom zijt gij omtrent het
27. overige bezorgd? ' Let op de leliën,
hoe zij wassen; zij arbeiden niet en
spinnen niet; en ik zeg u, zelfs
Salomo in al zijne heerlijkheid was
niet gekleed gelijk ééne van deze. '
28. Indien nu God het gras, dat heden
op het veld is en morgen in den
oven geworpen wordt, zóó kleedt,
hoeveel te meer u, gij kleingeloovi-
29. gen! ' En gij, zoekt niet, wat gij
eten en wat gij drinken zult, en
30. verontrust u zelve niet! ' Want dit
alles zoeken de volken der wereld;
doch uw Vader weet, dat gij dit
31. behoeft. ' Maar zoekt zijn koninkrijk,
en dit zal er u worden bijgevoegd.
32. Vrees niet, gij kleine kudde! want
het heeft uwen Vader behaagd u het

Vs. **10.** Matth. XII : 31, 32; Marc. III : 28, 29. — Vs. **11, 12.** Matth. X : 19, 20; Marc. XIII : 11; Luc. XXI : 12–15. — Vs. **15.** Kol. III : 5; 1 Tim. VI : 9–11, 17–19.

Vs. **20.** Ps. XXXIX : 7. — Vs. **21.** Matth. VI : 20. — Vs. **22–31.** Matth. VI : 25–33. — Vs. **22.** Fil. IV : 6; Hebr. XIII : 5. — Vs. **31.** 1 Tim. IV : 8. — Vs. **32.** H. XXII : 29.

10. *een woord*, d. i. een lasterlijk woord. Zie bij dit vs. verder op Matth. XII : 31, 32.
11. Zie op Matth. X : 17.
15. *alle.* Gew. t. *de.*
het is niet enz., d. i. niemand leeft van of door zijnen overvloed, en gelijk hij dezen derhalve niet behoeft, zoo waarborgt ook het bezit er van hem zijn leven niet. And. *want niet omdat iemand overvloed heeft, behoort zijn leven tot zijne goederen*, d. i. te midden van den overvloed kan hij het leven, dat de voorwaarde van het genot er van uitmaakt, niet, gelijk zijne andere goederen, als zijn eigendom beschouwen.
19. *tot mijne ziel.* De rijke richt zich sprekende tot zijn genotlievend hart.
opgelegd. Gr. *liggende.*
20. *bereid hebt*, d. i. tot voldoening van uwe zucht naar genot verzameld hebt.
21. *Zóó is 't* enz., d. i. Zóó weinig zeker is zelfs de rijke van hetgeen hij in overvloed bezit.
niet rijk . . in God (Gr. *naar* of *tot God*), d. i. arm aan de hemelsche goederen, die door het liefdadig gebruik der aardsche verkregen worden. Vgl. vs. 33, H. XVI : 9, Matth. XIX : 21.
22–31. Zie op Matth. VI : 25–33.
29. *verontrust u zelve niet.* And. *verheft u niet hoog*, t. w. met uwe begeerten.
32. *gij kleine kudde!* Met deze benaming spreekt Jezus den toen nog kleinen kring zijner geloovige belijders toe (vgl. Matth. IX : 36, XXVI : 31, Joh. X : 11), terwijl hij hen tot moedige onbezorgdheid aanspoort door de verzekering, dat het beloofde heil hun naar den wil van God niet zal kunnen ontgaan.

33. koninkrijk te geven. ' Verkoopt uwe
goederen en geeft het aan aalmoezen.
Maakt u geldbuidels, die niet ver-
ouden, een schat, die niet begeeft,
in de hemelen, waar geen dief bij
34. komt en geen mot verderft. ' Want
waar uw schat is, daar zal ook uw
35. hart zijn. ' Laat uwe lendenen om-
gord zijn en uwe lampen brandende, '
36. en weest gij gelijk aan menschen,
die op hunnen heer wachten, wan-
neer hij van de bruiloft zal opstaan,
opdat zij, als hij komt en aanklopt,
37. hem terstond mogen opendoen. ' Za-
lig die dienstknechten, welke de heer,
als hij komt, wakende zal vinden!
Voorwaar, ik zeg u, dat hij zich zal
omgorden, en hen doen aanliggen,
38. en hen zal komen bedienen. ' En zoo
hij komt in de tweede wake, en hij
komt in de derde wake, en vindt
hen zoo, zalig zijn die dienstknech-
39. ten! ' Doch dit erkent gij, dat in-
dien de heer des huizes geweten had,
op welk uur de dief zou komen, hij
gewaakt zou hebben en zijn huis niet
40. zou hebben laten doorgraven. ' Weest
ook gij dan gereed! want ter ure,
dat gij 't niet meent, komt de Zoon
des menschen.
41. Petrus nu zeide tot hem: Heer!
zegt gij deze gelijkenis op ons, of
42. ook op allen? ' En de Heer zeide:
Wie is alzoo de getrouwe, de wijze
huismeester, dien de heer over zijne
dienstboden stellen zal, om aan elk
op zijn tijd zijne spijze te geven? '
43. Zalig die dienstknecht, welken zijn
heer, als hij komt, vinden zal zóó
44. doende! ' Waarlijk, ik zeg u, dat
hij hem over al zijne goederen stel-
45. len zal. ' Maar zoo die dienstknecht
in zijn hart zegt: mijn heer toeft te
komen, en de knechten en de maag-
den begint te slaan, en te eten en
te drinken en zich dronken te ma-
46. ken, ' dan zal de heer van dien
dienstknecht komen ten dage, dat
hij 't niet verwacht, en op een uur,
dat hij niet kent, en zal hem in
stukken houwen, en zijn deel stellen
47. bij de ontrouwen. ' Die dienstknecht
nu, die den wil zijns heeren gewe-
ten, en zich niet gereed gemaakt en
naar zijnen wil niet gedaan heeft,
48. zal vele slagen ontvangen; ' maar
die hem niet geweten, doch gedaan
heeft wat slagen verdient, zal weinige
slagen ontvangen. En ieder, wien
veel gegeven is, veel zal van hem
gevorderd worden; en wien men veel
heeft toevertrouwd, van hem zal men
nog meer eischen.
49. Ik ben gekomen om vuur op aarde
te werpen, en wat wil ik, indien
50. het reeds ontstoken is? ' Doch ik
moet met een doop gedoopt worden,
en hoe word ik benauwd, totdat het

Vs. **33**, **34**. Matth. VI : 19—21; Luc. XVIII : 22. — Vs. **35**. Matth. XXV : 7. — Vs. **38**. Marc. XIII : 35. — Vs. **39**, **40**. Matth. XXIV : 43, 44. — Vs. **40**. H. XXI : 34, 35.

Vs. **42—46**. Matth. XXIV : 45—51. — Vs. **47**, **48**. Jac. IV : 17; Joh. IX : 41. — Vs. **49—53**. Matth. X : 34—36. — Vs. **50**. Matth. XX : 22.

33. Zie op Matth. VI : 20. Terwijl het bezit van aardsche goederen hen veelszins zou belemmeren in het volbrengen van de plichten hunner roeping, moesten zij zich des te meer opgewekt vinden, om daarvan afstand te doen, door het uitzicht op den hemelschen schat, die voor den barmhartige was weggelegd.

die niet begeeft, d. i. op welks duurzaam bezit gij bouwen kunt.

35. *omgord.* De Oosterlingen gebruikten een gordel, om het wijde opperkleed boven de heupen op te binden, wanneer zij zich op reis begaven of eenig huiswerk te verrichten hadden. De hier gebezigde uitdrukking geeft dus figuurlijk te kennen, dat men altoos bereid moest zijn, om den Zoon des menschen bij zijne komst behoorlijk ten dienst te staan. Vgl. vs. 40.

37. *zich zal omgorden*, als een dienstknecht.

38. *wake.* Zie op Matth. XIV : 25, Marc. XIII : 35.

39. *doorgraven.* Zie op Matth. VI : 19.

41. *op ons*, d. i. met het oog op ons.

42. *huismeester*, belast met de verzorging der huiselijke aangelegenheden en het opzicht over de dienstboden of slaven. Aan zulk een huismeester zouden de apostelen eenigermate gelijk zijn in hunne betrekking tot den Heer en zijn koninkrijk. Tegenover de hooge onderscheiding, aan die roeping verbonden, stond echter eene des te grootere verantwoordelijkheid.

42. *aan elk . . . zijne spijze.* Gr. *het afgemeten deel spijs*, dat elk hunner toekwam en hun door den huismeester uitgereikt placht te worden.

45, 46. Zie op Matth. XXIV : 48—51.

48. *wien — toevertrouwd.* Gr. *bij wien men veel heeft nedergelegd*, of *uitgezet.*

nog meer, t. w. dan hem toevertrouwd was.

49, 50. Jezus erkent het als het bedoelde gevolg zijner komst, dat een heftige strijd hier op aarde ontbrandde. Ofschoon hij dus in de toenemende vijandschap tegen zijne zaak niets anders zag dan het bewijs, dat het twistvuur reeds ontstoken was, en de uitkomst dus beantwoordde aan het doel zijner zending, toch verbeidde hij niet zonder huivering het zware lijden (zie over de beteekenis van *doop* in dit verband op Marc. X : 38), dat hem ten gevolge daarvan treffen zou.

51. volbracht is! ' Meent gij, dat ik gekomen ben, om vrede te geven op aarde? Neen, zeg ik u, niets dan
52. verdeeldheid. ' Want van nu aan zullen vijf in één huis verdeeld zijn, drie tegen twee en twee tegen drie. '
53. De vader zal tegen den zoon verdeeld zijn en de zoon tegen den vader, de moeder tegen de dochter en de dochter tegen de moeder, de schoonmoeder tegen hare schoondochter en de schoondochter tegen hare schoonmoeder.
54. En hij zeide ook tot de scharen: Wanneer gij een wolk ziet opkomen van het westen, zegt gij terstond: er komt regen; en het geschiedt zoo. '
55. En wanneer gij den zuidenwind ziet waaijen, zegt gij: er zal hitte zijn;
56. en het geschiedt. ' Gij geveinsden! het voorkomen der aarde en des hemels weet gij te onderscheiden, en hoe onderscheidt gij dezen tijd niet?
57. En waarom oordeelt gij ook uit u
58. zelve niet hetgeen recht is? ' Want als gij met uwe tegenpartij henengaat naar de overheid, zoo doe onderweg uw best, om van hem ontslagen te worden, opdat hij u niet misschien voor den rechter trekke, en de rechter u aan den gerechtsdienaar overlevere, en de gerechtsdienaar u in
59. de gevangenis werpe. ' Ik zeg u, gij zult daar niet uitkomen, vóórdat gij ook het laatste penningske betaald hebt.

Vs. 54—56. Matth. XVI:1—3. — Vs. 58, 59. Matth. V:25, 26, XVIII:34.

HOOFDSTUK XIII.

Naar aanleiding van den moord, aan eenige Galileërs gepleegd, waarschuwt Jezus zijne hoorders tegen onbekeerlijkheid (vs. 1—5), ook door de gelijkenis van den onvruchtbaren vijgeboom (vs. 6—9). Hij geneest op sabbat eene kranke vrouw (vs. 10—17); spreekt de gelijkenissen van het mosterdzaad (vs. 18, 19) en van het zuurdeeg (vs. 20, 21); spoort aan, om te strijden en te waken (vs. 22—30); beantwoordt eene waarschuwing der Farizeërs, om het gebied van Herodes te verlaten (vs. 31—33), en kondigt het profetendoodende Jeruzalem eene rechtvaardige vergelding aan (vs. 34, 35).

1. Terzelfder tijd waren er eenigen tegenwoordig, die hem verhaalden van de Galileërs, wier bloed Pilatus met
2. hunne offeranden gemengd had. ' En Jezus antwoordde en zeide tot hen: Meent gij, dat deze Galileërs grooter zondaars waren dan al de Galileërs, omdat zij zoo iets ondergaan hebben? '
3. Neen, zeg ik u; maar zoo gij u niet bekeert, zult gij allen evenzeer om-
4. komen. ' Of die achttien, op welke de toren in Siloam viel en die hij doodde, meent gij, dat zij grooter schuldenaars waren dan al de menschen, die te Jeruzalem wonen? '
5. Neen, zeg ik u; maar zoo gij u niet bekeert, zult gij allen evenzeer omkomen.
6. En hij sprak deze gelijkenis: Iemand had in zijnen wijngaard een vijgeboom staan; en hij kwam en zocht vrucht aan hem, en vond ze
7. niet. ' En hij zeide tot den wijngaardenier: Zie, drie jaren kom ik en zoek vrucht aan dezen vijgeboom,

Vs. 2. Joh. IX:2, 3.

51—53. Zie op Matth. X:34, 35.
54—56. Zie op Matth. XVI:2, 3.
57. *hetgeen recht is*, d. i. wat uw plicht jegens den naaste van u vordert. Vgl. vs. 58.
58. *gerechtsdienaar.* Gr. *praktor.* Zoo heette bij de Grieken een beambte, wiens werk het was, belastingen en geldboeten in te vorderen. Vgl. bij dit vs. op Matth. V:26.
1. *wier bloed — had*, d. i. welke Pilatus had laten ter dood brengen, terwijl zij in den tempel offerden. Van het hier bedoelde voorval is ons verder niets bekend. Misschien lag de aanleiding er toe in eene poging tot oproer, waaraan die Galileërs zich hadden schuldig gemaakt, of waarvan zij door den romeinschen landvoogd althans verdacht werden.
2. *grooter zondaars ... dan.* Gr. *zondaars ... boven*, d. i. meer dan. Evenzoo vs. 4.
omdat — hebben. Dat de vermoorde Galileërs zoo jammerlijk waren omgekomen, werd voor een bewijs gehouden, dat zij misdadigers moesten zijn, die zich door hunne zonden Gods toorn berokkend hadden. Vgl. Joh. IX:2.
3. Jezus weerspreekt hier en vs. 5 het wanbegrip zijner tijdgenooten, dat ieder smartelijk ongeval straf voor zonde is, doch neemt daaruit tevens aanleiding, om zijne hoorders te waarschuwen tegen het treurig lot, dat hen zelve treffen zou, indien zij voortgingen, door hun onbekeerlijk gedrag de goddelijke liefde en lankmoedigheid te verachten, die hij in de vs. 6—9 volgende gelijkenis teekent.
4. *die achttien* enz. Hier wordt, naar 't schijnt, gedoeld op een ongeval, dat kort te voren, misschien ten gevolge eener aardbeving, had plaats gehad.
de toren in Siloam. Wellicht een der wachttorens van den jeruzalemschen stadsmuur in de onmiddellijke nabijheid van het bad Siloam. Zie verder op Joh. IX:7.
6. *had... een vijgeboom staan.* Gr. *had een vijgeboom geplant ...*
7. *drie jaren.* Te rekenen van den tijd, dat de boom vrucht kon geven, hetgeen gemeenlijk plaats had met het derde jaar.

en vind ze niet: houw hem om!
waarom maakt hij ook den grond
8. nutteloos? ' Doch deze antwoordde en
zeide tot hem: Heer! laat hem nog
dit jaar staan, totdat ik om hem ge-
9. spit en mest gelegd heb; ' en als hij
vrucht voortbrengt, goed! zoo niet,
houw hem dan later om.
10. En hij was bezig in eene der
synagogen te leeren op den sabbat. '
11. En zie, daar was eene vrouw, die
achttien jaren lang een geest van
krankheid gehad had; en zij ging
gebogen en kon zich volstrekt niet
12. oprichten. ' En haar ziende, riep Je-
zus haar toe en zeide tot haar: Vrouw!
gij zijt verlost van uwe krankheid. '
13. En hij leide haar de handen op, en
zij werd terstond weder recht, en
14. verheerlijkte God. ' Doch de overste
der synagoge, verstoord, omdat Jezus
op den sabbat genezen had, antwoordde
en zeide tot de schare: Er zijn zes
dagen, op welke men werken moet;
komt dan op één van die, om u te
laten genezen, en niet op den dag
15. des sabbats. ' De Heer dan antwoordde
hem en zeide: Gij geveinsden! maakt
niet ieder van u op sabbat zijn os
of ezel van de kribbe los, en leidt
hem henen om hem te drenken? '
16. En deze, die eene dochter Abrahams
is, welke de satan, zie, achttien ja-
ren lang gebonden hield, moest zij
niet ontslagen worden van dezen band
17. op den dag des sabbats? ' En toen
hij dit zeide, stonden al zijne tegen-
standers beschaamd, en de gansche
schare verblijdde zich over al de heer-
lijke dingen, die door hem gedaan
werden.
18. En hij zeide: Waaraan is het ko-
ninkrijk Gods gelijk? en waarbij zal
19. ik het vergelijken? ' Het is gelijk
aan eene korrel mosterdzaad, die een
mensch nam en in zijn hof wierp;
en zij wies op, en werd tot een
grooten boom, en de vogelen des
hemels nestelden in zijne takken. '
20. En wederom zeide hij: Waarbij zal
ik het koninkrijk Gods vergelijken? '
21. Het is gelijk aan zuurdeeg, hetwelk
eene vrouw nam en onder drie ma-
ten meel verborg, totdat het geheel
gezuurd was.
22. En hij reisde rond door steden en
vlekken, leerende, en den weg ne-
23. mende naar Jeruzalem. ' En iemand
zeide tot hem: Heer! zijn het wei-
nigen, die behouden worden? En
24. hij zeide tot hen: ' Strijdt, om in te
gaan door de enge deur! Want velen,
zeg ik u, zullen zoeken in te gaan,
25. en zullen het niet kunnen. ' Nadat
de heer des huizes is opgestaan en
de deur gesloten heeft, en gij be-
gonnen zijt buiten te staan en aan
de deur te kloppen, zeggende: Heer,
Heer! doe ons open, en hij ant-
woordt en u zegt: Ik weet niet,
26. vanwaar gij zijt; ' alsdan zult gij be-
ginnen te zeggen: Wij hebben voor
uwe oogen gegeten en gedronken, en
gij hebt op onze straten geleerd. '

Vs. **15**, **16**. H. XIV: 5; Matth. XII: 11, 12. — Vs. **18**, **19**. Matth. XIII: 31, 32; Marc. IV: 30—32. — Vs. **20**, **21**. Matth. XIII: 33.

Vs. **22**. H. IX: 51. — Vs. **23**, **24**. Matth. VII: 13, 14. — Vs. **25**. Matth. XXV: 10—12. — Vs. **26**, **27**. Matth. VII: 22, 23.

7. *waarom — nutteloos*, d. i. waarom zou hij niet alleen zelf onvruchtbaar wezen, maar ook oorzaak zijn, dat de grond, dien hij beslaat, geen andere vruchten kan opleveren? Vgl. bij dit vs. verder op Marc. XI: 13.

11. *een geest van krankheid*, of *zwakheid*, d. i. een boozen geest, aan welks invloed de verzwakking harer leden werd toegeschreven.

14. *op één van die.* Gr. *op deze.*

15. *geveinsden.* Jezus richt zich met zijn antwoord tot den overste en al degenen, die van zijn gevoelen waren. Vgl. vs. 17. Gew. t. *geveinsde.*

16. *eene dochter Abrahams*, afkomstig uit het geslacht van dezen stamvader, en alzoo mede behoorende tot het volk van God.

de satan, t. w. door den geest, vs. 11 vermeld, die geacht werd in zijnen dienst te staan.

gebonden hield, d. i. door de haar toegezonden krankheid, als door een band, in hare vrijheid belemmerde. Beeldspraak, ontleend aan de voorstelling in vs. 15.

18—21. Zie op Matth. XIII: 31—33.

24. *tot hen*, t. w. tot den vragende en al de omstanders.

deur. Gew. t. *poort.*

niet kunnen, omdat zij het zoeken zullen, als het te laat is. Vgl. vs. 25.

25. *Ik weet — zijt*, d. i. Ik erken u niet voor mijne vrienden, daar gij anders wel niet op u zoudt hebben laten wachten.

26. De beeldspraak, waarvan Jezus zich vs. 25 bediend had, gaat hier in eene meer eigenlijke voorstelling over. Vergeefs zouden zijne land- en tijdgenooten ten dage des oordeels er zich op beroepen, dat zij hem gekend, met hem gemeenzaam omgegaan en zijne prediking gehoord hadden, indien zij den tijd, hun tot bekeering gegeven, ongebruikt lieten voorbijgaan.

27. En hij zal zeggen: Ik zeg u, ik
weet niet, vanwaar gij zijt: wijkt
allen van mij, gij werkers der onge-
28. rechtigheid! ' Dáár zal het geween
zijn en het tandengeknars, wanneer
gij Abraham en Izaäk en Jakob en
al de profeten ziet in het koninkrijk
Gods, maar u zelve buitengewor-
29. pen. ' En er zullen komen van oos-
ten en westen, en van noorden en
zuiden, en aanliggen in het konink-
30. rijk Gods. ' En zie, er zijn laatsten,
die eersten zullen zijn, en er zijn
eersten, die laatsten zullen zijn.
31. Te dier ure kwamen eenige Fari-
zeërs en zeiden tot hem: Ga weg
en vertrek vanhier, want Herodes
32. wil u dooden. ' En hij zeide tot hen:
Gaat heen en zegt dien vos: Zie,
ik drijf booze geesten uit en vol-
breng genezingen heden en morgen,
en den derden dag ben ik ten einde. '
33. Doch ik moet heden en morgen en
den dag daaraan reizen; want het
gaat niet aan, dat een profeet zou
omkomen buiten Jeruzalem.
34. Jeruzalem, Jeruzalem! gij, die de
profeten doodt en steenigt die tot u
gezonden zijn, hoe menigmaal heb
ik uwe kinderen willen bijeenverga-
deren, gelijkerwijs eene hen hare kie-
kens bijeenvergadert onder de vleu-
35. gelen, en gij hebt niet gewild. ' Zie,
uw huis wordt u overgelaten. Doch
ik zeg u, dat gij mij niet zult zien,
totdat de tijd komt, wanneer gij zegt:
Gezegend hij, die komt in den naam
des Heeren!

Vs. **28**, **29**. Matth. VIII:11, 12. — Vs. **30**. Matth. XIX:30, XX:16; Marc. X:31. — Vs. **34**, **35**. Matth. XXIII:37—39.

28, 29. Zie op Matth. VIII:11, 12.
30. Zie op Matth. XIX:30.
31. *Te dier ure.* Gew. t. *Te dien dage.*
eenige Farizeërs. Schijnbaar uit eigen naam en met goede bedoeling, kwamen zij inderdaad op last van Herodes Antipas, den viervorst van Galiléa, die op deze listige wijze Jezus uit zijn gebied zocht te verwijderen, zonder geweld te gebruiken. Het antwoord van Jezus toont, dat hij zijn opzet doorgrondde.
vanhier, t. w. uit Galiléa.
32. *dien vos*, d.i. dien sluwen mensch. Zie verder op vs. 31.
ik drijf enz. Jezus wil zeggen: In weerwil van den voorgewenden aanslag van Herodes, zet ik mijn werk geregeld voort. And. verklaren: Nog een korten tijd, en dan is mijne taak volbracht.
ben ik ten einde, d. i. ben ik met mijn werk gereed. And. *word ik voleindigd*, d. i. neemt mijn leven en werken een einde.

33. *Doch ik moet* enz. Als wilde Jezus zeggen: Laat Herodes echter onbezorgd omtrent mij zijn; want ik blijf nog slechts korten tijd in zijn gebied, en reis inmiddels naar Jeruzalem, waar ik sterven moet.
34, 35. Zie op Matth. XXIII:37—39.
35. *overgelaten.* Gew. t. *woest overgelaten.*
ik zeg u. Gew. t. *voorwaar, ik zeg u.*

HOOFDSTUK XIV.

Jezus geneest een waterzuchtige op sabbat (vs. 1—6); waarschuwt tegen ijdel eerbejag (vs. 7—11); vermaant tot het streven naar hooger loon dan de wedervergelding der menschen (vs. 12—14), en wijst op hetgeen in zijne volgelingen vereischt wordt door de gelijkenis van de genoodigden tot het gastmaal (vs. 15—24), alsmede door de voorbeelden van den man, die een toren wilde bouwen (vs. 25—30), van den koning, die ten strijde trekken zou (vs. 31—33), en van het smakeloos geworden zout (vs. 34, 35).

1. En het geschiedde, toen hij op
een sabbat in het huis van een van
de oversten der Farizeërs gekomen
was, om brood te eten, dat zij hem
2. bespiedden. ' En zie, er was zeker
waterzuchtig mensch in zijne tegen-
3. woordigheid. ' En Jezus antwoordde
en sprak tot de wetgeleerden en Fa-
rizeërs, zeggende: Is het geoorloofd
4. op sabbat te genezen of niet? ' Doch
zij hielden zich stil. En hij nam
hem en genas hem, en liet hem gaan. '
5. En hij antwoordde hun en zeide:
Wie uwer, als zijn ezel of os in een
put valt, zal hem niet terstond er
uit halen op den dag des sabbats? '
6. En zij konden hem daarop geen ant-
woord geven.
7. En hij zeide tot de genoodigden
eene gelijkenis, daar hij opmerkte,
hoe zij de hoogste plaatsen uitkozen,
8. zeggende tot hen: ' Wanneer gij door
iemand ter bruiloft genoodigd wordt,
zet u niet op de hoogste plaats, op-
dat niet misschien een aanzienlijker
9. dan gij door hem genoodigd zij, ' en
hij, die u en hem genoodigd heeft,
zou komen en tot u zeggen: Maak

Vs. **1**. H. XI:37. — Vs. **3**—**5**. Matth. XII:10—12; Joh. IX:16. — Vs. **5**. H. XIII:15. — Vs. **7**. H. XI:43, XX:46.

1. *een van de oversten der Farizeërs*, d. i. een overste der synagoge (vgl. op Matth. IX:18) of der Joden, die tot de sekte der Farizeërs behoorde. And. een van de hoofden dier partij.
brood.. eten. Gebruikelijke uitdrukking voor: maaltijd houden, hier gebezigd van een gastmaal met vele genoodigden (v. 7, 15).
3. *antwoordde*, t. w. op het veelbeduidend stilzwijgen zijner bespieders, gelijk straks (vs. 5) op hun onderling gemompel.
5. *ezel.* And. lez. *schaap.* And. lez. *zoon.*

voor dezen plaats! En alsdan zoudt
gij beginnen met schaamte de laagste
10. plaats in te nemen. ' Maar wanneer
gij genoodigd zijt, ga en zet u neder
op de laagste plaats, opdat, wanneer
hij komt, die u genoodigd heeft,
hij tot u zegge: Vriend, ga hooger
op! Alsdan zal u eer geschieden
voor het oog van uwe dischgenooten. '
11. Want ieder, die zich zelven verhoogt,
zal vernederd worden, en die
zich zelven vernedert, zal verhoogd
worden.
12. En hij zeide ook tot dengene, die
hem genoodigd had: Wanneer gij
een middag- of avondmaal aanricht,
noodig niet uwe vrienden, noch uwe
broeders, noch uwe bloedverwanten,
noch rijke geburen, opdat ook zij u
niet misschien terugvragen en u ver-
13. gelding geschiede. ' Maar wanneer gij
een gastmaal aanricht, noodig armen,
14. verminkten, kreupelen, blinden, ' en
gij zult zalig zijn, omdat zij niet
hebben om u te vergelden; want het
zal u vergolden worden bij de opstanding
der rechtvaardigen.
15. Toen nu een der dischgenooten dit
hoorde, zeide hij tot hem: Zalig hij,
die brood zal eten in het koninkrijk
16. Gods! ' Doch hij zeide tot hem:
Zeker mensch richtte een grooten maal-
17. tijd aan en noodigde velen. ' En hij
zond zijnen dienstknecht ter ure des
maaltijds, om aan de genoodigden te
zeggen: Komt, want alles is nu ge-
18. reed! ' En zij begonnen zich allen
eenparig te verontschuldigen. De eerste
zeide tot hem: Ik heb een akker
gekocht, en moet noodzakelijk
heengaan en hem bezien: ik bid u,
19. houd mij voor verontschuldigd. ' En
een ander zeide: Ik heb vijf span
ossen gekocht, en ga heen om ze
te beproeven: ik bid u, houd mij
20. voor verontschuldigd. ' En een ander
zeide: Ik heb eene vrouw getrouwd,
21. en daarom kan ik niet komen. ' En
de dienstknecht kwam en gaf zijnen
heer hiervan bericht. Toen werd de
heer des huizes vertoornd en zeide
tot zijnen dienstknecht: Ga schielijk
uit naar de straten en stegen der
stad, en breng de armen en verminkten
en blinden en kreupelen
22. hierbinnen. ' En de dienstknecht zeide:
Heer! het is geschied, gelijk gij bevolen
hebt, en nog is er plaats. '
23. En de heer zeide tot den dienstknecht:
Ga uit naar de wegen en
paden, en dwing hen binnen te komen,
opdat mijn huis vol worde. '
24. Want ik zeg u, dat geen dier mannen,
die genoodigd waren, van mijnen
maaltijd proeven zal.
25. En er gingen vele scharen met
hem; en hij keerde zich om en zeide
26. tot hen: ' Indien iemand tot mij
komt, en niet haat zijn vader en
moeder en vrouw en kinderen en

Vs. 10. Spr. XXV: 6, 7. — Vs. 11. H. XVIII: 14; Matth. XXIII: 12. Vs. 12—14. H. VI: 32—34. — Vs. 16—24. Matth. XXII: 2—5, 8—10. — Vs. 26, 27. Matth. X: 37, 38.

12. *middagmaal.* Gr. *ontbijt*, waarover zie op H. XI: 37.
noodig niet enz., d. i. laat uw vriendschapsbetoon zich van dat der wereld onderscheiden door de zelfverzakende liefde, die u behagen doet scheppen in bewijzen van dienstvaardigheid, waarvoor hierbeneden geene vergelding is weggelegd.
14. *bij de opstanding der rechtvaardigen*, t. w. tot het eeuwige leven, waarvan de boozen zullen zijn uitgesloten.
15. *die brood — Gods*, d. i. naar de zinnelijke voorstelling dier tijden: die deel zal hebben aan de vreugde, welke in het op te richten messiasrijk zal gesmaakt worden. Vgl. op Matth. VIII: 11.
16—20. Zie op Matth. XXII: 1—5.
17. *aan de genoodigden*, d. i. aan hen, die de noodiging te voren reeds hadden aangenomen.
19. *span*; d. i. paar, koppel.
20. *kan ik niet komen.* De eerste (vs. 18) had zich tot zijne verontschuldiging beroepen op een plicht van vermeende noodzakelijkheid; de tweede (vs. 19), minder bescheiden, op een werk, dat evengoed uitgesteld had kunnen worden; de derde scheen te meenen, dat hij in 't geheel geen verontschuldiging behoefde. Alle drie zagen gelijkelijk voorbij, dat zij, de noodiging eenmaal aangenomen hebbende, al het andere daarvoor hadden behooren achter te stellen, om op de eerste roepstem van hunnen gastheer gereed te zijn.
21. *blinden en kreupelen.* Beeld van de geringen en verachten onder Israël, die thans geroepen werden, om hen, die in de openbare meening ver boven hen stonden, voor te gaan. Vgl. Matth. XXI: 31. Gew. t. *kreupelen en blinden.*
23. *de wegen en paden.* Men denke aan de groote wegen buiten de stad en aan de kleinere zij- en dwarspaden, waardoor de landen en hoven van elkander werden afgescheiden.
dwing hen, d. i. niet: gebied of noodzaak hen, maar: dring er bij hen ten sterkste op aan. Vgl. H. XXIV: 29, Matth. XIV: 22.
hen, d. i. de behoeftigen, die gij daar zult vinden.
25. *er gingen — met hem.* Na den maaltijd (vs. 1) zette Jezus de reis voort.
26. *niet haat*, d. i. al de liefde, welke hij aan de hier genoemden toedraagt, niet weet te verloochenen, als zij in strijd geraakt met de getrouwheid, die ik van hem eisch. Zie op Matth. X: 37.

broeders en zusters, ja zelfs zijn ei-
gen leven, hij kan mijn leerling niet
27. zijn. ' En wie zijn kruis niet draagt
en achter mij komt, die kan mijn
28. leerling niet zijn. ' Wie toch van u,
als hij een toren wil bouwen, zit
niet eerst neder en berekent de kos-
ten, of hij wel genoeg heeft ter vol-
29. tooijing? ' opdat niet misschien, als
hij het fundament gelegd heeft en
niet kan voleindigen, allen, die het
zien, hem beginnen te bespotten, '
30. zeggende: Deze mensch begon te
bouwen, en kon niet voleindigen! '
31. Of welk koning, als hij optrekt, om
een anderen koning slag te leveren,
zit niet neder en beraadslaagt eerst,
of hij wel bij machte is, om met
tien duizend dien te ontmoeten, die
met twintig duizend op hem aan-
32. komt? ' Anders zendt hij, terwijl
deze nog verre is, een gezantschap
33. en doet vredesvoorslagen. ' Zoo kan
dan niemand van u, die geen afstand
doet van al wat hij bezit, mijn leer-
34. ling zijn. ' Het zout is goed; doch
als ook het zout smakeloos wordt,
waarmede zal het smakelijk worden
35. gemaakt? ' Het deugt noch voor het
land, noch voor den mesthoop; men
werpt het weg. Wie ooren heeft om
te hooren, die hoore!

HOOFDSTUK XV.

Jezus, door de Farizeërs en schriftgeleerden berispt om zijn verkeer met zondaars en tollenaars (vs. 1, 2), spreekt de gelijkenissen van het verloren schaap (vs. 3—7), van de verloren drachme (vs. 8—10) en van den verloren zoon (vs. 11—32).

1. En al de tollenaars en de zondaars
naderden tot hem, om hem te hoo-
2. ren. ' En de Farizeërs en de schrift-
geleerden morden, zeggende: Deze
ontvangt zondaars en eet met hen. '
3. Doch hij sprak tot hen deze gelijke-
4. nis, zeggende: ' Welk mensch onder
u, die honderd schapen heeft en er
één van verliest, verlaat niet de ne-
gen en negentig in de woestijn, en
gaat heen naar het verlorene, totdat
5. hij het vindt? ' En als hij het ge-
vonden heeft, is hij blijde en legt
6. het op zijne schouders, ' en tehuis
gekomen, roept hij zijne vrienden en
geburen samen, en zegt tot hen:
Weest blijde met mij, want ik heb
7. mijn verloren schaap gevonden! ' Ik
zeg u, dat er zóó blijdschap zijn
zal in den hemel over één zondaar,
die zich bekeert, meer dan over ne-
gen en negentig rechtvaardigen, die
geen bekeering van noode hebben. '
8. Of welke vrouw, die tien drachmen
heeft, zoo zij ééne drachme verliest,
steekt niet eene lamp aan, en veegt
het huis, en zoekt zorgvuldig, tot-
9. dat zij haar vindt? ' En als zij haar
gevonden heeft, roept zij hare vrien-
dinnen en geburinnen samen, en
zegt: Weest blijde met mij, want
ik heb de drachme gevonden, die ik
10. verloren had! ' Zóó, zeg ik u, is er
blijdschap bij de engelen Gods over
één zondaar, die zich bekeert.
11. En hij zeide: Zeker mensch had
12. twee zonen. ' En de jongste van hen
zeide tot zijnen vader: Vader! geef
mij het deel van het goed, dat mij

Vs. 33. H. IX:61. — Vs. 34, 35. Matth. V:13; Marc. IX:50.

Vs. 2. H. V:30, VII:39, XIX:7. — Vs. 3—7. Matth. XVIII:12—14. — Vs. 7. H. V:31, 32.

27. *zijn kruis niet draagt.* Zie op Matth. X:38.
achter mij komt. Zie op Matth. XVI:24.

33. *geen afstand doet* enz., d. i. zich niet sterk genoeg voelt, om, des gevorderd, alles te verzaken. Vgl. op H. IX:62.

34, 35. Zie op Matth. V:13, Marc. IX:50.

1. *zondaars.* Zie op Matth. IX:10.
naderden tot hem. Ofschoon door de Farizeërs geschuwd en door de schriftgeleerden uitgeworpen, toonden zij hun verlangen, om door Jezus onderwezen te worden, en werden door hem dan ook gaarne in zijne tegenwoordigheid toegelaten.

2. *ontvangt — hen*, d. i. ontvangt allerlei overtreders, als zij tot hem komen, en zit met hen aan, als zij hem noodigen.

3. De gelijkenissen in dit Hoofdst. moeten dienen, om het liefderijk gedrag van Jezus omtrent tollenaars en zondaars (vs. 1) te verdedigen tegen de Farizeërs en schriftgeleerden (vs. 2). Vgl. op vs. 25.

7. *in den hemel*, d. i. bij God en de engelen. Vgl. vs. 10.
rechtvaardigen, t. w. naar de wet, welker voorschriften zij gewoon zijn na te leven. De zoodanigen worden hier geacht in de rechte verhouding tot God te staan, zoodat zij niet noodig hadden zich tot hem te bekeeren.

8. *drachme.* Een zilverstuk van gelijke waarde als de denarie, d. i. ongeveer veertig cents van onze munt. Vgl. op Matth. XVII:24, XX:2.

12. *het deel* enz., d. i. mijne erfportie. Naar joodsch recht (zie Deut. XXI:17) bedroeg deze voor hem als jongsten zoon slechts de helft van het deel, waarop de oudste bij den dood zijns vaders aanspraak had.

toekomt. En hij verdeelde het ver-
13. mogen onder hen. ' En niet vele da-
gen daarna verzamelde de jongste
zoon alles bijeen, en vertrok naar
een vergelegen land; en daar bracht
hij zijn goed door, losbandig leven-
14. de. ' Toen hij nu alles verkwist had,
kwam er een zware hongersnood in
dat land, en hij begon gebrek te lij-
15. den. ' En hij ging heen en vervoegde
zich bij een der burgers van dat land,
en die zond hem op zijn veld, om
16. zwijnen te hoeden. ' En hij wenschte
zijn buik te vullen met den draf,
dien de zwijnen aten, en niemand
17. gaf hem dien. ' En hij kwam tot zich
zelven en zeide: Hoeveel huurlingen
mijns vaders hebben overvloed van
brood, en ik verga hier van honger! '
18. Ik zal opstaan en tot mijnen vader
gaan, en ik zal tot hem zeggen:
Vader! ik heb gezondigd tegen den
19. hemel en voor u, ' ik ben niet meer
waardig uw zoon genoemd te wor-
den; maak mij als een uwer huur-
20. lingen! ' En hij stond op en ging
tot zijnen vader. En toen hij nog
veraf was, zag zijn vader hem, en
werd innerlijk bewogen, en liep toe,
en viel hem om den hals, en kuste
21. hem. ' De zoon nu zeide tot hem:
Vader! ik heb gezondigd tegen den
hemel en voor u, ik ben niet meer
waardig uw zoon genoemd te wor-
22. den. ' Doch de vader zeide tot zijne
dienstknechten: Haalt schielijk het
beste kleed en trekt het hem aan,
en doet een ring aan zijne hand, en
23. schoenen aan zijne voeten, ' en brengt
het gemeste kalf en slacht het, en
24. laat ons eten en vroolijk zijn; ' want
deze mijn zoon was dood, en is her-
leefd; hij was verloren, en is gevon-
den! En zij begonnen vroolijk te zijn. '
25. Zijn oudste zoon nu was op het veld;
en toen hij kwam en het huis gena-
derd was, hoorde hij muziek en dans. '
26. En hij riep een der knechten tot
27. zich en vroeg, wat dit was. ' Deze
nu zeide tot hem: Uw broeder is
gekomen, en uw vader heeft het ge-
meste kalf geslacht, omdat hij hem
28. gezond heeft teruggekregen. ' Doch
hij werd toornig, en wilde niet bin-
nenkomen. Zijn vader nu kwam bui-
29. ten en bad hem. ' Doch hij ant-
woordde en zeide tot zijnen vader:
Zie, zooveel jaren dien ik u, en nooit
heb ik een gebod van u overtreden,
en mij hebt gij nooit een bokje ge-
geven, opdat ik met mijne vrienden
30. vroolijk mocht zijn. ' Maar nu deze uw
zoon gekomen is, die uw goed met
hoeren heeft opgemaakt, hebt gij voor
31. hem het gemeste kalf geslacht! ' En
hij zeide tot hem: Kind! gij zijt

12. *hij verdeelde* enz. Ofschoon daartoe niet gehouden, voldeed de vader aan het verlangen zijns zoons en keerde hem reeds nu zijn toekomstig erfdeel uit, terwijl hij het overige, als het erfdeel des oudsten, onder zijn beheer hield.

13. *alles*, d. i. al wat hem was toebedeeld, en dat hij, voor zoover het onroerend was, vóóraf te gelde gemaakt had.

15. *vervoegde zich.* Het Gr. duidt aan, dat de verkwister, door honger gekweld, niet afliet van den man, vóórdat deze hem uit loutere barmhartigheid in zijn dienst genomen had.

zwijnen te hoeden. Voor een Jood de verachtelijkste bezigheid.

16. *den draf.* Gr. *de hoorntjes*, welke naam, naar 't schijnt, gegeven werd aan de vrucht van den Johannes-broodboom, waarvan de peul of bast eene hoornvormige gedaante heeft, en waarmede in het Oosten vooral de varkens gevoederd werden.

niemand gaf hem dien, d. i. niemand dacht er aan, zoo iets den hongerige tot spijs aan te bieden, wanneer de zwijnen daarmede gevoederd werden.

17. *kwam tot zich zelven*, d. i. ontwaakte uit den roes der lichtzinnigheid tot een helder besef zijner diepe vernedering.

verga hier. Gew. t. *verga.*

18. *tegen den hemel*, d. i. tegen God, wiens wet ik overtreden heb.

voor u, d. i. in betrekking tot u, wiens liefde ik met ondank heb vergolden.

19. *maak — huurlingen*, d. i. behandel mij voortaan, alsof ik niet uw zoon, maar een uwer huurlingen was.

22. *Haalt schielijk.* Gew. t. *Haalt.*

kleed. Gr. *tabberd*, het wijde bovenkleed, dat alleen door aanzienlijken gedragen werd, en waarover vgl. op Marc. XII: 38.

ring ... schoenen. Het dragen van beiden was alleen aan vrije mannen veroorloofd. De vader toonde derhalve door den last, dien hij gaf, dat hij er niet aan dacht, den berouwhebbende als huurling aan te merken.

25. *zijn oudste zoon.* Deze is hier het beeld van de eigengerechtige, hoogmoedige en liefdelooze Farizeërs (vs. 2); gelijk zijn jongere broeder het beeld is van de berouwhebbende en zich bekeerende tollenaars en zondaars (vs. 1).

28. *bad hem*, t. w. om toch binnen te komen.

29. *dien ik u.* Gezegde van iemand, die zich meer huurling dan zoon gevoelt.

een bokje. Een in het Oosten geliefkoosd gerecht, maar toch van minder waarde dan een mestkalf.

30. *deze uw zoon.* Verachtenderwijze, daar hij niet zeggen wil: d e z e m i j n b r o e d e r. Vgl. vs. 32.

altijd bij mij, en al het mijne is het
32. uwe. ' Doch men moest wel vroolijk
en blijde zijn; want deze uw broeder
was dood, en is herleefd, en hij was
verloren, en is gevonden.

HOOFDSTUK XVI.

Jezus vermaant tot een verstandig gebruik van den aardschen schat door de gelijkenis van den onrechtvaardigen rentmeester (vs. 1—8), door eenige daaraan toegevoegde lessen (vs. 9—18), en door de gelijkenis van den rijken man en Lazarus (vs. 19—31).

1. En hij zeide ook tot de leerlingen:
Daar was een zeker rijk mensch, die
een rentmeester had, en deze werd
bij hem beticht, dat hij zijne goede-
2. ren doorbracht. ' En hij riep hem en
zeide tot hem: Wat hoor ik van u?
Doe rekening van uw rentmeester-
schap; want gij zult geen rentmees-
3. ter meer kunnen zijn. ' De rentmees-
ter nu zeide bij zich zelven: Wat
zal ik doen, daar mijn heer mij het
rentmeesterschap afneemt? Graven
kan ik niet, te bedelen schaam ik
4. mij. ' Ik weet wat ik doen zal, op-
dat, wanneer ik van het rentmees-
terschap ontzet ben, zij mij in hunne
5. huizen ontvangen. ' En hij riep de
schuldenaars zijns heeren één voor
één tot zich, en zeide tot den eer-
sten: Hoeveel zijt gij mijnen heer
6. schuldig? ' Hij nu zeide: Honderd
vat olie. En hij zeide tot hem:
Neem uw handschrift, en zet u ne-
7. der en schrijf schielijk vijftig. ' Daar-
na zeide hij tot een anderen: En
gij, hoeveel zijt gij schuldig? Hij
nu zeide: Honderd mud tarwe. En
hij zeide tot hem: Neem uw hand-
8. schrift en schrijf tachtig. ' En de
heer prees den onrechtvaardigen rent-
meester, omdat hij verstandig gehan-
deld had; want de kinderen dezer
wereld zijn verstandiger omtrent hun
geslacht dan de kinderen des lichts.
9. En ik zeg u, maakt u zelven vrien-
den door den onrechtvaardigen Mam-
mon, opdat, wanneer hij u begeeft,
zij u ontvangen in de eeuwige wo-
10. ningen. ' Die getrouw is in het ge-
ringste, is ook in het groote ge-
trouw; en die in het geringste on-
rechtvaardig is, is ook in het groote
11. onrechtvaardig. ' Indien gij dan in
den onrechtvaardigen Mammon niet
getrouw zijt geweest, wie zal u het
12. ware toevertrouwen? ' En indien gij
in eens anders goed niet getrouw zijt

Vs. 8. Joh. XII : 36; Ef. V : 8.

Vs. 10. H. XIX : 17.

31. *al het mijne is het uwe*, d. i. alles, wat ik heb, geniet gij met mij, alsof het uw eigendom ware.

32. *Doch men moest* enz. De feestvreugde was geen blijk, dat de jongere bevoorrecht werd boven den ouderen broeder, maar alleen de uiting van het natuurlijk gevoel van blijdschap over de behouden wederkomst van den verloren zoon.

1. *de leerlingen*, in ruimeren zin, d. i. allen, die zijn onderwijs aanhoorden, en dus ook de tollenaars, H. XV : 1 vermeld.

2. *van uw rentmeesterschap*, d. i. van het door u gevoerd beheer.

want enz. Aan de gegrondheid der aanklacht viel dus niet te twijfelen.

4. *zij*, t. w. de schuldenaars mijns heeren.

mij in hunne huizen ontvangen, t. w. als een vriend, aan wien zij zich verplicht gevoelen.

5. *één voor één.* Het verhandelde met twee van hen wordt slechts als proeve aangevoerd.

6. *uw handschrift*, d. i. uwe schriftelijke schuldbekentenis.

8. *de heer*, t. w. van den rentmeester.

prees. Deze lof gold niet het gepleegd bedrog, maar het voorzichtig en schrander overleg, waarmede de rentmeester zijne toekomst verzekerd had.

de kinderen dezer wereld, d. i. zij, wier hart vervuld is met de dingen der van God vervreemde wereld. Gr. *de kinderen dezer eeuw.*

omtrent hun geslacht, d. i. in hunnen kring, met betrekking tot menschen van hunne eigen soort.

de kinderen des lichts, d. i. zij, die, door Gods Geest verlicht, hun hart op geestelijke heilgoederen gesteld hebben. Vgl. op Joh. XII : 36.

9. *door — Mammon*, d. i. door een weldadig gebruik te maken van uwen aardschen schat (vgl. H. XII : 33 en de aant. ald). Mammon (zie op Matth. VI : 24) wordt hier en vs. 11 *onrechtvaardig*, letterlijk *de Mammon der ongerechtigheid*, genoemd, omdat zij, die aardsche goederen najagen, zich vaak van allerlei ondeugende middelen bedienen en doorgaans van die goederen misbruik maken tot misdadige doeleinden. Vgl. 1 Tim. VI : 9.

hij u begeeft, of *een einde neemt*, t. w. bij uwen dood. Gew. t. *gij aan uw einde zijt*, d. i. sterft.

zij, d. i. de door u beweldadigden. And. de engelen Gods.

de eeuwige woningen, of *tenten.* Figuurlijke voorstelling van den hemel met zijn onvergankelijk heilgenot.

11. *in den — Mammon niet getrouw*, t. w. door uw aardsche goed niet op de rechte wijze te besteden en aan de bevordering uwer eeuwige belangen dienstbaar te maken.

het ware, d. i. de ware, blijvende goederen des geestes. Voor het rechte gebruik daarvan waren zij, die een verkeerd gebruik maakten van hun aardsche goed, nog niet geschikt.

12. *eens anders goed*, d. i. wat niet ú, maar Mammon toebehoort, uw tijdelijk vermogen; *het uwe*, d. i. wat, als gij tot het bezit er van gekomen zijt, in eigenlijken zin uw eigendom heeten mag, omdat het in overeenstemming is met uwen aanleg en behoeften.

geweest, wie zal u het uwe geven? '
13. Geen huisknecht kan twee heeren
dienen; want hij zal òf den eenen
haten en den anderen liefhebben, òf
den eenen aanhangen en den anderen
verachten. Gij kunt God niet dienen
en Mammon.
14. Dit alles nu hoorden ook de Fa-
rizeërs, die geldgierig waren, en zij
15. beschimpten hem. ' En hij zeide tot
hen: Gij zijt het, die u zelven
rechtvaardigt voor de menschen, maar
God kent uwe harten; want wat hoog
is bij menschen, is een gruwel voor
God.
16. De wet en de profeten waren tot
op Johannes; van dien tijd af wordt
het koninkrijk Gods verkondigd, en
17. ieder pleegt daarop geweld. ' Doch
het is lichter, dat de hemel en de
aarde voorbijgaan, dan dat één tittel
18. van de wet vervalt. ' Ieder, die zijne
vrouw verstoot en eene andere trouwt,
doet overspel; en ieder, die eene
van haren man verstootene trouwt,
doet overspel.
19. En er was een zeker rijk mensch,
en hij ging gekleed in purper en fijn
lijnwaad, en leefde alle dagen vroolijk
20. en prachtig. ' En er was een zeker
arm man, met name Lazarus, die
aan zijne voorpoort lag, vol zweren, '
21. en wenschte te verzadigen met
de kruimels, die van de tafel des
rijken vielen; maar ook de honden
22. kwamen en lekten zijne zweren. ' Het
geschiedde nu, dat de arme stierf,
en dat hij door de engelen werd over-
gebracht in Abrahams schoot. En de
rijke stierf ook en werd begraven. '
23. En toen hij in het doodenrijk zijne
oogen opsloeg, door pijnen gefolterd,
zag hij Abraham van verre en Laza-
24. rus in zijnen schoot. ' En hij riep en
zeide: Vader Abraham! ontferm u
mijner, en zend Lazarus, opdat hij
den top van zijn vinger in het water
doope en mijne tong verkoele; want
25. ik lijd smart in deze vlam. ' Doch
Abraham zeide: Kind! gedenk, dat
gij uw goed in uw leven ontvangen
hebt, en Lazarus desgelijks het kwa-
de; en nu wordt hij hier vertroost,
26. maar gij lijdt smart. ' En bovendien,
tusschen ons en ulieden is eene groote
kloof gevestigd, opdat die vanhier
tot u mochten willen overgaan, niet
zouden kunnen, en die vandaar niet
27. tot ons zouden overkomen. ' Hij nu
zeide: Ik bid u dan, vader! dat gij
hem zendt naar het huis mijns va-
28. ders; ' want ik heb vijf broeders;

Vs. **13**. Matth. VI : 24. — Vs. **14**. Matth. XXIII : 25. — Vs. **15**. Matth. XXIII : 28. — Vs. **16**. Matth. XI : 12, 13.

Vs. **17**. Matth. V : 18. — Vs. **18**. Matth. V : 32. — Vs. **22**. Matth. VIII : 11. — Vs. **24**. Matth. XVIII : 8, 9; Marc. IX : 43, 44.

13. Zie op Matth. VI : 24.

15. *u zelven rechtvaardigt*, d. i. voor rechtvaardig verklaart. Vgl. H. XVIII : 11, 12.

hoog .. bij de menschen, d. i. geëerd en geprezen door zulken, die alleen naar het uiterlijk aanzien oordeelen. Wat alleen op dezen grond lof ontvangt, is verfoeilijk in het oog van God, die de harten kent.

16—18. Tegenover zijne berispers, die wel in eigen oog, maar niet in dat van God rechtvaardig waren, beroept Jezus zich op de voortdurende kracht der wet, en staaft die met een voorbeeld. Volg. and. staan deze vss. noch onderling, noch ook met hetgeen voorafgaat en volgt, in eenigen samenhang. Vgl. overigens bij vs. 16 op Matth. XI : 12, bij vs. 17 op Matth. V : 18, bij vs. 18 op Matth. V : 31, 32.

19. *zeker rijk mensch*. In hem schetst Jezus het beeld van den mensch, die zijne aardsche schatten alleen tot zijn zinnelijk genot besteedt.

gekleed in purper, d. i. in een wollen stof, met purper gekleurd, waaruit zijn bovenkleed vervaardigd was.

fijn lijnwaad. Gr. *byssus*, eene kostbare soort van doek, door aanzienlijken voor hun onderkleed gebruikt.

21. *maar — zweren*. Een trek in het verhaal, dienende om de grootheid der ellende te schilderen van den man, die hulpeloos aan straathonden was blootgesteld.

22. *door de engelen . . . overgebracht*. Van de begrafenis des armen wordt met opzet geen melding gemaakt.

in Abrahams schoot. Dit was, naar joodsche voorstelling, de uitgezochte plaats aan het hemelsch gastmaal in het paradijs. De uitdrukking is ontleend aan de gewoonte der Oosterlingen, om in half liggende houding aan den maaltijd aan te zitten, zoodat hij, die aan iemands rechterzijde geplaatst was, als in den schoot van dezen aanlag. Vgl. Joh. XIII : 23.

werd begraven, d. i. werd met veel staatsie ter aarde besteld.

23. *het doodenrijk*. Zie op Matth. XI : 13. De Joden stelden zich deze verblijfplaats voor als in twee afdeelingen verdeeld, die door een muur of kloof (vs. 26) gescheiden waren. De eene (*het paradijs*) was de verblijfplaats der zaligen, de andere (*de hel*) die der verdoemden.

25. *uw goed*, d. i. al wat u begeerlijk toescheen. De rijke had dit alles in zijn leven bekomen en, na het genot daarvan, niets meer te vorderen of te hopen; terwijl daarentegen voor den zwaar geplaagden Lazarus, bij zijn verscheiden van de aarde, een dag van zalige vergoeding (*vertroosting*) was aangelicht.

hij hier. Gew. t. *hij*.

dat hij hun betuige, opdat ook zij
niet komen aan deze plaats der pij-
29. niging. ' Doch Abraham zeide tot hem:
Zij hebben Mozes en de profeten;
30. dat zij naar hen hooren! ' Hij nu
zeide: Neen, vader Abraham! maar
zoo iemand van de dooden tot hen
heenging, zij zouden zich bekeeren. '
31. Doch hij zeide tot hem: Indien zij
naar Mozes en de profeten niet hooren,
zoo zullen zij, ook al stond er iemand
uit de dooden op, zich niet laten ge-
zeggen.

HOOFDSTUK XVII.

Jezus waarschuwt tegen het geven van ergernis en vermaant tot vergevensgezindheid (vs. 1—4); wijst op de kracht van het geloof (vs. 5, 6); ontkent iedere aanspraak zijner dienaars op vergelding bij God (vs. 7—10); geneest tien melaatschen, waaronder één Samaritaan (vs. 11—19); verklaart zich omtrent den tijd en de wijze der oprichting van het koninkrijk Gods, en wekt, met het oog op zijne toekomst, zijne leerlingen tot standvastigheid op (vs. 20—37).

1. En hij zeide tot zijne leerlingen:
Het is onvermijdelijk, dat de erger-
nissen komen; doch wee hem, door
2. wien zij komen! ' Het ware hem be-
ter, dat hem een molensteen om den
hals gedaan en hij in de zee gewor-
pen was, dan dat hij één dezer klei-
3. nen ergerde. ' Neemt u in acht! In-
dien uw broeder zondigt, bestraf hem:
en indien hij berouw heeft, vergeef 't
4. hem. ' En indien hij zevenmaal 's daags
tegen u zondigt, en zevenmaal tot u
wederkeert, zeggende: Ik heb be-
rouw, zoo zult gij 't hem vergeven.
5. En de apostelen zeiden tot den
6. Heer: Zet ons geloof bij! ' En de
Heer zeide: Zoo gij een geloof hadt
als een mosterdkorrel, gij zoudt tot
dezen moerbeziënboom zeggen: Ont-
wortel u en plant u in de zee! en
hij zou u gehoorzamen.
7. En wie van u, die een dienst-
knecht heeft, ploegende of het vee
hoedende, zal tot hem zeggen, als
hij van het veld tehuis komt: Kom
8. terstond mede aanliggen? ' Zal hij
niet integendeel tot hem zeggen: Maak
gereed wat ik eten zal, en omgord
u en bedien mij, totdat ik gegeten
en gedronken heb, en eet en drink
9. gij daarna? ' Dankt hij den dienst-
knecht wel, omdat hij gedaan heeft,
wat hem bevolen was? Ik denk het
10. niet. ' Zoo ook gij, wanneer gij alles
gedaan hebt, wat u bevolen is, zegt:
Wij zijn onnutte dienstknechten, wij
hebben maar gedaan, wat wij schuldig
waren te doen.
11. En het geschiedde op zijne reize
naar Jeruzalem, dat hij midden door
12. Samarië en Galiléa ging. ' En toen
hij in zeker vlek kwam, ontmoetten
hem tien melaatsche mannen, die van
13. verre bleven staan. ' En zij verhieven
hunne stem en zeiden: Jezus, Mees-
14. ter! ontferm u onzer! ' En hen zien-
de, zeide hij tot hen: Gaat heen en
vertoont u aan de priesters! En het
geschiedde, terwijl zij weggingen, dat
15. zij gereinigd werden. ' Toen nu één
van hen zag, dat hij genezen was,
keerde hij terug, met luide stem God
16. verheerlijkende; ' en hij viel op het
aangezicht aan zijne voeten, hem dan-
kende; en hij was een Samaritaan. '

Vs. 31. 1 Sam. XXVIII: 14, 19; Joh. V: 39, 46, 47. Vs. 1, 2. Matth. XVIII: 6, 7. — Vs. 2. Marc. IX: 42. — Vs. 3, 4. Matth. XVIII: 15, 21, 22.

Vs. 5. Marc. IX: 24. — Vs. 6. Matth. XVII: 20. — Vs. 12—14. Matth. VIII: 2—4; Lev. XIII: 46. — Vs. 14. Lev. XIV: 2.

28. *hun betuige*, d. i. hen bezwere, dat zij zich bekeeren. And. *bij hen getuige*, t. w. van de rampzaligheid van mijnen toestand.
29. *Mozes en de profeten*, d. i. de wetten en vermaningen, in hunne schriften vervat.
1, 2. Zie op Matth. XVIII: 6, 7.
3. *Neemt u in acht*, d. i. Weest op uwe hoede, dat gij, door gebrek aan broederlijke liefde, niet zelve ergernis geeft. Vgl. verder op Matth. XVIII: 15.
zondigt. Gew. t. *tegen u zondigt.*
4. Zie op Matth. XVIII: 21.
zevenmaal. Gew. t. *zevenmaal 's daags.*
6. Zie op Matth. XVII: 20.

6. *moerbeziën-boom.* Zie op H. XIX: 4.
10. *Wij zijn onnutte dienstknechten*, d. i. Wij zijn in onze betrekking tot God aan dienstknechten gelijk, die ten voordeele van hunne heeren niets gedaan hebben boven hetgeen deze eischen mochten, en dus ook geen aanspraak hebben op onderscheiding. Vgl. Job XXII: 2.
11. *midden — ging.* And. *midden tusschen Samarië en Galiléa doorging*, d. i. door eene streek, op de grensscheiding van beide landen gelegen.
12. *melaatsche.* Zie op Matth. VIII: 2.
16. *hem dankende*, omdat hij erkende, dat hij zijne reiniging aan Jezus verschuldigd was.
Samaritaan. Zie op H. X: 33.

17. En Jezus antwoordde en zeide: Zijn
niet de tien gereinigd geworden? en
18. waar zijn de negen? ' Zijn er geen
gevonden, die terugkeeren om Gode
eer te geven, dan deze vreemdeling? '
19. En hij zeide tot hem: Sta op en
ga heen, uw geloof heeft u behouden.
20. En toen hem door de Farizeërs ge-
vraagd was, wanneer het koninkrijk
Gods komen zou, antwoordde hij hun
en zeide: Het koninkrijk Gods komt
21. niet op zichtbare wijze, ' en men zal
niet zeggen: Zie hier! of: Zie daar!
want zie, het koninkrijk Gods is on-
der u.
22. En hij zeide tot de leerlingen:
Er zullen dagen komen, dat gij zult
verlangen één der dagen van den
Zoon des menschen te zien, en gij
23. zult dien niet zien. ' En men zal
tot u zeggen: Zie daar! of: Zie
hier! Gaat niet heen, noch loopt
24. hen na. ' Want gelijk de bliksem
schittert, die van de eene streek on-
der den hemel tot de andere straalt,
zoo zal de Zoon des menschen wezen
25. in zijnen dag. ' Doch eerst moet hij
veel lijden en verworpen worden van
26. dit geslacht. ' En gelijk het ging in
de dagen van Noach, zoo zal het
ook zijn in de dagen van den Zoon
27. des menschen. ' Zij aten, zij dron-
ken, zij huwden, zij werden ten hu-
welijk gegeven, tot op den dag, dat
Noach in de arke ging; en de zond-
vloed kwam en verdierf hen allen. '
28. Desgelijks ook als het ging in de
dagen van Lot: zij aten, zij dron-
ken, zij kochten, zij verkochten, zij
29. plantten, zij bouwden; ' maar op
den dag, dat Lot uit Sodom ging,
regende 't vuur en zwavel van den
30. hemel en verdierf hen allen. ' Op
dezelfde wijze zal het zijn ten dage,
dat de Zoon des menschen geopen-
31. baard wordt. ' Te dien dage, wie op
het dak is en zijn huisraad is in
huis, hij kome niet af om het weg
te halen; en wie op den akker is,
32. keere desgelijks niet terug. ' Gedenkt
33. aan de vrouw van Lot! ' Wie zijn
leven zoekt te behouden, zal het ver-
liezen, en wie het verliest, zal het
34. bewaren. ' Ik zeg u, in dien nacht
zullen er twee op één bed zijn; één
zal worden medegenomen, en de an-
35. der achtergelaten. ' Twee zullen er
samen aan het malen zijn: ééne zal
worden medegenomen, maar de an-
37. dere achtergelaten. ' * ' En zij ant-
woordden en zeiden tot hem: Waar,
Heer? En hij zeide tot hen: Waar
het ligchaam is, daar zullen ook de
arenden zich verzamelen.

---

36. Gew. t. * Twee zullen er op den akker zijn; één zal worden medegenomen, en de ander achtergelaten.

Vs. 22—37. Matth. XXIV: 15—28, 37—41; Marc. XIII: 15-17, 21.

Vs. 25. H. IX: 22; Matth. XVI: 21. — Vs. 33. H. IX: 24; Matth. X: 39.

18. *vreemdeling.* De Samaritanen werden door de Joden niet als landgenooten beschouwd, maar tot op zekere hoogte met de heidenen gelijk gesteld.

20. *op zichtbare wijze,* of *zóó dat men 't ziet.* Gr. *met* of *onder waarneming.* Jezus weêrspreekt de verwachting zijner tijdgenooten, alsof het godsrijk in uiterlijke vormen verschijnen en dus naar een aardschen of wereldlijken staat gelijken zou. Geestelijk van aard (vgl. Joh. XVIII: 36), zou het slechts openbaar worden in zijne zedelijke werking onder de menschen.

21. *is onder u.* Men behoefde den blik niet ginds en derwaarts te slaan, om het koninkrijk Gods te zoeken; wat men zocht, was onder hen aanwezig, sedert Jezus in hun midden verkeerde en werkzaam was en bij velen ingang vond. And. *is binnen in u*, d. i. in uw gemoed.

22. *één der dagen — te zien,* d. i. een enkelen dag der heileeuw te beleven, die met de komst van den Zoon des menschen in zijne heerlijkheid voor zijne geloovige belijders zal aanbreken. Vgl. op Matth. XII: 32.
niet zien, omdat, te midden der verdrukking, die het hier bedoelde verlangen onderstelt (Matth. XXIV: 6—9, 21, 29), die heileeuw nog niet zou aanvangen.

23, 24. Zie op Matth. XXIV: 26, 27.

23. *loopt hen na,* t. w. hen, die op deze wijze met uwe lichtgeloovigheid hun voordeel zullen willen doen.

24. *in zijnen dag,* d. i. in den dag zijner heerlijke verschijning.

26, 27. Zie op Matth. XXIV: 37—39.

31. Zie op Matth. XXIV: 17, 18.

32. De zin is: Spiegelt u aan haar voorbeeld, en ziet niet bekommerd om naar hetgeen gij achterlaat (Gen. XIX: 26)!

33. Zie op Matth. X: 39.

35. Zie op Matth. XXIV: 41.

36. [Dit vs. ontbreekt in nagenoeg alle oude Hss. en is een later toevoegsel, aan Matth. XXIV: 24 ontleend.]

37. *Waar, Heer?* Op deze vraag geeft Jezus in verbloemde taal te kennen: Overal waar schuldigen zijn, zal ook het gericht Gods hen treffen. Vgl. op Matth. XXIV: 28.

HOOFDSTUK XVIII.

Jezus vermaant tot aanhoudend gebed door de gelijkenis van den onrechtvaardigen rechter (vs. 1—8), en prijst den ootmoed aan door de gelijkenis van den Farizeër en den tollenaar (vs. 9—14). Kinderen worden door hem gezegend (vs. 15—17). Zijne ontmoeting met den rijken jongeling (vs. 18—23). Hij spreekt een ernstig woord over de gevaren van aardschen rijkdom (vs. 24—27), en belooft de toekomstige vergelding der opofferingen, voor het godsrijk gedaan (vs. 28—30). Hij kondigt den leerlingen zijn dood en opstanding aan (vs. 31—34), en geneest te Jericho een blinde (vs. 35—43.)

1. En hij sprak ook eene gelijkenis
tot hen, om te leeren, dat zij altijd
moesten bidden en niet moedeloos
2. worden, ' zeggende: Er was in zekere
stad een rechter, die God niet
3. vreesde en geen mensch ontzag. ' En
er was in die stad eene weduwe, en
zij kwam tot hem en zeide: Doe
mij recht tegen mijne wederpartij! '
4. En een tijd lang wilde hij niet;
doch daarna zeide hij bij zich zelven:
Hoewel ik God niet vrees en geen
5. mensch ontzie, ' toch zal ik, daar
deze weduwe mij lastig valt, haar
recht doen, opdat zij niet ten laatste
kome en mij in 't aangezicht sla. '
6. En de Heer zeide: Hoort, wat de
7. onrechtvaardige rechter zegt! ' En zal
God geen recht doen aan zijne uitverkorenen,
die dag en nacht tot
hem roepen, en laat hij hen lang
8. wachten? ' Ik zeg u, dat hij hun
schielijk recht zal doen. Doch de
Zoon des menschen, zal hij wel, als
hij komt, het geloof op aarde vinden?
9. En hij sprak ook tot sommigen,
die van zich zelve vertrouwden, dat
zij rechtvaardig waren, en de anderen
verachtten, deze gelijkenis: '
10. Twee menschen gingen op naar den
tempel om te bidden, de een een
Farizeër, en de ander een tollenaar. '
11. De Farizeër stond en bad bij zich
zelven aldus: o God! ik dank u,
dat ik niet ben gelijk de andere menschen,
schrapers, onrechtvaardigen,
overspelers, of ook gelijk deze tolle-
12. naar. ' Ik vast tweemaal 's weeks, ik
geef tienden van al mijne inkomsten. '
13. En de tollenaar stond van verre, en
wilde zelfs zijne oogen niet ten hemel
heffen, maar sloeg zich op de
borst en zeide: O God, wees mij
14. zondaar genadig! ' Ik zeg u, deze
ging af naar zijn huis, gerechtvaardigd
meer dan gene; want een ieder, die
zich zelven verhoogt, zal vernederd
worden, maar die zich zelven vernedert,
zal verhoogd worden.
15. En zij brachten ook de kinderkens
tot hem, opdat hij ze mocht aanraken;
' en de leerlingen, dat ziende,
16. bestraften hen. ' Doch Jezus riep ze
tot zich en zeide: Laat de kinder-

Vs. 1. Kol. IV : 2; 1 Thess. V : 17; Jac. V : 13. — Vs. 7. Openb. VI : 10. — Vs. 12. H. V : 33, XI : 42.

Vs. 14. H. XIV : 11; Matth. XXIII : 12. — Vs. 15—17. Matth. XIX : 13, 14; Marc. X : 13—15.

1. *om — bidden.* Gr. *ten opzichte van hunnen plicht, om altijd te bidden.*
dat zij . . . moesten. Gew. t. *dat men . . . moest.*
altijd, d. i. onophoudelijk en onder den zwaarsten druk. Jezus gaf deze vermaning tot het gebed met het oog op de verdrukkingen, die hij H. XVII als aanstaande had voorgesteld.
niet moedeloos, hoe lang ook de verhooring scheen uit te blijven.
3. *eene weduwe.* Met kennelijk opzet is de voorstelling ontleend aan iemand, die geheel hulpeloos is.
Doe — wederpartij, opdat ik van hem verlost worde.
5. *mij in 't aangezicht sla.* Wij zouden zeggen: mij van woede aanvliege.
7. *en laat — wachten*, t. w. op de verhooring hunner gebeden. Gew. t. *al is hij lankmoedig over hen*, d. i. al laat hij hen mogelijk lang op die verhooring wachten.
8. *zal hij — vinden?* Weemoedige verzuchting bij de gedachte, dat, ten gevolge van de verdrukkingen, het ware geloof bij de komst van den Zoon des menschen ontbreken zou op aarde.
9. *rechtvaardig*, t. w. voor God door de naleving zijner wet. Dit waren in eigen en anderer schatting destijds vooral de Farizeërs met hunne angstvallige nauwgezetheid en geestelooze wetsbetrachting (Fil. III : 6), terwijl daarentegen de tollenaars als de ergste overtreders der wet beschouwd en veracht werden. Vgl. op Matth. V : 46, IX : 10.
11. *bad bij zich zelven*, d. i. in stille zelfgenoegzaamheid, waartegen de hartstochtelijke uitboezeming van den tollenaar, vs. 13, overstaat.
12. *tweemaal 's weeks.* Zie op Matth. VI : 16.
geef tienden enz. Zie op Matth. XXIII : 23.
13. *stond van verre*, door beschroomdheid teruggehouden, en dus ook in dit opzicht het tegenbeeld van den Farizeër.
sloeg — borst, als teeken van oprecht berouw en schuldgevoel.
14. *ging af*, t. w. van den hooger gelegen tempelberg.
gerechtvaardigd, t. w. in het oordeel van God, die den nederige verhoogt.
meer dan gene. De Farizeër mocht in eigen oog door godsvrucht uitmunten, in het oordeel van God stond hij ver beneden den boetvaardigen tollenaar.
15. *aanraken.* Zie op Marc. X : 13, Matth. XIX : 13.
bestraften hen, t. w. die ze brachten.

kens tot mij komen, en verhindert
ze niet; want derzulken is het ko-
17. ninkrijk Gods. ' Voorwaar, ik zeg u,
wie het koninkrijk Gods niet ont-
vangt gelijk een kindeke, hij zal er
niet ingaan.
18. En een zeker overste vroeg hem,
zeggende: Goede Meester! wat doende
zal ik het eeuwige leven beërven? '
19. En Jezus zeide tot hem: Wat noemt
gij mij goed? Niemand is goed dan
20. God alleen. ' Gij kent de geboden:
Gij zult geen overspel doen;
gij zult niet doodslaan; gij
zult niet stelen; gij zult niet
valsch getuigen; eer uwen
21. vader en uwe moeder. ' En hij
zeide: Dat alles heb ik waargeno-
22. men van mijne jeugd af. ' En Jezus,
dit hoorende, zeide tot hem: Nog
één ding ontbreekt u: verkoop al
wat gij hebt en deel het onder de
armen uit, en gij zult een schat heb-
ben in de hemelen; en kom herwaarts,
23. volg mij! ' Doch toen hij dit hoorde,
werd hij diep bedroefd; want hij was
zeer rijk.
24. Jezus nu, ziende dat hij diep be-
droefd was geworden, zeide: Hoe
bezwaarlijk zullen zij, die gegoed
zijn, het koninkrijk Gods ingaan! '
25. Want het is lichter, dat een kameel
gaat door het oog eener naald, dan
dat een rijke het koninkrijk Gods
26. ingaat. ' Zij nu, die dit gehoord had-
den, zeiden: Wie kan dan behou-
27. den worden? ' En hij zeide: Wat
bij menschen onmogelijk is, is mo-
28. gelijk bij God. ' En Petrus zeide:
Zie, wij hebben het onze verlaten en
29. zijn u gevolgd. ' En hij zeide tot
hen: Voorwaar, ik zeg u, dat er
niemand is, die verlaten heeft huis,
of ouders, of broeders, of vrouw, of
kinderen ter wille van het koninkrijk
30. Gods, ' die niet veelvuldig zal terug-
ontvangen in dezen tijd, en in de
toekomende eeuw het eeuwige leven.

Vs. **18—30.** Matth. XIX : 16—29; Marc. X : 17—30. — Vs. **31—33.** Matth. XX : 17—19; Marc. X : 32—34.

16. *derzulken.* Zie op Matth. XIX : 14.
18—30. Zie op Matth. XIX : 16—30, Marc. X : 18—31.
28. *het onze.* Gew. t. *alles.*
30. *in de toekomende eeuw,* d. i. in de heileeuw, die met de verschijning van den Christus zou aanbreken. Vgl. op Matth. XII : 32.

31. En hij nam de twaalve tot zich en
zeide tot hen: Zie, wij gaan op
naar Jeruzalem, en alles, wat door
de profeten geschreven is, zal aan
den Zoon des menschen volbracht
32. worden. ' Want hij zal overgeleverd
worden aan de heidenen, en hij zal
bespot en mishandeld en bespuwd
33. worden; ' en zij zullen hem geeselen
en dooden, en op den derden dag
34. zal hij opstaan. ' En zij verstonden
hiervan niets, en dit woord was voor
hen verborgen, en zij begrepen niet
hetgeen gezegd werd.
35. En het geschiedde, toen hij Jeri-
cho naderde, dat zeker blinde aan
36. den weg zat te bedelen. ' En hoo-
rende, dat er eene schare doortrok,
37. vroeg hij, wat dat was. ' En zij be-
richtten hem, dat Jezus de Nazarener
38. voorbijging. ' En hij riep, zeggende:
Jezus, zoon Davids, ontferm u mij-
39. ner! ' En die vooraangingen bestraf-
ten hem, opdat hij zwijgen zou;
maar hij riep nog veel meer: Zoon
40. Davids, ontferm u mijner! ' Jezus
nu bleef staan en beval den man tot
hem te brengen. En toen hij gena-
41. derd was, vroeg hij hem: ' Wat wilt
gij, dat ik u doen zal? En hij
zeide: Heer! dat ik ziende mag
42. worden. ' En Jezus zeide tot hem:
Word ziende! uw geloof heeft u be-
43. houden. ' En terstond werd hij ziende
en volgde hem, God verheerlijkende.
En al het volk, toen het dat zag,
gaf Gode lof.

HOOFDSTUK XIX.

Jezus bij Zacheüs (vs. 1—10). Gelijkenis van de tien ponden (vs. 11—27). Intocht van Jezus in Jeruzalem (vs. 28—40), waarbij hij het toekomstig lot der stad beweent (vs. 41—44). Uitdrijving der verkoopers uit den tempel (vs. 45, 46). Machtelooze woede der oversten (vs. 47, 48).

1. En hij kwam te Jericho en trok
2. er door. ' En zie, daar was een man,

Vs. **34.** H. IX : 45. — Vs. **35—43.** Matth. XX : 29—34; Marc. X : 46—52.

31. *alles — geschreven is.* Vgl. H. XXIV : 26, 27.
32. *aan de heidenen.* Vgl. H. XXIII : 1.
34. Zie op H. IX : 45.
40. *den man.* Gr. *hem.*

Zacheüs genaamd, en hij was opper-
3. tollenaar; en deze was rijk. ' En hij
zocht Jezus te zien, wie hij was; en
hij kon niet van wege de schare,
omdat hij klein van persoon was. '
4. En vooruitgeloopen, klom hij op een
wilden vijgeboom, om hem te zien;
5. want hij zou daarlangs komen. ' En
toen Jezus aan die plaats gekomen
was en opkeek, zag hij hem en zeide
tot hem: Zacheüs! kom schielijk af,
want ik moet heden in uw huis blij-
6. ven. ' En hij kwam schielijk af, en
7. ontving hem met blijdschap. ' En die
het zagen, morden allen en zeiden:
Hij is bij een zondig man zijn in-
8. trek gaan nemen! ' Doch Zacheüs
stond en zeide tot den Heer: Zie,
de helft mijner goederen, Heer! geef
ik aan de armen, en indien ik ie-
mand iets te veel heb afgenomen,
zoo geef ik het viervoudig weder. '
9. En Jezus zeide tot hem: Heden is
dezen huize heil wedervaren, vermits
10. ook hij een zoon Abrahams is; ' want
de Zoon des menschen is gekomen,
om het verlorene te zoeken en te
behouden.
11. Terwijl zij nu dit hoorden, voegde
hij er eene gelijkenis bij, omdat hij
nabij Jeruzalem was en zij meenden,
dat het koninkrijk Gods nu terstond
12. verschijnen zou. ' Hij zeide dan: Ze-
ker man van hooge geboorte reisde
naar een vergelegen land, om een
koninkrijk voor zich te verkrijgen en
13. dan terug te keeren. ' En hij riep
zijne tien dienstknechten, en gaf hun
tien ponden en zeide tot hen: Drijft
14. er handel mede, totdat ik kom. ' Zijne
medeburgers nu haatten hem en zon-
den hem een gezantschap na, zeg-
gende: Wij willen niet, dat deze
15. over ons koning zij. ' En het ge-
schiedde, toen hij teruggekomen was,
nadat hij het koninkrijk verkregen
had, dat hij die dienstknechten, aan
wie hij het geld gegeven had, bij
zich liet roepen, om te vernemen,
16. welke zaken elk gedaan had. ' De
eerste nu kwam en zeide: Heer!
uw pond heeft er tien ponden bij
17. gewonnen. ' En hij zeide tot hem:
Wèl gedaan, gij goede dienstknecht!
Omdat gij in het geringste getrouw
zijt geweest, zoo wees over tien ste-
18. den gesteld! ' En de tweede kwam
en zeide: Heer! uw pond heeft vijf

Vs. 7. H. XV:2. — Vs. 8. Exod. XXII:1, 4, 7; Num. V:7; 2 Sam. XII:6. — Vs. 9. H. XIII:16. — Vs. 10. Matth. XVIII:11; 1 Tim. I:15.

Vs. 11. Hand. I:6. — Vs. 12—27. Matth. XXV:14–30. — Vs. 14. Joh. I:11. — Vs. 17. H. XVI:10.

2. *oppertollenaar*, binnen een bepaalden omtrek gesteld over de lagere tolbeambten (waarover zie op Matth. V:46), en met de verantwoording der door hen geïnde gelden aan den pachter der romeinsche tollen belast.

4. *een wilden vijgeboom* of *moerbei-vijgeboom*, dus genoemd, omdat hij het midden houdt tusschen een moerbeziënboom (H. XVII:6) en een vijgeboom, terwijl hij, wat den vorm zijner bladeren betreft, veel op den eersten, door zijne vruchten echter, althans uiterlijk, op den laatsten gelijkt. And. denken hier, ook bij verschil van benaming, aan denzelfden boom, H. XVII:6 bedoeld.

5. *Zacheüs.* Uit dit noemen van zijn naam blijkt, dat Jezus hem kende, of althans vernomen had, wie hij was.

blijven. Uit vs. 28 volgt, dat Jezus zijn tocht nog dienzelfden dag heeft voortgezet. Hij bracht derhalve bij Zacheüs slechts een gedeelte van den dag, wellicht de heete middaguren, door.

7. *een zondig man.* Vgl. op H. XVIII:9, Matth. IX:10.

8. Zacheüs verdedigt zich hier bij Jezus tegen den laster der omstanders (vs. 7). Volg. and. vat hij, onder den indruk van Jezus' komst bij hem, goede voornemens op en toont daardoor de oprechtheid zijner bekeering.

9. *tot hem*, en daarmede ook tot de andere omstanders, op wier afkeurend gemompel zijn gezegde het antwoord geeft.

9. *heil wedervaren*, t. w. door den weldadigen invloed zijner tegenwoordigheid.

een zoon Abrahams, waarvoor de tollenaars niet of ternauwernood door hunne overige landgenooten erkend werden. In het oog van Jezus echter behoorden ook de verstafgewekenen nog tot degenen, voor wie de aan Abraham gedane beloften bestemd waren, en aan wier behoudenis hij derhalve mocht en moest arbeiden. Zie vs. 10.

11. *nabij Jeruzalem.* Jericho lag op 150 stadiën, d. i. 5 uren, afstands van Jeruzalem.

zij meenden, dat enz. De schare, die Jezus vergezelde, verkeerde in de verwachting, dat hij ditmaal met geen ander doel naar Jeruzalem ging, dan om als de Christus bezit te nemen van de koninklijke heerschappij. Zie vs. 38 en vgl. op H. XVII:20.

12. *een koninkrijk*, d. i. het koninklijk bewind over eenig gewest. De beeldspraak is wellicht ontleend aan hetgeen niet veel jaren te voren geschied was met Archelaüs (vgl. Matth. II:22 en de aant. ald.), die in persoon naar Rome ging, om zijne aanspraken op de koninklijke heerschappij bij den keizer te bepleiten, doch tegen wiens aanstelling de Joden in verzet kwamen.

13. *tien ponden.* Dus aan elk hunner één pond, of, zooals er eig. staat, ééne m i n a, d. i. eene som ter waarde van 100 drachmen (zie op H. XV:8), en dus *ƒ* 40 van onze munt.

19. ponden opgebracht. ' En ook tot de-
zen zeide hij: En gij, wees over
20. vijf steden! ' En een ander kwam
en zeide: Heer! ziedaar uw pond,
dat ik in een doek weggelegd heb; '
21. want ik vreesde u, omdat gij een
streng mensch zijt: gij neemt weg
wat gij niet gelegd hebt, en maait
22. wat gij niet gezaaid hebt. ' Maar hij
zeide tot hem: Uit uwen mond zal
ik u oordeelen, gij booze dienstknecht!
Gij wist, dat ik een streng mensch
ben, die wegneem wat ik niet ge-
legd, en maai wat ik niet gezaaid
23. heb. ' Waarom hebt gij dan mijn
geld niet aan de wisselbank gegeven?
Ik zou het dan, als ik kwam, met
24. rente hebben opgevorderd. ' En hij
zeide tot degenen, die daarbij ston-
den: Ontneemt hem het pond en
geeft het aan hem, die de tien pon-
25. den heeft! ' En zij zeiden tot hem:
26. Heer! hij heeft tien ponden. ' Want
ik zeg u, dat aan een ieder, die
heeft, gegeven zal worden; maar wie
niet heeft, dien zal ook hetgeen hij
27. heeft ontnomen worden. ' Doch deze
mijne vijanden, die niet wilden, dat
ik koning over hen zijn zou, brengt
ze hier en slaat ze voor mijne oogen
dood!
28. En toen hij dit gezegd had, trok hij
vooruit, den weg op naar Jeruzalem. '
29. En het geschiedde, toen hij nabij
Bethfagé en Bethanië gekomen was,
aan den berg, genaamd de Olijfberg,
dat hij twee van zijne leerlingen zond
30. en zeide: ' Gaat naar het vlek daar
voor u, en het ingaande zult gij een
veulen vastgebonden vinden, waarop
geen mensch ooit gezeten heeft; maakt
31. het los en brengt het! ' En indien
iemand u vraagt: Waarom maakt gij
het los? zult gij zóó tot hem zeg-
gen: Omdat de Heer het van noode
32. heeft. ' De afgezondenen nu gingen
heen en vonden 't, gelijk hij hun
33. gezegd had. ' En toen zij het veulen
losmaakten, zeiden de eigenaars tot
hen: Waarom maakt gij het veulen
34. los? ' En zij zeiden: De Heer heeft
35. het van noode. ' En zij brachten het
tot Jezus. En zij wierpen hunne
kleederen op het veulen en deden
36. Jezus opstijgen; ' en terwijl hij voort-
ging, spreidden zij hunne kleederen
37. onder hem op den weg. ' En toen
hij de helling van den Olijfberg al
naderkwam, begon de gansche me-
nigte der leerlingen verheugd met
luide stem God te prijzen wegens
al de krachten, die zij gezien had-
38. den, ' zeggende: Gezegend de ko-
ning, die komt in den naam des
Heeren! Vrede zij in den hemel,
39. en heerlijkheid in den hooge! ' En
eenige van de Farizeërs uit de schare
zeiden tot hem: Meester, bestraf
40. uwe leerlingen! ' En hij antwoordde
en zeide tot hen: Ik zeg u, dat,
zoo dezen zwijgen, de steenen roe-
pen zullen.
41. En toen hij nader gekomen was
en de stad zag, weende hij over haar

Vs. 26. H. VIII:18; Matth. XIII:12; Marc. IV:25.

Vs. 28—38. Matth. XXI:1—9; Marc. XI:1—10; Joh. XII:12—15. — Vs. 38. Ps. CXVIII:26. — Vs. 40. Hab. II:11.

19. *En gij.* De tweede dienstknecht wordt met den eersten gelijk gesteld, in zooverre ook hij een loon ontvangt, geëvenredigd aan zijne verdiensten.

20. *doek.* Gr. *zweetdoek*, d. i. hand- of zakdoek.

21. Zie op Matth. XXV:24.

22. *uit uwen mond*, d. i. volgens uwe eigene woorden, die tegen u getuigen. Vgl. 2 Sam. I:16.

23. *wisselbank.* De wisselaars of geldhandelaars van dien tijd (zie op Matth. XXI:12, XXV:27) zaten met eene tafel op de openbare plaats, waar zij hun bedrijf uitoefenden. Vgl. Matth. XXI:12, Joh. II:15.

26. De koning gaat in dit en het volg. vs. met spreken voort, zonder op de in vs. 25 gemaakte bedenking meer dan zijdelings te antwoorden. Zie verder op Matth. XXV:29.

27. Dit vs. doelt op de straf, die de hardnekkige tegenstanders van den Christus te wachten hadden.

28—44. Zie op Matth. XXI:1—9.

30. *waarop — gezeten heeft.* Zie op Marc. XI:2.

37. *de helling van den Olijfberg*, ter westzijde, waar men de stad in het oog kreeg, die aan den voet van dien berg gelegen was.

leerlingen, in ruimeren zin, d. i. aanhangers.

krachten, d. i. wonderdaden.

38. Dit vs. behelst den hooggestemden wensch der schare, dat op Jezus als den Christus zegen mocht nederdalen, en heil en heerlijkheid in den hemel (*in den hooge*) voor hem mocht zijn weggelegd. Vgl. verder op Matth. XXI:9.

40. *dat, zoo dezen enz.* Spreekwoordelijk gezegde, ter aanduiding dat het te vergeefs ware, zijnen leerlingen het zwijgen op te leggen, daar éér de steenen luide zouden beginnen te spreken, dan dat God niet om hetgeen thans geschiedde door velen geprezen werd.

42. en zeide: ' Och of ook gij erkendet,
ook nog op dezen uwen dag, wat
tot uwen vrede dient! Maar nu is
43. het verborgen voor uwe oogen. ' Want
er zullen dagen over u komen, dat
uwe vijanden eene verschansing rondom
u opwerpen, en u omsingelen, en u
44. van alle kanten benauwen; ' en zij
zullen u en uwe kinderen in u ter
neder werpen en geen steen in u
op den anderen laten, daarom dat
gij den tijd uwer bezoeking niet erkend hebt!
45. En toen hij in den tempel gegaan
was, begon hij hen, die verkochten,
46. uit te drijven, ' en zeide tot hen:
Er staat geschreven: Mijn huis is
een huis des gebeds; maar gij
hebt het tot een roovershol gemaakt.
47. En hij leerde dagelijks in den
tempel; doch de overpriesters en de
schriftgeleerden, alsmede de voornaamsten des volks, zochten hem te
48. dooden. ' En zij vonden niet, wat te
doen; want het gansche volk hing
aan hem, terwijl het hem hoorde.

HOOFDSTUK XX.

Jezus leert in den tempel en beschaamt zijne tegenstanders (vs. 1—8); spreekt de gelijkenis van de goddelooze landlieden (vs. 9—19); beantwoordt eene strikvraag over het betalen van schatting aan den keizer (vs. 20—26) en over de opstanding (vs. 27—40); stelt zelf hun eene vraag over den Christus ter beantwoording voor (vs. 41—44), en waarschuwt zijne leerlingen tegen de schriftgeleerden (vs. 45—47).

1. En het geschiedde op zekeren dag,
terwijl hij het volk in den tempel
leerde en het evangelie verkondigde,
dat de overpriesters en de schriftgeleerden met de oudsten toetraden '
2. en tot hem spraken, zeggende: Zeg
ons, door welke macht doet gij deze
dingen, of wie is het, die u deze
3. macht gegeven heeft? ' Doch hij antwoordde en zeide tot hen: Ik zal u
ook iets vragen, en zegt mij dat. '
4. De doop van Johannes, was die uit
5. den hemel of uit de menschen? ' En
zij overleiden onder elkander, zeggende: Als wij zeggen: uit den hemel, zoo zal hij zeggen: waarom hebt
6. gij hem dan niet geloofd? ' Maar als
wij zeggen: uit de menschen, zoo
zal het geheele volk ons steenigen;
want het houdt er zich van overtuigd,
7. dat Johannes een profeet was. ' En
zij antwoordden, dat zij niet wisten,
8. vanwaar. ' En Jezus zeide tot hen:
Dan zeg ik u ook niet, door welke
macht ik deze dingen doe.
9. En hij begon tot het volk deze
gelijkenis te spreken: Een mensch
plantte een wijngaard, en verhuurde
hem aan landlieden, en vertrok voor
10. een geruimen tijd buitenslands. ' En
toen het tijd was, zond hij een dienstknecht tot de landlieden, opdat zij
hem van de vrucht des wijngaards
geven zouden; doch de landlieden
sloegen hem en zonden hem ledig
11. weg. ' En hij voer voort en zond
een anderen dienstknecht; maar ook
dien sloegen zij, en behandelden zij
smadelijk, en zonden zij ledig weg. '
12. En hij voer voort en zond een derden; maar ook dezen wondden zij en
13. wierpen zij uit. ' De heer van den
wijngaard nu zeide: Wat zal ik doen?
Ik zal mijn geliefden zoon zenden.

Vs. 42. Deut. XXXII:29. — Vs. 43, 44. H. XXI:6, 20. — Vs. 45, 46. Matth. XXI:12, 13; Marc. XI:15—17; Joh. II:14—16.

Vs. 46. Jez. LVI:7; Jer. VII:11. — Vs. 47. Marc. IX:18.
Vs. 1—8. Matth. XXI:23—27; Marc. XI:27—33. — Vs. 9—19. Matth. XXI:33—46; Marc. XII:1—12.

42. *ook gij*, evenals mijne leerlingen, die mijne komst met blijdschap begroeten. Vgl. vs. 37.
dezen uwen dag, d. i. den tijd, u nog tot inkeer verleend, doch die met rassche schreden ten einde spoedt.
wat — dient, d. i. wat strekken kan, om het dreigend gevaar van u af te weren en u het groote heil, dat God voor zijn volk bereid heeft, deelachtig te maken.
43. *uwe vijanden*, d. i. de Romeinen, wier overheersching de joodsche natie met toenemenden weerzin verdroeg.
44. *en zij — werpen*. Jeruzalem zou met den grond gelijk gemaakt worden, en al hare inwoners zouden in haren ondergang deelen.
44. *den tijd uwer bezoeking*, d. i. den tijd, waarin God u met zijne gunst bezocht en u door mij den weg des behouds liet aanwijzen.
45, 46. Zie op Matth. XXI:12, 13.
45. *die verkochten*. Gew. t. *die daarin verkochten en kochten*.
48. *hing aan hem*, d. i. was met bewondering en geestdrift voor hem vervuld.
2. *deze dingen*. Zie vs. 1, H. XIX:45.
3. *iets*. Gew. t. *één ding*.
4. Zie op Matth. XXI:24.
9—19. Zie op Matth. XXI:33—44, Marc. XII: 1—12.

Wellicht, als zij dezen zien, zullen
14. zij ontzag voor hem hebben! ' Maar
toen de landlieden hem zagen, overleiden
zij onder elkander, zeggende:
Deze is de erfgenaam: laat ons hem
dooden, opdat de erfenis aan ons
15. kome! ' En zij wierpen hem buiten
den wijngaard, en doodden hem.
Wat zal dan de heer des wijngaards
16. hun doen? ' Hij zal komen en die
landlieden dooden, en den wijngaard
aan anderen geven. En dit hoorende,
17. zeiden zij: Dat zij verre! ' Doch hij
zag hen aan en zeide: Wat is dan
dit, dat geschreven staat: De steen,
dien de bouwlieden verworpen
hebben, deze is tot een
18. hoeksteen geworden? ' Ieder,
die op dien steen valt, zal verpletterd
worden, en op wien hij valt,
19. dien zal hij vermorzelen. ' En de
schriftgeleerden en de overpriesters
zochten te dier ure de handen aan
hem te slaan, en zij vreesden het
volk; want zij begrepen, dat hij deze
gelijkenis op hen gesproken had.
20. En zij bespiedden hem en zonden
eenigen af, die door hen opgezet waren
en veinsden rechtvaardigen te zijn;
opdat zij hem op een woord mochten
vatten, ten einde hem aan de overheid
en aan de macht van den land-
21. voogd over te leveren. ' En zij vroegen
hem, zeggende: Meester! wij
weten, dat gij wèl spreekt en leert,
en den persoon niet aanneemt, maar
den weg Gods naar waarheid leert. '
22. Is het ons geoorloofd den keizer
23. schatting te geven of niet? ' Maar hij
bemerkte hunne arglistigheid en zeide
tot hen: Waarom verzoekt gij mij? '
24. Toont mij een denarie! Wiens beeld
en opschrift draagt hij? En zij antwoordden
en zeiden: Des keizers. '
25. En hij zeide tot hen: Zoo geeft dan
den keizer wat des keizers, en Gode
26. wat Gods is. ' En zij konden hem
voor het volk op geen woord vatten,
en verwonderden zich over zijn antwoord,
en zwegen.
27. En eenige van de Sadduceërs, die
beweren, dat er geen opstanding is,
28. kwamen tot hem en vroegen, ' zeggende:
Meester! Mozes heeft ons voorgeschreven,
zoo iemands broeder
gehuwd zijnde sterft, en wel
kinderloos sterft, dat dan
zijn broeder de vrouw zal nemen
en zijnen broeder kroost
29. verwekken. ' Er waren dan zeven
broeders; en de eerste nam eene
30. vrouw, en stierf kinderloos. ' En de
tweede nam de vrouw, en stierf ook
31. kinderloos. ' En de derde nam haar,
en desgelijks lieten ook al de zeven
32. geen kinderen na, en stierven. ' Ten
33. laatste stierf ook de vrouw. ' Bij de
opstanding dan, wien van hen wordt
zij tot vrouw? want al de zeven heb-
34. ben haar tot vrouw gehad. ' En Jezus
zeide tot hen: De kinderen dezer
eeuw huwen en worden uitgehuwd; '
35. maar wie waardig geacht worden,
die eeuw te verwerven en de opstanding
uit de dooden, die huwen niet,
36. noch worden uitgehuwd. ' Want zij
kunnen ook niet meer sterven; zij
zijn toch den engelen gelijk en zijn
kinderen Gods, daar zij kinderen der
37. opstanding zijn. ' En dat de dooden

Vs. 17. Ps. CXVIII: 22, 23. — Vs. 20—26. Matth. XXII: 15—22; Marc. XII: 13—17.

Vs. 27—40. Matth. XXII: 23—32, 46; Marc. XII: 18—27. — Vs. 28. Deut. XXV: 5, 6. — Vs. 37. Exod. III: 6.

16. *Dat zij verre!* t. w. dat God ons, zijn uitverkoren volk, verwerpen en aan de heidenen onze voorrechten geven zou.

20. *zij bespiedden hem.* Ofschoon zelve niet meer op den voorgrond durvende treden, bleven zij toch den uitslag van hetgeen zij tegen Jezus beraamd hadden, met angstige nieuwsgierigheid gadeslaan.

rechtvaardigen, d. i. zeer nauwgezet in de naleving en handhaving der voorschriften van Gods wet.

21—26. Zie op Matth. XXII: 15—21.

27—40. Zie op Matth. XXII: 22—33, Marc. XII: 18—27.

28. *gehuwd zijnde.* Gr. *eene vrouw hebbende.*

32. *Ten laatste.* Gew. t. *En het laatst van allen.*

33. *al de zeven.* Gr. *de zeven.*

34. *de kinderen dezer eeuw*, d. i. de menschen, die tot *deze eeuw* (zie op Matth. XII: 32) behooren.

35. *die eeuw*, d. i. de toekomende. Vgl. op Matth. XII: 32.

36. *zij — sterven.* Wanneer de menschen onsterfelijk geworden zijn, vervalt ook van zelf het huwelijk, als instelling van God om hun geslacht in stand te houden.

kinderen Gods, en als zoodanig het onvergankelijke leven, dat in God is, deelachtig.

kinderen der opstanding, d. i. waardig geacht, om door opstanding uit de dooden deel te erlangen aan het heil der toekomende eeuw.

worden opgewekt, heeft ook Mozes
te kennen gegeven bij het braam-
bosch, als hij den Heer noemt den
God van Abraham, en den
God van Izaäk, en den God
38. van Jakob. ' God nu is geen God
van dooden, maar van levenden;
39. want zij leven hem allen. ' En eenige
der schriftgeleerden antwoordden en
zeiden: Meester! gij hebt gelijk. '
40. Want zij durfden hem niets meer
vragen.
41. En hij zeide tot hen: Hoe zegt
men, dat de Christus Davids zoon
42. is? ' En David zelf zegt in het boek
der psalmen: De Heer heeft ge-
zegd tot mijnen Heer: Zit
43. aan mijne rechterzijde, ' tot-
dat ik uwe vijanden gezet heb
tot eene voetbank uwer voe-
44. ten. ' David dan noemt hem Heer,
en hoe is hij zijn zoon?
45. En ten aanhooren van al het volk
46. zeide hij tot zijne leerlingen: ' Wacht
u voor de schriftgeleerden, die gaarne
in tabberden omwandelen, en gesteld
zijn op de begroetingen op de mark-
ten, en op de voorste gestoelten in
de synagogen, en op de hoogste plaat-
47. sen aan de maaltijden, ' die de hui-
zen der weduwen opeten, en voor
den schijn lange gebeden doen. De-
zen zullen te zwaarder oordeel ont-
vangen.

HOOFDSTUK XXI.

Jezus roemt de mildheid eener arme weduwe (vs. 1—4). Hij voorspelt de verwoesting des tempels (vs. 5, 6), beschrijft de voorteekenen der komst van den Zoon des menschen en het lijden, waardoor de trouw der zijnen vooraf beproefd zou worden (vs. 7—28), en vermaant hen tot waakzaamheid (vs. 29—36). Hij leert des daags in den tempel, en vernacht op den Olijfberg (vs. 37, 38).

1. En opziende zag hij de rijken hunne
2. gaven in de schatkist werpen. ' En hij
zag ook zekere behoeftige weduwe
twee penningskens daarin werpen; '
3. en hij zeide: Waarlijk, ik zeg u,
dat deze arme weduwe er meer dan
4. allen ingeworpen heeft; ' want die
hebben allen van hunnen overvloed
bij de gaven Gods geworpen; maar
zij heeft van haar gebrek, den gan-
schen schat er ingeworpen, dien zij
bezat.
5. En toen eenigen van den tempel
zeiden, dat hij met fraaije steenen
en kostbare giften versierd was, zeide
6. hij: ' Wat gij daar ziet — er zullen
dagen komen, waarin geen steen op
den anderen gelaten wordt, die niet
7. wordt afgebroken. ' En zij vroegen
hem, zeggende: Meester! wanneer
zal dit zijn? en wat is het teeken,
8. wanneer dit geschieden zal? ' En hij
zeide: Ziet toe, dat gij u niet laat
misleiden! want velen zullen komen
onder mijnen naam, zeggende: Ik
ben het, en de tijd is nabij. Gaat
9. hen niet achterna! ' En wanneer gij
hoort van oorlogen en beroerten,
maakt u niet beangst! Want dit
moet eerst geschieden; maar niet ter-
stond is het einde daar.
10. Toen zeide hij tot hen: Volk zal
tegen volk en koninkrijk tegen ko-
11. ninkrijk opstaan. ' En er zullen groote
aardbevingen zijn van oord tot oord,
en hongersnood, en pest; en vreese-
lijke dingen en groote teekenen van
den hemel zullen er geschieden. '
12. Maar vóór dit alles zullen ze aan u
de handen slaan en u vervolgen,
daar zij u zullen overleveren in sy-
nagogen en gevangenissen, en gij
weggeleid zult worden voor koningen

Vs. **41—44**. Matth. XXII : 41—45; Marc. XII : 35—37. — Vs. **42**, **43**. Ps. CX : 1. — Vs. **45—47**. Matth. XXIII : 1, 6, 7, 14; Marc. XII : 38—40.

Vs. **1—4**. Marc. XII : 41—44. — Vs. **5—11**. Matth. XXIV : 1—7; Marc. XIII : 1—8. — Vs. **12—19**. Matth. X : 16—22, XXIV : 9—13; Marc. XIII : 9—13.

37. *Mozes*, op wien gij u beroept (vs. 28).

38. *zij leven hem allen*, d. i. allen, wier God hij genoemd wordt, moeten, ofschoon gestorven, geacht worden bij of voor God leven te hebben, omdat er geene betrekking zou kunnen bestaan tusschen hem en wezens, die door den dood vernietigd werden.

40. *Want*. Gew. t. *En*.

durfden. Zie op Marc. XII : 34.

41—44. Zie op Matth. XXII : 42—45.

45—47. Zie op Marc. XII : 38—40.

1—4. Zie op Marc. XII : 41—44.

5—36. Zie op Matth. XXIV, Marc. XIII.

5. *eenigen*, t. w. uit zijne leerlingen. Vgl. Matth. XXIV : 1, Marc. XIII : 1.

kostbare giften, waaronder vooral de gouden wijnstok uitmuntte, die een geschenk van Herodes den Groote was.

8. *de tijd*, t. w. der oprichting van het messiasrijk. Vgl. vs. 31.

12. *in synagogen*, d. i. ter geeseling. Vgl. op Matth. X : 17.

koningen en landvoogden. Vgl. op Matth. X : 18.

en landvoogden om mijns naams wil. '
13. En het zal voor u uitloopen op ge-
14. tuigenis. ' Neemt dan in uw hart
voor, niet vooraf te overdenken, hoe
15. gij u verantwoorden zult. ' Want ik
zal u mond en wijsheid geven, welke
al uwe tegenstanders niet zullen kun-
16. nen wederspreken of wederstaan. ' En
gij zult zelfs door ouders en broeders
en bloedverwanten en vrienden wor-
den overgeleverd, en zij zullen er
17. van u dooden, ' en gij zult van allen
18. gehaat zijn om mijnen naam. ' En
geen haar zal van uw hoofd verloren
19. gaan. ' Door uwe volharding zult gij
uw leven gewinnen.
20. Wanneer gij nu ziet, dat Jeruza-
lem door heirlegers omsingeld wordt,
weet dan, dat hare verwoesting nabij
21. is. ' Dat alsdan, die in Judéa zijn,
vluchten naar de bergen; en die in
haar midden zijn, dat zij er uitgaan;
en die op het land zijn, dat zij er
22. niet inkomen. ' Want dit zijn dagen
der wrake, opdat vervuld worde het-
23. geen geschreven is. ' Wee de zwan-
geren en de zogenden in die dagen!
want er zal groote nood zijn op aar-
24. de, en toorn over dit volk. ' En zij
zullen vallen door de scherpte des
zwaards, en gevankelijk weggevoerd
worden onder al de volken, en Je-
ruzalem zal door de heidenen vertre-
den worden, totdat de tijden der
25. heidenen vervuld zijn. ' En er zullen
teekenen zijn aan zon en maan en
sterren, en op aarde benauwdheid der
volken in radeloosheid bij het brui-
26. sen van zee en golven, ' terwijl den
menschen het hart ontzinkt van vrees
en verwachting der dingen, die over
de wereld komen; want de krachten
27. der hemelen zullen bezwijken. ' En
alsdan zullen zij den Zoon des men-
schen zien, komende in eene wolk,
met groote kracht en heerlijkheid. '
28. Als nu deze dingen beginnen te ge-
schieden, zoo richt u op en heft uw
hoofd omhoog, omdat uwe verlossing
nadert.
29. En hij sprak tot hen eene gelijke-
nis: Ziet den vijgeboom en al de
30. boomen! ' Zoodra zij uitloopen en gij
het ziet, weet gij van zelf, dat de
31. zomer reeds nabij is. ' Zoo ook gij,
wanneer gij deze dingen ziet geschie-
den, weet, dat het koninkrijk Gods
32. nabij is. ' Voorwaar, ik zeg u, dit
geslacht zal niet voorbijgaan, totdat
33. het alles is geschied. ' De hemel en
de aarde zullen voorbijgaan, maar
mijne woorden zullen niet voorbij-
34. gaan. ' Doch wacht u, dat niet soms
uwe harten bezwaard worden door
roes en dronkenschap en levenszor-
gen, en die dag u onverhoeds over-

Vs. **14**, **15**. H. XII: 11, 12. — Vs. **18**. Matth. X: 30. — Vs. **20—23**. Matth. XXIV: 15—21; Marc. XIII: 14—19. — Vs. **20**. H. XIX: 43, 44.

Vs. **25—27**. Matth. XXIV: 29, 30; Marc. XIII: 24—26. — Vs. **29—33**. Matth. XXIV: 32—35; Marc. XIII: 28—30.

13. De zin is: Die vervolging zal er toe leiden, dat gij geroepen wordt, om van mij te getuigen.

15. *mond.* Oneigenlijk voor: welbespraaktheid, welsprekendheid.

18. De zin dezer spreekwoordelijke uitdrukking is: Gij moogt om mijnentwil vervolgd, misschien gedood worden (vs. 16), toch zult gij geene wezenlijke schade lijden, daar Gods zorg ook onder de zwaarste beproeving over u waakt. Zie verder op vs. 19.

19. Jezus wil zeggen: Door uwe standvastigheid in het verdragen van al dat leed voor de belijdenis van mijnen naam, zult gij het ware leven der ziel verkrijgen. Gew. t. *Gewint uw leven door uwe volharding.*

21. *in haar midden*, d. i. binnen Jeruzalem (vs. 20).
er niet inkomen, t. w. om in de belegerde stad eene schuilplaats te zoeken.

22. *dagen der wrake*, waarin de onbekeerlijkheid van het misdadige Jeruzalem hare lang te voren bedreigde straf ontvangt.

23. *groote nood*, d. i. allerlei jammer en ellende. Vgl. vs. 10.
toorn, d. i. eene vreeselijke vergelding, als blijk van den toorn Gods over de ongerechtigheid van het joodsche volk.

24. *zij*, d. i. de inwoners van Jeruzalem. Volgens Josephus zijn, bij de verwoesting dier stad, 1,100,000 Joden gedood, 97,000 gevangen genomen en naar verschillende deelen des romeinschen rijks weggevoerd.

24. *vertreden*, d. i. als met voeten getrapt. Beeld der diepste en smadelijkste vernedering.
de tijden der heidenen, d. i. de tijd, binnen welken de heidenen, als uitvoerders van Gods raadsbesluit, het hemelsch strafgericht over de verwerping van den Christus aan Israël voltrekken zouden, en die met de komst van dezen *vervuld*, d. i. geëindigd zou zijn. Vgl. Jer. XXV: 9, 12.

25. *bij — golven.* De voorstelling is, dat ook de zee, op dit beslissend keerpunt, dat aan de komst van den Zoon des menschen voorafgaat, aan de algemeene beroering deelneemt en door haar geweldig bruisen den schrik der aardbewoners vergroot.

28. *richt u op*, omdat het zware lijden, waaronder gij gebukt moest gaan, ten einde spoedt.
omdat — nadert, t. w. door de verschijning van den Zoon des menschen.

34. De zin is: Wacht u, dat gij niet door het leiden van een lichtzinnig leven (*roes*, *dronkenschap*), of door u te verdiepen in allerlei aardsche beslommeringen (*levenszorgen*), den dag des gerichts onvoorbereid te gemoet gaat.

35. valle! ' Want als een strik zal hij
komen over allen, die op den gan-
schen aardbodem woonachtig zijn. '
36. Waakt dan te allen tijde, en bidt
dat gij waardig geacht moogt wor-
den, al dezen dingen, die geschieden
zullen, te ontkomen en voor den
Zoon des menschen te bestaan!
37. Des daags nu was hij in den tem-
pel en leerde; maar des nachts ging
hij uit en vernachtte op den berg,
38. genaamd de Olijfberg. ' En in den
ochtend kwam al het volk tot hem
in den tempel, om hem te hooren.

HOOFDSTUK XXII.

De overpriesters en schriftgeleerden zoeken gelegenheid, om Jezus om te brengen (vs. 1, 2). Judas biedt zich aan, om hem over te leveren (vs. 3—6). Jezus viert het Pascha met de twaalve (vs. 7—16); stelt het Avondmaal in (vs. 17—20); ontdekt den verrader (vs. 21—23); waarschuwt de leerlingen tegen zelfverheffing (vs. 24—30); voorspelt de verloochening van Petrus (vs. 31—34); bereidt zijne dienaars voor op den strijd, die hen wacht (vs. 35—38); bidt onder hevigen zieleangst in Gethsémané (vs. 39—46); wordt verraden en gevangen genomen (vs. 47—54), door Petrus verloochend (vs. 55—62), door de dienaars van den hoogepriester bespot (vs. 63—65), en voor den joodschen raad terechtgesteld (vs. 66—71).

1. En het feest der ongezuurde broo-
den, genaamd het Pascha, was nabij. '
2. En de overpriesters en de schriftge-
leerden zochten, hoe zij hem zouden
ombrengen; want zij vreesden het volk.
3. De satan nu voer in Judas, ge-
naamd Iskariot, die uit het getal der
4. twaalve was; ' en hij ging heen en
sprak met de overpriesters en hoofd-
lieden, hoe hij hem aan hen zou
5. overleveren. ' En zij verblijdden zich,
en kwamen overeen hem geld te ge-
6. ven. ' En hij stemde toe, en zocht
eene geschikte gelegenheid, om hem
zonder oploop aan hen over te leveren.
7. En de dag der ongezuurde brooden
kwam, waarop het pascha geslacht
8. moest worden. ' En hij zond Petrus
en Johannes, en zeide: Gaat heen
en bereidt ons het pascha, opdat wij
9. het eten. ' Zij nu zeiden tot hem:
Waar wilt gij, dat wij het bereiden? '
10. En hij zeide tot hen: Zie, als gij
de stad inkomt, zal u een mensch
ontmoeten, die eene kruik water
draagt; volgt hem in het huis, waar
11. hij ingaat, ' en zegt tot den heer
des huizes: De Meester zegt u:
Waar is het vertrek, waar ik het
pascha met mijne leerlingen eten zal? '
12. En hij zal u eene groote gespreide
bovenzaal wijzen: bereidt het aldaar! '
13. En zij gingen heen en vonden 't,
gelijk hij hun gezegd had, en be-
reidden het pascha.
14. En toen het uur gekomen was,
lag hij aan, en de twaalf apostelen
15. met hem. ' En hij zeide tot hen: Ik
heb zeer verlangd dit pascha met u
16. te eten, vóórdat ik lijde. ' Want ik
zeg u, dat ik er niet meer van eten
zal, totdat het vervuld is in het ko-

Vs. **36**. Matth. XXIV : 42; Marc. XIII : 33. — Vs. **37**. Matth. XXI : 17.
Vs. **1**, **2**. Matth. XXVI : 2—5; Marc. XIV : 1, 2; Joh. XI : 47—53. — Vs. **3—6**. Matth. XXVI : 14—16; Marc. XIV : 10, 11.
Vs. **3**. Joh. XIII : 2, 27. — Vs. **7—13**. Matth. XXVI : 17—19; Marc. XIV : 12—16. — Vs. **14—20**. Matth. XXVI : 20, 26—29; Marc. XIV : 17, 22—25; 1 Kor. XI : 23—25.

35. *als een strik.* Even ongemerkt en onverwacht.
36. *te ontkomen*, d. i. onder al de opgenoemde jammeren uw leven te redden, en daardoor aan het gevaar te ontkomen van aan uwe belijdenis ontrouw te worden.
te bestaan, t. w. in het gericht, en deelgenoot te worden van zijne heerlijkheid.
1. *het feest der ongezuurde brooden.* Zie op Matth. XXVI : 17.
Pascha. Zie op Matth. XXVI : 2.
3. *De satan — in Judas.* Het opzet van Judas, 't welk nu tot uitvoering kwam, was zóó boos, dat het in geen menschelijk hart scheen te hebben kunnen opkomen, zonder door den satan of duivel zelven te zijn ingegeven. Vgl. Joh. XIII : 2, 27; en zie over het woord satan op Matth. IV : 10.
genaamd. Gew. t. *bijgenaamd.*
4. *hoofdlieden.* Dezelfden, die vs. 52 *hoofdlieden des tempels* genoemd worden, d. i. de hoofdman met de aan dezen ondergeschikte aanvoerders der levietische tempelwacht, die met de bewaring van den tempelschat, de handhaving der orde binnen den tempel, en waarschijnlijk ook met de zorg voor het geheele gebouw belast was (2 Kron. XXXI : 12, 13, XXXV : 8). Vgl. op Hand. IV : 1. Gew. t. *de hoofdlieden.*
4. *hoe*, d. i. op welke voorwaarden en langs welken weg.
6. *stemde toe*, t. w. in het hem gedane aanbod. And. *hij beloofde 't.*
7—13. Zie op Matth. XXVI : 17, 18, Marc. XIV : 12—15.
12. *gespreide bovenzaal*, d. i. een vertrek, van de noodige rustbanken, kussens enz. voorzien.
16. *totdat — koninkrijk Gods*, d. i. totdat alles geschied zal zijn, wat naar Gods raad vereischt wordt, om het koninkrijk Gods te grondvesten, en waartoe ook nog behoort, dat ik moet lijden en sterven. Vgl. de gelijksoortige uitdrukking aan het slot van vs. 18. And. *totdat het voleindigd zal zijn in het koninkrijk Gods*, d. i. totdat het thans gevierde Pascha, bij de herstelling aller dingen, in het koninkrijk Gods een volmaakt Pascha zal geworden zijn.

17. ninkrijk Gods. ' En hij nam een
drinkbeker en, gedankt hebbende,
zeide hij: Neemt dezen en deelt
18. hem onder elkander. ' Want ik zeg
u, dat ik van de vrucht des wijn-
stoks niet drinken zal, totdat het
19. koninkrijk Gods gekomen is. ' En
hij nam brood en, gedankt hebbende,
brak hij het en gaf het hun, zeg-
gende: Dit is mijn ligchaam, dat
voor u gegeven wordt; doet dit tot
20. mijne gedachtenis! ' En desgelijks gaf
hij hun den drinkbeker, na den maal-
tijd, zeggende: Deze drinkbeker is
het nieuwe verbond door mijn bloed,
21. dat voor u vergoten wordt. ' Doch
zie, de hand van hem, die mij over-
22. levert, is met mij aan de tafel. ' En
de Zoon des menschen gaat wel heen,
gelijk bepaald is; doch wee dien
mensch, door wien hij wordt overge-
23. leverd! ' En zij begonnen onder elk-
ander te vragen, wie van hen het
toch wel zijn mocht, die dit doen zou.
24. En er ontstond ook strijd onder
hen, wie van hen geacht moest wor-
25. den de meeste te zijn. ' En hij zeide
tot hen: De koningen der volken
heerschen over hen, en die gezag
over hen voeren, worden weldoeners
26. genoemd. ' Doch gij niet alzoo; maar
de meeste onder u worde gelijk de
jongste, en de gebieder gelijk de
27. dienaar. ' Want wie is meer, die
aanligt, of die bedient? Immers die
aanligt? Ik nu ben in uw midden
28. als een dienaar. ' Doch gij zijt het,
die mij zijt bijgebleven onder mijne
29. beproevingen. ' En ik beschik u het
koninkrijk, gelijk mijn Vader het mij
30. beschikt heeft, ' opdat gij in mijn
koninkrijk aan mijne tafel eet en
drinkt; en gij zult op troonen zit-
ten, oordeelende de twaalf stammen
Israëls.
31. En de Heer zeide: Simon, Simon!
zie, de satan heeft ulieden voor zich
verlangd, om u te ziften als de tar-
32. we; ' maar ik heb voor u gebeden,
dat uw geloof niet bezwijke. En
gij, als gij eenmaal tot inkeer geko-
men zijt, zoo versterk uwe broeders. '
33. Hij nu zeide tot hem: Heer! met
u ben ik bereid zelfs in gevangenis
34. en dood te gaan. ' Doch hij zeide:
Ik zeg u, Petrus! de haan zal heden
niet kraaijen, vóórdat gij driemaal
geloochend hebt, dat gij mij kent.

Vs. **21—23**. Matth. XXVI : 21—25; Marc. XIV : 18—21; Joh. XIII : 21—30. — Vs. **24**. H. IX : 46. — Vs. **25**, **26**. Matth. XX : 25—27; Marc. X : 42—44. — Vs. **27**. Joh. XIII : 16. — Vs. **28—30**. H. XVIII : 28—30.

Vs. **29**. H. XII : 32. — Vs. **30**. Matth. XIX : 28. — Vs. **31**. 2 Kor. II : 10; 1 Petr. V : 8. — Vs. **32**. Joh. XVII : 15. — Vs. **33**, **34**. Matth. XXVI : 33—35; Marc. XIV : 29—31; Joh. XIII : 37, 38.

18. Zie op Matth. XXVI : 29.

19. *gegeven*, d. i. aan lijden en dood prijsgegeven.
doet dit, d. i. herhaalt voortaan dezen maaltijd.

20. *gaf het hun*. Deze woorden zijn hier ingevuld.
het nieuwe verbond, in tegenstelling met het oude, dat God door Mozes met zijn volk gemaakt had.
door mijn bloed. Gelijk het oude verbond door bloedstorting was ingewijd (Exod. XXIV : 8, vgl. Hebr. IX : 18—21), zoo zou ook het nieuwe als 't ware ingewijd en tot stand gebracht worden door den dood van Jezus.

21. Zie op Marc. XIV : 18.

22. *gaat . . heen*. Zie op Matth. XXVI : 24.

25. *worden weldoeners genoemd*, d. i. men geeft hun vaak, om hen te believen of te vleijen, den eertitel van *weldoener*. Werkelijk hebben oudtijds vele vorsten dien titel gedragen, zonder zich daarop juist altoos rechtmatige aanspraak verworven te hebben.

26. *gelijk de jongste*, d. i. gelijk iemand, die om zijn nog jeugdigen leeftijd het eerst tot het verrichten van diensten geroepen is. Vgl. Hand. V : 6 en de aant. ald.

27. *Ik nu ben* enz., d. i. Toch ga ik, in weerwil dat ik uw heer en uw gastheer ben, u met dienstbetoon voor. Volg. sommigen doelt Jezus op de voetwassching, Joh. XIII : 2—17. And. meenen, dat de hier (vs. 24—30) medegedeelde woorden bij eene vroegere gelegenheid (vgl. Matth. XX : 25—28) gesproken zijn.

28. *die — beproevingen*, d. i. die, als getrouwe volgelingen, niet van mijne zijde geweken zijt, in weerwil van al de moeilijkheden en vervolgingen, waardoor mijne gehoorzaamheid aan God op de proef gesteld is.

29. De bedoeling is: Als mijne getrouwe dienaars, zijt gij allen gelijkelijk geroepen, om als heerschers te gebieden in het koninkrijk, dat de Vader voor mij bestemd heeft. Gelijk derhalve nu niemand van u de meeste is, zóó zal later niemand de minste wezen.

30. *opdat — drinkt*. Zie op Matth. VIII : 11.
en gij zult — Israëls. Zie op Matth. XIX : 28.

31. *de satan* enz., d. i. de satan heeft verlangd, dat gij met uwe medeleerlingen in zijne macht of te zijner beschikking gesteld zoudt worden. Deze beeldspraak schijnt ontleend te zijn aan Job I : 6—12, II : 1—6.
om — tarwe, d. i. om door moeite en lijden u in verzoeking en tot afval te brengen. Het beeld is ontleend aan het schudden der graankorrels in eene wan of zeef, waardoor het koren gezuiverd wordt.

34. *de haan — kraaijen*. Zie op Matth. XXVI : 34.

35. En hij zeide tot hen: Toen ik u
uitzond zonder geldbuidel en reiszak
en schoenen, heeft u wel iets ont-
36. broken? En zij zeiden: Niets. ' Hij
zeide dan tot hen: Maar nu, wie
een geldbuidel heeft, neme dien, als-
mede een reiszak, en wie er geen
heeft, verkoope zijn kleed en koope
37. een zwaard! ' Want ik zeg u, dat
nog dit, wat geschreven is, aan mij
volbracht moet worden: En hij is
onder de misdadigers gere-
kend. Want ook hetgeen van mij
38. geschreven is, heeft een einde. ' Zij
nu zeiden: Heer! zie hier twee
zwaarden! En hij zeide tot hen:
Het is wèl.
39. En hij ging uit en begaf zich,
volgens zijne gewoonte, naar den
Olijfberg, en hem volgden ook de
40. leerlingen. ' En toen hij aan die plaats
gekomen was, zeide hij tot hen:
Bidt, dat gij niet in verzoeking komt! '
41. En hij verwijderde zich van hen,
omtrent een steenworp ver, en knielde
42. neder en bad, ' zeggende: Vader!
och of gij dezen drinkbeker van mij
wildet wegnemen! Doch niet mijn
43. wil, maar de uwe geschiede! ' En
hem verscheen een engel van den
44. hemel, die hem versterkte. ' En in
zwaren strijd gekomen, bad hij te
vuriger. En zijn zweet werd als
dikke bloeddroppels, die ter aarde
45. afliepen. ' En van het gebed opge-
staan, ging hij naar de leerlingen en
vond hen slapende van droefheid; '
46. en hij zeide tot hen: Wat slaapt
gij? Staat op, en bidt dat gij niet
in verzoeking komt!
47. Terwijl hij nog sprak, ziedaar
eene schare, en één van de twaalve,
genaamd Judas, ging hun voor, en
naderde Jezus om hem te kussen. '
48. En Jezus zeide tot hem: Judas!
levert gij den Zoon des menschen
49. over met een kus? ' Toen nu zij,
die met hem waren, zagen wat er
stond te geschieden, zeiden ze tot
hem: Heer! zullen wij er met het
50. zwaard op inslaan? ' En één uit hen
trof den dienstknecht des hoogepries-
ters en hieuw hem het regteroor
51. af ' Doch Jezus antwoordde en zeide:
Laat ze tot hiertoe begaan! En hij
raakte zijn oor aan en genas hem. '
52. En Jezus zeide tot de overpriesters
en hoofdlieden des tempels en oud-
sten, die op hem afgekomen waren:
Als tegen een roover zijt gij uitge-
togen met zwaarden en stokken; '
53. terwijl ik dagelijks met u in den
tempel was, hebt gij de handen niet
tegen mij uitgestoken. Maar dit is

Vs. **35.** H. IX : 3. — Vs. **37.** Jez. LIII : 12. — Vs. **39—46.** Matth. XXVI : 36—46; Marc. XIV : 32—42.

Vs. **47—53.** Matth. XXVI : 47—56; Marc. XIV : 43—50; Joh. XVIII : 1—11.

35. Jezus wil door deze vraag zijnen leerlingen de gastvrije ontvangst herinneren, die zij vroeger als zijne apostelen allerwegen gevonden hadden.

36. *Maar nu* enz. Nu daarentegen zouden zij, ten gevolge van de onverschilligheid en vijandschap der menschen, op hunnen weg in omstandigheden verkeeren, waardoor zij ter prooi waren aan gebrek en blootgesteld aan dreigend levensgevaar.

neme dien, d. i. drage dien op zijne tochten bij zich.

wie er geen heeft, t. w. geen geldbuidel, waaruit hij de kosten bestrijden kan.

verkoope zijn kleed. Wij zouden zeggen: verkoope het laatste wat hij heeft.

koope een zwaard. Wat zij het minst konden missen, was altoos nog minder noodwendig dan een wapen tot bescherming van hun leven.

37. *Want ik zeg* enz. Deze verandering in hun lot zou het gevolg zijn van den diepen smaad, dien hij, hun Meester, zelf ondergaan zou.

heeft een einde, d. i. heeft nu welhaast zijn einde en daarmede zijne volkomene vervulling bereikt. And. *het loopt met mij ten einde.*

38. *zie hier twee zwaarden.* Alsof Jezus in letterlijken zin van zelfverdediging door het zwaard gesproken had.

38. *Het is wèl*, of *Genoeg hiervan!* Jezus laat dit onderwerp varen, ziende dat de leerlingen zijne ware bedoeling nog niet verstaan. And. *Het is genoeg*, d. i. Aan die twee zwaarden hebt gij genoeg.

39. *volgens zijne gewoonte.* Vgl. H. XXI : 37.

42. *drinkbeker.* Zie op Matth. XXVI : 39.

43, 44. Deze vss. ontbreken in sommige geachte Hss. en oude vertalingen, waarschijnlijk omdat men de voorstelling van 's Heilands angst te menschelijk en daarom aanstootelijk vond.

44. *als dikke bloeddroppels.* Sommigen denken hierbij aan eigenlijk bloedzweet, waarvan enkele voorbeelden voorkomen. And. meenen, dat hier slechts wordt aangeduid, dat het angstzweet, hetwelk hem van het aangezicht droop, in dikte of zwaarte gelijk was aan droppelen half geronnen bloed.

50. Zie op Matth. XXVI : 51.

51. *Laat — begaan!* d. i. Verhindert hen niet zelfs tot zóó ver te gaan, en dit geweld aan mij te plegen! And. *Laat staan! tot hiertoe!* d. i. Gaat niet voort met mij op zulk eene wijze te verdedigen!

53. *Maar — duisternis.* Terwijl Jezus met toespeling op de ure, waarin zij hem overvallen, hun aanslag kenmerkt als een werk, dat het licht niet verdraagt, vindt hij den grond zijner berusting in de overtuiging, dat de boosheid niet zegepraalt dan onder Gods bestuur.

úwe ure en de macht der duisternis.
54. En nadat zij hem gevangengeno-
men hadden, leidden zij hem weg
en brachten hem in het huis des hoo-
gepriesters; en Petrus volgde van
55. verre. ' En toen zij vuur ontstoken
hadden in het midden des hofs, en
bij elkander waren gaan zitten, zat
56. Petrus midden onder hen. ' En zekere
dienstmaagd zag hem bij het vuur
zitten en keek hem sterk aan en
zeide: Deze was ook met hem. '
57. Doch hij verloochende hem, zeggen-
58. de: Vrouw! ik ken hem niet. ' En
kort daarna zag hem een ander, en
zeide: Gij zijt ook een van hen.
Doch Petrus zeide: Mensch! ik
59. ben 't niet. ' En na verloop van om-
trent een uur verzekerde een ander
en zeide: Inderdaad, deze was ook
met hem; want hij is ook een Gali-
60. leër. ' Doch Petrus zeide: Mensch!
ik weet niet, wat gij zegt. En ter-
stond, terwijl hij nog sprak, kraaide
61. de haan. ' En de Heer keerde zich
om en zag Petrus aan; en Petrus
werd indachtig aan het woord van
den Heer, hoe hij tot hem gezegd
had: Eer de haan heden kraait,
zult gij mij driemaal verloochenen. '
62. En Petrus ging naar buiten en weende
bitterlijk.
63. En de mannen, die Jezus vast-
hielden, bespotten en sloegen hem; '
64. en na hem bedekt te hebben, sloegen
zij hem in het aangezicht en vroegen
hem, zeggende: Profeteer! wie is 't,
65. die u geslagen heeft? ' En nog vele
andere dingen zeiden zij, lasterende,
tegen hem.

66. En toen het dag geworden was,
vergaderde de raad des volks, over-
priesters en schriftgeleerden, en zij
brachten hem in hunne vergadering '
67. en zeiden: Indien gij de Christus
zijt, zeg het ons! En hij zeide tot
hen: Zoo ik 't u al zeide, gij zoudt
68. het toch niet gelooven; ' en zoo ik u
ook iets vroeg, gij zoudt mij toch
69. niet antwoorden of mij loslaten. ' Doch
van nu aan zal de Zoon des menschen
gezeten zijn ter rechterzijde der almacht
70. Gods. ' En zij zeiden allen: Gij zijt
dan de Zoon Gods? Hij nu zeide tot
hen: Gij zegt het, want ik ben het. '
71. En zij zeiden: Wat hebben wij nog
getuigenis van noode? want wij heb-
ben het zelve uit zijnen mond gehoord.

HOOFDSTUK XXIII.

Jezus wordt bij den landvoogd aangeklaagd (vs. 1, 2); door dezen onschuldig bevonden (vs. 3, 4); naar Herodes gebracht (vs. 5—12); andermaal door Pilatus onschuldig verklaard (vs. 13—16), doch op aandrang der Joden ter kruisstraf verwezen (vs. 17—25). Op weg naar Golgotha spreekt hij de weenende vrouwen toe (vs. 26—31). Hij wordt gekruisigd (vs. 32, 33); bidt voor zijne vijanden (vs. 34); wordt door velen bespot (vs. 35—39); vertroost één zijner medekruiselingen (vs. 40—43); sterft onder buitengewone verschijnselen (vs. 44—49), en wordt begraven (vs. 50—56).

1. En de gansche menigte van hen
stond op, en zij leidden hem naar
2. Pilatus. ' En zij begonnen hem te be-
schuldigen, zeggende: Wij hebben
bevonden, dat deze ons volk verleidt
en verbiedt den keizer schatting te
geven, zeggende, dat hij de Christus,
3. de koning is. ' Pilatus nu vroeg hem,
zeggende: Zijt gij de koning der
Joden? En hij antwoordde hem en

Vs. **54—62.** Matth. XXVI: 57, 58, 69—75; Marc. XIV: 53, 54, 66—72; Joh. XVIII: 15—18, 25—27. — Vs. **63—65.** Matth. XXVI: 67, 68; Marc. XIV: 65.

Vs. **66—71.** Matth. XXVI: 59—66; Marc. XIV: 55—64.

Vs. **1—4.** Matth. XXVII: 1, 2, 11—14; Marc. XV: 1—5; Joh. XVIII: 28—38. — Vs. **2.** Hand. XVII: 7.

55—62. Zie op Matth. XXVI: 69—75.

59. *want — Galileër.* Zie op Marc. XIV: 70.

61. *En de Heer* enz. Jezus bevond zich dus, volgens Lucas, nog op het binnenplein van het paleis des hoogepriesters.

heden kraait. Gew. t. *kraait.*

63, 64. Zie op Matth. XXVI: 68, Marc. XIV: 65.

64. *sloegen — vroegen hem.* And. lez. *vroegen hem.*

66. *de raad.* Gr. *het presbyterium*, d. i. de senaat of raad van oudsten, die hoofdzakelijk uit de hier afzonderlijk opgenoemde *overpriesters en schriftgeleerden* was samengesteld. Vgl. op Matth. II: 4. And. *de oudsten.*

66. *vergadering.* Gr. *synedrium*, d. i. het sanhedrin.

69. Zie op Matth. XXVI: 64.

70. *Gij zegt — ben het.* And. *Gij zegt, dat ik het ben.*

1. *de gansche menigte van hen*, d. i. al de leden van den raad gezamenlijk, die aan de vergadering hadden deelgenomen.

zij leidden. Gew. t. *leidde.*

2. *Wij hebben bevonden* enz. Hoe leugenachtig deze beschuldiging was, blijkt uit H. XX: 25.

ons volk. Gew. t. *het volk.*

verleidt. Gr. *verkeert*, d. i. op verkeerde wegen brengt.

3. Zie op Matth. XXVII: 11.

4. zeide: Gij zegt het. ' En Pilatus
zeide tot de overpriesters en de scha-
ren: Ik vind geen schuld in dezen
5. mensch. ' Doch zij hielden nog ster-
ker aan, zeggende: Hij ruit het volk
op, en leert door geheel Judéa, van
Galiléa af begonnen zijnde, tot hiertoe.
6. Toen nu Pilatus van Galiléa hoor-
de, vroeg hij, of die mensch een Ga-
7. lileër was; ' en op het vernemen, dat
hij uit het rechtsgebied van Herodes
was, zond hij hem naar Herodes, die
ook zelf in die dagen te Jeruzalem
8. was. ' Herodes nu verblijdde zich zeer,
toen hij Jezus zag; want hij was sedert
lang begeerig hem te zien, om hetgeen
hij van hem hoorde, en hij hoopte
eenig teeken door hem te zien ver-
9. richten. ' En hij ondervroeg hem met
vele woorden; doch hij antwoordde
10. hem niets. ' En de overpriesters en
de schriftgeleerden stonden daar en
11. beschuldigden hem heftig. ' En He-
rodes met zijne krijgslieden smaadde
en bespotte hem, en, na hem een
glinsterend kleed aangedaan te heb-
ben, zond hij hem aan Pilatus terug. '
12. En Pilatus en Herodes werden op
dien dag vrienden met elkander; want
zij waren te voren onderling in vij-
andschap.
13. Pilatus nu riep de overpriesters en
de oversten en het volk bijeen, en
14. zeide tot hen: ' Gij hebt dezen mensch
tot mij gebracht als een, die het volk
afvallig maakt, en zie, ik heb hem
in uwe tegenwoordigheid verhoord,
en dezen mensch niet schuldig bevon-
den aan iets van hetgeen gij hem te
15. laste legt. ' Ja, ook Herodes niet;
want ik heb u naar hem gezonden,
en zie, er is niets door hem gedaan,
16. dat den dood verdient. ' Ik zal hem
18. dan tuchtigen en loslaten. ' * ' Doch
zij schreeuwden allen te zamen, zeg-
gende: Weg met dezen, maar laat
19. ons Barabbas los! ' een, die wegens
zeker oproer, dat in de stad had
plaats gehad, en wegens moord in
20. de gevangenis geworpen was. ' Pilatus
dan riep hun wederom toe, met den
21. wil om Jezus los te laten. ' Doch zij
riepen er tegen in: Kruisig, kruisig
22. hem! ' En hij zeide tot hen ten der-
den male: Wat kwaads heeft deze
dan gedaan? Ik heb geen schuld
des doods in hem gevonden: ik zal
23. hem dan tuchtigen en loslaten. ' Doch
zij drongen aan en eischten met groot
geschreeuw, dat hij gekruisigd wierd;
en het geschreeuw van hen en van
de overpriesters kreeg de bovenhand. '
24. En Pilatus besliste, dat hun eisch
25. geschieden zou. ' En hij liet dengene
los, die wegens oproer en moord in
de gevangenis geworpen was, welken
zij eischten; maar Jezus gaf hij over
aan hunnen wil.

17. Gew. t. * Hij nu moest hun op het feest éénen loslaten.

Vs. 8. H. IX : 9.

Vs. 13–25. Matth. XXVII : 15—26; Marc. XV : 6—15; Joh. XVIII : 39, 40.

7. *van Herodes*, den viervorst van Galiléa. Zie over hem op Matth. XIV : 1.

zond hij hem enz., waarschijnlijk met het doel, om van Herodes eenig naricht omtrent Jezus te bekomen, en daardoor in staat gesteld te worden tot een billijk oordeel over de ingebrachte beschuldigingen Vgl. vs. 15 en Hand. XXV : 26. And. vermoeden, dat Pilatus deze gelegenheid aangreep, om zich, zoo mogelijk, van een lastig rechtsgeding te ontslaan en ongezocht van eenige toenadering tot den viervorst te doen blijken. Vgl. vs. 12.

8. *van hem.* Gew. t. *veel van hem.*

11. *zijne krijgslieden.* Men denke aan de talrijke lijfwacht, waarvan hij te Jeruzalem omgeven was.

na hem — aangedaan te hebben, om hem als een spotkoning uit te dossen.

12. *want* enz. De oorzaak dier vijandschap is niet bekend. Sommigen meenen, dat Herodes wellicht verstoord was, omdat Pilatus niet lang geleden eenige zijner onderdanen wegens oproer had laten ter dood brengen. Zie H. XIII : 1 en de aant. ald.

14. *afvallig maakt.* Gr. *afkeert*, t. w. van den weg der gehoorzaamheid aan den keizer.

15. *ook Herodes niet*, die als Jood en viervorst van Galiléa daarover oordeelen kon.

ik heb — gezonden, om zelve uwe zaak voor hem te bepleiten. Volgens sommige geachte Hss. en oude vertalingen moet hier gelezen worden: *hij heeft hem aan ons teruggezonden.*

16. *tuchtigen*, d. i. geeselen. Door deze straf aan Jezus te voltrekken, hoopte Pilatus de Joden tevreden te stellen.

17. [Dit vs. is waarschijnlijk onecht en aan pll. als Matth. XXVII : 15, Marc. XV : 6, Joh. XVIII : 39 ontleend.]

18. *Barabbas.* Zie op Matth. XXVII : 16.

21. Zie op Matth. XXVII : 22.

23. *het geschreeuw — de bovenhand.* Besloten om zich niet te laten overreden, overschreeuwden zij den landvoogd, telkens als hij nog een woord ter gunste van Jezus wilde spreken.

24. *besliste*, d. i. deed ten laatste uitspraak.

25. *liet los*, Gew. t. *liet hun los.*

Jezus gaf hij enz., d. i. gaf hij over, opdat de wil zijner aanklagers aan hem volbracht en hij dus gekruisigd wierd.

26. En toen zij hem wegleidden, na-
men zij zekeren Simon van Cyrene,
die van het land kwam, en leiden
hem het kruis op, om het achter
27. Jezus te dragen. ' En hem volgde
eene groote menigte van het volk en
van vrouwen, die over hem wee-
28. klaagden en schreiden. ' En Jezus
keerde zich tot haar en zeide: Doch-
ters van Jeruzalem! weent niet over
mij, maar weent over u zelve en
29. over uwe kinderen! ' Want zie, er
komen dagen, waarin men zeggen
zal: Zalig de onvruchtbaren en de
schoot, die niet gebaard heeft, en
de borsten, die niet gezoogd heb-
30. ben! ' Dan zullen zij beginnen te
zeggen tot de bergen: Valt op ons!
en tot de heuvelen: Bedekt ons! '
31. Want indien zij dit doen aan het
groene hout, wat moet aan het dorre
geschieden?
32. En er werden ook nog twee boos-
doeners weggeleid, om met hem ter
33. dood gebracht te worden. ' En toen
zij aan de dusgenaamde Schedel-
plaats gekomen waren, kruisigden
zij hem aldaar, en de boosdoeners,
den een ter rechter-, den ander ter
34. linkerzijde. ' En Jezus zeide: Vader!
vergeef het hun, want zij weten niet
wat zij doen! En zijne kleederen
verdeelende, wierpen zij er het lot
over.
35. En het volk stond het aan te zien.
En ook de oversten schimpten, zeg-
gende: Anderen heeft hij verlost;
hij verlosse zich zelven, indien hij
de Christus, Gods uitverkorene, is! '
36. En ook de krijgsknechten bespotten
hem, terwijl zij bij hem kwamen en
37. hem edik brachten, ' en zeiden: In-
dien gij de koning der Joden zijt,
38. verlos u zelven! ' En er was ook een
opschrift boven hem geschreven met
grieksche en romeinsche en hebreeuw-
sche letters: Deze is de koning
39. der Joden. ' En een der gehangen
boosdoeners lasterde hem, zeggende:
Indien gij de Christus zijt, verlos u
40. zelven en ons! ' Doch de ander ant-
woordde en bestrafte hem, zeggende:
Vreest gij ook God niet, daar gij
41. toch dezelfde straf ondergaat? ' En
wij naar recht, want wij ontvangen
loon naar werken; maar deze heeft
42. niets onbehoorlijks gedaan. ' En hij
zeide: Jezus! gedenk mijner, wan-
neer gij in uw koninkrijk gekomen
43. zijt. ' En Jezus zeide tot hem: Voor-
waar, ik zeg u, heden zult gij met
mij in het paradijs zijn.

Vs. 26. Matth. XXVII : 32; Marc. XV : 21; Joh. XIX : 17. — Vs. 28, 29. H. XIX : 41—44, XXI : 20—24. — Vs. 30. Hoz. X : 8; Openb. VI : 16. — Vs. 31. Ezech. XX : 47.

Vs. 33—38. Matth. XXVII : 33—43; Marc. XV : 22—32; Joh. XIX : 17—24. — Vs. 34. Hand. III : 17, VII : 60. — Vs. 39—43. Matth. XXVII : 44; Marc. XV : 32.

26. Zie op Matth. XXVII : 32.

28. *Dochters*, d. i. burgeressen. Jezus heeft in de hier volgende toespraak het oog op de verwoesting van Jeruzalem, welke gebeurtenis als dicht ophanden reeds vroeger door hem was aangekondigd. Vgl. H. XXI : 23, 24, 32.

29. *de onvruchtbaren*, wier lijden niet vermeerderd wordt door hetgeen geliefde kinderen treft of te wachten staat.

30. Met profetische taal schetst Jezus de radeloosheid, waarin zij, nergens uitkomst ziende, onder nederstortende bergen en heuvelen zouden wenschen begraven te worden, ten einde daardoor aan een nog veel verschrikkelijker verderf te ontkomen. Vgl. Openb. VI : 16.

31. Een met frisch groen prijkende boom was bij de Joden het beeld van den vromen knecht Gods (Ps. I : 5), terwijl de verachter van Gods wet bij een dorren of ontbladerden boom vergeleken werd (Jud. vs. 12). De zin is dus: Indien dit aan mij, den regtvaardige, geschiedt, welk lot hebben zij dan niet te wachten, die door mijne verwerping de maat hunner gruwelen vol maken?

32. Zie op Matth. XXVII : 38.

33. *Schedelplaats*. Zie op Matth. XXVII : 33.

34. *vergeef het hun*. Jezus dacht, zoo sprekende, niet zoozeer aan de romeinsche krijgsknechten, die de kruisstraf aan hem voltrokken, als aan de oversten des volks met hunne aanhangers, op wier aandrang hij tot die straf veroordeeld was.

zij weten — doen. Zij doorzien in hunne verblinding de grootte van hun misdrijf niet. Vgl. 1 Kor. II : 8.

zijne kleederen enz. Zie op Matth. XXVII : 35.

35. *schimpten*. Gew. t. *schimpten met hen*, t. w. met het volk.

36. *edik*. Zie op Matth. XXVII : 34, vgl. op Marc. XV : 23.

38. Zie op Matth. XXVII : 37.

40. *Vreest* enz., d. i. Hebt gij zelfs geen vrees voor God, nu gij loon naar werken ontvangt (vs. 41), dat gij u niet ontziet uwen lotgenoot te lasteren?

41. *loon naar werken*. Gr. *waardig hetgeen wij ge daan hebben*.

42. *zeide: Jezus*. Gew. t. *zeide tot Jezus: Heer!*

wanneer — gekomen zijt. De boetvaardige medekruiseling geloofde dus, in weerwil van hetgeen nu gebeurde, dat Jezus de Christus was, die het koninkrijk Gods stichten zou.

43. *het paradijs*. Zie op H. XVI : 23.

44. En het was omstreeks de zesde
ure; en er kwam duisternis over de
gansche aarde tot de negende ure
45. toe, ' en de zon werd verduisterd,
en het voorhangsel des tempels scheur-
46. de doormidden. ' En Jezus riep met
luide stem en zeide: Vader! in uwe
handen beveel ik mijnen geest. En
toen hij dit gezegd had, blies hij
47. den adem uit. ' De hoofdman nu,
nadat hij gezien had hetgeen er ge-
schied was, verheerlijkte God, zeg-
gende: Waarlijk, deze mensch was
48. rechtvaardig! ' En al de scharen, die
tot dit schouwspel waren samengeko-
men, toen zij gezien hadden het-
geen er geschied was, keerden terug,
49. zich op de borst slaande. ' En al
zijne bekenden, ook de vrouwen, die
hem uit Galiléa vergezeld hadden,
stonden van verre dit aan te zien.
50. En zie, een man met name Jozef,
die raadsheer was, een goed en recht-
51. vaardig man ' — deze had met hun
plan en bedrijf niet ingestemd — van
Arimathéa, eene stad der Joden, die
het koninkrijk Gods verwachtte, '
52. deze kwam tot Pilatus en verzocht
53. om het ligchaam van Jezus. ' En na-
dat hij het had afgenomen, wikkelde
hij het in lijnwaad, en leide het in
eene grafstede, in steen uitgehouwen,
waar nog nooit iemand in gelegen
54. had. ' En het was de dag der voor-
bereiding, en de sabbat brak aan. '
55. En de vrouwen, die met hem uit
Galiléa gekomen waren, volgden en
bezagen de grafstede, en hoe zijn
56. ligchaam gelegd was. ' En terugge-
keerd, bereidden zij specerijen en bal-
sem; en op den sabbat rustten zij,
naar het gebod.

HOOFDSTUK XXIV.

De vrouwen komen bij het graf en vernemen, dat Jezus is opgewekt (vs. 1—11). Ook Petrus komt tot het graf, en vindt dit ledig (vs. 12). Jezus verschijnt aan twee zijner leerlingen op den weg naar Emmaüs (vs. 13—35); aan de elve met hunne vrienden (vs. 36—49), en wordt ten hemel opgenomen (vs. 50—53).

1. En op den eersten dag der week,
in den vroegen ochtend, gingen zij
naar de grafstede, dragende de spe-
2. cerijen, die zij bereid hadden. ' En
zij vonden den steen van de grafstede
3. afgewenteld; ' en toen zij er inge-
gaan waren, vonden zij het ligchaam
4. van den Heer Jezus niet. ' En het
geschiedde, terwijl zij hierover in
verlegenheid waren, zie, twee man-
nen stonden bij haar in schitterende
5. kleeding. ' En daar zij bevreesd wer-
den en het aangezicht naar den grond
neigden, zeiden zij tot haar: Wat
zoekt gij den levende onder de doo-
6. den? ' Hij is niet hier, maar hij is
opgewekt. Gedenkt, hoe hij tot u
gesproken heeft, toen hij nog in Ga-
7. liléa was, ' zeggende: De Zoon des
menschen moet overgeleverd worden
in handen van zondige menschen, en
gekruisigd worden, en ten derden
8. dage opstaan. ' En zij werden indach-
9. tig aan zijne woorden. ' En van de
grafstede teruggekeerd, berichtten zij
dit alles aan de elve en aan al de
10. overigen. ' Het waren Maria Mag-

Vs. **44—49.** Matth. XXVII:45—56; Marc. XV: 33—41. — Vs. **46.** Ps. XXXI:6; Joh. XIX:30. — Vs. **50—56.** Matth. XXVII:57—61; Marc. XV: 42—47, XVI:1; Joh. XIX:38—42.

Vs. **1—11.** Matth. XXVIII:1—8; Marc. XVI: 1—11; Joh. XX:1, 12. — Vs. **7.** H. IX:32; XVIII:32, 33.

44. Zie op Matth. XXVII:45.
45. *het voorhangsel.* Zie op Matth. XXVII:51.
47. *De hoofdman.* Zie op Matth. XXVII:54.
verheerlijkte God. Onwillekeurig, en zonder er dit mede te bedoelen (hij was een heiden), gaf hij Gode eer door de onschuld van Jezus te erkennen, en alzoo der waarheid openlijk hulde te doen.
48. *hetgeen er geschied was.* De teekenen en andere omstandigheden, boven vermeld, overtuigden hen, dat Jezus onrechtvaardig ter dood gebracht was.
zich op de borst slaande. Zie op H. XVIII:13.
49. *de vrouwen.* Zie H. VIII:2, 3 en de aant. ald.
50. *raadsheer.* Zie op Marc. XV:43.
51. *hun plan en bedrijf*, d. i. het door hen genomen raadsbesluit, om Jezus te dooden, met de listen en logens, waardoor zij hun doel bereikt hadden.
51. *van Arimathéa.* Zie op Matth. XXVII:57.
die — verwachtte. Zie op Marc. XV:43. Gew. t. *die zelf ook — verwachtte.*
54. *voorbereiding.* Zie op Matth. XXVII:62.
brak aan, t. w. met zonsondergang.
1. *zij*, t. w. de vriendinnen van Jezus, H. XXIII: 55 bedoeld. Vgl. vs. 10.
hadden. Gew. t. *hadden, en eenigen met haar.*
4. *twee mannen.* Zij worden vs. 23 nader als engèlen aangeduid.
7. *van zondige menschen*, d. i. der heidenen.
9. *de elve.* Zie op Matth. XXVIII:16.
al de overigen, t. w. die tot het gezelschap der elve behoorden. Zie vs. 33.

dalena, en Johanna, en Maria, de
moeder van Jacobus, en de overigen
met haar, die dit aan de apostelen
11. zeiden. ' En hare woorden schenen
hun toe als zot geklap, en zij ge-
12. loofden haar niet. ' Doch Petrus stond
op en liep naar de grafstede, en
bukkende zag hij de windsels alleen
liggen; en hij ging naar huis, zich
verwonderende over het gebeurde.
13. En zie, twee van hen waren dien
dag op weg naar een vlek, dat zes-
tig stadiën van Jeruzalem lag, met
14. name Emmaüs; ' en zij spraken met
elkander over alles, wat er was voor-
15. gevallen. ' En het geschiedde, terwijl
zij samenspraken en redetwistten, dat
Jezus zelf bij hen kwam en met hen
16. ging; ' doch hunne oogen werden
gehouden, dat zij hem niet herken-
17. den. ' En hij zeide tot hen: Wat
redenen zijn dit, die gij wandelende
met elkander wisselt, en waarom ziet
18. gij er droevig uit? ' De een nu,
wiens naam was Kleopas, antwoordde
en zeide tot hem: Zijt gij de eenige
vreemdeling te Jeruzalem, die niet
weet hetgeen dezer dagen daar ge-
19. schied is? ' En hij zeide tot hen:
Wat? En zij zeiden tot hem: Het-
geen met Jezus den Nazarener ge-
beurd is, die een profeet was, mach-
tig in werken en woorden, voor God
20. en al het volk, ' en hoe onze over-
priesters en oversten hem ter dood-
straf overgegeven en hem gekruisigd
21. hebben. ' Wij nu hoopten, dat hij
het was, die Israël verlossen zou;
doch ook bij dit alles is het heden
de derde dag, sedert dit geschied
22. is. ' Maar ook eenige vrouwen uit
ons hebben ons doen ontstellen, die
in den vroegen ochtend naar de graf-
23. stede geweest zijn; ' en, daar zij zijn
ligchaam niet gevonden hadden, kwa-
men zij zeggen, dat zij ook eene
verschijning van engelen hadden ge-
24. zien, die zeiden, dat hij leeft. ' En
eenigen van de onzen gingen heen
naar de grafstede, en vonden het
zoo, gelijk ook de vrouwen gezegd
hadden; doch hem zagen zij niet. '
25. En hij zeide tot hen: O gij onver-
standigen en tragen van hart, om
geloof te schenken aan al wat de
26. profeten gesproken hebben! ' Moest
niet de Christus dit lijden en zoo in
27. zijne heerlijkheid ingaan? ' En hij
begon van Mozes en van al de pro-
feten en leide hun in al de Schriften
28. uit hetgeen hem betrof. ' En zij kwa-
men nabij het vlek, waar zij heen-
gingen, en hij deed alsof hij verder
29. gaan zou. ' En zij dwongen hem,

Vs. **12**. Joh. XX:3—6.

Vs. **13—35**. Marc. XVI:12, 13.

10. *en de overigen*, t. w. die Jezus uit Galiléa waren gevolgd. Vgl. vs. 6, H. XXIII:49, 55, 56.

12. *de windsels*, d. i. de doeken, die gediend hadden, om er het gebalsemde lijk mede te omwikkelen. Vgl. Joh. XIX:40.

13. *twee van hen*, d. i. twee uit den kring der vrienden van Jezus (vgl. vs. 9, 22). De een, vs. 18 Kleopas genoemd, is ons verder niet bekend, doch wèl te onderscheiden van Klopas, Joh. XIX:25 vermeld. Van den ander weten wij zelfs den naam niet, en het is geheel zonder grond, dat men hem voor Nathanaël, Bartholomeüs, Simon Petrus, zekeren anderen Simon, of ook voor Lucas zelven gehouden heeft.

zestig stadiën, d. i. twee uren gaans.

15. *redetwistten*, d. i. elkander hunne inzichten en denkbeelden, vermoedens en twijfelingen mededeelden, niet zonder wederzijdsche tegenspraak.

16. *gehouden*. Vgl. vs. 31.

18. *vreemdeling*. De Emmaüsgangers hielden Jezus voor een vreemdeling, zooals er, bij gelegenheid van het Paaschfeest, vooral uit Galiléa, velen zich te Jeruzalem ophielden, en verwonderden zich, hoe een van dezen, die over 't algemeen in Jezus groot belang stelden, van hetgeen met hem gebeurd was onkundig kon zijn.

19. *machtig — volk*, d. i. wiens werken en woorden het kenmerk droegen, dat hij werkelijk door God gezonden was, en die daarom ook door het volk voor een profeet was erkend.

21. *die Israël verlossen zou*, d. i. die als de Christus Israël uit zijne vernedering opheffen en tot alouden luister brengen zou. Vgl. Hand. I:6 en de aant. ald.

22. *Maar ook* enz. Alsof er stond: Wij mogen echter ook niet verzwijgen, wat onze hoop een enkel oogenblik heeft doen herleven, ofschoon het, wèl beschouwd, genoegzamen grond schijnt te missen, dat namelijk enz.

24. *eenigen van de onzen*. Vs. 12 werd alleen van Petrus gewag gemaakt; maar vgl. Joh. XX:3.

25. *O gij* enz. Vervuld van de verwachting der heerlijkheid, waarin, volgens hunne opvatting van de Schriften, de Messias aan zijn volk verschijnen zou, doorzagen zij nog altoos niet, hoe diezelfde Schriften ook getuigden van de vernedering en het lijden, die daaraan zouden voorafgaan.

26. *dit*, t. w. wat Jezus de Nazarener geleden heeft.

en — ingaan, d. i. om langs den weg van lijden te komen tot het bezit zijner heerlijkheid.

27. *en van al de profeten*, d. i. en verder met hen nagaande hetgeen ook de latere profeten gezegd hadden.

29. *zij dwongen hem*. Zij drongen er zoo sterk op aan, dat het moeilijk werd hun verzoek te weigeren.

zeggende: Blijf bij ons; want het
is tegen den avond, en de dag is
gedaald. En hij ging binnen, om
30. bij hen te blijven. ' En het geschiedde,
terwijl hij met hen aanlag, dat
hij het brood nam en dankte, en hij
31. brak het en gaf het hun. ' En hunne
oogen gingen open, en zij herkenden
32. hem; en hij verdween van hen. ' En
zij zeiden tot elkander: Was niet
ons hart brandende in ons, toen hij
tot ons sprak op den weg, en toen
33. hij ons de Schriften opende? ' En zij
stonden terzelfder ure op, en keerden
naar Jeruzalem terug, en vonden
de elve, en die met hen waren,
34. vergaderd, ' welke zeiden: De Heer
is waarlijk opgewekt, en hij is aan
35. Simon verschenen! ' En zij verhaalden
hetgeen op den weg geschied
was, en hoe hij hun bekend was
geworden bij het breken van het
brood.
36. Terwijl zij nu hierover spraken,
stond hij zelf in hun midden en zeide
37. tot hen: Vrede zij u! ' En beangstigd
en bevreesd geworden, meenden
38. zij een geest te zien. ' En hij zeide
tot hen: Wat zijt gij ontroerd, en
waarom komen er bedenkingen op in
39. uwe harten? ' Ziet mijne handen en
mijne voeten; want ik ben het zelf.
Betast mij en ziet; want een geest
heeft geen vleesch en been, gelijk gij
40. ziet, dat ik heb. ' En terwijl hij dit
zeide, toonde hij hun zijne handen
41. en voeten. ' En toen zij van blijdschap
nog niet geloofden en zich verwonderden,
zeide hij tot hen: Hebt
42. gij hier iets te eten? ' Zij nu gaven
hem een stuk gebakken visch en van
43. eene honigraat; ' en hij nam het, en
44. at het voor hunne oogen. ' En hij
zeide tot hen: Dit zijn de woorden,
die ik tot u sprak, terwijl ik nog
bij u was, dat alles vervuld moest
worden, wat in de wet van Mozes
en in de profeten en de psalmen van
45. mij geschreven is. ' Toen opende hij
hun verstand, om de Schriften te
46. verstaan, ' en zeide tot hen: Zóó
staat er geschreven, dat de Christus
lijden zou en ten derden dage uit de
47. dooden opstaan, ' en dat in zijnen
naam bekeering en vergeving van
zonden zou gepredikt worden onder
al de volken, te beginnen van Jeru-
48. zalem. ' Gij nu zijt getuigen hiervan. '
49. En zie, ik zend de belofte mijns
Vaders op u; maar gij, blijft in de

Vs. **34.** 1 Kor. XV : 5. — Vs. **36—47.** Marc. XVI : 14, 15. — Vs. **36—39.** Joh. XX : 19—23. — Vs. **41—43.** Joh. XXI : 5, 9; Hand. X : 41.

Vs. **44.** Hand. III : 24. — Vs. **48.** Hand. I : 8, 21, 22; 1 Joh. I : 1. — Vs. **49.** Joh. XIV : 16, 17, 26; Hand. I : 4.

29. *Blijf bij ons*, t. w. overnachten. Zij behoorden dus te Emmaüs te huis, of zouden daar althans voor dien nacht hun intrek ergens nemen.

30. Jezus vervulde ook nu de taak van huisvader, gelijk hij in den kring zijner leerlingen gewoon was.

31. *gingen open.* Vgl. vs. 16.

hij verdween van hen, d. i. hij kwam, zoodra zij hem herkenden, plotseling uit hun midden weg, zonder dat zij wisten, hoe dit geschiedde.

32. De zin is: Behoeven wij er nog aan te twijfelen, of hij het is, nadat, onder het luisteren naar zijne woorden, onze harten reeds door allerlei aandoeningen en gewaarwordingen als in gloed werden gezet?

ons de Schriften opende, d. i. den zin der profetieën voor ons ontvouwde en blootlegde. Vgl. vs. 27.

33. *die met hen waren.* Zie op vs. 9.

34. *Simon*, waarschijnlijk Simon Petrus. Vgl. 1 Kor. XV : 5.

36. *Vrede zij u!* Zie op Matth. X : 12.

37. *een geest*, naar hunne meening de schim eens afgestorvenen, slechts schijnbaar met een ligchaam bekleed. Vgl. Matth. XIV : 26.

38. *bedenkingen*, of ik 't wel werkelijk ben en met hetzelfde ligchaam als vroeger voor u sta.

39. *Ziet mijne — zelf*, d. i. Overtuigt u, dat ik zelf het ben, door de teekenen der nagelen in mijne handen en voeten te zien.

42. *en van eene honigraat.* Deze woorden ontbreken in vele oude Hss.

44. *Dit zijn de woorden* enz., d. i. Door hetgeen nu geschiedt, wordt waarheid bevonden hetgeen ik tot u sprak enz.

nog bij u was, d. i. nog met u verkeerde.

45. *opende hij hun verstand* enz., d. i. verhelderde hij door zijne redenen hunne inzichten in den waren zin der Schrift.

46. *dat de Christus lijden zou.* Gew. t. *en zóó moest de Christus lijden.*

47. *in zijnen naam.* Gr. *op zijnen naam*, d. i. op grond van zijnen naam en van hetgeen daardoor beteekend wordt.

te beginnen van Jeruzalem, als het middelpunt der aloude godsvereering. Vgl. Jez. II : 3.

48. *zijt getuigen hiervan*, d. i. geroepen, om van hetgeen volgens vs. 46, 47 gebeurd was, getuigenis af te leggen. Vgl. op Hand. I : 8.

49. *de belofte mijns Vaders*, t. w. den Heiligen Geest, die reeds onder het O. Verbond beloofd was, en wiens komst, gelijk meermalen elders, zoo ook hier door Jezus als nabij wordt aangekondigd.

stad, totdat gij kracht uit den hooge
hebt aangedaan.
50. En hij leidde hen naar buiten tot
aan Bethanië, en hij hief zijne han-
51. den op en zegende hen. ' En het ge-
schiedde, terwijl hij hen zegende,
dat hij van hen scheidde en ten hemel
52. werd opgenomen. ' En zij aanbaden
hem en keerden naar Jeruzalem terug
53. met groote blijdschap; ' en zij waren
altijd in den tempel, prijzende en
lovende God.

Vs. 50—52. Marc. XVI : 19; Hand. I : 9—12.

49. *totdat gij* enz., d. i. totdat gij den Heiligen Geest, en door dezen de noodige kracht, van God zult ontvangen hebben.

50. *naar buiten*, t. w. buiten de stad.

tot aan. Gr. *tot naar*, d. i. tot op den weg naar. Bethanië lag aan de oostelijke helling van den Olijfberg.

52. *met groote blijdschap*, t. w. over zijne verheerlijking.

53. *God*. Gew. t. *God. Amen.*

HET EVANGELIE

VOLGENS

JOHANNES.

INLEIDING.

Van de eerste drie Evangeliën, die de synoptische genoemd worden (vgl. Inl. op h. Ev. v. Matth.), onderscheidt zich in menig opzicht het vierde, dat den naam van Johannes draagt. Veel minder in Galiléa, dan wel in Judéa en te Jeruzalem, treedt Jezus hier bij voorkeur op. Van de vele wonderen, die hij, volgens de andere Evangeliën, verricht heeft, worden hier slechts enkele, sterk sprekende vermeld. In plaats van zijne prediking van Gods koninkrijk, in zinrijke spreuken en gelijkenissen, vindt men hier zeer uitvoerige redenen en gesprekken, door hem gehouden zoowel met de leidslieden des volks als met zijne leerlingen, waarin hij over zich zelven handelt en over zijne geheel éénige betrekking tot den Vader. En wordt hij dáár bij voorkeur naar zijn menschelijk leven en werken, in verband met den historischen toestand van zijnen tijd, geteekend, in dit diepzinnig geschrift wordt hij voorgesteld als het Woord (vgl. op H. 1:1), dat in hem vleesch geworden is, en voorts, met behulp zijner geschiedenis, de hooge waarde van zijn persoon en werk, ook zonder joodsche vormen, in het licht gesteld, om door het geloof in zijnen naam het ware, geestelijke leven der gemeente krachtig te bevorderen (vgl. H. XX : 31).

Aan dit onmiskenbaar hoofddoel is geheel de inhoud van het Evangelie ondergeschikt. Reeds de inleiding (H. I : 1—18) zoowel als de vermelding der werkzaamheid van Johannes en der eerste leerlingen van Jezus (vs. 19—52), moet daartoe dienen. Er laten zich voorts twee deelen onderscheiden, die echter onderling nauw samenhangen, en waarvan het eerste de openbare werkzaamheid van Jezus teekent, eerst in Galiléa, Judéa en Samarië (H. II—VI), daarna gedurende zijn laatst verblijf in Judéa en te Jeruzalem vóór zijn lijden (H. VII—XII), het tweede hem voorstelt in het tegemoetgaan van den dood (H. XIII—XVII), onder zijn lijden (H. XVIII, XIX) en na zijne opstanding (H. XX); terwijl een aanhangsel nog de verschijning des Verrezenen aan de zee van Tibérias vermeldt (H. XXI).

Men heeft vaak gemeend, dat dit Evangelie er op zou zijn aangelegd, om de eerste drie, die vroeger geschreven waren, aan te vullen. Deze meening is ongegrond; maar blijkbaar onderstelt het toch, dat zijne lezers bekend zijn met de hoofdzaken der evangelische geschiedenis. En overal treedt hier 's Heeren heerlijkheid, als die des Eeniggeborenen van den Vader, in zijne woorden en daden helder aan het licht (H. I : 14, II : 11, IX : 3, XI : 40, XII : 41), vooral tegenover de miskenning, die hij ondervond (H. I : 11, III : 11, 19, 32,

V:43, VI:66, VII:7, VIII:23, 24), en de toenemende vijandschap, waaraan hij van de zijde der Joden was blootgesteld (H. IX:22, X:31, 39, XI:53, 57). Zelfs zijn lijden is zijne verheerlijking (H. XII:28, XIII:31, XVII:1, 5, 22) en het kruis zijne verhooging (H. III:14, VIII:28, XII:32). Stervende overwint hij de wereld en vernietigt hij de macht van het rijk der duisternis (H. XII:31, XVI:33, XIX:30). En hij verlaat de aarde, wèl verzekerd, dat zijn plaatsbekleeder, de Geest der waarheid, als een andere raadsman de zijnen ter zijde staan en bekrachtigen (H. XIV:16,17, XV:26, XVI:7,8,13,14) en het groote werk, door hem op aarde begonnen, onder de beschermende zorg van God (H. X:29, XVII:11, 15, 17), heerlijk voltooijen zal.

Dit Evangelie wordt door de christelijke oudheid, althans na het midden der tweede eeuw, vrij eenparig toegekend aan den apostel Johannes, den zoon van Zebedeüs, die, reeds vroeg tot het getal der leerlingen van Jezus toegetreden (Marc. I:19, 20), een zijner meest vertrouwden geworden was (Marc. V:37, IX:2, XIV:33); na langen tijd te Jeruzalem gearbeid te hebben (vgl. Gal. II:9), nog vóór de verwoesting dier stad, volgens de overlevering, zich in Klein-Azië metterwoon heeft neêrgezet, en te Efeze in zijnen hoogen ouderdom dit geschrift zal vervaardigd hebben, tegen het einde der apostolische eeuw. Hem wijst bepaaldelijk de getuigenis aan, die daaromtrent aan het aanhangsel van dit Evangelie is toegevoegd (H. XXI:24). Ja, de schrijver zelf, terwijl hij met groote zorgvuldigheid in zijn geschrift zijnen naam verzwijgt (H. I:35, XVIII:15, XIX:32) en zich enkel aanduidt als *den leerling*, *dien Jezus liefhad* (H. XIII:23, XIX:26, XX:2), wil toch ook kennelijk voor Johannes en tevens voor een ooggetuige der gebeurtenissen, die hij verhaalt (H. I:14, XIX:35), gehouden worden. Op grond hiervan kennen verreweg de meesten, tot op onze dagen, dit Evangelie aan den apostel Johannes toe. Daarentegen zijn velen in dezen tijd van oordeel, dat de eigenaardige inhoud van dit geschrift, zoowel op zich zelf als in vergelijking met de eerste drie Evangeliën, aan een anderen, onbekenden schrijver uit een later tijdperk moet doen denken. Intusschen, hoe wijd de gevoelens over den schrijver van dit Evangelie ook mogen uiteenloopen, terwijl het voortgezet onderzoek hieromtrent nog niet gesloten is, daarin stemt men overeen, dat het zich onderscheidt door groote oorspronkelijkheid van aanschouwing, diepte van opvatting, levendigheid van voorstelling, en helderheid en kracht van uitdrukking. Geen ander Evangelie doet ons een zóó diepen blik werpen in den geest des goddelijken Meesters en vertoont hem ons zóó waarlijk groot en verheven in zijne onafgebroken gemeenschap met den Vader, als dit. Ofschoon oorspronkelijk voor de christenen in Klein-Azië bestemd, behoudt het zijne hooge waarde voor alle geslachten en tijden. En er schuilt waarheid in het bericht van een ouden kerkvader, die zegt van de vroegere opzieners der gemeente vernomen te hebben, dat het geschreven is, opdat de christenheid, nevens de eerste drie ligchamelijke, ook een geestelijk Evangelie bezitten zou.

HOOFDSTUK I: 1—18.

Inleiding. Het Woord in den beginne, bij de wereldschepping en in de wereldgeschiedenis (vs. 1—5, 8—13). Johannes de Dooper getuigt van het licht (vs. 6, 7). De verschijning van het Woord in het vleesch en de openbaring zijner heerlijkheid in Jezus Christus (vs. 14—18).

1. In den beginne was het Woord,
en het Woord was bij God, en het
2. Woord was God. ' Dit was in den
3. beginne bij God. ' Alle dingen zijn
er door geworden, en zonder hetzelve
is niet één ding geworden, dat ge-

Vs. 1. 1 Joh. I:1, 2; Spreuk. VIII:22, 27—29; Job XXVIII:20—27; Sir. I:4, XXIV:3, 10; B. d. Wijsh. IX:4, 9, I:10; Kol. I:15—17; Hebr. I:2.

1. *In den beginne*, d. i. vóór de wording der wereld. Vgl. Gen. I:1; Spr. VIII:22, 23.

het Woord. Gr. *de Logos.* De benaming is ontleend aan het spraakgebruik der toenmalige joodsch-grieksche wijsbegeerte, waar zij diende ter uitdrukking van datgene in Gods wezen, wat bij den mensch de rede is, die in het Gr. insgelijks de *logos* heet. Dien *Logos* in Gods wezen stelde men zich voor als niet slechts innerlijk in God, maar ook, door middel van eene geestelijke geboorte, buiten en onderscheiden van God bestaande, en vervolgens ook als den formeerder der zichtbare wereld; terwijl men tot die voorstelling, naar 't schijnt, ook geleid was door de plaatsen van het O. T., waar sprake is van Gods *woord*, b. v. Gen. I, Ps. XXXIII:6, Jez. LV:11, alsmede door hetgeen van de *wijsheid* gezegd wordt Spreuk. VIII, IX, Sir. I:1—9, B. d. Wijsh. IX:9, VII:25, 26.

1. *bij God*, en dus van God onderscheiden reeds vóór zijne komst op aarde.

was God. Hiermede wordt uitgedrukt het God zijn of de godheid van den Logos naar zijn wezen.

4. worden is. ' In hetzelve was het le-
ven, en dat leven was het licht der
5. menschen; ' en het licht schijnt in
de duisternis, en de duisternis heeft
het licht niet begrepen.
6. Er was een mensch, van God ge-
zonden; zijn naam was Johannes. '
7. Deze kwam tot eene getuigenis, om
van het licht te getuigen, opdat al-
8. len door hem gelooven zouden. ' Hij
was het licht niet; maar hij kwam
9. om van het licht te getuigen. ' Het
was het ware licht, dat, in de we-
reld komende, iederen mensch ver-
10. licht. ' Hij was in de wereld, en de
wereld is door hem geworden, en de
11. wereld heeft hem niet gekend. ' Tot
het zijne kwam hij, en de zijnen
12. hebben hem niet aangenomen; ' maar
zoovelen hem aannamen, hun heeft
hij macht gegeven om kinderen Gods
te worden, hun die in zijnen naam
13. gelooven; ' die niet uit den bloede,
noch uit den wil des vleesches, noch
uit den wil eens mans, maar uit God
geboren zijn.
14. En het Woord is vleesch gewor-
den en heeft onder ons gewoond, vol
genade en waarheid; en wij hebben
zijne heerlijkheid aanschouwd, eene
heerlijkheid als des Eeniggeborenen
15. van den Vader. ' Johannes getuigde
van hem en riep, zeggende: Deze
was het, van wien ik zeide: Die na
mij komt, is vóór mij geworden,
16. omdat hij vóór mij was. ' Uit zijne
volheid toch hebben wij allen ont-
vangen, en dat genade voor genade. '
17. Want de wet is door Mozes gegeven,
de genade en de waarheid is door

Vs. **6**. Matth. III : 1; Marc. I : 4; Luc. III : 2. — Vs. **7**. Vs. 15, 19, 31, 35, H. VIII : 12, XII : 46. — Vs. **10**. Vs. 3. — Vs. **11**. Sir. XXIV : 9.

Vs. **12**. 1 Joh. III : 1. — Vs. **13**. H. III : 3; 1 Joh. III : 9. — Vs. **14**. 1 Joh. I : 2; Sir. XXIV : 9. — Vs. **15**. Vs. 27, 30; Matth. III : 11.

4. *het leven.* Men vatte hier *leven* op in zijne meest verheven beteekenis. Vgl. H. V : 26.

het licht der menschen, d. i. het licht der waarheid, dat de menschen bestraalde. Men denke hier aan Gods openbaringen vóór de komst van Jezus op aarde, waarbij het Woord werkzaam was, gelijk bij de wording aller dingen (vs. 3). Vgl. H. XII : 41, 1 Kor. X : 4, 9, 1 Petr. I : 11.

5. *schijnt*, t. w. bij voortduring, gelijk het reeds vroeger scheen (vs. 4). And. *scheen.*

in de duisternis, d. i. in de menschenwereld, waar de duisternis der zonde heerscht.

het licht. Gr. *het.* Vgl. vs. 10.

7. *om van het licht te getuigen*, dat in Jezus voor de menschen scheen (vs. 4, H. VIII : 12). Vgl. vs. 15, Matth. III : 11, 12.

8. Johannes getuigde van het licht, maar Jezus was het licht. Vgl. H. V : 33—36.

9. *Het*, t. w. het licht, waarvan Johannes getuigde.

dat — verlicht. And. *dat iederen mensch, die in de wereld komt, verlicht.*

in de wereld komende, t. w. met de komst van Jezus in de wereld.

iederen mensch, en dus niet alleen de Joden, zooals Johannes (vs. 6, 7).

10. *Hij was in de wereld*, t. w. de Logos (zie op vs. 1). Deze was reeds in de wereld, vóórdat hij in Jezus als het licht der menschen verscheen. Vgl. vs. 4.

heeft hem niet gekend, t. w. Jezus, in wien nu de Logos, als het licht, in de wereld gekomen was. De evangelist doelt hier reeds op hetgeen vs. 14 vv. door hem nader ontvouwd wordt.

11. *het zijne*, d. i. het israëlietische volk, als met bijzondere goddelijke openbaringen begunstigd. Vgl. vs. 4, 5, Sir. XXIV : 9, 13.

12. *macht*, d. i. het zedelijk vermogen, en dus ook het recht en de bevoegdheid daartoe.

hun — gelooven. Het geloof namelijk is het middel, om een rechtgeaard kind van God te worden.

12. *in zijnen naam*, d. i. in hem zelven, overeenkomstig den naam, dien hij draagt en die te kennen geeft, wie en wat hij is.

13. *niet uit den bloede — eens mans.* De hier voorkomende tegenstellingen dienen, om den goddelijken oorsprong en het geestelijk karakter van het leven der kinderen Gods in helder licht te plaatsen.

14. *vleesch geworden*, d. i. in een menschelijk ligchaam, uit vleesch en bloed bestaande, op aarde verschenen. Vgl. Hebr. II : 14.

ons . . . wij, die gelooven. Vgl. vs. 12.

vol genade en waarheid, d. i. de schatten van Gods genade en waarheid in zich dragende (vgl. vs. 16, 17).

zijne heerlijkheid, d. i. de heerlijkheid van den Logos, welke Jezus, als vol genade en waarheid, in zijne gansche verschijning en werkzaamheid op aarde ten toon spreidde. Vgl. H. II : 11, XI : 4.

eene heerlijkheid — Vader, d. i. eene heerlijkheid, gelijk ze hem wel eigen moest zijn, die de eeniggeboren Zoon van God was. *Eeniggeboren* heet Jezus, wegens zijn geestelijk geboren zijn uit het wezen van God.

15. *is vóór mij geworden.* Dit heeft betrekking op het vóórbestaan van Jezus. And. verstaan het niet van tijd, maar van rang.

omdat enz. Te verbinden met: *ik zeide.*

vóór mij was, d. i. eerder was dan ik. And. waardiger, of uitnemender was dan ik.

16. *Uit zijne volheid toch.* Gew. t. *En uit zijne volheid.*

zijne volheid, t. w. van genade en waarheid. Zie verder op vs. 14.

genade voor genade. Voor de geloovigen vervangt, in de gemeenschap met Christus, de eene genadegave de andere.

17. *de wet*, die naar haren aard geen genade aanbrengen kon (vgl. Gal. III : 12, 10), en daardoor ook de volle waarheid nog niet aan 't licht bracht (vgl. Hebr. VII : 19, X : 1).

18. Jezus Christus geworden. ' Niemand
heeft ooit God gezien; de eeniggeboren
Zoon, die in den schoot des Vaders
was, die heeft hem verklaard.

HOOFDSTUK I : 19—52.

Getuigenis van Johannes den dooper voor de afgezondenen uit Jeruzalem (vs. 19—28) en voor zijne leerlingen (vs. 29—34). De eerste leerlingen van Jezus (vs. 35—52).

19. En dit is de getuigenis van Jo-
hannes, toen de Joden priesters en
Levieten afgezonden hadden uit Jeru-
zalem, om hem te vragen: Wie zijt
20. gij? ' En hij beleed en loochende het
niet, en beleed: Ik ben de Christus
21. niet. ' En zij vroegen hem: Wat
dan? Zijt gij Elia? En hij zeide:
Ik ben het niet. Zijt gij de profeet?
22. En hij antwoordde: Neen! ' Zij zei-
den dan tot hem: Wie zijt gij? op-
dat wij hun, die ons gezonden heb-
ben, antwoord geven mogen; wat
23. zegt gij van u zelven? ' Hij zeide:
Ik ben de stem des roependen in de
woestijn: M a a k t d e n w e g d e s
H e e r e n r e c h t, gelijk de profeet
24. Jezaja gezegd heeft. ' En de afgezon-
25. denen waren uit de Farizeërs. ' En
zij vroegen hem en zeiden tot hem:
Waarom doopt gij dan, indien gij
de Christus niet zijt, noch Elia, noch
26. de profeet? ' Johannes antwoordde
hun, zeggende: Ik doop met water;
midden onder u staat een, dien gij
27. niet kent, ' die na mij komt, wiens
schoenriem ik niet waardig ben te
28. ontbinden. ' Dit geschiedde over de
Jordaan te Bethanië, waar Johannes
doopte.
29. Des anderen daags zag hij Jezus
tot zich komen en zeide: Ziedaar
het lam Gods, dat de zonde der
30. wereld wegneemt! ' Deze is het, van
wien ik zeide: Na mij komt een
man, die vóór mij geworden is, om-
31. dat hij vóór mij was. ' En ik kende
hem niet; maar opdat hij aan Israël
openbaar zou worden, daarom ben ík
32. gekomen, doopende met water. ' En
Johannes getuigde, zeggende: Ik heb
den Geest gelijk eene duif zien neder-
dalen uit den hemel, en hij bleef op
33. hem. ' En ík kende hem niet; maar
die mij gezonden heeft om met water

Vs. **18**. H. VI : 46. — Vs. **19**. H. V : 33. — Vs. **21**. Mal. IV : 5; Matth. XVI : 14; Deut. XVIII : 15. — Vs. **23**. Jez. XL : 3. — Vs. **26**, **27**. Matth. III : 11; Marc. I : 7; Luc. III : 16; Hand. I : 5, XIII : 25.

Vs. **29**. Vs. 36; Jez. LIII : 7. — Vs. **30**. Vs. 15. — Vs. **32**, **33**. Matth. III : 16; Marc. I : 10; Luc. III : 22; Jez. XI : 2.

18. *Niemand — gezien.* Met het zien van God wordt hier de onmiddellijke aanschouwing van God bedoeld. Vgl. H. VI : 46.

de eeniggeboren Zoon, in onderscheiding van alle anderen, die zonen of kinderen Gods genoemd worden.

die in den schoot des Vaders was, d. i. die vóór zijne komst op aarde, in de innigste gemeenschap met den Vader leefde, en uit dien hoofde alleen in staat was, om God aan de menschen te openbaren. Vgl. H. III : 13, VIII : 26, 38. De spreekwijze is ontleend aan de gewoonte, dat de bijzondere vertrouweling naast den huisvader of gastheer aan tafel aanlag (vgl. H. XIII : 13, Luc. XVI : 22). And. *die — is.*

die heeft hem verklaard. Gr. *die heeft verklaard*, t. w. wie de onzichtbare God is.

19. *de Joden.* Evenals in de andere Evangeliën, komt ook in dit Evangelie de benaming *Joden* meermalen voor van de joodsche natie in 't algemeen, b. v. H. II : 6, 13, III : 1, IV : 9, 22. Doorgaans echter dient ze hier tot aanduiding van de joodsche grooten te Jeruzalem, of, nog meer in 't bijzonder, van de leden van den joodschen raad. Dat het laatste t. d. p. het geval is, blijkt uit den verderen inhoud van dit vs.

priesters en Levieten. Zie op Luc. X : 32.

afgezonden enz. De joodsche raad namelijk meende zich met de zaak te moeten bemoeijen, daar Johannes algemeen voor een profeet, en door sommigen zelfs voor den Christus gehouden werd (Luc. III : 15). Vgl. Matth. XXI : 23.

20. *hij beleed — beleed.* Opeenstapeling van woorden, nadrukshalve geschied.

21. *Zijt gij Elia?* Zie op Matth. XVI : 14.

de profeet, t. w. die aangekondigd was Deut. XVIII : 15, en die hier, gelijk ook vs. 25, H. VII : 40, 41, van den Christus onderscheiden, maar elders (vs. 46, VI : 14, 15, Hand. III : 22, VII : 37) als de Christus zelf voorgesteld wordt.

23. Zie op Matth. III : 3.

24. *de Farizeërs.* Zie op Matth. III : 7.

25. *Waarom doopt gij dan* enz. Daar de doop met het messiasrijk in verband stond (vgl. Ezech. XXXVI : 25, Zach. XIII : 1), meenden zij, dat aan Johannes, volgens zijne eigene verklaring (vs. 23), het recht om te doopen niet toekwam.

26. *Ik doop met water*, en niet met heiligen geest (vs. 33), zoodat ik mij dus niet aanmatig wat alleen aan den Messias toekomt.

27. *die na mij komt.* Gew. t. *Hij is 't, die na mij komt, die vóór mij geworden is.*

28. *Bethanië.* Eene van elders niet nader bekende plaats in het Overjordaansche, wèl te onderscheiden van het bekende Bethanië aan den Olijfberg (H. XI : 1, 18). Gew. t. *Bethabára.*

29. *Des anderen daags*, t. w. na de getuigenis, door Johannes afgelegd (vs. 19—28).

het lam Gods, d. i. het door God verordende lam. Zie Jez. LIII : 7.

wegneemt. Vgl. 1 Joh. III : 3. And. *draagt.*

30. Zie op vs. 15.

31. *ik kende hem niet*, t. w. als Gods Zoon.

te doopen, die had tot mij gezegd:
Op wien gij den Geest ziet nederda-
len en op hem blijven, deze is het,
34. die met heiligen geest doopt. ' En ik
heb het gezien en getuig, dat deze
de Zoon Gods is.
35. Des anderen daags stond Johannes
daar weder, en twee uit zijne leer-
36. lingen. ' En op Jezus ziende, die
daar wandelde, zeide hij: Ziedaar
37. het lam Gods! ' En die twee leerlin-
gen hoorden hem dat zeggen, en zij
38. volgden Jezus. ' Jezus nu, zich om-
keerende, zag hen volgen en zeide
39. tot hen: Wat zoekt gij? ' Zij nu
zeiden tot hem: Rabbi! — wat over-
gezet wil zeggen: Meester, — waar
40. houdt gij uw verblijf? ' Hij zeide tot
hen: Komt en ziet! Zij kwamen
dan en zagen, waar hij zijn verblijf
hield, en bleven dien dag bij hem.
Het was omtrent de tiende ure. '
41. Andréas, de broeder van Simon Pe-
trus, was een van de twee, die het
van Johannes gehoord hadden en hem
42. gevolgd waren. ' Deze vond het eerst
zijn eigen broeder Simon en zeide tot
hem: Wij hebben den Messias ge-
vonden, — dat is, overgezet: Chris-
43. tus —. ' En hij bracht hem tot Jezus.
Jezus zag hem aan en zeide: Gij
zijt Simon, de zoon van Jona; gij
zult Kéfas genoemd worden, — wat
overgezet wordt: Petrus.
44. Des anderen daags wilde hij naar
Galiléa vertrekken, en vond Philip-
pus. En Jezus zeide tot hem: Volg
45. mij! ' Philippus nu was van Bethsaï-
da, uit de stad van Andréas en Pe-
46. trus. ' Philippus vond Nathanaël en
zeide tot hem: Wij hebben dien ge-
vonden, van wien Mozes in de wet
geschreven heeft en de profeten, Je-
zus, den zoon van Jozef, van Naza-
47. ret. ' En Nathanaël zeide tot hem:
Kan uit Nazaret iets goeds zijn? Phi-
lippus zeide tot hem: Kom en zie! '
48. Jezus zag Nathanaël tot zich komen
en zeide van hem: Ziedaar waarlijk
een Israëliet, in wien geen bedrog
49. is! ' Nathanaël zeide tot hem: Van-
waar kent gij mij? Jezus antwoordde
en zeide tot hem: Eer u Philippus
riep, terwijl gij onder den vijgeboom
50. waart, zag ik u. ' Nathanaël ant-
woordde hem: Rabbi! gij́ zijt de
Zoon Gods, gij́ zijt de koning Is-
51. raëls! ' Jezus antwoordde en zeide tot

Vs. 36. Vs. 29. — Vs. 41. H. VI : 8, XII : 22; Matth. X : 2. — Vs. 43. Matth. XVI : 18; Marc. III : 16.
Vs. 46. H. XXI : 2, V : 39; Deut. XVIII : 15. — Vs. 50. H. VI : 69; XI : 27.

33. *Op wien — blijven.* Vgl. Jez. XI : 2.

34. *ik heb het gezien*, t. w. wat God gezegd had, dat ik zien zou (vs. 33).

35. *Des anderen daags*, t. w. na het vermelde vs. 29—34.

twee uit zijne leerlingen. De een was Andréas (vs. 41), en met den anderen wordt waarschijnlijk de evangelist Johannes zelf bedoeld.

zijne leerlingen. Van degenen, die zich als leerlingen aan Johannes hadden aangesloten, gingen sommigen tot Jezus over (vgl. vs. 40, 42, 44, 48), terwijl anderen hunnen Meester bleven aanhangen (vgl. H. III : 25, Matth. XI : 2, XIV : 12, Hand. XIX : 1—7).

36. *het lam Gods.* Zie op vs. 29.

39. *Rabbi.* Zie op Matth. XXIII : 7.

waar houdt gij uw verblijf? Het was reeds laat in den namiddag (zie op vs. 40), en zij wilden gaarne bij Jezus vertoeven, ook als hij zich weldra naar het huis begaf, waar hij te Bethanië (vs. 28) zijn intrek had genomen.

40. *de tiende ure*, d. i. naar onze tijdrekening 's namiddags vier uren. Zie verder op Matth. XX : 3.

42. *het eerst.* Gr. (als) *eerste.* Andréas was de eerste, die iemand aantrof, wien hij deelgenoot van zijn geluk maken kon.

43. *Jezus zag hem aan* enz. Jezus doorgrondde met een enkelen blik het karakter van Petrus, gelijk daarna dat van Nathanaël (vs. 48). Vgl. H. II : 25.

Kéfas, d. i. *rots* of *rotsman.* Zie verder op Matth. XVI : 18.

44. *Des anderen daags.* Zie op vs. 29 en 35.

vertrekken, t. w. van Bethanië. Vgl. vs. 28, 39, 40.

vond, t. w. nog eer hij zich op reis begaf.

Philippus. Vgl. H. VI : 5, XII : 21, XIV : 8, Matth. X : 3.

45. *Bethsaïda.* Eene stad van Galiléa, aan den westelijken oever van het meer Gennézaret gelegen.

46. *Philippus . . . Nathanaël.* Naar 't schijnt, behoorden beiden, evenals Andréas, Johannes (zie op vs. 35) en Petrus (vs. 41, 42), tot de leerlingen van Johannes.

Nathanaël. Misschien dezelfde, die elders onder den naam van Bartholomeüs voorkomt (vgl. op Matth. X : 3). And. houden hem voor denzelfden als Mattheüs, met beroep op de gelijkheid van beteekenis, die tusschen beide namen bestaat.

van wien — geschreven heeft, t. w. den Messias. Zie verder op vs. 21.

Jezus, den zoon van Jozef. Vgl. H. VI : 42, VII : 5, 41, 42.

49. *Vanwaar kent gij mij?* Eene vraag, die Nathanaël in zijne eenvoudigheid doet en waardoor hij Jezus' getuigenis aangaande hem (vs. 48) bevestigt.

zag ik u. Daar hetgeen Jezus hier zegt, Nathanaël tot het geloof in hem als den Christus bracht (vs. 50), heeft men hier te denken aan een zien van Jezus door middel van de hoogere wetenschap, die de evangelist ook elders meermalen aan hem toekent. Zie b. v. H. IV : 17, 18, VI : 64, XX : 27, en vgl. op vs. 43.

hem: Omdat ik u zeide: ik zag u
onder den vijgeboom, gelooft gij;
grooter dingen dan deze zult gij zien. '
52. En hij zeide tot hem: Voorwaar,
voorwaar, ik zeg ulieden, gij zult
den hemel geopend zien en de enge-
len Gods opklimmende en nederda-
lende op den Zoon des menschen.

HOOFDSTUK II.

Vertrek van Jezus naar Galiléa, en bruiloft te Kana (vs. 1—11). Hij komt te Kapérnaüm (vs. 12) en gaat naar Jeruzalem (vs. 13). Tempelreiniging (vs. 14—22). Velen gelooven in hem (vs. 23—25).

1. En op den derden dag was er eene
bruiloft te Kana in Galiléa, en de
2. moeder van Jezus was aldaar. ' En
ook Jezus en zijne leerlingen werden
3. tot de bruiloft genoodigd. ' En toen
er wijn ontbrak, zeide de moeder van
Jezus tot hem: Zij hebben geen wijn. '
4. Jezus zeide tot haar: Vrouw! wat
heb ik met u te doen? mijne ure is
5. nog niet gekomen. ' Zijne moeder
zeide tot de bedienden: Wat hij u
6. zeggen zal, doet dat. ' Nu stonden
aldaar zes steenen watervaten tot rei-
niging naar het gebruik der Joden,
houdende elk twee of drie metréten. '
7. Jezus zeide tot hen: Vult de vaten
met water! en zij vulden ze tot bo-
8. ven toe. ' En hij zeide tot hen:
Schept nu en brengt het den hof-
9. meester! en zij brachten het. ' Toen
nu de hofmeester het water, dat wijn
geworden was, geproefd had, — en
hij wist niet, vanwaar die was, maar
de bedienden, die het water geschept
hadden, wisten het — zoo riep de
10. hofmeester den bruidegom ' en zeide
tot hem: Iedereen zet eerst den goe-
den wijn op, en als men goed ge-
dronken heeft, dan den minderen:
gij hebt den goeden wijn tot nu toe
11. bewaard. ' Dit begin zijner teekenen
maakte Jezus te Kana in Galiléa, en
openbaarde zijne heerlijkheid; en zijne
leerlingen geloofden in hem.
12. Daarna ging hij af naar Kapérna-
üm, hij en zijne moeder en zijne
broeders en zijne leerlingen, en al-
daar bleven zij niet vele dagen.
13. En het Pascha der Joden was na-

Vs. 52. Gen. XXVIII : 12, 13.
Vs. 6. Marc. VII : 3, 4.

Vs. 11. H. IV : 54, I : 14, XI : 40. — Vs. 12. H. VII : 3, 5; Matth. XIII : 55; Hand. I : 14.

51. *grooter dingen dan deze*, t. w. dan het hier ontvangen bewijs van 's Heeren wetenschap. Vgl. op vs. 49.

52. Met toespeling op het bekende droomgezicht van Jakob wijst Jezus op de innige gemeenschap tusschen hemel en aarde, die zich in zijn leven en werken openbaren zou.

gij zult. Gew. t. *gij zult van nu aan*.

den Zoon des menschen. Deze benaming wordt in dit Evangelie, in onderscheiding van de overige (zie op Matth. VIII : 20), ook gebezigd van Jezus in zijn vóórbestaan. Vgl. H. VI : 62, 1 Kor. XV : 47.

1. *op den derden dag*, t. w. na zijn vertrek van Bethanië. Zie H. I : 44 en de aant. ald.

Kana. Deze stad lag op den afstand van twee uren gaans van Nazaret, en wordt hier, door het bijgevoegde *in Galiléa*, onderscheiden van een ander Kana in de nabijheid van Tyrus.

de moeder van Jezus was aldaar. Naar 't schijnt, stond zij tot de feestvierenden in betrekking van bloedverwantschap of van bijzondere vriendschap, en was aan haar mede de zorg voor het onthaal der gasten opgedragen. Vgl. vs. 3, 5.

2. *zijne leerlingen*. Volgens H. I : 35, 41, 44, 46 denke men aan Andréas, Johannes (zie op vs. 35), Petrus, Philippus en Nathanaël.

werden — genoodigd, t. w. bij hunne aankomst te Kana (vgl. op vs. 1). And. *waren — genoodigd*, t. w. reeds vóór hunne komst aldaar.

3. *Zij hebben geen wijn*. Reeds vóór den afloop van het bruiloftsfeest was door de eene of andere oorzaak de voorraad van wijn ten einde, en nu verlangt Maria van Jezus raad en hulp.

4. *Vrouw!* Een eernaam, dien kinderen aan hunne moeders gaven, gelijk aan hunne vaders dien van *heer* (Matth. XXI : 30). Vgl. H. XIX : 26.

4. *wat heb ik — doen?* Zie op Matth. VIII : 29.

mijne ure, d. i. het tijdstip, om in de ongelegenheid van den gastheer te voorzien.

6. *tot reiniging — Joden*, t. w. van handen en vaatwerk (vgl. Marc. VII : 3, 4). Gr. *naar de reiniging der Joden*.

metréten. Een metreet was eene grieksche maat, die omtrent een half anker inhield.

8. *hofmeester*. Bedoeld is de opperste van de bedienden, die voor het gansche bruiloftsmaal te zorgen had.

10. *als — gedronken heeft*. Gr. *als ze dronken zijn*. De hofmeester spreekt volgens de gewone ervaring, zonder dat uit zijne woorden iets onwelvoegelijks ten aanzien van deze bruiloft mag worden afgeleid.

11. *teekenen*. Zóó heeten in dit Evangelie Jezus' wonderen doorgaans, terwijl ze in de andere Evangeliën ook onder den naam van *krachten* voorkomen. Zie verder op Matth. XII : 38.

zijne heerlijkheid. Zie op H. I : 14.

zijne leerlingen. Zie op vs. 2.

geloofden in hem, t. w. nog meer dan vroeger. Vgl. H. I : 42, 46, 50, 51.

12. *ging hij af*, t. w. van het hooger gelegen Kana.

Kapérnaüm. De bekende stad aan den noordwestelijken oever van het meer Gennézaret. Vgl. Matth. IV : 13.

zijne broeders, uit het huwelijk van Jozef en Maria gesproten (vgl. op Matth. XII : 46). Ook zij schijnen de bruiloft te hebben bijgewoond.

niet vele dagen, t. w. omdat het Pascha nabij was. Zie vs. 13.

bij, en Jezus ging op naar Jeruza-
14. lem. ' En hij vond in den tempel de
verkoopers van runderen en schapen
en duiven, en de wisselaars, die daar
15. zaten; ' en, nadat hij een geesel van
touwtjes gemaakt had, dreef hij hen
allen uit den tempel, ook de scha-
pen en de runderen, en het geld der
wisselaars stortte hij uit, en de tafels
16. keerde hij om. ' En tot hen, die de
duiven verkochten, zeide hij: Neemt
deze dingen vanhier weg; maakt
mijns Vaders huis niet tot een huis
17. van koophandel! ' Zijne leerlingen nu
werden indachtig, dat er geschreven
is: De ijver voor uw huis ver-
18. teert mij. ' De Joden dan antwoord-
den en zeiden tot hem: Wat teeken
19. toont gij ons, dat gij dit doet? ' Jezus
antwoordde en zeide tot hen: Breekt
dezen tempel af, en in drie dagen
20. zal ik hem oprichten. ' De Joden dan
zeiden: In zes en veertig jaren is
deze tempel gebouwd, en gij zult
21. dien in drie dagen oprichten? ' Doch
hij sprak van den tempel zijns lig-
22. chaams. ' Toen hij dan uit de dooden
was opgewekt, werden zijne leerlin-
gen indachtig, dat hij dit gezegd
had; en zij geloofden de Schrift en
het woord, dat Jezus gesproken had.
23. Terwijl hij nu te Jeruzalem op het
Paaschfeest was, geloofden velen in
zijnen naam, daar zij zijne teekenen
24. zagen, die hij deed. ' Doch Jezus
zelf vertrouwde zich onder hen niet,
25. omdat hij hen allen kende ' en niet
noodig had, dat iemand van den
mensch getuigde; want hij zelf wist,
wat in den mensch was.

HOOFDSTUK III : 1—21.

Gesprek van Jezus met Nicodemus. De geboorte uit den Geest (vs. 1—10). De zending van Gods Zoon (vs. 11—16). Ongeloof en oordeel (vs. 17—21).

1. Er was nu een mensch uit de Fa-
rizeërs; zijn naam was Nicodemus,
2. een overste der Joden. ' Deze kwam
's nachts bij hem en zeide tot hem:
Rabbi! wij weten, dat gij als leeraar
van God gekomen zijt; want niemand
kan die teekenen doen, welke gij
doet, zoo God niet met hem is. '
3. Jezus antwoordde en zeide tot hem:
Voorwaar, voorwaar, ik zeg u, in-
dien iemand niet van omhoog gebo-
ren wordt, kan hij het koninkrijk
4. Gods niet zien. ' Nicodemus zeide tot
hem: Hoe kan een mensch geboren

Vs. 14—16. Matth. XXI : 12, 13; Marc. XI : 15—17; Luc. XIX : 45, 46. — Vs. 17. H. II : 22, XII : 16; Ps. LXIX : 10. — Vs. 18. H. VI : 30; Matth. XXI : 23, XII : 38. — Vs. 19. Matth. XXVI : 61; Marc. XIV : 58, XV : 29; Hand. VI : 14.

Vs. 22. H. XX : 9. — Vs. 25. H. VI : 64.
Vs. 1, 2. H. VII : 50, XIX : 39. — Vs. 2. H. II : 23, IX : 31, 32, VII : 31. — Vs. 3. Vs. 5, H. I : 13; 1 Joh. III : 9; 1 Petr. I : 23; Tit. III : 5.

14. Zie op Matth. XXI : 12.
15. *hen allen . . . ook de schapen en de runderen.* And. *allen . . . zoo de schapen als de runderen.*
17. *De ijver* enz. Zulk een ijver had Jezus hier tot krachtig handelen gedrongen.
18. *Wat teeken*, d. i. Wat wonderteeken.
dat gij dit doet, d. i. om uw recht tot zulk een handelwijze te toonen.
19. *Breekt* enz. De zin is: De Joden mochten voortgaan den tempel te verontreinigen en dien zelfs vernielen; Jezus zou, als de stichter van den waren godsdienst, dien tempel in geestelijken zin weder opbouwen, en dat zou hij doen in *drie dagen*, d. i. in betrekkelijk korten tijd (vgl. Hoz. VI : 2). Op die macht, om den waren godsdienst te stichten, grondde hij tevens zijn recht, om den bestaanden godsdienst tegen heiligschennis te handhaven. And. zien hier door den tempel het ligchaam van Jezus aangeduid en dus ook eene voorzegging van zijn dood en opstanding (vgl. vs. 21, 22).
20. *In zes en veertig jaren — gebouwd.* Bedoeld is de herbouw van den tempel, aangevangen door Herodes den Groote, en later door anderen voortgezet. Ten einde gebracht werd die herbouw eerst door Herodes Agrippa, over wien zie op Hand. XXV : 13.
22. *was opgewekt.* In het Gr. staat hetzelfde woord, dat vs. 19 en 20 vertaald is door *oprichten.*
zij geloofden de Schrift. Hier is wellicht gedacht aan plaatsen als Ps. XVI : 10, Jez. LIII : 10—12.
24, 25. Zie op H. I : 49.
1. *de Farizeërs.* Zie op Matth. III : 7.
een overste der Joden, d. i. lid van den joodschen raad. Vgl. H. VII : 48, 50.
2. *'s nachts.* Daar de nacht bij de Joden gerekend werd aan te vangen 's avonds te zes uren, mag men hier aan den laten avond denken.
bij hem. Jezus bevond zich destijds nog te Jeruzalem. Zie H. II : 23.
wij weten. Nicodemus spreekt uit naam der joodsche schriftgeleerden.
want niemand enz. Tot de erkenning van Jezus als een leeraar door God gezonden schijnt Nicodemus dus meer geleid te zijn door Jezus' wonderen dan door zijne prediking. Vgl. H. II : 23, IV : 48, VI : 68, 69.
3. *van omhoog*, d. i. uit God (H. I : 13). And. *op nieuw*, of *weder.* Zóó ook vs. 7.
het koninkrijk Gods. Deze uitdrukking, in de andere Evangeliën zeer gewoon, komt in dit Evangelie alleen hier en vs. 5 voor. Zie verder op Matth. III : 2.
niet zien. In bedoeling hetzelfde als *niet ingaan*, vs. 5. Vgl. vs. 36, H. VIII : 51, Luc. II : 26.
4. Wat door Jezus in geestelijken zin is bedoeld, wordt door Nicodemus in letterlijken zin opgevat, gelijk van een dergelijk misverstand in dit Evangelie meer proeven voorkomen, b. v. H. IV : 10, 11, VI : 33, 34, VIII : 31, 32, 51, 52.

worden, als hij oud is? Hij kan
toch niet andermaal in den schoot
zijner moeder ingaan en geboren wor-
5. den? ' Jezus antwoordde: Voorwaar,
voorwaar, ik zeg u, indien iemand
niet uit water en geest geboren wordt,
kan hij het koninkrijk Gods niet in-
6. gaan. ' Wat uit het vleesch geboren is,
is vleesch, en wat uit den Geest ge-
7. boren is, is geest. ' Verwonder u
niet, dat ik u zeide: Gijlieden moet
8. van omhoog geboren worden. ' De
wind blaast, waar hij wil, en zijn
geluid hoort gij, maar gij weet niet,
vanwaar hij komt en waarheen hij
gaat: zóó is het met ieder, die uit
9. den Geest geboren is. ' Nicodemus
antwoordde en zeide tot hem: Hoe
10. kan dit geschieden? ' Jezus antwoord-
de en zeide tot hem: Gij zijt lee-
raar van Israël, en weet gij dat niet? '
11. Voorwaar, voorwaar, ik zeg u, wat
wij weten, spreken wij, en wat wij
gezien hebben, getuigen wij, en onze
getuigenis neemt gijlieden niet aan. '
12. Indien ik ulieden de aardsche dingen
gezegd heb en gij niet gelooft, hoe
zult gij gelooven, zóo ik u de he-
13. melsche zeg? ' En niemand is ten
hemel opgeklommen, dan die uit den
hemel nedergedaald is, de Zoon des
menschen, die in den hemel was. '
14. En gelijk Mozes de slang verhoogd
heeft in de woestijn, zoo moet de
Zoon des menschen verhoogd worden, '
15. opdat ieder, die gelooft, in hem het
16. eeuwige leven hebbe; ' want zóó lief
heeft God de wereld gehad, dat hij
zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft,
opdat ieder, die in hem gelooft, niet
verloren ga, maar het eeuwige leven
17. hebbe. ' Want God heeft zijnen Zoon
niet in de wereld gezonden, opdat
hij de wereld zou oordeelen, maar
opdat de wereld door hem zou be-
18. houden worden. ' Wie in hem gelooft,

Vs. **11.** Vs. 32. H. VIII:26, 28, 38. — Vs. **13.** H. I:18, VI:38, 51. — Vs. **14.** Num. XXI:8, 9; B. d. Wijsh. XVI:6; Joh. VIII:28, XII:32.

Vs. **15.** H. XX:31, V:24, VI:40, 47. — Vs. **16.** 1 Joh. IV:9; Rom. V:8, VIII:32. — Vs. **17.** H. V:24, XII:47. — Vs. **18.** H. XII:48.

5. *uit water.* Het water wordt hier vermeld als zinnebeeld van reiniging, wellicht met toespeling op den doop (vgl. H. I:33, III:22, IV:1, 2).

6. *uit het vleesch ... uit den Geest.* Hiermede wordt gedoeld op het zinnelijk en het geestelijk beginsel in den mensch, gelijk dan ook vs. 5 in plaats van *uit* den *Geest* eenvoudig staat *uit geest.*

is vleesch. Jezus verklaart hiermede 's menschen natuurlijke geboorte niet voor zondig en onrein op zich zelve, maar voor ongenoegzaam.

7. *Gijlieden.* Wat van Nicodemus gold, gold ook van zijns gelijken. Vgl. op vs. 2.

8. Gelijk de wind aan geen bijzondere plaats of hemelstreek gebonden is, en zijn aanzijn, ook zonder dat men weet te zeggen, vanwaar hij komt of waarheen hij gaat, bespeurd wordt aan het geluid, dat hij veroorzaakt, zoo is ook de geboorte uit den Geest aan geen bijzondere plaats of afstamming gebonden, en openbaart zij zich in de vruchten van het geestelijk leven.

wind. In het Gr. staat hetzelfde woord, dat aan het einde van dit vs. en elders wedergegeven is door *geest.*

10. *leeraar.* And. *de leeraar*, d. i. de beroemde leeraar.

weet gij dat niet? Wat Jezus van de noodzakelijkheid eener geboorte uit den Geest gezegd had, kon ieder Israëliet uit de Schrift weten (vgl. Jer. XXXI:31—33, Ezech. XXXVI:26). Het mocht dus aan een, die leeraar van Israël was, niet onbekend zijn.

11. *wij weten.* Waarschijnlijk staat het meervoud hier voor het enkelvoud, gelijk dit in den deftigen stijl ook nu nog voorkomt. And. denken, behalve aan Jezus, ook aan de profeten vóór hem.

gezien hebben, t. w. bij den Vader (vgl. vs. 32, 34, H. V:19, VIII:26, 28, 38). And. d. i. in den geest aanschouwd hebben, naar de wijze der profeten.

11. *gijlieden.* Zie op vs. 7.

12. *de aardsche dingen*, d. i. waarheden, die, gelijk de geboorte uit den Geest, betrekking hebben tot dingen, die op aarde geschieden.

en gij niet gelooft. Vgl. vs. 9.

de hemelsche, t. w. de geheimenissen van het godsrijk, die tot hiertoe alleen bij God bekend waren. Tot deze behoorde ook wat Jezus vs. 14 zegt aangaande zijne verhooging aan het kruis.

13. *ten hemel opgeklommen*, t. w. om de hemelsche dingen te weten en in staat te zijn, die op aarde te openbaren. Vgl. Deut. XXX:11, 12.

die — nedergedaald is. Vgl. vs. 31 en H. I:14.

de Zoon des menschen. Zie op H. I:52.

die in den hemel was, t. w. vóór zijne komst op aarde. Vgl. H. VI:62. And. *die in den hemel is.*

14. De oprichting der koperen slang, die tot een redmiddel gesteld werd voor Israëls ligchamelijke wonden (Num. XXI:9), is hier het zinnebeeld van de verhooging van Jezus aan het kruis, tot verlossing des menschdoms.

moet, t. w. naar Gods raad, aangeduid door de verhooging der koperen slang.

15. *die gelooft — hebbe.* Gew. t. *die in hem gelooft, niet verloren ga, maar het eeuwige leven hebbe.*

in hem, d. i. in de gemeenschap met hem.

het eeuwige leven hebbe, t. w. reeds in dit leven, en eens in nog voller mate na den dood. Vgl. vs. 36.

16. *zijn eeniggeboren Zoon.* Zie op H. I:14, 18. Sommigen meenen, dat het gesprek met Nicodemus vs. 15 geëindigd is.

gegeven, t. w. aan de wereld. Dit ziet, evenals *gezonden* vs. 17, niet enkel op den dood, maar op de gansche verschijning van Jezus.

17. *de wereld ... oordeelen*, d. i. een strafgericht over haar houden.

wordt niet geoordeeld; maar wie niet
gelooft, is reeds geoordeeld, omdat
hij in den naam van Gods eenigge-
19. boren Zoon niet geloofd heeft. ' Dit
nu is het oordeel, dat het licht in
de wereld gekomen is en de menschen
de duisternis liever hebben gehad dan
het licht; want hunne werken waren
20. boos. ' Want ieder, die kwaad doet,
haat het licht en komt niet tot het
licht, opdat zijne werken niet bestraft
21. worden. ' Maar die de waarheid doet,
komt tot het licht, opdat het van
zijne werken openbaar worde, dat ze
in God gedaan zijn.

HOOFDSTUK III : 22—36.

Jezus doopt in het land van Judéa. Zijn aanhang wordt grooter dan die van Johannes (vs. 22—26). Laatste getuigenis des doopers aangaande hem (vs. 27—36).

22. Daarna ging Jezus met zijne leer-
lingen naar het land van Judéa, en
vertoefde daar met hen, en doopte. '
23. En ook Johannes doopte te Enon,
nabij Salim, omdat aldaar vele wate-
ren waren. En men kwam daar en
24. liet zich doopen; ' want Johannes was
nog niet in de gevangenis geworpen. '
25. Er ontstond dan geschil van de zijde
der leerlingen van Johannes met een
26. Jood over de reiniging. ' En zij kwa-
men bij Johannes en zeiden tot hem:
Rabbi! die over de Jordaan bij u
was, wien gij getuigenis gegeven hebt,
zie, deze doopt, en allen komen tot
27. hem. ' Johannes antwoordde en zeide:
Een mensch kan niets nemen, zoo
het hem niet uit den hemel gegeven
28. is. ' Gij zelve zijt mij tot getuigen,
dat ik gezegd heb: Ik ben de Chris-
tus niet, maar ik ben voor hem uit
29. gezonden. ' Wie de bruid heeft, is
de bruidegom; maar de vriend des
bruidegoms, die daar staat en naar
hem hoort, verblijdt zich grootelijks
over de stem des bruidegoms. Deze
mijne blijdschap dan is volkomen ge-
30. worden. ' Hij moet wassen, maar ik

Vs. 19. H. I : 9, IX : 39. — Vs. 20, 21. Ef. V : 13. — Vs. 22. H. IV : 1.

Vs. 24. Matth. IV : 12. — Vs. 26. H. I : 26, 27. — Vs. 28. H. I : 20, 23. — Vs. 29. Matth. IX : 15.

18. *is reeds geoordeeld — geloofd heeft.* Ongeloof en verwerping van Christus voeren reeds hier op aarde hunne straf met zich.

in den naam — Zoon. Zie op H. I : 12, 14.

19. *Dit nu is* (d. i. hierin bestaat) *het oordeel* enz. Zwaarder oordeel kon er over de van God afkeerige wereld niet komen, dan dat zij, ten gevolge van hare zonde, te midden van het licht zich onvatbaar betoonde, om het licht te aanschouwen, en daarom verkoos in de duisternis te blijven.

20. *komt niet tot het licht*, t. w. dat in Jezus verschenen is (vs. 19).

opdat zijne werken enz., d. i. opdat deze niet, tot zijne beschaming, in al hunne slechtheid openbaar worden. Vgl. Ef. V : 11, 13.

21. *de waarheid doet*, d. i. de waarheid, die hij kent, in beoefening brengt.

opdat het enz. And. *opdat zijne werken openbaar worden, dewijl ze in God gedaan zijn.*

in God, d. i. in gemeenschap met God.

22. *Daarna*, t. w. na zijn gesprek met Nicodemus (vs. 1—21). Jezus verliet nu Jeruzalem, waar hij ter gelegenheid van het Paaschfeest zich eenigen tijd opgehouden had (H. II : 13, 23).

doopte. Volgens H. IV : 2 deed hij het niet zelf, maar liet hij het zijne leerlingen doen.

23. *ook Johannes doopte.* Wellicht meende Johannes zijne werkzaamheid te moeten voortzetten, zoolang Jezus, al was hij als leeraar opgetreden, met de oprichting van zijn rijk nog toefde. Vgl. op vs. 29.

Enon . . . Salim. Deze in het N. T. alleen hier vermelde plaatsen lagen in Judéa (vs. 22, H. IV : 3), aan deze zijde der Jordaan (vs. 26), waarschijnlijk aan de grenzen van Samarië.

25. *de leerlingen van Johannes.* Zie op H. I : 35.

een Jood. Gew. t. (eenige) *Joden.*

over de reiniging, d. i. over de reinigende kracht van den doop. Naar 't schijnt, kende de hier vermelde Jood aan den doop van Jezus grooter kracht toe dan aan dien van Johannes, en maakte dit de ijverzucht van diens leerlingen gaande.

26. *Rabbi* enz. Zij meenen, dat het Jezus, die eerst door de getuigenis van hunnen Meester tot eenig aanzien gekomen was, niet voegde te doopen en zich daardoor met hunnen Meester gelijk te stellen.

allen komen tot hem. Uit ijver voor hunnen Meester overdrijven zij de zaak.

27. *Een mensch kan niets nemen*, d. i. kan zich niet in eene of andere betrekking stellen en handhaven.

zoo het hem — gegeven is, d. i. zonder daartoe van God de bevoegdheid ontvangen te hebben. Vgl. H. VI : 65.

29. Johannes de dooper doet hier Jezus' meerderheid boven hem uitkomen, door dezen voor te stellen als den *bruidegom* en zich zelven als diens *vriend.* Vgl. Matth. IX : 15, XXV : 1—13.

naar hem hoort, t. w. om zijne wenschen te vervullen en zijne bevelen te volbrengen.

over de stem des bruidegoms, d. i. over diens gejuich op het bruiloftsfeest. Vgl. Jez. VII : 34.

Deze mijne blijdschap, d. i. Deze blijdschap, die God mij had toegedacht.

is volkomen geworden. Johannes zag in den toenemenden opgang, dien Jezus maakte, den waarborg voor de weldra aanstaande oprichting van het godsrijk.

30. *moet.* Vgl. vs. 14, 27.

31. minder worden. ' Die van boven komt,
is boven allen. Wie van de aarde
afstamt, is uit de aarde en spreekt
uit de aarde. Die uit den hemel
32. komt, is boven allen; ' wat hij ge-
zien en gehoord heeft, dat getuigt
hij, en zijne getuigenis neemt nie-
33. mand aan. ' Wie zijne getuigenis aan-
neemt, bezegelt, dat God waarachtig
34. is; ' want hij, dien God gezonden
heeft, spreekt de woorden Gods; want
hij geeft den Geest niet met mate. '
35. De Vader heeft den Zoon lief en
heeft alles in zijne hand gegeven. '
36. Wie in den Zoon gelooft, heeft het
eeuwige leven; doch wie den Zoon
ongehoorzaam is, zal het leven niet
zien, maar de toorn Gods blijft op
hem.

HOOFDSTUK IV.

Jezus op reis van Judéa naar Galiléa (vs. 1—6). Gesprek met eene samaritaansche vrouw over het levend water (vs. 7—18) en de ware aanbidding (vs. 19—26). Gesprek met de leerlingen (vs. 27—38). Vele Samaritanen gelooven in hem (vs. 39—42). Terugkomst in Galiléa en genezing van den zoon eens hovelings (vs. 43—54).

1. Toen dan de Heer vernam, dat
de Farizeërs gehoord hadden: Jezus
maakt en doopt meer leerlingen dan
2. Johannes, ' — hoewel Jezus zelf niet
3. doopte, maar zijne leerlingen — ' ver-
liet hij Judéa en ging weder naar
4. Galiléa. ' Nu moest hij door Samarië
5. gaan. ' Hij kwam dan aan eene stad
van Samarië, Sychar genaamd, nabij
het stuk land, dat Jakob zijnen zoon
6. Jozef gegeven had. ' Aldaar nu was
de bron van Jakob. Jezus dan zette
zich, daar hij van de reis vermoeid
was, zóó aan de bron neder. Het
7. was omtrent de zesde ure. ' Er kwam
eene vrouw uit Samarië, om water
te putten. Jezus zeide tot haar:
8. Geef mij te drinken! ' want zijne
leerlingen waren naar de stad gegaan
9. om spijs te koopen. ' De samaritaan-
sche vrouw dan zeide tot hem: Hoe?
gij, een Jood, vraagt van mij, die
eene Samaritaansche ben, te drinken?
want Joden hebben geen omgang met
10. Samaritanen. ' Jezus antwoordde en
zeide tot haar: Indien gij van de
gave Gods wist, en wie het is, die

Vs. 31. Vs 13, H. VIII : 38, 23; 1 Kor. XV : 47. — Vs. 32. Vs. 11, H. V : 19, VIII : 26, 28, I : 11. — Vs. 35. H. XIII : 3, XVII : 2; Matth. XI : 27, XXVIII : 18.

Vs. 36. Vs. 16, 18; 1 Joh. V : 12.
Vs. 1. H. III : 22, 26. — Vs. 5. Gen. XLVIII : 22. — Vs. 9. H. VIII : 48; Luc. IX : 52—55.

31. *Die van boven komt*, d. i. van den hemel afkomstig is. Vgl. vs. 13, I : 14.

is boven allen, en staat dus ook boven Johannes.

Wie van — uit de aarde. Het eerste lid der zinsnede duidt den oorsprong, het tweede het karakter der gewone aardbewoners aan.

van de aarde afstamt. Gr. *uit de aarde is.*

is boven allen. Deze woorden ontbreken in sommige Hss.

32. *wat hij gezien en gehoord heeft*, t. w. bij den Vader. Vgl. op vs. 11.

neemt niemand aan. Dat hierop uitzonderingen bestonden, wijst vs. 33 aan.

33. *bezegelt*, d. i. bevestigt het als met een zegel.

34. De reden, waarom Jezus niet alleen *woorden Gods*, maar de *woorden Gods*, d. i. de geheele waarheid, spreekt, ligt in de overvloedige mate, waarin de Heilige Geest over hem was uitgestort.

hij geeft, t. w. God. Gew. t. *God geeft.*

niet met mate. Gr. *niet volgens maat.* God is in het uitdeelen van den Geest niet gebonden aan eene vaste maat, waaruit dus volgt, dat hij dien aan Jezus in den grootsten overvloed kon schenken.

36. *heeft het eeuwige leven*, t. w. reeds hier. Vgl. op vs. 15.

wie den Zoon ongehoorzaam is, t. w. door niet in hem te gelooven. Jezus, door den Vader bekrachtigd (vs. 34), heeft het recht om geloof te eischen.

de toorn Gods blijft op hem. Deze rust op den mensch als zondaar. Door het geloof in Christus echter wordt in den mensch het beginsel van een nieuw leven geplant, en de toorn Gods, zich openbarende in het oordeel, dat de zonde zelve met zich voert (vs. 18), afgewend.

2. Jezus liet het doopen aan zijne leerlingen over, gelijk ook Paulus op dergelijke wijze te werk ging (1 Kor. I : 14—17) en Petrus (Hand. X : 48).

3. *verliet hij Judéa*, t. w. om de Farizeërs te ontwijken, die hem wegens zijn toenemenden opgang bij het volk begonnen te haten. Vgl. vs. 1, III : 22.

ging weder naar Galiléa, waar hij vroeger vertoefd had. Vgl. H. I : 44, II : 1, 13.

4. De naaste weg van Judéa naar Galiléa leidde door Samarië.

5. *Sychar.* Dezelfde stad, die vroeger Sichem heette. Later kreeg zij den naam Neapolis, en thans heet zij Naplousa.

het stuk land enz. De evangelist volgt hier eene overlevering, die zich grondde op Gen. XXIII : 19, XLVIII : 22, Joz. XXIV : 32.

6. *Aldaar*, t. w. even buiten de stad. Vgl. vs. 8.

de bron van Jakob. Een put, welks oorsprong door de overlevering tot Jakob teruggebracht werd. Vgl. vs. 12.

de zesde ure, d. i. volgens onze tijdrekening, 's middags twaalf uren, en dus op het heetst van den dag.

7. *uit Samarië.* Te verbinden niet met *kwam*, maar met *eene vrouw.*

9. *Joden — Samaritanen.* Zie op Matth. X : 5.

10. *van de gave Gods wist*, d. i. de waarde kendet van het geschenk, dat u in de ontmoeting met mij van God te beurt valt.

tot u zegt: Geef mij te drinken!
gij zoudt hem gevraagd, en hij zou
11. u levend water gegeven hebben. ' De
vrouw zeide tot hem: Heer! gij
hebt niets om meê te putten, en de
put is diep: vanwaar hebt gij dan
12. dat levend water? ' Gij zijt toch niet
meer dan onze vader Jakob, die ons
den put gegeven en er zelf uit gedronken
heeft met zijne zonen en zijn
13. vee? ' Jezus antwoordde en zeide tot
haar: Ieder, die van dit water drinkt,
14. zal weder dorsten; ' maar wie van
het water drinkt, dat ik hem geven
zal, zal in eeuwigheid niet dorsten;
maar het water, dat ik hem geven
zal, zal in hem eene bron worden
van water, dat springt tot in het
15. eeuwige leven. ' De vrouw zeide tot
hem: Heer! geef mij dat water, opdat
ik niet dorste en hier niet kome
16. om te putten. ' Hij zeide tot haar:
Ga heen, roep uw man en kom hier! '
17. De vrouw antwoordde en zeide: Ik
heb geen man. Jezus zeide tot haar:
Gij hebt wèl gezegd: Ik heb geen
18. man; ' want vijf mannen hebt gij gehad,
en dien gij nu hebt, is uw man
niet; dit hebt gij naar waarheid ge-
19. zegd. ' De vrouw zeide tot hem:
Heer! ik zie, dat gij een profeet zijt. '
20. Onze vaderen hebben op dezen berg
aangebeden; en gijlieden zegt, dat
te Jeruzalem de plaats is, waar men
21. aanbidden moet. ' Jezus zeide tot haar:
Geloof mij, vrouw! de ure komt,
dat gijlieden noch op dezen berg,
noch te Jeruzalem den Vader zult
22. aanbidden. ' Gij aanbidt wat gij niet
weet; wij aanbidden wat wij weten;
23. want het heil is uit de Joden. ' Maar
de ure komt en is nu daar, dat de
ware aanbidders den Vader aanbidden
zullen in geest en waarheid; want de
Vader verlangt ook zulke aanbidders. '
24. God is geest, en die hem aanbidden,
moeten hem in geest en waarheid
25. aanbidden. ' De vrouw zeide tot hem:
Ik weet, dat de Messias komt, die
Christus genoemd wordt; wanneer die
komt, zal hij ons alles verkondigen. '
26. Jezus zeide tot haar: Ik, die met
u spreek, ben het.
27. En hierop kwamen zijne leerlingen,

Vs. 13, 14. H. VI: 35, VII: 37, 38. — Vs. 21. Hand. XVII: 24. Vs. 22. Rom. IX: 4, 5. — Vs. 23, 24. Hand. XVII: 25, 28. — Vs. 26. H. IX: 37.

10. *levend water*, d. i. welwater (Gen. XXVI: 19). Bedoeld is de goddelijke waarheid, die Jezus door zijne prediking en gansche werkzaamheid mededeelde. De beeldspraak is ontleend aan hetgeen de gelegenheid aanbood. Vgl. vs. 31, 32, 34, VI: 26, 27, 32, IX: 31 enz.

11. Zie op H. III: 4.

Heer! Hier, gelijk meermalen, bloot een titel, dien men uit wellevendheid gaf aan iemand, dien men niet kende of niet bij zijnen naam wilde toespreken. Vgl. H. V: 7, VI: 34, XII: 21, enz.

12. *onze vader Jakob.* Ook de Samaritanen leidden hunne afkomst van Jakob af, en wel door Jozefs zonen, Ephraïm en Manasse.

die ons enz., t. w. naar de overlevering. Vgl. op vs. 6.

14. *zal in hem* enz. In deze woorden drukt Jezus het karakter van den waren godsdienst uit. Zij is niet iets uiterlijks, wat men aanleert, maar een innerlijk, zelfstandig levensbeginsel in den mensch.

15. Zie op H. III: 4.

16—18. Jezus, bemerkende, dat hij met deze vrouw al sprekende niet vorderde, beproeft nu indruk op haar te maken door een bewijs zijner kennis ook van het verborgene. Zie verder op H. I: 49.

18. *vijf mannen* enz. Zij was met vijf mannen gehuwd geweest, en nu leefde zij met een zesden in onwettige verbintenis.

19, 20. Jezus voor een profeet houdende, grijpt zij deze gelegenheid aan, om zijn gevoelen te vernemen over het geschilpunt, dat er tusschen de Joden en de Samaritanen bestond, omtrent de plaats der aanbidding.

20. *op dezen berg*, t. w. den berg Gerizim, dien zij met den vinger aanwees en aan welks voet de stad Sychar (vs. 5) gelegen was. Op dien berg hadden de Samaritanen, nadat de Joden, uit Babel wedergekeerd, hen van den tempelbouw hadden uitgesloten (Esr. IV), een eigen tempel gebouwd. Wel was deze nu sedert een paar eeuwen verwoest; maar de plaats, waar hij gestaan had, was voor de Samaritanen nog altijd de plaats der aanbidding.

22. *wat gij niet weet*, d. i. zonder voor uwe aanbidding grond te hebben. Dit hadden de Joden wèl, die zich overtuigd hielden, dat hun eeredienst te Jeruzalem op goddelijken last was ingesteld.

het heil is uit de Joden, d. i. het heil, dat de Messias aanbrengt, komt niet uit de Samaritanen, maar uit de Joden voort. Vgl. Rom. IX: 4, 5.

23. *is nu daar.* Dit nieuwe tijdperk was met het optreden van Jezus reeds aangebroken.

in geest en waarheid, d. i. niet door uiterlijke plechtigheden of een zinnelijken eeredienst, maar zóó, dat de godsvereering een werk des geestes is en met Gods geestelijk wezen (vs. 24) overeenkomt.

24. *geest*, d. i. geestelijk. Vgl. H. III: 6.

25. *Ik weet — komt.* Ook de Samaritanen verwachtten een Messias, door hen genoemd met een naam, die *Terugvoerder* (t. w. tot God) beteekent. Daar echter van de Schriften des O. T. bij hen alleen de vijf boeken van Mozes in gebruik waren, grondden zij hunne verwachting waarschijnlijk op plaatsen, als Gen. XXII: 18, Deut. XVIII: 15.

die — wordt. Ophelderend bijvoegsel van den evangelist, aan de vrouw in den mond gelegd.

alles, t. w. waaromtrent wij nu in onzekerheid verkeeren. Vgl. vs. 20.

en zij verwonderden zich, dat hij met
eene vrouw sprak. Niemand echter
zeide: Wat verlangt gij, of waarover
28. spreekt gij met haar? ' De vrouw dan
liet haar waterkruik staan, en ging
naar de stad, en zeide tot de lieden: '
29. Komt, ziet een mensch, die mij al-
les gezegd heeft wat ik gedaan heb!
30. Deze is toch de Christus niet? ' Zij
gingen uit de stad en kwamen tot
hem.
31. Intusschen noodigden hem de leer-
32. lingen, zeggende: Rabbi! eet. ' Doch
hij zeide tot hen: Ik heb eene spijs
33. te eten, waarvan gij niet weet. ' De
leerlingen dan zeiden tot elkander:
Iemand heeft hem toch niet te eten
34. gebracht? ' Jezus zeide tot hen: Mijne
spijs is, dat ik den wil van mijnen
Zender doe en zijn werk volbrenge. '
35. Zegt gij niet: Nog vier maanden,
en de oogst komt? Zie, ik zeg u,
heft uwe oogen op en aanschouwt de
velden, hoe zij wit zijn om te oog-
36. sten. ' Reeds ontvangt de maaijer loon
en zamelt vrucht in voor het eeuwige
leven, opdat zaaijer en maaijer te ge-
37. lijk zich verblijden; ' want hier wordt
het woord waar bevonden: De een
38. zaait, en de ander maait. ' Ik heb u
uitgezonden, om te maaijen wat gij
niet gearbeid hebt; anderen hebben
gearbeid, en gij zijt tot hunnen ar-
beid ingegaan.
39. Uit die stad nu geloofden velen
der Samaritanen in hem om het woord
der vrouw, die getuigde: Hij heeft
mij alles gezegd, wat ik gedaan heb. '
40. Toen dan de Samaritanen tot hem
gekomen waren, verzochten zij, dat
hij bij hen blijven zou; en hij bleef
41. aldaar twee dagen. ' En er geloofden
42. nog veel meer om zijn woord; ' en
zij zeiden tot de vrouw: Wij geloo-
ven niet meer om uw zeggen; want
zelve hebben wij gehoord en weten
we, dat deze waarlijk de Heiland der
wereld is.
43. Na die twee dagen nu vertrok hij
44. vandaar naar Galiléa; ' want Jezus
zelf getuigde, dat een profeet geen
eer heeft in zijn eigen vaderland. '
45. Toen hij dan in Galiléa kwam, ont-
vingen hem de Galileërs, daar zij
alles gezien hadden, wat hij te Je-
ruzalem op het feest gedaan had;
want ook zij waren naar het feest
46. gegaan. ' Hij kwam dan wederom te
Kana in Galiléa, waar hij het water
tot wijn gemaakt had.

Vs. 34. H. IX:4, XVII:4. — Vs. 35. Matth. IX:37, 38.

Vs. 44. Matth. XIII:57; Marc. VI:4. — Vs. 46. H. II:9, 11.

27. *dat hij met eene vrouw sprak.* Dit vonden de leerlingen, naar het vooroordeel van hunnen tijd, beneden de waardigheid van een Rabbi, vooral omdat hij met haar alleen was.

Niemand echter enz. Eerbied voor hunnen Meester hield hen daarvan terug. Vgl. H. XXI:12.

31--34. Bij de innige blijdschap, die Jezus smaakte over de vrucht, welke zijn gesprek met deze vrouw gedragen had, was het hem thans niet mogelijk te eten, en dat te minder, nu de nadering der Samaritanen (vs. 30--35) hem tot nieuwe werkzaamheid riep. Vgl. op Marc. III:21.

34. *Mijne spijs*, d. i. mijn voedsel en mijne vreugde. Vgl. op vs. 10.

zijn werk, d. i. de taak, mij door God opgedragen.

35. *Zegt gij niet*, d. i. Zijt gij niet gewoon te zeggen.

Nog vier maanden enz. In het joodsche land verliepen tusschen zaai- en oogsttijd, van December tot April, ten minste vier maanden, en hier deed zich het geval voor, dat het eerste zaad des evangelies, in Samarië uitgestrooid, terstond vrucht droeg.

heft uwe oogen op. Wellicht wees Jezus hierbij op de naderende Samaritanen (vs. 30).

wit. Gew. t. *reeds wit.*

36. *Reeds ontvangt de maaijer.* Gew. t. *En de maaijer ontvangt.*

loon — leven. Het loon van den maaijer bestaat daarin, dat hij den geestelijken oogst zijner werkzaamheid mag binnenbrengen in de schuur van het eeuwige leven. Vgl. Matth. III:12, XIII:30.

36. *opdat*, t. w. naar Gods bedoeling.

te gelijk. Jezus, de zaaijer, en de leerlingen, bestemd om te maaijen, verheugden zich hier op hetzelfde oogenblik.

37. *het woord*, d. i. het spreekwoord.

38. *Ik heb u uitgezonden* enz. De bestemming der leerlingen, om voort te bouwen op den door Jezus gelegden grondslag, had zich reeds met hunne roeping tot apostelen beginnen te verwezenlijken.

anderen. Waarschijnlijk bedoelt Jezus hiermede alleen zich zelven, misschien ook Johannes den dooper. Vgl. op H. III:11.

41. *om zijn woord*, d. i. om zijne prediking, die zich zelve als waar en goddelijk aanbeval.

42. *want zelve* enz. Eerst hadden zij geloofd om het woord der vrouw (vs. 39); nu daarentegen geloofden zij door eigen, zelfstandig inzicht.

de Heiland der wereld. De gew. t. voegt er bij: *de Christus.*

43. *Na die twee dagen.* Zie vs. 40.

vandaar. Gew. t. *vandaar en ging.*

44. *want* enz. Volgens sommigen wordt hier reden gegeven, waarom Jezus in Judéa, en niet in Galiléa, zijne openbare werkzaamheid begon. And., met beroep op vs. 45, vullen aan het einde in gedachte in: „dan de eer, die hij uit den vreemde medebrengt." Het gezegde is in dit verband moeilijk op te helderen.

45. *ontvingen hem*, t. w. met ingenomenheid.

op het feest, d. i. het Paaschfeest. Zie H. II:23.

En er was te Kapérnaüm zeker
koninklijk beambte, wiens zoon krank
47. was. ' Deze, toen hij gehoord had,
dat Jezus uit Judéa in Galiléa ge-
komen was, ging tot hem en ver-
zocht hem, dat hij mocht afkomen
en zijnen zoon genezen; want hij lag
48. op sterven. ' Jezus dan zeide tot hem:
Indien gijlieden geen teekenen en
49. wonderen ziet, gelooft gij niet. ' De
koninklijke beambte zeide tot hem:
Heer! kom af, eer mijn kind sterft! '
50. Jezus zeide tot hem: Ga heen! uw
zoon leeft. De mensch geloofde het
woord, dat Jezus tot hem sprak, en
51. ging heen. ' En reeds terwijl hij heen-
ging, kwamen zijne dienstknechten
hem te gemoet en berichtten, zeg-
52. gende: Uw kind leeft! ' Hij vroeg
hen dan naar de ure, waarop hij be-
ter geworden was; en zij zeiden tot
hem: Gisteren ter zevende ure heeft
53. de koorts hem verlaten. ' De vader
dan erkende, dat het te dier ure was,
waarop Jezus hem gezegd had: Uw
zoon leeft; en hij werd geloovig, hij
54. en zijn gansche huis. ' Dit was het
tweede teeken, dat Jezus wederom
deed, toen hij uit Judéa in Galiléa
gekomen was.

HOOFDSTUK V.

Jezus te Jeruzalem op een feest der Joden. Genezing van een kranke op sabbat (vs. 1—9). Jezus wijst tot zijne verdediging op het voorbeeld van God (vs. 10—20). De geestelijke opstanding en het gericht (vs. 21—29). De werken van Jezus, het bewijs zijner goddelijke zending (vs. 30—37). Het ongeloof der Joden, het gevolg van hunne wereldschgezindheid, door beroep op de Schriften bestraft (vs. 38—47).

1. Daarna was er een feest der Joden,
en Jezus ging op naar Jeruzalem. '
2. Te Jeruzalem nu is er aan de schaaps-
poort een bad, in het Hebreeuwsch
Bethesda genaamd, met vijf galerijen, '
3. waarin eene menigte van kranken lag,
5. blinden, kreupelen, lammen. * ' Al-
daar nu was een zeker mensch, die
acht en dertig jaren lang krank ge-
6. weest was. ' Toen Jezus dezen zag
liggen en vernam, dat hij reeds lan-
gen tijd krank was, zeide hij tot
7. hem: Wilt gij gezond worden? ' De
kranke antwoordde hem: Heer! ik
heb geen mensch, om mij in het bad
te werpen, wanneer het water in be-
roering komt, en terwijl ík kom,
daalt een ander vóór mij neder. '
8. Jezus zeide tot hem: Sta op, neem
9. uw bed op en wandel! ' En terstond
werd de mensch gezond, en nam zijn
10. bed op, en wandelde. ' En het was
sabbat op dien dag. De Joden dan
zeiden tot den genezene: Het is sab-

3, 4. Gew. t. * lammen, die op de beweging des waters wachtten; ' want een engel daalde van tijd tot tijd neder in het bad en beroerde het water; wie dan het eerst er inging, na de beroering van het water, werd gezond, aan wat ziekte hij ook leed.

Vs. 48. H. III:2, VI:20, XX:25. — Vs. 54. H. II:11.

Vs. 8. Matth. IX:6. — Vs. 9. H. IX:14.

46. *zeker koninklijk beambte.* Waarschijnlijk stond deze in dienst van Herodes Antipas, viervorst van Galiléa.
47. *ging tot hem.* Jezus was nog te Kana (vs. 46). *afkomen.* Zie op H. II:12.
48. Jezus geeft hier te kennen, hoe het hem pijnlijk aandeed, dat men in hem bij voorkeur den wonderdoener vereerde en opzocht, en zijne ware geestelijke grootheid onopgemerkt liet.
50. *Ga — leeft.* Andere proeven van Jezus' wondermacht, op een afstand werkende, vindt men Matth. VIII:13, XV:18.
52. *Gisteren.* Daar Kapérnaüm omtrent acht uren gaans van Kana (zie op vs. 47) lag, hadden de dienstknechten hun bericht niet eerder kunnen overbrengen.
ter zevende ure, d. i. te één uur naar onze tijdrekening.
54. *het tweede teeken.* Het eerste was dat op de bruiloft te Kana geweest (H. II:11). Andere wonderen, enkel in 't algemeen vermeld (H. II:23, III:2), worden hier buiten aanmerking gelaten.
1. *een feest der Joden.* Welk feest dit geweest is, staat niet vermeld en is niet met genoegzame zekerheid te bepalen.
2. *is ... een bad.* Daar Jeruzalem, toen dit Evangelie geschreven werd, reeds verwoest was, dient men aan te nemen, òf dat het hier bedoelde bad gespaard was gebleven, òf dat de evangelist hier dit bad bij zijnen levendigen stijl als nog bestaande voorstelt.
de schaapspoort. Zie Neh. III:1, 32, XII:39.
Bethesda, d. i. *huis van liefdadigheid.*
3. *eene menigte.* Gew. t. *eene groote menigte.*
3, 4. [*die — leed.* Op uit- en inwendige gronden heeft men deze woorden voor een onecht bijvoegsel te houden.]
5. *acht en dertig jaren lang.* Er wordt niet gezegd, dat hij al dien tijd te Bethesda was geweest.
7. De borrelende beweging, waaraan de geneeskracht van dit water toegeschreven werd, had, naar 't schijnt, slechts nu en dan en voor een korten tijd plaats, zoodat de kranke, die zelf niet gaan kon en niemand had, om hem in het bad te dragen, telkens door anderen werd vóórgekomen.
Heer! Zie op H. IV:11.
10. *de Joden.* Bedoeld zijn de leden van den joodschen raad. Zie verder op H. I:19.

bat; het is u niet geoorloofd het bed
11. te dragen. ' Hij antwoordde hun: Die
mij gezond gemaakt heeft, die heeft
mij gezegd: Neem uw bed op en
12. wandel! ' Zij vroegen hem dan: Wie
is de mensch, die u gezegd heeft:
13. Neem op en wandel? ' Doch die genezen
was wist niet, wie het was;
want Jezus was ontweken, dewijl er
14. veel volk aan die plaats was. ' Daarna
vond Jezus hem in den tempel
en zeide tot hem: Zie, gij zijt gezond
geworden; zondig niet meer,
opdat u niet wat ergers overkome! '
15. De mensch ging heen en berichtte
den Joden, dat het Jezus was, die
16. hem gezond gemaakt had. ' En daarom
vervolgden de Joden Jezus, omdat
hij zoo iets op den sabbat deed. '
17. Doch Jezus antwoordde hun: Mijn
Vader werkt tot nu toe, en ík werk. '
18. Daarom dan zochten de Joden te
meer hem te dooden, omdat hij
niet alleen den sabbat verbrak, maar
ook God zijn eigen vader noemde,
19. zich met God gelijkstellende. ' Jezus
dan antwoordde en zeide tot hen:
Voorwaar, voorwaar, ik zeg u, de
Zoon kan niets uit zich zelven doen,
tenzij hij den Vader iets ziet doen;
want wat die doet, dat doet ook de
20. Zoon desgelijks. ' De Vader toch heeft
den Zoon lief, en toont hem alles
wat hij zelf doet, en nog grooter
werken dan deze zal hij hem toonen,
21. opdat gij u verwondert. ' Want gelijk
de Vader de dooden opwekt en
levend maakt, zoo maakt ook de Zoon
22. levend, die hij wil. ' Ja, ook oordeelt
de Vader niemand, maar heeft geheel
het oordeel aan den Zoon gegeven, '
23. opdat allen den Zoon eeren, gelijk
zij den Vader eeren. Wie den Zoon
niet eert, eert den Vader niet, die
24. hem gezonden heeft. ' Voorwaar, voorwaar,
ik zeg u, wie mijn woord
hoort en mijnen Zender gelooft, heeft
het eeuwige leven en komt in geen
oordeel, maar is uit den dood tot het
25. leven overgegaan. ' Voorwaar, voorwaar,
ik zeg u, de ure komt en is
nu daar, dat de dooden de stem van
den Zoon Gods zullen hooren en zij,
26. die hooren, leven zullen; ' want, gelijk
de Vader het leven in zich zelven
heeft, zoo heeft hij ook den Zoon
gegeven het leven in zich zelven te
27. hebben, ' en heeft hem macht gegeven,
om ook gericht te houden,
omdat hij eens menschen zoon is. '

Vs. **17**. H. IX:4. — Vs. **18**. H. VII:19, X:33; Matth. XII:14. — Vs. **19**. Vs. 30, VII:17. — Vs. **22**. Hand. XVII:31. Vs. **23**. H. XV:23; 1 Joh. II:23; Matth. X:40. — Vs. **24**. H. III:18, VIII:51, XI:25; 1 Joh. III:14. — Vs. **26**. H. VI:57.

12. *Neem op.* Gew. t. *Neem uw bed op.*
13. *was ontweken*, t. w. om opzien te vermijden.
14. *zondig niet meer* enz. De verlamming, waaraan hij geleden had (vs. 7), wordt hier in verband gebracht met vroeger begane zonden.
15. *berichtte den Joden* enz. Hij deed dit niet met boos opzet, maar uit gehoorzaamheid en tot zijne eigene rechtvaardiging. Vgl. vs. 10—12.
16. *Jezus.* Gew. t. *Jezus en zochten hem te dooden.*
17. *Mijn vader* enz. Voor God bestond er in werken en weldoen geen sabbatsrust. Dus mocht zij ook niet bestaan voor Jezus, die zich God tot voorbeeld stelde.
19. *de Zoon kan niets* enz. Jezus geeft te kennen, hoe al wat hij doet een navolgen van het voorbeeld zijns Vaders is, uit kracht van de innige gemeenschap, die hem met den Vader verbindt.
20. *toont hem*, t. w. opdat ook de Zoon het doe. Vgl. vs. 19.
nog grooter werken dan deze, t. w. dan genezingen van kranken (vs. 8, 9). Die grootere werken worden vermeld vs. 21—30.
21. Dat vanhier tot vs. 27 van het wekken des geestelijken levens sprake is, blijkt uit vs. 24, 25.
die hij wil, omdat hij de vatbaarheid daartoe bij hen bespeurt.
22. *geheel het oordeel*, d. i. het gansche gericht, dat Jezus door zijne werkzaamheid op aarde uitoefent.
aan den Zoon gegeven. Het houden van gericht is wel niet het eigenlijke doel van 's Heeren zending in de wereld, maar het is daarvan, ook naar den wil van God, het noodzakelijk gevolg. Vgl. H. III:17—19.
24. *komt in geen oordeel.* Het innerlijk gericht, dat door het verwerpen der waarheid over de wereld komt, bestaat uit den aard der zaak voor den geloovige niet.
is — overgegaan. Met het geloof in Christus heeft die overgang plaats.
25. *is nu daar.* Zie op H. IV:23.
dat de dooden enz. Het woord der waarheid zou komen tot alle zedelijk *dooden* (vgl. Matth. VIII:22, Openb. III:1); maar alleen diegenen onder hen, bij wie dat woord weêrklank vond, zouden er uit hunnen zedelijken dood door opgewekt worden.
26. *het leven*, d. i. de kracht, die het leven wekt.
27. *gericht te houden*, t. w. over de dooden, die naar zijne stem niet hooren (vs. 25).
omdat hij eens menschen zoon is, d. i. een mensch. Het hier bedoelde gericht namelijk kon slechts uitgeoefend worden door een, die als mensch onder de menschen verscheen.

28. Verwondert u hierover niet; want de
ure komt, waarin allen, die in de
graven zijn, zijne stem zullen hoo-
29. ren, ' en zij, die het goede gedaan
hebben, zullen uitgaan tot opstan-
ding ten leven, en die het kwade ge-
daan hebben, tot opstanding ten oor-
30. deel. ' Ik kan uit mij zelven niets
doen. Gelijk ik hoor, oordeel ik,
en mijn oordeel is rechtvaardig, om-
dat ik niet mijnen wil zoek, maar
31. den wil van mijnen Zender. ' Zoo ik
van mij zelven getuig, is mijne ge-
32. tuigenis niet waarachtig; ' een ander
is er, die van mij getuigt, en ik
weet, dat de getuigenis, die hij van
33. mij aflegt, waarachtig is. ' Gíj hebt
tot Johannes gezonden, en hij heeft
der waarheid getuigenis gegeven. '
34. Doch ik neem geen getuigenis van een
mensch aan, maar zeg dit, opdat gíj
35. behouden wordt. ' Híj was de bran-
dende en schijnende lamp, en gíj
hebt u voor een korte poos in zijn
36. licht willen verheugen. ' Maar de ge-
tuigenis, die ík heb, is meer dan
die van Johannes; want de werken,
die de Vader mij gegeven heeft
om ze te volbrengen, die werken
zelve, die ik doe, getuigen van mij,
dat de Vader mij gezonden heeft. '
37. En de Vader, die mij gezonden heeft,
getuigt zelf van mij. Gij hebt noch
zijne stem ooit gehoord, noch zijne
38. gedaante gezien. ' En zijn woord hebt
gij niet blijvend in u; want dien híj
gezonden heeft, dien gelooft gíj niet. '
39. Gij onderzoekt de Schriften, omdat
gij in haar het eeuwige leven meent
te hebben; en die zijn het, die van
40. mij getuigen, ' en gij wilt niet tot
mij komen, om het leven te hebben. '
41. Eer neem ik van menschen niet aan; '
42. maar ik ken u, dat gij de liefde tot
43. God niet in u hebt. ' Ik ben geko-
men in mijns Vaders naam, en gij
neemt mij niet aan; komt een ander
in zijn eigen naam, dien zult gij
44. aannemen. ' Hoe kunt gíj gelooven,
die eer van elkander aanneemt en de
eer, die van den eenigen God komt,
45. niet zoekt? ' Meent niet, dat ik u

Vs. **28**, **29**. Dan. XII : 2; Matth. XXV : 46. — Vs. **30**. Vs. 19, H. VI : 38. — Vs. **31**, **32**. H. VIII : 13, 14. — Vs. **33**. H. I : 19—27.

Vs. **36**. H. X : 25, XIV : 11; Matth. XI : 4, 5. — Vs. **37**. 1 Joh. V : 9. — Vs. **44**. H. XII : 43.

28, 29. Uit de gebezigde uitdrukkingen zelve blijkt, dat de opstanding en het oordeel, waarvan hier sprake is, niet, gelijk vs. 21, 24, 25, in geestelijken zin verstaan kunnen worden van eene opstanding en een oordeel reeds in dit leven.

30. *Gelijk ik hoor*, t. w. van den Vader. Vgl. op vs. 19.

van mijnen Zender. Gew. t. *des Vaders, die mij gezonden heeft.*

31. *niet waarachtig.* Jezus stelt zich op het standpunt zijner tegenpartij, die zich aan den regel hield, dat niemand in zijne eigene zaak een voldoend getuige is. Vgl. H. VIII : 14.

32. *een ander*, t. w. God. Vgl. vs. 37.

33. Zie H. I : 19—27.

34. De zin is: Jezus, van wien de Vader zelf getuigt (vs. 32, 36), behoeft geen aanbeveling van menschen, zelfs niet van een profeet als Johannes; maar hij brengt de getuigenis van Johannes in herinnering, opdat zijne tegenstanders in hem gelooven en daardoor behouden worden.

35. *Híj was — lamp.* Jezus daarentegen was het licht (H. I : 8).

gíj hebt u enz. In het licht, dat de lamp van Johannes verspreidde, hadden zij voor een poos zich verlustigd, omdat hunne nieuwsgierigheid er door werd gaande gemaakt.

36. Jezus verlangt noch om zijne eigene getuigenis (vs. 31), noch om die van Johannes (vs. 33, 34), maar enkel om de waarde van zijn werk, als Gods Zoon erkend te worden.

de werken. Bedoeld zijn niet enkel Jezus' wonderen, maar in 't algemeen al wat hij verrichtte. Vgl. vs. 20, H. X : 25.

37. *getuigt zelf van mij*, t. w. in Jezus' gansche verschijning en werkzaamheid.

noch zijne stem ooit gehoord. Gods stem, die zich laat hooren in alles, waardoor hij zich aan menschen openbaart, wordt innerlijk vernomen door hen, die er vatbaar voor zijn. Vgl. H. VI : 45.

noch zijne gedaante gezien. Ofschoon God niet gezien kan worden met ligchamelijke oogen, aanschouwt de godsdienstige mensch hem in de schepping en in alles, waarin hij zijn wezen openbaart, inzonderheid in Christus.

38. Gods woord in de Schrift (vs. 39), enkel werktuigelijk gelezen, had in hun binnenste geen blijvende plaats gevonden (vgl. 1 Joh. II : 14). Anders toch hadden zij niet kunnen weigeren in Jezus te gelooven.

39. *meent te hebben.* Niet de letter van de Schrift, gelijk de Joden meenden, geeft het eeuwige leven, maar Christus, van wien die Schrift getuigt (vs. 40).

42. *de liefde tot God.* Woonde er werkelijk liefde tot God in hunne harten, zij zouden het goddelijke in Jezus niet miskennen.

43. *in mijns Vaders naam*, d. i. als zijn gezant.

in zijn eigen naam, d. i. op eigen gezag, gelijk een valsche Messias.

44. *die eer van elkander aanneemt.* Het streven der joodsche schriftgeleerden was, om door elkander bewierookt en bewonderd te worden, en deze valsche eerzucht maakte hen onvatbaar voor het geloof.

van den eenigen God. Vgl. H. XVII : 3.

bij den Vader zal aanklagen. Er is
een, die u aanklaagt, Mozes, op
46. wien gij hoopt. ' Want indien gij
Mozes geloofdet, zoudt gij mij geloo-
ven; want die heeft van mij geschre-
47. ven. ' Maar indien gij zijne schriften
niet gelooft, hoe zult gij mijne woor-
den gelooven?

HOOFDSTUK VI.

Jezus, teruggekomen in Galiléa (vs. 1—4), spijzigt eenige duizenden (vs. 5—13). De schare wil hem koning maken (vs. 14, 15); maar Jezus ontwijkt hen over zee (vs. 16—21), en houdt des anderen daags in de synagoge te Kapernaüm eene rede over het brood des levens (vs. 22—59). Velen ergeren zich en verlaten hem (vs. 60—66). Belijdenis van Petrus (vs. 67—69), en eerste aanduiding van Judas als den verrader (vs. 70, 71).

1. Daarna vertrok Jezus naar de over-
zijde der zee van Galiléa of van Ti-
2. bérias. ' En er volgde hem eene
groote schare, omdat zij de teekenen
zagen, die hij aan de kranken deed. '
3. Doch Jezus ging den berg op en
zette zich daar met zijne leerlingen
4. neder. ' Het Pascha nu, het feest der
5. Joden, was nabij. ' Toen Jezus dan
de oogen ophief en zag, dat er eene
groote schare tot hem kwam, zeide
hij tot Philippus: Vanwaar zullen
wij brood koopen, opdat dezen eten? '
6. Dit zeide hij echter, om hem te be-
proeven; want zelf wist hij, wat hij
7. doen zou. ' Philippus antwoordde hem:
Voor tweehonderd denariën brood is
voor hen niet genoeg, opdat elk een
8. weinig krijge. ' Een uit zijne leerlin-
gen, Andréas, de broeder van Simon
9. Petrus, zeide tot hem: ' Hier is een
jongske, dat vijf gerstebrooden heeft
en twee visschen; maar wat is dat
10. voor zóóvelen? ' Jezus zeide: Doet
de menschen nederzitten! Op die
plaats nu was veel gras. De man-
nen dan zetten zich neder, omtrent
11. vijf duizend in getal. ' Jezus nam dan
de brooden en, na gedankt te heb-
ben, deelde hij ze uit aan hen, die
nederzaten, en zoo ook van de vis-
12. schen, zooveel zij wilden. ' En toen
zij verzadigd waren, zeide hij tot zijne
leerlingen: Verzamelt de overgescho-
ten brokken, opdat er niets verloren
13. ga! ' Zij dan verzamelden ze en vul-
den twaalf korven met brokken van
de vijf gerstebrooden, die overge-
geschoten waren, nadat men gegeten
14. had. ' Toen dan de menschen het tee-
ken zagen, dat hij gedaan had, zei-
den zij: Deze is waarlijk de profeet,
15. die in de wereld komen zou! ' Jezus
dan, bemerkende, dat zij komen zou-
den en hem met geweld wegvoeren,
om hem koning te maken, vertrok
wederom naar den berg, hij alleen. '
16. En toen het avond geworden was,
gingen zijne leerlingen af naar de
17. zee, ' en in het schip gegaan, voeren
zij de zee over naar Kapernaüm. En
het was reeds duister geworden, en
Jezus was niet tot hen gekomen; '
18. en de zee verhief zich, daar er een
19. hevige wind woei. ' Nadat zij dan om-

Vs. 46. H. I:46.
Vs. 1—13. Matth. XIV:13—21; Marc. VI:32—44; Luc. IX:10—17.
Vs. 14. Deut. XVIII:15. — Vs. 16—21. Matth. XIV:22—34; Marc. VI:45—53.

45. *op wien gij hoopt.* Zij verwachtten hun heil van hun ijveren voor Mozes en diens wet.
46. *die heeft van mij geschreven.* Wellicht wordt hier gedoeld op plaatsen, als Gen. XII:3, Deut. XVIII:15.
1. *Daarna*, d. i. Na zijn verblijf te Jeruzalem. Vgl. H. V:1.
de zee van Galiléa. Zie op Matth. IV:18.
of van Tibérias. De evangelist voegt er dit bij ten behoeve van zijne grieksche lezers, bij wie het meer van Galiléa onder den naam van *zee van Tibérias* bekend was, daar Tibérias, eene stad aan den westelijken oever van het meer, destijds de hoofdstad van Galiléa was.
3. *den berg.* Bedoeld is een berg aan de oostzijde van het meer. Vgl. Matth. V:1.
5. *eene groote schare.* Naar 't schijnt, wordt hier eene schare bedoeld, die op reis was naar Jeruzalem (vs. 4), en dus eene andere dan vs. 2. Vgl. H. XII: 9, 12.
5. *Philippus.* Zie H. I:44—49.
7. *tweehonderd denariën*, d. i. omtrent 80 gulden.
8. *Andréas.* Zie H. I:41, 45.
9. *een jongske* enz. Men kan onderstellen, dat dit jongske zijn voorraad ten verkoop aanbood.
gerstebrooden. Het brood der armen en geringen.
11. *aan hen.* Gew. t. *aan de leerlingen en de leerlingen aan hen.*
14. *de profeet* enz., t. w. de Christus. Zie verder op H. I:21.
15. *om hem koning te maken*, d. i. om hem openlijk als Messias uit te roepen. Wellicht wilden zij dit doen te Jeruzalem, werwaarts zij op reis waren (vgl. op vs. 5).
wederom. Zie vs. 3.

trent vijf en twintig of dertig stadiën
ver geroeid hadden, zagen zij Jezus
op de zee wandelen en nabij het schip
20. komen; en zij werden bevreesd. ' Doch
hij zeide tot hen: Ik ben 't, vreest
21. niet! ' Zij wilden hem dan in het
schip nemen, en terstond kwam het
schip aan het land, waar zij heen-
voeren.
22. Des anderen daags, dewijl de schare,
die aan de overzijde der zee stond,
gezien had, dat aldaar geen ander
scheepje geweest was dan één, en
dat Jezus niet met zijne leerlingen
in het schip gegaan was, maar zijne
leerlingen alleen vertrokken wa-
23. ren, ' — doch er waren van Tibérias
andere scheepjes gekomen nabij de
plaats, waar zij, nadat de Heer ge-
dankt had, het brood gegeten had-
24. den — ' toen de schare dan zag, dat
Jezus aldaar niet was, noch zijne
leerlingen, gingen zij zelve in de
scheepjes en begaven zich naar Ka-
pérnaüm, om Jezus te zoeken. '
25. En nadat zij hem aan de overzijde
der zee gevonden hadden, zeiden zij
tot hem: Rabbi! wanneer zijt gij
26. hier gekomen? ' Jezus antwoordde
hun en zeide: Voorwaar, voorwaar,
ik zeg u, gij zoekt mij, niet omdat
gij teekenen gezien hebt, maar om-
dat gij van de brooden gegeten hebt
27. en verzadigd zijt. ' Werkt niet om
de spijs, die vergaat, maar om de
spijs, die blijft tot in het eeuwige
leven, welke de Zoon des menschen
u geven zal; want dezen heeft
28. de Vader, God, bezegeld. ' Zij zei-
den dan tot hem: Wat moeten
wij doen, om de werken Gods te
29. doen? ' Jezus antwoordde en zeide
tot hen: Dit is het werk Gods, dat
gij gelooft in hem, dien hij gezon-
30. den heeft. ' Zij zeiden dan tot hem:
Welk teeken doet gij dan, opdat wij
het zien en u gelooven? Wat werkt
31. gij? ' Onze vaderen aten het manna
in de woestijn, gelijk geschreven is:
Brood uit den hemel gaf hij
32. hun te eten. ' Jezus dan zeide tot
hen: Voorwaar, voorwaar, ik zeg u,
niet Mozes heeft u het brood uit den
hemel gegeven, maar mijn Vader
geeft u het ware brood uit den he-
33. mel; ' want het brood Gods is dat,
hetwelk uit den hemel nederdaalt en
34. aan de wereld het leven geeft. ' Zij
zeiden dan tot hem: Heer! geef ons
35. altijd dat brood! ' Jezus zeide tot

Vs. **26**. H. II: 23, IV: 48. — Vs. **27**. H. V: 37. — Vs. **29**. 1 Joh. III: 23. — Vs. **30**. H. II: 18, IV: 48; Matth. XII: 38, XVI: 1. Vs. **31**. Exod. XVI: 4; Ps. LXXVIII: 24. — Vs. **32**. Openb. II: 17. — Vs. **34**. H. IV: 15. — Vs. **35**. Vs. 48, 50, 51, 58, H. IV: 14, VII: 37.

19. *stadiën*. Eene stadie was een afstand van omtrent twee minuten gaans.

21. *terstond*, t. w. nog eer zij Jezus hadden ingenomen. Daar het meer van Galiléa eene breedte had van omtrent anderhalf uur gaans, waren zij van den westelijken oever niet ver meer verwijderd. Vgl. op vs. 19.
het land enz., t. w. Kapérnaüm. Zie vs. 17.

22. *dan één*. Gew. t. *dan dat éène, waarin de leerlingen gegaan waren*.

23. Deze tusschenzin dient, om te verklaren, hoe de scharen, niettegenstaande er den vorigen dag slechts één schip geweest was, zich scheep konden begeven.
Tibérias. Zie op vs. 1.

24. *dat Jezus aldaar niet was*. Daar Jezus niet met zijne leerlingen vertrokken was (vs. 22), hadden zij eerst gemeend, dat hij zich nog aan den oostelijken oever bevond, maar begrepen nu, dat hij op de eene of andere wijze zich vandaar begeven had.
gingen zij, t. w. velen van de vijf duizend, vermeld vs. 10.

25. *aan de overzijde der zee*, t. w. in de synagoge te Kapérnaüm. Zie vs. 24, 59.

26. *niet omdat — gezien hebt*, d. i. niet omdat gij in het wonder der spijziging een teeken mijner goddelijke zending erkend hebt.

27. *de spijs, die blijft — leven*, d. i. de goddelijke waarheid, welke Jezus mededeelt en die een onvergankelijk voedsel voor de zielen is. Zie verder op H. IV: 10.

27. *de Zoon des menschen*. Zie op H. I: 52.
bezegeld, t. w. als dengene, die de blijvende spijs geven kan. Dit had God gedaan door de werken, die Jezus deed (H. V: 36). Zie verder op H. III: 33.

28. *de werken Gods*, d. i. de werken, die God eischt en die hem aangenaam zijn. Zij doen hunne vraag met terugslag op het *werken*, dat Jezus van hen geëischt had (vs. 27).

29. *het werk Gods*. Hadden zij gevraagd naar *werken* (vs. 28), dus naar meer dan één werk, Jezus gaf hun te verstaan, dat God slechts één werk, éene daad, van hen vorderde, t. w. in hem te gelooven.

30, 31. Men moet onderstellen, dat hier anderen spreken dan vs. 14.

32. Jezus ontkent niet, dat Mozes aan Israël brood uit den hemel had verschaft, maar dat het door Mozes verschafte brood het ware brood, d. i. een geestelijk voedsel, zou zijn geweest. Vgl. H. I: 9, XV: 1.

33. *het brood Gods*, d. i. het brood bij uitnemendheid, door God geschonken, het ware brood.
is dat, hetwelk enz. Eerst vs. 35 noemt Jezus zich zelven het brood des levens. And. *is hij, die* enz.

34. *Heer!* Zie op H. IV: 11.
geef ons altijd dat brood! Een half spottend verzoek, evenals dat der samaritaansche vrouw, H. IV: 15.

hen: Ik ben het brood des levens;
wie tot mij komt, zal niet hongeren,
en wie in mij gelooft, zal nimmer
36. dorsten. ' Doch ik heb u gezegd:
Gij hebt mij gezien, en toch gelooft
37. gij niet. ' Al wat de Vader mij geeft,
zal tot mij komen, en hem, die tot
mij komt, zal ik niet uitwerpen. '
38. Want ik ben van den hemel neder-
gedaald, niet om mijnen wil te doen,
maar den wil van mijnen Zender. '
39. Dit nu is de wil van mijnen Zen-
der, dat ik van al, wat hij mij ge-
geven heeft, niets verlieze, maar het
40. opwekke ten laatsten dage. ' Want dit
is de wil mijns Vaders, dat ieder,
die den Zoon aanschouwt en in hem
gelooft, het eeuwige leven hebbe en
ik hem opwekke ten laatsten dage. '
41. De Joden dan mompelden over hem,
omdat hij gezegd had: Ik ben het
brood, dat uit den hemel is neder-
42. gedaald; ' en zij zeiden: Is deze niet
Jezus, de zoon van Jozef, wiens va-
der en moeder wij kennen? Hoe zegt
deze dan nu: Uit den hemel ben ik
43. nedergedaald? ' Jezus antwoordde en
zeide tot hen: 'Mompelt niet onder
44. elkander! ' Niemand kan tot mij ko-
men, tenzij de Vader, die mij ge-
zonden heeft, hem trekke, en ík zal
hem opwekken ten laatsten dage. '
45. Er is geschreven in de profeten: En
allen zullen van God geleerd
zijn. Ieder, die van den Vader hoort
46. en leert, komt tot mij. ' Niet dat
iemand den Vader gezien heeft dan
hij, die van God is: deze heeft den
47. Vader gezien. ' Voorwaar, voorwaar,
ik zeg u, wie gelooft, heeft het eeu-
48. wige leven. ' Ik ben het brood des
49. levens. ' Uwe vaderen aten in de
50. woestijn het manna en stierven; ' het
brood, dat uit den hemel nederdaalt,
is dit, dat iemand er van eet en niet
51. sterft. ' Ik ben het levende brood,
dat uit den hemel is nedergedaald.
Zoo iemand van dit brood eet, hij
zal leven tot in eeuwigheid; en het
brood, dat ík geven zal, is mijn
vleesch, dat ik geven zal voor het
52. leven der wereld. ' De Joden dan
streden onder elkander, zeggende:
Hoe kan deze ons zijn vleesch te

Vs. **37.** Vs. 44, 65, H. XVII:2. — Vs. **38.** H. III:13, XVI:28, IV:34, V:30. — Vs. **39.** H. V: 24, VI:40, 44, 54. — Vs. **42.** H. I:46; Matth. XIII:55. — Vs. **44.** Vs. 65, 37, 39, H. XII:32.

Vs. **45.** H. XV:15; Jez. LIV:13; Jer. XXXI:31, 33; Joël II:28. — Vs. **46.** H. I:18, III:13; 1 Joh. IV:12; 1 Tim. VI:16. — Vs. **47.** H. III:16, 36. — Vs. **48.** Vs. 35, 51. — Vs. **49.** Vs. 31. — Vs. **50.** Vs. 33. — Vs. **51.** H. XI:25, 26.

35. *het brood des levens*, d. i. het brood, dat waarlijk leven geeft. Vgl. vs. 33.

36. *ik heb u gezegd* enz. Op welk gezegde van Jezus hier teruggewezen wordt, is onzeker.

Gij hebt mij gezien, d. i. niet enkel van mij gehoord, maar mij zelven en mijne werken aanschouwd.

37. *geeft.* Dit *geven* onderstelt de vatbaarheid, die in den mensch onder de leiding van God ontstaat, om Jezus in zijne waarde te erkennen.

uitwerpen, d. i. van het godsrijk uitsluiten.

39. *van mijnen Zender.* Gew. t. *des Vaders, die mij gezonden heeft.*

verlieze, d. i. late verloren gaan.

ten laatsten dage, d. i. bij het einde van de tegenwoordige eeuw. Vgl. op Matth. XII:32.

40. *Want.* Gew. t. *En.*

aanschouwt, t. w. met het oog des geestes.

42. De Joden konden niet begrijpen, hoe 's Heeren hemelsche afkomst en goddelijk karakter eene aardsche geboorte geenszins uitsloten.

44. *Niemand — komen.* Zie op vs. 35.

hem trekke. Het geloof heeft zijnen grond in de overredende kracht, die God door de openbaring der waarheid op ontvangbare gemoederen uitoefent. Wat hier door *trekken* uitgedrukt wordt, is vs. 39 en 65 *geven.*

ten laatsten dage. Zie op vs. 39.

45. *allen zullen van God geleerd zijn*, d. i. God zal hun de waarheid zelfstandig, en onafhankelijk van de getuigenis van anderen, innerlijk te verstaan geven.

45. *van den Vader — leert*, d. i. een geopend oor heeft voor hetgeen God van zich openbaart, en zich dat onderwijs ten nutte maakt.

46. *gezien heeft*, t. w. met het oog des geestes. Dit zien, in een anderen vorm hetzelfde als *hooren* (vgl. H. VIII:26 met vs. 38 ald.), onderstelt, evenals H. I:18, eene zóó innige gemeenschap met God, als aan niemand buiten Jezus eigen was.

47. Met dit vs. hervat Jezus zijne rede, die na vs. 40 door de tegenwerping der Joden afgebroken was.

gelooft. Gew. t. *in mij gelooft.*

48. Zie op vs. 35.

50. *is dit*, d. i. heeft deze kenmerkende eigenschap.

51. *het levende brood*, d. i. het brood, dat, om zoo te spreken, leven in zich zelf heeft en het daarom ook aan anderen kan mededeelen. Vgl. H. IV:10, VI:57, Hebr. VI:12, X:20.

van dit brood eet, d. i. mij in zich opneemt als het voedsel voor zijnen geest.

het brood — wereld. Had Jezus tot dusver over zich zelven in 't algemeen gesproken, hier wijst hij in 't bijzonder op zijn aanstaand lijden en sterven (vgl. vs. 53—56). Zijn leven zou hij opofferen, opdat het ware leven, in zijn *vleesch*, d. i. in zijne aardsche verschijning, geopenbaard, het levensbrood voor de wereld worden zou. And. lez. *het brood, dat ik geven zal voor het leven der wereld, is mijn vleesch.*

53. eten geven? ' Jezus dan zeide tot
hen: Voorwaar, voorwaar, ik zeg u,
zoo gij niet het vleesch van den Zoon
des menschen eet en zijn bloed drinkt,
54. gij hebt geen leven in u. ' Wie mijn
vleesch eet en mijn bloed drinkt,
heeft het eeuwige leven, en ík zal
hem opwekken ten laatsten dage; '
55. want mijn vleesch is waarlijk spijs,
en mijn bloed is waarlijk drank. '
56. Wie mijn vleesch eet en mijn bloed
drinkt, blijft in mij en ik in hem. '
57. Gelijk de levende Vader mij gezon-
den heeft en ik door den Vader leef,
zoo zal ook hij, die mij eet, door
58. mij leven. ' Dit is het brood, dat
uit den hemel is nedergedaald; niet
dat, wat de vaderen aten, die ge-
storven zijn. Wie dit brood eet, zal
59. tot in eeuwigheid leven. ' Dit zeide
hij in de synagoge, leerende te Ka-
pérnaüm.
60. Vele dan uit zijne leerlingen, die
dit gehoord hadden, zeiden: Deze
rede is hard; wie kan er naar hoo-
61. ren? ' Doch Jezus, bij zich zelven
wetende, dat zijne leerlingen hier-
over mompelden, zeide tot hen: Er-
62. gert u dit? ' Indien gij dan den Zoon
des menschen zaagt opvaren, waar
63. hij te voren was...? ' De geest is
het, die levend maakt, het vleesch
is van geen nut; de woorden, die
ik tot u gesproken heb, zijn geest en
64. zijn leven. ' Maar er zijn sommigen
onder u, die niet gelooven. Jezus
toch wist van den beginne, wie het
waren, die niet geloofden, en wie het
65. was, die hem zou overleveren. ' En
hij zeide: Daarom heb ik u gezegd,
dat niemand tot mij komen kan, zoo
het hem niet gegeven is van den
Vader.
66. Hierop gingen vele zijner leerlin-
gen terug en wandelden niet meer
67. met hem. ' Jezus dan zeide tot de
twaalve: Ook gíj wilt toch niet weg-
68. gaan? ' Simon Petrus antwoordde hem:
Heer! tot wien zullen wij henengaan?
Gij hebt woorden des eeuwigen le-
69. vens, ' en wíj gelooven en erkennen,
70. dat gij de Heilige Gods zijt. ' Jezus
antwoordde hun: Heb ik niet u
twaalve uitverkoren? en één uit u is
71. een duivel! ' Hij nu bedoelde Judas
Iskariot, Simons zoon. Deze toch,
een van de twaalve, zou hem over-
leveren.

Vs. 56. H. XV:4; 1 Joh. III:24. — Vs. 57. H. V:26. — Vs. 58. Vs. 49. — Vs. 62. H. III:13, XVI:28, XX:17. — Vs. 63. 2 Kor. III:6. Vs. 64. H. II:25. — Vs. 65. Vs. 44, III:27; Matth. XIII:11. — Vs. 69. Marc. I:24; Matth. XVI:16. — Vs. 70. Marc. III:13, 14; Joh. XIII:18, 27.

53—56. Het vleesch en bloed, dat Jezus opoffert voor het leven der wereld (vs. 51), wordt hier voorgesteld als een ware spijs en drank der zielen, wellicht met toespeling op het Avondmaal. Vgl. 1 Kor. X:16, XI:27. Vleesch en bloed van Jezus eten en drinken beteekent: hem zelven (vgl. vs. 57), die voor het leven der wereld sterft, in zich opnemen als het voedsel voor den geest.

54. *ten laatsten dage.* Zie op vs. 39.

56. *blijft in mij* enz., d. i. tusschen hem en mij bestaat voortdurend eene innige gemeenschap.

58. *niet dat, wat.* Gew. t. *niet het manna, dat.*

60. *zijne leerlingen.* Hier en meermalen, b. v. vs. 61, 66 (vgl. vs. 67), gebezigd in den ruimeren zin van aanhangers (vgl. op Luc. VI:17). Dezulken had Jezus te Kapérnaüm (vs. 59) in grooten getale.

Deze rede is hard. De rede van Jezus (vs. 51—58) was aanstootelijk voor hen, die zijne woorden eigenlijk opvatten.

61. *bij zich zelven wetende.* Zie op H. I:49.

dit, t. w. wat ik gezegd heb omtrent het eten van mijn vleesch en het drinken van mijn bloed.

62. *opvaren — was*, d. i. door den dood heengaan naar den hemel, vanwaar hij gekomen is. Vgl. H. III:13, VII:33, XIII:3.

was...? Hierachter vulle men in gedachten in: „zult gij u ook dan nog ergeren en voortgaan mijne woorden letterlijk op te vatten?" And. vullen in: „zult gij u dan niet nog meer ergeren?"

63. Jezus wil zeggen: Ik bedoel, dus sprekende, niet mijn vleesch, want dit is tot niets nut, daar het geen leven wekken kan; maar wat waarlijk levend maakt, is de *geest.* De woorden nu, die ik tot u gesproken heb, betreffende het eten van mijn vleesch en het drinken van mijn bloed (vs. 53—56), zijn *geest* en *leven*, en moeten dus in geestelijken zin verstaan worden.

gesproken heb. Gew. t. *spreek.*

64. *Maar — gelooven.* De oorzaak van het misverstand zijner woorden acht Jezus gelegen in het gemis van geloof.

wist van den beginne. Zie op H. I:49.

65. *Daarom* enz. Zie vs. 44, 45.

66. *wandelden niet meer met hem*, d. i. vergezelden hem voortaan niet meer op zijne omwandelingen door het land. Vgl. vs. 2.

69. *de Heilige Gods.* Zie op Marc. I:24. Gew. t. *de Christus, de Zoon des levenden Gods.*

70. *uitverkoren*, t. w. uit de wereld, om mijne apostelen te zijn. Vgl. H. XV:16, 19.

71. *Judas — zoon.* And. lez. *Judas, Simon Iskariots zoon.* Zóó ook H. XIII:2, 26.

HOOFDSTUK VII : 1—VIII : 1.

Het loofhuttenfeest te Jeruzalem (vs. 1, 2). Gedrag der broeders van Jezus jegens hem (vs. 3—10). Verschillend oordeel over hem onder het volk (vs. 11—13). Jezus treedt op in den tempel, verklaart zich aangaande zijne leer (vs. 14—20), en handhaaft zijn recht, om op sabbat te genezen (vs. 21—24). Vermoeden des volks, dat Jezus de Christus zijn mocht (vs. 25—31). Uitzending van dienaars door de Farizeërs, om hem te grijpen (vs. 32—36). Uitnoodiging van Jezus, om in hem te gelooven (vs. 37—39). Verdeeldheid onder de schare over hem (vs. 40—44). Terugkeer van de dienaars (vs. 45—49). Nicodemus trekt partij voor hem in den joodschen raad (vs. 50—52, H. VIII : 1).

1. En daarna wandelde Jezus om in
Galiléa; want in Judéa wilde hij niet
omwandelen, omdat de Joden hem
2. zochten te dooden. ' Nu was het feest
der Joden, dat der loofhutten, nabij. '
3. Zijne broeders dan zeiden tot hem:
Maak u op vanhier en ga naar Judéa,
opdat ook uwe leerlingen uwe wer-
4. ken zien, die gij doet; ' want niemand doet iets in 't verborgen, die
zelf op aller tong zoekt te zijn. In-
dien gij deze dingen doet, vertoon
5. u aan de wereld! ' Want ook zijne
6. broeders geloofden niet in hem. ' Je-
zus dan zeide tot hen: Mijn tijd is
nog niet gekomen; maar uw tijd is
7. steeds daar. ' De wereld kan u niet
haten; maar mij haat zij, omdat ik
van haar getuig, dat hare werken
8. boos zijn. ' Gaat gij op tot het feest!
Ik ga tot dit feest niet op, omdat
9. mijn tijd nog niet vervuld is. ' Dit
nu zeide hij tot hen en bleef zelf in
10. Galiléa. ' Doch toen zijne broeders
opgegaan waren, toen ging ook hij
zelf op tot het feest, niet openlijk,
11. maar als in het verborgen. ' De Jo-
den dan zochten hem op het feest en
12. zeiden: Waar is hij? ' En er was
veel gemompel over hem onder de
scharen. Sommigen zeiden: Hij is
goed; anderen zeiden: Neen, maar
13. hij verleidt de schare. ' Niemand ech-
ter sprak vrijuit over hem, uit vrees
voor de Joden.
14. Toen het nu reeds op het midden
van het feest was, ging Jezus op
15. naar den tempel en leerde. ' De Jo-
den dan verwonderden zich en zeiden:
Hoe is deze zóó geleerd, zonder on-
16. derwezen te zijn? ' Jezus antwoordde
hun en zeide: Mijne leer is niet
de mijne, maar die van mijnen Zen-
17. der. ' Zoo iemand wil diens wil doen,
hij zal van deze leer erkennen, of
zij uit God is, dan of ik uit mij
18. zelven spreek. ' Wie uit zich zelven

Vs. 1. H. V : 18. — Vs. 2. Lev. XXIII : 34. — Vs. 3. H. II : 12; Matth. XII : 46. — Vs. 5. Marc. III : 24. — Vs. 7. H. III : 20, XV : 18, 19. — Vs. 12. H. IX : 16, X : 19. Vs. 13. H. IX : 22. — Vs. 15. Matth. XIII : 54. — Vs. 16. H. VIII : 26, 28, XII : 50, XIV : 24. — Vs. 17. H. VIII : 42, 47, XVIII : 37. — Vs. 18. H. V : 41.

1. *de Joden*, d. i. de aan Jezus vijandige joodsche grooten te Jeruzalem. Vgl. op H. I : 19.

2. *het feest — der loofhutten.* Het laatste van de drie groote israëlietische feesten (vgl. op Matth. XXVI : 2). Het ontleende zijn naam aan de hutten van *loof* of groene takken, waarin men gedurende het feest woonde, ter gedachtenis van het wonen der voorvaderen in tenten tijdens hunne omzwerving in de woestijn. Het werd gevierd in de maand October.

3. *Zijne broeders.* Zie op H. II : 12.

uwe leerlingen, d. i. uwe aanhangers (vgl. op H. VI : 60), die — willen zij zeggen — eerst dan recht hebben, om u hunnen onverdeelden bijval te schenken, wanneer zij u in het middelpunt des lands hebben werkzaam gezien.

werken, d. i. wonderwerken. Vgl. vs. 21.

4. *in 't verborgen.* Wat Jezus in Galiléa (vs. 1) deed, zou eerst in Jeruzalem, en wel op een feest, de algemeene opmerkzaamheid wekken.

deze dingen, d. i. deze werken (vs. 3).

vertoon u aan de wereld, t. w. te Jeruzalem. Vgl. op vs. 3.

5. De broeders van Jezus, van aardsche verwachtingen vervuld, hadden tot dusver nog niets in hem opgemerkt, dat hen drong, om in hem, als den gezant van God, te gelooven. Vgl. Marc. III : 21.

6. *Mijn tijd*, t. w. om mij aan de wereld te vertoonen (vs. 4).

6. *uw tijd is steeds daar.* Zij toch, die met de wereld niet in tegenspraak verkeerden en ook niet opgemerkt werden, konden zich zonder gevaar in het openbaar vertoonen.

8. *Ik ga — niet* (gew. t. *nog niet*) *op.* Jezus kwam later, zooals uit vs. 10 blijkt, van het voornemen om niet te gaan terug.

mijn tijd, t. w. om mij aan dreigend levensgevaar bloot te stellen.

10. *niet openlijk*, d. i. niet met de karavanen der feestreizigers.

als in 't verborgen, d. i. als iemand, die onopgemerkt wenscht te reizen.

11. *De Joden.* Zie op vs. 1, en vgl. vs. 13.

14. *op het midden van het feest.* Het loofhuttenfeest duurde acht dagen.

15. *Hoe — geleerd.* Gr. *Hoe weet deze van letteren*, of *van geleerdheid* (vgl. Hand. XXVI : 24).

zonder onderwezen te zijn, t. w. in de scholen der schriftgeleerden. Vgl. Luc. II : 46, Hand. XXII : 3.

16. *Mijne leer is de mijne niet*, d. i. zij is niet willekeurig door mij uitgedacht.

17. Jezus' leer draagt het kenmerk van waarheid en goddelijkheid met zich voor elk, wiens zedelijk-godsdienstige zin dermate ontwikkeld is, dat hij het goddelijke erkennen kan.

uit mij zelven, d. i. op eigen gezag, zonder goddelijke roeping.

spreekt, zoekt zijne eigene eer; maar
wie de eer van zijnen Zender zoekt,
die is waarachtig, en ongerechtigheid
19. is er in hem niet. ' Heeft Mozes u
niet de wet gegeven? en niemand van u
doet de wet. Waarom zoekt gij mij
20. te dooden? ' De schare antwoordde:
Gij zijt bezeten! Wie zoekt u te
21. dooden? ' Jezus antwoordde en zeide
tot hen: Eén werk heb ik gedaan,
en allen verwondert gij u daarover. '
22. Mozes heeft u de besnijdenis gegeven, — niet dat zij van Mozes is,
maar van de vaderen — en gij be-
23. snijdt een mensch op sabbat. ' Indien
een mensch op sabbat de besnijdenis
ontvangt, opdat de wet van Mozes
niet verbroken worde, zijt gij dan
op mij verbitterd, omdat ik op sabbat een geheelen mensch gezond heb
24. gemaakt? ' Oordeelt niet naar den
schijn, maar oordeelt met een recht-
25. vaardig oordeel! ' Sommige dan van
de Jeruzalemmers zeiden: Is deze
het niet, dien zij zoeken te dooden? '
26. en zie, hij spreekt vrijuit, en zij
zeggen hem niets. De oversten zullen toch niet waarlijk erkend hebben,
27. dat deze de Christus is? ' Maar dezen
weten wij, vanwaar hij is; doch wanneer de Christus komt, weet niemand,
28. vanwaar hij is. ' Jezus dan riep, terwijl hij in den tempel leerde, en
zeide: Mij kent gij, en gij weet vanwaar ik ben; en toch ben ik niet
van mij zelven gekomen, maar er is
waarlijk een, die mij gezonden heeft;
29. doch gij kent hem niet. ' Ik ken
hem; want ik ben van hem en hij
30. heeft mij gezonden. ' Zij zochten dan
hem te grijpen; doch niemand sloeg
de hand aan hem, want zijne ure
31. was nog niet gekomen. ' Maar uit de
schare geloofden er velen in hem en
zeiden: Zal de Christus, wanneer
hij komt, wel meer teekenen doen
32. dan deze gedaan heeft? ' De Farizeërs
hoorden de schare aldus over hem
mompelen, en de overpriesters en de
Farizeërs zonden dienaars af, om hem
33. te grijpen. ' Jezus dan zeide: Nog
een korten tijd ben ik bij u, en ik

Vs. **19.** H. V:45. — Vs. **20.** H. VIII:48, 52, X:20. — Vs. **21.** H. V:5—9. — Vs. **22.** Lev. XII:3; Gen. XVII:10. — Vs. **27.** Vs. 41, H. VI:42.

Vs. **28.** H. VIII:42. — Vs. **29.** H. VIII:55. — Vs. **30.** H. VIII:20, XVII:1. — Vs. **31.** H. VIII:30, III:2. — Vs. **33**, **34.** H. XIII:33, VIII:21.

18. *zijne eigene eer.* Als kenmerk zijner goddelijke zending wijst Jezus op zijn doorgaand streven om Gods eer te bevorderen. Dit streven is iemand, die zich zelven tot profeet opwerpt, niet eigen.
is waarachtig, d. i. verdient geloof.
20. *De schare.* Men denke aan de volksmenigte, die Jezus hoorde en van de aanslagen der joodsche grooten (vs. 1) niets wist.
antwoordde. Zie op Matth. XI:25.
21. *tot hen.* Jezus richt zijn antwoord niet tot de schare (vs. 20), maar tot de Joden (vs. 15).
Eén werk, t. w. het wonder der genezing van een kranke op sabbat (H. V:5—9).
allen verwondert gij u daarover, t. w. als over eene daad van sabbatschennis.
22, 23. Jezus doet zijne tegenstanders opmerken, hoe de wet van Mozes zelve, volgens welke de besnijdenis ten achtsten dage moest plaats hebben, ook wanneer die dag op een sabbat inviel, hun kon leeren, dat het met hunnen godsdienst niet in strijd was, op sabbat iets goeds te verrichten.
25. *de Jeruzalemmers.* Dezen waren met de raadslagen der joodsche grooten beter bekend dan de schare, vs. 20 vermeld.
26. *hij spreekt vrijuit* enz. Bemerkende, dat men hem ongehinderd spreken liet, vermoedden zij, dat de leden van den raad omtrent Jezus misschien tot andere gedachten gekomen waren.
dat deze. Gew. t. *dat deze waarlijk.*
27. *vanwaar hij is*, d. i. van wat plaats en familie hij afstamt. Vgl. H. VI:42.
doch wanneer enz. Naar het hier uitgesproken gevoelen zou de Christus geen maagschap hebben, maar zich plotseling uit den hemel op aarde vertoonen. Daarentegen komt het gewone volksgeloof aangaande de afkomst van den Christus vs. 42 voor.
28. *Mij kent gij — ben.* Jezus stemt hiermede zijne menschelijke afkomst toe.
en toch — gekomen. De aardsche afkomst van Jezus sloot zijne hemelsche zending niet uit. Vgl. op H. VI:42.
gij kent hem niet. Indien zij God recht kenden, zouden zij ook aan Jezus' goddelijke zending gelooven.
29. *Ik.* Gew. t. *Maar ik.*
ik ben van hem, d. i. van hem afkomstig.
30. *Zij*, t. w. de joodsche grooten. Vgl. vs. 25.
zijne ure, d. i. het door God bepaalde tijdstip, dat hij sterven zou.
31. *Zal de Christus* enz. Achter deze vraag vulle men in gedachte in: „Jezus moet dus wel de Christus zijn."
32. *De Farizeërs.* Ook in dit Evangelie komen dezen als de felste tegenstanders van Jezus voor. Vgl. H. IV:1, VIII:13, IX:13, 40 enz., en zie verder op Matth. III:7.
de overpriesters en de Farizeërs. Op deze wijze duidt de evangelist hier, en zoo ook vs. 45, H. XI:47, 57, de leden van den joodschen raad aan, die hij elders de *oversten* noemt (b. v. vs. 26, 48), en die hij meermalen bedoelt, waar hij de algemeene benaming *de Joden* bezigt (vgl. op H. I:19).
zonden dienaars af. Naar 't schijnt, waren zij daartoe opgezet door eenige Farizeërs, in het begin van dit vs. vermeld.

34. ga heen tot mijnen Zender. ' Gij zult
mij zoeken en niet vinden, en waar
35. ík ben, kunt gíj niet komen. ' De
Joden dan zeiden tot elkander: Waar
zal deze heengaan, dat wij hem niet
vinden zullen? hij zal toch niet naar
de verstrooijing onder de Grieken
36. gaan en de Grieken leeren? ' Wat is
dat voor een woord, dat hij zegt:
Gij zult mij zoeken en niet vinden, en waar ík ben, kunt gíj niet
komen?
37. En op den laatsten, den grooten
dag van het feest stond Jezus daar
en riep, zeggende: Zoo iemand dorst,
38. hij kome tot mij en drinke! ' Wie
in mij gelooft, gelijk de Schrift zegt:
Stroomen van levend water
zullen uit zijn binnenste
39. vloeijen. ' Dit nu zeide hij van
den Geest, welken zij, die in hem
gelooven, ontvangen zouden; want
de Geest was er nog niet, daar Je-
40. zus nog niet verheerlijkt was. ' Uit
de schare dan zeiden sommigen, die
deze woorden gehoord hadden: Deze
41. is waarlijk de profeet! ' Anderen zei-
den: Deze is de Christus! Anderen
zeiden: De Christus komt immers
42. niet uit Galiléa? ' Zegt niet de Schrift,
dat de Christus komt uit Davids zaad
en van het vlek Bethlehem, waar
43. David was? ' Er ontstond dan wegens
hem verdeeldheid onder de schare, '
44. en sommigen uit hen wilden hem
grijpen; doch niemand sloeg de handen aan hem.
45. De dienaars dan kwamen tot de
overpriesters en Farizeërs, en die
zeiden tot hen: Waarom hebt gij
46. hem niet hier gebracht? ' De dienaars
antwoordden: Nooit heeft een mensch
47. zóó gesproken! ' De Farizeërs ant-
woordden hun: Ook gij hebt u toch
48. niet laten verleiden? ' Heeft wel
iemand van de oversten in hem ge-
49. loofd, of van de Farizeërs? ' Maar
deze schare, die de wet niet kent...
50. vervloekt zijn ze! ' Nicodemus, één
uit hen, die vroeger bij hem geko-
51. men was, zeide tot hen: ' Oordeelt
onze wet wel een mensch, alvorens
hem te hooren en te vernemen, wat
52. hij doet? ' Zij antwoordden en zeiden
tot hem: Ook gij zijt toch niet uit
Galiléa? Onderzoek en zie, dat uit
53. Galiléa geen profeet opstaat. ' [En
een iegelijk ging naar zijn huis; '
VIII: 1. maar Jezus ging naar den Olijfberg].

Vs. 37. Vs. 14; Lev. XXIII: 36; Joh. IV: 14; Openb. XXII: 17. — Vs. 38. Jez. XLIV: 3, LVIII: 11. — Vs. 39. H. XVI: 7; Joël II: 28. — Vs. 40. Deut. XVIII: 15.

Vs. 42. Micha V: 1; 2 Sam. VII: 12; Ps. LXXXIX: 4, 5; Matth. II: 6; Luc. II: 4. — Vs. 43. Vs. 12. — Vs. 44. Vs. 30. — Vs. 45. Vs. 32. — Vs. 46. Matth. VII: 28, 29. — Vs. 50. H. III: 1, XIX: 39. — Vs. 51. Deut. XIX: 15, 18.

34. *Gij zult mij zoeken en niet vinden.* De bedoeling schijnt te zijn: In den tijd der benauwdheid zult gij vruchteloos mij zoeken als redder uit het dreigend gevaar.

35. *De Joden.* Zie op vs. 1.

de verstrooijing. Zóó noemde men de Joden, die in het buitenland onder de heidenen woonden. Vgl. Jac. I: 1, 1 Petr. I: 1.

Grieken, d. i. heidenen.

37. *den grooten dag van het feest.* Waarom de laatste dag van het loofhuttenfeest hier zóó genoemd wordt, is onzeker. Vgl. echter H. XIX: 31, Lev. XXIII: 35, 36.

38. *Stroomen — vloeijen.* Gelijk Jezus de bron des waren levens in zich heeft, zoo wordt zijn goddelijk leven ook in de geloovigen eene bron van leven voor anderen.

39. *de Geest.* Gew. t. *de Heilige Geest.*

was er nog niet. Zie H. XV: 26, XVI: 7, 13.

40. *sommigen.* Gew. t. *velen.*

de profeet. Zie op H. I: 21.

41. *De Christus — Galiléa?* Naar het hier uitgesproken gevoelen was Jezus niet alleen in Galiléa opgegroeid, maar dáár ook geboren. Vgl. vs. 42.

44. *sommigen uit hen.* Men denke aan sommigen uit de schare (vs. 40), die wilden doen, wat den gerechtsdienaars opgedragen, maar door dezen ongedaan gelaten was. Vgl. vs. 32, 45.

45. *de overpriesters en de Farizeërs.* Zie op vs. 32.

46. *gesproken.* Gew. t. *gesproken, gelijk deze mensch.*

48. *de oversten.* Zie op vs. 32.

van de Farizeërs. Bedoeld zijn niet, gelijk vs. 45 en 47, de Farizeërs uit den joodschen raad, maar de Farizeërs in 't algemeen. Vgl. op vs. 32.

49. *deze schare.* t. w. die in hem gelooft. Vgl. vs. 31, 41.

50. *vroeger.* Zie H. III: 1, 2. Gew. t. *des nachts.*

52. *Gij zijt — uit Galiléa?* De bedoeling is: Behoort gij ook tot den aanhang van dien Galileër?

Onderzoek, t. w. de Schrift.

dat uit Galiléa enz. In hunne hartstochtelijkheid vergissen zij zich; want uit Galiléa waren ten minste Elia en Jona als profeten opgestaan (1 Kon. XVII: 1, 2 Kon. XIV: 25), en wellicht nog een paar anderen.

opstaat. Gew. t. *is opgestaan.*

53—VIII: 11. Deze verzen worden in de oudste Hss. en vertalingen niet gevonden, zijn aan vele kerkvaders niet bekend geweest, en schijnen eerst later in dit Evangelie eene plaats verkregen te hebben.

1. *ging naar den Olijfberg,* t. w. om in het aan dien berg gelegen Bethanië te overnachten. Vgl. Matth. XXI: 17, Luc. XXI: 37.

HOOFDSTUK VIII : 2—59.

De overspelige vrouw (vs. 2—11). Jezus het licht der wereld (vs. 12—14). Beroep op de getuigenis des Vaders aangaande hem (vs. 15—29). De ware vrijheid (vs. 30—47). De geloovige sterft niet (vs. 48—52). De verschijning van Jezus de vervulling van Abrahams wensch (vs. 53—59).

2. [En 's ochtends kwam hij weder in
den tempel, en al het volk kwam
tot hem, en hij zette zich neder en
3. leerde hen. ' De schriftgeleerden en
de Farizeërs nu brachten tot hem
eene vrouw, op overspel betrapt, en
4. zij stelden haar in het midden ' en
zeiden tot hem: Meester! deze vrouw
is op heeter daad betrapt, overspel
5. bedrijvende. ' In de wet nu heeft
Mozes ons geboden, dat dezulken ge-
steenigd moeten worden: gij dan,
6. wat zegt gij? ' Dit zeiden zij echter,
om hem te beproeven, ten einde hem
te kunnen aanklagen. Doch Jezus
bukte en schreef met den vinger op
7. den grond. ' En toen zij hem bleven
vragen, richtte hij zich op en zeide
tot hen: Wie van u zonder zonde
is, werpe het eerst den steen op
8. haar! ' en wederom bukte hij en
9. schreef op den grond. ' Zij nu gin-
gen, na dit gehoord te hebben, uit,
één voor één, beginnende van de
oudsten af tot de laatsten toe; en
Jezus werd alleen gelaten met de
vrouw, die in het midden stond. '
10. Jezus nu richtte zich op, en niemand
ziende dan de vrouw, zeide hij tot
haar: Vrouw! waar zijn die aankla-
gers van u? Heeft niemand u ver-
11. oordeeld? ' Zij nu zeide: Niemand,
Heer! En Jezus zeide tot haar:
Ook ik veroordeel u niet. Ga heen
en zondig niet meer!]
12. Jezus dan sprak wederom tot hen
en zeide: Ik ben het licht der we-
reld; wie mij volgt, zal niet in de
duisternis wandelen, maar het licht
13. des levens hebben. ' De Farizeërs dan
zeiden tot hem: Gij getuigt van u
zelven; uwe getuigenis is niet waar-
14. achtig. ' Jezus antwoordde en zeide
tot hen: Ook als ik van mij zelven
getuig, is mijne getuigenis waarach-
tig, omdat ik weet, vanwaar ik ge-
komen ben en waar ik heenga; doch
gíj weet niet, vanwaar ik kom of
15. waarheen ik ga. ' Gíj oordeelt naar
het vleesch, ík oordeel niemand; '
16. doch ook indien ík oordeel, mijn
oordeel is waarachtig, omdat ik niet
alleen ben, maar ik en de Vader,
17. die mij gezonden heeft. ' Ook in
uwe wet staat geschreven, dat de
getuigenis van twee menschen waar-
18. achtig is. ' Ik ben het, die van mij

Vs. 5. Deut. XXII : 22—24. — Vs. 12. H. I : 9, IX : 5, XII : 35, 36; Matth. V : 14. — Vs. 13. H. V : 31. — Vs. 14. H. VII : 28, XVI : 28.

Vs. 15. H. III : 17, V : 30, VII : 24, XII : 47. — Vs. 16. Vs. 29, H. XVI : 32. — Vs. 17. Deut. XIX : 25; Matth. XVIII : 16. — Vs. 18. H. V : 37.

3. *De schriftgeleerden en de Farizeërs.* Zie op Matth. II : 4, III : 7.

5. *In de wet* enz. Wel werd deze bepaling der wet reeds sedert lang niet meer gehandhaafd, maar zij was toch nog altijd van kracht.

gesteenigd. Eigenlijk had de wet op overspel slechts in 't algemeen de doodstraf bepaald. De straf der steeniging wordt alleen vermeld voor een bijzonder geval, dat hier niet bedoeld is. Zie Deut. XXII : 22—24.

6. *om hem te beproeven.* De beproeving bestond hierin, dat men Jezus, indien hij zich voor de toepassing der wet verklaarde, bij de romeinsche overheid verdacht zou maken, of, sprak hij een tegengesteld gevoelen uit, hem als een verachter van Mozes bij den raad zou aanklagen.

schreef — in den grond, gelijk iemand, die de houding aanneemt van weinig acht te slaan op hetgeen men hem mededeelt.

9. *gingen — uit.* De gew. t. voegt er bij: *en door hun geweten bestraft.*

12. Ten gevolge van de mislukte poging, om Jezus gevangen te nemen (H. VII : 45, 46), en van het verschil van gevoelen, dat zich in den boezem van den raad zelf geopenbaard had (H. VII : 50—52), kon Jezus zich nu weêr openlijk laten hooren.

12. *het licht der wereld*, d. i. de geestelijke zon, die het menschdom bestraalt. Vgl. H. XI : 9.

de duisternis, t. w. van onkunde en zonde.

het licht des levens, d. i. het licht, dat het ware leven wekt. Vgl. H. VI : 48.

13. Zie op H. V : 31.

14. *Ook als ik — getuig*, t. w. dat ik het licht der wereld ben (vs. 12).

waarachtig enz., d. i. geloofwaardig, omdat ik spreek in het volle bewustzijn van mijne hemelsche afkomst en bestemming.

15. *naar het vleesch*, d. i. naar den uiterlijken schijn (vgl. H. VII : 24). Jezus heeft het oog op het oordeel der Farizeërs, vs. 13.

Ik oordeel niemand. Jezus wil over de menschen niet als rechter zitten. Vgl. op H. III : 17, XII : 47.

16. *waarachtig*, d. i. op recht en waarheid gegrond. And. lez. *waar*, in den zin van geldig, als gegrond op de getuigenis van twee.

omdat ik niet alleen ben enz., d. i. omdat de waarheid van mijn oordeel gegrond is op den nauwen band tusschen mij en God.

zelven getuig, en van mij getuigt de
19. Vader, die mij gezonden heeft. ' Zij
zeiden dan tot hem: Waar is uw
vader? Jezus antwoordde: Noch mij
kent gij, noch mijnen Vader. In-
dien gij mij kendet, zoudt gij ook
20. mijnen Vader kennen. ' Deze woorden
sprak hij bij de schatkist, terwijl hij
in den tempel leerde; en niemand
greep hem, want zijne ure was nog
niet gekomen.
21. Wederom dan zeide hij tot hen:
Ik ga heen, en gij zult mij zoeken
en in uwe zonde sterven: waar ík
22. heenga, kunt gíj niet komen. ' De
Joden dan zeiden: Hij zal toch niet
zich zelven dooden, dat hij zegt:
Waar ík heenga, kunt gíj niet ko-
23. men? ' En hij zeide tot hen: Gíj
zijt van beneden, ík ben van boven;
gíj zijt van deze wereld, ík ben niet
24. van deze wereld. ' Ik zeide u dan:
In uwe zonden zult gij sterven; want
zoo gij niet gelooft, dat ik het ben,
25. zult gij in uwe zonden sterven. ' Zij
zeiden dan tot hem: Wie zijt gíj?
Jezus zeide tot hen: Wat ik u ook
26. van den beginne zeg. ' Veel heb ik
over u te zeggen en te oordeelen;
maar mijn Zender is waarachtig, en
wat ik van hem gehoord heb, dat
27. spreek ik tot de wereld. ' Zij begre-
pen niet, dat hij hun van den Vader
28. sprak. ' Jezus dan zeide tot hen:
Wanneer gij den Zoon des menschen
zult verhoogd hebben, dan zult gij
erkennen, dat ík het ben en niets
uit mij zelven doe, maar zóó spreek,
29. als de Vader mij geleerd heeft. ' En
mijn Zender is met mij; hij heeft
mij niet alléén gelaten, vermits ik
altijd doe, wat hem welbehagelijk is.
30. Toen hij zóó sprak, geloofden velen
31. in hem. ' Jezus dan zeide tot de Jo-
den, die in hem geloofden: Zoo gij
in mijn woord blijft, zijt gij waarlijk
32. mijne leerlingen, ' en zult de waar-
heid kennen, en de waarheid zal u
33. vrijmaken. ' Zij antwoordden hem:
Wij zijn Abrahams nakroost en heb-
ben nooit iemand gediend; hoe zegt
gij dan: Gij zult vrij worden? '

Vs. **19.** H. XVI:3. — Vs. **20.** H. VII:30. — Vs. **21.** H. VII:33, 34, XIII:33. — Vs. **23.** H. III:31, XVII:16. — Vs. **24.** Vs. 21. — Vs. **26.** H. XV:15, XII:50. Vs. **28.** H. III:14, V:19, XII:32. — Vs. **29.** Vs. 16. — Vs. **30.** H. VII:31, X:42. — Vs. **31.** H. XV:4. — Vs. **32.** Vs. 36; 2 Kor. III:17; Gal. V:1; Jac. I:25. — Vs. **33.** Matth. III:9.

19. De Joden kenden Jezus niet als den Zoon van God en begrepen niet, dat, als hij van zijnen Vader sprak, hij daarmede God bedoelde.

20. *de schatkist.* Zie op Matth. XXVII:6.

zijne ure. Zie op H. VII:30.

21. *Wederom*, t. w. bij eene andere gelegenheid.

gij zult mij zoeken. Zie op H. VII:34.

in uwe zonde sterven, d. i. uw aardsche leven eindigen, zonder van de zonde verlost te zijn. And. de weg der zonde, dien gij betreedt, zal uitloopen op den dood, d. i. op het verlies des waren levens. Vgl. vs. 24.

22. *Hij zal toch niet* enz. Wat Jezus van zijn *heengaan* gezegd had (vs. 21), wilden zij niet vatten, en nu uiten zij het boosaardig vermoeden, dat Jezus, door de handen aan zich zelven te slaan, zou komen aan de plaats, voor zelfmoordenaars bestemd. Vgl. op Hand. I:25.

23. De tegenstelling, die Jezus hier maakt tusschen zich en zijne vijanden, is eene volstrekte tegenstelling. Dat zij van beneden en niet van boven of uit God waren, moest hun tot verwijt dienen. Van zijne ware volgelingen getuigt hij H. XVII:16, dat ook zij niet van de wereld zijn.

24. *dat ik het ben*, d. i. dat ik ben, die ik zeg te zijn.

25. *Wat ik — zeg*, t. w. dat ben ik (vgl. vs. 24). And. *Geheel wat ik u ook zeg.* De zin van het oorspronkelijke is hier duister.

26. *over u ... te oordeelen*, d. i. in u te berispen.

maar enz. In plaats van langer nutteloos te redetwisten, spreekt Jezus over zijne roeping, om aan de wereld de waarheid te verkondigen, die God hem had te verstaan gegeven.

28. *zult verhoogd hebben*, t. w. aan het kruis. Vgl. op H. III:14.

erkennen, d. i. feitelijk overtuigd worden, wanneer de Heilige Geest, door de macht der waarheid, na Jezus' heengaan, bij toeneming de ongeloovige wereld, in weerwil van haren tegenstand, zou overtuigen, dat hij door God gezonden was. Vgl. H. XVII:21, XVI:8—10.

dat ik het ben. Zie op vs. 24.

29. *En mijn Zender is met mij.* And. *en dat mijn Zender met mij is.*

hij heeft. Gew. t. *de Vader heeft.*

31. *de Joden.* Zie op H. I:19.

Zoo gij in mijn woord blijft, d. i. Zoo mijn woord het onvervreemdbaar eigendom uwer ziel geworden is.

32. *de waarheid*, die den inhoud uitmaakt van mijn woord (vs. 31).

vrijmaken, d. i. tot de ware zedelijke vrijheid brengen. Vgl. vs. 34.

33. *Abrahams nakroost zijn wij.* Als nakomelingen van Abraham achtten de Joden zich tot vrijheid en zelfs tot heerschappij over anderen bestemd. Vgl. Gen. XXII:17.

hebben nooit iemand gediend. In hunnen trots bedenken zij niet, dat hunne vaderen dienstbaar waren geweest in Egypte, dat een later geslacht naar Babel was weggevoerd, en dat ook zij zelve, thans door de Romeinen overheerscht, niet meer dan eene schaduw van vrijheid bezaten. Zie verder op H. III:4.

34. Jezus antwoordde hun: Voorwaar,
voorwaar, ik zeg u, ieder, die de
35. zonde doet, is een slaaf. ' De slaaf
nu blijft niet eeuwig in huis; de
36. zoon blijft er eeuwig. ' Zoo dan de
Zoon u vrijmaakt, zult gij waarlijk
37. vrij zijn. ' Ik weet, dat gij Abrahams
nakroost zijt; maar gij zoekt mij te
dooden, omdat mijn woord in u geen
38. plaats vindt. ' Ik spreek, wat ik bij
mijnen Vader gezien heb: ook gij
dan doet, wat gij van uwen vader ge-
39. hoord hebt. ' Zij antwoordden en zei-
den tot hem: Onze vader is Abra-
ham! Jezus zeide tot hen: Waart
gij Abrahams kinderen, gij zoudt
40. Abrahams werken doen; ' doch nu
zoekt gij mij te dooden, een mensch,
die de waarheid, welke ik van God
heb gehoord, tot u gesproken heb;
41. dat deed Abraham niet! ' Gij doet
de werken uws vaders. Zij zeiden
tot hem: Wij zijn niet uit hoererij
geboren; éénen vader hebben wij,
42. God. ' Jezus zeide tot hen: Ware
God uw vader, gij zoudt mij lief-
hebben; van God toch ben ik uitge-
gaan en kom ik; want ik ben ook
van mij zelven niet gekomen, maar
43. hij heeft mij gezonden. ' Waarom
kent gij mijne sprake niet? Omdat
gij mijn woord niet hooren kunt. '
44. Gij hebt den duivel tot vader en
wilt de begeerten uws vaders doen.
Die was een moordenaar van den be-
ginne, en in de waarheid staat hij
niet, omdat er geen waarheid in hem
is. Wanneer hij de leugen spreekt,
dan spreekt hij uit het zijne; want
hij is een leugenaar en de vader er
45. van. ' Doch mij gelooft gij niet, om-
46. dat ik de waarheid zeg. ' Wie van u
overtuigt mij van zonde? Indien ik
waarheid spreek, waarom gelooft gij
47. mij niet? ' Wie uit God is, hoort
de woorden Gods; daarom hoort gij
niet, omdat gij niet uit God zijt.
48. De Joden antwoordden en zeiden

Vs. **34**. Rom. VI : 16—20; 2 Petr. II : 19. — Vs. **35**. Gal. IV : 30. — Vs. **36**. Vs. 32; Rom. VIII : 2. — Vs. **37**. H. VII : 19. — Vs. **38**. Vs. 28, 44, H. III : 11, 32. — Vs. **39**. Rom. IX : 7. — Vs. **40**. Vs. 26, 28. — Vs. **41**. Jez. LXIII : 10; Mal. II : 10. — Vs. **42**. H. XVI : 28, VII : 17.

Vs. **43**. Vs. 47, H. X : 27, VI : 44; 1 Kor. II : 14. — Vs. **44**. 1 Joh. III : 8; B. d. Wijsh. II : 24; Openb. XII : 9. — Vs. **45**. Vs. 40. — Vs. **46**. Vs. 29; 1 Joh. III : 5; 2 Kor. V : 21; 1 Petr. II : 22; Hebr. IV : 15. — Vs. **47**. H. XVIII : 37, X : 27; 1 Joh. IV : 6. — Vs. **48**. H. VII : 20.

34. *die de zonde doet*, d. i. in de zonde leeft.
is een slaaf, d. i. verliest zijne zedelijke vrijheid. Gew. t. *is een slaaf der zonde.*

35. De zin is: Gelijk in een huis eene blijvende plaats alleen verzekerd is aan den zoon, en niet aan den slaaf, dewijl deze verkocht of weggezonden kan worden, zoo zou er ook voor de Joden, indien zij, door op den duur in de zonde te leven, zich als slaven gedroegen, geen blijvende plaats in het godsrijk zijn; zij zouden de voorrechten verbeuren, waarin zij tot dusver als Abrahams nakroost hadden gedeeld.

36. *de Zoon*, t. w. Jezus, die, als zonder zonde, ook volkomen zedelijk vrij was. Wilden de Joden waarlijk vrij zijn, zij moesten dan van slaven zonen worden, en wel in de gemeenschap met hem, die de Zoon bij uitnemendheid was.

38. Jezus sprak hetgeen hij bij zijnen Vader als waarheid had leeren kennen (vgl. op H. III : 32); de Joden handelden in hun toeleg om hem te dooden naar de ingeving van den booze.
van uwen vader gehoord. Gew. t. *bij uwen vader gezien.*

41. *Wij zijn* enz. De zin schijnt te zijn: Wij zijn geen afgodendienaars (vgl. Hoz. II : 3, 4, en zie op Matth. XII : 39), gelijk de heidenen, en dus, al wilt gij ons niet voor kinderen van Abraham erkennen, moet gij toch toestemmen, dat God alleen onze vader is (Mal. II : 10), en dat gij onze afkomst te onrecht van een anderen vader (vs. 38, 41, 44) afleidt.

42. *ben ik uitgegaan en kom ik.* Met het eerste doelt Jezus op zijne afkomst, met het laatste op zijn optreden onder de menschen. Vgl. hetgeen onmiddellijk volgt.

43. *sprake ... woord.* Het eerste ziet op den vorm, het laatste op den inhoud van Jezus' redenen. Omdat de goddelijke waarheid, door Jezus verkondigd, den Joden innerlijk vreemd was, tastten zij gedurig mis in den zin der woorden en spreekwijzen, waarin hij de waarheid voordroeg.

44. *wilt — doen*, d. i. hebt aan dezelfde dingen lust, waaraan uw vader zijn behagen heeft, en zoo zint gij op moord, evenals uw vader. Vgl. hetgeen onmiddellijk volgt en vs. 37.
een moordenaar van den beginne, d. i. de bewerker van den eersten moord; vgl. Gen. IV : 8, 1 Joh. III : 8. And. verstaan dit van den zedelijken moord, door den duivel gepleegd door de eerste menschen tot zonde te verleiden; vgl. B. d. Wijsh. II : 24, Openb. XII : 9, Rom. V : 12.
in de waarheid — in hem is, d. i. de waarheid is het gebied niet, waarop hij zich beweegt, omdat hem alle zin en liefde voor de waarheid ontbreken.
uit het zijne, d. i. overeenkomstig zijnen aard. Vgl. Matth. XII : 34, 35.
de vader er van, d. i. der leugen, omdat hij daarvan de oorsprong en bewerker is. And. *diens vader*, d. i. de vader van ieder, die, gelijk hij, een leugenaar is.

46. *Wie van u — zonde.* Jezus beroept zich op zijne onzondigheid als bewijs voor de waarheid zijner leer (vs. 45), wegens de nauwe verwantschap, die er is tusschen het goede en het ware. Vgl. vs. 34, VII : 18.

47. *Wie — de woorden Gods*, d. i. Wie een kind van God is, heeft een geopend oor voor al wat God, zijn Vader, spreekt, en dus ook voor het woord der waarheid, dat Jezus, Gods Zoon, verkondigt. Vgl. vs. 45, 46.

tot hem: Zeggen wij niet te recht,
dat gij een Samaritaan zijt en bezeten
49. zijt? ' Jezus antwoordde: Ik ben niet
bezeten; maar ik eer mijnen Vader,
50. en gíj onteert mij. ' Doch ík zoek
mijne eer niet; er is een, die haar
51. zoekt en oordeelt. ' Voorwaar, voor-
waar, ik zeg u, zoo iemand mijn
woord bewaart, hij zal in eeuwigheid
52. den dood niet zien. ' De Joden zei-
den tot hem: Nu weten wij, dat
gij bezeten zijt. Abraham is gestor-
ven en de profeten, en gíj zegt: Zoo
iemand mijn woord bewaart, hij zal
in eeuwigheid den dood niet smaken. '
53. Gij zijt toch niet meer dan onze va-
der Abraham, die gestorven is? en
ook de profeten zijn gestorven: tot
54. wien maakt gij u? ' Jezus antwoord-
de: Zoo ik mij zelven eer, mijne
eer is niets; mijn Vader is het, die
mij eert, van wien gíj zegt: Hij is
55. onze God, ' en gij kent hem niet.
Doch ík ken hem, en zoo ik zeide:
Ik ken hem niet, zou ik aan u ge-
lijk, dat is een leugenaar, zijn; maar
ik ken hem, en zijn woord bewaar
56. ik. ' Abraham, uw vader, verheugde
zich, dat hij mijn dag zien zou, en
hij heeft dien gezien en zich ver-
57. blijd. ' De Joden dan zeiden tot hem:
Gij zijt nog geen vijftig jaar, en
58. hebt gij Abraham gezien? ' Jezus zeide
tot hen: Voorwaar, voorwaar, ik zeg
u, eer Abraham was, ben ík het. '
59. Zij namen dan steenen op, om ze op
hem te werpen. Doch Jezus verborg
zich en ging uit den tempel.

HOOFDSTUK IX.

Genezing van een blindgeborene op sabbat (vs. 1—12). Gedrag der Farizeërs (vs. 13—34). Jezus ontdekt zich aan den genezene en noemt zijne komst een oordeel voor de wereld (vs. 35—41).

1. En voorbijgaande zag hij een
mensch, die blind was van zijne ge-
2. boorte af. ' En zijne leerlingen vroe-
gen hem, zeggende: Rabbi! wie heeft
gezondigd, deze of zijne ouders,
3. dat hij blind geboren werd? ' Jezus
antwoordde: Noch deze heeft gezon-
digd, noch zijne ouders; maar in
hem moesten de werken Gods open-
4. baar worden. ' Ik moet de werken
van mijnen Zender doen, zoolang het
dag is; de nacht komt, wanneer nie-
5. mand werken kan. ' Terwijl ik in de

Vs. 50. H. V:44, 45. — Vs. 51. H. V:24, XI:25. — Vs. 54. H. V:31, 32, VIII:41. — Vs. 55. H. XV:10. — Vs. 56. Gen. XXII:18; Hebr. XI:13.

Vs. 2. Vs. 34; Luc. XIII:2. — Vs. 3. H. XI:4. — Vs. 4. H. IV:34, XI:9. — Vs. 5. H. I:9, VIII:12, XII:35.

48. *een Samaritaan.* De Samaritanen waren in de oogen der Joden ketters. Zie verder op Matth. X:5.

50. *míne eer*, d. i. de eer, die mij toekomt.

oordeelt, d. i. recht spreekt tusschen u en mij.

51. *hij zal — den dood niet zien*, d. i. voor den dood, die als een goddelijk gericht de zonde achtervolgt, zal hij beveiligd zijn, die mijn woord bewaart.

52. Zie op H. III:4.

55. *gij kent hem niet.* Zie op H. VII:28.

56. *Abraham — verheugde zich*, t. w. toen hij de belofte ontving, Gen. XII:4.

mijn dag, d. i. den dag van het godsrijk, die met mijne komst is aangebroken.

hij heeft dien gezien, t. w. met het oog des geloofs. Zie H. XII:41. And. meenen, dat het hier bedoelde zien plaats had in het doodenrijk (Luc. XVI:23).

57. *nog geen vijftig jaar.* De volle mannelijke leeftijd werd gerekend te duren van het dertigste tot het vijftigste jaar (Num. IV:3, 39). Al wisten zij nu niet, hoe oud Jezus was, dit hielden zij voor zeker, dat hij den mannelijken leeftijd nog niet te boven was.

hebt gij Abraham gezien? Gelijk meermalen, trachtten de Joden den zin van 's Heeren woorden door opzettelijk misverstand belagchelijk te maken. Vgl. vs. 22, H. VII:35.

58. *ben ík het*, t. w. degene, wiens dag door Abraham aanschouwd werd (vs. 56), de Christus. Jezus was dit reeds vóór Abraham, in zoover hij in zijn voorbestaan daartoe door God bestemd was, en mocht dus den dag, dien Abraham verbeid had, *zijn* dag noemen. Vgl. vs. 24, 28, XIII:19. And. *ben ík*, d. i. besta ík.

59. *Zij namen — werpen.* Jezus' laatste woorden (vs. 58) beschouwden zij als woorden van godslastering. Vgl. H. X:30—33.

verborg zich, t. w. onder de volksmenigte in het voorhof. Vgl. H. XII:36.

ging uit den tempel. De gew. t. voegt er bij: *midden door hen heengaande, en ging zóó verder.*

1. *een mensch* enz. Volgens vs. 8 en 21 was hij nog jong en door zijne blindheid in de noodzakelijkheid gebracht, om te bedelen. Naar 't schijnt, merkte Jezus hem in 't voorbijgaan op, toen hij zoo even den tempel verlaten had (H. VIII:59). Vgl. Hand. III:2.

2. Naar het volksgeloof van dien tijd meenen de leerlingen in de blindheid van dezen mensch de straf te zien òf van eigen zonden, door hem reeds in den moederschoot bedreven, òf van de zonden zijner ouders. Vgl. vs. 34, Luc. XIII:2—5, Ex. XX:5.

3. *Noch — zijne ouders.* Jezus wil zeggen: Het is noch aan zijne zonden, noch aan die zijner ouders toe te schrijven, dat hij blind geboren is.

de werken Gods, d. i. de werken, die God door mij doet. Zie verder op H. V:36.

4. *dag . . . nacht.* Zinnebeelden van het aardsche leven en van den dood.

wereld ben, ben ik een licht der
6. wereld. ' Nadat hij dit gezegd had,
spuwde hij op den grond, en maakte
slijk van het speeksel, en streek het
7. slijk op zijne oogen, ' en zeide tot
hem: Ga heen, wasch u in het bad
Silóam! wat overgezet wordt: gezon-
den. Hij ging dan heen en wiesch
8. zich, en kwam ziende. ' De geburen
dan en die hem vroeger als bedelaar
gezien hadden, zeiden: Is deze 't
9. niet, die zat te bedelen? ' Anderen
zeiden: Hij is 't; anderen zeiden:
Neen! maar hij gelijkt op hem. Hij
10. zeide: Ik ben 't. ' Zij zeiden dan
tot hem: Hoe zijn u de oogen ge-
11. opend? ' Hij antwoordde: Een mensch,
Jezus genaamd, maakte slijk, en be-
streek mijne oogen, en zeide tot
mij: Ga naar Silóam en wasch u!
En ik ging heen en wiesch mij, en
12. ik werd ziende. ' Zij zeiden tot hem:
Waar is hij? Hij zeide: Ik weet
het niet.
13. Zij brachten hem tot de Farizeërs,
14. hem, die te voren blind was. ' En
het was sabbat op den dag, dat Je-
zus het slijk maakte en hem de oogen
15. opende. ' Wederom dan vroegen hem
ook de Farizeërs, hoe hij ziende was
geworden. Hij nu zeide tot hen:
Hij legde mij slijk op de oogen, en
16. ik wiesch mij, en ik zie. ' Sommige
dan uit de Farizeërs zeiden: Deze
mensch is niet van God; want hij
houdt den sabbat niet. Andere zei-
den: Hoe kan een zondig mensch
zulke teekenen doen? En er was
17. verdeeldheid onder hen. ' Wederom
zeiden zij tot den blinde: Gij, wat
zegt gij van hem, daar hij u de oogen
geopend heeft? Hij nu zeide: Hij
18. is een profeet. ' De Joden dan ge-
loofden niet van hem, dat hij blind
geweest en ziende geworden was, tot-
dat zij de ouders van hem, die zien-
de geworden was, geroepen hadden. '
19. En zij vroegen hen, zeggende: Is
dat uw zoon, en zegt gij́, dat hij
blind geboren is? Hoe ziet hij dan
20. nu? ' Zijne ouders antwoordden en
zeiden: Wij weten, dat dit onze
zoon is en dat hij blind is geboren; '
21. doch hoe hij nu ziet, weten wij niet,
of wie hem de oogen geopend heeft,
wij weten 't niet; vraagt hem zelven;
hij heeft zijne jaren, hij zal voor zich
22. zelven spreken. ' Dit zeiden zijne
ouders, omdat zij de Joden vrees-
den; want reeds waren de Joden
overeengekomen, dat, zoo iemand
hem als den Christus beleed, die uit
de synagoge zou gebannen worden. '
23. Daarom zeiden zijne ouders: Hij
heeft zijne jaren, vraagt hem zelven! '
24. Zij riepen dan ten tweeden male den
mensch, die blind geweest was, en
zeiden tot hem: Geef eer aan God!
Wij́ weten, dat deze mensch een zon-
25. daar is. ' Hij dan antwoordde: Of
hij een zondaar is, weet ik niet;
één ding weet ik, dat ik blind was

Vs. **6**. Marc. VIII : 23. — Vs. **7**. Neh. III : 15; Luc. XIII : 4. — Vs. **14**. H V : 9. — Vs. **16**. Luc. XIII : 14, XIV : 1—4.

Vs. **17**. Vs. 33, H. III : 2, IV : 19; Luc. VII : 16. — Vs. **22**. H. VII : 13. — Vs. **24**. Vs. 15.

5. *een licht der wereld.* De genezing van den blindgeborene, die Jezus voorneemt, is hem het zinnebeeld van het licht, dat hij doet opgaan in de zedelijke wereld.

7. *Silóam.* Een bad in Jeruzalem, wellicht in de nabijheid van den stadsmuur. Zie Jez. VIII : 6, Neh. III : 15, en vgl. op Luc. XIII : 4.

gezonden. Zóó kon, gelijk de evangelist meende, het hebr. woord *Silóam* vertaald worden. Sommigen achten hierdoor aangeduid, dat het water van dit bad van elders was afgeleid. And. vermoeden, dat hierbij gedacht is aan Jezus als den gezondene des Vaders, tot wien de geestelijk blinde zijne toevlucht neemt (Vgl. Matth. II : 23, Gal. IV : 24, 25).

8. *bedelaar.* Gew. t. *blinde.*

9. *anderen zeiden: Neen! maar hij.* Gew. t. *en anderen: Hij.*

11. *naar Silóam.* Gew. t. *naar het bad Silóam.*

13. *Zij*, t. w. de in vs. 8 genoemden.

brachten hem tot de Farizeërs, t. w. om aan deze ijveraars voor de wet, die wellicht in eene synagoge bijeenwaren, mededeeling te doen van hetgeen in hunne oogen sabbatschennis was. Vgl. vs. 14.

14. Zie op H. V : 9.

15. *Wederom.* Vgl. vs. 10.

16. *Anderen*, t. w. uit de Farizeërs.

18. *De Joden.* Men denke aan de *sommige uit de Farizeërs*, vs. 16 vermeld. Zie verder op H. I : 19.

geloofden niet van hem enz. Haat tegen Jezus deed hen in den gewezen blinde, die Jezus een profeet had genoemd (vs. 17), een bedrieger zien, die met Jezus in betrekking stond.

22. *overeengekomen.* Deze uitdrukking doet aan eene onderlinge afspraak, en niet aan een genomen besluit denken. Vgl. Luc. XXII : 5.

24. *ten tweeden male.* Vgl. vs. 15.

Geef eer aan God, t. w. door de waarheid te zeggen. Vgl. Joz. VII : 19, en zie verder op vs. 18.

een zondaar. Zie vs. 16.

26. en nu zie. ' Zij zeiden dan tot hem:
Wat heeft hij u gedaan? Hoe heeft
27. hij u de oogen geopend? ' Hij ant-
woordde hun: Ik heb het u reeds
gezegd, en gij hebt er niet naar ge-
hoord. Waarom wilt gij het nog eens
hooren? Ook gij wilt toch geen leer-
28. lingen van hem worden? ' Zij schol-
den op hem en zeiden: Gij́ zijt een
leerling van hem, doch wij́ zijn leer-
29. lingen van Mozes. ' Tot Mozes weten
wij, dat God gesproken heeft; maar
dezen weten wij niet, vanwaar hij
30. is. ' De mensch antwoordde en zeide
tot hen: Hierin is toch wat won-
derlijks, dat gij́ niet weet, vanwaar
hij is, en hij heeft mij de oogen ge-
31. opend! ' Wij weten, dat God geen
zondaars hoort; maar zoo iemand god-
vruchtig is en zijn wil doet, dien
32. hoort hij. ' Vanoudsher heeft men
niet gehoord, dat iemand een' blind-
geborene de oogen geopend heeft. '
33. Ware deze niet van God, hij zou
34. niets kunnen doen. ' Zij antwoordden
en zeiden tot hem: Gij́ zijt geheel
in zonden geboren, en leert gij́ ons?
En zij wierpen hem buiten.
35. Jezus hoorde, dat zij hem buiten-
geworpen hadden, en zeide tot hem,
toen hij hem vond: Gelooft gij in
36. den Zoon Gods? ' Hij antwoordde en
zeide: Wie is 't, Heer! opdat ik
37. in hem geloove? ' Jezus zeide tot
hem: Gij hebt hem gezien, en die
38. met u spreekt, die is 't. ' Hij nu
zeide: Ik geloof, Heer! en hij viel
39. voor hem neder. ' En Jezus zeide:
Tot een oordeel ben ik in deze we-
reld gekomen, opdat zij, die niet
zien, ziende en die zien, blind wor-
40. den. ' Dit hoorden eenige uit de Fa-
rizeërs, die bij hem waren, en zei-
den tot hem: Ook wij zijn toch
41. niet blind? ' Jezus zeide tot hen:
Indien gij blind waart, gij zoudt geen
zonde hebben; maar nu zegt gij: Wij
zien; zoo blijft uwe zonde.

HOOFDSTUK X:1—21.

De herder der schapen en de dief (vs. 1—6). Jezus de deur tot de schapen (vs. 7—10). Jezus de goede herder (vs. 11—16). Zijne macht, om het leven af te leggen en weer te nemen (vs. 17, 18). Verdeeldheid der schare wegens hem (vs. 19—21).

1. Voorwaar, voorwaar, ik zeg u,
wie niet door de deur in de schaaps-
kooi gaat, maar van elders inklimt,
2. die is een dief en roover; ' maar wie
door de deur ingaat, is een herder
3. der schapen. ' Dezen doet de deur-

Vs. **29.** H. VII:27. — Vs. **31.** Job XXVII:8, 9; Ps. LXVI:18; Jez. I:15. — Vs. **33.** Vs. 16. — Vs. **34.** Vs. 2. — Vs. **37.** H. IV:26.

Vs. **39.** H. III:19—21; Matth. XI:25, XIII:13; Luc. II:34. — Vs. **41.** H. XV:22, 24, VIII:24.
Vs. **1—5.** Jer. XXIII:1—4; Ezech. XXXIV.

26. *Zij zeiden dan.* De gew. t. voegt er bij: *wederom.*
29. *vanwaar hij is*, d. i. door wien hij gezonden is.
30. *Hierin* enz. Als wilde hij zeggen: Hoe kan voor u, wijzen en geleerden, verborgen zijn, wat voor den allereenvoudigste volkomen duidelijk is?
31. *geen zondaars hoort*, door op hun gebed wonderen te doen. Vgl. H. XI:41.
33. *van God*, d. i. door God gezonden.
34. *Gij́ zijt — geboren*, d. i. Van uwe geboorte af hebt gij in uwe blindheid het merkteeken der zonde gedragen. Vgl. op vs. 2.
wierpen hem buiten, d. i. wierpen hem de deur uit (vgl. op vs. 13). And. d. i. spraken een banvonnis over hem uit (vgl. vs. 22).
35. *toen hij hem vond*, wellicht in of bij den tempel. Vgl. vs. 40.
Zoon Gods. And. lez. *Zoon des menschen.*
36. *Wie is 't* enz. Tot dusver had hij in Jezus alleen een profeet erkend. Vgl. vs. 17, 30, 33.
38. *viel voor hem neder.* Zie op Matth. VIII:2.
39. *Tot een oordeel — gekomen.* Zie op H. V:22.
die niet zien, d. i. de eenvoudigen en onkundigen.
die zien, d. i. zij, die volgens de openbare meening tot de geleerden en verstandigen behoorden. Gelijk de werkzaamheid van Jezus voor de niet-zienden ten gevolge zou hebben, dat hun oog voor de waarheid ontsloten werd, zoo voor de zienden, dat zij, eene hoogere ontwikkeling des geestelijken levens versmadende, onder de blinden gerangschikt werden.
40. *Ook wij — blind?* d. i. Bedoelt gij met de *niet-zienden* ook ons? Zij hadden niet begrepen, dat Jezus hen tot de *zienden* rekende.
41. De geestelijke blindheid rekent Jezus op zich zelve niet voor zonde. Zij wordt dit eerst, wanneer de geestelijk blinde zich inbeeldt in het bezit der waarheid te zijn en, door dien waan misleid, het licht versmaadt.
1—21. De inhoud dezer vss. sluit zich nauw aan het vorige Hoofdstuk aan. Hadden eenige Farizeërs nog zoo even (H. IX:39—41) hun verkeerden zin geopenbaard, Jezus neemt daaruit aanleiding, om in beeldspraak het karakter van Israëls leidslieden nader te teekenen en daartegenover zich zelven als den goeden leidsman voor te stellen. Vgl. Jer. XXIII:1—4, Ezech. XXXIV, Matth. IX:36.
1—3. De *schaapskooi* stelt de gemeente van Gods kinderen voor, inzonderheid Israël als het volk van God; *de dief en roover*, *die van elders inklimt*, is het beeld van Israëls valsche leidslieden, die, gelijk de Farizeërs, niet het welzijn der kudde, maar eigen voordeel beoogden; *wie door de deur ingaat* is een leidsman des volks, die zich door de aanwending van de rechte middelen invloed zoekt te verschaffen. De *deurwachter* wordt alleen vermeld, omdat de geregelde uitwerking van het beeld dit vorderde.

wachter open, en de schapen hooren
naar zijne stem; en hij roept zijne
schapen bij name en leidt ze uit. '
4. En wanneer hij de zijnen allen uit-
gedreven heeft, gaat hij voor hen
uit, en de schapen volgen hem, om-
5. dat zij zijne stem kennen. ' Doch een
vreemde zullen zij niet volgen, maar
voor hem vlieden, omdat zij de stem
6. der vreemden niet kennen. ' Deze
verbloemde rede sprak Jezus tot hen;
doch zij begrepen niet, wat het was,
7. waarover hij tot hen sprak. ' Jezus
dan zeide wederom tot hen: Voor-
waar, voorwaar, ik zeg u, ík ben
8. de deur tot de schapen. ' Allen, die
vóór mij gekomen zijn, zijn dieven
en roovers; maar de schapen hebben
9. naar hen niet gehoord. ' Ik ben de
deur; zoo iemand door mij ingaat,
zal hij behouden worden, en hij zal
10. in- en uitgaan en weide vinden. ' De
dief komt niet dan om te stelen en
te slachten en te verderven; ík ben
gekomen, opdat zij leven hebben en
11. overvloed hebben. ' Ik ben de goede
herder; de goede herder laat zijn le-
12. ven voor de schapen; ' maar de huur-
ling en die geen herder is, wiens
eigendom de schapen niet zijn, ziet
den wolf komen, en verlaat de scha-
pen en vlucht, en de wolf rooft en
13. verstrooit ze. ' En de huurling vlucht,
omdat hij huurling is en zich om de
14. schapen niet bekommert. ' Ik ben de
goede herder, en ik ken de mijnen
15. en de mijnen kennen mij, ' gelijk
de Vader mij kent en ik den Vader
ken; en ik laat mijn leven voor de
16. schapen. ' Ik heb nog andere scha-
pen, die niet van deze kooi zijn;
ook deze moet ik leiden, en zij zul-
len naar mijne stem hooren, en het
zal worden ééne kudde, één herder. '
17. Daarom heeft mij de Vader lief, om-
dat ik mijn leven afleg om het weer
18. te nemen. ' Niemand neemt het van
mij; maar ik leg het uit mij zelven
af: ik heb macht om het af te leg-
gen, en ik heb macht om het weer
te nemen. Dit gebod heb ik van
19. mijnen Vader ontvangen. ' Wederom
ontstond er verdeeldheid onder de
20. Joden wegens deze woorden, ' en ve-
len uit hen zeiden: Hij is bezeten
en raaskalt; wat hoort gij naar hem? '

Vs. 8. Matth. XXIII:13, 15, 16. — Vs. 9. Num. XXVII:17. — Vs. 11. Jez. XL:11; Matth. XXVI:31; 1 Petr. II:25, V:4; Hebr. XIII:20. — Vs. 14. H. VIII:47. Vs. 15. Vs. 17, 18, H. XV:13; Matth. XX:28. — Vs. 16. H. XII:32; Matth. VIII:11. — Vs. 20. H. VII:43, IX:16, VII:20; Marc. III:21, 30.

3. *hooren naar zijne stem*, t. w. omdat zij die stem kennen (vs. 4). Zóó kent ook de godsdienstige mensch door innerlijke verwantschap den geestelijken herder aan het woord der waarheid, dat hij spreekt.

4. *de zijnen allen.* Gew. t. *zijne schapen.*

7. *de deur tot de schapen.* Jezus wil zeggen: Alleen door de navolging van en in de gemeenschap met mij verkrijgt men de bevoegdheid, om het volk van God te leiden.

8. *Allen — roovers.* Bedoeld zijn noch Mozes en de profeten (vgl. H. V:45, 46, VI:45, VII:38), noch valsche Messiassen (vgl. Matth. XXIV:24), maar zij, die in Jezus' tijd en reeds vóór hem de geestelijke leidslieden van Israël waren. Vgl. op vs. 1—3.

de schapen — niet gehoord. Bij de vromen onder Israël hadden de schriftgeleerden en Farizeërs weinig bijval gevonden.

9. *Ik ben de deur.* Zie op vs. 7.

iemand, t. w. een herder.

door mij, t. w. als door de deur.

ingaat, t. w. in de schaapskooi.

behouden, d. i. tegen aanval beveiligd.

weide vinden, d. i. aan de kudde het ware zielevoedsel geven.

11. *laat zijn leven voor de schapen*, d. i. offert zijn leven voor de schapen op, wanneer dit in den strijd tegen het roofgedierte (vs. 12) gevorderd wordt. De uitdrukking *zijn leven laten*, waar zij in de schriften, aan Johannes toegekend, voorkomt, schijnt naar het Gr. eigenlijk ontleend te zijn aan het afleggen van het leven als een kleed (vgl. vs. 17, 18).

12. *de huurling* enz. Waren de geestelijke leidslieden van Israël vs. 2, 8, 10 voorgesteld als *dieven en roovers*, hier worden zij *huurlingen* genoemd, den naam van *herders*, dien zij zich aanmatigden, onwaardig.

14, 15. Er bestaat tusschen Jezus en de zijnen dezelfde verwantschap als tusschen hem en God.

14. *de mijnen kennen mij.* Gew. t. *ik word door de mijnen gekend.*

15. *ik laat mijn leven.* Zie op vs. 11.

16. *andere schapen*, t. w. de heidenen.

van deze kooi, d. i. de kooi van Israël.

17. *mijn leven afleg* enz., d. i. het zóó afleg, dat het wedernemen er van het noodzakelijk gevolg van mijn sterven is.

18. *Niemand — uit mij zelven af.* Het sterven van Jezus, ofschoon in den strijd met de wereld noodzakelijk, was desniettemin van zijne zijde geheel vrij willig.

ik heb macht — om het weer te nemen. Dezelfde macht des geestes, die Jezus in staat stelde het zinnelijke leven vrijwillig op te offeren, stelde hem ook in staat het leven in hoogeren zin onsterfelijk voort te zetten (vgl. H. XII:25). And., met beroep op hetgeen volgt, achten de bedoeling deze te zijn: Tot sterven en tot verrijzenis uit den dood beide heeft de Vader mij gemachtigd.

Dit gebod enz., t. w. het gebod, om het leven af te leggen en het weer te nemen. Jezus vernam dat gebod niet uitwendig en werktuigelijk, maar door de inspraak van zijn eigen gemoed.

19. *Wederom.* Zie H. IX:16.

21. Anderen zeiden: Dat zijn geen woor-
den eens bezetenen; kan wel een booze
geest blinden de oogen openen?

HOOFDSTUK X : 22—42.

Op het feest der tempelwijding spreekt Jezus van zijne zorg voor de schapen (vs. 22—31), verdedigt zich tegen de beschuldiging van godslastering (vs. 32—38), en vertrekt daarna naar het Overjordaansche (vs. 39—42).

22. En het was te Jeruzalem het feest
der tempelwijding; het was winter, '
23. en Jezus wandelde in den tempel in
24. de galerij van Salomo. ' De Joden
dan omringden hem en zeiden tot
hem: Hoe lang houdt gij onze ziel
in spanning? Indien gij de Christus
25. zijt, zeg het ons vrijuit! ' Jezus ant-
woordde hun: Ik heb het u gezegd,
en gij gelooft niet. De werken, die
ik doe in mijns Vaders naam, die
26. getuigen van mij. ' Doch gij gelooft
niet; want gij zijt niet van mijne
schapen, gelijk ik u gezegd heb. '
27. Mijne schapen hooren naar mijne
stem, en ik ken ze, en zij volgen
28. mij, ' en ik geef hun het eeuwige
leven, en zij zullen in eeuwigheid
niet verloren gaan, en niemand zal
29. ze uit mijne hand rukken. ' Mijn Va-
der, die ze mij gegeven heeft, is
meer dan allen, en niemand kan ze
rukken uit de hand mijns Vaders. '
30, 31. Ik en de Vader zijn één. ' De
Joden dan droegen weder steenen
32. aan, om hem te steenigen. ' Jezus ant-
woordde hun: Vele voortreffelijke wer-
ken heb ik u van mijnen Vader ge-
toond; om welk van die werken stee-
33. nigt gij mij? ' De Joden antwoord-
den hem: Om een voortreffelijk werk
steenigen wij u niet, maar om gods-
lastering, en omdat gij, die een mensch
34. zijt, u tot God maakt. ' Jezus ant-
woordde hun: Is er niet in uwe wet
geschreven: Ik heb gezegd: Gij
35. zijt goden? ' Indien zij hen, tot
wie het woord Gods geschiedde, go-
den genoemd heeft en de Schrift niet
36. kan verbroken worden, ' zegt gij dan
van hem, dien de Vader geheiligd en
in de wereld gezonden heeft: Gij
lastert God, omdat ik zeide: Ik ben
37. Gods Zoon? ' Indien ik niet de wer-
ken mijns Vaders doe, gelooft mij
38. niet; ' maar doe ik ze, al gelooft gij

Vs. **21**. H. IX: 6, 7. — Vs. **22**. 1 Makk. IV: 52—59; 2 Makk. X: 5, 6. — Vs. **23**. Hand. III: 11, V: 12. — Vs. **25**. Vs. 37, 38, H. V: 36. — Vs. **27**. H. VIII: 47. — Vs. **28**. H. III: 16, V: 24, VI: 39, 40, 51, XVII: 2. Vs. **30**. H. V: 19, XVII: 10, 21, 22. — Vs. **31**. H. VIII: 59. — Vs. **33**. H. V: 18. — Vs. **34**. Ps. LXXXII: 6. — Vs. **37**. H. V: 19. — Vs. **38**. Vs. 25, H. V: 36, XV: 24, XIV: 10, 11.

22. *het feest der tempelwijding.* Dit feest was ingesteld door Judas den Makkabeër, ter herdenking van de wijding des tempels na diens ontheiliging door Antíochus Epíphanes. Het viel in het midden van de maand December en duurde acht dagen. Waar Jezus zich sedert het vorige feest, H. VII: 2, had opgehouden, meldt de evangelist niet.

23. *de galerij van Salomo.* Een overdekte gang aan de zuidzijde des tempels, die bij de verwoesting van Salomo's tempel was blijven staan en vandaar zijnen naam droeg. Vgl. op Hand. III: 11. Jezus wandelde daar, en niet op het open voorhof, omdat het *winter*, d. i. in het joodsche land de regentijd, was.

25. *Ik heb het u gezegd.* Zie b. v. H. VIII: 24, 28, 56.

De werken enz. Zie op H. V: 36.

26. *gij zijt niet — schapen.* Zij misten den zin voor het goddelijke, waardoor de volgeling van Jezus in zijn woord de stem van God erkent.

gelijk ik u gezegd heb (Zie vs. 1—18). Deze woorden ontbreken in sommige Hss.

28. *niemand — rukken*, d. i. geen macht ter wereld kan hen, die onder mijne bewaring staan, in het verderf storten.

29. *die ze mij gegeven heeft.* Zie op H. VI: 37.

meer dan allen, d. i. machtiger dan allen, die het op het verderf der kudde toeleggen.

29. *niemand — Vaders.* De kudde, die onder de hoede van Jezus staat, staat daardoor tevens onder Gods hooge bescherming. Zie vs. 30.

30. Bedoeld wordt hier de eenheid van gezindheid en wil en de daaruit voortvloeijende eenheid van macht.

31. *weder.* Zie H. VIII: 59.

32. *Vele — getoond.* Zie op H. V: 36.

van mijnen Vader. Wat Jezus den menschen toonde, waren werken van God, die in en door hem werkte.

steenigt gij mij? d. i. wilt gij mij steenigen?

33. *u tot God maakt*, daar gij zegt: Ik en de Vader zijn één (vs. 30).

34. *uwe wet.* De geheele Schrift des O. T. werd destijds meermalen de wet genoemd. Vgl. H. XII: 34, XV: 25, Rom. III: 19.

Gij zijt goden. In den aangehaalden psalm wordt de eernaam *God* toegekend aan vorsten, en nog wel aan zulken, die als rechters het recht verkrachtten.

35. *tot wie — geschiedde*, d. i. de vorsten, tot wie, bij monde van den psalmist, dat woord van God: *Gij zijt goden*, gericht werd.

36. *geheiligd*, d. i. tot zijn ambt gewijd. Vgl. op H. VI: 69.

37. *de werken mijns Vaders.* Zie op H. IX: 3.

mij niet, zoo gelooft de werken, op-
dat gij weet, dat de Vader in mij
is en ik in den Vader ben.
39. Zij zochten dan wederom hem te grij-
pen, doch hij ontkwam aan hunne
40. hand. ' En hij ging weder over de Jor-
daan, naar de plaats, waar Johannes
41. het eerst doopte, en bleef aldaar. ' En
velen kwamen tot hem en zeiden:
Johannes deed wel geen teeken; maar
al wat Johannes van dezen zeide was
42. waar. ' En er geloofden aldaar velen
in hem.

HOOFDSTUK XI.

Jezus, van de krankheid van Lazarus verwittigd (vs. 1—16), gaat naar Bethanië en wekt den gestorvene op (vs. 17—44). De indruk daardoor teweeggebracht (vs. 45, 46), en de beraadslaging in den joodschen raad (vs. 47—53). Jezus begeeft zich naar de stad Ephraim (vs. 54—57).

1. En er was iemand krank, Lazarus
van Bethanië, uit het vlek van Maria
2. en van hare zuster Martha. ' Maria
nu was het, die den Heer met bal-
sem zalfde en zijne voeten met hare
haren afdroogde, welker broeder La-
3. zarus krank was. ' De zusters dan
zonden tot hem, zeggende: Heer!
zie, dien gij liefhebt, is krank. '
4. En Jezus hoorde dit en zeide: Deze
krankheid is niet tot den dood, maar
ter heerlijkheid Gods, opdat de Zoon
Gods er door verheerlijkt worde. '
5. Jezus nu had Martha en hare zuster
6. en Lazarus lief. ' Toen hij dan ge-
hoord had, dat hij krank was, toen
bleef hij nog twee dagen ter plaatse,
7. waar hij was. ' Daarna zeide hij tot
de leerlingen: Laat ons weder naar
8. Judéa gaan! ' De leerlingen zeiden
tot hem: Rabbi! nog onlangs zoch-
ten de Joden u te steenigen, en gaat
9. gij weder derwaarts? ' Jezus antwoord-
de: Zijn er niet twaalf uren in den
dag? Zoo iemand bij dag wandelt,
stoot hij zich niet, vermits hij het
10. licht dezer wereld ziet; ' maar wan-
delt iemand bij nacht, hij stoot zich,
11. omdat het licht niet in hem is. ' Zóó
sprak hij, en daarna zeide hij tot hen:
Lazarus, onze vriend, slaapt; maar
ik ga heen, om hem uit den slaap
12. te wekken. ' Zij zeiden dan tot hem:
Heer! indien hij slaapt, zal hij ge-
13. zond worden. ' Doch Jezus had ge-
sproken van zijn dood; maar zij
meenden, dat hij van de rust des
14. slaaps sprak. ' Toen zeide dan Jezus
vrijuit tot hen: Lazarus is gestor-
15. ven, ' en om uwentwil verblijd ik
mij, dat ik daar niet was, opdat gij
gelooven moogt; doch laat ons tot
16. hem gaan! ' Thomas dan, genaamd

Vs. 39. H. VII : 30, VIII : 59. — Vs. 40. H. I : 28. — Vs. 41. H. I : 26—36, III : 27—30.
Vs. 1. Luc. X : 38—42. — Vs. 2. H. XII : 3. — Vs. 4. Vs. 40, H. IX : 3, II : 11.
Vs. 6. H. X : 40—42. — Vs. 8. H. X : 31, VIII : 59. — Vs. 9, 10. H. IX : 4, XII : 35. — Vs. 11. Matth. IX : 24; 1 Kor. XV : 20; 1 Thess. IV : 13. — Vs. 16. H. XIV : 5, XX : 24, XXI : 2.

38. *weet.* Gew. t. *weet en gelooft.* And. lez. *weet en erkent.*
dat de Vader enz. Deze woorden drukken dezelfde innige verbintenis uit, van welke Jezus vs. 30 gesproken had, en wijzen tevens aan, in welken zin hij zich *Gods Zoon* noemde.
39. *wederom.* Zie H. VII : 30, 32.
40. *waar Johannes — doopte*, t. w. te Bethanië in het Overjordaansche. Zie op H. I : 28.
het eerst. Later doopte hij elders. Zie H. III : 23.
bleef aldaar, t. w. eenigen tijd. In het Overjordaansche was hij tegen de aanslagen der joodsche grooten meer beveiligd. Ook mocht hij er op rekenen, in eene landstreek, waar Johannes werkzaam was geweest, voor zijne prediking een wèlbereiden akker te zullen vinden.
41. *al wat — was waar.* Dit erkenden zij thans, nu zij Jezus zelven hadden gehoord. Vgl. H. IV : 41, 42.
1. *Bethanië.* Het bekende vlek aan den Olijfberg, op een half uur afstands van Jeruzalem gelegen. Zie vs. 18, en vgl. op H. I : 28.
2. Zie H. XII : 1—8.
3. *zonden tot hem.* Jezus bevond zich in het Overjordaansche, op omtrent tien uren afstands van de plaats, waar de zusters woonden. Vgl. H. X : 40.
4. *is niet tot den dood.* Lazarus' dood toch zou niet meer dan een slaap zijn. Vgl. vs. 11.
ter heerlijkheid Gods enz. Door de opwekking van Lazarus zou God en tevens Jezus zelf verheerlijkt worden. Vgl. H. X : 38.
6. *ter plaatse, waar hij was.* Zie op vs. 3.
7. *Judéa*, waarin Bethanië lag. Vgl. op vs. 1.
8. *nog onlangs* enz. Zie H. X : 31.
9, 10. De zin is: Gelijk de dag een bepaald getal uren heeft, zoo is ook de duur van het menschelijk leven met nauwkeurigheid afgebakend. Wie dus bij *dag* en in het *licht* der zon, d. i. op den weg van plicht en roeping, wandelt, heeft geen gevaar van de zijde der menschen (vs. 8) te vreezen; en wezenlijk gevaar bestaat alleen voor hen, die bij *nacht*, d. i. op het pad der zonde, wandelt.
11. *slaapt.* Gr. *is ingeslapen.* Zoo ook vs. 12.
12. Zie op H. III : 4.
15. *opdat gij gelooven moogt*, t. w. al meer en meer. Vgl. op H. II : 11.

Didymus, zeide tot zijne medeleer-
lingen: Laat ons ook gaan, opdat
wij met hem sterven!
17. Toen Jezus dan kwam, vond hij
hem sedert vier dagen in het graf. '
18. Bethanië nu was nabij Jeruzalem,
19. omtrent vijftien stadiën vandaar. ' En
vele uit de Joden waren tot Martha
en Maria gekomen, om haar over
20. haren broeder te vertroosten. ' Martha
dan, toen zij hoorde, dat Jezus kwam,
ging hem te gemoet; doch Maria bleef
21. in huis zitten. ' Martha dan zeide tot
Jezus: Heer! waart gij hier geweest,
mijn broeder zou niet gestorven zijn; '
22. maar ook nu weet ik, dat wat gij
ook van God bidt, God het u geven
23. zal. ' Jezus zeide tot haar: Uw broe-
24. der zal opstaan. ' Martha zeide tot
hem: Ik weet, dat hij zal opstaan
bij de opstanding ten laatsten dage. '
25. Jezus zeide tot haar: Ik ben de op-
standing en het leven; wie in mij
gelooft zal leven, ook als hij sterft, '
26. en ieder, die leeft en in mij gelooft,
zal in eeuwigheid niet sterven. Ge-
27. looft gij dat? ' Zij zeide tot hem:
Ja, Heer! ik geloof, dat gij de
Christus, de Zoon Gods zijt, die in
28. de wereld komen zou. ' En na dit
gezegd te hebben, ging zij heen, en
riep heimelijk hare zuster Maria, en
zeide: ' De Meester is er en roept
29. u. ' Zij, toen ze dit hoorde, stond
30. haastig op en ging tot hem. ' Jezus
nu was nog niet in het vlek geko-
men, maar was nog ter plaatse, waar
Martha hem te gemoet gekomen was. '
31. De Joden dan, die bij haar in huis
waren en haar vertroostten, ziende,
dat Maria haastig opstond en uit-
ging, volgden haar, zeggende: Zij
gaat naar de grafstede, om daar te
32. weenen. ' Maria dan, toen zij kwam,
waar Jezus was, zag hem, en viel aan
zijne voeten en zeide tot hem: Heer!
waart gij hier geweest, mijn broeder
33. zou niet gestorven zijn. ' Jezus dan,
toen hij zag, dat zij weende en dat
ook de Joden, die met haar gekomen
waren, weenden, werd heftig bewogen
34. in den geest en ontroerde, ' en zeide:
Waar hebt gij hem gelegd? Zij zei-
den tot hem: Heer, kom en zie! '
35, 36. Jezus weende. ' De Joden dan
zeiden: Zie, hoe lief hij hem had! '
37. Doch sommigen uit hen zeiden: Had
hij, die den blinde de oogen opende,
niet kunnen maken, dat ook deze
38. niet gestorven ware? ' Jezus dan,
weder in zich zelf heftig bewogen,
kwam aan de grafstede; en het was

Vs. **21.** Vs. 32. — Vs. **22.** Vs. 42. — Vs. **24.** Dan. XII:2; Hand. XXIV:15. — Vs. **25, 26.** H. V:24, 25, VI:39, 40, 44, 54, VIII:51.

Vs. **27.** H. VI:69; Matth. XVI:16. — Vs. **30.** Vs. 20. — Vs. **31.** Vs. 19. — Vs. **32.** Vs. 21. — Vs. **35.** Luc. XIX:41. — Vs. **37.** H. IX:6. — Vs. **38.** Vs. 33.

16. *Didymus*, d. i. *tweeling*. Van dezelfde beteekenis is ook de hebr. naam *Thomas*.

Laat ons enz. Vgl. vs. 8.

17. *sedert vier dagen in het graf.* Daar de Joden gewoon waren hunne dooden, zoo mogelijk, nog op den dag van hun sterven te begraven (vgl. Hand. V:5, 6, 9, 10), waren er na Lazarus' dood waarschijnlijk ook nog niet meer dan vier dagen verloopen, en was deze gestorven op den dag, waarop Jezus de boodschap der zusters ontving (vs. 3).

18. *vijftien stadiën*, d. i. een half uur gaans.

19. *de Joden*, d. i. de joodsche grooten te Jeruzalem, en daaronder tegenstanders van Jezus (vs. 35, 46, vgl. op H. I:19). De familie van Lazarus behoorde, ook volgens H. XII:5, tot den deftigen stand.

20. Hetzelfde karakter, waarin Martha en Maria voorkomen Luc. X:38—42, vertoonen zij ook hier en in den verderen loop van dit verhaal.

Maria — zitten. Zij had òf Jezus' aankomst niet vernomen, òf wilde hem liever in huis afwachten.

22. Martha vertrouwt, dat God haren broeder zal doen herleven, indien Jezus dit van hem bidt. Vgl. vs. 41, 42, IX:31.

23. *Uw broeder zal opstaan.* Jezus bedoelt hiermede de herleving van Lazarus. Vgl. vs. 43.

24. *ten laatsten dage.* Zie op H. VI:39.

25. *de opstanding en het leven.* De opstanding en het eeuwige leven, welke Martha naar het bij de Joden heerschende volksgeloof eerst *ten laatsten dage* verwachtte (vs. 24), waren in Jezus reeds hier op aarde verwezenlijkt. Hij l e e r d e niet slechts het leven en de onsterfelijkheid, maar hij w a s beide in persoon en als zoodanig de wekker van het ware, eeuwige leven voor de zijnen.

26. *leeft . . : sterven.* Terwijl vs. 25 *leven* in hoogeren en *sterven* in gewonen zin bedoeld is, heeft hier juist het omgekeerde plaats.

28. *ging zij heen, en riep*, t. w. op last van Jezus. Zie hetgeen volgt.

heimelijk, t. w. opdat niet ook de Joden (zie op vs. 19) mede tot Jezus zouden gaan. Dat zij dit doel niet bereikte, blijkt uit vs. 31.

31. *Zij gaat* enz. Het bezoeken van de graven van dierbare dooden was, en is in het Oosten nog, meer gebruikelijk dan bij ons.

32. *viel . . . aan zijne voeten.* Van Martha wordt dit niet vermeld. Vgl. vs. 20, 21.

33. *werd heftig bewogen.* Vgl. vs. 38. And. *werd verstoord*, t. w. over het weenen van Maria en van de Joden, alsof daarin een bewijs van ongeloof gelegen ware; vgl. vs. 23—26.

36, 37. Zie op vs. 19.

37. *die — opende.* Zie H. IX:6, 7.

38. *heftig bewogen.* Zie op vs. 33.

eene spelonk, en een steen lag er
39. tegenaan. ' Jezus zeide: Neemt den
steen weg. De zuster des gestorve-
nen, Martha, zeide tot hem: Heer!
hij riekt al; want hij ligt hier al
40. vier dagen. ' Jezus zeide tot haar:
Heb ik u niet gezegd, dat, zoo gij
gelooft, gij de heerlijkheid Gods zien
41. zult? ' Zij namen dan den steen weg,
en Jezus hief de oogen opwaarts en
zeide: Vader! ik dank u, dat gij
42. mij gehoord hebt. ' Doch ik wist,
dat gij mij altijd hoort; maar om de
schare, die rondom staat, heb ik dit
gezegd, opdat zij gelooven, dat gij
43. mij gezonden hebt. ' En na dit ge-
zegd te hebben, riep hij met luide
44. stem: Lazarus, kom uit! ' De doode
kwam uit, aan handen en voeten met
grafdoeken gebonden, en zijn aange-
zicht was omwonden met een doek.
Jezus zeide tot hen: Ontbindt hem,
en laat hem gaan!
45. Vele dan uit de Joden, die tot
Maria gekomen waren en gezien had-
den, wat hij gedaan had, geloofden
46. in hem; ' doch sommigen uit hen
gingen naar de Farizeërs en zeiden
hun, wat Jezus gedaan had.
47. De overpriesters dan en de Fari-
zeërs belegden eene vergadering en
zeiden: Wat zullen wij doen? want
deze mensch doet vele teekenen. '
48. Laten wij hem aldus begaan, zoo
zullen allen in hem gelooven, en de
Romeinen zullen komen en onze plaats
49. en ons volk beide wegnemen. ' Doch
een uit hen, Kájafas, die in dat jaar
hoogepriester was, zeide tot hen: Gij
50. verstaat niets ' en bedenkt niet, dat
het ons nut is, dat één mensch voor
het volk sterve en niet het geheele
51. volk verloren ga. ' Dit nu zeide hij
niet uit zich zelven; maar, hooge-
priester zijnde in dat jaar, profeteer-
de hij, dat Jezus sterven zou voor
52. het volk, ' en niet voor het volk al-
leen, maar ook om de verstrooide
kinderen Gods bijeen te vergaderen. '
53. Van dien dag dan af beraadslaagden
zij, om hem te dooden.
54. Jezus dan wandelde niet meer vrij
onder de Joden om, maar vertrok
vandaar naar de landstreek nabij de
woestijn, naar eene stad, Ephraïm
genaamd, en vertoefde aldaar met
55. zijne leerlingen. ' Het Pascha nu der
Joden was nabij, en vóór het Pascha
gingen velen uit die landstreek naar
Jeruzalem op, om zich te reinigen. '
56. Zij zochten dan Jezus en zeiden on-
der elkander, in den tempel staande:
Wat dunkt u? dat hij niet komen
57. zal op het feest? ' De overpriesters

Vs. **39.** Vs. 17. — Vs. **40.** Vs. 4, 23. — Vs. **43.** Marc. V : 41; Luc. VII : 14. — Vs. **44.** H. XX : 7. — Vs. **45.** Vs. 19. Vs. **46.** H. IX : 13. — Vs. **47.** Matth. XXVI : 3. — Vs. **49.** H. XVIII : 13; Luc. III : 2. — Vs. **52.** H. X : 16. — Vs. **56.** H. VII : 11.

41. *den steen weg.* Gew. t. *den steen weg, waar de gestorvene lag.*

Vader! enz. Dit overluid gesproken gebed doet onderstellen, dat er een stil gebed bij Jezus was voorafgegaan.

ik dank u. Ook in het doen zijner wonderen gevoelde Jezus zich afhankelijk van God. Vgl. H. XIV : 10, en zie verder op vs. 22.

44. *Ontbindt hem* enz. De doeken hadden hem wel niet verhinderd uit het graf te komen, maar belemmerden hem toch in zijne bewegingen.

45, 46. Zie op vs. 19.

46. *gingen naar de Farizeërs.* Zie op H. IX : 13.

47. *De overpriesters . . en de Farizeërs*, d. i. de leden van den joodschen raad. Het schijnt, dat de vergadering van den raad belegd werd op aandrang van de Farizeërs, vs. 46 vermeld. Vgl. op H. VII : 32.

48. *de Romeinen* enz. Zij uiten de vrees, dat de beweging, door Jezus' werkzaamheid veroorzaakt onder het volk, de aandacht der romeinsche overheid zou trekken. Die vrees was niet voorgewend maar bestond bij hen werkelijk, inzonderheid bij de partij der Sadduceërs, waartoe Kájafas behoorde. Vgl. Hand. V : 17.

onze plaats — wegnemen, d. i. ons het gezag ontnemen, dat wij tot dusver over land en volk voerden. And., met beroep op vs. 50: *onze plaats* (d. i. Jeruzalem, den zetel van hun gezag) *en ons volk beide verdelgen.*

51. In het woord van Kájafas wordt hier eene hoogere beteekenis gelegd, dan die het in zijnen mond had, en deze met zijne hoogepriesterlijke waardigheid in verband gebracht.

in dat jaar, t. w. dat gedenkwaardig jaar. And. meenen, dat het hoogepriesterlijke ambt, naar de voorstelling van den evangelist, door Kájafas en Annas bij jaarlijksche afwisseling bekleed werd.

52. *het volk*, d. i. het joodsche volk. Vgl. vs. 51.

om de verstrooide kinderen Gods enz. Heidenen, bestemd en vatbaar om Gods kinderen te worden, zouden door Jezus, die ook voor hen stierf, uit alle landen in het godsrijk bijeengebracht worden. Vgl. H. X : 16, XII : 23, 24.

54. *Ephraïm.* Eene kleine, afgelegen stad, noordwaarts van Jeruzalem.

55. *om zich te reinigen.* Dit geschiedde als voorbereiding tot de feestviering door wasschingen, offers enz. Vgl. Num. XI : 10, 2 Kron. XXX : 17.

56. *Zij zochten . . Jezus*, meenende, dat ook hij reeds te Jeruzalem zijn zou. Daar Jezus zich nog kort geleden onder hen had opgehouden (vs. 54), stelden zij in hem des te levendiger belang.

nu en de Farizeërs hadden bevel gegeven, dat, zoo iemand wist waar hij was, hij het zou aanbrengen, opdat zij hem konden vatten.

HOOFDSTUK XII.

De zalving van Jezus te Bethanië (vs. 1—8). Zijn intocht te Jeruzalem (vs. 9—19). Eenige Grieken wenschen hem te zien (vs. 20—22). Jezus voorspelt zijnen dood als zijne verheerlijking (vs. 23—26). Ontroering van Jezus (vs. 27—30). De overste der wereld buitengeworpen (vs. 31—36). De oorzaak van veler ongeloof (vs. 37—43). Het oordeel, door de waarheid gehouden over het ongeloof (vs. 44—50).

1. Jezus dan kwam zes dagen vóór
het Pascha te Bethanië, waar Lazarus
was, dien Jezus uit de dooden had
2. opgewekt. ' Zij richtten hem dan al-
daar een maaltijd aan, en Martha
diende; en Lazarus was een van de-
3. genen, die met hem aanlagen. ' Maria
dan nam een pond balsem, echten
kostbaren nardus, en zalfde de voe-
ten van Jezus, en droogde met hare
haren zijne voeten af; en het huis
werd van den balsemgeur vervuld. '
4. Judas Iskariot dan, een van zijne
leerlingen, die hem zou overleveren,
5. zeide: ' Waarom dezen balsem niet
voor driehonderd denariën verkocht
6. en den armen gegeven? ' Dit nu zeide
hij, niet omdat hij zich om de armen
bekommerde, maar omdat hij een dief
was, en de kas hield en wegnam wat
7. er werd ingedaan. ' Jezus dan zeide:
Laat af van haar! Zij heeft het be-
waard tot den dag mijner begrafenis. '
8. De armen toch hebt gij altijd bij u;
maar mij hebt gij niet altijd.
9. Eene groote schare dan uit de Jo-
den vernam, dat hij daar was; en
zij kwamen niet alleen om Jezus'
wil, maar ook om Lazarus te zien,
dien hij uit de dooden had opge-
10. wekt. ' De overpriesters nu beraad-
slaagden, om ook Lazarus te doo-
11. den; ' want om zijnentwil gingen
velen van de Joden er heen en ge-
loofden in Jezus.
12. Des anderen daags, toen eene groote
schare, die tot het feest gekomen
was, hoorde, dat Jezus naar Jeruza-
13. lem kwam, ' namen zij de takken
der palmboomen en gingen hem te
gemoet, roepende: Hozanna! Geze-
gend hij, die komt in den naam des
14. Heeren, de koning Israëls! ' Jezus
nu vond een jongen ezel en ging
er op zitten, gelijk geschreven is: '
15. Vrees niet, dochter Sions!
Zie, uw koning komt, gezeten
op het veulen eener ezelin. '
16. Dit begrepen zijne leerlingen in het
eerst niet; maar toen Jezus verheer-
lijkt was, toen werden zij indachtig,
dat dit van hem geschreven was en
17. men hem dit gedaan had. ' De schare
dan, die bij hem was, getuigde, dat
hij Lazarus uit het graf geroepen en
hem uit de dooden opgewekt had. '

Vs. 1—8. Matth. XXVI: 6—12; Marc. XIV: 3—9. — Vs. 1. H. XI: 1, 43. — Vs. 2. Luc. X: 40. — Vs. 6. H. XIII: 29. — Vs. 11. H. XI: 45.

Vs. 12—16. Matth. XXI: 1—9; Marc. XI: 1—10; Luc. XIX: 29—38. — Vs. 12. H. XI: 56. — Vs. 15. Zach. IX: 9. — Vs. 17. H. XI: 43.

1. *kwam*, t. w. van de stad Ephraïm. Zie H. XI: 55.
zes dagen vóór het Pascha, d. i. zaterdags, of, volgens eene andere berekening, maandags vóór Jezus' dood, daar hij, volgens dit Evangelie, daags vóór het joodsche Paaschfeest leed en stierf. Vgl. op H. XIII: 2.
Lazarus. Gew. t. *Lazarus, die dood geweest was*.
3. *nardus*. Zie op Marc. XIV: 3.
4. *Judas Iskariot*. De gew. t. voegt er bij: *Simons zoon*.
5. *driehonderd denariën*, d. i. omtrent 120 gulden.
6. *de kas hield*. Aan Judas was het beheer toevertrouwd van de gelden, voor de behoeften van Jezus en zijne leerlingen en voor aalmoezen bestemd. Vgl. H. IV: 8, XII: 5, XIII: 29.
wat er werd ingedaan, t. w. door vrienden van Jezus. Vgl. Luc. VIII: 3.
7. *Zij heeft — begrafenis*. Zie op Matth. XXVI: 12. And. lez. *opdat zij het* (d. i. wat van den balsem overgebleven is) *beware tot den dag mijner begrafenis*.

9. *de Joden*. Zie op H. I: 19.
kwamen, t. w. van Jeruzalem naar het nabijgelegen Bethanië. Vgl. H. XI: 18, 19.
11. *gingen ... er heen*, t. w. naar Bethanië.
12. *Des anderen daags*, t. w. na Jezus' komst te Bethanië. Zie verder op vs. 1.
eene groote schare. Blijkens hetgeen volgt, wordt eene andere schare bedoeld dan die vs. 9 vermeld wordt, t. w. eene schare van feestreizigers uit alle oorden des lands.
13. *der palmboomen*, die daar aan den weg stonden.
Hozanna! Zie op Matth. XXI: 9.
15. Zie op Matth. XXI: 5.
16. *Dit*, t. w. het profetisch woord van vs. 15.
toen Jezus verheerlijkt was, en hun zijnen Geest gegeven had. Vgl. op H. VII: 39.
hem dit gedaan had, t. w. hem feestelijk had ingehaald. Vgl. vs. 13.
17. *de schare .., die bij hem was*, d. i. die met hem van Bethanië kwam. Deze schare wordt vs. 18 blijkbaar van de vs. 12 genoemde onderscheiden.

18. Daarom ging hem ook de schare te
gemoet, omdat zij gehoord hadden,
19. dat hij dit teeken gedaan had. ' De
Farizeërs dan zeiden tot elkander:
Gij ziet, dat gij niets vordert. Zie,
de geheele wereld loopt hem na.
20. Onder degenen nu, die opgegaan
waren om op het feest te aanbidden,
21. waren eenige Grieken. ' Deze dan
gingen tot Philippus, die van Beth-
saïda in Galiléa was, en verzochten
hem, zeggende: Heer! wij wilden
22. Jezus wel zien. ' Philippus ging en
zeide het aan Andréas; Andréas en
Philippus gingen en zeiden het aan
23. Jezus. ' Jezus nu antwoordde hun,
zeggende: De ure is gekomen, dat
de Zoon des menschen verheerlijkt
24. wordt. ' Voorwaar, voorwaar, ik zeg
u, zoo de tarwekorrel niet in de aarde
valt en sterft, blijft zij alleen; maar
sterft zij, dan brengt zij veel vrucht
25. voort. ' Wie zijn leven liefheeft, zal
het verliezen, en wie zijn leven in
deze wereld haat, zal het bewaren
26. voor het eeuwige leven. ' Zoo iemand
mij dienen wil, hij volge mij, en
waar ík ben, daar zal ook mijn die-
naar zijn. Zoo iemand mij dient,
27. de Vader zal hem eeren. ' Nu is
mijne ziel ontroerd, en wat zal ik
zeggen? Vader! verlos mij uit deze
ure? Maar daarom ben ik in deze
28. ure gekomen. ' Vader! verheerlijk
uwen naam! Er kwam dan eene stem
uit den hemel: Ik heb hem verheer-
lijkt en zal hem wederom verheerlij-
29. ken! ' De schare dan, die daar stond
en het hoorde, zeide, dat het een
donderslag geweest was. Anderen zei-
den: Een engel heeft tot hem ge-
30. sproken. ' Jezus antwoordde en zeide:
Niet om mij is deze stem gekomen,
31. maar om u. ' Nu is er een oordeel

Vs. **19.** H. XI:47, 48. — Vs. **21.** H. I:45, VI:5, XIV:8. — Vs. **22.** H. I:41, VI:8. — Vs. **23.** H. XIII:31, 32, XVII:1. — Vs. **24.** 1 Kor. XV:36, 37; Joh. XII:32, XI:51, 52.

Vs. **25.** H. XI:25; Matth. X:39, XVI:25; Luc. IX:24, XVII:33. — Vs. **26.** H. XIV:3, XVII:24. — Vs. **27.** Marc. XIV:34, 35; Matth. XXVI:37; Luc. XII:50. — Vs. **28.** H. XVII:1, 4, 5. — Vs. **31.** H. XVI:11; Luc. X:38; 2 Kor. IV:4.

19. *De Farizeërs.* Zie op H. VII:32.

Gij ziet enz. And. *Ziet gij wel* enz.?

20. *eenige Grieken*, d. i. heidenen. Bedoeld worden zulken, die, zonder tot het Jodendom te zijn overgegaan, den joodschen godsdienst te Jeruzalem kwamen waarnemen, en door de Joden proselieten der poort genoemd werden, in onderscheiding van de proselieten der gerechtigheid, zooals de heidenen heetten, die den joodschen godsdienst geheel aannamen.

21, 22. *Philippus... Andréas.* Zie H. I:45—47, 41—43.

21. *Heer!* Zie op H. IV:11.

22. *Philippus ging* enz. Hij twijfelde er dus aan, of het wel voegde, heidenen aan Jezus voor te stellen.

23. *hun*, t. w. Andréas en Philippus (vs. 22). Dat Jezus het verzoek der heidenen inwilligde, is wel waarschijnlijk, maar staat niet vermeld.

De ure is gekomen. Vgl. vs. 27, H. XIII:1, XVII:1, en zie op H. VII:30.

de Zoon des menschen. Zie op Joh. I:52.

verheerlijkt wordt, t. w. door het toetreden der heidenwereld, dat de vrucht van zijn lijden en sterven zijn zou. Hiervan ziet Jezus in de belangstelling, door eenige heidenen hem betoond, reeds nu een voorspel. Vgl. vs. 24 en de aant. ald., H. X:16, XI:52.

24. *sterft*, d. i. zich ontbindt.

brengt zij — voort, daar zich, na hare ontbinding, uit de kiem een nieuw en rijk leven ontwikkelt. Gelijk de tarwekorrel tot ontbinding moet overgaan (*sterven*), om vrucht voort te brengen, zoo moest ook Jezus sterven, zou zijne werkzaamheid op aarde voor het menschdom rijke vrucht dragen.

25. *zijn leven liefheeft*, d. i. uit gehechtheid aan het aardsche schroomt zijn leven op te offeren, waar plicht en roeping dit van hem eischen. Het tegenovergestelde hiervan is *zijn leven haten.*

25. *zal het verliezen*, t. w. het leven in hoogeren zin. Vgl. op Matth. X:39.

bewaren voor het eeuwige leven, d. i. het zóó bewaren, dat hij deelgenoot wordt des eeuwigen levens in de toekomende eeuw.

26. *Zoo iemand — volge mij.* Jezus wordt gediend niet door uiterlijk eerbetoon, maar door, in navolging van hem, voor de zaak van God te leven en, zoo noodig, er voor te sterven.

waar ík ben, t. w. in het huis mijns Vaders (H. XIV:2).

zal hem eeren, t. w. door hem te doen zijn, waar Jezus is.

27. *verlos — ure?* And. *verlos — ure!*

deze ure, d. i. de nu zoo aanstaande ure van lijden en sterven. Vgl. Marc. XIV:35.

daarom. Uit vs. 28 blijkt, dat hierbij gedacht moet worden aan de verheerlijking van Gods naam.

28. *verheerlijk uwen naam!* t. w. door mijn lijden en dood. Vgl. H. XIII:31.

eene stem uit den hemel. Sommigen achten hier geen werkelijke stem bedoeld, maar meenen, dat zich plotseling een donderslag deed hooren (vs. 29), dien men, volgens het volksgeloof, aanmerkte als eene goddelijke bekrachtiging van Jezus' bede: *Vader! verheerlijk uwen naam!* Deze opvatting wordt echter, volgens and., door de hier gebezigde uitdrukking (vgl. vs. 30) niet begunstigd.

Ik heb — verheerlijken. Het eerste was geschied door Jezus' leven en werkzaamheid op aarde; het andere zou geschieden door zijnen dood.

31. *een oordeel over deze wereld.* De nu aanstaande dood van Jezus zou een oordeel over de wereld zijn, omdat de machteloosheid der wereld openbaar zou worden in de zegepraal, die Jezus door zijnen dood over haar behaalde. Vgl. H. XVI:33.

over deze wereld; nu zal de overste
dezer wereld buitengeworpen worden; '
32. en ik, als ik van de aarde verhoogd
33. ben, zal allen tot mij trekken. ' Dit
nu zeide hij, aanduidende, welk een
34. dood hij sterven zou. ' De schare dan
antwoordde hem: Wij hebben uit
de wet gehoord, dat de Christus blijft
tot in eeuwigheid; en hoe zegt gij
dan, dat de Zoon des menschen ver-
hoogd moet worden? Wie is die
35. Zoon des menschen? ' Jezus dan zeide
tot hen: Nog een korten tijd is het
licht onder u; wandelt terwijl gij het
licht hebt, opdat geen duisternis u
overvalle; en wie in de duisternis
wandelt, weet niet, waar hij heen-
36. gaat. ' Terwijl gij het licht hebt, ge-
looft in het licht, opdat gij kinde-
ren des lichts wordt.
Zóó sprak Jezus en ging weg en
37. verborg zich voor hen. ' Hoewel hij
nu zoovele teekenen voor hunne oogen
gedaan had, geloofden zij niet in hem, '
38. opdat het woord van den profeet Je-
zaja vervuld zou worden, dat hij ge-
sproken heeft: Heer! wie heeft
onze prediking geloofd? en
wien is de arm des Heeren
39. openbaar geworden? ' Daarom
konden zij niet gelooven, omdat Je-
40. zaja wederom gezegd heeft: ' Hij
heeft hunne oogen verblind
en hun hart verhard, opdat
zij niet met de oogen zien,
en met het hart verstaan, en
zich bekeeren, en ik hen ge-
41. neze. ' Dit zeide Jezaja, omdat hij
zijne heerlijkheid zag, en van hem
42. sprak hij. ' Nogtans geloofden er ook
vele uit de oversten in hem; maar
om de Farizeërs beleden zij het niet,
om niet uit de synagoge gebannen
43. te worden; ' want zij hadden de eer
der menschen meer lief dan de eere
Gods.
44. Jezus nu riep en zeide: Wie in
mij gelooft, gelooft niet in mij, maar
45. in mijnen Zender, ' en wie mij aan-
schouwt, aanschouwt mijnen Zender! '

Vs. **32.** H. III:14, VIII:28, VI:44. — Vs. **34.** Ps. CX:4, LXXII:7; Dan. VII:13, 14. — Vs. **35.** H. VII:33, VIII:12. — Vs. **38.** Jez. LIII:1; Rom. X:16.

Vs. **40.** Jez. VI:9, 10; Matth. XIII:14, 15; Marc. IV:12; Luc. VIII:10; Hand. XXVIII:26. — Vs. **41.** Jez. VI:1. — Vs. **42.** H. VII:13, IX:22. — Vs. **43.** H. V:44. — Vs. **44.** H. VII:16. — Vs. **45.** H. XIV:9, X:30; Kol. I:15.

31. *de overste dezer wereld*, d. i. de satan. Zie verder op Matth. IV:9.
buitengeworpen, t. w. buiten zijn gebied. Zie verder op Luc. X:18.
32. *van de aarde verhoogd ben*, t. w. in den hemel, en wel door middel van mijnen dood aan het kruis. Vgl. vs. 33, 34, III:14, VIII:28.
allen, t. w. die daarvoor vatbaar zijn, zoo heidenen als Joden. Vgl. vs. 24.
tot mij trekken, d. i. door de kracht der waarheid tot mijne gemeenschap brengen. Vgl. op H. VI:44.
34. *de wet*, d. i. de Schrift (zie op H. X:34). Men denke aan plaatsen als Ps. CX:4, Dan. VII:13, 14.
blijft, t. w. op aarde.
verhoogd moet worden, t. w. van de aarde (vs. 32), zoodat hij dus niet op aarde blijft.
Wie is die Zoon des menschen? Daar Jezus hier over den Zoon des menschen sprak op eene wijze, die met de gewone voorstelling van den Messias onvereenigbaar scheen, vraagt de schare, wien hij met dien *Zoon des menschen* toch bedoelt.
35, 36. In plaats van zich met de bedenking der schare (vs. 34) in te laten, vermaant Jezus haar, om den korten tijd, dien hij nog onder haar doorbracht, zich ten nutte te maken.
35. *onder u.* Gew. t. *bij u.*
36. *verborg zich voor hen*, d. i. onttrok zich aan hen. Vgl. H. VIII:59.
37. *teekenen.* Zie op H. II:11.
38. *Heer! wie* enz. Volgens den evangelist is het de Messias, die hier, bij monde van den profeet, voor God zijne klacht uitstort over de geringe vrucht zijner werkzaamheid. Vgl. op vs. 41. And. meenen, dat hier in het ongeloof van Jezus' tijdgenooten enkel de noodwendige herhaling gezien wordt van het ongeloof, waaraan vroeger de profeten blootstonden.
40. De evangelist haalt de woorden van den profeet vrij aan en ziet daarin aangeduid, dat het ongeloof der Joden van Jezus' tijd in Gods wil en beschikking zijnen grond had (vgl. vs. 39). And. denken hier niet aan God, maar aan den overste der wereld als den bewerker van der Joden ongeloof (vgl. vs. 31, H. VIII:38, 41, 44, XIII:2, 27).
ik, d. i., naar de bedoeling van den evangelist, de Messias. Vgl. op vs. 38.
41. *omdat.* Gew. t. *toen.*
zijne heerlijkheid. In de heerlijkheid Gods, door den profeet aanschouwd (Jez. VI:1—5), ziet de evangelist eene openbaring der heerlijkheid van Gods Zoon. Vgl. op H. I:4.
42. *vele uit de oversten*, b. v. Jozef van Arimathéa en Nicodemus. Zie H. XIX:38, 39, Luc. XXIII:50.
de Farizeërs. Zie op H. VII:32.
uit de synagoge gebannen te worden. Zie H. IX:22.
43. *de eere Gods*, d. i. de eer, die God verleent. Vgl. H. V:44.
44. *Jezus nu riep en zeide.* Bij welke gelegenheid, wordt niet vermeld en is moeijelijk te gissen (vgl. vs. 36). Intusschen blijkt uit de wijze, waarop de evangelist zich hier uitdrukt (vgl. H. VII:28, 37), dat hij van hier tot vs. 50 werkelijk woorden van Jezus heeft willen mededeelen, en niet maar, gelijk sommigen meenen, den voornamen inhoud van Jezus' gansche prediking samenvat, eer hij, H. XIII, tot het verhaal van 's Heeren lijden overgaat.
Wie — Zender. Jezus wijst hier op de hooge beteekenis van het geloof in hem. Vgl. vs. 45, XIII:20.

46. Ik ben in de wereld gekomen als
een licht, opdat ieder, die in mij
gelooft, in de duisternis niet blijve. '
47. En indien iemand mijne woorden
hoort en niet bewaart, ik oordeel
hem niet; want ik ben niet geko-
men om de wereld te oordeelen;
maar om de wereld te behouden. '
48. Wie mij verwerpt en mijne woorden
niet aanneemt, heeft zijn rechter;
het woord, dat ik gesproken heb,
dat zal hem oordeelen ten laatsten
49. dage; ' want ik heb uit mij zelven
niet gesproken, maar de Vader zelf,
die mij gezonden heeft, heeft mij
een gebod gegeven, wat ik zeggen
50. en wat ik spreken zou; ' en ik weet,
dat zijn gebod het eeuwige leven is.
Wat ik dan spreek, spreek ik zóó,
gelijk de Vader mij gezegd heeft.

HOOFDSTUK XIII.

De laatste maaltijd vóór het Paaschfeest (vs. 1, 2). De voetwassching (vs. 3—20). Aanwijzing van den verrader (vs. 21—30). Jezus' sterven zijne verheerlijking (vs. 31—33). Het gebod der liefde (vs. 34, 35). Voorspelling van de verloochening van Petrus (vs. 36—38).

1. Vóór het Paaschfeest nu, wetende,
dat zijne ure gekomen was, om uit
deze wereld over te gaan tot den
Vader, heeft Jezus, gelijk hij de
zijnen, die in de wereld waren, had
liefgehad, hen liefgehad ten einde
2. toe. ' En onder den maaltijd, toen
de duivel het Judas Iskariot, Simons
zoon, reeds in het hart gegeven had,
3. dat hij hem zou overleveren, ' stond
hij, wetende, dat de Vader hem al-
les in handen gegeven had, en dat
hij van God uitgegaan was en tot
4. God heenging, ' van den maaltijd
op en leide zijne kleederen af, en
nam een linnen doek, en omgordde
5. zich daarmede. ' Daarop goot hij wa-
ter in het bekken en begon de voe-
ten der leerlingen te wasschen en af
te droogen met den linnen doek,
6. waarmeê hij zich omgord had. ' Hij
kwam dan tot Simon Petrus. Deze
zeide tot hem: Heer! gij mij de
7. voeten wasschen? ' Jezus antwoordde
en zeide tot hem: Wat ik doe, weet
gij nu niet, maar gij zult het hierna
8. begrijpen. ' Petrus zeide tot hem:
Gij zult mij de voeten in eeuwigheid
niet wasschen. Jezus antwoordde hem:
Zoo ik u niet wasch, hebt gij geen
9. deel met mij. ' Simon Petrus zeide
tot hem: Heer! niet alleen mijne
voeten, maar ook de handen en het

Vs. **46**. H. VIII: 12. — Vs. **47**, **48**. H. III: 17—19. — Vs. **49**, **50**. H. VII: 16, VIII: 26, 28.

Vs. **2**. Vs. 27, H. VI: 70. — Vs. **3**. H. III: 35, XVII: 2; Matth. XI: 27; Joh. XVI: 28.

47. *bewaart*. Gew. t. *gelooft*.
ik oordeel hem niet. Jezus behoeft zijn rechter niet te zijn; het woord van Jezus, d. i. de waarheid, zal hem oordeelen (vs. 48). Vgl. H. III: 17—19.

49. *heeft mij een gebod gegeven*, d. i. heeft mij opgedragen.

50. *zijn gebod*, d. i. wat hij mij opgedragen heeft te spreken.
het eeuwige leven is, d. i. dat leven wekt en mededeelt. Vgl. H. VI: 63, 68.
gelijk — gezegd heeft. Zie op H. III: 11, VIII: 26.

1. *hen liefgehad ten einde toe*. Misschien dacht de evangelist hierbij niet enkel aan de voetwassching, waarvan het verhaal onmiddellijk volgt, maar tevens aan Jezus' lijden en sterven, tot reiniging der zonden, waarvan men, met sommigen, de voetwassching als het zinnebeeld beschouwen kan (vgl. vs. 8—11).
ten einde toe. And. *tot het uiterste toe*, in zoover de liefde van Jezus tot de zijnen haar toppunt bereikte in zijn lijden en sterven.

2. *den maaltijd*. Volgens de andere Evangeliën was de laatste maaltijd, dien Jezus met zijne leerlingen hield, een paaschmaaltijd (zie Matth. XXVI: 17—20, Marc. XIV: 12—18, Luc. XXII: 7—15); maar dat hier geen paaschmaaltijd bedoeld wordt, blijkt uit vs. 1, 29, XVIII: 28, XIX: 14, 31.
2. *toen de duivel — overleveren*. And. lez. *toen de duivel het reeds in zijn hart besloten had, dat Judas, Simon Iskariots zoon* (vgl. op H. VI: 71), *hem zou overleveren*.

3. *wetende* enz. Jezus volbracht deze nederige handeling in de volle bewustheid van zijne hooge afkomst en bestemming.

4. *zijne kleederen*, d. i. zijn oppergewaad.

7. *hierna*, d. i. straks. Jezus zelf verklaarde voor zijne leerlingen de beteekenis der voetwassching, nadat hij haar verricht had, als zinnebeeld der dienende en reinigende liefde (vs. 12—17). And. meenen, dat *hierna* op een later tijdperk ziet, wanneer de leerlingen in de voetwassching een zinnebeeld zouden zien van de reiniging der zonden door Jezus' lijden en sterven (vgl. op vs. 1).

8. *Zoo ik u niet wasch* enz. Ook hier kan men in de voetwassching een zinnebeeld zien van de reiniging der zonden door Jezus' lijden en sterven. Vgl. op vs. 1, 7.

10. hoofd! ' Jezus zeide tot hem: Wie
zich gebaad heeft, heeft niet noodig
dan zich de voeten te laten wasschen,
maar is geheel rein; en gijlieden zijt
11. rein, doch niet allen. ' Want hij wist,
wie hem zou overleveren; daarom zeide
hij: Niet allen zijt gij rein.
12. Toen hij hun dan de voeten gewasschen en zijne kleederen genomen
had en weder was gaan aanliggen,
zeide hij tot hen: Begrijpt gij, wat
13. ik u gedaan heb? ' Gij noemt mij
Meester en Heer, en gij zegt dit te
14. recht; want ik ben het. ' Indien ik
dan, de Heer en de Meester, u de
voeten gewasschen heb, zoo behoort
ook gij elkander de voeten te was-
15. schen; ' want ik heb u een voorbeeld
gegeven, opdat ook gij doet, gelijk
16. ik u gedaan heb. ' Voorwaar, voorwaar, ik zeg u, een dienstknecht is
niet meer dan zijn heer en een ge-
17. zant niet meer dan zijn zender. ' Indien gij dit weet, zalig zijt gij, zoo
18. gij het doet. ' Niet van u allen spreek
ik; ik ken degenen, die ik heb uitverkoren, maar zóó moest de Schrift
vervuld worden: Die met mij het
brood eet, heeft tegen mij
19. zijn hiel opgeheven. ' Van nu
aan zeg ik het u, eer het geschiedt,
opdat, wanneer het geschiedt, gij ge-
20. looft, dat ik het ben. ' Voorwaar,
voorwaar, ik zeg u, zoo ik iemand
zend, wie hem ontvangt, ontvangt
mij, en wie mij ontvangt, ontvangt
hem, die mij gezonden heeft.
21. Toen Jezus dit gezegd had, ontroerde hij in den geest, en betuigde
en zeide: Voorwaar, voorwaar, ik
zeg u, dat één van u mij zal over-
22. leveren! ' De leerlingen zagen elkander aan, verlegen zijnde, van wien
23. hij sprak. ' Een van zijne leerlingen,
degene dien Jezus liefhad, lag in
24. den schoot van Jezus aan. ' Simon
Petrus dan wenkte dezen en zeide
tot hem: Zeg, wie is het, van wien
25. hij spreekt? ' Deze viel aan de borst
van Jezus en zeide tot hem: Heer!
26. wie is het? ' Jezus dan antwoordde:
Die is het, voor wien ik de bete
indoopen en ze hem geven zal. Hij
doopte dan de bete in, en nam en
gaf haar aan Judas Iskariot, Simons
27. zoon. ' En na de bete, toen voer de

Vs. **10**. H. XV: 3. — Vs. **11**. H. VI: 64, 70. — Vs. **13**. Matth. XXIII: 8, 10. — Vs. **14**, **15**. Luc. XXII: 24—27. — Vs. **15**. 1 Petr. II: 21; 1 Joh. II: 6. — Vs. **16**. Matth. X: 24. — Vs. **18**. Ps. XLI: 10.

Vs. **19**. H. XIV: 29, VIII: 24, 28. — Vs. **20**. Matth. X: 40; Luc. IX: 48, X: 16. — Vs. **21—26**. Matth. XXVI: 21—25; Marc. XIV: 18—21; Luc. XXII: 21—23. — Vs. **23**. H. XIX: 26, XX: 2, XXI: 7, 20.

10. *Wie — geheel rein.* Waarschijnlijk hadden de leerlingen, naar bestaand gebruik, vóór den maaltijd een bad genomen. Het was dus een ongerijmd verlangen van Petrus, dat Jezus hem ook de handen en het hoofd mocht wasschen (vs. 9); als hem toch het stof zou afgewasschen zijn, waarmede zijne voeten, onder het gaan naar de eetzaal, bezoedeld waren geworden, dan zou hij geheel rein wezen.

gijlieden. Jezus wendt zich hier ook tot de andere leerlingen.

rein, t. w. in hoogeren zin. Zedelijk rein waren zij in zijne gemeenschap aanvankelijk geworden, en in zoover hadden zij nog slechts noodig, gereinigd te worden van zoodanige smetten, als ook den reinen van hart licht aankleven.

12. *zijne kleederen.* Zie op vs. 4.

aanliggen. Zie op Matth. VIII: 11.

14. *Indien — gewasschen heb.* Jezus, de Heer en de Meester, had gedaan, wat eigenlijk het werk van een dienstknecht was.

zoo behoort ook gij enz., d. i. het betaamt u, naar mijn voorbeeld, elkander te reinigen van de smetten, die u nog aankleven.

15. *een voorbeeld*, t. w. van nederige, dienende en reinigende liefde. Was het geven van zulk een voorbeeld de oorspronkelijke beteekenis der voetwassching, daardoor wordt echter de andere meer verborgene beteekenis dier handeling, die in de bedoeling van den evangelist liggen zou (zie op vs. 1), niet uitgesloten.

16. *een dienstknecht — zender.* Wat Jezus, hun Heer en Zender, niet beneden zich geacht had, dat moesten zij nog veel minder beneden zich achten. Vgl. Luc. XXII: 24—27.

18. *ik ken — uitverkoren*, en weet dus ook, wie onder u een verrader is. Vgl. H. VI: 70, 71.

zóó moest enz. Jezus eerbiedigt in de omstandigheid, dat een zijner vrienden hem verraden zou, den wil zijns Vaders, in de Schrift aangeduid. Ook hem moest het lot wedervaren, dat David, zijn voorbeeld of type, getroffen had.

zijn hiel opgeheven. Een beeld, ontleend aan het achteruitslaan van trekdieren, om een vijandelijk verzet aan te duiden.

19. *dat ik het ben*, t. w. de Christus (vgl. H. VIII: 24, 28). Jezus wilde voorkomen, dat hun geloof door het verraad van Judas en de gevolgen daarvan geschokt werd.

23. *degene dien Jezus liefhad*, t. w. Johannes. Zie de Inl.

lag in den schoot — aan. Zie op Matth. VIII: 11 en Luc. XVI: 22.

24. *en zeide — spreekt.* Gew. t. *en zeide tot hem, dat hij vragen zou, wie het was, van wien hij sprak.*

26. *Jezus . . antwoordde*, t. w. fluisterend. Vgl. vs. 28.

de bete indoopen. Zie op Matth. XXVI: 23.

Judas Iskariot, Simons zoon. Zie op H. VI: 71.

27. *toen voer de satan in hem.* De ontdekking van zijn verraad bracht het booze opzet bij Judas tot volkomen rijpheid.

satan in hem. Jezus dan zeide tot
hem: Wat gij doet, doe het spoe-
28. dig! ' Geen der aanliggenden nu be-
greep, waartoe hij hem dit zeide. '
29. Sommigen toch meenden, dewijl Ju-
das de kas hield, dat Jezus hem
zeide: Koop, wat wij voor het feest
noodig hebben! of dat hij iets aan
30. de armen geven zou. ' Hij dan, na-
dat hij de bete genomen had, ging
terstond uit. En het was nacht.
31. Toen hij dan uitgegaan was, zeide
Jezus: Nu is de Zoon des menschen
verheerlijkt, en God is in hem ver-
32. heerlijkt. ' Indien God in hem ver-
heerlijkt is, zal God ook hem ver-
heerlijken in zich zelven en hem ter-
33. stond verheerlijken. ' Kinderen! nog
een korten tijd ben ik bij u. Gij
zult mij zoeken, en, gelijk ik den
Joden gezegd heb: Waar ík heenga,
kunt gíj niet komen, zoo zeg ik het
34. thans ook u. ' Een nieuw gebod geef
ik u, dat gij elkander liefhebt; dat,
gelijk ik u heb liefgehad, gij ook elk-
35. ander liefhebt. ' Hieraan zullen allen
erkennen, dat gij míjne leerlingen
zijt, zoo gij liefde hebt onder elkan-
36. der. ' Simon Petrus zeide tot hem:
Heer! wáár gaat gij heen? Jezus
antwoordde: Waar ik heenga, kunt
gij mij nu niet volgen, maar gij zult
37. mij later volgen. ' Petrus zeide tot
hem: Heer! waarom kan ik u thans
niet volgen? Mijn leven zal ik voor
38. u laten. ' Jezus antwoordde: Uw le-
ven voor mij laten? Voorwaar, voor-
waar, ik zeg u, de haan zal niet
kraaijen, vóórdat gij mij driemaal
verloochend hebt.

HOOFDSTUK XIV.

Laatste redenen van Jezus tot zijne leerlingen (H. XIV—XVI). Het huis des Vaders, waar Jezus den zijnen plaats gaat bereiden (H. XIV: 1—3). De weg tot den Vader (vs. 4—7). Jezus het beeld Gods (vs. 8—12). Het bidden in den naam van Jezus (vs. 13, 14). De geestelijke wederkomst en de belofte van den Geest der waarheid (vs. 15—26). De vrede, dien Jezus geeft (vs. 27—31).

1. Uw hart ontroere niet: gelooft in
2. God, en gelooft in mij! ' In het
huis mijns Vaders zijn vele wonin-
gen: zoo niet, ik zou het u gezegd
hebben; want ik ga u plaats berei-
3. den. ' En als ik heengegaan ben en
u plaats bereid heb, kom ik weder
en zal u tot mij nemen, opdat, waar
4. ík ben, ook gij zijt. ' En waar ik heen-
ga weet gij, en den weg weet gij. '
5. Thomas zeide tot hem: Heer! wij
weten niet waar gij heengaat, en hoe
6. kunnen wij den weg weten? ' Jezus
zeide tot hem: Ik ben de weg, en

Vs. **29**. H. XII: 6. — Vs. **31**. H. XII: 23, XVII: 1. — Vs. **33**. H. VII: 34, VIII: 21. — Vs. **34**. H. XV: 12; 1 Joh. II: 7, 8. — Vs. **35**. H. XVII: 23. — Vs. **36**. H. XXI: 18, 19.

Vs. **37**, **38**. Matth. XXVI: 33—35; Marc. XIV: 29—31; Luc. XXII: 33, 34.
Vs. **1**. Vs. 27, H. XII: 44. — Vs. **3**. Vs. 18, H. XII: 26, XVII: 24. — Vs. **4**. H. XVI: 5, 28. — Vs. **6**. H. I: 14, 17, XI: 25, X: 9.

29. *de kas hield.* Zie op H. XII: 6.
voor het feest. Zie op vs. 2.
30. *het was nacht*, d. i. laat in den avond. Vgl. op H. III: 2.
31. *Nu is — verheerlijkt.* Jezus beschouwt zijn dicht aanstaand lijden als reeds volbracht en ziet daarin zich zelven en God verheerlijkt. Zijn lijden en sterven toch zou de volle grootheid zijner gehoorzaamheid en liefde in het licht stellen en daardoor ook de volle grootheid van Gods liefde. Vgl. H. XII: 23, XIV: 31, XVI: 14, III: 14—16.
32. *hem verheerlijken in zich zelven*, d. i. hem in zijne eigene heerlijkheid doen deelen, tot belooning voor zijne gehoorzaamheid tot in den dood. Vgl. Fil. II: 8, 9.
terstond, d. i. onmiddellijk bij zijnen dood. Vgl. Matth. XXVI: 64.
33. *den Joden gezegd heb.* Zie H. VII: 34.
34. *Een nieuw gebod.* De liefde, ofschoon reeds onder het Oude Verbond voorgeschreven, is in haar innerlijk wezen en volle kracht, als zelfopofferende liefde, eerst in Jezus aanschouwelijk geworden, en daarom mocht zijn gebod der liefde een nieuw gebod heeten.
36. *gij zult mij later volgen*, t. w. wanneer ook gij uwe aardsche loopbaan voleindigd hebt.

1. *gelooft — in mij.* And. *gij gelooft in God, gelooft ook in mij.*
2. *In het huis — vele woningen.* De beeldspraak is ontleend aan een oostersch paleis met vele vertrekken. Er zou in het vaderhuis niet slechts voor Jezus, maar ook voor de zijnen plaats zijn.
want ik ga. Gew. t. *ik ga.*
u plaats bereiden. Het heengaan van Jezus naar het huis des Vaders waarborgt ook den zijnen eene gelukkige aankomst aldaar. De uitdrukking is ontleend aan iemand, die zijn gezelschap vooruitreist, om in de plaats, waarheen de reis gericht is, huisvesting te bestellen.
3. *kom ik weder.* Bedoeld is een wederkomen in oneigenlijken zin. And. denken hierbij aan de wederkomst van Jezus ten laatsten dage. Vgl. H. VI: 39, 40, 44, 54.
zal u tot mij nemen enz. Wien Jezus de leidsman wordt naar den hemel, die wordt, wanneer hij sterft, ook door hem ingeleid in het huis van zijnen Vader.
6. *Ik ben de weg.* Jezus wijst niet slechts den weg aan, maar is zelf de weg, in zoover zijn aardsche leven enkel gemeenschap met God was en de geloovige in vereeniging met hem tot den Vader komt.

de waarheid, en het leven; niemand
komt tot den Vader dan door mij. '
7. Hadt gijlieden mij gekend, gij zoudt
ook mijnen Vader gekend hebben;
en van nu aan kent gij hem en ziet
8. hem. ' Philippus zeide tot hem: Heer!
toon ons den Vader, en het is ons
9. genoeg. ' Jezus zeide tot hem: Zoo
langen tijd ben ik bij ulieden, en
gij kent mij niet, Philippus? Wie
mij ziet, ziet den Vader; en hoe zegt
gij dan: Toon ons den Vader? '
10. Gelooft gij niet, dat ik in den Va-
der ben en dat de Vader in mij is?
De woorden, die ik tot u spreek,
spreek ik niet uit mij zelven, maar
de Vader, die in mij blijft, doet
11. zelf de werken. ' Gelooft mij, ík ben
in den Vader en de Vader is in mij;
zoo niet, gelooft om de werken zel-
12. ve. ' Voorwaar, voorwaar, ik zeg u,
wie in mij gelooft, de werken, die
ík doe, zal hij ook doen, en groo-
tere dan deze zal hij doen; want ik
13. ga tot den Vader, ' en wat gij ook
in mijnen naam bidt, dat zal ik doen,
opdat de Vader in den Zoon verheer-
14. lijkt worde. ' Zoo gij in mijnen naam
15. om iets bidt, zal ík het dóen. ' Hebt
gij mij lief, zoo bewaart mijne gebo-
16. den, ' en ik zal den Vader bidden,
en hij zal u een anderen raadsman
geven, om bij u te zijn tot in eeu-
17. wigheid, ' den Geest der waarheid,
dien de wereld niet ontvangen kan,
omdat zij hem ziet noch hem kent.
Gíj kent hem; want hij blijft bij u
18. en zal in u zijn. ' Ik zal u geen
19. weezen laten; ik kom tot u. ' Nog
een korten tijd, en de wereld ziet
mij niet meer; doch gíj ziet mij,
20. want ík leef, en gíj zult leven. ' Te
dien dage zult gij erkennen, dat ik
in mijnen Vader ben, en gij in mij,
21. en ik in u. ' Wie mijne geboden
heeft en ze bewaart, die is 't, die
mij liefheeft; en wie mij liefheeft
zal van mijnen Vader geliefd wor-

Vs. **9**. H. XII:45; 2 Kor. IV:4; Kol. I:15; Hebr. I:3. — Vs. **10**. H. XII:49. — Vs. **11**. H. X:25. — Vs. **12**. H. IV:37, 38, XIV:28. — Vs. **13**, **14**. H. XV:7, XVI:23, 24, XVII:1. — Vs. **15**. Vs. 21, H. XV:10; 1 Joh. V:3.

Vs. **16**, **17**. Vs. 26, H. XV:26, XVI:7, 13. — Vs. **17**. 1 Kor. II:14. — Vs. **18**. Vs. 21, 23; Matth. XXVIII:20. — Vs. **19**. H. XVI:16, 22. — Vs. **20**. Vs. 10, H. X:38, XVII:21, 23. — Vs. **21**. Vs. 15, 23.

6. *de waarheid, en het leven.* In den persoon van Jezus zijn beiden verwezenlijkt, en daarom is hij de weg en komt men door hem tot den Vader.

7. *van nu aan*, d. i. na hetgeen ik zoo even aangaande mij zelven gezegd heb (vs. 6). Vgl. H. XIII:19.
ziet hem, t. w. in mij.

8. *toon ons den Vader*, d. i. geef ons Gods heerlijkheid te zien. Jezus' verzekering aan zijne leerlingen, dat zij den Vader zagen, was door Philippus niet begrepen, daar hij eene zichtbare verschijning van Gods heerlijkheid verlangde, gelijk die, volgens het O. T., aan Elia en andere profeten was te beurt gevallen.

9. *hoe zegt gij* enz., d. i. hoe kunt gij dan nog eene verschijning van Gods heerlijkheid verlangen? De Vader heeft zich immers in mij reeds te aanschouwen gegeven.

10. *dat ik in den Vader ben* enz. Zie op H. X:38.
De woorden enz. Jezus wil zeggen, dat het God is, die in hem spreekt en werkt. Zie verder op H. V:36.

12. *grootere dan deze.* 's Heeren volgelingen zouden voor het godsrijk nog meer doen dan hem binnen den korten tijd van zijn verblijf op aarde mogelijk was geweest. Zij zouden b. v. ook de heidenen toebrengen.

13. *in mijnen naam*, d. i. als mijne vrienden, en dus in mijnen geest en voor mijne zaak.
dat zal ik doen. Hoe Jezus dat doen zou, verklaart hij vs. 16—18.
in den Zoon, t. w. door hetgeen Jezus door zijne leerlingen doen zou.

16. *raadsman*, of *helper*. Gr. *parakleet*, d. i. een, die de belangen van anderen behartigt en hun bijstand verleent. Was Jezus tot dusver door woord en daad de parakleet der zijnen geweest, van nu aan zou een ander dat zijn.

16. *tot in eeuwigheid.* Die andere raadsman zou hen niet weder verlaten, gelijk Jezus hen nu verliet.

17. *den Geest der waarheid*, d. i. den Heiligen Geest, die tot de kennis der waarheid leidt.
omdat — kent. De ongodsdienstige mensch mist het oog des geestes, waarmede men het geestelijke en het goddelijke bemerkt, en is daarom onvermogend, om de werkzaamheid van Gods Geest te begrijpen.
Gij kent hem, t. w. aanvankelijk, door hetgeen zij in Jezus van hem waargenomen hadden; weldra zouden zij den Geest der waarheid bij eigen ervaring volkomen kennen, omdat hij onder hen en in hen werkzaam zou zijn.

18. *ik kom tot u*, t. w. door den Geest der waarheid. Zij zouden zich dus niet, als *weezen*, verlaten gevoelen, daar Jezus door dien Geest bij hen zou zijn.

19. *gij ziet mij*, t. w. met het oog des geestes.
ik leef — leven. Gelijk Jezus het ware eeuwige leven in zich had, zoo zou datzelfde leven ook in hen zijn, en daardoor zouden zij in staat zijn, om hem te zien.

20. *Te dien dage*, d. i. Als de tijd gekomen is, dat de Heilige Geest in u woont (vs. 17). Vgl. H. XVI: 23, 26.
zult gij erkennen enz. Door de gemeenschap des Heiligen Geestes is de vereeniging van Jezus met den Vader voor den geloovige, die zelf met Jezus en door hem met den Vader vereenigd is, niet meer iets vreemds en onbegrijpelijks.

21. *Wie mijne geboden heeft*, d. i. ze als in eigendom bezit, doordien hij ze in het hart draagt. Vgl. H. V:38.

den, en ik zal hem liefhebben en
mij aan hem openbaren.
22. Judas, niet Iskariot, zeide tot hem:
Heer! en hoe komt het, dat gij u
aan ons zult openbaren, en niet aan
23. de wereld? ' Jezus antwoordde en
zeide tot hem: Heeft iemand mij
lief, hij zal mijn woord bewaren, en
mijn Vader zal hem liefhebben, en
wij zullen tot hem komen en woning
24. bij hem maken. ' Wie mij niet lief-
heeft, bewaart mijne woorden niet;
en het woord, dat gij hoort, is het
mijne niet, maar dat des Vaders,
die mij gezonden heeft.
25. Dit heb ik tot u gesproken, ter-
26. wijl ik nog bij u ben; ' maar de
raadsman, de Heilige Geest, dien de
Vader in mijnen naam zenden zal,
die zal u alles leeren en alles, wat
ik u gezegd heb, u indachtig maken. '
27. Vrede laat ik u, mijnen vrede geef
ik u: niet gelijk de wereld dien geeft,
geef ik hem u. Uw hart ontroere
28. noch versage! ' Gij hebt gehoord, dat
ik u zeide: Ik ga heen en kom tot
u. Indien gij mij liefhadt, zoudt gij
u verblijden, dat ik tot den Vader
ga; want de Vader is meer dan ik. '
29. En nu heb ik het u gezegd, eer het
geschiedt, opdat gij, wanneer het ge-
30. schiedt, gelooven moogt. ' Niet veel
zal ik meer met u spreken; want de
overste der wereld komt, en hij heeft
31. aan mij niets. ' Maar, opdat de we-
reld wete, dat ik den Vader liefheb
en zóó doe, gelijk de Vader mij ge-
boden heeft, staat op, laat ons van-
hier gaan!

HOOFDSTUK XV.

Vervolg. Jezus de ware wijnstok (vs. 1—6). De leerlingen in betrekking tot Jezus (vs. 7—14). Hij noemt hen geen dienstknechten, maar vrienden (vs. 15—17). De haat der wereld, en de getuigenis van den Geest der waarheid voor de zaak van Jezus (vs. 18—27).

1. Ik ben de ware wijnstok, en mijn
2. Vader is de landman. ' Elke rank
aan mij, die geen vrucht draagt, die
neemt hij weg, en elke, die vrucht
draagt, die reinigt hij, opdat zij nog
3. meer vrucht drage. ' Reeds zijt gij
rein door het woord, dat ik tot u
4. gesproken heb. ' Blijft in mij en ik
in u. Gelijk de rank geen vrucht
kan dragen uit zich zelve, indien zij

Vs. 22. Luc. VI: 16; Hand. I: 13. — Vs. 23. Vs. 21. — Vs. 24. H. VII: 16. — Vs. 26. Vs. 16; 1 Joh. II: 20, 27. — Vs. 27. Vs. 1, H. XVI: 33. — Vs. 28. Vs. 3, 18, H. XVI: 7.

Vs. 29. H. XIII: 19. — Vs. 30. H. XII: 31, XVI: 11. — Vs. 31. H. X: 18.

Vs. 2. Matth. XV: 13. — Vs. 3. H. XIII: 10, XVII: 8. — Vs. 4—6. Ef. IV: 15, 16.

21. *mij aan hem openbaren*, d. i. mij aan het oog zijns geestes doen zien als den verheerlijkte.

22. *Judas.* Zie Luc. VI: 16, Hand. I: 13.

hoe komt het enz. Judas, die aan eene zichtbare verschijning denkt (vgl. vs. 8), begrijpt niet, hoe eene openbaring van Jezus voor de wereld verborgen zou kunnen blijven. Vgl. op H. III: 4.

26. *in mijnen naam*, d. i. in het belang van mijne zaak. And. d. i. op mijne voorbede.

leeren, d. i. doen verstaan. Vgl. H. XVI: 13.

u indachtig maken. Bedoeld is zulk een in het geheugen terugroepen, dat met helder inzicht gepaard zou gaan.

27. *Vrede laat ik u.* Eene toespeling op de destijds gebruikelijke groete: Vrede zij u! Zie verder op Matth. X: 12.

mijnen vrede, d. i. den vrede der ziel, dien Jezus zelf bezat. Vgl. H. XV: 11.

niet gelijk enz., d. i. de vrede, dien ik geef, is iets hoogers en beters dan de vrede (d. i. de rust en vergenoeging), dien de wereld geeft. And. *niet gelijk de wereld geeft, geef ik u.* Jezus namelijk geeft vrede, en de wereld geeft dien niet.

28. *Gij hebt gehoord* enz. Zie vs. 12, 18.

Indien gij mij liefhadt enz. Jezus' heengaan moest hun eene stof van blijdschap zijn, niet alleen om hetgeen hij winnen zou, daar hij tot den Vader ging; maar ook omdat de Vader, tot wiens onmiddellijke gemeenschap zij, na zijn vertrek, door den Geest der waarheid komen zouden, meer was dan hij, zoodat zij dus door zijn heengaan voor hunne eigene vorming winnen en tot zelfstandigheid komen zouden.

28. *dat ik tot den Vader ga.* Gew. t. *dat ik zeide: Ik ga tot den Vader.*

29. *nu heb ik het u gezegd*, t. w. dat ik tot den Vader ga, en wel langs den weg van lijden en sterven.

30. *de overste der wereld komt*, d. i. de satan, wiens werktuigen de Joden zijn, is tegen mij als in aantocht. Zie verder op H. XII: 31.

heeft aan mij niets, d. i. heeft over mij geen wezenlijke macht. Vgl. vs. 31, H. X: 18, Matth. XXVI: 53.

31. *opdat — geboden heeft.* Jezus bukt niet voor de macht der wereld, maar geeft zich vrijwillig over, opdat zijne liefde en gehoorzaamheid jegens God voor de wereld openbaar zouden worden.

staat op enz. Jezus schijnt de feestzaal nu reeds te willen verlaten, maar verliet haar werkelijk eerst later (vgl. H. XVIII: 1).

1. *Ik ben de ware wijnstok.* Zóó noemt Jezus zich, omdat hij, in de hoogste en edelste beteekenis, voor de zijnen is, wat de wijnstok is voor de ranken. Vgl. H. I: 9, VI: 32.

2. *die neemt hij weg ... die reinigt hij*, t. w. door ze te snoeijen. Het eerste is een beeld van Gods straffen (vs. 6), het tweede van Gods tuchtigingen.

3. *Reeds zijt gij rein*, t. w. in onderscheiding van anderen, die het nog worden zouden. Zie verder op H. XIII: 10.

niet aan den wijnstok blijft, zoo ook
gij niet, indien gij niet in mij blijft. '
5. Ik ben de wijnstok, gij zijt de ran-
ken. Wie in mij blijft en ik in
hem, die draagt veel vrucht; want
zonder mij kunt gij niets doen. '
6. Blijft iemand in mij niet, hij wordt
buitengeworpen, gelijk de rank, en
verdort, en men verzamelt ze en
werpt ze in het vuur, en zij ver-
7. branden. ' Zoo gij in mij blijft en
mijne woorden in u blijven, bidt
wat gij wilt, en het zal u geworden. '
8. Hierin is mijn Vader verheerlijkt,
dat gij veel vrucht draagt, en gij
9. zult mijne leerlingen worden. ' Ge-
lijk de Vader mij heeft liefgehad,
zoo heb ik ook u liefgehad: blijft in
10. mijne liefde! ' Zoo gij mijne geboden
bewaart, zult gij in mijne liefde blij-
ven, gelijk ik de geboden des Vaders
bewaard heb en in zijne liefde blijf. '
11. Dit heb ik tot u gesproken, opdat
mijne blijdschap in u zij en uwe
12. blijdschap volkomen worde. ' Dit is
mijn gebod, dat gij elkander liefhebt,
13. gelijk ik u heb liefgehad. ' Grooter
liefde heeft niemand dan deze, dat
hij voor zijne vrienden zijn leven
14. laat. ' Gij zijt mijne vrienden, zoo
15. gij doet, wat ik u gebied. ' Ik heet
u niet meer dienstknechten, want de
dienstknecht weet niet, wat zijn heer
doet; maar vrienden noem ik u, want
ik heb u bekend gemaakt al wat ik
16. van mijnen Vader gehoord heb. ' Gij
hebt mij niet uitverkoren, maar ik
heb u uitverkoren en u bestemd, dat
gij heengaat en vrucht draagt en uwe
vrucht blijve, opdat, wat gij ook van
den Vader bidt in mijnen naam, hij
17. het u geve. ' Dit gebied ik u, dat
gij elkander liefhebt.
18. Indien de wereld u haat, weet, dat
zij mij eer dan u gehaat heeft. '
19. Waart gij van de wereld, de wereld
zou het hare liefhebben; doch omdat
gij van de wereld niet zijt, maar ik
u uit de wereld heb uitverkoren,
20. daarom haat u de wereld. ' Gedenkt
het woord, dat ik tot u gesproken
heb: Een dienstknecht is niet meer
dan zijn heer. Hebben zij mij ver-
volgd, zij zullen ook u vervolgen;
hebben zij mijn woord bewaard, zij
21. zullen ook het uwe bewaren. ' Maar
dat alles zullen zij u doen om mijns
naams wil, omdat zij mijnen Zender
22. niet kennen. ' Indien ik niet geko-
men ware en tot hen gesproken had,
zij hadden geen zonde; doch nu heb-
ben zij geen voorwendsel voor hunne
23. zonde. ' Wie mij haat, haat ook mij-
24. nen Vader. ' Indien ik onder hen

Vs. **5**. H. VI:56; 1 Joh. III:6. — Vs. **6**. Ezech. XV:2—4; Matth. III:10. — Vs. **7**. H. XIV:13; Matth. XVIII:19, 20. — Vs. **8**. Matth. V:16. — Vs. **11**. H. XVI:24, XVII:13; 1 Joh. I:4. — Vs. **12**. H. XIII:34. — Vs. **13**. H. X:11; 1 Joh. III:16. — Vs. **14**. H. VIII:31. — Vs. **15**. H. VIII:26, 28, XVII:6, 8, 26; Gal. IV:7.

Vs. **16**. H. VI:70, XIII:18, XIV:13. — Vs. **17**. Vs. 12. — Vs. **18**. H. VII:7; 1 Joh. III:15. — Vs. **19**. H. XVII:14. — Vs. **20**. H. XIII:16, XVI:2, 33. — Vs. **21**. H. XVI:3, VIII:55. — Vs. **22**. Vs. 24, H. IX:41. — Vs. **23**. H. V:23. — Vs. **24**. H. X:25, 37, 38.

5. *zonder mij*, d. i. buiten de gemeenschap met mij.
kunt gij niets doen, t. w. niets tot stand brengen, dat waarlijk goed en nuttig is.
6. *men verzamelt ze*, t. w. de verdorde ranken.
7. *bidt*. Gew. t. *gij zult bidden*.
8. *gij zult mijne leerlingen worden*, d. i. blijken te zijn. Vgl. H. XII:36. And. lez. *mijne leerlingen wordt*.
11. Het doel van Jezus met hetgeen hij van den wijnstok en de ranken gezegd had, was, om in de harten der zijnen hetzelfde gevoel van reine blijdschap op te wekken, dat zijn eigen hart vervulde. Werd dat doel bereikt, hunne blijdschap zou dan volmaakt zijn. Vgl. H. XIV:27, 2 Kor. VI:10, Fil. II:17.
in u zij. Gew. t. *in u blijve*.
15. *niet meer*, zooals vroeger. Zie H. XIII:13—16.
de dienstknecht — doet, d. i. hij ziet zijnen meester handelen, maar begrijpt diens bedoelingen niet, dewijl deze hem daaromtrent geen inlichtingen geeft. Vgl. hetgeen onmiddellijk volgt.
al wat ik — gehoord heb. Zie op H. III:11, VIII:26.
16. *Gij hebt mij niet — uitverkoren*, d. i. de betrekking, die er tusschen mij en u bestaat, is niet van u, maar van mij uitgegaan.
uwe vrucht, d. i. de vrucht uwer werkzaamheid. Vgl. H. IV:36.
in mijnen naam. Zie op H. XIV:13.
20. *Een dienstknecht — heer*. Blijkens den samenhang zijn deze woorden hier met andere bedoeling gebezigd dan H. XIII:16. Vgl. Matth. X:24.
Hebben zij mij vervolgd enz. Twee gevallèn worden hier als mogelijk gesteld; maar welk daarvan het meest waarschijnlijk was, dit wordt aan de beoordeeling der leerlingen overgelaten.
21. *om mijns naams wil*, d. i. omdat gij mij als den gezondene des Vaders belijdt.
mijnen Zender niet kennen, d. i. niet weten, dat God mij gezonden heeft.
22. *tot hen gesproken had*, d. i. in mijne leer het bewijs mijner goddelijke zending gegeven had. Vgl. vs. 21, 26.

niet de werken gedaan had, die niemand anders gedaan heeft, zij hadden geen zonde; doch nu hebben zij ze gezien, en toch èn mij èn mijnen
25. Vader gehaat. ' Maar zoo moest vervuld worden het woord, in hunne wet geschreven: Zij hebben mij
26. gehaat zonder oorzaak. ' Doch wanneer de raadsman komt, dien ik u zenden zal van den Vader, de Geest der waarheid, die van den Vader uitgaat, die zal van mij getui-
27. gen. ' Doch ook gij getuigt, omdat gij van den beginne bij mij waart.

HOOFDSTUK XVI.

Vervolg. De verdrukking, die de leerlingen wacht (vs. 1—4). Het nut van Jezus' heengaan (vs. 5—7). Het werk des Heiligen Geestes (vs. 8—15). Blijdschap uit droefheid (vs. 16—22). Het vragen aan Jezus en zijne voorspraak bij God overbodig door de komst des Geestes (vs. 23—30). Jezus alleengelaten, en nogtans niet alleen (vs. 31, 32). Jezus de overwinnaar der wereld (vs. 33).

1. Dit heb ik tot u gesproken, op-
2. dat gij u niet ergert. ' Zij zullen u uit de synagoge bannen, ja, de ure komt, dat ieder, die u doodt, mee-
3. nen zal Gode dienst te doen. ' En dit zullen zij doen, omdat zij den
4. Vader noch mij gekend hebben. ' Maar dit heb ik tot u gesproken, opdat gij, wanneer de ure komt, er aan gedenken zoudt, dat ik het u gezegd heb. Dit heb ik u echter van den beginne niet gezegd, omdat ik bij u
5. was. ' Doch nu ga ik heen tot mijnen Zender, en niemand van u vraagt
6. mij: Waar gaat gij heen? ' maar omdat ik dit tot u gesproken heb, heeft de droefheid uw hart vervuld. '
7. Doch ik zeg u de waarheid: het is u nut, dat ik wegga; want zoo ik niet wegga, zal de raadsman niet tot u komen, maar zoo ik henenga, zal
8. ik hem tot u zenden. ' En als die komt, zal hij de wereld overtuigen van zonde, en van gerechtigheid, en
9. van oordeel: ' van zonde, omdat zij
10. in mij niet gelooven; ' van gerechtigheid, omdat ik tot den Vader ga en
11. gij mij niet meer ziet; ' en van oordeel, omdat de overste dezer wereld
12. geoordeeld is. ' Nog veel heb ik u te zeggen, maar gij kunt het thans
13. niet dragen; ' doch wanneer hij komt, de Geest der waarheid, hij zal u leiden tot de geheele waarheid; want hij zal niet spreken uit zich zelven, maar al wat hij zal hooren, zal hij

Vs. 25. Ps. LXIX: 5. — Vs. 26. H. XIV: 16, 17, 26, XVI: 8, 14. — Vs. 27. Hand. I: 8.
Vs. 2. H. IX: 22; Hand. XXVI: 9. — Vs. 3. H. XV: 21. — Vs. 4. H. XIII: 19.
Vs. 5. Vs. 10, 16, 28. — Vs. 7. Vs. 22, H. XIV: 2, XVI: 13, XIV: 16, 26, VII: 39. — Vs. 9. H. III: 18. — Vs. 10. Vs. 16. — Vs. 11. H. XII: 31, XIV: 30. — Vs. 13. H. XIV: 17, VIII: 32; 1 Joh. II: 27.

24. *de werken.* Zie op H. V: 36.
25. *hunne wet.* Zie op H. X: 34.
Zij hebben — oorzaak. In den lijder, die hier spreekt, zag Jezus het voorbeeld (de type) van het lot, dat ook hem te wachten stond.
26. *die van den Vader uitgaat*, d. i. van God zijn oorsprong heeft en door hem gezonden wordt.
27. *ook gij getuigt.* De getuigenis van den Geest zou plaats hebben door Jezus' leerlingen, in wie hij werkzaam was, en wordt dus met hunne getuigenis één.
1. *Dit*, t. w. wat Jezus gezegd had van den haat der wereld. Zie H. XV: 18—25.
opdat gij u niet ergert, d. i. van mij niet afvallig wordt. Vgl. op Matth. XIII: 21.
4. *Dit heb ik u echter* enz. Zoolang Jezus in het midden der zijnen leefde en zij den haat der wereld nog niet ondervonden, was zulk eene mededeeling niet noodig.
5. *niemand — vraagt mij.* Zij hadden uit droefheid gezwegen. Zie vs. 6.
6. *dit*, t. w. wat Jezus gezegd had van zijn heengaan.
7. *het is u nut* enz. Zou de beloofde Geest komen, dan moest Jezus ophouden persoonlijk bij hen te zijn.
8. *zal hij de wereld overtuigen van* enz., d. i. haar tot de beschamende erkenning brengen van enz. In het Gr. staat voor *overtuigen* hetzelfde woord, dat H. III: 20 en elders vertaald is *bestraffen*. Zie verder op H. XV: 27.
8. *van zonde — oordeel.* Zie vs. 9—11.
10. *van gerechtigheid*, d. i. van de gerechtigheid van Jezus, dien de wereld als een onrechtvaardige gekruisigd had.
omdat ik enz. De werkzaamheid des Heiligen Geestes in Jezus' leerlingen zou bewijzen, dat zijn heengaan een gaan naar God geweest was.
11. *van oordeel*, t. w. over den overste der wereld.
omdat enz. Zie op H. XII: 31.
geoordeeld is. Hetgeen zeker geschieden zou, stelt Jezus hier voor als reeds geschied. Vgl. vs. 33.
12, 13. De waarheid in haren vollen omvang, bepaaldelijk omtrent Gods geestelijk koninkrijk, had Jezus aan zijne leerlingen niet kunnen mededeelen, omdat zij daarvoor nog niet vatbaar waren; maar onder de leiding des Heiligen Geestes zou hunne vatbaarheid toenemen en zouden zij tot de volle kennis der waarheid komen.
13. *hij zal niet — hij spreken.* De zin is: Al wat de Heilige Geest leert, is waarheid, van God afkomstig. Vgl. H. V: 19, 30, VIII: 26.

spreken en het toekomende u ver-
14. kondigen. ' Die zal mij verheerlijken:
want uit het mijne zal hij nemen en
15. het u verkondigen. ' Al wat de Vader
heeft is het mijne. Daarom zeide ik:
Uit het mijne neemt hij en zal het
16. u verkondigen. ' Een korten tijd, en
gij ziet mij niet, en weder een kor-
17. ten tijd, en gij zult mij zien. ' Som-
mige dan uit zijne leerlingen zeiden
tot elkander: Wat is dit, dat hij
tot ons zegt: Een korten tijd, en
gij ziet mij niet, en weder een kor-
ten tijd, en gij zult mij zien, en:
18. Want ik ga tot den Vader? ' Zij zei-
den dan: Wat is dit, dat hij zegt:
Een korten tijd? Wij weten niet,
19. wat hij zegt. ' Jezus bemerkte, dat
zij hem vragen wilden, en zeide tot
hen: Vraagt gij daarover onder elk-
ander, dat ik zeide: Een korten
tijd, en gij ziet mij niet, en weder
een korten tijd, en gij zult mij
20. zien? ' Voorwaar, voorwaar, ik zeg
u, gij zult weenen en schreijen, maar
de wereld zal zich verblijden; en gij
zult bedroefd worden, maar uwe droef-
21. heid zal tot blijdschap worden. ' Eene
vrouw, wanneer zij baart, heeft droef-
heid, omdat hare ure gekomen is;
doch, als zij het kind gebaard heeft,
gedenkt zij de benauwdheid niet meer
uit blijdschap, dat er een mensch ter
22. wereld is gekomen. ' Ook gij dan
hebt nu wel droefheid; maar ik zal
u wederzien, en uw hart zal zich
verblijden, en niemand neemt uwe
23. blijdschap u af. ' En te dien dage
zult gij mij niets vragen. Voorwaar,
voorwaar, ik zeg u, zoo gij den Va-
der om iets bidt in mijnen naam,
24. hij zal het u geven. ' Tot nu toe
hebt gij niet in mijnen naam om iets
gebeden. Bidt, en gij zult ontvan-
gen, opdat uwe blijdschap volkomen
zij.
25. Dit heb ik tot u gesproken in ver-
bloemde redenen. De ure komt, dat
ik niet meer in verbloemde redenen
tot u spreken, maar u vrijuit van
26. den Vader verkondigen zal. ' Te dien
dage zult gij bidden in mijnen naam,
en ik zeg u niet, dat ík den Vader
27. voor u bidden zal; ' want de Vader
zelf heeft u lief, omdat gij mij hebt
liefgehad en geloofd hebt, dat ik van
28. den Vader ben uitgegaan. ' Ik ben
van den Vader uitgegaan en in de
wereld gekomen; wederom verlaat ik
de wereld en ga tot den Vader. '
29. Zijne leerlingen zeiden: Zie, nu
spreekt gij vrijuit en spreekt geen
30. verbloemde rede. ' Nu weten wij, dat
gij alles weet en niet noodig hebt,
dat men u vrage; daarom gelooven
wij, dat gij van God zijt uitgegaan. '

Vs. **15**. H. XVII: 10. — Vs. **16**. Vs. 10, XIV: 19. — Vs. **17**. Vs. 10. — Vs. **21**. Jez. XXVI: 17. — Vs. **22**. Vs. 16, 17, H. XIV: 18, 19, 21, 23. — Vs. **23**. 1 Joh. II: 20, 27; Joh. XIV: 13.

Vs. **24**. H. XV: 11, XVII: 13. — Vs. **25**. Vs. 13. — Vs. **27**. H. XIV: 21, XVII: 8. — Vs. **28**. H. VIII: 42, XIII: 3. — Vs. **29**. Vs. 25. — Vs. **30**. H. XXI: 17, II: 25.

13. *het toekomende*, d. i. de verdere ontwikkeling van het godsrijk op aarde.

14. *Die zal mij verheerlijken*, d. i. mij tot eere en erkenning bij de wereld brengen.

want uit het mijne enz. Gelijk al wat de Heilige Geest leert van God afkomstig is (vs. 13), zoo is het ook aan Jezus ontleend, daar het de voortzetting en ontwikkeling is van de goddelijke waarheid, door Jezus zelven verkondigd. Vgl. vs. 12, 13, XIV: 26.

15. *Al wat de Vader heeft*, en dus ook de volledige kennis der waarheid. Vgl. Kol. II: 3.

16. Aan hun ligchamelijk oog zou Jezus door zijnen dood weldra onttrokken worden, maar met het oog huns geestes zouden zij hem dan weder aanschouwen. Vgl. vs. 10, XIV: 19.

gij zult mij zien. De gew. t. voegt er bij: *want ik ga tot den Vader.*

17. *Want ik ga tot den Vader.* Zie vs. 10.

20. *de wereld zal zich verblijden*, t. w. over de zegepraal, die zij schijnbaar op Jezus behaald had.

uwe droefheid — worden, t. w. als zij Jezus zagen met het oog des geestes. Vgl. vs. 16, 21, 22.

22. *ik zal u wederzien.* Uit vs. 23 blijkt, dat een wederzien in geestelijken zin bedoeld wordt. Vgl. vs. 16, XIV: 18, 19.

23. *te dien dage.* Zie op H. XIV: 20.

zult gij mij niets vragen. In dat tijdperk zou de Heilige Geest hen op het gebied der waarheid leiden.

in mijnen naam. Zie op H. XIV: 13. Eene and. lez. plaatst deze woorden achter *geven.*

25. *Dit — in verbloemde redenen.* Zie vs. 16, 20—22.

dat ik — spreken, t. w. door den Heiligen Geest, die dan in u woont. Vgl. H. XIV: 17.

vrijuit, t. w. dewijl zij dan aan geen verbloemde rede meer behoefte hadden.

26. *dat ik — bidden zal.* Uit kracht van de zelfstandige geloofsvereeniging met God, die de vrucht des Heiligen Geestes zijn zou, wordt alle tusschenkomst en voorspraak, ook die van Jezus, overbodig.

27. *van den Vader.* Gew. t. *van God.*

29. In hetgeen Jezus zoo even (vs. 28) gezegd had, meenen de leerlingen reeds de vervulling van zijne belofte, vs. 25, te zien.

30. *Nu weten wij* enz. Dit zeggen zij met het oog daarop, dat Jezus eene vraag, die zij hem doen wilden, beantwoord had, eer zij haar hadden uitgesproken. Zie vs. 19.

31. Jezus antwoordde hun: Gelooft gij
32. nu? ' Zie, de ure komt en is gekomen, dat gij verstrooid wordt, een iegelijk naar zijn huis, en mij alleen laat. En toch ben ik niet alleen;
33. want de Vader is met mij. ' Dit heb ik tot u gesproken, opdat gij in mij vrede hebt. In de wereld hebt gij verdrukking; maar hebt goeden moed: ík heb de wereld overwonnen.

HOOFDSTUK XVII.

Laatste gebed van Jezus. Bede, dat God hem verheerlijke ter wille van het door hem volbrachte werk (vs. 1—5). Bede voor zijne leerlingen, dat zij, geheiligd in de waarheid en vereenigd door de liefde, de hun opgedragen taak waardig mogen vervullen (vs. 6—19). Bede voor alle geloovigen, opdat ook de wereld zich overtuige van de goddelijkheid zijner zending (vs. 20—24). Besluit (vs. 25, 26).

1. Zóó sprak Jezus, en hief zijne oogen ten hemel, en zeide: Vader! de ure is gekomen: verheerlijk uwen Zoon, opdat uw Zoon u verheerlijke; '
2. gelijk gij hem macht gegeven hebt over alle vleesch, opdat hij aan allen, die gij hem gegeven hebt, het
3. eeuwige leven geven zou. ' Dit nu is het eeuwige leven, dat zij u kennen, den eenigen, waren God, en dien gij gezonden hebt, Jezus Christus. '
4. Ik heb u verheerlijkt op aarde; het werk heb ik volbracht, dat gij mij
5. te doen gegeven hebt. ' En nu, verheerlijk gij mij, Vader! bij u zelven met de heerlijkheid, die ik bij u had,
6. eer de wereld was! ' Ik heb uwen naam geopenbaard aan de menschen, die gij mij uit de wereld gegeven hebt. De uwen waren zij, en mij hebt gij ze gegeven, en uw woord
7. hebben zij bewaard. ' Nu erkennen zij, dat al wat gij mij gegeven hebt,
8. van u is; ' want de woorden, die gij mij gegeven hebt, heb ik hun gegeven, en zij hebben ze aangenomen en waarlijk erkend, dat ik van u ben uitgegaan, en zij hebben geloofd,
9. dat gij mij gezonden hebt. ' Ik bid voor hen: niet voor de wereld bid ik, maar voor hen, die gij mij gegeven hebt; want zij zijn de uwen ' —

Vs. **32**. H. VIII: 16, 29; Matth. XXVI: 31, 56. — Vs. **33**. H. XIV: 27, XVI: 11; 1 Joh. II: 13, V: 4. Vs. **1**. H. XI: 41, XII: 23, 28, XIII: 31, 32. — Vs. **2**. H. III: 35, XIII: 3, V: 24, X: 28; Matth. XI: 27, XXVIII: 18.

Vs. **3**. H. V: 24; 1 Joh. V: 20. — Vs. **4**. Vs. 6, H. IV: 34, XIX: 30. — Vs. **5**. Vs. 24, H. VI: 62, VIII: 58. — Vs. **6**. H. VI: 37, 39. — Vs. **8**. Vs. 25, H. XVI: 27, 28, 30. — Vs. **9**. Vs. 6.

31. *Gelooft gij nu?* And. *Nu gelooft gij.*
32. *is gekomen.* Gew. t. *is nu gekomen.*
33. *Dit.* Men denke aan den ganschen inhoud van H. XV, XVI.
vrede, d. i. vrede der ziel. Vgl. H. XIV: 27.
hebt gij. Gew. t. *zult gij . . . hebben.*
ik heb de wereld overwonnen, t. w. door de zedelijke kracht, die Jezus in leven en in sterven aan den dag leide. Zie verder op vs. 11.
1. *de ure*, t. w. van mijn lijden en sterven.
verheerlijk uwen Zoon enz. Jezus bidt, dat God hem na zijnen dood heerlijkheid geve in den hemel, opdat hij God verheerlijke, t. w. door de werkzaamheid, die hij van den hemel uit tot heil des menschdoms oefenen zou. Volg. and. spreekt Jezus hier zijne blijmoedige overgave aan den wil zijns Vaders uit, gedachtig, dat zijn lijden en sterven tot verheerlijking zoo van hem zelven als van God strekken zou. Vgl. H. XII: 28, XIII: 31.
opdat. Gew. t. *opdat ook.*
2. Jezus stelt de verheerlijking van God daarin, dat hij het eeuwige leven wekt in hen, die daarvoor vatbaar zijn, en als grond dier verheerlijking noemt hij de macht, hem door God over het gansche menschdom verleend.
die gij hem gegeven hebt. Zie op H. VI: 37.
3. *Dit . . is het eeuwige leven*, d. i. Hierdoor verkrijgt men, reeds hier op aarde (vgl. op H. III: 15), het eeuwige leven. Wie God recht kent, zooals hij zich in Jezus, den gezondene des Vaders, geopenbaard heeft, vindt, hoe meer hij zich door die kennis laat besturen, daarin de bron van het ware, geestelijke leven.
3. *den eenigen, waren God.* In tegenstelling met de afgoden. Vgl. 1 Joh. V: 20, 21.
4. *het werk* enz. Onder dit werk is zijn nu aanstaand lijden en sterven mede begrepen. Vgl. H. XIX: 30.
5. *verheerlijk gij mij . . . met de heerlijkheid* enz., d. i. schenk gij mij het werkelijk bezit der heerlijkheid enz.
de heerlijkheid, die ik bij u had, d. i. de Messiasheerlijkheid, door u reeds vóór mijne komst op aarde voor mij bestemd (vgl. H. VIII: 58 en de aant. ald.). And. denken aan de hemelsche heerlijkheid, die hij reeds in zijn voorbestaan werkelijk bezat (vgl. H. I: 1).
eer de wereld was. Vgl. vs. 24 en zie op H. I: 1.
6. *uwen naam*, d. i. den naam, waardoor het wezen van God wordt aangeduid, t. w. als Vader (vs. 11).
de menschen — gegeven hebt. Jezus bedoelt hiermede zijne leerlingen.
De uwen waren zij. Om tot Jezus te komen, moet men reeds vóóraf Gode toebehooren. Vgl. H. VIII: 47, VI: 44.
uw woord, dat door mijnen mond tot hen gekomen is. Vgl. vs. 8, H. VII: 16, 17.
7. *al wat gij mij gegeven hebt.* Men denke hierbij inzonderheid aan Jezus' leer. Vgl. vs. 8.
9. *Ik bid voor hen.* Zie den inhoud van Jezus' bede vs. 11, vgl. vs. 15, 17.
niet voor de wereld. Voor haar kon Jezus niet bidden, wat hij voor zijne leerlingen bad, omdat zij er niet vatbaar voor was. Vgl. vs. 6, 15, H. VI: 44, X: 26, XII: 39, 40.

10. en al het mijne is het uwe, en het
uwe is het mijne — en ik ben in
11. hen verheerlijkt geworden, ' en ik
ben niet meer in de wereld, en de-
zen zijn in de wereld, en ík kom
tot u: Heilige Vader! bewaar hen
in uwen naam, dien gij mij gegeven
hebt, opdat zij één zijn evenals wij! '
12. Toen ik met hen was, bewaarde ik
hen in uwen naam, dien gij mij ge-
geven hebt, en ik heb hen bewaakt,
en niemand uit hen is verloren ge-
gaan, dan de zoon des verderfs, op-
dat de Schrift vervuld zou worden. '
13. Doch nu kom ik tot u en spreek dit
in de wereld, opdat zij mijne blijd-
14. schap volkomen in zich hebben. ' Ik
heb hun uw woord gegeven, en de
wereld heeft hen gehaat, omdat zij
van de wereld niet zijn, gelijk ik
15. van de wereld niet ben. ' Ik bid niet,
dat gij hen uit de wereld wegneemt,
maar dat gij hen bewaart voor den
16. booze. ' Van de wereld zijn zij niet,
gelijk ik van de wereld niet ben. '
17. Heilig hen in de waarheid! Uw
18. woord is waarheid. ' Gelijk gij mij
in de wereld gezonden hebt, heb ik
19. ook hen in de wereld gezonden, ' en
voor hen heilig ik mij zelven, opdat
ook zij geheiligd mogen zijn in de
20. waarheid. ' Doch niet alleen voor de-
zen bid ik, maar ook voor hen, die
door hun woord in mij gelooven, '
21. opdat zij allen één zijn, opdat, ge-
lijk gij Vader in mij en ik in u,
ook zij in ons één zijn; opdat de
wereld geloove, dat gíj mij gezonden
22. hebt. ' En ík heb hun de heerlijkheid
gegeven, die gij mij gegeven hebt,
opdat zij één zijn, gelijk wij één
23. zijn, ' ik in hen en gij in mij, op-
dat zij volkomen één zijn; opdat de
wereld erkenne, dat gij mij gezonden
hebt en hen hebt liefgehad, gelijk
24. gij mij hebt liefgehad. ' Vader! die
gij mij gegeven hebt, die wil ik,
dat ook met mij zijn, waar ik ben,

Vs. **10.** H. XVI : 15. — Vs. **11.** Vs. 17, H. X : 30. — Vs. **12.** H. VI : 39, X : 28, XIII : 18; Ps. XLI : 10. — Vs. **13.** H. XV : 11, XVI : 24. — Vs. **14.** H. XV : 18, 19, VIII : 23.

Vs. **17.** H. VIII : 32. — Vs. **18.** H. XX : 21; Matth. XXVIII : 19. — Vs. **19.** Hebr. IX : 14, II : 11. — Vs. **21.** Vs. 11, 22, H. X : 38. — Vs. **22.** Vs. 5, 11, 21. — Vs. **24.** H. XII : 26, XIV : 3.

10. *al het mijne — het mijne.* Al wat Godes is, zijn leven, zijne macht en wijsheid (H. V : 26, 19, VII : 16), kent Jezus zich toe uit kracht zijner eenheid met den Vader. Vgl. H. X : 30, 36.

ik ben in hen verheerlijkt geworden, t. w. door hetgeen zij onder mijne leiding geworden zijn (vs. 8, 9). And. door hunne werkzaamheid als mijne gezanten tot de wereld. (Zie verder op H. XVI : 11).

11. *ik kom tot u*, zoodat ik zelf hen niet meer bewaren kan. Vgl. vs. 12.

bewaar — naam, d. i. doe hen daarin blijven. Zie verder op vs. 6.

dien gij mij gegeven hebt, t. w. om hun dien bekend te maken. Gew. t. *die gij mij gegeven hebt.* Zoo ook vs. 12.

opdat — evenals wij. De eenheid des geestes, die Jezus aan God verbindt, is het voorbeeld van den band, die ook de zijnen onderling vereenigen moet.

12. *met hen.* Gew. t. *met hen in de wereld.*

dan de zoon des verderfs. Daar Judas kwalijk gerekend kan worden tot degenen, die God aan Jezus gegeven had (vgl. vs. 6, 9, H. X : 28, 29), schijnt de bedoeling te zijn: „maar Judas is verloren gegaan.” Vgl. Luc. IV : 26.

opdat de Schrift enz. Zie Ps. XLI : 10, en vgl. H. XIII : 18. And. denken hier in 't algemeen aan de vervulling van Gods raad, in de Schrift aangeduid, waaraan ook het verraad van Judas dienstbaar moest zijn.

13. *dit*, t. w. mijne bede voor hen. Zie vs. 11.

in de wereld, d. i. terwijl ik nog in de wereld ben.

mijne blijdschap. Zie op H. XV : 11.

14. *uw woord.* Zie op vs. 6.

15. *uit de wereld wegneemt*, t. w. door den dood.

15. *bewaart voor den booze.* Zie op Matth. VI : 13.

17. *Heilig hen in de waarheid* (gew. t. *in uwe waarheid*). De leerlingen waren wel reeds, door het aanvankelijk bezit der waarheid (vs. 6, 12), aan God en het ware leven gewijd; maar zij moesten door de waarheid, bij toeneming, geheiligd worden, om in staat te zijn tot de vervulling hunner levenstaak (vs. 18, 20).

17. *Uw woord.* Met nadruk. Zie verder op vs. 6.

19. *heilig ... mij zelven*, d. i. wijd mij Gode toe, door de vrijwillige opoffering van mijn leven.

geheiligd, d. i. aan God gewijd.

in de waarheid. And. *in waarheid.*

20. *in mij gelooven.* Wat weldra het geval zou zijn, is hier als reeds aanwezig voorgesteld (vgl. op H. XVI : 11). Gew. t. *in mij gelooven zullen.*

21. *opdat de wereld* enz. Door de eenheid der geloovigen met God en Christus zou ook de van God afkeerige wereld, haars ondanks, gedrongen worden tot de erkenning zijner goddelijke zending. Vgl. vs. 23, H. XVI : 8—11, VIII : 28.

22. *de heerlijkheid*, d. i. de heerlijkheid van den Messias, waarin de leerlingen aanvankelijk deelden en eenmaal in den hemel met hem volkomen deelen zouden.

mij gegeven hebt, d. i. reeds vóór mijne komst op aarde voor mij bestemd hebt en mij nu weldra volkomen schenken zult. Vgl. vs. 5. And. denken hierbij, evenals vs. 5, aan de hemelsche heerlijkheid, die Jezus reeds in zijn voorbestaan bezat.

23. *volkomen één.* Gr. *volmaakt tot één.*

opdat de wereld enz. Zie op vs. 21.

dat gij ... hen liefgehad hebt. Vgl. H. XVI : 27.

24. *die gij mij gegeven hebt.* Men denke niet enkel aan Jezus' leerlingen (vs. 6), maar aan allen, die in hem gelooven zouden (vs. 20, 21).

opdat zij mijne heerlijkheid aanschouwen, die gij mij gegeven hebt, omdat gij mij hebt liefgehad vóór de
25. grondlegging der wereld. ' Rechtvaardige Vader! en de wereld heeft u niet gekend, maar ík heb u gekend, en dezen hebben erkend, dat gij mij
26. gezonden hebt. ' En ik heb hun uwen naam bekend gemaakt, en zal hun dien bekend maken, opdat de liefde, waarmeê gij mij hebt liefgehad, in hen zij en ik in hen.

HOOFDSTUK XVIII.

Jezus in den hof (vs. 1, 2). Door Judas verraden (vs. 3—5), draagt hij zorg voor zijne leerlingen (vs. 6—9). Petrus en de dienaar des hoogepriesters (vs. 10, 11). Jezus gevangengenomen en tot Annas gebracht (vs. 12—14). Eerste verloochening van Petrus (vs. 15—18). Verhoor voor den hoogepriester (vs. 19—24). Tweede en derde verloochening van Petrus (vs. 25—27). Jezus naar Pilatus gebracht (vs. 28—32). Zijne verklaring aangaande den aard van zijn koninkrijk (vs. 33—38). Keuze tusschen Jezus en Barabbas (vs. 39, 40).

1. Nadat Jezus dit gezegd had, ging hij uit met zijne leerlingen, de beek Kedron over, waar een hof was, dien hij inging, hij en zijne leerlin-
2. gen. ' Nu wist ook Judas, die hem overleverde, die plaats, omdat Jezus daar dikwijls met zijne leerlingen
3. samengekomen was. ' Judas dan nam de bende en dienaars van de overpriesters en Farizeërs, en kwam daar met lantaarnen en fakkels en wape-
4. nen. ' Jezus dan, wetende al wat hem zou overkomen, ging uit en
5. zeide tot hen: Wien zoekt gij? ' Zij antwoordden hem: Jezus, den Nazarener. Jezus zeide tot hen: Die ben ík. En ook Judas, die hem
6. overleverde, stond bij hen. ' Toen hij dan tot hen zeide: Die ben ík, gingen zij achterwaarts en vielen ter
7. aarde. ' Wederom dan vroeg hij hun: Wien zoekt gij? En zij zeiden:
8. Jezus, den Nazarener. ' Jezus antwoordde: Ik heb u gezegd, dat ik het ben. Indien gij dan mij zoekt,
9. laat dezen heengaan! ' opdat vervuld zou worden het woord, dat hij gesproken had: Van hen, die gij mij gegeven hebt, heb ik niemand ver-
10. loren. ' Simon Petrus dan, die een zwaard had, trok het, en trof den dienstknecht des hoogepriesters, en hieuw hem het rechteroor af. De naam nu van den dienstknecht was
11. Malchus. ' Jezus dan zeide tot Petrus: Steek het zwaard in de scheede! Den drinkbeker, dien mij de Vader gegeven heeft, zou ik dien niet drinken?
12. De bende dan en de overste en de dienaars der Joden namen Jezus ge-
13. vangen en bonden hem, ' en zij leidden hem weg, eerst naar Annas; want hij was de schoonvader van Kájafas, die in dat jaar hoogepriester
14. was. ' Kájafas nu was 't, die den

Vs. **25**. H. XV : 21, VI : 69. — Vs. **26**. Vs. 6, H. XV : 9.
Vs. **1—3**. Matth. XXVI : 30, 36, 47; Marc. XIV : 26, 32, 43; Luc. XXII : 39, 47. — Vs. **1**. 2 Sam. XV : 23. — Vs. **4**. H. XIII : 1, VI : 64.
Vs. **9**. H. XVII : 12. — Vs. **10**, **11**. Matth. XXVI : 51, 52; Marc. XIV : 47; Luc. XXII : 50, 51. — Vs. **11**. Matth. XX : 22; XXVI : 39, 42. — Vs. **12**. Matth. XXVI : 57; Marc. XIV : 53; Luc. XXII : 54. — Vs. **13**. Luc. III : 2. — Vs. **14**. H. XI : 50.

24. *mijne heerlijkheid aanschouwen*, t. w. als zulken, die er in deelen. Vgl. op H. III : 3.
die gij mij gegeven hebt. Zie op vs. 22.
25. *Rechtvaardige Vader!* Zóó noemt Jezus zijnen Vader, omdat Gods rechtvaardigheid zich vertoont in hetgeen hij aan hen, die in Jezus gelooven, verleent. Zie hetgeen onmiddellijk volgt.
dezen, t. w. Jezus' leerlingen.
26. *zal . . . dien bekend maken*, t. w. door middel van den Heiligen Geest. Vgl. H. XVI : 13.
1. *ging . . . uit*, t. w. de stad uit.
de beek Kedron. Eene smalle beek even buiten Jeruzalem, waarover eene steenen brug naar den Olijfberg voerde.
een hof, waarschijnlijk met olijfboomen beplant en behoorende tot de landhoeve Gethsémané. Vgl. Matth. XXVI : 36.
3. *de bende*, t. w. de afdeeling van romeinsche krijgsknechten, welke de joodsche raad van den landvoogd Pilatus, ter handhaving der orde, verzocht had.
4. *ging uit*, t. w. uit den hof. Vgl. vs. 1.
6. *gingen zij — ter aarde*, t. w. ten gevolge van den indruk, dien Jezus' persoon en de door hem aan den dag gelegde onverschrokkenheid op hen maakte. Vgl. H. VII : 45, 46. And. zien hierin eene daad van Jezus' wondermacht, ten bewijze, dat hij, wel verre van voor de overmacht zijner vijanden te bukken, zich aan hen vrijwillig overgaf. Vgl. H. X : 18.
8. *dezen*, t. w. de leerlingen, die hij met de hand aanwees.
9. *het woord* enz. Zie H. XVII : 12, waar echter niet, gelijk hier, sprake is van lijfsbehoud, maar van het behoud der ziel; doch dit zou, door het gevangennemen van de leerlingen, mede in gevaar gekomen zijn.
12. *de overste*, t. w. van de bende.
der Joden. Zie op H. I : 19.
13. *Annas.* Zie op Luc. III : 2.
in dat jaar. Zie op H. XI : 51.
14. Zie H. XI : 49—51.

Joden geraden had, dat het nut was,
dat *één* mensch stierf voor het volk.
15. En Simon Petrus volgde Jezus met
den anderen leerling. Die leerling
nu was den hoogepriester bekend en
ging met Jezus het hof des hooge-
16. priesters binnen; ' doch Petrus bleef
buiten aan de deur staan. De andere
leerling dan, de bekende des hooge-
priesters, ging uit, en sprak met de
portierster, en bracht Petrus binnen. '
17. De dienstmaagd dan, de portierster,
zeide tot Petrus: Ook *gij* zijt toch
niet een van de leerlingen van dezen
mensch? Hij zeide: Dat ben ik niet. '
18. De knechten en de dienaars nu had-
den een kolenvuur aangelegd, omdat
het koud was, en zij stonden daar
en warmden zich; en Petrus stond
bij hen zich te warmen.
19. De hoogepriester dan vroeg Jezus
naar zijne leerlingen en naar zijne
20. leer. ' Jezus antwoordde hem: Ik
heb vrijuit gesproken tot de wereld;
ik heb te allen tijde in synagogen
en in den tempel geleerd, waar al
de Joden samenkomen, en in het ver-
21. borgen heb ik niet gesproken. ' Wat
vraagt gij *mij*? Vraag hen, die ge-
hoord hebben wat ik tot hen gespro-
ken heb; zie, dezen weten, wat ik
22. gezegd heb. ' Toen hij nu dit zeide,
gaf een der dienaren, die daarbij
stond, Jezus een kinnebakslag en
zeide: Antwoordt gij zóó den hoo-
23. gepriester? ' Jezus antwoordde hem:
Indien ik kwalijk gesproken heb,
zoo getuig van het kwade, en indien
24. goed, waarom slaat gij mij? ' Annas
dan zond hem geboeid tot Kájafas,
den hoogepriester.
25. Simon Petrus nu stond daar en
warmde zich. Zij zeiden dan tot hem:
Ook *gij* zijt toch niet een van zijne
leerlingen? Hij loochende het en
26. zeide: Dat ben ik niet. ' Een van
de dienstknechten des hoogepriesters,
zijnde een bloedverwant desgenen,
wien Petrus het oor had afgehouwen,
zeide: Heb *ik* u niet met hem in
27. den hof gezien? ' Wederom dan loo-
chende Petrus het, en terstond kraaide
de haan.
28. Zij voerden dan Jezus van Kájafas
naar het rechthuis, en het was vroeg
in den morgen. Doch zij gingen niet
in het rechthuis, om zich niet te ver-
ontreinigen, maar het pascha te kun-
29. nen eten. ' Pilatus dan ging tot hen
uit en zeide: Wat aanklacht brengt
30. gij tegen dezen mensch in? ' Zij ant-
woordden en zeiden tot hem: Ware
deze geen boosdoener, wij zouden
hem niet aan u hebben overgeleverd. '
31. Pilatus dan zeide tot hen: Neemt
gij hem en oordeelt hem naar uwe

Vs. **15—18.** Matth. XXVI : 58, 69, 70; Marc. XIV : 54, 66—68; Luc. XXII : 55—57. — Vs. **15.** H. XX : 2. — Vs. **20.** Matth. XXVI : 55. — Vs. **22, 23.** 1 Kon. XXII : 24, 25; Jer. XX : 2, 3, 6; Hand. XXIII : 2—5.

Vs. **25—27.** Matth. XXVI : 71—75; Marc. XIV : 69—72; Luc. XXII : 58—60. — Vs. **26.** Vs. 10. — Vs. **27.** H. XIII : 38. — Vs. **28.** Matth. XXVII : 1, 2; Marc. XIV : 1; Luc. XXIII : 1. — Vs. **31.** H. XIX : 6.

15. *met den anderen leerling*, t. w. Johannes. Vgl. H. XX : 2, 3, 8.

den hoogepriester. Met deze benaming wordt in dit vs., en zoo ook vs. 16, 19, 26, waarschijnlijk Kájafas bedoeld, die vs. 13 uitdrukkelijk als hoogepriester vermeld was. And. willen gedacht hebben aan Annas (vs. 13). Vgl. vs. 24, en zie op Luc. III : 2.

18. *De knechten*, d. i. de bijzondere dienstknechten of slaven van den hoogepriester (vgl. vs. 26).

de dienaars, d. i. de gerechtsdienaars (vgl. vs. 3, 12).

een kolenvuur aangelegd, t. w. op het open binnenplein van het hof of paleis des hoogepriesters.

19. *De hoogepriester.* Zie op vs. 15.

20. *in synagogen.* Gew. t. *in de synagoge.*

waar, t. w. in den tempel.

al de Joden. Gew. t. *de Joden van alle kanten.*

24. Had het verhoor van Jezus (vs. 18—23) plaats ten huize van Kájafas, dan bericht de evangelist hier, wat hij tot dusver verzuimd had te vermelden, t. w. dat Jezus, na aan Annas te zijn voorgesteld, naar Kájafas gebracht was. Sommigen willen daarom dit vs. verplaatsen tusschen vs. 13 en 14, of achter vs. 14. And., die t. a. p. aan een verhoor voor Annas denken, achten bedoeld, dat dit zenden van Jezus naar Kájafas eerst plaats had na het verhoor voor Annas (vgl. op vs. 15). And. lez. *Annas zond hem* enz.

28. *Zij*, t. w. de leden van den joodschen raad. Vgl. vs. 31.

het rechthuis. Zie op Matth. XXVII : 27.

om zich niet te verontreinigen enz. Zouden zij buitendien reeds ongaarne bij Pilatus, een heiden, in huis zijn gegaan (vgl. Hand. X : 28, XI : 3), zij wilden het nu te minder, daar het Paaschfeest ophanden en het rechthuis niet volgens de wet gereinigd was (vgl. Deut. XVI : 4).

het pascha, d. i. het paaschlam. Zie verder op H. XIII : 2.

31. *Neemt — wet.* Daar zij geene bepaalde aanklacht tegen Jezus inbrachten, wilde Pilatus de beslissing, of hij naar de wet van Mozes strafbaar was, aan hen zelve overlaten.

wet! De Joden zeiden tot hem:
Ons is het niet geoorloofd iemand
32. ter dood te brengen; ' opdat het woord
van Jezus zou vervuld worden, dat
hij gesproken had, aanduidende, welk
een dood hij sterven zou.
33. Pilatus dan ging wederom in het
rechthuis, en riep Jezus, en zeide
tot hem: Zijt gij de koning der
34. Joden? ' Jezus antwoordde: Zegt
gij dit uit u zelven, of hebben an-
35. deren u over mij gesproken? ' Pila-
tus antwoordde: Ben ik dan een
Jood? Uw volk en de overpriesters
hebben u aan mij overgeleverd: wat
36. hebt gij gedaan? ' Jezus antwoordde:
Mijn koninkrijk is niet van deze
wereld. Ware mijn koninkrijk van
deze wereld, mijne dienaars zouden
strijden, opdat ik den Joden niet
wierd overgeleverd; doch nu is mijn
37. koninkrijk niet vanhier. ' Pilatus dan
zeide tot hem: Dus zijt gij toch
een koning? Jezus antwoordde: Gij
zegt het; want een koning ben ik.
Daartoe ben ik geboren en daartoe
in de wereld gekomen, opdat ik der
waarheid getuigenis geven zou. Ieder,
die uit de waarheid is, hoort naar
38. mijne stem. ' Pilatus zeide tot hem:
Wat is waarheid? En nadat hij dit
gezegd had, ging hij weder uit tot
de Joden en zeide tot hen: Ik vind
39. in hem geen schuld. ' Doch het is
gewoonte bij u, dat ik u op het Pa-
scha éénen loslaat. Wilt gij dan,
dat ik u den koning der Joden los-
40. laat? ' Zij schreeuwden dan wederom
allen, zeggende: Niet dezen, maar
Barabbas! En Barabbas was een
roover.

HOOFDSTUK XIX.

Jezus gegeeseld (vs. 1), door de krijgsknechten bespot (vs. 2, 3), door Pilatus onschuldig verklaard (vs. 4—6), op nieuw ondervraagd (vs. 7—12) en eindelijk aan de Joden overgegeven (vs. 13—16). Wegleiding naar Golgotha en kruisiging aldaar (vs. 16—18). Het opschrift boven het kruis (vs. 19—22). Verdeeling der kleederen (vs. 23, 24). Maria bij het kruis (vs. 25—27). Jezus sterft (vs. 28—30). De beenbreking en het doorsteken van Jezus' zijde (vs. 31—37). Afneming en begrafenis (vs. 38—42).

1. Toen nam dan Pilatus Jezus en
2. geeselde hem. ' En de krijgsknechten
vlochten eene kroon van doornen en
zetten hem die op het hoofd, en de-
den hem een purperen kleed om, '
3. en zij gingen tot hem en zeiden:

Vs. **32**. H. XII: 32. — Vs. **33**. Matth. XXVII: 11; Marc. XV: 2; Luc. XXIII: 3. — Vs. **36**. H. XVII: 14, 16, XVIII: 11; Matth. XX: 25—28. — Vs. **37**. H. VII: 17, VIII: 47. — Vs. **38**. H. XIX: 4, 6; Matth. XXVII: 24; Luc. XXIII: 4, 22.

Vs. **39**, **40**. Matth. XXVII: 15—21; Marc. XV: 6—11; Luc. XXIII: 18, 19.
Vs. **1**. Luc. XXIII: 16; Matth. XXVII: 26; Marc. XV: 25. — Vs. **2**, **3**. Matth. XXVII: 27—30; Marc. XV: 16—19.

31. *Ons is het niet geoorloofd* enz. Al was de rechtsmacht van den joodschen raad nog vrij uitgestrekt, het recht over leven en dood berustte thans bij de romeinsche overheid.

32. *het woord van Jezus* enz. Zie H. XII: 32, 33. *welk een dood*, t. w. den dood des kruises. Indien Jezus namelijk op bevel van Pilatus ter dood gebracht werd, dan zou dit, naar romeinsch gebruik, geschieden door middel der kruisiging.

33. *Zijt gij de koning der Joden?* Deze vraag schijnt te onderstellen, dat de Joden, na het antwoord van Pilatus (vs. 31), met de beschuldiging voor den dag gekomen waren, dat Jezus zich tot koning had willen opwerpen. Vgl. Luc. XXIII: 2.

34. *Zegt gij dit* enz., d. i. Doet gij deze vraag op grond van iets, dat gij zelf in uwe betrekking als landvoogd opgemerkt hebt, of gaat gij daarbij uit van hetgeen uwe landslieden, die u omgeven, tegen mij hebben ingebracht?

35. *Ben ik dan een Jood*, dat ik zoodanig iets uit mij zelven of van de mijnen weten zou?
Uw volk — overgeleverd, d. i. Het is uw eigen volk, inzonderheid de overpriesters, door wie gij met die aanklacht aan mij zijt overgeleverd.

36. *mijne dienaars.* Bedoeld zijn niet Jezus' leerlingen, maar de dienaars, die Jezus hebben zou, ingeval hij een aardsch koning was.
strijden, *opdat* enz., d. i. zich te weer stellen, opdat ik niet aan den haat der Joden wierd ten offer gebracht (vgl. H. XIX: 16). And. *gestreden hebben*, *opdat* enz., d. i. zich te weer gesteld hebben bij mijne gevangenneming, opdat de Joden mij niet in hunne macht kregen.

37. *Gij zegt het*, d. i. Het is zoo, gelijk gij zegt. Vgl. Matth. XXVI: 25, 64, Marc. XIV: 62, Luc. XXIII: 20.
opdat ik — geven zou. And. *om — te geven.*
der waarheid getuigenis geven, d. i. de waarheid niet slechts verkondigen, maar ook in het ware daglicht plaatsen en door woord en wandel aanbevelen. Jezus geeft hiermede te kennen, dat hij zich een koning noemt op het gebied der waarheid.
Ieder — mijne stem, d. i. Wie een kind der waarheid is, heeft voor mijne stem een geopend oor, omdat hij in haar de stem der waarheid erkent. Vgl. H. VIII: 47, Matth. XI: 19.

38. *Wat is waarheid?* Door deze vraag, waarop hij geen antwoord afwacht, toont Pilatus, dat hij Jezus, die koning op het gebied der waarheid wilde zijn, voor een onschuldigen dweeper houdt. Vgl. hetgeen volgt.

1. *geeselde hem*, t. w. in de hoop van daardoor het volk tevreden te stellen en zóó de kruisstraf voor te komen. Vgl. op Luc. XXIII: 16.

2. *een purperen kleed.* Zie op Matth. XXVII: 28.

3. *en zij gingen tot hem en zeiden.* Gew. t. *en zij zeiden.*

Wees gegroet, koning der Joden!
en zij gaven hem kinnebakslagen.
4. Pilatus kwam weder buiten en zeide
tot hen: Zie, ik breng hem tot u
uit, opdat gij weet, dat ik in hem
5. geen schuld vind. ' Jezus dan kwam
buiten, dragende de doornenkroon en
het purperen kleed. En hij zeide
6. tot hen: Ziedaar den mensch! ' Toen
dan de overpriesters en de dienaars
hem zagen, schreeuwden zij, zeggende:
Kruisig, kruisig hem! Pilatus
zeide tot hen: Neemt gíj hem en
kruisigt hem; want ík vind in hem
7. geen schuld. ' De Joden antwoordden
hem: Wíj hebben eene wet, en naar
onze wet moet hij sterven; want hij
heeft zich tot Gods Zoon gemaakt.
8. Toen dan Pilatus dit woord hoorde,
9. werd hij nog meer bevreesd; ' en hij
ging weder in het rechthuis en zeide
tot Jezus: Vanwaar zijt gij? Doch
10. Jezus gaf hem geen antwoord. ' Pilatus
zeide tot hem: Spreekt gij tot
mij niet? Weet gij niet, dat ik
macht heb u los te laten en macht
11. heb u te kruisigen? ' Jezus antwoordde:
Gij zoudt geen macht tegen
mij hebben, indien het u niet
van boven gegeven ware. Daarom
heeft hij, die mij aan u heeft over-
12. geleverd, grooter zonde. ' Hierop zocht
Pilatus hem los te laten; maar de
Joden schreeuwden, zeggende: Zoo
gij dezen loslaat, zijt gij des keizers
vriend niet. Ieder, die zich koning
maakt, weêrspreekt den keizer!
13. Pilatus dan, toen hij deze woorden
gehoord had, bracht Jezus buiten,
en zette zich op den rechterstoel,
op de plaats, Lithostrótos genaamd
en in het Hebreeuwsch Gáb-
14. batha. ' En het was voorbereiding
voor het Pascha; het was omtrent de
zesde ure; en hij zeide tot de Joden:
15. Ziedaar uw koning! ' Zij dan schreeuwden:
Weg, weg, kruisig hem! Pilatus
zeide tot hen: Zal ik uwen koning
kruisigen? De overpriesters antwoordden:
Wij hebben geen koning
16. dan den keizer. ' Toen gaf hij hem
dan aan hen over, om gekruisigd te
worden.
17. Zij namen dan Jezus mede; ' en

Vs. **4**, **6**. H. XVIII: 38. — Vs. **6**. H. XVIII: 31. — Vs. **7**. Lev. XXIV: 16; Joh. V: 18, X: 33. — Vs. **9**. Matth. XXVI: 63, XXVII: 12, 14; Luc. XXIII: 9.

Vs. **13**. Matth. XXVII: 19. — Vs. **14**. Vs. 6. — Vs. **16**. Matth. XXVII: 26; Marc. XV: 15. — Vs. **17**—**19**. Matth. XXVII: 32—38; Marc. XV: 21—27; Luc. XXIII: 26, 32, 33, 38.

5. *hij zeide*, t. w. Pilatus.
Ziedaar den mensch! Als wilde hij zeggen: Zou die mensch, die daar machteloos en als een voorwerp van bespotting vóór u staat, zich tot koning hebben willen opwerpen?

6. *Neemt gíj hem en kruisigt hem.* Woorden van verontwaardiging en bespotting. Vgl. H. XVIII: 31.

7. *De Joden.* Dezelfden als de overpriesters, vs. 6 vermeld. Vgl. vs. 31, 38, en zie verder op H. I: 19.
Wíj hebben enz. Had hunne aanklacht van Jezus als een staatkundig misdadiger (zie op H. XVIII: 33) niet gebaat, zij trachten nu hun doel te bereiken door hem voor te stellen als een, die naar hunne wet den dood verdiend had wegens godslastering. Later (vs. 12) keeren zij tot hunne eerste aanklacht terug.

8. *nog meer bevreesd*, t. w. om Jezus ter kruisstraf over te geven. Bij de vrees, door zijn eigen geweten in hem gewekt, kwam nu nog die, dat hij, door Jezus te kruisigen, zich misschien vergrijpen zou aan iemand, die meer dan mensch was. Vgl. vs. 9.

9. *Vanwaar zijt gij?* d. i. Zijt gij van de aarde of uit den hemel afkomstig?
geen antwoord. Op de vraag van Pilatus kon Jezus ook kwalijk een antwoord geven, dat door dezen begrepen werd.

10. *Spreekt gij tot mij niet* enz.? Lichtgeraaktheid verdrijft bij Pilatus de vrees, die hij nog zoo even gevoelde (vs. 8).
los te laten . . . te kruisigen. Gew. t. *te kruisigen . . . los te laten.*

11. *van boven*, d. i. van God.
hij, die — overgeleverd, t. w. de joodsche raad. And. de hoogepriester Kájafas.

11. *heeft grooter zonde*, t. w. dan gij. Pilatus was zonder zijn toedoen, onder het bestuur van God, in het geval gebracht, om als rechter over Jezus te moeten zitten; en daarom was zijne zonde minder groot dan die der overpriesters, die Jezus eigendunkelijk hadden doen oplichten. And. *heeft te grooter zonde*, t. w. dan hij anders hebben zou, in zoover de joodsche raad zijne zonde der veroordeeling van Jezus nog grooter maakte, door de van God ingestelde rechtsmacht aan dit oogmerk dienstbaar te maken.

12. *Zoo gij dezen loslaat* enz. Zie op vs. 7.
zijt gij des keizers vriend niet, veeleer zijn vijand en tegenstander, daar gij zijne belangen niet behartigt.

13. *deze woorden* (vs. 12), die hem van ter zijde met eene aanklacht bij den romeinschen keizer bedreigden.
op den rechterstoel enz. Deze stond vóór het rechthuis op een kunstig ingelegden steenen vloer, die in het Gr. den naam droeg van *Lithostrótos*, d. i. *plaveisel*, maar dien de Joden gewoonlijk *Gábbatha*, d. i. *verhevenheid*, noemden.

14. *het was voorbereiding voor het Pascha*, d. i. de dag, die aan het Paaschfeest voorafging. Vgl. op Matth. XXVII: 62 en Joh. XIII: 2.
omtrent de zesde ure, d. i. naar onze tijdrekening twaalf uren op den middag.
Ziedaar uw koning! Uit deze woorden spreekt geen medelijden met Jezus, gelijk vs. 5, maar bitterheid tegen de joodsche grooten. Vgl. op vs. 21.

16. *Zij*, t. w. de romeinsche krijgsknechten. Vgl. vs. 18, 23.
mede. Gew. t. *mede en leidden hem weg.*

zijn kruis dragende, ging hij uit naar
de dusgenaamde Schedelplaats, die in
het Hebreeuwsch Golgotha genoemd
18. wordt; ' waar zij hem kruisigden, en
met hem twee anderen, ter weder-
19. zijde, en Jezus in het midden. ' Ook
schreef Pilatus een opschrift en stelde
het op het kruis; en er was geschre-
ven: Jezus, de Nazarener, de
20. koning der Joden. ' Dit opschrift
dan lazen vele der Joden, daar de
plaats, waar Jezus gekruisigd werd,
nabij de stad was. En het was ge-
schreven in het Hebreeuwsch, in het
21. Latijn, in het Grieksch. ' De over-
priesters der Joden dan zeiden tot
Pilatus: Schrijf niet: De koning
der Joden; maar dat hij gezegd heeft:
22. Ik ben de koning der Joden. ' Pila-
tus antwoordde: Wat ik geschreven
heb, heb ik geschreven.
23. De krijgsknechten dan, na Jezus
gekruisigd te hebben, namen zijne
kleederen en maakten vier deelen,
voor elken krijgsknecht een deel,
alsook den rok. De rok nu was zon-
der naad, van boven af in zijn ge-
24. heel geweven. ' Zij zeiden dan tot
elkander: Laat ons dien niet scheu-
ren, maar er over loten, van wien
hij zijn zal; opdat de Schrift vervuld
zou worden, die zegt: Zij hebben
mijne kleederen onder elkan-
der verdeeld en over mijn ge-
waad het lot geworpen. Dit
dan deden de krijgsknechten.
25. En bij het kruis van Jezus ston-
den zijne moeder en de zuster zijner
moeder, Maria, de vrouw van Klo-
26. pas, en Maria Magdaléna. ' Jezus
dan, toen hij zijne moeder zag en
den leerling, dien hij liefhad, bij
haar staande, zeide tot zijne moeder:
27. Vrouw, ziedaar uw zoon! ' Daarna
zeide hij tot den leerling: Ziedaar
uwe moeder! En van die ure aan
nam de leerling haar in zijn huis.
28. Daarna, wetende, dat nu alles vol-
bracht was, opdat de Schrift vervuld
zou worden, zeide Jezus: Mij dorst. '
29. Er stond een vat vol edik. Zij sta-
ken dan eene spons, vol edik, op
hysop en brachten haar aan zijnen
30. mond. ' Toen Jezus dan den edik
genomen had, zeide hij: Het is vol-
bracht! en hij boog het hoofd en gaf
den geest.
31. De Joden dan, opdat de ligchamen

Vs. **20.** Luc. XXIII : 38. — Vs. **23.** Matth. XXVII : 35; Marc. XV : 24; Luc. XXIII : 34. — Vs. **24.** Ps. XXII : 19. — Vs. **25.** Matth. XXVII : 55, 56; Marc. XV : 40, 41. Vs. **26.** H. XIII : 23, II : 4. — Vs. **28.** Ps. LXIX : 22. — Vs. **29.** Matth. XXVII : 48. — Vs. **30.** H. XVII : 4; Matth. XXVII : 50. — Vs. **31.** Deut. XXI : 22, 23.

17. *ging hij uit*, d. i. de stad uit.
Schedelplaats. Zie op Matth. XXVII : 33.

20. *vele der Joden*. Zie op vs. 7, en vgl. vs. 21.

21. *Schrijf niet* enz. De Joden zagen in het opschrift, hetwelk een gekruisigde als hunnen koning vermeldde, eene beleediging, hun door Pilatus aangedaan (vgl. op vs. 14). Zij verlangden het daarom zóó veranderd, dat Jezus er door werd aangeduid als een, die zich zelf tot koning had opgeworpen.

22. *heb ik geschreven*, d. i. blijft geschreven.

23. *zijne kleederen*, d. i. de kleedingstukken, behoorende tot zijn oppergewaad.
vier deelen. De kruisiging was dus verricht door eene zoogenaamde wacht, die uit vier krijgsknechten bestond. Vgl. op Hand. XII : 4, en zie verder op Matth. XXVII : 35.
den rok, d. i. het onderkleed.
zonder naad enz. Dergelijke rokken werden bij voorkeur door de priesters gedragen.

24. *opdat* enz. Ofschoon t. a. p., naar dichterlijk spraakgebruik, met de woorden *kleederen* en *gewaad* hetzelfde wordt aangeduid, past de evangelist het eene op de verdeelde kleederen toe, het andere op den rok.

25. *de zuster zijner moeder*. Hiermede schijnt Salome, de moeder van den apostel Johannes, bedoeld te zijn. Vgl. Matth. XXVII : 56, Marc. XV : 40. And. verbinden deze woorden met hetgeen onmiddellijk volgt, zoodat Maria, Jezus' moeder, eene zuster zou gehad hebben, die met haar denzelfden naam droeg. Zie verder op Matth. XXVII : 56.

25. *Klopas*. Naar 't schijnt, dezelfde, die elders, naar eene andere uitspraak van denzelfden naam, *Alpheüs* genoemd wordt. Vgl. op Matth. X : 3.
Magdaléna. Zie op Matth. XXVII : 56.

26. *den leerling, dien hij liefhad*. Zie op H. XIII : 23.
Vrouw. Zie op H. II : 4.

28. *alles volbracht was*, *opdat* enz., d. i. alles, wat noodig was, om de voorzeggingen der Schrift aangaande den Messias te vervullen. And. laten de woorden: *opdat de Schrift vervuld zou worden*, afhangen van *zeide hij*, zoodat Jezus over dorst geklaagd zou hebben met het oog op Ps. LXIX : 22. Vgl. vs. 29.

29. *Er stond -- hysop*. Gew. t. *Er stond dan een vat vol edik. Zij nu vulden eene spons met edik en staken haar op hysop.*
Zij, t. w. de romeinsche krijgsknechten.
hysop. Velen achten een hysopstengel bedoeld. And. meenen, dat hier oorspronkelijk een ander woord zou geschreven zijn, dat *speer* beteekent. Nog and. brengen de hysop zinnebeeldig in verband met het Pascha, waarvan Jezus de vervulling was; vgl. vs. 36, Exod. XII : 22, Lev. XIV : 4, 6, 49, Num. XIX : 6.

30. *Het is volbracht*, d. i. Het werk, mij opgedragen, is voleindigd. Vgl. H. XVII : 4. And. Mijn lijden is ten einde.

31. *De Joden*. Zie op vs. 7.

niet aan het kruis zouden blijven op
den sabbat, dewijl het voorbereiding
was, — want de dag van dien sab-
bat was groot — verzochten Pilatus,
dat hun de beenen mochten gebroken
32. en zij afgenomen worden. ' De krijgs-
knechten dan kwamen en braken wel
de beenen van den eerste en van den
andere, die met hem gekruisigd was; '
33. doch toen zij bij Jezus kwamen en
zagen, dat hij reeds dood was, bra-
34. ken zij hem de beenen niet; ' maar
een der krijgsknechten stak hem met
eene speer in de zijde, en terstond
35. kwam er bloed en water uit. ' En
die het gezien heeft, getuigt het, en
zijne getuigenis is waar, en hij weet,
dat hij waarheid zegt, opdat ook gij
36. gelooft. ' Want dit is geschied, op-
dat de Schrift vervuld zou worden:
Geen been van hem zal gebro-
37. ken worden; ' en wederom zegt
eene andere Schrift: Zij zullen
zien op hem, dien zij doorsto-
ken hebben.
38. Daarna verzocht Jozef van Arima-
théa, zijnde een leerling van Jezus,
maar in het verborgen uit vrees voor
de Joden, aan Pilatus, dat hij het
ligchaam van Jezus mocht afnemen;
en Pilatus stond het toe. Hij kwam
dan en nam het ligchaam van Jezus
39. af. ' En ook Nicodemus kwam, die
het eerst 's nachts tot hem gekomen
was, en bracht een mengsel van mirre
40. en aloë, omtrent honderd pond. ' Zij
namen dan het ligchaam van Jezus
en wonden het in doeken met de
specerijen, gelijk bij de Joden de
41. gewoonte van begraven is. ' Ter plaatse
nu, waar hij gekruisigd was, was
een hof, en in dien hof een nieuw
graf, waarin nog niemand was gelegd
42. geworden. ' Daar legden zij dan Je-
zus, wegens de voorbereiding der Jo-
den, omdat de grafstede nabij was.

HOOFDSTUK XX.

Maria Magdaléna, daarna Petrus en Johannes aan het graf (vs. 1—10). Jezus verschijnt aan Maria (vs. 11—18), aan de leerlingen zonder Thomas (vs. 19—25), daarna met Thomas (vs. 26—29). Het doel, waarmede dit Evangelie geschreven is (vs. 30, 31).

1. En op den eersten dag der week
ging Maria Magdaléna vroeg, terwijl
het nog duister was, naar de graf-
stede, en zag den steen van het graf
2. weggenomen. ' Zij liep dan en kwam
bij Simon Petrus en bij den anderen

Vs. 35. H. XXI: 24; 1 Joh. I: 1. — Vs. 36. Exod. XII: 46; Ps. XXXIV: 21. — Vs. 37. Zach. XII: 10; Openb. I: 7. — Vs. 38—42. Matth. XXVII: 57—60; Marc. XV: 42—46; Luc. XXIII: 50—53.

Vs. 39. H. III: 1, 2, VII: 50.
Vs. 1. Matth. XXVIII: 1; Marc. XVI: 1; Luc. XXIV: 1. — Vs. 2. H. XIX: 26; Marc. XVI: 4; Luc. XXIV: 2.

31. *niet aan het kruis — sabbat.* Naar romeinsch gebruik zou dit het geval zijn geweest; maar dit gebruik was met de wet van Mozes in strijd. Zie Deut. XXI: 22, 23.
voorbereiding. Zie op vs. 14.
groot, d. i. bijzonder heilig (vgl. H. VII: 37), en wel omdat hij tevens de eerste dag van het Paaschfeest was. Zie verder op H. XIII: 2.
32. *braken.. de beenen.* Naar romeinsch gebruik werden den misdadigers somtijds de beenen met zware knuppels verbrijzeld. Hier had dit plaats, om den dood der kruiselingen te verhaasten. Vgl. vs. 31.
34. *stak hem — in de zijde*, t. w. om, indien er nog eenig leven in Jezus was, hem den dood aan te doen.
bloed en water. Uit vs. 35 schijnt te blijken, dat dit hier niet zoozeer vermeld wordt als bewijs voor de waarheid van Jezus' dood, maar als bewijs, dat hij waarlijk de Christus was.
35. *die het gezien heeft* enz. De evangelist bedoelt zich zelven.
waar, d. i. van den echten stempel (vgl. H. I: 9, IV: 23), in zoover de ooggetuige hier meer in zag, dan hij met het oog des ligchaams waarnam.
gelooft, d. i. in uw geloof versterkt wordt. Vgl. op H. II: 11.
36. *dit is geschied*, t. w. dit, dat men Jezus de beenen niet brak en hem een steek in de zijde toebracht. (vs. 33, 34).
36. *Geen been — gebroken worden.* Men vindt hierin eene zinspeling òf op hetgeen Exod. XII: 46, Num. IX: 12 aangaande het paaschlam was voorgeschreven, òf op hetgeen aangaande Gods getrouwe zorg voor den vrome gezegd wordt Ps. XXXIV: 21.
38. *Jozef van Arimathéa.* Zie op Marc. XV: 43.
uit vrees voor de Joden. Vgl. H. VII: 13, XII: 42.
39. *die het eerst — gekomen was.* Zie H. III: 2.
mirre en aloë. Twee sterk riekende specerijen, waarvan de eerste bestond uit hars van den mirrestruik, de laatste uit fijngewreven hout van de aloë.
omtrent honderd pond. Misschien werd een gedeelte daarvan tusschen de doeken gestrooid (vs. 40) en een ander deel in het graf, waar Jezus gelegd werd. Vgl. 2 Kron. XVI: 14. De buitengewone hoeveelheid kan beschouwd worden als een blijk van groote liefde en eerbied, door Nicodemus aan Jezus toegedragen.
40. *bij de Joden.* In onderscheiding b. v. van de Egyptenaars, die de ingewanden uit het ligchaam namen.
1. *Maria Magdaléna.* Vgl. omtrent haar Luc. VIII: 2, 3, Matth. XXVII: 55, 56, 61, Joh. XIX: 25. Dat zij niet, gelijk de overlevering beweert, dezelfde is als de zondares, die Jezus' voeten zalfde, zie op Luc. VII: 37.
2. *Zij liep dan*, t. w. naar de stad terug.
den anderen — liefhad, t. w. Johannes. Vgl. op H. XVIII: 15.

leerling, dien Jezus liefhad, en zeide
tot hen: Zij hebben den Heer uit
het graf weggenomen, en wij weten
niet, waar ze hem gelegd hebben. '
3. Petrus dan ging uit en de andere
leerling, en zij begaven zich naar de
4. grafstede. ' Deze twee nu liepen te
gelijk; doch de andere leerling liep
vooruit, sneller dan Petrus, en kwam
5. het eerst aan het graf. ' En toen hij
bukte, zag hij de windsels liggen;
6. evenwel ging hij er niet in. ' Simon
Petrus dan, hem volgende, kwam
en ging in het graf, en zag de wind-
7. sels liggen, ' en den doek, die op
zijn hoofd geweest was, zag hij niet
bij de windsels liggen, maar afzon-
8. derlijk op ééne plaats opgerold. ' Toen
ging dan ook de andere leerling er
in, die het eerst aan het graf geko-
men was, en hij zag en geloofde; '
9. want zij wisten nog de Schrift niet,
dat hij uit de dooden moest opstaan. '
10. De leerlingen dan gingen weder naar
huis.
11. Maria nu stond buiten bij de graf-
stede en weende. Terwijl zij dan
weende, bukte zij, om in het graf
12. te zien, ' en zag twee engelen zitten
in witte kleederen, één aan het hoofd-
en één aan het voeteneinde, waar het
ligchaam van Jezus gelegen had. '
13. En die zeiden tot haar: Vrouw,
waarom weent gij? Zij zeide tot hen:
Omdat zij mijnen Heer weggenomen
hebben, en ik weet niet, waar zij
14. hem gelegd hebben! ' Nadat zij dit
gezegd had, keerde zij zich om en
zag Jezus staan; en zij wist niet,
15. dat het Jezus was. ' Jezus zeide tot
haar: Vrouw! waarom weent gij?
wien zoekt gij? Zij, meenende, dat
het de hovenier was, zeide tot hem:
Heer! zoo gij hem weggedragen hebt,
zeg mij, waar gij hem gelegd hebt,
16. en ik zal hem wegnemen. ' Jezus
zeide tot haar: Maria! Zij keerde
zich om en zeide tot hem, in het
Hebreeuwsch: Rabbouni! wat zeggen
17. wil Meester. ' Jezus zeide tot haar:
Raak mij niet aan! want nog ben ik
niet opgevaren tot den Vader; doch
ga naar mijne broeders en zeg hun:
Ik vaar op tot mijnen Vader en uwen
Vader, en mijnen God en uwen God. '
18. Maria Magdaléna ging den leerlingen
berichten, dat zij den Heer gezien
en dat hij haar dit gezegd had.
19. Toen het dan avond was op dien
eersten dag der week en, waar de
leerlingen zich bevonden, de deuren
uit vrees voor de Joden gesloten wa-
ren, kwam Jezus en stond in het
midden, en zeide tot hen: Vrede
20. zij u! ' En, na dit gezegd te hebben,
toonde hij hun zijne handen en zijne
zijde. De leerlingen dan verblijdden
21. zich, toen zij den Heer zagen. ' Hij
zeide dan wederom tot hen: Vrede
zij u! Gelijk de Vader mij gezon-

Vs. **5**. H. XIX:40. — Vs. **9**. H. II:22; Luc. XXIV:27, 46; Hand. II:24—28; 1 Kor. XV:4. — Vs. **12**. Luc. XXIV:4, 23. — Vs. **14**. H. XXI:4; Luc. XXIV:16. — Vs. **17**. Matth. XXVIII:10; Joh. XVI:28.

Vs. **18**. Marc. XVI:10. — Vs. **19**—**22**. Luc. XXIV: 36—40, 48, 49; Marc. XVI:14, 15. — Vs. **19**. Vs. 26, H. XIV:27. — Vs. **20**. Vs. 27, H. XIX:34, XVI:22. — Vs. **21**. H. XVII:18.

2. *wij weten.* Het meervoud onderstelt ook andere vrouwen, die hier echter niet vermeld zijn.
3. *ging uit*, d. i. de stad uit.
8. *geloofde*, t. w. dat Jezus opgestaan was.
9. Hier wordt reden gegeven, waarom de leerling, dien Jezus liefhad, aan Jezus' opstanding niet reeds eerder geloofd had. Zie verder op H. II:22.
11. *Maria — bij het graf.* Kort na het weggaan van de beide leerlingen (vs. 10) schijnt zij bij het graf te zijn teruggekomen.
bukte zij — zien. Gr. *bukte zij in het graf.*
12. *zag twee engelen.* Deze engelen waren aan de beide leerlingen niet verschenen. Vgl. vs. 5—10.
15. *Heer!* Zie op H. IV:11.
16. *zeide tot hem, in het Hebreeuwsch.* Gew. t. *zeide tot hem.*
17. *Raak mij niet aan! want nog* enz. Jezus wilde niet, dat Maria zich hechten zou aan zijne zichtbare persoonlijkheid, omdat hij, schoon nog niet opgevaren, toch op het punt stond de aarde te verlaten; en dan zouden de zijnen enkel door een geestelijken band met hem vereenigd moeten zijn.
17. *mijne broeders.* Vgl. vs. 18, en zie op Matth. XXVIII:10.
19. *zich bevonden.* Gr. *waren.* Gew. t. *vergaderd waren.*
uit vrees voor de Joden. Zie op H. XIX:37.
gesloten waren, kwam Jezus. Hier wordt niet gezegd, dat Jezus door de gesloten deuren binnenkwam, maar evenmin dat de deuren door hem of iemand anders geopend werden. De evangelist ziet kennelijk in de wijze van Jezus' komen iets geheimzinnigs en buitengewoons. Vgl. vs. 26 en Luc. XXIV:31.
Vrede zij u! Zie op Matth. X:12 en Joh. XIV:27.

22. den heeft, zend ik ook u. ' En toen
hij dit gezegd had, blies hij op hen
en zeide tot hen: Ontvangt den Hei-
23. ligen Geest! ' Wier zonden gij ver-
geeft, hun worden ze vergeven; wier
zonden gij houdt, hun zijn ze ge-
houden.
24. Thomas nu, een van de twaalve,
Didymus genaamd, was niet bij hen,
25. toen Jezus kwam. ' De andere leer-
lingen dan zeiden tot hem: Wij
hebben den Heer gezien! Doch hij
zeide tot hen: Zoo ik niet in zijne
handen het teeken der nagelen zie,
en in het teeken der nagelen mijnen
vinger steek, en mijne hand steek
in zijne zijde, zal ik niet gelooven. '
26. En na acht dagen waren zijne leer-
lingen weder binnen en Thomas met
hen. Jezus kwam, terwijl de deu-
ren gesloten waren, en hij stond in
het midden en zeide: Vrede zij u! '
27. Daarna zeide hij tot Thomas: Breng
uwen vinger hier en zie mijne handen,
en breng uwe hand en steek haar in
mijne zijde, en wees niet ongeloovig,
28. maar geloovig! ' Thomas antwoordde
en zeide tot hem: Mijn Heer en
29. mijn God! ' Jezus zeide tot hem:
Omdat gij mij ziet, gelooft gij! Za-
lig, die niet zien en toch gelooven!
30. Nog vele andere teekenen dan deed
Jezus voor de oogen der leerlingen,
welke niet in dit boek beschreven
31. zijn; ' maar deze staan beschreven,
opdat gij gelooft, dat Jezus de Chris-
tus, de Zoon Gods is, en opdat gij,
geloovende, het leven hebt in zijnen
naam.

HOOFDSTUK XXI.

Verschijning van Jezus aan zeven leerlingen bij het meer van Tibérias (vs. 1—14). Gesprek met Petrus (vs. 15—23). Besluit (vs. 24, 25).

1. Daarna openbaarde Jezus zich we-
derom aan de leerlingen bij de zee
van Tibérias; en hij openbaarde zich
2. aldus. ' Er waren samen Simon Pe-
trus en Thomas, Didymus genaamd,
en Nathanaël, van Kana in Galiléa,
en de zonen van Zebedeüs, en twee
3. andere van zijne leerlingen. ' Simon
Petrus zeide tot hen: Ik ga vis-
schen. Zij zeiden tot hem: Wij gaan

Vs. 22. H. VII:39, XIV:16. — Vs. 23. Matth. XVIII:18. — Vs. 24. H. XI:16, XIV:5, XXI:2; Matth. X:3. — Vs. 25. H. XIX:34. — Vs. 26. Vs. 19. — Vs. 27. Vs. 25.

Vs. 29. H. IV:48; 1 Petr. I:8; Hebr. XI:1. — Vs. 30. H. XXI:25.
Vs. 1. Vs. 14, H. VI:1. — Vs. 2. H. I:46; Matth. IV:21.

22. *blies hij op hen* enz. Gelijk elders met de mededeeling van de gaven des Heiligen Geestes meermalen de oplegging der handen verbonden wordt (vgl. Hand. VIII:17 en de aant. ald.), zoo hier eene aanblazing, als zinnebeeld van den Geest, die van nu aan in Jezus' leerlingen wonen en werken zou. Vgl. Ezech. XXXVII:9, 10, en zie verder op H. III:8.

23. *Wier — vergeeft*, d. i. Wien gij in naam van God vergeving van zonden aankondigt.

24. *Didymus.* Zie op H. XI:16.

26. *weder binnen*, t. w. in hetzelfde huis, waar zij acht dagen vroeger waren bijeengeweest. Vgl. vs. 19.
de deuren gesloten. Zie op vs. 19.

27. Hoe Jezus van hetgeen Thomas gezegd had (vs. 25) kennis droeg, blijkt niet. Vgl. op H. I:49.

28. Het zien van Jezus, gevoegd bij de wijze, waarop Jezus hem toespreekt, brengt Thomas als in één oogenblik van ongeloof tot geloof, zoodat hij het betasten van Jezus' ligchaam niet meer noodig had. Vgl. vs. 29.
mijn God! Zóó noemt Thomas Jezus, daartoe gedrongen door den verhoogden eerbied, dien hij thans voor hem gevoelt, nu hij uit de dooden was opgestaan. Vgl. op H. I:1, XIV:9, X:34. Er ligt nadruk in het herhaalde *mijn.*

29. *ziet.* Gew. t. *ziet, Thomas!*
Zalig enz. Thomas geloofde, dat de Heer uit de dooden was opgestaan, omdat hij hem gezien had. Jezus spreekt hen zalig, die gelooven, dat hij leeft, ofschoon zij hem niet zien met de oogen des ligchaams. Vgl. op H. XIV:19.

30, 31. Blijkbaar vormen deze vss. het slot van dit Evangelie, zoodat men H. XXI heeft te houden voor een aanhangsel, dat òf de evangelist zelf òf iemand anders er later aan toegevoegd heeft.

30. *nog vele andere teekenen*, d. i. wonderwerken (vgl. op H. II:11). Dat Jezus nog vele andere wonderen heeft verricht dan die in dit Evangelie nader vermeld worden, wordt ook te kennen gegeven H. II:25, III:2, IV:48 enz.

31. *deze*, t. w. de in dit Evangelie nader vermelde wonderen.
het leven hebt. Zie op H. III:15.
in zijnen naam, d. i. met hem vereenigd, die, naar zijnen naam, werkelijk is de Christus, de Zoon Gods. Zie verder op H. I:12.

1. *Daarna*, d. i. na de twee verschijningen, H. XX:19—29 vermeld. Vgl. vs. 14.
aan de leerlingen, t. w. aan zeven van hen. Vgl. vs. 2.
de zee van Tibérias. Zie op H. VI:1.

2. *Thomas, Didymus genaamd.* Zie op H. XI:16.
Nathanaël. Zie H. I:46—52.
de zonen van Zebedeüs, t. w. Johannes en Jacobus.
twee andere van zijne leerlingen. Wie dezen waren, blijkt ook uit het verder beloop des verhaals niet.

3. De leerlingen hadden zich van Jeruzalem (H. XX:19—29) weder naar Galiléa begeven, waar zij te huis behoorden, en namen daar, op voorgang van Petrus, hun voormalig bedrijf weder ter hand.

ook met u. Zij gingen uit en traden
in het schip, en in dien nacht vin-
4. gen zij niets. ' Toen het nu reeds
dag werd, stond Jezus aan den oe-
ver; de leerlingen wisten evenwel
5. niet, dat het Jezus was. ' Jezus dan
zeide tot hen: Kinderen! hebt gij
wel toespijs? Zij antwoordden hem:
6. Neen! ' Hij nu zeide tot hen: Werpt
het net aan de rechterzijde van het
schip, en gij zult vinden! Zij wier-
pen het dan en konden het niet meer
trekken van wege de menigte der
7. visschen. ' Die leerling dan, dien Je-
zus liefhad, zeide tot Petrus: Het
is de Heer! Simon Petrus dan, toen
hij hoorde, dat het de Heer was,
omgordde zijn opperkleed, — want
hij was naakt — en wierp zich in
8. zee. ' En de andere leerlingen kwa-
men met het scheepje, — want zij
waren niet ver van land, maar om-
trent tweehonderd el — en sleepten
9. het net met de visschen. ' Toen zij
dan aan land gegaan waren, zagen
zij een kolenvuur liggen, en visch
10. daarop, en brood. ' Jezus zeide tot
hen: Brengt van de visschen, die
11. gij nu gevangen hebt! ' Simon Petrus
dan klom in het schip en trok het
net op het land, vol groote visschen,
honderd drie en vijftig; en hoewel
er zoovele waren, scheurde het net
12. niet. ' Jezus zeide tot hen: Komt
en eet! Geen der leerlingen durfde
hem vragen: Wie zijt gij? wetende
13. dat het de Heer was. ' Jezus kwam,
en nam het brood, en gaf het hun,
14. en de visch desgelijks. ' Dit was
reeds de derde maal, dat Jezus zich
aan zijne leerlingen openbaarde, na-
dat hij uit de dooden opgewekt was.
15. Nadat zij dan gegeten hadden,
zeide Jezus tot Simon Petrus: Si-
mon Jona's zoon! hebt gij mij liever
dan deze? Hij zeide tot hem: Ja,
Heer! gij weet, dat ik u liefheb.
Hij zeide tot hem: Weid mijne
16. lammeren! ' Hij zeide wederom tot
hem ten tweeden male: Simon Jo-
na's zoon! hebt gij mij lief? Hij
zeide tot hem: Ja, Heer! gij weet,
dat ik u liefheb. Hij zeide tot hem:
17. Hoed mijne schapen! ' Hij zeide tot
hem ten derden male: Simon Jona's
zoon! hebt gij mij lief? Petrus werd
bedroefd, omdat hij ten derden male
tot hem zeide: Hebt gij mij lief?
en hij zeide tot hem: Heer! gij
weet alles; gij weet, dat ik u lief-
heb. Jezus zeide tot hem: Weid
18. mijne schapen! ' Voorwaar, voorwaar,
ik zeg u, toen gij jonger waart,
gorddet gij u zelven en wandeldet

Vs. **4.** H. XX : 14. — Vs. **6.** Luc. V : 4—6. — Vs. **7.** H. XIX : 26. — Vs. **14.** Vs. 1, H. XX : 19, 26.

Vs. **15.** Matth. XIX : 27; Marc. I : 18, 20; Joh. X : 15, 16, 27. — Vs. **17.** H. XVI : 30. — Vs. **18.** H. XIII : 36.

3. *in het schip.* Gew. t. *terstond in het schip.*
4. *werd.* Gew. t. *geworden was.*
de leerlingen wisten . . . niet enz. Vgl. H. XX : 14, Matth. XXVIII : 17, Luc. XXIV : 16.
5. *Kinderen!* Vgl. H. XIII : 33.
toespijs, d. i. visch, om straks bij het ontbijt als toespijs te gebruiken. Vgl. vs. 9, 12, VI : 9.
6. *trekken*, d. i. boven water trekken. Vgl. vs. 8.
7. *Die leerling — liefhad*, t. w. Johannes.
Het is de Heer! Johannes herkent Jezus aan het wonder der vischvangst. Vgl. Luc. V : 4—9.
omgordde zijn opperkleed. Daar Petrus niet naakt, d. i. in zijn onderkleed, voor Jezus verschijnen wilde, deed hij zijn opperkleed aan en schortte het met den gordel op, ten einde er bij het naar land waden niet door belemmerd te worden.
8. *twee honderd el*, d. i. 300 voet.
9. Jezus, die gastheer wilde zijn (vs. 10, 12), had in het benoodigde voor het ontbijt voorzien.
11. *klom in het schip.* Gr. *klom in.*
12. *eet!* Gr. *ontbijt!* Zie verder op Luc. XI : 37.
Geen der leerlingen enz. Bij den verhoogden eerbied, dien zij thans voor Jezus gevoelden (vgl. op H. XX : 28), had geen hunner den moed, om tot hem eene vraag te richten, ten einde voor hetgeen zij wis-ten nog grooter zekerheid te verkrijgen. Vgl. H. IV : 27.
14. *de derde maal.* Vgl. op vs. 1.
15. *Jona's zoon.* And. lez. *Johannes' zoon.* Zóó ook vs. 16 en 17.
liever dan deze, t. w. dingen, waarbij Jezus op schip en netten gewezen en het aardsche bedrijf van Petrus bedoeld zal hebben (vs. 3). Vgl. Matth. XIX : 29. And. *liever dan deze* (t. w. uwe medeleerlingen) mij hebben, waarbij dan zal zijn teruggezien op Matth. XXVI : 33. Opmerking verdient, dat Petrus zich tot tweemalen toe, in zijn antwoord op de hem gedane vraag: *Hebt gij mij lief?* van een krachtiger woord bedient, om zijne persoonlijke liefde tot Jezus te betuigen, dan door dezen gebezigd was. Bij de derde vraag neemt Jezus dat krachtiger woord van hem over.
Weid mijne lammeren! Met deze woorden draagt Jezus aan Petrus als zijn apostel de zorg voor zijne gemeente op en herstelt hem in het apostelschap, dat hij door zijne verloochening verbeurd had.
lammeren. Dezelfden, die vs. 16 en 17 met den naam van *schapen* worden aangeduid. Vgl. H. X : 1—7.
17. *ten derden male.* Blijkbaar wordt hier gedoeld op de driewerf herhaalde verloochening van Petrus.

waar gij wildet; maar wanneer gij
oud geworden zijt, zult gij uwe
handen uitstrekken, en een ander zal
u gorden en brengen, waar gij niet
19. wilt. ' Dit nu zeide hij, aanduiden-
de, door welk een dood hij God zou
verheerlijken. En na dit gezegd te
hebben, zeide hij tot hem: Volg
20. mij! ' Petrus keerde zich om en zag
den leerling volgen, dien Jezus lief-
had, die ook aan den maaltijd op
zijne borst gevallen was en gezegd
had: Heer! wie is het, die u over-
21. levert? ' Dezen dan ziende, zeide
Petrus tot Jezus: Heer! maar wat
22. deze? ' Jezus zeide tot hem: Indien
ik wil, dat hij blijve, totdat ik kom,
wat gaat het u aan? Volg gij mij! '
23. Dit woord dan ging uit onder de
broeders, dat die leerling niet ster-
ven zou. Doch Jezus had tot hem
niet gezegd, dat hij niet sterven zou,
maar: Indien ik wil, dat hij blijve
totdat ik kom, wat gaat het u aan?
24. Deze is de leerling, die hiervan
getuigt en dit geschreven heeft; en
wij weten, dat zijne getuigenis waar-
25. achtig is. ' Er zijn echter nog vele
andere dingen, die Jezus gedaan heeft,
en, werden zij één voor één beschre-
ven, ik meen, dat ook de wereld de
geschrevene boeken niet bevatten zou.

Vs. 20. H. XIII : 23—25. — Vs. 22. Matth. XVI : 28; Openb. XXII : 20.

Vs. 25. H. XX : 30.

18. *uwe handen uitstrekken*, t. w. om gebonden te worden. And. om gekruisigd te worden.
waar gij niet wilt, t. w. naar de gerichtsplaats.
19. *door welk een dood*, t. w. door den marteldood. And. bepaaldelijk door den dood des kruises. Dát en hoe Petrus gestorven was, acht de schrijver bij zijne lezers bekend. Volgens de overlevering werd Petrus te Rome gekruisigd.
Volg mij! t. w. in den dood. Vgl. H. XIII : 36.
20. Zie H. XIII : 23—25.
21. *Heer! maar wat deze?* d. i. Zal ook Johannes, evenals ik, u in den marteldood volgen?
22. *blijve, totdat ik kom*, d. i. in leven blijve tot mijne wederkomst. Zie voorts op 1 Joh. II : 1, 8, 28.
23. *Dit woord — niet sterven zou.* Volgens het gevoelen, dat hier te grond ligt (vgl. 1 Thess. IV : 15, 1 Kor. XV : 51), zouden zij, die Jezus' wederkomst beleefden, niet sterven, maar veranderd worden.
Doch Jezus enz. Jezus had dus niet stellig, maar onderstellenderwijs gesproken.
24, 25. Men houdt vs. 24, of althans de tweede helft daarvan, voor onecht; doch vooral bestaat er reden, om de echtheid van vs. 25 te betwijfelen, zoo wegens de overdreven uitdrukkingen, die er in voorkomen, als wegens het ontbreken van dat vs. in een der oudste Hss.
hiervan, t. w. van hetgeen in dit Evangelie verhaald is.
25. *zou.* Gew. t. *zou. Amen.*

DE HANDELINGEN

DER

APOSTELEN.

INLEIDING.

Dit boek, ook wel het tweede boek van Lucas genoemd, is afkomstig van dezelfde hand, die het derde Evangelie geschreven heeft, en, als een vervolg van dat geschrift, mede aan Theophilus opgedragen (H. I : 1). Tusschen deze beide boeken bestaat dan ook, zoowel wat stijl en taal als wat geest en strekking betreft, eene onmiskenbare verwantschap.

Reeds vroeg heeft dit boek den algemeenen naam verkregen van de Handelingen der Apostelen, ofschoon het van den arbeid der meeste apostelen zwijgt en slechts mededeelingen behelst van hetgeen sommigen hunner verricht hebben, bepaaldelijk Petrus en vooral Paulus. Het plan van dit geschrift wordt in den aanvang (H. I : 8) niet onduidelijk opgegeven, waar Jezus zijnen jongeren aankondigt, dat zij zijne *getuigen* zullen zijn, *te Jeruzalem en in geheel Judéa en Samarië, en tot aan het einde der aarde.* Het eerste deel bevat althans berichten aangaande de vestiging van het christendom te Jeruzalem en van zijne eerste uitbreiding, bijzonder

onder de Joden, en ook in Samarië (H. I—VIII); en voorts, na het verhaal van de bekeering van Paulus (H. IX) en van de toebrenging van een heidensch gezin (H. X, XI:1—18), aangaande de vestiging van het christendom onder de heidenen te Antiochië (H. XI:19—30) en aangaande de vervolgingen, waaraan de gemeente te Jeruzalem al spoedig was blootgesteld (H. VIII:1—3, XII). Het **tweede** deel, waarin vooral Paulus optreedt (H. XIII—XXVIII), stelt diens onvermoeide werkzaamheid, meest onder de heidenen, voor; geeft bericht van zijne drie zendingsreizen, eerst met Barnabas (H. XIII, XIV), daarna, nadat hij de kerkvergadering te Jeruzalem had bijgewoond (H. XV:1—35), met Silas en anderen (H. XV:36—XVIII:22), nog later op nieuw met dezelfden (H. XVIII:23—XXI:17); het verhaalt verder zijn wedervaren te Jeruzalem, waar hij gevangengenomen wordt (H. XXI:18—XXIII:11), en te Cesaréa (H. XXIII:12—XXVI), vanwaar hij naar Rome wordt overgebracht (H. XXVII, XXVIII), en breekt — waarom weet men niet — na de vermelding zijner tweejarige gevangenschap te Rome, op ééns af. Uit het tijdvak van ruim 30 jaren, die het omvat, deelt alzoo dit boek op verre na niet alle, maar toch de voornaamste bijzonderheden mede, die op de geschiedenis der eerste vestiging en uitbreiding van het christendom betrekking hebben.

Is de schrijver van dit boek **Lucas** geweest, en wel dezelfde als de reisgenoot van Paulus met dien naam (vgl. Inl. o. h. Ev. v. Lucas), dan was hij zeker uitnemend in staat, om aangaande dezen apostel bericht te geven, en heeft het hem ook niet ontbroken aan de gelegenheid, om bekend te worden met de handelingen en lotgevallen der eerste getuigen van Jezus te Jeruzalem. Bij den twijfel echter, die daaromtrent bestaat, is dit zeker, dat de schrijver nu en dan in den eersten persoon verhaalt (H. XVI:10—17, XX:5—15, XXI:1—18, XXVII:1—XXVIII:16), en dat hij in die gedeelten, hetzij hij daar zelf als ooggetuige spreekt, hetzij hij het verhaal van een ooggetuige in zijn geschrift heeft ingelascht, voor de geschiedenis van den apostel Paulus onschatbare bijdragen levert. Overigens is zijn verhaal duidelijk, aaneengeschakeld, aanschouwelijk, soms tot in kleine bijzonderheden afdalende, en, zooveel dit is na te gaan, wordt daarbij de tijdorde doorgaans in acht genomen.

De vraag, met welk doel dit boek geschreven is, wordt verschillend beantwoord. Beschouwt men de Handelingen der Apostelen eenvoudig als de voortzetting van het Evangelie van Lucas, dan heeft de schrijver met dit tweede boek geen ander doel gehad dan met het eerste (vgl. Inl. o. h. Ev. v. Lucas), namelijk om Theophilus te bevestigen in zijne overtuiging aangaande de waarheid van het christendom, waarin hij onderwezen was (H. I:1, vgl. Luc. I:4). Sommigen evenwel, die de aandacht op den inhoud van dit geschrift vestigen, meenen daarin den bepaalden toeleg te ontdekken, om de apostelen Petrus en Paulus, in hunne beschouwing en prediking van het evangelie, zooveel mogelijk, te doen overeenstemmen en daardoor het verschil op te heffen, dat in meer dan één opzigt tusschen hen bestond, en wel met het oogmerk, om alzoo onder de christenen de gewenschte eenheid des geestes tot stand te brengen, die door verschil van gevoelen en richting ontbrak. Wat nu daarvan zij, wij bezitten in dit geschrift een gedenkstuk der christelijke oudheid van zeer groote waarde, dat de eerste werking van de prediking des evangelies onder Joden en heidenen in velerlei treffende proeven voor oogen stelt. Ook heeft het den grondslag gelegd voor de beschrijving van de geschiedenis der christelijke kerk in alle volgende eeuwen.

HOOFDSTUK I.

Inleiding (vs. 1, 2). Jezus herinnert aan zijne apostelen de belofte des Heiligen Geestes (vs. 3—5); geeft hun zijne laatste bevelen (vs. 6—8), en wordt daarna opgenomen in den hemel (vs. 9—11). De apostelen keeren weder naar Jeruzalem en blijven daar vereenigd (vs. 12—14). In plaats van Judas, den verrader, wordt Matthías tot apostel verkozen (vs. 15—26).

1. Het eerste verhaal heb ik opgesteld, o Theophilus! over alles, wat Jezus begonnen heeft te doen en te
2. leeren, ' tot op den dag, toen hij opgenomen werd, nadat hij aan de apostelen, die hij had uitverkoren, door den Heiligen Geest zijne beve-

Vs. 1, 2. Luc. I:1—4.

1. *Het eerste verhaal*, t. w. het Evangelie van Lucas.

Theophilus. Zie de Inl. op het Ev. v. Lucas.

begonnen heeft — leeren. Lucas wil hetgeen Jezus op aarde verricht had, beschouwd hebben als den aanvang zijner werkzaamheid, en hetgeen hij daarna, vooral door zijne apostelen, gedaan heeft, als hare voortzetting.

2. *uitverkoren*, t. w. uit al zijne volgelingen (Luc. VI:13).

door den Heiligen Geest, die in den doop op hem gekomen was (Luc. III:22), en door welken hij sedert in al zijne woorden en daden bestuurd werd (Luc. IV:1, 14, 18).

zijne bevelen, vermeld Luc. XXIV:46—49 en hier hoofdzakelijk herhaald.

3. len gegeven had; ' aan wie hij ook,
nadat hij geleden had, zich levend
heeft vertoond met vele kenteekenen,
daar hij gedurende veertig dagen aan
hen verscheen en over het koninkrijk
4. Gods sprak. ' En met hen samenko-
mende, beval hij hun zich niet van
Jeruzalem te verwijderen, maar er
de belofte des Vaders af te wachten,
die gij, zeide hij, van mij gehoord
5. hebt. ' Want Johannes doopte wel
met water, maar gij zult met heili-
gen geest gedoopt worden niet vele
6. dagen nadezen. ' Zij dan, die sa-
mengekomen waren, vroegen hem,
zeggende: Heer! herstelt gij in de-
zen tijd het koninkrijk voor Israël? '
7. Doch hij zeide tot hen: Het komt
u niet toe de tijden of gelegenheden
te weten, die de Vader in zijne eigene
8. macht gesteld heeft. ' Maar gij zult
kracht ontvangen, als de Heilige Geest
op u komt, en gij zult mijne getui-
gen zijn te Jeruzalem en in geheel
Judéa en Samarië, en tot aan het
9. einde der aarde. ' En nadat hij dit
gezegd had, werd hij opgeheven, ter-
wijl zij het zagen, en eene wolk nam
10. hem weg van hunne oogen. ' En toen
zij naar den hemel staarden, terwijl
hij heenvoer, zie, twee mannen ston-
11. den bij hen in witte kleederen, ' die
ook zeiden: Galilésche mannen! wat
staat gij naar den hemel op te zien?
Deze Jezus, die van u in den hemel
is opgenomen, zal evenzoo komen,
als gij hem naar den hemel zaagt
heenvaren.
12. Toen keerden zij naar Jeruzalem
terug van den berg, genaamd de Olijf-
berg, die nabij Jeruzalem is, een
13. sabbatsgang ver. ' En toen zij er ge-
komen waren, gingen zij naar de
opperzaal, waar zij hun verblijf hiel-
den: Petrus en Johannes, en Jaco-
bus en Andréas, Philippus en Tho-
mas, Bartholomeüs en Mattheüs, Ja-
cobus, de zoon van Alpheüs, en Si-
mon de ijveraar, en Judas, de zoon
14. van Jacobus. ' Deze allen volhardden
eendrachtig in het gebed met eenige
vrouwen en Maria, de moeder van
Jezus, en met zijne broeders.
15. En in die dagen stond Petrus op
in het midden der broederen, en zei-
de: — er was nu eene schare bijeen
van omtrent honderd twintig perso-
16. nen — ' Mannen broeders! deze
Schrift moest vervuld worden, welke
de Heilige Geest door den mond van
David voorzegd heeft aangaande Ju-
das, die de leidsman geweest is van

Vs. **3**. Luc. XXIV : 36—53; Joh. XX : 24—29; Hand. X : 41; 1 Kor. XV : 5—7. — Vs. **4**. Luc. XXIV : 49. — Vs. **5**. Matth. III : 11; Marc. I : 8; Luc. III : 16; Joh. I : 26, 31, 33; Hand. XI : 16. — Vs. **6**. Luc. XVII : 20—25, XIX : 11, XXIV : 21. — Vs. **7**. Matth. XXIV : 36. — Vs. **8**. H. II : 4; Rom. X : 18.

Vs. **9**. Marc. XVI : 19; Luc. XXIV : 51. — Vs. **10**. Matth. XXVIII : 3. — Vs. **11**. Luc. XXI : 27; 1 Thess. I : 10, IV : 16, 17; Openb. I : 7. — Vs. **12**. Luc. XXIV : 52. — Vs. **13**. Matth. X : 1—4. — Vs. **14**. Matth. XII : 46, XIII : 55; Joh. VII : 5. — Vs. **16**. Matth. XXVI : 47; Marc. XIV : 43; Luc. XXII : 47; Joh. XVIII : 3.

3. *aan wie hij ook*, t. w. omdat hij hen tot zijne apostelen uitverkoren had. Vgl. H. X : 40, 41. Lucas knoopt hier zijn geschiedverhaal vast aan de inhoudsopgave van zijn Evangelie, die voorafgaat, zonder eerst den aanhef (vs. 1, 2) ten einde te brengen.

4. *de belofte des Vaders.* Zie op Luc. XXIV : 49 en vgl. Hand. II : 33.

zeide hij. Zie op Luc. V : 14.

6. *die samengekomen waren*, d. i. de elf apostelen. Zie vs. 2, 12, 13.

herstelt — Israël? Daar, volgens de profeten, Israël eens, door Gods Geest vernieuwd en geheiligd, in nadruk Gods volk zou wezen en al de zegeningen, daaraan verbonden, genieten (Joël II : 28 vv., III : 1 vv., Jer. XXXI : 31 vv., Ezech. XXXVII : 22 vv.), zoo gaf de belofte van de aanstaande uitstorting des Heiligen Geestes gereede aanleiding, om nu ook binnen kort Israëls herstelling als natie te verwachten.

7. *in zijne eigene macht gesteld heeft*, d. i. zich voorbehouden heeft. And. *in* of *door zijne eigene macht vastgesteld heeft.*

8. *Maar gij — zijn.* De taak der apostelen was, om op te treden als getuigen van hetgeen zij van Jezus gehoord en gezien hadden. Vgl. Joh. XV : 27, Hand. IV : 20, 1 Joh. I : 1, 3. Al wat zij daartoe nog noodig hadden, zouden zij ontvangen door den Heiligen Geest.

9. *nam hem weg van hunne oogen*, d. i. nam hem op en voerde hem weg uit hun gezicht.

10. *mannen.* Engelen, ook Gen. XVIII : 2 zoo genoemd. Vgl. op Luc. XXIV : 4.

11. *evenzoo*, t. w. met de wolken. Zij bedoelen zijne komst ten gerichte. Vgl. Matth. XXIV : 30, XXVI : 64.

12. *een sabbatsgang*, d. i. zulk een afstand, als de Joden meenden op sabbat buiten hunne woonplaats te mogen afleggen. Zie verder op Matth. XXIV : 20.

13. *waar zij hun verblijf hielden*, en, naar 't schijnt, ook reeds vroeger hun intrek genomen hadden.

Petrus enz. Zie op Matth. X : 2—4.

14. *het gebed.* Gew. t. *het gebed en de smeeking.*

eenige vrouwen. Gr. *vrouwen.* Waarschijnlijk dezelfde, die Luc. XXIII : 55, XXIV : 1—10 vermeld worden.

zijne broeders. Zie op Matth. XII : 46.

15. *broederen.* Gew. t. *leerlingen.*

personen. Gr. *namen.*

16. *deze Schrift*, d. i. de schriftplaats, vs. 20 aangehaald.

degenen, die Jezus gevangennamen; '
17. want hij was onder ons geteld en had
het lot dezer bediening gekregen. '
18. Deze dan heeft voor het loon der on-
gerechtigheid een stuk land gekocht,
en, voorovergevallen, is hij midden
opgebarsten, en al zijne ingewanden
19. zijn uitgestort. ' En het is bekend
geworden aan al de inwoners van Je-
ruzalem, zoodat dat land in hunne
taal genoemd wordt Akeldama, dat
20. is, bloedland. ' Want er staat ge-
schreven in het boek der psalmen:
Zijn verblijf worde woest, en
er zij geen bewoner in, en een
ander neme zijn opzieners-
21. ambt! ' Het is dan noodig, dat van
de mannen, die met ons omgegaan
hebben al den tijd, dat de Heer Je-
22. zus bij ons in- en uitging, ' begin-
nende van den doop van Johannes
tot op den dag, toen hij van ons
opgenomen werd, dat er één van de-
zen met ons getuige van zijne op-
23. standing worde. ' En zij stelden er
twee, Jozef genaamd Barsabbas, die
bijgenoemd werd Justus, en Matthías. '
24. En zij baden, zeggende: Gij, Heer,
Kenner van aller harten! wijs éénen
aan, dien gij uit deze twee hebt
25. uitverkoren, ' om de plaats van deze
bediening en van dit apostelschap
in te nemen, van hetwelk Judas
afgeweken is, om heen te gaan naar
26. zijne eigene plaats. ' En zij lootten
over hen, en het lot viel op Mat-
thías, en hij werd mede gekozen tot
de elf apostelen.

HOOFDSTUK II.

Uitstorting des Heiligen Geestes op de apostelen (vs. 1—4). Indruk daarvan op de toegevloeide menigte (vs. 5—13). Redevoering van Petrus, waarin hij de spotternij van sommigen beantwoordt (vs. 14—16); allen op de voorspelling van Joël wijst (vs. 17—21); hun Jezus' leven en dood herinnert (vs. 22, 23), en zijne opstanding en verhooging verkondigt en staaft (vs 24—36). Uitwerking dezer prediking (vs. 37—41). Toestand der eerste gemeente (vs. 42—47).

1. En toen de dag van het Pinkster-
feest aanbrak, waren zij allen geza-
2. menlijk bijeen. ' En er kwam plot-
seling uit den hemel een geruisch
als van een geweldigen rukwind, en

Vs. **18**, **19**. Matth. XXVII: 3—10. — Vs. **20**. Ps. LXIX: 26, CIX: 8. — Vs. **21**, **22**. Joh. XV: 27; Hand. X: 39.

Vs. **24**. Ps. VII: 10, CXXXIX: 1—4. — Vs. **25**. Vs. 17, 18.
Vs. **1**. Deut. XVI: 9—12.

17. Hier wordt de reden opgegeven, waarom de schriftplaats, die van een opzienersambt gewaagt, op Judas toepasselijk was.

het lot — gekregen, d. i. deze bediening van het apostelschap als zijn lot of deel van God gekregen.

18. Wat hier omtrent het uiteinde van Judas verhaald wordt, is eene andere overlevering dan die bij Mattheüs (H. XXVII: 3—10) gevonden wordt. Tot dusver is het niet gelukt, de beide verhalen in overeenstemming te brengen.

20. *Zijn verblijf — opzienersambt!* Twee psalmwoorden, die Petrus vereenigt. In het eerste ziet hij de bedreigde straf uitgesproken, die nu Judas getroffen heeft; in het tweede vindt hij aangewezen, wat nu geschieden moet met de bediening, die aan Judas toevertrouwd was geweest.

21. *Het is dan noodig*, t. w. omdat het uit deze schriftplaats blijkt Gods wil te zijn.

21, 22. *die met ons — opgenomen werd.* De roeping der apostelen, om van Jezus te getuigen (vgl. op vs. 8), eischte, dat de nieuwe apostel hem getrouw gevolgd had gedurende zijn openbare leven, hetwelk met den doop, door Johannes aan hem bediend, begonnen en met zijne hemelvaart geëindigd was.

22. *getuige van zijne opstanding.* De opstanding van Jezus maakte, in verband met zijn geheele leven, den grondslag der apostolische prediking uit.

23. *twee*, in wie, met de bereidvaardigheid tot die taak, het genoemde vereischte (vgl. vs. 21, 22) gevonden werd.

Barsabbas, d. i. zoon van Sabbas. Gew. t. *Barsabas*.

Justus, d. i. de rechtvaardige.

24. *Heer*, t. w. God (vgl. H. XV: 8). Nu zij geoordeeld hadden over hetgeen onder hun bereik viel, lieten zij de beslissing aan God over, die alleen het hart kent.

25. *de plaats.* Gew. t. *het lot.*

zijne eigene plaats, d. i. de plaats, waar hij eigenlijk te huis behoort. Eene bedekte uitdrukking voor de plaats der straf.

26. *lootten over hen.* Gr. *gaven loten voor hen.* Gew. t. *gaven hunne loten*, mogelijk bordjes, waarop de namen dier twee mannen geschreven waren, en waarvan nu één getrokken werd.

tot. Gr. *met*, d. i. om te zijn met enz.

1. *het Pinksterfeest.* Dit viel op den 50sten dag na den eersten paaschdag in, en was een dankfeest voor den oogst (Lev. XXIII: 15 vv., Num. XXVIII: 27 vv.). De gedachtenisviering der wetgeving op Sinaï was daarmede te dien tijde nog niet verbonden.

aanbrak. Gr. *vervuld werd*, zoodat daarmede het tijdvak der vijftig dagen zou verstreken zijn. Uit vs. 15 blijkt, dat het de derde ure, d. i. onze negende ure in den morgen, was. Zie verder op Matth. XX: 3.

zij allen, t. w. de apostelen, aan wie de belofte des Heiligen Geestes, welker vervulling hier bericht wordt, bepaaldelijk gegeven was (H. I: 5, 8), en die tot nu toe de hoofdpersonen waren in het verhaal. And. denken evenwel mede aan de H. I: 14 nevens hen genoemden, of aan den kring van omtrent 120 personen, waarvan H. I: 15 gesproken wordt.

gezamenlijk. Gew. t. *eendrachtig.*

2. *rukwind.* Ook elders is *wind* een zinnebeeld van den Heiligen Geest (Ezech. XXXVII: 9, Joh. III: 8, XX: 22).

vervulde het geheele huis, waar zij
3. zaten. ' En door hen werden tongen
als van vuur gezien, die zich verdeelden;
en het zette zich op een
4. iegelijk van hen. ' En zij werden allen
met heiligen geest vervuld en
begonnen te spreken met andere tongen,
gelijk hun de Geest gaf zich
te uiten.
5. En er waren te Jeruzalem Joden
woonachtig, vrome mannen, van elk
6. der volken onder den hemel. ' Toen
nu dit geluid gehoord was, kwam de
menigte samen en ontstelde; want
een iegelijk hoorde hen in zijne eigene
7. taal spreken. ' En zij ontzetten zich
allen en stonden verwonderd, en zeiden:
Zie, zijn niet alle dezen, die
8. daar spreken, Galileërs? ' En hoe
hooren wij ze, een iegelijk in onze
eigene taal, in welke wij geboren
9. zijn, — ' Parthers en Meders en
Elamieten, en inwoners van Mesopotamië,
van Judéa en Kappadocië,
10. van Pontus en Azië, ' van Frygië en
Pamfylië, van Egypte en de streken
van cyreneïsch Libyë, en hier vertoevende
Romeinen, Joden en Joden-
11. genooten, ' Kretenzers en Arabieren,
— hoe hooren wij hen in onze
talen spreken van de groote daden
12. Gods? ' En zij ontzetten zich allen
en stonden verlegen, en zeiden de
een tot den ander: Wat mag dit
13. toch zijn? ' Maar anderen zeiden spottende:
Zij zijn vol zoeten wijn!
14. Doch Petrus stond op met de elve,
en verhief zijne stem en sprak tot
hen: Joodsche mannen, en gij allen,
die te Jeruzalem woont! Dit
zij u bekend, en neemt mijne woor-
15. den ter oore! ' Dezen toch zijn niet

Vs. 4. H. I : 5; Marc. XVI : 17; Hand. VIII : 15—17, X : 46, XI : 15, XIX : 6; 1 Kor. XII : 10, 28, 30, XIII : 1, 8, XIV.

2. *het geheele huis*, t. w. het huis, in welks opperzaal zij hun verblijf hielden (H. I : 13). Volg. and. een der vertrekken, tot den tempel behoorende.

3. *door hen werden ... gezien.* Gr. *aan hen verschenen.*

tongen als van vuur. Als voorboden van de tongen, waarmede men weldra begon te spreken, waren zij eerst meer vereenigd en verspreidden zij zich vervolgens, totdat zich op ieder hunner éene plaatste. Evenals de wind (vs. 2), waren die tongen zinnebeelden van den Geest Gods, die de belijders van Jezus voortaan bezielen en met een vuur van heiligen ijver vervullen zou.

4. *met andere tongen*, d. i. met andere tongen, dan waarmede zij tot nu toe gesproken hadden. Is de tong het werktuig der spraak, de nieuwe Geest, die zich nu in hun spreken openbaarde, kon daarom beschouwd worden als eene verandering van hunne tongen. In overeenstemming met hetgeen Paulus daarvan zegt (1 Kor. XII : 10, XIV : 4, 16, 17), kenmerkte zich, ook volgens het verhaal van Lucas, dit *spreken met tongen* als eene geheel eigenaardige, voor anderen doorgaans onverstaanbare wijze van lofverheffing van God (vgl. vs. 11). Daarbij wil echter Lucas hier gedacht hebben aan een gebruik maken van andere volkstalen (vgl. vs. 6 vv.). And. *met* of *in andere talen.*

5. *Joden — hemel.* In andere landen geboren, hadden zij zich te Jeruzalem metterwoon neergezet, vooral om er hunne wet beter te kunnen onderhouden, en worden daarom vrome mannen genoemd.

6. *dit geluid*, vs. 2 vermeld.

7. *zeiden.* Gew. t. *zeiden tot elkander.*

8. *taal.* Gr. *tongval.*

geboren zijn. De volzin, afgebroken door de optelling der verschillende volken, welke hier vertegenwoordigd werden, wordt vs. 11 weder opgevat en voortgezet.

9—11. Lucas geeft meer eene optelling van volken dan van talen; want sommige der opgenoemden spraken dezelfde taal. Hij begint met het Oosten en volgt dan hoofdzakelijk eene westelijke richting.

9. *Parthers en Meders en Elamieten.* De Parthers woonden ten Z. O. der Kaspische Zee, de Meders ten W. van hen, en de Elamieten ten Z. van deze laatsten.

Mesopotamië, het land tusschen de rivieren de Tigris en den Eufraat.

9, 10. *Kappadocië — Pamfylië*, landschappen van Klein-Azië. In het oostelijk gedeelte daarvan lagen Pontus aan de Zwarte Zee en Kappadocië ten Z. van Pontus, in het westelijk gedeelte Pamfylië aan de Middellandsche Zee, Frygië in het midden des lands, en Azië aan de westkust.

10. *cyreneïsch Libyë.* Gr. *het Libyë, dat bij Cyrene ligt.* Libyë grensde ten O. aan Egypte. Zijn westelijk gedeelte, waarin Cyrene lag, droeg den naam van cyreneïsch Libyë.

hier vertoevende Romeinen, d. i. Joden uit Rome, die zich thans te Jeruzalem ophielden.

Joden en Jodengenooten, d. i. zoowel geboren Joden als zulken, die, ofschoon van heidensche afkomst, de wet van Mozes hadden aangenomen en in het volk der Joden waren ingelijfd. Deze nadere bepaling ziet op al de genoemden.

11. *Kretenzers en Arabieren.* Deze volken worden nog toegevoegd aan de lijst, die eigenlijk met de Romeinen reeds gesloten was.

Kretenzers, d. i. bewoners van het eiland Creta. Vgl. Hand. XXVII : 5.

in onze talen. Gr. *met onze tongen* (vgl. vs. 4).

van de groote daden Gods. Men denke aan de zegeningen, door God vanouds aan Israël geschonken, en de vervulling zijner beloften aangaande den Christus.

13. *anderen*, onderscheiden van de godsdienstige mannen (vs. 5—12). Vgl. vs. 41.

spottende. De geestverrukking, waarmede de apostelen spraken, gaf aanleiding, dat deze spotters in hunne lichtzinnigheid aan het onmatig gebruik van wijn dachten.

15. Dit vs. geeft reden, waarom Petrus met vrijmoedigheid hunne belangstellende aandacht vragen mocht.

dronken, gelijk gij vermoedt; want
het is de derde ure van den dag. '
16. Maar dit is 't, wat gesproken is door
17. den profeet Joël: ' En het zal geschieden in de laatste dagen,
zegt God, dat ik van mijnen
Geest zal uitstorten op alle
vleesch; en uwe zonen en uwe
dochteren zullen profeteeren,
en uwe jongelingen zullen
gezichten zien, en uwe ouden
18. zullen droomen droomen. ' En
wel op mijne dienstknechten
en op mijne dienstmaagden
zal ik in die dagen van mijnen Geest uitstorten, en zij
19. zullen profeteeren. ' En ik zal
wonderen geven in den hemel
boven, en teekenen op de aarde beneden, bloed en vuur en
20. rookdamp. ' De zon zal veranderen in duisternis en de
maan in bloed, eer de groote
en doorluchtige dag des Hee-
21. ren komt. ' En het zal geschieden, dat ieder, die den naam
des Heeren aanroept, behou-
22. den zal worden. ' Mannen Israëls,
hoort deze woorden! Jezus den Nazarener, een man, u van God aangewezen door krachten en wonderen
en teekenen, die God door hem in
uw midden gedaan heeft, gelijk gij
23. zelve weet; ' dezen, nadat hij naar
Gods bepaalden raad en voorkennis
uitgeleverd was, hebt gij door heidenen aan het kruis gehecht en omge-
24. bracht. ' Maar God heeft hem opgewekt, na de smarten des doods geslaakt te hebben, naardien het niet
mogelijk was, dat hij door dezen
25. werd vastgehouden. ' Want David zegt
van hem: Ik zie den Heer altijd vóór mij; want hij is aan
mijne rechterzijde, opdat ik
26. niet wankele. ' Daarom is mijn
hart vroolijk en juicht mijne
tong, ja, ook mijn vleesch zal
27. rusten in hope; ' want gij zult
mijne ziel niet aan het doodenrijk overlaten, noch uwen
Heilige bederf doen zien. '
28. Gij hebt mij de wegen des levens bekend gemaakt; gij zult
mij vervullen met vroolijkheid
29. bij uw aangezicht. ' Mannen broe-

Vs. 16. Joël II : 28—32. — Vs. 17. Num. XI : 29; Jez. II : 2, 3, XLIV : 3; Jer. XXXI : 33, 34; Ezech. XI : 19, XXXVI : 26, 27.

Vs. 23. Luc. XXIV : 26; Hand. IV : 28. — Vs. 24. H. V : 30, X : 40, XIII : 30. — Vs. 25—28. Ps. XVI : 8—11; Hand. XIII : 34, 35.

15. *de derde ure van den dag.* Zij was eene ure des gebeds, en naar voorväderlijke overlevering onthielden zich de Joden tot dien tijd van den dag toe van alle spijs en drank. Zie verder op vs. 1.

16. *door den profeet Joël.* Deze had gesproken van den tijd, wanneer het voorrecht, vroeger slechts aan enkelen geschonken, voor allen zonder onderscheid verkrijgbaar zou zijn.

17. *de laatste dagen*, d. i. de dagen van den Messias.

profeteeren . . . gezichten zien . . . droomen droomen. Verschillende vormen, waaronder vanouds in Israël Gods Geest zijne werking openbaarde.

18. *En wel.* De algemeene aanduiding van *alle vleesch* (vs. 17) schijnt hier nader beperkt te worden tot hen, die door hunne keuze, om voor God te leven, zijne dienstknechten en dienstmaagden konden heeten. Joël sprak van de dienstknechten en de dienstmaagden, d. i. de dienstbaren.

19, 20. Er worden buitengewone, wonderbare verschijnselen bedoeld, die de voorboden van den dag des Heeren zouden zijn. Vgl. Ps. XCVII : 3 vv., Jez. XIII : 9—11, Hab. III : 3 vv., Matth. XXIV : 29, Marc. XIII : 24, 25, Luc. XXI : 25.

20. *de groote — dag des Heeren.* Petrus denkt hierbij aan den dag, waarop Christus zou wederkomen en gericht houden.

21. *behouden*, d. i. verschoond van het oordeel, dat de onboetvaardigen treffen zal.

22. *Mannen Israëls.* Met opzet bezigt Petrus dezen eernaam, nu hij hun de belofte herinneren zal, door God aan Israël gegeven.

22. *u van God aangewezen*, d. i. van Godswege gekenmerkt in zijne waardigheid als de Messias, die voor u gekomen is.

23. *Gods bepaalden* (d. i. vastgestelden) *raad*, waarvan zijne voorkennis het onmiddellijk gevolg is.

uitgeleverd, t. w. aan u door Judas.

hebt gij. Gew. t. *hebt gij genomen en.*

door. Gr. *door de hand van.* Gew. t. *door handen van.*

heidenen. Gr. *wetteloozen*, d. i. zulken, die zonder de wet zijn (Rom. II : 14, 1 Kor. IX : 21). Het onwaardige van het gedrag der Joden ten opzichte van Jezus, den hun beloofden Messias, komt daardoor te sterker uit.

24. *de smarten des doods.* De gr. vertaling des O. T. geeft soms op deze wijze de hebr. woorden weder, welke *banden des doods* beteekenen.

niet mogelijk. Omdat, naar de hier door Petrus gevolgde schriftverklaring, zijne opstanding door David voorspeld was.

door dezen, t. w. door den dood, hier dichterlijk als een persoon voorgesteld.

25—28. Wat de dichter t. a. p. van zich zelven zegt, wordt hier, naar de gewoonte van dien tijd (vgl. H. XIII : 34, 35), op Jezus toegepast.

26. *rusten*, d. i. in het graf vertoeven.

27. *bederf.* In den hebr. tekst staat *het graf.*

28. *bij* (Gr. *met*) *uw aangezicht*, d. i. in uwe nabijheid.

ders! het is geoorloofd met vrijmoe-
digheid tot u te zeggen aangaande
den aartsvader David, dat hij èn ge-
storven èn begraven is, en zijne graf-
stede is onder ons tot op dezen
30. dag. ' Daar hij dan een profeet was
en wist, dat God hem met een eed
gezworen had, dat er uit de vrucht
zijner lende een op zijnen troon zou
31. zitten, ' heeft hij, dit voorziende,
gesproken van de opstanding van den
Christus, dat hij aan het doodenrijk
niet overgelaten is, en zijn vleesch
32. geen bederf heeft gezien. ' Dezen Je-
zus heeft God opgewekt, waarvan wij
33. allen getuigen zijn. ' Nadat hij dan
door de rechterhand Gods verhoogd
was en de belofte des Heiligen Gees-
tes ontvangen had van den Vader,
heeft hij dit uitgestort, wat gij ziet
34. en hoort. ' Want David is niet op-
gevaren naar de hemelen, maar hij
zelf zegt: De Heer heeft ge-
zegd tot mijnen Heer: Zit aan
35. mijne rechterzijde, ' totdat ik
uwe vijanden gezet heb tot
een voetbank uwer voeten. '
36. Zoo wete dan het gansche huis Isra-
els met zekerheid, dat God hem tot
Heer en tot Christus gemaakt heeft,
dezen Jezus, dien gij gekruisigd hebt!
37. Toen zij nu dit hoorden, werden
zij verslagen van harte, en zeiden
tot Petrus en de overige apostelen:
Wat zullen wij doen, mannen broe-
38. ders? ' En Petrus zeide tot hen:
Bekeert u, en een iegelijk van u
late zich doopen op den naam van
Jezus Christus tot vergeving uwer
zonden; en gij zult de gave des Hei-
39. ligen Geestes ontvangen. ' Want voor
u is de belofte en voor uwe kinderen
en voor allen, die verre zijn, zoove-
len de Heer onze God tot zich roe-
40. pen zal. ' En met meer andere woor-
den betuigde en vermaande hij hen,
en zeide: Laat u behouden van dit
41. verkeerd geslacht! ' Zij dan, die zijn
woord aannamen, werden gedoopt;
en er werden op dien dag toegebracht
omtrent drie duizend zielen.
42. En zij volhardden in de leer der
apostelen en in de gemeenschap, in
het breken van het brood en in de
43. gebeden. ' En er kwam vrees over
alle ziel, en vele wonderen en tee-

Vs. 29. 1 Kon. II : 10; Neh. III : 16; Hand. XIII : 36. — Vs. 30. Ps. LXXXIX : 4, 5. — Vs. 32. Luc. XXIV : 48; Hand. I : 22, III : 15, IV : 10, 33, V : 30, X : 40, 41. — Vs. 33. H. V : 31. — Vs. 34. Ps. CX : 1; Matth. XXII : 43, 44. — Vs. 37. H. XVI : 30.

Vs. 38. Jez. LV : 6, 7; Jer. XXXVI : 3; Luc. XXIV : 47; Hand. III : 19. — Vs. 39. H. III : 25, 26; Rom. III : 22. — Vs. 40. Ps. LXXVIII : 8; Fil. II : 15. — Vs. 43. H. V : 12; Rom. XV : 19; 2 Kor. XII : 12; Hebr. II : 4.

29. *den aartsvader*, d. i. den stamvader van het koninklijk geslacht, waaruit de Messias zou voortkomen.
onder ons, t. w. te Jeruzalem.

30. *dat God — gezworen had*, t. w. door tusschenkomst van den profeet Nathan (2 Sam. VII : 12—16).
er uit — zitten. Gew. t. *hij uit de vrucht zijner lende, wat het vleesch aangaat, den Christus verwekken zou, om op zijnen troon te zitten.*

31. *dat hij.* Gew. t. *dat zijne ziel.*

33. *door de rechterhand Gods*. d. i. door de macht van God. And. *ter rechterhand Gods.*
de belofte des Heiligen Geestes, d. i. den Heiligen Geest, die door God beloofd was (Luc. XXIV : 49, Hand. I : 4). Dezen had hij nu *van den Vader ontvangen*, daar hij door zijne verhooging de macht verkregen had, om daarover te beschikken.
ziet. Gew. t. *nu ziet.*

36. *tot Heer en tot Christus*, d. i. tot Heer, en wel tot dien Heer, welken hij als den Christus had doen beloven. Gew. t. *tot Heer en Christus.*

37. *werden zij verslagen.* Overtuigd geworden, dat zij in Jezus den Christus verworpen hadden, vreesden zij nu daardoor zijn heil verbeurd te hebben.

38. *Bekeert u.* Gr. *Verandert van zin.*
op den naam van Jezus Christus, d. i. op de belijdenis van Jezus als den Christus.
uwer zonden. Gew. t. *van zonden.*
de gave des Heiligen Geestes, waarvan Joël gesproken had en welker uitwerkselen zij nu aanschouwden (vs. 33).

39. *voor u*, als Israëlieten.
de belofte, t. w. van het messiasrijk en van de zegeningen, daaraan verbonden, waaronder ook de gave des Heiligen Geestes behoorde (vs. 33, vgl. vs. 16—21).
uwe kinderen, d. i. uwe nakomelingen.
allen, die verre zijn, d. i. de heidenen, die reeds in het O. T. (Zach. VI : 15, VIII : 20, 21, Hagg. II : 8), en ook later (Ef. II : 13, 17), zóó worden aangeduid.
zoovelen — zal. Petrus spreekt hier in den geest van de profeten des O. T., die een tijd verwachtten, wanneer vele heidenen den God van Israël zouden dienen en naar zijne wet leven. Vgl. Jez. II : 2—4, en de pll. in de vorige aant. aangehaald.

40. *Laat — geslacht*, d. i. Scheidt u af van dit boos geslacht, opdat gij niet mede vergaat, als God het met zijn oordeel bezoekt!

41. *aannamen.* Gew. t. *gaarne aannamen.*
toegebracht, t. w. tot het getal der belijders van Christus (vgl. vs. 47).

42. *in de leer*, d. i. in het hooren der prediking.
de gemeenschap. Ofschoon zij zich van hunne overige volksgenooten niet afzonderden, sloten zij zich toch, door hetzelfde geloof verbonden, nauw aan elkander aan.
het breken van het brood, d. i. het houden van gemeenschappelijke liefdemaaltijden, waarbij zij waarschijnlijk tevens Jezus' kruisdood herdachten.

kenen geschiedden door de apostelen. '
44. En allen, die geloofden, waren bij-
45. een en hadden alles gemeen; ' en zij
verkochten hunne bezittingen en goe-
deren, en verdeelden het onder al-
len, naarmate iemand behoefte had. '
46. En terwijl zij dagelijks eendrachtig
in den tempel volhardden en aan
huis brood braken, nuttigden zij spijze
met vreugde en eenvoudigheid des
47. harten, ' en loofden God, en waren
in gunst bij het gansche volk. En
de Heer voegde dagelijks aan de ge-
meente toe, die behouden werden.

HOOFDSTUK III.

Petrus en Johannes genezen in den tempel een kreupelgeborene (vs. 1—10). Aan de verbaasde omstanders predikt daarop Petrus de opstanding van Jezus (vs. 11—16), en vermaant hen zich te bekeeren (vs. 17—26).

1. Petrus nu en Johannes gingen te
zamen op naar den tempel tegen de
2. ure des gebeds, de negende. ' En er
werd zeker man aangedragen, die
kreupel was van den schoot zijner
moeder af, welken men dagelijks zette
aan de deur des tempels, genaamd
de Schoone, om eene aalmoes te vra-
gen van hen, die in den tempel gin-
3. gen. ' Deze, toen hij Petrus en Jo-
hannes zag, als zij den tempel zou-
den ingaan, bad eene aalmoes te mo-
4. gen ontvangen. ' En Petrus staarde
hem met Johannes aan en zeide: Zie
5. op ons! ' En hij hield de oogen op
hen, verwachtende iets van hen te
6. zullen ontvangen. ' Doch Petrus zeide:
Zilver en goud bezit ik niet; maar
wat ik heb, dat geef ik u: In den
naam van Jezus Christus den Naza-
7. rener, sta op en wandel! ' En hij
greep hem bij de rechterhand en
richtte hem op, en dadelijk werden
8. zijne voeten en enkelen vast. ' En
opspringende stond hij en wandelde,
en ging met hen den tempel binnen,
wandelende en springende en lovende
9. God. ' En al het volk zag hem wan-
10. delen en God loven. ' En zij herken-
den hem, dat deze het was, die om
eene aalmoes zat aan de Schoone
poort des tempels, en zij werden
vervuld met verbazing en ontzetting
over hetgeen hem wedervaren was.
11. Terwijl hij nu Petrus en Johannes
vasthield, liep al het volk bij de ga-
lerij, genaamd die van Salomo, tot
12. hen samen, geheel verbaasd. ' En Pe-
trus, dit ziende, antwoordde aan het
volk: Mannen Israëls! waarom verwon-
dert gij u hierover, of waarom staart gij
ons aan, alsof wij door eigen kracht
of godsvrucht hem hadden doen wan-
13. delen? ' De God van Abraham en
Izaäk en Jakob, de God onzer vade-

V. 44, 45. H. IV: 32—35. — Vs. 47. H. V: 14, VI: 7, XI: 21.
Vs. 2—8. H. XIV: 8—10.

Vs. 2. Joh. IX: 1, 8. — Vs. 6. H. IV: 10. — Vs. 13, 14. Luc. XXIII: 18—21. — Vs. 13. H. II: 23, 24.

44, 45. Men denke aan zóó groote vrijwillige liefdadigheid, dat velen zelfs hunne vaste goederen verkochten, om in den nood der verarmden te kunnen voorzien. Uit H. IV: 35—37, V: 1—4, VI: 1 (vgl. Hebr. X: 34, XIII: 1) blijkt, dat geen eigenlijke gemeenschap van goederen bedoeld wordt, waartoe elk verplicht zou geweest zijn toe te treden, en waardoor dus het onderscheid van rijken en armen in de gemeente zou weggenomen zijn.

46. *in den tempel volhardden.* Zij hielden zich dus aan de openlijke godsvereering, die de joodsche wet voorschreef.

nuttigden zij spijze. Het gr. woord doet denken aan een eigenlijken maaltijd. Daarmede worden de liefdemaaltijden, waarvan vs. 42 gesproken is, bedoeld.

met . . . eenvoudigheid des harten, d. i. in reinheid, zonder onmatigheid.

1. *de negende*, d. i. naar onze tijdrekening 's namiddags te drie uren, wanneer het avondoffer ontstoken werd.

2. *zeker man.* Volgens H. IV: 22 was hij reeds meer dan veertig jaren oud.

de deur — de Schoone. Deze deur, wegens hare pracht en kostbaarheid dus genoemd, schijnt in den buitenmuur van den tempel geweest te zijn, volgens sommigen aan de oostzijde, volgens anderen aan de zuidzijde.

6. *In den naam van Jezus Christus*, d. i. Door de kracht, die het geloof in Jezus als den Christus geeft.

11. *hij.* Gew. t. *de kreupele, die genezen was.*

de galerij — van Salomo. Deze galerij strekte zich over het tempelplein, naar het schijnt langs den geheelen zuidelijken buitenmuur, uit, en bestond uit vier schoone zuilenrijen, die drie overdekte gangen vormden. Zie voorts Joh. X: 23, Hand. V: 12.

12. *antwoordde.* De verbazing der menigte was als eene vraag, waarop Petrus moest antwoorden.

door eigene kracht of godsvrucht, d. i. door een vermogen, dat ons eigen zou zijn, of dat wij ter wille onzer vroomheid van God zouden ontvangen hebben. Vgl. Spr. XV: 29, Joh. IX: 31, Jac. V: 16, 17.

ren, heeft zijnen knecht Jezus ver-
heerlijkt, welken gij hebt overgele-
verd en verloochend voor het aange-
zicht van Pilatus, toen die besloten
14. had hem los te laten. ' Maar gij hebt
den Heilige en Regtvaardige verloo-
chend en geëischt, dat u een moor-
15. denaar zou geschonken worden; ' doch
den Vorst des levens hebt gij ge-
dood, welken God uit de dooden
heeft opgewekt, waarvan wij getuigen
16. zijn. ' En op het geloof zijns naams
heeft zijn naam dezen, dien gij ziet
en kent, gesterkt; en het geloof,
dat door hem is, heeft hem deze
volkomene gezondheid gegeven voor u
17. aller oogen. ' En nu, broeders! ik
weet, dat gij in onwetendheid gehan-
deld hebt, evenals uwe oversten. '
18. Maar God heeft zóó vervuld, wat hij
door den mond van al de profeten
te voren verkondigd had, dat zijn
19. Gezalfde lijden zou. ' Verandert dan
van zin en bekeert u, opdat uwe
zonden mogen uitgewischt worden,
ten einde de tijden der verademing
van het aangezicht des Heeren mogen
20. komen, ' en hij den voor u bestem-
21. den Gezalfde, Jezus, zende, ' wien
de hemel moet opnemen tot op de
tijden der herstelling aller dingen,
waarvan God gesproken heeft door
den mond zijner heilige profeten van-
22. oudsher. ' Mozes heeft gezegd: De
Heer uw God zal u een pro-
feet verwekken uit uwe broe-
ders, gelijk mij: naar hem zult
gij hooren in alles, wat hij tot
23. u spreken zal. ' En het zal ge-
schieden, dat alle ziel, die
naar dien profeet niet hoort,
zal uitgeroeid worden uit het
24. volk. ' En ook al de profeten, van
Samuël en de volgenden af, zoovelen
er gesproken hebben, hebben ook
25. deze dagen aangekondigd. ' Gij zijt

Vs. 14. H. VII : 52; Jez. LIII : 9, 11. — Vs. 15. H. II : 32. — Vs. 17. Luc. XXIII : 34; Joh. XVI : 3; H. XIII : 27; 1 Kor. II : 8; 1 Tim. I : 13. — Vs. 18. Luc. XXIV : 26, 27; Hand. XIII : 29.

Vs. 19. H. II : 38. — Vs. 21. Matth. XVII : 11, XIX : 28. — Vs. 22. Deut. XVIII : 15, 18, 19; Joh. I : 46; Hand. VII : 37. — Vs. 23. Num. XV : 30. — Vs. 25. H. II : 39; Rom. IX : 4; Gen. XXII : 18; Gal. III : 8.

13. *zijnen knecht Jezus.* In het tweede gedeelte der profetieën van Jezaja (H. XL—LXVI) wordt gewezen op den knecht des Heeren, die, door den Geest Gods bezield, met zachtmoedigheid en kracht het recht en de waarheid Gods onder het volk zou herstellen en ook door het lijden, dat hem daarvoor trof, dat volk tot een waar volk van God zou hervormen, welks geluk zelfs de heidenen zou doen vragen naar God (H. XLII : 1 vv., XLIV : 1 vv., LII : 13 vv., LIII, LXI : 1 vv.). Petrus verklaart nu, dat die knecht Gods in Jezus verschenen is. And. *zijn kind Jezus.*

verheerlijkt, t. w. door zijne opstanding en opneming in den hemel. Vgl. 1 Petr. I : 21.

overgeleverd, t. w. aan Pilatus.

verloochend, d. i. getoond hem niet te erkennen als den knecht des Heeren.

15. *den Vorst des levens.* Bedoeld is, dat hij het ware leven, het deelgenootschap aan Gods koninkrijk, schenkt.

16. *op het geloof*, d. i. daar hij geloofde. Vgl. de volg. aant.

het geloof zijns naams. Nagenoeg hetzelfde als hetgeen in het vervolg van dit vs. genoemd wordt *het geloof, dat door hem* (t. w. door Christus) *is.* And. het geloof in Jezus als den Christus. Het hier bedoelde geloof in God, dat tot de genezing noodig was, wordt door Petrus aan den kreupele toegekend (vgl. H. XIV : 9). And. denken aan het geloof der apostelen.

heeft zijn naam — gesterkt, d. i. heeft Jezus door de macht, die hij als de Christus bezit, hem nieuwe kracht gegeven. Vgl. Ps. XX : 2, LIV : 3.

18. *al de.* Gew. t. *al zijne.*

zijn Gezalfde. Gew. t. *de Gezalfde*, d. i. de Christus. De spreekwijze is ontleend aan Ps. II : 2.

19. *opdat — ten einde* enz. Hunne bekeering was noodig, om vergeving te kunnen ontvangen, en die vergeving moest voorafgaan, opdat de tijden der verademing konden komen.

19. *de tijden — des Heeren.* De ellende, waaronder het joodsche volk gebukt ging, hoe groot ook, zou nog toenemen, en ten laatste zouden ontzettende natuurverschijnselen de voorboden zijn van eene geheele omkeering (vgl. 1 Petr. IV : 17). Maar dan zouden ook de tijden der verademing komen, die God zijnen dienaren bereid had. Vgl. Luc. XXI : 20—26.

20. *bestemden.* Gew. t. *te voren verkondigden.*

Gezalfde, Jezus. Gew. t. *Jezus Christus.* De wederkomst van Jezus, den voor hen door God bestemden Christus, zou hun die verademing schenken. Vgl. Luc. XXI : 27, 28.

21. *wien de hemel moet opnemen.* Daaruit, dat de hemel Jezus slechts opnemen en als 't ware herbergen zou tot de tijden der herstelling, volgde, dat hij dan ook, als die tijden aanbraken, uit den hemel zou wederkomen.

de tijden der herstelling aller dingen, Matth. XIX : 28 *de wedergeboorte* genoemd. Petrus bedoelt den luisterrijken gelukstaat van het volk van Israël, wanneer het, tot God bekeerd en met zijnen Geest vervuld, in nadruk het volk van God zou wezen, en onder de regeering van den Christus het hoogste heil zelf zou genieten en den heidenen mededeelen. Zulk eene toekomst hadden de profeten verwacht en voorspeld.

waarvan, t. w. van welke tijden. And. van welke dingen.

zijner. Gew. t. *van al zijne.*

22. *Mozes heeft gezegd.* Gew. t. *Want Mozes heeft tot de vaderen gezegd.*

24. *van Samuël — af*, d. i. van Samuël af, hij zelf en die op hem gevolgd zijn.

deze dagen, t. w. van de herstelling aller dingen.

aangekondigd. Gew. t. *te voren aangekondigd.*

de kinderen der profeten en des ver-
bonds, dat God gemaakt heeft met
onze vaderen, toen hij tot Abraham
zeide: En in uw nakroost zul-
len alle geslachten der aarde
26. gezegend worden. ' Tot u het
eerst heeft God zijnen knecht, dien
hij verwekt had, gezonden om u te
zegenen daardoor, dat een iegelijk
uwer zich afkeert van zijne boos-
heden.

HOOFDSTUK IV.

Petrus en Johannes worden gevangengenomen (vs. 1—4), en voor den raad gesteld (vs. 5—7). Zij getuigen ook daar van Christus (vs. 8—12), en worden onder bedreigingen losgelaten (vs. 13—22). Tot de hunnen wedergekeerd, vereenigen zij zich met hen in het gebed tot God (vs. 23—31). Eensgezindheid en onderlinge liefde der belijders van Jezus (vs. 32—37).

1. Terwijl zij nu tot het volk spra-
ken, overvielen hen de priesters en
de hoofdman des tempels en de Sad-
2. duceërs, ' die verstoord waren, om-
dat zij het volk leerden en in Jezus
de opstanding uit de dooden verkon-
3. digden. ' En zij sloegen de handen
aan hen, en zetten hen in bewaring
tot den volgenden dag; want het was
4. reeds avond. ' Doch velen dergenen,
die het woord gehoord hadden, wer-
den geloovig; en het getal der man-
nen werd omtrent vijf duizend.
5. Het geschiedde nu des anderen
daags, dat hunne oversten en oudsten
en schriftgeleerden te Jeruzalem ver-
6. gaderden, ' en Annas, de hoogepries-
ter, en Kájafas en Johannes en Alexan-
der, en zoovelen er van het hooge-
7. priesterlijk geslacht waren. ' En zij
stelden hen in het midden en vroe-
gen: Door welke kracht of in wel-
8. ken naam hebt gij dit gedaan? ' Toen
zeide Petrus, met heiligen geest ver-
vuld, tot hen: Oversten des volks
9. en oudsten! ' indien wij heden ver-
hoord worden over eene weldaad, aan
een krank mensch bewezen, wáárdoor
10. deze gezond geworden is, ' zoo zij u
allen en den ganschen volke Israëls
bekend, dat door den naam van Je-
zus Christus den Nazarener, dien gíj
gekruisigd hebt, welken God uit de
dooden heeft opgewekt, dat door hem
11. deze hier gezond voor u staat. ' Deze
is de steen, door u, de bouwlieden,
veracht, die tot een hoeksteen is
12. geworden. ' En het heil is in nie-

Vs. 26. H. XIII:46.
Vs. 3. H. V:18. — Vs. 4. H. II:41. — Vs. 7. Matth. XXI:23. — Vs. 8. Matth. X:19, 20.

Vs. 10. H. III:13—16. — Vs. 11. Ps. CXVIII:22; Matth. XXI:42. — Vs. 12. Matth. I:21; Joh. III:36, XIV:6; Fil. II:9—11; 1 Tim. II:5.

25. *de kinderen — verbonds*, d. i. de kinderen van dat volk, tot hetwelk de profeten gezonden waren, en dus mede begrepen in het verbond, dat God met hunne vaderen had opgericht.

26. *Tot u het eerst*, en dus daarna tot de heidenen. Vgl. H. II:39.

zijnen knecht. Gew. t. *zijnen knecht Jezus.* Zie op vs. 13.

verwekt had, t. w. als den profeet, dien God naar Mozes' woord (vs. 22) verwekken zou, d. i. met zijnen Geest vervuld zou doen optreden.

daardoor — boosheden. De zoo even genoemde zegen, door Jezus aangebracht, had hunne bekeering niet slechts tot voorwaarde, maar bestond mede daarin.

1. *de priesters.* Waarschijnlijk worden hier de overpriesters bedoeld, evenals Luc. XXII:4. And. denken aan de thans dienstdoende priesters.

de hoofdman des tempels, d. i. het hoofd der levietische tempelwacht (vgl. op Luc. XXII:4). Deze betrekking werd gewoonlijk door een priester bekleed.

de Sadduceërs. Zie op Matth. III:7.

2. *in Jezus — verkondigden.* Al had Petrus niet van de opstanding der dooden in 't algemeen gesproken, hij kon toch geacht worden haar geleerd te hebben door de prediking, dat Jezus opgewekt was. En dit mishaagde vooral aan de Sadduceërs (vgl. H. XXIII:8, Luc. XX:27).

3. *in bewaring.* In den eersten tempel, en waarschijnlijk ook in dezen, bevond zich eene gevangenis, waar zij, die geacht werden door woord of daad de heilige plaats ontwijd te hebben, werden opgesloten. Vgl. Jer. XX:1, 2.

4. *der mannen.* Vgl. H. V:14.

5. *hunne oversten*, d. i. de oversten der Joden (vs. 1). Algemeene benaming van de leden van den raad, waarvan slechts twee onderdeelen vervolgens worden vermeld. Zie verder op Matth. II:4.

6. *Annas.* Zie op Luc. III:2.

Kájafas. Zie op Matth. XXVI:3.

Johannes en Alexander. Hier bij name genoemd, waarschijnlijk omdat zij mannen van groot gezag waren, maar van elders niet bekend.

7. *hen*, t. w. Petrus en Johannes, vs. 1—3 genoemd, benevens den kreupelgeborene, vgl. vs. 10.

Door welke kracht of in welken naam. De eerste vraag betreft den aard der kracht, door welke zij dit verricht hadden; de tweede den persoon, door het geloof in wien, of door het noemen van wiens naam, zij die kracht hadden kunnen uitoefenen (vgl. Matth. XII:24, 28). Hunne prediking van de opstanding, die de Sadduceërs geërgerd had (vs. 2), maar hun door de Farizeërs niet licht tot misdrijf zou gerekend worden, bleef bij die ondervraging onvermeld.

dit, t. w. deze genezing.

8. *oudsten.* Gew. t. *oudsten van Israël.*

9. *wáárdoor* enz., d. i. waarbij gij vraagt, waar door enz.

10. *door hem.* Gr. *door dezen*, t. w. door Christus.

11. Zie op Matth. XXI:42.

12. *het heil*, t. w. dat de Messias zou aanbrengen.

mand anders; want er is ook on-
der den hemel geen andere naam,
die onder de menschen gegeven is,
waardoor wij moeten behouden wor-
den.
13. Toen zij nu de vrijmoedigheid van
Petrus en Johannes zagen, en bevon-
den hadden, dat zij ongeleerde en
eenvoudige menschen waren, verwon-
derden zij zich, en zij herkenden
hen, dat zij met Jezus geweest wa-
14. ren; ' en daar zij den mensch bij hen
zagen staan, die genezen was, had-
den zij er niets tegen te zeggen. '
15. En nadat zij hun bevolen hadden
buiten de vergadering te gaan, over-
16. leiden zij met elkander, ' zeggende:
Wat zullen wij dezen menschen doen?
want dat er een kennelijk teeken
door hen is geschied, is openbaar
aan allen, die te Jeruzalem wonen,
17. en kunnen wij niet loochenen. ' Maar
opdat het niet verder onder het volk
verbreid worde, laat ons hen ernstig
bedreigen, om niet meer in dezen
naam te spreken tot eenig mensch. '
18. En zij riepen hen en geboden hun
in het geheel niet te spreken of te
19. leeren in den naam van Jezus. ' Doch
Petrus en Johannes antwoordden en
zeiden tot hen: Oordeelt, of het
recht is voor God, naar u meer te
20. hooren dan naar God; ' want ons is
het onmogelijk, niet te spreken van
hetgeen wij gezien en gehoord heb-
21. ben. ' Maar zij voegden er nog meer
bedreigingen bij, en lieten, daar zij
niets vonden, waarom zij hen straf-
fen zouden, hen los om des volks
wil; want allen verheerlijkten God
22. over hetgeen er geschied was. ' De
mensch toch, aan wien dit teeken
der genezing was geschied, was meer
dan veertig jaren oud.
23. En nadat zij losgelaten waren, kwa-
men zij tot de hunnen, en verhaal-
den al wat de overpriesters en de
oudsten tot hen gesproken hadden. '
24. En toen zij dit gehoord hadden, ver-
hieven zij eendrachtig de stem tot
God en zeiden: Heer! Gij zijt het,
die den hemel en de aarde en de
zee en alles, wat daarin is, gemaakt
25. hebt; ' die door den mond van Da-
vid, uwen knecht, gezegd hebt:
Waarom woeden de heidenen
en bedenken de volken ijdel-
26. heid? ' De koningen der aarde
zijn in aantocht, en de over-
sten zijn bijeenvergaderd te-
gen den Heer en tegen zijnen
27. Gezalfde. ' Want metterdaad zijn
in deze stad tegen uwen heiligen
knecht Jezus, dien gij gezalfd hebt,

Vs. 16. Joh. XI:47. — Vs. 19. H. V:29. — Vs. 20. 1 Kor. IX:16. — Vs. 21. H. III:8–10, V:26.

Vs. 24–30. Jez. XXXVII:15–20. — Vs. 24. Ps. CXLVI:6; Hand. XIV:15. — Vs. 25, 26. Ps. II:1, 2. — Vs. 27. Luc. XXIII:10–12, 24, 25.

12. *er is — gegeven is*, d. i. God heeft onder de menschen niemand anders dan hem daartoe beschikt, en hem als zoodanig door zijnen naam, t. w. den naam Christus, aangeduid.

behouden, of *verlost*. De verlossing van hunne geestelijke ellende bracht van zelve het bezit en genot van al het messiaansche heil met zich.

13. *ongeleerde*, t. w. omdat zij niet van de schriftgeleerden hunne opleiding ontvangen hadden.

eenvoudige, d. i. die zoowel in stand als beschaving beneden de raadsleden stonden.

14. *hadden — te zeggen*. Zij konden de waarheid van dat feit niet loochenen, zonder dat zij daarom nog het bewijs, door de apostelen er uit afgeleid, dat Jezus de Christus was, toestemden. Vgl. Joh. IX:24.

17. *in dezen naam* (Gr. *op dezen naam*) *te spreken*. Zij zouden dus geene leer mogen verkondigen, die rustte op de onderstelling, dat Jezus de Christus was.

19. *naar God*, die hun, door de verhooging van Jezus als den Christus, de verplichting had opgelegd, om als zijne getuigen hem te prediken.

20. *ons is het — spreken*, d. i. wij gevoelen ons daartoe zedelijk verplicht en gedrongen.

21. *voegden er — bij*. Uit vs. 17 laat zich afleiden, dat zij hen terstond, nadat zij hen binnengeroepen hadden, bedreigd hebben.

21. *om des volks wil*. Door de toepassing van eenige straf, welke dan ook, zouden zij ergernis geven aan het volk, dat zijne verwondering over deze genezing aan den dag leide.

verheerlijkten God, d. i. erkenden en roemden de macht en de liefde van God.

24. *Heer*. Gr. *Heerscher*, *Opperheer*. Onder den tegenstand van de machtigen der aarde, vertegenwoordigden zij zich God bij voorkeur als den Opperheer der wereld.

het. Gew. t. *de God*.

25. *David, uwen knecht*. Zoo wordt David meermalen genoemd, bijv. Ps. LXXVIII:70, LXXXIX:4, 21, CXXX:10. Vgl. Luc. I:69.

ijdelheid. Hunne raadslagen waren ijdel, omdat zij niet zouden gelukken.

26. *zijn in aantocht*, t. w. ten strijde.

zijnen Gezalfde, of *zijnen Christus*.

27. *zijn in deze stad*, t. w. Jeruzalem, met terugslag op het psalmwoord: *Ik heb mijnen koning gezalfd over Sion* (Ps. II:6). Gew. t. *zijn*.

knecht. Zie op H. III:13.

vergaderd Herodes en Pontius Pila-
tus met de heidenen en de volken
28. Israëls, ' om te doen al wat uwe
hand en uw raad te voren bepaald
29. had, dat geschieden zou. ' En nu,
Heer! zie op hunne bedreigingen,
en geef uwen dienstknechten met alle
vrijmoedigheid uw woord te spreken, '
30. daardoor, dat gij uwe hand uitstrekt
tot genezing en er teekenen en won-
deren geschieden door den naam van
31. uwen heiligen knecht Jezus! ' En
toen zij gebeden hadden, bewoog de
plaats, waar zij vergaderd waren; en
zij werden allen met heiligen geest
vervuld, en spraken het woord Gods
met vrijmoedigheid.
32. De menigte nu der geloovigen was
één van hart en ziel; en niet één
zeide, dat iets van hetgeen hij bezat
het zijne was, maar zij hadden alles
33. gemeen. ' En met groote kracht lei-
den de apostelen de getuigenis af van
de opstanding des Heeren Jezus, en
groote genade was op hen allen. '
34. Want er was ook geen nooddruftige
onder hen; want zoovelen er bezit-
ters waren van landerijen of huizen,
verkochten zij die, en brachten den
35. prijs van het verkochte, ' en leiden
dien aan de voeten der apostelen; en
aan elk werd uitgedeeld, naarmate
36. hij behoefte had. ' En Jozef, van de
apostelen bijgenaamd Barnabas, dat
is, overgezet, zoon der verma-
ning, een Leviet, uit Cyprus afkom-
37. stig, ' verkocht een akker, dien hij
bezat, en bracht het geld, en leide
het aan de voeten der apostelen.

HOOFDSTUK V.

Ananias en Sapphira voor hun huichelachtig gedrag gestraft (vs. 1–11). De apostelen gaan voort met het doen van wonderen (vs. 12–16). Andermaal worden er van hen gevangengenomen en voor den raad gebracht (vs. 17–28). Zij verantwoorden zich (vs. 29–32). Gamaliël brengt den raad terug van het voornemen om hen te dooden (vs. 33–39). Na gegeeseld te zijn, worden zij onder nieuwe bedreigingen losgelaten (vs. 40–42).

1. Een zeker man nu, met name Ana-
nias, verkocht, met Sapphira zijne
2. vrouw, eene bezitting, ' en hield van
den prijs achter, ook met medeweten
der vrouw; en hij bracht een zeker
gedeelte en leide het aan de voeten
3. der apostelen. ' Doch Petrus zeide:
Ananias! waarom heeft de satan uw
hart vervuld, dat gij den Heiligen
Geest liegen zoudt en achterhouden
4. van den prijs des lands? ' Als het
bleef, bleef het niet het uwe? en
was het, na verkocht te zijn, niet

Vs. **28.** H. III:18. — Vs. **31.** H. XVI:26, II:4. — Vs. **32, 34, 35.** H. II:44, 45. — Vs. **36.** H. IX:27, XI:22–25, XII:24–XV:39; 1 Kor. IX:6; Gal. II:1–13; Kol. IV:10.

Vs. **1–11.** H. XIII:8–12. — Vs. **1, 2.** H. IV:34. — Vs. **3.** H. XIII:10; Joh. XIII:2.

27. *Herodes — Israëls.* De koningen, de oversten, de heidenen en de volken, waarvan in den psalm gesproken wordt, konden geacht worden door Herodes, Pilatus, de Romeinen en den joodschen raad vertegenwoordigd te zijn en zich nu vereenigd te hebben in misdadig verzet tegen Gods Gezalfde.

28. *uwe hand*, d. i. uwe macht (vgl. Jer. XVI:21), waardoor gij in staat zijt uwen raad te volbrengen.

29. *zie — bedreigingen*, t. w. om ze te verijdelen, ook door de apostelen bij voortduring te sterken tot vrijmoedigheid in het prediken.

30. Zij zouden te vrijmoediger van Christus spreken, als zij door zijnen naam nog meer wonderen konden verrichten.

31. *bewoog de plaats*, waarvan het gevolg was, dat zij bij vernieuwing met heiligen geest vervuld werden.

32–35. Zie op H. II:44, 45.

33. *de getuigenis*, t. w. tot welke zij als apostelen geroepen waren. Vgl. H. I:22, II:32.

groote genade — allen. Daarin betoonde zich de kracht van Gods genade onder hen, dat zij toenamen in geestelijk leven, en dus ook bereid waren tot ruime milddadigheid. Vgl. 2 Kor. IX:14.

35. *leiden — apostelen*, t. w. opdat dezen voor de behoorlijke verdeeling zorg zouden dragen.

36. *Jozef.* Gew. t. *Jozes.*

36. *zoon der vermaning.* Waarschijnlijk, omdat hij uitmuntte in de geestelijke gave der profeten, om het woord der vermaning tot de broederen te spreken. Zie H. XI:23, XIII:1, vgl. 1 Kor. XIV:3. And. *zoon der vertroosting*, zoodat deze naam hem om zijne groote milddadigheid zou gegeven zijn.

van Cyprus afkomstig. Hij behoorde dus tot die Joden, die uit liefde voor den God hunner vaderen het land hunner geboorte verlaten hadden, om zich te Jeruzalem neder te zetten. Zie op H. II:5 en, wat *Cyprus* betreft, op H. XI:19.

1. *eene bezitting*, t. w. een stuk land. Vgl. vs. 3.

2. *hield — achter.* Zonder geheel afstand te doen van zijn vermogen, begeerde hij voor zich den roem van onbekrompene milddadigheid en hield zich verzekerd, dat de apostelen zijn bedrog niet zouden bemerken. Vgl. vs. 4.

3. *de satan.* Wat hier aan den invloed des satans wordt toegeschreven, wordt vs. 4 als eene booze begeerte van Ananias zelven veroordeeld. Vgl. 1 Kron. XXI:1 met vs. 8.

den Heiligen Geest liegen, die de apostelen vervulde. Vgl. Matth. X:20.

4. *Als het bleef*, t. w. gelijk het was, d. i. onverkocht.

was het — niet in uwe macht? t. w. om over de opbrengst naar welgevallen te beschikken.

in uwe macht? Waarom hebt gij
deze daad in uw hart voorgenomen?
Gij hebt niet tegen menschen gelo-
5. gen, maar tegen God. ' Toen nu
Ananias deze woorden hoorde, viel
hij neder en blies den adem uit; en
er kwam groote vrees over allen, die
6. het hoorden. ' En de jongeren ston-
den op en bedekten hem, en droegen
7. hem uit en begroeven hem. ' En het
geschiedde, na verloop van omtrent
drie uren, dat zijne vrouw, niet we-
tende wat er geschied was, binnen-
8. kwam. ' En Petrus antwoordde haar:
Zeg mij, hebt gijlieden het land voor
zóóveel verkocht? En zij zeide: Ja,
9. voor zóóveel. ' En Petrus zeide tot
haar: Waarom zijt gij overeengeko-
men, om den Geest des Heeren te
verzoeken? Zie, de voeten van hen,
die uwen man begraven hebben, zijn
aan de deur en zij zullen u uitdra-
10. gen. ' En zij viel terstond voor zijne
voeten neder, en blies den adem uit.
En de jongelingen, binnengekomen,
vonden haar dood, en droegen haar
uit en begroeven haar bij haren man. '
11. En er kwam groote vrees over de
geheele gemeente en over allen, die
dit hoorden.
12. Door de handen der apostelen nu
geschiedden vele teekenen en wonde-
ren onder het volk. En zij waren
allen eendrachtig in de galerij van
13. Salomo; ' doch van de overigen durfde
niemand zich bij hen voegen; maar
14. het volk verhief hen zeer. ' En er
werden meer en meer den Heer toe-
gevoegd, die geloofden, scharen van
15. mannen en van vrouwen; ' zoodat
men in de straten de kranken uit-
droeg en nederleide op bedden en
matrassen, opdat, als Petrus kwam,
ook maar zijne schaduw iemand hun-
16. ner overschaduwen mocht. ' En ook de
menigte van de omliggende steden
kwam te Jeruzalem samen, brengende
kranken en door onreine geesten ge-
kwelden, welke allen genezen werden.
17. En de hoogepriester stond op en
allen, die met hem de sekte der
Sadduceërs uitmaakten, en zij werden
18. vervuld met nijd, ' en sloegen de
handen aan de apostelen, en zetten
19. hen in openbare bewaring. Maar
een engel des Heeren opende des
nachts de deuren der gevangenis en
20. leidde hen uit, en zeide: ' Gaat heen
en staat in den tempel, en spreekt
tot het volk al de woorden dezes le-
21. vens! ' Toen zij nu dit gehoord had-
den, gingen zij tegen den ochtend
in den tempel en leerden. En de
hoogepriester kwam met de zijnen,

Vs. **5.** 2 Kon. I:9, 10, II:23, 24. — Vs. **11.** H. XIX:17. — Vs. **12.** H. II:43. — Vs. **13.** H. II:47, IV:21.

Vs. **15**, **16**. Matth. IX:21, XIV:35, 36; Luc. VI:19; Hand. VIII:7, XVI:18, XIX:11, 12. — Vs. **17.** Matth. XXVII:18; Marc. XI:18. — Vs. **19.** Ps. XXXIV:8; Dan. VI:23; Hand. XII:7—10.

4. *tegen God*, die door zijnen Heiligen Geest ons verlicht.

6. *de jongeren*, vs. 10 *de jongelingen* genoemd, die voegzaam deze taak op zich namen.

bedekten hem, t. w. met een kleed, gelijk men de lijken placht te doen, die begraven werden.

8. *antwoordde*. Reeds hare komst zelve in de vergadering was als eene vraag naar haren man.

voor zóóveel, t. w. als daar ligt. Het geld, door Ananias gebracht, schijnt onaangeroerd gebleven te zijn.

9. *te verzoeken*, d. i. op de proef te stellen, of hij hun bedrog ontdekken zou.

de voeten — aan de deur. Daar de begraafplaatsen bij de Joden buiten de steden waren, verliep er licht een aanmerkelijke tijd (vgl. vs. 7), eer deze jongelingen terugkwamen.

12. *allen*, t. w. al degenen, die in Christus geloofden. And. denken aan de apostelen alleen.

de galerij van Salomo. Zie op H. III:11.

13. *zich bij hen voegen*. Het ontzag, dat de apostelen door hunne wonderen inboezemden, maakte, dat de groote menigte zich op eerbiedigen afstand van hen hield.

15. *zoodat men* enz. Dat men de wonderdadige hulp der apostelen begeerde en zocht, komt hier voor als een blijk van geloof in den Heer, dien zij predikten. And. meenen, dat dit terugslaat op hetgeen in bet begin van vs. 12, of op hetgeen in vs. 13 gezegd is, en houden het overige voor een tusschenzin.

17. *de hoogepriester*, t. w. Annas. Zie op H. IV:6.

stond op, d. i. besloot dit niet langer werkeloos aan te zien.

allen — uitmaakten. Gr. *allen, die met hem waren, zijnde de sekte der Sadduceërs*.

met nijd, d. i. met naijver jegens de apostelen, wier groote opgang nadeelig scheen voor hun eigen gezag bij het volk.

18. *openbare bewaring*. Hier schijnt, in onderscheiding van H. IV:3, eene stadsgevangenis bedoeld te worden.

19. *een engel des Heeren*. Zie op Matth. I:20.

20. *dezes levens*, d. i. van het leven, waarvan Christus de bewerker is (vgl. H. III:15), en tot welks verkondiging gij geroepen zijt.

en zij riepen den raad en al de oud-
sten van de kinderen Israëls samen,
en zonden naar den kerker om hen
22. te halen. ' Doch toen de dienaren
daar kwamen, vonden zij hen niet
in de gevangenis, en teruggekeerd,
23. berichtten zij, ' zeggende: Wij von-
den den kerker met alle zekerheid
gesloten, en de wachters staande aan
de deuren; maar nadat wij ze geo-
pend hadden, vonden wij er niemand
24. binnen. ' Toen nu de hoogepriester
en de hoofdman des tempels en de
overpriesters deze woorden hoorden,
waren zij in verlegenheid over hen,
25. wat hiervan toch worden mocht. ' En
er kwam iemand en berichtte hun:
Zie, de mannen, die gij in de ge-
vangenis gezet hebt, staan in den
26. tempel en leeren het volk. ' Toen
ging de hoofdman met de dienaren
heen, en haalde hen, niet met ge-
weld, — want zij vreesden het volk —
27. om niet gesteenigd te worden. ' En
nadat zij hen gehaald hadden, stel-
den zij hen in de vergadering; en
28. de hoogepriester vroeg hun, ' zeggen-
de: Wij hebben u nadrukkelijk ge-
boden in dezen naam niet te leeren,
en zie, gij hebt Jeruzalem met uwe
leer vervuld, en wilt het bloed van
29. dezen mensch op ons brengen. ' Doch
Petrus en de apostelen antwoordden
en zeiden: Men moet God meer ge-
30. hoorzamen dan menschen. ' De God
onzer vaderen heeft Jezus opgewekt.
Dien, welken gij aan een hout ge-
31. hangen en omgebracht hebt, ' dezen
heeft God door zijne rechterhand tot
een Vorst en Zaligmaker verhoogd,
om aan Israël bekeering te geven en
32. vergeving van zonden. ' En wij zijn
zijne getuigen van deze dingen, en
ook de Heilige Geest, dien God hun
gegeven heeft, die hem gehoorzamen.
33. Toen zij nu dit hoorden, werden
zij verwoed, en beraadslaagden om
34. hen om te brengen. ' Maar er stond
in den raad zeker Farizeër op, met
name Gamaliël, een leeraar der wet,
geëerd bij het gansche volk, en be-
val, dat men de apostelen een wei-
35. nig zou doen buitenstaan. ' En hij
zeide tot hen: Mannen Israëls! ziet
voor u zelve toe, met het oog op
deze menschen, wat gij gaat doen! '
36. Want vóór deze dagen stond Theudas
op, die zeide, dat hij heel wat was,
en wien een getal van omtrent vier-
honderd mannen aanhing; en hij is

Vs. **26**. Matth. XIV:5, XXI:46, XXVI:4, 5; Hand. IV:21. — Vs. **28**. H. IV:17, 18; Matth. XXVII:25.

Vs. **29**. H. IV:19. — Vs. **30**. H. II:23, 24, 32. — Vs. **31**. H. II:33; Fil. II:9. — Vs. **32**. H. II:4, 38.

21. *al de oudsten.* De oudsten worden hier nog afzonderlijk genoemd, ofschoon zij een deel uitmaakten van den grooten raad. And. meenen, dat er een van den raad onderscheiden staatsligchaam wordt bedoeld, van welks bestaan echter elders geen sporen gevonden worden.

23. *staande aan.* Gew. t. *buiten staande voor.*

24. *de hoogepriester.* Gr. *de priester.* Vgl. vs. 27.
de hoofdman des tempels. Zie op H. IV:1.

28. *Wij hebben u* enz. Dit bestraffend woord hield van zelf de vraag in, waarom zij zich verstout hadden zoo te handelen. Gew. t. *Hebben wij u niet* enz.?
in dezen naam. Zie op H. IV:17.
en wilt — brengen. Met hoeveel verschooning de apostelen ook over het gedrag der oversten spraken, uit hunne prediking volgde toch, dat dezen den moord, aan Jezus gepleegd, te verantwoorden hadden. Vgl. H. III:15, 17. Zie verder op Matth. XXVII:25.

29. *Petrus en de apostelen.* Petrus wordt afzonderlijk genoemd, omdat hij het woord voerde. Vgl. H. II:37.
Men moet — menschen. Zie op H. IV:19.

30. *aan een hout gehangen.* Daar, volgens Deut. XXI:22, 23, een opgehangene Gode een vloek was, maakte de wijze, waarop zij Jezus omgebracht hadden, hunne schuld nog grooter.

31. *door zijne rechterhand.* Zie op H. II:33.

32. *deze dingen*, t. w. zijne opwekking en verhooging.

32. *en ook de Heilige Geest*, t. w. getuigt van deze dingen, omdat de gave des Heiligen Geestes het bewijs was, dat Jezus was verhoogd (zie H. II:33), en dat de zonden vergeven waren van hen, die, uit gehoorzaamheid aan God, in hem als den Christus geloofden (ald. vs. 38).

34. *Gamaliël.* Deze stond, evenals zijn grootvader Hillel, in hooge achting bij de Joden, en velen kwamen, gelijk Saulus (H. XXII:3), naar Jeruzalem, om zijn onderwijs te genieten. De Farizeërs, tot wie hij behoorde, schijnen aanvankelijk minder argwaan tegen de christenen gekoesterd te hebben dan de Sadduceërs, omdat zij nog niet (vgl. H. VI:13, 14) inzagen, dat de prediking der apostelen het gezag der wet bedreigde. Vgl. over de Farizeërs op Matth. III:7.

36, 37. De gegeven waarschuwing wordt aangedrongen met het voorbeeld van een tweetal mannen, wier voorgeven, dat zij Gods zaak handhaafden als zijne gezanten, weldra gebleken was eene ijdele aanmatiging te zijn.

36. *Theudas.* Josephus verhaalt van zekeren Theudas, die zich voor een profeet uitgaf en aan zijne talrijke aanhangers de belofte deed, dat op zijn woord de wateren der Jordaan voor hen wijken zouden; en voegt er bij, dat zij door den romeinschen landvoogd Cuspius Fadus uiteengejaagd zijn en Theudas zelf omgebracht is. Maar dit voorval heeft eerst plaats gehad onder de regeering van keizer Claudius, en dus lang na het in den tekst vermelde verhoor der apostelen.

omgebracht, en allen, die hem ge-
hoor gaven, zijn uiteengeraakt en tot
37. niets geworden. ' Na dezen stond Ju-
das de Galileër op, in de dagen der
opschrijving, en bracht een hoop volks
tot afval, hem achterna; en die is
ook omgekomen, en allen, die hem
38. gehoor gaven, zijn verstrooid. ' En
nu zeg ik u, houdt af van deze men-
schen en laat ze begaan; want mocht
dit plan of dit werk uit menschen
zijn, dan zal het verbroken worden, '
39. maar is het uit God, dan zult gij
het niet kunnen verbreken, opdat
gij niet misschien bevonden wordt
40. ook tegen God te strijden. ' En zij ga-
ven hem gehoor; en nadat zij de apos-
telen tot zich geroepen en hen ge-
geeseld hadden, geboden zij hun niet
te spreken in den naam van Jezus,
41. en lieten hen gaan. ' Zij dan gingen
verblijd heen van het aangezicht des
raads, omdat zij waardig waren ge-
acht voor dien naam smaadheid te
42. lijden; ' en zij hielden niet op, alle
dagen in den tempel en aan huis te
leeren, en Jezus als den Christus te
verkondigen.

HOOFDSTUK VI.

Aanstelling van diakenen en groote aanwas der gemeente (vs. 1—7). Stéphanus predikt (vs. 8—10), en wordt van godslastering beschuldigd (vs. 11—15).

1. In deze dagen nu, terwijl de leer-
lingen vermeerderden, ontstond er een
gemor van de Griekschen tegen de
Hebreërs, dat hunne weduwen bij de
dagelijksche bediening werden voor-
2. bijgezien. ' En de twaalve riepen de
menigte der leerlingen tot zich en
zeiden: Het dunkt ons niet goed,
dat wij het woord Gods nalaten en
3. de tafelen bedienen. ' Ziet dan om,
broeders! naar zeven mannen uit u,
van goede getuigenis, vol van geest
en wijsheid, die wij stellen zullen
4. over deze taak. ' Maar wij zullen vol-
harden in het gebed en de bediening
5. des woords. ' En dit woord vond bij-
val bij de gansche menigte; en zij
verkozen Stéphanus, een man vol van

Vs. 38. Matth. XV : 13. — Vs. 39. H. XXIII : 9. — Vs. 40. Matth. X : 17, XXIII : 34.

Vs. 41. Matth. V : 11, 12; Hand. XVI : 25; Fil. I 29; 1 Petr. III : 14, 15, IV : 14.
Vs. 5. H. XI : 24.

37. *Judas de Galileër.* Toen Augustus Judéa tot een romeinsch wingewest maakte en er door den landvoogd van Syrië, Quirinus (zie op Luc. II : 2), eene belasting liet invoeren, kwam deze Judas daartegen in geweldadig verzet, omdat het met de gehoorzaamheid aan God strijdig zou zijn, eenen heidenschen vorst schatting te betalen (vgl. Matth. XXII : 17). Zijn aanhang werd echter verstrooid, ofschoon velen aan zijne beginselen toegedaan bleven.

een hoop volks. Gr. *volk.* Gew. t. *veel volk.*

tot afval, hem achterna, d. i. tot afval van den romeinschen keizer, om integendeel hem te volgen.

38. *uit menschen,* d. i. van bloot menschelijke vinding, om persoonlijke bedoelingen te bevorderen. Vgl. Matth. XXI : 25.

39. *uit God,* d. i. van God afkomstig, naar zijnen wil en tot zijne eer geschied.

het. And. lez. *hen.*

opdat gij enz. Hij wilde zeggen: en dit moogt gij niet beproeven, opdat enz.

40. *zij gaven hem gehoor,* t. w. in zoover, dat zij hun voornemen, om de apostelen te dooden, nu lieten varen.

hen gegeeseld hadden, waarschijnlijk om, overeenkomstig hunne vroegere bedreigingen (H. IV : 17, 18, 21), hun gezag te handhaven.

41. *waardig — lijden.* Had de leerling geen ander lot te wachten dan de meester (Matth. X : 24, 25), de apostelen werden dan door de smadelijke geeseling als leerlingen van Christus gekenmerkt.

voor dien naam, t. w. voor den naam Christus, en dus voor hem, wiens heerlijkheid in dien naam was uitgedrukt (vgl. 3 Joh. 7), gelijk ook bij de Israëlieten met den naam Jehova het geval was (Lev. XXIV : 11, 16). Gew. t. *voor zijnen naam.*

1. *Griekschen . . . Hebreërs.* Door beiden worden Joden bedoeld, die tot het geloof in Christus waren toegetreden; maar genen, in het buitenland geboren en opgevoed (vgl. H. II : 5, IV : 36), spraken de grieksche taal, dezen de hebreeuwsche.

2. *de tafelen bedienen,* d. i. voor de spijziging der behoeftigen zorgen. Wellicht heeft men hierbij echter vooral te denken aan de bemoeijingen, die de liefdemaaltijden vereischten. Vgl. H. II : 42, 46.

3. *Ziet dan om* enz. Al hadden, volgens sommigen, de apostelen zich reeds nu en dan ter verzorging der armen van de hulp van anderen bediend, men besloot toch nu eerst tot de benoeming van zulke mannen, aan wie dit werk bepaald werd opgedragen.

zeven. Evenals zijn tienvoud, bij de Joden een heilig getal. Vgl. Luc. X : 1, Num. XI : 16.

vol van geest en wijsheid. Dit was volstrekt noodig, opdat hunne armverzorging een waar liefdewerk zou zijn en zij de wezenlijke behoeften op de beste wijze zouden vervullen.

geest. Gew. t. *den Heiligen Geest.*

4. *bediening des woords.* In tegenstelling van de bediening der tafelen (vs. 2).

5. *Stéphanus — Parménas.* Dat deze mannen, evenals Nicolaüs, van afkomst tot de grieksche Joden behoorden, is wel waarschijnlijk; doch uit hunne grieksche namen blijkt dit niet met zekerheid, daar ook vele palestijnsche Joden van dien tijd zulke namen droegen. Voor 't overige zijn ons alleen berichten bewaard aangaande de werkzaamheid van Stéphanus (vs. 8 vv., H. VII) en van Philippus (H. VIII : 5 – 40, XXI : 8).

geloof en heiligen geest, en Philip-
pus, en Próchorus, en Nicánor, en
Timon, en Pármenas, en Nicolaüs,
6. een Jodengenoot van Antiochië, ' die
zij voor de apostelen stelden; en zij
baden en leiden hun de handen op. '
7. En het woord Gods wies, en het ge-
tal der leerlingen vermeerderde te
Jeruzalem zeer, en eene groote schare
der priesters werd aan het geloof ge-
hoorzaam.
8. Stéphanus nu, vol van genade en
kracht, deed groote wonderen en tee-
9. kenen onder het volk. ' En er ston-
den sommigen op van de synagoge,
genaamd die der Libertijnen, en der
Cyreneërs, en der Alexandriërs, en
van die uit Cilicië en Azië waren,
10. en redetwistten met Stéphanus, ' en
zij konden niet wederstaan de wijs-
heid en den geest, waardoor hij sprak. '
11. Toen stookten zij mannen op, die
zeggen zouden: Wij hebben hem
woorden hooren spreken, lasterlijk
12. voor Mozes en God; ' en zij brach-
ten het volk en de oudsten en de
schriftgeleerden in beweging. En zij
overvielen hem en sleepten hem mede,
13. en brachten hem voor den raad, ' en
stelden valsche getuigen, die zeiden:
Deze mensch houdt niet op woorden
te spreken tegen de heilige plaats en
14. de wet; ' want wij hebben hem hoo-
ren zeggen, dat deze Jezus, de Na-
zarener, deze plaats afbreken en de
gebruiken veranderen zal, die Mozes
15. ons heeft overgeleverd. ' En allen,
die in den raad zaten, staarden hem
aan en zagen zijn aangezicht als het
aangezicht eens engels.

HOOFDSTUK VII.

Stéphanus verdedigt zich voor den raad (vs. 1—53). Hij wordt gesteenigd en sterft (vs. 54—60, VIII: 1).

1. En de hoogepriester zeide: Zijn
2. dan deze dingen zoo? ' En hij zeide:
Mannen broeders en vaders, hoort!

Vs. **6**. H. VIII: 15, 17, XIII: 3, XIX: 6; 1 Tim. IV: 14, V: 22; 2 Tim. I: 6; Tit. I: 5. — Vs. **10**. Luc. XXI: 15.

Vs. **11—14**. Matth. XXVI: 59—61. — Vs. **11**. 1 Kon. XXI: 10.
Vs. **2—53**. Neh. IX: 7—31.

5. *Jodengenoot.* Zie op H. II: 10.

6. *die zij voor de apostelen stelden*, t. w. opdat zij door dezen met gebed en handoplegging tot dat werk zouden worden gewijd. Vgl. Num. XXVII: 18, 2 Tim. I: 6.

zij baden, t. w. de apostelen.

7. *werd aan het geloof gehoorzaam*, d. i. onderwierp zich aan de macht van het christelijk geloof en liet zich daardoor besturen. And. *werd door het geloof gehoorzaam*, t. w. aan God. Vgl. Hebr. XI: 8.

8. *vol van genade.* Gods genade rustte in ruime mate op hem (vgl. H. IV: 33). Gew. t. *vol van geloof.*

9. *de synagoge.* Er was te Jeruzalem een zeer groot aantal synagogen, voor een deel ten dienste der buitenlandsche Joden, die zich daar hadden nedergezet of ten tijde van de feesten zich daar onthielden. Het schijnt zelfs, dat er voor elke landstreek of stad, die eene eenigszins talrijke joodsche bevolking had, eene afzonderlijke synagoge bestond. De buitenlandsche Joden, hier opgeteld, kwamen dus waarschijnlijk ook in verschillende synagogen samen.

Libertijnen. Joden, die, vroeger als krijgsgevangenen naar Rome gebracht en daar tot slaven gemaakt, later door hunne meesters vrijgelaten waren.

Cyreneërs. De bevolking van de stad Cyrene, aan de noordkust van Afrika gelegen (zie op H. II: 10), bestond voor een vierde deel uit Joden. Simon, Luc. XXIII: 26 vermeld, was vandaar afkomstig.

Alexandriërs. De joodsche bevolking van Alexandrië, de hoofdstad van Egypte en een zetel van groote geleerdheid, nam twee van de vijf wijken dier stad in.

Cilicië. De zuidoostelijkste provincie van Klein-Azië, waarvan Tarsus, de geboorteplaats van Saulus (vgl. H. XXI: 39), de hoofdstad was.

Azië. Zie op H. II: 9, 10.

9. *redetwistten*, naar 't schijnt, vooral over het blijvend gezag der wet.

11. *woorden . . . lasterlijk* enz. Vgl. vs. 14. Daar de wet, door Mozes aan Israël gegeven, van God afkomstig was, kon verachting van de wet voor eene lastering van Mozes en van God gehouden worden.

12. *overvielen hem.* Onmachtig om Stéphanus te wederleggen, besloten zij, hem met geweld tot zwijgen te brengen.

13. *valsche getuigen.* Zij brachten namelijk zijne woorden onzuiver over, rukten ze uit hun verband, en plaatsten daardoor in een valsch licht, wat hij naar waarheid had gepredikt.

woorden, t. w. booze woorden. Gew. t. *lasterlijke woorden.*

de (gew. t. *deze*) *heilige plaats*, d. i. den tempel. Had Stéphanus in verband met de aanstaande verwoesting van Jeruzalem van Jezus' wederkomst gesproken, zij noemden het eene godslastering, omdat hij daardoor Gods trouw zou geloochend hebben. Vgl. Jer. XXVI: 8, 9.

14. *de gebruiken*, of de instellingen. Stéphanus schijnt gepredikt te hebben, dat Jezus gekomen was, om de wet naar haar ware wezen te vervullen, ofschoon zij naar haren uiterlijken vorm stond te vervallen bij de aanstaande verwoesting des tempels. Dit stelden zijne tegenstanders zóó voor, alsof hij gezegd had, dat Jezus de wet van Mozes zou ontbinden en voor eene andere zou doen plaats maken. Vgl. Matth. V: 17.

15. *zagen — engels.* Een glans van hemelsche rust en heilige geestdrift blonk op zijn gelaat.

1. *dit*, t. w. wat uwe beschuldigers van u getuigen. Vgl. H. VI: 14.

2. *Mannen broeders en vaders!* Hiermede spreekt hij al de aanwezigen (*broeders*) en onder hen meer bepaald de leden van den raad (*vaders*) toe.

De God der heerlijkheid verscheen
aan onzen vader Abraham, toen hij
in Mesopotamië was, eer hij woonde
3. in Haran, ' en zeide tot hem: Ga
uit uw land en uwe maagschap en
trek naar het land, dat ik u wijzen
4. zal. ' Toen ging hij uit het land der
Chaldeërs, en woonde in Haran. En
vandaar deed hij hem, nadat zijn vader
gestorven was, verhuizen naar
5. dit land, waarin gij nu woont. ' En
hij gaf hem geen erfdeel daarin, zelfs
geen voetstap, en hij beloofde, dat
hij het hem in bezit zou geven en
zijn nakroost na hem, terwijl hij
6. geen kind had. ' Doch God sprak aldus,
dat zijn nakroost bijwoner zou
zijn in een vreemd land, en dat zij
het zouden dienstbaar maken en mis-
7. handelen vierhonderd jaren. ' En
het volk, dat zij dienen, zal
ik oordeelen, zeide God, en
daarna zullen zij uitgaan en
mij dienen aan deze plaats. '
8. En hij gaf hem het verbond der besnijdenis;
en zoo verwekte hij Izaäk
en besneed hem ten achtsten dage,
en Izaäk verwekte Jakob, en Jakob
9. de twaalf aartsvaders. ' En de aartsvaders
verkochten Jozef uit nijd naar
10. Egypte; en God was met hem, ' en
verloste hem uit al zijne verdrukkingen,
en gaf hem genade en wijsheid
voor Pharao, den koning van Egypte,
en hij stelde hem aan tot gebieder
over Egypte en zijn geheele huis. '
11. Er kwam nu een hongersnood over
het geheele land van Egypte en Kanaän,
en groote druk, en onze va-
12. ders vonden geen voedsel. ' Maar toen
Jakob gehoord had, dat er in Egypte
koren was, zond hij onze vaders voor
13. de eerste maal uit. ' En de tweede
maal werd Jozef door zijne broeders
herkend, en het geslacht van Jozef
14. werd aan Pharao openbaar. ' En Jozef
zond heen en ontbood zijnen vader
Jakob en zijne geheele maagschap,
bestaande uit vijf en zeventig zielen. '
15. En Jakob kwam af naar Egypte en
16. stierf, hij en onze vaders. ' En zij
werden overgebracht naar Sichem en
gelegd in de grafstede, die Abraham
voor eene som gelds gekocht had van
de zonen van Hemor, den vader van
Sichem.
17. Naarmate nu de tijd der belofte
naderde, die God aan Abraham beloofd
had, wies het volk en vermeer-
18. derde in Egypte, ' totdat er een ander
koning opstond, die Jozef niet
19. gekend had. ' Deze gedroeg zich lis-

Vs. 3. Gen. XII : 1. — Vs. 5. Gen. XII : 7, XIII : 15, XV : 2. — Vs. 6, 7. Gen. XV : 13, 14; Exod. XII : 40. — Vs. 8. Gen. XVII : 10, 11, XXI : 3, 4, XXV : 26, XXXV : 22—26. — Vs. 9. Gen. XXXVII : 4, 11, 23—28, XXXIX : 2. — Vs. 10. Gen. XLI : 14—43.

Vs. 11. Gen. XLI : 54—57. — Vs. 12. Gen. XLII : 1—3. — Vs. 13. Gen. XLV : 3, 16. — Vs. 14. Gen. XLV : 9, 21—24, XLVI : 27. — Vs. 15. Gen. XLVI : 5, XLIX : 33. — Vs. 16. Gen. L : 4—13. — Vs. 17, 18. Exod. I : 7, 8. — Vs. 19. Exod. I : 10, 22.

2. *De God der heerlijkheid*, d. i. De God, wien de heerlijkheid toebehoort, in welke hij verschijnt (vgl. vs. 55, Exod. XXIV : 10, 16).

Mesopotamië. Zie op H. II : 9.

eer hij — Haran. Volgens Gen. XV : 7 had God hem wel uit Ur uitgeleid, maar volgens Gen. XII : 1 (vgl. H. XI : 32) hem eerst later te Haran geboden naar het land te trekken, dat hij hem wijzen zou.

3. *en uwe.* Gew. t. *en uit uwe.*

4. *het land der Chaldeërs.* Het Ur der Chaldeërs, waar hij vroeger woonde, lag in het noordoostelijk, en Haran, waarheen hij vandaar verhuisde, in het noordwestelijk gedeelte van Mesopotamië.

nadat — gestorven was. Heeft Terah, naar Gen. XI : 32, vgl. met vs. 26 en H. XII : 4, nog zestig jaren geleefd, nadat zijn zoon Abraham Haran verlaten had, hier wordt blijkbaar eene andere overlevering daaromtrent gevolgd.

5. *geen voetstap*, d. i. geen voetbreed gronds.

6. *bijwoner zou zijn*, zonder tot de eigenlijke inwoners des lands te behooren.

zij, t. w. de inwoners van dat vreemde land.

7. *aan deze plaats*, t. w. in Kanaän. And. aan den berg Horeb, met beroep op Exod. III : 12.

8—47. In dit gedeelte zijner rede toont Stéphanus aan, op welke wijze de voorspelling, door God aan Abraham gedaan (vs. 6, 7), vervuld geworden was.

8. *het verbond der besnijdenis.* Het verbond, door God met Abraham en zijn nakroost opgericht, wordt ook Gen. XVII : 10 gezegd in de besnijdenis gelegen te zijn, omdat deze daarvan het teeken was. Vgl. vs. 11.

zoo, d. i. ten gevolge van dit verbond.

9. *verkochten — naar Egypte*, d. i. verkochten hem, om naar Egypte gebracht te worden.

14. *vijf en zeventig zielen.* Naar de gr. vertaling van Gen. XLVI : 27, Exod. I : 5.

16. *zij*, t. w. Jakob en al zijne zonen. Het O. T. bericht alleen, dat Jakob en Jozef in Kanaän begraven zijn, gene terstond na zijn dood, deze, toen de Israëlieten van dat land bezit genomen hadden.

overgebracht naar Sichem enz. Volgens Joz. XXIV : 32 werden wel de beenderen van Jozef begraven in den akker bij Sichem, dien Jakob van de zonen Hemors gekocht had (vgl. Gen. XXXIII : 18, 19); maar Jakob was begraven in de spelonk van Machpela, die Abraham van Efron, den Hethiet, gekocht had (Gen. L : 13).

eene som gelds. Gr. *een prijs van zilver.*

17. *beloofd had.* Bedoeld wordt de belofte, van welke vs. 7 gesproken is. Gew. t. *gezworen had.*

tig tegen ons geslacht en mishandel-
de onze vaderen, zoodat zij hunne
kinderkens moesten wegdoen, opdat
zij hun geslacht niet zouden voort-
20. planten. ' In dien tijd werd Mozes
geboren, en hij was uitnemend schoon;
en hij werd drie maanden opgevoed
21. in het huis van zijnen vader, ' maar,
toen hij weggedaan was, nam de
dochter van Pharao hem op en voed-
de hem voor zich zelve op tot zoon. '
22. En Mozes werd onderwezen in alle
wijsheid der Egyptenaren, en was
machtig in zijne woorden en werken.
23. Toen hij nu den ouderdom van
veertig jaren bereikt had, kwam het
in zijn hart op, zijne broeders, de
24. kinderen Israëls, te bezoeken. ' En
op het zien van iemand, die onrecht
leed, stelde hij zich te weer en
wreekte den gekwelde door den Egyp-
25. tenaar te verslaan. ' Hij nu meende,
dat zijne broeders het begrijpen
zouden, dat God hun door zijne hand
redding gaf; maar zij begrepen het
26. niet. ' En den volgenden dag ver-
toonde hij zich aan hen, terwijl zij
vochten, en hij drong hen tot vrede,
zeggende: Gij zijt mannen broeders:
waarom doet gij elkander onrecht? '
27. Doch die zijnen naaste onrecht deed,
verstiet hem en zeide: Wie heeft u
tot overste en rechter over ons aan-
28. gesteld? ' Gij wilt mij toch niet om-
brengen, gelijk gij gisteren den Egyp-
29. tenaar omgebracht hebt? ' En Mozes
vluchtte op dat woord, en werd bij-
woner in het land Midian, waar hij
twee zonen verwekte.
30. En nadat er veertig jaren verloo-
pen waren, verscheen hem, in de
woestijn van den berg Sinaï, een en-
gel in de vuurvlam van een braam-
31. bosch. ' Mozes nu, dit ziende, ver-
wonderde zich over het gezicht; en
toen hij er heenging om het te be-
schouwen, kwam er eene stem des
32. Heeren: ' Ik ben de God uwer
vaderen, de God van Abraham
en Izaäk en Jakob. En Mozes
begon te beven, en durfde het niet
33. beschouwen. ' En de Heer zeide tot
hem: Ontbind het schoeisel
uwer voeten, want de plaats,
waarop gij staat, is heilige
34. grond! ' Ik heb zeer wel ge-
zien de mishandeling van
mijn volk in Egypte, en hun
zuchten heb ik gehoord, en
ik ben nedergedaald om ze te
verlossen: en nu, kom, ik zal
35. u naar Egypte zenden. ' Dezen
Mozes, dien zij verloochenden, zeg-
gende: Wie heeft u tot overste en
rechter aangesteld? dezen heeft God
tot overste en tot verlosser gezonden
door middel van den engel, die hem
verschenen was in het braambosch. '
36. Deze leidde hen uit en deed wonde-
ren en teekenen in Egypteland en in
de Roode Zee en in de woestijn,
37. veertig jaren. ' Deze is die Mozes,

Vs. 20, 21. Exod. II: 1—10. — Vs. 23—29. Exod. II: 11—15. — Vs. 29. Exod. XVIII: 3.

Vs. 30—34. Exod. III: 1—10. — Vs. 37. Deut. XVIII: 15; Hand. III: 22.

19. *zoodat zij — wegdoen.* Op zijn bevel moesten de Israëlieten de pasgeboren jongskens in het water werpen (Exod. I: 22).

20. *uitnemend schoon.* Gr. *schoon voor God.*

22. *in zijne woorden en werken.* Zie op Luc. XXIV: 19.

23. *Toen hij — bereikt had.* Gr. *Toen nu de tijd van veertig jaren voor hem vervuld werd.* Volgens Exod. VII: 7 was Mozes 80 jaren oud, toen hij voor Pharao met den last van God verscheen, dat deze de Israëlieten zou laten trekken. De overlevering wilde, dat hij de helft van dien tijd aan het egyptische hof en de andere helft in de woestijn had doorgebracht (vgl. vs. 30).

24. *iemand*, t. w. een zijner broederen.

den Egyptenaar, t. w. die hem kwelde.

26. *vertoonde hij zich*, in de onderstelling, dat zij zijne bedoeling hadden begrepen.

29. *vluchtte op dat woord.* Daar het dus bleek, dat de Israëlieten ongeneigd waren hem hun vertrouwen te schenken (vs. 25, 35), ontvluchtte hij de wraak van Pharao, die hem dooden wilde (Exod. II: 15).

30. *veertig jaren.* Zie op vs. 23.

een engel. Gew. t. *een engel des Heeren.*

de vuurvlam van een braambosch, d. i. de vuurvlam, die zich in een braambosch vertoonde.

31. *des Heeren.* De engel, Exod. III: 2 *de engel des Heeren* genoemd, wordt hier met *den Heer*, d. i. met God, verwisseld, omdat hij de vertegenwoordiger van God was. Zie op Matth. I: 20.

33. *Ontbind — grond.* Gewijde plaatsen werden in het Oosten altijd ongeschoeid betreden. Ook in den tempel te Jeruzalem verrichtten de priesters zóó hun dienstwerk. Dus moest ook deze grond heilig geacht worden, waar God zich thans in bijzonderen zin tegenwoordig betoonde. Vgl. ook Joz. V: 15.

35. *dien zij verloochenden.* In het woord van dien éénen Israëliet (zie vs. 27) sprak zich de geest van het geheele volk uit.

door middel van. Gr. *door de hand van.* And. lez. *met de hand van.*

die tot de kinderen Israëls sprak:
God zal u een profeet ver-
wekken uit uwe broeders, ge-
38. lijk mij. ' Deze is 't, die in de
volksvergadering in de woestijn met
den engel was, die tot hem sprak
op den berg Sinaï, en met onze va-
deren; die levende woorden ontving,
39. om ze ons te geven; ' wien onze va-
deren niet gehoorzaam wilden zijn,
maar zij verstieten hem en keerden
zich met hunne harten naar Egypte, '
40. en zeiden tot Aäron: Maak ons go-
den, die voor ons uit gaan; want
deze Mozes, die ons uit het land
van Egypte geleid heeft, wij weten
41. niet wat hem geschied is. ' En zij
maakten een kalf in die dagen, en
brachten den afgod offerande, en wa-
ren vroolijk over de werken hunner
42. handen. ' En God keerde zich en gaf
hen over om het heir des hemels te
dienen; gelijk geschreven staat in
het boek der profeten: Gij hebt
mij immers geen slachtoffers
en offeranden gebracht, veer-
tig jaren in de woestijn, huis
43. Israëls? ' Zelfs hebt gij den
tabernakel van Moloch opge-
nomen, en de ster van den
god Refan, de beelden, die
gij gemaakt hebt om er u voor
neder te buigen! En ik zal
u wegvoeren naar gene zijde
van Babel.
44. Den tabernabel der getuigenis had-
den onze vaderen in de woestijn,
gelijk hij, die met Mozes sprak, be-
volen had dien te maken naar het
45. voorbeeld, dat hij gezien had. ' En
dien namen ook onze vaderen met
Jozua over en brachten zij in het
land, dat de heidenen bezaten, welke
God voor het aangezicht onzer vade-
ren uitdreef, tot de dagen van Da-
46. vid toe. ' Deze vond genade voor
God, en bad eene woonstede te mo-
gen vinden voor den God Jakobs; '
47. doch Salomo bouwde hem een huis. '
48. Maar de Allerhoogste woont niet

Vs. **38**. Exod. XIX : 3. — Vs. **39**—**41**. Exod. XXXII : 1—6. — Vs. **42**, **43**. Amos V : 25—27. — Vs. **44**. Exod. XXV : 9, 40.

Vs. **45**. Joz. III : 14. — Vs. **46**. 2 Sam. VII : 2. — Vs. **47**. 1 Kon. VI : 1. — Vs. **48**. H. XVII : 24; 1 Kon. VIII : 27; Joh. IV : 20—23.

37. *God.* Gew. t. *De Heer, uw God.*

gelijk mij. Gew. t. *gelijk mij; naar hem zult gij hooren.*

38. *die in de volksvergadering — vaderen*, d. i. die, toen het volk bij de wetgeving in de woestijn vergaderd was, met den engel en met onze vaderen, als de middelaar tusschen beiden, verkeerde en sprak (vgl. Deut. V : 5). Gelijk vs. 35 en 53, wordt hier de wetgeving met Gods overige openbaringen aan Israël voorgesteld als door middel van een engel of van engelen te zijn geschied. Zoo ook Gal. III : 19, Hebr. II : 2.

levende woorden. Gods *woorden* of geboden worden hier *levend* genoemd, omdat de opvolging daarvan tot het leven leiden zou.

39. *keerden zich — naar Egypte*, d. i. verlangden weder naar de egyptische afgoderij, aan welke zij en hunne vaderen overgegeven waren geweest. Vgl. Lev. XVII : 7, Ezech. XX : 7, 8, 24.

40. *die voor ons uit gaan*, d. i. die, in beeltenis voor ons uit gedragen, ons leiden op onzen weg.

want — geschied is. Nu Mozes scheen verdwenen te zijn, ontsloegen zij zich ook van zijne wet, waarin hij dien beeldendienst uitdrukkelijk verboden had.

41. *een kalf.* In Egypte werd een levende stier, onder den naam van Apis, afgodisch vereerd. Daaraan schijnt het zinnebeeld, waaronder de Israëlieten voortaan God wilden dienen, ontleend te zijn.

waren vroolijk enz., t. w. door het vieren van een offerfeest (Exod. XXXII : 6).

42. *En God — dienen.* De beeldendienst, aan welken zij zich schuldig maakten, werd gevolgd en in zoover ook van God gestraft door de afgoderij, die zij daarna bedreven. Vgl. Rom. I : 23, 24.

het heir des hemels, d. i. de sterren (Deut. XVII : 3).

43. *den tabernakel van Moloch.* Een draagbaar heiligdom, toegewijd aan Moloch, een afgod der Ammonieten.

opgenomen, t. w. om die op uwen tocht voor u uit te laten dragen.

den god Refan. Onder dezen naam vereerden de Egyptenaren de planeet Saturnus. Gew. t. *uwen god Remphan.*

44. Tegenover de beschuldiging, dat hij lasterlijk van de heilige plaats zou gesproken hebben (H. VI : 13, 14), wijst Stéphanus nu uit de geschiedenis aan, welke waarde aan de plaats der openlijke godsvereering moest gehecht worden.

den tabernakel... hadden onze vaderen. Gew. t. *de tabernakel... was onder onze vaderen.*

gelijk hij — gezien had. Dit voegt hij er bij, om te toonen, dat hij den goddelijken oorsprong van den tempeldienst ten volle erkent.

45. *namen — over*, t. w. van het vroegere geslacht.

tot — David toe. De bedoeling is, dat de tabernakel, dien zij in Kanaän brachten, tot den tijd van David toe in gebruik bleef.

46. *bad*, t. w. van God, bemoedigd door de ontvangen bewijzen zijner gunst. Stéphanus heeft het oog op hetgeen 2 Sam. VII : 2 verhaald wordt, maar bedient zich grootendeels van de woorden der gr. vertaling van Ps. CXXXII : 5.

eene woonstede, d. i. eene vaste woning, in tegenstelling van den tabernakel, die verplaatst kon worden.

48—50. Stéphanus haalt deze profetische woorden aan ten bewijze dat de tempeldienst, ofschoon van God afkomstig, toch niet door God bestemd was om te blijven, maar den weg moest banen voor die ware aanbidding van God, die Jezus aan het licht gebracht had.

in hetgeen met handen gemaakt is,
49. gelijk de profeet zegt: ' De hemel
is mij een troon, en de aarde
eene voetbank mijner voeten.
Welk een huis zult gij mij
bouwen, zegt de Heer, of wel-
ke is de plaats mijner ruste? '
50. Heeft niet mijne hand dit al-
les gemaakt?
51. Hardnekkigen en onbesnedenen van
hart en van ooren! gij wederstaat den
Heiligen Geest altijd, gelijk uwe va-
52. deren, zoo ook gij! ' Wien der pro-
feten hebben uwe vaderen niet ver-
volgd? En zij hebben hen gedood,
die vooruit verkondigden de komst
des Rechtvaardigen, van wien gij nu
verraders en moordenaars geworden
53. zijt; ' gij, die de wet op verorde-
ningen van engelen ontvangen, en
niet onderhouden hebt!
54. Toen zij nu dit hoorden, werden
zij vergramd in hunne harten, en zij
55. knarsten de tanden tegen hem. ' Maar
hij, vol van heiligen geest zijnde,
staarde naar den hemel, en zag de
heerlijkheid Gods en Jezus, staande
56. ter rechterzijde Gods. ' En hij zeide:
Zie, de hemelen zie ik geopend, en
den Zoon des menschen staande ter
57. rechterzijde Gods. ' Maar zij schreeuw-
den met luide stem, en stopten
hunne ooren; en vielen als één man
58. op hem aan, ' en wierpen hem ter
stad uit en steenigden hem. En de
getuigen leiden hunne kleederen af
aan de voeten van een jongeling,
59. genaamd Saulus. ' En zij steenigden
Stéphanus, die aanriep en zeide:
Heer Jezus! ontvang mijnen geest! '
60. En hij knielde neder en riep met
luide stem: Heer! reken hun deze
zonde niet toe! En toen hij dit ge-
VIII : 1. zegd had, ontsliep hij. ' En Sau-
lus toonde welgevallen te hebben aan
zijn dood.

HOOFDSTUK VIII.

Saulus vervolgt de christenen te Jeruzalem (vs. 1—3). Philippus predikt in Samarië met gunstigen uitslag (vs. 4—8). Simon de toovenaar, mede tot de gemeente toegetreden (vs. 9—13), wordt, als Petrus en Johannes den Heiligen Geest mededeelen (vs. 14—17), in zijne geveinsdheid kenbaar en door Petrus streng bestraft (vs. 18—25). Een ethiopische kamerling wordt door de prediking van Philippus toegebracht en laat zich doopen (vs. 26—40).

1. Te dien dage nu kwam er eene
groote vervolging over de gemeente
te Jeruzalem; en zij werden allen
verstrooid door de landen van Judéa
en Samarië, behalve de apostelen. '
2. En vrome mannen bestelden Stépha-
nus ter aarde en maakten een groo-

Vs. **49**, **50**. Jez. LXVI : 1, 2. — Vs. **51**. Ps. LXXVIII : 8; Rom. II : 28, 29. — Vs. **52**. Matth. V : 12, XXI : 33—39, XXIII : 29—35; 1 Thess. II : 15. Vs. **53**. Gal. III : 19. — Vs. **56**. Matth. XXVI : 64. — Vs. **59**. Luc. XXIII : 46. — Vs. **60**. Luc. XXIII : 34.
Vs. **1**. H. XXII : 20.

48. *in hetgeen — gemaakt is.* Gew. t. *in tempelen met handen gemaakt.*
51. *Hardnekkigen — ooren.* Gelijk hunne vaderen door de profeten, zoo worden zij hier *hardnekkigen* genoemd om hun tegenstreven van God (vgl. Exod. XXXII : 9), en *onbesnedenen van hart en van ooren*, omdat zij onwillig en onvatbaar waren om naar God te hooren, en hem dus niet inderdaad toebehoorden, al waren zij uiterlijk door de besnijdenis hem gewijd (vgl. Lev. XXVI : 41, Jer. VI : 10, IX : 25, 26).
52. *verraders en moordenaars*, omdat zij hem aan de heidenen overgeleverd en door dezen gedood hadden. Zie H. II : 23, III : 13, 14.
53. *ontvangen*, t. w. van Mozes, wien, volgens de overlevering, engelen de wet op Gods last hadden voorgeschreven (zie op vs. 38). Had nu de wet een zoo hoog gezag, zij moesten zich dan ook verplicht en gedrongen hebben gevoeld, om haar nauwgezet te onderhouden.
55. *de heerlijkheid Gods.* Zie op vs. 2.
staande. Elders wordt Jezus gezegd te *zitten* aan Gods rechterhand. Zag Stéphanus hem *staande*, als ware hij opgerezen om hem te hulp te komen, dan is dit in overeenstemming met den toestand, waarin Stéphanus verkeerde. Vgl. o. a. Ps. X : 12, XII : 6.
56. *de hemelen geopend.* Zie op Matth. III : 16.
58. *wierpen hem ter stad uit.* Een doodvonnis werd bij de Israëlieten buiten de bewoonde plaatsen voltrokken. Zie Lev. XXIV : 14, 1 Kon. XXI : 13, Joh. XIX : 20.
en steenigden hem. De voltrekking van zijn vonnis, hiermede in 't algemeen bericht, wordt vervolgens nader beschreven.
de getuigen — Saulus. Dit geschiedde volgens de wet, Deut. XVII : 7. De getuigen leiden hun bovenkleed af, omdat dit hen bij de steeniging gehinderd zou hebben, en Saulus toonde in zijne zorg voor de bewaring daarvan zijn welgevallen in den dood van Stéphanus (H. VIII : 1, XXII : 20).
1. *allen.* Dat dit niet van allen tot één toe moet worden opgevat, blijkt o. a. uit H. IX : 26.
2. *vrome mannen.* Soortgelijke, als H. II : 5 worden vermeld (vgl. de aant. ald.). Zij waren zelve nog niet tot de gemeente toegetreden; maar uit achting en liefde voor den ontslapene, wiens prediking bij hen weerklank gevonden had, verschaften zij hem eene eervolle begrafenis.
een grooten rouw. De Joden waren gewoon bij de begrafenis treurmuziek te maken en klaagliederen te zingen (2 Sam. III : 31—33, Matth. IX : 23), en daarna zeven dagen te vasten (Gen. L : 10, 1 Sam. XXXI : 13).

3. ten rouw over hem. ' En Saulus ver-
woestte de gemeente, daar hij de
huizen binnenging; en mannen en
vrouwen wegslepende, leverde hij ze
over in de gevangenis.
4. Zij dan, die verstrooid waren, gin-
gen het land door en verkondigden
5. het woord des evangelies. ' En Phi-
lippus kwam af naar eene stad van
Samarië, en predikte hun den Chris-
6. tus. ' En de scharen gaven eendrach-
tig acht op hetgeen door Philippus
gezegd werd, terwijl zij de teekenen
hoorden en zagen, die hij deed. '
7. Want van velen, die onreine geesten
hadden, voeren zij uit, roepende met
luide stem, en vele verlamden en
8. kreupelen werden genezen. ' En er
was groote blijdschap in die stad.
9. Zeker man nu, met name Simon,
hield zich te voren in de stad op
met tooverij, en bracht het volk van
Samarië in ontzetting, terwijl hij zich
10. uitgaf voor wat groots; ' en allen,
van klein tot groot, hingen hem aan
en zeiden: Deze is de kracht Gods,
11. de groote genaamd! ' En zij hingen
hem aan, omdat hij hen geruimen
tijd door zijne tooverkunsten in ont-
12. zetting gebracht had. ' Doch toen zij
Philippus geloofden, die het evange-
lie verkondigde van het koninkrijk
Gods en van den naam van Jezus
Christus, lieten zij zich doopen, man-
13. nen en vrouwen. ' En Simon geloofde
ook zelf, en werd gedoopt en bleef
steeds bij Philippus, en toen hij zag,
dat er teekenen en groote krachten
geschiedden, stond hij ontzet.
14. Nadat nu de apostelen, die te Je-
ruzalem waren, gehoord hadden, dat
Samarië het woord Gods aangenomen
had, zonden zij tot hen Petrus en
15. Johannes, ' en dezen, toen zij afge-
komen waren, baden voor hen, dat
zij den Heiligen Geest mochten ont-
16. vangen. ' Want hij was nog op nie-
mand hunner gevallen, maar zij wa-
ren alleen gedoopt tot den naam van
17. den Heer Jezus. ' Toen leiden zij hun
de handen op, en zij ontvingen den
Heiligen Geest.
18. Toen nu Simon gezien had, dat
door de oplegging van de handen der
apostelen de Heilige Geest gegeven
19. werd, bracht hij hun geld, ' en zeide:
Geeft ook mij deze macht, opdat,
wien ik de handen opleg, hij den
20. Heiligen Geest ontvange. ' Maar Pe-
trus zeide tot hem: Uw zilver zij
met u ten verderve, omdat gij ge-
dacht hebt de gave Gods voor geld

Vs. **3**. H. IX:1. — Vs. **4**. H. XI:19. — Vs. **5**. H. VI:5, I:8. — Vs. **9**–**24**. H. XIII:6–12. Vs. **9**. Matth. XXIV:24. — Vs. **13**. Exod. VIII:19. — Vs. **15**–**17**. H. II:4, XIX:6.

3. *Saulus verwoestte de gemeente.* De overpriesters hadden hem daartoe volmacht gegeven. Vgl. H. XXVI:10, 11.

leverde hij ze over enz., d. i. aan de overheid, om in de gevangenis geworpen te worden.

4. *gingen het land door.* Gr. *gingen door*, t. w. de landen van Judéa en Samarië, vs. 2 vermeld. De vervolging, in plaats van de gemeente te verwoesten, strekte dus tot hare uitbreiding ver buiten Jeruzalem.

5. *Philippus*, t. w. de diaken. Vgl. H. VI:5, XXI:8.

kwam af, t. w. van het hooger gelegen Jeruzalem.

eene stad van Samarië. Het is niet te bepalen, welke stad. And. achten *de stad Samarië*, de hoofdstad van dat land, bedoeld.

6. *de teekenen hoorden.* Vgl. vs. 7.

9, 10. Er waren te dien tijde velen, die van de lichtgeloovigheid des volks gebruik maakten, om zich door allerlei tooverkunsten, bezweringen, sterrewigchelarij en geheimzinnige woorden den schijn van bovenmenschelijke wezens te geven en invloed en vermogen te verwerven. Vgl. vs. 19, 20, H. XIII:6, XIX:19, en zie op Matth. II:1.

10. *de kracht Gods, de groote genaamd.* Men schijnt gemeend te hebben, dat eene bijzondere kracht, van God uitgegaan, in hem persoonlijk verschenen was. Gew. t. *de groote kracht Gods.*

13. Ziende, dat in Philippus eene hoogere kracht werkzaam was dan hij bezat, erkende Simon hem voor een gezant van den verwachten Messias (vgl. Joh. IV:25), en sloot zich aan hem aan. Dat echter dit geloof geene zaak was van een heilbegeerig hart, blijkt uit vs. 18–23.

14. *dat Samarië — aangenomen had.* Het schijnt, dat, behalve de inwoners der stad (vs. 5–12), ook vele anderen uit het land van Samarië het evangelie omhelsd hadden.

17. *leiden — de handen op.* Ook elders wordt de mededeeling der geestesgaven met de handoplegging verbonden. Vgl. H. XIX:8, 1 Tim. IV:14, 2 Tim. I:6.

18. *gezien had*, t. w. aan de werking des Geestes, zooals zij zich bij hen openbaarde. Vgl. H. II:4, X:46, 47.

bracht hij hun geld. Simon onderstelt in zijne aardschgezindheid, dat de apostelen, evenals hij, geen ander doel kunnen hebben dan zich te verrijken.

20. *Uw zilver — verderve*, d. i. Uw geld moge eer met u verloren gaan, dan dat ik het van u zou aannemen.

de gave Gods, t. w. de macht tot mededeeling des Geestes, die, zoowel als zijn bezit, voor eene gave Gods moest gehouden worden. Vgl. H. II:38, X:45.

21. te koopen! ' Gij hebt geen deel of
lot in deze zaak; want uw hart is
22. niet recht voor God. ' Bekeer u dan
van deze uwe boosheid, en bid den
Heer, of soms deze toeleg van uw
23. hart u mag vergeven worden; ' want
ik zie, dat gij verkeert in bittere
gal en banden der ongerechtigheid. '
24. En Simon antwoordde en zeide: Bidt
gij voor mij tot den Heer, opdat
mij niets overkome van hetgeen gij
gezegd hebt.
25. Zij dan, nadat zij het woord des
Heeren betuigd en gesproken hadden,
keerden naar Jeruzalem terug,
en verkondigden het evangelie aan
vele vlekken der Samaritanen.
26. Een engel des Heeren nu sprak tot
Philippus en zeide: Sta op en ga
zuidwaarts den weg op, die van Jeruzalem
afdaalt naar Gaza! Deze is
27. woest. ' En hij stond op en ging
heen. En zie, een Ethiopiër, een
kamerling, staatsdienaar van Candace,
de koningin der Ethiopiërs, die over
haren ganschen schat gesteld was;
deze was naar Jeruzalem gekomen
28. om te aanbidden, ' en hij was op
zijne terugreis, en zat op zijnen wa-
29. gen en las den profeet Jezaja. ' En
de Geest zeide tot Philippus: Ga
30. en voeg u bij dezen wagen. ' En Philippus
liep toe, en hoorde hem den
profeet Jezaja lezen, en zeide: Ver-
31. staat gij wel, wat gij leest? ' En hij
zeide: Hoe zou ik het toch kunnen,
zoo niet iemand mij onderricht?
En hij bad Philippus op te stij-
32. gen en zich bij hem te zetten. ' De
inhoud nu der schrift, die hij las,
was deze: Gelijk een schaap is
hij ter slachting geleid, en
gelijk een lam stom is voor
hem, die het scheert, zóó
opent hij zijnen mond niet. '
33. In zijne vernedering is zijn
oordeel weggenomen, en zijn
geslacht, wie zal het verhalen?
want zijn leven wordt
van de aarde weggenomen. '
34. En de kamerling antwoordde Philippus
en zeide: Ik bid u, van wien
zegt de profeet dit? van zich zelven,
35. of van iemand anders? ' En Philippus
opende zijnen mond en begon
van deze schrift, en verkondigde hem
36. Jezus. ' Toen zij nu op den weg
voortreisden, kwamen zij aan zeker
water. En de kamerling zeide: Ziedaar
water! wat verhindert mij ge-
38. doopt te worden? ' * ' En hij gebood
den wagen stil te houden, en zij
daalden beiden af in het water, Philippus
en de kamerling, en hij doopte

---

37. Gew. t. * En Philippus zeide: Indien gij van ganscher harte gelooft, zoo is het geoorloofd. En hij antwoordde en zeide: Ik geloof, dat Jezus Christus de Zoon Gods is.

Vs. 27. Joh. XII : 20.

Vs. 32—34. Jez. LIII : 7, 8.

21. *deze zaak*, t. w. van de mededeeling des Heiligen Geestes.

22. *Bekeer u . . . van deze uwe boosheid*, d. i. Verander uwen zin en laat deze uwe boosheid varen!

den Heer. Gew. t. *God*.

of soms — worden. Petrus drukt zich twijfelend uit, omdat de bedorvenheid van Simons hart zoo groot is. Vgl. vs. 23.

23. *bittere gal*. Gr. *gal van bitterheid*. De uitdrukking schijnt ontleend aan Deut. XXIX : 18, en geeft het heillooze en verderfelijke zijner zielsgesteldheid te kennen.

banden. Gr. *band of verbinding*. Hij was in de ongerechtigheid als verstrikt.

25. *en verkondigden*, t. w. op hunne terugreis.

26. *Een engel des Heeren*. Zie op Matth. I : 20.

ga, t. w. uit het land van Samarië, waar hij zich nu ophield. Vgl. vs. 5.

Gaza. Eene grensstad van het joodsche land, op den weg naar Egypte en Ethiopië gelegen.

Deze is woest, d. i. loopt door eene weinig bevolkte streek. Dit schijnt een toevoegsel van den schrijver of van eene latere hand te zijn. Volgens and. zou de engel dit gezegd hebben, om dezen weg te onderscheiden van de overige wegen, die beide steden verbonden.

27. *een kamerling*. Gr. *een gesnedene*. Gesnedenen werden aan de oostersche hoven niet alleen met het opzicht over de vrouwenverblijven belast, maar dikwijls ook tot aanzienlijke staatsambten geroepen.

Candace. De gewone naam der koninginnen, die over Ethiopië of Meroë regeerden, gelijk de koningen van Egypte langen tijd dien van Pharao droegen.

Deze was — aanbidden. Hieruit blijkt, dat hij een Jodengenoot was (vgl. op H. II : 10).

32—34. Wellicht had hij juist dit gedeelte nu gekozen, omdat hij te Jeruzalem vernomen had, dat de christenen zich ook daarop beriepen ten bewijze, dat de gekruisigde Jezus de Christus was.

32. *Gelijk een schaap* enz. Beeld van een geduldig doorgestaan lijden.

33. *In zijne vernedering — weggenomen*. De hebr. tekst luidt: *Door verdrukking en strafgericht is hij weggenomen*, d. i. gedood.

34. *van wien zegt* enz? Waarschijnlijk had hij sommigen deze woorden op den profeet zelven, anderen op een ander, en wel waarschijnlijk ook op Jezus, hooren toepassen.

35. *opende zijnen mond*. Zie op Matth. V : 2.

37. [Dit vs. ontbreekt in bijna alle oude Hss. en heeft geheel het voorkomen van een later toevoegsel.]

39. hem. ' En toen zij uit het water op-
geklommen waren, voerde de Geest
des Heeren Philippus weg; en de
kamerling zag hem niet meer, want
hij reisde zijnen weg met blijdschap. '
40. Philippus nu werd gevonden te Azotus,
en ging, het evangelie verkondigen-
de, al de steden door, totdat hij te
Cesaréa kwam.

HOOFDSTUK IX.

Saulus, op weg naar Damascus om de christenen te vervolgen (vs. 1, 2), wordt bekeerd (vs. 3—9) en op bevel van Jezus door Ananias gedoopt (vs. 10—19). Te Damascus opgetreden met de prediking van Christus (vs. 20—22), moet hij vluchten (vs. 23—26), komt te Jeruzalem (vs. 27—29), en vertrekt vandaar naar Tarsus (vs. 30). Gunstige toestand der gemeenten in het joodsche land (vs. 31). Petrus geneest te Lydda Enéas (vs. 32—35), en wekt te Joppe Tabítha uit de dooden op (vs. 36—43).

1. Saulus nu, terwijl hij nog drei-
ging en moord ademde tegen de leer-
lingen des Heeren, ging tot den hoo-
2. gepriester, ' en verlangde van hem
brieven naar Damascus aan de syna-
gogen, opdat, zoo hij er sommigen
vond, die van dien weg waren, hij
ze, mannen en vrouwen, gebonden
3. naar Jeruzalem brengen zou. ' Toen
hij nu reisde, geschiedde het, dat
hij nabij Damascus kwam, en eens-
klaps omstraalde hem een licht van
4. den hemel; ' en ter aarde gevallen,
hoorde hij eene stem, die tot hem
zeide: Saul! Saul! waarom vervolgt
5. gij mij? ' En hij zeide: Wie zijt
gij, Heer? En deze zeide: Ik ben
6. Jezus, dien gij vervolgt.* ' Maar sta
op, en ga in de stad, en u zal ge-
zegd worden, wat gij doen moet. '
7. De mannen nu, die met hem reis-
den, stonden verstomd, daar zij wel
de stem hoorden, doch niemand za-
8. gen. ' En Saulus stond op van de
aarde, en toen hij zijne oogen open-
de, zag hij niets. En hem bij de
hand leidende, brachten zij hem te
9. Damascus. ' En hij was drie dagen,
dat hij niet zag, en hij at niet en
dronk niet.
10. Er was nu te Damascus zeker leer-
ling, met name Ananias; en de Heer
zeide tot hem in een gezicht: Ana-
nias! en hij zeide: Zie, hier ben
11. ik, Heer! ' En de Heer zeide tot
hem: Sta op en ga naar de straat,
de rechte genaamd, en vraag in het
huis van Judas naar iemand, met
name Saulus, van Tarsus; want zie,
12. hij bidt, ' en hij heeft in een gezicht
een man gezien met name Ananias,
die binnenkwam en hem de handen

5, 6. Gew. t. * Het valt u hard, de hielen tegen de prikkels te slaan. ' En bevende en verbaasd, zeide hij: Heer! wat wilt gij, dat ik doen zal? En de Heer zeide tot hem: Sta op enz.

Vs. 39. Vs. 8.
Vs. 1—8. H. VIII: 3, XXII: 3—11, XXVI: 9—15; 1. Kor. XV: 8, 9; Gal. I: 13—16; Fil. III: 5, 6; 1 Tim. I: 13.

Vs. 5. Matth. XXV: 45. — Vs. 9—18. H. XXII: 12—16.

39. *voerde — Philippus weg*, gelijk 1 Kon. XVIII: 12, 2 Kon. II: 16 ondersteld wordt, dat met den profeet Elia kon geschieden.
hij reisde — blijdschap, d. i. zijne blijdschap was de oorzaak, dat hij Philippus niet zocht, maar de reis naar zijn land voortzette. De overlevering maakt hem tot den apostel van Ethiopië.
40. *Azotus.* Eene voormalige filistijnsche stad, die in het O. T. Asdod heet, en ten noorden van Gaza lag.
Cesaréa. Wel te onderscheiden van *Cesaréa Philippi*, Matth. XVI: 13 vermeld. Zij was eene groote en prachtige stad aan de Middellandsche Zee, door Herodes den Groote ter eere van Cesar Augustus gebouwd, en van eene veilige haven voorzien. De romeinsche landvoogden woonden hier, en eene aanzienlijke romeinsche krijgsmacht lag er in bezetting.
1. Lucas vat hier zijn verhaal van de vervolging der christenen door Saulus weder op, dat hij H. VIII: 3 afgebroken had.
2. *van hem.* De hoogepriester werd ook door de buitenlandsche Joden als geestelijk opperhoofd erkend.
brieven, t. w. van volmacht, om in naam van den joodschen raad te handelen.
2. *Damascus.* De hoofdstad van het oude Syrië. Onder de joodsche bevolking aldaar had zich reeds vroeg eene christelijke gemeente gevormd.
de synagogen, d. i. de oversten der synagogen. Zie verder op H. VI: 9.
die van dien weg waren, d. i. die de christelijke denk- en handelwijze volgden. Vgl. H. XVIII: 25, 26, XIX: 9, XXII: 4, XXIV: 14, 22.
3. *een licht.* Bedoeld is het licht van Gods heerlijkheid. Vgl. op Luc. II: 9.
5. *deze.* Gew. t. *de Heer.*
5, 6. [*Het valt — hem.* Deze woorden worden t. d. pl. in geen enkel gr. Hs. gelezen, en zijn ontleend aan H. XXII: 10 en H. XXVI: 14.]
8. *niets.* Gew. t. *niemand.*
9. *en hij at — niet.* In diepe droefheid over het bedreven kwaad kon hij niet eten of drinken, en hield hij zich uitsluitend bezig met overdenking en gebed.
10. *de Heer*, t. w. Christus. Vgl. vs. 17.
11. *Tarsus.* Zie op H. VI: 9.
zie, hij bidt, en is dus in de rechte gemoedsstemming om u te ontvangen.

opleide, opdat hij ziende zou wor-
13. den. ' En Ananias antwoordde, Heer!
ik heb van velen aangaande dezen
man gehoord, hoeveel kwaad hij uwen
heiligen gedaan heeft te Jeruzalem; '
14. en hoe hij hier volmacht heeft van
de overpriesters, om allen te binden,
15. die uwen naam aanroepen. ' Maar de
Heer zeide tot hem: Ga heen! want
deze is mij een uitverkoren vat, om
mijnen naam te dragen voor heidenen
en koningen en kinderen Israëls; '
16. want ik zal hem aanwijzen, hoeveel
hij voor mijnen naam lijden moet. '
17. En Ananias ging heen en kwam in
het huis, en leide hem de handen
op en zeide: Saul, broeder! de Heer,
Jezus, die u verschenen is op den
weg, dien gij kwaamt, heeft mij ge-
zonden, opdat gij ziende en met hei-
ligen geest vervuld zoudt worden. '
18. En terstond vielen er als schellen
van zijne oogen, en hij werd ziende;
en hij stond op en werd gedoopt, '
19. en hij nam spijs en werd versterkt.
En hij was eenige dagen bij de
20. leerlingen te Damascus, ' en predikte
terstond in de synagogen Jezus, dat
21. deze de Zoon Gods is. ' En allen,
die het hoorden, ontzetten zich en
zeiden: Is deze 't niet, die te Je-
ruzalem verdelgde, wie dezen naam
aanroepen, en daartoe hier gekomen
is, opdat hij ze gebonden zou bren-
22. gen tot de overpriesters? ' Doch Sau-
lus werd te meer bekrachtigd, en
beschaamde de Joden, die te Damas-
cus woonden, daar hij bewees, dat
deze de Christus is.
23. Toen er nu vele dagen verloopen
waren, beraadslaagden de Joden om
24. hem om te brengen; ' doch hun aan-
slag werd aan Saulus bekend. En
zij bewaakten zelfs de poorten dag
en nacht, opdat zij hem mochten
25. ombrengen. ' Doch de leerlingen na-
men hem des nachts en lieten hem
door den muur neder, hem aflatende
in eene mand.
26. Toen hij nu te Jeruzalem gekomen
was, poogde hij zich bij de leerlin-
gen te voegen; en zij vreesden hem
allen, daar zij niet geloofden, dat
27. hij een leerling was. ' Maar Barnabas
nam hem tot zich en bracht hem tot
de apostelen, en verhaalde hun, hoe
hij op den weg den Heer gezien, en
dat hij tot hem gesproken had, en
hoe hij te Damascus vrijmoedig had
28. geleerd in den naam van Jezus. ' En
hij was met hen in- en uitgaande te
Jeruzalem, en leerde vrijmoedig in
29. den naam des Heeren. ' Ook sprak
en redetwistte hij met de Griekschen;

Vs. **15.** H. XIII : 2, XXII : 21, XXVI : 16–18. — Vs. **16.** H. XX : 22, 23, XXI : 10, 11; 2 Kor. XI : 23–28.

Vs. **24**, **25.** 2 Kor. XI : 32, 33. — Vs. **26–30.** H. XXII : 17–21; Gal. I : 18, 19.

13. *uwen heiligen.* De christenen worden in het N. T. dikwijls *heiligen* (b. v. Rom. I : 7), *heiligen in Christus* (Fil. I : 1) of *de heiligen van Christus* (vgl. 2 Thess. I : 10) genoemd, omdat zij aan Christus toebehooren en in zijne gemeenschap Gode zijn toegewijd.

14. *die uwen naam aanroepen.* Dezelfde omschrijving van de christenen vinden wij 1 Kor. I : 2, vgl. Hand. II : 21, VII : 59.

15. *een . . . vat*, of *werktuig.* Zoo wordt Saulus hier genoemd, omdat hij het middel zijn zou, waardoor de naam van Christus, in wien hij zelf geloofde, m. a. w. het evangelie, tot anderen werd gebracht. Vgl. 2 Kor. IV : 7.

heidenen. Hier het eerst genoemd, omdat Saulus vooral aan hen het evangelie moest verkondigen.

koningen. Zie op Matth. X : 18.

16. Waren de leerlingen, en vooral de apostelen, geroepen, om met Christus te lijden (vgl. Matth. X : 22, 24), de veelheid van Saulus' lijden om Christus' wil zou dan ook het teeken zijn van de uitgebreide werkzaamheid, waartoe hij als apostel van Christus was uitverkoren.

18. *werd ziende.* Gew. t. *werd terstond ziende.*

20. *Jezus.* Gew. t. *Christus.*

22. *bekrachtigd*, t. w. in het geloof.

beschaamde. Zij gevoelden zich buiten staat om zijne bewijzen te wederleggen, ofschoon zij zich daarom nog niet lieten winnen voor het geloof. Vgl. H. VI : 10.

24. *bewaakten zelfs.* Gew. t. *bewaakten.* Volgens 2 Kor. XI : 32 geschiedde dit door den stadhouder van den arabischen koning Aretas, die toen aldaar het bewind voerde.

25. *door den muur*, en wel door een venster (2 Kor. XI : 33). Waarschijnlijk moeten wij aan een huis denken, dat op of aan den stadsmuur stond (vgl. Joz. II : 15, 1 Sam. XIX : 12).

26. *Toen hij — gekomen was.* Volgens Gal. I : 17, 18 is hij te Jeruzalem gekomen drie jaren na zijne bekeering, en heeft hij zich gedurende dien tijd in Arabië opgehouden en Damascus andermaal bezocht.

27. *Barnabas.* Deze genoot in de jeruzalemsche gemeente een groot aanzien. Zie H. IV : 36, 37, XI : 24.

de apostelen. Volgens Gal. I : 18, 19 ontmoette hij toen van de apostelen alleen Petrus en Jacobus, den broeder des Heeren, en vertoefde hij te Jeruzalem slechts vijftien dagen.

hij tot hem, t. w. Jezus tot Saulus.

28. *des Heeren.* Gew. t. *des Heeren Jezus.*

29. *de Griekschen*, d. i. de grieksch sprekende Joden, tot wie Saulus zich vooral wendde, omdat hij zelf naar zijne afkomst tot hen behoorde.

maar dezen trachtten hem om te bren-
30. gen. ' Doch de broeders bemerkten
dit en brachten hem naar Cesaréa en
zonden hem weg naar Tarsus.
31. De gemeente dan door geheel Ju-
déa en Galiléa en Samarië had vre-
de, en werd opgebouwd, en wandelde
in de vreeze des Heeren, en ver-
meerderde door de vermaning des
Heiligen Geestes.
32. Het geschiedde nu, dat Petrus,
toen hij alom doortrok, ook bij de
heiligen kwam, die te Lydda woon-
33. den. ' En hij vond daar zekeren mensch,
met name Enéas, die sedert acht ja-
34. ren te bed lag en verlamd was. ' En
Petrus zeide tot hem: Enéas! Jezus,
de Christus, maakt u gezond. Sta
op en spreid u zelven het bed! En
35. hij stond dadelijk op. ' En allen, die
te Lydda en in Saron woonden, za-
gen hem; en zij bekeerden zich tot
den Heer.
36. Te Joppe nu was zekere discipelin,
met name Tabítha, dat, overgezet,
zeggen wil Dorcas: deze was vol van
goede werken en aalmoezen, die zij
37. deed. ' En het geschiedde in die da-
gen, dat zij krank werd en stierf;
en nadat zij haar gewasschen hadden,
38. leiden zij haar in de opperzaal. ' Daar
nu Lydda nabij Joppe was, zonden
de leerlingen, toen zij gehoord had-
den, dat Petrus daar was, twee man-
nen tot hem, om hem te bidden:
Toef niet tot ons over te komen! '
39. En Petrus stond op en ging met
hen; en nadat hij aangekomen was,
brachten zij hem naar de opperzaal,
en al de weduwen stonden weenende
bij hem, en toonden hem al de rok-
ken en mantels, die Dorcas maakte,
40. toen zij bij haar was. ' Doch Petrus,
nadat hij allen uitgedreven had, kniel-
de neder en bad, en keerde zich tot
het ligchaam en zeide: Tabítha, sta
op! En zij opende hare oogen, en
toen zij Petrus zag, rees zij over-
41. eind. ' En hij gaf haar de hand en
deed haar opstaan, en nadat hij de
heiligen en de weduwen geroepen had,
42. stelde hij haar levend voor hen. ' En
het werd bekend door geheel Joppe,
en er geloofden velen in den Heer. '
43. En het geschiedde, dat hij vele da-
gen te Joppe bleef bij zekeren Si-
mon, een leerlooijer.

HOOFDSTUK X.

Cornelius, een vroom heidensch hoofdman te Cesaréa (vs. 1, 2), ontbiedt op goddelijk bevel den apostel Petrus (vs. 3—8), die, door een gezicht bemoedigd om aan dat verzoek te voldoen (vs. 9—20), tot hem gaat (vs. 21—27), aan hem en de zijnen het evangelie predikt (vs. 28—43), en hun, nadat zij den Heiligen Geest ontvangen hadden, den doop laat toedienen (vs. 44—48).

1. Zeker man nu te Cesaréa, met
name Cornelius, hoofdman bij de
bende, genaamd de italiaansche, '

Vs. 34. H. III: 6.

Vs. 40. 2 Kon. IV: 33.

30. *Cesaréa.* Zie op H. VIII: 40.

31. *De gemeente ... had ... werd ... wandelde ... vermeerderde.* Gew. t. *De gemeenten ... hadden ... werden ... wandelden ... vermeerderden.* Daar Lucas omtrent de uitbreiding der gemeente eenige bijzonderheden gaat vermelden (H. IX: 32—XI: 18), beschrijft hij vooraf haren toestand. De uitwendige rust, die zij na dagen van vervolging genoot, ging met krachtige ontwikkeling van haar geestelijk leven en met groote toeneming in leden gepaard.

de vermaning des Heiligen Geestes, d. i. het woord der prediking en opwekking van de profeten en leeraars, die door den Heiligen Geest spraken (vgl. H. XIII: 1, 2).

32. *alom doortrok,* d. i. de christelijke gemeente in den omtrek bezocht.

heiligen. Zie op vs. 13.

Lydda. Eene stad van Judéa, in de vlakte tusschen Jeruzalem en Joppe gelegen, in het O. T. Lod genoemd.

35. *Saron.* De vruchtbare vlakte langs de zeekust, van Joppe tot Cesaréa. Men heeft hier vooral aan het zuidelijk gedeelte, dat tot de omstreken van Lydda behoorde, te denken.

36. *Joppe.* Eene havenstad aan de Middellandsche Zee, omstreeks vier uren van Lydda gelegen, die in het O. T. Japho en thans Jaffa heet.

Tabitha ... Dorcas, d. i. gazelle, hinde.

39. *de rokken en mantels.* Zie op Matth. V: 40.

43. *een leerlooijer.* Deze menschen waren om hun bedrijf bij de Joden weinig geacht en woonden doorgaans afgezonderd.

1. *hoofdman,* t. w. over honderd krijgsknechten.

bende. Deze bende of cohors, uitmakende een tiende gedeelte van een romeinsch legioen, heette *de italiaansche,* omdat zij enkel uit Italianen bestond. Vooral te Cesaréa, den zetel van den landvoogd en het middelpunt der romeinsche macht in het joodsche land, was eene bezetting noodig, op welke vertrouwd kon worden.

2. vroom en godvreezend met zijn ge-
heele huis, en die vele aalmoezen aan
het volk gaf en God aanhoudend
3. bad, ' zag in een gezicht duidelijk,
omtrent de negende ure van den dag,
een engel Gods, die bij hem binnen-
kwam en tot hem zeide: Cornelius! '
4. En hij staarde hem aan en zeide,
bevreesd geworden: Wat is het,
Heer? En hij zeide tot hem: Uwe
gebeden en uwe aalmoezen zijn ter
gedachtenis opgeklommen voor God. '
5. En nu, zend eenige mannen naar
Joppe en ontbied zekeren Simon, die
6. bijgenaamd wordt Petrus: ' deze is
gehuisvest bij zekeren Simon, een
leerlooijer, wiens huis bij de zee is. '
7. Toen nu de engel, die tot hem sprak,
weggegaan was, riep hij twee zijner
huisknechten en een vromen krijgs-
knecht van degenen, die steeds bij
8. hem waren, ' en nadat hij hun alles
verhaald had, zond hij hen naar Joppe.
9. Des anderen daags nu, terwijl de-
zen op weg waren en de stad nader-
den, klom Petrus op het dak om te
10. bidden, omtrent de zesde ure. ' En
hij werd hongerig en verlangde te
eten. Terwijl men het nu bereidde,
kwam op hem eene zinsverrukking; '
11. en hij zag den hemel geopend en een
zeker voorwerp nederdalen, gelijk een
groot laken, aan de vier hoeken ge-
bonden en nedergelaten op de aarde, '
12. waarin al de viervoetige en kruipende
dieren der aarde en de vogelen des he-
13. mels waren. ' En er kwam eene stem tot
hem: Sta op, Petrus! slacht en eet! '
14. Maar Petrus zeide: Geenszins, Heer!
want ik heb nooit iets gegeten, dat
15. onheilig of onrein was. ' En er kwam
weder ten tweeden male eene stem
tot hem: Wat God gereinigd heeft,
16. acht gij dat niet onheilig! ' En dit
geschiedde tot driemaal toe, en ter-
stond werd het voorwerp opgenomen
17. in den hemel. ' Toen nu Petrus bij
zich zelven verlegen was, wat toch
het gezicht, dat hij gezien had, zijn
mocht, zie, de mannen, die van
Cornelius gezonden waren en naar het
huis van Simon gevraagd hadden,
18. stonden aan de poort, ' en zij riepen
en vroegen, of Simon, bijgenaamd
19. Petrus, daar gehuisvest was. ' Terwijl
nu Petrus over dat gezicht peinsde,
zeide de Geest tot hem: Zie, drie
20. mannen zoeken u. ' Maar sta op en
kom af, en ga zonder bedenken met
21. hen; want ik heb hen gezonden. ' En

Vs. **3—8**. Vs. 22, 30—33, H. XI:13, 14. — Vs. **4**. Exod. II:23; Openb. VIII:4. — Vs. **6**. H. IX:43.

Vs. **9—20**. H. XI:5—12. — Vs. **11**. Matth. III:16; Hand. VII:56. — Vs. **15**. Matth. XV:11; Rom. XIV:14, 17; 1 Tim. IV:4.

2. *godvreezend.* Ofschoon een heiden van geboorte en niet ingelijfd in het joodsche volk, was hij toch vervuld met diepen eerbied voor den God van Israël, dien hij bij zijn verblijf in hun midden had leeren kennen. Vgl. Luc. VII:2—5.

het volk, t. w. der Joden, aan hetwelk hij wèldeed ter wille van den God, dien het diende.

3. *de negende ure.* Zie op H. III:1.

4. *zijn — voor God*, d. i. zijn bekend geworden aan God en door hem niet vergeten.

5. *zekeren Simon.* Gew. t. *Simon.*

6. *bij de zee is.* Gew. t. *bij de zee is; deze zal u zeggen, wat gij doen moet.*

9. *des anderen daags.* Joppe lag omstreeks tien uren gaans van Cesaréa, en kon dus bezwaarlijk in éénen dag bereikt worden.

klom — op het dak. De Israëlieten maakten een veelvuldig gebruik van hunne platte daken, en vonden er vooral, gelijk Petrus hier, eene geschikte plaats van afzondering. Vgl. 1 Sam. IX:25, 26.

de zesde ure, d. i. naar onze tijdrekening op den middag. De Joden, die gewoon waren driemaal daags te bidden (Dan. VI:11), plachten op dat uur hun tweede gebed te doen. Vgl. H. III:1.

10. *kwam.* Gew. t. *viel.*

zinsverrukking. Men denke aan zulk een half wakenden, half droomenden toestand, waarin voor het ligchamelijke oog van den mensch de voorwerpen, die hem omringen, verdwijnen, en hetgeen zich dan aan zijnen geest vertoont, de zinnebeeldige uitdrukking is der gedachten, die in hem opgewekt zijn.

11. *voorwerp.* Gr. *vat.* Dit woord, in het gr. spraakgebruik van zeer ruime beteekenis (vgl. H. IX:15), drukt hier een voorwerp uit, dat iets bevatten kan.

12. De wet van Mozes maakte onderscheid tusschen reine en onreine dieren. De eersten, die alleen gegeten mochten worden (Lev. XI:1—23, 41—44), waren hier met de onreine vermengd en daardoor voor den nauwgezetten Israëliet onbruikbaar.

al de — dieren der aarde, d. i. allerlei, zoo onreine als reine. Gew. t. *al de viervoetige dieren der aarde, en de wilde, en de kruipende dieren.*

14. *Geenszins.* Petrus wees de uitnoodiging, die tot hem kwam, beslist af, daar zij hem eene beproeving scheen, of hij wel getrouw bleef aan de wet.

15. *gereinigd heeft*, d. i. voor rein heeft verklaard.

acht. Gr. *maak.*

16. *terstond.* Gew. t. *weder.*

17. *Toen nu — mocht.* Petrus vernam nu wel, dat voortaan de mozaïsche wet aangaande de spijzen geen verbindende kracht meer bezat, maar begreep daarom nog niet terstond, dat dan ook het onderscheid moest wegvallen tusschen Joden en heidenen, als menschen, die van wege hunne geboorte voor rein of onrein gehouden werden. Vgl. vs. 28.

Petrus kwam af en zeide tot die man-
nen: Zie, ik ben 't, dien gij zoekt;
wat is de reden, waarom gij hier
22. zijt? ' En zij zeiden: Cornelius, een
hoofdman, een rechtvaardig en god-
vreezend man, en van goede getui-
genis bij het geheele volk der Joden,
heeft door een heiligen engel eene
godspraak ontvangen, om u te zij-
nen huize te ontbieden en woorden
23. van u te hooren. ' Hij noodigde hen
dan bij zich en huisvestte hen.
Des anderen daags nu stond hij op
en vertrok met hen, en sommige
der broeders van Joppe gingen met
24. hem. ' En des anderen daags kwamen
zij te Cesaréa. En Cornelius was
hen wachtende, nadat hij zijne bloed-
verwanten en vertrouwde vrienden bij-
25. eengeroepen had. ' Toen het nu ge-
schiedde, dat Petrus binnenkwam,
ging Cornelius hem te gemoet, en
viel aan zijne voeten en aanbad hem. '
26. Maar Petrus richtte hem op en zeide:
Sta op! ik ben zelf ook een mensch. '
27. En met hem sprekende ging hij bin-
nen en vond er velen samengekomen. '
28. En hij zeide tot hen: Gij weet,
hoe het een Jood ongeoorloofd is,
zich te voegen of te gaan bij iemand
van een ander volk; doch mij heeft
God getoond, geen mensch onheilig
29. of onrein te noemen. ' Daarom ben
ik ook zonder tegenspreken gekomen,
toen ik ontboden was. Ik vraag dan,
om welke reden gij mij hebt ontbo-
30. den. ' En Cornelius zeide: Vóór vier
dagen was ik vastende tot op deze
ure, en ter negende bad ik in mijn
huis. En zie, daar stond een man
voor mij in een glinsterend kleed, '
31. en zeide: Cornelius! uw gebed is
verhoord, en aan uwe aalmoezen is
32. voor God gedacht geworden. ' Zend
dan naar Joppe en ontbied Simon,
die bijgenaamd wordt Petrus: deze
is geherbergd in het huis van Simon,
een leerlooijer, bij de zee; en hij zal
33. komen en tot u spreken. ' Ik heb
dan onverwijld tot u gezonden, en
gij hebt wèl gedaan, dat gij gekomen
zijt. Wij zijn dan nu allen hier
voor Gods aangezicht, om te hooren
al wat u van den Heer bevolen is.
34. En Petrus opende den mond en zei-
de: Naar waarheid bemerk ik, dat God
35. geen aannemer des persoons is, ' maar
dat onder ieder volk, wie hem vreest
en gerechtigheid werkt, hem aange-
36. naam is: ' het woord, dat hij den
kinderen Israëls gezonden heeft, ver-
kondigende vrede door Jezus Chris-

Vs. **25**, **26**. H. XIV : 11–15. — Vs. **26**. Openb. XIX : 10, XXII : 9. — Vs. **28**. H. XV : 7. — Vs. **31**. Luc. XXIV : 4.

Vs. **34**. Deut. X : 17; 2 Kron. XIX : 7; Job XXXIV : 19; Rom. II : 11; Gal. II : 6; 1 Petr. I : 17. — Vs. **35**. Jez. LVI : 6, 7. — Vs. **36**. Luc. II : 14; Ef. II : 17, 18.

21. *die mannen.* Gew. t. *de mannen, die van Cornelius tot hem gezonden waren.*

22. *woorden*, H. XI : 14 nader aangeduid als zulke, door welke hij behouden zou worden.

23. *stond — vertrok.* Gew. t. *vertrok Petrus.*

sommige — met hem. Het schijnt, dat Petrus in het besef van het gewicht der taak, die hij op zich nam, anderen bij zich wilde hebben, met wie hij zich kon beraden (vgl. vs. 47), en die later getuigen konden van hetgeen er geschied was. Zij waren zes in getal (vgl. H. XI : 12).

24. *des anderen daags.* Zie op vs. 9.

25. *binnenkwam*, t. w. in het huis van Cornelius.

en viel — aanbad hem. Cornelius zag den man, die hem door een engel aangeduid was, voor een meer dan menschelijk wezen aan.

27. *met hem sprekende.* Het gr. woord geeft een gemeenzaam onderhoud te kennen. Petrus wilde den bijgeloovigen eerbied tegengaan, dien Cornelius voor hem koesterde.

ging hij binnen, t. w. het vertrek, waar de bloedverwanten en vrienden van Cornelius zich bevonden.

28. *ongeoorloofd*, t. w. volgens de bepaling der latere joodsche wetgeleerden (vgl. Joh. XVIII : 28), zonder dat de wet van Mozes er van gesproken had.

30. *deze ure*, d. i. de ure van den dag, waarop hij nu sprak.

ter negende. Gew. t. *ter negende ure.*

33. *van den Heer.* Gew. t. *door God.*

34. *Naar waarheid bemerk ik, dat* enz. Wat Petrus thans aanschouwde, liet hem niet toe er aan te twijfelen, dat enz.

aannemer des persoons. De uitdrukking *den persoon aannemen* beteekent in dit verband: Iemand boven anderen bevoorrechten om redenen, niet gelegen in zijne zedelijke gesteldheid. Vgl. op Rom. II : 11.

35. *onder ieder volk*, en dus onder heidenen zoowel als onder Joden.

hem aangenaam is, zoodat hij hem, omdat hij vatbaar en bereid is voor het geloof in Christus, ook deelgenoot van het heil in Christus wil maken.

36. *het woord.* Men schijnt hierbij in gedachten het voorafgaande *ik bemerk* te moeten herhalen. Dat God geen aannemer des persoons is, maakte ook den inhoud uit van het evangelie des vredes, dat hij had laten verkondigen. And. laten hier voorafgaan: *wat betreft*, of uit vs. 37: *gij weet.*

den kinderen Israëls, die als kinderen des verbonds het eerst die tijding mochten hooren. Vgl. H. III : 25, 26.

37. tus; deze is aller Heer. ' Gij weet
de zaak, die geschied is door geheel
Judéa, begonnen van Galiléa, na den
doop, dien Johannes gepredikt heeft: '
38. te weten Jezus van Nazaret, hoe God
hem gezalfd heeft met heiligen geest
en kracht, die het land doorgegaan
is weldoende en genezende allen, die
door den duivel overheerscht werden;
39. want God was met hem. ' En wij
zijn getuigen van alles, wat hij gedaan
heeft in het land der Joden en
te Jeruzalem, en dat zij hem aan
een hout gehangen en omgebracht
40. hebben. ' Dezen heeft God ten derden
dage opgewekt en openbaar doen
41. worden, ' niet aan het gansche volk,
maar aan de getuigen, te voren door
God verkoren, aan ons, die met hem
gegeten en gedronken hebben, nadat
hij uit de dooden was opgestaan. '
42. En hij heeft ons bevolen den volke
te prediken en te betuigen, dat deze
de door God verordende rechter is van
43. levenden en dooden. ' Dezen geven
al de profeten getuigenis, dat door
zijnen naam ieder, die in hem gelooft,
vergeving van zonden ontvangt.
44. Terwijl Petrus deze woorden nog
sprak, viel de Heilige Geest op al-
45. len, die het woord hoorden. ' En de
geloovigen uit de besnijdenis, zoovelen
er met Petrus gekomen waren,
ontzetten zich, dat ook op de heidenen
de gave des Heiligen Geestes
46. was uitgestort; ' want zij hoorden hen
met tongen spreken en God groot
maken. Toen antwoordde Petrus: '
47. Kan wel iemand het water weren,
dat dezen niet gedoopt worden, daar
zij den Heiligen Geest ontvangen heb-
48. ben, evenals wij? ' En hij gelastte,
hen in den naam des Heeren te doopen.
Toen baden zij hem eenige dagen
te blijven.

HOOFDSTUK XI.

Petrus verantwoordt zich voor de christenen te Jeruzalem wegens zijne evangelieprediking aan heidenen (vs. 1—18). Er ontstaat eene gemeente uit de heidenen te Antiochië (vs. 19—21), werwaarts uit Jeruzalem Barnabas gezonden wordt (vs. 22), die er eerst alléén (vs. 23, 24), en daarna met Saulus arbeidt (vs. 25, 26). Bij een grooten hongersnood zenden de christenen vandaar door Barnabas en Saulus liefdegaven aan hunne broeders in Judéa (vs. 27—30).

1. De apostelen nu en de broeders,
die in Judéa waren, hoorden, dat
ook de heidenen het woord Gods had-
2. den aangenomen. ' En toen Petrus
naar Jeruzalem was opgegaan, twistten
zij, die uit de besnijdenis waren,

Vs. **37.** H. I : 22. — Vs. **38.** H. II : 22; Luc. IV : 18; Matth. IX : 35. — Vs. **39.** H. II : 32. — Vs. **40.** H. II : 24.

Vs. **41.** Luc. XXIV : 41—43; Joh. XXI : 13. — Vs. **42.** H. XVII : 31. — Vs. **43.** Luc. XXIV : 45—47. — Vs. **47.** H. II : 1—4, 38, 39.

36. *deze*, t. w. Christus. And. God.

38. *te weten.* Dit is hier duidelijkheidshalve ingevoegd. De zaak, die geschied was, betrof Jezus van Nazaret in hetgeen hij was, gedaan, geleden en na zijne opstanding bevolen had.

gezalfd. Zie op Luc. IV : 18.

door den duivel overheerscht. Bedoeld zijn bezetenen en andere kranken. Vgl. op Matth. IV : 24.

39. *zij*, t. w. de Joden, in wier midden hij zijne werken had verricht.

43. *door zijnen naam*, d. i. door middel van hem, die, overeenkomstig den naam, dien hij draagt, de Christus is.

44. *Terwijl — nog sprak.* Uit H. XI : 15 blijkt, dat Petrus hier nog meer had willen bijvoegen.

viel. Dit woord duidt het plotselinge der mededeeling aan.

allen, die — hoorden, t. w. Cornelius en de zijnen (vgl. vs. 24).

45. *de geloovigen uit de besnijdenis*, t. w. de belijders van Jezus, die Petrus vergezelden en van oorsprong Joden waren.

op de heidenen. De gave des Geestes, ofschoon nu nog slechts aan enkele heidenen geschonken, bleek daaruit echter voor de heidenen in het algemeen bestemd te zijn.

46. *met tongen spreken.* Uit vs. 47 blijkt, dat wij hoofdzakelijk aan dezelfde gave des Geestes moeten denken, waarvan H. II : 4 gesproken wordt.

46. *God groot maken.* Hetzelfde, wat H. II : 11 *spreken van de groote daden Gods* en H. XIX : 6 *profeteeren* genoemd wordt.

antwoordde, t. w. op de ontzetting, die de aanwezige belijders uit de Joden deden blijken.

48. *hij gelastte.* De apostelen lieten den doop ook door anderen verrichten (1 Kor. I : 14—17), evenals Jezus (Joh. IV : 2).

in den naam des Heeren, d. i. in overeenstemming met hunne belijdenis van dien naam.

1. *de heidenen.* Zie op H. X : 45.

2. *toen Petrus — opgegaan.* Hij stelde er prijs op, de christenen aldaar in te lichten omtrent den gewichtigen stap, dien hij wel op goede gronden gedaan had, maar die hij toch verwachten kon, dat door hen niet zonder groote bevreemding zou vernomen zijn.

zij, die uit de besnijdenis waren. De christenen uit de Joden geloofden wel, dat God ook heidenen tot zijn koninkrijk roepen zou, maar meenden daarbij, dat deze eerst door de besnijdenis in het joodsche volk moesten ingelijfd en tot de onderhouding der wet verplicht worden. Zij keurden het daarom in Petrus af, dat hij aan zulken, die nog heidenen waren, Christus gepredikt had.

3. met hem, ' zeggende: Gij zijt ingegaan bij onbesnedenen en hebt met
4. hen gegeten. ' Doch Petrus ving aan en zette het hun achtereenvolgens uit-
5. een, zeggende: ' Ik was in de stad Joppe biddende, en ik zag in zinsverrukking een gezicht, een zeker voorwerp nederdalende, gelijk een groot laken, dat aan de vier hoeken nedergelaten werd uit den hemel; en
6. het kwam tot bij mij. ' En toen ik daarop staarde, bemerkte ik en zag de viervoetige dieren der aarde en de wilde en de kruipende dieren en
7. de vogelen des hemels. ' En ik hoorde ook eene stem, die tot mij zeide:
8. Sta op, Petrus, slacht en eet! ' Maar ik zeide: Geenszins, Heer! want nooit is iets onheiligs of onreins mij-
9. nen mond ingegaan. ' En eene stem antwoordde ten tweeden male uit den hemel: Wat God gereinigd heeft,
10. acht gij dat niet onheilig! ' En dit geschiedde tot driemaal toe, en alles werd weder opgetrokken in den he-
11. mel. ' En zie, op hetzelfde oogenblik stonden er voor het huis, waarin ik was, drie mannen, van Cesaréa tot
12. mij gezonden. ' En de Geest zeide tot mij, dat ik zonder bedenken met hen zou gaan. En met mij gingen ook deze zes broeders, en wij gingen
13. het huis van den man binnen. ' En hij verhaalde ons, hoe hij den engel gezien had, die in zijn huis stond en tot hem zeide: Zend naar Joppe en ontbied Simon, bijgenaamd Pe-
14. trus, ' die woorden tot u spreken zal, door welke gij behouden zult worden, gij en uw gansche huis. '
15. Toen ik nu begon te spreken, viel de Heilige Geest op hen, evenals op
16. ons in den beginne. ' En ik werd indachtig aan het woord des Heeren, hoe hij zeide: Johannes doopte wel met water, maar gij zult met heili-
17. gen geest gedoopt worden. ' Indien dan God hun gelijke gave heeft gegeven als ons, die aan den Heer Jezus Christus geloovig geworden zijn, wie was ík toch, dat ik God zou
18. kunnen weren? ' Toen zij nu dit hoorden, berustten zij er in en verheerlijkten God, zeggende: Zoo heeft dan God ook den heidenen de bekeering gegeven ten leven!
19. Zij dan, die verstrooid waren ten gevolge van de verdrukking, die ten tijde van Stéphanus ontstaan was, gingen naar Fenicië en Cyprus en Antiochië, zonder tot iemand het woord te spreken dan alleen tot de
20. Joden. ' Doch er waren onder hen eenige mannen van Cyprus en Cyrene, die te Antiochië kwamen en tot de Grieken spraken, verkondi-
21. gende den Heer Jezus. ' En de hand des Heeren was met hen, en een groot getal werd geloovig en bekeerde
22. zich tot den Heer. ' En de mare van

Vs. **3**. H. X:28, 48. — Vs. **5—10**. H. X:10—16. — Vs. **11**. H. X:7. — Vs. **12**. H. X:19, 20. — Vs. **13**, **14**. H. X:5, 30—32.

Vs. **15—17**. H. X:44—48. — Vs. **16**. H. I:5. — Vs. **17**. H. XV:7—9. — Vs. **19**. H. VIII:1, 4.

3. *onbesnedenen*, d. i. heidenen.
hebt met hen gegeten, en dus gemeenschap met hen gehouden.
5—10. Zie op H. X:11—16.
12. *deze zes broeders*. Zie op H. X:23.
13. *den engel*, waarvan te voren (H. X:3—7) gesproken is.
15. *begon te spreken*. Zie op H. X:44.
in den beginne, t. w. op den Pinksterdag.
17. *weren*, t. w. door hun den doop te onthouden. Vgl. H. X:47.
18. *berustten zij er in*, d. i. hielden op, langer tegenwerpingen te maken.
19. *Zij dan, die verstrooid waren*. Hiermede wordt het vroeger gegeven bericht (zie H. VIII:4) weder opgevat, bij den overgang tot het verhaal van eene nieuwe uitbreiding der gemeente.
verdrukking, die enz., d. i. die, met het ter dood brengen van Stéphanus begonnen, weldra de geheele jeruzalemsche gemeente getroffen had. Zie H. VIII:1.
19. *Fenicië*. Een landschap langs de zeekust ten noorden van het joodsche land.
Cyprus. Een eiland in de Middellandsche Zee, tegenover Fenicië en Syrië gelegen.
Antiochië. De hoofdstad van het voormalige koninkrijk Syrië, die ook eene aanzienlijke joodsche bevolking had.
20. *mannen van Cyprus en Cyrene*, d. i. die, van Cyprus of van Cyrene afkomstig, zich later te Jeruzalem metterwoon hadden neêrgezet.
de Grieken. Deze benaming omvat hier allen, die geen Joden van geboorte of van geloof waren. In onderscheiding van hen, die vs. 19 zijn vermeld, wendden zich dus de mannen, van wie hier sprake is, tot de heidenen. Gew. t. *de Griekschen*, d. i. de Grieksch sprekende Joden. Vgl. op H. VI:1.
21. *de hand* (d. i. de macht) *des Heeren*, die hunne prediking vruchtbaar maakte.

hen kwam der gemeente te Jeruzalem
ter ooren, en zij zonden Barnabas
23. uit, om naar Antiochië te gaan. ' En
deze, toen hij daar gekomen was en
de genade Gods gezien had, verblijdde
zich en vermaande allen, om met
het voornemen huns harten bij den
24. Heer te blijven. ' Want hij was een
goed man, en vol van heiligen geest
en geloof. En eene groote schare
25. werd den Heer toegevoegd. ' En hij
vertrok naar Tarsus, om Saulus op
te zoeken, en toen hij hem gevonden
had, bracht hij hem naar Antiochië. '
26. En het gebeurde hun, dat zij zelfs
een geheel jaar bijeenwaren in de
gemeente en eene groote schare leer-
den, en dat de leerlingen het eerst
te Antiochië christenen geheeten
werden.
27. In die dagen nu kwamen er van
Jeruzalem profeten af naar Antiochië. '
28. En één uit hen, met name Agabus,
stond op en duidde aan door den
Geest, dat er een groote hongersnood
zou wezen over de geheele wereld;
welke ook gekomen is onder Claudi-
29. us. ' De leerlingen nu besloten, om,
elk naarmate hij welgesteld was, on-
derstand te zenden aan de broeders,
30. die in Judéa woonden; ' hetwelk zij
ook deden, daar zij het aan de oud-
sten zonden door de hand van Bar-
nabas en Saulus.

HOOFDSTUK XII.

Herodes brengt Jacobus, den broeder van Johannes, ter dood (vs. 1, 2). Petrus, door hem gevangengezet (vs. 3—5), wordt wonderbaar verlost (vs. 6—11), en verlaat de stad (vs. 12—17). Herodes begeeft zich naar Cesaréa (vs. 18, 19), en sterft aldaar (vs. 20—23). Barnabas en Saulus keeren naar Antiochië terug (vs. 24, 25).

1. Omstreeks dien tijd nu sloeg ko-
ning Herodes de handen aan sommi-
gen van de gemeente, om hun kwaad
2. te doen. ' En hij bracht Jacobus,
den broeder van Johannes, met het
3. zwaard ter dood. ' Toen hij nu zag,
dat het den Joden behagelijk was,
vormde hij het plan, om ook Petrus
gevangen te nemen, — het waren nu
de dagen der ongezuurde brooden — '
4. en, nadat hij hem gegrepen had,
zette hij hem in de gevangenis en
gaf hem ter bewaking over aan vier
viertallen krijgsknechten, met het
plan om hem na het Pascha voor het

Vs. 24. H. IV : 36, 37, IX : 27. — Vs. 25. H. IX : 30. — Vs. 26. Gal. I : 21, 23.

Vs. 28. H. XXI : 10, 11. — Vs. 30. H. XII : 25.
Vs. 2. Matth. IV : 21, X : 2. — Vs. 4. Joh. XXI : 18.

22. *kwam — ter ooren.* Eene gemeente uit de heidenen was evenzeer een nieuw verschijnsel, als vroeger eene uit de Samaritanen. De gemeente te Jeruzalem, vanwaar de evangelieprediking uitging, achtte het hierom, zoowel nu als toen, hare roeping, om daarnaar onderzoek te doen. Vgl. H. VIII : 14.

Barnabas. Van Cyprus afkomstig (zie H. IV : 36), was hij met die streken bijzonder bekend.

23. *het voornemen huns harten*, d. i. het voornemen, dat zij beleden hadden in hun hart te koesteren, toen zij zich lieten doopen.

24. *een goed* (d. i. voortreffelijk) *man*, zooals o. a. blijkt uit het vervolg des verhaals.

eene groote schare — toegevoegd, t. w. door de werkzaamheid van Barnabas.

25. *hij vertrok — op te zoeken.* De snelle uitbreiding der gemeente deed hem behoefte gevoelen aan hulp, en deze hoopte hij bij Saulus te vinden, met wien hij vroeger reeds bekend was geworden. Zie H. IX : 27.

Tarsus. Zie op H. IX : 11.

26. *gebeurde — zelfs.* Gew. t. *geschiedde, dat zij.*
hun, t. w. Barnabas en Saulus.

te Antiochië christenen geheeten. Daar deze gemeente, die grootendeels uit voormalige heidenen bestond, geheel onderscheiden was van de Joden, kwamen de heidensche inwoners dezer stad er toe, om hun een naam te geven, en dezen ontleenden zij aan den naam Christus, dien zij menigmaal door hen hoorden uitspreken.

27. *profeten*, d. i. mannen, die, door den Geest Gods, in bezielde taal tot de gemeente spraken, om haar op te bouwen in het geloof, en die ook somtijds een blik in de toekomst wierpen.

28. *welke — onder Claudius.* Van de hongersnooden, waardoor gedurende zijne regeering (j. 41—54 na Chr.) verschillende deelen van het romeinsche rijk geteisterd werden, heeft vooral die, welke in het jaar 44 heeft plaats gehad, het joodsche land met de omliggende streken getroffen.

Claudius. Gew. t. *keizer Claudius.*

29. De christenen in Judéa waren zeer weinig vermogend.

30. *de oudsten.* In navolging van de inrichting der joodsche synagoge waren er in de christelijke gemeente te Jeruzalem, tot bevordering van hare geestelijke belangen, oudsten verkozen, naar hun ambt ook opzieners genoemd (vgl. H. XX : 17, 28). Later werden zij ook elders aangesteld (H. XIV : 23).

1. *Herodes.* Deze, bijgenaamd Agrippa, was de kleinzoon van Herodes den groote. Het gebied, waarover hij als koning heerschte, was door de gunst der romeinsche keizers steeds uitgebreid, totdat het alles omvatte, wat eens aan zijn grootvader onderworpen was geweest.

2. Het schijnt, dat dit in de gevangenis geschied is.

3. *de dagen der ongezuurde brooden.* Zie op Marc. XIV : 1.

4. *vier viertallen krijgsknechten.* Iedere wacht bestond bij de Romeinen uit vier man, en de vier wachten wisselden elkander gedurende de vier waken, waarin de nacht verdeeld was, af. Vgl. op Marc. XIII : 35.

na het Pascha. De terechtstelling op het feest zou den Joden mishaagd hebben.

5. volk te brengen. ' Petrus dan werd
in de gevangenis bewaard, maar door
de gemeente werd een vurig gebed
6. tot God voor hem gedaan. ' Toen nu
Herodes hem zou voorbrengen, sliep
Petrus dien nacht tusschen twee krijgsknechten, geboeid met twee ketenen,
en wachters voor de deur bewaakten
7. de gevangenis. ' En zie, een engel
des Heeren stond daar, en een licht
scheen in het verblijf; en hij stiet
Petrus in de zijde aan en wekte hem,
zeggende: Sta haastig op! en de
ketenen vielen van zijne handen af. '
8. En de engel zeide tot hem: Omgord
u en doe uwe schoenen aan! en hij
deed zoo. En hij zeide tot hem:
Doe uwen mantel om en volg mij! '
9. En hij ging uit en volgde, en hij
wist niet, dat hetgeen door den engel geschiedde, waarlijk zoo was,
maar meende een gezicht te zien. '
10. En toen zij de eerste en de tweede
wacht waren doorgegaan, kwamen zij
aan de ijzeren poort, die naar de
stad leidde, en deze ging van zelf
voor hen open; en zij gingen er uit
en gingen ééne straat voort, en terstond scheidde de engel van hem. '
11. En Petrus, tot zich zelven gekomen,
zeide: Nu weet ik waarlijk, dat de
Heer zijnen engel uitgezonden en mij
verlost heeft uit de hand van Herodes en al de verwachting van het
12. volk der Joden. ' En toen hij het ingezien had, ging hij naar het huis
van Maria, de moeder van Johannes,
bijgenaamd Marcus, waar velen ver-
13. gaderd en biddende waren. ' En toen
hij aan de deur der poort klopte,
kwam er eene dienstmaagd, met name
14. Rhode, om open te doen; ' en daar
zij de stem van Petrus herkende,
opende zij van blijdschap de poort
niet, maar liep naar binnen en berichtte, dat Petrus voor de poort
15. stond. ' Maar zij zeiden tot haar:
Gij raaskalt. Doch zij hield vol, dat
het zoo was. En zij zeiden: Het is
16. zijn engel! ' Petrus nu hield aan met
kloppen; en nadat zij opengedaan hadden, zagen zij hem en ontzetten zich. '
17. En toen hij hen met de hand gewenkt had om te zwijgen, verhaalde
hij hun, hoe de Heer hem uit de
gevangenis geleid had, en zeide: Bericht dit aan Jacobus en aan de broederen! En hij ging heen en vertrok
naar eene andere plaats.
18. Toen het nu dag was geworden,
was er niet weinig ontsteltenis onder
de krijgsknechten, wat er toch van
19. Petrus geworden was. ' En nadat Herodes hem gezocht en niet gevonden
had, verhoorde hij de wachters en
gebood, dat men ze zou wegleiden.
En hij ging af van Judéa naar Cesaréa en vertoefde daar.
20. En hij was vijandig gezind tegen
de Tyriërs en Sidoniërs. Maar zij

Vs. 7. H. V:19.

Vs. 10. H. XVI:26.

4. *te brengen.* Gr. *op te brengen*, t. w. uit den kerker naar de hooger gelegen gerichtsplaats, waar het doodvonnis over hem zou worden uitgesproken.

6. *geboeid met twee ketenen*, t. w. iedere hand aan een krijgsknecht gekluisterd.

wachters, t. w. de beide andere krijgsknechten van die wacht, die op eenigen afstand van elkander hadden post gevat. Vgl. vs. 10.

7. *een licht.* Zie op H. IX:3.

8. *Omgord u.* Zie op Luc. XII:35.

10. *de eerste — wacht.* Zie op vs. 6.

naar de stad, d. i. naar de straat, waaraan de gevangenis gelegen was. Of men hier aan de tempelgevangenis (zie op H. IV:3), of aan eene stadsgevangenis (zie op H. V:18) te denken hebbe, is onzeker.

11. *tot zich zelven gekomen*, d. i. overtuigd geworden, dat geen droom hem misleid had.

verlost heeft uit... al de verwachting enz., d. i. gered heeft uit al hetgeen de Joden verwacht hadden, dat met hem geschieden zou.

12. *het ingezien had*, t. w. dat hij verlost was geworden.

Johannes, bijgenaamd Marcus. Zie de Inl. op het Ev. v. Marcus.

15. *Het is zijn engel!* Het gewone gevoelen der Joden van dien tijd bracht mede, dat ieder mensch een bijzonderen beschermengel had (vgl. Matth. XVIII:10). De vrienden van Petrus nu meenden, dat zijn engel ook zijne stem had aangenomen.

17. *Jacobus.* De broeder des Heeren, van wien Paulus Gal. I:19 melding maakt (Vgl. Matth. XIII:55, Joh. VII:5, Hand. I:14). Het aanzien, dat hij in de gemeente genoot, was blijkbaar de reden, waarom Petrus hem boven anderen met name noemde. Vgl. H. XV:13, XXI:18.

19. *wegleiden*, t. w. om gestraft, en wel, zoo 't schijnt, ter dood gebracht te worden.

Cesaréa. Zie op H. VIII:40.

20. *vijandig gezind.* Ofschoon er geen eigenlijke oorlog uitgebarsten was, had Herodes toch zijne gramschap tegen hen door daden aan den dag gelegd.

kwamen eendrachtig tot hem; en na-
dat zij Blastus, den kamerheer des
konings, voor zich gewonnen hadden,
verzochten zij om vrede; omdat hun
land gespijzigd werd van dat des ko-
21. nings. ' En op een bepaalden dag
deed Herodes een koninklijk gewaad
aan, en hield, op zijn gestoelte ge-
22. zeten, eene rede tot hen. ' En het
volk riep hem toe: De stem van
een god en niet van een mensch! '
23. En dadelijk sloeg hem een engel des
Heeren, daarom dat hij Gode de eer
niet gegeven had; en door wormen
verteerd, gaf hij den geest.
24. Het woord Gods nu wies en ver-
25. meerderde. ' En Barnabas en Saulus
keerden van Jeruzalem terug, nadat
zij den dienst volbracht hadden, en
namen ook Johannes, bijgenaamd
Marcus, mede.

HOOFDSTUK XIII.

Barnabas en Saulus worden afgevaardigd, om elders het evangelie te verkondigen (vs. 1—3). Door Marcus begeleid, reizen zij naar Cyprus, waar zij te Sálamis en te Paphos prediken (vs. 4—6). Ontmoeting met den toovenaar Elymas (vs. 6—12). Te Perge verlaat hen Marcus (vs. 13). Paulus treedt te Antiochië in Pisidië voor de Joden op (vs. 14, 15). Uitgaande van de geschiedenis huns volks (vs. 16—22), verkondigt hij hun in Jezus, wien Johannes getuigenis gegeven had (vs. 23—25), die door de oversten gedood (vs. 26—30), maar door God opgewekt was (vs. 31—37), de rechtvaardiging door het geloof (vs. 38—41). Door de Joden verworpen, wenden zich Paulus en Barnabas met beter gevolg tot de heidenen (vs. 42—49). Zij worden echter door de Joden uit de stad verdreven, en komen te Iconium (vs. 50—52).

1. Er waren nu te Antiochië, bij de
gemeente aldaar, als profeten en lee-
raars, Barnabas en Simeon, genaamd
Niger, en Lucius de Cyreneër, en
Mánahen, die met Herodes, den vier-
2. vorst, opgevoed was, en Saulus. ' En
terwijl zij den Heer dienden en vast-
ten, zeide de Heilige Geest: Zondert
mij Barnabas en Saulus af tot het
werk, waartoe ik hen geroepen heb! '
3. Toen vastten en baden zij en leiden
hun de handen op, en lieten hen
gaan.
4. Zij dan nu, door den Heiligen
Geest uitgezonden, gingen af naar
Seleucië, en voeren vandaar af naar
5. Cyprus. ' En te Sálamis gekomen
verkondigden zij het woord Gods in
de synagogen der Joden. En zij had-
6. den ook Johannes tot dienaar. ' En

Vs. 24. H. VI:7. — Vs. 25. H. XI:30.

Vs. 2. H. IX:15. — Vs. 3. H. VI:6. — Vs. 6-12. H. VIII:9—24.

20. *zij kwamen — tot hem*, t. w. elk door zijne gezanten. Te zamen beoogden zij één en hetzelfde doel, namelijk de herstelling der oude vriendschaps- en handelsbetrekkingen.

den kamerheer. Gr. *die over de slaapkamer gesteld was.* Een hofbeambte, die bij zijn vorst veel vermocht.

omdat hun land enz. Fenicië trok het koren, dat het behoefde, vooral uit Palestina. Zie 1 Kon. V:11, Ezech. XXVII:17.

21. *op een bepaalden dag.* Volgens Josephus bij gelegenheid der wedspelen, die hij ter eere van keizer Claudius gaf.

eene rede. Waarschijnlijk gaf hij daarin de voorwaarden op, waaronder zij den vrede erlangen konden, en die blijkbaar zeer aangenaam waren aan het volk, dat mede verzameld was.

23. *sloeg hem een engel.* Ook in het O. T. wordt meermalen eene plotselinge krankheid en dood aan de tusschenkomst van een engel toegeschreven, door wien God zóó een bedreven kwaad strafte. Zie 2 Sam. XXIV:15—17, 2 Kon. XIX:35.

door wormen verteerd. Er schijnt eene ingewandsziekte bedoeld te worden. Volgens Josephus duurde zijne walgelijke krankheid nog vijf dagen, eer hij stierf.

24. *vermeerderde*, ondanks de vervolging.

25. *keerden terug*, t. w. naar Antiochië.

den dienst, d. i. den liefdedienst, door de gemeente van Antiochië opgedragen. Vgl. H. XI:28—30.

Johannes, vs. 12 vermeld.

1. *profeten.* Zie op H. XI:27. Gew. t. *eenige profeten.*

leeraars. Daarin van de *profeten* onderscheiden, dat zij zich vooral de onderwijzing der gemeente ten doel stelden.

Barnabas. Zie op H. IV:36.

Niger, d. i. *de zwarte.*

die met Herodes (Antipas, Matth. XIV:1) — *opgevoed was*, en dus een aanzienlijk man schijnt geweest te zijn. And. *zoogbroeder van Herodes, den viervorst.*

2. *zij*, t. w. de genoemde profeten en leeraars.

den Heer dienden, d. i. hunne ambtsbediening ter eere van God verrichtten.

zeide de Heilige Geest, t. w. door hen tot de gemeente.

4. *Seleucië.* De havenstad van Antiochië in Syrië.

Cyprus. Het schijnt, dat zij zich het eerst naar dit eiland begaven, omdat Barnabas vandaar afkomstig was. Zie H. IV:36.

5. *Sálamis.* Eene havenstad aan de oostzijde van het eiland Cyprus.

verkondigden — Joden. Blijkens vs. 46 achtten zij zich verplicht met de prediking des evangelies overal eerst tot de Joden te gaan. Zie verder H. XIV:1, XVI:13, XVII:2, XVIII:4, XIX:8. Vgl. Rom. I:16.

Johannes, bijgenaamd *Marcus*, dien zij van Jeruzalem naar Antiochië medegenomen hadden. Zie H. XII:12, 25.

tot dienaar, d. i. om hen bij de evangelieverkondiging en den doop ten dienste te staan.

toen zij het geheele eiland waren
doorgegaan tot Paphos toe, vonden
zij zekeren joodschen toovenaar, een
valschen profeet, met name Bar-
7. Jezus, ' welke was bij den stad-
houder Sergius Paulus, een' verstan-
dig man. Deze riep Barnabas en
Saulus tot zich, en verlangde het
8. woord Gods te hooren. ' Doch Ely-
mas, de toovenaar, — want zóó wordt
zijn naam overgezet — wederstond
hen en zocht den stadhouder van het
9. geloof af te keeren. ' Maar Saulus, —
die ook Paulus heet — met heiligen
geest vervuld, staarde hem aan en
10. zeide: ' O gij, die vol zijt van alle
bedrog en van alle arglistigheid, kind
des duivels, vijand van alle gerech-
tigheid! zult gij niet ophouden de
rechte wegen des Heeren te verkee-
11. ren? ' En nu, zie, de hand des Hee-
ren is tegen u, en gij zult blind
zijn en de zon niet zien voor een
tijd. En terstond viel op hem nevel
en duisternis, en rondtastende zocht
12. hij, wie hem leiden mochten. ' Toen
de stadhouder zag, wat er geschied
was, werd hij geloovig, daar hij ver-
slagen stond over de leer des Heeren.
13. Paulus nu en die bij hem waren
voeren van Paphos af, en kwamen
te Perge in Pamfylië; maar Johannes
scheidde van hen en keerde terug
14. naar Jeruzalem. ' En zij gingen van
Perge verder en kwamen te Antiochië
in Pisidië, en op den dag des sab-
bats gingen zij in de synagoge en
15. zetten zich neder. ' En na de voor-
lezing der wet en der profeten zon-
den de oversten der synagoge tot hen,
zeggende: Mannen broeders! indien
gij eenig woord van vermaning tot
16. het volk hebt, zoo spreekt! ' En
Paulus stond op en wenkte met de
hand en zeide: Mannen Israëls, en
17. gij, die God vreest, hoort! ' De God
van dit volk verkoor onze vaderen, en
verhoogde het volk ten tijde van zijne
vreemdelingschap in Egypteland, en
leidde hen met een opgeheven arm
18. daaruit. ' En omtrent een tijd van
veertig jaren spijzigde hij hen in de
19. woestijn, ' en nadat hij zeven volken
in het land Kanaän had uitgeroeid,

Vs. **12**. Marc. I:27; Hand V:5, 11. — Vs. **13**. H. XV:37, 38. — Vs. **14**. H. XIV:1, XVI:13, XVII:2, 10, 17, XVIII:4, XIX:8. Vs. **15**. Vs. 27, H. XV:21. — Vs. **17**. Deut. IV:37; Hand. VII:2. — Vs. **18**. Deut. I:31. — Vs. **19**. Deut. VII:1.

6. *het geheele eiland.* Gew. t. *het eiland.*
Paphos. Eene stad aan de westkust van het eiland.
toovenaar. Gr. *magiër.* Zie op H. VIII:9, 10.
Bar-Jezus, d. i. zoon van zekeren Jezus.
7. *stadhouder*, door de Romeinen proconsul genoemd.
een' verstandig man, daar hij, uit gevoel van behoefte aan meerder licht dan zijn godsdienst hem gaf, een open oor leende aan elk, die deze behoefte scheen te kunnen vervullen.
8. *Elymas.* Deze naam van arabischen oorsprong beteekent een wijze.
9. *die ook Paulus heet.* Saulus schijnt den bijna gelijkluidenden, maar romeinschen en destijds meer gebruikelijken naam Paulus verkieselijk geacht te hebben, nu hij onder de heidenen zou optreden. And. meenen, dat de bekeering van Sergius Paulus aanleiding tot die naamsverandering gegeven heeft.
10. *kind des duivels*, d. i. die een duivelschen aard hebt. Vgl. Joh. VIII:44.
zult gij — te verkeeren? Elymas, die tot nu toe reeds van de goede gezindheid des stadhouders misbruik gemaakt had tot eigen voordeel, en hem de rechte wegen des Heeren (d. i. de ware gerechtigheid, Hoz. XIV:10), geheel verkeerd had voorgesteld, toonde daarmede niet op te houden door den tegenstand, dien hij aan de evangelieprediking bood.
11. *de hand — is op u*, t. w. ten kwade, om u te straffen. Vgl. 1 Sam. VII:13, XII:15.
rondtastende. Gr. *omgaande.*
12. *verslagen..over de leer des Heeren*, nu het bleek, dat hare verwerping zulke gevolgen had.
13. *Paulus — waren.* Vanhier af staat in dit boek Paulus als de hoofdpersoon overal op den voorgrond.
Pamfylië. Een landschap aan de zuidkust van Klein-Azië, waarvan Perge eene der voornaamste steden was.
Johannes scheidde van hen. Waarschijnlijk afgeschrikt door de bezwaren, aan de voortzetting van den zendingstocht verbonden. Vgl. H. XV:38.
14. *Antiochië.* Dit Antiochië, ten noorden van Perge gelegen, wordt door het bijgevoegde *in Pisidië* onderscheiden van Antiochië in Syrië, vanwaar Paulus en Barnabas waren uitgegaan.
Pisidië. Een landschap ten noorden van Pamfylië gelegen.
15. *na de voorlezing — profeten.* Zie op Luc. IV:16.
de oversten der synagoge. Zie op Matth. IX:18.
16. *die God vreest.* Waarschijnlijk zoogenaamde Jodengenooten der poort, die, zonder zich aan de besnijdenis onderworpen te hebben, hunnen eerbied voor den God van Israël betoonden door de onderhouding zijner wet. Vgl. vs. 26.
17. *dit volk.* Gew. t. *dit volk Israël.*
verhoogde het volk, d. i. deed het toenemen in aantal en sterkte, en verhief het in eere na de vernedering, waarin het verkeerd had.
opgeheven, t. w. tegen de vijanden des volks. Gr. *hoogen.*
18. *spijzigde..hen.* Gew. t. *verdroeg..hunne zeden.*

gaf hij hun land aan hen in bezit. '
20. En daarna, omtrent vierhonderd en
vijftig jaren lang, gaf hij hun rech-
ters tot op Samuël, den profeet. '
21. En van toen af verlangden zij een
koning, en God gaf hun Saul, den
zoon van Kis, een man uit den stam
van Benjamin, veertig jaren lang. '
22. En na hem afgezet te hebben, ver-
wekte hij hun David tot koning, aan
wien hij ook getuigenis gaf, zeggen-
de: Ik heb David, den zoon
van Izaï, gevonden, een man
naar mijn hart, die mijn ge-
23. heelen wil zal doen. ' Uit het
zaad van dezen heeft God, naar de
belofte, voor Israël als Zaligmaker
24. Jezus verwekt, ' nadat eerst vóór zijn
optreden Johannes den doop der be-
keering gepredikt had aan het gan-
25. sche volk Israëls. ' En toen Johannes
zijnen loop volbracht, zeide hij: Wie
denkt gij, dat ik ben? Ik ben 't
niet; maar zie, hij komt na mij,
wien ik niet waardig ben het schoei-
sel zijner voeten te ontbinden.
26. Mannen broeders, zonen van het
geslacht van Abraham, en wie onder
u God vreezen! tot u is het woord
27. dezes heils gezonden. ' Want die te
Jeruzalem wonen en hunne oversten
hebben, daar zij dezen niet kenden,
ook de uitspraken der profeten, die
elken sabbat voorgelezen worden, ver-
28. vuld door hem te veroordeelen, ' en
hoewel zij geen schuld des doods ge-
vonden hadden, hebben zij van Pila-
tus geëischt, dat hij zou worden ter
29. dood gebracht. ' En toen zij alles vol-
bracht hadden, wat van hem geschre-
ven was, hebben zij hem van het
hout afgenomen en in eene grafstede
30. gelegd. ' Maar God heeft hem uit de
31. dooden opgewekt. ' En hij is vele da-
gen lang verschenen aan hen, die met
hem van Galiléa naar Jeruzalem wa-
ren opgekomen, en die nu zijne ge-
32. tuigen zijn bij het volk. ' En wij
verkondigen u de belofte, aan de
vaderen gedaan, dat God haar ver-
vuld heeft aan ons, hunne kinderen,
33. door Jezus te verwekken, ' gelijk ook
in den tweeden psalm geschreven
staat: Gij zijt mijn zoon, he-
34. den heb ík u verwekt. ' En dat
hij hem uit de dooden heeft opge-
wekt, om niet meer tot bederf terug
te keeren, heeft hij aldus gezegd:
Ik zal ulieden geven het hei-
lige Davids, dat zeker is; '
35. waarom hij ook in een anderen psalm
zegt: Gij zult uwen Heilige
36. geen bederf doen zien. ' Want
David, nadat hij voor zijnen tijd den

Vs. **20.** Richt. II : 16. — Vs. **21.** 1 Sam. VIII : 5, X : 1. — Vs. **22.** 1 Sam. XVI : 1, 12, XIII : 14; Ps. LXXXIX : 21. — Vs. **23.** 2 Sam. VII : 12–16. — Vs. **24.** H. X : 37; Luc. III : 3. — Vs. **25.** Luc. III : 15, 16; Joh. I : 20.

Vs. **27.** H. III : 17. — Vs. **28.** Luc. XXIII : 23. — Vs. **30.** H. II : 24. — Vs. **31.** H. I : 3, X : 40, 41. — Vs. **32.** H. III : 25. — Vs. **33.** Ps. II : 7; Hebr. I : 5, V : 5. — Vs. **34–37.** H. II : 24–31. — Vs. **34.** Jez. LV : 3. — Vs. **35.** Ps. XVI : 10.

19. *gaf hij ... aan hen in bezit.* Gew. t. *verdeelde hij ... onder hen door het lot.*

20. Deze berekening, die ook bij Josephus gevonden wordt, verschilt van 1 Kon. VI : 1, waar gezegd wordt, dat er van den uittocht uit Egypte tot het vierde jaar der regeering van Salomo 480 jaren verloopen zijn.

tot op Samuël, die de laatste rechter is geweest.

21. *veertig jaren.* In het O. T. wordt de duur zijner regeering niet opgegeven. Zie 1 Sam. XIII : 1.

22. *afgezet.* And. *uit het leven verwijderd.*

Ik heb — doen. Deze woorden komen, zóó samengevoegd, niet letterlijk in het O. T. voor, maar zijn ontleend aan 1 Sam. XIII : 14 en Ps. LXXXIX : 21.

25. *Ik ben 't*, t. w. de Christus. Vgl. Luc. III : 15.

wien — ontbinden. Zie op Matth. III : 11.

27. *Want* enz. Hier wordt reden gegeven, waarom dit woord nu in het buitenland verkondigd werd.

die — voorgelezen worden, en hun dus bekend waren, evenals u.

29. *hebben zij — gelegd.* Het was voor het doel van Paulus onnoodig, nauwkeurig onderscheid te maken tusschen hen, die Jezus verworpen (vs. 27, 28), en hen, die zijn lijk ter aarde besteld hadden.

31. *die nu.* Gew. t. *die.*

32. *te verwekken.* Vgl. H. III : 26. And. *op te wekken*, t. w. uit de dooden.

33. *den tweeden*, of, volg. eene oude, wellicht echte lezing: *den eersten.* De eerste psalm werd dikwijls als eene inleiding op het geheele boek beschouwd, of bij den tweeden gevoegd.

Gij zijt — u verwekt. Dit woord, door God in den psalm gesproken tot den koning, dien hij over Sion had gezalfd, wordt hier verstaan van Jezus, als die door zijne opstanding eerst werkelijk tot de koninklijke heerschappij verheven was. Zie H. II : 36.

34. *Ik zal — zeker is.* Deze woorden moeten dienen ten bewijze, dat de Messias tot in eeuwigheid leven moest, aangezien hetgeen als een heilig, goddelijk gunstbewijs aan David was toegedacht, zeker was, en dus ook door God zou worden verwezenlijkt.

35. *Gij zult — doen zien.* Deze woorden, H. II : 27 aangehaald ten bewijze, dat Jezus niet in den dood blijven kon, strekken hier, om aan te toonen, dat hij na zijne opstanding niet meer kon sterven.

36. *nadat hij — gediend had*, d. i. nadat hij voor zijne tijdgenooten datgene gedaan had, waartoe God hem had bestemd.

raad Gods gediend had, is ontslapen
en bij zijne vaderen bijgezet, en heeft
37. bederf gezien. ' Maar hij, dien God
heeft opgewekt, heeft geen bederf ge-
38. zien. ' Zoo zij u dan bekend, man-
nen broeders! dat door dezen u ver-
geving van zonden verkondigd wordt, '
39. en dat van alles, waarvan gij niet
kondet gerechtvaardigd worden door
de wet van Mozes, door dezen ieder,
die gelooft, gerechtvaardigd wordt. '
40. Ziet dan toe, dat u niet overkome
41. wat gezegd is in de profeten: 'Ziet,
gij verachters! en verwondert
u, en verdwijnt; want ik doe
een werk in uwe dagen, een
werk, dat gij niet gelooven
zult, als iemand het u ver-
haalt.
42. Toen zij nu weggingen, baden zij
hen, dat op den volgenden sabbat
dezelfde woorden tot hen mochten
43. gesproken worden. ' En nadat de sy-
nagoge uitgegaan was, volgden velen
van de Joden en van de godsdienstige
Jodengenooten Paulus en Barnabas;
en dezen spraken hen toe en bewo-
gen hen bij de genade Gods te blij-
44. ven. ' En op den volgenden sabbat
verzamelde zich bijna de geheele stad,
45. om het woord Gods te hooren. ' Doch
toen de Joden de scharen zagen,
werden zij vervuld met nijd, en we-
derspraken wat door Paulus gezegd
werd, tegensprekende en lasterende. '
46. En Paulus en Barnabas zeiden met
vrijmoedigheid: Het was noodig,
dat het eerst tot u het woord Gods
gesproken werd; maar naardien gij
het verwerpt en u zelve des eeu-
wigen levens niet waardig oor-
deelt, zie, zoo wenden wij ons tot
47. de heidenen. ' Want zóó heeft de
Heer ons geboden: Ik heb u ge-
steld tot een licht der heide-
nen, om tot behoudenis te
zijn tot aan het einde der
48. aarde. ' Toen nu de heidenen dit
hoorden, verblijdden zij zich en pre-
zen het woord des Heeren; en er
werden zoovelen geloovig, als er ver-
ordend waren ten eeuwigen leven. '
49. En het woord des Heeren verbreidde
50. zich door het gansche land; ' doch
de Joden hitsten de aanzienlijke vrou-
wen, die God vereerden, en de voor-
naamsten der stad op, en verwekten
eene vervolging tegen Paulus en Bar-
nabas, en verdreven hen uit hun ge-
51. bied. ' Maar zij schudden het stof

Vs. 38. H. X:43. — Vs. 39. Rom. X:4; Gal. II:16, III:11. — Vs. 41. Hab. I:5. — Vs. 43. H. XI:23, XIV:22.

Vs. 46. Matth. XXI:42, 43; Hand. XVIII:6, XXVIII:28. — Vs. 47. Jez. XLIX:6. — Vs. 50. 2 Tim. III:11. — Vs. 51. Matth. X:14.

36. *bijgezet.* And. *verzameld*, met toespeling op de voorstelling der oude Israëlieten, volgens welke de gestorvene in het doodenrijk bij zijne voorvaderen kwam. Vgl. Gen. XXV:17, XXXVII:35, Richt. II:10, 2 Sam. XII:23.

39. *gerechtvaardigd worden*, d. i. van schuld vrijverklaard worden door het ontvangen van vergeving.

door de wet van Mozes, d. i. door inachtneming van hetgeen in de wet daartoe was voorgeschreven.

door dezen, in wien de grond dier rechtvaardiging ligt.

41. Dit woord, door Habakuk gesproken met het oog op de aanstaande komst der Chaldeërs, die zich het land Israëls onderwerpen zouden, moet hier dienen, om het strafgericht Gods aan te kondigen, dat Israël wachtte, indien het zich niet bekeerde en in den Christus geloofde.

verdwijnt, d. i. gaat te niet.

42. *Toen zij nu weggingen*, t. w. Paulus en die met hem waren. Gew. t. *Toen nu de Joden uit de synagoge gingen.*

baden zij, t. w. die in de synagoge hunne prediking hadden gehoord. Gew. t. *baden de heidenen.*

dezelfde. Gr. *deze.*

43. *bij de genade Gods te blijven*, d. i. te volharden in het geloof aan Gods genade, die hun gepredikt was.

45. *vervuld met nijd.* Het ergerde hen, dat de prediking van den Messias, waarop zij alleen aanspraak meenden te hebben, ook tot de heidenen (vgl. vs. 44) gebracht zou worden.

46. *En Paulus.* Gew. t. *Doch Paulus.*

Het was noodig. Zie op vs. 5.

naardien — oordeelt, d. i. naardien gij door uwe verwerping van dat woord toont, dat gij het eeuwige leven, u door dit woord gepredikt, voor u zelve niet begeert en dan ook niet waardig zijt. Vgl. op Matth. X:11.

47. *Ik heb — aarde.* Dit woord, Luc. II:32 op den Messias overgebracht, was ook toepasselijk op zijne gezanten, en moest den Joden ten bewijze strekken, dat zijn heil reeds vanouds door God ook voor de heidenen bestemd was.

48. *er werden zoovelen geloovig* enz. Evenals door Paulus (Rom. IX:11), wordt ook hier in de aanneming of verwerping van het evangelie door de menschen eene openbaring van Gods verborgen raad erkend.

50. *aanzienlijke — vereerden*, d. i. heidensche vrouwen uit den deftigen stand, die de wet van Mozes hadden aangenomen (vgl. vs. 43). Het was er, naar 't schijnt, om te doen, dat deze hare heidensche echtgenooten tegen Paulus en Barnabas zouden opzetten.

51. *zij schudden — tegen hen.* Zie op Matth. X:14.

van hunne voeten af tegen hen, en
52. gingen naar Iconium. ' En de leer-
lingen werden met blijdschap en hei-
ligen geest vervuld.

HOOFDSTUK XIV.

De apostelen prediken te Iconium, maar worden genoodzaakt te vluchten (vs. 1—7). Te Lystre geneest Paulus een kreupelgeborene (vs. 8—10), en de schare, die daarop aan hem en Barnabas goddelijke eer bewijzen wil (vs. 11—13), wordt met moeite hiervan teruggehouden (vs. 14—18). Paulus wordt gesteenigd (vs. 19). De apostelen bezoeken Derbe, en keeren daarop langs den weg, dien zij gegaan waren, naar Antiochië terug (vs. 20—26), waar zij een tijd lang blijven (vs. 27, 28).

1. Het geschiedde nu te Iconium, dat
zij te zamen in de synagoge der Jo-
den gingen en zóó spraken, dat eene
groote menigte van Joden en Grie-
2. ken geloovig werd. ' Doch de onge-
hoorzame Joden zetten de gemoede-
ren der heidenen op, en verbitterden
3. ze tegen de broeders. ' Zij vertoefden
er dan geruimen tijd, en spraken
vrijmoedig in vertrouwen op den Heer,
die getuigenis gaf aan het woord zij-
ner genade, en teekenen en wonde-
ren door hunne handen deed geschie-
4. den. ' En de menigte der stad werd
verdeeld, en sommigen hielden het
met de Joden, anderen met de apos-
5. telen. ' Toen er nu door de heidenen
en de Joden met hunne oversten
eene poging werd gedaan, om hen te
6. mishandelen en te steenigen, ' vlucht-
ten zij, daar zij dit bemerkt hadden,
naar de steden van Lycaonië, Lystre
7. en Derbe, en den omtrek; ' en al-
daar verkondigden zij het evangelie.
8. En er zat zeker man te Lystre,
onmachtig aan zijne voeten, kreupel
van den schoot zijner moeder af, die
9. nooit had gewandeld. ' Deze hoorde
Paulus spreken; en die, terwijl hij
hem aanstaarde en zag, dat hij ge-
10. loof had om gezond te worden, ' zei-
de met luide stem: Sta recht op
uwe voeten! En hij sprong op en
11. wandelde. ' Toen nu de scharen zagen
wat Paulus gedaan had, verhieven zij
hunne stem en zeiden in het Lycao-
nisch: De goden zijn aan menschen
gelijk geworden en tot ons nederge-
12. daald! ' En zij noemden Barnabas
Júpiter, en Paulus Mercurius, omdat
hij 't was, die in het spreken voor-
13. ging. ' En de priester van Júpiters
tempel, die vóór de stad was, bracht
stieren en kransen aan de poorten en
14. wilde met de scharen offeren. ' Maar
de apostelen, Barnabas en Paulus,
toen zij dit hoorden, scheurden hunne
kleederen en sprongen naar buiten
15. onder de schare, roepende ' en zeg-
gende: Mannen! waarom doet gij
dit? Ook wij zijn menschen van ge-

Vs. 1. H. XIII : 14. — Vs. 3. Marc. XVI : 20; Hand. IV : 29, 30; Hebr. II : 4.

Vs. 8—10. H. III : 2—8. — Vs. 11. H. XXVIII : 6. — Vs. 15. H. X : 26; 1 Thess. I : 9; Ps. CXLVI : 6.

51. *Iconium.* Toenmaals de hoofdstad van Lycaonië.

1. *Grieken.* Omdat zij hier onderscheiden worden van de heidenen (vs. 2), moeten zij voor Jodengenooten der poort (zie op H. XIII : 16) gehouden worden. Vgl. H. XVIII : 4, 6.

2. *ongehoorzame*, t. w. aan God, die door het evangelie, dat zij verwierpen, tot hen sprak. Vgl. Rom. X : 21, XI : 30.

3. *den Heer*, d. i. God. Vgl. H. IV : 29, 30. And. Jezus.

het woord zijner genade, d. i. waarvan de verkondiging zijner genade den inhoud uitmaakt.

5. *eene poging.* Hun opzet was vermoedelijk reeds tot een begin van uitvoering gekomen.

6. *Lystre en Derbe.* Twee steden, ten zuiden en zuidoosten van Iconium gelegen.

7. *aldaar*, t. w. te Lystre, vanwaar zij later naar Derbe reisden. Zie vs. 20.

9. *geloof . . om gezond te worden.* Vgl. Matth. IX : 21, 22.

11. *in het Lycaonisch*, dat de apostelen niet verstonden. Zij bemerkten de dwaling der scharen eerst, toen die hun een offer wilden brengen. Zie vs. 14.

12. *Júpiter.* Gr. *Zeus.* De opperste god in de heidensche fabelleer, die te Lystre bijzonder vereerd werd. Vgl. vs. 13.

Mercurius. Gr. *Hermes.* Men hield hem voor den bode en tolk der goden en vereerde hem als den god der welsprekendheid.

die in het spreken voorging. De kracht en gloed der prediking van Paulus bracht de inwoners van Lystre tot het vermoeden, dat in hem Mercurius verschenen was.

13. *Júpiters tempel.* Gr. *Júpiter.* Men gaf aan de tempels dikwijls den naam der goden zelve, die daarin vereerd werden.

vóór de stad, d. i. even buiten de stad. Gew. t. *vóór hunne stad.*

kransen. Daarmede werden de offerdieren, evenals de altaren en priesters, versierd en aan de goden toegewijd.

de poorten, t. w. der stad. And. t. w. van het huis, waarin de apostelen hun intrek genomen hadden.

14. *scheurden hunne kleederen.* Zie op Matth. XXVI : 65.

sprongen naar buiten. Gew. t. *sprongen.*

lijke natuur als gij, en verkondigen
u, dat gij u van deze ijdelheden zoudt
bekeeren tot den levenden God, die
den hemel en de aarde en de zee,
en alles wat daarin is, gemaakt heeft; '
16. die in de verloopen tijden al de hei-
denen heeft laten wandelen op hunne
17. wegen, ' hoewel hij zich toch niet
onbetuigd gelaten heeft, daar hij goed-
deed, u van den hemel regen gaf en
vruchtbare tijden, en uwe harten ver-
18. zadigde met spijs en vroolijkheid. ' En
door dit te zeggen, brachten zij er de
scharen nauwelijks van af, om hun
19. te offeren. ' Doch er kwamen Joden
op toe van Antiochië en Iconium; en
nadat zij de scharen overreed had-
den, steenigden zij Paulus en sleep-
ten hem buiten de stad, meenende,
20. dat hij dood was. ' Maar toen de leer-
lingen hem omringd hadden, stond
hij op en ging in de stad.
En des anderen daags vertrok hij
21. met Barnabas naar Derbe. ' En nadat
zij aan die stad het evangelie verkon-
digd en er velen tot leerlingen ge-
maakt hadden, keerden zij terug naar
Lystre en Iconium en Antiochië, '
22. waar zij de gemoederen der leerlin-
gen versterkten, hen vermaanden in
het geloof te blijven en zeiden: Door
vele verdrukkingen moeten wij het
23. koninkrijk Gods ingaan. ' En nadat
zij hun in iedere gemeente oudsten
verkoren hadden, bevalen zij hen on-
der bidden met vasten den Heer aan,
aan wien zij geloovig geworden wa-
24. ren. ' En toen zij Pisidië doorgegaan
25. waren, kwamen zij in Pamfylië, ' en
nadat zij te Perge het woord gespro-
ken hadden, gingen zij af naar At-
26. talië. ' En vandaar voeren zij af naar
Antiochië, vanwaar zij aan de genade
Gods bevolen waren voor het werk,
27. dat zij volbracht hadden. ' En toen
zij er gekomen waren en de gemeente
samengeroepen hadden, verhaalden zij
al wat God met hen gedaan, en dat
hij den heidenen eene deur des ge-
28. loofs geopend had. ' En zij vertoefden
geen korten tijd bij de leerlingen.

HOOFDSTUK XV.

Twist in de gemeente van Antiochië over het verbindend gezag van de wet van Mozes voor christenen uit de heidenen (vs. 1, 2). Zij zendt daarom Paulus en Barnabas tot de apostelen en oudsten te Jeruzalem (vs. 3—5). Dezen beraadslagen er over, waarbij vooral Petrus en Jacobus het woord voeren (vs. 6—21), en vaardigen een besluit uit (vs. 22—29), hetwelk daarop naar Antiochië wordt overgebracht (vs. 30—35). Na eenigen tijd scheiden Paulus en Barnabas van elkander (vs. 36—39), en onderneemt Paulus met Silas zijnen tweeden zendingstocht (vs. 40, 41).

1. En sommigen, die van Judéa af-
gekomen waren, leerden de broeders:
Indien gij u niet laat besnijden naar
het gebruik van Mozes, zoo kunt
2. gij niet behouden worden. ' Toen nu
Paulus en Barnabas in geen geringen
strijd en twist met hen geraakt wa-

Vs. **16**. H. XVII:30. — Vs. **17**. H. XVII:26—28; Rom. I:19—21. — Vs. **19**. 2 Kor. XI:25. — Vs. **22**. H. XI:23, XIII:43.

Vs. **23**. H. XX:32. — Vs. **26**. H. XIII:2, 3.
Vs. **1**, **2**. Gal. V:2. — Vs. **1**. Lev. XII:3. — Vs. **2**. Gal. II:1 vv.

15. *ijdelheden.* Hiermede wordt de dienst der heidensche goden, die niet werkelijk bestaan (vgl. Jer. XIV:22), geplaatst tegenover de vereering van den levenden God, die waarlijk is en de bron is van alle leven (vgl. Joz. III:10, Ps. XLII:3).

16. Daar God zich aan hen niet openbaarde, gelijk aan Israël, kon men meenen, dat hij hen had laten leven naar hun eigen goeddunken. Vgl. Ps. LXXXI:13.

17. *hoewel hij — onbetuigd gelaten heeft*, zoodat zij althans eenige kennis van hem hadden kunnen hebben.

u . . . uwe. Gew. t. *ons . . . onze.*

uwe harten — met spijs, d. i. u het genot gaf der verzadiging. Vgl. Ps. CIV:15.

19. *overreed hadden.* Zij maakten van de teleurstelling der lichtgeloovige menigte gebruik, om haar tegen de apostelen op te zetten, als waren dezen listige bedriegers.

20. *omringd hadden*, t. w. om te zien, of zich misschien nog eenig teeken van leven in hem vertoonde.

22. *en zeiden.* Duidelijkheidshalve hier ingevoegd.

Door vele — ingaan. Evenals de Christus lijden moest, om in zijne heerlijkheid in te gaan (Luc. XXIV:26). Vgl. Joh. XV:20.

23. *verkoren.* Het gr. woord beteekent eig. eene verkiezing door opsteken der handen, doch wordt ook van elke andere verkiezing in 't algemeen gebruikt, bijv. H. X:41.

25. *Attalië.* Eene havenstad van Pamfylië.

27. *eene deur — geopend had*, d. i. de gelegenheid geschonken had, om tot het geloof te komen. Vgl. 1 Kor. XVI:9, 2 Kor. II:12, Kol. IV:3.

28. *vertoefden.* Gew. t. *vertoefden aldaar.*

1. *sommigen*, t. w. christenen uit de Joden, die vroeger tot de Farizeërs behoord en dus bijzonder voor de wet geijverd hadden. Vgl. vs. 5.

de broeders, t. w. de christenen te Antiochië, die voor een groot deel heidenen waren geweest. Vgl. H. XIV:26—28.

Indien enz. De besnijdenis bracht de verplichting met zich, om de geheele wet te houden (vgl. vs. 5, Gal. V:2), en werd, als teeken des verbonds, geacht ook recht te geven op de zegeningen des verbonds.

ren, bepaalden zij, dat Paulus en
Barnabas en eenige anderen uit hen
over deze twistvraag zouden opgaan
naar Jeruzalem tot de apostelen en
3. oudsten. ' Zij dan, door de gemeente
uitgeleid, gingen Fenicië en Samarië
door, verhalende de bekeering der
heidenen, en verschaften al den broe-
4. deren groote blijdschap. ' En te Je-
ruzalem gekomen, werden zij ontvan-
gen door de gemeente en de aposte-
len en de oudsten, en verhaalden al
5. wat God met hen gedaan had. ' Doch
sommigen van de sekte der Farize-
ers, die geloovig waren geworden,
stonden op en zeiden: Men moet
hen besnijden en hun bevelen, de
wet van Mozes te houden.
6. De apostelen nu en de oudsten
vergaderden, om deze zaak te over-
7. wegen. ' En toen er veel twist ont-
staan was, stond Petrus op en zeide
tot hen: Mannen broeders! gij weet,
dat God lang geleden onder u mij
verkoren heeft, om door mijnen mond
de heidenen het woord des evange-
lies te doen hooren en gelooven. '
8. En God, de hartekenner, heeft hun
getuigenis gegeven, daar hij hun den
Heiligen Geest gaf evenals aan ons; '
9. en hij heeft geen onderscheid gemaakt
tusschen ons en hen, daar hij hunne
10. harten reinigde door het geloof. ' Nu
dan, wat verzoekt gij God, dat gij
den leerlingen een juk op den hals
zoudt leggen, hetwelk noch onze va-
deren, noch wij hebben kunnen dra-
11. gen? ' Maar door de genade van den
Heer Jezus gelooven wij behouden te
12. worden op gelijke wijze als zij. ' En
de gansche menigte zweeg, en zij
hoorden Barnabas en Paulus verha-
len, wat al teekenen en wonderen
God door hen onder de heidenen ge-
daan had.
13. Toen zij nu zwegen, antwoordde
Jacobus en zeide: Mannen broeders,
14. hoort mij! ' Simeon verhaalde, hoe
God het eerst de heidenen bezocht
heeft, om uit hen een volk te ne-
15. men voor zijnen naam. ' En hiermede
stemmen de woorden der profeten
overeen, gelijk geschreven staat: '
16. Daarna zal ik wederkeeren en
de tent van David, die ver-
vallen is, herbouwen, en wat
daarvan verwoest is, zal ik
herbouwen, en ik zal haar we-

Vs. 7. H. X:9—20. — Vs. 8. H. X:44, 47. — Vs. 10. Vs. 28; Matth. XXIII:4; Gal. V:1.

Vs. 13. Gal. I:19, II:9, 12. — Vs. 16, 17. Amos IX:11, 12.

2. *zij*, t. w. de broeders, vs. 1 genoemd.
dat — opgaan. Hoogstwaarschijnlijk is hier dezelfde reis bedoeld, waarvan Paulus Gal. II spreekt. Onder degenen, die met hem gingen, behoorde dan ook Titus (ald. vs. 1).
3. *uitgeleid*, t. w. een eind wegs, als blijk van achting en genegenheid.
4. *ontvangen*, t. w. als afgevaardigden van de gemeente van Antiochië.
al wat God — gedaan had, t. w. onder de heidenen.
5. Wat sommige christenen uit Judéa te Antiochië gepredikt hadden (vs. 1), vond ook in deze vergadering verdedigers, dat namelijk de heidenen het heil van Christus niet deelachtig konden worden, tenzij zij, door het ondergaan der besnijdenis, de verplichting om de wet van Mozes te onderhouden, op zich genomen hadden.
7. *lang geleden.* Gr. *van oude dagen af*, t. w. toen God hem riep, om aan Cornelius het evangelie te verkondigen. Zie H. X:9 vv. Er waren zeker sedert dien tijd reeds eenige jaren verloopen.
onder u, t. w. onder de christenen. Gew. t. *onder ons*, t. w. onder de apostelen.
8. *de hartekenner*, die oordeelen kon over hunne vatbaarheid om te gelooven. Vgl. op H. X:35.
getuigenis gegeven, t. w. dat zij waarlijk geloofden.
9. *daar hij — het geloof.* Had dus de innerlijke reiniging door het geloof op hen dezelfde kracht uit geoefend, die de Israëliet aan de besnijdenis toeschreef, dan was deze ook voor hen overbodig geworden.
10. *wat verzoekt gij God*, t. w. door nog andere bewijzen van zijnen wil te eischen, vóórdat gij hen als christenen erkent.
een juk, t. w. het juk der wet, dat den Israëliet zwaar gevallen was bij de ervaring, dat hij te vergeefs door de vervulling der wet zocht rechtvaardig te worden voor God.
11. *door de genade*, die zoowel Joden als heidenen de vergeving der zonden waarborgde en het beloofde heil schenken zou.
Jezus. Gew. t. *Jezus Christus.*
13. *Jacobus.* De broeder des Heeren en opziener der jeruzalemsche gemeente, die om zijne nauwgezette wetsbetrachting door de Joden de rechtvaardige bijgenaamd werd. Vgl. op H. XII:17.
14. *Simeon.* Bedoeld wordt Petrus, die oorspronkelijk *Simon* heette. Vgl. 2 Petr. I:1.
een volk ... voor zijnen naam, d. i. een volk, dat zijnen naam belijdt.
16, 17. Deze woorden van Amos geven, naar de gr. vertaling, te kennen, dat God het vervallen koningshuis van David en zijne heerschappij in Israël herstellen zou door den verwachten Verlosser, opdat dan ook de overige volken, die evenzeer het eigendom van God (d. i. dichterlijk, *naar zijnen naam genoemd*) waren, tot hem zouden bekeerd worden. Daaruit bleek dus reeds Gods bedoeling, om de heidenen door Christus te behouden.

17. der oprichten; ' opdat de ove-
rige menschen den Heer zoe-
ken, en al de heidenen, die
naar mijnen naam genoemd
zijn, zegt de Heer, die deze
18. dingen doet, ' welke bekend zijn
19. vanoudsher. ' Daarom ben ík van
oordeel, dat men het dengenen van
de heidenen, die zich tot God be-
keeren, niet moeijelijk maken moet, '
20. maar hun aanschrijven, dat zij zich
onthouden van hetgeen door de afgo-
den verontreinigd is, en van hoere-
rij, en van het verstikte, en van
21. bloed. ' Want Mozes heeft er van
oude tijden her in elke stad, die
hem prediken, daar hij in de syna-
gogen op iederen sabbat wordt voor-
gelezen.
22. Toen dacht het den apostelen en
den oudsten met de geheele gemeente
goed, mannen, uit hen gekozen, met
Paulus en Barnabas naar Antiochië
te zenden: Judas, genaamd Barsab-
bas, en Silas, mannen, die voorgan-
23. gers waren onder de broeders. ' En
zij schreven door hunne hand:
De apostelen en de oudsten en de
broeders aan de broeders uit de hei-
denen te Antiochië en in Syrië en
24. Cilicië, heil! ' Nademaal wij gehoord
hebben, dat sommigen, van ons uit-
gegaan, u door woorden beroerd heb-
ben, terwijl zij uwe gemoederen schok-
ten, door te zeggen, dat men zich
moet laten besnijden en de wet hou-
den, aan wie wij dit niet bevolen
25. hadden, ' zoo heeft het ons eenstem-
mig goedgedacht eenige mannen te
kiezen en tot u te zenden met onze
26. geliefden, Barnabas en Paulus, ' men-
schen, die hun leven overgegeven
hebben voor den naam van onzen
27. Heer Jezus Christus. ' Wij hebben
dan Judas en Silas afgevaardigd, die
ook mondeling hetzelfde zullen be-
28. richten. ' Want het heeft den Heili-
gen Geest en ons goedgedacht, u
geen meerderen last op te leggen
29. dan dit noodzakelijke: ' dat gij u
onthoudt van het aan de afgoden ge-
offerde, en van bloed, en van het
verstikte, en van hoererij. Als gij
u daarvoor wacht, zult gij wèldoen.
Vaartwel!
30. Zij dan kregen hun afscheid en

Vs. 20. 1 Kor. VI : 18; VIII : 4—13, X : 19—28. — Vs. 24. Vs. 1. Vs. 26. H. IX : 24, XIII : 50, XIV : 5, 19. — Vs. 29. Vs. 20.

17. *deze dingen* Gew. t. *al deze dingen.*

18. *welke bekend zijn vanoudsher*, t. w. aan ons door de voorzegging der profeten, of, volg. and., aan God, die ze doet. Jacobus wil door dit toevoegsel de kracht zijner bewijsvoering versterken. Gew. t. *Gode zijn al zijne werken van eeuwigheid bekend.*

20. *dat zij zich onthouden* enz. Wat hier wordt opgenoemd, betreft vooral datgene, waardoor aan de christenen uit de Joden noodeloos ergernis gegeven en de broederlijke gemeenschap met hen verhinderd werd. Ook bestond voor deze bepaling aanleiding in de wet, die aan de heidenen, welke zich in Israël ophielden, op doodstraf het eten van bloed en van het verstikte verbood. Vgl. vs. 21. Zie Lev. XVII : 10—14.

van hetgeen — verontreinigd is. Bedoeld is het eten van afgodenoffer, waarover zie op vs. 29.

hoererij. Er schijnt hier gedoeld te worden op het huwelijk in de door de wet verboden graden (Lev. XVIII). And. denken aan eigenlijke ontucht, die bij de heidenen licht geacht werd en vaak met de afgoderij gepaard ging.

het verstikte, d. i. het vleesch van zulke dieren, die, met strikken gevangen, niet uitgebloed hadden.

het bloed, in het algemeen, ook van zulke dieren, die niet verstikt waren. Vgl. Lev. III : 17, VII : 26.

21. Daar de wet van Mozes door haren hoogen ouderdom en hare wekelijksche voorlezing in de synagogen bij de Joden zoo diep in het leven was doorgedrongen, acht Jacobus het noodig, dat ook de christenen uit de heidenen zich in de genoemde opzichten naar die wet schikken, ten einde daardoor hunne toenadering tot de christenen uit de Joden te bevorderen.

22. *met de — gemeente*, die aan het voorstel, van de apostelen en de oudsten uitgegaan, hare toestemming gaf.

mannen ... te zenden, om daardoor aan de gedane beslissing te meer gezag bij te zetten en te gereeder ingang bij de gemeente van Antiochië te verzekeren. Vgl. vs. 27.

genaamd Barsabbas. Gew. t. *bijgenaamd Barsabas.*

Silas, elders ook *Silvanus* genoemd (2 Kor. I : 19, 1 Thess. I : 1). Vgl. vs. 40.

23. *zij schreven door hunne hand*, d. i. zij schreven en zonden den brief door hunne bezorging.

24. *door te zeggen — houden.* Deze woorden worden door velen voor onecht gehouden.

26. *menschen, die* enz. Dit ziet op Barnabas en Paulus en beteekent, dat zij zich geheel en al hadden toegewijd aan de zaak van Christus en er alles voor veil hadden. De tegenspraak, door hen te Antiochië ondervonden van de zijde der christenen uit de Joden (vs. 1), maakte deze getuigenis noodig.

27. *hetzelfde*, t. w. wat wij nu schrijven.

28. *den Heiligen Geest en ons.* Wat de slotsom hunner ernstige overpeinzing en samenspreking geworden was, gold bij hen voor eene openbaring des Heiligen Geestes.

29. *dat gij u* enz. Zie op vs. 20.

het — geofferde. Het vleesch, dat van de offerande overbleef, werd door de heidenen op de markt verkocht of tot gastmalen gebruikt, maar door de Joden voor onrein gehouden, omdat het den afgoden gewijd was geweest. Vgl. 1 Kor. VIII, X : 25—31.

kwamen te Antiochië, en zij riepen
de menigte samen en gaven den brief
31. over. ' En nadat zij dien gelezen had-
den, verblijdden zij zich over de ver-
32. maning. ' En Judas en Silas, die ook
zelve profeten waren, vermaanden
de broeders met vele woorden en ver-
33. sterkten hen; ' en nadat zij er eeni-
gen tijd doorgebracht hadden, lieten
de broeders hen met vrede gaan tot
degenen, die hen afgevaardigd had-
35. den. ' * ' Doch Paulus en Barnabas
vertoefden te Antiochië, leerende en
verkondigende met nog vele anderen
het woord des Heeren.
36. En na eenige dagen zeide Paulus
tot Barnabas: Laat ons wederkeeren
en de broeders bezoeken in iedere
stad, waarin wij het woord des Hee-
ren verkondigd hebben, hoe het hun
37. gaat! ' Barnabas nu wilde ook Jo-
hannes, genaamd Marcus, medene-
38. men; ' maar Paulus stond er op,
dat men dezen, die van Pamfylië af
van hen geweken en niet met hen
gegaan was tot het werk, niet zou
39. medenemen. ' En er ontstond verbit-
tering, zoodat zij van elkander scheid-
den, en Barnabas Marcus medenam
40. en naar Cyprus afvoer. ' Maar Pau-
lus koos Silas en vertrok, nadat hij
door de broeders aan de genade des
41. Heeren bevolen was. ' En hij ging
Syrië en Cilicië door, versterkende
de gemeenten.

HOOFDSTUK XVI.

Paulus bezoekt Derbe en Lystre, vanwaar hij Timotheüs als reisgezel medeneemt (vs. 1—5), en komt te Troas, waar hij door een droomgezicht genoopt wordt naar Macedonië over te steken (vs. 6—11). Te Philippi bekeert hij Lydia (vs. 12—15), doch wordt met Silas gegeeseld en in de gevangenis geworpen (vs. 16—24). Zij worden op wonderdadige wijze bevrijd (vs. 25, 26). De gevangenbewaarder wordt bekeerd (vs. 27—34). Paulus en Silas verlaten de gevangenis en de stad (vs. 35—40).

1. En hij kwam te Derbe en Lystre.
En zie, aldaar was een leerling met
name Timotheüs, de zoon van eene
geloovige joodsche vrouw, doch van
2. een griekschen vader, ' welke goede
getuigenis had van de broeders te
3. Lystre en Iconium. ' Deze wilde Pau-
lus dat met hem zou reizen; en hij
nam en besneed hem om de Joden,
die in die plaatsen waren; want zij
wisten allen, dat zijn vader een
Griek was.
4. Toen zij nu de steden doorreisden,
gaven zij hun ter onderhouding de
verordeningen over, die door de apos-
telen en oudsten te Jeruzalem vast-
5. gesteld waren. ' De gemeenten dan
werden bevestigd in het geloof, en
6. namen dagelijks toe in getal. ' En
nadat zij Frygië en het land van
Galatië doorgegaan waren, werden zij

34. Gew. t. * Maar het dacht Silas goed, daar te blijven.

Vs. 37, 38. H. XIII : 5, 13.
Vs. 1. Hand. XVII : 14, XVIII : 5, XIX : 22, XX : 4; 1 Kor. IV : 17; Fil. II : 19, 20; 2 Tim. III : 15.
Vs. 3. Gal. II : 3; 1 Kor. IX : 19, 20. — Vs. 4. H. XV : 20, 23—29. — Vs. 6. H. XVIII : 23; Gal. IV : 13.

31. Zij verheugden zich daarover, dat zij, behoudens de vastgestelde bepalingen (vs. 29), in het genot hunner vrijheid van de wet bevestigd waren.
32. *profeten.* Zie op H. XI : 27.
33. *met vrede*, d. i. onder het toewenschen van vrede.
degenen — hadden. Gew. t. *de apostelen.*
34. [Dit vs., dat in vele oude Hss. ontbreekt, strijdt met vs. 33 en schijnt ingevoegd te zijn ter verklaring van vs. 40.]
36. *de broeders.* Gew. t. *onze broeders.*
37. *wilde ook.* Gew. t. *was van plan.*
38. Het schijnt, dat Marcus kleinmoedig geworden was (vgl. op H. XIII : 13). Al had hij later daarover berouw gehad, Paulus meende, dat zijne ongeschiktheid voor het werk der evangelieprediking onder de heidenen daaruit gebleken was. Ook Barnabas echter was wellicht niet vrij te pleiten van partijdigheid voor Marcus, zijn neef (Kol. IV : 10).
39. *naar Cyprus*, vanwaar ook de eerste zendingsreis begonnen was. Zie verder op H. XIII : 4.
40. *koos Silas.* Deze was dus weder van Jeruzalem te Antiochië gekomen (vgl. vs. 33), of werd nu door Paulus vandaar ontboden.
des Heeren. Gew. t. *Gods.*
1. *Derbe en Lystre.* Zie op H. XIV : 6.
aldaar, t. w. in laatstgenoemde stad Lystre, vgl. vs. 2. Waarschijnlijk had Paulus hem bij zijn vorig bezoek (zie H. XIV : 8—21) voor het evangelie gewonnen. Vgl. 1 Kor. IV : 17.
joodsche vrouw, Eunice genaamd. Zie 2 Tim. I : 5.
griekschen, d. i. heidenschen.
3. *om de Joden*, d. i. om hen niet te ergeren, als hij zich in de prediking des evangelies liet bijstaan door een onbesnedene. Vgl. 1 Kor. IX : 20.
4. *de steden*, t. w. de steden in den omtrek, waar Paulus vroeger gepredikt had.
gaven zij hun ... over, d. i. deelden zij den christenen aldaar mede.
6. *Frygië en het land van Galatië*, waar zij bij deze gelegenheid gemeenten stichtten. Vgl. H. XVIII : 23. Galatië lag ten N. O. van Frygië.

door den Heiligen Geest verhinderd
7. het woord in Azië te spreken; ' en
bij Mysië gekomen, poogden zij naar
Bithynië te gaan, en de Geest van
8. Jezus liet het hun niet toe. ' En
zij gingen Mysië langs en kwamen
9. af naar Troas. ' En des nachts werd
door Paulus een gezicht gezien; er
stond een Macedoniër, die hem bad
en zeide: Kom over naar Macedonië
10. en help ons! ' Toen hij nu dit ge-
zicht gezien had, zochten wij terstond
naar Macedonië te vertrekken, daar-
uit besluitende, dat God ons geroe-
pen had, om hun het evangelie te
verkondigen.
11. Van Troas dan afgevaren, liepen
wij rechtuit naar Samothrace, en den
12. volgenden dag naar Neápolis, ' en
vandaar naar Philippi, dat eene eer-
ste stad is van dit deel van Macedo-
nië, eene kolonie; en wij vertoefden
13. in die stad eenige dagen. ' En op
den dag des sabbats gingen wij bui-
ten de poort aan de rivier, waar men
meende, dat eene bidplaats was; en
wij zetten ons neder en spraken tot
de vrouwen, die er samengekomen
14. waren. ' En zekere vrouw, met name
Lydia, eene purperverkoopster van
de stad Thyatire, die God vereerde,
hoorde toe; en de Heer opende haar
hart om acht te geven op hetgeen
15. door Paulus gesproken werd. ' En
toen zij gedoopt was met haar huis,
bad zij, zeggende: Indien gij van
oordeel zijt, dat ik aan den Heer
geloovig ben, komt dan in mijn huis
en blijft daar. En zij dwong ons.
16. Het geschiedde nu, toen wij naar
de bidplaats gingen, dat ons zekere
dienstmaagd ontmoette, die een waar-
zeggenden geest had en met waar-
zeggen aan hare heeren veel winst
17. aanbracht. ' Deze liep Paulus en ons
na en riep, zeggende: Deze men-
schen zijn dienstknechten des aller-
hoogsten Gods, die ons den weg der
18. behoudenis verkondigen! ' En dit
deed zij vele dagen achtereen. Maar
Paulus, daarover verstoord, keerde
zich om en zeide tot den geest: In
den naam van Jezus Christus beveel
ik u van haar uit te varen! En hij
19. voer uit te dier ure. ' Toen nu hare
heeren zagen, dat hunne hoop op
winst weg was, grepen zij Paulus en
Silas en sleepten hen naar de markt
20. voor de oversten; ' en zij brachten
hen voor de hoofdlieden en zeiden:
Deze menschen, die Joden zijn, be-
21. roeren onze stad, ' en zij verkondi-
gen gebruiken, welke het ons, als
Romeinen, niet geoorloofd is aan te

Vs. **13**. H. XIII : 14. — Vs. **16**--**19**. H. XIX : 24—27.

Vs. **16**. 1 Sam. XXVIII : 7. — Vs. **17**. Marc. III : 11. — Vs. **20**. H. XVII : 6, XXIV : 5.

6. *Azië*. Zie op H. II : 9, 10.

7. *Mysië*. Een landschap aan de westkust van Klein-Azië. Ten O. daarvan lag *Bithynië*.

de Geest van Jezus. Gew. t. *de Geest*.

8. *Troas*. Eene stad van Mysië aan de zeekust.

9. *Macedonië*. Eene provincie van het romeinsche rijk, ten noorden van Griekenland en tegenover Azië gelegen.

10. *wij*. Van hier af tot vs. 17 wordt door den schrijver de eerste persoon gebezigd. Zie daarover de Inl.

God. Gew. t. *de Heer*.

11. *Samothrace*. Een eiland in de Egeïsche Zee.

Neápolis. Eene havenstad van Thracië.

12. *Philippi*. Eene stad, niet ver van de thracische grenzen aan den Strymon gelegen. Van Augustus had zij, met eene volkplanting (*kolonie*) van romeinsche soldaten, ook bijzondere burgerlijke voorrechten ontvangen.

eene eerste stad. And. *de eerste stad*, t. w. voor hen, die van het Oosten in Macedonië kwamen.

13. *de poort*. Gew. t. *de stad*.

waar — bidplaats was. Op plaatsen, waar de joodsche bevolking te gering was voor eene synagoge, bevond zich dikwijls zulk een kleiner bedehuis als hier bedoeld wordt, hetwelk om de voorgeschreven reinigingen bij voorkeur aan het water schijnt gebouwd te zijn. And. *waar het gebruik wilde, dat* enz., of *waar men het gebed placht te doen*.

14. *Thyatire*. Eene stad van Klein-Azië, beroemd door hare purperververijen. Er is later eene christelijke gemeente gesticht (Openb. II : 18—29).

die God vereerde. Zie op H. XIII : 50.

15. *haar huis*, d. i. haar huisgezin. Vgl. op vs. 31.

zij dwong ons. Zie op Luc. XXIV : 29.

16. *Het geschiedde nu*, t. w. op een anderen dag.

een waarzeggenden geest. Gr. *een geest van Python*. De Grieken schreven het vermogen van waarzeggen aan den invloed eener godheid toe. Aan de Joden, die het als afgoderij beschouwden, was op doodstraf verboden zich daarmede in te laten. Zie Lev. XIX : 31, XX : 6, 31.

18. *Maar Paulus* enz. Evenmin als Jezus (Marc. I : 34), wilde Paulus aanbevolen worden door een boozen geest. Vgl. 1 Kor. X : 20.

19. *de oversten*, d. i. *de hoofdlieden*, vs. 20 vermeld. Zij heetten praetoren, waren twee in getal en hadden in steden, als Philippi, het oppergezag.

21. *gebruiken*, of godsdienstige instellingen. De invoering van nieuwe godsdiensten was bij de Romeinen verboden.

22. nemen of te volgen. ' En de schare
stond mede tegen hen op, en de
hoofdlieden scheurden hun de kleede-
ren af en geboden, hen met de roede
23. te slaan. ' En nadat zij hun vele sla-
gen gegeven hadden, wierpen zij hen
in de gevangenis, en bevalen den
24. cipier hen goed te bewaren; ' en
deze, daar hij zulk een bevel ont-
vangen had, wierp hen in de bin-
nenste gevangenis en sloot hunne voe-
ten in het blok.
25. Omtrent middernacht nu baden
Paulus en Silas en zongen Gode lof-
zangen, en de gevangenen luisterden
26. naar hen. ' En plotseling geschiedde
er eene groote aardbeving, zoodat de
fundamenten des kerkers schudden;
en terstond gingen al de deuren open,
en de banden van allen werden los. '
27. Toen nu de cipier, wakker geworden,
de deuren der gevangenis open zag,
trok hij zijn zwaard en wilde zich
zelven ombrengen, daar hij meende,
dat de gevangenen ontvlucht waren. '
28. Maar Paulus riep met luide stem,
zeggende: Doe u zelven geen kwaad,
29. want wij zijn allen hier! ' En nadat
hij licht geëischt had, sprong hij
naar binnen, en viel bevende voor
30. Paulus en Silas neder, ' en na hen
buiten gebracht te hebben, zeide hij:
Heeren! wat moet ik doen, om be-
31. houden te worden? ' En zij zeiden:
Geloof in den Heer Jezus, en gij
zult behouden worden, gij en uw
32. huis. ' En zij spraken tot hem het
woord des Heeren, en tot allen, die
33. in zijn huis waren. ' En hij nam hen
met zich in die ure van den nacht,
en wiesch hen van de slagen, en hij
werd terstond gedoopt, hij en al de
34. zijnen. ' En hij bracht hen in zijn
huis, en zette hun spijze voor en
verheugde zich, dat hij met zijn gan-
sche huis aan God geloovig geworden
was.
35. En toen het dag was geworden,
zonden de hoofdlieden de gerechts-
dienaars, zeggende: Laat die men-
36. schen los! ' De cipier nu bracht deze
woorden aan Paulus over: De hoofd-
lieden hebben gezonden, dat gij los-
gelaten zoudt worden; vertrekt dan
37. nu en gaat heen in vrede! ' Doch
Paulus zeide tot hen: Zij hebben
ons, die Romeinen zijn, onveroor-
deeld in het openbaar gegeeseld en
in de gevangenis geworpen, en wer-
pen zij er ons nu heimelijk uit?
Niet alzoo; maar dat zij zelve komen
38. en ons uitleiden! ' En de gerechts-
dienaars brachten deze woorden aan
de hoofdlieden over, en zij werden
bevreesd, toen zij hoorden, dat zij
39. Romeinen waren; ' en zij kwamen
en spraken hen toe, en nadat zij hen
uitgeleid hadden, verzochten zij hen
40. de stad te verlaten. ' En uit de ge-
vangenis gegaan, keerden zij bij Ly-
dia in; en zij zagen er de broeders,
en spraken hen toe, en vertrokken.

Vs. **22—24**. 2 Kor. XI: 25; 1 Thess. II: 2. — Vs. **26**. H. IV: 32, V: 19, XII: 7.

Vs. **37**. H. XXII: 25. — Vs. **40**. Vs. 14.

22. *En de schare — op.* Deze opgewondenheid des volks verhinderde, naar 't schijnt, Paulus en Silas, zich behoorlijk te verdedigen. Vgl. vs. 37.
de hoofdlieden — slaan, om het volk te wille te zijn.
24. *het blok.* Een houten blok met gaten, waarin de voeten gesloten werden.
25. *zongen Gode lofzangen*, verheugd, dat zij voor den naam van Christus lijden mochten (H. V: 41, Fil. I: 29, 30, Rom. VIII: 17).
27. *trok hij* enz., omdat hij verantwoordelijk was voor de bewaring der gevangenen. Vgl. H. XII: 18, 19.
29. *viel bevende — neder*, omdat hij hen na al het gebeurde voor godsgezanten hield.
30. *wat moet ik — worden?* Deze vraag onderstelt, dat hij iets wist van hetgeen zij verkondigd hadden. Vgl. vs. 17.
31. *Jezus.* Gew. t. *Jezus Christus.*
en uw huis, d. i. uwe huisgenooten, die door het woord des evangelies tot het geloof komen. Vgl. vs. 32, 33.
33. *wiesch hen van de slagen*, d. i. reinigde en verzachtte de wonden, hun door de ontvangen slagen toegebracht.
34. *hij bracht hen.* Gr. *hij bracht hen op.* Zijne woning was boven de kerkerholen gelegen.
35. *zonden de hoofdlieden*, die van de onschuld van Paulus en Silas overtuigd geworden waren.
de gerechtsdienaars, door de Romeinen lictoren genoemd. Zij vergezelden de overheidspersonen, moesten de orde bewaren en voltrokken de lijfstraffen.
37. *tot hen*, t. w. tot de gerechtsdienaars.
die Romeinen zijn, tot wier voorrechten behoorde, dat zij niet gegeeseld mochten worden. Vgl. H. XXII: 25. Zie verder op H. XXII: 29, XXV: 11. Paulus was romeinsch burger door zijne geboorte (H. XXII: 28 en de aant. ald.). Hoe Silas het geworden was, is onbekend.
dat zij — uitleiden, en ons daardoor in onze eer herstellen!
39. *verzochten zij — verlaten*, opdat hun langer verblijf geen aanleiding tot nieuwe opschudding geven mocht.

HOOFDSTUK XVII.

Paulus, van Silas vergezeld, predikt te Thessaloníca (vs. 1—9), maar moet die stad verlaten, en begeeft zich naar Beréa (vs. 10—12). Ook vandaar verdreven, gaat hij naar Athene, waar hij van de zijde der wijsgeeren tegenspraak ondervindt (vs. 13—18). Geroepen om zich te verantwoorden, houdt hij eene rede op den Areópagus (vs. 19—31), doch zonder veel vrucht (vs. 32—34).

1. Amphípolis nu en Apollonia door-
getrokken zijnde, kwamen zij te Thes-
saloníca, waar eene synagoge der Jo-
2. den was. ' En naar zijne gewoonte
ging Paulus bij hen in, en sprak tot
hen drie sabbatten achtereen uit de
3. Schriften, ' openleggende en aantoo-
nende, dat de Christus moest lijden
en uit de dooden opstaan, en dat
deze Jezus, dien ik, zeide hij, u
4. verkondig, de Christus was. ' En som-
migen uit hen werden overtuigd en
aan Paulus en Silas toegevoegd, en
van de godsdienstige Grieken eene
groote menigte, en van de voornaamste
5. vrouwen niet weinige. ' Doch de Jo-
den werden nijdig, en namen eenige
booze mannen uit het marktvolk tot
zich, en verwekten een oploop en
brachten de stad in opschudding, en
vielen op het huis van Jason aan,
en zochten hen tot het volk te bren-
6. gen. ' Toen zij hen echter niet von-
den, sleepten zij Jason en eenige
broeders voor de oversten der stad,
roepende: Die de geheele wereld in
oproer hebben gebracht, die zijn ook
7. hier gekomen, ' en Jason heeft hen
opgenomen! En deze allen handelen
tegen de bevelen des keizers, zeg-
gende, dat er een andere koning is,
8. Jezus! ' En zij beroerden de schare en
de oversten der stad, die dat hoor-
9. den. ' En toen zij van Jason en de
overigen voldoening ontvangen had-
den, lieten zij hen gaan.
10. De broeders nu zonden terstond
des nachts Paulus en Silas weg naar
Beréa, die, toen zij daar gekomen wa-
ren, zich naar de synagoge der Joden
11. begaven. ' En deze waren edeler dan
die te Thessaloníca, daar zij het woord
met alle bereidwilligheid ontvingen
en dagelijks de Schriften onderzoch-
12. ten, of deze dingen zoo waren. ' Ve-
len dan uit hen werden geloovig, en
van de aanzienlijke grieksche vrou-
13. wen en mannen niet weinige. ' Maar
toen de Joden van Thessaloníca ver-
nomen hadden, dat het woord Gods
ook te Beréa door Paulus verkondigd
werd, kwamen zij ook daar de scha-
14. ren in beweging brengen. ' Doch toen
zonden de broeders Paulus terstond
weg, om naar de zee te gaan; maar
Silas en Timotheüs bleven daar. '
15. Zij nu, die Paulus begeleidden, brach-
ten hem tot Athene, en nadat zij be-
vel gekregen hadden voor Silas en
Timotheüs, om ten spoedigste tot
hem te komen, vertrokken zij.
16. Terwijl nu Paulus te Athene op

Vs. **2**. H. XIII : 14. — Vs. **3**. Luc. XXIV : 26, 46. — Vs. **5**. 1 Thess. II : 15, 16. — Vs. **6**. H. XVI : 20. Vs. **10**. H. XIII : 14. — Vs. **11**. 1 Thess. V : 21. — Vs. **13**. Vs. 5. — Vs. **15**. H. XVIII : 5.

1. *Amphípolis .. en Apollonia.* Twee steden van Macedonië, ten Z. W. van Philippi gelegen.

Thessaloníca. Eene aanzienlijke en welvarende stad van Macedonië, aan den thermaïschen zeeboezem.

eene synagoge. Gew. t. *de synagoge.*

3. *en dat deze — de Christus was*, t. w. omdat hij geleden had en opgestaan was, en dus de kenmerken droeg van den beloofden Christus.

zeide hij. Zie op Luc. V : 14.

5. *de Joden.* Gew. t. *de ongehoorzame* (d. i. ongeloovige) *Joden.*

werden nijdig. Zie op H. XIII : 45.

het marktvolk, d. i. de leegloopers.

vielen op het huis van Jason aan, omdat deze hen gehuisvest had. Zie vs. 7.

6. *de geheele wereld.* Vergrootende wijze van spreken, vgl. Joh. XII : 19. Door de beroeringen, waartoe de evangelieprediking te Philippi aanleiding had gegeven, had deze beschuldiging eenigen schijn van waarheid.

7. *En deze allen* enz. Met miskenning van den geestelijken aard des evangelies stelden zij, ten einde de Romeinen daartegen in te nemen, het voor, alsof er niets minder bedoeld werd dan het stichten van een nieuwen staat. Vgl. Luc. XXIII : 2, Joh. XIX : 12, Hand. XVI : 20, 21.

9. *voldoening*, d. i. voldoenden waarborg voor de rust der stad, hetzij door zelve borg te blijven voor het gedrag van Paulus en de zijnen, hetzij door de verzekering te geven, dat die mannen de stad verlaten zouden.

10. *Beréa.* Eene stad van Macedonië, gelegen ten Z. W. van Thessaloníca.

11. *of deze dingen zoo waren*, d. i. of zij met den zin der profetieën in overeenstemming waren. Vgl. Joh. V : 39.

12. *aanzienlijke — vrouwen.* Zie op H. XIII : 50.

14. *om naar de zee te gaan*, en daar, naar 't schijnt, zich in te schepen naar Athene.

15. *Athene.* De hoofdstad van Attica en, in zeker opzicht, van geheel Griekenland, vanouds de zetel van kunsten en wetenschappen.

hen wachtte, werd zijn geest in hem
ontstoken, daar hij zag, dat de stad
17. vol afgodsbeelden was. ' Hij sprak dan
in de synagoge tot de Joden en de
godsdienstigen, en op de markt da-
gelijks tot degenen, die hij er aan-
18. trof. ' En ook sommige der epiku-
reïsche en stoïsche wijsgeeren streden
met hem; en sommigen zeiden: Wat
wil toch deze klapper zeggen? en
anderen: Hij schijnt een verkondi-
ger van vreemde goden te zijn; om-
dat hij Jezus en de opstanding ver-
19. kondigde. ' En zij namen hem en
brachten hem op den Areópagus, en
zeiden: Kunnen wij ook vernemen,
welk eene nieuwe leer dit is, die
20. door u verkondigd wordt? ' want gij
brengt eenige vreemde dingen tot
onze ooren; wij wilden dan wel ver-
21. nemen, wat dit toch zijn mag. ' Al
de Atheners nu en de vreemdelingen,
onder hen vertoevende, hadden voor
niets anders tijd, dan om wat nieuws
te zeggen of te hooren.
22. En Paulus, midden op den Areó-
pagus staande, zeide: Mannen van
Athene! ik zie, dat gij in allen deele
23. bijzonder godsdienstig zijt. ' Want
toen ik de stad doorging en uwe hei-
ligdommen beschouwde, vond ik ook
een altaar, waarop dit opschrift stond:
Den onbekenden God. Hetgeen
gij dan vereert, zonder het te ken-
24. nen, dat verkondig ík u. ' De God,
die de wereld en al wat daarin is
gemaakt heeft, deze, daar hij Heer
is van hemel en aarde, woont niet in
25. tempelen met handen gemaakt, ' en
wordt ook niet van menschenhanden
gediend als iets behoevende, daar hij
zelf aan allen leven en adem en alles
26. geeft. ' En hij heeft alle volken der
menschen uit éénen bloede op den
ganschen aardbodem doen wonen, en
daarbij verordend bepaalde tijden en
27. de grenzen hunner woonplaats, ' op-
dat zij God zouden zoeken, of zij
hem ook tasten en vinden mochten,
hoewel hij niet ver is van een iegelijk
28. onzer. ' Want in hem leven wij en
bewegen wij ons en zijn wij, gelijk
ook eenige uwer dichters gezegd heb-
ben: Want wij zijn ook zijn

Vs. **24—27**, **30**. H. XIV:15—17. — Vs. **24**. H. VII:48.

Vs. **26**. Deut. XXXII:8. — Vs. **27**. Jez. LV:6.

16. *werd zijn geest* enz. Zie op vs. 22.

17. *de godsdienstigen*, d. i. de heidenen, die de wet van Mozes hadden aangenomen, of Jodengenooten.

de markt, die de inwoners van Athene dagelijks tot verschillende doeleinden kwamen bezoeken.

18. *ook sommige*. Gew. t. *sommige*.

epikureïsche en stoïsche wijsgeeren. De eersten beschouwden het genot als het hoogste levensdoel van den mensch, en leerden, dat de wereld door het toeval werd beheerscht, ofschoon zij het bestaan eener godheid niet rechtstreeks ontkenden. De anderen daarentegen meenden, dat alles aan het noodlot onderworpen en de deugdzame mensch zich zelven genoeg was.

Wat wil — zeggen? De eenvoudige prediking des evangelies scheen hun een ijdel geklap te zijn, om dat zij niet op wijsgeerige redeneering rustte.

van vreemde goden, t. w. van Jezus, wien hij als uit de dooden opgestaan verkondigd had. Vgl. vs. 31. Zij spreken in het meervoud van *vreemde goden*, niet zoozeer om hun getal, als om den aard der prediking van Paulus aan te duiden. Volg. and. bedoelden zij Jezus en den waren God, of hadden zij bij *de opstanding* aan eene godin gedacht.

19. *den Areópagus*. Een heuvel binnen Athene, waar de opperste rechtbank haar zetel had. Het schijnt echter, dat men hier slechts aan de plaats, niet aan de rechtbank zelve, te denken heeft.

21. *Al de Atheners* enz. Vergrootende wijze van spreken, om het eigenaardig karakter van het atheensche volk aan te duiden.

of. Gew. t. *en*.

22. *bijzonder godsdienstig*. Gr. *godsdienstiger*, t. w. dan anderen. Paulus doelt op de hulde, die zij aan hunne goden toebrachten. Er werden nergens zoovele tempels, altaren en afgodsbeelden gevonden, als te Athene (vs. 16).

23. *een altaar* enz. Volgens grieksche schrijvers werd te Athene meer dan één altaar gevonden, aan onbekende goden gewijd. Wat tot hunne oprichting aanleiding gegeven heeft, is niet recht bekend.

Hetgeen ... het ... dat. Gew. t. *Wien ... hem ... dien*.

Hetgeen -- verkondig ík u. Daar zij geen altaar aan een onbekenden God konden toegewijd hebben, indien zij niet geloofd hadden, dat er nog meer goden bestonden dan die, welke zij vereerden, kon Paulus daaruit gereedelijk aanleiding nemen, om hun den eenigen waren God te verkondigen.

25. *en alles*, t. w. wat zij behoeven.

26. *En hij heeft — wonen*. Meenden de Grieken, dat de volken elk een bijzonderen oorsprong hadden en daardoor wezenlijk onderscheiden waren, Paulus leert hun daarentegen, dat de menschen één zijn zoowel ten opzichte van hunnen oorsprong als ten opzichte van God, die de Heer en bestuurder van allen is.

bepaalde tijden, d. i. den tijd, dat hun volksbestaan duren zou. Gew. t. *te voren bepaalde tijden*.

27. *opdat zij* enz. Gods bestuur over hen had ten doel, om hen tot de erkenning van hem op te leiden.

God. Gew. t. *den Heer*.

28. *in hem*, die de voortdurende grond is van ons bestaan en de bron van al onze kracht.

eenige uwer dichters, t. w. Aratus uit Cilicië en Cleanthes.

wij zijn — geslacht, d. i. door onze geestelijke natuur zijn wij aan hem vermaagschapt.

29. geslacht. ' Dewijl wij dan Gods
geslacht zijn, moeten wij niet mee-
nen, dat de godheid gelijk is aan
goud of zilver of steen, aan beeldwerk
van eens menschen kunst en vin-
30. ding. ' Daar God dan de tijden der
onwetendheid heeft voorbijgezien, be-
veelt hij thans allen menschen alom
31. zich te bekeeren, ' vermits hij een
dag gesteld heeft, waarop hij de we-
reld rechtvaardig zal oordeelen door
een man, dien hij daartoe verordend
heeft, zekerheid gevende aan allen
door hem uit de dooden op te wekken.
32. Toen zij nu van opstanding der
dooden hoorden, spotten sommigen,
en anderen zeiden: Wij zullen u
33. hierover wel nader hooren. ' En zoo
is Paulus uit hun midden wegge-
34. gaan. ' Doch eenige mannen voegden
zich bij hem en werden geloovig,
onder welke ook Dionysius de Areopa-
giet was, en eene vrouw met name
Damaris, en anderen met hen.

HOOFDSTUK XVIII.

Paulus komt te Korinthe (vs. 1) en neemt zijn intrek bij Aquila en Priscilla (vs. 2, 3). Hij predikt ook aan de heidenen, ondanks den tegenstand der Joden, niet zonder vrucht (vs. 4—8), en wordt gesterkt door den Heer (vs. 9—11). Eene aanklacht der Joden, bij Gallio tegen hem ingebracht, wordt afgewezen (vs. 12—17). Hij keert over Efeze (vs. 18—21) en Jeruzalem naar Antiochië terug (vs. 22). Eenigen tijd daarna vangt hij zijne derde reis aan, met het bezoeken van Galatië en Frygië (vs. 23). Apollos predikt te Efeze (vs. 24, 25), wordt door Aquila en Priscilla onderwezen (vs. 26), en vertrekt naar Achaje (vs. 27, 28).

1. Daarna verwijderde hij zich van
2. Athene, en kwam te Korinthe. ' En
toen hij er zekeren Jood gevonden
had, met name Aquila, uit Pontus
afkomstig, die onlangs van Italië ge-
komen was met zijne vrouw Pris-
cilla, omdat Claudius gelast had, dat
al de Joden zich van Rome moesten
3. verwijderen, ging hij tot hen; ' en
omdat hij van hetzelfde beroep was,
bleef hij bij hen en werkte; want zij
4. waren tentenmakers van beroep. ' En
hij sprak in de synagoge op elken
sabbat, en overtuigde Joden en Grie-
ken.
5. Nadat nu Silas en Timotheüs van
Macedonië gekomen waren, zette Pau-
lus de prediking door, betuigende
den Joden, dat Jezus de Christus
6. was. ' Doch toen zij wederstonden en
lasterden, schudde hij zijne kleederen
af en zeide tot hen: Uw bloed kome
op uw hoofd! Ik ben rein; van nu

Vs. 29. Jez. XL : 18. — Vs. 30. Rom. III : 25; Luc. XXIV : 47. — Vs. 31. H. X : 42; 2 Kor. V : 10. — Vs. 32. 1 Kor. XV : 12.

Vs. 3. H. XX : 34; 1 Kor. IV : 12; 1 Thess. II : 9. — Vs. 4. H. XIII : 14. — Vs. 5. H. XVII : 15. — Vs. 6. H. XIII : 51, XX : 26.

29. *moeten wij — vinding.* Veeleer is God, de volmaakte geest, boven elke voorstelling oneindig verheven.

30. *de tijden der onwetendheid*, waarin men den waren God niet kende (vs. 23), en aan beelden afgodische eer bewees (vs. 29).

voorbijgezien, d. i. de daarin bedreven zonden ongestraft gelaten.

thans allen menschen alom. De evangelieprediking, waardoor dit nu aanvankelijk geschiedde, was bestemd voor-, en zou ook komen tot alle menschen.

32. *en anderen zeiden* enz. Ofschoon met meer levendheid, gaven ook zij te kennen, dat die prediking te ongerijmd was, om er langer naar te luisteren. Vgl. H. XXIV : 25.

34. *de Areopagiet*, d. i. lid der rechtbank van den Areópagus. Zie op vs. 19.

1. *Korinthe.* Eene bloeijende, door rijkdom en weelde vermaarde handelsstad, gelegen op de landengte van den Peloponnesus (thans Moréa genaamd), met twee havens, waarvan de oostelijke Kenchreën (vs. 18, Rom. XVI : 1) heette. Zij was de hoofdstad van Achaje en de zetel van den proconsul. Vgl. op vs. 12.

2. *zekeren Jood.* Deze had het evangelie waarschijnlijk toen nog niet aangenomen, maar leerde het weldra door Paulus kennen.

Aquila . . . Priscilla, ook *Prisca* genoemd. Zie verder over hen vs. 18, 26, Rom. XVI : 3, 4, 1 Kor. XVI : 19, 2 Tim. IV : 19.

2. *Pontus.* Zie op H. II : 9, 10.

omdat — verwijderen. Uit H. XXVIII : 17, Rom. XVI : 3 blijkt, dat de Joden niet lang daarna verlof moeten gekregen hebben, om derwaarts terug te keeren.

Claudius. Zie op H. XI : 28.

3. *van hetzelfde beroep.* Volgens joodsch gebruik (vgl. op Marc. VI : 3) leiden zich de leeraars ook op eenig handwerk toe, waarschijnlijk om te beter hunne onafhankelijkheid te kunnen bewaren.

tentenmakers. Men denke aan tenten, die o. a. van grof haardoek vervaardigd werden, ten gebruike van krijgslieden, reizigers en herders.

4. *Grieken*, die tot het Jodendom waren overgegaan.

5. *van Macedonië*, t. w. uit Beréa (H. XVII : 14).

zette Paulus de prediking (Gr. *het woord*) *door*, omdat hunne medewerking hem ondersteunde. And. *hield Paulus zich druk bezig met het woord*, t. w. toen Silas en Timotheüs kwamen. Gew. t. *werd Paulus door den Geest gedrongen.*

6. *schudde — af.* Zie op Matth X : 14.

Uw bloed kome op uw hoofd, d. i. De schuld van uw verderf worde aan niemand anders dan aan u zelve toegerekend! Vgl. Lev. XX : 9.

Ik ben rein, d. i. onschuldig aan uw verderf, daar ik u gewaarschuwd heb. Vgl. Ezech. XXXII : 8, 9, Hand. XX : 25, 26.

aan zal ik tot de heidenen gaan. '
7. En vandaar weggegaan, kwam hij in
het huis van iemand, met name Jus-
tus, die God vereerde, wiens huis
8. naast de synagoge stond. ' En Cris-
pus, de overste der synagoge, werd
aan den Heer geloovig met zijn ge-
heele huis, en velen der Korinthiërs,
dit hoorende, geloofden en lieten zich
9. doopen. ' En de Heer zeide des nachts
in een gezicht tot Paulus: Vrees
niet, maar spreek en zwijg niet; '
10. want ik ben met u, en niemand zal
de hand aan u slaan om u kwaad te
doen; want ik heb veel volks in deze
11. stad. ' En hij bleef een jaar en zes
maanden onder hen het woord Gods
12. leeren. ' Maar toen Gallio stadhouder
over Achaje was, stonden de Joden
als één man tegen Paulus op en brach-
13. ten hem voor den rechterstoel, ' zeg-
gende: Deze overreedt de menschen,
om God te vereeren tegen de wet. '
14. Doch toen Paulus den mond zou ope-
nen, zeide Gallio tot de Joden: In-
dien er eenig onrecht of boos stuk
gepleegd ware, o Joden! zoo zou ik
15. u met reden verdragen; ' maar zijn
het geschillen over een woord en na-
men en over eene wet onder u, dan
moogt gij zelve toezien; ik wil daar-
16. over geen rechter zijn. ' En hij dreef
17. hen weg van den rechterstoel. ' En
allen grepen Sosthenes, den overste
der synagoge, en gaven hem slagen
voor den rechterstoel. En Gallio trok
zich niets daarvan aan.
18. Toen nu Paulus nog vele dagen
daar gebleven was, nam hij afscheid
van de broeders en voer af naar Syrië,
en met hem Priscilla en Aquila, nadat
hij zich te Kenchreën het hoofd had
laten scheren; want hij stond onder
19. eene gelofte. ' En zij kwamen te Efeze,
en daar liet hij hen. Doch hij ging
in de synagoge en sprak tot de Jo-
20. den; ' en toen deze hem baden een
langeren tijd te blijven, bewilligde
21. hij daarin niet, ' maar nam afscheid
van hen, zeggende: Ik moet vol-
strekt het aanstaande feest te Jeru-
zalem vieren; doch ik zal weder tot
u terugkeeren, zoo God wil. En hij
22. voer af van Efeze. ' En te Cesaréa
gekomen, ging hij op naar Jeruza-
lem; en na de gemeente gegroet te

Vs. 8. 1 Kor. I : 14. — Vs. 9. H. XXIII : 11.

Vs. 14. H. XXV : 11.

8. *overste der synagoge.* Zie op Matth. IX : 18.

10. *veel volks*, d. i. velen, die vatbaarheid voor het evangelie hebben en mij dus bij voorraad reeds toebehooren. Vgl. Joh. X : 16.

11. *bleef.* Gr. *zat.* Het leeren geschiedde zittende, het houden eener redevoering staande.

een jaar en zes maanden. Men schijnt dit te moeten verstaan van den tijd, die er verloopen is, totdat de Joden hem bij Gallio aanklaagden (vs. 12), terwijl hij daarna nog vele dagen te Korinthe vertoefd heeft (vs. 18). And. denken aan den geheelen tijd van zijn verblijf aldaar.

12. *Gallio.* Broeder van den wijsgeer Seneca en later, evenals deze, op bevel van Nero ter dood gebracht.

stadhouder. Zie op H. XIII : 7.

Achaje. Deze romeinsche provincie omvatte het schiereiland Peloponnesus en het geheele eigenlijke Griekenland. Vgl. op vs. 1.

13. *tegen de wet*, d. i. de wet van Mozes, die de Romeinen den Joden toelieten te volgen.

14. *u . . . verdragen*, en u gehoor verleenen.

15. *namen.* Gallio heeft waarschijnlijk het oog op de namen, die, volgens de prediking van Paulus, aan Jezus als den beloofden Verlosser moesten gegeven worden, maar die de Joden hem niet wilden toekennen.

dan moogt — toezien, t. w. hoe gij daaromtrent handelen moet. M. a. w. dat is úwe zaak, niet de mijne. Vgl. Matth. XXVII : 4, 24.

ik. Gew. t. *want ik.*

17. *allen*, t. w. al de heidenen, die daarbij tegenwoordig waren. Gew. t. *al de Grieken.*

Sosthenes. Deze schijnt Crispus als overste der synagoge (vs. 8) opgevolgd te zijn en de aanklacht tegen Paulus gedaan te hebben. Men onderscheidt hem te recht van Sosthenes, den medehelper van Paulus (1 Kor. I : 1).

18. *nadat hij*, t. w. Paulus. And. *die*, t. w. Aquila.

Kenchreën. Zie op vs. 1.

het hoofd had laten scheren, waarmede, volgens de wet, de gelofte eindigde.

eene gelofte. Het is onzeker, van welken aard zij was en wat Paulus daartoe aanleiding gegeven had. Zie over de Nazireër-gelofte Num. VI : 1—21, Hand. XXI : 23, 24.

19. *zij kwamen.* Gew. t. *hij kwam.*

Efeze. De hoofdstad van de romeinsche provincie Azië, aan de kust gelegen en beroemd door den tempel van Diana.

daar liet hij hen. Volgens Rom. XVI : 3 zijn zij later teruggekeerd naar Rome, waar zij te voren woonden (zie op vs. 2).

21. *het aanstaande feest.* Het is onzeker, welk feest bedoeld is, en evenzeer, wat Paulus thans vooral gedrongen heeft, om dat feest bij te wonen. Ook is de echtheid der woorden: *Ik moet — vieren, doch*, verdacht.

22. *Cesaréa.* Zie op H. VIII : 40.

naar Jeruzalem. Overeenkomstig vs. 21 en den ganschen samenhang des verhaals zoowel als de gebezigde uitdrukking (*ging hij op*), zijn deze woorden hier duidelijkheidshalve ingevuld.

ging hij af naar Antiochië, in Syrië gelegen. Oorspronkelijk door de gemeente van Antiochië uitgezonden (H. XIII : 1—4), keerde hij, gelijk na zijne eerste reis (H. XIV : 26), derwaarts terug.

hebben, ging hij af naar Antiochië. '
23. En nadat hij er eenigen tijd doorge-
bracht had, vertrok hij, en doorreis-
de achtereenvolgens het land van Ga-
latië en Frygië, versterkende al de
leerlingen.
24. Er kwam nu te Efeze zekere Jood,
met name Apollos, van Alexandrië
afkomstig, een welsprekend man, er-
25. varen in de Schriften. ' Deze was on-
derwezen in den weg des Heeren,
en vurig van geest zijnde, sprak en
leerde hij nauwkeurig over Jezus,
doch kende alleen den doop van Jo-
26. hannes. ' En deze begon vrijmoedig
te spreken in de synagoge; maar na-
dat Aquila en Priscilla hem gehoord
hadden, namen zij hem tot zich, en
leiden hem den weg Gods nauwkeurig
27. uit. ' En toen hij naar Achaje wilde
gaan, schreven de broeders aan de
leerlingen, met aansporing om hem
te ontvangen. En daar gekomen,
deed hij door de genade veel nut aan
degenen, die geloovig geworden wa-
28. ren. ' Want met groote kracht we-
derlegde hij de Joden in het open-
baar, en toonde door de Schriften
aan, dat Jezus de Christus was.

HOOFDSTUK XIX.

Paulus andermaal te Efeze, ontmoet er eenige leerlingen van Johannes (vs. 1—7), en predikt er eerst in de synagoge en daarna in de school van Tyrannus met vrucht (vs. 8—10). Ook door zijne wonderen, die eenige bezweerders te vergeefs trachten na te bootsen (vs. 11—17), brengt hij grooten indruk teweeg (vs. 18—20). Hij zendt Timotheüs en Erastus naar Macedonië vooruit (vs. 21, 22); maar inmiddels verwekt Demetrius, de zilversmid, te Efeze tegen hem eene bedenkelijke opschudding (vs. 23—40).

1. Het geschiedde nu, terwijl Apollos
te Korinthe was, dat Paulus, na de
bovenlanden doorgegaan te zijn, te
Efeze kwam en er eenige leerlingen
2. vond. ' En hij zeide tot hen: Hebt
gij den Heiligen Geest ontvangen,
toen gij geloovig werdt? Zij nu zei-
den tot hem: Maar wij hebben zelfs
niet gehoord, of er een Heilige Geest
3. is. ' En hij zeide: Waartoe zijt gij
dan gedoopt? Zij nu zeiden: Tot den
4. doop van Johannes. ' En Paulus zei-
de: Johannes doopte den doop der
bekeering, zeggende tot het volk,
dat zij gelooven moesten in dengene,
die na hem kwam, dat is in Jezus. '
5. En nadat zij dit gehoord hadden,
lieten zij zich doopen tot den naam
6. van den Heer Jezus. ' En toen Pau-
lus hun de handen opgelegd had,
kwam de Heilige Geest op hen, en
zij spraken met tongen en profeteer-
7. den. ' Deze allen nu waren mannen,
omtrent twaalf in getal.
8. En hij ging in de synagoge en
sprak vrijmoedig drie maanden lang,
leerende en overtuigende aangaande

Vs. 24. H. XIX: 1; 1 Kor. I: 12, III: 5.
Vs. 1. H. XVIII: 19—21.

Vs. 4. H. XIII: 24, 25. — Vs. 6. H. II: 4, VIII: 15—17, X: 44—46.

23. *Galatië en Frygië.* Op zijn tocht naar deze streken moet hij, evenals op zijne tweede reis (H. XVI: 6), door Lycaonië gegaan zijn, waar hij reeds op zijne eerste reis gemeenten had gesticht (H. XIV: 6, 7, XVI: 1, 2).

24. *Alexandrië.* Vgl. op H. VI: 9.

25. *Deze was — weg des Heeren.* Apollos had zijne kennis van Jezus blijkbaar alleen aan leerlingen van Johannes te danken (vgl. H. XIX: 1—3), en al was hij nu met geestdrift voor den Heer vervuld, het ontbrak hem echter nog aan het rechte inzicht in den geest en de bedoeling zijner werkzaamheid.

Jezus. Gew. t. *den Heer.*

26. *den weg Gods.* Zie op Matth. XXII: 16.

27. *de leerlingen*, t. w. in Achaje, en wel bepaaldelijk te Korinthe, waar wij weten, dat Apollos met vrucht gearbeid heeft. Zie 1 Kor. I: 12, III: 5, 6, IV: 6.

door de genade, t. w. van God. And. voegen deze woorden bij: *geloovig geworden waren.*

1. *de bovenlanden.* Waarschijnlijk wordt de bergachtige streek tusschen Frygië (H. XVIII: 23) en Efeze bedoeld.

leerlingen. Soortgelijke als Apollos was geweest. Zie op H. XVIII: 25.

2. *den Heiligen Geest*, zooals die in het spreken met tongen en het profeteeren zich openbaarde. Vgl. vs. 6, H. I: 5.

geloovig, t. w. in Jezus als den Christus.

of er een Heilige Geest is, d. i. of er een Heilige Geest door God is gegeven.

3. *Waartoe — dan gedoopt?* d. i. Wat hebt gij dan beleden en beloofd te doen, toen gij gedoopt werdt?

Tot den — Johannes, d. i. Tot datgene, waartoe de doop van Johannes verplicht.

4. *den doop der bekeering.* Zie op Marc. I: 4.

Jezus. Gew. t. *Christus Jezus.*

6. *de handen opgelegd.* Zie op H. VIII: 17.

spraken met tongen. Zie op H. X: 46.

9. het koninkrijk Gods. ' Maar toen
sommigen zich verhardden en on-
gehoorzaam waren, daar zij van
den weg des Heeren kwaad spraken
voor de menigte, week hij van hen
en zonderde de leerlingen af, en sprak
dagelijks in de school van Tyrannus. '
10. En dit geschiedde twee jaren lang,
zoodat al de bewoners van Azië het
woord des Heeren hoorden, zoo Jo-
den als Grieken.
11. En God deed niet gewone krach-
ten door de handen van Paulus, '
12. zóó zelfs dat doeken en gordels
van zijn lijf op de kranken overge-
bracht werden, en de ziekten van hen
weken en de booze geesten uitvoeren. '
13. En ook sommige der rondtrekkende
joodsche bezweerders ondernamen den
naam des Heeren Jezus te noemen
over hen, die booze geesten hadden,
en zeiden: Ik bezweer u bij Jezus,
14. dien Paulus predikt! ' Zij nu, die dit
deden, waren zeven zonen van zeke-
ren Sceva, een joodschen overpries-
15. ter. ' Maar de booze geest antwoord-
de en zeide: Jezus ken ik, en van
Paulus weet ik; maar gij, wie zijt
16. gij? ' En de mensch, in wien de booze
geest was, sprong op hen en werd
hen meester en woedde tegen hen,
zoodat zij naakt en gewond uit dat
17. huis ontvloden. ' En dit werd bekend
aan al de Joden en Grieken, die te
Efeze woonden, en er viel vrees op
hen allen, en de naam van den Heer
18. Jezus werd groot gemaakt. ' En ve-
len van hen, die geloovig geworden
waren, kwamen en beleden en ver-
19. haalden hunne daden. ' En een aan-
tal van degenen, die tooverij gepleegd
hadden, brachten hunne boeken bij-
een en verbrandden ze voor aller
oogen; en men berekende hunne waar-
de en bevond die vijftig duizend
20. drachmen. ' Zoo wies het woord des
Heeren met kracht en werd machtig.
21. Toen dit nu volbracht was, nam
Paulus in den geest voor, om, na
Macedonië en Achaje doorgegaan te
zijn, naar Jeruzalem te reizen, zeg-
gende: Nadat ik daar geweest ben,
22. moet ik ook Rome zien. ' En hij
zond twee van degenen, die hem
dienden, Timotheüs en Erastus, naar
Macedonië, maar bleef zelf nog een
tijd lang in Azië.
23. Omtrent dien tijd nu ontstond er
niet weinig beroering over den weg
24. des Heeren. ' Want iemand, met

Vs. **11**, **12**. H. V : 15, 16, XIV : 3. — Vs. **13**. Matth. XII : 27. — Vs. **15**. Marc. I : 24; Hand. XVI: 17. — Vs. **20**. H. VI : 7, XII : 24.

Vs. **21**. Rom. I : 10—13, XV : 23—28; 1 Kor. XVI: 5. — Vs. **22**. 1 Kor. IV : 17, XVI : 10, 11. — Vs. 23—40. 2 Kor. I : 8—10. — Vs. **24—27**. H. XVI: 16—19.

9. *den weg des Heeren*. Gr. *den weg*. Vgl. op H. IX : 2.

Tyrannus. Waarschijnlijk een heidensch leeraar, die, gunstig gestemd voor het evangelie, of werkelijk reeds tot de gemeente toegetreden, zijne gehoorzaal aan Paulus ten gebruike afstond. Vgl. H. XVIII : 7. And. denken aan een joodschen leeraar der wet. Gew. t. *zekeren Tyrannus*.

10. *twee jaren lang*, t. w. na de drie maanden, vs. 8 vermeld. Waarschijnlijk moet de opgave, die hier voorkomt, iets ruimer worden genomen. Vgl. H. XX : 31.

Azië. Zie op H. II : 9, 10.

des Heeren. Gew. t. *des Heeren Jezus*.

12. *doeken* enz., t. w. die door hem gebruikt waren, en waardoor eene genezende kracht van hem geacht werd uit te gaan. Vgl. Luc. VIII : 46.

13. *bezweerders*. Zij gaven voor, door het uitspreken van geheimzinnige woorden de booze geesten te kunnen uitdrijven. Vgl. Matth. XII : 27.

En ook. Gew. t. *En*.

ondernamen — noemen, meenende, dat de naam van Jezus, dien Paulus gebruikte, de oorzaak was, dat hij genezingen teweegbracht, waartoe zij buiten staat waren.

Ik bezweer. Gew. t. *Wij bezweren*.

18. *die geloovig geworden waren*, t. w. ten gevolge van den daardoor ontvangen indruk. Bedoeld worden vooral zulken, die aan die tooverij geloof geslagen en daarbij hulp gezocht hadden.

18. *beleden — hunne daden*, d. i. gaven hun leedwezen te kennen over hunne vroegere dwaze en zondige handelingen.

19. *tooverij*. Gr. *ijdele* of *nuttelooze dingen*. Tooverij werd vooral te Efeze gepleegd.

hunne boeken, die zulke tooverspreuken bevatten.

drachmen. Gr. *zilver*. Over de waarde der drachme zie op Luc. XV : 8. De som, hier bedoeld, bedroeg ongeveer twintig duizend gulden.

20. *wies — werd machtig*. Het evangelie nam toe in aantal van belijders en deed krachtige werking.

21. *na Macedonië — doorgegaan te zijn*. Ook om daar gaven in te zamelen voor de christenen in Judéa. Vgl. 1 Kor. XVI : 1—5. Over de hier genoemde landen zie op H. XVI : 9, XVIII : 12.

moet ik ook Rome zien. Het groote belang, dat zijne prediking te Rome, het middelpunt der geheele beschaafde wereld, voor de uitbreiding van het evangelie hebben zou, bracht Paulus tot de overtuiging, dat hij naar Gods wil derwaarts gaan moest.

22. *Erastus*. Waarschijnlijk dezelfde, die 2 Tim. IV : 20 voorkomt. Een ander van denzelfden naam wordt Rom. XVI : 23 genoemd.

23. *den weg des Heeren*. Zie op vs. 9.

name Demetrius, een zilversmid, die
zilveren tempels van Diana maakte,
bracht den kunstenaars niet weinig
25. werks aan. ' En toen hij dezen met
de werklieden in zulke dingen ver-
zameld had, zeide hij: Mannen! gij
weet, dat wij uit dit handwerk onze
26. welvaart hebben, ' en gij ziet en hoort,
dat deze Paulus niet alleen te Efeze,
maar in bijna geheel Azië eene groote
schare overreed en afvallig gemaakt
heeft door te zeggen, dat het geen
goden zijn, die met handen gemaakt
27. worden. ' En er bestaat niet alleen
gevaar, dat dit ons vak in minach-
ting komt, maar ook dat de tem-
pel der groote godin Diana voor niets
gerekend wordt, en dat ook hare
majesteit zal te niet gaan, welke
geheel Azië en de gansche wereld
28. vereert. ' Toen zij nu dit hoorden,
werden zij vol van toorn en riepen,
zeggende: Groot is de Diana der
29. Efeziërs! ' En de stad werd vol ver-
warring, en zij stormden als één
man naar den schouwburg, en sleep-
ten met zich Gajus en Aristarchus,
Macedoniërs, reisgenooten van Pau-
30. lus. ' Toen nu Paulus onder het volk
wilde gaan, lieten de leerlingen het
31. hem niet toe; ' en ook sommige der
oversten van Azië, die vrienden van
hem waren, zonden tot hem en ba-
den hem, dat hij zich niet naar den
32. schouwburg begeven mocht. ' De een
dan riep dit, de ander dat; want
de vergadering was verward, en de
meesten wisten niet, waarom zij sa-
33. mengekomen waren. ' En men drong
uit de schare Alexander naar voren,
daar de Joden hem voortstieten; en
Alexander wenkte met de hand en
wilde zich bij het volk verantwoor-
34. den. ' Maar toen zij bemerkten, dat
het een Jood was, ging er ééne stem
op van allen, en riepen zij omtrent
twee uren lang: Groot is de Diana
35. der Efeziërs! ' Nadat nu de stads-
schrijver de schare gestild had, zeide
hij: Mannen van Efeze! welk mensch is
er toch, die niet weet, dat de stad Efeze
de tempelbewaarster is der groote Di-
ana en van het uit den hemel gevallen
36. beeld? ' Daar dit dan onwederspreke-
lijk is, zoo behoort gij stil te zijn
37. en niets overijlds te doen. ' Want gij
hebt deze mannen hier gebracht, die
noch tempelroovers zijn, noch uwe
38. godin lasteren. ' Indien dan Deme-
trius en zijne medekunstenaars tegen
iemand eene klacht hebben, er wor-
den rechtsdagen gehouden en er zijn
stadhouders; laat ze elkander aankla-
39. gen! ' En indien gij iets verlangt
omtrent andere dingen, dat zal in
eene wettige vergadering beslist wor-
40. den. ' Want wij loopen ook gevaar,
om van oproer aangeklaagd te wor-
den wegens den dag van heden, daar
er geen grond is, waarop wij reken-
schap zullen kunnen geven van deze
samenspanning. En nadat hij dit ge-
zegd had, deed hij de vergadering
uiteengaan.

Vs. 26. H. XVII: 29.

24. *tempels.* Kleine afbeeldsels van den wereldberoemden tempel aan de godin Diana (Gr. *Artemis*) gewijd, die aldaar stond. Zij vonden grooten aftrek, vooral bij de talrijke vreemdelingen, die te Efeze aan haar hulde kwamen bewijzen. Vgl. vs. 27.

25. *werklieden*, d. i. ondergeschikte arbeiders.

26. *afvallig gemaakt.* Gr. *afgekeerd*, t. w. van den dienst der goden.

dat het geen goden zijn enz. Volgens het heidensch bijgeloof, was de godheid in haar beeld aanwezig.

28. *werden zij vol van toorn.* Uit godsdienstijver, die geprikkeld en verontreinigd was door de berekening van hun eigenbelang.

29. *de stad.* Gew. t. *de geheele stad.*

den schouwburg. Een groot, niet overdekt gebouw, dat ook voor volksvergaderingen gebruikt werd.

Gajus en Aristarchus. De eerste komt elders niet meer voor. Over den ander vgl. H. XX: 4, XXVII: 2, Kol. IV: 10, Phil. vs. 24.

van Paulus. Hem schijnt de opgewondene volksmenigte te vergeefs in zijne woning gezocht te hebben.

31. *oversten van Azië.* Aanzienlijke mannen uit deze provincie, die voor een jaar gekozen werden, om op eigen kosten openbare spelen ter eere der goden en des keizers te geven. Zij waren tien in getal.

33. *Alexander.* Een Jood (vgl. vs. 34), maar die christen schijnt geworden te zijn en zich daarom tot verantwoording geroepen kon achten, toen de Joden hem tot vóór de schare gedrongen hadden, om hem in ongelegenheid te brengen. Volg. and. wilden de Joden door hem zich zelve bij de volksmenigte verdedigen.

34. *een Jood*, en dus van den dienst der goden af keerig.

35. *de stadsschrijver.* Hij was belast met de bewaring van het archief, het ontwerpen van staatsstukken en hunne voorlezing in de volksvergaderingen.

tempelbewaarster. Een eernaam van zulke steden, die aan eene bijzondere godheid, gelijk Efeze aan Diana, waren gewijd.

groote. Gew. t. *groote godin.*

het uit den hemel gevallen beeld, t. w. van Diana, dat van hout vervaardigd was en geacht werd uit den hemel aan Efeze geschonken te zijn.

HOOFDSTUK XX : 1—XXI : 16.

Paulus reist door Macedonië naar Griekenland, waar hij drie maanden blijft (vs. 1—3), en keert langs denzelfden weg naar Azië terug (vs. 4—6). Hij doet te Troas den jongeling Eutychus herleven (vs. 7—12), zet zijne reis naar Jeruzalem voort en komt te Miléte (vs. 13—16), waar hij de oudsten van Efeze ontbiedt en met eene plechtige rede afscheid van hen neemt (vs. 17—38). Hij komt te Tyrus (H. XXI : 1—7), en begeeft zich vandaar naar Cesaréa, waar Agabus hem zijne aanstaande gevangenschap voorspelt (vs. 8—14), doch gaat desniettemin naar Jeruzalem (vs. 15, 16).

1. Nadat nu de opschudding bedaard
was, riep Paulus de leerlingen tot
zich en groette hen, en begaf zich
2. op reis naar Macedonië. ' En toen
hij die streken doorgereisd en hen met
vele woorden vermaand had, kwam
3. hij in Griekenland. ' En nadat hij
er drie maanden doorgebracht had,
werd er door de Joden een aanslag
tegen hem gesmeed, toen hij naar
Syrië zou afvaren; en zoo besloot
hij terug te keeren door Macedo-
4. nië. ' En hem vergezelden tot aan
Azië Sopater, de zoon van Pyrrhus,
van Beréa, en van de Thessalonikers
Aristarchus en Secundus, en Gajus
van Derbe, en Timótheüs, en de
Aziaten Tychicus en Tróphimus. '
5. Dezen gingen vooruit en wachtten
6. ons te Troas. ' Wij nu voeren van
Philippi af na de dagen der onge-
zuurde brooden, en kwamen in vijf
dagen bij hen te Troas, waar wij
zeven dagen vertoefden.
7. Toen wij nu op den eersten dag
der week vergaderd waren om brood
te breken, sprak Paulus tot hen,
daar hij des anderen daags op reis
zou gaan, en hij rekte zijne rede
8. tot middernacht. ' En er waren vele
lampen in de opperzaal, waar wij
9. vergaderd waren. ' Zeker jongeling
nu, met name Eutychus, die in het
venster zat, viel in een diepen slaap,
daar Paulus lang sprak; en door den
slaap stortte hij neder en viel van de
derde verdieping naar beneden, en
10. werd voor dood opgenomen. ' Doch
Paulus kwam af en wierp zich op
hem, en omvatte hem en zeide:
Jammert niet, want zijne ziel is in
11. hem! ' En toen hij naar boven ge-
gaan was, en het brood gebroken en
genuttigd had, sprak hij geruimen
tijd met hen, tot aan den dageraad,
12. en zoo vertrok hij. ' En zij brachten
den knaap levend binnen, en werden
niet weinig vertroost.
13. Wij nu gingen vooruit naar het
schip, en voeren af naar Assus, waar
wij Paulus zouden opnemen; want
zoo had hij het besteld, daar hij zelf
14. over land zou gaan. ' Toen hij zich
nu te Assus bij ons gevoegd had,
namen wij hem op en kwamen te

Vs. **1—3**. H. XIX : 21. — Vs. **6**. H. XVI : 12, 8. Vs. **9—12**. H. IX : 36—41.

2. *hen*, t. w. de christenen, die daar woonden.
Griekenland, elders *Achaje* genoemd. Vgl. op H. XVIII : 12. De voornaamste gemeente, door hem daar gesticht, was die van Korinthe.
3. *een aanslag*, waarschijnlijk om hem op weg naar de haven om te brengen. Vgl. op H. XVIII : 1.
4. *hem vergezelden tot aan Azië*, t. w. tot Miléte, de laatste plaats in Azië, waar Paulus ditmaal vertoefd heeft (vs. 15). Daar echter Tróphimus met hem te Jeruzalem gekomen is (H. XXI : 29), Aristarchus hem naar Rome heeft vergezeld (H. XXVII : 2), en ook Tychicus aldaar hem ter zijde heeft gestaan (Ef. VI : 21), schijnt het, dat dezen hem nog verder gevolgd zijn.
Sopater, de zoon van Pyrrhus. Deze komt elders niet voor. Gew. t. *Sopater*.
Beréa. Zie op H. XVII : 10.
Aristarchus. Waarschijnlijk dezelfde, die H. XIX : 29 genoemd wordt.
Secundus ... Gajus. De een is ons zoomin als de ander bekend.
Derbe. Zie op H. XIV : 6.
Timótheüs. Zie op H. XVI : 1.
5. *Dezen*, t. w. de zeven genoemde personen. Volg. and. alleen Tychicus en Tróphimus.
5. *ons*. Vanhier af wordt het verhaal weder in den eersten persoon voortgezet. Zie daarover de Inl. en vgl. H. XVI : 10.
6. *na de — ongezuurde brooden*, d. i. na het Paaschfeest. Vgl. op Matth. XXVI : 17.
7. *wij*. Gew. t. *de leerlingen*.
den eersten dag der week. Of die toen reeds voor gemeenschappelijke godsdienstoefening afgezonderd werd (vgl. 1 Kor. XVI : 2), is onzeker.
brood te breken. Zie op H. II : 42.
hen, t. w. de vergaderde christenen.
8. *wij*. Gew. t. *zij*.
9. *in het venster*, d. i. in de vensterbank. De vensters in het Oosten waren niet altijd van zonneschermen voorzien, of deze waren thans opengezet.
omvatte hem. Vgl. 1 Kon. XVII : 21, 2 Kon. IV : 34, 35.
10. *Jammert niet*, d. i. Maakt geen misbaar, alsof hij dood ware!
11. *het brood*. Gew. t. *brood*.
13. *Assus*. Eene stad, ten zuiden van Troas en tegenover het eiland Lesbos gelegen.
daar hij — zou gaan, waarschijnlijk omdat hij christenen bezoeken wilde, die daar woonden.

15. Mityléne. ' En vandaar afgevaren,
kwamen wij den volgenden dag tegen-
over Chios, en 's anderen daags sta-
ken wij over naar Samos en bleven
te Trogyllium, en den dag daaraan
16. kwamen wij te Miléte. ' Want Paulus
had besloten Efeze voorbij te varen,
opdat hij zich niet in Azië zou op-
houden; want hij spoedde zich, om,
zoo het hem mogelijk was, op den dag
van het Pinksterfeest te Jeruzalem te
17. zijn. ' Doch van Miléte zond hij naar
Efeze en ontbood de oudsten der ge-
18. meente. ' En toen zij bij hem geko-
men waren, zeide hij tot hen: Gij
weet, hoe ik van den eersten dag
af, dat ik in Azië ben aangekomen,
den ganschen tijd bij u geweest ben, '
19. dienende den Heer met alle nederig-
heid en met tranen en onder beproe-
vingen, die mij overkwamen door de
20. aanslagen der Joden; ' hoe ik niets
van hetgeen nuttig was heb achterge-
houden, dat ik het u niet verkondigde
en leerde in het openbaar en aan de
21. huizen, ' betuigende zoo aan Joden
als aan Grieken de bekeering tot God
en het geloof in onzen Heer Jezus
22. Christus. ' En nu, zie, in den geest
gebonden reis ik naar Jeruzalem,
zonder te weten wat mij daar weder-
23. varen zal, ' behalve dat de Heilige
Geest mij van stad tot stad betuigt,
zeggende, dat mij banden en ver-
24. drukkingen wachten. ' Maar ik be-
kommer mij om niets, noch stel mijn
leven voor mij zelven op prijs, op-
dat ik mijnen loop volbrenge en de
bediening, die ik van den Heer Je-
zus ontvangen heb, om te betuigen
25. het evangelie der genade Gods. ' En
nu, zie, ik weet, dat gij allen, bij
wie ik rondgegaan ben, predikende
het koninkrijk, mijn aangezicht niet
26. meer zien zult. ' Daarom betuig ik
u op den dag van heden, dat ik
rein ben van het bloed van allen; '
27. want ik heb niets achtergehouden,
dat ik u niet den geheelen raad Gods
28. verkondigde. ' Geeft dan acht op u
zelve en op de geheele kudde, over
welke de Heilige Geest u tot opzie-
ners gesteld heeft, om de gemeente
des Heeren te weiden, die hij zich
verworven heeft door zijn eigen bloed. '
29. Ik weet, dat na mijn vertrek woeste
wolven onder u komen zullen, die
30. de kudde niet sparen; ' en uit u zel-

Vs. **20**, **21**. H. XIX:8—10. — Vs. **22**, **23**. H. XXI:4, 11, 12. — Vs. **23**. H. XXI:30—33. — Vs. **24**. H. XXI:13; Gal. I:1.

Vs. **26**. H. XVIII:6. — Vs. **28**. Joh. XXI:16; 1 Petr. V:2; 1 Kor. VI:20; Kol. I:14; Tit. II:14.

14. *Mityléne.* De hoofdstad van Lesbos, aan de oostkust van dat eiland.

15. *Chios ... Samos.* Twee eilanden, zuidwaarts van Lesbos, dicht bij het vaste land gelegen.

Trogyllium. Een voorgebergte aan de kust van Azië tegenover Samos, met eene stad van dien naam. Bij Samos gekomen, voeren zij hierheen over, om er te overnachten.

Miléte. Eene aanzienlijke stad aan de zeekust, ten zuiden van Trogyllium.

16. *Efeze voorbij te varen.* Daar er nauwelijks drie weken overschoten, om Jeruzalem tegen het Pinksterfeest te kunnen bereiken, achtte Paulus het raadzaam Efeze niet te bezoeken, waar hij zoowel vele vrienden (vs. 31) als vele tegenstanders (1 Kor. XVI:9) had, en daarom licht een geruimen tijd opgehouden zou zijn.

19. *tranen.* Gew. t. *vele tranen.*

22. *in den geest gebonden,* d. i. uit gevoel van plicht en innerlijk gedrongen.

23. *de Heilige Geest,* die door de profeten spreekt. Vgl. H. XXI:4, 10, 11.

mij ... betuigt. Gew. t. *betuigt.*

24. *mijnen loop.* Beeld, aan de wedloopen der Grieken ontleend, waaronder het christelijk leven vooral naar de bezwaren, waaraan het onderhevig is, en de voortdurende inspanning, die het vordert, wordt voorgesteld. Vgl. 1 Kor. IX:24—27, 2 Tim. IV:7, Hebr. XII:1. Gew. t. *mijnen loop met blijdschap.*

de bediening, d. i. het apostelambt. Vgl. H. IX:15.

25. *ik weet,* ten gevolge der ontvangen voorspellingen (vs. 23).

gij allen. Paulus spreekt in de aanwezigen allen toe, aan wie hij het evangelie in Azië verkondigd had, alsof zij tegenwoordig waren.

koninkrijk. Gew. t. *koninkrijk Gods.*

26. *rein ben van het bloed van allen.* Zie op H. XVIII:6.

27. *den geheelen raad Gods,* d. i. alles, wat God in zijne wijsheid verordend heeft tot behoudenis der menschen.

28. *de Heilige Geest,* door welken de apostelen en de gemeente waren geleid geworden, toen zij hen tot die bediening verkozen. Deze herinnering moest hen hunne verantwoordelijkheid te meer doen gevoelen.

opzieners. Dezelfden, die vs. 17 en elders *oudsten* genoemd worden. Vgl. op H. XI:30.

des Heeren. Gew. t. *Gods.*

te weiden, d. i. de gemeente (*kudde*) zoo te leiden, dat haar geestelijk leven bevorderd wordt.

zich verworven — bloed, d. i. ten koste van zijn leven van de macht der zonde verlost en daardoor tot zijn eigendom gemaakt heeft.

29. *Ik weet.* Paulus spreekt op grond van de ervaring, die hij bij zijn langdurig verblijf te Efeze en elders had opgedaan. Gew. t. *Want ik weet dit.*

woeste wolven, d. i. mannen, die verderfelijke leerstellingen prediken en daarbij enkel hun eigenbelang bedoelen. Vgl. op Matth. VII:15.

ve zullen mannen opstaan, die ver-
keerde dingen spreken, om de leer-
lingen achter zich af te trekken. '
31. Daarom waakt, en gedenkt dat ik
drie jaren lang nacht en dag niet op-
gehouden heb, een iegelijk met tranen
32. te vermanen. ' En nu, ik beveel u
aan God en het woord zijner ge-
nade, die machtig is u op te bouwen
en u een erfdeel te geven onder al
33. de geheiligden. ' Ik heb niemands
zilver of goud of kleeding begeerd. '
34. Gij weet zelve, dat deze handen
mijne behoeften en degenen, die met
35. mij waren, gediend hebben. ' In al-
les heb ik u getoond, dat men zóó
arbeidende zich de zwakken moet aan-
trekken, en gedenken aan de woor-
den van den Heer Jezus, dat hij ge-
zegd heeft: Het is zaliger te
geven dan te ontvangen.
36. En nadat hij dit gezegd had, kniel-
de hij neder en bad met hen allen. '
37. En er ontstond een groot geween van
allen, en zij vielen Paulus om den
38. hals en kusten hem, ' vooral bedroefd
om het woord, dat hij gezegd had,
dat zij zijn aangezicht niet meer aan-
schouwen zouden. En zij deden hem
uitgeleide naar het schip.
XXI : 1. Toen wij nu van hen geschei-
den en afgevaren waren, liepen wij
rechtuit en kwamen aan Cos, en den
volgenden dag aan Rhodus, en van-
2. daar te Pátara. ' En wij vonden er
een schip, dat naar Fenicië zou over-
steken, en gingen er in en voeren
3. af. ' Toen wij nu in het gezicht van
Cyprus gekomen waren en het links
hadden laten liggen, voeren wij naar
Syrië en liepen binnen te Tyrus;
want aldaar zou het schip de lading
4. lossen. ' En wij vonden er de leer-
lingen en bleven daar zeven dagen;
en dezen zeiden door den Geest tot
Paulus, dat hij niet moest opgaan
5. naar Jeruzalem. ' Toen wij nu die
dagen ten einde gebracht hadden,
vertrokken wij en reisden heen, ter-
wijl allen met vrouwen en kinderen
ons uitgeleide deden tot buiten de
stad; en nadat wij, op den oever ne-
6. dergeknield, gebeden hadden, ' groet-
ten wij elkander; en wij gingen in
het schip, maar zij keerden naar
huis terug.
7. Wij nu, toen wij van Tyrus af
de vaart ten einde gebracht hadden,
kwamen aan te Ptolemaïs, en groet-
ten de broeders en bleven éénen dag
8. bij hen. ' En 's anderen daags ver-
trokken wij en kwamen te Cesaréa; en
wij gingen in het huis van Philip-
pus, den evangelist, die één van de

Vs. 34. H. XVIII : 3. — Vs. 36. H. XXI : 5.

Vs. 4. Vs. 12, H. XX : 22, 23. — Vs. 5. H. XX : 36.

31. *gedenkt* enz., opdat ik niet te vergeefs onder u gearbeid moge hebben.
drie jaren, t. w. ongeveer. Vgl. op H. XIX : 10.
32. *En nu.* Gew. t. *En nu, broeders!*
het woord zijner genade, door hetwelk God zijne kracht openbaart.
die, t. w. God.
op te bouwen, d. i. te doen toenemen in het christelijk geloof.
erfdeel, d. i. deel aan het heil, door Christus den zijnen bereid.
geheiligden. Elders *heiligen* genoemd. Vgl. op H. IX : 13.
33. *zilver — kleeding*, waarop hij als apostel aanspraak had kunnen maken (Matth. X : 10, 1 Kor. IX : 14).
35. *zwakken*, d. i. zulken, die bij zwakke godsdienstige overtuiging (Rom. XV : 1, 1 Kor. VIII : 9) licht afkeerig zouden worden van het evangelie, wanneer bij zijne predikers ook maar eenigszins aan baatzucht te denken viel. Vgl. 1 Kor. IX : 12. And. behoeftigen, in wier nood men gewillig moet voorzien.
Het is zaliger enz. Dit woord van Jezus, in de Evangeliën niet opgeteekend, prijst in 't algemeen het grooter geluk, dat mededeelen boven ontvangen aanbrengt. Paulus past het te recht op zich toe, met het oog op het mededeelen van hetgeen hij had, t. w. het geestelijke, en het ontvangen van hetgeen anderen hem zouden hebben kunnen geven, t. w. het aardsche. Volg. and. denkt hij hier enkel aan tijdelijke ondersteuning.
1. *Cos ... Rhodus.* Twee eilanden ten zuiden van Miléte gelegen.
Pátara. Eene zeestad van Lycië.
2, 3. *Fenicië, Cyprus.* Zie op H. XI : 19.
3. *Tyrus.* Zie op Matth. XI : 21.
4. *de leerlingen.* Uit H. XI : 19 (vgl. H. XV : 3) blijkt, dat het evangelie zich reeds vroeg in Fenicië, waartoe Tyrus behoorde, verspreid had.
en dezen enz. Zij hielden zich overtuigd, dat Paulus het lijden, dat zij voor hem te gemoet zagen, moest ontwijken ter wille van het evangelie (vgl. vs. 12); doch Paulus, al trok hij hunne voorspelling niet in twijfel, deelde in die overtuiging niet (vgl. vs. 13, 14).
7. *Ptolemaïs.* Eene havenstad tusschen Tyrus en Cesaréa gelegen, oudtijds Acco, thans St. Jean d'Acre geheeten.
8. *wij.* Gew. t. *Paulus en wij, die met hem waren.*
kwamen te Cesaréa, t. w. over land (vgl. vs. 7).
Cesaréa. Zie op H. VIII : 40.
Philippus. Hij had in Samarië en elders het evangelie verkondigd (H. VIII : 5—40), en wellicht daarvan, tot onderscheiding, den bijnaam van *evangelist* ontvangen. Het schijnt, dat hij thans Cesaréa tot woonplaats en middelpunt zijner werkzaamheid gekozen had (H. VIII : 40). Vgl. verder op Ef. IV : 11.
één van de zeven, t. w. van de zeven eertijds gekozen diakenen (H. VI : 5).

9. zeven was, en bleven bij hem. ' Deze
nu had vier ongehuwde dochters, die
10. profetessen waren. ' En terwijl wij er
verscheidene dagen bleven, kwam ze-
ker profeet van Judéa, met name
11. Agabus; ' en tot ons gekomen, nam
hij den gordel van Paulus, en bond
zijne eigene handen en voeten en zei-
de: Dit zegt de Heilige Geest: Den
man, van wien deze gordel is, zul-
len te Jeruzalem de Joden aldus bin-
den en overleveren in handen van
12. heidenen. ' Nadat wij nu dit gehoord
hadden, baden wij en zij, die daar
woonachtig waren, dat hij niet mocht
13. opgaan naar Jeruzalem. ' Toen ant-
woordde Paulus: Wat doet gij, dat
gij weent en mijn hart week maakt?
want ik ben niet alleen bereid mij
te laten binden, maar ook te sterven
te Jeruzalem voor den naam van den
14. Heer Jezus. ' Daar hij zich nu niet
liet overreden, berustten wij er in
en zeiden: Des Heeren wil geschiede!
15. En na deze dagen maakten wij ons
reisvaardig, en gingen op naar Je-
16. ruzalem; ' en er gingen ook van de
leerlingen van Cesaréa met ons, en
zij brachten ons bij zekeren Mnason
van Cyprus, een ouden leerling, bij
wien wij zouden gehuisvest worden.

HOOFDSTUK XXI : 17—XXII : 29.

Paulus, te Jeruzalem gekomen, volgt den raad op, hem door Jacobus en de oudsten gegeven, om de gelofte van eenige Nazireërs mede op zich te nemen (vs. 17—26). Naar den tempel opgegaan, wordt hij door aziatische Joden overvallen (vs. 27—29), en komt zijn leven in gevaar (vs. 30). Romeinsche krijgsknechten ontrukken hem aan de woede der menigte en brengen hem naar den burcht (vs. 31—36). Nadat hij van den krijgsoverste verlof ontvangen heeft, om het volk toe te spreken (vs. 37—40), verhaalt hij zijne bekeering (H. XXII : 1—11), doop (vs. 12—16) en uitzending tot de heidenen (vs. 17—21). Daar de woede des volks opnieuw tegen hem losbarst, wil de overste hem doen geeselen (vs. 22—24), doch laat dit na, vernemende, dat hij een Romein is (vs. 25—29).

17. Toen wij nu te Jeruzalem geko-
men waren, ontvingen de broeders
18. ons met blijdschap. ' En den volgen-
den dag ging Paulus met ons in bij
Jacobus, en al de oudsten waren
19. daar gekomen. ' En na hen gegroet
te hebben, verhaalde hij stuk voor
stuk wat God onder de heidenen door
20. zijnen dienst gedaan had. ' En nadat
zij het gehoord hadden, verheerlijk-
ten zij God en zeiden tot hem: Gij
ziet, broeder! hoevele duizenden er
onder de Joden zijn, die gelooven;
en zij zijn allen ijveraars voor de
21. wet. ' Nu is hun aangaande u be-
richt, dat gij al de Joden, die onder
de heidenen zijn, van Mozes leert
afvallen, zeggende, dat zij hunne
kinderen niet moeten besnijden, noch
22. naar de gebruiken wandelen. ' Wat
dan nu? Het kan niet anders, of
er komt eene menigte samen; want
zij zullen hooren, dat gij gekomen
23. zijt. ' Doe dan dit, wat wij u zeg-
gen. Er zijn vier mannen onder

Vs. **9.** H. II : 17. — Vs. **10.** H. XI : 27, 28. — Vs. **12.** Vs. 4. — Vs. **13.** H. XX : 24. Vs. **14.** Matth. XXVI : 39. — Vs. **19.** H. XV : 4, 12. — Vs. **23.** H. XVIII : 18.

8. *bleven bij hem*, d. i. namen bij hem onzen intrek.
9. *die profetessen waren.* Gelijk vroeger onder het O. V. (Richt. IV : 4, 2 Kon. XXII : 14, Luc. II : 36), zoo openbaarde zich ook nu onder het N. de geest der profetie somtijds bij vrouwen. Zie verder op H. XI : 27.
11. *bond — voeten.* Het was in den geest der oude profeten, door zulke zinnebeeldige handelingen den indruk hunner woorden te versterken. Vgl. 1 Kon. XXII : 11, Jez. XX : 2—4, Jer. XIII : 1—11, XXVII : 2—11, XXVIII : 10, 11.
13. *Toen.* Gew. t. *Maar.*
antwoordde Paulus. Zie op vs. 4.
16. *en zij brachten — Mnason.* And. *medenemende zekeren Mnason*, die, hoewel te Jeruzalem woonachtig, zich thans te Cesaréa zou bevonden hebben.
een ouden leerling, die daarom in hooge achting stond, en op wien Paulus zich verlaten kon.
17. *de broeders*, t. w. die christenen, die hen opwachtten en hunne vrienden waren.
18. *Jacobus.* Zie op H. XII : 17.
20. *verheerlijkten.* Zie op H. IV : 21.
God. Gew. t. *den Heer.*
duizenden. Gr. *tienduizenden.*
20. *die gelooven*, t. w. in Christus. Met dat geloof vereenigden zij echter groote gehechtheid aan de wet van Mozes, welker handhaving en onbepaalde heerschappij zij van den Christus verwachtten. Reeds berustten zij er noode in, dat Paulus, overeenkomstig het vroeger genomen besluit (vs. 25, vgl. H. XV : 23—29), de heidenen, onder wie zijn eigenlijke werkkring was (Gal. II : 9), niet tot de onderhouding dier wet verplichtte; maar het ergerde hen bovenmate, dat hij zelfs de Joden, die onder de heidenen leefden, daarvan zou ontslagen hebben.
21. *Nu is hun* enz. Van de onderstelling uitgaande, dat de aanklacht valsch was, verwachtten zij, dat Paulus bereid zou zijn zich daarvan te zuiveren.
de gebruiken, d. i. de voorschriften van Mozes en de instellingen, door de overlevering daaraan toegevoegd. Vgl. vs. 24.
22. *Wat dan nu?* d. i. Wat staat ons dan te doen?
Het kan niet anders enz. Daar de komst van Paulus niet verborgen blijven kon, zoo was het met zekerheid vooruit te zien, dat eene groote schaar uit de gemeente zou bijeenkomen, om hem te hooren en onderzoek te doen naar de waarheid van dat gerucht.

ons, die onder eene gelofte staan. '
24. Neem dezen mede en heilig u met
hen, en draag voor hen de kosten,
opdat zij zich het hoofd mogen laten
scheren; zoo zullen allen erkennen,
dat er niets aan is van hetgeen hun
aangaande u bericht is, maar dat gij
ook zelf wandelt in onderhouding der
25. wet. ' Doch nopens de heidenen, die
geloovig geworden zijn, hebben wij
besloten en geschreven, dat zij zich
wachten moeten voor hetgeen aan de
afgoden geofferd is, en voor bloed, en
voor het verstikte, en voor hoererij. '
26. Toen nam Paulus die mannen mede,
en heiligde zich den volgenden dag met
hen, en ging in den tempel, en
kondigde den afloop van de dagen
der heiliging aan, als wanneer voor
een iegelijk hunner de offerande gebracht
zou worden.
27. Toen nu de zeven dagen ten einde
liepen, zagen hem de Joden van Azië
in den tempel, en brachten de geheele
schare in rep en roer, en sloe-
28. gen de handen aan hem, ' roepende:
Mannen Israëls, helpt! Dit is de
mensch, die allen overal leert tegen
het volk en de wet en deze plaats;
ja, hij heeft zelfs Grieken in den
tempel gebracht en deze heilige plaats
29. ontheiligd! ' Want zij hadden te voren
Tróphimus den Efeziër met hem
in de stad gezien, en meenden, dat
Paulus dezen in den tempel gebracht
30. had. ' En de geheele stad kwam in
beweging, en het volk liep te hoop,
en zij grepen Paulus en sleepten hem
buiten den tempel, en terstond wer-
31. den de deuren gesloten. ' En terwijl
zij hem zochten te dooden, kwam
tot den overste der bende het gerucht,
dat geheel Jeruzalem in rep
32. en roer was. ' En hij nam onverwijld
krijgsknechten en hoofdlieden met
zich en liep op hen toe. Zij nu,
toen zij den overste en de krijgsknechten
zagen, hielden op, Paulus
te slaan.
33. Toen naderde de overste en greep
hem, en beval, dat men hem met
twee ketenen boeijen zou, en vroeg,
wie hij toch was en wat hij gedaan
34. had. ' Onder de schare nu riep de
een hem dit toe, de ander dat; doch
daar hij wegens de opschudding het
zekere niet vernemen kon, beval hij,
dat men hem naar den burcht bren-
35. gen zou. ' Toen hij nu aan de trappen
gekomen was, gebeurde het, dat
hij door de krijgsknechten gedragen
werd wegens het geweld der schare; '

Vs. 25. H. XV:23–29. — Vs. 27. H. XXIV:18.

Vs. 29. H. XX:4. — Vs. 33. Vs. 11.

23. *eene gelofte*, die ten minste dertig dagen duurde. Zie verder daarover Num. VI:1–21.

24. *heilig u met hen*, d. i. neem met hen de gelofte op u. Het behoefde slechts voor zoolang te zijn, als het Nazireërschap dier mannen nog duren moest.

draag de kosten, t. w. de kosten, verbonden aan de offerande, welke bij het einde gebracht moest worden. Het werd een verdienstelijk werk gerekend, arme Nazireërs daartoe in staat te stellen.

het hoofd . . . scheren. Zie op H. XVIII:18.

zoo zullen allen erkennen. Gew. t. *en allen erkennen mogen*.

25. *dat zij*. Gew. t. *dat zij niets dergelijks behoeven te onderhouden dan dat zij*.

voor hetgeen aan de afgoden enz. Zie op H. XV:20.

26. *nam Paulus — mede*, gelijk hij vroeger ook zelf eene gelofte op zich genomen had (H. XVIII:18). Vgl. H. XXIV:17, 1 Kor. IX:20.

kondigde . . . aan, t. w. aan de priesters, en ook in ruimeren kring.

den afloop — heiliging, d. i. in dit geval zeven dagen (vs. 27). Bij het ontbreken van de verplichte offerande duurde het tijdperk der heiliging langer voort.

als wanneer. Gr. *totdat*.

27. *ten einde liepen*, en dus nog niet verstreken waren. Uit H. XXIV:11 volgt, dat het op den vijfden dag geschiedde.

de Joden van Azië, onder wie hij langen tijd gepredikt had, en die bijzonder vijandig tegen hem gezind waren (H. XX:18, 19).

de geheele schare, die in den tempel was.

28. *Grieken*, d. i. heidenen, die niet verder dan in het voorhof der heidenen mochten komen.

en, t. w. daardoor.

deze plaats, d. i. den tempel. Vgl. op H. VI:13.

29. *te voren*, t. w. bij een vroeger verblijf. Vgl. H. XVIII:22, XX:4. And. op een der jongst verloopen dagen.

30. *het volk liep te hoop*. Gr. *er kwam een samenloop des volks*.

buiten den tempel, opdat het gewijde gebouw niet door zijn bloed ontheiligd zou worden. Vgl. 2 Kon. XI:15.

31. *kwam tot den overste der bende het gerucht*. De romeinsche bezetting lag in den burcht Antonia, die zich ten N. W. boven het tempelplein verhief (vgl. vs. 35).

den overste. Gr. *den overste over duizend*. Hij heette Claudius Lysias. Zie H. XXIII:26.

32. *liep op hen toe*. Gr. *liep op hen af*, t. w. van den hooger gelegen burcht.

33. *en beval, dat — boeijen zou*, omdat hij hem voor den oproermaker hield, van wien hij vs. 38 spreekt.

twee ketenen, t. w. eene aan de handen en eene aan de voeten.

34. *riep . . . toe*. Gew. t. *riep*.

den burcht. Bedoeld is de kazerne, die zich in den burcht bevond.

36. want de menigte des volks volgde,
37. al roepende: Weg met hem! ' En
toen hij in den burcht gebracht zou
worden, zeide Paulus tot den over-
ste: Is het mij geoorloofd u iets te
zeggen? En hij zeide: Kent gij
38. Grieksch? ' Zijt gij dan niet de Egyp-
tenaar, die vóór deze dagen oproer
maakte en de vier duizend bandieten
39. naar de woestijn uitleidde? ' Maar
Paulus zeide: Ik ben een Jood van
Tarsus, burger van eene niet onver-
maarde stad van Cilicië; doch ik bid
u, sta mij toe tot het volk te spre-
40. ken. ' Toen hij het nu toegestaan
had, wenkte Paulus, op de trappen
staande, met de hand tot het volk;
en nadat er groote stilte gekomen
was, sprak hij hen toe in de he-
breeuwsche taal, zeggende:
XXII: 1. Mannen broeders en vaders!
hoort de verantwoording, die ik thans
2. aan u doe! ' Toen zij nu hoorden,
dat hij hen in de hebreeuwsche taal
toesprak, hielden zij zich te meer
3. stil. En hij zeide: ' Ik ben een
Jood, te Tarsus in Cilicië geboren,
doch opgevoed in deze stad, aan de
voeten van Gamaliël onderwezen naar
de gestrengheid van de wet der va-
deren; en ik was een ijveraar voor
4. God, gelijk gij allen heden zijt. ' En
ik vervolgde die van dezen weg wa-
ren tot den dood toe, bindende en
in de gevangenis overleverende zoo
5. mannen als vrouwen; ' gelijk ook de
hoogepriester mij tot getuige is en
de geheele raad. Nadat ik van de-
zen ook brieven aan de broeders ont-
vangen had, reisde ik naar Damas-
cus, om ook degenen, die dáár wa-
ren, gebonden naar Jeruzalem te
brengen, opdat zij gestraft zouden
6. worden. ' Maar het gebeurde mij,
toen ik reisde en nabij Damascus
kwam, omtrent den middag, dat
eensklaps uit den hemel een groot
7. licht mij omstraalde. ' En ik viel op
den grond en hoorde eene stem, die
tot mij zeide: Saul, Saul! waarom
8. vervolgt gij mij? ' En ik antwoordde:
Wie zijt gij, Heer? En hij zeide
tot mij: Ik ben Jezus de Nazare-
9. ner, dien gij vervolgt. ' Zij nu, die
met mij waren, zagen wel het licht,
maar de stem desgenen, die tot mij
10. sprak, hoorden zij niet. ' En ik zeide:
Wat zal ik doen, Heer? En de Heer
zeide tot mij: Sta op en ga naar
Damascus, en aldaar zal tot u ge-
sproken worden van al wat u opge-
11. dragen is te doen. ' En toen ik van
wege de heerlijkheid van dat licht
niet zien kon, werd ik door hen,
die bij mij waren, bij de hand ge-
leid en kwam te Damascus.
12. Zekere Ananías nu, een man vroom
naar de wet, van goede getuigenis
bij al de Joden, daar woonachtig, '
13. kwam tot mij en zeide, bij mij
staande: Saul, broeder! word zien-
de! en te dier ure kon ik naar hem
14. opzien. ' En hij zeide: De God
onzer vaderen heeft u bestemd, om

Vs. **36.** H. XXII: 22; Luc. XXIII: 18; Joh. XIX: 15. Vs. **3**—**16.** H. IX: 1—18, XXVI: 9—18.

Vs. **3**, **4.** Gal. I: 13, 14. — Vs. **3.** H. V: 34. — Vs. **4.** H. VIII: 3.

38. *de Egyptenaar.* Een man, die zich kort te voren voor een profeet uitgegeven en zijne aanhangers uit de woestijn, waar hij ze had verzameld, naar den Olijfberg gevoerd had met de verzekering, dat zij de muren der stad zouden zien instorten. De landvoogd Felix had zijne bende verslagen en verstrooid; maar hij zelf was het ontvlucht.

39. *Tarsus.* Zie op H. VI: 9.

40. *wenkte ... met de hand,* ten teeken, dat hij spreken wilde. Vgl. H. XII: 17, XIX: 33.

in de hebreeuwsche taal. Vgl. H. XXII: 2.

1. *vaders.* Titel van de raadsleden, die zich onder het samengeschoolde volk bevonden. Vgl. op H. VII: 2.

2. Het gebruiken van hunne taal werd aangemerkt als een blijk, dat hij achting voor hen koesterde en op zijne israëlietische afkomst prijs stelde.

3. *aan de voeten van Gamaliël,* d. i. door het onderricht van Gamaliël. De joodsche leeraars zaten op eene verhevenheid, en hunne leerlingen dus aan hunne voeten. Vgl. Luc. X: 39.

3. *naar de gestrengheid — vaderen,* d. i. overeenkomstig de strengste opvatting en toepassing der wet, en dus als een Farizeër.

ijveraar voor God, d. i. voor Gods eer, die, naar zijne overtuiging, afhing van de gestrenge handhaving der wet. Vgl. Rom. X: 2.

4. *die van dezen weg waren.* Gr. *dezen weg.* Zie op H. IX: 2.

tot den dood toe, d. i. zoodat ik hen ook, als ik kon, tot de doodstraf overgaf.

5. *brieven.* Zie op H. IX: 2.

de broeders, d. i. de Joden.

degenen, die dáár waren, t. w. de christenen.

9. *het licht.* Gew. t. *het licht en werden bevreesd.*

10. *opgedragen,* t. w. door God. Vgl. vs. 14, 15.

13. *kon ik naar hem opzien,* d. i. werd ik ziende, zoodat ik hem kon aanschouwen.

zijnen wil te kennen en den Recht-
vaardige te zien en uit zijnen mond
15. eene stem te hooren; ' want gij zult
hem tot getuige zijn bij alle men-
schen van hetgeen gij gezien en ge-
16. hoord hebt. ' En nu, wat toeft gij?
Sta op, en laat u doopen en uwe
zonden afwasschen onder aanroeping
van zijnen naam!
17. Het gebeurde mij nu, toen ik
naar Jeruzalem teruggekeerd was en
in den tempel bad, dat ik in zins-
18. verrukking geraakte ' en hem zag,
terwijl hij tot mij zeide: Spoed u
en ga haastig uit Jeruzalem; want
zij zullen uwe getuigenis aangaande
19. mij niet aannemen. ' En ik zeide:
Heer! zij weten zelve, dat ik in
de gevangenis wierp en in de syna-
gogen geeselde die in u geloofden, '
20. en dat, toen het bloed van Stéphanus,
uwen getuige, vergoten werd,
ik ook zelf daarbij stond en er een
welgevallen in toonde te hebben en
de kleederen bewaarde van degenen,
21. die hem ombrachten. ' En hij zeide
tot mij: Ga heen; want ik zal u
verreweg tot de heidenen zenden.
22. Zij hoorden hem nu aan tot dit
woord toe, en zij verhieven hunne
stem, zeggende: Weg van de aarde
met zulk een, want hij behoorde niet
23. te leven! ' En daar zij schreeuwden
en hunne kleederen van zich smeten
24. en stof in de lucht wierpen, ' beval
de overste, dat men hem in den
burcht zou brengen, en gebood, hem
door geeselslagen te pijnigen, opdat
hij weten mocht, om wat reden zij
25. zoo tegen hem riepen. ' Toen men
hem nu vastbond aan den geeselpaal,
zeide Paulus tot den hoofdman, die
daar stond: Is het ulieden geoor-
loofd een Romein, en dat onveroor-
26. deeld, te geeselen? ' Toen nu de
hoofdman dit hoorde, ging hij tot
den overste en gaf er kennis van,
zeggende: Wat gaat gij doen? want
27. deze mensch is een Romein. ' En de
overste kwam tot hem en zeide: Zeg
mij, zijt gij een Romein? En hij
28. zeide: Ja. ' De overste antwoordde:
Ik heb dit burgerrecht voor eene
groote som gekocht. En Paulus zei-
de: Maar ík ben het van geboorte. '
29. Terstond dan lieten zij, die hem pij-
nigen zouden, van hem af; en de
overste werd ook bevreesd, toen hij
vernam, dat hij een Romein was, en
omdat hij hem gebonden had.

Vs. **20.** H. VII:58, VIII:1. — Vs. **21.** H. IX: 15, XIII:2. — Vs. **22.** H. XXI:36, XXV:24. — Vs. **25.** H. XVI:37.

16. *laat u doopen — afwasschen.* De vergeving der zonden werd door den doop gewaarborgd, omdat deze volgde op het geloof in Christus en de belijdenis van zijnen naam. Vgl. H. II:38, 1 Kor. VI:11.

zijnen naam, d. i. den naam van Jezus, even te voren (vs. 14) de Rechtvaardige genoemd. Gew. t. *den naam des Heeren.*

17, 18. Paulus deelt dit gezicht mede, om de Joden te overtuigen, dat hij niet uit gebrek aan liefde tot hen, maar op uitdrukkelijken last van den Heer, met het evangelie naar de heidenen was gegaan.

17. *zinsverrukking.* Zie op H. X:10.

19. *zij weten zelve* enz. Juist omdat zij dit wisten, mocht hij verwachten, dat zij de oprechtheid zijner bekeering te minder in twijfel trekken en met des te meer ernst naar zijne prediking hooren zouden.

22. *tot dit woord toe*, waarbij hij van zijne prediking onder de heidenen gewaagde. Zie op H. XIII: 45.

behoorde. Gew. t. *behoort.*

23. *hunne kleederen — in de lucht wierpen.* Teekenen van even machtelooze als onzinnige woede. Volg. and. toonden zij daarmede, dat zij hem de steeniging waardig achtten, tot welke zij zich reeds schenen gereed te maken.

24. *de overste.* Zie op H. XXI:31.

24. *pijnigen*, d. i. door pijniging tot bekentenis trachten te brengen. Gr. *onderzoeken.* Het schijnt, dat de overste de hebreeuwsche taal niet verstond, en dus ook niet begreep, waardoor het volk in zulk eene woede ontstoken was.

25. *men.* Gew. t. *hij.*

hem vastbond aan den geeselpaal. Eig. *spande voor de geeselriemen.* De Romeinen bonden hen, die gegeeseld zouden worden, met de handen aan een lagen paal vast, zoodat zij gebogen moesten staan.

Is het — geeselen? Zie op H. XVI:37.

26. *Wat gaat gij doen?* Gew. t. *Ziet toe, wat gij gaat doen.*

28. *Ik heb — gekocht*, als wilde hij zeggen: Gij ziet er niet naar uit, dat gij u dit burgerrecht hebt kunnen koopen.

ik ben — geboorte, t. w. niet omdat hij een inwoner van Tarsus was (want deze stad bezat het romeinsche burgerrecht niet), maar omdat een zijner voorouders dat recht voor bewezen diensten verkregen had, of omdat hij gesproten was uit een vrijgelaten slaaf van een romeinsch burger, die met zijne vrijlating ook dat recht placht te verkrijgen.

29. *en omdat — gebonden had.* Het stond hem niet vrij een romeinsch burger te binden, vóórdat deze in het verhoor was geweest.

HOOFDSTUK XXII : 30—XXIII : 35.

Paulus, voor den raad gebracht (vs. 30), ondergaat van den hoogepriester eene beleediging, waartegen hij zich verzet (H. XXIII : 1—5). Hij veroorzaakt tweespalt in den raad, waardoor de Farizeërs voor hem partij trekken (vs. 6—9). De overste laat hem naar den burcht terugvoeren, waar hij door een nachtgezicht bemoedigd wordt (vs. 10—12). Een aantal Joden smeedt eene samenzwering tegen hem (vs. 13—15). Daarvan verwittigd, laat hij het den overste bekend maken (vs. 16—21), die hem nu onder sterk geleide (vs. 22—24), en met een brief aan den landvoogd Felix (vs. 25—30), naar Cesaréa zendt (vs. 31—33), waar hij gevangen gezet wordt (vs. 34, 35).

30. Des anderen daags nu, daar hij
met zekerheid wilde weten, waarover
hij van de Joden beschuldigd werd,
ontboeide hij hem en beval, dat de
overpriesters en de geheele raad zouden
samenkomen; en hij bracht Paulus
af en stelde hem voor hen.
XXIII : 1. Paulus nu zeide, de oogen
op den raad gevestigd: Mannen
broeders! ik heb met een volkomen
goed geweten voor God gewandeld
2. tot op dezen dag. ' Doch de hooge-
priester Ananías beval dengenen, die
bij hem stonden, dat zij hem op den
3. mond zouden slaan. ' Toen zeide Pau-
lus tot hem: God zal u slaan, gij
gewitte wand! Zit gij om mij te
oordeelen naar de wet, en beveelt
gij tegen de wet, dat men mij slaan
4. zal? ' En die daarbij stonden zeiden:
Scheldt gij den hoogepriester Gods? '
5. En Paulus zeide: Ik wist niet,
broeders! dat hij hoogepriester was;
want er staat geschreven: Een
overste uws volks zult gij
niet vloeken.
6. Daar nu Paulus wist, dat het eene
gedeelte bestond uit Sadduceërs en
het andere uit Farizeërs, riep hij in
den raad: Mannen broeders! ik ben
een Farizeër, een zoon van Farizeërs;
wegens de hoop en de opstanding der
7. dooden sta ik terecht! ' Toen hij nu
dit gezegd had, ontstond er twee-
spalt tusschen de Farizeërs en Sad-
duceërs, en de menigte werd ver-
8. deeld. ' Want de Sadduceërs zeggen,
dat er geen opstanding is, noch en-
gel of geest; maar de Farizeërs be-
9. lijden beiden. ' Er ontstond nu een
groot geschreeuw; en eenige der
schriftgeleerden van de partij der Fa-
rizeërs stonden op en streden, zeg-
gende: Wij vinden niets kwaads in
dezen mensch; en indien er eens een
geest tot hem gesproken had of een
10. engel? ' Toen er nu groote tweespalt

Vs. 1. H. XXIV : 16. — Vs. 2—5. 1 Kon. XXII : 24, 25; Jer. XX : 2, 3, 6; Joh. XVIII : 22, 23. — Vs. 5. Exod. XXII : 28.

Vs. 6. H. XXIV : 15, 20, 21, XXVI : 6, XXVIII : 20; Fil. III : 5. — Vs. 8. Matth. XXII : 23. — Vs. 9. H. V : 34—39.

30. *ontboeide*... Gew. t. *maakte... los van de banden.*

de geheele... samenkomen. Gew. t. *hun geheele... komen.*

bracht — af, t. w. naar de vergaderplaats van den raad, die in het tempelgebouw, en dus lager dan de burcht, gelegen was.

1. *ik heb — voor God gewandeld.* Paulus denkt aan zijne bekeering en zijn daarop gevolgd leven en arbeiden voor Christus, waarover hij gereed staat zich te verantwoorden.

2. *de hoogepriester.* And. *de overpriester.*

Ananías. Deze was wel eenigen tijd te voren naar Rome ontboden geworden, om rekenschap te geven van zijn gedrag, maar weder vrijgelaten en in zijn ambt hersteld. Eerst kort vóórdat Felix door Festus vervangen werd, is hij afgezet.

dengenen, die bij hem stonden, d. i. den gerechtsdienaars.

3. *God zal u slaan!* Aankondiging van het rechtvaardig oordeel Gods over zulk eene wederrechtelijke handelwijze.

gewitte wand, d. i. huichelaar, die onder het eerbiedwaardig kleed, dat gij draagt, de diepe verdorvenheid uws harten verbergt. Vgl. Matth. XXIII : 37.

5. *Ik wist niet* enz. Volgens sommigen eene uitvlucht, waardoor Paulus zijn gedrag trachtte te verdedigen. Volgens and. zou hij Ananías werkelijk niet gekend hebben, omdat deze de hoogepriesterlijke kleeding niet droeg; òf hij zeide het spottende, omdat hij een man, die zóó handelde, niet voor den hoogepriester houden kon.

6. *Sadduceërs... Farizeërs.* Zie op Matth. III : 7.

riep hij, ten einde daardoor de Farizeërs voor zich te winnen. Vgl. H. XXIV : 20, 21.

een Farizeër. Ook na zijne bekeering stond hij veel nader aan de Farizeërs dan aan hunne tegenpartij,

een zoon van Farizeërs. Dat zijne voorvaderen reeds daartoe behoord hadden, zette aan zijn Farizeërschap nog meer waarde bij. Gew. t. *eens Farizeërs zoon.*

wegens de hoop enz. Bedoeld worden de hoop op het beloofde messiasrijk, en de opstanding der dooden, die aan de stichting daarvan zou voorafgaan.

8. *beiden*, t. w. de opstanding en het bestaan van geesten en engelen.

9. *eenige der schriftgeleerden.* Gew. t. *de schriftgeleerden.*

streden, t. w. tegen de schriftgeleerden der Sadduceërs.

en indien — engel? Een tergend woord, alsof er stond: Zoudt gij hem nog durven veroordeelen, indien enz.? Waarschijnlijk zinspelen zij op de verklaring, door Paulus daags te voren gedaan (H. XXII : 6 vv.), dat Christus hem verschenen was. Gew. t. *en indien een geest tot hem gesproken had, of een engel, zoo laat ons tegen God niet strijden!*

ontstaan was, werd de overste be-
ducht, dat Paulus door hen ver-
scheurd zou worden; en hij beval,
dat het krijgsvolk zou afkomen en
hem uit hun midden wegvoeren en
11. naar den burcht brengen. ' En den
volgenden nacht stond de Heer bij
hem en zeide: Wees goedsmoeds!
want gelijk gij van mij te Jeruzalem
getuigd hebt, zóó moet gij ook te
Rome getuigen.
12. Toen het nu dag geworden was,
spanden de Joden samen en vervloek-
ten zich zelve, zeggende, dat zij
eten noch drinken zouden, vóórdat
13. zij Paulus gedood hadden. ' En er
waren meer dan veertig, die deze
14. samenzwering maakten. ' En zij gin-
gen tot de overpriesters en de oud-
sten en zeiden: Wij hebben ons
zelve onder vervloeking verbonden,
om niets te nuttigen, vóórdat wij
15. Paulus gedood hebben. ' Geeft gij
dan nu met den raad aan den overste
te verstaan, dat hij hem tot u af-
brenge, alsof gij zijne zaak nauw-
keuriger zoudt onderzoeken; en wij
zijn gereed hem om te brengen, eer
16. hij bij u komt. ' Doch de zusterszoon
van Paulus, die van deze lage ge-
hoord had, kwam en ging in den
burcht, en gaf er bericht van aan
17. Paulus. ' En Paulus riep een der
hoofdlieden tot zich en zeide: Leid
dezen jongeling tot den overste; want
18. hij heeft hem wat te berichten. ' Deze
dan nam hem mede en bracht hem
bij den overste, en zeide: Paulus,
de gevangene, heeft mij tot zich ge-
roepen, en verzocht dezen jongeling
bij u te brengen, omdat hij u iets
19. te zeggen heeft. ' De overste nu nam
hem bij de hand en vroeg, ter zijde
gegaan: Wat is het, dat gij mij te
20. berichten hebt? ' En hij zeide: De
Joden zijn overeengekomen, om u te
verzoeken, dat gij Paulus morgen in
den raad afbrengt, alsof die iets na-
ders aangaande hem te vragen had. '
21. Gij dan, geef hun geen gehoor; want
hem belagen meer dan veertig man-
nen uit hen, die zich zelve ver-
vloekt hebben, om te eten noch te
drinken, vóórdat zij hem omgebracht
hebben; en nu zijn zij gereed, wach-
tende op uwe toezegging.
22. De overste dan liet den jongeling
gaan, met bevel, om aan niemand
te zeggen, dat hij hem dit had te
23. kennen gegeven. ' En hij riep twee
van de hoofdlieden tot zich en zeide:
Houdt tweehonderd krijgsknechten ge-
reed, om naar Cesaréa te trekken,
en zeventig ruiters en tweehonderd
boogschutters, tegen de derde ure
24. van den nacht; ' en laat men voor
lastdieren zorgen, om Paulus daarop
te zetten en behouden over te bren-
gen tot den landvoogd Felix.
25. En hij schreef een brief van dezen
26. inhoud: ' Claudius Lysias aan den
machtigen landvoogd Felix, heil! '
27. Dezen man, die door de Joden ge-
grepen was en door hen omgebracht
zou zijn, heb ik, met het krijgsvolk
toegeschoten, verlost, daar ik ver-

Vs. 11. H. XVIII: 9, XIX: 21.

Vs. 15. H. XXV: 3. — Vs. 20. Vs. 12—15.

11. *goedsmoeds!* Gew. t. *goedsmoeds, Paulus!*
te Jeruzalem, t. w. bij zijne verantwoording voor het volk (H. XXII: 1—21).
12. *de Joden.* Gew. t. *eenige der Joden.*
vervloekten zich zelve enz., d. i. riepen de gestrengste straffen Gods over zich in, indien zij iets nuttigden, vóórdat zij Paulus gedood hadden. Vgl. 1 Sam. XIV: 44, 2 Sam. XIII: 35.
15. *gij . . . met den raad*, d. i. gij in overeenstemming met de overige raadsleden.
hem. Gew. t. *hem morgen.*
23. De overste is blijkbaar voor een gewapenden aanval der Joden beducht.
krijgsknechten. Zwaargewapende voetknechten, waaruit de romeinsche legioenen bestonden.
naar Cesaréa, waar de landvoogd gewoonlijk zijn verblijf hield. Vgl. op Matth. XXVII: 2.
boogschutters. Het gr. woord laat zich in onze taal niet wel wedergeven. Er wordt blijkbaar voetvolk bedoeld, en wel, naar 't schijnt, zulke krijgsknechten, die, in dienst der politie staande, bij voorkeur met de bewaking van gevangenen belast waren.
23. *de derde ure van den nacht*, d. i. 's avonds te negen uren.
24. *Felix.* Antonius Felix was een vrijgelaten slaaf en gunsteling van keizer Claudius geweest. Hij maakte zich in zijn bestuur over Judéa aan wreedheid en grove onrechtvaardigheden schuldig, en leidde een overspelig leven met Drusilla, de dochter van Agrippa. Vgl. op H. XXIV: 24.
26. *machtigen.* Zie op Luc. I: 3.
27. *omgebracht zou zijn*, t. w. toen zij in den tempel op hem aanvielen (H. XXI: 27—32). And. denken aan hetgeen later in den raad geschied is (H. XXIII: 10).
daar ik vernam. Hij had dit eigenlijk eerst later vernomen (H. XXII: 25—29), maar stelt hier de zaak zóó voor, om te toonen, met hoeveel ijver hij de eer van den romeinschen naam had gehandhaafd.

28. nam, dat hij een Romein was. ' En
de reden willende weten, waarom zij
hem beschuldigden, heb ik hem in
29. hunnen raad gebracht ' en bevonden,
dat hij beschuldigd werd over twist-
vragen hunner wet, maar dat hij
geene beschuldiging tegen zich had,
30. die dood of banden verdiende. ' Daar
mij nu te kennen gegeven is, dat er
tegen dezen man een aanslag zou ge-
schieden, zend ik hem onverwijld tot
u en heb ik ook den aanklagers be-
volen, om voor u te zeggen, wat
zij tegen hem hebben.
31. De krijgsknechten dan namen Pau-
lus, gelijk hun gelast was, en brach-
ten hem des nachts naar Antípatris; '
32. en des anderen daags keerden zij
naar den burcht terug, en lieten de
33. ruiters verder met hem trekken. ' En
dezen, te Cesaréa gekomen, gaven
den brief aan den landvoogd over,
en stelden ook Paulus voor hem. '
34. Nadat hij nu den brief gelezen had,
vroeg hij, uit welke provincie hij
was; en vernemende, dat hij van
35. Cilicië was, ' zeide hij: Ik zal u
verhooren, wanneer ook uwe aankla-
gers gekomen zijn. En hij beval,
dat hij in het rechthuis van Herodes
zou bewaard worden.

HOOFDSTUK XXIV.

Paulus wordt voor den landvoogd bij monde van Tertullus aangeklaagd door den raad (vs. 1—9), en verantwoordt zich (vs. 10—21). Felix stelt de beslissing uit (vs. 22, 23). Met Drusilla hoort hij Paulus over het geloof in Christus (vs. 24, 25). Bij zijn vertrek laat hij Paulus aan zijn opvolger Festus gevangen achter (vs. 26, 27).

1. Na vijf dagen nu kwam de hooge-
priester Ananías af met de oudsten
en zekeren Tertullus als redenaar,
en zij brachten bij den landvoogd
2. klachten in tegen Paulus. ' En toen
hij geroepen was, begon Tertullus
3. hem te beschuldigen, zeggende: ' Dat
wij door u veel vrede genieten en
dezen volke verbeteringen door uw
beleid geworden, dit erkennen wij
alleszins en alom, machtige Felix!
4. met alle dankbaarheid. ' Maar opdat
ik u niet te lang ophoude, ik bid u,
dat gij ons naar uwe welwillendheid
5. kortelijk aanhoort. ' Wij hebben toch
bevonden, dat deze man een pest is,
en een oproerstoker onder al de Jo-
den in de gansche wereld, en een
voorvechter van de sekte der Naza-
6. reners, ' die zelfs gepoogd heeft den
tempel te ontheiligen; en wij hebben
8. hem gegrepen *. En als gij hem
verhoort, zult gij zelf van hem dat
alles kunnen vernemen, waarvan wij
9. hem beschuldigen. ' En ook de Jo-
den vielen hem mede aan, bewerende
dat dit zoo was.

---

6. Gew. t. * en naar onze wet willen oordeelen. '
7. Maar Lysias, de overste, toegeschoten, heeft hem
8. met veel geweld uit onze handen weggevoerd, ' en geboden, dat zijne beschuldigers tot u zouden gaan.

Vs. 1. H. XXIII: 2. — Vs. 5. H. XVI: 20. Vs. 8. H. XXIII: 30. — Vs. 6, 7. H. XXI: 27—35.

30. *dat er.* Gew. t. *dat er door de Joden.*
hebben. Gew. t. *hebben. Vaarwel!*
31. *Antipatris.* Eene stad op den weg van Jeruzalem naar Cesaréa, maar dichter bij laatstgenoemde stad gelegen.
32. *keerden zij — terug*, daar nu geen aanval der Joden meer te vreezen was.
verder gaan. Gew. t. *gaan.*
34. *Nadat hij.* Gew. t. *Nadat de landvoogd.*
35. *het rechthuis van Herodes.* Het voormalige paleis van Herodes den groote was thans de woning of het praetorium van den landvoogd. Vgl. op Matth. XXVII: 27.
1. *Na vijf dagen*, d. i. vijf dagen nadat Paulus uit Jeruzalem weggevoerd was. De dag van aankomst wordt daarbij medegerekend.
redenaar, die voor het gerecht het woord voerde namens eene der partijen, een advokaat of pleitbezorger.
3. Een woord van laffe vleijerij, daar Felix, ofschoon hij eenige oproerige bewegingen met geweld had bedwongen, werkelijk meer gedaan had om de rust des lands te verstoren, dan om haar te bevorderen, terwijl de aanklacht, door de Joden na zijne terugroeping tegen hem bij den keizer ingebracht, bewezen heeft, hoezeer zij hem haatten.
3. *verbeteringen.* Gew. t. *goede inrichtingen.*
5. *oproer verwekt*, t. w. door de leerstellingen, die hij predikt.
der Nazareners. Deze schimpnaam werd aan de aanhangers van Jezus gegeven, als volgelingen van een man, die uit het verachte Nazaret afkomstig was. Vgl. Joh. I: 47, VII: 41.
6—8. [*en naar — zouden gaan.* Deze woorden, die in de meeste oude Hss. ontbreken, zijn aan H. XXI: 32, XXIII: 27, 30 ontleend.]
8. *hem*, t. w. Paulus, die, naar zij beweerden, geen verslag zou kunnen doen van zijne leerstellingen en werkzaamheid, zonder dat aan Felix de gegrondheid hunner beschuldiging duidelijk bleek. De gew. t. doet eer aan Lysias denken.
9. *vielen hem mede aan.* Zij gaven lucht aan hunne verbittering tegen hem door herhaling of uitbreiding dezer aanklacht. Gew. t. *stemden het toe.*

10. En Paulus, nadat de landvoogd
hem gewenkt had om te spreken,
antwoordde: Dewijl ik weet, dat gij
sedert vele jaren over dit volk rech-
ter zijt, zoo verantwoord ik mij wel-
11. gemoed, ' daar gij kunt vernemen,
dat het niet meer dan twaalf dagen
zijn, sedert ik te Jeruzalem gekomen
12. ben om te aanbidden. ' En zij hebben
mij noch in den tempel gevonden tot
iemand sprekende of een oploop van
volk makende, noch in de synagogen,
13. noch in de stad; ' en ook kunnen
zij niet bewijzen hetgeen zij mij nu
14. te laste leggen. ' Doch dit beken ik
u, dat ik naar den weg, dien zij
sekte noemen, den God der vaderen
zóó dien, dat ik alles geloof, wat in
de wet en in de profeten geschreven
15. is, ' en hoop op God heb, dat er,
gelijk dezen ook zelve verwachten,
eene opstanding zijn zal van recht-
vaardigen en van onrechtvaardigen. '
16. Daarom oefen ik zelf mij ook, om
altijd een onergerlijk geweten te heb-
17. ben voor God en de menschen. ' Na
vele jaren nu ben ik gekomen, om
aalmoezen aan mijn volk en offer-
18. anden te doen. ' En toen ik mij
geheiligd had en hiermede bezig
was, vonden mij in den tempel, niet
met volk noch met opschudding,
19. eenige Joden uit Azië, ' welke hier
voor u behoorden te zijn en mij te
beschuldigen, indien zij iets tegen mij
20. hadden. ' Of dat dezen zelve zeggen,
welk onrecht zij in mij gevonden
hebben, toen ik voor den raad stond, '
21. dan om dat ééne woord, dat ik uit-
riep, toen ik onder hen stond: Over
de opstanding der dooden sta ik he-
den voor u terecht.
22. Felix nu, met den weg des Hee-
ren nader bekend, stelde hunne zaak
uit en zeide: Wanneer de overste
Lysias gekomen is, zal ik uwe zaak
23. onderzoeken; ' terwijl hij den hoofd-
man beval, dat hij in bewaring zou
gehouden worden en verlichting heb-
ben, en dat hij niemand der zijnen
verhinderen zou hem te dienen.
24. Na eenige dagen nu kwam Felix
met Drusilla zijne vrouw, die eene
Jodin was, en hij ontbood Paulus en

Vs. **12**. H. XXV : 8, XXVIII : 17. — Vs. **14**. Vs. 5. — Vs. **15**. Dan. XII : 2. — Vs. **16**. H. XXIII : 1. — Vs. **17**. H. XVIII : 22; Rom. XV : 25, 26.

Vs. **18**. H. XXI : 27. — Vs. **21**. H. XXIII : 6. — Vs. **23**. H. XXVII : 3, XXVIII : 16. — Vs. **27**. H. XXV : 9.

10. *Dewijl — zijt*, en dus dit volk in zijn toestand, karakter en denkwijze kent.

welgemoed, t. w. in de billijke verwachting van een welgegrond oordeel. Gew. t. *met te beteren moed.*

11. Paulus was te meer welgemoed (vs. 10), daar hij eerst zoo kort geleden in het land was gekomen, en Felix dus licht vernemen kon, hoe hij zich daar gedragen had.

twaalf dagen. Uit onderlinge vergelijking van H. XXI : 17, 18, 26, 27 (zie de aant. ald.), XXII : 30, XXIII : 12, 23, XXIV : 1 (zie de aant. ald.) blijkt, dat het thans juist de 13de dag was na zijne aankomst te Jeruzalem.

12. *tot iemand sprekende*, t. w. oproerige taal.

de synagogen. Zie op H. VI : 9.

14. *dien zij sekte noemen*, t. w. om dien weg in verachting te brengen, terwijl hij toch in overeenstemming was met de Schrift en hare beloften.

dat ik — geschreven is. Paulus denkt bijzonder aan hetgeen daarin den Messias betrof.

15. *eene opstanding.* Gew. t. *eene opstanding van dooden.*

16. *Daarom*, d. i. Door die verwachting gedreven.

ik . . . ook, gelijk anderen.

een onergerlijk geweten, d. i. een geweten, dat mij niets kwaads verwijt.

voor, d. i. ten opzichte van.

17. *aalmoezen*, in de gemeenten van Macedonië en Griekenland ten behoeve van de christenen in Judéa verzameld. Zie 1 Kor. XVI : 1—4, 2 Kor. VIII, IX, Rom. XVI : 25, 26.

offeranden. Te onderscheiden van het offer, dat hij brengen zou ten gevolge van de gelofte, die hij eerst te Jeruzalem op zich genomen had.

20. *welk onrecht zij.* Gew. t. *of zij eenig onrecht.*

21. *voor u.* Gew. t. *door u.*

22. *Felix nu.* Gew. t. *Felix nu, toen hij dit hoorde.*

met den weg — bekend. Door zijn veeljarig bestuur over het joodsche land en door zijn huwelijk met Drusilla was hij met den geest der Joden en de gevoelens der christenen genoeg bekend, om den onrechtvaardigen toeleg der beschuldigers van Paulus te doorgronden. Uit vrees echter van zich de joodsche grooten vijandig te maken, durfde hij hem in zijn goed recht niet handhaven, maar stelde de beslissing uit.

den weg des Heeren. Zie op H. XIX : 9.

nader bekend, t. w. door hetgeen hij van Paulus gehoord had.

23. *verlichting hebben*, d. i. eenige meerdere vrijheid genieten, waartoe ook behoorde, wat vervolgens genoemd wordt, dat anderen den vrijen toegang tot hem hadden. Hij schijnt echter geboeid te zijn gebleven. Vgl. H. XXVI : 29.

der zijnen, d. i. van zijne betrekkingen en vrienden. Er bestond te Cesaréa reeds lang eene gemeente (H. X : 48, XXI : 8, 12, 16).

te dienen. Gew. t. *te dienen of bij hem te komen.*

24. *Felix.* Zie op H. XXIII : 24.

Drusilla, dochter van Herodes Agrippa (H. XII : 1) en zuster van Agrippa den tweede (H. XXV : 13). Zij was vroeger met Azizus, koning van Emesa, in den echt verbonden geweest, maar had zich door Felix, wien hare schoonheid bekoorde, laten overhalen, om haren man te verlaten en hem te huwen.

hoorde hem over het geloof in Chris-
25. tus. ' Doch toen hij sprak over recht-
vaardigheid en ingetogenheid en het
toekomend oordeel, werd Felix be-
vreesd en antwoordde: Ga voor dit-
maal heen! en als ik gelegen tijd
bekomen heb, zal ik u tot mij laten
26. roepen. ' Tevens ook hoopte hij, dat
hem door Paulus geld zou gegeven
worden; waarom hij hem ook meer-
malen ontbood en met hem sprak. '
27. Doch nadat er twee jaren verloopen
waren, kreeg Felix tot opvolger Por-
cius Festus; en daar Felix de Joden
wilde believen, liet hij Paulus gevan-
gen achter.

HOOFDSTUK XXV.

Op eene vernieuwde aanklacht der Joden (vs. 1—3) bescheidt Festus hen te Cesaréa (vs. 4, 5), en verhoort Paulus daar in hunne tegenwoordigheid (vs. 6—8), ten gevolge waarvan deze zich op den keizer beroept (vs. 9—12). Agrippa komt met Bernice bij Festus (vs. 13), verneemt van hem, wat er met Paulus geschied is (vs. 14—21), en ziet op zijn verlangen dezen vóor zich gebracht (vs. 22, 23). Festus leidt het verhoor met eene toespraak aan Agrippa in (vs. 24—27).

1. Festus dan, in de provincie geko-
men, ging na drie dagen van Cesa-
2. réa op naar Jeruzalem. ' En de over-
priesters en de voornaamste der Jo-
den brachten bij hem klachten in tegen
3. Paulus, en baden hem, ' daar zij
gunst tegen hem verlangden, dat hij
hem naar Jeruzalem mocht ontbie-
den; terwijl zij eene lage leiden,
om hem onderweg om te brengen. '
4. Festus dan antwoordde, dat Paulus
te Cesaréa in bewaring gehouden
werd, en dat hij zelf spoedig ver-
5. trekken zou. ' Dat dan, zeide hij,
die onder u aan het bewind zijn, me-
degaan en, zoo er in dezen man
iets onbehoorlijks is, hem aanklagen!
6. Nadat hij nu niet meer dan acht
of tien dagen onder hen vertoefd had,
ging hij naar Cesaréa, en 's anderen
daags zette hij zich op den rechter-
stoel en beval, dat Paulus voorge-
7. bracht zou worden. ' En toen hij ver-
schenen was, stelden zich de Joden,
die van Jeruzalem gekomen waren,
om hem heen, vele en zware beschul-
digingen inbrengende, die zij niet
8. konden bewijzen, ' daar Paulus tot
zijne verantwoording zeide: Ik heb
noch tegen de wet der Joden, noch
tegen den tempel, noch tegen den
9. keizer iets misdreven. ' Festus nu,
daar hij de Joden wilde believen,
antwoordde Paulus en zeide: Wilt
gij naar Jeruzalem opgaan, en u dáár
voor mij over deze dingen laten oor-
10. deelen? ' Maar Paulus zeide: Ik sta
voor den rechterstoel des keizers,
waar ik moet geoordeeld worden. Den
Joden heb ik geen onrecht gedaan,
11. gelijk gij ook zeer goed weet. ' Doe
ik dan onrecht of heb ik iets bedre-
ven, dat den dood verdient, ik wei-
ger niet te sterven; maar indien er
niets aan is van hetgeen dezen mij

Vs. 3. H. XXIII:15. — Vs. 7. H. XXIV:5, 6. Vs. 8. H. XXIV:12.

25. *werd... bevreesd*, t. w. voor dat oordeel, daar reeds zijn gedrag jegens Paulus en zijn leven met Drusilla in strijd waren met de plichten van rechtvaardigheid en ingetogenheid.

26. *hoopte hij ook*. Waarschijnlijk ook, omdat hij zag, dat Paulus vele vrienden had, en onderstelde, dat dezen hem gaarne zouden helpen, om zijne vrijheid te herkrijgen.

worden. Gew. t. *worden, opdat hij hem losliet*.

27. *twee jaren*, t. w. sedert Paulus gevangen gezet was.

1. *de provincie*, t. w. het joodsche land, waarvan hij landvoogd geworden was.

ging... naar Jeruzalem, om daar nader kennis te nemen van den toestand des lands.

2. *de overpriesters*. Gew. t. *de hoogepriester*, destijds Ismaël, de opvolger van Ananías (H. XXIII:2).

3. *gunst tegen hem verlangden*. Door aan dat verzoek gehoor te geven, zou Festus hem aan hunne vijandschap hebben overgegeven. Vgl. op vs. 9.

5. *die... aan het bewind zijn*, d. i. aan wie, als leden van den grooten raad, de zorg voor de algemeene belangen des volks is toevertrouwd.

iets onbehoorlijks. Gew. t. *iets*.

6. *acht of tien*. Gew. t. *tien*.

7. *vele en zware beschuldigingen*, t. w. van misdrijven of zonden tegen de joodsche wet, den tempel en den keizer. Zie vs. 8.

9. *Wilt — oordeelen?* t. w. door den joodschen raad, en dus wel in tegenwoordigheid en onder goedkeuring van den landvoogd, maar toch volgens de joodsche wet. And. door den landvoogd, maar in tegenwoordigheid van den joodschen raad. In beide gevallen kon Paulus licht voorzien, dat de uitslag niet anders dan ongunstig voor hem zijn zou.

10. *des keizers*, wiens landvoogd gij zijt, en in wiens naam gij rechtspreekt.

11. *Doe ik dan*. Gew. t. *Want doe ik*.

te laste leggen, zoo kan niemand mij
aan hen prijsgeven. Ik beroep mij
12. op den keizer. ' Toen antwoordde
Festus, nadat hij met zijn raad ge-
sproken had: Gij hebt u op den
keizer beroepen, gij zult tot den kei-
zer gaan.
13. Nadat er nu eenige dagen verloo-
pen waren, kwamen koning Agrippa
en Bernice te Cesaréa, om Festus te
14. begroeten. ' En terwijl zij daar ver-
scheidene dagen vertoefden, deelde
Festus den koning de zaak van
Paulus mede, zeggende: Door Felix
is zeker man gevangen achtergelaten, '
15. over wien, toen ik te Jeruzalem was,
de overpriesters en de oudsten der
Joden klachten inleverden, daar zij
16. vonnis tegen hem verlangden. ' En ik
antwoordde hun, dat de Romeinen
de gewoonte niet hebben, om eenigen
mensch prijs te geven, vóórdat de
aangeklaagde de aanklagers voor zich
heeft en gelegenheid heeft erlangd,
om zich op de beschuldiging te ver-
17. antwoorden. ' Toen zij dan hier sa-
mengekomen waren, zette ik mij zon-
der eenig uitstel den volgenden dag
op den rechterstoel, en beval, dat
de man zou voorgebracht worden. '
18. Doch de aanklagers, die er stonden,
brachten aangaande hem geene be-
schuldiging in van hetgeen ik ver-
19. moedde, ' maar hadden met hem ze-
kere geschillen over hunnen godsdienst
en over zekeren Jezus, die dood is,
van wien Paulus beweerde, dat hij
20. leeft. ' Daar ik nu met het onderzoek
hiervan verlegen was, zeide ik, of
hij naar Jeruzalem wilde gaan en
zich dáár over deze dingen laten oor-
21. deelen. ' Doch toen Paulus in beroep
kwam, om in bewaring gehouden te
worden voor de beslissing des keizers,
beval ik hem in bewaring te houden,
totdat ik hem naar den keizer zou
22. opzenden. ' En Agrippa zeide tot
Festus: Ik zou dien mensch ook
zelf wel willen hooren. Morgen, zeide
hij, zult gij hem hooren.
23. Des anderen daags dan, nadat
Agrippa en Bernice met veel staatsie
gekomen en de gehoorzaal binnenge-
gaan waren met de oversten en de
aanzienlijkste mannen der stad, werd
Paulus op bevel van Festus voorge-
24. bracht. ' En Festus zeide: Koning
Agrippa, en alle gij mannen, die
hier met ons zijt! Daar ziet gij
hem, over wien de gansche menigte
der Joden te Jeruzalem en hier mij
aangesproken heeft, roepende, dat hij
25. niet meer behoorde te leven. ' Daar
ik echter bevonden heb, dat hij niets
bedreven heeft, wat den dood ver-
dient, en hij ook zelf zich op den
keizer heeft beroepen, heb ik beslo-
26. ten hem te zenden. ' Doch ik heb
niets zekers over hem aan den heer
te schrijven. Daarom heb ik hem
voor ulieden gebracht, en vooral voor
u, koning Agrippa! opdat ik na af-
loop van het verhoor wat te schrij-
27. ven hebbe. ' Want het komt mij
ongerijmd voor, een gevangene te
zenden, en niet ook de beschuldigin-
gen, tegen hem ingebracht, te ken-
nen te geven.

Vs. 14. H. XXIV: 27. — Vs. 24. H. XXII: 22.

Vs. 25. H. XXIII: 29, XXVI: 31.

11. *zoo kan*, t. w. naar het recht.
aan hen, d. i. aan hunne willekeur.
Ik beroep mij op den keizer. Den romeinschen burger, die zijn recht niet gehandhaafd meende te zien, stond het vrij, bij het keizerlijke gerechtshof te Rome in beroep te komen.
12. *zijn raad*, d. i. de romeinsche raadslieden, die hem ter zijde stonden.
13. *Agrippa*, zoon van Herodes Agrippa den eerste (H. XII: 1). Hij had na den dood zijns vaders het vorstendom Chalcis gekregen, maar later de landen over de Jordaan met den koningstitel. Daar hem ook het opzicht over den tempel en het recht om hoogepriesters aan te stellen verleend was, kon hij grooten invloed uitoefenen op den godsdienstigen toestand der Joden.
13. *Bernice*, zuster van Agrippa, met wien zij, na den dood van haren eersten echtgenoot Herodes, vorst van Chalcis, in eene verdachte gemeenschap leefde. Daarna nog eens voor korten tijd gehuwd, keerde zij weder naar haren broeder terug, en werd eindelijk de minnares van Vespasianus en van Titus.
16. *prijs te geven.* Gew. t. *ten verderve over te geven.*
18. *van hetgeen ik vermoedde*, t. w. van eenig misdrijf tegen den staat gepleegd.
20. *hiervan.* Gew. t. *van* of aangaande *dezen.*
21. *opzenden.* Gew. t. *zenden.*
25. *keizer.* Gr. *Sebastos*, de vertaling van het latijnsche *Augustus*, dat, evenals *de heer* (vs. 26), een titel der romeinsche keizers geworden was.

HOOFDSTUK XXVI.

Paulus, zich verantwoordende voor Agrippa, spreekt van zijn vroeger leven onder de Joden (vs. 1—5), van de aanklacht, die zij nu tegen hem inbrengen (vs. 6, 7), van den ijver, waarmede hij Jezus heeft vervolgd (vs. 8—11), van zijne bekeering (vs. 12—15), van de roeping, toen van Jezus ontvangen (vs. 16—18), en van hetgeen hij sedert uit gehoorzaamheid aan hem verricht heeft (vs. 19—23). Ofschoon door Festus in de rede gevallen (vs. 24), zet hij zijne verdediging voort (vs. 25—27), totdat Agrippa hem noopt te eindigen (vs. 28—30). Deze verklaart hem daarop onschuldig (vs. 31, 32).

1. En Agrippa zeide tot Paulus: Het
wordt u toegestaan voor u zelven te
spreken. Toen strekte Paulus de hand
uit en verantwoordde zich aldus: '
2. Ik acht mij gelukkig, koning Agrip-
pa! dat ik mij heden voor u verant-
woorden zal over alles, waarvan ik
door de Joden beschuldigd word, '
3. omdat gij vooral bekend zijt met al
de gebruiken en geschillen onder de
Joden. Daarom bid ik u, mij ge-
duldig aan te hooren.
4. Mijn leven dan van jongs af, zoo-
als het van den beginne aan onder
mijn volk en te Jeruzalem geweest
5. is, weten al de Joden, ' als die mij
vanouds kennen, indien zij het wil-
len getuigen, dat ik naar de ge-
strengste sekte van onzen godsdienst
6. als een Farizeër geleefd heb. ' En
nu sta ik terecht wegens de hoop op
de belofte, door God aan onze va-
7. deren gedaan, ' tot welke onze twaalf
stammen, God ijverig nacht en dag
dienende, hopen te geraken. Over
deze hoop word ik, o koning! door de
8. Joden beschuldigd. ' Wat? wordt het
bij ulieden ongeloofelijk geacht, dat
9. God dooden opwekt? ' Ik voor mij
dan meende tegen den naam van Je-
zus, den Nazarener, veel vijandigs
10. te moeten plegen; ' en dat heb ik
ook te Jeruzalem gedaan, en vele
van de heiligen sloot ik in gevange-
nissen op, nadat ik van de overpries-
ters volmacht daartoe ontvangen had,
en als zij omgebracht werden, keurde
11. ik het goed; ' en in al de synagogen
strafte ik hen dikwijls en dwong hen
te lasteren, en woedde uitermate te-
gen hen, en vervolgde hen zelfs tot
12. in de buitenlandsche steden. ' Toen
ik nu, daarmede bezig, naar Damas-
cus reisde met volmacht en last van
13. de overpriesters, ' zag ik des middags
op den weg, o koning! een licht
boven den glans der zon, dat van
den hemel mij en die met mij reis-
14. den omscheen. ' En toen wij allen
ter aarde gevallen waren, hoorde ik
eene stem, die in de hebreeuwsche
taal tot mij zeide: Saul, Saul! waar-
om vervolgt gij mij? het valt u hard,
de verzenen tegen de prikkels te

Vs. 4, 5. H. XXII : 3. — Vs. 6. H. XIII : 32.

Vs. 9—18. H. IX : 1—16, XXII : 3—15. — Vs. 9. Joh. XVI : 2.

1. *strekte ... de hand uit.* Een natuurlijk gebaar bij den aanvang eener plechtige toespraak.

5. *de gestrengste sekte*, t. w. die der Farizeërs, die zich met den grootsten ijver toelegde op de waarneming van al de voorschriften der wet en der overlevering.

6. *sta ik — op de belofte*, d. i. wordt het mij tot eene misdaad aangerekend, dat ik de belofte Gods aangaande het heil van den Messias geloof en hare vervulling predik.

7. *tot welke*, t. w. belofte. Bedoeld wordt het genot van het beloofde heil.

onze twaalf stammen, d. i. al onze volksgenooten, wáàr ook woonachtig.

God ijverig — dienende, t. w. door offeranden, gebeden en vasten, als de middelen, waardoor zij meenden, dat heil te zullen verwerven. Vgl. Luc. II : 37, 38.

Over deze hoop — beschuldigd. Hoe meer het geheele volk van die hoop bleek vervuld te zijn, des te onverantwoordelijker moest het geacht worden, dat zij hem door dat volk zelf als misdaad werd aangerekend.

o koning! Gew. t. *koning Agrippa!*

8. *Wat? wordt — opwekt?* Paulus schijnt door deze vraag den koning en de overige Joden, daar tegenwoordig, te hebben willen doen gevoelen, dat zij het niet ongerijmd konden achten, wanneer hij predikte, dat Jezus door zijne opstanding tot Christus verheven was, daar zij zelve aan eene opstanding van dooden geloofden. Deze vraag staat hier echter vrij afgebroken, buiten onmiddellijken samenhang met hetgeen voorafgaat en volgt.

9. *dan*, d. i. ten gevolge van mijn ijver voor de wet (vs. 5).

10. *de heiligen*, d. i. de christenen. Vgl. op H. IX : 13. Door deze eervolle benaming, hier met opzet gebezigd, komt zijne smart over hetgeen hij verricht heeft, te sterker uit.

11. *strafte ik hen*, t. w. door geeseling.

te lasteren, t. w. door Jezus voor een valschen Messias te verklaren.

12. *Damascus.* Zie op H. IX : 2.

13. *een licht.* Zie op H. IX : 3.

14. *die — zeide.* Gew. t. *die tot mij sprak en in de hebreeuwsche taal zeide.*

het valt u hard, de verzenen tegen de prikkels te slaan, d. i. gij tracht u te vergeefs aan mijne macht te onttrekken. De beeldspraak is ontleend aan trekdieren, die pijn gevoelen, als zij zich verzetten tegen de prikkels, waarmede zij voortgedreven worden.

15. slaan. ' En ik zeide: Wie zijt gij,
Heer? En de Heer zeide: Ik ben
16. Jezus, dien gij vervolgt. ' Maar richt
u op en sta op uwe voeten; want
hiertoe ben ik u verschenen, om u
te bestemmen tot een dienaar en ge-
tuige van hetgeen gij gezien hebt en
van hetgeen ik u van mij te zien
17. zal geven, ' u verlossende van dit
volk en de heidenen, tot wie ik u
18. zend, ' om hunne oogen te openen,
dat zij zich bekeeren van de duister-
nis tot het licht en van de macht
des satans tot God, opdat zij verge-
ving van zonden ontvangen mogen
en een erfdeel onder de geheiligden
door het geloof in mij.
19. Daarom, koning Agrippa! ben ik
aan die hemelsche verschijning niet
20. ongehoorzaam geweest, ' maar heb,
eerst aan die te Damascus waren,
en te Jeruzalem en in het geheele
land van Judéa, en aan de heidenen
verkondigd, dat zij hunnen zin moes-
ten veranderen en zich tot God be-
keeren, werken doende der bekeering
21. waardig. ' Hierom hebben de Joden
mij in den tempel gegrepen en pogen
22. om te brengen. ' Hulpe dan van God
verkregen hebbende, sta ik tot op
dezen dag te getuigen voor klein en
groot, zonder iets te spreken buiten
hetgeen de profeten en Mozes gezegd
23. hebben, dat geschieden zou, ' dat de
Christus lijden zou, en dat hij als
de eerste uit de opstanding der doo-
den een licht zou verkondigen aan
het volk en aan de heidenen.
24. Terwijl hij nu dit tot zijne ver-
antwoording sprak, zeide Festus met
luide stem: Gij raaskalt, Paulus!
uwe groote geleerdheid brengt u tot
25. razernij. ' Maar hij zeide: Ik raas-
kal niet, machtige Festus! maar ik
spreek woorden van waarheid en ge-
26. zond verstand. ' De koning toch weet
hiervan, en tot hem spreek ik ook
met vrijmoedigheid; want ik houd
mij verzekerd, dat hem niets hiervan
onbekend is; want dit is in geen
27. hoek geschied. ' Gelooft gij, koning
Agrippa! de profeten? Ik weet, dat
28. gij ze gelooft. ' En Agrippa zeide
tot Paulus: Gij beweegt mij in kor-
ten tijd een christen te worden! '
29. En Paulus zeide: Ik wenschte wel
van God, dat èn in korten èn in
langen tijd niet alleen gij, maar ook

Vs. **18.** H. XX:32; Kol. I:12—14. — Vs. **19**, **20**. H. IX:19—30, XIII:2.

Vs. **21.** H. XXI:30, 31. — Vs. **22**, **23**. H. XIII: 26—41, XVII:2, 3.

16. Ofschoon Paulus zich nu zóózeer tegen Jezus bezondigd had (vs. 9—11), behoefde hij toch niet te vreezen, daar integendeel de heerlijkste loopbaan voor hem geopend was.

om u te bestemmen, d. i. om u uwe bestemming aan te kondigen.

een dienaar ... van hetgeen enz., d. i. geroepen, om te verkondigen hetgeen enz. Vgl. Luc. I:2.

en van hetgeen — geven. Men denke aan hetgeen verhaald wordt H. XXII: 18, XVI: 9, 10, XVIII:9, 10, XXIII:11.

17. *u verlossende.* Zou hij om dezen evangeliearbeid vijandschap ondervinden van zijn volk en de heidenen, Jezus zou hem dan helpend ter zijde staan.

tot wie, t. w. tot dit volk en de heidenen. Vgl. vs. 20.

u. Gew. t. *u nu.*

18. *van de duisternis*, d. i. van de leugen en zonde.

tot het licht, d. i. tot de waarheid en gerechtigheid Gods.

van de macht des satans, waaraan de heidenen geacht werden overgegeven te zijn.

een erfdeel enz. Zie op H. XX:32.

20. *in het geheele land van Judéa.* Van dit deel der apostolische werkzaamheid van Paulus bezitten wij geen berichten. Vgl. H. IX:28—30.

werken .. der bekeering waardig. Zie op Matth. III:8.

22. *dan.* De mislukking hunner poging was een bewijs van de hulp, die God hem verleende.

te getuigen voor klein en groot, d. i. voor allerlei soort van menschen. Gew. t. *en ontvang getuigenis van klein en groot.*

23. *dat ... en dat.* Gr. *of ... en of.*

het volk, t. w. der Joden.

24. *Gij raaskalt.* Wat Paulus verhaald had van de verschijning, hem te beurt gevallen, en vooral van de opstanding van Jezus, waardoor hij voor de geheele wereld een licht zou worden, scheen Festus zoo ongerijmd toe, dat hij daarin de taal van een waanzinnige meende te hooren.

26. *hiervan*, t. w. van den dood en de opstanding van Jezus.

27. *Gelooft gij — de profeten?* Dit beroep op de profeten moest dienen, om Agrippa te overtuigen, dat Jezus, met wien dit alles naar Gods raad geschied was, als de beloofde Christus moest erkend worden.

28. *Gij beweegt — christen te worden!* Een lichtzinnig woord, waarmede de ijdele vorst niet zonder schijn van beleefdheid een einde maakt aan de rede van Paulus, nu hij aanving zich tot zijn geweten te wenden, ten einde ook hem, ware 't mogelijk, tot het geloof in Christus te brengen.

in korten tijd ... in korten èn in langen tijd (vs. 29). And., gedeeltelijk naar eene and. lez., *met weinig ... met weinig èn met veel*, t. w. moeite.

allen, die mij heden hooren, zooda-
nigen werden als ik ben, uitgenomen
deze banden.
30. En de koning stond op, en de
landvoogd en Bernice, en die met
31. hen gezeten waren; ' en ter zijde ge-
gaan, spraken zij tot elkander, zeg-
gende: Deze mensch doet niets, dat
32. dood of banden verdient. ' En Agrippa
zeide tot Festus: Deze mensch kon
losgelaten zijn, indien hij zich niet
op den keizer beroepen had.

HOOFDSTUK XXVII.

Paulus wordt met andere gevangenen ingescheept naar Italië (vs. 1, 2), gaat te Myra in een ander schip over (vs. 3—6), en geeft, bij Creta aangeland, te vergeefs den raad, om daar te overwinteren (vs. 7—13). Als zij daarop door een vreeselijken storm beloopen worden, spreekt hij allen moed in (vs. 14—26), en voorkomt tijdig het voornemen van het scheepsvolk, om het schip te verlaten (vs. 27—32). Door zijn voorbeeld gesterkt, wenden zij nu alle middelen aan tot hun behoud (vs. 33—38). En als zij eindelijk schipbreuk lijden bij Melíte, redden allen hun leven (vs. 39—44).

1. Toen het nu besloten was, dat
wij naar Italië zouden afvaren, gaf
men Paulus en eenige andere gevan-
genen over aan een hoofdman, met
name Julius, van de keizerlijke ben-
2. de. ' En wij gingen in een adramyt-
teensch schip, dat naar de kustplaat-
sen van Azië varen zou, en staken
af; en Aristarchus, de Macedoniër,
3. van Thessaloníca, was bij ons. ' En
des anderen daags liepen wij te Si-
don binnen; en Julius behandelde
Paulus menschlievend en stond hem
toe tot de vrienden te gaan en door
4. hen verzorgd te worden. ' En vandaar
afgestoken, voeren wij onder Cyprus
langs, omdat de wind tegen was. '
5. En wij voeren de zee langs Cilicië
en Pamphylië door, en kwamen aan
6. te Myra in Lycië. ' En de hoofdman
vond daar een alexandrijnsch schip,
dat naar Italië voer, en deed ons
7. daarin overgaan. ' Toen wij nu eenige
dagen langzaam voortvoeren en met
moeite bij Cnidus gekomen waren,
voeren wij, daar de wind ons niet
meeliep, onder Creta bij Salmone
8. langs, ' en zeilden het met moeite
voorbij, en kwamen aan zekere plaats,
genaamd Schoone-havens, nabij welke
9. de stad Lásea lag. ' Daar er nu ge-
ruime tijd verloopen en de vaart
reeds gevaarlijk was, omdat ook de
vasten reeds voorbij was, raadde Pau-
10. lus hun, ' zeggende: Mannen! ik
zie, dat de vaart met averij en groot
verlies, niet alleen van de lading en
het schip, maar ook van ons leven
11. geschieden zal. ' Doch de hoofdman
gaf meer gehoor aan den stuurman
en den schipper, dan aan hetgeen
12. door Paulus gezegd werd. ' Daar nu
de haven ongeschikt was tot overwin-
tering, vonden de meesten het gera-
den vandaar af te varen, of zij mis-
schien konden komen en overwinte-

Vs. 31. H. XXV: 25.
Vs. 1. H. XXV: 12.
Vs. 2. H. XIX: 29. — Vs. 3. H. XXIV: 23.

29. *uitgenomen deze banden.* Ofschoon Paulus zich de banden, die hij droeg, niet schaamde, wenschte hij toch anderen een lot als het zijne niet toe.
30. *En de koning stond op.* Gew. t. *En toen hij dit gezegd had, stond de koning op.*
32. *indien hij — beroepen*, en daardoor zijne zaak aan de rechtspraak des landvoogds onttrokken had.
1. *wij.* Vgl. de Inl.
de keizerlijke bende. Het is onzeker, waarom zij dezen naam droeg. Misschien behoorde zij tot de lijfwacht des keizers. Vgl. verder op H. X: 1.
2. *een adramytteensch schip.* Een schip, dat te Adramyttium, eene stad in Mysië, te huis behoorde. In eene van de plaatsen van Azië, die zij hiermede zouden aandoen, hoopten zij een schip te vinden, dat hen naar Italië brengen kon.
dat . . . zou. Gew. t. *daar wij . . . zouden.*
Aristarchus. Zie op H. XIX: 29.
3. *Sidon.* Eene havenstad van Fenicië.
4. *omdat de wind tegen was.* Zij waren daardoor verhinderd, de kust van Azië te houden.
5. *de zee langs Cilicië enz.*, en dus tusschen Cyprus en het vaste land door.
7. *Cnidus.* Eene stad van het landschap Karië, op een schiereiland tusschen de eilanden Rhodus en Cos gelegen.
Creta. Thans Kandia, een groot eiland in de Middellandsche Zee.
Salmone. Een voorgebergte aan de oostkust van Creta.
8. *Schoone-havens*, aan de zuidkust van het eiland.
9. *de vasten*, t. w. van den grooten verzoendag op den 10den der maand Tisri, die met het tweede gedeelte van onze maand September en het eerste van October overeenkomt. Na dien tijd achtte men het niet geraden, de scheepvaart voort te zetten.
raadde Paulus hun, op grond zijner verkregen ondervinding. Vgl. 2 Kor. XI: 25.
10. *ik zie*, d. i. ik maak dit op uit de verschijnselen, die zich voordoen. Eerst later kreeg hij de zekerheid, dat hun leven zou gespaard blijven (vs. 22—24).
11. *den stuurman en den schipper*, of scheepskapitein, die waarschijnlijk deze haven te ongeschikt vonden (vs. 12), en meenden met een gunstigen wind nog wel te Phenix te kunnen komen.
12. *vandaar.* Gew. t. *ook vandaar.*

ren te Phenix, eene haven van Creta,
die naar het zuidwesten en het noord-
13. westen ziet. ' Toen er nu een zachte
zuidenwind begon te waaijen en zij
hun doel meenden bereikt te hebben,
lichtten zij het anker en zeilden vlak
14. langs Creta heen. ' Maar niet lang
daarna sloeg er een stormwind van
15. neer, genaamd Euroaquilo. ' Daar nu
het schip werd medegesleept en aan
den wind geen weerstand bieden kon,
gaven wij het op en dreven heen. '
16. En onder zeker eilandje, genaamd
Clauda, loopende, konden wij de boot
17. bezwaarlijk machtig worden. ' En na-
dat zij haar opgehaald hadden, wend-
den zij hulpmiddelen aan, door het
schip te ondergorden; en dewijl zij
vreesden, dat zij op de Syrtis ver-
vallen zouden, streken zij de zeilen
18. en dreven zoo heen. ' Daar wij nu
door den storm geweldig geslingerd
werden, deden zij den volgenden dag
19. een uitworp, ' en den derden dag
wierpen wij met eigen handen het
20. scheepsgereedschap uit. ' En daar vele
dagen lang noch zon noch sterren
zich lieten zien en de niet geringe
storm aanhield, werd ons verder alle
hoop om behouden te worden beno-
men.
21. En nadat men langen tijd zonder
eten gebleven was, toen zeide Pau-
lus, in hun midden staande: Men
had, o mannen! mij wel gehoor moe-
ten geven en niet van Creta afvaren,
en zich deze averij en dit verlies
22. moeten besparen. ' En ook thans raad
ik u goedsmoeds te zijn; want er
zal geen verlies zijn van iemands le-
ven onder u, maar alleen van het
23. schip. ' Want dezen nacht stond bij
mij een engel van den God, wien ik
24. toebehoor, wien ik ook dien, ' en zei-
de: Vrees niet, Paulus! gij moet voor
den keizer staan; en zie, God heeft
u geschonken allen, die met u va-
25. ren. ' Daarom weest welgemoed, man-
nen! want ik geloof God, dat het
zoo zijn zal, gelijk tot mij gespro-
26. ken is. ' Doch wij moeten ergens op
een eiland vervallen.
27. Toen het nu de veertiende nacht
was, dat wij in de Adriatische Zee
omdreven, vermoedde het scheepsvolk
omtrent middernacht, dat hun eenig
28. land naderde. ' En zij wierpen het
dieplood uit en vonden twintig vade-
men, en een weinig verder wierpen
zij het wederom uit en vonden vijf-
29. tien vademen. ' En vreezende, dat
wij ergens op klippen vervallen zou-
den, wierpen zij van den achterste-
ven vier ankers uit en wenschten,
30. dat het dag werd. ' Toen echter het
scheepsvolk uit het schip zocht te

Vs. 23. Rom. I: 9.

Vs. 24. H. XXIII: 11.

14. *er ... van neer*, d. i. van het bergachtige eiland Creta op het schip.

Euroaquilo. Gr. *Eurakylon*, de naam van den N. O. wind. Gew. t. *Euroklydon.*

16. *Clauda.* Thans Gozzo, ten zuiden van Creta.

17. *nadat zij haar opgehaald hadden.* De boot, die achter het schip dreef, werd opgeheschen, opdat zij niet door wind of golven zou weggeslagen worden.

door — ondergorden, t. w. met kabels, die zij onderdoor brachten en aan weêrszijde van het schip vastmaakten, om er daardoor meer stevigheid aan te geven.

de Syrtis. Een groote zeeboezem van de tegenover liggende kust van Afrika, die door zijne ondiepten en klippen in hooge mate gevaarlijk was. Westelijk vandaar lag een kleinere van denzelfden naam.

18. *deden zij ... een uitworp*, d. i. wierpen zij een deel der lading overboord, ten einde het schip te lichten.

19. *het scheepsgereedschap.* Bedoeld schijnt te zijn al wat tot het persoonlijk gebruik van het scheepsvolk diende. And. denken aan het touwwerk en de zeilen.

20. *noch zon noch sterren.* Daarnaar was men vóór de uitvinding van het kompas gewoon den koers te regelen.

21. *langen tijd zonder eten*, uit angst en radeloosheid.

22. *want — schip.* Zie op vs. 10.

23. *wien ik — ook dien.* Met het oog op de goden, die zijne meerendeels heidensche reisgenooten vereerden, wijst Paulus hen op dien God, wien hij toebehoort, en aan wiens dienst hij zich daarom ook heeft toegewijd. Vgl. op Rom. I: 9.

24. *gij moet voor den keizer staan*, en hebt daarom nu geen doodsgevaar te duchten.

heeft u geschonken, d. i. spaart om uwentwil. Vgl. Gen. XVIII: 26.

26. *wij moeten — vervallen*, wat echter tevens het middel tot hun behoud zou zijn.

27. *de veertiende nacht*, t. w. sedert zij Schoonehavens verlaten hadden (vs. 12, 13).

de Adriatische Zee. Zoo heette eigenlijk de zee tusschen Italië en Illyrië. Men strekte echter, gelijk hier geschiedt, die benaming ook wel verder uit tot dat gedeelte der Middellandsche Zee, hetwelk ten zuiden van Griekenland en Italië en om Sicilië heen gevonden wordt.

28. *vademen.* Een vadem had zes voet.

29. *dat wij ergens.* Gew. t. *dat zij.*

ontvluchten en de boot in zee neder-
liet, onder voorwendsel alsof zij van
den voorsteven ankers zouden uit-
31. brengen, ' zeide Paulus tot den hoofd-
man en de krijgsknechten: Indien
dezen niet in het schip blijven, kunt
32. gij niet behouden worden. ' Toen
kapten de krijgsknechten de touwen
van de boot en lieten haar vallen. '
33. En tegen dat het dag zou worden,
vermaande Paulus allen, dat zij spijze
zouden nemen, zeggende: Het is
heden de veertiende dag, dat gij, al
wachtende, zonder eten blijft en niets
34. genuttigd hebt. ' Daarom vermaan ik
u spijze te nemen; want dit dient
tot uw behoud; van niemand uwer
toch zal een haar van het hoofd ver-
35. loren gaan. ' En nadat hij dit gezegd
en brood genomen had, dankte hij
God voor aller oogen en brak het
36. en begon te eten. ' En zij werden
allen goedsmoeds en nuttigden ook
37. zelve spijze. ' Wij waren nu in het
schip in alles tweehonderd zes en
38. zeventig zielen sterk. ' En nadat zij
van spijs verzadigd waren, lichtten
zij het schip door het koren in zee
te werpen.
39. Toen het nu dag geworden was,
herkenden zij het land niet, maar
zij bemerkten zekeren inham, die
een oever had, op welken zij voor-
namen, zoo mogelijk, het schip aan
40. te zetten. ' En zij kapten de ankers
en lieten ze aan de zee over, en
maakten tevens de roerbanden los,
en haalden het razeil naar den wind
op en hielden op den oever aan. '
41. Maar op eene droogte vervallen, de-
den zij er het schip op stranden, en
de voorsteven, daarin vastgeloopen,
bleef onbewegelijk, doch de achter-
steven werd door de branding uiteen-
42. geslagen. ' De krijgsknechten nu had-
den het plan om de gevangenen te
dooden, opdat niemand met zwem-
43. men ontvluchten zou; ' maar de hoofd-
man, daar hij Paulus wilde behou-
den, belette hen in dat voornemen
en beval, dat zij, die zwemmen kon-
den, zich het eerst zouden afwerpen,
44. om aan land te komen, ' en de ove-
rigen, sommigen op planken, ande-
ren op stukken van het schip. En
zoo geschiedde het, dat zij allen be-
houden aan land kwamen.

Vs. 34. Luc. XXI: 18. — Vs. 41. 2 Kor. XI: 25.

HOOFDSTUK XXVIII.

De schipbreukelingen worden door de bewoners van Melíte voorkomend bejegend (vs. 1, 2), en Paulus zelfs, als eene adder hem niet schaadt, bijgeloovig geëerd (vs. 3—6). Hij geneest den vader van zekeren Publius en andere kranken (vs. 7—10). Na drie maanden verlaat hij het eiland (vs. 11), en komt over Syracuse en Rhegium te Putéoli aan (vs. 12—14). De christenen van Rome komen hem te gemoet en begeleiden hem naar de stad, waar hij in eene afzonderlijke woning zijn intrek neemt (vs. 15, 16). Hij licht de Joden, die hij bij zich ontboden heeft, omtrent de oorzaak zijner gevangenschap in (vs. 17—22), en legt later opzettelijk het evangelie voor hen bloot, maar voor velen te vergeefs (vs. 23—29). Hij blijft nog twee jaren in gevangenschap en gaat voort met prediken (vs. 30, 31).

1. En toen wij behouden waren, ver-
namen wij, dat het eiland Melíte
2. heette. ' En de inboorlingen bewezen
ons eene niet gewone menschlievend-

Vs. 1. H. XXVII: 26.

30. *in zee nederliet.* Zie vs. 17.
31. *Indien dezen — niet behouden worden.* Al kon het scheepsvolk het schip in geen veilige haven brengen, hunne hulp was toch onmisbaar, om het zoo dicht mogelijk naar den oever te sturen, en men mocht dan alleen op de toegezegde redding rekenen, wanneer geene middelen daartoe dienstig verzuimd werden.
33. *al wachtende*, t. w. op verademing en uitkomst.
zonder eten — hebt, d. i. geen geregelden maaltijd gehouden hebt.
34. *van het hoofd verloren gaan.* Gew. t. *uit het hoofd vallen.* Vgl. op Luc. XXI: 18.
38. *het koren.* Daar zij nu verzadigd waren en weldra aan wal hoopten te komen, meenden zij het schip van de levensmiddelen te kunnen ontlasten.
39. *het land.* Zie op H. XXVIII: 1.
een oever, d. i. eene vlakke kust.
40. *de roerbanden*, d. i. de banden, waardoor de roerpen vastgezet was wegens den storm.
41. *eene droogte.* Gr. *eene plaats, aan beide zijden door de zee omgeven.* Men denkt hier gewoonlijk aan eene landtong, die geheel of gedeeltelijk onder het water voortliep.
de branding. Gew. t. *het geweld der baren.*
43. *zij, die zwemmen konden*, t. w. van de gevangenen.
44. *en de overigen*, t. w. beval hij ook zich, zoo mogelijk, naar den wal te laten drijven.
1. *wij . . . wij.* Gew. t. *zij . . . zij.*
Melíte. Thans Malta, een eiland ten zuiden van Sicilië. De plaats, waar zij waarschijnlijk aanlandden, heeft daarvan den naam van St. Paulus-baai ontvangen.
2. *de inboorlingen.* Gr. *de barbaren*, volgens het gewone spraakgebruik zoo genoemd, omdat zij van oorsprong geen Grieken of Romeinen, maar Karthagers waren. Vgl. op Rom. I: 14.

heid; want zij ontstaken een vuur
en namen ons allen in om den in-
vallenden regen en om de koude. '
3. En nadat Paulus een hoop rijzen bij-
eengeraapt en op het vuur gelegd
had, kwam er door de hitte eene ad-
4. der uit en vatte zijne hand. ' Toen
nu de inboorlingen het dier aan zijne
hand zagen hangen, zeiden zij tot
elkander: Deze mensch is zeker een
moordenaar, dien de wraak niet laat
leven, nadat hij aan de zee ontko-
5. men is! ' Hij dan schudde het dier
af in het vuur en leed niets kwaads. '
6. En zij verwachtten, dat hij zou op-
zwellen of plotseling dood nedervallen.
Doch toen zij na lang wachten zagen,
dat hem niets vreemds overkwam,
sloegen zij om en zeiden, dat hij een
god was.
7. In den omtrek nu dier plaats had
de voornaamste van het eiland, met
name Publius, een landgoed; deze
ontving ons en huisvestte ons vrien-
8. delijk drie dagen. ' En het geschied-
de, dat de vader van Publius aan
koorts en rooden loop lijdende te bed
lag; en Paulus ging tot hem, en
nadat hij gebeden had, leide hij hem
9. de handen op en genas hem. ' Toen
nu dit geschied was, kwamen ook
de anderen op het eiland, die krank-
heden hadden, en werden genezen. '
10. En zij eerden ons ook met vele eer-
bewijzen, en, toen wij afvoeren, voor-
zagen zij in onze behoeften.
11. Na drie maanden nu voeren wij af
in een alexandrijnsch schip, dat op
het eiland overwinterd had en het
12. teeken Castor en Pollux voerde. ' En
wij liepen te Syracuse binnen en ble-
13. ven er drie dagen; ' en wij voeren van-
daar om en kwamen aan te Rhegium.
En toen, na een dag, de wind zuid
geworden was, kwamen wij den twee-
14. den dag te Putéoli, ' waar wij broe-
ders vonden en gebeden werden zeven
dagen bij hen te blijven; en zoo gin-
15. gen wij naar Rome. ' En vandaar wa-
ren de broeders, daar zij van ons
gehoord hadden, ons te gemoet ge-
komen tot aan Appius-markt en Drie-
herbergen; en Paulus, hen ziende,
dankte God en greep moed.
16. Toen wij nu te Rome gekomen
waren, werd aan Paulus toegestaan
op zich zelven te wonen met den
17. krijgsknecht, die hem bewaakte. ' En
het geschiedde na drie dagen, dat hij
de voornaamste der Joden samen-
riep. En toen zij samengekomen wa-
ren, zeide hij tot hen: Mannen broe-
ders! ik, die niets gedaan heb tegen
het volk of de gebruiken der vade-
ren, ben gevangen uit Jeruzalem
overgeleverd in de handen der Ro-

Vs. **5**. Marc. XVI:18; Luc. X:19. — Vs. **6**. H. XIV:11. — Vs. **8**. Matth. VIII:14; Marc. VI:5.

Vs. **16**. H. XXIV:23; Fil. I:13. — Vs. **17**. H. XXIV:12, XXV:8.

4. *Deze mensch — ontkomen is!* Overtuigd, dat de goddelijke gerechtigheid, hier als eene godin voorgesteld, niet rust, vóórdat zij het kwaad gewroken heeft, meenen zij Paulus voor een grooten booswicht te moeten houden, nu zij zien, dat hij, nauwelijks aan het eene doodsgevaar ontsnapt, terstond weer door een ander wordt bedreigd.

6. *sloegen zij om*, evenals vroeger de heidensche inwoners van Lystre (H. XIV:11—19).

7. *de voornaamste.* Waarschijnlijk de eerste overheidspersoon.

ons, t. w. Paulus en zijne vrienden. Vgl. vs. 10.

11. *Castor en Pollux.* Gr. *de Dioskuren.* Zij werden als zonen van Jupiter (zie op H. XIV:12) en beschermgoden der zeevarenden vereerd. Hun beeld stond op dit schip.

12. *Syracuse.* Eene stad aan de oostkust van Sicilië.

13. *voeren — om*, t. w. de oostkust van Sicilië langs en om den zuidelijken uithoek van Italië heen.

Rhegium. Thans Reggio, eene stad van Italië tegenover Sicilië.

13. *Putéoli.* Thans Pozzuoli, niet ver van Napels

14. *broeders*, d. i. christenen.

15. *Appius-markt.* Een vlek, ruim elf uren gaans van Rome. Nagenoeg drie uren dichter bij de stad lag *Drie-herbergen*, waar een ander deel der broeders Paulus afwachtte.

greep moed. Gesterkt door dit bewijs van liefde, nu de wensch zijns levens, om Rome te zien (Rom. I: 9—11, XV:23, vgl. Hand. XIX:21), op zulk eene wijze vervuld zou worden.

16. *werd aan Paulus.* Gew. t. *gaf de hoofdman de gevangenen over aan den overste der lijfwacht, maar aan Paulus werd.*

op zich zelven te wonen. Deze gunst had hij wellicht te danken aan het verslag, door den landvoogd aangaande hem overgemaakt, en aan de voorspraak van den hoofdman Julius, die hem zeer genegen was (H. XXVII:3, 43).

die hem bewaakte, en aan wien hij met den arm vastgeketend was (vs. 20).

17. *der Romeinen*, t. w. van den romeinschen landvoogd en zijnen raad in Palestina.

18. meinen, ' die, na mij verhoord te
hebben, mij wilden loslaten, omdat
er geen schuld des doods in mij was. '
19. Maar toen de Joden daartegen op-
kwamen, werd ik genoodzaakt mij op
den keizer te beroepen, niet, alsof
ik mijn volk van iets had te beschul-
20. digen. ' Om deze reden dan heb ik
u hier geroepen, om u te zien en
toe te spreken; want wegens de hope
Israëls ben ik in deze keten geslo-
21. ten. ' En zij zeiden tot hem: Wij
hebben geen brieven over u ontvan-
gen uit Judéa; en ook is niemand
der broederen hier gekomen en heeft
iets kwaads van u bericht of gespro-
22. ken. ' Doch wij verlangen van u te
hooren, welke uwe gevoelens zijn;
want wat deze sekte aangaat, het is
ons bekend, dat zij overal wordt te-
gengesproken.
23. Toen zij hem nu een dag bepaald
hadden, kwamen zij in nog groote-
ren getale tot hem aan zijn verblijf,
en leide hij hun het koninkrijk Gods
uit, en betuigde hij hun en bewoog
hen tot het geloof in Jezus uit de wet
van Mozes en uit de profeten, van
24. den morgen tot den avond. ' En som-
migen gaven gehoor aan hetgeen door
hem gezegd werd; maar anderen ge-
25. loofden niet. ' En onder elkander on-
eens zijnde, scheidden zij, toen Pau-
lus dit ééne woord gezegd had: Te
recht heeft de Heilige Geest door den
profeet Jezaja gesproken tot uwe va-
26. deren, ' zeggende: Ga tot dit volk
en zeg: Met het oor zult gij
hooren en niet verstaan, en
ziende zult gij zien en niet
27. opmerken. ' Want het hart van
dit volk is verstompt gewor-
den, en met de ooren hebben
zij bezwaarlijk gehoord, en
hunne oogen hebben zij toe-
gesloten; opdat zij niet soms
met de oogen zien, en met
de ooren hooren, en met het
harte verstaan en zich bekee-
28. ren, en ik hen geneze. ' Het zij
u dan bekend, dat dit heil Gods aan
de heidenen gezonden is; zij zullen
er ook naar hooren. ' *
30. En hij bleef twee volle jaren in
eene eigene gehuurde woning en ont-
ving allen, die bij hem kwamen, '
31. en predikte het koninkrijk Gods en
leerde aangaande den Heer Jezus
Christus met alle vrijmoedigheid, on-
verhinderd.

---

29. Gew. t. * En toen hij dit gezegd had, gingen de Joden weg, met veel twist onder elkander.

Vs. 20. H. XXIII: 6, XXVI: 6, 7. — Vs. 22. Luc. II: 34. — Vs. 23. Luc. XXIV: 44. — Vs. 25. H. I: 16.

Vs. 26, 27. Jez. VI: 9, 10; Matth. XIII: 14, 15; Joh. XII: 40. — Vs. 28. H. XIII: 46, 47.

18. *die...mij wilden loslaten* Zoowel Felix (H. XXIV: 26, 27) als Festus (H. XXV: 9, XXVI: 31) had duidelijk genoeg te kennen gegeven, dat zij Paulus eigenlijk in vrijheid behoorden te stellen, maar beiden hadden zich daarvan alleen uit vrees voor de Joden laten terughouden.

20. *de hope Israëls.* Zie op H. XXVI: 6.

22. *deze sekte*, t. w. die der christenen. Vgl. H. XXIV: 14.

23. *aan zijn verblijf*, d. i. in de woning, waar hij tijdelijk gehuisvest was. Vgl. vs. 16.

uit de wet — profeten. Hij ontleende zijne bewijzen aan de schriften des O. T. Vgl. H. XVII: 2, 3.

25. *uwe.* Gew. t. *onze.*

26, 27. Zie op Matth. XIII: 14, 15.

28. *dan*, t. w. omdat gij u nu even verhard betoont, als uwe vaderen.

28. *dit heil Gods*, t. w. het heil, nu door Christus aangebracht. Gew. t. *het heil Gods.*

aan de heidenen, aan wie ik het nu hier zal verkondigen, gelijk ik het reeds elders gedaan heb. Vgl. H. XIII: 46.

29. [Dit vs. ontbreekt in de meeste en beste oude Hss. en vertalingen.]

31. Waarom het boek hier afbreekt, zonder van de verdere lotgevallen van Paulus gewag te maken, is onzeker. Oude kerkelijke geschiedschrijvers berichten ons, dat de apostel na deze twee jaren (vs. 30) ontslagen is, en na nog eenigen tijd, ook in Spanje, het evangelie verkondigd te hebben, andermaal gevangengenomen en daarna onthoofd is. Deze tweede gevangenschap van Paulus wordt echter door velen ontkend.

DE BRIEF

AAN DE

ROMEINEN.

INLEIDING.

Er zijn geen berichten tot ons gekomen omtrent de stichting der gemeente te Rome. Het schijnt, dat de naam van Christus reeds vroeg aan de bevolking dier wereldstad is bekend geworden, en toen, onder de regeering van keizer Claudius, in het jaar 52, alle Joden uit Rome verdreven werden (Hand. XVIII : 2), zijn onder die vervolgden vermoedelijk ook christenen geweest. De christenen, die eenige jaren later, toen Paulus dezen brief aan hen schreef, aldaar woonden, waren deels Joden, deels van heidenschen oorsprong. Het grootste deel echter was van joodsche afkomst en nog niet vrijgemaakt van den ouden volkstrots, die de gelijkheid van andere volken, met betrekking tot het genot van de zegeningen des evangelies, noode verdroeg. Ook schijnt er nog geene uitwendige eenheid in die gemeente bestaan te hebben. Van oudsten of opzieners althans wordt in dezen brief nergens gesproken, maar alleen van sommige werkzaamheden en bedieningen, hoedanige insgelijks bij andere gemeenten der apostolische eeuw worden aangetroffen (H. XII : 6—8). De apostel, door zijne vrienden van den toestand der gemeente onderricht, had reeds lang gewenscht persoonlijk tot regeling en verbetering daarvan werkzaam te zijn. Ofschoon meermalen verhinderd, had hij thans ernstig voorgenomen, nadat hij Jeruzalem zou hebben bezocht, naar Rome en verder naar Spanje te reizen (H. I : 9—13, XV : 24, 25; Hand. XIX : 21, XX : 1, 2). Met dezen brief nu bereidt hij zijne komst te Rome voor. Het was echter eerst eenige jaren later, dat hij, naar zijnen wensch, het evangelie aldaar verkondigde, doch in banden. Ook is hij daar, naar geloofwaardige berichten, den marteldood gestorven.

Het breede opschrift is, evenals in al de brieven van Paulus, drieledig, en bevat de aanwijzing van den schrijver en van de christenen, aan wie de brief gericht is, benevens den heilgroet (H. I : 1—7). De inleiding vermeldt het voornemen des apostels om te Rome te komen, en geeft het hoofdonderwerp des briefs op (vs. 8—17).

Aan de behandeling van dit onderwerp is het onderwijzend gedeelte, in de elf eerste hoofdstukken, geheel gewijd. Eerst wijst de schrijver op den algemeenen zedelijken toestand des menschdoms, waaruit blijkt, dat de heidensche wereld aan afgoderij en zedeloosheid overgegeven en aan het oordeel Gods onderworpen is (H. I : 18—II : 16), en dat de Joden, door hunne eigene wet veroordeeld, evenals de heidenen, de gerechtigheid Gods missen (H. II : 17—III : 20). Daarna toont hij aan, dat door het evangelie de gerechtigheid Gods, die uit het geloof is, aan het licht is gebracht; dat het geloof, hetwelk den mensch rechtvaardig voor God doet zijn, door Christus is (H. III : 21—31); en dat deze gerechtigheid des geloofs in haar wezen dezelfde is als die van Abraham, den vader der geloovigen (H. IV). Eindelijk wordt het begrip ontwikkeld van het leven, hetwelk uit die gerechtigheid des geloofs voortvloeit. Het bestaat in vrede met God en hope des eeuwigen levens (H. V : 1—11); dat leven is van Christus, gelijk zonde en dood van Adam, uitgegaan (vs. 12—21), en kenmerkt zich door heiligheid, waartoe Christus zijne geloovigen van de zonde heeft vrijgemaakt (H. VI), terwijl de mozaische wet integendeel de kracht der zonde aan het licht gebracht heeft (H. VII); dat leven eindelijk zaligt den mensch door de bewustheid zijner vereeniging met God en door de blijde hoop der toekomstige heerlijkheid

(H. VIII). Aan deze volledige behandeling van zijn onderwerp voegt de apostel, als in eene theodicée, eene rechtvaardiging van Gods getrouwe en wijze liefde toe, en toont aan, dat de tijdelijke uitsluiting der Joden niet in strijd is met de belofte Gods, maar het gevolg van hunne verharding, en dat, naar Gods bedoeling, hierin juist het middel verordend is tot behoud der geheele wereld, zoodat eenmaal allen, Joden en heidenen, tot het geloof en het leven komen zullen (H. IX—XI). — Het vermanend gedeelte des briefs bevat eene algemeene opwekking tot heiligheid des levens, en bijzondere opwekkingen tot nederige en zachtmoedige liefde (H. XII), tot gehoorzaamheid aan de overheid, algemeene menschenliefde en reinheid van wandel (H. XIII); voorts waarschuwingen tegen onnoodige ergernissen en tegen onverdraagzaamheid (H. XIV, XV : 1—13).

Het uitvoerige slot vermeldt nog eens het voornemen des apostels om te Rome te komen (H. XV : 14—33) en bevat voorts, met bijzondere aanbeveling van Phébe, de overbrengster van den brief, vele groeten van Paulus, en, na eene waarschuwing tegen valsche leeringen, ook de groeten van Timotheüs, Tertius en anderen; terwijl het geheel eindigt met de gewone zegenbede en met lofverheffing van Gods wijsheid en liefde (H. XVI). Niet weinigen meenen, dat dit slot, of wel H. XV, XVI, hoewel van Paulus afkomstig, met uitzondering van H. XVI : 25—27, oorspronkelijk niet tot dezen brief behoort; terwijl anderen ook de echtheid van dit slot in twijfel trekken.

De brief, die overigens algemeene erkenning gevonden heeft, is geschreven te Korinthe, in het jaar 58 of daaromtrent, niet eigenhandig door Paulus, maar uit zijnen mond door Tertius (H. XVI : 22). Niet naar tijdsorde, maar wegens het hooge aanzien van het oude Rome, is deze brief, bij de verzameling van de boeken des N. T., aan het hoofd der brieven van Paulus geplaatst. Hij verdient die plaats wegens het gewicht der evangelische waarheid, die daarin ontwikkeld en in later tijd de leus der Kerkhervorming geworden is.

HOOFDSTUK I : 1—17.

Opschrift en heilgroet (vs. 1—7). Voornemen des apostels, om ook te Rome het evangelie te verkondigen (vs. 8—15). Hoofdinhoud des briefs (vs. 16, 17).

1\. Paulus, dienstknecht van Christus Jezus, geroepen apostel, afgezonderd
2\. tot het evangelie Gods, ' hetwelk hij te voren door zijne profeten beloofd
3\. heeft in de Heilige Schriften, ' aangaande zijnen Zoon, die naar het vleesch geworden is uit Davids zaad, '
4\. die naar den Geest der heiligheid krachtig als Zoon Gods is verklaard uit de opstanding der dooden, Jezus
5\. Christus onzen Heer, ' door wien wij genade ontvangen hebben en het apostelschap, tot gehoorzaamheid des geloofs onder al de heidenen, voor

Vs. 1. 1 Kor. I : 1; 2 Kor. I : 1; Gal. I : 15, 16; Hand. IX : 15, XIII : 2, XXII : 21. — Vs. 2. Tit. I : 2; Luc. XXIV : 27; Hand. III : 24, XIII : 32.
Vs. 3. H. IX : 5; 2 Tim. II : 8; Luc. I : 32; Hand. II : 33; Openb. XXII : 16. — Vs. 4. Hand. V : 30, 31, XIII : 33, 34, XVII : 31. — Vs. 5. Vs. 13, H. XV : 15, 16.

1\. *dienstknecht van Christus Jezus.* Eene benaming, die zoowel de eervolle betrekking des apostels tot Christus, als zijne onbepaalde gehoorzaamheid aan hem te kennen geeft. Paulus, en ook andere apostelen en evangeliepredikers, noemen zich bij voorkeur *dienstknechten van Christus* (vgl. Fil. I : 1, Jac. I : 1, 2 Petr. I : 1, Jud. 1), maar hij kent dien naam ook aan alle christenen toe (1 Kor. VII : 22, Ef. VI : 6).

Christus Jezus. Gew. t. *Jezus Christus*, en zoo in de brieven van Paulus meermalen. Paulus pleegt de benaming *Christus Jezus* te gebruiken, wanneer het begrip van 's Heilands waardigheid, en de andere *Jezus Christus*, wanneer dat van zijn persoon in den gang der redeneering vooraan staat.

geroepen, t. w. door God tot het apostelschap.

apostel. Zie op Matth. X : 2.

afgezonderd, d. i. in onderscheiding van anderen bestemd. Zie Gal. I : 15, 16.

tot het evangelie, d. i. tot de verkondiging van het evangelie.

4\. *den Geest der heiligheid*, d. i. den Heiligen Geest van God, die in hem was en zich in geheel zijn leven openbaarde. Vgl. Hand. X : 38.

4\. *verklaard.* And. *bewezen te zijn*, of *aangewezen*, of *gesteld.* De zin is, dat Christus door zijne opstanding van Godswege in zijne heerlijkheid als Zoon Gods openbaar geworden is.

uit de opstanding der dooden, die hij deelachtig is geworden.

5\. *genade . . . en het apostelschap*, d. i. niet slechts in 't algemeen genade, evenals ieder geloovige, maar daarenboven de onderscheidende genade of gunst van het apostelschap.

tot gehoorzaamheid — heidenen, d. i. om al de heidenen te brengen tot gehoorzaamheid aan den wil of het woord van God, die zich openbaart in de geloovige aanneming van het evangelie.

gehoorzaamheid des geloofs. And. *gehoorzaamheid aan het geloof.*

de heidenen. Gr. *de volken*, zooals de heidenen, naar het toenmalig spraakgebruik, genoemd werden, in onderscheiding van het ééne joodsche volk (vgl. H. III : 29).

6. zijnen naam; ' onder welke ook gij
zijt, geroepenen van Jezus Chris-
7. tus; ' — aan al de geliefden Gods,
geroepen heiligen, die te Rome zijn.
Genade zij u en vrede van God, onzen
Vader, en den Heer Jezus Christus!
8. Allereerst dank ik mijnen God
door Jezus Christus over u allen,
dat uw geloof in de geheele wereld
9. verkondigd wordt. ' Want God, wien
ik in mijnen geest dien, in het evan-
gelie zijns Zoons, is mijn getuige,
hoe ik zonder ophouden uwer ge-
10. denke, ' altijd in mijne gebeden smee-
kende, dat ik eenmaal nog, door
den wil van God, het geluk moge
11. hebben om tot u te komen. ' Want
ik verlang u te zien, opdat ik u
eenige geestelijke gave mededeele, ten
einde gij versterkt moogt worden, '
12. dat is, om mede onder u opgewekt
te worden door het gemeenschappe-
lijk geloof, zoo het uwe als het mij-
13. ne. ' Doch ik wil er u, broeders!
niet onkundig van laten, dat ik dik-
wijls voorgenomen heb tot u te ko-
men, — en tot hiertoe ben ik er in
verhinderd — om ook onder u eenige
vrucht te hebben, evenals onder de
14. andere heidenen. ' Zoowel Grieken als
barbaren, zoowel wijzen als onver-
standigen, ben ik een schuldenaar. '
15. Zóó ben ik voor mij bereidwillig,
om ook aan u, die te Rome zijt,
16. het evangelie te verkondigen. ' Ik
schaam mij toch het evangelie niet;
want het is eene kracht Gods tot
behoudenis voor ieder, die gelooft,
eerst den Jood en ook den Griek. '
17. Want Gods gerechtigheid wordt daarin

Vs. **6.** 1 Kor. I:2; 2 Kor. I:1. — Vs. **7.** 1 Kor. I:3; 2 Kor. I:2, — Vs. **8.** 1 Kor. 1:4, 5; 1 Thess. I:2, 3, 8. — Vs. **9.** H. IX:1; Fil. I:8; Ef. I:16. — Vs. **10.** H. XV:23, 29, 32, Hand. XIX:21, XXIII:11.

Vs. **11.** Vs. 10, 15; 1 Thess. III:2. — Vs. **13.** Vs. 5, H. XV:16; 1 Kor. IX:16. — Vs. **16.** 1 Kor. I:18, 23, 24; Hand. XIII:46. — Vs. **17.** H. III:21—28; Hab. II:4; Gal. III:11; Hebr. X:38.

5. *voor zijnen naam*, d. i. tot verheerlijking van den naam van Christus door het geloof der geheele wereld.

6. *onder welke — zijt*, d. i. onder hen, ten wier behoeve het apostelschap is ingesteld, behoort ook gij, blijkens uwe toebrenging tot het christendom. Er waren dus te Rome ook vele christenen uit de heidenen.

geroepenen van Jezus Christus, d. i. door God geroepen, om Christus, als zijne verlosten, toe te behooren.

7. *heiligen.* Zie op Hand. IX:13.

Genade — Jezus Christus! Deze heilgroet, naar den toen gebruikelijken briefvorm ingericht (vgl. Hand. XXIII : 26, Jac. I : 1), is in al de brieven van Paulus ongeveer dezelfde. Hij bidt daarmede der gemeente het genot der zegeningen van Gods *genade* en het voorname uitvloeisel of de vrucht daarvan, *vrede*, toe en verheft daarbij het hart tot hem, die door Jezus Christus zijne vaderliefde jegens zondaren geopenbaard heeft en betoont.

8. *dank... door Jezus Christus*, door wien ik deze stof tot danken verkregen heb. Het geloof toch der christenen te Rome, bij deze dankzegging vermeld, was de vrucht der werkzaamheid van Jezus Christus (H. VII:25). Vgl. Ef. V:20, Kol. III:17.

in de geheele wereld. Vergrootende uitdrukking, naar het spraakgebruik des dagelijkschen levens. Vgl. Kol. I:6.

verkondigd, d. i. met lof vermeld.

9. *God... is mijn getuige.* Deze plechtige betuiging onderstelt bij de christenen te Rome het vermoeden, alsof de apostel der heidenen, om welke reden dan ook, naar Rome niet wilde of niet durfde komen.

dien. Het gr. woord wordt meest gebruikt van godsvereering, zoodat hier de evangelieprediking, als een dienst van God in geest en waarheid, tegenover den uiterlijken priester- of tempeldienst schijnt gesteld te zijn.

11. *eenige geestelijke gave*, d. i. leering, vermaning, vertroosting, door middel der evangelieprediking.

13. *vrucht*, t. w. van mijnen evangeliearbeid.

heidenen. Zie op vs. 5.

14. *Grieken... barbaren.* De Griek verdeelde de volken in *Grieken*, d. i. volken, wien de grieksche taal en beschaving eigen waren, en *barbaren*, d. i. vreemdelingen, onbeschaafden, waartoe, volgens hem, ook de Joden behoorden. De Jood daarentegen, den godsdienst tot maatstaf nemende, verdeelde hen in *Joden* en *Grieken*, d. i. heidenen. De eerstgenoemde verdeeling komt hier, de andere vs. 16 voor.

onverstandigen, d. i. ongeletterden, onbeschaafden.

een schuldenaar, d. i. naar mijne apostolische roeping schuldig, hun het evangelie te verkondigen.

16. *Ik schaam mij — niet.* Veeleer is de evangelieverkondiging, hoezeer bij Joden en heidenen en vooral bij de wijzen dezer wereld veracht, mijne eer en mijn roem. Vgl. 1 Kor. I:23, 24.

het evangelie. Gew. t. *het evangelie van Christus.*

eene kracht Gods, d. i. een middel, waardoor God krachtig werkt.

tot behoudenis, d. i. tot deelgenootschap aan het heil, hetwelk uit de verlossing door Christus voortvloeit. And. *tot zaligheid.*

eerst den Jood, aan wien de belofte des heils geschied was (vgl. Luc. XXIV:47, Hand. XIII:46). Het recht of de aanspraak der Joden op de evangelieverkondiging, vóór de heidenen, doet de apostel te krachtiger gelden, om het andere denkbeeld „ook den heiden" des te meer ingang te doen vinden.

den Griek. Zie op vs. 14.

17. *Gods gerechtigheid.* Gerechtigheid is hier die godsdienstig zedelijke toestand des menschen, waarin hij met betrekking tot God is, zooals hij zijn moet. Zij wordt Gods gerechtigheid genoemd, omdat God den mensch in dezen toestand brengt (vgl. H. III:21—31), en staat daardoor tegenover eigene gerechtigheid (H. X:3), welke de mensch niet verkrijgen kan en waarmede hij, voor zoover hij haar verkrijgen mocht, niet voor God kan bestaan. Vgl. Fil. III:9.

geopenbaard uit geloof tot geloof,
gelijk geschreven staat: **Maar de rechtvaardige zal uit geloof leven.**

HOOFDSTUK I : 18—III : 20.

De heidenen missen de gerechtigheid, blijkens hunne ongodsdienstigheid en onzedelijkheid (vs. 18—32). Zij, en de Joden met hen, zijn aan Gods oordeel onderworpen (H. II : 1—16). Ook de Joden zijn niet rechtvaardig voor de wet (H. II : 17—III : 20).

18. Want Gods toorn wordt van den
hemel geopenbaard over alle goddeloosheid en ongerechtigheid der menschen, die de waarheid door onge-
19. rechtigheid tegenhouden; ' dewijl hetgeen van God kenbaar is, in hen
openbaar is, want God heeft het hun
20. geopenbaard. ' Immers zijne onzienlijke deugden, zijne eeuwige kracht en goddelijkheid, worden van de schepping der wereld af uit zijne werken met het verstand doorzien, zoodat zij
21. niet te verontschuldigen zijn, ' dewijl zij, God kennende, hem niet als God verheerlijkt of gedankt hebben; maar zij zijn verijdeld in hunne overleggingen, en hun onverstandig hart is
22. verduisterd. ' Bewerende wijs te zijn,
23. zijn zij dwaas geworden, ' en hebben de heerlijkheid des onvergankelijken Gods verwisseld met de gelijkenis van het beeld eens vergankelijken menschen, en van vogelen, en van viervoetige dieren, en van kruipend
24. gedierte. ' Daarom heeft God hen ook, in de begeerlijkheden hunner harten, overgegeven aan onreinheid, om hunne ligchamen onder elkander
25. te onteeren, ' als die de waarheid Gods met de leugen verwisseld hebben, en het schepsel vereerd en gediend hebben boven den Schepper, die te prijzen is tot in eeuwigheid!
26. Amen. ' Daarom heeft God hen aan onteerende lusten overgegeven; want hunne vrouwen hebben het natuurlijk

Vs. **18.** H. II : 5. — Vs. **19.** Hand. XIV : 17, XVII : 27. — Vs. **20.** Ps. XIX : 2, 3; Jez. XL : 26; Hand. XVII : 24—28. — Vs. **21.** Vs. 28, 32, H. II : 14, 15; B. d. Wijsh. XIII : 1—9; 1 Kor. III : 19. 20; Ef. IV : 17, 18.

Vs. **22.** 1 Kor. I : 20; Jer. X : 14. — Vs. **23.** Ps. CVI : 20; Deut. IV : 15, 19. — Vs. **24.** B. d. Wijsh. XIV : 27; 1 Kor. VI : 18; 1 Thess. IV : 4. — Vs. **25.** H. IX : 5, XI : 36, XVI : 27; 2 Kor. XI : 31.

17. *geopenbaard*, d. i. aan het licht gebracht, bekend gemaakt. Gr. *ontdekt.* Het gr. woord, hier gebezigd, staat tot een ander, mede door *openbaren* vertaald (b. v. vs. 19, H. III : 21), ongeveer in dezelfde verhouding als het fransche révéler tot manifester, zonder daarvan altijd in beteekenis grootelijks te verschillen. Niet zelden echter, b. v. Matth. XI : 25, Joh. XII : 28, 1 Kor. II : 10, Gal. I : 16, duidt het bepaaldelijk de inwendige openbaring of ontdekking aan het gemoed aan, welke geschiedt, wanneer de beletselen worden weggenomen, die het licht der uitwendige openbaring voor het oog des geestes verduisterd of beneveld hadden. Vgl. op Matth. XVI : 17.

uit geloof tot geloof, d. i. de gerechtigheid Gods, in het evangelie geopenbaard, gaat bij den mensch van geloof uit en leidt tot steeds toenemend geloof, zoodat zij geheel en al eene zaak van geloof is.

de rechtvaardige — leven. De zin dezer woorden is bij den apostel, dat men alleen door geloof komen kan tot de gerechtigheid Gods en het daaruit voortvloeijende geestelijk heil. And. *de rechtvaardige uit het geloof zal leven.*

18. *Gods toorn*, d. i. Gods heilig ongenoegen over de zonde der menschen.

wordt . . . geopenbaard, d. i. treedt door de straffen, vs. 24—31 vermeld, duidelijk aan het licht.

goddeloosheid en ongerechtigheid. Het eerste ziet op de afgoderij, het tweede op de zedeloosheid der heidenen.

de waarheid — tegenhouden. De oorzaak van gebrekkige kennis en vereering van God bij de menschen is voornamelijk gelegen in hun zondenlust.

19. *in hen*, d. i. in hun gemoed of geest. Vgl. H. II : 14, 15. And. *onder hen.*

20. *deugden*, of eigenschappen. Duidelijkheidshalve hier ingevoegd.

21. Naar de beschrijving van den toestand der heidensche wereld, die hier volgt, is de afwijking van de rechte kennis en vereering Gods eigen schuld der menschen en noodwendig verbonden met zedeloosheid.

verijdeld, d. i. tot ijdele, nietige dingen, zooals afgoderij, vervallen.

22. *Bewerende*, t. w. zonder waarheid of redelijken grond.

23. De zin is: Zij zijn tot de dwaasheid vervallen, om de heerlijkheid Gods, zichtbaar in zijne schepselen, onder allerlei onwaardige gedaanten van dieren zich voor te stellen en dezen in zijne plaats te vereeren.

vogelen . . viervoetige dieren . . kruipend gedierte. Er schijnt vooral gedoeld te zijn op den dierendienst der Egyptenaren, die het goddelijke vereerden onder de gestalte van den vogel Ibis, den stier, de slang en nog andere dieren.

24. Het zedebederf der heidensche wereld wordt hier voorgesteld als het onvermijdelijke gevolg en de natuurlijke straf van de afgoderij, en aangewezen als door God gewild (vgl. B. d. Wijsh. XIV : 27). Zonde wordt, naar de verordening Gods, met zonde gestraft.

in de begeerlijkheden hunner harten, d. i. in de booze lusten, door de afgoderij bij hen aangekweekt.

aan onreinheid. De beschrijving, vs. 24—32, ziet inzonderheid op de grieksche en romeinsche wereld van die tijden en stemt met de getuigenissen der heidensche wijsgeeren en dichters overeen.

om hunne ligchamen . te onteeren. Gr. *zoodat hunne ligchamen onder hen onteerd worden.* Vgl. 1 Kor. VI : 18, 19, 1 Thess. IV : 4.

25. *die te prijzen — eeuwigheid!* Zoodanige lofzegging of doxologie komt in de brieven van Paulus en elders dikwerf voor, inzonderheid waar Gods grootheid wordt gedacht in tegenstelling van hetgeen haar miskent en onteert. Zie b. v. H. IX : 5, 2 Kor. XI : 31 1 Tim. I : 17, Openb. I : 6.

gebruik met een tegennatuurlijk ver-
27. wisseld, ' en desgelijks hebben de
mannen het natuurlijk gebruik der
vrouw nagelaten en zijn in hunnen
wellust tegen elkander ontbrand, daar
mannen schandelijkheid met mannen
bedrijven en de verdiende vergelding
hunner afdwaling in zich zelve ont-
28. vangen. ' En gelijk zij het versmaad
hebben God in erkentenis te houden,
zoo heeft God hen overgegeven aan
een onedelen zin, om te doen het-
29. geen niet betaamt: ' vervuld met alle
ongerechtigheid, slechtheid, hebzucht,
boosheid, vol van nijd, moord, twist,
30. bedrog, kwaadaardigheid; ' oorblazers,
kwaadsprekers, haters van God, ge-
weldenaars, hoogmoedigen, grootspre-
kers, vindingrijk in het kwade, aan
31. hunne ouders ongehoorzaam, ' onver-
standig, ontrouw, van natuurlijke
32. liefde ontbloot, onbarmhartig, ' die,
hoewel zij de inzetting van God ken-
nen, dat die zulke dingen doen den
dood waardig zijn, niet slechts ze
doen, maar ook welgevallen toonen
te hebben aan hen, die ze doen.
II. 1. Daarom zijt gij, o mensch, wie
gij zijt, die oordeelt! niet te veront-
schuldigen; want waarin gij een an-
der oordeelt, veroordeelt gij u zel-
ven; gij toch, die oordeelt, doet het-
2. zelfde. ' En wij weten, dat het oor-
deel Gods naar waarheid is over hen,
3. die zulke dingen doen. ' Doch meent
gij dit, o mensch, die hen oordeelt,
welke zulke dingen doen, en ze zelf
doet! dat gij het oordeel Gods ont-
4. komen zult? ' Of veracht gij den
rijkdom zijner goedertierenheid en
verdraagzaamheid en lankmoedigheid,
niet wetende, dat de goedertierenheid
5. Gods u tot bekeering leidt? ' Maar
naar uwe verstoktheid en uw onbe-
keerlijk hart vergadert gij u een schat
van toorn, ten dage des toorns en
der openbaring van het rechtvaardig
6. oordeel Gods, ' die een iegelijk ver-
7. gelden zal naar zijne werken: ' hun,
die, met volharding in het goede te
doen, heerlijkheid en eer en onver-
gankelijkheid zoeken, eeuwig leven; '
8. maar den weerspannigen, die der
waarheid ongehoorzaam, doch der on-
gerechtigheid gehoorzaam zijn, toorn
9. en gramschap: ' verdrukking en be-
nauwdheid over de ziel van ieder
mensch, die het kwade doet, eerst
10. den Jood en ook den Griek; ' maar
heerlijkheid en eer en vrede voor
ieder, die het goede doet, eerst den
11. Jood en ook den Griek. ' Want er

Vs. 29. Gal. V:19–21; 1 Kor. VI:9, 10; 2 Kor. XII:20; 2 Tim. III:2–4; B. d. Wijsh. XIV:24–27. — Vs. 32. Vs. 20, H. II:2, VI:21.
Vs. 1. H. XIV:10; Jac. III:1, 2, IV:11; 2 Sam. XII:5, 7; Matth. VII:1, 2; Joh. VIII:7.

Vs. 4. 4 Ezr. VII:64; Sir. V:4–9; 2 Petr. III:9–15; Luc. XIII:6–9. — Vs. 5. H. IX:22; Jac. V:3. — Vs. 6. Ps. LXII:13; Spr. XXIV:12; 2 Kor. V:10; Jer. XVII:10; Sir. XVI:12. — Vs. 8. 2 Thess. I:8. — Vs. 10. H. I:16. — Vs. 11. 2 Kron. XIX:7; Hand. X:34; Gal. II:6; Ef. VI:9.

27. *de verdiende — afdwaling.* De dwaling der afgoderij, welke God onteert, vindt haar evenredig loon in de mensch-onteerende zonde van ontucht, verbonden met afgoderij. Zie ook Num. XXV:1, 2. Gr. *de vergelding hunner afdwaling, gelijk het moest,* d. i. gelijk zij, naar Gods rechtvaardig bestel, behoort te zijn.

28. Zie op vs. 21.

29–31. Men vindt hier de nadere verklaring in voorbeelden van hetgeen vs. 28 bedoeld werd met *hetgeen niet betaamt.*

29. *slechtheid.* Gew. t. *hoererij, slechtheid.*

30. *haters van God.* And. *van God gehaat.*

geweldenaars, die anderen smaadheid of ongelijk aandoen met woord of daad.

31. *natuurlijke liefde.* Bedoeld is vooral de natuurlijke liefde der ouders tot hunne kinderen.

onbarmhartig. Gew. t. *onverzoenlijk, onbarmhartig.*

32. *de inzetting.* Eig. *de rechtsbepaling.* And. *het recht.*

welgevallen toonen enz. Bij de heidenen werden vaak allerlei zedelooze bedrijven, zonder berisping en zelfs met zekeren lof, in het openbaar vermeld. Dit was het gevolg van verderfelijke dwaling, maar ook ten deele van verregaand zedenbederf.

1. *Daarom,* d. i. Uithoofde van den bij allen erkenden eisch der goddelijke wet betreffende de strafschuldigheid der zonde (H. I:32).

o mensch, wie gij zijt. De rede richt zich hier reeds tot de Joden, hoewel deze eerst vs. 17 uitdrukkelijk genoemd worden.

die oordeelt, d. i. u tot rechter van anderen opwerpt en hen strafwaardig keurt.

2. *naar waarheid,* d. i. overeenkomstig de eeuwige beginselen van waarheid en recht.

4. *dat — tot bekeering leidt,* d. i. dat God daarmede bedoelt, u tot bekeering te brengen.

bekeering. Gr. *zinsverandering.* Vgl. op Matth. III:2.

5. *ten dage* enz., d. i. Gods heilig misnoegen, dat gij u berokkent, zal openbaar worden te dien dage.

8. *weerspannigen.* And. *twistgierigen.*

9, 10. *eerst den Jood.* De voorrang, den Joden toegekend H. I:16, wordt hier ook op de vergelding des oordeels toegepast.

is bij God geen aanneming des per-
12. soons. ' Want zoovelen zonder wet
gezondigd hebben, zullen ook zonder
wet verloren gaan, en zoovelen on-
der de wet gezondigd hebben, zullen
door de wet geoordeeld worden. '
13. Want niet de hoorders der wet zijn
rechtvaardig bij God, maar de daders
der wet zullen gerechtvaardigd wor-
14. den. ' Wanneer toch heidenen, die
geen wet hebben, van natuur de wer-
ken der wet doen, zoo zijn dezen,
terwijl zij geen wet hebben, zich zel-
15. ven eene wet, ' als die toonen, dat
het werk der wet geschreven staat in
hunne harten, terwijl hun geweten
mede getuigenis geeft, en hunne re-
deneeringen beurtelings hen aanklagen
16. of ook verontschuldigen, ' ten dage
wanneer, naar mijn evangelie, God
het verborgene der menschen zal oor-
deelen door Jezus Christus.
17. Indien gij nu den naam draagt van
Jood, en steunt op de wet, en roemt
18. in God, ' en zijnen wil kent en, on-
derwezen uit de wet, toetst wat on-
19. derling verschilt, ' en van u zelven
vertrouwt, dat gij een leidsman der
blinden zijt, een licht voor die in
20. duisternis zijn, ' een onderwijzer van
onverstandigen, een leermeester van
kinderen, als die in de wet de af-
beelding der kennis en der waar-
21. heid hebt, ' — gij dan, die een
ander leert, leert gij u zelven niet?
die predikt, dat men niet stelen
22. mag, steelt gij? ' die zegt, dat men
geen overspel mag doen, doet gij
overspel? die de afgoden verfoeit,
23. pleegt gij tempelroof? ' die roemt in
de wet, onteert gij God door de over-
24. treding der wet? ' Want de naam
Gods wordt om uwentwil gelasterd onder de heidenen,
25. gelijk er geschreven staat. ' De besnij-
denis toch is wel nuttig, indien gij de
wet doet; maar indien gij een over-
treder der wet zijt, is uwe besnijde-
26. nis onbesnedenheid geworden. ' Indien
dan de onbesnedene de inzettingen
der wet bewaart, zal niet zijne onbe-
snedenheid hem tot besnijdenis gere-

Vs. **12.** Luc. XII : 47, 48; 1 Kor. IX : 20, 21; Joh. V : 45. — Vs. **13.** Jac. I : 22, 25; Matth. VII : 21. — Vs. **15.** H. I : 19. — Vs. **16.** Vs. 5; 1 Kor. IV : 5; Pred. XII : 14; Rom. XVI : 25; Gal. I : 6—9; Hand. XVII : 31; 2 Kor. V : 10; Matth. XXV : 31—46; Joh. V : 22.

Vs. **17.** Vs. 23, H. IX : 4, 5. — Vs. **18.** Fil. I : 10. — Vs. **19.** Matth. XV : 14. — Vs. **21.** Matth. XXIII : 2, 3; Ps. L : 16—20. — Vs. **24.** Jez. LII : 5; Ezech. XXXVI : 22, 23. — Vs. **25.** 1 Kor. VII : 19; Gal. V : 6, VI : 15. — Vs. **26.** Matth. VIII : 10, 11; Hand. X : 2, 34.

11. De uit het O. T. overgenomen spreekwijze, die hier voorkomt, duidt aan, dat God niet partijdig let op 's menschen uitwendigen toestand, maar alleen ziet op de inwendige gesteldheid des gemoeds. Vgl. op Hand. X : 34.

12. *zonder wet*, d. i. zonder eene geschrevene wet als die van Mozes.

verloren gaan, t. w. als schuldig aan de overtreding der zedenwet, vs. 15 bedoeld.

onder de wet, d. i. bij het bezit eener geschrevene wet en in betrekking tot haar.

13. *de hoorders der wet.* De Joden, die de wet ontvangen hadden, hoorden haar wekelijks in hunne synagogen voorlezen (vgl. Hand. XV : 21).

14. *heidenen*, t. w. zoovelen zij zich vrijhielden van het algemeene zedenbederf.

de werken der wet, d. i. hetgeen de wet van Mozes voorschrijft.

15. *hun geweten.* Bedoeld wordt de kracht van het geweten, zooals het, onafhankelijk van christelijke invloeden, zich ook bij de heidensche volken openbaarde.

hunne redeneeringen enz. Evenals bij een rechtsgeding, komen hier de redeneeringen als pleidooijen van aanklager en verdediger voor, terwijl het geweten getuige en God de rechter is.

16. *ten dage.* Velen verbinden dit vs. met *geoordeeld worden* (vs. 12), waarbij dan vs. 13—15 te beschouwen is als tusschenzin.

mijn evangelie, d. i. het evangelie, zooals het door mij gepredikt is en wordt. Paulus had eene eigene evangelieprediking, welke vooral van de prediking der joodschgezinde leeraars onderscheiden was.

17. *Indien gij nu.* Gew. t. *Zie, gij.*

den naam, d. i. den eernaam.

steunt op de wet, d. i. uw vertrouwen stelt op haar bezit.

roemt in God, t. w. als uwen God.

18. *onderwezen uit de wet*, inzonderheid door hare lezing en verklaring in de synagogen. Vgl. op vs. 13.

toetst — verschilt, d. i. naar de wet oordeelt over hetgeen goed en kwaad, recht of onrecht is. Vgl. Fil. I : 10.

19. *blinden.* Bedoeld worden, naar het toenmalig spraakgebruik der Joden, de heidenen. Zoo ook met *die in duisternis zijn, onverstandigen, kinderen.*

21. De woordvoeging laat hier, in verband met vs. 17—20, te wenschen over. „Indien dit alles zoo is", wil de apostel zeggen, „zijt gij dan nog te verschoonen, of niet veeleer te strafwaardiger?"

22. *pleegt gij tempelroof?* Bedoeld wordt hier het plegen van heiligschennis in 't algemeen; maar de uitdrukking is ontleend aan het rooven van den jeruzalemschen tempelschat of, volgens and., aan het berooven van heidensche tempels door Joden (vgl. Hand. XIX : 37).

25. *onbesnedenheid geworden*, d. i. van hare waarde beroofd, zoodat gij met den onbesneden heiden gelijk staat.

26. *zal niet — gerekend worden*, d. i. zal hij niet, ofschoon onbesneden, in het gericht behandeld worden, alsof hij besneden ware?

27. kend worden, ' en zal niet de onbe-
snedene van natuur, die de wet vol-
brengt, u oordeelen, die met letter
en besnijdenis een overtreder der wet
28. zijt? ' Want niet hij is Jood, die
het is in 't openbaar, en niet dat is
besnijdenis, wat het in 't openbaar,
29. in het vleesch is; ' maar Jood is hij,
die het in 't verborgen is, en be-
snijdenis is de besnijdenis des har-
ten, in den geest, niet naar de let-
ter. Diens lof is niet uit menschen,
maar uit God.
III. 1. Wat is dan het voorrecht van den
Jood, of wat is het nut der besnij-
2. denis? ' Groot, in allen opzichte. Want
vooreerst dit, dat hun de woorden
3. Gods zijn toevertrouwd. ' Hoe toch?
Indien sommigen ongeloovig zijn ge-
weest, zal misschien hun ongeloof de
4. trouw Gods te niet doen? ' Dat zij
verre! Maar God zij waarachtig en
ieder mensch leugenachtig, gelijk ge-
schreven staat: Opdat gij gerecht-
vaardigd wordt in uwe woor-
den en overwint, als men u
5. oordeelt. ' Indien nu onze onge-
rechtigheid Gods gerechtigheid be-
wijst, wat zullen wij dan zeggen?
Immers niet: God is onrechtvaar-
dig — ik spreek naar den mensch —
als hij den toorn over ons brengt? '
6. Dat zij verre! Hoe anders zal God
7. de wereld oordeelen? ' Want indien
de waarheid Gods door mijne leugen
overvloedig is geworden tot zijne
heerlijkheid, waarom word ook ik
8. dan nog als zondaar geoordeeld? ' En
waarom zeggen wij niet, gelijk men
ons lastert en gelijk sommigen zeg-
gen, dat wij zeggen: Laat ons het
kwade doen, opdat er het goede uit
voortkome! Over dezen is het von-
nis rechtvaardig.
9. Wat dan? Hebben wij iets voor-
uit? Volstrekt niet. Want hiervoren
hebben wij zoowel Joden als Grieken
aangeklaagd, dat zij allen onder de

Vs. 27. Matth. XII : 41, 42. — Vs. 28. Matth. III : 9; Joh. VIII : 39; Openb. II : 9. — Vs. 29. Fil. III : 3; Kol. II : 11; Deut. X : 16, XXX : 6; Jer. IV : 4; Ezech. XLIV : 7—9; 2 Kor. III : 6; 1 Kor. IV : 5.

Vs. 2. H. IX : 4; Hand. VII : 38; Ps. CXLVII : 19, 20. — Vs. 3. H. IX : 6, XI : 32; 2 Tim. II : 13. — Vs. 4. Num. XXIII : 19; Ps. CXVI : 11, LI : 6. — Vs. 6. Gen. XVIII : 25. — Vs. 8. H. VI : 1. — Vs. 9. H. V : 20, XI : 32; Gal. III : 22.

27. *met letter en besnijdenis*, d. i. in weerwil daarvan.

28, 29. De zin is: Niet hij is waarlijk Jood, die alleen zoo genoemd wordt wegens zijne afstamming van Abraham; noch ook hij is, in hoogeren zin, een besnedene, die alleen het teeken der besnijdenis in zijn ligchaam draagt: maar Jood is hij, die in 't verborgen, inwendig, God vereert, en besnedene is hij, wiens hart geheiligd is.

28. *Jood*, d. i. zulk een, die te recht dezen naam draagt. Vgl. Joh. VIII : 39.

in 't openbaar, d. i. voor het oog, of alleen naar het uitwendige.

besnijdenis, t. w. zulk eene, die is, wat zij zijn moet. Vgl. Jer. IV : 4.

29. *in den geest*, d. i. naar den hoogeren geest der wet, waarvan de letter slechts de zinnebeeldige aanduiding is.

Diens lof, d. i. De lof van zulk een Jood, die de besnijdenis in den beschreven zin deelachtig is.

2. *vooreerst dit.* De apostel had nog andere voorrechten der Joden in zijne gedachten (vgl. H. IX : 4, 5); maar de gang zijner rede leidt hem van de gedachte aan die andere voorrechten, eer hij ze heeft opgenoemd, af.

de woorden Gods, d. i. zijne godspraken of orakelen. Bedoeld worden vooral zijne beloften voor de toekomst.

3. *sommigen*, d. i. een deel des volks, hetwelk den Messias verworpen heeft. Vgl. H. XI : 17, 25, 26.

ongeloovig. In het Gr. hebben de woorden *toevertrouwd*, *ongeloovig*, *ongeloof* en *trouw* overeenkomst van afleiding en klank.

de trouw Gods, t. w. in het vervullen zijner beloften.

4. *God zij — leugenachtig*, d. i. worde als zoodanig erkend. Vgl. vs. 19.

4. *in uwe woorden*, d. i. door de vervulling uwer beloften en bedreigingen.

overwint, als men u oordeelt. De zin is: Als iemand het waagt u, o God! te dagen voor het gericht en een twistgeding met u aan te gaan, dan zult gij altijd als overwinnaar uit het geding wederkeeren.

5. *bewijst*, d. i. in het licht stelt, bevestigt (Vgl. vs. 4).

ik spreek naar den mensch, d. i. ik zeg dit met eerbied van God, alsof ik van een mensch sprak.

den toorn, d. i. de bedreigde straf, die de openbaring van Gods toorn is.

6. *Hoe anders* enz.? Uit de algemeen erkende waarheid, dat God de rechter der wereld is, volgt, dat er in hem geen onrechtvaardigheid zijn kan. Indien God onrechtvaardig ware, zou hij de rechter der wereld niet kunnen zijn.

7. *mijne leugen.* Hier gebezigd voor *ongerechtigheid* (Vgl. vs. 5). De zonde is zoowel het een als het ander. Ofschoon de apostel spreekt in den eersten persoon, bedoelt hij niet zich zelven, maar zulken, die zich daaraan schuldig maken.

overvloedig, t. w. niet in zich zelve, maar in hare strekking tot zijne verheerlijking.

8. *Over dezen*, t. w. die alzoo handelen, als men lasterlijk zegt, dat wij leeren.

9. *Wat dan?* De apostel neemt niet terug, hetgeen hij vs. 2 gezegd heeft; maar, terwijl hij de godsdienstige voorrechten erkent, aan het joodsche volk boven de heidenen geschonken, ontkent hij, dat het in zedelijke reinheid staan zou boven hen.

hiervoren, t. w. H. I, II.

onder de zonde, d. i. aan hare heerschappij onderworpen en daardoor strafschuldig voor God.

10. zonde zijn, ' gelijk geschreven staat:
Er is geen rechtvaardige,
11. niet één; ' er is niemand, die
verstandig is, niemand, die
12. God zoekt. ' Allen zijn afge-
weken, te zamen zijn zij on-
nut geworden; er is geen, die
goed doet, er is niet tot één
13. toe. ' Hun keel is een geopend
graf; met hunne tongen ple-
gen zij bedrog; slangengif is
14. onder hunne lippen; ' hun
mond is vol van vervloeking
15. en bitterheid; ' hunne voeten
zijn snel om bloed te vergie-
16. ten; ' verwoesting en ellende
17. is op hunne wegen, ' en den
weg des vredes kennen zij
18. niet; ' er is geen vreeze Gods
19. voor hunne oogen. ' Nu weten
wij, dat al wat de wet zegt, zij het
zegt tot hen, die onder de wet zijn,
opdat alle mond gestopt en de ge-
heele wereld voor God strafschuldig
20. worde, ' dewijl uit werken der wet
geen vleesch voor hem zal gerecht-
vaardigd worden; want door de wet
is de kennis der zonde.

HOOFDSTUK III : 21—31.

De gerechtigheid Gods is door het geloof.

21. Nu echter is zonder wet Gods ge-
rechtigheid geopenbaard, die getui-
genis heeft van de wet en de profe-
22. ten, ' en wel de gerechtigheid Gods
door het geloof van Jezus Christus,
voor allen en over allen, die geloo-
ven; want er is geen onderscheid. '
23. Allen toch hebben gezondigd en der-
24. ven de heerlijkheid Gods, ' en wor-
den om niet gerechtvaardigd uit zijne
genade, door de verlossing, die in
25. Christus Jezus is, ' wien God heeft
voorgesteld ten zoenmiddel, door het
geloof, in zijn bloed, tot betooning
van zijne rechtvaardigheid wegens het
voorbijzien van de zonden, die te
voren onder de verdraagzaamheid Gods

Vs. **10—12.** Ps. XIV : 1—3. — Vs. **13.** Ps. V : 10, CXL : 4. — Vs. **14.** Ps. X : 7. — Vs. **15—17.** Jez. LIX : 7, 8; Spr. I : 16. — Vs. **18.** Ps. XXXVI : 2. — Vs. **20.** Ps. CXLIII : 2; Gal. II : 16.

Vs. **21.** H. I : 17; Hand. X : 43, XXVIII : 23. — Vs. **22.** H. X : 12; Gal. III : 28. — Vs. **23.** Vs. 9; 1 Kon. VIII : 46. — Vs. **24.** Ef. II : 8, I : 7. — Vs. **25.** 1 Joh. II : 2, IV : 10; Hand. XVII : 30.

12. *onnut*, d. i. tot niets, dat wezenlijk goed is, bruikbaar of geschikt.

13. *een geopend graf*, hetwelk bij het openen niets dan bederf ademt.

19. *al wat de wet zegt*, en dus ook hetgeen hier uit de wet, d. i. uit de H. Schrift, is aangehaald.

de geheele wereld, de joodsche zoowel als de heidensche.

strafschuldig worde, d. i. als zoodanig erkend worde.

20. *uit werken der wet*, d. i. uit eene onderhouding der wet, die bij niemand gevonden wordt.

door de wet enz. Zij doet den mensch zijne daden als zondig kennen. Vgl. H. VII : 7.

21. *zonder wet*, d. i. buiten alle wet om.

Gods gerechtigheid. Zie op H. I : 17.

die — profeten. Ofschoon zonder wet geopenbaard, stemt toch die gerechtigheid overeen met hetgeen daaromtrent voorkomt in de schriften des O. T. Vgl. H. I : 17, IV : 3.

de wet en de profeten. Zie op Matth. V : 17.

22. *het geloof van Jezus Christus*, d. i. het geloof in God, hetwelk van Jezus Christus en zijn evangelie is uitgegaan (vgl. vs. 26), òf het geloof, dat in Jezus Christus was. And. *het geloof in Jezus Christus.*

voor allen en over allen, d. i. bestemd voor allen en komende tot of over allen. Hier wordt dus aangeduid zoowel het doel als de vrucht der evangelieprediking, met inbegrip van het heil, dat aan allen wordt geschonken, die op deze prediking gelooven. And lez. *voor allen.*

geen onderscheid, t. w. tusschen Joden en heidenen.

23. *de heerlijkheid Gods*, die in den rechtvaardigen mensch, als beelddrager Gods, gevonden wordt. Vgl. 1 Kor. XI : 7.

24. *gerechtvaardigd*, d. i. vrijgesproken van zonden en door God behandeld, alsof zij geen zonden hadden. Deze uitdrukking geeft bij Paulus te kennen, dat allen, die gelooven, de gerechtigheid Gods (vgl. op H. I : 17) verkrijgen, zoodat zij in de rechte en oorspronkelijke betrekking tot God hersteld worden. Hierin bestaat hunne verlossing, waarvan de bron Gods genade, en het middel, buiten den mensch, het zoenoffer van Christus is; terwijl het geloof het middel is, waardoor de mensch aan die verlossing deel erlangt. Vgl. vs. 25.

om niet, d. i. te geef, zonder eenige verdienste van de zijde der menschen.

die in Christus Jezus is, d. i. welke de mensch in zijne gemeenschap deelachtig wordt.

25. *voorgesteld*, d. i. voor aller oogen gesteld, t. w. aan het kruis, zoodat elk hem kon aanschouwen.

zoenmiddel, d. i. een middel van verzoening, en wel *in zijn bloed*, hetwelk hij gestort heeft bij zijn lijden en in zijn dood; en dit middel werkt tot verzoening der zonden *door het geloof* van hem, die Christus aanneemt. And. *verzoening*, ook *verzoendeksel* (Hebr. IX : 5).

zijne rechtvaardigheid. Dit woord, elders *gerechtigheid* vertaald, duidt hier die *rechtvaardigheid* Gods aan, die, niet onderscheiden van zijne heiligheid, zich openbaart in het straffen der zonde, en ook in de hier beschreven wijze, waarop hij den zondaar rechtvaardigt. Zoo ook vs. 26.

wegens het voorbijzien, d. i. het als onopgemerkt voorbij laten gaan, en dus ongestraft laten van de zonden (vgl. Hand. XVII : 30). In zijne lankmoedigheid had God die vroegere zonden, zonder daarover zijnen toorn te openbaren, voorbij laten gaan; maar nu toonde hij zijne rechtvaardigheid daardoor, dat hij Christus stelde ten zoenmiddel voor de zonden.

26. geschied waren; ' tot betooning van
zijne rechtvaardigheid in den tegen-
woordigen tijd, opdat hij zelf recht-
vaardig zij en rechtvaardige wie uit
27. het geloof van Jezus is. ' Waar is
dan de roem? Hij is uitgesloten.
Door welk eene wet? der werken?
Neen, maar door eene wet des ge-
28. loofs. ' Wij besluiten dan, dat de
mensch door geloof gerechtvaardigd
29. wordt, zonder werken der wet. ' Of
is God alleen een God der Joden?
ook niet der heidenen? Ja, ook der
30. heidenen; ' dewijl het dezelfde God
is, die de besnijdenis rechtvaardigen
zal uit geloof, en de onbesnedenheid
31. door het geloof. ' Doen wij dan de
wet te niet door het geloof? Dat zij
verre! Maar wij bevestigen de wet.

HOOFDSTUK IV.

De gerechtigheid des geloofs eertijds verkregen door Abraham, den vader der geloovigen.

1. Wat zullen wij dan zeggen, dat
Abraham, onze vader, naar het
2. vleesch verkregen heeft? ' Indien
toch Abraham uit werken gerecht-
vaardigd is, zoo heeft hij roem, maar
3. niet bij God. ' Want wat zegt de
Schrift? En Abraham geloofde
God, en het is hem tot ge-
4. rechtigheid gerekend. ' Nu
wordt dien, die werkt, het loon niet
toegerekend naar gunst, maar naar
5. verdienste; ' doch dien, die niet werkt,
maar gelooft in hem, die den godde-
looze rechtvaardigt, wordt zijn geloof
6. tot gerechtigheid gerekend, ' gelijk
ook David den mensch zalig spreekt,
wien God gerechtigheid toerekent zon-
7. der werken: ' Zalig zij, wier on-
gerechtigheden vergeven en
8. wier zonden bedekt zijn! ' Za-
lig de man, wien de Heer
zijne zonde niet toerekent! '
9. Deze zaligspreking dan, geldt zij de

Vs. **26**. 1 Joh. I:9. — Vs. **27**. Ef. II:9. — Vs. **28**. Gal. II:16. — Vs. **30**. H. IV:11; Gal. III:8; Ef. IV:6. — Vs. **31**. Matth. V:17, 20.

Vs. **3**. Gen. XV:6; Gal. III:6; Jac. II:23. — Vs. **7**, **8**. Ps. XXXII:1, 2.

26. *rechtvaardig zij*, d. i. blijke te zijn. Vgl. vs. 4, 19.

wie uit het geloof — is, d. i. in dat geloof leeft, daarin den grond van zijn geestelijk leven heeft.

het geloof van Jezus. Zie op vs. 22.

27. *Waar is dan de roem*, t. w. dien de Joden gewoon waren, zich zelven toe te eigenen.

der werken? d. i. door eene wet, die *de werken* stelt tot middel of voorwaarde van rechtvaardiging?

eene wet des geloofs. Het evangelie wordt hier overdrachtelijk eene *wet* genoemd (vgl. H. VIII:2), maar eene wet *des geloofs*, omdat het den eisch of het voorschrift bevat van *geloof* als middel tot rechtvaardiging. Daar het Gods genade stelt tot grond dier weldaad (vs. 24), sluit het alle verdienste en daarmede ook allen roem uit.

28. *zonder werken der wet*, d. i. zonder dat deze daartoe iets bijdragen, zoodat de Jood hierin niets vooruit heeft boven den heiden. Vgl. vs. 29.

29. *alleen een God der Joden?* Dit zou hij zijn, zoo de rechtvaardiging ware door werken der wet.

30. *de besnijdenis*, d. i. de Joden. God rechtvaardigt hen, niet uit werken der wet, maar *uit geloof;* en evenzoo rechtvaardigt hij de heidenen (*de onbesnedenheid*) *door* middel van *het geloof*, en wel het geloof, dat van Jezus oorspronkelijk is.

rechtvaardigen zal. God doet het nu reeds, in zooverre de heiden en de Jood nu reeds gelooven; en in zooverre zij nu nog heiden en Jood zijn, zal hij het doen, wanneer en zoodra zij gelooven.

31. *de wet*. Bedoeld wordt de mozaïsche wet, die door de voorafgaande redeneering (vs. 28) van kracht en waarde scheen beroofd te worden.

wij bevestigen de wet, d. i. wij zeggen hiermede niets anders dan hetgeen de wet (d. i. de Schrift, vgl. vs. 19) behelst. Dit wordt nu verder, H. IV, met het voorbeeld van Abraham bevestigd.

1. *Wat zullen wij* enz.? Deze vraag staat in verband met H. III:1 en de daarop gevolgde redeneering: Zoo de wet de gerechtigheid niet uitwerkt en de Jood niet onderscheiden is van den heiden, dan schijnt daarmede de Schrift gelogenstraft en aan Abraham zijn roem onttrokken te worden. De oplossing van deze bedenking ligt hierin, dat Abraham, naar het vleesch, niets verkregen heeft, maar alles door het geloof, en in de gerechtigheid des geloofs vóór en boven allen staat. And. *Wat zullen wij dan zeggen? Dat Abraham, onze vader, het verkregen heeft naar het vleesch?*

onze vader, d. i. de vader der Joden. And. lez. *onze voorvader*.

naar het vleesch, d. i. door uitwendige werken, of op gewoon menschelijke wijze, waarbij het loon berekend wordt naar verdienste.

2. *niet bij God*. Uit de volgende schriftplaats (vs. 3) blijkt, dat het woord Gods geen roem aan Abraham, maar zooveel te meer aan Gods genade geeft. And. *niet bij God*, bij wien geen verdienste geldt, maar wel bij menschen.

4. *gunst*. Dit woord wordt elders, waar het van God gebezigd wordt, altijd en, waar het op Christus betrekking heeft, meestal vertaald door *genade*.

naar verdienste. Gr. *naar schuld*.

5. *die niet werkt*, d. i. die niet door zijne werken zoekt gerechtvaardigd te worden.

den goddelooze, d. i. den mensch, in weerwil van zijne zonden. Wie in zijne goddeloosheid blijft voortleven, wordt niet gerechtvaardigd.

6. *zonder werken*, d. i. hoewel hij er door zijne werken geen aanspraak op heeft.

8. *zijne zonde*. Te verstaan van eene bepaalde zonde en niet van de zondige gesteldheid des menschen. Vergiffenis heeft altijd betrekking op zondige handelingen; de zondige geaardheid daarentegen is niet vatbaar voor vergiffenis, maar moet worden uitgeroeid.

besnijdenis, of ook de onbesneden-
heid? Wij zeggen toch, dat aan Abra-
ham het geloof tot gerechtigheid ge-
10. rekend is. ' Hoe is het dan toegere-
kend? Aan eenen, die besneden of
die onbesneden was? Niet aan een
besnedene, maar aan een onbesne-
11. dene. ' En het teeken der besnijde-
nis heeft hij ontvangen als een ze-
gel van de gerechtigheid des geloofs,
dat hij had, onbesneden zijnde, op-
dat hij vader zijn zou van alle on-
besnedenen, die gelooven, ten einde
ook hun de gerechtigheid wierd toe-
12. gerekend, ' en vader der besnijdenis
voor hen, die niet alleen uit de be-
snijdenis zijn, maar die ook wande-
len in de voetstappen van het geloof,
dat onze vader Abraham had, nog
13. onbesneden zijnde. ' Want niet door
eene wet kwam tot Abraham of zijn
zaad de belofte, dat hij erfgenaam
der wereld zijn zou, maar door ge-
14. rechtigheid des geloofs. ' Immers in-
dien zij, die uit de wet zijn, erfge-
namen zijn, zoo is het geloof ver-
ijdeld en de belofte te niet gedaan. '
15. Want de wet werkt toorn; waar toch
geen wet is, is ook geen overtre-
16. ding. ' Daarom is het uit geloof, op-
dat het zij naar gunst, ten einde de
belofte vast zij voor het gansche zaad,
niet alleen dat uit de wet, maar ook
dat uit het geloof van Abraham is,
17. die vader is van ons allen, ' — gelijk
geschreven staat: *Ik heb u tot
een vader van vele volken ge-
steld* — voor God namelijk, wien
hij geloofde, die de dooden levend
maakt en wat niet is roept, alsof het
18. ware. ' En hij heeft tegen hoop op
hoop geloofd, dat hij vader van vele
volken worden zou, naar hetgeen ge-
zegd was: *Zóó zal uw zaad zijn.* '
19. En niet verzwakt zijnde in het ge-
loof, lette hij niet op zijn eigen lig-
chaam, dat verstorven was, daar hij
ongeveer honderd jaren oud was, noch
op de versterving van Sara's moeder-
20. schoot, ' en aan de belofte van God
twijfelde hij niet door ongeloof; maar
hij werd versterkt in het geloof, Gode
21. eer gevende ' en ten volle overtuigd,
dat hij hetgeen hij beloofd heeft ook

Vs. **11.** Gen. XVII : 11. — Vs. **13.** Gen. XXII : 17, 18. — Vs. **14.** Gal. III : 18. — Vs. **15.** H. V : 13, 20, VII : 8.

Vs. **17.** Gen. XVII : 5. — Vs. **18.** Gen. XV : 5. — Vs. **19—21.** Gen. XVII : 17; Hebr. XI : 12, 17, 18.

9. *de besnijdenis . . de onbesnedenheid* (vgl. op H. III : 30). Dat de heiden zoowel als de Jood gerechtvaardigd kan worden, bewijst, volgens den apostel, het voorbeeld van Abraham, die de getuigenis van gerechtigheid des geloofs veel vroeger dan de besnijdenis ontvangen heeft. Zie Gen. XV : 6, XVII : 11.

11, 12. In geestelijken zin is Abraham *vader van alle geloovigen*, zoowel uit de heidenen als uit de Joden; en deze laatsten zijn zelfs zijne kinderen niet, indien zij zich vergenoegen met de uitwendige besnijdenis, zonder het geloof van Abraham na te volgen (vgl. Joh. VIII : 39).

11. *een zegel.* De toerekening van het geloof was reeds vroeger geschied (Gen. XV : 6), zoodat zij, bij het gebod der besnijdenis, door een uitwendig teeken als met een zegel bekrachtigd werd.

13. De bedoelde belofte is niet, evenals het latere verbond, *door eene wet* gekomen, maar door de getuigenis van *de gerechtigheid des geloofs* voorafgegaan. Zie Gen. XV : 6, vgl. vs. 7.

dat hij erfgenaam — zijn zou. De belofte van het erfelijk bezit van Kanaän wordt hier uitgebreid tot de geheele wereld, doch tevens in dien zin verklaard, dat Abraham eens in al de bewoners der aarde zijne geloofsverwanten bezitten zou.

14. *indien — erfgenamen zijn*, d. i. indien het bezit der wet alleen reeds voldoende is, om deel te hebben aan de erfenis van Abraham.

verijdeld, d. i. onnoodig en onnut geworden.

te niet gedaan, d. i. van zin en kracht beroofd.

15. *de wet werkt toorn*, d. i. zij leidt tot straf en niet tot zegen, omdat niemand haar geheel volbrengt.

15. *waar . . geen wet — overtreding.* Spreekwoordelijk gezegde, in dien zin waarachtig, dat door de wet de zonde als zoodanig gekend en ook strafbaar wordt. Vgl. echter H. II : 12.

16. *is het*, t. w. het erfgenaam zijn. And. *zijn zij*, t. w. de erfgenamen.

gunst. Zie op vs. 4.

het gansche zaad, d. i. de ware geestelijke nakomelingschap van Abraham.

van ons allen, t. w. die gelooven, heidenen zoowel als Joden. Vgl. vs. 11, 12.

17. *vele volken.* De belofte, die op uitwendige afstamming ziet, wordt hier op de geestelijke maagschap van Abraham overgebracht.

voor God, of *voor het aangezicht Gods*, die, volgens Gen. XVII : 5, aan Abraham verscheen. Is Abraham vader van vele volken, dan is hij 't, naar de redeneering des apostels, niet van het ééne volk der Joden alleen, maar van allen, die gelooven, tot welk volk zij ook behooren.

wien hij geloofde. And. *daarom, dat hij geloofde.* Vgl. Gen. XXII : 17, 18.

die — levend maakt, zoodat hem niets te wonderlijk is. Vgl. 2 Kor. I : 9, 1 Sam. II : 6.

roept, d. i. in het aanzijn roept. Vgl. Gen. I : 3, 2 Kor. IV : 6.

18. *tegen hoop op hoop.* De verklaring dezer woorden wordt gegeven vs. 19, 20.

Zóó, d. i. gelijk de sterren in menigte.

19. *verstorven.* Gew. t. *reeds verstorven.*

21. *hij* (t. w. God) *beloofd heeft.* And. *beloofd was.*

22. machtig is te doen. ' Daarom is het
hem ook tot gerechtigheid gerekend. '
23. En dat het hem is toegerekend, is
niet alleen om hem geschreven, '
24. maar ook om ons, daar het ook ons
zal worden toegerekend, die gelooven
in hem, die Jezus, onzen Heer, uit
25. de dooden heeft opgewekt, ' welke
overgegeven is om onze overtredin-
gen en opgewekt om onze rechtvaar-
diging.

HOOFDSTUK V.

De gerechtigheid des geloofs leidt tot inwendigen vrede en tot de hope des levens (vs. 1—11). Gelijk de dood door Adam, zoo is het leven door Christus (vs. 12—21).

1. Daar wij dan uit geloof gerecht-
vaardigd zijn, hebben wij vrede met
God, door onzen Heer Jezus Chris-
2. tus, ' door wien wij ook den toegang
verkregen hebben, door het geloof, tot
deze genade, in welke wij staan en
roemen in de hoop der heerlijkheid
3. Gods. ' En dit niet alleen, maar wij
roemen ook onder de verdrukkingen,
wetende dat de verdrukking volhar-
4. ding uitwerkt, ' en de volharding be-
proefdheid, en de beproefdheid hoop; '
5. en de hoop beschaamt niet, daar de
liefde Gods in onze harten is uitge-
stort door den Heiligen Geest, die
6. ons gegeven is. ' Want Christus is,
toen wij nog zwak waren, ter rech-
ter tijd voor goddeloozen gestorven. '
7. Ter nauwernood toch zal iemand voor
een rechtvaardige sterven; want voor
den goede heeft wellicht iemand den
8. moed te sterven. ' Maar God bewijst
zijne liefde jegens ons daarin, dat
Christus voor ons gestorven is, toen
9. wij nog zondaars waren. ' Veelmeer
zullen wij dan, daar wij nu door
zijn bloed gerechtvaardigd zijn, door
hem behouden worden van den toorn. '
10. Want indien wij, vijanden zijnde,
met God verzoend zijn door den
dood zijns Zoons, zullen wij veel-
meer, verzoend zijnde, behouden wor-
11. den door zijn leven. ' En dit niet
alleen, maar wij roemen ook in God,
door onzen Heer Jezus Christus,

Vs. 23. H. XV:4; Gen. XV:5.
Vs. 1. Vs. 9, 10. — Vs. 2. Ef. II:18, III:12; Joh. XIV:6. — Vs. 3. Jac. I:2, 3.
Vs. 6. 1 Petr. III:18. — Vs. 8. H. VIII:32; Joh. III:16; 1 Joh. IV:9; 2 Kor. V:15, 21; 1 Petr. III:18.

23. *het*, t. w. zijn geloof, gelijk blijkt uit *ons... die gelooven* (vs. 24).
om hem, d. i. om aan te wijzen, hoe hij gerechtvaardigd is.
24. *zal worden toegerekend.* Vgl. H. III:30.
uit de dooden.. opgewekt. Ook hierin heeft het geloof der christenen eenige gelijkheid met dat van Abraham. Vgl. vs. 17.
25. *overgegeven*, t. w. door God ten doode.
1. Hier begint de ontwikkeling van het begrip van het leven, hetwelk aan de gerechtigheid des geloofs verbonden is, en die ontwikkeling gaat voort tot het einde van H. VIII (Zie de Inl.).
vrede met God. De mensch, in de zonde en buiten Christus, leeft in verwijdering van God; de genade Gods in Christus werkt verzoening en daardoor vrede uit. Zie vs. 10.
2. *den toegang.* And. *de toeleiding.*
de hoop der heerlijkheid Gods, d. i. de hoop op de heerlijkheid Gods (vgl. H. III:22), die wij eenmaal volkomen deelachtig worden (vgl. vs. 17). Zie ook H. VIII:21.
4. *beproefdheid*, d. i. zoodat ons geloof, op de proef gesteld, blijkt echt te zijn.
hoop, d. i. versterking der hoop, vs. 2 genoemd.
5. *de liefde Gods*, t. w. tot ons, waarvan het besef het hart des geloovigen vervult.
6. *zwak* (t. w. door de zonde), d. i. krachteloos, onvermogend om ons zelve te redden.
ter rechter tijd, d. i. op den tijd, te voren daartoe bestemd en daarvoor geschikt. Vgl. Gal. IV:4.
voor goddeloozen, d. i. te hunnen nutte, om hen te verlossen.
7. *voor een rechtvaardige*, d. i. een onberispelijk braven man, die, hoe eerwaardig ook, toch lager staat dan *de goede*, die door weldaden anderen aan zich verplicht en tot liefde ontvonkt, zoodat zij hun leven voor hem willen opofferen; iets, waarvan de oude geschiedenis voorbeelden oplevert.
8. *toen wij nog zondaars waren*, en dus veeleer straf dan liefdebetoon moesten verwachten.
9. *den toorn*, t. w. Gods (vgl. H. I:18, IV:15), hier bepaaldelijk den toekomenden toorn ten dage des gerichts (vgl. H. II:5, 6, 8, 9, 1 Thess. I:10).
10. *vijanden* (t. w. van God), d. i. afkeerig van hem als goddeloozen (vs. 6), zondaars (vs. 8).
met God verzoend zijn. In tweeërlei zin en met tweeërlei bewoordingen is er in het N. T. van *verzoening* sprake. 's Menschen *verzoening met God*, hier bedoeld (vgl. 2 Kor. V:18—20), bestaat daarin, dat zijne vijandschap door liefde, de toestand der zonde, waarin hij verkeert, door het leven des geloofs vervangen wordt. Hiervan onderscheiden, geeft *verzoening der zonden* of *voor de zonden* (H. III:25, 1 Joh. II:2, Hebr. II:17) te kennen, dat de zondige handelingen der menschen voor God bedekt en uitgedelgd worden, zoodat zij als niet meer bestaan.
door zijn leven. Gr. *in zijn leven*, d. i. in vereeniging met hem, die thans in heerlijkheid bij God leeft, om ons te behouden. Vgl. H. IV:25, VIII:34.
11. *En dit niet alleen*, t. w. dat wij, met God verzoend, hopen mogen op eeuwig behoud (vs. 10).

door wien wij nu de verzoening verkregen hebben.
12. Daarom, gelijk door éénen mensch de zonde in de wereld gekomen is, en door de zonde de dood, en zóó de dood tot alle menschen is doorgegaan, naardien zij allen gezondigd
13. hebben. ' Want tot op de wet was er zonde in de wereld; maar zonde wordt niet toegerekend, als er geen
14. wet is. ' Evenwel heeft de dood geheerscht van Adam tot Mozes, ook over hen, die niet gezondigd hadden in de gelijkheid der overtreding van Adam, welke een voorbeeld is des-
15. genen, die komen zou. ' Maar niet zóó, gelijk de overtreding, is ook de genadegave. Want zijn die velen door de overtreding van dien éénen gestorven, veelmeer is de genade Gods, en de gift door de genade van den éénen mensch Jezus Christus, overvloedig geworden over de
16. velen. ' En het geschenk is niet als door éénen, die gezondigd heeft. Immers het oordeel was uit éénen tot veroordeeling, maar de genadegave is uit vele overtredingen tot vrij-
17. spraak. ' Want indien door ééne overtreding de dood door dien éénen geheerscht heeft, veelmeer zullen zij, die den overvloed der genade en van de gift der gerechtigheid ontvangen, in het leven heerschen door den éénen
18. Jezus Christus. ' Derhalve, gelijk het door ééne overtreding, over alle menschen, tot veroordeeling gekomen is, zoo ook door ééne gerechtigheid, over alle menschen, tot rechtvaardiging des
19. levens. ' Want gelijk door de ongehoorzaamheid van dien éénen mensch de velen tot zondaars gesteld zijn, zoo zullen ook die velen door de gehoorzaamheid van den éénen tot

Vs. 12. 1 Kor. XV:21; Gen. II:17, III:19. Vs. 13. H. IV:15, VII:8. — Vs. 14. 1 Kor. XV:45.

11. *de verzoening.* Zie op vs. 10.

12—21. Wat in hetgeen voorafgaat, bepaaldelijk vs. 11, gezegd was van 's menschen verzoening door Christus, wordt nu in zijne algemeenheid vergeleken met het verband, dat er bestaat tusschen de zonde en ellende des menschdoms en de overtreding van Adam.

12. De zin is hier onvolledig; maar de bedoeling schijnt te zijn, dat, gelijk door Adam de zonde en uit de zonde de dood, zoo door Christus de gerechtigheid en uit de gerechtigheid het leven is. And. *Daarom gelijk door éénen mensch de zonde in de wereld gekomen is..., zoo is ook de dood doorgegaan tot alle menschen* enz.

naardien. Zóó wordt de grieksche uitdrukking, die hier voorkomt, 2 Kor. V:4 met algemeene toestemming vertaald. And. *in welken*, d. i. in Adam: eene opvatting, die, ofschoon reeds bij Augustinus en latere latijnsche kerkvaders aanwezig, in strijd is met het grieksche taaleigen.

allen gezondigd hebben, evenals Adam en ten gevolge zijner overtreding.

13. *zonde wordt — geen wet is.* De algemeenheid des doods, in verband met de algemeenheid der zonde, is dus niet uit de toerekening der wet, maar uit het algemeene oordeel, vs. 16 bedoeld, af te leiden.

14. *die niet — Adam*, d. i. die niet, gelijk Adam, een stellig gebod met strafbedreiging ontvangen en overtreden hadden. De dood is derhalve niet eerst door de wet, maar door Adams overtreding in de wereld gekomen (vs. 12).

een voorbeeld. Gr. *type.* Zoo wordt Adam hier genoemd, omdat in hem, onder het bestuur van God, te voren aanschouwelijk is voorgesteld, wat zich eerst later in de werkelijkheid heeft vertoond en, als beantwoordende aan dat te voren gegeven beeld, daarvan *het tegenbeeld* (Gr. *antitype*) is. Vgl. 1 Petr. III:21.

desgenen, die komen zou, t. w. van Christus, als den tweeden Adam.

15. *de genadegave.* Hetzelfde als, een weinig later, *de gift door de genade.* De overvloed der genade wordt hierin gevonden, dat het heil der verlossing van Christus de schade, door de zonde van Adam aangericht, verre te boven gaat.

die velen, d. i. allen, die met Adam aan den dood onderworpen zijn. Zie vs. 18.

de velen, d. i. allen, die door Christus tot het ware leven komen. Zie vs. 18.

16. *is niet als door éénen, die gezondigd heeft*, t. w. veroorzaakt. De tegenstelling ligt hier in de zonde des *éénen* (Adam) met hare gevolgen en het rechtvaardigend oordeel Gods ten gevolge van *vele* overtredingen.

vrijspraak, t. w. van allen, die in Christus gelooven. Vgl. vs. 18. And. *gerechtigheid*, d. i. gehoorzaamheid van Christus.

17. *door ééne overtreding.* Gew. t. *door de overtreding van den éénen.*

de gift der gerechtigheid, d. i. der gerechtigheid Gods, die als eene gave door God geschonken wordt. Vgl. op H. I:17, III:24.

in het leven heerschen, d. i. niet slechts leven, maar ook, met heerlijkheid en eere gekroond, *heerschen*, zoodat alle vijandige machten, ook de dood, hun onderworpen zijn.

18. De zin is: Gelijk in Adam door ééne overtreding de zonde en het oordeel des doods over allen gekomen zijn tot hunne veroordeeling, zoo is in Christus door de ééne daad van gerechtigheid, die hij verricht heeft door zijne zelfovergave in den dood, het heil over allen gekomen tot rechtvaardiging en daardoor tot het ware leven.

19. *Want — éénen mensch*, d. i. Adam. Hier wordt de grond opgegeven, waarop de vs. 18 gestelde vergelijking rust.

tot zondaars gesteld zijn, d. i. zondaars geworden en, als zoodanig behandeld, aan den dood onderworpen zijn (vs. 12).

den éénen, d. i. Christus.

20. rechtvaardigen gesteld worden. ' Maar
de wet is er bij gekomen, opdat de
overtreding meer wierd; en waar de
zonde meer werd, is de genade meer
21. dan overvloedig geworden, ' opdat,
gelijk de zonde geheerscht heeft door
den dood, zoo ook de genade heer-
schen zou door de gerechtigheid ten
eeuwigen leven, door Jezus Christus
onzen Heer.

HOOFDSTUK VI.

Het leven van den gerechtvaardigde uit geloof is een heilig leven (vs. 1—14). De bevrijding van de dienstbaarheid der zonde leidt tot dienstbaarheid aan den heiligen wil van God (vs. 15—23).

1. Wat zullen wij dan zeggen? Moe-
ten wij bij de zonde blijven, opdat
2. de genade meer worde? ' Dat zij
verre! Wij, die der zonde gestor-
ven zijn, hoe zullen wij er nog in
3. leven? ' Of weet gij niet, dat zoo-
velen wij tot Christus Jezus gedoopt
zijn, wij tot zijnen dood gedoopt
4. zijn? ' Wij zijn dan door den doop
tot den dood met hem begraven, op-
dat, gelijk Christus uit de dooden is
opgewekt door de heerlijkheid des
Vaders, zoo ook wij in nieuwheid
5. des levens wandelen zouden. ' Want
zijn wij één met hem geworden in
de gelijkheid zijns doods, dan zullen
wij het ook zijn in de gelijkheid zijner
6. opstanding, ' daar wij dit weten, dat
onze oude mensch met hem gekrui-
sigd is, opdat het ligchaam der zonde
te niet gedaan worde, ten einde wij
niet meer der zonde dienstbaar zijn; '
7. want die gestorven is, is verklaard
8. vrij te zijn van de zonde. ' Zijn wij
nu met Christus gestorven, wij ge-
looven, dat wij ook met hem leven
9. zullen, ' daar wij weten, dat Christus,
na uit de dooden te zijn opgewekt, niet
meer sterft: de dood heerscht niet
10. meer over hem. ' Want wat hij ge-
storven is, is hij éénmaal der zonde
gestorven; en wat hij leeft, leeft hij
11. Gode. ' Zoo ook gij, beschouwt u

Vs. 20. H. IV:15, VII:8.
Vs. 1. H. III:8. — Vs. 3. Gal. III:27. — Vs. 4. Kol. II:12.
Vs. 5. H. VIII:11. — Vs. 6. Ef. IV:22; Gal. II:20. — Vs. 7. 1 Petr. IV:1. — Vs. 8. 2 Tim. II:11. — Vs. 9. Openb. I:18.

19. *tot rechtvaardigen gesteld*, d. i. gerechtvaardigd en tot heerlijkheid geroepen.

20. *er bij gekomen*, d. i. bij en nevens de zonde, die reeds in de wereld was. Vgl. vs. 12, 14.

opdat — meer wierd. Hetgeen door de zonde het noodwendig gevolg der wet was, wordt hier voorgesteld als het doel, waartoe de wet door God gegeven was. Blijkens de uitkomst openbaart zich zijne genade te heerlijker, naarmate door de wet de zonde vermeerderd is geworden. Vgl. H. VII:7—13.

21. *de gerechtigheid*, t. w. die uit God is. Vgl. op H. I:17.

1. *Wat zullen wij dan zeggen?* d. i. Welk gevolg zullen wij afleiden uit de voorgestelde leer?

2. *der zonde gestorven*, d. i. buiten alle betrekking tot haar gesteld, voor de zonde dood. Vgl. Gal. II:19.

3. *tot Christus Jezus*, d. i. tot de gemeenschap met hem, of om voortaan met hem in gemeenschap te staan. Vgl. 1 Kor. X:2, Gal. III:27.

tot zijnen dood, d. i. tot de gemeenschap met zijnen dood, zoodat wij met hem als 't ware gestorven (vs. 8), en wel, evenals hij, der zonde gestorven zijn. Vgl. vs. 6, 10.

4. *door den doop tot den dood*, d. i. door den doop, die het zinnebeeld is van onze gemeenschap met den dood van Christus.

begraven. De doop bij indompeling stelde zinnebeeldig het sterven, het begraven worden en het weêr opstaan uit den dood voor. De ongedoopte, de oude mensch (vs. 6), ging het water in en werd er onder bedekt, en de gedoopte, de nieuwe mensch, stond uit het water op.

door de heerlijkheid des Vaders, d. i. door de majesteit Gods, die zich openbaart in de kracht, waardoor Christus is opgewekt.

5. *één.* Gr. *saamgewassenen*, als twee planten, die tot één geworden zijn door samengroeijing.

in de gelijkheid zijner opstanding, d. i. in het leven tot Gods eer. Vgl. vs. 10.

6. *onze oude mensch*, d. i. ons vroeger zondig leven en streven.

het ligchaam der zonde enz. Niet het ligchaam op zich zelf, maar in zoover het een ligchaam der zonde is, m. a. w. de dienstbaarheid van het ligchaam en zijne leden aan de zonde, moet te niet gedaan worden, opdat wij, hoewel nog in het ligchaam zijnde, ophouden vleeschelijk te zijn.

7. *die gestorven is*, t. w. in den beschreven zin (vs. 6), of, zooals vs. 8 staat, met Christus.

verklaard vrij te zijn. Gr. *gerechtvaardigd*, hier in den zin van vrijgesproken, zoodat de mensch verklaard wordt der zonde niet meer dienstbaar en haar niets meer schuldig te zijn.

8. *wij gelooven* enz. Uit het verheerlijkt, hemelsch leven van Christus wordt de verwachting van voortdurend, geestelijk en eeuwig leven afgeleid voor hem, die gemeenschap heeft met zijn dood en opstanding.

10. *éénmaal*, d. i. ééns voor altijd, zoodat dit sterven niet behoeft herhaald te worden.

der zonde gestorven. Christus had in zijn aardsche leven altijd tot de zonde in betrekking gestaan, in zooverre hij voortdurend strijd tegen haar voeren moest, om haar te overwinnen; doch met zijn sterven had zijne betrekking tot de zonde voor goed opgehouden Hij was gestorven voor haar, en zij was dood voor hem. And. *gestorven door* of ten gevolge van (*de zonde*), die hem den dood berokkende.

leeft hij Gode, boven den strijd der zonde en het geweld des doods voor altijd verheven.

zelve als dood voor de zonde, maar
Gode levende in Christus Jezus. '
12. Dat dan de zonde niet heersche in
uw sterfelijk ligchaam, om zijne be-
13. geerlijkheden te gehoorzamen; ' en
stelt uwe leden niet ten dienste der
zonde tot wapenen der ongerechtig-
heid, maar stelt u zelve Gode ten
dienst, als uit de dooden levend ge-
worden, en uwe leden Gode tot wa-
14. penen der gerechtigheid! ' De zonde
toch zal over u niet heerschen; want
gij zijt niet onder de wet, maar on-
der de genade.
15. Wat dan? Moeten wij zondigen,
omdat wij niet onder de wet, maar
onder de genade zijn? Dat zij verre! '
16. Weet gij niet, dat wien gij u tot
dienstknechten stelt ter gehoorzaam-
heid, gij dienstknechten zijt van hem,
wien gij gehoorzaamt, hetzij van de
zonde ten doode, of van de gehoor-
17. zaamheid tot gerechtigheid? ' Doch
Gode zij dank, dat gij dienstknech-
ten der zonde waart, maar van harte
gehoorzaam zijt geworden naar den
18. leerregel, die u is overgeleverd, ' en,
vrijgemaakt van de zonde, der ge-
rechtigheid dienstbaar zijt geworden. '
19. Ik spreek op menschelijke wijze om
de zwakheid uws vleesches. Want
gelijk gij uwe leden dienstbaar hadt
gesteld aan de onreinheid en aan de
ongerechtigheid tot ongerechtigheid,
zoo stelt nu uwe leden dienstbaar
aan de gerechtigheid tot heiliging. '
20. Want toen gij dienstknechten der
zonde waart, waart gij vrijen ten
21. aanzien der gerechtigheid. ' Welke
vrucht dan hadt gij toen? Vruch-
ten, waarover gij u nu schaamt;
want het einde daarvan is de dood. '
22. Maar nu, van de zonde vrijgemaakt
en Gode dienstbaar geworden, hebt
gij uwe vrucht tot heiliging, en het
23. einde, het eeuwige leven. ' Want de
bezoldiging der zonde is de dood;
maar de genadegave Gods is het eeu-
wige leven in Christus Jezus, onzen
Heer.

Vs. **13**. Vs. 19, H. XII:1. — Vs. **14**. Gal. V:18. — Vs. **16**. Joh. VIII:34; 2 Petr. II:19. — Vs. **18**. Joh. VIII:32, 36; 1 Kor. VII:22.

Vs. **19**. Vs. 13. — Vs. **21**. H. VII:5; Fil. III:19. — Vs. **22**. 1 Petr. I:9. — Vs. **23**. H. V:12; Jac. I:15.

11. *als dood.* Gew. t. *dat gij dood zijt.*

in Christus Jezus. Gew. t. *in Christus Jezus, onzen Heer.*

12. *heersche.* Gr. *koning zij.* De mensch buiten Christus is onderdaan in het rijk der zonde. Vgl. op vs. 14.

zijne begeerlijkheden te gehoorzamen. Gew. t. *haar te gehoorzamen in zijne begeerlijkheden.* And. lez. *haar te gehoorzamen.*

13. *stelt . . . ten dienste.* De spreekwijze is ontleend aan den krijgsdienst (vgl. *bezoldiging*, vs. 23), waartoe de onderdanen zich hunnen vorst en heer beschikbaar moeten stellen met de wapenen, die zij hebben.

uwe leden, d. i. de leden van uw ligchaam.

14. *heerschen.* Gr. *heer zijn.* De mensch buiten Christus is slaaf, in de dienstbaarheid der zonde. Vgl. op vs. 12.

niet onder de wet. De zonde had hare heerschappij door de wet uitgebreid; maar voor den geloovige bestond niet meer de aanleiding tot zonde, die uit de wet voortvloeide (vgl. H. V:20, VII:7—13). Hij staat onder de heerschappij der genade, en deze sluit met de wet tevens de zonde uit. Vgl. vs. 4—8, H. VIII:3—11.

16. *dienstknechten.* Tegenover de slavernij der zonde staat de dienstbaarheid aan de gerechtigheid, welke eigenlijk is eene dienstbaarheid aan God. Vgl. vs. 19, 22.

van de zonde ten doode, of *tot den dood*, waarop de dienstbaarheid der zonde uitloopt.

van de gehoorzaamheid, t. w. aan God.

17. De apostel dankt niet daarvoor, dat zij vroeger dienstknechten der zonde geweest waren, maar dat zij, na dienstknechten der zonde te zijn geweest, Gode gehoorzaam waren geworden.

den leerregel. Gr. *type van leer*, d. i. eene leer, die, in tegenstelling van andere, een eigen karakter of stempel heeft. De christenen te Rome waren niet door de prediking van Paulus, noch ook naar de leertype, die in zijne schatting de beste was, maar naar eene andere leertype, gehoorzaam aan God en geloovig geworden. And. *het voorbeeld der leer* of *den vorm der leer.*

overgeleverd, t. w. door de leeraars, die dezen leerregel tot u en u zelve tot het volgen daarvan gebracht hebben.

19. *op menschelijke wijze*, d. i. overeenkomstig hetgeen tot de dingen des dagelijkschen levens behoort. Dit ziet op de gebezigde zinnebeelden.

om de zwakheid uwes vleesches, d. i. omdat gij nog zwak van bevatting zijt (vgl. 1 Kor. III:1—3) en dus behoefte hebt aan beeldspraak tot opheldering.

20. *vrijen — gerechtigheid*, daar gij haar niet erkendet voor uwe wettige meesteres.

21. *Welke vrucht — Vruchten* enz. And. *Welke vrucht dan hadt gij toen van de dingen* enz.

Vruchten, waarover — schaamt, d. i. werken der ongerechtigheid.

22. *hebt gij uwe vrucht tot heiliging*, d. i. oogst gij daarvan eene vrucht in, die tot uwe heiliging strekt.

23. *de bezoldiging*, d. i. het rechtmatig loon. Zie op vs. 13.

HOOFDSTUK VII.

De christen is niet meer onder de wet (vs. 1—6). In hen, die onder de wet zijn, wordt de kracht der zonde openbaar door de wet (vs. 7—25).

1. Of weet gij niet, broeders! —
want ik spreek tot die de wet ken-
nen — dat de wet heerscht over den
2. mensch, zoolang hij leeft? ' Want
de gehuwde vrouw is door de wet
aan den man gebonden, terwijl hij
leeft; maar als de man gestorven is,
is zij ontslagen van de wet des
3. mans. ' Derhalve zal zij, terwijl de
man leeft, eene overspeelster genoemd
worden, indien zij eens anderen mans
wordt; maar wanneer de man gestor-
ven is, is zij vrij van de wet, zoo-
dat zij, wanneer zij eens anderen
mans wordt, geen overspeelster is. '
4. Zoo zijt dan ook gij, mijne broe-
ders! der wet gedood door het lig-
chaam van Christus, om eens anderen
te worden, desgenen, die uit de doo-
den is opgewekt, opdat wij Gode
5. vrucht dragen. ' Want toen wij in
het vleesch waren, werkten de zon-
dige lusten, door de wet opgewekt,
in onze leden, om vrucht te dragen
6. voor den dood; ' maar nu zijn wij
ontslagen van de wet, daar wij ge-
storven zijn voor datgene, waardoor
wij werden vastgehouden, zoodat wij
dienstbaar zijn in nieuwheid van geest,
en niet in oudheid van letter.
7. Wat zullen wij dan zeggen? De
wet is zonde? Dat zij verre! Maar
ik kende de zonde niet dan door de
wet. Want ook van de begeerlijk-
heid had ik niet geweten, indien de
wet niet zeide: G i j z u l t n i e t b e-
8. g e e r e n. ' Maar de zonde, nadat zij
aanleiding gekregen had, heeft door
het gebod alle begeerlijkheid in mij
gewerkt; want zonder wet is de
9. zonde dood. ' Ik nu leefde eertijds
zonder wet; doch toen het gebod
kwam, begon de zonde te leven; '

Vs. **1.** H. VI : 14. — Vs. **2.** 1 Kor. VII : 39. — Vs. **3.** Matth. V : 32. — Vs. **4.** Gal. II : 19, 20. — Vs. **5.** Jac. I : 15.

Vs. **6.** 2 Kor. III : 6. — Vs. **7.** H. III : 20; Exod. XX : 17. — Vs. **8.** H. IV : 15, V : 20.

1—6. Dat de christenen niet meer onder de wet zijn (H. VI : 14), wordt nader aangetoond uit hunne nieuwe betrekking tot Christus. Die onder de wet zijn, zijn er als 't ware aan getrouwd; maar zijn zij, door het geloof, eenmaal der wet gestorven, dan is die band der wet verbroken. Ontleend aan den band des huwelijks, brengt de gang der redeneering mede, dat de mensch hier gedacht wordt, nu eens als de man tegenover de vrouw, en dan weder als de vrouw tegenove den man.

1. *ik spreek — kennen*, d. i. ik mag deze kennis onderstellen, zoowel bij de christenen uit de heidenen, die ook vóór hunne bekeering de joodsche synagogen meermalen bezocht hadden, als bij die uit de Joden.

zoolang hij leeft, zoodat de wet dus geen macht meer over hem heeft, als hij gestorven is. Vgl. vs. 2.

2. *door de wet — gebonden.* De wet van Mozes kende wel aan den man, maar niet aan de vrouw, het recht van echtscheiding toe.

ontslagen. Gr. *te niet gedaan.* De wet, die haar aan haren man bond, bestaat voor haar niet meer, en daarom bestaat zij ook niet meer voor die wet; zij is er vrij van en vreemd aan geworden. Vgl. vs. 3.

4. *der wet gedood*, d. i. als 't ware dood voor de wet, zoodat zij over u niet meer heerscht.

door het ligchaam van Christus. Is dat ligchaam gedood en hebben de geloovigen gemeenschap met dien dood (vgl. H. VI : 6, 8), dan zijn zij mede der zonde en, wat hier vooral bedoeld wordt, der wet gestorven.

Gode vrucht dragen, t. w. ten gevolge onzer vereeniging met Christus.

5. *in het vleesch waren*, d. i. onder de heerschappij des vleesches stonden.

door de wet opgewekt. Vgl. vs. 8.

vrucht te dragen voor den dood, t. w. ten gevolge onzer onheilige vereeniging met de zonde.

6. *daar wij gestorven zijn.* Gew. t. *daar zij* (t. w. de wet) *gestorven is.*

datgene, waardoor — vastgehouden. Eene beeldspraak, ontleend aan de gevangenis. And. *dengene, door wien — vastgehouden.*

in nieuwheid — letter, d. i. bestuurd door den nieuwen geest, die van Christus uitgaat, en niet door de oude geschreven wet van Mozes, die hare macht over ons verloren heeft.

7—25. Paulus beschrijft hier zijnen vroegeren zedelijken toestand, zoolang hij buiten Christus en onder de wet was, tot aanwijzing dat de wet, wel verre van den mensch tot heiligheid te brengen, veelmeer de zonde in hem tot ontwikkeling brengt. Wat hij daarbij van zich zelven zegt, gold in de hoofdzaak van iedereen, die niet door Christus was verlost geworden. Dien vroegeren toestand echter beschrijft hij, zooals hij dien later bij het licht des evangelies had leeren kennen. And. zien in deze geheele beschrijving, of anders van vs. 14 af, eene aanwijzing van de overblijvende kracht der zonde in den geloovige; doch deze verklaring strookt minder met vs. 25. Vgl. H. VIII : 2—4.

7. *De wet is zonde?* Vgl. vs. 12.

8. *aanleiding*, t. w. om zich te openbaren en in hare kracht te doen gelden. And. verbinden hiermede *door het gebod.* Zoo ook vs. 11.

dood, d. i. als zonder leven, daar zij niet in werking noch tot bewustheid komt dan door het gebod of het verbod.

9. *eertijds.* Dit ziet op de kindschheid en geldt van iederen toestand, waarin de mensch leeft zonder kennis van de zedenwet; doch vgl. H. II : 14, 15.

toen het gebod kwam. Het gebod: *Gij zult niet begeeren*, bestond vanouds; maar voor den apostel kwam het eerst, toen hij het door het onderwijs der wet leerde kennen.

10. en ik stierf, en het gebod, dat ten
leven is, dat werd voor mij bevon-
11. den ten doode te zijn. ' Want de
zonde, nadat zij aanleiding gekregen
had, heeft mij door het gebod ver-
12. leid en er mij door gedood. ' Zoo is
dan de wet heilig, en het gebod
13. heilig en rechtvaardig en goed. ' Is
dan het goede voor mij de dood ge-
worden? Dat zij verre! Maar de
zonde, opdat zij als zonde openbaar
zou worden, daar zij door het goede
mij den dood werkt, opdat de zonde
bij uitnemendheid zondig zou worden
14. door het gebod. ' Wij weten toch,
dat de wet geestelijk is; doch ik ben
vleeschelijk, verkocht onder de zon-
15. de. ' Want hetgeen ik doe, begrijp
ik niet; want niet wat ik wil, doe
ik, maar wat ik haat, dat doe ik. '
16. Indien ik nu datgene doe, wat ik
niet wil, zoo stem ik der wet toe,
17. dat zij goed is. ' Doch nu doe ik
het niet meer, maar de zonde, die
18. in mij woont. ' Want ik weet, dat
er in mij, dat is in mijn vleesch,
geen goed woont. Het willen toch
ligt mij wel nabij, maar het goede
19. te doen niet. ' Want hetgeen ik wil,
het goede, doe ik niet; maar het-
geen ik niet wil, het kwade, dat
20. doe ik. ' Indien ik nu datgene doe,
wat ik niet wil, zoo doe ik het niet
meer, maar de zonde, die in mij
21. woont. ' Ik vind dan deze wet in
mij, dat, terwijl ik het goede wil
doen, het kwade mij nabij ligt. '
22. Want naar den inwendigen mensch
verlustig ik mij in de wet Gods; '
23. doch ik zie in mijne leden eene an-
dere wet, die strijd voert tegen de
wet mijns gemoeds en mij tot een
gevangene maakt van de wet der zon-
24. de, die in mijne leden is. ' Ik ellen-
dig mensch! wie zal mij verlossen
25. uit het ligchaam dezes doods? ' Ik
dank God door Jezus Christus, on-
zen Heer. — Derhalve, ik zelf dien
wel met mijn gemoed de wet Gods,
maar met het vleesch de wet der
zonde.

HOOFDSTUK VIII.

De mensch in Christus, vrij van de wet (vs. 1—4), levende naar den geest (vs. 5—11), een kind Gods (vs. 12—17), in hope zalig en wèlgemoed onder het lijden (vs. 18—25), verzekerd van zijn geluksstaat (vs. 26—30) en juichende in zijne rechtvaardiging bij God en in het onafgebroken genot van Gods liefde (vs. 31—39).

1. Zoo is er dan nu geene veroordee-

Vs. **10.** Vs. 17, 20, 22, 23. — Vs. **12.** 1 Tim. 1:8.

Vs. **15.** Gal. V:17. — Vs. **22**, **23.** Gal. V:17. — Vs. **25.** 1 Kor. XV:57.

10. *ik stierf.* Bedoeld wordt het wegsterven van het hoogere geestelijke beginsel, waar de zonde de overhand neemt. Vgl. vs. 17, 20, 22, 23.

dat ten leven is, d. i. bestemd is, om tot het ware leven te brengen.

11. *aanleiding.* Zie op vs. 8.

12. *de wet... het gebod*, d. i. de wet in 't algemeen, en het gebod, vs. 7 genoemd, en dan ook ieder ander voorschrift der wet in 't bijzonder.

13. *de zonde*, t. w. is mij de dood, d. i. oorzaak des doods, geworden.

openbaar zou worden, t. w. mij zelven, ten gevolge der inwendige ervaring van de werking der zonde door de wet. Ook hier zegt de apostel van zich in 't bijzonder, wat van allen geldt. Vgl. op vs. 7—25.

bij uitnemendheid zondig, d. i. te boozer en strafwaardiger door haar misbruik van het gebod der wet.

14. *geestelijk*, t. w. van aard en strekking, zoodat zij alleen door den geestelijken mensch naar eisch betracht kan worden.

verkocht onder de zonde, d. i. aan haar als slaaf verkocht, om geheel onder hare macht te staan.

15. *begrijp ik niet*, d. i. mij zelven ben ik een raadsel, wanneer ik let op de werking der zonde, in strijd met het hoogere geestelijke beginsel in mij. Gr. *ken ik niet.*

17. *ik.. niet meer, maar de zonde*, d. i. niet mijn beter ik, maar de zonde, die mij, mijns ondanks, overheerscht en ook oorspronkelijk niet behoort tot de menschelijke natuur. Vgl. Gal. II:20.

18. *niet.* Gew. t. *vind ik niet.*

20. *ik.. niet meer* enz. Zie op vs. 17.

21. *deze wet*, d. i. dezen regel. Er is hier geen spraak van de zedenwet, maar van den regel, dien de innerlijke gemoedsbewegingen volgen. Zoo ook vs. 23, 26, VIII:2.

23. *gevangene.* Eig. *krijgsgevangene.*

24. *Ik ellendig mensch*, zoolang en in zoover ik buiten Christus ben! Paulus vat in enkele woorden samen al wat hij, van vs. 7 af, over zijn vroegeren toestand geschreven heeft; maar met zijne dankzegging (vs. 25) duidt hij tevens aan, dat hij in H. VIII den geheel anderen toestand gaat beschrijven van den mensch in Christus.

het ligchaam dezes doods, d. i. het ligchaam der zonde (H. VI:6), hetwelk mij deze groote ellende, ja den dood zelfs veroorzaakt.

25. *Ik dank God*, t. w. die mij verlossen zal, of verlost heeft.

Derhalve enz. Dit slot vat den tweestrijd, vs. 14—23 beschreven, nog eens kort te zamen, waarom het niet te verbinden is met hetgeen onmiddellijk voorafgaat. Sommigen verplaatsen deze tweede helft van vs. 25 dan ook achter vs. 23.

1. De aanhef wijst niet terug op H. VII:24, 25, maar op den inhoud van H. V en VI. De ontwikkeling van het begrip van leven, aan de gerechtigheid des geloofs verbonden, H. V:1 aangevangen, doch door de tegenstelling van zonde en dood in H. VII schijnbaar afgebroken, wordt voortgezet tot aan het einde van dit Hoofdstuk.

ling voor hen, die in Christus Jezus
2. zijn. ' Want de wet van den geest
des levens heeft mij in Christus Je-
zus vrijgemaakt van de wet der zon-
3. de en des doods. ' Want, hetgeen
der wet onmogelijk was, dewijl zij
door het vleesch zwak was, heeft
God, door zijnen Zoon te zenden in
gelijkheid van het zondige vleesch,
en dat om der zonde wil, de zonde
4. veroordeeld in het vleesch, ' opdat
de inzetting der wet vervuld zou wor-
den in ons, die niet naar het vleesch
5. wandelen, maar naar den geest. ' Zij
toch, die naar het vleesch zijn, beden-
ken wat des vleesches is, maar die naar
den geest zijn, wat des geestes is. '
6. Want het bedenken des vleesches is
de dood; maar het bedenken des
7. geestes is leven en vrede. ' Immers
het bedenken des vleesches is vijand-
schap tegen God; want het onder-
werpt zich aan de wet Gods niet,
8. ja, het kan dit ook niet; ' en zij,
die in het vleesch zijn, kunnen Gode
9. niet behagen. ' Doch gij zijt niet in
het vleesch, maar in den geest, zoo
toch Gods Geest in u woont; doch
zoo iemand den Geest van Christus
niet heeft, die is de zijne niet. '
10. Maar is Christus in u, dan is wel
het ligchaam dood wegens de zonde,
maar de geest is leven wegens de
11. gerechtigheid. ' En indien de Geest
van hem, die Jezus uit de dooden
heeft opgewekt, in u woont, zoo zal
hij, die Christus uit de dooden op-
gewekt heeft, ook uwe sterfelijke lig-
chamen levend maken wegens zijnen
Geest, die in u woont.
12. Derhalve, broeders! zijn wij schul-
dig, niet aan het vleesch, om naar
13. het vleesch te leven. ' Want indien
gij naar het vleesch leeft, zult gij
sterven; maar indien gij door den
Geest de werken des ligchaams doodt,
14. zult gij leven. ' Zoovelen toch door
Gods Geest geleid worden, die zijn
15. zonen Gods. ' Want gij hebt niet ont-
vangen een geest van dienstbaarheid,

Vs. 2. Gal. V:1; Joh. VIII:36. — Vs. 3. H. VII:13, 14; Gal. III:21; Hebr. IV:15. — Vs. 6. H. VI:21. — Vs. 7. Jac. IV:4. — Vs. 9. 1 Kor. III:16.

Vs. 11. H. VI:4, 5; 1 Kor. VI:14. — Vs. 14—17. Gal. IV:3—7. — Vs. 14. Joh. I:12; Gal. III:26. — Vs. 15. 2 Tim. I:7; Marc. XIV:36; Gal. IV:6, V:18.

1. *die in Christus Jezus zijn*, d. i. die in gemeenschap met hem leven, in tegenoverstelling van menschen buiten Christus. De gew. t. voegt er bij: *die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den geest* (vgl. vs. 4).

2. *de wet — levens.* Hetzelfde als *de wet des geloofs* (H. III:27), en dus niet eene zedenwet of een uitwendig voorschrift, maar het richtsnoer des inwendigen levens in den mensch, hetwelk, uitgegaan van Gods Geest (vs. 9), leidt tot het ware leven. Vgl. H. VII: 21, 23, 25.

heeft mij in Christus Jezus. And. *in Christus Jezus heeft mij.*

van de wet — doods, d. i. van de macht, waarmede de zonde over mij heerschte en waarvan de dood het gevolg moest zijn. Vgl. H. V:12, VII:17, 23—25.

3. *hetgeen — onmogelijk was.* De kracht der wet was door de zonde in den mensch verbroken, daar zij zelve de zonde wekte en voedde (vgl. H. VII:7—13), zoodat de zonde niet door de wet *veroordeeld* (d. i. hier vernietigd) kon worden. Hetgeen nu der wet onmogelijk was, dat heeft God gedaan, blijkens hetgeen volgt.

in gelijkheid — zondige vleesch, d. i. in een zinnelijk ligchaam als het onze, en daardoor aan verzoekingen tot zonde onderworpen.

de zonde veroordeeld in het vleesch. De zonde is *veroordeeld*, d. i. openbaar geworden als niet behoorende tot de natuur des menschen, en dus in beginsel van hare heerschappij en macht over den mensch beroofd, doordat de Zoon Gods, ofschoon opgetreden *in het vleesch*, zonder zonde was. Vgl. Hebr. IV:15.

4. De zin is, dat de geloovige, die zich door het hooger levensbeginsel, dat in hem is (vs. 2), en niet door dat des vleesches, waarin de zonde woont (H. VII: 17, 18), besturen laat, den eisch van Gods wet eerst volkomen en in den waren zin des woords volbrengt.

de inzetting. Zie op H. I:32.

7. *het kan — niet*, d. i. het is naar zijn aard en doel zóózeer in strijd met Gods wet, dat het daarmede volstrekt niet te vereenigen is.

9. *die is de zijne niet*, d. i. die behoort hem, d. i. Gode (And. Christus), niet toe.

10. *het ligchaam dood*, d. i. zoo goed als dood, aan ellende en dood onderworpen, terwijl het nog leeft.

wegens de zonde, die woont in het vleesch. Vgl. H. VII:24.

wegens de gerechtigheid, die men door gemeenschap met Christus deelachtig geworden is.

11. *wegens zijnen Geest.* De zin is: Omdat de Geest van God aanvankelijk in u woont, zult gij, evenals Christus, niet alleen naar den geest eeuwig leven, maar ook naar het ligchaam eens onsterfelijk zijn, en dus van de macht der zonde en des doods geheel verlost worden. Vgl. 1 Kor. XV:51—54.

12. *niet aan het vleesch* enz. Men voege hier in gedachten bij: „maar aan den geest, om naar den geest te leven."

13. *zult gij sterven*, d. i. den dood als straf der zonde ondergaan.

de werken des ligchaams doodt, d. i. de booze bedrijven der zonde, die in het ligchaam woont, onderdrukt en vernietigt.

15. *een geest van dienstbaarheid*, zooals door de wet werd aangekweekt, die leidde tot slaafsche vrees.

wederom tot vrees; maar gij hebt ont-
vangen den geest van het zoonschap,
door welken wij roepen: Abba, Va-
16. der! ' Die Geest zelf getuigt met on-
zen geest, dat wij kinderen Gods
17. zijn; ' en indien kinderen, dan ook
erfgenamen, erfgenamen van God en
medeërfgenamen van Christus, indien
wij namelijk met hem lijden, opdat
wij ook met hem verheerlijkt worden.
18. Want ik houd het daarvoor, dat
het lijden des tegenwoordigen tijds
niet in vergelijking komt bij de heer-
lijkheid, die aan ons geopenbaard zal
19. worden. ' Want de schepping wacht
met reikhalzend verlangen op de open-
20. baring van de zonen Gods. ' De schep-
ping toch is der ijdelheid onderwor-
pen, niet vrijwillig, maar om diens
wil, die haar daaraan onderworpen
21. heeft, ' in hoop, dat ook zij, de
schepping, van de dienstbaarheid des
verderfs vrijgemaakt zal worden tot
de vrijheid van de heerlijkheid der
22. kinderen Gods. ' Want wij weten,
dat de gansche schepping te zamen
zucht en te zamen in barensweeën is
23. tot nu toe. ' En dit niet alleen, maar
ook wij, die de eerstelingen des Gees-
tes hebben, wij ook zelve zuchten in
ons zelve, wachtende op het zoon-
schap, de verlossing onzes ligchaams. '
24. Want in de hoop zijn wij zalig ge-
worden; maar eene hoop, die gezien
wordt, is geen hoop, want wat iemand
ziet, hoe zal hij het nog hopen? '
25. Maar indien wij hopen wat wij niet
zien, zoo wachten wij er op met vol-
harding.
26. En desgelijks komt ook de Geest
onze zwakheid te hulp. Want wij
weten niet, wat wij zullen bidden,
naardat het behoort; maar de Geest
zelf treedt voor ons tusschen met
27. stille verzuchtingen; ' en hij, die de
harten doorzoekt, weet, welke de

Vs. **16**. 2 Kor. I:22; Ef. I:13, 14. — Vs. **17**. Gal. IV:7; 2 Tim. II:11, 12. — Vs. **18**. 2 Kor. IV:17; Matth. V:12.

Vs. **19—22**. 2 Petr. III:12, 13. — Vs. **23—25**. 2 Kor. V:2—8. — Vs. **23**. 1 Kor. XV:53, 54; Fil. III:21.

15. *wederom*, als vroeger onder de wet.

den geest van het zoonschap, d. i. het gevoelen en de gezindheid van volwassene kinderen Gods, waarmede alle slaafsche vrees voor God wijkt en door vrijmoedig vertrouwen op God en kinderlijke liefde tot hem vervangen wordt. Vgl. Gal. IV:5, 6. And. *den geest van aanneming tot zonen.*

door welken wij roepen: Abba, Vader! gelijk Jezus tot God riep. Vgl. Marc. XIV:36 en de aant. ald.

16. De getuigenis van Gods Geest, die wij door het geloof vernemen, stemt overeen met hetgeen ons eigen bewustzijn erkent van de natuurlijke betrekking Gods tot ons en van onze betrekking tot God.

17. *erfgenamen van God*, d. i. deelgenooten van Gods heerlijkheid, evenals de kinderen het goed hunner ouders erven.

van Christus, den eerstgeborenen onder vele broeders (vs. 29).

met hem lijden, t. w. om zijne zaak en daardoor ook in zijne gemeenschap.

18. *geopenbaard.* Zie op Rom. I:17.

19. *de schepping*, d. i. de geheele, bezielde en onbezielde schepping, die hier in beeldspraak als lijdend, zuchtend, verwachtend en hopend wordt voorgesteld. De apostel volgt hierin de schrijvers des O. T., waar zij de gansche natuur voorstellen als deelende in het lot der zedelijke schepping. Zie b. v. Gen. III:17, 18, IV:11, 12, Joël III:4. And. verstaan het van de onbezielde schepping, in tegenoverstelling van het menschdom, òf vertalen: *het schepsel*, d. i. het menschdom.

de openbaring van de zonen Gods, d. i. het naderend tijdstip, waarop de zonen Gods in hunne heerlijkheid (vs. 18) zullen openbaar worden.

20. *ijdelheid*, d. i. vergankelijkheid.

die, t. w. God. And. Adam, of in 't gemeen de zondige mensch.

21. *de dienstbaarheid des verderfs*, d. i. de dienstbaarheid, die daarin bestaat, dat de schepping onderhevig is aan vergankelijkheid of ijdelheid (vs. 20).

21. *tot de vrijheid — Gods*, d. i. om te deelen in de vrijheid, waardoor de heerlijkheid der kinderen Gods, bij hare aanstaande openbaring (vs. 18, 19), gekenmerkt zal zijn.

22. *te zamen zucht*, d. i. hijgend naar verlossing verlangt, ten gevolge van den jammervollen toestand, waarin zij verkeert.

23. *die de eerstelingen des Geestes hebben*, d. i. die de gaven des Heiligen Geestes, vóór anderen, ontvangen hebben en bezitten. And. denken aan de eerste gaven, in onderscheiding van de volheid, die volgen zal.

wachtende. Ofschoon het zoonschap reeds nu het deel der geloovigen is (vs. 15, 16) en zij de daaraan verbonden heerlijkheid aanvankelijk bezitten (vs. 25), zoo wachten zij toch nog op het volle bezit en de luistervolle openbaring daarvan.

de verlossing onzes ligchaams, d. i. de aflegging der sterfelijkheid en het ontvangen der onsterfelijkheid (vgl. vs. 11, 1 Kor. XV:54—57). And. denken aan 's menschen verlossing van het ligchaam, als zetel van zonde en dood. Vgl. H. VII:24.

24. *in de hoop*, d. i. zonder nog werkelijk in het volle bezit der zaligheid te zijn. And. *door de hoop*, t. w. die met het geloof verbonden is.

26. *de Geest*, t. w. van God, die in ons woont en werkt (vs. 16, 23).

zwakheid. Gew. t. *zwakheden.*

treedt voor ons tusschen. De Geest Gods, die in ons bidt en ons bidden leert, wordt hier overdrachtelijk gezegd onze voorspraak bij God te zijn.

stille. Gr. *onuitgesproken.* Men denke aan de verzuchtingen van het vrome gemoed, die geen scherp bepaalden vorm aannemen, noch in woorden zich uitspreken. And. *onuitsprekelijke.*

27 *en hij*, t. w. God.

welke de meening des Geestes is, d. i. wat de Geest in ons met die stille verzuchtingen (vs. 26) bedoelt.

meening des Geestes is, dewijl hij
28. naar God voor heiligen optreedt. ' En
wij weten, dat hun, die God lief-
hebben, alles ten goede medewerkt,
hun, die geroepenen naar zijn voor-
29. nemen zijn. ' Want die hij te voren
heeft gekend, heeft hij ook te voren
verordend, om gelijkvormig te zijn
aan het beeld zijns Zoons, opdat hij
de eerstgeborene zij onder vele broe-
30. ders. ' En die hij te voren verordend
heeft, die heeft hij ook geroepen;
en die hij geroepen heeft, die heeft
hij ook gerechtvaardigd; en die hij
gerechtvaardigd heeft, die heeft hij
ook verheerlijkt.
31. Wat zullen wij dan hierop zeggen?
Indien God voor ons is, wie zal te-
32. gen ons zijn? ' Hij toch, die zijn
eigen Zoon niet gespaard, maar hem
voor ons allen overgegeven heeft,
hoe zal hij ook met hem niet alles
33. aan ons schenken? ' Wie zal beschul-
diging inbrengen tegen Gods uitver-
korenen? God, die rechtvaardigt? '
34. Wie is 't, die veroordeelt? Christus,
die gestorven, wat meer zegt, ook
opgewekt is, die ook ter rechterhand
Gods is, die ook voor ons optreedt? '
35. Wie zal ons scheiden van de liefde
van Christus? Verdrukking, of be-
nauwdheid, of vervolging, of honger,
of naaktheid, of gevaar, of zwaard? '
36. gelijk er geschreven staat: Om
uwentwil worden wij den ge-
heelen dag gedood; wij zijn
geacht als schapen ter slach-
37. ting. ' Maar in dit alles zijn wij
meer dan overwinnaars door hem, die
38. ons heeft liefgehad. ' Want ik ben
verzekerd, dat noch dood noch leven,
noch engelen noch overheden, noch
tegenwoordige noch toekomende din-
39. gen, noch machten, ' noch hoogte
noch diepte, noch eenig ander schep-
sel ons zal kunnen scheiden van de
liefde Gods in Christus Jezus, onzen
Heer.

HOOFDSTUK IX, X, XI.

De tijdelijke verwerping der Joden is niet in strijd met het woord en de beloften Gods (H. IX), maar is het gevolg van hun ongeloof (H. X), en leidt tot behoudenis der heidenen, en eens ook tot behoudenis van het geheele joodsche volk (H. XI).

1. Ik spreek waarheid in Christus;

Vs. 28. H. V:3—5. — Vs. 29. Fil. III:21; Kol. I:18. — Vs. 32. H. V:8; Joh. III:16; 1 Joh. IV:9. — Vs. 33. Jez. L:8. — Vs. 34. Marc. XVI:19; 1 Petr. III:22; Hebr. VII:25; 1 Joh. II:1. — Vs. 35. Vs. 39.

Vs. 36. Ps. XLIV:23; 2 Kor. VI:4, 5, XI:25—27, IV:11. — Vs. 38. Ef. III:10; Kol. II:15. — Vs. 39. Vs. 35.

Vs. 1. H. I:9; 2 Kor. I:23, II:17, XI:31, XII:19; Gal. I:20; 1 Tim. II:7.

27. *dewijl hij.* And. *dat hij.*
naar God, d. i. naar Gods wil, gelijk het behoort (vs. 26). And. *voor God.*
heiligen, d. i. christenen. Vgl. op Hand. IX:13.
28. *alles*, d. i. zoowel lijden als vreugde.
geroepenen, d. i. zoodanigen, die niet slechts tot het heil in Christus van godswege uitgenoodigd zijn, maar aan die uitnoodiging ook gehoor gegeven hebben.
naar zijn voornemen. Vgl. Ef. I:4, 5, 9.
29, 30. De apostel stelt hier de orde des heils voor oogen, door niet slechts te wijzen op hetgeen God gedaan heeft, maar daaruit ook te besluiten tot hetgeen God, in overeenstemming daarmede, gedaan moet hebben, ten einde alzoo de zekerheid van de hope der heerlijkheid te doen kennen.
30. *geroepen*, en toegebracht. Zie op vs. 28.
verheerlijkt, d. i. aanvankelijk deelgenooten gemaakt van de toekomstige heerlijkheid (vs. 17, 18, H. V:1).
32. *alles*, t. w. wat wij voor onze verdere opleiding en vorming naar het beeld van Gods Zoon (vs. 29) behoeven.
34. *ter rechterhand Gods is.* Deze spreekwijze, aan Ps. CX:1 ontleend, duidt zinnebeeldig de hooge eer aan, door God aan Christus bij zijne verhooging in den hemel geschonken (vgl. op Matth. XX:21). Daaraan wordt doorgaans de vermelding verbonden van zijn deelgenootschap aan Gods wereldheerschappij, b. v. Ef. I:20—22, 1 Petr. III:22.
34. *voor ons optreedt*, t. w. als onze voorspraak, tot behartiging onzer belangen bij God. Vgl. Hebr. VII:25.
35. *de liefde van Christus*, d. i. door Christus ons bewezen. Vgl. vs. 39.
36. *den geheelen dag gedood*, d. i. altijd overgegeven aan den dood (vgl. 2 Kor. IV:11). Er wordt t. a. p. gedoeld op de talrijkheid van de slachtoffers der vervolging, zoodat de slachting duurt van den morgen tot den avond.
schapen ter slachting, d. i. bestemd, om geslacht te worden.
37. *zijn wij — overwinnaars*, d. i. behalen wij heerlijker overwinning dan ooit met de wapenen bevochten wordt.
38. *overheden*, t. w. hemelsche, hier in vereeniging met de engelen bedoeld (vgl. Ef. III:10; Kol II:15). Deze hooggestemde juichtaal spreekt achtervolgens van al wat er in den hemel en op aarde, in den tijd en in de ruimte is, in één woord, van het heelal.
noch machten. In den gew. t. staan deze woorden, die door sommigen voor onecht gehouden worden, onmiddellijk achter *overheden.*
1. De leer van de gerechtigheid des geloofs, in de voorgaande Hoofdstt. uitvoerig voorgedragen, diende tot verklaring van de toebrenging der heidenen, maar kon ook aanleiding geven, dat de apostel beschuldigd werd, alsof hij den Joden vijandig ware. Vanhier zijne sterke betuiging in dit vs.
in Christus, d. i. in het volle besef van mijne betrekking tot Christus. Vgl. 2 Kor. II:17, XII:19.

ik lieg niet, terwijl mijn geweten
met mij getuigt in den Heiligen
2. Geest, ' dat ik groote droefheid heb
3. en een aanhoudend harteleed. ' Want
ik wenschte wel zelf van Christus
verbannen te zijn voor mijne broe-
ders, mijne maagschap naar het
4. vleesch, ' die Israëlieten zijn, van
wie het zoonschap is, en de heerlijk-
heid, en de verbonden, en de wet-
geving, en de eeredienst, en de be-
5. loften; ' van wie de vaderen zijn en
uit wie, wat het vleesch aangaat, de
Christus is. Hij, die over alles is,
God, zij geprezen tot in eeuwig-
heid! Amen.
6. Doch niet zóó, dat het woord Gods
vervallen is. Want niet die allen
7. zijn Israël, die uit Israël zijn, ' noch
allen kinderen, omdat zij Abrahams
zaad zijn, maar: In Izaäk zal u
het zaad genoemd worden, '
8. dat is, niet de kinderen des vlee-
sches, die zijn kinderen Gods, maar
de kinderen der belofte worden voor
9. zaad gerekend. ' Want het woord der
belofte is dit: Omtrent dezen
tijd zal ik komen, en Sara zal
10. een zoon hebben. ' En dit niet al-
leen, maar ook Rebekka, toen zij zwan-
ger was uit éénen, uit Izaäk, onzen
11. vader. ' Want toen ze nog niet gebo-
ren waren en nog geen goed of kwaad
gedaan hadden, — opdat het voorne-
men Gods, hetwelk naar de verkie-
zing was, blijven zou, niet uit wer-
ken, maar uit hem, die roept — '
12. werd tot haar gezegd: De oudere
13. zal den jongere dienen; ' gelijk
er geschreven staat: Jakob heb ik
liefgehad, doch Ezau gehaat.
14. Wat zullen wij dan zeggen? Dat
er onrechtvaardigheid bij God is?
15. Dat zij verre! ' Want tot Mozes zegt
hij: Ik zal mij ontfermen over
wien ik mij ontferm, en barm-
hartig zijn voor wien ik barm-
16. hartig ben. ' Zoo staat het dan

Vs. 3. H. X:1; Exod. XXXII:32; 1 Kor. XII: 3, XVI:22; Gal. I:8. — Vs. 4. H. III:1, 2; Ef. II:12. — Vs. 5. H. I:25, XI:36, XVI:27; 2 Kor. XI:31. — Vs. 6—8. H. II:28, 29.

Vs. 7. Gen. XXI:12; Hebr. XI:18. — Vs. 8. Gal. III:29, IV:23, 28. — Vs. 9. Gen. XVIII:10. — Vs. 10. Gen. XXV:21. — Vs. 12. Gen. XXV:23. — Vs. 13. Mal. I:2, 3. — Vs. 15. Exod. XXXIII:19.

2. *droefheid*, t. w. over de verwerping der Joden.

3. *van Christus verbannen.* Gr. *een banvloek van Christus*, d. i. waardoor ik van Christus voor altijd gescheiden ware. De apostel zou, in het vuur zijner liefde, kunnen wenschen, voor zich zelven het heil van Christus te missen, wanneer slechts zijn gemis zijne broeders behouden kon. Vgl. Exod. XXXII:32.

4. *Israëlieten.* Eernaam, ter aanduiding van hunne voorrechten.

van wie . . . is, d. i. tot wie behoort, of aan wie toebehoort.

het zoonschap, daar zij, in onderscheiding van andere volken, zonen of kinderen Gods genoemd worden (Exod. IV:22). Zie verder op H. VIII:15.

de heerlijkheid, d. i. de majesteit of lichtende wolk, die de ark des verbonds omgaf en den tempel vervulde. Zie Exod. XXIV:16, 1 Kon. VIII:10.

de verbonden, t. w. het verbond met Abraham en het verbond van God door Mozes met Israël.

de eeredienst, d. i. de ware godsvereering met de daarbij verordende plechtigheden.

5. *de vaderen*, d. i. de aartsvaders, Abraham, Izaäk en Jakob.

uit wie. Nu de Christus door de Joden verworpen was, kon hij niet meer gezegd worden van hen, d. i. de hunne, te zijn; maar toch bleef deze roem voor het joodsche volk, dat hij, naar uitwendige afstamming (*wat het vleesch aangaat*), uit hen was.

Hij, die over alles is, God, zij enz. Eene lofverheffing van God, den Oppermachtige, den apostel ontlokt door de vermelding der vele en groote voorrechten, weleer aan Israël geschonken. Vgl. H. I:25, Gal. I:5. And. *welke is God boven allen te prijzen* enz., waarbij aan Christus gedacht wordt. Nog and., zonder gezag van eenig Hs.: *van wie is de God over alles* enz.

6. Deze geheele redeneering loopt daarover, dat de Joden tijdelijk en ten deele van het heil in Christus zijn uitgesloten. De apostel tracht daaromtrent verkeerde gevolgtrekkingen te voorkomen, door het geven eener nadere toelichting.

dat het woord Gods vervallen is, d. i. dat Gods belofte aangaande het heil in Christus niet meer zou bestaan of geldig zijn.

zijn Israël. Deze naam wordt hier in hoogeren zin, van het ware, geestelijke, aan God gehoorzame en geloovige Israël gebruikt. Vgl. H. II:28, 29.

8. *de kinderen des vleesches*, d. i. de natuurlijke afstammelingen van Abraham, b. v. Ismaël.

9. *Omtrent dezen tijd*, t. w. des jaars.

10. *ook Rebekka*, t. w. strekt ten voorbeelde, dat niet allen, die het zaad van Abraham zijn, daarom ook in Gods beloften aan hem begrepen zijn. Van Abrahams zonen was het alleen Izaäk, en van Izaäks zonen alleen Jakob.

11. *toen ze*, t. w. hare beide zonen, die nog moesten geboren worden, Ezau en Jakob.

opdat enz., d. i. opdat het weder blijken zou, gelijk reeds in Izaäk gebleken was, dat God in de uitdeeling zijner zegeningen naar vrije keus te werk gaat, zonder daarbij acht te geven op 's menschen eigene werkzaamheid of vermeende verdienste.

12. *De oudere . . den jongere.* Gr. *De meerdere . . den mindere.*

13. *Jakob — gehaat*, d. i. aan Jakob en zijne nakomelingen heb ik de voorkeur gegeven boven Ezau en diens nageslacht. Vgl. Luc. XIV:26.

15. In plaats van zich te verdiepen in de geheimen van Gods oppermachtig bestuur in verband met 's menschen zedelijke verantwoordelijkheid, doet de apostel hier en vs. 17 een beroep op de Schrift.

niet aan hem, die wil, noch aan
hem, die loopt, maar aan den ont-
17. fermenden God. ' Want de Schrift
zegt tot Pharao: Hiertoe heb ik
u verwekt, dat ik in u mijne
macht betoone, en dat mijn
naam over de gansche aarde
18. verkondigd worde. ' Zoo ont-
fermt hij zich dan over wien hij wil,
19. en verhardt hij wien hij wil. ' Gij
zult dan tot mij zeggen: Wat ver-
wijt hij dan nog? wie toch weder-
20. staat zijnen raad? ' Ja, maar wie
zijt gij, o mensch! dat gij het woord
tegen God opneemt? Het maaksel
zal toch niet tot zijn maker zeggen:
Waarom hebt gij mij zoo gemaakt? '
21. Of heeft de pottenbakker geen macht
over het leem, om uit denzelfden
klomp te maken het eene vat tot eer,
22. het andere tot oneer? ' Indien nu
God, willende zijn toorn betoonen en
zijne macht doen kennen, met veel
lankmoedigheid de vaten des toorns,
toebereid ten verderve, verdragen
23. heeft, ' ook opdat hij den rijkdom
zijner heerlijkheid zou doen kennen
over de vaten der barmhartigheid,
welke hij te voren toebereid heeft
24. tot heerlijkheid! ' En als de zooda-
nigen heeft hij ook ons geroepen,
niet alleen uit de Joden, maar ook
25. uit de heidenen, ' gelijk hij ook in
Hozéa zegt: Ik zal het volk,
dat het mijne niet was, mijn
volk, en die mijne geliefde
niet was, mijne geliefde noe-
26. men; ' en het zal geschieden
in de plaats, waar tot hen ge-
zegd was: Gij zijt mijn volk
niet, dat zij daar zonen des
levenden Gods genoemd zul-
27. len worden. ' En Jezaja roept uit
over Israël: Al ware het getal
der kinderen Israëls als het
zand der zee, alleen het over-
blijfsel zal behouden wor-
28. den. ' Want hij volbrengt eene
zaak en verhaast haar in ge-
rechtigheid; want haastiglijk
zal de Heer eene zaak op aar-
29. de doen. ' En gelijk Jezaja vroeger
gezegd had: Indien de Heer
Zebaoth ons geen zaad had
overgelaten, wij zouden als
Sodom zijn geworden en aan
Gomorra zijn gelijkgemaakt.
30. Wat zullen wij dan zeggen? Dat
heidenen, die geen gerechtigheid zoch-
ten, gerechtigheid hebben verkregen,
en wel de gerechtigheid uit geloof, '
31. en dat Israël, hetwelk eene wet der

Vs. **17**. Exod. IX:16. — Vs. **18**. Exod. VII:3. — Vs. **20**, **21**. Jez. XLV:9, 10; Jer. XVIII:6. — Vs. **25**. Hoz. II:22. Vs. **26**. Hoz. I:10; 1 Petr. II:10. — Vs. **27**, **28**. Jez. X:22, 23. — Vs. **29**. Jez. I:9. — Vs. **31**. H. XI:7.

16. *die loopt*, d. i. die zich inspant, evenals de wedlooper in de baan, om den prijs te verkrijgen. Vgl. 1 Kor. IX:24.

17. *de Schrift zegt tot Pharao*, d. i. God zegt tot Pharao in de Schrift.

19. *verwijt hij*, t. w. God in de Schrift. Iedere bestraffing van het kwade schijnt in strijd met de voorbeschikking. Ook te dezer plaatse wordt het geheim niet ontraadseld, maar slechts den afhankelijken mensch tegenover God het stilzwijgen opgelegd.

20, 21. De apostel gebruikt hier, zonder ze rechtstreeks aan te halen, woorden, aan Jez. XLV:9, 10 en Jer. XVIII:6 ontleend, om te vermanen tot den eerbied, die den mensch wegens zijne diepe afhankelijkheid voor God betaamt.

21. *tot eer ... tot oneer*. Sommige aarden vaten worden gemaakt en gebruikt tot sieraad; andere daarentegen hebben eene min edele bestemming.

22, 23. Men voege achter deze vss. de vraag in, die achterwege gebleven is: Wat zullen wij dan zeggen? Zullen wij hem dan nog onrechtvaardig noemen, of niet veeleer zijne lankmoedigheid en ontferming dankbaar bewonderen?

vaten des toorns ... der barmhartigheid, d. i. voorwerpen van zijnen toorn ... van zijne barmhartigheid. Vgl. vs. 21.

23. *ook opdat*, d. i. en zóó handelt, o. a. ook opdat.

24. *als zoodanigen*, d. i. als de zoo even genoemde *vaten der barmhartigheid*.

25. *in Hozéa*, d. i. in het bijbelboek Hozéa.

mijne geliefde. Bij de profeten is het gebruikelijk, de betrekking van God tot zijn volk als een huwelijk voor te stellen. Vgl. op Matth. XII:39.

27. *alleen*. Dit woord is hier, naar de kennelijke bedoeling van Paulus, ingevoegd.

het overblijfsel, t. w. van de verworpen natie.

28. *eene zaak*. And. *een woord*.

verhaast haar, zoodat zij spoedig wordt afgedaan. And. *bekort haar*, of ook *beperkt het* (woord), d. i. brengt zijne strafbedreiging niet geheel ten uitvoer, zoodat er een overblijfsel (vs. 27) behouden wordt.

haastiglijk ... eene zaak. And. *eene korte zaak*, of ook *een beperkt woord*.

29. *vroeger gezegd*, d. i. in eene plaats van zijn boek (Jez. I:9), die voorafgaat aan de reeds aangehaalde (Jez. X:22, 23). And. *voorzegd*.

de Heer Zebaoth, d. i. de Heer der heirscharen. Vgl. Jac. V:4.

30. *die geen — zochten*, d. i. zich daarom niet bekommerden.

31. *eene wet der gerechtigheid*, d. i. een regel of middel, om voor God rechtvaardig te worden, zooals Israël meende te bezitten in de wet van Mozes.

gerechtigheid zocht, tot de wet der
32. gerechtigheid niet gekomen is. ' Waar-
om? Omdat hun zoeken niet was
uit geloof, maar als uit werken; want
zij stieten zich aan den steen des
33. aanstoots, ' gelijk er geschreven staat:
Zie, ik leg in Sion een steen
des aanstoots en eene rots der
ergernis, en die in hem ge-
looft zal niet beschaamd wor-
den.
X:1. Broeders! het welgevallen mijns
harten en mijn gebed tot God is voor
2. hen om behoudenis. ' Want ik geef
hun getuigenis, dat zij ijver voor God
hebben, maar niet met verstand. '
3. Immers terwijl zij de gerechtigheid
Gods niet kennen en hunne eigene
gerechtigheid zoeken te doen gel-
den, hebben zij zich aan de gerech-
4. tigheid Gods niet onderworpen. ' Want
het einde der wet is Christus, tot
gerechtigheid voor ieder, die gelooft. '
5. Mozes toch beschrijft de gerechtig-
heid uit de wet: De mensch, die
deze dingen doet, zal er door
6. leven; ' maar de gerechtigheid uit
geloof spreekt aldus: Zeg niet in
uw hart: Wie zal ten hemel
opklimmen? dat is, Christus af-
7. brengen, ' of wie zal in den af-
grond nederdalen? dat is, Chris-
8. tus uit de dooden opbrengen. ' Maar
wat zegt zij? Het woord is nabij
u, in uwen mond en in uw
hart. Dit is het woord des geloofs,
9. hetwelk wij prediken: ' namelijk, zoo
gij met uwen mond Jezus als Heer
belijdt en met uw hart gelooft, dat
God hem uit de dooden heeft opge-
wekt, zult gij behouden worden; '
10. want met het hart gelooft men tot
gerechtigheid, en met den mond be-
11. lijdt men tot behoudenis. ' Immers de
Schrift zegt: Ieder, die in hem
gelooft, zal niet beschaamd
12. worden; ' want er is geen onder-
scheid tusschen Jood en Griek. De-
zelfde toch is aller Heer, rijk zijnde
13. over allen, die hem aanroepen; ' want
ieder, die den naam des Hee-
ren aanroept, zal behouden
worden.
14. Hoe zullen zij dan hem aanroepen,
in wien zij niet hebben geloofd? En
hoe zullen zij in hem gelooven, van
wien zij niet hebben gehoord? En
hoe zullen zij hooren, zonder dat

Vs. **33**. H. X:11; Jez. VIII:14, XXVIII:16; 1 Petr. II:6.
Vs. **2**. Hand. XXII:3. — Vs. **3**. Fil. III:9. — Vs. **4**. H. VII:1—6; Gal. III:24.

Vs. **5**. Lev. XVIII:5; Gal. III:12. — Vs. **6—8**. Deut. XXX:11—14. — Vs. **11**. H. IX:33; Jez. XXVIII:16. — Vs. **12**. H. III:22, 29; Hand. XV:9. — Vs. **13**. Joël II:32; Hand. II:21.

31. *tot de wet der gerechtigheid*, in het evangelie geopenbaard. Vgl. H. I:17.
32. *niet was uit — werken*, d. i. bij hen geschiedde in den waan, alsof de gerechtigheid te verkrijgen ware uit werken.
werken. Gew. t. *werken der wet*.
steen des aanstoots, t. w. Christus, blijkens vs. 33.
33. Op geheel vrijen trant wijzigt de apostel hier de woorden van Jezaja, voegt twee plaatsen (H. VIII:14 en XXVIII:16) bijeen, en gebruikt ze overeenkomstig het doel zijner rede.
die. Gew. t. *ieder, die*.
1. *het welgevallen*. And. *de wensch*.
voor hen. Gew. t. *voor Israël*.
2. *niet met verstand*, d. i. niet met helder inzicht in de waarheid en erkenning van hetgeen Gode behaagt en hem tot eer is.
3. *de gerechtigheid Gods*, H. I:17 vermeld. Zie de aant. ald.
4. *het einde*. Met Christus heeft de wet haar einde bereikt. And. *het doel*.
5. *de gerechtigheid uit de wet*. Deze wordt hier als een persoon sprekende ingevoerd, zoodat het woord van Mozes hier voorkomt als door haar gesproken. Vgl. op vs. 6—8.
6—8. De apostel gebruikt de woorden (Deut XXX:11—14), alsof zij gesproken waren door de gerechtigheid des geloofs, die hij stelt tegenover de gerechtigheid uit de wet.
6. *Christus afbrengen*, d. i. doen, alsof Christus niet reeds van den hemel tot ons gekomen ware, en zoo het werk der verlossing, dat hij op aarde volbracht heeft, miskennen.
7. *Christus uit de dooden opbrengen*, d. i. te werk gaan, alsof Christus niet reeds uit den afgrond des doods tot ons ware wedergekeerd, en zoo zijne opstanding loochenen. Vgl. vs. 9.
8. *Maar wat zegt zij* enz. Tegenover hetgeen de gerechtigheid des geloofs niet wil, dat wij zullen zeggen, spreekt zij hier uit, dat het middel tot rechtvaardiging en behoudenis niet verre te zoeken is, daar het, zooals de apostel er bijvoegt, uit de prediking des geloofs gekend wordt.
9. *namelijk* enz. Nadere verklaring aangaande den inhoud van het woord des geloofs (vs. 8). And. *want* enz.
Jezus als Heer. Vgl. 1 Kor. XII:3.
10. *met het hart* enz. Het geloof des harten staat tegenover de uitwendige daad, die tot de gerechtigheid uit de wet behoort (vs. 5). Met het *geloof*, dat inwendig is, moet de *belijdenis*, als de uitwendige openbaring des geloofs, zich paren. Zoo worden de *gerechtigheid* en de *behoudenis* als de vrucht van geloof en belijdenis verkregen.
12. *Griek*, d. i. heiden.
Dezelfde, t. w. God. And. Christus.
rijk, t. w. in allerlei heilgoederen, en daardoor in staat, om aller behoeften te vervullen.
13. *ieder*, wie hij ook zij, Jood of heiden (vs. 12).

15. iemand predikt? ' En hoe zullen er
prediken, indien er niet gezonden wor-
den? gelijk er geschreven staat: Hoe
liefelijk zijn de voeten van
hen, die vrede verkondigen,
van hen, die het goede ver-
16. kondigen! ' Maar niet allen heb-
ben het evangelie gehoorzaamd; want
Jezaja zegt: Heer! wie heeft
geloofd hetgeen hij van ons
17. hoorde? ' Zoo is dan het geloof
uit hetgeen gehoord wordt, en het-
geen gehoord wordt is door het
18. woord Gods. ' Maar ik zeg: Hebben
zij het misschien niet gehoord? Ja
zeker, over de gansche aarde
is hunne stem uitgegaan, en
hunne woorden tot de einden
19. der wereld. ' Maar ik zeg: Heeft
Israël het misschien niet verstaan?
Het eerst zegt Mozes: Ik zal uwen
naijver opwekken tegen een
niet-volk; tegen een onver-
standig volk zal ik uwen toorn
20. opwekken. ' En Jezaja verstout
zich en zegt: Ik ben gevonden
van hen, die mij niet zochten;
ik ben openbaar geworden aan
hen, die mij niet vraagden. '
21. Maar van Israël zegt hij: Den ge-
heelen dag heb ik mijne han-
den uitgebreid tot een onge-
hoorzaam en tegensprekend
volk.
XI : 1. Ik zeg dan: Heeft God misschien
zijn volk verstooten? Dat zij verre!
Want ik ben ook een Israëliet, uit
Abrahams zaad, van den stam Ben-
2. jamin. ' Verstooten heeft God zijn
volk niet, dat hij te voren gekend
heeft! Of weet gij niet, wat de
Schrift zegt, bij Elia, hoe hij bij
3. God tegen Israël optreedt? ' Heer!
uwe profeten hebben zij ge-
dood, uwe altaren hebben zij
verwoest, en ik ben alleen
overgebleven, en zij zoeken
4. mijn leven. ' Maar wat zegt de
godspraak tot hem? Ik heb mij
zeven duizend man overge-
houden, die de knie voor Baäl
5. niet gebogen hebben. ' Zoo be-
staat er dan ook in den tegenwoor-
digen tijd een overblijfsel naar de
6. verkiezing der genade. ' En is het
door genade, zoo is het niet meer
uit werken; anders wordt de genade
geen genade meer. Doch is het uit
werken, zoo is het niet meer genade;
anders is het werk geen werk meer. '
7. Wat dan? Wat Israël zoekt, dat
heeft het niet verkregen, maar de

Vs. **15**. Jez. LII : 7. — Vs. **16**. Jez. LIII : 1; Joh. XII : 38. — Vs. **18**. Ps. XIX : 5. — Vs. **19**. Deut. XXXII : 21. — Vs. **20**, **21**. Jez. LXV : 1, 2.

Vs. **1**. Ps. XCIV : 14; Jer. XXXI : 37; 2 Kor. XI : 22; Fil. III : 5; Hand. XXII : 3. — Vs. **3**. 1 Kon. XIX : 10. — Vs. **4**. 1 Kon. XIX : 18. — Vs. **6**. H. IV : 4, 5. — Vs. **7**. H. IX : 30, 31.

15. *prediken*, t. w. als evangelie of blijde boodschap. Vgl. vs. 16.

16. *allen*, t. w. aan wie het evangelie verkondigd is, inzonderheid de Joden, over wier verwerping hier gehandeld wordt.

het evangelie, dat hun verkondigd werd (vs. 15).

hetgeen hij van ons hoorde. And. *onze prediking.* Zoo ook *hetgeen gehoord wordt*, vs. 17.

17. *door het woord Gods*, d. i. door het woord, dat God door zijne gezanten spreekt. And. door het bevel van God.

18. *zij*, t. w. de Joden. Zie op vs. 16. And. de heidenen.

het, d. i. het evangelie, waaraan zij niet gehoorzamen (vs. 16).

hunne stem, d. i. de stem van de predikers des evangelies. Vgl. vs. 15.

19. *het*, t. w. het evangelie, dat zij gehoord hebben.

Het eerst. De apostel noemt Mozes, als den oudsten profeet, vóór Jezaja (vs. 20).

20. *verstout zich*, d. i. schroomt niet te zeggen, hoe hard dit Israël ook in de ooren klinken mocht, wanneer namelijk, gelijk hier geschiedt, de profetie verklaard wordt van de aanneming der heidenen.

20. *mij niet vraagden*, d. i. mijne godspraken niet raadpleegden. And. *naar mij niet vraagden*, d. i. zich om mij niet bekommerden.

1. *Heeft God — verstooten?* d. i. Zou dit volgen uit het gezegde aangaande de toebrenging der heidenen, ten gevolge van het ongeloof der Joden (H. X : 19—21)?

ik ben ook een Israëliet, en dus een voorbeeld van Israëlieten, die geloovig geworden en behouden zijn.

2. *te voren gekend*, en tot zijn volk verkoren (vs. 28, 29). Vgl. H. VIII : 29.

bij Elia. Gr. *in Elia*, d. i. in dat gedeelte der Schrift, waar zijne geschiedenis verhaald wordt, en wel ter plaatse, waar verhaald wordt van zijn spreken tot God. Vgl. Marc. XII : 26.

optreedt. Gew. t. *optreedt, zeggende.*

5. *een overblijfsel*, d. i. een deel, dat niet tot ongeloof vervallen is. Vgl. vs. 7.

6. *anders wordt — meer*, d. i. anders houdt het op genade te zijn, als God hen uitverkiest.

Doch is het uit werken — geen werk meer. Deze woorden ontbreken in zeer vele oude Hss.

7. *Wat Israël zoekt*, t. w. de gerechtigheid. Vgl. H. IX : 31.

uitverkorenen hebben het verkregen,
en de overigen zijn verhard gewor-
8. den, ' gelijk er geschreven staat: God
heeft hun gegeven een geest
van bedwelming, oogen om
niet te zien, en ooren om niet
te hooren, tot op den dag van
9. heden. ' En David zegt: Hun ta-
fel worde hun tot een strik,
en tot eene vangst, en tot een
aanstoot, en tot eene vergel-
10. ding; ' dat hunne oogen ver-
duisterd worden om niet te
zien, en krom hun rug te al-
len tijde!
11. Ik zeg dan: Zij hebben toch niet
gestruikeld, opdat zij vallen zouden?
Dat zij verre! Maar door hun val is
de behoudenis den heidenen geworden,
om hunnen naijver op te wekken. '
12. En is hun val de rijkdom der wereld
en hun verlies de rijkdom der heide-
nen, hoeveel te meer zal hunne vol-
13. heid het zijn! ' Want u, heidenen,
zeg ik: Voor zooveel ik der heide-
nen apostel ben, verheerlijk ik mijne
14. bediening, ' of ik den naijver mijner
maagschap opwekken en eenigen uit
15. hen behouden moge. ' Want is hunne
verwerping de verzoening der wereld,
wat zal hunne aanneming anders zijn
16. dan leven uit de dooden? ' En zijn
de eerstelingen heilig, dan ook het
deeg, en is de wortel heilig, dan
ook de takken.
17. Indien nu sommige der takken af-
gebroken zijn, en gij, die een wilde
olijfboom waart, op hen geënt zijt
en mede deel gekregen hebt aan den
wortel en de vettigheid van den olijf-
18. boom, ' zoo roem niet tegen de tak-
ken; en indien gij roemt, niet gij
draagt den wortel, maar de wortel
19. u. ' Gij zult dan zeggen: De takken
zijn afgebroken, opdat ík zou worden
20. ingeënt. ' Goed; door hun ongeloof
zijn zij afgebroken, en gij staat door
het geloof. Wees niet hoogmoedig,
21. maar vrees! ' Want heeft God de na-
tuurlijke takken niet gespaard, hij
22. zal ook u niet sparen. ' Zie dan de
goedertierenheid en de gestrengheid
Gods; gestrengheid over hen, die ge-
vallen zijn, maar over u de goeder-
tierenheid Gods, indien gij bij die
goedertierenheid blijft; anders zult

Vs. **8**. Jez. XXIX:10; Deut. XXIX:4. — Vs. **9**, **10**. Ps. LXIX:23, 24. — Vs. **11**. H. X:19; Hand. XIII:46.

Vs. **13**. H. XV:16; Gal. I:16, II:8, 9; 1 Tim. II:7; 2 Tim. I:11; Hand. IX:22. — Vs. **14**. 1 Kor. IX:22. — Vs. **16**. Num. XV:19—21. — Vs. **17**. Jer. XI:16.

7. *de uitverkorenen*, t. w. uit Israël, vs. 5 *een overblijfsel* genoemd. Gr. *de verkiezing*.
verhard geworden, t. w. door God (vgl. H. IX:18), maar slechts voor een tijd (vs. 8), en opdat hij zich later over hen ontfermen zou (vs. 25, 26, 31, 32).
8. *geschreven staat.* De aangehaalde plaatsen zijn hier, met uitlating en wijziging, bijeengevoegd.
God heeft hun gegeven enz. Dat Gods beschikking 's menschen zedelijke schuld niet uitsluit, blijkt uit H. X:21. Vgl. ook het hier volgende vs. 9.
9. *Hun tafel*, waaraan zij zorgeloos en in weelde maaltijd houden. Dit wordt hier genomen in allegorischen zin.
11. *door hun val* enz. Het evangelie is den heidenen gepredikt, naar aanleiding der verwerping daarvan door de Joden.
12. *verlies.* Eig. *vermindering*, t. w. in getal, door het ongeloof van de meesten hunner.
hunne volheid, d. i. hun volle getal, wanneer eenmaal *gansch* Israël behouden wordt (vs. 26).
13. *verheerlijk ik mijne bediening*, t. w. door velen uit de heidenen voor Christus te winnen.
14. *mijner maagschap.* Gr. *van mijn vleesch.* Vgl. H. IX:3.
15. *de verzoening* (t. w. met God) *der wereld*, d. i. bepaaldelijk der heidenwereld.
wat zal — leven uit de dooden? De zin is, dat van die aanneming zóóveel groots en heerlijks te verwachten is, dat zij alleen met eene opstanding uit de dooden kan vergeleken worden.
16. *de eerstelingen*, t. w. van het deeg, welke tot een spijsoffer moesten afgezonderd worden. Hiermede wordt in overdrachtelijken zin het israëlietische volk bedoeld, terwijl *het deeg* wijst op het geheele menschdom.
16. *de wortel.* Dit woord, hier en vervolgens gebruikt voor den stam, duidt weer de Israëlieten aan, en *de takken* allen, die tot hen behooren of daarop, zooals de heidenen, worden geënt. Vgl. vs. 17.
17. *sommige der takken*, t. w. van den stam des israëlietischen volks, d. i. hier de ongeloovige Joden.
gij, die heiden waart (vs. 13) en nu, geloovig geworden, op den edelen stam *geënt*, d. i. in het ware Israël, het volk Gods, opgenomen zijt.
op hen, d. i. in hunne plaats. And. *onder hen.*
18. *roem niet tegen de takken*, die afgebroken zijn (vs. 17, 19), d. i. verhef u niet, tegenover de ongeloovige Joden, op de voorrechten, die gij boven hen genieten moogt.
indien gij roemt, zoo weet of bedenk enz.
de wortel (draagt) *u*, d. i. alleen aan uwe inlijving in het volk Gods, den door God geplanten olijfboom (vs. 17), hebt gij uwe voorrechten te danken.
20. *gij staat*, t. w. als takken op dien stam.
vrees, dat gij niet te eeniger tijd door ongeloof uwe voorrechten verbeurt.
21. *hij zal — niet sparen*, t. w. indien gij ongeloovig wordt. Gew. t. *hij zou mogelijk — niet sparen.*
22. *die gevallen zijn*, t. w. door hun ongeloof, als afgebroken takken (vs. 17, 20). Vgl. vs. 11.
de goedertierenheid Gods. Gew. t. *de goedertierenheid.*

23. ook gij afgehouwen worden. ' Doch
ook zij, indien zij bij hun ongeloof
niet blijven, zullen ingeënt worden;
want God is machtig hen weder in
24. te enten. ' Immers zijt gij van den
olijfboom, die van nature wild was,
afgehouwen en tegen de natuur op
den tammen olijfboom geënt, hoeveel
te meer zullen zij, die natuurlijke
takken zijn, op hun eigen olijfboom
geënt worden!
25. Want ik wil niet, broeders! dat
deze verborgenheid u onbekend zij,
opdat gij niet wijs zijt bij u zelve,
dat er gedeeltelijk eene verharding
over Israël gekomen is, totdat de
volheid der heidenen zal zijn inge-
26. gaan. ' En zóó zal gansch Israël be-
houden worden, gelijk er geschreven
staat: Uit Sion zal de Verlos-
ser komen, hij zal de godde-
loosheden afwenden van Ja-
27. kob; ' en dit is mijn verbond
met hen, wanneer ik hunne
28. zonden wegneem. ' Ten aanzien
van het evangelie zijn zij wel vijan-
den om uwentwil, maar ten aanzien
van de verkiezing zijn zij geliefden
29. om der vaderen wil; ' want onberou-
welijk zijn de genadegaven en de
30. roeping Gods. ' Immers gelijk gij eer-
tijds Gode ongehoorzaam zijt geweest,
doch nu ontferming gevonden hebt
31. door hunne ongehoorzaamheid, ' zoo
ook zijn zij nu ongehoorzaam gewor-
den, opdat ook zij door de ontfer-
ming, u bewezen, ontferming vinden
32. zouden; ' want God heeft allen onder
de ongehoorzaamheid gevangen ge-
houden, opdat hij zich over allen
33. ontferme. ' O diepte van rijkdom en
van wijsheid en van kennisse Gods!
Hoe ondoorgrondelijk zijn zijne oor-
deelen en onnaspeurlijk zijne wegen! '
34. Wie toch heeft den zin des
Heeren gekend? Of wie is zijn
35. raadsman geweest? ' Of wie
heeft eerst aan hem gegeven,
zoodat hem vergolden zou
36. worden? ' Want uit hem, en door
hem, en tot hem is alles. Hem zij de
heerlijkheid tot in eeuwigheid! Amen.

HOOFDSTUK XII.

Vermaningen tot een Gode gewijd leven (vs. 1—3), tot een goed gebruik der verleende gaven (vs. 4—8), tot liefde (vs. 9, 10), godsvrucht (vs. 11, 12), nederigheid (vs. 13—16) en vergevensgezindheid (vs. 17—21).

1. Ik vermaan u dan, broeders! bij
de ontfermingen Gods: Stelt uwe lig-
chamen tot een levend, heilig, Gode
welbehagelijk offer, hetgeen uw rede-
2. lijke eeredienst zij; ' en wordt niet

Vs. **23**. 2 Kor. III: 16. — Vs. **26**, **27**. Jez. LIX: 20, 21, XXVII: 9. — Vs. **27**. Jer. XXXI: 33, 34. — Vs. **32**. Gal. III: 22. — Vs. **34**. Jez. XL: 13; 1 Kor. II: 16.

Vs. **35**. Job XLI: 2. — Vs. **36**. H. XVI: 27; 1 Kor. VIII: 6.

Vs. **1**. H. VI: 13; 1 Petr. II: 5; Joh. IV: 24. — Vs. **2**. 1 Petr. I: 14; 1 Joh. II: 15; Ef. V: 10, 17.

24. *tegen de natuur*, d. i. niettegenstaande gij er gansch en al vreemd aan waart.

25. *deze verborgenheid*, als zijnde tot dusverre u onbekend. Zie verder op Matth. XIII: 11.

niet wijs zijt bij u zelve, d. i. niet, in uwen eigenwaan, het joodsche volk voor onherroepelijk verworpen houdt.

gedeeltelijk. Niet het geheele volk was verhard geworden (vgl. vs. 5, 17). Gr. *voor een deel.*

de volheid der heidenen, d. i. het volle getal (vs. 12). Deze verwachting, gegrond in het geloof aan Gods beloften, werd aanvankelijk gerechtvaardigd door de verbazende uitbreiding, die het christendom, ten tijde van Paulus, vooral door zijne prediking, reeds verkregen had onder de heidenen. Vgl. H. XV: 8—13, 18, 19.

28. *vijanden*, t. w. van God. Vgl. H. V: 10.

om uwentwil, d. i. opdat gij, heidenen, het heil zoudt deelachtig worden.

29. *onberouwelijk*, zoodat hun eenmaal zeker geschonken wordt, wat God hun, blijkens de verkiezing hunner vaderen, heeft toegedacht.

30. *eertijds*. Vgl. H. I: 18—32.

32. *allen*, d. i. Joden en heidenen beide.

gevangen gehouden. Gr. *opgesloten*, als in eene gevangenis.

33. *O diepte van — kennisse Gods*. And. *O diepte van rijkdom, zoo der wijsheid als der kennisse Gods.*

35. *Of wie — gegeven?* Niemand. Zelfs wat wij als dankoffer Gode geven, is eerst door hem geschonken.

36. *uit hem — alles*, d. i. God is de oorzaak en de bestuurder van alles, en alles is tot zijne heerlijkheid.

1. *Ik vermaan u dan*. Met dit Hoofdstuk begint het vermanend gedeelte des briefs. Vgl. de Inl.

bij de ontfermingen Gods, d. i. met beroep op de menigvuldige bewijzen van Gods ontferming, waarvan H. XI: 25—36 gesproken was. Vgl. H. XV: 30, 1 Kor. I: 10. Gr. *door de ontfermingen Gods.*

uwe ligchamen, zoodat uwe godsvrucht zich openbaart in een Gode gewijden levenswandel; waarop de volgende vermaningen dan ook voornamelijk of uitsluitend betrekking hebben.

een levend — offer. In tegenstelling van het offerdier, dat dood geofferd werd.

hetgeen uw redelijke eeredienst zij. Gr. alleen: *uwe redelijke eeredienst*. Deze eeredienst wordt, in tegenstelling met den uitwendigen dienst van den tempel en het altaar, *redelijk* (1 Petr. II: 2) genoemd, als alleen overeenkomende met de *rede*, die voor het geestelijke wezen Gods eene geestelijke aanbidding eischt. Zie Joh. IV: 24.

gelijkvormig aan deze eeuw, maar
wordt hervormd door de vernieuwing
uws gemoeds, opdat gij moogt be-
proeven, wat de wil van God, wat
goed en welbehagelijk en volmaakt
3. is. ' Want door de genade, mij ge-
geven, zeg ik aan ieder, die onder
u is, dat hij van zich zelven niet
hooger denke dan men behoort te
denken, maar daarin gematigd zij,
een iegelijk naar de mate des geloofs,
4. die God hem heeft toegedeeld. ' Want
gelijk wij in één ligchaam vele leden
hebben, maar niet alle leden dezelfde
5. werking hebben, ' zoo zijn wij, velen,
één ligchaam in Christus en elk af-
6. zonderlijk elkanders leden, ' terwijl
wij verschillende gaven hebben naar
de genade, ons gegeven, hetzij pro-
fetie, in evenredigheid des geloofs, '
7. hetzij bediening, in het bedienen,
8. hetzij die leert, in het leeren, ' het-
zij die vermaant, in het vermanen,
die uitdeelt, met eenvoud, die voor-
stander is, met ijver, die barmhar-
tigheid bewijst, met blijmoedigheid.
9. De liefde zij ongeveinsd. Hebt
een afschuw van het booze; hangt
10. het goede aan. ' Weest hartelijk je-
gens elkander in de broederliefde;
gaat elkander voor in eerbetoon. '
11. Weest in ijver niet traag; weest vu-
12. rig van geest; dient den Heer. ' Ver-
blijdt u in de hoop; weest geduldig
in de verdrukking; volhardt in het
13. gebed. ' Deelt mede tot de behoeften
der heiligen; tracht naar gastvrijheid. '
14. Zegent die u vervolgen, zegent en
15. vervloekt niet. ' Verblijdt u met de
blijden; weent met de weenenden. '
16. Weest eensgezind onder elkander;
staat niet naar het hooge, maar voegt
u tot het nederige. Weest niet wijs
17. bij u zelve. ' Vergeldt niemand kwaad
met kwaad. Behartigt het goede voor
18. het oog van alle menschen. ' Indien
het mogelijk is, houdt van uwe zijde
19. vrede met alle menschen. ' Wreekt
u zelve niet, geliefden! maar geeft
plaats aan den toorn; want er staat
geschreven: Aan mij de wraak;
ik zal vergelden, zegt de

Vs. **3.** 1 Kor. VII : 17. — Vs. **4**—**8.** 1 Kor. XII : 4—14, 27—30; 1 Petr. IV : 10, 11. — Vs. **4.** Ef. IV : 15, 16. — Vs. **6.** Ef. IV : 11. — Vs. **8.** 1 Thess. V : 12; 2 Kor. IX : 7. — Vs. **9**—**17.** 1 Thess. V : 15—22. — Vs. **10.** Fil. II : 3.

Vs. **11.** H. XIV : 18, XVI : 18. — Vs. **12.** Luc. XVIII : 1. — Vs. **13.** 1 Kor. XVI : 1; Hebr. XIII : 2; 1 Petr. IV : 9. — Vs. **14.** Matth. V : 44. — Vs. **17.** 2 Kor. VIII : 21. — Vs. **18.** Hebr. XII : 14. — Vs. **19.** Deut. XXXII : 35; Hebr. X : 30.

2. *deze eeuw*, d. i. de menschen, die tot deze eeuw, in zooverre zij buiten Christus is, behooren. Zie verder op Matth. XII : 32.

hervormd, zoowel naar den uitwendigen levenswandel als naar den inwendigen mensch. De benamingen *hervorming* en *hervormden*, of, gelijk Luther hier vertaalt, *gereformeerd*, kunnen geacht worden aan deze bijbelplaats ontleend te zijn.

wat de wil van God, wat goed enz. Al wat *goed*, *welbehagelijk* en *volmaakt* is, is begrepen in het ééne: *de wil Gods*.

3. *de genade, mij gegeven*, t. w. als apostel.

die onder u is. Misschien stond hier oorspronkelijk: *die onder u iets is.*

naar de mate des geloofs. Het geloof moet de maatstaf zijn, waarnaar des christens geschiktheid tot een of ander werk in de gemeente beoordeeld wordt. Niet hetgeen voor de wereld aanleiding geeft tot zelfverheffing, maar alleen *de mate des geloofs* heeft voor hem gewicht bij de waardeering van zich zelven en anderen.

6. *gaven*, of begaafdheden, tot waardige uitoefening van de verschillende bedieningen in de gemeente vereischt.

hetzij profetie enz. De apostel bedoelt een ieder op te wekken tot een goed gebruik van de hem verleende gave, ten nutte der gemeente, alsof er stond: Hetzij wij de gave der profetie hebben, wij hebben die in overeenstemming met de betrekkelijke kracht van ons geloof; hetzij de gave der bediening, wij hebben die in den dienst der gemeente, als hare dienaren of diakenen, en zóó verder.

profetie. Zie op Hand. XI : 27. Vgl. 1 Kor. XII : 10, XIII : 2.

7. *bediening*, d. i. het vervullen van een bepaald ambt, als dat der diakenen in de gemeente, of in 't gemeen het zorgdragen voor hare uitwendige belangen.

8. *die uitdeelt*, t. w. om in den nood der armen te voorzien. Deze zoowel als *die barmhartigheid bewijst*, b. v. door het verplegen van kranken en vertroosten van lijdenden, heeft zijne gave daartoe evenzeer van God ontvangen, als die profeteert, bedient enz.

met eenvoud, d. i. ga daarbij in eenvoudigheid des harten te werk, zonder ophef of bijoogmerken.

voorstander, d. i. opziener der gemeente. Zie 1 Thess. V : 12.

10. *gaat elkander voor in eerbetoon*, d. i. geeft elkander het voorbeeld van wederzijdsche hoogachting. Vgl. 1 Petr. II : 17.

11. *dient den Heer*, t. w. den Heer Christus. Zie H. XIV : 18, XVI : 18, Ef. VI : 7, Kol. III : 24. And. t. w. God. And. lez. *dient den tijd*, d. i. schikt u in uwen ijver naar de gelegenheid des tijds.

13. *Deelt mede tot de behoeften der heiligen*, d. i. neemt er deel aan en helpt er in voorzien.

tracht naar gastvrijheid, d. i. zoekt de gelegenheid op, om haar te beoefenen, o. a. jegens zulke broeders, die als vreemdelingen of reizigers tijdelijk in de gemeente vertoeven.

16. *Weest eensgezind onder elkander.* Gr. *Gevoelt hetzelfde jegens elkander.* Vgl. H. XV : 5.

het hooge . . . het nederige, d. i. den hoogeren of den lageren, min aanzienlijken levensstand.

19. *geeft plaats aan den toorn* (t. w. van God), d. i. laat aan God over, u te wreken door het kwade te straffen.

20. Heer. ' Indien dan uwen vijand
hongert, spijzig hem, indien
hem dorst, geef hem te drin-
ken; want dit doende zult gij
kolen vuurs op zijn hoofd
21. hoopen. ' Laat u door het kwade
niet overwinnen, maar overwin het
kwade door het goede.

HOOFDSTUK XIII.

Vermaning tot gehoorzaamheid aan de overheid (vs. 1—7), tot algemeene menschenliefde (vs. 8—10) en tot reinheid van wandel (vs. 11—14).

1. Alle ziel zij aan de hoogste mach-
ten onderdanig; want er is geen macht
dan van God, en die er zijn, zijn
2. door God verordend: ' zoodat hij, die
zich tegen de macht verzet, de ver-
ordening van God wederstaat, en die
haar wederstaan, zullen een oordeel
3. over zich zelve brengen. ' Want de
overheden zijn niet tot eene vrees
voor het goede werk, maar voor het
kwade. Wilt gij nu zonder vrees
zijn voor de macht? Doe het goede,
en gij zult lof van haar hebben; '
4. want zij is Gods dienares, u ten
goede. Maar indien gij het kwade
doet, zoo vrees; want niet tever-
geefs draagt zij het zwaard; zij is
toch Gods dienares, eene wreekster
tot straf voor hem, die het kwade
5. doet. ' Derhalve is het noodig onder-
danig te zijn, niet alleen om der
straf, maar ook om des gewetens wil. '
6. Immers daarom betaalt gij ook schat-
ting; want zij zijn dienaren Gods,
7. juist daartoe altijd werkzaam. ' Geeft
aan allen het verschuldigde: schatting
aan wien gij schatting, tol aan wien
gij tol, vrees aan wien gij vrees,
eer aan wien gij eere schuldig zijt.
8. Weest niemand iets schuldig, dan
elkander lief te hebben; want die den
ander liefheeft, heeft de wet vervuld. '
9. Want dit: Gij zult geen over-
spel doen; gij zult niet dood-
slaan; gij zult niet stelen; gij
zult niet begeeren, en welk an-
der gebod er zij, wordt in dit woord
samengevat, namelijk: Gij zult
uwen naaste liefhebben als u
10. zelven. ' De liefde doet den naaste
geen kwaad: zoo is dan de liefde de
vervulling der wet.
11. En dit te meer, daar wij den tijd
kennen, dat het reeds de ure voor
ons is, om uit den slaap te ont-
waken; want het heil is ons nu
naderbij, dan toen wij geloovig wer-
12. den. ' De nacht is vergevorderd, en
de dag is nabij. Laat ons dan afleg-
gen de werken der duisternis en aan-
13. doen de wapenen des lichts. ' Laat
ons, als op den dag, welvoegelijk
wandelen, niet in brasserij en dron-

Vs. **20.** Spr. XXV : 21, 22.
Vs. **1—7.** 1 Petr. II : 13—17; Tit. III : 1. — Vs. **1.** Spr. VIII : 15, 16. — Vs. **7.** Matth. XXII : 21. — Vs. **8.** Matth. XXII : 37—40.
Vs. **9.** Exod. XX : 13, 14, 15, 17; Lev. XIX : 18; Gal. V : 14; Matth. XXII : 39, 40; Jac. II : 8. — Vs. **10.** 1 Kor. XIII : 4; 1 Tim. I : 5. — Vs. **11—14.** 1 Thess. V : 1—10; Ef. V : 8—14.

20. *dit doende zult gij — hoopen.* De weldaden der vergevende liefde zullen den vijand met schaamte en leedwezen vervullen. Die smart hem aan te doen, is een geoorloofde wraak, omdat door dat leed verbetering wordt gewerkt; en die wraak is zoet, omdat daardoor de vijand in een vriend veranderd wordt.

1. *Alle ziel — onderdanig.* Deze vermaning tot onderdanigheid, aan de christenen te Rome gericht, verdient te meer opmerking, omdat zij spreekt van iedere bestaande overheid, zoodat zelfs de dwingelandij van een Nero, waaronder zij leefden, niet is uitgezonderd (vgl. echter Hand. IV : 19, V : 29).

die er zijn. Gew. t *de machten, die er zijn.*

2. *een oordeel*, t. w. Gods, bestaande in de straf, door de overheid opgelegd (vs. 3).

3. *gij zult lof — hebben.* Wie het goede doet, heeft aanspraak op de gunstige getuigenis der overheid.

4. *niet tevergeefs*, d. i. om het, als het noodig is, te gebruiken. Vgl. Matth. XXVI : 52.

6. *juist daartoe altijd werkzaam.* Daarom hebben zij er aanspraak op, dat zij door de opbrengsten der onderdanen worden in staat gesteld, om, als dienaren Gods, orde en recht te handhaven.

8. *Weest niemand iets schuldig*, d. i. Laat geen enkele schuld onafgedaan, opdat alleen de verplichting tot onderlinge liefde voor u overblijve als eene schuld, die nooit geheel is af te doen.

9. *niet stelen.* De gew. t. voegt er bij: *gij zult geen valsch getuigenis geven.*

namelijk. Gr. *in dit.*

11. *En dit te meer*, d. i. zooveel te meer moeten wij ons toeleggen op de betooning van liefde en de betrachting van alle goed. Gr. *En dit.*

uit den slaap, t. w. der zonde. Al wat hier en vervolgens gezegd wordt van *nacht* en *dag*, *duisternis* en *licht*, *slapen* en *ontwaken*, moet in geestelijken zin verstaan worden.

het heil, d. i. de volle openbaring daarvan, die nog toekomstig is. Zie H. VIII : 18—25, Gal. V : 5.

naderbij. De wederkomst van Christus werd nabij geacht. Vgl. 1 Kor. XV : 51, 1 Thess. IV : 13—17.

kenschap, niet in ontucht en ongebondenheid, niet in twist en nijd; '
14. maar doet den Heer Jezus Christus aan, en verzorgt het vleesch niet tot begeerlijkheden.

HOOFDSTUK XIV, XV : 1—7.

Vermaning tot verdraagzaamheid ten aanzien van de onderhouding der spijswetten en vierdagen (vs. 1—12). Waarschuwing tegen het geven van ergernis (vs. 13—23). Opwekking tot eensgezindheid (XV : 1—7).

1. Wie zwak is in het geloof, neemt
hem aan, niet om geschil te voeren
2. over meeningen. ' De een gelooft al-
les te mogen eten; maar die zwak
3. is, eet moeskruiden. ' Wie eet ver-
achte hem niet, die niet eet, en wie
niet eet oordeele hem niet, die eet;
want God heeft hem aangenomen. '
4. Wie zijt gij, dat gij eens anderen
huisknecht oordeelt? Hij staat of valt
zijn eigen heer; doch hij zal staande
blijven, want God is machtig, om
5. hem staande te houden. ' Deze acht
den eenen dag boven den anderen,
maar gene acht alle dagen gelijk:
een iegelijk zij in zijn eigen gemoed
6. ten volle overtuigd. ' Wie op den
dag let, let er op om des Heeren
wil, en wie op den dag niet let, let
er om des Heeren wil niet op. En
wie eet, eet om des Heeren wil, want
hij dankt God; en wie niet eet, eet om
des Heeren wil niet, en hij dankt God. '
7. Immers niemand onzer leeft zich zel-
ven, en niemand sterft zich zelven. '
8. Want hetzij wij leven, wij leven den
Heere, hetzij wij sterven, wij sterven
den Heere. Hetzij wij dan leven,
hetzij wij sterven, wij zijn des Hee-
9. ren. ' Want hiertoe is Christus ge-
storven en levend geworden, dat hij
èn over dooden èn over levenden
10. heerschen zou. ' Maar gij, waarom
oordeelt gij uwen broeder? of ook
gij, waarom veracht gij uwen broe-

Vs. **14.** Gal. III : 27.
Vs. **1—11.** 1 Kor. VIII : 8—13, X : 23—33. — Vs. **1.** H. XV : 1, 7. — Vs. **3.** H. XV : 7; Kol. II : 16. — Vs. **4.** Vs. **10**; Jac. IV : 12.

Vs. **5.** Gal. IV : 10; Kol. II : 16. — Vs. **6.** 1 Tim. IV : 3, 4; 1 Kor. X : 31. — Vs. **7—9.** H. VII : 4; 2 Kor. V : 15; Gal. II : 20. — Vs. **10.** Vs. 4, H. II : 16; 2 Kor. V : 10.

14. *doet — aan.* De uitdrukking is ontleend aan het kleed of aan de wapenen, die worden *aangedaan*, en duidt den levenswandel aan, waardoor de geloovige zijne betrekking tot Christus openbaren moet. Zie op Gal. III : 27.

tot begeerlijkheden, d. i. om begeerlijkheden te voeden.

1. *Wie zwak is in het geloof*, d. i. die een te zwak geloof heeft, om zich van de uitwendige vormen en voorschriften der wet te verheffen tot het hooger standpunt der christelijke vrijheid. Men denke daarbij vooral aan christenen uit de Joden.

neemt hem aan, d. i. trekt u zijner aan, neemt hem in uwe gemeenschap op, sluit hem van uw verkeer niet uit.

niet om — meeningen, d. i. zonder u tot rechter over de denkbeelden van een ander op te werpen; wat bij zoo groot verschil van standpunt slechts tot nutteloos twisten aanleiding geven zou.

2. *De een gelooft* enz. De vrijzinnige bekommerde zich niet om het onderscheid der spijzen, bij de wet oudtijds vastgesteld, en onthield zich evenmin van het vleesch, hetwelk den afgoden geofferd was.

die zwak is, t. w. in het geloof. Vgl. vs. 1.

eet moeskruiden, en geen vleeschspijzen, uit vrees van zich te bezondigen.

3. *Wie eet*, t. w. zonder onderscheid te maken.

verachte . . niet. De vrijzinnige zag met minachting, als op menschen van klein verstand, neder op allen, die zich nog hielden aan de oude spijswetten; en deze wederkeerig veroordeelden het hart van den vrijzinnige, als ontbrak hem de nauwgezetheid van het godsdienstig gemoed.

3. *wie niet eet*, t. w. dan moeskruiden (vs. 2).

oordeele hem niet, d. i. matige zich geen oordeel over hem aan en late hem zijne vrijheid.

God — aangenomen, t. w. in zijnen dienst, blijkens zijne roeping door God tot het heil in Christus. Vgl. H. XV : 7.

4. *staat of valt zijn eigen heer*, daar aan dezen alleen het oordeel toekomt over het zedelijk gedrag zijns dienaars, hoedanig het ook zij.

God. And. lez. *de Heer.*

staande te houden, d. i. voor struikeling en afval te bewaren.

5. *den eenen — anderen.* Een tweede verschilpunt, onder de toenmalige christenen te Rome, betrof de joodsche feest- en vastendagen en den sabbat, die de christenen uit de Joden vóor heiliger hielden dan andere dagen en bleven vieren.

ten volle overtuigd, t. w. van de deugdelijkheid zijner denk- en handelwijze.

6. *let*, t. w. om hem in acht te nemen en te vieren.

om des Heeren wil. Gr. *den Heere*, d. i. tot zijne eer.

hij dankt God, d. i. daardoor bewijst hij, dat hij niet uit ongodsdienstigheid het onderscheid der spijzen ter zijde stelt, evenals de ander door God te danken toont, dat hij uit godsdienstigheid zich van sommige spijzen onthoudt.

7. *niemand onzer leeft* enz., d. i. niemand onzer staat in leven en sterven te zijner eigene beschikking, maar elk is daarin en in alles afhankelijk van den Heer, dien hij toebehoort.

9. *gestorven en levend geworden.* Gew. t. *ook gestorven en opgestaan en weder levend geworden.*

der? Wij allen toch zullen gesteld
worden voor den rechterstoel Gods; '
11. want er staat geschreven: Zoo waar-
lijk ik leef, zegt de Heer, voor
mij zal alle knie zich buigen,
en alle tong zal God belij-
12. den. ' Zoo zal dan elk onzer voor
zich zelven rekenschap geven aan God.
13. Laat ons dan niet meer elkander
oordeelen; maar oordeelt veeleer dit,
dat gij den broeder geen aanstoot of
14. ergernis geven moet. ' Ik weet en
ben overtuigd in den Heer Jezus,
dat niets in zich zelf onrein is,
maar voor hem, die iets onrein acht,
15. dien is het onrein. ' Wordt toch uw
broeder om der spijze wil bedroefd, zoo
wandelt gij niet meer naar de liefde.
Verderf door uwe spijs hem niet,
voor wien Christus gestorven is!
16. Dat dan het goede, dat gij hebt,
17. niet gelasterd worde! ' Want het ko-
ninkrijk Gods is niet spijs en drank,
maar gerechtigheid en vrede en blijd-
18. schap in den Heiligen Geest; ' want
wie in dezen Christus dient, is Gode
welbehagelijk en geacht bij de men-
19. schen. ' Zoo laat ons dan trachten
naar hetgeen tot den vrede en het-
geen tot de onderlinge stichting be-
20. hoort. ' Verbreek het werk Gods niet
ter wille van spijs. Alles is wel rein,
maar kwaad is het voor den mensch,
21. dat hij met aanstoot eet. ' Het is
goed, geen vleesch te eten en geen
wijn te drinken, noch iets te doen,
waaraan uw broeder zich stoot of er-
22. gert, of waarin hij zwak is. ' Hebt
gij geloof, heb het bij u zelven voor
God. Zalig hij, die zich zelven niet
oordeelt in hetgeen hij goed acht! '
23. Maar die twijfelt, is veroordeeld, in-
dien hij eet, dewijl het niet uit ge-
loof is, en al wat niet uit geloof
geschiedt, is zonde.
XV : 1. Wij, sterken, behooren de
zwakheden der onsterken te dragen,
2. en niet ons zelven te behagen. ' Elk
onzer zoeke den naaste te behagen
3. ten goede, tot stichting; ' want ook
Christus heeft zich zelven niet zoe-
ken te behagen, maar gelijk er ge-
schreven staat: De smaad van die
u smaden is op mij gevallen. '
4. Want al wat te voren geschreven is,
is tot onze leering geschreven, opdat

Vs. **11.** Jez. XLV : 23; Fil. II : 10, 11. — Vs. **12.** Jer. XVII : 10. — Vs. **13.** Matth. VII : 1; 1 Kor. X : 32; 2 Kor. VI : 3; Matth. XVIII : 6. — Vs. **14.** Vs. 20; 1 Tim. IV : 4; Matth. XV : 11; Hand. X : 15. — Vs. **15.** 1 Kor. VIII : 11.

Vs. **17.** 1 Kor. VIII : 8. — Vs. **20.** Tit. I : 15. — Vs. **21.** 1 Kor. VIII : 13. — Vs. **23.** Tit. I : 15.
Vs. **1.** H. XIV : 1; Gal. VI : 1. — Vs. **2.** 1 Kor. X : 33. — Vs. **3.** Ps. LXIX : 10. — Vs. **4.** H. IV : 23.

10. *Wij allen toch — Gods.* Het verdient opmerking, dat de apostel, verre van alle partijdige eenzijdigheid, zoowel den vrijzinnigen als den meer bekrompen christen wijst op het oordeel Gods. Zie ook vs. 12.
Gods. Gew. t. *van Christus.*
13. *geen aanstoot — geven*, d. i. geen oorzaak zijn, dat hij in gevaar komt, om van Christus af te vallen. Vgl. op Matth. XVIII : 6.
15. *om der spijze wil*, d. i. omdat gij datgene eet, wat hij voor ongeoorloofd houdt.
Verderf — niet, d. i. Wees hem niet tot verderf door de ergernis, die hem schokt in zijn geloof.
16. *het goede, dat gij hebt*, d. i. uw christelijk geloof, dat zoowel de vrijzinnige als de meer wettischgezinde bezit als zijn van God ontvangen eigendom, en dat lichtelijk door onderlinge minachting en veroordeeling (vs. 3) aan de miskenning van ongeloovigen wordt blootgesteld.
18. *in dezen*, d. i. in de gemeenschap des Heiligen Geestes (vs. 17). Gew. t. *in deze dingen*, t. w. de christelijke deugden, vs. 17 genoemd.
20. *het werk Gods*, d. i. het goede, door God in uwen broeder gewerkt (vs. 15).
kwaad is het voor den mensch, dewijl hij zich daardoor bezondigt.
met aanstoot eet, d. i. zóó eet, dat hij daardoor zijnen zwakken broeder ergert.
22. *Hebt gij geloof*, d. i. eene mate van geloof, groot genoeg, om boven de onderscheiding van spijzen en dagen verheven te zijn.
22. *heb het — God*, d. i. laat het u genoeg zijn de innerlijke overtuiging te bezitten, zonder daarmede voor anderen te pralen.
zich zelven niet oordeelt, d. i. zich zelven niet tot een oordeel is, door met hetgeen hij geoorloofd acht een ander te ergeren.
23. *die twijfelt*, of hij al of niet eten mag, en dus niet naar vaste overtuiging, maar naar zin en lust, zich ontslaat van hetgeen anderen bindt.
veroordeeld, d. i. door zijn eigen geweten gevonnisd, daar alleen eene hoogere mate van geloof, dan hem eigen is, de vrijere leefwijze wettigen kan.
uit geloof, d. i. uit innerlijke overtuiging aangaande de geoorloofdheid van hetgeen hij doet.
1. Vgl. over dit en het volgende Hoofdst. de Inl., tegen het einde.
sterken, t. w. in het geloof. Vgl. H. XIV : 1.
ons zelven te behagen, t. w. zonder ons om den naaste te bekommeren.
2. *Elk.* Gew. t. *Want elk.*
3. *maar gelijk er geschreven staat* enz., d. i. maar het is hem gegaan, overeenkomstig hetgeen er geschreven staat. De aangehaalde plaats bewijst, dat Christus niet zich zelven zocht te behagen, maar de eer van God en het heil der menschen zocht, daar anders die smaad hem niet zou getroffen hebben.
4. *leering geschreven.* Gew. t. *leering te voren geschreven.*

wij door de volharding en door de
vertroosting der Schriften de hope
5. zouden hebben. ' De God nu der vol-
harding en der vertroosting geve u
onder elkander eensgezind te zijn naar
6. Christus Jezus, ' opdat gij eendrach-
tig uit éénen mond den God en Va-
der van onzen Heer Jezus Christus
7. verheerlijken moogt! ' Daarom neemt
elkander aan, gelijk ook Christus u
heeft aangenomen tot heerlijkheid Gods.

HOOFDSTUK XV : 8—33.

Slotrede. De prediking van het evangelie aan de heidenen is overeenkomstig de Schrift (vs. 8—13). De apostel heeft daartoe zijne roeping (vs. 14—21), en deze hoopt hij ook te Rome te volbrengen (vs. 22—33).

8. Want ik zeg, dat Christus een
dienaar der besnijdenis geworden is
ter wille van de waarachtigheid Gods,
opdat hij de beloften der vaderen zou
9. bevestigen ' en de heidenen God ver-
heerlijken zouden wegens zijne barm-
hartigheid, gelijk er geschreven staat:
Daarom zal ik u belijden on-
der de heidenen, en uwen
10. naam psalmzingen. ' En weder-
om zegt de Schrift: Weest vro-
lijk, gij heidenen! met zijn
11. volk. ' En wederom: Looft den
Heer, alle gij heidenen! en
laat alle volken hem prijzen. '
12. En wederom zegt Jezaja: Het zal
zijn, dat de wortel van Izaï
ook opstaat, om de heidenen
te regeeren; op hem zullen de
13. heidenen hopen. ' De God nu
der hope vervulle u met alle blijd-
schap en vrede in het gelooven, op-
dat gij in de hoop moogt overvloe-
dig zijn door de kracht des Heiligen
Geestes!
14. Doch ook ik zelf, mijne broeders!
heb de overtuiging aangaande u, dat
gij ook zelve vol van goedheid zijt,
vervuld met alle kennis, in staat om
15. ook elkander te vermanen. ' Maar ik
heb u vrij stout geschreven, broeders!
ten deele als tot uwe herinnering,
wegens de genade, mij door God
16. gegeven, ' om een dienaar van
Christus Jezus te zijn, die voor de
heidenen den heiligen dienst van het
evangelie Gods volbrengt, opdat het
offer der heidenen Gode aangenaam
zij, geheiligd door den Heiligen
17. Geest. ' Ik heb dan mijn roem in
18. Christus Jezus bij God. ' Want ik
zal mij niet verstouten iets te zeggen,
wat Christus niet door mij, tot ge-
hoorzaamheid der heidenen, gewerkt

Vs. 5—7. H. XII : 16; Fil. II : 2—4. — Vs. 7. H. XIV : 1. — Vs. 8. Matth. XV : 24. — Vs. 9. 2 Sam. XXII : 50; Ps. XVIII : 50.

Vs. 10. Deut. XXXII : 43. — Vs. 11. Ps. CXVII : 1. — Vs. 12. Jez. XI : 10; Openb. V : 5.

4. *de volharding — der Schriften*, d. i. de volharding, waartoe de Schriften opleiden, en de vertroosting, die zij schenken.

de hope, d. i. de hope der heerlijkheid Gods, die de vrucht onzer gemeenschap met Christus is. Vgl. op H. V : 2.

zouden hebben, t. w. steeds meer en meer.

5. *naar Christus Jezus*, d. i. naar zijn voorschrift en in zijn geest.

6. *den God en Vader.* And. *God, den Vader.*

7. *u.* Gew. t. *ons.*

8. Hoewel de hier volgende redeneering zich in den vorm aan het naast voorafgaande aansluit, zoo keert toch de apostel terug tot zijn betoog, betreffende de roeping der heidenen, dat met H. XI gesloten was, en langs dien weg, tot de inleiding des briefs (H. I); en nu neemt hij dezelfde denkbeelden daaruit weer op, t. w. dat den heidenen het evangelie moest worden gepredikt, dat hij daartoe apostel was, en dat hij zijne roeping ook te Rome wilde volbrengen.

Want. Gew. t. *Doch.*

een dienaar der besnijdenis. Christus heeft zijne zending vervuld ten dienste der Joden (vgl. Matth XV : 24), dewijl *de waarachtigheid Gods* eischte, dat de beloften, aan de vaderen gedaan, vervuld zouden worden, en opdat daarna, naar *de barmhartigheid Gods* (vs. 9), ook de heidenen zouden toegebracht worden. Vgl. H. XVI : 25, 26.

9. *de heidenen.* Zie op H. I : 5.

10. *zegt de Schrift.* Gr. *zegt zij.*

11. *laat . . . hem prijzen.* Gew. t. *prijst hem.*

12. *de wortel van Izaï.* Izaï was Davids vader, zoodat hiermede bedoeld wordt eene spruit uit Davids nageslacht, en wel de Messias.

14. Ten einde de stoutheid van vele zijner vermaningen en bestraffingen te verzachten (vs. 15), erkent de apostel hunne geschiktheid, om naar de kennis en den zin voor heiligheid, die in hen waren, elkander te vermanen, en zegt hij vs. 15, dat hij *ten deele* hun slechts had willen herinneren, wat zij zelve wisten.

16. *dienaar.* Eig. *offerpriester*, of bedienaar van den offerdienst in het heiligdom, waardoor de heiligheid der evangeliebediening zinnebeeldig wordt aangeduid, evenals door de uitdrukking: *den heiligen dienst volbrengen.*

den heiligen dienst. Het gr. woord beteekent uitsluitend priester- of tempeldienst.

het offer der heidenen. De heidenen zelve, door den apostel toegebracht, worden hier voorgesteld als een Gode welgevallig en hem geheiligd offer.

Gode aangenaam. Gr. *aangenaam.*

17. *bij God*, d. i. met opzicht tot God en de bediening, door hem mij toevertrouwd.

18. *iets te zeggen* enz., d. i. te roemen op iets, dat niet in waarheid bestaat of met de waarheid in strijd zou zijn.

19. heeft, met woord en met daad, ' door
kracht van teekenen en wonderen,
door kracht des Geestes, zoodat ik
de verkondiging van het evangelie
van Christus volbracht heb van Je-
ruzalem af en rondom, tot Illyrië
20. toe; ' doch zóó, dat ik er mijne eer
in stelde, om het evangelie te ver-
kondigen, niet waar Christus reeds
genoemd was, opdat ik niet op eens
21. anderen grondslag bouwen zou; ' maar
gelijk er geschreven staat: Zij, wien
het nopens hem niet aange-
kondigd was, zullen het zien,
en die het niet gehoord heb-
ben, zullen het verstaan.
22. Daarom werd ik ook vele malen
23. verhinderd tot u te komen; ' maar
nu, daar ik geen plaats meer heb in
deze gewesten en sedert vele jaren
het verlangen heb om tot u te ko-
24. men, ' hoop ik, zoodra ik naar Spanje
reis, op mijne doorreis u te zien en
door u daarheen uitgeleid te worden,
als ik mij eerst aan u eenigermate
25. verzadigd heb. ' Maar nu reis ik naar
Jeruzalem, om de heiligen te die-
26. nen; ' want Macedonië en Achaje
hebben goedgevonden eenige mede-
deelzaamheid te bewijzen aan de ar-
men onder de heiligen te Jeruzalem. '
27. Zij hebben het goedgevonden, zeg ik,
en zijn ook hunne schuldenaars; want
hebben de heidenen deel erlangd aan
hunne geestelijke goederen, zoo zijn
zij ook schuldig hen met stoffelijke
28. goederen te dienen. ' Als ik dan dit
afgedaan en deze vrucht hun verze-
kerd zal hebben, zal ik mij over uwe
29. stad naar Spanje begeven. ' En ik
weet, dat ik, als ik tot u kom, met
vollen zegen van Christus komen zal. '
30. Doch ik vermaan u, broeders! bij
onzen Heer Jezus Christus en bij de
liefde des Geestes, met mij te strij-
den in uwe gebeden voor mij tot
31. God, ' dat ik behoed worde voor de
ongehoorzamen in Judéa en mijn dienst
voor Jeruzalem den heiligen aange-
32. naam zij, ' opdat ik door den wil
van God met blijdschap tot u kome
33. en mij met u verkwikke. ' De God
nu des vredes zij met u allen! Amen.

HOOFDSTUK XVI.

Slot des briefs, dat aanbevelingen, groeten, vermaningen, zegenbeden en lofzegging behelst.

1. Ik beveel u Phébe aan, onze zus-

Vs. **19**. 2 Kor. XII : 12. — Vs. **20**. 2 Kor. X : 15, 16. — Vs. **21**. Jez. LII : 15. — Vs. **22**—**24**. H. I : 10—15. — Vs. **22**. 1 Thess. II : 18. — Vs. **23**. Hand. XIX : 21.

Vs. **25**, **26**. Hand. XIX : 21, XX : 16, XXI : 17. — Vs. **26**. 1 Kor. XVI : 1-5. — Vs. **27**. 1 Kor. IX : 11; Gal. VI : 6. — Vs. **30**. Kol. IV : 12.

19. *des Geestes.* Gew. t. *des Geestes Gods.*
rondom, d. i. in den omtrek van Jeruzalem, in Judéa en Syrië. Vgl. Gal. I : 21—24.
Illyrië. Dit landschap, gelegen langs de westkust der Adriatische Zee, boven Macedonië, was de uiterste punt, door Paulus met zijne prediking tot dusverre bereikt.
20. *Christus reeds genoemd*, d. i. zijn naam reeds gepredikt en beleden.
22. Het is, wil de apostel zeggen, alleen aan beletselen van allerlei aard in verband met mijne werkzaamheid toe te schrijven, dat ik niet reeds veel vroeger Rome bezocht heb.
23. *geen plaats meer heb*, d. i. geen gelegenheid meer vind, daar het veld reeds bearbeid is.
in deze gewesten, in welke ik tot dusverre werkzaam was (vs. 19).
24. *hoop ik.* Gew. t. *zal ik ... tot u komen; want ik hoop.*
naar Spanje. De apostel, van Korinthe, waar hij zich thans bevond, naar Jeruzalem gereisd zijnde (vs. 25), is door zijne gevangenneming aldaar verhinderd geworden, dit plan toen te volvoeren.
26. *Macedonië en Achaje*, t. w. de gemeenten aldaar, bijv. te Philippi, Thessaloníca, Korinthe.
27. *Zij — goedgevonden, zeg ik.* Gr. *Want zij — goedgevonden.*
27. *zijn ook hunne schuldenaars.* Door hetgeen zij vrijwillig en uit liefde doen, vervullen zij slechts een schuldigen plicht.
hunne geestelijke goederen, die de christenen in Judéa het eerst ontvangen hadden, en die nu vandaar ook tot de heidenen waren overgebracht.
stoffelijke. Gr. *vleeschelijke.*
28. *deze vrucht*, t. w. der christelijke liefde. Bedoeld wordt de liefdegift, die Paulus naar Jeruzalem zou overbrengen.
verzekerd. Gr. *verzegeld*, d. i. veilig ter hand gesteld.
29. *van Christus.* Gew. t. *des evangelies van Christus.*
30. *bij.* Gr. *door.* Vgl. op H. XII : 1.
de liefde des Geestes, d. i. de liefde, door den Heiligen Geest in uwe harten gewerkt.
31. *dat ik — Judéa.* De apostel kon vooruitzien, dat de Joden in het joodsche land, en inzonderheid te Jeruzalem, het zouden toeleggen op zijn verderf; en de uitkomst heeft geleerd, dat zijne vrees wèlgegrond is geweest.
de ongehoorzamen, t. w. aan God, door hun ongeloof.
den heiligen aangenaam. De mogelijkheid bestond, dat de joodsche christenen te Jeruzalem eene gift versmaadden, hun door gemeenten uit de heidenen toegezonden.

ter, welke diakones is van de ge-
2. meente te Kenchreën, ' opdat gij haar
ontvangt in den Heer, op eene den
heiligen waardige wijze, en haar bij-
staat, in welke zaak zij u ook moge
noodig hebben. Zij toch is eene voor-
standeres van velen geweest, ook van
mij zelven.
3. Groet Prisca en Aquila, mijne me-
4. dearbeiders in Christus Jezus, ' die
voor mijn leven hun hals hebben ge-
waagd, aan wie niet ík alleen dank-
baar ben, maar ook al de gemeenten
5. der heidenen; ' en groet de gemeente
te hunnen huize. Groet Epénetus,
mijn geliefde, die de eersteling van
6. Azië voor Christus is. ' Groet Maria,
7. die veel voor u gearbeid heeft. ' Groet
Andronicus en Junia, mijne bloed-
verwanten en eens mijne medegevan-
genen, die vermaard zijn onder de
apostelen, die zelfs vóór mij in Chris-
8. tus geweest zijn. ' Groet Amplias,
9. mijn geliefde in den Heer. ' Groet
Urbanus, onzen medearbeider in Chris-
10. tus, en Stachys, mijn geliefde. ' Groet
Apelles, den beproefde in Christus.
Groet het gezin van Aristobúlus. '
11. Groet Heródion, mijn bloedverwant.
Groet uit het gezin van Narcissus
12. hen, die in den Heer zijn. ' Groet
Tryféna en Tryfósa, die arbeiden in
den Heer. Groet Persis, de gelief-
de, die in den Heer veel gearbeid
13. heeft. ' Groet Rufus, den uitverko-
rene in den Heer, en zijne moeder,
14. die ook de mijne is. ' Groet Asyn-
critus, Phlégon, Hermes, Pátrobas,
Hermas en de broeders, die met hen
15. zijn. ' Groet Philólogus en Julia,
Néreus en zijne zuster, en Olympas,
en al de heiligen, die met hen zijn. '
16. Groet elkander met een heiligen
kus. U groeten al de gemeenten van
Christus.
17. Doch ik vermaan u, broeders! ziet
toe op hen, die tweedracht en erger-
nis verwekken tegen de leer, welke
gij geleerd hebt, en ontwijkt hen. '
18. De zoodanigen toch dienen niet on-
zen Heer Christus, maar hunnen
buik, en met vleitaal en lofspraak
verleiden zij de harten der argeloo-
19. zen. ' Want uwe gehoorzaamheid is
ter kennis van allen gekomen. Over
u dan verblijd ik mij; doch ik wil,
dat gij wijs zijt in het goede, maar
20. onnoozel in het kwade. ' De God des
vredes nu zal welhaast den satan on-
der uwe voeten verpletteren. De ge-
nade van onzen Heer Jezus Christus
zij met u!

Vs. 3. Hand. XVIII: 2, 3, 26; 1 Kor. XVI: 19. — Vs. 5. 1 Kor. XVI: 19, 15. — Vs. 13. Marc. XV: 21. Vs. 16. 1 Kor. XVI: 20; 2 Kor. XIII: 12; 1 Thess. V: 26; 1 Petr. V: 14. — Vs. 17. 2 Joh. 10. — Vs. 18. Fil. III: 18, 19.

1. *diakones.* Zoo werden vrouwen genoemd, die zich in de gemeente toewijdden aan de verpleging van kranken, het bezoeken van gevangenen en ander dienstbetoon, waartoe het diakenschap was ingesteld.

Kenchreën. Eene der twee zeehavens van Korinthe, aan de oostzijde der stad gelegen.

3. *Prisca en Aquila.* Zie op Hand. XVIII: 2.

Prisca. Gew. t. *Priscilla*, een andere vorm van denzelfden naam.

5. *de gemeente te hunnen huize*, d. i. die gewoon is zich te hunnen huize te verzamelen. In de apostolische eeuw waren er in de groote steden vele zulke huisgemeenten. Vgl. 1 Kor. XVI: 19; Phil. 2.

Epénetus. Deze en de meeste andere personen, in dit Hoofdst. vermeld, zijn ons niet nader bekend.

Azië, d. i. Klein-Azië, en wel bepaaldelijk dat gedeelte, waarvan Efeze de hoofdstad was. Gew. t. *Achaje.*

6. *veel voor u* (Gew. t. *ons*) *gearbeid*, d. i. zich veel moeite voor u gegeven heeft. Zie ook vs. 12.

7. *Junia.* Wellicht de vrouw van Andronicus. And. *Junias.*

eens mijne medegevangenen. Gr. *mijne medegevangenen.* Daar Paulus thans te Korinthe en buiten boeijen was, moet het voorval, waarop hier gedoeld wordt, van vroeger tijd zijn.

vermaard onder de apostelen, d. i. bij de apostelen en in hunnen kring met eere bekend. Volgens anderen zouden Andronicus en Junias hier zelve apostelen, in den wijderen zin des woords, genoemd en onder dezen gezegd worden uit te munten.

7. *vóór mij in Christus geweest*, d. i. vroeger dan ik tot het christendom overgegaan.

12. *arbeiden . . . gearbeid heeft.* Zie op vs. 6.

13. *Rufus.* De naam komt voor Marc. XV: 21, als die van een der zonen van Simon van Cyrene.

den uitverkorene in den Heer, d. i. die uitmunt in den dienst des Heeren.

die ook de mijne is, d. i. die ook mij zooveel zorg en liefde heeft betoond, alsof zij zoowel mijne als zijne moeder ware.

15. *Julia.* And. *Julias.*

16. *met een heiligen kus.* Dit teeken van broederliefde was, overeenkomstig de toenmalige zeden, onder de christenen in gebruik.

al de gemeenten. Gew. t. *de gemeenten.*

17. *ziet toe op hen*, t. w. om u voor hen in acht te nemen en hen te ontwijken.

18. *dienen . . . hunnen buik*, d. i. hun eigenbelang, daar zij vuil gewin zoeken tot bevrediging hunner zinnelijke lusten. Vgl. Fil. III: 18, 19.

20. *den satan — verpletteren*, d. i. u in staat stellen, om over hem en zijne listige aanslagen volkomen te zegevieren.

met u! Gew. t. *met u! Amen.*

21. U groet Timótheüs, mijn medearbeider, en Lucius en Jason en Sosí-
22. pater, mijne bloedverwanten. ' Ik, Tertius, die dezen brief geschreven
23. heb, groet u in den Heer. ' U groet Gajus, mijn gastheer en die der geheele gemeente. U groet Erastus, de rentmeester der stad, en Quartus, de broeder. ' *
25. Hem nu, die machtig is u te bevestigen, naar mijn evangelie en de prediking van Jezus Christus, naar de openbaring der verborgenheid, die gedurende de tijden der eeuwen ver-
26. zwegen is geweest, ' maar nu geopenbaard en door de profetische schriften, naar het bevel des eeuwigen Gods, bekend gemaakt is onder al de heidenen, tot gehoorzaamheid des
27. geloofs; ' hem, den alleen wijzen God door Jezus Christus, zij de heerlijkheid tot in eeuwigheid! Amen.

24. Gew. t. * De genade van onzen Heer Jezus Christus zij met u allen! Amen.

Vs. **21.** Hand. XVI : 1, 2; Fil. I : 1, II : 19; Kol. I : 1; 1 Thess. I : 1, III : 2; 2 Thess. I : 1; Phil. 1; Hebr. XIII : 23. — Vs. **23.** 2 Tim. IV : 20; Hand. XIX : 22.

Vs. **25—27.** Ef. III : 20, 21; Jud. 24, 25. — Vs. **25, 26.** Ef. I : 9, III : 8—11; Kol. I : 26; 2 Tim. I : 9, 10; Tit. I : 2; 1 Petr. I : 20. — Vs. **27.** H. XI : 36; 1 Tim. I : 17.

21. *Lucius.* Vgl. Hand. XIII : 1, waar Lucius van Cyrene vermeld wordt, een leeraar met Paulus te Antiochië, en die dezelfde kan geweest zijn, als die nu met Paulus te Korinthe was.

Jason. Vgl. Hand. XVII : 5—7, waar een Jason vermeld wordt, die te Thessaloníca Paulus in zijn huis had opgenomen.

Sosipater. Vgl. Hand. XX : 4, waar voorkomt Sosípater van Beréa, die Paulus vergezelde en door velen voor den hier bedoelden gehouden wordt.

22. *die dezen brief geschreven heb.* De apostel was niet gewoon zijne brieven eigenhandig te schrijven, maar den inhoud aan een ander voor te zeggen. Vgl. op 1 Kor. XVI : 21.

23. *mijn gastheer — gemeente.* Niet slechts was de apostel bij dezen Gajus te Korinthe gehuisvest (vgl. 1 Kor. I : 14), maar de gansche gemeente was ook gewoon te zijnen huize te vergaderen.

24. [Dit vs. wordt in vele oude Hss. niet gevonden; in andere ontbreken deze woorden vs. 20].

25—27. Deze vss. worden door sommige oude getuigen geplaatst achter H. XIV : 23.

25. *mijn evangelie.* Zie op H. II : 16.

de prediking van Jezus Christus, d. i. de prediking, die Jezus Christus door mijnen dienst hooren laat. And. de prediking, waarvan Jezus Christus de voorname inhoud is.

der verborgenheid, t. w. van de toebrenging der heidenen, welke te voren niet gekend was, als door God gewild, maar thans openbaar was geworden *door de profetische schriften*, in den geest des evangelies verklaard, en nu dan ook, nadat zij aan het licht gebracht en *bekend gemaakt* was, ophield eene verborgenheid te zijn. Vgl. op Matth. XIII : 11.

26. *gehoorzaamheid des geloofs.* And. *gehoorzaamheid aan het geloof.*

27. *den alleen wijzen God door Jezus Christus*, d. i. hem, die door Jezus Christus in zijne wijsheid, ook naar zijne beschikking over de heidenen, openbaar is geworden. And. voegen *door Jezus Christus* bij *wien zij de heerlijkheid*, zooals er staat in den gew. t.

DE EERSTE BRIEF

AAN DE

KORINTHIËRS.

INLEIDING.

Korinthe was eene der oudste en aanzienlijkste steden van Griekenland en had zijne welvaart te danken aan een uitgebreiden handel, waarvoor zijne ligging tusschen twee zeeboezems, met havens op dichten afstand ter wederzijde, het uitnemend geschikt maakte. Eene dier havens, Kenchreën, had eene eigen bevolking en daaronder eene christengemeente (Rom. XVI : 1; Hand. XVIII : 18). Bij het begin onzer jaartelling beleefde Korinthe, na vroegere verwoesting en later herstel, een tweede tijdvak van bloei. Rijkdom, beschaving, wetenschap en kunstzin maakten het vermaard; maar ook waren de weelde en zedeloosheid, die er heerschten, tot een spreekwoord geworden.

Op zijne tweede zendingsreis, ongeveer in het jaar 52, kwam Paulus te Korinthe en nam er voor een tijd zijn intrek bij Aquila en Priscilla, met wie hij hetzelfde handwerk dreef van tentenmaken. Later schijnt hij er zijn verblijf gehad te hebben bij zekeren Gajus (Rom. XVI : 23; vgl. 1 Kor. I : 14). Zijne evangelieprediking vond er ingang bij sommige Joden, maar vooral bij vele grieksche of heidensche inwoners. Gedurende anderhalf jaar heeft hij er de eerste maal voor het evangelie gearbeid, en toen hij, na eene volksbeweging ter zake van zijne prediking, Korinthe verliet, bestond er eene niet onaanzienlijke gemeente. Na zijn vertrek trad er de begaafde Apollos op, een alexandrijnsche Jood, die, te Efeze door Aquila en Priscilla met het christendom, zooals Paulus het predikte, bekend geworden, zijn werk bij de korinthische gemeente voortzette en bevestigde (Hand. XVIII : 1—XIX : 1). Terwijl er zich echter allengs, tegenover de leerlingen van Paulus, eene Apollospartij vormde, werd de inwendige rust der gemeente vooral verstoord door den bekrompen ijver van joodschgezinde leeraars, die daar, gelijk overal, de prediking van Paulus zochten in minachting te brengen en het gezag van Petrus tegenover het zijne stelden. Daaruit ontstond eene derde partij, die zich naar Petrus noemde, en later zelfs eene vierde, die zich uitsluitenderwijze den naam van Christus toeëigende (H. I : 12). Bij die jammerlijke verdeeldheid voegden zich vele andere grove verkeerdheden, als ontucht, twistgierigheid en onmatigheid; ja, zelfs ook de godsdienstige samenkomsten werden tot onmatigheid, de geestelijke gaven tot liefdeloozen trots misbruikt, en sommigen vervielen tot ongeloof, zoodat er voor den apostel velerlei aanleiding bestond tot bestraffing, waarschuwing en onderwijzing.

Reeds vroeger had Paulus aan de Korinthiërs geschreven, onder anderen om hen te waarschuwen tegen ontucht (H. V : 9). Hij had echter, te Efeze, op nieuw ongunstige berichten omtrent den toestand der gemeente ontvangen (H. I : 11). Daarenboven waren er eenige van hare leden naar Efeze gekomen en hadden een brief van de Korinthiërs aan Paulus medegebracht (H. VII : 1, XVI : 17). Deze tweede brief nu van den apostel behelst mede het antwoord op hun schrijven; hij wordt de e e r s t e genoemd, omdat die, welke daaraan was voorafgegaan, niet tot ons gekomen is.

Na het opschrift met de gewone zegenbede (H. I : 1—3), vermeldt de inleiding, met dankzegging aan God, het goede, dat de apostel omtrent de korinthische gemeente vernomen had (vs. 4—9). Onmiddellijk daarop bestraft hij de heerschende verdeeldheid, verdedigt hij de evangelieprediking, als die verre boven de wijsheid der wereld staat en, uit God oorspronkelijk, ofschoon in onderscheiden vormen en door verschillende predikers, uitsluitend gericht is op de stichting der gemeente en de eere Gods, en handhaaft hij zijne eigene predikwijze tegenover de waanwijsheid van hare tegenstanders (vs. 10—H. IV : 21). Vervolgens bestraft hij met gestrengheid de ontucht van sommigen (H. V), en wraakt hij de onderlinge twisten en rechtsgedingen (H. VI : 1—8). Na herhaalde waarschuwing tegen onmatigheid en ontucht (vs. 9—20), deelt hij, naar 't schijnt tot beantwoording van hem gestelde vragen, zijne denkbeelden mede over het huwelijk en den ongehuwden staat (H. VII), en over deelneming aan de offermaaltijden der heidenen, waarbij hij zelfverloochening met zijn eigen voorbeeld aanprijst, en tegen de gemeenschap aan het heidensche offer de gemeenschap met Christus en met elkander in het Avondmaal overstelt (H. VIII—X). Daarop volgen andere leeringen en vermaningen, naar aanleiding van hetgeen de korinthische vrouwen, in strijd met de haar betamende zedigheid, zich veroorloofden bij de openlijke samenkomsten, en van schandelijke misbruiken bij de viering van liefdemaaltijden en van het Avondmaal (H. XI). De geestelijke gaven, voor velen eene aanleiding tot zelfverheffing en ijdele praal, komen nu in het licht van hare bestemming tot bevordering van het heil der gemeente (H. XII), en geven aanleiding tot eene lofrede op de liefde, als de uitnemendste der geestelijke gaven (H. XIII), en tot eene vergelijkende waardeering van de gave der profetie boven die van het spreken met tongen (H. XIV). Tegenover het ongeloof van sommigen ontwikkelt en verdedigt voorts de apostel de leer van de opstanding der dooden (H. XV). Er volgen nu nog eenige bijzonderheden, over eene inzameling van liefdegaven ten behoeve der christenen te Jeruzalem, over 's apostels voornemen om naar Korinthe te komen, over de zending van Timótheus en de uitgestelde reis van Apollos derwaarts, over het huisgezin van Stéphanas en de overkomst van sommigen uit de korinthische gemeente (H. XVI : 1—18). Het slot des briefs bevat gewone groeten (vs. 19—21) en een eigenhandig naschrift van den apostel (vs. 21—24).

De brief is geschreven te Efeze in het jaar 57, waarschijnlijk tegen den tijd van het Paaschfeest (vgl. H. V : 7, 8), en zeker geruimen tijd vóór het Pinksterfeest (H. XVI : 8). Volgens sommigen zou hij aan Timótheüs, door Paulus naar Korinthe gezonden (H. IV : 17, XVI : 10, 11), zijn medegegeven; maar het is meer waarschijnlijk, dat de drie afgevaardigden der korinthische gemeente (H. XVI : 17, 18) hem, bij hunnen terugkeer, derwaarts hebben overgebracht. Ofschoon geheel ingericht naar de behoeften zijner eerste lezers, mag de brief ook nog voor ons hoogstbelangrijk heeten, zoo uithoofde der daarin behandelde onderwerpen als wegens den heiligen ernst, de vrijmoedigheid en het wijs beleid, waarmede de apostel daarover geschreven heeft.

HOOFDSTUK I : 1—9.

Opschrift en heilgroet (vs. 1–3). Vermelding, met dankzegging aan God, van het geloof der korinthische christenen (vs. 4–9).

1. Paulus, geroepen apostel van Chris-
tus Jezus door den wil van God, en
2. Sosthenes, de broeder, ' aan de ge-
meente Gods, die te Korinthe is,
geheiligden in Christus Jezus, geroe-
pene heiligen, met allen, die den
naam van onzen Heer Jezus Chris-
tus, hunnen en onzen Heer, aanroe-
3. pen, te aller plaatse. ' Genade zij u
en vrede van God, onzen Vader, en
den Heer Jezus Christus!
4. Ik dank mijnen God te allen tijde
over u, wegens de genade Gods, u
5. gegeven in Christus Jezus, ' dat gij
in alles rijk zijt geworden in hem,
6. in alle woord en alle kennis, ' gelijk
de getuigenis van Christus bevestigd
7. is onder u; ' zoodat het u aan geene
gave ontbreekt, terwijl gij wacht op
de openbaring van onzen Heer Jezus
8. Christus, ' die u ook bevestigen zal
ten einde toe, om onberispelijk te
zijn ten dage van onzen Heer Jezus
9. Christus. ' God is getrouw, door wien
gij geroepen zijt tot gemeenschap met
zijnen Zoon, Jezus Christus, onzen
Heer.

HOOFDSTUK I : 10—II : 16.

Bestraffing van de heerschende verdeeldheid (vs. 10–16). Uitnemendheid van de prediking van het kruis boven de wijsheid der wereld (vs. 17–31). Eenvoudigheid en geestelijke aard dezer prediking (H. II : 1–16).

10. Doch ik vermaan u, broeders! bij
den naam van onzen Heer Jezus
Christus: Weest allen eenstemmig en
laat er onder u geen verdeeldheden
zijn, maar weest volmaakt in den-
zelfden zin en in hetzelfde gevoelen. '
11. Want mij is aangaande u bekend
gemaakt, mijne broeders! door die
van Chloë, dat er twisten onder u
12. zijn. ' Dit bedoel ik, dat een iege-
lijk van u zegt: Ik ben van Pau-
lus; en ík van Apollos; en ík van
13. Kéfas; en ík van Christus. ' Is

Vs. 1. Rom. I : 1. — Vs. 2. Rom. I : 7. — Vs. 3. Rom. I : 7. — Vs. 8. 1 Thess. III : 13; V : 23, 24. — Vs. 9. H. X : 13; 1 Thess. V : 24.

Vs. 10. Fil. II : 2, 3. — Vs. 12. H. III : 4, 22; Hand. XVIII : 24—28, XIX : 1.

1. *geroepen.* Zie op Rom. I : 1.
apostel. Zie op Matth. X : 2.
Sosthenes. Deze, overigens niet bekend, is waarschijnlijk een ander dan die Hand. XVIII : 17 voorkomt (zie ald.). Het kan zijn, dat Paulus hem dezen brief in de pen gegeven heeft; doch zeker staat hij hier niet vermeld, alsof de brief mede van hem afkomstig ware, maar veeleer omdat hij bij de Korinthiërs bekend was.

2. *geheiligden in Christus Jezus,* d. i. Gode toegewijden in de gemeenschap met Christus.
geroepene. Zie op Rom. VIII : 28.
heiligen. Zie op Hand. IX : 13.
hunnen en onzen Heer. Gr. *van hen en van ons.* And. verbinden deze woorden met: *te aller plaatse,* en vertalen: *te hunnent en te onzent.*
te aller plaatse. De apostel omvat allen, die den naam van Christus belijden, niet enkel te Korinthe, maar ook te Kenchreën en in geheel Achaje, waarvan Korinthe de hoofdstad was (vgl. 2 Kor. I : 1).

3. Zie op Rom. I : 7.

4. Daar de toon van den brief doorgaans die van eene straf- en boetrede is, was het voor den apostel behoefte, aan te vangen met hetgeen hij tot lof der gemeente zeggen kon.

5. *woord.* Bedoeld wordt de gave, hun geschonken, om ook in de onderlinge samenkomsten het woord te voeren.

6. *de getuigenis van Christus,* d. i. de getuigenis, door mij en anderen onder u aangaande hem afgelegd.
bevestigd is, d. i. vast geworden is, vastheid verkregen heeft.

7. *de openbaring van onzen Heer Jezus Christus,* t. w. bij zijne wederkomst, die geacht werd nabij te zijn. Vgl. H. XV : 51 en op Rom. XIII : 11.

8. *die,* t. w. Christus. And. God (vs. 4, 9).

9. Gods trouw strekt ten waarborg, dat de roeping van den christen, eenmaal door Gods genadige beschikking geschied, hare weldadige gevolgen niet missen zal.

10. *bij den naam.* Gr. *door den naam.* Zie op Rom. XII : 1.

11. *die van Chloë,* d. i. die tot haar gezin of tot hare maagschap behooren. Deze vrouw, alleen hier vermeld, zal te Efeze of, volgens and., te Korinthe gewoond hebben. Zeker was zij bij de Korinthiërs genoeg bekend en het bericht, door hare huisgenooten overgebracht, in het oog van Paulus volkomen geloofwaardig.

12. *Ik ben van Paulus.* Het schijnt, dat men hierbij te denken heeft aan hen, die, door Paulus tot de gemeente toegebracht, hem daarom in hooge eere hielden.
ik van Apollos. Bedoeld worden zulken, die door Apollos (Hand. XVIII : 24—28, vgl. de Inl.), gedurende zijn verblijf te Korinthe (H. XIX : 1), voor het christendom gewonnen waren en hem, vooral wegens zijne welsprekendheid, boven Paulus stelden, zonder daarom den apostel vijandig te zijn.
ik van Kéfas, d. i. Petrus (vgl. Joh. I : 43), die wel niet te Korinthe was geweest, maar naar wien de meer joodschgezinden aldaar zich schijnen genoemd te hebben, om tegenover Paulus het gezag van dien apostel te doen gelden.
ik van Christus. Men denkt òf aan de uiterste partijgangers, die zich op onverdraagzame wijze den naam van Christus uitsluitend toeëigenden, òf anders aan zulken, die zich beroemden door openbaringen of gezichten met Christus in bijzondere gemeenschap te staan, òf wel aan betergezinden, die, ten einde boven de partijen zich te verheffen, naar Christus zich noemden, maar daardoor allengs zelve, huns ondanks, tot eene afzonderlijke partij geworden waren.

Christus gedeeld? Is Paulus mis-
schien voor u gekruisigd? Of zijt gij
tot den naam van Paulus gedoopt? '
14. Ik dank God, dat ik niemand van u
gedoopt heb dan Crispus en Gajus: '
15. opdat niet iemand zegge, dat gij tot
16. mijnen naam gedoopt zijt. ' Doch ik
heb ook het huisgezin van Stéphanas
gedoopt. Voorts weet ik niet, of ik
iemand anders gedoopt heb.
17. Want Christus heeft mij niet ge-
zonden om te doopen, maar om het
evangelie te verkondigen, niet met
wijsheid van woorden, opdat het kruis
van Christus niet verijdeld worde. '
18. Het woord des kruises toch is wel
voor hen, die verloren gaan, eene
dwaasheid, maar voor ons, die be-
houden worden, is het eene kracht
19. Gods; ' want er staat geschreven:
Ik zal de wijsheid der wijzen
verderven, en het verstand
der verstandigen zal ik te
20. niet doen. ' Waar is de wijze?
waar de schriftgeleerde? waar de twist-
redenaar dezer eeuw? Heeft God de
wijsheid der wereld niet tot dwaas-
21. heid gemaakt? ' Want nademaal de
wereld in de wijsheid Gods God niet
heeft gekend door hare wijsheid, heeft
het Gode behaagd door de dwaasheid
der prediking te behouden die geloo-
22. ven: ' vermits de Joden teekenen
eischen en de Grieken wijsheid zoe-
23. ken, ' doch wij Christus, den gekrui-
sigde, prediken, den Joden eene er-
gernis en den heidenen eene dwaas-
24. heid, ' maar hun, die geroepenen
zijn, Joden zoowel als Grieken, Chris-
tus, de kracht Gods en de wijsheid
25. Gods. ' Want het dwaze van God is
wijzer dan de menschen, en het
zwakke van God is sterker dan de
26. menschen. ' Ziet toch op uwe roeping,
broeders! dat niet velen onder u wij-
zen zijn naar het vleesch, niet velen
machtigen, niet velen voornamen; '
27. maar het dwaze der wereld heeft God
uitverkoren, om de wijzen te bescha-
men; en het zwakke der wereld

Vs. **14.** Hand. XVIII : 8; Rom. XVI : 23. — Vs. **16.** H. XVI : 15, 17. — Vs. **17.** H. II : 1—5; Hand. IX : 15, X : 48. — Vs. **18.** Rom. I : 16. — Vs. **19.** Jez. XXIX : 14.

Vs. **21.** Rom. I : 19—22; Matth. XI : 25. — Vs. **22.** Matth. XII : 38; Joh. IV : 48. — Vs. **23.** H. II : 2. — Vs. **26.** Joh. VII : 48. — Vs. **27.** Matth. XI : 25.

13. *Is Christus gedeeld?* d. i. Is Christus niet veeleer één en dezelfde voor allen?

Is Paulus . . . voor u gekruisigd? d. i. Heeft een ander dan Christus, Paulus b. v. of wie ook, u zich ten eigendom verworven door zijn bloed (vgl. Hand. XX : 28), zoodat gij bij voorkeur naar hem u noemen zoudt?

tot den naam . . . gedoopt. Zie op Matth. XXVIII : 19.

14. *Crispus.* De overste der synagoge te Korinthe en een der eerste bekeerlingen van Paulus. Zie Hand. XVIII : 8.

Gajus. Zie op Rom. XVI : 23.

15. *gij — gedoopt zijt.* Gew. t. *ik — gedoopt heb.*

16. *Doch ik heb — Stéphanas gedoopt.* Deze had nevens Crispus en Gajus, vs. 14, behooren vermeld te worden. Hij toch was de eerste bekeerling van Paulus uit geheel Achaje, en een der drie vandaar afgezondenen, om den brief der Korinthiërs aan Paulus over te brengen. Vgl. H. XVI : 15, 17.

17. *niet . . . om te doopen.* In de schatting der vroegste christenen stond de prediking verre boven de bediening van den doop. Vgl. Joh. IV : 2, Hand. X : 48.

niet met wijsheid van woorden, d. i. niet daarvoor aanbeveling zoekende in redekunstige spraakvormen of wijsgeerige bespiegelingen. Vgl. vs. 19, 20, H. II : 1, 4, 13.

het kruis van Christus, hetwelk den hoofdinhoud mijner prediking uitmaakt. Zie vs. 18.

verijdeld, d. i. van kracht beroofd.

18. *die verloren gaan*, omdat zij het verwerpen. Den ongeloovigen schijnt het eene dwaasheid toe, een kruiseling te erkennen als Heiland en Heer; en daarom gaat het heil, door dien kruiseling aangebracht, ook voor hen verloren. Vgl. 2 Kor. II : 15, 16.

20. *Waar is de wijze?* enz. Op zegevierenden toon worden hier als 't ware uitgedaagd, om met hunne wijsheid te voorschijn te treden, zoowel de joodsche schriftgeleerden als de grieksche rhetoren.

dezer eeuw. Zie op Rom. XII : 2.

der wereld. Gew. t. *dezer wereld.*

21. *in de wijsheid Gods.* Naar de ondoorgrondelijk wijze beschikking Gods, is de wijsheid der wereld ongenoegzaam bevonden voor de kennis van God. In overeenstemming hiermede is het Gods welbehagen, om de prediking van het kruis, hier *de dwaasheid der prediking* genoemd (vs. 18), als middel aan te wenden tot behoudenis der menschen. And. denken hier aan Gods wijsheid, die zich in het geschapene openbaart en de wereld had moeten leiden tot de kennis van God. Vgl. Rom. I : 19—22.

22. *teekenen*, of wonderen, omdat deze, en niet de kracht der waarheid zelve, naar hunne meening, den mensch onweerstaanbaar leiden tot het geloof. Zie Joh. IV : 48, vgl. Luc. XVI : 31. Gew t. *een teeken.*

23. *heidenen.* Gew. t. *Grieken.*

24. *geroepenen.* Zie op Rom. VIII : 28.

25. *het dwaze van God . . . het zwakke van God.* Wat van God en uit hem is, kan niet dwaas of zwak zijn; maar dikwijls schijnt het zoo te wezen in het oog van de wijzen dezer wereld.

26. *Ziet . . op uwe roeping*, d. i. Let er op, hoedanigen gij, geroepenen, zijt!

naar het vleesch, d. i. naar het uitwendig aanzien, of wat den uiterlijken toestand aangaat, waarin gij verkeert.

27. *het dwaze der wereld*, d. i. hen, die, naar het oordeel der wereld, wegens diepe onkunde, niet onder de wijzen, maar onder de dwazen behooren.

heeft God uitverkoren, om het sterke
28. te beschamen; ' en het geringe der
wereld en het verachte heeft God
uitverkoren, hetgeen niet was, om
29. hetgeen was te niet te doen, ' opdat
30. geen vleesch roeme voor God. ' Doch
uit hem zijt gij in Christus Jezus,
die ons geworden is wijsheid van
God, gerechtigheid en heiliging en
31. verlossing; ' opdat, gelijk er geschre-
ven staat, die roemt, roeme in
den Heer!
II:1. Ook ik, toen ik tot u kwam,
broeders! kwam u de getuigenis van
God niet verkondigen met uitnemend-
2. heid van woorden of wijsheid; ' want
ik had niet besloten, iets onder u te
weten dan Jezus Christus, en dien
3. gekruisigd. ' En ik was bij u in
zwakheid en in vrees en in groote
4. beving, ' en mijne woorden en mijne
prediking waren niet in overreding
van wijsheid, maar in betooning van
5. geest en kracht, ' opdat uw geloof
niet zijn zou in wijsheid van men-
schen, maar in kracht van God. '
6. Doch wijsheid verkondigen wij on-
der de volwassenen, maar niet wijs-
heid van deze eeuw, noch van de
oversten dezer eeuw, die te niet ge-
7. daan worden; ' maar wij verkondigen
Gods wijsheid in eene verborgenheid,
de wijsheid, die bedekt was, welke
God vóór de eeuwen verordend heeft
8. tot onze heerlijkheid, ' welke niemand
van de oversten dezer eeuw gekend
heeft; want indien zij haar gekend
hadden, zouden zij den Heer der
heerlijkheid niet hebben gekruisigd. '
9. Maar, gelijk er geschreven staat, wat
geen oog gezien en geen oor
gehoord heeft, en in geen men-
schenhart is opgekomen, wat
God bereid heeft voor hen,
10. die hem liefhebben. ' Ons nu
heeft God het door zijnen Geest ge-

Vs. 28. Jac. II:5. — Vs. 29. Rom. III:27; Ef. II:8, 9. — Vs. 31. Jer. IX:23, 24; 2 Kor. X:17. Vs. 1. H. I:17. — Vs. 2. H. I:23; Gal. VI:14.

Vs. 3. 2 Kor. X:10; Hand. XVIII:9, 10. — Vs. 6. H. I:20, III:1, 2. — Vs. 7. Ef. III:8—11. — Vs. 8. Hand. III:17. — Vs. 9. Jez. LXIV:4, LXV:17.

28. *hetgeen niet was*, d. i. naar de schatting der wereld zoo goed als niet bestond.

hetgeen was, d. i. wat groots scheen te zijn.

29. *voor God.* Gew. t. *voor hem.*

30. *uit hem zijt gij*, d. i. het is door Gods beschikking geschied, dat gij, in onderscheiding van zoovele voornamen, machtigen en wijzen, tot de gemeenschap van Christus gebracht zijt.

wijsheid, d. i. de ware wijsheid Gods, en wel daardoor dat hij ons tot *gerechtigheid en heiliging en verlossing* van God gegeven is. And. stellen *wijsheid, gerechtigheid* en *heiliging* hier op éene lijn en achten dit alles samengevat in *verlossing.*

gerechtigheid. Zie op Rom. I:17.

verlossing, bepaaldelijk ook van het ligchaam der zonde. Vgl. Rom. VII:24, VIII:23.

1. *Ook ik.* Ook de apostel had geen eigen roem gezocht, maar in alles Gods eer bedoeld.

de getuigenis van God. Bedoeld is het evangelie, waardoor God getuigenis aan de waarheid geeft in het gemoed der geloovigen, of, volgens and., hetwelk getuigt van hetgeen God door Christus gedaan heeft tot behoudenis der wereld (H. I:30, 31). And. lez. *de verborgenheid van God.*

uitnemendheid van woorden of wijsheid, t. w. om daardoor de aandacht op mij zelven te vestigen.

2. *niets.* Had de apostel eigen lof bedoeld, hij zou wel iets, buiten Christus en zijn kruis, hebben gezocht, om er meê te pralen.

3. *in zwakheid* enz., d. i. in het gevoel mijner zwakheid, als met bevend opzien tegen de opgenomen taak. Vgl. Fil. II:12.

4. *niet in overreding van wijsheid.* Zijne prediking had zich niet aanbevolen door die overreding, welke de wijsheid der menschen (vgl. vs. 1) tracht voort te brengen. Gew. t. *niet in overredende woorden van menschelijke wijsheid.*

4. *in betooning van geest en kracht.* Zijne prediking had het bewijs harer waarheid geleverd in den krachtigen invloed, dien de Geest van God door haar uitoefende op de harten der menschen. Vgl. vs. 5.

6. *de volwassenen*, t. w. in het geloof, die, in onderscheiding van eerstbeginnenden, geen kinderen meer zijn, maar vatbaar voor dieper inzicht en grondiger onderricht. Vgl. H. III:2.

deze eeuw. Zie op Rom. XII:2.

de oversten dezer eeuw, d. i. zij, die in de tegenwoordige eeuw heerschappij voeren en onder Joden en heidenen de macht in handen hebben.

te niet gedaan, d. i. van invloed en gezag beroofd, en wel bij de wederkomst van Christus (vgl. H. XV:24).

7. *wij verkondigen — verborgenheid*, d. i. in de verborgenheid (vgl. op Matth. XIII:11), die wij verkondigen, straalt Gods te voren niet gekende wijsheid door.

welke God — heerlijkheid. Vóór het begin der eeuwen heeft God voorbeschikt, dat zijne wijsheid geopenbaard zou worden in het evangelie, tot heerlijkheid van hen, die gelooven.

8. *de oversten dezer eeuw.* Zie op vs. 6.

haar, d. i. de goddelijke wijsheid, die zich in Christus en zijne prediking openbaarde.

den Heer der heerlijkheid, d. i. in wien zich Gods heerlijkheid openbaart, en door wien God de geloovigen tot heerlijkheid leidt (vs. 7).

9. Met woorden, aan het O. T. ontleend, beschrijft Paulus het heil in Christus, als te voren door geen wijsheid van menschen ontdekt of uitgedacht en verre te boven gaande al wat zij immer vermoed of verwacht hadden.

10. *Ons*, d. i. Ons, christenen, meer bepaald de bedienaars van het evangelie.

openbaard; want de Geest onderzoekt
11. alles, ook de diepten Gods. ' Welk
mensch toch weet wat des menschen
is, dan de geest des menschen in
hem? Zoo kent ook niemand wat
12. Godes is, dan de Geest Gods. ' Wij
nu hebben niet ontvangen den geest
der wereld, maar den Geest, die uit
God is, opdat wij zouden weten
wat ons door God geschonken is. '
13. En dit verkondigen wij ook, niet
met woorden, door menschelijke wijsheid
geleerd, maar met woorden,
door den Geest geleerd, wat geestelijk
is met het geestelijke samenvoe-
14. gende. ' Doch een zinnelijk mensch
neemt niet aan wat van den Geest
Gods is; want het is hem dwaasheid,
en hij kan het niet verstaan, omdat
15. het geestelijk beoordeeld wordt. ' Maar
de geestelijke mensch beoordeelt alles,
doch hij zelf wordt door niemand
16. beoordeeld. ' Wie toch heeft den
zin des Heeren gekend, dat
hij hem onderwijzen zou? Wij
nu hebben den zin van Christus.

HOOFDSTUK III : 1—IV : 21.

Vervolg. Bestraffing van de heerschende verdeeldheid (vs. 1—5). Eenheid der prediking bij verschil van predikers, daar zij allen arbeiden aan den opbouw van den geestelijken tempel tot heerlijkheid Gods (vs. 6—23). Zelfverdediging van den apostel tegenover zijne trotsche tegenstanders (H. IV : 1—21).

1. Ook ik, broeders! heb tot u niet
kunnen spreken als tot geestelijke,
maar als tot vleeschelijke menschen,
2. als tot kinderen in Christus. ' Ik heb
u met melk gevoed, en niet met
vaste spijze, want gij vermocht het
nog niet; maar ook nu vermoogt gij
3. het nog niet, ' want gij zijt nog
vleeschelijk. Als er toch onder u
nijd en twist is, zijt gij dan niet
vleeschelijk en wandelt gij niet naar
4. den mensch? ' Want wanneer de een
zegt: Ik ben van Paulus, en de ander:
Ik van Apollos, zijt gij dan
5. niet menschen? ' Wie is Apollos dan,
en wie is Paulus? Slechts dienaren
zijn ze, door wie gij geloovig geworden
zijt, en wel zooals de Heer aan

Vs. 12. Rom. VIII : 9, 15. — Vs. 15. Spr. XXVIII : 5. — Vs. 16. Jez. XL : 13; Rom. XI : 34.

Vs. 2. Hebr. V : 12—14. — Vs. 4. H. I : 12. — Vs. 5. H. IV : 6.

10. *de Geest*, t. w. die uit God in ons is. Vgl. vs. 12.

ook de diepten Gods, d. i. de diepten zoowel van zijnen raad als van zijn wezen. Vgl. vs. 12.

11. Het innerlijke wezen van den mensch, zijn inwendig zijn, denken en willen, kent niemand dan de geest des menschen. Zoo is ook alleen de Geest Gods in staat, om ons in te lichten omtrent het wezen, de plannen en bedoelingen van God. Vgl. Matth. XI : 27, XVI : 17.

kent. Gew. t. *weet*.

12. *den geest der wereld*. Vgl. H. I : 21, II : 1, 6.

13. *den Geest*. Gew. t. *den Heiligen Geest*.

wat geestelijk is — samenvoegende. Wie de godsdienstige waarheid door schoonklinkende woorden van redekunstige wijsheid wil aanbevelen, voegt samen wat niet bijeenbehoort. Bij geestelijke zaken, zooals de godsdienstige waarheid, passen woorden van geestelijken, godsdienstigen zin.

14. *een zinnelijk* (Gr. *psychisch*) *mensch*, in tegenoverstelling van den *geestelijken* (Gr. *pneumatischen*) mensch. De eerste leeft voor het zinnelijke en is een wereld-dienaar, zonder zin of vatbaarheid voor het geestelijke; de *geestelijke* mensch (vs. 15) daarentegen, in wien het hoogere leven is ontwaakt, heeft de bekwaamheid om over al wat geestelijk is te oordeelen, maar kan zelf door den zinnelijken mensch niet gekend noch beoordeeld worden. Vgl. vs. 15.

15. *alles*, d. i. zoowel het geestelijke als het zinnelijke.

16. De woorden van Jezaja zijn hier gebruikt, om er uit af te leiden, dat de wereldschgezinde mensch niet bevoegd is, om den zin van God, die door den Geest van Christus in de geloovigen is, te beoordeelen.

16. *Wij nu hebben den zin van Christus*, en daarom kunnen zinnelijke menschen ook ons niet beoordeelen.

1. *als tot vleeschelijke — Christus*. Toen de Korinthiërs pas geloovig waren geworden, waren zij niet terstond geestelijk, ofschoon bestemd om het te worden; zij waren toen, en ook nu nog, vleeschelijk en, tegenover de meer en meest ontwikkelde christenen, als kleine kinderen tegenover volwassenen. Vgl. H. II : 6, 15.

2. *melk . . . vaste spijs*. Zinnebeelden, om aan te duiden het onderwijs en de prediking, die voor onkundigen en ongeoefenden, en die voor meer ontwikkelden geschikt zijn.

gij vermocht — het nog niet. Tijdens het verblijf des apostels te Korinthe, en ook nu nog, waren de Korinthiërs niet sterk genoeg in het geloof, om de prediking der hoogste verborgenheden te dragen. Vgl. Joh. XVI : 12.

3. *twist*. Gew. t. *twist en verdeeldheden*.

naar den mensch, d. i. naar de denk- en handelwijze van menschen, die nog door geen hooger beginsel geleid worden.

4. *zijt gij . . niet menschen?* Hetzelfde als *wandelt gij niet naar den mensch?* (vs. 3).

menschen. Gew. t. *vleeschelijk*.

5. *Apollos . . . Paulus*. Gew. t. *Paulus . . . Apollos*.

dienaren, en geen meesters, dat gij naar hen u noemen zoudt (vs. 4).

en wel — gegeven heeft. Elk prediker dient God op zijne wijze, naar de hem geschonken gaven en de hem toebedeelde taak.

6. een iegelijk gegeven heeft. ' Ik heb
geplant, Apollos heeft bevochtigd,
maar God heeft den wasdom gege-
7. ven; ' zoodat noch hij, die plant,
iets is, noch hij, die bevochtigt, maar
8. God, die den wasdom geeft. ' Die
plant en die bevochtigt zijn één; maar
een iegelijk zal zijn eigen loon ont-
9. vangen naar zijn eigen arbeid. ' Want
wij zijn Gods medearbeiders; Gods
akker, Gods gebouw zijt gij.
10. Naar de genade Gods, mij gege-
ven, heb ik als een wijs bouwmees-
ter den grondslag gelegd, en een
ander bouwt er op; doch een ieder
11. zie toe, hoe hij er op bouwt. ' Want
een anderen grondslag kan niemand
leggen dan die gelegd is, welke is
12. Jezus Christus. ' Zoo nu iemand op
dezen grondslag bouwt goud, zilver,
kostbare steenen, hout, hooi, stroo, '
13. eens iegelijks werk zal openbaar wor-
den. Want de dag zal het doen ken-
nen, dewijl hij door vuur zich open-
baart; en hoedanig eens iegelijks werk
14. is, zal het vuur beproeven. ' Indien
iemands werk, dat hij er op gebouwd
heeft, blijft, zal hij loon ontvangen; '
15. indien iemands werk verbrandt, zal
hij schade lijden, maar hij zelf zal
behouden worden, doch zóó als door
het vuur heen.
16. Weet gij niet, dat gij Gods tem-
pel zijt, en dat de Geest Gods in u
17. woont? ' Indien iemand den tempel
Gods verderft, dien zal God verder-
ven; want de tempel Gods is heilig,
18. en die zijt gij. ' Niemand bedriege
zich zelven! Indien iemand onder u
meent wijs te zijn in deze eeuw, hij
worde dwaas, opdat hij wijs worde. '
19. De wijsheid toch dezer wereld is dwaas-
heid bij God; want er staat geschre-
ven: Die de wijzen vangt in
20. hunne arglistigheid, ' en we-
derom: De Heer kent de over-
leggingen der wijzen, dat ze
21. ijdel zijn. ' Zoo roeme dan niemand
in menschen, want alles is het uwe; '
22. hetzij Paulus, hetzij Apollos, hetzij
Kéfas, hetzij wereld, hetzij leven,
hetzij dood, hetzij tegenwoordige,
hetzij toekomende dingen, alles het
23. uwe! ' doch gij zijt van Christus, en
Christus is van God.
IV : 1. Zóó beschouwe men ons als die-

Vs. **9.** 2 Kor. VI : 1; Ef. II : 20–22; 1 Petr. II : 5. — Vs. **11.** Ef. II : 20; Joh. XIV : 6; Hand. IV : 12. — Vs. **13.** H. IV : 5; 2 Thess. I : 8. — Vs. **16.** 2 Kor. VI : 16; 1 Petr. II : 5. — Vs. **19.** H. I : 25; Job V : 13.

Vs. **20.** Ps. XCIV : 11. — Vs. **21.** H. I : 29, 31. — Vs. **22.** H. I : 12, III : 4–6; Rom. VIII : 28, 38, 39. — Vs. **23.** H. XI : 3; Gal. III : 29; Joh. XIV : 28.
Vs. **1.** H. III : 5.

6. *geplant ... bevochtigd.* Hiermede wordt aangeduid, dat Paulus het geloof bij de Korinthiërs verwekt en dat Apollos het verder gekweekt had. Vgl. op H. I : 12.

7. Wel is de arbeid van planten en bevochtigen onmisbaar; doch niet aan hen, die dezen arbeid verrichten, maar aan God, die den wasdom geeft, komt de eer van de vrucht des arbeids toe.

8. *zijn één*, t. w. met opzicht tot hunnen dienst. Als arbeiders hebben zij gelijke waarde en gelijken rang.

9. *Gods medearbeiders*, die, hoewel in ondergeschikten rang, met God medewerken, om den geestelijken akker te bebouwen en den geestelijken tempel op te richten.

Gods akker, Gods gebouw, t. w. in geestelijken zin. Zoo komt vs. 16 het zinnebeeld van den *tempel* voor van de gemeente, en heet elders, b. v. H. VI : 19, ieder geloovige een *tempel van Gods Geest.*

10. Het was de roeping van Paulus, de heidenen door zijne prediking te brengen tot het geloof en, na gemeenten onder hen gesticht te hebben, den verderen arbeid over te laten aan anderen. Noemt hij zich zelven een *wijs bouwmeester*, hij erkent daarbij *de genade, hem gegeven.* Vgl. H. I : 31.

12. *goud, zilver, kostbare steenen.* Hier genoemd, om de hoogere waarde der echte evangelieprediking aan te duiden boven eene niet zuivere of onbeduidende, die met *hout, hooi* en *stroo* vergeleken wordt.

13. *de dag*, t. w. van 's Heeren wederkomst. Die dag zal zich openbaren door vuur, en dan zal de waarde en vastheid van ieders werk beproefd worden.

13. *hij — zich openbaart.* And. *het* (werk) *door vuur ontdekt wordt.*

15. *schade lijden*, t. w. door het loon van zijn arbeid te missen, bij de overtuiging van de vergankelijkheid, wellicht ook van de schadelijkheid zijns werks.

behouden — door vuur heen, d. i. uit den wereldbrand ternauwernood gered worden en als door het vuur heen ontkomen.

16. *Gods tempel.* Zie op vs. 9.

17. *verderft*, t. w. door twist en tweedracht in zijn midden aan te richten (vs. 3, 4).

heilig, d. i. Gode gewijd.

en die zijt gij, t. w. als gemeente. And. *wat gij zijt*, t. w. heilig.

18. *hij worde dwaas* enz., d. i. hij moet, met aflegging van dien waan van wijsheid, dwaas worden in de schatting der wereld, om zoo te komen tot de hoogere wijsheid, die uit God is.

21. *is het uwe*, d. i. staat u ten dienste, als uw eigendom, en moet bevorderlijk zijn aan het heil uwer zielen. Vgl. Rom. VIII : 28.

22. *Kéfas.* Zie op H. I : 12.

23. *gij zijt van Christus*, d. i. gij op uwe beurt zijt het eigendom van Christus en staat als zoodanig hem ten dienste. Vgl. Gal. III : 29.

Christus is van God, d. i. behoort Gode toe en dient hem. Vgl. Rom. XI : 36.

1. *ons*, t. w. mij en Apollos, vs. 6 (Vgl. H. III : 5–9).

naren van Christus en beheerders van
2. de verborgenheden Gods. ' Nu wordt
voorts in de beheerders vereischt,
dat men getrouw bevonden worde. '
3. Doch het is voor mij het minste,
dat ik door u geoordeeld worde, of
door een menschelijk gericht; ja, ook
4. mij zelven oordeel ik niet, ' — want
ik ben mij van niets bewust, doch
daarmede ben ik niet gerechtvaardigd — maar die mij oordeelt, is de
5. Heer. ' Zoo oordeelt dan niets vóór
den tijd, totdat de Heer komt, die
ook hetgeen in de duisternis verborgen is aan het licht brengen en de
raadslagen der harten openbaren zal;
en dan zal aan een iegelijk zijn lof
geworden van God.
6. Dit nu, broeders! heb ik op mij
zelven en Apollos toegepast om uwentwil, opdat gij aan ons zoudt leeren:
„Niet boven hetgeen geschreven staat!"
opdat gij niet, de een voor den ander, u tegen elkander opblaast. '
7. Want wie onderscheidt u? en wat
hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt?
En indien gij het ook ontvangen hebt,
wat roemt gij, alsof gij het niet hadt
8. ontvangen? ' Reeds zijt gij verzadigd;
reeds zijt gij rijk geworden; zonder
ons zijt gij koningen geworden. En
och of gij koningen geworden waart,
opdat ook wij met u koningen moch-
9. ten zijn! ' Want mij dunkt, God
heeft ons, apostelen, het allerlaagst
gesteld als ter dood verwezenen, daar
wij een schouwspel zijn geworden
voor de wereld, voor engelen en voor
10. menschen. ' Wij zijn dwazen om Christus' wil, maar gij zijt wijzen in Christus; wij zwakken, maar gij sterken;
gij in eere, maar wij in oneere. '
11. Tot op de tegenwoordige ure lijden
wij honger, en lijden wij dorst, en
zijn wij naakt, en worden wij met
vuisten geslagen, en zijn wij zwerve-
12. lingen, ' en arbeiden wij, werkende
met eigen handen. Worden wij gescholden, wij zegenen; vervolgd, wij
13. verdragen; ' gelasterd, wij spreken
vriendelijk; wij zijn geworden als het
uitvaagsel der wereld, aller voetwisch
tot nu toe.
14. Niet om u te beschamen schrijf ik
dit, maar ik vermaan u als mijne
15. geliefde kinderen. ' Want al hadt gij
duizende leermeesters in Christus, gij
hebt toch niet vele vaders; want in
Christus Jezus heb ik u door het
16. evangelie verwekt. ' Ik bid u dan,

Vs. 2. Luc. XII:42. — Vs. 4. 2 Kor. I:12; Hand. XXIII:1; Ps. XIX:13. — Vs. 5. Rom. II:16, 29. — Vs. 7. Jac. I:17. — Vs. 11. 2 Kor. VI:4, 5, XI:23—27.

Vs. 12. H. IX:12; Hand. XVIII:3, XX:34; Matth. V:44. — Vs. 15. Gal. IV:19. — Vs. 16. H. XI:1; Gal. IV:12.

1. *beheerders — Gods.* De bekendmaking der vroeger verborgene, maar nu geopenbaarde godsdienstige waarheden was den evangeliepredikers, als dienaars van Christus, toevertrouwd. Zie op Matth. XIII:11.

3. *gericht.* Gr. *dag*, d. i. gerichtsdag, vierschaar.

ook mij zelven — niet. Ook het eigen oordeel, inzonderheid de rechtvaardiging van zich zelven, is feilbaar en moet gewantrouwd worden. Vgl. vs. 4.

4. *die mij — de Heer*, wiens dienaar ik ben (vs. 1) en die mij volkomen kent (vs. 5). Eerst wanneer hij mij vrijspreekt, ben ik gerechtvaardigd.

5. *zijn lof*, d. i. de lof, die hem ter zake van zijnen arbeid toekomt.

6. *Dit nu*, t. w. wat ik van H. III:5 af, meerendeels in beeldspraak, geschreven heb.

Niet boven hetgeen geschreven staat! Spreekwoordelijk gezegde, ter waarschuwing tegen waanwijsheid en zelfverheffing. Gew. t. *niet te denken* (of wijs te zijn) *boven hetgeen geschreven staat.*

opblaast. Dat deden de Korinthiërs, door zich te verheffen, een ieder op de meerdere wijsheid van zijne partij, tegenover andere partijen.

7. *ontvangen*, t. w. van God, door middel der apostelen en predikers, die hun het evangelie hadden verkondigd.

8. *Reeds zijt gij verzadigd*, d. i. Reeds meent gij zoo overvloedig in kennis en geloof te zijn, dat gij geen verdere leiding van anderen behoeft. Eenige bitterheid van toon tegenover den ijdelen waan der Korinthiërs laat zich hier, en in hetgeen volgt, niet miskennen.

8. *zonder ons*, die u toch het evangelie gebracht hebben.

zijt gij koningen geworden, d. i. opgeklommen tot den hoogen rang, waartoe Christus de zijnen eerst bij zijne wederkomst verheffen zal. Zie op Matth. XIX:28 en vgl. H. VI:2.

och of — mochten zijn! Indien het werkelijk zóó ware, wil de apostel zeggen, dan zou ik zelf ook reeds tot dien hoogen rang zijn opgeklommen, dien ik nog eerst van de toekomst verwacht, en aan alle leed en beproeving ontheven zijn.

met u, d. i. met uwe hulp

9. *als ter dood verwezenen, daar wij* enz. De gewoonte der Romeinen bracht mede, dat zij, die ter dood veroordeeld waren, bij de openbare schouwspelen aan de woede van verscheurende dieren werden prijsgegeven, tot verlustiging der toeschouwers.

10. *Wij ... dwazen ... gij ... wijzen.* De fijnheid der bespotting ligt in de tegenstelling van hetgeen de Korinthiërs zich zelven inbeeldden te zijn, en van hetgeen de apostel en die hem gelijk waren zich getroostten om Christus' wil.

13. *gelasterd.* And. lez. *in kwaad gerucht gebracht.*

voetwisch. Gr. *afschrapsel.*

15. *leermeesters*, of *tuchtmeesters.* Vgl. op Gal. III:24.

17. weest mijne navolgers! ' Daarom heb
ik Timótheüs tot u gezonden, die
mijn geliefde en getrouwe zoon is in
den Heer; deze zal u mijne wegen
in Christus indachtig maken, hoe ik
18. overal in iedere gemeente leer. ' Doch
alsof ik niet tot u zou komen, heb-
19. ben sommigen zich opgeblazen. ' Maar
ik zal spoedig tot u komen, zoo de
Heer wil, en ik zal dan kennis ne-
men, niet van de woorden dier op-
geblazenen, maar van hunne kracht; '
20. want het koninkrijk Gods bestaat niet
21. in woorden, maar in kracht. ' Wat
wilt gij? Dat ik met de roede tot
u kom, of met liefde en in den geest
der zachtmoedigheid?

HOOFDSTUK V.

Bestraffing van de grove ontucht, door een lid der gemeente gepleegd (vs. 1—8), en aanwijzing, hoe men zich omtrent hem behoort te gedragen (vs. 9—13).

1. In 't algemeen hoort men van hoe-
rerij onder u, en wel van zoodanige
hoererij, waarvan men zelfs onder de
heidenen niet hoort, zoodat iemand
2. zijn vaders vrouw heeft. ' En gij zijt
opgeblazen en hebt niet veeleer ge-
treurd, opdat hij, die dit stuk begaan
heeft, uit uw midden wierd wegge-
3. daan? ' Want ik, naar het ligchaam
wel afwezig, maar naar den geest
tegenwoordig, heb reeds, alsof ik te-
genwoordig ware, besloten, hem, die
4. dit dus heeft bedreven, ' in den naam
van onzen Heer Jezus, terwijl gij en
mijn geest vergaderd zijt, met de
5. macht van onzen Heer Jezus, ' den
zoodanige over te geven aan den sa-
tan, tot verderf des vleesches, opdat
de geest behouden worde ten dage
6. des Heeren Jezus. ' Uw roemen staat
niet fraai. Weet gij niet, dat een
weinig zuurdeeg het geheele deeg zuur
7. maakt? ' Zuivert u van het oude
zuurdeeg, opdat gij een nieuw deeg
moogt zijn, gelijk gij zonder zuur-
deeg zijt; want ook ons pascha is

Vs. **17**. H. XVI : 10. — Vs. **19**. H. XVI : 7; Jac. IV : 15. — Vs. **20**. H. II : 4.

Vs. **1**. H. VI : 15; 2 Kor. XII : 21. — Vs. **3**. Kol. II : 5. — Vs. **5**. 1 Tim. I : 20; Hand. XIII : 9—11. — Vs. **6**. Gal. V : 9. — Vs. **7**. Joh. I : 29.

16. *mijne navolgers*, t. w. in toewijding aan Christus, waarbij alle zelfzuchtige trots is uitgesloten.

17. *Timótheüs tot u gezonden.* Uit H. XVI : 10 schijnt te blijken, dat Timotheüs, toen Paulus dit schreef, reeds vertrokken was.

Timótheüs. Zie op Hand. XVI : 1 en de Inl. op 1 Tim.

mijn ... zoon .. in den Heer, d. i. in zijne betrekking tot Christus, dewijl ik hem tot het geloof gebracht en voor Christus gewonnen heb. Vgl. vs. 15.

mijne wegen in Christus, d. i. hoe ik in mijne betrekking tot Christus onder u gewoon was te handelen.

hoe. Gr. *zooals.*

19. *niet van de woorden* enz. Het heeft geen waarde, wil Paulus zeggen, of zij al met fraaije woorden hunne redenen bekleeden, maar het komt er eeniglijk op aan, welke de kracht en uitwerking zijn van hunne lessen en hun voorbeeld.

1. *waarvan men ... hoort.* Gew. t. *dat .. genoemd wordt.*

onder de heidenen niet. Voorbeelden van zóó schandelijke huwelijken en huwelijksgemeenschap ontbraken bij de heidenen wel niet geheel, maar waren toch zeldzaam en verwekten billijke verontwaardiging.

zoodat iemand — heeft. Zoodanige verbintenis met de stiefmoeder bij het leven of na den dood des vaders, in of buiten huwelijk, werd bij Jood en heiden verfoeid.

2. *En gij zijt opgeblazen*, d. i. terwijl zulk eene schanddaad in uw midden heeft plaats gehad, draagt gij nog roem op uwe vermeende volkomenheid (vgl. H. IV : 6—8, 18).

getreurd, opdat enz. Indien allen over een zóó schandelijk bedrijf treurden en als rouw droegen, zou de schuldige van zelf van de gemeenschap der geloovigen zijn uitgesloten.

3. *afwezig.* Gew. t. *als afwezig.*

besloten, hem enz. De apostel wil, dat in eene plechtige samenkomst der gemeente, op zijn gezag, als die naar den geest tegenwoordig zou zijn, deze ontuchtige met banvloek aan den satan overgegeven, d. i. van de gemeente uitgesloten en naar de onheilige wereld, die geacht werd aan den satan onderworpen te zijn, verwezen zou worden. Vgl. vs. 4, 5.

5. *tot verderf des vleesches.* De apostel schijnt te doelen op ligchamelijke ziekte en wenscht, dat deze in dit geval een middel tot bekeering en behoudenis zijn moge.

ten dage des Heeren. Zie op H. I : 7, III : 13.

6. *Uw roemen*, t. w. in uwe opgeblazenheid.

dat een weinig zuurdeeg enz. Spreekwoordelijk gezegde, ontleend aan de alles doordringende kracht, waardoor het zuurdeeg zich mededeelt aan hetgeen er mede in aanraking komt (vgl. Matth. XIII : 33), en hier gebezigd, om aan te duiden, dat de zonde van éénen de geheele gemeente besmet en bederft.

7. *Zuivert u van het oude zuurdeeg.* Bedoeld wordt alle vroegere zonde en heidensche verkeerdheid (vgl. vs. 8), en de uitdrukking is ontleend aan de gewoonte der Joden, om vóór het Paaschfeest ieder overblijfsel van zuurdeeg zorgvuldig weg te doen. Vgl. op Matth. XXVI : 17.

zonder zuurdeeg. Waarschijnlijk werd deze brief geschreven bij het naderen van het Paaschfeest, hetwelk vele christenen nog in gelijkheid met de Joden vierden (zie de Inl.). Gelijk dus deze thans in eigenlijken zin zonder zuurdeeg waren, zoo moesten, in hoogeren zin, de christenen in 't gemeen geen zuurdeeg der zonde meer in zich hebben. And. *ongezuurd.*

22

8. geslacht, Christus! ' Zoo laat ons dan
feestvieren, niet met oud zuurdeeg,
noch met zuurdeeg van slechtheid en
boosheid, maar met ongezuurde broo-
den van zuiverheid en waarheid.
9. Ik heb u in mijnen brief geschre-
ven, om geen gemeenschap te hebben
10. met hoereerders; ' niet in 't algemeen
met de hoereerders dezer wereld, of
de hebzuchtigen en schrapers of afgo-
dendienaars; anders toch zoudt gij
11. de wereld moeten uitgaan. ' Maar nu
schrijf ik u, om geen gemeenschap
te hebben met iemand, die, terwijl
hij broeder genoemd wordt, een hoe-
reerder, of hebzuchtige, of afgoden-
dienaar, of lasteraar, of dronkaard,
of schraper is, om met den zooda-
12. nige zelfs niet te eten. ' Want wat
heb ík hen, die buiten zijn, te oor-
deelen? Oordeelt gíj niet die binnen
13. zijn? ' Die buiten zijn oordeelt God.
Doet den booze uit uw midden weg!

HOOFDSTUK VI.

Over het brengen van geschillen voor den heidenschen rechter (vs. 1–11). Herhaalde waarschuwing tegen hoererij (vs. 12–20).

1. Durft iemand van u, die eene zaak
heeft tegen een ander, terecht gaan
bij de onrechtvaardigen, en niet bij
2. de heiligen? ' Of weet gij niet, dat
de heiligen de wereld zullen oordee-
len? En indien de wereld onder u
geoordeeld wordt, zijt gij dan voor
de geringste rechtszaken onbevoegd? '
3. Weet gij niet, dat wij engelen zul-
len oordeelen? En dan niet zaken
4. van dit leven! ' Zoo gij dan rechts-
zaken hebt, die dit leven aangaan,
stelt gij hen tot rechters, die bij de
5. gemeente veracht zijn? ' Ik zeg het
u tot beschaming. Zoo is er dan
niet één wijze onder u, die beslissen
6. kan tusschen zijne broeders? ' Maar
de broeder gaat met den broeder te-
7. recht, en dat bij ongeloovigen! ' Het
is dus reeds in 't algemeen een ge-
brek van u, dat gij rechtszaken on-
der elkander hebt. Waarom lijdt gij
niet liever onrecht? waarom lijdt gij
8. niet liever schade? ' Maar zelve doet
gij onrecht en schade aan, en dat
9. aan broeders! ' Of weet gij niet, dat
geen onrechtvaardigen Gods konink-
rijk zullen beërven? Dwaalt niet!
Noch hoereerders, noch afgodendie-
naars, noch overspelers, noch wel-
10. lustigen, noch ontuchtigen, ' noch die-

Vs. 11. 2 Thess. III : 6, 14; Matth. XVIII : 15–17. — Vs. 13. Deut. XVII : 7.
Vs. 1. Matth. V : 40.

Vs. 2. Matth. XIX : 28; Dan. VII : 22; B. d. Wijsh. III : 8. — Vs. 7. Rom. XII : 17, 19; Matth. V : 39–41; Spr. XX : 22. — Vs. 9., 10. Gal. V : 19–21.

7. *geslacht.* Gew. t. *voor ons geslacht.*
8. *laat ons . . feestvieren.* Ook dit schijnt gezegd te zijn met het oog op de aanstaande viering van het Paaschfeest (zie op vs. 7), en wel zóó, opdat men zich daarbij, door het afleggen van alle vroeger kwaad, zou bevlijtigen op den christelijken wandel, die betaamde.
9. *in mijnen brief.* Bedoeld wordt een vroegere brief aan de Korinthiërs, die verloren is gegaan. Zie de Inl.
10. *niet in 't algemeen* enz. Het schijnt, dat het vroeger schrijven des apostels verkeerd begrepen, in meer algemeenen zin, dan hij bedoeld had, opgevat en juist daardoor zonder uitwerking gebleven was. Vgl. vs. 11.
11. *niet te eten*, d. i. geene tafelgemeenschap te onderhouden.
12. *hen.* Gew. t. *ook hen.*
die buiten zijn, d. i. die niet tot de gemeente behooren.
13. Het oordeel over de ongeloovigen moest aan God worden overgelaten; de gemeente had te zorgen, dat zij den man, die een zóó onchristelijken wandel leidde (vs. 1), uit haar midden hoe eer hoe beter verwijderde.
1. *de onrechtvaardigen*, d. i. de heidenen.
de heiligen, d. i. de christenen. Zie op Hand. IX : 13. De apostel wil, dat de christenen niet voor een heidensch gericht, maar onderling, bij scheidsrechterlijke uitspraak, hunne twistzaken beslechten, en liever nog, dat zij met zelfverloochening iedere twistzaak voorkomen en vermijden. Vgl. vs. 7.
2. *dat de heiligen — oordeelen.* Bij de vroegste christenen was de verwachting levendig, dat zij bij de ophanden zijnde wederkomst van Christus met hem als rechters zouden gezeten zijn over de ongeloovige wereld, ja, zelfs over de gevallen engelen. Zie vs. 3.
zijt gij — onbevoegd? Het was ongerijmd, dat de christenen, bij zoo hooge verwachting van hun aandeel aan het wereldgericht, zich zelve onbevoegd zouden achten, om te beslissen over rechtszaken, die vergelijkenderwijze allergeringst waren.
onbevoegd. Gr. *onwaardig.*
3. *engelen*, d. i. gevallen engelen. Zie op vs. 2.
4. *stelt gij — veracht zijn*, t. w. de heidenen. And. *stelt hen, die in de gemeenten minst geacht zijn, tot rechters daarover!* d. i. gij kunt zulke geringe zaken met gerustheid opdragen zelfs aan de minsten onder u; deze zijn daartoe nog altijd goed genoeg.
5. *zijne broeders.* Gr. *zijnen broeder.*
7 *in 't algemeen*, of *over 't geheel*, d. i. afgezien van het trekken der twistzaken voor heidensche rechtbanken.
een gebrek van u. Het terecht gaan bij heidensche rechters was eene verzwarende omstandigheid; maar het voeren van rechtshandel was op zich zelf reeds een leelijk gebrek. And. *schade* of *verderf voor u.*
van u. Gew. t. *onder u.*
9. *ontuchtigen.* Bedoeld is die soort van schromelijke ontucht, die Paulus Rom. I : 27 vermeldt.

ven, noch hebzuchtigen, noch dron-
kaards, geen lasteraars, geen schra-
pers zullen Gods koninkrijk beër-
11. ven. ' En dat waren sommigen van
u; maar gij zijt afgewasschen, maar
gij zijt geheiligd, maar gij zijt ge-
rechtvaardigd, door den naam van
den Heer Jezus en door den Geest
onzes Gods.
12. Alles is mij geoorloofd, maar niet
alles is nut. Alles is mij geoorloofd,
maar ik zal mij niet door iets laten
13. overheerschen. ' De spijzen zijn voor
den buik, en de buik is voor de
spijzen; maar God zal genen zoowel
als deze te niet doen. Doch het lig-
chaam is niet voor de hoererij, maar
voor den Heer, en de Heer is voor
14. het ligchaam. ' God nu heeft den
Heer opgewekt en zal ook ons op-
15. wekken door zijne kracht. ' Weet gij
niet, dat uwe ligchamen leden van
Christus zijn? Zal ik dan de leden
van Christus nemen en ze maken tot
leden eener hoer? Dat zij verre! '
16. Of weet gij niet, dat die eene hoer
aanhangt, één ligchaam met haar is?
Want die twee, zegt hij, zullen
17. tot één vleesch zijn. ' Maar die
den Heer aanhangt, is één geest met
18. hem. ' Vliedt de hoererij! Alle zon-
de, die de mensch doet, is buiten
het ligchaam; maar die hoereert, zon-
19. digt tegen zijn eigen ligchaam. ' Of
weet gij niet, dat uw ligchaam een
tempel is van den Heiligen Geest,
die in u is en dien gij van God
hebt, en dat gij niet u zelven toe-
20. behoort? ' Want gij zijt duur ge-
kocht. Verheerlijkt dan God in uw
ligchaam!

HOOFDSTUK VII.

Over het huwelijk en den ongehuwden staat.

1. Wat nu de zaken betreft, waar-
over gij mij geschreven hebt: het is
een mensch goed, geen vrouw aan
2. te raken; ' doch wegens de hoererij

Vs. 11. Ef. II: 2—6; Tit. III: 3—7. — Vs. 12. H. X: 23. — Vs. 14. 2 Kor. IV: 14; Rom. VIII: 11.

Vs. 15. H. XII: 27; Rom. XII: 4, 5. — Vs. 16. Gen. II: 24; Ef. V: 31; Matth. XIX: 5. — Vs. 20. H. VII: 23; 1 Petr. I: 18, 19; Openb. V: 9.

11. *afgewasschen*, d. i. van uwe vroegere zonden gereinigd, toen gij u liet doopen.
geheiligd, d. i. tot den dienst van God afgezonderd, aan hem toegewijd en tot heiligheid verplicht.
gerechtvaardigd. Zie op Rom. III: 24.
door den naam — Jezus, dien gij beleden hebt, of die bij uwen doop over u is aangeroepen.
12. *Alles*, t. w. wat niet op zich zelf onzedelijk is. De wet had vele dingen verboden, die, hoewel niet uit hunnen aard, alleen door het verbod ongeoorloofd waren. De christelijke vrijheid, die zoodanig verbod te niet deed, werd misbruikt, wanneer men zich alles zonder onderscheid veroorloofde, al was het ook voor anderen schadelijk; en dat misbruik werd allerschandelijkst, wanneer zelfs de hoererij als niet ongeoorloofd, of voor het minst als eene licht vergeeflijke zonde beschouwd werd (vs. 13).
ik zal — overheerschen. Het is een kenmerk van ware geestelijke vrijheid, geen slaaf te zijn van eenige drift of van eenig genot, al zijn deze ook op zich zelve niet zondig. And. *ik zal mij door niemand* (ten koste mijner vrijheid) *laten overheerschen.*
13. De mozaïsche spijswetten, hoe wijs en lofwaardig in menig opzicht, steunden niet op een algemeen beginsel of eene natuurwet; het ligchaam is er op ingericht, om spijs te behoeven en te genieten. Maar hoererij is strijdig met de hoogere wijding van den christen, als die, ook naar het ligchaam, zich rein bewaren moet.
te niet doen, t. w. bij den dood, of anders bij de wederkomst van Christus. Vgl. H. XV: 44, 50, 51.
voor den Heer, t. w. Jezus (vgl. vs. 14), die in het ligchaam woont door zijnen Geest. Vgl. vs. 15, 19.
voor het ligchaam, t. w. om het met zijnen Geest te vervullen.
14. Volgens den apostel is de mensch, ook naar het ligchaam, voor het onsterfelijke leven bestemd, en moet daarom ook het ligchaam rein bewaard worden.
16. *zegt hij*, t. w. God, in de Schrift.
17. *één geest met hem*, en dus nog zooveel inniger met hem vereenigd.
18. Paulus schijnt te bedoelen, dat er geen zonde is, waardoor de mensch zijn eigen ligchaam zóózeer in schandelijke beweging zet en onteert als door hoererij.
Alle zonde, d. i. iedere andere zonde.
19. *een tempel.* Zie op H. III: 9.
20. *duur gekocht*, d. i. tot duren prijs. Vgl. 1 Petr. I: 19. Gelijk de slaaf oudtijds het eigendom werd van dengene, die hem kocht, zoo waren ook de christenen, door Christus als 't ware gekocht, het eigendom van God geworden, en als zoodanig verplicht om hem te verheerlijken.
in uw ligchaam! Gew. t. *in uw ligchaam en in uwen geest, welke Godes zijn!*
1. *waarover gij mij geschreven hebt*, t. w. in den brief der Korinthiërs aan Paulus, die hem te Efeze gebracht was. Zie H. XVI: 17, en de Inl. Tot hiertoe had de apostel geschreven naar aanleiding van hetgeen hem aangaande den toestand der gemeente van Korinthe door anderen was ter oore gekomen. Van hieraf behandelt hij de onderwerpen, waaromtrent de Korinthiërs in hunnen brief hem geraadpleegd hadden.
het is — aan te raken. Bij de kennelijke voorkeur, door Paulus t. d. p. aan den ongehuwden staat gegeven (vgl. vs. 7, 8, 32—34, 40), had hij het oog vooral op de toenmalige tijdsomstandigheden (vs. 26, 28, 29), zonder daarom het huwelijk voor ongeoorloofd of zondig te verklaren (vs. 10, 11, 28, 36, 38), of de christelijke vrijheid in eenig opzicht door dwang te beperken.

hebbe elke man zijne eigene vrouw
3. en elke vrouw haren eigen man. ' De
man voldoe aan de vrouw wat hij
haar schuldig is, en evenzoo de vrouw
4. aan den man. ' De vrouw heeft geen
macht over haar eigen ligchaam, maar
de man; en evenzoo heeft de man
geen macht over zijn eigen ligchaam,
5. maar de vrouw. ' Doet elkander niet
te kort, tenzij met onderling goed-
vinden voor een tijd, om u te ver-
ledigen tot het gebed; en komt dan
weder samen, opdat de satan u niet
verzoeke, dewijl gij u niet onthou-
6. den kunt. ' Doch dit zeg ik bij wijze
7. van toelating, niet van bevel. ' Want
ik wenschte, dat alle menschen wa-
ren evenals ik ben; maar elk heeft
zijne eigene gave van God, de een
dus en de ander zoo.
8. Doch aan de ongehuwden en aan
de weduwen zeg ik: Het is hun goed,
9. zoo zij blijven evenals ik. ' Maar
indien zij zich niet kunnen onthou-
den, dat zij dan trouwen; want het
is beter te trouwen dan te branden. '
10. Doch den gehuwden beveel niet ík,
maar de Heer, dat de vrouw niet
11. scheide van den man; ' en mocht zij
al scheiden, zoo blijve zij ongehuwd,
of verzoene zich met haren man; en
dat de man zijne vrouw niet verlate. '
12. En aan de overigen zeg ík, niet de
Heer: Indien eenig broeder eene
ongeloovige vrouw heeft, en deze
toont zich geneigd, om met hem
samen te wonen, hij verlate haar
13. niet; ' en eene vrouw, die een on-
geloovigen man heeft, en deze toont
zich geneigd, om met haar samen te
wonen, zij verlate haren man niet. '
14. Want de ongeloovige man is gehei-
ligd door de vrouw, en de ongeloo-
vige vrouw is geheiligd door den
broeder; anders tóch zijn uwe kinde-
ren onrein, maar nu zijn zij heilig. '
15. Doch indien de ongeloovige scheiden
wil, laat hem scheiden; de broeder
of de zuster is in zulke gevallen niet
gebonden; doch tot vrede heeft God
16. ons geroepen. ' Wat toch weet gij,
vrouw, of gij den man zult behou-
den? Of wat weet gij, man, of gij de
17. vrouw behouden zult? ' Doch gelijk
de Heer een iegelijk heeft toegedeeld,
gelijk God een iegelijk geroepen heeft,
zóó wandele hij. En zóó verorden
18. ik het in al de gemeenten. ' Is iemand
geroepen als besnedene, hij doe de
besnijdenis niet te niet. Is iemand
geroepen als onbesnedene, hij late zich
19. niet besnijden. ' De besnijdenis is
niets en de onbesnedenheid is niets,
maar de onderhouding van Gods ge-
20. boden: ' een iegelijk blijve in die
roeping, waarin hij geroepen is! '
21. Zijt gij geroepen als dienstknecht,
bekommer u daarom niet; maar in-

Vs. **5.** Exod. XIX : 15. — Vs. **7.** Matth. XIX : 12. — Vs. **10, 11.** Matth. V : 32, XIX : 7—9; Mal. II : 14—16.

Vs. **12.** Vs. 40. — Vs. **16.** 1 Petr. III : 1, 2. — Vs. **18.** 1 Makk. I : 16. — Vs. **19.** Rom. II : 25, 29; Gal. V : 6, VI : 15.

3. *wat hij haar schuldig is.* Gew. t. *de verschuldigde welwillendheid.*

5. *tot het gebed*, d. i. niet tot het gewone, dagelijksche gebed, maar tot buitengewone gebedsoefening en verootmoediging, onder bijzondere omstandigheden, zooals b. v. Hand. XIII : 2, 3. Gew. t. *tot vasten en bidden.*

6. *dit zeg ik.* Dit ziet op hetgeen vs. 2—5 voorafgaat.

8. *aan de ongehuwden*, t. w. van beiderlei geslacht.

9. *te branden*, d. i. door onreine driften, als door een inwendig vuur, verteerd te worden.

10. *niet ík, maar de Heer.* De apostel onderscheidt hier, en vs. 12, 25, 40, zorgvuldig het bevel des Heeren, hem uit de overlevering bekend geworden, van zijn persoonlijk gevoelen.

niet scheide. Daartoe althans mogt de voorkeur, aan den ongehuwden staat gegeven, niet brengen.

12. *ík, niet de Heer.* Zie op vs. 10. Er was hem daaromtrent geen bepaald bevel des Heeren bekend, evenmin als omtrent de maagden (vs. 25).

ongeloovige, d. i. heidensche, of ook joodsche.

13. *haren man.* Gew. t. *hem.*

14. *geheiligd*, d. i. Gode toegewijd, uit kracht van zijne of hare betrekking tot de christelijke wederhelft.

den broeder, d. i. den man, die christen is. Gew. t. *den man.*

15. De apostel wil de scheiding wel hebben toegelaten, als de ongeloovige, man of vrouw, haar drijft; maar hij wil niet, dat de geloovige, man of vrouw, scheiding zoeke. Dit toch ware in strijd met den vrede, waartoe God de christenen geroepen had.

tot vrede. Gr. *in vrede*, d. i. om in vrede te zijn.

17. *de Heer . . . God.* Gew. t. *God . . . de Heer.*

geroepen heeft, t. w. tot het heil in Christus.

zóó wandele hij, d. i. hij blijve voortleven in den toestand en de uitwendige betrekkingen, waarin hij, bij zijne toebrenging tot het christendom, zich bevond. Vgl. vs. 18—24.

18. *hij doe — te niet*, t. w. volgens eene bekende praktijk van sommige met de Grieken heulende Joden.

20. *in die roeping* enz., d. i. in dien staat, waarin hij, bij zijne toebrenging tot het christendom, verkeerde.

21. *dienstknecht.* Gr. *slaaf.*

dien gij ook vrij kunt worden, maak
22. liever daarvan gebruik. ' Want de
dienstknecht, in den Heer geroepen,
is een vrijgelatene van den Heer;
evenzoo is de geroepen vrije een
23. dienstknecht van Christus. ' Gij zijt
duur gekocht: weest geen dienstknech-
24. ten van menschen! ' Een iegelijk,
waarin hij geroepen is, broeders!
blijve daarin bij God.
25. Aangaande de maagden heb ik geen
bevel des Heeren; maar ik geef mijn
gevoelen, als door 's Heeren ontfer-
ming in staat om getrouw te zijn. '
26. Ik meen dan, dat dit goed is om
den dicht aanstaanden nood, dat het
een mensch goed is, zóó te zijn. '
27. Zijt gij aan eene vrouw gebonden,
zoek geen ontbinding; zijt gij niet
aan eene vrouw gebonden, zoek geen
28. vrouw. ' Doch al trouwt gij ook, gij
zondigt niet, en indien de maagd
trouwt, zij zondigt niet; doch de
zoodanigen zullen verdrukking heb-
ben voor het vleesch, en ik wensch
29. u te sparen. ' Dit nu zeg ik, broe-
ders! dat de tijd voortaan kort is,
opdat ook zij, die vrouwen hebben,
30. zijn alsof zij ze niet hadden, ' en
die weenen, alsof zij niet weenden,
en die blijde zijn, alsof zij niet blijde
waren, en die koopen, alsof zij 't niet
31. bezaten, ' en die deze wereld gebrui-
ken, alsof zij haar niet gebruikten;
want de gedaante dezer wereld gaat
32. voorbij. ' Ik wil, dat gij zonder zor-
gen zijt. De ongehuwde is bezorgd
over hetgeen des Heeren is, hoe hij
33. den Heer behagen zal; ' maar de ge-
huwde is bezorgd over hetgeen der
wereld is, hoe hij der vrouw zal be-
34. hagen. ' Ook de vrouw en de maagd
zijn onderscheiden. De ongehuwde
is bezorgd over hetgeen des Heeren
is, om heilig te zijn naar ligchaam
en geest beide. Maar de gehuwde is
bezorgd over hetgeen der wereld is,
hoe zij den man behagen zal.
35. Dit nu zeg ik tot uw eigen nut,
niet om een strik over u te werpen,
maar om het welvoegelijke en het
onbelemmerd blijven bij den Heer. '
36. Doch indien iemand meent, dat hij
onvoegzaam handelt met zijne huw-
bare dochter, zoo zij boven den bloei-
tijd is en alzoo geschieden moet wat
zij wil, hij doe het, hij zondigt niet:
37. dat zij trouwen! ' Maar wie vaststaat
in zijn hart en niet genoodzaakt
wordt, maar macht heeft over zijn

Vs. 22. Rom. VI:18. — Vs. 23. H. VI:20; 1 Petr. I:18, 19. — Vs. 26. Matth. XXIV:6—22.

Vs. 29. Rom. XIII:11; Matth. XXIV:34, 36. — Vs. 31. 1 Joh. II:17.

21. *maak — daarvan gebruik*, t. w. van de gelegenheid om vrij te worden. And. *gebruik het liever*, t. w. uwe dienstbaarheid, ten einde in den toestand van uitwendige slavernij te toonen, dat gij geestelijk vrij zijt.

23. *duur gekocht.* Zie op H. VI:20.

weest — menschen, d. i. vernedert u niet tot slaven van menschen, door uwe christelijke vrijheid in eenig opzicht prijs te geven.

24. *blijve daarin bij God.* Bij den christen komt het bovenal daarop aan, dat hij, blijvende in den uitwendigen toestand, waarin hij verkeerde, toen hij geloovig werd, met God vereenigd zij.

25. *de maagden*, d. i. de huwbare dochters.

heb ik geen bevel des Heeren. Zie op vs. 10, 12.

getrouw, en daarom ook vertrouwen waardig.

26. *om den dicht aanstaanden nood.* Aan de wederkomst des Heeren, die men zich als zeer nabij voorstelde (vgl. op Rom. XIII:11), zouden velerlei jammeren en beproevingen voorafgaan. In dien bangen tijd zou het den gehuwden veel zwaarder zijn dan den ongehuwden (vs. 28).

zóó, d. i. buiten huwelijk.

28. *ik wensch u te sparen*, d. i. u de zorg en moeite te besparen, welke de gehuwde in dien bangen tijd, boven den ongehuwde, zal te dragen hebben. Gr. *ik spaar u.*

29. *dat de tijd voortaan kort is*, d. i. dat er nog slechts een zeer korte tijd meer overig is, eer de aangekondigde weeën, die de wederkomst van Christus moeten voorafgaan, zich zullen openbaren. Vgl. op vs. 26.

29. *opdat* enz. Ieder moest, naar Gods bedoeling, zich zooveel mogelijk losmaken van zijne uitwendige omstandigheden en het genot zijner aardsche voorrechten.

31. *de gedaante — voorbij.* Dit ziet niet zoozeer op de wisselvalligheid en vergankelijkheid van al het aardsche, als wel op den haast aanstaanden ondergang en de daarna volgende vernieuwing of herschepping der wereld. Vgl. op vs. 29.

32. *zonder zorgen*, d. i. zonder de wereldsche zorgen, die voor den gehuwde de aanstaande beproevingen zullen verzwaren.

34. *Ook de vrouw.* Gew. t. *De vrouw.*

35. *om een strik over u te werpen*, d. i. om u als 't ware gevangen te nemen en van uwe vrijheid te berooven, door het opleggen van vele geboden.

onbelemmerd, d. i. zóó, dat gij niet van den Heer wordt afgetrokken door de zorgen des levens.

36. *zijne huwbare dochter.* Gr. *zijne maagd.* Zoo ook vs. 37, 38.

alzoo, d. i. in deze omstandigheden.

dat zij trouwen, t. w. de huwbare dochter en die haar ten huwelijk heeft begeerd.

37. *niet genoodzaakt wordt*, t. w. door omstandigheden buiten hem, waardoor zekere dwang op hem kon uitgeoefend worden, of die hem het huwelijk zijner dochter raadzaam konden doen voorkomen (vs. 36).

macht heeft over zijn eigen wil, t. w. om dien te volvoeren.

eigen wil, en dit in zijn hart besloten heeft, dat hij zijne dochter ongehuwd zal houden, hij doet wèl.
38. Derhalve, die uithuwelijkt, doet wèl, en die niet uithuwelijkt, doet beter.
39. Eene vrouw is gebonden, zoolang haar man leeft; doch is haar man ontslapen, zoo is zij vrij om te trouwen met wien zij wil, alleenlijk in
40. den Heer. Doch blijft zij zóó, dan is zij gelukkiger naar mijn gevoelen; en ik meen ook Gods Geest te hebben.

HOOFDSTUK VIII.

Over de heidensche offermaaltijden en het eten van offervleesch (H. VIII—XI:1). Al is het eten van offervleesch op zich zelf eene onverschillige zaak (H. VIII:1—7), men moet er zich echter om der zwakken wil van onthouden (vs. 8—13).

1. Wat de afgodenoffers betreft, wij weten, dat wij allen kennis hebben. De kennis maakt opgeblazen, maar
2. de liefde sticht. Indien iemand meent iets te kennen, die kent nog niet,
3. gelijk men behoort te kennen; doch indien iemand God liefheeft, die is
4. door hem gekend. Wat dan betreft het eten van de afgodenoffers, wij weten, dat er geen afgod in de wereld is, en dat er geen God is dan
5. één. Want ook indien er zoogenaamde goden zijn, hetzij in hemel of op aarde, gelijk er vele goden en
6. vele heeren zijn, voor ons is er evenwel maar één God, de Vader, uit wien alles is en wij tot hem, en maar één Heer, Jezus Christus, door
7. wien alles is en wij door hem. Doch niet bij allen is de kennis; maar sommigen, tot hiertoe nog van den afgod bewust, eten het als afgodenoffer, en hun geweten, daar het zwak is, wordt bevlekt.
8. Doch spijs zal ons Gode niet aan-

Vs. 39. Rom. VII:2.
Vs. 1—13. Rom. XIV. — Vs. 4. H. X:19.
Vs. 6. 1 Tim. II:5; Ef. IV:5, 6; Joh. XVII:3; Rom. XI:36; Kol. I:16. — Vs. 7. H. X:28, 29. — Vs. 8. Rom. XIV:17.

39. *gebonden.* Gew. t. *door de wet gebonden.*
in den Heer, d. i. zij trouwe met een geloovige, een christen.
40. *ik meen ook* enz. Ofschoon de apostel zijn gevoelen niet gelijk stelt met een bevel des Heeren, is hij zich toch bewust, dat het, vrij van luim of willekeur, uit den heiligen, geestelijken zin zijns gemoeds oorspronkelijk is.
1. *Wat de afgodenoffers betreft.* Ook over het al of niet geoorloofde van deel te nemen aan heidensche offermaaltijden en het eten van offervleesch hadden de Korinthiërs in hunnen brief het oordeel des apostels gevraagd. Vgl. H. VII:1.
afgodenoffers. Een gedeelte slechts van de geslachte offerdieren was voor het altaar bestemd. Het overige viel òf aan de priesters ten deel, òf aan de offeraars zelve, en werd in de vleeschhal verkocht (H. X:25), of tot feestmalen gebezigd, die in de afgodstempels aangericht (vs. 10) en waarop bloedverwanten, vrienden en bekenden genoodigd werden. Vgl. op Hand. XV:29.
dat wij allen kennis hebben. Waarschijnlijk naar aanleiding van hetgeen de Korinthiërs hadden geschreven, erkent de apostel, dat allen, die christenen zijn, genoegzame kennis bezitten, om te weten, dat de afgoden niet wezenlijk bestaan en dat er maar één God is; maar die kennis op zich zelve, indien zij zonder liefde en met trotschheid vereenigd was, had geen waarde noch nut.
2. *meent*, d. i. zich inbeeldt met trotsche zelfverheffing.
iets, en wel hetgeen veel of hoog is.
die kent nog niet enz., omdat de liefde, die tot de rechte kennis onmisbaar is, hem nog ontbreekt in zijne opgeblazenheid.
niet. Gew. t. *niets.*
3. *indien iemand God liefheeft*, en daardoor in het bezit is van de ware kennis van hem.
die is door hem gekend, d. i. hij is wederkeerig het voorwerp van Gods bijzondere liefde.
4. *dat er geen afgod ... is*, d. i. dat geen afgod werkelijk bestaat. And. *dat een afgod niets ... is.*
geen God. Gew. t. *geen andere God.*
5. *ook indien — zijn*, t. w. naar de meening der heidenen, die zoowel bosch-, rivier- en aardgoden als hemelgoden vereerden.
gelijk er — zijn. Volgens de heidensche fabelleer waren onder de goden ook helden en weldoeners, die vroeger geleefd hadden, opgenomen, en er werden nog gedurig menschen vergood.
6. *voor ons*, d. i. naar ons geloof.
uit wien alles is, d. i. die de eeuwige oorsprong is van al wat bestaat.
wij tot hem, d. i. wij zijn bestemd, om hem te verheerlijken en zijne oogmerken te dienen.
wij door hem, d. i. wat wij als christenen zijn, dat zijn wij door hem.
7. *niet bij allen is de kennis*, d. i. de ware kennis, die zij bezitten moeten, wordt bij hen niet gevonden (vgl. op vs. 1); zij is bij sommigen de vroegere dwaling nog niet geheel te boven gekomen.
tot hiertoe — bewust. Ofschoon tot de kennis gekomen van den éénigen waren God, hadden zij uit hun vroeger bijgeloof nog altijd zekere duistere bewustheid overgehouden van het bestaan der afgoden, zoodat voor hen het afgodenoffer nog iets meer was dan gewone spijs.
daar het zwak is, d. i. nog onzeker en weifelend in het beoordeelen van hetgeen waar en goed is.
8. *spijs — aangenaam maken.* Onze waarde of onwaarde voor God is niet afhankelijk van spijs. Gew. t. *spijs maakt ons Gode niet aangenaam.*

genaam maken. Hetzij wij niet eten,
wij zijn er niet minder om; hetzij
wij wel eten, wij zijn er niet beter
9. om. ' Doch ziet toe, dat dit uw
recht niet misschien een aanstoot wor-
10. de voor de zwakken. ' Want zoo ie-
mand u, die de kennis hebt, in een
afgodstempel ziet aanliggen, zal niet
zijn geweten, daar hij zwak is, op-
gewekt worden, om van de afgoden-
11. offers te eten? ' En door uwe kennis
gaat hij, die zwak is, verloren, de
broeder, om wiens wil Christus ge-
12. storven is. ' Maar door zóó te zon-
digen tegen de broeders en hun ge-
weten, dat zwak is, te kwetsen, zon-
13. digt gij tegen Christus. ' Derhalve,
indien spijs mijnen broeder ergert,
zal ik in eeuwigheid geen vleesch
eten, om mijnen broeder niet te er-
geren.

HOOFDSTUK IX.

Vervolg. De apostel beroept zich op het voorbeeld van belangelooze zelfverloochening ten nutte van anderen, door hem zelven gegeven, en handhaaft daarbij tevens zijne apostolische waardigheid.

1. Ben ik niet vrij? Ben ik niet
een apostel? Heb ik niet Jezus, on-
zen Heer, gezien? Zijt gij niet mijn
2. werk in den Heer? ' Indien ik an-
deren geen apostel ben, ben ik het
evenwel u; want het zegel van mijn
apostelschap zijt gij in den Heer. '
3. Dit is mijne verdediging tegenover
hen, die mij oordeelen.
4. Hebben wij geen recht, om te eten
5. en te drinken? ' Hebben wij geen
recht, om eene zuster als vrouw met
ons om te voeren, evenals de an-
dere apostelen en de broeders des
6. Heeren en Kéfas? ' Of hebben ik en
Barnabas alleen geen recht, om niet
7. te werken? ' Wie dient ooit in den
krijg op eigen kosten? Wie plant
een wijngaard, en eet niet van zijne
vrucht? Wie weidt eene kudde, en
eet niet van de melk der kudde? '
8. Spreek ik zóó naar den mensch, of
9. zegt de wet het ook niet? ' Want
er staat geschreven in de wet van

Vs. 9. H. X:32; Rom. XIV:13, 16; Gal. V:13. — Vs. 11. Rom. XIV:15. — Vs. 13. Rom. XIV:21.
Vs. 1, 2. H. IV:15; 2 Kor. III:2.

Vs. 1. H. XV:8; Hand. IX:3–6, 17, XXII:18. — Vs. 3. H. IV:3–5. — Vs. 4. Vs. 14. — Vs. 5. H. I:12. — Vs. 6. H. IV:12; Hand. XVIII:3. — Vs. 9. Deut. XXV:4; 1 Tim. V:18.

8. *Hetzij.* Gew. t. *Want hetzij.*
niet eten ... niet minder ... wel eten ... niet beter. Het niet eten geldt hier bepaaldelijk het offervleesch; maar de uitdrukking is algemeen, omdat spijs onze waarde voor God niet bepaalt. Gew. t. *eten ... niet beter ... niet eten ... niet minder.*
9. *dit uw recht*, t. w. om offervleesch zoowel als ander vleesch te eten en dus uwe vrijheid onbelemmerd te gebruiken.
10. *zoo iemand — aanliggen.* Vgl. H. X:15–22, waar zulk een gedrag streng wordt afgekeurd.
opgewekt. Gr. *gesticht*, wat niet zonder fijnen spot gezegd is.
11. *gaat — verloren*, door te handelen tegen zijn geweten en alzoo zich te bezondigen.
hij, die zwak is .. de broeder. Gew. t. *de zwakke broeder.*
13. *ergert*, d. i. tot zonde vervoert en in gevaar brengt van verloren te gaan.
1. *vrij ... een apostel.* Paulus acht het noodig, ten einde meer nadruk te geven aan zijn betoog, als in eene tusschenrede, zijne christelijke vrijheid en apostolische waardigheid te handhaven, en keert eerst H. X:14 tot het eigenlijk onderwerp zijner rede, de deelneming aan offermaaltijden en het eten van offervleesch, terug. Gew. t. *een apostel ... vrij.*
apostel. Zie op Matth. X:2.
Heb ik — gezien? De tegenstanders van Paulus achtten het een onmisbaar vereischte in een apostel, dat hij met Jezus zelven had omgegaan en onmiddellijk door dezen geroepen was. Tegenover hen beweert Paulus, dat ook dit in hem niet ontbrak. Op dat zien van Jezus beroept hij zich ook H. XV:8.
2. *Indien ik — u*, d. i. Mogen ook anderen mijn apostelschap in twijfel trekken, gij ten minste moet het erkennen, daar uwe toebrenging tot het christendom door mij er het feitelijk bewijs van is.
3. *Dit*, t. w. hetgeen vs. 1, 2 is voorafgegaan. And. brengen het tot het volgende.
mij oordeelen, of ik wel een apostel ben.
4. *om te — drinken*, d. i. om te leven op kosten der gemeente. Wie het recht daartoe aan mij en Barnabas (vs. 6) ontzegt, zou ons veroordeelen tot den hongerdood.
5. *eene zuster als vrouw*, d. i. eene christelijke echtgenoot.
met ons om te voeren, t. w. op onze zendingsreizen, en wel mede op kosten der gemeente.
de broeders des Heeren. Zie op Matth. XII:46.
Kéfas, d. i. Petrus, hier afzonderlijk genoemd wegens het hooge aanzien, waarin hij bij velen te Korinthe stond. Vgl. H. I:12. Dat hij gehuwd is geweest, blijkt ook uit Matth. VIII:14.
6. *Barnabas.* Zie Hand. IV:36. Hij was de reisgenoot van Paulus geweest op zijnen eersten tocht (Hand. XIII, XIV).
om niet te werken, d. i. om niet door handenarbeid in eigen nooddruft te voorzien.
8. *naar den mensch*, d. i. naar menschelijke inzichten en gewoonten, zonder mij daarbij te kunnen beroepen op de Schrift.

Mozes: Een dorschenden os
zult gij niet muilbanden. Be-
kommert God zich om de ossen? '
10. Of zegt hij het geheel om onzentwil?
Ja, om onzentwil is het geschreven,
dat de ploeger behoort te ploegen in
hope, en de dorscher te dorschen in
hope van mede zijn deel te erlangen. '
11. Indien wij voor u het geestelijke ge-
zaaid hebben, is het dan wat groots,
dat wij het stoffelijke van u maaijen? '
12. Indien anderen dit recht op u heb-
ben, hebben wij het niet nog meer?
Doch wij hebben van dit recht geen
gebruik gemaakt, maar verdragen al-
les, om geen hinder te doen aan het
13. evangelie van Christus. ' Weet gij
niet, dat die den tempeldienst ver-
richten, uit den tempel eten, die
aan het altaar verbonden zijn, met
14. het altaar deelen? ' Zóó heeft de Heer
het ook verordend voor hen, die het
evangelie verkondigen, dat zij van
15. het evangelie leven. ' Maar ik heb
hiervan geen gebruik gemaakt. Ik
schrijf dit niet, opdat het zóó aan
mij geschiede; want het ware mij
beter te sterven, dan dat iemand
16. mijnen roem zou verijdelen. ' Zoo ik
toch het evangelie verkondig, het is
mij geen roem; want de nood is mij
opgelegd; ja, wee mij, zoo ik het
17. niet verkondig! ' Want doe ik het
vrijwillig, zoo heb ik loon; doch in-
dien gedwongen, het beheer is mij
18. toevertrouwd. ' Wat is dan mijn loon?
Dit, dat ik het evangelie, terwijl ik
het verkondig, niets doe kosten, zoo-
dat ik van mijn recht in het evan-
19. gelie geen gebruik maak. ' Want ter-
wijl ik vrij was van allen, heb ik
mij tot aller dienstknecht gesteld,
opdat ik er des te meer mocht win-
20. nen. ' En ik ben den Joden als een
Jood geworden, opdat ik de Joden
winnen mocht. Hun, die onder de
wet zijn, ben ik, hoewel zelf niet
onder de wet, geworden als een on-
der de wet, opdat ik hen, die onder
21. de wet zijn, mocht winnen. ' Hun,
die zonder wet zijn, ben ik, hoewel
niet zonder wet van God, maar onder
de wet van Christus, geworden als
een zonder wet, opdat ik hen, die
22. zonder wet zijn, mocht winnen. ' Ik
ben den zwakken geworden als een

Vs. **11.** Rom. XV:27; Gal. VI:6. — Vs. **12.** 2 Kor. XI:8, 9, XII:13; 2 Thess. III:8, 9; Hand. XX:33. — Vs. **13.** Num. XVIII:31; Deut XVIII:1. — Vs. **14.** Matth. X:10; 1 Tim. V:18.

Vs. **15.** 2 Kor. XII:13. — Vs. **17.** H. IV:1. — Vs. **20.** Hand. XVI:3, XXI:23—26. — Vs. **21.** Gal. II:3—5. — Vs. **22.** H. X:33; Rom. XV:1; Gal. VI:1; Rom. XI:14.

9. *Bekommert — ossen.* Uit het gebod omtrent den dorschenden os laat zich de christelijke plicht afleiden, om iederen arbeider, en zoo ook den evangelieprediker, zijn loon waardig te achten. Maar dit geschiedt hier door middel van allegorische schriftverklaring, waarbij dat gebod, als ware het naar de letter Gode onwaardig, vergeestelijkt wordt. Vgl. Gal. IV:22—25.

10. *dat de ploeger* enz. Dit is, naar 's apostels verklaring, de beteekenis en bedoeling van het gebod omtrent den dorschenden os. Door *ploeger* en *dorscher* wordt de evangeliedienaar zinnebeeldig aangeduid.

te dorschen — erlangen. Gew. t. *zijne hoop mede deelachtig te worden in hope.*

11. *het stoffelijke*, t. w. tot levensonderhoud. Zie op Rom. XV:27.

12. *hebben wij — meer*, daar wij uwe gemeente hebben gesticht? Dit geldt uitsluitend van Paulus zelven. Vgl. H. III:6, 10.

alles, t. w. arbeid, moeite, inspanning, ontbering, gebrek.

om geen hinder te doen enz. Men zou anders, onder voorwendsel dat wij van de evangelieprediking eene kostwinning maken, haar gehoor kunnen weigeren.

13. *uit den tempel*, d. i. van de gaven en offers, die in den tempel gebracht worden. Dit ziet op de joodsche priesters en Levieten.

15. *ik schrijf — geschiede.* Niet voor zich, maar voor anderen wil de apostel het recht op levensonderhoud, tot vergelding van hunnen evangeliearbeid, handhaven. Zijn roem is, dat hij arbeidt zonder loon (vs. 18).

16. *het is mij geen roem*, d. i. op zich zelve is de evangelieverkondiging, waartoe ik als mijns ondanks gebracht ben, voor mij geen stof van roem, maar slechts de vervulling van een schuldigen plicht.

17. De zin is: Indien ik het evangelie vrijwillig verkondig, alleen uit eigen beweging, zoo heb ik loon van den Heer te wachten; maar doe ik het niet vrijwillig, dan heb ik geen loon te wachten, omdat het mij als taak is opgelegd en ik mij daaraan, al wilde ik ook, niet onttrekken kan.

18. *mijn loon*, d. i. de grond mijner aanspraak op belooning.

het evangelie. Gew. t. *het evangelie van Christus.*

mijn recht in het evangelie, t. w. om daarvan te leven, welk recht in het evangelie gegrond is. Vgl. vs. 14.

19. *terwijl ik vrij was van allen*, d. i. terwijl niemand op mij eenige rechten kon doen gelden.

20. *hun, die onder de wet zijn*, d. i. den Joden.

hoewel zelf niet onder de wet. Paulus was ook wel een Jood van afkomst, maar door het geloof in Christus was hij der wet afgestorven (Gal. II:19). De gew. t. heeft deze woorden niet.

21. *hun, die zonder wet zijn*, d. i. den heidenen.

van God... van Christus. Gew. t. *voor God... voor Christus.*

22. *den zwakken*, d. i. den zwakgeloovigen christenen. Vgl. H. III:1—4. And. denken aan de zwakken in kennis en bevatting onder Joden en heidenen.

zwakke, opdat ik de zwakken winnen
mocht. Allen ben ik alles geworden,
23. om althans eenigen te behouden. ' En
alles doe ik om des evangelies wil,
opdat ik er mede deel aan erlange. '
24. Weet gij niet, dat die in de renbaan
loopen, wel allen loopen, doch één
den prijs behaalt? Loopt zóó, dat
25. gij dien behalen moogt. ' Ieder nu,
die mededingt, onthoudt zich in alles,
zij dan wel om eene verganke-
lijke, maar wij om eene onverganke-
26. lijke kroon te behalen. ' Ik derhalve
loop zóó, als niet in het onzekere;
ik vecht zóó met de vuist, ' als niet
27. in de lucht slaande. ' Maar ik beuk
mijn ligchaam en breng het tot dienst-
baarheid, opdat ik niet, terwijl ik
anderen predik, misschien zelf ver-
werpelijk worde.

HOOFDSTUK X, XI:1.

Vervolg. De ongehoorzaamheid der Israëlieten in de woestijn, een waarschuwend voorbeeld voor anderen (vs. 1—14). Christelijke wijsheid, te behartigen met opzicht tot het deelnemen aan heidensche offermaaltijden (vs. 15—22) en het eten van offervleesch (vs. 23—H. XI:1).

1. Want ik wil er u niet onkundig
van laten, broeders! dat onze vade-
ren allen onder de wolk waren, en
2. allen door de zee zijn gegaan, ' en
allen in de wolk en in de zee tot
3. Mozes gedoopt zijn, ' en allen de-
4. zelfde geestelijke spijs gegeten, ' en
allen denzelfden geestelijken drank
gedronken hebben; want zij dronken
uit eene geestelijke rots, die hen
volgde, en die rots was Christus. '
5. Maar in de meesten hunner had God
geen welgevallen; want zij werden
6. neergeveld in de woestijn. ' Dit nu
is ons ten voorbeelde geschied, opdat
wij geen lust zouden hebben tot het
kwade, gelijk zij er lust toe hadden. '
7. En weest geen afgodendienaars, gelijk
sommigen hunner, zooals er geschre-
ven staat: Het volk zat neer
om te eten en te drinken, en

Vs. 24. Fil. III:12—14; 2 Tim. IV:7, 8; Hebr. XII:1.
Vs. 1. Exod. XIII:21, 22, XIV:22. — Vs. 2. Rom. VI:3.

Vs. 3. Exod. XVI:14, 15; Joh. VI:32—35. — Vs. 4. Exod. XVII:6; Num. XX:11. — Vs. 5. Num. XIV:28—30, XXVI:65. — Vs. 6. Num. XI:4, 33. — Vs. 7. Exod. XXXII:6.

23. *alles.* Gew. t. *dit.*
er mede deel aan erlange, t. w. aan het geestelijke heil, dat het evangelie schenkt en belooft.
24. *renbaan.* De apostel heeft het oog op de grieksche, inzonderheid de dusgenaamde isthmische spelen, den Korinthiërs gemeenzaam bekend, dewijl zij in hunne onmiddellijke nabijheid plaats hadden. Op den wedloop dier spelen doelt vs. 24, op het vuistgevecht vs. 26. Het leven des christens wordt er door voorgesteld als een aanhoudende strijd, een onophoudelijk streven naar volmaaktheid, en dat te gepaster, omdat de bedoelde wedstrijden in hooge eer stonden.
25. *die mededingt*, t. w. om in den wedloop, in het worstelperk, in het vuistgevecht of op eenige andere wijze den prijs te behalen.
onthoudt zich in alles. Die zich tot den kampstrijd voorbereidden, oefenden zich daartoe vele maanden vooraf, door zich te onthouden van al wat hunne vlugheid en geschiktheid zou kunnen verminderen.
eene vergankelijke kroon, t. w. van lauweren, eikenblad of klimop.
26. *als niet in het onzekere ... als niet in de lucht slaande.* De ongeschikte wedlooper liep niet in eene bepaalde richting noch in rechte lijn, maar als in het onzekere, her- en derwaarts afwijkende, op het einde aan; en de ongeoefende vuistvechter trof zijn tegenstander niet, maar terwijl deze, meergeoefend, zijne slagen ontweek, sloeg hij in de lucht. Zóó deed Paulus niet in zijn geestelijken strijd.
27. *ik beuk — dienstbaarheid.* Ook dit is ontleend aan den kampvechter, die zijn tegenstander slaat en kneust, totdat hij hem overwint en als zijn slaaf met zich het worstelperk rondvoert. Zóó breng ik ook, wil Paulus zeggen, mijne zinnelijke lusten en zondige driften met kracht en geweld ten onder.

1—4. Naar allegorische verklaring ziet de apostel in de wolk, die den Israëlieten in de woestijn den weg wees, en in de Roode Zee, die zij doortrokken, eene aanduiding van den doop (vs. 2), gelijk in het manna en in het water der rots (vs. 3, 4) eene aanduiding van het Avondmaal.
2. *in de wolk en in de zee*, als in het doopwater.
tot Mozes, d. i. om zijne volgers te zijn, aan hem, den leidsman en wetgever, ondergeschikt. Vgl. Rom. VI:3.
3. *geestelijke spijs*, d. i. eene spijs, niet van aardschen oorsprong of op natuurlijke wijze verkregen, maar uit den hemel door God gegeven. Vgl. Joh. VI: 32—35.
4. *geestelijken drank*, d. i. die op wonderbare wijze uit de rots vloeide.
die hen volgde. Volgens eene joodsche overlevering, zou de wonderbare rots de Israëlieten overal door de woestijn gevolgd zijn. Het verhaal, Num. XX: 4—11, vgl. Exod. XVII:1—6, en het lied van de bron, Num. XXI:17, 18, vgl. vs. 19, 20, kunnen aanleiding gegeven hebben tot deze vreemde meening. And. denken aan waterstroomen, die, uit de rots gevloeid, den Israëlieten zouden nabij gebleven zijn op hunne reis.
was Christus. Ook dit is allegorische verklaring (vgl. op vs. 1—4), in overeenstemming met het geloof, dat Christus reeds vóór zijne menschwording, onder het O. V., op aarde werkzaam was (vgl. 1 Petr. I:11, Joh. I:5, XII:41).
7. *afgodendienaars.* De christenen zouden dit worden, althans naar uiterlijken schijn, of ook wezenlijk (vgl. H. VIII:7), wanneer zij deelnamen aan heidensche offermaaltijden.
het volk zat neer, t. w. aan den offermaaltijd.

zij stonden op om te spelen. '
8. En laat ons niet hoereeren, gelijk
sommigen hunner hoereerden, en er
vielen op éénen dag drie en twintig
9. duizend. ' En laat ons den Heer niet
verzoeken, gelijk sommigen van hen
hem verzochten, en zij kwamen door
10. de slangen om. ' En mort niet, ge-
lijk sommigen van hen morden, en
zij kwamen om door den verderver. '
11. Dit alles nu is hun overkomen ten
voorbeelde, en het is beschreven tot
waarschuwing voor ons, tot wie de
einden der eeuwen gekomen zijn. '
12. Wie dus meent te staan, zie toe,
13. dat hij niet valle. ' Nog geen andere
verzoeking is u overkomen, dan eene
menschelijke; doch God is getrouw,
dat hij u niet zal laten verzocht wor-
den boven hetgeen gij vermoogt, maar
met de verzoeking zal hij ook de
uitkomst geven, opdat gij haar ver-
dragen kunt.
14. Daarom, mijne geliefden! ontvliedt
15. den afgodendienst. ' Als tot verstan-
digen spreek ik; beoordeelt gij het-
16. geen ik zeg. ' De drinkbeker der
zegening, dien wij zegenen, is die
niet eene gemeenschap met het bloed
van Christus? Het brood, dat wij
breken, is het niet eene gemeenschap
17. met het ligchaam van Christus? ' Eén
brood toch is het, één ligchaam zijn
wij, velen; want wij hebben allen
18. deel aan dat ééne brood. ' Ziet op
het Israël naar het vleesch. Hebben
niet zij, die de offeranden eten, ge-
19. meenschap met het altaar? ' Wat
beweer ik dan? Dat een afgoden-
offer iets is, of dat een afgod iets
20. is? ' Neen, maar dat zij hetgeen zij
offeren, aan booze geesten offeren,
en niet aan God; en ik wil niet,
dat gij met de booze geesten gemeen-
21. schap hebt. ' Gij kunt den drinkbe-
ker des Heeren niet drinken en den
drinkbeker der booze geesten; gij
kunt geen deel hebben aan de tafel
des Heeren en aan de tafel der booze
22. geesten. ' Of zullen wij den naijver
des Heeren opwekken? Zijn wij ster-
ker dan hij?
23. Alles is geoorloofd, maar niet al-
les is nuttig; alles is geoorloofd,

Vs. **8.** Num. XXV:1—9. — Vs. **9.** Num. XXI:5, 6. — Vs. **10.** Exod. XVII:2; Num. XIV:36; 37, XVI:41—50. — Vs. **11.** Vs. 6; Rom. XV:4. — Vs. **13.** H. I:8, 9; 1 Thess. V:23, 24. Vs. **14.** 1 Joh. V:21. — Vs. **16.** H. XI:23—29. — Vs. **17.** H. XII:27; Rom. XII:5. — Vs. **19.** H. VIII:4. — Vs. **20.** Lev. XVII:7; Deut. XXXII:17. — Vs. **23.** H. VI:12.

7. *om te spelen.* Bij de Joden, evenals bij de overige volken der oudheid, waren dans en muziek bij godsdienstige feesten gewoon.

9. *den Heer.* Gew. t. *Christus.* And. lez. *God.*

laat ons — verzoeken. De christenen te Korinthe, wanneer zij deelnamen aan de zonden der heidensche wereld, stelden den Heer als op de proef, of hij hen voor afval kon bewaren. Vgl. vs. 12.

10. *den verderver.* Er wordt Num. XVI:41—50 van eene plaag of pestziekte gesproken. De *verderver* is de doodsengel, door wien Gods strafgericht volvoerd werd.

11. *tot wie de einden — gekomen zijn,* d. i. die in het laatste tijdperk der tegenwoordige eeuw leven, zoodat de dag des oordeels nabij is. Vgl. op H. VII:26.

12. De zin is: Wie meent, te midden der verzoekingen, waaraan hij is blootgesteld, vast te staan in het geloof, zie toe, dat hij er niet onder bezwijke.

13. *eene menschelijke,* d. i. voor menschelijke krachten berekend. And. door menschen veroorzaakt. Er konden ook zwaardere verzoekingen over hen komen.

uitkomst. Gr. *uitgang,* t. w. uit het gevaar, waaraan de verzoeking blootstelt.

14. *vliedt den afgodendienst.* Dat deden zij niet, die zich met de heidenen vereenigden aan hunne offermaaltijden. Vgl. op vs. 7.

15. *tot verstandigen.* Alleen zulken konden verstaan, wat de apostel nu ging zeggen van de gemeenschap met Christus in het Avondmaal en van de gemeenschap met de afgoden in het offermaal.

16. *De drinkbeker — zegenen,* d. i. De drinkbeker, die bij de avondmaalsviering met lofzegging aan God gewijd wordt. And. *De drinkbeker der dankzegging* enz.

eene gemeenschap met enz., d. i. een zinnebeeld onzer gemeenschap met enz., zoodat wij ons, door het gebruik van dien beker en dat brood, in betrekking plaatsen met hem, wiens bloed voor ons vergoten en wiens ligchaam voor ons verbroken is.

17. *één ligchaam zijn wij, velen,* d. i. ofschoon velen in getal, maken wij te zamen één ondeelbaar ligchaam uit.

18. *het Israël naar het vleesch,* d. i. hen, die naar afstamming Israëlieten zijn, in onderscheiding van *het geestelijk Israël,* d. i. de geloovige christenheid (Gal. VI:16).

19. *afgodenoffer... afgod.* Gew. t. *afgod... afgodenoffer.*

iets, d. i. iets anders dan gewone spijs.

iets, d. i. iets wezenlijks. Vgl. H. VIII:4.

20. *zij.* Gew. t. *de heidenen.*

booze geesten. Zie op Matth. VII:22. De afgoderij moest dus geacht worden het werk des duivels en zijner dienaren en aan hen gewijd te zijn.

21. *drinkbeker der booze geesten,* d. i. van booze geesten afkomstig en aan hen gewijd, zoodat gij, daaraan deelnemende, met hen gemeenschap hebt.

22. *den naijver des Heeren opwekken,* t. w. opdat hij, die zich niet met booze geesten laat gelijk stellen, ons zijn ongenoegen doe ondervinden over ons gedrag.

23. *geoorloofd* (tweemaal). Gew. t. *mij geoorloofd.*

24. maar niet alles sticht. ' Niemand zoeke
het zijne, maar wat des anderen is. '
25. Eet vrij al wat in de vleeschhal verkocht wordt, zonder om des gewetens wil eenig onderzoek te doen; '
26. want de aarde en hare volheid
27. is des Heeren. ' En indien iemand der ongeloovigen u noodigt en gij er gaan wilt, eet vrij al wat u wordt voorgezet, zonder om des gewetens
28. wil eenig onderzoek te doen. ' Maar indien iemand tot u zegt: Dit is een godenoffer! zoo eet het niet, om diens wil, die het u te kennen geeft,
29. en om des gewetens wil. ' Ik bedoel niet uw eigen geweten, maar dat des anderen. Want waarom wordt mijne vrijheid door een ander geweten ge-
30. oordeeld? ' Indien ík met dankzegging geniet, waarom word ik gelasterd om hetgeen waarvoor ik dank? '
31. Hetzij gij dan eet, hetzij gij drinkt, hetzij gij iets anders doet, doet het
32. alles ter eere Gods. ' Weest zonder aanstoot, èn voor Joden, èn voor Grieken, èn voor de gemeente Gods; '
33. gelijk ik ook in alles allen tracht te behagen, door niet mijn eigen nut te zoeken, maar dat van velen, opdat
XI: 1. zij behouden worden. ' Weest navolgers van mij, evenals ik het van Christus ben!

HOOFDSTUK XI : 2—34.

Over het onbetamelijk gedrag der vrouwen in de onderlinge samenkomsten (vs. 2—16), en over onwaardige viering van het avondmaal (vs. 17—34).

2. Ik prijs u, broeders! dat gij in alles mijner gedachtig zijt en u aan de overleveringen houdt, gelijk ik ze
3. u overgeleverd heb. ' Doch ik wil, dat gij weet, dat van iederen man Christus het hoofd is, en de man het hoofd der vrouw, en God het
4. hoofd van Christus. ' Ieder man, die bidt of profeteert met gedekten hoof-
5. de, doet zijn hoofd schande aan. ' En iedere vrouw, die bidt of profeteert met ongedekten hoofde, doet haar hoofd schande aan; want het is één en hetzelfde alsof haar het haar ware
6. afgeschoren. 'Want indien eene vrouw zich niet dekt, laat haar ook het haar

Vs. **24**. H. XIII : 5; Fil. II : 4. — Vs. **26**. Ps. XXIV : 1. — Vs. **27**. Luc. X : 8. — Vs. **28**. H. VIII : 7, 8. — Vs. **30**. Rom. XIV : 6; 1 Tim. IV : 3—5. — Vs. **31**. Kol. III : 17.

Vs. **32**. Rom. XIV : 13. — Vs. **33**. H. IX : 22.
Vs. **1**. H. IV : 16; Fil. III : 17; 1 Thess. I : 6; 2 Thess. III : 9. — Vs. **2**. 2 Thess. II : 15. — Vs. **3**. H. III : 23; Ef. V : 23.

23. *sticht*, d. i. is bevorderlijk aan den opbouw der gemeente. Vgl. op H. VI : 12.
25. Daar het vleesch, dat op de markt verkocht werd, al ware het van een offerdier afkomstig, zijne beteekenis als afgodenoffer verloren had, zoo was het een bewijs van groote bekrompenheid en zwakheid des geloofs, om des gewetens wil onderzoek te doen, of het vleesch al of niet van een offerdier afkomstig was.
26. Alles is Gods eigendom, daar het door hem geschapen is, en alle schepsel Gods is goed. Vgl. 1 Tim. IV : 4.
27. *u noodigt*, t. w. niet tot een offermaaltijd, waaraan geen christen, volgens Paulus, mocht deelnemen, maar tot een gewonen maaltijd.
zonder — onderzoek te doen. Zie op vs. 25.
28. *iemand*, t. w. een ander genoodigde, die gewoon is onderzoek te doen (vs. 25), dus een zwakgeloovig christen. And. een heiden.
Dit is een godenoffer! Gew. t. *Afgodenoffer!*
om des gewetens wil, t. w. van hem, die het te kennen geeft (vs. 29), en van anderen, die even zwak zijn in het geloof. De gew. t. voegt er bij: *want* de aarde en hare volheid is des Heeren (vs. 26).
29. De zin is: De uitspraak van mijn eigen geweten hangt niet af van hetgeen een ander meent zich al of niet te mogen veroorloven; want geen ander heeft recht, om te oordeelen over het gebruik, dat ik van mijne christelijke vrijheid maak.
1. *Weest navolgers van mij.* Dit ziet op het vorige, inzonderheid op vs. 33.

2. *de overleveringen.* Zoo worden alle voorschriften van geloof en wandel genoemd, die de gemeenten van de apostelen of van anderen, hetzij mondeling of in geschrifte, als van christuswege, ontvangen hadden. Vgl. 2 Thess. II : 15.
3. *de man — vrouw.* Wel is Christus ook het hoofd der vrouw; maar deze heeft tevens den man als haar onmiddellijk hoofd te eerbiedigen, terwijl de man alleen Christus als hoofd boven zich heeft.
4. *bidt of profeteert*, d. i. in de samenkomsten optreedt, om vóór te gaan in het gebed of om te leeren en te vermanen, naar de wijze der oude profeten. Vgl. over *profeteeren* op Rom. XII : 6.
met gedekten hoofde. Gr. *iets op* (of *over*) *het hoofd hebbende.* De apostel spreekt onderstellenderwijze, om er zijne bestraffing van het optreden der vrouwen met ongedekten hoofde uit af te leiden.
zijn hoofd, d. i. zijn eigen hoofd, en daardoor zich zelven. And. denken hier aan Christus, het hoofd des mans.
5. *iedere vrouw* enz. Terwijl de apostel, blijkens H. XIV : 34, het optreden der vrouw in de samenkomsten met luid gebed of profetische rede afkeurt, bestraft hij hier nog slechts hare onvoegzame houding bij het optreden.
met ongedekten hoofde, d. i. zonder sluijer.
haar hoofd, d. i. haar eigen hoofd, en daardoor zich zelve (vgl. op vs. 4). And. denken hierbij aan den man, het hoofd der vrouw (vs. 3).
het haar .. afgeschoren. Eene vernedering, die bij de Israëlieten de overspelige en de krijgsgevangene vrouw moest ondergaan.

worden afgesneden; doch indien het
schandelijk is voor eene vrouw, het
haar afgesneden of afgeschoren te hebben,
laat haar dan zich dekken.'
7. Want een man behoort zich het hoofd
niet te dekken, daar hij het beeld
en de heerlijkheid Gods is; maar de
vrouw is de heerlijkheid des mans.'
8. De man toch is niet uit de vrouw,
9. maar de vrouw uit den man.' Ja,
ook is de man niet geschapen om de
vrouw, maar de vrouw om den man.'
10. Daarom behoort de vrouw eene macht
op het hoofd te hebben om der en-
11. gelen wil.' Evenwel, in den Heer is
noch de vrouw zonder den man, noch
12. de man zonder de vrouw.' Want ge-
lijk de vrouw uit den man is, zoo
is ook de man door de vrouw, en
13. alles is uit God.' Oordeelt bij u zel-
ve: is het betamelijk, dat eene
14. vrouw ongedekt tot God bidt?' En
leert de natuur zelve u niet, dat,
zoo een man lang haar draagt, het
15. hem tot oneer is,' maar dat, zoo
eene vrouw lang haar draagt, het
haar tot eere is? Want het lange
haar is haar voor sluijer gegeven.'
16. Doch wil iemand twisten, wij hebben
zoodanige gewoonte niet, noch ook
de gemeenten Gods.
17. Dit nu beveel ik, terwijl ik het
niet prijs, dat gij niet tot beter,
18. maar tot erger samenkomt.' Want
vooreerst hoor ik, dat er, wanneer
gij samenkomt in de gemeente, ver-
deeldheden onder u zijn, en voor
19. een deel geloof ik het.' Want er
moeten ook scheuringen onder u
zijn, opdat de beproefden onder u
20. openbaar worden.' Wanneer gij dan
samenkomt, zoo is dat niet den maal-
21. tijd des Heeren eten;' want bij het
eten neemt elk vooraf zijn eigen maal,
en de een heeft honger, de ander is
22. dronken.' Hebt gij dan geen huizen
om te eten en te drinken? Of ver-
acht gij de gemeente Gods en be-

Vs. 7. Gen. I:26, 27; Kol. III:10. — Vs. 8, 9. Gen. II:18, 21—23. — Vs. 10. Gen. III:16. — Vs. 18. H. I:11, 12, III:3, 4.

Vs. 19. Matth. X:34, XVIII:7; Luc. II:35; 1 Joh. II:19. — Vs. 21. Jud. 12.

7. *het beeld — Gods*, d. i. het beeld van God, van wege de hem geschonken heerschappij over al het geschapene, en als zoodanig vertoonende Gods hoogheid en oppermacht.

de heerlijkheid des mans, daar in de vrouw de hoogheid en oppermacht des mans, aan wien zij onderworpen is, openbaar wordt.

10. *eene macht*, d. i. een sluijer, als het teeken van de macht des mans, aan welke zij onderworpen is.

om der engelen wil, die geacht werden in de vergaderingen der christenen onzichtbaar tegenwoordig te zijn, of, volgens and., die getuigen zijn geweest van de schepping der vrouw. And. nog anders.

11. *in den Heer.* Ten einde verkeerde gevolgtrekkingen uit het gezegde te voorkomen, voegt de apostel er bij, dat man en vrouw, in hunne betrekking tot Christus en zijne gemeente, onafscheidelijk bij elkander behooren.

noch de vrouw — vrouw. Gew. t. *noch de man zonder de vrouw, noch de vrouw zonder den man.*

12. *de vrouw uit den man*, t. w. Eva uit Adam, naar het scheppingsverhaal.

de man door de vrouw, d. i. door middel van de vrouw, in zoover niemand, Adam alleen uitgezonderd, zonder moeder is.

alles is uit God, zoodat God, de eeuwige oorsprong van al wat leeft, boven beiden is.

15. *het lange haar — gegeven*, en dus is het onbetamend, dat de vrouw met ongedekten hoofde, in het openbaar, tot God bidt (vgl. vs. 13).

16. *twisten*, d. i. eene twistvraag opwerpen ter zake van gedekt of ongedekt hoofd.

wij hebben — gewoonte niet, d. i. het gedekte hoofd des mans en het ongedekte hoofd der vrouw komen niet overeen met de gewoonte, die ik zelf volg en die in het algemeen bij de christenen is aangenomen. And. denken aan de gewoonte van te twisten.

17. *Dit nu beveel ik* enz. *Dit* ziet op het voorafgaande, en hetgeen de apostel *niet prijst* wordt in het volgende vermeld. Gew. t. *Dit nu bevelende, prijs ik niet, dat* enz.

niet tot — erger, d. i. niet tot elkanders nut en voordeel, maar tot elkanders nadeel en schade.

18. *vooreerst.* Zie op Rom. III:2.

verdeeldheden, zoodat de een zich in de onderlinge samenkomst scheidt van den ander. Vgl. vs. 21.

19. *opdat*, t. w. naar Gods bedoeling.

20. *zoo is dat niet* enz., d. i. zulk eene samenkomst, en hetgeen daarbij plaats heeft, verdient geen houden van den *maaltijd des Heeren* te heeten.

den maaltijd des Heeren eten. De gedachtenisviering van 's Heeren dood bestond bij de eerste christenen in het houden van een liefdemaaltijd (Jud. 12), waaraan allen, ook die niet tot de kosten konden bijdragen, deel hadden, en waarbij meer genuttigd werd dan, gelijk bij de latere avondmaalsviering, eene enkele bete broods en eene enkele teug wijns. Reeds zeer spoedig echter gingen er met die liefdemaaltijden schromelijke verkeerdheden gepaard (vgl. Jud. 12), waarom zij dan ook later zijn afgeschaft.

21. In plaats van te wachten (vgl. vs. 33), totdat de spijs behoorlijk was rondgedeeld en elk daarvan zijn deel bekomen had, aten en dronken de meervermogenden, òf alleen, òf uitsluitend met hunne vrienden en partijgenooten, zoodat de armen, althans die niet tot de vrienden behoorden, zelve honger lijdende, het dikwijls overdadige eten en drinken der anderen moesten aanzien.

22. *veracht gij de gemeente Gods*, t. w. door aan hare armen hun wettig deel te onthouden.

schaamt gij hen, die niet hebben?
Wat zal ik u zeggen? Zal ik u
prijzen? Hierin prijs ik u niet.
23. Ik toch heb van wege den Heer
ontvangen, wat ik u ook heb over-
geleverd, dat de Heer Jezus in den
nacht, waarin hij overgeleverd werd,
24. brood nam ' en, nadat hij gedankt
had, het brak en zeide: Dit is mijn
ligchaam, dat voor u verbroken wordt;
25. doet dit tot mijne gedachtenis! ' Even-
zoo nam hij ook den drinkbeker na
den maaltijd en zeide: Deze drink-
beker is het nieuwe verbond in mijn
bloed; doet dit, zoo dikwijls gij dien
26. drinkt, tot mijne gedachtenis! ' Want
zoo dikwijls gij dit brood eet en den
drinkbeker drinkt, verkondigt gij den
dood des Heeren, totdat hij komt. '
27. Derhalve wie onwaardiglijk het brood
eet of den drinkbeker des Heeren
drinkt, zal schuldig zijn aan het lig-
chaam en het bloed des Heeren. '
28. Maar men beproeve zich zelven, en
ete zóó van het brood en drinke van
29. den drinkbeker. ' Want wie eet en
drinkt, hij eet en drinkt zich een
oordeel, door het ligchaam niet te
30. onderscheiden. ' Daarom zijn er onder
u vele zwakken en kranken, en ont-
31. slapen er niet weinigen. ' Doch in-
dien wij ons zelve beoordeelden, zou-
den wij niet geoordeeld worden; '
32. maar als wij geoordeeld worden, wor-
den wij door den Heer getuchtigd,
opdat wij niet met de wereld veroor-
33. deeld worden. ' Derhalve mijne broe-
ders! als gij samenkomt om te eten,
34. wacht op elkander. ' Indien iemand
honger heeft, hij ete te huis, opdat
gij niet samenkomt tot een oordeel.
Het overige nu zal ik verordenen,
zoodra ik kom.

HOOFDSTUK XII.

Over de geestelijke gaven (H. XII—XIV). De algemeenheid en verscheidenheid dier gaven (H. XII: 1—11). Hare verhouding tot elkander en hare hooge waarde voor de gemeente, die het ligchaam van Christus is (vs. 12—31).

1. Wat nu de geestelijke gaven be-

Vs. 23. H. XV: 3. — Vs. 24, 25. Matth. XXVI: 26—28; Marc. XIV: 22—24; Luc. XXII: 19, 20. — Vs. 27. H. X: 16.

Vs. 28. 2 Kor. XIII: 5; Gal. VI: 4. — Vs. 31. Ps. XXXII: 5. — Vs. 32. Hebr. XII: 5—11; B. d. Wijsh. XII: 22.

22. *beschaamt — hebben*, t. w. door hunne verwachting te leur en hen zelve in hunne armoede ten toon te stellen.

23. *van wege den Heer*, d. i. niet onmiddellijk, maar door anderen.

hij overgeleverd werd, t. w. aan zijne vijanden tot den dood.

24. *Dit is.* Gew. t. *Neemt, eet! Dit is.*

dat voor u verbroken wordt. Gr. *dat voor u* (t. w. *is*).

doet — gedachtenis, d. i. gedenkt bij dit gebroken brood aan mij en mijn voor u verbroken ligchaam! Vgl. op Luc. XXII: 19.

25. Zie op Matth. XXVI: 28.

26. *den drinkbeker.* Gew. t. *dezen drinkbeker.*

verkondigt gij, d. i. vermeldt gij met lof en dank. And. *verkondigt.*

totdat hij komt. Als Christus zou gekomen zijn, had de zinnebeeldige gedachtenisviering hare beteekenis en haar doel verloren.

27. *onwaardiglijk*, d. i. op onwaardige wijze, niet overeenkomstig den aard of de waardigheid van den maaltijd des Heeren.

het brood. Gew. t. *dit brood.*

zal schuldig zijn aan enz., d. i. bezondigt zich door het misbruik, dat hij maakt van de gewijde teekenen van 's Heeren ligchaam en bloed, en maakt zich daardoor strafwaardig (vs. 29).

28. *men beproeve zich zelven*, t. w. of men op de rechte wijze gezind is en zich gedraagt bij het gedachtenismaal des Heeren, en loutere zich van het verkeerde, dat men bij zich zelven ontdekken mocht.

ete zóó, d. i. na zich zóó beproefd en behoorlijk voorbereid te hebben.

29. *eet en drinkt*, t. w. alsof het een gewone maaltijd ware. Gew. t. *onwaardiglijk eet en drinkt.* Vgl. op vs. 27.

hij eet — oordeel, d. i. hij haalt zich door zulk eten en drinken een strafgericht van God op den hals. Vgl. vs. 30—32.

het ligchaam, t. w. des Heeren. And. d. i. de gemeente. Gew. t. *het ligchaam des Heeren.*

niet te onderscheiden, d. i. te handelen, alsof hij geen onderscheid kende tusschen het teeken van 's Heeren ligchaam en gewone spijs.

30. Er heerschte in die dagen vermoedelijk te Korinthe eene buitengewone ziekte en sterfte onder de christenen, waarin zij een strafgericht van God over hun verkeerd gedrag hadden op te merken.

31. *Doch.* Gew. t. *Want.*

ons zelve beoordeelden, d. i. ons zelve beproefden (vs. 28) en als 't ware gericht hielden over ons gedrag.

zouden wij — worden, d. i. zou er geen strafgericht over ons komen (vs. 29), hetwelk nu dienen moet, om ons aan ons zelve te ontdekken.

32. *getuchtigd*, t. w. te onzen nutte, om ons tot droefheid over ons zelve en tot bekeering te brengen. Vgl. Hebr. XII: 10.

met de wereld, t. w. der ongeloovigen.

33, 34. De apostel waarschuwt hier nogmaals tegen hetgeen hij reeds vs. 20—22 bestraft had.

1. *de geestelijke gaven.* Het schijnt, dat de Korinthiërs in hunnen brief ook gevraagd hadden naar de onderscheidene waarde der geestelijke gaven. Vgl. op H. VII: 1.

treft, broeders! ik wil u daaromtrent
2. niet onkundig laten. ' Gij weet, dat
gij, toen gij heidenen waart, tot de
stomme afgoden u als 't ware liet
3. voort- en heendrijven. ' Daarom maak
ik u bekend, dat niemand, die in
den Geest Gods spreekt, zegt: Jezus
is een vervloekte! en dat niemand
zeggen kan: Jezus is de Heer! dan
in den Heiligen Geest.
4. Nu is er verscheidenheid van ga-
ven, doch het is dezelfde Geest. '
5. En er is verscheidenheid van bedie-
6. ningen, en het is dezelfde Heer. ' En
er is verscheidenheid van werkin-
gen, en het is dezelfde God, die al-
7. les in allen werkt. ' Maar aan ieder
wordt de openbaring des Geestes ge-
8. geven ten algemeenen nutte. ' Want
aan den een wordt door den Geest
gegeven een woord van wijsheid, aan
een ander een woord van kennis,
9. naar denzelfden Geest, ' aan een an-
der geloof, door denzelfden Geest,
aan een ander gaven van genezing,
10. door denzelfden Geest, ' aan een an-
der werkingen van krachten, aan een
ander profetie, aan een ander beoor-
deeling van geesten, aan een ander
menigerlei tongen, aan een ander uit-
11. legging van tongen. ' Doch dit alles
werkt één en dezelfde Geest, die aan
elk in het bijzonder toedeelt gelijk
hij wil.
12. Want, gelijk het ligchaam één is
en vele leden heeft, en alle leden
des ligchaams, hoewel vele, één lig-
13. chaam zijn, zoo ook Christus. ' Want
ook wij allen zijn door éénen Geest
tot één ligchaam gedoopt, hetzij Jo-

Vs. 2. H. VI : 11; Ef. II : 11, 12. — Vs. 3. 1 Joh. IV : 1—3; Marc. IX : 39; Matth. XVI : 17. — Vs. 4—11. Rom. XII : 6—8; 1 Petr. IV : 10, 11. — Vs. 5. Ef. IV : 11, 12.

Vs. 8—10. H. XII, XIII : 1, 2, 8, XIV; Marc. XVI : 17, 18; 1 Joh. IV : 1. — Vs. 11. Rom. XII : 3—6. — Vs. 12. H. VI : 15, X : 17; Rom. XII : 4, 5; Ef. IV : 3—7, 16; Kol. I : 24. — Vs. 13. Gal. III : 27, 28.

2. *dat gij, toen gij.* Gew. t. *dat gij.*

de stomme afgoden, die, zonder leven en zonder spraak zijnde, geen godspraak konden geven, hoewel zulks aan hen werd toegeschreven.

u als 't ware liet voort- en heendrijven. Een toestand van blind bijgeloof en afhankelijkheid van anderer gezag. Gew. t. *getrokken werdt, naardat gij werdt geleid*, d. i. tot welken god, tot welken tempel, of tot welk orakel men u henenleidde.

3. Dewijl de korinthische christenen, ten minste voor het grootste deel, voormalige heidenen waren (vs. 2) en dus vroeger van wezenlijke uitingen van den goddelijken Geest geen kennis hadden, deelt de apostel hun mede, wat in 't algemeen tot de rechte waardeering van hetgeen uit den Geest was leiden kan.

een vervloekte. Gr. *een banvloek.* Zie op Rom. IX : 3.

4. *het is dezelfde Geest*, t. w. die ze verleent (vs. 11).

5. *bedieningen*, t. w. ten nutte van de gemeente en hare armen.

het is dezelfde Heer, t. w. ten wiens gevalle en onder wiens leiding zij vervuld worden.

6. *werkingen*, waardoor de gaven en krachten, die God schenkt, zich werkzaam betoonen (vgl. vs. 10).

7. Aan ieder wordt het op verschillende wijze gegeven, de werking des Geestes naar buiten te openbaren; maar naar het doel, waarmede God zijne gaven uitdeelt, moeten zij door hen, die ze ontvangen, uitsluitend worden aangewend ten meesten nutte der gemeente.

8. *een woord van wijsheid . . . een woord van kennis.* Door het eerste schijnt bedoeld te zijn de gave, om de christelijke waarheid in gepasten vorm aan te bevelen; door het andere die, om een dieper inzicht dier waarheid aan anderen mede te deelen.

naar denzelfden Geest, d. i. volgens den wil of de bedoeling van denzelfden Geest. Zie vs. 11.

9. *geloof*, d. i. zoodanige geloofskracht, waardoor men wonderen werkt of daden verricht van christelijken heldenmoed en zelfopoffering. Vgl. H. XIII : 2, 3.

9. *gaven van genezing*, d. i. om verschillende kranken te genezen (vs. 28, 30).

10. *werkingen van krachten*, t. w. om ook nog andere wonderdaden te verrichten dan die in genezing van kranken (vs. 9) bestaan.

profetie. Zie op Hand. XI : 27.

beoordeeling van geesten, d. i. de gave om te beoordeelen wat al en wat niet uit Gods Geest gesproken of gedaan is. Vgl. H. XIV : 29, 1 Joh. IV : 1.

menigerlei tongen. Gr. *soorten van tongen.* Het *spreken met tongen* geschiedde op verschillende wijzen en had, in onderscheiding van het *profeteeren* (H. XIV : 3—5), uitsluitend plaats in een toestand van hooge geestvervoering, waarbij het verstand rustte (H. XIV : 14). Het bepaalde zich tot het uitspreken van gebeden en dankzeggingen en het aanheffen van loftiederen (vs. 14—16), en werd erkend als een teeken en werking van den over den spreker uitgestorten Heiligen Geest, maar had in de oogen van ongeloovigen een schijn van uitzinnigheid (vs. 22, 23). Het was doorgaans een spreken met geheel onverstaanbare klanken (vs. 2, 27, 28). Vgl. voorts op Hand. II : 4. And. *menigerlei talen*, of *soorten van talen.*

uitlegging van tongen. Het spreken met tongen was voor de meesten, die het aanhoorden, onverstaanbaar (H. XIV : 9, 11, 16). Ook miste soms de spreker zelf, uithoofde van zijne geestverrukking, het vermogen, om zich ordelijk te herinneren, wat hij in dien toestand gesproken had. Wie dat vermogen behield, bezat ook de gave, om den zin van het met tongen gesprokene uit te leggen voor de gemeente (vgl. H. XIV : 5, 27, 28). And. *uitlegging van talen.*

11. *gelijk hij wil*, d. i. niet naar willekeur, maar overeenkomstig de behoefte der gemeente.

12. *des ligchaams.* Gew. t. *des éénen ligchaams.*

zoo ook Christus, d. i. Christus, in zijne vereeniging met de gemeente, of de gemeente, die het ligchaam van Christus is (vs. 27).

13. *door éénen Geest*, die bij den doop over allen is uitgestort, of waarin allen gedoopt zijn.

tot één ligchaam, d. i. om één ligchaam te zijn, of om tot het ééne ligchaam van Christus te behooren.

den, hetzij Grieken, hetzij dienst-
knechten, hetzij vrijen; en allen zijn
14. wij met éénen Geest gedrenkt. ' Want
ook het ligchaam is niet één lid,
15. maar vele. ' Indien de voet zeide:
Dewijl ik geen hand ben, ben ik
niet van het ligchaam, zou hij daar-
16. om niet van het ligchaam zijn? ' En
indien het oor zeide: Dewijl ik geen
oog ben, ben ik niet van het lig-
chaam, zou het daarom niet van het
17. ligchaam zijn? ' Ware het ligchaam
geheel oog, waar zou het gehoor zijn?
Ware het geheel gehoor, waar zou
18. de reuk zijn? ' Maar nu heeft God
de leden geplaatst, elk van hen in
19. het ligchaam, zooals hij wilde. ' En
waren ze allen één lid, waar zou het
20. ligchaam zijn? ' Maar nu zijn het
vele leden en maar één ligchaam. '
21. Het oog kan niet zeggen tot de hand:
Ik heb u niet noodig! noch weder-
om het hoofd tot de voeten: Ik heb
22. u niet noodig. ' Maar de leden des
ligchaams, die de zwakkere schijnen,
23. zijn veeleer noodzakelijk; ' en die
wij voor de mingeëerde leden des
ligchaams houden, deze omgeven wij
met te overvloediger eer, en onze
oneerbare leden hebben te overvloe-
24. diger eerbaarheid. ' Doch onze eer-
bare hebben het niet noodig; maar
God heeft het ligchaam zóó samen-
gevoegd, dat hij te overvloediger eer
gaf aan hetgeen er bij te kort kwam, '
25. opdat er geen verdeeldheid in het
ligchaam zij, maar de leden voor elk-
26. ander gelijke zorg dragen. ' En het-
zij één lid lijdt, al de leden lijden
mede; hetzij één lid verheerlijkt wordt,
al de leden verblijden zich mede. '
27. Gij nu zijt het ligchaam van Chris-
tus en leden daarvan, elk voor zijn
28. deel. ' En God heeft sommigen in de
gemeente gesteld, vooreerst apostelen,
ten tweede profeten, ten derde lee-
raars, daarna krachten, vervolgens ga-
ven van genezing, hulpbetoon, be-
29. stuur, menigerlei tongen. ' Zijn wel
allen apostelen? allen profeten? allen
30. leeraars? allen krachten? ' Hebben
wel allen gaven van genezing? Spre-
ken wel allen met tongen? Zijn wel
31. allen uitleggers? ' Doch ijvert om de
beste gaven! En nog wijs ik u een
uitnemenden weg.

HOOFDSTUK XIII.

Vervolg. De lof der liefde. Zij is onontbeerlijk (vs. 1—3), kenmerkt zich door de uitnemendste eigenschappen (vs. 4—7) en is onvergankelijk (vs. 8—13).

1. Al spreek ik met de tongen der men-
schen en der engelen, maar ik heb
geen liefde, ik ben een klinkend me-
taal of luidende cimbaal geworden. '

Vs. 24. Gen. III:21. — Vs. 27. Rom. XII:5; Ef. I:23, IV:12, V:23.

Vs. 28. Rom. XII:6—8; Ef. IV:11.
Vs. 1—3. Rom. XIII:8—10; Joh. XIII:34, 35.

13. *met éénen Geest.* Gew. t. *tot éénen Geest.*
gedrenkt, t. w. bij den doop, volg. And. bij het Avondmaal.

19. *waar zou het ligchaam zijn?* d. i. het ware dan geen eigenlijk ligchaam, uit verschillende deelen samengesteld.

22. *de zwakkere*, d. i. die voor het geheel minder noodig schijnen.

23, 24. *eer... eerbaarheid.* Er wordt gedoeld op het sieraad en de welvoeglijkheid der kleeding.

26. *verheerlijkt wordt.* Men denke aan oor- en halssieraden, sierlijke kleeding, kroon, diadeem of krans, gouden ring en al wat tot opsiering van het ligchaam dient.

28. *apostelen.* Bedoelt schijnen in ruimeren zin allen, die òf onmiddellijk door Christus, òf ook door de gemeenten tot verkondiging van het evangelie waren uitgezonden. Vgl. Hand. XIV:4, 14.
profeten. Zie op Hand. XI:27.
leeraars. Zie op Hand. XIII:1.
krachten, d. i. menschen, die de gave der wonderen hadden. Zie op vs. 10.
gaven van genezing. Zie op vs. 9.
hulpbetoon, d. i. diakenen, diakonessen en allen, die werkzaam waren ten nutte van de gemeente, van hare armen en kranken.

28. *bestuur*, d. i. opzieners of oudsten, door wie de gemeenten bestuurd werden. Vgl. Rom. XII:8.
menigerlei tongen, d. i. die de gave bezaten, om met tongen te spreken. Zie voorts op vs. 10.

30. *uitleggers.* Zie op vs. 10.

31. *ijvert om*, d. i. streeft ijverig naar het bezit van.
de beste gaven, d. i. die der gemeente het meeste nut aanbrengen. Vgl. H. XIV:1—5.
nog, d. i. behalve het reeds gezegde.
een uitnemenden weg. Hiermede wordt de aanbeveling der liefde, die nu volgt, ingeleid, omdat de liefde verreweg de beste van alle geestelijke gaven is en bij geene ontbreken mag. Vgl. H. XIII:1—3.

1. *Al spreek ik — engelen*, d. i. Al bezit ik de gave, om met tongen te spreken, in alle mogelijke verscheidenheid van vormen, zooals zij zich ergens of immer onder de menschen, of zelfs onder de engelen, openbaart. Gelijk elders meermalen, spreekt de apostel hier in den eersten persoon bij wijze van voorbeeld.
geen liefde, t. w. tot de broeders.
cimbaal. Bedoeld is een helklinkend muziekinstrument, gelijksoortig aan de zoogenaamde bekkens.

2. En al heb ik profetie en weet
al de verborgenheden en al de ken-
nis, en al heb ik al het geloof, zoo-
dat ik bergen verzet, maar ik heb
3. geen liefde, zoo ben ik niets. ' En
al geef ik al mijne goederen, om an-
deren te spijzigen, en al geef ik mijn
ligchaam over, om verbrand te wor-
den, maar ik heb geen liefde, het
baat mij niets.
4. De liefde is lankmoedig, zij is
goedertieren; de liefde is niet afgun-
stig; de liefde praalt niet, zij is niet
5. opgeblazen, ' zij handelt niet onwel-
voeglijk, zij zoekt het hare niet,
zij wordt niet verbitterd, zij rekent
6. het kwade niet toe; ' zij verblijdt zich
niet over de ongerechtigheid, maar
zij verblijdt zich met de waarheid; '
7. zij bedekt alles, zij gelooft alles, zij
hoopt alles, zij verdraagt alles.
8. De liefde vergaat nimmer; maar
hetzij profetieën, zij zullen te niet ge-
daan worden, hetzij tongen, zij zul-
len ophouden, hetzij kennis, zij zal
9. te niet gedaan worden. ' Want wij
kennen ten deele en wij profeteeren
10. ten deele; ' maar wanneer het vol-
maakte komt, zal hetgeen ten deele
11. is te niet gedaan worden. ' Toen ik
een kind was, sprak ik als een kind,
dacht ik als een kind, oordeelde ik
als een kind; maar toen ik een man
geworden ben, heb ik te niet gedaan
12. hetgeen des kinds is. ' Want nu zien
wij door een spiegel, raadselachtig,
maar dán aangezicht tot aangezicht.
Nu ken ik ten deele; maar dán zal
ik kennen, evenals ik gekend ben.
13. Zoo blijft dan geloof, hoop, liefde,
deze drie; doch de meeste van deze
is de liefde.

HOOFDSTUK XIV.

Vervolg. De hoogere waarde der profetie boven het spreken met tongen (vs. 1–25). Voorschriften omtrent het gebruik der geestelijke gaven in de samenkomsten der gemeente (vs. 26–40).

1. Jaagt de liefde na, en ijvert om

Vs. 2. Matth. XVII : 20. — Vs. 3. Matth. VI : 1, 2. — Vs. 6. 2 Thess. II : 12. — Vs. 7. Spr. X : 12. — Vs. 11. H. XIV : 20. Vs. 12. Exod. XXXIII : 11. — Vs. 13. 2 Kor. V : 7; Rom. VIII : 24.

Vs. 1. H. XII : 31.

2. *profetie*, d. i. de gave der profetie, en wel, blijkens hetgeen volgt, in de hoogst mogelijke mate.

de verborgenheden, d. i. de godsdienstige waarheden, die nu nog voor de meesten verborgen zijn. Vgl. op Matth. XIII : 11.

zoodat ik bergen verzet, d. i. het schijnbaar onmogelijke volvoer.

3. *om verbrand te worden*, t. w. voor het geloof, evenals de martelaren.

4. *praalt niet*, t. w. met hare gaven, waardoor veelal aan anderen verdriet wordt aangedaan.

niet opgeblazen, d. i. niet verwaand of trotsch.

5. *handelt niet onwelvoeglijk*, d. i. verliest de achting, den naasten verschuldigd, niet uit het oog. Ruwe bejegening en kwetsende taal is aan de liefde vreemd; zij leidt tot ware beschaving.

het hare, d. i. eigen eer of voordeel.

wordt niet verbitterd, d. i. laat zich niet prikkelen tot gramstorigheid.

rekent het kwade niet toe. And. *denkt geen kwaad*.

6. *de ongerechtigheid*, t. w. van anderen.

met de waarheid. Waarheid en liefde worden hier voorgesteld als personen, die zich met elkander verblijden over hetgeen goed en edel is.

7. *bedekt alles*, t. w. het kwaad van anderen.

gelooft alles, t. w. wat loffelijk is, daar zij geen boos wantrouwen, geen achterdocht koestert.

hoopt alles, d. i. heeft omtrent anderen steeds goede verwachting.

verdraagt alles, t. w. alle beleediging en verongelijking.

8. *nimmer*, d. i. noch in dit, noch in het toekomende leven. Vgl. vs. 13.

profetieën .. tongen. Zie op H. XII : 10.

9. *kennen ten deele*, d. i. gebrekkig, slechts een stukje van het groot geheel.

10. *het volmaakte*, d. i. de staat der volmaaktheid, waarin alles volkomen is.

11. Het tegenwoordige leven, wil de apostel zeggen, een staat van opvoeding en voorbereiding, is gelijk aan den kinderlijken leeftijd; in het toekomende leven zullen wij mannen zijn.

12. *door een spiegel*. De spiegels der ouden, van geslepen, gepolijst metaal, waren niet zoo helder als onze spiegels van glas, maar weerkaatsten de voorwerpen slechts in flauwe, onbepaalde omtrekken. Zoo is ook hetgeen wij hier kennen en waarnemen, voor ons doorgaans duister, beneveld, raadselachtig.

raadselachtig. And. *in een raadsel.*

aangezicht tot aangezicht, d. i. onmiddellijk, zonder dat iets aan de zuivere, volkomene kennis meer in den weg staat.

evenals ik gekend ben, t. w. door God, en dus volkomen.

13. *Zoo blijft dan*, t. w. niet alleen hier, maar ook in het toekomende leven. Het geloof blijft zijne waarde behouden op iederen trap van ontwikkeling; ook de hoop houdt niet op, zoolang er nog iets te verwachten overblijft; en de liefde, die nimmer vergaat (vs. 8), is voor eindelooze toeneming en volmaking vatbaar. And. *En nu blijft*, d. i. in dit leven, zoodat Paulus alleen aan de liefde, maar niet aan geloof en hoop, voortduring in het volgende leven zou hebben toegekend.

de meeste — de liefde, t. w. omdat zij boven alle andere hoedanigheden des christens het hoogst te schatten is wegens haren aard, invloed en werking (vs. 1–8).

1. *Jaagt de liefde na*. Met deze vermaning, uit het vorige afgeleid, keert Paulus van de uitweiding over de liefde (H. XIII) tot het onderwerp zijner rede, de geestelijke gaven, terug.

de geestelijke gaven, maar meest dat
2. gij moogt profeteeren. ' Want die
met eene tong spreekt, spreekt niet
voor menschen, maar voor God; nie-
mand toch verstaat het, en door den
Geest spreekt hij verborgenheden. '
3. Maar die profeteert, spreekt voor
menschen, tot stichting en vermaning
4. en vertroosting. ' Die met eene tong
spreekt, sticht zich zelven; maar die
5. profeteert, sticht de gemeente. ' En
ik wenschte wel, dat gij allen met
tongen spraakt, maar nog meer, dat
gij profeteerdet. Die profeteert is
meer dan die met tongen spreekt,
tenzij hij het uitlegge, opdat de ge-
6. meente stichting ontvange. ' En nu,
broeders! zoo ik tot u kwam, spre-
kende met tongen, wat nut zou ik
u aanbrengen, zoo ik niet tot u
sprak in openbaring, of in kennis,
7. of in profetie, of in leering? ' Zelfs
de onbezielde dingen, die geluid ge-
ven, hetzij fluit, hetzij citer, zoo
zij aan de klanken geen onderscheid
geven, hoe zal verstaan worden wat
er op de fluit of op de citer gespeeld
8. wordt? ' Want wie zal ook, zoo de
bazuin een onzeker geluid geeft, zich
9. toerusten tot den strijd? ' Zoo ook
gij, indien gij door de tong geen
duidelijke rede voortbrengt, hoe zal
verstaan worden wat er gesproken
wordt? Gij zult immers in de lucht
10. spreken. ' Hoevele soorten van talen
er ook in de wereld zijn mogen,
11. geen daarvan is zonder geluid. ' In-
dien ik nu de kracht der taal niet
ken, zal ik voor hem, die spreekt,
een vreemdeling, en hij, die spreekt,
zal voor mij een vreemdeling zijn. '
12. Zoo ook gij, dewijl gij ijvert om
geestelijke gaven, zoekt overvloedig
te zijn tot stichting der gemeente. '
13. Daarom wie met eene tong spreekt,
14. bidde, dat hij het uitlegge; ' want
indien ik met eene tong bid, zoo
bidt mijn geest, maar mijn verstand
15. is onvruchtbaar. ' Wat dan? Ik zal
bidden met den geest, maar ook bid-
den met het verstand; ik zal psalm-
zingen met den geest, maar ook
16. psalmzingen met het verstand. ' An-
ders, indien gij dankt met den geest,
hoe zal hij, die de plaats inneemt
van een ongeleerde, amen zeggen
op uwe dankzegging, daar hij niet
17. weet, wat gij zegt? ' Gij toch dankt
wel goed, maar de ander wordt niet
18. gesticht. ' Ik dank God, meer dan
19. gij allen spreek ik met tongen; ' maar
in de gemeente wil ik liever vijf

Vs. **5**. Vs. 13, 26, 28.

Vs. **16**. Neh. VIII: 6, 7.

1. *de geestelijke gaven.* Eigenlijk handelt de apostel hier slechts over twee dier gaven: de profetie en het spreken met tongen.
meest. Gr. *meer*, t. w. dan het spreken met tongen. Vgl. vs. 5.
profeteeren. Zie op Rom. XII: 7.
2. *met eene tong spreekt.* Zie op H. XII: 10.
niemand.. verstaat het, dan God alleen.
verborgenheden, d. i. wat, als onverstaanbaar voor de hoorders, verborgen blijft.
4. *sticht zich zelven*, t. w. voor zoover zijne geestvervoering goede indrukken bij hem achterlaat; maar tot de stichting der gemeente draagt hij niet bij (vs. 2).
5. *is meer*, d. i. hooger te schatten, omdat hij der gemeente veel meer stichting aanbrengt dan die met tongen spreekt (vs. 3, 4).
tenzij hij het uitlegge, d. i. tenzij hij, ten behoeve der gemeente, daarvan later in verstaanbare bewoordingen verklaring geve. Vgl. vs. 13, en op H. XII: 10.
6. *in openbaring — in leering.* Gelijk de *openbaring* der godsdienstige waarheid, aan iemand te beurt gevallen, in *profetie* zich uitspreekt, zoo komt uit de heldere en diepe *kennis* dier waarheid, door nadenken verkregen, de *leering* voort.
7. *hoe zal verstaan worden* enz., d. i. hoe zal men, bij het niet onderscheidenlijk uitkomen der toonen, de melodie van hetgeen gespeeld wordt vatten?
8. *de bazuin*, waarmede het sein tot den aanval gegeven wordt.
8. *onzeker*, d. i. onbestemd, niet duidelijk verstaanbaar.
10. *talen.* And. *stemmen* of *geluiden*, waarbij dan gedacht wordt aan der menschen stemgeluid.
geen — geluid, d. i. elke taal uit zich op hoorbare wijze.
11. *der taal.* And. *der stem*, of van het geluid.
vreemdeling. Gr. *barbaar.* Zie op Hand. XXVIII: 2.
12. *zoekt — gemeente*, en alzoo bij voorkeur die gaven te verwerven, die tot stichting der gemeente strekken.
13. *bidde, dat* enz., d. i. bidde God om de gave der uitlegging. And. *bidde, opdat* enz., d. i. bidde tot God met het doel, om daarna zijn gebed uit te leggen (vs. 14, 15).
14. *onvruchtbaar*, d. i. werkeloos en daardoor zonder nut voor anderen.
15. *met het verstand*, ten einde het daarna te kunnen uitleggen.
16. *van een ongeleerde*, d. i. van een eenvoudig, ongeoefend mensch.
amen. Van de Joden was het gebruik tot de christenen overgegaan, dat de gemeente op de lof- en dankzegging, het gebed en de toespraak des voorgangers, het plechtige *amen* uitsprak, om van hare instemming daarmede te doen blijken.
18. *God.* Gew. t. *mijnen God.*

woorden spreken met mijn verstand,
opdat ik ook anderen onderwijze, dan
duizende woorden met eene tong.
20. Broeders! weest geen kinderen naar
het verstand, maar weest kinderen
in de boosheid, en wordt naar het
21. verstand volwassenen. ' In de wet
staat geschreven: Ik zal tot dit
volk spreken door menschen
van andere tong en met an-
dere lippen, en ook zóó zul-
len zij niet naar mij hooren,
22. zegt de Heer. ' Zoo zijn dan de
tongen tot een teeken, niet voor de
geloovigen, maar voor de ongeloovi-
gen; doch de profetie is niet voor
de ongeloovigen, maar voor de ge-
23. loovigen. ' Indien dan de geheele ge-
meente samenkomt en allen spreken
met tongen, en er komen ongeleer-
den of ongeloovigen binnen, zullen
zij niet zeggen, dat gij raaskalt? '
24. Doch indien allen profeteeren, en er
komt een ongeloovige of ongeleerde
binnen, zoo wordt hij door allen be-
25. straft, door allen beoordeeld; ' het
verborgene zijns harten wordt open-
baar, en zóó zal hij op zijn aange-
zicht vallen en God aanbidden, ver-
kondigende, dat God waarlijk onder
u is.
26. Wat dan, broeders? Wanneer gij
samenkomt, heeft elk van u een
psalm, heeft eene leering, heeft eene
openbaring, heeft eene tong, heeft
eene uitlegging: laat het alles tot
27. stichting geschieden! ' En spreekt
iemand met eene tong, laat het ge-
schieden door twee, of ten meeste
door drie, en bij beurte, en laat één
28. het uitleggen; ' doch is hij geen uit-
legger, zoo zwijge hij in de gemeente
en spreke voor zich zelven en voor
29. God. ' Laat van de profeten twee of
drie spreken, en de anderen het beoor-
30. deelen; ' en wordt aan een ander, die
nederzit, iets geopenbaard, zoo zwijge
31. de eerste. ' Want gij kunt één voor
één allen profeteeren, opdat allen
leeren en allen vermaand worden. '
32. En de geesten der profeten zijn den
33. profeten onderworpen; ' want God is
geen God van verwarring, maar van
vrede.

Vs. 20. Rom. XVI : 19; Ef. IV : 14; Matth. XVIII : 3. — Vs. 21. Jez. XXVIII : 11, 12.

Vs. 23. Hand. II : 13. — Vs. 24. Joh. III : 20. — Vs. 26. Ef. IV : 12. — Vs. 29. 1 Joh. IV : 1.

21. *In de wet*, d. i. in de Schriften des O. T. Zie op Joh. X : 34.

staat geschreven. Er is, bij groote overeenkomst, toch ook tusschen Jez. XXVIII : 11, 12 en de aanhaling t. d. p. zóó groot verschil, dat sommigen meenen, dat hier eene plaats uit een verloren geschrift bedoeld zou zijn. De aanhaling geschiedt, blijkens vs. 22, ten betooge, dat het spreken met tongen niet strekt ten bate van de geloovigen, om hen te versterken in hun geloof, maar om de ongeloovige Joden en heidenen in hun ongeloof te doen volharden (vgl. vs. 23).

met andere lippen. And. lez. *door lippen van anderen*, d. i. vreemden.

22. *de profetie is* enz. Dat de profetie juist de omgekeerde uitwerking heeft als het spreken met tongen (vgl. op vs. 21), strekt grootelijks tot hare aanbeveling. Vgl. vs. 24, 25.

23. *er komen — binnen.* De samenkomsten waren openbaar genoeg, om het binnentreden van *ongeleerden*, d. i. eenvoudige menschen onder de christenen, en van *ongeloovigen*, d. i. Joden of heidenen, begrijpelijk te maken.

zullen — raaskalt? d. i. de indruk, dien zij er van ontvangen, zal voor hen bevestiging zijn van hun ongeloof en hun zelfs aanleiding geven tot spotternij (vgl. Hand. II : 13).

24. *door allen*, t. w. die profeteeren.

bestraft . . . beoordeeld, d. i. door hunne verstaanbare en aangrijpende taal leert hij, als door bestraffing, zijne verkeerdheid inzien, en door het uitgesproken oordeel wordt hij gebracht tot erkenning van eigen schuld en zonde.

25. *het verborgene — openbaar.* Wat in hem omgaat en natuurlijkerwijze voor anderen verborgen is, treedt aan het licht, wanneer hij, onder den machtigen indruk van de taal der profetie, zijn inwendig gevoel door uitwendig gebaar en ook door woorden te kennen geeft. Gew. t. *en zoo wordt het verborgene zijns harten openbaar.*

26. *heeft elk van u* enz., d. i. stel, dat de een dit, de ander iets anders voor te dragen heeft, wat het ook zij.

27. *door twee — drie*, t. w. in ééne en dezelfde samenkomst, en wel, *bij beurte*, d. i. de een na den ander.

28. *zoo zwijge hij* (t. w. die met eene tong spreekt, vs. 27), d. i. hij beheersche liever zijne geestdrift dan dat hij, bij gemis van de gave der uitlegging, enkel onverstaanbare klanken uiten zou.

29. *twee of drie.* Zie op vs. 27.

de anderen, t. w. zij, die ook de gave der profetie bezitten. Zie voorts op H. XII : 10.

30. *een ander, die nederzit.* Gewoon te zitten, stond de profeet of leeraar op, ten teeken dat hij wenschte te spreken.

zoo zwijge de eerste, d. i. houde op met spreken, om niet, door voort te gaan, den ander de gelegenheid tot spreken te benemen en de hoorders door zijne gerekte toespraak te vermoeijen.

31. *gij kunt allen — profeteeren*, t. w. bij geregelde volgorde en in verschillende samenkomsten.

32. *zijn den profeten onderworpen*, zoodat zij den profetischen geest, die in hen is, beheerschen en bedwingen kunnen, ten einde verwarring te voorkomen.

33. *verwarring . . . vrede.* Uit verwarring of wanorde ontstaat twist, maar twist is ook vaak oorzaak van wanorde; daarentegen zijn orde en vrede uit hunnen aard onderling nauw verbonden.

Laat, gelijk in al de vergaderin-
34. gen der heiligen, ' de vrouwen in
uwe vergaderingen zwijgen; want het
staat haar niet vrij te spreken, maar
onderdanig te zijn, gelijk ook de wet
35. zegt. ' En indien zij iets willen lee-
ren, laat haar te huis hare mannen
vragen; want het is schandelijk voor
eene vrouw in de vergadering te
36. spreken. ' Of is het woord Gods van
u uitgegaan, of alleen tot u gekomen?
37. Indien iemand meent een profeet
of een geestelijk mensch te zijn, hij
erkenne, dat hetgeen ik u schrijf des
38. Heeren gebod is. ' Doch is iemand
39. onwetend, hij zij onwetend. ' Der-
halve, broeders! ijvert om te profe-
teeren, en verhindert het spreken met
40. tongen niet. ' Maar alles geschiede
welvoeglijk en met orde.

HOOFDSTUK XV.

Over de opstanding der dooden (H. XV). Over de opstanding van Christus (vs. 1—11), die den grondslag uitmaakt van het geloof aan de opstanding der dooden (vs. 12—28). Nog andere gronden, die daarvoor pleiten (vs. 29—34), en oplossing van bedenkingen, door sommigen daartegen ingebracht (vs. 35—49). Godverheerlijkend besluit van dit betoog (vs. 50—58).

1. Broeders! ik maak u het evangelie
bekend, dat ik u verkondigd heb,
dat gij ook hebt aangenomen, waarin
2. gij ook staat, ' waardoor gij ook be-
houden wordt, indien gij u houdt
aan het woord, waarmede ik het u
verkondigd heb, tenzij gij tevergeefs
3. geloofd hebt. ' Want in de eerste
plaats heb ik u overgeleverd, wat ik
ook ontvangen had, dat Christus voor
onze zonden gestorven is naar de
4. Schriften, ' en dat hij begraven is,
en dat hij is opgewekt op den der-
5. den dag naar de Schriften, ' en dat
hij aan Kéfas verschenen is, daarna
6. aan de twaalve. ' Daarna is hij ver-
schenen aan meer dan vijfhonderd
broeders op eens, waarvan de mees-
ten tot nu toe in leven zijn, maar
7. sommigen ook zijn ontslapen. ' Daar-
na is hij aan Jacobus verschenen,
8. daarna aan al de apostelen. ' Het
laatst van allen is hij ook aan mij,
als den ontijdig geborene, versche-
9. nen. ' Want ik ben de minste der
apostelen, en ben niet waardig apos-
tel genoemd te worden, omdat ik de
10. gemeente Gods vervolgd heb. ' Maar

Vs. **34.** 1 Tim. II : 11, 12; Gen. III : 16. — Vs. **37.** H. VII : 40; Joh. VII : 17.
Vs. **1.** Gal. I : 11, 12. — Vs. **2.** Gal. I : 8, 9. — Vs. **3.** H. XI : 23; Luc. XXIV : 26, 27, 45, 46. — Vs. **5.** Luc. XXIV : 34, 36; Joh. XX : 19.

Vs. **7.** Matth. XXVIII : 16—20; Luc XXIV : 50—52; Hand. I : 4—9. — Vs. **8.** H. IX : 1; Hand. IX : 4—6, 17. — Vs. **9.** Ef. III : 8; 1 Tim. I : 13, 16; Gal. I : 13, 23; Hand. IX : 1, 2, XXVI : 9—11. — Vs. **10.** 1 Tim. I : 14; 2 Kor. XI : 23; Rom. XV : 18, 19.

33. *gelijk in — heiligen.* Deze woorden worden door sommigen verbonden met het voorgaande, in plaats van met hetgeen volgt.

34. *gelijk ook de wet zegt.* Er wordt hiermede gezinspeeld op Gen. III : 16. Zie voorts op vs. 21.

36. De zin is: Meent gij, met uitsluiting van alle anderen, de eersten en de eenigen te zijn, die het woord Gods bezitten, zoodat gij uw eigen goeddunken zoudt mogen volgen, in plaats van u te schikken naar andere gemeenten (vs. 33)?

37. *een geestelijk mensch*, d. i. met den Geest bezield en met zijne gaven bedeeld.

des Heeren gebod is. Gew. t. *des Heeren geboden zijn.* And. lez.: *des Heeren is.*

38. De zin is: Blijft iemand, zonder dit (vs. 37) te erkennen, aan zijne dwaling vasthouden, het zij zoo: er is met hem niets aan te vangen.

40. *Maar alles.* Gew. t. *Alles.*

1, 2. Het is even moeijelijk, deze plaats getrouw te vertalen als haar, door middel van gissing, te herstellen.

2. *indien gij — verkondigd heb.* And. *indien gij onthoudt, met welke woorden*, of ook: *indien gij het behoudt op zoodanige wijze, als ik het u verkondigd heb.*

tevergeefs, d. i. zonder eenige goede vrucht. And. zonder genoegzamen grond.

3. *in de eerste plaats.* Gr. *onder de eersten.* Dit ziet meer op den voorrang van waarde, dan op de orde des tijds, ofschoon ook deze laatste hier niet is uitgesloten.

overgeleverd, d. i. medegedeeld.

3. *ontvangen*, t. w. van anderen, die hetgeen hier volgt aan hem, als van christuswege, hadden overgeleverd. Vgl. H. XI : 23.

5. *Kéfas*, d. i. Petrus. Zie op H. I : 12.

aan de twaalve, die een gesloten kring uitmaakten en zóó genoemd werden, al waren er soms één of meer afwezig.

6. *aan meer dan vijfhonderd.* Deze verschijning wordt elders evenmin vermeld, als die aan Jacobus (vs. 7). Velen echter denken hierbij aan de verschijning, waarvan Matth. XXVIII : 16 sprake is.

op eens, d. i. te gelijk. And. *ééns*, niet meermalen.

waarvan de meesten — in leven zijn, en dus in staat, om daaromtrent getuigenis af te leggen.

7. *aan Jacobus.* Bedoeld is de broeder des Heeren, Gal. I : 19 en elders vermeld.

aan al de apostelen, d. i. òf aan de twaalve, vs. 5 genoemd, òf mede aan anderen, die later den naam van *apostel* droegen, zooals Jacobus, Barnabas enz. Vgl. Rom. XVI : 7.

8. *aan mij*, t. w. op den weg naar Damascus.

den ontijdig geborene. And. *de misgeboorte.* Met de uiterste bescheidenheid, ja, niet zonder minachting van zich zelven, past de apostel deze uitdrukking op zich toe, waarmede hij misschien zinspeelt op de lastertaal zijner tegenstanders.

9. *omdat ik — vervolgd heb.* De bewustheid van schuld, ter zake van zijne vroegere vervolging van de christenen, bleef hem op den duur zwaar drukken. Zie Gal. I : 13, 23, 1 Tim. I : 13, 16.

door Gods genade ben ik wat ik ben,
en zijne genade jegens mij is niet
ijdel geweest, maar overvloediger dan
zij allen heb ik gearbeid; doch niet
ik, maar de genade Gods, die met
11. mij is. ' Hetzij dan ik, hetzij de
anderen, zóó prediken wij en zóó
hebt gij geloofd.
12. Indien nu Christus gepredikt wordt,
dat hij uit de dooden is opgewekt,
hoe zeggen sommigen onder u, dat
er geen opstanding van dooden is? '
13. En indien er geen opstanding van
dooden is, zoo is Christus ook niet
14. opgewekt. ' En indien Christus niet
is opgewekt, ijdel is dan onze pre-
15. diking en ijdel ook uw geloof, ' en
wij worden ook valsche getuigen Gods
bevonden, dewijl wij getuigd hebben
tegen God, dat hij Christus heeft
opgewekt: dien hij niet heeft opge-
wekt, indien er namelijk geen doo-
16. den worden opgewekt. ' Want indien
er geen dooden worden opgewekt,
zoo is Christus ook niet opgewekt; '
17. en indien Christus niet is opgewekt,
zoo is uw geloof vergeefsch, zoo zijt
18. gij nog in uwe zonden; ' dan zijn
ook zij verloren, die in Christus ont-
19. slapen zijn. ' Indien wij op Christus
onze hoop alleen stellen in dit leven,
zijn wij de beklagenswaardigste van
alle menschen.
20. Maar nu, Christus is uit de doo-
den opgewekt, hij, de eersteling der
21. ontslapenen. ' Want dewijl de dood
er is door een mensch, zoo is er ook
door een mensch opstanding der doo-
22. den. ' Gelijk toch in Adam allen
sterven, zoo zullen ook in Christus
23. allen levend gemaakt worden; ' maar
elk in zijne orde: als eersteling Chris-
tus, daarna die van Christus zijn,
24. bij zijne komst; ' dan komt het einde,
wanneer hij het koninkrijk aan God,
den Vader, overgeeft, wanneer hij alle
heerschappij en alle macht en kracht
25. heeft te niet gedaan. ' Want hij moet
heerschen, t o t d a t h i j a l d e v i j-
a n d e n o n d e r z i j n e v o e t e n g e-
26. z e t h e e f t. ' Als laatste vijand wordt
27. de dood te niet gedaan; ' want al-

Vs. **12.** 2 Tim. II:17, 18; Hand. XXIII:6. — Vs. **15.** H. VI:14; 2 Kor. IV:14. — Vs. **17.** Rom. IV:25. — Vs. **20.** Hand XXVI:23; Kol. I:18; Openb. I:5. — Vs. **22.** Rom. V:12, 14, 17; Gen. III:19, 22; Rom. V:21, VIII:11.

Vs. **23.** 1 Thess. IV:16. — Vs. **25.** Ps. CX:1; Matth. XXII:44; Hand. II:34, 35; Hebr. I:13. — Vs. **26.** Openb. XX:14. — Vs. **27.** Ps. VIII:7; Hebr. II:8.

10. *ijdel*, d. i. zonder nut. Vgl. op vs. 58.
niet ik. Dit wordt aan het vorige toegevoegd, om den schijn van zelfverheffing, welke daarin lag, weg te nemen.
11. *de anderen.* Gr. *genen*, d. i. de bovenbedoelde apostelen (vs. 10).
zóó, t. w. dat Christus gestorven is en uit de dooden opgestaan. Dit maakt den hoofdinhoud uit zoowel van onze gemeenschappelijke prediking als van uw geloof.
12. *hoe zeggen sommigen* enz. De opstanding der dooden, door Paulus gepredikt, werd door sommigen zóó geheel aardsch en vleeschelijk opgevat, dat zij haar ongerijmd achtten en daarmede dan ook de onsterfelijkheid loochenden.
13. Het verband tusschen de opstanding der dooden en die van Christus is, volgens Paulus, niet enkel hierin gelegen, dat deze de mogelijkheid van gene feitelijk bewijst, maar vooral daarin, dat Christus het hoofd is van al de zijnen, zoodat zij door gemeenschap van lot nauw aan hem verbonden zijn (vgl. vs. 20—22). Het is dan ook uitsluitend van hen en hunne opstanding, dat hier sprake is (vgl. vs. 18, 23).
15. *tegen God*, d. i. in strijd met de waarheid en dus in strijd met God en zijnen wil.
17. *nog in uwe zonden*, zonder door God gerechtvaardigd te zijn. Vgl. Rom. IV:25, V:10, VIII:34.
18. *die in Christus ontslapen zijn*, d. i. die in zijne gemeenschap geleefd hebben en gestorven zijn.
19. *de beklagenswaardigste van alle menschen*, daar wij alsdan om Christus' wil aan allerlei smaad en lijden zouden onderworpen zijn, zonder hoop op eene heerlijke uitkomst. Vgl. vs. 30, 32.
20. *de eersteling der ontslapenen*, zoodat met hem de opstanding der dooden een aanvang heeft genomen. Uit deze benaming, ontleend aan de eerstelingen der vruchten, laat zich afleiden, dat de volle oogst nu ook volgen zal.
22. *in Adam.. sterven*, d. i. aan den dood onderworpen zijn ten gevolge van hunne gemeenschap met hem, van wien zij afstammen.
in Christus.. levend gemaakt worden, d. i. uit den dood tot het ware leven komen ten gevolge van hunne gemeenschap met hem, in wien zij gelooven.
23. *in zijne orde*, d. i. in zijn eigen rang, zoowel van tijd als van waardigheid.
die van Christus zijn, d. i. die hem toebehooren. Vgl. H. III:23. Zij zullen, zoo zij vroeger gestorven zijn, in den dood blijven tot op de wederkomst van Christus, en dan opstaan.
24. *komt het einde*, t. w. van de tegenwoordige orde der dingen. And. denken aan het overige menschdom, in verband met de vs. 23 genoemden.
overgeeft. De heerschappij van Christus neemt een einde, wanneer het werk der verlossing voltooid zal zijn. Gew. t. *overgegeven heeft.*
alle heerschappij enz., die zich tegen God en zijn koninkrijk verzet.
25. *totdat hij*, d. i. Christus zelf. And. God.
26. Daar *alles* aan hem onderworpen is (vs. 27), maakt ook de vijandige macht des doods, ofschoon zij het langst standhoudt, hierop geene uitzondering; zij wordt vernietigd door de opstanding der dooden.

les heeft hij zijnen voeten on-
derworpen. Doch wanneer hij zegt,
dat alles hem onderworpen is, dan
is het duidelijk, dat uitgezonderd
wordt die hem alles onderworpen
28. heeft. ' Wanneer nu alles aan hem
onderworpen is geworden, dan zal
ook de Zoon zelf zich onderwerpen
aan dien, die hem alles onderworpen
heeft, opdat God alles in allen zij.
29. Anders wat zullen zij doen, die
zich voor de dooden laten doopen?
Indien er in 't geheel geen dooden
opgewekt worden, waarom laten zij
30. zich ook voor hen doopen? ' Waarom
zijn ook wij te aller uur in gevaar? '
31. Iederen dag sterf ik: bij den roem,
dien ik over u heb in Christus Je-
32. zus, onzen Heer! ' Heb ik, naar den
mensch, te Efeze met de wilde dieren
gevochten, wat baat het mij? Indien
er geen dooden opgewekt worden,
laat ons dan eten en drinken,
want morgen sterven wij! '
33. Dwaalt niet! Kwade samensprekin-
34. gen bederven goede zeden. ' Wordt
nuchter, zooals behoort, en zondigt
niet; want sommigen hebben geen
kennis van God; ik zeg het u tot
beschaming.
35. Maar iemand zal zeggen: Hoe
worden de dooden opgewekt, en met
36. welk een ligchaam komen zij? ' Gij
dwaas! hetgeen gij zaait, wordt niet
37. levend, tenzij het gestorven is; ' en
hetgeen gij zaait, daarmede zaait gij
niet het ligchaam, dat worden zal,
maar een bloote korrel, laat het van
tarwe zijn, of van eenig ander graan; '
38. maar God geeft daaraan een ligchaam,
zooals hij het wilde, en aan elk zaad
39. zijn eigen ligchaam. ' Niet alle vleesch
is hetzelfde vleesch; maar een ander
is dat van menschen, een ander het
vleesch van beesten, een ander het
vleesch van vogelen, een ander dat

Vs. 28. Rom. XI: 32; Hand. III: 21. — Vs. 31. Rom. VIII: 35. Vs. 32. 2 Kor. I: 8; Jez. XXII: 13; B. d. Wijsh. II: 1. — Vs. 36. Joh. XII: 24.

27. *heeft hij*, t. w. God.

hij zegt, t. w. God, en wel ter aangehaalde schriftplaats.

28. *opdat God alles in allen zij.* Wanneer de Middelaar van God en menschen zijn werk voltooid en allen tot God geleid zal hebben, dan zal zijne heerschappij ophouden, om plaats te maken voor de onmiddellijke godsregeering, en daarmede zal het heil van allen den hoogsten trap bereiken.

29. *wat zullen zij doen?* d. i. wat zullen zij aanvangen, daar hetgeen zij doen geen beteekenis of waarde meer heeft?

die zich voor de dooden laten doopen, d. i., volgens velen, ten nutte van ongedoopt gestorvenen. De kerkgeschiedenis leert, dat het onder sommige latere sekten niet vreemd is geweest, zich te laten doopen voor betrekkingen en vrienden, die ongedoopt gestorven waren, ten einde hen de zegeningen des doops in het toekomende leven te doen deelachtig worden. Dit gebruik zal dan ook reeds in de apostolische eeuw, althans te Korinthe, bestaan hebben. Weerzin, om dit te erkennen, heeft geleid tot velerlei andere vertalingen en verklaringen, als: *zich laten doopen over de dooden*, d. i. op hunne graven, bij voorkeur van hen, die voor het geloof gestorven waren, òf *om eens gestorvenen wil*, t. w. Christus, òf *ter wille van het sterven, om des doods wil*, hetwelk den doop op het sterfbed zou aanduiden. De apostel vermeldt dit gebruik, maar beoordeelt het niet, en wijst slechts aan, dat het, zonder geloof aan de opstanding der dooden, ongerijmd en volstrekt doelloos wezen zou.

voor hen. Gew. t. *voor de dooden.*

30. Wie zich vrijwillig, om zijns geloofs wil, blootstelt aan onophoudelijk levensgevaar, toont daardoor, iets hoogers te verwachten dan het tegenwoordige leven.

31. *Iederen dag sterf ik*, d. i. verkeer ik in doodsgevaar.

bij den roem enz., t. w. van uwe gemeente gesticht te hebben, betuig ik dit. Gew. t. *bij onzen roem, dien ik heb.*

32. *naar den mensch*, d. i. zooals menschen somwijlen, b. v. in de grieksche spelen, met wilde dieren kampen, om voordeel, roem of eer te behalen.

te Efeze met de wilde dieren gevochten. Overdrachtelijke aanduiding van een gevaarlijken strijd tegen heftige, bloedgierige menschen. Vgl. H. XVI: 9. And. denken aan een eigenlijk gevecht in het worstelperk met daartoe losgelaten en aangehitste wilde dieren. Op het efezische oproer, Hand. XIX: 23 vv. verhaald, kan niet gedoeld zijn, daar dit later plaats had dan het schrijven van dezen brief.

33. *Kwade samensprekingen* enz. Eene spreuk van Menander, een ouden griekschen dichter. Vgl. Hand. XVII: 28.

34. *Wordt nuchter*, d. i. Komt tot u zelve en ontwaakt als een, die zijn roes heeft uitgeslapen.

geen kennis, d. i. geen ware, zuivere kennis. Uit onkunde en ongerijmde begrippen omtrent God en het goddelijke komen verderfelijke dwalingen voort.

35. Aan de grof zinnelijke opvatting van de opstanding der dooden ontleenden sommigen hunne bezwaren tegen dit leerstuk, als onderstelde het eene onmogelijkheid (vgl. op vs. 12). Na betoogd te hebben, dat de dooden zullen opstaan, gaat de apostel zich nu nader verklaren omtrent het hoe der opstanding.

komen zij, t. w. uit het doodenrijk te voorschijn.

36. Aan hetgeen in de natuur geschiedt ontleent de apostel gronden voor zijn betoog, of liever voorbeelden tot opheldering daarvan. Gelijk het zaad, om te ontkiemen, naar de gewone voorstelling, eerst sterven moet (vgl. op Joh. XII: 24), zoo is de dood geen beletsel voor de opstanding, maar veeleer de noodzakelijke voorwaarde daartoe.

37. *het ligchaam, dat worden zal*, d. i. de plant, die er uit te voorschijn zal komen.

39. *een ander is — visschen.* Gew. t. *een ander is het vleesch van menschen, een ander het vleesch van beesten, een ander dat van visschen, een ander dat van vogelen.*

40. van visschen. ' En er zijn hemelsche
ligchamen, en er zijn aardsche lig-
chamen. Maar eene andere is de
heerlijkheid der hemelsche, eene an-
41. dere die der aardsche. ' Eene andere
is de heerlijkheid der zon, en eene
andere de heerlijkheid der maan, en
eene andere de heerlijkheid der ster-
ren; want de eene ster verschilt
42. in heerlijkheid van de andere. ' Zóó
ook de opstanding der dooden. Er
wordt gezaaid in vergankelijkheid, er
wordt opgewekt in onvergankelijk-
43. heid; ' gezaaid in oneer, opgewekt
in heerlijkheid; gezaaid in zwakheid,
44. opgewekt in kracht; ' gezaaid wordt
een zinnelijk ligchaam, opgewekt een
geestelijk ligchaam. Is er een zinne-
lijk ligchaam, er is dan ook een gees-
45. telijk. ' Zóó staat er ook geschreven:
De eerste mensch Adam werd
tot eene levende ziel, de laatste
Adam tot een levendmakenden geest. '
46. Doch het geestelijke is niet het eerste,
maar het zinnelijke, daarna het gees-
47. telijke. ' De eerste mensch was uit
de aarde aardsch; de tweede mensch
48. is uit den hemel. ' Zooals de aardsche
was, zóó zijn ook de aardschen, en
zooals de hemelsche is, zóó zijn ook
49. de hemelschen. ' En gelijk wij het
beeld des aardschen gedragen hebben,
zoo zullen wij ook het beeld des he-
melschen dragen.
50. Dit nu beweer ik, broeders! dat
vleesch en bloed het koninkrijk Gods
niet beërven kunnen, en de vergan-
kelijkheid de onvergankelijkheid niet
51. beërft. ' Zie, ik zeg u eene verbor-
genheid: wij zullen niet allen ont-
slapen, maar allen zullen wij veran-
52. derd worden, ' in een punt des tijds,
in een oogenblik, bij de laatste ba-
zuin; want de bazuin zal schallen, en
de dooden zullen als onvergankelijken
worden opgewekt, en wij zullen veran-

Vs. **43.** Fil. III:21. — Vs. **45.** Vs. 22; Gen. II: 7. — Vs. **47.** Gen. II:7; Pred. XII:7. — Vs. **48.** Gen. III:19, 22.

Vs. **49.** Rom. VIII:29. — Vs. **50.** H. VI:13; Matth. XXII:30. — Vs. **51.** Rom. XI:25. — Vs. **52.** 1 Thess. IV:15—17; Matth. XXIV:31.

40. *hemelsche ligchamen*, die aan den hemel gezien worden, zooals zon, maan, sterren (vs. 41). And. ligchamen der hemelbewoners of engelen.

de heerlijkheid, d. i. de glans of luister.

42. *Zóó ook de opstanding der dooden*, d. i. Evenzóó is het gelegen met de opstanding der dooden. Bij de bestaande verscheidenheid van aardsche en hemelsche ligchamen is er niets vreemds in, dat het ligchaam der opstanding grootelijks verschilt van het tegenwoordige.

Er wordt gezaaid. Het zaaijen, hier in oneigenlijken zin bedoeld, geschiedt bij het sterven van den mensch, als het lijk wordt neergelegd in den schoot der aarde. And. denken aan de geboorte, of rekenen onder dien zaaitijd het geheele leven des menschen en ook zijn sterven. And. *Het wordt gezaaid*, t. w. het ligchaam.

in vergankelijkheid, d. i. in een toestand van vergankelijkheid. And. *in bederf.*

44. *een zinnelijk ligchaam*, samengesteld uit vleesch en bloed (vs. 50), en aan dat der dieren gelijk. Eig. een ligchaam, dat slechts eene ziel heeft, waardoor de mensch een levend wezen is, maar zonder hoogeren geest. Vgl. op H. II:14. Zie ook 1 Thess. V:23.

Is er ... er is dan ook, t. w. naar de wet der tegenstelling. Eene wijze van redeneering, in die tijden meer gebruikt en gewaardeerd dan in latere eeuwen. Gew. t. *Er is ... en er is.*

een geestelijk ligchaam, niet bestaande uit vleesch en bloed, noch aan dat der dieren gelijk, maar overeenkomstig met den aard des geestes.

45. *levende ziel*, d. i. een levend zinnelijk wezen. Zie op vs. 44.

de laatste Adam, d. i. de tweede stamvader des menschdoms, met wien de tegenwoordige orde van zaken een einde neemt, t. w. Christus. Wat hier van hem gezegd wordt, is door den apostel, al weder bij wijze van tegenstelling (vs. 44), toegevoegd aan zijne aanhaling uit Gen.

45. *een levendmakenden geest*, d. i. een geestelijk wezen, dat niet slechts zelf leeft, maar ook het ware leven des geestes mededeelt.

46. *daarna*, t. w. bij wijze van opklimming van het minder tot het meer volmaakte.

47. *uit den hemel*, t. w. afkomstig, en dus ook, uit kracht van zijnen oorsprong, hemelsch, onsterfelijk. Gew. t. *de Heer uit den hemel.*

48. *de aardschen*, d. i. de nakomelingen van de aardsche.

de hemelschen, d. i. zij, die in gemeenschap met den hemelsche uit de dooden zijn opgestaan.

49. *het beeld des aardschen*, d. i. een aardsch, zinnelijk, vergankelijk ligchaam, als dat van Adam (vs. 45).

het beeld des hemelschen, d. i. een hemelsch, geestelijk, onvergankelijk ligchaam, als dat van Christus na zijne opstanding.

50. De slotsom, in dit vs. vervat, dat wij bij de opstanding een ander ligchaam dan het aardsche ontvangen zullen, leidt tot de vraag, die vs. 51 vv. beantwoord wordt, hoe het dan toch wel gaan zal met hen, die bij de komst des Heeren nog in leven zijn.

51. *eene verborgenheid*, die het niet was voor den apostel, en het ook voor de Korinthiërs ophield te zijn, zoodra de apostel haar aan hen had medegedeeld.

wij zullen niet (Gew. t. *wel niet*) — *veranderd worden.* De apostel verwachtte met zijne lezers, althans met het meerendeel daarvan, de wederkomst des Heeren nog te zullen beleven. De verandering nu, waarvan hij hier spreekt, heeft op hen, die bij die wederkomst nog in leven zijn (vs. 52), betrekking en zou moeten dienen, om hunnen ligchamelijken toestand gelijk te maken aan dien der vroeger ontslapenen, wanneer die als onvergankelijken zouden zijn opgewekt (vs. 52).

52. *de laatste bazuin.* Tot de zinnelijke voorstelling van Christus' wederkomst behoort ook het bazuingeschal, waardoor het wereldgericht zal worden aangekondigd.

53. derd worden. ' Want dit vergankelijke
moet onvergankelijkheid aandoen, en
dit sterfelijke onsterfelijkheid aan-
54. doen. ' En wanneer dit vergankelijke
onvergankelijkheid heeft aangedaan en
dit sterfelijke onsterfelijkheid heeft
aangedaan, dan zal het woord ge-
schieden, dat geschreven staat: De
dood is verslonden tot over-
55. winning. ' Waar is, o dood!
uw prikkel? Waar is, o dood!
56. uwe overwinning? ' De prikkel
nu des doods is de zonde, en de
57. kracht der zonde is de wet. ' Maar
Gode zij dank, die ons de overwin-
ning geeft door onzen Heer Jezus
Christus!
58. Derhalve, mijne geliefde broeders!
weest standvastig, onbewegelijk, al-
tijd overvloedig in het werk des Hee-
ren, daar gij weet, dat uw arbeid
niet ijdel is in den Heer.

HOOFDSTUK XVI.

Over eene inzameling ten behoeve der christenen te Jeruzalem, en over de aanstaande komst des apostels te Korinthe (vs. 1—9). Aanbeveling van Timótheüs, Apollos, Stéphanas en anderen (vs. 10—18). Verschillende groeten (vs. 19, 20). Eigenhandig onderschrift en groet des apostels (vs. 22—24).

1. Wat de inzameling voor de heili-
gen betreft, gelijk ik het voor de
gemeenten van Galatië verordend heb,
2. doet ook gij alzoo. ' Op elken eer-
sten dag der week legge een iegelijk
uwer iets bij zich zelven weg en
spare het op, naardat hij welgesteld
is, opdat de inzamelingen niet eerst
dan geschieden, wanneer ik gekomen
3. ben. ' En wanneer ik gekomen ben,
zal ik hen, die gij er geschikt toe
acht, met brieven zenden, om uwe
gift naar Jeruzalem over te brengen; '
4. doch als het van die waarde is, dat
ik ook zelf derwaarts reize, zoo zul-
5. len zij met mij reizen. ' Ik zal tot u
komen, wanneer ik Macedonië ben
doorgegaan; want Macedonië ga ik
6. door; ' maar bij u zal ik wellicht
vertoeven, of zelfs overwinteren, op-
dat gij mij uitgeleide doet, waarheen
7. ik ook ga. ' Want ik wil u thans
niet in het voorbijgaan zien, daar ik
eenigen tijd bij u hoop te vertoeven,
8. indien de Heer het toelaat. ' Doch
tot Pinksteren zal ik te Efeze blij-
9. ven; ' want er is mij eene groote en
krachtige deur geopend, en er zijn
vele tegenstanders.

Vs. 54. Jez. XXV : 8. — Vs. 55. Hoz. XIII : 14. — Vs. 56. Rom. V : 12, 20, VII : 8. — Vs. 57. Rom. VII : 25.
Vs. 1. 2 Kor. VIII, IX; Rom. XV : 25—27; Hand. XXIV : 17. — Vs. 2. Hand. XX : 7. Vs. 4. Rom. XV : 25; Hand. XXIV : 17. — Vs. 5. 2 Kor. I : 15—17; Hand. XIX : 21, XX : 2, 3, 5, 6. — Vs. 6. Hand. XX : 3. — Vs. 7. H. IV : 19; Hebr. VI : 3; Jac. IV : 15. — Vs. 8. Hand. XIX : 8. — Vs. 9. 2 Kor. II : 12; Kol. IV : 3.

53. *dit vergankelijke.* Door den apostel gezegd met het oog op zijn eigen ligchaam.
aandoen, als een kleed. Vgl. Gal. III : 27.
54. *verslonden tot overwinning*, d. i. te niet gedaan en dus volkomen overwonnen (vgl. vs. 26) Het triomflied volgt vs. 55.
55. *uw prikkel.* Gelijk de prikkel des drijvers het onwillig vee doet voortgaan, zoo drijft ook de dood met zijnen scherpen prikkel de menschen naar het graf. And. denken daarbij aan den angel van een scorpioen of van eenig ander dier.
dood! uwe overwinning? Gew. t. *doodenrijk! uwe overwinning?*
56. De zonde is het, die den dood de macht geeft, om den mensch naar het graf te drijven, en op hare beurt ontleent de zonde weder de kracht, die zij daartoe bezit, aan de wet en hare gestrenge strafbedreiging.
57. *de overwinning*, t. w. over de zonde en hare kracht, en daardoor ook over den dood (vs. 56).
58. *standvastig, onbewegelijk*, t. w. in het geloof. Vgl. vs. 2.
het werk des Heeren, d. i. het werk, door den Heer u aanbevolen en hem welbehagelijk.
niet ijdel, d. i. niet zonder vrucht voor u zelve en anderen. Ware er geen opstanding der dooden, dan zou de arbeid, in de gemeenschap des Heeren volbracht, geen blijvende vrucht kunnen geven.

1. *de heiligen*, d. i. de christenen (zie op H. I : 2). Bedoeld wordt de gemeente van Jeruzalem. Zie vs. 3.
2. *Op elken eersten dag der week.* Zie op Hand. XX : 7.
3. *met brieven*, t. w. van voorschrijving of aanbeveling.
4. *dat ik ook zelf derwaarts reize.* De apostel heeft hieraan gevolg gegeven (Hand. XXIV : 17). Het was zijne laatste reis derwaarts, daar hij van Jeruzalem gevankelijk eerst naar Cesaréa en later naar Rome vervoerd is.
5. *Macedonië ga ik door*, d. i. zonder er te vertoeven, in tegenstelling van vs. 6, 7.
7. *eenigen tijd.* De apostel bleef te Korinthe drie maanden (Hand. XX : 3).
8. *tot Pinksteren.* Het was nu omstreeks den tijd van het Paaschfeest. Vgl. H. V : 8, en zie de Inl.
te Efeze, waar de apostel zich, bij het schrijven van dezen brief, bevond. Zie ook vs. 9.
9. *eene groote en krachtige deur.* Zóó noemt Paulus de ruime en gunstige gelegenheid, hem te Efeze tot uitbreiding van het evangelie gegeven. Vgl. Hand. XIV : 27.
vele tegenstanders. Wilde Paulus de goede gelegenheid, hem geschonken, niet laten voorbijgaan, noch de vrucht daarvan verliezen, dan moest hij nog eenigen tijd te Efeze vertoeven en dáár niet alleen het evangelie verkondigen, maar ook de tegenstanders bestrijden.

10. Als Timótheüs komt, ziet toe, dat
hij buiten vrees bij u zij; want hij
verricht het werk des Heeren, even-
11. als ik. ' Dat dan niemand hem ver-
achte, maar doet hem in vrede uit-
geleide, opdat hij tot mij kome;
want ik wacht hem met de broeders. '
12. Wat Apollos, den broeder, aangaat,
ik heb hem zeer gebeden, dat hij
met de broeders tot u zou gaan, en
het was in het geheel zijn wil niet,
om nu te gaan; maar hij zal gaan,
wanneer het hem gelegen komt.
13. Waakt, staat vast in het geloof,
gedraagt u mannelijk, zijt sterk. '
14. Alles geschiede bij u in liefde.
15. En ik bid u, broeders! — gij
kent het huisgezin van Stéphanas,
dat het de eersteling van Achaje is,
en dat zij zich den heiligen ten dien-
16. ste hebben gesteld — ' dat ook gij
aan de zoodanigen u onderwerpt en
aan ieder, die met hen werkt en ar-
17. beidt. ' Ik verblijd mij over de komst
van Stéphanas en Fortunatus en Achaïcus,
daar zij mij uw gemis hebben
18. vergoed; ' want zij hebben mijnen
geest, en ook den uwen, verkwikt.
Erkent dan de zoodanigen.
19. U groeten de gemeenten van Azië.
U groeten zeer in den Heer Aquila
en Prisca, met de gemeente te hun-
20. nen huize. ' U groeten al de broe-
ders. Groet elkander met een heili-
gen kus.
21. De eigenhandige groete van mij,
Paulus.
22. Indien iemand den Heer niet lief-
heeft, hij zij vervloekt: Maran atha.
23. De genade des Heeren Jezus Chris-
24. tus zij met u! ' Mijne liefde is met
u allen in Christus Jezus.

Vs. **10.** H. IV:17; Hand. XIX:22; Fil. II:20. — Vs. **11.** 1 Tim. IV:12. — Vs. **12.** H. I:12, III:5; Hand. XIX:1. — Vs. **15.** H. I:16; Rom. XVI:5. — Vs. **18.** 1 Thess. V:12, 13.

* Vs. **19.** Rom. XVI:3, 5; Hand. XVIII:2. — Vs. **20.** Rom. XVI:16. — Vs. **21.** 2 Thess. III:17; Kol. IV:18. — Vs. **22.** Gal. I:8. — Vs. **23.** Rom. XVI:20.

10. *Timótheüs.* Ofschoon de apostel hem reeds naar Korinthe gezonden had (H. IV:17), kon hij, over Macedonië reizende, aldaar nog niet zijn aangekomen, als deze brief er ontvangen werd. Vgl. de Inl. Of echter Timótheüs zijne zending volbracht heeft, en wanneer hij tot den apostel is teruggekeerd (vgl. 2 Kor. I:1), blijkt niet duidelijk.

buiten vrees. De jeugdige leeftijd van Timótheüs, voor anderen eene reden van minachting (vs. 11), was voor hem zelven eene oorzaak van beschroomdheid, vooral bij hetgeen in de gemeente te Korinthe, blijkens dezen brief, voorziening vereischte.

het werk des Heeren, d. i. het werk der evangelieverkondiging.

11. *met de broeders*, die hem op reis vergezellen. Vgl. Hand. XIX:22.

12. *het was* enz. De onwil van Apollos, om naar Korinthe te gaan, kan gelegen zijn geweest in de bezorgdheid, om door zijne tegenwoordigheid de verdeeldheid, die daar heerschte, misschien nog te doen toenemen.

met de broeders, vs. 17 met name vermeld, die op hun vertrek stonden en dezen brief zouden medenemen.

15. *Achaje.* Zie op Hand. XVIII:1, 12.

17. *Stéphanas.* Hij had waarschijnlijk met de beide andere hier genoemde mannen, ons van elders niet bekend, den brief van de Korinthiërs tot den apostel overgebracht. Vgl. H. VII:1, en op H. I:16.

17. *uw gemis...vergoed.* Gr. *vervuld, wat mij van u ontbrak.* Bedoeld wordt het gemis van hun bijzijn.

18. *zij hebben — ook den uwen, verkwikt.* Wie een ander vreugde bereidt en zich afwezend die vreugde levendig voorstelt, wordt ook zelf daardoor verkwikt.

19. *Azië.* Zie op Rom. XVI:5.

Aquila en Prisca (Gew. t. *Priscilla*). Paulus was vroeger met hen te Korinthe (Hand. XVIII:2), en zij waren nu met hem te Efeze.

20. *een heiligen kus.* Zie op Rom. XVI:16.

21. *De eigenhandige groete.* Nu de brief ten einde is, neemt Paulus dien van den schrijver over en voegt er, vs. 21—24, met eigen hand eene groete en een onderschrift bij. Vgl. op Rom. XVI:22.

22. *den Heer.* Gew. t. *den Heer Jezus Christus.*

hij zij vervloekt, d. i. hij zij tot een banvloek. Vgl. Rom. IX:3, Gal. I:8, 9. And. *hij worde uitgebannen*, t. w. uit de gemeente.

Maran atha, d. i. *de Heer komt*: twee syrische woorden, misschien aan een den christenen bekend geschrift, of geestelijk lied, of gebed ontleend.

24. *Jezus.* De gew. t. voegt er bij: *Amen.*

DE TWEEDE BRIEF

AAN DE

KORINTHIËRS.

INLEIDING.

Toen Paulus den eersten brief aan de Korinthiërs schreef, bevond hij zich te Efeze (vgl. de Inl. op 1 Kor.). Vandaar vertrokken, had hij o. a. Troas bezocht (H. II : 13) en vertoefde nu in Macedonië (H. II : 13, VII : 5, VIII : 1, IX : 2; vgl. Hand. XX : 1). Timótheüs, door hem naar Korinthe afgevaardigd (1 Kor. IV : 17, XVI : 10, 11), bevond zich thans weder bij hem (H. I : 1), zonder dat het blijkt, welke berichten hij aangaande den toestand der gemeente en de uitwerking van 's apostels vroeger schrijven had overgebracht. Daarentegen wordt vermeld, wat Titus, die daarna door hem, volgens sommigen met een nader schrijven, naar Korinthe was gezonden en wien hij te gemoet gereisd was, daaromtrent had medegedeeld. De brief had namelijk grooten invloed tot verbetering uitgeoefend, zoodat zelfs de schuldige, over wien de apostel geschreven had (zie op H. II : 5), een levendig berouw aan den dag had gelegd (H. II : 5—10, VII : 5—12). De stoutmoedigheid echter der tegenstanders van Paulus, meerendeels joodschgezinde ijveraars, was inmiddels toegenomen, en door allerlei middelen, ook door smaadredenen en booze aantijgingen, zochten zij zijn karakter zoowel als zijne prediking in minachting te brengen. De apostel gevoelde zich hierdoor verplicht, den Korinthiërs een nieuwen brief te schrijven, eer hij in persoon tot hen kwam, en moest daarin, zijns ondanks, veel over zich zelven spreken.

Er laten zich in dezen brief, die onder velerlei afleiding en misschien bij tusschenpoozen geschreven is, drie gedeelten onderscheiden, t. w. H. I—VII; H. VIII, IX; H. X—XIII. Reeds terstond na het gewone opschrift (H. I : 1, 2), spreekt de apostel van het lijden en de gevaren, welke hij in Klein-Azië, bepaaldelijk te Efeze, had doorgestaan, en van den troost en de uitredding, welke God hem had beschikt (H. I : 3—11). Daarna komt hij op zijn reeds vroeger voorgenomen, maar nog vertraagd bezoek te Korinthe, waaruit ongunstige gevolgtrekkingen waren afgeleid (H. I : 12—22). Hij gewaagt er van, dat hij er nu met meer blijdschap komen kan dan vroeger mogelijk ware geweest, vooral omdat er veel in de gemeente anders en beter was geworden (H. I : 23—II : 17). In het breede roemt hij de apostolische bediening, die mede aan hem was toevertrouwd (H. III—VI); stelt haar, als de bediening des Nieuwen Verbonds, tegenover die des Ouden (H. III); verdedigt de vrijmoedigheid zijner prediking, de beweegredenen en de drijfveeren van zijnen ijver (H. IV); roemt in de hope der zaligheid en legt het karakter zijner prediking en haren voornamen inhoud bloot (H. V); roemt nogmaals in al wat hij om des evangelies wil heeft doorgestaan, in de liefde, die hij den Korinthiërs te allen tijde heeft toegedragen, en voegt aan dat alles eene ernstige vermaning toe, tot heiliging van hart en wandel (H. VI, VII : 1). Hierna brengt hij weder zijne reis naar Macedonië ter sprake en maakt melding van Titus, die hem het goede van de korinthische gemeente had bericht (H. VII : 2—16). Daaruit neemt hij aanleiding, om de inzameling van liefdegaven voor de christenen te Jeruzalem, dringender nog dan hij het vroeger (1 Kor. XVI : 1—3) had gedaan, aan te bevelen (H. VIII, IX). En nu gaat hij er toe over, om zijne apostolische waardigheid tegenover zijne tegenstanders nog krachtiger te handhaven, en te roemen in hetgeen hij ter zake van het evangelie gedaan en geleden heeft, in de openbaringen, die hem zijn te beurt gevallen, en in zijnen belangeloozen ijver (H. X—XII). Nog eens kondigt hij zijne aanstaande komst te Korinthe aan (H. XIII : 1—6), en nu besluit hij zijnen brief met vermaningen, groeten en zegenbede (H. XIII : 7—13).

Zooals gezegd is, schreef Paulus dezen brief in Macedonië, misschien wel, gelijk eene oude overlevering zegt, te Philippi, in hetzelfde jaar 57, waarin hij omstreeks het Paaschfeest te Efeze den vorigen brief geschreven had. Is hij, naar het door hem te kennen gegeven voornemen, aldaar gebleven tot Pinksteren, en had hij nu reeds eenigen tijd in Macedonië vertoefd en er meer dan ééne gemeente bezocht, hij kan dan dezen brief niet dan in de laatste maanden van het genoemde jaar geschreven hebben. Waarschijnlijk door Titus en twee andere niet genoemde broeders naar Korinthe overgebracht (H. VIII : 16 – 24), doet de brief ons, in verband met den vroegeren, dien wij bezitten, 's apostels verhouding kennen zoowel tot de gemeente, die hij gesticht had, als tegenover de machtige tegenstanders, die hij bestrijden moest. Tegen hen en hunne lasteringen vooral treedt hij met de gansche kracht van zijn apostolisch bewustzijn verpletterend op. Voorts wisselen in dezen brief vriendelijke toespraak en forsche strafrede, lof en berisping elkander af, en wel op eene wijze, die den apostel tot groote eer verstrekt. Het is overigens bekend, dat hij, na het schrijven van dezen brief, werkelijk te Korinthe geweest is en er drie maanden vertoefd heeft (Hand. XX : 2, 3). Na er de inzameling voleindigd te hebben (Rom. XVI : 26), vertrok hij uit die stad in het voorjaar naar Jeruzalem (Hand. XX : 3, 4, vgl. vs. 16).

HOOFDSTUK I : 1—22.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). Het lijden des apostels, de daaronder ontvangen troost en de daaruit verkregen uitredding, alles ook ten nutte van anderen (vs. 3 – 15). Zijn blijvend voornemen, hoewel naar gewijzigd reisplan, om te Korinthe te komen (vs. 15 – 22).

1. Paulus, apostel van Jezus Christus door den wil van God, en Timótheüs, de broeder, aan de gemeente Gods, die te Korinthe is, met al de heiligen, die in geheel Achaje zijn.
2. Genade zij u en vrede van God, onzen Vader, en den Heer Jezus Christus!
3. Geloofd zij de God en Vader van onzen Heer Jezus Christus, de Vader der ontfermingen en de God van
4. alle vertroosting, die ons bij al onzen druk vertroost, opdat wij hen, die in allerlei druk zijn, zouden kunnen vertroosten met den troost, waarmede wij zelve door God vertroost
5. worden. Want gelijk het lijden van Christus overvloedig is over ons, zoo is ook door Christus onze vertroos-
6. ting overvloedig. Doch hetzij wij verdrukt worden, het geschiedt tot uwe vertroosting en behoudenis, die werkzaam is in het verdragen van hetzelfde lijden, dat ook wij lijden, en onze hoop aangaande u is vast; hetzij wij vertroost worden, het geschiedt tot uwe vertroosting en be-
7. houdenis, daar wij weten, dat gij, gelijk van het lijden, zoo ook van de vertroosting deelgenooten zijt.
8. Want wij willen u niet onkundig laten, broeders! van de verdrukking, die in Azië ons is overkomen, dat wij uitermate bezwaard zijn geweest boven vermogen, zoodat wij zelfs aan

Vs. 1, 2. 1 Kor. I : 1 – 3, IV : 17. — Vs. 3. 1 Petr. I : 3; Ef. 1 : 3; Rom. XV : 5. — Vs. 4. H. VII : 4 – 7. Vs. 5. Vs. 7, H. XII : 9. — Vs. 6. H. IV : 17. — Vs. 7. Vs. 5; Rom. VIII : 17. — Vs. 8. 1 Kor. XV : 32.

1, 2. Zie op 1 Kor. I : 3.

1. *Timótheüs* (zie de Inl. op 1 Tim). Wegens de betrekking, die er bestond tusschen hem en de Korinthiërs (H. I : 19), wordt hij hier mede genoemd. Vgl. op 1 Kor. I : 1.

Achaje. Zie op Hand. XVIII : 1, 12.

3. *de Vader der ontfermingen.* Zóó wordt God genoemd, dewijl hij zelf de Albarmhartige is. Vgl. Ef. I : 17.

de God van alle vertroosting, omdat iedere ware vertroosting uit hem is.

4. *met den troost*, d. i. door het mededeelen daarvan. And. door middel van den ontvangen troost zijn wij in staat, om anderen te vertroosten.

5. *het lijden van Christus.* Zóó wordt het lijden genoemd, hetwelk om Christus' wil en in zijnen geest gedragen wordt. Vgl. Matth. XX : 22, 23, Fil. III : 10.

6, 7. Paulus geeft hier te kennen: Het is niet mijnenthalve, dat ik lijde of vertroost worde, maar dit geschiedt te uwen behoeve. Uit zijn lijden kon hun blijken, dat hun niets vreemds overkwam, en door zijne volharding wekte het hen op, om ook te volharden; terwijl de troost, dien hij onder zijn lijden genoot, hun bewees, dat God een God van vertroosting is (vs. 3), en hij er door werd in staat gesteld, om op zijne beurt hen te vertroosten (vs. 6).

6. *en onze hoop aangaande u is vast*, t. w. dat de troost en het heil, u ten goede gekomen uit mijne verdrukking, zich bij u werkzaam betoonen zal in het verdragen van uw lijden. De gew. t. plaatst deze woorden vóór *daar wij weten* enz. (vs. 7).

8. *Azië.* Zie op Rom. XVI : 5.

9. het leven wanhoopten. ' Ja, wij heb-
ben in ons zelve het vonnis des
doods gehad, opdat wij geen vertrou-
wen zouden hebben op ons zelve,
maar op God, die de dooden opwekt; '
10. die uit zoo groot een dood ons ge-
red heeft en redt, van wien wij ho-
pen, dat hij ons ook verder redden
11. zal; ' terwijl ook gij ons mede te
hulp komt door uw gebed, opdat
voor de gave, ons op veler bede ge-
schonken, door velen voor ons ge-
12. dankt worde. ' Onze roem toch is
deze: de getuigenis van ons gewe-
ten, dat wij in eenvoudigheid en op-
rechtheid Gods, niet in vleeschelijke
wijsheid, maar in Gods genade ver-
keerd hebben in de wereld, en bo-
13. venal bij u. ' Want wij schrijven u
niets anders dan wat gij leest of
ook erkent; en ik hoop, dat gij ten
14. einde toe erkennen zult, ' gelijk gij
ook voor een deel ons erkend hebt,
dat wij uw roem zijn, evenals gij
de onze, ten dage des Heeren Jezus.
15. En in dit vertrouwen wilde ik
eerst tot u komen, opdat gij eene
16. tweede genade hebben zoudt, ' en
over uwe stad naar Macedonië gaan
en van Macedonië weer tot u komen,
om door u uitgeleid te worden naar
17. Judéa. ' Heb ik dan, door dit te
willen, misschien lichtvaardig gehan-
deld? Of hetgeen ik voorneem, neem
ik dat naar het vleesch voor, opdat
het bij mij zij ja, ja, en neen,
18. neen? ' Maar zoo waarlijk God ge-
trouw is, ons woord tot u is niet ja
19. en neen; ' want Gods Zoon, Jezus
Christus, die onder u door ons ge-
predikt is, door mij en Silvanus en
Timotheüs, was niet ja en neen,
maar in hem is het ja geworden. '
20. Want zoovele beloften Gods er zijn,

Vs. **9**. H. XI : 23; Rom. IV : 17. — Vs. **10**. 1 Kor. XV : 30, 31. — Vs. **11**. H. IV : 15; Rom. XV : 30; 2 Thess. III : 1. — Vs. **12**. H. IV : 2; 1 Thess. II : 1—10. Vs. **14**. Fil. II : 16; 1 Thess. II : 19. — Vs. **15**, **16**. 1 Kor. XVI : 3—7. — Vs. **17**. 1 Kor IV : 18. — Vs. **18**. Matth. V : 37; Jac. V : 12.

9. *het vonnis.* Gr. *het antwoord.*
opdat wij enz. Dit was, ook blijkens de uitkomst, Gods bedoeling daarmede geweest.
die de dooden opwekt, en dus ook uit dreigend levensgevaar redden kan. Vgl. Rom. IV : 17.
10. *dood*, d. i. doodsgevaar. Vgl. H. XI : 23.
11. *opdat voor de gave* enz. Gr. *opdat uit vele personen de ons verleende gave* enz. De bedoeling is: Hoe meer er zijn, die voor onze redding uit gevaren bidden, des te overvloediger zal de dankzegging zijn, daarvoor aan God gebracht.
12. Evenals Rom. I : 16, 17 en 1 Kor. I : 17, komt de apostel hier bijkans ongemerkt tot het eigenlijk doel van zijn schrijven, zijne zelfverdediging tegen de beschuldigingen, door zijne tegenstanders verspreid.
in eenvoudigheid — Gods, d. i. door God in mij gewerkt.
vleeschelijke wijsheid, d. i. wijsheid van vleeschelijken oorsprong, die daarvan het bewijs levert in hare onoprechtheid en in de slinksche middelen, die zij bezigt, en de zelfzuchtige oogmerken, die zij zoekt te bereiken.
in Gods genade, d. i. in die gezindheid, die door Gods genade gewerkt wordt, of, volgens and., terwijl God ons nabij was met zijne genade.
13. *dan wat gij leest of ook erkent*, d. i. dan wat in mijnen brief voor u te lezen staat of, juister gesproken, daaruit dan ook door u werkelijk wordt opgemaakt.
ten einde toe, d. i. op den duur.
erkennen zult, t. w. dat wij uw roem zijn enz. (vs. 14). Gew. t. *ook erkennen zult.*
14. *voor een deel.* Tegenover dat betere deel der gemeente waren er velen te Korinthe, die den apostel weigerden als zoodanig te erkennen.
dat wij uw roem zijn (t. w. als stichters uwer gemeente, vs. 19), d. i. dat gij u beroemen moogt, ons tot leeraars, evenals wij u tot leerlingen, gehad te hebben.
ten dage des Heeren Jezus. Zie op 1 Kor. V : 5.
15. *in dit vertrouwen*, t. w. dat hij door de korinthische gemeente als apostel erkend zou worden (vs. 13, 14).
eerst, t. w. eer ik naar Macedonië ging. Paulus had het plan gehad, om van Efeze naar Korinthe over te steken en daarna (vs. 16) uit Macedonië derwaarts terug te komen.
eene tweede genade, d. i. een tweede gunstbewijs van God, bestaande in het herhaald bezoek, dat hij hun had toegedacht (vs. 16).
16. *naar Judéa.* Derwaarts wilde de apostel de ingezamelde gelden voor de jeruzalemsche gemeente overbrengen. Vgl. 1 Kor. XVI : 3, 4.
17. *te willen.* Gew. t. *voor te nemen.*
lichtvaardig. Niet in lichtzinnigheid was bij den apostel de reden van verandering gelegen, maar in den toestand der korinthische gemeente. Zie vs. 23.
naar het vleesch, d. i. naar zondigen luim en lust.
ja, ja en neen, neen, d. i. te gelijk *ja en neen*, zooals vs. 18 staat. Werkelijk had Paulus op de vraag, of hij komen zou, eerst *ja* en daarop *neen* gezegd; maar hij ontkent, dat dit het gevolg zou zijn geweest van een *voornemen naar het vleesch.*
18. *zoo waarlijk God getrouw is.* Gr. *God is getrouw, dat.*
ons woord tot u, d. i. onze evangelieprediking aan u (vs. 19).
is niet. Gew. t. *was niet.*
19. *Silvanus.* Zoo wordt hij hier en elders (1 Thess. I : 1, 2 Thess. I : 1, 1 Petr. V : 12) genoemd, terwijl hij in de Hand. d. Ap. *Silas* heet.
was niet ja en neen, d. i. was, evenmin als ons woord tot u (vs. 18), dubbelzinnig of met zich zelven in tegenspraak. Door vs. 20 wordt dit nader bevestigd.
in hem is het ja geworden, d. i. in hem is, in plaats van schijn en bedrog, loutere waarheid aan het licht gekomen.
20. *beloften Gods*, t. w. in de Schriften des O. T.

ze zijn in hem ja: daarom is het ook
door hem amen, Gode tot heerlijk-
21. heid door ons. ' Hij nu, die ons met
u in Christus bevestigt en ons ge-
22. zalfd heeft, is God, ' die ons ook
bezegeld en het onderpand des Gees-
tes in onze harten gegeven heeft.

HOOFDSTUK I : 23—II : 17.

Reden van 's apostels vertraagde komst te Korinthe (vs. 23, 24, H. II : 1—4). Berouw en verbetering van den schuldige, die gestraft was (vs. 5—11). Reisbijzonderheden uit Macedonië (vs. 12, 13). Dank aan God voor de zegepraal des evangelies (vs. 14—17).

23. Doch ik roep God tot getuige aan
over mijne ziel, dat ik om u te spa-
ren nog niet naar Korinthe gekomen
24. ben. ' Niet dat wij heerschen over
uw geloof, maar wij zijn medewer-
kers uwer blijdschap; want in het
II : 1. geloof staat gij vast. ' Doch ik had
voor mij zelven dit besloten, niet
weder met droefheid tot u te komen; '
2. want indien ik u bedroef, wie is er
dan, die mij vroolijk maakt, dan hij,
3. die van mij bedroefd werd? ' En ik
schreef juist dit, opdat ik, als ik
kom, geen droefheid hebbe van hen,
over wie ik mij moest verblijden, ter-
wijl ik van u allen vertrouwde, dat
mijne blijdschap die van u allen is. '
4. Want onder veel druk en benauwd-
heid des harten schreef ik u met
vele tranen, niet opdat gij bedroefd
zoudt worden, maar opdat gij de
liefde zoudt kennen, die ik bovenal
voor u heb.
5. Doch indien iemand droefheid ver-
oorzaakt heeft, hij heeft niet mij be-
droefd, maar eenigermate, opdat ik
6. het niet verzware, u allen. ' Voor

Vs. 21. 1 Kor. I : 8; 1 Joh. II : 20; Rom. VIII : 16. — Vs. 22. H. V : 5; Ef. I : 13, 14, IV : 30. — Vs. 23. H. XI : 31; Rom. I : 9, IX : 1; Gal. I : 20.

Vs. 24. 1 Petr. V : 3.
Vs. 1—10. 1 Kor. V. — Vs. 3. H. XII : 20, 21, XIII : 2, 10. — Vs. 4. H. VII : 8.

20. *ze zijn in hem ja,* d. i. in Christus zijn de beloften des Ouden Verbonds vervuld, en dus volkomen waarheid bevonden.

daarom — amen, d. i. omdat Gods beloften in hem ja zijn, zegt ook de geloovige daarop amen. Gew. t. *en in hem amen.* Zie voorts op Matth. V : 18.

door ons, d. i. door onze prediking.

21. *gezalfd,* d. i. gewijd tot de bediening des Nieuwen Verbonds.

22. *bezegeld . . . onderpand.* De gave des Heiligen Geestes is het zegel op des christens roeping en de waarborg van Gods liefde en van het toekomstig heil. Vgl. Rom. VIII : 16, 17.

23. *ik roep — over mijne ziel.* Plechtige betuiging tegenover hen, die 's apostels waarheidsliefde en moed in twijfel trokken, gelijk er waren te Korinthe.

om u te sparen, d. i. om u te vrijwaren van de strenge berisping, die ik niet had mogen terughouden, zoo, bij mijne komst te Korinthe, de ergernissen niet uit den weg waren geruimd. Vgl. H. XIII : 2.

24. *over uw geloof,* d. i. over uw innerlijk christendom, waarvan de beoordeeling toekomt aan uw eigen geweten.

wij zijn — blijdschap, d. i. wij werken met God (vs. 21) mede, om de blijdschap, die de vrucht des geloofs is, onder u te bevorderen, door u te bestraffen over uwe zedelijke afwijkingen en verkeerdheden, die haar verstoren.

1. *ik had — besloten,* d. i. ik was ten gevalle van mij zelven (And. bij mij zelven) tot dit besluit gekomen.

met droefheid, d. i. zoodat droefheid onafscheidelijk is van mijne komst. Blijkens vs. 2, 3 wordt de droefheid bedoeld, die hij door zijne bestraffing hun zou veroorzaakt hebben, wat echter tevens voor hem zelven eene oorzaak zou geweest zijn van diepe smart.

2. *wie — vroolijk maakt?* d. i. dan is er niemand, om mij vroolijk te maken, daar gij mijne éénige vreugde zijt (vs. 3).

2. *hij — bedroefd werd.* Bedoeld wordt hier de gansche gemeente. Ook indien de apostel hiermede, volgens het gewone gevoelen, het oog mocht hebben op den ontuchtige, 1 Kor. V bestraft, zoo had toch de gansche gemeente over het gepleegde misdrijf zich te schamen en te bedroeven (vs. 5).

3. *ik schreef,* t. w. in mijn vorigen brief. Volgens het gewone gevoelen wordt hiermede gedoeld op hetgeen 1 Kor. V voorkomt; volgens and. op een brief, na den eersten, dien wij bezitten, geschreven, maar later verloren. Deze brief zou aan Titus zijn medegegeven, en nevens het bericht van het veranderd reisplan des apostels (H. I : 15 vv.), velerlei hoog ernstig en streng vermaan bevat hebben. Onzeker, hoe dit mocht zijn opgevat, verbeidde Paulus den terugkeer van Titus niet zonder levendige ongerustheid (vs. 12, 13).

terwijl ik enz. Dit behoort bij *schreef.* De apostel had het goed vertrouwen op hen nog niet verloren, al waren ook onder hen vele verklaarde tegenstanders.

4. *maar opdat gij* enz. Dit is de ware liefde, die niet schroomt ook te bedroeven.

5. *iemand.* Hierbij wordt doorgaans gedacht aan den ontuchtige, 1 Kor. V vermeld (vgl. op vs. 2). And. meenen, in verband met vs. 1—4, dat hier, evenals H. VII : 6 vv., op eene andere zaak gedoeld wordt, meer rechtstreeks in betrekking staande tot Paulus en diens apostolisch gezag, waarin de gansche gemeente meer of minder betrokken was, en waarover hij in een verloren brief, door Titus overgebracht (vgl. op vs. 3), op gestrengen toon geschreven had. De zaak was echter thans blijkbaar tot een gelukkig einde gekomen. Eene algemeene droefheid had zich van hen meester gemaakt (H. VII : 9—12), en nadat de aanlegger door de meerderheid bestraft was (vs. 6), haast zich de apostel woorden van verzoening te spreken en te toonen, dat hij zich door het gebeurde persoonlijk niet gekrenkt, maar veeleer door de goede uitkomst grootelijks verblijd gevoelt.

den zoodanige is deze straf genoeg,
die hem door de meerderheid is op-
7. gelegd; ' zoodat gij integendeel liever
vergeven en vertroosten moet, opdat
de zoodanige niet misschien door te
groote droefheid verteerd worde. '
8. Daarom vermaan ik u, hem liefde
9. te betoonen. ' Want hiertoe schreef
ik ook, opdat ik uwe beproefdheid
mocht leeren kennen, of gij in al-
10. les gehoorzaam zijt. ' Wien gij nu
iets vergeeft, dien doe ik het ook;
want ook ik, wat ik vergeven heb,
indien ik iets vergeven heb, dat heb ik
gedaan om uwentwil, voor het aange-
zicht van Christus, opdat niet de satan
11. voordeel van ons hebbe; ' want zijne
bedoelingen zijn ons niet onbekend.
12. Toen ik nu voor het evangelie van
Christus te Troas gekomen en mij
eene deur geopend was in den Heer,
had ik geen rust voor mijnen geest,
dewijl ik er Titus, mijnen broeder,
13. niet vond; ' maar ik nam afscheid
van hen en vertrok naar Macedonië. '
14. Gode nu zij dank, die ons altijd doet
zegevieren in Christus en den reuk
zijner kennis door ons openbaar maakt
15. te aller plaatse! ' Want wij zijn Gode
een reukoffer van Christus in hen,
die behouden worden, en in hen,
16. die verloren gaan; ' voor dezen een
reuk des doods ten doode, voor ge-
nen een reuk des levens ten leven.
17. En wie is hiertoe bekwaam? ' Want
wij zijn niet als zoovelen, die het
woord Gods vervalschen; maar als
uit oprechtheid, ja, als uit God,
spreken wij voor het aangezicht Gods,
in Christus.

HOOFDSTUK III.

Over de apostolische bediening (H. III—VI). Hare vervulling door Paulus onder de Korinthiërs (H. III: 1—3); hare voortreffelijkheid boven de bediening des Ouden Verbonds (vs. 4—18).

Vs. 7. Gal. VI: 1. — Vs. 12. H. VII: 5; 1 Kor. XVI: 9; Kol. IV: 3; Tit. I: 3.

Vs. 15. 1 Kor. I: 18. — Vs. 16. H. III: 5; Luc. II: 34. — Vs. 17. H. IV: 2.

6. *deze straf.* Tot uitsluiting uit de gemeente (vgl. 1 Kor. V: 2, 13) was het blijkbaar niet gekomen en behoefde het ook niet meer te komen. Het schijnt, dat de meesten zich enkel onttrokken hadden aan het verkeer met den schuldige.

8. *hem liefde te betoonen.* Gr. *aan hem liefde te bekrachtigen* of *vast te stellen.* Het schijnt, dat hiermede een bepaald besluit der gemeente, eene openbare handeling althans, verlangd wordt, waardoor den schuldige blijken moest, dat men hem weder, als vroeger, liefde toedroeg.

9. *hiertoe schreef ik ook*, t. w. in mijn vorigen brief (zie op vs. 3). Het tegenwoordig vermaan had dezelfde bedoeling. And. *hiertoe schrijf ik ook.*

uwe beproefdheid. Door hun gehoorgeven aan den inhoud van zijn vroeger schrijven was hem nu metterdaad gebleken, dat zij in alles gehoorzaam waren.

10. *wat — iets vergeven heb.* De zin is: Gelijk ik vergeven heb, aan wien gij vergeeft, zoo heb ik wederkeerig vergeven om uwentwil, d. i. ter liefde van u, en opdat gij mede vergeven zoudt. Gew. t. *indien ik iets vergeven heb, wien ik vergeven heb.*

11. *opdat niet de satan* enz. Wanneer de schuldige, door te lang volgehouden gestrengheid, van de gemeente geheel vervreemd en tot de ongeloovige wereld teruggedreven ware, dan zou de satan voor zich winst gedaan en de gemeente schade geleden hebben.

12. Na de uitweiding, vs. 5—11, keert Paulus hier terug tot het onderwerp, vs. 1—4 besproken, t. w. de verandering van zijn reisplan.

voor het evangelie, d. i. om het evangelie te verkondigen.

te Troas. Dáár had de apostel gehoopt Titus, na zijn terugkeer van Korinthe, te ontmoeten.

eene deur. Zie op 1 Kor. XVI: 9.

geen rust, t. w. uit bezorgdheid voor den welstand der korinthische gemeente en de uitwerking van zijn vorig schrijven, waaromtrent Titus bericht te geven had.

13. *naar Macedonië.* De apostel hoopte hem nu dáár te ontmoeten, gelijk ook geschied is.

14. *Gode .. zij dank.* Deze danktoon werd den apostel ontlokt door de herinnering der hoogst verblijdende berichten, die hij door Titus omtrent de Korinthiërs ontvangen had (vgl. H. VII: 6 vv.), zonder dat hij ze hier uitdrukkelijk vermeldt.

ons ... doet zegevieren, t. w. over allen tegenstand en elk bezwaar. And. *over ons zegeviert*, d. i. ons, als overwonnelingen, in triomf rondvoert.

den reuk enz. Bij een triomf ontbrak het reukwerk niet. Hieraan schijnt de beeldspraak ontleend te zijn, waardoor het liefelijke wordt aangeduid van de evangelieprediking, dat zich van zelf en onwederstaanbaar aan allen deed kennen, tot wie deze prediking kwam. And. achten de werking bedoeld, die de ware godskennis, door het evangelie verspreid, uitoefent (vs. 15, 16).

zijner kennis, d. i. der kennis van God. And. van Christus.

15. *wij zijn Gode een reukoffer.* Doet de godskennis, door het evangelie verspreid, zijne werking (vs. 14), dan zijn wij, die dat evangelie verkondigen, een Gode welgevallig reukoffer. Vgl. Ef. V: 2.

reukoffer van Christus, d. i. door hem geheiligd en van zijnen Geest doortrokken.

behouden worden ... verloren gaan, omdat zij het evangelie geloovig aannemen of verwerpen.

16. *des doods ... des levens.* And. lez. *uit dood ... uit leven.*

hiertoe, t. w. om zulk een reukoffer voor God te zijn.

17. *als zoovelen.* Dit ziet op de tegenstanders des apostels, die hier worden voorgesteld als zulken, die de schare misleidden om eigen eer of voordeel.

uit oprechtheid, d. i. uit de bewustheid van de oprechtheid onzer bedoelingen.

1. Beginnen wij weder ons zelve aan
te bevelen? Of hebben wij misschien,
gelijk sommigen, aanbevelingsbrieven
2. bij u of van u noodig? ' Gij zijt
onze brief, geschreven in onze har-
ten, die door alle menschen gekend
3. en gelezen wordt, ' daar het van u
openbaar wordt, dat gij een brief
van Christus zijt, door onzen dienst
geschreven niet met inkt, maar met
den Geest des levenden Gods, niet
in steenen tafelen, maar in vleeschen
tafelen des harten.
4. Zulk een vertrouwen nu hebben
5. wij door Christus bij God. ' Niet dat
wij van ons zelve bekwaam zijn,
om iets als uit ons zelve te be-
denken; maar onze bekwaamheid is
6. uit God, ' die ons ook bekwaam ge-
maakt heeft, om bedienaars te zijn
van een nieuw verbond, niet der let-
ter, maar des Geestes; want de let-
ter doodt, maar de Geest maakt le-
7. vend. ' Indien nu de bediening des
doods, met letters in steen gegrift,
in heerlijkheid geweest is, zoodat de
kinderen Israëls het aangezicht van
Mozes niet konden aanstaren wegens
de heerlijkheid van zijn aangezicht,
8. die te niet gedaan werd, ' hoe zal
niet nog meer de bediening des Gees-
9. tes in heerlijkheid zijn? ' Want in-
dien de bediening der veroordeeling
heerlijkheid is geweest, veelmeer is
de bediening der gerechtigheid in
10. heerlijkheid overvloedig. ' Ja, zelfs
het verheerlijkte is, wegens deze uit-
nemende heerlijkheid, in dit opzicht
11. niet verheerlijkt geworden. ' Indien
toch hetgeen te niet gedaan wordt,

Vs. 1. H. V:12, X:8, 12, 18. — Vs. 2. 1 Kor. IX:2. — Vs. 3. Jer. XXXI:33. — Vs. 5. H. II:16; Fil. II:13. — Vs. 6-11. Hebr. VIII:6-13.
Vs. 6. Rom. VII:10, VIII:2; Joh. VI:63. — Vs. 7. Exod. XXXIV:27—35. — Vs. 8. Vs. 18. — Vs. 9. H. V:18, 21.

1. *Beginnen wij* enz.? Deze vraag wijst op den inhoud van H. II:17 terug. Vanhier af tot het einde van H. VI, verheft de apostel de waarde der apostolische bediening, inzonderheid om zijn gezag tegenover zijne tegenstanders te handhaven.

gelijk sommigen. De apostel doelt op sommige zijner tegenstanders, die met aanbevelingsbrieven te Korinthe waren gekomen en bij hun vertrek naar elders zoodanige brieven van de korinthische gemeente hadden verlangd, en die dus hunnen opgang niet aan de waarheid hunner prediking, maar aan het gezag van anderen te danken hadden.

of van u. Gew. t. *of aanbevelingsbrieven van u.*

2. *Gij.* De gemeente der Korinthiërs, door den apostel gesticht, was zijne aanbeveling en de getuigenis van zijne bevoegdheid tot de apostolische bediening.

geschreven in onze harten, d. i. als zoodanig door ons innerlijk bewustzijn erkend, of van wie ons eigen hart ons zegt, dat gij het zijt.

die — gekend en gelezen wordt, d. i. niet slechts ons hart zegt het ons, maar het is ook algemeen bekend, dat gij onze aanbevelingsbrief zijt.

3. *door onzen dienst.* In beeldspraak wordt de korinthische gemeente voorgesteld als een brief van Christus, waarvan de apostel, die haar gesticht had, de schrijver was, die hem als uit den mond van Christus had opgeschreven. Vgl. 1 Kor. III:5—9.

in steenen tafelen. Er wordt hiermede gedoeld op de mozaïsche wet (Exod. XXXI:18), echter niet zonder afwijking van het gebezigde zinnebeeld.

4. *Zulk een vertrouwen*, t. w. dat de gemeente, door ons gesticht, onze aanbeveling is (vs. 2, 3).

door Christus, wien de eer en dank daarvoor toekomt.

bij God, en dus niet enkel bij de menschen.

5. *iets*, d. i. iets van hetgeen tot de prediking des evangelies behoort.

onze bekwaamheid (t. w. tot het werk der prediking), die wij, blijkens den uitslag onzer prediking te Korinthe, werkelijk bezitten. Vgl. 1 Kor. XV:10.

6. *niet der letter, maar des Geestes.* Het Oude Verbond had in de tafelen der wet en in de gansche toen bestaande Heilige Schrift zijne letter, waaruit door menschelijke bekrompenheid een doode letterdienst was ontstaan. Het Nieuwe Verbond had tot hiertoe geen zoodanige letter. Christus had den zijnen geene Schrift, maar den Geest nagelaten, en nieuwe geschriften, die als Heilige Schriften met die des Ouden Verbonds werden gelijkgesteld, bestonden er nog niet. Alleen het levende woord en de Geest heerschten.

6. *de letter — levend.* De wet kweekt zonde en brengt den dood aan; het evangelie daarentegen leidt tot gerechtigheid en tot een nieuw geestelijk leven (vs. 7, 9).

7. *de bediening des doods.* Bedoeld is de bediening der wet of des O. Verbonds, waartegenover vs. 8 gesteld wordt *de bediening des Geestes*, d. i. des N. Verbonds.

met letters. And. *in letters*, d. i. daarin bestaande.

in heerlijkheid enz. De apostel doelt op den uiterlijken glans van Mozes' aangezicht, die het den Israëlieten onmogelijk maakte hem aan te staren, waarom hij zich met een sluijer bedekte, zoolang hij tot hen sprak; en deze glans wordt als iets uitwendigs gesteld tegenover de heerlijkheid van de bediening des N. Verbonds, die uit de innerlijke voortreffelijkheid des evangelies ontstaat en in de heilrijke uitwerkselen daarvan gezien wordt.

die te niet gedaan werd. Dat de glans van Mozes' aangezicht slechts voor een tijd was, is den apostel een zinnebeeld van het voorbijgaande der mozaïsche bedeeling. Vgl. vs. 11.

8. *de bediening des Geestes.* Zie op vs. 7.

in heerlijkheid zijn, t. w. wanneer die heerlijkheid eenmaal in vollen glans openbaar wordt. Vgl. vs. 12, H. IV:17.

9. *de bediening der veroordeeling*, d. i. de bediening der wet, die tot veroordeeling leidt (vs. 6, 7), terwijl het evangelie leidt tot *gerechtigheid.* Zie op Rom. I:17.

10. *het verheerlijkte*, d. i. het O. Verbond. Ondanks al zijn uiterlijken glans kon dit, in vergelijking van de veel hoogere heerlijkheid des N. Verbonds, gezegd worden *niet verheerlijkt* te zijn.

met heerlijkheid is geweest, veel-
meer is hetgeen blijft, in heerlijk-
heid.
12. Dewijl wij dan zoodanige hope
hebben, gaan wij met groote vrij-
13. moedigheid te werk; ' en niet als
Mozes, die een bedeksel op zijn aan-
gezicht legde, opdat de kinderen Is-
raëls niet staren zouden op het einde
14. van hetgeen te niet zou gaan. ' Maar
hunne zinnen zijn verhard geworden;
want tot op den dag van heden blijft
bij de voorlezing des Ouden Verbonds
hetzelfde bedeksel, en wordt niet
ontdekt, dewijl het in Christus
15. wordt te niet gedaan; ' maar tot op
heden, zoo dikwijls Mozes voorgele-
zen wordt, ligt er een bedeksel op
16. hun hart; ' doch wanneer het zich
tot den Heer keert, wordt het be-
17. deksel weggenomen. ' De Heer nu is
de Geest; en waar de Geest des Hee-
18. ren is, daar is vrijheid. ' En wij al-
len, die met ongedekten aangezichte
de heerlijkheid des Heeren als in een
spiegel aanschouwen, worden naar
datzelfde beeld veranderd van heer-
lijkheid tot heerlijkheid, als van den
Heer des Geestes.

HOOFDSTUK IV.

Vervolg. Die apostolische bediening had Paulus met ijver, zuiverheid van bedoelingen en nederigheid vervuld (vs. 1–6); voorts met blijden moed onder vervolging (vs. 7–15), en in de hoop op toekomstige heerlijkheid (vs. 16–18).

1. Daarom, dewijl wij, naar de ons

Vs. 14–16. Rom. XI : 7, 8, 23, 25, 26.

Vs. 17. Rom. VIII : 15; Joh. VIII : 36.

11. *met heerlijkheid.* Gr. *door heerlijkheid*, t. w. tot stand gekomen.

12. *zoodanige hope*, t. w. op de toekomstige, alles overtreffende heerlijkheid van de bediening des N. Verbonds (vs. 8—11).

gaan wij — te werk, t. w. in onze prediking, zoodat wij geen dubbelzinnigheid of bedekking van den zin onzer woorden begeeren noch behoeven. Vgl. vs. 13 en H. IV : 2.

13. *een bedeksel — legde*, d. i. zijn gelaat met een sluijer bedekte.

opdat de kinderen — te niet zou gaan. Het gevolg van Mozes' handelwijze, hier voorgesteld als ook werkelijk bedoeld, moest zijn, dat de Israëlieten het verdwijnen van dien uiterlijken glans niet konden waarnemen. In beeldspraak zegt dit, dat zij niet inzagen, dat het O. Verbond met de wet moest voorbijgaan, om plaats te maken voor het N. Verbond.

14. *hunne zinnen zijn verhard geworden.* Dit schijnt niet van de Israëlieten in Mozes' tijd (vs. 13), maar van de Joden gezegd te zijn, bij wie de vrijmoedige prediking van Paulus en de zijnen (vs. 12) geen ingang vond, omdat zij onvatbaar waren geworden voor het helder inzicht in het verganke1ijke des O. Verbonds.

blijft, d. i. gaat onafgebroken voort de erkenning te verhinderen van het vergankelijke des O. Verbonds.

bij de voorlezing des Ouden Verbonds, t. w. in de synagogen (vs. 15). Vgl. op Luc. IV : 16. And. *op de voorlezing des Ouden Verbonds*, alsof het bedeksel rustte op de gewijde boekrol, waaruit de voorlezing geschiedde.

hetzelfde bedeksel, hetwelk reeds door Mozes op zijn aangezicht gelegd was (vs. 13).

wordt niet ontdekt, dewijl het enz. Zoolang de Israëliet buiten Christus is, kan hij den waren zin des O. Verbonds niet verstaan; maar als hij door het geloof tot de gemeenschap van Christus is gekomen, is dat Verbond voor hem te niet gedaan. Vgl. vs. 15. And. *zonder dat ontdekt wordt, dat het* (t. w. het O. Verbond) enz., d. i. het blijft den Jood verborgen, dat het O. Verbond, en wel in Christus (Rom. X : 4), wordt te niet gedaan.

15. Nadere verklaring van het vs. 14 gezegde. De apostel wil zeggen: Speelt datzelfde bedeksel, waarvan Mozes zich bediende (vs. 13), nog altijd bij de voorlezing des O. Verbonds zijne rol (vs. 14), dit is daaraan toe te schrijven, dat het als 't ware op hun hart ligt, ten gevolge waarvan hunne zinnen verhard geworden zijn.

16. *het*, d. i. hun hart (vs. 15).

tot den Heer, d. i. tot God. And. tot Christus. Zoo ook vs. 17, 18.

keert, evenals Mozes het bedeksel aflegde, als hij zich van het volk tot God keerde (Exod. XXXIV : 34). And. *bekeert.*

wordt — weggenomen (Gr. *rondom weggenomen*). Zij zien dan het einde van hetgeen te niet gedaan wordt (vs. 13), en erkennen het christendom als de bediening des Geestes en des levens, die blijft (vs. 6, 8, 11).

17. *De Heer nu is de Geest*, d. i. *De Heer*, van wien vs. 16 gesproken is, moet hier verstaan worden van *den Geest*, zoodat wie zich tot God keert, hetzelfde doet als zijn hart openen voor den geestelijken zin en bedoeling des O. Verbonds.

waar de Geest — vrijheid, d. i. waar het hart voor den geestelijken inhoud en strekking van het O. Verbond geopend is, daar oefent dat Verbond met zijne wet geen belemmerende macht meer uit en is alle verhindering, om de volle heerlijkheid Gods te aanschouwen (vs. 18), weggenomen.

18. *wij allen*, d. i. wij, christenen.

met ongedekten aangezichte. Zie op vs. 16.

als in een spiegel. Gods heerlijkheid, of eigenlijk het afschijnsel, het spiegelbeeld daarvan, wordt gezien in Christus. (Vgl. H. IV : 4, Hebr. I : 3).

worden — tot heerlijkheid. De geloovige, allengs opwassende in Christus, wordt aan hem, die het beeld van Gods heerlijkheid is (vgl. H. IV : 4, 6), steeds meer gelijkvormig (Rom. VIII : 29), zoodat hij tot telkens hooger heerlijkheid opgevoerd wordt.

als van den Heer des Geestes, d. i. die verandering kan niet geringer zijn, daar zij uitgaat van hem, die den Geest mededeelt en daarover te beschikken heeft (vgl. op vs. 17). And. *als van den Heer, den Geest*, d. i. die de Geest is (vs. 17). And. *als van des Heeren Geest.*

1. *Daarom* enz. Terugwijzing naar H. III : 12, 13 en voortzetting van hetgeen de apostel dáár begonnen was te zeggen.

bewezen ontferming, deze bediening
hebben, worden wij niet moedeloos, '
2. maar hebben afgewezen wat men om
de schande verborgen houdt, daar wij
niet in arglistigheid wandelen, noch
het woord Gods vervalschen, maar
ons zelve door openbaring der waar-
heid aan aller menschen geweten aan-
bevelen voor het aangezicht Gods. '
3. En indien al ons evangelie bedekt
is, het is bedekt in hen, die verlo-
4. ren gaan, ' in wie de god dezer eeuw
de zinnen der ongeloovigen verblind
heeft, opdat hen de verlichting niet
bestrale van het evangelie der heer-
lijkheid van Christus, die het beeld
5. Gods is. ' Want wij prediken niet
ons zelve, maar Christus Jezus als
Heer, en ons zelve als uwe dienst-
6. knechten om Jezus' wil. ' Want God,
die gezegd heeft, dat uit de duister-
nis het licht zou schijnen, is het,
die geschenen heeft in onze harten,
om te verlichten met de kennis der
heerlijkheid Gods in het aangezicht
7. van Christus. ' Doch wij hebben dezen
schat in aarden vaten, opdat de uit-
nemendheid der kracht Godes zij en
8. niet uit ons: ' in alles verdrukt,
maar niet benauwd; om raad verle-
9. gen, maar niet radeloos; ' vervolgd,
maar niet verlaten; nedergeworpen,
10. maar niet omkomende; ' die altijd
het sterven van Jezus omdragen in
het ligchaam, opdat ook het leven
van Jezus in ons ligchaam openbaar
11. worde. ' Want wij, die leven, wor-
den altijd aan den dood overgege-
ven om Jezus' wil, opdat ook het
leven van Jezus in ons sterfelijk vleesch

Vs. **2**. H. II:17; 1 Thess. II:3-5. — Vs. **3**. H. III:14, 15, II:15, 16; 1 Kor. I:18. — Vs. **4**. H. III:14; Ef. II:2, VI:12; Joh. XII:31; Kol. I:15; Joh. I:14, XIV:9. — Vs. **5**. H. I:24; 1 Kor. I:13—15, III:5—7, IV:1. Vs. **6**. Gen. I:3; Joh. I:9, VIII:12. — Vs. **7**. Vs. 16, H. V:1; 1 Kor. II:5. — Vs. **8**—**11**. H. VI:4-10. — Vs. **9**. Ps. XXXVII:24, 33. — Vs. **10**. H. I:5; Rom. VIII:10, 11, 17. — Vs. **11**. Rom. VIII.36.

1. *worden wij niet moedeloos*. And. *vertragen wij niet*. Zoo ook vs. 16.

2. *wat — verborgen houdt*. De apostel doelt op de dubbelzinnigheid en onzuiverheid der prediking van zijne tegenstanders, hun schroomvallig verbergen der waarheid en hunne onedele bedoelingen.

aan aller — geweten, als waarin de waarheid haren pleitbezorger vindt.

3. *ons evangelie*, d. i. het evangelie, zooals het door Paulus en de zijnen gepredikt werd. Vgl. op Rom. II:16.

bedekt, d. i. omsluijerd, onder een bedeksel verborgen, zoodat zijne kracht en waarde niet gekend worden, evenals het Oude Verbond bedekt was voor de Israëlieten. Vgl. H. III:14.

4. *in wie — verblind heeft*, d. i. in wie *de god dezer eeuw*, de satan (Vgl. Joh. XII:31), gebleken is, de zinnen der ongeloovigen te verblinden.

opdat hen — niet bestrale, d. i. opdat zij niet zouden zien, of niet verlicht worden door enz. Het licht schijnt te vergeefs voor den blinde; want hij ziet het niet.

der heerlijkheid van Christus enz. Christus is het afschijnsel van de heerlijkheid Gods, juist omdat hij Gods beeld is. Vgl. vs. 6.

5. De apostel, en die het evangelie predikten als hij, wilden geen heeren en meesters over de gemeente zijn (vgl. H. I:24), maar vernederden zich, om *dienstknechten* der gemeente te zijn, doch alleen *om Jezus' wil*, en niet met de onedele bedoelingen, waarmede sommigen zich tot slaven van menschen maakten. Vgl. 1 Kor. VII:23.

6. Naar het scheppingsverhaal deed God door zijn machtwoord: „Er zij licht!” uit de duisternis het licht te voorschijn komen. Hiermede wordt vergeleken, wat bij de herschepping van den mensch geschiedt.

die geschenen — harten, t. w. toen het hem behaagde zijnen Zoon in ons te openbaren (Gal. I:16).

om te verlichten met enz., d. i. opdat wij op onze beurt anderen bestralen met enz.

6. *in het aangezicht van Christus*, d. i. in zijn persoon. Zinspeling op het aangezicht van Mozes, (H. III:7), dat een heerlijken glans deed uitstralen.

7. *dezen schat*, t. w. des evangelies (vgl. vs. 6), welks bediening den apostel was toevertrouwd.

in aarden vaten, d. i. in aardsche ligchamen, met al de zwakheden en gebreken, aan den aardschen toestand verbonden. Het beeld is ontleend aan de gewoonte, om schatten in aarden potten onder den grond te verbergen.

de uitnemendheid der kracht, die zich in onze werkzaamheid openbaart.

Godes zij, d. i. blijke van God afkomstig te zijn.

8—12. In eene reeks van tegenstellingen plaatst Paulus hier, tegenover de verdrukkingen, waaraan hij is blootgesteld, de proeven van Gods kracht, die hem uitredt en staande houdt (vs. 7).

8. *benauwd*, of in de engte gedreven.

om raad verlegen ... niet radeloos. Te verstaan, evenals hetgeen voorafgaat en volgt, niet van 's apostels gemoedsbestaan, maar van den uitwendigen toestand, waarin hij verkeerde.

9. *verlaten*, d. i. aan ons zelve overgelaten, van Gods hulp verstoken.

10. *altijd* enz. Het gezegde vs. 8, 9 wordt hier nog eenmaal samengevat, en wel zóó, dat, gelijk het doodsgevaar, waaraan Paulus zonder ophouden blootstond, het beeld vertoonde van Jezus' lijden en sterven (vgl. H. I:5), zoo ook de gedurige uitredding, die hij ondervond, het beeld van het leven vertoonde, waartoe Jezus, na gestorven te zijn, door zijne opstanding is ingegaan. Ditzelfde wordt vs. 11 nader bevestigd.

het sterven. Gr. *de dooding*, d. i. het lijden tot den dood toe.

11. *worden — overgegeven*, d. i. verkeeren onophoudelijk in dreigend doodsgevaar.

in ons sterfelijk vleesch, d. i. in ons ligchaam (vs. 10).

12. openbaar worde. ' Zoo werkt dan de
dood in ons, maar het leven in u. '
13. Daar wij echter denzelfden Geest des
geloofs hebben, naar hetgeen er geschreven staat: Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo
gelooven ook wij, daarom ook spreken
14. wij; ' daar wij weten, dat hij, die
den Heer Jezus heeft opgewekt, ook
ons met Jezus opwekken en met u
15. vóór zich stellen zal. ' Want het is
alles om uwentwil, opdat de genade, door zeer velen meerder geworden, de dankzegging overvloedig doe zijn tot heerlijkheid Gods.
16. Daarom worden wij niet moedeloos; maar indien al onze uitwendige mensch verdorven wordt, nogtans wordt onze inwendige mensch ver-
17. nieuwd van dag tot dag. ' Want onze
lichte en kortstondige verdrukking werkt voor ons op de meest uitnemende wijze een eeuwig gewicht van
18. heerlijkheid, ' daar wij niet het oog
hebben op hetgeen men ziet, maar op hetgeen men niet ziet; want hetgeen men ziet, is voor een tijd, maar hetgeen men niet ziet, is eeuwig.

HOOFDSTUK V.

Vervolg. De verwachting van het toekomstig leven en het wereldgericht een prikkel tot getrouwheid in de apostolische bediening (vs. 1—16); de verzoening der wereld de inhoud der prediking (vs. 17—21).

1. Wij weten toch, dat, zoo onze aardsche tentwoning afgebroken wordt, wij van God een gebouw hebben in de hemelen, eene eeuwige woning,
2. niet met handen gemaakt. ' Want in
deze zuchten wij ook, verlangend om met onze woonstede, die uit den hemel
3. is, overkleed te worden, ' al is 't ook,
dat wij, ontkleed zijnde, niet naakt
4. zullen bevonden worden. ' Want wij,

Vs. 13. Ps. CXVI: 10. — Vs. 14. H. VI: 14. — Vs. 15. H. I: 11. — Vs. 16. Vs. 1. — Vs. 17. Rom. VIII: 18. — Vs. 18. Rom. VIII: 24, 25.

Vs. 1. 2 Petr. I: 13, 14; 1 Kor. XV: 44, 48; Fil. III: 20, 21. — Vs. 2. Rom. VIII: 23; 1 Kor. XV: 52. — Vs. 4. B. d. Wijsh. IX: 15; 1 Kor. XV: 50—53; 1 Thess. IV: 17.

12. *werkt... in ons*, d. i. betoont zich werkzaam in ons, beproeft als 't ware op ons zijne kracht (vs. 10, 11).

het leven in u, d. i. het leven, hetwelk in ons openbaar wordt, zoo vaak wij worden uitgered, komt u ten goede en oefent door den arbeid, dien wij daardoor aan u kunnen te koste leggen, den weldadigsten invloed uit.

13. *denzelfden Geest des geloofs*, t. w. als er was in den gewijden zanger, wiens woorden worden aangehaald en overgenomen.

daarom ook spreken wij, al stellen wij ons daardoor telkens op nieuw aan allerlei doodsgevaar bloot.

14. *met Jezus*, d. i. in gemeenschap met en gelijkvormigheid aan hem. Gew. t. *door Jezus.*

opwekken — stellen zal. Paulus hoopt op redding uit den nood en gewenschte wederontmoeting der Korinthiërs (vgl. H. I: 10, 11). Daarop ziet ook vs. 15. And. meenen, dat hij hier reeds zijne hoop uitspreekt, voor 't geval dat hij mocht bezwijken, op zijne verrijzenis uit de dooden en hereeniging met de Korinthiërs bij God. Vgl. H. V: 1 vv.

15. *alles*, t. w. wat ik lijd en ondervind.

meerder geworden, d. i. telkens grooter geworden, naarmate het aantal toeneemt van hen, die er aan deelnemen. Ten gevolge daarvan zou ook de *dankzegging*, Gode daarvoor toegebracht, *overvloedig* worden.

16. *indien — verdorven wordt.* Het menigvuldig lijden en dikwijls herhaald doodsgevaar moesten wel het ligchaam (vs. 10, 11) verzwakken en den dood verhaasten.

wordt — vernieuwd, d. i. wordt onder al dit ligchamelijk lijden ons innerlijk wezen gesterkt en geheiligd.

17. *op de — eeuwig gewicht* enz. And. *een alles te bovengaand en eeuwig gewicht* enz. Hoe de vernieuwing van onzen inwendigen mensch onder het lijden ons vatbaar maakt voor hemelsche heerlijkheid, zie Rom. V: 3—5.

18. *niet het oog hebben op*, d. i. niet tot het doelwit van ons streven stellen. Hiermede wordt de onmisbare voorwaarde van de vs. 17 beschreven werking der verdrukking opgegeven.

1. *onze aardsche tentwoning.* Het aardsche ligchaam is als eene tent, die op reis, in het land der vreemdelingschap, wordt opgeslagen, om voor een tijd bewoond te worden.

afgebroken wordt. Dit schijnt te zinspelen op een gewelddadigen dood in den dienst des Heeren (vgl. Fil. I: 23, II: 17, 2 Tim. IV: 6), dien Paulus hier mogelijk acht bij zoo groot levensgevaar, als waaraan hij voortdurend blootstond (H. I: 8—10, IV: 8—10, 12, 16).

2. *in deze* (t. w. tent of woning, vs. 1), d. i. in dit ligchaam.

zuchten wij. Ook bij de gegronde verwachting, die hij koesterde (vs. 1), huiverde Paulus voor het sterven, hetwelk de aflegging zijns ligchaams zijn zou. Vgl. vs. 4.

overkleed te worden. Met afwijking van het vs. 1 gebezigde beeld, wordt nu het ligchaam vergeleken met een kleed, een omhulsel der ziel. Bij het sterven wordt het eene kleed uit-, en het andere aangedaan. *Overkleed* wordt hij, die, zonder te sterven, tot het hemelsche leven overgaat, gelijk dit met hen, die bij Christus' wederkomst nog in leven zouden zijn, naar 's apostels voorstelling, gebeuren moest.

3. De zin is: Al is het ook waar, dat wij, gestorven zijnde, bij de wederkomst des Heeren niet *naakt*, d. i. zonder ligchamelijk omhulsel, bevonden worden, toch wenschen wij van het sterven verschoond te blijven en zouden liefst het nieuwe kleed over het oude aandoen (vs. 2). Gew. t. *indien wij namelijk* (bij de komst des Heeren) *bekleed, niet naakt, zullen bevonden worden.*

die in deze tent zijn, zuchten ook
en zijn bezwaard, naardien wij wen-
schen niet ontkleed, maar overkleed
te worden, opdat het sterfelijke door
5. het leven verslonden worde. ' Hij nu,
die ons juist daartoe bereid heeft,
is God, die ons het onderpand des
6. Geestes gegeven heeft. ' Wij hebben
dan altijd goeden moed en weten,
dat wij, terwijl wij inwonen in het
ligchaam, uitwonen van den Heer. '
7. Want wij wandelen door geloof, niet
8. door aanschouwing. ' Doch wij hebben
goeden moed en willen liever uitwo-
nen uit het ligchaam en inwonen bij
9. den Heer. ' Daarom beijveren wij ons
ook, om, hetzij inwonende, hetzij uit-
wonende, hem welbehagelijk te zijn. '
10. Want wij allen moeten geopenbaard
worden voor den rechterstoel van
Christus, opdat een iegelijk wegdrage
wat door het ligchaam geschied is,
naar hetgeen hij gedaan heeft, hetzij
goed, hetzij kwaad.
11. Daar wij dan de vrees voor den
Heer kennen, trachten wij menschen
te gewinnen, en zijn Gode openbaar
geworden; doch ik hoop ook openbaar
12. te zijn geworden in uw geweten. ' Wij
bevelen u ons zelve niet wederom
aan, maar geven u aanleiding om te
roemen over ons, opdat gij iets moogt
hebben tegenover hen, die in het uiter-
lijke roemen en niet in het hart. '
13. Want hetzij wij uitzinnig zijn, wij
zijn het Gode, hetzij wij goed bij
ons verstand zijn, wij zijn het u. '
14. Want de liefde van Christus dringt
15. ons, ' daar wij dit oordeelen, dat,
indien één voor allen gestorven is,
zij dan allen gestorven zijn, en dat
hij voor allen gestorven is, opdat
zij, die leven, niet meer zich zelven
leven, maar hem, die voor hen ge-

Vs. **5**. H. I:22; Ef. I:13, 14. — Vs. **6**. Fil. III:20; Hebr. XI:13, XIII:14. — Vs. **7**. Rom. VIII:24, 25. — Vs. **8**. Fil. I:23. — Vs. **9**. Rom. XIV:8. — Vs. **10**. Rom. II:6—16, XIV:10, 12; Ef. VI:8; 2 Tim. IV:1, 8; Matth. XVI:27, XXV:31—46; Joh. V:29.

Vs. **11**. H. IV:2. — Vs. **12**. H. III:1, XI:18. — Vs. **13**. H. XI:16; Marc. III:21; Hand. XXVI:24. — Vs. **15**. Rom. IV:25, VI:3—5, XIV:7, 8; Gal. II:20.

4. *in deze tent.* Vgl. op vs. 1, 2.
naardien wij wenschen enz. De apostel is er niet zeker van, dat hij bij de komst van Christus nog in leven zal zijn, maar hij wenscht en hoopt het toch. Vgl. 1 Kor. XV:50—53.
5. *daartoe*, t. w. om in gemeenschap met Christus tot het onsterfelijke leven over te gaan (vs. 4).
bereid heeft, d. i. geschikt of bekwaam gemaakt heeft, en wel door Christus. Vgl. 1 Kor. XV:21, 22.
die ons. Gew. t. *die ons ook.*
het onderpand des Geestes. Zie op H. I:22.
6. *Wij hebben dan* enz. Gr. *Hebbende dan* enz. Deze zinsnede, door den tusschenzin vs. 7 afgebroken, wordt niet voltooid, maar in gewijzigden vorm volgt eerst vs. 8, 9, wat de apostel bij dezen aanhef in den zin had.
altijd, ook te midden van dreigend doodsgevaar. Vgl. H. IV:8—11.
dat wij enz. Ons tegenwoordig tehuiszijn, wil Paulus zeggen, is als een tocht door een vreemd land, waarbij wij nog verwijderd zijn van den Heer, wien wij toebehooren.
7. De zin is: Wij bevinden ons op de levensreis in een toestand van gelooven, niet van aanschouwen.
niet door aanschouwing. And. *niet in het zinnelijke* (vgl. H. IV:17), of *niet door* (bedriegelijken) *schijn*, waartegen dan de onbedriegelijke zekerheid des geloofs zou overstaan.
8. *willen liever uitwonen* enz., d. i. liever dan langer hier te vertoeven, zouden wij willen heengaan, op wat wijze dan ook (vs. 2—4), om bij den Heer te zijn.
9. *hetzij inwonende, hetzij uitwonende*, d. i. hetzij in (vs. 6) of buiten het aardsche ligchaam (vs. 8). And. hetzij bij den Heer (vs. 8), hetzij van hem verwijderd (vs. 6), of anders.
10. De bedoeling is: Voor dat ijverig streven (vs. 9) ligt eene krachtige drangreden in het toekomend oordeel, waaraan ook de apostel, evenals alle christenen, onderworpen is.
11. *de vrees voor den Heer*, d. i. de vrees voor hem, als den toekomstigen rechter.
menschen te gewinnen, d. i. hen te onzer gunste te stemmen en van de zuiverheid onzer bedoelingen te overtuigen. Vgl. H. IV:2.
Gode openbaar, t. w. in de zuiverheid onzer bedoelingen.
12. *in het uiterlijke.* Gr. *in het aangezicht.* De tegenstanders van Paulus liepen met hunne godsvrucht te koop, zonder daarvan het wezen te bezitten. And. in uitwendige voorrechten.
13. Sommigen, die den apostel in zijne gansche wijze van spreken en doen niet begrepen, hielden hem voor uitzinnig (vgl. Marc. III:21); maar die hem begrepen, waren ver van dien beleedigenden waan. Doch hoe ook door anderen beoordeeld, — wil hij zeggen — ik ben mij zelven bewust, alleen Gods eer en uw waarachtig heil te bedoelen.
14. *de liefde van Christus*, d. i. de liefde, door Christus ons betoond. Vgl. Rom. VIII:35, Gal. II:20.
dringt ons, t. w. tot al wat wij spreken of doen. And. *bedwingt ons*, d. i. houdt ons in den band, zoodat wij de maat niet te buiten gaan (vs. 13).
15. *indien — gestorven is*, gelijk uit het vervolg van dit vs. blijkt, dat met Christus werkelijk het geval is geweest.
gestorven zijn, d. i. der wereld en der zonde met hem gestorven zijn, zoodat zijn dood hun ten goede komt.
voor allen, d. i. ten nutte van allen. And. *in plaats van allen.*

16. storven en opgewekt is. ' Van nu aan
derhalve weten wij van niemand naar
het vleesch, en indien wij al Chris-
tus naar het vleesch gekend hebben,
nu echter kennen wij hem zóó niet
meer.
17. Derhalve, is iemand in Christus,
hij is een nieuw schepsel; het oude
is voorbijgegaan, zie, het is nieuw
18. geworden. ' Dit alles nu is uit God,
die ons met zich zelven verzoend
heeft door Christus en ons de bedie-
ning der verzoening gegeven heeft, '
19. namelijk dat God in Christus de we-
reld met zich zelven was verzoenen-
de, daar hij hunne overtredingen hun
niet toerekende en het woord der
20. verzoening in ons gelegd heeft. ' Wij
zijn dan gezanten voor Christus, alsof
God door ons vermaande; wij bidden
voor Christus: Laat u met God ver-
21. zoenen! ' Dien, die geen zonde ge-
kend heeft, heeft hij voor ons zonde
gemaakt, opdat wij in hem zouden
worden gerechtigheid Gods.

HOOFDSTUK VI : 1—VII : 1.

Vervolg. De vervulling der apostolische bediening met vele moeijelijkheden en gevaren verbonden (vs. 1—10). De liefde des apostels tot de Korinthiërs (vs. 11—13). Vermaning om de gemeenschap der heidenen te vermijden (vs. 14—18), en opwekking tot eenen heiligen wandel (H. VII : 1).

1. Doch als medearbeidende vermanen
wij u ook, de genade Gods niet te-
2. vergeefs te ontvangen; ' want hij
zegt: In den aangenamen tijd
heb ik u verhoord, en ten da-
ge des heils heb ik u gehol-
pen. Zie, nu is het de welaange-
name tijd; zie, nu is het de dag des
3. heils! ' Wij geven in niets eenigen
aanstoot, opdat op de bediening geen

Vs. 17. Gal. VI : 15; Kol. III : 10, 11; Jez. LXV : 17. — Vs. 18. H. III : 6; Kol. I : 20; Rom. III : 25, V : 10; 1 Joh. II : 2. — Vs. 19. Rom. IV : 6—8.

Vs. 21. 1 Petr. II : 22—24; Hebr. IV : 15; Gal. III : 13; Rom. I : 17.
Vs. 1. 1 Kor. III : 9. — Vs. 2. Jez. XLIX : 8; Luc. IV : 19, 21. — Vs. 3. 1 Kor. X : 32, 33.

16. *Van nu aan*, d. i. op ons tegenwoordig standpunt, sedert wij hebben leeren oordeelen, zoals vs. 15 beschreven is.

weten wij, t. w. die niet roemen in het uiterlijke, zooals sommigen (vs. 13).

van niemand naar het vleesch. Daar allen geacht worden met Christus gestorven te zijn (vs. 15), mag niemand meer worden beoordeeld naar hetgeen hem uitwendig, door geboorte, rijkdom, eer of ook kennis, onderscheidt.

Christus naar het vleesch gekend, d. i. hem beoordeeld naar hetgeen hem, als Israëliet, als mensch, als man uit het volk, of op andere wijze uitwendig onderscheidde. Aan persoonlijke bekendheid met Jezus valt hier bij den apostel niet te denken.

17. *in Christus*, d. i. door het geloof innig aan hem verbonden.

een nieuw schepsel, wat kennis, gezindheid, keuze en wandel betreft.

het is. Gew. t. *het is alles*.

18. *Dit alles*, t. w. wat vs. 15—17 gezegd is van de zegenrijke uitwerking des christendoms

die ons — verzoend heeft. Paulus doelt hiermede op zijne eigene toebrenging tot het christendom; volgens and. op die der geloovigen in 't gemeen.

met zich zelven verzoend, d. i. in zijne gunst hersteld, tot zijne gemeenschap teruggebracht. Zie op Rom. V : 10.

door Christus. Gew. t. *door Jezus Christus*.

en ons — gegeven heeft, t. w. ons, apostelen, nadat hij ons met zich zelven verzoend had.

de bediening der verzoening, d. i. het ambt om de verzoening te prediken en te helpen bevorderen, vs. 19—21 nader beschreven.

19. *de wereld*, d. i. de van God vervreemde menschenwereld.

was verzoenende, d. i. daarmede bezig was, en bij voortduring is.

19. *in ons gelegd*, d. i. aan ons opgedragen. Vgl. vs. 18.

20. *gezanten*, t. w. van God, die door ons de verzoening der wereld tot stand brengt.

voor Christus, d. i. tot bevordering van zijne zaak.

wij bidden, t. w. hen, die nog van God vervreemd zijn. Eerst H. VI : 1 richt Paulus zich weder rechtstreeks tot de Korinthiërs. And. denken ook hier reeds aan de Korinthiërs.

Laat u — verzoenen! t. w. door geen tegenstand te bieden aan de prediking of geloof te weigeren aan het evangelie, waarvan de hoofdinhoud vs. 21 volgt.

21. *Dien*. Gew. t. *Want dien*.

geen zonde gekend heeft, t. w. niet bij eigen ervaring.

voor ons. Zie op vs. 15.

zonde gemaakt, d. i. het lot van een misdadiger doen ondergaan, als ware hij de zonde in eigen persoon. Vgl. Gal. III : 13.

in hem, d. i. uit kracht van onze geloofsvereeniging met hem.

gerechtigheid Gods. Zie op Rom. I : 17.

1. *medearbeidende*, t. w. met God, tot uwe behoudenis. And. met Christus.

u ook, tot wie het woord der verzoening (H. V : 19—21) reeds gebracht is. Vgl. 1 Kor. XV : 1, 2.

tevergeefs, d. i. zonder vrucht tot heiliging des levens.

2. *hij zegt*, t. w. God, in de Schrift.

In den aangenamen tijd enz. Wat de profeet had gezegd van uitwendige verlossing, brengt de apostel over op het tegenwoordig tijdperk van geestelijke verlossing, hetwelk welhaast zou geëindigd zijn.

3, 4. *Wij geven .. bevelen wij .. aan*. Gr. *gevende .. aanbevelende*, in aansluiting aan vs. 1, zoodat vs. 2 een tusschenzin vormt.

4. blaam geworpen worde; ' maar in al-
les bevelen wij ons zelve aan, als
dienaren Gods, door groote volhar-
ding onder verdrukkingen, onder
5. nooden, in benauwdheden, ' onder
slagen, in gevangenissen, onder be-
roeringen, in arbeid, in waken, in
6. vasten; ' door reinheid, door kennis,
door lankmoedigheid, door goedertie-
renheid, door heiligen geest, door
7. ongeveinsde liefde, ' door het woord
der waarheid, door de kracht Gods,
door de wapenen der gerechtigheid
8. aan de rechter- en linkerzijde, ' on-
der eer en schande, onder kwaad en
goed gerucht; als bedriegers en toch
9. waarachtigen; ' als onbekend en toch
welbekend; als stervende en, zie,
wij leven; als die getuchtigd en toch
10. niet gedood worden; ' als die bedroefd
worden, maar altijd blijde zijn; als
arm, maar die velen rijk maken;
als die niets hebben en toch alles
bezitten.
11. Onze mond is tegen u geopend,
Korinthiërs! ons hart is verwijd. '
12. Gij hebt geen enge plaats in ons,
maar gij hebt enge plaats in uw bin-
13. nenste. ' Met gelijke vergelding — ik
spreek als tot mijne kinderen — ver-
wijdt ook gij u!
14. Neemt geen ongelijk juk op u met
ongeloovigen. Want welk deelge-
nootschap heeft gerechtigheid met on-
gerechtigheid? of welke gemeenschap
15. heeft licht met duisternis? ' En wat
overeenstemming heeft Christus met
Belial? of welk deel heeft een geloo-
16. vige met een ongeloovige? ' En welke
overeenkomst heeft een tempel Gods
met afgoden? Want gij zijt een tem-
pel des levenden Gods, gelijk God
gezegd heeft: Ik zal onder hen
wonen en omwandelen, en ik
zal hun God zijn en zij zullen
17. mij een volk zijn. ' Daarom
gaat uit hun midden weg en
scheidt u af, zegt de Heer,
en raakt niets onreins aan, en
18. ik zal u aannemen. ' En ik zal
u tot een vader zijn, en gij
zult mij tot zonen en dochte-

Vs. 4—10. H. IV: 8—10, XI: 23—27; 1 Kor. IV: 9—13. — Vs. 5. Hand. XVI: 22—40, XIII: 50, XIV: 19, XVIII: 12—17. — Vs. 7. Ef. VI: 11—17.

Vs. 14. Deut. XXII: 10. — Vs. 15. 1 Kor. X: 20, 21. — Vs. 16. 1 Kor. III: 16; Lev. XXVI: 12. — Vs. 17. Jez. LII: 11, 12. — Vs. 18. Jer. XXXI: 33. Ps. LXVIII: 18.

4. *in alles.* Dit wordt nader verklaard door de optelling, die volgt.

5. *onder slagen, in gevangenissen,* zooals te Philippi en te Jeruzalem. Later was hij ook in de gevangenis te Cesaréa en te Rome.

onder beroeringen. Men denke aan de volksoploopen te Antiochië, te Lystre, te Thessalonica, te Korinthe en te Efeze.

vasten. Een voorbeeld is het driedaagsche vasten te Damascus, Hand. IX: 9. Men denke echter niet bij voorkeur aan vrijwillig, maar aan gedwongen vasten, ten gevolge van gebrek aan spijs en drank (vgl. 1 Kor. IV: 11, Fil. IV: 12).

6. *kennis,* d. i. practische wijsheid, doorzicht, beleid.

door heiligen geest. Hiermede schijnt bedoeld te worden die geestdrift of dat heilig vuur, hetwelk als de bijzondere vrucht van de werking des Heiligen Geestes werd aangemerkt (Hand. IV: 8, 31).

7. *door het woord der waarheid,* waarbij het evangelie niet vervalscht werd (H. II: 17, IV: 2).

door de kracht Gods, zooals zij in den apostel en door zijne prediking in de gemeente openbaar werd.

door de wapenen enz. Lans en zwaard waren wapenen van aanval, die aan de rechter-, het schild was een wapen van verdediging, dat aan de linkerzijde gedragen werd.

wapenen der gerechtigheid, d. i. wapenen, die de ware vroomheid of deugdsbetrachting mij verschaft. Vgl. Rom. VI: 13, 19. And. denken aan de gerechtigheid, Rom. I: 17 bedoeld.

9. *getuchtigd,* t. w. van God.

toch niet gedood, zoodat de tuchtiging in elk geval niet komt tot het uiterste. Eene zinspeling op Ps. LXVIII: 18.

10. *als arm* enz. De apostel mocht naar de wereld arm zijn, rijk was hij aan geestelijke goederen, als kennis, geloof, godsvrucht, en van dien rijkdom deelde hij aan velen mede.

11. *Onze mond — geopend,* d. i. Ik heb vrijuit tot u gesproken. Dit ziet op de voorafgaande stoutmoedige verdedigingsrede. Om de uitdrukking te verzachten, voegt de apostel er de betuiging bij, dat toch de Korinthiërs eene ruime plaats hadden in zijn hart.

is verwijd, d. i. door en onder het spreken wijd geworden, zoodat daarin voor u eene ruime plaats is. And. d. i. heeft zich ontlast of lucht gegeven.

12. De zin is: Ik heb groote liefde tot u, maar gij niet voor mij.

13. *verwijdt ook gij u!* De apostel, als een teeder liefhebbend vader, smeekt zijne kinderen om hunne wederkeerige liefde.

14. *Neemt — ongeloovigen,* d. i. knoopt geen nauwe verbintenis aan met de heidenen. De beeldspraak is ontleend aan het verbod, om twee ongelijksoortige dieren onder één juk te brengen of in hetzelfde gareel te spannen (Deut. XXII: 10).

15. *Belial,* d. i. de satan, de god dezer eeuw (H. IV: 4). And. lez. *Beliar.*

16—18. Er worden hier drie plaatsen des O. T. bij elkander gevoegd, met afwijking zoowel van het oorspronkelijke als van de grieksche vertaling, vooral in de woorden van Jeremia.

17. *uit hun midden,* d. i. uit het midden der heidenen.

raakt niets onreins aan, d. i. hebt met de onreine heidenen geen gemeenschap.

ren zijn, zegt de Heer, de Al-
VII : 1. machtige. ' Daar wij dan deze
beloften hebben, geliefden! laat ons
ons zelve reinigen van alle besmet-
ting des vleesches en des geestes en
onze heiliging voleindigen in de vreeze
Gods.

HOOFDSTUK VII : 2—16.

De roem des apostels over de berichten, die hij door Titus ontvangen had, en zijne blijdschap over den heilzamen invloed van zijn vorigen brief.

2. Geeft ons plaats! Niemand hebben
wij verongelijkt, niemand te gronde
gericht, van niemand ons voordeel
3. gezocht. ' Ik zeg dit niet ter veroor-
deeling; want hiervoren heb ik ge-
zegd, dat gij in onze harten zijt,
om te zamen te sterven en te zamen
4. te leven. ' Ik heb veel vrijmoedigheid
jegens u, veel roem over u; ik ben
met troost vervuld, ik vloei geheel
over van blijdschap bij al onzen druk. '
5. Want ook toen wij in Macedonië ge-
komen waren, had ons vleesch geen
rust, maar in alles werden wij ver-
drukt: van buiten was er strijd, van
6. binnen vrees. ' Maar God, die de
nederigen vertroost, heeft ons ver-
7. troost door de komst van Titus, ' en
niet alleen door zijne komst, maar
ook door den troost, waarmede hij
over u vertroost was, daar hij ons
verhaalde van uw verlangen, uw jam-
meren, uw ijveren voor mij, zoodat
8. ik mij te meer verblijdde. ' Want in-
dien ik u al door mijnen brief be-
droefd heb, het berouwt mij niet, al
heb ik er berouw van gehad; want
ik zie, dat die brief, indien al voor
eene korte poos, u bedroefd heeft. '
9. Nu verblijd ik mij, niet dat gij be-
droefd zijt geworden, maar dat gij
bedroefd zijt geworden tot bekeering;
want gij zijt bedroefd geworden naar
God, opdat gij in niets schade van
10. ons lijden zoudt. ' Want de droef-
heid naar God werkt bekeering tot
onberouwelijk heil; maar de droef-
heid der wereld werkt den dood. '
11. Want zie, juist dit, dat gij naar God
bedroefd zijt geworden, hoe groote
wakkerheid heeft het bij u uitge-

Vs. 1. 1 Kor. VI : 19, 20; Rom. XII : 1; Fil. II : 12. — Vs. 2. H. XII : 17; Hand. XX : 33. — Vs. 3. H. VI : 11—13. — Vs. 4. Vs. 14, H. IX : 2.

Vs. 5. H. II : 12, 13. — Vs. 6. H. I : 4, II : 12. — Vs. 8, 9. H. II : 1—5; 1 Kor. V : 3—6. — Vs. 10. 2 Sam. XII : 13; Matth. XXVI : 75, XXVII : 3—5.

1. *deze beloften*, t. w. die van Gods gemeenschap, gunst en vaderlijke betrekking. Zie H. VI : 16—18.

2. *Geeft ons plaats*, t. w. in uw hart. And. *Vat* (verstaat) *ons wèl!*

te gronde gericht, of *bedorven*, t. w. door hem veel geld listiglijk afhandig te maken.

ons voordeel gezocht. Het schijnt, dat sommigen den apostel beschuldigden van schandelijke eigenbaat, ook bij de inzameling van gelden ten behoeve van anderen. Vgl. H. VIII : 20.

3. *ter veroordeeling*, d. i. om u te veroordeelen, alsof het u aan liefde tot mij geheel ontbrak, of, volgens and., alsof gij mij van iets dergelijks (vs. 2) beschuldigdet.

hiervoren, t. w. H. VI : 11—13. Deze zijne liefde (H. II : 12) was het bewijs, dat geen zucht tot veroordeeling hem bezielde.

4. De hier aangeslagen juichtoon werd den apostel ontlokt door de goede berichten, welker overbrenger Titus was (vs. 7, 9, 11).

5. In Macedonië, waar de apostel zich thans bevond, was hij, evenals vroeger te Troas (H. II : 12), angstig bezorgd geweest.

6. *de nederigen*, d. i. de neergebogenen.

ons vertroost enz. Titus had den apostel verblijd, eerst door zijne angstige bezorgdheid over zijn uitblijven weg te nemen, en daarna door het goede, dat hij van de Korinthiërs te berichten had. Vgl. H. II : 12.

7. *verhaalde van* enz. Titus had verhaald, hoe de Korinthiërs *verlangden* naar 's apostels tegenwoordigheid, *jammerden* over zijn lijden en leed, en voor hem *ijverden* tegenover zijne tegenstanders. Ook was hij er beter ontvangen dan hij had durven verwachten (vs. 15).

8. *al heb ik — gehad*, t. w. over den gestrengen toon, in dien brief door mij aangeslagen, zonder daarom nog mijne handeling op zich zelve af te keuren.

ik zie, d. i. ik bemerk uit hetgeen Titus mij bericht.

9. *tot bekeering*, zoodat uwe droefheid, door mijne bestraffing opgewekt, bij u eene gewenschte verandering ten goede heeft uitgewerkt.

naar God, d. i. op eene aan God welgevallige wijze. Vgl. op Rom. VIII : 27.

opdat gij, t. w. naar Gods bedoeling, zooals die bij de uitkomst gebleken is.

schade — lijden. De apostel had hun door zijn schrijven wel leed, maar geen schade, veeleer groot voordeel gedaan.

10. *de droefheid naar God*, d. i. het leedgevoel over de zonde zelve, over hare boosheid en schuld.

bekeering tot onberouwelijk heil. Het geestelijke heil des christens kan niet leiden tot berouw of spijt, zooals wereldsche vreugde vele malen doet. And. *onberouwelijke bekeering tot zaligheid.*

de droefheid der wereld, d. i. van wereldschgezinde menschen. Zij geldt de jammerlijke gevolgen der zonde, zoodat, te midden dier droefheid, de lust tot het kwade onverwonnen kan voortduren.

den dood, d. i. ellende en verderf.

11. *hoe groote wakkerheid.* Uit hunne vroegere zorgeloosheid waren zij wakker geschud en tot ijver geprikkeld.

werkt, ja verantwoording, ja veront-
waardiging, ja vrees, ja verlangen,
ja ijver, ja bestraffing: in alles hebt
gij u betoond rein te zijn in deze
12. zaak. ' Derhalve, al heb ik u zóó
geschreven, het was niet om den wil
van dien, die onrecht gedaan had,
noch om hem, die het onrecht gele-
den had, maar opdat uwe wakkerheid
voor ons openbaar zou worden bij u
13. voor het aangezicht Gods. ' Daarom
zijn wij vertroost geworden, en bij
onze vertroosting hebben wij ons nog
veel meer verblijd over de blijdschap
van Titus, dewijl zijn geest van wege
14. u allen verkwikt is. ' Want had ik
bij hem iets geroemd over u, ik ben
niet beschaamd geworden; maar gelijk
wij alles naar waarheid tot u gespro-
ken hebben, zoo is ook onze roem
15. bij Titus waarheid geworden. ' En
zijn hart is u te meer genegen, als
hij gedenkt aan u aller gehoorzaam-
heid, hoe gij hem met vreezen en
16. beven ontvangen hebt. ' Ik verblijd
mij, dat ik in alles goeden moed
over u hebben mag.

HOOFDSTUK VIII, IX.

Over de inzameling voor de christenen te Jeruzalem.

1. Wij maken u, broeders! de ge-
nade Gods bekend, die aan de ge-
meenten van Macedonië gegeven is, '
2. dat bij veel beproefdheid der ver-
drukking de overvloed hunner blijd-
schap en hunne diepe armoede over-
vloedig is geweest tot den rijkdom
3. hunner onbekrompenheid. ' Want naar
vermogen, ja, ik getuig het, boven
vermogen zijn zij bereidwillig ge-
4. weest, ' daar zij met veel aandrang
ons hebben gebeden om de gunst van
deel te hebben aan het dienstbetoon
5. voor de heiligen, ' en dat niet zoo-
als wij gehoopt hadden, maar zij ga-
ven zich zelve eerst aan den Heer
en ook aan ons, door den wil van
6. God; ' zoodat wij Titus verzochten,
om, gelijk hij te voren begonnen
had, zoo ook deze weldaad onder u
7. te gaan voleindigen. ' Doch gelijk gij
in alles overvloedig zijt, in geloof
en woord en kennis en alle wakker-
heid, en in uwe liefde tot ons, weest
zoo ook overvloedig in deze weldaad. '
8. Ik zeg dit niet bij wijze van bevel,
maar om door de wakkerheid van
anderen ook de echtheid úwer liefde
9. te beproeven. ' Want gij kent de ge-
nade van onzen Heer Jezus Christus,
dat hij, terwijl hij rijk was, om

Vs. 14. Vs. 4, H. IX : 2. — Vs. 15. Ef. VI : 5.
Vs. 1. 1 Kor. XVI : 1—4; Rom. XV : 25—27; Hand. XXIV : 17.

Vs. 4. Hand. XI : 29, 30. — Vs. 6. Vs. 16, 17, H. XII : 18. — Vs. 7. 1 Kor. I : 5. — Vs. 8. 1 Kor. VII : 6. — Vs. 9. Fil. II : 6, 7.

11. *verantwoording.* Wat vroeger onverschillig werd aangezien en geen verantwoording scheen te behoeven, had nu geleid tot betamelijke zelfverdediging.

vrees, t. w. voor herhaalde bestraffing.

bestraffing, t. w. van den overtreder (vs. 12).

12. *die onrecht gedaan had.* Gemeenlijk denkt men hierbij aan den ontuchtige, 1 Kor. V bestraft, en bij *hem, die onrecht geleden had*, aan diens verongelijkten en beleedigden vader. Doch zie op H. II : 5.

uwe wakkerheid voor ons. Gew. t. *onze wakkerheid voor u.*

13. *bij onze vertroosting.* Gew. t. *over uwe vertroosting*, wat dan bij *vertroost geworden* zou te voegen zijn.

14. *bij hem*, t. w. vroeger. Vóórdat Titus nog te Korinthe geweest was, had de apostel hem tot het bezoek van die gemeente aangemoedigd, door hem veel goeds van haar te zeggen.

15. *gehoorzaamheid*, t. w. aan God.

met vreezen en beven, d. i. met eerbied en betamend ontzag voor God.

1. *de genade Gods.* God had zijne gunst hierin betoond, dat hij, bij het vermogen, ook den wil om te geven den Macedoniërs geschonken had. Vgl. Fil. II : 13.

de gemeenten van Macedonië, waartoe die te Philippi en Thessaloníca behoorden.

2. De christenen in Macedonië waren, niettegenstaande eigen druk en armoede, overvloedig geweest in hunne weldadigheid. Er wordt hier gedoeld op de inzameling voor de christenen te Jeruzalem. Vgl. 1 Kor. XVI : 1—4.

3. *bereidwillig geweest*, t. w. tot het uitreiken hunner liefdegaven (vs. 4).

4. *de heiligen*, d. i. de christenen te Jeruzalem. Zie op Hand. IX : 13.

5. *zij gaven zich zelve*, d. i. offerden als 't ware zich zelve op door te geven boven vermogen.

6. Door de weldadigheid der Macedoniërs was de apostel aangemoedigd, om nu ook bij de Korinthiërs *deze weldaad*, d. i. dit werk van weldadigheid, door Titus tot afdoening te brengen. Was deze daarmede begonnen gedurende zijn vroeger verblijf te Korinthe, hij kreeg thans, nu hij weder derwaarts vertrekken zou (vs. 17), in last, om daarmede ten einde toe voort te gaan.

8. *bij wijze van bevel.* Zie op vs. 10.

van anderen, d. i. van de Macedoniërs (vs. 1—5).

9. *gij kent*, t. w. bij ervaring.

de genade van — Christus, d. i. de gunst en weldadigheid, door hem u betoond.

terwijl hij rijk was, t. w. aan hemelsche heerlijkheid.

uwentwil arm is geworden, opdat gij door zijne armoede rijk zoudt wor-
10. den. ' En ik geef in dezen mijn gevoelen; want dit is u tot nut, daar gij reeds te voren, sedert een jaar, niet alleen met het doen, maar ook
11. met het willen begonnen zijt. ' Doch voleindigt nu ook het doen, opdat, gelijk de bereidvaardigheid van het willen er geweest is, zoo ook het voleindigen zij naar hetgeen gij bezit. '
12. Want indien de bereidvaardigheid aanwezig is, is zij aangenaam naar hetgeen zij bezit, niet naar hetgeen zij
13. niet bezit. ' Want niet opdat er voor anderen verlichting zij en voor ú verdrukking; maar, naar gelijkheid, kome in den tegenwoordigen tijd uw overvloed hun gebrek ten goede, '
14. opdat óok hun overvloed uw gebrek ten goede kome, ten einde er gelijk-
15. heid zij, ' zooals er geschreven staat: Die veel verzameld had, had niet te veel, en die weinig verzameld had, had niet te weinig. '
16. Doch Gode zij dank, die Titus dezelfde wakkerheid voor u in het
17. harte geeft; ' want ons verzoek heeft hij wel aangenomen, maar, opgewakkerd zijnde, vertrekt hij uit eigen
18. beweging naar u. ' En wij zenden met hem den broeder, die lof heeft in het evangelie bij al de gemeen-
19. ten; ' en dit niet alleen, maar hij is ook door de gemeenten verkozen tot onzen reisgenoot bij deze weldaad, die door ons bediend wordt tot heerlijkheid van den Heer zelven en tot betooning van onze bereidvaardig-
20. heid; ' waarbij wij dit zoeken te voorkomen, dat iemand op ons eene blaam werpe bij eene hoeveelheid als deze,
21. die door ons bediend wordt. ' Want wij behartigen wat goed is niet alleen voor het oog des Heeren, maar ook voor het oog der menschen. '
22. En met hen zenden wij onzen broeder, dien wij in vele zaken en vele malen als een wakker man beproefd bevonden hebben, en nu nog veel wakkerder door het groot vertrouwen,
23. dat hij op u heeft. ' Wat Titus betreft, hij is mijn metgezel en medearbeider aan u; wat onze broeders betreft, zij zijn afgezanten der gemeenten, eene eer van Christus. '
24. Wat dan aangaat het bewijs van uwe liefde en van onzen roem over u, toont het aan hen voor het aangezicht der gemeenten.
IX : 1. Want over het dienstbetoon aan

Vs. **10**. H. IX : 2; 1 Kor. VII : 25, XVI : 1–4. — Vs. **12**. H. IX : 7; Marc. XII : 41–44. — Vs. **13**. Hand. IV : 34. — Vs. **15**. Exod. XVI : 18. — Vs. **16**. Vs. 6, H. VII : 13.

Vs. **19**. Gal. II : 10. — Vs. **20**. H. VI : 3. — Vs. **21**. Rom. XII : 17. — Vs. **24**. H. VII : 14, IX : 2.
Vs. **1**. 1 Thess. IV : 9, 10, V : 1, 2.

9. *arm is geworden*, d. i. in aardsche armoede en zelfverloochening geleefd heeft. And. *arm is geweest.*
rijk zoudt worden, t. w. in geestelijke gaven.
10. *dit*, t. w. dat ik u geen bevel (vs. 8), maar alleen opwekking en raad geve. Een bevel was hun niet meer noodig.
12. *zij ... zij ... zij.* Gew. t. *zij ... iemand ... hij.*
aangenaam, t. w. aan God.
niet naar — niet bezit, daar God van niemand meer eischt, dan hij bij machte is te doen.
13. *anderen*, d. i. de verarmde christenen te Jeruzalem.
14. *opdat ook* enz., t. w. wanneer het te eeniger tijd, ten gevolge van veranderde omstandigheden, mocht noodig zijn.
15. *veel*, d. i. veel manna.
16. *dezelfde wakkerheid*, t. w. als die mij bezielt.
17. *vertrekt hij.* Gr. *is hij vertrokken*, naar briefstijl. Waarschijnlijk heeft Titus, met nog twee andere broeders, (vs. 18, 22), den brief naar Korinthe overgebracht. Vgl. de Inl.
18. *zenden.* Gr. *hebben gezonden.* Zoo ook vs. 22.
den broeder, die enz. Welke broeder hier bedoeld wordt, is niet bekend. Men heeft gedacht aan Trophimus (Hand. XX : 4, XXI : 29), aan Lucas (Hand. XX : 5), of aan anderen.
18. *in het evangelie*, d. i. in den dienst des evangelies.
19. *bij deze weldaad.* Gew. t. *met deze weldaad.*
van onze. Gew. t. *van uwe.*
20. *op ons eene blaam werpe.* De tegenstanders des apostels konden lichtelijk hem eene smet van baatzucht aanwrijven (vgl. op H. VII : 2), wanneer hij alleen zich belastte met het overbrengen van zóó rijke gift, alsof hij er zich een deel van zocht toe te eigenen.
22. *zenden.* Zie op vs. 18.
onzen broeder, d. i. een broeder in Christus. Wie bedoeld wordt, is onbekend.
23. *onze broeders*, t. w. die vs. 18 en 22 bedoeld zijn.
afgezanten Zie vs. 19 en vgl. Fil. II : 25. Gr. *apostelen.*
24. *van onzen roem over u*, d. i. van de gegrondheid van ons roemen over u.
voor het aangezicht. And. *jegens den persoon.* Gew. t. *ook voor het aangezicht.*
der gemeenten, die hen afgezonden hebben (vs. 23), en die zij bij u als vertegenwoordigen.
1. *het dienstbetoon aan de heiligen.* Vgl. op H. VIII : 2, 4.

de heiligen is het overbodig, dat ik
2. u schrijve. ' Want ik ken uwe be-
reidvaardigheid, om welke ik u roem
bij de Macedoniërs, dat Achaje se-
dert een jaar gereed is geweest; en
uw ijver heeft zeer velen aangespoord. '
3. En ik zend de broeders, opdat onze
roem over u in dit opzicht niet ver-
ijdeld worde, opdat gij, gelijk ik
4. zeide, gereed moogt zijn, ' ten einde
wij, om niet te zeggen gij, als er
Macedoniërs met mij komen en u
niet gereed vinden, in dit vertrou-
wen niet misschien beschaamd wor-
5. den. ' Ik heb het dan noodig geacht
de broeders te verzoeken, om naar
u vooruit te gaan en uwen te voren
beloofden zegen vóóraf in orde te
brengen, opdat die gereed zij als een
zegen en niet als eene karige gift.
6. Doch dit zeg ik: die spaarzaam
zaait, zal ook spaarzaam maaijen, en
die met zegen zaait, zal ook met
7. zegen maaijen. ' Elk geve, zooals hij
in zijn hart heeft voorgenomen, niet
uit droefheid, noch uit dwang; want
een blijmoedigen gever heeft
8. God lief. ' God nu is machtig, om
alle genade overvloedig te doen zijn
over u, opdat gij, terwijl gij in al-
les en altijd al het noodige hebt,
tot alle goed werk overvloedig moogt
9. zijn; ' gelijk er geschreven staat:
Hij strooit uit, hij geeft den
armen; zijne gerechtigheid
10. blijft tot in eeuwigheid. ' Hij
nu, die den zaaijer zaad verleent en
brood tot spijs, zal u het zaaisel ver-
leenen en het vermenigvuldigen, en
de vruchten uwer gerechtigheid doen
11. wassen; ' zoodat gij in alles rijk
wordt tot alle onbekrompenheid, welke
door ons dankzegging aan God uit-
12. werkt. ' Want de bediening van dit
hulpbetoon is niet alleen tot vervul-
ling van het gebrek der heiligen,
maar ook overvloedig door vele dank-
13. zeggingen aan God. ' Door de be-
proefdheid toch van dit dienstbetoon
verheerlijken zij God over de onder-
werping uwer belijdenis aan het evan-
gelie van Christus en de onbekrom-
penheid uwer mededeeling aan hen en
14. aan allen, ' en door hun gebed voor
u, terwijl zij naar u verlangen, om
de uitnemende genade Gods over u. '

Vs. 2. H. VIII: 2, 10, 24. — Vs. 3. H. VIII: 16—22. — Vs. 5. H. VIII: 6. — Vs. 6. Gal. VI: 7—9; Spr. XI: 24, 25. Vs. 7. Rom. XII: 8; Deut. XV: 10. — Vs. 8. Fil. IV: 19. — Vs. 9. Ps. CXII: 9. — Vs. 10. Jez. LV: 10.

1. *is het overbodig* enz. Paulus tracht hiermede den onaangenamen indruk te voorkomen, dien het maken kon, dat hij, na reeds zooveel over de zaak geschreven te hebben (H. VIII), nu nog veel daaraan toevoegde.

3. *zend.* Gr. *heb gezonden*, evenals H. VIII: 18, 22.

de broeders, d. i. Titus en de twee ongenoemden. Zie H. VIII: 16—22.

4. *in dit vertrouwen.* De apostel verwachtte, dat de Korinthiërs gereed zouden zijn met hunne gave; maar het was toch altijd mogelijk, dat die verwachting bitter werd teleurgesteld. Gew. t. *in deze stof van roemen.* And. *in dit vertrouwen des roems.*

5. *beloofden.* Vgl. H. VIII: 10. Gew. t. *aangekondigden.*

als een zegen, d. i. als eene onbekrompene gave.

karige gift. Gr. *karigheid.*

6. *met zegen*, d. i. rijkelijk, in overvloed.

7. *uit droefheid*, d. i. uit spijt of met tegenzin, als om zich van den lastigen vrager te ontslaan.

een blijmoedigen gever enz. Woorden, door de grieksche vertaling van Spreuk. XXII: 8 aan den hebr. tekst toegevoegd: „God zegent een blijmoedigen man, die geeft.”

8. *alle genade.* Hier worden aardsche zegeningen aangeduid met hetzelfde woord, dat anders schier uitsluitend van geestelijke zegeningen gebezigd wordt.

9. *hij*, t. w. de man, die den Heer vreest. Zie Ps. CXII: 1.

9. *strooit uit*, t. w. zijne weldaden, evenals de zaaijer zijn zaad.

zijne gerechtigheid, d. i. zijne deugd, die zich in zijne weldadigheid aan den dag legt. Vgl. Matth. VI: 1.

10. De bedoeling is: Hij zal u in aardschen voorspoed de middelen verschaffen om wèl te doen, en daardoor den zegen, die uit uwe *gerechtigheid* (zie op vs. 9) voortvloeit, telkens grooter doen worden.

hij zal ... verleenen ... vermenigvuldigen ... doen wassen. Gew. t. *hij verleene ... vermenigvuldige ... doe wassen.*

11. *door ons*, d. i. door onzen dienst. Vgl. H. VIII: 19.

dankzegging, t. w. van de beweldadigde jeruzalemsche gemeente (vs. 12).

12. *is ... overvloedig*, d. i. draagt overvloedige vrucht.

dankzeggingen. Zie op vs. 11.

13. *Door de beproefdheid — dienstbetoon*, d. i. Doordien toch dit dienstbetoon op de proef deugdelijk blijkt te zijn.

over de onderwerping enz., d. i. over uwe gehoorzaamheid aan het evangelie, hetwelk gij belijdt.

14. *en door hun gebed*, t. w. verheerlijken zij God (vs. 13). And. verbinden deze woorden met *door vele dankzeggingen* (vs. 12). Nog and. vertalen: *terwijl zij, in hun gebed voor u, naar u verlangen.*

de uitnemende genade Gods over u. Vgl. op H. VIII: 1.

15. Gode zij dank voor zijne onuitsprekelijke gave!

HOOFDSTUK X.

Zelfverdediging des apostels tegenover zijne tegenstanders (H. X–XIII). Hoe hij bij zijne komst te Korinthe met opzicht tot hen denkt te werk te gaan (H. X : 1–6). De rechtmatigheid van zijnen roem (vs. 7–18).

1. Ik, Paulus zelf, vermaan u bij de
zachtmoedigheid en goedwilligheid van
Christus, ik, die, tegenwoordig zijnde,
wel deemoedig ben onder u,
maar, afwezend, moedig ben tegen
2. u, ' ik bid u, dat ik, als ik tegenwoordig
ben, niet moedig behoeve te
zijn met dat zelfvertrouwen, waarmede
ik stout denk te zijn tegen
sommigen, die van ons denken, dat
3. wij naar het vleesch wandelen. ' Want,
al wandelen wij in het vleesch, wij
voeren den strijd niet naar het vleesch. '
4. De wapenen toch van onzen strijd
zijn niet vleeschelijk, maar krachtig
voor God tot nederwerping van sterk-
5. ten, ' zoodat wij overleggingen nederwerpen
en alle hoogte, die zich
verheft tegen de kennis van God, en
alle gedachte gevangennemen tot de
6. gehoorzaamheid aan Christus, ' en
gereed staan alle ongehoorzaamheid te
straffen, wanneer uwe gehoorzaamheid
volkomen is geworden.
7. Ziet op hetgeen voor oogen is!
Indien iemand van zich zelven vertrouwt
van Christus te zijn, hij bedenke
wederom uit zich zelven dit,
dat, gelijk hij van Christus is, zoo
8. ook wij het zijn. ' Want ook zoo ik

Vs. 1. Vs. 10; 1 Kor. IV : 18–21. — Vs. 4. H. I : 12; Ef. VI : 11–17; Jer. I : 10. Vs. 6. 1 Kor. V : 3–5. — Vs. 8. H. XII : 6, XIII : 10.

15. *zijne — gave*, t. w. de gave van het evangelie, dat zich bij uitnemendheid vruchtbaar betoont in werken der liefde.

1. Hier begint een nieuw gedeelte van den brief, hetwelk zich van hetgeen voorafgaat onderscheidt door den scherpen toon, daarin aangeslagen, en de kracht, waarmede de apostel daarin optreedt tegen zijne joodschgezinde tegenstanders. Het behelst de meest persoonlijke en hartstochtelijke zelfverdediging, die wij van hem bezitten. Misschien gaven nadere mededeelingen van Titus aangaande den staat van zaken te Korinthe hem daartoe aanleiding.

bij de zachtmoedigheid — van Christus. Vgl. op Rom. XII : 1. De apostel doet hiermede de gemoedsstemming kennen, waarin hij overgaat tot zóó strenge strafrede, als hier volgt.

ik, die, tegenwoordig enz. Hiermede wordt gedoeld op hetgeen de tegenstanders hem te laste leiden (vs. 10). Blijkens de tegenstelling beteekent *deemoedig* hier zooveel als vreesachtig, laag, kruipend. Juist zijne forsche brieven moesten dienen, om te voorkomen, dat hij, tegenwoordig zijnde, zich streng behoefde te laten gelden (vs. 2, H. I : 23, II : 3, 9).

2. *als ik tegenwoordig ben.* Dat Paulus spoedig te Korinthe dacht te komen, blijkt uit H. XI : 4, 5, XII : 21, XIII : 2.

naar het vleesch wandelen, d. i. in ons gedrag ons laten besturen door zondige beginselen en bedoelingen. Vgl. Rom. VIII : 4.

3. *wandelen . . . in het vleesch*, d. i. onderworpen aan de zwakheid des vleesches, evenals elk ander. Vgl. H. IV : 10, 11.

wij voeren — naar het vleesch, d. i. wij laten ons bij ons strijdvoeren, evenmin als bij ons overig gedrag, door onreine beginselen besturen, noch bezigen onbetamelijke middelen (vs. 4).

4. *niet vleeschelijk*, d. i. niet zwak en onvermogend, zooals alle stoffelijke of zondige middelen, die op geestelijk gebied worden aangewend.

krachtig voor God. Wat bij God als zoodanig geldt, moet wel bij uitnemendheid krachtig zijn.

van sterkten, d. i. van versterkte plaatsen, waaruit de apostel den vijand niet slechts wist te verdrijven, maar die hij ook slechtte. Wat hij hiermede bedoelt, blijkt uit vs. 5.

5. *overleggingen*, d. i. zulke, die niet enkel de ingebeelde en hoogmoedige wijsheid der heidenen (vgl. 1 Kor. III : 18–20), maar ook de joodsche bevangenheid zocht in te brengen tegen het evangelie, zooals de apostel het predikte.

alle hoogte, door de bedoelde overleggingen opgeworpen.

alle gedachte, d. i. alle booze voornemens en raadslagen.

gevangennemen, d. i. tot krijgsgevangene maken na de overwinning.

tot de gehoorzaamheid aan Christus. And. *tot gehoorzaamheid van Christus*, d. i. om, in navolging van Christus, te gehoorzamen aan God.

6. *alle ongehoorzaamheid*, d. i. weerspannigheid, ongeloovig verzet tegen God en het evangelie.

te straffen, denkelijk door de tegenstanders uit de gemeente te bannen. Vgl. 1 Kor. V : 5.

uwe gehoorzaamheid, d. i. die der gemeente in haar geheel. Gestrenge tuchtmiddelen konden eerst worden toegepast, als de goede gezindheid der gemeente vóóraf hersteld en op nieuw gebleken was.

7. *Ziet op hetgeen voor oogen is*, d. i. hetgeen ieder, ook bij oppervlakkige beschouwing, gereedelijk erkennen zal. Dit gezegde doelt op de hier volgende redeneeringen. And. *Gij ziet*, of *ziet gij, op hetgeen voor oogen is*, d. i. op het uitwendige, den uiterlijken schijn.

van Christus te zijn. De tegenstanders van Paulus noemden zich zelve dienaren en apostelen van Christus, maar betwistten aan hem die namen. Volgens sommigen wordt hier gedoeld op de partij, 1 Kor. I : 12 vermeld.

wederom. Paulus verlangt, dat zijne tegenstanders op denzelfden grond, waarop zij geloof vorderen voor hun oordeel over zich zelve, ook aan het zijne wederkeerig geloof schenken.

uit zich zelven, d. i. zonder tot die erkenning door anderen gedwongen te worden.

het. Gew. t. *van Christus.*

nog iets overvloediger roemde over
de macht, welke de Heer ons gege-
ven heeft tot uwe opbouwing, en niet
tot uwe nederwerping, ik zou niet
9. beschaamd worden. ' Opdat ik niet
schijne u door mijne brieven als be-
10. vreesd te maken, ' — want de brie-
ven, zegt men, zijn wel zwaarwich-
tig en krachtig, maar de ligchame-
lijke tegenwoordigheid is zwak en het
11. woord onbeduidend, — ' de zoodanige
bedenke dit, dat, zooals wij, afwe-
zend, met woorden in brieven zijn,
wij zóó ook metterdaad zijn, als wij
12. tegenwoordig zijn. ' Want wij durven
ons niet gelijkstellen of vergelijken
met sommigen, die zich zelve prij-
zen; maar zij, daar zij zich aan zich
zelve meten en zich met zich zelve
13. vergelijken, zijn onverstandig. ' Wij
echter zullen niet roemen buiten de
maat, maar naar de maat van den
werkkring, dien God ons als maat
heeft toegedeeld, om ook u te berei-
14. ken. ' Want wij rekken ons niet te
veel uit, als bereikten wij u niet:
immers ook tot u toe zijn wij met
het evangelie van Christus gekomen; '
15. zoodat wij niet buiten de maat in
eens anders arbeid roemen, maar hope
hebben, dat wij, als uw geloof wast,
onder u nog veel grooter zullen wor-
16. den, naar onzen werkkring, ' om
nog verder dan gij woont het evan-
gelie te verkondigen, niet om binnen
eens anders werkkring te roemen in
17. hetgeen gereed is. ' Hij nu, die
roemt, roeme in den Heer. '
18. Want niet die zich zelven prijst,
maar dien de Heer prijst, die is
beproefd.

HOOFDSTUK XI.

Vervolg. Belangeloosheid des apostels (vs. 1—15). De voorrechten hem verleend, en de wederwaardigheden aan hem overkomen (vs. 16—33).

1. Och of gij van mij een weinig
dwaasheid verdroegt! Maar gij ver-
2. draagt mij wel. ' Want ik ben ijver-
zuchtig op u met eene ijverzucht
Gods; want ik heb u aan éénen man
verloofd, om u als eene reine maagd
3. aan Christus voor te stellen. ' Doch
ik vrees, dat, gelijk de slang door

Vs. **10**. Vs. 1; 1 Kor. II:3, 4. — Vs. **11**. H. XII:20, XIII:2, 10. — Vs. **12**. H. III:1, V:12. — Vs. **15**, **16**. Rom. XV:19—23. — Vs. **17**. Jer. IX:24; 1 Kor. I:31.

Vs. **18**. Spr. XXVII:2.
Vs. **1**. Vs. 16, 19, H. XII:6. — Vs. **2**. Ef. V:25—27. — Vs. **3**. Vs. 14, H. II:11; Gen. III:4—6, 13.

8. *nog iets — roemde*, dan ik reeds deed (vs. 3—6). Daartoe gaat de apostel H. XII werkelijk over.
niet tot uwe nederwerping. Daartoe strekte de arbeid zijner tegenstanders in de gemeente.
9. *Opdat* enz. Men vulle hiervóór in gedachten in: „Maar ik laat dit roemen voor alsnog na, opdat enz.”
10. *de ligchamelijke — is zwak*, d. i. het ontbreekt hem aan persoonlijken moed.
onbeduidend. Gr. *veracht*.
12. *wij durven* enz. Niet zonder ironie gezegd.
aan zich zelve. De trotsche vindt het model van volkomenheid, waarnaar hij alles beoordeelt, in zich zelven, en daarom meet hij zich alleen aan zich zelven.
13. *naar de maat van den werkkring* enz. Gr. *naar de maat van het meetsnoer* enz. Op den akker der wereld is voor ieder evangeliedienaar zijn werkkring als met een meetsnoer afgemeten. De werkkring, den apostel toegemeten, reikte tot aan en tot over de korinthische gemeente. Daarin wil hij roemen, maar buiten de maat van zijn werkkring wil hij niet gaan.
14. Staande in het midden van den werkkring, rondom hem door God beschreven, reikt de apostel tot aan de uiterste grenzen daarvan en behoeft hij zich niet uit te rekken, om Korinthe te bereiken, daar het valt binnen dien kring, blijkens de stichting der gemeente aldaar, die door hem geschied is.
15. *als uw geloof wast*. De welstand en wasdom der korinthische gemeente zou hem in staat stellen tot uitbreiding van zijnen werkkring in andere oorden.
15. *naar onzen werkkring*. Gr. *naar ons meetsnoer*. Zie op vs. 13.
16. *nog verder dan gij woont*. Bedoeld zijn de landen, in eene westelijke richting van Korinthe gelegen, zoals Italië en Spanje. Vgl. Rom. XV:24, 28.
in hetgeen gereed is, d. i. in hetgeen anderen reeds bearbeid en afgedaan hebben.
18. *dien de Heer prijst*, t. w. door hem staande te houden in nood en gevaar, tot den arbeid te bekrachtigen en daarop zegen te schenken. Vgl. H. IV:7 vv., VI:4 vv.
1. *Och of — verdroegt!* Alle zelfroem is dwaasheid (vgl. H. X:17, 18); maar de apostel geeft nu, voor een oogenblik, aan die dwaasheid toe en wil, dat de Korinthiërs hem daarin verdragen, opdat hij zijn wèlgegronden roem stelle tegenover den ijdelen roem zijner tegenstanders.
2. *ijverzuchtig*, of jaloersch. De gemeente is als 't ware de bruid, die de apostel als huwelijksstichter aan haren bruidegom heeft verloofd. Uit bezorgdheid, dat hij haar niet als eene reine maagd aan den bruidegom, wanneer hij komt, zal kunnen voorstellen, is hij jaloersch tegen ieder, die haar zou willen verleiden of aftrekken van haren bruidegom.
eene ijverzucht Gods, d. i. eene ijverzucht als die, welke aan God, met betrekking tot het israëlietische volk, werd toegeschreven. Zie b. v. Jez. LIV:5, LXII:5, Jer. III:1.

hare arglistigheid Eva verleid heeft,
zoo ook misschien uwe zinnen ver-
dorven en afgetrokken zijn van de
4. eenvoudigheid jegens Christus. ' Want
indien iemand een anderen Jezus
komt prediken, dien wij niet gepre-
dikt hebben, of gij een anderen geest
ontvangt, dien gij niet ontvangen
hebt, of een ander evangelie, dat gij
niet hebt aangenomen, gij zoudt het
5. goedschiks verdragen. ' Ik reken toch
in niets achter te staan bij die uit-
6. muntende apostelen. ' En al ben ik
ook een ongeoefende in woorden, ik
ben het echter niet in kennis; maar
wij hebben dit alleszins bij u onder
7. alles getoond. ' Of heb ik zonde ge-
daan met mij zelven te vernederen,
opdat gij verhoogd zoudt worden,
doordat ik u het evangelie Gods om
8. niet verkondigd heb? ' Andere ge-
meenten heb ik beroofd door bezol-
diging te nemen, om u te dienen,
en toen ik bij u was en gebrek had,
ben ik niemand tot last geweest, ' —
9. want mijn gebrek vervulden de broe-
ders, die van Macedonië kwamen —
en in alles heb ik mij buiten bezwaar
voor u gehouden en zal ik mij hou-
10. den. ' Zoo waarlijk de waarachtigheid
van Christus in mij is, zal deze
roem mij in de gewesten van Achaje
11. niet benomen worden. ' Waarom?
Omdat ik u niet liefheb? God weet
12. het! ' Doch wat ik doe, zal ik ook
doen, om hun, die aanleiding zoe-
ken, de aanleiding af te snijden, op-
dat zij, in hetgeen zij roemen, be-
13. vonden worden evenals wij. ' De zoo-
danigen toch zijn valsche apostelen,
bedriegelijke arbeiders, die het voor-
komen aannemen van apostelen van
14. Christus. ' En geen wonder! want de
satan zelf neemt het voorkomen aan
15. van een engel des lichts. ' Het is
dus niets groots, indien ook zijne
dienaren zich voordoen als dienaren
der gerechtigheid. Hun einde zal zijn
naar hunne werken.
16. Wederom zeg ik: niemand meene,

Vs. **4**. Gal. I:6—9. — Vs. **5**. H. XII:11. — Vs. **6**. 1 Kor. II:1—5. — Vs. **7—9**. H. XII:13—18; 1 Kor. IX:6—18; Fil. IV:12. — Vs. **9**. Hand. XVIII:5. Vs. **10**. Rom. IX:1; 1 Kor. IX:15. — Vs. **11**. H. VI:11—13. — Vs. **12**. 1 Kor. IX:12. — Vs. **13**. Fil. III:2. — Vs. **15**. Fil. III:19. — Vs. **16**. Vs. 1, 19, H. XII:6.

3. *verdorven en afgetrokken van.* Gr. *verdorven van.* *eenvoudigheid*, d. i. oprechte, onverdeelde liefde, als die van eene trouwe bruid. And. lez. *eenvoudigheid en reinheid.*

4. *indien iemand — prediken* enz. Dat er te Korinthe leeraars werden gevonden, die het woord Gods vervalschten, blijkt uit H. II:17, IV:2. Zij waren echter meest van elders gekomen (H. III:1).

niet ontvangen hebt, t. w. niet van ons, toen wij u het evangelie predikten. Vgl. H. I:19.

gij zoudt — verdragen. And. lez. *gij verdraagt het goedschiks*, d. i. gij komt er niet tegen in verzet, gelijk betaamde.

5. Vgl. vs. 21 vv.

die uitmuntende apostelen. Bedoeld zijn de valsche leeraars, die zich zelve stelden en door anderen gesteld werden boven de andere predikers (vs. 13—15). And. denken aan de waarlijk uitmuntende apostelen, Petrus, Jacobus en Johannes, op wie vele der tegenstanders van Paulus zich beriepen (vgl. Gal. II:6, 9).

6. *in woorden*, d. i. in welsprekendheid, zoodat mijne prediking niet is in uitnemendheid van woorden of wijsheid (1 Kor. II:1). Vgl. vs. 1, 10.

in kennis. Zie op H. VI:6.

wij hebben dit ... getoond. Gew. t. *wij zijn ... openbaar geworden.*

7. *opdat gij verhoogd zoudt worden.* Hunne toebrenging tot Christus was hunne *verhooging;* om deze niet te belemmeren, had de apostel zich tot handenarbeid vernederd en zijne aanspraak op bezoldiging niet doen gelden.

8. *beroofd.* Vergrootende wijze van spreken. Het schijnt, dat de apostel, toen hij uit Macedonië naar Athene en Korinthe ging, vandaar gaven medegenomen had, ten einde in zijne eerste behoeften te kunnen voorzien. Vgl. Fil. IV:15.

8. *gebrek had.* Zijn handenarbeid bracht dus niet altijd het noodige op.

9. *de broeders — kwamen.* Misschien worden Silas en Timotheüs bedoeld. Zie Hand. XVIII:5.

10. *Zoo waarlijk — in mij is.* Gr. *De waarachtigheid van Christus is in mij, dat* enz. Vgl. H. I:18.

de waarachtigheid, d. i. de waarheidsliefde, waardoor 's menschen innerlijke gezindheid overeenstemt met hetgeen waar en recht is voor God. Vgl. H. X:1.

deze roem, t. w. op mijne volstrekt belangelooze werkzaamheid (vs. 7—9).

11. *Waarom*, t. w. zeg ik dit? Wat de apostel vs. 8 gezegd had, zou kunnen schijnen gebrek aan liefde en vertrouwen te verraden.

12. *die aanleiding zoeken*, t. w. om mijnen goeden naam te lasteren. Het schijnt, dat de tegenstanders van den apostel zich in alles met hem zochten gelijk te stellen, of zelfs boven hem te verheffen. De aanleiding daartoe wil hij hun afsnijden, door van alle bezoldiging vrijwillig af te zien en daardoor in belangeloosheid boven hen te staan.

13. *bedriegelijke arbeiders*, d. i. die eene andere roeping en bedoeling voorgeven, dan welke in waarheid de hunne zijn.

14. *de satan zelf — engel des lichts.* Een gezegde, ontleend aan het joodsche volksgeloof, volgens hetwelk de satan een gevallen engel was en geen listen spaarde, om zich ingang te verschaffen.

16. De apostel doet, wat hij weet dwaas te zijn (vs. 1); maar hij getroost zich die dwaasheid, om te beter zijne tegenstanders te bestrijden. Hij wil echter niet, dat iemand hem werkelijk voor een dwaas houde; maar allermeest vreest hij, niet aangenomen te worden door hen, die hij tracht te gewinnen en te behouden.

dat ik een dwaas ben; of anders,
neemt mij ook maar aan als een
dwaas, opdat ik ook een weinig roe-
17. me. ' Hetgeen ik zeg, zeg ik niet
naar den Heer, maar als in dwaas-
heid, wat deze stof van roemen be-
18. treft. ' Dewijl velen roemen naar het
19. vleesch, zal ik ook roemen. ' Gaarne
toch verdraagt gij de dwazen, daar
20. gij wijzen zijt. ' Want gij verdraagt
het, zoo iemand u tot dienstbaarheid
brengt, zoo iemand u opeet, zoo ie-
mand u vangt, zoo iemand zich tegen
u verheft, zoo iemand u in het aange-
21. zicht slaat. ' Tot mijne schande zeg
ik 't, dat wíj zwak zijn geweest;
maar waarin iemand stout is, — ik
spreek in dwaasheid — daarin ben
22. ík ook stout. ' Zijn zij Hebreërs? ik
ook. Zijn zij Israëlieten? ik ook.
Zijn zij Abrahams zaad? ik ook. '
23. Zijn zij dienaren van Christus? —
ik spreek als een waanzinnige — ík
nog meer: in arbeid overvloediger,
in slagen uitstekender, in gevange-
nissen overvloediger, in doodsgevaar
24. menigmaal. ' Van de Joden heb ik
vijfmaal veertig slagen min één ont-
25. vangen; ' driemaal ben ik met de
roede gegeeseld; éénmaal ben ik ge-
steenigd; driemaal heb ik schipbreuk
geleden; een etmaal heb ik in de
26. diepte doorgebracht; ' op reistochten
menigmaal in gevaren van rivieren,
gevaren van roovers, gevaren van
mijn volk, gevaren van de heidenen,
gevaren in de stad, gevaren in de
woestijn, gevaren op zee, gevaren
27. onder valsche broeders; ' in arbeid
en zwoegen, in waken menigmaal,
in honger en dorst, in vasten me-
nigmaal, in koude en naaktheid. '
28. Behalve het overige heb ik nog het
dagelijksch opzicht, de zorg voor al
29. de gemeenten. ' Wie is zwak, dat
ik niet zwak ben? Wie wordt ge-
30. ergerd, dat ík niet brand? ' Moet
men roemen, zoo zal ik roemen op

Vs. **18**. Vs. 22—33. — Vs. **19**. 1 Kor. IV : 10. — Vs. **21**, **22**. Rom. IX : 4, 5, XI : 1; Fil. III : 4, 5. — Vs. **23**—**27**. H. IV : 8—11, VI : 4—10; 1 Kor. IV : 9—13. — Vs. **23**. Vs. 13—15; 1 Kor. XV : 10.

Vs. **24**. Deut. XXV : 3. — Vs. **25**. Hand. XVI : 22, XIV : 19; 2 Tim. III : 11. — Vs. **26**. Gal. II : 4. — Vs. **29**. 1 Kor. IX : 22, VIII : 13. — Vs. **30**. H. XII : 5, 9, 10.

17. *niet naar den Heer*, d. i. niet als ware het overeenkomstig den wil en het bevel des Heeren.

wat deze stof van roemen betreft, d. i. met betrekking tot het onderwerp van zulk roemen, als waartoe de apostel, zijns ondanks, overgaat. And. *in dit vertrouwen des roemens.*

18. *naar het vleesch*, d. i. naar zinnelijke en zondige inzichten en bedoelingen, of met het oog op bloot uitwendige voorrechten.

19. *daar gij wijzen zijt*, t. w. in eigen oogen. Het is immers het kenmerk der ware wijzen, anderer dwaasheid lankmoedig te verdragen.

20. *gij verdraagt het* enz. Zóóverre ging zelfs de vermeende wijsheid (vs. 19) der Korinthiërs, dat zij nog wel heel wat anders van de joodschgezinde leeraars verdroegen, die hier geteekend worden als heerschzuchtig, hebzuchtig, listig, overmoedig, despotisch.

u opeet. Vgl. Marc. XII : 40.

u vangt, d. i. door bedriegelijke en listige redenen u overreedt, zonder redelijke overtuiging u beet neemt.

21. *Tot mijne oneer.* Ironisch gezegd.

dat wij zwak zijn geweest, t. w. toen wij onder u verkeerden (1 Kor. II : 3), gelijk althans de tegenstanders beweren. Vgl. H. X : 10.

22. *Hebreërs*, d. i. van zuiver hebreeuwsche afkomst. Vgl. op Fil. III : 5.

Israëlieten. De eernaam van Jakobs nakomelingen. Vgl. Gen. XXXII : 28, Rom. IX : 4.

Abrahams zaad, aan hetwelk de beloften Abrahams als hun wettig erfgoed behoorden. Vgl. Rom. XI : 1.

23. *Zijn zij — van Christus?* zooals zij, ofschoon te onrechte, beweren (vs. 13).

ik spreek als een waanzinnige. Zóó stuitend was den apostel dit roemen, dat hij, daarmede bezig, zich niet slechts een dwaas (vs. 16), maar een waanzinnige noemt.

24, 25. Wat vs. 23 in algemeene bewoordingen was gezegd, wordt nu in bijzonderheden aangewezen.

24. *veertig slagen min één.* Bij de wet was het verboden meer geeselslagen te geven dan veertig. Angstvallige nauwgezetheid, om dat gebod niet te overtreden, had het getal op negen en dertig bepaald.

25. *met de roede gegeeseld.* Een voorbeeld van zoodanige geeseling vindt men Hand. XVI : 22. Wat daarvan voorkomt Hand. XXII : 24, 25, behoort tot lateren tijd.

gesteenigd, te Lystre.

26, 27. Het is niet mogelijk, al deze bijzonderheden met voorbeelden uit de geschiedenis te staven.

26. *schipbreuk geleden.* De schipbreuk bij het eiland Melite (Hand. XXVII : 41) kan hier niet bedoeld zijn, daar die eerst later heeft plaats gegrepen.

een etmaal — doorgebracht. Hier schijnt gedoeld te worden op de eene of andere schipbreuk, waarbij Paulus uren lang, alléén of met anderen, omzwierf op een wrak, telkens in gevaar, om door de golven verzwolgen te worden.

27. *vasten.* Zie op H. VI : 5.

28. *heb ik nog het dagelijksch opzicht*, bestaande in de, terstond daarop, genoemde zorg voor al de gemeenten. Gew. t. *mijn dagelijksche aanloop.*

29. *zwak*, t. w. in het geloof.

dat ik niet zwak ben, d. i. in zijne zwakgeloovigheid niet deel neem en daaronder niet medelijd. And. uit inschikkelijkheid.

geërgerd, zoodat hij gevaar loopt af te vallen.

dat ik niet brand, t. w. van droefheid en verontwaardiging over dien afval. And. van ijver.

31. mijne zwakheid. ' De God en Vader
van den Heer Jezus, hij, die te
prijzen is in eeuwigheid, weet, dat
32. ik niet lieg. ' Te Damascus hield de
stadhouder van koning Aretas de stad
der Damasceners bezet om mij te
33. vatten, ' en door een venster werd
ik in eene mand nedergelaten door den
muur, en ontkwam aan zijne handen.

HOOFDSTUK XII, XIII.

Vervolg. Gezichten en openbaringen, den apostel ten deel gevallen (vs. 1—10). Rechtmatigheid van zijnen roem (vs. 11—18). Aankondiging van hetgeen hij vreest en zich voorneemt bij zijne komst te Korinthe (vs. 19—H. XIII : 6). Besluit van den brief: wenschen en vermaningen, groete en zegenbede (vs. 7—13).

1. Te roemen is mij waarlijk niet nuttig; want ik zal komen tot gezichten
2. en openbaringen des Heeren. ' Ik
weet van een mensch in Christus,
die vóór veertien jaren, — of het in
het ligchaam was, weet ik niet, of
buiten het ligchaam, weet ik niet,
God weet het — die opgevoerd is
3. tot in den derden hemel. ' En ik
weet van zoodanig mensch, — of het
in het ligchaam was, of zonder het
ligchaam, weet ik niet, God weet
4. het ' — dat hij is opgevoerd in het
paradijs en gehoord heeft onuitsprekelijke woorden, die het een mensch
5. niet geoorloofd is te zeggen. ' Over
den zoodanige zal ik roemen; doch
over mij zelven zal ik niet roemen,
6. dan in mijne zwakheden. ' Zoo ik
toch wilde roemen, zou ik geen dwaas
zijn, want ik zou de waarheid spreken; maar ik onthoud er mij van,
opdat niet iemand van mij hooger
denke dan hetgeen hij aan mij ziet
7. of van mij hoort. ' En opdat ik,
door de uitnemendheid der openbaringen, mij niet verheffen zou, is
mij een doorn in het vleesch gegeven, een engel des satans, om mij
met vuisten te slaan, opdat ik mij
8. niet verheffen zou. ' Over dezen heb
ik den Heer driemaal gebeden, dat

Vs. **31**. Gal. I : 20. — Vs. **32**, **33**. Hand. IX : 23—25. Vs. **1**. H. XI : 30. — Vs. **2**. Vs. 7. Vs. **5**. H. XI : 30. — Vs. **6**. H. X : 8, XI : 1, 16, XII : 11. — Vs. **7**. Job II : 6.

30. *mijne zwakheid.* Hier niet te verstaan van zwakheid des geloofs, maar van vervolging en verdrukking, waardoor hij, als een zwakke, voor het geweld scheen te moeten bukken.

31. *van den Heer Jezus.* Gew. t. *van onzen Heer Jezus Christus.*

weet, dat ik niet lieg. Het voorbeeld van uitredding, vs. 32, 33 bedoeld, behoorde tot den eersten tijd van 's apostels bekeering; het was onder de christenen buiten Palestina niet algemeen bekend geworden en daarenboven nu reeds twintig jaar geleden. Vandaar, zoo 't schijnt, de sterke betuiging van de waarheid zijner mededeeling. And. meenen, dat zij dienen moet, om al hetgeen voorafgaat plechtig te bevestigen.

32, 33. Men meent, dat Paulus van het gebeurde te Damascus hier melding maakt, omdat dit het eerste doodsgevaar was, waaraan hij ontkomen is.

32. *koning Aretas.* Deze was de schoonvader van Herodes Antipas, en, zwaar beleedigd door het overspelig huwelijk van Herodes met Herodias, was hij vele jaren met hem in oorlog. Damascus, dat niet tot zijn gebied behoorde, had hij veroverd.

1. *mij . . . niet nuttig.* Het kon veeleer schadelijk zijn, althans gevaarlijk worden voor zijne nederigheid. In bewustheid hiervan spreekt de apostel vs. 2—5 van zich zelven in den derden persoon, terwijl uit vs. 7 blijkt, dat hij zich zelven, en niet een ander, bedoelt.

2. *een mensch in Christus,* d. i. een christen.

vóór veertien jaren. Kan hiermede noch het voorgevallene bij 's apostels bekeering bedoeld zijn, noch ook hetgeen Hand. XXII : 17—22 verhaald wordt, dan volgt daaruit, dat ons omtrent de hier aangeduide gebeurtenis, in weerwil der bijgevoegde tijdsbepaling, van elders niets bekend is.

2. *in . . . buiten het ligchaam,* d. i. al of niet ligchamelijk.

tot in den derden hemel. Volgens de meeste joodsche leeraars waren er drie hemelen, de wolkenhemel, de sterrenhemel en de hemel van Gods heerlijkheid, vs. 4 het *paradijs* genoemd. Anderen telden zelfs niet minder dan zeven hemelen.

3. *zonder.* Gew. t. *buiten.*

4. *het paradijs.* Zie op vs. 2. Vgl. Openb. II : 7.

onuitsprekelijke woorden, d. i. woorden, die wegens hun inhoud aan een ander niet kunnen, of niet mogen medegedeeld worden.

5. *in mijne zwakheden.* Vgl. op H. XI : 30.

6. *dan hetgeen hij — hoort,* d. i. dan hij uit mijne daden en woorden kan opmaken.

7. *der openbaringen,* vs. 1 bedoeld en waarvan hij vs. 2—4 begonnen was eene sterksprekende proeve te vermelden. Met de mededeeling daarvan, die vs. 5 was afgebroken, gaat hij hier voort tot in vs. 9 toe.

een doorn — te slaan. Men vindt soortgelijke voorstelling in het gezicht Zach. III : 1—3. Het was voor Paulus, alsof een *engel* (d. i. bode, dienaar) *des satans* hem op de meest smadelijke en smartelijke wijze bejegende, ten zinnebeeld der vijandschap van de macht der duisternis, waaraan hij van de zijde zijner tegenstanders voortdurend zou zijn blootgesteld (vgl. vs. 10). Dat noemt hij daarom ook een *doorn in het vleesch.* And. denken aan eene zwaar te verdragen ligchaamskwaal, waaraan hij leed en die door hem aan de werking des duivels (vgl. H. II : 10, 11, 1 Thess. II : 18, 1 Kor. V : 5) zou zijn toegeschreven, onder erkenning echter van Gods hooge bedoeling daarmede.

8. *Over dezen,* t. w. engel des satans (vs. 7).

den Heer, d. i. Christus. And. God.

9. hij van mij wijken mocht; ' en hij
heeft tot mij gezegd: Mijne genade
is u genoeg, want mijne kracht wordt
in zwakheid volbracht. Liefst zal ik
dan veeleer roemen in mijne zwak-
heden, opdat de kracht van Christus
10. bij mij inwone. ' Daarom heb ik wel-
gevallen in zwakheden, in mishande-
lingen, in nooden, in vervolgingen,
in benauwdheden om Christus' wil;
want wanneer ik zwak ben, dan ben
ik machtig.
11. Ik ben een dwaas geworden; gij
hebt er mij toe genoodzaakt. ' Want
ík behoorde door u geprezen te wor-
den; in niets toch sta ik bij die uit-
muntende apostelen achter, al ben
12. ik ook niets. ' De kenteekenen van
een apostel zijn onder u getoond met
alle volharding, door teekenen en
13. wonderen en krachten. ' Wat toch is
het, waarin gij minder zijt geweest
dan de overige gemeenten, tenzij
daarin, dat ik zelf u niet tot last
ben geweest? Vergeeft mij dit on-
14. recht! ' Zie, ik sta gereed, om nu
ten derden male tot u te komen, en
ik zal u niet tot last zijn; want ik
zoek niet het uwe, maar u. Niet de
kinderen toch behooren schatten te
verzamelen voor de ouders, maar de
15. ouders voor de kinderen. ' Ik nu zal
liefst zelf de kosten dragen en mij
zelven voor uwe zielen te koste leg-
gen, al word ik ook te minder be-
mind, hoe meer ik u bemin.
16. Doch het zij zoo: ík ben u niet
tot bezwaar geweest, maar, sluw zijn-
de, heb ik u door list gevangen. '
17. Heb ik misschien door iemand der-
genen, die ik tot u gezonden had,
18. mijn voordeel van u gezocht? ' Ik
heb Titus gebeden en met hem den
broeder gezonden: heeft Titus mis-
schien zijn voordeel van u gezocht?
Hebben wij niet in denzelfden geest
gewandeld? niet in dezelfde voet-
stappen?
19. Sedert lang meent gij, dat wij ons
voor u verdedigen. Voor het aange-
zicht Gods, in Christus, spreken wij,
en dat alles, geliefden! tot uwe op-
20. bouwing. ' Want ik vrees, dat ik
misschien, als ik kom, u niet zóó
bevinde als ik wensch, en dat ik
van u zóó bevonden worde als gij
niet wenscht; dat er misschien twist,
nijd, toorn, partijschap, kwaadspre-
kendheid, oorblazerij, opgeblazenheid,
21. verwarring zij; ' dat mijn God mij,

Vs. **9.** 1 Kor. XV:10, II:3. — Vs. **10.** H. IV: 7—10, VI:4—10, XI:23—27. — Vs. **11.** H. XI: 5. — Vs. **12.** Rom. XV:18, 19. — Vs. **13—15.** H. XI:7—10; 1 Kor. IX:6—18; Fil. IV:12.

Vs. **14.** H. I:15, XIII:1; Fil. IV:17; 1 Kor. IV:15. — Vs. **15.** 1 Thess. II:8. — Vs. **16.** 2 Thess. III:8. — Vs. **18.** H. VII:5—7. — Vs. **19.** H. II: 17, III:1, V:12. — Vs. **20.** 1 Kor. III:3. — Vs. **21.** H. XIII:2.

9. *hij heeft tot mij gezegd*, t. w. nadat mijne bede tot tweemalen toe onverhoord gebleven was.

mijne kracht — volbracht, d. i. juist uwe zwakheid moet dienen, om mijne kracht in u openbaar te doen worden. Vgl. vs. 9, 10.

10. *dan ben ik machtig*, of *sterk*, t. w. door de kracht van Christus, die in mij volbracht wordt (vs. 9). Vgl. Fil. IV:13.

11. *Ik ben.* Gew. t. *Ik ben al roemende.*

ík behoorde — geprezen te worden, in welk geval ik mij tegenover u niet behoefde te verdedigen.

die uitmuntende apostelen. Zie op H. XI:5.

12. *met alle volharding*, d. i. onafgebroken en trots alle vervolging en tegenstand.

13. *ik zelf*, t. w. voor mijn persoon en levensonderhoud.

Vergeeft mij dit onrecht! Scherpe ironie.

14. *ten derden male.* Paulus was anderhalf jaar lang te Korinthe geweest (Hand. XVIII:11); hij moet er daarna nog éénmaal geweest zijn, ofschoon dit van elders dan uit deze plaats en H. XIII:1 niet bekend is; en nu zou hij er komen ten derden male. And. voegen *ten derden male* bij *ik sta gereed*, alsof hij tot twee malen toe verhinderd ware geweest te komen.

de ouders voor de kinderen, en dus ik, uw vader in Christus (1 Kor. IV:15), voor u.

15. *mij zelven ... te koste leggen*, d. i. mij zelven op offeren of prijsgeven. Vgl. Matth. XX:28, Hand. XV:26.

16. *sluw zijnde* enz. Dit zal de taal geweest zijn van 's apostels tegenstanders, die, zelve baatzuchtig, zijne belangeloosheid in verdenking brachten en haar beschouwden als een bedriegelijken schijn, om te beter zijn voordeel te kunnen bejagen.

17, 18. Wederlegging van den boosaardigen laster, vs. 16 vermeld.

18. *gebeden*, t. w. om tot u te gaan. Het geldt hier niet de reis, welke Titus en anderen nu stonden te ondernemen (H. VIII:6, 16, 17, 23), maar die, waarvan Titus was teruggekeerd (H. VII:5—7).

den broeder, ons evenzeer onbekend, als de broeders, H. VIII:16—22 bedoeld.

wij, d. i. hij, Titus, en ik.

19. *Sedert lang* enz. Gew. t. *Wederom* enz. And. vatten dezen volzin als eene vraag op.

tot uwe opbouwing, en dus niet, als einddoel, tot onze verdediging.

20. *zóó ... als ik wensch*, d. i. gereinigd en verbeterd. Vgl. vs. 21.

zóó ... als gij niet wenscht, d. i. gestreng te werk gaande, naar de macht, die de Heer mij gegeven heeft (H. XIII:10).

als ik kom, bij u wederom verne-
dere, en ik te treuren heb over ve-
len van hen, die te voren gezondigd
en geen berouw gehad hebben over
de onreinheid en hoererij en onge-
bondenheid, die zij bedreven hebben.
XIII : 1. Ik kom nu ten derden male
tot u. Op het woord van twee
en drie getuigen zal iedere
2. zaak vaststaan. ' Ik heb het te
voren gezegd en zeg het vooruit,
alsof ik tegenwoordig ware, ten twee-
den male, hoewel nu afwezend, tot
hen, die te voren gezondigd hebben,
en tot al de overigen, dat ik, als
ik wederkom, hen niet sparen zal. '
3. Immers, gij verlangt eene proef, dat
in mij Christus spreekt, die jegens
u niet zwak, maar krachtig onder u
4. is. ' Want hij is ook uit zwakheid ge-
kruisigd, maar leeft door Gods kracht.
Want ook wij zijn zwak in hem,
maar zullen te uwen opzichte door
5. Gods kracht met hem leven. ' Onder-
zoekt u zelve, of gij in het geloof
zijt: beproeft u zelve. Of kent gij
u zelve niet, dat Jezus Christus in
u is? tenzij gij misschien geen proef
6. houdt. ' Doch ik hoop, dat gij er-
kennen zult, dat wij wèl proef houden.
7. Wij wenschen van God, dat gij
niets kwaads doet; niet opdat wíj
blijken proef te houden, maar opdat
gíj het goede doet en wíj als niet
8. proefhoudend zijn. ' Want wij ver-
mogen niets tegen de waarheid, maar
9. voor de waarheid. ' Ja, wij verblijden
ons, wanneer wíj zwak zijn en gíj
sterk zijt. Ook dit wenschen wij:
10. uwe volmaking. ' Daarom schrijf ik
dit, afwezend, opdat ik, tegenwoor-
dig zijnde, niet gestreng behoef te
werk te gaan, naar de macht, die
de Heer mij gegeven heeft tot opbou-
wing en niet tot nederwerping.
11. Voorts, broeders! weest blijde,
wordt volmaakt, weest getroost, zijt
eensgezind, houdt vrede; en de God
der liefde en des vredes zal met u
zijn.

Vs. **1**. H. XII : 14; Deut. XIX : 15; Matth. XVIII : 16; Joh. VIII : 17. — Vs. **2**. Vs. 10, H. I : 23, XII : 21; 1 Kor. IV : 21. — Vs. **3**. H. XII : 12. — Vs. **4**. H. IV : 7, 10, 11; Fil. II : 8, 9.

Vs. **5**. 1 Kor. XI : 28; Gal. II : 20; Kol. I : 27. — Vs. **6**. Vs. 3. — Vs. **9**. Vs. 4, 7. — Vs. **10**. Vs. 2, H. X : 8. — Vs. **11**. H. XII : 20.

21. *wederom.* De apostel had reeds vroeger gelijke droevige ervaring gehad, hetzij bij een vorig verblijf te Korinthe, of ook wellicht door de treurige berichten, die omtrent den zedelijken toestand der gemeente tot hem gekomen waren.

vernedere, t. w. door de herhaalde ervaring van de vruchteloosheid van mijnen arbeid, en dat terwijl ik zóózeer op u placht te roemen.

te voren, d. i. vóór 's apostels vroeger verblijf onder hen, maar altijd na hunnen overgang tot het christendom.

1. *ten derden male.* Zie op H. XII : 14.

Op het woord — vaststaan. Eene vernuftspeling, waarbij iedere komst van den apostel als eene afzonderlijke getuigenis wordt voorgesteld. And. denken aan eene beslissende uitspraak over de schuldigen, naar den eisch der wet, op de verklaring van twee of drie getuigen.

2. *te voren*, t. w. toen ik bij u was.

zeg het vooruit, t. w. terwijl ik u dit schrijf.

ten tweeden male. Te verbinden met *zeg het te voren.*

hoewel nu afwezend. Gew. t. *en schrijf het nu afwezend.*

die te voren gezondigd hebben. Vgl. H. XII : 21.

al de overigen, t. w. die mij wederstaan.

3. *gij verlangt eene proef*, d. i. gij schijnt een doorslaand bewijs te begeeren. De apostel zou dat bewijs geven, als hij wederkwam (vs. 2).

jegens u niet zwak, zoodat hij uwe ongerechtigheid straffeloos verdragen zou.

krachtig onder u, blijkens de werkingen des Geestes, die hij onder u openbaart.

4. *hij is ook . . . , maar.* And. lez. *al is hij ook . . . , hij.*

uit zwakheid, d. i. dewijl hij aan menschelijk lijden en dood onderworpen was.

4. *door Gods kracht*, die zich heeft betoond in zijne opwekking uit de dooden en in zijne verheerlijking.

ook wij zijn enz. De apostel schaamt zich niet aan zwakheid onderworpen te zijn, daar hij ook hierin gelijkheid had aan Christus, maar gevoelt zich tevens sterk door de kracht Gods, die zich in zijn leven, evenals in het verheerlijkte leven van Christus, openbaarde, en waarvan, bij zijne komst, de Korinthiërs de werking zouden ondervinden.

5. *kent gij — dat* enz., d. i. hebt gij het niet in u zelve opgemerkt, dat enz.?

tenzij enz., d. i. of gij mocht op de proef blijken geen echte christenen te zijn. Dan zeker zou hun de ervaring ontbreken van Christus' leven en werken in hen.

7. *wij wenschen.* Gew. t. *ik wensch.*

dat gij niets kwaads doet, zoodat ik dan ook niet genoodzaakt zal zijn mijne bedreiging (vs. 2) te volvoeren.

niet opdat wij enz. Het is den apostel eigenlijk niet te doen, om eene proef te geven van zijne apostolische macht, maar hij wenscht hunne heiliging, op het gevaar af, dat hij, buiten de gelegenheid om zulk eene proef te geven, in veler schatting dalen mocht.

8. De bedoeling is: Wanneer de Korinthiërs werkelijk zich onthielden van het kwade en zich ijverig betoonden in het goede, zouden zij hierdoor de kracht, die Paulus in hunne bestraffing wilde betoonen, te niet doen; maar volhardden zij in het kwaad, dan zou hij krachtig zijn in die bestraffing. In strijd toch met de waarheid vermocht hij niets; maar overeenkomstig met de waarheid, zou zijne kracht onweerstaanbaar zijn.

9. *wij verblijden ons* enz. Niets zou den apostel meer verblijden, dan dat zijne kracht, in den zin van vs. 8, te niet wierd gedaan en de kracht der Korinthiërs zich openbaarde in de betrachting van het goede; want het was juist hunne volmaking, die hij wenschte.

12. Groet elkander met een heiligen kus. U groeten al de heiligen.
13. De genade des Heeren Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen!

Vs. 12. Rom. XVI : 16; 1 Kor. XVI : 20.

12. *met een heiligen kus.* Zie op Rom. XVI : 16.
13. De zegenbede in dit vs. omvat al wat de christen tot zijne heiliging en zaliging behoeft: het voortdurend genot van de heilaanbrengende gunst van Christus, de ervaring hierdoor van de liefde Gods, en de gemeenschap der christenen onderling als de vrucht des Heiligen Geestes.
allen! Gew. t. *allen! Amen.*

DE BRIEF

AAN DE

GALATIËRS.

INLEIDING.

Ongeveer twee eeuwen vóór Christus hebben omzwervende Galliërs, uit Europa overgekomen, zich neergezet in Klein-Azië, en is het door hen bezette landschap Galatië, of ook, wegens hunne vereeniging met de vroegere grieksche inwoners, Gallisch Griekenland genoemd. Reeds vroeg is er het evangelie gepredikt en zijn er gemeenten gesticht. Waarschijnlijk was Paulus zelf het eerst met het evangelie tot hen gekomen (H. IV : 13, 14), en wel op zijne tweede reis ter uitbreiding van het christendom (Hand. XVI : 6), terwijl hij de christenen daar op zijne derde reis op nieuw bezocht (Hand. XVIII : 23). De Galatiërs, van oorsprong heidenen (H. IV : 8), hadden zijne prediking terstond met groote ingenomenheid ontvangen (vs. 14, 15), maar later al te gewillig gehoor gegeven aan van elders ingeslopen joodschgezinde leeraars (H. I : 7, III : 1, V : 10, 12), die hen in groot gevaar brachten, om welhaast van hem en de waarheid, door hem verkondigd, afvallig te worden (H. I : 6, V : 2—4, VI : 12, 13). IJverende voor de inzettingen der mozaïsche wet, weerspraken deze openlijk het apostolisch gezag van Paulus. Dat gezag te handhaven om des evangelies wil, de gerechtigheid des geloofs tegen de ijveraars voor de wet te verdedigen en tot een waardig gebruik van de christelijke vrijheid te vermanen, was dan ook het drieledig doel van dezen brief.

Na het opschrift en den gebruikelijken heilgroet (H. I : 1—5), behelst de inleiding de betuiging van 's apostels verwondering over de afwijking der Galatiërs van het evangelie, zooals het door hem verkondigd was (vs. 6—10). In het eerste gedeelte des briefs handhaaft Paulus zijn apostolisch gezag, verhaalt van zijne vroegere betrekking tot het Jodendom, zijne bekeering en eerste christelijke ontwikkeling, die van den invloed der overige apostelen en der gemeenten van Judéa onafhankelijk was geweest (vs. 11—24); deelt mede, hoe hij, eerst lang daarna te Jeruzalem gekomen, door de apostelen ontvangen en als apostel der heidenen erkend was (H. II : 1—10), en hoe hij te Antiochië met goed gevolg de gerechtigheid des geloofs en de christelijke vrijheid tegenover joodschgezinde bekrompenheid en de zwakke toegevendheid van Petrus gehandhaafd had (vs. 11—21). In het tweede gedeelte verdedigt hij die gerechtigheid en die vrijheid door de aanwijzing, dat de gerechtigheid aan het geloof is toegezegd en uit de wet niet verkregen wordt (H. III : 1—22); dat de wet eene voorbereiding is geweest tot het evangelie (vs. 23—H. IV : 5), en dat de christenen, als vrije zonen Gods, niet tot het vroeger standpunt der wet teruggebracht mochten worden (vs. 6—20): al hetwelk hij bevestigt door eene allegorische verklaring van de onderlinge betrekking der zonen van Abraham (vs. 21—31). Eene vermaning, om in de christelijke vrijheid te volharden, besluit dit gedeelte (H. V : 1—12) en vormt tevens den overgang tot het derde of laatste, waarin de Galatiërs ernstig worden opgewekt, om van de christelijke vrij-

heid een waardig gebruik te maken en hare werking te toonen in heiligheid en liefde (vs. 13—II. VI:10). Het slot des briefs herhaalt de waarschuwing tegen de joodschgezinde ijveraars, verheft den roem van Christus en zijn kruis, en eindigt met zegenbede (vs. 11—18).

In dat slot vinden wij, evenmin als ergens elders in dezen brief, eenigen naam van plaatselijke gemeenten of van hare leden, behalve de algemeene benaming van Galatiërs. Op grond hiervan mag men dit schrijven beschouwen als bestemd voor christenen, behoorende tot onderscheiden gemeenten (H. I:2), en niet zoozeer in de steden als wel in de vlekken en dorpen van Galatië woonachtig. Wáár deze brief door Paulus geschreven is, laat zich niet met zekerheid bepalen; denkelijk te Efeze, tegen het einde van het jaar 55. Maar ofschoon niet te Rome geschreven, zijn geheele inhoud doet toch denken aan den Brief aan de Romeinen, die, meer dan eenig ander bijbelsch geschrift, zoo wat de wijze van redeneering als wat den inhoud en de opvolging van denkbeelden betreft, met dezen brief overeenstemt en als eene latere overwerking van hetzelfde onderwerp, de gerechtigheid des geloofs, beschouwd mag worden. De apostel schijnt den brief, tegen zijne gewoonte, geheel met eigene hand geschreven te hebben (Vgl. op H. VI:11). Zoowel uit een geschiedkundig als uit een leerstellig oogpunt is dit geschrift hoogst belangrijk, ook in onze dagen, en de lezing moge bij voortduring dienstbaar zijn aan de bewaring in de gemeenten van de groote waarheid, dat de rechtvaardige uit geloof leven zal (H. III:11), en dat de christen tot vrijheid geroepen is (H. V:1).

HOOFDSTUK I:1—10.

Opschrift (vs. 1, 2), heilgroet (vs. 3—5) en bestraffing der Galatiërs over hunne zwakheid (vs. 6—10).

1. Paulus, apostel, niet van menschen
noch door een mensch, maar door
Jezus Christus en God, den Vader,
die hem uit de dooden heeft opge-
2. wekt, ' en al de broeders, die bij
mij zijn, aan de gemeenten van Ga-
3. latië. ' Genade zij u en vrede van
God, den Vader, en onzen Heer Je-
4. zus Christus, ' die zich zelven gegeven heeft, voor onze zonden, opdat
hij ons uit de tegenwoordige booze
eeuw zou uitredden, naar den wil
5. van onzen God en Vader, ' wien zij
de heerlijkheid tot in alle eeuwigheid! Amen.
6. Ik verwonder mij, dat gij zoo
spoedig van hem, die u door de genade van Christus geroepen heeft,
tot een ander evangelie overgaat, '
7. hetwelk geen ander is; doch er zijn
eenigen, die u beroeren en het evangelie van Christus willen omkeeren. '
8. Maar ook zoo wij, of een engel uit
den hemel u een ander evangelie verkondigt, dan wij u verkondigd heb-
9. ben, hij zij vervloekt! ' Gelijk wij
te voren gezegd hebben, zoo zeg ik

Vs. 1. Vs. 11, 12, 15, 16. — Vs. 2. 1 Kor. XVI:1; 2 Tim. IV:10; 1 Petr. I:1; Hand. XVI:6, XVIII:23. — Vs. 3. Rom. I:7. — Vs. 4. H. II:20; Ef. V:2; Matth. XX:28; Kol. I:13; Tit. II:14. Vs. 5. Rom. XI:36, XVI:27. — Vs. 7. H. V:10; Hand. XV:1, 5, 10, 11, 24. — Vs. 8, 9. 2 Kor. XI:4; 1 Kor. XVI:22.

1. *apostel.* Zie op Matth. X:2.
niet van menschen, t. w. gezonden, en dus ook geen gezant of apostel van menschen, maar van God.
noch door een mensch, d. i. niet door tusschenkomst van een mensch mijne zending ontvangen hebbende.
die hem — opgewekt, en daardoor in staat gesteld heeft, om mij met het apostelschap te bekleeden.
3. Zie op Rom. I:7.
4. *uit ... uitredden.* And. *aan ... onttrekken.*
de tegenwoordige ... eeuw, d. i. den tijd voorafgaande aan de openbaring van het messiasrijk, met welk rijk de betere *toekomende* eeuw een aanvang neemt. Vgl. op Matth. XII:32.
onzen God en Vader. And. *God, onzen Vader.* Zie op Rom. XV:6.
6. *van hem, die u — geroepen heeft*, t. w. God.
door de genade van Christus, die zich voor hen gegeven had (vs. 4); daardoor toch waren zij de roeping van God tot behoudenis deelachtig geworden. And. *tot de genade van Christus.*
6. *een ander evangelie*, dat den naam van evangelie draagt, maar het wezen daarvan mist. Wie er toe overgaat, wijkt af van God.
7. *hetwelk geen ander is*, d. i. hetwelk zelfs geen evangelie verdient genoemd te worden.
8. Zelfs het onmogelijke wordt hier ondersteld, ten einde zoo krachtig mogelijk uit te drukken, dat hij, die een ander evangelie predikt, *vervloekt* (Gr. *een banvloek*, d. i. van den Christus verbannen) moet zijn. Vgl. op Rom. IX:3.
9. *wij ... gezegd hebben ... zeg ik.* Paulus had zijne vroegere waarschuwing in vereeniging met anderen gedaan, terwijl hij nu in dezen brief alleen spreekt.
te voren, t. w. bij zijn tweede verblijf in Galatië (Hand. XVIII:23).

ook nu wederom: Indien iemand u
een ander evangelie verkondigt, dan
gij ontvangen hebt, hij zij vervloekt! '
10. Nu toch tracht ik menschen te ge-
winnen, of God? Of zoek ik aan
menschen te behagen? Indien ik nog
aan menschen behaagde, ik zou geen
dienstknecht van Christus zijn.*

HOOFDSTUK I : 11—II : 21.

Het apostolisch gezag van Paulus niet van menschen, maar van God en Christus af te leiden (vs. 11–16). Tot het christendom bekeerd, is hij van de overige apostelen en van de christenen in Judéa onafhankelijk gebleven (vs. 17–24). Te Jeruzalem is hij daarna aangenomen en als apostel der heidenen erkend (H. II : 1–10). Te Antiochië heeft hij Petrus zelfs bestraft (vs. 11–21).

11. Want ik maak u bekend, broe-
ders! dat het evangelie, door mij
verkondigd, niet is naar den mensch; '
12. want ook heb ik het niet van een
mensch ontvangen of geleerd, maar
door openbaring van Jezus Christus. '
13. Immers gij hebt gehoord van mijnen
voormaligen wandel in het Joden-
dom, dat ik de gemeente Gods uiter-
mate vervolgde en haar verwoestte, '
14. en velen van mijnen leeftijd onder
mijn volk in het Jodendom overtrof,
daar ik nog meer dan zij een ijve-
raar was voor de overleveringen mij-
15. ner vaderen. ' Maar toen het hem,
die mij van den moederschoot aan
afgezonderd en door zijne genade ge-
16. roepen heeft, behaagd had, ' zijnen
Zoon in mij te openbaren, opdat ik
hem verkondigen zou onder de hei-
denen, ben ik terstond niet met
17. vleesch en bloed te rade gegaan ' en
niet opgegaan naar Jeruzalem tot
hen, die vóór mij apostelen waren,
maar heengegaan naar Arabië, en
weder naar Damascus teruggekeerd. '
18. Daarna ging ik, na drie jaren, op
naar Jeruzalem, om Kéfas te leeren
kennen, en bleef bij hem vijftien
19. dagen. ' Doch een ander van de apos-
telen zag ik niet, dan Jacobus, den
20. broeder des Heeren. ' Hetgeen ik u
schrijf, zie, voor God betuig ik,
21. dat ik niet lieg. ' Daarna kwam ik
in de gewesten van Syrië en van
22. Cilicië. ' Doch ik was aan de ge-
meenten van Judéa, die in Christus
zijn, van aangezicht niet bekend; '
23. maar alleen hoorden zij: Hij, die
ons eertijds vervolgde, verkondigt nu
het geloof, dat hij eertijds verwoest-
24. te. ' En zij verheerlijkten God in mij.

Vs. **10.** 1 Thess. II : 4; Rom. XV : 3. — Vs. **12.** Hand. XXII : 17–21, XXVI : 15–20. — Vs. **13**–**17.** Hand. IX : 1–25, XXII : 6–16, XXVI : 9–20. — Vs. **13.** Hand. VIII : 3; Fil. III : 6; 1 Tim. I : 13. — Vs. **16.** Ef. VI : 12; Matth. XVI : 17.

Vs. **18**–**24.** Hand. IX : 26–30, XXII : 17–21, XXVI : 20. — Vs. **18.** Joh. I : 43. — Vs. **19.** Matth. XIII : 55; Jac. I : 1. — Vs. **20.** Rom. I : 9, IX : 1; 2 Kor. I : 23, XI : 31. — Vs. **21.** Hand. IX : 30, XI : 25.

9. *Indien iemand*, wie hij ook zij. Het hier onderstelde was, blijkens vs. 7, in Galatië werkelijk het geval.

10. *menschen te gewinnen.* Dat de apostel daarnaar niet trachtte, al werd hem dit te laste gelegd, bleek uit het gestrenge oordeel, door hem vs. 8, 9 uitgesproken, hetwelk aan velen in Galatië mishagen moest.

aan menschen behaagde, d. i. aan menschen aangenaam was, hunne goedkeuring wegdroeg.

geen dienstknecht van Christus, dewijl de zoodanige aan Christus en aan God, maar niet aan menschen, welgevallig is.

11. *niet is naar den mensch*, d. i. niet overeenkomt met hetgeen den mensch gewoonlijk eigen is 'en behaagt.

12. *openbaring van Jezus Christus.* Bedoeld wordt de openbaring, door Jezus Christus aan Paulus geschonken. And. denken aan een openbaar-worden van Christus in hem, zooals vs. 16.

14. *nog meer — een ijveraar.* De ijveraars (*zeloten*) zochten, des noods met geweld, al het voorvaderlijke in stand te houden, en wat zich daarvoor in de plaats wilde stellen, af te weren. Ook hierin had Paulus de overigen overtroffen.

15. *hem.* Gew. t. *Gode.*

afgezonderd, d. i. tot het apostelschap bestemd en daarop, in den loop mijner lotgevallen, allengs voorbereid. Vgl. Rom. I : 1.

15. *geroepen*, t. w. later, op den weg naar Damascus.

16. *in mij te openbaren*, t. w. door de beletselen weg te nemen, welke mij tot daartoe verhinderd hadden, Jezus als den Christus, den Zoon Gods, te erkennen. Zie op Rom. I : 17.

niet met vleesch en bloed. Niet bij menschen had Paulus hulp gezocht, noch door hen zich laten leiden in de keuze van hetgeen hem te doen stond. Vgl. Matth. XVI : 17 en de aant. ald.

17. *naar Arabië.* Van deze reis naar Arabië wordt elders niet gesproken. Het verblijf aldaar heeft, naar 't schijnt, moeten dienen, niet om het evangelie te prediken, maar om Paulus tot de prediking voor te bereiden.

18. *drie jaren*, t. w. na zijne bekeering. And. na zijn terugkeer uit Arabië.

Kéfas. Met dezen hebr. naam wordt hier, evenals H. II : 11, 14, dezelfde aangeduid, die elders Petrus heet (vgl. Joh. I : 43). Zie verder op Matth. XVI : 18. Gew. t. *Petrus.*

19. *dan Jacobus.* Deze wordt hier, naar de wijdere beteekenis van het woord, mede *apostel* genoemd. Zie voorts over hem de Inl. op d. br. van Jacobus.

20. *voor God betuig ik.* Gr. *voor God.*

21. *Cilicië.* Zie op Hand. VI : 9.

II : 1. Daarna ben ik, na veertien jaren,
weder naar Jeruzalem opgegaan met
Barnabas, en nam ook Titus mede. '
2. En ik ging daarheen volgens eene
openbaring, en droeg hun het evan-
gelie voor, dat ik onder de heidenen
predik, en afzonderlijk hun, die in
aanzien zijn, of ik misschien tever-
3. geefs liep of geloopen had. ' Maar
zelfs Titus, die bij mij was, werd,
hoewel een Griek, niet genoodzaakt
4. zich te laten besnijden. ' Doch om de
ingeslopen valsche broeders, die hei-
melijk waren ingekomen, om onze
vrijheid, die wij in Christus Jezus
hebben, te bespieden, opdat zij ons
tot dienstbaarheid brengen zouden, '
5. voor wie wij zelfs geen oogenblik ge-
weken zijn door onderwerping, opdat
de waarheid des evangelies bij u ver-
6. blijven zou. ' Maar van hen, die in
aanzien zijn, — hoedanigen zij eer-
tijds waren, verschilt mij niets: God
neemt den persoon des menschen niet
aan — mij toch hebben zij, die in
aanzien waren, niets daarbij opge-
7. legd; ' maar integendeel, toen zij za-
gen, dat mij het evangelie der onbe-
snedenen was toevertrouwd, gelijk aan
8. Petrus dat der besnijdenis, ' — want
die voor Petrus werkte tot het apos-
telschap der besnijdenis, werkte ook
9. voor mij onder de heidenen — ' en
toen zij de genade, mij gegeven,
leerden kennen, hebben Jacobus en
Kéfas en Johannes, zij, die voor
zuilen worden aangezien, de rechter-
hand der gemeenschap aan mij en
Barnabas gegeven, opdat wij tot de
heidenen zouden gaan en zij tot de
10. besnijdenis: ' alleen dat wij de armen
zouden gedenken; wat ik mij dan ook
beijverd heb te doen.
11. Doch toen Kéfas te Antiochië ge-
komen was, weerstond ik hem in het
aangezicht, dewijl hij veroordeeld was. '
12. Want vóórdat eenigen van Jacobus
kwamen, at hij met de heidenen;
maar toen zij gekomen waren, ont-
trok hij zich en zonderde zich af,

Vs. 1—10. Hand. XV : 1—30. — Vs. 1. Hand. IV : 36, 37, IX : 27, XIII : 2, 3. — Vs. 2. Fil. II : 16. — Vs. 6. Rom. II : 11; Kol. III : 25; 1 Petr. I : 17.

Vs. 9. H. I : 16; Hand. IX : 15, XXII : 21. — Vs. 10. Rom. XV : 25; 2 Kor. VIII, IX.

1. *veertien jaren*, t. w. na 's apostels bekeering. De reis naar Jeruzalem, waarvan hier sprake is, wordt verhaald Hand. XV : 1—3.

nam ook Titus mede. Het schijnt, dat Paulus niet zonder opzet juist dezen, om zijne heidensche afkomst, medenam; althans hij vermeldt hem hier met name, om hetgeen hij vs. 3 volgen laat.

2. *hun*, d. i. den geloovigen te Jeruzalem.

afzonderlijk, d. i. in afzonderlijke samenkomst met Jacobus, Petrus en Johannes (vs. 9), of ook met nog anderen.

hun, die in aanzien zijn. Zóó noemt Paulus hier en vs. 6 de apostelen van wege de hooge plaats, die zij hadden in de schatting der gemeente. Vgl. vs. 9.

of ik misschien enz., d. i. opdat zij oordeelen zouden, of ik misschien enz.

tevergeefs liep, d. i. vruchteloos arbeidde in mijne apostolische loopbaan. Vgl. op Fil. II : 16.

3. Reeds hieruit, dat Titus te Jeruzalem niet genoodzaakt werd tot het ondergaan der besnijdenis, bleek duidelijk, dat deze niet voor volstrekt noodzakelijk gehouden werd, in tegenspraak met hetgeen thans in Galatië de joodschgezinde leeraars dreven.

4. *Doch om de ingeslopen* enz. De aangevangen volzin is onvoltooid gebleven. And. *En dat wel om de ingeslopen* enz., zoodat men, om voor die valsche broeders niet te wijken of hen te believen, niet aangedrongen had op de besnijdenis van Titus.

vrijheid, t. w. van de wet.

5. *de waarheid des evangelies*, die vrijmaakt van de wet.

bij u, evenals bij alle gemeenten uit de heidenen.

6. *Maar van hen, die* enz. Ook deze volzin (vgl. op vs. 4) loopt niet regelmatig af.

6. *hoedanigen — waren*, d. i. in wat nauwe betrekking zij ook met den Heer, toen hij op aarde was, gestaan mogen hebben.

God neemt — niet aan. Uiterlijke voorrechten, waaraan menschen waarde plegen te hechten, gelden niets bij God. Vgl. op Rom. II : 11.

mij toch — opgelegd. Tegenover de joodschgezinde ijveraars was het van belang, dat men te Jeruzalem zijn evangelie had goedgekeurd, zonder daarbij de prediking der besnijdenis of iets dergelijks aan hem op te leggen of voor te schrijven.

8. *tot het — besnijdenis*, d. i. om hem als apostel met voorspoed te doen arbeiden onder de Joden.

onder de heidenen, d. i. om hem als apostel met voorspoed onder de heidenen werkzaam te doen zijn.

9. *de genade, mij gegeven*, d. i. den buitengewonen voorspoed, waardoor mijn arbeid onder de heidenen bekroond werd. Vgl. Hand. XV : 4, 12.

Jacobus. Dezelfde, die H. I : 19 genoemd was.

zuilen, of *steunpilaren*, t. w. van de gemeente, die vaak vergeleken wordt met een tempel of gebouw. Zie 1 Kor. III : 16, Ef. II : 21, 1 Tim. III : 15.

10. *alleen dat wij*, d. i. onder deze ééne voorwaarde, dat wij.

de armen, t. w. in Judéa.

11. *Kéfas.* Gew. t. *Petrus.* Vgl. op. H. I : 18.

veroordeeld was, t. w. door de groote meerderheid der gemeente te Antiochië. Hierin lag juist de reden, waarom Paulus de zaak in het openbaar moest behandelen. And. *te veroordeelen was.*

12. *van Jacobus*, d. i. uit Jeruzalem door Jacobus gezonden, of tot den aanhang of de naaste omgeving van Jacobus behoorende.

de heidenen, d. i. de geloovigen uit de heidenen.

daar hij bevreesd was voor die uit de
13. besnijdenis waren. ' En met hem veinsden ook de overige Joden, zoodat zelfs Barnabas door hunne veinzerij
14. werd medegesleept. ' Maar toen ik zag, dat zij den rechten weg tot de waarheid des evangelies niet betraden, zeide ik tot Kéfas, in tegenwoordigheid van allen: Indien gij, die een Jood zijt, op heidensche en niet op joodsche wijze leeft, waarom noodzaakt gij de heidenen als Joden
15. te leven? ' Wij zijn van geboorte Joden, en geen zondaars uit de heidenen; '
16. doch daar wij weten, dat de mensch niet gerechtvaardigd wordt uit werken der wet, maar alleen door geloof van Jezus Christus, zoo hebben ook wij in Christus Jezus geloofd, opdat wij gerechtvaardigd zouden worden uit geloof van Christus en niet uit werken der wet, dewijl uit werken der wet geen vleesch zal gerechtvaardigd wor-
17. den. ' Doch zoo wij, toen wij zochten in Christus gerechtvaardigd te worden, ook zelve zondaars bevonden zijn, dan is Christus immers een dienaar der zonde? Dat zij verre! '
18. Want indien ik datgene, wat ik heb afgebroken, weder opbouw, zoo betoon ik mij zelven een overtreder. '
19. Ik toch ben door de wet der wet
20. gestorven, om Gode te leven. ' Met Christus ben ik gekruisigd, en niet meer leef ik, maar in mij leeft Christus, en wat ik nu leef in het vleesch, dat leef ik door het geloof van den Zoon Gods, die mij liefgehad en zich zelven voor mij overgegeven heeft. '
21. Ik doe de genade Gods niet te niet; want is er door de wet gerechtigheid, dan is Christus zonder oorzaak gestorven.

HOOFDSTUK III : 1—IV : 11.

Uit het geloof is de Geest, de gerechtigheid, de erfenis der belofte (vs. 1—21). De wet is eene voorbereiding tot Christus, in wiens gemeenschap het zoonschap verkregen wordt (vs. 22—29). Men keere dus niet terug tot de wet, nadat men tot de vrijheid der zonen Gods gebracht is (IV : 1—11).

1. O onverstandige Galatiërs! wie heeft u betooverd, u, wien Jezus Christus te voren als gekruisigd voor

V. **16**. H. III : 11; Rom. III : 20—22, 28; Ps. CXLIII : 2. — Vs. **19**. Rom. VII : 4, VI : 4; 1 Petr. IV : 1, 2.

Vs. **20**. H. I : 4; Rom. VI : 3—11; Tit. II : 14. Vs. **1**. H. V : 7.

13. *veinsden*, d. i. verloochenden hunne vrijere inzichten, uit vrees voor de joodschgezinde ijveraars.
de overige Joden, d. i. de christenen uit de Joden aldaar.
14. *Kéfas*. Gew. t. *Petrus*. Vgl. op H. I : 18.
op heidensche . . . wijze, d. i. met verwaarloozing der joodsche spijswetten. Zie vs. 12.
noodzaakt gij, t. w. door de kracht van uw voorbeeld.
15. *geen zondaars uit de heidenen*. Paulus plaatst zich op het standpunt der joodschgezinden en neemt hunne wijze van spreken over, naar welke de heidenen met den naam van *zondaars* en *onrechtvaardigen* worden aangeduid (vgl. op Hand. II : 23).
16. De bestraffingsrede tot Petrus loopt nog altijd door; maar zij gaat toch ongemerkt over in eene naar de behoefte der Galatiërs ingerichte voorstelling van de gerechtigheid des geloofs.
doch daar wij weten. Gew. t. *daar wij weten*.
gerechtvaardigd. Zie op Rom. III : 24.
het geloof van Jezus Christus, d. i. het geloof in God, waartoe Jezus Christus ons gebracht heeft. And. *geloof in Jezus Christus*. Zie op Rom. III : 22.
17. *wij . . . ook zelve*, t. w. die van geboorte Joden zijn (vs. 15).
toen wij zochten, t. w. bij onzen overgang tot het christendom.
in Christus, en dus zonder de wet.
zondaars bevonden zijn, d. i. met de heidenen blijken gelijk te staan (vs. 15).
een dienaar der zonde, d. i. een, die de zonde ten dienste staat en haar bevordert door zondaren, buiten de wet om, te rechtvaardigen. Vgl. Rom. VI : 1, 15.
18. Een algemeen gezegde, waarmede hier bedoeld wordt: Wie, na het gebouw der zonde door geheele terzijdestelling der wet afgebroken te hebben, nu weer de wet herstelt en hare noodwendigheid drijft (gelijk Petrus deed), die wordt op zijne beurt een overtreder der wet, die de zonde veroordeelt.
19. *Ik toch — der wet gestorven*, d. i. door de ervaring, dat de wet noch gerechtigheid, noch leven aanbrengt (Vgl. Rom. VII : 5—13), ben ik buiten alle betrekking tot haar geplaatst, aan haar vreemd geworden en als dood voor haar. (Vgl. op Rom. VI : 2). And. *Ik toch ben door de eene wet* (t. w. die des geloofs) *der andere* (d. i. de mozaische) *gestorven*.
20. *niet meer leef ik, maar — Christus*, d. i. al wat zich vroeger in mij bewoog, toen ik leefde onder de wet en in de zonde, heeft nu opgehouden te leven, en is vervangen door den Geest van Christus.
21. *Ik doe — te niet*. Dit deden integendeel de joodschgezinde ijveraars, en Petrus deed het met hen.
1. *u betooverd*, d. i. niet door redelijke gronden u overtuigd, maar verbijsterd en verblind. De afdwaling der Galatiërs was zóó groot, dat Paulus haar bijkans onverklaarbaar achtte. Gew. t. *u betooverd, om de waarheid niet te gehoorzamen*.
te voren, d. i. toen ik bij u was.
als gekruisigd. De dood van Christus, waardoor de weg gebaand was tot de gerechtigheid des geloofs, was het middelpunt van 's apostels prediking onder de Galatiërs geweest. Gew. t. *als onder u gekruisigd*.

2. de oogen geteekend werd? ' Dit al-
leen wensch ik van u te vernemen:
Hebt gij den Geest ontvangen uit
werken der wet, of uit prediking des
3. geloofs? ' Zijt gij zóó onverstandig?
Na met den Geest begonnen te zijn,
4. eindigt gij nu met het vleesch? ' Hebt
gij zóóveel tevergeefs ondervonden?
5. Indien ook maar tevergeefs! ' Hij
dan, die u den Geest verleent en
krachten in u werkt, doet hij dit uit
werken der wet, of uit prediking des
6. geloofs? ' Gelijk Abraham God
geloofde, en het werd hem
tot gerechtigheid gerekend. '
7. Zoo erkent dan, dat zij, die uit ge-
loof zijn, zonen zijn van Abraham. '
8. De Schrift nu, voorziende, dat God
de heidenen zou rechtvaardigen uit
geloof, heeft te voren aan Abraham
de blijde boodschap verkondigd: In
u zullen al de volken geze-
9. gend worden. ' Zoo worden dan
zij, die uit geloof zijn, met den ge-
10. loovigen Abraham gezegend. ' Want
zoovelen uit werken der wet zijn,
die zijn onder den vloek; want er
staat geschreven: Vervloekt is
ieder, die niet blijft in al wat
in het boek der wet geschre-
11. ven is, om dat te doen. ' Dat
nu door de wet niemand bij God ge-
rechtvaardigd wordt, is duidelijk, want
de rechtvaardige zal uit ge-
12. loof leven; ' doch de wet is niet
uit geloof, maar die deze dingen
13. doet, zal er door leven. ' Chris-
tus heeft ons vrijgekocht van den
vloek der wet, door een vloek voor
ons te worden; want er staat ge-
schreven: Vervloekt is ieder,
14. die aan het hout hangt; ' opdat
tot de heidenen de zegen van Abra-
ham komen zou in Christus Jezus,
opdat wij de belofte des Geestes ont-
vangen zouden door het geloof.
15. Broeders! ik spreek naar den
mensch. Zelfs eens menschen be-
schikking, die bekrachtigd is, doet
niemand te niet of voegt er iets aan
16. toe. ' Aan Abraham nu werden de
beloften gedaan en aan zijn zaad.
Hij zegt niet: en aan uwe zaden,
als van velen, maar, als van éénen:
en aan uw zaad, hetwelk is Chris-
17. tus. ' Dit nu zeg ik: Een te voren
door God bekrachtigd verbond wordt
door de wet, die vierhonderd en

Vs. **2**, **5**. Rom. X:17. — Vs. **6**. Gen. XV:6; Rom. IV:3; Jac. II:23. — Vs. **7**. Rom. IV:16, IX:7. — Vs. **8**. Gen. XII:3, XVIII:18; Hand. III:25. — Vs. **10**. Deut. XXVII:26.

Vs. **11**. H. II:16; Rom. III:20; Hab. II:4; Rom. I:17; Hebr. X:38. — Vs. **12**. Lev. XVIII:5; Rom. X:5. — Vs. **13**. Deut. XXI:23. — Vs. **15**. Hebr. IX:15. — Vs. **16**. Gen. XV:13, XXII:18. — Vs. **17**. Exod. XII:40; Hand. VII:6.

1. *voor de oogen geteekend*, d. i. zoo duidelijk en krachtig verkondigd, alsof hij in uwe tegenwoordigheid gekruisigd ware.

2. *uit ... uit*, d. i. uit kracht, of ten gevolge van.

3. *Geest ... vleesch.* De wet is vleeschelijk, zinnelijk en op het uitwendige gericht; doch het evangelie is geestelijk.

4. *zóóveel ... ondervonden*, d. i. zóóvele geestelijke zegeningen genoten. And. *zóóveel ... geleden.*

7. *die uit geloof zijn*, d. i. wier heerschend levensbeginsel geloof is. Vgl. vs. 10, 12.

8. *al de volken.* Volgens Paulus zijn hiermede de heidenen bedoeld.

9. *met — Abraham gezegend*, omdat zij in den zegen van Abraham begrepen zijn.

10. *zoovelen uit werken der wet zijn*, d. i. die door betrachting der wet gerechtvaardigd zoeken te worden.

11. *de rechtvaardige — leven.* Zie op Rom. 1:17.

12. *is niet uit geloof*, d. i. heeft niet geloof, maar werken, d. i. de uitwendige daad, tot heerschend beginsel.

die. Gew. t. *de mensch, die.*

13. *ons*, christenen, *vrijgekocht*, d. i. verlost.

van den vloek der wet, d. i. van de wet en hare heerschappij, en daardoor ook van den vloek, waaronder zij den mensch brengt.

14. *de zegen van Abraham*, d. i. de weldaad der rechtvaardiging. Vgl. vs. 6.

14. *wij*, christenen, om 't even van welke afkomst.

15. *ik spreek naar den mensch*, d. i. naar de gewoonte der menschen, zoodat ik een voorbeeld ontleen aan hetgeen in menschelijke dingen pleegt te geschieden. Vgl. op Rom. III:5.

beschikking. Het gr. woord, hier gebezigd, is hetzelfde, dat vs. 17 en elders door *verbond* vertaald is. Vgl. echter Hebr. IX:16, 17, en de aant. op vs. 15 ald.

bekrachtigd, t. w. naar behooren, b. v. door een zegel of iets dergelijks.

16. *Hij zegt niet* enz. Naar eene in dien tijd niet ongewone wijze van uitlegging, wordt hier geredeneerd uit den vorm van meervoud en enkelvoud, hoewel ook het enkelvoudige *zaad* reeds eene veelheid in zich sluit. And. verstaan door het zaad de ééne geestelijke nakomelingschap van Abraham, in onderscheiding van de verschillende nakomelingschappen of geslachten, die hem als stamvader erkennen.

Christus, als het hoofd der gemeente, door wien de geloovigen mede het zaad Abrahams geworden zijn. Zie vs. 29.

17. *Dit nu zeg ik.* Dit is het, wat ik zeggen wil, en waarop ik reeds in het zoo even gezegde gedoeld heb.

door God bekrachtigd. Gew. t. *door God bekrachtigd tot op Christus.*

dertig jaar daarna gekomen is, niet
krachteloos gemaakt, om de belofte
18. te niet te doen. ' Want is de erfenis
uit de wet, dan is zij niet meer uit
de belofte; doch aan Abraham heeft
God haar door belofte geschonken.
19. Waartoe dan de wet? Om der
overtredingen wil werd zij er bijge-
voegd, totdat het zaad zou komen,
aan hetwelk de belofte gedaan was;
en zij werd door engelen gesteld in
20. de hand eens middelaars. ' Nu is de
middelaar het niet van éénen, maar
21. God is één. ' Is dan de wet tegen
de beloften Gods? Dat zij verre!
Want zoo er eene wet gegeven ware,
die levend kon maken, dan zou waar-
lijk de gerechtigheid uit de wet zijn. '
22. Maar de Schrift heeft alles gevangen
gehouden onder de zonde, opdat de
belofte uit het geloof van Jezus
Christus gegeven zou worden aan
23. hen, die gelooven. ' Doch vóórdat
het geloof kwam, werden wij onder
de wet, als gevangenen, in bewaring
gehouden tot het geloof, dat ge-
24. openbaard zou worden. ' Derhalve is
de wet onze tuchtmeester geweest tot
Christus, opdat wij uit geloof ge-
25. rechtvaardigd zouden worden. ' Maar
nu het geloof gekomen is, zijn wij
niet meer onder den tuchtmeester; '
26. want gij zijt allen zonen Gods door
27. het geloof in Christus Jezus. ' Want
zoovelen gij tot Christus gedoopt zijt,
28. hebt gij Christus aangedaan. ' Er is
daar geen Jood noch Griek, geen
dienstknecht noch vrije, geen man
en vrouw; want gij allen zijt in
29. Christus Jezus één. ' En indien gij
van Christus zijt, dan zijt gij Abra-
hams zaad, erfgenamen naar de be-
lofte.
IV : 1. Doch ik zeg: Zoolang de erf-
genaam een kind is, verschilt hij
niets van een dienstknecht, hoewel
2. hij heer is van alles; ' maar hij is
onder voogden en beheerders tot den
tijd, vooraf door den vader bepaald. '
3. Zoo waren ook wij, toen wij kinde-

Vs. **18.** Gen. XV : 13. — Vs. **19.** Rom. V : 20; Hand. VII : 38, 53; Hebr. II : 2. — Vs. **20.** 1 Tim. II : 5. — Vs. **21.** Vs. 11. — Vs. **22.** Rom. XI : 32. — Vs. **23, 24.** Vs. 19; Rom. X : 4.

Vs. **23.** 1 Petr. I : 5. — Vs. **26.** H. IV : 5. — Vs. **27.** Rom. VI : 3, XIII : 14. — Vs. **28.** Kol. III : 11. — Vs. **29.** Rom. IX : 7, 8.
Vs. **3.** H. III : 23, IV : 9; Kol. II : 20.

19. *om der overtredingen wil*, of *ter oorzake der overtredingen*, t. w. om ze te voorkomen of te beteugelen (vs. 23). And. om ze uit te lokken en meerder te doen worden (Rom. V : 20, 1 Kor. XV : 56), òf om tot bewustheid van zonde te brengen en de behoefte aan verlossing op te wekken (Rom. III : 20, VII : 7).
er bijgevoegd, t. w. bij de belofte.
aan hetwelk — gedaan was, d. i. op hetwelk de belofte zag.
en zij werd enz. Daaruit juist bleek, volgens Paulus, de minderheid der wet, dat zij niet, gelijk de belofte aan Abraham (vs. 18), onmiddellijk van God zelven was uitgegaan, maar dat God zich bij haar bediend had van de tusschenkomst van *engelen* (zie op Hand. VII : 38, 53) en van *een middelaar*, t. w. Mozes.
20, 21. De bedoeling dezer duistere plaats, waarvan zeer uiteenloopende en schier ontelbare verklaringen gegeven zijn, is misschien deze: De wet, als door tusschenkomst van een *middelaar* gegeven, is een verdrag tusschen twee partijen, God en Israël, en zou, als zoodanig, schijnen kunnen te strijden met de éénheid Gods; maar aan een strijd tusschen de *wet* en de *beloften* Gods valt niet te denken, daar God dan met zich zelven in strijd zou zijn en door hem in geen geval eene levendmakende wet gegeven is.
22. *de Schrift — onder de zonde*, d. i. alle menschen staan, volgens de Schrift, onder de macht der zonde (vgl. Rom. III : 9—19), zoodat zij door het houden der wet de gerechtigheid niet kunnen verkrijgen. Hiervan is, naar Gods bestel, het gevolg, dat zij er toe gebracht worden, om *door geloof* deel te erlangen aan de belofte van God. Vgl. Rom. XI : 32.
het geloof van Jezus Christus. Zie op H. II : 16.
23. *vóórdat het geloof kwam*, d. i. vóórdat door Christus de heilsinrichting tot stand kwam, die zich kenmerkt door het geloof te stellen als levensbeginsel en middel tot rechtvaardiging.
23. *tot het geloof*, d. i. tot op den tijd, dat het geloof als middel tot rechtvaardiging geopenbaard zou worden.
24. *tuchtmeester.* Dezen naam droeg de slaaf, die het opzicht had over de knapen en jongelingen tot op hunne meerderjarigheid. Hiermede wordt de wet vergeleken, in zooverre zij het menschdom in bewaring en onder den teugel houden moest, totdat in de volheid des tijds de gerechtigheid des geloofs openbaar zou worden.
25. *het geloof gekomen is*, t. w. met en door Christus.
26. *zonen*, d. i. volwassene kinderen, in tegenstelling van kleine kinderen. Vgl. H. IV : 1—6.
27. *tot Christus*, d. i. om in zijne gemeenschap te worden opgenomen. Vgl. Rom. VI : 3.
hebt gij — aangedaan, t. w. als een kleed. De zin is: Gij zijt in gemeenschap met Christus getreden, om te leven naar zijne beginselen. Vgl. op Rom. XIII : 14.
28. *Er is daar*, t. w. onder christenen (vs. 27).
29. *van Christus zijt*, d. i. aan Christus toebehoort.
Abrahams zaad, omdat gij Christus hebt aangedaan, die, volgens vs. 16, het zaad van Abraham is, aan hetwelk de belofte gedaan was (vs. 19).
erfgenamen, t. w. van den zegen, aan Abraham en diens zaad beloofd en door Christus verkregen.
1. *Doch ik zeg.* Zie op H. III : 17.
een kind. Men denke aan een minderjarige, die, na den dood des vaders, volgens diens te voren gemaakte beschikkingen, tot op den daarbij bepaalden tijd onder voogdij is gesteld.

ren waren, in dienstbaarheid onder
de eerste beginselen der wereld.
4. Maar toen de volheid des tijds gekomen
men was, heeft God zijnen Zoon uit-
gezonden, geworden uit eene vrouw,
5. geworden onder de wet, opdat hij
hen, die onder de wet waren, zou
vrijkoopen, opdat wij het zoonschap
6. erlangen zouden. En omdat gij zo-
nen zijt, heeft God den Geest zijns
Zoons uitgezonden in uwe harten, die
7. roept: Abba, Vader! Zoo zijt gij
dan geen dienstknecht meer, maar
zoon, en indien zoon, dan ook erf-
genaam door God.
8. Maar destijds, toen gij God niet
kendet, diendet gij hen, die van na-
9. tuur geen goden zijn. En thans,
nu gij God kent, en, wat meer is,
nu gij door God gekend zijt, hoe
keert gij wederom tot de zwakke en
armoedige eerste beginselen terug,
en wilt deze wederom van voren af
10. dienen? Gij onderhoudt dagen, en
11. maanden, en getijden, en jaren. Ik
ben in vrees over u, of ik niet te-
vergeefs aan u gearbeid heb.

HOOFDSTUK IV : 12—V : 12.

Opwekking, om te blijven bij de waarheid des evangelies, door den apostel gepredikt (vs. 12—20), door de Schrift bevestigd (vs. 21—31), en volstrekt onvereenigbaar met de dienstbaarheid der wet (H. V : 1—12).

12. Wordt als ik; want ook ik ben
geworden als gij: broeders! ik bid u.
Geenerlei ongelijk hebt gij mij aan-
13. gedaan; en gij weet, dat ik de eerste
maal u het evangelie verkondigd heb
14. wegens krankheid des vleesches. En
mijne beproeving in mijn vleesch hebt
gij niet veracht noch verfoeid; maar
als een engel Gods hebt gij mij aan-
15. genomen, als Christus Jezus. Waar-
om preest gij u dan gelukkig? want
ik geef u getuigenis, dat gij, zoo
mogelijk, u de oogen zoudt uitge-
graven en aan mij gegeven hebben.
16. Zoo ben ik dan, door u de waarheid
te zeggen, uw vijand geworden?
17. Zij ijveren om u niet op goede wijze,
maar zij willen ons uitsluiten, opdat
18. gij om hen zoudt ijveren. Doch het
is goed, dat men ijvert in het goede,
te allen tijde, en niet alleen wan-

Vs. 4. Ef. I : 10; Rom. I : 3. — Vs. 5—7. H. III : 26; Rom. VIII : 14—17; Joh. VIII : 36. — Vs. 5. H. III : 13.

Vs. 8. 1 Kor. VIII : 4, 5. — Vs. 9. Vs. 3; Kol. II : 20. — Vs. 10. Rom. XIV : 5; Kol. II : 16. — Vs. 17. 2 Kor. XI : 2.

3. *de eerste beginselen der wereld.* Hiermede worden de vóórchristelijke godsdienstvormen aangeduid, inzonderheid die der wet (vs. 9, 10), als alleen geschikt voor de eerste opvoeding des menschdoms, zoolang het aan onvolwassene kinderen gelijk was (vs. 1).

4. *toen de volheid — gekomen was*, d. i. toen de tijd, die er, naar Gods wijzen raad, tot op de komst van Christus verloopen moest, geheel ten einde was. Vgl. op Marc. I : 15.

5. *wij.* Zie op H. III : 14.

het zoonschap. Zie op Rom. VIII : 15.

6. *zonen*, d. i. niet meer kleine kinderen, maar volwassenen, tot vrijheid geroepen en daarvoor geschikt. Vgl. op H. III : 26.

die roept: Abba, Vader! Zie op Rom. VIII : 15.

7. De apostel bedient zich hier van het enkelvoud, als richtte hij zich afzonderlijk tot den mensch, die uit wettische gezindheid zijn evangelie tegensprak.

erfgenaam door God. Gew. t. *erfgenaam Gods door Christus.*

8. *geen goden zijn van natuur*, d. i. goden genoemd worden, zonder het te zijn. Vgl. 1 Kor. VIII : 5.

9. *door God gekend.* God had hen erkend als zijne zonen, door hen te roepen en te brengen tot de gemeenschap van Christus.

zwakke en armoedige, d. i. krachteloos in hunne werking en van zeer geringe waarde.

eerste beginselen. Zie op vs. 3.

10. *dagen*, d. i. sabbatdagen.

maanden, d. i. de dagen der nieuwe maan. Zie Num. XXVIII : 11.

getijden (d. i. feesttijden), t. w. het Paasch-, Pinkster- en Loofhuttenfeest.

jaren, d. i. sabbat- en jubeljaren. Zie Lev. XXV : 1—11.

12. *Wordt als ik*, t. w. vrij van de wet.

ik ben — als gij, t. w. door afstand te doen van al wat den Jood onderscheidt van den heiden.

Geenerlei ongelijk — aangedaan. Vroeger was de apostel bij de Galatiërs welkom en in eere geweest, zoodat hij over niets zich te beklagen had. Zie vs. 14, 15.

13. *wegens krankheid des vleesches.* Toen Paulus de eerste maal in Galatië kwam, zonder voornemen om zich daar op te houden, schijnt hij in de voortzetting zijner reis door ziekte verhinderd te zijn geweest, en dit had aanleiding gegeven tot zijnen eersten evangeliearbeid in Galatië (Hand. XVI : 6). Uit vs. 14 wil men afleiden, dat het eene walgelijke ziekte, en uit vs. 15, dat het eene oogziekte was.

14. *verfoeid.* Gr. *uitgespuwd.*

16. *door u de waarheid te zeggen.* Hiermede wordt, naar 't schijnt, het tweede verblijf van den apostel in Galatië bedoeld.

17. *Zij*, t. w. de joodschgezinde tegenstanders van Paulus.

om u, d. i. ten einde u als hunne volgelingen voor zich te winnen.

ons uitsluiten, t. w. van uwe liefde en uw vertrouwen. And. lez. *u uitsluiten*, t. w. van ons zuiver en vrij evangelie.

om hen, d. i. ten einde hun te behagen en hunne oogmerken te dienen.

18. *dat men ijvert.* Gr. *dat er geijverd wordt.* And. *dat men ijvert om u.* Bij een vroeger verblijf des apostels in Galatië hadden zij geijverd voor het evangelie, dat hij hun predikte, maar later en in zijn afwezen hadden zij dien eersten ijver verloren.

19. neer ik bij u ben. ' Mijne kinderen,
om wie ik wederom barensweeën lij-
de, totdat Christus in u eene gestalte
20. verkrijge! ' Ik wenschte thans bij u
te zijn en mijnen toon te veranderen;
want ik ben over u in verlegenheid.
21. Zegt mij, gij die onder de wet
wilt zijn, hoort gij de wet niet? '
22. Want er staat geschreven, dat Abra-
ham twee zonen had, één uit de
dienstmaagd, en één uit de vrije. '
23. Maar die uit de dienstmaagd, was
geboren naar het vleesch, doch die
24. uit de vrije, door de belofte. ' Dit
is zinnebeeldig gezegd; want deze
vrouwen zijn twee verbonden, het
eene van den berg Sinaï, hetwelk
baart tot dienstbaarheid, en dat is
25. Hagar. ' Want Hagar is de berg Si-
naï in Arabië en komt overeen met
het tegenwoordige Jeruzalem; dit
toch is dienstbaar met hare kinderen. '
26. Maar het hemelsche Jeruzalem is vrij,
27. en dat is onze moeder; ' want er staat
geschreven: Wees vroolijk, gij
onvruchtbare, die niet baart;
barst uit en roep, gij die geen
barensweeën hebt! Want de
kinderen der eenzame zijn
vele, meer dan van haar, die
28. den man heeft. ' Gij nu, broe-
ders! zijt, als Izaäk, kinderen der
29. belofte. ' Maar gelijk destijds hij, die
naar het vleesch geboren was, hem
vervolgde, die naar den geest geboren
30. was, zoo is het ook nu. ' Maar wat
zegt de Schrift? Drijf de dienst-
maagd uit en haren zoon;
want de zoon der dienstmaagd
zal niet erven met den zoon
31. der vrije! ' Daarom, broeders! zijn
wij geen kinderen eener dienstmaagd,
V: 1. maar der vrije. ' Staat vast in de
vrijheid, waarmede Christus ons heeft
vrijgemaakt, en geeft u niet weder
onder het juk der dienstbaarheid ge-
vangen.
2. Zie, ik, Paulus, zeg u, dat Chris-
tus u tot niets van nut zal zijn, in-
3. dien gij u laat besnijden. ' En we-
derom betuig ik aan ieder mensch,
die zich laat besnijden, dat hij schul-
4. dig is de geheele wet te doen. ' Los-
gemaakt zijt gij van Christus, gij,
die door de wet gerechtvaardigd wilt
worden; van de genade zijt gij uit-

Vs. **19**. 1 Kor. IV : 15. — Vs. **22**. Gen. XVI : 15, XXI : 2. — Vs. **23**. Gen. XVI : 1, 2, XVII : 16; Rom. IX : 9. — Vs. **26**. Hebr. XII : 22; Openb. III : 12. — Vs. **27**. Jez. LIV : 1.

Vs. **28**. Rom. IX : 7, 8. — Vs. **29**, **30**. Gen. XXI : 9—12.

Vs. **1**. H. IV : 5; Joh. VIII : 36; Hand. XV : 10. — Vs. **3**. Rom. II : 25; Jac. II : 10, 11.

19. *kinderen.* Gew. t. *kinderkens.*
om wie ik wederom barensweeën lijde. Vroeger waren zij, in geestelijken zin, zijne kinderen geweest, maar hij had ze nu verloren; en thans zocht hij andermaal hen voor Christus te gewinnen, hetgeen niet zonder bange smart geschiedde.
totdat — verkrijge, d. i. totdat Christus niet meer enkel zijnen naam u geve, maar door zijn geest u heilige tot gelijkvormigheid aan hem.
20. *mijnen toon.* Gr. *mijne stem*, d. i. mijne wijze van spreken. Paulus wenschte weer in Galatië te zijn en, als vroeger, een anderen, zachteren toon te kunnen aanslaan.
21. *hoort gij de wet niet*, d. i. hoort gij niet, wat daarin te lezen staat? Zinspeling op de openbare voorlezing der wet in de samenkomsten.
24. *zinnebeeldig.* Gr. *allegorisch.* Wat het O. T. van Sara en Hagar verhaalt, verklaart de apostel op allegorische wijze van twee verbonden: de wet, welke tot dienstbaarheid leidt, en het evangelie, dat tot vrijheid brengt. Hiertoe wijst hij op den toestand van uitwendige vrijheid en dienstbaarheid dier beide vrouwen, en op de overeenkomst, die de naam van Hagar met een bijna gelijkkluidenden naam heeft, waarmede ook wel de berg *Sinaï* genoemd werd. Deze verklaring, tegenover joodschgezinde menschen en aan het einde van dit betoog niet ongepast, loopt echter buiten den zin van Gen. XXI om.
25. *komt overeen — Jeruzalem*, d. i. gelijk Hagar met haren zoon dienstbaar was, evenzoo zijn de tegenwoordige Joden (hier *kinderen van Jeruzalem* genoemd) aan de dienstbaarheid der wet onderworpen.
25. *dit toch is.* Gew. t. *en dit is.*
26. *het hemelsche.* Vgl. Openb. III : 12. Gr. *dat boven is.*
vrij, t. w. van de wet.
onze moeder. Het geestelijke Jeruzalem, d. i. het godsrijk, heeft de geloovigen tot kinderen. Gew. t. *ons aller moeder.*
27. De aangehaalde plaats wordt hier overgebracht op de talrijkheid der geloovigen, die eens het getal der ongeloovigen zou te boven gaan. De vermelding van Sara en Hagar gaf den apostel aanleiding, om juist deze plaats aan te halen, waar de rede, in beeldspraak, ook als tot vrouwen gericht wordt.
28. *Gij . . . zijt.* Gew. t. *Wij . . . zijn.*
29. *vervolgde.* Gen. XXI : 9 wordt enkel gezegd, dat Ismaël met Izaäk spotte.
30. De aangehaalde woorden zijn woorden van de beleedigde Sara, maar bekrachtigd door het woord Gods tot Abraham. Zie Gen. XXI : 10, 12.
31. *Daarom.* Naar allegorische uitlegging wordt hetgeen van den zoon van Sara en van dien van Hagar in de Schrift gezegd is, op de geloovigen en de ongeloovigen van den tijd des N. V. overgebracht. Vgl. op vs. 24. Gew. t. *Derhalve.*
1. *Staat vast.* Gew. t. *Staat dan vast.*
4. *gerechtvaardigd wilt worden.* Gr. *gerechtvaardigd wordt.* Zie verder op Rom. III : 24.

5. gevallen. ' Wij toch verwachten door
den Geest uit geloof de hope der ge-
6. rechtigheid. ' Want in Christus Jezus
vermag noch besnijdenis iets, noch
onbesnedenheid, maar geloof, door
liefde werkzaam.
7. Gij liept goed; wie heeft u ge-
stuit, om de waarheid niet te gehoor-
8. zamen? ' Die overreding was niet uit
9. hem, die u roept. ' Een weinig zuur-
deeg maakt het geheele deeg zuur. '
10. Ik vertrouw van u in den Heer, dat
gij van geen ander gevoelen zijn zult;
doch hij, die u beroert, zal zijn
11. oordeel dragen, wie hij ook zij. ' Ik
nu, broeders! indien ik nog be-
snijdenis predik, waarom word ik
nog vervolgd? De ergernis des
12. kruises is dan te niet gedaan. ' Och
of zij zich ook versneden, die u in
opstand brengen!

HOOFDSTUK V : 13—VI : 10.

De geestelijke vrijheid moet leiden tot liefde, zedelijke reinheid en weldadigheid.

13. Want gij, broeders! zijt tot vrij-
heid geroepen; alleenlijk gebruikt de
vrijheid niet tot eene aanleiding voor
het vleesch, maar dient elkander door
14. de liefde. ' Want de geheele wet is
in één woord vervuld, in dit: Gij
zult uwen naaste liefhebben
15. als u zelven. ' Maar indien gij elk-
ander bijt en opeet, ziet toe, dat
gij niet door elkander verslonden
wordt.
16. Doch ik zeg: Wandelt naar den
geest, en gij zult de begeerte van
17. het vleesch niet volbrengen; ' want
het vleesch begeert tegen den geest,
en de geest tegen het vleesch, en
dezen strijden tegen elkander, opdat
18. gij niet doet, hetgeen gij wilt. ' Doch
indien gij door den Geest geleid wordt,
19. zijt gij niet meer onder de wet. ' De
werken des vleesches nu zijn openbaar,
als welke zijn hoererij, onreinheid,
20. ongebondenheid, ' afgoderij, toove-
rij, vijandschap, twist, nijd, toorn,
partijschap, tweedracht, scheuring, '
21. afgunst, dronkenschap, brasserij en
dergelijke; waarvan ik u te voren
zeg, gelijk ik ook te voren gezegd
heb, dat die zulke dingen doen, Gods
22. koninkrijk niet beërven zullen. ' Maar
de vrucht des Geestes is liefde, blijd-

Vs. **5**. Rom. VIII : 18—25. — Vs. **6**. H. VI : 15; 1 Kor. VII : 19. — Vs. **7**. H. III : 1. — Vs. **9**. 1 Kor. V : 6. — Vs. **10**. H. I : 7. — Vs. **11**. 1 Kor. I : 23. — Vs. **13**. 1 Petr. II : 16.

Vs. **14**. Lev. XIX : 11; Rom. XIII : 8, 9; Matth. XXII : 39, 40. — Vs. **17**. Rom. VII : 14—23. — Vs. **18**. Rom. VI : 14, VIII : 14. — Vs. **19—21**. Rom. I : 29—31; 1 Kor. VI : 9, 10; Ef. V : 5; 2 Tim. III : 2—4. — Vs. **22**. Ef. V : 9.

5. *de hope der gerechtigheid.* De gerechtigheid des geloofs bestond reeds nu; maar de volle openbaring van die gerechtigheid en van het daarmede verbonden heil bleef nog te verwachten. Vgl. Rom. VIII : 18—25.

7. *Gij liept goed.* Zij waren in goeden gang op de baan des geloofs en gehoorzaamden aan de waarheid, maar de joodschgezinde ijveraars hadden hen in hunnen loop gestuit.

8. *Die overreding.* And. *Die gehoorzaamheid.*

9. Zie op 1 Kor. V : 6.

10. *Ik vertrouw van u in den Heer*, t. w. naar den aard en eisch der christelijke liefde. Vgl. 1 Kor. XIII : 7.

zijn oordeel, d. i. het oordeel, hetwelk hij zich waardig maakt, dat niet anders dan veroordeelend kan zijn en dus ook straf ten gevolge heeft.

11. *besnijdenis predik*, t. w. als noodzakelijk tot zaligheid. Het schijnt, dat sommigen dit den apostel te laste legden, met beroep misschien op Hand. XVI : 3. Maar het ongerijmde dier beschuldiging was blijkbaar uit de vervolging, die hij overal van de Joden en joodschgezinde ijveraars leed.

12. *zich ook versneden*, d. i. ontmanden. Een scherpe uitval, die er van getuigt, hoe levendig 's apostels onwil was tegen de joodschgezinde leeraars, die de besnijdenis dreven (vgl. Fil. III : 2). And. *zich ook afscheidden*, d. i. zich uit de gemeenten verwijderden.

13. *tot eene aanleiding voor het vleesch*, zoodat gij, gehoor gevende aan uwe zinnelijkheid en zelfzucht, den plicht der liefde tot den naaste zoudt overtreden.

14. *is . . . vervuld.* Gew. t. *wordt . . . vervuld.*

15. *bijt en opeet*, als wilde dieren, die tegen elkander woeden.

verslonden wordt, zoodat alle geestelijk leven in u te niet gaat.

18. *niet . . . onder de wet.* Die door den Geest geleid worden, behoeven geen uitwendige wet; zij zijn zich zelven tot wet.

19. *welke zijn* enz. In de optelling, die volgt, laten zich vier hoofdzonden onderscheiden, t. w. ontucht, afgoderij, twistgierigheid, onmatigheid.

hoererij. Gew. t. *overspel, hoererij.*

20. *afgoderij.* Deze is niet alleen in strijd met de waarheid, maar kweekt ook velerlei zonden. Vgl. Rom. I : 23, 24.

tooverij, die gepleegd werd door zoogenaamde tooverdranken en dergelijke middelen.

scheuring. And. *ketterij.*

21. *afgunst.* Gew. t. *afgunst, moord.*

22. *de vrucht des Geestes.* Zijn van het vleesch *de werken*, de uitwendige handelingen, genoemd (vs. 19—21), van *den Geest* wordt vermeld zijne werking in het gemoed, blijkbaar in de hier genoemde gezindheden en deugden.

schap, vrede, lankmoedigheid, goe-
dertierenheid, goedheid, vertrouwen,
23. zachtmoedigheid, ingetogenheid. ' Te-
24. gen zulke dingen is er geen wet. ' Zij
nu, die van Christus Jezus zijn, heb-
ben het vleesch gekruisigd met zijne
25. lusten en begeerten. ' Leven wij door
den Geest, zoo laat ons ook naar den
26. Geest wandelen. ' Laat ons niet jagen
naar ijdele eer, elkander niet uittar-
ten, noch elkander benijden.
VI : 1. Broeders! indien ook een mensch
op eenige overtreding betrapt is, gij,
die geestelijk zijt, brengt den zoo-
danige terecht in den geest der zacht-
moedigheid, toeziende voor u zelve,
dat ook gij niet verzocht wordt. '
2. Draagt elkanders lasten, en vervult
3. zóó de wet van Christus. ' Want in-
dien iemand meent iets te zijn, ter-
wijl hij niets is, zoo misleidt hij zich-
4. zelven. ' Doch een iegelijk beproeve
zijn eigen werk, en dan zal hij al-
leen aan zich zelven roem hebben,
5. en niet aan een ander. ' Want elk
zal zijn eigen pak dragen.
6. Die onderwezen wordt in het woord,
deele aan die hem onderwijst van alle
7. goederen mede. ' Dwaalt niet; God
laat zich niet bespotten. Want wat
een mensch zaait, dat zal hij ook
8. maaijen; ' want die zaait in zijn
vleesch, zal uit het vleesch verderf
maaijen, en die zaait in den geest,
zal uit den geest het eeuwige leven
9. maaijen. ' Laat ons in het goeddoen
niet moede worden; want zoo wij
niet verflauwen, zullen wij maaijen
10. op zijnen tijd. ' Derhalve, terwijl wij
nog tijd hebben, laat ons goeddoen
aan allen, doch inzonderheid aan de
huisgenooten des geloofs.

HOOFDSTUK VI : 11—18.

Besluit van den brief, met vernieuwde waarschuwing en zegenbede.

11. Ziet, met hoe groote letters ik u
12. eigenhandig geschreven heb. ' Zoove-
len zich goed willen voordoen in het
vleesch, die noodzaken u, om u te
laten besnijden, alleen opdat zij door
het kruis van Christus geen vervol-

Vs. **24.** H. II : 20; Rom. VI : 6.
Vs. **1**, **2**. Rom. XV : 1; 1 Kor. X : 12. — Vs. **4.** 1 Kor. XI : 28. — Vs. **6.** Rom. XV : 27.
Vs. **7.** 2 Kor. IX : 6. — Vs. **8.** Rom. VIII : 6. — Vs. **9.** 2 Thess. III : 13. — Vs. **11.** 1 Kor. XVI : 21; Kol. IV : 18; 2 Thess. III : 17; Rom. XVI : 22.

22. *vertrouwen*, d. i. wederkeerig vertrouwen, gelijk tot de liefde behoort. And. *trouw*. And. *geloof*.
23. De zin is: Wie deze deugden (vs. 22) in beoefening brengen, hebben met geen wet te maken (vs. 18). *Tegen zulke dingen*. And. *Tegen de zoodanigen*, d. i. die zulke dingen doen.
24. *die van Christus Jezus zijn*. Zie op H. III : 29 en 1 Kor. III : 23.
25. *leven . . . wandelen*. Te zamen omvatten deze woorden het in- en uitwendig leven.
26. *uittarten*, gelijk eerzuchtige, trotsche menschen elkander plegen te doen.
1. *op . . . betrapt*. And. *door . . . overvallen*.
die geestelijk zijt, d. i. die door den Geest u leiden laat en door hem leeft. Vgl. H. V : 18, 25.
2. *lasten*. Bedoeld zijn de lasten, die de een den ander door zijne gebreken te dragen geeft.
de wet van Christus, die geen andere is dan de wet der liefde.
3. *iets*, d. i. iets groots boven anderen, gelijk dit de waan des hoogmoeds is.
niets, t. w. in waarheid en voor God.
4. *beproeve*. Zie op 1 Kor. XI : 28.
alleen aan zich zelven, t. w. van wege het goede, dat zich in hem vertoont.
niet aan een ander, t. w. van wege hetgeen, waarin deze bij hem achterstaat.
5. *zijn eigen pak*, d. i. den lof, die hem mocht toekomen, maar ook zijne schuld.
6. *deele — mede*, en wel uit dankbare liefde, zoodat hij de geestelijke gave vergeldt met stoffelijke bewijzen van erkentelijkheid.
7. Er is hier eene scherpe bestraffing, die niet duidelijk wordt uitgesproken, maar waarmede zeker gedoeld wordt op bepaalde liefdelooze handelingen der Galatiërs.
8. *in zijn vleesch*, als in een akker, die niets kan voortbrengen dan hetgeen vergankelijk en doodelijk is. Vgl. H. V : 21.
10. *aan de huisgenooten des geloofs*, d. i. aan hen, die als tot hetzelfde gezin der geloovigen behooren en dus medebelijders van Christus zijn.
11. *met hoe groote letters*. Men denke aan groote en ruw gevormde letters, als van een ongeoefend schrijver. And. *hoe groot een brief*.
eigenhandig. In strijd met zijne doorgaande gewoonte. Zie op Rom. XVI : 22.
geschreven heb, t. w. dezen geheelen brief. And. *schrijf*, naar den gr. briefstijl, zoodat enkel vs. 12—18 bedoeld is en wij hier een soortgelijk eigenhandig onderschrift hebben als 1 Kor. XVI : 21—24, Kol. IV : 18, 2 Thess. III : 17, 18.
12. *in het vleesch*, d. i. naar het uiterlijke, terwijl zij innerlijk niet deugen. And. in dingen, die tot het vleesch behooren, zooals besnijdenis en andere uiterlijkheden.
door het kruis van Christus. De ergernis van het kruis vermijdende (H. V : 11), hebben zij, althans van de zijde der Joden, geen vervolging te vreezen.

13. ging lijden. ' Want ook zij, die zich
laten besnijden, onderhouden zelve
de wet niet, maar willen, dat gij u
besnijden laat, opdat zij in uw vleesch
14. mogen roemen. ' Doch van mij zij
het verre, anders te roemen dan in
het kruis van onzen Heer Jezus Chris-
tus, door hetwelk de wereld mij ge-
15. kruisigd is, en ik der wereld. ' Want
noch besnijdenis is iets, noch onbe-
snedenheid, maar een nieuw schep-
16. sel. ' En zoovelen naar dezen regel
wandelen, over hen zij vrede en barm-
hartigheid, en over het Israël Gods! '
17. Voortaan doe niemand mij moeite
aan; want ik draag de merkteekenen
van Jezus in mijn ligchaam.
18. De genade van onzen Heer Jezus
Christus zij met uwen geest, broe-
ders! Amen.

Vs. **14**. 1 Kor. II : 2. — Vs. **15**. H. V : 6; 1 Kor. VII : 19; 2 Kor. V : 17. Vs. **16**. Fil. III : 16. — Vs. **17**. 2 Kor. IV : 10. — Vs. **18**. Phil. 25.

13. *onderhouden zelve de wet niet.* Het is hun niet te doen om de onderhouding der wet, maar om den lof van ijveraars voor de wet te zijn, en dien roem willen zij vermeerderen, door ook anderen tot zulke ijveraars te maken, als zij zelve zijn.

14. *door hetwelk*, t. w. het kruis. And. *door wien*, t. w. Jezus Christus.

de wereld mij gekruisigd is, d. i. de wereld met al wat zij voor anderen bekoorlijks heeft, is te mijnen aanzien dood, en heeft voor mij geen waarde en op mijn leven geen invloed meer.

15. *Want — is iets.* Gew. t. *Want in Christus Jezus vermag noch besnijdenis iets.* Vgl. H. V : 6.

is iets, d. i. heeft eenige waarde.

een nieuw schepsel, d. i. een nieuw mensch. Vgl. Ef. IV : 24; Kol. III : 10. And. *eene nieuwe schepping.*

16. *wandelen.* Gew. t. *zullen wandelen.*

het Israël Gods. In tegenstelling van de ongeloovige Joden en de joodschgezinde christenen worden met dezen naam de ware geloovigen aangeduid, die wandelen naar den regel, vs. 15 vermeld. Dezen waren het geestelijke en, in Gods oogen, alleen ware Israël. Vgl. H. III : 7, 29, IV : 7, 26.

17. *doe niemand mij moeite aan*, d. i. vermeerdere niemand den last van het lijden, dat ik ten gevalle van Christus reeds verdragen heb.

merkteekenen. De likteekenen van de geeseling en ander ligchamelijk lijden, waardoor de apostel deel had aan het lijden van Christus, waren merkteekenen in hem geworden van zijne betrekking tot Jezus, als van den dienstknecht tot zijnen heer.

van Jezus. Gew. t. *des Heeren Jezus.*

DE BRIEF

AAN DE

EFEZIËRS.

INLEIDING.

Efeze was de hoofdstad van westelijk Klein-Azië of Asia proconsularis, aan de zeekust gelegen en beroemd zoowel door haren wijdvermaarden tempel van Diana (Hand. XIX : 27, 35) als door den uitgebreiden handel, dien zij dreef, en de welvaart, die zij genoot. Nadat de apostel Paulus die stad op zijne tweede zendingsreis slechts een korten tijd bezocht had (H. XVIII : 19—21), vertoefde hij er op zijne derde ongeveer drie jaren lang (H. XX : 31, vgl. H. XIX : 1, 8—10), en verkondigde er, gelijk ook in den wijden omtrek, het evangelie met gewenscht gevolg (vs. 11—20). De gemeente, die hij er uit Joden en heidenen verzameld had, werd spoedig van een geregeld bestuur voorzien (H. XX : 17) en

bleef hem, ook na zijn vertrek, na aan het hart liggen (vs. 17—38), zoodat een brief van zijne hand, aan haar gericht, ons niet bevreemden kan.

Volgens het meest gewone gevoelen is de brief, die den naam van brief aan de Efeziërs draagt, door Paulus geschreven, terwijl hij zich, vermoedelijk te Rome, in gevangenschap bevond (H. III : 1, IV : 1, VI : 20). Sommigen daarentegen denken aan zijne meer dan tweejarige gevangenschap te Cesaréa (vgl. Hand. XXIV : 27), gelijk zij vandaar ook de brieven aan de Kolossers en aan Philémon geschreven achten. In elk geval bestaat er tusschen dezen brief en dien aan de Kolossers eene nauwe verwantschap (vgl. de Inl. op d. Br. a. d. Kol.), en zijn beide brieven overgebracht door denzelfden Tychicus (H. VI : 21, vgl. Kol. IV : 7).

Het eerste gedeelte van dezen brief (H. I—III) is van leerstelligen, het tweede (H. IV—VI) van zedekundigen inhoud. Na het opschrift (H. I : 1, 2) begint de schrijver met de dankbare vermelding van Gods zegeningen in Christus en van het geluk dergenen, die er, met zijne lezers, aan deelachtig zijn geworden (vs. 3—12). Gehoord hebbende van hun geloof en hunne liefde, wenscht hij hun een diep besef toe van de heerlijkheid hunner roeping (vs. 13—20) en weidt hij uit over hunne betrekking tot Christus, het verheerlijkt hoofd der gemeente (vs. 21—23), en over de groote genade, hun bewezen, die eertijds heidenen waren (H. II : 1—10), maar nu gebracht zijn tot het deelgenootschap der hoogste voorrechten (vs. 11—22). Door God uitverkoren, om aan de heidenen de verborgenheid hunner roeping bekend te maken (H. III : 1—10), stort hij nu ook een vurig gebed voor hen uit om versterking van geloof en liefde, en beveelt hen met vertrouwen Gode aan (vs. 11—21). Overgaande tot meer rechtstreeksche vermaningen, wekt hij hen op tot een christelijken levenswandel (H. IV : 1), vooral tot het bewaren van de eenheid des geestes, te midden der verscheidenheid van bedieningen in de gemeente, door den Heer met wijsheid beschikt (vs. 2—16); vermaant hij hen, om niet meer te wandelen gelijk de overige heidenen (vs. 17—19), en waarschuwt tegen allerlei ondeugden, vroeger onder hen in zwang (vs. 20—V : 21). Daaraan voegt hij voorschriften toe aangaande de bijzondere plichten, die zij als echtgenooten, kinderen, ouders, dienstknechten of heeren te vervullen hadden (vs. 22—VI : 9), en eindigt met opwekking tot den geestelijken strijd en het gebed (vs. 10—20). Eenig naricht omtrent Tychicus (vs. 21, 22) en eene korte heilbede (vs. 23, 24) maken het slot uit.

Tegen de echtheid van dezen brief worden bedenkingen ingebracht, ontleend aan den stijl, in vergelijking met dien van Paulus in de brieven aan de Romeinen, de Korinthiërs en de Galatiërs, en aan den inhoud, die hier en daar met de denkbeelden van den apostel, naar men meent, niet strookt. Ook zou men in een brief aan de Efeziërs van hem een meer vertrouwelijken toon, de vermelding van zijn vroeger verblijf in hun midden en van zijne tegenwoordige omstandigheden, benevens groeten van en aan bijzondere personen, verwacht hebben. Meer nog bevreemdt het, dat hij hun schrijft als een onbekende, die van hun geloof slechts gehoord heeft (H. I : 15), niet zeker weet, of zij kennis dragen van de bedeeling der genade, hem gegeven (H. III : 2), en het noodig acht, zich als apostel hun aan te bevelen (vs. 4). Terwijl voorts de efezische gemeente uit Joden zoowel als heidenen bestond, worden hier uitsluitend voormalige heidenen toegesproken (H. II : 11, III : 1, IV : 17). En daarbij komt nu eindelijk nog dit, dat de echtheid der gewone lezing, H. I : 1, in zooverre verdacht is, als de woorden te Efeze niet slechts ontbreken in de alleroudste Hss., die wij bezitten, maar, volgens de getuigenis van den kerkvader Basilius den groote, ook reeds in de vierde eeuw ontbraken in de oudste Hss., die hij bezat. Men heeft daarom nu eens den brief gehouden voor een rondgaanden, gericht aan meer dan ééne gemeente van westelijk Klein-Azië, waartoe ook Efeze behoorde; dan eens voor den brief aan de gemeente te Laodicéa, waarvan Kol. IV : 16 gesproken wordt; soms ook vermoed, dat eene of andere, ons onbekende, gemeente uit de heidenen, in den omtrek van Efeze, of slechts een deel der efezische gemeente bedoeld zou zijn. Elke dezer gissingen echter wordt door hare eigenaardige zwarigheden gedrukt, en onverklaard is nog het raadsel, op wat grond de christelijke oudheid dit geschrift juist voor een brief van Paulus aan de Efeziërs gehouden heeft.

Te midden van deze onzekerheid blijft deze brief, van wege zijnen belangrijken inhoud, hooge waarde voor ons behouden. Hij doet ons den schrijver in zijne edele denkwijze kennen, stelt de volkomen vrijheid van den christelijken geest en de algemeene betrekking van Christus op het gansche menschelijk geslacht in helder licht, tegenover de bekrompene meeningen der joodschgezinden, en levert voor hart en wandel velerlei nuttig bestuur op.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). De apostel looft God voor de zegeningen, in Christus geschonken (vs. 3, 4), waardoor hij zijne genade heeft geopenbaard (vs. 5–7), en waarin hemel en aarde deelen (vs. 8–10), gelijk ze dan ook aan de christenen te beurt gevallen en door den Heiligen Geest bezegeld waren (vs. 11–14). Hij bidt, dat God hun die zegeningen nog beter doe kennen (vs. 15–18), inzonderheid de kracht van Jezus' opstanding en verhooging in den hemel (vs. 19–23).

1. Paulus, apostel van Christus Jezus
door den wil van God, aan de hei-
ligen en geloovigen in Christus Je-
2. zus, die te Efeze zijn. ' Genade zij
u en vrede van God, onzen Vader,
en den Heer Jezus Christus!
3. Gezegend zij de God en Vader
van onzen Heer Jezus Christus, die
ons met allen geestelijken zegen in
den hemel gezegend heeft in Chris-
4. tus, ' gelijk hij ons vóór de grond-
legging der wereld in hem had uit-
verkoren, om heilig en onbesmet te
5. zijn voor zijn aangezicht, ' en ons
in liefde te voren verordend had tot
zijne zonen door Jezus Christus,
naar het welbehagen van zijnen wil, '
6. tot lof der heerlijkheid zijner genade,
waarmede hij ons begenadigd heeft
7. in den Geliefde, ' in wien wij de ver-
lossing hebben door zijn bloed, de
vergeving der overtredingen, naar
8. den rijkdom zijner genade, ' waar-
mede hij jegens ons overvloedig is
geweest, met alle wijsheid en ver-
9. stand; ' daar hij de verborgenheid
van zijnen wil ons bekend maakte,
naar zijn welbehagen, dat hij bij
10. zich zelven had voorgenomen ' tegen
de bedeeling van de volheid der tij-
den, om in Christus alles tot één te
brengen, wat in de hemelen en wat
11. op aarde is; ' in hem, in wien wij
ook het erfdeel verkregen hebben,
te voren daartoe verordend naar het
voornemen desgenen, die alles werkt
12. naar den raad van zijnen wil; ' op-
dat wij zijn zouden tot lof zijner
heerlijkheid, wij, die vooruit onze
hoop op Christus gesteld hebben; '
13. in wien ook gij, nadat gij het woord
der waarheid, het evangelie uwer be-

Vs. **1.** 1 Kor. I:1, 2; 2 Kor. I:1; Kol. I:1, 2; Fil. I:1. — Vs. **2.** Rom. I:7. — Vs. **3.** 2 Kor. I:3; 1 Petr. I:3. — Vs. **4.** H. II:10, V:27; 1 Kor. I:27, 28; 2 Tim. I:9; Kol. I:22. — Vs. **5.** Rom. VIII:29; Gal. IV:5; 1 Joh. III:1. — Vs. **6.** Fil. I:11; Matth. III:17.

Vs. **7.** Kol. I:14; Rom. III:24—26. — Vs. **9.** H. III:3, 9; Kol. I:26; Rom. XVI:25, 26. — Vs. **10.** H. I:21, 22; Gal. IV:4; Kol. I:20. — Vs. **11.** Hand. XXVI:18; Kol. I:12. — Vs. **12.** 1 Kor. XV:19. — Vs. **13**, **14.** H. IV:30; 2 Kor. I:22, V:5.

1. *apostel.* Zie op Rom. I:1.
de heiligen. Zie op Hand. IX:13.
te Efeze. Op uit- en inwendige gronden is de echtheid dezer woorden twijfelachtig. Zie verder de Inl.
2. Zie op Rom. I:7.
3. *Gezegend*, d. i. Geprezen.
de God — Christus. Zie op Rom. XV:6.
de God en Vader. And. lez. *de God.*
geestelijken zegen. Wat hiermede bedoeld is, blijkt nader uit vs. 4—14.
in den hemel, als vanwaar de bedoelde zegen aan de menschen wordt medegedeeld. Vgl. Hebr. VI:4.
4. *vóór de grondlegging der wereld.* Vgl. Joh. XVII:24.
in hem, d. i. in Christus (vs. 3), door wien God in de volheid des tijds het werk der verlossing tot stand zou brengen.
voor zijn aangezicht, d. i. in zijne oogen of in zijne schatting.
5. *in liefde.* Sommigen verbinden deze woorden met: *heilig — aangezicht*, vs. 4.
tot zijne zonen. Gr. *tot zoonschap voor zich*, d. i. om tot hem in de betrekking van zonen of volwassene kinderen te staan. Zie verder op Rom. VIII:15.
het welbehagen, d. i. het vrijmachtig welbehagen (vgl. vs. 9, 11). And. *het welgevallen*, d. i. de goede gezindheid.
6. *tot lof — genade*, d. i. opdat zijne genade, zoo uitnemend groot en heerlijk, prijs en roem ontvange. Vgl. vs. 12.
7. *de verlossing*, t. w. van de ellende, door de zonde teweeggebracht; nader verklaard door hetgeen volgt: *de vergeving der overtredingen.*
8. *wijsheid en verstand*, t. w. die God ons verleend heeft door ons de verborgenheid van zijnen wil bekend te maken (zie vs. 9, en vgl. Kol. I:9). And. denken hier aan Gods wijsheid, in de openbaring zijner genade ten toon gespreid (vgl. H. III:10).
9. *de verborgenheid — wil*, d. i. zijn vroeger onbekenden raad aangaande het heil, dat hij in Christus schenken zou (vs. 10).
10. *de bedeeling — tijden*, d. i. de heilsbedeeling, die God verleenen zou, als de tijd, daartoe door hem bepaald, *vol*, d. i. gekomen, zou zijn. Vgl. op Gal. IV:4.
tot één te brengen. And. *weder tot één te brengen*, waarbij te denken zou zijn aan herstelling van de door de zonde verbroken eenheid en harmonie in de schepping. Vgl. Hand. III:21, 2 Petr. III:13, Rom. VIII:19–23.
wat ... en. Gew. t. *zoo wat ... als.*
11. *het erfdeel verkregen hebben*, d. i. de zegeningen van het godsrijk deelachtig zijn geworden, t. w. bij aanvang. De uitdrukking is ontleend aan het erfdeel, den Israëlieten in het land Kanaän door het lot toegewezen. And. *verkoren zijn.*
12. *vooruit*, d. i. eer hij komt, om de zaligheid der zijnen te voltooijen. And. *te voren*, d. i. wij, Joden, vóór de heidenen.
13. *ook gij.* Had de schrijver tot dusver (vs. 3–12) met *wij* en *ons* gewezen op de christenen in 't algemeen, thans wendt hij zich tot hen, aan wie hij schrijft, in 't bijzonder; volgens and. tot de christenen uit de heidenen onder hen. Vgl. op vs. 12.

houdenis, gehoord hebt — in wien
gij ook, nadat gij geloofd hebt, be-
zegeld zijt geworden met den Heili-
14. gen Geest der belofte, ' die het on-
derpand is onzer erfenis, tot verlos-
sing zijns eigendoms, tot lof zijner
heerlijkheid.
15. Daarom houd ook ik, dewijl ik ge-
hoord heb van uw geloof in den Heer
Jezus en van uwe liefde tot al de
16. heiligen, ' niet op voor u te - dan-
ken en uwer te gedenken in mijne ge-
17. beden, ' dat de God van onzen Heer
Jezus Christus, de Vader der heer-
lijkheid, u geve den geest der wijs-
heid en der openbaring in zijne
18. kennis: ' verlichte oogen uws harten,
opdat gij weten moogt, welke de
hope zijner roeping, welke de rijk-
dom der heerlijkheid zijner erfenis
19. onder de heiligen, ' en welke de uit-
nemende grootheid is zijner macht
omtrent ons, die gelooven, naar de
werking van de kracht zijner sterk-
20. te, ' die hij betoond heeft in Chris-
tus, door hem uit de dooden op te
wekken. En hij heeft hem aan zijne
rechterhand in den hemel gezet, '
21. boven alle overheid en macht en
kracht en heerschappij en allen naam,
die genoemd wordt niet alleen in
deze eeuw, maar ook in de toeko-
22. mende. ' En hij heeft alles zijnen
voeten onderworpen, en hem tot
hoofd boven alles aan de gemeente
23. gegeven, ' welke zijn ligchaam is,
de volheid desgenen, die alles in al-
les vervult.

HOOFDSTUK II.

Hadden de christenen, voor wie deze brief bestemd was, vroeger in den treurigsten toestand verkeerd (vs. 1—3), Gods genade had hen daaruit gered (vs. 4—10). Zij moesten daarom in gedachtenis houden, wat zij als heidenen ontbeerd hadden (vs. 11, 12) en nu bezaten in Christus, die Joden en heidenen onderling verzoend (vs. 13—16) en beiden tot het genot van dezelfde zegeningen gebracht had (vs. 17, 18). Als huisgenooten Gods maakten nu ook zij een deel uit van den geestelijken tempel, waarin God woonde (vs. 19—22).

Vs. **14**. Exod. XIX : 5; 1 Petr. II : 9. — Vs. **15**, **16**. Fil. I : 3, 4; Kol. I : 3, 4; 1 Thess. I : 2, 3. — Vs. **17—19**. H. III : 16—19; Kol. I : 9—12. — Vs. **19**, **20**. Kol. II : 12. — Vs. **20**. Ps. CX : 1; Marc. XVI : 19; Hebr. I : 3.

Vs. **21**. H. III : 10; Kol. I : 16; Rom. VIII : 38; 1 Petr. III : 22. — Vs. **22**. Ps. VIII : 7; Matth. XXVIII : 18; 1 Kor. XV : 27; Kol. I : 18. — Vs. **23**. H. IV : 4, 12, 16, V : 23, 30; Kol. I : 18, 24, II : 19; Rom. XII : 5; 1 Kor. XII : 27.

13. *bezegeld — met den Heiligen Geest*, d. i. den Heiligen Geest als het zegel en onderpand van het u beschoren heil ontvangen hebt. Vgl. vs. 14, en zie op 2 Kor. I : 22, V : 5.

der belofte, d. i. die u te voren beloofd was. Vgl. Hand. II : 33, Gal. III : 14.

14. *onzer erfenis*, d. i. van ons deelgenootschap aan het heil in Christus. Vgl. vs. 11.

tot verlossing zijns eigendoms, d. i. opdat de gemeente eens van alle ellende volkomen verlost worde. Heet Israël, het volk Gods, in het O. T. Gods *eigendom* (b. v. Exod. XIX : 5, Deut. VII : 6), hier draagt de christelijke gemeente dien naam, als zijnde het ware volk Gods. Vgl. 1 Petr. II : 9, Gal. VI : 15. Het woord *verlossing* staat hier in ruimere beteekenis dan vs. 7. Vgl. H. IV : 30, 1 Kor. I : 30.

tot lof zijner heerlijkheid. Zie op vs. 12.

15. *heiligen.* Zie op vs. 1.

17. *de God — Christus.* Vgl. Joh. XX : 17, 1 Kor. III : 23, XI : 3.

de Vader der heerlijkheid, d. i. de Vader, die door heerlijkheid en luister gekenmerkt wordt. Vgl. 2 Kor. I : 3, Hand. VII : 2.

den Geest enz., d. i. den Heiligen Geest, die wijsheid en helder inzicht in de waarheid mededeelt en daardoor tot de rechte kennis van God leidt. Vgl. 2 Kor. IV : 13, 1 Kor. II : 10.

18. *uws harten.* Gew. t. *uws verstands.*

de hope zijner roeping, d. i. de hope, door Gods roeping tot het heil in Christus bij u gewekt.

welke de rijkdom enz., d. i. hoe uitnemend groot en heerlijk het heil is, dat de christenen van God zullen beërven. Vgl. Hand. XX : 32, Rom. VIII : 17, 18.

18. *erfenis.* Zie op vs. 14.

19. *welke — gelooven.* De grootheid van Gods macht openbaart zich daarin, dat hij de geloovigen tot heerlijkheid leidt. Vgl. vs. 18.

naar de werking — sterkte. Te verbinden met *de uitnemende grootheid . . zijner macht*, als die reeds in de opstanding van Christus openbaar geworden was (vs. 20); volgens and. met het onmiddellijk voorafgaande: *ons die gelooven*, zoodat het geloof hier zou zijn voorgesteld als door God gewerkt.

20. *aan zijne rechterhand gezet.* Zie op Rom. VIII : 34.

21. Bedoeld zijn allen, die, hetzij op aarde of in den hemel, door waardigheid, gezag of invloed boven anderen staan of staan zullen.

genoemd wordt, t. w. met onderscheiding.

deze eeuw . . . de toekomende. Zie op Matth. XII : 32.

22. *tot hoofd boven alles*, d. i. tot opperhoofd.

23. *welke zijn ligchaam is.* Daar de geheele gemeente als 't ware één ligchaam uitmaakt, waarvan Christus het *hoofd* is (vs. 22, Rom. XII : 5), heet zij *zijn ligchaam*, gelijk allen, die tot haar behooren, *leden van Christus* heeten (1 Kor. VI : 15). Vgl. op 1 Kor. XII : 13.

de volheid — vervult. Als *ligchaam* van Christus is de gemeente ook de *volheid* Gods (d. i. van God geheel vervuld), omdat Gods Geest er in woont en zijn goddelijk leven er zich krachtig in openbaart, evenals hij daarmede het heelal doordringt. And. denken hierbij aan Christus.

in alles, d. i. in alle opzichten. And. *in allen.*

1. En u, die dood waart door uwe
2. overtredingen en zonden, ' waarin gij
eertijds wandeldet naar de eeuw dezer
wereld, naar den overste van de
macht der lucht, van den geest, die
nu werkt in de kinderen der onge-
3. hoorzaamheid; ' onder welke ook wij
allen eertijds verkeerden in de be-
geerlijkheden onzes vleesches, doende
den wil des vleesches en der gedach-
ten, en wij waren van nature kinde-
ren des toorns, evenals de overigen. '
4. Maar God, die rijk is aan barmhar-
tigheid, heeft om zijne groote liefde,
5. waarmede hij ons liefhad, ' ook ons,
die dood waren door de overtredin-
gen, met Christus levend gemaakt —
door genade zijt gij behouden — '
6. en medeopgewekt en medegezet in
7. den hemel in Christus Jezus, ' opdat
hij in de toekomende eeuwen den
uitnemenden rijkdom zijner genade
betoonen zou door zijne goedertieren-
heid over ons in Christus Jezus. '
8. Want door genade zijt gij behouden,
door het geloof; en dat niet uit u,
9. het is Gods gave; ' niet uit werken,
10. opdat niemand roeme. ' Want wij
zijn zijn maaksel, in Christus Jezus
geschapen tot goede werken, die God
te voren bereid heeft, opdat wij daar-
in wandelen zouden. '
11. Daarom, gedenkt, dat eertijds gij,
heidenen in het vleesch, die onbe-
snedenheid genoemd wordt door de
dusgenaamde besnijdenis in het vleesch,
12. met handen verricht, ' dat gij te dier
tijd zonder Christus waart, verwij-

Vs. **1.** Kol. II:13; Openb. III:1. — Vs. **2.** Kol. III:7; Joh. XII:31; 2 Kor. IV:4. — Vs. **3**—**5.** Tit. III:3—5. — Vs. **3.** Rom. VI:12, I:18. — Vs. **4.** Rom. V:8.

Vs. **5.** Vs. 1; Kol. II:13; Rom. VIII:11, 24. — Vs. **6.** Kol. II:12. — Vs. **8**, **9.** Rom. III:24, 27; 1 Kor. I:29. — Vs. **10.** H. IV:24; 2 Kor. V:17. — Vs. **12.** Rom. IX:4.

1. De zin, die hier aanvangt, blijft onvoltooid, maar wordt in anderen vorm weder opgevat en ten einde gebracht vs. 4, 5.

u, christenen uit de heidenen. Vgl. vs. 2, 3, 11, 12.

dood, d. i. geestelijk dood, zonder leven en heil. Vgl. Matth. VIII:22, Joh. V:25, Openb. III:1. And. aan den dood, als de straf der zonde, onderworpen. Vgl. Rom. V:12, VI:10.

2. *naar de eeuw dezer wereld*, d. i. naar de denk- en handelwijze der wereld in den tegenwoordigen tijd.

naar den overste — lucht, d. i. naar de ingeving en werking van den duivel, als den overste van de geestenwereld in de lucht. Volgens de joodsche denkbeelden, die ook bijzonder in Klein-Azië heerschten, hielden de booze geesten hun verblijf in de lucht en oefenden zij vandaar invloed op de menschen uit. Vgl. Openb. XII:7.

van den geest enz. Nadere verklaring van: *van de macht der lucht.*

in de kinderen der ongehoorzaamheid, d. i. in hen, wier kenmerk ongehoorzaamheid aan God is. Vgl. vs. 3, H. V:6, Luc. XVI:8.

3. *wij allen*, christenen uit de Joden en heidenen beide. And. denken hier alleen aan christenen uit de Joden.

onzes vleesches, d. i. van onzen zinnelijken mensch. Vgl. Rom. VIII:7, Gal. V:17.

der gedachten, d. i. der zondige gedachten, door den zinnelijken lust in ons opgewekt.

van nature, d. i. wat onzen bedorven aard betreft, ten tijde dat wij nog wandelden in de begeerlijkheden onzes vleesches.

kinderen des toorns, d. i. aan Gods toorn (zie op Rom. I:18) onderworpen, evenals de overige heidenen, die nog kinderen der ongehoorzaamheid zijn (vs. 2).

5. *met Christus levend gemaakt*, d. i. uit onzen geestelijken dood (vs. 1) tot een nieuw leven gebracht, en dat in gemeenschap met Christus, den uit de dooden opgewekte.

5. *behouden*, zoodat gij niet meer kinderen des toorns zijt, prijsgegeven aan het eeuwig verderf. Vgl. vs. 3.

6. De zin is: In vereeniging met Christus Jezus, die uit de dooden opgewekt en tot hoofd der gemeente in den hemel gesteld is, zijn ook wij een nieuw leven deelachtig geworden en als leden van zijn ligchaam reeds in den hemel. Vgl. op vs. 5.

7. *in de toekomende eeuwen*, d. i. in de eeuw of eeuwen, die op de wederkomst van Christus volgen zouden. Zie verder op Matth. XII:32.

betoonen, d. i. in 't licht stellen.

8. *behouden.* Zie op vs. 5.

en dat, t. w. dit, dat gij behouden zijt.

9. *niet uit werken*, d. i. niet wegens eigene verdienste. Vgl. Rom. IV:4, 5.

10. *wij zijn zijn maaksel* enz., d. i. wat wij als christenen zijn, zijn wij door God. Dus kan ons heil niet uit ons zelve, of uit onze werken, maar moet het wel Gods gave zijn. Vgl. vs. 8, 9.

te voren, t. w. eer hij ons in Christus tot goede werken schiep.

bereid, d. i. als 't ware gereed gemaakt, opdat wij ze zouden volbrengen.

11. *dat eertijds gij, heidenen.* Gew. t. *dat gij, die eertijds heidenen waart.*

heidenen in het vleesch, d. i. die, als onbesnedenen, in uw vleesch het kenmerk der heidenen droegt.

onbesnedenheid genoemd. De Joden, trotsch op hunne besnijdenis, die hen als afstammelingen van Abraham kenmerkte, noemden de heidenen met verachting *onbesnedenen.*

dusgenaamde. Dit woord drukt minachting uit voor een bloot uitwendig teeken in het vleesch. Vgl. Kol. II:11, Rom. II:25—29.

12. *te dier tijd*, d. i. toen gij nog heidenen waart.

zonder Christus, zelfs onbekend met de belofte aangaande hem, wier vervulling Israëls hope was.

verwijderd van het burgerschap Israëls, d. i. geen medeburgers (vs. 19) van het door God uitverkoren volk.

derd van het burgerschap Israëls en
vreemd aan de verbonden der belof-
te, zonder hope en zonder God in
13. de wereld. ' Maar nu, in Christus
Jezus, zijt gij, die eertijds verre
waart, nabij geworden door het bloed
14. van Christus. ' Want hij is onze vre-
de, die ze beiden tot één gemaakt en
den middelmuur der omheining, de
15. vijandschap, verbroken heeft, ' daar
hij in zijn vleesch de wet der gebo-
den in inzettingen te niet deed, ten
einde die twee in zich tot éénen
nieuwen mensch te scheppen, door
16. vrede te maken ' en beiden in één
ligchaam met God te verzoenen door
het kruis, nadat hij de vijandschap
17. daaraan gedood had. ' En hij is vre-
de komen verkondigen aan u, die
verre waart, en vrede aan hen, die
18. nabij waren; ' want door hem heb-
ben wij beiden in éénen Geest den
19. toegang tot den Vader. ' Derhalve
zijt gij niet meer vreemdelingen en
bijwoners, maar medeburgers der hei-
20. ligen en huisgenooten Gods, ' ge-
bouwd op het fundament der apos-
telen en profeten, terwijl hoeksteen
21. is Christus Jezus zelf, ' in wien het
gansche gebouw, goed ineengevoegd,
opwast tot een heiligen tempel in
22. den Heer; ' in wien ook gij mede
gebouwd wordt tot eene woonstede
Gods in den geest.

HOOFDSTUK III.

Dat ook de heidenen deel zouden hebben aan het heil in Christus, was vroeger eene verborgenheid, maar nu den apostel geopenbaard (vs. 1—6), en waarvan de verkondiging hem door Gods genade was opgedragen (vs. 7—13).

Vs. **13.** H. I:7; Jez. LVII:19. — Vs. **14.** Hand. X:36; Kol. I:20. — Vs. **15.** Kol. II:14. — Vs. **16.** Kol. I:20. — Vs. **17.** Jez. LVII:19; Hand. II:39. — Vs. **18.** H. III:12; Rom. V:2; Hebr. X:19; Joh. XIV:6.

Vs. **19.** H. III:6; Num. XII:7; 1 Tim. III:15; Hebr. X:21. — Vs. **20.** 1 Kor. III:10, 11; Openb. XXI:14; Jez. XXVIII:16; 1 Petr. II:4, 6. — Vs. **21, 22.** H. IV:16; 1 Kor. VI:19; 2 Kor. VI:16; 1 Petr. II:5.

12. *de verbonden der belofte*, d. i. de verbonden, door God aangegaan met de aartsvaders, het gansche volk en David (Rom. IX:4), waarmede de belofte aangaande den Christus gepaard ging.

zonder hope, en dus ook zonder moed en troost.

zonder God in de wereld, d. i. verstoken van de kennis van den waren God (vgl. Gal. IV:8), en daardoor als aan zich zelve overgelaten, zonder steun of hulp.

13. *verre*, t. w. van Israël en de voorrechten, aan dat volk verleend (vs. 12). Vgl. op Hand. II:39.

door (Gr. *in*) *het bloed van Christus*. Nadere verklaring van het voorafgaande: *in Christus Jezus*. Vgl. H. I:7.

14. *onze vrede*, d. i. degene, door wien er nu vrede is tusschen Joden en heidenen, daar hij beiden met God verzoend heeft (vs. 16).

beiden, d. i. de vroeger gescheiden deelen, t. w. Joden en heidenen.

den middelmuur — vijandschap. De wet met hare vele bepalingen, vooral die omtrent rein en onrein, hield den Jood als binnen eene *omheining* besloten, en deze vormde tusschen hem en den heiden een *middelmuur*, die hen in het gezellig verkeer van elkander gescheiden hield en oorzaak was van hunne wederkeerige vijandschap.

15. *in zijn vleesch*, d. i. in zijn ligchaam.

de wet — inzettingen, d. i. de wet met hare geboden, die in allerlei inzettingen bestaan.

te niet deed, d. i. ophief, wat den eigenaardigen vorm betreft, waarin de wet Gods heilige eischen tot de menschen bracht. Vgl. op Rom. X:4.

16. *in één ligchaam*, d. i. tot één ligchaam in ééne maatschappij vereenigd.

de vijandschap, t. w. tusschen Joden en heidenen. Zie op vs. 14.

gedood, d. i. verbroken (vs. 14), vernietigd. De uitdrukking is ontleend aan de vermelding van het *kruis*, waaraan Christus gedood was.

17. *hij is — verkondigen*, d. i. door de verkondiging van het evangelie was hij zelf werkzaam, om vrede te stichten.

17. *vrede.* Zie op vs. 14.

die verre waart. Zie op vs. 13.

die nabij waren, d. i. de Joden.

18. *in éénen Geest*, d. i. in denzelfden Heiligen Geest, ons beiden verleend.

den toegang tot den Vader, die vroeger, toen wij nog kinderen des toorns waren (vs. 3), voor ons gesloten was.

19. *gij*, christenen uit de heidenen.

vreemdelingen en bijwoners, die niet deelen in de rechten van het volk, waaronder zij wonen. Vgl. op vs. 12 en Hand. VII:6.

medeburgers der heiligen, d. i. der aan God gewijden. Gelijk vroeger de Joden (vs. 12), zoo waren dat nu vooral de christenen, als het w a r e Israël Gods (Gal. VI:15).

huisgenooten Gods, d. i. opgenomen in Gods huisgezin. Vgl. Num. XII:7.

20. *gebouwd* enz. Tot de voorstelling van de gemeente als een g e b o u w leidde het voorafgaande *huisgenooten.*

het fundament — profeten. Overeenkomstig de voorstelling van de christenen als b o u w s t e e n e n en van Christus als h o e k s t e e n, zijn de apostelen en profeten het *fundament*, t. w. door hunne prediking van het evangelie. Vgl. Openb. XXI:14. And. het fundament, door de apostelen en profeten gelegd.

profeten. Daar dezen eerst nà de apostelen vermeld worden, denke men hier niet aan profeten des O., maar des N. V. Vgl. H. III:5, IV:11, en zie verder op Hand. XI:27.

21. *het gansche gebouw*, t. w. der gemeente. And. *alle* of *elk gebouw*, d. i. iedere gemeente in 't bijzonder.

in den Heer, d. i. Christus.

22. *ook gij*, t. w. de christenen, aan wie de brief gericht is.

eene woonstede — geest, d. i. eene geestelijke woonstede Gods.

Daarom bidt hij God, dat ook de christenen mogen toenemen in geloof en liefde (vs. 14—17), en daardoor in de kennis der liefde van Christus (vs. 18, 19), en eindigt zijn gebed met lofverheffing van God (vs. 20, 21).

1. Daarom, ik, Paulus, de gevangene
van Christus Jezus voor u, heide-
2. nen, — ' indien gij althans gehoord
hebt van de bedeeling der genade
3. Gods, mij voor u gegeven, ' dat mij
door openbaring de verborgenheid is
bekend gemaakt, gelijk ik te voren
4. kortelijk geschreven heb; ' waaraan
gij, het lezende, mijn inzicht kunt
bemerken in de verborgenheid van
5. Christus, ' die in andere tijden den
kinderen der menschen niet is be-
kend gemaakt, gelijk zij nu geopen-
baard is aan zijne heilige apostelen
6. en profeten door den Geest, ' dat in
Christus Jezus de heidenen medeërf-
genamen en medeïngelijfden en me-
dedeelgenooten der belofte zijn, door
7. het evangelie, ' welks dienaar ik ge-
worden ben naar de gave der genade
Gods, mij gegeven naar de werking
8. zijner kracht. ' Mij, verre den min-
sten van alle heiligen, is deze gena-
de gegeven, aan de heidenen den on-
naspeurlijken rijkdom van Christus
9. te verkondigen ' en voor allen in
't licht te stellen, welke de bedeeling
is der verborgenheid, van alle eeu-
wen her verborgen geweest in God,
10. die alles geschapen heeft; ' opdat nu
aan de overheden en de machten in
den hemel door de gemeente de veel-
vuldige wijsheid Gods zou worden
11. bekend gemaakt, ' naar het eeuwig
voornemen, dat hij opgevat heeft in
12. Christus Jezus, onzen Heer, ' in
wien wij de vrijmoedigheid hebben
en den toegang met vertrouwen, door
13. het geloof van hem; ' waarom ik
bid, dat gij niet moedeloos wordt on-
der mijne verdrukkingen voor u, die
uwe eere zijn.
14. Daarom buig ik mijne knieën voor
15. den Vader, ' naar wien alle geslacht

Vs. **1.** H. IV:1; Kol. IV:1; 2 Tim. I:8; Phil. 1, 9. — Vs. **2.** Vs. 8; Rom. I:5. — Vs. **3.** H. I:9; Gal. I:12. — Vs. **5**—**7.** Kol. I:25—27. — Vs. **6.** H. II:12, 19. — Vs. **7.** Vs. 2.

Vs. **8.** 1 Kor. XV:9; 1 Tim. I:15; Hand. IX:15; Gal. I:16. — Vs. **9.** Vs. 5; Rom. XVI:25, 26; Kol. I:26. — Vs. **10.** 1 Petr. I:12. — Vs. **11.** H. I:9. — Vs. **12.** H. II:18. — Vs. **13.** Kol. I:24. — Vs. **14**—**19.** H. I:16—18.

1. De hier aangevangen zin is niet ten einde gebracht en wordt eerst weder opgevat òf vs. 13, òf vs. 14, òf misschien H. IV:1.

de gevangene van Christus, d. i. voor de zaak van Christus. Zie verder de Inl.

voor u, d. i. om uwentwil. Paulus was ten gevolge van den haat, dien de Joden hem als den apostel der heidenen toedroegen, gevangengenomen. Zie Hand. XXI, XXII.

2. *de bedeeling*, d. i. de beschikking van God.

mij, t. w. als apostel der heidenen. Vgl. vs. 3 en 7.

3. *dat mij ... is bekend gemaakt.* Gew. t. *dat hij mij ... bekend gemaakt heeft.*

door openbaring, en niet door onderricht van eenig mensch. Vgl. Gal. I:15, 16.

de verborgenheid, t. w. aangaande het deelgenootschap der heidenen aan het heil in Christus. Zie vs. 4—7, en vgl. op H. I:9.

4. *van Christus*, d. i. aangaande Christus, den Zaligmaker ook der heidenen.

5. *niet ... gelijk*, d. i. niet in die mate als. Eenigermate toch was zij in vroeger tijden den menschen reeds bekend gemaakt door de oude profeten. Vgl. Gal. III:8, Rom. IX:24—26.

profeten. Zie op H. II:20.

6. *medeërfgenamen*, t. w. met de Joden. Zie verder op H. I:11.

medeïngelijfden, t. w. in de gemeente, het ligchaam van Christus (H. I:23).

der belofte, aan Israël gedaan aangaande het heil in Christus.

7. *de gave der genade Gods*, d. i. het aan Paulus opgedragen apostelambt. Vgl. vs. 2.

naar de werking zijner kracht. Dit wordt er bijgevoegd, met het oog op hetgeen hij vroeger geweest was (vs. 8).

8. *verre den minsten — heiligen*, daar ik de gemeente Gods vervolgd heb. Vgl. 1 Kor. XV:9.

aan. Gew. t. *onder.*

den onnaspeurlijken rijkdom van Christus, waardoor hij in staat is allen, ook de heidenen, zalig te maken. Vgl. Rom. X:12.

9. *de bedeeling.* Zie op vs. 2. Gew. t. *de gemeenschap.*

der verborgenheid. Zie op vs. 3.

die alles geschapen heeft, en dus de macht bezit, om alles naar zijn welbehagen te doen. De gew. t. voegt er bij: *door Jezus Christus.*

10. De zin is: Opdat, naar Gods bedoeling, zijne veelvuldige wijsheid in zijn ontwerp tot verlossing des menschdoms nu, door het bestaan der gemeente uit heidenen zoowel als uit Joden, blijkbaar zou worden voor de engelen, als die in het heil der menschen belang stellen (Vgl. Luc. XV:7, Hebr. I:14, 1 Petr. I:12).

overheden — hemel. Zie op H. I:21.

12. *de vrijmoedigheid*, t. w. voor God. Vgl. Hebr. III:6, IV:16, 1 Joh. II:28.

den toegang. Zie op H. II:18.

het geloof van hem. And. *het geloof aan hem.* Zie op Rom. III:22.

13. *die uwe eere zijn*, omdat zij, veroorzaakt door de prediking van het evangelie aan u (vgl. op vs. 1), ten bewijze verstrekken van Gods genadig welbehagen in u.

14. *den Vader.* Gew. t. *den Vader onzes Heeren Jezus Christus.*

15. *alle geslacht — aarde*, d. i. alle geslachten van engelen (zie op H. I:21) en menschen.

in hemel en op aarde genoemd wordt, '
16. dat hij, naar den rijkdom zijner heerlijkheid, u geve door zijnen Geest met kracht gesterkt te worden naar
17. den inwendigen mensch, ' zoodat Christus door het geloof in uwe harten woont, en gij in de liefde ge-
18. worteld en gegrondvest zijt; ' opdat gij in staat moogt zijn met al de heiligen te begrijpen, welke de breedte en lengte en diepte en hoogte is, '
19. en de liefde van Christus te kennen, die de kennis te boven gaat; opdat gij vol wordt tot de gansche volheid Gods.
20. Hem nu, die machtig is boven alles te doen, zeer verre boven hetgeen wij bidden of bevatten, naar de
21. kracht, die in ons werkt, ' hem zij in de gemeente de heerlijkheid in Christus Jezus, alle geslachten door, tot in alle eeuwigheid! Amen.

HOOFDSTUK IV.

Vermaning tot liefde en eensgezindheid (vs. 1—3), op grond van de eenheid der christenen onderling, ook bij verscheidenheid van gaven (vs. 4—7). Die gaven toch, door Christus verleend (vs. 8—11), hebben de opbouwing der gemeente in kennis en liefde ten doel (vs. 12—16). Vermaning, om niet meer een heidenschen wandel te leiden (vs. 17—19), maar den ouden mensch af te leggen en den nieuwen aan te doen (vs. 20—24). Waarschuwing tegen al wat met de onderlinge liefde in strijd is (vs. 25—32).

1. Ik vermaan u dan, ik, de gevangene in den Heer, dat gij wandelt waardig der roeping, waarmede gij
2. geroepen zijt, ' met alle nederigheid en zachtmoedigheid, met lankmoedigheid elkander in liefde verdraagt, '
3. en u beijvert de eenheid des Geestes te bewaren door den band des vredes.
4. Eén ligchaam is 't en één Geest, gelijk gij ook geroepen zijt tot ééne
5. hope uwer roeping; ' één Heer, één
6. geloof, één doop; ' één God en Vader van allen, die over alles en door
7. alles en in alles is. ' Doch aan een iegelijk onzer is de genade gegeven naar de maat der gave van Christus. '
8. Daarom zegt hij: Opgevaren naar

Vs. 17. Joh. XIV:23. — Vs. 19. H. V:2; Kol. II:10. — Vs. 20, 21. Rom. XVI:25—27; Jud. 24, 25.
Vs. 1. H. III:1; Kol. I:10, IV:1; Fil. I:27; 1 Thess. II:12. — Vs. 2—4. Kol. III:12—15.
Vs. 2. Vs. 32; 1 Kor. XIII:4; Gal. VI:2. — Vs. 4—7. Rom. XII:4—6; 1 Kor. XII:11—13. — Vs. 5, 6. 1 Kor. VIII:6. — Vs. 7. 1 Petr. IV:10. — Vs. 8. Ps. LXVIII:19.

15. *genoemd wordt*, d. i. den naam van *geslacht* draagt. In het Gr. stamt het woord geslacht van het woord vader af. God, wil de apostel zeggen, is aller Vader, omdat allen uit hem zijn.
16. *naar — heerlijkheid*, d. i. naar den rijkdom, die zijne goddelijke volmaaktheid kenmerkt, en waardoor hij dus evenzeer geven kan als wil.
17, 18. *en gij — opdat gij*. And. *opdat gij, in de liefde geworteld en gegrondvest.*
18. *in staat — zijn*, t. w. door de kracht u verleend (vs. 16). And. door de liefde (vs. 17), die u voor het kennen der liefde van Christus (vs. 19) vatbaar maakt.
de breedte — hoogte, d. i. de volle omvang der liefde van Christus (vs. 19), of, volgens and., der wijsheid van God in zijn ontwerp tot verlossing des menschdoms (vs. 10).
19. *de liefde van Christus te kennen*, t. w. in hare waarde en kracht, door middel van ervaring, al is het ook onmogelijk haar te doorgronden.
de kennis, d. i. 's menschen bevatting. Vgl. vs. 8, Fil. IV:7.
opdat gij enz., d. i. opdat God, naar de gansche volheid van zijn leven en kracht, in u wone (H. I:23, II:22, Kol. II:9, 10). And. denken hier aan een geheel vervuld worden met Gods geestelijke gaven.
20. *naar de kracht* enz. Dit beroep op de innerlijke ervaring der lezers moest hen leiden tot de overtuiging, dat Gods macht hun bidden en bevatten nog verre te boven ging.
21. *alle geslachten — eeuwigheid.* Gr. *tot in alle geslachten van alle eeuwigheid.* Daar men zich de wederkomst van Christus als spoedig aanstaande voorstelde (zie op Rom. XIII:11), denke men hier niet aan opvolgende menschengeslachten, maar aan de gansche menigte van hen, die in Christus de zaligheid beërven.

1. Hier begint het vermanend gedeelte van den brief. Zie de Inl.
de gevangene in den Heer. Deze herinnering moet dienen, om aan zijne vermaningen eene des te betere ontvangst te bereiden. Vgl. H. III:1.
waardig der roeping enz., d. i. overeenkomstig hetgeen uw deelgenootschap aan het heil in Christus van u eischt.
3. *de eenheid des Geestes*, d. i. de onderlinge eensgezindheid, die de vrucht is van de gemeenschap des Heiligen Geestes.
4. *Eén ligchaam is 't en één Geest*, d. i. Al de christenen maken te zamen één ligchaam uit, en het is één en dezelfde Heilige Geest, die dat ligchaam bezielt en in al de leden daarvan woont en werkt.
hope uwer roeping. Zie op H. I:18.
6. *van allen*, d. i. van alle christenen.
die over alles — is, d. i. die zijn bestuur over alles uitstrekt, met zijn leven en kracht alles doordringt, en in alles werkt. And. *die over allen en door allen en in allen* (Gew. t. *in u allen*) *is.* Vgl. Rom. XI:36, 1 Kor. VIII:6.
7. *de genade*, d. i. Gods genade, zooals zij zich in de verleende gaven openbaart.
naar de maat der gave van Christus, d. i. naar de maat, waarmede Christus aan elk zijne bijzondere gave heeft toegedeeld. And. d. i. naar de maat van elks deelgenootschap aan Christus.
8. *Daarom zegt hij*, t. w. God in de Schrift. Vgl. 1 Kor. VI:16, Gal. III:16.
Opgevaren — gegeven. Moet deze plaats dienen tot grondslag van het betoog, dat de verhoogde Christus de uitdeeler is der geestelijke gaven (vs. 7, 9—16), dan wordt op hem, doch met wijziging der woorden, toegepast (vs. 9, 10), wat de psalmdichter van God verklaart. And. willen hierbij aan God gedacht hebben.

den hooge, heeft hij gevange-
nen gemaakt, en den men-
9. schen gaven gegeven. ' Dit nu:
Hij is opgevaren, wat is het an-
ders, dan dat hij ook is nedergedaald
10. naar het lagere der aarde? ' Die ne-
dergedaald is, hij is 't, die ook is
opgevaren boven al de hemelen, op-
11. dat hij alles vervullen zou. ' En hij
heeft sommigen gegeven tot aposte-
len, anderen tot profeten, anderen
tot evangelisten, anderen tot herders
12. en leeraars, ' tot de volmaking der
heiligen, voor het werk der bedie-
ning, voor de opbouwing van het
13. ligchaam van Christus; ' totdat wij
allen geraken tot de eenheid des ge-
loofs en der kennis van den Zoon
Gods, tot een volwassen man, tot de
maat van den leeftijd der volheid van
14. Christus; ' opdat wij niet meer kin-
deren zijn, als golven bewogen en
rondgevoerd door iederen wind van
leering, door de bedriegerij der men-
schen, door de arglistige kunstgre-
15. pen der dwaling, ' maar, terwijl wij
de waarheid betrachten, in liefde al-
leszins opwassen tot hem, die het
16. hoofd is, Christus; ' uit wien het
gansche ligchaam, goed ineengevoegd
en verbonden door alle verband der
geleding, naar de werking van elk
deel in zijne mate, den wasdom des
ligchaams bekomt tot zijne opbouwing
in de liefde.
17. Dit dan zeg en betuig ik in den
Heer, dat gij niet meer moet wan-
delen, evenals de heidenen wande-
len in de ijdelheid huns gemoeds, '
18. verduisterd in het verstand, verwij-

Vs. **9**, **10**. Joh. III:13, VI:38. — Vs. **10**. H. I:23. — Vs. **11**. 1 Kor. XII:28; Hand. XXI:8; 2 Tim. IV:5. — Vs. **12**. H. I:23, II:21. — Vs. **13**. Vs. 3, 5; H. III:17, 19.

Vs. **14**. 1 Kor. XIV:20; Hebr. XIII:9. — Vs. **15**, **16**. H. I:22, 23, II:21; Kol. II:19. — Vs. **17**. 1 Thess. IV:1; Ef. II:2; 1 Petr. IV:3. — Vs. **18**. Rom. I:21, 28; 1 Thess. IV:5.

8. *gevangenen gemaakt*, d. i. hem vijandige machten tot zijne krijgsgevangenen gemaakt in den strijd, dien hij tegen haar voerde (vgl. Kol. II:15, 1 Kor. XV:25).

gaven, d. i. geestelijke gaven.

9. De bedoeling is: Daar van Christus, die in den hemel was, gezegd wordt, dat hij *opgevaren* is, zoo volgt daaruit, dat hij vooraf uit den hemel op aarde moet zijn *nedergedaald*. Zie echter op vs. 8.

ook. Gew. t. *eerst ook*.

het lagere der aarde, d. i. deze aarde, die lager is dan de hemel. And. het doodenrijk, dat lager dan de aarde is. Gew. t. *de lagere deelen* (d. i. streken) *der aarde*.

10. *al de hemelen*. Vgl. op 2 Kor. XII:2.

opdat hij alles vervullen zou, d. i. opdat hij in hemel en op aarde alles, en inzonderheid de gemeente, met de volheid zijner gaven doordringen zou (vs. 8). Vgl. H. I:23.

11. *profeten*. Zie op H. II:20.

evangelisten. Men denke aan rondreizende evangeliepredikers, van minderen rang dan de apostelen en ook wel in dienst van dezen staande. Vgl. op Hand. XXI:8.

herders en leeraars. Twee verschillende benamingen van dezelfde personen. Bedoeld zijn de oudsten of opzieners (zie op Hand. XI:30), aan wie de herderlijke zorg (vgl. Hand. XX:28, 1 Petr. V:2, 3), en ook de prediking in de onderlinge samenkomsten was opgedragen.

12. De zin is: Opdat door hunnen vereenigden arbeid (vs. 11) de christenen steeds nader worden gebracht tot de volmaaktheid, en alzoo het werk der ambtsbediening verricht worde, en de gemeente toeneme in wasdom en volkomenheid. And. verbinden *voor het werk der bediening* met *tot de volmaking der heiligen*, en denken aan de geschiktmaking der christenen tot allerlei dienstbetoon, waardoor ieder het zijne tot opbouwing der gemeente bijdraagt.

13. *totdat wij allen geraken* enz., en wel reeds in dit leven (vgl. vs. 14, 15).

13. *de eenheid — Zoon Gods*, d. i. de onderlinge eensgezindheid, die de vrucht is van het christelijk geloof en van de kennis van Gods Zoon. Vgl. op vs. 3. And. denken aan eenheid van geloof (vs. 5) en kennis.

tot een volwassen man, d. i. tot volwassenheid, en dus niet meer kinderen (vs. 14).

tot de maat — Christus, d. i. tot den rijpen leeftijd, waarin wij zóóver zullen ontwikkeld zijn in geloof en kennis, dat het leven van Christus ons geheel vervult. Vgl. vs. 10; H. III:17, 19.

14. *kinderen*, t. w. naar het verstand. Vgl. 1 Kor. XIV:20.

door iederen wind van leering, die dan uit dezen, dan uit genen hoek waait. Dat daarmede dwaalleer bedoeld wordt, blijkt uit den samenhang.

kunstgrepen der dwaling, d. i. kunstgrepen, waarvan de dwaalleeraars zich bedienen.

dwaling. And. *verleiding*. Vgl. op 2 Thess. II:3.

15. *de waarheid betrachten*, d. i. in woord en wandel ons door de waarheid laten besturen. Het gr. woord, gewoonlijk gebezigd van *de waarheid zeggen* (Gal. IV:16), beteekent eig. *waar zijn*.

in liefde, d. i. door liefde onderling verbonden. And. voegen deze woorden bij: *de waarheid betrachten*.

opwassen tot hem, t. w. Christus. Bedoeld wordt, dat wij, die het ligchaam van Christus zijn, aan hem, die het hoofd is, in allen deele steeds meer gelijk worden naar den geest.

16. De beeldspraak, aan het menschelijk ligchaam met zijne geledingen ontleend, licht hier het *in liefde opwassen* (vs. 15) nader toe. Alle christenen, door liefde onderling verbonden als leden van één ligchaam, dragen tot den welstand en wasdom der geheele gemeente bij, zoodat deze steeds meer vordert in volmaking. En dit gaat uit van Christus, die aan elk zijne bijzondere gave heeft verleend (vs. 7).

17. *in den Heer*, d. i. uit kracht van mijne gemeenschap met hem. Vgl. Rom. IX:1.

gij, die vroeger heidenen waart.

de heidenen. Gew. t. *de overige heidenen*.

derd van het leven Gods, wegens
de onwetendheid, die in hen is, we-
19. gens de verharding huns harten; ' die,
ongevoelig geworden, zich hebben
overgegeven aan de ongebondenheid,
tot het bedrijven van allerlei onrein-
20. heid met hebzucht. ' Maar gij hebt
21. Christus zóó niet geleerd, ' indien
gij althans van hem gehoord hebt en
in hem onderwezen zijt, gelijk het
22. in Jezus waarheid is: ' dat gij, wat
uwen vorigen wandel betreft, den
ouden mensch, die verdorven wordt
naar de begeerlijkheden der verlei-
23. ding, moet afleggen, ' en in den
geest uws gemoeds verjongd worden, '
24. en den nieuwen mensch aandoen,
die naar God geschapen is in gerech-
tigheid en heiligheid der waarheid.
25. Daarom, legt de leugen af en
spreekt waarheid, een iegelijk met
zijnen naaste; want wij zijn elkan-
26. ders leden. ' Wordt toornig en zon-
digt niet; laat de zon over uwe toor-
27. nigheid niet ondergaan, ' en geeft
28. den duivel geen plaats. ' De steler
stele niet meer, maar arbeide veeleer
en werke met de handen het goede,
opdat hij kunne mededeelen aan hem,
29. die behoefte heeft. ' Geen vuil woord
ga uit uwen mond, maar wat er goed
is tot noodige stichting, opdat het
hun, die het hooren, tot zegen zij. '
30. En bedroeft den Heiligen Geest Gods
niet, met welken gij bezegeld zijt
31. tot den dag der verlossing. ' Alle
bitterheid en gramschap en toorn en
geschreeuw en lastering worde van u
32. weggedaan, met alle boosheid. ' Maar
weest jegens elkander goedertieren,
meedoogend, onderling vergevende,
gelijk ook God in Christus u verge-
ven heeft.

HOOFDSTUK V: 1—21.

Vermaning tot een wandel in de liefde, naar het voorbeeld van God en van Christus (vs. 1, 2). Waarschuwing tegen onreinheid in daden of woorden (vs. 3—6), en tegen gemeenschap met de werken der duisternis (vs. 7—14). Verschillende vermaningen (vs. 15—21).

1. Weest dan navolgers van God, als
2. geliefde kinderen, ' en wandelt in

Vs. **19**. H. V: 3. — Vs. **22—24**. Kol. III: 9, 10; Rom. VI: 4, 6; 1 Petr. II: 1, 2. — Vs. **23**. Rom. XII: 2; Tit. III: 5. — Vs. **25**. Kol. III: 9; Zach. VIII: 16; Rom. XII: 5. — Vs. **26**. Ps. IV: 5. — Vs. **27**. Jac. IV: 7. — Vs. **28**. Hand. XX: 34, 35; 1 Thess. IV: 11; 2 Thess. III: 8—12. — Vs. **29**. H. V: 4; Kol. III: 8; Matth. XII: 36.

Vs. **30**. Jez. LXIII: 10; Ef. I: 13, 14; 2 Kor. I: 22, V: 5. — Vs. **31**. Kol. III: 8; 1 Petr. II: 1. — Vs. **32**. Vs. 2; Kol. III: 12, 13; Matth. VI: 14, 15.
Vs. **1**. Matth. V: 48; 1 Joh. IV: 7, 8. — Vs. **2**. Vs. 27; Joh. XIII: 34; 1 Joh. III: 16; Gal. II: 20; Hebr. IX: 14.

18. *het leven Gods*, d. i. het ware leven, dat uit God is.
wegens de onwetendheid — harten. Hunne vervreemding van het leven Gods had haren grond in hunne onwetendheid, en deze wederom in de verharding huns harten.
19. *ongevoelig geworden*, t. w. voor de inspraak van het geweten, ten gevolge van de verharding huns harten (vs. 18).
onreinheid, d. i. wellust. Vgl. H. V: 3, Kol. III: 5.
met hebzucht, die naar geld en goed doet trachten, ten einde aan ongebondenheid en wellust bot te vieren (vgl. Jac. IV: 3).
20. *zóó niet geleerd*, alsof genoemde zonden (vs. 19) bestaanbaar waren met de kennis, die gij aangaande Christus verkregen hebt.
21. *gelijk het in Jezus waarheid is*, d. i. overeenkomstig hetgeen in Jezus waarheid is. De waarheid, hier bedoeld, wordt vs. 22—24 nader aangewezen.
22. *die verdorven wordt* enz., d. i. die zich zelven in het verderf stort door het involgen van de begeerlijkheden, welke de verleiding of het bedrog der zonde opwekt. Vgl. Hebr. III: 13.
24. De nieuwe mensch, dien de christen als een kleed moet aandoen, is als 't ware een nieuw schepsel, evenals Adam naar Gods beeld geschapen, en gekenmerkt door de gerechtigheid en heiligheid, die door de waarheid, in Christus geopenbaard, teweeggebracht wordt. Vgl. H. II: 10.
26. *Wordt toornig en zondigt niet*, d. i. Ziet toe, dat gij, wanneer gij u met recht vertoornt, niet zondigt in woord of daad. Vgl. op vs. 31. Zie ook Marc. III: 5.
27. *geen plaats*, d. i. geen gelegenheid, om u door uwen toorn tot zonde te vervoeren.
28. *werke met de handen het goede*, in plaats van er, gelijk vroeger, toen hij stal, het kwade meê te doen.
29. *tot noodige stichting*, d. i. tot die stichting, waaraan behoefte bestaat.
tot zegen zij. Gr. *genade* (of *eene weldaad*) *geve.*
30. *bedroeft — niet*, t. w. door het voeren van vuile taal (vs. 29).
den Heiligen Geest Gods, die in u woont (H. II: 22).
bezegeld. Zie op H. I: 13.
tot den dag der verlossing, die met 's Heeren wederkomst aanbreekt. Zie verder op H. I: 14.
31. *toorn.* Uit den samenhang blijkt, dat hier van zondigen toorn sprake is. Vgl. op vs. 26.
32. *gelijk ook God — vergeven heeft.* Gods vergevende liefde is hier, gelijk H. V: 2 de liefde van Christus, niet enkel voorbeeld, maar ook drangrede.
1. *navolgers van God*, t. w. in de liefde. Vgl. H. IV: 32.
als geliefde kinderen, d. i. gelijk het zulken betaamt, die God als zijne kinderen lief heeft.

liefde, evenals Christus ons heeft
liefgehad en zich zelven voor ons
heeft overgegeven als gave en offer,
Gode tot een welriekenden reuk.
3. Doch hoererij en allerlei onrein-
heid of hebzucht worde onder u zelfs
niet genoemd, gelijk het heiligen be-
4. taamt, ' noch schandelijkheid en zot-
teklap of gekkernij, wat niet voeg-
zaam is, maar veeleer dankzegging. '
5. Want dit weet gij, dat geen hoe-
reerder, of onreine, of hebzuchti-
ge — die een afgodendienaar is —
erfdeel heeft in het koninkrijk van
6. Christus en van God. ' Niemand mis-
leide u met ijdele woorden; want om
deze dingen komt de toorn Gods over
de kinderen der ongehoorzaamheid. '
7. Weest dan hunne medeplichtigen
8. niet; ' want gij waart eertijds duis-
ternis, maar nu zijt gij licht in den
Heer. Wandelt als kinderen des
9. lichts, ' — want de vrucht des lichts
bestaat in alle goedheid en gerech-
10. tigheid en waarheid — ' en beproeft,
11. wat den Heer welbehagelijk is. ' En
hebt geen gemeenschap met de on-
vruchtbare werken der duisternis,
12. maar bestraft ze ook veeleer. ' Want
wat in 't verborgen door hen gedaan
wordt, is schandelijk zelfs om te zeg-
13. gen. ' Maar dat alles wordt openbaar,
als het door het licht bestraft wordt;
want al wat openbaar wordt, is licht. '
14. Daarom zegt hij: Ontwaak, gij
die slaapt, en sta op uit de
dooden, en Christus zal over
u lichten!
15. Ziet dan toe, hoe gij nauwlettend
wandelt, niet als onwijzen, maar als
16. wijzen, ' den tijd uitkoopende, de-
17. wijl de dagen boos zijn. ' Daarom,
weest niet onverstandig, maar ver-
18. staat wat de wil des Heeren is. ' En
wordt niet dronken van wijn, waar-
in losbandigheid is, maar wordt vol

Vs. **3.** H. IV : 19; Kol. III : 5. — Vs. **4.** H. IV : 29. — Vs. **5.** 1 Kor. VI : 10; Kol. III : 5. — Vs. **6.** Kol. II : 8, III : 6. — Vs. **8.** 1 Thess. V : 4, 5; Rom. XIII : 13. — Vs. **9.** Gal. V : 22. — Vs. **10.** Vs. 17; Rom. XII : 2. Vs. **11.** 2 Kor. VI : 14. — Vs. **13.** Joh. III : 20, 21. — Vs. **14.** Rom. XIII : 11; 1 Thess. V : 6. — Vs. **15, 16.** Kol. IV : 5. — Vs. **17.** Vs. 10. — Vs. **18.** Spr. XXIII : 29, 30; Luc. XXI : 34.

2. *voor ons*, d. i. ten nutte van ons.
als gave — reuk. Met deze woorden, ontleend aan het O. T. (b. v. Num. XXIX : 2, 6, 8, 13, 36, vgl. vs. 5, Exod. XXIX : 18, Lev. VIII : 28, en vgl. Rom. XII : 1, Fil. II : 17, IV : 18), wordt de dood van Christus aangeduid als een Gode welgevallig offer.
3. *onreinheid of hebzucht.* Zie op H. IV : 19.
4. *schandelijkheid*, in woord of daad.
dankzegging, t. w. aan God.
5. *dit weet gij.* And. lez. *dit weet gij, het erkennende.*
die een afgodendienaar is, d. i. die van geld en goed zijn afgod maakt. Vgl. Matth. VI : 24.
erfdeel. Zie op H. I : 11.
6. *Niemand — woorden*, d. i. Laat geen heiden u door drogredenen in den waan brengen, alsof wellust en hebzucht (vs. 5) geen zonden zijn.
de toorn Gods — ongehoorzaamheid. Zie op H. II : 2, 3.
8. *gij waart . . . duisternis*, d. i. gij verkeerdet in een toestand van volslagen onwetendheid en zonde.
nu zijt gij licht in den Heer, d. i. ten gevolge uwer gemeenschap met Christus zijt gij bestraald met het licht der zuivere godskennis en zedelijke reinheid.
9. *de vrucht des lichts.* Gew. t. *de vrucht des Geestes.*
in alle — waarheid, d. i. in de betrachting van al wat goed en recht en waar is.
10. *beproeft, wat* enz., d. i. geeft in uwen wandel de proef van hetgeen enz.
11. *onvruchtbare — duisternis*, d. i. zondige bedrijven der heidenen (vs. 12), die niets voortbrengen dan ellende en verderf.
12. *in 't verborgen.* Men denke hier aan zonden, die het daglicht schuwen, niet aan die, waartoe de geheimenissen (mysteriën) der Grieken aanleiding gaven. Vgl. Rom. XIII : 13, 1 Thess. V : 7.
12. *door hen*, t. w. de heidenen, de kinderen der ongehoorzaamheid (vs. 6).
13. *wordt openbaar*, t. w. als zonde aan het geweten. Vgl. Joh. III : 20, 21, 1 Kor. XIV : 24, 25.
door het licht, t. w. bij monde van de kinderen des lichts (vs. 11). And. plaatsen deze woorden vóór *openbaar.*
al wat — is licht, d. i. al wat aan de verborgenheid, waarin het school, onttogen wordt, behoort daardoor reeds tot het gebied des lichts.
14. *zegt hij.* Zie op H. IV : 8. De woorden, hier aangehaald, zijn waarschijnlijk ontleend aan een oud christelijk lied, in die dagen in gebruik (vgl. vs. 19). And. denken aan een apokrief geschrift (vgl. op 1 Tim. V : 18, Jac. IV : 5).
Ontwaak — uit de dooden. Tweeërlei beeldspraak, aan den slaap en den dood ontleend, om op te wekken tot een nieuw geestelijk leven.
zal over u lichten, d. i. zal den nacht der zonde verdrijven en u met het licht der waarheid bestralen.
16. *den tijd uitkoopende.* De zin dezer woorden is onzeker. Volgens velen beteekenen zij: tijd en gelegenheid om het goede te doen, tot uw eigendom makende en gebruikende.
boos. Dit ziet òf op de zedeloosheid, die destijds onder de heidenen heerschte, òf op moeijelijkheden en bezwaren, waarmede de toenmalige christenen te kampen hadden.
18. Tegenover de opgewondenheid door den wijn wordt hier gesteld de opgetogenheid door den Heiligen Geest. Leidt de eerste tot luidruchtig getier, de laatste doet lofzangen aanheffen. Vgl. vs. 19 en Hand. II : 13, 15—18.

19. van den Geest ' en spreekt tot elkan-
der met psalmen en lofzangen en
geestelijke liederen, den Heere psal-
20. men zingende in uw hart, ' en dankt
te allen tijde God, den Vader, voor
alles, in den naam onzes Heeren Je-
21. zus Christus; ' en weest elkander on-
derdanig in de vreeze van Christus.

HOOFDSTUK V : 22—VI : 9.

Wederzijdsche plichten van echtgenooten (vs. 22—32), van kinderen en ouders (H. VI : 1—4), van dienstknechten en heeren (vs. 5—9).

22. Gij vrouwen! weest uwen mannen
23. onderdanig als den Heer; ' want de
man is hoofd der vrouw, evenals
Christus hoofd der gemeente is, hij,
24. de behouder des ligchaams. ' Maar
gelijk de gemeente aan Christus on-
derdanig is, dat zóó ook de vrou-
wen het haren mannen zijn in alles.
25. Gij mannen! hebt uwe vrouwen
lief, evenals Christus de gemeente
liefgehad en zich zelven voor haar
26. overgegeven heeft, ' om, na haar ge-
reinigd te hebben door het waterbad,
haar te heiligen door het woord; '
27. om zelf de gemeente voor zich te
stellen heerlijk, zonder vlek of rimpel
of iets dergelijks, maar opdat zij heilig
28. zij en onbesmet. ' Zóó behooren de
mannen hunne vrouwen lief te heb-
ben als hunne eigene ligchamen. Die
zijne vrouw liefheeft, heeft zich zel-
29. ven lief. ' Niemand toch heeft ooit
zijn eigen vleesch gehaat, maar hij
voedt en koestert het, evenals Chris-
30. tus de gemeente. ' Want wij zijn leden
van zijn ligchaam, van zijn vleesch
31. en van zijn gebeente. ' Daarom zal
een mensch vader en moeder
verlaten en zijne vrouw aan-
hangen, en die twee zullen
32. tot één vleesch zijn. ' Deze ver-

Vs. **19**, **20**. Kol. III : 16, 17. — Vs. **20**. 1 Thess. V : 18. — Vs. **21**. 1 Petr. V : 5. — Vs. **22**. Gen. III : 16; Kol. III : 18; Tit. II : 5; 1 Petr. III : 1. — Vs. **23**. 1 Kor. XI : 3; Ef. I : 22, 23.

Vs. **25**. Kol. III : 19; Ef. V : 2. — Vs. **26**. Tit. III : 5. — Vs. **27**. 2 Kor. XI : 2; Kol. I : 22. — Vs. **30**. 1 Kor. XII : 27. — Vs. **31**. Gen. II : 24; Matth. XIX : 5.

19. Vol van den Geest, zouden zij niet enkel in de onderlinge samenkomsten, maar ook in het gemeenzaam verkeer, jegens elkander aan hunne geestvervoering lucht geven in hooggestemde taal en in godsdienstig gezang. Vgl. vs. 4, Hand. II : 11, IV : 23—31, XVI : 25.

psalmen en lofzangen. Bedoeld schijnen lofzangen in den trant der psalmen (vgl. 1 Kor. XIV : 26, 15), en meer in den vorm der grieksche hymne.

geestelijke liederen, d. i. liederen, door den Heiligen Geest u op de lippen gelegd, of die, in onderscheiding van ruwe en dartele volksliederen, Gods geestelijke zegeningen vermelden.

psalmen zingende. Gr. *zingende en psalmzingende*.

in uw hart, d. i. zoodat uw geheele hart er deel aan neemt.

20. *voor alles*, t. w. voor vreugde en droefheid beide. Vgl. 1 Thess. V : 18, Rom. VIII : 28.

in den naam — Christus, d. i. in uw danken bestuurd door hetgeen onze Heer Jezus Christus voor u is.

21. *elkander onderdanig*, t. w. voor zoover de een rechten over den ander heeft (vgl. 1 Petr. II : 13). Hiermede worden de volgende vermaningen ingeleid.

in de vreeze van Christus, d. i. in heilige vrees voor Christus, den toekomstigen rechter. Vgl. 2 Kor. V : 11. Gew. t. *in de vreeze Gods*.

22. *als den Heer*, d. i. als die daardoor aan Christus onderdanigheid bewijst. Zie vs. 23, en vgl. H. VI : 5, 7.

23. *hij, de behouder*. Gew. t. *en hij is de behouder*.

des ligchaams, d. i. der gemeente, wier *hoofd* hij is.

24. *Maar* enz., d. i. Maar daaruit volgt dan ook, dat enz.

25. *voor haar*, d. i. haar ten nutte. Vgl. op vs. 2.

26. *door het waterbad*, d. i. door den doop (vgl. Hand. XXII : 16), hier zoo genoemd met toespeling op het bad, dat men eene bruid liet nemen vóór de voltrekking van het huwelijk.

te heiligen, d. i. tot zedelijke volkomenheid te brengen (vgl. H. I : 4). And. Gode te wijden.

door het woord, d. i. door het evangelie (vgl. Joh. XVII : 17). And. verbinden dit met het *waterbad*.

27. *om zelf de gemeente*. Gew. t. *om haar, de gemeente*.

de gemeente, als zijne bruid. Vgl. 2 Kor. XI : 2, Openb. XIX : 7, 8.

voor zich te stellen, t. w. bij zijne wederkomst.

heerlijk, d. i. in hare volle schoonheid.

28. *Zóó*, d. i. Met gelijke liefde als die van Christus (vs. 25). And. lez. *Zóó ook*.

als hunne eigene ligchamen, d. i. als zich zelve. Overeenkomstig de voorstelling van den man als het h o o f d der vrouw (vs. 23), schijnt de vrouw hier gedacht te zijn als het l i g c h a a m van den man, gelijk de gemeente het ligchaam is van Christus, haar hoofd.

29. *Niemand — gehaat*. Wie zijne vrouw niet liefheeft, zou doen wat niemand doet: zijn eigen vleesch haten.

Christus. Gew. t. *de Heer*.

30. *van zijn — gebeente*. Met deze woorden (welker echtheid niet geheel zeker is) wordt zoo sterk mogelijk uitgedrukt, dat, gelijk Eva van Adam afkomstig was, zóó de christenen in geestelijken zin afstammen van Christus en aan hem alles, wat zij als christenen zijn, te danken hebben. Vgl. 1 Kor. XV : 45.

31. Wat Gen. II : 24 gezegd wordt van de innige verbintenis tusschen man en vrouw, wordt hier toegepast op de innige verbintenis tusschen Christus en zijne gemeente.

borgenheid is groot; maar ik zeg het
van Christus en van de gemeente. '
33. Evenwel ook gij, elk in 't bijzonder,
een iegelijk hebbe zijne vrouw zoo
lief als zich zelven; en de vrouw,
dat zij haren man vreeze!
VI : 1. Gij kinderen! weest aan uwe
ouders gehoorzaam in den Heer;
2. want dat is recht. ' Eer uwen vader
en uwe moeder, — wat het
eerste gebod is met eene belofte — '
3. opdat het u wèlga en gij lang
4. leeft op aarde. ' En gij vaders!
maakt uwe kinderen niet toornig,
maar voedt ze op in de tucht en
vermaning des Heeren!
5. Gij dienstknechten! weest aan uwe
heeren naar het vleesch gehoorzaam
met vreezen en beven, in eenvoudigheid
uws harten, als aan Christus; '
6. niet naar oogendienst als menschenbehagers,
maar als dienstknechten
van Christus, die den wil van God
7. van harte doet ' en met welwillendheid
dient, als den Heer en niet
8. menschen; ' daar gij weet, dat wat
een iegelijk goeds doet, hij dat van
den Heer zal wegdragen, hetzij dienst-
9. knecht, hetzij vrije. ' En gij heeren!
doet jegens hen hetzelfde en laat het
dreigen na, daar gij weet, dat zoowel
hun als uw Heer in de hemelen
is, en dat er bij hem geen aanneming
des persoons is.

HOOFDSTUK VI : 10—24.

De apostel vermaant tot den strijd tegen den booze met de wapenen, die God daartoe aanbiedt (vs. 10—17), tot volharding in het gebed en tot voorbidding voor hem (vs. 18—20). Hij deelt mede, waarom hij Tychicus zendt (vs. 21, 22), èn besluit met zegenbede (vs. 23, 24).

10. Voorts, wordt krachtig in den Heer
11. en in de macht zijner sterkte. ' Doet
de wapenrusting Gods aan, opdat gij
kunt staande blijven tegen de kunst-
12. grepen des duivels; ' want voor u
is de worsteling niet tegen vleesch en
bloed, maar tegen de overheden, tegen
de machten, tegen de wereldbeheerschers
dezer duisternis, tegen de
booze geesten in het luchtruim. '
13. Neemt daarom de wapenrusting Gods

Vs. **1.** Kol. III : 20. — Vs. **2, 3.** Deut. V : 16; Matth. XV : 4. — Vs. **4.** Kol. III : 21; Deut. VI : 7; Spr. XIX : 18. — Vs. **5—9.** Kol. III : 22—IV : 1. — Vs. **5.** 1 Tim. VI : 1; Tit. II : 9; 1 Petr. II : 18.

Vs. **6, 7.** 1 Kor. VII : 22, 23. — Vs. **8.** 2 Kor. V : 10. — Vs. **9.** Deut. X : 17; Rom. II : 11. — Vs. **11.** Rom. XIII : 12; 2 Kor. X : 4; 1 Petr. V : 8, 9. — Vs. **12.** H. II : 2.

32. *verborgenheid.* Dit woord kenmerkt de schriftplaats, vs. 31 aangehaald, als eene, die, naar allegorische opvatting (vgl. Gal. IV : 22 -25, 30, 1 Kor. IX : 9, 10), een *verborgen*, d. i. diepen zin heeft, zoodat men daarbij niet aan de natuurlijke vereeniging van man en vrouw, maar aan de geestelijke vereeniging van Christus en de gemeente bij zijne wederkomst (vs. 27) zou te denken hebben. Vgl. Openb. I : 20, XVII : 5, 7.

groot, d. i. van gewichtige beteekenis.

van, d. i. met het oog op.

33. *ook gij*, gelijk Christus de gemeente liefheeft.

haren man vreeze, als haar hoofd en heer. Vgl. vs. 22, 23.

2. *het eerste gebod . . met eene belofte*, d. i. het eerste in de wet der tien geboden, waaraan eene bepaalde belofte van voorspoed en zegen verbonden is.

4. *maakt — niet toornig*, t. w. door onbillijke bejegening of te groote gestrengheid.

in de tucht — Heeren, d. i. door tucht en vermaning, die bestuurd wordt door den Geest van Christus.

5. *aan uwe heeren naar het vleesch*, d. i. wier lijfeigenen of slaven gij zijt. Naar den geest behoorden zij aan Christus toe.

met vreezen en beven, d. i. met groote bezorgdheid, of gij wel aan al uwe verplichtingen voldoet.

in eenvoudigheid uws harten, d. i. zonder geveinsdheid of baatzuchtige bijoogmerken. Vgl. vs. 6.

als aan Christus. Zie op H. V : 22.

6. *oogendienst*, d. i. een dienst op het oog des meesters berekend, waarbij het dus alleen om den schijn van trouw te doen is.

7. *als den Heer.* Zie op H. V : 22. Gew. t. *den Heer.*

8. *hij dat . . . zal wegdragen*, d. i. hij de vergelding daarvan zal ontvangen. Vgl. 2 Kor. V : 10.

9. *doet — hetzelfde*, d. i. behandelt hen naar dezelfde christelijke beginselen. Men denke hierbij òf aan gelijke welwillendheid (vs. 7), òf aan gelijke betrachting van het goede (vs. 8).

zoowel — Heer. Gew. t. *ook uw eigen Heer.*

10. *Voorts.* Gew. t. *Voorts, mijne broeders!*

11. *de wapenrusting Gods*, d. i. die God u aanbiedt. Zie verder op vs. 14—17.

de kunstgrepen des duivels, d. i. die de duivel door middel van zijne dienaren aanwendt tot verleiding der menschen. Vgl. vs. 12.

12. *voor u.* Gew. t. *voor ons.*

vleesch en bloed, d. i. menschen. Vgl. Gal. I : 16.

de overheden enz. Bedoeld zijn booze geesten, hier naar hun hoogeren of lageren rang *overheden* en *machten* genoemd en *wereldbeheerschers dezer duisternis*, omdat zij, als dienaren van den overste der wereld (Joh. XII : 31), geacht werden heerschappij te voeren over de wereld, die in de duisternis der zonde bedolven lag.

dezer duisternis. Gew. t. *der duisternis dezer eeuw.*

in het luchtruim. Gr. *in den hemel.* Vgl. op H. II : 2.

op, opdat gij in den boozen dag
weerstand kunt bieden en, na alles
volbracht te hebben, staande blijven. '
14. Staat dan vast, uwe lende met waar-
heid omgord, en het harnas der ge-
15. rechtigheid aangedaan, ' en de voeten
geschoeid met de bereidvaardigheid
16. van het evangelie des vredes; ' neemt
bovendien het schild des geloofs op,
waarmede gij al de brandende pijlen
des boozen zult kunnen uitdooven, '
17. en neemt den helm der zaligheid aan,
en het zwaard des Geestes, 'twelk
18. is Gods woord. ' Bidt te allen tijde
in den Geest, met alle gebed en
smeeking, en waakt daartoe met alle
volharding en smeeking voor al de
19. heiligen, ' en voor mij, dat mij bij
het openen van mijnen mond een
woord gegeven worde, om met vrij-
moedigheid de verborgenheid des evan-
20. gelies bekend te maken, ' voor welke
ik een gezant ben in eene ke-
ten; opdat ik daarin met vrijmoe-
digheid te werk ga, zooals ik spre-
ken moet.
21. Opdat nu ook gij mijne omstan-
digheden weten moogt, hoe het mij
gaat, zal Tychicus, de geliefde broe-
der en getrouwe dienaar in den Heer,
22. u alles bekend maken; ' dien ik juist
daartoe tot u zend, dat gij onze
omstandigheden verneemt en hij uwe
harten vertrooste.
23. Vrede zij den broederen, en liefde
met geloof, van God, den Vader,
24. en den Heer Jezus Christus! ' De
genade zij met allen, die onzen Heer
Jezus Christus in onvergankelijkheid
liefhebben!

Vs. **14**, **16**, **17**. Jez. LIX:17; 1 Thess. V:8. — Vs. **14**. Jez. XI:5; Luc. XII:35; 2 Kor. VI:7. — Vs. **15**. Jez. LII:7. — Vs. **16**. Rom. XVI:20; 1 Joh. II:14. — Vs. **17**. Hebr. IV:12. — Vs. **18**–**20**. Kol. IV:2–4. — Vs. **18**. Luc. XVIII:1; Rom. XII:12; 1 Thess. V:17.

Vs. **19**. Rom. XV:30; 2 Thess. III:1. — Vs. **20**. H. III:1, IV:1; Hand. XXVIII:20. — Vs. **21**, **22**. Kol. IV:7, 8. — Vs. **21**. Hand. XX:4; 2 Tim. IV:12; Tit. III:12. — Vs. **24**. Kol. IV:18; 1 Tim. VI:21; 1 Kor. XVI:22.

13. *in den boozen dag.* Bedoeld is, naar 't schijnt, de tijd van vreeselijke losbarsting der zonde, die aanstaande was. Vgl. op H. V:16, en zie verder op 2 Thess. II:3.

14–17. De beeldspraak is ontleend aan een romeinsch krijgsknecht, wiens volledige wapenrusting bestond uit schild, zwaard, scheenplaten, spies, harnas en helm. Van deze wapenen worden hier de twee eerste en de twee laatste vermeld, benevens hetgeen tot de kleeding van den krijgsknecht behoorde, gordel en schoeisel.

14. *uwe lende ... omgord.* De gordel, waaraan het zwaard gehangen werd, wordt hier het eerst genoemd, omdat met het omdoen daarvan de toerusting tot den strijd aanving.

met waarheid, d. i. met de oprechtheid, die uwe woorden en daden behoort te kenmerken. Vgl. H. IV:15, V:9. And. achten hier de kennis der waarheid bedoeld.

der gerechtigheid, die gij beoefent. Vgl. H. IV:24, V:9.

15. *de bereidvaardigheid — vredes*, d. i. de bereidwilligheid om te strijden, gewerkt door *het evangelie des vredes* (t. w. met God), dus genoemd in tegenstelling met den strijd, waarvan in den samenhang sprake is.

16. *bovendien.* Gr. *bij alles*, d. i. bij al het vs. 14, 15 genoemde.

brandende pijlen. Toespeling op de pijlen met aangehechte brandende stoffen, waarvan men zich soms in den oorlog bediende.

17. *neemt .. aan*, als uit de hand van God. Vgl. op vs. 11.

der zaligheid, d. i. van het heil, waarop gij voor de toekomst hoopt.

Gods woord, d. i. het evangelie, hetwelk de Heilige *Geest* den christen als *zwaard* in handen geeft.

18. *Bidt ... waakt.* Zal de christen welgewapend vaststaan in den strijd (vs. 14–17), dan moet hij te allen tijde het hart tot God kunnen opheffen en zich zelven van zijne betrekking tot God op den duur be wust blijven.

in den Geest, die op de rechte wijze leert bidden. Vgl. Rom. VIII:26, Gal. IV:6.

19. Ook als gevangene (vs. 20) had Paulus door de vele bezoeken, die hij ontving, nog ruime gelegenheid om het evangelie te verkondigen (Hand. XXIV–XXVI, of XXVIII:30, 31); maar hij had ook in zijne gevangenschap met veel tegenstand te kampen. Vgl. Fil. I:15, 17, 30.

bij het openen van mijnen mond. Zie op Matth. V:2.

de verborgenheid des evangelies, d. i. de verborgenheid, die den inhoud des evangelies uitmaakt. Zie verder op H. III:3.

20. *voor welke — keten*, zoodat ik uwe voorbidding evenzeer behoef, als ik op haar aanspraak heb. Zie verder op H. III:1.

gezant, t. w. van God, of van Christus.

21. *ook gij*, evenals anderen, tot wie Tychicus komen zou. Zie Kol. IV:7–9.

Tychicus. Een voormalig reisgenoot van Paulus (Hand. XX:4), waarschijnlijk de overbrenger van dezen brief (vs. 22). Zie de Inl.

22. *ons*, d. i. mij en die bij mij zijn.

vertrooste, t. w. bij uwe smart over mijn lijden. Vgl. H. III:13.

23. *den broederen*, d. i. u, broeders te Efeze of elders.

liefde, d. i. onderlinge liefde.

24. *De genade*, t. w. van God in Christus.

in onvergankelijkheid, d. i. met eene liefde, die niet vergaat.

liefhebben! Gew. t. *liefhebben! Amen.*

DE BRIEF

AAN DE

FILIPPIËRS.

INLEIDING.

Philippi was eene stad in Macedonië, de eerste in Europa, waar het evangelie verkondigd werd. Zij was eene volkplanting der Romeinen, en hare burgers bezaten daardoor het romeinsche burgerrecht, waarop zij trotsch waren. Paulus predikte er op zijne tweede reis en had er voor de zaak van Christus geeseling en kerker te verduren, maar legde er ook de grondslagen van eene christelijke gemeente (Hand. XVI : 12—40), met welke hij steeds gemeenschap bleef houden, en die hij ook later op zijne derde reis weder bezocht (Hand. XX : 2, 6). Zij wies, ook door middel van tegenstand (Fil. I : 28, 29), voorspoedig op en werd allengs eene behoorlijk geordende gemeente (H. I : 1), die in godsvrucht en deugd uitblonk (H. II : 15) en innig aan den apostel verbonden bleef.

Toen Paulus aan die gemeente schreef, bevond hij zich sedert geruimen tijd in gevangenschap te Rome (H. I : 12—14, IV : 22, vgl. Hand. XXVIII : 16) en verwachtte hij, dat het einde daarvan, hetzij door zijne vrijspraak, of door zijne veroordeeling (H. I : 20 vv., II : 17, 23, 24), spoedig komen zou. Behalve deze gevangenschap, had hij ook de smart te verduren, dat te Rome, evenals elders, het evangelie door sommigen verminkt en verdraaid werd (H. I : 15, 16). Nu was het wellicht eene vernieuwde poging van zulke joodschgezinde predikers en andere tegenstanders van zijn evangelie, die hem aanleiding gaf, om ook zijne geliefde Filippiërs tegen hen te waarschuwen (H. III : 9 vv). Maar zijne voorname drangreden tot schrijven was nog eene andere.

De gemeente, door welker liefdadigheid aan Paulus reeds vroeger meer dan éénmaal eene gave was toegekomen, om in zijne behoeften te voorzien (H. IV : 15, 16, vgl. 2 Kor. XI : 9), had ook nu onlangs een uit haar midden, Epaphrodítus, tot hem gezonden, om in zijne gevangenschap hem bij te staan en door geldelijke ondersteuning hem te helpen (H. II : 25, IV : 10—18). Toen Paulus dezen, nadat hij uit eene zware ziekte hersteld was, ten spoedigste naar Philippi meende te moeten terugzenden (H. II : 25—29), gevoelde hij zich gedrongen, hem dezen brief mede te geven. Dit moet omstreeks het jaar 62 geschied zijn.

Na gewone begroeting (H. I : 1, 2), betuigt de apostel eerst zijne innige gehechtheid aan de filippische christenen en vermeldt hij zijne bede voor hun heil (vs. 3—11). Daarop spreekt hij van zijnen tegenwoordigen toestand en zijne bereidvaardigheid, om voor Christus te leven of ook te sterven (vs. 12—24). Doch, hoewel hij nog eens tot hen hoopt weder te keeren (vs. 25, 26), vermaant hij hen in allen gevalle waardig het evangelie te wandelen; in standvastigheid, eensgezindheid, bijzonder ook in nederigheid, naar het voorbeeld van Christus, te leven; opdat zij, hetzij hij hen wederzie of niet, zijne vreugde en kroon mogen wezen (H. I : 27—II : 18). Hierdoor nog eens tot zich zelven en zijne uitzichten wedergekeerd, bericht hij, dat hij Timótheüs tot hen zenden wil, dat hij zelf hoopt hen nog te zullen wederzien, maar dat hij nu al terstond Epaphroditus tot hen doet terugkeeren (H. II : 19—30). Na hen vervolgens tot blijdschap in den Heer te hebben opgewekt (H. III : 1), waarschuwt hij hen tegen de joodschgezinde ijveraars (vs. 2, 3), weidt hij daarbij uit over zijn christelijk standpunt tegenover zijne vroegere joodsche voorrechten en vooroordeelen (vs. 4—11), en spoort hij, in verband daarmede en met beroep op zijn eigen voorbeeld, hen aan, om als burgers des hemels te leven (vs. 12—H. IV : 1). Nu spoedt de brief ten einde, met bijzondere vermaningen (vs. 2, 3), nog eens door algemeene afgewisseld (vs. 4—9), en met dankzegging voor de liefdebetooning der Filippiërs, door Epaphroditus hem geworden (H. IV : 10—18); waarna hij met zegenbede en groeten besluit (vs. 19—23).

De brief, welks echtheid thans door sommigen wel betwijfeld, maar overigens van de vroegste tijden af vrij algemeen erkend wordt, onderscheidt zich door den bij uitnemendheid liefdevollen toon, die er in heerscht, en is een blijvend gedenkteeken van den gunstigen toestand, waarin de gemeente te Philippi toen verkeerde, en van de nauwe betrekking, die er tusschen haar en den apostel bestond.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). Betuiging van liefde en heilbede (vs. 3—11). 's Apostels verblijdende ervaring en hoop (vs. 12—20), gepaard met bereidwilligheid, om voor Christus te sterven (vs. 21—26). Vermaning, om mede standvastig te zijn (vs. 27—30).

1. Paulus en Timótheüs, dienstknech-
ten van Christus Jezus, aan al de
heiligen in Christus Jezus, die te
Philippi zijn, met de opzieners en
2. diakenen. ' Genade zij u en vrede
van God, onzen Vader, en den Heer
Jezus Christus!
3. Ik dank mijnen God, zoo dikwijls
4. ik uwer gedenk, ' en doe altijd in
al mijn bidden voor u allen met
5. blijdschap het gebed ' over uwe ge-
meenschap aan het evangelie, van
6. den eersten dag af tot nu toe; ' terwijl
ik dit vertrouw, dat hij, die in u een
goed werk begonnen heeft, het vol-
eindigen zal tot den dag van Chris-
7. tus Jezus: ' gelijk het voor mij bil-
lijk is dit van u allen te denken,
dewijl ik u in mijn hart heb, die,
èn in mijne banden, èn in de ver-
dediging en bevestiging van het evan-
gelie, allen mede deelgenooten mij-
8. ner genade zijt. ' Want God is mijn
getuige, hoezeer ik naar u allen ver-
lang met de hartelijkheid van Chris-
9. tus Jezus. ' En dit bid ik, dat uwe
liefde nog meer en meer toeneme in
10. kennis en in alle ervaring, ' om te
toetsen wat onderling verschilt; op-
dat gij zuiver en zonder aanstoot
zijt tegen den dag van Christus, '
11. vervuld met de vrucht der gerechtig-
heid, die door Jezus Christus is,
tot heerlijkheid en lof van God.
12. Ik wil nu, dat gij weet, broeders!
dat mijne omstandigheden meer op
bevordering van het evangelie zijn
13. uitgeloopen, ' zoodat mijne banden
in Christus openbaar geworden zijn
onder geheel de bezetting en aan al
14. de overigen, ' en de meeste der
broederen in den Heer, door mijne
banden vertrouwend geworden, des
te meer het woord onbevreesd durven
15. spreken. ' Wel verkondigen ook som-
migen Christus uit nijd en twist,
maar anderen ook met goede bedoe-

Vs. **1**, **2**. Rom. I : 1, 7. — Vs. **5**. H. IV : 15, 16, 18; Hand. XVI : 15. — Vs. **6**. 1 Kor. I : 4—9; 1 Petr. I : 4.

Vs. **7**. H. IV : 14. — Vs. **8**. Rom. I : 9, 10. — Vs. **9—11**. Ef. I : 17—19. — Vs. **10**. Rom. II : 18. — Vs. **13**. Hand. XXVIII : 16.

1. *Paulus en Timótheüs.* Paulus alleen is de schrijver van den brief; doch daar Timótheüs bij hem en ook den Filippiërs bekend was (Hand. XVI : 1, vv.), noemt hij hem tevens. Vgl. op 1 Kor. I : 2.

dienstknechten. Zie op Rom. I : 1.

heiligen in Christus Jezus. Zie op Hand. IX : 13.

met de opzieners en diakenen. Dat dezen, wat elders niet geschiedt, hier opzettelijk genoemd worden, heeft wellicht zijnen grond daarin, dat te Philippi, eene romeinsche kolonie, de gemeente, ook naar het uitwendige, reeds bij uitstek goed geregeld was. De *opzieners* worden elders in het N. T. ook oudsten genoemd (vgl. op Hand. XI : 30).

2. Zie op Rom. I : 7.

3. *mijnen God.* De taal der liefde voor dien God, die hem ook in zijne geliefden grootelijks zegende. Vgl. H. IV : 19.

5. *over uwe gemeenschap aan het evangelie*, hetwelk zij geloovig aangenomen en standvastig beleden hadden. And. *over uwe deelneming ten dienste van het evangelie*, d. i. over de liefde, die zij hem als bedienaar van het evangelie steeds betoond hadden, blijkens vs. 7. Vgl. 2 Kor. IX : 13.

van den eersten dag af. Zie Hand. XVI : 15.

tot nu toe. Zie H. IV : 15, 16, 18.

6. *hij*, d. i. God, wien Paulus vs. 3 als de bron van alles goeds dankt.

den dag van Christus Jezus, d. i. den dag der komst van Christus ten oordeele, die geacht werd aanstaande te zijn. Vgl. op 1 Kor. I : 8.

7. *deelgenooten mijner genade.* Daar zij in 's apostels gevangenschap (H. IV : 14) en dus ook in de gunstige werking daarvan voor de zaak des evangelies (H. I : 13, 14) liefderijk deelnamen, deelden zij mede in *de genade*, d. i. de gunst van God, hem daarbij geschonken.

8. *hartelijkheid.* Gr. *ingewanden*, d. i. innerlijk gevoel. Het was, alsof in hem het hart van Jezus Christus zelven voor hen klopte.

10. *wat onderling verschilt.* Zij hadden in godsdienstige zaken meer geest des onderscheids noodig. Vgl. vs. 9.

zuiver, als het reine licht (vgl. H. II : 15), en *zonder aanstoot*, of struikeling.

den dag van Christus. Zie op vs. 6.

11. *met de vrucht der gerechtigheid.* Van hunne verbintenis met Christus moest niet alleen verwijdering van alle gebreken (vs. 10), maar ook volmaking in rechte gezindheid en gedraging de vrucht zijn. Gew. t. *met vruchten der gerechtigheid.*

12. *meer*, t. w. dan vroeger. Zie vs. 13.

13. *mijne banden — openbaar geworden zijn*, d. i. mijne gevangenschap kenbaar geworden is als eene, die ik voor de zaak van Christus en in zijne gemeenschap lijde.

de bezetting, d. i. de keizerlijke lijfwacht te Rome, aan welker bevelhebber Paulus was overgegeven (Hand. XXVIII : 16).

de overigen, met welke hij, behalve de lijfwacht, in betrekking kwam.

14. *het woord*, het evangelie. Zie vs. 15.

16. ling; ' dezen doen het uit liefde, daar
zij weten dat ik tot verdediging van
17. het evangelie gesteld ben; ' maar ge-
nen verkondigen Christus uit partij-
schap, niet rein, en meenen over mijne
banden verdrukking te verwekken. '
18. Wat toch? Nogtans wordt op aller-
lei wijze, hetzij voor den schijn,
hetzij met waarheid, Christus ver-
kondigd, en hierin verblijd ik mij.
Maar ik zal mij ook verblijden; '
19. want ik weet, dat dit mij tot heil
zal gedijen door uw gebed en de
ondersteuning van den Geest van Je-
20. zus Christus, ' naar mijn verlangen
en hoop, dat ik in niets beschaamd
zal worden, maar dat met alle vrij-
moedigheid ook nu, gelijk altijd,
Christus zal worden grootgemaakt in
mijn ligchaam, hetzij door mijn le-
21. ven, hetzij door mijn dood. ' Mij
toch is het leven Christus en het
22. sterven gewin. ' Maar in het vleesch
te leven, of dit mij vrucht des werks
zijn zal, — en wat ik zal kiezen,
23. kan ik niet zeggen. ' Doch ik word
van beide zijden gedrongen, daar ik
begeerte heb, om heen te gaan en
met Christus te zijn, want dit is
24. verre het beste; ' maar in het vleesch
te blijven is noodiger om uwentwil. '
25. En in dit vertrouwen weet ik, dat
ik blijven en met u allen blijven zal
te uwer bevordering en blijdschap
26. des geloofs; ' opdat uw roem over-
vloedig zij in Christus Jezus over
mij, door mijn vernieuwd bijzijn bij u.
27. Alleen gedraagt u het evangelie
van Christus waardig, opdat ik, het-
zij ik kom en u zie, hetzij ik afwe-
zig ben, aangaande u hooren moge,
dat gij vaststaat in éénen geest, met
één gemoed te zamen strijdt door
28. het geloof des evangelies, ' en u in
niets laat vervaard maken door de
tegenstanders; hetwelk hun een be-
wijs van verderf is, maar van úw
29. heil, en wel van godswege. ' Want
u is het geschonken, voor Christus —
niet alleen in hem te gelooven, maar
30. ook voor hem te lijden, ' daar gij
denzelfden strijd hebt, dien gij in
mij hebt gezien en nu ook van mij
hoort.

HOOFDSTUK II.

Voortzetting der vermaning, en wel tot eensgezindheid en nederig dienstbetoon (vs. 1—4). Dit laatste aangedrongen door het voorbeeld der zelfverloochening van Jezus Christus, waarop zijne luistervolle verhoo-

Vs. 20. H. II:17; 2 Kor. IV:10, 11. — Vs. 21. Gal. II:20. — Vs. 23. 2 Kor. V:8. — Vs. 25. H. II:17.

Vs. 27. Ef. IV:1. — Vs. 28. 2 Thess. I:5—7. — Vs. 30. H. I:13; 2 Kor. IV:8—11.

16, 17. Deze verzen staan in den gew. t. in omgekeerde orde.

17. *uit partijschap, niet rein.* Ook hier, gelijk bijna overal, schijnen joodschgezinde predikers zich tegenover Paulus gesteld en het er op toegelegd te hebben, om, door de Joden te Rome tegen hem op te zetten, zijne gevangenschap te verzwaren en zijne veroordeeling ter dood te bewerken.

verwekken. Gew. t. *brengen.*

18. *Wat toch?* De samenhang is deze: Zij meenen wel, dat zij mij daarmede kwellen, maar het is zoo niet.

19. *mij tot heil*, t. w. door de bevordering van het doel, dat ik als dienaar van Christus beoog. Zie vs. 20.

20. *met alle vrijmoedigheid*, d. i. terwijl ik onbevreesd en vrij Christus predik.

in mijn ligchaam, d. i. door mij, hetzij ik blijf leven ten dienste der gemeente, hetzij ik den dood onderga voor hare zaak. Zie vs. 25, H. II:17.

21. *Mij — Christus*, d. i. Voor mij is het leven in het vleesch (vgl. vs. 22) geheel een leven en werken voor Christus.

gewin, t. w. voor mij (vs. 23). And. voor de zaak van Christus (vs. 20), waaraan mijn leven gewijd is.

22. *of dit — zijn zal*, d. i. of er wellicht meer gewin, als vrucht van mijn apostolischen arbeid, voor mij te wachten zij van een langer leven.

23. *Doch.* Gew. t. *Want.*

23. *heen te gaan.* Gr. *te ontbinden* of *op te breken.* De beeldspraak schijnt ontleend te zijn aan het losmaken der touwen, bij het opbreken der tenten.

25. *in dit vertrouwen weet ik*, d. i. daar ik vertrouw, dat het voor u noodig is, verwacht ik enz. Dat geen zeker weten bedoeld wordt, blijkt uit vs. 27 en H. II:17.

26. Hunne verbintenis met Christus Jezus zou hun nog grooter dankstof opleveren, indien zij weder 's apostels bijzijn mochten genieten.

over mij. Gr. *in mij.*

27. *gedraagt u.* Gr. *uw burgerzin*, of *uw gedrag als burgers, zij.* De Filippiërs waren trotsch op hun romeinsch burgerschap (vgl. Hand. XVI:21). Daarom gebruikt Paulus, gelijk H. III:20, zoo ook hier dit beeld, om hen te doen gevoelen, dat zij nu moesten leven als burgers van het hemelsche rijk, naar het evangelie.

28. *hetwelk* enz. Hieruit, dat gij u niet door hen vervaard laat maken, maar tegenover hen vaststaat (vs. 27), ligt voor hen eene aanwijzing, dat zij hun verderf te gemoet gaan, maar gij uw eeuwig heil (vs. 29).

van úw heil. Gew. t. *u van heil.*

29. *geschonken*, als een gunstbewijs van God.

30. *dien — hoort.* Gelijk gij van dien strijd getuigen waart, toen ik bij u was (Hand. XVI:16 vv.), zoo verneemt gij dien thans ook door den overbrenger van dezen brief.

ging gevolgd is (vs. 5—11). Verdere opwekking tot christelijke gezindheid, welker bevordering het doel is van Paulus in leven en sterven (vs. 12—18). Mededeelingen omtrent de zending van Timótheüs en die van Epaphrodítus (vs. 19—30).

1. Is er dan eenige vertroosting in
Christus, is er eenige bemoediging
der liefde, is er eenige gemeenschap
des geestes, is er eenige hartelijkheid
2. en ontferming, ' zoo maakt mijne
blijdschap volkomen door dezelfde ge-
zindheid te koesteren, dezelfde liefde
te hebben, één van ziel en één van
3. zin te zijn, ' niets te doen uit partij-
schap noch uit ijdelheid, maar door
nederigheid de een den ander boven
4. zich te achten, ' niet te bedoelen elk
zijn eigen belang, maar elk ook dat
5. van anderen. ' Want die gezindheid
zij in u, welke ook in Christus Je-
6. zus was, ' die, in de gestalte Gods
zijnde, het geen roof achtte gelijk
7. aan God te zijn, ' maar zich zelven
vernietigde, door de gestalte van een
dienstknecht aan te nemen, daar hij
aan menschen gelijk werd, en, in voor-
komen bevonden als een mensch, '
8. zich zelven vernederde door gehoor-
zaam te worden tot den dood, ja,
9. tot den dood des kruises. ' Daarom
heeft God hem ook uitermate ver-
hoogd en hem een naam geschonken,
10. die boven allen naam is, ' opdat in
den naam van Jezus elke knie zich
buige van die in den hemel en die
op aarde en die onder de aarde zijn, '
11. en elke tong belijde, dat Jezus Chris-
tus de Heer is, tot heerlijkheid van
God, den Vader.
12. Derhalve, mijne geliefden! gelijk
gij altijd gehoorzaam geweest zijt,
zoo werkt, niet als in mijne tegen-

Vs. **1—4.** Ef. IV : 1—3. — Vs. **4.** 1 Kor. X : 24. — Vs. **5.** Joh. XIII : 3—17; 1 Petr. II : 21. — Vs. **7, 8.** Matth. XX : 28; Luc. XXII : 27; Joh. XIII : 14; 2 Kor. VIII : 9.

Vs. **8.** Joh. XIV : 31. — Vs. **9.** Matth. XXIII : 12; Hebr. I : 4, XII : 2. — Vs. **10, 11.** Rom. XIV : 11; Jez. XLV : 23. — Vs. **11.** 1 Petr. I : 21. — Vs. **12.** H. I : 27.

1. *in Christus*, d. i. in gemeenschap met Christus, bij christenen, en dus ook, wil Paulus zeggen, bij u.

hartelijkheid. Gr. *ingewanden.* Zie op H. I : 8.

3. *ijdelheid.* Zelfverheffing en trotschheid, eene heerschende ondeugd der Romeinen, was ook aan de romeinsche kolonie te Philippi eigen. Vgl. Hand. XVI : 20, 21.

boven zich te achten. De eerzuchtige wil zelf steeds hooger stijgen; de nederige neemt gaarne eene lagere plaats in, om anderen te dienen.

4. *zijn eigen belang.* Het eigenbelang ten doel zijns levens te stellen, is zelfzucht; die liefheeft, bedoelt het gemeenschappelijk welzijn, maar bevordert juist daardoor *ook* het zijne.

5. Dit vs. wijst, in verband met hetgeen voorafgaat, het oogpunt aan, waaruit het beroep op het voorbeeld van Christus, hetwelk nu volgt (vs. 6—11), beschouwd moet worden.

6. *in de gestalte Gods zijnde*, d. i. in het bezit der goddelijke heerlijkheid en daardoor in staat, om met recht te streven naar de goddelijke heerschappij. Men verstaat dit doorgaans van den vroegeren toestand, waarin de Zoon van God, vóór zijne menschwording, in den hemel verkeerde, waartegen zijne latere *dienstknechtsgestalte* overstaat; maar het wordt ook opgevat van zijn aardsche leven.

het geen roof — God te zijn, d. i. hij begreep de goddelijke heerschappij niet te moeten overweldigen door zich op den voorgrond te plaatsen, en wilde langs dien weg daarnaar niet streven.

7. *zich zelven vernietigde.* Gr. *ontledigde.* Bedoeld schijnt de zelfverloochening, waarmede hij zich tegenover God als dienstknecht plaatste en zich daarin met de menschen gelijk stelde. Denkt men bij *de gestalte Gods* (vs. 6) aan 's Heeren vroegere heerlijkheid, dan wordt hij hier gezegd, zich bij zijne menschwording daarvan ontdaan te hebben.

een dienstknecht, t. w. van God (vgl. vs. 8).

aan te nemen, d. i. vrijwillig voor zich zelven te kiezen, terwijl hij recht had op heerschappij.

7. *aan menschen gelijk.* Gr. *in gelijkheid van menschen*, d. i. evenals alle andere menschen.

in voorkomen. And. *in gedaante.* Er wordt gedoeld op de houding van Jezus in zijn doen en laten gedurende zijne omwandeling op aarde, waarin hij niet verschilde van gewone menschen.

8. *zich zelven vernederde*, en wel nog dieper dan reeds gezegd is, tot den allerlaagsten trap aan een slavenkruis.

gehoorzaam te worden, t. w. aan God (vs. 6), in plaats van de goddelijke heerschappij, waarnaar hij streven mocht, te willen overweldigen. Dat hij nu hetgeen hij door overweldiging niet heeft willen zoeken, langs den weg van vernedering metterdaad verkregen heeft, wordt vs. 9—11 gezegd.

9. Dit is hier bijgevoegd, om een wenk aan de Filippiërs te geven, dat nederigheid, die zich anderen ten dienste opoffert (vgl. vs. 3), de weg is tot eigene verhooging.

een naam, t. w. den naam *Heer* (vs. 11), het teeken dier waardigheid.

10. *in den naam van Jezus*, d. i. Jezus als Heer erkennende.

zich buige, t. w. voor God, tot wiens verheerlijking de erkenning van Jezus' heerlijkheid moet leiden (vs. 11). And. voor den Heer.

van die — zijn, d. i. engelen en menschen, levenden en dooden, alle redelijke wezens.

11. *de Heer*, met eene macht bekleed boven alle heerschappij. Zie vs. 9.

12. Na de verwijzing naar het voorbeeld van Christus keert Paulus terug tot de algemeene vermaning, waarmede hij H. I : 27 begonnen was.

gehoorzaam, t. w. aan God. And. aan het evangelie.

niet als enz., d. i. niet alsof mijne tegenwoordigheid daartoe vereischt werd; maar mijne afwezigheid maakt uwe nauwlettendheid dubbel noodig.

woordigheid alleen, maar nu nog veel-
meer in mijne afwezigheid, uw eigen
13. heil uit met vreezen en beven; ' want
God is het, die in u werkt èn het
willen èn het werken om zijn welbe-
14. hagen. ' Doet alles zonder morren en
15. tegenspreken, ' opdat gij onberispelijk
en oprecht moogt zijn, onbesmette kin-
deren van God te midden van een
krom en verdraaid geslacht, waaron-
der gij schijnt als hemellichten in de
16. wereld, ' daar gij het woord des le-
vens voorhoudt, mij ten roem tegen
den dag van Christus, dat ik niet
tevergeefs geloopen, noch tevergeefs
17. gearbeid heb. ' Maar, al word ik ook
bij de offerande en altaardienst van
uw geloof geplengd, zoo verblijd ik
18. mij en verblijd mij met u allen; ' en
desgelijks ook gij, verblijdt u en ver-
blijdt u met mij!
19. Ik hoop in den Heer Jezus, u
welhaast Timótheüs te zenden, opdat
ook ik welgemoed zij, als ik verneem,
20. hoe het u gaat. ' Want ik heb nie-
mand gezind gelijk hij, die uwe be-
21. langen trouw zal behartigen. ' Zij al-
len toch zoeken het hunne, niet het-
22. geen van Christus Jezus is. ' En gij
kent zijne beproefdheid, dat hij, als
een kind zijnen vader, met mij ge-
23. diend heeft voor het evangelie. ' De-
zen dan hoop ik te zenden, zoodra
ik zie, hoe het met mij zal afloopen. '
24. Doch ik vertrouw in den Heer, dat
ik ook zelf welhaast komen zal. '
25. Maar ik achtte het noodig, Epaphro-
dítus, mijnen broeder en medearbei-
der en medestrijder, en uwen afge-
zant en bedienaar mijner nooddruft,
26. tot u te zenden, ' dewijl hij verlan-
gende was naar u allen en zeer be-
kommerd, omdat gij gehoord hadt,
27. dat hij krank was. ' Hij is dan ook
krank geweest tot nabij den dood;
maar God heeft zich zijner ontfermd,
en niet alleen zijner, maar ook mij-
ner, opdat ik niet droefheid op droef-
28. heid hebben zou. ' Met te meer spoed
zend ik hem dus, opdat gij, hem
ziende, u wederom verblijdt en ik te
29. minder bedroefd zij. ' Ontvangt hem

Vs. **13**. Joh. VI:44; 2 Kor. III:5. — Vs. **14**. 1 Petr. IV:9. — Vs. **15**. Matth. V:14. — Vs. **16**. H. I:6; 2 Kor. I:14; Gal. II:2. — Vs. **17**. H. I:20, 21; Num. XXVIII:7; Rom. XV:16; 2 Tim. IV:6.

Vs. **19**. Hand. XVI:1, 12. — Vs. **21**. H. I:15, 16. — Vs. **24**. H. I:25, 26. — Vs. **25**. H. IV:18. — Vs. **29**. Rom. XVI:2.

12. *met vreezen en beven*, d. i. met teedere zorgvuldigheid en nauwgezetheid. Vgl. op Ef. VI:5. And. met eerbied en ontzag voor God.

13. *want God — werken.* Hiermede wordt de verplichting tot eigene nauwgezette werkzaamheid aangedrongen. God zelf is 't, die u, daar gij aan hem door het evangelie gehoorzaam zijt (vs. 12), den lust en de kracht daartoe schenkt.

om zijn welbehagen, d. i. om aan zijn welbehagen te voldoen, zijne goedertierenheid en liefde in u te openbaren.

14. *zonder morren*, t. w. tegen God, ook dan als hij u strijd en lijden beschikt. Vgl. H. I:28—30.

15. *als hemellichten*, d. i. met een glans als die van zon, maan en sterren.

16. *het woord des levens*, d. i. het evangelie.

voorhoudt, d. i. in uw gedrag vertoont.

den dag van Christus. Zie op H. I:6.

geloopen . . . heb, d. i. mij ingespannen heb, gelijk de strijders in den wedloop.

17. In vs. 16 ging Paulus van de onderstelling uit, dat hij nog langer aan de volmaking der Filippiërs zou arbeiden. Hier daarentegen onderstelt hij, dat het Gode behaagt door zijn dood het werk zijns levens te voltooijen.

geplengd. Het leven des geloofs van de Filippiërs was als eene godgewijde offerande, door den dienst van Paulus Gode gebracht; maar bij eene volkomene offerande behoorde ook een plengoffer (vgl. Num. XXVIII:7). Daartoe, zegt Paulus, kan wel mijn bloed gestort moeten worden, om die offerande te voltooijen.

18. *en desgelijks.* Gr. *en datzelfde*, t. w. doet ook gij dat, d. i. verblijdt ook gij u, evenals ik.

19. Het is, als ging de apostel zijn brief besluiten met de vermelding zijner gemaakte beschikkingen.

u, d. i. te uwen dienste, opdat het u welga.

Timótheüs. Deze, die met Paulus te Philippi geweest was, was voor deze zending uitnemend geschikt.

21. *Zij allen*, t. w. die ik anders zou kunnen zenden. Vgl. H. I:15, 16.

22. *voor het evangelie*, d. i. om het evangelie te helpen verkondigen.

23. *zie — zal afloopen.* Gr. *hetgeen mij aangaat zal afzien*, d. i. het einde daarvan, den afloop, met zekerheid zal voorzien.

24. Zie op H. I:25, 26.

25. *bedienaar mijner nooddruft.* Epaphrodítus was door de Filippiërs tot Paulus gezonden, om door hunne gaven in zijne behoeften te voorzien. Zie de Inl.

27. *droefheid op droefheid.* Paulus had reeds veel smart wegens zijne gevangenschap, wegens veler verkeerden zin (vs. 21, H. I:15, 17), en ook wegens de ziekte van Epaphrodítus.

28. *Met te meer spoed*, en daarom vroeger dan Timótheus. Zie vs. 19, 23.

zend ik. Gr. *heb ik gezonden*, naar griekschen briefstijl.

ik te minder bedroefd, ten gevolge van de opheffing van uwe bezorgdheid en die van Epaphrodítus. Zie vs. 26.

dan in den Heer met alle blijdschap,
30. en houdt dezulken in eere; ' want
om het werk van Christus is hij tot
nabij den dood geweest, daar hij zijn
leven in de waagschaal stelde, opdat
hij zou aanvullen wat aan uw dienst-
betoon jegens mij nog ontbrak.

HOOFDSTUK III.

Vermaning tot christelijke blijdschap (vs. 1) en waarschuwing tegen joodschgezinde dwaalleeraars in de gemeente (vs. 2—4). Verklaring van den apostel aangaande zijne vroegere joodsche voorrechten en vooroordeelen (vs. 5—11), en zijn tegenwoordig streven naar volmaking (vs. 12—16). Opwekking, om zijn voorbeeld te volgen en vast te staan (vs. 17—H. IV : 1).

1. Voorts, mijne broeders! verblijdt
u in den Heer. Hetzelfde u te schrij-
ven is mij niet lastig, en het is voor
2. u veilig. ' Ziet toe op de honden,
ziet toe op de kwade arbeiders, ziet
3. toe op de versnijdenis. ' Wij toch
zijn de besnijdenis, die God door
zijnen Geest dienen, en in Christus
Jezus roemen, en niet op vleesch
4. vertrouwen; ' hoewel ik zou kunnen
vertrouwen ook op vleesch.
Indien een ander meent te kunnen
vertrouwen op vleesch, ik nog meer: '
5. besneden ten achtsten dage, uit het
geslacht van Israël, uit den stam
van Benjamin, een Hebreër uit He-
breërs, wat de wet betreft, een Fa-
6. rizeër, ' wat ijver betreft, een ver-
volger der gemeente, wat betreft de
gerechtigheid, die in de wet is, on-
7. berispelijk geworden. ' Maar hetgeen
voor mij gewin was, dat heb ik om
8. Christus schade geacht. ' Ja zeker,
ik acht alles schade te zijn om de
uitnemendheid der kennis van Chris-

Vs. 30. H. I : 5, IV : 10, 18.
Vs. 1. H. IV : 4, I : 25, II : 18. — Vs. 2. Matth. VII : 6; Openb. XXII : 15.

Vs. 3. Rom. II : 28, 29; Kol. II : 11. — Vs. 4—6. 2 Kor. XI : 21—23; Gal. I : 13, 14. — Vs. 8. Matth. XIII : 45, 46.

29. *in den Heer*, d. i. als eenen, met wien gij in Christus nauw verbonden zijt, zooals dit vs. 30 wordt aangewezen.

30. *om het werk van Christus* enz. Zijne ziekte schijnt het gevolg zijner reis naar Rome geweest te zijn. Zijn liefdedienst was een door den Heer hem aanbevolen werk.

in de waagschaal stelde. Gew. t. *niet achtte.*

opdat enz. De Filippiërs waren steeds jegens Paulus dienstvaardig, en wat zij thans in dit opzicht zelve niet konden, had Epaphrodítus in hunne plaats volbracht.

1. *Voorts*. Eer Paulus voortgaat zijn brief te besluiten, hervat hij nog eens zijne vermaningen.

in den Heer, d. i. in standvastige vereeniging des geestes met Christus. Vgl. H. IV : 1, 4.

Hetzelfde u te schrijven. Dit ziet op hetgeen vs. 2—19 volgt. Paulus had reeds gewaarschuwd tegen de tegenstanders, wier einde het verderf is (H. I : 28). Misschien echter doelde hij hier op een vroegeren brief van hem aan de Filippiërs.

2. *Ziet toe op* enz., d. i. Houdt het oog op hen, om u voor hen te wachten.

honden. Beeld van onreinheid, hier van joodsche drijvers in de gemeente met verachting gebezigd, en ook elders niet ongewoon (Vgl. Matth. VII : 6, Openb. XXII : 15, 2 Petr. II : 22).

de kwade arbeiders, die, door de christenen tot farizésche gezetheid op wet en besnijdenis te verleiden, den arbeid van Paulus trachtten te verwoesten. Vgl. Gal. V : 1—4.

de versnijdenis. Door de puntige verandering van *besnijdenis* in *versnijdenis* wordt te kennen gegeven, dat christenen, die zich aan de uiterlijke besnijdenis onderwerpen, omdat zij daarvan hun heil verwachten, niets doen dan zich noodeloos verminken.

3. *Wij — de besnijdenis*, d. i. bij ons wordt de ware besnijdenis, die des harten, gevonden. Vgl. Rom. II : 29, Kol. II : 11.

3. *God door zijnen Geest.* Gr. *door den Geest Gods.* Gew. t. *God in den Geest.*

op vleesch, d. i. op uiterlijke instellingen, voorrechten, wetsbetrachting en dergelijke.

4. *zou kunnen vertrouwen.* Gr. *vertrouwen heb.*

5. *besneden — dage*, en dus niet, als de jodengenooten, eerst op lateren leeftijd.

uit het geslacht van Israël, en dus niet, als zij, tot het jodendom overgegaan.

uit den stam van Benjamin, die naast Juda voor den edelsten wordt gehouden.

een Hebreër uit Hebreërs, d. i. uit echt, door geen heidensche maagschap verontreinigd, hebreeuwsch bloed afkomstig.

een Farizeër, en dus behoorende tot de meest nauwgezette sekte. Vgl. Hand. XXVI : 5.

6. *ijver*, t. w. voor de wet.

gerechtigheid, die in de wet is, d. i. deugd, die bestaat in de stipte onderhouding van de geboden der wet. Vgl. Luc. I : 6.

7. *hetgeen — gewin was*, t. w. de uiterlijke voorrechten en wettische ijver, vs. 5, 6 opgeteld, en al wat, daaraan gelijk, hem in de schatting der Joden verhief.

dat heb ik — schade geacht, toen ik het prijsgaf, dewijl het mij van het waarachtig heil verstoken hield.

om Christus, d. i. om in gemeenschap met Christus te komen.

8. *Ja zeker, ik acht*, t. w. ook nu nog.

alles, d. i. niet alleen al die uiterlijke voorrechten (vs. 5, 6), maar alles zonder onderscheid, wat mij van de ondervinding der kracht van Christus zou berooven. Vgl. vs. 10.

om de uitnemendheid der kennis. Kennis is hier het bij eigen ondervinding weten, wie Christus voor ons is in al zijne kracht, zie vs. 10. Daarom ook noemt Paulus hem hier *zijnen Heer.* Van die kennis nu zegt Paulus, dat men voor haar alles veil moet hebben. Vgl. Matth. XIII : 45, 46.

tus Jezus mijnen Heer, om wien ik
de schade van dat alles geleden heb
en het vuilnis acht te zijn, opdat ik
9. Christus gewinne, ' en in hem be-
vonden worde niet te hebben mijne
gerechtigheid, die uit de wet is,
maar die door het geloof van Chris-
tus is, de gerechtigheid uit God, op
10. het geloof, ' opdat ik hem kenne en de
kracht zijner opstanding en de gemeen-
schap zijns lijdens, terwijl ik zijnen
11. dood gelijkvormig worde, ' of ik mis-
schien komen zal tot de opstanding
12. uit de dooden. ' Niet, dat ik het
reeds verkregen heb of reeds vol-
maakt ben; maar ik jaag er naar,
of ik het ook grijpen mag, naardien
ik ook door Christus gegrepen werd. '
13. Broeders! ik reken niet, dat ik zelf
14. het gegrepen heb. ' Doch dit ééne
doe ik: vergetende hetgeen achter is
en mij uitstrekkende naar hetgeen
vóór is, jaag ik, volgens het doel,
naar den prijs der hemelsche roeping
15. Gods in Christus Jezus. ' Zoovelen
wij dan volmaakten zijn, laat ons dit
bedenken! En indien gij er eenigs-
zins anders over denkt, ook dat zal
16. God u openbaren ' Nogtans waar
wij toe gekomen zijn, daarnaar ge-
wandeld!
17. Weest mede mijne navolgers, broe-
ders! en ziet op hen, die zóó wan-
delen, als gij een voorbeeld aan ons
18. hebt. ' Want velen, van wie ik
het u dikwijls zeide en nu zelfs
weenend zeg, wandelen als vijan-
den van het kruis van Christus; '
19. wier einde verderf, wier God de
buik en wier eer in hunne schande
20. is, die het aardsche bedenken. ' Want
óns burgerschap is in de hemelen,

Vs. **9**. Rom. III:21, 22. — Vs. **10**, **11**. Rom. VIII:17. — Vs. **12**–**14**. 1 Kor. IX:24, 25; 2 Tim. IV:7, 8.

Vs. **17**. 1 Kor. XI:1. — Vs. **18**, **19**. Rom. XVI:17, 18. — Vs. **20**. Kol. III:3; 1 Thess. I:10.

8. *om wien* enz. In het diep gevoel van zijn heil herhaalt Paulus nog eens het vs. 7, 8*a* gezegde, en versterkt het, door al wat hij voormaals zoo hoog achtte, nu gelijk te stellen met hetgeen men als nietswaardig en schadelijk met verachting wegwerpt.

gewinne, d. i. als winst verkrijge en bezitte voor hetgeen ik prijsgegeven heb. Vgl. vs. 10.

9. *in hem bevonden worde*, d. i. in en ten gevolge van mijne verbintenis met hem gedurig meer blijke.

mijne gerechtigheid, die uit de wet is, die ik door het stipte volbrengen van de wet meende te bezitten. Deze gerechtigheid had Paulus geleerd te verwerpen als een ijdelen en trotschen waan. Zie Rom. III:19—IV:9, X:3 vv.

gerechtigheid. Zie op Rom. I:17.

maar die enz. De ware *gerechtigheid* is, volgens Paulus, niet uit den mensch, maar uit God afkomstig; de mensch wordt haar deelachtig op, of ten gevolge van, zijn geloof. Zie Rom. I:16, 17, III:21, 22, 27, 28, IV, V:1, 2.

geloof van Christus. And. *geloof in Christus*. Zie op Rom. III:22.

10. *hem kenne*. Zie op vs. 8.

de kracht enz. Bedoeld is de zedelijke kracht der opstanding, gelijk ook des lijdens en stervens, van Jezus (vgl. Rom. VI:4—11), waardoor Paulus aan Jezus gelijkvormig werd in zijn leven en sterven. Jezus' opstanding wordt het eerst door hem vermeld, omdat hij door den verrezen Heer tot het geloof gebracht was. Zie 1 Kor. XV:8, 9, Hand. IX:5 vv.

terwijl ik — gelijkvormig worde, d. i. nu reeds in een toestand verkeer, die mij allengs nader brengt tot een dood (marteldood), gelijk aan dien van Jezus. Vgl. H. II:17.

11. *misschien zal komen*. Uitdrukking van ootmoed. Zie vs. 12.

tot de opstanding uit de dooden, d. i. tot het leven na den dood, met deelgenootschap aan de hemelsche heerlijkheid van Christus.

12. *het reeds verkregen*, d. i. het doel van mijn streven reeds bereikt.

12. *grijpen*. Dit schijnt reeds ontleend aan het beeld van een wedloop, dat vs. 14 sterk uitkomt. De eindpaal werd aangegrepen door den overwinnaar.

gegrepen, d. i. met kracht tot bekeering gebracht. Eene woordspeling op het voorgaande *grijpen*.

14. *dit ééne doe ik*. Gr. *één ding*.

hetgeen achter is enz. De wedloopers dachten niet aan den reeds afgelegden weg, maar streefden met gestrekte leden voorwaarts, om den eereprijs te erlangen.

den prijs der hemelsche roeping enz., d. i. den prijs, waartoe God mij van den hemel uit geroepen heeft, om er in verbintenis met Christus Jezus naar te streven.

15. *volmaakten zijn*, d. i. den weg der volmaking hebben ingeslagen.

dit, t. w. dat wij, met inspanning van alle krachten, zonder ophouden naar volkomenheid moeten streven (vs. 12—14).

indien gij — denkt, d. i. indien gij het doel van ons streven op eene andere wijze mocht inzien.

ook dat — openbaren, d. i. bij eigen nadenken zal God u daaromtrent tot het rechte inzicht brengen.

16. De zin is: Ons gedrag moet in elk geval zijn ingericht naar de mate onzer zedelijke ontwikkeling, altijd voorwaarts, der volmaaktheid nader. Vgl. vs. 12—14.

daarnaar gewandeld! Gew. t. *gewandeld naar denzelfden regel, dezelfde gezindheid gekoesterd!*

17. *mede*, evenals Timótheüs, Epaphrodítus en anderen.

vijanden van — Christus, omdat hun leven geheel in strijd is met het voorbeeld van zelfverloochening, door Christus in zijn kruisdood gegeven (H. II: 6—8).

19. *wier god de buik...is*, d. i. die aan zingenot en brasserij hun leven wijden, dat aan God behoort.

het aardsche. Vgl. Kol. III:5.

20. *óns burgerschap*. Zie op H. I:27. And *ónze wandel*. And. *ónze staat*, d. i. het messiasrijk.

waaruit wij ook als Zaligmaker verwachten den Heer Jezus Christus, '
21. die het ligchaam onzer vernedering veranderen zal, zoodat het gelijkvormig wordt aan het ligchaam zijner heerlijkheid, naar de werking, waardoor hij ook alles aan zich kan onderwerpen.
IV : 1. Derhalve, mijne geliefde en gewenschte broeders, mijne blijdschap en kroon! staat alzoo vast in den Heer, geliefden!

HOOFDSTUK IV : 2—23.

Vermaningen, tot bijzondere personen (vs. 2, 3), en tot allen gericht (vs. 4—9). Uitweiding over de liefdegaven, door de Filippiërs den apostel toegezonden (vs. 10—20). Groeten en heilbede (vs. 21—23).

2. Ik vermaan Evódia en ik vermaan Syntyché eensgezind te zijn in den
3. Heer. ' Ja, ik bid ook u, mijn getrouwe metgezel! wees haar behulpzaam, daar zij in het evangelie met mij gestreden hebben, benevens Clemens en mijne overige medearbeiders, wier namen zijn in het boek des levens.
4. Verblijdt u in den Heer te allen tijde; wederom zeg ik, verblijdt u. '
5. Uwe welwillendheid worde bekend aan alle menschen; de Heer is nabij. '
6. Weest in niets bezorgd, maar laat in alles, door gebed en smeeking, met dankzegging, uwe begeerten be-
7. kend worden bij God; ' en de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zal uwe harten en uwe zinnen
8. bewaren in Christus Jezus. ' Voorts, broeders! al wat waarachtig, al wat eerwaardig, al wat rechtvaardig, al wat rein, al wat beminnelijk is, al wat wèl luidt, welke deugd en welke lof er ook is, zijt daarop bedacht. '
9. Wat gij geleerd, en ontvangen, en gehoord, en gezien hebt in mij, betracht dat; en de God des vredes zal met u zijn.
10. Ik heb mij in den Heer grootelijks verblijd, dat gij het behartigen mijner belangen nu eens weder verlevendigd hebt; waarop gij ook wel bedacht waart, maar de tijd was u
11. ongunstig. ' Niet, dat ik dit zeg van wege gebrek; want ik heb geleerd in mijne omstandigheden vergenoegd te
12. zijn: ' ik weet vernederd te worden, en ik weet ook overvloed te hebben;

Vs. 21. 1 Kor. XV : 49.
Vs. 1. 1 Thess. II : 19. — Vs. 3. Luc. X : 20; Openb. III : 5. — Vs. 4. H. II : 18, III : 1. — Vs. 5. H. I : 10, III : 20; 1 Kor. IV : 4, 5; Jac. V : 9.

Vs. 6. Matth. VI : 25; 1 Petr. V : 7. — Vs. 7. Joh. XIV : 27; Kol. III : 15. — Vs. 9. Rom. XV : 33; 2 Kor. XIII : 11. — Vs. 11. 1 Tim. VI : 6, 8.

20. *waaruit wij ook*, t. w. op grond van ons burgerschap in den hemel.
21. *het ligchaam onzer vernedering*, d. i. het ligchaam, waarin wij, naar onzen tegenwoordigen toestand, aan allerlei lijden onderworpen zijn.
veranderen. Vgl. 1 Kor. XV : 51—53.
het ligchaam zijner heerlijkheid, waarmede hij in den staat zijner verheerlijking in den hemel bekleed is.
naar de werking enz. Vgl. 1 Kor. XV : 25 vv.
1. Slot der vermaningen, H. III : 1 aangevangen, met den sterksten drang der liefde.
2. *Evódia en . . . Syntyché*. Twee van elders niet bekende vrouwen, misschien diakonessen, te Philippi woonachtig, of met Epaphrodítus van Rome derwaarts vertrekkende (vs. 3).
3. *Ja*. Gew. t. *En*.
mijn — metgezel. Waarschijnlijk is hiermede een opziener der gemeente te Philippi bedoeld. And. denken aan Epaphrodítus, die, als hij zou teruggekeerd zijn, dit met de gemeente in den brief moest lezen. Nog and. laten het woord *metgezel* onvertaald en houden het voor den eigennaam van iemand, die *Syzygus* heette.
wees haar behulpzaam, t. w. in het werk, dat zij te Philippi, of bij hare aankomst aldaar te verrichten hadden. Vgl. op vs. 2.
Clemens. Een van elders niet nader bekende medearbeider van Paulus te Philippi.
wier namen enz., d. i. die als ware leden van het godsrijk bij God bekend staan. Vgl. Luc. X : 20.
4. *wederom*. Zie H. II : 18, III : 1.
5. *welwillendheid*, die ook de verkeerdheid en den tegenstand van allerlei menschen met liefde bejegent. Zie 1 Tim. III : 3, Tit. III : 2.
de Heer is nabij, d. i. spoedig komt de tijd, dat Christus allen tegenstand beschamen en de zijnen vereeren zal. Zie op H. I : 6.
6. *in niets bezorgd*, d. i. over niets bekommerd van hetgeen buiten uwe macht is. Vgl. Matth. VI : 25—34.
7. *de vrede Gods*, d. i. de rust des gemoeds, die op gebed, met dankzegging gepaard, door God wordt geschonken, ook als onze begeerten onvervuld mochten blijven.
die alle verstand te boven gaat, d. i. dien niemand kent dan wie hem bezit en die ook de stoutste voorstelling overtreft. Vgl. Ef. III : 19.
bewaren in Christus Jezus, zoodat gij niet afwijkt van de gezindheid, eigen aan dengene, die met Christus verbonden is; vgl. vs. 11—13.
10. *in den Heer*. Vgl. op H. III : 1.
nu eens weder. Een tijd lang hadden zij geen bewijs van hun aandenken gegeven, gelijk voormaals (vs. 15, 16). Dit schrijft Paulus niet toe aan onverschilligheid, maar aan de omstandigheden, die hen verhinderd hadden.
11—14. De apostel had zich over het vernieuwd bewijs van het aandenken der Filippiërs niet zoozeer verblijd, omdat hij gebrek leed, als wel omdat hunne deelneming in zijn lot hun zelven tot eer verstrekte. Vgl. vs. 17.
12. *vernederd te worden*, d. i. in nederige en behoeftige omstandigheden te leven.

alleszins en in alles ben ik ingewijd,
zoowel om verzadigd te worden als
om honger te lijden, om overvloed
zoowel als om gebrek te hebben. '
13. Alles vermag ik in hem, die mij
14. kracht geeft. ' Nogtans hebt gij wèl
gedaan, dat gij deelgenomen hebt in
15. mijnen druk. ' Doch ook gij, Filippiërs! weet, dat in het begin des
evangelies, toen ik van Macedonië
vertrokken was, geene gemeente met
mij gemeenschap gehouden heeft tot
rekening van uitgaaf en ontvangst,
16. dan gij alleen; ' want ook te Thessaloníca hebt gij één- en andermaal
mij voor mijne nooddruft gezonden. '
17. Niet dat ik de gave zoek, maar ik
zoek de vrucht, die meerder wordt
18. voor uwe rekening. ' Doch ik heb
alles, zelfs in overvloed; ik heb ten
volle genoeg, nu ik van Epaphrodítus uwe bezending ontvangen heb,
een welriekenden reuk, een aangenaam, Gode welbehagelijk offer. '
19. Mijn God nu zal al uwe nooddruft
vervullen, naar zijnen rijkdom, in
20. heerlijkheid, in Christus Jezus. ' Onzen God en Vader nu zij de heerlijkheid tot in alle eeuwigheid! Amen.
21. Groet iederen heilige in Christus
Jezus. U groeten de broeders, die
22. bij mij zijn. ' U groeten al de heiligen, inzonderheid die van het huis
des keizers.
23. De genade van den Heer Jezus
Christus zij met uwen geest!

Vs. 13. 2 Kor XII: 9. — Vs. 15. 2 Kor. XI: 9. — Vs. 18. Ef. V: 2; Hebr. XIII: 16. Vs. 19. 2 Kor. IX: 8. — Vs. 23. Gal. VI: 18.

12. *ingewijd*, gelijk men in de heilige geheimenissen der Grieken ingewijd werd.
13. *in hem*, d. i. door mijne verbintenis met hem. Gew. t. *in Christus*.
15. *in het begin des evangelies*, d. i. toen gij het evangelie het eerst ontvingt.
toen ik — vertrokken was, en mij te Korinthe bevond. Zie 2 Kor. XI: 9.
rekening van enz. De spreekwijs is ontleend aan het houden van een boek van ontvangst en uitgaaf. Paulus had alleen van de Filippiërs ontvangen, waarvan hij kon uitgeven voor zijne behoeften.
17. *Niet — de gave zoek*, alsof de gave zelve mij het hoogste ware.
de vrucht, die enz., d. i. de zegen van God op uwe liefdadigheid, die bij hare voortdurende beoefening steeds toeneemt en u zelven ten goede komt. Vgl. 2 Kor. IX: 6.
19. *mijn God.* Zie op H. I: 3.
al uwe nooddruft, d. i. ligchamelijke zoowel als geestelijke.
in heerlijkheid, d. i. op heerlijke wijze.
21. *heilige in Christus.* Zie op Hand. IX: 13.
de broeders, die bij mij zijn, d. i. de christenen, die mij omringen en met mij in betrekking staan. Er waren ook, die zich met den apostel niet inlieten of hem tegenstonden. Zie H. I: 15, 17, III: 2, 18, 19.
22. *al de heiligen*, t. w. te Rome.
van — keizers, d. i. uit het huisgezin des keizers, van zijne betrekkingen of hofbedienden.
23. *met uwen geest!* Gew. t. *met u allen! Amen.*

DE BRIEF

AAN DE

KOLOSSERS.

INLEIDING.

Kolosse was eene kleine stad, gelegen in Frygië, niet ver van Laodicéa en Hiërápolis (H. IV: 13). De oorsprong der gemeente aldaar schuilt in het duister. Hoewel Paulus tot tweemalen toe in Frygië geweest was (Hand. XVI: 6, XVIII: 21), was hij haar toch van aangezicht niet bekend (H. II: 1, 5); maar zij had veel, mogelijk ook hare stichting, te danken aan den werkzamen ijver van Epaphras, die

thans, gekomen om den apostel in zijne gevangenschap te bezoeken en bij te staan (H. I:7, 8, vgl. Phil. 23), zijne belangstelling voor haar had opgewekt (H. IV : 12, 13). Zij bestond grootendeels uit voormalige heidenen (H. I:21, 25, 27, III:5—7) en verkeerde over 't geheel in een hoogst verblijdenden toestand (H. I:3—8). Er hadden zich echter in haar midden, onder den christelijken naam, dwaalleeraars opgedaan, van joodsche afkomst, zoo 't schijnt, die bij voorkeur zich bezig hielden met bespiegelingen over het wezen Gods en de wereld der geesten, zich op hunne verborgene wetenschap beroemden (H. II:8, 18), en daaraan groote gezetheid paarden op onderhouding van spijs- en reinigingswetten, van feestdagen en sabbat, volgens de willekeurige voorschriften der overlevering (vs. 8, 16, 20—23). Toen dus het vertrek van Tychicus naar Klein-Azië den apostel de gelegenheid tot schrijven aanbood, was het hem vooral te doen, om de christenen te Kolosse in hun geloof te versterken en tegen zóó schadelijke dwalingen ernstig te waarschuwen. Tot dit schrijven zal hij zich te meer gedrongen hebben gevoeld, daar hij met eenigen hunner bekend en bevriend, en één van de aanzienlijkste leden der gemeente, Philémon, door hem zelven tot het christendom bekeerd was (Phil. 1, 2, 13, 19, 20, 22).

Terstond na den gewonen aanhef (H. I : 1, 2) betuigt de apostel zijne blijdschap over den gunstigen toestand der gemeente (vs. 3—8), boezemt hij zijne wenschen voor haren wasdom uit (vs. 9—11), roemt de groote weldaad der verlossing en, in verband daarmede, de goddelijke grootheid des Verlossers (vs. 12—23) en spreekt over zich zelven als verkondiger des evangelies onder de heidenen (vs. 23—29). Na de verzekering van zijne belangstelling in hunnen geestelijken welstand (H. II : 1—7), gaat hij hen uitvoerig waarschuwen tegen het gevaar, waaraan zij blootstonden, om door de dwaalleeraars in hun midden van Christus afgetrokken te worden en in hunne begrippen tot een vroeger standpunt terug te keeren (vs. 8—23). Daarop volgt eene reeks van algemeene vermaningen tot een heiligen wandel, in nieuwheid des levens en onderlinge liefde (H. III:1—17), die weder vervangen wordt door de voorstelling der bijzondere plichten, die zij als echtgenooten, ouders en kinderen, dienstbaren en heeren, jegens elkander te vervullen hadden (vs. 18—IV:1). Na er nog eenige meer algemeene voorschriften (H. IV:2—6), bijzondere aanbevelingen (vs. 7—9), groeten (vs. 10—15) en wat dies meer zij (vs. 16, 17) bijgevoegd te hebben, besluit de apostel met eigenhandige groete en zegenbede (vs. 18).

De brief schijnt omstreeks denzelfden tijd en terzelfder plaatse als die aan de Efeziërs en aan Philémon geschreven te zijn. Dit maakt men op niet slechts uit de gelijkheid der omstandigheden, waarin Paulus destijds als gevangene zich bevond (H. IV:13, 18, Ef. III:1, IV:1, Phil. 9, 13), maar vooral uit de gelijktijdige verzending door middel van Tychicus (H. IV:17, Ef. VI:21, 22) en de vermelding van Onésimus, die met hem naar Kolosse terugkeerde (H. IV:9, Phil. 10). Daaruit verklaart men dan ook, dat er, bij velerlei verschil, zoo groote overeenkomst, wat stijl, inhoud en woordenkeus betreft, tusschen de brieven aan de Efeziërs en de Kolossers bestaat. De echtheid van den laatsten, hoewel eveneens betwijfeld, is aan minder bedenkingen onderhevig dan die van eerstgenoemden (zie de Inl. op d. Br. aan de Ef.). In elk geval schijnt deze vóór genen geschreven te zijn, en bevat hij niet weinig eigenaardigs en belangrijks.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). De apostel dankt God voor de vrucht, die de prediking des evangelies ook onder de Kolossers gedragen had (vs. 3—8), en bidt om hunnen wasdom in kennis en deugd (vs. 9—11). Hij roemt de zegeningen, door God verleend (vs. 12—14), stelt de grootheid van Christus in het licht (vs. 15—19), en leert tevens, hoe in die zegeningen hemel en aarde deelen (vs. 20), gelijk zij ook aan de Kolossers te beurt gevallen waren (vs. 21—23). Hij betuigt zijne blijdschap over zijn lijden voor de gemeente (vs. 24), en spreekt over de hem opgedragen verkondiging van Christus als de hope ook der heidenen (vs. 25—29).

1. Paulus, apostel van Christus Jezus door den wil van God, en Timó-
2. theüs, de broeder, [1] aan de heilige en geloovige broeders in Christus te Kolosse. Genade zij u en vrede van God, onzen Vader!
3. Wij danken God, den Vader van

Vs. 1. 2 Kor. I:1; Fil. I:1. — Vs. 2. Rom. I:7.

Vs. 3, 4. Ef. I:15, 16; 1 Thess. I:2, 3; Phil. 4, 5.

1. *Timótheüs.* Waarschijnlijk was deze bij de Kolossers evenmin als de apostel van aangezicht bekend (H. II:1); maar zijn naam stond zeker gunstig bij hen aangeschreven op grond van hetgeen zij van hem gehoord hadden. Zie verder op Fil. I:1.

2. Zie op Rom. I:7.

Vader! Gew. t. *Vader, en den Heer Jezus Christus!*

onzen Heer Jezus Christus, altijd,
4. als wij voor u bidden, ' daar wij ge-
hoord hebben van uw geloof in Chris-
tus Jezus, en van de liefde, die gij
5. hebt tot al de heiligen, ' om de hope,
in de hemelen voor u weggelegd, van
welke gij te voren gehoord hebt door
het woord der waarheid van het evan-
6. gelie, ' dat tot u gekomen is, gelijk
het ook in de geheele wereld is en
er vrucht draagt en wast, evenals
onder u, van den dag af, dat gij het
gehoord hebt en de genade Gods in
7. waarheid hebt leeren kennen; ' gelijk
gij het geleerd hebt van Epaphras,
onzen geliefden mededienstknecht,
die voor u een getrouw dienaar van
8. Christus is, ' die ons ook met uwe
liefde in den Geest heeft bekend ge-
maakt.
9. Daarom houden wij ook, van den
dag af, dat wij er van gehoord heb-
ben, niet op voor u te bidden en te
smeeken, dat gij vervuld moogt wor-
den met de kennis van zijnen wil,
in alle wijsheid en geestelijk inzicht; '
10. opdat gij den Heer waardig wandelt
en hem in alles behaagt, door in alle
goed werk vrucht te dragen en in
de kennis van God op te wassen, '
11. met alle kracht versterkt, naar de
sterkte zijner heerlijkheid, tot alle
volharding en geduld, met blijdschap; '
12. terwijl gij den Vader dankt, die ons
bekwaam gemaakt heeft voor het erf-
13. deel der heiligen in het licht, ' die
ons uit de macht der duisternis ge-
red en overgebracht heeft in het ko-
ninkrijk van den Zoon zijner liefde, '
14. in wien wij de verlossing hebben,
15. de vergeving der zonden. ' Hij is het
beeld des onzienlijken Gods, de eerst-
16. geborene van alle schepselen; ' want
in hem werd alles geschapen wat in
de hemelen en wat op aarde is, het
zienlijke en het onzienlijke, hetzij
troonen, hetzij heerschappijen, hetzij
overheden, hetzij machten, het is al-
les door hem en tot hem geschapen; '
17. en hij is vóór alles, en in hem blijft

Vs. **5.** 2 Tim. IV:8; 1 Petr. I:4. — Vs. **6.** Vs. 23. — Vs. **7.** H. IV:12; Phil. 23. — Vs. **9.** Ef. I:15–17; Fil. I:9. — Vs. **10.** Ef. IV:1; Fil. I:27; 1 Thess. II:12; Joh. XV:8. — Vs. **11.** Ef. III:16. — Vs. **12.** Hand. XX:32; Ef. I:11.

Vs. **13.** Hand. XXVI:18; Ef. V:8; 1 Thess. II:12. — Vs. **14.** Ef. I:7. — Vs. **15.** Joh. XIV:9; 2 Kor. IV:4; Hebr. I:3; Openb. III:14. — Vs. **16.** Joh. I:3; Hebr. I:2; Ef. I:21. — Vs. **17.** Hebr. I:3.

4, 5. *geloof... liefde... hope.* De drie grondtrekken van het christelijk leven. Vgl. 1 Kor. XIII:13, 1 Thess. I:3, V:8.

4. *de liefde, die gij hebt.* Gew. t. *uwe liefde.*

5. *om de hope — weggelegd*, d. i. om de zaligheid, waarop gij hoopt, en die in den hemel als een schat voor u bewaard wordt.

te voren, d. i. toen het evangelie u het eerst verkondigd werd.

door het woord — evangelie, d. i. door de verkondiging van de waarheid, in het evangelie vervat.

6. *gelijk — wast.* Gew. t. *evenals in de geheele wereld, en het draagt er vrucht.*

in de geheele wereld. Zie op Rom. I:8.

vrucht draagt en wast, t. w. door den weldadigen invloed van het evangelie op hart en leven en de uitbreiding, die het meer en meer verkreeg.

de genade Gods, door dat evangelie u verkondigd.

7. *gelijk gij.* Gew. t. *gelijk gij ook.*

Epaphras. Een medeburger van de Kolossers, mogelijk de stichter van hunne gemeente, en die thans in de gevangenschap van Paulus deelde. Zie H. IV:12, Phil. 23, en vgl. de Inl.

mededienstknecht, t. w. van Christus.

voor u, d. i. te uwen nutte.

8. *uwe liefde in den Geest*, d. i. uwe liefde tot al uwe medechristenen (vs. 4), die haren grond heeft in den u geschonken Heiligen Geest. Vgl. Gal. V:22.

9. *zijnen wil*, d. i. Gods wil omtrent uwen handel en wandel. Zie vs. 10.

10. *den Heer* (d. i. Christus) *waardig.* Zie op Ef. IV:1.

11. *geduld.* And. *lankmoedigheid*, t. w. jegens verdrukkers.

met blijdschap. And. verbinden deze woorden met: *terwijl gij den Vader dankt*, vs. 12.

12. *voor het erfdeel* enz., d. i. om deel te hebben aan het heil, voor de christenen weggelegd in het koninkrijk van Christus (vs. 13), dat een rijk *des lichts*, d. i. der waarheid en heiligheid is.

13. *de macht der duisternis*, d. i. de macht, die het rijk der duisternis of des satans over ons had.

den Zoon zijner liefde, d. i. die het voorwerp zijner liefde is. Vgl. Matth. III:17.

14. Zie op Ef. I:7.

hebben. Gew. t. *hebben door zijn bloed.*

15–20. Er wordt hier uitvoeriger dan elders in de brieven van Paulus over de goddelijke grootheid van Christus gehandeld, waarschijnlijk omdat de dwaalleeraars te Kolosse haar bestreden en Christus beneden de engelen stelden. Vgl. op H. II:8.

15. *het beeld — Gods*, omdat de anders onzienlijke God zich in hem als te aanschouwen geeft.

de eerstgeborene — schepselen, d. i. die eerder bestond (vgl. vs. 17), of, volg. and., in rang hooger staat dan eenig schepsel.

16. *in hem.* In bedoeling hetzelfde als: *door hem en tot hem*, aan het einde van dit vs.

het zienlijke en het onzienlijke. Bij het eerste denke men aan alles, wat op aarde bestaat, bij het tweede aan de engelenwereld.

hetzij troonen — machten. Zie op Ef. I:21.

tot hem, om bevorderlijk te zijn aan Gods oogmerken met en in hem.

17. *vóór alles*, d. i. eerder dan alles. Vgl. op vs. 15.

18. alles bestaan. ' En hij is het hoofd
van het ligchaam, de gemeente, hij,
die het begin is, de eerstgeborene
uit de dooden, opdat hij in alles de
19. eerste zij. ' Want in hem heeft het
Gode behaagd zijne gansche volheid
20. te doen wonen, ' en door hem, daar
hij vrede maakte door het bloed zijns
kruises, door hem alles met zich te
verzoenen, hetzij wat op aarde, het-
zij wat in de hemelen is.
21. En u, die eertijds verwijderd en
naar de gezindheid vijanden waart
door uwe booze werken, heeft hij nu
22. verzoend ' in het ligchaam zijns vlee-
sches, door den dood, om u heilig
en onbesmet en onberispelijk voor
23. zijn aangezicht te stellen; ' indien
gij althans bij het geloof blijft, wèl-
gegrond en vast, en u niet laat los-
rukken van de hope des evangelies,
dat gij gehoord hebt, hetwelk gepre-
dikt is bij alle schepselen onder den
hemel, waarvan ik, Paulus, een die-
naar geworden ben.
24. Nu verblijd ik mij in mijn lijden
voor u, en wat er aan de verdruk-
kingen van Christus nog ontbreekt,
vul ik in mijn vleesch aan voor zijn
ligchaam, 't welk de gemeente is; '
25. welker dienaar ik geworden ben naar
de bedeeling Gods, mij voor u gege-
ven, om de verkondiging te volbren-
26. gen van het woord Gods, ' van de
verborgenheid, die van alle eeuwen
en geslachten her verborgen is ge-
weest, maar nu geopenbaard is aan
27. zijne heiligen, ' aan wie God heeft
willen bekend maken, welke de rijk-
dom der heerlijkheid van deze ver-
borgenheid is onder de heidenen,
welke is Christus onder u, de hope
28. der heerlijkheid; ' dien wij verkondi-
gen, terwijl wij ieder mensch vermanen
en ieder mensch leeren in alle wijs-
heid, om in Christus ieder mensch

Vs. **18.** Ef. I:22, 23, IV:15, 16; 1 Kor. XV:20, 23; Openb. I:5. — Vs. **19.** H. II:9; Joh. I:14, 16. — Vs. **20.** Ef. II:14, I:10; 2 Kor. V:19. — Vs. **21.** Ef. IV:18; Rom. VIII:7. — Vs. **22.** Ef. I:4, V:27; 1 Thess. III:13. — Vs. **23.** Joh. XV:4; 1 Kor. XV:58.

Vs. **24.** Fil. II:17; 2 Kor. VI:10; Ef. III:1, I:23. — Vs. **25**–**27.** Ef. III:2–9. — Vs. **25.** Rom. XV:16; 2 Tim. I:11. — Vs. **26.** Rom. XVI:25, 26; 2 Tim. I:9, 10. — Vs. **27.** Vs. 23; Rom. V:2; 1 Tim. I:1. — Vs. **28.** Ef. IV:13.

18. *het ligchaam, de gemeente.* Zie op Ef. I:23.
hij, die het begin is, d. i., blijkens hetgeen volgt, met wien de opstanding der dooden begonnen is.
de eerste, t. w. in rang.
19. *zijne gansche volheid.* Gr. *de gansche volheid*, t. w. van Gods leven en kracht, waardoor Christus het beeld van God is (vs. 15) en de middelaar der verzoening zijn kon (vs. 20). Vgl. H. II:9.
20. *vrede*, t. w. tusschen zich zelven en de wereld.
met zich. Gr. *tot zich.* And. *tot hem*, d. i. Christus (vgl. vs. 16).
alles ... op aarde ... in de hemelen, d. i. alle redelijke wezens, menschen en engelen (vgl. op vs. 23).
verzoenen. Zie op Rom. V:10.
wat in de hemelen is. Dit schijnt van de engelen, als insgelijks de verzoening behoevende en in haar deelende (vgl. Job IV:18, XV:15), gezegd te zijn met het oog op de dwaalleeraars te Kolosse, die hen boven Christus stelden (vgl. op vs. 15–20). And. achten hier de gevallen engelen bedoeld.
21. *eertijds*, toen gij nog heidenen waart.
verwijderd, t. w. van God.
vijanden, d. i. Gode vijandig.
hij, t. w. God. Vgl. vs. 19, 20.
22. *in het ligchaam — dood*, d. i. door den dood, dien Christus ondergaan heeft in zijn ligchaam, hetwelk *vleesch* en daardoor voor lijden en dood vatbaar was.
heilig — onberispelijk. Zie op Ef. I:4.
voor zijn aangezicht te stellen, t. w. bij de wederkomst van Christus. Vgl. 1 Kor. I:8, 1 Thess. III:13.
23. *de hope des evangelies*, d. i. de hope der zaligheid, door het evangelie in u gewerkt.
alle schepselen onder den hemel, d. i. alle menschen. Vgl. vs. 6.
24. *mijn lijden voor u.* Zie op Ef. III:1.
de verdrukkingen van Christus. Het lijden, dat den apostel om de prediking van het evangelie aan de heidenen trof, was als 't ware de voortzetting van het lijden, dat Christus eens voor de gemeente had ondergaan. Vgl. 2 Kor. I:5, Fil. III:10.
24. *vul ik in mijn vleesch aan*, om daardoor het heerlijke doel te bevorderen, waartoe Christus zijne verdrukkingen verdragen heeft.
voor, d. i. ten nutte van.
zijn ligchaam enz. Zie op Ef. I:23.
25. *welker dienaar — ben.* Als dienaar van het evangelie (vs. 23) was Paulus tevens dienaar der gemeente, en daarom droeg hij blijmoedig een lijden, dat haar ten zegen strekte.
de bedeeling — gegeven. Paulus bedoelt zijn ambt als apostel der heidenen.
om — woord Gods. Gr. *om het woord Gods vol te maken*, d. i. om het evangelie zijne bestemming te doen bereiken, door het te brengen ook tot de heidenen, en zóó tot alle menschen. Vgl. vs. 23, Rom. XV:19.
26. *de verborgenheid.* Zie op Ef. I:9.
zijne heiligen. Zie op vs. 2.
27. *welke de rijkdom* enz., d. i. hoe rijk aan heerlijkheid deze nu geopenbaarde verborgenheid zich onder de heidenen betoont, daarin dat Christus door het evangelie nu ook onder hen woont en ook voor hen de grond der hope op zaligheid is.
28. *dien*, t. w. Christus, de hope der heerlijkheid (vs. 27).
ieder mensch, wie hij ook zij, en tot welk volk hij ook behoore.
in alle wijsheid, d. i. bij vermanen en leeren met alle wijsheid te werk gaande. Vgl. H. III:16.
om — te stellen, d. i. om bij de wederkomst van Christus ieder mensch, als in gemeenschap met hem volmaakt, Gode voor te stellen. Vgl. vs. 22.
in Christus. Gew. t. *in Christus Jezus.*

29. volmaakt voor hem te stellen; ' waar-
toe ik ook arbeid en strijd naar
zijne werking, die in mij werkt met
kracht.

HOOFDSTUK II.

De apostel verzekert de Kolossers van zijne belangstelling in hunnen geestelijken welstand (vs. 1-5); vermaant hen tot een christelijken wandel (vs. 6, 7); waarschuwt hen tegen dwaalleeraars (vs. 8); wijst hen op de zegeningen, die zij, vroeger heidenen, nu in Christus genoten (vs. 9—15), en waarschuwt hen opnieuw tegen de dwaalleeraars, die hun het juk der wet en eener valsche godsdienstigheid wilden opleggen (vs. 16—23).

1. Ik wil toch, dat gij weet, hoe
groot een strijd ik heb wegens u en
hen, die te Laodicéa zijn, en zoove-
len als mijn aangezicht in het vleesch
2. niet gezien hebben, ' opdat hunne
harten vertroost worden, door liefde
verbonden, en wel tot al den rijk-
dom der volle verzekerdheid van in-
zicht, tot kennis der verborgenheid
3. Gods, namelijk Christus, ' in wien
al de schatten der wijsheid en der
4. kennis verborgen zijn. ' En dit zeg
ik, opdat niemand u met schoon-
5. klinkende woorden bedriege. ' Want
al ben ik naar het vleesch afwezig,
naar den geest ben ik evenwel bij u
en verblijd ik mij, daar ik de goede
orde onder u zie en de vastheid van
uw geloof in Christus.
6. Gelijk gij dan Christus Jezus, den
Heer, aangenomen hebt, zoo wandelt
7. in hem, ' geworteld en opgebouwd
in hem en bevestigd in het geloof,
zooals u geleerd is; en weest daarin
8. overvloedig met dankzegging. ' Ziet
toe, dat er niet iemand zij, die u
als buit wegvoert door de wijsbe-
geerte en ijdele misleiding naar de
overlevering der menschen, naar de
eerste beginselen der wereld, en niet
9. naar Christus. ' Want in hem woont
de gansche volheid der Godheid lig-
10. chamelijk; ' en gij zijt in hem vol
geworden, die het hoofd is van alle
11. overheid en macht, ' in wien gij ook
besneden zijt met eene besnijdenis,
niet met handen verricht, door het
uitdoen van het ligchaam des vlee-
sches, door de besnijdenis van Chris-
12. tus, ' als die in den doop met hem
begraven zijt; in wien gij ook mede

Vs. **29**. Fil. IV:13.
Vs. **1**. H. IV:15; Openb. III:14. — Vs. **2**. H. I:9, 26, 27. — Vs. **3**. 1 Kor. II:7. — Vs. **4**. Vs. 8. — Vs. **5**. 1 Kor. V:3. — Vs. **6**. H. I:10; 1 Joh. II:7.
Vs. **7**. H. I:23, 12; Ef. III:17. — Vs. **8**. Vs. 18; Gal. IV.3, 9. — Vs. **9**. H. I:19; Joh. I:14. — Vs. **10**. Ef. I:23, III:19, I:21, 22. — Vs. **11**. Deut. X:16; Rom. II:29. — Vs. **12**. Rom. VI:4; Ef. II:6, I:19, 20.

28. *volmaakt*, t. w. naar kennis en wandel beide. Vgl. vs. 9, 10.
29. *strijd*, t. w. met inspanning van al mijne krachten.
1. *een strijd*, t. w. van zorgen en gebeden, wegens de gevaren, waarmede de Kolossers door dwaalleeraars bedreigd werden. Zie vs. 4, 8.
Laodicéa. Eene aanzienlijke koopstad van Frygië, in de nabijheid van Kolosse gelegen. Zie verder op H. IV:16, Openb. III:14.
2. *der verborgenheid Gods*. Zie op Ef. I:9.
Gods, namelijk Christus. Gew. t. *van God, den Vader, en van Christus*.
4. *niemand*, t. w. geen dwaalleeraar. Zie verder op vs. 8.
5. *de goede orde onder u* enz. Deze lofspraak op de Kolossers gaat opzettelijk vooraf aan de waarschuwing tegen de dwaalleeraars in hun midden (vs. 6—23).
6. *wandelt in hem*, d. i. geheel uw bestaan en gedrag zij in gemeenschap en overeenstemming met Christus.
7. *met dankzegging*, d. i. terwijl gij Gode, die u tot het geloof in Christus geleid heeft, daarvoor uwen dank toebrengt.
8. *de wijsbegeerte*. De dwaalleeraars ijverden niet slechts voor wet en besnijdenis, maar verdiepten zich ook in allerlei bespiegelingen omtrent de engelen, en predikten ter wille van de vereering der engelen eene overdreven gestrengheid tegen het ligchaam. Zie vs. 11, 16, 18, 21—23.
8. *ijdele misleiding* enz. De bedoelde *wijsbegeerte* wordt zóó beschreven, omdat zij van waarheid ontbloot was en niet *Christus* en zijn evangelie alleen als richtsnoer volgde, maar de wet van Mozes met hetgeen de *overlevering* daaraan had toegevoegd; terwijl toch die wet slechts behoorde tot *de eerste beginselen der wereld*, d. i. tot het onderwijs voor eerstbeginnenden. Zie verder op Matth. XV:2 en Gal. IV:3.
9. *in hem woont* enz. Zie op H. I:19.
ligchamelijk, d. i. in ligchamelijke gestalte, omdat de Godheid in hem, als mensch, aanschouwelijk is.
10. *vol*, t. w. van God. Zie verder op Ef. III:19.
van alle overheid en macht. Vgl. op Ef. I:21. Was Christus *hoofd* en heer ook van de engelen, men moest dan niet van hen, maar van Christus, heil verwachten. Vgl. op vs. 8.
11. *in wien — verricht*, zoodat gij dus geene eigenlijk gezegde besnijdenis noodig hebt. Vgl. op vs. 8.
het uitdoen — vleesches, d. i. het afleggen van den ouden mensch.
het ligchaam des vleesches, d. i. het ligchaam, dat *vleesch* is, waarin de zonde zetelt. Gew. t. *het ligchaam van de zonden des vleesches*.
de besnijdenis van Christus, d. i. de reiniging des harten, door Christus en het geloof in hem teweeggebracht.
12. *in den doop — begraven*. Zie op Rom. VI:4.
mede.. opgewekt. Zie op Ef. II:6.

zijt opgewekt door het geloof der
werking van God, die hem uit de
13. dooden heeft opgewekt. ' En u, die
dood waart in uwe overtredingen en
de onbesnedenheid uws vleesches, u
heeft hij met hem levend gemaakt,
door ons al de overtredingen kwijt
14. te schelden; ' daar hij het tegen ons
luidende handschrift met de inzettingen,
dat in ons nadeel was, uitwischte
en het uit den weg ruimde,
door het aan het kruis te nagelen, '
15. en de overheden en de machten, na
ze ontwapend te hebben, openlijk ten
toon stelde en er door over hen zegepraalde.
16. Dat dan niemand u oordeele in
spijs, of in drank, of ten opzichte
van feest of nieuwe maan of sabbat; '
17. welke dingen maar eene schaduw van
de toekomende zijn, doch het lig-
18. chaam is van Christus. ' Dat niemand
u eigenwillig den prijs doe verliezen
door nederigheid en engelenvereering,
terwijl hij indringt in dingen, die
hij niet gezien heeft, en tevergeefs
zich laat opblazen door het verstand
19. zijns vleesches, ' zonder zich te houden
aan het hoofd, uit wien het gansche
ligchaam, door de geledingen en verbindingen
ondersteund en verbonden,
20. opwast met den wasdom Gods. ' Indien
gij met Christus de eerste beginselen
der wereld zijt afgestorven,
wat laat gij, alsof gij in de wereld
leefdet, u inzettingen opleggen: '
21. Raak niet aan, en proef niet, en
22. roer niet aan? ' wat alles door het
verbruik ten verderve strekt, naar
de geboden en leeringen der men-

Vs. **13**. Ef. II:1, 5. — Vs. **14**. Ef. II:15; Gal. III:13. — Vs. **15**. Luc. XI:22; Joh. XII:31. — Vs. **16**. Vs. 20, 21; Rom. XIV:3, 4, 17; Gal. IV:10.

Vs. **17**. Hebr. X:1. — Vs. **18**. Vs. 8, 23. — Vs. **19**. Ef. IV:15, 16. — Vs. **20**. Vs. 8; Gal. IV:9. — Vs. **21**. Vs. 16.

12. *door het geloof* enz., d. i. door het geloof, dat God in u werkt, doordien hij Christus heeft opgewekt, of, volg. and., door het geloof aan de werking of kracht Gods, betoond in de opwekking van Christus uit de dooden.

13. *dood... levend gemaakt*. Zie op Ef. II:1, 5.
uws vleesches. Vgl. op vs. 11.
u heeft hij — gemaakt. Hadden zij deel aan de opstanding (vs. 12), zij waren dan ook met Christus uit den geestelijken dood in een nieuw leven overgegaan.
hij, t. w. God. Zoo ook vs. 14 en 15.
ons. Gew. t. *u*.

14. *het — inzettingen*, d. i. de wet met hare inzettingen, die, gedurig overtreden, een tegen ons luidende schuldbrief geworden was.
door — nagelen. Met Christus is als 't ware de wet zelve aan het kruis genageld en als een doornagelde schuldbrief van hare kracht beroofd.

15. *de overheden en de machten*. Hier worden de kwade engelen, de duivel en zijne dienaren, bedoeld (vgl. Ef. VI:12).
ontwapend... openlijk ten toon stelde... zegepraalde. De beeldspraak is ontleend aan een romeinsch veldheer, die bij zijnen triomftocht zijn overwonnen vijand en diens wapenrusting met zich rondvoerde.
er door, d. i. door het kruis, òf door het aan het kruis genageld handschrift. And. *door hem*, t. w. Christus.

16. *niemand*. Zie op vs. 4.
in spijs, of in drank. Naar 't schijnt, gingen de eischen der dwaalleeraars omtrent spijs en drank nog verder dan de wet, en verlangden zij o. a. van de christenen geheele onthouding van den wijn, dien de wet alleen aan den Nazireër ontzeide (Num. VI:2, 3).
feest. Men denke aan Paasch-, Pinkster- en Loofhuttenfeest.
nieuwe maan, d. i. het Nieuwemaanfeest. Zie Num. XXVIII:11–15.

17. De zin is: Al die voorschriften der wet omtrent spijs en drank en heilige dagen (vs. 16), als behoorende tot de eerste beginselen der wereld (vs. 8, 20), zijn niet meer dan een schaduwbeeld van hetgeen er in het koninkrijk van Christus zijn zal; maar het wezen (*ligchaam*) van die dingen behoort aan Christus toe en wordt eerst door hem ons eigendom.

18. *den prijs*. Bedoeld is de prijs, die den overwinnaar in het koninkrijk van Christus wacht. Vgl. Fil. III:14, 1 Kor. IX:24, 25, 2 Tim. IV:8.
nederigheid en engelenvereering. Waarschijnlijk werd er eene aanroeping van engelen als middelaars bij God gepredikt, met voorbijgang van Christus, en de rechtstreeksche aanroeping van God voorgesteld als in strijd met de nederigheid, die den mensch tegenover hem betaamt.
in dingen, die — heeft, d. i. in het gebied der geestenwereld.
niet gezien heeft. And. lez. *gezien heeft*, d. i. zich inbeeldt of voorgeeft gezien te hebben.
en — vleesches. De zin is: Dat indringen in het gebied der geestenwereld is vruchteloos, en kweekt slechts zondigen hoogmoed op vermeende wetenschap, in plaats van ware nederigheid.

19. *zonder — het hoofd*, t. w. Christus. Van hem maakte men zich los door aan de engelen eene hoogere vereering dan aan hem te wijden. Vgl. op vs. 18.
uit wien enz. Zie op Ef. IV:16.

20. *de eerste beginselen der wereld*, d. i. de wet. Zie verder op vs. 8.
zijt afgestorven. Zie op vs. 14 en Gal. II:19.
alsof gij in de wereld leefdet, en niet voor haar gestorven waart.

21. Al de drie hier genoemde geboden betroffen het gebruik van spijs en drank. Zie vs. 16.

22. De bedoeling is misschien: Naar hetgeen de dwaalleeraars leeren, doen de door hen verboden spijs en drank den mensch, die ze nuttigt, grootelijks zondigen en storten hem in het verderf. And. vertalen: *wat alles door het gebruik ten verderve gaat*, en laten *naar — menschen* afhangen van *u inzettingen opleggen* (vs. 20), zoodat de bedoeling zou zijn: De spijs en de drank, die men u verbiedt, gaan, als men ze genuttigd heeft, te niet, en kunnen dus niet van zoo gewichtige beteekenis zijn, als men beweert. Vgl. Matth. XV:17, 1 Kor. VI:13.

23. schen; ' welke wel een schijn van wijs-
heid hebben in eigendunkelijken gods-
dienst en nederigheid en gestrengheid
tegen het ligchaam, niet in eenige
eere tot verzadiging des vleesches.

HOOFDSTUK III : 1—IV : 1.

Opwekking tot hemelschgezindheid (vs. 1—4). Waarschuwing tegen onreinheid van wandel, en tegen al wat met de onderlinge liefde in strijd is (vs. 5—11). Wederzijdsche plichten van echtgenooten (vs. 18, 19), van kinderen en ouders (vs. 20, 21), van dienstknechten en heeren (vs. 22—H. IV : 1).

1. Zijt gij dan met Christus opge-
wekt, zoo zoekt wat boven is, waar
Christus is, zittende aan Gods rech-
2. terhand. ' Bedenkt wat boven, niet
3. wat op aarde is. ' Want gij zijt ge-
storven, en uw leven is met Chris-
4. tus verborgen in God. ' Wanneer
Christus geopenbaard wordt, ons le-
ven, dan zult ook gij met hem ge-
openbaard worden in heerlijkheid.
5. Doodt dan uwe leden, die op aarde
zijn: hoererij, onreinheid, wellust,
booze begeerlijkheid, en de heb-
6. zucht, die afgoderij is, ' om wel-
ke dingen de toorn Gods komt
over de kinderen der ongehoorzaam-
7. heid, ' in welke ook gij eertijds ge-
wandeld hebt, toen gij onder hen
8. leefdet. ' Maar nu, legt ook gij dat
alles af, toorn, gramschap, boosheid,
lastering, vuile taal uit uwen mond. '
9. Liegt niet tegen elkander, daar gij
den ouden mensch met zijne hande-
10. lingen hebt uitgedaan, ' en den nieu-
wen aangedaan, die vernieuwd wordt
tot kennis naar het beeld desgenen,
11. die hem geschapen heeft; ' waar niet
is Griek en Jood, besnijdenis en on-
besnedenheid, barbaar, Scyth, dienst-
knecht, vrije, maar Christus alles en
in allen.
12. Doet dan aan, als heilige en ge-
liefde uitverkorenen van God, innige
ontferming, goedertierenheid, nede-
righeid, zachtmoedigheid, lankmoe-
13. digheid, ' zoodat gij elkander ver-

Vs. **23**. Vs. 18; 1 Tim. IV : 3, 8.
Vs. **1**, **2**. Matth. VI : 19—21, 33; Fil. III : 19, 20. — Vs. **1**. H. II : 12; Fil. III : 14; Rom. VIII : 34. — Vs. **3**. H. II : 20; Rom. VI : 2; 1 Kor. I : 7; 2 Kor. V : 7. — Vs. **4**. Rom. VIII : 17; Fil. III : 20, 21; 1 Joh. III : 2.
Vs. **5**. Rom. VIII : 13; Ef. V : 3, 5; 1 Thess. IV : 3. — Vs. **6**. Ef. V : 6. — Vs. **7**. Ef. II : 2. — Vs. **8**. Ef. IV : 31, 29; 1 Petr. II : 1. — Vs. **9**, **10**. Ef. IV : 22—25; Rom. VI : 4, 6. — Vs. **11**. Gal. III : 28, V : 6; 1 Kor. VII : 22. — Vs. **12**, **13**. Ef. IV : 32; Gal. V : 22, VI : 2.

23. *een schijn.* And. *den naam.*
eigendunkelijken godsdienst. Bedoeld is de engelenvereering. Zie vs. 18.
nederigheid. Zie op vs. 18.
gestrengheid tegen het ligchaam, t. w. door de onthouding en de kastijdingen, waaraan men het onderwerpt. Zie vs. 16, 21.
niet — vleesches. De bedoeling schijnt te zijn: Ten gevolge van de onthouding, die men het ligchaam eigendunkelijk oplegt, wordt dit inderdaad niet behoorlijk geëerd door de bevrediging van zinnelijke behoeften. And. *niet in eenige waarde, tot verzadiging des vleesches.* Zij achten hier aangeduid, dat de geboden en leeringen der dwaalleeraars (vs. 22), al hebben ze een schijn van wijsheid, van geen waarde zijn, maar slechts voedsel geven aan vleeschelijke ijdelheid.
1. *opgewekt.* Zie op Ef. II : 6.
zoekt wat boven is, d. i. uw trachten zij gericht op hetgeen in den hemel is, namelijk de heilgoederen, dáár voor u weggelegd. Vgl. Fil. III : 14.
2. De zin is: Weest hemelschgezind en niet aardschgezind, zoodat de gedachte aan het hoogere al uw werken en trachten doordringt en heiligt.
wat op aarde is, zooals geld en goed, zingenot, eer en macht.
3. *gestorven*, t. w. voor de wereld. Vgl. H. II : 20.
uw leven — in God, d. i. het zalig leven, waaraan gij door gemeenschap met den levenden Christus deel hebt (vs. 1), is thans nog in God verborgen, evenals Christus, aan Gods rechterhand (vs. 1), voor der menschen oog onzichtbaar is.
4. *geopenbaard wordt*, d. i. uit zijne verborgenheid te voorschijn treedt bij zijne wederkomst.
4. *ons leven*, d. i. die ons leven is. And. lez. *uw leven.*
5. *Doodt — aarde zijn.* Met Christus gestorven (vs. 3), moet gij niet toelaten, dat de leden van uw ligchaam langer de werktuigen van zondige lusten zijn. Vgl. Matth. V : 29, 30.
wellust . . . hebzucht. Zie op Ef. IV : 19.
booze begeerlijkheid. Zie Matth. V : 28.
die afgoderij is. Zie op Ef. V : 5.
8. *dat alles*, t. w. het bovengenoemde (vs. 5), en wat verder in dit vs. genoemd wordt.
9, 10. Zie op Ef. IV : 22—24.
10. *die vernieuwd wordt* enz. De nieuwe mensch, door God in den christen geschapen, is nog niet terstond wat hij wezen moet, maar wordt het allengs, door op te wassen in zulk eene kennis van God en zijnen wil, waardoor hij aan God steeds meer gelijkvormig wordt. Vgl. H. I : 9, 10.
11. Waar de oude mensch afgelegd en de nieuwe aangedaan is, daar vraagt men niet meer, of iemand van afkomst heiden of Jood is enz.
barbaar. Zie op Rom. I : 14.
Scyth. Van al de toenmalige aan de romeinsche heerschappij onderworpen volken werden de Scythen, die in Azië ten noorden van de Zwarte en de Kaspische Zee woonden, voor het onbeschaafdste gehouden.
12. *Doet dan aan*, t. w. als kleedingstukken van den nieuwen mensch (vs. 10).
als — van God, d. i. gelijk het zulken betaamt, die door God tot het heil in Christus verkoren, en als zoodanig hem gewijd en van hem geliefd zijt.

draagt en onderling vergeeft, als iemand zich over een ander te beklagen
heeft; evenals de Heer u vergeven
14. heeft, zóó ook gij! ' En doet over
dit alles de liefde aan, wat de band
15. der volmaaktheid is. ' En de vrede
van Christus heersche in uwe harten,
tot welken gij ook geroepen zijt in
één ligchaam; en weest dankbaar! '
16. Het woord van Christus wone rijkelijk onder u! Leert en vermaant elkander in alle wijsheid, en zingt met
psalmen, lofzangen, geestelijke liederen Gode liefelijk in uwe harten. '
17. En al wat gij doet met woord of
met werk, doet het alles in den naam
des Heeren Jezus, God, den Vader,
dankende door hem.
18. Gij vrouwen! weest uwen mannen
onderdanig, gelijk het voegt in den
19. Heer. ' Gij mannen! hebt uwe vrouwen lief, en weest niet bitter tegen
20. haar. ' Gij kinderen! weest aan uwe
ouders in alles gehoorzaam; want dat
21. is welbehagelijk in den Heer. ' Gij
vaders! tergt uwe kinderen niet, opdat zij niet moedeloos worden. '
22. Gij dienstknechten! weest uwen
heeren naar het vleesch in alles gehoorzaam, niet met oogendienst als
menschenbehagers, maar in eenvoudigheid des harten, vreezende den
23. Heer. ' Wat gij doen moogt, verricht het van harte, als voor den
24. Heer en niet voor menschen, ' daar
gij weet, dat gij van den Heer de vergelding der erfenis ontvangen zult:
25. gij dient den Heer Christus. ' Want
die onrecht doet, zal het onrecht,
dat hij gedaan heeft, dragen, en er
is geen aanneming des persoons. '
IV : 1. Gij heeren! betracht jegens uwe
dienstknechten recht en billijkheid,
daar gij weet, dat ook gij een heer
hebt in den hemel.

HOOFDSTUK IV : 2—18.

De apostel vermaant tot volharding in het gebed en tot voorbidding voor hem (vs. 2—4), tot bedachtzaamheid in handelen en spreken (vs. 5, 6). Hij deelt

Vs. **14**. Joh. XIII : 35; Ef. V : 2, IV : 3; Rom. XIII : 9. — Vs. **15**. Ef. IV : 3, 4. — Vs. **16**, **17**. Ef. V : 19, 20. — Vs. **16**. 1 Thess. V : 11; Hebr. X : 24, 25. — Vs. **17**. 1 Kor. X : 31. — Vs. **18**–**25**. Ef. V : 22, 25, VI : 1, 4–8.

Vs. **18**. Gen. III : 16. — Vs. **22**. 1 Tim. VI : 1; Tit. II : 9; 1 Petr. II : 18. — Vs. **23**, **24**. 1 Kor. VII : 22, 23. — Vs. **25**. Deut. X : 17; Rom. II : 11. Vs. **1**. Ef. VI : 9.

13. *de Heer*, d. i. Christus. Gew. t. *Christus*.
u vergeven heeft. Eig. u zijne gunst bewezen heeft, toen hij zich voor u overgaf in den dood. Vgl. Ef. V : 2.
14. *over dit alles*, t. w. als opperkleed. Vgl. op vs. 12.
de liefde. Hier vermeld als de bron, waaruit de vs. 12 en 13 genoemde deugden voortvloeijen.
wat (gew. t. *die*) — *is*, d. i. wat alle deugden, die tot de christelijke volkomenheid behooren, tot één geheel verbindt, of, volg. and., het kort begrip der christelijke volkomenheid is.
15. *de vrede van Christus*, d. i. de onderlinge eensgezindheid, die de vrucht is van het geloof in Christus. And. denken aan vrede des gemoeds (vgl. Fil. IV : 7). Gew. t. *de vrede Gods*.
in één ligchaam, d. i. als te zamen één ligchaam uitmakende. Zie verder op Ef. IV : 3, 4.
weest dankbaar, t. w. jegens God, die u tot het heil in Christus geroepen heeft.
16. *Het woord van Christus*, d. i. het evangelie, hetwelk van Christus oorspronkelijk is, of waarvan Christus den hoofdinhoud uitmaakt.
wone rijkelijk onder u, d. i. worde, zoo in de onderlinge samenkomsten als bij andere gelegenheden, door velen uwer verkondigd.
in alle wijsheid. Vgl. H. I : 28. Sommigen voegen deze woorden bij: *Het woord — onder u!*
zingt — harten. Zie op Ef. V : 19.
psalmen — liederen. Zie op Ef. V : 19. Gew. t. *psalmen en lofzangen en geestelijke liederen*.
16. *Gode*. Gew. t. *den Heere*.
liefelijk. Gr. *met liefelijkheid*. And. *met dankbaarheid*.
17. *in den naam — Jezus*, d. i. bij al wat gij doet, bestuurd door het geloof in Jezus als uwen Heer.
door hem, d. i. door Jezus, die door het heil, u aangebracht, u zoo ruime stof tot danken gegeven heeft.
20. *in den Heer*. Gew. t. *den Heere*.
21. *tergt — niet*, t. w. door onrechtvaardige behandeling.
opdat — worden, daar zij het onrecht, hun door hunne vaders aangedaan, zouden moeten verkroppen.
22–24. Zie op Ef. VI : 5–7.
22. *den Heer*, d. i. Christus. Gew. t. *God*.
23. *Wat*. Gew. t. *En al wat*.
24. *de vergelding der erfenis*, d. i. de vergelding, die bestaat in de hemelsche erfenis (zie op Ef. I : 14). De dienstknechten hadden, als slaven, op geen aardsche erfenis te hopen.
gij dient. Gew. t. *want gij dient*.
25. *Want*. Gew. t. *Maar*.
die onrecht doet, t. w. als dienstknecht, jegens zijn meester (vgl. Phil. 18). And. als meester jegens zijn dienstknecht.
het onrecht, d. i. de straf voor het onrecht.
er is — persoons, t. w. bij God. Dienstknecht en heer staan bij hem gelijk; de een heeft boven den ander niets vooruit.
1. *billijkheid*. And. *gelijkheid*, t. w. tusschen heeren en dienstknechten, door beider betrekkingen tot denzelfden Heer in den hemel.

mede, waarom hij Tychicus en Onésimus zendt (vs. 7—9), brengt verschillende groeten over (vs. 10—15), roert nog een paar bijzonderheden aan (vs. 16, 17), en besluit met zegenbede (vs. 18).

2. Volhardt in het gebed, en waakt
3. daarin met dankzegging! ' Bidt tevens ook voor ons, dat God ons eene deur des woords opene, om te spreken van de verborgenheid van Christus, om welke ik ook gebonden
4. ben; ' opdat ik haar openbare, gelijk
5. ik spreken moet. ' Wandelt met wijsheid tegenover hen, die buiten zijn,
6. den tijd uitkoopende. ' Uw woord zij altijd liefelijk, met zout besprengd, zoodat gij weet, hoe gij een iegelijk moet antwoorden.
7. Al mijne omstandigheden zal Tychicus u bekend maken, mijn geliefde broeder en getrouwe dienaar en me-
8. dedienstknecht in den Heer; ' dien ik juist daartoe tot u zend, dat hij verneme, hoe het u gaat, en uwe
9. harten vertrooste; ' met Onésimus, mijn getrouwen en geliefden broeder, die van de uwen is. Alles wat hier omgaat, zullen zij u bekend maken.
10. U groet Aristarchus, mijn medegevangene, en Marcus, de neef van Barnabas, aangaande wien gij bevelen ontvangen hebt, — als hij tot u
11. komt, ontvangt hem — ' en Jezus, genaamd Justus, die uit de besnijdenis zijn. Dezen alleen zijn mijne medearbeiders aan het koninkrijk Gods, en zij zijn mij tot opbeuring
12. geweest. ' U groet Epaphras, die van de uwen is, een dienstknecht van Christus Jezus, die altijd voor u strijdt in zijne gebeden, dat gij moogt vaststaan, volmaakt en volleerd in
13. al den wil van God. ' Want ik geef hem getuigenis, dat hij zich veel moeite geeft voor u en die te Laodi-
14. céa en die te Hiërápolis zijn. ' U groet de geneesmeester Lucas, de geliefde, en Demas.
15. Groet de broeders te Laodicéa, en Nymphas, en de gemeente te zijnen
16. huize. ' En wanneer deze brief bij u

Vs. **2—4.** Ef. VI:18—20. — Vs. **2.** Luc. XVIII:1; Rom. XII:12; 1 Thess. V:17. — Vs. **3.** Rom. XV:30; 2 Thess. III:1. — Vs. **5.** Ef. V:15, 16; 1 Kor. VI:12. — Vs. **6.** Marc. IX:50; 1 Petr. III:15. — Vs. **7—9.** Ef. VI:21, 22. — Vs. **7.** Hand. XX:4; 2 Tim. IV:12; Tit. III:12.

Vs. **9.** Phil. 10. — Vs. **10.** Hand. XX:4, XXVII:2, XV:37, 39. — Vs. **12.** H. I:7; Phil. 23. — Vs. **13.** H. II:1; Openb. III:14. — Vs. **14.** Phil. 24; 2 Tim. IV:10. — Vs. **15.** Rom. XVI:5; 1 Kor. XVI:19; Phil. 2.

3. *ons eene deur — opene*, d. i. ons gelegenheid tot verkondiging des evangelies verschaffe (vgl. 1 Kor. XVI:9, 2 Kor. II:12). Wellicht doelt Paulus hiermede op zijn gehoopt ontslag uit zijne gevangenschap. Vgl. Phil. 22.

de verborgenheid van Christus. Zie op Ef. III:3, 4.

om welke — ben. Zie op Ef. VI:20.

4. *openbare*, t. w. in wijden kring, overeenkomstig de taak, mij als apostel der heidenen opgedragen. Vgl. op vs. 3.

5. *die buiten zijn*, d. i. buiten de gemeente, Joden en heidenen.

den tijd uitkoopende. Zie op Ef. V:16.

6. *Uw woord*, t. w. tot hen, die buiten zijn (vs. 5).

zout, d. i. het zout der wijsheid (vs. 5).

antwoorden, t. w. op vragen, die uw geloof betreffen.

7. *Tychicus.* Waarschijnlijk de overbrenger van dezen brief. Zie verder op Ef. VI:21.

8. *vertrooste*, te midden van den kommer, dien mijn lijden u veroorzaakt.

9. *Onésimus.* Zie de Inl. op d. Br. aan Phil.

10. *Aristarchus.* Een Thessaloníker, die Paulus vergezelde op zijne reis van Cesaréa naar Rome. Zie Hand. XX:4, XXVII:2, Phil. 24.

mijn medegevangene. Het schijnt, dat Aristarchus, ten einde den apostel te dienen, voor een tijd vrijwillig in diens gevangenschap deelde. Vgl. Phil. 23, 24.

Marcus... Barnabas. Zie de Inl. op het Ev. van Marc., en op Hand. IV:36, 37.

10. *als hij tot u komt*, t. w. op de reis, die hij gaat ondernemen.

ontvangt hem, t. w. gastvrij.

11. *Jezus, genaamd Justus*, d. i. de rechtvaardige. Deze komt elders niet voor.

uit de besnijdenis, d. i. uit de Joden afkomstig. Dit geldt hier van Aristarchus, Marcus en Jezus, genaamd Justus.

Dezen alleen enz. Zij maakten dus eene zeldzame uitzondering op de christenen uit de Joden, die meestal de felste tegenstanders van Paulus waren. Vgl. Fil. I:15, 17.

12. *Epaphras.* Blijkens vs. 11 was deze, en zoo ook waren Lucas en Demas (vs. 14), geen christenen uit de Joden, maar uit de heidenen. Zie verder op H. I:7.

Christus Jezus. Gew. t. *Christus.*

volleerd. Gew. t. *vervuld.*

in al den wil van God, t. w. in de beoefening zoowel als in de kennis daarvan. Vgl. H. I:9, 10.

13. *dat hij — geeft.* Gew. t. *dat hij veel ijver heeft.*

Laodicéa... Hiërápolis. De gemeenten in deze twee nabij Kolosse gelegen steden waren wellicht ins gelijks door Epaphras gesticht. Vgl. op H. I:7, II:1.

14. *Lucas.* Zie de Inl. op het Ev. van Luc.

Demas. Een medearbeider van Paulus, maar dezen later ontrouw geworden. Vgl. 2 Tim. IV:10.

15. *en Nymphas*, d. i. en inzonderheid Nymphas. Deze wordt hier met name vermeld, denkelijk omdat eene afdeeling der gemeente van Laodicéa te zijnen huize hare samenkomsten hield. Zie hetgeen volgt, en vgl. op Rom. XVI:5.

gelezen is, maakt, dat hij ook in
de gemeente der Laodiceërs gelezen
worde, en dat ook gij dien uit Lao-
17. dicéa te lezen krijgt. ' En zegt aan
Archippus: Zie op de bediening, die
gij in den Heer ontvangen hebt, dat
gij haar vervult!
18. De eigenhandige groete van mij,
Paulus. Gedenkt mijne banden. De
genade zij met u!

Vs. 17. Phil. 2; 2 Tim. IV: 5.

Vs. 18. 1 Kor. XVI: 21; 2 Thess. III: 17; Ef. VI: 24.

16. *dien uit Laodicéa*, d. i. den brief, die te Laodicéa is en vandaar moet ontboden worden. De hier bedoelde brief, waarschijnlijk omstreeks dezen zelfden tijd geschreven, is verloren gegaan. Sommigen meenen, dat wij hem nog bezitten in den brief aan de Efeziërs. Vgl. de Inl. op dien brief.

te lezen krijgt. De apostel onderstelt hier, dat zijn brief aan de Laodiceërs de plaats zijner bestemming eerder zou bereiken dan die aan de Kolossers. De weg leidde naar Kolosse langs het meer westelijk gelegen Laodicéa.

17. *Archippus.* Zie op Phil. 2.

de bediening. Men versta hieronder het opzienersambt (2 Tim. IV: 5), of het diakenschap, of eene andere taak, aan Archippus opgedragen (Fil. II: 25).

18. *De eigenhandige — Paulus.* Zie op 1 Kor. XVI: 21.

De genade. Zie op Ef. VI: 24.

met u. Gew. t. *met u! Amen.*

DE EERSTE BRIEF

AAN DE

THESSALONIKERS.

INLEIDING.

De gemeente te Thessaloníca, de hoofdstad van het tweede district van Macedonië, was door Paulus, in vereeniging met Silas en Timótheüs, op zijne tweede reis gesticht (Hand. XVII: 1—10). Zijne prediking vond er, vooral onder de heidenen, ingang (ald. vs. 4, 1 Thess. I: 6, 7, 9, 11, 13), en zelf heeft hij de wijze, waarop hij er predikte, en geheel zijn gedrag aldaar uitvoerig beschreven (H. II: 1—12). Na een verblijf, vermoedelijk langer dan van drie weken (Hand. XVII: 2), moest hij met Silas, ten gevolge van een oproer, door de Joden tegen hem verwekt (vs. 5—10), vandaar vluchten, waarna hij zich over Berea en Athene naar Korinthe begaf (vs. 10—15, H. XVIII: 1). Gedurende zijn langdurig verblijf in laatstgenoemde stad (vs. 11) heeft hij, volgens het vrij algemeen gevoelen, dezen eersten brief aan de Thessaloníkers geschreven, naar gissing omstreeks het jaar 52 of 53.

Aanleiding tot dit schrijven vond hij in den toestand der jeugdige gemeente en in de berichten, door Timótheüs vandaar tot hem overgebracht (H. III: 6). Hoeveel er ook te zeggen viel tot haren lof, er was toch ook niet weinig in haar te berispen, te bestraffen en te recht te brengen, en dit moest met bedachtzaam overleg en wijs beleid geschieden. Hij begint, na den aanhef (H. I: 1), met hen te verzekeren van zijn voortdurend aandenken (vs. 2—5) en hen te prijzen van wege hunne standvastigheid (vs. 6—10). Het voorbeeld, dat hij hun, gedurende zijn verblijf in hun midden, gegeven had, stelt hij hun ter navolging voor (H. II: 1—12), en keert daarna terug tot de vermelding hunner getrouwheid onder vervolging en druk (vs. 13—16). Zoo komt hij, onder betuiging van zijn teleurgesteld verlangen om hen te zien (vs. 17—20), op den terugkeer van Timótheüs (H. III: 1—6), wiens berichten hem verblijd en dat verlangen op nieuw verlevendigd hadden (vs. 7—13). En nu gaat hij, in overeenstemming met zijne vroegere prediking (H. IV: 1, 2), hen waarschuwen eerst tegen onreinheid, met het oog vooral op de zonde der ontucht (vs. 3—8), dan tegen tekortkoming in broederliefde en arbeidzaamheid

(vs. 9—12), om eindelijk, naar hunne behoeften, uit te weiden over het lot der ontslapenen bij de aanstaande wederkomst van Christus (vs. 13—17), met ernstige opwekking, om zich daarop tijdig te bereiden (H. V : 1—11). Nog eenige andere vermaningen, daaraan toegevoegd (vs. 12—22), leiden tot de gebruikelijke zegenbede (vs. 23, 24) en het besluit van den brief (vs. 25—27).

De inhoud zoowel van dezen brief, als van den tweeden aan de Thessaloníkers, is minder belangrijk dan die der grootere brieven van Paulus. In weerwil van de bedenkingen, die tegen de echtheid vooral van den tweeden zijn ingebracht, houdt men ze van vroegen tijd af voor de oudste, die wij van Paulus bezitten, en bevatten zij, nevens niet verwerpelijke bijdragen tot de kennis van het oudste christendom, menige kernachtige vermaning, die opmerking en behartiging, ook nog in onze dagen, verdient.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1). De apostel dankt God voor de christelijke deugden, waardoor de Thessaloníkers zich onderscheidden (vs. 2—4). Gelijk zijne prediking was geweest met kracht, zoo mochten zij navolgers heeten van hem en van den Heer en strekten zij anderen tot voorbeeld (vs. 5—7). De lof van hun geloof werd dan ook alom verkondigd (vs. 8—10).

1. Paulus en Silvanus en Timótheüs
aan de gemeente der Thessaloníkers
in God, den Vader, en den Heer
Jezus Christus. Genade zij u en
vrede!
2. Wij danken God te allen tijde
over u allen, en zijn uwer in onze
3. gebeden gedachtig, ' terwijl wij het
werk uws geloofs, en den arbeid
uwer liefde, en de volharding uwer
hope op onzen Heer Jezus Christus
zonder ophouden gedenken voor on-
4. zen God en Vader, ' daar wij, door
God beminde broeders! uwe verkie-
5. zing weten. ' Want ons evangelie is
bij u niet geweest alleen in woorden,
maar ook in kracht, en in heiligen
geest, en in groote verzekerdheid,
gelijk gij weet, hoedanigen wij onder
6. u geweest zijn om uwentwil. ' En gij
zijt navolgers geworden van ons en
van den Heer, daar gij het woord
onder veel verdrukking aangenomen
hebt met blijdschap des Heiligen
7. Geestes, ' zoodat gij een voorbeeld
geworden zijt voor al de geloovigen
8. in Macedonië en in Achaje. ' Want
van u uit is het woord des Heeren
luide ruchtbaar geworden; niet alleen
in Macedonië en Achaje, maar te

Vs. 1. 2 Thess. I:1; Rom. I:7; 1 Kor. I:3. — Vs. 2, 3. 2 Thess. I:3; Kol. I:3—5; 1 Kor. I:4. — Vs. 4. 2 Thess. II:13, 14. Vs. 5. H. II:5, 10; 1 Kor. II:4. — Vs. 6. 1 Kor. IV:16; Fil. III:17; 1 Thess. II:14. — Vs. 8. Rom. I:8.

1. *Silvanus.* Dezelfde, die in de Hand. (H. XV: 22, 27, enz.) onder den naam van Silas voorkomt. Ook elders wordt hij met Timótheüs vermeld, en wel, evenals hier, vóór dezen (2 Kor. I:19), waarschijnlijk, omdat hij de oudste was van de twee.

Silvanus en Timótheüs. Zij waren met Paulus te Thessaloníca werkzaam geweest en bevonden zich thans bij hem. Vgl. op Fil. I:1.

in God — Christus, d. i. door den band der gemeenschap verbonden met God, den Vader enz. Hierdoor was de gemeente onderscheiden van elke andere vereeniging bij Joden en heidenen.

Genade zij u en vrede! Zie op Rom. I:7. De gew. t. voegt er bij: *van God, onzen Vader, en den Heer Jezus Christus.*

3. *het werk* enz. De drie grondtrekken van het christelijk leven (vgl. op Kol. I:4, 5) werden ook bij hen gevonden: *geloof*, dat zich kenmerkte door werkzaamheid, *liefde*, die in hare betooning geen moeite en inspanning ontzag, en *hoop*, die ook onder verdrukking (vs. 6, H. II:14) standhield.

4. *uwe verkiezing*, t. w. door God tot deelgenootschap aan het heil in Christus. Die verkiezing wist Paulus, op grond van zijne prediking te Thessaloníca en van de vrucht, welke die prediking daar gedragen had. Zie vs. 5—7.

5. *ons evangelie*, d. i. de evangelieprediking zoowel van Silvanus en Timótheüs als van Paulus zelven.

verzekerdheid, d. i. vastheid van overtuiging.

om uwentwil, d. i. ten nutte van u. God wilde daardoor toonen, dat hij u verkoren had. Zie vs. 4.

6. *navolgers*, t. w. door het blijmoedig verdragen van verdrukking.

onder veel verdrukking, ondervonden van de zijde hunner heidensche medeburgers, die daartoe door de Joden waren opgezet. Zie H. II:4, Hand. XVII:5.

blijdschap des — Geestes, d. i. door den Heiligen Geest in u gewerkt.

7. *Macedonië.* Het landschap, waarin Thessaloníca lag. Er waren daar geloovigen ook te Philippi, te Beréa, en waarschijnlijk op meer andere plaatsen.

Achaje. Vgl. op Hand. XVIII:12. In dit landschap, hetwelk aan Macedonië grensde, was Korinthe gelegen, waar Paulus zich waarschijnlijk destijds bevond. Zie de Inl.

aller plaatse is de mare uitgegaan
van uw geloof aan God, zoodat wij
niet noodig hebben er iets van te
9. zeggen. ' Immers zij verhalen zelve
van ons, hoedanigen ingang wij bij
u gehad hebben, en hoe gij u tot
God bekeerd hebt van de afgoden,
om den levenden en waren God te
10. dienen, ' en uit de hemelen zijnen
Zoon te verwachten, dien hij uit de
dooden heeft opgewekt, Jezus, die
ons redt van den toekomenden toorn.

HOOFDSTUK II : 1—16.

De apostel herinnert, hoe hij, bij zijne prediking te Thessaloníca, zich gedragen en geen eigen voordeel of eer gezocht (vs. 1—6), maar, door liefde gedreven (vs. 7, 8), het evangelie verkondigd had, nacht en dag werkende (vs. 9), door leer en voorbeeld vermanende tot een aan God gewijden wandel (vs. 10—12). Hij dankt God, dat hun geloof zich onder verdrukking staande hield, evenals dat der geloovigen in Judéa (vs. 13—16).

1. Want gij weet zelve, broeders!
van onzen ingang bij u, dat die niet
2. ijdel is geweest; ' maar hoewel wij
te voren, gelijk gij weet, te Philippi
geleden hadden en mishandeld waren,
hebben wij in onzen God vrijmoedig-
heid gehad, om u onder veel strijd
het evangelie Gods te verkondigen. '
3. Want onze vermaning is niet uit
dwaling, noch uit onreinheid, noch
4. met bedrog; ' maar, gelijk wij door
God beproefd geacht zijn, dat ons
het evangelie wierd toevertrouwd,
zóó verkondigen wij het; niet als om
menschen te behagen, maar Gode,
5. die onze harten beproeft. ' Want
nooit gingen wij om met woorden
van vleijerij, gelijk gij weet, noch
met een voorwendsel van hebzucht:
6. God is getuige! ' Ook zochten wij
van menschen geen eer, noch van u,
noch van anderen, hoewel wij, als
apostelen van Christus, ons konden
7. doen gelden, ' maar wij waren vrien-
delijk in uw midden. Gelijk eene
8. voedster hare kinderen koestert, ' zóó
wilden wij, uit innige genegenheid
tot u, niet alleen het evangelie Gods
u gaarne mededeelen, maar ook ons
eigen leven, omdat gij ons lief ge-
9. worden waart. ' Want gij herinnert
u, broeders! ons arbeiden en zwoe-
gen. Terwijl wij nacht en dag werk-
ten, om niemand uwer tot last te
zijn, hebben wij onder u het evan-

Vs. **9.** Hand. XIV : 15; 1 Joh. V : 20, 21. — Vs. **10.** Fil. III : 20.
Vs. **2.** Hand. XVI : 22, 23, XVII : 1—10. — Vs. **3—5.** 2 Kor. I : 12, II : 17; Gal. I : 10.
Vs. **5.** Vs. 10; Rom. I : 9; Fil. I : 8. — Vs. **8.** 2 Kor. XII : 15. — Vs. **9.** 2 Thess. III : 8; 1 Kor. IV : 12; Hand. XX : 34.

8. *te aller plaatse.* Eene aanzienlijke koopstad, als Thessaloníca, stond met vele steden en plaatsen, ook buiten Macedonië en Achaje, in betrekking.
de mare . . . van uw geloof. Gr. *uw geloof.*
uw geloof aan God. Eig. *tot God*, d. i. waardoor gij tot de gemeenschap van God gebracht zijt, in onderscheiding van uwe vroegere betrekking tot de afgoden (vs. 9).
te zeggen, t. w. tot anderen. Vgl. vs. 9.
9. *zij*, t. w. de geloovigen in Macedonië en Achaje en te aller plaatse (vs. 8).
gehad hebben. Gew. t. *hebben.*
den levenden . . . God. Zie op Hand. XIV : 15.
10. *zijnen Zoon te verwachten*, t. w. bij zijne wederkomst, die zij dus bij hun leven nog mochten te gemoet zien. Zie H. IV : 15—17, en vgl. op Rom. XIII : 11.
den toekomenden toorn, d. i. den toorn van God, die zich bij de wederkomst van Christus in vreeselijke straffen openbaren zou aan ongeloovigen en zondaars. Vgl. Rom. II : 5—9.
1—12. Hier ontwikkelt Paulus in bijzonderheden, wat hij H. I : 5, 9 van zijne komst tot de Thessaloníkers en den aard zijner evangelieprediking onder hen gezegd had.
niet ijdel, d. i. niet van kracht ontbloot (H. I : 5, 9). And. *niet zonder vrucht.*
2. *te Philippi.* Zie Hand. XVI : 22—24.
het evangelie Gods. Zie op Rom. I : 1.
2. *onder veel strijd.* Zie Hand. XVII : 5—9.
3. *onze vermaning*, d. i. onze evangelieverkondiging (vs. 2), die bij Paulus steeds gepaard ging met ernstig vermaan.
is niet uit, d. i. gaat niet uit van.
onreinheid, d. i. onreine beginselen, zooals hebzucht en eerzucht. Zie vs. 5, 6.
noch met bedrog, daar het den apostel niet te doen was, om menschen door list, b. v. door vleijende woorden (vs. 5), voor zich te winnen.
4. *beproefd geacht*, d. i. geschikt geoordeeld.
zóó, d. i. daarmede overeenkomstig.
5. *gelijk gij weet . . . God is getuige!* Voor zijne woorden beroept men zich op menschen, voor zijne bedoelingen op God.
een voorwendsel van hebzucht, d. i. waarachter hebzucht zich verschuilt.
6. *ons konden doen gelden.* Gr. *in gewicht* (d. i. in eer en aanzien) *konden zijn.*
7. *eene voedster*, d. i. eene zoogende moeder.
8. *het evangelie Gods . . . mededeelen*, gelijk eene moeder hare melk.
ons eigen leven, gelijk eene moeder haar leven geeft voor hare kinderen.
9. *ons arbeiden en zwoegen.* Om niemand tot last te zijn en allen schijn te vermijden, alsof hij eigen voordeel zocht, had Paulus ook te Thessaloníca door handenarbeid, waarschijnlijk als tentenmaker (Hand. XVIII : 3), in zijn onderhoud voorzien.

10. gelie Gods gepredikt. ' Gij́ zijt ge-
tuigen en God, hoe heilig en recht-
vaardig en onberispelijk wij u, die
11. geloofdet, geweest zijn; ' gelijk gij
weet, hoe wij een iegelijk uwer, als
een vader zijne kinderen, vermaan-
12. den en aanmoedigden, ' en betuig-
den, dat gij wandelen zoudt waardig
Gode, die u roept tot zijn konink-
rijk en heerlijkheid.
13. En daarom danken wij ook God
zonder ophouden, dat, toen gij het
woord Gods onzer prediking ontvingt,
gij het aangenomen hebt, niet als
een menschenwoord, maar, gelijk het
waarlijk is, als Gods woord, dat ook
14. werkt in u, die gelooft. ' Gij toch
zijt navolgers geworden, broeders!
van de gemeenten Gods in Christus
Jezus, die in Judéa zijn, dewijl ook
gij van uwe eigene medeburgers het-
zelfde geleden hebt, als zij van de
15. Joden; ' die ook den Heer Jezus en
de profeten gedood en ons vervolgd
hebben, en Gode niet behagen, en
16. allen menschen vijandig zijn, ' daar
zij ons verhinderen tot de heidenen
te spreken, opdat die behouden wor-
den; om hunne zonden te allen tijde
vol te maken. Doch over hen is de
toorn gekomen ten einde toe.

HOOFDSTUK II : 17—III : 13.

Tot dusverre verhinderd om, naar den wensch zijns harten, Thessaloníca andermaal te bezoeken, (vs. 17—20), had de apostel Timótheüs gezonden (H. III : 1—5). Wat hij door dezen van hen vernomen had, had hem vertroost en verblijd (vs. 6—8) en drong hem nu tot de bede, dat hij hen andermaal mocht kunnen bezoeken, en dat zij mochten toenemen in liefde en heiligheid (vs. 9—13).

17. Wij nu, broeders! nadat wij voor
eene korte poos naar het aangezicht,
niet naar het hart, van u gescheiden
waren, hebben ons te meer beijverd,
om uw aangezicht weer te zien met
18. groot verlangen; ' waarom wij — ik
Paulus althans — één- en andermaal
tot u hebben willen komen, maar de
19. satan heeft ons verhinderd. ' Wie toch
is onze hoop, of blijdschap, of kroon
des roems? Of zijt ook gij het niet
voor onzen Heer Jezus bij zijne
20. komst? ' Ja, gij́ zijt onze eer en
blijdschap.
III : 1. Daarom wilden wij, dewijl wij
het niet langer konden uithouden,

Vs. 12. Ef. IV : 1; Fil. I : 27. — Vs. 13. H. I : 2. — Vs. 15. Hand. VII : 52; Matth. XXIII : 37. — Vs. 16. Hand. XVII : 5, 13, XIV : 2, 19.

Vs. 18. Rom. I : 13. — Vs. 19. 2 Kor. I : 14; Fil. II : 16, IV : 1.
Vs. 1, 2. Hand. XVII : 14, 15.

10. *heilig*, tegenover God, en *rechtvaardig*, tegenover den naaste.
onberispelijk, ten gevolge van getrouwe plichtsvervulling jegens God en den naaste.
u, d. i. in uwe oogen.
12. *waardig Gode*, d. i. overeenkomstig de verplichtingen, die Gods weldaden in Christus u opleggen.
tot — heerlijkheid, d. i. om burgers te zijn van het koninkrijk, dat hij bij de wederkomst van Christus zal oprichten, en dan in zijne heerlijkheid te deelen.
13—16. Hier neemt Paulus weder op, wat hij H. I : 6, 9, 10 van het geloof der Thessaloníkers getuigd had.
13. *het woord Gods onzer prediking*, d. i. het evangelie, hetwelk wij predikten.
werkt in u, d. i. zich bij u werkzaam betoont, ook in den moed, waarmede gij verdrukking om Christus' wil verdraagt.
14. *in Christus Jezus.* Zie op H. I : 1.
in Judéa, te Jeruzalem en elders in het joodsche land. Zie Hand. VIII : 1—3, XII : 1 enz.
medeburgers. Gr. *stamgenooten*, zoodat hier alleen heidensche, en niet ook joodsche inwoners van Thessaloníca bedoeld worden. Vgl. op H. I : 6.
15. *de profeten.* Gew. t. *hunne eigene profeten.*
vervolgd. And. *uitgedreven.*
allen menschen vijandig zijn, daar zij trachten te verhinderen, dat het heil in Christus aan alle menschen gepredikt wordt. Zie vs. 16.
16. *om — vol te maken.* De Joden moesten, naar Gods bestel, de maat hunner zonden vol maken door hetgeen zij *te allen tijde* deden, in den tijd der profeten, in dien van Jezus, en nu in dien van Jezus' getuigen. Zie vs. 15. Vgl. Matth. XXIII : 32.
Doch over hen enz. Gelijk de Joden hunne zonden vol maakten, zoo kwam ook Gods toorn *ten einde toe*, d. i. in al zijne volheid, over hen, om weldra, bij de wederkomst van Christus, zich te openbaren. De apostel zag in de beroeringen, die destijds het joodsche land teisterden, reeds de voorboden van de strafgerichten, die in aantocht waren.
17. *voor eene korte poos.* Reeds kort na zijn vertrek van Thessaloníca had de apostel verlangen gevoeld, om derwaarts terug te keeren, en pogingen daartoe aangewend.
te meer, daar de smart der scheiding ons nog in versche herinnering lag.
18. *de satan — verhinderd.* Omstandigheden, die hem in zijne apostolische werkzaamheid belemmerden, schrijft Paulus ook elders aan den satan toe (2 Kor. XII : 7, II : 10, 11). Welke die omstandigheden hier geweest zijn, is onbekend.
19. *Wie is onze hoop*, d. i. Aangaande wien koesteren wij goede hoop en verwachting?
kroon des roems, d. i. waarop wij roem dragen.
1. *het niet — uithouden*, d. i. het verlangen, om althans iets aangaande u te vernemen, niet langer konden bedwingen.

gaarne te Athene alléén achterblijven, '
2. en zonden Timótheüs, onzen broeder
en Gods medearbeider in het evan-
gelie van Christus, om u te verster-
ken en te vermanen aangaande uw
3. geloof, ' opdat niemand aan het wan-
kelen gebracht worde onder deze ver-
drukkingen; want gij weet zelve,
4. dat wij daartoe bestemd zijn. ' Im-
mers, toen wij bij u waren, zeiden
wij u ook vooruit, dat wij verdrukt
zouden worden, gelijk ook geschied
5. is en gij weet. ' Daarom dan ook,
dewijl ik het niet langer kon uithou-
den, zond ik hem, om te vernemen
van uw geloof, of misschien de ver-
zoeker u verzocht had en onze arbeid
6. ijdel geworden ware. ' Maar thans,
nu Timótheüs van u tot ons geko-
men is en ons de blijde boodschap
gebracht heeft van uw geloof en uwe
liefde, en dat gij ons altijd in goede
gedachtenis houdt en verlangende zijt
om ons, evenals wij zijn om u te
7. zien — ' daarom zijn wij over u
vertroost geworden, broeders! bij al
onzen nood en druk, door uw ge-
8. loof; ' want nu leven wij, zoo gij
9. vaststaat in den Heer. ' Welke dank-
zegging toch kunnen wij Gode voor
u vergelden wegens al de blijdschap,
waarmede wij ons om uwentwil ver-
10. blijden voor onzen God, ' terwijl wij
nacht en dag zeer overvloedig bid-
den, om uw aangezicht te zien en
te volmaken wat er aan uw geloof
11. nog ontbreekt. ' Onze God en Vader
zelf nu en onze Heer Jezus richte
12. onzen weg tot u! ' En u doe de
Heer toenemen en overvloedig zijn
in de liefde jegens elkander en je-
gens allen, gelijk ook wij het zijn
13. jegens u; ' om uwe harten te ver-
sterken, zoodat zij onberispelijk zijn
in heiligheid voor onzen God en Va-
der, bij de komst onzes Heeren Je-
zus met al zijne heiligen.

HOOFDSTUK IV : 1—12.

Vermaning tot een reinen wandel (vs. 1—8), tot onderlinge liefde (vs. 9, 10), en tot een stil arbeidzaam leven (vs. 11, 12).

1. Voorts dan, broeders! wij bidden
en vermanen u in den Heer Jezus,
dat, gelijk gij van ons vernomen
hebt, hoe gij moet wandelen en Gode
behagen, gij daarin nog meer over-
2. vloedig wordt. ' Want gij weet, welke
bevelen wij u door den Heer Jezus
3. gegeven hebben. ' Dit toch is de wil
van God, uwe heiliging: dat gij u
4. onthoudt van de hoererij; ' dat een

Vs. 3. H. II : 14. — Vs. 4. Hand. XIV : 22. — Vs. 7. 2 Kor. VII : 13. — Vs. 10. H. II : 17; Rom. I : 10, 11.

Vs. 12, 13. H. V : 23; Fil. I : 9—11. — Vs. 13. 2 Thess. II : 17.
Vs. 3—5. 1 Kor. VI : 13—20.

1. *te Athene*, waar de apostel zich eenigen tijd had opgehouden na zijn vertrek van Thessaloníca en vóór zijne komst te Korinthe. Zie Hand. XVII : 15, XVIII : 1.

2. *zonden*, t. w. uit Athene, werwaarts Timótheüs zich met Silas begeven had, nadat zij eerst achtergebleven te Beréa. Zie Hand. XVII : 14, 15.

medearbeider. Gew. t. *dienaar en medearbeider*.

3. *opdat — worde*. And., met verplaatsing eener letter in den gew. t., *opdat gij u in niets bezwaard gevoelt*.

deze verdrukkingen, die over u en mij gekomen zijn.

dat wij daartoe bestemd zijn (t. w. door God), d. i. dat onze christelijke roeping dit noodwendig met zich brengt.

wij, d. i. wij, christenen; en zoo ook vs. 4.

5. *het niet — uithouden*. Zie op vs. 1.

of — verzocht had, d. i. of de satan u door de verdrukking in gevaar had gebracht, om van het geloof af te vallen.

6. *uwe liefde*, t. w. tot elkander.

8. *leven wij*, d. i. zijn wij vol kracht en leven, ondanks allen nood en druk.

9. *Welke — vergelden*, d. i. Welke dankzegging zou groot genoeg zijn, om er Gode voor u vergelding mede te doen?

11. *Onze God — tot u*, opdat de satan ons niet wederom verhindere. Zie H. II : 18.

12. *de Heer*, Jezus. Vgl. vs. 11.

tot allen, d. i. tot alle menschen zonder onderscheid.

13. *heiligen*. Met deze benaming worden hier niet, gelijk elders (zie op Hand. IX : 13), christenen bedoeld, maar de engelen, zooals ook Ps. LXXXIX : 6, Zach. XIV : 5. Vgl. 2 Thess. I : 7.

1. *in den Heer Jezus*, d. i. uit kracht van onze gemeenschap met hem.

gelijk ... behagen. And. lez. *dat, gelijk ... behagen, gelijk gij ook zoo wandelt*.

2. *door den Heer Jezus*, die in ons werkt en door ons spreekt. Vgl. 1 Kor. XIV : 37, VII : 10.

3. *uwe heiliging*, d. i. dat gij u heiligt. Waarin die heiliging moest bestaan, wordt nader aangewezen in dit vs. en in vs. 4, 5.

hoererij. Deze werd bij de heidenen niet of nauwelijks als zonde aangemerkt, en schijnt, gelijk elders, zoo ook te Thessaloníca, eene aanzienlijke koopstad, sterk geheerscht te hebben.

iegelijk uwer zich zijn eigen vat
wete te verwerven, in heiliging en
5. eere, ' niet in hartstocht der begeer-
lijkheid, evenals de heidenen, die
6. God niet kennen; ' dat niemand over-
trede en zijnen broeder in zijn bedrijf
benadeele; want de Heer is een wre-
ker over dit alles, gelijk wij u ook
te voren gezegd en betuigd hebben. '
7. Want God heeft ons niet geroepen
tot onreinheid, maar tot heiliging. '
8. Derhalve, wie dit verwerpt, verwerpt
niet een mensch, maar God, die ook
zijnen Heiligen Geest aan u geeft.
9. Over de broederliefde hebben wij
niet noodig u te schrijven, want gij
zelve zijt van God geleerd, om elk-
10. ander lief te hebben; ' immers dat
doet gij ook aan al de broeders in
geheel Macedonië. Wij vermanen u,
broeders! dat gij meer overvloedig
11. wordt ' en er u op toelegt om stil
te zijn, en u te bemoeijen met uwe
eigene zaken, en met uwe handen te
werken, gelijk wij u bevolen heb-
12. ben; ' opdat gij welvoeglijk wandelt
tegenover hen, die buiten zijn, en
aan niets gebrek hebt.

HOOFDSTUK IV : 13—V : 28.

Over het lot der ontslapenen, en wat er bij de wederkomst van Christus geschieden zal (vs. 13—18). Die wederkomst zal plotseling plaats hebben (H. V : 1—3). Vermaning, om te wandelen als kinderen des lichts (vs. 4—11). Verschillende vermaningen (vs. 12—22). Zegenbede en besluit (vs. 23—28).

13. Wij willen u, broeders! niet on-
kundig laten aangaande de ontslape-
nen, opdat gij niet bedroefd zijt even-
als de overigen, die geen hope heb-
14. ben. ' Want gelooven wij, dat Jezus
gestorven en opgestaan is, zóó ook
zal God de ontslapenen door Jezus
15. te voorschijn brengen met hem. ' Want
dit zeggen wij u met een woord des

Vs. 6. Ef. V : 5; Gal. VI : 7, 8. — Vs. 7. Vs. 3. — Vs. 8. Luc. X : 16; 2 Kor. I : 22. — Vs. 9. Rom. XII : 10; Joh. XIII : 33, 34.

Vs. 10. H. III : 12. — Vs. 11, 12. 2 Thess. III : 6—12; Ef. IV : 28. — Vs. 13. Ef. II : 12. — Vs. 14. 1 Kor. XV : 21, 51.

4. *zijn eigen vat*, d. i. eene vrouw, die door huwelijk de zijne wordt. Vgl. 1 Petr. III : 7, 1 Kor. VII : 2. And. verklaren: zijn eigen ligchaam.
in heiliging en eere, d. i. zoodat daarbij de heiliging niet uit het oog verloren, en de eer van man en vrouw beiden niet geschonden wordt.
5. *niet — begeerlijkheid*, d. i. niet in overgegevenheid aan den wellust.
evenals — kennen, d. i. gelijk de heidenen in hoererij leven, van wie dit evenwel niet te verwonderen is, daar zij God en zijnen heiligen wil niet kennen.
6. *overtrede*, d. i. de perken, door recht en billijkheid hem gesteld, overschrijde.
broeder, d. i. medechristen.
de Heer, d. i. Jezus, de toekomstige rechter. Vgl. 2 Thess. I : 8.
dit alles, t. w. al de zonden, vs. 3—6 vermeld.
te voren, t. w. toen wij bij u waren.
7. *ons*, d. i. ons, christenen.
onreinheid, d. i. hoererij en hebzucht. Vgl. vs. 6.
8. *dit*, t. w. de vermaningen, in vs. 3—6 vervat.
verwerpt, door er zich niet naar te gedragen.
God, die u door mij, een mensch, op uwe heilige roeping wijst.
die — geeft, en u dus door dien Heiligen Geest leert erkennen, waartoe gij geroepen zijt.
u geeft. Gew. t. *ons gegeven heeft*.
9. *hebben wij*. Gew. t. *hebt gij*.
van God geleerd, t. w. door den Heiligen Geest, dien God u geeft. Zie vs. 8.
10. *meer overvloedig*, t. w. in alle christelijke deugden.
11. *er u op toelegt*. And. *er eene eer in stelt*.
stil te zijn enz. Naar 't schijnt had de verwachting van de spoedige wederkomst van Christus sommigen te Thessalonica in angstige spanning gebracht, hen hun dagelijksch werk doen verwaarloozen en in hen een onverstandigen bekeeringsijver gewekt, door welken zij de rechten van anderen krenkten.
11. *u te — zaken*. Gr. *uwe eigene zaken te doen*.
12. *welvoeglijk wandelt*, t. w. door stil en arbeidzaam te zijn. Zie vs. 11.
die buiten zijn, d. i. buiten de gemeente, Joden en heidenen.
aan niets gebrek hebt, d. i. in uwe eigene behoeften door handenarbeid voorziet. And. *niemand* (d. i. niemands ondersteuning) *noodig hebt*.
13. *de ontslapenen*, d. i. de gestorvenen (vgl. 1 Kor. XI : 30, XV : 6, Joh. XI : 11), en wel gestorvene christenen; vgl. vs. 14. And. lez. *degenen, die ontslapen*.
opdat gij niet bedroefd zijt, t. w. over het lot der ontslapenen, vooral uit uwe naaste betrekkingen. Vroeger heidenen en in het christendom kort onderwezen (zie Hand. XVII : 2), vreesden zij, dat hunne dooden verstoken zouden blijven van het heil, dat bij 's Heeren komst den levenden te beurt zou vallen. Volgens and. bedroefden zij zich daarover, dat hunne dooden niet reeds bij die komst zouden opstaan, maar eerst aan het einde van het dusgenaamde duizendjarig rijk (vgl. Openb. XX : 4, 5, 12 - 14).
de overigen, d. i. de heidenen.
geen hope, t. w. op leven na den dood.
14. *zóó ook zal* enz., d. i. dan behooren wij ook te gelooven, dat God de ontslapenen door Jezus opwekken en hen met Jezus vereenigen zal.
zóó ook, t. w. evenals Jezus gestorven en door de kracht Gods opgewekt is. Zij toch, die met Jezus verbonden zijn door geloof, zullen het ook zijn door gemeenschap van lot. Vgl. op 1 Kor. XV : 13.
15. *met een woord des Heeren*, d. i. van Jezus, òf in eene openbaring tot Paulus gesproken (vgl. 2 Kor. XII : 1), òf door de overlevering te zijner kennis gekomen.

Heeren, dat wij, levenden, die tot
de komst des Heeren overblijven, de
ontslapenen niet zullen vóórkomen. '
16. Want de Heer zelf zal op een macht-
woord, op de roepstem van een aarts-
engel en op het geklank van Gods
bazuin, van den hemel nederdalen;
en die in Christus gestorven zijn,
17. zullen eerst opstaan. ' Daarna zullen
wij, levenden, die overblijven, te ge-
lijk met hen in wolken, den Heer
te gemoet, opgevoerd worden in de
lucht; en zóó zullen wij altijd met
18. den Heer zijn. ' Zoo vertroost dan
elkander met deze woorden.
V:1. Over de tijden en gelegenheden,
broeders! hebt gij niet noodig, dat
2. men u schrijve; ' want gij weet zel-
ve zeer goed, dat de dag des Hee-
ren zóó komt, gelijk een dief in den
3. nacht. ' Wanneer zij zeggen: vrede
en veiligheid! dan grijpt een plotse-
ling verderf hen aan, gelijk de ba-
rensnood eene zwangere; en zij zul-
4. len niet ontkomen. ' Maar gij, broe-
ders! zijt niet in de duisternis, dat
de dag u, gelijk een dief, overval-
5. len zou; ' want gij allen zijt kinde-
ren des lichts en kinderen des dags;
wij zijn niet des nachts of der duis-
6. ternis. ' Laat ons derhalve niet sla-
pen, evenals de overigen, maar laat
7. ons waken en nuchter zijn. ' Want
die slapen, slapen 's nachts, en die
dronken zijn, zijn 's nachts dronken; '
8. maar wij, die des dags zijn, laat
ons nuchter wezen, nadat wij aange-
daan hebben een harnas van geloof
en liefde, en als helm de hope der
9. zaligheid. ' Want God heeft ons niet
tot toorn bestemd, maar tot verkrij-
ging der zaligheid, door onzen Heer
10. Jezus Christus, ' die voor ons ge-
storven is, opdat wij, hetzij wij wa-
ken, hetzij wij slapen, te zamen met
11. hem leven zouden. ' Daarom vermaant
elkander en sticht de een den ander,
gelijk gij ook doet.
12. Wij bidden u, broeders! erkent
degenen, die onder u arbeiden en
uwe voorstanders zijn in den Heer
13. en u vermanen, ' en acht hen zeer
hoog in liefde, om huns werks wil.
14. Houdt onderling vrede. ' En wij bid-

Vs. **16**. 2. Thess. I:7.
Vs. **2**. Matth. XXIV:36; 2 Petr. III:10. — Vs. **3**. Ezech. XIII:10; Luc. XXI:34, 35. — Vs. **4–10**. Ef. V:8–14; Rom. XIII:11–14.
Vs. **4**, **5**. Joh. XII:35, 36. — Vs. **8**. Ef. VI: 14–17. — Vs. **9**. H. I:10; 2 Thess. II:14. — Vs. **10**. Rom. XIV:7. — Vs. **12**, **13**. 1 Kor. XVI:16, 18; Hebr. XIII:17.

15. *die — overblijven.* Vgl. op H. I:10.
de ontslapenen — vóórkomen, d. i. het ons gestelde doel, de vereeniging met Christus, niet met uitsluiting van de ontslapenen, of, volg. and., niet eerder, maar te gelijk met de ontslapenen zullen bereiken. Vgl. op vs. 13.
16. *Gods bazuin*, d. i. eene bazuin, die alleen in dienst van God gebruikt wordt. Vgl. 1 Kor. XV:52, Openb. XV:2.
die — gestorven zijn, d. i. de gestorvenen, die door geloof met Christus in gemeenschap stonden. Gr. *de dooden in Christus.*
zullen eerst opstaan, d. i. de opstanding der geloovigen zal het eerste zijn, wat bij de wederkomst van Christus geschiedt. Vgl. vs. 17.
17. *in wolken*, d. i. daarin gehuld en er door gedragen.
in de lucht, d. i. den dampkring boven de aarde, om den Heer te ontmoeten en in te halen.
zóó — met den Heer zijn. Men denke hier aan een samenzijn op de verheerlijkte aarde. Vgl. op vs. 13.
1. *de tijden en gelegenheden*, betrekkelijk de wederkomst van Christus.
2. *gij weet*, t. w. door hetgeen ik u daaromtrent zeide, toen ik bij u was.
zóó, d. i. even onverhoeds.
3. *zij*, d. i. de kinderen dezer wereld.
4. *in de duisternis*, t. w. der zonde. Toespeling op *den nacht* (vs. 2).
de dag, t. w. des Heeren (vs. 2).
5. *wij zijn — duisternis*, d. i. wij behooren niet aan den nacht of aan de duisternis toe.
6. *slapen*, d. i. zorgeloos zijn omtrent ons eeuwig heil.
de overigen, die zeggen: vrede en veiligheid! Zie vs. 3.
waken en nuchter zijn, d. i. op ons heil bedacht.
7. *die dronken zijn* enz. Drinkgelagen werden gewoonlijk in den laten avond of in den nacht gehouden.
8. *een harnas — zaligheid.* Wat voor den krijgsman harnas en helm zijn, om hem te dekken tegen de aanvallen des vijands, dat zijn voor den christen geloof, liefde en hoop (zie op H. I:3); hij wordt door dezen beschermd tegen de verzoekingen der wereld.
9. *tot toorn*, d. i. om bij de wederkomst van Christus Gods toorn te ondervinden. Vgl. op H. I:10.
10. *voor ons.* Vgl. op Rom. V:6.
hetzij wij — slapen, d. i. hetzij wij bij de wederkomst van Christus nog in leven of reeds gestorven zijn. Dat de woorden *waken* en *slapen* hier in andere beteekenis voorkomen dan vs. 6, 7, blijkt uit den samenhang.
te zamen, d. i. wakenden en slapenden beide.
11. *vermaant.* And. *vertroost.*
sticht — ander, d. i. arbeidt aan elkanders opbouwing in het goede. Vgl. 1 Kor. VIII:1, XIV:4, III:9, 16.
12. Zij moesten hunne opzieners (zie op Ef. IV: 11), die hunne hoogere belangen behartigden, erkennen voor hetgeen zij waren en zich daarmede overeenkomstig jegens hen gedragen.

den u, broeders! vermaant de onge-
regelden, vertroost de kleinmoedigen,
trekt u der zwakken aan, weest lank-
15. moedig jegens allen. ' Ziet toe, dat
niet iemand een ander kwaad met
kwaad vergelde, maar tracht te allen
tijde naar het goede, èn jegens elk-
16. ander èn jegens allen. ' Verblijdt u
17. te allen tijde, ' bidt zonder ophou-
18. den, ' dankt in alles; want dit is in
Christus Jezus de wil van God aan-
19. gaande u. ' Bluscht den Geest niet
20. uit, ' veracht geen profetieën, '
21. maar beproeft alles, behoudt het goe-
22. de. ' Onthoudt u van alle soort van
23. boosheid. ' En de God des vredes
zelf heilige u geheel en al, en ge-
heel uw geest en ziel en ligchaam
worde bewaard om onberispelijk te
zijn bij de komst onzes Heeren Jezus
24. Christus! ' Die u roept is getrouw,
en hij zal het ook doen.
25, 26. Broeders! bidt voor ons. ' Groet al
27. de broeders met een heiligen kus. ' Ik
bezweer u bij den Heer, dat deze brief
aan al de broeders voorgelezen worde.
28. De genade onzes Heeren Jezus
Christus zij met u!

Vs. **15**. Rom. XII : 17; Spr. XX : 22; Matth. V : 39. — Vs. **16**. Rom. XII : 12; Fil. IV : 4; Matth. V : 12. — Vs. **17**. Rom. XII : 12; Kol. IV : 2; Luc. XVIII : 1. — Vs. **18**. Ef. V : 20. — Vs. **21**. 1 Kor. XIV : 29; 1 Joh. IV : 1.

Vs. **23**. H. III : 13; Hebr. XIII : 20, 21. — Vs. **24**. 1 Kor. I : 9. — Vs. **25**. Rom. XV : 30; 2 Thess. III : 1. — Vs. **26**. Rom. XVI : 16. — Vs. **28**. Rom. XVI : 24; 1 Kor. XVI : 23.

14. *de ongeregelden*, d. i. die een ongeregeld leven leiden, in plaats van stil te zijn en ijverig te arbeiden. Vgl. H. IV : 11, 2 Thess. III : 11.
zwakken, t. w. in kennis, geloof en deugd. Vgl. Rom. XIV : 1, 2.
jegens allen, dus ook jegens uwe verdrukkers. Vgl. vs. 15.
15. *Ziet toe — vergelde*, d. i. Ziet toe, dat gij niet enz. Volg. and. wil Paulus, dat de betergezinden in de gemeente de vergelding van kwaad met kwaad bij anderen zooveel mogelijk tegengaan.
16. *te allen tijde*, en dus ook onder moeite en verdrukking.
17. *zonder ophouden*, d. i. onder alle omstandigheden des levens.
18. *in alles*, d. i. in vreugde en droefheid beide.
dit is — aangaande u, d. i. dit verlangt God van u in Christus Jezus, door wien hij er u toe in staat stelt. Vgl. Rom. VIII : 28, 35—39, 18, 1 Kor. III : 22.
19. *Bluscht — uit*, d. i. Wanneer de Heilige Geest iemand dringt tot profetie (vgl. vs. 20), dooft dan zijn vuur niet uit door tegenspraak, bespotting of minachting.
20. *profetieën*. Zie op Rom. XII : 6.
21. *maar beproeft alles*, t. w. wat door profeten voorgedragen wordt. Gew. t. *beproeft alles*.
21. *het goede*, dat onder dit alles gevonden wordt.
23. *de God des vredes*, d. i. de God, die de bron is van uw eeuwig heil.
uw geest — ligchaam. Elders onderscheidt Paulus in den mensch alleen *ligchaam* (of *vleesch*) en *geest* (bijv. Rom. VIII : 10, 1 Kor. V : 3, 5, vgl. Matth. XXVI : 41), maar hier *ligchaam*, *geest* en *ziel*, waarbij onder *geest* te verstaan is de hoogere, onder *ziel* de lagere, zinnelijke natuur van den mensch. Vgl. op 1 Kor. II : 14, XV : 44.
24. *Die — getrouw*, d. i. God, die u roept tot zijn koninkrijk (H. II : 12), verandert niet van gezindheid jegens u. Vgl. Rom. XI : 29.
zal het ook doen, d. i. u heiligen en bewaren (zie vs. 23).
26. Het verzoek in dit vs. vervat, gelijk de bezwering in het volgende, geldt de opzieners der gemeente, aan wie de apostel zijnen brief het eerst deed toekomen.
al de broeders, te Thessalonica.
27. *Ik bezweer u*. Deze krachtige uitdrukking is voortgevloeid niet uit wantrouwen jegens de opzieners (zie vs. 12, 13), maar uit besef van het belang, dat de geheele gemeente bij den inhoud van dezen brief had.
broeders. Gew. t. *heilige broeders*.
28. *met u!* Gew. t. *met u! Amen*.

DE TWEEDE BRIEF

AAN DE

THESSALONIKERS.

INLEIDING.

Nog bevond Paulus zich ter plaatse, vanwaar hij den eersten brief naar Thessaloníca gezonden had (vgl. de Inl.), toen hij vandaar berichten ontving, die hem aanleiding gaven tot het schrijven van dezen tweeden, naar gissing ongeveer een jaar later, tegen het einde van zijn verblijf te Korinthe (Hand. XVIII : 11). Hoedanige die berichten geweest zijn, leert de inhoud van dezen brief, die ook melding maakt van den vroegeren (H. II : 15) en daarmede veel overeenkomst heeft.

Na den aanhef (H. I : 1) begint de apostel weder met de Thessaloníkers te prijzen van wege hunnen wasdom in geloof en liefde, te midden der vervolgingen, waaraan zij bij voortduring waren blootgesteld (vs. 2—4), en waaronder hij hen vertroost door een krachtig beroep op Gods rechtvaardige vergelding bij de wederkomst van Christus (vs. 5—12). Meenden zij, dat die komst zeer nabij was (H. II : 1, 2), hij wederlegt die verwachting door de vermelding der groote gebeurtenissen, die daaraan nog moesten voorafgaan (vs. 3—12). Dit leidt hem tot dankzegging aan God voor hunne verkiezing en tot den wensch, dat zij standvastig mogen zijn (vs. 13—17). Hij beveelt zich in hunne voorbede aan (H. III : 1, 2), betuigt zijn vertrouwen op hunne standvastigheid (vs. 3—5), vermaant hen tot een stil, arbeidzaam leven, en spoort hen aan, om zich aan de ongeregelden in de gemeente te onttrekken (vs. 6—15); waarna hij met heilbede besluit (vs. 16—18).

Vgl. voorts de Inl. op den eersten brief.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). De apostel dankt God voor den wasdom van het geloof der Thessaloníkers (vs. 3), hetwelk onder verdrukking staande bleef (vs. 4), en wijst, om hen te bemoedigen, op Gods rechtvaardige vergelding bij de wederkomst van Christus (vs. 5—10); waarom hij ook van God hunne verdere volmaking afsmeekt (vs. 11, 12).

1. Paulus en Silvanus en Timótheüs
aan de gemeente der Thessaloníkers
in God, onzen Vader, en den Heer
2. Jezus Christus. ' Genade zij u en
vrede van God, den Vader, en den
Heer Jezus Christus!
3. Wij behooren God te allen tijde
over u te danken, broeders! gelijk
billijk is, omdat uw geloof uitermate
wast en de liefde tot elkander bij
een iegelijk van u allen meerder
4. wordt, ' zoodat wij zelve bij de gemeenten Gods in u roemen wegens

Vs. 1, 2. 1 Thess. I : 1. — Vs. 2. Rom. I : 7.

Vs. 3. H. II : 13; 1 Thess. I : 2, 3, III : 12. — Vs. 4. 1 Thess. I : 6, 7, II : 14.

1. Zie op 1 Thess. I : 1.
2. Zie op Rom. I : 7.

4. *de gemeenten Gods*, te Korinthe en in den omtrek.

uwe volharding en uw geloof onder
al uwe vervolgingen en de verdruk-
5. kingen, die gij verdraagt: ' een be-
wijs van Gods rechtvaardig oordeel,
om u het koninkrijk Gods waardig
te achten, voor hetwelk gij ook lijdt; '
6. vermits het bij God recht is, hun,
die u verdrukken, verdrukking te
7. vergelden ' en u, die verdrukt wordt,
verademing met ons, bij de openba-
ring des Heeren Jezus van den he-
8. mel met engelen zijner macht ' in
vlammend vuur, wanneer hij wraak
oefent over hen, die God niet ken-
nen, en over hen, die het evangelie
onzes Heeren Jezus niet gehoorza-
9. men; ' die tot straf zullen lijden een
eeuwig verderf, van het aangezicht
des Heeren en van de heerlijkheid
10. zijner sterkte, ' wanneer hij komt,
om verheerlijkt te worden in zijne
heiligen en bewonderd te worden in
al de geloovigen — want onze ge-
tuigenis is onder u geloofd gewor-
11. den — te dien dage. ' Waarom wij
ook te allen tijde voor u bidden,
dat onze God u der roeping waardig
achte, en al uw welgevallen aan het
goede en het werk des geloofs met
12. kracht volmake; ' opdat de naam on-
zes Heeren Jezus in u verheerlijkt
worde en gij in hem, naar de genade
van onzen God en den Heer Jezus
Christus.

HOOFDSTUK II.

Over den tijd van 's Heeren wederkomst, en hetgeen haar zal voorafgaan en aankondigen (vs. 1—12). De apostel dankt God voor hunne verkiezing tot zaligheid, vermaant hen tot standvastigheid en beveelt hen Gode aan (vs. 13—17).

1. Wij bidden u, broeders! wat aan-
gaat de komst onzes Heeren Jezus
Christus en onze vereeniging met
2. hem, ' dat gij niet aanstonds uwe
bezinning verliest of u verschrikken
laat, noch door een geest, noch door
een woord, noch door een brief,
als door ons, alsof de dag des Hee-
3. ren dicht aanstaande ware. ' Dat nie-
mand u op eenigerlei wijze misleide!
Want die dag komt niet, tenzij eerst

Vs. 5. Fil. I:28; Rom. VIII:17. — Vs. 6, 7. Rom. II:5—10. — Vs. 7. Hand. III:19; 1 Thess. IV:16. — Vs. 9. 1 Thess. V:3.

Vs. 10, 12. Joh. XVII:10.
Vs. 2. Matth. XXIV:23, 24. — Vs. 3. Dan. XI:32; Matth. XXIV:11, 12.

4. *uw geloof*, hetwelk de grond uwer volharding is. And. *uwe trouw*.

5—10. Men houde hier in het oog, dat Paulus de wederkomst van Christus nabij achtte. Zie op 1 Thess. I:10.

7. *met ons*, die, evenals gij, verdrukt worden.

de openbaring des Heeren Jezus. Zie op 1 Kor. I:7.

engelen zijner macht, d. i. engelen, die hem ten dienste staan en door wie hij zijne macht uitoefent. Vgl. Matth. XXIV:31.

8. *in vlammend vuur.* Vgl. Exod. XIX:18, Dan. VII:9, 10.

die God niet kennen, d. i. de heidenen. Vgl. 1 Thess. IV:5.

die — niet gehoorzamen, d. i. de Joden. Vgl. Rom. X:16.

9. *van het aangezicht* enz., d. i. eene straf, die hen voor goed verwijdert uit de tegenwoordigheid des Heeren Jezus en scheidt van de heerlijkheid, welke zijne sterkte voor de geloovigen zal ten toon spreiden.

10. *in zijne heiligen*, d. i. in de christenen (vgl. op Rom. I:7), in wie Christus *verheerlijkt* wordt, als zijne macht, liefde en trouw openbaar worden.

bewonderd te worden, t. w. wegens hetgeen hij aan hen doet.

onze getuigenis, d. i. de getuigenis aangaande Christus, die wij door onze prediking bij u aflegden. Vgl. 1 Kor. I:6, II:1.

11. *der roeping*, d. i. der heerlijkheid, waartoe gij geroepen zijt. Vgl. Fil. III:14.

11. *waardig achte.* Vgl. vs. 5.

het werk des geloofs. Zie op 1 Thess. I:3.

12. *de naam onzes Heeren Jezus*, d. i. Jezus, naar zijnen naam *Heer*. Vgl. Fil. II:9, 10.

1. *onze vereeniging met hem.* Vgl. 1 Thess. IV:17.

2. *uwe bezinning verliest.* Gr. *u laat schokken van uw verstand.*

door een geest. Waarschijnlijk waren er te Thessaloníca, die, alsof zij van Paulus dit vernomen hadden, op profetischen toon verkondigden, dat de komst van Christus onmiddellijk ophanden was.

noch door een woord — als door ons, d. i. noch door gezegden, die men ons toedicht, noch door een op onzen naam ondergeschoven brief.

dicht aanstaande. Wel had Paulus de nadering van 's Heeren komst, maar niet hare onmiddellijke nabijheid geleerd.

des Heeren. Gew. t. *van Christus.*

3—10. Men verwachtte, dat aan de komst van Christus zou voorafgaan eene vreeselijke losbarsting der zonde en het optreden van eenen goddelooze, door den satan met groote krachten uitgerust. Deze zou eene heerschappij stichten, zich in den tempel te Jeruzalem goddelijke eer laten bewijzen en door bedriegelijke kunstgrepen het rijk van Christus afbreuk trachten te doen; maar aan zijne heerschappij zou spoedig één einde komen, als hij door Christus, bij diens komst, overwonnen werd.

3. *op eenigerlei wijze.* Vgl. vs. 2.

die dag komt niet. Deze woorden zijn hier ingevoegd.

de afval kome en de mensch der
zonde openbaar worde, de zoon des
4. verderfs, ' die de tegenstander is en
zich verheft boven al wat God ge-
noemd wordt of voorwerp van veree-
ring is, zoodat hij zelf zich in den
tempel Gods nederzet en zich voor-
5. doet alsof hij God ware. ' Herinnert
gij u niet, dat ik u dit zeide, toen
6. ik nog bij u was? ' En nu, gij
weet, wat hem tegenhoudt, opdat hij
7. openbaar worde te zijner tijd. ' Want
reeds werkt de verborgenheid der god-
deloosheid, totdat maar eerst hij, die
hem thans tegenhoudt, uit den weg
8. geruimd is. ' En dan zal de godde-
looze openbaar worden, dien de Heer
verteren zal met den adem zijns
monds en te niet doen door de ver-
9. schijning zijner komst; ' wiens komst,
naar de werking des satans, met al-
lerlei krachten en teekenen en won-
10. deren der leugen is, ' en met allerlei
bedrog der ongerechtigheid voor hen,
die verloren gaan, dewijl zij de liefde
tot de waarheid niet hebben aange-
nomen, om behouden te worden. '
11. En daarom zendt God hun eene wer-
king der dwaling, om de leugen te
12. gelooven; ' opdat allen geoordeeld
worden, die de waarheid niet geloofd,
maar welgevallen gehad hebben in de
ongerechtigheid.
13. Doch wij behooren God te allen
tijde over u te danken, door den
Heer beminde broeders! dat God u
van den beginne tot zaligheid verko-
ren heeft, door heiliging des Geestes
14. en geloof aan de waarheid; ' waartoe
hij door ons evangelie u geroepen
heeft, tot verkrijging der heerlijkheid
15. onzes Heeren Jezus Christus. ' Der-
halve, broeders! staat vast, en houdt
u aan de overleveringen, die u ge-

Vs. **4.** Dan. XI : 36; 1 Joh. II : 18. — Vs. **8.** Jez. XI : 4. — Vs. **9**, **10.** Matth. XXIV : 24; Openb. XIII : 11–14.

Vs. **10–12.** Rom. I : 18, 24. — Vs. **13.** H. I : 3; 1 Thess. I : 4, V : 9. — Vs. **14.** Rom. VIII : 17. — Vs. **15.** 1 Thess. III : 8; 1 Kor. XI : 2.

3. *de afval*, t. w. van God. Vóór de wederkomst van Christus verwachtte men niet slechts velerlei beroering, maar ook eene vreeselijke toeneming van de heerschappij der zonde. Vgl. Matth. XXIV : 12, 6–11, 1 Tim. IV : 1.

de mensch der zonde. Van zulk een duivel in menschengedaante, geteekend naar de trekken van het beeld van den syrischen koning Antíochus Epífanes, stond in het boek Daniël (H. VIII : 24, 25), dat hij zich verzetten zou tegen den *Vorst der vorsten.* Men verwachtte daarom zijn optreden kort vóór de wederkomst van Christus, en noemde hem *den Antichrist*, d. i. den tegenstander van Christus (1 Joh. II : 18, 22). Is deze brief door Paulus geschreven, dan valt hier niet aan den romeinschen keizer Nero (zie op Openb. XIII : 3, 18, XVII : 10, 11) te denken, dewijl hij toen de regeering nog niet aanvaard had.

de zoon des verderfs, d. i. die aan het verderf gewijd is (vs. 8).

4. *de tegenstander*, t. w. van Christus. Zie op vs 3.

den tempel Gods, te Jeruzalem. And. denken aan de christelijke gemeente, door Paulus soms oneigenlijk een *tempel Gods* genoemd (1 Kor. III : 16, 17, VI : 19, 2 Kor. VI : 16, Ef. II : 21).

nederzet. Gew. t. *als een God nederzet.*

6. *gij weet*, t. w. door hetgeen ik u daaromtrent zeide, toen ik bij u was.

wat hem tegenhoudt. Bedoeld schijnt, op grond van Dan. VIII : 22, 25, het romeinsche keizerrijk, hetwelk de komst van den Antichrist nog tegenhield. Eerst bij den ondergang van dat rijk werd de gansche maatschappij tot in hare grondvesten geschokt en werden alle banden als 't ware losgemaakt.

opdat hij, t. w. naar Gods bedoeling.

7. *reeds werkt — goddeloosheid*, d. i. de goddeloosheid, vs. 3 de *afval* genoemd, is nog wel niet aan het licht getreden, maar toch in 't verborgen reeds werkzaam. Hare voorteekenen meende de apostel te aanschouwen in het ongeloof en de zonde van zijnen tijd.

7. *totdat* enz. Vóór deze woorden kan men in gedachte invullen: „en zij wacht met haar te voorschijn treden", of iets dergelijks.

die hem thans tegenhoudt, t. w. de keizer van het romeinsche rijk. Zie op vs. 6.

uit den weg geruimd is. Bedoeld wordt niet eene gewelddadige wegruiming, maar enkel de wegruiming van eene hindernis.

8. *de goddelooze*, d. i. de mensch der zonde (vs. 3).

dien de Heer (t. w. Christus) enz. Nog eer de apostel de werkzaamheid van den goddelooze beschrijft (vs. 9, 10), kondigt hij reeds diens toekomenden ondergang aan.

9. *krachten – wonderen.* Vgl. Hand. II : 22.

der leugen, d. i. die van leugen en bedrog uitgaan. Vgl. Joh. VIII : 44.

10. *bedrog der ongerechtigheid*, d. i. door de ongerechtigheid gepleegd.

voor. Gew. t. *in* of *onder.* Niet op de geloovigen zou de Antichrist zijn verderfelijken invloed uitoefenen (vs. 13, 14), maar alleen op de ongeloovigen, die, omdat zij *verloren gaan*, aan de behoudenis in Christus geen deel hebben. Vgl. op 1 Kor. I : 18.

11. *de leugen.* Vgl. vs. 9.

12. *opdat — worden*, d. i. opdat, naar Gods bedoeling, allen hunne straf ontvangen.

de waarheid, in het evangelie geopenbaard.

13. *den Heer*, Christus.

van den beginne, d. i. van eeuwigheid.

door heiliging enz. Hierdoor werden zij ter zaligheid toebereid en bleek het, dat zij metterdaad verkoren waren.

14. *waartoe*, d. i. om de zaligheid door heiliging en geloof te verkrijgen (vs. 13).

ons evangelie. Zie op 1 Thess. I : 5.

15. *staat vast*, t. w. in het geloof. Vgl. 1 Thess. III : 8.

overleveringen, d. i. voorschriften omtrent geloof en wandel. Vgl. op 1 Kor. XI : 2.

leerd zijn, hetzij door ons woord,
16. hetzij door onzen brief. ' Onze Heer
Jezus Christus zelf, en onze God
en Vader, die ons liefgehad en eeuwige
vertroosting en goede hoop in
17. genade gegeven heeft, ' vertrooste
uwe harten en versterke u in alle
goed werk en woord!

HOOFDSTUK III.

De apostel beveelt zich in hunne voorbidding aan (vs. 1, 2), en betuigt zijn goed vertrouwen aangaande hunne gehoorzaamheid, hunne liefde en hunne volhardingding (vs. 3–5). Hij beveelt, dat men zich onttrekke aan de ongeregelden in de gemeente, en vermaant, met beroep op zijn eigen voorbeeld, tot een stil, arbeidzaam leven (vs. 6–15). Zegenbede en besluit (vs. 16–18).

1. Voorts, broeders! bidt voor ons,
dat het woord des Heeren voortgang
hebbe en verheerlijkt worde, evenals
2. bij u, ' en dat wij behoed mogen
worden voor de ongeschikte en booze
menschen; want het geloof is niet
3. aller zaak. ' Doch de Heer is getrouw,
en hij zal u versterken en
4. voor den booze bewaren. ' En wij
vertrouwen van u in den Heer, dat
gij èn doet èn zult doen wat wij be-
5. velen. ' En de Heer richte uwe harten
tot de liefde jegens God en tot
de volharding van Christus!
6. Wij bevelen u, broeders! in den
naam des Heeren Jezus Christus,
onttrekt u aan iederen broeder, die
ongeregeld wandelt en niet naar de
overlevering, die zij van ons ontvan-
7. gen hebben. ' Immers gij weet zelve,
hoe men ons behoort na te
volgen; want wij hebben ons onder
8. u niet ongeregeld gedragen, ' noch
van iemand brood om niet gegeten,
maar met arbeiden en zwoegen, nacht
en dag werkende, om niemand uwer
9. tot last te zijn: ' niet dat wij er
geen macht toe hebben, maar opdat
wij ons zelve u tot een voorbeeld
zouden geven, om ons na te volgen. '
10. Want toen wij bij u waren, bevalen
wij u ook dit: Zoo iemand niet wil
11. werken, die ete ook niet! ' Wij hooren
toch, dat sommigen onder u ongeregeld
wandelen en niet werken,
maar zich met allerlei bemoeijen. '
12. Denzulken nu bevelen wij en vermanen
hen in den Heer Jezus Christus,
dat zij met stilheid werken, om
13. hun eigen brood te eten. ' Maar gij,

Vs. 17. 1 Thess. III : 13.
Vs. 1. 1 Thess. V : 25; Kol. IV : 3. — Vs. 2. Rom. XV : 31; Joh. V : 44. — Vs. 3. 1 Thess. V : 24.

Vs. 6. H. II : 15. — Vs. 7, 8. 1 Thess. II : 9; Hand. XX : 33–35. — Vs. 9. 1 Kor. IX : 4, 6–18, XI : 1. — Vs. 12. 1 Thess. IV : 11. — Vs. 13. Gal VI : 9.

15. *door ons woord*, d. i. door hetgeen wij u zeiden, toen wij bij u waren.
onzen brief. De apostel bedoelt zijnen eersten brief aan de Thess.
16. *eeuwige vertroosting*, d. i. eene vertroosting, die in hare zegenrijke gevolgen eeuwig duurt.
goede hoop, t. w. de hoop op het deelgenootschap aan de heerlijkheid van Christus. Zie vs. 14.
in genade, d. i. genadiglijk.
1. *voortgang hebbe*, d. i. in zijnen vrijen loop niet verhinderd worde.
verheerlijkt worde, t. w. door de erkenning, die het vindt, en de goede vruchten, die het draagt.
2. *de ongeschikte en booze menschen.* Men denke aan de Joden, die den apostel te Korinthe en elders op allerlei wijze tegenwerkten. Zie Hand XVIII : 6–10.
niet aller zaak, doordien veler boosheid hen voor het geloof onvatbaar maakt.
3. *de Heer*, Christus.
den booze. And. *het booze.* Vgl. op Matth. VI : 13.
4. *En wij vertrouwen* enz. Hiermede leidt de apostel de bevelen en vermaningen in, waarmede hij zijnen brief besluit. Zie vs. 6–15.
5. *de Heer*, Christus. Vgl. op vs. 3.
de volharding van Christus, d. i. eene volharding, zooals Christus betoond heeft. Vgl. 1 Thess. I : 6.
6. *onttrekt u aan*, d. i. houdt geen gemeenzamen omgang met. Zie vs. 14, 15, 1 Kor. V : 9–11.
6. *ongeregeld.* Zie op 1 Thess. V : 14.
overlevering. Zie op H. II : 15.
8. *nacht en dag werkende.* Zie op 1 Thess. II : 9.
9. *niet dat — hebben*, t. w. om van iemand brood om niet te eten. Paulus had het recht daartoe en handhaafde dat, waar het noodig was, met kracht (1 Kor. IX : 4, 6–18); maar doorgaans maakte hij van dat recht geen gebruik.
een voorbeeld, t. w. van belangeloosheid en ijverige werkzaamheid.
10. *Zoo iemand* enz. Een spreekwoord, destijds bij de Joden in zwang, misschien ontleend aan Gen. III : 19.
11. *ongeregeld wandelen* enz. Het kwaad, door den apostel reeds vroeger bestraft (1 Thess. IV : 11, 12), bestond dus nog altijd; waarschijnlijk doordien de verwachting, dat Christus zeer spoedig komen zou, de gemoederen bij voortduring in spanning hield. Vgl. H. II : 1, 2.
met allerlei, d. i. met eens anders zaken, o. a. door ongeroepen en onbevoegd in de huizen te gaan en er als boetpredikers op te treden. Vgl. op 1 Thess. IV : 11.
12. *in den Heer.* Zie op 1 Thess. IV : 1. Gew. t. *door onzen Heer.*
13. *gij*, die u van de verkeerdheid, vs. 11 vermeld, vrijgehouden hebt.

broeders! wordt het goeddoen niet
14. moede! ' En indien iemand ons woord
door dezen brief niet gehoorzaamt,
teekent dien aan en hebt geen gemeenschap met hem, opdat hij be-
15. schaamd worde. ' En houdt hem niet
voor een vijand, maar vermaant hem
16. als een broeder. ' De Heer nu des
vredes zelf geve u den vrede te allen
tijde, op allerlei wijze! De Heer zij
met u allen!
17. De eigenhandige groete van mij,
Paulus, hetgeen een teeken is in iederen brief: zóó schrijf ik.
18. De genade onzes Heeren Jezus
Christus zij met u allen!

Vs. 14. Vs. 6; 1 Kor. V : 11; Matth. XVIII : 17. — Vs. 16. 1 Thess. V : 23; Rom. XV : 33.

Vs. 17. 1 Kor. XVI : 21; Kol. IV : 18. — Vs. 18. 1 Thess. V : 28; Rom. XVI : 24.

13. *het goeddoen*, d. i. het uitoefenen van weldadigheid. And. het betrachten van het goede.
niet moede, al zijn er, die van uwe weldadigheid misbruik maken (vs. 11, 12).
14. *ons woord*, d. i. ons bevel (vs. 12).
teekent dien aan, t. w. in uw geheugen.
beschaamd worde, en daardoor er toe kome, om zijne verkeerdheid te laten varen.
16. *De Heer.. des vredes*, d. i. Christus. Vgl. op 1 Thess. V : 23.
17. *De eigenhandige — Paulus.* Zie op 1 Kor. XVI : 21.
een teeken, t. w. van echtheid. Vgl. op H. II : 2.
18. *allen!* Gew. t. *allen! Amen.*

DE EERSTE BRIEF

AAN

TIMOTHEÜS.

INLEIDING.

Timótheüs was de zoon van een heidenschen vader, maar had eene geloovige moeder Euníce, Jodin van afkomst (Hand. XVI : 1, 2 Tim. I : 5), onder wier leiding hij godsdienstig opgevoed en van kindsbeen af in de schriften des O. V. onderwezen was (2 Tim. III : 15). Paulus noemt hem zijn geliefden zoon (vgl. 1 Kor. IV : 17), omdat hij hem, waarschijnlijk reeds bij zijn eerste verblijf te Lystre (zie op Hand. XVI : 1), tot het geloof gebracht had. Toen hij aldaar ten tweeden male gekomen was, nam hij hem, om zijnen uitnemenden aanleg en den goeden naam, dien hij onder de christenen had, op zijne reizen met zich, nadat hij hem, om der Joden wil, had laten besnijden (Hand. XVI : 1—3). Sedert dien tijd was hij een getrouw reisgezel en medearbeider van den apostel en diens lotgenoot zelfs in de gevangenschap (Fil. I : 1, II : 19, vgl. Hebr. XIII : 23), en werd de betrekking tusschen hen, als tusschen vader en zoon, telkens inniger (1 Tim. I : 2, 18, 2 Tim. I : 2, II : 1); zoodat de naam van Timótheüs dikwijls in de brieven van Paulus, evenals in de Handelingen der Apostelen, en doorgaans met onderscheiding, voorkomt.

Aan hem nu was, volgens dezen brief, door Paulus de zorg voor de gemeente te Efeze gedurende zijne afwezigheid opgedragen (H. I : 3, III : 14, 15). De moeijelijkheid dezer taak zal den apostel genoopt hebben, om zijnen jeugdigen vriend de wenken, voorschriften en vermaningen te geven, die den hoofdinhoud van dit schrijven uitmaken. Na den gewonen aanhef (H. I : 1, 2) draagt hij hem den last op, om zich met kracht te verzetten tegen de macht van dwaling en zonde (vs. 3—11), en weidt hij uit over Gods barmhartigheid in zijne roeping tot het apostelambt (vs. 12—17). Tot Timótheüs terugkeerende, (vs. 18—20), deelt hij hem voorschriften mede omtrent de voorbiddingen in de gemeente (H. II : 1—7) en het betamelijk gedrag van vrouwen

zoowel als mannen in de samenkomsten (vs. 8—15); ook geeft hij de vereischten op van opzieners zoowel als diakenen (H. III:1—13) en vermeldt, waarom hij die opgave doet (vs. 14—16). Voorts beschrijft hij de dwalingen, die allengs zouden insluipen (H. IV : 1—6), wijst aan, hoe zij moeten bestreden worden (vs. 7—11), en voegt daaraan nog andere lessen en vermaningen toe (vs. 12—16). Daarop volgen voorschriften voor Timótheüs aangaande leden der gemeente van verschillenden leeftijd en stand (H. V:1, 2), vooral aangaande weduwen en hare deelneming aan het werk der openbare liefdadigheid (vs. 3—16), aangaande oudsten (vs. 17—25) en dienstknechten (H. VI:1, 2), waarschuwingen tegen twiststokerij en ongeoorloofd winstbejag, gierigheid en andere ondeugden (vs. 3—10, 17—19), waartegen Timótheüs ijveren moest, in getrouwheid aan zijne roeping (vs. 11—16, 20, 21). Men ziet hieruit, dat deze brief bijna uitsluitend betrekking heeft op het herderlijk werk in de gemeente. Zoo is het ook gelegen met den tweeden brief aan Timótheüs en dien aan Titus, waarom deze drie den naam dragen van de herderlijke of pastorale brieven van Paulus.

Moeijelijk valt het te bepalen, wanneer deze brief door den apostel zal geschreven zijn. Dat hij het gedaan moet hebben op eene reis van Efeze naar Macedonië, vanwaar hij spoedig naar Efeze dacht terug te keeren, schijnt uit H. I : 3, III : 15 te blijken. Maar of, gelijk men vroeger meende, daarmede de reis bedoeld zij, waarvan Lucas spreekt (Hand. XX:1), òf dat Paulus reeds vóór dien tijd een uitstap naar Macedonië gedaan had, door Lucas niet vermeld, gelijk anderen willen, òf dat de brief in een later tijdperk van 's apostels leven geplaatst moet worden, naar het vermoeden van hen, die meenen, met beroep op een oud kerkelijk bericht, dat hij uit zijne gevangenschap te Rome ontslagen is geworden (vgl. op Hand. XXVIII:31): hierover loopen sedert lang de gevoelens sterk uiteen.

Ten gevolge van deze onzekerheid, en ook op grond van andere bezwaren, aan den inhoud ontleend, behoort deze brief, met de beide andere herderlijke brieven, tot de meest aangevochten geschriften van Paulus. Een der voornaamste bedenkingen, tegen zijne echtheid ingebracht, vervalt wel bij de onderstelling, dat deze eerste brief aan Timótheus, en zoo ook die aan Titus, door Paulus geschreven is, nadat hij, uit zijne eerste gevangenschap te Rome ontslagen, Efeze bezocht en Timótheüs aldaar en Titus op Creta had achtergelaten (vgl. Inl. op d. Br. a. Titus), terwijl dan de tweede brief aan Timótheüs tot den tijd zijner tweede gevangenschap te Rome zou behooren (vgl. Inl. op 2 Tim.); maar juist hieromtrent bestaat verschil, ook onder die verdedigers der echtheid, bij wie de overige bedenkingen minder zwaar wegen. In elk geval echter, en hoewel de brief bepaaldelijk voor Timótheüs bestemd en naar zijne behoeften en den toestand der efezische gemeente is ingericht, behelst hij, evenals de beide andere herderlijke brieven, vele denkbeelden en wenken, belangrijk niet alleen voor evangeliedienaren, maar ook voor christenen van alle tijden en in verschillende betrekkingen des levens.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). De waarheid en eenvoudigheid des evangelies moet bewaard blijven tegenover de macht van dwaling en zonde (vs. 3—11). De genade van Christus, aan Paulus bewezen (vs. 12—17). Opwekking aan Timótheüs tot getrouwheid in de bediening (vs. 18—20).

1. Paulus, apostel van Christus Jezus,
naar het bevel van God, onzen Zaligmaker, en van Christus Jezus,
2. onze hope, ' aan Timótheüs, mijn
echten zoon in het geloof. Genade,
barmhartigheid, vrede van God, den
Vader, en Christus Jezus, onzen
Heer!
3. Gelijk ik u verzocht heb te Efeze

Vs. 1. Tit. I:3; Kol. I:27.

Vs. 2. Hand. XVI:1—3; 1 Kor. IV:17; 2 Tim. I:2; Tit. I:4.

1. *naar het bevel van God*, d. i. op last van God, van wien hij het apostelambt ontvangen had. Vgl. Gal. I:1, Rom. I:5.

onzen Zaligmaker, d. i. den bewerker van ons heil door Jezus Christus. Zóó wordt in de herderlijke brieven God meermalen genoemd (H. II:3, IV:10, Tit. I:3, II:10, III:4. Vgl. Jud. vs. 25, Luc. I:47).

en van Christus Jezus. Gew. t. *en van den Heer Jezus Christus.*

onze hope, d. i. op wien onze hope, om de volkomen zaligheid te verkrijgen, gevestigd is. Vgl. H. II:4—6, Kol. I:27.

2. *Timótheüs*. Zie de Inl.

mijn echten zoon in het geloof. Zóó kon de apostel Timótheüs noemen, wien hij tot het christendom gebracht en daarna tot de evangeliebediening opgeleid had, en die nu met den geest zijns opvoeders vervuld was. Vgl. de Inl.

Genade enz. Zie op Rom. I:7.

3, 4. De zin is onvoltooid gebleven; het valt echter niet moeijelijk, 's apostels bedoeling te vatten.

te blijven, toen ik naar Macedonië
ging, opdat gij sommigen zoudt be-
velen geen vreemde dingen te lee-
4. ren, ' noch zich op te houden met
fabelen en oneindige geslachtreke-
ningen, welke veeleer twistvragen
voortbrengen dan de bedeeling Gods,
5. die in het geloof is. ' Doch het einde
des bevels is liefde uit een rein hart,
en uit een goed geweten, en uit een
6. ongeveinsd geloof, ' waarvan sommi-
gen afgedwaald en vervallen zijn tot
7. beuzelarij, ' terwijl zij leeraars der
wet willen zijn en noch verstaan wat
zij zeggen, noch wat zij bekrachti-
8. gen. ' Doch wij weten, dat de wet
goed is, zoo iemand haar wettig ge-
9. bruikt, ' daar hij dit weet, dat de
wet niet voor den rechtvaardige be-
stemd is, maar voor bandeloozen en
halsstarrigen, voor goddeloozen en
zondaars, voor onheiligen en onrei-
nen, voor vadermoorders en moeder-
10. moorders, voor doodslagers, ' hoe-
reerders, ontuchtigen, menschendie-
ven, leugenaars, meineedigen, en
wat al meer met de gezonde leer
11. strijdt, ' naar het evangelie der heer-
lijkheid van den zaligen God, dat
mij is toevertrouwd.
12. En ik dank hem, die mij kracht
gegeven heeft, Christus Jezus, onzen
Heer, dat hij mij getrouw geacht en
13. in dienst gesteld heeft, ' die te voren
een lasteraar en vervolger en gewel-
denaar was. Maar mij is barmhar-
tigheid bewezen, omdat ik het onwe-
14. tende gedaan had in ongeloof; ' en
de genade onzes Heeren is meer dan
overvloedig geweest met geloof en
liefde, die in Christus Jezus is. '
15. Het is een getrouw woord en alle
aanneming waardig, dat Christus Je-
zus in de wereld gekomen is, om zon-
daren te behouden, van welke ik de
16. voornaamste ben. ' Maar daarom is mij
barmhartigheid bewezen, opdat Jezus
Christus in mij, den voornaamsten,
al zijne lankmoedigheid zou betoo-
nen, tot een voorbeeld voor degenen,

Vs. **4.** Tit. I:14, III:9. — Vs. **5.** Gal. V:6. — Vs. **8.** Rom. VII:12. — Vs. **9.** Gal. V:18. — Vs. **12.** H. II:7; Fil. IV:13; 2 Tim. I:11.

Vs. **13.** 1 Kor. XV:8, 9; Gal. I:13; Luc. XXIII:34. — Vs. **15.** Luc. XIX:10; 1 Kor. XV:8, 9.

3. *toen ik naar Macedonië ging.* Zie de Inl.
vreemde dingen, d. i. vreemd aan het evangelie en daarmede strijdig. Zij worden vs. 4 nader aangeduid.

4. *fabelen en .. geslachtrekeningen*, betreffende de Godheid en de engelen of andere hoogere wezens, vruchten van oostersche verbeelding. Vgl. H. IV:7, VI:4.
de bedeeling Gods, d. i. het christendom, hetwelk eene inrichting van God is tot heil der wereld. Zie Ef. I:10. Gew. t. *de stichting Gods.*
die in het geloof is, d. i. die behoort tot het gebied des geloofs en des innerlijken levens en dus met ijdele twistvragen niets gemeen heeft.

5. *het einde des bevels is* enz., d. i. het doel van hetgeen ik u beveel, en van al hetgeen gij beveelt, moet zijn enz.

6. *waarvan*, d. i. van de drie, vs. 5 vermelde bronnen der liefde.
sommigen. Dezelfden, die vs. 3, 4 bedoeld zijn.
beuzelarij. Zie vs. 4.

7. *leeraars der wet*, d. i. der mozaïsche wet. Zij zochten dus met hunne oostersche wijsbegeerte een wettisch jodendom te verbinden, ten einde daardoor te meer ingang bij de gemeente te vinden, die deels uit heidenen, deels uit Joden bestond.

8. *haar wettig gebruikt*, d. i. overeenkomstig hare natuur en bestemming gebruik van haar maakt, ook bij het onderwijs, bepaaldelijk als tuchtmiddel voor de ondeugenden.

9. Paulus wijst aan, dat de christen de wet niet meer noodig heeft, daar hij uit innerlijken drang des gemoeds, door den Geest van Christus geleid, het kwade laat en het goede betracht.

10. *ontuchtigen.* Zie op 1 Kor. VI:9.

10. *menschendieven*, d. i. zielverkoopers, die menschen stalen, om hen als slaven te verkoopen. Vgl. Exod. XXI:16.
de gezonde leer, d. i. het onderricht des evangelies (vs. 11), hier eene *gezonde*, onbedorven, leer genoemd tegenover de *vreemde dingen*, de *beuzelarij* en het wettische drijven der dwaalleeraars (vs. 3, 6, 7).

11. *het evangelie der heerlijkheid*, d. i. hetwelk de heerlijkheid Gods openbaart.
dat mij is toevertrouwd, niet alleen om het te verkondigen, maar ook om het rein en zuiver te bewaren.

12. *getrouw*, d. i. zoodanig een, aan wien de evangeliebediening veilig kon worden toevertrouwd.

13. *te voren*, d. i. vóórdat ik in dienst gesteld werd. Vgl. Hand. VIII:3, IX:1, 2, XXII:4, 19, XXVI:9—11, Gal. 1:13, 14.
onwetende. Vgl. Hand. XXVI:9, Gal. I:14—16.
in ongeloof, t. w. aangaande Christus en het evangelie.

14. *overvloedig geweest*, t. w. over mij.
met geloof en liefde, d. i. door mij niet alleen vergiffenis te schenken, maar ook mij, ongeloovige, met geloof en mij, liefdelooze, met liefde te vervullen.
die in Christus Jezus is, d. i. die in gemeenschap met Christus alleen verkregen en beoefend wordt.

15. *getrouw*, d. i. ontwijfelbaar zeker, volkomen waar.
van welke ik de voornaamste ben. Vgl. op 1 Kor. XV:9.

16. *tot een voorbeeld* enz., d. i. opdat geen zondaar, hoe diep gevallen ook, wanhope aan de mogelijkheid van zijn behoud.

die in hem gelooven zouden ten eeu-
17. wigen leven. ' Den Koning nu der
eeuwen, den onvergankelijken, on-
zienlijken, éénigen God, zij eere en
heerlijkheid tot in alle eeuwigheid!
Amen.
18. Dit bevel draag ik u op, mijn
zoon Timótheüs! naar de profetieën,
die omtrent u voorafgegaan zijn, dat
gij door haar strijdt den goeden
19. strijd ' en behoudt het geloof en een
goed geweten, door hetwelk te ver-
stooten sommigen in het geloof schip-
20. breuk geleden hebben; ' onder welke
Hymenéus is en Alexander, die ik
aan den satan heb overgegeven, op-
dat zij afleeren te lasteren.

HOOFDSTUK II.

Voor wie voorbiddingen moeten gedaan worden in de gemeente, en waarom (vs. 1 – 7). Hoe mannen en vrouwen zich hebben te gedragen, vooral in de godsdienstige vergaderingen, en in welke verhouding de vrouw tot den man staat (vs. 8 – 15).

1. Ik vermaan dan allereerst, dat er
smeekingen, gebeden, voorbiddingen,
dankzeggingen gedaan worden voor
2. alle menschen, ' voor koningen en
allen, die in hoogheid zijn, opdat
wij een rustig en stil leven mogen
leiden in alle godsvrucht en waardig-
3. heid. ' Want dat is goed en welge-
vallig in het oog van God, onzen
4. Zaligmaker, ' die wil, dat alle men-
schen behouden worden en tot ken-
5. nis der waarheid komen. ' Want er
is één God, één middelaar ook van
God en menschen, de mensch Chris-
6. tus Jezus, ' die zich zelven gegeven
heeft tot een losprijs voor allen, de
7. getuigenis te zijner tijd; ' waartoe ik
tot prediker en apostel gesteld ben, —
ik spreek waarheid, ik lieg niet —
tot leeraar der heidenen in geloof en
waarheid.
8. Ik wil dan, dat de mannen te al-
ler plaatse bidden met opheffing van
heilige handen, zonder toorn en twist; '

Vs. **18.** H. VI : 12; 2 Tim. II : 3, IV : 7. — Vs. **19.** H. III : 9, I : 5. — Vs. **20.** 2 Tim. II : 17, IV : 14; 1 Kor. V : 5.

Vs. **4.** H. IV : 10; 2 Petr. III : 9; Ezech. XXXIII : 11. — Vs. **5.** Ef. IV : 6; Hebr. IX : 15, XII : 24; Gal. III : 20. — Vs. **6.** Tit. II : 14; Matth. XX : 28. — Vs. **7.** 2 Tim. I : 11; Rom. IX : 1; Gal. I : 16.

16. *ten eeuwigen leven*, d. i. ter verkrijging van het eeuwige leven.

17. Deze lofverheffing vloeit voort uit het diep bewogen en dankbare gemoed, en is tot God gericht, als de bron des heils, dat alle geloovigen door Christus genieten.

éénigen. Gew. t. *alleen wijzen*.

18. *Dit bevel*. Bedoeld wordt de vermaning, die nu volgt.

mijn zoon. Zie op vs. 2.

de profetieën, die — zijn, misschien wel bij de wijding van Timótheüs tot de evangeliebediening. Vgl. H. IV : 14, VI : 12.

door haar, d. i. gesterkt door die profetieën steeds voor oogen te houden.

strijdt den goeden strijd, t. w. als evangeliedienaar, wie of wat u ook tegensta. De hier gebezigde beeldspraak is ontleend aan den strijd van een krijgsknecht, evenals 2 Tim. II : 3.

19. *behoudt het geloof*, d. i. het christelijk geloof, *en een goed geweten*, zonder hetwelk het geloof niet kan blijven bestaan, zooals blijkt uit hetgeen volgt.

in het geloof schipbreuk geleden hebben, d. i. het geloof verloren hebben, zoodat men ophoudt christen te zijn. Onder *het geloof* versta men ook hier het christendom als den godsdienst des geloofs in God door Jezus Christus.

20. *Hymenéus .. en Alexander*. Wie dezen geweest zijn, is onbekend; maar zeker hebben zij onder de zoodanigen behoord, om wier wil Paulus Timótheüs te Efeze had achtergelaten (vs. 3).

aan den satan heb overgegeven. Zie op 1 Kor. V : 3—5, en vgl. 1 Joh. V : 19.

te lasteren, d. i. door hunne dwaalleer den heiligen naam van Jezus te lasteren.

1. Van hier af wordt in bijzonderheden aangewezen, waarop Timótheüs, bij de vervulling van zijn dienstwerk, vooral te letten had.

1. *gedaan worden*, t. w. door de gemeente.

4. *alle menschen*. Op de algemeenheid van Gods liefde, die aller zaligheid bedoelt, wordt ook gewezen vs. 6, H. IV : 10, 2 Tim. IV : 8, Tit. II : 11.

der waarheid, d. i. der christelijke waarheid, waarvan de rechte kennis onmisbaar is tot zaligheid. Vgl. Joh. VIII : 31, 32.

5. *één God*, die het heil van al zijne menschenkinderen gelijkelijk bedoelt en bevordert. Vgl. Ef. IV : 6, Rom. III : 29, 30.

één middelaar .. van God en menschen, die God tot de menschen en de menschen tot God brengt.

6. *gegeven*, d. i. in den dood overgegeven.

een losprijs voor allen, d. i. om allen te verlossen uit de slavernij en de ellende der zonde. Vgl. op Matth. XX : 28.

de getuigenis te zijner tijd, d. i. hetgeen thans, nu de van God bepaalde tijd dáár is (Gal. IV : 1—4, Tit. I : 2, 3, vgl. Openb. I : 5), verkondigd moet worden.

7. *waartoe*, d. i. om welke getuigenis te geven.

ik spreek — niet. Dit wordt er bijgevoegd, om het hoog gewicht der prediking, die den apostel in het bijzonder onder de heidenen toevertrouwd was, meer te doen uitkomen.

waarheid. Gew. t. *waarheid in Christus*.

in geloof en waarheid, d. i. om hen tot het geloof en de kennis der waarheid te brengen.

8. *de mannen*, in tegenstelling van de vrouwen (vs. 9), die in de gemeente zwijgen. Vgl. 1 Kor. XIV : 34, 35.

te aller plaatse, waar gemeenschappelijk door de gemeente gebeden wordt.

bidden, d. i. voorgaan in het gebed.

heilige handen, d. i. handen, niet door eenige zonde bezoedeld.

9. desgelijks ook, dat de vrouwen, in zedig gewaad, met eerbaarheid en ingetogenheid zich versieren, niet met haarvlechtsels en goud, of paarlen,
10. of kostbare kleeding, ' maar, wat vrouwen betaamt, die de godsvrucht
11. belijden, door goede werken. ' De vrouw late zich in stilheid leeren,
12. in alle onderdanigheid. ' Doch ik sta de vrouw niet toe, dat zij onderwijze of over den man heersche,
13. maar dat zij in stilheid zij. ' Want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva; '
14. en Adam is niet verleid geworden, maar de vrouw, toen zij verleid was,
15. is in overtreding gekomen. ' Doch zij zal zalig worden door kinderen te baren, indien zij blijven in geloof en liefde en heiliging met ingetogenheid.

HOOFDSTUK III.

Hoedanig de opzieners der gemeente moeten zijn (vs. 1—7); hoedanig de diakenen en hunne vrouwen (vs. 8—13). Waarom de apostel dit een en ander aan Timótheüs schrijft (vs. 14, 15). De verborgenheid der godsvrucht (vs. 16).

1. Het is een getrouw woord: Zoo iemand staat naar het opzienerschap, hij begeert een voortreffelijk werk. '
2. Een opziener dan moet onberispelijk zijn, man van ééne vrouw, wakker, ingetogen, zedig, gastvrij, bekwaam
3. om te leeren; ' geen dronkaard, geen vechter, maar welwillend, niet twist-
4. ziek, niet geldgierig; ' die zijn eigen huis wèl bestuurt, zijne kinderen in onderdanigheid houdt met alle waar-
5. digheid, ' — zoo iemand zijn eigen huis niet weet te besturen, hoe zal hij voor de gemeente van God zorg
6. dragen? — ' geen nieuweling, opdat hij niet, verwaand geworden, in het
7. oordeel des duivels valle. ' Doch hij moet ook goede getuigenis hebben van hen, die buiten zijn, opdat hij niet in smaadheid valle en in den strik des duivels.
8. Desgelijks moeten de diakenen eerwaardig zijn, niet tweetongig, niet

Vs. 9. 1 Petr. III: 3. — Vs. 11, 12. 1 Kor. XIV: 34, 35. — Vs. 11. Ef. V: 24; 1 Petr. III: 5. — Vs. 13. Gen. II: 7, 22. — Vs. 14. Gen. III: 6. — Vs. 15. H. V: 14, IV: 3.

Vs. 1. H. I: 15. — Vs. 2—7. Tit. I: 6--9; 1 Petr. V: 1—4. — Vs. 2, 3. 2 Tim. II: 24, 25. — Vs. 5. H. V: 8. — Vs. 7. 2 Tim. II: 26.

10. *die de godsvrucht belijden*, d. i. die door het belijden der waarheid tot de beoefening der godsvrucht verplicht zijn.

door goede werken. Te verbinden met *zich versieren*, vs. 9.

11—15. Wat hier van de vrouw gezegd wordt, betreft wel vooral het gedrag, dat haar in de samenkomsten der gemeente betaamt, maar ook hare verhouding tot den man. In de jeugdige gemeente moest het misbruik der vrijheid, die de vrouw door het christendom verkregen had, zooveel mogelijk voorgekomen worden.

12. *in stilheid zij*, d. i. niet veel spreke, inzonderheid niet tegenspreke. Vgl. vs. 11.

13, 14. Er wordt hier gewezen op de natuurlijke meerderheid van den man en de zedelijke minderheid der vrouw, als grond van het gezegde vs. 11, 12, vooral daarvan, dat de vrouw niet over den man mag heerschen, maar in stilheid en alle onderdanigheid zijn moet.

14. *Adam is niet verleid geworden.* Er wordt Gen. III alleen aangaande Eva vermeld, dat zij zich door de slang liet verleiden.

15. Paulus beschouwt het *baren* (en opvoeden, vgl. H. V: 10) *van kinderen* zóózeer als de natuurlijke bestemming der vrouw, dat hij het voldoen aan die bestemming voorstelt als een middel tot zaligheid.

indien zij blijven enz., t. w. de vrouwen, die moeder worden.

1. *getrouw.* Zie op H. I: 15.

het opzienerschap. Zie op Hand. XI: 30.

een voortreffelijk werk, dewijl aan de opzieners de leiding, besturing en opbouwing der gemeente was toevertrouwd. Vgl. Hand. XX: 28, Tit. I: 9, 1 Petr. V: 1—4.

2. *man van ééne vrouw*, d. i. die niet meer dan éénmaal gehuwd is geweest. Vgl. H. V: 9. Een tweede huwelijk werd destijds wel niet volstrekt afgekeurd (vgl. H. V: 14), maar toch, vooral in eene vrouw, voor min betamelijk gehouden. And. vinden hier een verbod van veelwijverij.

3. *geen vechter.* De gew. t. voegt er bij: *geen vuilgewinzoeker.*

6. *nieuweling*, d. i. iemand, die nog maar kort geleden christen is geworden.

opdat hij niet enz., d. i. opdat hij, door zijne spoedige verheffing tot zulk eene eervolle betrekking, geen gevaar loope, dat hem hetzelfde vonnis als den duivel treft, die, naar het gewone gevoelen, door hoogmoed gevallen was.

7. *die buiten zijn*, d. i. buiten de gemeente, heidenen en Joden. Vgl. 1 Kor. V: 12.

opdat hij niet in smaadheid (verachting) *valle.* Wordt een onwaardige verheven, dan wordt hij licht te meer veracht, naarmate hij hooger geplaatst is.

in den strik des duivels, d. i. in den strik, door den duivel, den vijand van Christus, gespannen. De zin is: Opdat hij, door die verachting, niet tot afval gebracht worde.

8. *diakenen.* Zie Hand. VI: 1—4.

tweetongig, d. i. zich tegen den een zóó, tegen den ander weer anders uitlatende; dus valsch en onoprecht.

aan den wijn verslaafd, geen vuilge-
9. winzoekers, ' en die de verborgenheid
des geloofs in een rein geweten be-
10. zitten. ' Doch dat ook dezen eerst
beproefd worden; daarna dienen, als
11. zij onberispelijk zijn. ' Desgelijks moe-
ten de vrouwen eerwaardig zijn, niet
kwaadsprekend, wakker, trouw in
12. alles. ' Dat de diakenen mannen van
éene vrouw zijn, die hunne kinderen
en hunne eigene huizen wèl bestu-
13. ren. ' Want die goed gediend heb-
ben, verwerven zich zelven een goe-
den opgang en veel vrijmoedigheid
in het geloof, dat in Christus Je-
zus is.
14. Dit schrijf ik u, terwijl ik hoop
15. spoedig tot u te komen; ' maar, zoo
ik toef, opdat gij moogt weten, hoe
men verkeeren moet in het huis Gods,
't welk de gemeente is des levenden
Gods, een pilaar en grondslag der
16. waarheid. ' En ongetwijfeld is de ver-
borgenheid der godsvrucht groot: Hij,
die geopenbaard is in het vleesch, is
gerechtvaardigd in den geest, is ver-
schenen aan de engelen, is gepredikt
onder de heidenen, is geloofd in de
wereld, is opgenomen in heerlijkheid.

HOOFDSTUK IV.

Beschrijving van dwaalleeraars, wier dwalingen wederlegd worden (vs. 1—5). Hoe Timótheüs zich omtrent dezen (vs. 6—11), en voorts in 't algemeen in de gemeente behoort te gedragen (vs. 12—16).

1. Maar de Geest zegt uitdrukkelijk,
dat in latere tijden sommigen zullen
afvallen van het geloof en zich aan
dwaalgeesten en leeringen van booze

Vs. 9. H. I:19. — Vs. 15. 2 Kor. VI:16; 2 Tim. II:20.

Vs. 16. Joh. I:14; Luc. XXIII:47, 48; Ef. III:8; Joh. XVII:5; Marc. XVI:19; Fil. II:9.
Vs. 1. 2 Tim. III:1; 2 Thess. II:3; H. I:4.

8. *geen vuilgewinzoekers*, d. i. die hunne bediening niet misbruiken als middel, om zich te verrijken. Vgl. 1 Petr. V:2.

9. *de verborgenheid des geloofs*, d. i. de vroeger verborgene, maar nu geopenbaarde waarheid, die het voorwerp van het geloof des christens is. Vgl. vs. 16, en op Matth. XIII:11.

in een rein geweten, waarin de verborgenheid des geloofs bewaard moet worden, zal ze niet verloren gaan. Vgl. H. I:19, 20, IV:2.

10. *beproefd worden*, t. w. wat hun geloof en leven aangaat, evenals de opzieners (vs. 7), vóórdat zij worden aangesteld.

dienen, d. i. het ambt van diaken waarnemen.

11. *de vrouwen*, d. i. de vrouwen der diakenen, die hare mannen in de bedeeling hielpen, of de vrouwen, die het diakenschap waarnamen, de diakonessen.

12. *mannen van éene vrouw.* Zie op vs. 2.

13. *een goeden opgang*, t. w. in de schatting der gemeente. And. een hoogen trap van zaligheid.

vrijmoedigheid in het geloof, d. i. vrijmoedigheid om te spreken en te handelen als christenen. And. denken aan vrijmoedigheid voor God.

dat in Christus Jezus is. Zie op H. I:14.

14. *Dit schrijf ik u.* Dit ziet op hetgeen voorafgaat, betreffende de opzieners en diakenen, en wordt er bijgevoegd, opdat Timótheüs weten zou, hoe ten aanzien van dezen te handelen, bijaldien de terugkomst van Paulus langer dan hij wenschte werd uitgesteld.

15. *het huis Gods.* Zóó wordt de gemeente van Christus genoemd, omdat God door zijnen Geest in haar woont (vgl. 1 Kor. III:16, 2 Kor. VI:16, Ef. II:22). Die benaming doet uitkomen, hoe betamelijk het is, dat alles in haar *welvoegelijk* en *met orde* geschiede (1 Kor. XIV:40).

des levenden Gods. Vgl. op Hand. XIV:15.

een pilaar en grondslag der waarheid. Zóó wordt de gemeente genoemd, omdat de christelijke waarheid door haar bewaard en gehandhaafd wordt. Zij toch is *het huis Gods*, van zijnen Geest vervuld. And. *als pilaar en vastheid der waarheid*, wat dan verbonden wordt met: *hoe men verkeeren moet in het huis Gods.*

16. *de verborgenheid der godsvrucht*, d. i. de christelijke waarheid (zie op vs. 9), die de ware godsvrucht kweekt en voedt.

is groot. De zin is deze: De waarheid des christendoms, die, vroeger voor allen, nu nog voor velen verborgen (vs. 15), de bron is des christelijken levens, is hoogst gewichtig van inhoud.

Hij, die — heerlijkheid. Deze woorden schijnen ontleend te zijn aan een oud christelijk lied of belijdenisformulier. Er wordt door te kennen gegeven, dat Jezus Christus in zijne verschijning op aarde den voornamen inhoud uitmaakt der christelijke waarheid.

Hij, die — in het vleesch. Dit ziet op de komst van Gods Zoon in de wereld als mensch. Vgl. Joh. I:14. Gew. t. *God is geopenbaard in het vleesch.*

gerechtvaardigd, t. w. tegenover het ongeloof.

in den geest, d. i. door zijne hooge, geestelijke voortreffelijkheid. Vgl. Rom. I:4.

verschenen aan de engelen, t. w. bij zijne komst in den hemel, na zijn heengaan van deze aarde.

opgenomen in heerlijkheid. Dit ziet op de verhooging van Jezus in den hemel, na zijne vernedering op aarde. Vgl. Joh. XVII:5, Fil. II:9, Hebr. II:9.

1. Tegenover hetgeen H. III:15, 16 gezegd is, wordt nu van de dwalingen gesproken, die de gemeente bedreigden, en waartegen Timótheüs op zijne hoede moest zijn.

de Geest, d. i. de Heilige Geest, die in de christenprofeten werkt en door hen spreekt.

latere tijden. Bedoeld zijn tijden, die komen zouden en nu reeds aanvankelijk kwamen, elders, b. v. 2 Tim. III:1, de *laatste dagen* genoemd.

het geloof. Zie op H. I:19.

dwaalgeesten. Bedoeld zijn menschen, die, naar het volksbegrip, door booze geesten of démons bezield, zelve in dwaling verkeerden en ook anderen van de waarheid afvallig maakten. Het meervoud wijst op de verscheidenheid der dwalingen. Vgl. 1 Joh. IV:1, 6.

2. geesten houden ' door de geveinsd-
heid van leugensprekers, die gebrand-
merkt zijn in hun eigen geweten; '
3. die gebieden niet te trouwen en zich
van spijzen te onthouden, welke God
geschapen heeft, om met dankzegging
genuttigd te worden door hen, die
gelooven en de waarheid kennen. '
4. Want alle schepsel Gods is goed, en
niets is verwerpelijk, als het met
5. dankzegging genuttigd wordt; ' want
het wordt geheiligd door het woord
Gods en het gebed.
6. Als gij dit den broederen voor-
houdt, zult gij een goed dienaar van
Christus Jezus zijn, opgevoed in de
woorden des geloofs en der goede
leer, waarvan gij een volgeling ge-
7. worden zijt. ' Maar verwerp de on-
heilige en oudwijfsche fabelen, en
8. oefen u tot godsvrucht. ' Want de
ligchamelijke oefening is tot weinig
nut; maar de godsvrucht is tot alles
nut, daar zij de belofte heeft van
het tegenwoordige en het toekomende
9. leven. ' Dit is een getrouw woord en
10. alle aanneming waardig. ' Want daar-
toe arbeiden wij ook en laten wij
ons smaden, omdat wij onze hope
stellen op den levenden God, die een
Zaligmaker is van alle menschen, in-
11. zonderheid van de geloovigen. ' Be-
veel dit, en leer het.
12. Niemand verachte uwe jonkheid;
maar wees een voorbeeld der geloo-
vigen in woord, in wandel, in lief-
13. de, in geloof, in reinheid. ' Houd
aan, totdat ik kom, met voorlezen,
14. met vermanen, met leeren. ' Verwaar-
loos niet de gave in u, die u gege-
ven is door profetie, met oplegging
der handen van de gezamenlijke oud-
15. sten. ' Behartig dit, leef daarin, op-
dat uw vooruitgang aan allen open-

Vs. 3. Gen. IX : 3; Rom. XIV : 14; 1 Kor. X : 30. — Vs. 6. 2 Tim. III : 14. — Vs. 7. H. I : 4. Vs. 8. 1 Kor. IX : 25. — Vs. 12. Tit. II : 15, 7. — Vs. 14. H. I : 18; 2 Tim. I : 6; Hand. VI : 6.

2. *door de — leugensprekers*, die onder bedriegelijken schijn aan hunne verderfelijke dwalingen ingang zochten te verschaffen.

gebrandmerkt — geweten, d. i. bij zich zelve de bewustheid omdragen van te zondigen tegen de waarheid.

3. *die gebieden niet te trouwen* enz. Van hier af tot aan vs. 5, blijkt duidelijk af keer van eigengemaakten godsdienst, die angstige onthouding van een of ander geoorloofd genot en lastige zelfkwelling voor plicht houdt. Vgl. Kol. II : 16, 17.

van spijzen, d. i. van sommige spijzen, bepaaldelijk vleeschspijzen. Vgl. Rom. XIV : 2, 21.

door hen, *die* enz., d. i. door christenen. De zin is: Voor christenen is datgene juist bestemd, wat die dwaalleeraars hun ontzeggen, dewijl zij er het rechte gebruik van weten te maken. Vgl. 1 Kor. III : 21—23, Rom. XIV : 17.

5. *het wordt geheiligd*, d. i. aan God gewijd en daardoor voor den mensch waarlijk nuttig.

door het woord Gods, dat ons alle spijze doet aanmerken als eene gave van God.

door . . . het gebed, waardoor wij de spijze als gave van God erkennen en gebruiken.

6. *de woorden des geloofs*, d. i. woorden, die het geloof doet spreken en die tot dat geloof opleiden.

der goede leer, d. i. des evangelies, tegenover de leer der dwaalgeesten, vs. 1—3.

7. *fabelen.* Zóó noemt Paulus de dwaalleeringen, H. I : 4 bedoeld, omdat ze louter verdichtsels zijn.

8. *de ligchamelijke oefening.* Gezegd met zinspeling op de vele en vermoeijende ligchaamsoefeningen, die de Grieken zich vooral getroostten, om bij openbaren wedstrijd de overwinning te behalen.

tot weinig nut, b. v. slechts tot het behalen eener vergankelijke kroon. Vgl. 1 Kor. IX : 24, 25, 2 Tim. II : 5.

tot alles nut, d. i. zoowel voor het ligchaam als voor den geest, zoowel voor dit als voor het volgende leven.

daar zij de belofte heeft enz., d. i. op haar rust de belofte van tijdelijk en eeuwig heil voor allen, die haar beoefenen.

9. *Dit is een getrouw woord*, t. w. wat vs. 8 gezegd was. And. verbinden het met vs. 10. Zie voorts op H. 1 : 15.

10. *daartoe*, d. i. om dat beloofde heil (vs. 8) te verkrijgen.

arbeiden wij, t. w. in het werk der evangeliebediening. Vgl. Kol. I : 29.

wij, evangeliedienaren, waartoe ook Timótheüs behoorde.

Zaligmaker. Zie op H. I : 1, II : 4.

van de geloovigen, d. i. van de christenen, die zich geloovig aan God toevertrouwen.

12. *Niemand verachte uwe jonkheid.* Deze vermaning betreft de gemeente, maar ook Timótheüs zelven, in dezen zin: Zorg, dat niemand met geringachting op u nederzie. Vgl. op 1 Kor. XVI : 10.

in liefde. Gew. t. *in liefde*, *in den Geest.*

13. *voorlezen*, t. w. der H. Schrift in de godsdienstige samenkomsten der gemeente; waaraan dan het *vermanen*, dat op het leven, en het *leeren*, dat op de kennis betrekking had, verbonden werden.

14. *de gave*, d. i. de bijzondere bekwaamheid of geschiktheid voor het werk der bediening, u van God geschonken.

door profetie — oudsten. Dit ziet waarschijnlijk op dezelfde handeling, waarvan H. I : 18 sprake was (zie de aant. ald.). Wat toen, onder handoplegging (2 Tim. I : 6), aangaande Timótheüs geprofeteerd was in den Heiligen Geest, had zijn eigen geest en bekwaamheid opgewekt. De *handoplegging* was reeds zeer vroeg in de gemeente in gebruik bij plechtige wijding tot eenige kerkelijke betrekking. Zie Hand. VI : 6, XIII : 3, 1 Tim. V : 22.

15. *leef daarin.* Gr. *wees daarin.*

uw vooruitgang, t. w. in 't geen gij voor de gemeente doet.

aan allen (Gew. t. *onder allen*) *openbaar zij.* Hoe meer dit plaats vond, des te minder zou iemand Timótheüs minachten (vs. 12).

16. baar zij. ' Geef acht op u zelven en op de leer. Blijf daarbij; want dit doende zult gij èn u zelven behouden èn die naar u hooren.

HOOFDSTUK V : 1—VI : 2.

Voorschriften voor Timótheüs aangaande leden der gemeente van verschillenden leeftijd (vs. 1, 2), weduwen (vs. 3—16), oudsten (vs. 17—25), dienstknechten (VI : 1, 2).

1. Bestraf een ouden man niet hard, maar vermaan hem als eenen vader;
2. jongere als broeders; ' oude vrouwen als moeders; jongere als zusters, in alle reinheid.
3. Eer weduwen, die waarlijk wedu-
4. wen zijn. ' Doch heeft eene weduwe kinderen of kindskinderen, laat die eerst leeren omtrent hun eigen huis godvruchtig te zijn en aan hunne voorouders vergelding te doen; want dat is welgevallig in het oog van
5. God. ' De ware weduwe nu, die alléén overgebleven is, stelt hare hoop op God en volhardt in de smeekingen en de gebeden, nacht en dag; '
6. doch de dartele is levend dood. '
7. Beveel ook dit, opdat zij onberispe-
8. lijk zijn. ' Zoo iemand de zijnen en inzonderheid zijne huisgenooten niet verzorgt, die heeft het geloof verloochend en is erger dan een ongeloovige.
9. Eene weduwe worde niet verkozen beneden de zestig jaren oud, vrouw
10. van éénen man, ' die getuigenis heeft van goede werken: of zij kinderen opgevoed, of zij gastvrijheid beoefend, of zij heiligen de voeten gewasschen, of zij verdrukten bijgestaan heeft, of zij alle goed werk is nagekomen. '
11. Maar wijs jongere weduwen af; want wanneer zij weelderig worden tegen
12. Christus, willen zij trouwen ' en liggen onder een oordeel, omdat zij de eerste
13. trouw verzaakt hebben. ' En tevens leeren zij ook ledig de huizen rondloopen, en niet alleen ledig, maar ook snapachtig en bemoeiziek, terwijl zij
14. onbehoorlijke dingen spreken. ' Ik wil dan, dat jonge vrouwen huwen, kinderen baren, het huis besturen, geen aanleiding tot lastering geven aan
15. den tegenstander; ' want sommigen

Vs. 4. H. II : 3; Matth. XV : 4.

Vs. 5. Luc. II : 37.

16. *op de leer*, d. i. op hetgeen gij leert, opdat het steeds met de waarheid in overeenstemming zij.

1, 2. Deze voorschriften waren voor Timótheüs, als jeugdigen evangeliedienaar, juist gepast. Vgl. H. IV : 12.

3. *die waarlijk weduwen zijn*, d. i. die man noch kinderen hebben en tevens godvruchtig zijn (vs. 5). De zoodanigen moest Timótheüs met bijzondere deelneming en onderscheiding behandelen, zoo noodig, ook door ondersteuning, om haren verlaten toestand en hare godsvrucht.

4. *laat die*, t. w. die kinderen of kindskinderen. And. die weduwen.

godvruchtig te zijn, d. i. hunne plichten te betrachten uit godsdienstige beginselen.

voorouders. Het gr. woord sluit ook de *ouders* niet uit.

vergelding te doen. Door op hunne beurt liefde en trouw te bewijzen, moeten zij de liefde, van hunne voorouders ondervonden, vergelden.

welgevallig. Gew. t. *goed en welgevallig*.

6. *de dartele*, die hare hope niet op God stelt (vs. 5), maar zich aan zondige lusten overgeeft.

levend dood, d. i. dood naar den geest, hoewel zij leeft naar het ligchaam. Vgl. Openb. III : 1.

7. *opdat zij*, t. w. de weduwen.

8. *de zijnen*, d. i. zijne bloedverwanten, hetzij deze al of niet behooren tot zijn huisgezin.

heeft het geloof verloochend, d. i. is aan het geloof, dat hij met den mond belijdt, ontrouw geworden, door tegen den geest en de eischen daarvan te handelen.

erger dan een ongeloovige, dewijl hij niet alleen het gebod des evangelies, maar ook de wet der natuur, door menigen ongeloovige geëerbiedigd, overtreedt.

9. *verkozen*, t. w. tot eenige kerkelijke werkzaamheid, b. v. die van diakones. And. *aangenomen*, t. w. om ten laste der gemeente onderhouden te worden.

vrouw van éénen man, d. i. die niet meer dan ééns gehuwd is geweest. Vgl. op H. III : 2.

10. *heiligen de voeten gewasschen*. Een werk van dienende liefde, bij de eerste christenen in gebruik, wellicht naar de letterlijke opvatting van hetgeen voorkomt Joh. XIII : 14.

heiligen, christenen. Zie op Hand. IX : 13.

11. *wijs jongere weduwen af*, d. i. neem deze niet op in de klasse der bovengenoemden.

weelderig worden tegen Christus, d. i. hare lusten niet bedwingen, in strijd met de betrekking, waarin zij tot Christus staan.

willen zij trouwen, d. i. krijgen zij het trouwen in den zin. Dat Paulus het huwelijk niet onbepaald afkeurt, blijkt uit vs. 14 (vgl. H. II : 15); maar hij wil, dat die zich aan den dienst der gemeente wijdt, het doe met een onverdeeld hart.

12. *liggen onder een oordeel*. Reeds hare begeerte om te trouwen bewijst hare ontrouw jegens Christus.

de eerste trouw, d. i. de eerste en volkomen overgave van hart en zin aan Christus. And. de belofte, om voortaan ongehuwd te blijven.

13. *ledig*, d. i. zonder te doen, of wel onder den schijn van datgene te doen, waartoe zij geroepen zijn ten dienste der gemeente.

14. *tot lastering*, t. w. van het evangelie of het christendom.

den tegenstander, onder heidenen en Joden. Vgl. Tit. II : 8.

zijn reeds afgeweken, den satan ach-
16. terna. ' Zoo een geloovig man of eene
geloovige vrouw weduwen heeft, die
sta haar bij, en de gemeente worde
niet bezwaard, opdat deze de ware
weduwen bijsta.
17. Dat de oudsten, die wèl besturen,
dubbele eere waardig geacht worden,
inzonderheid die arbeiden in woord
18. en leer; ' want de Schrift zegt:
Een dorschenden os zult gij
niet muilbanden, en: De arbeider
is zijn loon waardig. '
19. Neem geen beschuldiging tegen een
oudste aan, tenzij op getuigenis van
20. twee of drie. ' Bestraf hen, die zondigen,
in aller tegenwoordigheid, opdat
ook de overigen vreeze hebben. '
21. Ik betuig voor het aangezicht van
God en den Heer Christus Jezus
en de uitverkorene engelen, dat gij
dit onderhoudt zonder vooroordeel en
niets doet uit vooringenomenheid. '
22. Leg niemand haastig de handen op,
en heb geen deel aan anderer zon-
23. den. Bewaar u zelven rein. ' Drink
niet langer water alleen, maar gebruik
een weinig wijn, om uwe maag
24. en uwe gedurige krankheden. ' Van
sommige menschen zijn de zonden
openbaar en gaan hun voor ten oordeel,
maar bij sommige ook volgen
25. ze. ' Desgelijks zijn ook de goede
werken openbaar, en die, waarmede
het anders gesteld is, kunnen niet
verborgen blijven.
VI : 1. Zoovelen onder het juk zijn als
dienstknechten, moeten hunne heeren
alle eer waardig achten, opdat de
naam van God en de leer niet ge-
2. lasterd worde. ' En die geloovige heeren
hebben, moeten hen niet, omdat

Vs. 17. 1 Thess. V : 12. — Vs. 18. Deut. XXV : 4; 1 Kor. IX : 9; Matth. X : 10; Luc. X : 7. — Vs. 19. Deut. XIX : 15.

Vs. 21. H. VI : 13; 2 Tim. IV : 1.
Vs. 1, 2. Tit. II : 9, 18; Ef. VI : 5—8; Kol. III : 22—25; 1 Petr. II : 18.

15. *afgeweken*, t. w. van den goeden weg.
den satan achterna, d. i. door zich aan allerlei zonden over te geven, waarvan de satan geacht werd de bewerker te zijn. Vgl. 1 Kor. VII : 5, 2 Kor. XI : 14.

16. *weduwen heeft*, t. w. onder zijne of hare naastbestaanden.
de ware weduwen. Zie op vs. 3. Hier blijkt, dat weduwen, tot den dienst der gemeente verkozen (vs. 9), op algemeene kosten onderhouden werden, wanneer zij behoeftig waren. Ook daarom moest men in de keuze voorzichtig zijn, ten einde de luiheid niet te voeden.

17. *dubbele eere*, èn om hun ambt (1 Thess. V : 12, 13), èn om de wijze, waarop zij het waarnemen (Hebr. XIII : 17). *Eere* sluit hier tevens belooning in (vgl. vs. 18), waardoor onbekrompen in hun levensonderhoud moest worden voorzien. Vgl. 1 Kor. IX : 13, 14.
arbeiden in woord en leer, d. i. in het prediken van het evangelie, hetgeen in dien tijd vooral moeijelijk was te Efeze, om de valsche leeringen in de gemeente (zie op H. I : 3, 4, en H. IV : 1 vv.). Andere oudsten waren enkel met het bestuur der gemeente belast.

18. *De arbeider* enz. Deze woorden worden in het O. T. niet gevonden, maar komen als eene uitspraak van Jezus voor, in den vorm van een spreekwoord, Matth. X : 10, Luc. X : 7.

19. *op getuigenis van — drie.* Gr. *op twee of drie getuigen.* Maatregel van voorzichtigheid en bedachtzaamheid, om het gewicht der betrekking.

20. *hen, die zondigen.* Dit moet, evenals *aller* en *de overigen*, van oudsten worden verstaan.

21. *Ik betuig* (of *bezweer*) *voor* enz. Zóóveel waarde hechtte Paulus aan hetgeen hij vs. 19, 20 had voorgeschreven. Vgl. op 1 Thess. V : 27.
uitverkorene engelen, misschien zóó genoemd in onderscheiding van de gevallen *engelen* (vgl. 2 Petr. II : 4, Jud. vs. 6, Openb. XII : 9). De engelen worden als belangstellende getuigen van hetgeen in de gemeente op aarde geschiedt, ook voorgesteld 1 Kor. IV : 9, XI : 10, Ef. III : 10, 1 Petr. I : 12.

22. *Leg — de handen op*, om hem tot oudste of eenige andere betrekking in de gemeente te wijden. Zie op H. IV : 14.
haastig, t. w. vóórdat gij hem recht kent. Vgl. vs. 24, 25.
deel aan anderer zonden, t. w. door onwaardigen tot eenige bediening in de gemeente te wijden.

23. Timótheüs moest de vermaning: *Bewaar u zelven rein* (vs. 22), niet bezigen, om de onthouding, die hij uit heiligen ijver nu reeds te ver dreef, nog meer te overdrijven.

24, 25. Deze opmerking dient zoowel om het voorschrift, vs. 22, nader aan te dringen, als om de uitvoering daarvan gemakkelijker te maken.

24. De zin is: Van sommige menschen weet men, dat zij slecht zijn, daar het gerucht van hunne zonden voor hen uitgaat.
volgen ze, d. i. komen de zonden, voor zoover zij nu nog bedekt zijn, eerst later aan den dag.

25. De zin is: Ook met de goede werken is het evenzoo gelegen als met de zonden (vs. 24). Van sommigen vallen zij als van zelf in het oog; en ook *die, waarmede het anders gesteld is*, d. i. die niet terstond in het oog vallen, kunnen toch op den duur niet verborgen blijven, daar, als de menschen goed zijn, hunne goede werken ook van zelf aan het licht komen.

1. *onder het juk zijn*, d. i. het juk der dienstbaarheid dragen.
hunne heeren, hetzij geloovige, hetzij ongeloovige. Vgl. vs. 2.
de leer, d. i. het evangelie, waarin de dienstknechten onderwezen zijn en dat zij belijden.
gelasterd worde, t. w. door de tegenpartij, om hunnentwil. Zie op H. V : 14.

2. *geloovige heeren*, d. i., die, evenals zij zelve, in Christus gelooven, en dus hunne *broeders* zijn.
moeten hen niet . . . verachten. Dit voorschrift moest, evenals dat in vs. 1, het misbruik tegengaan, dat slaven van hunne geestelijke vrijheid in Christus konden maken.

zij broeders zijn, verachten, maar te
meer dienen, omdat het geloovigen
zijn en geliefden, die de weldaad
ontvangen. Leer en vermaan aldus.

HOOFDSTUK VI : 3—21.

Beschrijving van dwaalleeraars (vs. 3–5). Aanprijzing van vergenoegdheid, met waarschuwing tegen geldgierigheid (vs. 6–10). Opwekking aan Timótheus tot ijver en trouw in zijne roeping (vs. 11–16). Voorschrift omtrent de rijken (vs. 17–19). Herhaalde opwekking aan Timótheus tot beroepstrouw, met zegenbede (vs. 20, 21).

3. Zoo iemand vreemde dingen leert
en niet toetreedt tot de gezonde woorden van onzen Heer Jezus Christus
en de leer, die naar de godsvrucht
4. is, ' die is verwaand en weet niets,
maar lijdt aan twistvragen en woordenstrijd, waaruit voortkomt nijd,
twist, lasteringen, booze vermoedens, '
5. krakeelen van menschen, bedorven van
zin en verstoken van de waarheid,
die meenen, dat de godsvrucht een
gewin is.
6. De godsvrucht nu is een groot
7. gewin, met vergenoegdheid. ' Want
niets hebben wij in de wereld gebracht; het is duidelijk, dat wij er
8. ook niets kunnen uitdragen. ' Als
wij nu voedsel en deksel hebben,
zullen wij daarmede vergenoegd zijn. '
9. Maar die rijk willen zijn, vallen in
verzoeking en strik, en in vele onverstandige en schadelijke begeerlijkheden, die de menschen doen ver-
10. zinken in ellende en verderf. ' Want
de geldgierigheid is een wortel van
alle kwaad; en sommigen, daarop
belust geworden, zijn van het geloof
afgedwaald en hebben zich zelve met
vele smarten doorboord.
11. Maar gij, o mensch Gods! vlied
deze dingen, en jaag naar gerechtigheid, godsvrucht, geloof, liefde, vol-
12. harding, zachtmoedigheid. ' Strijd den
goeden strijd des geloofs; grijp naar
het eeuwige leven, tot hetwelk gij
geroepen zijt en de goede belijdenis
hebt afgelegd voor vele getuigen. '
13. Ik beveel u voor het aangezicht van
God, die alles leven doet, en van
Christus Jezus, die voor Pontius Pilatus van de goede belijdenis getuigd
14. heeft: ' Bewaar het gebod onbevlekt,

Vs. 7. Job I : 21. — Vs. 8. Hebr. XIII : 5; Fil. IV : 11. — Vs. 9. Vs. 17–19; Matth. VI : 19; XIII : 22, XIX : 22, 23.

Vs. 11. 2 Tim. III : 17. — Vs. 12. H. I : 18; 2 Tim. IV : 7. — Vs. 13. H. V : 21.

2. *geliefden*, t. w. van God. Vgl. Ef. V : 1, 1 Joh. III : 1.

de weldaad, d. i. de weldaad, die de slaven door getrouwen dienst bewijzen. And. de weldaad des christendoms.

3. *vreemde dingen.* Zie op H. I : 3.

de gezonde woorden, d. i. de onvervalschte woorden, H. I : 10 *de gezonde leer* genoemd.

die naar de godsvrucht is, d. i. die naar inhoud en strekking overeenkomt met den eisch der ware godsvrucht. And. *die tot godsvrucht leidt.*

5. *krakeelen.* Gew. t. *onnutte bezigheden.*

die meenen enz., d. i. die de godsvrucht misbruiken tot een dekmantel van hunne baatzuchtige bedoelingen. Vgl. Tit. I : 11. De gew. t. voegt hier nog bij: *Houd af van de zoodanigen!*

6. De zin is: Godsvrucht maakt waarlijk rijk, daar zij vergenoegd maakt.

7. Dit vs. geeft reden, waarom men de godsvrucht, die vergenoegd maakt, voor gewin moet achten. Aardsche goederen strekken niet verder dan tot aan het graf. Eene andere reden wordt H. IV : 8 opgegeven.

10. *een wortel van alle kwaad.* Geen kwaad in de wereld, dat niet uit geldgierigheid kan voortkomen.

daarop, d. i. op het geld, het aardsche goed.

van het geloof, dat met geldgierigheid niet bestaanbaar is. Zie Matth. VI : 24, Jac. IV : 4, 1 Joh. II : 15, 16.

vele smarten. Bedoeld zijn kwellingen en wroegingen, die men zich zelf door geldbejag veroorzaakt, en die den geest pijnigen, als scherpe doornen het ligchaam.

11. *gij, o mensch Gods!* Zóó wordt Timótheüs toegesproken, omdat hij, als evangeliedienaar, aan God gewijd was, om hem te dienen (vgl. 2 Tim. III : 17).

gerechtigheid — zachtmoedigheid. Deugden, die elken christen betamen, maar vooral in den evangeliedienaar vereischt worden. Vgl. 2 Tim. II : 22.

12. *den .. strijd des geloofs*, d. i. den strijd, waartoe de christen, inzonderheid de evangeliedienaar, uit kracht van het geloof geroepen is. Het beeld is ontleend aan den wedstrijd der Grieken, waarover zie op 1 Kor. IX : 24.

naar het eeuwige leven, als naar den prijs der overwinning in den strijd des geloofs. Vgl. op vs. 19.

geroepen, t. w. door God. Gew. t. *ook geroepen.*

de goede belijdenis. Er wordt hiermede gedoeld òf op de eerste belijdenis van Timótheüs, bij zijne opneming in de gemeente, òf op die, waarbij hij tot evangeliedienaar gewijd werd, òf op eene latere, onder vervolging om Jezus' wil afgelegd. Vgl. vs. 13.

13. *die alles leven doet*, en dus ook u met leven en kracht vervult. Gew. t. *die alles levend maakt.*

voor Pontius Pilatus. And. *onder Pontius Pilatus.*

getuigd heeft. Zie Matth. XXVII : 11, Joh. XVIII : 37. And. door zijn lijden en sterven.

14. *het gebod*, d. i. den u opgedragen last der evangeliebediening. And. het evangelie zelf, dat, als *het gebod* bij uitnemendheid, betracht moet worden tot zaligheid.

onberispelijk, tot aan de verschijning
van onzen Heer Jezus Christus, '
15. welke te zijner tijd vertoonen zal de
Zalige en alleen Machtige, de Koning
der koningen en Heer der heeren; '
16. die alleen onsterfelijkheid heeft, die
een ontoegankelijk licht bewoont, wien
geen mensch gezien heeft noch zien
kan, wien eere zij en eeuwige kracht!
Amen.
17. Beveel den rijken in de tegenwoor-
dige eeuw, dat zij niet hoogmoedig
zijn en geen hope stellen op de on-
zekerheid des rijkdoms, maar op God,
die ons alles rijkelijk verleent, om
18. te genieten; ' dat zij wèldoen, rijk
zijn in goede werken, milddadig zijn,
19. mededeelzaam, ' en zich zelven een
goeden grondslag wegleggen voor de
toekomst, opdat zij het ware leven
verkrijgen mogen.
20. O Timótheüs! bewaar het pand,
en vermijd onheiligen beuzelpraat en
de tegenstellingen der valschelijk dus-
21. genoemde kennis, ' door welke voor
te staan sommigen van het geloof
zijn afgedwaald.
De genade zij met ulieden!

Vs. 15. H. I : 17; Openb. XIX : 16. — Vs. 16. H. I : 17. — Vs. 17. Luc. XII : 16—21.
Vs. 19. Matth. VI : 20; Luc. XII : 33. — Vs. 20. 2 Tim. I : 12, 14, II : 23. — Vs. 21. H. I : 19.

14. *tot aan — Jezus Christus.* Vgl. op Fil. I : 6.
15. *te zijner tijd*, d. i. op den tijd, door God daarvoor bepaald.
16. *die alleen onsterfelijkheid heeft*, d. i. in zich zelven bezit. God heeft, wij ontvangen van hem het onsterfelijke leven.
ontoegankelijk licht bewoont. Zinnebeeldige voorstelling van Gods onbevattelijke majesteit en heerlijkheid, eveneens uitgedrukt in hetgeen volgt. Reeds in het O. T. (Ps. CIV : 2, Ezech. I : 26, 27) wordt God voorgesteld als in den hemel door een schitterend licht omgeven.
wien geen mensch — zien kan, t. w. onmiddellijk, van aangezicht tot aangezicht. Vgl. Joh. I : 18, 1 Joh. IV : 12, Matth. XI : 27.
17. *de tegenwoordige eeuw.* Zie op Matth. XII : 32.
op God. Gew. t. *op den levenden God.*
19. *wegleggen.* Gr. *opleggen als een schat.* Wie zijne aardsche goederen wèl gebruikt, vergadert zich schatten voor den hemel (Luc. XVI : 9).
het ware leven, d. i. het eeuwige leven, in tegenstelling van elke andere levensrichting, waarmede de mensch niet aan zijne bestemming beantwoordt. Dat leven wordt eerst in de toekomende eeuw (vgl. vs. 17) in zijne volle heerlijkheid geopenbaard. Gew. t. *het eeuwige leven.*
20. *het pand*, d. i. het goed, u toevertrouwd, waarmede bedoeld wordt het ambt der evangeliebediening. Vgl. 2 Tim. I : 12, 14, Matth. XXV : 14—30.
onheiligen beuzelpraat, reeds H. I : 4 en IV : 3 vermeld.
tegenstellingen, t. w. tegen de gezonde leer des evangelies. Zie op vs. 3.
valschelijk dusgenoemde kennis. De dwaalleeraars, tegen welke deze brief waarschuwt (H. I : 3—7, IV : 1—7, H. VI : 3, 4), noemden hunne wetenschap *kennis* bij uitnemendheid (*gnosis*); maar zij verdiende dien naam niet.
21. *het geloof.* Zie op H. I : 19.
met ulieden, d. i. met Timótheüs en de gemeente. Gew. t. *met u! Amen.*

DE TWEEDE BRIEF

AAN

TIMOTHEÜS.

INLEIDING.

De tweede brief aan Timótheüs zal door Paulus geschreven zijn, toen hij om de verkondiging des evangelies in de gevangenis was (H. I : 8, 12, II : 9, IV : 16), en wel te Rome (H. I : 17). Timótheüs bevond zich, evenals toen de eerste brief geschreven werd, te Efeze (H. I : 18, vgl. IV : 19), waar hij, aan het hoofd der gemeente staande, een zeer gewichtigen, maar ook moeijelijken post bekleedde. De brief heeft ten doel, Timótheüs op dien post te bemoedigen en te ondersteunen, hem bekend te maken met den toestand, waarin Paulus

zich bevond, en hem uit te noodigen, om zoo spoedig mogelijk tot hem over te komen. Na de gewone groete (H. I : 2) en betuiging zijner liefde tot hem (vs. 3—5), wekt hij hem, met verwijzing naar zijn eigen voorbeeld, tot onbezweken getrouwheid op, onder mededeeling van het een en ander uit zijne omgeving (vs. 6—18). Voortgaande met zijne vermaningen, dringt hij op zulk eene getrouwheid aan Christus sterk aan (H. II : 1—13) en waarschuwt tegen sommige dwaalleeraars, en vooral tegen twistgierigheid (vs. 14—26). Voorts maakt hij hem opmerkzaam op de moeijelijke tijden, die aanstaande zijn (H. III : 1—9), wekt hem op, wijzende op zich zelven (vs. 10—12), tot volharding in de waarheid des evangelies (vs. 13—17), en, daar het gevaar dreigender wordt (H. IV : 1—5) en zijn einde dicht genaderd schijnt (vs. 6—8), tot verdubbelden ijver. Na nog eenige berichten van gemengden inhoud (vs. 10—18, 20), eindigt de brief met het herhaald verzoek; dat hij overkome en Marcus medebrenge (vs. 9, 11, 13, 20), met groeten (vs. 19, 21) en zegenbede (vs. 22).

De tijd, wanneer deze brief geschreven is, laat zich niet met zekerheid bepalen. In de geschiedenis van Paulus' leven, zoover wij die uit de Handelingen der Apostelen kennen, is daarvoor, evenals voor den eersten brief aan Timótheüs en voor dien aan Titus, hoogst moeijelijk eene geschikte plaats te vinden. Volgens het meest gewone gevoelen is het schrijven van dezen brief aan zijnen marteldood kort voorafgegaan (vgl. H. IV : 6—8) en is dit geschrift het laatste, dat wij van zijne hand bezitten (vgl. verder de Inl. op 1 Tim.).

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). Dankbare uitboezeming van ingenomenheid met Timótheüs en verlangen naar hem (vs. 3—5). Vermaningen tot wakkerheid en trouw in het werk der evangeliebediening, met verwijzing naar het eigen voorbeeld van Paulus (vs. 6—14). Berichten omtrent trouwe en ontrouwe broeders, ter ondersteuning van die vermaningen (vs. 15—18).

1. Paulus, apostel van Jezus Chris-
tus door den wil van God, naar de
belofte des levens, dat in Christus
2. Jezus is, ' aan Timótheüs, mijn ge-
liefden zoon. . Genade, barmhartig-
heid, vrede van God, den Vader,
en Christus Jezus, onzen Heer!
3. Ik dank God, wien ik van mijne
voorouders af met een rein geweten
dien, gelijk ik zonder ophouden uwer
gedachtig ben in mijne gebeden, nacht
4. en dag, ' daar ik verlang u te zien, als
ik aan uwe tranen gedenk, opdat ik
met blijdschap vervuld moge worden; '
5. terwijl ik mij in gedachtenis breng het
ongeveinsd geloof, dat in u is, hetwelk
eerst gewoond heeft in uwe groot-
moeder Loïs en uwe moeder Euníce
en, ik ben er van verzekerd, ook
in u is.
6. Om deze reden maak ik u indach-
tig, de gave Gods op te wakkeren,
die in u is door de oplegging mijner
7. handen; ' want God heeft ons niet
gegeven een geest van vreesachtig-
heid, maar van kracht en van liefde
8. en van bezadigdheid. ' Schaam u dus
niet voor de getuigenis van onzen

Vs. 2. 1 Kor. IV : 15, 17; 1 Tim. I : 2. — Vs. 3. Hand. XXIII : 3, XXVII : 23; Rom. I : 9; Fil. III : 6. Vs. 5. Hand. XVI : 1. — Vs. 6. 1 Tim. IV : 14, V : 22. — Vs. 8. Rom. I : 16; Ef. III : 3; Phil. 1, 9.

1. *apostel — van God.* Zie op 2 Kor. I : 1.
naar de belofte des levens, die God vanoudsher door de profeten gedaan had, en tot welker vervulling hij nu ook Paulus tot apostel had aangesteld.
dat in Christus Jezus is. Vgl. op 1 Tim. I : 14.
2. *mijn geliefden zoon.* Zie op 1 Tim. I : 2.
Genade enz. Zie op Rom. I : 7
3. *van mijne voorouders af.* Wij zouden zeggen: van ouder tot ouder.
aan uwe tranen, bij het laatste afscheid geweend, waarschijnlijk te Efeze.
5. *ongeveinsd*, d. i. eenvoudig en oprecht.
Loïs ... Eunice. De eerste wordt alleen hier, de andere ook Hand. XVI : 1 vermeld.
6. *de gave Gods.* Zie op 1 Tim. IV : 14.
op te wakkeren. Eig. *aan te blazen*, *te doen ontvlammen*, d. i. tot volle kracht en werkzaamheid te brengen. Om de groote mate van bescheidenheid of schroomvalligheid, aan Timótheüs eigen (vs. 7), had hij bij herhaling dergelijke vermaning noodig.
door de oplegging mijner handen. Vgl. op 1 Tim. IV : 14.
7. *een geest van vreesachtigheid*, t. w. om, tegenover de menschen, voor Christus uit te komen en van hem te getuigen (vs. 8).
8. *Schaam u .. niet* enz., d. i. Heb den moed, om voor het evangelie uit te komen en in mijne smaadheid te deelen.

Heer, noch voor mij, zijnen gevan-
gene, maar deel in het lijden voor
het evangelie, naar de kracht van
9. God; ' die ons heeft zalig gemaakt
en geroepen met eene heilige roeping,
niet naar onze werken, maar naar
zijn eigen voornemen en zijne gena-
de, die ons in Christus Jezus gege-
ven was vóór de tijden der eeuwen, '
10. doch nu geopenbaard is door de ver-
schijning van onzen Zaligmaker Je-
zus Christus; die den dood te niet
gedaan en leven en onvergankelijk-
heid aan het licht gebracht heeft door
11. het evangelie; ' voor hetwelk ik ge-
steld ben tot prediker en apostel en
12. leeraar der heidenen. ' Om deze re-
den lijd ik dit ook; maar ik schaam
het mij niet, want ik weet, wien
ik geloofd heb, en ik ben verzekerd,
dat hij machtig is mijn pand te be-
waren tot dien dag.
13. Houd het voorbeeld der gezonde
woorden, die gij van mij gehoord
hebt, in geloof en liefde, die in Chris-
14. tus Jezus is. ' Bewaar het goede
pand, door den Heiligen Geest, die
in ons woont.
15. Dit weet gij, dat allen in Azië
zich van mij afgewend hebben, tot
welke Phygellus behoort en Hermó-
16. genes. ' De Heer geve barmhartigheid
aan het huisgezin van Onesíphorus;
want hij heeft mij dikwijls verkwikt
en zich voor mijne keten niet ge-
17. schaamd; ' maar, te Rome zijnde,
heeft hij mij zeer ijverig gezocht en
18. gevonden. ' De Heer geve hem barm-
hartigheid te vinden van den Heer
te dien dage! En hoe groote dien-
sten hij te Efeze bewezen heeft, weet
gij zeer goed.

HOOFDSTUK II.

Vermaning, om voor de gezonde leer in de gemeente te zorgen (vs. 1, 2), en als evangeliedienaar aan Christus getrouw te blijven (vs. 3—8), gelijk Paulus ook zelf deed (vs. 9—13). Waarschuwing en bemoediging tegen dwaalleeraars in de gemeente, met aanwijzing, hoe zich tegenover hen te gedragen (vs. 14—26).

1. Gij dan, mijn zoon! word krach-

Vs. 9. Tit. III:4, 5; Ef. I:11; Rom. VIII: 28—30. — Vs. 10. Tit. III:4; Hebr. II:14; 1 Kor. XV:26.

Vs. 11. 1 Tim. II:7. — Vs. 12. Vs. 14; 1 Tim. VI:12. — Vs. 13. H. III:14; 1 Tim. VI:3. — Vs. 16. H. IV:19.

8. *zijnen gevangene.* Zie op Ef. III:1.
naar de kracht van God, d. i. overeenkomstig de kracht, die God verleent.
9. *en geroepen*, d. i. door ons te roepen en te brengen tot Christus en zijn heil (vgl. op Rom. VIII:28).
niet naar onze werken. Zie Ef. II:9, Tit. III:5.
naar zijn eigen voornemen. Vgl. Ef. I:11, II: 7—9, Tit. III:4, 5.
ons...gegeven was, d. i. bestemd was, om ons gegeven te worden. Wat God bestemt, is reeds daardoor zoo goed als gegeven.
in Christus Jezus, als den middelaar (1 Tim. II:5), door wien God zijn voornemen ten uitvoer brengt.
vóór de tijden der eeuwen, d. i. vóór de grondlegging der wereld (Ef. I:4).
10. *geopenbaard*, d. i. aan het licht gebracht, terwijl het vroeger verborgen was (Kol. I:26, 27).
de verschijning van — Christus, d. i. zijne komst, in verband met al wat hij hier op aarde gedaan en ondergaan heeft.
te niet gedaan. Vgl. 1 Kor. XV:54—57.
leven en onvergankelijkheid, d. i. het onvergankelijke leven, dat hier aanvangt en eeuwig voortduurt.
door het evangelie, d. i. door de verkondiging van Christus en van het leven in hem.
11. *apostel — der heidenen.* Zie op 1 Tim. II:7.
12. *lijd ik dit ook.* Dit ziet op de gevangenschap, waarin Paulus zich bevond.
wien ik geloofd heb, t. w. Christus. Zie H. IV:17, 18.
dat hij — dien dag. Bedoeld wordt, dat Christus hem, te midden van dreigend doodsgevaar (H. IV: 6—8), in de bediening van het evangelie kan doen werkzaam blijven, totdat hij komt, òf, volg. and., dat Christus het werk, waaraan de apostel spoedig door den dood ontrukt zou worden, onder zijne hoede nemen zou tot op den dag der rekenschap.
12. *mijn pand.* Zie op 1 Tim. VI:20.
13. *gezonde woorden.* Zie op 1 Tim. I:10.
in geloof en liefde. Dit behoort bij *Houd.* Geloof en liefde zijn, als hoofdzaken des christelijken levens, de eerste vereischten in den evangeliedienaar, zal hij aan de waarheid getrouw blijven.
die in Christus Jezus is. Vgl. op 1 Tim. I:14.
14. *Bewaar het goede pand*, d. i. Zorg, dat gij in uwe bediening getrouw blijft en haar zuiver en rein houdt van dwaling (vgl. op 1 Tim. VI:20). Paulus verlangt hier van Timótheüs, die vrij en onbelemmerd werkzaam kon zijn, wat hij (vs. 12) voor zich zelven in banden van den Heer verwachtte.
15. *allen in Azië.* Waarschijnlijk bedoelt de apostel zulken, die, nadat zij hem te Rome (vs. 17) of bij zijne gevangenneming verlaten hadden, zich nu in Azië (d. i. de westkust van Azië) bevonden.
Phygellus en Hermógenes. Bij Timótheüs bekend, doch bij ons verder niet.
16. *Onesíphorus.* Naar 't schijnt, een Efeziër (vs. 18), die misschien om handelszaken te Rome geweest was. Paulus spreekt hier, en H. IV:19, van het huisgezin van Onesíphorus, omdat deze zelf wellicht reeds gestorven was.
18. *de Heer*, d. i. Christus.
te dien dage. Vgl. op vs. 12.
1. *Gij dan*, tegenover de ontrouwen, en in navolging van den getrouwe, van wien H. I:15—18 melding was gemaakt.
mijn zoon! Zie op H. I:2.

tig in de genade, die in Christus
2. Jezus is. ' En wat gij van mij ge-
hoord hebt onder vele getuigen, ver-
trouw dat toe aan trouwe mannen,
die bekwaam zullen zijn om ook an-
3. deren te leeren. ' Deel in het lijden,
als een goed krijgsknecht van Chris-
4. tus Jezus. ' Niemand, die in den
krijg dient, wikkelt zich in de be-
drijvigheden des levens, opdat hij
5. den veldheer moge behagen. ' En al
kampt iemand ook, hij wordt niet
gekroond, zoo hij niet wettig ge-
6. kampt heeft. ' De landman, die ar-
beidt, moet het eerst de vruchten
7. genieten. ' Versta wat ik zeg; want
de Heer zal u inzicht in alles geven. '
8. Gedenk er aan, dat Jezus Christus
uit de dooden is opgewekt, uit het
zaad van David, naar mijn evange-
9. lie; ' in hetwelk ik lijd, tot ban
den toe, als een boosdoener. Maar
het woord Gods is niet gebonden.
10. Daarom verdraag ik alles om de
uitverkorenen, opdat ook zij het heil
verkrijgen, dat in Christus Jezus is,
11. met eeuwige heerlijkheid. ' Het is een
getrouw woord, namelijk: Indien
wij met hem gestorven zijn, zullen
12. wij ook met hem leven; ' indien wij
verdragen, zullen wij ook met hem
heerschen; indien wij hem verlooche-
nen, zal ook hij ons verloochenen; '
13. indien wij ontrouw zijn, hij blijft ge-
trouw; want zich zelven verloochenen
kan hij niet.
14. Maak hieraan indachtig en betuig
voor het aangezicht des Heeren, dat
men geen woordenstrijd voere, 't geen
tot niets dient dan tot verbijstering
15. der hoorders. ' Beijver u, om u zel-
ven beproefd Gode voor te stellen,

Vs. 2. H. I:13; 1 Tim. VI:12. — Vs. 3. H. I: 8; 1 Tim. I:18. — Vs. 4. 1 Kor. IX:25. — Vs. 5. H. IV:7, 8; 1 Kor. IX:24, 25. — Vs. 6. 1 Kor. IX:10. — Vs. 8. H. I:8, 12, 16; Rom. I:3, 4; 1 Kor. XV:1—4.

Vs. 11. 1 Tim. I:15, III:1, IV:9; Tit. III:8; Gal. II:20, VI:14; Rom. VI:5, 8. — Vs. 12. Matth. X:33, XIX:28; Marc. VIII:38; Luc. IX: 26; Rom. VIII:17; 1 Petr. IV:13. — Vs. 14. 1 Tim. I:4, VI:4; Tit. III:9. — Vs. 15. Tit. II:7, 8.

1. *in de genade*, d. i. door het genot van Gods onverdiende gunst en liefde.

2. *wat gij van mij — onder vele getuigen.* Dit ziet òf op de doorgaande leervoordracht van Paulus (vgl. H. I:13), òf op hetgeen door hem, bij de wijding van Timótheüs tot de evangeliebediening, gesproken was. Vgl. H. I:6.

vertrouw dat toe enz. Er moest dus gezorgd worden voor eene opeenvolgende rij van deugdelijke mannen, bekwaam om het evangelie in de gemeente te prediken en anderen daarvoor bekwaam te maken.

3. *goed krijgsknecht van Christus Jezus*, t. w. in den strijd, dien Timótheüs tegen de vijanden der waarheid te voeren had (vgl. 1 Tim. I : 18). Wat hem daartoe dienstig zijn kon, houdt Paulus hem voor onder beelden, aan den krijgsdienst (vs. 4), de kampspelen (vs. 5) en den landbouw (vs. 6) ontleend.

4. Zóó moest ook Timótheüs zich van alle wereldsch bedrijf onthouden, om den Heer Christus onverdeeld ten dienste te staan.

5. *wettig*, d. i. naar de bestaande verordeningen.

6. De bedoeling is: Gelijk de landman, als hij zijnen akker bearbeidt, zelf eerst de vrucht daarvan geniet, zoo heeft ook de evangeliedienaar vóór anderen aanspraak op het loon van zijnen arbeid.

7. *wat ik zeg*, d. i. vs. 4—6 in beeldspraak gezegd heb.

zal u . . . geven. Gew. t. *geve u.*

8. *Gedenk er aan*, opdat de kracht tot het lijden en den strijd uwer roeping u niet ontbreke.

naar mijn evangelie. Zie op Rom. II:16.

9. *in hetwelk*, d. i. onder de verkondiging waarvan.

is niet gebonden, d. i. houdt zijn vrijen loop in de wereld, al is ook de prediker in banden.

10. *de uitverkorenen*, d. i. de geloovigen, de christenen.

opdat ook zij — heerlijkheid. Hun eeuwig heil was niet slechts het noodwendig gevolg van hunne verkiezing, maar ter verkrijging daarvan moest ook 's apostels lijden voor hen dienstbaar zijn. Vgl. Ef. III:1, 13, Kol. I:24, Fil. II:17.

10. *eeuwige heerlijkheid*, d. i. de heerlijkheid, den uitverkorenen na dit leven bereid. Vgl. 2 Kor. IV: 17, Rom. VIII:18.

11. *een getrouw woord*, vs. 11—13 aangehaald. Dit schijnt aan een christelijk lied of geschrift van dien tijd ontleend te zijn (vgl. op 1 Tim. III:16, Ef. V:14) en drukt uit, hoezeer van het bestaan en gedrag des christens in dit leven zijn toestand in de eeuwigheid zal afhangen. Zie verder op 1 Tim. I:15.

met hem gestorven zijn, d. i. der wereld en der zonde afgestorven zijn door de kracht van den dood van Christus. Vgl. Gal. II:20, VI:14.

met hem, d. i. in vereeniging met hem, *leven*, t. w. na den dood. Vgl. Rom. VI:5, 8.

12. *indien wij verdragen*, t. w. met Christus, en wel zooals hij smaad, lijden, dood verdroeg, om der waarheid wil.

met hem heerschen, d. i. deelen in de heerschappij van den verheerlijkten Christus.

hem verloochenen, d. i. ontrouw worden aan de belijdenis van zijnen naam.

ons verloochenen, d. i. ons niet voor de zijnen erkennen ten dage des oordeels.

13. *indien wij ontrouw zijn*, t. w. aan hem, en dus ons zelven ongelijk worden.

hij blijft getrouw, d. i. zich zelven gelijk, en moet ons dus wel verloochenen, als wij hem verloochenen (vs. 12).

zich zelven — kan hij niet. Het is hem, daar hij heilig is, volstrekt onmogelijk, aan zijn woord en beginselen ontrouw te worden.

14. *hieraan*, t. w. aan hetgeen vs. 11—13 gezegd is, als het ééne noodige voor den christen, dat door den invloed der dwaalleeraars dreigde vergeten te worden.

als een arbeider, die zich niet behoeft te schamen, die het woord der
16. waarheid recht ontleedt. ' Maar vermijd onheiligen beuzelpraat; want zij zullen tot nog meer goddeloosheid
17. voortgaan, ' en hun woord zal als kanker voortvreten. Onder dezen is
18. Hymenéus en Philétus, ' die van de waarheid afgedwaald zijn, zeggende, dat de opstanding reeds geschied is, en het geloof van sommigen te gronde
19. richten. ' Evenwel staat het hechte fundament Gods vast, met dit opschrift: De Heer kent de zijnen! en: Ieder, die den naam des Heeren noemt, sta af van ongerechtigheid!
20. Doch in een groot huis zijn niet alleen gouden en zilveren, maar ook houten en aarden vaten, en gene tot
21. eere, deze tot oneere. ' Indien dan iemand zich van deze reinigt, zal hij een vat tot eere zijn, geheiligd, bruikbaar voor den Heer, tot alle
22. goed werk toegerust. ' Doch vlied de begeerlijkheden der jonkheid, en jaag naar gerechtigheid, geloof, liefde, vrede met hen, die den Heer
23. aanroepen uit een rein hart. ' Maar verwerp de dwaze en onhebbelijke strijdvragen, wetende, dat ze twist
24. voortbrengen. ' Een dienstknecht des Heeren moet niet twisten, maar vriendelijk zijn jegens allen, bekwaam om
25. te leeren, verdraagzaam, ' en met zachtmoedigheid hen, die weerbarstig zijn, terechtwijzen, of God hun misschien bekeering geve tot kennis der
26. waarheid, ' en zij weer tot bezinning komen uit den strik des duivels, door wien zij gevangen zijn tot zijnen wil.

Vs. 16. 1 Tim. I:4, IV:7, VI:20; Tit. III:9. — Vs. 18. 1 Tim. I:20; 1 Kor. XV:12, 32. — Vs. 19. Ef. II:20—22; Nah. I:7; Joh. X:14, 27, 28; Rom. XIV:8, 9. — Vs. 21. 1 Tim. VI:5. — Vs 22. 1 Tim. VI:11; 1 Kor. I:2; Rom. X:12. — Vs. 23. 1 Tim. I:4, IV:7, VI:4, 20; Tit. III:9. — Vs. 24. 1 Tim. III:2, 3. — Vs. 25. Tit. I:9. — Vs. 26. 1 Petr. V:8; Ef. V:14; 1 Tim. III:6.

15. *ontleedt*, d. i. ontvouwt, ontwikkelt.

16. *onheiligen beuzelpraat.* Zie op 1 Tim. VI:20.

zij, t. w. die zich daarmede bezig houden.

17. *als kanker voortvreten*, d. i. al meer en meer verderf in het ligchaam des Heeren brengen.

Hymenéus en Philétus. Twee van elders niet nader bekende personen, tenzij de eerstgenoemde dezelfde zijn mocht, die 1 Tim. I:20 voorkomt.

18. *zeggende — reeds geschied is*, hetzij dat zij alleen in geestelijken zin van de opstanding spraken, als opstanding uit den dood der zonde; hetzij dat zij de onsterfelijkheid loochenden, gelijk sommigen te Korinthe (1 Kor. XV:12, vgl. vs. 32).

het geloof, dat de verwachting van opstanding en leven na den dood mede omvat.

te gronde richten. Wie den christen de hope des eeuwigen levens ontneemt, brengt zijn christendom onherstelbaar nadeel aan.

19. *het hechte fundament Gods*, d. i. de gemeente, elders met een *huis* vergeleken (vs. 20, 1 Tim. III:15), hier het *fundament Gods* genoemd, òf om hare hechtheid, òf omdat zij nog in het eerste tijdperk van haar bestaan verkeerde en, als het gebouw van God, steeds verder opgetrokken en voltooid moest worden.

dit opschrift. Het tweeledig opschrift vermeldt datgene, waardoor de gemeente vaststaat, t. w. van 's Heeren zijde, zijne liefde en trouw; van de zijde der geloovigen, hunne heilige gezindheid in daden betoond. Het eerste dient tot bemoediging, het tweede tot waarschuwing. Zinrijke opschriften, boven deurposten of op hoeksteenen van gebouwen, waren reeds bij Israël in gebruik. Zie Deut. VI:9, XI:20, Openb. XXI:14.

kent, zoodat hij hen liefheeft en voor hen zorgt. Zie Nah. I:7, Joh. X:14, 27, 28.

de zijnen, d. i. die hem toebehooren als zijn eigendom. Vgl. Joh. X:12—14, Rom. XIV:8, 9.

19. *den naam — noemt*, d. i. Christus als zijnen Heer geloovig belijdt. Vgl. Matth. VIII:21.

des Heeren. Gew. t. *van Christus.*

20. Evenals er in een groot huis verschillende vaten of meubelen zijn, zoowel tot een eervol als tot een tegengesteld gebruik dienende, zijn er ook in de gemeente goede en slechte leden, die haar tot eer of tot oneer zijn. Dit ziet op de dwaalleeraars, vs. 16—18 aangeduid.

21. *zich van deze reinigt*, d. i. zich van zulken, die aan houten of aarden vaten gelijk zijn, afhoudt en daardoor zich ook van hunnen heilloozen invloed rein bewaart.

geheiligd, d. i. tot eervol gebruik bestemd.

bruikbaar voor den heer, d. i. voor den heer des huizes, voor wiens gebruik de vaten tot eere bij uitnemendheid dienen. Zoo moest ook Timótheüs zich voor Christus, den Heer der gemeente, ten dienste stellen.

22. *begeerlijkheden der jonkheid*, d. i. zinnelijke lusten, aan den jeugdigen leeftijd eigen.

gerechtigheid — vrede. Vgl. op 1 Tim. VI:11.

die den Heer enz., d. i. die Christus als hunnen Heer in oprechtheid belijden. Vgl. 1 Kor. I:2, Rom. X:12.

25. *bekeering.* Zie op Matth. III:2.

tot kennis der waarheid, die blijft ontbreken, zoolang de zonde het hart inneemt en het oog der ziel benevelt.

26. *tot bezinning komen.* Gr. *nuchter worden*, waarbij de toestand der zonde met een roes vergeleken wordt.

uit den strik des duivels. Volgens deze voorstelling is de zondaar in de macht des duivels, waaruit hij verlost wordt, als hij tot bezinning en bekeering komt. Vgl. Hand. XXVI:18, Matth. VI:13.

gevangen zijn, d. i. gevangen gehouden worden.

tot zijnen wil, d. i. opdat zij zijnen wil volbrengen. Vgl. Joh. VIII:44.

HOOFDSTUK III.

Voorspelling van verregaand zedenbederf in de gemeente, en aanwijzing van hen, die het bevorderen, doch zonder duurzaam gevolg (vs. 1—9). Aanmoediging van Timótheüs, om zich aan het voorbeeld van Paulus te houden en in de waarheid des evangelies te volharden (vs. 10—17).

1. Doch weet dit, dat er in de laatste
dagen moeijelijke tijden zullen aanbre-
2. ken. ' Want de menschen zullen zijn
zelfzuchtig, geldgierig, grootsprekers,
hoogmoedig, lasteraars, aan hunne
ouders ongehoorzaam, ondankbaar,
3. onheilig, ' van natuurlijke liefde ont-
bloot, onverzoenlijk, kwaadsprekend,
losbandig, wreed, vijandig tegen het
4. goede, ' verraders, roekeloos, ver-
waand, die het genot meer dan God
5. beminnen, ' en een voorkomen van
godsvrucht hebben, maar hare kracht
verloochenen. Wend u ook van dezen
6. af. ' Want onder dezen zijn er, die
in de huizen indringen en vrouwtjes
gevangennemen, welke met zonden
beladen zijn, door velerlei begeerlijk-
7. heden gedreven worden, ' altijd lee-
ren en nooit tot kennis der waarheid
8. kunnen komen. ' Gelijkerwijs nu Jan-
nes en Jambres Mozes wederstaan
hebben, zoo wederstaan ook dezen de
waarheid; menschen, verdorven van
zin, verwerpelijk wat het geloof be-
9. treft. ' Doch zij zullen niet verder
voortgaan; want hunne onzinnigheid
zal allen klaarblijkelijk worden, even-
als die van genen geworden is.
10. Maar gij hebt mij nagevolgd in de
leer, de handelwijze, de bedoeling,
het geloof, de lankmoedigheid, de
11. liefde, de volharding, ' de vervolgin-
gen, het lijden, dat mij te Antiochië,
te Iconium, te Lystre overkomen is;
welke vervolgingen ik verdragen heb,
en uit alle heeft de Heer mij gered. '
12. En ook allen, die godvruchtig wil-
len leven in Christus Jezus, zullen
13. vervolgd worden. ' Maar booze men-
schen en bedriegers zullen van kwaad
tot erger voortgaan, anderen mislei-
dende en zich zelve.
14. Maar gij, blijf in hetgeen gij ge-
leerd hebt en waarvan gij verzekerd
zijt geworden, als die weet, van wie
15. gij het geleerd hebt, ' en dat gij van

Vs. **1.** 1 Tim. IV:1; Jud. 18; 2 Petr. II:1, III:3. — Vs. **2.** Rom. I:29—31. — Vs. **6.** Luc. XX:47. — Vs. **8.** Exod. VII:11. — Vs. **9.** Exod. VIII:18, IX:11.

Vs. **11.** Hand. XIII:45, 50, XIV:2—6, 19. — Vs. **12.** Hand. XIV:22; 1 Thess. III:3; Joh. XV:18—20, XVI:32. — Vs. **15.** H. I:5; Hand. XVI:1.

1. *Doch weet dit*, t. w. opdat gij er u tegen moogt wapenen.

in de laatste dagen, d. i. in het tijdperk, dat aan de wederkomst van Christus voorafgaat (vgl. 1 Tim. IV:1, 2 Petr. III:3, Jud. 18), en waarin men eene buitengewone krachtsontwikkeling en hevigen tegenstand der zonde tegen het godsrijk verwachtte. Vgl. 2 Thess. II:1—12, 1 Joh. II:18, Matth. XXIV:24.

moeijelijke tijden, of tijdsomstandigheden, t. w. voor hen, die waarheid en deugd voorstonden en daartoe, gelijk Timótheus, geroepen waren.

2. *de menschen*, in 't gemeen, ook onder de christen. Zie vs. 5.

3. *van natuurlijke liefde ontbloot.* Zie op Rom. I:31.

5. *hare kracht verloochenen*, d. i. metterdaad toonen, dat zij het wezen der godsvrucht niet bezitten, en ook niet willen bezitten.

Wend u ook van dezen af. Zij waren dus reeds aanvankelijk aanwezig, gelijk sommigen van hen dan ook vs. 6 in hun gewone doen nader beschreven worden.

6. *indringen.* Dit geeft het bedekte en listige van hunne handelwijze te kennen.

vrouwtjes. Het verkleinwoord kenmerkt de hier bedoelde vrouwen als zulke, die weinig te beduiden hadden en licht te verleiden waren.

gevangennemen, d. i. in hunne macht zoeken te krijgen, voor hunne gevoelens zoeken te winnen.

met zonden beladen zijn, en zich daardoor bezwaard gevoelen.

door velerlei — gedreven, d. i. lichtzinnig, wispelturig, begeerig naar nieuwigheden.

7. *altijd leeren*, t. w. uit nieuwsgierigheid en ijdele weetzucht, niet uit liefde tot de waarheid.

nooit tot kennis — komen, t. w. zoolang haar hart niet gereinigd en zij niet tot ernst gestemd worden.

8. *Jannes en Jambres.* Zóó noemde de joodsche overlevering de egyptische toovenaars, die zich, volgens Exod. VII, voor Pharao tegen Mozes verzetten.

verwerpelijk wat het geloof betreft, d. i. wier geloof de proef niet kan doorstaan, slechte christenen.

9. *verder voortgaan*, d. i. in invloed en aanhang toenemen.

van genen, t. w. van Jannes en Jambres (vs. 8), die door Mozes te schande gemaakt werden (Exod. VIII:18 vv., IX:11 vv).

10. *de bedoeling*, of *het voornemen*, t. w. om mijn leven aan de waarheid en aan Christus te wijden.

11. *de vervolgingen — overkomen is.* Dit ziet op hetgeen Paulus om Jezus' wil ondergaan had omstreeks den tijd, toen Timótheüs hem 't eerst had leeren kennen.

12. *in Christus Jezus*, d. i. in de gemeenschap met Christus, die tot de ware godsvrucht onmisbaar is.

zullen vervolgd worden. Dit geldt van den eersten tijd des christendoms, zoolang het worstelt met de wereld. Vgl. Joh. XV:18—20, XVI:32.

13. *booze menschen en bedriegers.* Bedoeld worden de dwaalleeraars, die vs. 6—9 vermeld en vs. 8 met de egyptische toovenaars gelijkgesteld waren.

14. *van wie.* Dit ziet op de moeder en grootmoeder van Timótheüs (H. I:5), maar ook op Paulus zelven (H. I:12, 13, H. II:1, 2). Gew. t. *van wien*, d. i. Paulus.

15. *en dat gij*, d. i. overwegende, dat gij.

kindsbeen af de heilige Schriften kent,
die u wijs kunnen maken tot zalig-
heid, door het geloof, dat in Chris-
16. tus Jezus is. ' Alle schrift, van God
ingegeven, is ook nuttig tot leering,
tot wederlegging, tot verbetering, tot
17. opvoeding in de gerechtigheid, ' op-
dat de mensch Gods volmaakt zij,
tot alle goed werk ten volle toege-
rust.

HOOFDSTUK IV.

Vermaning aan Timótheüs tot getrouwheid in de vervulling zijner ambtsplichten (vs. 1, 2, 5), aangedrongen door de behoefte der gemeente (vs. 3, 4) en het naderend einde der werkzaamheid van Paulus zelven (vs. 6—8). Verzoek aan Timótheüs, om, zoo spoedig hij kan, tot Paulus te komen, en enkele bijzonderheden, die daarmede in verband staan (vs. 9—13). Waarschuwing tegen zekeren Alexander (vs. 14, 15). Bericht omtrent 's apostels eerste verhoor en zijne verwachting voor de toekomst (vs. 16—18). Groeten, mededeelingen, herhaald verzoek om spoedige overkomst, zegenbede (vs. 19—22).

1. Ik betuig voor het aangezicht van
God en van Christus Jezus, die le-
venden en dooden zal oordeelen, en
bij zijne verschijning en zijn konink-
2. rijk: ' Predik het woord; treed op
tijdig, ontijdig; wederleg, bestraf,
vermaan in alle lankmoedigheid en
3. leering. ' Want er komt een tijd,
dat zij de gezonde leer niet zullen
verdragen, maar, dewijl hun de ooren
jeuken, naar hunne eigene begeerlijk-
heden zich een grooten hoop leeraars
4. zullen verzamelen; ' en zij zullen het
oor van de waarheid afwenden en zich
5. keeren tot de fabelen. ' Maar gij,
wees wakker in alles, lijd, doe het
werk van een evangelist, vervul uwe
6. bediening ten volle. ' Want ík word
reeds geplengd, en de tijd van mijn
7. heengaan is aanstaande. ' Ik heb den
goeden strijd gestreden; ik heb den
loop geëindigd; ik heb het geloof
8. behouden. ' Voorts is mij weggelegd
de kroon der rechtvaardigheid, welke
de Heer, de rechtvaardige rechter,

Vs. 16. 2 Petr. I : 21. — Vs. 17. 1 Tim. VI : 11.
Vs. 1. H. II : 14; 1 Tim. V : 21, VI : 14; Hand. XVII : 31; 2 Kor. V : 10; Matth. XXV : 31—46. — Vs. 5. Hand. XXI : 8; Ef. IV : 11.

Vs. 6. Num. XXVIII : 7; Fil. II : 17. — Vs. 7. H. II : 5; Fil. I : 23, III : 14; 1 Tim. VI : 12; 1 Kor. IX : 24—27; Hebr. XII : 1. — Vs. 8. 1 Kor. IX : 25; Jac. I : 12; 1 Petr. V : 4; Openb. II : 10.

15. *van kindsbeen af.* Zie H. I : 5, Hand XVI : 1.
de heilige Schriften, t. w. die des O. T. Vgl. Rom. I : 2.
door het geloof enz. Zie op H. I : 1. Eerst voor den christen gaat het licht op over den inhoud en de strekking van de Schriften des O. T., om er ware wijsheid tot vermeerdering van zaligheid uit te putten. Vgl. 2 Kor. III : 14 vv.
16. *Alle schrift — is ook.* Dit ziet op de Schriften des O. T. (vs. 15). And. *Alle schrift is van God ingegeven en.*
van God ingegeven. Eig. *van God aangeblazen*, als geschreven door mannen, die door den Geest van God gedreven werden. Vgl. 2 Petr. I : 21.
ook, d. i. niet alleen om zelf wijs te worden tot zaligheid (vs. 15), maar ook voor den evangeliedienaar om anderen te onderwijzen enz.
de gerechtigheid, d. i. de zedelijke volkomenheid, die den christen past.
17. *de mensch Gods.* Zie op 1 Tim. VI : 11.
volmaakt, d. i. zoo kundig en bekwaam mogelijk, om zijne roeping te vervullen, gelijk blijkt uit hetgeen volgt.
1. *Ik betuig* (of *bezweer*) enz. Zie op 1 Thess. V : 27. Gew. t. *Ik betuig dan* enz.
en bij, d. i. en ik betuig bij. Gew. t. *bij*, in de beteekenis van *ten tijde van.*
zijne verschijning en zijn koninkrijk. Bij de wederkomst van Christus zou dat oordeel plaats hebben (vgl. op 1 Tim. VI : 14) en zijn rijk voltooid worden.
2. *treed op*, t. w. om te spreken of te handelen.
ontijdig, d. i. ook wanneer gij het ontijdig zoudt achten.
3. *er komt een tijd* enz. Zie H. III : 1 vv.
de gezonde leer. Zie op 1 Tim. I : 11.
dewijl hun de ooren jeuken, d. i. dewijl zij gaarne hooren wat hunne zinnen streelt.

3. *zich een — verzamelen*, of zich van een grooten hoop leeraars voorzien; wat het natuurlijk gevolg is, als elk voor zijn eigen bedorven zin en smaak voldoening zoekt.
4. *de fabelen.* Zóó noemt Paulus de verzonnen of onware voorstellingen, die door de dwaalleeraars gedreven werden. Vgl. 1 Tim. I : 4, IV : 7.
5. *wees wakker*, d. i. op uwe hoede, om het kwaad, dat dreigt. Vgl. vs. 3, 4.
lijd, t. w. om des evangelies wil, en wanneer gij daartoe geroepen wordt. Vgl. H. I : 8, II : 3.
evangelist. Zie op Ef. IV : 11.
vervul uwe bediening ten volle, d. i. neem haar in al hare deelen getrouw waar.
6. *geplengd*, d. i. uitgegoten, opgeofferd. De beeldspraak is aan de drankoffers ontleend, die geplengd of uitgegoten werden (Num. XXVIII : 7), en ziet op den marteldood van Paulus (vgl. Fil. II : 17), die zoo zeker ophanden was, alsof hij hem nu reeds onderging.
heengaan. Zie op Fil. I : 23.
7. *den . . strijd . . den loop.* De beeldspraak is ontleend aan de kampspelen der Grieken. Vgl. op 1 Tim. VI : 12.
den loop geëindigd, d. i. mijne levenstaak als apostel volbracht. Vgl. Hand. XX : 24.
ik heb — behouden, of *bewaard*, d. i. ik ben, in weerwil van alle verzoeking en strijd, aan God en den Heer Christus getrouw gebleven.
8. *de kroon der rechtvaardigheid*, d. i. het loon, dat mij naar recht toekomt. And. *de kroon der gerechtigheid*, d. i. het loon, dat aan de gerechtigheid verbonden is, òf het loon, dat in de volmaakte gerechtigheid, na den dood te wachten, gelegen is. Evenals de overwinnaar in den kampstrijd de uitgeloofde kroon ontving, zoo wachtte ook Paulus het gestelde loon, na wèlvolbrachten levensloop. Vgl. 1 Kor. IX : 25.
de Heer, d. i. Christus. Zie vs. 1.

mij geven zal te dien dage, en niet
alleen mij, maar ook allen, die zijne
verschijning hebben liefgekregen.
9. Beijver u, om spoedig tot mij te
10. komen; ' want Demas heeft mij verlaten,
daar hij de tegenwoordige eeuw
liefkreeg, en is naar Thessaloníca
gegaan, Crescens naar Galatië, Titus
11. naar Dalmatië. ' Lucas is alleen bij
mij. Neem Marcus op en breng hem
met u; want hij kan mij grootelijks
12. van dienst zijn. ' Tychicus heb ik
13. naar Efeze gezonden. ' Breng, als gij
komt, den mantel mede, dien ik te
Troas bij Carpus heb achtergelaten,
ook de boeken, inzonderheid de perkamenten.
14. Alexander, de kopersmid, heeft mij
veel kwaads betoond. De Heer ver-
15. gelde hem naar zijne werken! ' Wacht
ook gij u voor hem; want hij wederstaat
onze woorden zeer.
16. Bij mijne eerste verdediging heeft
niemand mij ter zijde gestaan, maar
allen hebben mij verlaten. Het worde
17. hun niet toegerekend! ' Doch de Heer
heeft mij bijgestaan en mij kracht
gegeven, opdat door mij de prediking
ten volle vervuld wierd en al de heidenen
haar hooren zouden; en ik ben
uit den leeuwenmuil verlost gewor-
18. den. ' De Heer zal mij redden van
alle boos werk en mij behouden voor
zijn hemelsch koninkrijk. Hem zij
de heerlijkheid tot in alle eeuwigheid!
Amen.
19. Groet Prisca en Aquila en het
20. huisgezin van Onesíphorus. ' Erastus
is te Korinthe gebleven, en Tróphimus
heb ik te Miléte krank achter-
21. gelaten. ' Beijver u, om vóór den
winter te komen. U groet Eubulus,
en Pudens, en Linus, en Claudia,
en al de broeders.
22. De Heer zij met uwen geest! De
genade zij met ulieden!

Vs. 9. Vs. 21, H. I:4. — Vs. 10, 11. Kol. IV:10, 14; Phil. 24. — Vs. 12. Hand. XX:4; Ef. VI:21; Kol. IV:7; Tit. III:12.

Vs. 14. 1 Tim. 1:20. — Vs. 17. Luc. XXI:15. — Vs. 19. Hand. XVIII:2; Rom. XVI:3. — Vs. 20. Rom. XVI:23; Hand. XIX:22, XX:4.

8. *te dien dage.* Zie op H. I:12.
die — liefgekregen, d. i. met verlangen naar zijne wederkomst uitzien. And. verstaan het hier, gelijk H. I:10, van Jezus' komst in de wereld.
10. *Demas.* Vgl. op Kol. IV:14.
de tegenwoordige eeuw, d. i. de goederen der tegenwoordige eeuw, in tegenstelling met die der toekomende. Vgl op Matth. XII:32.
Titus. Zie de Inl. op d. Br. aan Titus.
11. *Lucas.* Zie de Inl. op het Ev. v. Lucas.
Marcus. Zie de Inl. op het Ev. v. Marcus.
12. *Tychicus.* Zie op Ef. VI:21.
13. *den mantel*, d. i. den reismantel.
de boeken. Misschien alleen in zoover onderscheiden van de *perkamenten*, dat ze op egyptisch papier geschreven waren.
14. *Alexander.* Was hij dezelfde, die 1 Tim. I:20 voorkomt, dan kan hij uit haat tegen Paulus, die hem uit de gemeente gesloten had, te Rome als zijn beschuldiger, of als getuige tegen hem zijn opgetreden bij zijn eerste verhoor (vs. 16).
De Heer — werken! Hiermede roept Paulus het rechtvaardig oordeel van Christus over hem in, uit ijver voor de zaak des evangelies. Vgl. 1 Tim. I:20.
15. *Wacht — u voor hem*, t. w. òf te Efeze, waarheen Alexander dan moet zijn teruggekeerd, òf te Rome, wanneer Timótheüs daar zou gekomen zijn.
16. *eerste verdediging*, t. w. voor het gericht. Er was na dit eerste nog een tweede gerechtelijk verhoor te verwachten.
17. *opdat — vervuld wierd*, d. i. opdat door mij aangevuld mocht worden, wat nog aan de prediking des evangelies onder de heidenen ontbrak, en wel door haar, zooals volgt, aan *al de heidenen* te laten hooren.
uit den leeuwenmuil, d. i. uit de kaken des doods, uit dreigend doodsgevaar. Vgl. Ps. XXII:22.
18. *alle boos werk*, d. i. al wat tegen het christendom vijandigs beraamd en gedaan wordt.
19. *Prisca en Aquila.* Zie op Hand. XVIII:2.
Prisca. Elders ook *Priscilla* genoemd. Zie op Rom. XVI:3.
het huis van Onesiphorus. Zie op H. I:16.
20. *Erastus.* Waarschijnlijk de rentmeester van Korinthe, die Rom. XVI:23 voorkomt en, in gezelschap van Timótheüs, vermeld wordt Hand. XXI:22.
Tróphimus. Een Efeziër, die behoorde tot het reisgezelschap van Paulus, Hand. XX:4 vermeld, en zelfs de onschuldige aanleiding gaf, dat hij te Jeruzalem gevangen werd genomen (Hand. XXI:28—30).
21. *Eubulus — Claudia.* Ons overigens onbekende leden der gemeente te Rome, doch bij Timótheüs niet onbekend, daar hij vroeger met Paulus te Rome was (Fil. I:1, II:19).
al de broeders, d. i. de leden der gemeente te Rome.
22. *De Heer.* Gew. t. *De Heer Jezus Christus.*
De genade, t. w. van Christus (2 Kor. XIII:13), of van God in Christus. Vgl. 1 Tim. VI:21.
met ulieden, d. i. met Timótheüs en de christenen, onder welke hij werkzaam was. Gew. t. *met ulieden! Amen.*

DE BRIEF

AAN

TITUS.

INLEIDING.

Titus, van afkomst een heiden (Gal. II : 3), was door Paulus tot het geloof gebracht (Tit. I : 3). Op eene reis van Antiochië naar Jeruzalem (Hand. XV) nam de apostel hem met zich mede (Gal. II : 1), en sedert dien tijd was hij zijn getrouwe vriend, reisgenoot en medehelper (2 Kor. II : 12, VII : 6, 13, 14, VIII : 6, 16, 23, XII : 18). Volgens dezen brief was hij later, eerst met Paulus, daarna alleen, op het eiland Creta werkzaam, en keerde hij vandaar, nadat zijn werk er geëindigd was, tot den apostel, overeenkomstig diens verlangen (H. III : 12), terug, die hem daarop als evangelieprediker naar Dalmatië zond (2 Tim. IV : 10).

Op Creta had Paulus Titus achtergelaten, om vele zaken in de gemeente op dat eiland te regelen, en bepaaldelijk om in iedere gemeente oudsten of opzieners aan te stellen (H. I : 5). Daarmede overeenkomstig schreef de apostel hem, niet lang na zijn vertrek — vanwaar, wordt niet gemeld — dezen brief, die dan ook hoofdzakelijk voorschriften behelst, welke Titus had te volgen. Deze voorschriften betreffen de opzieners (H. I : 5—9), dwaalleeraars (vs. 10—16), christenen van verschillenden leeftijd en stand (H. II : 1—10), en alle christenen zonder onderscheid (H. III : 1, 2); en zij worden afgewisseld door vermaningen, Titus zelven betreffende (H. II : 7, 15, III : 8—11); terwijl beide worden aangedrongen door redenen, ontleend aan het oogmerk van Gods genade in Christus (H. II : 11—14), en aan de groote goedertierenheid en menschenliefde van God (H. III : 3—7). Na vermelding van enkele voor Titus belangrijke bijzonderheden (H. III : 12—14), eindigt de brief met groeten en den apostolischen heilwensch (vs. 15).

Den juisten tijd te bepalen, wanneer deze brief zal geschreven zijn, is evenmin mogelijk, als met zekerheid te zeggen, wanneer Paulus de reis naar Creta gedaan heeft, waarop in dezen brief gedoeld wordt. Vgl. verder de Inl. op 1 Tim.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1—4). Vereischten in opzieners, door Titus in de gemeenten aan te stellen (vs. 5—9). Beschrijving van dwaalleeraars (vs. 10—16).

1. Paulus, dienstknecht van God en
apostel van Jezus Christus voor het
geloof van Gods uitverkorenen en de
kennis der waarheid, die naar de
2. godsvrucht is, ' in de hope des eeu-
gen levens, dat God, die niet liegt,
vóór de tijden der eeuwen heeft be-
3. loofd — ' en te zijner tijd heeft hij

Vs. 1. Rom. I : 1. — Vs. 2. Luc. I : 70; Rom. I : 2. Vs. 3. 2 Tim. I : 9, 10; Hand. XX : 24; 1 Tim. I : 1.

1. *dienstknecht* enz. Zie op Rom. I : 1.
voor het geloof — uitverkorenen, d. i. om bij hen, die God tot het heil in Christus uitverkoren heeft, het geloof te bevorderen.
waarheid, die naar de godsvrucht is, d. i. die op de godsvrucht betrekking heeft. Bedoeld is de godsdienstige waarheid.
2. *in de hope des eeuwigen levens.* Vgl. op 2 Tim. II : 18.
vóór de tijden der eeuwen. Zie op 2 Tim. I : 9.
heeft beloofd, t. w. door zijne profeten onder het O. V.

zijn woord geopenbaard in de prediking, die mij is toevertrouwd naar het bevel van God, onzen Zaligma-
4. ker, ' — aan Titus, mijn echten zoon naar het algemeen geloof. Genade en vrede van God, den Vader, en Christus Jezus, onzen Zaligmaker!
5. Daarom heb ik u op Creta achtergelaten, opdat gij hetgeen nog onafgedaan was zoudt in orde brengen en in iedere stad oudsten aanstellen,
6. zooals ik u gelast heb: ' indien iemand onberispelijk is, man van ééne vrouw, met geloovige kinderen, die niet van losbandigheid te beschuldigen of hals-
7. starrig zijn. ' Want een opziener moet onberispelijk zijn, als huisverzorger Gods, niet eigenzinnig, niet oploopend, geen dronkaard, geen vechter,
8. geen vuilgewinzoeker; ' maar gastvrij, die het goede liefheeft, bezadigd, rechtvaardig, heilig, ingeto-
9. gen, ' die vasthoudt aan het getrouwe woord naar de leer, opdat hij in staat zij, zoowel om met de gezonde leer te vermanen, als om de tegensprekers te wederleggen.
10. Want er zijn vele en halsstarrige beuzelaars en verleiders, vooral uit
11. de besnijdenis, ' wien men den mond moet stoppen, dewijl zij geheele huizen omkeeren door te leeren wat niet behoort, ter wille van vuil gewin. '
12. Een uit hen, hun eigen profeet, heeft gezegd: Kretenzers zijn altijd leugenaars, kwade dieren, luije bui-
13. ken. ' Deze getuigenis is waar. Om deze reden moet gij hen streng bestraffen, opdat zij gezond zijn in het
14. geloof ' en zich niet ophouden met joodsche fabelen en geboden van menschen, die zich van de waarheid af-
15. wenden. ' Den reinen is alles rein; doch den besmetten en ongeloovigen is niets rein, maar èn hun zin èn
16. hun geweten zijn besmet. ' Zij belijden God te kennen, doch met hunne werken verloochenen zij hem, daar zij verfoeijelijk zijn en ongehoorzaam en tot alle goed werk ongeschikt.

HOOFDSTUK II.

Vermaningen voor Titus, en voorschriften aangaande christenen van verschillenden leeftijd en stand (vs. 1—10, 15), met opgave van den grond, waarop zij rusten (vs. 11—14).

1. Doch gij, spreek wat met de ge-

Vs. **4**. Gal. II:1; 2 Kor. II:12, VII:6, 7, 13—15. — Vs. **6—9**. 1 Tim. III:2—5. — Vs. **7**. Matth. XXIV:45; 1 Kor. IV:1; 1 Tim. III:15. — Vs. **10**. H. III:9; Gal. II:12.

Vs. **11**. 2 Tim. III:6, II:18. — Vs. **12**. Fil. III:19. — Vs. **14**. 1 Tim. I:4, IV:3, 7; Kol. II:21. — Vs. **15**. Rom. XIV:20; 1 Kor. VI:12, X:23. — Vs. **16**. 2 Tim. III:5, 8.

3. *zijn woord*, d. i. zijne belofte. Vgl. vs. 2.
naar het bevel — onzen Zaligmaker. Zie op 1 Tim. I:1.
4. *mijn .... zoon.* Zie op 1 Tim. I:2.
Genade en vrede. Zie op Rom. I:7. Gew. t. *Genade, barmhartigheid, vrede.*
Christus Jezus. Gew. t. *den Heer Jezus Christus.*
5. *Creta.* Zie op Hand. XXVII:7.
in iedere stad. Er bestonden dus gemeenten in verschillende steden van dat eiland.
6. *man van ééne vrouw.* Zie op 1 Tim. III:2.
geloovige kinderen, d. i. kinderen, die niet den joodschen of heidenschen, maar den christelijken godsdienst belijden.
7. *een opziener*, of oudste (vs. 5). Zie op 1 Tim. III:1.
als huisverzorger Gods, aan wien de zorg voor het huis Gods, de gemeente (1 Tim. III:15), is opgedragen.
vuilgewinzoeker. Zie op 1 Tim. III:8.
9. *het getrouwe woord*, d. i. het evangelie. Vgl. op 1 Tim. I:15.
naar de leer, of *het onderwijs*, dat hij zelf ontvangen heeft. Vgl. 2 Tim. III:14.
de gezonde leer. Vgl. op 1 Tim. I:10.
10. *uit de besnijdenis*, d. i. Joden van afkomst.
11. *huizen omkeeren*, d. i. huisgezinnen van het ware geloof afbrengen en daardoor te gronde richten.
12. *Een uit hen*, t. w. uit de Kretenzers. Bedoeld schijnt Epiménides, een dichter, die in de zesde eeuw vóór Christus leefde en voor een *profeet* gehouden werd.
kwade dieren. Dit ziet op losbandigheid des levens.
luije buiken. Dit ziet op vadsigheid en zucht naar zinnelijk genot. Vgl. Fil. III:19.
13. *hen*, t. w. de Kretenzers.
14. *joodsche fabelen*, d. i. fabelen van joodschen oorsprong. Zie verder op 1 Tim I:4.
geboden, t. w. omtrent allerlei onthoudingen. Zie 1 Tim. IV:3, Kol. II:21.
van menschen — afwenden. Hiermede worden de dwaalleeraars bedoeld, die joodsche leeringen met het christendom wilden vereenigen.
15. *Den reinen*, t. w. van hart.
alles, d. i. niet alleen allerlei spijzen, maar niets uitgezonderd, waarvan het genot in zich zelf niet zondig is. Vgl. 1 Tim. IV:4, 5.
besmetten en ongeloovigen. Zóó worden de dwaalleeraars genoemd, omdat zij ten gevolge van de onreinheid van hun hart ongeloovig waren.
is niets rein, omdat zij van alles misbruik maken.
èn hun zin — besmet, d. i. innerlijk zijn zij geheel bedorven.

2. zonde leer strookt: ' dat de oude
mannen nuchter moeten zijn, eer-
waardig, bezadigd, gezond in het ge-
loof, in de liefde, in de volharding. '
3. De oude vrouwen desgelijks in haar
voorkomen eerwaardig, niet kwaad-
sprekend, niet aan den wijn verslaafd,
4. leeraressen van het goede; ' opdat zij
de jonge vrouwen aan het verstand
brengen, man en kinderen lief te
5. hebben, ' ingetogen, kuisch, huis-
houdelijk, goed, haren mannen on-
derdanig te zijn, opdat het woord
6. Gods niet gelasterd worde. ' Vermaan
de jonge mannen desgelijks ingetogen
7. te zijn, ' en betoon u zelven in alles
een voorbeeld van goede werken: in
het leeren onvervalschtheid, waardig-
8. heid, ' een gezond, onberispelijk
woord, opdat de tegenstander be-
schaamd worde, daar hij niets kwaads
9. van ons heeft te zeggen. ' Vermaan
dienstknechten aan hunne heeren on-
derdanig te zijn, hun in alles welbe-
hagelijk te zijn, niet tegen te spre-
10. ken, ' niets te ontvreemden, maar
alle goede trouw te betoonen, opdat
zij de leer van God, onzen Zaligma-
ker, versieren in alles.

11. Want de genade Gods, die voor alle
menschen heil aanbrengt, is versche-
12. nen, ' en voedt ons op, om, met
verzaking van de goddeloosheid en
de wereldsche begeerlijkheden, inge-
togen en rechtvaardig en godvruchtig
te leven in de tegenwoordige eeuw, '
13. verwachtende de zalige hope en ver-
schijning der heerlijkheid van onzen
grooten God en Zaligmaker, van Je-
14. zus Christus, ' die zich zelven voor
ons gegeven heeft, opdat hij ons zou
verlossen van alle ongerechtigheid en
zich een eigen volk zou reinigen,
ijverig in goede werken.
15. Spreek dit, en vermaan en bestraf
met allen ernst. Niemand verachte u!

HOOFDSTUK III.

Vermaning en voorschrift betreffende het gedrag der christenen omtrent de overheid en alle menschen (vs. 1, 2), met opgave van den grond daarvoor (vs. 3—7). Algemeene regelen van gedrag voor Titus (vs. 8—11). Berichten (vs. 12—14). Besluit van den brief (vs. 15).

1. Maak hen indachtig, aan overhe-
den en machten onderdanig te zijn,
te gehoorzamen, tot alle goed werk

Vs. **3.** 1 Tim. II:9; 1 Petr. III:3. — Vs. **4.** 1 Tim. V:13, 14. — Vs. **5.** 1 Kor. XIV:34; Ef. V:22; Kol. III:18; 1 Petr. III:1. — Vs. **7, 8.** 1 Tim. IV:12, 13; 1 Petr. V:3. — Vs. **8.** 1 Tim. V:14, VI:1; 1 Petr. II:12, 15, III:16. — Vs. **9, 10.** Ef. VI:5; Kol. III:22; 1 Tim. VI:1, 2; 1 Petr. II:18.

Vs. **11.** 1 Tim. II:4, IV:10. — Vs. **12.** Ef. II:3, I:4. — Vs. **13.** 1 Kor. I:7; Fil. III:20. — Vs. **14.** Gal. I:4, II:20; 1 Tim. II:6; Ef. II:10, V:2, 25, 26, 27; 1 Petr. II:9; Hebr. IX:14. — Vs. **15.** 1 Tim. IV:12.
Vs **1.** Rom. XIII:1—7; 1 Petr. II:13—16.

1. *de gezonde leer.* Zie op 1 Tim. I:4.
2. *gezond — de volharding,* d. i. de volharding der hope onder druk en lijden. Vgl. 1 Thess. I:3. Met haar maken *geloof* en *liefde* de hoofdbestanddeelen van het christendom uit (vgl. 1 Kor. XIII:13). Daarin is hij *gezond,* bij wien zij met de waarheid overeenkomen.
3. *in haar voorkomen,* d. i. niet alleen in hare kleeding, maar in geheel haar bestaan en gedrag.
eerwaardig. Eig. *zooals het heiligen betaamt.*
5. *huishoudelijk.* Gew. t. *huiselijk.*
goed. And. verbinden dit woord met het voorgaande en vertalen: *goede huishoudsters.*
opdat — gelasterd worde. Dit behoort vooral tot hetgeen onmiddellijk voorafgaat. Hoe hoog het christendom de vrouw naast den man verhief, toch bleef het de natuurlijke orde en verhouding handhaven, en mocht zelfs niet in verdenking gebracht worden van het tegendeel.
8. *de tegenstander.* Zie op 1 Tim. V:14.
van ons, christenen. Gew. t. *van u.*
9. *Vermaan dienstknechten.* Zie op 1 Tim. VI:1, 2.
10. *God, onzen Zaligmaker.* Zie op 1 Tim. I:1.
versieren, d. i. tot sieraad verstrekken en daardoor bij anderen aanbevelen.
11. *voor alle menschen.* Zie op 1 Tim. II:4.
verschenen, d. i. uit de verborgenheid in het licht getreden door Christus. Vgl. 2 Tim. I:9, 10.
12. *voedt ons op.* And. *onderwijst ons.*
ingetogen. Dit heeft betrekking op ons zelve, evenals *rechtvaardig* op ons gedrag jegens anderen, en *godvruchtig* op onze gezindheid jegens God.
13. *de zalige hope,* d. i. de zaligheid, waarop wij hopen, en die wij hier reeds aanvankelijk genieten (Rom. VIII:24, 25, V:2—5).
verschijning — Jezus Christus. Bedoeld wordt de wederkomst van Jezus Christus in heerlijkheid (vgl. 1 Tim. VI:14, 2 Tim. IV:1), en deze tevens voorgesteld als eene openbaring der heerlijkheid Gods, die hier, evenals elders (zie op 1 Tim. I:1), *onze Zaligmaker* heet. And. vertalen: *verschijning der heerlijkheid van onzen grooten God en Zaligmaker, Jezus Christus,* of *van den grooten God en onzen Zaligmaker Jezus Christus.*
14. *voor ons,* d. i. te onzen nutte.
gegeven heeft, t. w. tot in den dood.
een eigen volk. De uitdrukking is ontleend aan het O. T., waar het israëlietische volk *het volk van Gods eigendom* genoemd wordt, b. v. Exod. XIX:5, Deut. VII:6.
reinigen, t. w. van de zonde. Zie Hebr. IX:14.
15. *Niemand verachte u!* Zie op 1 Tim. IV:12.
1. *hen,* d. i. de christenen op Creta in 't algemeen.

2. bereid te zijn, ' niemand te lasteren,
niet twistziek te zijn, welwillend,
en jegens alle menschen alle zacht-
moedigheid te betoonen.
3. Want ook wij waren eertijds on-
verstandig, ongehoorzaam, dwalende,
allerlei begeerlijkheden en lusten die-
nende, in boosheid en nijd levende,
4. hatelijk, elkander hatende. ' Doch toen
de goedertierenheid en menschenliefde
van God, onzen Zaligmaker, versche-
5. nen was, ' heeft hij ons, niet uit
werken der gerechtigheid, die wij ge-
daan hadden, maar naar zijne barm-
hartigheid zalig gemaakt door het
bad der wedergeboorte en der ver-
6. nieuwing des Heiligen Geestes, ' dien
hij rijkelijk over ons heeft uitgestort
door Jezus Christus, onzen Zaligma-
7. ker, ' opdat wij, gerechtvaardigd
door zijne genade, erfgenamen zou-
den worden naar de hope des eeuwi-
gen levens.
8. Het is een getrouw woord, en ik
wil, dat gij er met verzekerdheid
van spreekt, opdat zij, die aan God
geloovig zijn geworden, zorg dragen
om goede werken voor te staan; deze
zijn goed en nuttig voor de men-
9. schen. ' Maar vermijd dwaze strijd-
vragen en geslachtrekeningen en twis-
ten en geschillen over de wet; want
10. ze zijn onnut en ijdel. ' Laat een
scheurmaker na eene eerste en tweede
11. vermaning varen, ' daar gij weet,
dat zulk een van den weg af is en
zondigt, zijnde bij zich zelven ver-
oordeeld.
12. Beijver u, wanneer ik Artemas tot
u zend of Tychicus, tot mij te ko-
men te Nicópolis; want ik heb be-
13. sloten dáár te overwinteren. ' Rust
Zenas, den wetgeleerde, en Apollos
zorgvuldig uit, opdat hun niets ont-
14. breke. ' En dat ook de onzen leeren
goede werken voor te staan ter voor-
ziening in dringende behoeften, op-
dat zij niet onvruchtbaar zijn.

Vs. **3**–**5**. Ef. II:1–6, V:8. — Vs. **5**. 2 Tim. I:9; Rom. III:20, 28; Ef. II:4, 9. — Vs. **6**. Hand. II:17, 33. — Vs. **7**. Rom. III:24, V:1–5. — Vs. **9**. H. I:14; 1 Tim. I:4, IV:7, VI:20. Vs. **10**. Matth. XVIII:17; Rom. XVI:17; 2 Thess. III:6; 2 Tim. III:5. — Vs. **12**. 2 Tim. IV:12. — Vs. **13**. Hand. XVIII:24; 1 Kor. I:12. — Vs. **14**. Vs. 8.

2. *niemand*, d. i. niet alleen geen overheidspersonen, maar wie het ook zijn moge.

alle menschen, d. i. niet alleen christenen, maar ook Joden en heidenen, goeden en slechten. Vgl. vs. 3.

3. De zin is: Daar wij, christenen, vroeger evenzoo waren, als zij nu nog zijn, maar uit dien toestand der zonde zijn verlost, zoo betaamt het ons welwillend, vriendelijk en zachtmoedig te zijn omtrent hen (vs. 2).

4. *de goedertierenheid — van God.* Hier bij voorkeur vermeld, alsof de apostel zeggen wilde: De goedertierenheid en menschenliefde, die God aan ons bewezen heeft, moeten wij aan anderen bewijzen (vgl. vs. 2).

God, onzen Zaligmaker. Zie op 1 Tim. I:1.

verschenen. Zie op H. II:11.

5. *werken der gerechtigheid*, d. i. werken, die de Jood naar de wet verrichtte, om daardoor voor God rechtvaardig te zijn.

zalig gemaakt, of *behouden*, t. w. uit den toestand der zonde (vs. 3), en aanvankelijk doen deelen in het heil van Christus.

door het bad — Heiligen Geestes, d. i. door den Heiligen Geest, die, gelijk het water bij den doop, overvloedig over ons is uitgestort (vs. 6), en door wiens kracht wij innerlijk vernieuwd zijn geworden (vgl. 2 Kor. V:17). And. meenen, dat dit op den doop zelven ziet, waarbij de geloovige als tot een nieuw leven herboren werd (vgl. Rom. VI:3, 4, Ef. V:26, 1 Petr. III:21) door de werking des Heiligen Geestes.

7. *gerechtvaardigd door zijne* (d. i. Gods) *genade*, en dus niet uit kracht van onze eigene werken (vs. 5). Zie verder op Rom. III:24.

erfgenamen — levens. Er had ook kunnen geschreven zijn: in hope erfgenamen zouden worden des eeuwigen levens, d. i. van al het heil, door Jezus Christus te verwachten. Zie Rom. VIII:24, 25, V:2.

8. *Het is — woord.* Dit ziet op het gezegde vs. 4–7, evenals *er ... van*, dat volgt.

getrouw. Zie op 1 Tim. I:15.

aan God geloovig, in onderscheiding der heidenen, die niet aan den éénigen waren God gelooven (Ef. II:12).

om goede werken voor te staan. Dit dient, om misverstand en misbruik van het gezegde betreffende de *werken der gerechtigheid* (vs. 5) te voorkomen (vgl. Rom. VI:1 vv.), en stemt overeen met H. II:14, III:14, Ef. II:9, 10.

9. *dwaze — over de wet.* Zie op 1 Tim. I:3, 4.

10. *een scheurmaker*, d. i. iemand, die scheuring en verdeeldheid in de gemeente veroorzaakt, hetzij door zijne leeringen, of ook op andere wijze.

11. *bij zich zelven*, d. i. door zijn eigen geweten. Vgl. 1 Tim. IV:2.

12. *Artemas.* Deze wordt, evenals *Zenas* (vs. 13), elders niet vermeld.

Tychicus. Zie op Ef. VI:21.

Nicópolis. Van de drie steden, die dezen naam droegen, wordt waarschijnlijk die bedoeld, welke in Epírus lag. De apostel was daar nu nog niet, maar hij dacht er heen te gaan, om er dan te overwinteren.

13. *rust ... uit.* Zie op Rom. XV:24.

den wetgeleerde, d. i. die vroeger joodsch wetgeleerde was, gelijk hij hier ook nevens *Apollos*, eveneens vroeger een Jood (Hand. XVIII:24), voorkomt.

14. *de onzen*, d. i. de christenen op Creta.

ter voorziening in — behoeften, t. w. van anderen. Hier gezegd bepaald met het oog op de hulp, die zij aan Titus moesten verleenen tot uitrusting van Zenas en Apollos (vs. 13).

15. U groeten allen, die bij mij zijn. Groet hen, die ons liefhebben in het geloof. De genade zij met u allen!

15. *die bij mij zijn*, d. i. het reisgezelschap van Paulus. *die ons — in het geloof*, d. i. wier liefde tot ons haren grond heeft in het christelijk geloof.

15. *De genade.* Zie op 2 Tim. IV : 22. *met u allen!* d. i. met u en alle geloovigen op Creta. Gew. t. *met u allen! Amen.*

DE BRIEF

AAN

PHILÉMON.

INLEIDING.

Philémon, een aanzienlijk man, te Kolosse woonachtig en door Paulus zelven tot het christendom bekeerd (vs. 19), was eigenaar van zekeren slaaf, Onésimus geheeten. Deze had zich, waarschijnlijk uit vrees voor straf wegens eenig gepleegd vergrijp, willekeurig van hem verwijderd (vs. 11, 15, 18, 19). Op zijne vlucht was hij in kennis met Paulus gekomen en door diens prediking tot inkeer en tot het geloof in Christus gebracht (vs. 10). De apostel, die hem zeer liefgekregen (vs. 12) en veel dienst van hem gehad had (vs. 11, vgl. Kol. IV : 19), zou hem gaarne bij zich gehouden hebben in zijne gevangenschap (vs. 13); maar toen Tychicus naar Kolosse vertrekken zou (Kol. IV : 7—9), begreep hij hem te moeten terugzenden en ter beschikking stellen van zijnen voormaligen heer, die nog bij voortduring recht van eigendom op hem bezat (vs. 11, 14). De brief nu, welken hij hem medegaf, moest dienen, om hem bij Philémon eene goede ontvangst te verzekeren.

Aan dit oogmerk beantwoordt de inhoud van den brief volkomen. Na het opschrift en den heilgroet (vs. 1—3) roemt de apostel, met dank aan God, het geloof en vooral de liefde van Philémon (vs. 4, 5), welke anderen tot zegen verstrekken kon (vs. 6), gelijk ze hem tot troost was geweest (vs. 7). Hierop bouwt hij zijn verzoek ten voordeele van Onésimus (vs. 8—12); stelt hem, met vermelding echter van hetgeen hem aangenaam zijn zou, ter beschikking van zijnen meester (vs. 13—17); neemt eene bedenking weg, die dezen zou kunnen terughouden van de inwilliging zijner bede (vs. 18, 19); herhaalt die bede nog eens met krachtigen nadruk (vs. 20, 21), en eindigt met verzoek om huisvesting bij zijne aanstaande komst (vs. 22), met groeten (vs. 23, 24) en zegenwensch (vs. 25). Vgl. verder de Inl. op d. Br. a. d. Ef. en Kol.

---

1. Paulus, een gevangene van Christus Jezus, en Timótheüs, de broeder, aan den geliefden Philémon,
2. onzen medearbeider, ' en aan Appia,

Vs. 1. Vs. 9; Kol. I : 1; Ef. III : 1, IV : 1.

Vs. 2. Kol. IV : 15, 17; Rom. XVI : 5; 1 Kor. XVI : 19.

1. *een gevangene van Christus Jezus.* Zóó noemt Paulus zich, om Philémon gunstig te stemmen voor het verzoek, dat hij hem te doen heeft. Zie verder op Ef. III : 1.
Timótheüs. Zie op Fil. I : 1.
Philémon. Zie de Inl.
onzen medearbeider. Zie vs. 2, 5, 7.

2. Men pleegt *Appia* te houden voor de vrouw van Philémon, en *Archippus* (vgl. Kol. IV : 17) voor zijn zoon, terwijl *de gemeente te zijnen huize* (vgl. op Kol. IV : 15) vooral uit zijne bloedverwanten en bijzondere vrienden zal bestaan hebben. De apostel noemt dezen bij name, wellicht opdat zij door hunne voorspraak zijn verzoek bij Philémon zouden ondersteunen.

de zuster, en aan Archippus, onzen
medestrijder, en aan de gemeente te
3. uwen huize. ' Genade zij u en vrede
van God, onzen Vader, en den Heer
Jezus Christus!
4. Ik dank mijnen God altijd, als ik
uwer gedachtig ben in mijne gebeden, '
5. daar ik hoor van uwe liefde en uw
geloof, die gij hebt tot den Heer
6. Jezus en jegens al de heiligen, ' op-
dat de gemeenschap uws geloofs zich
werkzaam betoone in de erkenning
van al het goede, dat in ons is voor
7. Christus. ' Want ik heb veel blijd-
schap en troost gehad wegens uwe
liefde, omdat de harten der heiligen
door u, broeder! zijn verkwikt ge-
worden.
8. Daarom, al heb ik in Christus
veel vrijmoedigheid, om u te bevelen
9. wat voegzaam is, ' bid ik liever om
der liefde wil. Ik, Paulus, een oud
man en nu ook een gevangene van
Christus Jezus, bid, als zoodanig
10. een, ' u voor mijn kind, dat ik in
mijne banden verwekt heb, voor Oné-
11. simus, ' u vroeger van geen nut,
maar thans u en mij van groot nut.
12. Hem zend ik terug: ' gij nu, neem
13. hem, dat is mijn hart, aan. ' Gaarne
had ik hem bij mij gehouden, om
mij voor u in de banden des evan-
14. gelies te dienen; ' doch zonder uw
goedvinden heb ik niets willen doen,
opdat het goede bij u niet als uit
noodzaak zij, maar uit eigen bewe-
15. ging. ' Wellicht toch is hij daarom
voor een korte poos van u geschei-
den geweest, opdat gij hem voor eeu-
16. wig zoudt wederhebben; ' niet lan-
ger als dienstknecht, maar als meer
dan dienstknecht, als een geliefden

Vs. 3. Rom. I:7. — Vs. 4, 5. Ef. I:15, 16; Kol. I:3, 4; 1 Thess. I:2, 3. — Vs. 7. 2 Kor. VII:4, 13.

Vs. 8, 9. 1 Thess. II:6, 7. — Vs. 9. Vs. 1. — Vs. 10. 1 Kor. IV:15, 17; Kol. IV:9. — Vs. 12. Vs. 17.

2. *de zuster.* Gew. t. *de geliefde.*
onzen medestrijder, t. w. voor de zaak des evangelies. Vgl. Fil. II:25.
3. Zie op Rom. I:7.
5. *van uwe liefde* enz., d. i. van de liefde, die gij al uwen medechristenen toedraagt (vgl. vs. 7), en van uw geloof in Jezus.
6. De zin is: Opdat de gemeenschap, waarin velen door de werken uwer liefde (vs. 7) staan met uw geloof, hen leide tot steeds levendiger erkenning van al het goede voor de zaak van Christus, dat onder ons gevonden wordt. Men verbinde dit met: *uwer — gebeden*, vs. 4.
in ons, christenen. Gew. t. *in ulieden.*
7. *ik heb ... gehad.* Gew. t. *wij hebben.*
troost, t. w. onder al de bezwaren mijner gevangenschap.
harten. Gr. *ingewanden.*
verkwikt geworden, t. w. door de liefdediensten, hun bewezen. Vgl. vs. 5.
8. *Daarom*, d. i. omdat uit uwe daden blijkt, dat de christelijke liefde in u woont (vs. 7).
in Christus, wiens apostel ik ben.
u te bevelen enz. Van ter zijde wordt Philémon hier gewezen op hetgeen zijn christenplicht hem ten aanzien van Onésimus voorschreef.
9. *om der liefde wil.* Bedoeld is niet de liefde van Philémon, noch die, welke Paulus en hij elkander toedroegen, maar de christelijke liefde in 't algemeen. Spreekt Paulus hier verder in treffende bewoordingen zijne bede aangaande Onésimus uit, hij ontleent zijne drangredenen aan zich zelven (vs. 9), aan zijne betrekking tot Onésimus (vs. 10, 12), en aan het eigenbelang van Philémon (vs. 11); terwijl hij er later nog een paar andere bijvoegt (vs. 15, 19).
een oud man. Waarschijnlijk had Paulus destijds den leeftijd van zestig jaren nog niet bereikt; maar al wat hij in zijne lange loopbaan had doorgestaan, had hem vóór den tijd tot een oud man gemaakt.
9. *een gevangene van Christus Jezus.* Zie op vs. 1.
10. *Onésimus.* Zie de Inl.
11. *u vroeger van geen nut.* Verzachtende uitdrukking voor: die u vroeger verdriet en schade berokkende.
van geen nut ... van groot nut. In het Gr. is hier eene woordspeling met den naam Onésimus, die *nuttig* beteekent.
thans u en mij van groot nut. Had Onésimus den apostel in zijne gevangenschap goede diensten bewezen (vgl. vs. 13, Kol. IV:9), hij zou thans ook Philémon van wezenlijken dienst kunnen zijn.
12. *neem hem ... aan*, t. w. in gunst, zonder hem voor zijn vroeger vergrijp te straffen.
mijn hart, d. i. dien ik liefheb als mijn eigen ik (vgl. vs. 17). Gr. *mijne ingewanden.*
13. *voor u*, d. i. in uwe plaats. De apostel had Onésimus bij zich kunnen houden, opdat de slaaf hem de diensten bewees, die de meester thans zelf niet bewijzen kon.
in de banden des evangelies, die ik om des evangelies wil draag.
14. *niet als uit noodzaak.* Dit ware het geval geweest, indien Paulus Onésimus bij zich gehouden had.
15. *van u gescheiden geweest.* Hiermede wordt gedoeld op het willekeurig wegloopen van Onésimus.
opdat gij hem enz., t. w. naar Gods bedoeling, blijkens de uitkomst.
16. *niet langer als dienstknecht.* Paulus schijnt hier zijdelings Philémon aan te sporen, om zóóverre te gaan, dat hij Onésimus de vrijheid schonk (vgl. vs. 21). And. achten hier enkel bedoeld, dat hij, al bleef hij slaaf, door de broederlijke genegenheid, die zijn meester hem bewees, het juk zijner dienstbaarheid nauwelijks voelen zou.

broeder, inzonderheid voor mij, hoeveel te meer voor u, zoo in het vleesch als in den Heer!
17. Indien gij dan met mij gemeenschap hebt, neem hem aan als mij. '
18. En indien hij u eenig onrecht heeft aangedaan of iets schuldig is, reken
19. mij dat toe. ' Ik, Paulus, schrijf het met eigen hand: Ik zal het betalen; om u niet te zeggen, dat gij mij bovendien ook u zelven schuldig
20. zijt. ' Ja, broeder! moge ik genot van u hebben in den Heer; verkwik mijn hart in Christus!
21. Ik schrijf u in vertrouwen op uwe gehoorzaamheid, en weet, dat gij nog boven hetgeen ik zeg doen zult. '
22. Bereid mij ook tevens huisvesting; want ik hoop, dat ik door ulieder gebeden u geschonken zal worden.
23. U groet Epaphras, mijn medege-
24. vangene in Christus Jezus, Marcus, ' Aristarchus, Demas, Lucas, mijne medearbeiders.
25. De genade onzes Heeren Jezus Christus zij met ulieder geest!

Vs. 18, 19. Fil. IV : 15. — Vs. 19. 1 Kor. IX : 11. — Vs. 22. Kol. IV : 3; Fil. II : 24; Hebr. XIII : 19.

Vs. 23, 24. Kol. IV : 12, 10, 14. — Vs. 25. Gal. VI : 18.

16. *inzonderheid voor mij.* Zie Kol. IV : 9.
zoo in het vleesch als in den Heer, d. i. in de betrekking, waarin hij tot u staat als mensch en als christen.
17. *met mij gemeenschap hebt*, t. w. door het bezit van de heilgoederen des evangelies.
18. *indien — schuldig is.* Dit schijnt werkelijk het geval te zijn geweest (zie de Inl.), maar wordt hier op de zachtste wijze uitgedrukt. Vgl. vs. 11, 15.
reken mij dat toe, d. i. zet dat op mijne rekening, zoodat gij het niet van hem, maar van mij hebt in te vorderen.
19. *Ik, Paulus — betalen.* De zin is: Hier hebt gij mijn eigen handschrift, waardoor ik mij tot de betaling verplicht. Dat Paulus, die in zijne gevangenschap zelf de liefdegaven van anderen noodig had (vgl. Fil. II : 25, IV : 15), hier schertsenderwijze spreekt, blijkt duidelijk uit hetgeen onmiddellijk volgt.
met eigen hand. Misschien vatte Paulus hier zelf de pen op, indien niet al het voorafgaande reeds eigenhandig door hem geschreven was. Vgl. op 1 Kor. XVI : 21, Gal. VI : 11.
20. *moge — Heer.* Wat Philémon aan Onésimus goeds deed, zou Paulus aanmerken als eene vrucht van zijne evangelieprediking.
mijn hart, dat over het lot van Onésimus bekommerd is. Gr. *mijne ingewanden.*
Christus. Gew. t. *den Heer.*
21. *uwe gehoorzaamheid*, die gij mij, den apostel van Christus, in deze zaak niet weigeren zult. Vgl. vs. 8.
nog boven hetgeen ik zeg. Zie op vs. 16.
22. Zou Paulus, uit zijne gevangenschap ontslagen, Kolosse bezoeken en bij Philémon zijn intrek nemen, in dat vooruitzicht moest Philémon te eerder aan zijn verzoek betreffende Onésimus voldoen.
ulieder. Vgl. vs. 25, en zie vs. 2.
23. *U.* Blijkens het Gr. is hier alleen Philémon bedoeld.
groet. Gew. t. *groeten.*
Epaphras. Zie op Kol. I : 7.
mijn medegevangene. Zie op Kol. IV : 10.
Marcus — Lucas. Zie op Kol. IV : 10, 12, 14.
25. *geest.* Gew. t. *geest! Amen.*

DE BRIEF

AAN DE

HEBREËRS.

INLEIDING.

Dit geschrift, ofschoon met recht onder de brieven des N. T. geplaatst, gelijkt soms meer op eene redevoering dan op een brief en wordt door den schrijver zelven, H. XIII : 22, *een woord van vermaning* genoemd. Het behelst een eigenaardig betoog van de voortreffelijkheid, aan het nieuwe Verbond boven het oude, waarvan het de plaats vervangt, toe te kennen. Dat betoog, hetwelk voortloopt tot H. X : 18, wordt tot aan H. VII nu en dan afgewisseld door rechtstreeksche toespraken in den toon van vermaning, en, omgekeerd, neemt het vermanend gedeelte, van H. X : 19 af, soms weer eenigermate den vorm van betoog aan, vooral H. XI, terwijl het geschrift als een brief eindigt met zegenwenschen en berichten (H. XIII : 20 – 25).

Op den voorgrond stelt de schrijver de voortreffelijkheid van Gods laatste openbaring door den Zoon (H. I : 1), en wijst daarbij op de uitnemendheid des Zoons boven de engelen (vs. 2 – 14). Was hij, als mensch, een weinig tijds beneden hen vernederd, die vernedering, door verhooging gevolgd, moest dienen, om hem tot een barmhartig hoogepriester te vormen (H. II : 5 – 18). Ook boven Mozes stak hij zóóverre uit, als de Zoon des huizes staat boven den dienaar (H. III : 1 – 6). Maar vooral als hoogepriester (H. IV : 14 – 16) bezat hij eene veel hooger ordening dan Aäron, namelijk die van Melchizédek (H. V : 1 – 10). Hij was, evenals deze, geheel éénig, zonder voorganger en opvolger, bij eede en voor altijd aangesteld, zoodat het levietisch priesterschap daardoor is afgeschaft (H. VII). Niet in het aardsche heiligdom was hij opgetreden, maar in het ware, hemelsche, waarom dan ook het oude Verbond vervallen is (H. VIII : 1 – IX : 10). En ook het volmaakte offer, door hem op aarde Gode gebracht, had, boven de gedurig herhaalde offers des O. Verbonds, eene eeuwige kracht, zoodat hij daardoor de stichter is geworden des N. Verbonds, waaraan de heerlijkste beloften verbonden zijn (H. IX : 11 – X : 18). De vermaningen, waardoor dit betoog wordt afgebroken (H. II : 1 – 4, III : 7 – IV : 13, V : 11 – VI : 20), moeten dienen, om de lezers, overeenkomstig hunne behoeften, te bewegen tot dankbare waardeering van hunne godsdienstige voorrechten en hen ernstig te waarschuwen tegen ongeloof en afval. Dit geschiedt echter bijzonder in het vermanende deel, hetwelk, na vernieuwde waarschuwing tegen afval (H. X : 19 – 39), met verwijzing naar het voorbeeld der oude geloofshelden, eerst het geloof aanprijst (H. XI); vervolgens, nevens vele andere christelijke deugden, vooral de volharding en hope, ook door de vermelding van de heerlijkheid en onvergankelijkheid des nieuwen Verbonds boven het oude (H. XII); en eindelijk de liefde, met opgave ook van andere plichten, die opzettelijke vermelding vereischten (H. XIII : 1 – 19).

De Hebreërs, aan wie deze brief, volgens het opschrift, gericht is, zijn, naar het toenmalige spraakgebruik (vgl. Hand. VI : 1), hebreeuwsch-sprekende en in Palestina levende Joden, die het christendom hadden aangenomen. Sommige omstandigheden van bijzonderen aard, die daarin vermeld worden (H. VI : 10, X : 33, 34, XII : 4), doen, evenals het slot (H. XIII : 23, 24), zelfs aan een bepaalden kring van lezers denken, vermoedelijk te Jeruzalem woonachtig. Hun toestand was niet gunstig. Het heilig vuur der geestdrift, waarmede zij in den beginne het christendom omhelsd en standvastig beleden hadden (H. X : 32 – 34), was aanmerkelijk bekoeld, bij sommigen bijkans geheel uitgedoofd (H. VI : 12, XII : 12, 13). Zoo verkeerden zij, te midden van het

Jodendom, in gevaar, om, door de praal van den mozaïschen eeredienst op nieuw bekoord, zich van Christus te laten aftrekken. Reeds ontbrak het onder hen niet aan voorbeelden van zulke ontrouw, en het was zeer te vreezen, dat die zouden toenemen (H. III : 7 – IV : 13, VI : 3 , 4 , 5 , X : 19—32, XII : 25). Ten einde dit te voorkomen, plaatst zich de schrijver, als hij zijne lezers het onderscheid wil doen kennen tusschen mozaïsme en christendom, op hun standpunt, en tracht hen zóó, naar hunne behoeften en vatbaarheid, op te leiden tot die hoogere opvatting en waardeering des christendoms, waardoor het hun onmogelijk worden moest het te verloochenen.

Er is wel geen twijfel aan, of dit geschrift is vóór de verwoesting van Jeruzalem opgesteld. Nog nam de hoogepriester zijn ambt onder Israël waar (H. VIII : 4) en werden er dagelijks in den tempel offers aan God gebracht (H. IX : 6 , 7, vgl. H. XIII : 11 , 13). Er was echter reeds bijna een geheel menschengeslacht na Jezus' dood voorbijgegaan (H. II : 3, V : 12, vgl. H. X : 32, 34), en vele leeraars waren reeds ontslapen (H. XIII : 7). Is onder dezen ook Jacobus, de broeder des Heeren, het hoofd der jeruzalemsche gemeente, geweest, dan heeft men aan den tijd te denken, die tusschen zijnen dood, vermoedelijk in het jaar 63, en het begin van den joodschen oorlog, in het jaar 67, invalt.

Wie den brief geschreven heeft, is onzeker. Hielden hem oudtijds in het Oosten velen voor een geschrift van Paulus, in de westersche kerk werd dit, tot in de vierde eeuw, bepaaldelijk ontkend, waarmede later, in de dagen der Hervorming, Luther, Melanthon, Kalvijn en Beza hebben ingestemd, vooral op inwendige gronden. Thans bestaat hieromtrent, na vernieuwd onderzoek, nauwelijks twijfel meer. Reeds de aanhef en vorm van den brief zijn in strijd met den trant, door den apostel gevolgd. Ook rangschikt de schrijver zich onder hen, die het evangelie uit de tweede hand, en dus van de apostelen, ontvangen hebben (H. II : 3 , vgl. Luc. I : 2, Gal. I : 11 , 12). De eigenaardigheid van taal, stijl en denkwijze, welke dit geschrift vertoont, wijkt verder te zeer van die van Paulus af, dan dat het aan hem zou kunnen toegekend worden. In plaats van de rechtvaardiging uit geloof b. v. treedt hier het denkbeeld der volmaking óp (H. VII : 11, IX : 9, X : 1 , 14, XI : 40, XII : 23), en Jezus zelf wordt voorgesteld als door lijden volmaakt (H. II : 10 , V : 9). Ook is het begrip van geloof hier zóó bepaald (H. XI : 1), dat het de hoop, die bij Paulus daarvan onderscheiden is, mede omvat. Waarbij nog komt, dat de hier gevolgde wijze van aanhalen en verklaren des O. T., uitsluitend naar de grieksche overzetting, ook waar deze afwijkt van den hebreeuwschen tekst, aan Paulus vreemd is. Desniettemin ontdekt men hier en daar overeenkomst met 's apostels leer en leerwijze, en vermoedt, dat de schrijver aan de school van Paulus niet vreemd geweest kan zijn. Zelfs komen er uitdrukkingen en berichten voor (H. XIII : 18 , 19 , 23 , 24), die wel aan een zijner bijzondere vrienden doen denken. Blijkbaar was de schrijver niet van palestijnsche, maar van alexandrijnsche afkomst: de alexandrijnsch-wijsgeerige kleur van sommige, door hem gebezigde uitdrukkingen, de allegorische en typische schriftverklaring, die hij volgt, en de rhetorische stijl strekken daarvoor ten bewijze. Men is door dit een en ander, op voorgang van Luther, tot het vermoeden gekomen, dat de brief zal geschreven zijn door Apollos, een man van alexandrijnsche afkomst, van groote welsprekendheid en diepe schriftkennis (Hand. XVIII : 24), die, door Aquila in de denkwijze van Paulus ingewijd (vs. 26), werkzaam was in zijnen geest (H. XIX : 1, 1 Kor. III : 6) en tot hem voortdurend in betrekking stond (1 Kor. XVI : 12, Tit. III : 13). Maar door wien ook geschreven, de brief bekleedt onder de schriften des N. T. eene eigenaardige plaats en heeft van wege zijnen hoogst belangrijken inhoud groote waarde.

HOOFDSTUK I.

De voortreffelijkheid van Gods openbaring door den Zoon boven de vroegere (vs. 1—3), blijkbaar uit de uitnemendheid des Zoons boven de engelen, ook volgens de uitspraken des O. T. (vs. 4—14).

1. Nadat God oudtijds vele malen en op velerlei wijzen tot de vaderen ge-

1. *oudtijds.* Sedert Maleachi, den laatsten profeet des O. V., waren toen reeds vier of vijf eeuwen verloopen.
vele malen, d. i. bij herhaling.
op velerlei wijzen. Volgens het O. T. deelde God zich aan de profeten niet slechts door zijnen Geest mede, maar ook door middel van droomen, gezichten, engelenverschijningen enz.

1. *de vaderen*, d. i. onze voorouders. Bedoeld wordt het oude Israël, waaruit zoowel de schrijver van den brief als zijne lezers gesproten waren.

sproken had door de profeten, heeft
hij op het laatste dezer dagen tot
2. ons gesproken door den Zoon, ' dien
hij tot erfgenaam van alles gesteld,
door wien hij ook de wereld gemaakt
3. heeft; ' die, daar hij het afschijnsel
zijner heerlijkheid en het afdruksel
van zijn wezen is en alles draagt
door het woord zijner kracht, nadat
hij door zich zelven reiniging van de
zonden had teweeggebracht, zich
gezet heeft aan de rechterhand der
4. Majesteit in den hooge; ' zooveel
meerder geworden dan de engelen,
als hij uitnemender naam geërfd heeft
5. dan zij. ' Want tot wien der engelen
heeft hij ooit gezegd: Gij zijt mijn
Zoon; ik heb u heden verwekt? en wederom: Ik zal hem
tot een vader, en hij zal mij
6. tot een zoon zijn? ' en als hij,
wederom, den Eerstgeborene in de
wereld invoert, zegt hij: En dat
alle engelen Gods hem aan-
7. bidden! ' En van de engelen zegt
hij: Die zijne engelen maakt
tot winden, en zijne dienaars
8. tot eene vuurvlam; ' maar van
den Zoon: Uw troon, o God! is
tot in alle eeuwigheid, en de
schepter van uw koninkrijk is
een schepter der rechtmatig-
9. heid. ' Gij hebt rechtvaar-
digheid liefgehad en onge-

Vs. 2. H. II : 8; Rom. VIII : 17; Joh. I : 3. — Vs. 3. H. VIII : 1, XII : 2; Kol. I : 15, 17. — Vs. 4. Ef. I : 21.

Vs. 5. H. V : 5; Ps. II : 7; Hand. XIII : 33; 2 Sam. VII : 14. — Vs. 6. Ps. XCVII : 7. — Vs. 7. Ps. CIV : 4. — Vs. 8, 9. Ps. XLV : 7, 8.

1. *door de profeten.* Gr. *in de profeten*, en door hen tot de vaderen.

op het laatste dezer dagen, d. i. aan het einde van het tijdperk, dat *deze dagen* of *deze eeuw* genoemd werd, in tegenstelling van *de toekomende eeuw*, die gerekend werd te zullen beginnen met de komst of wederkomst van Christus. Vgl. 1 Petr. I : 20, en zie op Matth. XII : 32. Gew. t. *in deze laatste dagen.*

tot ons, die thans leven en tot het christendom zijn toegetreden.

door den Zoon. Gr. *in een*, die *Zoon* is, en dus in waardigheid verre staat boven de oude profeten en dienaren Gods. Vgl. H. III : 5, 6.

2. *erfgenaam*, d. i. bezitter, heer.

gesteld, d. i. bestemd, en wel vóór zijne menschwording.

3. *het afschijnsel zijner heerlijkheid*, d. i. de weerglans, waarin Gods heerlijkheid zich afspiegelt voor het oog. Vgl. 2 Kor. IV : 4, 6.

het afdruksel van zijn wezen, evenals de munt van den stempel of het wapen van den zegelring.

alles draagt, d. i. het geschapene in stand houdt, gelijk het, volgens vs. 2, door hem is voortgebracht.

het woord zijner kracht, d. i. zijn machtwoord.

door zich zelven, d. i. door het offer zijns ligchaams (H. X : 10). Deze woorden ontbreken echter in vele oude Hss.

van de zonden. Gew. t. *van onze zonden.*

aan de rechterhand enz. Zie op Rom. VIII : 34.

4. *meerder geworden*, d. i. hooger gesteld in waardigheid en eere, nadat hij een korten tijd op aarde *minder* gemaakt was (H. II : 7, 9).

dan de engelen, door wier tusschenkomst het O. Verbond was tot stand gebracht (H. II : 12).

uitnemender naam, t. w. dien van Zoon, zooals blijkt uit vs. 5. Vgl. vs. 1.

geërfd heeft, d. i. uit kracht van zijnen oorsprong verkregen heeft en metterdaad bezit.

5—13. Over de gewoonte des schrijvers, om de plaatsen des O. T., waarvan hij zich bedient, aan te halen naar de grieksche overzetting, ook waar deze afwijkt van den hebreeuwschen tekst, zie de Inl.

5. *heeft hij*, t. w. God, die in de H. Schrift t. a. p. sprekende optreedt.

mijn Zoon. Deze benaming moet hier, blijkens hetgeen onmiddellijk volgt, in hare meest eigenlijke beteekenis worden opgevat.

5. *ik heb u heden verwekt.* In deze aanhaling valt de nadruk niet op het tijdstip, wanneer (*heden*), maar daarop, dat God hem *verwekt*, d. i. voortgebracht of, volg. and., voor zijnen Zoon verklaard en als zoodanig kenbaar gemaakt had.

en wederom, d. i. op eene andere schriftplaats. Wat ald. door God gezegd wordt van Salomo, wordt hier opgevat van den Messias, den waren Godszoon, niet slechts omdat in 't gemeen het O. T. gehouden wordt voor profetie van het N., maar ook omdat in 't bijzonder elk godvruchtig koning van Israël geacht werd de type, d. i. het voorbeeld en de voorlooper, te zijn van den grooten Koning, die verwacht werd, den Messias.

6. *wederom — invoert*, d. i. op eene andere schriftplaats (zie op vs. 5) hem opvoert op het wereldtooneel. And. verklaren *wederom* van 's Heeren terugkeer in het leven bij zijne opstanding, of van zijne wederkomst ten gerichte.

den Eerstgeborene. De benaming schijnt aan Ps. LXXXIX : 28 ontleend te zijn. Vgl. Kol. I : 15.

zegt hij, t. w. God. De aangehaalde woorden schijnen aan Deut. XXXII : 43 ontleend te zijn, waar zij echter alleen in de grieksche overzetting voorkomen.

7. *van de engelen*, d. i. ten aanzien van hen. Met afwijking van het oorspronkelijke, geven de aangehaalde woorden, zooals zij hier voorkomen, te kennen, dat de engelen zóó geheel van God afhangen, dat zij hem als natuurkrachten ten dienste staan en aan allerlei verandering onderworpen zijn. Daartegenover wordt, vs. 8—12, de onveranderlijkheid des Zoons en de duurzaamheid van zijn koningschap geroemd.

8. *van den Zoon.* De volgende woorden, oorspronkelijk gericht tot een israelietisch koning, worden aangehaald als eene toespraak tot den Messias. Zie ook vs. 9, en vgl. op vs. 5.

en. Dit woord, waardoor de aanhaling in tweeën gesplitst wordt, ontbreekt in den gew. t.

de schepter — rechtmatigheid, d. i. gij bestuurt uw rijk naar de eeuwige, onveranderlijke beginselen des rechts.

9. *Gij hebt — gehaat*, blijkens uwe daden, gedurende uw leven op aarde.

rechtigheid gehaat. Daarom
heeft u, o God! uw God ge-
zalfd met olie der vreugde
boven uwe medegenooten. '
10. En: Gij, Heer! hebt in den
beginne de aarde gegrond-
vest, en de hemelen zijn wer-
11. ken uwer handen. ' Zij zullen
vergaan, maar gij blijft, en
allen zullen zij als een kleed
12. verouden. ' En als een mantel
zult gij ze oprollen, en zij
zullen veranderen; maar gij
zijt dezelfde, en uwe jaren
13. zullen niet ophouden. ' En tot
wien der engelen heeft hij ooit ge-
zegd: Zit aan mijne rechter-
zijde, totdat ik uwe vijanden
gezet heb tot een voetbank
14. uwer voeten? ' Zijn ze niet allen
dienstbare geesten, tot dienst uitge-
zonden om dergenen wil, die de za-
ligheid beërven zullen?

HOOFDSTUK II.

Tusschengevoegde vermaning, om het heil in Christus niet te versmaden (vs. 1—4). Aanwijzing, dat de Zoon, hoewel voor een korten tijd vernederd en aan lijden onderworpen (vs. 5—9), juist daardoor als mensch gevormd is tot een barmhartig en getrouw hoogepriester (vs. 10—18).

1. Daarom moeten wij te meer op het
gehoorde acht geven, opdat wij niet
2. misschien verloren gaan. ' Want in-
dien het woord, door engelen ver-
kondigd, vast is geweest en alle over-
treding en ongehoorzaamheid recht-
vaardige vergelding ontvangen heeft, '
3. hoe zullen wij ontkomen, als wij ons
om zoo groote zaligheid niet bekom-
meren? welke, na eerst door den
Heer verkondigd te zijn, door hen,
die hem gehoord hadden, aan ons
4. bevestigd is, ' terwijl God medege-
tuigde door teekenen en wonderen
en velerlei krachten en bedeelingen
des Heiligen Geestes naar zijnen
wil.
5. Want niet aan engelen heeft hij
de toekomende wereld, waarover wij
6. spreken, onderworpen; ' maar iemand
heeft ergens betuigd, zeggende: Wat

Vs. **10—12.** Ps. CII : 26—28. — Vs. **13.** Ps. CX : 1; Matth. XXII : 44; Hand. II : 34; 1 Kor. XV : 25. Vs. **2, 3.** H. XII : 25.

Vs. **2.** Hand. VII : 38, 53; Gal. III : 19. — Vs. **4.** Marc. XVI : 20; 1 Kor. XII : 8—11. — Vs. **6—8.** Ps. VIII : 4—6.

9. *gezalfd met olie der vreugde*, d. i. met heerlijkheid en eere gekroond, bij uwe verheffing tot koning. Vgl. vs. 3, H. II : 9.

boven uwe medegenooten, d. i. boven de deelgenooten uwer heerlijkheid (vgl. Rom. VIII : 29). And. boven de koningen der aarde (vgl. Openb. XIX : 16).

10. *En*, t. w. zegt God op eene andere plaats. De toespraak *Heer!* te dien tijde van Christus gebruikelijk, kan den schrijver aanleiding gegeven hebben, om de volgende woorden mede op Christus toe te passen. Vgl. vs. 2.

13. *aan mijne rechterzijde* enz. Vgl. vs. 3.

14. *allen*, t. w. zonder uitzondering, zoowel de uitnemendsten als de lager geplaatsten onder hen. Vgl. Kol. I : 16.

dienstbare, en dus verre staande beneden den Zoon, die heerscht. Vgl. vs. 7, 8.

tot dienst, d. i. Gode ten dienste.

de zaligheid, d. i. het eeuwig heil, door den Messias aangebracht. Vgl. H. II : 3, 4.

1. *Daarom*, d. i. dewijl de Zoon zooveel verhevener is dan de engelen. Vgl. H. I : 4—14. De vermaning, die volgt, wordt vs. 2—4 nader toegelicht.

het gehoorde, d. i. het ons aangekondigde heil, vs. 3, 4 nader beschreven.

opdat wij niet — verloren gaan, d. i. opdat het heil, ons door het gehoorde aangekondigd, ons niet misschien ontga.

verloren gaan. Gr. *voorbijvloeijen* of *voorbijvaren.*

2. *het woord — verkondigd*, d. i. de wet van Mozes. Over de bemiddeling van engelen daarbij zie op Hand. VII : 38, 53.

2. *vast*, d. i. verbindend, zoodat de voorschriften der wet moesten volbracht worden en, bij moedwillige overtreding, ook de bedreigde straf niet achterwege bleef.

3. *ontkomen*, t. w. aan de rechtvaardige straf des verderfs.

zaligheid. Zie op H. I : 14.

die hem gehoord hadden, d. i. zijne apostelen en onmiddellijke leerlingen. Vgl. Luc. I : 2.

aan ons bevestigd is, d. i. met de meest mogelijke zekerheid tot ons gekomen is. Vgl. vs. 4.

4. *medegetuigde*, t. w. met hen, die ons het evangelie verkondigden (vs. 3), zoodat hunne getuigenis er door bevestigd werd.

bedeelingen des Heiligen Geestes, d. i. verschillende geestesgaven, door God in meerdere of mindere mate, naar elks behoefte, onder ons uitgedeeld. Vgl. 1 Kor. XII : 4—11.

5. *niet aan engelen*, maar, gelijk vs. 6—9 uit de Schrift wordt aangetoond, aan den mensch bij uitnemendheid, Jezus Christus, en dus aan menschen.

de toekomende wereld, d. i. de nieuwe orde der dingen hier op aarde, zooals men die bij de wederkomst van Christus en van zijne heerschappij verwachtte. Zie vs. 8, 9, 10.

onderworpen. Deze uitdrukking is reeds ontleend aan den psalm, die eerst vs. 6—8 wordt aangehaald.

6. *iemand ... ergens.* De aangehaalde psalm draagt den naam van David aan het hoofd; maar voor de aanhaling was het genoeg, dat zij aan de Schrift ontleend was.

is de mensch, dat gij zijner
gedenkt, of 's menschen zoon,
7. dat gij hem bezoekt? ' Gij hebt
hem een korten tijd minder
gemaakt dan de engelen; met
heerlijkheid en eere hebt gij
8. hem gekroond; ' alles hebt gij
aan zijne voeten onderwor-
pen. Want door alles aan hem te
onderwerpen, heeft hij niets overge-
laten, dat hem niet onderworpen is.
Doch nu zien wij nog niet alles aan
9. hem onderworpen. ' Maar hem, die
een korten tijd minder gemaakt was
dan de engelen, Jezus, zien wij met
heerlijkheid en eere gekroond om het
lijden des doods, dat hij onderging, op-
dat hij door Gods genade voor een ie-
10. der den dood smaken zou. ' Want het
betaamde hem, om wien alles en door
wien alles is, nu hij vele zonen tot
heerlijkheid leidde, den bewerker hun-
ner zaligheid door lijden te volma-
11. ken. ' Want èn die heiligt èn die
geheiligd worden, zijn allen uit éénen;
om welke reden hij zich niet schaamt
12. hen broeders te noemen, ' als hij
zegt: Ik zal uwen naam ver-
kondigen aan mijne broeders;
in het midden der gemeente
13. zal ik u lofzingen; ' en weder-
om: Ik zal op hem vertrou-
wen; en wederom: Zie, ík en
de kinderen, welke God mij
14. gegeven heeft. ' Dewijl nu die
kinderen vleesch en bloed deelachtig
zijn, zoo heeft ook híj daaraan des-
gelijks deel gekregen, opdat hij door
den dood hem, die het geweld des
doods had, dat is den duivel, te
15. niet doen ' en hen allen bevrijden
zou, die door vrees voor den dood

Vs. 8. 1 Kor. XV : 27. — Vs. 9. Fil. II : 7—9. — Vs. 10. H. V : 8, 9; Joh. XIII : 31, 32. Vs. 12. Ps. XXII : 23. — Vs. 13. Jez. VIII : 17, 18. — Vs. 14. Kol. II : 15.

6. *de mensch . . . 's menschen zoon.* Hiermede wordt t. d. p. Jezus, de mensch bij uitnemendheid, bedoeld (vgl. vs. 9), aangaande wien de benaming Zoon des menschen, aan Dan. VII : 13 ontleend, in zwang was. Zie op Matth. VIII : 20, en vgl. Joh. XII : 34. And. denken aan den mensch in 't gemeen.

bezoekt, t. w. met uwe gunst.

7. *Gij hebt — de engelen.* Dit wordt hier opgevat van het kortstondig tijdperk van 's Heeren omwandeling op aarde.

een korten tijd. And. *een weinig.*

met heerlijkheid — gekroond. Men versta dit hier van 's Heeren luistervolle verhooging (vs. 9, vgl. H. I : 3).

gekroond. Gew. t. *gekroond, en hebt hem gesteld over de werken uwer handen.*

8. *Want door alles* enz. Derhalve, wil de schrijver zeggen, is geheel de toekomende wereld onderworpen aan Christus, den koning van het godsrijk.

Doch nu — onderworpen, d. i. blijkens de ervaring is de nieuwe orde der dingen (vgl. op vs. 5) nog niet aanwezig.

9. De zin is: In zijne verhooging is ons de waarborg gegeven, dat ook de nieuwe orde der dingen, die te verwachten is, niet zal achterwege blijven.

dat hij onderging. Hier duidelijkheidshalve ingevoegd.

door Gods genade, d. i. door Gods genadige beschikking over ons.

voor een ieder, d. i. ten nutte van allen.

10. *het betaamde hem*, d. i. het was, gelijk wij thans inzien, in overeenstemming met Gods wijze en heilige liefde.

om wien — alles is. Vgl. Rom. XI : 36.

vele zonen. Bedoeld worden menschen, elders *kinderen Gods* genoemd (vs. 13, 14), terwijl Jezus *de Eerstgeborene* heet (H. I : 6).

tot heerlijkheid leidde, d. i. brengen wilde tot den hoogsten gelukstaat (vgl. vs. 7).

den bewerker. Vgl. H. XII : 2. And. *den voorganger*, of *den oversten leidsman.* Zie op Hand. III : 15, V : 31.

10. *volmaken*, d. i. brengen tot de hoogste zedelijke volkomenheid (vgl. H. V : 7—9), en daardoor tot de hoogste waardigheid in het godsrijk (H. XII : 2). And. *voleindigen*, d. i. doen worden, wat hij naar zijne bestemming worden moest.

11. *heiligt*, d. i. hen, die gelooven, Gode toewijdt door de offerande zijns ligchaams. Vgl. H. X : 10.

zijn allen uit éénen, d. i. hebben allen één en denzelfden Vader, t. w. God. Vgl. Joh. XX : 17.

zich niet schaamt, hoe hoog ook anders boven hen verheven (H. I). Vgl. H. XI : 16.

te noemen, t. w. in de Schrift, blijkens de vs. 12, 13 aangehaalde pll.

12. De woorden van den koning David worden aangemerkt als gesproken door den koning bij uitnemendheid, den Messias. Vgl. op H. I : 6.

13. *Ik zal — vertrouwen*, t. w. evenals andere menschen zulks doen, zoodat de Messias, wien deze woorden worden toegekend, hierin met hen volkomen gelijkstaat.

ik en de kinderen enz. Men vulle uit hetgeen voorafgaat in gedachte in: wij zullen op God vertrouwen. Zie verder op vs. 12.

de kinderen, t. w. van God (vgl. vs. 10), door hem aan den Christus toevertrouwd (*gegeven*), om ze tot heerlijkheid te leiden. Vgl. Joh. VI : 37, 39, XVII : 6.

14. *die kinderen*, t. w. Gods, waarvan vs. 13 gesproken is.

vleesch en bloed, d. i. de menschelijke natuur.

door den dood, dien hij ondergaan heeft, doch niet ondergaan kon, of hij moest sterfelijk mensch zijn evenals wij.

die het geweld des doods had, d. i. door wien de zonde en, ten gevolge daarvan, ook de dood in de wereld gekomen is (vgl. Boek d. Wijsh. II : 24, Rom. V : 12), en die nu door den dood over de zondige menschheid heerschappij voert. Vgl. vs. 15.

den duivel. Zie op Matth. IV : 1.

te niet doen, d. i. van zijne heerschappij berooven. Vgl. 2 Tim. I : 10, 1 Kor. XV : 24—26.

het gansche leven dóór in dienstbaar-
16. heid bevangen waren. ' Want waar-
lijk, engelen trekt hij zich niet aan,
maar Abrahams zaad trekt hij zich
17. aan. ' Daarom moest hij in alles
den broederen gelijk worden, opdat
hij een barmhartig en getrouw hoo-
gepriester zou zijn bij God, om de
18. zonden des volks te verzoenen. ' Want
daar hij zelf verzocht is geworden
door hetgeen hij geleden heeft, kan
hij hun, die verzocht worden, te
hulp komen.

HOOFDSTUK III : 1—6.

De meerderheid van Jezus, den gezant en hoogepriester onzer belijdenis, boven Mozes.

1. Daarom, heilige broeders, deelge-
nooten eener hemelsche roeping! let
op den gezant en hoogepriester onzer
2. belijdenis, Jezus, ' die getrouw is
aan dengene, die hem heeft aange-
steld, evenals Mozes het was in geheel
3. zijn huis. ' Want deze is meer heer-
lijkheid waardig geacht dan Mozes,
voor zooverre hij, die het huis heeft
ingericht, meer eere heeft dan dit. '
4. Ieder huis toch wordt door iemand
ingericht; maar God is 't, die alles
5. heeft ingericht. ' En Mozes was in
geheel zijn huis wel getrouw als die-
naar, tot getuigenis van hetgeen ver-
6. kondigd zou worden; ' maar Christus
als Zoon over zijn huis. En diens
huis zijn wij, indien wij maar de
vrijmoedigheid en den roem der hope
ten einde toe onwankelbaar vasthouden.

HOOFDSTUK III : 7—IV : 13.

Vernieuwde vermaning tegen ongeloof en ongehoorzaamheid aan God (vs. 7—15). Had Israël zich daaraan schuldig gemaakt in de woestijn (vs. 16—19), er bestond hiervoor ook bij de Hebreërs gevaar (H. IV: 1, 2), voor wie echter de ingang tot de ware rust nog openstond (vs. 3—10), waarom zij ernstig voor zich zelve hadden toe te zien (vs. 11—13).

Vs. 17, 18. H. IV : 15, 16.
Vs. 2. Num. XII : 7.
Vs. 5. Num. XII : 7. — Vs. 6. Vs. 14.

15. *in dienstbaarheid bevangen waren*, d. i. in slavernij verkeerden of een slavenleven leidden ten gevolge van de vrees voor den dood.

16. *engelen.* Vgl. vs. 5.

Abrahams zaad, d. i. het volk van Israël, erfgenaam van de beloften, aan Abraham gedaan. Van die beloften worden de heidenen niet uitgesloten; maar zij zijn hier niet genoemd, omdat de brief gericht is aan hebreeuwsche christenen. Vgl. vs. 14, 17.

trekt hij zich aan, d. i. komt hij te hulp (vs. 14, 15), om hen te verlossen.

17. *den broederen gelijk worden.* Vgl. vs. 14.

barmhartig. Vgl. vs. 18, H. IV : 15.

bij God, of *in betrekking tot, tegenover God.* Vgl. H. V : 1.

de zonden — verzoenen, zoodat zij niet worden toegerekend, gelijk de hoogepriester onder Israël eenmaal 's jaars verzoening deed voor de zonden des volks. Vgl. H. IX : 11—24.

18. *die verzocht worden*, d. i. aan allerlei lijden en daardoor aan gevaar van afval blootgesteld zijn.

kan — te hulp komen, door eigen ervaring bekend geworden met hunne behoeften. Vgl. H. IV : 15.

1. *Daarom.* Dit wijst terug op al wat H. I, II voorafging.

heilige broeders, d. i. Gode toegewijd door Christus. Zie op H. II : 11. Vgl. Rom. I : 7.

hemelsche roeping. Vgl. Fil. III : 14.

den gezant en hoogepriester, d. i. gezant van godswege bij ons (H. I : 1, II : 3), hoogepriester voor ons bij God (H. II : 17, 18).

onzer belijdenis, d. i. dien wij als zoodanig erkennen en belijden. Vgl. H. IV : 14, X : 23.

Jezus. Gew. t. *Christus Jezus.*

2. *aangesteld.* Gr. *gemaakt.* Vgl. Hand. II : 36.

evenals Mozes was. In getrouwheid staan beiden gelijk, maar overigens is, blijkens vs. 3, 5, 6, het verschil groot.

2. *in geheel zijn huis*, d. i. in het huis Gods (vs. 3, 5), waardoor wordt aangeduid de huishouding (œconomie) of godsdienstbedeeling, het rijk van God onder het O. Verbond.

3. *meer heerlijkheid*, hem geschonken bij zijne verhooging aan Gods rechterhand.

hij, die — ingericht, t. w. Christus, de Middelaar des N. Verbonds.

dan dit, d. i. dan het huis of huisgezin, waartoe Mozes als dienaar zelf behoorde (vs. 5).

4. *God is 't* enz. De inrichting van het huis of de gemeente des N. Verbonds, door Christus tot stand gebracht (vs. 3), is van God, die boven allen is. Vgl. 1 Kor. III : 23, XI : 12, Fil. II : 11.

5. *als dienaar*, zelf behoorende tot het huisgezin.

in geheel zijn huis. Zie op vs. 2.

tot getuigenis enz., d. i. om te verkondigen de woorden Gods, de geboden der wet.

6. *Christus als Zoon*, t. w. is getrouw.

over zijn huis, d. i. over het huis Gods gesteld zijnde, zonder daartoe, zooals Mozes (vs. 5), zelf te behooren, daar hij *Zoon* is. Volg. and. wordt Christus hier *getrouw* genoemd, gelijk een zoon getrouw is over zijn eigen huis; en dezen maken dan ook het volgende *diens* op hem betrekkelijk.

diens huis, d. i. Gods huis, de ware gemeente Gods.

de vrijmoedigheid — hope, d. i. de vrijmoedigheid voor God, die wij door het geloof bezitten, en de stof tot roemen tegenover de wereld, die de hope ons schenkt.

ten einde toe onwankelbaar. Deze woorden ontbreken in een enkel oud Hs. en zijn wellicht aan vs. 14 ontleend.

7. Daarom, gelijk de Heilige Geest
zegt, heden, zoo gij zijne stem
8. hoort, ' verhardt uwe harten
niet, gelijk bij de verbitte-
ring, ten dage der verzoe-
9. king in de woestijn, ' waar
uwe vaderen mij met beproe-
ving verzocht hebben, en toch
zagen zij mijne werken, veer-
10. tig jaren lang. ' Daarom werd
ik verdrietig over dat ge-
slacht en zeide: Altijd dwa-
len zij met het hart, en zij
kennen mijne wegen niet. '
11. Zoo zwoer ik dan in mijnen
toorn: Indien zij mijne rust
12. zullen ingaan...! ' Ziet toe,
broeders! dat niet misschien in iemand
uwer zij een boos, ongeloovig hart,
zoodat hij afvalt van den levenden
13. God; ' maar vermaant elkander tel-
ken dage, zoolang het heden ge-
noemd wordt, opdat niet iemand on-
der u verhard worde door verleiding
14. der zonde. ' Want wij zijn medege-
nooten van Christus geworden, in-
dien wij maar het begin des vertrou-
wens ten einde toe onwankelbaar
15. vasthouden. ' Als er gezegd wordt:
Heden, zoo gij zijne stem
hoort, verhardt uwe harten
niet, gelijk bij de verbitte-
16. ring — ' wie toch, die haar ge-
hoord hadden, verbitterden hem?
Immers allen, die door Mozes uit
17. Egypte waren gegaan? ' En over wie
was hij verdrietig veertig jaren lang?
Was het niet over hen, die gezon-
digd hadden, wier ligchamen vielen
18. in de woestijn? ' En aan wie zwoer
hij, dat zij zijne rust niet zouden
ingaan, dan aan hen, die ongehoor-
19. zaam waren geweest? ' Zoo zien wij,
dat zij niet hebben kunnen ingaan
wegens ongeloof.
IV : 1. Laat ons dan bevreesd zijn, dat,
terwijl er eene belofte van zijne rust
in te gaan overblijft, misschien iemand
2. van u achterblijve! ' Want ons is ook
de blijde boodschap verkondigd, even-
als hun; maar het gehoorde woord
baatte hun niet, dewijl het bij hen,

Vs. 7—11. Ps. XCV : 7—11. — Vs. 8. Exod. XVII : 2, 7. — Vs. 11. Num. XIV : 21—23. Vs. 14. Vs. 6. — Vs. 17. Num. XIV : 32; 1 Kor. X : 5; Jud. 5. — Vs. 19. H. IV : 6.

7. *Daarom*, d. i. omdat wij dan alleen het huis Gods zijn, zoo wij ten einde toe volharden (vs. 6). Volg. and. omdat Jezus meer is dan Mozes (vs. 1—6). Overigens worden de aangehaalde woorden van Ps. XCV door den schrijver, als rechtstreeksche vermaning tot zijne lezers, in zijne rede opgenomen.

heden, terwijl het nog de tijd der genade is. Vgl. vs. 13, H. IV : 7.

zijne stem, die tot u komt door het evangelie (H. II : 3, 4).

8. *verbittering ... verzoeking*, d. i. Meriba en Massa. Er wordt hier gedoeld op hetgeen aldaar met de Israëlieten geschied is, Exod. XVII : 1—7. Vgl. Num. XX : 1—13, Deut. XXXIII : 8.

9. *mij met beproeving verzocht*, t. w. of ik in staat en gezind zou zijn, om hen van drinkwater te voorzien. Gew. t. *mij verzocht en beproefd*.

veertig jaren lang. Vgl. vs. 17.

11. *Indien — ingaan...!* Men vulle in gedachte in: "zoo zal ik niet meer waarachtig zijn", of iets dergelijks. Zie op Marc. VIII : 12. De zin is: Zij zullen mijne rust niet ingaan. Vgl. vs. 18.

mijne rust. Oorspronkelijk is het rustig bezit van het beloofde land bedoeld; maar de schrijver verstaat het, blijkens H. IV : 1—10, in hoogeren zin van de rust, die God zelf, na het volbrachte scheppingswerk, bezit en waaraan de geloovigen in het godsrijk deel zouden erlangen.

12. *Ziet toe*. Sommigen verbinden deze woorden met *Daarom*, vs. 7. Vgl. echter de aant. ald.

een boos, ongeloovig hart. Gr. *een boos hart van ongeloof*, d. i. hetwelk zijne boosheid door ongeloof openbaart.

afvalt van den levenden God. Vgl. H. X : 30, XII : 29. Hiermede wordt gedoeld op den terugkeer tot het Jodendom en deze voorgesteld als een afval van God zelven.

13. *het heden*, waarvan gesproken wordt in den aangehaalden psalm. Vgl. vs. 7 en de aant. ald.

14. *medegenooten van Christus*, d. i. deelgenooten zijner heerlijkheid.

het begin des vertrouwens, d. i. het vertrouwen des geloofs, ons aanvankelijk eigen.

ten einde toe, d. i. tot op den aanstaanden dag zijner wederkomst. Vgl. H. X : 25.

15. Met dit vs. begint de aanwijzing, die doorloopt tot vs. 19, dat, naar het voorbeeld der ongehoorzame Israëlieten in de woestijn, door ongeloof het hoogste heil verbeurd wordt. Vgl. vs. 14.

16. In verband met vs. 15, laat zich de vraagswijze vorm, hier gebezigd, dus oplossen: *Als er gezegd wordt* enz., dan ziet dit op *allen, die door Mozes* enz. Zoo ook vs. 17, 18.

17. *die gezondigd hadden*. Hunne zonde bestond in ongehoorzaamheid (vs. 18), d. i. in ongeloof en afval van God (vs. 19).

18. *zijne rust*. Zie op vs. 11.

19. *wegens ongeloof*. Hierop valt de nadruk, in verband met de waarschuwing tegen ongeloof en afval, vs. 12—14. Vgl. op vs. 15.

1. *terwijl er — overblijft*. De belofte, aan de ongehoorzame Israëlieten niet vervuld (H. III : 18, 19), is nog overig en moet nog vervuld worden. Vgl. verder op H. III : 11.

achterblijve, terwijl anderen ingaan. Gr. *schijne achtergebleven te zijn*. Eene verzachtende uitdrukking naar het grieksche spraakgebruik.

2. *de blijde boodschap*, d. i. de belofte van de rust in te gaan.

evenals hun, d. i. den Israëlieten in de woestijn (vs. 6).

het gehoorde woord. And. *het woord der prediking*.

die het hoorden, niet met het geloof
3. gepaard ging. ' Want wij, die geloo-
ven, gaan de rust in, gelijk hij ge-
zegd heeft: Zoo zwoer ik dan
in mijnen toorn: Indien zij
mijne rust zullen ingaan...,
hoewel zijne werken van de grond-
legging der wereld af volbracht wa-
4. ren. ' Want hij heeft ergens van
den zevenden dag dus gesproken:
En God rustte op den zeven-
den dag van al zijne werken. '
5. En hier wederom: Indien zij mijne
6. rust zullen ingaan...! ' Dewijl
er dan overblijft, dat sommigen haar
ingaan, en zij, aan wie de blijde
boodschap vroeger verkondigd was,
niet zijn ingegaan wegens ongehoor-
7. zaamheid, ' zoo bepaalt hij weder
eenen dag: heden, door David zeg-
gende, zóó langen tijd daarna, gelijk
boven gezegd is: Heden, zoo gij
zijne stem hoort, verhardt
8. uwe harten niet! ' Want had Jo-
zua hen in de rust gebracht, hij zou
niet daarna van een anderen dag
9. spreken. ' Zoo blijft er dan eene sab-
batsrust over voor het volk van God. '
10. Want die zijne rust is ingegaan,
heeft ook zelf rust van zijne werken,
gelijk God van de zijnen.
11. Dat wij ons dan beijveren, om die
rust in te gaan, opdat niet iemand
valle in hetzelfde voorbeeld van on-
12. gehoorzaamheid! ' Want het woord
Gods is levend, en krachtig, en scher-
per dan eenig tweesnijdend zwaard,
en doordringende, totdat het scheidt
ziel en geest, merg en gebeente, en
een rechter van de gedachten en ge-
13. zindheden des harten. ' En geen schep-
sel is voor hem verborgen; maar al-
les ligt naakt en ontbloot voor de
oogen desgenen, met wien wij te
doen hebben.

HOOFDSTUK IV : 14—V : 10.

Jezus onze groote hoogepriester (vs. 14—16), wel met Aäron te vergelijken (H. V : 1—4), maar uitnemender dan deze (vs. 5—9), een hoogepriester naar de ordening van Melchizédek (vs. 10).

Vs. 3. H. III : 11; Ps. XCV : 11. — Vs. 4. Gen. II : 2. — Vs. 6. H. III : 19.

Vs. 7. H. III : 7, 8, 15; Ps. XCV : 7. — Vs. 12. Jez. XLIX : 2; Ef. VI : 17. — Vs. 13. Ps. CXXXIX : 1—4.

3. *gelijk hij gezegd heeft* enz. Daaruit, dat de Israëlieten, blijkens den aangehaalden psalm, wegens hunne ongehoorzaamheid niet zijn ingegaan (vgl. H. III : 18, 19), wordt het bewijs afgeleid, dat er anderen moeten zijn, die ingaan, en wel de geloovigen. Vgl. vs. 6, 9.

hoewel — volbracht waren, t. w. toen God aan de Israëlieten den ingang in de rust ontzeide. Op dat tijdstip namelijk was de rust van God reeds lang aanwezig, als zijnde begonnen met de schepping der wereld (vs. 4).

6. *overblijft*, t. w. naar Gods belofte, die niet onvervuld kan blijven. Vgl. vs. 1.

dát sommigen haar ingaan, t. w. zij, die gelooven (vs. 3), in tegenoverstelling van de ongehoorzame Israëlieten (vs. 2).

7. *door David*, aan wien Ps. XCV in de grieksche overzetting wordt toegekend.

zóó langen tijd daarna, t. w. na de dagen van Jozua, die de Israëlieten in Kanaän, maar daarom nog niet in de ware rust gebracht had. Vgl. vs. 8.

boven gezegd. Gew. t. *gezegd.*

8. De ongehoorzaamheid der Israëlieten was oorzaak, dat zij ook in het beloofde land de ware rust niet vonden.

9. Dit vs. bevat de slotsom van het vs. 1—8 voorafgaand betoog.

eene sabbatsrust, d. i. de ware rust, bestaande in een Gode gewijd leven, vrij van allen onheiligen en smartvollen arbeid. Ook de joodsche leeraars stelden het toekomstig heil voor onder het beeld eener altoosdurende sabbatsviering.

9. *voor het volk van God*, dat in hem gelooft en aan hem gehoorzaam is, het ware Israël.

10. *zijne rust*, d. i. de rust van God, vs. 4 bedoeld.

van zijne werken, met al hun moeite en verdriet, zoodat het eene volmaakte rust is, die hij genieten mag.

van de zijne, d. i. van zijn scheppingswerk (vs. 4).

11. *valle in* enz., d. i. vervalle tot dezelfde ongehoorzaamheid als onze vaderen, en daardoor, gelijk zij, een waarschuwend voorbeeld voor anderen worde.

12. *het woord Gods*, d. i. al wat God spreekt, bepaaldelijk in de Schrift, en dus ook het woord der vermaning en bedreiging, H. III : 7—11 aangehaald.

totdat het scheidt. Gr. *tot scheiding van.*

ziel en geest, d. i. zoowel het zinnelijk als het geestelijk levensbeginsel in den mensch. Vgl. op 1 Thess. V : 23.

merg en gebeente. Gr. *voegen* (of zenuwen) *zoowel als merg*, d. i. het innerlijkste en diepst verborgene van den inwendigen mensch.

een rechter van enz. Gr. *bekwaam om te oordeelen over* enz. Oordeelt de aardsche rechter slechts over onze daden, Gods woord oordeelt over hetgeen er omgaat in ons hart.

13. *geen schepsel*, d. i. niets in de gansche schepping, allerminst de mensch.

voor hem, d. i. voor God, die spreekt in zijn woord (vs. 12).

met wien wij te doen hebben, en aan wien wij dus rekenschap schuldig zijn.

14. Zoo laat ons dan, daar wij een
grooten hoogepriester hebben, die de
hemelen is doorgegaan, Jezus, den
Zoon Gods, de belijdenis vasthou-
15. den. ' Want wij hebben niet een
hoogepriester, die geen medelijden
kan hebben met onze zwakheden,
maar een, die in alles is verzocht
geweest, gelijk wij, doch zonder
16. zonde. ' Laat ons dan met vrijmoe-
digheid toegaan tot den troon der
genade, opdat wij barmhartigheid ver-
krijgen en genade vinden tot tijdige
hulp.
V : 1. Want ieder hoogepriester, uit
menschen genomen, wordt voor men-
schen aangesteld bij God, opdat hij
gaven en offers voor zonden brenge, '
2. daar hij toegevend kan zijn jegens
de onwetenden en dwalenden, naar-
dien hij ook zelf met zwakheid aan-
3. gedaan is, ' en wegens haar, gelijk
voor het volk, zoo ook voor zich
zelven moet offeren voor zonden. '
4. En niemand neemt zelf zich die eere,
maar door God er toe geroepen, even-
5. als Aäron. ' Zóó heeft ook Christus
niet zelf zich verheerlijkt om hooge-
priester te worden, maar die tot hem
gesproken heeft: Gij zijt mijn
Zoon; ík heb u heden ver-
6. wekt; ' gelijk hij ook elders zegt:
Gij zijt priester tot in eeu-
wigheid, naar de ordening
7. van Melchizédek. ' En hij, die
in de dagen zijns vleesches, aan den-
gene, die hem van den dood redden
kon, gebeden en smeekingen, met
sterk geroep en tranen, geofferd heeft
en van wege zijne godsvrucht ver-

Vs. **14.** H. IX : 11, 12. — Vs. **15.** H. V : 7, 8; Matth. IV : 1—11. — Vs. **14—16.** H. II : 17, 18, X : 19—23.
Vs. **1.** H. II : 17. — Vs. **2.** H. IV : 15; Lev. V : 18.
Vs. **3.** H. VII : 27; Lev. IX : 7. — Vs. **4.** Exod. XXVIII : 1. — Vs. **5.** H. I : 5. — Vs. **6.** H. VII : 17; Ps. CX : 4. — Vs. **7—9.** H. II : 10. — Vs. **7.** Matth. XXVI : 37, 39; Ps. XXII : 25.

14. Na de uitweiding, H. III : 7—IV : 13, keert de schrijver tot zijn onderwerp terug, zoodat dit vs. zich aansluit aan H. III : 6, met dien verstande echter, dat hij, na Jezus vergeleken te hebben met de engelen (H. I, II) en met Mozes (H. III : 1—6), thans overgaat tot de beschrijving zijner hoogepriesterlijke waardigheid, waarop hij reeds gewezen had H. II : 17, III : 1.

een grooten hoogepriester, d. i. die als zoodanig verre uitsteekt boven elken anderen. Vgl. H. X : 21, XIII : 20.

die — doorgegaan, d. i. den wolken- en sterrenhemel door (vgl. op 2 Kor. XII : 2), om voor God te verschijnen (H. IX : 11, 24) en er de eereplaats in te nemen aan zijne rechterhand (H. I : 3, VII : 26).

de belijdenis, d. i. de christelijke belijdenis. Vgl. op H. III : 1.

15. *die geen medelijden kan hebben.* Dit zou men namelijk kunnen meenen, daar hij, als Gods Zoon (vs. 14), zóó ver boven ons verheven is.

onze zwakheden. Bedoeld wordt alle menschelijke ellende, ligchamelijke zoowel als zedelijke, zoowel rampen en beproevingen, die in gevaar van zonden brengen, als dwalingen en zonden zelve. Vgl. H. V : 2, 3, VII : 28.

doch zonder zonde, d. i. zonder dat hij echter door de verzoeking, waaraan hij was blootgesteld, tot zonde gebracht werd (H. VII : 26).

16. *den troon der genade*, d. i. den troon van God, aan welks rechterzijde Christus gezeten is (H. VIII : 1, XII : 2).

tot tijdige hulp, d. i. om te rechter tijd geholpen te worden, eer het te laat is (H. III : 13).

1. *ieder hoogepriester, uit menschen genomen.* Bedoeld wordt de hoogepriester onder Israël, en wel bepaaldelijk met het oog op hetgeen hij op den grooten verzoendag te verrichten had.

bij God. Zie op H. II : 17.

opdat hij enz. Vgl. H. VIII : 3.

voor zonden, d. i. om zonden te verzoenen (H. II : 17). Bedoeld zijn echter niet alle zonden zonder onderscheid, allerminst eigenlijk gezegde misdrijven, als doodslag, echtbreuk, diefstal, met opzet gepleegd (vgl. H. X : 26—28), maar alleen die overtredingen van de levietische wet, die in onwetendheid begaan werden, b. v. het aanraken van een lijk, het eten van verboden spijze, het nalaten van een offer. Vgl. Num. XV : 22—31.

2. *onwetenden en dwalenden*, d. i. die uit onwetendheid of dwaling gezondigd hebben en zich daardoor bezwaard gevoelen. Zie verder op vs. 1.

zwakheid, d. i. zedelijke zwakheid (vs. 3). Vgl. op H. IV : 15.

aangedaan, of bekleed.

4. *neemt zelf zich die eere*, d. i. matigt zich de hoogepriesterlijke waardigheid aan.

door God . . . geroepen, t. w. neemt hij haar aan. Gew. t. *die door God . . . geroepen wordt.*

evenals Aäron, d. i. gelijk deze, door God er toe geroepen (Exod. XXIX), haar aanvaard heeft, ook voor zijne nakomelingen.

5. *verheerlijkt*, d. i. de eere aangematigd of waardig gekeurd.

die tot hem gesproken heeft enz., t. w. God. Deze heeft hem tot hoogepriester aangesteld, evenals hij hem tot Zoon verwekt had. Zie op H. I : 5.

6. *naar — Melchizédek*, d. i. naar de wijze van Melchizédek, of in gelijkheid aan hem (H. VII : 15). De ordening van Aäron wordt H. VII : 11 vermeld. Tusschen die beiden is dit onderscheid, dat Melchizédek in het geschiedverhaal alleenstaat, zonder voorgangers of opvolgers, en met de priesterlijke ook de koninklijke waardigheid vereenigt.

7. *in de dagen zijns vleesches*, d. i. gedurende zijn aardsche leven, bepaaldelijk in Gethsémané.

van den dood redden, d. i. voor den dood behoeden. And. *uit den dood redden*, d. i. uit de dooden opwekken.

van wege zyne godsvrucht. Vgl. vs. 9. And. *uit de vreeze.*

8. hoord is, ' heeft, hoewel hij Zoon
was, de gehoorzaamheid geleerd uit
9. hetgeen hij leed, ' en is, volmaakt
geworden, voor allen, die hem ge-
hoorzamen, eene oorzaak geworden
10. van eeuwige zaligheid, ' door God
toegesproken als hoogepriester naar
de ordening van Melchizédek.

HOOFDSTUK V : 11—VI : 20.

Bestraffing van de Hebreërs, dat zij nog bleven staan bij de eerste beginselen (vs. 11—14, H. VI : 1—3). Waarschuwing tegen afval (vs. 4—8). Vermaning tot volhardenden ijver (vs. 9—12). Herinnering van de zekerheid van Gods beloften (vs. 13—20).

11. Over dezen hebben wij veel te
zeggen en dat van moeijelijke uitleg-
ging is, dewijl gij traag van gehoor
12. geworden zijt. ' Want terwijl gij we-
gens den tijd leermeesters behoordet
te zijn, hebt gij wederom noodig,
dat men u iets leere van de aller-
eerste beginselen der woorden Gods;
en u is melk noodig geworden en
13. niet vaste spijze. ' Ieder toch, die
melk gebruikt, is onervaren in het
woord der gerechtigheid, want hij is
14. een kind. ' Maar voor volwassenen
is de vaste spijze, voor hen, die
zintuigen hebben, welke door de ge-
woonte geoefend zijn ter onderschei-
ding van goed en kwaad.
VI : 1. ' Laat ons daarom de aanvangs-
leer van Christus daarlaten en tot
de volmaaktheid voortgaan, zoodat
wij niet wederom een fundament leg-
gen van bekeering van doode werken
2. en van geloof in God, ' van onder-
wijs omtrent de doopen, en van hand-
oplegging, van opstanding der doo-
3. den en van een eeuwig oordeel. ' En

Vs. 12. 1 Kor. III : 1, 2.

8. *de gehoorzaamheid geleerd*, d. i. de deugd der gehoorzaamheid aan God in al haren omvang leeren beoefenen, tot volkomenheid toe. Vgl. op H. II : 10.

9. *volmaakt geworden*, d. i. tot de hoogste zedelijke volkomenheid en daardoor tot de hoogste waardigheid in het godsrijk opgeklommen. Zie op H. II : 10.

die hem gehoorzamen, gelijk hij den Vader gehoorzaam is geweest.

van eeuwige zaligheid. Zie op H. I : 14.

10. *toegesproken*, of *begroet*, t. w. in de vs. 6 reeds aangehaalde schriftplaats.

11. *Over dezen*, t. w. als hoogepriester naar de ordening van Melchizédek (vs. 10). De uitweiding, die vanhier af voortloopt tot H. VI : 20, moet dienen, om de behandeling van het onderwerp, H. IV : 14—V : 10 reeds aangevangen en H. VII : 1—X : 18 breeder uitgewerkt, nog nader voor te bereiden.

van moeijelijke uitlegging is, d. i. moeijelijk in woorden volkomen duidelijk gemaakt kan worden.

traag van gehoor, d. i. zwak van bevatting.

12. *wegens den tijd*, t. w. sedert uwe toebrenging tot het christendom verloopen.

de allereerste beginselen der woorden Gods, d. i. van het christelijk onderwijs (vgl. H. I : 1, II : 3, 4). De hier bedoelde *eerste beginselen* worden H. VI : 1, 2 nader opgenoemd.

vaste spijze. Hiertoe behoort de leer van het hoogepriesterschap van Christus naar de ordening van Melchizédek en de daaruit voortvloeijende opheffing van den levietischen offerdienst. Vgl. H. IX : 8—14.

13. *die melk gebruikt*, t. w. omdat hij geen vaste spijze verdragen kan.

het woord der gerechtigheid, d. i. het evangelie, hetwelk de ware gerechtigheid leert en daartoe opleidt.

een kind, t. w. in verstand en vatbaarheid. Vgl. 1 Kor. III : 1, 2.

14. *volwassenen*, t. w. naar kennis en inzicht. Vgl. Ef. IV : 13, 14.

zintuigen, hier oneigenlijk gebezigd van het vermogen, om het geestelijke waar te nemen en te beoordeelen.

de gewoonte, of *hebbelijkheid*, d. i. de gesteldheid, die zij verkregen hebben en die hun als tot eene tweede natuur geworden is.

1. *Laat ons daarom* enz., t. w. omdat voor volwassenen de vaste spijze is (H. V : 14) en gij toch ook geen kinderen blijven wilt (ald. vs. 11, 12). De schrijver wekt hiermede zijne lezers op, om te streven naar het dieper inzicht der volmaakten, en geeft tevens zijn voornemen te kennen, hetwelk hij ook H. VII—X ten uitvoer brengt, om hun daartoe behulpzaam te zijn. Vgl. op H. V : 11.

de aanvangsleer van Christus. And. *het begin van het woord* (of *de leer*) *van Christus*, d. i. van het evangelie. Bedoeld schijnt datgene van de christelijke leer, hetwelk in betrekking staat met den overgang tot het christendom, in onderscheiding van de diepere inzichten in de christelijke waarheid, hier de *volmaaktheid*, H. V : 14 de *vaste spijze* genoemd, waartoe de meer gevorderden allengs geraken kunnen. Vgl. op H. V : 12.

de volmaaktheid. Zie de vorige aant.

een fundament, reeds gelegd bij onze toetreding tot het christendom, waarop nu moet worden voortgebouwd.

van bekeering enz. De bijzonderheden, in dit en het volgende vs. opgenoemd, maken te zamen *de aanvangsleer van Christus* uit.

bekeering van doode werken, d. i. eene bekeering in dien zin, dat men ophoudt zich toe te leggen op het verrichten van zulke werken, die, omdat zij tot de bloot uitwendige waarneming der wet behooren (vgl. H. IX : 10), geen waar leven wekken kunnen en dus onvruchtbaar zijn (ald. vs. 9). Daarnevens staat het *geloof in God* (vgl. H. XI : 1) als beginsel eens nieuwen levens.

2. *onderwijs omtrent de doopen*, waarbij, met den christelijken doop, ook de proselietendoop en die van Johannes, benevens de verschillende wasschingen, onder de Joden in zwang (vgl. H. IX : 10), bedoeld kunnen zijn. And. denken bij dit meervoud aan de herhaalde indompeling in het water, bij den doop. And. achten den doop met het daaraan verbonden onderwijs bedoeld.

handoplegging, t. w. bij of na den doop. Zie op Hand. VIII : 17.

opstanding — oordeel, bij de wederkomst van Christus.

dit zullen wij doen, indien maar
4. God het toelaat. ' Want het is on-
mogelijk, hen, die eenmaal verlicht
geworden zijn, en de hemelsche gave
gesmaakt, en aan den Heiligen Geest
5. deel gekregen, ' en het goede woord
Gods en de krachten der toekomende
6. eeuw gesmaakt hebben, ' als zij af-
gevallen zijn, wederom te vernieuwen
tot bekeering, daar zij zich den Zoon
Gods op nieuw kruisigen en hem ten
7. toon stellen. ' Want een grond, die
den dikwijls daarop komenden regen
indrinkt en gewas voortbrengt, dien-
stig voor hen, om wier wil hij ook
bebouwd wordt, ontvangt zegen van
8. God; ' doch als hij doornen en dis-
telen draagt, is hij verwerpelijk en
den vloek nabij, en het loopt met
hem uit op verbranding.
9. Doch aangaande u, geliefden! zijn
wij overtuigd van hetgeen beter en
met zaligheid verbonden is, al spre-
10. ken wij ook zóó. ' Want God is niet
onrechtvaardig, dat hij uw werk zou
vergeten en de liefde, die gij bewe-
zen hebt aan zijnen naam, daar gij
de heiligen gediend hebt en nog
11. dient. ' Maar wij wenschen, dat een
iegelijk uwer dezelfde wakkerheid be-
wijze, tot de volle verzekerdheid der
12. hope ten einde toe; ' opdat gij niet
traag wordt, maar navolgers van hen,
die door geloof en geduld de belof-
ten beërven.
13. Want toen God aan Abraham eene
belofte deed, zwoer hij, dewijl hij
bij geenen meerdere kon zweren, bij
14. zich zelven, ' zeggende: Voorwaar,
grootelijks zal ik u zegenen
en grootelijks u vermenigvul-
15. digen. ' En zóó verkreeg hij, na
geduld geoefend te hebben, de be-
16. lofte. ' Menschen toch zweren bij den

Vs. 4—6. H. X: 26; 2 Petr. II: 20, 21. — Vs. 10. H. X: 32—34; Matth. X: 41, 42; 1 Thess. I: 3.

Vs. 13, 14. Gen. XII: 2, 3, 7, XXII: 17. — Vs. 15. H. XI: 17—19. — Vs. 16. Exod. XXII: 11.

3. *dit zullen wij doen*, t. w. tot de volmaaktheid voortgaan (vs. 1). And. lez. *laat ons dit doen!*

4. Hier wordt de reden genoemd, waarom de christen naar de volmaaktheid streven moet (vs. 1). Stilstand is teruggang, en teruggang leidt ten verderve.

onmogelijk, t. w. in zedelijken zin. Vgl. op Matth. XII: 31.

verlicht geworden, t. w. door de kennis der waarheid (H. X: 26).

de hemelsche gave, t. w. der genade Gods.

gesmaakt, d. i. in hare kracht ervaren.

5. *het goede woord Gods*, bepaaldelijk zijne beloften aangaande de toekomst.

de krachten, d. i. de wonderkrachten en geestesgaven (H. II: 4), die behooren tot *de toekomende eeuw* (zie op H. I: 1, II: 5).

6. *afgevallen zijn*, d. i. afvallig geworden zijn van het christendom. Hierbij denke men aan volslagen afval, waaruit een staat van verharding geboren wordt, die de vatbaarheid voor geestelijke vernieuwing opheft. Vgl. op vs. 4.

zich, d. i. tot hun eigen verderf.

op nieuw kruisigen, t. w. nadat hij reeds eenmaal gekruisigd is geworden door het ongeloof der Joden, zoodat zij, van wie hier sprake is, dat boos bedrijf, indien mogelijk, herhalen zouden.

ten toon stellen, d. i. te schande maken.

7, 8. De vergelijking, aan den vruchtbaren en onvruchtbaren akker ontleend, moet dienen, om het gezegde vs. 4—6 te verklaren en daardoor vs. 1—3 te bevestigen.

7. *ontvangt zegen van God*, zoodat hij steeds meer vruchten voortbrengt.

8. *den vloek*, t. w. der onvruchtbaarheid. Vgl. Gen. III: 17.

verbranding. Vgl. H. X: 27, Deut. XXIX: 22, 23.

9. *al spreken wij ook zóó*, gelijk wij deden vs. 4—8.

10. Bij de vermelding van hetgeen er goeds in hen is, ziet de schrijver tot God op, die het kan bevestigen en vermeerderen.

de liefde. Gew. t. *den arbeid der liefde.*

de heiligen, d. i. de christenen.

gediend — dient, t. w. door hun in voorkomende gevallen werkdadige hulp te verleenen.

11. *tot de volle verzekerdheid* enz., d. i. om te geraken tot het bezit der hope in hare volle zekerheid.

ten einde toe. Zie op H. III: 14.

12. *geduld*, de vrucht des geloofs. Vgl. vs. 15.

de beloften beërven, d. i. metterdaad deelgenooten zijn van Gods beloften, die nu welhaast hare volkomene vervulling erlangen zal. Vgl. vs. 15, 17. And. de vervulling der belofte of de beloofde zaken verkrijgen.

13. Het beroep op Abrahams voorbeeld moet dienen, om aan te wijzen, dat men slechts door standvastig geloof deelgenoot wordt van Gods belofte in den beschreven zin (zie op vs. 12).

zwoer hij... bij zich zelven. Aan de vs. 14 vermelde belofte gaat Gen. XXII: 16, waar zij herhaald wordt, de betuiging vooraf: *Ik zweer bij mij zelven, spreekt de Heer.*

14. Uit vs. 18—20 blijkt, dat hier de belofte, aan Abraham gedaan, evenals Gal. III: 6—9, wordt opgevat in messiaanschen zin.

15. *zóó*, d. i. nadat de belofte, vs. 14 vermeld, door zulk eene eedzwering bekrachtigd was.

verkreeg hij... de belofte. Hij werd van de belofte, vs. 14 vermeld, de bevoorrechte deelgenoot, zoodat hare vervulling hem niet meer kon ontgaan. And. hij verkreeg de vervulling dier belofte, t. w. in de redding van Izaäk (vgl. H. XI: 18, 19) en diens latere nakomelingschap (vgl. ald. vs. 11, 12).

na geduld — hebben, t. w. kort te voren, bij de opoffering van zijnen zoon (Gen. XXII: 1—18). Vgl. op vs. 12.

16. *den meerdere*, t. w. God.

meerdere, en de eed is hun, tot be-
vestiging, het einde van alle tegen-
17. spraak. ' Daarom is God, dewijl hij
den erfgenamen der belofte des te
overvloediger wilde toonen, hoe on-
veranderlijk zijn raad is, met een
18. eed tusschenbeide gekomen, ' opdat
wij door twee onveranderlijke fei-
ten, bij welke het onmogelijk is,
dat God gelogen heeft, eene krach-
tige opwekking zouden hebben, —
wij, die ontvloden zijn — om de
voorgestelde hoop vast te houden; '
19. welke wij hebben als een anker der
ziel, dat stevig en vast is en ingaat
20. tot binnen het voorhangsel, ' waar
als voorlooper voor ons is ingegaan
Jezus, die naar de ordening van
Melchizédek hoogepriester is gewor-
den tot in eeuwigheid.

HOOFDSTUK VII.

De meerderheid van Melchizédek als priester boven Abraham en de levietische priesters (vs. 1—10), en van het priesterschap naar de ordening van Melchizédek boven het levietische, vooral uit aanmerking van den persoon des hoogepriesters (vs. 11—28).

1. Deze Melchizédek toch, koning
van Salem, priester des allerhoogsten
Gods, die Abraham te gemoet ge-
gaan is, toen hij terugkeerde van het
verslaan der koningen, en hem ge-
2. zegend heeft; ' wien Abraham ook
een tiende van alles heeft toegedeeld;
die vooreerst, als men het overzet,
koning der gerechtigheid, en daarna
ook koning van Salem, dat is koning
3. des vredes, is; ' zonder vader, zonder
moeder, zonder geslachtrekening, die
noch begin van dagen, noch einde
van leven heeft, maar, den Zoon
Gods gelijkgemaakt, priester ' blijft
voor altijd.
4. Ziet nu, hoe groot deze is, dat
Abraham, de aartsvader, hem een
tiende gegeven heeft van den buit. '
5. En zij, die uit de zonen van Levi
het priesterschap ontvangen, hebben
wel bevel, om naar de wet tienden
te nemen van het volk, dat is, van
hunne broeders, hoewel uit Abra-
6. hams lende voortgekomen; ' maar hij,
die niet uit hun geslacht afstamt,
heeft tienden genomen van Abraham,
en hem, die de beloften had, heeft

Vs. 19, 20. H. IX : 11, 12, 24; Joh. XIV : 2, 3. — Vs. 20. H. V : 6, 10.

Vs. 1—3. Gen. XIV : 18—20; Ps. CX : 4. — Vs. 5. Num. XVIII : 21. — Vs. 6. Vs. 1, 2.

16. *tot bevestiging*, d. i. om eene verklaring of belofte te bevestigen.

17. *den erfgenamen der belofte.* Vgl. op vs. 12, 15.

des te overvloediger, d. i. overvloediger dan door de bloote belofte geschied zou zijn.

zijn raad, openbaar geworden in de belofte, vs. 14 vermeld, die het heil des menschdoms omvat.

tusschenbeide, d. i. tusschen zich zelven en hen, aan wie hij de belofte deed, t. w. Abraham (vs. 13, 15) en diens (geestelijke) nakomelingschap (vs. 18).

18. *twee ... feiten*, t. w. belofte en eed.

ontvloden zijn, t. w. aan het verderf, bij onzen overgang tot het christendom.

de voorgestelde hoop, d. i. de hoop op het heil, hetwelk voor ons bereid is of gereed ligt.

19. *ingaat — voorhangsel.* Achter *het voorhangsel* (zie op Matth. XXVII : 51) was het allerheiligste of binnenste heiligdom (H. IX : 3), waarmede hier zinnebeeldig bedoeld wordt de hemel van Gods heerlijkheid (vgl. H. IV : 14), dien Christus is ingegaan (vs. 20). Daarin heeft onze hope haren ankergrond.

20. *als voorlooper*, dien wij volgen moeten. Vgl. H. II : 10, XII : 2.

voor ons, d. i. te onzen nutte.

naar — Melchizédek. Zie op H. V : 6.

1. Nu eerst komt de schrijver tot zijn hoofdonderwerp, reeds H. II : 17, 18, IV : 14—V : 10 aangeduid. Aan Ps. CX : 4 (vgl. H. V : 6, 10, VI : 20) ontleent hij aanleiding, om in Melchizédek, zooals deze optreedt in de H. Schrift (Gen. XIV : 18—20), de type of het voorbeeld van Christus te doen zien en dezen voor te stellen als verre verheven boven de levietische priesters uit Aäron (vs. 4—10).

2. *van alles*, t. w. wat hij buit gemaakt had (vs. 4).

3. In de H. Schrift worden noch de ouders, noch de afkomst van Melchizédek vermeld, en evenmin zijne geboorte of zijn dood. Vgl. op vs. 1.

den Zoon Gods gelijkgemaakt, zoodat hij daarvan in kennelijke trekken het wèlgelijkend beeld vertoont.

priester blijft voor altijd. Van het aftreden van Melchizédek als priester wordt evenmin gewag gemaakt als van zijn levenseinde. In hem vertoont zich dus het beeld van een eeuwig priesterschap (vs. 23, 24, vgl. Ps. CX : 4).

4. *hem.* Gew. t. *hem ook.*

5—10. In drieërlei opzicht komt de meerderheid van Melchizédek boven de levietische priesters uit: hij nam van den aartsvader zelven tienden, vs. 5—7; hij sterft niet, als zij, vs. 8, en in Abraham hebben zij zelfs aan hem tienden gegeven, vs. 9, 10.

5. *die — ontvangen.* Uit den stam van Levi werden, volgens Exod. XXVIII, alleen de nakomelingen van Aäron tot priesters aangesteld.

hoewel — voortgekomen, d. i. hoewel zij, evenals de priesters, zonen van Abraham zijn en dus, als hunne broeders, met hen volkomen gelijkstaan.

6. *hun geslacht*, t. w. dat van Levi (vs. 5).

die de beloften had, en dus door God uitermate bevoorrecht was.

7. hij gezegend. ' Buiten alle tegen-
spraak nu wordt het mindere geze-
8. gend door het meerdere. ' En hier
ontvangen tienden menschen, die ster-
ven; maar dáár een, van wien ge-
9. tuigd wordt, dat hij leeft. ' En, om
zoo te spreken, door Abraham heeft
ook Levi, die tienden neemt, tien-
10. den gegeven. ' Immers hij was nog
in zijns vaders lende, toen Melchi-
zédek dezen te gemoet ging.
11. Indien er nu volmaking ware door
het levietische priesterschap, — want
de wet, aan het volk gegeven, rustte
daarop — wat was het nog noodig,
dat er een ander priester opstond
naar de ordening van Melchizédek,
en dat hij niet genoemd wierd naar
12. de ordening van Aäron? ' Want als
het priesterschap veranderd wordt,
heeft er noodzakelijk ook verandering
13. van wet plaats. ' Hij toch, van wien
dit gezegd wordt, behoorde tot een
anderen stam, van welken niemand
14. het altaar bediend heeft; ' want het is
openbaar, dat onze Heer gesproten
is uit Juda, aangaande welken stam
Mozes niets van priesters gesproken
15. heeft. ' En dit is nog veelmeer blijk-
baar, nu er in gelijkheid aan Mel-
chizédek een ander priester opstaat, '
16. die het niet naar de wet eens vlee-
schelijken gebods geworden is, maar
naar de kracht eens onvergankelijken
17. levens. ' Van hem toch wordt ge-
tuigd: Gij zijt priester tot in
eeuwigheid, naar de ordening
van Melchizédek.
18. Want er wordt een voorgaand ge-
bod afgeschaft, omdat het zwak en
19. nutteloos is, ' — de wet toch heeft
niets volmaakt — maar tevens eene
betere hoop ingevoerd, door welke
20. wij tot God naderen. ' En voor zoo-
ver het niet zonder eedzwering ge-
21. schied is, ' — want zij zijn zonder
eedzwering priesters geworden, maar
hij met eedzwering, door dengene,
die tot hem zegt: De Heer heeft
gezworen, en het zal hem niet

Vs. 8. Ps. CX:4. — Vs. 11. Vs. 19. — Vs. 14. Jez. XI:1; Gen. XLIX:10; Matth. I:1, 3.

Vs. 17. H. V:6; Ps. CX:4. — Vs. 18, 19. Vs. 11, IX:8–10, X:1; Rom. VIII:3. — Vs. 21. Ps. CX:4.

7. *mindere...meerdere*, t. w. in aanzien en waardigheid. Derhalve, wil de schrijver zeggen, staat Melchizédek ver boven Abraham, en zoo ook de hoogepriester des N. Verbonds boven die des O.

8. *hier*, d. i. in het geval der levietische priesters, volgens de wet van Mozes (vs. 5).

die sterven, en dus als priesters aftreden en vervangen worden.

dáár, d. i. in het geval van Melchizédek, volgens Gen. XIV.

dat hij leeft. Zie op vs. 3.

9. *ook Levi*, de stamvader der priesters uit Aäron.

neemt, t. w. van het volk (vs. 5).

gegeven, t. w. aan Melchizédek.

10. *hij*, d. i. Levi en zijn nageslacht.

11. *volmaking*, t. w. voor den zondigen mensch, zoodat hij, overeenkomstig zijne bestemming, opklimt tot de hoogste zedelijke volkomenheid. Vgl. vs. 19. Zie voorts op H. II:10.

rustte daarop, t. w. op de instelling van het levietische priesterschap, zoodat met de afschaffing daarvan ook de wet vervallen moest (vs. 12).

een ander priester, d. i. niet behoorende tot het geslacht van Levi. Vgl. vs. 13, 14.

genoemd wierd, t. w. in den aangehaalden psalm. Vgl. vs. 17.

Aäron, den eersten levietischen hoogepriester. Zie op vs. 5.

12. Wet en priesterschap hangen onafscheidelijk samen. Vgl. op vs. 11.

13. *Hij*, t. w. Christus.

gezegd wordt, ter aangehaalde plaats.

tot een anderen stam, dan dien van Levi.

14. *van priesters.* Gew. t. *van priesterschap.*

15. *dit*, t. w. dat met het levietische priesterschap ook de wet veranderd wordt (vs. 12).

nu er. Gr. *indien er*, gelijk thans werkelijk het geval is.

16. *naar de wet — gebods*, d. i. naar den regel van een wettelijk voorschrift, hetwelk, omdat het tot de vergankelijke dingen behoort, *vleeschelijk* genoemd wordt. Vgl. H. IX:10.

naar de kracht — levens, d. i. naar de in hem wonende kracht van dat hoogere, geestelijke leven, hetwelk nimmer eindigt (vs. 17, 24).

17. *Van hem — getuigd.* Gew. t. *Hij* (God) *getuigt toch.*

18. *een voorgaand gebod.* Bedoeld wordt het voorschrift aangaande het levietische priesterschap in de wet, hetwelk onder het N. Verbond is weggevallen.

zwak — is, d. i. tot bereiking van het voorgestelde doel, 's menschen volmaking, te kort schiet (vs. 11, 19). Vgl. Rom. VIII:3, Gal. IV:9.

19. *niets volmaakt*, d. i. niets tot volkomenheid gebracht. Zie op vs. 11.

maar tevens, t. w. bij de vs. 18 bedoelde afschaffing.

eene betere hoop. Zóó heet hier het christendom in vergelijking met de wet, omdat het de vervulling is van Gods hoogste beloften voor de toekomst.

ingevoerd, t. w. door het hoogepriesterschap van Christus.

tot God naderen, hetgeen onder het O. Verbond alleen het voorrecht der priesters was.

20. *het*, t. w. de invoering eener betere hoop (vs. 19), of de aanstelling van Christus tot hoogepriester, waarop zij rust.

21. *zij*, t. w. de levietische priesters.

berouwen: Gij zijt priester
22. tot in eeuwigheid — ' in zóóver
is Jezus van beter verbond borg ge-
23. worden. ' En die priesters zijn velen
geworden, omdat zij door den dood
verhinderd werden aan te blijven; '
24. maar hij, omdat hij blijft tot in eeu-
wigheid, heeft een onvergankelijk
25. priesterschap; ' waarom hij ook vol-
komen kan zalig maken, die door
hem tot God gaan, dewijl hij altijd
leeft, om voor hen tusschen te tre-
26. den. ' Want zoodanig een hoogepries-
ter paste ons ook, heilig, onzon-
dig, onbesmet, van de zondaars af-
gescheiden en hooger geworden dan
27. de hemelen; ' die niet dagelijks
noodig heeft, eerst, gelijk de hooge-
priesters, offers te brengen voor ei-
gene zonden, daarna voor die des
volks; want dit heeft hij éénmaal
gedaan, toen hij zich zelven offerde. '
28. De wet toch stelt tot hoogepriesters
menschen aan, die zwakheid hebben;
maar het woord der eedzwering nà
de wet, een Zoon, die tot in eeu-
wigheid volmaakt is geworden.

Vs. 22. H. VIII: 6. — Vs. 25. Rom. VIII: 34; 1 Joh. II: 1. — Vs. 26. H. IV: 14. — Vs. 27. H. V: 3, IX: 26.

HOOFDSTUK VIII.

Jezus hoogepriester van het ware hemelsche heiligdom, als middelaar van het betere verbond (vs. 1—6), dat reeds in het oude duidelijk was aangekondigd (vs. 7—13).

1. Hoofdzaak nu bij hetgeen wij be-
spreken is: Zoodanig een hoogepries-
ter hebben wij, die zich gezet heeft
aan de rechterhand van den troon
2. der Majesteit in de hemelen, ' een
bedienaar des heiligdoms en des wa-
ren tabernakels, welken de Heer heeft
3. opgericht en niet een mensch. ' Ieder
hoogepriester toch wordt aangesteld,
om gaven en offers te brengen; waar-
om het noodzakelijk was, dat ook
4. deze iets had om te offeren. ' Want
indien hij op aarde ware, zou hij
zelfs geen priester zijn, daar er zijn,
die naar de wet de gaven offeren, '
5. zij, die eene afbeelding en schaduw
van het hemelsche dienen, gelijk Mo-
zes eene godspraak ontvangen heeft,
toen hij den tabernakel zou vervaar-
digen; want zie toe, zeide hij,
dat gij alles maakt naar het
voorbeeld, dat u op den berg

Vs. 1. H. I: 3. — Vs. 2. H. IX: 11, 12. — Vs. 3, 4. H. V: 1, IX: 6. — Vs. 5. H. IX: 23, X: 1; Kol. II: 17; Exod. XXV: 40; Hand. VII: 44.

21. *eeuwigheid.* Gew. t. *eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédek.*
22. *beter,* t. w. dan het vroegere.
borg geworden, t. w. niet bij God, maar van God bij de menschen, zoodat hij instaat voor de zekerheid der vervulling van Gods beloften, daarvan voor ons waarborg en onderpand is.
23. *velen,* daar de een den ander opvolgde.
aan te blijven, t. w. als priesters. And. *te blijven,* t. w. in het leven.
24. *blijft,* d. i. in leven blijft. Vgl. vs. 25.
een — priesterschap. And. *een priesterschap, dat niet op een ander overgaat.*
25. *tot God gaan.* Vgl. op vs. 19.
voor hen tusschen te treden, d. i. hunne belangen te behartigen en bij God voor te staan, evenals de hoogepriester onder Israël bij God tusschentrad voor het volk. Vgl. Rom. VIII: 34, 1 Joh. II: 1. And. *voor hen te bidden.*
26. *paste ons* (Gew. t. *ons ook*), d. i. was in overeenstemming met onze behoeften.
afgescheiden ... geworden, t. w. door het verlaten van deze aarde.
hooger — hemelen, daar hij de hemelen is doorgegaan. Vgl. H. IV: 14 en de aant. ald.
27. *dagelijks,* d. i. op elken, jaarlijks wederkeerenden, grooten verzoendag. And. achten hiermede gedoeld op de dagelijksche offers der priesters, waaraan ook de hoogepriester, naar bestaand gebruik, zal hebben deelgenomen; of verklaren *dagelijks* door „telkens als hij zich verontreinigd had." Misschien is de uitdrukking min juist gekozen.
27. *dit,* t. w. het offeren voor de zonden des volks.
éénmaal, d. i. eens voor altijd.
28. *zwakheid,* d. i. zedelijke zwakheid (H. V: 2, 3). Vgl. op H. IV: 15.
het woord der eedzwering. Zie vs. 21.
nà de wet, en wel ten tijde van David.
volmaakt is geworden. Zie op H. II: 10.
2. *des heiligdoms,* d. i. des waren, hemelschen heiligdoms, waarvan het allerheiligste in den tabernakel (H. IX: 3) slechts een flauw afbeeldsel was (vs. 5). Bedoeld wordt de hemel van Gods heerlijkheid. Vgl. H. IX: 24.
de Heer, d. i. God.
3. *iets had om te offeren.* Vgl. H. VII: 27, X: 10.
4. *Want indien hij.* And. lez. *Indien hij dan.*
daar er zijn. Gew. t. *daar er priesters zijn.*
5. *die eene afbeelding — dienen,* d. i. die hunnen dienst wijden aan of verrichten in het aardsche heiligdom (H. IX: 1), hetwelk slechts een flauw afbeeldsel is van het hemelsche. Vgl. op vs. 2.
gelijk — ontvangen heeft, d. i. overeenkomstig de godspraak, die Mozes ontvangen had.
zeide hij, t. w. God.
het voorbeeld, of model (Exod. XXV: 40). De aardsche tabernakel was dus slechts eene kopie van het ware, hemelsche heiligdom, en niet bestemd om te blijven.

6. getoond is. ' Doch nu heeft hij
eene zooveel uitnemender bediening
verkregen, als hij ook middelaar is
van een beter verbond, 't welk op
betere beloften gegrondvest is.
7. Indien toch dat eerste onberispe-
lijk ware geweest, er zou voor een
tweede geen plaats gezocht zijn. '
8. Want berispende zegt hij tot hen:
Zie, er komen dagen, zegt de
Heer, dat ik voor het huis
van Israël en voor het huis
van Juda een nieuw verbond
9. zal tot stand brengen, ' niet
naar het verbond, dat ik voor
hunne vaderen gemaakt heb,
ten dage dat ik hen bij de hand
nam, om hen uit Egypteland
uit te leiden; want zij zijn in
mijn verbond niet gebleven,
en ík heb mij om hen niet be-
10. kommerd, zegt de Heer. ' Want
dit is het verbond, hetwelk
ík na die dagen den huize Is-
raëls beschikken zal, zegt de
Heer: Ik geef mijne wetten
in hun verstand en zal die
schrijven in hunne harten; en
ik zal hun tot een God zijn,
en zij zullen mij tot een volk
11. zijn. ' En zij zullen niet een
iegelijk zijn medeburger en
een iegelijk zijn broeder lee-
ren, zeggende: Ken den Heer!
want van klein tot groot on-
der hen zullen zij allen mij
12. kennen. ' Want ik zal over
hunne ongerechtigheden ge-
nadig zijn, en hunne zonden
en hunne overtredingen zal
13. ik niet meer gedenken. ' Door
te zeggen: een nieuw verbond,
heeft hij het eerste oud gemaakt.
Wat nu oud is en afgeleefd, is der
verdwijning nabij.

HOOFDSTUK IX : 1—X : 18.

Beschrijving van den tabernakel (vs. 1—5) en van den ouden offerdienst (vs. 6—10). Het volmaakte offer door Christus gebracht (vs. 11—14). Zijn dood de bekrachtiging van het nieuwe verbond (vs. 15—22). Waarde en werking van dien dood (vs. 23—28). Wat de jaarlijksche offers der wet niet vermochten (X : 1—4) en in het O. T. reeds was aangeduid (vs. 5—10), dat is door het éene offer van Christus voor altijd tot stand gebracht (vs. 11—18).

1. Ook het eerste verbond dan had
inzettingen van eeredienst en het we-
2. reldlijk heiligdom. ' Want er was een
tabernakel ingericht, de voorste,
waarin de luchter, en de tafel, en
de toonbrooden, en deze wordt het

Vs. 6. H. VII : 22, IX : 15, XII : 24; 1 Tim. II : 5; 2 Kor. III : 6—11.

Vs. 8—12. Jer. XXXI : 31—34. — Vs. 2. Exod. XXV : 23—39; Lev. XXIV : 5—9.

6. *Doch nu*, daar hij niet op aarde is (vs. 4), maar dienst doet in het hemelsch heiligdom.
uitnemender bediening, t. w. dan die der levietische priesters (vs. 5).
middelaar. Dus wordt Jezus hier, alsmede H. IX : 15, XII : 24, genoemd, omdat het nieuwe verbond door zijne bemiddeling of tusschenkomst is tot stand gebracht, evenals het oude door Mozes (Gal. III : 19).
op betere beloften, t. w. dan het oude verbond behelsde. Zij worden vs. 8—12 vermeld.
7. *dat eerste*, t. w. verbond.
onberispelijk, d. i. zonder gebrek, volkomen.
geen plaats gezocht zijn, t. w. om het aan te kondigen en in te voeren.
8. *berispende*, t. w. hen, die onder het eerste verbond waren (vs. 9). Daaruit, dat zij te berispen waren, bleek de onvolkomenheid van dat verbond.
11. *medeburger*. Gew. t. *naaste*.
van klein tot groot, d. i. jongen en ouden, allen zonder onderscheid.
12. *genadig zijn*, t. w. om ze te vergeven.
13. *een nieuw verbond*. Zie vs. 8. Gr. *een nieuw*.
oud gemaakt, d. i. voor oud verklaard.
is der verdwijning nabij, d. i. gaat welhaast voor goed voorbij. Dit doelt op het oude verbond, hetwelk nu vervangen stond te worden door het betere nieuwe.
1. *het eerste verbond*. Gr. *het eerste* (vgl. H. VIII : 13). Gew. t. *de eerste tabernakel*.
had. Hoewel de oude tempeldienst nog werkelijk voortduurde (vs. 6, 7, 9), wordt hier van het oude verbond gesproken als naar recht niet meer bestaande (vgl. H. VIII : 13), daar het nieuwe er voor in de plaats trad. Tot aanwijzing van de betrekkelijke waarde des ouden verbonds volgt hier eene optelling van de kostbaarheden des tabernakels.
inzettingen van eeredienst, d. i. uiterlijke plechtigheden, om den mensch te heiligen naar de wet (vs. 13).
wereldlijk, d. i. zinnelijk, vergankelijk, in tegenstelling van het geestelijke, hemelsche heiligdom. Vgl. H. VIII : 2, IX : 11.
2. *er was — ingericht*, t. w. door Mozes. Hier wordt op den oorspronkelijken tabernakel gedoeld, niet op den salomonischen of op den lateren tempel, waarin dan ook veel van hetgeen vs. 4 wordt opgenoemd, niet gevonden werd.
de voorste, t. w. tabernakel, d. i. het heilige (vs. 6), waarvan het allerheiligste, onder den naam van den *tweeden* tabernakel (vs. 7), onderscheiden wordt (vs. 3—5).

3. heilige genoemd; ' en achter het tweede voorhangsel was een tabernakel, die het allerheiligste genoemd wordt, '
4. met een gouden reukaltaar en de arke des verbonds, rondom met goud overdekt, waarin een gouden kruik met het manna, en de staf van Aäron, die gebloeid had, en de tafelen des
5. verbonds, ' en boven haar de cherubs der heerlijkheid, die het verzoendeksel overschaduwden: over welke dingen nu niet in 't bijzonder behoeft gesproken te worden.
6. Terwijl nu deze aldus zijn ingericht, gaan wel de priesters te allen tijde in den voorsten tabernakel, om
7. den dienst te volbrengen; ' maar in den tweeden éénmaal 's jaars alleen de hoogepriester, niet zonder bloed, 't welk hij offert voor zich zelven en voor de nalatigheden des volks; '
8. waarmede de Heilige Geest dit aanduidt, dat de weg tot het heiligdom nog niet openbaar gemaakt is, zoolang de voorste tabernakel nog stand-
9. houdt; ' een beeld, dat wijst op den tegenwoordigen tijd, volgens hetwelk gaven en offers worden gebracht, welke den offeraar naar het geweten
10. niet kunnen volmaken, ' die, nevens spijzen en dranken en verschillende wasschingen, enkel vleeschelijke inzettingen zijn, tot op den tijd der herstelling opgelegd.
11. Maar Christus, als hoogepriester der toekomende goederen opgetreden, is door den meerderen en volmaakteren tabernakel, niet met handen gemaakt, dat is, niet tot deze schep-
12. ping behoorende, ' ook niet door

Vs. 4. Exod. XVI : 33, XXV : 10—16, XXX : 1—7, XXXIV : 29; Num. XVII : 8, 10; 1 Kon. VIII : 9. — Vs. 5. Exod. XXV : 17—22. — Vs. 6. Num. XXVIII : 3.

Vs. 7. Exod. XXX : 10; Lev. V : 10, XVI : 14—16. — Vs. 8. H. X : 19; Joh. IV : 21, 23. — Vs. 9, 10. H. X : 1-4. — Vs. 11. H. VIII : 2. — Vs. 12. Vs. 14, 26, 28; Hand. XX : 28.

3. *het tweede voorhangsel.* In den ouden tabernakel had ook het heilige een voorhangsel, waardoor het was afgescheiden van het voorhof (Exod. XXVI : 36). Hier wordt het voorhangsel bedoeld, dat het allerheiligste afsloot. Zie verder op Matth. XXVII : 51.

4. *reukaltaar.* Dit stond in het heilige, niet in het allerheiligste. De voorschriften daaromtrent in de wet (vgl. Exod. XXX : 6, XL : 5, 26, Lev. IV : 7, 16) zijn onduidelijk genoeg, om door iemand, die buiten Palestina leefde en waarschijnlijk den tempel nooit aanschouwd had (vgl. de Inl.), onjuist verstaan te worden. Zie ook op vs. 19. And. *wierookvat.*

rondom, d. i. van buiten en van binnen. Zie Exod. XXV : 11.

de tafelen des verbonds, d. i. de steenen tafelen, waarop de tien geboden der wet waren ingegrift. Zie Exod. XXV : 16, Deut. X : 1—5.

5. *de cherubs der heerlijkheid*, zinnebeelden van Gods majesteit. Vgl. Ezech. IX : 3, X : 4.

6. *deze*, d. i. de beide afdeelingen van den tabernakel (vgl. op vs. 2). And. *deze dingen*, opgenoemd vs. 4, 5.

gaan. Al was de oude tabernakel lang verdwenen, de tempeldienst duurde nog altijd voort. Vgl. vs. 7.

te allen tijde, d. i. het geheele jaar door, dagelijks.

den dienst. Gr. *de diensten*, d. i. de godsdienstige handelingen of plechtigheden.

7. *éénmaal 's jaars*, t. w. op den grooten verzoendag.

de nalatigheden. Gr. *de onwetendheden*, d. i. zulke overtredingen der wet, die de menschen zich niet bewust zijn gepleegd te hebben. Vgl. op H. V : 1, 2. Opdat het geheele volk, ten aanzien der levietische wet, van schuld ontheven en het geweten van den nauwgezetten Israëliet gerustgesteld zou worden, geschiedde er éénmaal 's jaars verzoening van niet gekende overtredingen en willekeurige verzuimen. Zie Lev. V : 17—19.

8. *waarmede*, d. i. met het gesloten zijn van het allerheiligste voor ieder ander dan den hoogepriester. Vgl. vs. 7.

de Heilige Geest, die, als de Geest der profetie, door de inrichting van den tabernakel het nieuwe verbond afschaduwde.

tot het heiligdom, d. i. tot het ware, hemelsche heiligdom, den hemel zelven (vs. 12, 24).

zoolang de voorste — standhoudt. Zóó lang toch bleef het binnenste heiligdom voor de oogen des volks verborgen en stond de toegang daartoe niet open.

9. *een beeld* (of *gelijkenis*) — *tijd*, d. i. iets, waardoor zinnebeeldig de *tegenwoordige*, of vóórmessiaansche, *tijd* wordt aangeduid. Vgl. vs. 26.

volgens hetwelk, d. i. volgens welk beeld. Gew. t. *gedurende welken*, t. w. vóórmessiaanschen tijd.

naar het geweten. Die offers vermogen niets, om het ontwaakt geweten tot rust te brengen. Vgl. H. VII : 18, 19, IX : 10, 13, 14, X : 2—4.

volmaken. Vgl. op H. VII : 11.

10. *spijzen en dranken*, d. i. offer- en paaschmaaltijden (vgl. H. XIII : 9). And. denken aan bij de wet verboden spijzen en dranken.

verschillende wasschingen, voorgeschreven bij de wet, b. v. Lev. XI : 25, 28, 32, 40.

enkel vleeschelijke inzettingen enz., en niets meer. Zij zijn *vleeschelijk*, omdat zij niet voldoen aan de eischen des gewetens. Gew. t. *en vleeschelijke inzettingen*, *enkel tot — opgelegd zijn.*

den tijd der herstelling, of *verbetering*, d. i. den messiaanschen tijd, waarin die inzettingen worden opgeheven. Zie H. VII : 18, 19. Vgl. Hand. III : 19.

11. *toekomende goederen*, d. i. heilgoederen der toekomst, of van het messiasrijk.

door den — tabernakel, d. i. door den luchtof wolkenhemel, om te komen tot het ware heiligdom (vs. 12). Vgl. op H. IV : 14.

tot deze schepping. Mozes' heiligdom behoorde tot *deze*, d. i. de aardsche, schepping (vs. 1); maar het ware, hemelsche heiligdom behoort tot deze aarde niet.

bloed van bokken en kalveren, maar
door zijn eigen bloed, éénmaal het
heiligdom ingegaan, nadat hij eene
eeuwige verlossing verworven had. '
13. Want indien het bloed van bokken
en stieren en de asch eener jonge
koe, waarmede de verontreinigden
besprengd worden, tot de reinheid
14. des vleesches heiligt: ' hoeveel te
meer zal het bloed van Christus,
die zich zelven door den eeuwigen
Geest onbesmet Gode geofferd heeft,
uw geweten reinigen van doode wer-
ken, om den levenden God te dienen!
15. En daarom is hij middelaar eens
nieuwen verbonds, opdat, nu zijn
dood heeft plaats gehad tot verlossing
van de overtredingen onder het eerste
verbond, zij, die geroepen zijn, de
belofte der eeuwige erfenis ontvangen
16. zouden. ' Immers, waar een testament
is, daar is het noodig, dat de dood
17. des makers bewezen worde; ' want
een testament is geldig, als er doo-
den zijn, dewijl het nooit kracht
18. heeft, zoolang de maker leeft. ' Van-
daar dat ook het eerste niet zonder
19. bloed is ingewijd. ' Want toen elk
gebod naar de wet door Mozes aan
het gansche volk verkondigd was,
nam hij het bloed der kalveren en
der bokken met water en purperen
wol en hysop, en besprengde het boek
20. zelf en het gansche volk, ' zeggende:
Dit is het bloed des verbonds,
't welk God u geboden heeft. '
21. En ook den tabernakel en al het
gereedschap van den dienst bespreng-
22. de hij desgelijks met het bloed. ' En
bijna alles wordt naar de wet met
bloed gereinigd, en zonder bloedstor-
ting geschiedt er geene vergeving.

Vs. 13. Num. XIX. — Vs. 15. H. VIII : 6. — Vs. 19, 20. Exod. XXIV : 3—8.

Vs. 21. Exod. XL : 9, 10; Lev. VIII : 15, 19, 24. — Vs. 22. Lev. XVII : 1.

12. *door bloed.* De hoogepriester ging *met* bloed het heiligdom in; maar omdat dit niet op Christus paste, wordt hier van hem en den hoogepriester gezegd, dat het ingaan geschiedde *door bloed*, d. i. door bloed of bloedstorting heen.

éénmaal. Vgl. op H. VII : 27. De hoogepriester ging jaarlijks, en dus meermalen, het aardsche heiligdom in.

het heiligdom, d. i. den hemel van Gods heerlijkheid. Zie vs. 24.

eene eeuwige verlossing, d. i. eene, die altijd geldt (vs. 26). De hoogepriester kon slechts de zonden jaarlijks op nieuw in gedachtenis brengen (H. X : 3, 4). De reden van de hoogere kracht van Jezus' offer wordt vs. 13, 14 opgegeven.

verworven. Gr. *gevonden*, t. w. het middel tot verlossing der wereld. Zie H. VII : 11, VIII : 7.

13. *de asch eener jonge koe.* Dit behoorde tot de reiniging van hen, die verontreinigd waren door de aanraking van een lijk. Zie Num. XIX.

tot de reinheid des vleesches, d. i. tot de uitwendige, bij de wet vereischte reinheid. Vgl. op vs. 10.

14. *het bloed van Christus.* Het eigenlijk verzoenend deel van het mozaïsche offer was in het bloed gelegen. Zie Lev. XVII : 11.

zich zelven. Niet een offerdier, gelijk de priesters offerden.

door den eeuwigen Geest. Niet in het bloed op zich zelf was de kracht van Jezus' offer gelegen, maar in den *Geest*, waarmede hij zich in zijn sterven had opgeofferd, d. i. in het geestelijke beginsel, dat in hem was en zich door gehoorzaamheid aan God en liefde tot de menschen openbaarde. Die *Geest* is *eeuwig*, als zijnde uit God, en daarom heeft ook zijn offer eene eeuwige kracht en is er geen herhaling noodig (vs. 12, 26, 28).

onbesmet, t. w. in geestelijken zin, d. i. heilig. Zie H. II : 10, V : 7—9, VII : 26. Het mozaïsche offer moest zonder ligchamelijke smet, zonder gebrek zijn.

uw geweten, d. i. uwen inwendigen mensch. Vgl. vs. 9.

14. *doode werken.* Zie op H. VI : 1.

den levenden God te dienen, in geest en waarheid. Vgl. Joh. IV : 24.

15. *eens nieuwen verbonds.* Het grieksche woord beteekent in 't algemeen eene beschikking (vgl. op Gal. III : 15) en wordt zoowel van een *testament* of uitersten wil, als van een *verbond* gebezigd. Overal elders in dezen brief geldt de beteekenis van *verbond*, b. v. H. VIII : 6, 8, 9, 10, IX : 4. Alleen t. d. p. wordt uit de andere beteekenis van het woord geredeneerd. Zie vs. 16, 17.

de overtredingen, d. i. de eigenlijke zonden of overtredingen der zedewet, die onder het eerste verbond met geen offers te verzoenen waren, maar nu onder het nieuwe vergeven en uitgewischt worden. Vgl. vs. 7. Zie ook H. VIII : 11, 12, Ef. I : 7.

de belofte ... ontvangen. Vgl. op H. VI : 12, 15.

der eeuwige erfenis, d. i. van het ware godsrijk, hetwelk niet vergankelijk, maar eeuwig is.

16. *des makers*, of *erflaters.*

bewezen worde. And. *er bij kome.*

17. *als er dooden zijn.* Niet de reden van het sterven komt hier in aanmerking, maar alleen de uitwerking des doods, als waardoor de erfenis beschikbaar en de daaromtrent gemaakte bepaling uitvoerbaar wordt.

19. *met water* enz. Hier wordt op het offer ter inwijding van het O. Verbond (Exod. XXIV) overgebracht, wat bepaaldelijk was voorgeschreven voor het reinigingsoffer eens melaatschen (Lev. XIV : 4, 6), en dit heeft zijn grond in den aard der reinigings- en zoenoffers, als zijnde eene gedurige herhaling van het inwijdingsoffer.

20. *u.* Gr. *tot u*, d. i. in betrekking tot u.

22. *bloedstorting*, t. w. bij het slachten van offerdieren. And. *uitstorting van bloed* en besprenging daarmede. Het bloed, voor Gods aangezicht uitgestort, gaf te kennen, dat de offeraar, die met het bloed het leven des offerdiers overgaf, zijn eigen leven geheel aan God toewijdde. Vgl. Gen. IX : 4, Lev. XVII : 11.

vergeving, t. w. levietische, bij de wet verordende vergeving.

23. Het is dan noodig, dat de af-
beeldsels der dingen, die in de he-
melen zijn, hiermede gereinigd wor-
den; maar de hemelsche zelve met
24. betere offers dan deze. ' Want Chris-
tus is geen met handen gemaakt hei-
ligdom ingegaan, een tegenbeeld van
het ware, maar den hemel zelven,
om nu voor Gods aangezicht te ver-
25. schijnen voor ons; ' noch ook, opdat
hij zich zelven menigmaal zou offe-
ren, gelijk de hoogepriester het hei-
ligdom jaarlijks met vreemd bloed
26. ingaat; ' anders had hij menigmaal
moeten lijden van de grondlegging
der wereld af; maar nu is hij één-
maal, bij de voleinding der eeuwen,
geopenbaard, om door zijn offer de
27. zonde te niet te doen. ' En voor
zooveel het den menschen gezet is
éénmaal te sterven, en er daarna een
28. oordeel is, ' zoo zal ook Christus,
na éénmaal geofferd te zijn, om ve-
ler zonden te dragen, ten tweeden
male zonder zonde aan hen, die hem
verwachten, verschijnen tot zaligheid.
X : 1. Want daar de wet maar eene
schaduw der toekomende goederen,
niet de afgebeelde zaken zelve heeft,
kan zij met dezelfde offers, welke
men altijd dóór jaarlijks toebrengt,
hen, die toegaan, nimmer volmaken. '
2. Zou men anders niet opgehouden
hebben die toe te brengen, dewijl de
offeraars, eenmaal gereinigd, geen be-
wustheid van zonden meer hadden? '
3. Maar in deze is er jaarlijks gedach-
4. tenis van zonden. ' Want het is on-
mogelijk, dat bloed van stieren en
5. bokken zonden wegneemt. ' Daarom
zegt hij, als hij in de wereld op-
treedt: Offer en gave wilt gij
niet; maar gij hebt mij het
6. ligchaam toebereid. ' Brand-

Vs. 23. H. VIII : 5. — Vs. 24. Vs. 11, H. VII : 25. — Vs. 25. Vs. 7. — Vs. 26. H. VII : 27; Rom. VI : 10.

Vs. 1—4. H. IX : 9, 10. — Vs. 1. H. VIII : 5; Kol. II : 17. — Vs. 5—7. Ps. XL : 7—9.

23. *afbeeldsels.* Vgl. H. VIII : 5.
hiermede, d. i. met het vs. 19 genoemde.
maar de hemelsche. Men vulle hierachter niet in gedachte in: *worden gereinigd*, naar hetgeen voorafgaat, maar: *worden ingewijd*, of iets dergelijks. De hemelsche dingen toch behoeven geen eigenlijk gezegde reiniging, gelijk de aardsche.
met betere offers. Daar bepaaldelijk gedoeld wordt op het ééne offer van Christus, dient het meervoud, om in 't algemeen de edeler soort van offers, d. i. geestelijke, aan te duiden, waartoe het offer van Christus behoort.
24. *een tegenbeeld van het ware.* De hemel is het voorbeeld, waarvan het aardsche heiligdom een afbeeldsel was. Vgl. vs. 23, H. VIII : 5.
den hemel zelven. Vgl. op vs. 11, 12.
om nu — voor ons, d. i. om, als eeuwig hoogepriester, onze belangen in den hemel te behartigen. Vgl. op H. VII : 25.
25. *noch ook*, t. w. is hij ingegaan.
jaarlijks met vreemd bloed. Juist omdat de hoogepriester *met vreemd bloed* eene zwakke, weinig vermogende gave kwam bieden, moest hij *jaarlijks* offeren. Vgl. vs. 7, H. VII : 18.
26. *anders had hij — wereld af*, t. w. om al de geslachten, die sedert de schepping der wereld elkander zijn opgevolgd, te verlossen.
éénmaal. Zie op H. VII : 27.
bij de voleinding der eeuwen, d. i. op het laatst dezer dagen (H. I : 1), terwijl de tegenwoordige eeuw (vs. 9) ten einde spoedt.
geopenbaard, d. i. verschenen, na lang vooraf beloofd te zijn. Vgl. 1 Petr. I : 20.
zijn offer. Gew. t. *het offer van hem zelven.*
om .... de zonde te niet te doen. Gr. *tot vernietiging der zonde*, d. i. van die heillooze macht, die den mensch beheerscht en zich in allerlei *zonden*, d. i. zondige handelingen (H. X : 3, 4), openbaart.
27. *en er daarna een oordeel is.* Sterven de menschen niet meer dan éénmaal, Christus, hun in alles gelijk (H. II : 17), had zich dan ook slechts éénmaal op te offeren (vs. 28).
28. *ook Christus.* Gew. t. *Christus.*
te dragen. Vgl. Jez. LIII : 12. And. *weg te nemen.*
zonder zonde, d. i. zonder andermaal eenige zonde te dragen.
tot zaligheid, d. i. om de zijnen zalig te maken, als hij ten oordeel komt (vs. 27).
1. *eene schaduw*, d. i. een afbeeldsel. Vgl. Kol. II : 17.
toekomende goederen. Zie op H. IX : 11.
de afgebeelde zaken zelve. Gr. *het beeld der zaken zelf.* Zoo staat Kol. II : 17 tegenover de *schaduw* het *ligchaam.*
jaarlijks. Zie op H. IX : 7.
die toegaan, t. w. tot God, door middel van offers.
volmaken. Zie op H. VII : 11.
2. *Zou men anders niet* enz.? Gew. t. *Anders zou men* enz.
opgehouden hebben. De toebrenging van offers altijd dóór was het bewijs, dat zij geene duurzame kracht bezaten.
geen bewustheid van zonden, en dus ook geen behoefte aan vergeving en reiniging.
3. *in deze*, d. i. in of door die offers (vs. 2).
is er — gedachtenis van zonden. Zóó weinig dus zijn door die offers de zonden waarlijk weggenomen.
5. *zegt hij*, d. i. Christus, wien deze woorden worden in den mond gelegd.
in de wereld optreedt, d. i. zijn werk onder Israël aanvaardt. Vgl. Matth. IX : 13. And. denken aan zijne menschwording.
het ligchaam toebereid, om het als een volkomen offer in den dood aan u toe te brengen (vs. 7, 10). De hebr. tekst heeft hier: *de ooren doorboord*; maar de aanhaling geschiedt naar de grieksche vertaling. Zie op H. I : 5—13.

en zoenoffers behagen u niet. '
7. Toen zeide ik: Zie, ik kom, —
in de boekrol staat van mij
geschreven — om uwen wil,
8. o God! te doen. ' Nadat hij eerst
gezegd had: Offers en gaven en
brand- en zoenoffers wilt gij
niet, en zij behagen u niet, —
en die worden toch naar de wet toe-
9. gebracht — ' zeide hij daarop: Zie,
ik kom, om uwen wil te doen.
Hij neemt het eerste weg, om het
10. tweede te stellen. ' En in dien wil
zijn wij geheiligd door het éénmaal
gebrachte offer des ligchaams van Je-
zus Christus.
11. En ieder priester staat dagelijks,
om dienst te doen en dezelfde offers
dikwijls te brengen, die toch nimmer
12. zonden kunnen wegnemen; ' maar
hij, nadat hij één offer voor de zon-
den gebracht had, heeft zich voor al-
tijd gezet aan de rechterhand Gods, '
13. en wacht voorts, totdat zijne vijan-
den gezet zijn tot een voetbank zij-
14. ner voeten. ' Want door één offer
heeft hij hen, die geheiligd worden,
15. voor altijd volmaakt. ' En ook de
Heilige Geest getuigt ons dit; want
16. nadat hij gezegd heeft: ' Dit is het
verbond, 't welk ik na die da-
gen voor hen beschikken zal,
zegt de Heer: Ik geef mijne
wetten in hunne harten en
zal die schrijven in hun ver-
17. stand; ' en hunner zonden en
hunner ongerechtigheden zal
18. ik niet meer gedenken. ' Waar
nu vergeving van deze is, daar is
geen offer meer voor zonde.

HOOFDSTUK X : 19—39.

Aanvang van het tweede of vermanende gedeelte des briefs. Opwekking tot geloof, hoop en liefde (vs. 19—25). Waarschuwing tegen afval (vs. 26—31). Betere verwachting omtrent de Hebreërs gekoesterd (vs. 32—39).

19. Dewijl wij dan, broeders! door
het bloed van Jezus vrijmoedigheid
hebben tot den ingang in het heilig-
20. dom, ' dien hij ons heeft ingewijd
als een verschen en levenden weg
door het voorhangsel heen, dat is,

Vs. **10.** Vs. 14, H. IX : 26; Joh. XVII : 19. — Vs. **11.** H. IX : 6. — Vs. **12, 13.** H. I : 3, 13.

Vs. **16, 17.** H. VIII : 10, 12; Jer. XXXI : 33, 34. — Vs. **19—23.** H. IV : 14—16. — Vs. **19, 20.** H. IX : 8, 11, 12.

7. *Toen zeide ik*, t. w. toen ik in de wereld optrad (vs. 5).

in de boekrol, t. w. der H. Schrift. Vgl. op Luc. IV : 17.

om uwen wil . . . te doen, d. i. om mij zelven aan u te wijden in den dood.

8. *eerst.* Gr. *hooger*, d. i. even te voren.

9. *te doen.* Gew. t. *o God! te doen.*

neemt het eerste weg, d. i. heft het brengen van offers naar de wet op.

om het tweede te stellen, d. i. vast te stellen, of daarvoor in de plaats te stellen. Onder *het tweede* heeft men het doen van Gods wil (vgl. op vs. 7) te verstaan.

10. *in dien wil*, t. w. van God, dien Christus, blijkens zijn offer, volbracht heeft. And. om den wil van God te doen, evenals Christus (vs. 7, 9).

geheiligd, d. i. Gode toegewijd. Vgl. op H. II : 11.

11. *priester.* And. lez. *hoogepriester.* Er is in dit en het volgende vs. eene drievoudige vergelijking tusschen den israëlietischen priester en Christus, den hoogepriester des N. Verbonds, t. w. wat betreft beider waardigheid, werkzaamheid en de uitwerking daarvan.

13. *wacht . . . totdat* enz. Zinspeling op Ps. CX : 4. Vgl. ook H. II : 8.

14. *die geheiligd worden*, d. i. die door het geloof zich Gode toewijden. Vgl. vs. 10 en zie op H. II : 11.

voor altijd volmaakt, t. w. nog niet in werkelijkheid, maar in beginsel en kracht, zoodat zij zeker eenmaal volmaakt worden. Zie voorts op H. VII : 11.

15. *de Heilige Geest*, sprekende in de H. Schrift door den profeet.

15. *dit*, t. w. dat het nieuwe verbond zooveel uitnemender is dan het oude, en geen veelheid van offers meer vereischt of toelaat. Vgl. vs. 11—14.

hij, t. w. God. Vgl. vs. 16.

gezegd. Gew. t. *eerst gezegd.*

16. *zegt de Heer.* Woorden van den profeet, maar die de schrijver hier tot de zijnen maakt met terugslag op vs. 15.

18. De zin is: Waar de zonden metterdaad vergeven zijn, komt geen offer voor zonden meer te pas. Hiermede eindigt het eerste deel van den brief, nadat de hoofdinhoud daarvan vs. 11—18 in breede trekken was samengevat. Vgl. de Inl.

19. *door het bloed van Jezus*, waardoor hij, de hoogepriester des N. Verbonds en onze voorganger, eenmaal het heiligdom is ingegaan (vs. 20). Vgl. H. IX : 12.

tot — heiligdom, d. i. om in het hemelsche heiligdom (H. IX : 24) tot God te naderen.

20. *dien*, d. i. welken ingang (vs. 19).

ingewijd, d. i. geopend en, door zelf eerst in te gaan, geheiligd.

als een — weg, d. i. de ingang, door hem geopend, is nieuw en leidt ten leven. Vgl. H. IX : 14.

door het voorhangsel — vleesch. Evenals het voorhangsel in den tabernakel moest weggeschoven worden, om den toegang te openen tot het binnenste heiligdom, zoo moest ook Jezus' aardsche leven eindigen en zijn sterfelijk vleesch wegvallen, om ons den toegang tot God te banen. Door zijn sterven is de scheiding opgeheven en staat de toegang open. Vgl. Matth. XXVII : 51.

21. door zijn vleesch; ' en dewijl wij een
grooten priester hebben over het huis
22. Gods, ' zoo laat ons toegaan met een
waarachtig hart, in volle verzekerd-
heid van geloof, de harten gezuiverd
23. van een kwaad geweten ' en het lig-
chaam gewasschen met rein water;
laat ons de belijdenis der hope on-
wankelbaar vasthouden, — want die
24. het beloofd heeft is getrouw — ' en
laat ons op elkander acht geven tot
opscherping van liefde en goede wer-
25. ken, ' en onze onderlinge bijeenkomst
niet nalaten, gelijk de gewoonte van
sommigen is, maar elkander verma-
nen; en dit zooveel te meer, als
gij ziet, dat de dag nadert.
26. Want als wij, na de kennis der
waarheid ontvangen te hebben, wil-
lens zondigen, zoo blijft er voor zon-
27. den geen offer meer over, ' maar
eene vreeselijke verwachting van oor-
deel en een vuurgloed, die de tegen-
28. standers verteren zal. ' Als iemand
de wet van Mozes heeft geschonden,
wordt hij zonder barmhartigheid op
grond van twee of drie getuigen ter
29. dood gebracht. ' Hoeveel erger straf,
meent gij, zal hij waardig worden
geacht, die den Zoon Gods vertre-
den, en het bloed des verbonds,
waardoor hij geheiligd was, voor on-
rein gehouden, en den Geest der
genade smaadheid aangedaan heeft! '
30. Want wij kennen hem, die gezegd
heeft: Aan mij de wraak; ik
zal vergelden, zegt de Heer.
En wederom: De Heer zal zijn
31. volk oordeelen. ' Vreeselijk is
het te vallen in de handen des le-
venden Gods!
32. Doch gedenkt de vorige dagen,
waarin gij, nadat gij verlicht gewor-
den waart, een zwaren kampstrijd
33. des lijdens hebt doorgestaan; ' daar
gij deels door smaad en druk tot

Vs. 22. H. IX:14; Ef. V:26. — Vs. 24. H. III: 13. — Vs. 25. Vs. 37; Rom. XIII:11. — Vs. 26—31. H. XII:18—29. — Vs. 26. H. VI:4—6.

Vs. 28. Deut. XVII:2—7. — Vs. 30. Deut. XXXII: 35, 36; Rom. XII:19. — Vs. 31. 2 Sam. XXIV: 14. — Vs. 32—36. H. VI:10—12.

21. *grooten priester*, met geen anderen te vergelijken. Vgl. H. IV:14.

het huis Gods. Vgl. H. III:6.

22. *toegaan*, t. w. tot God, of in het binnenste heiligdom.

waarachtig, d. i. oprecht.

in volle — geloof, d. i. met een volkomen, welverzekerd geloof. Vgl. op H. VI:11.

gezuiverd, en wel, zooals het Gr. te kennen geeft, door middel van besprenging, t. w. met het bloed van Jezus, waardoor wij deel hebben aan de verzoening der zonden, door hem teweeggebracht. Vgl. H. IX:14, 21 en zie op 1 Petr. I:2.

van een kwaad geweten, d. i. van de bewustheid van zonden.

23. *het ligchaam — rein water.* Zinspeling op den doop, het beeld van inwendige reiniging en beter reinigingsmiddel dan de wasschingen, bij de wet verordend (H. IX:10).

de belijdenis der hope, d. i. onze welgegronde verwachting voor de toekomst, welke wij belijden (H. III:1).

onwankelbaar vasthouden. Vgl. H. III:6, 14.

die het beloofd heeft, d. i. God, op wiens belofte onze verwachting voor de toekomst gebouwd is. Vgl. H. IV:12—20, VIII:8—12, XI:13—16.

24. *van liefde.* Nevens *geloof* (vs. 22, vgl. H. XI) en *hope* (vs. 23, vgl. H. XII) wordt hier ook de *liefde* vermeld en H. XIII nader aangeprezen.

25. *onze — niet nalaten*, d. i. ons niet onttrekken aan de bijwoning van de samenkomsten der gemeente. Vgl. hetgeen onmiddellijk volgt. And. *onze eigene vereeniging niet verlaten*, waarmede dan gewaarschuwd zal zijn tegen afval, waartoe het verzuim der onderlinge bijeenkomsten leidde.

25. *ziet*, d. i. aan de teekenen, die zich in de tijdsomstandigheden opdoen, bespeurt. Vgl. vs. 37.

de dag, t. w. der toekomst van Christus. Vgl. H. IX:28.

26. *de kennis der waarheid*, door het evangelie. Vgl. H. VI:4, 5.

willens, d. i. tegen beter weten aan. Er wordt hier gedoeld op afval van het christendom (vs. 29). Vgl. H. II:3, 4, III:12—14, VI:6.

geen offer meer over, omdat wij dan het éénige offer, door Christus gebracht, verworpen hebben.

27. *vuurgloed*, door God ontstoken. And. *ijvervuur.*

28. *de wet — geschonden*, t. w. door, ofschoon tot Israël behoorende, af te vallen tot den dienst der afgoden. Vgl. H. II:2.

29. *vertreden*, d. i. als met voeten getreden, versmaad en verworpen.

het bloed des verbonds, d. i. het bloed van Gods Zoon, waardoor deze het nieuwe verbond heeft ingewijd.

geheiligd, d. i. Gode toegewijd. Vgl. op H. II:11.

voor onrein gehouden, en door zijnen afval voor onrein verklaard, alsof het, in plaats van offerbloed, gewoon bloed of dat eens misdadigers ware.

den Geest der genade, d. i. den Heiligen Geest, hem door Gods genade aanvankelijk geschonken.

smaadheid aangedaan. Vgl. Hand. VII:51, Ef. IV:30, 1 Thess. V:19.

30. *zijn volk*, d. i. niet slechts de heidenen, maar ook het afvallig Israël zelf.

32. Na gestrenge strafbedreiging (vs. 26—31) wordt hier een zachter toon aangeslagen, om te bemoedigen en tot volharding des geloofs op te wekken.

verlicht geworden. Zie op H. VI:4.

een schouwspel werdt, deels met hen,
die daarin verkeerden, in gemeen-
34. schap gekomen waart. ' Immers met
de gevangenen hadt gij medelijden,
en den roof uwer goederen naamt
gij met blijdschap aan, wetende, dat
gij voor u een beter en blijvend
35. goed hebt. ' Werpt dan uwe vrijmoe-
digheid niet weg, die eene groote
36. belooning heeft. ' Want gij hebt vol-
harding noodig, opdat gij, door den
wil van God te doen, de belofte
37. moogt wegdragen. ' Immers nog maar
weinig tijds, wat vroeger of later,
en hij, die staat te komen, zal
38. komen en niet toeven. ' Maar
mijn rechtvaardige zal uit ge-
loof leven; en zoo hij zich te-
rugtrekt, mijne ziel heeft in
39. hem geen behagen. ' Doch wij
behooren niet tot hen, die zich te-
rugtrekken ten verderve, maar tot
hen, die gelooven tot verwerving des
levens.

HOOFDSTUK XI.

Wezen en voortreffelijkheid van het geloof in voorbeelden uit het O. T. aangetoond. Voorbeelden vóór Abraham (vs. 1–7); van Abraham en de aartsvaders (vs. 8–22); van Mozes (vs. 23–28), en van vele anderen na hem (vs. 29–38). Dit geloof in verband met het christendom (vs. 39, 40).

1. Geloof nu is vast vertrouwen aan-
gaande hetgeen men hoopt, overtuigd
zijn van dingen, welke men niet
2. ziet. ' Want hierom hebben de ouden
3. getuigenis bekomen. ' Door geloof
verstaan wij, dat de wereld door het
woord Gods is toebereid, zoodat het-
geen men ziet, niet uit iets zicht-
4. baars geworden is. ' Door geloof bracht
Abel Gode een meerder offer toe dan
Kaïn; en daardoor bekwam hij de
getuigenis, dat hij rechtvaardig was,
daar God over zijne gaven getuigde;
en daardoor spreekt hij nog, nadat
5. hij gestorven is. ' Door geloof werd
Henoch weggenomen, om den dood

Vs. 34. Matth. VI:20. — Vs. 36. Matth. XXIV:13. — Vs. 37, 38. Hab. II:3, 4; Rom. I:17; Gal. III:11.
Vs. 1. Rom. VIII:24, 25; 2 Kor. IV:18, V:7.

Vs. 3. Gen. I:1; Ps. XXXIII:6; Rom. I:20, IV:17; 2 Petr. III:5. — Vs. 4. H. XII:24; Gen. IV:4; Matth. XXIII:35; 1 Joh. III:12. — Vs. 5. Gen. V:22–24; Sir. XLIV:17, XLIX:16; B. d. Wijsh. XIV:10, 14.

33. *een schouwspel werdt.* Vgl. 1 Kor. IV:9.
in gemeenschap gekomen waart, d. i. in hun lot deelnaamt door medelijden, vertroosting en hulpbetoon (vs. 34).
34. *met de gevangenen.* Gew. t. *met mijne banden.*
hadt gij medelijden. Zie H. VI:10.
voor u. Gew. t. *in u.*
hebt. Gew. t. *in de hemelen hebt.*
35. *Werpt — niet weg*, door te weifelen of af te vallen.
uwe vrijmoedigheid, d. i. de vrijmoedigheid, die gij tot dusverre bezitten moogt. Vgl. vs. 19, H. III:6, IV:16.
die ... heeft, d. i. waaraan ... verbonden is.
36. *de belofte ... wegdragen*, d. i. haar deelachtig zijn en eenmaal hare vervulling verkrijgen. Vgl. op H. VI:12, 15.
37. *die staat te komen*, t. w. Christus.
38. *mijn* (d. i. Gods) *rechtvaardige.* Gew. t. *de rechtvaardige.*
uit geloof leven, d. i. gelukkig zijn, en wel door zijn geloof aan Gods beloften, die dan (vs. 37) vervuld worden.
terugtrekt, d. i. onttrekt aan onze gemeenschap, en dus afvalt van het geloof.
mijne ziel. Bij Habakuk, aan wien deze woorden ontleend zijn, is 't God, die spreekt.
39. *Doch wij* enz. De schrijver weet dit van zich zelven en vertrouwt het van zijne lezers (H. VI:9), ook om er hen toe aan te moedigen.
1. Aan het hoofd der lofrede op het geloof, opgevat in algemeenen zin, staat hier niet eene volledige beschrijving of bepaling daarvan, maar eene korte aanwijzing, wat het eigenlijk is.
1. *vast vertrouwen — hoopt*, d. i. innerlijken grond van zekerheid hebben omtrent de vervulling zijner verwachtingen voor de toekomst, overeenkomstig Gods beloften. And. *een vaste grond van hetgeen* enz.
overtuigd zijn van. And. *een bewijs voor.*
van dingen — ziet, d. i. aangaande de werkelijkheid der onzichtbare, hoogere wereld. Vgl. vs. 6, 27.
2. *hierom*, d. i. omdat zij leefden in zoodanig geloof, als vs. 1 beschreven is.
hebben de ouden getuigenis bekomen, d. i. staan de voorvaderen met lof in de H. Schrift vermeld.
3. *verstaan wij*, d. i. komen wij tot het inzicht of de overtuiging.
niet uit iets zichtbaars, maar alleen door den wil of het woord van God. Juister gezegd dan de gewone spreekwijze, ontleend aan 2 Makk. VII:28, luidt, dat de wereld uit niets geschapen is.
4. *meerder*, d. i. beter. Abels offer had door zijn geloof in Gods oogen meer waarde dan dat van Kaïn, wien het aan geloof ontbrak.
over — getuigde, d. i. aangaande zijn offer goede getuigenis aflegde, en wel door het aan te zien (Gen. IV:4).
spreekt hij nog, en wekt door zijn voorbeeld tot navolging op. And.: van wege zijn geloof roept zijn moord, als die eens onschuldigen, nog om wraak (H. XII:24, vgl. Gen. IV:10). Gew. t. *wordt nog van hem gesproken.*
5. *weggenomen*, t. w. van de aarde, en overgebracht in den hemel.

niet te zien; en hij werd niet ge-
vonden, dewijl God hem had wegge-
nomen. Want vóór zijne wegneming
heeft hij de getuigenis bekomen, dat
6. hij Gode behaagd had. ' Maar zonder
geloof is het onmogelijk hem te be-
hagen; want die tot God komt moet
gelooven, dat hij is en voor wie hem
7. zoeken een belooner wordt. ' Door
geloof vervaardigde Noach, toen hij
eene godspraak ontvangen had aan-
gaande hetgeen nog niet gezien werd
en bevreesd geworden was, de ark
tot behoudenis van zijn huisgezin,
en daardoor veroordeelde hij de we-
reld en werd hij erfgenaam der ge-
rechtigheid naar het geloof.
8. Door geloof gehoorzaamde Abra-
ham, toen hij geroepen werd, om
uit te gaan naar de plaats, welke
hij ten erfdeel ontvangen zou; en
hij ging uit, zonder te weten, waar
9. hij heenging. ' Door geloof werd hij
een bijwoner in het land der belof-
te, als in een vreemd land, en woonde
in tenten met Izaäk en Jakob, de
medeërfgenamen van dezelfde belof-
10. te; ' want hij verwachtte de stad,
die fundamenten heeft, welker kun-
stenaar en bouwmeester God is. '
11. Door geloof ontving ook Sara zelve
kracht tot grondlegging van een ge-
slacht, en wel boven den gezetten
leeftijd, dewijl zij hem getrouw acht-
12. te, die het beloofd had. ' Daarom
zijn er ook van éénen, en dat van
eenen verstorvene, geboren, gelijk de
sterren des hemels in menigte en als
het zand aan den oever der zee, dat
ontelbaar is.
13. In geloof zijn deze allen gestor-
ven, daar zij de beloften niet ver-
kregen, maar ze van verre gezien
en begroet, en beleden hadden, dat
zij vreemdelingen en bijwoners waren
14. op aarde; ' want die zoo iets zeggen,
leggen aan den dag, dat zij een va-
15. derland zoeken. ' En hadden zij ge-
dacht aan dat, vanwaar zij waren
uitgegaan, zij zouden gelegenheid ge-
had hebben, om terug te keeren. '
16. Doch nu zijn zij begeerig naar een

Vs. 7. Gen. VI:9; 2 Petr. II:5; Matth. XII:41. — Vs. 8. Gen. XII:4. — Vs. 9. Gen. XII:8, XIII:3, 18, XVIII:2, 6, 10. — Vs. 10. Vs. 16, H. XII:22, XIII:14; Openb. XX:1, 2, 10, 19.

Vs. 11. Gen. XVII:19, XVIII:10—15, XXI:1, 2. — Vs. 12. Rom. IV:18—21; Gen. XXII:17. — Vs. 13. Vs. 39; Gen. XXIII:4, XLVII:9. — Vs. 16. Vs. 10; Exod. III:6; Matth. XXII:32.

5. *dat hij Gode behaagd had.* Ontleend aan de grieksche vertaling van Gen. V:24, waar, in plaats van: *Henoch wandelde met God*, gelezen wordt: *Henoch behaagde aan God.*

6. Hier wordt de reden opgegeven, waarom vs. 5 Henochs geloof geroemd was. Het geloof is de band der gemeenschap van den mensch met God en het beginsel zijner gehoorzaamheid aan hem.

die tot God komt, t. w. om met hem gemeenschap te hebben. Vgl. H. VII:25, X:1.

dat hij is, of werkelijk bestaat, leeft en werkt.

voor wie hem zoeken, d. i. den band der gemeenschap met hem aanknoopen.

een belooner, t. w. zoowel van de werken der liefde als van het geloof des harten.

wordt, ten gevolge van hun zoeken.

7. *bevreesd geworden*, t. w. voor den watervloed, die weldra komen zou. Zijne vrees was het bewijs van zijn geloof aan hetgeen hem van godswege was bekend gemaakt. And. denken aan eerbiedige vrees voor God, waaruit zijne gehoorzaamheid voortvloeide.

daardoor, d. i. door het geloof, dat hij aan den dag legde. And. door de ark, die hij bouwde.

veroordeelde hij de wereld, d. i. stelde hij haar ongeloof ten toon. Vgl. Matth. XII:41, 42.

erfgenaam. Zie op H. I:2.

der gerechtigheid naar het geloof, d. i. der gerechtigheid, die langs den weg des geloofs verkregen wordt. Zij wordt hier aan Noach toegekend, evenals later aan Abraham (Gen. XV:6), vermoedelijk omdat hij in de Schrift de eerste is, die *een rechtvaardige* wordt genoemd (Gen. VI:9, vgl. Ezech. XIV:14, 20).

9. *een bijwoner* enz. Vgl. Ef. II:19. Er behoorde geloof toe, om, terwijl zij vele jaren lang als vreemdelingen onder tenten moesten omzwerven in Kanaän, dat land evenwel als het land te beschouwen, waarvan het bezit hun door God was toegezegd.

met Izaäk enz., d. i. evenals later Izaäk enz.

10. *die fundamenten heeft*, d. i. niet wankelbaar en bewegelijk, gelijk tenten (vs. 9), maar vast en duurzaam (vgl. H. XIII:14). Bedoeld wordt het hemelsche Jeruzalem. Vgl. Gal. IV:26.

11. *ook Sara zelve*, hoewel eerst ongeloovig (Gen. XVIII:12).

een geslacht. Gr. *een zaad*, d. i. eene nakomelingschap (vgl. vs. 12, 18).

en dat. Gew. t. *en baarde.*

12. *éénen*, d. i. Abraham.

verstorvene, d. i. afgeleefde.

geboren, t. w. uit Sara (vs. 11).

13. *deze allen*, t. w. de aartsvaders, van Abraham af (vs. 8). Vgl. vs. 15.

de beloften, d. i. de vervulling der beloften, die zij van God ontvangen hadden.

gezien. Gew. t. *gezien en geloofd.*

beleden hadden, gedurende hun aardsche leven. Zie Gen. XXIII:4, XLVII:9.

14. *zoo iets zeggen*, d. i. zich vreemdelingen en bijwoners noemen (vs. 13).

16. De zin is: Daar zij, zonder naar hun voormalig vaderland terug te keeren, zich vreemdelingen bleven noemen, toonen zij daardoor, dat zij enz.

beter, dat is, een hemelsch. Daarom
schaamt God zich hunner niet, om
hun God genoemd te worden; want
hij heeft hun eene stad bereid.
17. Door geloof heeft Abraham, toen
hij beproefd werd, Izaäk ten offer
gebracht; en hij, die de beloften
ontvangen had, bracht zijnen eenig-
18. geborene ten offer, ' van wien ge-
zegd was: In Izaäk zal u het
19. zaad genoemd worden; ' want
hij rekende, dat God machtig was,
om ook uit de dooden op te wekken,
vanwaar hij hem ook bij gelijkenis
20. wedergekregen heeft. ' Door geloof
zegende Izaäk Jakob en Ezau ook
21. aangaande het toekomende. ' Door ge-
loof zegende Jakob bij zijn sterven
elk der zonen van Jozef, en aanbad
hij, leunende op het bovenste van
22. zijnen staf. ' Door geloof gedacht
Jozef bij zijn einde aan den uittocht
der kinderen Israëls, en gaf hij bevel
aangaande zijn gebeente.
23. Door geloof werd Mozes, toen hij
geboren was, drie maanden lang door
zijne ouders verborgen, dewijl zij
zagen, dat het kind schoon was, en
zij het gebod des konings niet vrees-
24. den. ' Door geloof weigerde Mozes,
groot geworden, een zoon van Pha-
25. rao's dochter te heeten, ' en verkoos
hij liever met het volk Gods mis-
handeld te worden, dan een tijdelijk
26. genot der zonde te hebben, ' daar
hij den smaad van Christus voor
grooteren rijkdom hield dan de schat-
ten van Egypte; want hij zag op de
27. belooning. ' Door geloof verliet hij
Egypte, zonder den toorn des ko-
nings te vreezen; want daar hij den
Onzienlijke als 't ware zag, hield hij
28. vol. ' Door geloof verordende hij het
Pascha en de bestrijking met het bloed,
opdat de verderver hunne eerstgebo-
29. renen niet zou aanraken. ' Door ge-
loof gingen zij de Roode Zee door
als over droog land, terwijl de Egyp-
tenaren, toen zij er de proef van
30. namen, verdronken. ' Door geloof
vielen de muren van Jericho, nadat
zij zeven dagen lang waren omge-

Vs. **17—19.** Gen. XXII:1—12; Jac. II:21. — Vs. **18.** Gen. XXI:12; Rom. IX:7. — Vs. **20.** Gen. XXVII:27—29, 37—40. — Vs. **21.** Gen. XLVIII:15—20, XLVII:31. Vs. **22.** Gen. L:24. — Vs. **23.** Exod. II:2; Hand. VII:20. — Vs. **26.** H. XIII:13; Kol. I:24. — Vs. **28.** Exod. XII:21—23. — Vs. **29.** Exod. XIV:21—29. — Vs. **30.** Joz. VI:20.

16. *schaamt..zich..niet.* Zie op H. II:11.
eene stad. Vgl. vs. 10.
17. *de beloften ontvangen.* And. *de beloften* geloovig *aangenomen.* Bedoeld worden die beloften, voor welker vervulling het leven en behoud van Izaäk onmisbaar was (vs. 18).
18. *In Izaäk — genoemd worden,* d. i. In Izaäk zal het zaad, hetwelk uwe nakomelingschap bij uitnemendheid zal zijn, zijn oorsprong en grond hebben.
19. *vanwaar,* d. i. uit de dooden (vs. 18). And. *weshalve.*
bij gelijkenis, d. i. vergelijkenderwijs, of om zoo te spreken. Voor Abraham was Izaäk, toen hij op het altaar lag, als 't ware reeds gestorven.
20. *ook aangaande het toekomende.* Juist hieruit, dat de zegen daarover liep, bleek Izaäks geloof. Gew. t. *aangaande het toekomende.*
21. *elk der zonen van Jozef,* daarbij, evenals Izaäk (vs. 20), den jongsten (Ephraïm) stellende boven den oudsten (Manasse).
aanbad — staf. Woorden, ontleend aan de grieksche vertaling van Gen. XLVII:31, waar in het oorspronkelijke staat, dat *Israël zich boog aan het hoofdeinde van het bed,* en hier gebezigd ten proeve van Jakobs geloof, in zooverre hij, hoe verzwakt ook, nog vasthield aan God.
22. *Door geloof* enz. Zóó namelijk toonde Jozef zijn vast geloof aan de vervulling van Gods beloften.
23. *dewijl — schoon was.* Zij konden daardoor te minder besluiten, om het weg te doen, en vermoedden, dat het wellicht tot wat groots bestemd was.
23. *het gebod des konings,* om al de jongskens, die geboren werden, weg te doen.
24. *weigerde,* d. i. versmaadde het schijnbare voorrecht.
25. *genot der zonde,* d. i. der vermaken en der weelde van het egyptische hof, hier *zonde* genoemd, omdat Mozes die niet genieten kon, zonder ontrouw te worden aan het volk Gods, waartoe hij behoorde. Vgl. H. III:12, 13, X:26.
26. *den smaad van Christus,* d. i. een smaad, gelijk aan dien, welken Christus droeg (vgl. 2 Kor. I:5). Mozes zoowel als Christus leed dien smaad voor de eer van God en het heil des volks. De uitdrukking is gekozen met het oog op den smaad, dien de toenmalige christenen om Christus' wil te dragen hadden (H. X:32—34).
van Egypte. Gew. t. *in Egypte.*
de belooning. Vgl. H. X:35.
27. *verliet hij Egypte.* Dit schijnt te doelen op den uittocht uit Egypte aan het hoofd des volks, of wel op het plan daartoe, door Mozes opgevat en uitgevoerd, trots allen tegenstand en toorn van Pharao. Daarvan worden dan vs. 28, 29 nog een paar opmerkelijke bijzonderheden vermeld. And. denken aan zijne vlucht naar Midian.
28. *de bestrijking,* t. w. van de zijposten en bovendorpels van de huizen der Israëlieten.
30. *Door geloof,* d. i. Dewijl er vast geloof was in de Israëlieten en in Jozua, hun aanvoerder.

31. gaan. ' Door geloof kwam Rachab,
de hoer, niet met de ongehoorzamen
om, daar zij de verspieders had op-
genomen met vrede.
32. En wat zal ik nog meer zeggen?
Want de tijd zal mij tekortschieten
bij het verhalen van Gideon, van
Barak en Simson en Jephta, van
David en Samuël en de profeten, '
33. die door geloof koninkrijken ten on-
der brachten, gerechtigheid uitoefen-
den, beloften verkregen, leeuwenmui-
34. len stopten, ' de kracht des vuurs
uitbluschten, de scherpte des zwaards
ontvloden, kracht verkregen uit zwak-
heid, sterk werden in den oorlog,
heirlegers van vreemden deden wij-
35. ken. ' Vrouwen bekwamen hare doo-
den door opstanding weder. Anderen
werden uitgerekt, zonder de verlos-
sing aan te nemen, opdat zij eene
betere opstanding mochten verkrijgen. '
36. Weer anderen ondergingen bespotting
en geeseling, ja ook banden en ge-
37. vangenis. ' Er werden er gesteenigd,
middendoor gezaagd, met het zwaard
ter dood gebracht. Er liepen er om
in schapevachten, in geitevellen, die
gebrek leden, die verdrukt, die mis-
38. handeld werden, ' — de wereld was
hunner niet waardig — die omdoolden
in woestijnen en gebergten en spe-
lonken en de kloven der aarde. '
39. En deze allen, die door het geloof
getuigenis bekwamen, droegen de be-
40. lofte niet weg, ' daar God voor ons
iets beters had voorzien, opdat zij niet
zonder ons zouden volmaakt worden.

Vs. 31. Joz. VI : 23, II : 1—16; Jac. II : 25; Matth. XXI : 32, 33. — Vs. 32. Richt. VI—VIII, IV, XI. — Vs. 33. Dan. VI. — Vs. 34. Dan. III; 1 Kon. XIX; 2 Kon. VI : 31; Richt. XVI : 28—30; 2 Kon. XX : 1—11.

Vs. 35. 1 Kon. XVII : 17—24; 2 Kon. IV : 18—37; 2 Makk. VI : 18—31, VII. — Vs. 36. Jer. XXXVII : 13—21. — Vs. 37. 2 Chron. XXIV : 20, 21. — Vs. 38. 1 Kon. XIX : 9, 10. — Vs. 39. Vs. 13.

31. *Door geloof* enz. Rachab hield zich overtuigd, dat de God van Israël zijn volk in het bezit zou stellen van het beloofde land.

de hoer. Deze bijnaam, dien Rachab draagt in het O. T., wordt hier aan haren naam toegevoegd, om de kracht des geloofs te sterker te doen uitkomen, daar het zelfs zulk eene vrouw tot God kon brengen. Vgl. Jac. II : 25.

de ongehoorzamen, d. i. de overige inwoners van Jericho, die tegenstand boden aan Gods volk en daardoor ongehoorzaam waren aan God zelven.

32. *Samuël.* Na David vermeld, omdat hij mede behoort tot de profeten.

33. *koninkrijken ten onder brachten.* Dit geldt b. v. van Gideon, en vooral van David.

gerechtigheid uitoefenden, d. i. het recht spraken en handhaafden, zooals de richters, David, Salomo enz. And. *deugd beoefenden.*

beloften (zie op vs. 13) *verkregen*, zooals Gideon, David enz.

leeuwenmuilen stopten. Dit deden Simson, David, Daniël.

34. *de kracht — uitbluschten*, zooals van de drie vrienden van Daniël verhaald wordt.

de scherpte — ontvloden, zooals David meermalen, Elia, Eliza en anderen.

kracht — zwakheid. Dit kan op Simson zien, en ook op Hizkía.

sterk werden — wijken, b. v. de makkabeeuwsche helden.

35. *Vrouwen — weder.* Zooals de weduwe te Zarfat, ten tijde van Elia, en de Sunamietische, in de dagen van Eliza.

Anderen enz. Hiermede worden, behalve de negentigjarige Eleazar, de zeven makkabeeuwsche broeders bedoeld, aan wie, evenals aan hunne moeder, door Antíochus *verlossing* werd aangeboden, onder voorwaarde van ontrouw aan God, doch die dit aanbod afwezen in verwachting van *eene betere opstanding*, dan zij door de aangeboden verlossing zouden verkregen hebben, t. w. de opstanding ten leven.

36. Ook het hier vermelde schijnt op het makkabeeuwsche tijdvak te doelen.

37. *gesteenigd*, zooals Zacharía, de zoon van Jojada, en, volgens de overlevering, Jeremia.

middendoor gezaagd. De overlevering bericht dit van Jezaja, onder Manasse. De gew. t. voegt er bij: *verzocht* (t. w. tot afval), of *beproefd.*

met het zwaard ter dood gebracht, zooals, ten tijde van Elia, vele profeten onder Achab.

Er liepen er om enz., d. i. getroostten zich om des geloofs wil allerlei ontbering en lijden. Zie ook vs. 38.

38. *de wereld — waardig.* In plaats van die geloofshelden wegens hun lijden te beklagen, moet men veeleer de zondige wereld beklagen, aan welke zij zich onttrokken, omdat zij hen niet waardeeren kon.

39. *deze allen*, t. w. de van vs. 4 af genoemden.

getuigenis bekwamen, d. i. in de Schrift, van wege hun vast vertrouwen op God en zijne beloften, met eere vermeld staan. Zie op vs. 2.

droegen de belofte niet weg, d. i. zijn niet gekomen tot het genot van de vervulling der hoogste belofte van God (zie op vs. 13), die van het heil in Christus. Er waren vs. 33 allerlei beloften van anderen aard bedoeld.

40. *daar God — had voorzien*, d. i. daar Gods Voorzienigheid voor ons, christenen, iets beters had bestemd, dan hun te beurt viel. De volkomen vervulling toch der groote belofte, vs. 39 bedoeld, was thans nabij.

opdat zij — volmaakt worden. Het doel van Gods beschikking is, blijkens de uitkomst, onze *volmaking* (zie op H. VII : 11), ons deelgenootschap aan het heil in Christus. Ware zijne belofte (vs. 39) vroeger, vóór onze geboorte, vervuld, de genoemde geloofshelden zouden haar weggedragen hebben *zonder ons.* Thans komen zij niet tot dat heil, zonder dat wij mede daarin deelen.

HOOFDSTUK XII.

Vermaning tot volharding, met het oog op het voorbeeld van Jezus (vs. 1—4), en tot lijdzaamheid onder de vaderlijke tuchtigingen van God (vs. 5—11). Opwekking, om niet te verflauwen of af te wijken (vs. 12—17), aangedrongen door de voorstelling van de heerlijkheid des N. Verbonds (vs. 18—24), hetwelk onvergankelijk is (vs. 25—29).

1. Derhalve laat ook ons, daar wij
zoo groot eene wolk van getuigen
rondom ons hebben, allen last en de
licht belemmerende zonde afleggen
en met volharding den wedloop, die
2. ons is voorgesteld, loopen, ' ziende
op den aanvanger en voleinder des
geloofs, Jezus, die, om de vreugde,
hem voorgesteld, het kruis heeft ver-
dragen, met verachting der schande,
en zich gezet heeft aan de rechterhand
3. van den troon Gods. ' Houdt toch
hem voor oogen, die van de zonda-
ren zoodanige tegenspraak tegen zich
verdragen heeft, opdat gij niet moe-
de wordt en in uwe zielen bezwijkt. '
4. Nog hebt gij niet ten bloede toe
wederstaan in uw strijden tegen de
5. zonde; ' en gij hebt de vermaning
vergeten, die u als zonen toespreekt:
Mijn zoon! acht de tuchtiging
des Heeren niet gering, en
bezwijk niet, als gij door hem
6. bestraft wordt; ' want dien de
Heer liefheeft, tuchtigt hij,
en hij geeselt iederen zoon,
7. dien hij aanneemt. ' Indien gij
tuchtiging ondergaat, zoo gedraagt
God zich jegens u als jegens zonen.
Welke zoon toch is er, dien zijn
8. vader niet tuchtigt? ' Maar zijt gij
zonder tuchtiging, die het deel van
allen geworden is, dan zijt gij bas-
9. taarden, en geen zonen. ' Verder, wij
hadden de vaders onzes vleesches wel
tot tuchtigers en ontzagen hen: zul-
len wij niet veelmeer aan den Va-
der der geesten ons onderwerpen en

Vs. 1. 1 Kor. IX:24; 2 Tim. IV:7, 8. — Vs. 2. H. I:3, II:9, 10, VIII:1; Luc. XXIV:26.

Vs. 5, 6. Spreuk. III:11, 12; Openb. III:19.

1. *zoo groot eene wolk van getuigen*, d. i. zoo groote schaar of dichte drom van geloofshelden, die door hun doorluchtig voorbeeld getuigenis hebben afgelegd aangaande de waarde en kracht des geloofs. In H. XI opgenoemd, vormen zij als 't ware eene beeldengalerij, niet ongelijk aan die der overwinnaars in de grieksche spelen, die te Olympia en elders tot aanmoediging der strijders was ten toon gesteld. And. vatten *getuigen* op in den zin van *toeschouwers*, alsof die geloofshelden op onzen wedstrijd belangstellend nederzien.

afleggen allen last. Evenals de kampvechters of wedloopers alles aflegden, wat hen hinderen kon, zoodat zij bijkans geheel naakt waren. In 't bijzonder moesten de hebreeuwsche christenen van hunne gehechtheid aan de inzettingen en gebruiken van den mozaïschen eeredienst, die zij nog bleven onderhouden, geheel afstand doen.

de licht belemmerende zonde, d. i. die ons, evenals een laag nederhangend kleed, in het voortgaan hindert. Bedoeld schijnt vooral de zonde van afval en terugkeer tot het Jodendom.

den wedloop. Zie op Hand. XX:24.

die ons is voorgesteld. De loopbaan ligt daar vóór ons, en wij zijn haar aanvankelijk ingetreden.

2. *op den aanvanger — des geloofs*, d. i. op hem, die door hetgeen hij geweest is, gedaan heeft en nog doet, het geloof in ons doet ontkiemen, aankweekt en tot volkomenheid brengt. Met het oog op hem kan het ons aan kracht tot volharding niet ontbreken. Vgl. op H. II:10. And. *op den oversten leidsman en voleinder des geloofs*, d. i. op hem, die ons in de beoefening des geloofs is voorgegaan en haar in zich zelven tot volkomenheid gebracht heeft.

om de vreugde, hem voorgesteld, d. i. om het heerlijk loon te verwerven, dat hij na volbrachten strijd verwachten mocht in den hemel. Vgl. H. I:3, 9, Fil. II:10, 11. Voor de wedloopers lagen de belooningen, den overwinnaars toegedacht, aan het einde der baan op sierlijke tafels te prijken. And. *in plaats van de vreugde, hem voorgesteld*, d. i. die hij vóór zijne menschwording in den hemel genoot en had kunnen blijven genieten.

2. *der schande*, aan de kruisstraf verbonden.

zich gezet — troon Gods. Zie op Rom. VIII:34.

3. *zoodanige tegenspraak*, d. i. zóó grooten en hevigen tegenstand.

4. *niet ten bloede toe*, d. i. niet zóó, dat gij, om getrouw te blijven, uw bloed hebt moeten storten of den marteldood ondergaan, gelijk de geloofshelden des O. Verbonds en ook Christus zelf.

tegen de zonde, d. i. tegen het gevaar van afval, waaraan gij blootstaat. Vgl. op vs. 1.

5. *de vermaning*, die, daar zij u *zonen* noemt, even vertroostend als ernstig tot u spreekt.

de tuchtiging, die, door middel van lijden en beproeving, uwe opvoeding en zedelijke verbetering bedoelt.

6. De zin is: Het lijden, dat u overkomt, is eene proeve van Gods vaderlijke liefde, van zijne zorg voor uwe hoogste belangen. Vgl. vs. 7, 8.

7. *Indien — ondergaat.* And lez. *Ter tuchtiging verdraagt gij.*

niet tuchtigt, althans niet nu en dan.

8. *van allen*, t. w. van alle kinderen Gods. Bedoeld worden vooral de H. XI genoemde geloofshelden.

bastaarden, die, als buiten huwelijk verwekt, door den vader niet erkend worden, en aan wie hij zich dus ook niet laat gelegen zijn.

9. *de vaders onzes vleesches*, d. i. onze aardsche vaders, door wie wij het tijdelijke leven ontvangen hebben, en die zich doorgaans dáárom alleen bekommeren.

den Vader der geesten, d. i. hem, uit wien niet alleen ons ligchamelijk, maar ook ons geestelijk leven is, die ons niet slechts voedt, maar ook opvoedt en vormt naar den geest. Zoo wordt God Num. XVI:22, XXVII:16 *de Vader der geesten van alle vleesch* genoemd.

10. leven? ' Want zij tuchtigden ons,
voor weinige dagen, naar hun goed-
dunken; maar hij tuchtigt ons te
onzen nutte, opdat wij zijner heilig-
11. heid deelachtig worden. ' Alle tuchti-
ging nu schijnt, als zij tegenwoordig
is, geen zaak van vreugde, maar
van droefheid te zijn; doch later le-
vert zij hun, die door haar geoefend
zijn, eene vrucht van gerechtigheid
op, die vrede aanbrengt.
12. Daarom, richt de verslapte
handen en de mat geworden
13. knieën op, ' en maakt rechte
gangen met uwe voeten, opdat
het kreupele niet ontwricht, maar
14. veeleer genezen worde. ' Tracht naar
vrede met allen, en naar de heili-
ging, zonder welke niemand den
15. Heer zien zal; ' en ziet toe, dat
niet iemand verachtere van de genade
Gods, dat niet eenige wortel
van bitterheid opschiete en
onrust verwekke en door haar velen
16. besmet worden; ' dat niet iemand
een hoereerder zij of onheilige, ge-
lijk Ezau, die voor ééne spijze zijn
recht van eerstgeboorte verkocht. '
17. Want gij weet, dat hij ook daarna,
toen hij den zegen wilde beërven,
verworpen werd; want hij vond geen
plaats voor berouw, hoewel hij dien
zegen met tranen zocht.
18. Want gij zijt niet toegetreden tot
een tastbaren berg, en brandend vuur,
en donkerheid, en duisternis, en on-
19. weder, ' en bazuingeklank, en geluid
van woorden, welks hoorders baden,
dat er hun geen woord mocht wor-
20. den bijgevoegd; ' want zij konden
het gebod niet verdragen: Ook in-
dien een dier den berg aan-
raakt, zal het gesteenigd wor-
21. den. ' En — zóó vreeselijk was het-
geen er verscheen — Mozes zeide:
Ik ben verschrikt en beven-

Vs. **10**, **11**. 1 Petr. I:6, 7; 2 Kor. IV:17; Rom. V:3—5, VIII:18. — Vs. **12**. Jez. XXXV:3. — Vs. **13**. Spr. IV:26. — Vs. **14**. Rom. XII:18, XIV:19; Matth. V:9, VII:23; Openb. XXI:29.

Vs. **15**. H. X:24, 25; Deut. XXIX:18. — Vs. **16**, **17**. Gen. XXV:33, XXVII:37. — Vs. **18—29**. H. X:26—31. — Vs. **18—21**. Deut. IV:11, 12; Exod. XX:18, 19, XIX:12, 13; Deut. IX:19.

9. *en leven*, d. i. en daardoor het ware, eeuwige leven deelachtig worden. Vgl. H. X:38, 39.

10. *voor weinige dagen*, d. i. gedurende den korten tijd onzer kindschheid en onmondigheid.

naar hun goeddunken, d. i. niet zonder dwaling en willekeur.

te onzen nutte, d. i. zoo lang en zoo vaak als hij dit voor ons wezenlijk belang noodig acht.

opdat wij enz., d. i. opdat wij heilig worden zouden, gelijk hij heilig is: het hoogste doel, dat wij ons kunnen voorstellen.

11. *Alle tuchtiging*, t. w. door God over ons beschikt. Van de vaak willekeurige bestraffing onzer aardsche vaders (vs. 9, 10) is hier geen sprake meer.

geoefend, d. i. tot verbetering geleid.

vrucht van gerechtigheid. Bedoeld wordt de gerechtigheid of zedelijke volkomenheid als vrucht.

12. Met toespeling op de beeldspraak, aan den wedloop (vs. 1) ontleend, volgt hier eene vernieuwde waarschuwing tegen afval, op grond van het gezegde over de beproevingen (vs. 4—11).

13. *rechte gangen.* De wedlooper, die ter zijde uitweek, kon het doel niet tijdig bereiken.

opdat het kreupele enz., d. i. opdat de kreupelen of zwakken onder u, die als op twee gedachten hinken (vgl. 1 Kon. XVIII:21), niet afvallen of bezwijken, maar staande blijven en door oefening en inspanning leeren voortgaan op den goeden weg.

14. *den Heer*, d. i. Christus, bij zijne aanstaande wederkomst (H. IX:28). And. God (vs. 5, 6).

15. *verachtere van de genade Gods*, d. i. door zijnen zondigen wandel allengs ontrouw worde aan het christendom. Vgl. H. IV:1.

eenige wortel van bitterheid, d. i. eenig verborgen beginsel des kwaads, dat, als het zich ontwikkelt, bittere vruchten voortbrengt.

15. *onrust verwekke*, t. w. in de gemeente.

16. *een hoereerder*, d. i. in den theokratischen zin des O. T., een afvallige afgodendienaar (vgl. op Matth. XII:39). Tegen hoererij in eigenlijken zin wordt gewaarschuwd H. XIII:4.

gelijk Ezau, die enz. Zóó deden de christenen, de eerstgeborenen des N. V. (vs. 23), als zij door ontrouw aan Christus voor het genot van rust en vrede met hunne volksgenooten hunne christelijke voorrechten lichtvaardig prijsgaven.

17. *den zegen*, aan de eerstgeboorte verbonden.

verworpen werd, daar de zegen, aan Jakob geschonken, niet werd teruggenomen. Zoo zouden ook de afvallige christenen hunne versmade voorrechten nimmer kunnen terugontvangen. Vgl. H. VI:4—6, X:29.

hij vond — berouw, d. i. zijn berouw kwam te laat en was vruchteloos. And. verklaren: Het gelukte hem niet, bij zijnen vader verandering van zin teweeg te brengen.

dien zegen. Gr. *dien.* And. *het*, t. w. het berouw.

18—24. Men vindt hier, evenals H. II:2—4, X 28, 29, maar op meer sierlijken trant en breedsprakiger, eene vergelijking tusschen het O. en N. Verbond, ten einde, op grond van het hemelsbreed verschil, wat aard en strekking betreft, de hooge voortreffelijkheid der nieuwe bedeeling sterk te doen uitkomen en daardoor af te schrikken van gevreesden afval.

18. *gij zijt niet toegetreden*, t. w. toen gij tot het christendom overgingt. De majesteit der wetgeving op Sinaï wordt hier, vs. 18—21, afgemaald met trekken, uit het mozaïsche verhaal genomen.

brandend vuur. And. *brandende door vuur.*

20. *gesteenigd.* Gew. t. *gesteenigd of met een pijl doorschoten.*

22. de. ' Maar gij zijt toegetreden tot
den berg Sion en de stad des leven-
den Gods, het hemelsche Jeruzalem,
en tot de duizenden van engelen, '
23. eene gansche vergadering, en tot de
gemeente der eerstgeborenen, die op-
geschreven zijn in de hemelen, en
tot den rechter van allen, God, en
tot de geesten der rechtvaardigen,
24. die volmaakt zijn geworden, ' en tot
den Middelaar eens nieuwen verbonds,
Jezus, en tot het bloed der bespren-
ging, 'twelk iets beters spreekt, dan
dat van Abel.
25. Ziet toe, dat gij hem, die spreekt,
niet verwerpt. Want indien zij niet
ontkomen zijn, welke hem verwier-
pen, die op aarde zijne godspraken
gaf, veel minder wij, als wij ons van
hem afkeeren, die uit de hemelen
26. spreekt; ' wiens stem toen de aarde
bewogen heeft, maar die nu heeft
beloofd, zeggende: Nog éénmaal
zal ik schudden niet alleen
de aarde, maar ook den he-
27. mel. ' Dit nog éénmaal nu duidt
de verandering van het bewegelijke
aan, als gemaakt geworden, opdat
't geen niet bewegelijk is blijven zou. '
28. Daarom, dewijl wij een onbewegelijk
koninkrijk ontvangen, laat ons dank-
baarheid bewijzen en door haar God
welbehagelijk dienen met eerbied en
29. vreeze. ' Want ook onze God is
een verterend vuur.

HOOFDSTUK XIII.

Opwekking tot broederlijke liefde (vs. 1—3), huwelijkstrouw (vs. 4), vergenoegdheid (vs. 5, 6), getrouwheid aan het christendom (vs. 7—15), milddadigheid (vs. 16). Vermaning, om de voorgangers te eeren en voor den schrijver te bidden (vs. 17—19). Zegenwenschen en berichten (vs. 20—25).

1, 2. De broederliefde blijve! ' Vergeet
de gastvrijheid niet; want door deze
hebben sommigen onwetend engelen
3. geherbergd. ' Gedenkt de gevange-

Vs. 22, 23. Openb. XIV: 1, III: 12, XXI: 2, 10; Gal. IV: 26; Luc. X: 20. — Vs. 24. H. XI: 4; 1 Petr. I: 2; Gen. IV: 10. — Vs. 25. H. II: 2, 3.

Vs. 26. Hagg. II: 7. — Vs. 29. Deut. IV: 24.
Vs. 1. Rom. XII: 10. — Vs. 2. Gen. XVIII, XIX; Rom. XII: 13. — Vs. 3. H. X: 33, 34.

22. *gij zijt toegetreden.* Zie op vs. 18. De innerlijke heerlijkheid des N. Verbonds wordt vs. 22—24 geteekend met trekken, aan Jeruzalem ontleend.

den berg Sion. Tegenover Sinaï (vs. 18) is de tempelberg, waar God geacht werd te wonen en vanwaar het beloofde heil zou uitgaan, het zinnebeeld van het ware godsrijk, in den hemel reeds aanwezig. Evenzoo is *de stad des levenden Gods* (vgl. H. XI: 10) *het hemelsche Jeruzalem.*

23. *eene gansche vergadering.* Nadere omschrijving van hetgeen vs. 22 voorafgaat: *de duizenden van engelen.*

der eerstgeborenen, d. i. dergenen, die uit de volgelingen van Jezus, eerder dan anderen, reeds burgers van het godsrijk geworden zijn, alsof zij eerstgeboren zonen van God waren (vgl. Rom. VIII: 29).

die opgeschreven zijn in de hemelen, d. i. reeds als werkelijke burgers op de registers van den hemel staan. Vgl. op Luc. X: 20, Fil. IV: 3.

den rechter van allen, God. And. *den rechter, die God is van allen.*

de geesten, van het aardsche ligchaam ontbonden. Vgl. 1 Petr. III: 19.

der rechtvaardigen, die volmaakt zijn geworden, d. i. der geloofshelden van het O. Verbond, die thans, ontslapen zijnde, den staat der volkomenheid door Christus bereikt hebben (vgl. H. XI: 39, 40).

24. *het bloed der besprenging*, d. i. het bloed van Christus, dat hen, die gelooven, ontzondigt. Vgl. op H. X: 22.

iets beters — Abel. Het onschuldig vergoten bloed van Abel riep om wraak tegen den moordenaar (Gen. IV: 10); dat van Christus daarentegen verkondigt vergeving aan allen.

24. *dan dat van Abel.* And. *dan Abel*, met terugslag op H. XI: 4.

25. *hem, die spreekt*, d. i. God. Vgl. vs. 26, 29.

die op aarde — gaf, d. i. God, die vroeger door Mozes tot Israël sprak.

die uit de hemelen spreekt, d. i. God, die thans door Christus, den uit den hemel gezondene, zijne stem laat hooren. Vgl. H. I: 1. And. Christus.

26. *toen*, t. w. bij de wetgeving op Sinaï.

nu, d. i. met het oog op den tegenwoordigen tijd en de aanstaande groote gebeurtenissen.

27. *nog éénmaal*, en dus later niet meer.

het bewegelijke, d. i. het vergankelijke, hetwelk, omdat het *gemaakt* is, aan verandering is onderworpen. Bedoeld wordt de tegenwoordige orde van zaken onder het O. Verbond. Vgl. H. IX: 24.

't geen niet bewegelijk is, d. i. het nieuwe verbond of hemelsche Jeruzalem (vs. 22, H. XI: 10), de toekomende orde van zaken (H. II: 5), de nieuwe hemel en nieuwe aarde (2 Petr. III: 13).

28. *een onbewegelijk koninkrijk.* Zie op vs. 27.

ontvangen, t. w. bij de aanstaande wederkomst van Christus (H. IX: 28, X: 37).

dankbaarheid bewijzen. And. *de genade vasthouden.*

29. De zin is: Niet minder dan de God des O. Verbonds is onze God niet enkel een God van genade, maar ook van wrake, die de schuldige overtreders op geduchte wijze straft. Vgl. H. II: 3, IV: 1, VI: 4, X: 27—31.

1. *De broederliefde.* Vgl. 2 Petr. I: 7. Zie ook op H. X: 24.

blijve, d. i. worde bij voortduring door u beoefend. Vgl. H. VI: 10, X: 33, 34.

2. *sommigen*, zooals Abraham en Lot.

nen, als medegevangenen; hen, die
mishandeld worden, als die zelve ook
4. in een ligchaam zijt. ' Het huwelijk
zij in eere bij allen en het bed on-
besmet; doch hoereerders en overspe-
5. lers zal God oordeelen. ' Weest niet
geldgierig van aard; vergenoegt u
met hetgeen gij hebt, want hij heeft
gezegd: Ik zal u niet begeven,
en ik zal u niet verlaten; '
6. zoodat wij met goeden moed zeggen:
De Heer is mij een helper, en
ik zal niet vreezen; wat zal
een mensch mij doen?
7. Gedenkt uwe voorgangers, die u
het woord Gods verkondigd hebben;
beschouwt den uitgang van hunnen
8. wandel, en volgt hun geloof na. ' Je-
zus Christus is gisteren en heden de-
9. zelfde en tot in eeuwigheid. ' Laat u
niet door velerlei en vreemde leeringen
vervoeren; want het is goed, dat het
hart gesterkt worde door genade, niet
door spijzen, waarvan zij, die er in
wandelden, geen nut gehad hebben. '
10. Wij hebben een altaar, waarvan zij,
die den tabernakel dienen, niet kun-
11. nen eten. ' Want van de dieren,
wier bloed door den hoogepriester in
het heiligdom gebracht wordt, van
deze worden de ligchamen verbrand
12. buiten de legerplaats. ' Daarom heeft
ook Jezus, opdat hij door zijn eigen
bloed het volk heiligen zou, buiten
13. de poort geleden. ' Zoo laat ons dan
tot hem uitgaan buiten de leger-
14. plaats, zijnen smaad dragende; ' want
wij hebben hier geen blijvende stad,
15. maar zoeken de toekomende. ' Laat
ons dan door hem te allen tijde Gode
een offer des lofs brengen, dat is,
de vrucht van lippen, die zijnen
16. naam belijden. ' En vergeet de wel-
dadigheid en mededeelzaamheid niet;
want in zulke offers heeft God be-
hagen.
17. Weest uwen voorgangeren gehoor-
zaam en onderdanig; want zij waken
over uwe zielen, als die rekenschap
geven zullen; opdat zij dit met vreug-

Vs. **5.** 1 Tim. VI:6—10; Joz. I:5. — Vs. **6.** Ps. CXVIII:6. — Vs. **9.** H. IX:10; Ef. IV:14. — Vs. **11.** Lev. XVI:27. — Vs. **12.** Joh. XIX:18. — Vs. **13.** H. XI:26.

Vs. **14.** H. X:34, XI:10, 14, 16, XII:22; Fil. III:20. — Vs. **15.** 1 Petr. II:5; Hoz. XIV:3. — Vs. **16.** Fil. IV:18. — Vs. **17.** 1 Thess. V:12, 13; Ezech. III:17, 18.

3. *als medegevangenen*, d. i. u als in hunne plaats stellende. Vgl. Matth. XXV:36.

in een ligchaam zijt, en dus niet alleen blootgesteld aan het gevaar van gelijke mishandeling, maar ook in staat, om u te verplaatsen in hunnen toestand.

4. *bij allen*, d. i. onder alle standen. And. *in alles*, d. i. in allen opzichte.

doch. And. lez. *want.*

5. *hetgeen gij hebt.* And. *hetgeen voorhanden is.*

7. *uwe voorgangers*, d. i. uwe reeds ontslapen leeraars (vs. 17, 24).

8. De zin is: Al treden uwe voorgangers af (vs. 7), Jezus Christus blijft altijd dezelfde in zijne macht, waarheid, liefde en trouw.

9. *vreemde leeringen*, ontleend aan het Jodendom en daardoor vreemd aan Jezus Christus en zijn evangelie (vs. 8).

vervoeren. Gew. t. *rondvoeren.*

door genade, t. w. van God in Christus geschonken. Vgl. H. XII:15.

door spijzen. Bedoeld zijn offermaaltijden (vs. 10, vgl. H. IX:10) en andere uitwendige plechtigheden van den joodschen eeredienst, waaraan de Hebreërs nog altijd zeer gehecht waren.

er in wandelden, d. i. er in leefden, zich er mede bezig hielden en er hun heil van verwachtten.

10. Hier wordt het kruis van Christus bedoeld, waarop hij zich zelven Gode geofferd heeft (vs. 11, 12, vgl. H. IX:14). De offermaaltijd der christenen nu bestaat in het genot van het heil, door het offer van Christus aangebracht. Aan dat heil kunnen zij geen deel hebben, *die den tabernakel dienen*, d. i. die nog van harte deelnemen aan de joodsche offermaaltijden (vs. 9) of tot het Jodendom terugkeeren.

11. *wier bloed.* Gew. t. *wier bloed voor de zonde.*

gebracht wordt, t. w. op den grooten verzoendag. Vgl. H. IX:12, 13.

verbrand, en dus niet gegeten.

buiten de legerplaats, t. w. der Israëlieten in de woestijn. Door deze zinnebeeldige handeling werden de overblijfselen van het zoenoffer verwijderd uit de gemeenschap des volks.

12. *heiligen zou.* Zie op H. II:11.

buiten de poort, t. w. van Jeruzalem, de toenmalige legerplaats des volks. Hierdoor wordt aangeduid, dat het door Jezus gebrachte offer in geen betrekking staat tot het Jodendom.

13. *tot hem — legerplaats*, d. i. voor goed het Jodendom vaarwelzeggen, om alleen bij hem ons heil te zoeken.

zijnen smaad dragende, d. i. den smaad ons getroostende, die ons om zijnentwil wordt aangedaan. Vgl. H. XI:26.

14. *geen blijvende stad*, zooals de Joden in hun Jeruzalem meenden te bezitten.

zoeken de toekomende, d. i. onze verwachting strekt zich uit naar het hemelsche Jeruzalem (H. XII: 22), dat blijft. Vgl. H. XI:10, 14, 16, XII:27, 28.

15. *door hem*, d. i. door Jezus, die zich zelven voor ons geofferd heeft (vs. 12).

de vrucht van lippen enz., d. i. bestaande in woorden, opgeweld uit het dankbaar en geloovig hart, die aan God de eere geven en het bewijs opleveren, dat wij met vrijmoedigheid voor hem durven uitkomen. Zie Ps. L:14, 23, LXIX:31, 32, CXVI: 17.

16. *vergeet — niet*, d. i. vergeet niet bij het woord (vs. 15) ook de daad te voegen.

17. *dit*, t. w. het waken over uwe zielen.

de mogen doen, en niet al zuchten-
18. de; want dit is u niet nuttig. ' Bidt
voor ons; want wij zijn er van over-
tuigd, dat wij een goed geweten heb-
ben, daar wij in alles goed willen
19. wandelen. ' En te meer verzoek ik u
dit te doen, opdat ik te spoediger u
moge wedergegeven worden.
20. De God nu des vredes, die den
grooten Herder der schapen, groot
door het bloed eens eeuwigen ver-
bonds, onzen Heer Jezus, uit de
21. dooden heeft wedergebracht, ' vol-
make u in alle goed werk tot het
doen van zijnen wil, en werke in u
hetgeen hem welbehagelijk is, door
Jezus Christus. Hem zij de heerlijk-
heid tot in eeuwigheid! Amen.
22. Ik bid u, broeders! verdraagt het
woord der vermaning; want ik heb
u ook maar kortelijk geschreven. '
23. Weet, dat onze broeder Timótheüs
losgelaten is, met wien, zoo hij spoe-
dig komen mocht, ik u zien zal. '
24. Groet al uwe voorgangers en al de
heiligen. U groeten die van Italië
zijn.
25. De genade zij met u allen! Amen.

Vs. **19**. Phil. 22. — Vs. **20**, **21**. 1 Thess. V : 23. Vs. **20**. H. IX : 12; 1 Petr. V : 10. — Vs. **25**. Tit. III : 15.

18. *voor ons.* De schrijver bedoelt zich zelven (vs. 19) en moet aan zijne lezers van nabij bekend zijn geweest (vs. 19, 23).

zijn er van overtuigd enz. Het schijnt, dat hun omtrent hem min gunstige geruchten ter oore gekomen waren of komen konden. Gew. t. *vertrouwen* enz.

19. *u moge wedergegeven worden*, d. i. door Gods beschikking tot u moge wederkeeren (vgl. vs. 23). Hij was dus vroeger onder hen werkzaam geweest en thans verhinderd tot hen te komen.

20. *groot — verbonds*, d. i. die door het bloed, dat hij tot inwijding van een nieuw verbond voor zijne schapen gestort heeft (H. IX : 12), de herder bij uitnemendheid (vgl. H. II : 10, IV : 14) geworden is. Vgl. Hand. XX : 28.

groot. Dit woord is hier ingevuld.

21. *door Jezus Christus.* Dit behoort bij *werke in u.*

Hem, d. i. Gode. And. Christus.

tot in eeuwigheid. Gew. t. *tot in alle eeuwigheid.*

22. *het woord der vermaning*, tot u gericht in dezen brief. Vgl. de Inl.

maar kortelijk, zoodat mij, tegen mijne bedoeling, licht iets scherps of min duidelijks kan ontvallen zijn.

23. *onze broeder Timótheüs.* Zie de Inl. op 1 Tim.

losgelaten is. Uit welke gevangenschap, is niet bekend.

spoedig, d. i. nog vóór mijne afreize. Gr. *spoediger*, t. w. dan ik durf verwachten.

24. *voorgangers.* Vgl. vs. 7.

al de heiligen. Zie op Hand. IX : 13.

die van Italië zijn, d. i. van Italië afkomstig zijn en zich thans hier bij mij bevinden.

DE BRIEF

VAN

JACOBUS.

INLEIDING.

De brief, die den naam van Jacobus draagt, is de eerste van de zoogenaamde algemeene zendbrieven, oorspronkelijk aldus geheeten, niet omdat zij, meer dan de andere brieven des N. T., eene algemeene strekking hebben of voor de geheele christenheid bestemd zouden zijn, maar, naar alle waarschijnlijkheid, omdat zij, nadat de brieven van Paulus reeds bijeenverzameld waren, door de algemeene (katholieke) kerk mede als kanonieke geschriften zijn aangenomen, in weerwil van den twijfel, die omtrent den oorsprong van sommige hunner bestond.

Jacobus, naar wien deze brief genoemd wordt, was waarschijnlijk niet een der beide apostelen van dien

naam (Matth. X : 2, 3; Hand. I : 13), maar een van de broeders des Heeren (Matth. XIII : 55), die wel niet gedurende zijn leven behoord had onder zijne volgelingen (vgl. Joh. VII : 5), maar later tot hen behoorde (Hand. I : 14). Men houdt hem voor dengene, van wien 1 Kor. XV : 7 gezegd wordt, dat Jezus na zijne opstanding hem verscheen. Later bekleedde hij te Jeruzalem eene voorname plaats in de gemeente, naast de twaalf apostelen, aan wie hij zelfs, met meer anderen, als apostel schijnt te zijn toegevoegd (Hand. XII : 17; 1 Kor. IX : 5; Gal. I : 19, II : 9), verwierf zich hooge achting door zijne strenge deugd en zijne liefde voor Israël, en verkreeg hierdoor grooten invloed, niet alleen in de jeruzalemsche gemeente (Hand. XV : 13—21, XXI : 18), maar ook daarbuiten (Gal. II : 12). De overlevering vermeldt, dat hij om zijne nauwgezette wetsbetrachting den bijnaam van de rechtvaardige heeft gedragen, dat hij langen tijd aan het hoofd der jeruzalemsche gemeente gestaan en eindelijk, als een getrouw volgeling van Jezus, den marteldood ondergaan heeft.

Deze brief is door Jacobus of, zooals anderen meenen, onder zijnen naam, geschreven aan christenen uit de Joden, die buiten Palestina, wellicht in Syrië, woonachtig waren (H. I : 1, II : 21). Er waren onder hen vele vervolgden en verdrukten, met name ook armen, die toen veel van de rijken en machtigen der aarde te lijden hadden. Voorts moest de brief dienen, om de lezers van vele uit het Jodendom nog overgebleven verkeerdheden terug te brengen en, bij verschil van gevoelen, allen te bewegen tot een liefderijk en godvruchtig gedrag. Zoo bestaat hij uit eene reeks van allerlei vermaningen, waarschuwingen en bestraffingen, die zich nu en dan wel door zekeren toon van gezag kenmerken, maar desniettemin den liefderijken geest van den broeder in Christus ademen.

Terstond in den aanhef spreekt Jacobus van de beproevingen, waaraan de christenen, aan wie hij schrijft, waren blootgesteld, en wekt hij hen op tot blijdschap en standvastigheid (H. I : 1—18); waarop de vermaning volgt, om het woord van God op de rechte wijze te hooren en te betrachten (vs. 19—27). Overgaande tot meer bijzondere leeringen, bestraft hij de onderscheiding van rijken boven armen, als in strijd met de wet der liefde (H. II : 1—13). Hieruit neemt hij aanleiding tot bestrijding van het wanbegrip, alsof voor den christen een geloof voldoende ware, waarmede zich geen daden paren (vs. 14—26); waarop eene uitweiding volgt over het menigvuldige goed en kwaad, dat door de tong gesticht wordt (H. III : 1—12), eene aanprijzing van de wijsheid, die van boven komt (vs. 13—18), eene bestraffing van wereldschgezinde menschen, met vermaning tot bekeering en onderwerping aan God (H. IV : 1—10), eene waarschuwing tegen kwaadsprekendheid (vs. 11, 12), en eene opwekking om te leven in het besef van afhankelijkheid van God (vs. 13—17). Daarna wendt hij zich rechtstreeks tot de rijken, die hunne onrechtvaardig verkregen schatten in weelde en wellust misbruikten, en voorspelt hun ellende en verderf (H. V : 1—6); wekt daarentegen de armen en verdrukten tot lijdzaamheid op (vs. 7—11); waarschuwt tegen het zweren (vs. 12), prijst inzonderheid het bidden voor elkander aan (vs. 13—18), en besluit met het voorrecht te roemen van hem, wien het gelukken mag een afgedwaalden zondaar te recht te brengen (vs. 19, 20).

Het blijkt uit dezen ganschen inhoud des briefs, dat de schrijver de zedelijke strekking des christendoms op den voorgrond gesteld en het evangelie als de volmaakte wet der vrijheid beschouwd heeft (H. I : 25, II : 12). Uit deze eigenaardige richting van zijnen geest laat zich ook de wijze verklaren, waarop hij over het geloof en de werken spreekt (H. II : 14—26), waarvan zijne voorstelling anders is dan die van den apostel Paulus, zonder daarmede volstrekt in strijd te zijn (zie de Aantt.).

De brief beveelt zich doorgaans aan door duidelijkheid, bevalligheid en kracht van uitdrukking. De stijl verheft zich dikwijls tot het dichterlijke, somtijds zelfs tot het profetische. Den schrijver leeren wij kennen als een man van niet geringe kunde, gevormd door beoefening van de Schriften des O. Verbonds en van de apokryfe boeken, inzonderheid van Jezus Sirach, bovenal door het onderwijs van Jezus. Zijn geschrift herinnert ons op vele plaatsen de bergrede des Heeren. Dat het door de oude christelijke kerk niet terstond met eenparigheid van stemmen in de verzameling des N. Verbonds is opgenomen, had wellicht zijn voorname oorzaak daarin, dat de schrijver niet behoord had tot de door Jezus geroepene apostelen. Het ongunstig oordeel, door enkelen uit de eeuw der Hervorming en daarna, vooral door Luther, over dezen brief geveld, alsof die noch belangrijk, noch evangelisch ware, wordt door het gewicht der behandelde zaken en den christelijken geest, die er in ademt, voldoende wederlegd.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1). Opwekking tot volharding onder de beproevingen (vs. 2—8, 12). Rijkdom des armen, armoede des rijken (vs. 9—11). Het kwade van den mensch, het goede van God herkomstig (vs. 13—18). Gods woord moet op de rechte wijze gehoord en in den wandel betracht worden (vs. 19—27).

1. Jacobus, dienstknecht van God en
den Heer Jezus Christus, aan de
twaalf stammen, die in de verstrooi-
jing zijn, heil!
2. Acht het enkel vreugde, mijne
broeders! wanneer gij in velerlei ver-
3. zoekingen vervalt, ' daar gij weet, dat
de beproeving van uw geloof volhar-
4. ding uitwerkt. ' Maar de volharding
hebbe een volmaakt werk, opdat gij
volmaakt en zonder gebrek moogt
5. zijn, in niets achterlijk. ' Doch is
iemand uwer achterlijk in wijsheid,
hij bidde haar van God, die aan al-
len eenvoudig geeft en niet verwijt,
en zij zal hem gegeven worden. '
6. Maar hij bidde in geloof, zonder te
twijfelen; want die twijfelt is aan
eene bare der zee gelijk, die door
den wind bewogen en op- en neer-
7. geworpen wordt. ' Die mensch meene
toch niet, dat hij iets van den Heer
8. ontvangen zal: ' een dubbelhartig man,
ongestadig in al zijne wegen!
9. De broeder, die nederig is, roeme
10. in zijne hoogheid, ' maar de rijke in
zijne vernedering, dewijl hij als eene
11. grasbloem zal voorbijgaan. ' Want de
zon ging op met de hitte en deed
het gras verdorren, en zijne bloem
viel af, en de liefelijkheid zijns ge-
laats ging verloren: zóó zal ook de
rijke in zijne gangen verwelken.
12. Zalig de man, die verzoeking ver-
draagt; want, beproefd bevonden, zal
hij de kroon des levens ontvangen,
welke hij beloofd heeft aan degenen,
die hem liefhebben.
13. Niemand, als hij verzocht wordt,
zegge: ik word van God verzocht;
want God kan niet door het kwade
verzocht worden, en hij zelf verzoekt

Vs. **1.** 1 Petr. I:1; Hand. XV:23, XXIII:26. — Vs. **2.** Matth. V:11, 12; 1 Petr. I:6, 7, IV:13, 14. — Vs. **3.** Rom. V:3; 1 Petr. I:7. — Vs. **4.** Matth. V:48. — Vs. **5.** H. III:15, 17; Spr. II:6; Matth. VII:7, 11; Sir. XX:14. Vs. **6.** Matth. XXI:21. — Vs. **8.** H. IV:8; Sir. II:14, 15. — Vs. **9.** H. II:5. — Vs. **11.** Jez. XL:6, 7; 1 Petr. I:24. — Vs. **12.** H. V:11, II:5; Job V:17; 2 Tim. IV:8; Openb. II:10. — Vs. **13.** 1 Kor. X:13; Sir. XV:11, 12.

1. *dienstknecht.* Zie op Rom. I:1.
de twaalf stammen. Omschrijving van het israëlietische volk (Matth. XIX:28, Hand. XXVI:7), waarmede hier de christenen uit de Joden aangeduid worden.
in de verstrooijing, t. w. buiten Palestina, in verschillende landen der wereld. Vgl. 1 Petr. I:1, Joh. VII:35.
2. *enkel.* Gr. *alle*, of *geheele.* And. *groote.*
verzoekingen, d. i. beproevingen, inzonderheid door verdrukking en vervolging om het geloof. Vgl. 1 Petr. I:6, 7. Hetgeen, van den kant der menschen, *verzoeking* is, dat is, van Gods zijde beschouwd, *beproeving*, loutering (vs. 3).
3. *de beproeving van uw geloof.* And. lez. *uwe beproeving.*
4. *hebbe een volmaakt werk*, d. i. zij volkomen, zoodat er niets aan ontbreekt.
5. *wijsheid*, t. w. om onder de beproevingen standvastig te blijven en door haar volmaakt te worden. Vgl. vs. 4.
eenvoudig geeft en niet verwijt, d. i. zonder, gelijk somtijds door menschen geschiedt, een verwijt bij zijne gave te voegen. Jezus Sirach, H. XX:14, zegt van den nijdige: weinig zal hij geven en veel verwijten. Zie ook ald. H. XLI:28.
eenvoudig. And. *mildelijk.*
6. *in geloof*, d. i. met vast vertrouwen. Vgl. Matth. XXI:21 vv.
7. *den Heer*, d. i. God, gelijk doorgaans in dezen brief.
8. *een dubbelhartig man*, d. i. wiens hart verdeeld is tusschen God en de wereld. Vgl. H. IV:3, 4, 8.
8. *in al zijne wegen*, d. i. in al zijn doen en laten.
9. *de broeder*, t. w. in Christus, de christen.
nederig, d. i. van nederigen staat. Vgl. H. II:5.
roeme, ook als hij in velerlei verzoekingen verkeert. Zie op vs. 2.
zijne hoogheid, t. w. als burger van het godsrijk, als christen. Vgl. H. II:5.
10. *zijne vernedering*, d. i. de vernedering, die hem wacht door het verlies van zijn rijkdom, welk verlies de voorwaarde is tot het verkrijgen van de hemelsche goederen des koninkrijks.
hij — voorbijgaan, t. w. als rijke, door het verlies zijner vergankelijke schatten.
11. *de hitte.* Men denke aan den verzengenden oostenwind, die somtijds, in de oostersche landen, onmiddellijk na den opgang der zon opsteekt en alles verschroeit. Vgl. Jon. IV:8.
de liefelijkheid zijns gelaats. Te verstaan van het aanzien der grasvelden, die in Palestina zich onderscheiden door uitnemende bloemenpracht.
verwelken. De glans, dien de rijke allerwegen ten toon spreidt, zal afnemen en verdwijnen. Vgl. Luc. XII:16—21.
12. *beproefd.* Zie op vs. 2.
de kroon des levens, d. i. het eeuwige leven, hetwelk beschouwd wordt als eene kroon of krans na volbrachten strijd.
hij, t. w. God. Gew. t. *de Heer.*
13. *verzocht wordt*, d. i. in de verzoeking bezwijkt, zich tot zonde laat vervoeren.
van God, d. i. van godswege.
door het kwade. And. *tot het kwaad.*

14. niemand. ' Maar een iegelijk wordt
verzocht, als hij door zijne eigene
begeerlijkheid aangetrokken en ver-
15. lokt wordt. ' Daarna, als de begeer-
lijkheid ontvangen heeft, baart zij
zonde; en de zonde, als zij tot vol-
wassenheid gekomen is, brengt den
dood voort.
16. Dwaalt niet, mijne geliefde broe-
17. ders! ' Alle goede gave en alle vol-
maakte gift is van boven en daalt
neder van den Vader der lichten, bij
wien geen verandering is of schaduw
18. van omkeering. ' Naar zijnen wil
heeft hij ons voortgebracht door het
woord der waarheid, opdat wij als
eerstelingen zijner schepselen zouden
zijn.
19. Zoo zij dan, mijne geliefde broe-
ders! ieder mensch vaardig tot hoo-
ren, traag tot spreken, traag tot
20. toorn; ' want de toorn eens mans
werkt Gods gerechtigheid niet uit. '
21. Legt daarom alle vuilnis en overlast
van boosheid af, en neemt met zacht-
moedigheid het ingeplante woord aan,
22. dat uwe zielen behouden kan. ' Maar
wordt daders des woords, en niet
alleen hoorders, u zelve misleiden-
23. de. ' Want indien iemand hoorder
des woords is en geen dader, die
gelijkt op een man, die zijn aange-
boren gelaat waarneemt in een spie-
24. gel; ' want hij neemt zich zelven
waar en gaat weg, en terstond ver-
25. geet hij, hoedanig hij was. ' Maar
wie inziet in de volmaakte wet, die
der vrijheid, en daarbij blijft, deze
zal, geen vergeetachtig hoorder ge-
worden, maar dader des werks, zalig
zijn in zijn doen.
26. Indien iemand meent godsdienstig
te zijn en zijne tong niet in toom
houdt, maar zijn hart misleidt, diens
27. godsdienst is ijdel. ' Reine en onbe-
smette godsdienst voor God, den Va-

Vs. **14**. Matth. XV:19; Gal. V:17. — Vs. **15**. Gen. III:6; Rom. VI:23. — Vs. **18**. Joh. I:13; 1 Petr. I:23. — Vs. **19**. Spr. XVII:27; Pred. V:1. — Vs. **21**. Rom. XIII:12; Kol. III:3. Vs. **22**. Matth. VII:21, 24–27; Luc. XI:28; Rom. II:13. — Vs. **26**. H. III:6; Ps. XXXIV:14; 1 Petr. III:10. — Vs. **27**. Rom. XII:1; Matth. XXV:34–40.

14. *begeerlijkheid.* Deze wordt hier vergeleken met eene boeleerster.

aangetrokken, en dus van den weg der godsvrucht afgetrokken en tot de paden der ongerechtigheid heengeleid.

15. *ontvangen heeft.* Door gehoor te geven aan de lokstem der begeerlijkheid wordt deze zelve als 't ware bevrucht, en zoo wordt de mensch zelf oorzaak, dat de begeerlijkheid zonde baart.

tot volwassenheid gekomen. De zonde, geboren uit begeerlijkheid, groeit op en brengt, op hare beurt moeder wordende, *den dood*, d. i. verderf en ellende, voort. And. *voleindigd* of *volbracht zijnde.*

17. *den Vader der lichten.* God is zelf licht en schepper der hemellichten.

verandering, of *afwisseling*, gelijk inzonderheid bij de schijngestalten der maan wordt opgemerkt.

schaduw van omkeering. Er wordt hierbij gezinspeeld, òf op zons- en maansverduistering, òf op den dagelijkschen op- en ondergang van zon en maan.

18. *voortgebracht*, t. w. tot een nieuw leven, als christenen. Vgl. 2 Kor. V:17, Gal. VI:15, Ef. II:10.

het woord der waarheid, d. i. het evangelie; zie Ef. I:13, Kol. I:5. Vgl. 1 Petr. I:23.

als eerstelingen. Gr. *zekere eerstelingen*, d. i. die *als 't ware* eerstelingen zijn, eersten van den grooten oogst der uit God geborenen en aan hem toegewijden, die wordt ingezameld, òf eersten van Gods schepselen in 't gemeen.

19. *vaardig — spreken.* Deze algemeene vermaning wordt in 't bijzonder toegepast op het hooren van en het spreken over Gods woord (vs. 18, 21). Vgl. H. III: 1–10.

traag tot toorn, t. w. bij het vernemen van de meeningen van anderen en het verdedigen van zijne eigene.

20. *Gods gerechtigheid*, d. i. deugd, die God eischt. Vgl. op Matth. VI:33.

21. *het ingeplante woord*, d. i. het woord der waarheid, dat u is ingeprent door de prediking.

behouden kan, t. w. van zonde en verderf.

22. *u zelve misleidende*, t. w. door den waan, alsof het hooren van het woord genoeg ware. Vgl. Rom. II:13, Matth. VII:26.

23. *die gelijkt op een man* enz. De zin is: Even weinig vrucht als het vluchtig bezien van het aangezicht in een spiegel aanbrengt, even onnut is het, Gods woord alleen te hooren en, wat het voorhoudt, niet in beoefening te brengen. De ontvangen indruk is even spoedig uitgewischt. Zie vs. 24.

25. *inziet*, d. i. niet vluchtig, maar met opzet. Eig. *zich voorover buigt*, om in de wet als in een liggenden spiegel te zien. And. *indringt.*

de volmaakte wet, d. i. het woord der waarheid (vs. 18), het evangelie, hier eene *wet* genoemd voor zoover het gebiedt, en wel de *volmaakte* wet tegenover de wet van Mozes (vgl. Matth. V:17), bepaaldelijk die *der vrijheid*, dewijl het evangelie niet slaafs dwingt, maar den mensch opleidt tot vrijwillige gehoorzaamheid. Zie ook H. II:12, vgl. Gal. V:1, Joh. VIII: 31, 32.

daarbij, d. i. bij hetgeen het evangelie hem voorhoudt.

geen vergeetachtig. Gew. t. *deze, geen vergeetachtig.*

26. *iemand.* Gew. t. *iemand onder u.*

maar zijn hart misleidt, t. w. door de meening, dat godsdienstigheid gelegen is in veel te *spreken* over den godsdienst (vs. 19).

27. *voor God, den Vader*, d. i. naar het oordeel van God, die als Vader vooral liefde wil.

der, is deze: Weezen en weduwen
te bezoeken in hunnen druk, zich
zelven onbevlekt te bewaren van de
wereld.

HOOFDSTUK II.

Waarschuwing tegen aanneming des persoons (vs. 1—7). De wet der liefde jegens allen behoort betracht te worden (vs. 8—13). Geen geloof, dat zalig maakt, zonder werken (vs. 14—26).

1. Mijne broeders! hebt het geloof
van onzen Heer Jezus Christus, den
Heer der heerlijkheid, niet met aan-
2. neming des persoons. ' Want zoo in
uwe vergadering een man binnen-
komt met gouden ringen aan de vin-
gers, in een glinsterend kleed, en
er komt ook een arme binnen in een
3. schamel kleed, ' en gij ziet naar
hem, die het glinsterende kleed draagt,
en zegt: Ga gij hier vooraan zitten!
en tot den arme zegt gij: Ga gij
daar staan, of ga zitten onder aan
4. mijne voetbank! ' hebt gij dan niet
bij u zelve onderscheid gemaakt,
en zijt rechters geworden van booze
5. overleggingen? ' Hoort, mijne ge-
liefde broeders! heeft God de armen
naar de wereld niet uitverkoren, om
rijk in het geloof en erfgenamen te
zijn van het koninkrijk, dat hij be-
loofd heeft aan die hem liefhebben? '
6. Doch gij hebt den arme oneer aan-
gedaan. Zijn het niet de rijken, die
u overheerschen, en trekken die u
7. niet voor rechtbanken? ' Lasteren die
niet den goeden naam, naar welken
gij genoemd zijt?
8. Indien gij echter de koninklijke
wet volbrengt, naar de Schrift: Gij
zult uwen naaste liefhebben
als u zelven, zoo doet gij wèl. '
9. Maar indien gij den persoon aan-
neemt, zoo begaat gij zonde en wordt
door de wet bestraft als overtreders. '
10. Want wie de geheele wet onderhoudt,
doch in één gebod struikelt, die is
11. schuldig geworden aan alle. ' Want
die gezegd heeft: Gij zult geen
overspel doen, heeft ook gezegd:
Gij zult niet doodslaan. In-
dien gij nu geen overspel doet, maar
doodt, zoo zijt gij overtreder der
12. wet geworden. ' Spreekt zóó en han-
delt zóó, als die door de wet der
vrijheid zult geoordeeld worden. '
13. Want het oordeel is onbarmhartig

Vs. 1. Lev. XIX : 15; Deut. XVI : 19; Spr. XXIV : 23; Matth. XXII : 16. — Vs. 5. 1 Kor. I : 26 vv.

Vs. 8. Lev. XIX : 18; Matth. XXII : 39; Rom. XIII : 9; Gal. V : 14; 1 Thess. IV : 9. — Vs. 11. Exod. XX : 13, 14; Matth. V : 27. — Vs. 13. Matth. XVIII : 35, V : 7.

27. *Weezen en weduwen.* Hier bepaaldelijk genoemd voor alle ongelukkigen en verdrukten in 't gemeen, omdat zij, van hunne natuurlijke beschermers beroofd, bijzonder behoefte hebben aan liefderijke hulp.

bezoeken, d. i. te hulp komen door zelf tot hen te gaan en aldus hunne belangen te behartigen.

van de wereld, d. i. van de zondige menschenwereld, die van God afkeerig en tegen hem vijandig is. Zie H. IV : 4. De beide hoofdkenmerken van den waren godsdienst zijn dus liefde en reinheid.

1. *het geloof van — Jezus Christus*, d. i. het geloof, dat van Jezus Christus afkomstig is, het christelijk geloof. Vgl. Hand. III : 16. And. *het geloof in onzen Heer Jezus Christus.*

den Heer der heerlijkheid, d. i. den verheerlijkten Heer, die zelf hemelsche heerlijkheid bezit en wil, dat de christenen ook deze alleen zullen zoeken. De woorden *den Heer* zijn hier ingevoegd.

2. *vergadering*, d. i. godsdienstige samenkomst. Gr. *synagoge*, waarover zie op Matth. IV : 23.

3. *vooraan.* Het Gr. bedoelt eene eervolle en aangename plaats. Vgl. Matth. XXIII : 6.

4. *onderscheid gemaakt*, t. w. tusschen rijken en armen, en wel om hun uiterlijken toestand. And. *getwijfeld*, d. i. gewankeld in uw geloof (H. I : 6).

rechters . . van booze overleggingen, d. i. zulken, die, bij het beoordeelen en behandelen van anderen, bestuurd worden door booze overleggingen.

5. *armen naar de wereld*, d. i. naar hun toestand in de wereld, zooals de christenen in de apostolische eeuw meerendeels waren. Vgl. 1 Kor. I : 27, 28.

5. *rijk in het geloof*, d. i. rijk aan geestelijke goederen door het geloof. Vgl. 1 Kor. I : 5, II : 9, Openb. II : 9.

6. *de rijken.* Men denke hier aan rijken onder de ongeloovigen (vs. 7). And. denken aan rijken onder de geloovigen.

7. *den goeden naam*, d. i. den naam van Christus, naar wien de geloovigen den naam van christenen droegen. Zie Hand. XI : 26; vgl. 1 Petr. IV : 16.

naar welken gij genoemd zijt. Gr. *die over u aangeroepen is*, of *die u als bijnaam gegeven is.*

8. *de koninklijke wet*, d. i. het hoofdgebod onder het O. Verbond, door Jezus bekrachtigd Matth. XXII : 39.

9. *door de wet — als overtreders*, en wel als overtreders van de geheele wet (vs. 10, 11); want haar hoofdgebod is liefde tot den naaste (Rom. XIII : 9).

10. *in één gebod.* Gr. *in één.*

aan alle, t. w. geboden, daar hij overtreder der wet is geworden, die één geheel is en wier geboden alle afkomstig zijn van denzelfden wetgever. Zie vs. 11; vgl. Gal. III : 10, Matth. V : 19.

11. *overtreder der wet*, en wel der wet in haar geheel. Vgl. op vs. 9.

12. *de wet der vrijheid.* Zie op H. I : 25.

13. *het oordeel*, d. i. het toekomstige oordeel. Zie Matth. XXV : 41—46.

voor hem, die geen barmhartigheid
gedaan heeft; barmhartigheid roemt
tegen het oordeel in.
14. Wat baat het, mijne broeders! zoo
iemand zegt geloof te hebben, maar
geen werken heeft? Kan het geloof
15. hem wel behouden? ' Zoo nu een
broeder of zuster naakt is, en het
hun aan het dagelijksch voedsel ont-
16. breekt, ' en iemand uit u tot hen
zegt: Gaat heen in vrede, warmt
en verzadigt u! maar gij geeft hun
de nooddruft des ligchaams niet, wat
17. baat het? ' Zóó is ook het geloof,
als het geen werken heeft, dood in
zich zelf.
18. Maar iemand zal zeggen: Gíj hebt
geloof, en ík heb werken; toon mij
uw geloof zonder de werken, en ík
zal u uit mijne werken het geloof
19. toonen. ' Gíj gelooft, dat er maar
één God is; gij doet wèl. Ook de
booze geesten gelooven het en sidde-
20. ren. ' Doch wilt gij weten, o nietig
mensch! dat het geloof zonder de
21. werken ijdel is? ' Abraham, onze va-
der, werd hij niet uit werken ge-
rechtvaardigd, toen hij Izaäk, zijnen
zoon, op het altaar ten offer bracht? '
22. Gij ziet, dat het geloof met zijne
werken medewerkte, en dat uit de
werken het geloof volmaakt werd; '
23. en de Schrift werd vervuld, die zegt:
En Abraham geloofde God,
en het werd hem tot gerechtigheid gerekend, en hij is

Vs. **14.** H. I:23; Matth. VII:21. — Vs. **15.** 1 Joh. III:17, 18. — Vs. **17.** Vs. 26. — Vs. **21.** Gen. XXII:1—12; Hebr. XI:17.

Vs. **23.** Gen. XV:6; Rom. IV:3; Gal. III:6; 2 Kron. XX:7; Jez. XLI:8.

13. *barmhartigheid — oordeel in*, d. i. de barmhartige heeft geen veroordeeling te vreezen. Vgl. 1 Joh. III:14, IV:17, 18.

14. *Wat baat het* enz. Jacobus gaat hier het wanbegrip te keer, alsof in het christendom een geloof voldoende ware, dat niet met daden gepaard gaat en dus voor het leven onvruchtbaar is. Was dit wanbegrip ontstaan uit misverstand van de leer van den apostel Paulus omtrent de rechtvaardiging uit het geloof, Jacobus bestrijdt het, zonder den apostel te noemen of rechtstreeks tegen te spreken. Men merke op, dat Jacobus het geloof opvat als eene bloote overtuiging des verstands (vs. 19), waarmede hij wil, dat goede werken zullen gepaard gaan; terwijl bij Paulus het geloof toestemming en overgave des harten is, waaruit goede werken van zelve voortkomen; en dat Jacobus ijvert tegen werkeloosheid in het christendom, en daarom een geloof zonder werken veroordeelt, terwijl Paulus ijvert tegen joodsche werkheiligheid onder de christenen, en daarom wettische werken veroordeelt, die men in plaats van het geloof wilde stellen. Hierin komen beiden overeen, dat het geloof, zal het zijn wat het wezen moet, niet bestaat zonder liefde, en zich dus in goede werken moet openbaren. Zie H. I:27, II:8, 15, 17, Gal. V:6, Ef. II:10.

geen werken heeft, d. i. zoo zijn geloof niet met die werken gepaard gaat, die den waren geloovige kenmerken.

het geloof, d. i. het geloof alléén, zonder werken. Naar vs. 24 is er door geloof alléén, zonder werken, geen rechtvaardiging bij God, en zonder deze rechtvaardiging geen behoudenis. Zie ook Rom. I:16, 17.

15. Hier en vs. 16 wordt aanschouwelijk voor oogen gesteld, dat geloof zonder werken evenmin baat, als liefde, alleen met woorden en niet met daden betoond.

17. *dood in zich zelf*, d. i. het blijkt zelf dood, zonder kracht en leven, en dus zoo goed als geen geloof te zijn. Zie vs. 26.

18. Het schijnt, dat in dit vs. eene tegenwerping vervat is, gericht tegen hetgeen vs. 15—17 voorafgaat en afkomstig van iemand, die, in den geest van Paulus, niet dulden kan, dat er van een geloof gesproken wordt, hetwelk geen werken heeft en daarom tot behoud te kort schiet. Zoodanig geloof bestaat er niet, zegt hij; geloof en werken zijn noodwendig verbonden; het geloof bewijst zijn aanwezen door de werken. Zoo mag men dan niet spreken van een geloof zonder werken (vs. 17), veel minder zeggen, dat het geloof niemand behouden kan (vs. 14). Deze tegenwerping nu wordt vs. 19—23 beantwoord.

18. *zonder de werken.* Gew. t. *uit uwe werken.*

het geloof. Gew. t. *mijn geloof.*

19. Hier blijkt, dat het geloof, waarvan Jacobus spreekt, een louter voor waar houden, een werk des verstands is, dat buiten het hart omgaat, waarmede men, in plaats van zalig te zijn, diep ellendig kan wezen.

dat er maar één God is. Jacobus noemt met opzet datgene, wat hoofdzaak was zoowel in het geloof der Joden als in dat der christenen. Zie Deut. IV:39, VI:4, Joh. XVII:3, 1 Kor. VIII:4—6, 1 Thess. I:9.

de booze geesten. Gr. *de dèmonen.*

20. *ijdel*, d. i. nietswaardig. Gew. t. *dood.*

21. *onze vader*, d. i. onze stamvader. Jacobus schreef aan christenen uit de Joden (vgl. H. I:1). Het voorbeeld van Abraham kon hier dus alles afdoen.

uit werken, d. i. uit kracht, of ten gevolge van werken.

gerechtvaardigd, d. i. erkend te zijn zooals hij moest wezen, een geloovige, een vriend van God. Zie vs. 23.

22. *met zijne werken medewerkte*, t. w. om hem voor God gerechtvaardigd te doen worden. And. *tot zijne werken medewerkte*, d. i. hem behulpzaam was tot het doen van de werken, die hij deed.

volmaakt werd, d. i. werd wat het zijn moest. Het geloof is nog gebrekkig en onvolkomen, zoolang het niet gepaard gaat met werken.

23. *de Schrift werd vervuld*, d. i. door dit werk van Abraham, door deze daad van hem, werd het waar bevonden, wat de Schrift reeds vroeger van hem gezegd had.

het werd hem tot gerechtigheid gerekend, d. i. omdat uit zijne werken bleek, dat hij in God geloofde, werd hij door God erkend te zijn, zooals hij moest wezen.

Gods vriend genoemd geworden.
24. Gij ziet, dat de mensch uit wer-
ken gerechtvaardigd wordt, en niet
25. uit geloof alleen. ' En werd evenzoo
ook Rachab, de hoer, niet uit wer-
ken gerechtvaardigd, toen zij de bo-
den opnam en langs een anderen
26. weg deed uitgaan? ' Want, gelijk
het ligchaam zonder geest dood is,
zoo is ook het geloof zonder de wer-
ken dood.

HOOFDSTUK III.

Uitweiding over het menigvuldige goed en kwaad, dat door de tong gesticht wordt (vs. 1—12), met aanprijzing van de ware wijsheid (vs. 13—18).

1. Dat niet velen uwer leermeesters
worden, mijne broeders! daar gij
weet, dat wij te zwaarder oordeel
2. zullen ontvangen; ' want allen strui-
kelen wij veel. Indien iemand in
woorden niet struikelt, die is een
volmaakt man, bij machte om ook het
geheele ligchaam in toom te houden. '
3. Zie, wij leggen den paarden den toom
in den mond, opdat zij ons gehoor-
zamen, en hun geheele ligchaam wen-
4. den wij daarmede om. ' Zie, ook de
schepen, die zóó groot zijn en door
harde winden worden gedreven, wor-
den door een zeer klein roer omge-
wend, waarheen ook de toeleg des
5. stuurmans wil. ' Zoo ook de tong, een
klein lid is zij, en zij verstout zich
groote dingen. Zie, een klein vuur,
hoe groot een houtstapel steekt het
6. aan! ' Ook de tong is een vuur, de
wereld der ongerechtigheid. De tong
is het onder onze leden, die het gan-
sche ligchaam bevlekt, en den om-
trek der schepping in vlam zet, en
zelve in vlam gezet wordt door de
7. hel. ' Want alle natuur van wilde
dieren en vogelen, van kruipende
dieren en zeedieren, wordt getemd
en is getemd door de menschelijke
8. natuur. ' Maar de tong kan geen
mensch temmen, een onbedwingbaar
kwaad, vol van doodelijk venijn. '
9. Met haar zegenen wij den Heer en
Vader, en met haar vervloeken wij
de menschen, die naar Gods gelijke-
10. nis geschapen zijn. ' Uit denzelfden
mond komt voort zegen en vloek.

Vs. 25. Joz. II, VI:17, 25; Hebr. XI:31.
Vs. 1. Matth. XXIII:8. — Vs. 2. Ps. XXXIV:14; Sir. XIV:1, XXV:11.

Vs. 5. Spr. XII:18, XV:2. — Vs. 6. Sir. XXVIII:11 vv. — Vs. 8. Ps. CXL:4; Rom. III:13. — Vs. 9. Gen. I:26, 27, IX:6. — Vs. 10. Sir. XXVIII:12.

24. *uit geloof alleen*, d. i. zonder werken.
25. *de hoer.* Zie op Hebr. XI:31.
werd..Rachab..niet — gerechtvaardigd. Dit bleek daaruit, dat zij bij de inneming van Jericho gespaard bleef.
uit werken. Zie op vs. 21.
de boden, uit het israëlietische leger gezonden, om het beloofde land te bespieden. Zie Joz. II:1, 15.
26. *het geloof — dood.* Zie op vs 17. Uit dit vs. blijkt, evenals uit vs. 24, dat Jacobus niet het geloof verwerpt, noch de werken stelt in de plaats van het geloof, maar voor den christen tot zaligheid noodig acht geloof, gepaard met werken.
1. *leermeesters worden*, d. i. als leeraars van anderen optreden in de onderlinge samenkomsten. Dit stond wel allen vrij, maar van die vrijheid moest spaarzaam gebruik gemaakt worden, dewijl er anders licht strijd en twist ontstond. Zie vs. 14—16; vgl. H. I:19, 26, 1 Kor. XIV:26—33.
te zwaarder oordeel, t. w. naarmate wij, door als leeraars van anderen op te treden, te zwaarder verantwoording op ons laden.
2. *struikelen*, d. i. overtreden, zondigen. Vgl. H. II:10.
in woorden niet struikelt enz. De zin is: Het is zoogoed als onmogelijk, dat iemand, die anderen leeren wil, zijne tong zóó in toom houdt, dat hij zijn oordeel niet verzwaart; hij zou dan *volmaakt* moeten zijn en *het geheele ligchaam*, d. i. zich zelven, volkomen beheerschen.

3. De toepassing der vergelijking is deze: Zoo ook, en nog veelmeer, moeten wij ons zelve besturen door onze tong in toom te houden. And. lez. *Indien wij nu den paarden den toom in den mond leggen ... zoo wenden wij* enz.
6. *de tong is een vuur*, t. w. voor zoover zij twist, tweedracht, haat en vijandschap stookt.
De tong is het. Gew. t. *Alzoo is het de tong.*
het gansche ligchaam bevlekt, d. i. den ganschen mensch verachtelijk en afschuwelijk maakt.
den omtrek der schepping, d. i. de geheele wereld, voor zoover die ons omringt. And. *het rad onzer geboorte*, d. i. het rad, dat van onze geboorte af in beweging wordt gebracht, onzen ganschen levensloop.
door de hel, of den duivel; vgl. Matth. XXIII:15. Deze bijvoeging geeft het duivelsche van de zonde te kennen, die den mensch tot zoodanig misbruik van de tong vervoert. Zie ook vs. 15.
7. *natuur*, d. i. aanleg en krachten.
door de menschelijke natuur, d. i. door den mensch, met zijnen aanleg en zijne krachten. Zie Gen. I:27, 28, Ps. VIII:6—9.
8. *de tong kan geen mensch temmen.* Zoo spreekt Jacobus naar de algemeene ervaring; hij oordeelt echter, dat dit anders kon en moest wezen. Zie vs. 2, 10, 13—18.
onbedwingbaar. And. lez. *onbestendig.*
9. *den Heer en Vader*, d. i. God. Gew. t. *God, den Vader.*

Dat behoort zoo niet te geschieden,
11. mijne broeders! ' Doet wel de bron
uit dezelfde ader het zoete en het
12. bittere wellen? ' Kan wel een vijge-
boom olijven voortbrengen, mijne
broeders! of een wijnstok vijgen?
En geen zout water kan zoet voort-
brengen.
13. Wie is wijs en kundig onder u?
Hij toone uit zijnen goeden wandel
zijne werken in de zachtmoedigheid
14. der wijsheid. ' Maar hebt gij bitte-
ren nijd en partijschap in uw hart,
zoo roemt en liegt niet tegen de
15. waarheid. ' Dat is niet de wijsheid,
die van boven komt, maar eene aard-
16. sche, zinnelijke, duivelsche. ' Want
waar nijd en partijschap is, daar is
verwarring en allerlei slecht bedrijf. '
17. Maar de wijsheid van boven is voor-
eerst rein, verder vredelievend, wel-
willend, gezeggelijk, vol barmhartig-
heid en goede vruchten, onpartijdig,
18. ongeveinsd. ' En de vrucht der ge-
rechtigheid wordt in vrede gezaaid
voor hen, die vrede stichten.

HOOFDSTUK IV.

Bestraffing van wereldschgezinden (vs. 1—10). Waarschuwing tegen kwaadsprekendheid en het oordeelen van elkander (vs. 11, 12), en tegen vermetel zelfvertrouwen (vs. 13—17).

1. Vanwaar oorlogen en vanwaar vech-
terijen onder u? Is het niet van-
daar, van uwe lusten, die strijd voe-
2. ren in uwe leden? ' Gij begeert, en
hebt niet; gij moordt en zijt ijver-
zuchtig, en kunt niet verkrijgen;
gij vecht en oorloogt. Gij hebt niet,
3. omdat gij niet bidt. ' Gij bidt, en
ontvangt niet, omdat gij kwalijk bidt,
opdat gij het in uwe lusten moogt
4. doorbrengen. ' Overspelers en overspe-
leressen! weet gij niet, dat de vriend-
schap met de wereld vijandschap te-
gen God is? Wie dan een vriend
der wereld wil zijn, maakt zich tot
5. een vijand van God. ' Of meent gij,
dat de Schrift tevergeefs zegt: **Tot
benijdens toe begeert de
Geest, die in ons woont?** '
6. Doch hij geeft des te grooter gena-

Vs. **12**. Matth. VII:16—18. — Vs. **14**. Gal. V:13—15. — Vs. **15**. H. I:17. — Vs. **16**. Gal. V:19—21. — Vs. **17**. Gal. V:22. — Vs. **18**. Matth. V:9.

Vs. **1**. Rom. VII:23; 1 Petr. II:1. — Vs. **3**. 1 Joh. V:14, 15, III:22; Matth. XXI:22. — Vs. **4**. Matth. VI:24; 1 Joh. II:15; Rom. VIII:7. — Vs. **6**. Spr. III:34; 1 Petr. V:5.

11, 12. De zin is: Evenmin als zoodanige tegenstrijdigheden in de natuur gevonden worden, mogen ze bij den mensch plaats vinden.

12. *En geen zout water* enz. Bedoeld is de zoute bron òf de zee. Gew. t. *Zoo kan geen bron zout en zoet water voortbrengen.*

13. *Wie is wijs — onder u?* Jacobus heeft hier vooral het oog op hen, die zich als leeraars van anderen opwierpen. Zie vs. 1.

wandel ... werken. Bij elkander gevoegd, om de waarde te doen uitkomen van het werkdadige christendom boven een, dat enkel in woorden bestaat. Zie H. I:19, 25. Vgl. Matth. VII:21.

de zachtmoedigheid der wijsheid, d. i. de zachtmoedigheid, die de vrucht is der ware wijsheid. Zie vs. 17.

14. *zoo roemt ... niet*, t. w. op uwe wijsheid; want dit doende zoudt gij *liegen tegen de waarheid*, dewijl de ware wijsheid geheel andere vruchten draagt (vs. 17, 18).

15. *van boven*, d. i. van God. Zie H. I:17.

duivelsche. Gr. *démonische*, d. i. naar den aard van booze geesten.

18. De zin is: Zij, die den vrede zoeken en bevorderen, strooijen daardoor een zaad uit, welks vrucht, bestaande in gerechtigheid, hun zelven ten goede komt.

der gerechtigheid, d. i. van een bestaan en gedrag, zooals het moet wezen.

1. *oorlogen ... vechterijen*, d. i. hooggaande vijandschap en verdeeldheid en daaruit voortgesproten twisten.

vanwaar vechterijen. Gew. t. *vechterijen.*

1. *die strijd voeren*, niet alleen tegen het betere beginsel in u (vgl. Rom. VII:23, 1 Petr. II:11), òf tegen de omstandigheden, waarin gij leeft (zie vs. 2), maar die ook in u om den voorrang dingen.

in uwe leden, d. i. in uw ligchaam, welks verschillende leden zetels en werktuigen zijn van verschillende lusten (Rom. VI:12, 13). Die lusten brachten eerst inwendig strijd, maar dan ook uitwendig oorlog en vechterij voort.

2. *Gij begeert, en hebt niet*, d. i. Gij streeft naar wereldsch goed en zinnelijk genot, en uwe begeerte blijft tot dusverre onvervuld.

gij moordt — ijverzuchtig, d. i. gij voedt eene moorddadige ijverzucht omtrent den naaste en zijn goed. Vgl. 1 Joh. III:15.

3. De zin is: En al bidt gij soms, gij ontvangt niet, omdat enz.

4. *Overspelers en overspeleressen!* Een schandnaam van wereldschgezinden, dewijl ze uit liefde tot de wereld aan God ontrouw worden. Vgl. Matth. XII:39, XVI:4, Ps. LXXIII:27.

de wereld, d. i. de zondige menschenwereld. Zie op H. I:27.

5. *de Schrift .. zegt.* Welke plaats Jacobus hierbij voor den geest had, laat zich niet bepalen; gelijk ook hare verklaring hoogst onzeker is.

Tot benijdens toe, d. i. Met naijver, of met eene liefde, die de wereld niet als mededingster duldt.

6. *hij geeft des te grooter genade*, d. i. naardat de Geest meer ijverzuchtig is, bewijst hij te meer gunst. Jacobus bevestigt dit met een ander woord uit de Schrift.

de. Daarom zegt zij: God wederstaat hoogmoedigen; maar aan nederigen geeft hij ge-
7. nade. ' Onderwerpt u dan aan God. Wederstaat den duivel, en hij zal
8. van u vlieden. ' Nadert tot God, en hij zal tot u naderen. Reinigt de handen, gij zondaars! en zuivert de
9. harten, gij dubbelhartigen! ' Jammert en treurt en weent; uw lagchen ga over in treuren, en uwe blijd-
10. schap in verslagenheid. ' Vernedert u voor den Heer, en hij zal u verhoogen.
11. Spreekt geen kwaad van elkander, broeders! Die kwaadspreekt van een broeder, of zijnen broeder oordeelt, spreekt kwaad van de wet en oordeelt de wet; en oordeelt gij de wet, zoo zijt gij geen dader van de
12. wet, maar rechter. ' Eén is de Wetgever en Rechter, die behouden en verderven kan. Doch wie zijt gij, die den naaste oordeelt?
13. Welaan nu, gij, die zegt: Heden of morgen zullen wij naar die gindsche stad reizen, en daar een jaar doorbrengen, en handel drijven en
14. winst doen; ' gij, die niet weet, wat er morgen zijn zal! Wat toch is uw leven? Het is immers een damp, die voor een korten tijd verschijnt,
15. daarna ook weer verdwijnt. ' In plaats, dat gij zeggen zoudt: Als de Heer wil, zullen wij leven en dit of dat
16. doen! ' Doch nu roemt gij in uw gezwets. Al dergelijke roem is boos. '
17. Wie dan weet goed te doen en het niet doet, dien is het zonde.

HOOFDSTUK V.

Bestraffing van rijkaards (vs. 1—6). Vermaning aan verdrukten tot geduld en volharding (vs. 7—11). Waarschuwing tegen het zweren (vs. 12). Onderscheiden vermaningen, inzonderheid tot bidden voor elkander (vs. 13—18). Opwekking, om afgedwaalden te recht te brengen (vs. 19, 20).

1. Welaan nu, gij rijken! weent en weeklaagt over uwe ellenden, die

Vs. 7. 1 Petr. V:8, 9; Ef. IV:27, VI:11. — Vs. 8. Jez. I:15. — Vs. 9. Matth. V:4. — Vs. 10. Job XXII:29; Spr. XXIX:23; Matth. XXIII:12; Luc. XIV:11, XVIII:14; 1 Petr. V:6. — Vs. 11. Matth. VII:1. — Vs. 12. Matth. X:28; Rom. XIV:4, II:1.

Vs. 14. H. I:10; Luc. XII:18—21; Spr. XXVII:1; Jez. XL:6; 1 Petr. I:24. — Vs. 15. Hand. XVIII:21; 1 Kor. IV:19, XVI:7; Hebr. VI:3. — Vs. 17. Luc. XII:47; Joh. XV:22.
Vs. 1. Spr. XI:28; Luc. VI:24, 25; 1 Tim. VI:9, 10.

6. *hoogmoedigen.* De vrienden der wereld zijn hoogmoedig, omdat zij uit hun aard zelfzuchtig zijn.
7. *Wederstaat den duivel*, t. w. door het bestrijden van wereldliefde en hoogmoed (vs. 4, 6), en in 't gemeen van den boozen geest der wereld. Vgl. Joh. XIV:30, 2 Kor. IV:4.
8. *Nadert tot God*, t. w. met uwe gedachten, ook in het gebed.
hij zal tot u naderen, t. w. met zijne gunst en hulp. Vgl. Matth. VII:7—11.
Reinigt de handen. De zin is: Laat af van zondige werken, waarvoor *de handen* genoemd worden als uitvoerders van het kwaad. Vgl. Jez. I:16.
zuivert de harten, waaruit de zondige werken voortkomen. Zie vs. 2, 3. Vgl. Matth. XV:19, Marc. VII:21—23.
dubbelhartigen. Zie op H. I:8.
9. *Jammert — weent*, t. w. om uwe zonden.
uw lagchen. Hierbij, evenals bij *blijdschap*, denke men aan wereldsche, zondige vreugde.
10. *Vernedert u*, d. i. Verootmoedigt u.
verhoogen, d. i. opbeuren en vertroosten. Zie vs. 6. Vgl. H. I:9.
11. *oordeelt.* Niet alleen tegen het harde of liefdelooze beoordeelen waarschuwt Jacobus, maar zelfs tegen het *oordeelen* over elkander. Zie ook Matth. VII:1, Rom. XIV:3, 4.
spreekt kwaad van de wet, d. i. stelt zich, door kwaadspreken, tegen de wet en doet het voorkomen, alsof zij ten onrechte liefde jegens den naaste eischt (vgl. H. II:8).
11. *oordeelt de wet*, d. i. stelt zich als rechter boven de wet, aan welke hij moest gehoorzamen.
12. *Wetgever en Rechter*, t. w. God. Gew. t. *Wetgever.*
13. Onder de hier genoemde soort van overmoedige overleggingen worden alle andere tevens verstaan.
14. *Het is.* And. lez. *Gij zijt.*
daarna ook weer. Gew. t. *en daarna.*
15. *zullen wij leven.* Gew. t. *en wij leven, zullen wij.*
16. *in uw gezwets.* In plaats van zich afhankelijk van God te gevoelen, maakten zij zich schuldig aan grootspraak en overmoedig zelfvertrouwen.
17. *dien is het zonde*, d. i. hij zondigt door datgene niet te doen, wat hij weet, dat goed is. Vgl. Luc. XII:47, 48, Joh. IX:41, XV:22.
1. Dat hier schraapzuchtige en weelderige rijken bedoeld worden, blijkt uit hetgeen volgt. Men heeft hen niet bij voorkeur onder de christenen te zoeken. Het schijnt veeleer, dat Jacobus zich, bij wijze van profetische spraakwending, tot zulken wendt, die de arme christenen plaagden en onderdrukten. Zie H. II:6, 7. Vandaar, dat hij hen wel bedreigt, maar niet tot bekeering opwekt, en zich vs. 7 weder tot zijne lezers richt. And. denken uitsluitend aan rijken onder de christenen.
uwe ellenden, nader beschreven vs. 2, 3.

2. staan te komen. ' Uw rijkdom is verrot, en uwe kleederen zijn door de
3. mot verteerd geworden. ' Uw goud en zilver is verroest, en hun roest zal tegen u tot eene getuigenis zijn en zal uw vleesch verteren, als vuur. Gij hebt schatten opgelegd in de
4. laatste dagen. ' Zie, het loon der arbeiders, die uwe velden gemaaid hebben, hetwelk door u is achtergehouden, roept luide, en het geschrei van hen, die geoogst hebben, is gekomen tot de ooren des Heeren Ze-
5. baoth. ' Gij hebt op aarde weelderig en brooddronken geleefd; gij hebt uwe harten gemest op den dag der
6. slachting. ' Veroordeeld, vermoord hebt gij den rechtvaardige; hij wederstaat u niet.
7. Weest dan geduldig, broeders! tot aan de komst des Heeren. Zie, de landman wacht op de kostelijke vrucht des lands, en heeft geduld met haar, totdat zij den vroegen en spaden
8. regen ontvangen heeft. ' Weest ook gij geduldig, versterkt uwe harten; want de komst des Heeren is nabij. '
9. Zucht niet tegen elkander, broeders! opdat gij niet geoordeeld wordt: zie, de Rechter staat voor de deur. '
10. Neemt, broeders! een voorbeeld van lijden en van geduld aan de profeten, die in den naam des Heeren
11. gesproken hebben. ' Zie, wij prijzen hen zalig, die volharden. Van Jobs volharding hebt gij gehoord, en het einde des Heeren hebt gij gezien, dat hij zeer barmhartig is en een ontfermer.
12. Doch vóór alles, mijne broeders! zweert niet, noch bij den hemel, noch bij de aarde, noch eenigen an-

Vs. 2. Job XIII : 28; Jez. LI : 8; Matth. VI : 19, 20. — Vs. 4. Lev. XIX : 13; Deut. XXIV : 14, 15; Mal. III : 5; Sir. XXXV : 18. — Vs. 5. Luc. XVI : 19, 25. Vs. 7. 2 Thess. I : 10. — Vs. 10. Hand. VII : 52. — Vs. 11. Job I : 21, 22, XLII : 10; Ps. CIII : 8. — Vs. 12. Matth. V : 34—37, XXIII : 16 vv.

2. *is verrot ... zijn verteerd.* In profetischen stijl wordt hier, gelijk doorgaans, hetgeen zeker geschieden zal, voorgesteld als reeds geschied. Zie ook vs. 3.
verrot. Men denke hierbij aan rijkdom, die bestond in opgelegd koren. Vgl. vs. 4.
kleederen. Zij waren bij de Oosterlingen een voornaam bestanddeel des rijkdoms.
3. *verroest*, d. i. vergaan, onbruikbaar geworden. Wat van andere metalen geldt, wordt hier, min nauwkeurig, van het goud en zilver gezegd.
zal tegen u — getuigenis zijn, d. i. zal tegen u getuigen, en wel van uwe hebzucht en gierigheid, waardoor gij uwe schatten hebt laten verroesten, in plaats van ze ten nutte uws naasten te gebruiken.
uw vleesch verteren, d. i. u doen verkwijnen door kwelling en verdriet over het vergaan van uwen rijkdom.
in de laatste dagen, d. i. in de dagen (het tijdperk), die aan het messiaansche gericht, bij de wederkomst van Christus, kort voorafgaan (vs. 7, 8). De zin is: In plaats van het bezit en genot uwer schatten, is uwe straf en uw verderf nabij.
4. *roept luide*, t. w. tot God om wraak over u. Vgl. Gen. IV : 10.
is gekomen tot enz., en zal dus niet ongewroken blijven.
des Heeren Zebaoth, d. i. *des Heeren der heirscharen:* eene benaming van God, die in het O. T. zeer dikwijls voorkomt, doch in het N. T. alleen nog Rom. IX : 29.
5. *gij hebt uwe harten gemest*, d. i. naar den lust van uw zinnelijk hart hebt gij uwe rijkdommen genoten.
op den dag (Gew. t. *als op den dag*) *der slachting*, d. i. des gerichts. Het beeld is ontleend aan dieren, die nog op den dag, waarop zij geslacht zullen worden, zorgeloos weiden en zich te goed doen. And. *op een slachtdag*, alsof ieder dag een slachtdag, een dag van maaltijden, ware.
6. *Veroordeeld, vermoord.* Uitdrukkingen, die verregaande onbillijke, onrechtvaardige en wreede mishandelingen te kennen geven. Vgl. vs. 4 en H. IV : 2, II : 6.
6. *den rechtvaardige*, d. i. den onschuldige. Aan een bepaald persoon valt hier niet te denken.
hij wederstaat u niet, d. i. hij laat zich door u onderdrukken, en daardoor wordt uw overmoed nog grooter.
7. *broeders!* Hiermede spreekt Jacobus nu zijne lezers toe, die door de rijken verdrukt werden. Zie vs. 4, 6.
tot aan de komst des Heeren. Men denke hierbij aan het messiaansche gericht, dat, volgens vs. 8, voor zeer nabij gehouden werd. Dan zou hunne verdrukking niet alleen ophouden, maar ook heerlijke vrucht dragen, waarop het vervolg van dit vs. wijst. Vgl. vs. 11 en H. I : 2.
8. *de komst des Heeren is nabij.* Zie op vs. 7, vgl. Hebr. X : 25.
9. *Zucht niet tegen elkander*, d. i. Beklaagt u niet de een over den ander, waartoe gemeenschappelijk lijden zoo licht aanleiding geeft.
geoordeeld, t. w. door God. Gew. t. *veroordeeld.*
de Rechter, d. i. God. Zie H. IV : 12. And. Christus. Aan dien Rechter moesten zij hunne zaak overlaten.
10. *die — gesproken hebben.* De zin is: Die, hoewel zij zulk eene hooge roeping hadden, om in den naam des Heeren tot het volk te spreken (2 Petr. I : 21), nogtans zeer veel hebben moeten lijden. Vgl. Matth. V : 12, Hebr. XI : 32 vv.
11. *het einde des Heeren — gezien, dat* enz., d. i. in de uitkomst van Jobs geduldig lijden, door den Heer bewerkt, hebt gij gezien, dat enz.
dat hij — is. Gew. t. *dat de Heer — is.*
12. *zweert niet.* Daaraan maakten de verdrukten (vs. 1—11) zich door wrevel en wraakzucht licht schuldig.
noch eenigen anderen eed. Andere dergelijke eeden worden door Jezus opgenoemd Matth. V : 35, 36, XXIII : 16—22.

deren eed; maar uw ja zij ja, en
uw neen neen, opdat gij onder geen
oordeel valt.
13. Is iemand onder u in lijden, dat
hij bidde. Is iemand welgemoed,
14. dat hij psalmzinge. ' Is iemand on-
der u krank, dat hij de oudsten der
gemeente tot zich roepe en zij over
hem bidden, hem zalvende met olie
15. in den naam des Heeren. ' En het
gebed des geloofs zal den lijder be-
houden, en de Heer zal hem oprich-
ten, en zoo hij zonden gedaan heeft,
het zal hem vergeven worden.
16. Belijdt elkander de overtredingen,
en bidt voor elkander, opdat gij ge-
zond wordt. Veel vermag een krach-
tig gebed van een rechtvaardige. '
17. Elia was een mensch van gelijke na-
tuur als wij, en hij bad vurig, dat
het niet regenen mocht; en het regen-
de niet op aarde in drie jaren en
18. zes maanden. ' En wederom bad hij,
en de hemel gaf regen, en de aarde
deed hare vrucht uitspruiten.
19. Mijne broeders! zoo iemand onder
u van de waarheid is afgedwaald en
20. iemand hem bekeert, ' die wete, dat
wie een zondaar van zijnen dwaal-
weg tot bekeering brengt, eene ziel
van den dood redden en eene menigte
van zonden bedekken zal.

Vs. **14**. Sir. XXXVIII : 1—14; Marc. VI : 13. — Vs. **16**. Joh. IX : 31; Hand. XIV : 15. — Vs. **17**. 1 Kon. XVII : 1, XVIII : 1; Luc. IV : 35. Vs. **18**. 1 Kon. XVIII : 45. — Vs. **20**. Spreuk. X : 12; 1 Petr. IV : 8.

12. *uw ja zij ja, en uw neen neen*, d. i. zij eenvoudig ja, eenvoudig neen, zonder iets ter bevestiging daarbij te voegen. And. zij oprecht gemeend, met de waarheid overeenkomstig.

onder . . . oordeel. Bedoeld schijnt het veroordeelend vonnis van God, die geen gebrek aan waarheid gedoogt.

14. Aanbeveling van de voorbidding in gevaarlijke krankheid, en wel naar een, zoo 't schijnt, toenmalig gebruik, waarschijnlijk uit het Jodendom overgenomen (Sir. XXXVIII : 1—14), waarbij dit voorbidden door de *oudsten* of opzieners *der gemeente* (1 Petr. V : 1) verricht werd, onder of na het *zalven met olie*, waaraan men, vereenigd met het gebed, eene genezende kracht toekende. Vgl. Marc. VI : 13, XVI : 18, 1 Kor. XII : 9.

over hem bidden. Deze uitdrukking schijnt aan te duiden, dat de handen van den bidder *over* den kranke werden uitgebreid, om genezing op hem als van boven te doen afdalen.

in den naam des Heeren, d. i. onder aanroeping van God en in vertrouwen op hem.

15. *het gebed des geloofs*, d. i. het geloovige gebed, in vol vertrouwen op God uitgesproken. Vgl. H. I : 6.

zal den lijder behouden. Dit wordt verklaard door 't geen volgt: *en de Heer zal hem oprichten*, t. w. uit zijne krankheid. Deze stellige verzekering is gegrond op de kracht van een geloovig gebed (vgl. vs. 16—18).

zonden. Hierbij moet men aan zonden denken, die oorzaak der ziekte waren of daarvoor gehouden werden, en nu het geweten kwelden. Vgl. Deut. XXVIII : 15, 22, Matth. IX : 2, Joh. V : 14, IX : 2.

16. *Belijdt — bidt* enz. Ook deze vermaning betreft de kranken, zooals blijkt uit hetgeen volgt: *opdat gij gezond wordt.* Doch Jacobus spreekt nu niet meer van de oudsten der gemeente alleen, zooals vs. 14, 15; maar hij wil, dat ook de leden der gemeente onderling, wanneer ze ziek zijn, elkander de overtredingen zullen belijden en voor elkander bidden.

16. *opdat gij gezond wordt*, d. i. genezen van de ziekte, en tevens van hare oorzaak, de zonde. Ook hier schijnt de voorstelling van een noodzakelijk verband tusschen ziekte en zonde, die onder de Joden gevonden werd (zie op vs. 15), ten grondslag te liggen.

een krachtig gebed, d. i. een gebed, waarbij geheel de geest des bidders door geloof en liefde werkzaam is. Vgl. Hand. XII : 5, Luc. XXII : 44. And. *een werkzaam gebed.*

van een rechtvaardige, d. i. van een deugdzaam en godvruchtig mensch. Vgl. Luc. I : 6, Joh. IX : 31.

17. *hij bad vurig.* Gr. *hij bad een*, of *met een gebed.* Hetgeen hier van het bidden van Elia gezegd wordt, alsook dat het in drie jaren *en zes maanden* niet regende, staat in de aangewezen plaatsen niet te lezen.

19. *van de waarheid is afgedwaald.* Hierbij moet niet aan afval van het christendom gedacht worden, maar, in verband met vs. 15 en 16, aan afwijking van het waarachtig christelijk leven, overeenkomstig Gods woord. Zie H. I : 18, Joh. XVII : 17. Vgl. 2 Joh. 4, 3 Joh. 3, 4.

20. *eene ziel*, t. w. die des zondaars. Zóó uitgedrukt, omdat de zondaar naar de ziel onsterfelijk is en zijne bekeering daarom te grooter waarde heeft.

van den dood, d. i. van den jammer en de ellende, die hier en namaals gevolgen der zonde zijn.

menigte van zonden, t. w. van hem, die van de waarheid was afgedwaald. And. achten eene menigte van eigen zonden bedoeld.

bedekken, d. i. uitwerken, dat zijne zonden voor God bedekt, d. i. door God vergeven worden. Zie Ps. XXXII : 1, 2, Neh. III : 37. Vgl. Rom. IV : 7, 8, 1 Petr. IV : 8. Op waarachtige bekeering volgt volkomen zondenvergiffenis bij God. Zie Hand. III : 19.

DE EERSTE BRIEF

VAN

PETRUS.

INLEIDING.

De christenen, aan wie deze brief gericht is, waren woonachtig in onderscheiden landschappen van Klein-Azië (H. I:1), waar Paulus vroeger met vrucht gearbeid had. Het schijnt wel, dat zij voor verreweg het grootste deel uit het heidendom afkomstig waren (H. I:14,18, II:9,10, III:6, IV:3), ofschoon sommige uitleggers uit het opschrift (H. I:1) afleiden, dat daaronder ook vele voormalige Joden gevonden werden. Hoe dit zij, volgens het opschrift is het de apostel Petrus, die zich hier beijvert, om hen niet slechts onder hunne wederwaardigheden te vertroosten en tot standvastige belijdenis en beoefening des evangelies op te wekken (H. I:6,7, II:12,15,19,20, III:13-17, IV:12-19, V:9,10), maar vooral ook om hen gerust te stellen aangaande hunnen genadestaat en hun te verzekeren, dat hun christendom van den echten stempel is (H. V:12). Daartoe vermeldt hij, onmiddellijk na den aanhef (H. I:1,2), met dankzegging aan God, het heil, dat zij deelachtig waren en meer nog in de toekomst verwachten mochten (vs. 3—12). Op dezen grondslag nu bouwt hij eene drievoudige reeks van vermaningen. De eerste (vs. 13—H. II:10) is van algemeenen inhoud en moet dienen, om den christenen de heiliging en broederliefde, die hun betamen, aan te prijzen. In de tweede (H. II:11—IV:6) daalt hij, met het oog op hunnen min gunstigen toestand (vs. 11,12), tot in bijzonderheden af, om hun de plichten van onderdanen (vs. 13—17), dienstknechten (vs. 18—25), echtgenooten (H. III:1—7), alsmede de plichten jegens elkander en jegens vijanden en vervolgers in te scherpen (vs. 8—18), waaraan zich de vermelding van Jezus' lijden en die zijner verhooging aansluit (H. III:18—22), met de opwekking, om toch niet, ten einde het lijden te ontgaan, tot een heidenschen wandel te vervallen (H. IV:1—6). In de derde reeks (H. IV:7—V:9) vermaant hij, met het oog op het einde aller dingen (vs. 7), tot waakzaamheid, tot onderlinge liefde (vs. 8—11) en vooral tot standvastigheid in het verdragen der vervolgingen (vs. 12—19), en richt zich daarbij afzonderlijk tot de oudsten der gemeente, voorts tot de jongeren, en eindelijk tot allen (H. V:1—9). Eene gepaste zegenbede met lofverheffing van God (vs. 10,11) en enkele groeten (vs. 12—14) besluiten het geschrift. Bij dit eenvoudig plan, hetwelk men zonder moeite herkent, is hier een vrije en losse schrijftrant gevolgd, waarvan herhalingen onafscheidelijk zijn. Er blijkt tevens uit, dat dit geschrift meer van vermanenden en vertroostenden, dan van leerstelligen inhoud is.

Mag men dezen brief, in weerwil van de daartegen ingebrachte bedenkingen, op goede gronden voor een geschrift van den apostel Petrus houden, dan bevond deze zich, toen hij hem schreef, te Babel (H. V:13) en maakte hij van het vertrek van Silvanus, vermoedelijk denzelfden, die elders (Hand. XV:22, 40) Silas heet, gebruik, om hem naar Klein-Azië te verzenden. Men stelt doorgaans de vervaardiging van dezen brief omstreeks het jaar 63. Ofschoon geschoeid op de leest der brieven van Paulus en soms daarmede bijkans woordelijk overeenstemmende, vertoont hij toch ook, in onderscheiding daarvan, eene gansch eigenaardige denk- en schrijfwijze en biedt een schat van leering en vertroosting aan, waardoor de waarde van het evangelie, hier als een evangelie der hope (H. I:3,13,21, III:15) verkondigd, aan het licht treedt.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). Lofverheffing van God voor het heil, den christenen bereid, hetwelk de stof uitmaakt hunner vreugde in God, ook onder geloofsbeproeving, en het voorwerp weleer van der profeten navorsching en nog van der engelen belangstelling (vs. 3—12). Opwekking tot volstandige hoop, tot gehoorzaamheid en heiligheid, aangedrongen door de herinnering van de verlossing in Christus (vs. 13—21), en tot onderlinge liefde als de vrucht der wedergeboorte (vs. 22—25).

1. Petrus, apostel van Jezus Chris-
tus, aan de vreemdelingen der ver-
strooijing van Pontus, Galatië, Kap-
padocië, Azië en Bithynië, uitverko-
2. renen ' naar de voorkennis van God,
den Vader, in heiliging des Geestes,
tot gehoorzaamheid en besprenging
met het bloed van Jezus Christus.
Genade en vrede worde u vermeerderd!
3. Geloofd zij de God en Vader van
onzen Heer Jezus Christus, die, naar
zijne groote barmhartigheid, ons heeft
doen herboren worden tot eene le-
vende hoop, door de opstanding van
4. Jezus Christus uit de dooden; ' tot
eene onvergankelijke en onbevlekte
en onverwelkelijke erfenis, in de he-
5. melen bewaard voor u, ' die, in Gods
kracht, door het geloof bewaard wordt
tot de zaligheid, gereed om geopen-
baard te worden in den laatsten tijd; '
6. in wien gij u verheugt, thans een
weinig tijds, zoo noodig, bedroefd
7. door velerlei verzoekingen; ' opdat
de beproeving uws geloofs, welke
veel kostelijker is dan die des gouds,
dat vergaat, ofschoon door vuur be-
proefd, bevonden worde te zijn tot
lof en heerlijkheid en eer, bij de
8. openbaring van Jezus Christus; ' wien
gij niet ziet en nogtans liefhebt, in
wien gij, hoewel hem nu niet zien-

Vs. 1. Jac. I:1. — Vs. 2. Hebr. XII:24; Rom. I:7; 2 Petr. I:2; Jud. 2. — Vs. 3—5. Ef. I:3, 13, 14.

Vs. 3. Vs. 23. — Vs. 4. Kol. I:5. — Vs. 5. Rom. VIII:18. — Vs. 6, 7. H. IV:12, 13; Jac. I:2, 3, 12. — Vs. 8. Joh. XX:29.

1. *vreemdelingen der verstrooijing.* De benaming *verstrooijing*, door de Joden gegeven aan hunne geloofsgenooten buiten Palestina (zie op Jac. I:1), wordt hier toegepast op christenen ook uit de heidenen, als die met de christenen in het joodsche land uitmaakten het ware volk of Israël Gods (Gal. VI:16); en zij worden hier *vreemdelingen* genoemd, omdat zij, als christenen, niet op aarde te huis behoorden, maar hun vaderland elders hadden (vgl. H. I:16, II:11, Hebr. XI:13). And. denken aan voormalige Joden, die, buiten Palestina gevestigd, tot het christendom waren overgegaan en nu, te midden der heidensche bevolking, als vreemdelingen bleven verkeeren. Vgl. de Inl.

Pontus — Bithynië. Verschillende landschappen van Klein-Azië, ten deele althans gerangschikt, zooals zij Petrus, uit Babel schrijvende (H. V:13), het naast voor den geest stonden.

Azië, d. i. het westelijk Klein-Azië of zoogenaamde Asia proconsularis, bevattende de provinciën Frygië, Carië, Lydië en Mysië.

uitverkorenen, t. w. door God, naar zijn eeuwig voornemen (vgl. Ef. I:4, 5, Rom. VIII:28—30), zooals bleek uit hunne toebrenging tot het christendom. Hunne verkiezing wordt in vs. 2 nader beschreven.

2. *naar de voorkennis van God*, en zijne dadelijke beschikking dientengevolge.

in heiliging des Geestes, d. i. deelachtig geworden zijnde de heiliging, die de Geest van God werkt, en waardoor hunne verkiezing, van eeuwigheid geschied, in den tijd voltrokken werd.

tot gehoorzaamheid, t. w. aan God. Daartoe werden zij door heiliging des Geestes in staat gesteld, en daarin was het einddoel hunner verkiezing gelegen.

besprenging — Christus. De zinnebeeldige uitdrukking: *besprengd worden met het bloed van het bondsoffer des N. V.* (vgl. Hebr. IX:18—22, XII:24), beteekent: komen tot het deelgenootschap en volle genot van de zegeningen des Verbonds, hetwelk door den dood van Christus is ingewijd (vgl. Matth. XXVI:28). Daartoe had God de christenen naar zijne voorkennis uitverkoren en in heiliging des Geestes tot gehoorzaamheid gebracht.

3. *door de opstanding — uit de dooden.* Zij waren tot een nieuw geestelijk leven herschapen, en dat die herschepping hen vooral gebracht had tot eene *levende* hoop, de vrucht van dat nieuwe leven, dit hadden zij bepaaldelijk aan de herleving van Jezus Christus te danken. Vgl. H. I:21.

4. Het heil, hun bereid, ging in duurzaamheid en waarde alle aardsche bezitting verre te boven, en zou hun nimmer kunnen ontgaan.

5. *tot de zaligheid* enz., d. i. tot de erfenis, vs. 4 genoemd, die, nu nog verborgen, welhaast in hare volle heerlijkheid aan het licht zou komen. Vgl. Kol. III:4.

in den laatsten tijd, d. i. bij de wederkomst van Christus, op het einde der tegenwoordige eeuw, hetwelk geacht werd nabij te zijn (vgl. H. IV:7).

6. *in wien gij u verheugt*, t. w. in God (vs. 3). And. *waarover gij u verheugt*, t. w. over de zekerheid van uwen aanstaanden gelukstaat.

een weinig tijds. And. *een weinig*, d. i. in lichte mate.

verzoekingen. Zie op Jac. I:2.

7. *opdat* enz. Aanwijzing van het doel, door God met de verzoekingen (vs. 6) beoogd, waaruit blijkt, welk eene stof van vreugde in God zij bevatten.

veel kostelijker enz. De bedoeling is: Beide worden beproefd, het goud door vuur, het geloof door lijden. Maar het goud, ofschoon het de proef heeft doorgestaan, blijft vergankelijk (vs. 18); het geloof daarentegen, eenmaal op de proef deugdelijk bevonden, is duurzaam. Daarom is de geloofsbeproeving zooveel kostelijker dan die des gouds.

bevonden worde, d. i. bij de uitkomst blijke.

tot lof — en eer, t. w. van u, en daardoor tot verhooging van uwen gelukstaat. And. tot eer van God.

bij de openbaring van Jezus Christus, d. i. bij zijne wederkomst (vs. 5).

8. *wien gij niet ziet.* Te verstaan van God, vs. 3 genoemd (vgl. op vs. 6). Zie ook 1 Joh. IV:20. And. *wien gij niet gezien hebt*, t. w. Jezus Christus, wien zij, in onderscheiding van anderen, gedurende zijne omwandeling op aarde, niet persoonlijk hadden gekend.

de, gelooft en u verheugt met eene
onuitsprekelijke en verheerlijkte vreug-
9. de, ' terwijl gij verkrijgt het einde uws
10. geloofs, de zaligheid der zielen. ' Aan-
gaande deze zaligheid hebben onder-
zocht en nagevorscht de profeten, die
geprofeteerd hebben van de voor u
11. bestemde genade, ' daar zij navorsch-
ten, op welken of hoedanigen tijd de
Geest van Christus in hen wees, als
hij te voren getuigde van het lijden,
dat op Christus komen zou, en de
12. daarop volgende heerlijkheid. ' Aan
hen toch werd geopenbaard, dat zij
niet zich zelven, maar u datgene be-
dienden, wat thans u is aangekon-
digd door hen, die u het evangelie
verkondigd hebben door den Heiligen
Geest, die van den hemel gezonden
is; waarin de engelen begeeren in
te zien.
13. Daarom, omgordt de lendenen uws
verstands, weest nuchter en hoopt vol-
komen op de genade, die u gebracht
wordt bij de openbaring van Jezus
14. Christus. ' Richt u, als kinderen der
gehoorzaamheid, niet naar uwe be-
geerlijkheden van vroeger, in den tijd
15. uwer onwetendheid; ' maar gelijk hij,
die u geroepen heeft, heilig is, zoo
wordt ook gij heilig in allen wan-
16. del, ' naardien er geschreven staat:
W e e s t h e i l i g, want ik ben
17. h e i l i g ! ' En indien gij als Vader
hem aanroept, die zonder aanneming
des persoons oordeelt naar eens iege-
lijks werk, zoo wandelt in vreeze
18. den tijd uwer bijwoning, ' als die
weet, dat gij niet met vergankelijke
dingen, zilver of goud, zijt vrijge-
kocht van uwen ijdelen, u door de
19. vaderen overgeleverden wandel, ' maar
met het kostelijk bloed van Christus,
als van een onbesmet en onbevlekt

Vs. **10**. Matth. XIII: 17. — Vs. **12**. Ef. III: 10. — Vs. **13**. Luc. XII: 35. — Vs. **14**. Rom. XII: 2; Ef. IV: 18. — Vs. **16**. Lev. XIX: 2; Matth. V: 48. Vs. **17**. H. II: 11; Rom. II: 11. — Vs. **18**. 1 Kor. VI: 20, VII: 23. — Vs. **19**. Jez. LIII: 7; Joh. I: 29.

8. *verheerlijkte vreugde*, d. i. die voortvloeit uit de verwachting der aanstaande heerlijkheid en daarvan nu reeds den glans vertoont.

9. *het einde uws geloofs*, d. i. datgene, waarop uw geloof uitloopt, het volle genot van het heil des Heeren. Vgl. vs. 5.

10. Na gewezen te hebben op de toekomst (vs. 3—5) en op het tegenwoordige (vs. 6—9), ten einde zijne lezers op te wekken tot lofzegging aan God, wijst de apostel nu nog aan (vs. 10—12), dat zij de bevoorrechten zijn, aan wie te beurt valt, wat de profeten aangekondigd en waaromtrent dezen heilbegeerig onderzocht hebben, wie het zijn zouden. Iets dergelijks vindt men Matth. XIII: 16, 17, Luc. X: 23, 24. Vgl. Joh. VIII: 56, Hebr. XI: 13.

onderzocht en nagevorscht. Wat het was, waarnaar de profeten onderzoek deden, zonder het uit te vinden, zegt vs. 11.

11. *op welken of hoedanigen tijd*, d. i. wanneer, en onder welke omstandigheden, en ten gevalle van wie, het heil, door hen aangekondigd, aan het licht zou treden.

de Geest van Christus in hen. Drong de geest der profetie, die hen vervulde, hen vooral om na te denken over hetgeen Christus wedervaren zou, hij kon dan gereedelijk *de Geest van Christus* zelven genoemd worden. Vgl. 1 Kor. X: 4, 9.

dat op Christus komen zou, en dan ook gekomen is. Gr. *tot* (d. i. ten aanzien van) *Christus*. And. denken hierbij aan *het lijden*, dat de christenen droegen om zijnentwil, en dan ook bij *de daarop volgende heerlijkheid* aan het heil, dat hen wachtte in gemeenschap met hem (H. IV: 13, V: 1).

12. *Aan hen toch werd geopenbaard* enz. Dit wisten zij, dat het heil, door hen aangekondigd, niet hun zelven of hunnen tijdgenooten, maar anderen zou te beurt vallen, en juist daarom vorschten zij, volgens vs. 11, na, wie de gelukkigen zijn zouden.

12. *maar u*, d. i. anderen, die leven zouden in den tijd der vervulling, en wel, zooals de uitkomst leerde, u. Gew. t. *maar ons*.

datgene, d. i. het lijden van Christus en zijne heerlijkheid (vs. 10).

in te zien (Zie op Jac. I: 25), om tot de diepte van Gods wijsheid en liefde daarin door te dringen.

13. *omgordt — nuchter*, d. i. weest toegerust met de vereischte vaardigheid en wakkerheid des geestes. Zie voorts op Luc. XII: 35.

bij de openbaring van Jezus Christus. Zie op vs. 7.

14. *kinderen der gehoorzaamheid*. Vgl. Ef. II: 2, 3, V: 8.

in den tijd uwer onwetendheid, d. i. toen gij nog geen christenen waart. Vgl. Hand. XVII: 30, Ef. IV: 18.

15. *geroepen heeft*, t. w. tot het heil in Christus door het evangelie.

in allen wandel, d. i. in allerlei betrekkingen des levens.

17. *zonder aanneming des persoons*, d. i. volkomen onpartijdig en naar waarheid. Zie op Rom. II: 11.

eens iegelijks werk, d. i. het gansche gedrag van elk zonder onderscheid.

in vreeze, d. i. met heilig ontzag.

den tijd uwer bijwoning, d. i. uwer vreemdelingschap. Vgl. op H. I: 1.

18. *vrijgekocht*, d. i. verlost, vrijgemaakt, evenals gevangenen of slaven, voor wie een losprijs wordt betaald (Matth. XX: 28).

uwen ijdelen — wandel. Bedoeld zijn de zondige levenswijze en zeden, van hunne voorouders op hen overgeplant door voorbeeld, omgang, opvoeding enz.

19. *als van — lam*, d. i. offerlam (Lev. IV: 32), hetwelk gaaf en volkomen zijn moest volgens de wet.

20. lam, ' die vóór de grondlegging der
wereld gekend, maar op het laatste
der tijden geopenbaard is ter wille
21. van u, ' die door hem gelooft in
God, die hem uit de dooden opgewekt
en hem heerlijkheid gegeven
heeft, zoodat uw geloof ook hoop op
God is.
22. Terwijl gij uwe zielen in de gehoorzaamheid
aan de waarheid gereinigd
hebt tot ongeveinsde broederliefde,
zoo hebt elkander van harte vurig
23. lief, ' daar gij wedergeboren zijt,
niet uit vergankelijk, maar onvergankelijk
zaad, door het levend en
24. blijvend woord Gods. ' Want alle
vleesch is als gras en al zijne
heerlijkheid als eene grasbloem.
Het gras verdort en
25. zijne bloem valt af; ' maar het
woord des Heeren blijft tot
in eeuwigheid. En dit is het
woord, dat aan u verkondigd is.

HOOFDSTUK II.

Voortgezette vermaning, aangedrongen door de voorstelling van der christenen heerlijke roeping (vs. 1—10). Opwekking, met het oog op hun verkeer te midden van heidenen (vs. 11, 12), om in verschillende betrekkingen des levens hunne plichten getrouw te vervullen, vooral als onderdanen (vs. 13—17) en als dienstknechten (vs. 18—20), met verwijzing naar het voorbeeld van den lijdenden Christus (vs. 21—25).

1. Legt dan alle boosheid af en alle
list en geveinsdheid en nijd en alle
2. kwaadsprekendheid, ' en verlangt, als
pasgeboren kinderkens, naar de onvervalschte
redelijke melk, opdat gij
door haar moogt opwassen tot zalig-
3. heid, ' indien gij althans gesmaakt
hebt, dat de Heer goedertieren is. '
4. Gaat tot hem, den levenden steen,
door menschen wel verworpen, maar
5. bij God uitverkoren, geëerd, ' en laat
ook gij zelve als levende steenen u
bouwen tot een geestelijk huis, een
heilig priesterdom, om geestelijke of-

Vs. 20. 2 Tim. I : 9, 10. — Vs. 22. Rom. XII : 10. — Vs. 23. Jac. I : 18; Joh. I : 13. — Vs. 24, 25. Jez. XL : 6—8; Jac. I : 10, 11.

Vs. 1, 2. Kol. III : 8—10. — Vs. 1. Jac. I : 21. — Vs. 2. H. I : 23. — Vs. 3. Ps. XXXIV : 9. — Vs. 5, 6. Ef. II : 20—22. — Vs. 5. Rom. XII : 1; Hebr. XIII : 16; Fil. IV : 18.

20. *vóór de grondlegging — gekend*, en alzoo door God bestemd, om te zijner tijd in de wereld op te treden. Vgl. vs. 2.

op het laatste der tijden, d. i. het laatste tijdvak der tegenwoordige eeuw (zie op Hebr. I : 1), waarvan onderscheiden is *de laatste tijd*, vs. 5 genoemd. Gew. t. *in de laatste tijden.*

geopenbaard, d. i. in de wereld gekomen en openlijk opgetreden.

21. *zoodat uw geloof — is*, d. i. zoodat gij niet slechts door hem tot het geloof in God gebracht zijt (gelijk in 't begin van dit vs. gezegd was), maar nu ook, ten gevolge van zijne verheerlijking, voor de toekomst alles van God verwachten moogt. And. *zoodat uw geloof en hoop op God is.*

22. *de gehoorzaamheid aan de waarheid*, t. w. des evangelies. And. de gehoorzaamheid aan God, welke door de erkenning der waarheid in het hart gewerkt wordt. De gew. t. voegt er bij *door den Geest.*

gereinigd, t. w. van zelfzucht en zonde. Vgl. vs. 18, 23.

van harte. Gew. t. *uit een rein hart.*

23. Hunne wedergeboorte, hier beschreven in tegenoverstelling van hunne eerste geboorte (vgl. Joh. I : 13, III : 6), was voortgesproten uit een *zaad*, een nieuw geestelijk levensbeginsel, hun door God verleend, hetwelk niet kon nalaten vruchten te dragen (vgl. 1 Joh. III : 9).

door het — woord Gods, als het middel hunner wedergeboorte.

blijvend. Gew. t. *eeuwig blijvend.*

24. De aanhaling, die hier voorkomt (Jez. XL : 6—8), moet dienen, om de duurzame kracht van het woord Gods, tegenover 's menschen vergankelijkheid, in het licht te stellen.

al zijne heerlijkheid. Gew. t. *al de heerlijkheid des menschen.*

25. *dit is het woord*, t. w. het evangelie, hetwelk, evenzeer als het profetisch woord des O. T., van God afkomstig en alzoo onvergankelijk is.

2. *als pasgeboren kinderkens*, d. i. daar gij, ofschoon naar den geest herboren (H. I : 3, 23), nog in het eerste tijdperk uwer ontwikkeling verkeert.

redelijke melk, d. i. eene melk, die voedsel oplevert voor den geest (vgl. Rom. XII : 1). Men denke daarbij aan het evangelie of woord Gods (H. I : 23, 25), waardoor hun nog jeugdig geestelijk leven gevoed moest worden.

opwassen tot zaligheid, d. i. tot het volle genot van het heil in Christus. Gew. t. *opwassen.*

3. *indien gij althans*, gelijk ik vertrouwen mag, dat werkelijk met u het geval is.

gesmaakt, d. i. ondervonden. Vgl. Hebr. VI : 4, 5.

de Heer, d. i. Christus, zooals blijkt uit vs. 4.

4. *Gaat tot hem*, d. i. Treedt telkens opnieuw tot zijne gemeenschap toe en verbindt u gedurig inniger aan hem.

den levenden steen, Ps. CXVIII : 22 bedoeld, en die den hoeksteen uitmaakt van het godsgebouw des N. V., omdat in hem het ware leven is (vgl. Joh. VI : 51).

bij God, d. i. in de schatting of naar het oordeel Gods.

uitverkoren. Zie op 1 Tim. V : 21.

5. *laat . . . u bouwen.* And. *wordt . . . gebouwd*, d. i. neemt in volmaking toe.

als levende steenen, in vereeniging met Christus, den levenden steen (vs. 4).

tot een geestelijk huis, d. i. een tempel uit levende steenen bestaande. Eig. waren zij dit nu reeds; maar dat huis moest nu ook tot *een heilig priesterdom* worden. Vandaar de lez.: *een geestelijk huis tot.*

een heilig priesterdom, d. i. eene vereeniging, een volk van enkel priesters, aan God gewijd en bekwaam, om hem in geest en waarheid te dienen.

fers te brengen, Gode aangenaam,
6. door Jezus Christus; ' dewijl er in
de Schrift staat: Zie, ik leg in
Sion een uitverkoren, geëer-
den hoeksteen, en die in hem
gelooft, zal niet beschaamd
7. worden. ' Voor u dan, die gelooft,
is de eere; maar voor de ongehoor-
zamen is die steen, welken de bouw-
lieden verworpen hebben, tot een
hoeksteen geworden, en een steen des
aanstoots, en eene rots der ergernis. '
8. Zij stooten zich er aan, doordat zij
aan het woord ongehoorzaam zijn,
9. en zijn daartoe ook bestemd. ' Maar
gij zijt een uitverkoren geslacht, een
koninklijk priesterdom, een heilig
volk, een volk ten eigendom, opdat
gij de deugden van hem verkondigt,
die u uit de duisternis geroepen heeft
10. tot zijn wonderbaar licht; ' gij, die
eertijds geen volk waart, maar nu
Gods volk zijt, die geen ontferming
vondt, maar nu ontferming gevon-
den hebt.
11. Geliefden! ik vermaan u, als bij-
woners en vreemdelingen: Onthoudt
u van de vleeschelijke begeerlijkhe-
den, als welke strijd voeren tegen
12. de ziel, ' en leidt een goeden wan-
del onder de heidenen, opdat, in
hetgeen zij kwaad van u spreken als
van kwaaddoeners, zij om de goede
werken, die zij aanschouwen, God
verheerlijken ten dage der bezoeking.
13. Weest aan alle menschelijk schep-
sel onderdanig om des Heeren wil:
hetzij den koning, als den opper-
14. machtige, ' hetzij den landvoogden,
als door hem gezonden tot straf der
kwaaddoeners, maar tot lof dergenen,
15. die goeddoen; ' want zóó is de wil
van God, dat gij, goeddoende, de
onwetendheid der dwaze menschen

Vs. **6**. Jez. XXVIII : 16; Rom. IX : 33. — Vs. **7**. Ps. CXVIII : 22; Matth. XXI : 42; Jez. VIII : 14. — Vs. **8**. Rom. IX : 18. — Vs. **9**. Exod. XIX : 6; Openb. I : 6; Mal. III : 17; Hand. XXVI : 18. Vs. **10**. Hoz. II : 22; Rom. IX : 25, 26. — Vs. **11**. H. I : 17; Hebr. XI : 13. — Vs. **12**. H. III : 16; Matth. V : 16. — Vs. **13**, **14**, **17**. Rom. XIII : 1—7.

5. *door Jezus Christus.* Vgl. Rom. XV : 16, Hebr. X : 14.

6. *dewijl.* Gew. t. *daarom ook.*

7. *is de eere*, die van Christus uitgaat over hen, die gelooven. Vgl. H. I : 7. And. *is hij dierbaar.*

voor de ongehoorzamen, of in hun ongeloof halsstarrig volhardenden. Vgl. Joh. III : 36.

is die steen — rots der ergernis. Samenvoeging van Ps. CXVIII : 22 en Jez. VIII : 14, om aan te wijzen, hoe dezelfde hoeksteen, die den geloovigen tot heil en eer verstrekt, de oorzaak is van het verderf der ongehoorzamen.

8. *Zij stooten — ongehoorzaam zijn*, d. i. Zij berokkenen zich door hunne ongehoorzaamheid ellende en verderf.

en zijn daartoe ook bestemd, d. i. onder het hooge godsbestuur kan het niet anders, of zij maken zich door hunne ongehoorzaamheid ongelukkig. Vgl. Luc. II : 34.

9. Verschillende eernamen, oudtijds in de Schrift aan Israël gegeven, worden hier toegepast op de christenen, het ware volk van God. Vgl. op H. I : 1.

een koninklijk priesterdom, d. i. een volk, dat aan getrouwheid in het dienen van God heerschappij des geestes paart. Vgl. op vs. 5.

een heilig volk — eigendom, d. i. een volk, aan God gewijd, om hem toe te behooren. Zie vs. 10.

de deugden . . . verkondigt. Vgl. Ef. III : 10.

10. *geen volk.* Een heidensch volk werd gerekend geen volk te zijn (vgl. Deut. XXXII : 22). Ook de Joden in de verstrooijing konden, te midden der heidenen, nauwelijks een volk heeten.

11. *als bijwoners en vreemdelingen*, d. i. daar uw vaderland elders is. Vgl. op H. I : 1.

vleeschelijke begeerlijkheden, d. i. begeerlijkheden, die haren oorsprong hebben in het vleesch, den zetel der zinnelijkheid. Bedoeld zijn niet slechts wellust en soortgelijke zonden, maar ook, zooals het vervolg leert, onbeteugelde vrijheidszucht, vrouwelijke ijdelheid en hoovaardij enz.

11. *strijd voeren tegen de ziel*, d. i. het ware heil der ziel in gevaar brengen, het op haar verderf toeleggen.

12. *onder de heidenen.* Te midden eener overwegend heidensche bevolking werden de christenen vooral geroepen tot de beoefening der deugden, die vervolgens worden aangeprezen.

in hetgeen — spreken. Juist datgene, wat in het gedrag der christenen den heidenen aanleiding gaf tot allerlei kwade vermoedens en booze lasteringen, zou hun, van nabij beschouwd, de stof opleveren tot verheerlijking van God, die hen tot zooveel goeds had bekwaam gemaakt.

ten dage der bezoeking, d. i. als God komt, om hen te zegenen en tot bekeering te brengen. Vgl. op Luc. XIX : 44.

13. *alle menschelijk schepsel*, d. i. allen, wie zij ook zijn mogen, die aanspraak maken op uwe onderdanigheid (vgl. vs. 18, III : 1, V : 5), vooral den hooggeplaatsten, terstond daarop onderscheidenlijk genoemd. And. *alle menschelijke ordening.*

14. *den koning*, d. i. den romeinschen keizer (vgl. Joh. XIX : 15), daar de christenen, aan wie de brief gericht is, woonachtig waren in romeinsche provinciën.

den landvoogden, die, in naam des keizers, in zulke provinciën het bewind voerden. Vgl. Luc. XXI : 12.

15. De zin is: God wil, dat gij niet door verzet of wraak, maar door goeddoen, den laster beschaamt.

de onwetendheid der dwaze menschen, die door onwetendheid het christendom miskennen en de christenen wegens vermeende wanbedrijven lasteren. Vgl. 2 Petr. II : 12.

16. den mond stopt; ' als vrijen, en niet
als die de vrijheid tot een dekman-
tel der boosheid hebt, maar als dienst-
17. knechten Gods. ' Eert allen, hebt de
broederschap lief, vreest God, eert
den koning.
18. Gij huisknechten! weest uwen hee-
ren in alle vreeze onderdanig, niet
alleen den goeden en welwillenden,
19. maar ook den verkeerden. ' Want
dat is genade, indien men, om des
gewetens wil voor God, leed ver-
draagt en wederrechtelijk lijdt. '
20. Want wat roem is het, indien gij
verdraagt, als gij om uw zondigen
geslagen wordt? Maar indien gij ver-
draagt, als gij om uw goeddoen lijdt,
21. dat is genade bij God. ' Want hier-
toe zijt gij geroepen, dewijl ook
Christus voor u geleden heeft, u een
voorbeeld nalatende, opdat gij zijne
22. voetstappen volgen zoudt. ' Hij heeft
geen zonde gedaan, en er is geen
bedrog in zijnen mond gevonden. '
23. Hij schold niet weder, als hij ge-
scholden werd; als hij leed, dreigde
hij niet, maar gaf het over aan hem,
24. die rechtvaardig oordeelt. ' Hij heeft
zelf onze zonden in zijn ligchaam op
het hout gedragen, opdat wij, van
de zonde ontslagen, der gerechtig-
heid leven zouden; en door zijne
25. striemen zijt gij genezen. ' Want gij
waart dwalende als schapen, maar
zijt nu wedergekeerd tot den Herder
en Opziener uwer zielen.

HOOFDSTUK III.

Vermaning, tot vrouwen en mannen gericht (vs. 1—7). Opwekking tot allerlei christelijke deugden (vs. 8—12), vooral met het oog op den toenmaligen toestand der christenen (vs. 13—17), en met vernieuwde verwijzing naar het voorbeeld van den lijdenden en verhoogden Christus (vs. 18—22).

1. Weest desgelijks, gij vrouwen!
uwen mannen onderdanig, opdat ook,
indien sommigen den woorde onge-
hoorzaam zijn, zij zonder woord door
den wandel hunner vrouwen gewon-

Vs. **16**. Gal. V:13. — Vs. **17**. Rom. XII:10; Spr. XXIV : 21. — Vs. **18—20**. Ef. VI : 5—8. — Vs. **21**. H. III:18, IV:1; Fil. II:5; 1 Joh. II:6; Joh. XIII:15.

Vs. **22—24**. Jez. LIII. — Vs. **23**. Matth. XXVII: 39--50. — Vs. **24**. Rom. VI:2, 11. — Vs. **25**. H. V:2, 4; Joh. XXI:15—17.

Vs. **1—7**. Ef. V:22—33; Kol. III:18, 19.

16. *als vrijen*, d. i. vrij van den dwang der wet en den last der zonde. Vgl. H. I:18.

dekmantel der boosheid. Vgl. Gal. V : 13, 2 Petr. II:19.

dienstknechten Gods, wier vrijheid gelegen is in het dienen van God uit liefde. Vgl. Rom. VI: 16 vv.

17. *Eert allen*, d. i. Geeft aan elk de eere, die hem toekomt.

de broederschap, of vereeniging van hen, die door hetzelfde geloof onderling als broeders verbonden zijn. Vgl. H. V:9.

18. *huisknechten*. Gr. *huisgenooten*, eene zachtere uitdrukking voor *slaven*.

19. *genade*, t. w. bij God (vs. 20), d. i. hem welgevallig.

om des gewetens wil voor God. Gr. *om het geweten van God*, d. i. om de bewustheid of overtuiging, die hij met zich omdraagt van hetgeen God voor hem is en van hem eischt. Vgl. vs. 13. Zie ook Rom. XIII:5, 1 Kor. VIII:7.

verdraagt, t. w. met lijdzame onderwerping.

20. *om uw zondigen*, t. w. tegen uwe heeren.

om uw goeddoen, d. i. terwijl gij uwen plicht ook omtrent uwe heeren betracht.

21. *hiertoe — geroepen*, d. i. tot zulk een gedrag, als vs. 18—20 beschreven is, zijt gij verplicht door uwe roeping tot het christendom. Vgl. H. III:9.

voor u, d. i. u ten goede. Vgl. vs. 24.

u . . . u. Gew. t. *ons . . . ons*.

een voorbeeld, vs. 22, 23 nader beschreven. Het beroep op dat voorbeeld stelt de verplichting der christenen in het licht.

23. *leed*, t. w. onrecht en mishandeling.

23. *dreigde hij niet*, t. w. met wraak of straf.

het, d. i. zijne zaak, zijn lot, zijne toekomst of belangen.

24. *onze zonden — gedragen*. Dit ziet op hetgeen Christus, niet om eigene zonden (vs. 22), maar om de zonden der menschen, en dus te hunnen behoeve (vs. 21) ligchamelijk aan het kruis geleden heeft. Vgl. Jez. LIII:4, 5, 11. And. *opgedragen*, t. w. op het kruis, als op een altaar, en daardoor verzoend en te niet gedaan.

opdat wij enz. Het einddoel van zijn lijden en sterven is gelegen in onze heiliging. Vgl. Rom. VI: 2, 10 vv., Gal. II:19, VI:14.

door zijne striemen enz. Woorden, aan Jez. LIII: 5 ontleend en uitnemend geschikt, deels om christenslaven te verzoenen met de geeselstriemen, die zij soms ontvingen (vs. 18—20), deels om hun te herinneren, met hoe groote zelfopoffering Christus hen van hunne zedelijke krankheid genezen en daardoor aanspraak verkregen had op hunne getrouwe navolging.

25. *dwalende als schapen*. Vgl. Matth. IX:36. Gew. t. *als dwalende schapen*.

wedergekeerd. And. *bekeerd*.

Herder en Opziener, t. w. Jezus Christus (vgl. H. V:4). De benaming is ontleend aan die, welke de voorgangers der gemeente destijds droegen. Vgl. Hand. XX:28.

1. *den woorde ongehoorzaam zijn*, d. i. het evangelie, dat hun gepredikt wordt, niet aannemen. Vgl. H. II: 7. Men denke aan heidensche mannen, wier vrouwen tot het christendom waren overgegaan.

zonder woord, d. i. zonder dat zij het evangelie aanbevelen met woorden, daar het zijne hoogste aanbeveling vindt in haren wandel (vs. 2).

2. nen worden, ' als zij aanschouwen
3. uwen reinen wandel in vreeze. ' Uw
sieraad zij geen uitwendig, geen vlech-
ten van haar en omhangen van goud
4. of aandoen van kleederen, ' maar de
verborgen mensch des harten in het
onvergankelijke van den zachtmoedi-
gen en stillen geest, die kostelijk is
5. voor God. ' Want zoo versierden zich
eertijds ook de heilige vrouwen, die
op God hoopten, en waren haren man-
6. nen onderdanig; ' gelijk Sara Abra-
ham gehoorzaam was en hem heer
noemde, wier kinderen gij geworden
zijt, zoo gij goeddoet en geenerlei
7. verschrikking vreest. ' Gij mannen!
woont desgelijks met de vrouw, als
het zwakkere vat, verstandiglijk sa-
men, en geeft haar eere, als die ook
medeërfgenamen van de genade des
levens zijn; opdat uwe gebeden niet
verhinderd worden.
8. Eindelijk, weest allen eensgezind,
deelnemend, broederlievend, meedoo-
9. gend, bescheiden. ' Vergeldt geen
kwaad met kwaad, of schelden met
schelden; maar zegent integendeel,
daar gij hiertoe geroepen zijt, opdat
10. gij zegening beërft. ' Want die
het leven wil liefhebben en
goede dagen zien, weerhoude
zijne tong van het kwade en
zijne lippen van bedrog te
11. spreken. ' Hij wijke af van het
kwade en doe het goede; hij
zoeke den vrede en jage dien
12. na. ' Want de oogen des Hee-
ren zijn op de rechtvaardigen
en zijne ooren tot hun gebed;
maar het aangezicht des Hee-
ren is tegen hen, die het kwa-
13. de doen. ' En wie zal u kwaad
doen, zoo gij ijveraars voor het goe-
14. de geworden zijt? ' Maar, al lijdt gij
ook om der gerechtigheid wil, zalig
gij! Vreest voor hen met geen
15. vreeze en ontroert niet; ' maar hei-
ligt den Heer Christus in uwe har-
ten, en zijt altijd bereid tot verant-
woording aan ieder, die u rekenschap
vraagt van de hope, die in u is,
doch met zachtmoedigheid en vreeze, '
16. en hebt een goed geweten, opdat in
hetgeen er van u kwaad gesproken
wordt, zij, die uwen goeden wandel
in Christus lasteren, beschaamd wor-
17. den. ' Want het is beter, dat gij,
zoo Gods wil het eischt, goeddoende

Vs. **3**. 1 Tim. II : 9. — Vs. **6**. Gen. XVIII : 12. — Vs. **8**, **9**. H. I : 22; Rom. XII : 14—21. — Vs. **10—12**. Ps. XXXIV : 13—17. — Vs. **14**, **15**. Jez. VIII : 12, 13. Vs. **14**. H. IV : 14, II : 20; Matth. V : 10. — Vs. **15**. Hand. IV : 8, XXVI : 1. — Vs. **16**. H. II : 12. — Vs. **17**. H. II : 14, 20.

2. *in vreeze.* Zie op H. I : 17.

4. *de verborgen mensch des harten*, d. i. 's menschen innerlijk bestaan voor God, door Paulus genoemd *de inwendige mensch* (Rom. VII : 22, Ef. III : 16), en hier verder beschreven als gekenmerkt door een zachtmoedigen en stillen geest, die waarde heeft in Gods oogen en niet vergankelijk is, gelijk het sieraad, vs. 3 genoemd.

5. *de heilige vrouwen*, in de H. Schrift vermeld, die zich, evenals Sara (vs. 6), Gode toewijdden.

6. *hem heer noemde.* Deze ééne proeve, beoordeeld naar de verhouding, waarin de vrouwen in het Oosten staan tot hare mannen, strekt hier ten bewijze van Sara's doorgaande gezindheid omtrent Abraham.

wier kinderen gij geworden zijt, t. w. naar den geest, evenals Paulus hen, die het geloof van Abraham navolgen, *zonen van Abraham* noemt (Gal. III : 7, vgl. Rom. IV : 12).

goeddoet — vreest, d. i. door geenerlei geweld of bedreiging u laat terughouden van de betrachting van uwen plicht.

7. *vat.* De vrouw is, evenals de man, een *vat* of werktuig in de hand van God. Vgl. 1 Thess. IV : 4.

als die ook — zijn, d. i. als zulken, die als christenen met u gelijkstaan en aanspraak hebben op dezelfde eere, die u toekomt. In de heidensche wereld, en ook bij de Joden, werd de vrouw doorgaans als een wezen van minderen rang aangemerkt. Gew. t. *als die ook — zijt*, t. w. met haar.

7. *de genade des levens*, d. i. de genadegifte Gods, die het ware leven belooft en schenkt. Vgl. H. I : 13.

niet verhinderd worden. Bij een onbetamelijk gedrag jegens hunne vrouwen zou het hun ontbreken zoowel aan de vrijmoedigheid des gebeds, als aan de hoop op verhooring.

8. *bescheiden.* Gew. t. *vriendelijk.*

9. *daar.* Gew. t. *daar gij weet, dat.*

hiertoe geroepen. Vgl. op H. II : 21.

opdat gij zegening beërft, d. i. opdat gij den zegen verkrijgt, aan zulk een gedrag verbonden. Vgl. vs. 10—12. And. opdat gij het heil, dat aanstaande is, moogt deelachtig worden.

13. *ijveraars voor het goede.* Gew. t. *navolgers van het goede.*

14. *hen*, d. i. uwe vervolgers.

15. *den Heer Christus.* Gew. t. *God den Heer.*

aan ieder — vraagt, niet slechts aan de overheid, maar in 't algemeen aan elk, wie 't ook zij.

de hope, die in u is, d. i. de verwachting, die gij op goeden grond voor de toekomst koestert. Vgl. H. I : 13.

doch met. Gew. t. *met.*

16. *in hetgeen* enz. Zie op H. II : 12. Gew. t. *in hetgeen zij kwaad van u spreken als van kwaaddoeners, zij* enz.

18. lijdt dan kwaaddoende. ' Want ook
Christus heeft éénmaal wegens zonden geleden, een rechtvaardige voor onrechtvaardigen, opdat hij u tot God zou brengen, den vleesche wel gedood, maar den geest levend ge-
19. maakt; ' in welken hij ook is heengegaan en den geesten in de ge-
20. vangenis gepredikt heeft, ' die eertijds ongehoorzaam waren, toen de lankmoedigheid van God wachtende was, in de dagen van Noach, terwijl de ark vervaardigd werd, waarin eenige weinigen, dat is acht zielen, behouden werden door het water; '
21. welks tegenbeeld, de doop, thans ook u behoudt, niet als aflegging van vuilheid des vleesches, maar als vraag aan God om een goed geweten, door de opstanding van Jezus
22. Christus, ' die, heengegaan naar den hemel, aan Gods rechterhand is, terwijl engelen en machten en krachten hem onderworpen zijn geworden.

HOOFDSTUK IV.

Voortgezette opwekking tot een christelijk leven, in tegenstelling van het vroeger zondige leven (vs. 1—6) tot ingetogenheid, liefde, gastvrijheid en nauwgezet besteden der ontvangen gaven (vs. 7—11). Vertroostende en vermanende toespraak te midden der verdrukkingen, die nog eerst begonnen zijn (vs. 12—19).

1. Daar Christus dan den vleesche geleden heeft, zoo wapent ook gij u

Vs. **18—22.** Hebr. X:12, 13. — Vs. **18.** Rom. V:6, 1, 2. — Vs. **19**, **20**. H. IV:6; 2 Petr. II:4, 5, III:6; Jud. 6; Fil. II:10.

Vs. **20.** Matth. XXIV:37—39; Gen. VII:13. — Vs. **21.** 1 Kor. X:1, 2; Ef. V:26. — Vs. **22.** Ef. I:20.
Vs. **1.** H. III:18; Fil. II:5; Rom. VI:7.

18. *Want ook Christus* enz. Vgl. H. II:21.
wegens zonden. Zie op H. II:24.
voor onrechtvaardigen, d. i. te hunnen nutte, blijkens hetgeen volgt. Vgl. op H. II:21.
u. Gew. t. *ons.*
tot God ... brengen, d. i. in zijne gemeenschap herstellen, met hem verzoenen (Rom. V:10, 2 Kor. V:18, 19).
den vleesche wel — levend gemaakt. De bedoeling schijnt te zijn, dat Christus, door zijn sterven ontheven aan alle betrekking tot het vleesch (d. i. het beginsel des lageren, zinnelijken levens), hierdoor volkomen levend geworden en in staat gesteld is, om het hoogere leven des geestes, dat in hem is, ook aan anderen mede te deelen. Vgl. Rom. VI:9, 10. And. naar het ligchaam wel geweldadig ter dood gebracht, maar naar den geest tot een leven van gelukzaligheid opgevoerd. Nog and. door zondige menschen ter dood gebracht, maar door de kracht Gods uit de dooden opgewekt.
19. *in welken*, t. w. geest. Bedoeld is de toestand, waarin hij, den geest levend gemaakt, na zijn sterven verkeerde, dus vóór zijne opstanding uit de dooden, die dan ook eerst vs. 21 vermeld wordt. Er is hier sprake van zijne verlossende werkzaamheid ten behoeve van hen, die zich in het doodenrijk bevonden en aldaar de straf leden hunner ongehoorzaamheid. And. denken aan eene prediking van Christus, door middel van Noach (vgl. 2 Petr. II:5), aan diens goddelooze tijdgenooten vóór den zondvloed.
heengegaan, t. w. naar de onderwereld of het doodenrijk.
den geesten in de gevangenis, d. i. aan de afgescheiden zielen (vgl. Hebr. XII:23) van de tijdgenooten van Noach, die in den zondvloed omgekomen waren (vs. 20) en geacht werden in het doodenrijk te zijn, en wel in dat gedeelte, hetwelk voor de verblijfplaats der goddeloozen gehouden werd (vgl. Openb. XX:7, 2 Petr. II:4, Jud. 6, en zie op Luc. XVI:23). De goddeloozen vóór den zondvloed werden gehouden voor de grootste zondaars van den ouden tijd en de zondvloed voor eene type van het jongst gericht (vgl. Matth. XXIV:37, 2 Petr. II:5, III:6, 7).
gepredikt, t. w. het evangelie (H. IV:6), en daardoor hen tot boete en bekeering opgewekt.
20. *ongehoorzaam*, t. w. aan God. Vgl. Hebr. XI:7.
wachtende was, t. w. of zij zich nog zouden bekeeren. Vgl. Gen. VI:3. Gew. t. *eenmaal wachtende was.*
door het water, d. i. midden door het water heen, dat ook hen dreigde te verderven.
21. *welks tegenbeeld, de doop.* Het water van den zondvloed is hier gedacht als een voorbeeld of type van den doop, die bij indompeling placht te geschieden (vgl. Rom. VI:3, 4), en de doop als het tegenbeeld of de antitype van dat water. Vgl. 1 Kor. X:1, 2.
thans ook u, evenals er, ten tijde van den zondvloed, acht zielen behouden werden (vs. 20). Gew. t. *thans ook ons.*
behoudt, t. w. van het verderf, dat in de wereld is, en het dreigend strafgericht (H. IV:17, 18).
niet als aflegging, d. i. welke doop niet is eene aflegging.
vraag aan — geweten, d. i. de bede, tot God gericht, om bekwaam te zijn tot het bewaren van een goed geweten, in vernieuwing des gemoeds, door de gemeenschap met Christus, zoodat de behoudende kracht van den doop, volgens Petrus, zal gelegen zijn in den heiligenden invloed, dien hij uitoefent. And. *belofte van een goed geweten aan God*, òf *vraag naar God van een goed geweten.*
door de opstanding — Christus. De doop ontleent zijne behoudende kracht, die gelegen is in den heiligenden invloed, dien hij uitoefent, aan de opstanding van Christus, waardoor hij bewezen is den geest levend gemaakt te zijn (vs. 18) en ook aan anderen het ware leven des geestes te kunnen mededeelen.
22. *heengegaan — hemel.* In tegenstelling van zijn vroeger heengaan naar het doodenrijk (vs. 19).
aan Gods rechterhand. Zie op Rom. VIII:34.
engelen — krachten. Verschillende benamingen voor de onderscheiden rangen en soorten der engelen. Vgl. Ef. I:21, Rom. VIII:38.
1. *dan.* Gew. t. *dan voor ons.*
den vleesche geleden, d. i. zóó geleden, dat hij ontheven is aan alle betrekking tot het vleesch en daarover volkomen heeft gezegevierd. Vgl. op H. III:18.

met dezelfde gedachte, dat wie den
vleesche geleden heeft, rust gekre-
2. gen heeft van de zonde, ' om den
overigen tijd in het vleesch niet meer
naar de begeerlijkheden der menschen,
maar naar den wil van God te le-
3. ven. ' Want het is genoeg, dat gij
in den verloopen tijd den wil der
heidenen volbracht en gewandeld hebt
in ongebondenheid, begeerlijkheid,
dronkenschap, brasserij, zwelgerij en
4. ongeoorloofde afgoderij; ' waarom zij
het vreemd vinden, dat gij niet tot
denzelfden stortvloed der losbandig-
5. heid medeloopt, en u lasteren. ' Doch
zij zullen rekenschap geven aan hem,
die gereed staat levenden en dooden
6. te oordeelen. ' Want daartoe is ook
aan dooden het evangelie verkondigd,
opdat zij wel naar den mensch, wat
het vleesch aangaat, geoordeeld zou-
den zijn, maar, wat den geest be-
treft, zouden leven naar God.
7. Het einde van alles is nabij. Weest
dan ingetogen en nuchter tot het ge-
8. bed. ' Hebt vóór alles vurige liefde
tot elkander; want liefde bedekt eene
9. menigte van zonden. ' Weest gastvrij
10. jegens elkander, zonder morren. ' Doet,
naarmate een iegelijk gave ontvangen
heeft, daarmede onderling dienst,
als goede beheerders van de veelvul-
11. dige genade Gods. ' Indien iemand
spreekt, hij spreke als woorden Gods;
indien iemand dienst doet, hij doe
het als uit kracht, die God verleent;
opdat in allen door Jezus Christus
God verheerlijkt worde, wien de heer-
lijkheid toekomt en de kracht tot in
alle eeuwigheid! Amen.

Vs. 3. Ef. IV:17; Rom. XIII:13. — Vs. 5. 2 Tim. IV:1. — Vs. 6. H. III:19. — Vs. 7. Jac. V:8, 9.

Vs. 8. Jac. V:20; Spr. X:12. — Vs. 10, 11. Rom. XII:6—8. — Vs. 11. H. V:11.

1. *dezelfde gedachte*, t. w. die uit de opmerkzame beschouwing van het lijden van Christus voortvloeit en in hetgeen hier volgt (*dat* enz.) staat uitgedrukt. Die gedachte nu moesten de christenen, te midden van den strijd des levens, als een wapen gebruiken tegenover de verzoekingen, waaraan zij waren blootgesteld. Vgl. Rom. VI:11. And. *dezelfde gedachte*, door Christus onder zijn lijden gekoesterd.

wie den vleesche (Gew. t. *in het vleesch*) *geleden heeft*, d. i. door zijn lijden, evenals Christus, der zonde is afgestorven.

rust — van de zonde, dewijl de zonde geen macht over hem meer heeft (Rom. VI:2—14). And. *opgehouden heeft*, of *ophoudt van de zonde*, d. i. van te zondigen.

2. *den overigen tijd in het vleesch*. Daartegenover staat vs. 3 de reeds *verloopen tijd*. Vgl. H. I:17.

3. *dat gij ... hebt*. Gew. t. *dat wij ... hebben*.

tijd. Gew. t. *tijd des levens*. Bedoeld is de tijd, voorafgegaan aan hunnen overgang tot het christendom.

4. Het wekte bij de heidenen bevreemding op, dat de christenen niet meer, als eertijds, met hen wedijverden in allerlei ongebondenheid, en dit gaf hun aanleiding tot lasteren.

denzelfden stortvloed. And. *dezelfde uitstorting*, of *uitgelatenheid*.

5. *Doch — rekenschap geven*. De gedachte, dat zulk een boos gedrag niet ongestraft blijven zou en de ure der verantwoording aanstaande was, moest hen, te midden van hunnen druk, bemoedigen.

die gereed staat. Zie op H. I:5.

levenden en dooden, d. i. allen zonder onderscheid (Hand. X:42, 2 Tim. IV:1), zoowel hen, die leven, als Christus komt, als die dan of nu reeds gestorven zijn.

6. *daartoe*, t. w. opdat het oordeel, vs. 5 bedoeld, gaan zou zoowel over dooden als levenden.

aan dooden, d. i. niet slechts aan de goddelooze tijdgenooten van Noach (H. III:19), maar aan de dooden in 't gemeen.

6. *opdat* enz. Uit dit einddoel der prediking van Christus in het doodenrijk blijkt, dat de dooden evenzeer als de levenden onderworpen zijn aan het messiaansche oordeel, vs. 5 aangekondigd.

naar den mensch, d. i. zooals menschen plegen geoordeeld te worden.

wat het vleesch aangaat, geoordeeld. De dood, door hen als straf der zonde ondergaan, was een oordeel, reeds aan hen voltrokken, maar tevens het middel, waardoor zij nu niet meer naar het vleesch leven, zonder dat zij daarom nog het ware leven des geestes zijn deelachtig geworden.

wat den geest — naar God, d. i. het ware leven des geestes zouden deelachtig worden, in gelijkvormigheid aan God (vgl. Ef. IV:24), een geestelijk leven, zooals God leidt.

7. *Het einde van alles*, d. i. der tegenwoordige eeuw of huishouding.

is nabij. Zie op H. I:5.

8. *bedekt*. Er schijnt hier, evenals Spreuk. X:12, bedoeld te worden het onderling voorbijzien en vergeten van zonden, waartoe de liefde in staat stelt, ten einde oneenigheid en twist te voorkomen. Vgl. op Jac. V:20. Gew. t. *zal ... bedekken*.

9. *zonder morren*, t. w. over de bezwaren en lasten, aan de beoefening van den plicht der gastvrijheid verbonden. Vgl. Fil. II:14.

10. *gave*. Bedoeld zijn de verschillende gaven in de gemeente. Vgl. Rom. XII:6—8, 1 Kor. XII:4—11.

beheerders. Vgl. Matth. XXV:14—30.

veelvuldige genade Gods, in de verscheidenheid der geestesgaven voor allen openbaar.

11. *spreekt*, t. w. in de onderlinge samenkomsten, om anderen te onderwijzen.

als woorden Gods, en dus met den ernst, dien de verkondiging der goddelijke waarheid eischt.

dienst doet, t. w. door werken der liefde, bewezen aan armen, kranken, hulpbehoevenden.

door Jezus Christus, die de zijnen in staat stelt, om de hun verleende gaven te besteden tot verheerlijking van God.

12. Geliefden! verwondert u niet over
den vuurgloed onder u, die u tot
beproeving dient, alsof u iets vreemds
13. overkwam; ' maar naarmate gij deel
hebt aan het lijden van Christus,
verblijdt u, opdat gij ook bij de
openbaring zijner heerlijkheid u moogt
14. verblijden met gejuich. ' Indien gij
in den naam van Christus gesmaad
wordt, zalig gij! want de Geest der
heerlijkheid en van God rust op u. '
15. Niemand uwer dan lijde als moorde-
naar, of dief, of kwaaddoener, of
16. als bemoeial. ' Doch indien hij als
christen lijdt, schame hij het zich
niet, maar verheerlijke God in dezen
17. naam. ' Want het is de tijd, dat het
oordeel aanvangt met het huis Gods;
en indien het eerst met ons, wat zal
het einde zijn van hen, die het
evangelie van God ongehoorzaam
18. zijn? ' En indien de rechtvaardige bezwaarlijk behouden wordt, waar zal de goddelooze en zondaar verschij-
19. nen? ' Dat daarom ook zij, die naar
den wil van God lijden, hunne zielen hem, als hunnen getrouwen Schepper, aanbevelen met goeddoen!

HOOFDSTUK V.

Opwekking, tot de oudsten gericht (vs. 1—4), tot de jongeren in de gemeente (vs. 5), tot allen (vs. 6—9). Besluit des briefs (vs. 10, 11). Groete en heilbede (vs. 12—14).

1. De oudsten onder u vermaan ik,
mede een der oudsten en getuige van
Christus' lijden, de deelgenoot ook
der heerlijkheid, die geopenbaard zal
2. worden: ' Weidt de kudde Gods on-
der u en houdt er opzicht over, niet
gedwongen, maar vrijwillig, niet om
vuil gewin, maar uit toegenegenheid, '
3. niet als die het erfdeel overheerscht,
maar die voorbeelden der kudde wordt; '
4. en wanneer de Opperherder geopen-
baard wordt, zult gij de onverwelke-
lijke kroon der heerlijkheid behalen.
5. Weest desgelijks, gij jongeren!
aan ouderen onderdanig, en weest
allen elkander onderdanig. Bekleedt

Vs. **12**, **13**. H. I: 6, 7. — Vs. **13**. 2 Kor. I: 5. — Vs. **14—16**. H. III: 14, II: 19, 20. — Vs. **16**. 2 Tim. I: 8, 12. — Vs. **17**. Luc. XXIII: 31. — Vs. **18**. Spr. XI: 31.
Vs. **1—4**. 1 Tim. III: 2—7.

Vs. **2**. Ezech. XXXIV: 2 vv.; Joh. XXI: 16; Hand. XX: 28. — Vs. **3**. 2 Kor. I: 24. — Vs. **4**. H. II: 25; Hebr. XIII: 20; Jac. I: 12. — Vs. **5**, **6**, **8**, **9**. Jac. IV: 6, 10, 7. — Vs. **5**. Ef. V: 21; Spr. III: 34.

12. *vuurgloed*, waarmede bedoeld wordt de hitte der verdrukking.

13. *naarmate*. Gew. t. *gelijk*.

deel hebt, t. w. door het lijden, hetwelk gij voor zijne zaak en om zijnentwil draagt (vs. 14, 16). Vgl. Rom. VIII: 17, 2 Kor. I: 5, 2 Tim. II: 11.

14. *in den naam — gesmaad wordt*, d. i. om uwe betrekking tot Christus smaadheid te lijden hebt.

rust op u, en verstrekt u tot onderpand uwer toekomstige verheerlijking met Christus. Vgl. vs. 13, Ef. I: 14. Gew. t. *rust op u; wat hen aangaat, wordt hij gelasterd, wat u aangaat, wordt hij verheerlijkt.*

15. *bemoeial*. Het schijnt, dat de christenen soms, door overdreven ijver, zich mengden in zaken van burgerlijken en godsdienstigen aard en daardoor aanleiding gaven tot rustverstoring. Vgl. 1 Tim. V: 13, 1 Thess. IV: 11, 2 Thess. III: 11.

16. *als christen*. Zie op Hand. XI: 26.

in dezen naam, d. i. den naam van christen, dien hij naar Christus draagt. Gew. t. *in dezen deele*.

17. *het oordeel aanvangt*. In de verdrukkingen, die de christenen leden, werd de voorbode gezien van het oordeel, dat aanstaande was. Begonnen met hen, die thans beproefd werden, zou het straks in zijne volle zwaarte nederkomen op de ongeloovige wereld. Vgl. vs. 5.

het huis Gods, d. i. de gemeente van Christus. Vgl. H. II: 5, 1 Tim. III: 15.

18. *indien — behouden wordt*, d. i. indien hij, die tot het huis Gods behoort, niet dan met inspanning en moeite, te midden van zwaren strijd, het heil der toekomst deelachtig wordt.

18. *waar — verschijnen?* d. i. voor hen, die aan het evangelie van God ongehoorzaam zijn (vs. 17), zal geen mogelijkheid bestaan, om te ontkomen.

19. *daarom*, d. i. uithoofde van den zwaren strijd, die een aanvang neemt.

naar den wil van God, die hen door lijden beproeven wil (vs. 12).

hunne zielen — goeddoen, d. i. zichzelve en hun lot met vertrouwen in zijne hand stellen, onder getrouwe beoefening van hetgeen goed en Gode welgevallig is.

1. *oudsten*, d. i. opzieners der gemeente (vs. 2). Vgl. op Hand. XI: 30.

mede een der oudsten. De apostel wil niet meer zijn dan de oudsten der gemeente. Hij stelt zich met hen gelijk, om voor zijne vermaning te eerder ingang te vinden.

getuige, d. i. ooggetuige (Hand. X: 29) en, op grond daarvan, thans verkondiger (Hand. I: 8).

3. *het erfdeel*. Gr. *de erfdeelen*, d. i. de gemeenten, waarover gij gesteld zijt. And. de gemeenten, die *het erfdeel*, het eigendom Gods, zijn. Vgl. Deut. IX: 29.

4. *Opperherder*, t. w. Christus, die gesteld is over de herders. Vgl. H. II: 25, Hebr. XIII: 20.

geopenbaard wordt, t. w. bij zijne komst. Vgl. vs. 1, Kol. III: 4.

kroon der heerlijkheid. Vgl. 2 Tim. IV: 2, Jac. I: 12.

5. *jongeren*, d. i. jeugdigen van jaren.

ouderen, t. w. van dagen. And. *oudsten*.

allen — onderdanig. Vgl. Ef. V: 21.

u met de nederigheid; want God
wederstaat hoogmoedigen;
maar nederigen geeft hij ge-
6. nade. ' Vernedert u dan onder de
krachtige hand Gods, opdat hij u te
7. zijner tijd verhooge. ' Werpt al uwe
bekommernis op hem; want hij zorgt
8. voor u. ' Weest nuchter, waakt!
Uw tegenpartijder, de duivel, gaat
rond als een brullende leeuw, zoe-
kende, wien hij moge verslinden. '
9. Wederstaat hem, vast door het ge-
loof, als die weet, dat hetzelfde lij-
den aan uwe broederschap in de we-
reld voltrokken wordt.
10. De God nu van alle genade, die
u geroepen heeft tot zijne eeuwige
heerlijkheid in Christus Jezus, nadat
gij een weinig tijds geleden hebt,
hij zal u volmaken, bevestigen, ver-
11. sterken, grondvesten. ' Hem zij de
heerlijkheid en de kracht tot in alle
eeuwigheid! Amen.
12. Door Silvanus, uwen getrouwen
broeder, zoo ik meen, heb ik kor-
telijk geschreven, om u te verma-
nen en te betuigen, dat die genade,
waarin gij staat, ware genade van
God is.
13. U groet de medeuitverkorene te
Babel, en Marcus, mijn zoon. Groet
elkander met den kus der liefde. '
14. Vrede zij u allen, die in Christus
zijt!

Vs. 7. Ps. LV:23; Matth. VI:31, 32. — Vs. 8. H. IV:7.

Vs. 11. H. IV:11. — Vs. 13. Rom. XVI:16.

6. *onder de — hand Gods*, d. i. onder het lijden, door God over u beschikt en waarin hij zich machtig betoont, zoowel om te vernederen als ook om te verhoogen.

te zijner tijd, d. i. wanneer het hem goeddunkt en u nuttig is.

8. *Weest nuchter, waakt*, om te beter weerstand te bieden aan de hier bedoelde aanvechtingen.

Uw tegenpartijder, de duivel, die door middel van verdrukkingen (vs. 9) u zoekt te brengen tot ontrouw en afval, en het alzoo toelegt op uw verderf.

9. *als die weet* enz. De bewustheid van gemeenschappelijk lijden troost en bemoedigt.

broederschap. Zie op H. II:17.

10. *die u — heerlijkheid.* Vgl. 1 Thess. II:12, 2 Thess. II:14.

u ... gij ... hebt. Gew. t. *ons ... wij ... hebben.*

een weinig tijds. Vgl. op H. I:6.

hij zal — grondvesten. Gew. t. *hij volmake, bevestige, versterke, grondveste u!*

volmaken, d. i. innerlijk tot volkomenheid brengen.

bevestigen, d. i. voor wankelen behoeden.

10. *versterken*, d. i. kracht schenken tegen alle gevaar.

grondvesten, t. w. op den gelegden grondslag (vgl. H. II:4).

12. *Door Silvanus.* Zie de Inl.

om u te vermanen, t. w. hoe gij u, onder de tegenwoordige omstandigheden, christelijk te gedragen hebt.

dat die genade enz., d. i. dat uw christendom (waartoe zij door den dienst van Paulus en diens medehelpers, waaronder ook Silvanus behoorde, gebracht waren) van den echten stempel is.

13. *de medeuitverkorene te Babel*, d. i. de gemeente aldaar, in wier midden de apostel zich thans bevond (Vgl. H. I:1). And. meenen, dat hiermede de vrouw van Petrus bedoeld zou zijn.

Babel. De bekende stad aan den Eufraat. And. meenen, dat onder dien naam de stad Rome op geheimzinnige wijze zou zijn aangeduid (vgl. Openb. XIV:8).

Marcus. Vgl. Inl. op h. Ev. v. Marc.

den kus der liefde. Zie op Rom. XVI:16.

14. *die in Christus zijt!* Gew. t. *die in Christus Jezus zijt! Amen.*

DE TWEEDE BRIEF

VAN

PETRUS.

INLEIDING.

Deze brief, die, evenals de eerste, den naam van Petrus draagt, is, blijkens het opschrift (H. I:1), wel gericht aan alle christenen, zonder onderscheid van afkomst of belijdenis, maar schijnt toch bepaaldelijk voor de lezers van den eersten brief bestemd geweest te zijn (H. III:1). Aanleiding tot dit schrijven gaf het optreden en de schadelijke invloed van dwaalleeraars in de gemeenten, die met de onvervulde verwachting van 's Heeren komst den spot dreven, onder de leus van vrijheid vleeschelijk genot aanprezen en zich aan lastering van het heilige schuldig maakten (H. II:1—3, 10, 12—22, III:3—7). Het doel van den brief is kennelijk, om de lezers tegen de zoodanigen te waarschuwen en hen te bevestigen in de genade en kennis des Heeren Jezus Christus (H. III:17, 18). Na de gewone groete (H. I:1, 2) roemt de schrijver het groote voorrecht dier kennis, waaraan de uitnemendste beloften verbonden zijn voor allen, die er aan beantwoorden door deugdsbetrachting (vs. 3—11). Hij wil dan ook, daar zijn levenseinde nadert, tot zulk een wandel vermanen, en beroept zich op 's Heeren verheerlijking op den berg, waarvan hij getuige is geweest, en bovendien op het profetische woord (vs. 12—22). Daarom waarschuwt hij de lezers meer bijzonder tegen de valsche leeraars, die hen tot allerlei ondeugd en afval zochten te verleiden (H. II:1—3), bedreigt hen met de vreeselijkste straffen (vs. 4—10), maalt hen met de zwartste kleuren af (vs. 11—19) en beklaagt het jammerlijk lot der door hen medegesleepten (vs. 20—22). Voorts gewaagt hij, na het oogmerk van dit schrijven, in verband met een vroeger, vermeld te hebben (H. III:1, 2), van de vertraagde komst des Heeren (vs. 3, 4, 8, 9), kondigt hare zekerheid en het einde aller dingen aan (vs. 5—7, 10—13), ontleent daaraan nieuwe drangredenen tot geloof en godsvrucht (vs. 11, 14, 15), beroept zich daarbij op de brieven van Paulus (vs. 15, 16) en eindigt met den wensch, dat zij, nu gewaarschuwd zijnde, mogen opwassen in den Heer (vs. 17, 18).

De apostel Petrus moet dezen brief niet lang na den eersten, althans vóór het jaar 67, geschreven hebben, indien hij namelijk metterdaad van hem afkomstig is. Hieromtrent echter bestond vanoudsher velerlei twijfel. Geen der kerkvaders van de twee eerste eeuwen heeft, zooveel wij weten, dezen brief gekend. Komt hij van de derde eeuw af allengs in gebruik, daarbij laat zich terstond ook de tegenspraak hooren. Die tegenspraak houdt stand, ook nadat de kánon des N. Verbonds reeds is vastgesteld, en herleeft met nieuwe kracht in de eeuw der Hervorming en daarna, zoodat mannen als Erasmus en Kalvijn de echtheid van den brief in twijfel trekken, Hugo de Groot en velen na hem haar ontkennen, en in onze dagen, ofschoon hare verdedigers niet ontbreken, toch verreweg de groote meerderheid der geleerden dit geschrift op den naam van Petrus vervaardigd en uit de tweede eeuw onzer jaartelling afkomstig acht. Men beroept zich op het groot verschil, dat er, wat inhoud, leerwijze, schrijftrant en woordenkeus betreft, tusschen dezen tweeden en den eersten brief van Petrus bestaat. Men wijst op de verwantschap, die er is tusschen dezen brief (H. II) en dien van Judas, en meent, op grond van onmiskenbare sporen, dat de oorspronkelijkheid is aan de zijde des laatstgenoemden. Verscheidene andere bijzonderheden, in den brief vervat, komen hierbij in aanmerking, bijv. de wijze, waarop hier over 's Heeren verheerlijking op den berg (H. I:16—18), over de nog onvervulde verwachting van 's Heeren

komst (H. III : 3, 4) en over de brieven van Paulus gesproken wordt (vs. 15, 16). Schijnt dit alles een lateren oorsprong te verraden, ook de schrijver zelf, meent men, onderscheidt zich niet onduidelijk van de apostelen des Heeren (H. III : 2), al tracht hij, blijkens het opschrift (H. I : 1), voor één hunner door te gaan, waarin, naar de gewoonte der oudheid, niets onzedelijks stak. Men plaatste vaak een beroemden naam aan het hoofd van eenig geschrift, ten einde er den gewenschten ingang aan te verschaffen. In elk geval echter kenmerkt zich dit geschrift door streng zedelijken ernst, getuigt van de christelijke gezindheid des schrijvers, die den bloei des christendoms en den welstand der gemeenten trachtte te bevorderen, en behelst velerlei goeds en behartigingwaardigs ook nog voor onze dagen.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en heilgroet (vs. 1, 2). Opwekking tot deugdsbetrachting, overeenkomstig den eisch der christelijke roeping (vs. 3—11). De schrijver wil voortgaan met vermanen tot aan zijn dichtgenaderd levenseinde (vs. 12—15), en spreekt van 's Heilands wederkomst, op grond van zijne verheerlijking op den berg (vs. 16—18), en van de zekerheid van het profetische woord (vs. 19—21).

1. Simon Petrus, dienstknecht en
apostel van Jezus Christus, aan hen,
die een geloof van gelijke waarde als
wij verkregen hebben door de recht-
vaardigheid van onzen God en van
den Zaligmaker, Jezus Christus.
2. Genade en vrede worde u vermeer-
derd door de kennis van God en
van Jezus, onzen Heer!
3. Daar zijne goddelijke kracht ons
alles wat tot leven en godsvrucht
dient, geschonken heeft door de ken-
nis van hem, die ons geroepen heeft
door zijne heerlijkheid en deugd,
4. door welke hij ons de grootste en
kostelijke beloften geschonken heeft,
opdat gij door deze der goddelijke
natuur zoudt deelachtig worden, na-
dat gij de verdorvenheid, die door
de begeerlijkheid in de wereld is,
5. ontvloden zijt; zoo wendt nu daar-
om ook alle wakkerheid aan, om bij
uw geloof de deugd te voegen, en
6. bij de deugd de kennis, en bij de
kennis de ingetogenheid, en bij de
ingetogenheid de volharding, en bij
7. de volharding de godsvrucht, en bij
de godsvrucht de broederliefde, en
bij de broederliefde de liefde tot al-
8. len. Want zoo die bij u zijn en
toenemen, laten zij u niet ledig of
onvruchtbaar tot de kennis van on-
9. zen Heer Jezus Christus; want hij,

Vs. 2. 1 Petr. I : 2.

1. *geloof.* Bedoeld is het christelijk geloof naar zijn inhoud.

door de rechtvaardigheid, zichtbaar in het uitdeelen van hetzelfde geloof aan allen zonder onderscheid.

van onzen — Zaligmaker. And. *van onzen God en Zaligmaker.*

2. *door de kennis.* De onmisbare voorwaarde van de genade en den vrede, hier toegebeden.

3. *zijne — kracht*, t. w. die van Christus (vs. 2).

van hem, t. w. van God.

door zijne heerlijkheid en deugd, of kracht, doorstralende in die roeping. Gew. t. *door heerlijkheid en deugd.*

4. *beloften*, t. w. aangaande het heil, bij de wederkomst van Christus te wachten. And. denken aan den inhoud of de vervulling der beloften, onder het O. V. geschied, en dus aan de geschonken heilgoederen des christendoms.

door deze, t. w. u geschonken beloften.

der goddelijke natuur, d. i. der zedelijke volkomenheid Gods. Vgl. Matth. V : 48, 1 Petr. I : 16.

4. *de verdorvenheid — wereld is*, d. i. het zedelijk bederf, dat het gevolg is van der menschen zondige lusten en hen, buiten het godsrijk, in ellende dompelt.

5. *geloof*, t. w. in God, dat de wortel is van het christelijk leven.

de deugd. Hier te verstaan van zedelijken ernst en vastheid, die door oefening verkregen wordt.

de kennis, d. i. het helder inzicht in de waarheid, vooral van hare beoefenende zijde beschouwd.

6. *de ingetogenheid*, of *zelfbeheersching*, waardoor alle booze hartstochten en driften bedwongen worden.

de volharding, t. w. in het goede, ook onder beproeving en leed. Vgl. Rom. V : 3.

7. *de broederliefde*, d. i. de liefde der christenen als broeders tot elkander.

de liefde tot allen, d. i. de algemeene menschenliefde. Gr. *de liefde.*

8. *toenemen*, naar den eisch van het christelijk leven.

laten zij u niet ledig enz., d. i. stellen zij u in staat, om rijke vruchten te dragen, tot verkrijging van de rechte kennis onzes Heeren.

bij wien die niet aanwezig zijn, is
blind, kortzichtig, en heeft de rei-
niging van zijne vorige zonden verge-
10. ten. ' Beijvert u daarom te meer,
broeders! om uwe roeping en ver-
kiezing vast te maken; want, dit
doende, zult gij nimmer struikelen. '
11. Zóó toch zal u rijkelijk verleend
worden de ingang in het eeuwig
koninkrijk van onzen Heer en Zalig-
maker Jezus Christus.
12. Daarom zal ik er op bedacht zijn,
u dit altijd te herinneren, ofschoon
gij het weet en in de waarheid, die
13. bij ons is, bevestigd zijt. ' En ik
acht het rechtmatig; zoolang ik in
deze hutte ben, u op te wekken door
14. herinnering, ' daar ik weet, dat de
aflegging mijner hutte haast zijn zal,
gelijk onze Heer Jezus Christus mij
15. ook heeft bekend gemaakt. ' Doch ik
zal mij ook steeds beijveren, dat gij
na mijnen uitgang hiervan gedachte-
16. nis hebben kunt. ' Want wij zijn
geen kunstig verdichte fabelen ge-
volgd, toen wij u de kracht en komst
van onzen Heer Jezus Christus be-
kend maakten, maar wij zijn aan-
schouwers geweest zijner majesteit. '
17. Want hij heeft van God, den Vader,
eer en heerlijkheid ontvangen, toen
zoodanig eene stem van de hoogwaar-
dige heerlijkheid tot hem gebracht
werd: **Deze is mijn geliefde**
Zoon, in wien ik welbehagen
18. **heb.** ' En deze stem, die uit den he-
mel gebracht werd, hebben wij gehoord,
toen wij met hem op den heiligen
19. berg waren. ' En wij hebben het pro-
fetisch woord, dat nog vaster is, en
gij doet wèl, dat gij daarop acht
geeft, als op eene lamp, die schijnt
in eene donkere plaats, totdat de dag
aanbreekt en de morgenster opgaat
20. in uwe harten, ' daar gij dit in de
eerste plaats weet, dat geene profetie
der Schrift van eigene uitlegging is; '
21. want er werd eertijds geen profetie

Vs. 12. Jud. 5. — Vs. 13. H. III:1. — Vs. 14. 2 Tim. IV:6.

Vs. 16—18. Matth. XVII:1—9. — Vs. 21. 2 Tim. III:16.

9. *blind*, t. w. in geestelijken zin.
kortzichtig, zoodat hij alleen het aardsche, niet het hoogere, opmerkt.
de reiniging zijner vorige zonden, hem bij den doop geschonken (Hand. XXII:16) en waardoor hij verplicht was tot de beoefening der christelijke deugden, vs. 5—7 genoemd. Haar *vergeten* is ontrouw worden aan die verplichting.

10. *uwe roeping — vast te maken.* Door de beoefening der christelijke deugden moest hunne innerlijke overtuiging bevestigd worden aangaande hunne *roeping* en toebrenging tot het heil in Christus, het gevolg hunner genadige *verkiezing* door God. Vgl. op 1 Petr. I:1, 2.
struikelen, t. w. op den weg des heils, en alzoo in gevaar komen, dat u dat heil op eenigerlei wijze ontga (vgl. vs. 11).

11. *het eeuwig koninkrijk*, hetwelk bij zijne komst op aarde zal geopenbaard en voor eeuwig gevestigd worden.

12. *bedacht zijn.* Gew. t. *niet verzuimen.*
dit, d. i. hetgeen vs. 3—11 gezegd was.
ofschoon gij het weet. Zie op Jud. 5.

13. *in deze hutte.* Vgl. 2 Kor. V:1.

14. *aflegging mijner hutte.* Het beeld, aan eene woning ontleend, wordt hier verwisseld met dat van een kleed, hetwelk *afgelegd* wordt, evenals 2 Kor. V:2—4, vgl. vs. 1.
haast zijn zal, d. i. plotseling en spoedig zal plaats hebben door den marteldood, dien ik te gemoet ga.
gelijk onze Heer enz. Hier schijnt gedoeld te worden op eene voorspelling, zooals er Joh. XXI:18, 19 gevonden wordt. And. denken aan eene bekendmaking in een gezicht of op andere wijze, door den Heiligen Geest.

15. *hiervan gedachtenis hebben kunt.* Hetzij door middel van een evangelie als dat van Marcus (zie de Inl. daarop), hetzij door een later schrijven aan hen, of op andere wijze.

16. Waren er destijds vele verdichtselen, tot den godsdienst betrekkelijk, onder Joden en heidenen in omloop, de schrijver beroept zich hier op het gebeurde bij 's Heeren luistervolle verheerlijking op den berg (vs. 17, 18), als den grond zijner prediking aangaande 's Heeren aanstaande *komst* in heerlijkheid, waarbij zijne *kracht* zal openbaar worden.

17. *van de hoogwaardige heerlijkheid*, d. i. van God zelven.

18. *den heiligen berg*, heilig om hetgeen daarop gebeurd is. Vgl. Matth. IV:5.

19. *het profetisch woord.* De godspraken des O. T., in de Schrift vervat (vs. 20), en wel bepaaldelijk aangaande den Messias en zijne komst. Vgl. 1 Petr. I:11, Luc. XXIV:26.
nog vaster, t. w. dan het vs. 16—18 vermelde, omdat het profetisch woord in letters vervat en in aller handen is. And. *zeer vast.*
eene lamp — plaats. Te midden der duisternis, die ons thans, eer de vervulling gekomen is, omringt, verspreidt het profetisch woord licht genoeg, om er op af te gaan. And. denken aan het tijdperk des O. Verbonds.
totdat enz. Zoodra het helder licht der vervulling (t. w. bij 's Heeren wederkomst) u bestraalt, kunt gij het schijnsel der lamp laten varen.

20. *profetie der Schrift*, en daardoor onderscheiden van andere gewaande voorspellingen.
van eigene uitlegging is. De profeten, als zij Gods verborgen raad aan het licht brachten, deelden niet hunne eigene inzichten of meeningen mede (vs. 21). And. achten hier gezegd, dat de Schrift niet naar eigen willekeurige opvatting, maar uit zich zelve en naar de meening des Geestes moet verklaard worden.

door eens menschen wil voortgebracht,
maar door den Heiligen Geest gedre-
ven, hebben menschen van godswege
gesproken.

HOOFDSTUK II.

Voorspelling van het optreden van valsche leeraars (vs. 1—3). Aankondiging van de straf, die hen wacht (vs. 4—9). Nadere beschrijving van hunne diepe verdorvenheid (vs. 10—19). Het jammerlijk lot van hen, die, na den weg der gerechtigheid gekend te hebben, zich door hen laten medeslepen (vs. 20—22).

1. Doch er waren ook valsche profe-
ten onder het volk, gelijk er ook
onder u valsche leeraars zullen zijn,
die verderfelijke ketterijen ter sluik
zullen invoeren, en terwijl zij den
Heer, die hen gekocht heeft, ver-
loochenen, een haastig verderf over
2. zich zelve brengen. ' En velen zullen
hunne ongebondenheden volgen, en
om hunnentwil zal de weg der waar-
3. heid gelasterd worden. ' En uit heb-
zucht zullen zij door verzonnen rede-
nen gewin van u zoeken; doch het
oordeel over hen is sints lang niet
werkeloos, en hun verderf sluimert
4. niet. ' Want indien God engelen,
die gezondigd hadden, niet gespaard,
maar in de hel geworpen en aan ke-
tenen der duisternis overgegeven heeft,
om ten oordeel bewaard te worden; '
5. en de oude wereld niet gespaard,
maar Noach, den prediker der ge-
rechtigheid, met een zevental behou-
den heeft, toen hij den zondvloed
over de wereld der goddeloozen bracht; '
6. en de steden Sodom en Gomorra in
asch gelegd en door ze om te keeren
veroordeeld en tot een voorbeeld ge-
steld heeft voor hen, die goddeloos-
7. heid bedrijven zouden, ' en den recht-
vaardigen Lot, die afgemat was door
den ongebonden wandel der zedeloo-
8. zen, gered heeft; ' — want door zien
en hooren kwelde deze rechtvaardige,
die onder hen woonde, dag aan dag
zijne rechtvaardige ziel over hunne
9. booze werken — ' de Heer weet de
godvruchtigen uit verzoeking te red-
den, maar de onrechtvaardigen tot
den dag des oordeels te bewaren,
10. om gestraft te worden, ' vooral hen,
die in onreine begeerlijkheid het
vleesch achternawandelen en de heer-

Vs. 1. 1 Tim. IV:1; 2 Tim. III:1; Matth. XXIV:11; Jud. 4. — Vs. 4. Jud. 6. — Vs. 5. H. III:6; 1 Petr. III:19, 20; Gen. VII.

Vs. 6—8. Gen. XIX:1—29. — Vs. 6. Jud. 7. — Vs. 10. Jud. 8.

21. *menschen van godswege.* Gew. t. *de heilige menschen Gods.*

1. *valsche profeten*, te midden der ware profeten (H. I:20, 21), die onder hen arbeidden. Door hunne vermelding zoekt de schrijver den overgang te vinden tot hetgeen hij te zeggen heeft over de dwaalleeraars van zijnen tijd.

valsche leeraars zullen zijn. Van vs. 12 af worden zij als reeds tegenwoordig voorgesteld.

ketterijen, d. i. valsche leeringen.

gekocht, en dus zich ten eigendom verworven. Vgl. Openb. V:9.

een haastig verderf, t. w. bij 's Heeren komst. Vgl. vs. 3.

2. *ongebondenheden.* Gew. t. *verdorvenheden.*

om hunnentwil. Vgl. Rom. II:24.

de weg der waarheid, d. i. het evangelie, dus genoemd, omdat het den weg ten leven, overeenkomstig de waarheid, die uit God is, aanwijst en leert bewandelen. Vgl. Hand. IX:2.

3. *verzonnen redenen*, d. i. allerlei bedriegelijke voorstellingen, voornamelijk omtrent de christelijke vrijheid (vs. 18, 19).

gewin — zoeken, d. i. met uwe lichtgeloovigheid hun voordeel doen.

het oordeel over hen, d. i. het vonnis, door God reeds als bij voorraad over hen uitgesproken. Vgl. Jud. 4.

hun verderf, d. i. het verderf, hun door God toegedacht.

4. *Want indien* enz. De zin, hier begonnen, loopt door tot vs. 9, maar gaat ald., zonder voltooid te worden, in een anderen over.

engelen — hadden. Zie op Jud. 6.

aan ketenen der duisternis, d. i. aan de duisternis der hel, die hen met onverbreekbare banden gevangen houdt. Vgl. Jud. 6.

ten oordeel, t. w. des grooten dags. Vgl. Jud. 6.

5. *de oude wereld*, d. i. de wereld vóór den zondvloed, het toen levende menschdom.

Noach — met een zevental. Gr. *Noach — als achtsten.* And. *Noach, den achtsten prediker der gerechtigheid*, t. w. gerekend van Enos af.

den prediker der gerechtigheid. Volgens de overlevering zou Noach zijne goddelooze tijdgenooten tot bekeering vermaand hebben. Vgl. Hebr. XI:7.

behouden heeft. Vgl. vs. 9.

6. *de steden Sodom en Gomorra.* Zie op Jud. 7.

7. *gered heeft.* Vgl. vs. 9.

9. *de Heer*, d. i. God. Vgl. vs. 4.

de godvruchtigen, zooals Noach (vs. 5) en Lot (vs. 7).

verzoeking. Men denke aan beproeving door rampspoed of gevaar.

de onrechtvaardigen, zooals de gevallen engelen (vs. 4), het menschdom, ten tijde van den zondvloed (vs. 5); vgl. de inwoners van Sodom en Gomorra (vs. 6).

10. *het vleesch achternawandelen*, d. i. wellust plegen. Jud. 7.

schappij verachten. Vermetel, aan-
matigend, beven zij er niet voor,
11. heerlijkheden te lasteren, ' waar en-
gelen, hoewel grooter in sterkte en
macht, geen lasterlijk oordeel tegen
12. haar uitbrengen. ' Maar dezen, als
redelooze dieren, die aan hunne na-
tuur gebonden en geboren zijn tot
vangen en verderven, zullen, daar
zij lasteren wat zij niet kennen, door
hun verderven ook verdorven wor-
13. den ' en alzoo het loon der onge-
rechtigheid wegdragen. De weelde
van den dag achten zij een vermaak.
Schandvlekken en smetten zijn ze,
weelderig in hunne bedriegerijen, ter-
14. wijl zij met u brassen. ' Oogen heb-
ben zij, vol van de overspeelster,
en welke zich geen rust gunnen van
zondigen; zij verlokken onvaste zie-
len, hebben een hart, geoefend in
hebzucht, zijn kinderen der vervloe-
15. king. ' Na den rechten weg verlaten
te hebben, zijn zij afgedwaald en
den weg van Bileam, den zoon van
Beor, gevolgd, die het loon der on-
16. gerechtigheid liefhad, ' maar ook de
bestraffing zijner overtreding kreeg:
een stom lastdier, dat sprak met
menschenstem, stuitte de waanzinnig-
17. heid van den profeet. ' Dezen zijn
waterlooze bronnen en door een storm-
vlaag voortgedreven nevelen, en voor
hen is de donkerheid der duisternis
18. bewaard. ' Want daar zij snorkende taal
vol ijdelheid spreken, verlokken zij,
in begeerlijkheden des vleesches, door
ongebondenheden hen, die ternau-
wernood degenen ontvlieden, die in
19. dwaling wandelen. ' Terwijl zij hun
vrijheid beloven, zijn zij zelve sla-
ven der verdorvenheid; want waar-
door iemand overwonnen is, daarvan
20. is hij ook slaaf geworden. ' Immers
indien zij, na door de kennis van
den Heer en Zaligmaker Jezus Chris-
tus de besmettingen der wereld ont-
vloden te zijn, zich daardoor weder
laten verstrikken en overwinnen, zoo
is bij hen het einde erger dan het
21. begin geworden. ' Want het ware
hun beter, den weg der gerechtig-
heid niet gekend te hebben, dan,
na dien te hebben leeren kennen,
terug te keeren van het hun over-
22. geleverde heilige gebod. ' Hun is
overkomen, wat het ware spreek-
woord zegt: De hond keert we-

Vs. 11. Jud. 9. — Vs. 12. Jud. 10. — Vs. 13. Jud. 12. — Vs. 15, 16. Num. XXII:16—34. — Vs. 15. Jud. 11. — Vs. 17. Jud. 16.

Vs. 19. Joh. VIII:34; Rom. VI:16; Gal. V:13; 1 Petr. II:16. — Vs. 20, 21. Hebr. X:26—31. — Vs. 20. Matth. XII:45. — Vs. 22. Spr. XXVI:11.

10. *de heerschappij ... heerlijkheden.* Zie op Jud. 8.
11. Dit vs. is onverstaanbaar, tenzij het verklaard worde uit Jud. 9.
uitbrengen. Gew. t. *uitbrengen bij den Heer.*
12. Ook dit vs. moet uit Jud. 10 verklaard worden.
wat zij niet kennen, t. w. de wereld der engelen (vs. 10, 11).
ook verdorven. Gew. t. *verdorven.*
13. *De weelde van den dag*, d. i. Kortstondige weelde.
in hunne bedriegerijen, d. i. in hetgeen zij zich door bedrog verworven hebben en daarna verkwisten.
14. *vol van de overspeelster*, d. i. vol van overspeligen lust, waar de overspeelster als in woont.
onvaste zielen, d. i. nog onvast in het geloof en in de beoefening der echte godsvrucht.
kinderen der vervloeking, d. i. aan de vervloeking prijsgegeven.
16. *een stom lastdier.* Volgens Num. XXII werd Bileam meer door den engel, die hem verscheen, dan door de ezelin in de volvoering van zijn voornemen verhinderd.
waanzinnigheid. Zóó mocht zijne verregaande ongehoorzaamheid heeten.
17. *waterlooze — nevelen.* Gepaste beelden, om de bedriegelijkheid en innerlijke leegte der bedoelde dwaalleeraars en de teleurstelling, die zij hunnen volgelingen bereidden, uit te drukken. Vgl. vs. 19.
17. *nevelen.* Gew. t. *wolken.*
de donkerheid der duisternis, d. i. de vreeselijkste duisternis en ellende.
bewaard. Gew. t. *tot in eeuwigheid bewaard.*
18. *die ternauwernood — ontvlieden.* Bedoeld worden zulken, die zich kort te voren onttrokken hebben aan de gemeenschap der heidenen en nu door den hoogdravenden toon, waarop de dwaalleeraars over christelijke vrijheid spreken, gepaard aan hun ongebonden gedrag, zich laten verleiden tot nieuwe uitspattingen (vgl. vs. 14). Gew. t. *die waarlijk — ontvloden waren.*
19. *vrijheid beloven*, maar niet de ware zedelijke vrijheid, zooals blijkt uit hun gedrag, hetwelk daarmede in tegenspraak is.
20. *zij*, t. w. die zich door de dwaalleeraars hebben laten verlokken. And. achten de dwaalleeraars zelve bedoeld.
zoo is bij hen enz., d. i. hun tegenwoordige toestand is beklagenswaardiger en gevaarlijker dan die, waarin zij verkeerden, toen zij heidenen waren. Zie vs. 21, 22.
21. *den weg der gerechtigheid*, door het evangelie hun aangewezen.
het — gebod, dat een heilig leven van 's Heeren belijders eischt. Vgl. H. III:2.
22. *het ware spreekwoord.* Eig. twee spreekwoorden, waarvan het eerste Spreuk. XXVI:11 gevonden wordt, het andere van elders schijnt ontleend te zijn.

der tot zijn eigen uitbraaksel; en de gewasschen zeug tot de wenteling in het slijk.

HOOFDSTUK III.

Doel van dezen tweeden brief, in verband met den eersten (vs. 1, 2). Waarschuwing tegen de spotters met 's Heeren vertraagde komst (vs. 3, 4). Hare zekerheid en de geduchte omkeering, welke daarbij te wachten is (vs. 5—10). Opwekking tot een godvruchtig leven, aangedrongen door het uitzicht op de vernieuwing van alles (vs. 11—13). Beroep op het schrijven van Paulus daarover en uitweiding over zijne brieven (vs. 14—16). Waarschuwend vermaan en lofverheffing ten slotte (vs. 17, 18).

1. Dit, geliefden! is reeds de tweede
brief, dien ik u schrijf, en in beide
wek ik door herinnering uwe zuivere
2. gezindheid op, ' om te gedenken de
woorden, te voren door de heilige
profeten gesproken, en het gebod
van den Heer en Zaligmaker, door
3. uwe apostelen verkondigd, ' als die
dit in de eerste plaats weet, dat er
op het laatste der dagen spotters met
spotternij zullen komen, die naar
hunne eigene begeerlijkheden wande-
4. len ' en zeggen: Waar is de belofte
zijner komst? want sedert de vaderen
ontslapen zijn, blijft alles zoo,
van het begin der schepping af. '
5. Want hun, die dit willen, is het
verborgen, dat er vanouds hemelen
waren en eene aarde, uit water en
door water ontstaan door het woord
6. Gods, ' door welke de toenmalige
wereld, met water overstroomd, ver-
7. gaan is. ' Maar de hemelen, die er
nu zijn, en de aarde zijn door zijn
woord als een schat weggelegd, en
worden voor het vuur bewaard tegen
den dag des oordeels en des
verderfs der goddelooze menschen. '
8. Maar dit ééne zij u niet verborgen,
geliefden! dat bij den Heer één dag
is als duizend jaren, en duizend ja-
9. ren als één dag. ' De Heer vertraagt
met de belofte niet, gelijk sommigen
het traagheid achten; maar hij is
lankmoedig jegens u, daar hij niet
wil, dat eenigen verloren gaan, maar
10. dat allen tot bekeering komen. ' Doch
de dag des Heeren zal komen als

Vs. 1. H. I:13. — Vs. 2, 3. Jud. 17, 18. — Vs. 5. Gen. I:2. — Vs. 6. H. II:5; Gen. VII:21.

Vs. 7. Jud. 15. — Vs. 8. Ps. XC:4. — Vs. 9. Vs. 4, 15; Rom. II:4; 1 Tim. II:4. — Vs. 10. 1 Thess. V:2.

1. *de tweede brief.* Dit wordt gezegd met het oog op den eersten brief van Petrus, dien wij bezitten.

2. *de woorden — gesproken.* Vgl. H. I:19, 20.

het gebod. Zie op H. II:21.

uwe apostelen. Vgl. Jud. 17. Gew. t. *onze apostelen*, of *ons*, *apostelen.*

3. *op het laatste der dagen.* Zie op Hebr. I:1, 1 Petr. I:20.

spotters met spotternij, d. i. erge spotters, bedoeld in H. II. Gew. t. *spotters.*

4. *Waar is — komst?* d. i. Wat wordt er van hare vervulling, die zich nog altijd wachten laat? Deze vraag onderstelt de verwoesting van stad en tempel, waarbij de wederkomst van Christus en het einde der wereld verwacht was, maar niet plaats gevonden had (vgl. Matth. XXIV:29—34).

sedert de vaderen — zijn. Het eerste geslacht der christenen, dat 's Heeren wederkomst verwachtte, was dus reeds lang voorbijgegaan.

blijft alles zoo, t. w. als het was, zonder dat de belofte is vervuld geworden.

van het begin der schepping af. Niet zonder overdrijving gezegd, naar de gewoonte van spotters. De wederlegging hiervan wordt dan ook begonnen met een beroep, niet op de schepping, maar op den zondvloed.

5. *die dit willen*, d. i. die beweren, dat dit zoo is.

is het verborgen, d. i. het schijnt, dat hun onbekend is, t. w. wat er in hetgeen nu verder volgt gezegd wordt.

uit water — ontstaan, en dus van de tegenwoordige (vs. 7) daardoor onderscheiden, dat het water stof en middel beide geweest was bij de wording van hemel en aarde. Vgl. Gen. I:2, 6, 7, 9.

5. *het woord Gods*, d. i. Gods scheppende macht. Vgl. Hebr. XI:3.

6. *door welke*, t. w. hemel en aarde (vs. 5) Er is Gen. VIII:11 sprake van de sluizen des *hemels* en de fonteinen des afgronds of bronnen der *aarde*, die bij den zondvloed ontsloten werden. And. *door welke*, t. w. wateren, vs. 5 vermeld.

de toenmalige wereld. Zie op H. II:5.

7. *die er nu zijn*, t. w. na de geweldige omkeering, door den zondvloed veroorzaakt.

door zijn woord. Zie op vs. 5. Gew. t. *door hetzelfde woord.*

als een schat weggelegd, t. w. tot hetgeen daarmede, naar Gods raad, eenmaal geschieden zal, gelijk men een schat weglegt tot toekomstig gebruik.

voor het vuur bewaard. Misschien is dit hier gezegd met het oog op plaatsen als Jez. LXVI:15, 16, Joël II:30, Mal. IV:1. Vgl. het gezegde over Sodom en Gomorra H. II:6, en 2 Thess. I:8. Zie ook vs. 10, 12.

den dag des oordeels enz., d. i. den grooten gerichtsdag, die bij de wederkomst van Christus verwacht werd. Vgl. H. II:3.

8. *zij — verborgen.* Met terugslag op vs. 5 gezegd.

dat bij den Heer enz., d. i. dat de Heer des tijds niet aan onze dagen of jaren of eeuwen gebonden is.

9. *met de belofte*, d. i. met hare vervulling. Zie op vs. 4.

u. Gew. t. *ons.*

10. *de dag des Heeren*, d. i. Gods (vs. 12), die door Christus ten gerichte komen zal.

een dief, en dan zullen de hemelen
met gedruis voorbijgaan, en de ele-
menten zullen brandende ontbonden,
en de aarde en de werken op haar
zullen verbrand worden.
11. Dewijl dit alles aldus ontbonden
wordt, hoedanigen behoort gij niet
te zijn in heiligen wandel en gods-
12. vrucht, ' terwijl gij verwacht en be-
spoedigt de komst van den dag Gods,
om welken de hemelen, in vuur ge-
zet, ontbonden zullen worden, en de
elementen brandende versmelten zul-
13. len! ' Maar wij verwachten, naar
zijne belofte, nieuwe hemelen en eene
nieuwe aarde, waar gerechtigheid
woont.
14. Daarom, geliefden! dewijl gij dit
verwacht, beijvert u, om onbevlekt
en onberispelijk door hem bevonden
15. te worden in vrede, ' en acht de
lankmoedigheid onzes Heeren behoud,
zooals ook onze geliefde broeder Pau-
lus, naar de hem gegeven wijsheid,
16. u geschreven heeft, ' gelijk ook in
alle brieven, als hij daarin van deze
dingen spreekt, onder welke sommige
moeijelijk te verstaan zijn, die de
onleerzame en onvaste menschen ver-
draaijen, evenals de overige schriften,
17. tot hun eigen verderf. ' Gij dan, ge-
liefden! daar gij het vooruit weet,
wacht u, dat gij niet door de afdwa-
ling der zedeloozen u laat medesle-
pen en uitvalt uit uwe vastheid; '
18. maar wast op in de genade en de
kennis van onzen Heer en Zaligmaker
Jezus Christus. Hem zij de heer-
lijkheid, èn nu, èn tot den dag der
eeuwigheid!

Vs. **13.** Jez. LXV : 17; Openb. XXI : 1. — Vs. **14.** 1 Kor. I : 7, 8.

Vs. **17.** Jud. 20. — Vs. **18.** Jud. 25.

10. *als een dief*, d. i. even onverwacht. Vgl. 1 Thess. V : 2. Gew. t. *als een dief in den nacht.*
met gedruis, als een instortend gebouw.
de elementen, of grondbestanddeelen van hemel en aarde.
de werken op haar enz., d. i. al wat zich op aarde bevindt, zal in den grooten vuurbrand vergaan.
11. *aldus*. Gew. t. *dan.*
hoedanigen, d. i. hoe groot en vèrgevorderd! Vgl. vs. 14.
12. *bespoedigt*, t. w. door godsvrucht en heiligen wandel (vs. 11), daar de vertraging van den dag des Heeren hare oorzaak heeft in véler onbekeerlijkheid of geringe vorderingen (vgl. vs. 9, 15).
om welken, t. w. dag Gods.
14. *in vrede*, d. i. terwijl gij vrede hebt met God en menschen.
15. *de lankmoedigheid onzes Heeren*, d. i. Gods, zooals zij vs. 9 beschreven is.
onze geliefde broeder, d. i. onze medeapostel.
u geschreven heeft. Men kan hierbij denken aan Ef. IV : 30, VI : 8, Kol. III : 4, 24 en andere brieven, gericht, evenals deze, aan christenen in Klein-Azië.
16. *in alle brieven.* Bijv. Rom. II : 4, 1 Kor. XV, 1 Thess. V : 5 vv., 2 Thess. I : 5 vv. Er moet dus te dien tijde reeds eene verzameling van paulinische brieven bestaan hebben. Gew. t. *in al de brieven.*
16. *van deze dingen*, t. w. die betrekking hebben op den dag van 's Heeren wederkomst.
onder welke, t. w. dingen, zooals zij door Paulus besproken worden. And. *in welke*, t. w. brieven.
onleerzame en onvaste menschen, zooals de spotters, vs. 3 bedoeld, en zulken, die zich door hen laten verleiden (H. II : 14).
de overige schriften, bij de gemeenten in omloop en gebruik en met die des O. T. in waarde gelijkgesteld.
17. *het — weet*, t. w. dat er dwaalleeraars en spotters komen zullen (vs. 3, 16).
uitvalt. Vgl. Gal. V : 4.
uwe vastheid, d. i. de innerlijke zedelijke kracht, die gij door het geloof in Gods gemeenschap reeds verkregen hebt.
18. *wast op*, in plaats van *uit te vallen* (vs. 17).
de genade, t. w. van God. Vgl. 1 Petr. V : 12.
de kennis van onzen Heer. Vgl. H. I : 2, 3, 8, II : 20.
tot den dag der eeuwigheid. Gr. *tot den dag der* (toekomende) *eeuw.* Bedoeld is de dag van 's Heeren komst ten gerichte.
eeuwigheid! Gew. t. *eeuwigheid! Amen.*

DE EERSTE BRIEF

VAN

JOHANNES.

INLEIDING.

Naar het eenstemmig gevoelen der oudste kerkvaders is dit geschrift afkomstig van dezelfde hand als het vierde Evangelie. Ook pleiten zoowel de taal en de stijl, als de eigenaardige opvatting en voorstelling der christelijke waarheid, welke hier gevonden wordt, voor eene nauwe verwantschap van dit geschrift met dat Evangelie. Daarenboven doet de ongenoemde schrijver zich voor als een tijdgenoot des Heeren en ooggetuige van zijne omwandeling op aarde (H. I : 1—3, IV : 14), terwijl de vaderlijke toon, waarop hij zijne lezers toespreekt (H. II : 1, 12, 18, 28, III : 7, 18), den man van invloed en gezag en van vèrgevorderden leeftijd kenmerkt. Is nu de apostel Johannes de schrijver geweest van het vierde Evangelie, waaromtrent echter in onze dagen verschil van gevoelen bestaat (vgl. Inl. o. h. Ev. v. Joh.), en is dit geschrift metterdaad van dezelfde hand, dan moet het geschreven zijn in het laatste tijdperk zijns levens, toen hij te Efeze woonde. Het is gericht aan de christenen van Klein-Azië, voormalige heidenen (vgl. H. V : 21), die, ofschoon zij in menig opzicht goede getuigenis bekomen (H. II : 12—14, 20, 21, 27), toch ook aan vele en groote gevaren waren blootgesteld. Niet slechts was het jongere geslacht, hoewel in het christendom opgevoed, niet vrij gebleven van wereldliefde en onverschilligheid; maar er deden zich ook midden onder de belijders van het evangelie valsche leeraars op, die loochenden, dat Jezus, die in menschelijk vleesch op aarde geleefd had, de Christus was (H. II : 18—26, IV : 1—6). In die loochening is duidelijk de g n o s t i s c h e richting van die dagen te herkennen, waarbij de geschiedkundige grondslag des christendoms grootendeels wegviel en met het menschelijke in Christus ook de reinigende kracht van zijn voorbeeld en van zijn verzoenend sterven verloren ging. Tegenover dit dwaalbegrip, door de oude kerkvaders aan Cerinthus, een tijdgenoot van Johannes, en aan latere Gnostieken toegekend, wordt hier de leer gehandhaafd, dat niemand anders dan Jezus, die als mensch op aarde geleefd had en gestorven was, de Christus is, de Zoon van God. In verband hiermede heeft de brief ten doel, om de eenheid des geloofs en der broederlijke liefde onder de christenen te bevorderen (vgl. H. I : 4).

Het valt moeijelijk den vrijen loop der gedachten, die hier niet zonder velerlei afwisseling en gedurige herhaling staan uitgedrukt, op beknopte wijze terug te geven. Er laten zich echter, na de inleiding (H. I : 1—4), zoo 't schijnt, d r i e gedeelten onderscheiden. Op de herinnering, in het e e r s t e deel, dat het wezen der christelijke gemeenschap in reinheid en liefde bestaat (H. I : 5—II : 11), volgt eene toespraak aan de lezers naar hunnen verschillenden leeftijd (H. II : 12—14), eene waarschuwing tegen wereldliefde (vs. 15—17) en eene opwekking, om, tegenover de toenmalige dwalingen, aan Christus vast te houden (vs. 18—28). Het t w e e d e deel begint met de herinnering van het zedelijk doel des christendoms (vs. 29), in verband met de kinderlijke betrekking, waarin de christenen tot den Vader staan (H. III : 1—10). Broederliefde vooral moet hun kenmerk zijn, werkdadige, zelfopofferende liefde (vs. 11—18). Daarvan hangt hunne innerlijke gerustheid af en de verhooring hunner gebeden (vs. 19—22); en, moet aan die broederliefde het geloof in Christus zich paren (vs. 23, 24), dit leidt tot herhaalde waarschuwing tegen de valsche leeraars (H. IV : 1—6). Het d e r d e deel handelt over het beginsel der liefde, die het wezen Gods uitmaakt, zich in de zending van Christus heerlijk geopenbaard heeft en het kenmerk is van het waarachtig christendom (vs. 7—21). Daartoe

echter is volstrekt onmisbaar het geloof, dat de liefde tot God en het bewaren zijner geboden in zich sluit (H. V:1—5) en zijn waarborg vindt in de getuigenis, door God van zijnen Zoon afgelegd, en in het eeuwige leven, dat hij schenkt (vs. 6—13). Daarvan verzekerd, kan men met vertrouwen bidden, ook voor den afgedwaalden broeder (vs. 6—13). Na eindelijk nog gewaagd te hebben van de geboorte uit God en den onwankelbaren grondslag des geloofs, besluit de brief met eene waarschuwing tegen afgoderij (vs. 17—21).

HOOFDSTUK I.

Inleiding (vs. 1—4). God is licht (vs. 5). De gemeenschap met hem een wandel in het licht (vs. 6, 7). De christen, niet van zonde vrij, heeft deel aan de vergeving der zonden (vs. 8—10).

1. Hetgeen van den beginne was,
't geen wij gehoord, 't geen wij met
onze oogen gezien, 't geen wij aanschouwd
en onze handen getast hebben
aangaande het woord des le-
2. vens, — ' en het leven is geopenbaard
geworden en wij hebben het
gezien, en wij getuigen en verkondigen
u het eeuwige leven, dat bij
den Vader was en ons geopenbaard
3. is geworden — ' hetgeen wij gezien
en gehoord hebben, verkondigen wij
ook u, opdat ook gij met ons gemeenschap
hebt; en ónze gemeenschap
is met den Vader en met zij-
4. nen Zoon Jezus Christus. ' En dit
schrijven wij u, opdat uwe blijdschap
volkomen zij.
5. En dit is de verkondiging, die
wij van hem gehoord hebben en aan
u verkondigen, dat God licht is en
6. er in hem geen duisternis is. ' Indien
wij zeggen, dat wij met hem
gemeenschap hebben, en in de duisternis
wandelen, dan liegen wij en
7. doen de waarheid niet. ' Maar indien
wij in het licht wandelen, gelijk hij
in het licht is, dan hebben wij gemeenschap
met elkander, en het bloed
van Jezus, zijnen Zoon, reinigt ons
8. van alle zonde. ' Indien wij zeggen,
dat wij geen zonde hebben, dan misleiden
wij ons zelve, en de waar-
9. heid is in ons niet. ' Indien wij onze
zonden belijden, hij is getrouw en
rechtvaardig, dat hij ons de zonden

Vs. 1, 2. Joh. I:1, 2, 4, 14. — Vs. 4. Joh. XV:11, XVI:24; 2 Joh. 12. — Vs. 5. Lev. XIX:2; Jez. VI:3; Matth. V:48; Joh. I:4.

Vs. 6, 7. Ef. V:8. — Vs. 7. Vs. 9, H. II:2; Hebr. IX:14; Openb. I:5. — Vs. 6. Vs. 10; Jac. III:2. — Vs. 9. Ps. XXXII:5.

1. *Hetgeen van den beginne was*, t. w. der wereld. Bedoeld is het ware, goddelijke leven, dat in Jezus' verschijning en werkzaamheid op aarde openbaar was geworden. Zie vs. 2, en vgl. Joh. I:1, 4.

wij. Met dit *wij* spreekt in dit en de vier volg. vss. de schrijver òf uit naam ook zijner medeapostelen (vgl. H. IV:14), òf uit de gemeenschappelijke bewustheid der christenen.

onze handen getast. Misschien doelt deze sterke uitdrukking op sommigen, die beweerden, dat Jezus enkel in schijn mensch geweest was.

het woord des levens, d. i. het levenwekkend woord, dat in Jezus' leven en werken op aarde als 't ware uitgesproken was.

2. *is geopenbaard*, t. w. in Jezus, in wien het als in ligchamelijke gestalte optrad.

dat bij den Vader was, t. w. eer het in Jezus op aarde verscheen. Vgl. Joh. I:1, 2.

3. *ook u*. Gew. t. *u*.

met ons gemeenschap hebt, d. i. door den band des geloofs nauw met ons verbonden zijt. Vgl. vs. 7.

ónze gemeenschap is, d. i. wij (vgl. op vs. 1) hebben gemeenschap.

4. *dit*, t. w. wat wij u in dezen brief te lezen geven.

volkomen zij, t. w. door steeds inniger gemeenschap met God en Christus. Vgl. vs. 3.

5. *dit is de verkondiging*, t. w. wat haren zakelijken inhoud betreft.

dat God licht is, d. i. naar zijn gansche wezen enkel waarheid en heiligheid is. Vgl. H. IV:8, Joh. IV:24.

6. *wij*, christenen. *Zóó* in dezen brief doorgaans.

in de duisternis (t. w. der zonde) *wandelen*. Van sterker beteekenis dan *zonde hebben* en *zondigen*, vs. 8, 10.

dan liegen wij enz., dewijl onze wandel met onze woorden in tegenspraak is.

doen de waarheid niet, d. i. betrachten haar niet. Vgl. vs. 8.

7. *gemeenschap met elkander*, doordien wij gezamenlijk wandelen in het licht en daardoor gemeenschap hebben met God.

het bloed enz. Met eene uitdrukking, aan den joodschen offerdienst ontleend, wordt hier gewezen op de kracht van Jezus' dood ter verzoening der zonden. Vgl. vs. 9, H. II:2.

Jezus. Gew. t. *Jezus Christus*.

van alle zonde, d. i. van elke zondige daad.

9. *getrouw*, t. w. door de vervulling zijner beloften, reeds onder het O. Verbond gedaan. Zie b. v. Jer. XXXI:31—34.

rechtvaardig, t. w. doordien hij de zonden vergeeft uit kracht van de door Jezus volbrachte reiniging.

vergeeft en ons reinigt van alle on-
10. gerechtigheid. ' Indien wij zeggen, dat wij niet gezondigd hebben, dan maken wij hem tot een leugenaar, en zijn woord is niet in ons.

HOOFDSTUK II.

Christus eene verzoening voor de zonden (vs. 1, 2). Gelijkvormigheid aan Christus het kenmerk van den christen (vs. 3—6). Het gebod der liefde een oud en een nieuw gebod (vs. 7—11). De voorrechten van den christen (vs. 12—14). Waarschuwing tegen wereldliefde (vs. 15—17) en tegen dwaalleeraars (vs. 18, 19, 22, 23). De zalving des Heiligen Geestes (vs. 20, 21, 24—27). Vrijmoedigheid bij de komst van Christus (vs. 28).

1. Mijne kinderkens! dit schrijf ik
u, opdat gij niet zondigt; en indien
iemand zondigt, hebben wij een voor-
spraak bij den Vader, Jezus Chris-
2. tus, den rechtvaardige; ' en hij́ is
eene verzoening voor onze zonden,
en niet alleen voor de onze, maar
3. ook voor de geheele wereld. ' En
hieraan weten wij, dat wij hem ken-
nen, zoo wij zijne geboden bewaren. '
4. Wie zegt: Ik ken hem, en zijne
geboden niet bewaart, is een leuge-
naar, en in dien is de waarheid niet; '
5. maar wie zijn woord bewaart, in
dien is waarlijk de liefde tot God
volmaakt geworden: hieraan weten
6. wij, dat wij in hem zijn. ' Wie zegt
in hem te blijven, behoort ook zelf
zóó te wandelen, gelijk hij́ gewan-
deld heeft.
7. Geliefden! geen nieuw gebod schrijf
ik u, maar een oud gebod, dat gij
van den beginne gehad hebt. Dit
oude gebod is het woord, dat gij
8. gehoord hebt. ' Wederom een nieuw
gebod schrijf ik u, — hetgeen in
hem en in u waar is — want de
duisternis gaat voorbij, en het ware
9. licht schijnt reeds. ' Wie zegt in het
licht te zijn en zijnen broeder haat,

Vs. 10. Rom. III : 9—19.
Vs. 1. Rom. VIII : 34; Hebr. VII : 25. — Vs. 2. H. IV : 10; Rom. III : 25; Hebr. II : 17. — Vs. 4. H. I : 6. — Vs. 5. H. IV : 12.

Vs. 6. H. III : 3, 16; Joh. XIII : 15; 1 Petr. II : 21. — Vs. 7, 8. Joh. XIII : 34; 2 Joh. 5. — Vs. 7. Vs. 24, H. III : 11. — Vs. 8. Rom. XIII : 12. — Vs. 9. H. III : 14.

9. *reinigt.* De bedoeling is, dat de vergeving der zonden geschiedt uit kracht der reiniging of ontzondiging door het bloed van Jezus. Vgl. op vs. 7, Hebr. I : 3, IX : 22.

van alle ongerechtigheid, d. i. van elke daad van onrecht. And. van de ongerechtigheid zelve.

10. *hem tot een leugenaar,* daar God door zijn *woord* of het evangelie, dat aan allen vergeving aanbiedt, verklaart, dat allen aan vergeving behoefte hebben.

is niet in ons, d. i. is ons innerlijk vreemd.

1. *Mijne kinderkens!* Zóó spreekt de schrijver hier en meermalen zijne lezers toe, niet omdat hij door het evangelie hun geestelijke vader is (vgl. 1 Kor. IV : 15, 17), maar omdat hij hen als een vader lief heeft en in jaren zeer verre boven de meesten hunner uitsteekt.

dit. Bedoeld is hetgeen H. I : 5—10 voorafging.

indien iemand zondigt, en dus in een of ander opzicht afwijkt van het doel, waarnaar hij behoort te streven en hetwelk ook deze brief beoogt.

voorspraak. Gr. *parakleet:* hetzelfde woord, dat Joh. XIV : 16 en elders vertaald is *raadsman,* doch hier in eenigszins andere beteekenis voorkomt.

den rechtvaardige. De kracht van 's Heeren voorspraak ligt in zijne volmaakte heiligheid.

2. *eene verzoening voor onze zonden,* t. w. door zijn bloed (H. I : 7). Zie verder op Rom. III : 25.

voor de geheele wereld, d. i. voor de zonden der gansche menschheid.

3. *hem,* t. w. God.

4. *is een leugenaar.* Zie op H. I : 6.

5. *zijn woord.* Hier hetzelfde als *zijne geboden,* vs. 4.

6. *in hem te blijven,* d. i. met God in voortdurende gemeenschap te staan. Sterker uitdrukking dan *in hem te zijn,* vs. 5.

6. *hij́,* t. w. Jezus. Er openbaart zich in de wijze, waarop Jezus hier en meermalen (H. III : 3, 5, 7 enz.) wordt aangeduid, eene innige liefde tot hem. Geheel met de gedachte aan hem vervuld, acht de schrijver het dikwijls niet noodig, hem met name te noemen.

7. *Geliefden!* Gew. t. *Broeders!*

geen nieuw gebod schrijf ik u, t. w. daardoor, dat ik u op het voorbeeld van Jezus wijs (vs. 6). Bedoeld is het gebod der liefde. Vgl. vs. 9—11.

van den beginne, d. i. van den tijd af, dat gij met Christus in betrekking gekomen zijt.

gehoord hebt. Gew. t. *van den beginne gehoord hebt.*

8. *Wederom een nieuw gebod.* Was het gebod der liefde voor de christenen een oud gebod, in zoover het hun reeds sedert lang was voorgehouden, het mocht een nieuw gebod heeten, in zoover Jezus de liefde het eerst volkomen had verwezenlijkt. Vgl. H. III : 16 en op Joh. XIII : 34.

hetgeen — waar is, t. w. dat het gebod der liefde een nieuw gebod is. Dit was *waar,* zoo aangaande Jezus, die dat gebod door woord en voorbeeld had gegeven, als aangaande de christenen, die het door hem eerst hadden leeren kennen en betrachten.

want enz. Reden, waarom zij in de beoefening der liefde niet moesten vertragen.

de duisternis enz. Weldra zou de duisternis der zonde, die in de wereld heerschte, wijken voor het ware licht, hetwelk de wederkomst van Christus zou aanbrengen en dat als 't ware reeds in aantocht was. De verwachting, dat de Heer spoedig zou wederkomen, wordt ook gevonden vs. 18, 28. Vgl. op Rom. XIII : 12, 1 Thess. IV : 15 en elders.

9. *zijnen broeder,* d. i. zijnen medechristen. Vgl. H. III : 16, V : 1.

10. is tot nu toe in de duisternis. ' Wie
zijnen broeder liefheeft, blijft in het
licht, en in hem is geen aanstoot. '
11. Maar wie zijnen broeder haat, is in
de duisternis en wandelt in de duis-
ternis, en weet niet waar hij heen-
gaat, want de duisternis heeft zijne
oogen verblind.
12. Ik schrijf u, kinderkens! omdat
de zonden u vergeven zijn om zijns
13. naams wil. ' Ik schrijf u, vaders!
omdat gij hem kent, die van den
beginne is. Ik schrijf u, jongelin-
gen! omdat gij den booze overwon-
nen hebt. Ik heb u geschreven, kin-
deren! omdat gij den Vader kent. '
14. Ik heb u geschreven, vaders! omdat
gij hem kent, die van den beginne
is. Ik heb u geschreven, jongelin-
gen! omdat gij sterk zijt, en het
woord Gods in u blijft, en gij den
15. booze overwonnen hebt. ' Hebt de
wereld niet lief, noch hetgeen in de
wereld is. Zoo iemand de wereld
liefheeft, is de liefde tot den Vader
16. niet in hem; ' want al wat in de
wereld is, de begeerte des vleesches
en de begeerte der oogen en de grootsch-
heid des levens, is niet uit den Va-
17. der, maar is uit de wereld. ' En de
wereld gaat voorbij en hare begeerte;
maar wie den wil van God doet,
blijft tot in eeuwigheid.
18. Kinderkens! het is de laatste ure;
en gelijk gij gehoord hebt, dat er
een antichrist komt, zoo zijn er nu
ook vele antichristen ontstaan; waar-
uit wij weten, dat het de laatste ure
19. is. ' Van ons zijn zij uitgegaan, maar
zij waren niet uit ons; want waren
zij uit ons geweest, zij zouden bij
ons gebleven zijn. Maar in hen
moest openbaar worden, dat niet al-
20. len uit ons zijn. ' En gij hebt

Vs. **10**, **11**. Joh. XI : 9, 10, XII : 35. — Vs. **13**, **14**. H. I : 1, V : 4, 18. — Vs. **14**. H. I : 10; Joh. V : 38. — Vs. **16**. Jac. IV : 4; Matth. VI : 24; Pred. II : 1—11. — Vs. **17**. 1 Kor. VII : 31; 1 Petr. I : 24, 25.

Vs. **18**. 1 Kor. X : 11; 1 Petr. IV : 7; 1 Joh. II : 22, IV : 3; 2 Joh 7; 2 Thess. II : 3, 4; Hand. XX : 30. — Vs. **19**. 1 Kor. XI : 19. — Vs. **20**. Vs. 27; 2 Kor. I : 21; Joh. XVI : 13.

10. *in hem is geen aanstoot*, d. i. in zijn binnenste is niets, dat hem ten val zou kunnen brengen.

11. *is ... wandelt*. Het eerste ziet op gezindheid, het andere op handelingen.

de duisternis — verblind. De zonde maakt geestelijk blind.

12—14. Het driemaal herhaalde: *Ik schrijf u*, ziet op den ganschen inhoud van dezen brief (vgl. vs. 1); het driemaal herhaalde: *Ik heb u geschreven*, op het tot dusver geschrevene.

12. *kinderkens!* Met deze benaming worden hier en vs. 13 de christenen in 't algemeen toegesproken, en daarna richt zich de schrijver met de benamingen *vaders* en *jongelingen* (vs. 13, 14) meer in 't bijzonder tot de ouderen en jongeren onder hen. Zie verder op vs. 1.

om zijns naams wil, d. i. om den naam van God, die Vader is (vs. 13). And. om de belijdenis van den naam van Christus.

13. In overeenstemming met hunnen verschillenden leeftijd wordt hier bij de ouderen van dagen inzonderheid het kennen, bij de jongeren inzonderheid het krachtig handelen ondersteld.

hem ... die van den beginne is, t. w. Christus. Vgl. H. I : 1.

den booze overwonnen hebt, d. i. aan de verzoekingen des duivels met goed gevolg weerstand geboden hebt. Vgl. H. III : 8, V : 18, 19.

heb u geschreven. Gew. t. *schrijf u*.

14. *omdat gij sterk zijt* enz. Zij waren *sterk*, doordien het *woord Gods*, of het evangelie (vgl. H. I : 10) in hen woonde en werkte.

15. *de wereld*, d. i. al het bestaande, hier, gelijk elders doorgaans, in zijne tegenstelling met God gedacht. Vgl. H. V : 19.

16. *al wat in de wereld is*, d. i. al wat de wereld bij haar doen en laten bestuurt. Vgl. hetgeen volgt.

16. *de begeerte des vleesches*, d. i. het verlangen van 's menschen zinnelijke natuur naar wereldsch bezit en genot.

de begeerte der oogen, t. w. naar hetgeen deze streelt.

de grootschheid des levens, d. i. het ijdel pralen met 's werelds goed.

is niet uit den Vader, d. i. is niet van God afkomstig, en heeft dus met hem niets gemeen.

17. *hare begeerte*, d. i. hetgeen de wereld begeert (vgl. op vs. 16). And. de begeerte, die zich naar de wereldsche dingen uitstrekt.

18. *de laatste ure*, t. w. der tegenwoordige eeuw (zie op Matth. XII : 32). Bedoeld is het tijdperk onmiddellijk vóór de wederkomst van Christus. Vgl. op vs. 8.

dat er een. Gew. t. *dat de*.

antichrist, d. i. tegenstander van Christus, gelijk men er zulk een onmiddellijk vóór de wederkomst van Christus verwachtte. Zie op 2 Thess. II : 3. Hier echter wordt daarbij aan eene Christus vijandige macht, niet zoozeer aan een bepaald persoon gedacht. Vgl. hetgeen in dit vs. volgt, alsmede H. IV : 3, 2 Joh. 7.

antichristen. Bedoeld zijn de dwaalleeraars, H. IV : 1—6 nader vermeld, in wie de geest van dwaling en ontkenning zich reeds openbaarde, waardoor zij beschouwd konden worden als voorboden van den antichrist.

19. *Van ons — uitgegaan*, d. i. Onze gemeenschap hebben zij verlaten.

zij waren niet uit ons, d. i. behoorden niet in waarheid tot de onzen.

moest, t. w. naar Gods bedoeling.

niet allen, t. w. die uitwendig tot ons behooren.

20. *gij hebt zalving*, d. i. gij zijt met den Heiligen Geest als gezalfd. Vgl. Jez. LXI : 1.

zalving van den Heilige, en gij weet
21. alles. ' Ik heb u niet geschreven,
omdat gij de waarheid niet kent,
maar omdat gij haar kent en omdat
geen leugen uit de waarheid is. '
22. Wie is de leugenaar, dan die loo-
chent, dat Jezus de Christus is?
Deze is de antichrist, die den Vader
23. en den Zoon loochent. ' Ieder, die
den Zoon loochent, heeft ook den
Vader niet. Wie den Zoon belijdt,
heeft ook den Vader.
24. Hetgeen gij van den beginne ge-
hoord hebt, blijve in u! Zoo in u
blijft, wat gij van den beginne ge-
hoord hebt, zult gij ook in den Zoon
25. en in den Vader blijven. ' En dit is
de belofte, die hij zelf ons gedaan
heeft, het eeuwige leven.
26. Dit heb ik u geschreven over hen,
27. die u misleiden. ' En de zalving,
die gij van hem ontvangen hebt,
blijft in u, en gij hebt niet noodig,
dat iemand u onderwijze; maar ge-
lijk zijne zalving u alles leert, zoo
is zij ook waarachtig en geen leugen,
en blijft gij in hem, gelijk zij u
geleerd heeft.
28. En nu, kinderkens! blijft in hem,
opdat wij, wanneer hij geopenbaard
wordt, vrijmoedigheid hebben en bij
zijne komst niet beschaamd van hem
wijken!

HOOFDSTUK II : 29—III : 24.

De christen een kind van God; zijne hoop voor de toekomst en haar invloed op hem (H. II : 29, III : 1—6). De christen, omdat hij uit God geboren is, zondigt niet (vs. 7—10) en heeft zijnen broeder lief (vs. 11—18). De liefde de grond zijner vrijmoedigheid voor God (vs. 19—24).

29. Indien gij weet, dat hij rechtvaar-
dig is, erkent dan, dat ieder, die
de gerechtigheid doet, uit hem ge-
III : 1. boren is. ' Ziet, welk eene liefde
de Vader ons gegeven heeft, dat wij
kinderen Gods genoemd worden!
Daarom kent ons de wereld niet,
2. omdat zij hem niet kent. ' Geliefden!
nu zijn wij kinderen Gods, en wat
wij zijn zullen, is nog niet open-
baar geworden. Wij weten, dat, als
het openbaar wordt, wij hem gelijk
zullen zijn; want wij zullen hem zien
3. gelijk hij is. ' En ieder, die deze

Vs. 22. H. IV : 3, V : 5, 6; 2 Joh. 7. — Vs. 23. 2 Joh. 9. — Vs. 24. Vs. 7; Joh. XV : 4. — Vs. 25. H. V : 11; Joh. X : 28. — Vs. 27. Vs. 20; Joh. XVI : 23. — Vs. 28. H. IV : 17; Rom. V : 2.

Vs. 29. H. III : 9.
Vs. 1. Joh. I : 12; Rom. VIII : 15; Joh. XVII : 25. — Vs. 2. Kol. III : 3, 4; Matth. V : 8. — Vs. 3. H. V : 18, II : 6.

20. *van den Heilige*, d. i. van christuswege (vgl. vs. 27, Joh. VI : 69). And. van godswege.
alles, t. w. al wat tot de waarheid op godsdienstig gebied behoort. Vgl. vs. 21, Joh. XIV : 26, XVI : 16.
21. *Ik heb u niet geschreven*, t. w. het bovenstaande, vs. 18—20. Vgl. vs. 26.
22. De schrijver bestrijdt de dwaalleeraars van dien tijd, volgens welke de Christus een bovennatuurlijk wezen was, dat zich met den mensch Jezus bij diens doop in de Jordaan vereenigd en zich bij diens lijden en sterven wederom van hem gescheiden had; eene leer, die de loochening van Jezus als den Christus in zich sloot. Vgl. op H. IV : 2, V : 6.
de antichrist. Zie op vs. 18.
die — loochent. De loochening van den Zoon was tevens eene loochening van den Vader, omdat de Vader eerst in den Zoon recht gekend wordt.
23. *heeft ook den Vader niet*, d. i. staat niet in gemeenschap met God, als den Vader.
Wie — den Vader. Deze woorden worden in den gew. t. niet gevonden.
24. *wat gij — gehoord hebt*, t. w. aangaande Jezus als den Christus. Vgl. vs. 22.
25. *hij zelf*, d. i. Christus.
27. *de zalving — van hem.* Vgl. op vs. 20.
gij hebt niet noodig enz. Vgl. vs. 20, 21.
zijne. Gew. t. *diezelfde.*
alles. Zie op vs. 20.
blijft gij. And. *blijft.* Gew. t. *zult gij . . . blijven.*

28. *in hem*, d. i. Christus.
opdat wij. De schrijver sluit zich zelven mede in, als ware er voorafgegaan: „Laat ons in hem blijven!”
geopenbaard wordt, t. w. bij zijne wederkomst ten gerichte.
29. *hij*, d. i. God.
uit hem geboren is, d. i. een kind van God is.
1. *welk eene liefde*, d. i. hoedanig en hoe groot een bewijs zijner liefde.
kinderen Gods genoemd worden, d. i. den eernaam van kinderen Gods te dragen.
Daarom enz. Wie de rechte kennis van God mist, begrijpt ook de wijze van zijn en doen van Gods kinderen niet.
2. *wat wij zijn zullen*, d. i. hoe groote heerlijkheid ons eens ten deel zal vallen.
niet openbaar geworden, d. i. niet aan het licht getreden, daar het nog iets toekomstigs is. Vgl. vs. 5, 8.
Wij weten, t. w. op grond daarvan, dat wij nu reeds Gods kinderen zijn. Gew. t. *Doch wij weten.*
als het. And. *als hij*, t. w. Christus (H. II : 28).
hem, d. i. Gode, wiens kinderen wij zijn.
gelijk zullen zijn, t. w. in heerlijkheid en zaligheid (vgl. Rom. VIII : 17, 18, Kol. III : 3, 4). Het gr. woord duidt geene volstrekte gelijkheid, maar gelijkvormigheid aan.
want wij — gelijk hij is. Wie namelijk God aanschouwt, wordt daardoor hem gelijk (vs. 2).
hem zien enz., d. i. God naar zijn gansche wezen als aanschouwen en daardoor hem geheel kennen. Vgl. 1 Kor. XIII : 12, Matth. V : 8.

hoop op hem heeft, reinigt zich, ge-
4. lijk hij rein is. ' Ieder, die de zonde
doet, doet ook de ongerechtigheid,
en de zonde is de ongerechtigheid. '
5. En gij weet, dat hij geopenbaard is,
om de zonden weg te nemen, en
6. zonde is er in hem niet. ' Ieder, die
in hem blijft, zondigt niet. Ieder,
die zondigt, heeft hem niet gezien,
noch hem gekend.
7. Kinderkens! laat niemand u mis-
leiden. Wie de gerechtigheid doet,
is rechtvaardig, gelijk hij rechtvaar-
8. dig is. ' Wie de zonde doet, is uit
den duivel; want de duivel zondigt
van den beginne. Daartoe is de Zoon
Gods geopenbaard, dat hij de werken
9. des duivels verbreken zou. ' Ieder,
die uit God geboren is, doet geen
zonde; want zijn zaad blijft in hem,
en hij kan niet zondigen, omdat hij
10. uit God geboren is: ' hierin zijn de
kinderen Gods en de kinderen des
duivels openbaar. Ieder, die geen
gerechtigheid doet, is niet uit God,
en die zijnen broeder niet liefheeft. '
11. Want dit is de verkondiging, die gij
van den beginne gehoord hebt, dat
12. wij elkander moeten liefhebben; ' niet
gelijk Kaïn, die uit den booze was
en zijnen broeder doodsloeg. En waar-
om sloeg hij hem dood? Omdat zijne
werken boos waren en die van zijnen
broeder rechtvaardig.
13. Verwondert u niet, broeders! in-
14. dien de wereld u haat. ' Wij weten,
dat wij zijn overgegaan uit den dood
tot het leven, omdat wij de broeders
liefhebben. Wie niet liefheeft, blijft
15. in den dood. ' Ieder, die zijn broe-
der haat, is een moordenaar; en gij
weet, dat geen moordenaar eeuwig
16. leven blijvend in zich heeft. ' Hier-
aan kennen wij de liefde, dat hij
voor ons zijn leven heeft gelaten, en
wij behooren het leven voor de broe-
17. ders te laten. ' Doch wie het goed
der wereld heeft, en zijn broeder ziet
gebrek lijden, en zijn binnenste voor
hem sluit, hoe zou in hem de liefde
18. tot God blijven? ' Kinderkens! laat
ons niet liefhebben met woorden noch

Vs. **5.** Joh. I:29, VIII:46; 2 Kor. V:10; 1 Petr. II:22. — Vs. **6.** 3 Joh. 11. — Vs. **7.** Vs. 3. — Vs. **8.** Joh. VIII:44, XII:31. — Vs. **9.** H. V:18. — Vs. **11.** H. II:7.

Vs. **13.** Joh. XV:18. — Vs. **14.** Joh. V:24. — Vs. **15.** Matth. V:21, 22. — Vs. **16.** H. IV:11; Joh. XV:12, 13. — Vs. **17.** H. IV:20. — Vs. **18.** Jac. II:15, 16.

3. *deze hoop*, t. w. dat hij aan God gelijk zal zijn (vs. 2).
op hem, d. i. op God.
hij, d. i. Christus. Vgl. op H. II:6.
4. *de ongerechtigheid.* Gr. *de onwettigheid.* Hier wordt de dwaling van sommigen bestreden (zie op H. II:22), alsof de christelijke vrijheid den mensch van elken wettelijken regel zou ontslaan, zoodat hij, wanneer hij zondigt, niet schuldig zijn zou aan de overtreding eener wet.
5. *geopenbaard*, d. i. op aarde verschenen.
de (Gew. t. *onze*) *zonden weg te nemen*, t. w. door ons er van te reinigen. Vgl. H. I:7, II:2. And. *de zonden te dragen.*
zonde is er in hem niet, en dus moet zij ook niet zijn in dengene, die zich naar Christus noemt. Vgl. vs. 6.
6. *in hem*, d. i. Christus.
zondigt niet, d. i. leeft niet in de zonde.
heeft hem niet gezien enz., d. i. heeft hem met het oog des geestes niet in waarheid aanschouwd en is tot de rechte kennis van hem niet gekomen.
7. *hij*, d. i. Christus. Vgl. op H. II:6. And., met het oog op H. II:29, God.
8. *is uit den duivel*, d. i. is een kind des duivels. Vgl. vs. 10.
van den beginne, d. i. van het begin van zijn bestaan af. And. van den tijd af, dat menschen zondigen, daartoe door hem verleid (vgl. Joh. VIII:44).
de werken des duivels, d. i. al wat de duivel doet, om menschen tot zonde te verleiden.
9. *die uit God geboren is*, d. i. een kind van God is. Vgl. vs. 10.
zijn zaad. De Heilige Geest heet hier een zaad, waaruit de mensch als kind van God geboren wordt.
hij kan niet zondigen. Voor den christen, als een uit God geborene gedacht, is het leven in de zonde zedelijk onmogelijk.
10. *hierin*, t. w. in het al of niet zondigen.
zijn . . . openbaar, d. i. komen zij in hun onderscheiden aard aan het licht.
Ieder — liefheeft. Liefde toch en gerechtigheid zijn één. Vgl. Rom. XIII:8—10.
13. De zin is: De christen heeft zich over den haat der wereld niet te verwonderen, daar hij reeds in Kaïn een voorbeeld ziet, dat de boozen de goeden haten. Vgl. vs. 12.
14. *Wij weten — liefhebben*, d. i. Wij christenen, al haat ons de wereld (vs. 13), hebben, ten gevolge van de liefde, die wij onzen medechristenen toedragen, de bewustheid in ons, dat wij van den geestelijken dood verlost en tot het ware leven gekomen zijn.
niet liefheeft. Gew. t. *zijnen broeder niet liefheeft.*
15. *is een moordenaar.* In zoover namelijk de moord zijnen grond heeft in haat, en op zedelijk gebied het beginsel met de daad gelijkstaat.
eeuwig leven. Zie op vs. 14 en Joh. III:15.
16. *de liefde*, d. i. het wezen der liefde. Vgl. op H. II:8.
voor ons, d. i. te onzen nutte.
zijn leven heeft gelaten. Zie op Joh. X:11.

met de tong, maar met de daad en
19. in waarheid. ' En hieraan weten wij,
dat wij uit de waarheid zijn; en voor
hem zullen wij onze harten gerust-
20. stellen ' hiermede, dat, indien ons
hart ons veroordeelt, God meer is
21. dan ons hart en alles weet. ' Gelief-
den! indien ons hart ons niet veroor-
deelt, hebben wij vrijmoedigheid voor
22. God, ' en wat wij ook bidden, ont-
vangen wij van hem, omdat wij zijne
geboden bewaren en doen wat hem
23. behagelijk is. ' En dit is zijn gebod,
dat wij gelooven aan den naam van
zijnen Zoon Jezus Christus en elkan-
der liefhebben, gelijk hij ons een
24. gebod gegeven heeft. ' En wie zijne
geboden bewaart, blijft in hem en
hij in hem. En hieraan weten wij,
dat hij in ons blijft, aan den Geest,
dien hij ons gegeven heeft.

HOOFDSTUK IV.

Herhaalde waarschuwing tegen dwaalleeraars (vs. 1—6). Aanbeveling der liefde: God is liefde en heeft zijne liefde geopenbaard in zijnen Zoon (vs. 7—16). Gelijkvormigheid aan Christus in de liefde de grond van 's christens vrijmoedigheid ten dage des oordeels (vs. 17—21).

1. Geliefden! gelooft niet iederen
geest, maar beproeft de geesten, of
zij uit God zijn; want er zijn vele
valsche profeten uitgegaan in de we-
2. reld. ' Hieraan kent gij den Geest
Gods: iedere geest, die den in vleesch
gekomen Jezus Christus belijdt, is
3. uit God, ' en iedere geest, die Jezus
niet belijdt, is niet uit God; en dit
is die van den antichrist, waarvan
gij gehoord hebt, dat hij komt, en
die nu reeds in de wereld is.
4. Gij, kinderkens! zijt uit God en
hebt hen overwonnen; want die in u
is, is meer dan die in de wereld is. '
5. Zij zijn uit de wereld; daarom spre-
ken zij uit de wereld, en de wereld
6. hoort naar hen. ' Wij zijn uit God.
Wie God kent, hoort naar ons; wie
niet uit God is, hoort naar ons niet.
Hieruit kennen wij den Geest der
waarheid en den geest der dwaling.

Vs. 19, 21. H. II:28, IV:17. — Vs. 22. H. V:14, 15; Joh. XV:7; Matth. XXI:22; Joh. IX:31. — Vs. 24. H. IV:12, 13; Rom. VIII:16; 2 Kor. I:22.

Vs. 1. 1 Thess. V:21; 1 Joh. II:18; 2 Joh. 7; Matth. XXIV:11, 24; 2 Petr. II:1. — Vs. 2, 3. H. II:18, 22, IV:15. — Vs. 4. H. II:13, V:4, 5. — Vs. 5. Joh. VIII:23. — Vs. 6. Joh. VIII:47, XIV:17.

19. *hieraan*, t. w. aan de liefde, die wij betrachten. Vgl. vs. 18.
uit de waarheid zijn, d. i. kinderen der waarheid zijn. Vgl. Joh. XVIII:37.
onze harten geruststellen, d. i. een gerust geweten hebben voor God, en wel omdat wij liefhebben.
20. *ons hart ons veroordeelt*, t. w. wegens het niet beoefenen van de liefde.
God meer is enz., d. i. zijne meerderheid toont door te vergeven; en hij kan vergeven, omdat hij de zonde der menschen begrijpt en weet, wat maaksel zij zijn. And. Gods oordeel is nog meer omvattend dan dat van ons eigen geweten, omdat hij alles weet, ook de afdwalingen, die ons zelven verborgen blijven.
21. *ons hart ons niet veroordeelt*, t. w. niet langer, omdat het zich geruststelt voor God (vs. 19), of, volgens and., niet wegens het niet beoefenen der liefde. Vgl. op vs. 20.
22. *bidden*, t. w. naar zijnen wil (H. V:14).
23. *aan den naam van*, d. i. aan hem, die is wat zijn naam aanduidt.
hij, d. i. God.
een gebod, t. w. om elkander lief te hebben.
24. *zijne geboden*, d. i. die van God.
hieraan weten wij enz. Van de voortdurende gemeenschap met God zijn wij ons bewust door den Heiligen Geest, waardoor hij zelf in ons woont.
1. *iederen geest*, die spreekt bij monde van een profeet.
valsche profeten, d. i. dwaalleeraars, en wel dezelfden, die H. II:18 antichristen genoemd worden.
uitgegaan in de wereld, om er hunne dwaalleer te verspreiden.

2. *Hieraan kent gij den Geest Gods*, d. i. Hieraan kunt gij weten, of iemand bij zijn spreken waarlijk door Gods Geest gedreven wordt.
iedere geest, die — belijdt. Gezegd met het oog op de dwaling van hen, die den Christus en Jezus, den mensch van vleesch en bloed, voor twee verschillende wezens hielden. Zie verder op H. II:22.
belijdt, t. w. als Gods Zoon. Zie vs. 15, H. V:5.
3. *die Jezus niet belijdt*, t. w. als den Christus, den Zoon van God. Gew. t. *die den in vleesch gekomen Jezus Christus niet belijdt.*
den antichrist. Zie op H. II:18.
reeds in de wereld is, zooals blijkt uit het optreden der valsche profeten (vs. 1).
4. *hen*, d. i. de dwaalleeraars of antichristen, door den antichrist (vs. 3) aangeduid.
overwonnen, t. w. door aan hen het oor niet te leenen.
die in u is, d. i. God. Vgl. H. III:24.
die in de wereld is, d. i. de duivel. Vgl. H. V:19.
5. *spreken zij uit de wereld*, d. i. wat zij leeren is van de wereld afkomstig.
6. *zijn uit God.* Naar vs. 5 voege men er in gedachte bij: „en spreken uit God."
Hieruit, t. w. dat de kinderen Gods naar ons, en de kinderen der wereld naar de dwaalleeraars hooren (vs. 5).
kennen wij enz., d. i. wordt het onderscheid gekend tusschen den Geest Gods, die een geest der waarheid is, en dien van den antichrist, die tot dwaling leidt. Vgl. vs. 3, 4.

7. Geliefden! laat ons elkander lief-
hebben; want de liefde is uit God,
en ieder, die liefheeft, is uit God
8. geboren en kent God. ' Wie niet lief-
heeft, kent God niet; want God is
9. liefde. ' Hierin is de liefde Gods je-
gens ons openbaar geworden, dat
God zijnen eeniggeboren Zoon in de
wereld gezonden heeft, opdat wij
10. door hem leven zouden. ' Hierin is
de liefde, niet dat wij God hebben
liefgehad, maar dat hij ons heeft
liefgehad en zijnen Zoon gezonden
heeft tot eene verzoening voor onze
zonden.
11. Geliefden! indien God ons zóó
liefgehad heeft, behooren ook wij elk-
12. ander lief te hebben. ' Niemand heeft
ooit God aanschouwd; zoo wij elkan-
der liefhebben, blijft God in ons,
en de liefde tot hem is in ons vol-
13. maakt geworden. ' Hieraan weten wij,
dat wij in hem blijven en hij in ons,
dat hij ons van zijnen Geest gegeven
14. heeft. ' En wij hebben het aanschouwd
en getuigen, dat de Vader den Zoon
gezonden heeft tot Heiland der we-
15. reld. ' Wie belijdt, dat Jezus de Zoon
Gods is, God blijft in hem en hij
16. in God; ' en wij kennen en geloo-
ven de liefde, die God voor ons
heeft. God is liefde, en wie in de
liefde blijft, blijft in God en God
in hem.
17. Hierin is de liefde bij ons vol-
maakt geworden, opdat wij vrijmoe-
digheid hebben ten dage des oordeels,
dat, gelijk hij is, ook wij in deze
18. wereld zijn. ' Vrees is er in de liefde
niet, maar de volmaakte liefde drijft
de vrees uit; want de vrees heeft
pijn, en wie vreest is in de liefde
19. niet volmaakt geworden. ' Wij hebben
lief, omdat hij ons eerst heeft lief-
20. gehad. ' Indien iemand zegt: Ik heb
God lief, en zijnen broeder haat, hij
is een leugenaar; want wie zijnen
broeder niet liefheeft, dien hij ziet,
hoe kan hij God liefhebben, dien hij
21. niet ziet? ' En dit gebod hebben wij
van hem, dat wie God liefheeft,
ook zijnen broeder liefhebbe.

HOOFDSTUK V.

Het geloof, dat de wereld overwint (vs. 1—5). De getuigenis des Heiligen Geestes aangaande Jezus (vs. 6—9). De getuigenis der christelijke ervaring (vs. 10—13). Gebedsverhooring (vs. 14, 15). Onderlinge voorbidding (vs. 16, 17). 's Christens gelukstaat (vs. 18—21).

1. Ieder, die gelooft, dat Jezus de
Christus is, is uit God geboren, en
ieder, die liefheeft dengene, die hem
heeft doen geboren worden, heeft ook
lief dengene, die uit hem geboren
2. is. ' Hieraan weten wij, dat wij de
kinderen Gods liefhebben, wanneer

Vs. 7, 8. Vs. 16; Ef. V:1, 2. — Vs. 9. Joh. III:16; Rom. V:8, VIII:39. — Vs. 10. Vs. 19, H. II:2; Rom. III:25. — Vs. 11. H. III:16. — Vs. 12. Joh. I.18; 1 Tim. IV:16; 1 Joh. II:5. — Vs. 13. H. III:24. — Vs. 14. H. I:1, 2; Joh. III:17, IV:42.

Vs. 15. Vs. 6, H. V:1. — Vs. 16. Vs. 7, 8. — Vs. 17. H. II:28, III:21, 3, 7. — Vs. 18. Rom. VIII:15. — Vs. 19. Vs. 10. — Vs. 20. Vs. 12, H. 1:6, II:4. — Vs. 21. H. III:23.
Vs. 1. H. II:22, 23, IV:2, 15, V:5.

8. *God is liefde*, d. i. God is naar zijn wezen enkel liefde. Vgl. op H. I:5.
9. *zijnen eeniggeboren Zoon.* Zie op Joh. I:18.
10. De zin is: Het eigenaardige van Gods liefde bestaat daarin, dat zij geen wederliefde is, zooals onze liefde tot God, maar eene voorkomende, onverplichte liefde.
eene verzoening. Zie op H. II:2.
12. *Niemand — in ons*, d. i. Schoon God voor het ligchamelijk oog onzichtbaar is, woont hij echter in ons, als wij elkander liefhebben. Vgl. H. II:19—21.
13. Zie op H. III:24.
14. *wij.* Zie op H. I:1.
15. *God blijft* enz. De voortdurende gemeenschap met God is daarom de vrucht van de belijdenis van Jezus als Gods Zoon, omdat in die belijdenis de geloovige en dankbare erkenning van Gods liefde opgesloten ligt. Vgl. vs. 9, 10, 16.
17. De zin is: Zijn wij aan Jezus in de liefde gelijk geworden, dan wachten wij zijne komst ten oordeel af zonder vreeze; want zijn oordeel zal ons, die aan hem gelijkvormig zijn, niet treffen.
18. De zin is: Liefde en vrees sluiten elkander uit, en dus hoe meer liefde, des te meer vrijmoedigheid voor God (vs. 17).
de vrees heeft pijn, d. i. wie vreest, draagt straf. Zijne vrees zelve toch is reeds eene straf, hem door God opgelegd.
19. *Wij hebben lief.* Gew. t. *Wij hebben hem lief.* And. *Laat ons liefhebben.*
20. *dien hij ziet... dien hij niet ziet.* De liefde omvat eerder het zichtbare dan het onzichtbare, en zoo is het lichter den broeder dan God lief te hebben.
21. *van hem*, t. w. van God.
1. *Ieder — is uit God geboren.* Zie op H. IV:2, 15.
en ieder enz., d. i. wie God, zijnen Vader, liefheeft, heeft ook hen lief, die met hem kinderen van denzelfden Vader zijn.
2. Wat hier gezegd wordt, is het omgekeerde van hetgeen gezegd is H. II:3, IV:12, doch is daarmede niet in strijd; want de liefde tot God en de liefde tot den broeder zijn in beginsel één.

wij God liefhebben en zijne geboden
3. doen. ' Want dit is de liefde tot God,
dat wij zijne geboden bewaren. En
4. zijne geboden zijn niet zwaar; ' want
al wat uit God geboren is, overwint
de wereld. En dit is de overwin-
ning, die de wereld overwint, ons
5. geloof. ' Wie is het, die de wereld
overwint, dan die gelooft, dat Jezus
6. de Zoon Gods is? ' Deze is het, die
gekomen is door water en bloed, Je-
zus Christus; niet door het water al-
leen, maar door het water en het
bloed. En de Geest is het, die het
getuigt; want de Geest is de waar-
7. heid. ' Want drie zijn er, die getui-
8. gen *, ' de Geest en het water en
het bloed, en deze drie zijn tot één. '
9. Indien wij de getuigenis der men-
schen aannemen, de getuigenis van
God is meer; want dit is de getui-
genis van God, dat hij van zijnen
10. Zoon getuigenis aflegt. ' Wie in den
Zoon Gods gelooft, heeft de getuige-
nis in zich zelven; wie God niet ge-
looft, maakt hem tot een leugenaar,
dewijl hij in de getuigenis niet ge-
looft, die God van zijnen Zoon af-
11. legt. ' En dit is de getuigenis, dat
God ons het eeuwige leven gegeven
heeft, en dat leven is in zijnen Zoon. '
12. Wie den Zoon heeft, heeft het leven;
wie den Zoon Gods niet heeft, heeft
het leven niet.
13. Dit heb ik u geschreven, opdat
gij weten zoudt, dat gij het eeuwige
leven hebt, gij, die in den naam van
14. den Zoon Gods gelooft. ' En dit is
de vrijmoedigheid, die wij voor hem
hebben, dat, zoo wij naar zijnen wil
15. om iets bidden, hij ons hoort. ' En
indien wij weten, dat hij ons hoort,
waar wij ook om bidden, zoo weten
wij, dat wij de beden verkrijgen,

7, 8. Gew. t. * in den hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest, en deze drie zijn één. ' En drie zijn er, die getuigen op aarde.

Vs. 3. H. II:5; 2 Joh. 6; Matth. XI:29, 30. — Vs. 4. H. II:13, IV:4; Joh. XVI:33. — Vs. 5. Vs. 1. — Vs. 6. Joh. XIX:34, XV:26. — Vs. 9. Joh. V:36, 37.

Vs. 10. Joh. III:33; Rom. VIII:16. — Vs. 11. H. II:25; Joh. V:26. — Vs. 12. H. II:23; Joh. III:36. — Vs. 13. Joh. XX:31. — Vs. 14, 15. H. III:21, 22; Joh. XVI:23.

3. *zijne geboden zijn niet zwaar*, d. i. zijn geen drukkende last, gelijk vaak de willekeurige geboden van menschen. Wel eischen ze veel, maar tot hunne volbrenging geeft het geloof lust en kracht. Vgl. vs. 4, 5.

4. *overwint de wereld*, al dreigt deze door velerlei verzoekingen hem van God en diens geboden af te trekken. Vgl. H. II:15, 16, IV:4.

5. *dat Jezus de Zoon Gods is.* Zie op H. II:22.

6. *Deze is het*, d. i. Deze is Gods Zoon (vs. 5).

die gekomen is door water en bloed, d. i. die zich bij den aanvang van zijn openbaar leven gekenmerkt heeft door *water*, d. i. door zijnen doop in de Jordaan, en bij het einde daarvan door *bloed*, d. i. door zijnen dood aan het kruis (H. I:7). Zie verder op H. II:22. And. denken aan den doop, door Jezus ingesteld, en aan zijn dood, als voortdurende openbaringen van zijne reinigende en verzoenende werkzaamheid.

Christus. Gew. t. *de Christus.*

maar door — het bloed. De schrijver legt hier den meesten nadruk op het sterven van Jezus, vermits de dwaling, die hij bestrijdt, in de ontkenning bestond, dat de gekruisigde Jezus dezelfde zou zijn als de Zoon van God. Vgl. op H. II:22.

de Geest is het enz. De zin is: Dat de gedoopte en gekruisigde Jezus de Zoon Gods of de Christus is, daarvan getuigt de Heilige Geest, die, van Jezus afkomstig, in de gemeente woont; en die Heilige Geest is een afdoend getuige, omdat hij de Geest der waarheid is. Vgl. Joh. XV:26, XVI:14, XIV:17.

[7, 8. *in den hemel — op aarde.* In de verwerping dezer woorden komen al de oudste Hss., vertalingen en kerkvaders overeen, zoodat aan hunne onechtheid niet te twijfelen valt; gelijk ze dan ook in de alleroudste gedrukte Bijbels weggelaten en eerst langzamerhand in later gedrukte opgenomen zijn. Misschien zijn ze, en wel eerst in de vierde of vijfde eeuw, ingevoegd door iemand, die de drieledige getuigenis van den Geest, het water en het bloed (vs. 8) toepaste op het leerstuk der drieëenheid.]

8. *de Geest en het water en het bloed.* Door den Heiligen Geest, die aangaande Jezus' doop en dood getuigt, worden deze insgelijks tot getuigen verheven en leggen zij mede dezelfde getuigenis af. Vgl. op vs. 6.

9. *dit*, t. w. wat de Geest, het water en het bloed getuigen (vs. 8).

10. *de getuigenis*, t. w. dat Jezus de Zoon Gods is.

in zich zelven, d. i. in zijn eigen binnenste, zoodat eigen ervaring hem Gods getuigenis als waarheid doet erkennen. Vgl. op vs. 11.

wie God niet gelooft, d. i. zijne getuigenis niet aanneemt. Vgl. vs. 9.

11. *dit is de getuigenis — gegeven heeft.* Het bezit des eeuwigen levens is voor den christen de zekere getuigenis, dat Jezus, in wiens gemeenschap hij het deelachtig werd, Gods Zoon is. Vgl. op Joh. III:15.

12. *Wie den Zoon heeft*, d. i. wie met Jezus Christus als den Zoon van God in geestelijke gemeenschap staat. Vgl. op H. II:23.

13. *Dit*, t. w. het bovenstaande, vs. 6—12.

u geschreven. Gew. t. *u geschreven, die in den naam van den Zoon Gods gelooft.*

weten zoudt, t. w. bij eigen ervaring.

hebt. Gew. t. *hebt, en opdat gij in den naam van den Zoon Gods gelooven zoudt.*

in den naam. Zie op H. III:23.

14. *de vrijmoedigheid, die wij — hebben*, t. w. als de vrucht van het eeuwige leven in ons (vs. 13).

voor hem. Gr. *tot hem*, t. w. God.

die wij van hem gebeden hebben. '
16. Indien iemand zijnen broeder ziet
zondigen met eene zonde niet tot den
dood, zoo zal hij bidden en hem het
leven geven, hun, die niet zondigen
tot den dood. Er is zonde tot den
dood; voor deze zeg ik niet, dat hij
17. bidden zal. ' Alle ongerechtigheid is
zonde, en er is zonde niet tot den
dood.
18. Wij weten, dat ieder, die uit God
geboren is, niet zondigt; maar wie
uit God geboren is, bewaart zich zel-
ven, en de booze heeft geen vat op
19. hem. ' Wij weten, dat wij uit God
zijn, en de wereld ligt geheel in den
20. booze; ' doch wij weten, dat de Zoon
Gods gekomen is en ons het verstand
gegeven heeft, om den Waarachtige
te kennen; en wij zijn in den Waar-
achtige, in zijnen Zoon Jezus Chris-
tus. ' Deze is de waarachtige God en
21. het eeuwige leven. ' Kinderkens! wacht
u voor de afgoden.

Vs. **16**. Hebr. VI : 4—6; Jac. V : 15. — Vs. **18**. H. III : 9; Jac. IV : 7. — Vs. **19**. H. IV : 6; Ef. II : 2.

Vs. **20**. Joh. I : 18, XVII : 6, 26, V : 26. — Vs. **21**. 1 Kor. X : 15.

16, 17. De uitdrukkingen: *zonde tot den dood* en *zonde niet tot den dood*, zijn ontleend aan de joodsche schriftgeleerden, die ze grondden op Num. XVIII : 22. Met de eerste wordt hier een volslagen afval van Christus, met de laatste een tijdelijk bezwijken voor den drang der verzoeking bedoeld.

16. *zijnen broeder*, d. i. zijnen medechristen.

zal — hem het leven geven, d. i. door zijne voorbede zal hij het kwijnend leven des geestes bij hem als met nieuwe kracht bezielen.

voor deze zeg ik niet enz. De voorbede voor doodzonde wordt niet verboden, maar ook niet aanbevolen, omdat hare verhooring wegens den aard der doodzonde zelf onzeker is. Vgl. op Joh. XVII : 9.

17. De zin is: Elke, ook de geringste overtreding van Gods geboden is zonde; maar niet elke overtreding is doodzonde.

18. *dat ieder — niet zondigt*. Zie op H. III : 9.

bewaart zich zelven, t. w. door steeds op zijne hoede te zijn tegen de aanvallen des boozen.

19. *in den booze*, d. i. in de macht van den booze, den overste der wereld (Joh. XII : 31). And. *in het booze*.

20. *ons het verstand gegeven heeft*, d. i. ons verstand er toe in staat gesteld heeft.

den Waarachtige, d. i. den waren God. Tegenstelling met de afgoden (vs. 21).

in zijnen Zoon Jezus Christus. De gemeenschap met Christus is de grond van de gemeenschap met God.

Deze, t. w. God, met wien wij in Christus gemeenschap hebben. And. t. w. Christus.

het eeuwige leven. Zóó wordt God hier genoemd, gelijk elders *geest*, *licht*, *liefde* (Joh. IV : 24, 1 Joh. I : 5, IV : 8). Vgl. Joh. V : 26, 1 Tim. VI : 16.

21. *wacht u voor de afgoden*. Terugkeer tot afgoderij zou afval zijn van den waarachtigen God en verlies van het eeuwige leven (vs. 20). De hier gegeven waarschuwing was zeker niet overbodig voor christenen, die vroeger zelve heidenen waren geweest en in het dagelijksche leven met heidenen nog gedurig in aanraking kwamen. Vgl. 1 Kor. VIII, X.

afgoden. Gew. t. *afgoden. Amen*.

DE TWEEDE BRIEF

VAN

JOHANNES.

INLEIDING.

Deze tweede brief, die blijkens stijl en inhoud van dezelfde hand schijnt te zijn als de eerste, werd door een oudste of presbyter geschreven aan eene godvruchtige vrouw, Curia geheeten, en hare kinderen, ten einde hen te waarschuwen tegen dwaalleeraars, in den grond niet verschillende van die, waarvan de eerste brief gewag

maakt. Na groete en heilbede (vs. 1—3), geeft de schrijver goede getuigenis aangaande sommige van hare kinderen (vs. 4), prijst haar en hun het gebod der liefde aan (vs. 5, 6) en laat dan de vermelde gestrenge waarschuwing volgen (vs. 7—11), terwijl hij al het overige voor de mondelinge samensprekíng bij zijne aanstaande komst bespaart (vs. 12) en haar alleen nog de groete overbrengt van de kinderen harer zuster (vs. 13), die zich in zijne naaste omgeving moeten bevonden hebben.

Tot welke gemeente Curia behoord heeft, blijkt niet. Was de apostel Johannes, gelijk het gewone gevoelen wil, de schrijver van dezen brief, dan zal hare ongenoemde woonplaats geweest zijn in den omtrek van Efeze, waar hij vele jaren gewoond heeft (vgl. Inl. o. h. Ev. v. Joh.); maar dit is niet zeker (vgl. Inl. o. d. 1sten br.). Uit den twijfel hieromtrent, en uit den kleinen omvang en de eigenaardigheid van een bijzonder schrijven als dit, laat zich gereedelijk verklaren, dat hier en daar in de oude christelijke kerk deze tweede, evenals de derde brief, minder algemeen bekend is geweest en eerst later in de verzameling van de boeken des N. T. eene plaats verkregen heeft.

---

1. De oudste aan de uitverkorene Cu-
ria en aan hare kinderen, die ik in
waarheid liefheb, en niet alleen ik,
maar ook allen, die de waarheid ken-
2. nen, ' om de waarheid, die in ons
blijft en met ons zijn zal tot in
3. eeuwigheid. ' Genade, barmhartigheid,
vrede zal met u zijn van God, den
Vader, en van Jezus Christus, den
Zoon des Vaders, in waarheid en liefde!
4. Ik heb mij zeer verblijd, dat ik
onder uwe kinderen gevonden heb,
die in de waarheid wandelen, naar
het gebod, dat wij van den Vader
5. ontvangen hebben. ' En nu bid ik u,
Curia! niet als schreef ik u een
nieuw gebod, maar hetwelk wij van
den beginne hebben gehad, dat wij
6. elkander liefhebben. ' En dit is de
liefde, dat wij naar zijne geboden
wandelen. Dit is het gebod, gelijk
gijlieden van den beginne gehoord
7. hebt, dat gij in haar wandelt. ' Want
er zijn vele verleiders in de wereld
uitgegaan, die den in vleesch geko-
men Jezus Christus niet belijden.
Deze is de verleider en de antichrist. '
8. Ziet op u zelven toe, opdat gij niet
verliest wat gij gearbeid hebt, maar
9. een vol loon ontvangt. ' Ieder, die
voorgaat en in de leer van Christus
niet blijft, heeft God niet. Wie in

Vs. **1.** 3 Joh. 1. — Vs. **3.** 1 Tim. I:2. — Vs. **4.** 3 Joh. 3. — Vs. **5.** 1 Joh. II:7, III:11.

Vs. **6.** 1 Joh. V:3. — Vs. **7.** 1 Joh. IV:1—3, II:18. — Vs. **9.** 1 Joh. II:23.

1. *De oudste.* Deze naam werd somwijlen ook aan apostelen gegeven, als medeopzieners der gemeente. Vgl. 1 Petr. V:1, en zie verder op Hand. XI:30.

de uitverkorene. Zie op 1 Petr. I:1.

Curia. Een destijds niet zeldzame vrouwennaam. And. *vrouwe*, waarbij sommigen denken aan eene aanzienlijke vrouw in de gemeente; anderen aan eene geheele gemeente, die onder het beeld eener vrouw zou zijn voorgesteld en toegesproken.

hare kinderen, d. i. de kinderen van Curia. And. verstaan er leden eener gemeente door.

allen, die — kennen, d. i. alle christenen, t. w. zoovelen zij met Curia en hare kinderen bekend waren.

de waarheid, in Christus geopenbaard.

2. *om de waarheid, die in ons blijft*, t. w. in u en mij en allen, die u liefhebben. Het gemeenschappelijk bezit der waarheid toch heeft de onderlinge liefde tot zijne natuurlijke vrucht.

3. Zie op Rom. I:7.

van Jezus Christus. Gew. t. *van den Heer Jezus Christus.*

in waarheid, d. i. door gemeenschap aan haar.

4. *het gebod*, t. w. om in de waarheid, en daardoor in de liefde (vs. 6), te wandelen. Vgl. vs. 5, 6.

5. *niet als — een nieuw gebod* enz. Zie op 1 Joh. II:7, 8.

dat wij elkander liefhebben. Te verbinden met *bid ik u.*

6. *in haar*, d. i. in de liefde. And. *in hetzelve*, d. i. in het gebod.

7. *vele verleiders* enz. Zie op 1 Joh. IV:2, V:6.

in de wereld uitgegaan. Zie op 1 Joh. IV:1. Gew. t. *in de wereld gekomen.*

de antichrist. Zie op 1 Joh. II:18.

8. *opdat — ontvangt*, t. w. na den dood. Vgl. 1 Kor. XV:58. Gew. t. *opdat wij niet verliezen wat wij gearbeid hebben, maar een vol loon ontvangen.*

9. *die voorgaat*, d. i. die anderen leert. And. *die voortgaat*, d. i. door afwijking van de leer van Christus een hooger standpunt meent in te nemen op het gebied van den godsdienst. Gew. t. *die overtreedt.*

de leer van Christus, d. i. de leer, door Christus en van zijnentwege verkondigd. And. *de leer van* (d. i. aangaande) *den Christus* (vgl. vs. 7).

heeft God niet. Zie op 1 Joh. II:23.

de leer blijft, die heeft den Vader
10. en den Zoon beiden. ' Indien iemand
tot u komt en deze leer niet brengt,
ontvangt hem niet in huis en zegt
11. tot hem niet: Wees gegroet! ' want
wie tot hem zegt: Wees gegroet! heeft
gemeenschap aan zijne booze werken.

12. Hoewel ik ulieden veel te schrijven
had, wilde ik dit niet doen met papier
en inkt; maar ik hoop bij u te
komen en van mond tot mond te
spreken, opdat onze blijdschap vol-
13. komen zij. ' U groeten de kinderen
van uwe zuster, de uitverkorene.

Vs. **10, 11.** Gal. I:8; 1 Kor. XVI:22.

Vs. **12.** 3 Joh. 13, 14; 1 Joh. I:4.

9. *de leer.* Gew. t. *de leer van Christus.*

10, 11. Hoewel anders de gastvrijheid jegens reizende broeders hoog waardeerende (3 Joh. 3–8), wil de schrijver haar niet beoefend hebben jegens valsche broeders, die slechts rondtrokken, om hunne dwaalleer te verspreiden (vs. 7), en wier bezoeken dus het gevaar van besmetting met zich brachten. Zelfs verbiedt hij dezulken te *groeten*, d. i. bij hunne komst welkom te heeten, dewijl men zich daardoor met hen en hunnen boozen handel in gemeenschap stelde.

12. *ik hoop bij u te komen.* Naar 't schijnt, was hij voornemens, om weldra aan verschillende gemeenten in den omtrek een bezoek te brengen. Vgl. 3 Joh. 10, 14.

13. *de kinderen — uitverkorene*, d. i. de kinderen van eene zuster van Curia, eene christin evenals zij (vs. 1). And. denken aan de leden eener zustergemeente. Vgl. op vs. 1. Gew. t. voegt er bij: *Amen.*

DE DERDE BRIEF

VAN

JOHANNES.

INLEIDING.

Ook deze derde brief doet aan denzelfden schrijver denken als de eerste en tweede. Hij is gericht aan zekeren, ons van elders niet bekenden, Gajus, die waarschijnlijk ergens in de nabijheid van Efeze woonachtig was. Deze wordt, na het opschrift en den heilgroet (vs. 1, 2), geprezen om zijne volharding in de beoefening der waarheid (vs. 3, 4) en om zijne gastvrijheid, bewezen aan rondreizende en vaak hulpbehoevende broeders (vs. 5). Sommigen, die dit reeds ondervonden hadden, worden daartoe, bij hunne wederkomst, op nieuw met aandrang aanbevolen (vs. 6—8). Maar de brief beklaagt zich ook over het heerschzuchtig gedrag van zekeren Diótrefes (vs. 9, 10), wekt Gajus op tot de navolging van het goede (vs. 11), geeft loffelijke getuigenis aan zekeren Demetrius, een der rondreizende broeders (vs. 12), en breekt, terwijl al het overige bespaard wordt voor een mondeling onderhoud (vs. 13, 14), haastig af met heilbede en groetenis (vs. 15). Uit den inhoud laat zich het doel, waarmede deze brief geschreven is, zonder moeite opmaken. Zie voorts de Inl. op den 2den br. van Joh.

---

1. De oudste aan Gajus, den geliefde,
dien ik in waarheid liefheb.
2. Geliefde! allenthalve wensch ik,
dat gij welvaart en gezond zijt,
3. gelijk uwe ziel welvaart; ' want
ik heb mij zeer verblijd, toen er
broeders kwamen en van uwe waar-
heid getuigden, gelijk gij in de waar-
4. heid wandelt. ' Grooter blijdschap heb
ik niet dan dit, dat ik hoor, dat
mijne kinderen in de waarheid wan-
delen.
5. Geliefde! gij handelt trouw in het-
geen gij aan de broeders doet, en
6. dat aan vreemde, ' die van uwe liefde
getuigd hebben voor de gemeente,
en die gij wèl zult doen van op
Gode waardige wijze uit te rusten. '
7. Want voor den naam zijn zij uitge-
gaan, zonder iets aan te nemen van
8. de heidenen. ' Wij dan behooren de-
zulken te ondersteunen, opdat wij
medearbeiders voor de waarheid wor-
9. den. ' Ik heb aan de gemeente ge-
schreven; maar Diótrefes, die onder
hen de eerste zoekt te wezen, stoort
10. zich niet aan ons. ' Daarom zal ik,
als ik kom, hem de werken herin-
neren, die hij doet, door met booze
woorden tegen ons te snateren; en
hiermede niet tevreden, neemt hij zelf
de broeders niet op, en die het willen
doen verhindert hij en werpt hij uit
de gemeente.
11. Geliefde! volg niet het kwade na,
maar het goede. Wie goed doet, is
uit God; wie kwaad doet, heeft God
niet gezien.
12. Aan Demetrius wordt getuigenis
gegeven door allen en door de waar-
heid zelve; en ook wij getuigen, en
gijlieden weet, dat onze getuigenis
waarachtig is.
13. Veel had ik u te schrijven; maar
ik wil u niet schrijven met inkt en
14. pen. ' Doch ik hoop u welhaast te
zien, en van mond tot mond zullen
wij spreken.
15. Vrede zij u! U groeten de vrien-
den. Groet de vrienden bij name.

Vs. **1.** 2 Joh. 1. — Vs. **3.** 2 Joh. 4. — Vs. **6—8.** Tit. III:13, 14. Vs. **11.** 1 Joh. III:10, 6. — Vs. **12.** Joh. XIX: 35. — Vs. **13, 14.** 2 Joh. 12.

1. *de oudste.* Zie op 2 Joh. 1.
Gajus. Zie de Inl.
2. *welvaart*, d. i. voorspoed hebt.
gelijk enz. Hiermede wordt aan den wensch eene lofspraak toegevoegd.
3. *toen er broeders kwamen* enz. Aangaande Gajus had de schrijver loffelijke getuigenis vernomen uit den mond van rondreizende predikers, die bij Gajus eene gastvrije ontvangst gevonden hadden.
van uwe waarheid, d. i. van de waarheid en innigheid van uw godsdienstig leven.
4. *mijne kinderen*, d. i. de christenen, over wie de oudste (vs. 1) een vaderlijk toezicht uitoefende. Vgl. op 1 Joh. II:1.
5. *trouw*, d. i. getrouw aan uw christenplicht. Zie verder op vs. 3.
en dat aan vreemde, t. w. broeders. Gew. t. *en aan de vreemdelingen.*
6. *die*, t. w. de vreemde broeders, vs. 3 vermeld.
de gemeente, t. w. ter plaatse, waar de schrijver zich bevond en werwaarts zij gekomen waren (vs. 3).
op Gode waardige wijze, en dus met alle zorgvuldigheid en liefde. Zie verder op 1 Thess. II:12.
uit te rusten, t. w. voor hunne verdere reis (vgl. op Rom. XV:24). Naar 't schijnt, zouden de broeders aan de gemeente, waartoe Gajus behoorde, weldra een nieuw bezoek brengen, om dan vandaar zich onder de heidenen te begeven. Vgl. vs. 7.
7. *voor den naam*, d. i. om den naam van Christus te verkondigen. Gew. t. *voor zijnen naam.*
7. *zijn zij uitgegaan.* Wellicht waren zij door de gemeente uitgezonden. Vgl. op vs. 9.
zonder iets aan te nemen, t. w. geene geldelijke ondersteuning. Vgl. 1 Kor. IX:18.
8. *Wij*, christenen.
te ondersteunen. Gew. t. *te ontvangen.*
9. *aan de gemeente*, t. w. die, waartoe Gajus behoorde.
geschreven, t. w. aangaande de broeders, die zich daarheen begeven wilden; vgl. op vs. 6. De hier bedoelde brief is niet bewaard gebleven; vgl. op 1 Kor. V:9, Kol. IV:16.
Diótrefes. Een heerschzuchtig man in de gemeente, wellicht een opziener; vgl. vs. 10. Van elders is hij niet nader bekend.
10. *als ik kom.* Zie vs. 14.
neemt hij zelf enz. Misschien vreesde hij van de reizende predikers verlies van eigen aanzien bij de gemeente, en nu bewees hij aan dezulken niet alleen zelf geene gastvrijheid, maar uit willekeur en heerschzucht verlangde hij, dat ook anderen de vreemde broeders zouden afwijzen, en sprak hij over hen, die daartoe niet bereid waren, een banvonnis uit.
11. *heeft God niet gezien.* Zie op 1 Joh. III:6.
12. *Demetrius.* Waarschijnlijk een van de broeders, vs. 3, 5, 10 vermeld, en overbrenger van dezen brief.
door de waarheid zelve, t. w. de waarheid des evangelies, welker belangen hij bevorderde. Die waarheid legde als 't ware zelve getuigenis van hem af.
14. Zie op 2 Joh. 12.

DE BRIEF

VAN

JUDAS.

INLEIDING.

De schrijver van dezen brief was hoogstwaarschijnlijk geen apostel, maar noemt zich Judas, een van de broeders des Heeren, Matth. XIII : 55 en Marc. VI : 3 vermeld. Terwijl hij zich enkel als *dienstknecht van Jezus Christus* kenmerkt (vs. 1) en zich van de apostelen des Heeren duidelijk onderscheidt (vs. 17), beveelt hij zich bijzonder aan zijne lezers aan als *broeder van Jacobus* (vs. 1), door wien wel geen ander bedoeld zal zijn dan het beroemde hoofd der jeruzalemsche gemeente, mede een broeder des Heeren (Gal. I : 19) en schrijver van den brief, naar zijnen naam genoemd (vgl. de Inl. op d. Br. v. Jac.). Deze aanbeveling doet tevens vermoeden, dat de brief van Judas gericht is tot lezers, afkomstig uit het Jodendom en woonachtig in Palestina, en dat hij geschreven is na den dood van Jacobus.

Aanleiding tot het schrijven van dezen brief vond Judas daarin, dat er eenige dwaalleeraars waren opgestaan, die onder zijne lezers ingang gevonden hadden en niet alleen door hunne leer, maar ook door hun voorbeeld, een hoogst schadelijken invloed uitoefenden (vs. 4). Hij beschrijft hen als dezulken, die, met de bestaande orde van zaken weinig tevreden en geneigd tot opstand, murmureerden, alle heerschappij versmaadden, al wat eerbiedwaardig was lasterden en, als echte libertijnen, zich overgaven aan allerlei wellust en ongebondenheid (vs. 7, 8, 12, 13, 16, 18, 19). Meenen sommigen hen in Klein-Azië te moeten zoeken, meer waarschijnlijk is het, dat zij, na de verwoesting van Jeruzalem, gevonden werden in het overheerde joodsche land, waar de zucht naar vrijheid zich bij velen op zulk eene wijze openbaarde, dat zij den welstand der christelijke gemeenten in gevaar bracht. Is de brief nog vóór het einde der eerste eeuw geschreven, dan moet het apokriefe *Boek van Henoch*, waarvan Judas gebruik maakt (vs. 14, 15), toen reeds vrij algemeen bekend zijn geweest.

Het is den schrijver te doen, om zijne geloofsgenooten ernstig te waarschuwen tegen het gevaar van verleiding, waaraan zij blootstonden, en hen te bewaren bij hun geloof. Na opschrift en heilgroet (vs. 1, 2) legt hij terstond dit doel voor hen bloot (vs. 3, 4); bedreigt de verleiders met het lot, dat de uit Egypte verloste Israëlieten, de gevallen engelen en de steden Sodom en Gomorra getroffen heeft (vs. 5—7); stelt hen met dezen gelijk, wat trotschheid en wetverbreking betreft (vs. 8—10); spreekt over hen, met beroep op Kaïn, Bileam en Korach, het wee uit (vs. 11); teekent nogmaals hunne gruwelijke zonden (vs. 12, 13, 16) en het oordeel, dat hun bereid is (vs. 14, 15); herinnert, dat hunne komst reeds voorspeld is door de apostelen (vs. 17—19); wekt zijne lezers op, om zich zelve te bewaren in de liefde Gods (vs. 20, 21) en voor alle besmetting zich te wachten (vs. 22, 23), en eindigt met heilbede en lofverheffing aan God (vs. 24, 25).

Over de overeenkomst van dit geschrift met den tweeden brief van Petrus zie de Inl. op dien brief.

1. Judas, dienstknecht van Jezus
Christus en broeder van Jacobus,
aan de geroepenen, in God den Va-
der geheiligd en voor Jezus Christus
2. bewaard. ' Barmhartigheid en vrede
en liefde worde u vermeerderd!
3. Geliefden! terwijl ik allen ijver
aanwend, om u te schrijven over ons
gemeenschappelijk heil, ben ik ge-
noodzaakt u te schrijven, om u te ver-
manen, dat gij er ook om strijdt door
het geloof, dat den heiligen eenmaal
4. overgeleverd is. ' Want er zijn zekere
menschen ingeslopen, die reeds lang
te voren tot dit oordeel zijn opge-
schreven, goddeloozen, die de genade
onzes Gods veranderen in ongebon-
denheid, en den eenigen Heerscher
en onzen Heer Jezus Christus ver-
loochenen.
5. Maar ik wil u, als die eenmaal
alles weet, indachtig maken, dat de
Heer, nadat hij het volk uit Egyp-
teland gered had, andermaal hen,
die niet geloofden, verdorven heeft, '
6. en de engelen, die hunne heer-
schappij niet bewaard, maar hunne
woonstede verlaten hadden, tot het
oordeel des grooten dags met eeuwige
banden onder de duisternis bewaard
7. heeft; ' evenals Sodom en Gomorra
en de steden om haar heen, die op
gelijke wijze als dezen ontucht be-
dreven hebben en ander vleesch ach-
ternagegaan zijn, daar als een toon-
beeld liggen, terwijl zij de straf dra-
8. gen van eeuwig vuur. ' Evenwel ge-
ven desgelijks ook dezen zich aan
droomerijen over, en besmetten het
vleesch, en verwerpen de heerschap-
pij, en lasteren de heerlijkheden. '
9. Michaël, de aartsengel, durfde, toen
hij met den duivel in woordenstrijd
was over het ligchaam van Mozes,

Vs. 4—16. 2 Petr. II:1—18. — Vs. 5. Num. XVI:35; 1 Kor. X:5; Hebr. III:17—19.

Vs. 7. Gen. XIX:24, 25. — Vs. 9. Zach. III:2.

1. *geroepenen*, t. w. tot het heil in Christus. Vgl. vs. 3.

in God — geheiligd, d. i. door hunne gemeenschap met God, den Vader, afgezonderd van de ongeloovige wereld en aan hem toegewijd. Vgl. op 1 Kor. I:2.

voor Jezus — bewaard, t. w. door God, om bij zijne wederkomst aan hem toegebracht te worden. Vgl. Joh. XVII:11, 1 Petr. I:5.

3. *terwijl ik — genoodzaakt.* Judas vond in de dwaalleeraars, waarvan hij vs. 4 spreekt, eene bepaalde aanleiding, die hem tot een schrijven noopte, waartoe hij zich buitendien reeds gedrongen gevoelde.

dat gij er ook om strijdt, d. i. dat gij u ook beijvert, om dat heil, hetwelk gij aanvankelijk deelachtig zijt, te behouden en eenmaal volkomen te beërven, waartoe in de gegeven omstandigheden strijd vereischt wordt.

er.. om strijdt door. And. *strijdt voor.*

het geloof, dat — overgeleverd is, d. i. het christelijk geloof, hetwelk, gelijk het in de ware belijders van Christus van den beginne aan gewoond heeft, zoo ook in u woont. Vgl. vs. 20.

4. *ingeslopen*, d. i. heimelijk binnengedrongen, maar innerlijk aan de gemeente vreemd. Vgl. Gal. II: 4, 2 Tim. III:6.

tot dit oordeel.. opgeschreven, d. i. in geschrifte daartoe verwezen. Judas doelt hier op het boek van Henoch en de daarin hun bedreigde straf (vs. 14, 15).

de genade onzes Gods, die tot heiligheid leiden moest. Vgl. Tit. II:11, 12.

Heerscher. Gew. t. *Heerscher, God.*

5. *alles*, t. w. wat tot de geschiedenis van het O. V. behoort. Hun weten was oorzaak, dat hier slechts van een *indachtig maken* sprake behoefde te zijn. Gew. t. *dit.*

andermaal, d. i. toen zij andermaal in nood verkeerden, heeft hij hen niet gered, maar enz. Er wordt hier gedoeld op het wegsterven der ongehoorzame Israëlieten in de woestijn. Vgl. Hebr. III:16—18.

6. *hunne heerschappij*, hun door God in den hemel gegeven.

hunne woonstede verlaten. Judas volgt eene destijds gewone opvatting van Gen. VI:2, die ook voorkomt in het boek van Henoch, volgens welke onder de zonen Gods, die zich vrouwen namen uit de dochteren der menschen, engelen zouden moeten verstaan worden; gelijk mede blijkt uit vs. 7.

tot het oordeel enz. Ook deze voorstelling stemt overeen met die, welke in het boek Henoch gevonden wordt.

eeuwige banden onder de duisternis. Zie op 2 Petr. II:4.

7. *als dezen*, d. i. als de engelen, vs. 6 vermeld.

ander vleesch achternagegaan zijn. Vgl. Rom. I:27.

als een toonbeeld liggen enz. Vgl. 2 Petr. II: 6, Gen. XIX:24, 25.

8. *geven — droomerijen over*, door hunne lusten bedwelmd, gelijk uit al hunne onzinnige en verkeerde bedrijven blijkt.

besmetten het vleesch. Zie op 2 Petr. II:10.

heerschappij ... heerlijkheden. Er schijnt hiermede gedoeld te worden op de verschillende rangen en waardigheden onder de engelen. Vgl. vs. 10, Ef. I: 21, 1 Petr. III:22.

9. *Michaël, de aartsengel.* Deze was, volgens de engelenleer der latere Joden, een der zeven opperste engelen, bijzonder met de bescherming van Israël belast (zie Dan. XII:1). Tegenover het bescheiden gedrag van den aartsengel omtrent den duivel, dien hij kende, wordt vs. 10 dat der hier bedoelde goddeloozen geplaatst.

durfde ... geen oordeel — inbrengen, uit hoofde van de oorspronkelijke heerlijkheid des duivels, eer hij gevallen was.

toen hij — Mozes. Volgens eene oude overlevering zou de teraardebestelling van Mozes' lijk aan Michaël opgedragen zijn geweest, en de duivel dezen dit betwist hebben, als zijnde Mozes wegens het ombrengen des Egyptenaars een eervol graf onwaardig.

geen oordeel van lastering inbrengen,
maar zeide: De Heer bestraffe u! '
10. Doch dezen, al wat zij niet kennen,
lasteren zij, en al wat zij, gelijk de
redelooze dieren, van nature weten,
11. daarmeê verderven zij zich. ' Wee
hun! want zij betreden den weg van
Kaïn, en om loon storten zij zich
in de afdwaling van Bileam, en zij
komen om door de tegenspraak van
12. Korach. ' Deze zijn de klippen bij
uwe liefdemaaltijden, als die onbe-
schroomd medebrassen en zich zel-
ve weiden; waterlooze wolken, die
door de winden weggevoerd worden;
boomen in den laten herfst, zonder
vrucht, tweemaal gestorven, ontwor-
13. teld; ' wilde baren der zee, die hunne
eigene schande opschuimen; dwaal-
sterren, voor welke de donkerheid
der duisternis tot in eeuwigheid be-
14. waard wordt. ' Van dezen heeft He-
noch, de zevende van Adam af, ook
geprofeteerd, zeggende: Zie, de
Heer is gekomen met zijne
15. heilige duizendtallen, ' om
gericht te houden tegen allen,
en al de goddeloozen onder
hen te bestraffen over al
hunne goddelooze werken,
die zij bedreven hebben, en
over al de harde woorden, die
de goddelooze zondaars tegen
16. hem gesproken hebben. ' Dezen
zijn murmureerders, bedillers van hun
lot; zij wandelen naar hunne begeer-
lijkheden, en hun mond spreekt snor-
kende taal, terwijl zij den persoon
bewonderen, om des voordeels wil.
17. Maar gij, geliefden! weest gedach-
tig aan de woorden, te voren gespro-
ken door de apostelen van onzen
18. Heer Jezus Christus, ' dat zij u zei-
den, dat er op het laatste des tijds
spotters zullen zijn, die naar hunne
goddelooze begeerlijkheden wandelen. '
19. Dezen zijn 't, die scheuring veroor-
zaken, zinnelijke wezens, die den
20. Geest niet hebben. ' Maar gij, gelief-
den! bouwt u zelve op door uw al-

Vs. 11. Num. XVI, XXII. — Vs. 13. Jez. LVII: 20. — Vs. 14. Deut. XXXIII: 2.

Vs. 17, 18. 2 Petr. III: 2, 3. — Vs. 19. 1 Kor. II: 14, 15. — Vs. 20. Kol. II: 7,

9. *maar zeide* enz. Zonder schelden, liet hij het oordeel over aan hem, die rechtvaardig oordeelt (1 Petr. II: 23).

10. *al wat — niet kennen*, t. w. *de heerschappij* en *de heerlijkheden*, vs. 8 genoemd.

al wat — weten, d. i. hetgeen, naar vs. 8, tot het *vleesch* behoort.

daarmeê verderven zij zich, t. w. door het te misbruiken en het vleesch te besmetten, naar vs. 8.

11. *zij betreden — Kaïn*, t. w. door uit nijd over de genade, door God den geloovigen bewezen, zich te verzetten tegen hem, gelijk Kaïn, nijdig op zijn broeder, Gods waarschuwing in den wind sloeg.

om loon — Bileam, d. i. door hebzucht verblind, bedrijven zij allerlei ongerechtigheid evenals Bileam. Vgl. 2 Petr. II: 15.

door de tegenspraak van Korach, d. i. door een soortgelijk oproerig gedrag tegen God als dat van Korach. Zie vs. 8 en ook vs. 4.

12. *de klippen — liefdemaaltijden*, d. i. de klippen, waarop uwe liefdemaaltijden (zie op 1 Kor. XI: 20, 21) stranden.

zich zelve weiden, d. i. aan die maaltijden zich te goed doen.

waterlooze — worden. Zie op 2 Petr. II: 17.

weggevoerd. Gew. t. *omgevoerd.*

boomen — herfst, zonder loof en vruchten.

tweemaal gestorven, d. i. gansch en al dood, niet slechts schijnbaar, gelijk de boomen in den herfst, maar werkelijk.

ontworteld, ten blijke, hoe dood ze zijn. De opklimming in de hier gebezigde beeldspraak dient, om uit te drukken, hoezeer het den bedoelden personen aan alle geestelijk leven ontbreekt.

13. *wilde baren . . . dwaalsterren.* Beelden, om het woeste en onvaste, waardoor zij gekenmerkt zijn, uit te drukken.

13. *die — opschuimen*, t. w. door de zonden, waaraan zij zich schaamteloos overgeven.

voor welke enz. Zie op 2 Petr. II: 17.

14. *Henoch, de zevende van Adam af*, t. w. volgens de geslachtlijst, Gen. V, vgl. H. IV: 25, 26. De bijvoeging dient hier, om door de hooge oudheid van Henoch te meer gezag aan zijne woorden te geven, of ook misschien om dit aan het getal zeven te ontleenen, waaraan men eene geheimzinnige heiligheid placht toe te kennen.

Zie, de Heer is gekomen enz. Deze woorden, tot aan het einde van vs. 15, zijn ontleend aan het apokriefe geschrift, genaamd het Boek van Henoch, hetwelk nog bestaat en waarvan men Henoch voor den maker hield (vgl. de Inl.).

heilige duizendtallen. Engelen zijn hier bedoeld. Vgl. Zach. XIV: 5, Deut. XXXIII: 2, Hebr. XII: 22, Openb. V: 11.

15. *harde*, d. i. stoute, vermetele.

16. *den persoon bewonderen.* Ongeveer hetzelfde, wat Jac. II: 9 heet *den persoon aannemen.*

17. *te voren gesproken door de apostelen.* Hier blijkt duidelijk, dat de schrijver zelf niet behoorde tot het getal der apostelen, gelijk ook dat dezen gearbeid hadden onder zijne lezers en reeds afgetreden waren.

18. *op het laatste des tijds.* Gew. t. *in den laatsten tijd.*

19. *scheuring veroorzaken.* Gew. t. *zich afscheiden.*

20. *bouwt u zelve op*, t. w. op den eenmaal gelegden grondslag.

door uw allerheiligst geloof, d. i. door de kracht van uw christelijk geloof, hetwelk tot heiligheid des levens roept. Vgl. vs. 3. And. *op uw allerheiligst geloof.*

lerheiligst geloof, en bidt in den
21. Heiligen Geest, ' en bewaart u zelve in de liefde Gods, en verwacht de barmhartigheid van onzen Heer Jezus Christus ten eeuwigen leven. '
22. En bestraft hen, die twijfelen; '
23. redt anderen, door hen uit het vuur te rukken; ontfermt u over nog anderen met vreeze, en haat ook het kleed, dat van het vleesch besmet is.
24. Hem nu, die machtig is, u voor struikelen te bewaren en voor zijne heerlijkheid onbesmet te stellen in
25. vreugde, ' den eenigen God, onzen Zaligmaker door Jezus Christus, onzen Heer, zij heerlijkheid, majesteit, kracht en macht, vóór alle eeuwen, èn nu, èn tot in alle eeuwigheid! Amen.

Vs. 21. Tit. II:13.

Vs. 24, 25. Rom. XVI:25, 27.

21. *bewaart — liefde Gods*, d. i. zoekt door reinheid van leven in het bezit van Gods liefde te blijven. *de barmhartigheid — Christus*, als hij komt ten oordeel.

22, 23. *bestraft — vreeze.* De hier gegeven vermaningen gelden niet de dwaalleeraars, maar de door hen medegesleepten. Bestraffing zou bij *twijfelenden* meest baten. Bij *anderen* daarentegen was de krachtigste inspanning, om hen te redden, noodig, als 't ware een plotselinge greep, zonder veel redeneering. *Nog anderen*, die berouwvol terugkeerden, moesten met ontferming weder aangenomen worden, ofschoon altijd *met vreeze* of schroom, toeziende dat men zelf niet besmet werd. Gew. t. *ontfermt u over sommigen, onderscheid makende; behoudt anderen door vreeze, en grijpt ze uit het vuur.*

23. *haat* enz., d. i. hebt een afkeer van de minste aanraking met anderer zedelijk bederf, gelijk men de besmetting schuwt van een kleed, op het bloote ligchaam gedragen.

24. *voor zijne heerlijkheid*, t. w. ten dage des gerichts. *in vreugde.* De gemoedsgesteldheid der christenen te dien dage.

25. *den eenigen God.* Gew. t. *den alleen wijzen God.* *door Jezus Christus, onzen Heer.* Deze woorden ontbreken in den gew. t. *vóór alle eeuwen.* Deze woorden, die mede ontbreken in den gew. t., drukken, verbonden met *tot in alle eeuwigheid*, het denkbeeld van *eeuwigheid* in zijn ruimsten omvang uit.

DE OPENBARING

VAN

JOHANNES.

INLEIDING.

Van al de overige boeken des N. T. onderscheidt zich het boek der Openbaring, zoowel door zijnen aanleg en vorm als vooral door zijnen inhoud. Het is echter niet het eenige boek van die soort, dat wij kennen. Vóór en na de vestiging van het christendom is er eene geheele reeks van geschriften ontstaan, die hetzelfde karakter droegen, deels van joodschen, deels van christelijken oorsprong, waarvan sommigen tot op onzen tijd bewaard zijn gebleven. Maar boven deze munt dit boek naar vorm en inhoud beide zeer verre uit, terwijl het tevens het eenige van deze soort is, dat wij uit de apostolische eeuw bezitten. Het behelst eene profetische beschrijving van de groote gebeurtenissen, die, overeenkomstig de verwachtingen van het apostolisch tijdperk, aan de wederkomst van Christus zouden voorafgaan, en van de volkomen zegepraal, welke het godsrijk bij die wederkomst behalen zou over alle vijandige machten onder Joden en heidenen. Omdat er in wordt medege-

deeld, wat aangaande de verborgenheid dier toekomst door den verhoogden Heer, in eene reeks van gezichten of visioenen, onthuld was voor het oog van zijnen dienstknecht Johannes, heet het de openbaring van Jezus Christus (H. I:1,2); en het draagt den naam van profetie (vs. 3, H. XXII:18,19), omdat hier door Johannes beschreven is, wat hij in geestverrukking zag en hoorde. Hij deelt namelijk in dit boek op hoogen last (H. I:19) den inhoud dier openbaring aan zeven met name genoemde gemeenten van Klein-Azië mede (vs. 11,19,20), niet om eene ijdele nieuwsgierigheid aangaande de dingen der toekomst te bevredigen, maar om de christenen onder de verdrukking, die zij leden, en bij den aanstaanden nood te vertroosten en te bemoedigen, en hen tot standvastige getrouwheid aan te sporen. De uitvoerige inleiding bestaat dan ook, na een heilgroet (vs. 4—6) en de beschrijving eener verschijning van Jezus in heerlijkheid (vs. 9—20), uit zeven brieven, aan elk dier gemeenten afzonderlijk gericht (H. II, III); en het boek wordt besloten door eene korte narede (H. XXII:6—20) en zegenbede (vs. 21).

De eigenlijke gezichten, die de kern van dit boek uitmaken (H. IV:1—XXII:5), vormen meer dan ééne reeks, welker juiste onderscheiding echter hier en daar moeijelijk valt. Johannes aanschouwt in den hemel God zelven, gezeten op zijnen troon (H. IV), en ziet in zijne hand een boek met zeven zegels, hetwelk, onder het gejuich der hemellingen, aan het Lam wordt ter hand gesteld, om het te openen (H. V). Bij het openen van het eene zegel na het andere vertoonen zich achtereenvolgens de zinnebeelden van allerlei vreeselijke plagen, die over de aarde worden uitgestort (H. VI). Vóór de opening echter van het zevende zegel worden de dienstknechten Gods uit alle stammen van Israël verzegeld, om hen voor de jammeren, die nu over de aarde komen zullen, te beveiligen, en voor den troon verschijnt eene ontelbare schare uit alle volken der aarde (H. VII). Na de opening van dat zegel ontvangen zeven engelen elk eene bazuin, om daarmede even zoo vele nieuwe plagen aan te kondigen. De vier eerste blazen, en de natuur wordt op allerlei wijze in beroering gebracht (H. VIII). Hierop kondigt de vijfde bazuin eene sprinkhanenplaag aan en de zesde een verdervend krijgsheir, dat in aantocht is (H. IX). Eer de zevende geblazen wordt, opent zich een nieuw tooneel, en een engel verkondigt, dat de verborgenheid Gods nu welhaast volbracht zal zijn (H. X), waarna hetgeen er met en in de heilige stad gebeuren zal, zinnebeeldig wordt voorgesteld. De zevende bazuin wordt geblazen en kondigt aan, dat de strijd van het godsrijk in den hemel reeds beslist is (H. XI). — Op aarde echter moet de strijd nog gestreden worden (H. XII—XIV). De helsche draak of satan vervolgt de gemeente Gods en den Messias, uit Israël gesproten, die voorgesteld worden onder het beeld van eene vrouw met haar kind; maar hij wordt overwonnen en uit den hemel geworpen, en zet nu zijne vervolging op aarde voort (H. XII). Een gedrocht met tien hoornen en zeven hoofden, de antichrist of het heidensche Rome, oefent de vreeselijkste dwingelandij uit en wordt daarin geholpen door een ander gedrocht, later de valsche profeet genoemd (H. XVI:13, XIX:20), hetwelk de bewoners der aarde beweegt, om het eerstgenoemde beest, aangeduid door een geheimzinnig getal, te aanbidden (H. XIII). Op den berg Sion vertoont zich het Lam met zijne getrouwen; het naderend uur der zegepraal wordt in beelden aangekondigd, en de perskuip van Gods toorn getreden (H. XIV). Met gloeijende kleuren wordt nu de ondergang van Babel of het heidensche Rome beschreven (H. XV:1—XIX:10). Zeven engelen ontvangen zeven schalen, gevuld met de zeven laatste plagen (H. XV). Zij storten hunne schalen op de aarde uit, en onder schrikwekkende voorteekenen, meerendeels aan de egyptische plagen ontleend, nadert de groote dag (H. XVI). Vóóraf wordt nog de gruwelstad onder het beeld eener prachtig getooide, ontuchtige vrouw voorgesteld, en de beteekenis dier beeldspraak aan Johannes ontvouwd (H. XVII). Daarop wordt hare straf voltrokken en een klaaglied op haren val gezongen (H. XVIII), dat door een triomfzang in den hemel vervangen wordt (H. XIX:1—10). — De Christus trekt als strijder op en overwint het beest en den valschen profeet (vs. 11—21). De satan wordt geketend in den afgrond geworpen (H. XX:1—3), en het duizendjarig rijk vangt aan (vs. 4—6). Bij het einde daarvan wordt hij nog eenmaal losgelaten en voert krijg tegen de heiligen, maar wordt spoedig overwonnen en voor altijd in den vuurpoel geworpen (vs. 7—10). En nu is de voleinding der wereld daar; het jongst gericht wordt gehouden (vs. 11—15), en met de prachtige beschrijving van het nieuwe Jeruzalem, dat uit den hemel nederdaalt, nemen de profetische gezichten van Johannes een einde (H. XXI:1—XXII:5).

Om dit boek recht te verstaan, moet men het beschouwen in het licht van den apostolischen leeftijd en in verband met de verwachtingen der toenmalige christenheid. De gebeurtenissen, daarin aangekondigd, worden als dicht ophanden voorgesteld (vgl. H. I:1,3) en niet geschiedkundig beschreven, maar in dichterlijke vormen gekleed en door zinnebeelden aangeduid. De gansche inrichting van het boek, de afwisseling der tafereelen tot voltooijing van het geheel, de gelukkig gekozen rustpunten, de stoutheid der persoonsverbeeldingen, de regelmatigheid der getallen, de kracht en majesteit van den stijl, alles in één woord spreidt een oostersch karakter ten toon. Het is de taal der oude profeten, die er ons uit tegenklinkt. Het boek mag eene bloemlezing heeten uit de profetische boeken des O. Verbonds, voor zoover het, zonder rechtstreeksche aanhalingen, vele uitdrukkingen en voorstellingen bevat, aan die boeken ontleend. Inzonderheid sluit het zich aan de geschriften

van Ezechiël en Daniël aan, waarbij het echter tot geen slaafsche navolging vervalt en zijne oorspronkelijkheid ook handhaaft door de vele liederen en lofzangen, waarmede het gestoffeerd is. Bovendien wordt alles hier steeds ondergeschikt gemaakt aan het groote doel dezer profetie, de schildering van den allesovertreffenden luister van 's Heeren zichtbare wederkomst en den triomf van het godsrijk op aarde, tot bemoediging en vertroosting zijner lezers.

Kennelijk is dit boek geschreven *vóór* de verwoesting van Jeruzalem (vgl. H. XI:1, 2, 8). Wordt door het getal van den antichrist (H. XIII:18) de vijfde romeinsche keizer Nero aangeduid, die gestorven was, maar van wien verwacht werd, dat hij welhaast zou wederkeeren (vgl. H. XVII:8), dan moet Johannes geschreven hebben onder de regeering van zijnen opvolger Galba, den zesden keizer (vs. 10, 11), en dus in het jaar 68. Hij bevond zich, toen hij de openbaring, in dit boek medegedeeld, ontving, op het eiland Patmos in de Egeïsche Zee (H. I:9). Al noemt hij zich niet uitdrukkelijk een apostel (vgl. H. I:2, 4, 9, XXII:8), men houdt hem toch meestal voor den zoon van Zebedeüs, aan wien ook de overige johanneïsche schriften doorgaans worden toegekend, en wien de christelijke oudheid vrij eenstemmig den schrijver van de Openbaring noemt. Desniettemin valt het groot verschil, dat er, bij geringe overeenkomst, tusschen dit profetische boek en de overige johanneïsche geschriften bestaat, niet te miskennen. Met het oog daarop willen sommigen gedacht hebben aan een anderen Johannes, die oudste te Efeze geweest zou zijn; anderen aan een onbekende, die den naam van Johannes zou hebben aangenomen, ten einde aan zijn geschrift des te meer ingang te verschaffen; terwijl daarentegen zij, die de overige johanneïsche geschriften aan den apostel van dien naam meenen te moeten ontzeggen (zie de Inl. op h. Ev. v. Joh.), dit boek bij voorkeur aan hem toekennen; om van hen niet te spreken, die het verplaatsen naar het einde der eerste eeuw, volgens de overlevering, die van eene verbanning van Johannes naar het eiland Patmos onder keizer Domitianus gewaagt. Wat daarvan ook zij en hoe vaak dit geschrift, bij veronachtzaming van den tijdelijken vorm en van het eigenaardig standpunt des schrijvers, door letterlijke opvatting ook moge misduid en misbruikt zijn; in onze dagen beter begrepen, is en blijft het een hoogst belangrijk boek, al ware het slechts, omdat het, aan het einde van den bundel des N. T., met luide stem verkondigt, dat het godsrijk eenmaal allen tegenstand zal overwonnen hebben.

HOOFDSTUK I.

Opschrift van het boek (vs. 1—3). Toewijding aan zeven gemeenten van Klein-Azië (vs. 4—6). Korte opgave van den inhoud (vs. 7, 8). Verschijning van Jezus in heerlijkheid aan Johannes op Patmos, en lastgeving, om al wat hij zien zou aan de gemeenten te schrijven (vs. 9—20).

1. Openbaring van Jezus Christus,
die God hem gegeven heeft, om
aan zijne dienstknechten te toonen,
wat spoedig geschieden moet; en door
het zenden van zijnen engel heeft
hij het te kennen gegeven aan zijnen
2. dienstknecht Johannes, ' die het
woord Gods en de getuigenis van
Jezus Christus heeft getuigd, al wat
hij gezien heeft.
3. Zalig hij, die voorleest, en zij,
die hooren de woorden dezer profe-

Vs. 1—3. H. XXII:6, 7, 10, 20.

Vs. 2. Vs. 9, H. XIX:10; Joh. III:11.

1. *Openbaring van Jezus Christus*, d. i. onthulling van de gebeurtenissen der toekomst door Jezus Christus, den verhoogden Heer. Vgl. de Inl.

hem, t. w. Jezus Christus.

zijne dienstknechten, d. i. de dienstknechten of belijders van Jezus. Vgl. H. II:20.

wat spoedig geschieden moet. Dat Johannes zich de gebeurtenissen, in dit boek aangekondigd, als dicht aanstaande voorstelde, blijkt ook uit vs. 3, H. II:5, 16, III:11, VI:11 enz.

door het zenden van zijnen engel. Men denke aan een bepaalden engel, wien de taak was opgedragen, om de gezichten, die aan Johannes vertoond werden, uit te leggen. And. denken aan verschillende engelen als uitleggers.

1. *heeft hij*, t. w. Jezus Christus.

aan zijnen dienstknecht Johannes. Het woord *dienstknecht* staat hier in meer bepaalde beteekenis dan even te voren. Zie verder op Rom. I:1.

2. *die het woord Gods — heeft getuigd*, d. i. die in dit boek heeft medegedeeld hetgeen God aangaande de toekomst aan Jezus geopenbaard en deze aan Johannes bekend gemaakt heeft. Vgl. vs. 1.

al wat hij gezien heeft, t. w. in de gezichten, die in dit boek beschreven worden.

3. *die voorleest*, t. w. in de onderlinge samenkomsten der gemeenten (vs. 4).

tie en bewaren hetgeen daarin ge-
schreven is; want de tijd is nabij.
4. Johannes aan de zeven gemeenten
in Azië. Genade zij u en vrede
van hem, die is en die was en die
komt, en van de zeven geesten vóór
5. zijnen troon, ' en van Jezus Chris-
tus, den trouwen getuige, den eerst-
geborene der dooden en den overste
van de koningen der aarde. Hem,
die ons liefheeft en ons van onze
zonden gewasschen heeft in zijn bloed, '
6. en die ons gemaakt heeft tot een
koninkrijk, tot priesters voor zijnen
God en Vader, hem zij de heerlijk-
heid en de kracht tot in eeuwigheid!
Amen.
7. Zie, hij komt met de wolken, en
alle oog zal hem zien, ook zij, die
hem doorstoken hebben; en al de
geslachten der aarde zullen over hem
weeklagen; ja, amen.
8. Ik ben de Alpha en de Omega,
zegt de Heere God, die is en die
was en die komt, de Almachtige.
9. Ik, Johannes, uw broeder en me-
degenoot in de verdrukking en het
koninkrijk en de volharding in Je-
zus, was op het eiland, genaamd
Patmos, om het woord Gods en de
10. getuigenis van Jezus. ' Ik was in
den geest op den dag des Heeren,
en ik hoorde achter mij eene luide
11. stem als van eene bazuin, ' die zei-
de: Hetgeen gij ziet, schrijf dat in
een boek en zend het aan de zeven
gemeenten, naar Efeze, en naar
Smyrna, en naar Pérgamus, en naar

Vs. 4. Vs. 11; Rom. I:7; Exod. III:14; Openb. I:8, IV:8, 5, V:6. — Vs. 5. H. III:14, VII:14; Kol. I:18; Hebr. IX:14; 1 Joh. I:7. — Vs. 6. H. V:10; Exod. XIX:6; 1 Petr. II:9, IV:11.

Vs. 7. Dan. VII:13; Zach XII:10; Matth. XXIV:30; Joh. XIX:37. — Vs. 8. H. XXI:6, XXII:13; Jez. XLI:4, XLIV:6, XLVIII:12. — Vs. 9. Vs. 6, 1. — Vs. 10. H. IV:2. — Vs. 11. Vs. 4.

4. *de zeven gemeenten in Azië*, met name genoemd in vs. 11. Zij waren gevestigd in steden van dat gedeelte van Klein-Azië, waar eerst de apostel Paulus en later, volgens de overlevering, Johannes werkzaam was. Voor haar was dit boek in de eerste plaats bestemd, maar tevens, naar 't schijnt, voor alle elders gevestigde gemeenten, die door haar als vertegenwoordigd werden. Vgl. H. II:7, 11, 17 enz.

zeven. Een heilig getal, dat in dit boek zeer dikwijls voorkomt. Zie vs. 12, 16, H. IV:5, V:1, 6, enz.

die is — komt. Aanduiding van God als den Eeuwige en Onveranderlijke, naar Exod. III : 14. Overeenkomstig den inhoud van dit boek staat hier: *die komt* (t. w. door Christus), in plaats van *die zijn zal*.

de zeven geesten. De Heilige Geest van God, wiens volheid ook in Christus was (H. III:1, V:6), wordt hier dus aangeduid, omdat hij op velerlei wijze werkzaam is. Vgl. H. IV:5, V:6.

5. *den trouwen getuige*, d. i. hem, die steeds waarachtig is, en zoo ook in dit boek de waarheid getuigt.

den eerstgeborene der dooden, d. i. den eerste der dooden, die opgestaan is. Vgl. Kol. I:18, 1 Kor. XV:20. Gew. t. *den eerstgeborene uit de dooden.*

liefheeft. Gew. t. *liefgehad heeft.*

gewasschen, d. i. gereinigd. And. lez. *verlost.*

6. *tót een koninkrijk*. De christenen vormen te zamen het koninkrijk Gods. Gew. t. *tot koningen.*

tot priesters — Vader. Zie op 1 Petr. II:5.

de kracht, d. i. de openlijke erkenning zijner kracht.

7. *zij, die hem doorstoken hebben*, t. w. de Joden, die Jezus hebben doen lijden en sterven.

al de geslachten — rouw bedrijven, d. i. alle heidenen zullen van schrik en droefheid worden aangegrepen, als zij hem aanschouwen in zijne heerlijkheid.

8. *de Alpha en de Omega*. De eerste en de laatste letter van het grieksche alfabet, hier vermeld ter aanduiding van Gods eeuwigheid. De gew. t. voegt er bij: *het begin en het einde.*

8. *de Heere God*. Gew. t. *de Heer.*

die is — komt. Zie op vs. 4.

9. *uw broeder*. Gew. t. *ook uw broeder.*

het koninkrijk. Zie op vs. 6.

in Jezus. In de gemeenschap met hem noemt Johannes zich den broeder en medegenoot zijner lezers. Gew. t. *van Jezus Christus.*

was op het eiland enz. Johannes schijnt hier zijdelings aan te duiden, dat hij, toen hij zijn boek schreef, zich niet meer op Patmos bevond.

Patmos. Een klein eiland onder de westkust van Klein-Azië, niet ver van Efeze. Thans heet het Palmosa of Patmo.

om — de getuigenis van Jezus, t. w. om die daar te vernemen; zie voorts op vs. 2 en 5. And. als banneling wegens mijne prediking van het evangelie en mijne getuigenis aangaande Jezus. Zie de Inl.

10. *in den geest*, d. i. in geestvervoering.

op den dag des Heeren, d. i. op den dag van 's Heeren opstanding, den eersten dag der week; vgl. op Hand. XX:7. And. *in den dag des Heeren*, d. i. door den Geest verplaatst op den dag van 's Heeren wederkomst.

eene luide stem. Aan wien deze stem toebehoorde, wordt niet gezegd. Vgl. H. IV:1, X:4, 8.

11. *Hetgeen gij ziet*, t. w. in de gezichten, die u vertoond worden; vgl. op vs. 2. Gew. t. *Ik ben de Alpha en de Omega, de eerste en de laatste; en hetgeen gij ziet.*

11. *gemeenten*. Gew. t. *gemeenten in Azië.*

Efeze — Laodicéa. De volgorde, waarin deze steden hier opgenoemd worden, is die van hare ligging aan eene lijn, welke zich van Efeze noordwaarts uitstrekt tot Pérgamus, en vandaar oost- en zuidwaarts tot Laodicéa. Het eerst wordt Efeze vermeld, zoo om de belangrijkheid van die stad en van de gemeente, daar gevestigd, als omdat Johannes, naar men meent, daar woonde.

Thyatíre, en naar Sardes, en naar
12. Philadelphia, en naar Laodicéa. ' En
ik keerde mij om, om de stem te
zien, die met mij sprak; en toen ik
mij omgekeerd had, zag ik zeven
13. gouden luchters, ' en in het midden
van die luchters eenen, gelijk aan
eens menschen zoon, bekleed met
een tot de voeten reikend gewaad en
aan de borst omgord met een gouden
14. gordel. ' Zijn hoofd en haar was wit
als witte wol, als sneeuw, en zijne
15. oogen waren als eene vuurvlam, ' en
zijne voeten waren aan blinkend ko-
per gelijk, als in den oven gegloeid,
en zijne stem was als eene stem van
16. vele wateren, ' en hij had in zijne
rechterhand zeven sterren, en uit
zijnen mond ging een scherp twee-
snijdend zwaard, en zijn aanblik was,
gelijk de zon schijnt in hare kracht. '
17. En toen ik hem zag, viel ik als
dood aan zijne voeten; en hij leide
zijne rechterhand op mij en zeide:
Vrees niet; ik ben de eerste en de
18. laatste, ' en de levende; en ik ben
dood geweest, en zie, ik ben levend
tot in alle eeuwigheid, en ik heb de
sleutels van den dood en het doo-
19. denrijk. ' Schrijf dan hetgeen gij ziet,
zoo hetgeen is als hetgeen hierna
20. geschieden zal, ' de verborgenheid der
zeven sterren, die gij op mijne rech-
terhand ziet, en de zeven gouden
luchters. De zeven sterren zijn de
engelen der zeven gemeenten, en
de zeven luchters zijn de zeven ge-
meenten.

HOOFDSTUK II.

Brieven aan de zeven gemeenten (H. II, III). Brief aan de gemeente te Efeze (H. II : 1—7), aan die te Smyrna (vs. 8—11), te Pérgamus (vs. 12—17), te Thyatíre (vs. 18—28).

1. Schrijf aan den engel der gemeen-
te te Efeze: Dit zegt hij, die de
zeven sterren in zijne rechterhand

Vs. 13—15. Dan. VII : 13, 9, X : 5, 6; Ezech. XLIII : 2. — Vs. 16. Jez. XLIX : 2; Hebr. IV : 12. — Vs. 17. Dan. VIII : 17, 18; Hand. IX : 3; Openb. II : 8; Jez. XLIV : 6.

Vs. 18. H. II : 8, VI : 8, XX : 13, 14; Rom. VI : 9. — Vs. 19. Vs. 1, 2, 11. — Vs. 20. Vs. 16, 12, H. II : 1, III : 1.

Vs. 1. H. I : 20, 13, 16, III : 1; Lev. XXVI : 12.

12. *zeven gouden luchters.* Zinnebeelden van de zeven gemeenten. Zie vs. 20.

13. *eenen, gelijk aan eens menschen zoon,* d. i. Jezus. Vgl. Dan. VII : 13.

bekleed — gewaad, als dat van den hoogepriester.

een gouden gordel, gelijk koningen droegen.

14. *als witte — sneeuw.* Zinnebeelden van zedelijke reinheid. Vgl. Dan. VII : 9, Jez. I : 18.

als eene vuurvlam. Zinnebeeld van zijnen alles doordringenden en verterenden blik.

15. *zijne voeten — gegloeid,* t. w. om er zijne vijanden mede te vertreden. Vgl. Jez. LXIII : 6.

blinkend koper. And. *barnsteen.*

16. *zeven sterren.* Zinnebeelden van de engelen der zeven gemeenten. Zie verder op vs. 21.

uit zijnen mond — zwaard, t. w. om er zijne vijanden meê te dooden. Vgl. H. XIX : 21, 2 Thess. II : 8.

gelijk de zon — in hare kracht, d. i. even schitterend en verblindend. Vgl. Matth. XIII : 43.

17. *de eerste en de laatste.* Vgl. vs. 8 en de aant. ald.

18. *eeuwigheid.* Gew. t. *eeuwigheid! Amen.*

de sleutels — het doodenrijk, d. i. de macht om in het doodenrijk te doen afdalen en om daaruit te verlossen. Zie verder op Matth. XVI : 19, XI : 23.

19. *Schrijf dan,* t. w. nu gij mij in mijne heerlijkheid hebt gezien en alle vrees van u weggenomen is. Gew. t. *Schrijf.*

hetgeen gij ziet — geschieden zal. Johannes moest schrijven wat hem in gezichten onthuld werd, zoo aangaande de reeds aanwezige voorbereidingen van 's Heeren wederkomst, als aangaande de toedracht en de gevolgen dier wederkomst zelve. And. *hetgeen gij ziet en wat het is* (d. i. beteekent) *en wat* (dienvolgens) *hierna geschieden zal.*

20. *de verborgenheid,* d. i. de tegenwoordige, oppervlakkig niet merkbare, omstandigheden en aanstaande lotgevallen der gemeenten.

de zeven sterren — zeven gemeenten. De eigenschappen en gezindheden, die de leden van eene of andere gemeente met elkander gemeen hadden, worden, verpersoonlijkt, in den e n g e l der gemeente voorgesteld. And. verstaan onder de engelen der gemeenten hare opzieners. Vgl. Mal. II : 7.

de zeven luchters enz. De gemeenten worden hier door luchters aangeduid, wellicht omdat zij het licht, dat zij van Jezus ontvangen hebben, voor de wereld laten schijnen. Vgl. Matth. V : 14—16, Fil. II : 15.

1. *Schrijf.* Alle zeven brieven, vervat in dit en het volgende hoofdstuk, hebben in aanleg en inhoud veel overeenkomst, bij groot verschil in bijzonderheden.

aan den engel der gemeente. Bedoeld is de gemeente zelve, wier algemeen karakter als een persoon wordt voorgesteld. Vgl. op H. I : 20.

Efeze. Vgl. op Hand. XVIII : 19. De gemeente aldaar was door Paulus gesticht en, volgens de overlevering, hield de apostel Johannes aldaar langen tijd zijn verblijf.

hij, die de zeven enz. Omschrijving van den verheerlijkten Christus, als die de gemeenten beschermt en, door zijn woord en Geest, onder haar leeft en werkzaam is (vgl. Joh. X : 28). Dit wordt in 't bijzonder aangeduid door het *vasthouden* van de sterren en het *wandelen* in het midden der luchters. Zie verder op H. I : 20.

vasthoudt, die wandelt in het mid-
den van de zeven gouden luchters: '
2. Ik weet uwe werken, en uwen ar-
beid, en uwe volharding, en dat gij
geen boozen kunt verdragen; en gij
hebt hen beproefd, die zeggen, dat
zij apostelen zijn, en zij zijn het
niet, en hebt hen leugenaars bevon-
3. den. ' En gij hebt volharding, en
hebt om mijns naams wil verdragen,
4. en zijt niet moede geworden. ' Maar
ik heb tegen u, dat gij uwe eerste
5. liefde verzaakt hebt. ' Gedenk dan,
vanwaar gij gevallen zijt, en bekeer
u en doe de eerste werken; en zoo
niet, ik kom over u en zal uwen
luchter van zijne plaats rukken, in-
6. dien gij u niet bekeert. ' Maar dit
hebt gij, dat gij de werken der Ni-
colaïeten haat, die ik ook haat.
7. Wie ooren heeft hoore, wat de
Geest tot de gemeenten zegt! Wie
overwint, ik zal hem geven te eten
van den boom des levens, die in het
paradijs Gods is.
8. En schrijf aan den engel der ge-
meente te Smyrna: Dit zegt de eer-
ste en de laatste, die dood is ge-
9. weest en levend is geworden: ' Ik
weet uwe verdrukking, en uwe ar-
moede, — nogtans zijt gij rijk —
en de lastering dergenen, die zeggen,
dat zij Joden zijn, en zij zijn het
niet, maar eene synagoge des satans. '
10. Vrees niets van hetgeen gij lijden
zult. Zie, de duivel zal er van u
in de gevangenis werpen, opdat gij
verzocht wordt, en gij zult eene ver-
drukking hebben van tien dagen.
Wees getrouw tot den dood, en ik
zal u de kroon des levens geven.
11. Wie ooren heeft hoore, wat de

Vs. 2. 1 Kor. XV:58; Ps. CXXXIX:21, 22; 2 Kor. XI:13. — Vs. 3. Matth. X:22; Jez. XL:31. — Vs. 4. Jer. II:2. — Vs. 5. H. III:3; 1 Kor. X:12. — Vs. 6. Vs. 15. — Vs. 7. Vs. 11, 17, 29, H. III:6, 13, 22, XIII:9; Matth. XIII:43; Luc. XI:34; Openb. XXII:2, 14, 19; Gen II:9, III:22.

Vs. 8. H. I:20, 17, 18; Jez. XLIV:6. — Vs. 9. Vs. 2; Jac. II:5; Openb. III:9; Matth. III:9; Joh. VIII:33; Rom. II:28, 29. — Vs. 10. 1 Petr. V:8; Matth. XXIV:22; Jac. I:12; 2 Tim. IV:8; 1 Petr. V:4. — Vs. 11. Vs. 7, H. XX:6, 14, XXI:8; Matth. X:28.

2. *uwe werken*, d. i. uwen ganschen handel en wandel, in hetgeen volgt nader met lof vermeld.

uwen arbeid, d. i. het goede, dat gij met inspanning volbrengt.

uwe volharding, t. w. onder verdrukking.

geen boozen, zooals de valsche apostelen, terstond hierna vermeld.

die zeggen, dat zij apostelen zijn. Evenals te Korinthe (2 Kor. XI:13), waren er te Efeze, die zich valschelijk den naam en het gezag van apostelen toeëigenden.

3. Gew. t. *En gij hebt verdragen en hebt volharding, en om mijns naams wil hebt gij gearbeid en zijt niet moede geworden.*

4. *uwe eerste liefde.* Ofschoon de Efeziërs om hunne werken geprezen worden (vs. 2), waren die aan hunne vroegere werken niet meer gelijk, omdat hunne liefde, toen zij pas christenen waren geworden, hartelijker en reiner was geweest.

5. *vanwaar*, d. i. van hoe grooten ijver tot hoe groote verflauwing.

de eerste werken, d. i. de werken uwer eerste liefde (vs. 4).

ik kom over u, d. i. breng een strafgericht over u (vgl. vs. 22, 23). Van het laatste, allesbeslissende komen des Heeren is hier, en zoo ook vs. 16, H. III:3, nog geen sprake. Gew. t. *ik kom spoedig over u.*

zal uwen luchter — rukken, d. i. gij zult ophouden eene gemeente te zijn, die haar licht en leven van mij ontvangt. Vgl. op vs. 1.

6. *Nicolaïeten.* Eene weinig bekende sekte, die eene valsche vrijheid voorstond en aan zinnelijken lust den teugel vierde. Sommigen houden hen voor dezelfden als de Bileamieten, vs. 14, omdat de hebreeuwsche naam Bileam in het Grieksch Nicolaüs, d. i. overwinnaar der volken, kon luiden.

7. *Wie ooren — zegt.* Deze tot de vatbaren in de gemeenten gerichte opwekking komt aan het einde van al de zeven brieven voor, in de eerste drie als eene tusschengevoegde en in de vier overige als eene toegevoegde opwekking van Johannes zelven, om de woorden, welke Christus tot hem spreekt, aan den Geest van Christus in hem toe te schrijven.

7. *Wie overwint*, t. w. in den strijd des levens.

den boom des levens enz. Het aardsche paradijs, in welks midden de boom des levens stond (Gen. II:9), ter aanduiding van het onvergankelijke leven der bewoners van het paradijs, was eene afschaduwing van de hemelsche heerlijkheid. Vgl. H. XXII:2.

in het paradijs. Gew. t. *in het midden van het paradijs.*

8. *aan den engel der gemeente.* Zie op vs. 1.

Smyrna. Oudtijds, gelijk nog tegenwoordig, eene aanzienlijke koopstad, ten noorden van Efeze gelegen.

9. *uwe verdrukking.* Gew. t. *uwe werken en verdrukking.*

uwe armoede, die misschien het gevolg was van hunne verdrukking.

rijk, t. w. aan geestelijke goederen.

de lastering enz. Waarschijnlijk bestond die lastering daarin, dat de Joden hen bij de heidenen als oproermakers voorstelden (vgl. Hand. XVII:6, 7). Johannes ontzegt hun daarom het karakter van ware Israëlieten (vgl. Rom. II:28, 29), en noemt hen, in plaats van eene gemeente des Heeren, eene *synagoge des satans*, omdat zij de werken des satans deden.

10. *de duivel — werpen*, t. w. door zijne werktuigen, de Joden en de door dezen opgezette heidenen. Vgl. op vs. 9.

van tien dagen. Aanduiding van een tijdperk van niet zeer langen duur. Vgl. Gen. XXIV:55.

de kroon des levens. Zie op Jac. I:12.

11. *Wie ooren heeft — zegt.* Zie op vs. 7.

Geest tot de gemeenten zegt! Wie
overwint, zal van den tweeden dood
geen schade lijden.
12. En schrijf aan den engel der ge-
meente te Pérgamus: Dit zegt hij,
die het scherp tweesnijdend zwaard
13. heeft: ' Ik weet waar gij woont,
dáár waar de troon des satans is,
en mijnen naam houdt gij vast, en
mijn geloof hebt gij niet verloochend
in de dagen, waarin Antipas mijn
trouwe getuige was, die gedood werd
14. bij u, waar de satan woont. ' Maar
ik heb eenige weinige dingen tegen
u: gij hebt er daar, die de leer van
Bileam vasthouden, die Balak leerde
den kinderen Israëls een aanstoot voor
te werpen, opdat zij afgodenoffers
15. eten zouden en hoereeren. ' Zoo hebt
ook gij er desgelijks, die de leer der
16. Nicolaïeten vasthouden. ' Bekeer u
dan; en zoo niet, ik kom spoedig
over u en zal met het zwaard mijns
monds tegen hen krijg voeren.
17. Wie ooren heeft hoore, wat de
Geest tot de gemeenten zegt! Wie
overwint, ik zal hem geven van het
verborgen manna, en ik zal hem een
witten keursteen geven, en op dien
keursteen geschreven een nieuwen
naam, welken niemand kent dan die
hem ontvangt.
18. En schrijf aan den engel der ge-
meente te Thyatíre: Dit zegt de
Zoon Gods, die oogen heeft als eene
vuurvlam, en zijne voeten zijn aan
19. blinkend koper gelijk: ' Ik weet uwe
werken, en uwe liefde, en uw ge-
loof, en uw dienstbetoon, en uwe
volharding, en dat uwe laatste wer-

Vs. **12**. Vs. 1, H. I:20, 16; Jez. XLIX:2. — Vs. **14**. Vs. 20; Num. XXV:1, 2, XXXI:16. — Vs. **15**. Vs. 6. — Vs. **16**. Vs. 12.

Vs. **17**. Vs. 7; Ps. LXXVIII:24; Jez. LXII:2, LXV:15; 1 Joh. III:2. — Vs. **18**. Vs. 1, H. I:20, 14, 15, XIX:12. — Vs. **19**. Vs. 2, 5.

11. *van den tweeden dood*, d. i. van de helsche rampzaligheid, die voor de goddeloozen als een tweede dood volgt op het sterven op aarde. De uitdrukking is aan de joodsche leeraars ontleend. Vgl. H. XX:14, XXI:8, Matth. X:28.

12. *aan den engel der gemeente.* Zie op vs. 1.

Pérgamus. Eene stad in Mysië, oudtijds door haren tempel van Aesculapius even vermaard als Efeze door dien van Diana.

het scherp tweesnijdend zwaard. Zie op H. I:16.

13. *Ik weet waar gij woont.* Gew. t. *Ik weet uwe werken en waar gij woont.*

dáár waar de troon des satans is. Van Pérgamus wordt dit gezegd, zoo wegens de daar heerschende afgoderij en zedeloosheid, als wegens de bloedige vervolging, waaraan de christenen er ten doel stonden.

mijnen naam, dien gij belijdt als dien van uwen Heer.

mijn geloof, d. i. het geloof, dat aan mij zijn oorsprong ontleent. And. *het geloof in mij.* Vgl. op Rom. III:22.

Antipas. Een christen-martelaar, van wien niets naders bekend is.

14. *ik heb — tegen u.* Eene zachte berisping, omdat de gemeente de voorstanders van verderfelijke leeringen ongestoord hun gang liet gaan.

de leer van Bileam, d. i. eene leer als die van Bileam. Deze had Balak aangeraden, om de Israëlieten te verleiden tot deelneming aan offermaaltijden van de Moabieten en tot ontucht met hunne dochters. Zie hetgeen volgt en Num. XXV:1—3, XXXI:16.

15. Nu er in de gemeente te Pérgamus waren, die, gelijk weleer Bileam, tot het eten van afgodenoffers en tot hoererij de vrijheid gaven, nu waren daar ook, evenals te Efeze, volgelingen van de leer der Nicolaïeten, al meenden zij wellicht dit niet te zijn, omdat de naam van Nicolaïet te Pérgamus niet voorkwam. And. houden de Bileamieten en de Nicolaïeten voor dezelfden. Vgl. op vs. 6.

er desgelijks. Gew. t. *er.*

vasthouden. Gew. t. *vasthouden, wat ik haat.*

16. *Bekeer u*, t. w. van uwe strafbare onverschilligheid omtrent verderfelijke leeringen.

ik kom spoedig over u. Zie op vs. 5.

met het zwaard mijns monds. Zie vs. 12.

tegen hen, die de leer van Bileam vasthouden (vs. 14). Het strafgericht zou echter ook de gansche gemeente treffen, indien zij zich niet bekeerde.

17. *Wie ooren — zegt.* Zie op vs. 7.

geven van. Gew. t. *geven te eten van.*

het verborgen manna. Het genot der hemelsche heerlijkheid wordt hier met het eten van manna aangeduid, gelijk vs. 7 met het eten van den boom des levens. Het manna is een zinnebeeld van hemelsche spijs (vgl. Exod. XVI:4, Ps. LXXVIII:24), en wordt *verborgen* genoemd, als bewaard in den hemelschen tabernakel, gelijk de kruik met manna in den mozaischen tabernakel (Exod. XVI:32, Hebr. IX:4), die eene afschaduwing van den hemelschen was (vgl. H. XI:19, XV:5).

een witten keursteen. De uitdrukking is wellicht ontleend aan de gewoonte der Grieken en Romeinen om, bij eene uit te brengen keuze, iemands verkiezing met een witten en verwerping met een zwarten steen aan te duiden.

een nieuwen naam enz. De nieuwe naam, dien de erfgenamen der hemelsche heerlijkheid ontvangen zouden, is hun naam als uitverkorenen, waarmede hunne eigenaardige plaats in het godsrijk en hunne persoonlijke waarde zouden worden aangeduid (vgl. Luc. XIX:17, 19). Dien naam zouden zij alleen zelve kennen, omdat alleen eigen ervaring dien kon doen begrijpen en waardeeren. Vgl. H. XIX:12, 1 Petr. I:8, 1 Kor. II:9.

18. *aan den engel der gemeente.* Zie op vs. 1.

Thyatíre. Eene onaanzienlijke stad in Lydië, in de nabijheid van Pérgamus. Vgl. op Hand. XVI:14.

die oogen heeft enz. Zie op H. I:14, 15.

19. *uwe werken.* Zie op vs. 2.

dat uwe — eerste. Bij deze gemeente vertoonde zich dus geen achteruitgang, zooals bij die te Efeze (vs. 5), maar vooruitgang. Gew. t. *en uwe werken, en dat de laatste nog meer zijn dan de eerste.*

ken nog meer zijn dan de eerste. '
20. Maar ik heb tegen u, dat gij de
vrouw Jézabel laat begaan, die zich
profetes noemt en leert en mijne
dienstknechten verleidt, om te hoe-
21. reeren en afgodenoffers te eten. ' En
ik heb haar tijd gegeven om zich te
bekeeren, en zij wil zich van hare
22. hoererij niet bekeeren. ' Zie, ik werp
haar op het krankbed en hen, die
met haar overspel doen, in groote
verdrukking, indien zij zich van hun-
23. ne werken niet bekeeren. ' En hare
kinderen zal ik dooden door de pest,
en al de gemeenten zullen weten,
dat ik het ben, die nieren en harten
doorzoek, en ik zal u, een iegelijk,
24. geven naar uwe werken. ' Doch tot
u zeg ik, tot de overigen in Thya-
tíre, zoovelen deze leer niet hebben,
die de diepten des satans, gelijk zij
zeggen, niet kennen: Ik leg op u
25. geen anderen last, ' behalve dat gij
vasthoudt hetgeen gij hebt, totdat
26. ik kom! ' En wie overwint en wie
mijne werken ten einde toe bewaart,
ik zal hem macht geven over de
27. heidenen, ' en hij zal hen hoeden
met een ijzeren staf, gelijk de pot-
tebakkersvaten verbrijzeld worden,
evenals ik van mijnen Vader macht
28. ontvangen heb, ' en ik zal hem de
morgenster geven.
29. Wie ooren heeft hoore, wat de
Geest tot de gemeenten zegt!

HOOFDSTUK III.

Vervolg. Brief aan de gemeente te Sardes (vs. 1—6), aan die te Philadelphia (vs. 7—13), en te Laodicéa (vs. 14—22).

1. En schrijf aan den engel der ge-
meente te Sardes: Dit zegt hij, die
de zeven geesten Gods en de zeven
sterren heeft: Ik weet uwe werken,
dat gij den naam hebt van te leven,
2. en gij zijt dood. ' Word wakker en
versterk het overige, dat sterven

Vs. **20.** Vs. 14; 2 Kon. IX:22. — Vs. **23.** Ps. VII:10; Jer. XI:20. — Vs. **24.** Vs. 20; Hand. XV: 28. — Vs. **25.** H. III:11. — Vs. **26**, **27.** Ps. II: 8, 9; Openb. III:21, XX:6; Luc. XXII:29; 2 Tim. II:12.

Vs. **27.** H. XII:5, XIX:15. — Vs. **28.** H. XXII: 16; Dan. XII.3; Matth. XIII:43.
Vs. **1.** H. I:20, 4, 16; Matth. VIII:22; Jac. II:17. — Vs. **2.** Ef. V:14; Luc. XXII:32.

20. *ik heb.* Gew. t. *ik heb eenige weinige dingen.*
de vrouw Jézabel. Bedoeld wordt eene vrouw, die eene profetische roeping voorwendde, ten einde aan de leer van Bileam en de Nicolaïeten (vs. 14, 15) ingang te verschaffen, en hier *Jézabel* genoemd naar de beruchte echtgenoot van koning Achab (vgl. 1 Kon. XXI:25, 26, 2 Kon. IX:22). And. lez. *uwe vrouw Jézabel.*
21. *ik heb haar tijd gegeven.* De verderfelijke werkzaamheid dezer vrouw had dus reeds eenigen tijd geduurd.
22. *ik werp haar op het krankbed,* d. i. ik zal haar, tot hare straf, met ziekte bezoeken.
die met haar overspel doen, d. i. die zich door haar tot afgoderij laten vervoeren (vs. 20). Vgl. H. XVII:1, 2.
in groote verdrukking. Men denke aan rampen van allerlei aard.
23. *hare kinderen,* d. i. hare volgelingen.
door de pest. Vgl. H. VI:8, Ezech. XXXIII:27. Gr. *door den dood.*
al de gemeenten, d. i. niet alleen de zeven gemeenten van Klein-Azië, maar ook al de overige. Vgl. op H. I:4.
die nieren en harten doorzoek. Zoo wordt de Heer hier genoemd, omdat het hier zonden geldt, die in 't verborgen bedreven of bemanteld werden met de drogredenen eener valsche vrijheid.
ik zal u geven enz., t. w. dengenen te Thyatíre, die zich door de valsche profetes (vs. 20) lieten verleiden.
24. *tot de overigen.* Gew. t. *en tot de overigen.*
die de diepten — kennen. De bedoeling schijnt te zijn: De aanhangers der valsche profetes beweren de *diepten,* b. v. der wijsheid of der godheid (vgl. Rom. XI:33), te kennen; maar hunne wetenschap is eigenlijk niets anders dan een kennen van de diepten des *satans* (vgl. vs. 9). And. denken bij de woorden: *gelijk zij zeggen,* aan de overigen in Thyatíre, zoodat deze van de aanhangers der profetes zeiden, dat zij de diepten des satans kenden.
24. *geen anderen last,* t. w. van geboden, waardoor hunne christelijke vrijheid zou beperkt worden (vgl. Hand. XV:28). And. *geen anderen last,* t. w. des lijdens, dan dien zij reeds te dragen hadden.
26, 27. Zij, die ten einde toe volhardden, zouden eens in de heerschappij van Christus over de weerstrevige heidenen deelen. Vgl. H. III:21, XX:6, Luc. XXII:29, Openb. XIX:15.
26. *mijne werken,* d. i. de werken, die ik van hem eisch.
28. *de morgenster,* d. i. een hemelschen luister, die hem doet schitteren als de morgenster. Vgl. H. XXII:16, Dan. XII:3, Matth. XIII:43.
29. Zie op vs. 7.
1. *aan den engel der gemeente.* Zie op H. II:1.
Sardes. Eene aanzienlijke stad in Lydië.
die de zeven geesten Gods... heeft. Christus wordt hiermede aangeduid als in wien de gansche volheid van Gods Geest woonde. Zie verder op H. I:4.
de zeven sterren. Zie op H. I:20.
dat gij den naam hebt van te leven, d. i. dat de roep van u uitgaat en gij den schijn draagt van ijverig en getrouw te zijn.
2. *Word wakker.* Tegenstelling van het voorafgaande: *gij zijt dood.* Vgl. Ef. V:14.
het overige, d. i. het overig deel der gemeente. And. het goede en lofwaardige, dat in u nog overig is.
dat sterven zou, d. i. als op sterven ligt. Gew. t. *dat sterven zal.*

zou; want ik heb uwe werken niet
volkomen bevonden voor mijnen God. '
3. Gedenk dan, hoe gij het ontvangen
en gehoord hebt, en bewaar het en
bekeer u. Indien gij dan niet wak-
ker wordt, zal ik komen als een dief,
en gij zult niet weten, op welk uur
4. ik over u kom. ' Maar gij hebt te
Sardes eenige weinige namen, die
hunne kleederen niet bevlekt hebben,
en zij zullen met mij in witte klee-
deren wandelen, omdat zij het waar-
5. dig zijn. ' Wie overwint, die zal met
witte kleederen bekleed worden, en
ik zal zijnen naam niet uitwisschen
uit het boek des levens, en ik zal
zijnen naam belijden voor mijnen Va-
der en voor zijne engelen.
6. Wie ooren heeft hoore, wat de Geest
tot de gemeenten zegt!
7. En schrijf aan den engel der ge-
meente te Philadelphia: Dit zegt de
Heilige, de Waarachtige, die den
sleutel Davids heeft, die opent en
niemand zal sluiten, en hij sluit en
8. niemand zal openen: ' Ik weet uwe
werken. Zie, ik heb eene geopende
deur voor u gegeven, die niemand
sluiten kan; want gij hebt kleine
kracht, en mijn woord hebt gij be-
waard, en mijnen naam hebt gij niet
9. verloochend. ' Zie, ik geef er u van
de synagoge des satans, die zeggen,
dat zij Joden zijn, en zij zijn het
niet, maar liegen; zie, ik zal ma-
ken, dat zij komen en zich neder-
buigen voor uwe voeten, en erken-
nen, dat ik u heb liefgekregen. '
10. Omdat gij het woord mijner volhar-
ding bewaard hebt, zal ik ook u be-
waren voor de ure der beproeving,
die over de geheele wereld komen
zal, om de bewoners der aarde te
11. beproeven. ' Ik kom spoedig. Houd
vast hetgeen gij hebt, opdat niemand
12. uwe kroon neme. ' Wie overwint, ik
zal hem tot een pilaar maken in den
tempel mijns Gods, en hij zal niet

Vs. **3**. H. II:5, 16, XVI:15; Matth. XXIV: 42—44; 1 Thess. V:2. — Vs. **4**. Vs. 5, H. VI:11, VII:9, XIX:8; Joh. XVII:24. — Vs. **5**. H. XIII: 8, XVII:8, XX:12, XXI:27; Ps. LXIX:29; Dan. XII:1; Fil. IV:3; Matth. X:32; Luc. XII: 8. — Vs. **6**. H. II:7.

Vs. **7**. H. I:20, VI:10; Jez. XXII:22; Job XII:14. — Vs. **8**. 1 Kor. XVI:9; 2 Kor. II:12; Kol. IV.3. — Vs. **9**. H. II:9; Jez. LX:14. — Vs. **10**. Matth. XXIV:13, 21. — Vs. **11**. H. I:3, II: 25, 10. — Vs. **12**. H. XXII:4, XXI:2, XIX:12; Jez. LVI:5; Ezech. XLVIII:35; Gal. IV:26.

2. *voor mijnen God*, d. i. in de oogen, in de schatting van mijnen God. Gew. t. *voor God.*

3. *hoe*, d. i. met welk eene belangstelling. Vgl. 1 Thess. I:6.

het, t. w. het evangelie.

zal ik komen. Zie op H. II:5.

4. *namen*, d. i. personen.

die — niet bevlekt hebben, d. i. die zich van de onder u heerschende zonden rein gehouden hebben.

witte kleederen, d. i. glanzig witte eergewaden. Het zinnebeeld van de reinheid en heerlijkheid, die voor de erfgenamen der hemelsche gelukzaligheid zijn weggelegd. Vgl. H. VI:11, VII:9, XIX:8.

omdat zij het waardig zijn. Vgl. H. XVI:6, XIV:13, Rom. II:6.

5. *zijnen naam — des levens.* De beeldspraak is wellicht ontleend aan de lijsten, die de overheid hield van de namen van al de burgers en waarop die der gestorvenen werden uitgewischt. Vgl. H. XIII:8, XVII:8, XX:12, Luc. X:20, Fil. IV:3.

zijnen naam belijden, d. i. hem als een der mijnen openlijk vermelden.

6. Zie op H. II:7.

7. *aan den engel der gemeente.* Zie op H. II:1.

Philadelphia. Eene stad in Lydië, ten oosten van Sardes gelegen.

die den sleutel Davids heeft. Met toespeling op Jez. XXII:22, waar de hofmeester Eljakim voorkomt als den sleutel hebbende van het huis van David, het koninklijk paleis, wordt Christus hier voorgesteld als den sleutel hebbende van het koninkrijk Gods, waarvan dat van David eene afschaduwing was. Vgl. op H. I:18.

8. *eene geopende deur*, d. i. ruime gelegenheid tot werkzaamheid voor de uitbreiding van het godsrijk. Vgl. vs. 9.

8. *kleine kracht.* De gemeente was klein en hare leden hadden weinig aanzien.

niet verloochend, t. w. onder de verdrukking, die u van de zijde der Joden trof. Vgl. vs. 9.

9. Door hunnen arbeid voor de uitbreiding van het godsrijk (zie op vs. 8) zou de Heer zulken, die vroeger hen verdrukten en daardoor toonden, dat zij geen echte Joden waren, maar veeleer eene *synagoge des satans* (zie op H. II:9), toebrengen tot de gemeente, zoodat zij aan deze, als het ware Israël, hulde zouden komen bewijzen. Vgl. Jez. LX:14.

zich nederbuigen. Zie op Matth. VIII:2.

10. *het woord mijner volharding*, d. i. het woord des evangelies, dat onder verdrukking, in navolging van Christus, volharding eischt.

u bewaren voor de ure der beproeving enz. Van de jammeren, die in aantocht waren, zouden zij verschoond blijven (vgl. H. VII:3, IX:4). And. meenen, dat zij er wel in deelen zouden, maar dat hun geloof er niet onder zou verloren gaan.

om de bewoners — te beproeven. Deze zouden hierdoor tot bekeering kunnen komen, maar er zich ook onder kunnen verharden. Vgl. H. XI:13, IX:20, 21.

11. *Ik kom.* Gew. t. *Zie, ik kom.*

opdat niemand uwe kroon neme, d. i. opdat de voor u bestemde kroon niet voor u verloren ga door den invloed van eenigen verleider. Vgl. H. II:10.

12. *tot een pilaar ... in den tempel mijns Gods.* Gelijk de christenheid op aarde (1 Kor. III:16, 1 Petr. II:5), zoo wordt ook het hemelsch godsrijk vergeleken bij een door God gestichten en hem gewijden tempel, waarvan de overwinnaars in den strijd des levens de *pilaren* zijn, d. i. waarin zij eene belangrijke plaats innemen.

meer daar uitgaan, en ik zal op hem
schrijven den naam mijns Gods en
den naam van de stad mijns Gods,
van het nieuwe Jeruzalem, dat van
mijnen God uit den hemel nederdaalt,
en mijnen nieuwen naam.
13. Wie ooren heeft hoore, wat de Geest
tot de gemeenten zegt!
14. En schrijf aan den engel der gemeente
te Laodicéa: Dit zegt de
Amen, de trouwe en waarachtige
getuige, het begin der schepping
15. Gods: ' Ik weet uwe werken, dat
gij noch koud zijt noch heet. Och
16. of gij koud waart of heet! ' Zoo dan,
omdat gij lauw zijt, en noch heet
noch koud, zal ik u uit mijnen
17. mond spuwen. ' Omdat gij zegt: Ik
ben rijk en heb mij verrijkt en aan
niets heb ik gebrek, en niet weet,
dat gij zijt een ellendige en beklagenswaardige,
en arm en blind en
18. naakt, ' zoo raad ik u van mij te
koopen goud, door vuur gezuiverd,
opdat gij rijk moogt worden; en
witte kleederen, opdat gij u kleedt
en de schande uwer naaktheid niet
openbaar worde; en zalf, om uwe
oogen te zalven, opdat gij moogt
19. zien. ' Zoovelen ik bemin, bestraf en
tuchtig ik: wees dan ijverig en be-
20. keer u. ' Zie, ik sta voor de deur
en klop aan; indien iemand mijne
stem hoort en de deur opendoet, ik
zal tot hem binnenkomen en maaltijd
met hem houden en hij met mij. '
21. Wie overwint, ik zal hem geven met
mij te zitten op mijnen troon, evenals
ik overwonnen heb en met mijnen
Vader zit op zijnen troon.
22. Wie ooren heeft hoore, wat de
Geest tot de gemeenten zegt!

HOOFDSTUK IV.

Johannes aanschouwt in den hemel Gods heerlijkheid (vs. 1—8) en hoort het lied der eere, dat Gode wordt toegezongen (vs. 9—11).

1. Daarna zag ik, en zie, in den

Vs. **13**. H. II:7. — Vs. **14**. H. I:20, 5; 2 Kor. I:20; Kol. I:15, 16. — Vs. **17**. 1 Kor. IV:8; Joh. IX:40, 41. — Vs. **18**. Jez. LV:1; Openb. III:5; 1 Joh. II:27.

Vs. **19**. Spr. III:12; Hebr. XII:6. — Vs. **20**. Joh. XIV:23. — Vs. **21**. H. II:26, 27; Matth. XIX:28; Hebr. XII:2. — Vs. **22**. H. II:7.
Vs. **1**. H. XV:5, I:10, 19.

12. *ik zal op hem schrijven* enz. Christus zou de overwinnaars voor aller oog kenbaar maken als Gode en hem toebehoorende en als burgers van het nieuwe Jeruzalem.
op hem, t. w. op zijn voorhoofd. Vgl. H. XIV:1.
den naam mijns Gods. Zie H. I:4, 8.
den naam van de stad mijns Gods. Misschien eene toespeling op Ezech. XLVIII:35, waar de naam van het nieuwe Jeruzalem is „de Heer is aldaar”. Vgl. Openb. XXI:22—27.
mijnen nieuwen naam. Zie H. XIX:12 en de aant. ald. And. vergelijken H. XIX:16.
13. Zie op H. II:7.
14. *aan den engel der gemeente.* Zie op H. II:1.
Laodicéa, zuidoostelijk van Philadelphia gelegen. Vgl. op Kol. IV:13.
de Amen, d. i. de Waarachtige.
de trouwe — getuige. Zie op H. I:5.
het begin der schepping Gods, d. i. hij, door wien al wat bestaat het begin van zijn bestaan verkregen heeft.
15, 16. De *kouden* zijn hier zulken, die vijandig tegen het evangelie overstaan; de *heeten* zulken, die van geestdrift en liefde er voor gloeijen; de *lauwen* zijn zulken, die het evangelie, dat zij belijden, niet waarlijk liefhebben, zonder er nogtans vijandig tegenover te staan. And. merken de *heeten* als zulken aan, bij wie de geestdrift voor het evangelie in dweepzucht ontaardt.
15. *Och of gij koud waart.* Wie het evangelie vijandig is, zal er nog eer geheel voor te winnen zijn dan een onverschillige.
15. *heet.* Zie op vs. 15, 16.
16. *zal ik u — spuwen*, als een lauwen drank, waarvan men walgt.
17. *Ik ben rijk — gebrek.* Met drieërlei en steeds sterker uitdrukking wordt hier het ijdel vertrouwen op ingebeelden rijkdom aan geestelijke goederen geschetst.
18. *zoo raad ik u — gezuiverd.* Opwekking, om te trachten naar de proefhoudende wijsheid en deugd, die zij door Christus deelachtig zouden worden.
witte kleederen. Vgl. op vs. 4.
zalf. Zinnebeeld van de gaven des Heiligen Geestes, waardoor de oogen des harten geopend worden. Vgl. Ef. I:18, 1 Joh. II:27.
19. *bestraf en tuchtig ik.* Bij het eerste denke men aan berisping en vermaning, bij het tweede aan rampen, die tot loutering beschikt worden. Vgl. Hebr. XII:6—11.
wees.. ijverig, in plaats van lauw (vs. 16).
20. Men vindt hier de aankondiging van 's Heeren spoedige wederkomst, en de belofte, dat zij, die getrouw bevonden worden, in zijne gemeenschap zullen leven. Vgl. H. XIX:7—9, Matth. XXV:1—10. And. achten bedoeld, dat Christus zich door zijn woord en Geest aanmeldt bij hart en geweten, opdat men hem toegang verleene en met hem in levensgemeenschap trede.
21. *met mij — op mijnen troon*, d. i. in de heerlijkheid mijner heerschappij te deelen. Vgl. Matth. XIX:28, Joh. XVII:22, 24.
22. Zie op H. II:7.
1. *Daarna*, d. i. na het gezicht, H. I:10—III:22 vermeld.

hemel was eene deur geopend, en de
eerste stem, die ik als eene bazuin
met mij had hooren spreken, zeide:
Kom hier op, en ik zal u toonen
hetgeen hierna geschieden moet. '
2. Terstond was ik in den geest; en
zie, in den hemel stond een troon,
3. en op dien troon zat iemand. ' En
die er op zat, was van aanzien aan
jaspis- en sardersteen gelijk; en rond-
om den troon was een regenboog,
4. van aanzien den smaragd gelijk. ' En
rondom den troon waren vier en
twintig tronen; en op die tronen
zag ik vier en twintig oudsten zit-
ten, bekleed met witte kleederen,
en gouden kronen op hunne hoof-
5. den. ' En van den troon gingen
bliksemstralen uit en geluiden en
donderslagen; en vóór den troon
brandden zeven lampen van vuur,
welke de zeven geesten Gods zijn. '
6. En vóór den troon was als eene gla-
zen zee, aan kristal gelijk; en in het
midden des troons en rondom den
troon waren vier dieren, vol oogen
7. van voren en van achteren. ' En het
eerste dier was een leeuw gelijk, en
het tweede dier een kalf gelijk, en
het derde dier had het aangezicht
als van een mensch, en het vierde
dier was een vliegenden arend gelijk. '
8. En de vier dieren, van wie elk zes
vleugels had, waren rondom en van
binnen vol oogen; en zij hadden dag
en nacht geen rust, zeggende: Hei-
lig, heilig, heilig is de Heere God,
de Almachtige, die was en die is
9. en die komt! ' En wanneer de die-
ren heerlijkheid en eer en dankzeg-
ging geven aan hem, die op den
troon zit, die leeft tot in alle eeu-
10. wigheid, ' dan vallen de vier en
twintig oudsten neder voor hem, die
op den troon zit, en aanbidden hem,
die leeft tot in alle eeuwigheid, en

Vs. 2, 3. Ezech. I:26, 28; Dan. VII:9, 10. — Vs. 3. H. I:16, X:1. — Vs. 4. H. V:5, VII:13, III:21; Jez. XXIV:23. — Vs. 5. H. VIII:5, XI:19, XVI:18; Ps. XVIII:14—16; Openb. I:4, V:6. Vs. 6—8. Ezech. I:5—11; Dan. VII:3—7. — Vs. 6. H. XV:2, XXII:1; Ezech. I:22, X:12. — Vs. 8. Jez. VI:2, 3; Openb. I:4, 8. — Vs. 10. Vs. 4, H. V:8, XIX:4.

1. *in den hemel was eene deur.* De hemel is hier gedacht als het paleis of de tempel, waarin God woont. Vgl. Ps. XI:4, XVIII:7.

de eerste stem. Zie H. I:10, en de aant. ald.

2. *was ik in den geest.* De geestvervoering, waarin Johannes reeds verkeerde (H. I:10), steeg nog hooger, zoodat hij als in den hemel verplaatst werd. Vgl. Ezech. XI:5, 2 Kor. XII:2.

3. *die er op zat — sardersteen gelijk.* Eenigszins in onderscheiding van de profeten des O. T. (zie Jez. VI:1, 5, Ezech. I:26, Dan. VII:9), zegt Johannes niet, dat hij God zelven aanschouwde, maar enkel, dat hij een heerlijken glans zag, te vergelijken met het in elkander vonkelen van twee edelgesteenten.

jaspis- en sardersteen. Het eerste is een edelgesteente van groene of van roodachtige kleur, dat met den smaragd overeenkomst heeft; het laatste is vleeschkleurig. Vgl. Exod. XXVIII:20.

rondom den troon enz. Om den troon heen welfde zich een boog, die de gedaante had van een regenboog, doch de groenachtige kleur van den smaragd. Een zinnebeeld van Gods ontfermende liefde. Vgl. Gen. IX:11—17.

4. *vier en twintig oudsten.* Hier en elders in dit boek de vertegenwoordigers van de gansche gemeente der ware geloovigen, zoowel onder het O. als onder het N. Verbond, en *vier en twintig* in getal, omdat de twaalf aartsvaders de gemeente van Israël en de twaalf apostelen de christelijke gemeente vertegenwoordigen (vgl. H. XXI:12, 14). And. denken hier aan vertegenwoordigers alleen van de christelijke gemeente en achten met het getal vier en twintig de verdubbeling aangeduid van de gemeente uit Israël door de toebrenging der heidenen.

witte kleederen . . . gouden kronen. De eersten zijn een zinnebeeld van heiligheid en heerlijkheid, de laatsten van koninklijke heerschappij.

5. *bliksemstralen — donderslagen.* Zinnebeelden van Gods almacht en vreeselijke majesteit, welker uitwerkselen onafscheidelijk zijn van iedere openbaring, die van Gods troon uitgaat.

geluiden. Men denke aan het geloei van stormwinden.

zeven lampen van vuur. Toespeling op den kandelaar met zeven lampen in den tabernakel.

de zeven geesten Gods. Zie op H. I:4.

6. *als eene glazen zee.* Hetgeen Johannes vóór den troon zag, was gelijk aan eene glazen, kristalheldere zee. Men denke hier, volgens H. XV:2, XXII:1, aan het levend water, dat van den troon Gods uitgaat. Gew. t. *eene glazen zee.*

in het midden des troons enz. Men stelle zich de gedaante van den troon voor als die van eene halve maan, en de vier dieren zóó geplaatst, dat één zich bevond aan de binnenzijde en de drie andere aan de buitenzijde van den troon.

vier dieren. Gr. *vier levende* (wezens). Deze vier dieren, ontleend aan Ezech. I en te vergelijken met de serafs, Jez. VI, komen hier en elders in dit boek voor als de vertegenwoordigers van de gansche bezielde schepping. Dit wordt zoowel door hun aard als door hun getal aangeduid. Vgl. Ps. XIX:2—4, CIII:22, CXLVIII.

vol oogen. Aanduiding van onafgebroken opmerkzaamheid op hetgeen God doet.

8—11. In de vier dieren en de oudsten bezingt de gansche bezielde schepping en de gemeente der ware geloovigen den lof van God als den Schepper, gelijk later, H. V:8—10, den lof van Jezus als den Verlosser.

8. *die was — komt.* Zie op H. I:4.

9. *wanneer*, d. i. zoo dikwijls als.

10. *de vier en twintig oudsten.* Zie op vs. 4.

werpen hunne kronen vóór den
11. troon, zeggende: ' Gij, onze Heer
en God, zijt waardig te ontvangen
de heerlijkheid en de eer en de
kracht; want gij hebt alle dingen
geschapen, en door uwen wil waren
zij, en werden zij geschapen!

HOOFDSTUK V.

Johannes ziet in de hand van God een boek met zeven zegels (vs. 1—4). Het Lam neemt dat boek, om het te openen (vs. 5—7). De gansche hemel is vol van aanbidding (vs. 8—14).

1. En ik zag op de rechterhand van
hem, die op den troon zat, een
boek, beschreven van binnen en van
achteren, met zeven zegels verzegeld. '
2. En ik zag een sterken engel, die
met luide stem uitriep: Wie is
waardig het boek te openen en zijne
3. zegels te verbreken? ' En niemand
in den hemel, noch op de aarde,
noch onder de aarde, kon het boek
4. openen noch het inzien. ' En ik weende
zeer, dat niemand waardig bevonden
was, om het boek te openen of het
5. in te zien. ' En een uit de oudsten
zeide tot mij: Ween niet! Zie,
de leeuw uit den stam Juda heeft
overwonnen, de wortel Davids, hij
is 't, die het boek en zijne zeven
zegels opent.
6. En ik zag in het midden van den
troon en van de vier dieren en in
het midden van de oudsten een lam
staan als geslacht, met zeven hoornen
en zeven oogen, welke de zeven gees-
ten Gods zijn, die uitgezonden worden
7. over de gansche aarde. ' En het kwam
en nam het uit de rechterhand van
8. hem, die op den troon zat. ' En
toen het dat boek genomen had, vie-
len de vier dieren en de vier en
twintig oudsten voor het Lam neder,
elk met een citer en gouden schalen

Vs. **11.** H. V:12, X:6.
Vs. **1.** H. IV:2; Ezech. II:9, 10; Dan. XII:4, 9; Ps. CXXXIX:16. — Vs. **2.** Ps. CIII:20. — Vs. **3.** Vs. 13; Fil. II:10. — Vs. **5.** H. XXII:16; Gen. XLIX:9, 10; Jez. XI:10, LIII:2; Rom. XV:12.
Vs. **6.** H. IV:4, 6, V:9, 12, XIII:8; Jez. LIII:7; Joh. I:29, 36; 1 Petr. I:19; Openb. I:4, III:1, IV:5; Zach. III:9, IV:10. — Vs. **8.** H. XIV:2, XV:2, VIII:3; Ps. CXLI:2; Ezech. VIII:11.

10. *werpen hunne kroonen vóór den troon.* Betooning van diepen eerbied.
11. *onze Heer en God.* Gew. t. *Heer!*
de kracht. Zie op H. I:6.
waren zij, d. i. zijn zij tot het aanzijn gekomen. Gew. t. *zijn zij.*
1. *op de rechterhand*, d. i. op de geopende vlakke rechterhand (vgl. H. XX:1), het boek als aanbiedende en wachtende, of iemand kwam om het te openen.
een boek — van achteren. Men denke aan een blad perkament, om eene staaf opgerold en aan de buiten- en binnenzijde beschreven (zie op Luc. IV:17). Deze inhoudrijke boekrol is het zinnebeeld van Gods raadsbesluit ten aanzien der toekomst. Vgl. H. I:1, IV:1, Exod. XXXII:32, Ps. CXXXIX:16.
met zeven zegels verzegeld. Zinnebeeld van de diepe verborgenheid van Gods raad, zoolang die door Christus nog niet was bekend gemaakt. Zie verder op H. I:4.
2. *een sterken engel*, wiens kracht hem eene stem gaf, die door allen, in den hemel en op aarde, kon worden gehoord. Vgl. Ps. CIII:20.
waardig, t. w. door zijne persoonlijke hoedanigheid, en daardoor in staat om het boek te openen. Vgl. vs. 3.
3. *niemand — onder de aarde*, d. i. geen engel in den hemel, geen mensch op aarde, en geen van het ligchaam gescheiden ziel in het doodenrijk.
4. *ik weende zeer.* Johannes vreesde, dat het boek verzegeld en zijn inhoud hem onbekend zou blijven.
te openen. Gew. t. *te openen en te lezen.*
5. *de oudsten.* Zie op H. IV:4.
de leeuw uit den stam Juda, d. i. de machtige heerscher, die uit Juda's stam zou voortkomen. Vgl. Gen. XLIX:9.
5. *heeft overwonnen*, d. i. heeft in het volbrengen van het werk, hem door God opgedragen, over allen tegenstand de zege behaald. Vgl. Joh. XVII:4, XIX:30.
de wortel Davids, d. i. de Messias, uit het geslacht van David voortgesproten. Vgl. Jez. XI:10, 1, LIII:2, Rom. XV:12.
hij is — opent. Gew. t. *om het boek te openen en zijne zeven zegels te verbreken.*
6. *ik zag.* Gew. t. *ik zag, en zie.*
een lam staan als geslacht. Het *lam* is eene zinnebeeldige aanduiding van Christus, naar Jez. LIII:7. Dat het *stond*, wijst op de herleving van Christus uit de dooden (H. I:18); en dat het zich vertoonde als *geslacht*, geeft te kennen, dat het nog de litteekenen der ondergane slachting droeg.
zeven hoornen. Zinnebeeld van groote macht. Vgl. H. XVII:3.
zeven oogen. Zinnebeeld van uitgestrekte wetenschap.
de zeven geesten Gods. Zie op H. I:4.
7. *nam het* enz., als daartoe het recht hebbende. Vgl. vs. 5, 9. Gew. t. *nam het boek* enz.
8. *elk met* enz. Ieder van de oudsten had in de eene hand een citer of harp, om zijn lofgezang met snarenspel te begeleiden (vgl. H. XIV:2, 3, XV:2, 3, Ps. CL:3), en in de andere eene schaal vol reukwerk. Het reukwerk is het zinnebeeld van de gebeden der christenen, die een Gode welgevallig offer zijn, en dat offer wordt Gode toegebracht door de oudsten, als de vertegenwoordigers der verloste menschheid (vgl. op H. IV:4).

vol reukwerk, welke de gebeden der
9. heiligen zijn. ' En zij zongen een
nieuw lied, zeggende: Gij zijt waar-
dig het boek te nemen en zijne ze-
gels te openen; want gij zijt geslacht
en hebt er met uw bloed Gode ge-
kocht uit alle geslachten en talen en
10. natiën en volken, ' en gij hebt hen
gemaakt tot een koninkrijk en tot
priesters, en zij zullen koningen zijn
11. op aarde! ' En ik zag, en ik hoorde
rondom den troon en de dieren en
de oudsten eene stem van vele enge-
len, en hun getal was tien duizend-
maal tien duizend en duizendmaal
12. duizend; ' en zij zeiden met luide
stem: Het lam, dat geslacht is, is
waardig te ontvangen de kracht en
rijkdom en wijsheid en sterkte en
13. eer en heerlijkheid en lof! ' En alle
schepsel in den hemel, en op de
aarde, en onder de aarde, en in de
zee, en allen, die daarin zijn, hoor-
de ik zeggen: Hem, die op den
troon zit, en het Lam zij de lof en
de eer en de heerlijkheid en de
14. kracht tot in alle eeuwigheid! ' En
de vier dieren zeiden amen, en de
oudsten vielen neder en aanbaden.

HOOFDSTUK VI.

Het Lam opent achtereenvolgens de zes eerste zegels (vs. 1—14). De bewoners der aarde vluchten voor den toorn des Lams (vs. 15—17).

1. En ik zag, toen het Lam een van
de zeven zegels opende, en een uit
de vier dieren hoorde ik zeggen als
2. eene stem des donders: Kom! ' En
ik zag, en zie, een wit paard, en
die daarop zat had een boog, en
hem werd eene kroon gegeven, en
hij ging uit als overwinnaar en om
3. te overwinnen. ' En toen het 't twee-
de zegel opende, hoorde ik het twee-
4. de dier zeggen: Kom! ' En er ging
een ander, een ros paard uit, en

Vs. **9**. H. XIV:3, I:5; 1 Petr. I:18, 19; Dan. III:4. — Vs. **10**. H. I:6, XX:6; Exod. XIX:6; 1 Petr. II:5, 9. — Vs. **11**. Dan. VII:10. — Vs. **12**. H. IV:11.

Vs. **14**. H. IV:9, 10, XIX:4; Neh. V:13; 1 Kor. XIV:16.

Vs. **1**. H. X:3. — Vs. **2**. H. XIX:11, III:21, V:5; Ps. XLV:5, 6. — Vs. **4**. 2 Kon. III:22, 23; Matth. XXIV:7, 8.

8. *der heiligen.* Zóó worden de christenen in dit boek doorgaans genoemd.

9, 10. *hebt er ... hen ... tot een koninkrijk ... en zij.* Gew. t. *hebt ons ... ons ... tot koningen ... en wij zullen.*

9. *zij zongen*, t. w. de oudsten.

een nieuw lied, nieuw van wege den inhoud.

10. Zie op H. I:6.

11—14. Het lofgezang van de oudsten (vs. 9, 10) wordt beantwoord door het lofgezang der engelen (vs. 12) en dat der gansche bezielde schepping (vs. 13), waarna de vier dieren, als de vertegenwoordigers der bezielde schepping (vgl. op H. IV:6), het geheel met hun amen besluiten en bekrachtigen (vs. 14).

11. *zag ... hoorde.* Johannis zag de engelenschaar, wier stem hij hoorde.

hun getal was enz. Het hier opgegeven getal duidt de engelenschaar als ontelbaar aan. Vgl. H. VII:9.

12. *de kracht — lof.* Het zevental dezer woorden wijst hier op de volkomenheid van Christus, gelijk H. VII:12 op die van God. Vgl. op H. I:4.

de kracht — sterkte, d. i. de openlijke erkenning van zijne kracht enz. Vgl. op H. I:6.

rijkdom. Aanduiding van algenoegzaamheid. Vgl. Hand. XVII:25.

13. *alle schepsel — daarin zijn*, d. i. al wat in het gansche gebied der schepping leeft. Zie verder op vs. 3.

Hem, die op den troon zit, en het Lam enz. Hier smelten het lofgezang aan God (H. IV) en dat aan het Lam tot één loflied samen.

14. *aanbaden.* Gew. t. *aanbaden hem, die leeft tot in alle eeuwigheid.*

1. *ik zag* enz. Telkens, als het Lam een der zeven zegels verbrak, werd een gedeelte van Gods raad, in het boek beschreven (vgl. op H. V:1), openbaar en voor Johannes in een gezicht aanschouwelijk gemaakt.

1. *de zeven zegels.* Gew. t. *de zegels.*

een uit de vier dieren enz. Dat bij de opening van de vier eerste zegels telkens een van de vier dieren optreedt (vgl. vs. 3, 5, 7), duidt waarschijnlijk aan, dat de vier eerste gezichten tot de gansche schepping betrekking hebben. Vgl. op H. IV:6.

Kom! Gew. t. *Kom en zie!* Zóó ook vs. 3, 5, 7.

2. Deze voorstelling van een ruiter op een wit paard en met eene kroon op het hoofd is waarschijnlijk ontleend aan een zegepralenden romeinschen veldheer; en dat hij met een *boog* gewapend is, duidt wellicht aan, dat hij ook uit de verte zijnen vijand treft (vgl. Ps. XLV:5, 6). Daar Christus H. XIX:11 geteekend wordt als zittende op een wit paard, kan men aan dezen denken. And. achten hier de veroveringszucht van het oude Rome aangeduid.

hij ging uit, d. i. trad als 't ware uit het boek met de zeven zegels te voorschijn.

en om te overwinnen, zoodat hij bij reeds behaalde overwinningen nieuwe voegen zou.

3. *Kom!* Hier, en zóó ook vs. 5 en 7, wordt ondersteld, dat Johannes bij het ophouden van het vorige gezicht teruggetreden was.

4—8. Hier wordt gedoeld op de jammeren, die de wederkomst van Christus zouden voorafgaan (H. III:10), en wel op oorlog (vs. 4), hongersnood (vs. 5, 6) en groote sterfte (vs. 7, 8). Vgl. Matth. XXIV:6—8.

4. *er ging ... uit.* Zie op vs. 2.

ros, of *rood.* De kleur van bloed.

hem, die daarop zat, werd het gegeven van de aarde den vrede te nemen, en dat ze elkander zouden slachten; en hem werd een groot zwaard gegeven.
5. En toen het 't derde zegel opende, hoorde ik het derde dier zeggen: Kom! En ik zag, en zie, een zwart paard, en die daarop zat, had eene
6. weegschaal in zijne hand. ' En in het midden van de vier dieren hoorde ik eene stem zeggen: Een maatje tarwe voor een denarie, en drie maatjes gerst voor een denarie; en beschadig de olie en den wijn niet!
7. En toen het 't vierde zegel opende, hoorde ik het vierde dier zeg-
8. gen: Kom! ' En ik zag, en zie, een vaal paard; en die daarop zat, zijn naam was de Dood, en het doodenrijk volgde achter hem, en hun werd macht gegeven over het vierde deel der aarde, om te dooden met zwaard, en met honger, en met pest, en door de wilde dieren der aarde.
9. En toen het 't vijfde zegel opende, zag ik onder het altaar de zielen dergenen, die geslacht waren om het woord Gods en om de getuigenis,
10. die zij hadden. ' En zij riepen met luide stem, zeggende: Hoe lang, o Heer, o heilige en waarachtige! oordeelt en wreekt gij ons bloed niet
11. aan de bewoners der aarde? ' En aan een iegelijk hunner werd een wit staatsiekleed gegeven; en hun werd gezegd, dat zij zich nog een korten tijd rustig moesten houden, totdat ook hunne mededienstknechten en hunne broeders voltallig zouden geworden zijn, die gedood zouden worden, evenals zij.
12. En ik zag, toen het 't zesde zegel opende, en er ontstond eene groote aardbeving, en de zon werd zwart als een haren zak, en de geheele
13. maan werd als bloed, ' en de sterren des hemels vielen op de aarde, gelijk een vijgeboom zijne onrijpe vijgen afwerpt, als hij door een hevigen

Vs. **5**. Lev. XXVI : 26; Ezech. IV : 16. — Vs. **6**. H. X : 4, 8, XIV : 13, XVIII : 4, VII : 3, IX : 4; Matth. XXIV : 7. — Vs. **8**. H. XX : 13; Jer. XXI : 7; Ezech. XIV : 21.

Vs. **9**. H. VIII : 3, 4, XX : 4, XII : 17. — Vs. **10**. Hab. I : 2; Ps. XIII : 2, 3. — Vs. **11**. H. VII : 9. — Vs. **12**. Jez. L : 3; Ezech. XXXII : 7; Joël II : 31; Matth. XXIV : 29. — Vs. **13**, **14**. Jez. XXXIV : 4.

4. *gegeven*, t. w. door God, wiens raad volbracht wordt in al wat er geschiedt. Vgl. Hand. IV : 27, 28.
5. *een zwart paard.* De zwarte kleur wijst op de vreeselijkheid der plaag, die komen zou. Vgl. vs. 12.
eene weegschaal in zijne hand. In tijden van groote schaarschte worden de levensmiddelen zorgvuldig afgewogen. Vgl. Lev. XXVI : 26, Ezech. IV : 16.
6. *Een maatje.* Het grieksche woord duidt eene maat aan, die gerekend werd juist zooveel te bevatten, als een mensch voor zijn dagelijksch voedsel noodig had.
voor een denarie. Een denarie, het gewone dagloon eens arbeiders (vgl. op Matth. XX : 2), kon niet verder strekken dan tot aankoop van het noodige voedsel voor éénen dag en voor een enkel persoon.
beschadig de olie en den wijn niet. Daar deze in het Oosten gerekend worden tot de levensbehoeften te behooren, wordt hier gewezen op een middel tot verzachting van den nood, dat niet alleen den rijken, maar ook den armen ten goede zou komen.
8. *vaal.* De kleur van den dood.
het doodenrijk volgde hem. Omdat de dood de opneming in het doodenrijk ten gevolge heeft, wordt hier het doodenrijk als een persoon voorgesteld, die den dood volgt.
gegeven. Zie op vs. 4.
het vierde deel der aarde. Slechts een gedeelte van het menschdom zou door deze plaag getroffen worden.
pest. Zie op H. II : 23.
9. In den hemelschen tempel stond een brandofferaltaar, en *onder* dat altaar, d. i. aan den voet er van (Lev. IV : 7), zag Johannes de afgescheiden zielen van hen, die om hun geloof gedood waren.
9. *het woord Gods*, d. i. het evangelie, dat zij beleden.
de getuigenis, t. w. van Jezus (H. I : 2, 9), hetgeen Jezus, als de getrouwe getuige (H. I : 5), getuigd, d. i. gesproken, bekend gemaakt had. And. verstaan dit van eene getuigenis in hun binnenste, dat zij Jezus waarlijk toebehoorden.
die zij hadden, d. i. die zij bezaten en waaraan zij getrouw gebleven waren.
10. Sommigen achten de hier voorkomende bede om wraak in tegenspraak met den geest van Jezus (Matth. V : 44, Luc. XXIII : 34). And. zien hier enkel het vurig verlangen uitgedrukt, dat Gods rechtvaardigheid zich openbare tot Gods eigen verheerlijking.
Hoe lang. De jammeren, vs. 4—8 vermeld, waren dus de eigenlijke wraakoefening nog niet, maar slechts voorloopige strafgerichten.
o heilige en waarachtige! Gods *heiligheid* wordt hier vermeld, omdat hij rechtvaardig oordeelt (H. XIX : 2), en zijne *waarachtigheid*, omdat hij zijn woord gestand doet.
11. Dit *staatsiekleed* duidt aan, dat zij reeds aanvankelijk de zaligheid genoten. Vgl. H. XIV : 13.
nog een korten tijd. Spoedig toch zou de Heer wederkomen (zie op H. I : 1) en hen aan hunne vijanden wreken.
totdat ook hunne mededienstknechten enz. Eerst zouden nog vele andere belijders van Christus den marteldood ondergaan.
12—14. In overeenstemming met de verwachting, dat bij de wederkomst van Christus alle dingen nieuw zouden worden (2 Petr. III : 12, 13), rekende men den ondergang van den hemel en de aarde onder hare laatste voorteekenen.

14. wind geschud wordt; ' en de hemel
week weg als een boek, dat opgerold
wordt, en alle bergen en eilanden
werden van hunne plaats gerukt. '
15. En de koningen der aarde, en de
grooten, en de krijgsoversten, en de
rijken, en de machtigen, en alle
dienstknechten en vrijen verborgen
zich in de spelonken en in de rot-
16. sen der bergen; ' en zij zeiden tot
de bergen en de rotsen: Valt op
ons en verbergt ons voor het aange-
zicht van hem, die op den troon
zit, en voor den toorn des Lams; '
17. want de groote dag zijns toorns is
gekomen, en wie kan bestaan?

HOOFDSTUK VII.

Alvorens het zevende zegel wordt geopend, worden de dienstknechten van God uit alle stammen van Israël, honderd vier en veertig duizend in getal, verzegeld (vs. 1—8). Er vertoont zich voor den troon van God eene ontelbare schare uit alle volken der aarde (vs. 9—12), die, uit de groote verdrukking gekomen, God dienen in zijnen tempel, dag en nacht (vs. 13—17).

1. En daarna zag ik aan de vier hoe-
ken der aarde vier engelen staan,
die de vier winden der aarde vast-
hielden, opdat er geen wind zou
waaijen op de aarde, noch op de
2. zee, noch tegen eenigen boom. ' En
ik zag een anderen engel opkomen
van den opgang der zon, die het
zegel des levenden Gods had, en hij
riep met luide stem tot de vier en-
gelen, aan wie gegeven was de aarde
3. en de zee te beschadigen, ' zeggen-
de: Beschadigt de aarde, noch de
zee, noch de boomen, totdat wij de
dienstknechten onzes Gods verzegeld
4. hebben aan hunne voorhoofden. ' En
ik hoorde het getal der verzegelden,
honderd vier en veertig duizend ver-
zegelden uit alle stammen der kinde-
5. ren Israëls. ' Uit den stam Juda
twaalf duizend verzegelden, uit den
stam Ruben twaalf duizend, uit
6. den stam Gad twaalf duizend, ' uit
den stam Azer twaalf duizend, uit
den stam Náftali twaalf duizend, uit
den stam Manasse twaalf duizend, '
7. uit den stam Simeon twaalf duizend,

Vs. 14. H. XVI : 20. — Vs. 15. H. XIX : 18; Jez. II : 19. — Vs. 16. H. IX : 16, V : 13; Hoz. X : 8; Luc. XXIII : 30. — Vs. 17. Jez. LXIII : 4; Joël I : 15; Nah. I : 6; Mal. III : 2.

Vs. 1. H. XX : 8; Jer. XLIX : 36; Dan. VII : 2; Zach. VI : 5. — Vs. 3. H. IX : 4; Ezech. IX : 4. — Vs. 4. H. XIV : 1.

14. *als een boek — opgerold wordt.* Hierbij wordt het verdwijnen van den hemel vergeleken, omdat deze zich aan het oog voordoet als een uitgespannen doek. Vgl. Jez. XL : 22, Ps. CIV : 2.

15. Allerlei bewoners der aarde (vs. 10) worden hier opgesomd, om te doen uitkomen, dat noch het bezit, noch ook het gemis van uitwendige voorrechten tegen den algemeenen nood beveiligen zou.

16, 17. Zie op Luc. XXIII : 30.

1. *daarna.* De twee gezichten, vs. 1—8 en vs. 9—17 beschreven, vormen eene soort van tusschenbedrijf tusschen de opening van het zesde en die van het zevende zegel.

de vier hoeken der aarde. Bedoeld zijn de vier hemelstreken, vanwaar de vier hoofdwinden komen, evenals wij ook nu nog zeggen, dat de wind uit dezen of genen hoek waait.

die de vier winden — vasthielden. Men denke aan vernielende stormwinden, of, volgens and., aan jammeren, die als een vernielende stormwind komen zouden. De vier winden zijn hier gedacht als reeds van hunne hemelstreek uitgegaan, maar bij hunne nadering tot de aarde door de vier engelen tegengehouden.

2. *van den opgang der zon,* d. i. van het oosten, als zinnebeeld van het goede, dat hij aanbrengt.

het zegel des levenden Gods, t. w. om er Gods dienstknechten meê te verzegelen (vs. 3). God wordt hier voorgesteld als een koning, die een zegel heeft, waarin zijn naam gegrift staat, en de *levende* genoemd, als die machtig is de belofte, in de verzegeling opgesloten, te vervullen.

te beschadigen, t. w. door middel van de vier winden.

3. *wij.* Dit onderstelt, dat de engel in het werk der verzegeling door andere engelen werd bijgestaan.

de dienstknechten onzes Gods, d. i. de trouwe belijders van Jezus, dienstknechten van denzelfden God, dien ook de engelen dienen. Vgl. H. I : 1, XIX : 10, XXII : 9.

verzegeld hebben. De verzegeling moest dienen, om hen te kenmerken als zulken, die bij de aanstaande jammeren verschoond zouden blijven (H. IX : 4), of, volg. and., als zulken, die bij de aanstaande jammeren voor afval bewaard zouden worden. Vgl. op H. III : 10.

4. *honderd vier en veertig duizend.* Een rond getal ter aanduiding van eene zeer groote menigte. Het getal twaalf ligt daarbij te grond met het oog op de twaalf stammen van Israël; en dat er uit elken stam twaalf duizend waren, duidt wellicht aan, dat zij allen gelijkelijk aan Gods genade deel hadden.

uit alle stammen der kinderen Israëls. Hiermede werden de verzegelden aangeduid als behoorende tot de christenen uit de Joden. And. achten, behalve deze, ook die uit de heidenen bedoeld, als met de eerstgenoemden het ware Israël uitmakende (Gal. VI : 16).

5—8. De volgorde der stammen is hier anders dan Gen. XLIX, Num. I, Deut. XXVII : 12, 13, XXXIII, welke plaatsen echter ook onderling verschillen. Ook komt de stam Levi hier nevens de andere stammen voor, als ter aanduiding, dat de geloovigen allen priesters zijn (H. I : 6, V : 10). Daarentegen is de stam Dan overgeslagen, waarschijnlijk omdat die reeds lang vóór den tijd van Johannes uitgestorven was. Voorts wordt Jozef vermeld in plaats van Ephraïm.

twaalf duizend. De gew. t. voegt er telkens bij: *verzegelden.*

uit den stam Levi twaalf duizend,
uit den stam Issaschar twaalf dui-
8. zend, ' uit den stam Zebulon twaalf
duizend, uit den stam Jozef twaalf
duizend, uit den stam Benjamin twaalf
duizend verzegelden.
9. Daarna zag ik, en zie, eene groote
schare, die niemand tellen kon, uit
alle volken en geslachten en natiën
en talen, staande voor den troon en
voor het Lam, bekleed met witte
staatsiekleederen, en palmtakken wa-
10. ren in hunne handen. ' En zij riepen
met luide stem, zeggende: De za-
ligheid zij onzen God, die op den
11. troon zit, en het Lam! ' En al de
engelen stonden rondom den troon
en de oudsten en de vier dieren,
en zij vielen voor den troon op hun
12. aangezicht en aanbaden God, ' zeg-
gende: Amen! De lof en de heer-
lijkheid en de wijsheid en de dank-
zegging en de eer en de kracht en
de sterkte zij onzen God tot in alle
13. eeuwigheid, Amen! ' En een uit de
oudsten antwoordde en zeide tot mij:
Dezen, die bekleed zijn met die
witte staatsiekleederen, wie zijn zij
14. en vanwaar zijn zij gekomen? ' En
ik zeide tot hem: Mijn Heer! gij
weet het. En hij zeide tot mij: De-
zen zijn het, die uit de groote ver-
drukking komen, en zij hebben hunne
staatsiekleederen gewasschen en wit
gemaakt in het bloed des Lams. '
15. Daarom zijn zij vóór den troon Gods
en dienen hem in zijnen tempel dag
en nacht. En die op den troon zit,
16. zal hen overschaduwen. ' Zij zullen
niet meer hongeren en niet meer
dorsten, en de zon zal op hen niet
17. vallen, noch eenige hitte; ' want het
Lam, dat in het midden van den
troon is, weidt hen en leidt hen tot
de waterbronnen des levens, en God
zal alle tranen van hunne oogen af-
wisschen.

HOOFDSTUK VIII.

Na de opening van het zevende zegel (vs. 1) ontvangen zeven engelen elk eene bazuin en maken zich gereed, om te blazen (vs. 2—6). De vier eerste blazen achtereenvolgens en brengen allerlei zware plagen voort (vs. 7—12). De drie volgende worden aangekondigd met een driemaal herhaald wee (vs. 13).

1. En toen het 't zevende zegel open-

Vs. 9. H. V:9, VII:15, XXII:3, VI:11; Joh. XII:13. — Vs. 10. H. V:13. — Vs. 11. H. V:11, IV:4, 6, V:14, XI:16. — Vs. 12. H. V:12. — Vs. 13, 14. Zach. I:9, IV:4, 5, 11—13.

Vs. 14. H. I:5; Matth. XXIV:21; 1 Joh. I:7. — Vs. 15. H. IV:8, XXI:3; Lev. XXVI:11; Ezech. XXXVII:27. — Vs. 16, 17. H. XXI:4; Jez. XLIX: 10, XXV:8; Ps. CXXVI:5; Joh. X:9, 10.

9. Na de 144,000, die verzegeld werden vóór de groote verdrukking (vs. 14), aanschouwt Johannes thans eene nog veel grooter schare, die zich aan hem voordoet als aan de groote verdrukking reeds ontkomen en in den hemel in zalige heerlijkheid levende. Deze schare omvatte al de geloovigen; volgens and. alleen die uit de heidenen. Nog anderen houden haar voor niet onderscheiden van de 144,000.

staande voor — het Lam, en dus God en Christus aanschouwende. Vgl. vs. 15, H. XXII:3, 1 Kor. XIII:12.

witte — palmtakken. Zinnebeelden van hemelsche heerlijkheid (H. VI:11) en van feestelijke vreugde (Joh. XII:13).

10. *De zaligheid zij* enz., d. i. Voor de zaligheid, die wij genieten, zij de dank toegebracht enz.

11. *al de engelen* enz. Vgl. H. V:11.

de oudsten en de vier dieren. Zie op H. IV: 4, 6.

12. *Amen!* enz. Door hun amen geven zij hunne instemming te kennen met den inhoud van het lofgezang der gezaligden, en daarna prijzen zij op hunne beurt de heerlijkheid Gods. Zie voorts op H. V:12.

13. De verklaring van hetgeen Johannes zag (vs. 9) wordt door een der oudsten gegeven, omdat dezen de vertegenwoordigers van de gansche gemeente der geloovigen zijn. Vgl. op H. IV:4.

antwoordde. Zie op Matth. XI:25.

14. *Mijn Heer!* Gew. t. *Heer!*

gij weet het, en van u wensch ik het te vernemen.

14. *die uit de groote verdrukking komen.* Hier wordt gedoeld op het laatste strafgericht over de ongeloovigen (Matth. XXIV:21), hetwelk met de opening van het zevende zegel zou beginnen, en waarvan de plagen, H. VI beschreven, de voorboden waren. In dit gezicht zag Johannes dus de nog toekomstige heerlijkheid der geloovigen als reeds aanwezig. Vgl. op vs. 9.

zij hebben — in het bloed des Lams. De van zonden reinigende kracht, die de dood van Christus voor de geloovigen heeft, wordt hier voorgesteld onder het beeld van eene wassching hunner kleederen in het bloed van Christus, als het lam Gods; vgl. H. I:5, XIX:8, 1 Joh. I:7. And. vinden hier aangeduid, dat zij als martelaars voor de zaak van Christus den dood hadden ondergaan. Vgl. H. VI:9—11.

15. *vóór den troon Gods.* Zie op vs. 9.

zal hen overschaduwen. Gr. *zal eene tent over hen opslaan*, d. i. zal zijne heerlijkheid als eene tent over hen uitspreiden. Vgl. H. XXI:3.

17. *in het midden van den troon.* Aanduiding, dat Christus de Middelaar is, door wien de zaligheid verkregen wordt. Vgl. H. V:6, en zie verder op H. IV:6.

waterbronnen des levens. Gew. t. *levende waterbronnen.*

1. Uit de opening van het zevende en laatste zegel door het Lam vloeit niet een enkel gezicht voort, zooals uit de opening van de zes eerste (vgl. op H. VI:1), maar eene reeks van gezichten, waaruit zich ten laatste al weder nieuwe ontwikkelen.

de, ontstond er in den hemel eene
2. stilte van omtrent een half uur. ' En
ik zag de zeven engelen, die voor
God staan, en hun werden zeven ba-
zuinen gegeven.
3. En er kwam een andere engel en
ging staan bij het altaar, met een
gouden wierookvat, en hem werd veel
reukwerk gegeven, om het bij de
gebeden van alle heiligen te voegen
op het gouden altaar vóór den troon. '
4. En de rook van het reukwerk steeg
voor de gebeden der heiligen op uit
de hand des engels voor Gods aan-
5. gezicht. ' En de engel nam het wie-
rookvat en vulde dit met het vuur
des altaars en wierp het op de aarde;
en er kwamen donderslagen en blik-
semstralen en geluiden en aardbeving.
6. En de zeven engelen met de ze-
ven bazuinen maakten zich gereed
7. om te blazen. ' En de eerste blies;
en er ontstond hagel en vuur, met
bloed gemengd, en het werd op de
aarde geworpen. En het derde deel
der aarde verbrandde, en het derde
deel der boomen verbrandde, en alle
8. groen gras verbrandde. ' En de twee-
de engel blies; en er werd als een
groote berg, van vuur brandende,
in de zee geworpen. En het derde
9. deel der zee werd bloed, ' en het
derde deel der schepselen in de zee,
die leven hadden, stierf, en het der-
de deel van de schepen verging. '
10. En de derde engel blies, en er viel
uit den hemel eene groote ster, die
als een fakkel brandde, en zij viel
op het derde deel der rivieren en op
11. de waterbronnen. ' En de naam van
die ster wordt genoemd de Alsem.
En het derde deel der wateren werd
tot alsem, en vele menschen stierven
van de wateren, omdat zij bitter wa-
12. ren geworden. ' En de vierde engel
blies; en het derde deel van de zon
werd geslagen, en het derde deel van
de maan, en het derde deel van de
sterren, opdat haar derde deel ver-
duisterd zou worden, en de dag voor
zijn derde deel niet lichten zou, en
de nacht desgelijks.
13. En ik zag, en ik hoorde een arend,
die in het hemelruim vloog, met lui-
de stem zeggen: Wee, wee, wee
den bewoners der aarde van wege de
overige bazuingeluiden van de drie
engelen, die nog blazen zullen!

Vs. **2.** Luc. I:19. — Vs. **3.** H. VI:9, V:8. — Vs. **4.** Ps. CXLI:2. — Vs. **5.** Ezech. X:2. — Vs. **6.** Vs. 2. — Vs. **7.** Exod. IX:24, 25; Joël II:30. — Vs. **8, 9.** Exod. VII:20, 21.

Vs. **11.** H. VI:8, IX:18. — Vs. **12.** H. VI:12; Exod. X:20—23; Joël II:31; Amos VIII:9. — Vs. **13.** H. XIV:6, XIX:17, IX:12, XI:14; Deut. XXVIII:49; Hoz. VIII:1.

1. *ontstond er — eene stilte* enz. In gespannen verwachting omtrent de dingen, die nu komen zouden, bewaarden al de hemellingen voor eene poos een eerbiedig stilzwijgen.

2—6. Hetgeen hier vermeld wordt, zag Johannes gedurende het stilzwijgen in den hemel (vs. 1).

2. *de zeven engelen, die voor God staan*, d. i. de zeven aartsengelen. Vgl. op Luc. I:19.

hun werden zeven bazuinen gegeven. Tot welk doel, blijkt uit vs. 7 vv.

3. *een andere engel*, dan tot dusver in dit boek vermeld werden. Vgl. H. VII:1, 2.

het altaar. Men denke hier en vs. 5 aan het altaar, dat reeds voorkomt H. VI:9 en hier als reukaltaar gedacht is.

om het bij de gebeden — te voegen, ten einde ze daardoor Gode welgevallig te maken. Vgl. Ps. CXLI: 2, Ef. V:2, Fil. IV:18.

4. *voor de gebeden der heiligen*, d. i. ten voordeele of tot heiliging van die gebeden (vs. 3).

5. *nam het wierookvat*, t. w. nadat het daarin gedane reukwerk verbrand was (vs. 3, 4).

er kwamen donderslagen enz. Aanduiding van de nu beginnende oordeelen Gods, waarom de engelen zich nu ook gereedmaken om te blazen (vs. 6). Vgl. op H. IV:5.

7—12. Hetgeen zich aan Johannes achtereenvolgens vertoonde na het blazen van de vier eerste engelen, duidt verschillende plagen aan, die de wederkomst van Christus onmiddellijk zouden voorafgaan. Op deze plagen, waarvan de eerste, tweede en vierde eenige overeenkomst met sommige der egyptische hebben, had ook wel reeds de opening van het tweede, derde en vierde zegel gewezen (H. VI:3—8); maar hier geschiedt dit weder op andere wijze.

7. *de eerste* (gew. t. *de eerste engel*) *blies*, en maakte daardoor aan het stilzwijgen in den hemel (vs. 1) een einde.

het derde deel der aarde verbrandde. In den gew. t. ontbreken deze woorden.

het derde deel. Bij deze plaag, en zoo ook bij de drie volgende (vs. 8—12), bleven dus twee derde gedeelten verschoond. Vgl. H. VI:8.

8. *er werd als een groote berg* enz. Wat uit den hemel in de zee geworpen werd, geleek op een brandenden of vuurspuwenden berg.

12. Verduistering van zon en maan werd als een voorteeken van den naderenden oordeelsdag aangemerkt. Zie Joël II:31, Amos VII:9, en vgl. op H. VI:12—14.

13. *een arend.* Zinnebeeld van een verderf, dat haastig komt. Gew. t. *een engel.*

in het hemelruim, zoodat allen hem zien en hooren konden.

Wee, wee, wee enz. Met een driewerf herhaald wee wordt de dag der vergelding aangekondigd. Vgl. H. VI:10.

HOOFDSTUK IX.

De vijfde engel blaast, en er ontstaat eene plaag van sprinkhanen (vs. 1—11), waarmeê het eerste wee voorbij is (vs. 12). De zesde engel blaast, en ontelbare heirlegers van ruiterij dooden het derde deel der menschen (vs. 13—19), zonder dat de overigen zich bekeeren (vs. 20, 21).

1. En de vijfde engel blies; en ik
zag eene ster uit den hemel op de
aarde gevallen, en haar werd de sleu-
tel van den put des afgronds gege-
2. ven. ' En zij opende den put des af-
gronds, en uit den put steeg rook
op als de rook van een grooten oven,
en van den rook des puts werd de
3. zon en de lucht verduisterd. ' En uit
den rook gingen sprinkhanen uit over
de aarde, en hun werd macht gege-
ven, gelijk de schorpioenen der aar-
4. de macht hebben. ' En hun werd ge-
zegd, dat zij niet moesten beschadi-
gen het gras der aarde, noch eenig
groen, noch eenigen boom, maar al-
leen de menschen, die het zegel Gods
niet op hunne voorhoofden hadden. '
5. En hun werd gegeven, dat zij hen
niet zouden dooden, maar dat zij
vijf maanden lang gepijnigd zouden
worden, en hunne pijniging zou zijn
als de pijniging van een schorpioen,
wanneer die een mensch gestoken
6. heeft. ' En in die dagen zullen de
menschen den dood zoeken en hem
niet vinden, en zij zullen wenschen
te sterven, en de dood vliedt van
7. hen. ' En de gedaante der sprinkha-
nen was gelijk aan die van paarden,
die tot den strijd zijn uitgerust; en
op hunne hoofden waren als kroonen,
aan goud gelijk; en hunne aange-
zichten waren als aangezichten van
8. menschen; ' en zij hadden haar als
vrouwenhaar; en hunne tanden waren
9. als die van leeuwen; ' en zij hadden
harnassen als ijzeren harnassen; en
het gedruis hunner vleugels was
als het gedruis van wagens met
vele paarden, die naar den strijd loo-
10. pen; ' en zij hadden staarten, aan
die van schorpioenen gelijk, en an-
gels; en in hunne staarten was hunne
macht, om den menschen vijf maan-
11. den lang schade toe te brengen. ' En
zij hadden tot koning over zich den
engel des afgronds; zijn naam is in
het Hebreeuwsch Abaddon, en in het
Grieksch heeft hij den naam Apollyon. '
12. Het eene wee is voorbijgegaan; zie,
nog twee weeën komen hierna.
13. En de zesde engel blies; en uit
de vier hoornen van het gouden al-
taar, dat vóór God stond, hoorde ik

Vs. **1.** H. VIII:10, XI:7, XVII:8, XX:1, 3; Luc. VIII:31. — Vs. **2.** Gen. XIX:28; Exod. XIX:18; Joël II:10. — Vs. **3.** Exod. X: 14, 15. — Vs. **4.** H. VI:6, VII:3; Ezech. IX:4.

Vs. **6.** H. VI:15, 16; Job III:20, 21; Jer. VIII:3. — Vs. **7—9.** Joël II:4, 5, I:6. — Vs. **12.** H. VIII:13, XI:14. — Vs. **13.** H. VI:9, 10, VIII:3, 5.

1. *de vijfde engel blies*, ter aankondiging van het eerste wee. Vgl. H. VIII:13.

eene ster. Deze ster deed zich voor als een engel, gelijk in het O. T. sterren en engelen soms in de voorstelling nauw verbonden zijn. Zie Ps. CIII:20, 21, Jer. XXXIII:22, Job XXXVIII:7. Sommigen denken bij deze ster aan een goeden, anderen aan een kwaden engel.

de sleutel van den put des afgronds. De afgrond, d. i. de verblijfplaats van den duivel en zijne engelen (H. XI:7, XVII:8, XX:1, 3), is hier gedacht als door een koker, gelijk die van een put, aan de oppervlakte der aarde uitkomende en daar, zooals ook wel met putten geschiedde, zorgvuldig gesloten, zoodat een sleutel noodig was, om hem te openen.

3. *uit den rook gingen sprinkhanen uit.* De sprinkhanen stegen uit den afgrond op, in dikken rook gehuld, en werden eerst zichtbaar, nadat de rook zich in de lucht verspreid had.

de schorpioenen der aarde. In tegenstelling met de sprinkhanen des afgronds dus genoemd.

4. *het gras — boom.* De gewone buit van sprinkhanen. Vgl. Exod. X:12—15.

die het zegel Gods enz. Zie op H. VII:3.

5. De hier bedoelde plaag is geen zinnebeeld van oorlog, gelijk men naar vs. 7 vermoeden zou, maar van groot jammer, waarvan echter de aard niet nader wordt aangeduid. Zie verder op H. VI:4.

5. *vijf maanden lang.* Zóó lang had men in het Oosten, te rekenen van de maand Mei, voor een gewone sprinkhanenplaag te vreezen.

6. *in die dagen*, t. w. wanneer de plaag, door de helsche sprinkhanen aangeduid, zou gekomen zijn.

7—10. De trekken, waarmeê de helsche sprinkhanen hier geteekend worden, zijn aan de gewone sprinkhanen in het Oosten ontleend, met uitzondering echter van die in vs. 10, welke met de voorstelling vs. 3—5 samenhangen. Voorts heeft niet elk dier trekken eene zinnebeeldige beteekenis, maar moet de gansche schildering dienen, om een schrikwekkenden indruk teweeg te brengen.

10. *angels — macht.* Gew. t. *angels in hunne staarten; en hunne macht was.*

11. *zij hadden tot koning.* Ook hierin, dat zij onder een aanvoerder stonden, waren zij van gewone sprinkhanen onderscheiden. Vgl. Spr. XXX:27.

Abaddon ... Apollyon, d. i. Verderf ... Verderver.

12. Zie H. VIII:13 en vgl. H. XI:14.

13. *de zesde engel blies*, ter aankondiging van het tweede wee. Vgl. op vs. 12.

het gouden altaar. Zie op H. VIII:3.

14. eene stem, ' die zeide tot den zesden
engel met de bazuin: Maak de vier
engelen los, die bij de groote rivier,
15. den Eufraat, gebonden zijn! ' En de
vier engelen werden losgemaakt, die
gereed gehouden waren tegen uur en
dag en maand en jaar, om het derde
16. deel der menschen te dooden. ' En
het getal van de heirlegers der rui-
terij was tweemaal tien duizendmaal
tien duizend; ik hoorde hun getal. '
17. En ik zag, in het gezicht, de
paarden en die daarop zaten aldus:
zij hadden vurige en donkerroode en
zwavelkleurige harnassen, en de hoof-
den der paarden waren als leeuwen-
hoofden, en van hunne monden ging
18. vuur en rook en zwavel uit. ' Door
deze drie plagen werd het derde deel
der menschen gedood, door het vuur
en den rook en den zwavel, die van
19. hunne monden uitgingen. ' Want de
macht der paarden is in hunnen mond
en in hunne staarten; want hunne
staarten zijn aan slangen gelijk en
hebben hoofden, en daarmede bren-
20. gen zij schade toe. ' En de overige
menschen, die door deze plagen niet
gedood werden, bekeerden zich niet
van de werken hunner handen, om
de booze geesten niet te aanbidden
en de afgoden van goud en van zil-
ver en van koper en van steen en
van hout, die noch kunnen zien,
21. noch hooren, noch wandelen; ' en zij
bekeerden zich niet van hunne moor-
denarijen, noch van hunne tooverijen,
noch van hunne hoererij, noch van
hunne dieverijen.

HOOFDSTUK X.

Alvorens de zevende engel blaast, verkondigt een machtige engel, met een geopend boekske in de hand, dat de verborgenheid Gods in de gebeurtenissen van het zevende zegel nu welhaast vervuld zal zijn (vs. 1—7). Op zijn bevel eet Johannes dat boekske op (vs. 8—10) en moet nu voortgaan met profeteeren (vs. 11).

1. En ik zag een anderen sterken
engel uit den hemel nederdalen, be-
kleed met eene wolk, en de regen-
boog was over zijn hoofd, en zijn
aangezicht was als de zon, en zijne
voeten waren als pilaren van vuur, '
2. en hij had in zijne hand een geopend
boekske. En hij zette zijn rech-

Vs. 14. H. XVI:12; Gen. XV:18. — Vs. 16. Ps. LXVIII:18; Dan. VII:10. — Vs. 18. H. XIV: 10, 11. — Vs. 19. Vs. 3, 10.

Vs. 20. H. XVI:11; Deut. IV:28; Ps. CXV: 4—7; 1 Kor. X:20. — Vs. 21. Gal. V:19—21.
Vs. 1. H. V:2, I:7, 15, 16, IV:3. — Vs. 2. Vs. 8, H. V:1; Ezech. II:9.

14. *tot den zesden engel*, die, in onderscheiding van de vijf vorige engelen, zelf de hand leenen moet tot hetgeen zijn blazen zal teweegbrengen.

de vier engelen — gebonden zijn. Het getal *vier* wijst er op, dat door deze engelen eene plaag zou uitgaan naar alle zijden der aarde (vgl. H. VII: 1), en dat zij *gebonden* zijn, kenmerkt hen als kwade engelen.

bij de groote rivier, den Eufraat. Johannes verwachtte als van zelf het tweede wee van den kant van den Eufraat, omdat vroeger vandaar zoo dikwijls verwoestende legerscharen over Israël gekomen waren. Vgl. Jez. VII:20, Jer. XLVI:10.

15. *werden losgemaakt*, ten einde zich aan het hoofd te stellen van het verwoestende leger, dat vs. 16 en 17 beschreven wordt.

tegen uur — jaar. Niet alleen het jaar, waarin het tweede wee komen zou, was door God vooraf vastgesteld, maar ook de maand, en ook de dag, en ook het uur.

het derde deel. Vgl. H. VIII:7 en de aant. ald.

16. *tweemaal — duizend*, d. i. tweehonderd millioen. Bedoeld is eene schier ontelbare menigte.

17. *zij hadden*, t. w. paarden en berijders beide. And. t. w. de berijders alleen.

vurige — zwavelkleurige. De kleuren der harnassen komen overeen met hetgeen uit den mond der paarden uitging.

19. *hoofden*, d. i. koppen als die van slangen.

20. *de overige menschen*, d. i. de twee derde gedeelten, die van hen nog overig waren (vgl. vs. 18). De aard der hun toegeschreven zonden doet hen als heidenen kennen.

20. *de werken hunner handen*, d. i. de afgodsbeelden, door menschenhanden vervaardigd. Vgl. Hand. VII:41.

de booze geesten ... aanbidden. Vgl. op 1 Kor. X:20.

1. Vanhier tot H. XI:13 is weder een tusschenbedrijf tusschen het blazen van den zesden en den zevenden engel, evenals H. VII tusschen de opening van het zesde en het zevende zegel; maar met dit onderscheid, dat het tusschenbedrijf hier tevens uitloopt op de verwezenlijking van dat gedeelte van het tweede wee, dat nog niet gekomen was (H. XI:14).

een anderen sterken engel, t. w. dan den engel, H. IX:13 vermeld. Vgl. H. VII:2, VIII:3. And. meenen, dat hier teruggewezen wordt op den sterken engel, H. V:2 vermeld.

bekleed met eene wolk enz. De wolk en de voeten als pilaren van vuur kenmerken dezen engel als een bode van Gods gerichten (vgl. H. I:7, 15), de regenboog als een bode van Gods genade (vgl. op H. IV:3), terwijl de zonneglans van zijn aangezicht de hem zelven eigene heerlijkheid aanduidt.

de regenboog. Gew. t. *een regenboog.*

2. *een geopend boekske.* Zie op vs. 8.

hij zette — op de aarde. Mogelijk eene aanduiding, dat hetgeen deze engel had aan te kondigen, de gansche aarde betrof, zoowel de eilanden in de zee als het vaste land. Vgl. H. VII:2, 3, XII:12.

tervoet op de zee, en den linker op
3. de aarde, ' en riep met luide stem,
gelijk een leeuw brult. En toen hij
geroepen had, spraken de zeven don-
4. derslagen met hunne stemmen. ' En
toen de zeven donderslagen gesproken
hadden, wilde ik schrijven; en ik
hoorde eene stem uit den hemel, die
zeide: Verzegel hetgeen de zeven
donderslagen gesproken hebben, en
5. schrijf dat niet! ' En de engel, dien
ik op de zee en op de aarde zag
staan, hief zijne rechterhand op naar
6. den hemel ' en zwoer bij dien, die
leeft tot in alle eeuwigheid, die den
hemel geschapen heeft en hetgeen
daarin is, en de aarde en hetgeen
daarop is, en de zee en hetgeen daar-
in is, dat er geen tijd meer over zou
7. zijn; ' maar, zeide hij, in de dagen
van het geluid des zevenden engels,
wanneer hij zal blazen, dan is ook
volbracht de verborgenheid Gods, ge-
lijk hij zijnen dienstknechten, den
8. profeten, verkondigd heeft. ' En de
stem, die ik uit den hemel gehoord
had, sprak wederom met mij en zei-
de: Ga heen, neem het boekske,
dat geopend in de hand is van den
engel, die op de zee en op de aarde
9. staat! ' En ik ging heen tot den en-
gel en zeide hem, dat hij mij het
boekske geven zou. En hij zeide tot
mij: Neem het en eet het op, en
het zal uwen buik bitterheid aan-
doen; maar in uwen mond zal het
10. zoet zijn als honig. ' En ik nam het
boekske uit de hand des engels en
at het op, en het was als zoete ho-
nig in mijnen mond; en toen ik het
gegeten had, werd mijn buik met
11. bitterheid aangedaan. ' En men zeide
tot mij: Gij moet wederom profetee-
ren over natiën en over volken en
talen en vele koningen.

HOOFDSTUK XI.

Aankondiging van het lot, dat de heilige stad van de zijde der heidenen te wachten heeft (vs. 1, 2), en van hetgeen aldaar geschieden zal met twee getuigen van Christus, die als boetpredikers optreden (vs. 3—12). Gedeeltelijke verwoesting der stad (vs. 13), waarmede het tweede wee voorbij is; het derde komt spoedig (vs. 14). De zevende engel blaast, en de zegepraal, die aanstaande is, wordt in den hemel verkondigd en bezongen (vs. 15—19).

Vs. **3.** Hoz. XI : 10; Amos III : 8. — Vs. **4.** Dan. VIII : 26, XII : 4, 9. — Vs. **5.** Dan. XII : 7; Gen. XIV : 22; Deut. XXXII : 40. Vs. **6.** H. XIV : 7; Ps. CXLVI : 6. — Vs. **7.** Amos III : 7. — Vs. **8—11.** Ezech. II : 8—III : 4, 14; Jer. XV : 16. — Vs. **8.** Vs. 2.

3. *riep met luide stem.* Wat de engel riep, zegt Johannes niet. Sommigen denken hier aan hetgeen vs. 6 en 7 vermeld wordt.

de zeven donderslagen. Deze zijn het zinnebeeld van Gods ontzagwekkende majesteit en heiligen toorn (vgl. op H. IV : 5), terwijl het getal *zeven* eene volkomene openbaring daarvan aanduidt.

4. *de zeven donderslagen.* Gew. t. *de stemmen der zeven donderslagen.*

wilde ik schrijven, overeenkomstig het daartoe in 't algemeen ontvangen bevel, H. I : 11.

Verzegel enz., d. i. Houd het verborgen, gelijk de inhoud van iets, dat verzegeld is, verborgen blijft. Een tegenovergesteld bevel wordt H. XXII : 10 gevonden.

5. *hief zijne rechterhand* (gew. t. *hand*) *op naar den hemel.* Gewoon gebaar bij het zweren, waardoor de gedachte zich tot God richt.

6. *die den hemel geschapen heeft* enz. Herinnering van de afhankelijkheid aller dingen van God, ten waarborg, dat volvoerd zal worden al wat de Almachtige besloten heeft. Vgl. H. I : 8.

geen tijd, d. i. geen uitstel. Het einde der vervulling van Gods raad, met de opening van het zevende zegel nog niet gekomen, maar door de tusschengevoegde zes bazuingeluiden verschoven (H. VIII : 1, 2), zou nu zonder verder toeven met het zevende bazuingeluid komen (vs. 7, Hebr. X : 37).

7. *zeide hij.* Zie op Luc. V : 14.

in de dagen — blazen, d. i. in den tijd, waarin datgene gebeuren zou, wat het bazuinen van den zevenden engel zou aankondigen.

7. *den profeten*, t. w. des Ouden Verbonds. Het hoofdonderwerp toch van dit boek, de voorbereiding en de vestiging der heerschappij van Christus op aarde, is de voorname inhoud van hunne profetieën. And. denken hier aan Johannes en andere profeten des N. Verbonds. Vgl. vs. 11, en op Ef. II : 20.

8, 9. De volkomen toeëigening van Gods geopenbaarden raad, zoodat deze als in merg en bloed opgenomen wordt, heet Jer. XV : 16 een opeten van Gods woorden: eene beeldspraak, die Ezech. II : 9 en hier, naar den aard van een visioen, eene tastbare gestalte aangenomen heeft.

8. *het boekske* enz. Dit boekske bevatte hetzelfde als wat nog in het boek van Gods raadsbesluit, H. V : 1, geschreven stond, na hetgeen daarvan bij de opening van het zevende zegel geopenbaard was (H. VIII : 1—IX : 21), en die verdere nog verborgen inhoud werd nu aan Johannes bekend gemaakt.

9, 10. De zoetigheid van het boekske voor den mond doelt op het genot, veroorzaakt door het vernemen van Gods raad; zijne bitterheid, op het smartelijk gevoel, dat een dieper inzicht in den inhoud er van opwekken zou.

11. Nu Johannes zich den inhoud van het boekske had toegeëigend, moest hij dien openlijk verkondigen.

wederom profeteeren, t. w. gelijk vroeger op grond der aanschouwde visioenen, zoo nu na het opeten van het boekske.

1. En mij werd een riet gegeven,
aan een staf gelijk, en gezegd: Sta
op en meet den tempel Gods, en
het altaar, en die daarin aanbidden! '
2. En het voorhof buiten den tempel,
laat dat er uit en meet het niet;
want het is den heidenen gegeven,
en zij zullen de heilige stad vertre-
3. den twee en veertig maanden. ' En
ik zal mijnen twee getuigen geven,
dat zij, met zakken bekleed, profe-
teeren twaalfhonderd zestig dagen. '
4. Dezen zijn de twee olijfboomen en
de twee luchters, die voor den Heer
5. der aarde staan. ' En zoo iemand
hen wil beschadigen, vuur gaat uit
hunnen mond en verslindt hunne
vijanden; en zoo iemand hen wil be-
schadigen, moet hij aldus gedood
6. worden. ' Dezen hebben macht om
den hemel te sluiten, opdat er geen
regen valle in de dagen van hun
profeteeren, en zij hebben macht
over de wateren, om ze in bloed te
verkeeren, en om de aarde te slaan
met allerlei plagen, zoo dikwijls zij
7. willen. ' En wanneer zij hunne ge-
tuigenis voleindigd hebben, zal het
beest, dat uit den afgrond opstijgt,
krijg tegen hen voeren, en hen over-
8. winnen en hen dooden. ' En hunne
lijken zullen liggen op de straat der
groote stad, die overdrachtelijk ge-
noemd wordt Sodom en Egypte, waar
9. ook hun Heer gekruisigd is. ' En
uit de natiën en geslachten en talen
en volken zijn er, die hunne lijken
zien, drie en een halven dag, en

Vs. 1. H. XXI:15, VI:9, VIII:3; Ezech. XL:3. — Vs. 2. H. XIII:5; Dan. VIII:13, 14; Luc. XXI:24. — Vs. 3. Jer. IV:8; Jon. III:5; Matth. XI:21. — Vs. 4. Zach. IV:2, 3, 11–14. — Vs. 5. H. IX:17; 2 Kon. I:10.

Vs. 6. 1 Kon. XVII:1; Jac. V:17; Exod. VII:19. — Vs. 7. H. XIII:1; Dan. VII:21. — Vs. 8. Jez. I:9, 10, III:9; Ezech. XVI:48. — Vs. 9. H. V:9, VII:9, XIII:7, XIV:6.

1. De verkondiging van hetgeen nog tot het tweede wee behoorde (vgl. H. IX:12—21) wordt geopend met eene zinnebeeldige handeling, die Johannes in zijne zinsverrukking moest volvoeren. Vgl. 1 Kon. XXII:11, Jez. XX:2, Jer. XIX:1, 2, 10, Hand. XXI:11.

mij werd een riet gegeven. Door wien, wordt niet vermeld (vgl. H. VI:11, VIII:2); waarschijnlijk door een engel.

gezegd. Gew. t. *de engel stond, zeggende.*

meet enz. Dit meten had niet de opneming der grootte van den tempel enz. ten doel (vgl. H. XXI:15—17), maar de aanwijzing van hetgeen voor verwoesting bewaard blijven zou. Vgl. vs. 2, 13.

den tempel Gods. Bedoeld is het eigenlijke tempelgebouw, zonder het voorhof. Zie vs. 2.

het altaar, d. i. het reukaltaar, dat in het heilige stond.

die daarin aanbidden. Bedoeld zijn de christenen uit de Joden te Jeruzalem. In den tempel, tot welken anders alleen de priesters den toegang hadden, aanbidden zij als door Christus tot priesters gemaakt. Vgl. H. I:6, V:10, VII:15.

2. *het is den heidenen gegeven* enz. De heidenen zouden Jeruzalem en het voorhof des tempels bezet houden gedurende *twee en veertig maanden*, d. i. drie en een half jaar lang. Deze tijdsbepaling, waarmede die van *twaalf honderd zestig dagen* (vs. 3, H. XII:6) en die van *een tijd en tijden en een halven tijd* (H. XII:14) overeenkomt, is aan Dan. VII:25, XII:7 ontleend. Waarschijnlijk ligt daarbij ten grondslag het heilig getal zeven, waarvan *drie en een half* (vs. 9) de helft is, zoodat in 't algemeen een tijdvak van niet langen duur bedoeld zou zijn.

3. *mijnen twee getuigen*, d. i. twee getuigen van Christus (vgl. vs. 8). Naar 't schijnt, worden twee christen-profeten bedoeld in den geest en de kracht van Mozes en Elia (vgl. vs. 6). And. denken aan Mozes en Elia zelve, van wie velen destijds meenden, dat zij uit den hemel op aarde zouden wederkeeren (vgl. Matth. XVII:4, en op Matth. XVI:14). And. denken aan Henoch en Elia.

3. *met zakken bekleed.* Het uitwendig teeken van boete en bekeering. Vgl. Jer. IV:8, Jon. III:5, Matth. XI:21.

twaalfhonderd zestig dagen, dus gedurende den tijd, dat de heidenen Jeruzalem bezet hielden. Vgl. op vs. 2.

4. Jozua en Zerubbabel worden Zach. IV voorgesteld als twee olijfboomen, die hunne olie geven aan den kandelaar met zeven lampen, d. i. aan het volk Gods, aan welks beide zijden zij als beschermers geplaatst zijn. Zóó zouden ook de twee getuigen *olijfboomen* en *luchters* zijn (vs. 3), als bestemd om door den Heiligen Geest, waarmede zij gezalfd waren, de christenen te Jeruzalem voor afval te bewaren en hun tot lichten te verstrekken in de duisternis.

den Heer. Gew. t. *God.*

5. *aldus*, t. w. door dat vuur.

6. *Dezen hebben macht om* enz. Zij zouden dus in de macht, die zij uitoefenden, op Elia en Mozes gelijken.

7. *het beest, dat uit den afgrond* (d. i. uit de hel) *opstijgt.* Reeds hier wordt het beest genoemd, dat, H. XIII uitvoerig beschreven, het zinnebeeld is van het romeinsche keizerrijk. Zie verder op H. XIII:1, 2.

krijg tegen hen voeren, t. w. door middel van zijne dienaren, de heidenen, vs. 2 genoemd.

8. *hunne lijken zullen liggen*, t. w. onbegraven, ten einde hun nog na hunnen dood smaadheid aan te doen. Vgl. vs. 9.

der groote stad, d. i. Jeruzalem, gelijk blijkt uit de laatste woorden van dit vs. Vgl. vs. 2.

overdrachtelijk. Gr. *geestelijk*, d. i. met een naam, die het innerlijk bestaan en gedrag harer bewoners doet kennen.

Sodom en Egypte. Twee namen, die duiden op verregaande zedeloosheid en op hardnekkige vijandschap tegen den waren God en zijn volk.

hun Heer. Zie op vs. 3. Gew. t. *onze Heer.*

9. *drie en een halven dag.* Aanduiding van een korten tijd, met toespeling op de tijdsbepaling in vs. 2 en 3.

niet toelaten, dat hunne lijken in
10. een graf gelegd worden. ' En de be-
woners der aarde verblijden zich over
hen en zijn vroolijk en zullen elkan-
der geschenken zenden, omdat deze
twee profeten de bewoners der aarde
11. gepijnigd hebben. ' En na die drie
en een halven dag ging er een adem
des levens uit God in hen, en zij
kwamen op hunne voeten te staan,
en groote vreeze viel op degenen,
12. die hen aanschouwden. ' En ik hoorde
eene luide stem uit den hemel tot
hen zeggen: Vaart herwaarts op!
En zij voeren op naar den hemel in
de wolk, en hunne vijanden aan-
13. schouwden hen. ' En te dier ure ont-
stond er eene groote aardbeving, en
het tiende deel der stad stortte in,
en zeven duizend menschen werden
door de aardbeving gedood, en de
overige werden bevreesd en gaven
14. den God des hemels eere. ' Het
tweede wee is voorbijgegaan; het
derde wee, zie, het komt spoedig.
15. En de zevende engel blies, en er
ontstonden luide stemmen in den
hemel, die zeiden: Het koningschap
over de wereld is onzes Heeren en
zijns Gezalfden geworden, en hij zal
koning zijn tot in alle eeuwigheid! '
16. En de vier en twintig oudsten, die
vóór God op hunne tronen zitten,
vielen op hun aangezicht en aanba-
17. den God, ' zeggende: U danken wij,
Heere God, Almachtige, die zijt en
die waart! dat gij uwe groote kracht
genomen en de koninklijke heer-
18. schappij aanvaard hebt. ' En de hei-
denen waren vertoornd, en uw toorn
is gekomen, en de tijd der dooden,
om geoordeeld te worden en om het
loon te geven aan uwe dienstknech-
ten, de profeten, en aan de heiligen,
en aan hen, die uwen naam vreezen,
klein en groot, en om hen te ver-
19. derven, die de aarde verdierven. ' En
de tempel Gods in den hemel ging
open, en in zijnen tempel vertoonde
zich de ark van zijn verbond, en er
kwamen bliksemstralen en geluiden
en donderslagen en groote hagel.

Vs. **10**. Neh. VIII : 11; Esth. IX : 22. — Vs. **11**. Gen. II : 7; Ezech. XXXVII : 5, 10. — Vs. **12**. H. IV : 1; 2 Kon. II : 11; Hand. I : 9. — Vs. **13**. H. XVI : 18, 9; Jer. XIII : 16; Dan. II : 18. — Vs. **14**. H. IX : 12.

Vs. **15**. H. XII : 10; Ps. II : 2; Hand. IV : 26. — Vs. **16**. H. IV : 4, 10, V : 8, 14, XIX : 4. — Vs. **17**. H. XVI : 5, I : 4, 8, XIX : 6; Ps. XCIII : 1. — Vs. **18**. H. XIX : 2, XX : 12, XXII : 12; Ps. II : 2—5. — Vs. **19**. H. III : 12, VII : 15, XIV : 15, XV : 5, VIII : 5.

10. *de bewoners der aarde.* Met deze benaming worden hier alle vijanden van Christus te Jeruzalem bedoeld.

geschenken zenden, gelijk men deed op een algemeenen feestdag. Vgl. Neh. VIII : 11, Esth. IX : 22.

gepijnigd. Vgl. vs. 5, 6.

12. *ik hoorde.* Gew. t. *zij hoorden.*

hunne vijanden aanschouwden hen, tot hunne smartelijke beschaming. Vgl. H. I : 7, XIV : 9.

13. *het tiende deel — gedood.* Slechts een gering gedeelte der stad werd verwoest, en betrekkelijk weinigen kwamen om. Jeruzalem toch zou grootendeels gespaard blijven (vgl. op vs. 1), om de zetel te kunnen zijn van het duizendjarig rijk. Vgl. op H. XX : 4—6.

menschen. Gr. *namen van menschen.* Vgl. H. III : 4.

de overige enz. De meeste van Jeruzalems inwoners zouden door het zien van het strafgericht, dat over een deel der stad kwam, zich tot bekeering laten leiden. Johannes had dus van de Joden betere gedachten dan van de heidenen, die hij H. IX : 20, XVI : 9, 11, 21 voorstelt als onder Gods gerichten zich verhardende.

14. *Het tweede wee.* Vgl. H. IX : 12.

15—18. Te gelijk met het blazen van den zevenden engel, dat het laatste wee en dus de geheele vervulling van Gods raad aanbrengen zou (H. X : 7), gaat er in den hemel Gode ter eer een lofgezang op, waarin de geheele vervulling van Gods raad verheerlijkt wordt, alsof die reeds geschied ware. Vgl. H. VII : 9—17.

15. *Het koningschap over de wereld is.* Gew. t. *De koninkrijken der wereld zijn.*

onzes Heeren en zijns Gezalfden. Vgl. H. XII : 10, Hand. IV : 26, Ps. II : 2.

hij zal koning zijn, t. w. God. De medeheerschappij van Christus ligt echter hierin opgesloten.

16. *de vier en twintig oudsten.* Zie op H. IV : 4.

17. *waart!* Gew. t. *waart en die komen zoudt!*

18. *de heidenen waren vertoornd.* Hunne vijandschap tegen de christenen, reeds in vs. 7 vermeld, wordt later in dit boek meer uitvoerig beschreven.

de profeten. Uit den samenhang blijkt, dat hier christen-profeten bedoeld worden. Vgl. op H. X : 7.

de heiligen, d. i. de christenen in 't algemeen. Vgl. op H. V : 8.

die uwen naam vreezen. Hiermede worden de vooraf genoemde profeten en heiligen samengevat.

klein en groot, d. i. jong en oud. And. d. i. gering en aanzienlijk.

19. Het opengaan van den tempel wijst op de geheele vervulling van Gods raad, die nu weldra zou plaats hebben (vgl. H. XIV : 15, 17, XV : 5 vv., XVI : 1, 17). Het zichtbaar worden van de ark des verbonds doelt op Gods genade, die zich betoonen zou aan hen, die getrouw bleven ten einde toe. De bliksemstralen, geluiden enz. duiden de strafgerichten aan, die door de vervulling van Gods raad komen zouden.

HOOFDSTUK XII : 1—17.

Aanvang der beschrijving van den laatsten beslissenden strijd. Een draak vervolgt eene vrouw en haar kind (vs. 1—6). Hij wordt in den hemel overwonnen (vs. 7—12); maar, uit den hemel op de aarde geworpen, vervolgt hij op nieuw de vrouw en haar geslacht (vs. 13—17).

1. En er vertoonde zich een groot
teeken in den hemel, eene vrouw,
bekleed met de zon, en de maan
was onder hare voeten, en op haar
hoofd was eene kroon van twaalf ster-
2. ren, ' en zwanger zijnde, schreeuwde
zij, daar zij in arbeid en barenswee
3. was. ' En er vertoonde zich een an-
der teeken in den hemel, en zie,
een groote rosse draak, met zeven
hoofden en tien hoornen, en op zijne
4. hoofden zeven diadémen. ' En zijn
staart sleepte het derde deel van de
sterren des hemels mede en wierp
ze op de aarde. En de draak stond
vóór de vrouw, die zou baren, om,
wanneer zij haar kind gebaard had,
5. het te verslinden. ' En zij baarde
een mannelijken telg, die al de hei-
denen met een ijzeren staf zou hoe-
den; en haar kind werd weggerukt
6. tot God en tot zijnen troon. ' En de
vrouw vluchtte naar de woestijn,
waar zij eene van God bereide plaats
had, opdat men haar aldaar voeden
zou twaalfhonderd zestig dagen. '
7. En er ontstond in den hemel krijg:
Michaël en zijne engelen kwamen om
met den draak te strijden, en de
8. draak streed en zijne engelen, ' en
zij vermochten niet, en hunne plaats
werd in den hemel niet meer gevon-
9. den. En de groote draak werd neder-
geworpen, de oude slang, die ge-
naamd wordt de Duivel en de Satan,
die de geheele wereld verleidt; hij
werd nedergeworpen op de aarde, en
zijne engelen werden nedergeworpen
10. met hem. ' En ik hoorde in den he-
mel eene luide stem zeggen: Nu is
de zaligheid en de kracht en het

Vs. 1. Vs. 3, H. XV : 1; Ps. CIV : 2. — Vs. 3. Vs. 1, H. XIII : 1; Gen. III : 3; 2 Kor. XI : 3. — Vs. 5. H. XIX : 15, II : 27; Ps. II : 9. — Vs. 6. Vs. 14, H. XI : 3.

Vs. 7. Dan. XII : 1; Jud. 9. — Vs. 9. H. XX : 2, 3; Luc. X : 18; Joh. XI : 31. — Vs. 10. H. VII : 10, XI : 15, XIX : 1; Job I : 6—11; Zach. III : 1.

1. De vervolging, waaraan de christelijke kerk blootstond, wordt in dit Hoofdst. voorgesteld als van helschen oorsprong.

een groot teeken, d. i. een indrukwekkend en belangrijk zinnebeeld.

in den hemel, waarin Johannes als verplaatst was. Vgl. op H. IV : 2.

eene vrouw enz. Het zinnebeeld van het ware Israël, hetwelk voortleefde in de christelijke kerk. Vgl. op vs. 17.

bekleed met de zon enz. Zij vertoonde zich in een hemelschen lichtglans, niet ongelijk aan dien, waarin Christus en God gezien werden (H. I : 16, IV : 3). Vgl. Ps. CIV : 2.

twaalf sterren. Zinnebeelden van de twaalf stammen Israëls. Vgl. H. VII : 4.

2. *zwanger zijnde.* Hiermede wordt aangeduid, dat de Christus uit Israël voortkwam. Vgl. vs. 4, 5.

3. *een groote rosse draak.* Bedoeld wordt de satan, dien men zich, naar Gen. III : 1, als een draak of eene slang voorstelde; vgl. vs. 9, 13, 15, 2 Kor. XI : 3. De *rosse* of vuurroode kleur wijst òf op verwoesting en verderf (H. IX : 17, 18), òf op het bloed der geloovigen, dat de satan deed stroomen (H. XVII : 6).

zeven hoofden — zeven diadémen. Hiermede wordt reeds gezinspeeld op het beest, H. XIII en XVII uitvoerig beschreven, dat zeven hoornen en hoofden heeft, maar tien diadémen draagt. Zie verder op H. XIII : 1.

4. *zijn staart — op de aarde.* In overeenstemming met de natuur der draken, die hunne kracht in den staart hebben, wordt hier de vreeselijke woede van den satan aanschouwelijk voorgesteld.

5. *die — zou hoeden.* Deze woorden, aan Ps. II : 9 ontleend en H. XIX : 15 op Christus toegepast, doen zien, dat onder dit kind der vrouw de Messias verstaan moet worden.

5. *werd weggerukt tot God* enz. Door zijne wegvoering naar Gods troon bevond het kind zich terstond in volle veiligheid. Wellicht wordt hiermede gezinspeeld op Jezus' hemelvaart, die hem den weg baande tot volkomen zegepraal over zijne vijanden, nadat hij van zijne geboorte af (vgl. Matth. II) aan vervolging had blootgestaan.

6. Ten einde reeds terstond, na de vermelding van hetgeen er met het kind geschiedde, ook het lot der vrouw te berichten, wordt hier bij voorraad ingevoegd, wat, vs. 14—16 uitvoeriger verhaald, daar eerst op zijne eigenlijke plaats is.

7. *Michaël.* Een van de zeven aartsengelen (Jud. 9) en de beschermengel van het Israël Gods (Dan. X : 13, XII : 1).

kwamen. Dit woord is hier ingevuld.

om . . . te strijden. Gew. t. *streden.*

8. *vermochten niet*, d. i. waren tegen hen niet bestand.

hunne plaats enz. De nederlaag was zóó volkomen, dat zij hunne plaats in den hemel niet meer behouden konden. Vgl. vs. 9.

9. *de oude slang.* Zie op vs. 3.

die de geheele wereld verleidt. Vgl. H. XIII : 14, XX : 8, 10.

10, 11. De zegepraal van Michaël en zijne engelen in den hemel was als de voorwaarde en waarborg van de nog aanstaande zegepraal der geloovigen op aarde. Daarom wordt hier ook de laatste met de eerste verheerlijkt, alsof zij reeds had plaats gehad. Vgl. H. VII : 9 vv. en H. XI : 15 vv.

10. *de zaligheid*, d. i. het heil, in Christus voor alle geloovigen bestemd en nu niet meer door den satan bestreden.

koningschap geworden onzes Gods,
en de macht zijns Gezalfden; want
de aanklager van onze broeders is
nedergeworpen, die hen aanklaagde
11. voor onzen God dag en nacht. ' En
zij hebben hem overwonnen door het
bloed des Lams en door het woord
hunner getuigenis, en zij hebben hun
leven niet liefgehad tot den dood
12. toe. ' Weest daarom vroolijk, gij he-
melen, en gij, die daarin woont!
Wee der aarde en der zee: want de
duivel is tot u nedergekomen met
groote drift, daar hij weet, dat hij
maar een korten tijd heeft.
13. En toen de draak zag, dat hij op
de aarde was nedergeworpen, ver-
volgde hij de vrouw, die den man-
14. nelijken telg gebaard had. ' En aan
de vrouw werden de twee vleugelen
van den grooten arend gegeven, om
naar de woestijn te vliegen, naar
hare plaats, waar zij buiten het ge-
zicht der slang gevoed wordt een
tijd en tijden en een halven tijd. '
15. En de slang wierp achter de vrouw
water uit haren mond als eene rivier,
om haar door den stroom te doen
16. wegvoeren. ' En de aarde kwam der
vrouw te hulp, en de aarde opende
haren mond en verzwolg de rivier,
die de draak uit zijn mond gewor-
17. pen had. ' En de draak werd ver-
toornd op de vrouw, en hij ging
weg, om krijg te voeren tegen de
overigen van haar kroost, die de ge-
boden Gods bewaren en de getuige-
nis van Jezus hebben.

HOOFDSTUK XII : 18—XIII : 18.

Staande aan den oever der zee (vs. 18), ziet Johannes uit de zee opstijgen een beest met tien hoornen en zeven hoofden (H. XIII : 1—4), hetwelk van den draak groote macht ontvangt (vs. 5—10). Een tweede beest, uit de aarde opgekomen, beweegt hare bewoners, om voor het eerstgenoemde beest een beeld te maken en dat te aanbidden (vs. 11—17). Het geheimzinnig getal van zijnen naam (vs. 18).

18. En ik ging staan op het zand der
1. zee, ' en zag uit de zee een beest
opstijgen, met tien hoornen en zeven
hoofden, en op zijne hoornen tien

Vs. 11. H. VII : 14, VI : 9, II : 10; 1 Joh. II : 13, 14. — Vs. 12. H. VIII : 13, XVII : 12; 1 Petr. V : 8. — Vs. 14. Exod. XIX : 4; Deut. XXXII : 11, 12; Dan. VII : 25, XII : 7.

Vs. 15. Ps. XVIII : 17, XXXII : 6, XLII : 8, CXXIV : 4. — Vs. 16. Gen. IV : 11; Num. XVI : 32. — Vs. 17. H. VI : 9, XIV : 12, XIX : 10.
Vs. 1, 2. H. XI : 7, XII : 3, XVII : 3; Dan. VII : 3—8.

11. De zin is: Hunne overwinning had haren grond in het bloed van Christus, dat hen gereinigd had, alsmede in de getuigenis, die zij aangaande Christus in woord en wandel hadden afgelegd, zoodat zij voor haar zelfs in den dood gegaan waren.

12. *Daarom*, t. w. omdat de draak in den hemel overwonnen is.

gij, die daarin woont, t. w. engelen en gezaligden.

Wee der aarde en der zee, d. i. Wee den bewoners der aarde en der eilanden in de zee (vgl. op H. X : 2). Gew. t. *Wee hun, die de aarde en de zee bewonen*.

13—17. Zinnebeeldig wordt hier voorgesteld, hoe de christelijke kerk, in haar geheel, door God tegen de aanslagen des boozen behoed werd, al stonden ook hare afzonderlijke leden (vs. 17) aan vervolging bloot.

13. *vervolgde hij de vrouw* enz. De vervolging van het kind zelf was voor hem onmogelijk geworden (vs. 5).

14. Gelijk God zijn volk Israël als op arendsvleugelen droeg (Exod. XIX : 4), door het uit Egypte naar de woestijn te voeren, zoo vliegt ook deze vrouw, het zinnebeeld van het ware Israël, naar de woestijn en, daar geen voedsel vindende, wordt zij er gevoed, evenals Israël gevoed werd met het manna uit den hemel.

de twee. Gew. t. *twee*.

een tijd en tijden en een halven tijd, d. i. drie en een half jaar (vgl. op H. XI : 2). Sommigen verstaan het woord *tijd* van een tijdvak van tien jaren, zoodat een duur van vijf en dertig jaren bedoeld zou zijn. Zóóvele jaren ongeveer waren er toen sedert Jezus' heengaan van de aarde verloopen.

15, 16. Nu de slang zelve de vrouw niet meer bereiken kan (vs. 14), poogt zij haar te doen verdrinken door het water, dat zij uitspuwt; doch bij dit nieuwe gevaar komt de aarde haar te hulp, door vaneen te splijten en zóó dat water te verzwelgen.

17. *de overigen van haar kroost*, d. i. de christenen, aangemerkt als het kroost van het ware Israël, evenals dat Israël de moeder van Christus was. Vgl. op vs. 1, 2.

de getuigenis — hebben. Zie op H. VI : 9. And. denken aan eene getuigenis, die zij in woord en wandel aangaande Jezus aflegden.

18. *ik ging staan*. Gew. t. *hij ging staan*, t. w. de draak.

op het zand der zee, d. i. op het strand van de zee, die het eiland Patmos omspoelde. Vgl. H. I : 9.

1. *een beest — zeven hoofden*. Het *beest*, reeds H. XI : 7 vermeld, is het zinnebeeld van het romeinsche rijk, dat als de zetel des heidendoms het werktuig was, door den satan tot bestrijding van Christus en diens rijk gekozen (vs. 2); de *tien hoornen* duiden tien koningen, en de *zeven hoofden* zeven romeinsche keizers aan. Zie op H. XVII : 12—16, 10.

op zijne hoornen tien diademen. Terwijl in de beschrijving van den draak, H. XII : 3, reeds wordt aangeduid, dat deze zijne macht zou uitoefenen door middel van het beest (vgl. vs. 2, 4), is het verschil in de plaatsing der diademen, bij den draak op de zeven *hoofden* en bij het beest op de tien *hoornen*, van geen belang, daar de koningen zoowel als de keizers, die door de hoornen en de hoofden worden aangeduid, diademen droegen als teekenen hunner waardigheid. Vgl. op H. XII : 3.

diadémen, en op zijne hoofden namen
2. van godslastering. ' En het beest,
dat ik zag, was aan een luipaard ge-
lijk, en zijne voeten waren als die van
een beer, en zijn mond was als een
leeuwenmuil. En de draak gaf hem
zijne kracht en zijn troon en groote
3. macht. ' En een van zijne hoofden
zag ik als tot den dood gewond, en
zijne doodelijke wonde werd genezen;
en de gansche aarde liep het beest
4. verwonderd na, ' en men aanbad den
draak, omdat hij aan het beest die
macht gegeven had, en men aanbad
het beest, zeggende: Wie is aan
het beest gelijk, en wie kan er krijg
5. tegen voeren? ' En hem werd een
mond gegeven, die groote woorden
en godslasteringen sprak; en hem
werd macht gegeven om dit te doen
6. twee en veertig maanden. ' En het
opende zijnen mond tot lasteringen
tegen God, om zijnen naam te las-
teren en zijnen tabernakel en hen,
7. die in den hemel wonen. ' En hem
werd gegeven tegen de heiligen krijg
te voeren en hen te overwinnen, en
hem werd macht gegeven over alle
geslachten en natiën en talen en vol-
8. ken. ' En al de bewoners der aarde
zullen hem aanbidden, zij, wier na-
men niet van de grondlegging der
wereld af geschreven staan in het
boek des levens van het Lam, dat
9. geslacht is. ' Zoo iemand ooren heeft,
die hoore!
10. Indien iemand gevangenen maakt,
hij wordt gevangen genomen; indien
iemand met het zwaard doodt, hij
moet met het zwaard gedood worden.
Hier is de volharding en het geloof
der heiligen.

Vs. **3.** Vs. 12, 14, H. XVII:8. — Vs. **4.** H. XVIII:18. — Vs. **5.** Dan. VII:20, 25; Openb. XI:2. — Vs. **6.** H. XVI:5, XII:12; Jez. LII:5; 2 Thess. II:4.

Vs. **7.** Vs. 2, H. XII:17, XI:7; Dan. VII:21. — Vs. **8.** Vs. 12, 14, H. XVII:8, III:5, V:12. — Vs. **9.** H. II:7. — Vs. **10.** Gen. IX:6; Jer. XV:2; Matth. XXVI:52; Openb. XIV:12.

1. *namen* (Gew. t. *een naam*) *van godslastering.* De bijnamen van de goddelijke, de verhevene, de groote, aan de romeinsche keizers gegeven, waren namen, die, in de oogen der christenen, God onteerden en zijnen éénigen naam verguisden.

2. *het beest — een leeuwenmuil.* Deze nadere beschrijving van het beest duidt de roofgierigheid en de wreedheid aan, die de romeinsche heerschappij kenmerkten.

de draak gaf hem — groote macht. Zie op vs. 1.

3. *een van zijne hoofden — genezen.* Hetgeen hier van één der hoofden van het beest gezegd wordt, komt vs. 12 en 14 van het beest in zijn geheel voor. Deze vereenzelviging van het beest met dat hoofd duidt aan, dat in een der keizers van het romeinsche rijk (vgl. op vs. 1) de satanische geest van dat rijk als verpersoonlijkt was. Die keizer nu was Nero, de wreedste vervolger der christenen, in wien men den antichrist zag, die kort vóór de wederkomst van Christus verwacht werd (vgl. op 2 Thess. II:3—10). Niet lang geleden had hij, nadat er te Rome een opstand tegen hem uitgebarsten was, buiten de stad in wanhoop de handen aan zich zelven geslagen. Daar echter van zijnen dood slechts drie of vier weinig bekende personen getuigen waren geweest, verspreidde zich al spoedig het gerucht, dat hij nog leefde en zich naar Parthië begeven had, om vandaar, aan het hoofd van een talrijk leger, weder te keeren en den tegen hem uitgebarsten opstand te dempen. Dit gerucht vond bij vele christenen geloof, wellicht echter met deze wijziging, dat men Nero werkelijk gestorven achtte, maar meende, dat de satan, om zich van hem op nieuw als werktuig te bedienen, hem uit de dooden zou opwekken. Vgl. vs. 12, 14, 18, H. XVII:8, 10, 16, 17.

de gansche aarde, d. i. de gansche bevolking van het romeinsche rijk, hetwelk bijna alle destijds bekende landen der aarde omvatte.

3. *liep het beest verwonderd na,* t. w. toen het zich weder vertoonde, na van zijne doodelijke wonde genezen te zijn.

4. *Wie is aan het beest gelijk?* Vreeselijke tegenstelling met de taal der vromen Jez. XL:25, XLVI:5, Ps. XXXV:10, CXIII:5.

5. *gegeven,* t. w. door God. Vgl. H. XVII:17, en de aant. op H. VI:4.

die groote woorden — sprak. Men denke hier aan de verheffing van keizers tot den rang van goden, en de grootspraak over de heerlijkheid en onvergankelijkheid van het romeinsche rijk.

twee en veertig maanden. Zie op H. XI:2.

6. *om zijnen naam te lasteren* enz. Het beest lasterde Gods *naam*, door zich goddelijke waardigheid toe te kennen; zijnen *tabernakel*, d. i. den hemel, waarin God woont, en *hen, die in den hemel wonen,* d. i. engelen en gezaligden.

7. *gegeven.* Zie op vs. 5.

tegen de heiligen — te overwinnen. Als Nero was wedergekeerd (zie vs. 3), zou hij door gevangenschap, verbanning, marteling en dood tegen de christenen nog heviger woeden dan te voren. Vgl. H. VI:11.

8. *al de bewoners der aarde,* d. i. al de heidenen. Vgl. op vs. 3.

zij, wier namen niet — geschreven staan enz., d. i. zij, die niet, gelijk de christenen, tot de verwerving van de zaligheid in Christus bestemd zijn. Zie verder op H. III:5.

9. Zie op H. II:7.

10. De eerste helft van dit vs. wijst op de rechtvaardige vergelding, welke Gods gerichten over de vijanden van Christus brengen zou; de tweede op den grond, hierin voor de christenen gelegen, om onder verdrukking moedig te volharden en hun geloof niet te verzaken.

11. En ik zag een ander beest uit de
aarde opstijgen, en het had twee
hoornen, aan die van een lam gelijk,
12. en het sprak als een draak. ' En de
gansche macht van het eerste beest
oefende het uit voor zijne oogen, en
het maakte, dat de aarde en hare
bewoners het eerste beest, welks doo-
delijke wonde genezen was, aanba-
13. den. ' En het deed groote teekenen,
zoodat het ook vuur uit den hemel
deed nederdalen op de aarde voor de
14. oogen der menschen. ' En het ver-
leidde de bewoners der aarde door
de teekenen, die het hem gegeven
was te doen voor de oogen van het
beest, en door tot de bewoners der
aarde te zeggen, dat zij voor het
beest, hetwelk de wonde van het
zwaard had en levend geworden was,
15. een beeld moesten maken. ' En hem
werd gegeven aan het beeld van het
beest een geest te geven, opdat het
beeld van het beest ook zou spreken
en maken, dat, zoovelen het beeld
van het beest niet aanbaden, gedood
16. werden. ' En het maakte, dat men
aan allen, aan klein en groot, en
rijk en arm, en vrije en dienst-
knecht, een merkteeken gaf op hunne
rechterhand of op hun voorhoofd, '
17. en dat niemand kon koopen of ver-
koopen dan die het merkteeken had,
den naam van het beest of het getal
18. van zijnen naam. ' Hier komt de
wijsheid te stade. Wie verstand heeft,
berekene het getal van het beest!
Het is toch een getal van een mensch,
en zijn getal is 666.

HOOFDSTUK XIV.

Het Lam vertoont zich, staande op den berg Sion met de honderd vier en veertig duizend (vs. 1—5). Engelen kondigen, de een na den ander, den beslissenden strijd aan tusschen Christus en de hem vijandige machten (vs. 6—13), die nu werkelijk een aanvang neemt (vs. 14—20).

1. En ik zag, en zie, het Lam stond

Vs. **11**. Vs. 1. — Vs. **12**. Vs. 8, 14, 3. — Vs. **13**. H. XVI : 14; Matth. XXIV : 24; 2 Thess. II : 9; 1 Kon. XVIII : 38; 2 Kon. I : 10, 12. — Vs. **14**. Vs. 3, H. XIX : 20.

Vs. **15**. H. XIV : 9; Dan. III : 5, 6. — Vs. **16**. H. XIV : 9, 11, XVI : 2, XIX : 20, XX : 4, VII : 3. — Vs. **17**. H. XIV : 11, XV : 2. — Vs. **18**. H. XVII : 9.
Vs. **1**. H. V : 6, VII : 4, 9, III : 12.

11. *een ander beest*, t. w. dan het beest, dat uit de zee opsteeg (vs. 1). H. XVI : 13 en elders de *valsche profeet* genaamd, stelt het 't leugenprofetisme onder de heidenen in 't algemeen voor, maar duidt tevens meer in 't bijzonder de vele wigchelaars en toovenaars aan, die Nero in dienst had.

12. *de gansche macht — voor zijne oogen.* Dit andere beest stond zóó geheel in den dienst van het eerste (zie op vs. 11), dat het diens gansche macht ten kwade uitoefende.

het eerste beest — genezen was, d. i. de wedergekeerde keizer Nero. Zie verder op vs. 3.

14. *dat zij — een beeld moesten maken.* Toespeling op de beelden van romeinsche keizers, en dus ook van Nero, aan welke goddelijke eer bewezen werd.

15. *gegeven.* Zie op vs. 5.

opdat het beeld — zou spreken. De heidenen wisten te verhalen van beelden, die door de macht hunner toovenaars met leven bezield werden en spraken. Wordt daarop door Johannes, blijkens dit vs. en vs. 13, gedoeld, denkelijk leidde hij hetgeen de heidenen aan de macht hunner toovenaars toeschreven, uit de werking van booze geesten of van den satan zelven af.

maken — gedood werden. Men weet, dat er soms christenen ter dood gebracht zijn, omdat zij weigerden aan de beelden van romeinsche keizers goddelijke eer te bewijzen.

16. *dat men.* Gew. t. *dat het.*

een merkteeken gaf. Gelijk slaven en krijgsknechten een merkteeken plachten te dragen, zoo zouden ook de aanbidders van het beest een merkteeken ontvangen, waaraan zij als zijne aanhangers zouden te kennen zijn. Waarschijnlijk dacht Johannes daarbij aan het romeinsche burgerrecht en meende hij, dat dit door Nero, als hij wederkeerde, nog ruimer zou verleend worden dan te voren, ten einde daardoor zijnen aanhang te versterken.

17. *dat niemand kon koopen of verkoopen* enz. Hierdoor zouden de christenen uit de burgerlijke samenleving als gebannen zijn.

den naam van het beest enz. Het merkteeken was tweeërlei: òf de naam van het beest, op de gewone wijze door letters uitgedrukt; òf het getal, dat men verkreeg, als men de getalswaarde van de letters, die den naam vormden, bij elkander optelde. In het Grieksch, het Latijn en het Hebreeuwsch dienden de letters tevens tot cijfers.

18. *Het is . . een getal van een mensch*, d. i. Met dit getal wordt de naam van een mensch aangeduid. And. *Het is . . . een menschengetal*, d. i. een getal, gebezigd naar de wijze, waarop zulks onder menschen gebruikelijk is. Vgl. H. XXI : 17, Jez. VIII : 1.

zijn getal (d. i. het getal van dien mensch) *is* 666. Om den onder dit getal verborgen naam te vinden, heeft men beurtelings de getalswaarde van de grieksche, de latijnsche en de hebreeuwsche letters te baat genomen. Dat Johannes hebreeuwsche letters bedoeld heeft, is waarschijnlijk, omdat in zijnen tijd het aanduiden van een naam of eene zaak door letters naar hare getalswaarde juist bij de Joden gewoon was. De joodsche leeraars toch maakten veel werk van eene soort van heilige rekenkunst (gematrie), waardoor zij meenden eene menigte verborgen aanduidingen in de Schrift op het spoor te komen. Ook is zijn gansche boek vervuld met voorstellingen, aan het O. T. ontleend, en maakt hij van hebreeuwsche woorden ook H. IX : 11, XVI : 16 gebruik. Eindelijk brengen de woorden *Neron Cesar*, met hebreeuwsche letters geschreven, inderdaad het getal 666 voort, en is keizer Nero juist de persoon, op wien hier (vgl. op vs. 3) gedurig gewezen wordt.

1. Wat in dit Hoofdstuk voorkomt, is weder eene soort van tusschenbedrijf. Vgl. op H. VII : 1, X : 1.

op den berg Sion, en bij hem honderd vier en veertig duizend, met zijnen naam en den naam zijns Vaders op hunne voorhoofden geschre-
2. ven. ' En ik hoorde uit den hemel een geluid als het geluid van vele wateren en als het geluid van een zwaren donderslag; en het geluid, dat ik hoorde, was als van citerspe-
3. lers, spelende op hunne citers. ' En zij zongen als een nieuw lied vóór den troon en vóór de vier dieren en de oudsten; en niemand kon dat lied leeren dan de honderd vier en veertig duizend, de gekochten van de
4. aarde. ' Dezen zijn het, die zich met vrouwen niet bevlekt hebben, want zij zijn maagden. Dezen zijn het, die het Lam volgen, waar het ook henengaat. Dezen zijn uit de menschen gekocht tot eerstelingen voor
5. God en het Lam; ' en in hun mond is geen leugen gevonden, want zij zijn onbesmet.
6. ' En ik zag een anderen engel in het hemelruim vliegen, met een eeuwig evangelie, om het te verkondigen aan hen, die op de aarde gezeten zijn, en aan alle volken en ge-
7. slachten en talen en natiën. ' En hij zeide met luide stem: Vreest God en geeft hem eer, want de ure zijns oordeels is gekomen; en aanbidt hem, die den hemel gemaakt heeft en de aarde en de zee en de waterbronnen! '
8. En een andere, een tweede engel volgde en zeide: Gevallen, gevallen is het groote Babel, dat van den wijn der drift harer hoererij al de
9. volken heeft doen drinken! ' En een

Vs. 2. H. X:4, XIX:6, V:8. — Vs. 3. H. V:9, IV:2, 4, 6; Jez. LXII:10. — Vs. 4. Matth. XIX:11, 12; Openb. VII:17, V:9, XIV:3. — Vs. 5. Zef. III:13; 1 Petr. II:22; Ef. I:4. — Vs. 6. H. VIII:13, XIII:7.

Vs. 7. H. XI:13, 18, X:6; Jer. XIII:16; Ps. CXLVI:6; Hand. XIV:15. — Vs. 8. H. XVIII:2, 3, 10, 21, XVI:19; Jez. XXI:9; Jer. LI:7, 8, XXV:15, 16, 27, 28. — Vs. 9. Vs. 11, H. XIII:12, 15, 16.

1. *op den berg Sion.* De berg Sion, waarop Jeruzalem gedeeltelijk gebouwd was en werwaarts David de ark had overgebracht, komt hier voor als de zetel van God, vanwaar het toekomstig heil zal uitgaan. Vgl. Jez. II:3.

honderd vier en veertig duizend. In dit getal (zie op H. VII:4) worden allen, uit de heidenen zoowel als uit de Joden, begrepen, die ten einde toe getrouw bleven en dus mede behooren tot de ontelbare schare H. VII:9. And. vinden hier dezelfden, die H. VII:4 bedoeld worden.

zijnen naam en den naam zijns Vaders. Door deze namen droegen zij het teeken, dat zij aan Christus en aan God toebehoorden, evenals de aanbidders van het beest aan hun merkteeken kenbaar waren (H. XIII:16). Gew. t. *den naam zijns Vaders.*

2. *het geluid, dat ik hoorde, was als van.* Gew. t. *ik hoorde een geluid van.*

3. *zij*, t. w. de citerspelers (vs. 2), waarbij men aan engelen kan denken.

als een nieuw lied. Vroeger reeds door de oudsten aangeheven (H. V:9), was het nu *als een nieuw lied*, nu de geloovigen zelve daarin de heerlijkheid bezongen, die hun door de trouw van God en van Christus, na voleindigden strijd, ten deel viel.

de vier dieren en de oudsten. Zie op H. IV:6, 4.

niemand kon dat lied leeren enz. Dat lied konden alleen zij leeren zingen, die er naar eigen ervaring hun zegel aan hechtten. Vgl. op H. II:17.

de gekochten van de aarde. Zie op vs. 4.

4. *zich met vrouwen niet bevlekt hebben*, d. i. van alle geslachtsgemeenschap zich onthouden hebben. And. achten hier onthouding van ontucht bedoeld.

maagden. Benaming, in het Grieksch ook aangaande mannen gebruikt.

die het Lam volgen — henengaat, d. i. wier zaligheid in hun onafgebroken verkeer met Christus gelegen is. Aan deze verheerlijkten wordt hier nog iets meer toegekend dan aan de overige. Vgl. H. VII:17.

uit de menschen gekocht enz. Hetgeen van alle geloovigen geldt (H. V:9), geldt van deze verheerlijkten in bijzonderen zin: zij zijn bestemd om uitgelezenen onder de gezaligden te zijn, te vergelijken met de *eerstelingen* van den oogst, waartoe men, als de aan God gewijde gaven, het beste uitkoos.

5. *leugen.* Gew. t. *bedrog.*

onbesmet. Gew. t. *onbesmet vóór den troon Gods.*

6. *een anderen engel*, t. w. dan die tot dusver in dit boek vermeld waren. Vgl. op H. X:1.

in het hemelruim. Zie op H. VIII:13.

een eeuwig evangelie. De blijde boodschap, welke deze engel te verkondigen had, was geschreven in een boekske, dat hij in de hand hield (vgl. H. X:2), en betrof Gods van eeuwigheid bestaanden raad omtrent de wederkomst van Christus. Vgl. H. X:7.

7. *Vreest God en geeft hem eer.* Hetgeen voor de geloovigen eene blijde en vertroostende boodschap was, hield voor de ongeloovigen eene ernstige opwekking tot boete en bekeering in. Vgl. H. XI:13.

aanbidt hem, die enz., d. i. aanbidt hem, die zich in zijne scheppende almacht geopenbaard heeft als den waren God, en dus niet het beest en zijn beeld (H. XIII:4, 15).

8. *een andere, een tweede.* Gew. t. *een andere.*

Gevallen, gevallen is enz. Hetgeen weldra geschieden zou, wordt hier, naar de wijze der profeten, voorgesteld als reeds geschied.

het groote Babel. Bedoeld wordt Rome, de hoofdstad van het romeinsche rijk, en hier genoemd naar de hoofdstad van het rijk, vanwaar zooveel jammeren over het oude Israël gekomen waren; vgl. op H. XVII:1. Gew. t. *Babel, die groote stad.*

dat van den wijn — heeft doen drinken. De stad Rome had al de volken, waarover zij heerschte, tot blinde bewondering harer grootheid weten te vervoeren en tot navolging harer gruwelen verleid. Zij had hun dus als 't ware wijn te drinken gegeven, om hunne zinnen te bedwelmen; maar die wijn harer *hoererij* was tevens een wijn van Gods *toorn*, die zich in welverdiende straffen openbaren zou (vgl. vs. 10, Rom. I:18).

andere, een derde engel volgde hen
en zeide met luide stem: ' Indien
iemand het beest en zijn beeld aan-
bidt, en een merkteeken ontvangt
op zijn voorhoofd of op zijne hand, '
10. ook hij zal drinken van den wijn
der gramschap Gods, die ongemengd
is ingeschonken in den beker van
zijnen toorn; en hij zal voor het oog
van de engelen en van het Lam ge-
pijnigd worden met vuur en zwavel. '
11. En de rook van hunne pijniging
stijgt op tot in alle eeuwigheid, en
zij hebben dag en nacht geen rust,
die het beest en zijn beeld aanbid-
den, en wie ook het merkteeken van
12. zijnen naam ontvangt. ' Hier is de
volharding der heiligen, die de ge-
boden Gods en het geloof van Jezus
13. bewaren. ' En ik hoorde eene stem
uit den hemel zeggen: Schrijf: Za-
lig de dooden, die in den Heer ster-
ven, van nu aan! Ja, zegt de Geest,
opdat zij rusten van hunnen arbeid,
en hunne werken volgen achter hen.
14. ' En ik zag, en zie, eene witte
wolk, en op die wolk zag ik een
gezeten, gelijk aan eens menschen
zoon, met eene gouden kroon op
zijn hoofd en eene scherpe sikkel in
15. zijne hand. ' En een andere engel
kwam uit den tempel en riep met
luide stem tot hem, die op de wolk
zat: Zend uwe sikkel en maai; want
de ure om te maaijen is gekomen,
daar de oogst der aarde rijp is ge-
16. worden! ' En die op de wolk zat,
wierp zijne sikkel op de aarde, en
17. de aarde werd gemaaid. ' En een an-
dere engel kwam uit den tempel,
die in den hemel is, ook zelf met
18. eene scherpe sikkel. ' En een andere
engel kwam uit het altaar, die macht
had over het vuur, en hij riep met
luid geroep tot dien met de scherpe
sikkel, en zeide: Zend uwe scherpe
sikkel en snijd de trossen van den
wijnstok der aarde; want zijne drui-
19. ven zijn rijp! ' En de engel wierp
zijne sikkel op de aarde, en hij sneed

Vs. **10**. H. IX : 5, 17, XX : 10; Ps. LXXV : 9. — Vs. **11**. H. XIX : 3, IV : 8, XIV : 11; Jez. XXXIV : 10. — Vs. **12**. H. XIII : 10. — Vs. **13**. H. XIX : 9, XXI : 5; Hebr. IV : 9, 10; 1 Thess. IV : 16. — Vs. **14**. H. I : 13, VI : 2; Dan. VII : 13. Vs. **15**. H. XI : 19; Joël III : 13; Matth. XIII : 39. — Vs. **16**. Vs. 14. — Vs. **17**. Vs. 15. — Vs. **18**. H. VI : 9, VIII : 3, IX : 13, XVI : 7. — Vs. **19, 20**. H. XIX : 15; Jez. LXIII : 3.

9. *een andere, een derde.* Gew. t. *een derde.*
Indien iemand enz. Zie op H. XIII : 12, 14, 16.
10. *ook hij,* t. w. evenals Babel (vs. 8).
ongemengd. Oudtijds werd de wijn, tot vermindering van zijne kracht, doorgaans met water gemengd. Dat de aanbidders van het beeld *ongemengden* wijn zouden drinken, beteekent, dat Gods toorn in onverminderde kracht op hen zou neêrkomen.
voor het oog — het Lam. Daardoor dat de engelen en Christus, dien zij verguisden, hunne pijniging aanschouwden, zou hun lijden verzwaard worden. Vgl. H. XI : 12, Luc. XVI : 23, 24.
de engelen. Gew. t. *de heilige engelen.*
met vuur en zwavel. De pijnigingsmiddelen der hel. Vgl. H. IX : 17, XX : 10.
11. *de rook van hunne pijniging,* d. i. de rook van het vuur en de zwavel, waarmeê zij gepijnigd werden. Vgl. vs. 10.
geen rust, d. i. geen verademing.
12. *Hier is* enz., d. i. Hierin is de grond gelegen voor enz. Vgl. op H. XIII : 10.
die. Gew. t. *Hier zijn zij, die.*
het geloof van Jezus, d. i. het geloof, waarvan Jezus de bewerker is. And. *het geloof in Jezus.* Vgl. op Rom. III : 22.
13. De vertroostende waarheid, dat zij, die in gemeenschap met Christus stierven, van nu aan zalig waren, moest in het belang van de gedurig bedreigde en ten doode toe vervolgde geloovigen in schrift gebracht worden. Vgl. H. XIX : 9, XXI : 5.
van nu aan! Zalig zouden zij van nu aan zijn, omdat Christus nu weldra zou wederkomen en er dus voor hen geen oponthoud in de sombere verblijven van het doodenrijk, tusschen den tijd van hun sterven en dien van 's Heeren wederkomst, zou noodig zijn.
13. *Ja, zegt de Geest* enz. Ter bevestiging van het onmiddellijk voorafgaande laat Johannes door den Heiligen Geest, die in hem was, eene plechtige instemming volgen, en noemt hij de reden, waarom de in Christus gestorvenen zalig mochten heeten.
hunne werken volgen achter hen. Al wat zij in den strijd des levens hadden gedaan en geleden, zou voor hen voortduren in het loon, dat er aan geschonken werd.
14. Christus wordt hier voorgesteld als rechter over de ongeloovige bewoners der aarde (vs. 6). Vgl. H. I : 7, en zie op H. VI : 2.
eene scherpe sikkel. Zie op vs. 15.
15. *een andere engel.* Zie op vs. 6.
kwam uit den tempel, ten teeken, dat hij een bevel overbracht van hem, die in den hemelschen tempel woont. Vgl. vs. 17, H. XI : 19.
de ure om te maaijen is gekomen enz. Het gericht van Christus over de goddeloozen (zie op vs. 20) wordt hier voorgesteld onder het beeld van een g r a a n o o g s t, en vs. 18, 19 onder dat van eene w ij n l e z i n g. De ure, door God voor dat gericht bepaald en tevens door de goddeloosheid der menschen aangebracht, was nu gekomen.
17. *ook zelf,* evenals Christus (vs. 14).
18. Dat de hier vermelde engel komt uit het hemelsche *altaar* en macht heeft over het *vuur* des altaars, duidt aan, dat de nu te voltrekken strafoefening de verhooring is van de gebeden der martelaren onder het altaar (H. VI : 9, 10). Vgl. H. VIII : 3, 5, IX : 13, XVI : 7.
snijd de trossen enz. Zie op vs. 15.
zijne druiven. And. lez. *de druiven der aarde.*

den wijnstok der aarde, en hij wierp
het in den grooten persbak van den
20. toorn Gods. ' En de persbak werd
buiten de stad getreden, en uit den
persbak kwam bloed tot aan de too-
men der paarden, zestienhonderd
stadiën ver.

HOOFDSTUK XV.

Zeven engelen ontvangen zeven schalen, gevuld met de zeven laatste plagen, waarmede het oordeel Gods zal voleindigd zijn.

1. En ik zag in den hemel een an-
der teeken, groot en wonderbaar:
zeven engelen, die de zeven laatste
plagen hadden; want met deze is de
2. toorn Gods voleindigd. ' En ik zag
als eene glazen zee, met vuur ge-
mengd, en de overwinnaars van het
beest en van zijn beeld en van het
getal van zijnen naam, staande aan
de glazen zee, met citeren Gods. '
3. En zij zongen het lied van Mozes,
den dienstknecht Gods, en het lied
des Lams, zeggende: Groot en won-
derbaar zijn uwe werken, Heere God,
Almachtige! rechtvaardig en waarach-
tig uwe wegen, Koning der volken! '
4. Wie zou uwen naam, o Heer! niet
vreezen en verheerlijken? Want gij
zijt alleen heilig; want al de volken
zullen komen en u aanbidden, om-
dat uwe gerichten openbaar zijn ge-
worden.
5. En daarna zag ik, en in den he-
mel ging de tempel van den taberna-
6. kel der getuigenis open, ' en de ze-
ven engelen, die de zeven plagen
hadden, gingen uit den tempel, be-
kleed met rein glinsterend linnen,
en aan de borst omgord met gouden
7. gordels. ' En een uit de vier dieren
gaf aan de zeven engelen zeven gou-
den schalen, vol van den toorn van
God, die leeft tot in alle eeuwigheid. '
8. En de tempel werd vervuld met den
rook uit de heerlijkheid Gods en uit
zijne kracht; en niemand kon den
tempel ingaan, totdat de zeven pla-

Vs. 1. H. XII: 1, 3, VIII: 2, X: 7. — Vs. 2. H. IV: 6, XIII: 15–17, V: 8, XIV: 2. — Vs. 3. Exod. XIV: 31; Ps. CXI: 2, CXXXIX: 14, CXLV: 17; Jer. X: 7; Openb. XVI: 7, XIX: 2.

Vs. 4. Jer. X: 7, Ps. LXXXVI: 9. — Vs. 5. H. XI: 19; Hand. VII: 44. — Vs. 6. Vs. 1, H. XIX: 8, I: 13. — Vs. 7. H. IV: 6. — Vs. 8. Exod. XL: 34, 35; 1 Kon. VIII: 11; Jez. VI: 4.

20. Johannes verwachtte, dat Christus bij zijne wederkomst *buiten de stad*, d. i. onder de muren van Jeruzalem, eene groote overwinning over zijne vijanden behalen zou. In de stroomen bloeds, daarbij vergoten, zouden de paarden tot aan den hals toe waden, en heinde en ver zouden die stroomen zich verspreiden. Vgl. H. XVI: 12–16, XVII: 12–14, XIX: 11–19.

zestienhonderd stadiën ver, d. i. meer dan vijftig uren gaans.

1. *een ander teeken*, d. i. weder een ander zinnebeeld dan de tot dusver vermelde. Vgl. op H. XII: 1.

zeven engelen enz. Reeds hier geeft Johannes den hoofdinhoud op van het gezicht, dat hij eerst later (vs. 6–H. XVI: 21) in zijne bijzonderheden beschrijft. Vgl. op H. XII: 6.

de zeven laatste plagen. Zooals uit de nadere beschrijving dezer plagen, H. XVI, blijkt, behoorden ook zij, evenals die, welke voortkwamen uit de opening van de zes eerste zegels (H. VI) en de zes eerste bazuingeluiden (H. VIII, IX), tot de jammeren, die het eindoordeel onmiddellijk zouden voorafgaan.

met deze is de toorn Gods voleindigd, t. w. voor zoover die toorn zich in die plagen openbaren zou.

2. *eene glazen zee, met vuur gemengd.* Aanduiding van de samensmelting van Gods reddende liefde en oordeelende gerechtigheid. Zie verder op H. IV: 6.

de overwinnaars enz. Wel was de overwinning nog niet behaald, maar zij zou het weldra zijn. Vgl. H. XII: 11, XIV: 13, en zie verder op H. XIII: 3, 14, 18.

van het getal. Gew. t. *van zijn merkteeken, het getal.*

citeren Gods, d. i. citers, alleen ter eere Gods bespeeld.

3. *het lied van Mozes — des Lams.* Zij hadden dit lied geleerd van Mozes en van Christus, als door wie beiden Gods hoede over de zijnen en Gods gerichten over de goddeloozen openbaar werden.

rechtvaardig — uwe wegen, d. i. uwe leidingen met het menschdom zijn op recht en waarheid gegrond.

Koning der volken! Gew. t. *Koning der heiligen!*

4. *uwen naam... niet vreezen en verheerlijken.* Gew. t. *u niet vreezen... en uwen naam verheerlijken.*

5. *de tempel — getuigenis*, d. i. de tempel, waaruit de tabernakel der getuigenis bestond. Vgl. H. XI: 19, en zie op Hand. VII: 44.

6. *gingen uit den tempel.* Johannes zag dus die engelen eerst nu. Vgl. op vs. 1.

bekleed — gouden gordels. Vgl. H. I: 13 en de aant. ald.

7. Dat een van deze vertegenwoordigers der gansche bezielde schepping (zie op H. IV: 6) aan de engelen hunne schalen toereikt, duidt aan, dat de plagen, in die schalen vervat, zich over alle schepselen der aarde zouden uitstrekken. Vgl. op H. VI: 1.

schalen, vol van den toorn van God. Gods toorn, die zich openbaren zou in de plagen, welke na het uitgieten van iedere schaal ontstaan zouden, wordt hier, in koene beeldspraak, als iets stoffelijks, waarmeê die schalen gevuld waren, voorgesteld.

8. *met den rook — zijne kracht*, d. i. met een damp, die van Gods heerlijkheid en kracht uitging en aanduidde, dat Gods kracht zich nu werkzaam zou betoonen. Vgl. Jez. VI: 4, Exod. XL: 34.

niemand kon den tempel ingaan enz. Gedurende de werking van Gods toorn in de beschikking van de zeven plagen zou het zelfs voor de hemellingen gevaarlijk zijn, Gods nabijheid te zoeken. Vgl. Exod. XIX: 21, Jez. VI: 5.

gen van de zeven engelen zouden
voleindigd zijn.

HOOFDSTUK XVI.

Achtereenvolgens gieten de zeven engelen hunne schalen op de aarde uit en veroorzaken daardoor allerlei strafgerichten.

1. En ik hoorde eene luide stem uit
den tempel zeggen tot de zeven en-
gelen: Gaat heen en giet de zeven
schalen van den toorn Gods uit op
de aarde!
2. En de eerste ging heen en goot
zijne schaal uit op de aarde, en er
kwamen kwade en booze zweren aan
de menschen, die het merkteeken
van het beest hadden en die zijn
beeld aanbaden.
3. En de tweede goot zijne schaal
uit in de zee, en zij werd bloed als
van een doode, en alle levende ziel
in de zee stierf.
4. En de derde goot zijne schaal uit
in de rivieren en in de waterbron-
5. nen, en zij werden bloed. ' En ik
hoorde den engel der wateren zeg-
gen: Gij Heilige, die zijt en die
waart, rechtvaardig zijt gij, dat gij
6. dit oordeel geveld hebt; ' want het
bloed van heiligen en profeten heb-
ben zij vergoten, en bloed hebt gij
hun te drinken gegeven; zij zijn het
7. waardig! ' En ik hoorde het altaar
zeggen: Ja, Heere God, Almach-
tige! uwe oordeelen zijn waarachtig
en rechtvaardig.
8. En de vierde goot zijne schaal uit
over de zon, en haar werd gegeven
de menschen met vuur te blakeren. '
9. En door groote hitte werden de men-
schen geblakerd, en zij lasterden den
naam van God, die de macht had
over deze plagen, en zij bekeerden
zich niet, om hem eere te geven.
10. En de vijfde goot zijne schaal uit
over den troon van het beest; en
zijn koninkrijk werd verduisterd, en
zij verbeten hunne tongen van pijn, '
11. en zij lasterden den God des hemels
van wege hunne pijnen en van wege
hunne zweren, en bekeerden zich
niet van hunne werken.
12. En de zesde goot zijne schaal uit
over de groote rivier, den Eufraat;
en haar water droogde op, opdat de

Vs. 1. H. XV : 1, 5, 7. — Vs. 2. Exod. IX : 9—11; Deut. XXVIII : 35; Openb. XIII : 17, 15. — Vs. 3. H. VIII : 8, 9; Exod. VII : 20. — Vs. 4. H. VIII : 11, XI : 6. — Vs. 5. H. I : 4, 8, XI : 17. — Vs. 6. H. VI : 10, XVII : 6, XIX : 2, III : 4. Vs. 7. H. XIV : 18, XV : 3, XIX : 2. — Vs. 9. Vs. 11, 21, H. XI : 13. — Vs. 10. H. XIII : 2; Exod. X : 21, 22. — Vs. 11. Vs. 9, 21, 2, H. IX : 20. — Vs. 12. H. IX : 14; Jez. XI : 15, 16.

1. *eene luide stem uit den tempel.* Men denke aan de stem van God zelven. Vgl. H. XV : 8.

de zeven schalen van den toorn Gods. Zie op H. XV : 7.

2—11. De drie eerste plagen en de vijfde hebben eenige overeenkomst met sommige van de egyptische, zoo ook met de vier plagen, H. VIII : 7—12 vermeld; maar zij zijn niet, gelijk deze, tot een derde deel beperkt.

2. *die het merkteeken — aanbaden.* Zie op H. XIII : 16, 14.

3. *de tweede.* Gew. t. *de tweede engel.* Zoo ook *de derde engel, de vierde engel* enz. (vs. 3, 4, 8, 10, 12, 17).

bloed als van een doode, d. i. geronnen en tot bederf overgaand bloed.

5. *den engel der wateren,* d. i. den engel, die over de wateren gesteld is als beschermengel. Vgl. Dan. X : 13, 21, XII : 1.

Heilige — waart. Gew. t. *die zijt en die waart en de Heilige.*

rechtvaardig zijt gij. De rechtvaardigheid van Gods oordeelen komt te duidelijker uit, nu juist deze engel haar lovend erkent. Gew. t. *rechtvaardig zijt gij, o Heer!*

6. *van heiligen en profeten.* Zie op H. XI : 18.

hebben zij vergoten, t. w. de aanhangers van het beest. Vgl. vs. 2.

7. *het altaar.* Dit sprak als uit naam van de martelaren, wier zielen om wraak geroepen hadden. Vgl. H. VI : 9, 10. Gew. t. *een anderen* (engel) *uit het altaar.*

7. *waarachtig en rechtvaardig.* Zie op H. XV : 3.

8. Evenals de zee (vs. 3), de overige wateren (vs. 4) en de lucht (vs. 17), werd ook de zon tot een middel, om Gods toorn te doen gevoelen.

gegeven. Zie op H. VI : 4.

9. *zij lasterden* enz. Vgl. vs. 11, 21, en de aant. op H. XI : 13.

deze plagen. Hier wordt ondersteld, dat de plagen zoo snel op elkander volgden, dat, als er eene nieuwe kwam, de vorige nog voelbaar waren.

10. *over den troon van het beest.* Vgl. H. XIII : 2.

zijn koninkrijk, d. i. het romeinsche rijk. Vgl. op H. XIII : 1.

zij verbeten hunne tongen van pijn. Het akelige der duisternis maakte hen voor de pijnen, die zij leden, te gevoeliger. Vgl. op vs. 9.

11. *van wege hunne zweren.* Bij deze vijfde plaag duurde dus de eerste nog voort. Vgl. op vs. 9.

12. *over de groote rivier, den Eufraat.* De Eufraat, waaraan Babel lag, stroomde door de landstreek, vanwaar men meende, dat Nero zou wederkomen, om tegen Rome en tegen Christus en zijne geloovigen te strijden. Vgl. op H. XIII : 3.

haar water droogde op, zoodat de rivier als tot een gebaanden weg werd.

weg bereid zou zijn voor de konin-
gen, die van den opgang der zon
13. zouden komen. ' En ik zag uit den
mond van den draak, en uit den
mond van het beest, en uit den
mond van den valschen profeet drie
onreine geesten als kikvorschen; '
14. want het zijn booze geesten, die tee-
kenen doen, welke uitgaan tot de
koningen der geheele wereld, om hen
te verzamelen tot den krijg van dien
grooten dag van God, den Almach-
15. tige. — ' Zie, ik kom als een dief;
zalig hij, die waakt en zijne kleede-
ren aanhoudt, opdat hij niet naakt
wandele en men zijne schaamte zie! — '
16. En zij verzamelden hen op de plaats,
die in 't Hebreeuwsch genaamd wordt
Harmágedon.
17. En de zevende goot zijne schaal uit
over de lucht; en van den tempel,
van den troon, ging eene luide stem
uit, die zeide: Het is geschied! '
18. En er kwamen bliksemstralen en ge-
luiden en donderslagen, en er ont-
stond eene groote aardbeving, zooals
er niet geweest is, sedert er een
mensch op aarde was, zulk eene
19. aardbeving, zóó groot. ' En de groote
stad geraakte in drie deelen, en de
steden der volken vielen. En aan
het groote Babel werd voor God ge-
dacht, om haar den beker te geven
van den wijn der gramschap zijns
20. toorns. ' En alle eiland vlood, en
21. bergen werden niet gevonden. ' En
groote hagel, zwaar als een talent,
viel uit den hemel op de menschen,
en de menschen lasterden God van
wege de plaag des hagels; want zijne
plaag was zeer groot.

HOOFDSTUK XVII.

Een der zeven engelen toont aan Johannes eene vrouw, zittende op een scharlakenrood beest (vs. 1—6),

Vs. **13**. H. XII : 3, XIII : 1, 11. — Vs. **14**. H. XIII : 12—14, XVII : 12—14, XIX : 19. — Vs. **15**. H. III : 3, 18; 1 Thess. V : 2, 4. — Vs. **16**. Vs. 14; Richt. V : 19; Zach. XII : 11.

Vs. **17**. Vs. 1, H. XXI : 6. — Vs. **18**. H. IV : 5, VIII : 5, XI : 19, 13. — Vs. **19**. H. XIV : 8, 10, XVIII : 5; Jer. XXV : 15. — Vs. **20**. H. VI : 14. — Vs. **21**. Vs. 9, 11, H. XI : 19; Exod. IX : 23, 24.

12. *de koningen, die — komen.* Men denke aan de koningen, die, naar de verwachting van Johannes, den wedergekeerden keizer Nero (zie op H. XIII : 3) ter zijde zouden staan bij zijnen strijd, eerst tegen Rome (H. XVII : 16), daarna tegen Christus (H. XVII : 12—14, XIX : 11—21).

13, 14. Hetgeen in vs. 12 als het uitvloeisel van Gods raad aangemerkt wordt, komt hier voor als, in zijn naasten oorsprong, het gevolg van de kunsten der overreding, aangewend door den draak, het beest en den valschen profeet (vgl. op H. XII : 3, XIII : 3, 11) en hier zinnebeeldig voorgesteld als drie booze geesten, die uit hunnen mond kwamen en de gedaante hadden van walgelijke kikvorschen.

14. *die teekenen doen*, ten einde daardoor de koningen te verleiden. Zie hetgeen volgt, en vgl. H. XIII : 13, 14.

de koningen der geheele wereld. Dezelfden als de koningen van vs. 12. Zie de aant. ald.

om hen te verzamelen enz. Hier wordt gedoeld op den strijd, dien zij onder de muren van Jeruzalem tegen Christus zouden voeren, en die, door hunne geheele nederlaag, voor hen de groote dag van Gods gericht zijn zou. Vgl. op H. XIV : 20.

15. Eene tusschengevoegde waarschuwing en opwekking, waartoe de vermelding van den dag des gerichts (vs. 14) aanleiding gaf. Vgl. H. XXII : 7, 12, III : 3, 18.

zijne kleederen aanhoudt, d. i. zich er niet van ontdoet, gelijk een die zich te slapen legt. Vgl. H. III : 18 en de aant. ald.

16. *zij*, t. w. de drie booze geesten (vs. 13, 14).

Harmágedon, d. i. *berg van Mágedon*, of *Megiddo.* Megiddo is de naam eener plaats in de vlakte van Jisreël, waar de Israëlieten eene volkomene overwinning op de vereenigde kanaänietische koningen behaalden (Richt. V : 19—21). Naar dat Megiddo wordt de plaats genoemd, waar de koningen zich tot den strijd tegen Christus verzamelen zouden, omdat die plaats voor hen als een tweede Megiddo worden zou door de nederlaag, die hen wachtte (vgl. op vs. 14); en Megiddo heet hier een *berg*, misschien omdat bergen een zinnebeeld zijn van vastheid en van hulp uit den hooge (vgl. Ps. CXXI : 1, CXXV : 2). Gew. t. *Armageddon.*

17. *over de lucht.* Zie op vs. 8.

van den tempel. Gew. t. *van den tempel des hemels.*

ging eene luide stem uit. Zie op vs. 1.

Het is geschied! t. w. al wat den zeven engelen bevolen was (vs. 1). Vgl. H. XXI : 6.

18. Evenals H. XI : 19, wijzen de bliksemstralen enz. op het eindoordeel, dat nu komen zou; maar, gelijk in H. XII dat eindoordeel nog niet beschreven wordt, zoo ook hier niet in hetgeen onmiddellijk volgt.

eene groote aardbeving enz. Rome (vs. 19) zou dus door eene veel zwaarder aardbeving getroffen worden dan Jeruzalem (H. XI : 13).

19. *de groote stad... het groote Babel.* Zie op H. XIV : 8.

geraakte in drie deelen. Er werd zóóveel van de stad verwoest, dat hetgeen overig bleef drie afdeelingen vormde, door groote, met puinhoopen gevulde tusschenruimten van elkander gescheiden.

de steden der volken vielen. Ook over de andere steden van het romeinsche rijk zou de aardbeving zich uitstrekken.

om haar den beker te geven enz. Vgl. H. XIV : 10 en de aant. ald.

21. *een talent.* Een gewicht van omtrent zestig pond.

en verklaart hem daarna, wie die vrouw en dat beest zijn (vs. 7—18).

1. En er kwam een van de zeven
engelen met de zeven schalen, en
hij sprak met mij, zeggende: Kom!
ik zal u het oordeel toonen van
de groote hoer, die zit aan de
2. vele wateren, ' met welke de konin-
gen der aarde hoereerden, en van
den wijn harer hoererij werden de
3. bewoners der aarde dronken. ' En hij
voerde mij in den geest weg naar
eene woestijn. En ik zag eene vrouw,
gezeten op een scharlakenrood beest,
dat vol was van de namen van gods-
lastering en zeven hoofden en tien
4. hoornen had. ' En de vrouw was be-
kleed met purper en scharlaken, ver-
sierd met goud en edelgesteente en
paarlen, en zij had in hare hand
een gouden beker, die vol was van
gruwelen en van de onreinheden van
5. de hoererij der aarde; ' en op haar
voorhoofd stond een naam geschre-
ven, eene verborgenheid: het groote
Babel, de moeder van de hoeren en
6. van de gruwelen der aarde. ' En ik
zag de vrouw dronken van het bloed
der heiligen en van het bloed der
getuigen van Jezus; en toen ik haar
zag, verwonderde ik mij met groote
7. verwondering. ' En de engel zeide
tot mij: Waarom verwondert gij u?
Ik zal u de verborgenheid zeggen
van de vrouw en van het beest met
de zeven hoofden en de tien hoor-
8. nen, dat haar draagt. ' Het beest,
dat gij gezien hebt, was er en is er
niet, en het zal uit den afgrond op-
stijgen en ten verderve varen; en de
bewoners der aarde, wier namen niet
van de grondlegging der wereld af
in het boek des levens geschreven
staan, zullen zich verwonderen, als
zij zien, dat het beest er was en er
9. niet is en er zijn zal. ' Hier komt
het verstand, dat wijsheid heeft, te

Vs. 1. H. XV:1, XXI:9; Jer. LI:13. — Vs. 2. H. XVIII:3, 9, XIV:8; Jez. XXIII:17; Nah. III:4. — Vs. 3. H. XXI:10, XIII:1.

Vs. 4. H. XVIII:16; Ezech. XXVIII:13; Jer. LI:7. — Vs. 5. H. XIV:8. — Vs. 6. H. XVIII:24, II:13, VI:9. — Vs. 7. Vs. 3. — Vs. 8. Vs. 11, H. XIII:8. — Vs. 9. H. XIII:18.

1. Vanhier af tot het einde van H. XIX heeft alles betrekking tot het gericht, dat, na de zeven laatste plagen, komen zou over Babel en het beest.

er kwam een van de zeven engelen enz. Deze engel verliet de plaats, waar hij ter uitgieting zijner schaal gestaan had (H. XVI:1), en naderde tot Johannes, om hem in den geest naar eene woestijn te voeren (vs. 3).

het oordeel. De beschrijving van dit oordeel volgt eerst H. XVIII.

de groote hoer. Bedoeld wordt Rome, de hoofdstad van het romeinsche rijk, waardoor hier dat gansche rijk vertegenwoordigd wordt, hetwelk H. XIII zinnebeeldig wordt voorgesteld door het beest in 't algemeen en een van zijne hoofden in 't bijzonder; vgl. op H. XIII:3. Voorbereid is de hier volgende beschrijving van Rome reeds H. XIV:8, XVI:19.

die zit aan de vele wateren. Er wordt hier gezinspeeld op de ligging van Rome aan den Tiber, waardoor het overeenkomst had met Babel, dat lag aan de wateren van den Eufraat. Tevens hebben die *vele wateren* hier eene zinnebeeldige beteekenis. Zie vs. 15.

2. De zin is: De grooten en machtigen heulden met Rome, en de groote menigte liet zich door den geest, die vandaar uitging, blindelings leiden. Zie verder op H. XIV:8.

3. *hij voerde mij — woestijn.* Dat Johannes, in den toestand van zinsverrukking, verplaatst werd in eene *woestijn*, duidt aan, dat Rome verwoest zou worden. Vgl. vs. 16, H. XVIII:2.

een scharlakenrood beest enz. De kleur van het beest duidt op bloedvergieting. Zie verder op H. XIII:1.

4. *purper en scharlaken.* Zinnebeelden van koninklijke heerschappij (vs. 18) en van bloedvergieting (vs. 6).

4. *de onreinheden — der aarde.* Gew. t. *de onreinheid harer hoererij.*

5. *eene verborgenheid*, d. i. een naam met een verborgen zin. Dit wordt er bijgevoegd, omdat in het volgende niet de eigenlijke naam der stad vermeld wordt, maar een naam, die haar aanduidt naar den geest, die haar bezielde. Vgl. H. XI:8, XVI:16.

het groote Babel. Zie op H. XIV:8.

de moeder — der aarde. Onder het beeld eener zedelooze moeder, in haar ontuchtig leven door hare dochters nagevolgd, wordt hier gewezen op den verderfelijken invloed, dien de hoofdstad Rome op de andere steden van het romeinsche rijk uitoefende. Vgl. H. XIV:8, XVI:19.

6. *dronken van het bloed der heiligen.* Te Rome waren, nog niet lang geleden, vele christenen op bevel van keizer Nero ter dood gebracht.

heiligen ... getuigen van Jezus. Misschien heeft men bij de eersten te denken aan christen-martelaren in 't algemeen, en bij de laatsten aan zulken onder hen in 't bijzonder, die openlijk getuigenis aangaande Jezus hadden afgelegd. Vgl. H. II:13.

verwonderde ik mij. Johannes begreep nog niet, wat hetgeen hij zag beteekende. Zie vs. 7.

7. *de verborgenheid*, d. i. de verborgen beteekenis. Vgl. op vs. 5 en H. I:20.

8. *was er en is er niet*, *en het zal .. ten verderve varen* (Gew. t. *en het .. vaart ten verderve*). Uit vs. 11 blijkt, dat hetgeen hier van het beest gezegd wordt, eigenlijk een zijner zeven hoofden geldt. Zie verder de aant. ald.

wier namen niet — geschreven staan. Zie op H. XIII:8.

en er zijn zal, t. w. als achtste keizer. Zie op vs. 11. Gew. t. *hoewel het is.*

stade. De zeven hoofden zijn zeven
10. bergen, waar de vrouw op zit. ' Ook
zijn het zeven koningen; de vijf zijn
gevallen, de eene is er, de andere is nog niet gekomen, en wanneer hij komt, moet hij maar een
11. korten tijd blijven. ' En het beest,
dat er was en er niet is, is ook zelf
de achtste, en het is van de zeven,
12. en vaart ten verderve. ' En de tien
hoornen, die gij gezien hebt, zijn tien koningen, welke nog geen koningschap ontvangen hebben; maar met het beest ontvangen zij macht als
13. koningen voor ééne ure. ' Dezen hebben eenerlei zin, en hunne kracht
en macht geven zij aan het beest. '
14. Dezen zullen tegen het Lam krijg
voeren, en het Lam zal hen overwinnen — want het is een heer der heeren en een koning der koningen — en de geroepenen en uitverkorenen en getrouwen, die met hem zijn. '
15. En hij zeide tot mij: De wateren,
die gij gezien hebt, waar de hoer
zit, zijn natiën en scharen en volken
16. en talen. ' En de tien hoornen, die
gij gezien hebt, en het beest, dezen zullen de hoer haten, en haar beroofd maken en naakt, en haar vleesch eten en haar met vuur verbranden. '
17. Want God heeft hun in het hart gegeven naar zijnen zin te doen en naar eenerlei zin te doen, en hun koningschap aan het beest te geven, totdat de woorden Gods volbracht
18. zullen zijn. ' En de vrouw, die gij
gezien hebt, is de groote stad, die

Vs. **11.** Vs. 8. — Vs. **12.** Vs. 3, H. XIII:1, XII:3; Dan. VII:24. — Vs. **13, 14.** H. XVI:13, 14, 16, XIX:18—21, 16.

Vs. **13.** Vs. 17. — Vs. **15.** Vs. 1, H. V:9. — Vs. **16.** H. XVIII:8; Mich. III:2, 3. — Vs. **17.** Vs. 13, H. X:7. — Vs. **18.** H. XVI:19, XVIII:18.

9. *zijn zeven bergen* enz., d. i. duiden de zeven bergen aan, waarop de stad gebouwd is. Rome lag op zeven heuvelen, waarom het wel eens de stad der zeven heuvelen genoemd werd.

10. *zeven koningen.* Bedoeld zijn zeven romeinsche keizers, hier naar grieksch spraakgebruik *koningen* genoemd. Vgl. 1 Petr. II:13.

de vijf zijn gevallen, d. i. gestorven: Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius en Nero.

de eene is er, t. w. Galba, de zesde keizer, die regeerde, toen Johannes de Openbaring schreef.

de andere is nog niet gekomen, t. w. de zevende. Daar Galba, toen hij keizer werd, reeds oud en afgeleefd was en zijn troon hem bovendien door meer dan één mededinger betwist werd, was er alleszins grond om te verwachten, dat hij spoedig door een ander zou vervangen worden.

wanneer hij komt — blijven. De reden, waarom Johannes meende, dat de zevende keizer, die nog komen moest, slechts korten tijd regeeren zou, was gelegen in zijne verwachting, dat Nero spoedig wederkomen en zich op nieuw van de regeering meester zou maken. Zie verder op vs. 11.

11. *het beest, dat er — niet is.* Men denke aan keizer Nero, die hier, evenals vs. 8, met het beest vereenzelvigd wordt (zie op H. XIII:3). Vroeger was hij geweest, t. w. toen hij keizer was; maar in den tijd, toen Johannes zijn boek schreef, was hij niet.

is ook zelf de achtste, en het is van de zeven. Nero was een van de *zeven*, daar hij de vijfde romeinsche keizer was geweest (vgl. op vs. 10); doch hij zou ook de *achtste* zijn, t. w. als hij, uit het Oosten wedergekeerd, de regeering op nieuw aanvaard had. Vgl. op H. XIII:3.

en vaart ten verderve. Johannes laat dit als in éénen adem op het voorgaande volgen, omdat hij verwachtte, dat Nero, op nieuw keizer geworden, zich zelven spoedig te gronde zou richten door een strijd, tegen Christus ondernomen. Vgl. op vs. 12—16.

12—16. De verwachtingen, die hier te grond liggen, zijn deze: Tien legerhoofden, door den wedergekeerden Nero tot den rang van koningen verheven, zouden, onderling eenstemmig, met al hunne macht hem ten dienste staan (vs. 12, 13). Onder zijne aanvoering zouden zij met hunne krijgsbenden tegen Rome optrekken en door geheele verwoesting de stad, die tegen hem was opgestaan (vs. 16), tuchtigen. Maar als zij daarna, aan het hoofd van wellicht nog talrijker benden, hem volgden tot onder de muren van Jeruzalem, om daar tegen Christus te strijden, die dan op aarde zou zijn wedergekomen, zouden zij met hunne heirlegers te gronde gaan, daar Christus, aan het hoofd zijner getrouwen, hun eene volkomen nederlaag zou toebrengen (vs. 14). Vgl. op H. XIII:3, XIV:20.

12. *met het beest ontvangen zij* enz., t. w. van God, die dit zoo beschikt. Vgl. vs. 17.

voor ééne ure, d. i. voor zeer korten tijd. Hun koningschap toch zou niet standhouden; zie vs. 14.

14. *die met hem zijn*, d. i. de christenen, die het heirleger van Christus zouden uitmaken (vgl. H. XIX: 14, 19), en hier *geroepenen*, t. w. tot het heil in Christus, en *uitverkorenen* (zie op Matth. XX:16) en *getrouwen* genoemd worden.

15. *De wateren — zit.* Zie op vs. 1.

zijn natiën — talen, d. i. duiden al de volken aan, waarover Rome heerscht. Vgl. op H. XIII:3.

16. *de tien hoornen — en het beest.* Gew. t. *de tien hoornen, die gij op het beest gezien hebt.*

haar met vuur verbranden. Gelijk bij het voorgaande het beeld der ontuchtige vrouw, zoo ligt hier het beeld van de stad, welke zij aanduidt, te grond. Vgl. H. XVIII:8, 18.

17. De zin is: In hetgeen die koningen deden, ten einde aan Nero wraak over Rome te verschaffen, waren zij de werktuigen van Gods oordeel over de stad, die de maat harer gruwelen had vol gemaakt.

naar zijnen zin, d. i. naar den zin van het beest.

de woorden Gods, d. i. al wat God in dit boek aangaande de gebeurtenissen der toekomst heeft aangekondigd. Vgl. H. I:2.

18. Zie op vs. 1.

het koningschap heeft over de koningen der aarde.

HOOFDSTUK XVIII.

Een engel verkondigt den val van de groote stad Babel (vs. 1—3). Klaaglied daarop, met vermelding van hare voormalige grootheid en hare snoode gruwelen (vs. 4—20). Een engel wijdt haar ten verderve (vs. 21—24).

1. Daarna zag ik een anderen engel
uit den hemel nederdalen, en hij had
groote macht, en van zijne heerlijk-
2. heid werd de aarde verlicht. ' En hij
riep met krachtige stem, zeggende:
Gevallen, gevallen is het groote Babel,
en het is eene woonstede geworden
van booze geesten, en eene verzamelplaats
van alle onreine geesten,
en eene verzamelplaats van alle on-
3. rein en gehaat gevogelte; ' want van
den wijn der drift harer hoererij hebben
alle volken gedronken, en de
koningen der aarde hebben met haar
gehoereerd, en de kooplieden der aarde
zijn rijk geworden van de kracht
harer weelderigheid.
4. En ik hoorde eene andere stem
uit den hemel zeggen: Gaat uit van
haar, mijn volk! opdat gij niet met
hare zonden gemeenschap hebt en opdat
gij van hare plagen niet ont-
5. vangt; ' want hare zonden reikten
tot aan den hemel, en God heeft aan
6. hare ongerechtigheden gedacht. ' Vergeldt
haar, evenals zij vergolden
heeft, en geeft het dubbele naar hare
werken; schenkt haar den beker,
dien zij ingeschonken heeft, dubbel
7. in. ' Naarmate zij zich zelve verheerlijkt
en in weelde gebaad heeft,
geeft haar naar die mate pijniging en
rouw; want zij zegt in haar hart:
Ik zit als koningin, en weduwe ben
ik niet, en rouw zal ik niet zien. '
8. Daarom zullen op éénen dag hare
plagen komen, dood en rouw en honger,
en met vuur zal zij verbrand
worden; want sterk is de Heere God,
9. die haar geoordeeld heeft. ' En de
koningen der aarde, die met haar
gehoereerd en zich in weelde gebaad
hebben, zullen weenen en weeklagen
over haar, wanneer zij den
10. rook van haren brand zien, ' en
uit vrees voor hare pijniging van
verre staande zeggen: Wee, wee u,
groote stad Babel, sterke stad! want
in één uur is uw oordeel gekomen. '
11. En de kooplieden der aarde weenen
en treuren over haar, omdat
niemand hunne lading meer koopt, '
12. lading van goud, en van zilver, en
van edelgesteente, en van paarlen, en
van fijn lijnwaad, en van purper, en
van zijde, en van scharlaken, en allerlei
welriekend hout, en allerlei
voorwerpen van elpenbeen, en allerlei
voorwerpen van het kostelijkst hout
en van koper en van ijzer en van

Vs. 1. H. X:1. — Vs. 2. H. XIV:8; Jez. XXI:9, XIII:21, 22, XXXIV:13, 14. — Vs. 3. H. XIV:8, XVII:2; Nah. III:4. — Vs. 4. Jer. LI:6, 45; Jez. XLVIII:20; Gen. XIX:12, 18; 2 Kor. VI:17. Vs. 5. H. XVI:19; Jer. LI:9; Ezr. IX:6. — Vs. 6. H. XVI:6, XVII:4; Jer. L:15. — Vs. 7, 8. Jez. XLVII:7—9. — Vs. 8. H. XVII:16, XVI:5. — Vs. 9, 10. Vs. 3, 11, 15—19; Ezech. XXVI:16, 17. — Vs. 12, 13. Ezech. XXVII:7, 12—22.

18. *de koningen der aarde.* Bedoeld zijn niet de tien koningen, vs. 12 vermeld, maar in 't algemeen de grooten en machtigen in het romeinsche rijk. Vgl. vs. 2 en de aant. ald.

1. *een anderen engel*, t. w. dan die H. XVII:1, 7, 15 voorkomt.

van zijne heerlijkheid — verlicht. Vgl. H. X:1.

2. *met krachtige stem.* Gew. t. *krachtig, met luide stem.*

Gevallen — het groote Babel. Zie op H. XIV:8.

3. *van den wijn — gehoereerd.* Zie op H. XIV:8, XVII:2.

4. *eene andere stem uit den hemel.* Men denke aan de stem van een engel, die in den naam van God sprak.

Gaat uit van haar enz. De christenen moeten de stad nog bijtijds verlaten, om in de straf harer zonden niet te deelen.

5. *reikten.* Gew. t. *volgden.*

6. Dit wordt gezegd tot hen, die de werktuigen van Gods oordeel over Rome waren. Zie op H. XVII:17.

6. *vergolden heeft.* Gew. t. *u vergolden heeft.*

7. *weduwe ben ik niet*, d. i. niet eenzaam en verlaten, gelijk eene weduwe.

rouw zal ik niet zien, d. i. bij ondervinding geen rouw leeren kennen over den dood van die mij lief zijn. Vgl. vs. 8.

8. *met vuur — verbrand worden.* Zie op H. XVII:16.

9. *de koningen der aarde.* Zie op H. XVII:2.

weenen en weeklagen, daar de ondergang van Rome lichtelijk ook aan hunne aardsche grootheid een einde maken zou.

10. *hare pijniging*, d. i. de pijniging, die haar door haren brand wordt aangedaan.

11—14. De opsomming der waren, waarvoor de kooplieden geen koopers meer vinden, geeft eene aanschouwelijke voorstelling van de weelderige levenswijze, die te Rome heerschte. Vgl. vs. 3, 7, 9, H. XVII:4.

13. marmer, ' en kaneel, en haarolie,
en reukwerk, en balsem, en wierook,
en wijn, en olie, en meelbloem, en
tarwe, en lastdieren, en schapen, en
van paarden, en van wagens, en van
14. slaven, en menschenzielen. ' En het
ooft, de lust uwer ziel, is van u ge-
weken, en al het lekkere en prach-
tige is voor u verloren, en nimmer
15. zult gij het meer vinden. ' De koop-
lieden in deze dingen, die van haar
rijk zijn geworden, zullen weenende
en treurende van verre staan uit vrees
16. voor hare pijniging, ' en zeggen:
Wee, wee haar, de groote stad, die
bekleed was met fijn lijnwaad en pur-
per en scharlaken, en versierd met
goud en edelgesteente en paarlen;
want zoo groote rijkdom is in één
uur verwoest!
17. En alle stuurlieden, en allen, die
op eene plaats varen, en bootsgezel-
len, en zoovelen de zee bouwen, gin-
18. gen van verre staan; ' en toen zij
den rook van haren brand zagen,
riepen zij, zeggende: Welke stad
19. was aan deze groote gelijk? ' En zij
wierpen stof op hunne hoofden, en
weenende en treurende riepen zij en
zeiden: Wee, wee haar, de groote
stad, waar allen, die schepen op zee
hadden, van hare kostelijkheid rijk
werden; want zij is in één uur ver-
woest!
20. Wees vroolijk over haar, gij he-
mel, en gij heiligen en apostelen en
profeten; want God heeft uwe rechts-
zaak aan haar geoordeeld!
21. En een sterke engel hief een steen
op als een grooten molensteen, en
wierp hem in de zee en zeide: Zóó
zal Babel, de groote stad, met vaart
neergeworpen en niet meer gevonden
22. worden. ' En geen stem van citerspe-
lers en zangers en fluitspelers en ba-
zuinblazers wordt in u meer gehoord,
en geen kunstenaar van eenige kunst
wordt in u meer gevonden, en geen
molengeluid wordt in u meer ge-
23. hoord, ' en geen lamplicht schijnt
meer in u, en geen stem van brui-
degom en bruid wordt in u meer
gehoord; want uwe kooplieden waren
de grooten der aarde; want door uwe
tooverij werden al de volken verleid, '
24. en in haar is het bloed van profeten
en heiligen gevonden en van allen,
die op aarde geslacht zijn.

HOOFDSTUK XIX.

De val van Babel in den hemel bezongen (vs. 1—5). Aankondiging van de bruiloft des Lams (vs. 6—10). Christus trekt op, om de heidenen te bestrijden (vs. 11—16). Het beest en de valsche profeet voeren krijg tegen hem en worden overwonnen (vs. 17—21).

1. Daarna hoorde ik als de luide stem
eener groote schare in den hemel,

Vs. **15**, **16**. Vs. 9, 10, H. XVII : 4. — Vs. **17**—**19**. Ezech. XXVII : 27—33. — Vs. **20**. H. XII : 12, XI : 18, XIX : 2. — Vs. **21**. Jer. LI : 63, 64. — Vs. **22**, **23**. Jer. XXV : 10.

Vs. **22**. Ezech. XXVI : 13. — Vs. **23**. H. VI : 15, XVII : 2; Jez. XXIII : 8. — Vs. **24**. H. XVII : 6.
Vs. **1**. Vs. 6, H. XII : 10, VII : 10; Ps. CIV : 35.

13. *en haarolie.* De kostbare olie, hier bedoeld, werd gewonnen van een struik, die in Azië groeide. Deze woorden ontbreken in den gew. t.

14. *is voor u verloren.* Gew. t. *is van u geweken.*

17. *die op eene plaats varen*, d. i. die naar eene of andere plaats varen, waarmede kustvaarders kunnen bedoeld zijn. Gew. t. *al het volk op de schepen.* And., naar eene gissing: *die op vracht varen.*

zoovelen de zee bouwen. Hieronder zijn, behalve de reeds genoemden, ook de visschers begrepen.

19. *zij wierpen stof op hunne hoofden*, ten teeken van diepen rouw.

20. *Wees vroolijk over haar* enz. Eene opwekking, die uitging òf van den engel, vs. 2, òf van de stem uit den hemel, vs. 4.

gij hemel, d. i. gij engelen en gezaligden in den hemel. Vgl. H. XII : 12.

gij heiligen en apostelen en profeten. Zie op H. XI : 18. Gew. t. *gij heilige apostelen en profeten.*

God heeft — geoordeeld! Zij waren nu op Rome gewroken en hadden de verhooring hunner gebeden (H. VI : 10) verkregen. Zie verder op vs. 24.

22. *geen molengeluid.* Zie op Matth. XXIV : 41.

23, 24. *want uwe kooplieden — geslacht zijn.* De engel geeft hier eene drieledige rechtvaardiging van het oordeel, dat over de stad Rome komen zou: hare groote weelderigheid, zonder welke hare kooplieden niet de grooten der aarde zouden geworden zijn (vgl. vs. 3); hare verleidingskunsten, waardoor zij de volken als betooverd had (vgl. vs. 3, H. XVII : 2), en hare bloedige vervolging der christenen (vgl. vs. 20).

24. Al het vergoten christenbloed wordt hier gezegd te Rome *gevonden* te zijn, omdat niet alleen te Rome vele christenen waren gedood, maar vandaar ook het bevel tot vervolging der christenen, in andere steden van het romeinsche rijk gevestigd, was uitgegaan. Zie verder op H. XI : 18.

1—8. Het strafgericht over Rome, in het vorige hoofdstuk als nog toekomstig voorgesteld, wordt hier, als ware het reeds voltrokken, door hemellingen bezongen (vgl. H. XI : 15—18, XII : 10—12). Dat strafgericht zelf aanschouwde Johannes niet (vgl. op vs. 19).

1. *als de luide stem — schare*, d. i. een luid lofgezang, te vergelijken met dat van eene talrijke menigte menschen.

die zeiden: Halleluja! De zaligheid
en de heerlijkheid en de kracht is
2. onzes Gods; ' want zijne oordeelen
zijn waarachtig en rechtvaardig, om-
dat hij de groote hoer, die de aarde
met hare hoererij verdierf, geoordeeld
en van hare hand het bloed zijner
dienstknechten geëischt en het gewro-
3. ken heeft. ' En ten tweeden male
zeiden zij: Halleluja! En haar rook
4. stijgt op tot in alle eeuwigheid. ' En
de vier en twintig oudsten en de
vier dieren vielen neder en aanbaden
God, die op den troon zit, zeggen-
5. de: Amen, Halleluja! ' En van den
troon ging eene stem uit, zeggende:
Looft onzen God, al zijne dienst-
knechten en die hem vreest, klein
6. en groot! ' En ik hoorde als de stem
eener groote schare en als het geluid
veler wateren en als het geluid van
sterke donderslagen, zeggende: Hal-
leluja! want de Heer, onze God, de
Almachtige, heeft zijne koninklijke
7. heerschappij aanvaard. ' Laat ons blij-
de zijn en juichen en hem de eere
geven; want de bruiloft des Lams is
gekomen en zijne vrouw heeft zich
8. bereid, ' en haar is gegeven, dat zij
zich bekleede met rein, glinsterend
fijn lijnwaad; want het fijn lijnwaad
zijn de gerechtigheden der heiligen. '
9. En hij zeide tot mij: Schrijf: Za-
lig, die tot het bruiloftsmaal des Lams
genoodigd zijn! En hij zeide tot
mij: Dit zijn de waarachtige woor-
10. den Gods. ' En ik viel voor zijne
voeten neder, om hem te aanbidden.
En hij zeide tot mij: Dat niet! ik
ben mededienstknecht van u en van
uwe broeders, die de getuigenis van
Jezus hebben; aanbid God! Want
de getuigenis van Jezus is de geest
der profetie.

Vs. **2**. H. XVI:7, XI:18, VI:10, XVIII:20; Deut. XXXII:43. — Vs. **3**. Vs. 1, H. XVIII:9, 18; Jez. XXXIV:10. — Vs. **4**. H. V:14; Ps. CVI:48. — Vs. **5**. Ps. CXXXV:1, CXV:13. — Vs. **6**. H. XIV:2, XI:17; Ezech. I:24.
Vs. **7**. H. XXI:2, 9, 10; Ps. CXVIII:24; Jez. LIV:5, 6; Ezech. XVI:7—14; Hoz. II:18, 19. — Vs. **8**. Jez. LXI:10. — Vs. **9**. Vs. 7, XIV:13, XXI:5, XXII:6; Matth. XXII:2, XXV:10. — Vs. **10**. H. XXII:8, 9; Hand. X:25, 26, XIV:11—15; Openb. XII:17, I:2, III:14.

1. *Halleluja!* Eene hebreeuwsche uitdrukking, die dikwijls in de Psalmen voorkomt en, evenals het woord *amen*, in de grieksche zoowel als in onze taal onveranderd is overgegaan. Zij beteekent: *looft God.*
De zaligheid enz. Zie op H. XII:10.
is onzes Gods. Gew. t. *zij den Heere onzen God.*
2. *zijne oordeelen — rechtvaardig.* Zie op H. XVI:7.
die de aarde — verdierf. Vgl. op H. XIV:8, XVII:5.
geëischt en het. Duidelijkheidshalve ingevoegd.
3. *haar rook — eeuwigheid.* Vgl. H. XVIII:9, 18.
4. De oudsten en de vier dieren (zie op H. IV:4, 6) bekrachtigen het lofgezang der engelen (vs. 2, 3) met *Amen* (vgl. H. V:14) en nemen van hen het *Halleluja* over.
5. *van den troon ging eene stem uit.* Men kan hierbij denken aan de stem van een engel, of van de vier dieren, of van de oudsten.
klein en groot! Zie op H. XI:18.
6—8. Prijzen de voorafgaande lofzangen God van wege zijn gericht over de vijanden van Christus, deze lofzang wijst op de heerlijkheid, die den geloovigen na dit gericht en na den strijd, die op het duizendjarig rijk volgt, geschonken wordt. Vgl. H. XXI:9, 10, XXII:12.
7. *de bruiloft des Lams is gekomen* enz. Gelijk de betrekking tusschen God en Israël in het O. T. meermalen onder het beeld van een huwelijk wordt voorgesteld (b. v. Jez. LIV:5, 6, Ezech. XVI:7—14, Hoz. II:18, 19), zoo wordt hier de christelijke gemeente, nadat zij overwonnen heeft, de *vrouw* van Christus genoemd, en met de *bruiloft* het tijdstip aangeduid, waarop de geloovigen tot de volle gemeenschap met Christus en zijne heerlijkheid geraken. Vgl. H. XXI:2, 9, 10, Matth. XXV:10.
8. *het fijn lijnwaad* enz., d. i. dit rein en wit gewaad duidt de deugden aan, die den geloovigen eigen zijn. Vgl. H. VII:14.
9. *hij zeide*, t. w. de engel, die H. XVII:1 als uitlegger van Gods oordeel optreedt.
Schrijf enz. Dit bevel had ten doel, de geloovigen onder hunnen druk te bemoedigen en hen tot volharding aan te sporen. Vgl. H. XIV:13, XXI:5.
Dit zijn — woorden Gods. Bedoeld is al wat God aangaande het strafgericht over Rome en de zaligheid der geloovigen aan Johannes had bekend gemaakt (H. XVIII:1—XIX:8). And. zien hier enkel eene terugwijzing op hetgeen onmiddellijk voorafgaat: *Zalig — genoodigd zijn.*
10. *ik viel — om hem te aanbidden.* Door den indruk van het gehoorde overweldigd, wil Johannes den engel goddelijke eer bewijzen.
mededienstknecht van u, d. i. met u een dienstknecht van God.
uwe broeders, d. i. uwe medechristenen. And. uwe medeprofeten (H. XXII:9).
die de getuigenis — hebben. Zie op H. VI:9. And., met beroep op hetgeen onmiddellijk volgt, achten hier eene getuigenis bedoeld, die Jezus aan profeten, zooals Johannes, aangaande de gebeurtenissen der toekomst mededeelt (H. I:1).
de getuigenis — profetie. Door hetgeen Jezus gesproken en bekend gemaakt heeft, worden de zijnen tot profeteeren bezield en gedrongen.

11. En ik zag den hemel geopend, en
zie, een wit paard, en die er op
zat wordt getrouw en waarachtig ge-
naamd, en hij oordeelt en voert krijg
12. met gerechtigheid. ' Zijne oogen wa-
ren als eene vuurvlam, en op zijn
hoofd waren vele diadémen, en hij
had een geschreven naam, dien nie-
13. mand kent dan hij; ' en hij was be-
kleed met een kleed, in bloed ge-
doopt, en zijn naam wordt genoemd
14. het Woord Gods. ' En de heirlegers
in den hemel volgden hem op witte
paarden, gekleed in rein, wit fijn
15. lijnwaad. ' En uit zijn mond ging
een scherp zwaard, om daarmede de
volken te verslaan; en hij zelf zal
hen hoeden met een ijzeren staf, en
hij zelf treedt den persbak van den
wijn der gramschap des toorns van
16. God, den Almachtige. ' En hij heeft
op zijn kleed en op zijne heup een
naam geschreven: Koning der konin-
17. gen en Heer der heeren. ' En ik zag
een engel in de zon staan, en hij
riep met luide stem, zeggende tot al
de vogelen, die in het hemelruim
vlogen: Komt, verzamelt u tot den
18. grooten maaltijd Gods, ' opdat gij
vleesch eet van koningen, en vleesch
van krijgsoversten, en vleesch van
machtigen, en vleesch van paarden
en van hen, die daarop zaten, en
vleesch van allen, van vrijen en dienst-
knechten, en van klein en groot! '
19. En ik zag het beest en de koningen
der aarde en hunne heirlegers verza-
meld, om den krijg te voeren tegen
hem, die op het paard zat, en tegen
20. zijn heirleger. ' En het beest werd
gegrepen en de valsche profeet, die
het vergezelde, die voor zijne oogen
de teekenen deed, waarmede hij hen
verleidde, die het merkteeken van het
beest ontvangen hadden en die zijn
beeld aanbaden: levend werden zij
beiden in den vuurpoel geworpen,
21. die met zwavel brandt. ' En de ove-
rigen werden gedood met het zwaard
van hem, die op het paard zat, het-

Vs. **11**. H. VI:2, III:7, 14; Jez. XI:3, 4. — Vs. **12**. H. I:14, II:17, III:12. — Vs. **13**. Jez. LXIII:1—3. — Vs. **14**. Vs. 8; Matth. XVI:27; 2 Thess. I:7. Vs. **15**. H. I:16, II:27, XII:5, XIV:19, 20; Jez. XI:4. — Vs. **16**. H. XVII:14. — Vs. **17**, **18**. Ezech. XXXIX:17—20. — Vs. **20**. H. XIII:11—16, XX:10, XXI:8; Dan. VII:11. — Vs. **21**. Vs. 11, 15, 17, 18.

11—21. In breede trekken wordt hier eerst de triomftocht van Christus en zijn heirleger in den hemel, na den strijd tegen den antichrist op aarde (vs. 11—16), en daarna de overwinning geteekend, door Christus te behalen over Nero met zijnen aanhang, nadat deze tot werktuig van Gods oordeel over Rome gediend had (vs. 17—21). Vgl. op H. XVII:12—16.

11. *ik zag den hemel geopend.* Zie op H. IV:1.

hij oordeelt — gerechtigheid, d. i. het strafgericht, dat hij door den oorlog, dien hij voert, voltrekt, is rechtvaardig.

12. *als eene vuurvlam.* Zie op H. I:14.

vele diadémen. Zinnebeelden van de waardigheid, vs. 16 aan Christus toegekend.

een ... naam, dien niemand kent dan hij. Bedoeld wordt een naam van Christus, die de volle heerlijkheid van zijn wezen uitdrukt, en dien de geloovigen eerst zullen kennen, als zij tot de volle gemeenschap zijner heerlijkheid gekomen zijn. Vgl. H. II:17, III:12.

13. *in bloed gedoopt*, t. w. in het bloed der verslagenen. Vgl. Jez. LXIII:1—3.

het Woord Gods. Deze naam duidt Christus aan als dengene, door wien God zijn verborgen raad bekend maakt. Vgl. H. I:1, V:5.

14. *de heirlegers in den hemel*, d. i. de scharen van engelen en gezaligden. Vgl. Matth. XVI:27, XXV:31, 2 Thess. I:7.

15. *uit zijn mond — zwaard.* Zie op H. I:16.

den persbak van den wijn enz. Twee beelden, dat van den beker van Gods toorn, dien zijne vijanden drinken, en dat van den persbak, als het middel, waardoor zij de uitwerking van Gods toorn ondervinden (vgl. H. XIV:10, 19), zijn hier als ineengevlochten.

16. *op zijn kleed en op zijne heup*, d. i. op zijn kleed, en wel op den gordel, die boven de heup gedragen werd. And. meenen, dat de naam zoowel op het kleed als op den gordel stond.

Koning — heeren. Een naam, die de overwinning waarborgt.

17, 18. Zóó groot zou het getal der verslagenen zijn, dat al de roofvogels zich aan hun vleesch zouden verzadigen. Vgl. vs. 21, H. XIV:20.

17. *in de zon.* Deze engel vloog niet in het hemelruim, gelijk die van H. XIV:6, maar had zijne standplaats in de zon, om zijn woord te richten tot de vogelen des hemels.

den grooten maaltijd Gods, d. i. den grooten maaltijd, dien God voor u aanricht. Gew. t. *den maaltijd des grooten Gods.*

19—21. De strijd, hier beschreven, is dezelfde, waarop reeds gedoeld was H. XI:15—18, XIV:20, XVI:14, 16, XVII:14.

19. Ofschoon Johannes den val van Rome niet zag (zie op vs. 1), aanschouwt hij toch wel den ondergang der overige aan Christus vijandige machten.

het beest. Zie op H. XVII:11, XIII:3.

de koningen — heirlegers. Zie op H. XVI:12, 14.

20. *de valsche profeet — aanbaden.* Zie H. XIII:11—16 en de aant. ald.

levend werden zij beiden enz. Over het beest en den valschen profeet, als werktuigen van den satan, zou zwaarder straf komen dan over hunne aanhangers; want de laatsten zouden enkel gedood (vs. 21), maar zij *levend* in de vlammen der hel geworpen worden.

welk uit zijnen mond ging, en met
hun vleesch werden al de vogelen
verzadigd.

HOOFDSTUK XX.

De draak wordt voor duizend jaren gebonden (vs. 1—3). De eerste opstanding en het duizendjarig rijk (vs. 4—6). Daarna wordt de satan losgelaten en voert krijg tegen de heiligen, maar wordt overwonnen en ontvangt zijne straf (vs. 7—10). Het jongst gericht (vs. 11—15).

1. En ik zag een engel uit den he-
mel nederdalen, met den sleutel des
afgronds en eene groote keten op
2. zijne hand. ' En hij greep den draak,
de oude slang, welke de duivel en
de satan is, en bond hem voor dui-
3. zend jaren, ' en wierp hem in den
afgrond, en sloot en verzegelde dien
boven hem, opdat hij de volken niet
meer zou verleiden, totdat de dui-
zend jaren zouden voleindigd zijn.
Daarna moet hij voor een korten tijd
losgelaten worden.
4. En ik zag tronen, en er zaten
daarop, en hun werd een oordeel
gegeven, en ik zag de zielen derge-
nen, die om de getuigenis van Jezus
en om het woord Gods onthoofd wa-
ren, en hen, die het beest niet had-
den aangebeden, noch zijn beeld, en
het merkteeken op hun voorhoofd en
op hunne hand niet ontvangen had-
den. En zij werden levend en wa-
ren koningen met Christus duizend
5. jaren. ' De overige dooden werden
niet levend, totdat de duizend jaren
voleindigd waren. Dit is de eerste
6. opstanding. ' Zalig en heilig hij, die
aan de eerste opstanding deel heeft!
Over dezen heeft de tweede dood
geen macht, maar zij zullen priesters
zijn van God en van Christus, en
met hem koningen zijn duizend jaren.
7. En wanneer de duizend jaren vol-
eindigd zijn, zal de satan uit zijne
8. gevangenis worden losgelaten, ' en
hij zal uitgaan, om de volken aan
de vier hoeken der aarde te verlei-
den, Gog en Magog, om hen tot

Vs. 1. H. XVIII:1, IX:1. — Vs. 2. H. XII:9. — Vs. 3. 2 Petr. II:4; Dan. VI:18. — Vs. 4. Dan. VII:9, 22; Matth. XIX:28; Openb. VI:9, 11, XIII:12—16.

Vs. 6. Vs. 14, H. II:11, XXI:8, I:6, V:10; Jez. LXI:6. — Vs. 7. Vs. 2, 3. — Vs. 8, 9. Ezech. XXXVIII:2, 18, 22, XXXIX:1, 6.

1. *den sleutel des afgronds.* Zie op H. IX:1.
eene groote keten, t. w. om er den satan meê te binden (vs. 2).
op zijne hand, als nederhangende aan de beide zijden van de hand, waarop zij rustte.
2. *den draak.* Zie op H. XII:9.
voor duizend jaren. Zie op vs. 4—6.
3. *opdat hij* enz. Had de satan vroeger de volken verleid (zie H. XII : 12, XIII : 14, XVI : 13), hij zou het gedurende duizend jaren niet meer doen, opdat de zalige rust van het duizendjarig rijk niet verstoord wierd. Later evenwel zou hij het opnieuw beproeven; zie vs. 7, 8.
4—6. Volgens de hier uitgesproken verwachting zou Christus, na de zege op zijne vijanden behaald (H. XIX:11—21), gedurende duizend jaren op aarde heerschen. De zetel zijner heerschappij zou Jeruzalem zijn (vs. 9, vgl. op H. XI:13), en burgers van zijn rijk zouden zijn de alsdan nog levende christenen, die ten einde toe getrouw gebleven waren, alsmede zij, die voor de zaak van Christus den dood hadden ondergaan, maar dan uit de dooden zouden zijn opgewekt (H. VI:9, 11). De oorsprong dezer verwachting schuilt in de joodsche denkbeelden aangaande een aardsch messiasrijk; en de bepaling van den duur dier heerschappij op duizend jaren is misschien voortgesproten uit vergelijking van plaatsen als Jez. LXIII:4 met Ps. XC:4, en uit de meening, dat, gelijk God na zes scheppingsdagen op den zevenden dag had gerust, zoo ook na de zes duizend jaren, die sommigen destijds na de schepping der wereld verloopen achtten, eene duizendjarige sabbatsrust volgen moest.
4. *tronen*, t. w. te Jeruzalem, den zetel van het duizendjarig rijk.
er zaten daarop. Men denke hierbij niet aan de vier en twintig oudsten (vgl. H. IV:4), maar aan de twaalf apostelen. Vgl. Matth. XIX:28.
4. *hun werd een oordeel gegeven*, d. i. hun werd opgedragen te beslissen, wie deel zouden hebben aan de eerste opstanding en het duizendjarig rijk.
om de getuigenis — woord Gods. Zie op H. VI:9.
hen, die het beest — niet ontvangen hadden. Zie H. XIII:11—16.
5. *De overige*, d. i. zij, die zich, ten aanzien van het godsrijk, door niets bijzonders onderscheiden en geen vervolging of marteldood ondergaan hadden. Gew. t. *Maar de overige.*
de eerste opstanding. In onderscheiding van de tweede. Zie vs. 12, 13.
6. Dit vs. bevat eene tusschengevoegde opmerking omtrent de voorrechten, die aan de martelaren boven andere christenen zouden te beurt vallen.
heilig, d. i. als priester Gode gewijd. Vgl. H. I:6, V:10.
de tweede dood. Zie op H. II:11.
8. *Gog en Magog.* Namen ontleend aan Ezech. XXXVIII, XXXIX, waar sprake is van Gog, koning van het land Magog, die aan het hoofd van vele met hem verbonden volken zou optrekken tegen Israël, als het uit de ballingschap zou zijn wedergekeerd, maar met zijn gansche heir te gronde zou gaan. Door de joodsche leeraars voor namen van twee vèrafwonende volken gehouden, duiden zij hier de scharen aan, die door den satan van alle zijden der aarde tot een laatsten strijd tegen Christus zouden worden aangevoerd. Men denke aan volken, die, buiten de grenzen van het romeinsche rijk gevestigd, tot de aanhangers van het beest niet hadden behoord en dus niet gedood waren bij de groote slachting, H. XIX:19—21 vermeld.

den krijg te verzamelen, wier getal
9. is als het zand der zee. ' En zij kwamen op over de breedte der aarde en omsingelden de legerplaats der heiligen en de geliefde stad; en er daalde vuur uit den hemel neder en
10. verslond hen. ' En de duivel, die hen verleidde, werd in den poel van vuur en zwavel geworpen, waar ook het beest en de valsche profeet zijn, en zij zullen dag en nacht gepijnigd worden tot in alle eeuwigheid.
11. En ik zag een grooten witten troon en hem, die daarop zat; en voor zijn aangezicht vlood de aarde en de hemel, en geen plaats werd voor hen
12. gevonden. ' En ik zag de dooden, groot en klein, staande vóór den troon, en er werden boeken geopend; en nog een ander boek werd geopend, hetwelk dat des levens is. En de dooden werden uit hetgeen in de boeken geschreven was geoordeeld
13. naar hunne werken. ' En de zee gaf de dooden, die in haar waren, en de dood en het doodenrijk gaven de dooden, die in hen waren, en zij werden geoordeeld, een iegelijk naar
14. zijne werken. ' En de dood en het doodenrijk werden in den vuurpoel geworpen. Dit is de tweede dood,
15. de vuurpoel. ' En werd iemand niet bevonden in het boek des levens geschreven te zijn, die werd in den vuurpoel geworpen.

HOOFDSTUK XXI.

De nieuwe hemel en de nieuwe aarde (vs. 1—8). Beschrijving van het nieuwe Jeruzalem, dat uit den hemel nederdaalt, en van de zaligheid van allen, die er in wonen (vs. 9—27).

1. En ik zag een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde; want de eerste hemel en de eerste aarde waren voorbijgegaan, en de zee was er niet
2. meer. ' En de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, zag ik van God uit den hemel nederdalen, toebereid als eene bruid, die voor haren man
3. versierd is. ' En ik hoorde uit den troon eene luide stem, die zeide:

Vs. 9. Gen. XIX:24; Lev. X:2; Num. XVI:35; 2 Kon. I:10, 12; Luc. IX:54. — Vs. 10. H. XIX:20, XXI:8, XIV:10, 11; Dan. VII:11. — Vs. 11, 12. Dan. VII:9, 10. — Vs. 11. H. XVI:20; 2 Petr. III:10. — Vs. 12. H. III:5; Matth. XVI:27; Rom. II:6, XIV:12; 2 Kor. V:10.

Vs. 13. H. VI:8. — Vs. 14. Vs. 6, H. XXI:8; Jez. XXV:8; 1 Kor. XV:26. — Vs. 15. Vs. 12, 14. Vs. 1. Jez. LXV:17, LXVI:22; 2 Petr. III:13. — Vs. 2. H. III:12, XIX:7; Hebr. XII:22; Gal. IV:26. — Vs. 3. Lev. XXVI:11, 12; Ezech. XXXVII:27; 2 Kor. VI:16.

9. *zij kwamen op — aarde*, d. i. zij togen opwaarts naar Jeruzalem en breidden zich uit over de oppervlakte der aarde.

de legerplaats der heiligen. Men stelle zich de burgers van het duizendjarig rijk voor als gelegerd onder de muren van Jeruzalem, ten einde daar den naderenden vijand af te wachten.

uit den hemel. Gew. t. *van God uit den hemel.*

10. *waar ook* (gew. t. *waar*) *het beest — zijn.* Zie H. XIX:20.

11. Vanhier af tot het einde van dit hoofdstuk beschrijft Johannes het eindoordeel, dat God zelf, na het duizendjarig rijk en vóór den aanvang der toekomende eeuw, vellen zou over de voorgeslachten, die Christus niet gekend, en de dooden, die hem mede niet gekend of verloochend hadden.

een grooten witten troon. De grootte en kleur van dezen troon onderscheidt hem van de tronen, vs. 4 vermeld, en wijst tevens op de heerlijkheid en heiligheid van hem, die daarop zat, t. w. God.

de aarde en de hemel vlood, om voor een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde plaats te maken (H. XXI:1).

12. *de dooden*, t. w. alle dooden, die geen deel gehad hadden aan de eerste opstanding. Vgl. vs. 5.

vóór den troon. Gew. t. *vóór God.*

boeken, waarin het gansche bestaan en gedrag van alle menschen, zoo ten goede als ten kwade, beschreven stond.

een ander boek... dat des levens. Zie op H. III:5.

13. *de dooden, die in haar waren.* Zij, die in de zee omgekomen en niet in een graf gelegd waren, zouden, in plaats van uit de graven, uit de zee opstaan.

14. *de dood — in den vuurpoel geworpen.* Ook de dood en het doodenrijk, van hunne macht voor altijd beroofd, nu er geen menschen op aarde meer leefden, ontvangen hunne straf, overeenkomstig de leer, dat de dood tot de gevolgen der zonde behoort. Vgl. Rom. V:12.

Dit is de tweede dood, de vuurpoel. Zie op H. II:11. Gew. t. *Dit is de tweede dood.*

1. Na de schildering, H. XX, van het duizendjarig rijk, van den laatsten strijd des satans tegen Christus en van het eindoordeel, volgt nu nog eene voorstelling van het geheel voltooide godsrijk en de eeuwige heerlijkheid der gezaligden.

een nieuwen hemel — voorbijgegaan. Zie op H. XX:11.

de zee, die tot de eerste aarde behoorde en H. XX:11 onvermeld gebleven was.

2. *de heilige stad — nederdalen.* De blijvende woonplaats der gezaligden zou een nieuw Jeruzalem zijn, dat uit den hemel op de nieuwe, verheerlijkte aarde zou nederdalen en waarvan het oude Jeruzalem niet dan een schaduwbeeld was geweest.

toebereid als eene bruid enz. Door deze vergelijking wordt reeds hier de voorstelling ingeleid van de woonplaats der verheerlijkte gemeente van Christus als het zinnebeeld van die gemeente zelve. Zie vs. 9, 10.

3. *uit den troon.* Zie op H. XIX:5. Gew. t. *uit den hemel.*

Zie, de tabernakel Gods is bij de
menschen, en hij zal bij hen wonen,
en zij zullen zijn volk zijn, en God
zelf zal bij hen zijn als hun God. '
4. En God zal alle tranen van hunne
oogen afwisschen; en de dood zal er
niet meer zijn, noch rouw noch ge-
schrei noch moeite zal er meer zijn;
want de eerste dingen zijn voorbij-
gegaan.
5. En die op den troon zat, zeide:
Zie, ik maak alle dingen nieuw. En
hij zeide: Schrijf! want deze woor-
6. den zijn getrouw en waarachtig. ' En
hij zeide tot mij: Het is geschied!
Ik ben de Alpha en de Omega, het
begin en het einde. Wie dorst, ik
zal hem geven om niet uit de bron van
7. het water des levens. ' Wie overwint,
zal dit beërven, en ik zal zijn God
zijn, en hij zal mijn zoon zijn. '
8. Maar de vreesachtigen, en ongeloo-
vigen, en gruweldoeners, en moor-
denaars, en hoereerders, en toove-
naars, en afgodendienaars en al de
leugenaars, hun deel is in den poel,
die met vuur en zwavel brandt, het-
welk de tweede dood is.
9. En er kwam een van de zeven
engelen met de zeven schalen, vol
van de zeven laatste plagen, en hij
sprak met mij en zeide: Kom! ik
zal u de bruid toonen, de vrouw
10. van het Lam. ' En hij voerde mij in
den geest weg op een grooten en
hoogen berg, en toonde mij de heilige
stad Jeruzalem, die van God uit den
11. hemel nederdaalde ' en de heerlijkheid
Gods had. Haar licht was aan het
kostelijkst gesteente gelijk, als aan
12. kristalhelderen jaspissteen. ' Zij had
een grooten en hoogen muur; zij had
twaalf poorten, en aan die poorten
twaalf engelen, en namen daarop ge-
schreven, welke de namen zijn van
de twaalf stammen der kinderen Isra-
13. els. ' Aan het oosten waren drie
poorten, en aan het noorden drie
poorten, en aan het zuiden drie poor-
ten, en aan het westen drie poor-
14. ten. ' En de muur der stad had
twaalf fundamenten, en daarop de
twaalf namen van de twaalf apostelen
15. des Lams. ' En die met mij sprak,
had een gouden meet-riet, om de stad
en hare poorten en haren muur te
16. meten. ' En de stad lag in 't vier-
kant, en hare lengte was zoo groot

Vs. **4.** H. VII:17, XX:14; Jez. XXV:8, LXV: 16, 17, 19. — Vs. **5.** H. XX:11; Jez. XLIII:19; 2 Kor. V:17; Openb. XIX:9, XXII:6. — Vs. **6.** H. XVI:17, I:8; Jez. LV:1. — Vs. **7.** 2 Sam. VII:14; 2 Kor. VI:18. — Vs. **8.** H. XXII:15, XIX:20, XX:10, 14, 15; Matth. XIII:41, 42.

Vs. **9.** H. XV:1, XVII:1, XIX:7. — Vs. **10.** Vs. 2; Ezech. XL:2. — Vs. **11.** Vs. 23, H. IV:3. — Vs. **12, 13.** Ezech. XLVIII:31—34. — Vs. **14.** Ef. II:20. — Vs. **15.** H. XI:1; Ezech. XL:5; Zach. II:1, 2.

3. *de tabernakel Gods.* Zinspeling op den mozaïschen tabernakel, waarin God geacht werd tusschen de cherubs te wonen en zijne heerlijkheid te openbaren.

4. *de eerste dingen*, d. i. de eerste hemel en aarde. Vgl. vs. 5, 1, H. XX:11.

5. *die op den troon zat*, t. w. God. Vgl. H. XXI:11, IV:3.

deze woorden, vs. 6—8 vermeld.

6. *Het is geschied*, t. w. al wat naar Gods raad betreffende de vernieuwing aller dingen geschieden moest.

de Alpha en de Omega. Zie op H. I:8.

Wie dorst, t. w. naar hetgeen hem verkwikken en versterken kan.

7. *dit*, t. w. de heerlijkheid, die den overwinnaar na den strijd des levens wacht. Gew. t. *alles.*

8. *de vreesachtigen*, d. i. de christenen, die niet overwinnen (vs. 7), maar onder den druk der beproeving bezwijken.

ongeloovigen — leugenaars. Bedoeld zijn allen, die geen christenen en daarom ook dienaars der zonde zijn.

de tweede dood. Zie op H. II:11.

9. *een van de zeven engelen* enz. Zie H. XV:1. Gelijk een van die engelen aan Johannes de vrouw toonde, die het zinnebeeld van Rome was (H. XVII: 1—6), zoo toont nu een andere hem eene andere vrouw, het zinnebeeld van de verheerlijkte gemeente van Christus.

9. *de bruid...de vrouw van het Lam.* Zie op vs. 2 en H. XIX:7.

10. *voerde mij in den geest weg.* Vgl. H. XVII:3.

de heilige stad Jeruzalem. Zie op vs. 2. Gew. t. *de groote stad, het heilige Jeruzalem.*

11. De beschrijving van het nieuwe Jeruzalem vangt hier aan met de vermelding van den lichtgloed, die er van Gods heerlijkheid op afstraalt. Vgl. vs. 23.

jaspissteen. Zie op H. IV:3.

12. *twaalf poorten*, naar het getal der stammen Israëls.

twaalf engelen, als wachters en tot sieraad.

de namen — kinderen Israëls. De christenen worden naar de stammen Israëls genoemd, volgens de voorstelling, dat zij het ware Israël zijn. Vgl. op H. II:9, VII:4.

14. *twaalf fundamenten.* Daar de stad aan iedere van hare vier zijden drie poorten had (vs. 13), zoo ontstonden daardoor twaalf afdeelingen van den muur, elk met ééne poort, en van deze afdeelingen had ieder een eigen fundament.

de twaalf namen. Gew. t. *de namen.*

15. *die met mij sprak.* Zie vs. 9.

meet-riet. Gew. t. *riet.*

als hare breedte, en hij mat de stad
met het riet op twaalf duizend sta-
diën; hare lengte en hare breedte
17. en hare hoogte waren gelijk. ' En
hij mat haren muur: honderd vier
en veertig el, naar de maat van een
mensch, welke die van een engel is. '
18. En de opstand van haren muur was
jaspis, en de stad was zuiver goud,
19. aan zuiver glas gelijk. ' De funda-
menten van den muur der stad wa-
ren met allerlei edelgesteente versierd.
Het eerste fundament was jaspis, het
tweede saffier, het derde chalcedon,
20. het vierde smaragd, ' het vijfde sar-
donyx, het zesde sarder, het zevende
chrysoliet, het achtste beryl, het ne-
gende topaas, het tiende chrysopraas,
het elfde hyacint, het twaalfde ame-
21. thist. ' En de twaalf poorten waren
twaalf parelen; één voor één was elk
der poorten uit ééne parel. En de
straat der stad was zuiver goud, als
22. doorschijnend glas. ' En ik zag in
haar geen tempel; want haar tempel
is de Heere God, de Almachtige,
23. en het Lam. ' En de stad heeft de
zon of de maan niet noodig, om
haar te beschijnen; want de heerlijk-
heid Gods verlicht haar, en haar
24. lamp is het Lam. ' En de volken
zullen in haar licht wandelen, en de
koningen der aarde brengen in haar
25. hunne heerlijkheid. ' En hare poorten
zullen des daags niet gesloten wor-
den; want aldaar zal geen nacht zijn, '
26. en men zal de heerlijkheid en de eer
27. der volken in haar brengen. ' En
niets onreins zal haar ingaan, noch
wie gruwel en leugen doet, maar al-
leen die geschreven zijn in het boek
des levens van het Lam.

HOOFDSTUK XXII.

Slot der beschrijving van het nieuwe Jeruzalem (vs. 1—5). Besluit des boeks. Wat daarin geschreven is, zal spoedig vervuld worden (vs. 6—17). Niemand voege er iets aan toe of neme daarvan iets af (vs. 18, 19). Verzuchting tot Jezus om zijne spoedige komst (vs. 20). Zegenbede (vs. 21).

1. En hij toonde mij eene rivier van

Vs. **18**. Vs. 21; Jez. LIV:11,12. — Vs. **19**, **20**. Exod. XXVIII:17—20. — Vs. **21**. Vs. 18. — Vs. **23**. Vs. 11; Jez. LX:19,20.

Vs. **24—26**. Jez. LX:3,11. — Vs. **27**. H. XXII:15, III:5; Jez. LII:1.
Vs. **1**, **2**. Gen. II:9,10; Ezech. XLVII:1,2,12.— Vs. **1**. H. IV:6, VII:17; Zach. XIV:8.

16. *twaalf duizend stadiën*, d. i. ruim 400 uren gaans. Waarschijnlijk wordt bedoeld, dat elke van de vier zijden der stad zich zóó ver uitstrekte.
hare lengte — hoogte waren gelijk. Johannes zag in den geest (vs. 10) de volkomenheid van het nieuwe Jeruzalem ook zinnebeeldig aangeduid in zijne gelijkmatige afmetingen.
17. *honderd vier en veertig el.* De betrekkelijke laagte van den muur in vergelijking met de hoogte der stad duidt misschien aan, dat de stad geen vijandelijken aanval te vreezen had.
naar de maat — mensch, d. i. naar de gewone ellemaat, waarvan ook deze engel zich bediende.
welke die van een engel is, d. i. waarvan ook engelen zich bedienen.
18. *jaspis.* Zie op H. IV:3.
de stad, d. i. de gansche massa huizen, waaruit de stad bestond.
aan zuiver glas gelijk, d. i. doorschijnend als helder glas. De gewone gesteldheid van het goud was dus voor het oog van Johannes geheel veranderd.
19, 20. De namen der edelgesteenten, hier vermeld, zijn grootendeels dezelfde als die voorkomen in de beschrijving van den hoogepriesterlijken borstlap, Exod. XXVIII:15—21.
19. *jaspis.* Zie op H. IV:3.
saffier. Bij de ouden de naam van een doorschijnend edelgesteente van hemelsblauwe kleur, maar ook van een ondoorschijnend donkerblauw gesteente.
chalcedon. Waarschijnlijk de agaat, een steen, die in verschillende kleuren voorkomt.
smaragd. Zie op H. IV:3.
20. *sardonyx . . . sarder.* Twee soorten van kornalijn, het eerste wellicht van eene bleekroode, het tweede van eene zachtroode kleur. Vgl. op H. IV:3.
chrysoliet . . . beryl. Het eerstgenoemde edelgesteente heeft eene goudgele, het andere eene zeegroene kleur.
topaas. Sommigen denken hier aan een doorschijnend goudgeel, anderen aan een doorschijnend groen edelgesteente.
chrysopraas. Een edelgesteente van eene bleekgroene kleur, die in het geel en bruin overspeelt.
hyacint . . . amethist. Twee doorschijnende edelgesteenten, het eene geelbruin, het andere violetblauw.
21. *als doorschijnend glas.* Zie op vs. 18.
22. De gezaligden leven steeds in de volle gemeenschap met God, en behoeven dus niet meer eene bijzondere plaats, om tot God te naderen.
23. Zie op vs. 11.
24. Het schijnt, dat Johannes zich de hier vermelde volken en koningen voorstelt als geloovig geworden en mede tot de burgers van het nieuwe Jeruzalem behoorende. Vgl. H. VII:9.
de volken. Gew. t. *de volken, die behouden worden.*
hunne heerlijkheid, d. i. de kostelijkste gaven, die zij kunnen aanbieden.
27. *die geschreven zijn* enz. Zie op H. XIII:8.
1. *hij*, t. w. de engel, H. XXI:9 vermeld.
eene rivier (gew. t. *eene zuivere rivier*) *van water des levens.* Deze voorstelling is, evenals die van den *boom des levens*, vs. 2, aan de beschrijving van het paradijs (Gen. II:9, 10) ontleend.

water des levens, helder als kristal,
dat voortkwam uit den troon van
2. God en het Lam. ' In het midden
van hare straat en de rivier, aan
deze en aan gene zijde, was een
boom des levens, die voortbracht
twaalf vruchten, en waarvan elke van
maand tot maand zijne vrucht gaf;
en de bladeren van dien boom waren
3. tot genezing der heidenen. ' En gee-
nerlei vervloeking zal er meer zijn,
en de troon van God en van het
Lam zal daarin zijn, en zijne dienst-
4. knechten zullen hem dienen, ' en zij
zullen zijn aangezicht zien, en zijn
naam zal op hunne voorhoofden zijn. '
5. En geen nacht zal er zijn, en er is
geen lamp en geen licht noodig; want
de Heere God zal over hen lichten,
en zij zullen koningen zijn tot in
alle eeuwigheid.
6. En hij zeide tot mij: Deze woor-
den zijn getrouw en waarachtig; en
de Heer, de God van de geesten
der profeten, heeft zijnen engel ge-
zonden, om zijnen dienstknechten te
toonen hetgeen spoedig geschieden
7. moet. ' En zie, ik kom spoedig.
Zalig, die de woorden der profetie
dezes boeks bewaart!
8. En ik, Johannes, ben het, die
deze dingen hoorde en zag; en toen
ik ze gehoord en toen ik ze gezien
had, viel ik, om te aanbidden, voor
de voeten van den engel, die mij
9. deze dingen toonde. ' En hij zeide
tot mij: Dat niet! ik ben mede-
dienstknecht van u en van uwe broe-
ders, de profeten, en van hen, die
de woorden dezes boeks bewaren:
10. aanbid God! ' En hij zeide tot mij:
Verzegel de woorden der profetie van
dit boek niet; want de tijd is nabij. '
11. Wie onrecht doet, doe nog onrecht,
en wie vuil is, make zich nog vuil,
en wie rechtvaardig is, doe nog ge-
rechtigheid, en wie heilig is, heilige
zich nog!
12. Zie, ik kom spoedig, en mijn loon
is met mij, om een iegelijk te ver-

Vs. **2.** Vs. 14, 19, H. II: 7. — Vs. **3.** Zach. XIV: 11. — Vs. **4.** H. VII: 15, XXI: 3, III: 12, XIV: 1. — Vs. **5.** H. XXI: 23, 25, XX: 6; Jez. LX: 19; Zach. XIV: 7; Dan. VII: 18.

Vs. **6.** H. XIX: 9, XXI: 5, I: 1. — Vs. **7.** Vs. 12, 20, H. I: 3. — Vs. **8, 9.** H. XIX: 10. — Vs. **10.** Dan. XII: 4; Openb. I: 3. — Vs. **11.** Ezech. III: 27. — Vs. **12.** Vs. 7, 20, H. XI: 18, XX: 12; Jez. LXII: 11.

1. *dat voortkwam — Lam.* Eene herinnering, dat het heil der gezaligden van God en Christus uitgaat. Vgl. H. VII: 17.

2. *In het midden — boom des levens.* De breede straat der stad was van de rivier doorsneden, en aan de beide oevers stonden boomen van de soort van den boom des levens.

die voortbracht — gaf. Elke boom droeg elke maand twaalf vruchten. Hiermede wordt aangeduid, dat al de behoeften der gezaligden voortdurend bevredigd zouden worden.

de bladeren — tot genezing der heidenen. Bedoeld worden waarschijnlijk zij, die, bij het eindoordeel van God (zie op H. XX: 11), vergelding ontvangen hadden naar hunne werken en nogtans vatbaar waren bevonden voor het heil der toekomende eeuw, dat zij gedurende hun aardsche leven òf niet gekend òf miskend hadden, en om die vatbaarheid niet in den vuurpoel geworpen waren (H. XX: 11—15).

3. *geenerlei vervloeking.* Nu allen, wie eenige vervloeking, van wege hunne boosheid, zou moeten treffen, gestraft en uit het nieuwe Jeruzalem geweerd (H. XX: 10, 15, XXI: 27) of door de kracht der bladeren van den levensboom (vs. 2) genezen waren, kon er geen vervloeking meer over iemand worden uitgesproken.

4. *zijn naam — zijn.* Zie op H. III: 12, XIV: 1.

5. Zie op H. XXI: 11.

geen licht. Gew. t. *geen licht der zon.*

koningen — eeuwigheid. Gelijk de straffen der goddeloozen (H. XX: 10, 14, 15), zoo zou ook de koninklijke heerlijkheid der geloovigen eeuwig duren.

6. *hij zeide tot mij.* Zie op vs. 1.

Deze woorden, t. w. de woorden, in dit boek vervat. Vgl. vs. 7, 18.

de God van de geesten der profeten, d. i. die de profeten met zijnen geest bezielt, om zijnen raad te verkondigen. Zie verder op H. XI: 18. Gew. t. *de God der heilige profeten.*

heeft zijnen engel gezonden. Zie op H. I: 1.

7. De rede van den engel gaat hier over in die van Christus zelven. Vgl. vs. 12, XI: 3.

8. *deze dingen*, d. i. al wat in dit boek vermeld staat als tot Johannes gesproken of aan hem in gezichten vertoond.

9. *uwe broeders, de profeten*, d. i. uwe medeprofeten. Vgl. op vs. 6.

10. *Verzegel — niet*, d. i. Houd ze niet verborgen, gelijk geschiedt met den inhoud van een verzegeld boek. Vgl. op H. X: 4.

11. Met het oog op de rechtvaardige vergelding bij de dicht aanstaande wederkomst van Christus (vs. 10, 12), worden door den engel eerst de goddeloozen zijdelings tot bekeering vermaand (vgl. Ezech. III: 27), en daarna de vromen tot volharding in het goede opgewekt.

doe nog gerechtigheid. Gew. t. *make zich nog rechtvaardig.*

12, 13. In vs. 12 wordt Christus, in vs. 13 God sprekende ingevoerd.

12. De voorname inhoud van dit boek, 's Heeren spoedige wederkomst en de rechtvaardige vergelding, welke zij zal aanbrengen, is hier kortelijk samengevat.

13. gelden, gelijk zijn werk is. ' Ik
ben de Alpha en de Omega, de
eerste en de laatste, het begin en
het einde.
14. Zalig zij, die zijne geboden doen,
dat zij macht hebben over den boom
des levens en zij door de poorten de
15. stad ingaan! ' Daarbuiten zijn de hon-
den, en de toovenaars, en de hoe-
reerders, en de moordenaars, en de
afgodendienaars, en ieder, die leugen
bemint en doet.
16. Ik, Jezus, heb mijnen engel ge-
zonden, om van deze dingen voor u,
de gemeenten, te getuigen. Ik ben
de wortel en het geslacht Davids,
17. de schitterende morgenster. ' En de
Geest en de bruid zeggen: Kom!
En wie het hoort, zegge: Kom! En
wie dorst, kome; wie wil, neme wa-
ter des levens om niet!
18. Ik betuig aan ieder, die de woor-
den der profetie dezes boeks hoort:
Indien iemand daaraan toevoegt, God
zal hem de plagen toevoegen, die in
19. dit boek beschreven zijn. ' En indien
iemand van de woorden des boeks
dezer profetie afneemt, God zal hem
zijn deel afnemen van den boom des
levens en van de heilige stad, die in
dit boek beschreven zijn.
20. Die deze dingen getuigt, zegt:
Ja, ik kom spoedig. Amen, kom,
Heere Jezus!
21. De genade des Heeren Jezus zij
met allen!

Vs. **13**. H. I : 8, XXI : 6; Jez. XLIV : 6. — Vs. **14**. Vs. 2, H. II : 7, XXI : 25, 27. — Vs. **15**. H. XXI : 8, 27; 1 Kor. VI : 10. — Vs. **16**. H. I : 1, II : 7, V : 5, II : 28; 2 Petr. I : 19.
Vs. **17**. Vs. 20, H. XXI : 6; Joh. VII : 37. — Vs. **18**, **19**. Deut. IV : 2, XII : 32. — Vs. **19**. Vs. 2, 14, H. XXI. — Vs. **20**. Vs. 16, 7, 12, 17. — Vs. **21**. H. I : 4; 2 Thess. III : 18.

13. Hier wordt op Gods eeuwigheid en onveranderlijkheid gewezen als den grond en oorsprong van alles, wat geschieden zou.

14. *zijne geboden*, d. i. de geboden van God.
macht . . . over den boom des levens, t. w. om daarvan te eten. Vgl. vs. 2.

15. *de honden*. Algemeene benaming voor alle onreinen. Vgl. Matth. VII : 6, Fil. III : 2.

16. *Ik, Jezus, heb mijnen engel gezonden*. De engel, door God gezonden (vs. 6), stond tevens in dienst van Jezus. Zie verder op H. I : 1.
de gemeenten. Bedoeld zijn de zeven gemeenten van Klein-Azië (zie op H. I : 4, 11). Gew. t. *in de gemeenten*.
de wortel. Zie op H. V : 5.
het geslacht, d. i. de telg.
de schitterende morgenster. Zóó wordt Christus genoemd, omdat van hem het licht van den eeuwigen dag uitgaat. Vgl. H. XXI : 23, en zie op H. II : 28.

17. *de Geest*, d. i. de Geest van Christus, die uit Johannes en andere profeten spreekt. Vgl. vs. 9.
17. *de bruid*, t. w. van Christus. Zie verder op H. XIX : 7.
wie het hoort, d. i. ieder lid der gemeente, die deze verkondiging verneemt. Vgl. vs. 18, H. I : 3.
wie dorst. Zie op H. XXI : 6.

18, 19. Aan de hier voorkomende bedreiging tegen vervalsching of verminking van den inhoud van dit boek ligt Deut. IV : 2 te grond.

18. *Ik betuig*. Gew. t. *Want ik betuig*.
die de woorden — hoort, t. w. bij de openbare voorlezing. Vgl. op vs. 17.

19. *van den boom des levens*. Zie vs. 2. Gew. t. *van het boek des levens*.
van de heilige stad. Zie H. XXI.

20. *Die deze dingen getuigt*, t. w. Jezus. Vgl. vs. 16, 7, 12.
Amen. Vgl. H. V : 14 en de aant. ald. Gew. t. *Amen, ja*.

21. In overeenstemming met het briefsgewijze opschrift (H. I : 4), eindigt dit boek met zegenbede.
des Heeren Jezus zij met allen! Gew. t. *onzes Heeren Jezus Christus zij met u allen! Amen*.

EENIGE VERKORTINGEN,

in de Inleidingen en Aanteekeningen gebezigd.

O. T., of V.	beteekent:	Oud Testament, of Verbond.
N. T., of V.	"	Nieuw " " "
H. Schriften	"	Heilige Schriften.
het, of h. Ev. v.	"	het Evangelie volgens.
de br., of Br.	"	de, of den brief, of Brief.
Hs., of Hss.	"	Handschrift, of Handschriften.
vs., of vss.	"	vers, of verzen.
And. lez.	"	Andere lezing.
Gew., of gew. t.	"	Gewone tekst.
Inl., of inl.	"	Inleiding.
j.	"	jaar.
Aant., of aant.	"	Aanteekening.
a. d.	"	aan de
ald.	"	aldaar.
And.	"	Anderen.
bijv., of b. v.	"	bij voorbeeld.
d. i.	"	dat is.
Eig., of eig.	"	Eigenlijk.
enz.	"	en zoo voorts.
m. a. w.	"	met andere woorden.
o. a.	"	onder anderen.
o. h.	"	op het.
Gr., of gr.	"	Grieksch, of grieksche.
Hebr., of hebr.	"	Hebreeuwsch, of hebreeuwsche.
Ned.	"	Nederlandsch.
t. a. pl.	"	ter aangehaalde plaats.
t. d. pl.	"	te dezer plaats.
t. w.	"	te weten.
Vgl., of vgl.	"	Vergelijk.
volg.	"	volgens, of volgende.
volgg.	"	volgende.
N., O., Z., W	"	Noord, Oost, Zuid, West.

VERBETERING.

Matth. XIX : 28, Luc. XXII : 30 en Kol. I : 16 leze men *tronen.*

